

॥ श्री गङ्गावीराय नमः ॥

स्व. आचार्य, गङ्गाधिपति भा. प्र. पू. रत्नयद्रं गुड्डेवाय नमः
श्री अंतगङ्गसूत्र - गङ्गसुकुमालना अधिकार तथा पांडव यरित्र.

शारदा दर्शन

(संवत् २०३३ ना गौरीवर्षी चालुर्मासिनक्षत्राब्दधर्मेति)

: प्रवचनकार :

अंभात संप्रदायना आत्मज्ञानी, यारित्र वृद्धाभ्या, शासन शिरोमणी,
गङ्गाधिपति स्व. भा. प्र. पू. गुड्डेव रत्नयद्रं महाराज साहेबना
मुशिल्या शासनदीपिका, प्रभर व्याख्याता, भा. प्र. विदुषी
पू. श्री शारदाभाई महासतील

: संपादक :

भा. प्र. विदुषी पू. श्री शारदाभाई महासतीलना मुशिल्याओ
तत्त्वचिंतक पू. कमलाभाई महासतील तथा
भा. प्र. पू. संगीताभाई महासतील.

: प्रकाशक :

मनसुभयाक्ष छगनसाक्ष देसाक्ष
A-७, मुनिमुक्त दर्शन, नवरोल बेन,
घाटकोपर, मुंज - ४०००८६

फोन : ५८२५५३

वेबसाईट किंमत रु. ८-००

પુસ્તક :

સંવત ૨૦૩૪ - ઈ. સ. ૧૯૭૮

શારદા દર્શન પ્રત ૮૦૦૦ (આઠ હજાર)

❧

પ્રવચનકાર :

અખર બાબાતા. બા. બ્ર. વિદુષી

પૂ. શી શારદાબાઈ મહાસતીજી

❧

સંપાદક :

પૂ. કમળાબાઈ મહાસતીજી

બા. બ્ર. પૂ. સંગીતાબાઈ મહાસતીજી

પ્રકાશક :

મનસુખલાલ છગનલાલ હેસાઈ

A ૭ મુનિમુવત, દર્શન, નવરોજી લેન

ઘાટકેપર, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૮૬ ફોન નં. ૫૮૨૫૫૩

❧

શ્રી 'શારદા દર્શન' સાહિત્ય સમિતિ

શ્રી વર્ધમાન સ્થાનકવાટી લેન આવક સંઘ, બોરીવલી

લોકમાન્ય નિલકરોડ, બોરીવલી (પશ્ચિમ)

મુંબઈ ૪૦૦૦૬૨. ટે. નં. ૬૬૧૧૩૬

❧

મુદ્રક :- નિનીન જે. બહાણી

નિનીન ટ્રેડર્સ,

૪૦૧ ખલુરવાલા ચેમ્બર્સ

નરશીનાથા સ્ટ્રીટ મુંબઈ ૪૦૦-૦૦૬

મુદ્રણ સ્થળ :- મુકુંદરાય વિ. પંઠિત

રેઈનબો પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

શાહપુર મીલ કંપાઉન્ડ.

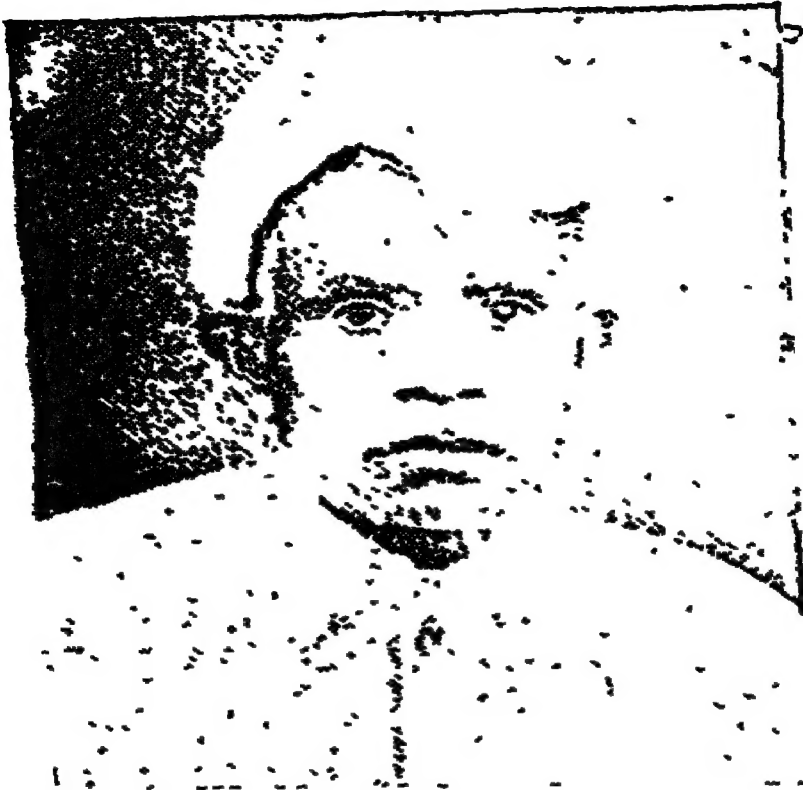
અમદાવાદ

“શારદા દર્શન”ના સહયોગી પ્રકાશનાનુરાગી ઉદારહિત દાનાઓ.

રકમ	નામ	
રૂ. ૧૫૦૦૧/—	શ્રી મનસુખલાલ છગનલાલ દેસાઈ	ધાટકેપર
” ૧૦૦૦૧/—	શ્રી મણીલાલ ચામજીભાઈ વીરાણી	સુંબઈ
” ૧૦૦૦૧/—	શ્રી હિંમતલાલ ન્યાલચંદ દોશી અને શ્રી રસીકલાલ ન્યાલચંદ દોશી	સુંબઈ
” ૫૦૦૧/—	શ્રી ગીરજશંકર ખીમચંદ શેઠ	સુંબઈ
” ૫૦૦૧/—	શ્રી છગનલાલ ચામજીભાઈ વીરાણી	સુંબઈ
” ૫૦૦૧/—	શ્રી પ્રીતમલાલ મોહનલાલ દફતરી	સુંબઈ
” ૨૫૦૧/—	શ્રી મહાસુખલાલ કેશવલાલ ચીતલીયા	ભોરીવલી
” ૨૫૦૦/—	શ્રી પ્રભુદાસ ઠાકરશી ગોસળીયા	ઠાંડીવલી
” ૨૫૦૦/—	શ્રી નટવરલાલ તલકચંદ શાહ	મલાડ
” ૨૫૦૧/—	શ્રી લીમજીભાઈ કાજીભાઈ નીસર	સુંબઈ
” ૨૦૦૧/—	શ્રી વિનયચંદ્ર મોહનલાલ દેસાઈ	ચીંચપોકલી-સુંબઈ
” ૧૦૦૧/—	શ્રી જીવીબહેન માણેકચંદ શાહ	
” ૧૦૦૧/—	હ. શ્રી મણીલાલ માણેકચંદ શાહ શ્રી વેલજીભાઈ મોણીશીભાઈ શાહ	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	હ. શ્રી નાનજીભાઈ વેલજીભાઈ શાહ	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી જયંતિલાલ છોટાલાલ શાહ	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	ડો. જી. એમ. છાહવા	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી અમૃતલાલ વલ્લભજી ટીંબડીયા	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી રતીલાલ વનેચંદ પારેખ	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી પ્રતાપરાય ગોવિંદજી લાઠીયા	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	અ. સી. કુસુમબેન જયસુખલાલ લાલચંદ ગોડા	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી હિંમતલાલ ભગવાનદાસ પારેખ	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી જયંતિલાલ કપુરચંદ તથા શ્રી સુભાષચંદ્ર કપુરચંદ શાહ	
” ૧૦૦૧/—	મેસર્સ જી. સ. લવચંદ જોન્ડ કું.	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી જુપેન્દ્ર રતીલાલ શાહ	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી રમેશચંદ્ર વાઠીલાલ શાહ	ભોરીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી સુળચંદ જેઠાલાલ મહેતા હ. શ્રી અંબાબેન સુળચંદ મહેતા	વિલેપાર્લા-સુંબઈ
” ૧૦૦૧/—	શ્રી બસુભાઈ શુભાભચંદ દોશી	રાજકોટ
” ૧૦૦૧/—	શ્રી ચાન્તાબેન અમૃતલાલ પાનાચંદ શાહ	ધાટકેપર
” ૧૦૦૧/—	શ્રી લાગુબેન ખેતશી રતનશી ગડા	ઠાંડીવલી
” ૧૦૦૧/—	શ્રી પ્રભુલાલ સંધરાજ શાહ હ. શ્રીમતી ઠાંડીલાબેન	ઠાંડર ભમનગર

૩૧.	૫૦૧/—	શ્રી રમણદાસ વિદ્યલલિત કામદાર	ઘોરીવલી
”	૫૦૧/—	શ્રી હામોદરદાસ હરજીવનદાસ શાહ	ઘોરીવલી
”	૫૦૧/—	શ્રી મનુભાઈ ભગવાનદાસ ગોસળીયા	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી બીખાલાલ ખેતરીભાઈ મહેતા	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી રમણીકલાલ જગજીવનદાસ શાહ	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી મહાવીર દેવેશનરી માટ	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી મહાસુખલાલ નરોત્તમદાસ વોરા	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી રશ્મીકાંત નાનાલાલ દોરી	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી હરમીચંદભાઈ હરજીવનદાસ પંચમીયા સ્વ. હરજીવનભાઈના સ્મરણાર્થે	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી લલીતભાઈ કાંતીલાલ સંઘવી સ્વ. જ્યાએન કાંતીલાલના સ્મરણાર્થે	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી નવીનચંદ્ર ઉજ્જવળી શેઠ	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી સુવિતાબેન સુનીલાલ ઝોંઝા (હ. શ્રી ભરનભાઈ)	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી દલીચંદ નાનજીભાઈ કુંભાણી	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી હાકરશી વીજપાર જેઠા	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી પ્રવીણચંદ્ર કાનજીભાઈ દોરી પૂ. પિતાશ્રી કાનજીભાઈના સ્મરણાર્થે	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી મગનલાલ રાયચંદ બીમાણી (સ્વ. મજલાલ રાયચંદ બીમાણીના સ્મરણાર્થે)	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	ડૉ. હસમુખરાય જોશ. શાહ	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી કાન્તીલાલ લીલાધરભાઈ	ઘોરીવલી
”	૨૫૧/—	શ્રી ચેતીચંદ વધેશભાઈ દોરી કબજા સુદાવાળા	
”	૨૫૧/—	શ્રી વધેશભાઈ પ્રભુદાસ તુરખીયા	સાચન
”	૨૫૧/—	શ્રી હરખચંદ માઠન	સુભઈ
”	૨૫૧/—	શ્રી લાલજી રતનરી માલા હ. શ્રી મીટીભાઈ	શીવરી-સુભઈ
”	૨૫૧/—	શ્રી નીતિનભાઈ ડુંગરશીભાઈ	માણુ
”	૨૦૦/—	શ્રી કુસુમબેન અનીલકુમાર દોરી	વિલેપાર્ક-સુભઈ
”	૧૫૧/—	શ્રી રસીકલાલ ચાંતીલાલ શાહ	ઘોરીવલી
”	૧૫૧/—	શ્રી કાંતીલાલ લક્ષ્મીચંદ શેઠી	ઘોરીવલી
”	૧૫૧/—	શ્રી ચંપકલાલ જી. શાહ	ઘોરીવલી
”	૧૫૧/—	શ્રી ઈન્દુલાલ માલેકલાલ મહેતા	ઘોરીવલી
”	૧૦૧/—	શ્રી મનમુખલાલ ગીરધરલાલ લાડીયા	ઘોરીવલી

સ્વ. પિતાશ્રી છગનલાલ હીરાચંદ દેસાઈ

અમારામાં સંસ્કાર, સદાચાર અને ચારિત્ર્યું સિંચન કરનાર પિતાશ્રી અમે આપના ઋણી છીએ.

અમારા કુટુંબના સુકાની બની અમારા કુટુંબમાં સત્ય, નિતિ અને સદાચારનું સિંચન કરી અમેને નિષ્કામ અને નિસ્વાર્થ ભાવે યથાશક્તિ ધર્મકાર્ય સત્કાર્ય કરવાની જે પ્રેરણા આપી તેથી અમે સેવાના ક્ષેત્રે, સામાજિક ક્ષેત્રે કે માનવતાના ક્ષેત્રે જે કંઈ કરી રહ્યા છીએ તે આપને જ આભારી છું.

લી. આપનો
સમસ્ત પરિવાર

૨૧. માતૃશ્રી મણીબેન છગનલાલ દેસાઈ

આપનો માયાળુ અને પ્રેમાળ સ્વભાવ સદાય હસમુખો ચહેરો કુટુંબ પ્રત્યેનું વાત્સલ્ય, સૌને મહદરૂપે મવાની ભાવના, ધર્મ પ્રત્યે અહમ મન્દા, તપશ્ચર્યા કરવાની પ્રબળ ભાવના, સાધુ-સાધ્વીજીઓના દર્શન કરવાની ઉલ્કા ભાવના આ બધા સંસ્કારો અમારામાં પ્રેરણા રૂપે આપે રહ્યા છે તે અમો કદી પણ વીસરીશું નહીં.

તમો ભલે આજે દેહ રૂપે અમારી સમક્ષ નથી, પણ તમારી સુવાસ હંણુ અમારી સાથે જ છે. તમોજી બતાવેલા રાહે આજે અમો ચાલીએ છીએ. અને સમગ્ર પરિવાર સાથે યુગ જ સુખી છીએ.

આજે અમો જે કંઈ છીએ તે આપને જ આભારી છે.

આપનો પરિવાર

સ્વ. પૂ. પિતામી શામળ વેદ્ય વિરાણી

“વહેતા જળ નિર્મળ બહા અને ધન હોલત
હેતા બહા” એ સંસ્કાર આપે અમોને મળજીમાં
પાયા, સંપત્તિ અને સમૃદ્ધિ સંપ અને સહાચાર
એ તો પુણ્યની પ્રસાદી છે. એટલે મળેલી લક્ષ્મી
સમાજકલ્યાણના, જનતા જનાદનના, સ્વધર્મી
વાત્સલ્યતાના કાર્યોમાં વાપરી. પુણ્યાનુબંધી
પુણ્ય ઉપાજન કરવા માટે આપે અમારું જે
આરિત્ર લક્ષ્મી તે માટે અમે સમસ્ત
વિરાણી પરિવાર આપના જન્મોજન્મના ઋણી
છીએ.

લિ.

મણિલાલ શામળ વિરાણી
અને પરિવાર

સ્વ. પૂ. માતૃશ્રી કલ્પવીળાઈ શામળલાલ વિરાણી

આપે અમારામાં લક્ષ્મી જો તો સંખ્યાના રંગ જેવી,
સુવારના બાકેળના છુંડ જેવી તથા વીજળીના
ચમકારા જેવી ચાંચળ છે. જોવા સંસ્કારોત્તુ
નાનપણથી સિંચન કયું. આંખો જેમ ફળ આવે
અને નમે તેવી રીતે લક્ષ્મી મળવા છતાં નિઃકામ
અને નિ.સ્વાર્થ ભાવે વિનય અને વિવેકથી
સંપત્તિનો સફળપ્રયોગ સ્વધર્મીઓ અને અનેક
જનકલ્યાણના કાર્યો માટે કરવા આપે અમને પ્રેરણા
આપી તો માટે આપના જન્મોજન્મના ઝલ્લી છીએ

સિ.
મણિલાલ શામળ વિરાણી
અને પરિવાર

સ્વ. દુર્લભજી શામજી વિરાણી

વિશાળ વૃક્ષની છાયામાં અનેક જીવો કોઇપણ જાની કે જાતીના લોકભાવ વગર શાંતિ અને શીતળતા મેળવે છે, અખોલ અને સુગંધી જીવો સાતા અને સુખ અનુભવે છે. તેમ આપની છત્રછાયા નીચે સમાજના ખાનદાન કુટુંબના ફરજીદો જરાપણ સંકેત વગર પોતાની જરૂરિયાત આપની પાસે રજુ કરતા અને આપ “જમણો હાથ આપે પણ હાથો હાથ જાણે નહિ” તેવા જીરવથી તેમજુ સ્વમાન ઘવાયા વગર હસતા હસતા મોકલતા અને શાંત્વન આપતા કે ફરીથી જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે આ મર તમારું માની વિના સંકેતે આવશે. આવી આપની વિશાળ-દીર્ઘ જીવનાઓને યાદ કરીને કહે છે “લાખો મરને પણ લાખોનો પાલણુદાર ન મરશે.”

સ્વ. પૂ. માતૃશ્રી નવલખહેન મણિલાલ વિરાણી

જન્મ તા. ૧૦-૧-૧૯૧૧

*

સ્વર્ગવાસ તા. ૧૨-૨-૧૯૭૬

પૂર્વસથી સળંગે અને આખાજી વાતાવરણમાં સુગંધ સુગંધ ફેલાઈ જાય તેમ આપના પગદે પગદે આખાજી કુટુંબમાં હાન અને હયાની, તપ અને ત્યાગની વિનય અને વિવેકની, સંપ અને સમર્પણની પુરબો મહેકવા માંડી. આપે સીંચેલા આવા સંસ્કારોથી આખુજી કુટુંબ નંદનવન બની ગયું. આપના આ અણુમોલ વારસાતું અમે ખૂબ ખૂબ જતન કરીને આપના પ્રત્યેક ઝણુ ચતુર્ધિશિત પણુ અઢા કરાવે સંતોષ અનુભવશું.

હિ આપનો પરિવાર

વાસંતી

અનીલ-આરતી, અરુણ-સુખા અતુલ-અવની

સ્વ. છગનલાલ શામળભાઈ વિરાણી

જેમના હાન:વહે: જૈન તથા જૈનેતર સમાજની, જનકેશ્વાણી તથા માનવતાની અનેકવિધ-પ્રવૃત્તિઓને નવજીવન મળ્યું છે તેઓ રાજકોટની અનેક સંસ્થાઓમાં ટ્રસ્ટી તથા ટ્રેઝરર હતા. તેમજ સૌરાષ્ટ્રના ઘણાં સ્થળોએ ઉપાશ્રય વિરાણી હાઇસ્કૂલ, વિરાણી કન્યા વિદ્યાલય, સુંગા-મહેરાની શાળા જેવી અનેક સંસ્થાઓમાં મોટું હાન આપ્યું છે. પોતે ઘણાં કથાળુ, ધાર્મિક વૃત્તિવાળા અને પ્રેમળ હતા.

ગાં.સ્વ. વૃજકુ'વરબેન છગનલાલ વિરાણી

આપે અમારામાં કન, કયા, તપ અને
અનુકરણના સંસ્કાર રેડી અમારૂં અને સમગ્ર પરિવારનું
જીવન સુરભિચી મહેકતું કર્યું અને અમને સુખી
જીવન જીવવાનો મંત્ર આપ્યો કે :-

સત્ કર્મ વગર સંપત્તિ વધતી નથી
સંયમ વગર સંપત્તિ ટકતી નથી
દાન વગર સંપત્તિ શોભતી નથી
હી.

અયંતીલાલ છગનલાલ
ચચીકાન્ત છગનલાલ
ભુપતલાલ છગનલાલ
અંપકલાલ છગનલાલ
તથા પરિવાર

શ્રી ખીમચંદ ત્રિલોચન શેઠ

વય વર્ષ ૬૦

ઉપલેટા (સૌરાષ્ટ્ર)

જેમણે પોતાના વતનમાં પૂ. સંત સતીજીઓની
ધાર્મિક સેવા કરી છે. ઉપલેટાની પાંજરાપોળ,
સાર્વજનિક અંગ્રેજી સ્કૂલ, જેન ધાર્મિક શાળા,
જીવહયા ખાતુ વગેરે સંસ્થાઓમાં તન, મન
ધનથી સેવા આપી છે. શેઠ કુટુંબનું સદાચલ
વર્ણથી ચલાવ્યું છે અને પોતાનું જીવન
અત્યંત સાદાઈથી ધર્મભાવનામાં વીતાવે છે.

લિ.

ગીરજાશંકર ખીમચંદ શેઠ

૫. માતૃશ્રી જેડીબાઈ

અમારામાં આપે બાળપણમાં સંસ્કાર અને ચારિત્ર્યનું વકતર કહ્યું અને બળશ્રીમાં
જૂટી જૂટીને પાશુ' કે “જે હે તે દેવ અને રાજે તે રાક્ષસ” જેનામાં દેવાની વૃત્તિ છે
તે દેવી વૃત્તિ છે અને જેનામાં રાખવાની-સંધરવાની વૃત્તિ છે તે રાક્ષસી વૃત્તિ છે. આપના
સંસ્કારને જીવનમાં અમે વણી અને પૂજ્યના યોગે આપે સંપત્તિ મળી ત્યારે તેના
સફળપર્યોજન કરતા જ રહ્યા છીએ કારણ આપે હિંમેલી શીખામણ :

વહેતા જળ નિર્મળ થણા,

સાધુ વિચરતા થણા

ધન દોલત હેતા થણા

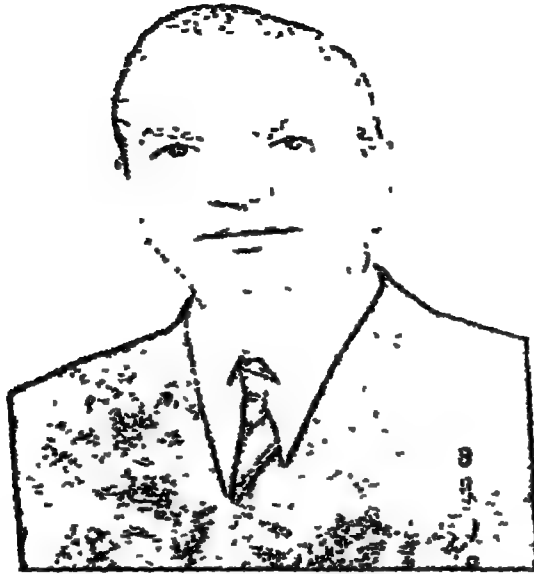
અમે બરાબર આચરણમાં મૂકી રહ્યા છીએ.

લિ.

આપના

જન્મોજન્મના જાણી
નળીનદાસ, લીલાવતી
હિંમતલાલ, નિર્મળા
રસીકલાલ, ગુલાબ

શ્રી હિંમતલાલ ન્યાયચંદ દોશી

“કર્મયેવ માધિકારસ્તે...” ભગવાન શ્રીકૃષ્ણનો ઉપદેશ હોય કે જૈન દર્શનનો. “કર્મયોગ” હોય. આપે જો ઉપદેશને અક્ષરશઃ આપના જીવનમાં ઉતારી વતન વાંકાનેરથી મોઢમથી : સુ’બધ નગરીમાં આવી અર્થ-ઉપાર્જનમાં કાર્યરત થયા.

આપની આર્થિક પ્રગતિની સાથે વારસાગત મળેલ જ્ઞાન, કલા, અનુકંપા આદિ ધાર્મિક સંસ્કારોનું જે દૃઢ સંચય આપનામાં થયેલ, અને આપના લઘુજંતુ શ્રી રસિકલાલ દોશી તથા અન્ય કુટુંબીજનોના યોગ્ય સહકારથી માફક વતન વાંકાનેરમાં ગરીબ તથા જરૂરિયાતવાળા જંતુઓની પીડાને બાણી માનવતાના તેમજ સમાજકલ્યાણના સદ્કાર્યો-સર્વજનિક હવાખાતું અન્ય આર્થિક સહાય, સુ’ખ યશુઓની સારસંભાળ તથા શાસ્ત્રચારા અને ઘરઆંગણે જન્ય કેળવણી આપી ચકાચ માટે આર્ટ્સ અને કોમર્સ કોલેજની સ્થાપના અને વિકાસ માટે ભારે જહેમત ઉઠાવવી-તે ખરેખર પ્રશંસનીય છે.

પરમકૃપાળુ પરમાત્મા, આવા અનેક સેવાનાં કાર્યો કરવા, આપને સંપૂર્ણ લંકુસ્તીમયુ’ દીર્ઘાંશુ બક્ષે એવી પ્રાર્થના.

શ્રી રસિકલાલ ન્યાયચંદ દોશી

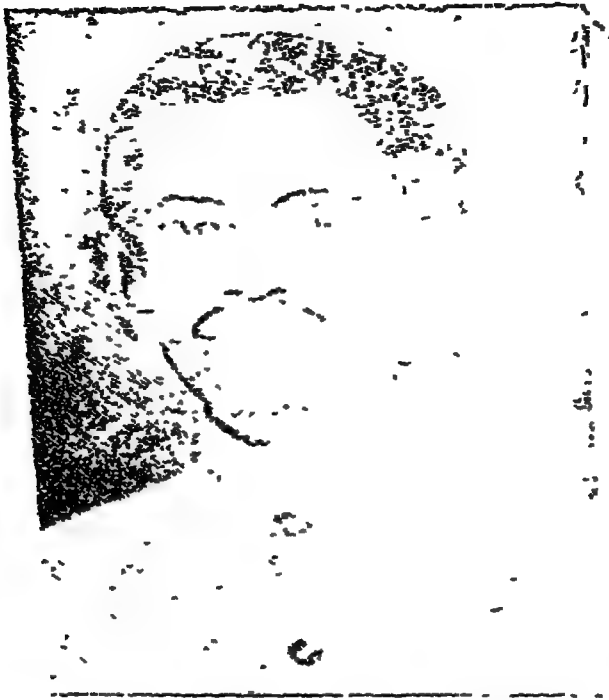

હિંમતભાઈ અને રસિકભાઈ જોટલે બંને રામ લક્ષ્મણની જોડી. નિર્મળાજીને અને શુભાજીને બંને વસ્તુપાળના જમાનાની ડેરાણી જોડાણીની જોડી.

પુરુષાર્થ પુરુષનો પણ લક્ષ્મી કાળી. જન્મેના પબલે લક્ષ્મી અલગજી આવી પણ તેનો સફળપયોગ કરવામાં હંમેશા જન્મેજો પ્રોત્સાહન તથા પ્રેરણા આપી જોટલું જ નહિ પણ સફળોગ આપ્યો.

રસિકભાઈજો પણ સંતોની વાણીને ગળજીમાં ચૂંટી રાખી અને કમાણીમાં ભગવાનનો ભાગ રાખીને સંપત્તિનો સફળપયોગ વતનના વિકાસમાં, માનવતાના અને ધર્મ ઉત્થાનના અને જ્ઞાનપ્રચારના કામમાં કરીને જીવને આદર્શ પૂરો પાડ્યો કે :—

મળી જો સંપત્તિ તમને
વાપરજો સત્ કાર્યમાં
નહિતર પછી પસ્તાવું પડશે
ન્યારે પૂરવ તમારું જીવી જશે

“કુલ તો ખરી મધુ”, પણ ફોરમ તેની રહી ગઈ”
 તેમ આપ તો ચાલ્યા ગયા; પણ આપના સદ્ગુણ પ્રુળ સાંભરે છે. આપે અનેક કષ્ટ સહન
 કરીને અમને પ્રગતિના પથે ચુકો દીધા, પણ એ પ્રગતિ જોવા આપ ન રહ્યા તેણે અમને ખુબ દુઃખ
 છે. વેસા કરતા સંસ્કાર તમા સિદ્ધિને આપે વધુ મહેતવ આપ્યું. “મારું” ગમે તે થાય પણ સંતાનને
 ભણાવીશ” એ આપનો જીવન-મંત્ર હતો કાનમાં રહે છે. નાની આવકમાં પણ આપે એ કાર્ય પૂરું
 કર્યું. આપે અત્યંત આપ્યું અને આપની દેશાતીબાહ અમારા પૂ. માતૃશ્રીએ અમને અત્યંત આપ્યું.
 આપ બન્નેના અમે પ્રુળ પ્રુળ જાણી છીએ. આપશ્રી બન્નેને અમારા કેટલી કેટલી વંદન હો. આપે અમારા
 જીવનમાં ધર્મનું બીજ વાવી, સંસ્કાર રૂપી જળપ્ર સીંચન કર્યું છે. આપના જીવનમાં સરળ સ્વભાવ,
 નિખાલસતા, સત્ય, નિઃસ્વાર્થપણ અને પ્રમાણિકતા એ સદ્ગુણો દ્વરત દેખાઈ આવે તેવા હતા.
 વંદનીય બા. ધ. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીશ્રીએ ધર્મની કેડી ઉપર પગ મંડાવ્યા છે. તે માટે
 નમના પણ અમે જાણી છીએ. તેઓ શ્રીને પણ અમારા કેટલી કેટલી વંદન હો.

લી.
 પ્રીતમલાલ મો. દક્ષતરી
 કુસુમબેન પ્રી. દક્ષતરી
 ત્યા કંઠ બીજનો

પિતૃ દેવો ભવ:

માતૃ દેવો ભવ:

પૂ. પિતાશ્રી શાહ તલકચંદ સાંકળચંદ

પૂ. માતૃશ્રી અ. સો.
મણીબહેન તલકચંદ શાહ

આપે કુટુંબના સુકાની બની અમારા જીવનભ્રમણા માળી બનીને અમારા જીવનભ્રમણાં સ સ્કાર સહાયર અને સ ધમના સુત્રનો ખીલવીને અમારા જીવનભ્રમણને સફળુષુ રૂપી સુવાસથી મધમધતો બનાવ્યો છે. અને અમેને નિષ્કામ અને નિઃસ્વાર્થ ભાવે ધર્મકાર્ય સત્કાર્ય કરવાની પ્રેરણા આપી રહ્યા છે. તે બદલ પૂ. પિતાશ્રી તથા માતૃશ્રી, અ પ બન્નેના અમો અત્યંત ઋણી છીએ.

આને અમો સેવાના ક્ષેત્ર સામાજિક ક્ષેત્ર કે માનવતાના ક્ષેત્ર ને કાંઈ ચત્ કિંચિત સેવા કરી રહ્યા છીએ તે પણ આપની પ્રેરણા તથા સ સ્કારગુણ બળ છે.

પૂ. સંત સતીશ્યોના કચન કરી તેમના વ્યાખ્યાન વાણીનો લાભ લઈ રહ્યા છો અને મળેલી લક્ષ્મીનો સહમાર્ગે સહવ્યવ આપ કરી રહ્યા છો, અમેને પણ તેજ માર્ગે દોરી રહ્યા છો, અને આને અમારા ઘોડી બચ્ચી પણ પ્રગતિ દરેક ક્ષેત્રે થઈ છે તે આપના સંસ્કાર ને જ આમારો છે.

શી.

આપનો પુત્ર પરિવાર અને કુટુંબ
નંદવરલાલ તલકચંદ શાહ

શ્રી પ્રભુદાસ ઠાકરશી ગોસવીયા (ગોડી પીપરડીવાળાં) :

હાલ ઠાકરીવલી રહેતા શ્રી પ્રભુદાસ બાઈ
ધર્મપ્રતી સન્નિધિ છે. જેમણે માસખમણ
જેવી ઉચ્ચતપત્રીયા કરેલ છે. મુલાકાતના ઉદ્દેશથી
મળેલી લક્ષ્મીના ઉદાર હાથે સદેવ સરજતાથી
સહવ્યથ કરે છે. પૂ. સાધુ સામ્બીજીજીના
પરમ ભક્ત છે, દૂર દૂર દર્શનાર્થે જવા
માટે હરદેશ તોયાર હોય છે. પ્રમાણમા
મોટી ઉંમર હોવા છતાં ધર્મ કાર્યમાં કુવાન
જેવો નરવશટ તેમનામાં છે.

ચીનલીયા મહામુખલાલ કેશવલાલ (ભોરીવલી)

ધર્મના સંસ્કારો સાથે સ્વભાવની સરળતા
અને નીખાલસતાનો સુંદર સુમેળ થયો
છે. જોવા બ્યાપાર કુશળ મુવાન. જેઓ શ્રી
ભોરીવલી સંઘના સક્રીય કાર્યકર અને
કાર્યવાહક સમીતીના સભ્ય છે. સંત સેવા
પ્રત્યે ખૂબ આદર ખરાવે છે સહજ ઉદાર-
તાથી લક્ષ્મીનો સહભ્ય કરે છે.

શ્રી લીમશીલાઈ હાજબાઈ નીચર .

કચ્છ ખારોઈના વતની ભીમશીમાઈને દાન, ધર્મ, સંસ્કારિતા તેમજ સેવા પરાયણતા જેવા ઉમદા ગુણો એમને ગણપુથીમાં જ મળ્યા છે તેઓ સ્વભાવે શાંત, વિનયી અને સરલ રહ્યા છે. તેઓ કુશળ વ્યાપારી-ઉત્તમ વહીવટકાર ઉપરાંત ઉદાર દાનવીર તેમજ એકનિષ્ઠ સમાજ સેવક તરીકે સમગ્ર કચ્છ ગુજરાત તેમજ મુંબઈમાં મશહુર છે.

તેઓ આપબળે ખંત, ધોરજ, નિષ્ઠા તેમજ આગવી પ્રતિભાથી ઉત્તરોત્તર સમૃદ્ધિ અને વિકાસને માર્ગે આગળ વધ્યા. હાલમય દસ વર્ષ સુધી પ્રમાણિકતા અને પરિશ્રમ-શીલતાથી નોકરી કરતાં કરતાં સ્વતંત્ર વ્યાપાર ધંધામાં ઝંપલાવ્યું અને મુંબઈ આલમમાં પ્રેમ અને સાદરને પાત્ર બની રહ્યા છે.

નાની પરચુરણ દુકાનથી શરૂઆત કરી વર્ષ ૧૯૫૬માં જોશવાલ છુક ડેપો નામના એકસરસાઈઝ છુકનું ભાગીદારીમાં કારખાનું ઉઠા કરી વર્ષ ૧૯૭૫ માં મિથન ઇન્ડસ્ટ્રીઝ દ્વારા પોલીથીન બેગનું એક આગવું અને સુંદર કારખાનું ઉઠા કરી અને “આશીર્વાદ” નામનો ડીપાઈમેન્ટન સ્ટોર્સ જોડે-ગાંધીમાં શરૂ કર્યો. એમણે મુંબઈની વ્યાપાર ઉદ્યોગની આલમમાં એક માન ભર્યું સ્થાન પ્રાપ્ત કરી લીધું છે. તેમનો મિત્રવર્ગ ધણો જ વિશાળ છે.

આ ઉપરાંત હાલ તેઓ શ્રી ખારોઈ મિત્ર મહળ મેનેજીંગ કમિટી, શ્રી રવજી લાલજી હાડવા જેન બોડીંગ કચ્છ વાઝ વેલ્ફેર સોસાયટી, સહકારી વિદ્યામંદિર તેમજ તારદેવ જેન મિત્ર મહળ જેની અનેક વિધ શૈક્ષણિક, સામાજિક તેમજ ધાર્મિક સંસ્થાઓ સાથે સક્રીય રીતે સંકળાયેલા છે. આ બધી સંસ્થાઓને સતત પ્રેરણા અને માર્ગદર્શન આપતા રહ્યા છે.

૧૦૦ વક્તવ્યો મોજીસીલાઈ શા.

શ્રી. બેરીલલી સંઘના બાલ સ્થાપક અને શ્રી. સંઘની સ્થાપનાથી તેઓ શ્રીના સ્વર્ગવાસ સંઘીના પ્રમુખ શ્રી. વેલ્લુભાઈ તદ્દન સરળ સ્વભાવી, ચીતભાષી સહજન હતા. તેમના સુપુત્ર શ્રી. નાનજી ભાઈ આજે સુવાન વયે શ્રી. સંઘના ટ્રસ્ટી ખજાનચી તરીકે તથા શ્રી. વર્ધમાન કલીનીકના ખાનદાં મંત્રી તરીકે સક્રિય સેવા આપી રહ્યા છે.

શા. મજીસી લીમસી હાડવા

મામ સામખીયાલી કચ્છ

જન્મ : ૮-૬-૧૯૧૭. સ્વર્ગવાસ ૨૩-૧-૧૯૭૩
આપની કાર્યકુશળતા પ્રિમાણ સ્વભાવ કુટુંબ વાત્સલ્ય અને પરોપકારી જીવનના મીઠા સ્મરણો હંમેશા અમેને યાદ આવતા રહેશે.

લી. ડો. જી. એમ. હાડવા
ખીમજી હાડવા

આ ધર્મપ્રેમી સન્નારી શ્રી. બેરીલલી સંઘના પાયાના પત્થર સમાન છે. સત સતીજીઓની વૈવાહિક જોજ તેમનું જીવન છે. આવી સન્નારીની કુળે જન્મેલા તેમના સુપુત્ર શ્રી. મણીલાલભાઈમાં સદૃશ ઉદારતા સમાવેલી છે અને તેઓ ઉદાર હાથે લક્ષ્મીનો સદ્વ્યવહાર કરી રહ્યા છે.

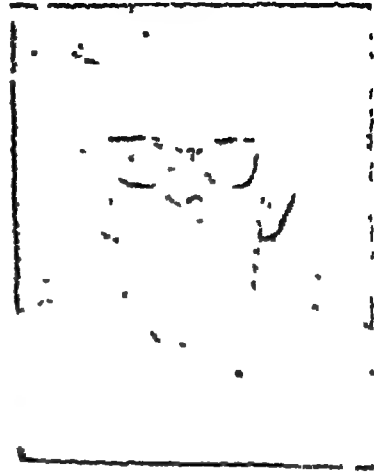
મં. રવ. જીનીબહેન માણેકજી શાહ

સ્વ. શ્રી રતીલાલ લક્ષ્મીચંદ શાહ
(આબાવાળા)

જેમને જીવનમાં સમ્યક્તા-સૌમ્યતા-સાદાઈ-
સહચાર અને સત્ય, માનવ સેવા, ધર્મ પ્રત્યેની
શુભ લાગણીઓથી ભરપૂર એવા ઉચ્ચ શ્રુતિ
વારસામાં આપી. આપના ઉન્નતવળ અને પવિત્ર
આત્મા બધાં હો ત્યાં ચિર શાંતી પામે.
પતિન કમળાબેન, પુત્ર ભુવેન્દ્ર શાહ
પુત્રવલ્લ વિલાસ શાહ
પુત્રી અરુણા તથા કુટુંબ પરિવાર

શ્રી. અમૃતભાઈ ગુલાબચંદ દોશી
(અમનમરવાળા)

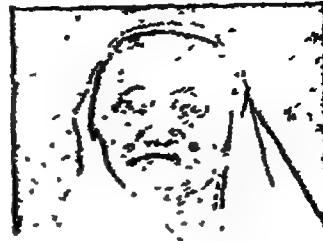
શ્રી વર્ધમાન સ્થા જેન કાવલ સંઘ
ધાટકોપરના (દિગંધવાલા જેન) માનદ્ દ્રુસ્ટી તથા
ઉપપ્રમુખ. જેમવ તા જુસ્સેદાર યુવાનની સાથે
સ્ફુર્તિથી શ્રી ધાટકોપર સંઘની વિવિધ શુભ
પ્રવૃત્તિઓમાં તન, મન અને ધનથી પોતાનો સચેદ
સાથ સહકાર આપી રહ્યા છે.

પુ. સાધુ-સાધીજીઓ પ્રત્યે માન આદર-
ભાવ ધરાવનાર શ્રી અમૃતભાઈ ઉદાર, સહાયે ધાર્મિક
અને સામાજિક ક્ષેત્રોમાં દેવનો સેવક બને છે.

શ્રી અમૃતલાલ વલ્લભાઈ ટીંબડીયા
મેરીમલી
સરળ સ્વભાવી ઉદાર સન્મન શ્રી સંઘ સેવા
માટે હંમેશા તત્પર હોય છે.

વવાણીયા (ભારણી) નિવાસી
નં. નાકેતલાઈ વર્ધમાનલાઈ કેસાઈ

વવાણીયા (ભારણી) નિવાસી
મીમતી લીલાવતીબેન મોહનલાલ કેસાઈ

આપે અમારામાં બાલપણમાં સરકાર અને ચારિત્ર્ય બંધતર કહ્યું. જ્ઞાન, શીખણ, તપ અને ત્યાગના સંસ્કારોનું સિંચન કરીને અમારામાં ધર્મ પ્રત્યેની મક્કા દૃઢ બનાવી છે. આપે અગ્રણીમાં ઘૂટી ઘૂટીને એ અસત પાણી કે “જો કે તે દેવ અને રાજે તે રાક્ષસ.” ગમે તેટલી સંપત્તિ વચ્ચે પણ વિવેકને ભૂલવા નહિ. આપના આ સંસ્કારોને જીવનમાં વણી ધીધા અને પ્રવેશદેએ અમારે સંપત્તિ મળી ત્યારે અમારી મથામકિત તેનો સકુપચોગ કરતા રહ્યા છીએ ને આપની સિપામણ જીવનમાં બરાબર આવરણમાં મૂકી રહ્યા છીએ.

શ્રી. આપના જન્મે જન્મના કાચી પુત્રો,
શ્રી નીતમલાલ-આ. સો. જશુમતી શ્રી મનહરલાઈ-આ. સો. મંજુલા
શ્રી વિનયચંદ્ર-આ. સો. નિલા

જન્મ : સને ૧૯૫૦

સ્વર્જવાસ : સને ૧૯૭૬

કુલ મકુંદેશ્વર રહી ગઈ

જન્મીસ વર્ષની યુવાન વયમાં દુર્ગા માંદગીમાં તમે અનેને ઉઠાડીને ચાલ્યા ગયા, ખજ તમારા મીઠા સ્મરણે, તમારી જીવ્ય ભાવના, માતા પ્રત્યેનો પ્રેમ આજે પણ અનેને તમારી ચાદ અપાવે છે. તમારો શત અને પ્રેમાળ સ્વભાવ અને બધા ભૂલી ચકતા નથી.

શ્રી. માણી શાંતાબેન અમૃતલાલ શાહ
અને બહેને

સ્વ. પ્રકાશ અમૃતલાલ શાહ (૩૧)

શાહ હાદાલાલ કપુરચંદ
લીંબડી નીવાસી
સ્વ. તા. ૨૬-૬-૧૯૫૮

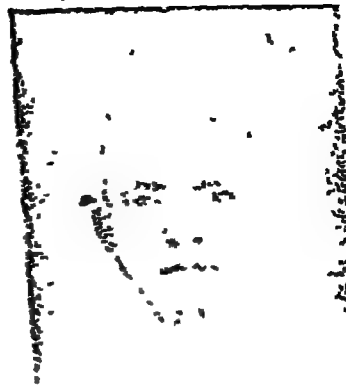
જેમણે જીવન એક આદર્શ નમૂના રૂપ હોય અને
જેમના સંસ્કાર અને સાહસીક વૃત્તિએ ધાર્મિક
તેમજ જોતિક ક્ષેત્રે પ્રગતિ સાધી એવા પુણ્ય
પિતાશ્રીને કોઈ વંદન !

શાહ જયન્તીલાલ હાદાલાલ

શ્રી સ્તીલાલ વનેચંદ પારેખ

ધર્મશ્રી, સ્વભાવે હિંદુ એવા શ્રી સ્તીલાલ સેવ
માટે દરદ મેય તૈયાર હોય છે. શ્રી ગોરખલાલ
સંપન્ન કાર્યવાહક સભ્ય-યુવાન કાર્યકર્તા છે.

સ્વ. ગુલચંદ જેઠાલાલ મહેતા

(કાઠાવાળા) રાજકોટ

જન્મ : તા. ૧૮-૪-૧૮૯૩

રાજકોટ

મરણ : તા. ૧૦-૬-૧૯૭૫

રાજકોટ

બેરીશ સોમાલીશંક (હાલુ) સોમાલીયા)માં
સીરીસ એન્જનીયર તરિક રીટાયર્ડ થયા પછી
રાજકોટની જુની ને બહોલી સેમ લાયબ્રેરીમાં
માનફ મંત્રી તરિક થયા વર્ષો સેવા આપેલી. શ્રી
દેવજી પ્રાગજી જેન બાલાભાઈ ગોંડલરોડ રાજકોટમાં
ટ્રસ્ટી તરિક તથા માનફ મંત્રી તરિક લાંબા
સમય તન, મન ને ધનથી સેવા આપેલી. તેઓ-
શ્રીએ બાંધકામ ને અંગે ૨ પુસ્તકો ગુજરાતીમાં
લખેલા. જેની રાયટી પણ આજ બાલાભાઈને
અર્પિત કરેલી છે. શિક્ષક ક્ષેત્રે પણ શ્રી સૌરાષ્ટ્ર
કાર્યસ્થલ રાજકોટને સારી આર્થિક મદદ કરેલી.

શ્રી. આપનો પરિવાર

“ પ્રકાશકનું નિવેદન ”

સાક્ષાત સરસ્વતી સમા, જેન શાસનના ત્રણદળના સિંગારા, ગાથનરત્ના, ખાંભાન સંપ્રદાયના મહાવિદુષી, પ્રખર વ્યાખ્યાતા, બા. પ્ર. પૂ. સારદાભાઈ મહાસતીજીના શ્રી સુખેથી વીતરાગવાણીનો ધોષ જ્યારે વહી રહ્યો હોય ત્યારે તેમા નરભોજ થવું તે મદાભાગ્ય છે.

આ વિશ્વભાગમાં મધ્યમધના પુણ્ય જેવું જેમનું સુવાસિન જીવન છે એવા બા.પ્ર.પૂ. સારદાભાઈ મહાસતીજીએ જેન શાસનનો ડંકો દેશના ખૂબે ખૂબે વગાડી અનેક આત્માઓને આધ્યાત્મિક માર્ગે વાળ્યા છે. તેમની સુમધુર વાણીથી શ્રોતાઓ મંત્રસુગ્ધ બને છે અને વીરવાણીના પ્રવાહમાં તસ્લીન થઈ જાય છે. આવા પરમ ઉપકારી બા. પ્ર. પૂ. સારદાભાઈ મહાસતીજીનું સં. ૨૦૩૨નું આતુર્ભાસ ઘાટકોપર મુકામે હતું, ત્યારે ઘાટકોપરના વ્યાખ્યાનોનો સંગ્રહ “સારદા સિખર”નું પ્રકાશન કરવાનું સદ્ભાગ્ય અને પ્રાપ્ત થયું હતું, અને મારી ભાવના તે પુસ્તકના પ્રકાશકના નિવેદનમાં મેં વ્યક્ત કરી છે એટલે તેની પુનરાકિત કરતો નથી.

આવા કાર્યોની તુષિત કદી હોતી નથી, એક પુસ્તકના પ્રકાશન ક્યાંથી તો આવા વધુ પુસ્તકો પ્રકાશન કરવાની ભાવના જાગી અને અમારા પૂ. મમતાળુ માનુશ્રી મણીજીદેવની સત્તાન પ્રેરણા આ કાર્યમાં મળતી જ રહી. મહાવિદુષી બા. પ્ર. પૂ. સારદાભાઈ મહાસતીજીનું ૨૦૩૩નું આતુર્ભાસ યોરીવહી નહીં થયું અને વર્ધમાન સ્થાનકવાસી જેન સંગ યોરીવહીએ પૂ. મહાસતીજીના વ્યાખ્યાનો અંગ્રેજી કરવાનો નિર્ણય ક્યાંથી અને જાણ મળી. ઉપર દર્શાવ્યું તેમ પૂ. મહાસતીજીના વધુ પુસ્તકો પ્રકાશિત થતા રહે એવી ભાવના રચી કરતી હતી, અને યોરીવહીના “વ્યાખ્યાન સંગ્રહ” પ્રકાશિત કરવાનો અપૂર્વ લાભ મને મળે તો કેવું સાડું જેમ લાગ્યા કરતું હતું. પૂ. મહાસતીજીના વ્યાખ્યાનો ઘાટકોપરમાં તો સાંભળવાનો લાભ અવારનવાર મળતો જ હતો, પરંતુ યોરીવહી વારંવાર જવાનું શક્ય ન હોવાથી તે “વ્યાખ્યાન સંગ્રહ” પ્રસિધ્ધ કરવામાં સક્રિય સહકાર આપવાની મારી ભાવના પ્રગળ બની. મને જો વાતનો આનંદ છે કે શ્રી યોરીવહી સંભળા કાર્યવાહકોની શુભ પ્રેરણા અને તેમની અનુમતિથી આ વ્યાખ્યાન સંગ્રહ “સારદા-દર્શન” પ્રસિધ્ધ કરવાની મને તક મળી છે, અને સારો એવો સહકાર આપ્યો છે તે માટે હું હૈનો આભાર માનું છું.

આ પ્રવચન પુસ્તકમાં જે સુખ્ય પ્રવાહો છે. જેમાં એક શ્રી અંતઃકલ્પ સૂત્રનો ગજસુક્રમાલનો અધિકાર અને બીજો છે પાંડવ ચરિત્રનો અધિકાર. જે ખૂબ રસપ્રદ, શોધકાવ્યક અને વૈરાગ્યસભર છે. પૂ. મહાસતીજીની સચોટ અને જોશીલી શૈલીમાં આ અધિકાર સાંભળતા શ્રોતાઓના હૃદય હલનચલન થઈ જતા. ઘડીભર વૈરાગ્યના રંગે રંગાઈ જતા. જે વાણીના પ્રભાવથી યોરીવહીમાં તપ, ત્યાગના પૂર ઉમટ્યા અને અખાલ વૃદ્ધ સૌ ધર્મના પથે ખૂબ આગળ વધ્યા.

પુસ્તકના પાંચકો, આ પુસ્તક વાંચીને પોતાના જીવનમાં નવીન પ્રેરણા મેળવી આધ્યાત્મ પથે જરૂર આગળ વધશે એવી અંતરની ભાવના.

આ સમયે જેણે જેણે પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં હાન આપી તથા આડક બની લાભ લીધો છે તે સર્વેના આભાર માનું છું. બી. મનસુખલાલ જગનલાલ હેરા

શ્રી વર્ધમાન સ્થાનકવાસી જૈન સંઘ બોરીવલી.

રચિત : શ્રી “ શારદા દર્શન ” સાહિત્ય સમિતિનું

નિવેદન

માનવીની જીવન સુધારણામાં “ સંત સમાગમ ” અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. સંત સમાગમ પછીનું સ્થાન “ સદ્ સાહિત્ય ” છે છે.

આપણા પરમપિતા શરમ તીર્થંકર, શાસનપતિ ભગવાન મહાવીર પ્રભુની વાણીની ગુંથણી બધુધરોએ કરી અને કાળક્રમે લોકોની યાદચક્તિ જોાઈ થતાં વીર સંવત ૬૮૦માં વીતરાગવાણી લિપિબદ્ધ થયું. પહેલા ચર્યાત તાડપત્ર ઉપર લખવાથી થયું, પછી કામળ ઉપર સુંદર અક્ષરે હસ્તલિખિત પ્રતો અને છેવટે છાપકામ યંત્રની ચોખ ચતાં પ્રેસમાં પુસ્તકો છપાયા. આજમવાણી અને સૂત્રના પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થઈ જનસમાજ સમક્ષ મૂકાયા. આવા શાસ્ત્રોના ગહન વિષયોનો અભ્યાસ કરનાર વર્ગ અદ્ય કોય જોટલે શાસ્ત્રોના અભ્યાસી સાધુ સાધ્વીજીઓ જેઓ કુશળ વક્તા હોય તેમના વ્યાખ્યાનો છપાઈને પ્રસિદ્ધ થાય તો તે જનસમાજને બહુ ઉપયોગી નીવડે. જેવા ખ્યાલથી છેલ્લા ૪૦-૪૫ વર્ષોથી “ વ્યાખ્યાન સંગ્રહો ” પ્રસિદ્ધ થતા રહ્યા છે. જે બહુ લોકપ્રિય બન્યા છે.

વ્યાખ્યાન સાંભળતી વખતે વક્તા પ્રત્યક્ષ હોય છે જોટલે વક્તાના હૃદયોના ભાવ પશુ ઝીલાય છે. જે ખૂબ અસરકારક નીવડે છે. પરંતુ વ્યાખ્યાન સંગ્રહ વાંચતી વખતે એક વધુ લાભ જો હોય છે કે કોઈ વાત જોાઈ સમજાય તો તે ફરીને વાંચી શકાય છે. પ્રત્યક્ષ વ્યાખ્યાન અવલુનો લાભ જે નથી હઈ શકતા તેઓને વ્યાખ્યાન સંગ્રહનું વાંચન, મનન જીવનનો રાહ જતાવવામાં માર્ગદર્શક બને છે. વિદ્વાન વક્તાને સાંભળતા હૃદયમાં જોવા ભાવ આવે કે આનું સાંભળ્યા જ કરીએ અને આ વક્તાઓનો લાભ અન્યને પણ મળે તો કેવું સારું !

ખરેખર બન્નું પણ એવું. ખંભાત સંપ્રદાયના પ્રખર વ્યાખ્યાતા, મહાવિદુષી બા. પ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીના વ્યાખ્યાન જ્યારે જ્યારે સાંભળવાનો મોકો મળે ત્યારે ત્યારે એમ થાય કે અમારા બોરીવલીના ક્ષેત્રમાં આવે અપૂર્વ અવસર મળે તો કેવા અહોભાગ્ય ! પણ આ તો નાના મોટે મોટી વાત જેવું હતું, છતાં અધ્યાત્મિક અનુભવ કામ કરી બાંધ છે. પંદર પંદર વર્ષથી આવી ભાવના સાથે મહાવિદુષી પ્રખર વ્યાખ્યાતા બા. પ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીને બોરીવલીના આતુર્માંસની વિનંતી ભાવપૂર્વક કરતા હતા, પૂ. મહાસતીજી પહેલી વખત બૃહદ સુંબર્ણના ક્ષેત્રમાં બિરાજતા હતા ત્યારથી વિનંતી આહુ હતી. તેઓથી શુભરાત તરફ પધાર્યા છતાં અમારો અધ્યાનો દીવડો જલતો જ રહ્યો હતો. બા. પ્ર. ભારનાબાઈ મહાસતીજીની ભાગવતી દીક્ષા પ્રસંગે પૂ. મહાસતીજીને ફરીથી સુંબર્ણ પધારવાનું થયું અને અધ્યાત્મિક ફરી સતેજ થયો.

વિશ્વાસ અને શ્રદ્ધાથી ભાવનાપૂર્વક કેરેલા કાર્યોમાં અઠગ સફળતા મળે છે. મહાવિદુષી, પ્રખર વ્યાખ્યાતા બા. પ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીએ આશ્ચર્યન આપ્યું કે આ વખતે યોરીવલી માટે જરૂર વિચાર કર્યું, અને દેહેતા હર્ષ યાય છે કે પૂ. મહાસતીજીની કૃપાથી, ખંભાત સંઘના પ્રમુખશ્રી મૂળચંદ્રભાઈ પૂંજલાલભાઈ પરેલ તથા મ.જી પ્રમુખશ્રી ચીમનલાલ છેટાલાલ શાહ તથા ખંભાત સંઘના સહકારથી સં. ૨૦૩૬ના આનુર્ભાસના લાભ અમને મળતાં અમારા શ્રી સંઘની પંદર પંદર વર્ષની ભાવના ફળી.

જ્યારે આનુર્ભાસની સ્વીકૃતિ મળી ત્યારે મનોમન નમ્રી ઠંથું કે પૂ. મહાસતીજીના યોરીવલીના વ્યાખ્યાનો અંતઃસ્થ કરવા. શ્રી સંઘની કાર્યવાહક સમિતિમાં આનુર્ભાસ સ્વીકૃતિની વાત મૂકતા વ્યાખ્યાન સંગ્રહની બાબત પણ તરત મંજૂર થઈ. વાત તો મંજૂર થઈ પણ અમારા નાનકડા સંઘ માટે આ મોટી જવાબદારી હતી, પણ અગાઉ કહ્યું તેમ શ્રદ્ધાના બળે કાર્ય હાથ ધર્યું. જે સફળ થતાં આપના કરકમલમાં “શારદાદર્શન” મૂકવા ભાગ્યશાળી બન્યા છીએ. અમારા નાનકડા સંઘની મોટી જવાબદારી માટે દાનવીર સાળા બનેવીની જોડી શેઠ શ્રી મણીલાલ શામળભાઈ વીરાણી અને શેઠ શ્રી ધીરજીશંકર ખીમચંદ શેઠ તથા છગનલાલ શામળભાઈ વીરાણીના સુપુત્રો સચિંત હતા. તેઓશ્રી સહકૃદ્દંબ દર સ્વીવારે યોરીવલી પૂ. મહાસતીજીના દર્શનાર્થે અને વ્યાખ્યાન અવધુ કરવા આવતા અને પ્રેમથી અમને પૂછતાં કે તમે “વ્યાખ્યાન સંગ્રહ” પ્રસિદ્ધ કરવાનો નિશ્ચય તો કર્યો છે પરંતુ શું વ્યવસ્થા છે? આ પ્રશ્નમાં બંધુ ભેલડી વાંકાનેરવાળા શેઠ શ્રી હિંમતલાલ ન્યાલચંદ દોશી અને શેઠ શ્રી રતીકલાલ ન્યાલચંદ દોશી તથા શેઠશ્રી પ્રીતમલાલ મોહનલાલ દફતરી જોડયા અને યોજનાના સહકારના કળશરૂપે ઘાટકોપરના ઉદાર દિલ સજ્જન શેઠશ્રી મનસુખલાલ છગનલાલ દેસાઈ સામેલ થયા. આપું સહધર પીઠબળ મળતાં અમારું કાર્ય સરળ થયું.

સુરખી શ્રી ગણીલાલ શામળભાઈ વીરાણીએ તથા શેઠ હિંમતલાલ ન્યાલચંદ દોશીએ તેમની જોડીસમાં સામેથી અમને યોલાવીને રકમ આપી છે અને માતબર રકમ આપવા છતાં પ્રકાશકનું નામ લેવાનું અમારા માટે ખુલ્લું રાખ્યું હતું. આ લખવામાં જરાય અતિશયોક્તિ નથી. શેઠ શ્રી મનસુખલાલ છગનલાલ દેસાઈને અમારે પરિચય ન હોવા છતાં તેઓશ્રીએ પ્રથમ પરિચયે પાંચ જ મિનિટમાં રૂ. ૧૫૦૦૦ (પંદર હજાર) જેવી માતબર રકમ પ્રકાશકના નામ માટે આપી. આવા સહૃદયી ઉદાર દિલ દાતાઓથી લેન સમાજ ઉજળો છે અને સમાજના અનેક કાર્યો સરળતાથી પાર પડી રહ્યા છે. આ ઉપરાંત બીજા દાતાઓએ પણ સારી રકમો આપી છે જેની યાદી આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. આ સર્વે દાતાઓનો અમે અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

આ યદ્ય પુસ્તક પ્રકાશનની વાત. હવે પ્રખર પ્રવચનકારની વાત. ખંભાત સંગ્રહાલયના સ્વ. આચાર્ય દેવ, સિદ્ધાંત મહોદયિ, વ્યાખ્યાન વાચસ્પતિ બા. પ્ર. પૂ. શુદ્ધદેવ શ્રી રત્નચંદ્રજી

મહારાજ સાહેબના સુશિખ્યા પ્રખર વ્યાખ્યાતા, શાસનરત્ના, અધ્યાત્મવેત્તા, મહાનવિદુષી બા. પ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીલથી સારાય જૈન અને જૈનેતર સમાજ સુપરિચિત છે. તેઓશ્રીની સિંહગર્જના સમ જોશીલી અને હૃદયસ્પર્શી વ્યાખ્યાન શૈલીથી શ્રોતાઓ મંત્રમુગ્ધ બની જાય છે. અમારા મહાન સદ્ગાન્ય હતા કે સં. ૨૦૩૩ના પૂ. મહાસતીલના આતુર્ભાસનો લાભ અમને મળ્યો. વિશેષ અહોભાગ્ય જો હતા કે આ વર્ષે અધિક માસ હોવાથી અમને સવારો-પાંચ માસનો લાભ મળ્યો. પૂ. મહાસતીલજો વ્યાખ્યાનનો વિષય પણ સુંદર પસંદ કર્યો. તે વિષય અંતગ્રહણ સૂત્રનો “ગળ્લુકુમાલ” નો અધિકાર તથા “પદ્ધિ વ્યરિત્ર”. અપાઠ સુદ પુનમથી કારતક સુદ પુનમ સુધી મહાવિદુષી પ્રખર વ્યાખ્યાતા બા. પ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીલના સ્વસુખેથી અવિરતપણે વીરવાળીને. મોખ વહી રહ્યો, અને તેઓશ્રીના સુશિખ્યાઓ તત્ત્વચિંતક પૂ. કમળાબાઈ મહાસતીલ તથા બા. પ્ર. પૂ. સંઘીતાબાઈ મહાસતીલજો સતતપણે તે ઝીંચ્યો અને લિપિબદ્ધ કર્યો.

પૂ. મહાસતીલના આગમનથી શ્રી સંઘમાં અપૂર્વ ધર્મોત્સાહ પ્રવર્તી રહ્યો હતો. આતુર્ભાસ ભવ્યતાથી આગળ વધી રહ્યું હતું, અને પર્વાધિરાજ પશુપણપર્વ આવતાં તે ઉત્સાહ ટોચે પહોંચ્યો. કન, શીયળ, તપ અને ભાવથી વાતાવરણ મધમધતું રહ્યું અને ભારીવહી સંઘના ૨૫ વર્ષના ઇતિહાસમાં નહિ થયેલ અભેદ તપસ્યાર્થિઓ થઈ. છ ઉપવાસ અને તેથી વધુ ઉપવાસની તપસ્યાર્થિઓ આંકડે. બસો (૨૦૦) ઉપર પહોંચ્યો. જેમાં ૧૬ (સોળ) તો માસખમણ હતા અને ઉપવાસનો એક સિધ્ધિતપ હતો. બા. પ્ર. અંદનબાઈ મહાસતીલ તથા બા. પ્ર. હર્ષિકાબાઈ મહાસતીલજો માસખમણની અને બા. પ્ર. શોભનાબાઈ મહાસતીલજો ઉપવાસના સિધ્ધિતપની મહાન તપસ્યાર્થિઓ આત્મલક્ષે કરી હતી. આ તપસ્યાર્થિઓના પારણાના ઉત્સવ પણ ખૂબ ભવ્યતાથી હજારો આવક આવિકાઓની હાજરીમાં ઉજવાયા. આ આતુર્ભાસમાં ૨૧ સોળભક્ષ્યા થયા અને ૮ થી ૧૦ વર્ષના બાળકોએ અઠ્ઠાઈ જેવી તપસ્યાર્થિઓ કરી. પૂ. મહાસતીલના સદ્ગુણેશથી છ ઇંપતિઓએ આજીવન પ્રજ્ઞાચર્ય તત્ત્વ અંગીકાર કર્યું.

આવા પ્રભાવશાળી મહાસતીલના વ્યાખ્યાન સંઘકોની ઉપયોગીતા જો છે કે બહુ જનસમાજ સીધી, સરળ, સચોટ ભાષામાં મોખ પામે. જ્યાં જ્યાં સાધુ સાધ્વીલો પહોંચી શકતા ન હોય ત્યાં ત્યાં આવા પુસ્તકો વાંચી જિજ્ઞાસુ બાઈ બહેનો જૈનધર્મની ઝાંખી કરી શકે છે. જેમાં મહાવિદુષી, પ્રખર વ્યાખ્યાતા બા. પ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીલના વ્યાખ્યાન સંઘકો તો ખૂબ હોકલોચ અને હોકપ્રિય બન્યા છે. પૂ. મહાસતીલના ૬ આતુર્ભાસના વ્યાખ્યાનો પુસ્તક રૂપે બહાર પડ્યા છે અને “શારદા દર્શન” ૧૦ સુ પુસ્તક છે. પરંતુ અબાકના બધા જ પુસ્તકો અગ્રાધ્ય છે. કચ્છમાંથી એક બાઈની માંગણી અમારા ઉપર આવી કે પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીલના વ્યાખ્યાન સંઘકો અત્યાર સુધીમાં જેટલા બહાર પડ્યા છે તે કરેક અમને ગમે તે કિંમતે મોકલો.

પૂ મહાસતીજીના વ્યાખ્યાન સંગ્રહોની માંગણી પરદેશથી પણ ઘણા પ્રમાણમાં આવે છે. અરે, જોકે બાઈને તો પૂ. મહાસતીજીનું પુસ્તક ગાંધી જીના ભાવ આવ્યા કે હવે આવું સુંદર પુસ્તક જ્યાંથી બહાર પડવાનું હોય ત્યાં પુસ્તક સહાયમાં રૂ. ૧૦૦૦ (એક હજાર) મોકલી આપવા અને તે રીતે તેમણે અમને મોકલી આપ્યા. આ રીતે પૂ. મહાસતીજીના પુસ્તકોનો પ્રભાવ દેશવિદેશમાં પડ્યો છે. અમે “શારદા દર્શન” ની આઠ હજાર પ્રત બહાર પાડી રહ્યા છીએ. તેની ૬૦૦૦ પ્રતના આક્રોશ તો અગાઉથી નોંધાઈ ગયા છે. આ ઉપરથી તમે કદપના કરી શકો છો કે બા. પ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મધ્યમનીજીની સચોટ અને હૃદયસ્પર્શી શૈલીથી ફરમાવેલા વ્યાખ્યાનો અને વ્યાખ્યાન સંગ્રહો જનતામાં કેટલા લોકપ્રિય તથા ઉપયોગી નીવડ્યા છે.

છપાઈના કાગળો તથા છાપકામના ઉંચા ભાવનાં આવા ફળદાર, સુંદર મુદ્રક છપાઈ અને ગાઈન્ડીંગવાળા પુસ્તકની કિંમત આશરે રૂ. ૧૮ થી ૨૦ પડે. છતાં તે પુસ્તક ફક્ત રૂ. ૮ માં વેચવાનો અમે નિર્ણય કર્યો તે હાતાઝાને આભારી છે. દાનવીર શેઠ શ્રી મનસુખલાલ છમનલાલ દેસાઈએ રૂ. ૧૫૦૦૦ (પંદર હજાર)નું માતબર દાન આપતા પ્રકાશક તરીકે તેઓથીનું નામ આપતા આનંદ અનુભવીએ છીએ. આ લોકપ્રિય વ્યાખ્યાન સંગ્રહના પાંચ કે તેથી વધુ પુસ્તકોના અગાઉથી ચારકો થનાર સૌનો અને આ કાર્યમાં પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ સહકાર આપનાર સૌનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર. આ પુસ્તક પ્રકાશનનું કાર્ય ચીવટથી કરી આપવા માટે શ્રી નીતીનભાઈ બદાણી તથા પ્રેસ મેનેજર શ્રી સુકુંદભાઈ અને પ્રેસના સૌ કાર્યકરોનો આભાર.

હૃદયના ઉમળકાથી વ્યાખ્યાન સંગ્રહ કરવા બદલ તત્ત્વચિંતક પૂ. કમળાભાઈ મહાસતીજીનો તથા બા. પ્ર. પૂ. સંગીતાબાઈ મહાસતીજી (જેમણે મોતીના દાણા જેવા અક્ષરોથી સુંદર પ્રેસ કોપી કરી આપી) નો તથા સૌ મહાસતીજીનો જેમણે કાળજીપૂર્વક મુદ્રો તથાસી આપ્યા તે બધાનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

પૂ. મહાસતીજીએ ફરદોજ વ્યાખ્યાનો વિસ્તારપૂર્વક ફરમાવ્યા છે પરંતુ પુસ્તક બહુ મોટું થવાથી સ્થળ સંકેતને કારણે અમુક વ્યાખ્યાનોનો સાર લેજો ક્યો છે. પ્રેસની કોઈ ભૂલ દેખાય તો શુદ્ધિપત્રકમાં જોઈ લેવા વિનંતી છે, છતાં કોઈ ભૂલ રહી જવા પામી હોય તો સુધારીને વાંચવા વાંચકોને નમ્ર વિનંતી છે.

અંતમાં આ પુસ્તકનું વાંચન ચિંતન મનન કરી અનેક આત્માઓ ધર્માભિમુખ બનશે એવી શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ સાથે વિરચીએ છીએ.

લોકમાન્ય તીલકરાઈ,

બોરીવલી (પશ્ચિમ)

સુબર્ષ-૪૦૦૦૬૨

અક્ષય તુલિયા,

સં. ૨૦૩૪, વીર સંવત ૨૫૦૪

પા. ૬-૫-૧૯૭૮

શ્રી. નમ્ર સેવકો

લીખાલાલ ખેતસીભાઈ મહેતા

ડો. છ. એમ. છાકવા

નાનજી વેલજી શા.

રસિકલાલ શાન્તીલાલ શાહ

મનસુખલાલ ગુલાબચંદ પાદશાહ

શ્રી “શારદા દર્શન” સાહિત્ય સમિતિ
વલ્લભાનંદ રથા. જેનું સંલગ્ન બેઝરીવલી

“ પ્રખર બ્યાખ્યાતા, જાહે બ્રહ્મચારી, વિદુષી

પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીની જીવનરેખા ”

“ પ્રેરણાદાયી ઔરાજ્યમય જીવન ”

પવિત્ર ભારતભૂમિ એ અનેક વીર રત્નોની ખાણ છે. જે ભૂમિમાં અનેક નીર્ધનકરો, દેવળી ભગવંતો અને શાસનના વીરોને હીરલા જેવા તેજસ્વી રત્નો થયા છે. તેવા શાસનરત્નોથી આજે પણ આ ભૂમિ ઘણકળી રહી છે. તે રત્નોમાં એક છે જૈન શાસનમાં એક સતી તરીકે રહીને જેમણે જૈન શાસનનો ઠંકો દેશોદેશમાં વગાડી, જ્ઞાનની પરમ તેજસ્વી પ્રભા પ્રગટાવી, અનેક સુધુષ્ટ આત્માઓની ચેતનાને ભગૃત કરી આધ્યાત્મમાર્ગે વાળ્યા છે, જેમણે દિવ્ય જીવન જીવવાની કળાનો અપૂર્વ યોધપાઠ જગતને આપ્યો છે, જેમના નામથી આજે કોઈ પણ બ્યક્તિ અભણ નહીં હોય. જોવા છે ખંભાત સંપ્રદાયના પ્રખર બ્યાખ્યાતા, શાસન રત્ના, મહાન વિદુષી બા. જા. પૂ. શ્રી શારદાબાઈ મહાસતીજી.

સંતપુરૂષોને જન્મ આપનાર માતા પણ અમર બની જાય છે. તારાઓના સમૂહ રૂપ હજારો બાળકોને જન્મ આપનાર અનેક માતાઓ હોય છે પણ સૂર્ય સમાન મહાન તેજસ્વી, યશસ્વી શાસનરત્નોને જન્મ આપનાર માતાઓ વિરલ હોય છે. આદર્શ માતાઓ જ જૈનશાસનમાં ધર્મપુરંધર બની શકનાર આત્માઓને જન્મ આપી શકે છે, અને પોતાના સંતાનોને વીરતાના, કૌશલતાના પાઠો પઢાવી, સફળતાના શણગારોથી શબ્દમારો સંતાનોની મહામુદ્ધ બેઠ જૈનશાસનને અર્પણ કરી શકે છે. તેથી આવા શાસનરત્ના સતીજીના જીવનની રૂપરેખા આલેખતાં પહેલા તેમના જન્મકાતા માતા પિતાનું આલેખન કરવાનું મન થઈ જાય છે.

શાસનપ્રેમી ધર્મરસિક પિતા વાહીબાઈ તથા સફળતાથી શોભતા માતા સકરી બહેને જૈનશાસને ઉત્તરજળ કરનાર અને સંપ્રદાયની શાન વધારનાર, જીવન ઉપદારક, પ્રતિભાશાળી, મહાન સતીરત્ન બા. જા. શારદાબાઈ મહાસતીજીને સવંત ૧૬૮૧ના માગશર સુદ ૧૧ ના પવિત્ર દિવસે મધ્યરાત્રીએ સાલુંક શહેરમાં જન્મ આપ્યો. ખરેખર કોને ખબર હતી કે આ નાનકડી બાળા ભવિષ્યમાં વીર પ્રજાના મહાન ત્યાગ માર્ગે પ્રયાણ કરી પોતાના સફળ સુમનની સૌરભ સારી દુનિયામાં પ્રસરાવી, અમૃતવાણીના સિંચનથી ભવ્ય જીવોને બળતા ફાવનજમાંથી ત્યાગની શીતળ તરોવન ભૂમિમાં લાવી માતાપિતાના નામને દુનિયામાં રોશન કરશે. આ ભાવ્યશાળી માતા સકરી બહેને પાંચ દીકરીઓ અને બે દીકરા હતા. જેનાં અત્યારે ચાર દીકરીઓ અને બે દીકરા મોબુદ છે આપણે તો મુખ્ય વાત જૈનશાસનને જવલંત રાખનાર શાસનદિપીકા બા. જા. વિદુષી પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીના જીવનની રૂપરેખા લખવી છે તેથી તેમના જીવનના પ્રસંગો વિચારીએ.

શિશુવયને વટાવી બાલ્યવયના પ્રાંગણમાં પગ મૂકના શારદા બહેનને તેમના પરમ ઉપકારી માતાપિતાએ સાણુંદની ગુજરાતી શાળામાં અભ્યાસ અર્થે મોકલ્યા. જીવનમાં સુસંસ્કાર અને સદ્ગુણરૂપી નેત્રેટીવ અને પોઝીટીવ વાચરના તારો જ્યાં કામ કરી રહ્યા હોય ત્યાં જીવનમાં ગળદળતા પ્રકાશની રોશની પ્રગટે તેમાં શું આશ્ચર્ય ! તેમ આપણા શારદાબહેનને એક તરફ સુસંસ્કારી આદર્શ માતાપિતાના સંસ્કારનું સિંચન મળ્યું અને બીજી તરફ તેમના પૂર્વના સંસ્કારોના કિરણો પ્રકાશ દ્વારા પ્રકાશ પામતા ગયા. તે અનુસાર સ્કૂલમાં છ ગુજરાતી સુધીનો અભ્યાસ કર્યો અને સાથોસાથ જનશાળામાં જામીન ધાર્મિક અભ્યાસ કરવા લાગ્યા.

શારદાબહેન બાલપણમાં સ્કૂલમાં જાય છે છતાં વિરક્ત બાલ્યમાં રહે છે. તેમની બાલ સખીઓ શાળામાં રમતી હોય, ગરબા માતી હોય છતાં આ બાળા કયાંય રમ લેતી નથી. તેનું મન કયાંય ચોંટતું નથી. જનશાળામાં આ બાળા ધાર્મિક અભ્યાસ માટે જાય છે. મહાન વીરપુરુષોની, સતીઓની કથાઓ સાંભળી તેનું મન કોઈ અનન્ય પ્રદેશમાં વિચરવા લાગે છે. અંદનબાળા, નેમ-ચાબુલ, મલ્લીકુંવરી, મુગાવતી, પદ્માવતી વિગેરે કથાઓ સાંભળી જનશાળામાં બહુતી બાળાઓને કહે કે સખી ! આલો, આપણે દીક્ષા લઈએ. આ સંસારમાં કંઈ નથી. આવા મનોભાવ બાલ્યવસ્થામાં કુમારી શારદાબહેનને આવે છે. તેમાં પોતાની બહેન વિમળાબહેનના પ્રસૂતિના પ્રસંગે થયેલ મૃત્યુએ ચીદ વર્ષની બહેન શારદા ઉપર સંસારની અસારતાની સચોટ અસર કરી. ખરેખર માનવીને બિંદગીનો શો ભરોશો ? મૃત્યુ કંઈ સજી આવશે તેની કેને ખબર છે ? આજની ક્ષણ સુધારવી એમાં જ માનવજીવનની મહત્તા છે. આવા વિચારોથી આ બાળાનું મન દીક્ષા પ્રત્યે દંઢ થતું હતું. માતાપિતાએ બહુ કંઈ બહેન શારદાનું મન સંસાર ભાવથી વિરક્ત બન્યું છે. તે સંસારના સ્વરૂપને લાવારસ સમાન માની આત્મ કલ્યાણની કોલેજમાં કાબલ થવા માટે વિનય નમ્રતાના કિંમતી અલંકારોથી સજ્જ બનવા મહાન ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરવાની આશાઓ સેવી રહી છે. માતાપિતાનું વાત્સલ્ય ભર્યું હૈયું લાડીલી પોતાની વહાલસોથી દીકરીને ખાંડાની ધાર સમાન સંવમ માગે પ્રયાણ કરવા આજ આપી ચકતું નથી.

મહાન શાસન શિરોમણી રત્નચંદ્રજી ગુરુદેવનો સમાગમ :- સંવત ૧૯૬૫માં ખંભાત સંપ્રદાયના સ્વ. ગજાધિપતિ, શાસન શિરોમણી, વિનયશાસન નવોમણી, ચારિત્ર ચક્રામણી, આચાર્ય બા. પ્ર. પૂ. શ્રી રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબને ખબર પડી કે વાડીલાલસાહ શાવકનું કન્યા રત્ન દીક્ષા લેવાના ભાવ રાખે છે તેથી તેમણે શારદાબહેનને બોલાવી કસોટી કરી. કે બહેન ! સંવમ માગે જો ખાંડાની ધાર છે. જો માગે વિચરતું કદીન છે. સંસારના સુખો અને રંગરાગ ઠોઠવા ચડેલા નથી. બાવીસ પરિવહ સહન બધા મુરકેલ છે. બહેન ! તારી ઉંમર આવ ઝોટી છે. આત્મોન્નતિનો માગે બધી સાધના

માવે છે. તમે આ બધું કરી ગકથો ? માતાપિતાની શીતળ છાગા છેડી શકો ? માતાપિતા રાત્ર આપશે ? બુઝો, વૈરાગી શારદા બહેનનો જવાબ પશુ કેવો ગૌરાવ્ય ભર્યો છે ! તેમણે કહ્યું-શુદ્ધેવ ! મારી સંપૂર્ણ તૈયારી છે. (અંતરના ઉંઠાણનો અંતરંગ ગૌરાવ્યનો આ રજુકાર હતો.) જેને મન સંસાર અનર્થની ખાલ છે અને જેને છેડવું છે તેને કોણ રોકનાર છે ? ક્ષણિક જીવનમાંથી આત્મપ્રકાશ હેવાની મારી અહોનિશ ભાવના છે.

હજી બાલ્યવયના પ્રાંતજમાં રમતી બાળાની સંયમ પંથે પ્રયાણ કરવાની કેટલી તીવ્ર ઉત્કંઠા છે ! સંયમી જીવનની મોજ માણવા તેનું અંતર જંખી રહ્યું છે જેથી હવે સંસારમાં ન્યતીન થતી ક્ષણે તેને યુગો જેની વસમી લાગે છે. પૂ. શુદ્ધેવને ખાત્રી મધ કે આ કન્યારત્ન દીક્ષા લઈ જૈન શાસનને અજવાળશે, સંપ્રદાયની શાન વધારશે અને ખંભાત સંપ્રદાયમાં અવિધ્યમાં જોવો મન્નંજ આવશે કે સંપ્રદાયનું સુકાન તે ચલાવશે અને શાસનને શેશન કરશે. જો આતુર્માંસમાં વૈરાગી શારદા બહેને પૂ. શુદ્ધેવની શાનિધ્યમાં દૂંધ સમયમાં દશવીકાલિક, ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર અને ચોકડા ઠંઠસ્થ કર્યા. તેમણે માત્ર ૧૫ વર્ષની ઉંમરમાં કેંઈનની સુસાહરી ન કરવી અને ભયમાં અમદાવાદથી આગળ ન જવું તેવી મનથી હક પ્રતિજ્ઞા કરી. આ બતાવી આપે છે કે શારદાબહેનનો ગૌરાવ્ય કેટલી જીવ્ય કોટીનો હતો !

“હક વૈરાગી શારદાબહેનની કસોટી” :- શારદાબહેનના માતા પિતાએ, તેમના બાપજી હીરાચંદભાઈ, સકરચંદભાઈ, આલચંદભાઈ, ખીમચંદભાઈ, ચીમનભાઈ તેમના મામા નરસિંહભાઈ સંઘવી તેમજ કેશવલાલભાઈ આદિ બધાએ બહેન શારદાને સમજાવવા ઘણું પ્રયત્ન કર્યા અને ઘણી આકરી કસોટી કરી છતાં શારદાબહેન પોતાના નિશ્ચયમાં અદમ રહ્યા. જોકેના ઈ ન થયા તેથી માતા પિતાને ઘણું દુઃખ થયું ને કહ્યું કે અમે જનનજનનો ત્યાગ કરીશું પણ જેની રંગેરંગમાં ગૌરાવ્યનો સ્ત્રોત વહી રહ્યો છે. જેના ચિત્તહાર્માં ચારિત્રની અટપટી લાગી છે ને સંસાર રૂપી બ્વાળાસુખીથી સુરક્ષિત રહેવા માટે જેમણે મેરૂ પર્વત જેવી અડોલ, અઢળ હક અધ્યાને ધારણ કરી છે તે શું ગૌરાવ્ય ભાવથી અલિપ્ત થાય ખરા ? વિવિધ પ્રકારની આકરી કસોટી કર્યાબાદ તેમને ભાવનામાં અદમ, નિષ્કંપન જોઈને માતા પિતાએ કહ્યું કે અત્યારે સોળ વર્ષની ઉંમરે નહિ પણ ૨૧ વર્ષની ઉંમરે દીક્ષા માટે રજા આપીશું. પરંતુ શારદાબહેન તો ૧૬ વર્ષની ઉંમરે દીક્ષા હેવામાં મહત્તમ હતા. તેમણે કહ્યું કે સત્તર વર્ષની વિમળા બહેનના સુત્યને કોઈ રોકી શક્યું નહિ તો મારી આ જીંદગીના યો. ભરોસો ? મારું મન ગૌરાવ્યના રંગે રંગાયેલું છે તેમાં પીછે હક થનાર નથી અતે શારદાબહેનનો વિજય થયો ને માતાપિતાએ રાજગુરીથી દીક્ષાની આજ્ઞા આપી.

“ શારદા બહેનનો ભાગવતી દીક્ષા મહોત્સવ ” :- સંવત ૧૯૬૬ ના ગૈશાખ સુદ છઠ્ઠ તા ૧૩-૫-૧૯૪૦ ને ત્રામવારે સાણ્ઠમાં નેનના માતા પિતાના ઘેરથી ભગ્ય રીતે યુગ ધામધૂમથી શારદાબહેનનો દીક્ષા મહોત્સવ ઉજવાયો. સાણ્ઠ ગામમાં બહેનનાં મૌ પ્રથમ દીક્ષા શારદાબહેનની યથ તૈથી આખું ગામ હર્ષના હિલોળે ચઢ્યું હતું. દીક્ષા વિધિ પૂ. ગુરુદેવ રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબે કરાવી. ગુરુદેવ પૂ. રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ અને ગુરુશ્રી પૂ. પાર્વતીબાઈ મહાસતીજીના શિષ્યા બન્યા. ત્રાથે સાણ્ઠના બીજા બહેન છવી બહેન પણ તેમની સાથે દીક્ષિત થયા હતા અને તે પણ પૂ. પાર્વતીબાઈ મહાસતીજીના શિષ્યા બન્યા. છવીબહેનનું નામ પૂ. જશુબાઈ મહાસતીજી અને શારદાબહેનનું નામ બા. બ પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજી રાખવામાં આવ્યું. આ રીતે ગૈશાખી વિજેતા બન્યા.

તેમના પૂત્ર પિનાશી વાહીલાઈ, અને માતૃશ્રી સકરીબહેન, વાઈ શ્રી નટવરભાઈ, તથા માણલાલભાઈ, લાશી જ. સૌ. નારંગીબહેન જ. સૌ. ઈન્દીરાબહેન, બહેન જ. સૌ. મંગળબહેન, જ. સૌ. ચાન્નાબહેન, જ. સૌ. હસુમતીબહેન બધા ધર્મપ્રેમી છે. અને સંસ્કારી કુટુંબ છે. સાણ્ઠમાં તેમને કાપડનો ચારો વહેવાર છે. શારદાબાઈ મહાસતીજીના સંસારી પિતા શ્રીચુત વાહીલાલ છગનલાલ ચાહ સંવત ૨૦૨૧ ના ગૈશાખ સુદ ૪ ને મંગળવાર તા ૪-૫-૧૫ ના રોજ સાણ્ઠ સુકાગે પહેલી વખતના હાટદેહના હુમલાથી અવસાન પામ્યા છે. મૃત્યુની અનિમ વહી સુધી વિશુદ્ધ ભાવો અને મન ધર્મધ્યાનમાં રહેતું હતું. તેઓશ્રી અને તેમના ધર્મપત્ની તથા પુત્રો, પુત્રવધૂઓ, અને પુત્રીઓ બધા મહાસતીજીની સાનિધ્યમાં જેટલા દિવસ રહે તેટલા દિવસ ધર્મધ્યાનમાં વ્યતીત કરતા અને જ્યારે પૂ. મહાસતીજીના દર્શન કરવા આવે ત્યારે શુભ ખાતામાં ચારી રકમ ભેટૂંઆપે.

“ આદર્શ માતાનું સમાધિમય મૃત્યુ ” :- પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજી મુંબઈથી વિદ્યાર કરી સંવત ૨૦૨૩ માં દેશમાં પધાર્યા ત્યારે વિદ્યાર કરતાં કરતાં સં. ૨૦૨૫ માં સાણ્ઠ પધાર્યા. તે વખતે તેમના સંસારી માતૃશ્રી સકરીબહેનની તબિયત હાટની દ્રબજ અને કાયાબીટીશના કારણે નરમ હતી. અસહ્ય દર્દમાં પણ તેમની સમતા બજબ હતી. સકરીબહેનના પુત્રો, પુત્રવધૂઓ તથા પુત્રીઓએ પ્રેમથી અને લાગણીથી તેમની જે સેવા કરી છે તે આજના સંતાનો ભાગ્યે કરી શકે. પૂ. મહાસતીજી જ્યારે સાણ્ઠથી વિદ્યાર કરવાના હતા ત્યારે સકરીબહેને કહ્યું કે મહાસતીજી ! આપ ભાવનગર માતૃમાસ પધારશે! પછી હું આપના દર્શન નહિ કરી શકું. મારા માટે આપના આ છેલ્લા દર્શન છે, ત્યારે મહાસતીજીએ કહ્યું, તમે આમ કેમ બોલો છો ? ત્યારે તેમણે કહ્યું, હવે આ નવર દેહનો બરોસો નથી માટે મને ધર્મશાખના કરાવો. પૂ. મહાસતીજી પાસે જોકે મહિના સુધી સતત આત્મવાંચન સાંભળ્યું. ઘણાં પરચખાણુ લીધા અને પોતાની આત્માની

સોધનામાં જોડાવા લાગ્યા. પછી પૂ. મહાસતીજીને જાવનગર નરક વિહાર કર્યો. સકરીંગેનની તબિયત વધુ બગડતા વી. એમ. હોસ્પિટાલમાં દાખલ કર્યા. ૧૦ દિવસો બાદ અપાડ સુદ ૧૧ ના તબિયત વધુ બગડતા સંજના પાંચ વાગે તેમણે કહ્યું કે મને સંયારો કરાવો હવે મારી જીવનયાત્રા પૂર્ણ થાય છે. આથી તેમનો પરિવાર વિચારમાં પડી ગયો ને બાળુના રૂમમાં દાખલ થયેલા શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સાધ્વીજી મહારાજને જોલાવ્યા. તેમણે તરત સાગારી સંયારો કરાવ્યો. બધા મન પમ્યખાણુ લીધા ને ઠાઠલાક બાદ સમાધિપૂર્વક નથર દેહનો ત્યાગ કર્યો. ખરેખર જે માતાએ જૈનશાસનને આપું અણુચોણું રત્ન અપંચુ કયું છે તે માતાના જીવનમાં ધર્મ જોતપ્રોત હોય એ તો સહજ છે. તે તેમની અંતિમ ભાવના ઉપરથી જણાઈ આવે છે.

આ વિરાટ સંસાર સાગરમાં જીવનનૈયાના કુશળ સુકાની માત્ર શુદ્ધેવ છે. તે પ્રમાણે પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીએ પોતાની જીવનનૈયાને પૂ. પાવંતીબાઈ મહાસતીજીના ઘરે હંમેશને માટે તરની મૂકી અને પોતાનું જીવન તેમની આજ્ઞામાં અર્પણ કરી દીધું. પૂ. શુદ્ધેવ અને પૂ. શુદ્ધીદેવ પાસે સંયમી જીવનની બધી કળા શીખી લીધી છે. જીવનમાં દીક્ષા લેવા છતાં સંયમ લઈને પૂ. શુદ્ધેવ અને પૂ. શુદ્ધીદેવની આજ્ઞામાં જોવા સમાઈ ગયા કે પોતાના જીવનકાળ દરમ્યાન ક્યારે પણ શુદ્ધઆજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન તો શું પણ સામે દલીલ કે અપીલ પણ કરી નથી. ખરેખર, સુકિતનગરના પશ્ચિક જનનાર આત્માના ઉપવનમાં જ્યારે સદ્ગુદ્ધેવની આજ્ઞા રૂપી સચ્ચંદાઈટ પ્રકાશે છે ત્યારે તેમનું જીવન હંજરો ટચુબલાઈટના પ્રકાશ કરતાં પણ વધુ પ્રકાશિત બને છે. તે આજે પણ આપ પ્રત્યક્ષ નિહાળી શકો છો. આ રીતે પૂ. શુદ્ધેવ અને પૂ. શુદ્ધીની શીતળ છત્રછાયા મેળવ્યા પછી પૂ. મહાસતીજીનો ધાર્મિક અભ્યાસનો પુરુષાર્થ ખૂબ પ્રબળ બન્યો, અને ઘણું આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. શાસ્ત્રોનું વાંચન કર્યું. સંસ્કૃત, પ્રાકૃત ભાષાનું જ્ઞાન મેળવ્યું. આ જ્ઞાનનો બીજને લાભ આપતા અદ્ય સમયમાં પ્રતિભાશાળી અને પ્રખર વ્યાખ્યાના નથા વિદુષી તરીકે પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજી ખ્યાતી પામ્યા. ખરેખર ખંભાત સંપ્રદાયનું આ શાસન રત્ન પોતાના જ્ઞાન-દર્શન, ચારિત્ર અને તપની મધમધતી સુવાસથી સારા જૈન શાસનનું કોહીનુર રત્ન બનીને પ્રકાશી રહ્યું છે.

પૂ. મહાસતીજી જ્યારે વ્યાખ્યાન આપે છે ત્યારે માત્ર વિદ્યતા નહિ પણ આત્માના કૌતુકની વિશુદ્ધિનો રણકાર તેમના અંતરના જંઠાણમાંથી આવે છે. ધર્મના, તત્ત્વના, ચંદ્રાચ, ભાવાચ, ગૂઢાચને જોવી ગંભીર અને પ્રભાવક શૈલીમાં વિવિધ ન્યાય, દષ્ટાંત આપીને સમજાવે છે કે શ્રોતાવૃંદ તેમાં તનમય, ચિન્મય બની જાય છે. અને અપૂર્વ શાંતિથી શારદા સુધાનું રસપાન કરે છે. તેમની વાણીમાં આત્માનો અંતરધ્વનિ આવે છે, અને તે ધ્વનિએ અનેક જીવોને પ્રતિભાષ પમાડ્યા છે. સુપુખ્ત આત્માઓને હંઠાળીને સંયમ માર્ગે દોર્યા છે. તેમાં પૂ. મહાસતીજીના પ્રવચનોના પુસ્તકોએ તો લોકોમાં એવું

મહુ દેખું છે કે જે પુસ્તકનું વાંચન કરી છુદવા લેવાયું હોય તેને જોઈને આશ્ચર્ય થાય છે. તે અંગીકાર કર્યું. કંઈક જીવોએ વ્યસનોનો ત્યાગ કર્યો. નૈસર્ગિકમાંથી આસ્તિક બન્યા, પાપીમાંથી પુનિત બન્યા, જે ભોળીમાંથી ત્યાગી બન્યા આવા નો કંઈક દાખલા છે પણ અત્યારે લખવા માટે જગ્યા નથી. અરે! વધુ શું લખું? આ પુસ્તકો મીસાના કાયદામાં પકડાયેલા જૈન બાહ્યો પાસે ગયા. તે પુસ્તકનું વાંચન કરનાં તેઓ આર્તમ્યાન ઇસીને ધર્મધ્યાનમાં બેઠાવા લાગ્યા અને કર્મ દિલ્લોસીથી સમજાવ્યા શ્રીખ્યા. ૫. મહાસતીજીની અંતરવાણીનો નાદ તેમના દિલ સુધી પહોંચ્યા એક વખતની બેલ ધર્મધ્યાનકે જેવી બની ગયું, અને ત્યાં રહેલા બાહ્યોએ ૧૫-ત્યાગની અને ધર્મશાધનાની ગંગલ શરૂઆત કરી. ઘણાં લાખોએ મીસામાંથી ચુકત થયા પછી ૫. મહાસતીજીની પાસે આવીને રહી પઠ્યા જે કહેવા લાગ્યા કે હે મહાસતીજી! આપના વ્યાખ્યાનો જે પુસ્તકરૂપે પ્રસિદ્ધ થયા છે તે વાણીએ અમારા બળનાં દિલમાં સાંતિનું શીતળ જળ છાંટ્યું છે, પછી તેમણે ઘણાં મન નિયમ અંગીકાર કર્યા. ૬. મહાસતીજીના બદાર પડેલા વ્યાખ્યાનના પુસ્તકોએ ગાનવોનો કેટલો જીવનપટો કર્યો છે તે વાંચકો આ હિપરથી વિચારી શકશે.

૫. મહાસતીજીમાં માત્ર વિક્રતા જ છે એમ નથી. સાચે તેમના જીવનમાં અનેક અલેક મહાન શુભો રહેલા છે. જે શુભોનું વર્ણન કરવા કોઈની શક્તિ નથી છતાં તેમના જીવનમાં સુખ્ય શુભો શરૂભક્તિ, સરળતા, નિરાભિમાનતા, નસતા, લજ્જતા, અપૂર્વ ક્ષમા, ખીલ પ્રત્યે અપૂર્વ લાભણી, શુદ્ધાત્મરાગ, કરૂણા એ શુભો તો જીવનમાં જોડાયેલા વજ્રાઈ ગયા છે. તે શુભોના પ્રત્યે એમ જમર પુષ્પની મુગધથી આકર્ષાય છે તેમ જગતના જીવો તેમના તરફ આકર્ષાઈને ધર્મના માર્ગે વળે છે. તેમજ ૫. મહાસતીજીના દિલમાં સતત એક ગીતું સંગીત શ્રવણ કોય છે કે “સર્વજીવો શાસનરસી કેમ બને.” વીરરાગ મહાવીરના શાસનને યાચેલા મારા વીરના સંતાનો વીરના માર્ગને પામ્યા વિના ન રહેવા બેઠેલો. ૫. મહાસતીજીની તબિયત ગમે તેવી નાદુરસ્ત કોય છતાં તેઓ પ્રવચનની પ્રભાવના કરવાનું તો ક્યારે પણ ચૂકતા નથી. અત્યાર સુધીના ૪૮ વર્ષના સંઘર્ષો જીવનમાં ૫. મહાસતીજીનો વિકાર શુભરાત, સૌરાષ્ટ્ર અને મહારાષ્ટ્રમાં થયો છે. તેમના હિપરથી ઘણા આત્માઓએ આજીવન પ્રહાયક તેમજ લગ પચ્ચઝખાણ અંગીકાર કરેલ છે.

૫. મહાસતીજીના પ્રતિબોધથી વીસ બહેનો વૈરાગ્ય પામીને તેમની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરીને તેમના મુશિખાઓ થયેલ છે. અને જૈન શાસનની અભિવૃદ્ધિ કરી રહેલ છે. જૈનશાસનમાં ૫ મહાસતીજીએ એક જૈનસાધ્વી તરીકે રહી તેમણે ૫. શુદ્ધેવ શ્રી રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ અને ૫. શ્રી શુભાચર્યંદ્રજી મહારાજ સાહેબના કાળધર્મ માટે ખંભાજ સંપ્રદાયનું સુકાન ચલાવેલ છે જે જૈન શાસનમાં વિરલ છે. એટલું જ નહિ પણ ખંભાજ સંપ્રદાયના સંઘપતિ શ્રી કાંતીભાઈની દીક્ષા પણ ૫. મહાસતીજીના દરજી થઈ છે. જે આજે મહાન વૈરાગી ૫. કાંતીભાઈજી મહારાજ સાહેબ તરીકે

સાધનામાં જોડાવા લાગ્યા. પછી પૂ. મહાસતીજીએ જાવનગર તરફ વિહાર કર્યો. સકરીઝેનની તબિયત વધુ બગડતા વી. જોન. હોસ્પિટાલમાં દાખલ કર્યા. ૧૦ દિવસો બાદ અગાડ સુદ ૧૧ ના તબિયત વધુ બગડતા સાંજના પાંચ વાગે તેમણે કહ્યું કે મને સંયારો કરાવો હવે મારી જીવનયાત્રા પૂર્ણ થાય છે. આથી તેમનો પરિવાર વિચારમાં પડી ગયો ને બાળુના રૂમમાં દાખલ થયેલા ડ્રેનાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સાધ્વીજી મહારાજને બોલાવ્યા. તેમણે તરત સાગારી સંયારો કરાવ્યો. બધા ત્રન પચ્ચખાણુ લીધા ને ઠાઠ લલાક બાદ સમાધિપૂર્વક નંધર દેહનો ત્યાગ કર્યો. ખરેખર જે માતાએ જૈનશાસનને આણું અણુમોહું રત્ન અર્પણુ કર્યું છે તે માતાના જીવનમાં ધર્મ જોતગોત હોય એ તો સદૃશ છે. તે તેમની અનિમ ભાવના ઉપરથી જણાઈ આવે છે.

આ વિરાટ સંસાર સાગરમાં જીવનનૈયાના કુશળ મુકાની માત્ર ગુરૂદેવ છે. તે પ્રમાણે પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીએ પોતાની જીવનનૈયાને પૂ. પાર્વતીબાઈ મહાસતીજીના યરણે હંમેશાં માટે તરની મૂકી અને પોતાનું જીવન તેમની આજ્ઞામાં અર્પણુ કરી દીધું. પૂ. ગુરૂદેવ અને પૂ. ગુરૂણીદેવ પાસે સંયમી જીવનની બધી કળા શીખી લીધી છે. ઈશ્વરમાં ઈક્ષા લેવા છતાં સંયમ લઇને પૂ. ગુરૂદેવ અને પૂ. ગુરૂણીદેવની આજ્ઞામાં જોવા સમાઈ ગયા કે પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન ક્યારે પણ ગુરૂઆજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન તો શું પણ સામે દલીલ કે અપીલ પણ કરી નથી. ખરેખર, સુકિનનગરના પથિક જનનાર આત્માના ઉપવનમાં જ્યારે સદ્ગુરૂદેવની આજ્ઞા રૂપી સર્વોદાઈટ પ્રકાશે છે ત્યારે તેમનું જીવન હંજરો ટચુબલાઈટના પ્રકાશ કરતાં પણ વધુ પ્રકાશિત બને છે. તે આજે પણ આપ પ્રત્યક્ષ નિહાળી શકો છો. આ રીતે પૂ. ગુરૂદેવ અને પૂ. ગુરૂણીની શીતળ છત્રછાયા મેળવ્યા પછી પૂ. મહાસતીજીનો ધાર્મિક અભ્યાસનો પુરૂપાર્થ ખૂબ પ્રબળ બન્યો, અને ઘણું આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. શાસ્ત્રોનું વાંચન કર્યું. સંસ્કૃત, પ્રાકૃત ભાષાનું જ્ઞાન મેળવ્યું. આ જ્ઞાનનો બીજને લાભ આપતા અદ્વૈત સમયમાં પ્રતિભાશાળી અને પ્રખર વ્યાખ્યાના તથા વિદ્વતી તરીકે પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજી ખ્યાતી પામ્યા. ખરેખર ખંભાત સંપ્રદાયનું આ શાસન રત્ન પોતાના જ્ઞાન-દર્શન, આદિત્ર અને તપની મધમધતી સુવાસથી આરા જૈન શાસનનું કેહીનુર રત્ન બનીને પ્રકાશી રહ્યું છે.

પૂ. મહાસતીજી જ્યારે વ્યાખ્યાન આપે છે ત્યારે માત્ર વિદ્વતા નહિ પણ આત્માના જીતન્યની વિશુદ્ધિનો રણકાર તેમના અંતરના હંડાણમાંથી આવે છે. ધર્મના, તત્ત્વના, યજ્ઞાર્થ, ભાવાર્થ, ગૂઢાર્થને જોવી ગંભીર અને પ્રભાવક શૈલીમાં વિવિધ ન્યાય, દર્શન આપીને સમજાવે છે કે યોતાવૃંદ તેમાં તન્મય, ચિન્મય બની જાય છે. અને અર્પૂર્વ શાંતિથી શારદા સુધાનું રસપાન કરે છે તેમની વાણીમાં આત્માનો અંતરધ્વનિ આવે છે, અને તે ધ્વનિએ અનેક જીવોને પ્રતિબોધ પમાડ્યા છે. સુપુત્ર આત્માઓને હંઠાળીને સંયમ માર્ગે દોર્યા છે. તેમાં પૂ. મહાસતીજીના પ્રવચનોના પુસ્તકોએ તો લોકોમાં જોણુ

બહુ ક્યું છે કે જે પુસ્તકોનું વાંચન કરી હૃદય ભરી દેતી હોય. જ્યારે પ્રદાયક
 મત અંગીકાર કર્યું. કંઈક જીવોએ વ્યસનોનો ત્રાસ કર્યો. નૈવેદ્યમાંથી આદિત્ય બન્યા,
 પાપીમાંથી પુનિત બન્યા, ને ભોગીમાંથી ત્યાગી બન્યા આવ્યા. તે કંઈક દાખલા છે
 પણ અત્યારે લખવા માટે જગ્યા નથી. અરે ! વધુ ક્યું લખું ! આ પુસ્તકો : નીસાના
 કાચકામાં પકડાયેલા જૈન લાઘવો પાસે ગયા. તે પુસ્તકોનું વાંચન કરતાં તેઓ આત્મચાન
 ઊડીને ધર્મધ્યાનમાં જોડાવા લાગ્યા અને કર્મ દિવેદ્યોત્તરી સમજવા શીખ્યા. ૧.
 મહાસતીજીની અંતરવાણીનો નાદ તેમના દિલ સુધી પહોંચતા એક વખતની જેલ ધર્મધ્યાનકે
 જેવી બની ગઈ, અને ત્યાં રહેલા લાઘવોએ તપ-ત્યાગની અને ધર્મોપાધનાની ગંતવ્ય
 શરૂઆત કરી. ઘણાં લાઘવો મીસામાંથી ચુકત થયા પછી ૫ મહાસતીજીની પાસે આવીને
 શ્રી પદયા ને કહેવા લાગ્યા કે હે મહાસતીજી ! આપના વ્યાખ્યાનો જે પુસ્તકરૂપે પ્રગટ
 થયા છે તે વાણીએ અમારા બળાનાં દિલમાં સાંનિત્ય રીતબ જળ છાંટ્યું છે, પછી નેમણે
 ઘણાં મન નિયમ અંગીકાર કર્યા. ૨. કંઈકમાં ૫. મહાસતીજીના બાદર પડેલા વ્યાખ્યાનના
 પુસ્તકોએ માનવોનો કેટલો જીવનપટો કર્યો છે તે વાંચકો આ હપટથી વિચારી શકશે.

૫. મહાસતીજીમાં માત્ર વિદ્યા જ છે એમ નથી. સાથે તેમના જીવનમાં અનેક
 અભેદ મહાન ગુણો રહેલા છે. જે ગુણોનું વર્ણન કરવા કોઈની શક્તિ નથી છતાં તેમના
 જીવનમાં સુખ્ય ગુણો ગુરુશક્તિ, સરળતા, નિરાશિમાનતા, નમ્રતા, લઘુતા, અપૂર્વ ક્ષમા,
 બીજા પ્રત્યે અપૂર્વ લાભવૃત્તિ, ગુણાનુરાગ, કૃષ્ણા એ ગુણો તો જીવનમાં જોવાપ્રેમ વધુાર્ધ
 અરે છે. તે ગુણોના પ્રનાયે જેમ જમર પુષ્પની સુગંધથી આકર્ષાય છે તેમ જગતના
 જીવો તેમના નરક આકર્ષાઈને ધર્મના માર્ગે વળે છે તેમજ ૫. મહાસતીજીના દિલમાં
 સતત એક મીઠું સંગીત શ્રવણુ હોય છે કે “ સર્વજ્ઞો શાસનરત્ની કેસ બને. ”
 વીતરાગ મહાવીરના શાસનને પામેલા મારા વીરના સંતાનો વીરના માર્ગને પાળ્યા વિના
 ન રહેવા ભેઈએ. ૫. મહાસતીજીની તબિયત ગમે તેવી નાદુરસ્ત હોય છતાં તેઓ
 પ્રવચનની પ્રભાવના કરવાનું તો ક્યારે પણ ચૂકતા નથી. અત્યાર સુધીના ૩૮ વર્ષના
 સંયમી જીવનમાં ૫. મહાસતીજીનો વિહાર શુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર અને મહારાષ્ટ્રમાં થયો
 છે. તેમના હપડેશથી ઘણા આત્માઓએ આજીવન પ્રદાયક તોમજ મન પરચખખાણુ
 અંગીકાર કરેલ છે.

૫. મહાસતીજીના પ્રતિભોધથી વીસ મહેનો ગૈરાગ્ય પામીને તેમની પાસે દીક્ષા
 અંગીકાર કરીને તેમના મુશિષ્યાઓ થયેલ છે. અને જૈન શાસનની અભિવૃદ્ધિ કરી
 રહેલ છે. જૈનશાસનમાં ૫ મહાસતીજીએ એક જૈનસાધવી તરીકે રહી તેમણે ૫. શુદ્ધેવ
 શ્રી રતનચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ અને ૫. શ્રી શુભાભયંદ્રજી મહારાજ સાહેબના કાળધર્મ
 બાદ ખંભાત સંપ્રદાયનું સુકાન ચલાવેલ છે જે જૈન શાસનમાં વિરલ છે. કોટલું જ
 નહિ પણ ખંભાત સંપ્રદાયના સંઘપતિ શ્રી કાંતીલાલની દીક્ષા પણ ૫. મહાસતીજીના
 હસ્તેક થઈ છે. જે આજે મહાન ગૈરગી ૫. કાંતીલાલજી મહારાજ સાહેબ તરીકે

પ્રસિધ્ધિ પામ્યા છે. આજે ખંભાત સંપ્રદાયમાં પૂ. કાંતીકૃષ્ણી મહારાજ ઠાણા-૧૨ બિરાજમાન છે. તેમાં પહેલા પાંચ સાધુજીઓને દીક્ષાની પ્રેરણા આપનાર પૂ. વિદુષી મહાસતીજીની અદ્ભૂત વાણી છે. ખંભાત સંપ્રદાયમાં બાર રત્ન સમાન બાર સતી જૈનશાસનને શોભાવી રહ્યા છે. તે (૧) મહાન ગૌરાળી પૂ. કાંતીકૃષ્ણી મહારાજ સાહેબ (૨) બા. પ્ર. પૂ. સુચંદ્રાનિ મ. (૩) બા. પ્ર. પૂ. અરવિંદસુનિ મ. (૪) બા. પ્ર. પૂ. નવીનસુનિ મ. (૫) બા. પ્ર. પૂ. કમલેશ સુનિ મ. (૬) બા. પ્ર. પૂ. પ્રકાશસુનિ મ. (૭) બા. પ્ર. પૂ. ચૈતન્યસુનિ મ. (૮) બા. પ્ર. પૂ. મહેન્દ્રસુનિ મ. (૯) પૂ. હર્શનસુનિ મ. (૧૦) બા. પ્ર. પૂ. ભાસ્કરસુનિ મ. (૧૧) બા. પ્ર. પૂ. ધર્મેન્દ્રસુનિ મ. (૧૨) નવદીક્ષિત બા. પ્ર. પૂ. મૃગેન્દ્રસુનિ મ. ઠાણા-૧૨ વિદ્યમાન છે.

પૂ. મહાસતીજીએ આજથી ૧૫ વર્ષ પહેલા કાંઠાવાડી સંઘની ચૌદ ચૌદ વર્ષની વિનંતીને માન આપી સં. ૨૦૧૮ નું આતુર્ભાસ કાંઠાવાડીમાં કચ્છું હતું, ત્યારે પૂ. મહાસતીજીની તેજસ્વી પ્રભાવશાળી વાણીએ અને ખાસ કરીને અક્ષયચર્ચ પરના સચોટ બ્યાનશાનોએ જનતામાં અદ્વૈતિક અસર કરી, અને પરિણામે કાંઠાવાડીમાં તેમના સાનિધ્યમાં શ્રી સંઘના મંત્રી શ્રી રમણીકબાઈ કોઠારી સહિત ૫૧ બાપ્ત બહેનોએ એકી સાથે અક્ષયચર્ચ મનની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. મોઢમથી સુબઈ નગરી માટે આ અમૂલ્યુર્વ ધનાવ હતો. કાંઠાવાડીના આતુર્ભાસ પછી અનુક્રમે પૂ. મહાસતીજીએ માટુંગા, દાદર, વિદેપાલ્લી અને ઘાટકોપર આતુર્ભાસ કર્યા. આ આતુર્ભાસમાં તપશ્ચર્યાના પુર આભ્યા હતા. આ આતુર્ભાસો દરમિયાન તેમજ શેષકાળમાં પૂ. મહાસતીજી પાસે કુલ ૧૦૮ હાથ જોડ થઈ હતી. આ રીતે પૂ. મહાસતીજીએ સુબઈમાં ખંભાત સંપ્રદાયનું નામ રોગળ કરી શુભચાત તરફ વિહાર કર્યો. શુભચાતમાં ખંભાત, અમદાવાદ, ભાવનગર, રાજકોટ, ધાંધા, અમદાવાદમાં (નગરશેઠને વડો) આતુર્ભાસ કર્યો. આ આતુર્ભાસોમાં પૂ. મહાસતીજીની પ્રભાવશાળી વાણીથી શુભચાત સૌરાષ્ટ્રમાં તપ ત્યાગની ભરતી આવી હતી.

પૂ. મહાસતીજી એક વખત તો સુબઈ નગરીને પાવન કરી ચૂક્યા હતા, પણ પૂ. મહાસતીજીની વાણી સુબઈની જનતામાં એવું આકર્ષણ પેદા કરી ગઈ હતી કે પૂ. મહાસતીજી દેશમાં પધારવા છતાં સુબઈની જનતા તેમના આતુર્ભાસ માટે ઝંખી રહી હતી. એટલે કાંઠાવાડી, માટુંગા આદિ સંઘોની વિનંતી અવારનવાર આક્રુ રહી હતી. તેથી સુબઈ સંઘની આશ્ચર્ય ભરી વિનંતીને માન આપી છ વર્ષમાં પૂ. મહાસતીજીને ફરીવાર સુબઈ આવવાનું જનસુનું ને જનતાના દિલ આનંદથી છલકાઇ ગયા. વાચકો ! આપ આ ઉપરથી સમજી શકો છો કે પૂ. શ્રીકબાઈ મહાસતીજીએ સુબઈ નગરીની જનતાના દિલને પ્રેમ કેટલો ચંપાદન કર્યો હશે !

સંવત ૨૦૨૬ માં કાંઠાવાડી સંઘની આશ્ચર્યભરી વિનંતીને માન આપી પૂ. મહાસતીજીએ કાંઠાવાડીમાં આતુર્ભાસ કર્યું. તે આતુર્ભાસમાં પૂ. મહાસતીજીએ મ.વ. ૭૮૬ સુબઈમાં

નહિ પણ સારા ચે ભારતમાં દાન, શીલ અને નયમા અજોડ અને અભૂતપૂર્વ વિક્રમ સ્થાપ્યો. ખંભાત સંપ્રદાયનો ભગવન મહાવીરનો અને ડેન શાસનનો જયજયકાર કર્યો. પર્વાધિરાજ પશુપણ પર્વ દરમ્યાન દાનમાં જુદી જુદી જનકેશ્વાલની, માનવતાની અને સ્વધર્મી વાતસલ્યની પ્રવૃત્તિઓ માટે રૂ. ૧૦ લાખ લેગા થયા. નયશ્યાં છકાધુથી લઈને ૪૫ હપવાસ સુધીની સંખ્યા પાંચસો (૫૦૦) હપર પહોંચી. આ રીતે સતીશના સત્તા પ્રભાવે કાંદાવાડીનું ચાતુર્માસ અભૂતપૂર્વ બની ગયું.

કાંદાવાડીના ચાતુર્માસ પછી અનુક્રમે પુ. મહાસતીશના આરંભ. વાલકેશ્વર અને ઘાટકેશ્વર ચાતુર્માસ કર્યા. આ ચાતુર્માસોમાં પુ. મહાસતીશના પ્રભાવશાળી પ્રવચનોથી શ્રી સંઘમાં અજોડ તપશ્ચર્યાઓ તેમજ આજીવન બ્રહ્મચર્યનની પ્રતિષ્ઠાઓ થઈ છે.

સંવત ૨૦૩૩ માં યોરીવલી શ્રી સંઘની પંદર પંદર વર્ષની આગ્રહભરી વિનંતીને માન આપી પુ. મહાસતીશ યોરીવલી ચાતુર્માસ પધાર્યા. પુ. મહાસતીશના આત્મસ્પર્શી, જોજશ્વી ને પ્રભાવશાળી પ્રવચનોથી માનવતા હૃદયમાં એવું અનોખું આકંપણ પેદા થયું કે ચાતુર્માસમાં વ્યાખ્યાન હોલ હંમેશા ચિત્કાર ભરાયેલો રહ્યો છે. પુ. મહાસતીશની દિવ્ય તેજસ્વી વાણીના પ્રભાવે પુ. મહાસતીશના પુનિત પગલા જ્યારથી યોરીવલી શ્રી સંઘને આંગણે થયા ત્યારથી તપનો જોક ધારો પ્રવાહ અરણ્યોત્તર રીતે વહી રહ્યો હતો. યોરીવલી સંઘમાં ક્યારે પણ નહિ થયેલ જોવા ૧૬ ૧૬ માસખમણ અને જોક સિદ્ધિનય (હપવાસનો) થયો. જે યોરીવલી સંઘના ઇતિહાસમાં અજોડ ને અનુપમ છે. આ ચાતુર્માસ શ્રી સંઘના ઇતિહાસમાં સુવર્ણરૂપે લખાશે તેવું સુદર ચાતુર્માસ થયું છે. શ્રી સંઘમાં દાન, શીલ, તપની ભરતી આવી હતી. છ હપવાસથી લઈને ૩૨ હપવાસ સુધીની સંખ્યાનો આંક ૨૦૦ (બસો) હપર પહોંચ્યો હતો. આ બધા પ્રભાવ અને યશ પુ. મહાસતીશના શોળે ભય છે.

વિશેષ આનંદની વાત એ છે કે આજ સુધીમાં પુ. મહાસતીશના વ્યાખ્યાનના પુસ્તકો ઘણા બહાર પડ્યા છે. છેલ્લું “શારદા શિખર” દશ હજાર કોપીમાં બહાર પડી છતાં જોકે પણ પુસ્તક આજે તેમના મળતા નથી. આ હપરથી લોકોને ખ્યાલ આવતો હતો કે પુ. મહાસતીશના વ્યાખ્યાનોનું કેટલું આકંપણ છે! જે પુસ્તકો બહાર પડ્યા છે તેની જોટલી બધી માંગણી છે કે કદાચ ફરીને બહાર પાડવા પડશે.

પુ. મહાસતીશના સંવત ૨૦૩૩ના યોરીવલી ચાતુર્માસના વ્યાખ્યાનો “શારદા દર્શન” (ભાગ ૧ ૨ ૩ સંકુલ) નામથી ૮૦૦૦ (આઠ હજાર) નકલો પ્રકાશિત થતાં તેઓના વ્યાખ્યાનના પુસ્તકોમાં જોકે વધુ વ્યાખ્યાન સંગ્રહનો ઉમેરો થાય છે. જે આપણાં સમાજ માટે સદ્ભાવ્યને વિષય છે.

આ બધા પ્રભાવ પ્રખર વ્યાખ્યાતા બા. પુ. વિદુષી પુ. શારદાબાઈ મહાસતીશનો છે. સંવત ૨૦૩૪ ના વૈશાખ સુદ છકુના પવિત્ર દિવસે પુ. મહાસતીશના સંઘની-જીવનના ૩૮ વર્ષ પૂરા થાય છે. બા. બ. પુ. મહાસતીશની સંઘમ માત્રાની આ રજત અંતિ આપણને સૌને આધ્યાત્મિક માર્ગે જવા દીવાદાંડી રૂપ બની રહ્યો. પુ. મહાસતીશના ચરણકમળમાં અમારા કોથી કોથી વંદન હો.

ખંભાત સંપ્રદાયના શાસન દીપિકા, પ્રગર આખ્યાતા, મહાવિદુષી

બા. પ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીની

દીક્ષા જ્યંતી પ્રસંગે ગવાયેલ ગીત

(રામ :- સાચો સંગમ પ્રભુ સાથે)

- શાસન શિરોમણી શારદાબાઈ સ્વામીની, દીક્ષાજ્યંતિ આજ;
ઝો....શરદ્દ શુદ્ધીને (૨) અભિનંદન અર્પે, સારો ઝો જૈન સમાજ.... શાસન....
માતા સકરી બહેને સંસ્કાર આપ્યા, વાલીબાઈનું સિંચન થાય (૨)
રત્નશુદ્ધીની વાણી સુણતાં, બળ્યા વિરતિના ભાવ (૨)
- ઝો....શુદ્ધીએ આપી જૈનેન્દ્રી દીક્ષા, સાષ્ટંઢ શહેર મોઢાર....શાસન....
વીરનો અણ્ણમોલ સંદેશો લઈને, વિચરતા દેશોદેશ, (૨)
સિંધમાંત સાબરના સૂરીલા સૂરે, જગાડયા છવો અનેક (૨)
- ઝો... શુદ્ધ આજ્ઞામાં અર્પણ થઈને, આત્માનંદ પ્રગટાય....શાસન
વિનય નમ્રતાની અઝોઢ મૂર્તિ, શુણ્ણશુણ્ણના ભંડાર (૨)
જૈન ધર્મનો ક્વજ ફરકાવી, બહાવી શાસનની શાન (૨)
- ઝો....જ્ઞાન, ક્ષમા, ક્ષમા સાગરમાં, જ્ઞાન કરતા સદાય....શાસન....
રત્નશુદ્ધીનું ળળકળતું રત્ન, જૈન શાસનમાં સોઢાય (૨)
પાવંતીબાઈનું ળળકળતું રત્ન, જૈન સાશનમાં સોઢાય (૨)
આપના શરણે આવતા છવો, ધર્મ પામીને બચ (૨)
- ઝો....ખંભાત સંપ્રદાયની ઉજ્જવળ કીર્તિ, વધારી દેશોદેશ....શાસન....
પરમ પ્રતાપી પ્રતિભાશાળી, છવોના તારણકાર (૨)
શુદ્ધી અમારા આંખના તારા, શાસનના શિરતાજ (૨)
- ઝો....શુણ્ણીયલ શુદ્ધીનું શરણું પામી, ધન્ય બન્યો અવતાર....શાસન....
જ્ઞાન હર્શનની જ્યોત જળાવો, જ્યાંતિ પામો દેશોદેશ (૨)
શરદ્દ શુદ્ધી જુગજુગ છવો, વરલો મોક્ષની વરમાળ (૨)
- ઝો....આહત્રીસમી (૨) દીક્ષા જ્યંતિ આજે, ઉજવે જૈન સમાજ....શાસન....

બા. પ્ર. પૂ. વિદ્યુપી શારદાબાઈ મહાસતીજીનાં આતુર્ભાસની યાદી

સંવત	ગામ	સંવત	ગામ
૧૬૬૬	અમહાવાઢ	૨૦૧૫	વીરમગાન
૧૬૬૭	ખંભાત	૨૦૧૬	સાબરમતી
૧૬૬૮	ખેડા	૨૦૧૭	ખંભાત
૧૬૬૯	સાણુંઢ	૨૦૧૮	ઢાંઢાવાડી (સુંખઢ)
૨૦૦૦	ખંભાત	૨૦૧૯	માઢુંગા
૨૦૦૧	સાણુંઢ	૨૦૨૦	ઢાઢર
૨૦૦૨	અમહાવાઢ	૨૦૨૧	વિલેપાલ્ડા
૨૦૦૩	સાણુંઢ	૨૦૨૨	ઢાટકોપર
૨૦૦૪	અમહાવાઢ	૨૦૨૩	ખંભાત
૨૦૦૫	સાણુંઢ	૨૦૨૪	અમહાવાઢ
૨૦૦૬	ખંભાત	૨૦૨૫	ભાવનગર
૨૦૦૭	સુરત	૨૦૨૬	રાજકોટ
૨૦૦૮	અમહાવાઢ	૨૦૨૭	ધાંગઢા
૨૦૦૯	જોડાવરનગર	૨૦૨૮	અમહાવાઢ (નગરચેઢનો વંઢો)
૨૦૧૦	લખતર	૨૦૨૯	ઢાંઢાવાડી (સુંખઢ)
૨૦૧૧	ખંભાત	૨૦૩૦	માઢુંગા
૨૦૧૨	સાણુંઢ	૨૦૩૧	વાલકેન્ધર
૨૦૧૩	સુરત	૨૦૩૨	ઢાટકોપર
૨૦૧૪	અમહાવાઢ	૨૦૩૩	ગેડરીવડી

બા. ક. પૂ. મહાસતીજીની તબિયતના ઢારણે સાણુંઢમાં આતુર્ભાસ ઉપરાઉપરી થયા છે.

ખંભાત સંપ્રદાયના સ્વ. પૂજ્ય ગચ્છાધિપતિ ૧૦૦૮ બા. ધ્વ.

શ્રી રત્નચંદ્ર મહારાજસાહેબના શિષ્યામંડળની નામાવલી

જન્મ સ્થળ દીક્ષા

મહાસતીજીનું નામ અને દીક્ષા સ્થળ સંવત માસ તિથિ વાર
૧ બા. ધ. વિદુષી પૂ સાણુંદ ૧૯૬૬ વૈશાખ સુદ ૬ સોમવાર
શારદાબાઈ મહાસતીજી

૨ પૂ. સુભદ્રાબાઈ મહાસતીજી ખંભાત ૨૦૦૮ ચૈત્ર સુદ ૧૦ શુક્રવાર
૩ પૂ. ઇન્દુબાઈ મહાસતીજી સુરત ૨૦૧૧ અષાઢ સુદ ૫ શુક્રવાર

દીક્ષા સ્થળ-નાર

૪ બા. ધ. વસુબાઈ મહાસતીજી વીરમગામ ૨૦૧૩ માગશર સુદ ૫ શુક્રવાર
૫ બા. ધ. કાન્તાબાઈ મહાસતીજી સાણુંદ ૨૦૧૩ માગશર સુદ ૧૦ શુક્રવાર
૬ પૂ. સદ્ગુણબાઈ મહાસતીજી લખતર ૨૦૧૩ મહા સુદ ૬ બુધવાર
૭ બા. ધ. ઇન્દીરાબાઈ મહાસતીજી સુરત ૨૦૧૪ માગશર સુદ ૬ બુધવાર
૮ પૂ. શાન્તાબાઈ મહાસતીજી મોઢાસર ૨૦૧૪ મહા વદ ૭ સોમવાર

દીક્ષા સ્થળ નાર

૯. પૂ. કમળાબાઈ મહાસતીજી ખંભાત ૨૦૧૪ ગૈશાખ સુદ ૬ શુક્રવાર
૧૦ સ્વ. પૂ. તારાબાઈ મહાસતીજી અમઠાવાદ ૨૦૧૪ અષાઢ સુદ ૨ શુક્રવાર

દીક્ષાસ્થળ સાબરમતી

૧૧ બા. ધ. ચંદનબાઈ મહાસતીજી લખતર ૨૦૧૭ માગશર સુદ ૬ શુક્રવાર
૧૨ બા. ધ. રંજનબાઈ મહાસતીજી સાબરમતી ૨૦૨૧ મહા સુદ ૧૩ રવિવાર

દીક્ષા સ્થળ-ઢાઢર

૧૩ બા. ધ. નિર્મળાબાઈ મહાસતીજી ખંભાત
દીક્ષા સ્થળ ઢાઢર ૨૦૨૧ મહા સુદ ૧૩ રવિવાર

૧૪ બા. ધ. ચોલનાબાઈ મહાસતીજી લીંબડી

દીક્ષા સ્થળ મલાઠ ૨૦૨૨

૧૫ પૂ. મંદાકિનીબાઈ મહાસતીજી સુભઈ માટુંબા ૨૦૨૩ મહા સુદ ૮ શનીવાર
૧૬ બા. ધ. સંગીતાબાઈ મહાસતીજી ખંભાત ૨૦૨૩ ગૈશાખ સુદ ૫ રવીવાર
૧૭ બા. ધ. હર્ષિદાબાઈ મહાસતીજી ભાટકેપર ૨૦૨૬ ગૈશાખ વદ ૧૧ રવીવાર

દીક્ષા સ્થળ ભાવનગર

૧૮ બા. ધ. સાધનાબાઈ મહાસતીજી ખંભાત ૨૦૨૬ માગશર સુદ ૨ શુક્રવાર
૧૯ બા. ધ. ભાવનાબાઈ મહાસતીજી માટુંબા સુભઈ ૨૦૨૬ ગૈશાખ સુદ ૫ સોમવાર
૨૦ બા. ધ. પ્રકુલબાઈ મહાસતીજી વીરમગામ ૨૦૩૩ માગશર સુદ ૬ શુક્રવાર

દીક્ષા સ્થળ મલાઠ

૨૧ બા. ધ. સુખનાબાઈ મહાસતીજી ઢાઢર સુભઈ ૨૦૩૩ ગૈશાખ સુદ ૧૩ રવીવાર.

મહાવિદ્વંષી પ્રખરવ્યાખ્યાતા બા. પ્ર. પૂ. શ્રી શારદાબાઈ મહાસતીજીના વ્યાખ્યાન સંગ્રહો

નામ	સ્થળ	સંવત	પ્રત
૧ “શારદા મુદ્રા” ભાગ ૧-૨	માદુંગા-મુંબઈ	૨૦૧૬	૮૫૦૦
૨ “શારદા સંભવની” ભાગ ૧-૨-૩	હાદર-મુંબઈ	૨૦૨૦	૬૦૦૦
૩ “શારદા માધુરી” ભાગ ૧-૨-૩	ઘાટકોપર-મુંબઈ	૨૦૨૨	૬૦૦૦
૪ “શારદા પરિભ્રમ” ભાગ ૧-૨-૩ સંયુક્ત	રાજકોટ	૨૦૨૬	૨૦૦૦
૫ “શારદા સૌરભ” ભાગ ૧-૨-૩	અમદાવાદ	૨૦૨૮	૬૦૦૦
૬ “શારદા સ્મરિતા” કાંઠાવાલી-મુંબઈ		૨૦૨૬	૫૫૦૦
૭ “શારદા જ્યોત” માદુંગા-મુંબઈ		૨૦૩૦	૩૦૦૦
૮ “શારદા સાગર” વાલકેશ્વર-મુંબઈ		૨૦૩૧	૭૦૦૦
૯ “શારદા શિખર” ઘાટકોપર-મુંબઈ		૨૦૩૨	૧૦૦૦૦
૧૦ “શારદા દર્શન” ભોરીવલી-મુંબઈ		૨૦૩૩	૮૦૦૦

શ્રી વર્ધમાન સ્થાનકવાસી જૈન સંઘ યોરીવલી
લોકમાન્ય તીલક રોડ, યોરીવલી (પશ્ચિમ) ગુજરાત ૪૦૦૦૬૨
ટ્રસ્ટી મહળ તથા કારોબારી સમિતિ ૧૯૭૭-૭૮

ટ્રસ્ટી મહંલ

શ્રી બીખાલાલ જેતસીભાઈ મહેતા
 શ્રી ડૉ. જી. એમ. છાવડા
 શ્રી નાનજીભાઈ વેલજીભાઈ શા.
 શ્રી જવેરચંદ માણેકચંદ ભાયાણી

શ્રી શુભવંતરાય મોહનલાલ ઝોંસા
 શ્રી શાંતિલાલ ભાણુજીભાઈ અંબાણી
 શ્રી લવચંદ ધરમશી ઘેલાણી

કાર્યવાહક સમિતિ ૧૯૭૭-૭૮

પ્રમુખ

શ્રી બીખાલાલ જેતસીભાઈ મહેતા

ઉપ-પ્રમુખ

ડૉ. શ્રી જી. એમ. છાવડા

ખજાનચી

શ્રી નાનજીભાઈ વેલજીભાઈ શા.

માનદ્વ મંત્રીઓ

શ્રી રસિકલાલ શાંતિલાલ શાહ
 શ્રી ધનમુખલાલ શુભાભચંદ પાઠશાહ

સહ મંત્રીઓ

શ્રી પ્રવીણચંદ્ર પ્રાણલાલ દેહતરી
 જયંતીલાલ છેટાલાલ શાહ

કે. ઓ. સલાસદ

શ્રી હિંમતલાલ ભગવાનદાસ પારેખ
 શ્રી રતિલાલ વનેચંદ પારેખ

કાર્યવાહક સભ્યો

શ્રી શાંતીલાલ ભાણુજી અંબાણી
 શ્રી લવચંદ ધરમશી ઘેલાણી
 શ્રી જવેરચંદ માણેકચંદ ભાયાણી
 શ્રી શુભવંતરાય મોહનલાલ ઝોંસા
 શ્રી ડૉ. બીપીનભાઈ સી. ડોશી
 શ્રી ડૉ. સી. કે. વોરા
 શ્રી અંબાલાલ જુરાલાલ શાહ
 શ્રી વિનોદરાય પ્રભાચંદર દોશી
 શ્રી મનુભાઈ મોતીલાલ અજમેરા
 શ્રી રસિકલાલ માણેકલાલ પારેખ
 શ્રી મનુભાઈ કલ્યાણજી લાંબાણી
 શ્રી ઠાંતીલાલ લક્ષ્મીચંદ મોદી
 શ્રી ભરતકુમાર ગુનીલાલ ઝોંસા
 શ્રી જયમુખલાલ લાભચંદ ગોડા
 શ્રી મહામુખલાલ દેશવલાલ વીતલીયા
 શ્રી શાંતિલાલ પરમાણુદાસ મહીઆ
 શ્રી મનમુખલાલ ગીરધરલાલ લાઠીયા

શ્રી હામોદરદાસ હરજીભાઈ શાહ
 શ્રી મગનલાલ ઉજમશી સતરા

શાસ્ત્ર દર્શન

ભાગ ૧-૨-૩ સંયુક્ત

૨૬. આચાર્ય, ગચ્છાધિપતિ બા. ધ્ર. પૂ. ગુરુદેવ રત્નચંદ્રેણ ગુરવે નમઃ :

“સંવત ૨૦૩૩ના બેરીવલીના ચાતુર્માસમાં આપેલા પ્રવચનો”

અધિકાર:- અંતગઢ સૂત્ર ગજચુકુમારનો અધિકાર તથા પાંડવચરિત્ર

બ્યાખ્યાન નં-૧

અપાક વહ ૩ ને રવિવાર

તા. ૩-૭-૭૭

શાસ્ત્ર અમૂલ્ય રત્ન છે.

સુસ જંધુઓ સુશીલ માતાઓ ને જાહેનો !

અનંત ઉપકારી શ્રી વીતરાગ પ્રભુની પવિત્ર પ્રમાણીરૂપ ત્રિદર્શિનાનું અધ્યાત્મજ્ઞાન સાગરના નીર કરતા વધુ હાડું અને અગાધ છે. તે જોટલું જંધું મહાન છે કે આપણા જેવા અલ્પ બુદ્ધિવાળા જીવોનું જંધું નથી કે જોમાં રૂબરૂ મારી આગમોલ રત્નો હાથ કરી લઈએ. જ્ઞાની મહાપુરૂષોએ ભગીરથ પુરૂષાર્થ કરી આગમમાંથી અભૂમોલ રત્નો પ્રાપ્ત કરીને પોતાનું આત્મકલ્યાણ સાધી આપણા જેવા પામર જીવોના ઉપકાર :પર્યેં જો અમૂલ્ય રત્નોની ભેટ આપણને વારસામાં આપના ગયા છે.

કર્મના પિંજરમાં પૂરાયેલા આપણા આત્માને આ ચતુર્ગતિ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતાં કેટલા કાંટાળા ડુઝો ભોગવવા પડ્યા છે. જોનો જો હિસાબ કરવા જઈએ તો હું માત્રું હું કે આપણા શરીરે ખૂબરી છૂટે, ચક્કર આવી જાય ને આંખે અધાર આવે. માટે કર્મની ફિલોસોફી સમજવા માટે દિવ્ય પ્રકાશની જરૂર છે. જો દિવ્યપ્રકાશ કયો છે તે જાણો છો ? શાસ્ત્રજ્ઞાન જો દિવ્ય પ્રકાશ છે. માટે જૈનધર્મમાં શાસ્ત્ર જ્ઞાનની પૂણ વિશેષતા બતાવવામાં આવી છે. જ્ઞાનની મહત્તા સમજાવતાં મહાન પુરૂષોએ કહ્યું છે કે,

“બહુ કોકયો વર્ષેં ખરે, કર્મ અજ્ઞાન જેહ,
જ્ઞાની શાસોશાસમાં, કર્મ ખપાવે જેહ.”

અતારિ કાળથી આત્મા ઉપર લાગેલાં કર્મોને અજ્ઞાની આત્મા ભણાં કોઈ વર્ષેં ખપાવે છે. ને કર્મને જ્ઞાની આત્મા શાસોશાસમાં ખપાવે છે. બાલો, જ્ઞાનનો પ્રકાશ કેવો છે ? કેવો મહાન લાભદાયી છે ! જેમ જેમ અધ્યાત્મ જ્ઞાનનો પ્રકાશ મળતો જાય છે તેમ તેમ આપણાં કર્મોનો વિનાશ જલ્દી થતો જાય છે. જો પ્રકાશના આધારે આપણે અક્ષય સુખના, પામરરૂપ મોક્ષમાં પહોંચી શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ. જો કેવો મહાનમાં મહાન લાભ છે !

જંધુઓ ! શિયાળો આવે છે ત્યારે તમે જઠામપાક, સાલમપાક અને અઠદિયા વિગેરે લોકો છો પણ ચાક રાજાને કે જઠામપાક, સાલમપાક અને અઠદિયા વિગેરે પીરુકે પદાર્થો માત્ર તમારા શરીરને પુષ્ટિ આપી શકે છે. આત્માને નહિ. પણ આગમના અધ્યાત્મ જ્ઞાનરૂપ અઠદિયા, જઠામપાક, અને સાલમપાક આત્માને અલૌકિક

પ્રુષ્ટિ આપે છે. મોક્ષપુરીના રાજમાર્ગ ઉપર આત્માને ઢોહતો કરી મૂકે તેવું ઉત્તમ રસાયણ છે.

તમે લોટરીની પાંચ-દશ કે પચીસ રૂપિયાની ટિકિટ ખરીદ કરી પણ તેમાં તમે લાખ બે લાખ રૂપિયાનું પ્રથમ ઇનામ મેળવી લક્ષ્યાધિપતિ બનવાના તમારા કોઠ પૂરા કરી શકશો એ વાત નહીં છે? “ના.” એ તો ભાગ્યમાં હોય તો લોટરી લાગી બાંધ ને ઇનામ મળે પણ અધ્યાત્મજ્ઞાન રૂપી લોટરીની ટિકિટ ખરીદ કરશો તો એના ઉત્કૃષ્ટ ઇનામ રૂપ મોક્ષ મેળવવાના કોઠ અવશ્ય પૂરા થવાના છે. એમાં શંકાને સ્થાન નથી.

આજે આપણે સિદ્ધાંતના વાંચનનો મંગલ પ્રારંભ કરવો છે. ભગવતે ભવ્ય ભુવોના કલ્યાણને માટે ધર્મીય સિદ્ધાંત પ્રરૂપ્યા છે, તેમાં ૧૧ અંગ, ૧૨ ઉપાંગ, ચાર મૂળ સૂત્રો, ચાર છેદ સૂત્રો અને ધર્મીયસૂત્ર સાધુ અને આવકોએ અવશ્ય કરવા યોગ્ય એવું આવશ્યક સૂત્ર છે. આવશ્યક સૂત્ર એટલે પ્રતિક્રમણ. તમે શરીરને સ્વચ્છ બનાવવા માટે ડરેડોજ સ્નાન કરો છો. સ્નાન કરવાથી જેલ સ્વચ્છ બને છે. આત્મા સ્વચ્છ બનતો નથી, પણ સવારથી સાંજ સુધીમાં જે પાપ લાગ્યા હોય તેને યાદ કરી અંતઃકરણપૂર્વક તેનો પ્રત્યાકાંષ કરી તેની આલોચના કરવાથી આત્મા પવિત્ર, સ્વચ્છ અને પાપ ક્રમના ભારથી હળવો બને છે. આત્માને સ્વચ્છ કરવા માટે આ સાચું સ્નાન છે.

ચાતુર્માસનો પ્રારંભ યજ્ઞ ચૂક્યો છે. તમે વધુ ન કરી શકો તો એક વખત પ્રતિક્રમણ તો અવશ્ય કરો પણ આ મારા આવકોને રાત-દિવસ ધન કમાવવાની ધમાલમાં ધમ કરવાનો ટાઈમ નથી. જ્યાં તમને ગમતું મળી બાંધ ભાં જવાનો ટાઈમ છે. તમને ધમ કથાને બદલે ધન મેળવવાની કથા સંભળાવું તો તમે ઢોહીને આવશો. ભાં મારે કહેવું નહિ પડે કે દેવાતુમિયો! ઉપાસ્યે કેમ નથી આવતા? કેમ બરાબર છે ને? આહી! એક દષ્ટાંત યાદ આવે છે સાંભળો.

એક શ્રીમંત શેઠ ઉતાવળા ઉતાવળા જઈ રહ્યા હતા. મહાન પુણ્યોદયે તે જૈન કુળમાં જન્મ્યા હતા પણ ધમ કરવો ગમતો ન હતો. માત્ર ધન મેળવવામાં રહેત રહેતા. શેઠને માર્ગમાં સંત લેટી ગયા. મહારાજ કહે છે, દેવાતુમિયા! તમે કેમ ઉપાસ્યે આવતા નથી? શેઠ કહે છે સાહેબ! શું આવું, મને ટાઈમ મળતો નથી. શેઠના મનમાં ભય હતો કે કદાચ ઉપાસ્યે જઈશ તો મહારાજ દાન, શિયળ, તપ અને ભાવની વાત કરશે. સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, ઉપવાસ, આયંબીલ, એકાસણું વિગેરે તપ કરવાનું કહેશે. એટલે મહારાજ પાસેથી છૂટવા બાંધ છે પણ મહારાજ કોંશિયાર હતા. એમ છોડે તેવા ન હતાં. તે કહે છે આવકેલ! વધુ નહિ, એક દિવસ તો આવજો. શેઠ કહે, મહારાજ! મારે કેટલી બધી ઉપાધિ છે. એમાં કું ક્યાંથી છૂટી શકું? મહારાજ કહે તમને વધુ ટાઈમ ન હોય છેવટે પાંચ મિનિટ વ્યાખ્યાનમાં આવશો તો

તેમાં તમારો વધુ ટાઈમ નહિ જગડે. જેઠે વિચાર કર્યો, ઠીક છે. પાંચ મિનિટમાં વધુ ટાઈમ નહિ જગડે, અને મહારાજને પણ જોમ થયો કે મારું માન રાખ્યું. આમ વિચાર કરીને કહ્યું. ભલે સાહેબ. આવતી કાલે જરૂર વ્યાખ્યાનમાં આવીશ.

ખંધુઓ ! તમને પણ ટાઈમ નથી ને ? રવિવારનો દિવસ જોટલે તમારા માટે દિવાળીનો દિવસ. (હસાહસ) લગ્ન, ચાંદલા, દીક્ષા વિગેરે કાર્યો મોટાભાગે રવિવારે જ હોય. કદાચ દીક્ષા કે સાધુના વિહારનો દિવસ રવિવાર સિવાયના દિવસે હોય તો તમે કહેશો કે મહાસતીજી ! રવિવારનો દિવસ રાખવો હતો ને ! અમને રવિવારે ટાઈમ હોય. તે સિવાય અમને ટાઈમ નથી. હું તમને પૂછું છું કે ધર્મસ્થાનકમાં આવવા માટે રવિવાર સિવાય ટાઈમ નથી તો તમારા સગાસગંધીમાં રવિવાર સિવાયના દિવસે લગ્ન કે ચાંદલા હોય તો જાવ કે નહિ ? (બોતામાંથી અવાજ :- ત્યાં તો જવું જ પડે. ન જઈએ તો વાંધા પડે.) સગા વાંધા પાડે પણ સંતો વાંધા ન પાડે. કેમ બરાબરને ? પણ તમે જેમ સંસારના પોઆમમાં પહોંચી જાઓ છો તેમ ધર્મનો પોઆમ તમારા જીવનમાં પહેલો રાખજો. જ્યાં સુધી અંતરમાં સાચી લગની નહિ હાજે ત્યાં સુધી કલ્યાણ થવાનું નથી.

ચેલા શેઠ બીજો દિવસે વ્યાખ્યાનમાં ગયા. પાંચ મિનિટમાં ઉઠવું હતું જોટલે થરિયાળ ભેઈને પાછળ બેઠાં. મહારાજે શેઠને આવતાં જોયાં. વ્યાખ્યાનની તે વખતે જ શરૂઆત કરી હતી. મહારાજે કહ્યું આ જગતમાં ચાર પ્રકારના પુરૂષાર્થ જ્ઞાનીએ બતાવેલા છે. ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ. તેમાં ધર્મ અને મોક્ષને બે ઉપાદેય છે. અર્થ અને કામને બે હેય છે. મહારાજે સમયસૂચકતા વાપરીને અર્થની વાત ઉપાડી.

મહાનુભાવો ! અર્થ પુરૂષાર્થમાં માનનારા લોકો જોમ કહે છે કે હુનિયામાં પૈસા છે તો જવું છે. પૈસાની જૂળ પ્રધાનતા છે. પૈસા વિનાનો પ્રાણી પામર છે. આટલું કહ્યું ત્યાં તો શેઠના કાન ચમકેલા. અહો ! હું સમજતો હતો કે મહારાજ તપ-ત્યાગ અને કાનની વાત કરશે પણ આ મહારાજ જોવા નથી. આ તો મને ગમતી વાત કરે છે, પણ મહારાજ જો બતાવે કે પૈસા વધુ કેમ ઝેળવાય તો બેઠો પાર થઈ જાય. અરે.....હું જૂલો કે અત્યાર સુધી મેં મહારાજનો સમાગમ ન કર્યો. ઠીક, હવે મહારાજ શું કહે છે તે ધ્યાન દઈને સાંભળું. શેઠની આતુરતા વધી, સાંભળવા માટે કાન સરવા થયા. શેઠ પાછળ બેઠાં હતાં તે જાણીને આગળ આવ્યા. ત્યાં મહારાજે વાત આગળ ચલાવી કે કેમ તમારી માન્યતા પ્રમાણે તો પૈસાથી વહેપાર ધમધીકાર કરાય ને જૂળ કમાણી થાય, અને કરોડપતિ બનવાના કેડ પૂરા થાય. જોટલું જ નહિ પણ બંગલા, બગીચા, ગાડી, મોટર, ફ્રીજ, ટેલીવીઝન, નોકર ચાકર વિગેરે સુખના સાધનો પસાવાય અને એવા મીઠાઈ વિગેરે ઝેળવાય. અરે....વધુ શું કહું ! શ્રીમતી પણ પૈસાનો

હગલો કરનાર પતિને દેવની માફક પૂજે છે. લોકો પણ પૈસાવાળાને હાથ ભેટે છે, સલામ ભરે છે, સૌ ભાવ પૂજે છે. પૈસા ન હોય તો કોઈ ભાવ પૂજનાર નથી. પૈસાથી પ્રતિષ્ઠા વધે, પદવી મળે, પરાયા પોતાના થાય અને જો પૈસા ન હોય તો પોતાના પણ પરાયા બની જાય છે. કહેવત છે ને કે, “નાણું વગરનો નાથીયો, નાણું નાથાલાલ” મોટા શ્રીમંતને ‘લાસ્ટીકનું’ નાકે હોય તો પણ કોઈ જોમ નહિ કહે કે આ નાકે વગરનો છે કે આને ‘લાસ્ટીકનું’ નાકે છે. અને ગરીબ માણસને ‘લાસ્ટીકનું’ નાકે હોય તો જોમ કહે કે આ તો નાક કટ્ટો છે. પૈસા પાસે હોય તો પરદેશ સ્વદેશ જેવો લાગે છે અને જો પાસે પૈસા ના હોય તો સ્વદેશ પણ પરદેશ જેવો લાગે છે. પૈસા છે તો જીવનની આબાદી છે. પૈસા વિનાનું જીવન બરબાદ છે. કેમ, આ બધું તમારી માન્યતા પ્રમાણે બરાબર છે ને ? તમને ગમે છે ને ? (હસાહસ) એક ભક્તે પણ ગામુ છે કે :

પૈસાની જગમાં જમ જમ, ધનપતિની જગમાં જમ જમ,
પૈસાને સૌ ભરે સલામ, પૈસો સૌને કરે ગુલામ,

પૈસાનો જગતમાં જમ જમકાર છે. પૈસા વિનાનો માનવ પશુ જેવો છે. આ રીતે અર્થ પુરૂષાર્થમાં માનનારા કહે છે. આ રીતે મહારાજે ખૂબ સુંદર રજુઆત કરી. શેઠ તો સાંભળવામાં લીન બની ગયા. પાંચ મિનિટ માટે આંખો હતા તેને બંદે પચ્ચીસ મિનિટ ક્યાં પૂરી થઈ તે બાબત ન પડી. શેઠ તો ખસતાં ખસતાં આગળ આંખા, મહારાજ પણ સમજી ગયા કે શેઠને બરાબર રસ પડ્યો છે જોડેલે વાત આગળ ચલાવી.

બીજા કામ પુરૂષાર્થને પ્રધાન મનનારા અજ્ઞાની જોમ કહે છે કે એકલા પૈસા પૈસા શું કરે છે ? શું પૈસા કંઈ ખાવના કામમાં આવે છે ? જીવનની મજા તો પાંચ હિન્દ્રિયના વિષય સુખો ભોગવવામાં છે. પૈસા ગમે તેટલાં હોય પણ જો પત્ની પ્રેમાળ ન હોય, કઈંચ વચન બોલનારી હોય તો પૈસા શું કરવાના ? પૈસા, હોય પણ જો શરીર રોગોથી ઘેરાયેલું હોય તો શું સુખ ? પતિભક્તિ, સુશીલ અને મધુર વચન બોલનારી પત્ની હોય, નિરોગી શરીર હોય ત્યારે જ જીવન જીવવાની મજા આવે. આ બધું શેઠ ખૂબ રસપૂર્વક સાંભળવા લાગ્યા. મનમાં વિચાર થયો કે મહારાજની વાત તો સાચી છે કે એકલા પૈસા ભોગ કર્યાં પણ ન સુખે ખાધું, ન પીધું, ન મોજમજા માણી તો પૈસા શું કામના ? આલું જીવન જીવવાની શું મજા !

બધુંજો ! જે શેઠને ઉપાશ્રયે આવવાનો ટાઈમ ન હતો તેને હવે જોવાનું- મન થતું નથી. કારણ કે જોને જોઈતું મળી ગયું છે. પણ ચાહ રાખજો કે સતો- પૈસાથી સુખ છે જોમ કહે જ નહિ. જેમણે જેનો ત્યાગ કર્યો છે તે કદી તેમાં સુખ છે તેમ કહે બરા ? “ના.” આ તો શેઠને સમજાવવા માટે વાત કરી કે અજ્ઞાની- જીવે અર્થ અને કામ પુરૂષાર્થને માનનારા આમ બોલે છે. સતે બધું કે શેઠ બરાબર સાંભળવામાં

તરબોળ બની ગયા છે એટલે શ્રેઠને સત્ય સમજાવવા ધર્મ પુરુષાર્થની વાત ઉપાડી કે ધર્મ પુરુષાર્થને માનનારાં એમ કહે છે કે “સંસારના ગમે તેટલા સુખો ભોગબાં એમાં શું વળ્યું ? કારણ કે એમાં તો “જા ગયા ચો ખો ગયા”ના સોદા છે. ગમે તેટલા સુખો ભોગબ્યા પણ અંતે તો બધું છેડીને સુખ ભોગવનાર એકલો અટ્ટલો કર્મ પ્રમાણે ગતિમાં રવાના થાય છે. સુખ, ધન, માલ, પત્ની, પુત્ર-પરિવાર, મહેલ મહેલાનો બધું અહીં રહી જાય છે. બધું છેડતી વખતે જીવને દુઃખનો પાર રહેતો નથી. એ સુખ ભોગબ્યું શા કામનું ? જેનો અંતિમ સમય સારો તેનું બધું સાફ ને જેનો અંતિમ સમય ખરાબો તેનું બધું ખરાબું તેમ કહેવાય છે. અર્થ તથા કામ પુરુષાર્થની પાછળ પડેલા માનવીઓને આલોકમાં અને પરલોકમાં મહાન દુઃખો ભોગવવા પડે છે, માટે ધર્મ પુરુષાર્થ આદરવા ચોખ્ખો છે. કારણ કે ધર્મ આલોકમાં ને પરલોકમાં સુખ આપે છે અને દુઃખમાં સ્વસ્થ રાખે છે. શેઠનું મન ડાલવા લાગ્યું. અહો ? મહારાજ સત્ય કહે છે. અર્થ અને કામ બંને દુઃખકારક છે. અંતે તો બધું છેડીને જવાનું છે. તો એનો મોક શા કામનો ? દીક, હવે મહારાજ શું કહે છે તે સાંભળું.

સંત કહે છે દેવાનુક્રિયો ! ધર્મ પુરુષાર્થવાળાને તો પૈસા, પરિવાર અને સુખો આલ્યા જાય તો પણ તેના હિલમાં દુઃખ કે ખેદ ન થાય. એ તો એમ સમજે કે આ મારા અશુભ કર્મનો ઉદય છે. પૈસા મળે, સારી પત્ની, પરિવાર મળે તેના મલકાટ નહિ ને જાય તો ઉકળાટ નહિ. કારણ કે તે ધર્મ સમજ્યો હોવાથી આ બધું નાશવંત છે એમ સમજે છે. આ સમયે કેવળી પ્રફુલિત ધર્મનું મહાન આલંબન જીવને મસ્ત રાખે છે. અર્થ અને કામ ગમે તેટલા વહાલા હોય છતાં સાથે આવનાર નથી, અને ધર્મ તો સાથે આવનાર છે.

ધર્મવાન આત્માને ધન અને વિષયસુખમાં ખૂંચેલા આત્માઓને જોઈને એમની હયા આવે છે કે આ બિચારાનું શું થશે ? જે ઘરમાં બિલાડી હોય તે ઘરમાં ઉંઢર ચોદા ખનાજના દાણા ખાવામાં મસ્ત બનીને ફરતો હોય તો તેની હયા આવે છે કે આ દાણા ખાવામાં મસ્ત બન્યો છે પણ બિલાડી ફાળ મારીને એને પકડી લેશે ત્યારે એનું શું થશે ? એમ ધર્મ સમજનારને ધનમાં અને વિષય સુખમાં સુખ બનેલાની હયા આવે છે. ધર્મી જીવોને વધુ શેળવવાની ચિંતા કે આતુરતા ના હોય ને આલ્યા જતાં દુઃખ પણ ન હોય.

ધર્મવાન. કદાચ ધંધામાં જોડ આવીને લાગોની મૂઠી સાફ થઈ જાય અગર સુવાન પુત્ર કે પત્ની આલ્યા જાય તો એ પોક મૂકીને રહે નહિ કારણ કે તે ધર્મ સમજ્યો ત્યારથી આ બધા સચોટો નાશવંત માનેલા છે. પૈસા જતાં એમ સમજે કે મારા અશુભ કર્મનો ઉદય છે. આમાં મને ધર્મમાં અશુભ બનવાનો સંકેત હશે માટે

આમ બન્યું. પુત્ર કે પત્નીનું મૃત્યુ થતાં જોમ થશે કે મારે પણ હવે ચેતવાની જરૂર છે. કેણુ બધું હું ક્યારે ઉપડી બઉં ? તેનો શું ભરોસો ? જો મરનારા બિચારા ધર્મારાધના કર્યા વિના મારા મોહમાં ને મોહમાં આમુખ પૂર્ણ કરીને આદ્યા ગયા. હવે જોમનું શું થયું હશે ? જો અંતિમ સમયે સમાધિ રહી હશે તો સદ્ગતિ પામ્યા હશે પણ મને તો વિશેષ સાવધાન બનવાની નોટીસ મળી તો હું વિશેષ ધર્મ કરું, અને અર્થ અને કામની મમતા ઝોછી કરું. આ રીતે ધર્મી જીવો સ્વસ્થ રહે છે ને ધર્મમાં વિશેષ ચિત્ત રાખીને સુકૃત્યો કરે છે. અનીતિ, અન્યાય, બૂઠ, નિંદા, મદ વિગેરે દોષોથી દૂર રહે છે. તેથી તેનો પરદૈક સુધરે છે ને સુખ શાંતિ અનુભવે છે.

ધર્મથી આ લોકમાં ને પરલોકમાં સુખ અને શાંતિ મળે છે. આમ સમજી અનર્થ-કારી અર્થ-કામને મહત્ત્વ ન આપતાં ધર્મમાં લાગી જવું જોઈએ. નહિતર યાદ રાખજો કે જો નરક અને તિર્થંચ ગતિમાં ગયા તો દુઃખનો પાર નહિ રહે. મહારાજનો આવો ઉપદેશ સાંભળતાં શેઠ પ્રજા ઉઠ્યા. અંતરમાં પશ્ચાતાપ થવા લાગ્યો. અરેરે.... મહારાજની જોકેક વાત સો ટચના સોના જેવી છે. હું તો કેવો લોભી છું ! ધન લેશું કરવામાં રચ્યો-પચ્યો રહું છું. ધર્મ, દાન, પુણ્ય કંઈ કરતો નથી. મારા કરેલા કર્મોનુસાર મારે નરક-તિર્થંચ ગતિમાં જવું પડશે. તો ત્યાં કેટલો ત્રાસ ને કેવા દુઃખો લોગવવા પડશે ? તેમ બહીં પણ મને સાચી શાંતિ ક્યાં છે ? ધર્મ વિના માફું શું થશે ? બસ, હવે તો રોજ ધર્મધ્યાન કરુ. વ્યાખ્યાન સાંભળું ને દાન-પુણ્ય કરું. શેઠનું જીવન સુધરી ગયું.

દેવાનુપ્રિયો ! મહારાજ પહેલાં પૈસાના ગુણ શા માટે ગાયા ? તે તને સમજી ગયા ને ? જો પહેલેથી ધર્મની વાત કરી હોત તો શેઠને આટલી અસર ન થાત. અર્થ અને કામની વાત કર્યા પછી ધર્મની મહત્તા સમજાવી તો શેઠના હૃદયમાં ઉતરી ગઈ, અને આજુ જીવન પલટાઈ ગયું. આ આતુર્માસના દિવસોમાં સાધુ સંતો જોકે સ્થાને રહીને આવક આવિકાઓને બજાત કરે છે. સંતો તમને પારખી થકે છે કે આ આવકો શેના રચીયા છે. જેમ પેલા શેઠ ધનના રચીયા હતા તો સંતે તેના હૃદયને પારખીને તેને લગતી વાત કરીને ધનનો મોહ ઉતરાવ્યો. મારે પણ તમને સંસારનો મોહ ઉતરાવવો છે. તે માટે આપણે શાસ્ત્રનું વાંચન કરવું જરૂરી છે. શાસ્ત્રના વચન જો ભગવંતની વાણી છે. જો વચનામૃતોમાં અમૂલ્ય ખજાનો ભરેલો છે. તે ખંબનાને જોળજો.

ભગવંતે કેવળજ્ઞાન થયા પછી ઉપદેશ આપ્યો. જો ઉપદેશને ગણધર ભગવંતોએ કીધ્યો અને આચાર્યોએ તેનું સુંદર આલેખન કર્યું. જે પરપરાગત આપણને પ્રાપ્ત થયું છે. વીથંકર પ્રજાનું જ્ઞાન તો અગાધ છે. તેમાંથી બધું તો વિચ્છેદ ગયું છે. છતાં તેમાંનું બધું જ્ઞાન શાસ્ત્રરૂપે લખાયું છે. તેના સહારે આપણે આત્મકલ્યાણ કરીને તરવાનું છે. તમને પૈસાનો વારસો મળે અગર તો ઘરમાં 'જોડતાં ધનનો ભરેલો અડ્ડો મળી બચે તો કેટલો આનંદ થાય ? તમારા કેવા અકોલાભ ? પણ આવા

આત્મિકે જ્ઞાનના, ખજાનારૂપ મહાન શાસ્ત્ર રત્નો મળી જાય તો તેમાં જગજગ ભાગ્યોદય હાથે ખરો ?

ખંધુઓ ! પૈસાનો ખજાનો મળવાથી આંતરચક્ષુ ખૂલતા નથી. કલ્યાણનો માર્ગ સૂજતો નથી. જ્યારે શાસ્ત્રરૂપ મહાન ખજાનો મળવાથી આંતરદષ્ટિ ખૂલે છે. કલ્યાણનો માર્ગ સૂજે છે, અને પરલોક સુખમય-ઉન્નિમય કરે એવા શુભ અધ્યવસાયોની હાકેરીઓ હંદયભૂમિ ઉપર વાવા મારે છે. શાસ્ત્ર વારસાનું મહત્ત્વ જોટલા માટે જતાવવામાં આવે છે કે જોના ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા થયા પછી અદ્ભુત તત્ત્વથી ભરેલા શાસ્ત્રનું વાંચન અને શ્રવણ કરવાથી આંતરદષ્ટિનો વિકાસ અને કલ્યાણ સાધવાની શબ્દ પ્રેરણાઓ તથા શુભ અધ્યવસાયોનો અમૂલ્ય લાભ મળે છે. આ જેવા તેવા ભાગ્ય નથી.

અગિયાર અંગમાં આઠમું અંગ અંતગઠ સૂત્ર છે. આ આઠમા અંગનો પ્રારંભ કરતાં તેના તેના પૂર્વના અંગની સાથે શું સંબંધ છે ? તે જતાવતાં કહે છે કે જ્ઞાનમા ઉપાસકદશ્યા નામના અંગમાં સંસારરૂપી અટવીમાં બટકેલા જેઓનો આત્મા અત્યંત સંતપ્ત થઈ ગયો છે એવા સૂચક માર્ગમાં અસમર્થ જાણના ઉપકાર માટે ભગવાને અનેક ક્રમજોપાસકના ચરિત્ર વર્ણન કરીને આગાર ધર્મનો પ્રતિભાષ કર્યો. આ અંતગઠ સૂત્રમાં અજુગાર ધર્મને સ્વીકાર કરીને જે તે જ ભવમાં મોક્ષગામી છે તથા જેઓએ આસુખ્યના અંત સમયે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી ધર્મદેશના દીધા વિના મુક્તિ મેળવી લીધી એવા આત્માઓનો અધિકાર આવે છે. આપણે અંતગઠ સૂત્રના આઠમાં અધ્યયનનું વાંચન કરવું છે. તેની મંગલ શરૂઆત થાય છે.

‘તેર્ણ કાલેર્ણ તેર્ણ સમર્ણ દારાવર્ણ નયરીય’ ભગવાન નેમનાથ વિચરતાં હતાં તે કાળ અને તે સમયની આ વાત છે. તે કાળ અને અત્યારના કાળમાં ખડું ફેર છે. તે કાળ અને આ કાળ જુદો છે. આજે માનવીના મન બદલાયા છે. માનવીના શરીરના બળ પશુ બટયા છે ને ધરતીમાં રસ-કસ પશુ બટયા છે. ઉત્સર્પિણીકાળના છ આરા અને અવસર્પિણીકાળના છ આરા હોય છે. તેમાં પહેલાં આરો સુસમ સુસમ, બીજો સુસમ, ત્રીજો સુસમ હસમ, ચોથો હસમ સુસમ, પાંચમો હસમ અને છઠ્ઠો હસમ હસમ નામે છે. તેમાં ફક્ત જમલાદેવ પ્રભુ ત્રીજા આરામાં થયા. બાંકીના રત્ન તીર્થ કરે ચોથા આરામાં થયા છે. તે અપેક્ષાએ ચોથા આરાની મહત્તા છે. આજે ‘પૂજા, ધનવાન અને ઘણી માણસ હોય તેને તમે શું કહો છો ? આ તો ચોથા આરાનો ભવ છે. જોના ઘેર ધનના ઢગલા હોય પશુ ધર્મનું નામ નિશાન ન હોય, રોજ કંદમૂળ ખાતો હોય છતાં શેડીયાની જોળખાણ આપતાં કહો. એ સાહેબ ! આમને જોળખ્યાં ? આ ફલાણા શેડ. જોના ઘેર ચોથા આરાની સુખ સાક્ષી છે.

આમ જન્મ્યું. પુત્ર કે પત્નીનું મૃત્યુ થતાં જોમ થશે કે મારે પણ હવે ચેતવાની જરૂર છે. ઠોણ બણે હું ક્યારે ઉપડી બઉં ? તેનો શું ભરોસો ? જો મરનારા બિચારા ધર્મારાધના કર્યા વિના મારા મોહમાં ને મોહમાં આચુષ્ય પૂર્ણ કરીને ચાલ્યા ગયા. હવે જોમનું શું થયું હશે ? જો અંતિમ સમયે સમાધિ રહી હશે તો સદ્ગતિ પામ્યા હશે પણ મને તો વિશેષ સાવધાન બનવાની નોટીસ મળી તો હું વિશેષ ધર્મ કરું, અને અર્થ અને કામની મમતા છોડી કરું. આ રીતે ધર્મી જીવો સ્વસ્થ રહે છે ને ધર્મમાં વિશેષ ચિત્ત રાખીને સુકૃત્યો કરે છે. અનીતિ, અન્યાય, બૂઠ, નિંદા, મદ વિગેરે દોષોથી દૂર રહે છે. તેથી તેનો પરદૈવ સુધરે છે ને સુખ શાંતિ અનુભવે છે.

ધર્મથી આ લોકમાં ને પરલોકમાં સુખ અને શાંતિ મળે છે. આમ સમજી અનર્થ-કારી અર્થ-કામને મહત્વ ન આપતાં ધર્મમાં લાગી જવું જોઈએ. નહિતર યાદ રાખજો કે જો નરક અને તિર્થંચ ગતિમાં ગયા તો દુઃખનો પાર નહિ રહે. મહારાજનો આવો ઉપદેશ સાંભળતાં શેઠ પ્રજા હકયા. અંતરમાં પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો. અરેરે... મહારાજની જોકેક વાત સો ટચના સોના જેવી છે. હું તો કેવો લોભી છું ! મન હેશું કેરવામાં રચ્યો-પચ્યો રહું છું. ધર્મ, દાન, પુણ્ય કંઈ કરતો નથી. મારા કરેલા કર્માનુસાર મારે નરક-તિર્થંચ ગતિમાં જવું પડશે. તો ત્યાં કેટલો ત્રાસ ને કેવા દુઃખો ભોગવવા પડશે ? તેમ જાણી પણ મને સાચી શાંતિ ક્યાં છે ? ધર્મ વિના માફું શું થશે ? જાણ, હવે તો રોજ ધર્મધ્યાન કરું. વ્યાખ્યાન સાંભળું ને દાન-પુણ્ય કરું. શેઠનું જીવન સુધરી ગયું.

કેવાનુમિયો ! મહારાજ પહેલાં પૈસાના ગુણુ શા માટે ગાયા ? તે તને સમજી ગયા ને ? જો પહેલેથી ધર્મની વાત કરી હોત તો શેઠને આટલી અસર ન થાત. અર્થ અને કામની વાત કર્યા પછી ધર્મની મહત્તા સમજાવી તો શેઠના હૃદયમાં ઉતરી ગઈ, અને આજીવન જીવન પલટાઈ ગયું. આ આતુર્માસના દિવસોમાં સાધુ સંતો જોકે સ્થાને રહીને આવકે આવિકાઓને બાંધત કરે છે. સંતો તમને પારખી થકે છે કે આ આવકે શેના રસીયા છે. જેમ પેલા શેઠ મનના રસીયા હતા તો સંતે તેના હૃદયને પારખીને તેને લગતી વાત કરીને મનનો મોહ ઉતાર્યો. મારે પણ તમને સંસારનો મોહ ઉતારાવો છે. તે માટે આપણે શાસ્ત્રનું વાંચન કરવું જરૂરી છે. શાસ્ત્રના વચન જો ભગવંતની વાણી છે. જો વચનામૃતોમાં અમૃત જાળેલો છે. તે ખબનાને જોળજો.

ભગવંતે કેવળજ્ઞાન થયા પછી ઉપદેશ આપ્યો. જો ઉપદેશને ગણધર ભગવંતોએ કીધ્યો અને આચાર્યોએ તેનું સુંદર આલેખન કર્યું. જે પરપરાગત આપણને પ્રાપ્ત થયું છે. વીર્યંકર પ્રજ્વળ જ્ઞાન તો અગાધ છે. તેમાંથી ધણું તો વિચ્છેદ ગયું છે. છતાં તેમાંનું ધણું જ્ઞાન શાસ્ત્રરૂપે લખાયું છે. તેના સહારે આપણે આત્મકલ્યાણ કરીને તરવાનું છે. તમને પૈસાનો વારસો મળે અગર તો ઘરમાં જોડતાં મનનો ભરેલો અડ્ડો મળી બચે તો કેટલો આનંદ થાય ? તમારા કેવા અહોભાગ ? પણ આવા

આત્મિક જ્ઞાનના ખળનારૂપ મહાન શાસ્ત્ર રત્નો મળી જાય તો તેમાં જગ્ગર ભાગ્યોદય લાગે ખરો ?

ખંધુઓ ! પૈસાનો ખળનો મળવાથી આંતરચક્ષુ ખૂલતા નથી. કદ્યાણુનો માર્ગ સૂજતો નથી. જ્યારે શાસ્ત્રરૂપ મહાન ખળનો મળવાથી આંતરદષ્ટિ ખૂલે છે. કદ્યાણુનો માર્ગ સૂઝે છે, અને પરલોક મુખમય-ઉન્નિમય કરે એવા શુભ અધ્યવસાયોની લહેરીઓ હૃદયભૂમિ ઉપર વાવા માંડે છે. શાસ્ત્ર વારસાનું મહત્વ જોટલા માટે જતાવવામાં આવે છે કે એના ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા થયા પછી અદ્ભૂત તત્ત્વથી ભરેલા શાસ્ત્રનું વાંચન અને શ્રવણ કરવાથી આંતરદષ્ટિનો વિકાસ અને કદ્યાણુ સાધવાની ભાગ્ય પ્રેરણાઓ તથા શુભ અધ્યવસાયોનો અમૂલ્ય લાભ મળે છે. આ એવા તેવા ભાગ્ય નથી.

અગિયાર અંગમાં આઠમું અંગ અંતગઢ સૂત્ર છે. આ આઠમા અંગનો પ્રારંભ કરતાં તેના તેના પૂર્વના અંગની સાથે શું સંબંધ છે ? તે જતાવતાં કહે છે કે સાતમા ઉપાસકદશા નામના અંગમાં સંસારરૂપી અટવીમાં ભટકતા જેઓનો આત્મા અત્યંત સંતપ્ત થઈ ગયો છે એવા સંયમ માર્ગમાં અસમર્થ ભગ્યોના ઉપકાર માટે ભગવાને અનેક મમણોપાસકના ચરિત્ર વર્ણન કરીને આગાર ધર્મનો પ્રતિભાષ કર્યો. આ અંતગઢ સૂત્રમાં અજુગાર ધર્મને સ્વીકાર કરીને જે તે જ ભવમાં મોક્ષગામી છે તથા જેઓએ આગ્રહ્યના અંત સમયે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી ધર્મદેશના લીધા વિના મુક્તિ મેળવી લીધી એવા આત્માઓનો અધિકાર આવે છે. આપણે અંતગઢ સૂત્રના આઠમાં અધ્યયનનું વાંચન કરવું છે. તેની મંગલ શરૂઆત થાય છે.

‘તેર્ણ કાલેર્ણ તેર્ણ સમર્ણ વારાવર્ષય નયરીર્ણ’ લંગવાન મેમનાથ વિચરતાં હતાં તે કાળ અને તે સમયની આ વાત છે. તે કાળ અને અત્યારના કાળમાં બહુ ફેર છે. તે કાળ અને આ કાળ જુદો છે. આજે માનવીના મન બદલાયા છે. માનવીના શરીરના બળ પણુ બટયા છે ને ધરતીનાં રસ-કેસ પણુ બટયા છે. ઉત્સર્પિણીકાળના છ આરા અને અવસર્પિણીકાળના છ આરા હોય છે. તેમાં પહેલાં આરો સુસમ સુસમ, બીજો સુસમ, ત્રીજો સુસમ દુસમ, ચોથો દુસમ સુસમ, પાંચમો દુસમ અને છઠ્ઠો દુસમ દુસમ નામે છે. તેમાં દેહત્ત્વ અવશરેવ પ્રભુ ત્રીજા આરામાં થયા. ગાદીના રત્ન તીર્થકરે ચોથા આરામાં થયા છે. તે અપેક્ષાએ ચોથા આરાની મહત્તા છે. આજે યુગ ધનવાન અને મુખી માણસ હોય તેને તમે શું કહો છો ? આ તો ચોથા આરાનો ભવ છે. એના ચેર ધનના ઢગલા હોય પણુ ધર્મનું નામ નિશાન ન હોય, રાજ કંઠમૂળ ખાતો હોય છતાં શેઠીયાની જોળખાણુ આપતાં કહો છો સાહેબ ! આમને જોળખ્યાં ? આ દેલાણુ શેઠ. એના ચેર ચોથા આરાની મુખ સાક્ષી છે.

આમ બન્નું. પુત્ર કે પત્નીનું મૃત્યુ થતાં જોમ થશે કે મારે પણ હવે ચેતવાની જરૂર છે. કોણ બહેનું હું ક્યારે ઉપડી બાઈ ? તેનો શું ભરોસો ? જો મરનારા બિચારા ધર્મારાધના ક્યાં વિના મારા મોહમાં ને મોહમાં આચુષ્ય પૂર્ણ કરીને આલ્સા ગયા. હવે જોમનું શું થયું હશે ? જો અંતિમ સમયે સમાધિ રહી હશે તો સદ્ગતિ પામ્યા હશે પણ મને તો વિશેષ સાવધાન બનવાની નોટીસ મળી તો હું વિશેષ ધર્મ કરું, અને અર્થ અને કામની મમતા જોાછી કરું. આ રીતે ધર્મી જીવો સ્વસ્થ રહે છે ને ધર્મમાં વિશેષ ચિત્ત રાખીને સુકૃત્યો કરે છે. અનીતિ, અન્યાય, બૂઠ, નિંદા, મદ વિગેરે દોષોથી દૂર રહે છે. તેથી તેનો પરદેશ સુધરે છે ને સુખ શાંતિ અનુભવે છે.

ધર્મથી આ દોહમાં ને પરદોહમાં સુખ અને શાંતિ મળે છે. આમ સમજી અનર્થ-કારી અર્થ-કામને મહત્ત્વ ન આપતાં ધર્મમાં લાગી જવું જોઈ જો. નહિતર થાક રાખજો કે જો નરક અને તિર્થંચ ગતિમાં ગયા તો દુઃખનો પાર નહિ રહે. મહારાજનો આવો ઉપદેશ સાંભળતાં શેઠ પ્રજા ઉઠ્યા. અંતરમાં પશ્ચાતાપ થવા લાગ્યો. અરે... મહારાજની જોકેક વાત સો ટચના સોના જેવી છે. હું તો કેવો દોભી છું ! મન લેશું કરવામાં રચ્યો-પચ્યો રહું છું. ધર્મ, દાન, પુણ્ય કંઈ કરતો નથી. મારા કરેલા કર્મોનુસાર મારે નરક-તિર્થંચ ગતિમાં જવું પડશે. તો ત્યાં કેટલો ત્રાસ ને કેવા દુઃખો ભોગવવા પડશે ? તેમ અહીં પણ મને સાચી શાંતિ ક્યાં છે ? ધર્મ વિના માફું શું થશે ? બસ, હવે તો ચોજ ધર્મધ્યાન કરુ. બ્યાબ્યાન સાંભળું ને દાન-પુણ્ય કરુ. શેઠનું જીવન સુધરી ગયું.

દેવાનુક્રિયા ! મહારાજને પહેલાં પૈસાના ગુણ થા માટે ગાયા ? તે તને સમજી ગયા ને ? જો પહેલેથી ધર્મની વાત કરી હોત તો શેઠને આટલી અસર ન થાત. અર્થ અને કામની વાત ક્યાં પછી ધર્મની મહત્તા સમજાવી તો શેઠના હૃદયમાં ઉતરી ગઈ, અને આજુ જીવન પદ્ધતિ ગયું. આ આતુર્માસના દિવસોમાં સાધુ સંતો જોકે સ્થાને રહીને આવકે આલિકાઓને બાબત કરે છે. સંતો તમને પારખી શકે છે કે આ આવકો શેના રસીયા છે. જેમ પેલા શેઠ મનના રસીયા હતા તો સંતે તેના હૃદયને પારખીને તેને લગતી વાત કરીને મનનો મોહ ઉતરાવ્યો. મારે પણ તમને સંસારનો મોહ ઉતરાવવો છે. તે માટે આપણે શાસ્ત્રનું વાંચન કરવું જરૂરી છે. શાસ્ત્રના વચન જો ભગવંતની વાણી છે. જો વચનામૃતોમાં અમૂલ્ય ખજાનો ભરેલો છે. તે ખજાનાને જોળવો.

ભગવંતે કેવળજ્ઞાન થયા પછી ઉપદેશ આપ્યો. જો ઉપદેશને ગણધર, ભગવંતોએ બીજો અને આચાર્યોએ તેનું સુંદર આલેખન કર્યું. જે પરંપરાગત આપણને પ્રાપ્ત થયું છે. વીર્યંકર પ્રભુનું જ્ઞાન તો અગાધ છે. તેમાંથી બધું તો વિષ્ટેઈ ગયું છે. છતાં તેમાંનું બધું જ્ઞાન શાસ્ત્રરૂપે લખાણું છે. તેના સહારે આપણે આત્મકલ્યાણ કરીને તરવાણું છે. તમને પૈસાનો વાસ્તો મળે અજર તો બરમાં જોડતાં મનનો ભરેલો અરુ મળી બચ તો કેટલો આનંદ થાય ? તમારા કેવા અહોભાગ્ય ! પણ આવા

આત્મિક જ્ઞાનના, ખજાનારૂપ મહાન શાસ્ત્ર રત્નો મળી જાય તો તેમાં જીવનર ભાગ્યોદય લાગે ખરો ?

ખંધુઓ ! પૈસાનો ખજાનો મળવાથી આંતરચક્ષુ ખૂટતા નથી. કલ્યાણનો માર્ગ સૂજતો નથી. જ્યારે શાસ્ત્રરૂપ મહાન ખજાનો મળવાથી આંતરદષ્ટિ ખૂલે છે. કલ્યાણનો માર્ગ સૂઝે છે, અને પરલોક મુખમય-ઉન્નતિમય કરે એવા શુભ અધ્યવસાયોની લહેરીઓ હૃદયભૂમિ ઉપર વાવા માંડે છે. શાસ્ત્ર વારસાનું મહત્વ જોટલા માટે જતાવવામાં આવે છે કે જોના ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા ધયા પછી અદ્ભૂત તત્વથી ભરેલા શાસ્ત્રનું વાંચન અને શ્રવણ કરવાથી આંતરદષ્ટિનો વિકાસ અને કલ્યાણ સાધવાની લભ્ય પ્રેરણાઓ તથા શુભ અધ્યવસાયોનો અમૂલ્ય લાભ મળે છે. આ જેવા તેવા ભાગ્ય નથી.

અગિયાર અંગમાં આઠમું અંગ અંતગઠ સૂત્ર છે. આ આઠમા અંગને પ્રારંભ કરતાં તેનો તેના પૂર્વના અંગની સાથે શું સંબંધ છે ? તે જતાવતાં કહે છે કે સાતમા ઉપાસકદશા નામના અંગમાં સંસારરૂપી અટવીમાં ભટકતા જેઓનો આત્મા અત્યંત સંતપ્ત થઈ ગયો છે એવા સંયમ માર્ગમાં અસમર્થ, લભ્યોના ઉપકાર માટે લગવાને અનેક શ્રમજોપાસકના ચરિત્ર વળું ન કરીને આગાર ધર્મનો પ્રતિજોધ કર્યો. આ અંતગઠ સૂત્રમાં અણુગાર ધર્મને સ્વીકાર કરીને જે તે જ લવમાં મોક્ષગામી છે તથા જેઓએ આશુભ્યના અંત સમયે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી ધર્મદેશના દીધા વિના મુક્તિ મેળવી લીધી એવા આત્માઓનો અધિકાર આવે છે. આપણે અંતગઠ સૂત્રના આઠમાં અધ્યયનનું વાંચન કરવું છે. તેની મંગલ શરૂઆત થાય છે.

‘તેર્ણ કાલેર્ણ તેર્ણ સમર્ણ મારાં વર્ષે નયરીય’ લેખવાન નેમનાથ વિચરતાં હતાં તે કાળ અને તે સમયની આ વાત છે. તે કાળ અને અત્યારના કાળમાં બહુ ફેર છે. તે કાળ અને આ કાળ જુદો છે. આજે માનવીના મન બદલાયા છે. માનવીના શરીરના બળ પશુ ઘટયા છે ને ધરતીનાં રસ-કેસ પશુ ઘટયા છે. ઉત્સર્પિણીકાળના છ આરા અને અવસર્પિણીકાળના છ આરા હોય છે. તેમાં પહેલો આરો સુસમ સુસમ, બીજો સુસમ, ત્રીજો સુસમ દુસમ, ચોથો દુસમ સુસમ, પાંચમો દુસમ અને છઠ્ઠો દુસમ દુસમ નામે છે. તેમાં ફક્ત ઋષભદેવ પ્રભુ ત્રીજા આરામાં થયા. બાકીનાં રૂઝ લીધે કદો ચોથા આરામાં થયા છે. તે અપેક્ષાએ ચોથા આરાની મહત્તા છે. આજે ‘ખૂબા’ ધનવાન અને મુખી માણસ હોય તેને તમે શું કહો છો ? આ તો ચોથા આરાનો જીવ છે. જોના ચેર ધનના લગલા હોય પશુ ધર્મનું નામ નિશાન ન હોય, રોજ કંઈમૂળ ખાતો હોય છતાં ચેકીયાની જોળખાણ આપતાં કહો. છે સાહેબ ! આમને જોળખ્યાં ? આ ફેલાણુ શેક. જોના ચેર ચોથા આરાની મુખ સાક્ષી છે,

સુખ સમૃદ્ધિથી ચોથા આરાની મહત્તા કે વિશેષતા નથી પણ ધર્મથી વિશેષતા સમજવાની છે. ધર્મ વિનાનું જીવન પ્રાણ વિનાના કઢેવર જેવું છે. જો પૈસામાં સુખ હોત તો મહાન પુરુષો જો સુખને છોડત નહિ. મહાન પુરુષોએ ધનના ઢગલા, વૈભવ વિલાસ બધું તુચ્છ જોઈવાડ સમજીને છોડ્યું છે. માટે સમજવું જોઈએ કે સંસારનું સુખ સાચું સુખ નથી. સાચું સુખ ત્યાગમાં છે.

અંતગઢ સૂત્રમાં ત્યાગી મહાન પુરુષોની વાત આવશે. તેમાં જીવ્ય ભાવો ભરેલા છે. નેમનાથ ભગવાન વિચરતા હતા તે કાળ અને તે સમયે જે દ્વારકા નામની નગરી હતી. તે દ્વારકા નગરી બાર ચોજન લાંબી અને નવ ચોજન પહોળી હતી. જેનું નિર્માણ કુબેરે પોતે અત્યંત બુદ્ધિકૌશલ્યથી કર્યું હતું. જે સોનાના કોટથી તથા ઇન્દ્રનીલ વૈદ્ય પદ્મરાગાદિ મણિજડિત કાંગરાથી સુસજ્જિત, શોભાનીય ને દર્શનીય હતી. જેની ઉપમા કુબેરની નગરીથી અપાતી હતી. જે કીડા, પ્રગાઢ આદિ સમસ્ત સામગ્રીઓથી પરિપૂર્ણ હોવાથી દેવલોક સમાન શોભતી હતી. તે દ્વારકા નગરીનું નિર્માણ જીવી રીતે કરવામાં આવ્યું હતું કે જોનારના મન રહેજે આનંદિત ને આકર્ષિત થઈ જાય. જેની ઉંચાઈ ઉપર ભતભતના પ્રાણીઓનાં સુંદર ચિત્રો બનાવેલા હતાં. જીવી સૌંદર્યપૂર્ણ દેહિઅમાન દ્વારકા નગરી હતી. નગરી કેને કહેવાય? જ્યાં કોઈ જાનને કર કે ટેકસ દેવાતો નથી તેનું નામ નગર. તે દ્વારિકા નગરી ખૂબ પવિત્ર હતી. જ્યાં નેમનાથ પ્રભુની પધરામણી અવારનવાર થતી હતી. ત્રિખંડ અધિપતિ કૃષ્ણવાસુદેવ જેવા પવિત્ર મહારાજા હતા. તે નગરી ધન-ધાન્યથી સમૃદ્ધ હતી. બાળ, બળીલા અને જલાશયે દ્વારકા નગરીની શોભામાં અભિવૃદ્ધિ કરતા હતા. આવી દ્વારકા નગરીના મહારાજા કૃષ્ણ વાસુદેવ હતા. ત્રણ ખંડના અધિપતિ હોવા છતાં તેમનામાં ધર્મભાવના કેટલી વિશુદ્ધ હતી, કેવા ઉદાર હતા તેમ જ શુશ્રુષાહી ને સેવાભાવી હતા. તેમણે ધર્મની દલાલી ખૂબ કરી છે જેના પ્રભાવે વીર્યંકર નામ કંઈ ઉપાજન કર્યું છે. આવા કૃષ્ણવાસુદેવ દ્વારકા નગરીમાં વસે છે. હવે આગળ શું આવશે તેના ભાવ અવસરે.

અમાખ્યાન નં-૨

અપાક વહ જને સોમવાર

તા-૪-૩-૭૭

સુર જંબુજો, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંત જ્ઞાની મહાપુરુષો જગતના જીવોને ઉદ્ધોધન કરતાં કહે છે કે ભવ્ય જીવો ! તમે જે સંસારને સમત્વભાવથી મારો માની આત્મ સાધનાને સમય શુભાવી રહ્યા છો તે સંસાર તમારો નથી. જેમ કાગળના કલ્પિત કુસુમમાં સાર કે સુગંધ સંભવી શકતા નથી તેમ આ અસાર સંસારમાં સાર કે સુખ સંભવી શકતા નથી. તેથી અનંતજ્ઞાનીઓએ બાપ્સું, દેખું, અનુભવું અને

પછી જગતની સમક્ષ રજુઆત કરી, ત્રાયુ' મુખ અને દુઃખ કેને કહેવાય ? શાસ્ત્રકારે દુઃખતું વર્ણન કરતા કહ્યું છે કે,

જમ્મ દુક્કલં જરા દુક્કલં, રોગાણિ મરણાણિય ।

અહો દુક્કલો હુ સંસારો, જન્મ ક્ષીયન્તિ જન્નવો ॥ ઉત્ત. મૂ. અ. ૧૯ ગાથા ૧૫

આ શબ્દો મારા કે તમારા ઘરના નથી. અવધિજ્ઞાની કે મનઃપર્યવજ્ઞાનીના નથી પણ કેવળજ્ઞાનીની વાણી છે. અહો ! આ દુઃખમય સંસારને અજ્ઞાની આત્માઓ મુખમય માની રહ્યા છે તે એકે જમ છે. તે જમ ફર કરવા અને સંસાર મુખમય છે કે દુઃખમય તેનું સત્ય દર્શન કરવા થર્મેસીટર દ્વારા તપાસવું પડશે કે આ સંસારમાં મુખતું પલ્લું નીચું નમે છે કે દુઃખતું ?

આ જીવને મોહનીય કર્મો નથી અદ્યો છે તેથી તેને સત્ય સ્વરૂપનું જ્ઞાન નથી. અજ્ઞાની જીવો સંસારને ફો ને રંગીલો માને છે ને એ આશામાં મુખનાં સ્વપ્ના સેવી રહ્યા છે. પોણી જિંદગી વીતી ગઈ. હજી મુખ મઝ્યું નહિ. કોઈ જિખારીને, મધ્યમને કે ધનવાનને પૂછો કે તું મુખી છે ? તો કોઈ એમ નહિ કહે કે અમે મુખી છીએ.

કોઈ ધનસે રહિત દુઃખી હૈ, હૈ કોઈ મહારોગ પીડિત,
પાતા કોઈ કષ્ટ માનસિક, પુત્ર વિરહસે હુઆ દુઃખિત ।
કોઈ કિસી દુઃખમે, રત હૈ, કોઈ કિસી કષ્ટમે મગન,
હા. ઇસ જગમે કોઈ જન લી, નહીં પૂણું મુખમે સંલગન ॥

કોઈ ધનના અભાવમાં દુઃખી છે, કોઈ રોગથી પીડાય છે, કોઈને પુત્ર વિરહનું દુઃખ તો કોઈને માનસિક દુઃખ છે. હરેકને કંઈને કંઈ દુઃખ છે. આ જગતમાં પૂણું મુખી કોઈ નથી. પણ વીતરાગની વિશાળ વાટિકામાં વિચરણ કરતાં અમારા સંત સતીજીઓને ભરનિંદ્રામાંથી જગાડીને પૂછો કે તમે કેવા મુખી છો ? તો તે કહેશે કે અમારા મુખની તો કોઈ સીમા નથી. જમને જે જોઈએ તે મળે છતાં આસક્તિનો છટો ન મળે. જે મળે તેમાં સંતોષ, કારણ કે અમને માનવજીવનની મહત્તા સમજાણી છે.

કેવાનુમિયો ! સાચા મુખો તો આત્મિક મુખો છે. બીજા બધા મુખો શબ્દિક છે. જગતના તમામ મુખોને એક બાજુમાં મૂકો તો આત્મિક મુખમાં ભૌતિક મુખો અદ્યપણે પણ આવી ચકશે નહિ. એક દિવસના ચારિત્રમાં બેટલું મુખ છે તેટલું મુખ જુદા ઇન્દ્રને કે ચક્રવર્તીને પણ નથી. કારણ કે તે બધાં મુખો વિનયર છે, સંસારમાં સિને-માંના પકંદાની જેમ અનેકવિધ અવનવા મુખ-દુઃખના દરેક નજરે જોવા છતાં સંસારને મુખમય માનવો એ અજ્ઞાનતા છે.

આ માનવ જીવન આપણને મહાન પુરુષોદયે પ્રાપ્ત થયું છે. આત્મસાધના કરવાનો આ મુંદર અવસર છે. અત્યાર સુધી આત્મા મોહરાજની સત્તા નીચે દબાયેલો હતો. પણ હવે પુરુષોદયે વિનેશ્વર પ્રભુના વચનો હૃદયમાં સ્થાપી મોહ રાજની સત્તા નીચેથી છૂટકારો લઈ આત્મસાધના કરવાનો સોનેરી અવસર મળ્યો છે. વળી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આદિ કષાયોને રોકી શ્વમા, હયા આદિ ગુણો કેળવવાનો ધન્ય અવસર. સંસારની આસક્તિ ઘટાડીને વિનાશાર્તું પાલન કરવાનો, જ્ઞાન-શીલ-નૃપ-ભાવના ભાવવાનો અને જગતની માયા મૂઠી વીતરાગ પ્રભુના વચનની શ્રદ્ધા કરવાનો શુભ અવસર પ્રાપ્ત થયો છે. ઇંધુજી ! આ ઇંધુ ક્યારે કરી શકાય તે બધો છો ?

જીવનમાં ઉત્તમ ગુણોનું સ્થાપન કરવા માટે સર્વ પ્રથમ આપણા વિચારો શુદ્ધ બનાવવા પડશે. જેવા વિચાર તેવો આચાર આવે છે. જેમ કે તમારા મનમાં કાયા, કંચન, કુટુંબ અને કીર્તિના રાત દિવસ વિચારો હોય તો આચાર એવો બને. તે માટે સારા વિચાર જીવનમાં ફાળવે કરવા જોઈએ. જેવા વિચાર હશે તેવા આચારનું બહાર થશે. તમે કહો છો કે જે હૈયામાં હોય તે કોઈ આવે હૈયામાં જેવા વિચારો રમે છે તેવું વાણીના આચરણમાં ઉતરે છે. તેનો અર્થ એ થયો કે પહેલાં વિચાર અને પછી તેના આધાર પર વાણીનો આચાર રચાયો. એટલે જ્ઞાની ભગવંતો કહે છે કે પહેલાં વિચાર સુધારો તો આચરણ સુધરે. માટે આપણે તો બંને ઉપર બરાબર લક્ષ રાખવાનું. વિચાર પણ સારા કરતાં જવાનું ને આચાર પણ સુધારતા જવાનું. પણ અનાદિકાળથી આત્મા મોહ અને અજ્ઞાનને વશ થયેલો હોવાથી સારા શુદ્ધ અને ધાર્મિક આચારો આચરવાનું કાર્ય એકદમ કરી શકતો નથી. એ કાર્ય જોને અશક્ય લાગે છે. કદાચ હૃદયમાં વાત ઉતરે અને કરવા હિંમતે તો એવો વીરોદ્ધવાસ બળતો નથી પણ વિચારો ધાર્મિક અને તાત્વિક કરવાનું કાર્ય અશક્ય નથી કે એમાં વીરોદ્ધવાસ મેંધા પડે એવું નથી પણ વાત એટલી છે કે દિલમાં જોની અત્યંત તાલાવેલી લાગવી જોઈએ.

આ માનવજાતમાં શુભ વિચારોની ભાવના જમાડો. તમારા અંતરમાં રણકાર કરો. સંસાર મુખના રસીયા બની જો મુખો મેળવવા માટે તો ઘણાં વિચારો કર્યા ને પાપ ભાંખ્યા. શુભ વિચારો, વિચાર શુદ્ધિ અને શુભ અધ્યવસાયો આ માનવ જાતમાં થઈ શકે છે. માટે તમે જરા પણ બેદરકાર ન રહો. તમારા દીકરા દીકરીના લગ્ન આવવાના હોય ત્યારે અગાઉથી વિચાર કરીને નક્કી કરી રાખો છો ને કે મારે શું કરવું ? કેટલા કપડા-દાળીના કરવા ? જમણવારમાં શું કરવું ? તે રીતે હવે પશું પણ પર્વ આવે છે તો મારે શું કરવું ? અફાઈ, સોળસબથ કે માસખમણ ? (હસાહસ) આવા વિચારો કર્યો તો કર્મની અંધીજી તૂટી જશે. અને પૈસા ટકા, કુટુંબ પરિવાર, પ્રતિક્ષા વિગેરે વિચારોના કુંખદ કર્મવિપાક પરલોકમાં કેવા લોગવવા પડશે ? જોનો વિચાર કરી જોવી ભાવના અંતરમાં અમત કરો કે હું સદા શુભ વિચાર અને શુભ ભાવ રાખ્યા કે-

એનો મહિમા અલૌકિક છે. આ જીવનમાં મન જોડાઈ પ્રકૃતિના અને શુદ્ધ બનાવો કે જેથી જીવન સ્ફુર્તિ ભર્યું અને મુખદ બને. અશુભ વિચારોમાં શાંતિ નથી. સ્વસ્થતા નથી કે જ'પ નથી પણ ચિંતાઓ ભરેલી છે. તેથી અંતઃપ રક્ષા કરે છે. એને સર્વત્ર ભય લાગે છે. શોક અને હેઠેગ તો એના હૈયામાં જડાયેલા રહે છે.

એક શેઠ એના પુત્રોદયે મહાન મુશી ને સમૃદ્ધ હતા. તે દંત્ર ધર્મ પાત્રા હતા પણ એના મગજમાં રાત દિવસ વેપાર ધંધાના વિચારો રમતા હતાં કે ક્યાંથી સસ્તો માલ આવે છે ? ક્યાં ક્યાં માલ મોકલવામાં સારો નફો થાય છે ? કયો માલ વખારમાં ભરી રાખવાથી ભવિષ્યમાં એના સારા ભાવ ઉપજશે ? ભરી રાખેલો જુનો માલ કેટલા ભાવે ને જોળસેળ કરી જોળા ધરાકને છેતરી કેમ વેચી દેવો ? ઉધરાણી કેટલી બાકી છે ? વધુ કેટલી મૂકીતું રોકાણ કરવું જરૂરી છે ? આવી ઘણી અશુભ વિચારણાઓ તેના મગજમાં રાત-દિવસ રમ્યા કરતી હતી. શું આ વહેપાર-રોજગારના, માલ મૂકીના અને માટીના લગભા જેવું ધન વધારવાના વિચારો એ શુભ વિચાર છે ? “ના.” આ તો અશુભ-પાપના વિચારો છે.

આ શેઠે જિંદગીભર આવા વિચારો ને ચિંતા કરી. તેનું પરિણામ શું આવ્યું તે બહો છે ! એનું પરિણામ એ આવ્યું કે તેણે તિથે'ય ગતિનું આશુભ્ય બાંધ્યું. આશુભ્ય પૂર્ણ થતાં ત્યાંથી મરીને તિથે'ય થયો. હંચા મનુષ્ય ભવેથી આ કેવું અધઃપતન ! ત્યાં તિથે'ય ગતિમાં વહેપારના અને ધન વધારવાના વિચારો કરી શકે ખરા ? કદાચ પૂર્વ-જન્મનું રમરણ થાય ને એવા વિચારો કરે તો તેનાથી શું ફાયદો ? આ દષ્ટાંત સાંભળીને હવે તમે તમારા અંતરમાં નક્કી કરજો કે મારે આવા અશુભ વિચારો કરવા નહિ. મારે આ માનવ ભવ પામીને મારા આત્માને સંસાર સાગરથી તારવો છે. એ માટે મારે શું કરવું ? તેનો વિચાર કરજો. શાસ્ત્રસિદ્ધાંતનું વાંચન, મનન અને શ્રવણ કરજો.

આપણે ગદ્ય કાલે અંતગત સૂત્રના આઠમા અધ્યયનની મંગલ શરૂઆત કરી છે. ‘તિર્ણ કાલેતિર્ણ સમર્ણ ચારાવર્ણ નયરીણ’ તે કાળ અને તે સમય એમ શા માટે કહ્યું એ વાત આપણે ગદ્ય કાલે કરી હતી. તે કાળ અને તે સમયે દ્વારકા નામની નગરી હતી. તે નગરી કુબેરની વસાવેલી હોવાથી સાક્ષાત્ દેવલોક જેવી રમણીય લાગતી હતી. તે નગરીમાં મહાન પરાક્રમી કૃષ્ણ વાસુદેવ રાજ્ય કરતા હતા તે કૃષ્ણ વાસુદેવ નેમનાથ પ્રભુનો સમાગમ થતાં સમ્પ્રકૃત પાત્રા હતા. સમ્યગદષ્ટિ આત્મા વેપાર ધંધા કરે, રાજ્યનો વહીવટ કરે પણ તેમાં આસક્ત ન બને. તેમાં રહેવા છતાં અનાસક્ત ભાવથી રહે. જેમ પાણીથી ભરેલી બાહ્યમાં કાંકરો પડે તો અંદર ફળી બાય અને તેલનું ડીયું પડે તો પણી ઉપર તરે છે તેમ સમ્યગદષ્ટિ જીવકો સંસારમાં હોય ને એને કાર્ય કરવું પડે, સમય આવે લકાઈ કરવી પડે તે બધું અનિશ્ચયો કરે પણ તેનો આત્મા આરો રહે છે.

ખાર ચોજન લાંબી ને નવ ચોજન પહોળી દ્વારકા નગરીમાં કૃષ્ણ વાસુદેવની હાંક વાગતી હતી. કૃષ્ણ મહારાજ મહા વૈભવશાળી, સત્તાધીશ અને પ્રખ્યાત પરાક્રમી હતાં. કૃષ્ણનું અપ્રમાણિક અને શક માણસો બાટે તેજો શત્રુ સમાન હતા, અને સંભજન પ્રમાણિક અને ધર્મીજનો બાટે મિત્ર સમાન હતા. આવા પરાક્રમી અને બળવાન હોવા છતાં તેઓ સરળ પ્રકૃતિના હતાં. એમનામાં વક્રતા કે ક્રૂરકપટ ન હતાં. હૃદયમાં શુદ્ધ, બહાર બોલવાનું શુદ્ધ ને આચરવાનું શુદ્ધ એવું એમનું જીવન ન હતું. તથા ખંડના અધિપતિ હોવા છતાં તેમના જીવનમાં કેવી સરળતા અને નમ્રતા હતી તે વાત આગળ આવશે.

બંધુઓ ! સરળતા એ માનવ જીવનનો મહાન વિશિષ્ટ ગુણ છે. જીવનમાં સરળતાની જરૂર છે. સરળતાથી આત્માનું ઉત્થાન થાય છે. આપણા વહીવટજનો અને ગુરુઓની પાસે જો આપણો સરળતા ભર્યો વ્યવહાર હોય તો આપણા પૂજ્ય ગુરુદેવો આપણને યોગ્ય ઉપદેશ અગર માર્ગદર્શન આપે છે જેનાથી આત્માનો ઉદ્ધાર થાય છે પણ ગુરુ પાસે આવીને અંદર માયા રાખી બહારથી સારા હોવાનો ડેખાવ કરે તો ઉદ્ધાર ક્યાંથી થાય ? ડોક્ટર અગર વૈદ પાસે જાઓ ને અંદરના ગુપ્ત રહની વાત ન કરો તો મૂળમાંથી રોગ જાય ? “ન જાય.” ત્યાં કંઈ છુપાવતાં નથી, તેમ ગુરુ પાસે પણ કંઈ છુપાવો નહિ. જીવનમાં કેવા કેવા પાપો આવશે છે તે કહેશે. તો તે જાતનું પ્રાયશ્ચિત્ત અને હિત શિખામણ આપીને સદ્ગુરુઓ આપણો ઉદ્ધાર થાય તેવો સન્માર્ગ બતાવશે. તમારા સગા સંબંધીજનો સાથે પણ જો સરળતા ભર્યો વ્યવહાર નહિ હોય તો તે તમારા ઉપર વિશ્વાસ નહિ કરે. તેમનો પ્રેમ, સહાનુભૂતિ વિગેરે પણ સંપાદન કરી શકાશે નહિ. સરળતામાં ઘણાં ગુણ છે ને માયામાં ઘણાં અવગુણ છે. માટે સરળતાની જીવનમાં અવશ્ય જરૂર છે.

કૃષ્ણ વાસુદેવ સરળ હતાં. પ્રિયવાદી હતાં. જો અપ્રિય કોર કે દિલમાં જા કરે તેવું વચન બોલતા નહિ પણ ફરેકને પ્રિય લાગે તેવું બોલતા હતા. કંઈ અપ્રિય વાણી બોલવાથી માણસના દિલમાં જા વાગે છે. આપણા ઉપરનો સદ્ભાવ પ્રેમ ઘટે છે. જ્યારે મીઠું અને પ્રિય લાગે તેવું વચન બોલવાથી આશ્વાસો સ્નેહ, સદ્ભાવ અને પ્રેમ વધે છે. હિતકારી વચન પણ જો પ્રિય લાગે એવું બોલાય તો લીલાય છે. સોનાની લગડી તો તમને બહુ ગમે છે ને ? પણ જો તે સોનાની લગડી લકડીમાંથી ગરમ ગરમ કાઢીને કોઈ તમારા હાથમાં આપે તો હો ખરા ? ના હો ને ? કારણ કે ગરમ છે. હાથમાં ચોંટી જાય. ફેલવા પડે. સોનાની લગડી પ્રિય હોવા છતાં ગરમ હોવાના કારણે હાથમાં લેતા નથી, તેમ હિતકારી વચન પણ અપ્રિય અને કંઈ હોવાથી કોઈ લીલતું નથી. માટે જાની કહે છે કે મધુર અને પ્રિય લાખા બોલો. “વચને કા દરિદ્રતા” મધુર વચન બોલવામાં આપણને ક્યાં દરિદ્રતા આવી જાય છે ! જોકે પાછો પણ ખર્ચ

થતો નથી ને સામાના દિલમાં આપણું માટે સદ્ભાવ બળે છે. માન ઉત્પન્ન થાય છે. માટે પ્રિયકારી વચન બોલવા બેઠાએ.

કૃષ્ણ મહારાજ પ્રિયવાદી હતાં. કાની હતા. ત્યાગ કરે તો દાન આપી શકાય છે. ત્યાગને સૌ આવકારે છે ને દાનને સૌ વખાણે છે, પણ અંગ્રહવૃત્તિને કોઈ વખાણતું નથી. કહેવત છે ને કે “ત્યાગે એને આગે ને માગે એનાથી ભાગે.” ધનના અંગ્રહ પાતે બંતે લોગવી લીધાના આનંદ કરતાં દાનનો આનંદ બુદ્ધિ જ પ્રકારનો અને વિશિષ્ટ કોટિનો હોય છે. જ્યારે સ્વાર્થ લોગનો આનંદ ક્ષણિક, આદ્યકાલિક હોય છે. કારણ કે પરિસ્થિતિ પલટાતાં એ નહિવત્ બની જાય છે. એક વખત તમે લાડુ ખાધો, તોના સ્વાદ આખરો આનંદ થયો પણ બીજી વખત પેંડા, ખરકી ખાવા મળતાં પેંડો આનંદ તુરંત લાગે છે. અને રોટલો ખાવા મળે તો ઉદ્વેગ થાય છે. ગોઠો, એ લાડુ ખાધાનો આનંદ ટક્યો ખરો ! ત્યારે એ એ લાડુ લઈને તમે જમવા બેસો. તે સમયે અંત પધારે ને તમે હાથેર વઢોરાવી સુપાત્ર દાન હઈ કર પવિત્ર કરશો તો તમને કેટલો આનંદ થશે ? એ દાન ઠેલી વખતે તો આનંદ થાય છે એટલું જ નહિ પણ જ્યારે જ્યારે એનું સ્મરણ થાય ત્યારે પણ આનંદ આવે છે. ગોઠો, ત્યાગનો અને દાનનો આનંદ અમર છે ને ? જ્યારે સ્વાર્થ લોગનો આનંદ ક્ષણિક છે. માટે તમે જ્યારે જમવા બેસો ત્યારે સુપાત્ર દાન દેવાની ભાવના ભાવજો. અંતનો ચોગ ના મળે તો સ્વધર્મીની અને દુઃખીની સેવા કરજો, ભુખ્યાને જમાડીને જમજો પણ પોતાના એકનું પેટ ભરનાર સ્વાર્થવૃત્તિવાળા ન બનશો. પોતાની વસ્તુનો ત્યાગ કરીને બીજાને દેવામાં પણ મહાન લાભ છે.

શારદા નરેશ કાની હતા પણ માની ન હતાં. સાથે દક્ષ, ચતુર અને વિવેકી પણ હતાં. હાકિલુચ ગુણુ એવો છે કે બીજાની પ્રાર્થનાનો ભાગ ન કરે. કોઈ બ્યકિતને કોઈ બીજાની જરૂરિયાત છે ને એ માંગે તો એ ના ન પાડે. પોતાની પાસે હોય તો તરત આપી દે. કોઈ કહે કે મને આ કાર્ય કરી આપશો ? તો તે કરી આપે. ના નહિ પાડે પણ હાકિલુચ વિનાનો માનવી તો ના કહી દેશે કે હું નહિ આપુ. મારાથી આ કામ નહિ બને. કૃષ્ણવાસુદેવ હયાણુ હતા. હયાણુ આત્મા દુઃખી જીવોના દુઃખ પ્રત્યે કોમળ દિલવાળો હોય છે. બીજાનું દુઃખ બેઠને પોતાનું દિલ પીગળી જાય છે. અને દુઃખીના દુઃખો દૂર કરવા માટે પોતાના ખર્ચના ખુલ્લો મૂકી દે છે. વળી મહારાજ શરણાગત વત્સલ હતા. એટલે શરણે આવેલાને સહાય કરનાર, તેમના પ્રત્યે પ્રેમ રાખનાર હતા. તેમને તરછોડતા નહિ. વૃક્ષ તાપ સહન કરીને આશ્રયે આવેલાને શીતળ છાયા આપે છે તેમ આગળના રામજો પણ શરણાગતને સહાય કરતા હતા.

કૃષ્ણ વાસુદેવ સંવિદ્યાળી હતા. પોતાને મળેલી સંપત્તિમાંથી બીજાને ભાગ આપનાર હતા. પણ હું જ એનો સ્વાગી છું એમ નહિ. કાગડાને કંઈક ખાવાનું મળે તો કા..કા કરીને બીજા કાગડાઓને બોલાવે છે ને એમની સાથે લોગા ખાય છે. બીજાને ખવડાવીને

ખાવાની મઝા ઔર છે. તમે કોણુ' જીવન જીવી જીજો તો કોનો અનુભવ થશે. મહારાજ પૂર્વાભિભાષી પણ હતા. પૂર્વાભિભાષી કોટવે શું ? તમે સમજ્યા ? પોતાના સંપર્કમાં આવનારને પોતે પહેલા બોલાવે. કોના ખખર અંતર પૂછે પણ કોમ નહિ કહે કે હું મોટો રાજા છું. હું કોને પહેલો શા માટે બોલાવું ? મારે કોની શી જરૂર છે ? કોને જરૂર હોય તો મને બોલાવે. આવી દષ્ટિ રાજાની ન હતી. આજે તો કોઈની સંપત્તિ હોય તો પણ અભિમાનનો પાર નહિ. આ મહારાજ અભિમાની કે તુચ્છ ન હતા; પણ મહાન ગુણોથી ભરેલા હતા. તેમના ગુણોની પ્રસિદ્ધિ ચારે તરફ ફેલાયેલી હતી. પૈસા કે ધન માલ પોતાના નથી કો સાથે આવનાર નથી પણ ઉત્તમ સદ્ગુણો અને સત્કાર્ય પોતાની બીજ છે. કો સાથે આવનાર છે માટે મારા બંધુજો ! તમે પણ આવા ગુણો તમારા જીવનમાં અપનાવજો. તો તમારું જીવન મધમધતું જની જશે.

જે નગરીના મહારાજ આવા પુણ્યવાન અને ગુણોથી ભરેલા હોય તેમના રાજ્યમાં કેટલી શાંતિ ને આનંદ હોય ! પ્રજામાં નિર્ભયતા ને ઉદારતા હોય છે. ત્યાં દુઃખ ભય કે શોકોનું નામનિશાન હોતું નથી. આ દ્વારકાનગરી આવી સમૃદ્ધ અને સ્વર્ગ જેવી હતી. ત્યાંના રાજા પણ પવિત્ર હતા. હવે આગળ શું જનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે. હવે આજથી બ્યાજ્યાન બાદ થોડીવાર પાંડવ ચરિત્ર લેવામાં આવશે. કંઈક જીવે તેમાંથી બોધ પાત્રી ભય છે. કોટલે આજે પાંડવ ચરિત્રની મંગલ શરૂઆત કરવામાં આવે છે.

“ પાંડવ ચરિત્ર ”

પાંડવ ચરિત્રમાં આપણને ઘણું બધુંવા મળે છે. પાંડવોએ કેટલા કબોટો સહન કર્યા છતાં ધર્મને છોડ્યો નહિ. આવા મહાન પુરૂષોનું ચરિત્ર શ્રવણ કરતાં આપણું જીવન ધન્ય બને છે.

આ ભરત ક્ષેત્રમાં રાજાઓમાં પ્રથમ રાજા અને તીર્થંકરોમાં પ્રથમ તીર્થંકર અર્પુ મહાત્મ્યવાળા નાભીરાજાના પુત્ર શ્રી ઋષભદેવ થયા. તેમને સો પુત્રો હતા. જેમાં કોટનું નામ કુરુરાજા હતું. તેમના નામથી કુરુક્ષેત્ર પ્રસિદ્ધ થયું. કુરુરાજાને હસ્તિ નામે પુત્ર હતો. જે હાન આપવામાં પોતાના જીવનની સફળતા માનતા હતા. તેમના નામથી હસ્તિનાપુર નામે નગર પ્રસિદ્ધ થયું. જ્યાં સ્વચ્છ પાણીથી ભરેલા અને પૃથ્વીમાના ચંદ્રના પ્રતિબિંબથી ચોભાને પામેલા અનેક સરોવરો હતા. ગરીબાને તો દેશવટો મળેલો હતો. અધર્મનું નામ નિશાન ન હતું. ભય અને અન્યાય શોધવા છતાં પણ દેખાતાં ન હતા. કોવા હસ્તિનાપુરમાં હસ્તિ રાજાના વંશરૂપી સાગરમાં કૌસ્તુભમણી સમાન હાનાદિ ગુણોથી પ્રથંસાને પામેલા અત્યંત તેજસ્વી લાખો રાજાઓ થઈ ગયા. તે રાજાઓમાં વૈરાજ્ય રૂપી ઔષધિઓથી ભાવરોગોને નાબૂદ કરનાર સનતકુમાર અકેવલિ થયા. ઘણો

કાળ બપોલીત થયા બાદ બાહ્ય અને આકર્ષક શત્રુઓને ભયભીત બનાવીને ભગવાન શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન શ્રી કુંડુનાથ ભગવાન અને અરુનાથ ભગવાન ધર્મ ચક્રવર્તિ થયા. તે જ વંશમાં પોતાના પરાક્રમથી બીજા રાજાઓને હાલનાર ચક્રવર્તિ સમાન પ્રભાવશાળી અનંતવીર્ય નામે રાજા થયા. ત્યારબાદ મહાસુરકેલીએ પલ્લુ છાતી ન શકાય તેવા ભુજ-બળવાળા શ્રી કુનવીર્ય નામે દાનેશ્વરી રાજા થયા. ત્યારબાદ ઘણા લાંબા કાળે મહાન પ્રતાપી અને યમદગ્નિના પુત્ર વીર પરશુરામની સાથે યુદ્ધ કરનાર મુળમ નામના ચક્રવર્તિ થયા.

ત્યાર પછી તે જ વંશમાં પ્રયાંત શુભોના સમુદ્રમી ગોબળા, અન્નાયરૂપી વૃક્ષના મૂળને ઉમેરી નાંખી ન્યાયરૂપી વૃક્ષને દયાદિ શુભોથી સ્થિત્ય કરનાર અસંખ્ય રાજાઓ થઈ ગયા. પછી તે વંશમાં સૂર્ય સમાન તેજસ્વી પાંડુ નામે રાજા થયા.

અંધુઓ! હવે પાંડવ ચરિત્રની શરૂઆત થાય છે. પાંડવોના પિતાનું નામ પાંડુરાજા હતું.

કરે રાજા હસ્તિનાપુર માંડી, પાંડુ વૃષ બલવાન,

હિત શિક્ષા દેકર દૈયતકે, પાલે પુત્ર સમાન હો

સ્વયંવર રચાયા કુપદ ભૂપને દ્રૌપદી સુતાકે...

હસ્તિનાપુર નગરમાં મહાન પરાક્રમી વિશાલ વક્ષઃ સ્થલવાળા અને શત્રુઓને મૂળ-માંથી ઉમેરી નાંખનાર પાંડુ નામના મહારાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેઓ પોતાની પ્રજાનું પુત્રની જેમ પાલન કરતા હતા. પણ જો પ્રજા કોઈ ભૂલ કરે તો તેને આકરી શિક્ષા કરી તેને ઠેકાણે લાવતા હતા. આવા પૂર્ણ પ્રતાપી અને શરદપૂર્ણિમાના અંદ્રની જેમ પૂર્ણ ક્રાંતિવાળા પાંડુરાજાએ વળત સુમેરુ ગિરિ પર સમાન સુવર્ણના સિંહાસન ઉપર આવીને બેઠા. તેણે રતનમય બે વલ્લે, હાર, સુકંઠ અને કુંઠલ ધારણ કર્યા હતા. તેમની આંખે તરફ સામનો બેઠા હતા. બીજા પિતામહ, ધૃતરાષ્ટ્ર આદિ વડીલજનો પણ રાજાને ગૌરવાનવિત કરવા માટે યોગ્ય સિંહાસને બેઠા હતા. મોટા મોટા કવિઓ રાજાની, રાજ્યની અને કુરૂવંશની પ્રશસ્તિ કરતા કાવ્યો બોલતા હતા અને સ્તુતિ કરનારાઓ ઓતા-જનોના કાનને આનંદ આવે તેવી સ્તુતિ કરતા હતા. આ સમયે દ્વારપાળે આવીને હાથ ભેડીને કહ્યું કે રાજા! કુપદરાજાનો દૂત દ્વાર પાસે ઉભો છે ને આપને મળવા માટે આવેલ છે. ત્યારે પાંડુરાજાએ ધૃતરાષ્ટ્ર, બીજા પિતામહ આદિ વડીલજનોની સંમતિ લઈને દૂતને રાજસભામાં આવવાની આજ્ઞા આપી.

પાંડુરાજાની સભામાં કુપદ રાજાના દૂતનું આગમન : ભુજો. પાંડુરાજા કેવા મહાન પરાક્રમી હતા. છતાં એક દૂતને સભામાં બોલાવવા માટે પણ વડીલોની સંમતિ લીધી. કેવી સરળતા હશે! આજ્ઞા મળતાં ધંદ્રની સભાને પણ લલિત કરનાર એવી પાંડુરાજાની સભામાં દૂતે પ્રવેશ કર્યો અને વિનયપૂર્વક રાજાને નમસ્કાર કરી ઉભો રહ્યો.

ખાવાની મઝા ઝીર છે. તમે એવું જીવન જીવી જુઓ તો એનો અનુભવ થશે. મહારાજ પૂર્વાભિષાષી પણ હતા. પૂર્વાભિષાષી એટલે શું ? તમે સમજ્યા ? પોતાના સંપર્કમાં આવનારને પોતે પહેલા જોલાવે. એના ખજાર અંતર પૂછે પણ એમ નહિ કહે કે હું મોટો રાજા છું. હું એને પહેલા શા માટે જોલાવું ? મારે એની શી જરૂર છે ? એને જરૂર હોય તો મને જોલાવે. આવી દષ્ટિ રાજાની ન હતી. આજે તો કોઈની સંપત્તિ હોય તો પણ અભિમાનનો પાર નહિ. આ મહારાજ અભિમાની કે તુચ્છ ન હતા; પણ મહાન શુદ્ધોથી ભરેલા હતા. તેમના શુદ્ધોની પ્રસિદ્ધિ ચારે તરફ ફેલાયેલી હતી. પૈસા કે ધન માલ પોતાના નથી એ સાથે આવનાર નથી પણ ઉત્તમ સદ્ગુણો અને સત્કાર્ય પોતાની ચીજ છે. એ સાથે આવનાર છે માટે મારા બંધુઓ ! તમે પણ આવા શુદ્ધો તમારા જીવનમાં અપનાવજો. તો તમારું જીવન મધમધતું બની જશે.

જે નગરીના મહારાજ આવા પુણ્યવાન અને શુદ્ધોથી ભરેલા હોય તેમના રાજ્યમાં કેટલી શાંતિ ને આનંદ હોય ! પ્રજામાં નિર્ભયતા ને ઉદારતા હોય છે. ત્યાં દુઃખ ભય કે શોકનું નામનિશાન હોતું નથી. આ દ્વારકાનગરી આવી સમૃદ્ધ અને સ્વર્ગ જેવી હતી. ત્યાંના રાજા પણ પવિત્ર હતા. હવે આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે. હવે આજથી બ્યાબ્યાન બાક ચોડીવાર પાંડવ ચરિત્ર દેવામાં આવશે. કંઈક જીવો તેમાંથી જાણ પામી જાય છે. એટલે આજે પાંડવ ચરિત્રની મંગલ શરૂઆત કરવામાં આવે છે.

“ પાંડવ ચરિત્ર ”

પાંડવ ચરિત્રમાં આપણને ઘણું જાણવા મળે છે. પાંડવોએ કેટલા કબોટા સહન કર્યા છતાં ધર્મને છોડ્યો નહિ. આવા મહાન પુરૂષોનું ચરિત્ર મવજી કરતાં આપણું જીવન ધન્ય બને છે.

આ ભરત ક્ષેત્રમાં રાજાઓમાં પ્રથમ રાજા અને વીર્યકરોમાં પ્રથમ વીર્યકર અપૂર્વ મહાત્મયવાળા નાભીરાજાના પુત્ર શ્રી ઋષભદેવ થયા. તેમને સો પુત્રો હતા. જેમાં એકનું નામ કુરૂરાજા હતું. તેમના નામથી કુરૂક્ષેત્ર પ્રસિદ્ધ થયું. કુરૂરાજાને હસ્તિનાપુર હતો. જે કાન આપવામાં પોતાના જીવનની સફળતા માનતા હતા. તેમના નામથી હસ્તિનાપુર નામે નગર પ્રસિદ્ધ થયું. જ્યાં સ્વચ્છ પાણીથી ભરેલા અને પૂર્ણિમાના ચંદ્રના પ્રતિબિંબથી શોભાને પામેલા અનેક સરોવરો હતા. ગરીબાને તો દેશવટો મળેલો હતો. અધર્મનું નામ નિશાન ન હતું. ભય અને અન્યાય શોધવા છતાં પણ દેખાતાં ન હતા. એવા હસ્તિનાપુરમાં હસ્તિ રાજાના વંશરૂપી સાગરમાં કૌસ્તુભમણી સમાન કાનાદિ શુદ્ધોથી પ્રસંસાને પામેલા અત્યંત તેજસ્વી લાખો રાજાઓ થઈ ગયા. તે રાજાઓમાં વૈરાગ્ય રૂપી ઔપધિઓથી ભાવરોગોને નાબૂદ કરનાર સ્વતંત્રમાર અકેવલિ થયા. અને

કાળ વ્યતીત થયા બાદ બાહ્ય અને આકર્ષ્યંતર શત્રુઓને ભયભીત બનાવીને ભગાડનાર શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન શ્રી કુંચુનાથ ભગવાન અને અરનાથ ભગવાન ધર્મ ચક્રવર્તિ થયા. તે જ વંશમાં પોતાના પરાક્રમથી ણીબ રાજાઓને જીતનાર ચક્રવર્તિ સમાન પ્રભાવશાળી અનંતવીર્ય નામે રાજા થયા. ત્યારબાદ મહાસુરકેલીએ પાતુ જીતી ન શકાય તેવા ભુજ-ભળવાળા શ્રી કૃતવીર્ય નામે દાનેશ્વરી રાજા થયા. ત્યારબાદ ઘણા લાંબા કાળે મહાન પ્રતાપી અને યમદગ્નિના પુત્ર વીર પરશુરામની સાથે યુદ્ધ કરનાર મુબૂમ નામના ચક્રવર્તિ થયા.

ત્યાર પછી તે જ વંશમાં પ્રચીત ગુણોના સમુદ્ભૂત ગ્રાભાના, અન્યાયરૂપી વૃક્ષના મૂળને છોડી નાંખી ન્યાયરૂપી વૃક્ષને દયાદિ ગુણોથી સ્થિર કરનાર અસંખ્ય રાજાઓ થઈ ગયા. પછી તે વંશમાં સૂર્ય સમાન તેજસ્વી પાંડુ નામે રાજા થયા.

ખંધુઓ! હવે પાંડવ ચરિત્રની શરૂઆત થાય છે. પાંડવોના પિતાનું નામ પાંડુરાજા હતું.

કરે રાજા હસ્તિનાપુર માંહી, પાંડુ નૃપ બલવાન,

હિત શિક્ષા દેકર રૈયતકો, પાલે પુત્ર સમાન હો

સ્વર્ગવર રચાયા કુપદ ભૂપને દ્રોપદી સુતાકા...

હસ્તિનાપુર નગરમાં મહાન પરાક્રમી વિશાલ વક્ષઃ સ્થલવાળા અને શત્રુઓને મૂળ-માંથી છોડી નાંખનાર પાંડુ નામના મહારાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેઓ પોતાની પ્રજાનું પુત્રની જેમ પાલન કરતા હતા. પણ જો પ્રજા કોઈ ભૂલ કરે તો તેને આકરી શિક્ષા કરી તેને ઠેકાણે લાવતા હતા. આવા પૂર્ણ પ્રતાપી અને શરદપૂર્ણિમાના ચંદ્રની જેમ પૂર્ણ કાંતિવાળા પાંડુરાજા એક વખત સુમેરૂ ગિર્ગર સમાન સુવર્ણના સિંહાસન ઉપર આવીને બેઠા. તેણે રત્નમય બે વલ્લે, હાર, ઝુકટ અને કુંડલ ધારણ કર્યા હતા. તેમની ચારે તરફ સામતો બેઠા હતા. લીંગમ પિતામહ, પૂતરાઈ આદિ વડીલજનો પણ રાજાને ઘીરવાળિત કરવા માટે યોગ્ય સિંહાસને બેઠા હતા. મોટા મોટા કવિઓ રાજાની, રાજ્યની અને કુરૂવંશની પ્રશસ્તિ કરતા ઠાળ્યો બોલતા હતા અને સ્તુતિ કરનારાઓ શ્રોતા-જનોના કાનને આનંદ આપે તેવી સ્તુતિ કરતા હતા. આ સમયે દ્વારપાળે આવીને હાથ બેઠીને કહ્યું કે રાજા! કુપદરાજાનો દૂત દ્વાર પાસે બેઠો છે ને આપને મળવા માટે આવેલ છે. ત્યારે પાંડુરાજાએ પૂતરાઈ, લીંગમપિતામહ આદિ વડીલજનોની સંમતિ લઈને દૂતને રાજસભામાં આવવાની આજ્ઞા આપી.

પાંડુરાજાની સભામાં કુપદ રાજાના દૂતનું આગમન : જુઓ. પાંડુરાજા કેવા મહાન પરાક્રમી હતા. છતાં એક દૂતને સભામાં બોલાવવા માટે પણ વડીલોની સંમતિ લીધી. કેવી સરળતા હશે! આજા મળતાં ઇન્દ્રની સભાને પણ લલિત કરનાર એવી પાંડુરાજાની સભામાં દૂતે પ્રવેશ કર્યો અને વિનયપૂર્વક રાજાને નમસ્કાર કરી બેઠો રહ્યો.

પાંડુ રાજાએ તેને આસન ઉપર બેસાડ્યો અને પૂછ્યું આપણું શા કારણે અને આવવાનું બન્યું છે? ત્યારે દ્વેતે હાથ બોલી મસ્તક નમાવીને કહ્યું—

હે રાજાન્ રાજા કૃપક કે, ધૃષ્ટદ્યુમ્નકુમાર,
કન્યા દ્રૌપદી એક મનોહર, ઈન્દ્રાણી આતુસાર હો..સ્વંમવર

હે મહારાજા! કૃપકરાજાને ધૃષ્ટદ્યુમ્ન નામે એક પુત્ર છે અને તેમને પ્રાણથી પણ અધિક પ્રિય દ્રૌપદી નામે એક પુત્રી છે. તેને મહારાજા જેમતેમ અને ગમે તે જગ્યાએ આપવાની ઇચ્છા કરતા નથી. એટલે તેમણે મોટો સ્વંમવર રચ્યો છે. તેમાં જે વીરપુરુષ રાધાવેડ કરશે તેને મારી પુત્રી પરણાવીશ એવી જાહેરાત કરાવી છે. તેમાં કૃષ્ણજી, બલરામ, હથકશાહ, કલ્ક, રૂકમી, શિશુપાલ, દુર્યોધન આદિ બળવાન ઘણાં રાજાઓ અને કંઈક રાજકુમારોને આમંત્રણ આપ્યા છે. અને મને આપને ત્યાં સ્વંમવરમાં પધારવાનું આમંત્રણ આપવા માટે મોકલ્યો છે. સમસ્ત વિશ્વને જ્ઞાનક આપનાર ધનુર્વેદ વિશ્વારક આપના પુત્રો છે તો અદ્વિતીય ધનુર્ધરી આપના પુત્રોને સાથે લઈને આપ સ્વંમવરની યોજામાં અભિવૃદ્ધિ કરવા આપ જરૂરી કંપિત્યપુર પધારશો. લગ્નનો દિવસ તો પોષ-સુદી ત્રીજનો છે. ઘણાં રાજાઓ આવી ગયા છે ને ઘણાં બાકી છે. તો આપ જરૂરી વહેલા પધારશો. આ પ્રમાણે દ્વેતે સમાચાર આપ્યા. હવે શુ બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

અધ્યાય નં-૩

અષાઠ વડ પને મંગળવાર

તા-૫-૭-૭૭

અનંતસૂત્રી ભગવંતે જગતના જીવોના કલ્યાણ માટે વાત્સલ્યના વહેણ વહાવી દ્વાદશાંબી સિદ્ધાંતની પ્રરૂપણા કરી. ત્રણે કાળે સિદ્ધ મથેલી વાણી તેનું નામ સિદ્ધાંત. ભગવાનની વાણી સાંભળતાં જીવના રાગ-દ્વેષ અને મોહ રૂપી ઝેર ઉતરી બળ્ય છે. આજે ઘણાં જોમ કહે છે કે અમને સિદ્ધાંતમાં સમજણ પડતી નથી. તો ઝેર ક્યાંથી ઉતરે? વિચારો કે જેમ કોઈ માણસને સર્પ કરડ્યો હોય તો તેના શરીરમાં સર્પનું વિષ બ્યાપી બળ્ય છે ત્યારે તેને વિષ ઉપારનાર મંત્રવાદી પાસે લઈ જવામાં આવે છે. જો મંત્રવાદી મંત્ર લાગે છે. તેનું જેને સર્પ કરડ્યો છે તેને જ્ઞાન હોતું નથી. સાથે જનારને પણ તેનું જ્ઞાન હોતું નથી. જો શું જાણે છે તે સમજતા નથી. છતાં મદ્દા છે કે જો મંત્ર જાણે છે એટલે જરૂર ઝેર ઉતરશે. જો મદ્દાથી ત્યાં પહોંચે છે. ત્યાં જેટલી મદ્દા છે તેટલી ભગવાનના વચન ઉપર મદ્દા છે? જોહો. ભગવાનના વચન ઉપર જો આટલી મદ્દા આવે તો અજ્ઞાન, મોહ અને વિષયોના વિષ ઉતર્યા વિના રહે નહિ.

શ્રદ્ધાથી માનવી ધારે તે કરી શકે છે. શ્રદ્ધા વિનાનું જીવન નિસ્તેજ છે. જેમ શદ્ધ વિના નૌકા ચોભતી નથી. ફાંન વિનાનું સુખ, વેગ વિનાનો અગ્નિ અને ફાંતશૂળ વિનાનો હાથી ચોભતો નથી તેમ શ્રદ્ધા વિનાનું જીવન પણ શોભતું નથી. શ્રદ્ધા વિનાની ક્રિયામાં રસ પેદા થતો નથી. બીજા મંત્રોમાં કંઈક જીવોને જેટલી શ્રદ્ધા છે તેટલી નવકારમંત્રમાં નથી પણ વિચાર કરો. એક નવકારમંત્રમાં કેટલી શક્તિ છે. માત્ર “નમો અરિહંતાય”ના સાત અક્ષરો સાત ભયને નાશ કરે છે. પછી તેને જગતમાં કોઈ ભય રહેતો નથી. પંચ પરમેષ્ઠીનું ભક્તિરૂપી મહારસાયણ પીતાં સ્વાર્થવાસનાના ચેપી રોગો નાશ પામે છે. પંચ પરમેષ્ઠીનું શરણું અંગીકાર કરતાં અભયતા, અજરતા ને અમરતા પ્રાપ્ત કરાય છે. અને મારું તે સાચું એ જોર બહાર નીકળે છે ને સાચું તે મારું જો અમૃત અંતરમાં છતરે છે.

બંધુઓ! એક વખત કલ્પવૃક્ષ, કામધેનુ ગાય અગર તો રત્નચિંતામણી જેવી અલૌકિક ચીજો પ્રાપ્ત થયા પછી જો કોઈ માણસ બધાં ને ત્યાં સુખ મેળવવા ફાંફા મારે તો તમે તેને કેવા કહેશો? મૂર્ખો જ કહેશોને? તેમ આ પંચપરમેષ્ઠી મંત્ર જેવો ઉત્તમ મંત્ર મળ્યા પછી બાહ્ય સુખ માટે બીજા મંત્રોનો જાપ કરે, ધન-સંપત્તિ, મોટર-ગાડી, નાટક સિનેમા, રેડિયો, ટેલીફોન, ફર્નીચર, બંગલા આદિ ધૂળ અને કાંકરા જેવી નશ્વર ચીજોમાં સુખ માની તેને કિંમતી માનનારાઓને મારે શું કહેવા? માટે સમજો. જ્ઞાની મહાયુગ્ધોની દષ્ટિએ તો તે કયાને પાત્ર છે. અનાદિ કાળથી વિષયાસક્ત બનેલો આત્મા પોતાની ઇષ્ટ સિદ્ધિ માટે શ્રીમંત, શેઠ, સ્વજન આદિ સહુ કોઈને નમ્યો છે પણ અરિહંતને નમ્યો નથી. તેના કારણે ભવરોગથી રિણાઈ રહ્યો છે. પણ જોને ખબર નથી કે મારા પંચપરમેષ્ઠી પ્રણુ સર્વ મંગલના કરનાર ને સર્વ દુઃખોનો નાશ કરનાર છે. પંચપરમેષ્ઠીનું શરણું સ્વીકાર્યા વિના જીવનમાં વિરતિ ભાવનું વાવેતર થતું નથી. અને વિરતિ ભાવના પરિણામ વિના જન્મ મરણની જંબળો તૂટી શકતી નથી.

નવકારની નૈયામાં બેસી બને (૨) એરી તને લઈ જશે નિજ સ્થાને...

અરિહંત નામે અવિચળ ધામ લેવા,

સિદ્ધીનું શરણું છે સુકિતના મેવા, મૂઠ બની બેઠો છું તું શાને...

બંધુઓ! અરિહંત અવિચળ ધામ છે. અરિહંત અને સિદ્ધનું શરણું લીધા વિના સુકિતના મેવા નહીં મળે. તું શા માટે મૂઠ બનીને બેઠો છું? માટે વિચાર કરીને વિવેકનો દીપક પ્રગટાવો.

વિવેક જોટલે શું? બળો છેને? વિવેકનો દિપક અંતરમાં પ્રગટ થતાં જોમ સમજાય છે કે માનવ જીવનની સાચી કતા ખાવાપીવામાં નથી. આરામ કરવાના કેવળ અને ચેષ્ટામાં નથી. બંગલા અને બગીચામાં મહાલમાં નથી. અમારી બહેનો સીદ્ધ અને શા.-૩

નાઇલોનની સાદી પહેરીને આનંદ માને છે ને તમે ટેરલીનના પેન્ટ અને બુશટ પહેરી ટાઈ ભરાવીને માને છે કે હું કેવો સુંદર દેખાઈ છું. પણ મારા બંધુઓ ને બહેનો, જરા વિચાર કરજો. જોવા કિંમતી કપડા પહેરીને મોટરગાડીમાં ફરવામાં ખાન-પાન કે માન પાનમાં અને વિષય સુખની મસ્તીમાં સાચો આનંદ કે જીવનની સાથંકતા નથી. સાચો આનંદ, સુખ, જીવનની સાથંકતા તો પંથપરમેષ્ઠી પ્રભુની ભક્તિથી થાય છે.

જોકે વખત સિદ્ધ ભગવંતના સુખો જેણે બધ્યા છે તેને આ સંસારના તુલ્ય સુખો લોગવવામાં મજા આવે ? સાત માળના બંગલામાં જે મહાદયો હોય તેને લાગ્યા તુલ્ય કુપકામાં રહેવું ગમે ? મેવા, મીઠાઈ અને મલાઈ જમ્યા પછી લૂખા લોજન ભાવે ખરા ? કોઈનુર હીરાનો હાર જેને મળતો હોય તે ચણોડીના હારમાં મોઢ પામે ખરો ? માનસરોવરમાં વસનારા ને સાચા મોતીના ચણ ચણનારા હંસલાને ગંડા પાણીથી ભરેલા ખાળોચિયામાં રહેવું ગમે ? ‘ના’ તેમ આત્મસુખના પિપાસુ જીવકાને ક્ષણિક સુખોમાં આનંદ આવે ? બ્રહ્મા. (મોતામાંથી અવાજ—ના આવે) તેની મીટ તો શાશ્વત સુખ તરફ હોય, જો સુખ ક્યાંથી મળે, કેમ મળે તેની જોજ કરતા હોય પણ સિદ્ધ ભગવંતનું સુખ મેળવવું સ્કેલ નથી. તેને માટે ભગીરથ પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. હિમાલયના જોરેષ્ટ પર ચાલીને જવું હોય તો કેટલી મહેનત પડે છે ? હિમાલય ઉપર ચઢવું સ્કેલ નથી તેમ સિદ્ધગતિમાં જવું હોય તો બેઠા બેઠા જવાય ! હિમાલય ઉપર ચઢવા કરતાં પણ અનંતગણી મહેનત કરવી પડશે. સંસારના મોહના બંધન તોડી સર્વ-વિરતિ બનવું પડશે. કદાચ સર્વવિરતિ ન બની શકે તો હેશવિરતિમાં આવીને આરાધના કરવી પડશે. તે સિવાય કંઈપણ નહિ થાય. કહ્યું છે ને કે—

“ત્યાગ વિરાગ ન ચિરત્તર્મા, શામ ન તેને જ્ઞાન
આટકે ત્યાગ વિરાગર્મા, તો ભૂલે નિજ જ્ઞાન.”

આત્મકલ્યાણ કરવા માટે સર્વપ્રથમ જીવનમાં ત્યાગ અને વૈરાગ્ય જોઈએ. ત્યાગ અને વૈરાગ્ય વિના આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. જીવનમાં જો પ્રધાનતા હોય તો ત્યાગ અને વૈરાગ્યની છે. લોગની નથી. ઘરમાં અનાજના કેકારો ભરેલા હોય પણ આંગણે ભૂખો માણસ આવીને ટળવળતો હોય, બટકુ રોટી કે મૂઠી અનાજ માટે કાલાવાલા કરતો હોય છતાં મૂઠી અનાજ કે બટકુ રોટી ન આપે તો તેની કંઈ કિંમત ખરી ? કરોડો રૂપિયા તિબેટીમાં ભર્યા છે પણ સત્કર્મમાં સ્વધર્મી કે ગરીબની સહાયમાં પૈસા વપરાતા ન હોય તો તે પૈસાની કિંમત ખરી ? જો પૈસા નહિ પણ કાંકરા છે. જોની વિશેષતા નથી.

લક્ષ્મી મળી જીવનમાં પશુ ઢાન ના અપારો, ગરીબનું શું થાય ? (૨)
સાધુમીઝો રહે છે ભૂખ દુઃખના સંતાપે, મેવા મિષ્ટાન્ન ઉઠાવે, ટુકડો જોકે
હેમે ભરી છે આશા, નિરાશા જો કરાશે...ગરીબનું... ના આપે

આંગણે સ્વધર્મીખંધુ ભૂખ્યો તરસ્યો હોયો હોય ને જો તમે ઘરમાં બેસી મેવા મિથ્યાન્ન ઉડાવતા હો અને જો આશાબેર તમારા આંગણે આવેલો નિરાશ બનીને જતો હોય તો તમારા જો ખાવામાં ધૂળ પડી. વિચારો, નદી સૂકીલાંક દેખાતી હોય છે પણ ત્યાં જઈને કોઈ વીરહો ખોદે તો મીઠું ને શીતળ પાણી આપે છે. જ્યારે તમારું ધન જો કોઈને ઉપયોગી ન થતું હોય તો શા કામનું? જો ધન તમે ભેશું નથી ક્યું પણ ઉપાધિ લેગી કરી છે. એક વાત તો નક્કી છે ને કે તમે પૂર્વભવમાં કમાણી કરીને આવ્યા છો તો આ ભવમાં દહેર કરો છો. જે કમાણી કરીને નથી આવ્યા તે દુઃખ ભોગવે છે. તમારે જોના જેવું દુઃખ ભોગવવું છે? 'ના.' જોના જેવું દુઃખ ભોગવવું ન હોય તો આપતાં શીખો. લોભી ન બનો. અન્યાય અનીતિ કરી ધન ગમે તેટલું ભેશું કર્યો તો પણ જો ટકવાનું નથી અને નીતિનું ધન ગમે ત્યાં મૂક્યો તો કદી જશે નહિ. એક દયાંત યાદ આવે છે. સાંભળો.

એક ગામમાં એક શ્રીમંત સુંદરલાલ નામે શેઠ વસતા હતા. શેઠાણીનું નામ સુંદરબહેન હતું. તેમને એક પુત્ર હતો. તેનું નામ શાંતિલાલ હતું. શેઠ ખૂબ લોભી હતા. લોકોને ઠગી છેતરપિંડી કરીને ધન ભેશું કરવું જો તેનું કામ હતું. ચોરીનો માલ ખરીદવો, ખોટા તોલ અને ખોટા માપ રાખવા, સારો માલ બતાવીને હલકો આપવો, માલમાં લેગસેળ કરવી આ તેમનું યુખ્ય કામ હતું. આવી રીતે કમાણી કરી ઘણું ધન ભેશું ક્યું હતું. શેઠનું નામ તો સુંદરલાલ ઘણું સાડું હતું પણ તેનો આવો ભવહાર હોવાથી લોકો તેને ઠગ શેઠ કહેતા. દીકરો સારો હતો પણ પિતાલના સંગમાં રહેવાથી તે જોના પિતા જેવો બની ગયો.

હેવાનુપ્રિયો! શેઠ માનતા હતા કે બધાને ઠગીને હું કેવો યુખી બન્યો છું. મનમાં મલકાતા હતા પણ યાદ રાખજો કે જે બીજાને ઠગે છે તે પોતે ઠગાઈ રહ્યો છે. બીજાને છેતરનારો પોતે છેતરાઈ રહ્યો છે. જોને જ્ઞાન નથી કે પરલોકમાં મારું શું થશે? મારું પાપ કદી છૂટું રહેવાનું નથી.

પાપ છુપાયા ના છુપે, છુપે તો મોડું લાગ,
હાથી દૂધી ના રહે, રૂંધ લપેટી આગ,

શેઠના પુત્ર શાંતિલાલના એક ચાર ઘરની સુસંસ્કારી કન્યા સાથે લગ્ન થયા. પુત્રને શેઠે ખૂબ ધામધૂમથી પરણાવ્યો. પુત્રવપૂત્ર નામ શુભવંતી હતું. તેના નામ પ્રમાણે તેનામાં શુભો બરેલા હતા. ધર્મની ખૂબ બાલુકાર હતી. એક વખત શુભવંતી કૂવા કાંઠે પાણી ભરવા ગઈ ત્યારે ગામની સ્ત્રીઓ વાત કરતી હતી તે બંધ થઈ ગઈ ને બોલવા લાગી કે જુઓ, ઠગ શેઠનો દીકરો હમણાં પરવયો છે. તેની આ વહુ છે. આ સાંભળીને વહુ વિચારમાં પડી કે મારા સસરાલનું નામ તો સુંદરલાલ શેઠ છે. કેવું સુંદર નામ

નાઇલોનની સાથે પહેરીને આનંદ માને છે ને તમે ટેરલીનના પેન્ટ અને બુશટ પહેરી ટાઈ ભરાવીને માનો છો કે હું કેવો સુંદર દેખાઈ છું. પણ આરા બંધુઓ ને બહેનો, જરા વિચાર કરજો. જોવા કિંમતી કપડા પહેરીને મોટરગાડીમાં ફરવામાં ખાન-પાન કે માન પાનમાં અને વિષય સુખની મસ્તીમાં સાચો આનંદ કે જીવનની સાચી ક્ષતા નથી. સાચો આનંદ, સુખ, જીવનની સાચી ક્ષતા તો પંચપરમેષ્ઠી પ્રભુની ભક્તિથી થાય છે.

જોકે વખત સિદ્ધ ભગવંતના સુખો જેણે બાધ્યા છે તેને આ સંસારના તુચ્છ સુખો લોભવવામાં મજા આવે ? સાત માળના બંગલામાં જે મહાદેવો હોય તેને બાંગ્યા તુટ્યા બુંપડામાં રહેવું ગમે ? મેવા, મીઠાઈ અને મલાઈ જમ્યા પછી લૂખા લોજન આવે ખરા ? કોહીનુર હીરાનો હાર જેને મળતો હોય તે ચણેડીના હારમાં મોહ પામે ખરો ? માનસરોવરમાં વસનારા ને સાચા મોતીના ચણ ચણનારા હંસલાને ગંડા પાણીથી ભરેલા ખાળોચિયામાં રહેવું ગમે ? 'ના' તેમ આત્મસુખના પિપાસુ જીવને કશુંક સુખોમાં આનંદ આવે ? જોલો. (મોતામાંથી અવાજ-ના આવે) તેની મીટ તો શાશ્વત સુખ તરફ હોય, જો સુખ ક્યાંથી મળે, કેમ મળે તેની ખોજ કરતા હોય પણ સિદ્ધ ભગવંતનું સુખ મેળવવું સ્કેલ નથી. તેને માટે ભગીરથ પુરૂષાર્થ કરવો જોઈએ. હિમાલયના જોવરેસ્ટ પર ચાલીને જવું હોય તો કેટલી મહેનત પડે છે ? હિમાલય ઉપર ચઢવું સ્કેલ નથી તેમ સિદ્ધગતિમાં જવું હોય તો ઊંઘા ઊંઘા જવાય ! હિમાલય ઉપર ચઢવા કરતાં પણ આનંદગણી મહેનત કરવી પડશે. સંસારના મોહના બંધન તોટી સર્વ-વિરતિ બનવું પડશે. કદાચ સર્વવિરતિ ન બની શકે તો દેશવિરતિમાં આવીને આરાધના કરવી પડશે. તે સિવાય કશાણુ નહિ થાય. કહ્યું છે ને કે-

“ત્યાગ વિરાગ ન ચિત્તમાં, થાય ન તેને જ્ઞાન
ઘટકે ત્યાગ વિરાગમાં, તો ભૂલે નિજ જ્ઞાન.”

આત્મકેશ્યાણુ કરવા માટે સર્વપ્રથમ જીવનમાં ત્યાગ અને વૈરાગ્ય જોઈએ. ત્યાગ અને વૈરાગ્ય વિના આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. જીવનમાં જો પ્રધાનતા હોય તો ત્યાગ અને વૈરાગ્યની છે. લોભની નથી. ઘરમાં આજના કોઠારો ભરેલા હોય પણ આંગણે ભૂખ્યા માણસ આવીને ટળવળતો હોય, બટક રોટી કે મૂઠી આજ માટે કાઢાવાલા કરતો હોય છતાં મૂઠી આજ કે બટક રોટી ન આપે તો તેની કંઈ કિંમત ખરી ? કરોડો રૂપિયા તિબેરીમાં ભર્યા છે પણ સત્કાર્યમાં સ્વધર્મી કે ગરીબની સહાયમાં પૈસા વપરાતા ન હોય તો તે પૈસાની કિંમત ખરી ? જો પૈસા નહિ પણ કાંકરા છે. જોની વિશેષતા નથી.

લક્ષ્મી મળી જીવનમાં પશુ ડાન ના અપાશે, ગરીબનું શું થાશે ? (૨)
સાધર્મીઓ રહે છે ભૂખ દુઃખના સંતાપે, મેવા મિથ્યાન ઉઠાવે, દુકંડો જોકે
હેમે ભરી છે આશા, નિરાશા જો કરાશે...ગરીબનું... ના આપે

આંગણે સ્વધર્મીનું બૂખ્યો તરસ્યો ઉવો હોય ને જો તમે ધરમાં બેસી મેવા મિહાન્ન ઉઠાવતા હો અને જો આશાલેર તમારા આંગણે આવેલો નિરાશ બનીને જતો હોય તો તમારા જો ખાવામાં ખૂણ પડી. વિચારો, નદી સૂકીલાંક દેખાતી હોય છે પણ ત્યાં જઈને કોઈ વીરહો જોઈ તો મીઠું ને શીતળ પાણી આપે છે. જ્યારે તમારું ધન જો કોઈને ઉપયોગી ન થતું હોય તો શા કામનું? જો ધન તમે ભેશું નથી કહ્યું પણ ઉપાધિ ભેગી કરી છે. એક વાત તો નક્કી છે ને કે તમે પૂર્વજવમાં કમાણી કરીને આવ્યા છો તો આ ભવમાં દહેર કરો છો. જે કમાણી કરીને નથી આવ્યા તે દુઃખ ગોઝમે છે. તમારે જોના જેવું દુઃખ ભોગવવું છે? 'ના.' જોના જેવું દુઃખ ભોગવવું ન હોય તો આપતાં શીખો. દોષી ન બનો. અન્યાય અનીતિ કરી ધન ગમે તેટલું ભેશું કરશો તો પણ જો ટકવાનું નથી અને નીતિનું ધન ગમે ત્યાં મૂકશો તો કદી જશે નહિ. એક ક્ષાંત યાદ આવે છે. સાંભળો.

એક ગામમાં એક શ્રીમંત સુંદરલાલ નામે શેઠ વસતા હતા. ગેઠાણીનું નામ સુંદરબહેન હતું. તેમને એક પુત્ર હતો. તેનું નામ ચાંતિલાલ હતું. શેઠ જૂળ લોભી હતા. લોકોને ઠગી છેતરપિંડી કરીને ધન ભેશું કરવું જો તેનું કામ હતું. ચોરીનો માલ ખરીદવો, ખોટા તોલ અને ખોટા માપ રાખવા, સારો માલ બતાવીને હલકો આપવો, માલમાં ભેળસેળ કરવી આ તેમનું સુખ્ય કામ હતું. આવી રીતે કમાણી કરી મલ્લું ધન ભેશું કહ્યું હતું. શેઠનું નામ તો સુંદરલાલ મલ્લું સાડું હતું પણ તેનો આવો બ્યવહાર હેવાથી લોકો તેને ઠગ શેઠ કહેતા. ઠીકરો સારો હતો પણ પિતાણના સંજમાં રહેવાથી તે જોના પિતા જેવો બની ગયો.

દેવાનુગ્રિયો! શેઠ માનતા હતા કે બધાને ઠગીને હું કેવો સુખી બન્યો છું. મનમાં મલકાતા હતા પણ યાદ રાખજો કે જે બીજાને ઠગે છે તે પોતે ઠગાઈ રહ્યો છે. બીજાને છેતરનારો પોતે છેતરાઈ રહ્યો છે. જોને લાન નથી કે પરલોકમાં માડું શું થશે? મારું પાપ કદી છૂપું રહેવાનું નથી.

પાપ છુપાયા ના છુપે, છુપે તો મોડું ભાગ,
દાબી દુબી ના રહે, રૂઢ લપેટી આગ,

શેઠના પુત્ર ચાંતિલાલના એક સારા વરની સુસંસ્કારી કન્યા સાથે લગ્ન થયા. પુત્રને શેઠે જૂળ ધામધૂમથી પરણાવ્યો. પુત્રવધૂનું નામ શુભવંતી હતું. તેના નામ પ્રમાણે તેનામાં શુભો ભરેલા હતા. ધર્મની જૂળ બાણકાર હતી. એક વખત શુભવંતી કૂવા કંઠે પાણી ભરવા ગઈ ત્યારે ગામની સ્ત્રીઓ વાવ કરતી હતી તે જાંઘ થઈ ગઈ ને બોલવા લાગી કે જુઓ, ઠગ શેઠના ઠીકરો હમણાં પરલોકે છે. તેની આ વહુ છે, આ સાંભળીને વહુ વિચારમાં પડી કે મારા સસરાણનું નામ તો સુંદરલાલ શેઠ છે. જેવું સુંદર નામ

નાહલોનની સાડી પહેરીને આનંદ માને છે ને તમે ટેરલીનના પેન્ટ અને બુશર્ટ પહેરી ટાઈ ભરાવીને માનો છો કે હું કેવો સુંદર દેખાઈ છું. પણ મારા બંધુઓ ને બહેનો, જરા વિચાર કરજો. જોવા કિંગ્લી કપડા પહેરીને મોટરગાડીમાં ફરવામાં ખાન-પાન કે માન પાનમાં અને વિષય સુખની મસ્તીમાં સાચો આનંદ કે જીવનની સાચી ક્ષતા નથી. સાચો આનંદ, સુખ, જીવનની સાચી ક્ષતા તો પંચપરમેષ્ઠી પ્રભુની ભક્તિથી થાય છે.

જોકે વખત સિદ્ધ ભગવંતના સુખો જેણે બાધ્યા છે તેને આ સંસારના તુચ્છ સુખો લોભવવામાં મગ્ન આવે ? સાત માળના બંગલામાં જે મહાદેવો હોય તેને લાંબા તુટ્યા કુંપડામાં રહેવું ગમે ? મેવા, ચીકાઈ અને મલાઈ જમ્યા પછી દૂખા લોભન આવે ખરા ? કોહીનુર હીરાનો હાર જેને મળતો હોય તે ચણોહીના હારમાં મોહ પામે ખરો ? માનસરોવરમાં વસનારા ને સાચા મોતીના ચણ ચણનારા હંસલાને ગંદા પાણીથી ભરેલા ખાળોચિયામાં રહેવું ગમે ? 'ના' તેમ આત્મસુખના પિપાસુ જીવનને ક્ષણિક સુખોમાં આનંદ આવે ? જોહો. (શ્રીતામાંથી અવાજ—ના આવે) તેની મીટ તો શાશ્વત સુખ તરફ હોય, જો સુખ ક્યાંથી મળે, કેમ મળે તેની જોજ કરતા હોય પણ સિદ્ધ ભગવંતનું સુખ મેળવવું સહેલ નથી. તેને માટે ભગીરથ પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. હિમાલયના જોવરેસ્ટ પર ચાલીને જવું હોય તો કેટલી મહેનત પડે છે ? હિમાલય ઉપર ચઢવું સહેલ નથી તેમ સિદ્ધગતિમાં જવું હોય તો બ્રહ્મા બ્રહ્મા જવાય ! હિમાલય ઉપર ચઢવા કરતાં પણ આનંદગણી મહેનત કરવી પડશે. સંસારના મોહના બંધન તોડી સર્વ-વિરતિ બનવું પડશે. કદાચ સર્વવિરતિ ન બની શકે તો દેશવિરતિમાં આવીને આરાધના કરવી પડશે. તે સિવાય કશાણુ નહિ થાય. કહ્યું છે ને કે—

“ત્યાગ વિરાગ ન ચિત્તમાં, થાય ન તેને જ્ઞાન
અટકે ત્યાગ વિરાગમાં, તો ભૂલે નિજ જ્ઞાન.”

આત્મકલ્યાણ કરવા માટે સર્વપ્રથમ જીવનમાં ત્યાગ અને વૈરાગ્ય જોઈએ. ત્યાગ અને વૈરાગ્ય વિના આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. જીવનમાં જો પ્રધાનતા હોય તો ત્યાગ અને વૈરાગ્યની છે. લોભની નથી. ઘરમાં અનાજના કોઠારો ભરેલા હોય પણ ત્યાગજો ભૂખ્યા માણસ આવીને ટળવળતો હોય, બટક રોટી કે મૂઠી અનાજ માટે કાલાવાલા કરતો હોય છતાં મૂઠી અનાજ કે બટક રોટી ન આપે તો તેની કંઈ કિંમત ખરી ? કચોડા રૂપિયા તિબેરીમાં ગયા છે પણ સત્કાર્યમાં સ્વધર્મી કે ગરીબની સહાયમાં પૈસા વપરાતા ન હોય તો તે પૈસાની કિંમત ખરી ? જો પૈસા નહિ પણ કાંકરા છે. જોની વિશેષતા નથી.

લક્ષ્મી મળી જીવનમાં પણ જ્ઞાન ના અપાશે, ગરીબનું શું થાશે ? (૨)
સાધર્મીઓ રહે છે ભૂખ દુઃખના સંતાપે, મેવા ભિખ્યાન ઉઠાવે, દુકંડો જોકે
હેથે ભરી છે આશા, નિરાશા જો કરાશે...ગરીબનું... ના આપે

આંગણે સ્વધર્મીઓં કુ બુદ્ધિએ તરસ્યો હોય હોય ને જો નમે ધરમાં બેસી મેવા મિથ્યાન્ન ઉઠાવતા હો અને જો આશાએ તમારા આંગણે આવેલો નિરાશ બનીને જતો હોય તો તમારા જો ખાવામાં પૂજ પડી. વિચારો, નદી સૂકીબંકે ડેખાતી હોય છે પણ ત્યાં જઈને કોઈ વીરસો ખોદે તો મીઠું ને શીતળ પાણી આપે છે. જ્યારે તમારું ધન જો કોઈને ઉપયોગી ન થતું હોય તો શા કામનું? જો ધન નમે ભેશું નથી કશું પછુ ઉપાધિ લેગી કરી છે. જોકે વાત તો નક્કી છે ને કે તમે પૂર્વભવમાં કમાણી કરીને આવ્યા છો તો આ ભવમાં દહેર કરો છો. જે કમાણી કરીને નથી આવ્યા તે દુઃખ ભોગવે છે. તમારે જોના જેવું દુઃખ ભોગવવું છે? 'ના.' જોના જેવું દુઃખ ભોગવવું ન હોય તો આપતાં શીખો. લેણી ન બનો. અન્યાય અનીતિ કરી ધન ગમે તેટલું ભેશું કર્યો તો પણ જો ટકવાનું નથી અને નીતિનું ધન ગમે ત્યાં મૂક્યો તો કદી જશે નહિ. જોકે દંધાંત યાદ આવે છે. સાંભળો.

જોકે ગામમાં જોકે શ્રીમંત સુંદરલાલ નામે શેઠ વસતા હતા. શેઠાણીનું નામ સુંદરબહેન હતું. તેમને જોકે પુત્ર હતો. તેનું નામ શાંતિલાલ હતું. શેઠ ખૂબ લોભી હતા. લોકોને કળી છેતરપિંડી કરીને ધન ભેશું કરવું જો તેનું કામ હતું. ચોરીના માલ ખરીદવો, ખોટા તોલ અને ખોટા માપ રાખવા, ચારે માલ બતાવીને હલકો આપવો, માલમાં ભેળસેળ કરવી આ તેમનું મુખ્ય કામ હતું. આવી રીતે કમાણી કરી ઘણું ધન ભેશું કશું હતું. શેઠનું નામ તો સુંદરલાલ પણ સાડું હતું પણ તેનો આવો વ્યવહાર હોવાથી લોકો તેને કમ શેઠ કહેતા. દીકરો ચારે હતો પણ પિતાજીના સંગમાં રહેવાથી તે જોના પિતા જેવો બની ગયો.

દેવાનુમિતિ! શેઠ માનતા હતા કે બધાને કળીને કું કેવો સુખી બન્યો છું. મનમાં મલકાતા હતા પણ યાદ રાખજો કે જે બીજાને ક્યો છે તે પોતે કળાઈ રહ્યો છે. બીજાને છેતરનારો પોતે છેતરાઈ રહ્યો છે. જોને જ્ઞાન નથી કે પરલોકમાં મારું શું થશે? મારું પાપ કદી છૂટું રહેવાનું નથી.

પાપ છુપાયા ના છુપે, છુપે તો મોહું ભાગ,
હાળી કુળી ના રહે, કુધ લયેટી આગ,

શેઠના પુત્ર શાંતિલાલના જોકે ચારા ઘરની સુસંસ્કારી કન્યા સાથે લગ્ન થયા. પુત્રને શેઠે ખૂબ પ્રામદ્યમથી પરણાવ્યો. પુત્રવપૂત્ર નામ શુભવંતી હતું. તેના નામ પ્રમાણે તેનામાં શુભો જારેલા હતા. ધર્મની ખૂબ અભ્યુક્ત હતી. જોકે વખત શુભવંતી કૃપા કહિ પાણી ભરવા ગઈ ત્યારે ગામની સ્ત્રીઓ વાત કરતી હતી તે બંધ થઈ ગઈ ને ભોલવા લાગી કે જુઓ, કમ શેઠનો દીકરો કમણું પરવશે છે. તેની આ વહુ છે. આ સાંભળીને વહુ પિયારમાં પડી કે મારા સસરાજીનું નામ તો સુંદરલાલ શેઠ છે. કેવું સુંદર નામ

નાહ્યોનની સાદી પહેરીને આનંદ માને છે ને તમે ટેરેલીનના પેન્ટ અને બુશટ પહેરી ટાઈ ભરાવીને માને છે કે હું કેવો સુંદર દેખાઈ છું. પણ મારા બંધુઓ ને બહેનો, જરા વિચાર કરજો. જોવા કિંમતી કપડા પહેરીને મોટરગાડીમાં ફરવામાં ખાન-પાન કે માન પાનમાં અને વિષય સુખની મસ્તીમાં સાચો આનંદ કે જીવનની સાચી ક્ષતા નથી. સાચો આનંદ, સુખ, જીવનની સાચી ક્ષતા તો પંચપરમેષ્ઠી પ્રભુની ભક્તિથી થાય છે.

જોકે વખત સિદ્ધ ભગવંતના સુખો જેણે જાણ્યા છે તેને આ સંસારના તુચ્છ સુખો લોભવવામાં મગા આવે ? સાત માળના બંગલામાં જે મહાદેવો હોય તેને ભાંગ્યા તુટ્યા સુપકામાં રહેવું ગમે ? મેવા, મીઠાઈ અને મલાઈ જમ્યા પછી દુખા લોજન આવે ખરા ? કોહીનુર હીરાનો હાર જેને મળતો હોય તે ચણાઈના હારમાં મોહ પામે ખરો ? માનસરોવરમાં વસનારા ને સાચા ગોતીના ચણ ચણનારા હંસલાને ગંદા પાણીથી ભરેલા ખાળોચિયામાં રહેવું ગમે ? ‘ના’ તેમ આત્મસુખના પિપાસુ જીવડાને કષ્ટિક સુખોમાં આનંદ આવે ? બોલો. (બોલામાંથી અવાજ ના આવે) તેની મીટ તો શાશ્વત સુખ તરફ હોય, જો સુખ ક્યાંથી મળે, કેમ મળે તેની જોજ કરતા હોય પણ સિદ્ધ ભગવંતનું સુખ મેળવવું સ્કેલ નથી. તેને માટે ભગીરથ પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. હિમાલયના જોવરેષ્ટ પર ચાલીને જવું હોય તો કેટલી મહેનત પડે છે ? હિમાલય ઉપર ચઢવું સ્કેલ નથી તેમ સિદ્ધગતિમાં જવું હોય તો ઝાઝા જવાય. હિમાલય ઉપર ચઢવા કરતાં પણ અનંતગણી મહેનત કરવી પડશે. સંસારના મોહના બંધન તોટી સર્વ-વિરતિ બનવું પડશે. કદાચ સર્વવિરતિ ન બની શકે તો દેશવિરતિમાં આવીને આરાધના કરવી પડશે. તે સિવાય કશાણુ નહિ થાય. કહ્યું છે ને કે-

“ત્યાગ વિરાગ ન ચિત્તમાં, આમ ન તેને જ્ઞાન
ઘટકે ત્યાગ વિરાગમાં, તો ભૂલે નિજ જ્ઞાન.”

આત્મકલ્યાણ કરવા માટે સર્વપ્રથમ જીવનમાં ત્યાગ અને વૈરાગ્ય જોઈએ. ત્યાગ અને વૈરાગ્ય વિના આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. જીવનમાં જો પ્રધાનતા હોય તો ત્યાગ અને વૈરાગ્યની છે. લોભની નથી. ઘરમાં અનાજના કેકારો ભરેલા હોય પણ અંગણે જુઓ માણસ આવીને ટળવળતો હોય, બટકુ ચોટી કે મૂઠી અનાજ માટે કાલાવાલા કરતો હોય છતાં મૂઠી અનાજ કે બટકુ ચોટી ન આપે તો તેની કંઈ કિંમત ખરી ? કચોડા રૂપિયા તિબેરીમાં ભર્યા છે પણ સત્કાર્યમાં સ્વધર્મી કે ગરીબની સહાયમાં પૈસા વપરાતા ન હોય તો તે પૈસાની કિંમત ખરી ? જો પૈસા નહિ પણ કાંકરા છે. જોની વિશેષતા નથી.

લક્ષ્મી મળી જીવનમાં પણુ જ્ઞાન ના આપાશે, ગરીબનું શું થાશે ? (૨)
સાધર્મીઓ રહે છે ભૂખ દુઃખના સંતાપે, મેવા મિષ્ટાન્ન લેવા, દુકંડો જોકે
હેમે ભરી છે આશા, નિરાશા જો કરાશે...ગરીબનું... ના આપે

ખંધુઓ ! જ્યારે મહારાજાઓ લગવાન પધારવાની વધામણી આપવા આવનાર વનપાલકને આભૂષણો વિગેરે દ્રવ્ય આપી તેમનું દરિદ્ર ટાળી દેનાં હતાં ત્યારે એ વનપાલકો પણ વિચાર કરતાં હતાં કે અહો ! જે પ્રભુ પધાર્યાની વધામણી આપવા ગયો તો મહારાજાઓ મને ન્યાહ કરી દીધો તો હું એ પ્રભુને અર્પણ થઈ જાઉં તો કેવો ન્યાહ થઈ જાઉં ! માત્રું ભવોભવનું દરિદ્ર ટાળી જાય. આમાંથી તે પામી જતાં હતાં.

અહીંયાં એક વાત યાદ આવે છે. કૌશંબી નામની એક નગરી હતી. તેમાં પુરંદરદત્ત રાજાનો મહામંત્રી વાસવ ચાર બુદ્ધિનો ધણી હતો. તેનો આત્મા જૂળ નિર્મળ અને જાણે સમક્ષિત પામેલો હોય તેવો પવિત્ર હતો. જૂળ ન્યાયી, પરદુઃખ-ભંજન અને દેવ-શુરૂ ધર્મ પ્રત્યે અનકંઠ શ્રદ્ધાવાળો પવિત્ર મંત્રી હોવાથી રાજાને તેના પ્રત્યે જૂળ માન હતું. જેમ સંતાનને મા-બાપ, ધર્મીઓ જીવેને દેવ-શુરૂ અને ધર્મ પ્રિય હોય છે તેમ રાજાને મંત્રીપ્રિય હતો. રાજાને જ્યારે જ્યારે મૂંઝવણનો પ્રસંગ આવે ત્યારે એકાંત નિઃસ્વાર્થ હિતસ્વી બનીને સાચી સલાહ આપતો. ઘણી વાર કહેવામાં આવે છે કે રત્નોના ભંડાર કરતાં શુશુના ભંડાર, જ્ઞાનના ખજાના અને નિર્મળ તત્ત્વદર્શિવાળા આત્માઓ સાચા સહાયક છે. પ્રધાનનું દિલ સદા પાપભીરૂ હતું. કાણે કાણે જોનો આત્મા વિચાર કરતો હતો કે ૧૮ પાપો જન્મોજન્મ અને અધોગતિમાં ફાળાડનારા છે. માટે જેટલો બને તેટલો પાપનો ભય રાખી સત્સંગ કરવા માટે તે સદાય તલસતો હતો.

આવા મંત્રીને સદાય દિલમાં એક દુઃખ રહ્યા કરતું કે મારા મિત્ર કહું કે મારા પિતા કહું તેવા રાજા ક્યારે જિનવચનની શ્રદ્ધા કરશે ! હું જોમને કેવી રીતે જૈન તત્ત્વને સમજાવું ! મને જોવો અવસર ક્યારે મળી જાય ! જ્યાં સુધી મારા રાજા ધર્મ ન સમજે ત્યાં સુધી માનવભાવ પામ્યા જોનો કાંઈ અર્થ નથી. તમને કાંઈ દિવસ આવું દુઃખ થાય છે કે મારા હીકરાને ક્યારે ધર્મ પમાડું ! જે આત્મા સચ્ચક્ત્વી હોય તેને આવો ખટકરો થયા કરે.

હવે સમય જતાં એક વાર જોને અવસર આવી મળ્યો. બન્ધું જોમ કે પોતે એક દિવસ સવારે આવશ્યક ક્રિયા કરીને સામાયિક કરવા માટે તૈયારી કરે છે. ત્યાં મંત્રી પાસે એક માળી આવે છે. આવીને પ્રણામ કરીને ઠરંદિયો ઉઘાડીને આંખાની કેરી પ્રધાન પાસે ધરતાં કહે છે કે દેવ ! હું આપનું સ્વાગત કરું છું, વસંતઋતુનો સમય આવી ગયો છે. જોની નિશાની તરીકે આ મારી કેરી સ્વીકારો. જોમ કહીને કેરી મંત્રીના હાથમાં આપે છે અને પછી કહે છે સાહેબ ! ગીજી પણ એક વાત લાગ્યો છું. આપણા ઉદ્યાનમાં આત્મહંદારક પવિત્ર આચાર્ય શુરૂદેવ પધાર્યા છે. આ શબ્દો સાંભળતાં મંત્રીને રોષ આવી ગયો, અને હાથમાંથી કેરીને ફેંકતા જોને કહે છે અરે અનાર્થ ! હુકાળી ! આચાર્યહીન ! ખરેખર, તું તો સાવ જરાબર પૃથ્વી જેવો જડ છું કે તું મને બહુ

આપણે અંતગઢકશાળ સૂત્રનો અધિકાર ચાલે છે. દ્વારિકાનગરીના અધિપતિ કૃષ્ણ-વાસુદેવ રાજ્ય કરતા હતા. તે નગરીમાં સચ્ચાઈવિજય આદિ કથા કર્યાં હતાં તથા બલદેવ આદિ પાંચ મહાવીર હતા. પ્રશ્ન આદિ સાહસકાર કોડકુમાર હતા. શત્રુઓથી કદી પરાજિત ન થાય એવા સાંભળ્યા આદિ ૬૦ હજાર શૂર હતા. મહાસેન આદિ સેનાપતિ-ઓના તાબામાં રહેવાવાળા છપ્પન હજાર બલવર્ગ સૈનિકહલ હતા. સકેત કરતાં જ કાર્યદક્ષ થઈ જાય એવા હજી એકવીસ હજાર વીરસેન આદિ વીર હતા. ઉશ્ચસેન આદિ આધીનમાં રહેવાવાળા સોળહજાર નૃપગણ, રૂકિમણી આદિ સોળહજાર રાણીઓ હતી. યોદ્ધા કળાઓમાં નિપુણ અનંગસેના આદિ ગણિકાઓ હતી, તથા હંમેશા આજ્ઞામાં રહેનારા અને ઝીંબા થઈ જાય એવા શાસ્ત્રી નાગરિક, નગર રક્ષક તથા શેક સેનાપતિ, અને સાથવાહ આદિ હતા. એવા પરમ પ્રતાપી કૃષ્ણવાસુદેવ દ્વારકાથી માંડીને જેની સ્ત્રીમા વૈતાલ્ય પર્વત સુધી છે તે અર્ધ ભરત સુધી અર્ધાત્ર ત્રણ ખંડનું સંપૂર્ણ રાજ્ય કરતા હતા. તે કૃષ્ણવાસુદેવ કેવા શુભોથી સુકત હતા તે વાત આપણે ગઈ કાલે કરી ગયા. આવી પવિત્ર નગરીમાં શું બને છે ?

તે નગરીમાં અરિહંત એવા અરિહંતેશ ભગવંત આમાતુઆમ વિચરતા ધર્મોપદેશ કરવા માટે દ્વારિકાનગરીના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા. તે સમયમાં ભગવંત ઉદ્યાનમાં ઉતરતાં હતાં. ત્રણ લોકના નાથ નેમનાથ ભગવંત પરિવાર સહિત દ્વારિકા નગરીની બહાર ઉદ્યાનમાં પધાર્યાના બળર પડતાં વનપાલકે ભગવંતને ઉતરવાની આજ્ઞા આપતાં અને પાટ પાટલા આદિ આપીને તરત મહારાજને બળર આપતાં હતાં.

અહીં વનપાલકે દોડતો ભગવંત નેમનાથ પધાર્યાની વધામણી આપવા આવ્યો. હે મહારાજ ! અનાથના નાથ, જ્ઞાનના પ્રકાશથી ત્રણે લોકને પ્રકાશિત કરનાર, દ્રવ્ય અને બાવ હારિદ્ર ટાળનાર, પતિતના પાવન અને અધમના ઉદ્ધારક એવા નેમનાથ પ્રભુ ઉદ્યાનમાં સમીપર્યા છે. આ સાંભળી કૃષ્ણવાસુદેવના સાહસકાર કોડકુમાર પાસે રોમરોમ ખડા થઈ ગયા. તરત સિંહાસનેથી ઉભા થઈને ભગવાન જે દિશામાં બિરાજમાન હતા તે દિશા તરફ મુખ રાખી બોલવા લાગ્યા.

પલ્લપલ્લ તને માફ કેયું પુકારે, જીવન વીતે આશા ના સહારે,
તારા દર્શનનાં નયણું અધીરા, પલ્લવર ઝુકે ના પથ નિહાળે..દર્શન કેને

હે ભગવાન મારા હૃદયમાં આપના નામનો પોકાર છે. મારા જીવનની બધી આશાઓ તારા સહારે છે. અરેરે ! તારા દર્શન વળર મારા નયને અધીરા બન્યા હતા. પલ્લે પલ્લે મારી આંખડી આપના દર્શન માટે જંપી રહી હતી અને મારો અંતર આત્મા તલસાટ સાથે પોકારતો હતો. આજ માફ કેયું હવેથી નાથી ઉઠ્યું. આમ બોલતાંની સાથે તિક્કણતોનો પાક લાણી વંદણા કરી અને વધામણી આપવા માટે આવેલ વનપાલકને એક મુગટ સિવાયના આભૂષણો આપી તેનું એવું સન્માન કરી દવ

બંધુઓ ! જ્યારે મહારાજાઓ ભગવાન પધારવાની વધામણી આપવા આવનાર વનપાલકને આભૂષણો વિગેરે દ્રવ્ય આપી તેમનું દરિદ્ર ટાળી દેતાં હતાં ત્યારે જો વનપાલકો પણ વિચાર કરતાં હતાં કે આહો ! જે પ્રભુ પધાર્યાની વધામણી આપવા ગયો તો મહારાજાએ મને ન્યાસ કરી દીધો તો હું જો પ્રભુને અર્પણ થઈ જઈ તો કેવો ન્યાસ થઈ જઈ ! માડું ભવોભવનું દરિદ્ર ટાળી જાય. આમાંથી તે પામી જતાં હતાં.

અહીંયાં જોકે વાત યાદ આવે છે. કૌશળી નામની જોકે નગરી હતી. તેમાં પુરંદરદત્ત રાજાનો મહામંત્રી વાસવ ચાર બુદ્ધિનો ધણી હતો. તેનો આત્મા ખૂબ નિર્મળ અને જાણે સમક્ષિત પામેલો હોય તેવો પવિત્ર હતો. ખૂબ ન્યાયી, પરદુઃખ-ભંજન અને દેવ-શુરૂં ધર્મ પ્રત્યે અનહદ શ્રદ્ધાવાળો પવિત્ર મંત્રી હોવાથી રાજાને તેના પ્રત્યે ખૂબ માન હતું. જેમ સંતાનને મા-બાપ, ધર્મીએ જીવોને દેવ-શુરૂં અને ધર્મ પ્રિય હોય છે તેમ રાજાને મંત્રીપ્રિય હતો. રાજાને જ્યારે જ્યારે મૂંઝવણનો પ્રસંગ આવે ત્યારે જોકેઈત નિઃસ્વાર્થ કિંતસ્વી બનીને સાચી સલાહ આપતો. ધણી વાર કહેવામાં આવે છે કે રત્નોના ભંડાર કરતાં શુભુના ભંડાર, જ્ઞાનના ખજાના અને નિર્મળ તત્ત્વદંડિવાળા આત્માઓ સાચા સહાયક છે. પ્રધાનનું દિલ સદા પાપભીરૂં હતું. કાણે કાણે જોનો આત્મા વિચાર કરતો હતો કે ૧૮ પાપો જન્મોજન્મ અને અધોગતિમાં દુખાડનારા છે. માટે જેટલો બને તેટલો પાપનો ભય રાખી સત્સંગ કરવા માટે તે સદાય તલસતો હતો.

આવા મંત્રીને સદાય દિલમાં જોકે દુઃખ રહ્યા કરતું કે મારા મિત્ર કહું કે મારા પિતા કહું તેવા રાજા ક્યારે જિનવચનની શ્રદ્ધા કરશે ! હું જોમને કેવી રીતે જૈન તત્ત્વને સમજાવું ! મને જોવો અવસર ક્યારે મળી જાય ? જ્યાં સુધી મારા રાજા ધર્મ ન સમજે ત્યાં સુધી માનવભવ પામ્યા જોનો કાંઈ અર્થ નથી. તમને કોઈ દિવસ આવું દુઃખ થાય છે કે મારા દીકરાને ક્યારે ધર્મ પમાડું ? જે આત્મા સત્યક્ત્વી હોય તેને આવો ખટકારો થયા કરે.

હવે સમય જતાં જોકે વાર જોને અવસર આવી મળ્યો. બન્ધુ જોમ કે પોતે જોકે દિવસ સવારે આવશ્યક ક્રિયા કરીને સામાયિક કરવા માટે તૈયારી કરે છે. ત્યાં મંત્રી પાસે જોકે માળી આવે છે. આવીને પ્રણામ કરીને કરંડિયો ઉઘાડીને આંખાની કેરી પ્રધાન પાસે ધરતાં કહે છે કે દેવ ! હું આપનું સ્વાગત કરું છું, વસંતઋતુનો સમય આવી ગયો છે. જોની નિશાની તરીકે આ મારી કેરી સ્વીકારો. જોમ કહીને કેરી મંત્રીના હાથમાં આપે છે અને પછી કહે છે સાહેબ ! બીજી પણ જોકે વાત લાગ્યો છું. આપણા ઉદ્યાનમાં આત્મઉદ્ધારક પવિત્ર ગ્રામ્યાયં શુરૂંદેવ પધાર્યા છે. આ રાખો સંભળતાં મંત્રીને રોષ આવી ગયો, અને હાથમાંથી કેરીને ફેંકતા જોને કહે છે અરે અનાય ! દુર્ભાગી ! આશ્ચર્યહીન ! ખરેખર, તું તો સાવ બરાબર પૃથ્વી જેવો જડ છું કે તું મને બહુ

આદરપૂર્વક પહેલી વધામણી વચ્ચંત ઋતુની આપે છે. તને જ્ઞાન નથી કે હૃદયને ઠારનાર, અને આત્માને ભવળધનથી ઊઠાવનાર આચાર્ય ભગવંતની પહેલી વધામણી હોય કે વચ્ચંતની ? ક્યાં વચ્ચંત ! ને ક્યાં આચાર્ય ભગવંત ! વચ્ચંત ઋતુ તો કામવાસનાની આગને સળગાવનારી છે. જ્યારે આચાર્ય ભગવંત તો કામ્યાગ્નિથી પીડાતા લગ્ન્યાત્માઓને જિનવચન રૂપી અમૃતથી ઠારનારી છે. મને ખરેખર દુઃખ થાય છે કે પહેલી વધામણી કોની આપવી જોઈએ ? તેનું જ્ઞાન નથી ?

ગાલો, તમારે આવું અને તો તમને આવો વિચાર આવે ખરો ? ખરેખર મંત્રીના દિલમાં સમયગુદર્શનનો ઝળકાટ ઝળકળી ઉઠ્યો હતો. છેવટમાં માળીને કપડો આપ્યા પછી કહે છે તે મારા આચાર્ય ભગવંતની વધામણી આપી છે માટે તને ખાલી હાથે પાછો નહિ જવા દઉં. એમ કહી મંત્રી કહે છે અરે ! બહાર કોણ છે ? છ સાહેબ કહી તરત માણસ દોડતો આવ્યો. મંત્રીએ કહ્યું જુઓ આ માળીને હથકંબાર ચિઠ્ઠો આપી દો. માળી તો હૃદયથી નાચી ઉઠ્યો. અહાહા...શું ફક્ત આચાર્ય ભગવંતની વધામણી દેવાથી માત્રું જીવન ફરિદ્દ ટળી ગયું તો ખરેખર આ સતોના ચરણોમાં જઈ આરાધના કરવાથી ક્યો લાભ ન મળે ? મારા માવડો ! મારે તમને અહીં જો સમજાવવું છે કે જો તમને ધન કરતાં ધર્મ, પેલી કરતાં પરમેશ્વર અને પરિવાર કરતાં શુદ્ધ ભગવંતો વહાલા હશે તો તમારો આત્મા પણ ચંત પધાર્યાની વધામણી સંભળતાં મંત્રીની જેમ થનથની ઉઠશે. તમને ઊઠરો દોડતો વધામણી આપવા આવે ત્યારે ગાલો તમે શું આપશો ? તેના જવાબ તમે જ આપજો.

આજ રીતે દૃષ્ટવાસુદેવને ભગવાન પધાર્યાની વધામણી સંભળતાં અપૂર્વ આનંદ થયો. જ્યાં તીર્થંકર પ્રભુ ગિરાજમાન હોય ત્યાંનું વાતાવરણ અઘૌઠિકે બની જાય છે. સર્વત્ર આનંદ આનંદ છવાઈ જાય છે. દારિકાનગરીમાં નેમનાથ ભગવાન પધાર્યા છે ત્યાં શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

“આરિય” :-કુંપહરાજનો ફૂલ હસ્તિનાપુરમાં પાંડુરાજને પ્રેમપીના સ્વંચરમાં પધારવા માટે વિનંતી કરવા આવ્યો છે. પાંડુરાજને તેની વિનંતીનો સહર્ સ્વીકાર કર્યો. અને ફૂલનું બહુ મૂલ્યવાન વસ્ત્રાભૂષણથી સન્માન કરીને વિદાય કર્યો. યોષ સુદ ત્રીજના લગ્ન હતા જોટલે જહી દીને જવાનું હતું. તેથી પાંડુરાજ સાથે કુપિષ્ઠિરાદિ પાંચ પાંડવો અને ધૃતરાષ્ટ્ર સાથે કુર્યોધિન વિગેરે સેા કીરવો સાથ વસ્ત્રાભૂષણો સહ હાથી, ઘોડા, રથ, પાલખી વિગેરેથી શુકલ ચતુરંગી સેના સાથે ઠાઠમાઠથી કાપિષ્ઠપુર જવા માટે હસ્તિનાપુરથી નીકળ્યા. માર્ગમાં આવતાં મનોહર નદીઓ, પવંતો, નગરો સરેવર વિગેરે વટાવી પાંડુરાજ સપરિવાર કાપિષ્ઠપુર પહોંચી ગયા. ત્યાં કુંપહરાજને તે સૌનું ખૂબ ભાવલીનું સ્વાગત કર્યું.

દ્રુપદ રાજાએ સ્વયંવર મંડપમાં આવેલા રાજાઓને ઉતરવા માટે સુંદર મહેલો રાખ્યા હતા. અને આવનાર રાજાઓની ખૂબ સુંદર રીતે પ્રેમથી આગતા સ્વાગતા કરતા હતા. ઘણાં રાજાઓ તો અગાઉથી આવેલા હતાં. ત્યાં કોઈને કંટાળો ન આવે તે માટે સુંદર ગોઠવણ કરી હતી.

એવા મીઠાઈ લોજન સરસ, પટ્ટરસ સળકે તાંઈ જિભાયા,
નાટક ગીત વિનોદ બીચ, માન રહે સળ રાયા હો...સ્વયંવર..

દ્રુપદ રાજાએ કુરેલી લબ્ય તૈયારી : જમવા માટે નિત્ય નવા પકવાન ફરસાણુ ખનતા હતાં. નાટક, સંગીત વિગેરે આનંદકારી યોગ્ય ગોઠવાયેલા હતાં. જેથી ધધા રાજાઓનો સમય ક્યાં પસાર થઈ જતો તે ખબર પડતી નહિ. પાંડુરાજની પણ ખૂબ આગતાસ્વાગતા કરી તેમને રહેવા માટે લબ્ય મહેલ આપ્યો. અને સ્વયંવર મંડપની શોભા તો જોવી કરી હતી કે જોનારને તો જાણે એમ લાગે કે જાણે દ્રુપદરાજાએ કુબેરના ભંડારમાંથી ધન લૂંટ કરીને આ જાણું ક્યું હશે ! સ્વયંવર મંડપ કેવો હતો તે સાંભળો.

સુંદર ઉંચે મંચ બનાયે, ઊંઠને કો શ્રીમાન,
ધ્વજપતાકા ચુકત સભયો, માનો દેવ વિમાન હો..સ્વયંવર..

સ્વયંવર મંડપમાં સુંદર ઉંચામાં ઉંચા મંચ બનાવ્યા છે. તેમાં સોનાના કેતરણી-વાળા હજારો સ્તંભ મૂક્યા છે. તેમાં પંચ વણુનાં રત્નો જડેલાં છે. તે રત્નોનો જોવો પ્રકાશ હતો કે ત્યાં જગમગતી રોશની જ ન હોય ! તેમાં ઉત્તમ જાતિના સુગંધથી મધમધતા ફૂલોની મળાઓ લટકતી હતી. ધ્વજપતાકાઓ અને તોરણોથી મંડપ શણગાર્યો હતો. પૂપ અને અત્તરની સુગંધ તેમાં રહેતી હતી. આ સ્વયંવરમંડપ દેવવિમાન જેવો શોભતો હતો.

કનકસ્થંભ મંડપ કે બીચમે, ઉંચા એક બનાયા,
ઉસકા મધ્ય લાગમે ઝાસા, સુંદર સાજ સજાયા હો..

મંડપના મધ્યભાગમાં એક સુવર્ણ રત્નજડિત ચોટો સ્તંભ બનાવ્યો હતો. તે જાંબુદીપની મધ્યમાં મેઢ પર્વત જેમ શોભે છે તેમ શોભતો હતો. તેના ઉપરના ભાગમાં બે તરફ ફરતાં નક્ષત્ર ચક્રોની જેમ અદ્વિતીય શોભાચમાન ચાર ચાર રત્નચક્ર ફરતાં હતા. તે ચક્રોની ઉપર રત્નપાંચાલી નામે પૂતળી હતી, તે પૂતળીનું મુખ નીચું હતું. તે જાણે સ્તંભની શોભાને નીરળવા માન ધણું ન હોય તેમ લાગતું હતું. તે પૂતળીનું પ્રતિબિંબ નીચે પડતું હતું. તે સ્તંભની નીચે વજ્રવત નામનું દેવાધિષ્ઠિત ધનુષ્ય મૂકાવ્યું હતું.

તેટલી સારી વસ્તુઓ મળે તો તેમાં આસક્ત બની લલચાશે નહિ, પણ તેનો ત્યાગ કરી દેશે. જેમ જેમ વસ્તુઓ પ્રત્યેથી મમત્વભાવ છૂટતો જાય છે તેમ તેમ આત્માનો આનંદ વધતો જાય છે. આટલા માટે વીતરાણી સંતો કંકમાં કંક નિયતો સ્વેચ્છાપૂર્વક સ્વીકારે છે. જોને જમે તેટલી સુંદર થીંજો આપવામાં આવે તો પણ સાધુ જોના સાચું દષ્ટિ પણ કરતા નથી. તેથી તે સુખી છે. જોકે પ્રલોકમાં પણ કહ્યું છે કે,

સુખિનો વિષયાતૃપ્તા, નેન્દ્રોપેન્દ્રાશ્રયોઽપ્યહો ।

મિશુરેકઃ સુખી લોકે, જ્ઞાનતૃપ્તો નિરંજનઃ ॥

વિષયોથી તૃપ્ત નહિ થયેલા ઇન્દ્ર હો કે દેવ હો વિગેરે તે પણ સુખી નથી. પણ જ્ઞાનથી તૃપ્ત નિરંજનભાવમાં રમણ કરનાર સાધુ સુખી છે.

ખંધુઓ ! જ્ઞાનની દષ્ટિએ દોમ દોમ સાક્ષીમાં મહાલનારો ઇન્દ્ર કે મહેન્દ્ર કોઈ સુખી નથી. અને નિરંતર અતૃપ્તીની આગમાં સજગતા રાખ, મહારાજાઓ કે શેઠ શાહુકારો પણ સુખી નથી. તમે જોમનું સુખ જોઈને માની દો કે આ કેવા સુખી છે ! પણ જોની પાસે જઈને તમે પૂછી કે ભાઈ ! તમે સુખી છો ! તો તમને સમજશે કે તે કેવો સુખી છે.

સૌથી મોટો શ્રીમંત ગણાતો જોકે અમેરિકન શ્રીમંત જેનું નામ હેનરીશિડ' હવું. તેની પાછલી ઉંમરે કોઈએ તેને પ્રશ્ન કર્યો કે આપને ખબરું સુખ છે છતાં કોઈ જોવી વસ્તુ છે કે જે હવે સુખી આપને મળી નથી ? ત્યારે હેનરીશિડ' અંતરથી જાણતો હોય તેમ કહેવા લાગ્યો કે ભાઈ ! મારી પાસે ધન છે, ક્ષતિ' છે પણ હજુ મને માનસિક શાંતિ નથી મળી. જોવી શાંતિ આપનાર કોઈ મિત્ર મળ્યો નથી. આ દુનિયાના શ્રીમંતો અને ક્ષતિ'વંતોને જોઈને તેઓ સુખી છે જો વાત તમે જૂલી જાઓ. ભૌતિક પદાર્થોના સંયોગોમાં વાસ્તવિક સુખ કે શાંતિ છે જ નહિ. તમે જ્યારે જોમની આંતરિક અશાંતિનો કષ્ટ કષ્ટપાંત સાંભળ્યો ત્યારે તમને જોમના બંગલા કરતાં તમારી સુખી વધુ સારી લાગશે. જોમની શ્રીમંતાઈ કરતાં તમારી ગરીબાઈ આશીર્વાદ રૂપ લાગશે.

તમને જોમ થશે કે શું આ જગતમાં કોઈ સાચો સુખી છે જ નહિ ? અને સુખી છે તે કોણ ? તમે જાણો છો ? “એ ગતં સુધી સુખી વીતરાણી” માત્ર જોકે વીતરાણી સંતો સાચા સુખી છે. જો શા માટે સુખી છે ? શું જોમને કમાવું પડતું નથી માટે સુખી છે ? “ના.” જે વિષય તૃષ્ણાને યોગવા તમારે કમાવું પડે છે જો વિષય તૃષ્ણા તેમને નથી. માટે સુખી છે. ઉમાસ્વાતિલજ્જે પણ કહ્યું છે કે

નિચિત મદ મદનાર્ના, શાક કાયમનોવિકાર રહિતાનાય ।

વિનિજ્ઞત પરાશ્ચનામિદં, મોક્ષઃ સુવિહિતાનાય ॥

જેમણે પ્રચંદ મદ મદન ઝોટલે કામદેવને છતી લીધા છે, જેના મન વચન કે કાયામાંથી વિકારનું વિષ નષ્ટ થઈ ગયું છે, જેમણે પર પુદ્ગલની આશાઓનો ત્યાગ કરી દીધો છે તેવા મહાત્માઓ અપૂર્વ સુખી છે. આવા મહાત્માઓ શબ્દાદિ વિષયોનું પરિણામ દુઃખરૂપ સમજીને અને તેની અનિત્યતાનો વિચાર કરી, સંસારના રાગ દ્વેષમય લયંકર દુઃખોનો ખ્યાલ કરી શરીર પર રાગ કે શત્રુ પર દોષ કરતા નથી. રોગોથી વ્યથિત થતા નથી. વૃદ્ધાવસ્થાથી અકળાતા નથી અને મૃત્યુથી ડરતા નથી. આવા મહાત્માઓ સાચા સુખી છે.

દેવાનુપ્રિયો ! વીતરાણી સંતોનો ત્યાગ ને ગૈરાગ્ય કેટલી ઉચ્ચ કોટિનો હોય છે ! ભગવતી સૂત્રમાં જમાલિ કુમારનો અધિકાર આવે છે. જો જમાલિકુમાર મહાવીર પ્રભુના સંસાર પક્ષે ભાણેજ થાય ને જમાઈ પણ થાય. જમાલિકુમાર ભગવાનની ઝોંક વખત વાણી સાંભળીને ગૈરાગ્યના રંગે રંગાઈ ગયા. જોમના ગૈરાગ્યનું વર્ણન વાંચતા આપણને જોમ થાય કે અહાહા...શું ગૈરાગ્ય છે ! મહાન રિદ્ધિ સિદ્ધિનો ત્યાગ કરી દીક્ષા લીધી. તેમની પત્નીએ પણ દીક્ષા લીધી. દીક્ષા લઈને જમાલિકુમારે ઘણું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું, પણ છેલ્લે જોમનું જીવન વાંચીએ ત્યારે આંખમાં આંસુ આવી જાય.

જમાલિ અણુગાર ભગવાનને પૂછે છે પ્રભુ ! આપની આજ્ઞા હોય તો હું આ શિષ્યોની સાથે બંધાર જનપદમાં વિચરું ! આ સમયે ભગવાન મૌન રહ્યા. કારણ કે ભગવાન તો સર્વજ્ઞ હતા. તે બાણ્યતાં હતાં કે જમાલિને અલગ વિચરવામાં લાભ છે કે નુકસાન ? હું જોને ના પાડીશ તો રહેવાનો નથી. ઝોટલે ભગવાન મૌન રહ્યા. શુદ્ધ તો શિષ્યના લાભાલાભ જોઈને આજ્ઞા આપે. શુદ્ધની આજ્ઞા ન હોય તો સેંકડો લાભના કારણને પણ વિનયવાન શિષ્ય જતા કરે પણ અવિનીત શિષ્ય સમજતો નથી. તેથી ઘણા કાળ સુધી સંસારમાં રખડે છે. જો રખડવું ના હોય તો શુદ્ધની આજ્ઞાનું અવશ્ય પાલન કરવું.

અનાજ ફળવાની ઘંટીમાં તમે નજર કરજો. જે ઠાણા ઘંટીના ખીલડાનો આશય લઈને રહે છે તે પીસાતા નથી. જે ખીલો છોડીને જાય છે તે પીસાઈ જાય છે. તેમ જો જીવોને જન્મ મરણરૂપી સંસારની ચક્કીમાં પીસાવું ન હોય તો વીતરાણ પ્રભુની અને સદ્ગુણની આજ્ઞારૂપી ખીલડાનો અહાપૂર્વક આશય લઈ લો. રોજ પ્રતિક્રમણમાં શું ઘાલીએ છીએ ! કે પ્રભુ ! તં જન્મં સક્રદામિ, પતિયામિ, રોષમિ કાસેમિ પાલેમિ અણુપાલેમિ મને તારા માર્ગ ઉપર અહા થઈ છે. તારા માર્ગની પ્રતીતિ થઈ છે. તારા માર્ગ મને રૂચ્યો છે. રૂચ્યો છે તારા ધર્મની હું પાલના કરું છું. વિશેષ પ્રકારે પાળું છું. જો આ પ્રમાણે અંતઃકરણપૂર્વક ઘાલતા હો તો અહાનો કંઠો અચાનક પકડી રાખજો. આત્મિક અહાથી ભરેલા જીવનની કિંમત છે. પરદેશથી સરસ હાથલવાળી બકિયાળ લાગ્યા. પણ જો

તેટલી ચારી વસ્તુઓ મળે તો તેમાં આસક્ત બની લલચારો નહિ, પણ તેના ત્યાગ કરી દેજો. જેમ જેમ વસ્તુઓ પ્રત્યેથી મમત્વભાવ છૂટતો જાય છે તેમ તેમ આત્માનો આનંદ વધતો જાય છે. આટલા માટે વીતરાણી સંતો કઠકમાં કઠક નિયમો સ્વેચ્છાપૂર્વક સ્વીકારે છે. જોને ગમે તેટલી સુંદર બીજો આપવામાં આવે તો પણ સાધુ જોના સાસું દષ્ટિ પણ કરતા નથી. તેથી તે સુખી છે. જોકે સ્ત્રોતમાં પણ કશું છે કે,

મુલિનો વિષયાતૃપ્તા, નેત્રોપેન્દ્રાગ્રયોઽપ્યહો ।

મિશુરેકઃ સુખી લોકે, જ્ઞાનતૃપ્તો નિરંજનઃ ॥

વિષયોથી તૃપ્ત નહિ થયેલા ઇન્દ્ર હો કે દેવ હો વિગેરે તે પણ સુખી નથી. પણ જ્ઞાનથી તૃપ્ત નિરંજનભાવમાં રમણ કરનાર સાધુ સુખી છે.

બંધુઓ ! જ્ઞાનની દષ્ટિએ હોમ દોમ સાક્ષીમાં મહાલનારો ઇન્દ્ર કે મહેન્દ્ર કોઈ સુખી નથી. અને નિરંતર અતૃપ્તીની આગમાં સળગતા રાજા, મહારાજાઓ કે રોક શાહુકારો પણ સુખી નથી. તમે જોમનું સુખ જોઈને માની લો કે આ કેવા સુખી છે ! પણ જોની પાસે જઈને તમે પૂછી કે ભાઈ ! તમે સુખી છો ! તો તમને સમજાશે કે તે કેવો સુખી છે.

સૌથી માટે શ્રીમંત ગણાતો જોકે અમેરિકન શ્રીમંત જેનું નામ હેનરીશિડ' હેનું. તેની પાછલી ઇંમરે કોઈએ તેને પ્રશ્ન કર્યો કે આપને બધું સુખ છે છતાં કોઈ જોવી વસ્તુ છે કે જે હજુ સુખી આપને મળી નથી ? ત્યારે હેનરીશિડ' જાંતરથી જાણતો હોય તેમ કહેવા લાગ્યો કે ભાઈ ! મારી પાસે ધન છે, ક્ષતિ' છે પણ હજુ મને માનસિક શાંતિ નથી મળી. જોવી શાંતિ આપનાર કોઈ મિત્ર મળ્યો નથી. આ દુનિયાના શ્રીમંતો અને ક્ષતિ'વંતોને જોઈને તેઓ સુખી છે એ વાત તમે જાણી જાઓ. ભૌતિક પદાર્થોના સંયોગોમાં વાસ્તવિક સુખ કે શાંતિ છે જ નહિ. તમે જ્યારે જોમની આંતરિક અશાંતિનો કંઈક કદપાંત સાંભળ્યો ત્યારે તમને જોમના બંગલા કરતાં તમારી કુંપડી વધુ સારી લાગશે. જોમની શ્રીમંતાઈ કરતાં તમારી ગરીબાઈ આશીર્વાદ રૂપ લાગશે.

તમને જોમ થશે કે શું આ જગતમાં કોઈ સાચો સુખી છે જ નહિ ? અને સુખી છે તે કોણ ? તમે જાણો છો ? “ए गतं सुखी सुणी वीतराणी” માત્ર જોકે વીતરાણી સંતો સાચા સુખી છે. એ શા માટે સુખી છે ? શું જોમને કમાવું પડતું નથી માટે સુખી છે ? “ના.” જે વિષય તુષ્ણાને પોષવા તમારે કમાવું પડે છે એ વિષય તુષ્ણા તેમને નથી. માટે સુખી છે. ઉપાસ્યાતિલજે પણ કશું છે કે

निजित मद मदनानां, बाक कायमनोविकार रहितानाम् ।

विनिवृत्त पराष्ठानामिदं, मोक्षः सुविहितानाम् ॥

જેમણે પ્રત્યંક મદ મદન ઝોટલે કામદેવને છૂતી લીધા છે, જેના મન વચ્ચન કે કાયામાંથી વિકારનું વિષ નબ યથ ગચ્છ છે, જેમણે પર પુદ્ગલની આશાઓનો ત્યાગ કરી દીધો છે તેવા મહાત્માઓ અપૂર્વ સુખી છે. આવા મહાત્માઓ શબ્દાદિ વિષયોનું પરિણામ દુઃખરૂપ સમજીને અને તેની અનિત્યતાનો વિચાર કરી, સંસારના રાગ દ્વેષમય ભયંકર દુઃખોનો ખ્યાલ કરી શરીર પર રાગ કે શત્રુ પર દોષ કરના નથી. રાગોથી વ્યથિત થતા નથી. વૃદ્ધાવસ્થાથી અકળાતા નથી અને મૃત્યુથી હરતા નથી. આવા મહાત્માઓ સાચા સુખી છે.

દેવાનુમિત્યો! વીતરાણી સંતોનો ત્યાગ ને ગૈરાગ્ય કેટલી ઉચ્ચ કોટિનો હોય છે! ભગવતી સૂત્રમાં જમાલિ કુમારનો અધિકાર આવે છે. જો જમાલિકુમાર મહાવીર પ્રભુના સંસાર પક્ષે લાણેજ થાય ને જમાઈ પણ થાય. જમાલિકુમાર ભગવાનની એક વખત વાણી સાંભળીને ગૈરાગ્યના રંગે રંગાઈ ગયા. એમના ગૈરાગ્યનું વહુન વાંચના આપણને એમ થાય કે અહાહો...શું ગૈરાગ્ય છે! મહાન રિદ્ધિ સિદ્ધિનો ત્યાગ કરી દીક્ષા લીધી. તેમની પત્નીએ પણ દીક્ષા લીધી. દીક્ષા લઈને જમાલિકુમારે વહુન જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું, પણ છેલ્લે એમનું જીવન વાંચીએ ત્યારે આંખમાં આંસુ આવી જાય.

જમાલિ અણગાર ભગવાનને પૂછે છે પ્રભુ! આપની આજ્ઞા હોય તો હું આ શિષ્યોની સાથે બહાર જનપદમાં વિચરું. આ સમયે ભગવાન મૌન રહ્યા. કારણ કે ભગવાન તો સર્વજ્ઞ હતા. તે બાબત્તાં હતાં કે જમાલિને અલગ વિચરવામાં લાભ છે કે નુકસાન? હું એને ના પાડીશ તો રહેવાનો નથી. ઝોટલે ભગવાન મૌન રહ્યા. શુદ્ધ તો શિષ્યના લાભાલાભ જોઈને આજ્ઞા આપે. શુદ્ધની આજ્ઞા ન હોય તો સેંકડો લાભના કારણને પણ વિનયવાન શિષ્ય જતા કરે પણ અવિનીત શિષ્ય સમજતો નથી. તેથી જણા કાળ સુધી સંસારમાં રખડે છે. જો રખડવું ના હોય તો શુદ્ધની આજ્ઞાનું અવશ્ય પાલન કરવું.

અનાજ દળવાની ઘંટીમાં તમે નજર કરજો. જે કાણા ઘંટીના ખીલકાનો આશ્રય લઈને રહે છે તે ખીસાતા નથી. જે ખીલો છોડીને જાય છે તે ખીસાઈ જાય છે. તેમ જો જીવને જન્મ મરણરૂપી સંસારની ચક્ષીમાં ખીસાવું ન હોય તો વીતરાગ પ્રભુની અને સદ્ગુણની આજ્ઞારૂપી ખીલકાનો અદ્વાપૂર્વક આશ્રય લઈ લે. રાજ પ્રતિક્રમણમાં શું જોલીએ બીજો. હે પ્રભુ! તં ધર્મં સદ્ગુણમિ, પતિગામિ, રોણમિ કાસેમિ પાલેમિ અણુપાલેમિ મને તારા માર્ગ ઉપર મદ્ધા યથ છે. તારા માર્ગની પ્રતીતિ યથ છે. તારો માર્ગ મને રૂચ્યો છે. દપર્યો છે. તારા ધર્મની હું પાલના કરું છું. વિશેષ પ્રકારે પાળું છું. જો આ પ્રમાણે અંતઃકરણપૂર્વક જોલતા હો તો મદ્ધાનો દડો બસાબર પકેલી રાખજો. આત્મિક મદ્ધાથી ભરેલા જીવનની કિંમત છે. પરદેશથી સરસ કાયલવાળી ઘડિયાળ લાવ્યા. પણ જો

ઘડિયાળના બે કાંટા ન હોય તો ? તે ઘડિયાળની કોઈ વેલ્યુ ખરી ? ના, તેમ શુદ્ધ વચનમાં જેને અદ્દા નથી તેનું જીવન પણ કાંટા વિનાની ઘડિયાળ જેવું છે.

મહાવીર પ્રભુએ જમાલિ અણુગારની વાતમાં હકાર ન લખ્યો. મૌન રહ્યા છતાં જમાલિ અણુગારે પોતાના શિષ્ય પરિવાર સાથે વિહાર કર્યો. શુદ્ધની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવાથી કેવું ખરાબ પરિણામ આવે છે તે સાંભળ્યો. જમાલિ અણુગાર પોતાના ૫૦૦ શિષ્યો સાથે આમાનુશ્રામ તપ ત્યાગપૂર્વક વિચરતા એક વખત તેમના શરીરમાં રોગ ઉત્પન્ન થયો. બેસવાની શક્તિ ના રહી ત્યારે પોતાના શિષ્યોને કહ્યું કે મારા માટે સંથારો તૈયાર કરો વિનયવંત શિષ્યો તરત સંથારો તૈયાર કરવા લાગ્યા. જમાલિ અણુગારે પૂછ્યું કે સંથારો તૈયાર થયો ? શિષ્યોએ કહ્યું—હા, શુદ્ધેવ. ક્ષણ છેડો બરાવવાનો સ્કેજ બાકી હતો. આથી જમાલિ અણુગારને થયું કે “કહે માણે કહે” એ વાત મિથ્યા છે.

દેવાનુમિત્રો ! જુઓ, જમાલિ અણુગારે ૧૧ અંગનું જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. એમનું જ્ઞાન સમજણપૂર્વકનું હતું. જ્ઞાન સાથે ક્રિયા હતી. અદ્દા મજબૂત હતી. ચારિત્ર સાથે તપ પણ હતો. છતાં સ્કેજ નિમિત્ત મળતાં એમની અદ્દા ફરી ગઈ. તેમના કેટલાક શિષ્યોને આ વાત ડ્રી તે એમના મતમાં બળી ગયા. અને જેમને ન ડ્રી તે પાછા ભગવાન પાસે ચાલ્યા ગયા. તેમના મતમાં પ્રિયકથના સાધ્વી પણ બળ્યા હતા. એક વખત તે સાધ્વીજી આમાનુશ્રામ વિહાર કરતાં જ્યાં ચક્રાલ કુંભાર આવકે હતા તે બામમાં પધાર્યા. આ આવકે પૂછે ખરીરવંત હતો. એને ખબર હતી કે આ સાધ્વીજી જમાલિના મતમાં ભળેલાં છે. હું એને ઠેકાણે લાવું, ચક્રાલે તેમને આહાર પાણી વહોરાવ્યા. ત્યારબાદ તેમને ઠેકાણે લાવવા ચક્રાલે એની પછેડીને પાછળથી સ્કેજ સળગાવી.

એ સમજતાં હતાં કે સાધુ અગ્નિનો સ્પર્શ ન કરે. હું એનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરીશ પણ એને સુધારું, જ્યાં પછેડી સળગી ત્યાં પ્રિયકથના સાધ્વીજી બોલી ઉઠ્યા. મારી પછેડી સળગી. ત્યારે ચક્રાલજીએ ધડાકે હાથે કહી દીધું—સાધ્વીજી ! તમે એમ નહિ બોલી શકો. કારણ કે તમારા મત પ્રમાણે પછેડી આખી બળી જાય ત્યારે તમે કહી શકો કે મારી પછેડી સળગી. કારણ કે તમે બળવા માંડ્યું ત્યારથી બળ્યું એમ ભગવાનના વચનને માનતા નથી. સમજો. સાળવી સાડી વણવા બેઠો. હલ્લુ એક બજ સાડી વણી નથી પણ કોઈ પૂછે કે શું કરો છો ? તો કહેશે કે હું સાડી વણુ છું. આ બ્યવહાર ભાષા છે. એ બોલી નથી. ચક્રાલજીની અદ્દા મજબૂત હતી. સાધ્વીજીને જઠબાતોડ જવાબ હતાં પાછા ન પડ્યા. પણ આજના આવકો તો ચાસનમાં સડો પેસે તો એને ચક્રાલેવે હે છે. ‘ચકલી હે ચકલે દો’ પણ સડો નાબૂદ કરવાની તાકાત નથી. આવકો તો સાધુના અન્માયિયા છે. સાધુ એ અદ્દામાં કે આચારમાં ચિથિલ બને તો ખૂણામાં બેસાડી શિખામણુ દે અને સડો નાબૂદ કરાવે.

અહીં શકરાલે સાધ્વીજીને કહી દીધું કે તમારા મત પ્રમાણે આમ ન જોવી શકાય. સાધ્વીજી તરત થદ્ધામાં સ્થિર થઈ ગયા ને ભગવાનનો મન સ્વીકારી લીધો ને કહ્યું. શકરાલજી ! તમને ધન્ય છે. તમે મને પડની બચાવી છે. જોમ કહીને તે ગયા. ત્યાર પછી જમાલિ અણુગાર પાસે આવીને કહે છે હે મહારાજ ! આપનો માનેલો મન મિલ્યા છે. તેને છોડી દો. અને ભગવાનના વચન ત્રિકાળી સત્ય છે. તેને અંગીકાર કરો. ઘણું સમજાવ્યા પછી પોતાનો મન ન છોડ્યો ત્યારે સાધ્વીજીએ કહી દીધું કે હે જમાલિ અણુગાર ! ભગડી ગયેલા દૂધ કે દહીંને કોઈ સંગ્રહનું નથી પણ ફેંકી દે છે તેમ હું પણ તમને ત્રિવિધે ત્રિવિધે વેાસરાવી દઉં છું. જોમ કહીને ચાલ્યા ગયા.

જેટરીના શેલમાં જો પાવર ન હોય તો તમે શેલ રાખો કે ફેંકી દો ? ફેંકી દોને ? પાવર હોય તો જ જોને સાચવો છો. તેમ જોના દિલમાં ભગવાનના વચનોની શ્રદ્ધાનો પાવર નથી તેને કોણ રાખે ? જોમ જઈમાંથી કાંકરા ફેંકાઈ જાય છે તેમ જમાલિ અણુગાર ફેંકાઈ ગયા. સ્કેન્ડ ઉત્સુકની પ્રશ્નપણા કરી તો નિન્દુવ બની ગયા ને અંતિમ સમયે કાળધર્મ પાત્રી કિલ્લિપીમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. હું તો તમને કહું છું કે ભગવાનના ચિદ્દાતોલું જ્ઞાન ખૂબ ગહન છે. તમને સમજાય તેટલું સમજજો. ન સમજાય તો ભગવાને કહ્યું છે તે સત્ય છે. હું નથી સમજી શકતો તે મારી ખાતરી છે. પણ ભગવાનના વચનમાં કહી શકા કરશે. નહિ, ને શ્રદ્ધામાં જરાપણ લીલા ન પડશે. જે ભગવાનના વચનમાં શ્રદ્ધા રાખે છે તે આત્માઓ ભવસાગર તરી જાય છે.

અહીં શારદા નગરીમાં નેમનાથ ભગવાન પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત પધાર્યા છે અને જીવાનમાં જીતાર્યા છે. ત્યાં શું બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

ચારિત્ર : સ્વયંવરમંડપમાં આવતાં પહેલાં દ્રૌપદીએ કરેલી કામદેવની પૂજા : દ્રૌપદીએ જ્ઞાન આદિ કરીને સર્વપ્રથમ કામદેવની પૂજા કરી, અને સ્તુતિ કરીને વરદાન માંગ્યું કે હે દેવ ! મને હંચિત્ત દિવ્યવર મળે એવું વરદાન આપજો. ત્યાર પછી અતુપમ રૂપથી શોભતી નવચુવાન દ્રૌપદીને તેની હાસીઓ ખૂબ સુંદર રીતે શણગારવા લાગી.

કરકંકણ પાવો મેં બીછા, સુદા અંશુલી માધ,

બીની સાદી તન ચેં સોઢે, કેજજલ નૈન સરાઈ હો...સ્વયંવર

અંદ્ર જેવું જેવું સુખકું શોભે છે. મુખ જેવી જેવી આંખો છે, હાડમની કળી જેવા હાંત છે. અને કોયલ જેવા કંઠ છે. જો વચન જોલે ત્યારે જાણે સુખમાંથી અમી અમી હોય તેમ લાગતું હતું તેવી દ્રૌપદી ને હાસીઓ વિવિધ પ્રકારના વસ્ત્રાભૂષણો પહેરાવવા લાગી. માણું જોળી અંજીકામાં કુલની વેણી પહેરાવી. કાનમાં ઉત્તમ પ્રકારના રત્નોથી જડેલા કુંડળ પહેરાવ્યાં, કંઠમાં સાતસેરા, નવસેરા મણી ને મોતીના હાર

પહેરાવ્યાં. હાથમાં કકણ, આંગળીઓએ વીંટી, કેડે કંઠોરો પહેરાવ્યો, ને પગમાં જાંઘર પહેરાવ્યા, આંખમાં કાજળ આંચ્યું. કપાળમાં તિલકે કચું, અને ઝીણી મુલાયમ સાદી પહેરાવી, એક તો અથાગ રૂપ હતું, તેમાં વિવિધ પ્રકારના ચણગાર સળે એટલે શોભામાં શું બાકી રહે ! દ્રૌપદી રતિસુંદરી જેવી શોભવા લાગી, સંપૂર્ણ ચણગાર સભાઈ ગયા બાદ દ્રૌપદી તેની સાહેલીઓ સાથે તેની માતા પાસે આવી અને માતા ને પગે લાગી, ત્યારે માતાએ શું કહ્યું.

મન માનો વર લેના તુ યૌ, જનની કે આશિષ,
ફિર રથ માંઈ યેઠી મોહસે. ધરા ધ્યાન જગદીશ હો...મોતા

મંડપમાં જતાં માતાએ આપેલ આશિષ :- હે મારી વહાલી પુત્રી ! તું ઇચ્છિત વરને પ્રાપ્ત કરજે, એમ કહી માથે હાથ મૂકીને આશીષ આપી. માતાની આશીષ લઈ દ્રૌપદી રથમાં બેઠી. તેને બેસવાનો રથ પશુ જૂળ ચણગારો હતો. રથને સોના રૂપાની કુલરીઓ બાંધી હતી, રથમાં બેસી દ્રૌપદીએ પ્રણવું ધ્યાન-સ્મરણ કયું. ખુદ દ્રૌપદીને! ભાઈ મુષ્ટધુન્ન કુમાર રથનો સારથી બન્યો હતો. રણઝણ કરતો રથ આલ્યો. પાછળ ઝીંઝો મંગલ બીંટો બાઈ રહી છે. વાલિંગ્રો વાગે છે. જૂળ ધામધૂમથી રૂમરૂમ કરી દ્રૌપદીને સ્વંબર મંડપમાં લાવ્યા. ત્યાં દ્રૌપદીએ મંડપમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં બધા રાજાઓની એક સાથે તેના ઉપર દ્રષ્ટિ પડી. બધે આકાશમાંથી ઈન્દ્રાણી ઉતરી ન હોય ! સૌ રાજાઓ પ્રણવે પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા કે આ દ્રૌપદી અમને મળજો. દ્રૌપદીએ પણ સ્વયંવર મંડપમાં બધા રાજાઓ તરફ દ્રષ્ટિ ફેંકી તો બધા રાજાઓમાં ફેવ કુમાર જેવા શોભતા મનોહર અકૃતિવાળા પાંડુરાજના પાંચ પુત્રોને જોયા. તેમાં તેણે મન કરી ગયું, પણ તેમના પહેલાં બીજા બધાં રાજાઓ બેઠેલા છે. એ રાધાવેષ કરે તો પિતાની બહેરાવ પ્રમાણે તેમને જ વરમાળા પહેરાવવી પડે. તેણે રિહમાં કુંચ થયું, પણ પ્રણવે પ્રાર્થના કરવી તે સ્થંભ પાસે જીવી રહી. એટલે તેણે પ્રતિજિંબ સ્થંભમાં પકવા લાગ્યું. તેમાં એક દ્રૌપદી અનેક દેખાવા લાગી. આ જોઈને સૌ સ્તબ્ધ બની ગયા. વાતાવરણ ચાંત બની ગયું. ત્યારે મુષ્ટધુન્ન કુમાર જ્યો થઈને કહે છે કે મિથિરા મહેમાનો ! સાંભળો. અમારા કુળના અલંકાર રૂપ દેવતાઓથી સેવાયેલ આ ધનુષ્યને ઉઠાવી જે રાધાવેષ કરશે તેમને આ અદ્ભૂત રૂપ અને શુભોર્થી મુક્ત મારી લાઠી બહેન વરમાળા પહેરાવશે. આટલું કહી રાજકુમાર તેના આસન ઉપર બેસી ગયો.

કુમારની વાત સાંભળીને સૌથી પ્રથમ હરિતશીર્ષ દેશની મહારાજા સર્વ પ્રથમ ચોતાના આસનેથી ઉભા થયા. દ્રૌપદીની હાસી કહે છે કે કુમારી ! આ મહાન બળવાન હમકંત મહારાજા છે. પણ તેમને છીંક આવી એ અપમુક્ત ગણાય એટલે તેઓ પાછા બેસી ગયા. ત્યાં બીજા રાજા ઉભા થયા. એટલે હાસીએ કહ્યું કે સુલૌચના ! આ મધુ-રાપતિ 'વર' રાજા છે. પણ રાજા ઉભા થયા ત્યાં તેમના પગ ધ્રુજવા લાગ્યા ને વાંકા

વળી જવાથી પણ મચકોડાઈ ગયો. તેથી બધા રાજાઓ હસવા લાગ્યા. તે શરમિંદા બનીને ઊંચી ગયા. ત્યાં વિરાટ દેશના મહારાજા ઉભા થવા ગયા ત્યાં તેમને મૂર્છા આવી ગઈ. શરીર પચીનાથી રેખરેખ થઈ ગયું તેથી તે ઊંચી ગયા. પછી આનંદીપુરના મહારાજા 'શક્ય' ઉઠ્યા ને સ્થંભ તરફ જવા માટે પણ ભરે છે ત્યાં ચીકણી જમીન ઉપર પણ ખસી ગયો ને પડી ગયા. ત્યાં જશસંઘનો પુત્ર ચક્રદેવ ઉઠ્યો ને રાધાવેધ કરવા માટે ગયો પણ સ્વર્ગ જેવું ધનુષ્ય ભેળું ને હરી ગયો. ઝોટલે ઉદાસ થઈને પાછો ફર્યો હાસી ઝોકે પછી ઝોકે રાજના નામ બોલીને તેના ગુણગાન કરતી કૌપરીને જાળ-ખાણ આપતી જાય છે.

હવે અંદેરીપતિ શૂરવીર શિશુપાલ રાજા ઉઠ્યા. જેમણે રૂઢાણીના હરણ સમયે કૃષ્ણના મનમાં પણ શંકા ઉત્પન્ન કરી હતી, પણ કોણ બાંહે ને ધનુષ્ય ઉઠાવવાની કિંમત કરી શકતો નથી. ઝોટલામાં મૃતરાજનો પુત્ર દુર્યોધન અભિમન્યુની છાતી કુલાવતો ઉભો થયો. સ્થંભ પાસે જઈ ધનુષ્ય હાથમાં લેવા ગયો પણ ધનુષ્યને ચાડી શક્યો નહિ. ઝોટલે નમન કરીને પાછો ફર્યો. સૌ રાજાઓ હસવા લાગ્યા. ત્યાર પછી ધનુર્વિદ્યામાં પ્રવીણ અંગદેશના કણ્ઠ રાજા ઉઠ્યા.

કણ્ઠ મૂળ પરાક્રમી હતો. હાસીએ કણ્ઠ કે અત્યારે આના જેવો બીજો કોઈ ધનુર્ધારી નથી, ધનુર્વિદ્યામાં આ કણ્ઠરાજા અદ્વિતીય અને અદ્ભૂત છે. આ સાંભળીને દ્રૌપદી કુળદેવીને પ્રાર્થના કરવા લાગી કે માતા ! હું મનથી પાંડવોને વરી ચૂકી છું. જો જ મારા પતિ થાય. કણ્ઠે વળી સુરકેલીથી ધનુષ્ય ઉઠાવ્યું પણ રાધાવેધ ન કરી શક્યા. આ રીતે રાધાવેધ કરવા માટે વળાં રાજાઓ ઉભા થયા. બધાએ ચોતાની શક્તિનો અજમાશ કર્યો પણ કોઈ રાધાવેધ કરી શક્યું નહિ. સૌ ઉદાસ બનીને ઊંચી ગયા. છેવટે કૃષ્ણ અને તેમના પુત્રોનો વારો આવ્યો. ત્યારે કૃષ્ણે સંકેત કર્યો ઝોટલે શાંખ પ્રધૂન આદિ કુમારો ઉઠ્યા નહિ. કૃષ્ણે સુઠ પણ ન ઉઠ્યા, અને પાંડવોને રાધાવેધ કરવા જવા માટે સંકેત કર્યો.

કૃષ્ણ મહારાજાઓ પાંડવ પુત્રને કરેલો સંકેત : બંધુઓ ! કૃષ્ણવાસુદેવની દંષ્ટિ કેટલી વિશાળ છે ! ચોતે ચોગ્ય કોવા છતાં નિચાર કર્યો કે આ કન્યા તો પાંડવોને ચોગ્ય છે ઝોટલે કૃષ્ણનો સંકેત થતાં, મનમાં આનંદ પામતાં પાંચે પાંડવો ધનુષ્ય તરફ ચાલ્યા. જેમ પાંચે ઇન્દ્રિયોથી શરીર શોભે છે તેમ પાંડુરાજા પાંચ પુત્રોથી શોભતા હતા. પાંચે સ્થંભ પાસે આબ્યા. તેમાં અર્જુનને સર્વ પ્રથમ પિતાળ, કૃષ્ણે આદિ વડીલોને વિનયપૂર્વક નમન કર્યું, પછી ધનુષ્ય ઉઠાવવા જાય છે ત્યાં શું બને છે ?

લીએ હાથમાં ગદા લઈને બધા રાજાઓને ઉદેશીને કણ્ઠ કે હે મહારાજાઓ ! મારી ઝોક વાત સાંભળો. મારો ભાઈ અર્જુન ધનુષ્ય ચલાવીને રાધાવેધ કરશે પછી બે

તેના ઉપર કોઈ કચવાટ કરશે કે તોફાન કરશે તો આ મારી ગદાથી એનું માથું ફેલી નાખીશ. આ પ્રમાણે બીસે કહ્યા પછી અર્જુન બિનેશ્વર પ્રભુનું ધ્યાન ધરીને કમળની નાળની માફક ધનુષ્ય હાથમાં લીધું ને બાણ ચઢાવી ટંકાર કર્યો. ત્યારે આકાશમાં એવો અવાજ થયો કે ધરતી ધ્રુવ છડી, પર્વતના શિખરો તૂટી ગયા. હાથીઓ પોતાના સ્થાન છોડીને ભાગવા લાગ્યા. અર્જુને નીચે તેલથી ભરેલા કુંડમાં રાધાનું પ્રતિબિંબ જોઈ લક્ષ્મિન્દુ તાકી ભેતભેતામાં રાધાની જમણી આંખ વીંધી નાંખી.

પુણ્યમાલ સુખમાલ હાથસે, અર્જુન કૈ પહનાઈ,
વરમાલા નિહાન યોગ, પાંચો કે ગલે દિખાઈ હો....શ્રોતા

અર્જુનનો જમજમકાર : અર્જુને રાધાવેધ કર્યો તે વખતે સ્વયંવરમંડપમાં બેઠેલા રાજાઓએ અર્જુનનો જયજયકાર બોલાવ્યો, અને આકાશમાંથી દેવોએ પુણ્ય-વૃષ્ટિ કરી. વાલ્મીકે વાગવા લાગ્યા, અને દ્રૌપદી પણ રૂંધટમાંથી અર્જુનને બોલેને જૂળ આનંદ પામી અને સુકોમળ હાથથી જૂળ પ્રેમપૂર્વક તેણે અર્જુનના ગળામાં વરમાળા પહેરાવી. બે કે દ્રૌપદીને તો પાંચે પાંડવોને વરમાળા પહેરાવવાની ઈચ્છા થઈ હતી પણ હોક બચકાર સારો ન હોવાય એટલે અર્જુનને પહેરાવી. પણ પૂર્વભવના નિયામકને કારણે પાંચે પાંડવના ગળામાં વરમાળા પહેરાવેલી સ્વેદે બોલે. આ સમયે આકાશવાણી થઈ કે હે દ્રૌપદી ! તે જે કંઈ કહ્યું છે તે ચોખ્ય કહ્યું છે. તારે હરવાની જરૂર નથી.

આ તરફ બીજા રાજાઓ અને પ્રજાજનો સૌને આશ્ચર્ય થયું કે આ શું ? કન્યા તો જોકજ છે ને પાંચે પાંડવોના ગળામાં વરમાળા પહેરાવી છે. જોક પતિને પાંચ પત્ની હોય પણ પાંચ પતિને જોક પત્ની ન હોય. દુપહરાજા પણ મૂંઝવણમાં પડ્યા કે મારી દીકરી તો જોક છે ને પાંચને કેવી રીતે પરણાવું ? બહું ખોટું થયું. આમ ચિંતાતુર બન્યા છે. બરાબર તે સમયે જોક જંઘાચરણ સુનિ આકાશમાંથી ઉતર્યાં એમને બોલે કૃષ્ણ આદિ બધા રાજાઓ ઉભા થઈ બધા ને સુનિને વિકણ્ણતોના પાક લાણી વંદન કર્યા ને બોલ્યા. આજે અમારા ધન્ય ભાગ્ય કે છકાયના રક્ષક એવા આપના અમને હર્શન થયા. એમ કહીને સુનિને બેસાડી સુખશાતા પૂછીને વિનયપૂર્વક પ્રશ્ન પૂછ્યો કે આ દ્રૌપદીએ પાંચને વરમાળા પહેરાવી છે તો શું તેને પાંચ પતિ થશે ? હવે સુનિ તેમને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

અનંત કહ્યુનીધિ, ત્રીલોક્ય પ્રકાશક, તીર્થંકર સગવંતોએ જગતના લેવોના ઉદ્ધાર માટે સિદ્ધાંતની વાણી પ્રકાશી. લગવાનના વચનામૃતો ત્રણે કાળે સત્ય છે. તેમાં લેવને સર્વપ્રથમ અદ્વા થવી જોઈએ. અદ્વા વિના અમે તેટલી ક્રિયા કરે, તપ-જપ વાંચન, મનન બધું કરે પણ તેમાં જે ઉલ્કૃષ્ટ રસ આવવો જોઈએ તે નહિ આવે. અદ્વા વિનાની ક્રિયા વિગેરે ધર્માત્મકાનોથી પુણ્ય બંધાશે પણ કર્મની નિર્જા નહિ થાય. અદ્વામાં અજ્ઞેય શક્તિ રહેલી છે. અદ્વાસહિત ક્રિયા કરવાથી કર્મના ગંજના ગંજ તુટી જાય છે. મોટા પહોડ જેવા પથ્થરોને તોડવા હોય તો વૈજ્ઞાનિકો દાફગોળા મૂકે છે. તેનાથી મોટા અને મજબૂત પથ્થરોના ચૂરેચૂરા થઈ જાય છે. તે રીતે વીનરાગ પ્રભુદ્વં એક વચન પણ આપણું હૃદય-મંદિરમાં જડાઈ જાય તો આત્મા ઉપર લાગેલા કોર કમોના ચૂરેચૂરા થઈ જાય. પણ ઝાંપી કહે છે કે “સદ્વા પરમ દુલ્લભ” લેવને અદ્વા થવી પરમ દુર્લભ છે. જેમ દાફગોળામાં મોટા મોટા પથ્થરોનાં ચૂરેચૂરા કરવાની શક્તિ છે તેનાથી અનંતગણી શક્તિ વિનેશ્વરદેવના વચનમાં છે. વૈદ્યણીયા ચારના દિલમાં અનિવરણે એક વચન જડાઈ ગયું તો કેદમાંથી છૂટકારો થઈ ગયો. તો જેના દિલમાં અદ્વાપૂર્વક વિનવાણીનો રણકાર થાય તેની લવોલવની કેદમાંથી મુક્તિ થાય કે નહિ ? એવા વણું લેવો પ્રભુના વચન ઉપર અદ્વા કરીને તરી જાય છે.

બંધુઓ ! અદ્વા એ અસીધ સંલેખની છે. અદ્વા લેખનમાં અગત્યનો સાગ લજવે છે. તમારા સંસારના બ્યવહારમાં પણ અદ્વા વિના કામ ચાલતું નથી. વિશ્વાસ વિના ઘર કે દુકાન ચાલતાં નથી. જુઓ, તમે દુકાનમાં લાખોનો માલ ભર્યો હોય છે પણ સાંજે તાણું લગાવીને ઘેર આવો છો ને ? કે બધો માલ ઘેર લઈને આવો છો ? “ના” રોજ કેટલો માલ ઘેર લવાય ? ત્યાં અદ્વાથી તાણું લગાવો છો. મહેનો બહારગામ જઈ હોય તો મુનિમના ભરોસે દુકાન મૂકીને જાય છે ને ? કેાઇ વહેપારીને ઝોળખતા નથી હોતા પણ અદ્વાથી તેની સાથે લાખોના સોજા કરે છે ને ? બહેતોને બે ત્રણ કલાક બહાર જતું હોય તો તે લાકું લાદ્યું ઘર થાલીના ભરોસે મૂકીને જાય છે ને ? શરીરમાં દર્દ થાય ત્યારે ડોક્ટર પાસે જાય છે. ત્યારે ડોક્ટર ઉપર અદ્વા રાખો છો ને ? કેાટમાં કેસ દાખલ કરવો હોય તો અસીલ વસીલ પાસે જાય છે. વિશ્વાસને જોના શિક્ષક ઉપર વિશ્વાસ રાખવો પડે છે. આ રીતે દુનિયામાં સર્વત્ર વિશ્વાસથી બ્યવહાર ચાલે છે. તો વિચાર કરો કે જે સગવંતના વચનામૃતોમાં અજ્ઞેય શક્તિ છે તેમના ઉપર, તેમના વચન ઉપર, તેમના પ્રવૃત્તિ ધર્મ ઉપર અને તેમના સંતો ઉપર આપણને કેટલી અદ્વા હોવી જોઈએ !

બીજા માણસો ઉપર વિશ્વાસ મૂકો છો પણ ક્યારેક તે ધનની લાલચમાં વિશ્વાસ-ઘાત કરી બેસે છે. ઝરણ કે જગત સ્વાર્થી છે. પણ જેને કેાઈના ઉપર રાગ નથી કે કેાઈના પ્રત્યે દ્વેષ નથી કે કેાઈ બાતને સ્વાર્થ નથી, કેવળ પરમાર્થ દષ્ટિથી જગતના

લવોનું ભદ્રું કરવાની ભવ્ય ભાવના છે તે સદ્ભાવનાથી ચોતે તપ ધ્યાન આદિ કઠોર સાધનાઓ કરી ઘાતી કર્મોના ફુંગારને લેદી કેવળજ્ઞાનનો પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરી જગતના ખૂણે ખૂણે વિચરી જગતના લવોને જોધ આપે છે. તેમના વચનામૃતો ઉપર આપણને અતૂટ શ્રદ્ધા થતી બાઈએ.

આપણને અંતગઠ સૂત્રનો અધિકાર ચાલે છે, કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના પ્રકાશથી દીપતા નેમનાથ ભગવાન દ્વારકા નગરીમાં પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત પધાર્યા, તે વખતે સોળ હજાર દેશના સમ્રાટ કૃષ્ણ વાસુદેવને વનપાલક સમાચાર આપે છે કે હે મહારાજા ! જેની આપ આતુરનાપૂર્વક પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા છે તેવા ત્રિલોકીનાથ દ્વારકા નગરીના ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે. આ સાંભળતાં સમ્યક્દષ્ટિ આત્મા જોવા કૃષ્ણ વાસુદેવને જે હર્ષ થયો તે અવલુનીય હતો. પ્રભુ પધાર્યાની વધામણી સાંભળીને કૃષ્ણ વાસુદેવ વિચાર કરવા લાગ્યા કે અહો ! જેમણે કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પ્રગટ કરી આત્માના અનંત સુખની પ્રાપ્તિ કરી છે તેવા પરમાત્મા નેમનાથ પ્રભુ મારા આંખણે પધાર્યા છે તો હું જલ્દી તેમના દર્શન કરવા બાઈ. તેમનો હર્ષ સમાતો નથી. હર્ષમાં તેમણે વધામણી આપનાર વનપાલકને મૂલ્યવાન વત્તાભૂષણો આપી તેની ભૂખ ભાંગી નાંખી. જોનો હર્ષ પશુ જોના હૃદય સાગરમાં સમાતો નથી. અહો ! પ્રભુ પધાર્યાની વધામણી આપવામાં આટલો ગધો લાભ ? તો જોમની ઉપાસના કરવાથી કેટલો લાભ થાય ? જોમ વિચાર કરતો ચાલ્યો ગયો.

કૃષ્ણ મહારાજાના ઉલ્લાસનું તો પૂછવું જ શું ? જેમ શરદ પૂર્ણિમાનો અંદ્ર આકાશમાં ઉચે ચઢે તેમ સાગર ઉછાળા મારે છે તે રીતે કૃષ્ણને હૃદયકૃષી સાગર પ્રભુના આગમનના સમાચાર સાંભળીને ઉછાળા મારે છે. જોમના હૃદયમાં હર્ષ સમાતો નથી. રોમાંચિતે લેદીને બહાર નીકળી બાય છે. મનમાં વિચાર કરે છે. અહો પ્રભુ ! આપની વધામણીથી વનપાલકની જન્મની ભૂખ ભાંગી પશુ મારે તો આપના દર્શન કરી ભવોભવની ભૂખ ભાંગવાની છે. ભૌતિક સંપત્તિ ગમે તેટલી પ્રાપ્ત કરી પશુ તેનાથી કંઈ મારી જન્મમરણની હરિદ્રતા ટળે ખરી ? ‘ના’ આત્માને તૃપ્તિ થાય ખરી ? ‘ના’ સાચી હરિદ્રતા ટાળનાર તમે છે. જેણે ખરા અંતઃકરણપૂર્વક આપના દર્શન કર્યા તેના માટે આ સંસારમાં જોવી કંઈ ચીજ છે કે તેના ઉપર મીઠું માંઠે ને આનંદ થાય ? અર્થાત્ આપના દર્શનથી અધિકે બીજી કંઈ ચીજ આ દુનિયામાં નથી. ભગવાન પધાર્યાના સમાચાર મળતાં સિંહાસન ઉપરથી ઉતરી સાત આઠ પગલા આગળ જઈ વંદન કરીને સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે ધન્ય છે તે માનવીને કે જે મનુષ્ય જન્મ પામીને આપનાં દર્શન કરી નેત્ર પવિત્ર કરે છે. આપની વાણી સાંભળી કણું પવિત્ર કરે છે અને આપની વાણી અંતરમાં ઉતારી ભવસાગર તરી બાય છે. આપના શરણે જે સુખ અને શાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે તેવું સુખ ને શાંતિ બીજે કયાંય પ્રાપ્ત થતા નથી માટે તારા વચનમાં જ શ્રદ્ધા કરવા જેવી છે, અને તારા ઉપર જેટલો વિશ્વાસ છે, તારા વચન ઉપર જેટલી શ્રદ્ધા છે તેટલી શ્રદ્ધા આ સંસારમાં બીજે કયાંય નથી.

પ્રભુ એક જ શ્રદ્ધા છે તારા વચનની રે, નથી ગમતું ખીજતું નામ જિનરાજ-એકજ
અનંત જન્મોની રચસ બૂઝાવી, મારે પીવા છે અમૃતના ખ્યાલ

હે પ્રભુ! તને જોયા પછી મને જા. સંસારમાં ખીજ કેઈને જોવાની જરૂર નથી.
તારી વાણી રૂપી અમૃતવૃં પાન કરી મારે આત્માનું અનંત અવ્યાબાધ સુખ પ્રાપ્ત
કરવું છે. તારા નામની મને રહ લાગી છે. મારે હવે ખીજ કેઈનું કામ નથી, આપને
એક વખત અનિમેષ દષ્ટિથી જોયા પછી મનુષ્યની આંખો ખીજે કયાંય ઠરતી નથી.
એક વખત જેણે ક્ષીર સમુદ્રનાં મીઠા પાણી પીધાં તેને લવણ સમુદ્રનું ખાતું પાણી
લાવે ખરું? “ના”. જેને સાચા હીરાની પીછાણ ન હોય તે કાચના ટુકડાને હીરા
માનીને તિલ્લેરીમાં સંઘડે પણ જ્યારે તે માનવી સાચો ઝવેરી ખની જાય ત્યારે તે
કાચના ટુકડાને તિલ્લેરીમાં રાખે? “ના”. પછી તો ફેંકી દે. તેમ કૃષ્ણ વાસુદેવ કહે
છે પ્રભુ! તમે મને મળ્યા પછી મને ખીજે કયાંય ગમતું નથી. નમારા વચન સાંભળ્યા
પછી ખીજું કંઈ સાંભળવું ગમતું નથી. આ સંસારના ભૌતિક પદાર્થો હવે તુલ્ય દેખાય
છે. જોવો કેણુ મૂખ કોય કે ક્ષીર સમુદ્રના મીઠા પાણીને છોડીને લવણ સમુદ્રના
ખારા પાણી પીવા જાય? દૂધપાક પૂરીતું લોજન છોડી સૂકો રોટલો ખાવા જાય?
કોહીનૂર છોડીને કંકર વીણવા જાય? અહો ભગવાન! તમારા સંતો પણ જ્ઞાન-ધ્યાન
અને સ્વાધ્યાયમાં કેટલા હીન છે! તેમને આત્મકથ્યાણુ સિવાય ખીજ કેઈ ચિંતા કે
વાત નથી.

બંધુઓ! કેવો રૂઝો જિનધર્મ છે અને સાધુપણમાં તો કેટલી દહેર છે! પાંચ
ઈન્દ્રિયના વિષયો છતાંય અને મન ઉપર કંટોલ રાખી શકે તેને માટે સાધુપણુ દહેલ
છે. જે સંસાર છોડીને સાધુ બને છે તેને તમે કહો છો કે મહારાજ! ધન્ય છે તમને
તમે નાની ઉંમરમાં સંસાર છોડી સાધુ બન્યા. ચરણમાં પડીને લળી લળીને વંદન
કરો. કેટલા શુદ્ધ ભાવથી આહાર, પાણી, વસ્ત્ર વિગેરે વહોરવો છો. આટલું આપીને
સંતોના તમે ઉપકાર માનો છો કે આજે અમારા ધન્ય ભાગ્ય કે આપે અમારા ઉપર
કૃપા કરીને અમને લાભ આપ્યો. અમારું અન્ન અને ધન પવિત્ર થયું. જોલો ચારિત્રને
કેટલો પ્રભાવ છે! સંતો ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે વિચરે તો અનંતા કર્મોની નિર્જરા
કરે. જોલો તમારા સંસારમાં આવો લાભ છે! પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયોમાં મસ્ત બની
વિભાવના વંદોળે ચઢી અનંતો કાળ છવ રળકયો. હવે જો તમને વીતરાજ વચનમાં સચોટ
શ્રદ્ધા થઈ હોય તો પાંચ ઈન્દ્રિયના વિષયો ઉપર વિજય મેળવો. જો ઈન્દ્રિયો ઉપર
કંટોલ નહિ રાખો તો તે કુળંતિમાં લઈ જશે. માટે સમજો એક ન્યાય આપું.

રાજાઓના રાજ્ય સરકારે લઈ લીધા પછી જો રાજાઓને સરકાર સાલિયાણું
આપતી હતી. જે રાજાઓને સાલિયાણું આપવામાં આવતું હતું તે જ રાજાઓ જોવા
ચીન પાકિસ્તાને ભારત ઉપર આક્રમણ કર્યું ને ભારત સાથે દુશ્મનાવટ કરી. તો હવે
ભારતને મળતી તેમને સાલિયાણું આપવું ગમે? જોના શુણ્ણગાન કરવા ગમે? જોને વધુ
કમાણી થાય તેવા ઉલોગો વધારી આપે? (શિતામાંથી આવજ ના જોના માટે કંઈ ન

કરાય.) દુશ્મન ઉપર કદી ગ્રેમ આવે ? 'ના'. જોને માટે કંઈ કરી છૂટવાની હોંશ કે આનંદ તમને થાય ખરો ? "ન થાય". હવે તમને સમજાય છે ને કે દુશ્મન ઉપર ગ્રેમ ન રખાય. જોને માટે કંઈ ન કરાય. તો સમજો કે આપણો આત્મા જો ભારત છે, અને પાંચ હિન્દીયો જો ચીન અને પાકિસ્તાન છે. તેને તમારે રોજ સવાર પહે ને સાલિયાણા રૂપ ચા, દૂધ, નાસ્તો આપવો પડે. જયોરને સાંજ જમવાતુ, ઉનાળે મૂલ્યાયમ કપડાં અને શિયાળે ગરમ કપડાં, સારા સારા વસાણા આપો. નાટક સિનેમા જોવા, ફરવા ફરવાની બધી બ્યવસ્થા કરી આપવી પડે. આને માટે આટલું બધું કરવા છતાં આ પાંચ હિન્દીયો રૂપી ચીન અને પાકિસ્તાન આત્મારૂપી ભારત ઉપર આક્રમણ કરે છે. ત્યારે હિન્દીઓને આધીન બનેલ તે જીવરૂપી ભારત હારી જાય છે. તેથી સ્વભાવ ઊંડી વિભાવમાં જાય છે ને કર્મો બાંધે છે.

બંધુઓ ! જીવ જ્યાં સુધી સ્વભાવમાં સ્થિર રહે છે ત્યાં સુધી કર્મ બાંધતો નથી. વિભાવમાં જોડાય ત્યારે કર્મો બાંધે છે. આત્માને સ્વભાવમાં વસતું જો જોનો ધર્મ છે. તમને થયે કે આત્માને સ્વભાવમાં સ્થિર રાખવો જો જોનો ધર્મ છે ? હા, ધર્મ કેને કહેવાય ? તે બહો છે ? ધર્મ જો કોઈ બહારની વસ્તુ નથી ધર્મ જો પોતાની વસ્તુ છે. ધર્મ જો આત્માનો સ્વભાવ છે. શાસ્ત્રકાર કહે છે કે "વત્યુ સહાવો ધર્મો" વસ્તુનો સ્વભાવ જોતું નામ ધર્મ. જેમ કે અગ્નિમાં ઉષ્ણતા, પાણીમાં શીતળતા, આંબલીમાં ખટાશ, મરચામાં વીખાશ, મીઠામાં ખારાશ ને સાકરમાં ગળપણુ જો જોનો સ્વભાવ છે. જો પોતાનો સ્વભાવ પોતાનામાં રહે છે. સાકરમાં મીઠાશ છે તે બહારથી લાવવી પડતી નથી. મીઠાશ સાકરના ધરની છે. કોણપણુ પદાર્થ જોનો સ્વભાવ ઊંડતો નથી. હા. ત. પાણીને ગમે તેટલું ઉકાળો. હાથ ઉપર પડે તો શેલ્લા-પડી જાય જોતું ઉકળતું પાણી જો અગ્નિ ઉપર નાંખ્યો તો તે અગ્નિને હારી નાંખ્યો. જોનો મૂળ શુષ્ક શીતળતાનો હતો તે ન છેડ્યો.

આ રીતે આત્માનો સ્વભાવ આત્મામાં હોય. આત્માની બહાર ન હોય પણ ક્યારેક વિભાવ દશામાં જતાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભાદિ કષાયોમાં જોડાય છે ને દુઃખી થાય છે. અને જો સ્વભાવમાં રમણુતા કરે તો અનંત શક્તિના બળે શાન્તતા સુખ પામે છે. આત્માને વિભાવમાં લઈ જનાર દુશ્મન હિન્દીયો છે માટે જોના ઉપર કંદોલ રાખો. જોને ગમે તેટલું સાલિયાણું આપો પણ જો તમારું કિત કરનાર નથી. માટે જેમ શત્રુને હોંશથી સાલિયાણું આપતા નથી તેમ હિન્દીયો જે માંગે તે હોંશથી ન આપો, જોના તાબેદાર ન બન્યો. પણ જોને તમે તાબે કરજો. આત્મામાં જે રાગ દ્વેષ આદિ પરિણુતિઓ રૂપાય છે તે જોના પોતાના ધરની નથી પણ વિભાવના ધરની છે. ધન્ટ વસ્તુનો સચોગ થતાં આત્માને તેના પ્રત્યે રાગ થાય છે ને અનિષ્ટ વસ્તુનો સચોગ થતાં તેના ઉપર દ્વેષ થાય છે. આ બધું પર સ્વભાવના કારણે થાય છે.

વિભાવમાંથી જલ્દી મુક્ત બનવું હોય તો જિનેશ્વર દેવના વચન ઉપર શ્રદ્ધા કરો. મૂખ્ય વાસુદેવને નેમનાથ પ્રભુના વચન ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા છે. નેમનાથ ભગવાન દ્વારકા

નગરીમાં પધાર્યા છે. દ્વારકા નગરીના રાજા પુણ્યવાન છે ને જોમની પ્રજા પણ પુણ્યવાન છે. જ્યાં અવારનવાર સર્વજ્ઞ ભગવંતનું આગમન થતું હોય, ખીજા સ્ત્રી પધારતાં હોય, સુખાને દાન આપવાનો લાભ મળતો હોય, સ્વધર્મની ભક્તિ થતી હોય એના જેવું ખીજું કશું પુણ્ય છે. એના જેવું ખીજું કશું લાભ્ય જોઈએ ?

જોકે ગામમાં જોકે લાજ માણસોની વસ્તી હતી. જેમાં ૨૫૦૦ ઘર હોવાના હતાં. ખીજી વસ્તી બહુ જોાઈ હતી. એ ગામમાં બધા હોનોએ લોગા થઈને સંઘમાં બંધારણ કશું કે આપણા ગામમાં જે કોઈ દુઃખી નિરાધાર આપણો સ્વધર્મી બંધુ આવે તેને ઘર દીઠ એકેક રૂપિયો ને એકેક ઇંટ આપવી. જોકે વખત જોકે આવક કમોઢયે ગરીબ બની ગયો. તે ધર્મમાં દૃઢ હતો. હજારો સ્વધર્મી બંધુઓની તેણે સેવા કરી હતી. પણ ક્યારેય કર્મનો ઉદય થાય છે તે કહેવાતું નથી. આજે આપણે જોઈએ છીએ કે જેની પેઢી ઉપર દીકરાને નોકરી મૂકવા માટે કાલાવાલા કરવા પડતા હતા તે ચોંટના દીકરાને નોકરને ત્યાં કાલાવાલા કરવા પડે છે. આ આવકની એવી સ્થિતિ થઈ. તે લણો દુઃખી થઈ ગયો. પણ ધર્મની શ્રદ્ધા તો તેણે ના છોડી. ગામમાં કોઈએ આશ્રય ના આપ્યો એટલે ગામ છોડીને ફરતો ફરતો આ ગામમાં આવ્યો.

બંધુઓ ! ભગવાનનો આવક કર્મના ઉદયથી દુઃખી હોય પણ દીન ના હોય. તે પોતાના કર્મનો ઉદય સમજે ને વિચાર કરે કે,

કહી જો ગરીબી રહાવે મને, અગર જો અમીરી હસાવે મને,

મારા હૃદયમાં ઉતરજો પ્રભુ, કે ઘટમાળની આ શુભામી ભૂદીને તરોને લગુ...કહી. સમજાણું તમને ? વીતરાગનો આવક ગમે તેવી ગરીબી આવે તો રહે નહિ ને અમીરીમાં મલકે નહિ. અભિમાન રૂપી પવનથી ફુલાય નહિ. જો તો એજ વિચારે કે હે ભગવાન ! મારા હૃદયમાં જો લાવ ઉતરજો કે હું દુઃખમાં દીન ન બનું ને સુખમાં દીન ન બનું અને તરોને ક્યારે પણ ભૂલું નહિ.

આ દુઃખી આવક પણ આવું વિચારવા લાગ્યો. આ અભણ ગામમાં તેને કોઈ જોળખાણ કે પીછાણ નથી. એટલે ગામ વચ્ચે ચોરો હતો ત્યાં આવીને જોકો. જયોરના સમયે જોકે આવક ત્યાંથી નીકળ્યો. અભણ માણસ જોઈને તેને પૂછ્યું લાઈ ! તમે કોણ છે ને ક્યાંથી આવ્યા છો ? ત્યારે આવકે પોતાની કહાની કહી. પેલા શ્રીમંત આવક સ્વધર્મી બંધુને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. એને પ્રેમથી જમાડ્યો. સારા વજો પહેરાવ્યા અને સંઘમાં બહેરાત કરાવી કે આપણો સ્વધર્મી બંધુ દુઃખનો મારો આવ્યો છે. બહેરાત થતાં સંઘના ૨૫૦૦ સભ્યો પેલા દુઃખી આવકને એકેક રૂપિયોને ઇંટ આપી ગયા. ગરીબ આવક કહે લાઈ ! આટલું બધું મને ન હોય. મને કોઈ નોકરી આપો. કામ કરીને ખાઈશ. ત્યારે આવકે કહે છે લાઈ ! અમે કોઈ વિશેષ નથી ફરતા. આ તો અમારા સંઘનું બંધારણ છે, ને અમારી ફરજ છે. વિચાર કરો. ઘર દીઠ એકેક રૂપિયો કોઈને ભારે ન પડે ને આવનારને ૨૫૦૦ રૂપિયા મળી બધા એટલે વાત્સલિક

આલોકિકાનું સાધન થઈ જાય ને જોટલી છ'ટા મળતાં છ'ટને માટીનું ઘર પણ ઉથું મઈ જાય. જો સ્વધર્મીને કેટલી રાહત મળે ! પેલો આવક પણ વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહો ! જૈન ધર્મનો કેવો મહાન પ્રભાવ છે ! આજે હું જૈન ન હોત તો મને કેઈ પૂછત નહિ. જો આવક ત્યાં ઘર વસાવીને રહેવા લાગ્યો.

દુકમાં જૈન કુળમાં જન્મ પામવો તે મહાન પુણ્યકથ છે, તેથી અધિક જોના નાયક જૈન ધર્મી હોય તે નગરીમાં જન્મ પામવો તે વિશેષ પુણ્યવાન છે. કારણ કે રાજા ધર્મના પ્રેમી હોય તો પ્રજા પણ જોવી ધર્મ પ્રેમી હોય છે. તમે પણ જોછા પુણ્યવાન નથી. સુખઈમાં સંતો તમને ભગૃત કરવા માટે પધારે છે. માટે જાગો ને તમારું પરાક્રમ તપ અને સંયમમાં ફેરવો.

કૃષ્ણ વાસુદેવને નેમનાથ ભગવાન દ્વારકા નગરીમાં પધાર્યાની વધામની મળી. તેમણે વનપાલકને ન્યાય કરી દીધા. હવે તેમને ભગવાનના દર્શન કરવા જવાની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના જાગી છે. દ્વારકા નગરીમાં આનંદ આનંદ વર્તાઈ રહ્યો છે. હવે આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- “સુનિચો કરેણું સમાધાન : કૃષ્ણ વાસુદેવે સુનિને વંદન કરીને પૂછ્યું કે દ્રૌપદીએ અર્જુનના ગળામાં વરમાળા પહેરાવી અને પાંચના ગળામાં કેમ પડી !

અથ સુનિવર અવધિજ્ઞાનસે, કહતે હૈ ચિત્ત હાઈ,

પૂરવ જન્મ દ્રૌપદીકા, સળ સુનતે ધ્યાન હગાઈ હો...ઓતા

સુનિશ્ચર અવધિજ્ઞાની હતા. જોટલે કહે છે કે ઘણાં ભવો પહેલાં દ્રૌપદીએ નિયાહું ક્યું હતું. તે કારણથી આમ બન્યું છે. હવે તેણે નિયાહું ક્યારે અને કેવી રીતે કહ્યું તે હું તમને કહું છું. સાંભળો, સુનિ દ્રૌપદીના પૂર્વભવની વાત કરે છે તે દ્રુપદ આદિ યજ્ઞ રાજાઓએ જોકે ચિત્તે સાંભળવા લાગ્યા

આ ભારત ક્ષેત્રમાં ચંપાપુરી નામની વિશાળ નગરી હતી. તે નગરીમાં સોમદેવ, સોમભૂતિ અને સોમહત્ત નામનાં ત્રણ સહોદર ભાઈઓ વસતાં હતા. તેમને અનુક્રમે નાગમ્ત્રી, ભૂતમ્ત્રી અને ચક્ષુમ્ત્રી નામની પત્નીઓ હતી. જોકે બીજામાં પરસ્પર અત્યંત પ્રેમ હોવાથી તેમણે નહીં ક્યું કે આપણે ત્રણે ભાઈઓએ દરેકને ઘેર જોકેક સિવસ સાથે જમવું: લેગા બેસીને જમવાથી પ્રેમ વધે છે. જોકે સિવસ નાગમ્ત્રીને ઘેર બધાને જમવાનો વારો હતો. જોટલે તેને અનેક પ્રકારના રસવાળી રસોઈ બનાવી હતી. તેમાં તૂંબડી-જેને આપણે ફૂંધી કહીએ છીએ તે કંઠવી અને મીઠી બને હોય છે. આ નાગમ્ત્રીએ તૂંબડી આપ્યા વિના જૂળ તેલ, મથાલા વિગેરે નાંખીને શાક બનાવ્યું શાક આપ્યું તો કંઠવું જેર જેવું લાગ્યું. શાક બનાવવામાં જૂળ તેલ મથાલા વાપર્યા હતા. આવું ભપકાદાર શાક કેમ નાંખી દેવાય ? અને બીજી દેરાણીઓ વિગેરે કેાઈ ભણ્યે તો જોમ કહેશે કે જોટલી ખખર ન પડી કે જોટલું દ્રવ્ય વાપરીને બનાવેલું શાક ઉકરશે ફેંકી દીધું ! આ રીતે આડું માન હજારો. જોટલે લોભ અને માનને વશ થઈને નાગમ્ત્રીએ

શાકતું તપેહું સંતાડીને મૂકી દીધું. બીજું જે લોજન બનાવ્યું હતું તેમાંથી તેના પતિ, દિયર, દેરાણીઓ બધાને જમાડ્યા. સૌ જમીને પોતપોતાના સ્થાને ગયા.

તે દિવસે ચંપાપુરીમાં ચૈદ્ર પૂર્વધર રાત્રી શુદ્ધ ધર્મધોષ મુનિ પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત પધાર્યા. તેમની સાથે એક ધર્મરૂચી અણગાર માત્ર-માત્રખમણનાં તપસ્વી હતાં. તે દિવસે તેમને માત્રખમણનું પારણું હતું. પહેલા પ્રહરે સ્વાધ્યાય, બીજા પ્રહરે ધ્યાન કર્યું એટલે શુદ્ધે કહ્યું-હે મારા તપસ્વી શિષ્ય ! તમે ગૌતરી જાઓ ને પોરણું કરો. શુદ્ધ આરાધી ધર્મરૂચી અણગાર ત્રીજા પ્રહરે ગામમાં ગૌતરી માટે પધાર્યા.

માનના કારણે દુષ્ટ યુદ્ધિ શું કરે છે ! : મુનિ કરતાં કરતાં નાગેશ્રીના ઘેર પહોંચ્યા. મુનિને પોતાને ઘેર આવતા બેઠાને નાગેશ્રીને જૂળ હર્ષ થયો. પધારો-પધારો શુદ્ધેવ ! કહેતી સામી ગઈ. મુનિના પાત્રમાં પેહું કંઠવું ઝેર જેવું શાક વહોરાવી દીધું. મુનિ ખસ...ખસ કહેતાં રહ્યા ને એણે આખું પાત્ર ભરી દીધું. વળી થોડું રહે તો કયાં ઉકરડે ફેંકવા જવું. એના કરતાં આ ઉકરડો હાલીચાલીને આવ્યો છે તો નાંખી દઉ. બધું શાક મુનિના પાત્રમાં વહોરાવી દીધું. વહોરાવીને રાજ થઈ.

દેવાનુમિત્રો ! સાધુને ઉત્કૃષ્ટ ભાવે નિર્દોષ સૂઝતા આહાર પાણી વહોરાવવાથી જીવ તીર્થંકર નામકર્મ બાંધે છે. પણ આ નાગશ્રી હાનમાં હંડાણી, માનમાં મંડાણી ને જગતમાં બંડાણી. નાગેશ્રી ઉત્કૃષ્ટ ભાવે માત્રખમણના તપસ્વીને હાન દેવાં છતાં નરકે ગઈ. તેનું કારણ શું ? સમજાણું ને ? તેણે વહોરાવતા વિચાર ન કર્યો કે આ હળાહળ ઝેર જેવો આહાર વહોરાવું છું તો આ મુનિનું શું થયે ?

ધર્મરૂચી અણગાર ગૌતરી લઈને પોતાના શુદ્ધ પાસે આવ્યા. આવીને શુદ્ધે આહાર બતાવ્યો. ત્યાં તેમાંથી નીકળતી કઠવી વરાળમાં વિષમય ગંધ આવી.

હે વત્સ ! મહં મહ ખાવે તો, ટિકે ન તેરે પ્રાણ

ખાહાર ભય પ્રાણુક ભૂમિએ, પક કો કંઠણાઆન....હો ચોતા

“શુદ્ધે કરેલો સંકેત” : હે મારા બહાવા તપસ્વી શિષ્ય ! આ આહાર વિષમય છે. તારે ખાવા યોગ્ય નથી. જો ખાપશ તો તારા જીવ અને કાયા ભૂંડા થઈ જશે. માટે તમે જંગલમાં જઈ જ્યાં નિર્જીવ ભૂમિ હોય ત્યાં આહારને પરકવી દો. આજે શુદ્ધ આવા તપસ્વી શિષ્યને આજ્ઞા આપે તો તમે શું કહો ? (હસાહસ) વિનય-વંત શિષ્ય કહેવો આહાર પરકવવા ઘણે દૂર જ્યાં કુંભારના નિભાડા હતા ત્યાં પહોંચ્યા. કહેણ અને નિર્દોષ જમીન હતી ત્યાં જઈ તેમણે શાકતું એકજ ટીપું જમીન ઉપર મૂક્યું કે કોઈ જીવની હિંસા નથી થતી ને ? પણ કીડીઓની ઘણેન્દ્રિય ઘણી તીવ્ર હોય છે.

આજીવિકાનું સાધન થઈ બચ ને જોટલી ઇંટો મળતાં ઇંટને માટીનું ઘર પણ ઉભું થઈ બચ, એ સ્વધર્મીને કેટલી રાહત મળે ! પેલો શ્રાવક પણ વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહો ! કૈવંધર્મનો કેવો મહાન પ્રભાવ છે ! આજે હું જૈન ન હોત તો મને કોઈ પૂછત નહિ. એ શ્રાવક ત્યાં ઘર વસાવીને રહેવા લાગ્યો.

દૂંધમાં જૈન કુળમાં જન્મ પામવો તે મહાન પુણ્યોદય છે, તેથી અધિક જેનો નાયક જૈન ધર્મી હોય તે નગરીમાં જન્મ પામવો તે વિશેષ પુણ્યવાન છે. કારણ કે રાજા ધર્મના પ્રેમી હોય તો પ્રજા પણ જોવી ધર્મ પ્રેમી હોય છે. તમે પણ જોછા પુણ્યવાન નથી. સુખઈમાં સંતો તમને ભગત કરવા માટે પધારે છે. માટે ભગો ને તમારું પરાક્રમ તપ અને સંયમમાં ફેરવો.

કૃષ્ણ વાસુદેવને નેમનાથ ભગવાન દ્વારકા નગરીમાં પધાર્યાની વધામની મળી તેમણે વનપાલકને ન્યાય કરી દીધો. હવે તેમને ભગવાનના દર્શન કરવા જવાની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના બગી છે. દ્વારકા નગરીમાં આનંદ આનંદ વર્તાઈ રહ્યો છે. હવે આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- “સુનિચો કરેછું સમાધાન : કૃષ્ણ વાસુદેવે સુનિને વંદન કરીને પૂછ્યું કે દ્રૌપદીએ અણુનના ગળામાં વરમાળા પહેરાવી અને પાંચના ગળામાં કેમ પડી !

અળ સુનિવર અવધિજ્ઞાનસે, કહતે હું ચિત્ત લાઈ,

પૂરવ જન્મ દ્રૌપદીકા, સળ સુનતે ધ્યાન લગાઈ હો...શીતા

સુનિશ્ચર અવધિજ્ઞાની હતા. જોટલે કહે છે કે ઘણાં ભવો પહેલાં દ્રૌપદીએ નિયાહું કહ્યું હતું તે કારણથી આમ બન્યું છે. હવે તેણે નિયાહું ક્યારે અને કેવી રીતે કહ્યું તે હું તમને કહું છું. સાંભળો, સુનિ દ્રૌપદીના પૂર્વજન્મની વાત કરે છે તે દ્રુપદ આદિ બધા રાજાઓએ એક ચિત્તે સાંભળવા લાગ્યા.

આ ભારત ક્ષેત્રમાં ચંપાપુરી નામની વિશાળ નગરી હતી. તે નગરીમાં સોમદેવ, સોમભૂતિ અને સોમહત્ત નામનાં ત્રણ સહોદર ભાઈઓ વસતાં હતા. તેમને અનુક્રમે નાગશ્રી, ભૂતશ્રી અને વક્ષશ્રી નામની પત્નીઓ હતી. એક જીભમાં પરસ્પર અત્યંત પ્રેમ હોવાથી તેમણે નહીં કશું કે આપણે ત્રણે ભાઈઓએ દરેકને બેર એકેક દિવસ સાથે જમવું. ભોગા બેસીને જમવાથી પ્રેમ વધે છે. એક દિવસ નાગશ્રીને બેર બધાને જમવાનો વારો હતો. જોટલે તેને અનેક પ્રકારના રસવાળી રસોઇ બનાવી હતી. તેમાં તૂંબડી-જેને આપણે ફૂપી કહીએ છીએ તે કઠની અને મીઠી બને હોય છે. આ નાગશ્રીએ તૂંબડી ચાખ્યા વિના જૂળ તેલ, મશાલા વિગેરે નાંખીને શાક બનાવ્યું શાક ચાખ્યું તો કઠવું ઝેર જેવું લાગ્યું. શાક બનાવવામાં જૂળ તેલ મશાલા વાપર્યાં હતા. આણું ભપકાદાર શાક કેમ નાંખી દેવાય ? અને જીભું દેરાણીઓ વિગેરે કોઈ ભણ્યો તો એમ કહેશે કે આટલી ખબર ન પડી કે આટલું દ્રવ્ય વાપરીને બનાવેછું શાક ઉઠરડે દેંડી દીધું ! આ રીતે માડું માન લેવાયો. જોટલે લોભ અને માનને વશ થઈને નાગશ્રીએ

શાકેનું તપેલું સંતાડીને મૂકી દીધું. ખીચું જે લોજન ખનાવ્યું હતું તેમાંથી તેના પનિ. દિયર, દેરાણીઓ બધાને જમાડયા. સૌ જમીને પોતપોતાના સ્થાને ગયા.

તે દિવસે ચંપાપુરીમાં ચૌદ પૂર્વધર જ્ઞાની ગુરૂ ધર્મદોષ મુનિ પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહિત પધાર્યા. તેમની સાથે એક ધર્મરૂચી અણગાર માત્ર-માત્રખમણનાં તપસ્વી હતાં. તે દિવસે તેમને માસખમણનું પારલું હતું. પહેલા પ્રહરે ત્રાધ્યાય, બીજા પ્રહરે ધ્યાન કર્યું એટલે ગુરૂએ કહ્યું-હો મારા તપસ્વી શિષ્ય ! તમે ગૌચરી જાઓ ને પોરણું કરો. ગુરૂ આજ્ઞાથી ધર્મરૂચી અણગાર ત્રીજા પ્રહરે ગામમાં ગૌચરી માટે પધાર્યા.

માનના કારણે દુષ્ટ યુદ્ધિ શું કરે છે ! : મુનિ કરતાં કરતાં નાગેશ્રીના ઘેર પહોંચ્યા. મુનિને પોતાને ઘેર આવતા બેઠેને નાગેશ્રીને ખૂબ હર્ષ થયો. પધારો-પધારો ગુરૂદેવ ! કહેલી સામી ગઈ. મુનિના પાત્રમાં પેલું કંઠવું એર જેવું શાક વહોરાવી દીધું. મુનિ બસ...બસ કહેતાં રહ્યા ને એણે આખું પાત્ર શરી દીધું. વળી થોડું રહે તો ક્યાં ઉકરડે ફેંકવા જવું. એના કરતાં આ ઉકરડો હાલીચાલીને આવ્યો છે તો નાંખી દઉં. બધું શાક મુનિના પાત્રમાં વહોરાવી દીધું. વહોરાવીને રાજ થઈ.

દેવાનુમિત્યો ! સાધુને ઉત્કૃષ્ટ ભાવે નિર્દોષ સૂઝતા આહાર પાણી વહોરાવવાથી જીવ તીર્થંકર નામકર્મ બાંધે છે. પણ આ નાગશ્રી ફાનમાં દંડાણી, માનમાં મંડાણી ને જગતમાં ભંડાણી. નાગેશ્રી ઉત્કૃષ્ટ ભાવે માસખમણના તપસ્વીને ફાન દેવાં છતાં નરકે ગઈ. તેનું કારણ શું ? સમજાણું ને ? તેણે વહોરાવતા વિચાર ન કર્યો કે આ હળાહળ એર જેવો આહાર વહોરાવું છું તો આ મુનિનું શું થયે ?

ધર્મરૂચી અણગાર ગૌચરી હાથે પોતાના ગુરૂ પાસે આવ્યા. આવીને ગુરૂને આહાર બતાવ્યો. ત્યાં તેમાંથી નીકળતી કંઠી વરાળમાં વિષમય ગંધ આવી.

હે વત્સ ! યાદ મહ ખાવે તો, ટિકે ન તેરે પ્રાણુ

ખાહાર જાય પ્રાસુક ભૂમિમે, પઠ હો કંઠેણાઆન...હો એતા

“ગુરૂએ કરેલો સંકેત” : હો મારા બહાલા તપસ્વી શિષ્ય ! આ આહાર વિષમય છે. તારે ખાવા ચોગ્ય નથી. જે ખાધય તો તારા જીવ અને કાયા ભુકા થઈ જશે. માટે તમે જંગલમાં જઈ જ્યાં નિર્ભય ભૂમિ હોય ત્યાં આહારને પરઠવી દો. આજે ગુરૂ આવા તપસ્વી શિષ્યને આજ્ઞા આપે તો તમે શું કહો ? (હસાહસ) વિનય-વંત શિષ્ય કહ્યો આહાર પરઠવવા બંધે ફર જ્યાં કેંભારના નિલાડા હતા ત્યાં પહોંચ્યા. કંઠણ અને નિર્દોષ જમીન હતી ત્યાં જઈ તેમણે શાકેનું એકજ ટીપું જમીન ઉપર મૂક્યું કે કોઈ જીવની હિંસા નથી થતી ને ? પણ કીડીઓની પ્રાણેન્દ્રિય વણી વીન હોય છે.

ઝોટલે શાકની સુગંધથી ત્યાં કીડીઓ ઉભરાણી. ટીપાં પાસે જતાં જ ગંધથી બધી કીડીઓ ઢળી પડી.

હમાના વહેણુ વહાવનાર સુનિની અનુકંપા : ઘણી કીડીઓની હિંસા બેઠ કંઠાના સાગર ધર્મરૂચી અજુગારનું હૃદય કંપી ઉઠ્યું. આત્મા રડી ઉઠ્યો. અહો ! એક જ ટીપું મૂક્યું ત્યાં આટલી કીડીઓની હિંસા થઈ તો આટલું બધું શાક પરકવી કઉં તો કેટલી હિંસા થશે ? આટલા બધા જીવોની હિંસા થાય તેના કરતાં આ શરીરમાં આહાર પરકવું શું જોડું ? આન વિચારી બધું કંઠવું શાક અમૃતની જેમ આરોગી ગયા પછી ભૂમિને પૂંજ વસ, પાત્ર, રબેહરણુ બાબુમાં મૂકીને બધા ઉપકરણુ વેાસરાવી દીધા. અને પોતે સર્વ જીવોને ખમાવી સંથારો કર્યો. નસેનસમાં વિષ પ્રસરી જતાં નસેનસો તૂટવા લાગી. પણ સુનિ એવો વિચાર નથી કરતાં કે હેનાગમ્ત્રી ! તે' મને આવો આહાર વહોરાવ્યો ? તે' કંઈ વિચાર ન કર્યો ? બસ એ તો આત્મધ્યાનમાં લીન બન્યા. સમાધિ ભાવે કાળ કરીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ગયા.

સંતની તપાસ કરતાં સુનિને લાગેલો આઘાત : શિબને આહાર પરકવા ગયા ને ઘણો સમય થયો પણ પાછા ન આવ્યા ત્યારે શુદ્ધને ચિંતા થઈ કે મારો તપસ્વી શિબ હજી કેમ ન આવ્યો ? સુનિવૃંદમાં પણ ચિંતા થઈ કે હજી કેમ ન આવ્યા ? તમારો દીકરો દીકરી સ્કુલેથી ટાઈમ થવા છતાં ન આવે તો તમને ચિંતા થાય છે ને ? જેમ સંતોને પણ શિબો પુત્ર સમાન ઠંડા ઢોચ છે. બીજા સંતો જંગલમાં ધર્મરૂચી અજુગારને શે.ધરા ગયા ખૂબ દુર ગયા તપાસ કરતાં ધર્મરૂચી અજુગારનું કંઠેવર બેસ્યું. વસ પાત્ર બાબુમાં પકેલા બેયા. આ બેઈને સુનિએ મુરકે મુરકે રડી પડ્યા. અહો ! અમરા તપસ્વી વિનયવંત, ગંભીર સંત ! તમે ક્યાં પહોંચી ગયા ? જેમ ગોલીને રહતા રહતા વસ, પાત્ર રબેહરણુ બધું લઈ કંઠેવરને ત્યાં વેાસરાવી સંતો શુદ્ધ પાસે આવ્યા. આવીને બધી વાત કરી શુદ્ધનું હૃદય પણ પીગળી ગયું ? આ શું થઈ ગયું ? ત્યાં શુદ્ધે જ્ઞાન દ્વારા બાણ્ય પોતાનો શિબ ધર્મરૂચી કાળ કરીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ગયા છે. ને ત્યાંથી આમુખ પૂછું કરી મનુખ થઈ ગોઠમાં જશે.

ઉંડી જ્ઞાનસે નાગેશીકા, દુઃશરિત્ર લીના બાન,

સંવર સ્થાન પર આશવકીની, દુળી તિરની સ્થાન હો....એતા

શુદ્ધે જ્ઞાન દ્વારા કંઠવો ઝેરી આહાર વહોરાવનાર નાગમ્ત્રીને પણ બાણી લીધી, અને સ્કેન્ડે સુખમાંથી શબ્દ સરી પડ્યા કે હે નાગમ્ત્રી ! તે' આ શું કયું ? તારું શું થશે ? સંવરના સ્થાનમાં તે' આશવ કર્યો ? અને તરવાના સ્થાનમાં તું' દુળી ગઈ ? આ પ્રમાણે ગોલાઈ ગયું. શિબોને બાણ થતાં અરરર...આમ થયું. તેમ સહુ ગોઠ્યા. વધુ ભાવ આવસરે.

સુસ જંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને જાહેનો !

અનંત ઉપકારી તીર્થંકર ભગવંતોએ મહામંગલકારી, કલ્યાણકારી, પાવનકારી અને શાંત સુધારસત્ત્વ પાન કરાવતી અનુપમ વાણી ભવ્ય જીવોના કલ્યાણ મ.ટે પ્રકાશી. ભગવંતે રાગ, દ્વેષ, મોહાદિ કષાયોને નિમૂળ કરી આત્મરમણતા રૂપી અમૃતરસનો સ્વાદ અનુભવ્યો છે એ એમણે જગતના જીવોને ઉપદેશ્યો છે. આ વાણીના આધારે આપણે શાંત સુધારસનો સ્વાદ આખી શકીએ છીએ પણ એને સાંભળી કે જાણી લેવા માત્રથી એ સ્વાદનું આસ્વાદન કરી શકાય નહિ. જિનવાણીનો સ્વાદ કયારે આવે ? શાસ્ત્રો ભણી જવાથી કે મોટા વિદ્વાન બની જવાથી નહિ પણ જિનેશ્વર ભગવંતે કહેલા સિદ્ધાંતોમાં કહેલી શુભ ભાવનાઓ ચિત્તમાં ઉતારવી પડે, એના રંગે હૃદયને રંગવું પડે ત્યારે તેનો સાચો સ્વાદ અનુભવી શકાય.

જંધુઓ ! જિનવાણીનો અંતરમાં સાચો રણકાર જગાડવો હોય તો હૈ ને એનાથી વીંધવું પડે. વીંધવું એટલે સમજો છો ને ? પારાથી સોનું વિધાય છે, એને રસવેધ કહે છે. એટલે કે પારાના અણુ અણુએ સોનાની આરપાર ઉતરી જાય છે. તે સોનાની પીળાશને દૂર કરી તેમાં સફેદાઈ લાવી દે છે. એ સોનું રત્ન અને મોતીની જેમ ચમકવા લાગે છે. ખસ એજ રીતે શાંત સુધારસ વહાવનારી પ્રજ્ઞની વાણીથી અને શુભ ભાવનાઓથી આપણા હૃદયને વીંધવાનું છે. એનાથી હૃદય વીંધાઈ જાય એટલે એ વાણીનો એકેક છાલ અને શુભ ભાવનાનો એકેક અંશ હૈયામાં આરપાર ઉતરી જાય તેથી હૈયામાં ભરેલી અશુભ વાસનાઓ નીકળી જાય છે ને શુભ વાસનાઓ ઢાખલ થાય છે. ત્યારે એનો સાચો સ્વાદ આખી શકાય છે. શાસ્ત્રો જ્ઞાનનો ઝોખ આપે છે પણ તેમાં રસ જગાડવો તે પોતાનું કામ છે. ઠા. ત. તમે કેરીનું સુંદર ફળ જોશું. તે જોઈને તમને તેના ઝોખ તો થયો કે આ કેરી કેળાવમાં સુંદર છે. સ્વાદમાં મીઠા મધુરા રસ-વાળી છે. તેના રૂપ, રસ, જંધનું જ્ઞાન થયું પણ એનો સ્વાદ કયારે આવે ? જીભ ઉપર એક ટુકડો મૂકીને વાળો ત્યારે જ તે ? તેમ શાસ્ત્ર જ્ઞાનામૃતનો રસ પણ એ વાણી ઉપર ઝાઝા કરી, આચરણમાં ઉતારવાથી થાય છે. બાકી ફક્ત જ્ઞાન મેળવવાથી એનો રસ આવતો નથી.

આજે માનવી વીતરાગ વાણી સાંભળે છે પણ તેને જોઈએ તેવો સ્વાદ આવતો નથી. તેનું કારણ સમજ્યા ? તેનું કારણ એક જ છે કે જીવે પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં સુખ માન્યું છે. વૈસા મેળવવામાં ને તેનાથી ઝોજ માણવામાં આનંદ માન્યો છે, પણ અજ્ઞાન દશામાં જીવને ખબર નથી કે આ સંસારના વિષયો વિષાદથી ભરેલાં છે. ઘડીમાં એના

ઉપર રાગ ને મોહ થાય છે ને ઘડીમાં વિષાદ થાય છે. જોટલે ઘડીમાં સુખ અને ઘડીમાં દુઃખ આવા મોહ અને વિષાદથી વાકુળ સંસારમાં અને સંસારના ક્ષણિક પદાર્થોમાં તમને ક્યાં સુખ દેખાય છે? વિચાર કરો. તમે એક લાખ રૂપિયા કમાયા જોટલે તમને આનંદ થયો. સુખ માન્યું, પણ જો એ પૈસાના કારણે ભાઈ ભાઈ વચ્ચે કલેશ થયો. ભાઈ કહે, મારે ભુકા થવું છે. મને ઘર, દુકાન ને મિલકતમાં ભાગ આપી દો. તો જો લાખ રૂપિયા કમાયાનો આનંદ કે સુખ લાગે ખરું? “ના” પૈસા જો ભાઈ ભાઈના પ્રેમ તોડાવ્યા, કુસંપ કરાવ્યો, વેરઝેર કરાવ્યા. એમાં તમને શું સુખ દેખાય છે? હવે બીજી વાત. તમે લાખ કમાયા ને પાંચ લાખ કમાઈ

જ્ય તો તેના પ્રત્યે ઇર્ષ્યા થાય અને તમારો આનંદ નષ્ટ થઈ જાય છે. શા માટે? શું તમારા લાખ ચલ્યા ગયા? ‘ના.’ પાસે પડ્યા છે છતાં સુખના બકલે દુઃખ કેમ લાગ્યું? બાલો, જો સુખ લાખરૂપિયાના ધરતું હતું? ‘ના.’ જો તો એના પ્રત્યેના રાગના કારણે તમને સુખ લાગતું હતું. જો તમારે સાચું સુખ બેઈતું હોય. તો પ્રૌઢગણિક પદાર્થોના રાગ છોડી દો. જ્યારે જીવને જિનવાણી પ્રત્યે સચોટ શ્રદ્ધા થશે, એના રસના જૂંટકા પીશે ત્યારે તમને એનો રાગ કે મમતા નહિ રહે, અને સ્વેચ્છ નિમિત્ત મળતાં આત્મા જાણી ઉઠશે. આગળના મહાન પુરુષોના જીવન વાંચો. તેમને સ્વેચ્છ નિમિત્ત મળતાં વૈરાગ્યપામી ગયા.

સનતકુમાર ચક્રવર્તિ, નમિરાજર્ષિ, અનાથી યુનિ આ બધા મહાન પુરુષોના શરીરમાં રોગ થયા. એનું નિમિત્ત પાત્રીને પુદ્ગલને એકવાલ સમજી એને છોડી આલી નીકળ્યા. જુઓ, નમિરાજર્ષિને કેવું નિમિત્ત મળ્યું? નમિ રાજાએ દીક્ષા લીધી નહોતી. રાજકારભાર ચલાવતાં હતા છતાં એમને નમિરાજર્ષિ કહેતા હતાં. તેનું કારણ શું? તેનું કારણ એક જ હતું કે રાજ્યમાં રહેવા છતાં તે અનાસક્ત ભાવથી રહેતા હતાં. એક વખત તેમના શરીરમાં ભયંકર કાઠજ્વરનો રોગ થયો. આખા શરીરમાં કાળી બળતરા થવા લાગી ત્યારે તેમના શરીરે વિદેપન કરવા માટે ખુદ તેમની મહારાણીઓ ચંદન ઘસવા લાગી. બધી રાણીઓના હાથે ઘણાં કંકણો પહેરેલા હતાં. ચંદન ઘસે જોટલે કંકણો એક બીજા સાથે અથડાવાથી અવાજ થવા લાગ્યો.

હેવાનુપ્રિયો! અવાજ ક્યારે ગયો? શરીર સાચું હોય ત્યારે રોડિયાના સૂર સાંભળવા ગમે. કંઈ ખળભળાટ થાય તો વાંધો ન આવે પણ બિમારી આવે તો કોઈ સ્વેચ્છ અવાજ કે ખળભળાટ થાય તો જો ગમતું નથી. નમિરાજર્ષિને રાણીઓના કંકણોનો અવાજ સહન થતો નથી. જોટલે પ્રધાનને કહ્યું-આ અવાજ શેનો થાય છે? તો કહે છે સાહેબ! આપની રાણીઓ આપને ચીતળતા કરવા માટે ચંદન ઘસે છે. તેમના હાથે રહેલા કંકણ એકબીજા સાથે અથડાવવાથી અવાજ થાય છે. નમિરાજ કહે છે મારાથી અવાજ સહન થતો નથી. બંધ કરાવો તરત જ પ્રધાન રાણીઓના હાથે રહેલાં કંકણો-

માંથી સૌભાગ્ય ચિન્હ પૂરતું એકેક કંઠણ રખાવું એટલે અવાજ બંધ થઈ ગયો. ત્યારે નમિરાજબિં પૂછે છે શું ચંદન ઘસવાનું બંધ કરાવ્યું ? ત્યારે પ્રધાન કહે છે, ના સાહેબ. ચંદન ઘસવાનું કામ તો ચાલુ છે પણ રાણીઓએ ફક્ત એકેક કંઠણ રાખ્યું છે. અહાહા....વિચારો. એક વખત રાણીઓના કંઠણનો રજુકાર અને ઝાંઝરના ગણકાર સાંભળીને નમિરાજના કાન ચમકતાં હતાં. અને અવાજ કર્ણપ્રિય લાગતો હતો. પણ રોગ થતાં એ અવાજ તેમનાથી સહન થયો નહિ. જ્યારે અવાજ બંધ થયો ને વાતાવરણ થાંત થયું ત્યારે નમિરાજબિં એ બાળત પર બગ્ય વિચારણા કરવા લાગ્યા, અહો ! આ અનેક કંઠણોમાં સંઘર્ષ હતો, પણ એકમાં સંઘર્ષ મટી ગયો. તો દુઃખ પણ મટી ગયું. એવ જેમ જેમ અસંતોષ અને તુષ્ટિ વધારી બહુ પરિશ્રમ ભેગો કરતો જાય છે તેમ તેમ તેની સુખ-શાંતિ ઘટતી જાય છે, દુઃખ અને ચિંતા વધે છે. આ મારી રાણીઓના કંઠણનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો છે.

અભિમાન અને જમણાથી બહો રાજવૈભવ અને રમણીઓમાં મેં સુખ માન્યું પણ અંતે તો તે દુઃખને લાવનારા છે. આ મારી રાણીઓ છે. એમના કંઠણોને રજુકાર મીઠો છે એવું હું આજ સુધી જોતી જમણાથી માનતો હતો. નહિતર આજે એના રજુકાર મને દુઃખરૂપ કેમ લાગ્યા ? તેમજ કંઠણો રાણીઓને પણ ભાર વધારનારા હતાં. છતાં મોહવશ થઈને તે જમણાથી સુખરૂપ માનતી હતી. આજે એ જ કંઠણનો અવાજ મને દુઃખકારી લાગવાથી રાણીઓને પણ ભારરૂપ લાગ્યા. કંઠણ એના એ હોવા છતાં મને અને એ રાણીઓને એક વખત સુખરૂપ અને અત્યારે દુઃખરૂપ લાગ્યા. તેવું કારણ શું ? એવું કારણ એ છે કે કંઠણ કંઈ સુખ કે દુઃખરૂપ નથી પણ એવની શાતા અશાતાના ઉદયના સંયોગો સુખકર કે દુઃખકર લાગે છે. શાતાનો ઉદય હતો ત્યારે કંઠણો સુખકર લાગતા હતા અને અશાતાનો ઉદય થતાં એ જ કંઠણો દુઃખકર લાગ્યા. આ રીતે સંસારના બધા પદાર્થો દુઃખરૂપ છે. એમાં કંઈ સુખ છે નહિ. છતાં મોહમાં થેલો બનેલો એવ એમાં સુખ માની ઝાંઝવાળા જળને સાચું જળ માની ઢોહનાર અજ્ઞાન હરણિયાની જેમ 'પરિશ્રમ વધારવા માટે ઢોઢે છે, અને સંયોગો ફરતાં દુઃખ પામે છે, પણ એને ખબર નથી કે આ સંયોગો અને સંપત્તિ કયાં શાશ્વત રહેનારા છે. આ જગત એટલે પરિવર્તનશીલ સંયોગોનું ઘર છે.

દેવાનુમિત્યો ! નમિરાજબિંએ એક કંઠણના અવાજથી રોગગ્રસ્ત અવસ્થામાં પણ કેવી લાગ્ય ને સુંકર વિચારણા કરી અને એકત્વ લાવનાની વિચારણામાં લીન બન્યા. તમને પણ અનુભવ તો છે ને કે તમે જ્યારે પરવશ ન હતા ત્યારે એકલા હતા. એકલા માણસને કોની સાથે ઘર્ષણ થાય ? પછી પરવશા એટલે પતિ-પત્ની બે ભેગા થયાં એટલે ક્યારેક બંને વચ્ચે ઘર્ષણ થાય ને ચક્રમંત્ર ચરે. એથી આગળ વધતાં સંતાન થાય એટલે ઘર્ષણ વધ્યું. બે સંતાન થયા ત્યાં વળી વધુ ઘર્ષણ થયું. પુરુષોદય બગતાં વહેપાર.

ઉપર રાગ ને શોક થાય છે ને ઘડીમાં વિષાદ થાય છે. એટલે ઘડીમાં સુખ અને ઘડીમાં દુઃખ આવા શોક અને વિષાદથી વાકુળ સંસારમાં અને સંસારના ક્ષણિક પદાર્થોમાં તમને ક્યાં સુખ દેખાય છે? વિચાર કરો. તમે એક લાખ રૂપિયા કમાયા એટલે તમને આનંદ થયો. સુખ માન્યું, પણ એ એ પૈસાના કારણે લાઈ લાઈ વચ્ચે કલેશ થયો. લાઈ કહે, મારે જુદા થવું છે. મને ઘર, દુકાન ને મિલકતમાં ભાગ આપી દો. તો એ લાખ રૂપિયા કમાયાનો આનંદ કે સુખ લાગે ખરું? “ના” પૈસા એ લાઈ લાઈના પ્રેમ તોડાવ્યા, કુસંપ કરાવ્યો, વેરઝેર કરાવ્યા. એમાં તમને શું સુખ દેખાય છે? હવે બીજી વાત. તમે લાખ કમાયા ને પાડોશી પાંચ લાખ કમાઈ

બચ તો તેના પ્રત્યે ઇર્ષ્યા થાય અને તમારો આનંદ નષ્ટ થઈ બચ છે. શા માટે? શું તમારા લાખ ચલ્યા ગયા? ‘ના.’ પાસે પડ્યા છે છતાં સુખના બદલે દુઃખ કેમ લાગ્યું? જાણો, એ સુખ લાખરૂપિયાના ઘરનું હતું? ‘ના.’ એ તો એના પ્રત્યેના રાગના કારણે તમને સુખ લાગતું હતું. એ તમારે સાચું સુખ એમતું હોય. તો પ્રૌઢગણિક પદાર્થોના રાગ છોડી દો. જ્યારે જીવને જિનવાણી પ્રત્યે સચોટ શ્રદ્ધા થશે, એના રસના જુટકા પીશે ત્યારે તમને એનો રાગ કે મમતા નહિ રહે, અને સ્કેજ નિમિત્ત મળતાં આત્મા બગી છકશે. આગળના મહાન પુરૂષોના જીવન વાંચો. તેમનેસ્કેજ નિમિત્ત મળતાં વૈરાગ્યપામી ગયા.

સનતકુમાર ચક્રવર્તિ, નમિરાજિ, અનાથી યુનિ આ બધા મહાન પુરૂષોના શરીરમાં રોગ થયા. એનું નિમિત્ત પાશીને પુરૂષલને એકવાર સમજી એને છોડી આલી નીકળ્યા. જુઓ, નમિરાજિને કેવું નિમિત્ત મળ્યું? નમિ રાજાએ હિંસા લીધી નહોતી. રાજકારનાર ચલાવતાં હતાં છતાં એમને નમિરાજિ કહેતા હતાં. તેનું કારણ શું? તેનું કારણ એક જ હતું કે રાજ્યમાં રહેવા છતાં તે અનાસક્ત બાવથી રહેતા હતાં. એક વખત તેમના શરીરમાં ભયંકર ફાહજ્વરનો રોગ થયો. આખા શરીરમાં કાળી બળતરા થવા લાગી ત્યારે તેમના શરીરે વિલેપન કરવા માટે જુદા તેમની મહારાણીઓ ચંદન ઘસવા લાગી. બધી રાણીઓના હાથે ઘણાં કંકણો પહેરેલા હતાં. ચંદન ઘસે એટલે કંકણો એક બીજા સાથે અથડાવાથી અવાજ થવા લાગ્યો.

દેવાનુપ્રિયે! અવાજ ક્યારે ગમે? શરીર સાચું હોય ત્યારે રેડિયાના સૂર સાંભળવા ગમે. કંઈ ખળભળાટ થાય તો વાંધા ન આવે પણ બિમારી આવે તો કોઈસ્કેજ અવાજ કે ખળભળાટ થાય તો એ ગમતું નથી. નમિરાજિને રાણીઓના કંકણનો અવાજ સહન થતો નથી. એટલે પ્રધાનને કહ્યું-આ અવાજ શેનો થાય છે? તો કહે છે સાહેબ! આપની રાણીઓ આપને શીતળતા કરવા માટે ચંદન ઘસે છે. તેમના હાથે રહેલા કંકણ એકબીજા સાથે અથડાવાથી અવાજ થાય છે. નમિરાજ કહે છે મારાથી અવાજ સહન થતો નથી. બંધ કરાવો તરત જ મધાન રાણીઓના હાથે રહેલાં કંકણો-

માંથી સૌભાગ્ય ચિન્હ પૂરતું જોકેક કંઠણ રખાવું જોટલે અવાજ બંધ થઈ ગયો. ત્યારે નમિરાજર્ષિ પૂછે છે શું ચંદન ઘસવાતું બંધ કરાવ્યું ? ત્યારે પ્રધાન કહે છે, ના સાહેબ. ચંદન ઘસવાતું કામ તો ચાલુ છે પણ રાણીજીએ ફક્ત જોકેક કંઠણ રાખ્યું છે. અહોહા....વિચારો. જોકે વખત રાણીજીના કંઠણનો રણકાર અને ઝાંઝરના ઝણકાર સાંભળીને નમિરાજના કાન ચમકતાં હતાં. અને અવાજ કહ્યુંમિત્ર લાગતો હતો. પણ રોગ થતાં જો અવાજ તેમનાથી સહન થયો નહિ. જ્યારે અવાજ બંધ થયો ને વાતાવરણ શાંત થયું ત્યારે નમિરાજર્ષિ જો બાળત પર ભ્રમ વિચારણા કરવા લાગ્યા, અહો ! આ અનેક કંઠણોમાં સંઘર્ષ હતો, પણ જોકેમાં સંઘર્ષ મટી ગયો. તો દુઃખ પણ મટી ગયું. જીવ જેમ જેમ અસંતોષ અને તુષ્ટિ વધારી બહુ પરિશ્રમ ભેગો કરતો બન્યો છે તેમ તેમ તેની સુખ-શાંતિ ઘટતી બન્યો છે, દુઃખ અને ઝિંના વધે છે. આ મારી રાણીજીના કંઠણનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો છે.

અભિમાન અને બ્રમણથી બલે રાજવૈભવ અને રમણીઓમાં જે સુખ માન્યું પણ અંતે તો તે દુઃખને લાવનારા છે. આ મારી રાણીજી છે. જોમના કંઠણોનો રણકાર મીઠો છે જોતું હું આજ સુધી જોટી બ્રમણથી માનતો હતો. નહિતર આજે જોના રણકાર મને દુઃખરૂપ કેમ લાગ્યા ? તેમજ કંઠણો રાણીજીને પણ ભાર વધારનારા હતાં. છતાં મોહવશ થઈને તે બ્રમણથી સુખરૂપ માનતી હતી. આજે જો જ કંઠણનો અવાજ મને દુઃખકારી લાગવાથી રાણીજીને પણ ભારરૂપ લાગ્યા. કંઠણ જોના જો હોવા છતાં મને અને જો રાણીજીને જોકે વખત સુખરૂપ અને અત્યારે દુઃખરૂપ લાગ્યા. તેનું કારણ શું ? જોનું કારણ જો છે કે કંઠણ કંઈ સુખ કે દુઃખરૂપ નથી પણ જીવની શાંતા અશાંતાના ઉદયના સંયોગો સુખકર કે દુઃખકર લાગે છે. શાંતાનો ઉદય હતો ત્યારે કંઠણો સુખકર લાગતા હતા અને અશાંતાનો ઉદય થતાં જો જ કંઠણો દુઃખકર લાગ્યા. આ રીતે સંસારના બધા પદાર્થો દુઃખરૂપ છે. જોમાં કંઈ સુખ છે નહિ. છતાં મોહમાં થેલો બનેલો જીવ જોમાં સુખ માની ઝાંઝવાના જળને સાચું જળ માની ઢોહનાર અજ્ઞાન હરણિયાની જેમ પરિશ્રમ વધારવા માટે ઢોહ છે, અને સંયોગો ફરતાં દુઃખ પામે છે, પણ જોને ખબર નથી કે આ સંયોગો અને સંપત્તિ કયાં શાશ્વત રહેનારા છે. આ જગત જોટલે પરિવર્તનશીલ સંયોગોનું ઘર છે.

દેવાનુમિત્રો ! નમિરાજર્ષિજો જોકે કંઠણના અવાજથી રોગગ્રસ્ત અવસ્થામાં પણ કેવી ભ્રમ ને સુંદર વિચારણા કરી અને જોકેત્વ લાવનાની વિચારણામાં લીન બન્યા. તમને પણ અનુભવ તો છે ને કે તમે જ્યારે પરવ્યા ન હતા ત્યારે જોકેલા હતા. જોકેલા માણસને કોની સાથે ઘર્ષણ થાય ? પછી પરવ્યા જોટલે પતિ-પત્ની બે લેગા થયાં જોટલે ક્યારેક બંને વચ્ચે ઘર્ષણ થાય ને ચક્રમકે ઝરે. જોથી આગળ વધતાં સંતાન થાય જોટલે ઘર્ષણ વધ્યું. બે સંતાન થયા ત્યાં વળી વધુ ઘર્ષણ થયું. પુરુષોદય બગતાં વહેપાર

ધમધાકાર આવ્યો, પૈસો વધ્યો, પેટી વધી, મિત્રો વધ્યા, સંબંધો વધ્યા. સંતાનોને પર-
જ્ઞાન્યા એટલે વેવાઈ વેલા વધ્યા. આ બધી જગજગ એટલી વધી તેટલી વળગાડ વધ્યો
ને ધર્મજી પશુ વધ્યું, પશુ એકલા હતા ત્યારે કંઈ ઝગડ હતી ? વાસજી એક હોય તો
કોની સાથે અથડાય ? બે ભોગા થાય તો એક બીજા સાથે અથડાય ને ખખડાટ થાય.
એકલા જીવને કંઈ ખખડાટ કે ધર્મજી નહિ. જેમ કંઈક એકલા બન્યાં તો દુઃખદાયી
ન લાગ્યા તેમ જીવ એ એકલો હોય તો કંઈ દુઃખ નથી. પશુ શરીરનો સંધ કર્યો તો
પોતે દુઃખી થાય છે. શરીરનો સંબંધ થતાં સગાસનેહી અને પહાંચેના સંબંધ વધે
છે. સંબંધ વધતાં ધર્મજી વધે છે. પરિણામે દુઃખ પશુ વધે છે તો આવા સંબંધના ધર
જેવા દુઃખદાયી સંસારમાં રહેવાની શી જરૂર ? મારો આત્મા એકલો આવ્યો છે ને આ
બધું ઓડીને એકલો જવાનો છે, અને જ્યારે રહેનો સંબંધ ઓડી અબંધ એવો સિદ્ધ
બનશે ત્યારે શાશ્વત સુખને પામી શકશે.

નમિરાજર્ષિ શું વિચારે છે ? જેની આજ સુધી મેં ખૂબ માનવત કરી. આ
ઠાકુંબર શાંત કરવા માટે પાણીની જેમ પૈસા વાપર્યાં, છતાં મારું માનેછું શરીર જ જ્યાં
મને પીકે છે ત્યાં બીજના શા ભરોસા ? એ સાચું સુખ મેળવવું હોય તો આ સંસારને
ઓઠવો બેઠકો. જ્યાં સંસાર છે. ત્યાં ઉપાધિ છે. ત્યાં વીતરાગી સંતોને કાંઈ ઉપાધિ
છે ? બસ, હવે મને આ ઠાકુંબર મટી જાય તો કંચન, કામિની, વિગેરે બાહ્ય સંયોગો
અને રાગ-દ્વેષ વિગેરે આકર્ષતર સંયોગોને તિલાંજલી આપી હશે ને આત્માનું દમન
કરુ. કેવી સુંદર વિચારણા ! બાહ્ય અને આકર્ષતર સંયોગોને ઓડીને આત્મદમન કરવા
સજાગ બન્યા. ભગવંતે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે કે.

અપ્યા ચેવ દમેયજ્વો, અપ્યા હુ સ્વહુ વુદ્ધો

અપ્યા દન્તો સુદી દોદ્ધ, અસ્તિ લોણ પરત્વ ય ॥ ઉત્ત. સુ.અ. ૧ બા.આ ૧૫

બીજનું દમન કરવું રહેલ છે પણ પોતાના આત્માનું દમન કરવું બહુ કઠીન છે.
માનવભવમાં સમજણપૂર્વક આત્મદમન કરવાથી કર્યો ખરે છે, અને આલોક અને
પરલોકમાં સુખી થવાય છે. આપણો આત્મા નરક અને તિથંચ ગતિમાં ગયો ત્યાં પરા-
ધીનપણે જૂખ, તરસ, વધ, બંધન, માર આદિ સહન કરીને આત્માને દમ્યો પણ ત્યાં
એનાથી કર્મની નિર્જરા થઈ ? કલ્યાણ થયું ? પરલોક સુધર્યો ? ના, એનાથી કંઈ લાભ
ન થયો. આટલા માટે જ્ઞાની કહે છે કે કે મોહ જેલા માનવી ! આ ઉત્તમ માનવભવ
પામીને બને તેટલું આત્મદમન કર. આત્મદમન કરીને તું અહીં જે લાભ મેળવી શકીશ
તે બીજે ક્યાંય નહિ મેળવી શકે. અને એ તું અહીં તપ અને સંયમ દ્વારા આત્માને
નહિ દમે તો બીજી ગતિઓમાં વધ અને બંધનથી પરાધીનપણે દમન કરવું પડશે છતાં
કંઈ નહિ વળે. માટે સમજો.

અહીં નમિરાજર્ણિએ એકલ ભાવના ભાવી. એકલા સંયમી જનવાનો દંઠ નિર્ણય કરીને સૂધ જયા. ત્યાં તેમને હંધ આવી ગયું. હંધમાં એક મુંદર સ્વપ્ન આબ્યું કે પોતે મેરૂ પર્વત ઉપર એક સ્વેત હાથી ઉપર બેઠા છે. કેવું શ્રેષ્ઠ સ્વપ્ન આબ્યું ! એક તો મેરૂ પર્વત સર્વ પર્વતોમાં શ્રેષ્ઠ છે. જ્યાં તીર્થંકર ભગવતોના જન્મ મહોત્સવ દેવો અને ઇન્દ્રો જઈને ઉજવે છે. એવી પવિત્ર જૂમિ અને હાથી પણ સર્વ પ્રાણીઓમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. તેમાં પણ સફેદ હાથી એટલે વધુ શ્રેષ્ઠ ગણાય. એના ઉપર પોતે બેઠેલા એટલે પોતાના ભાવિની ઉન્નતિનું સૂચક કહેવાય. આવા શુભ સ્વાનો પણ પુણ્યોદય સૂચવે છે. પુણ્યશાળી આત્માને આવું સ્વપ્ન આવે છે. નમિરાજર્ણિને ભાગ્યોદય થવાનો છે.

ખંધુઓ ! આ ભાગ્યોદય શેનો થવાનો છે ? શું મોટો ચક્રવર્તિ જનવાનો કે મોટા સમ્રાટ જનવાનો ? કે માટીના ટુકડા જેવા ધનના દગલા મેળવવાનો ? “ના” અનંતભવની પરંપરાના મૂળીધાને છેદનાર ચારિત્રરત્નની પ્રાપ્તી કરવાનો ભાગ્યોદય થવાનો છે. આ ભાગ્યોદય જ સાચો ભાગ્યોદય છે. અજ્ઞાન માણસ ધન અને ઇન્દ્રિયોના વિવેચોદ્ધુ સુખ મળે એને ભાગ્યોદય માને છે. પણ એ ભ્રુલ ખાય છે. કારણ કે એ ભવોભવની પરંપરાને વધારનારા છે. દુર્ગતિના કારે લઈ જનારા છે. સાચો ભાગ્યોદય તો એને કહેવાય કે જેનાથી આત્મા ઉપરથી કર્મોના કચરો સાફ થાય. ક્ષમાદિ ગુણરત્નોની પ્રાપ્તિ થાય. ભવની શુંખલા કપાય અને જહ્લી મોક્ષ મળે.

તમને કહાવ્ય એમ થાય કે નમિ રાજાએ આવો નિર્ણય કર્યો ને બળતરા શાંત થયું અને હંધી જયા. એકલ ભાવના ભાવવાથી એ દંઠ શાંત થયું બળ તો સાદું. પછી ખીલું કંઈ કરવાની શી જરૂર ? ભાધ્યો ! એમ નથી. રળે એમ માની દેતાં, આવી શુભ ભાવના કરીએ એટલે યોગ તરત મટી જાય ને બધી પ્રતિકૂળતા ટળી જાય એવો કેમ નિયમ નથી. ધર્મ કરીએ એટલે તરત દુઃખના વાદળા વિખરાય જાય એ નહીં નથી. મહાવીર પ્રભુ ખૂબ કઠક ચારિત્ર પાળતા હતાં. ભાવના પણ વિશુદ્ધ હતી છતાં સંજમે છ છ મહિના સુધી કેવા ઉપસર્જો આપ્યા ! તેમાંથી છટી શક્યા ? અજનાલ સતી હતાં છતાં વનવાસ વેકવાના અને કલંક ચઢવાના કંબમાંથી બચી શક્યા હતા ? “ના” કર્મ તો અવશ્યમેવ યજને યોગવવા પડે છે. છતાં એક વાત નહીં સમજી દેએ કે ધર્મ એ પરમ શાંતિ આપે છે. શુભ ભાવનાઓ દુઃખ અને દર્દો સામે સંઘ્રમણાનું અપૂર્વ બળ આપે છે. તેથી દુઃખ અને દર્દો મોળા પડી જાય છે. બાકી બાંધેલા કર્મો તો અવશ્ય યોગવવા પડે છે. પણ નવા દુઃખ ઊભા કરનારા પાપકર્મો આવતા ખંધ થય જાય છે. સદ્ગતિનો રાહ જુલો થાય છે. શુભ ભાવનાઓનું બળ વધી જાય અને ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય કૃપાજન થાય તો આવું બની જાય છે. અહીં નમિરાજર્ણિને શુભ ભાવનાના

બગે કહેા કે અથાતા વેદનીય કમ' ખપી જવાના થોગે કહેા તેમણે કાઢજવર થમે તો દીક્ષા લઈ આવી ભાવના ભાવીને ઉંઘ આવી ગઇ.

આત્મબંધુઓ ! મને તો ઘણી વખત વિચાર થાય કે જો કેવા હથુકર્મીં છવો હથે કે આત્મ' નિમિત્ત મળતાં વૈરાગ્ય પામી ગયા. તેમને કાઢજવર થમી ગયો. જોટલે પુત્રને રાજકારનાર સોંપીને દીક્ષા લે છે. નમિરાજપિં પ્રત્યેક છુદ્ધ હતા. કારણ કે જે શુદ્ધ વિના કોઇ નિમિત્ત મળતાં સ્વયં વૈરાગ્ય પામી જાનિસ્મરણાદિ જ્ઞાનથી ચારિત્ર માગંડુ' સ્વરૂપ સમજી સંયમ અંગીકાર કરે છે. તેને પ્રત્યેક છુદ્ધ કહેવામાં આવે છે. તમને નિમિત્ત મળતાં આવો વૈરાગ્ય આવે છે ? અમારા ધણાં ભાઈ-બહેનો જોમ કહે છે કે સાહેબ ! જોમાં પૂર્વના પુણ્ય કામ કરે છે. શુ' કરીએ ? અમારા જોવા ભાગ્ય જોઈએ ને ? પૂર્વની સાધના અને પુણ્યોદય જોઈએ તે વાત સાચી છે. પણ હું તમને પૂછું છું કે જો સાધના કયાં વિના થઇ ? પૂર્વભવમાં પણ કરી હતી તો થઈ ને ? તમે સમજ્યા ત્યારથી સવાર સમજીને કરવા માંડ્યો તો થશે. બાકી અમારા જોવા ભાગ્ય કયાં છે ? અમને જોવા સંયોગો કયાં મળ્યાં છે ? આવું બધું જો વિચારતા રહેશો તો આ ભવમાં પણ કંઈ નહિ કરી શકાય ને હતા તેવા રહી જશો.

તીવ્ર વૈરાગી નમિ રાજપિંજો રાજવૈભવ, રમણીજો, પુત્ર પરિવાર બધું છોડીને દીક્ષા લીધી. દીક્ષા લઈને નગરની બહાર જઈ રહ્યાં છે. તે વખતે અવધિજ્ઞાન દ્વારા ઈન્દ્ર મહારાજ જોમડું અદ્ભુત પરાક્રમ જોઈને ખુશ થાય છે. ત્યાંથી નમન કરે છે. હે નમિરાજ ! ધન્ય છે તમને. આટલું પરાક્રમ જોમડું છતાં વિશેષ પરાક્રમ જોવ ને પરીક્ષા કરવા માટે ઈન્દ્ર બ્રાહ્મણડું રૂપ લઈને આવે છે. ને ઈન્દ્ર તેમના મહેલને ફેરવી આગ લાગેલી દેખાડે છે ને કહે છે કે જાહે મહારાજ !

एष अजीय वाक्य वय, एयं ज्जहा मन्दिरं ।

मयवं अन्तेउरं तेणं, कित्ठणं नावयेक्खह ॥ ઉત્ત. સુ. અ. ૬ ગા. ૧૨

જુઓ તો ખરા. આ ભયંકર અગ્નિથી તમારા મહેલ બહકે બળી રહ્યાં છે. સાથે પવનડું જોર છે. જોટલે અગ્નિએ પ્રચંદ સ્વરૂપ પકડ્યું છે. અંતેઉર રહી રહ્યું છે. તમે તેના સાચું તો જુઓ અને જોને જોલવો તો ખરા. કેમ જોના સાચું જોતાં નથી. ત્યારે શુનિ શું જવાબ આપે છે !

सुई पसामो जीवामो, जेसि मो नत्थि किंघणं ।

‘महिलाय ज्जहामाणिय, न मे उज्जहा किंघणं ॥ ઉત્ત. સુ. અ. ૬ ગા. ૧૪

આ જગ્યાએ તમે હો તો શું કરો ? જોલવવા બાવ ને ? આ તો અદ્ભુત થોળી હતા. મન દીકું ન હતું. તમે તો દીક્ષા થઈ બાવ ને વિચાર કરો કે મહેલ બળી

જશે તો બધા બળી જશે. લાવ, બચાવવા જઈ. (હત્યાહસ) આ એવા ન હતા. તેમણે તો ધડાકાબંધ કહી દીધું કે હે વિપ્ર ! એમાં મારી તો કોઈ ચીજ નથી કે કોઈ મિલકત નથી. મારી જે મિલકત છે તે બધી મારી પાસે છે. હું તો મુખે વસ્તુ છું ને મુખે લીધું છું. પછી મિથિલા નગરી બળે એમાં મારૂં કંઈ બાગતું નથી. સાધુ તો સ્ત્રી, પુત્ર, પરિવાર ધરખાર, મિલકત બધાનો ત્યાગ કરીને નીકળી જાય છે પછી એના ઉપર મમત્વ હોતું નથી. પછી એને સંસારમાં કોઈ વસ્તુ કે વ્યક્તિ પ્રિય કે અપ્રિય હોતા નથી. એની દૃષ્ટિ તો માત્ર મોક્ષ તરફ હોય છે. પછી ગમે તે થાય તો હુઃખ શેનું થાય ?

નમિરાજભિંનો ઉત્તર સાંભળીને ઈન્દ્રે કહ્યું એ તો ઠીક છે પણ હે મહારાજ ! આ તમારી નગરીનું શત્રુ આદિથી રક્ષણ કરવા માટે તમે નગરીને ફરતો કિલ્લો બનાવડાવો. તેના ઢરવાળા, ભૂંગળા વિગેરે મજબૂત કરાવો અને શસ્ત્ર વિગેરે સામગ્રી બંધવસ્થિત કરીને જાવ, ત્યારે નમિરાજભિં શું કહે છે તે સાંભળો.

સર્ધ્વં નગરં કિચ્ચા, તવ સંવર મગલં ।

સન્તિ નિલય પાગારં, તિગુલં દુષ્પર્વસયં ॥ ઉત્ત. સૂ.અ. ૬ ગા. ૨૦

ત્યારે નમિરાજભિં કહે છે હે મહારાજ ! જે સંસાર છોડીને સંયમી બને છે તે શ્રધ્ધારૂપી સુંદર નગર વસાવે છે. બાહ્ય અને આંતર તપ અને મહાવ્રતાદિ સંવરના ઢરવાળા અને ભૂંગળો બનાવે છે અને મન, વચન, કાયાની શુષ્કિથી મજબૂત ક્ષમાનો એવો જબરહસ્ત કિલ્લો રચે છે કે એમાં કોઈ દુરમન પ્રવેશ કરીને આક્રમણ કરી શકે નહિ, અને શસ્ત્રમાં તો સત્ પરાક્રમ રૂપી ધનુષ્ય, રાગાદિની આકુળબાકુ-જતાના અભાવ રૂપી બાણ, સત્યની ઠાણ, તપ રૂપી લાલો અને સાધુચર્યાનું મજબૂત બળતર પહેરી દે છે. આવા મુનિને પછી કોઈ બાહ્ય સંગ્રામ ખેલવાનો રહેતો નથી. પછી ઇંટ મુનાનો કિલ્લો અને લોખંડના શત્રોની સજાવટ શા માટે કરવાની ? કેવો સુંદર જવાબ આપ્યો.

બંધુઓ ! આવા સાધુઓ આત્મિક સંગ્રામ ખેલી પરમ અને ચરમ વિજય પ્રાપ્ત કરી સદાને માટે સંસારના બંધનમાંથી મુક્ત બની જાય છે. આત્મિક સામ્રાજ્ય કેવું સુંદર અને વિશાળ છે. એ માનવી જરા શાંત ચિત્તે આ બાબતનો વિચાર કરે તો સમજી શકાય કે જેમ આપણે બહારની વસ્તુમાં સુખ, શાંતિ અને સગવડની કદખના કરીએ છીએ એવી આંતરિક વસ્તુમાં કરવાની જરૂર છે. એ આત્માને અંપૂર્વ, અનુપમ સુખ અને શાંતિ આપે છે. એવું સુખ અને શાંતિ સંસારની ભૌતિક વસ્તુમાં નથી. આવું જ્યારે જીવને સમજાયે ત્યારે સાચું સુખ પ્રાપ્ત થશે.

‘ચરિત્ર’ :- દ્રૌપદી માટે ન જનવાતું જની ગયું. ક્રુપકરાજ ચિંતા કરવા લાગ્યા. ત્યારે સુનિએ કહ્યું. હે રાજન ! ચિંતા ન કરીય. તારી હીકરી સતી છે. કુસતી નથી. એ પાંચ પાંડવોની પત્ની જનવા છતાં જગતમાં સતી તરીકે પૂજાયે. પણ આ જનવાતું કારણ પૂર્વભવમાં તેણે નિયાણું કયું છે. એ નિયાણું કયારે કયું છે તે વાત તમે ખ્યાનપૂર્વક સાંભળો.

બંધુઓ ! જૈન દર્શન કહે છે તમે ગમે તેટલાં તપ, જપ આદિ ક્રિયાઓ કરો પણ કહી તેના ફળની ઈચ્છા ના કરો. મારા તપ-સંયમનું ફળ હોય તો મને આત્મ સુખ મળ્યો. આત્મ નિયાણું ન કર્યો. ત્રણ શબ્દમાં નિયાણું એ પણ એક શબ્દ છે. નિયાણું એટલે સવા રૂપિયાની ચીજને આઠ આનામાં વેચવા ધરાબર છે. આપણી ક્રિયાથી મહાન લાભ થવાનો હોય પણ નિયાણું કરીને કરણીને વેચી દેવાથી અલ્પ લાભ મળે છે. દ્રૌપદીના છત્રે નાગેશીના લવમાં માસખમણના તપસ્વી સંતને કઠવી તુંબીનું શાક વહોરાવ્યું. તેમાં ભારોભાર માનનું પોષણ છે. માન અજગર છે. સર્પ કરતાં અજગર વધુ લાયકાર છે. સર્પ ઠંથ જ દે છે, પણ અજગર આખા માણસને ગળી ભાય છે, તેમ કથાયોમાં માન લાયકાર છે માટે જેમ અને તેમ માન છોડતાં શીખો. જુઓ નાગેશી માનમાં મહાણી તો તેની કેવી ખૂરી હથા થઈ તે સાંભળો.

ધર્મચાપ સુનિના શિષ્યો જંગલમાંથી સમાચાર લઈને આવ્યા કે ધર્મરૂષી અણુ-ગાર કાળધર્મ પામ્યા છે. ત્યારે ગુરૂએ જ્ઞાન દ્વારા બધયું કે નાગેશીએ ઝેરી આહાર વહોરાવ્યો ને આ પ્રમાણે જન્યું. મારો શિષ્ય તો કામ કાઢી ગયો પણ હે નાગેશી ! તારું શું થયે ? જ્યાં શિષ્યો પણ રહી પડ્યા કે આપણા વિનયવંત, તપસ્વી અને અનેક ગુણરત્નની આજુ સમા લાડીલા સંત આમ આલ્યા ગયા ? નાગેશી ! તે કંઈ વિચાર ન કર્યો ? સાધુ કોઈને વાત કરે નહિ પણ પોતાના પરિવારમાં આ વાતનો કોલાહલ થયો, તે રસ્તે જનાર માણસોએ સાંભળ્યું અને એક મોઢેથી બીજે મોઢે જતા વાત જામમાં ફેલાઈ ગઈ. અને કંઈક માણસો સોમદેવને ઘેર જઈને કહેવ. લાગ્યા કે આ નાગેશીએ આવો ઝેરી આહાર તપસ્વી સંતને વહોરાવ્યો ને તેમના માણુ ગયા. પાપ-ણીએ કંઈ વિચાર ન કર્યો ? આમ લોકો તેને ધિક્કારવા લાગ્યા.

ચારોં ઔર નાગેશી નિંદા, ફેલ ગઈ તત્કાલ,
સોમદેવને કીધ કરી ફિર, ઘરસે દીની નિકાલ હો....ઓતા

આખા ગામમાં આ વાતની ખબર પડી ગઈ. લોકો બોલવા લાગ્યાં કે આપણા મહાન ભાગ્ય હોય તો આવા માસખમણના તપસ્વીના આપણે ઘેર પગલા ધાય. આપણાં બહા પુણ્ય હોય તો આપણા શુદ્ધ આહારથી એમનું પારણું ધાય હાલીયાલીને એને ઘેર સંત પધાયને આત્મ કયું ? આખા ગામમાં એની ખૂબ નિંદા થવા લાગી. એટલે

એના પતિ સોમદેવને તેના ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો અને તેને ઘરમાંથી કાઢી મૂકી. ચારે તરફથી તિરસ્કાર પામેલી નાગેશી ગામ છોડીને જ્યાં ને ત્યાં ભટકવા લાગી. લોકોને ત્યાં રોટીના ટુકડા માંગીને ખાવા લાગી. આમ કરતાં તેના ગરીબમાં સોળ મહારોગો ઉત્પન્ન થયા. સોળ મહારોગોની ઢાંચણ વેદના લોગવલી એજ ભવમાં નરક જેવા દુઃખો લોગવી, ભૂખ તરસથી પીકાતી મરીને છૂટી નરકે ગઈ. ત્યાં ઘણા લાંબા કાળ સુધી ઘેર વેદના લોગવી. ત્યાંથી મરીને મત્સ્ય યોનિમાં ગઈ. ત્યાંથી મરીને સાનમી નરકે ગઈ. આ રીતે દરેક નારકીમાં ગળે વખત ગઈ. ત્યારબાદ પૃથ્વીકાયાદિ સ્થાવરમાં ગઈ. એ બધી યોનિઓમાં અનેક ભવ કર્યા બાદ એના કર્મો હળવા પડ્યા.

‘નાગેશીએ અનેક ભવો કર્યા બાદ શેઠના ઘરે પુત્રીપણે જન્મ.’ ત્યારબાદ તે અપાનગરીમાં વસતા સાગરદત્ત એહીની સુભદ્રા નામની પત્નીની કુકીથી સુકુમાલિકા નામે પુત્રી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ. સાગરદત્ત શેઠ ખૂબ શ્રીમંત હતા. તેમને સંતાનમાં સુકુમાલિકા એક જ પુત્રી હતી. એણે રૂપ અથાગ હતું. શેઠે ખૂબ લાડકોડથી પુત્રીને ઉછેરીને ભણાવી ગણાવી. હવે એ નગરીમાં બીજા જિનદત્ત નામે શેઠ વસતા હતા તેમને ભદ્રા નામે પત્ની હતી. તેને સાગર નામે પુત્ર હતો એ પણ ભણી ગણીને સુવાન થયો હતો એક દિવસ તે ઘોડા ઉપર બેસીને બગીચામાં ફરવા જતો હતો. ત્યારે તેણે આ સુકુમાલિકાને બગીચામાં ઉભેલી એક તેણે રૂપ એકને તેના પ્રત્યે મોહ પામ્યો ને નકપ્રી કયું. ‘પરણું’ તો આની સાથે જ. પછી બગીચામાં ફરવા ગયો પણ એના ચિત્તને ચેન ન પડ્યું’ બસ હવે સુકુમાલિકા સાથે જલ્દી લગ્ન કરું’ મોહું’ ઉઠાસ બની ગયું’ હતું’ ઘેર આવતાં તેના માતા પિતાએ પૂછ્યું’ બેટા ! તું આટલો બધો ઉઠાસ કેમ દેખાય છે ?

ત્યારે દીકરો કહે છે કે માતા પિતા ! એ તમે મને જીવો લોવા છુલ્હતા હો તો સાગરદત્ત શેઠની દીકરી સાથે જલ્દી મને પરણાવો. ત્યારે એના માતા પિતા કહે છે દીકરા ! તું આટલો બધો હોંશિયાર, રૂપવાન અને શુભવાન છે. આપણે ખૂબ શ્રીમંત છીએ. એના કરતાં પણ ચઢીયાતી કન્યા તને પરણાવીશું, પણ આપણે સામેથી માંત્ર કરવું નથી. ત્યારે દીકરો કહે તો હું મરી જઈશ. ખૂબ સમજાવ્યો પણ ન માન્યો ત્યારે જિનદત્ત શેઠ એના મિત્રોને લઈ સાગરદત્ત શેઠને ઘેર આવ્યા. બંને ગર્ભશ્રીમંતો હતા. એકબીજા પ્રેમથી લેટી પડ્યા. ઘરમાં બેસાડ્યા પછી સાગરદત્ત શેઠે પૂછ્યું’ કેમ આપણું પધારવાનું બન્યું’ છે ? ત્યારે જિનદત્તે સુકુમાલિકાને ચોતાના પુત્ર સાથે પરણાવાની વાત કરી. આ સાંભળી સાગરદત્તને પણ ખૂબ આનંદ થયો ને કહ્યું. તમારા પુત્રને મેં બોલ્યો છે. તે મારી દીકરીને મેળવે છે. પણ એક વાત છે. મારે એકની એક પુત્રી છે. તે મને મારા પ્રાણથી પણ અધિક પ્રિય છે. તેના વિના મને એક કશું પણ ગમતું નથી. તો હું પરણાવીને સાસરે મોકલું’ એટલે મને દીકરીનું’ સુખ ભોવા ન મળે. માટે એ

મારી દીકરી બેઠવી હોય તો તમારો દીકરો મારે ત્યાં ઘરજમાઈ થઈને રહે તો પરણાવવા તૈયાર છું.

“હજી” સમજાવવા છતાં ઘરજમાઈ બનવા તૈયાર થયેલ પુત્ર : બિનહત્ત શેઠે પોતાના પુત્રને વાત કરીને કહ્યું-દીકરા ! તું અમારે જોડોને જોઈ છે. વળી ઘર જમાઈ બનીને સાસરે રહેવામાં આપણી શોભા નહિ. માટે જો કન્યાનો મોહ છોડી દે પણ છોકરો ન માન્યો જોટલે અનિચ્છાએ બાપે તેના લગ્ન કર્યા. પરણાવીને ઘર જમાઈ બનવા સાસરે મોકલ્યો. લગ્ન ખૂબ ધામધૂમથી થયા. આખો દિવસ આનંદથી પસાર થયો,

સુહાગ રાત મનાને હિત વે, ઢોનો સેજને આયા,

તનું સ્પર્શ આગ સાદ્યો. સ્પર્શતા ગણાયો હો...મોતા

રાતે બંને રૂયામાં સૂતા ત્યાં સુક્રમાલિકાના ઢેહનો સ્પર્શ અર્તાં જોના શરીરમાં કાળી બળતરા ઉઠી. જોને થયું કે હું આલ્યો બાઈ. અહીં રહેવું નથી, બંધુઓ ! નામ સુક્રમાલિકા છે પણ જોનો સ્પર્શ થતાં સાગરને બળતરા થઈ. જોના કર્મો શું કરે છે ? હવે મધ્યરાત્રી થતાં સુક્રમાલિકા ઉંઘી ગઈ જોટલે સાગર તેને ઉંઘતી મૂકીને જેમ સ્પર્શ કાઢળી છોડીને બાગે તેમ આલ્યો ગયો અને પાછલે બારણેથી છાનોમાનો ઘરમાં જઈને સૂઈ ગયો. આ તરફ સવાર પડતાં સુક્રમાલિકા બળી તો પતિને બોલ્યો નહિ. જોના મનમાં થયું કે કદાચ બહાર ગયા હશે. હમણાં આવશે. ઘણીવાર થઈ છતાં ન આવ્યા જોટલે તપાસ કરી પણ પોતાના પતિને ન બોતાં જૂઠા રહ્યા અને ઊંઘવા લાગી. હે નાથ ! મને મૂકીને ક્યાં સંતાઈ ગયા છે ? શું મારી મજાક તો નથી કરતાં ને ? આમ રહે છે ત્યાં ફાસી પાણીની ઝારી ને ફાતણ લઈને આવી તો કુંવરીને રહતી બેઠ. તરત શેઠાણીને વાત કરી. જોટલે શેઠને જૂઠા ક્રોધ આવ્યો. ક્રોધથી ધમધમતા તે બિનહત્તને ત્યાં ગયા અને કહ્યું કે તમારા દીકરાને આમ કરવું હતું તો શા માટે પરણ્યો ? મારી દીકરીને શા માટે દુઃખી કરી ? હવે બિનહત્તને તો બળર પણ નથી કે સાગર ઘેર આવ્યો છે. એટલી પર તપાસ કરતાં સાગરને બોલ્યો ને કહ્યું-દીકરા ! મેં તને પરણાવવાની ના પાડી હતી છતાં તું ઘરજમાઈ બનવાના કોડથી ગયો ને આ શું કહ્યું ? વારી પત્નીને ઉંઘતી મૂકીને કેમ લાગી આવ્યો ? ત્યારે સાગર કહે પિતાલ ! જો વાત તમને હું નહિ કહું. હું ઘરજમાઈ થવાની કળુલાત કરીને પરણ્યો છું ને જોને મૂકીને આવ્યો છું મારે જોવું ન કરવું બેઠાંજો તે વાત સો ટકા સત્ય છે.

“અગ્નિ પ્રવેશ વિષ લક્ષણ કરે છું, સાગર મેં ગિર બાઈ.

પિતૃ આજ્ઞા સળ ધરૂં શિશ પર, ઉચ્ચકે પાસ ન બાઈ હો. ..મોતા

“પુત્રે મંગિલી મરણ શિક્ષા” : હે પિતાલ ! આપ આજ્ઞા કરો તો અગ્નિમાં પડીને બળી મરવા તૈયાર છું કહે તો ઝેર પી બાઈ ને કહે તો સસુદ્રમાં

પહીને કુળી મરૂં પણ એની પાસે નહિ બાઈ. જમાઈનાં આવા વચન સાંભળીને સાગર-
હત્ત શેઠ નિરાશ થઇને ઘેરે આંખા, અને પોતાની પુત્રીને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું
બેટા ! કેઇ પણ કારણથી જમાઈ તારાથી વિરક્ત થયા છે. તારી પાસે આવવાની ના
પાડે છે. તું રહીશ નહિ જુરીશ નહિ તે પૂર્વ જન્મમાં એવા કેઇ પાપકર્મ કર્યા હશે
તે તને ઉઠ્યમાં આંખા છે. માટે હવે તું ખૂબ શાંતિ રાખ. ખૂબ સમજાવી પણ પૂર્વના
કર્મના ઉદયે સુકુમાલિકા સુખની વાસના પાછળ જૂરે છે. માતા-પિતા કહે છે બેટા !
તું રહીશ નહિ ચિંતા કરીશ નહિ બીજા કેઇ સુરતીયા સાથે તારા લગ્ન કરીશું. હવે
બીજો કયો સુરતીયો ગોતરો ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

૬૬

અમાખ્યાન નં-૭

અપાક વડ દને શાન્તિવાર

તા-૬-૭-૭૭

“શાન્તિ વર કર્યા ?”

અનંત કહ્યુના સાગર, મમતાના મારક અને સમતાના સાધક ભગવતે લભ્ય
જીવોના કલ્યાણને માટે શાસ્ત્ર દ્વારા મોક્ષે જવાનો રાહકારી માર્ગ બતાવ્યો. આપણે
શાસ્ત્રોક્ત રાહે ચાલીને સંસાર સાગરને તરી જવું છે. તો શાસ્ત્રમાં ભગવંતે ફરમાન
કરે છે કે સંસારવતી જીવો અનંતકાળથી ચાર ગતિમાં ચક્કર લગાવ્યા કરે છે. પણ
હવે જોમણે પંચમ ગતિના દર્શન કર્યા નથી. જ્યાં સુધી જીવને લાન નહિ થાય ત્યાં
સુધી લગ્ન કરશે હું તમને એક વાત કહું કે તમે લાકાના ઘરમાં વસો છો જ્યારે
ઘરનો માલિક જોમ કહે કે આઠ દિવસમાં ઘર ખાલી કરી દો તે વખતે તમને કેટલી
ઉપાધિ થાય ? જો સમયે તમે વિચારો કે મને તેવું કોય પણ ઘરનું ઘર સાડું કે
વારંવાર આ બીજા ઉપાસવાની ચિંતા તો નહિ જેણે જોનરશીપ ઉપર દેવેટ ખરીદી
લીધા છે તેને ચિંતા ખરી ? ના. તમે માની લીધું છે કે જોનરશીપ ઉપર દેવેટ લઈ
લીધો. હવે શાંતિથી રહીશું પણ વિચાર કરજો જોનરશીપ ઉપર લીધેલો દેવેટ એક
દિવસ ઊઠવો પડશે. અહીં આત્માની કાયમી સ્થિરતા નથી દેવલોકમાં રહેલા દેવોનાં
મહેલ અને તેમની બધી ઋદ્ધિ શાન્તિ છે પણ ત્યાં રહેનારા દેવ શાન્તિ નથી.
મને તેટલું લાંબુ આયુષ્ય કોય તો પણ પૂર્વ થતાં દેવને જો સ્થાન ઊઠવું પડે છે.
દેવને ત્યાંથી અવવાહું થાય ત્યારે તેણે કંઈમાં પહેરેલી કુલની માળા છ મહિના પહેલાં
કરમાય છે ત્યારે દેવ બાણે છે કે હવે મારે આ ઘર ઊઠવાનો સમય આવ્યો. દેવો
સમર્થિતી અને મિશ્ન્યાત્વી કોય છે, તેમાં જો મિશ્ન્યાત્વી દેવો કોય છે તેને હુઝ થાય
છે. આજ સુખ હવે મારે ઊઠવું પડશે ? જો વિચારે ગમગીન બની જાય છે. જ્યારે

સમકિતી દેવો પોતાને ચવવાનું થાય ત્યારે અવધિજ્ઞાન દ્વારા બાણી લે છે કે હું અહીંથી મરીને ક્યાં જઇશ ? જો દેખે કે હું જ્યાં જન્મ પામવાનો છું ત્યાં ભલે ધન ના હોય પણ જો ઘરમાં ધર્મ છે. રોજ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, ચીવિહાર થાય છે કંદમૂળ ખવાતું નથી. સંતોને સુપાત્ર દાન દેવાની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના છે. તો એને એવો હર્ષ થાય છે કે બસ મને બધું મળી ગયું. અહીં મને ગમે તેટલું સુખ હોય પણ શા કામનું ? જોકે નવકારશી પચ્ચખાણુ પણ કરવાનું છે ? ત્યાં મને તપ, ત્યાગ, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ બધું કરાશે તેથી તે જાંજે છે.

માનવના જન્મને દેવતાઓ, ઝંખતા, સ્વર્ગના વિલાસો એને ઘણીવાર ઠંખતા પ્રેમનો પ્રકાશ મળ્યો, ઈરનો ઉજાશ મળ્યો, આવો સંયોગ નહિ આવે ફરીવાર

જો સમકિતી દેવોની જોકે જ ઝંખના હોય છે કે બસ જહી માનવ ભવ પામું ને કર્મ ખપાવીને મોક્ષમાં બઈ એને દેવલોકના સુખો ઘણીવાર ડાંખે છે. તમારા પગમાં પહેરેલા બૂટ કે ચપલ તમને ડાંખે ત્યારે ચેન પડે છે ? ક્યારે એને કાઢી નાખું એમ થાય છે ને ? તેમ સમકિતી દેવને સ્વર્ગના સુખો ડાંખે છે. ક્યારે અહીંથી છૂટું ? એમ તેને થાય છે. ત્યારે મુલ્યલોકનો માનવી જો સુખો મેળવવા જાંજે છે. સમ્પદ્વીપેવોને દેવલોકના વૈભવ કરતાં પણ ધર્મ મળે જોટલે આનંદ થાય છે. વૈમાનિકમાં પણ પહેલા બીજા દેવલોક સુખીના દેવો ચવીને પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય અને તિથિય જો પાંચ હંકમાં આવે છે.

દેવાનુમિત્યે ! વિચાર કરો ક્યાં દેવનાં સુખ ને ક્યાં પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિમાં ફેંકાઇ ગયો ! પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિનો નીકળેલો જીવ દેવળી બની શકે છે. પહેલાં આશુભ્ય જાંખાઇ ગયું હોય જોટલે ત્યાં જવું પડે. મારે તમને શું કહેવું છે તે સમજ્યા ? તમે સંતરા, મોસળી, સફરજન વિગેરે ખાવ છો, લીલોતરી શાક સમારો છો જો તમે તત્ત્વજ્ઞાન મેળવ્યું હશે તો જો વખતે તમને વિચાર આવશે કે આ વનસ્પતિકાયનું છેકન લેકન કઈં છું પણ આમાં ભાવિના કોઇ દેવળી ભગવંતની અશ્વત્થના તો નહિ થતી હોય ને ? આ પૃથ્વીકાયનું છેકનલેકન કઈં છું શરીરની સફાઇ કરવામાં પાણીની બાલ્ડીઓની બાલ્ડીઓ સ્નાનાદિમાં જાંખી વાળું છું તેમાં જીવોની હિંસા કેટલી થાય છે ? અને કોઇ ભાવિના દેવળીની અશ્વત્થના કરીને હું કેટલા કષેત્રોના ભાગીદાર બનીશ ? હું ઈલા તો લઇ શકતો નથી પણ આ જીવોની તો બને તેટલી હયા પાળું. આ છકાયજીવોના અપરંબ સમારંભમાં જો રક્ત રહીશ તો મરીને ક્યાં જઇશ ? જેને ભવની ભીતિ લાગી હોય તેને આવો ખટકારો થાય. સંસારમાં રહો છું તો આવું પાપ કરવું પડે છે ને ? જે સાધુ બન્યા તેને ધન્ય છે કે જે આવ્યા પાપથી મુક્ત બની ગયા. હું ક્યારે પાપથી છૂટીશ ? એમ પાપની અરેરાટી થાય અને

શારદા દર્શન

જેમ બને તેમ પાપ ના થાય તે માટે સાવધાન રહે. તમે સંસારમાં ઘરમાં ચોર પેટી ન બાંધ તે માટે સાવધાન, મારી આબરૂ ન બાંધ, વહેપારમાં ખોટ ન બાંધ, વ્યવહારમાં ખરાબ ન દેખાય દીકરા-દીકરીને બાણાવવામાં ને પરભાવવામાં આ બધામાં સાવધાન. અરે ! ઘરમાં સ્કેજ તીરાડ પડે તો પશુ સાવધાન બની સીમેન્ટ લઈને તીરાડ પૂરાવી દે છે. પશુ મારાથી હવે પાપ ન બંધાય, મારા ભવ ન વધે તે માટે આટલી સાવધાની રાખો છો. ખરા ? પાપભીરૂ બન્યા વિના ભવ નહિ ઘટે.

“કર્મ” રૂપી કરજ ચૂકવવા સાવધાન બનો” :- કર્મના કરજ કેમ ચૂકવું જે માટે તમને સતત ચિંતા થવી જોઈએ અભજન માણસોના માથે કરજ વધી જાય તો જોને હાથ ન આવે રાત દિવસ જોને ચિંતાનો ઈડો કોરી ખાતો હોય બહાર નીકળતાં જોને શરમ આવે કે હું શું ચોક્કસ લઈને બહાર જાઉં, બજારમાં જમ્યા તો હોઠો મને આંગળી ચીંધશે જોવી જોને શરમ આવે બસ કેમ કરું ને શું કરું કે આ કરજથી સુકત થાઉં. ખાનદાન માણસ પોતાનું બધું વેચીને પશુ દેહું ચૂકવી દે ત્યારે જોને શાંતિ વળે છે. આ ન્યાય આપણા આત્મા ઉપર ઉતારો જેમ પૈસાના કર-જદારને સુખે હાથ આવતી નથી, ખાતું પીતું ભાવતું નથી તેમ આપણા આત્માને સતત ચિંતા થવી જોઈએ કે હું ક્યારે કર્મના કરજથી સુકત થઈ હળવો બનું ? જેટલા હળવા જેટલી ચિંતા જોઈ. પ્લેનમાં યુસાફરી કરનારને પશુ જેટલું બને તેટલું વજન જોઈ. રાખવાનું હોય છે. એ કહે છે કે વજન જોઈ કરો. એક પક્ષીને પશુ આકાશમાં ઉડવું હોય તો હળવા બનવું પડે છે. પક્ષીની પાંખમા ક્યારે ભરાય ગમે હોય તો એ પાંખ ફેફસાવીને બધો ક્યારે પહેલાં ખંજેરી નાંખે છે. ત્યાર બાદ હળવું બનીને હાથે આકાશમાં ઉડ્યન કરે છે. જોને હાથે ઉડવા માટે હળવા બનવું પડે છે. તો વિચાર કરો પક્ષી, પ્લેન કે રોકેટ જે ગમે તેટલા હાથે જાય તો મર્યાદિત છે. પશુ આપણે કેટલે હાથે જઈ શકીએ? બાર દેવલોક, નવ ઐવલોક, પાંચ અનુત્તર વિમાનને ઊડીને હાથે ચોક્કસમાં જઈ શકીએ. તો કેટલા હળવા બનવું જોઈએ? જો આત્માને જહી હળવો બનાવવો હોય તો ૧૮ પાપસ્થાનક અને આરંભ સમારંભથી સાવધાન રહો. જેટલો આરંભ પરિચક્ષ્ણે બાર વધારે તેટલું દુઃખ વધારે.

“હાયાળીડીશની માફક પરિણામે સંસારમાં દુઃખ છે.” : હાયાળીડીશનો હર્મી પગમાં કંઈ વાળી ન જાય તે માટે કેટલો સાવધાન રહે છે. કારણ કે હાયાળી-ડીશના હર્મીને સ્કેજ કંઈ વાળી જાય અગર ગુમડું થાય તો જહી રૂઝાતું નથી, કંઈક તો મરનાં સુધી રીબાય છે. આજ રીતે જોને ચોક્કસ-માયા અને મમતાનો હાયાળીડીશ લાગુ પડ્યો છે તે જોવો સ્કેજ મનગમતું મળતાં તેમાં ખૂંચી જાય છે. જોને પાપનો ભય નથી, ભવકદી કરવાની ચિંતા નથી. તે જોવો જીવનના અંત સુધી જોમાં રીબાય

સીમાપ્રાપ્તિને મરે છે. એમાંથી બચવું હોય તો સાવધાન રહો એ સાવધાન નહિ બને તો ક્યાં પટકાપ જશે ?

આપણે વાત ચાલતી હતી કે સંસારમાં એક પણ સ્થાન શાશ્વત નથી દેવદોષની શક્તિ શાશ્વત છે પણ ત્યાં રહેનારો દેવ શાશ્વત નથી. દેવદોષના મહાન મુખમાં મહાલનારો દેવ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિમાં ફેંકાઈ બાય ત્યારે તેને કેવું દુઃખ થાય ? વિચારો કે કોણને મહેનત કરીને પૈસા મેળવ્યા. સાત માળના બંગલા બંધાવ્યા ને મુખ લોગવવા પાછળ પૈસા ઉડાવી દીધા. કેવું વધતાં છેવટે માટીના ખોરકા જેવા ઘરમાં રહેવાનો વખત આવે તો કેટલું દુઃખ થાય ? તેમ આ જીવ ઉત્તમ માનવ જન્મ પામ્યો આત્મા સાધના કરવાની બધી સામગ્રી પુર્યોદયે મળી પણ એ સંસાર મુખ લોગવવામાં જ એ સામગ્રીનો ઉપયોગ કર્યો તો પછી જીવની હાલત કેવી હયાબનક બની જશે ? તેનો તમે વિચાર કરજો. મિથ્યાત્વી દેવો પોતાને પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિમાં જવાનું થાય તો રહે છે. કહેવાનો આશય એ છે કે શોભા સિવાય એક પણ સ્થાન શાશ્વત નથી. માટે આ બંગલા ને મહેલાતોમાં મોહ ન રાખશો ઘર બનાવો તો શાશ્વત ઘર બનાવો.

ગઈ કાલે આપણે નમિરાજર્ષિની વાત કરી હતી તે નમિરાજર્ષિને ઇન્દ્રે કહ્યું કે હે મહારાજા ! આ તમારા નગરમાં મોટા મોટા મહેલો હવેલીઓ ને અટારીઓ બધું કરાવીને બાકો ને ? આ વખતે નમિરાજર્ષિએ કેવો સુંદર જવાબ આપ્યો તે સાંભળવા જેવો છે.

સંસય સ્વલ્પ સો કુર્ણ, જો મગ્ને કુર્ણ વર ।

અત્યેવ ગન્તુ મિચ્છેજા, તત્ત્વ કુવિજ્ઞ સાસય ॥ ઉત્ત. સૂ. અ. ૯ ગાથા ૨૬

“હાર ક્યાં બાધિરો ?” :- શોભાના વિષયમાં સંસય રાખવાવાળા હોય છે તે સંસારમાં અધવચ્ચ ઘર બનાવે છે. અને જે શોભામાં જવાના અભિલાષી હોય છે તે તો ત્યાં જ પોતાનું શાશ્વત ઘર બાંધે છે. અર્થાત્ નમિરાજર્ષિ કહે છે કે માર્ગમાં ઘર કોણ બાંધે ? જોવી મહેનત તો માથે પડે કારણ કે જે માર્ગમાં અધવચ્ચ બેઠા હોય તેને ત્યાંથી છટીને આગળ ચાલવું પડે છે. પછી ત્યાં બાંધેલું ઘર કંઈ મોડું સાથે આવે છે ? આત્મા જ્યાં મુખી શોભામાં નથી જતો ત્યાં મુખી સંસાર જો લાગ્યા માર્ગ છે. એમાં પ્રવાસ કર્યો જવો પડે છે. મોટો ઇન્દ્ર અને તો પણ તે માર્ગની વચ્ચમાં છે. જોટલે આશુભ્ય પૂછું યતાં ત્યાંથી છટીને ચાલતાં થવું પડે એ સમયે એના મોટા વિમાનો શું કામ લાગ્યા ? જેણે માર્ગમાં ઘર બનાવ્યા તે બધા લુપ્ત પડેલાં છે. ઘર તો જ્યાં સ્થિર મુકામ કરવો છે ત્યાં બનાવવું એણે અને તે માટેનો મારો પ્રયત્ન

આહુ છે. મોક્ષમાં અનંત જ્ઞાન-દર્શન સહિત જ્યાં કાયમ રહેવું છે તેવું શાશ્વત ધર મેળવવું છે,

જંબુઓ ! આવા શાશ્વત ધર માટે પ્રયત્ન કરો. આવા સાધનો અને સામગ્રી મનુષ્ય જાવ સિવાય કોઈને ક્યાંય નહિ મળે મહાન પુણ્યના ઉદયથી આ બધી સામગ્રી મળી છે.

આ ભુમિ, આ શરીર, આ ધરમ, ખૂબ મહેનત કર્યાથી મળ્યું છે બધું, કેંક યુગેથી કરેલી ફળી સાધના, હાથમાંથી તું જોજો સરી જાય ના, જે મોકો છે અહીં અરે માનવી ! આવો મોકો...જે સાધન છે અહીં.

આ વાત તમને સમજાય છે ને ? હવે જો બરાબર સમજ્યા હો તો આત્મસાધના કરવા કટિબદ્ધ બનો. જેટલી સાધના કરશે તેટલું આત્માનું સુખ મળશે. બાકી આ સંસારના સુખ તુચ્છ છે. જો સાચું સુખ નથી પણ અજ્ઞાની લોકોએ જોમાં જમથી સુખ માને છે. જેમ ફૂતડું હાલકોને ટુકડો મળે તો તેને બટકા ભરે છે તેથી જોના હાંત હલી જાય છે. મોક્ષમાં ચાંદા પડીને તેમાંથી લોહી આવે છે છતાં તેના સ્વાદ આખીને હરખાય છે પણ જોને ખબર નથી પડતી કે આ મારા મોક્ષમાંથી લોહી નીકળે છે. જોના હાંતમાં દુઃખાવો થશે, મોક્ષમાં બળતરા થશે તો પણ જોને ખાલ નહિ આવે કે હાલકમાં સુખની મારી જાણિતી હતી ને જોની પાછળ દોડવાથી આ કંઈ ઉચું થયું છે. આ જ રીતે અજ્ઞાની લોકોની કથા છે. ઇન્દ્રિયોનું સુખ લેવા જતાં ઉપાધિ, દુઃખ કલેશ ચિંતા બધા કારણો ઉભા થવાં પણ જો સુખની લાલસા જોને જ્ઞાન થવા કેતી નથી કે આ બહારના પદાર્થોમાં સુખ નથી પણ સુખની મારી જોયેલી કલ્પના છે. આત્મા પાસે ઇન્દ્રિયો તુચ્છ છે. જોનાથી મળતું સુખ પણ તુચ્છ અને ક્ષણિક છે. આટલું જો લખને સમજાય તો આ બધી ઉપાધિ મરી જાય. પછી કોઇની શ્રીમંતાઈ જોઇને જોમ નહિ થાય કે આ આવો સુખી ને હું દુઃખી ? આનો ખંધા ધમપોકાર ચાલે છે ને મારી દુકોને કોઈ ઘરાક નથી આવતાં. આ આવો મોટો વહેપાર કરીને કમાઈ બચો ને હું રહી ગયો ! હું પણ જોના જેવો વહેપાર કરું. આવા વાદ અજ્ઞાની લોક કરે જ્ઞાની ન કરે.

જોકે ગર્ભ શ્રીમંત મોટો વહેપારી હતો. જોને પગનો દુઃખાવો ખૂબ રહેતો. જોટલે જોકે હજારોને માલીશ કરવા માટે રાખેલો. જે રોજ રોડને માલીશ કરવા આવતો. બ્યારે રોડને માલીશ કરવાનું કામ ચાલતું ત્યારે રોડના મિત્રે અને વહેપારીઓ બધા સેવા થઇને વહેપાર ધંધાની વાતો કરતા. આજે આટલું કરાયા, આટલો નફો થયો, કોઇની સાથે આટલી વાત કરીને આટલી કમાણી થઈ. આ બધી વાતો સાંભળીને પેલા શા.-૮

હજમના મનમાં વિચાર થતો કે આવો વહેપાર કરવો સારો. મહેનત મજૂરી કરવી ન પડે ને પૈસાના ઢગલા થાય. એ વારંવાર શેઠને કહેતો કે શેઠલ ! મને તમારા જેવો વહેપાર કરાવો ને ! ત્યારે શેઠે કહ્યું - બાઈ ! વહેપારમાં તારું કામ નહિ. તું જે કરે છે એમાં સુખી છે. મારા જેવો વહેપાર કરવા જતાં હેરાન થઈ જઈશ. પણ પેલો હજમ માનતો નથી. રોજ શેઠનું માથું ખાઈ જવા લાગ્યો. શેઠ એનાથી કંટાળી ગયા.

“ શેઠનો વાહ કરતાં સમૂળગી મૂડી ગુમાવી ” : હજમને સમજાવવા માટે શેઠે એક કિમિયો રચ્યો. એક ઝનાવટી કાગળ લખીને સુનિમને આપ્યો. હજમ શેઠને માલીશ કરતો હતો ત્યારે સુનિમલ પત્ર લખને આપ્યો ને કહ્યું. શેઠલ ! પરદેશથી પત્ર આવ્યો છે ને તેમાં લખ્યું છે કે શેઠલને માલમ થાય કે આ વખે અહીં તાંદળીયાની બાલનો પાક બહુ જોઈ છે ને અહીં એનો વપરાશ વધારે છે. એટલે એની ખપત વધારે થશે ને ભાવ સારા ઉપજશે. માટે ત્યાં જેટલી તાંદળીયાની બાલ મળે તેટલી ખરીદ કરી લેવા જેવી છે. હજમે પત્ર સંભળ્યો ને શેઠે પણ સુનિમને કહ્યું કે તમે ધ્યાન રાખજો, ને ગામમાં મળે તેટલી બાલ ખરીદી લેજો. આ સંભળીને હજમના મનમાં થયું કે આવો વહેપાર તો હું કરી શકું. શેઠને હું કરોજ કહું છું કે મને ધંપા કરાવો પણ કંઈ કરાવતા નથી, એ ન કરાવે તો કંઈ નહિ. હું મારી બતે કરીશ. શું મને આવડત નથી ? હજમભાઈ તો શેઠના ઘેરથી નીકળી સીધા ઘેર ગયા. ઘરમાં જે કંઈ હતું તે વેચીને રૂ. ૫૦૦) લેખા કર્યા, અને સવાર પડતાં વહેલો બકાલાવાળાની બધી દુકાનોમાંથી તાંદળીયાની બાલ ખરીદી લીધી. આસપાસના ગામડામાં જઈને બાલ ખરીદી લાવ્યો. એના મનમાં એમ કે શેઠનો સુનિમ બાલ ખરીદી લે તો હું રહી જઈ ને ! એ મોટા માણસો મોડા નીકળે. પણ હું ક્યાં કમ છું. વહેલો ખરીદી કરી લઉં. એમ હરખાતાં હજમે વહેપાર કરવાના હરખમાં ને હરખમાં બાલથી પોતાના મકાનનો આખો જોરડો ભરી દીધા.

હવે હજમભાઈ બજારમાં ને શેઠને ઘેર આંટા મારવા લાગ્યો. ને રાહ જોવા લાગ્યો કે હવે બહારગામથી બાલની માંગ આવે ને હું મોંઘા ભાવે બાલ વેચીને ધન કમાઈ પણ અહીં તો યે, ત્રણ ને ચાર દિવસ વીત્યા પણ બાલની માંગણીના કોઈ સમાચાર આવતા નથી. પાંચમે દિવસે એક કાગળ આવ્યો. હજમ માલીશ કરતો હતો તે વખતે સુનિમલ પત્ર લખને આપ્યા ને શેઠ સમક્ષ વાંચી સંભળાવ્યો. તેમાં લખ્યું હતું કે શેઠ સાહેબને માલમ થાય કે અમારે ત્યાં બહારગામથી તાંદળને ઘણું આવી ગયો છે એટલે અહીંથી માંગણી થવાની નથી.

આ સમાચાર સંભળીને હજમભાઈના મોતીયા મરી ગયા. હાથ.... હવે શું થશે ? છતાં મનમાં હિંમત કરીને વિચાર કર્યો કે કંઈ નહિ. બહારગામ લઈ જઈને વેચી નાખીશ. બિચારો આશામાં ને આશામાં ઘેર ગયો. જોરડો ખોલીને જુએ છે તો

કેટલોક તાંદળને ચીમળાઇ ગયેલો ને કેટલોક કોવાઈને ગંધાઈ ગયો હતો. એના હાળ ગળી ગયા. શેઠને ઘેર આવીને પોક મૂકીને રકવા લાગ્યો. શેઠે પૂછ્યું, ભાઈ! શું થયું? કેમ રહે છે? હજારે કહ્યું. બાપુ! હું તો મરી ગયો. કેમ શું થયું? તો કહે છે મેં તો તમારે ત્યાં પરદેશથી પત્ર આવ્યો હતો તે સાંભળીને તાંદળને ખરીદ કર્યો ને બહારગામથી કંઈ માંગ તો આવી નહિ. હું તો રાહ જોતો હતો. હવે બધા તાંદળને ગંધાઈને કહોવાઈ ગયો. હવે હું શું કરું? મેં તો ઘરનું બધું વેચીને રૂ. ૫૦૦, લેખા કર્યા હતા. હવે હું શું કરીશ? ઘરમાં બાજરી પણ નથી.

“હયાણુ શેઠ તરફથી દિલાસો” : શેઠે કહ્યું, ભાઈ! શાંતિ રાખ, કંઈ વાંધો નહિ. એ તો વહેપાર છે. તને વહેપાર કરવાનો બહુ કોઠ હતો. વહેપારમાં તો પૈસા કમાવાય ખરા ને કોઈ વાર ગુમાવાય પણ ખરા. ત્યારે હજારે કહ્યું- બાપુ! માફ તે કંઈ ગયું છે! શેઠે કહ્યું ભાઈ! મેં તો તને પહેલેથી કહ્યું હતું કે વહેપાર કરવામાં તારું ગયું નહિ. પણ તારી હોંશ હતી તે પુરી થઇ.

શેઠ જૂન સજ્જન હતા. તેમણે જોયું કે આ તદ્દન ગરીબ માણસ છે ને જોતું બધું સારું થઈ ગયું છે. તે. મારે એને ગુમાવી છે તેટલી રકમ આપવી પડે હમણાં નહિ. થોડા દિવસ કષ્ટ વેઠવા હો. પછી આપું તો આવું સાહસ કરતો જૂલી નય. એના નામ ઉપર ૫૦૦, રૂ. ની સુધી જમા કરી દીધી. અને એને હિંમત આપતાં કહ્યું કે ભાઈ! ચિંતા કરવી નકારી છે. હવે શાંતિથી જે કામ કરે છે તે કમાઈને ગુજરાન ચલાવ. ત્યારે કહે છે શેઠ! આ ઘર પડું પડું થઇ રહ્યું છે તે પડે તો રીચેર કરવા કોની પાસે હાથ ધરવા બાઈ? ને ખાઈ શું? શેઠે તેને હિંમત આપીને કહ્યું જોજે હવે કરીને આવું કામ ન કરતો. એમ કહી શેઠે હજારને ૫૦૦, રૂ. આપ્યા ને હજાર સુધરી ગયો. બોલો, તમારે શું કરવું છે? સતો તમને સંસારનો રાગ છોડવા માટે વીતરાગ વાળી સંભળાવે છે. માટે સમજીને ભવચીડુ બનો. ભવ્ય જીવોને ભવનો અંત કરાવવા નેમનાથ ભગવાન દ્વારકા નગરીમાં પધાર્યા છે. આગળ શુભનશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર : કર્મો કોઇને છોડતા નથી. સુક્રમાલિકા પૂર્વભવમાં કર્મની કમાણી કરીને આવી છે. મહું કર્મ ખપી ગયું હવે અહ્ય કર્મ રહ્યું છે તે કેવો ખેલ કરાવે છે! એથી પુત્ર સાગર એને તણને ચાલ્યો ગયો. સુક્રમાલિકા જૂન કલ્યાંત કરવા લાગી એટલે એના પિતાએ તેને સમજાવી. બેટા! હવે શાંતિ રાખ. તારા પાપ કર્મનો ઉદય છે. પણ જોતું મન કોઇ રીતે શાંત થતું નથી. હવે એને સારા ઘરનો છેકરો તો પરણે નહિ અને એને સંસારનું સુખ ભોઈએ છે. હવે કરવું શું? એમ ચિંતામાં મગ્ન રહેતા હતાં. ત્યાં શું બન્યું તે સાંભળો.

એક દિન શેઠ બેઠા ગોખમે, કેળા મંગતા આતા,
હાથ ઠીકરા મણિકા સિનકે, ભૂખ વરા દૂકા ખાતા હો....બોતા

શેઠ મહેલના અરખામાં બેઠા હતા તે વખતે તેમણે એક બિખારીને બીજ માંગતો બોલ્યો. એના કપડાં ફાટલાં હતાં. યુગ ઉપર માખીઓ બહુબલુલી હતી ને હાથમાં માટીનું શકોડું લઈ ને બીજ માંગતો હતો, આવા બિખારીને શેઠ પોતાના મકાનમાં બોલાવ્યો. તેને સમજાવી શેઠ હબમત કરાવી, સ્નાન કરાવ્યું ને સારા વસ્ત્રો પહેરાવ્યા આ બધું કરે છે ત્યારે બિખારી કહે છે શેઠ ! તમે મને યજ્ઞમાં હોમવા માટે તો આ બધું નથી કરતા ને ? શેઠે કહ્યું. ના, ભાઈ. હું તને મારી દીકરી પરણાવીશ. બિખારી કહે છે શેઠ 'અમારા ગરીબની મરકરી ન કરો. ક્યાં તમે શ્રીમંત યુધી શેઠ અને હું ક્યાં બિખારી ! મારી સાથે તમારી પુત્રી પરણાવવાની હોય ! શેઠે કહ્યું. ભાઈ ! હું તારી મરકરી નથી કરતો. સત્ય કહું છું. એમ કહી તેને મિથ્યાન્ન જમાડયા અને સારા વસ્ત્રાભરણે પહેરાવી પોતાની પુત્રીને તેની સાથે પરણાવી દીધી. બિખારી મનમાં આનંદ પામ્યો. અહો ! આજે મારા ભાગ્ય ખુલી ગયા. નહિતર આવા શેઠની દીકરી મને ક્યાંથી મળે ? આજે તો મારા માનપાનનો પાર નથી. નોકર ચાકરો, સાસુ સસરા બધા ખરમા ખરમા કરે છે ને પાણી માંગતા દૂધ આપે છે. દિવસ તો આનંદમાં પસાર થયો. ત્યારબાદ રાત્રે સુક્રમાલિકાના શરીરરોગ સ્પર્શ થતાં તેના શરીરમાં કાળી બળતરા થવા લાગી. બિખારી વિચાર કરવા લાગ્યો. અહો ! આ બળતરા કેમ સહેન થાય ! આના કરતાં બીજ માંગીને ખાવું સારું. અગ્નિ મૂકી હોય તેવી બળતરા થવાથી મધરાત્રે બિખારી તેને ઉઘલી મૂકીને લાગી ગયો.

સવાર પડતાં પતિને ન બોલ્યો એટલે તે રહવા લાગી. ઠાસી દ્વારા ખબર પડતાં તેની માતા તેની પાસે આવીને સમજાવવા લાગી કે બેઠા ! રહીશ નહિ. એના પિતાજી ખબર પડતાં એ પશુ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. એના મનમાં ઘણું કે આ બીજ માંગતા બિખારીને આટલું યુગ મળવા છતાં મારી પુત્રીને છોડીને લાગી ગયો. માટે નહીં આ પુત્રી વિષ કન્યા હોવી જોઈએ. નહિતર આમ કેમ બને ? શેઠ પુત્રીને આશ્વાસન આપતાં કહે છે કે બેઠા ! તારા કોઈ ઘેર અંતરાય કંઈના ઉદય છે એટલે જમાઈ તને છોડીને ચાલ્યા બાય છે. તે પૂર્વભવમાં કોઈ જીવોને ખૂબ દુઃખ દીધા હશે માટે આમ બને છે. હવે રહવું, જૂરવું છોડીને ધર્મધ્યાનમાં તારું ચિત્ત ભેડી દે.

સાધુ સાધ્વી આવે તેને શુદ્ધભાવથી સુપાત્ર દાન દેતો તારા કર્મો ખપશે ને તને હિચ્છિત સુખ મળશે. માતાપિતાના ખૂબ સમજાવવાથી સુક્રમાલિકા દાન આપવા લાગી. પણ એના અંતરમાં વિષયવાસનાનો અંકુરો સૂકાયો નથી. રાત દિવસ મનમાં અહસોસ થયા કરે છે કે અહો ! મને એક બિખારીએ પશુ ન હિચ્છી ! સમય જતાં એક દિવસ

મહાન પવિત્ર, જ્ઞાની, અને ગંભીર સાધ્વીજી તેને ઘેર ગૌચરી પધાર્યા. તેમને આહાર પાણી વહોરાવ્યા, સાધ્વીજી વહોરીને પાછા ફરે છે. ત્યાં સુક્રમાલિકા બારણા આડા હાથ ઢળે ઉભી રહી. સાધ્વીજી કહે - બહેન ! મને જવા દે. શા માટે આડી ફરીને ઉભી છે ? ત્યારે કહે મહાસતીજી ! મને કોઈ પુરૂષ ધ્રુવજીતો નથી. તો હવે મને સંસારિક સુખ મળે તેવો જન્મ મંત્ર કે વશીકરણ હોય તો બતાવો. ત્યારે સાધ્વીજીએ કહ્યું - બહેન ! સંસારના સુખ વિષના કોટોરા જેવા સમજીને જેમણે છેડયા તે સંસારના સુખનો માર્ગ બતાવે ? ના, બીજું જૈન સાધુ કદી દોરા, ધાગા, મંત્ર જન્મ કરે નહિ ને જે કરે તે પાપશ્રમણ કહેવાય. માટે અમે જો વાતમાં પડીએ નહિ. વિચાર કર. તે પૂર્વભવમાં જોવા થીકણું કર્મ બાંધ્યા હશે તે તારે ભોગવવાના આવ્યા છે. જો આ દુઃખોને જલ્દી મટાડવા હોય તો સંયમ અંગીકાર કર. ત્યાગમાં જે સુખ છે તેના અનંતમાં ભાગતું સુખ સંસારમાં નથી. જોને સંસારની અસારતા સમજીતી તેથી તેને વૈરાગ્ય આવ્યો. જોટલે માતાપિતાની આજ્ઞા લઈ તેણે દીક્ષા લીધી.

સુક્રમાલિકા સાધ્વી દીક્ષા લઇને જૂળ કઠીન સંયમ પાળે છે. ઘણું જ્ઞાન મેળવ્યું ને તપશ્ચર્યા પણ જૂળ કઠીન કરવા લાગી. એક વખત તેણે તેના શુરૂણીને કહ્યું કે હું મહાર જંગલમાં જઈને આતાપના લેવા ઇચ્છું છું. જોના શુરૂણીએ કહ્યું - આપણાથી જંગલમાં જવાય નહિ અને જો રીતે આતાપના લેવાય નહિ. ભગવાનની મનાઈ છે. સુક્રમાલિકા સાધ્વીએ શુરૂણીની આજ્ઞા માની નહિ. અને કહે છે કે આતાપના લેવા માટે અમે ત્યાં રહી શકાય. આઠે સ્થાનકમાં રહું કે જંગલમાં જઈ પણ જેવું મન મક્કમ છે ને જેની ભાવના શુદ્ધ છે. તેને કોઈ બાતનો ભય નથી. આમ કહી શુરૂણીની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરીને જંગલમાં આતાપના લેવા માટે આવી ગઈ, જે શુરૂ-શુરૂણીની આજ્ઞાથી વિરૂદ્ધ વર્તન કરે છે તેનું પરિણામ સારું આવતું નથી. હવે શું બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

૬૬૬૬

આપ્તમાનનં.-૮

અષાઢ વહ ૧૦ ને રવીવાર

તા. ૧૦-૭-૭૭

સુર જંકુઓ, સુરીલ માતાઓ ને બહેનો ! મમતાના મારક, સમતાના સાધક, અને વિપથોના વારક જોવા સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી ભગવંતો ભવ્ય છવોને ઉપદેશ આપતાં ફરમાવે છે કે હે આત્મા ! ચતુર્ણતિ સંસારમાં ભ્રમતાં મહાન પુરુષોદયે તને આ મેધિરો માનવભવ મળ્યો છે. તે શા માટે મળ્યો છે તેનો કદી તને વિચાર આવે છે ? મનવ જન્મ જો જન્મો જન્મના ફેરા ટાળનારા ધર્મની સાધના માટે મળ્યો છે,

ભવના ફેરા ટાળવા માટે માનવ-જીવન એક સાધન છે, અને ધર્મ સાધના એનું સાધ્ય છે. આ વાત એ તમને ઘરાઘર સમજશે તો સાધ્યને જૂલી એકલા સાધનના મોહમાં અટવાઈ જશે નહીં. ધર્મસાધનાને જૂલી ધનોપાજન, ખાન-પાન બિગેરેની પ્રાપ્તિમાં એ જીવ રચ્યોપચ્યો રહે તો ધર્મસાધનાને બદલે કમાવું ને લોભવવું એ સાધ્ય બની જાય. તો પછી પશુજીવનમાં અને માનવ જીવનમાં ફેર શું ?

વહેપારી પોતાની દુકાન ચલુભારે છે. તેમાં માલ ભરે છે અને તે માલને એવી સુંદર રીતે ગોઠવે છે કે બોઈને શાકેકનું મન તેના તરફ આકર્ષાય. આ બધું કરીને વહેપારી સમજે છે કે આ તો સાધન છે. સાધ્ય તો કમાણી છે. આ બધું કર્યા પછી એ કમાણી ન થાય તો એ વહેપારીને અફસોસ થાય છે મારી મહેનત બધી માથે પડી. વહેપારીએ એના દીકરાને દુકાને બેસાડ્યો. છોકરો દુકાનનું ફનીચર, માલની આકર્ષક ગોઠવણ કરવામાં અને ઘરાકોની સાથે મીઠી મીઠી વાતો કરવામાં રહી ગયો ને સાંજ સુધીમાં વહેપારમાં કાંઈ પણ કમાણી ન કરી તો બાપ શું કહેશે ? એને કપકો આપે ને ? આ જગ્યાએ તમે હો તો શું કરો ? તમારા દીકરાને કહો ને કે મૂખ ? તને કંઈ ભાન છે કે નહિ ? શું દુકાન ખોલીને ઘરાકોની સાથે વાતો કરવામાં ને માલની ગોઠવણ કરવામાં ફક્ત રહી જઈશ તો એક દિવસ દુકાન અને મૂંઝી બધું સાફ થઈ જશે. માટે જરા સમજ.

હેવાનુમિયો ! આ ન્યાયે જ્ઞાની ભગવંતો આપણને કહે છે કે તમે મનુષ્ય જીવન પામીને જૂળ ધન કમાયા, સુંદર બંગલો બંધાવ્યો, તેમાં આધુનિક હાલતું ફનીચર વસાવ્યું ને મનોહર આકર્ષક ગોઠવણી કરી, સાફ ખાધું પીધું ને મોજ કરી પણ એ ધર્મ સાધના નહિ કરો તો તમારે પણ ચાર ગતિના ફેરા ફરે બીજા માંગવાનો વારો આવશે, અને આ મહાન પુણ્યથી મેળવેલું માનવ જીવન હારી જશે. દીકરાને તો મૂખ કહી દીધો પણ આ જીવ કેવો મૂખ છે તેનો તમે વિચાર કરજો. હું તમને મૂખ નહિ કહું પણ પ્રમાદમાં રહી જશે તો કાચમાં આવેલી બાલ હારી જશે. કહ્યું છે કે,

સુખે બોલ્યો મીઠી વાણી, જીવન કીધું કુળધાણી,
જીતી બાલ ગયો હારી રે..... સંસારિયામાં.

આ પદમાં શું કહ્યું ? તમને સમજાણું ? “ના” તો સાંભળ્યો. આ જીવ એકેન્દ્રિયપણામાં હોતો ત્યાંથી જીવનની બાલ જીતતો જીતતો એક મનુષ્યભવ સુધી આવ્યો. અહીં આવીને ધન કમાવામાં, ખાવા-પીવા અને ખેલવામાં પડી ગયો. કાયા, કંચન અને કુટુંબની સેવામાં પડી ગયો. તો જીતેલી બાલ હારી ગયો કહેવાય ને ? તમને કેઈ પૂછે કે કેમ આવકલ ! હમણું દેખાતા નથી ? કાયા, કંચન અને કામિનિની સેવામાં પડી ગયો છે. ? તમે એટલા બધા હોશિયાર છો ને એટલે શું જવાબ આપો ? બજાર છે ? મહાસતીજી “શરીરમાર્થ સહ વર્મસાધનસુ.” શરીર એ ધર્મ કરવાનું

સાધન છે. શરીર સાફ હશે તો ધર્મ કરી શકાશે. શરીર સાફ ન હોય તો ધર્મ ક્યાંથી કરી શકાય ? કેવો તમારો આ જવાબ છે ! સાચું જોલો. આ ધર્મ કરવાનું સાધન માન્યું છે કે ધન કમાવાનું ? તમને જોટલી ધન કમાવવાની હોંશ છે, ધગશ છે જોટલી ધર્મ કમાવવાની હોંશ કે ધગશ નથી. મોહ જોછો થાય, સંસાર મુખનો રાગ જોછો થાય તો ધર્મ કરવાની હોંશ થાય છે.

જોલો જોવા આપણા નમિરાજપિંને દારૂજવરનો રોગ થતાં વૈરાગ્ય આવ્યો. શરીર, સંપત્તિ અને રાજ્યનો મોહ ઉતરી ગયો ને દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા. ત્યારે ઇન્દ્ર જોમના વૈરાગ્યની કસોટી કરતાં કહે છે હે ક્ષત્રિય ! તમે ભવિષ્યના મુખની ખાતર વર્તમાનમાં જે કામજોગો તમને મળ્યા છે તેને તરછોડીને જઈ રહ્યા છો તો શું આ તમારી મૂર્ખતા નથી ? મનના કલ્પેલા ભવિષ્યના મુખ મેળવવા ખાતર વર્તમાનમાં મળેલા મુખોને છોડી જાઓ છો તો તે તમારી મૂર્ખતા છે. વિચાર કરો કે જો આત્માનો વૈરાગ્ય કેવો હશે હશે ! કે જેની કસોટી કરવા માટે દેવલોકના મુખો છોડીને ઇન્દ્ર મૃત્યુલોકમાં આવ્યા ! દેવોને મૃત્યુલોકમાં વિષ્ટાની ભરેલી કોઠીમાં દુર્ગંધ આવે ને માથું ફાટી જાય જોનાથી અધિક દુર્ગંધ આવે છે. જોમનું શરીર વૈક્રિય હોય છે. જોટલે જોમના શરીરમાં હાડકા, માંસ કે લોહી હોતાં નથી. જોમના શરીર હંથા અત્તર કરતાં વિશેષ મુગંધવાળા હોય છે. આવા મહાન મુખમાં રહેનારા દેવ આવા મહાન ત્યાગીની પરીક્ષા કરવા આવ્યા.

આજે તો સંસારના લોગ વિષયો છોડવાની વાત આવે ત્યારે અજ્ઞાની મનુષ્યો જેવી વાત કરે છે કે 'આ ભવ મીઠો તો પરશવ કોણે દીકો' વર્તમાન કાળમાં જે મુખો મળ્યા છે તેને લોગવી લઈએ. પણ નમિરાજપિંની દષ્ટિ ખુલી ગઈ હતી જોટલે ઇન્દ્રના કહેવાથી જરા પણ લીલા પડ્યા નહિ પણ ઇન્દ્રને જવાબ આપતાં કહે છે કે હું ભવિષ્યના મુખોની આશાએ કંઈ વર્તમાનના મુખોને છોડતો નથી પણ મારી વાત સાંભળો, ત્યારે પેટમાં અલ્પ હોય ત્યારે અલ્પને વધારનાર ઘી કોઈ પીવે ખરું ? 'ના' તો અનંત કાળથી લવે કામજોગો લોગવ્યા છે. જો લોગના ચોગે અનેક ભતિના દુઃખો અને કલેશો લોગવવા પડ્યા છે. તો ભવિષ્યને માટે પણ જોવા દુઃખોને ઉત્પન્ન કરનાર લોગો કોણ હશે ? ભાવિના ભોગોની ધ્રુષ્ટ કરવી જો તો રોગોને વધારવાનું કામ છે. માટે હું પરલોકના મુખ માટે સંસારનો ત્યાગ કરી સંયમ સ્વીકારતો નથી. મને જો કામજોગો કેવા લાગે છે તે સાંભળો.

સહં કામા વિસંકામા, કામા આસી વિસોલમા ।

કામેય પત્યમાણા, અકામા જન્તિ દુઃખા ॥ ઉત્ત. સ્ક. અ. ૯ ગાથા-૫૩

શબ્દાદિ વિષયો શક્ય જેવા છે. શરીરમાં પ્રવેશેલા તૂટેલા બાણનો અગ્રભાગ જેમ પ્રતિક્ષુ પીકા આપનાર છે તે પ્રમાણે કામાદિ વિષયો ઝેર જેવા છે, ઝેર જેમ

જીવનનો નાશ કરે છે તેમ કામલોગો પણ ધર્મ રૂપી જીવનનો વિનાશ કરનાર છે. જેને સર્પ કરડ્યો હોય તે મનુષ્યને જેર ન ઉતરે તો મરી જાય છે તેમ કામરૂપી સર્પ જેને કરડે છે તેનું ધર્મરૂપી જીવન મરી જાય છે. કામલોગોની ચાહના કરનાર જીવ મરીને દુર્ગતિમાં જાય છે. કહ્યું છે કે જેને વિષયોનો રસ વાળ્યો તેને તે છોડવા આકરા લાગે છે. પણ જીવ જ્યારે સમજે છે ત્યારે પળવારમાં છોડે છે. આ સમયે નમિરાજવિં કહે છે કે વતંમાનમાં મળેલા કામલોગોને છોડીને ભવિષ્યના આત્મસુખની પ્રાપ્તિ માટે સંયમ અંગીકાર કરવો જો તમારા કલા પ્રમાણે મૂર્ખાઈ નથી પણ ઠંડાપણ છે. કારણ કે જે જીવને લોગોની આસક્તિનું શક્ય જોક વખત હૃદયમાં ખૂંચી જાય છે પછી તે જલ્દી કાઢી શકે નથી. તેને લોગાસક્તિ જોવી વધે છે કે લોગના સાધનો ખૂટે, આશુચ્ચ થટે પણ લોગોની આસક્તિ થટી નથી. લોગોની કારમી ભૂખવાળો મનુષ્ય આત્મા કે પરમાત્માનો વિવેક પણ કરી શકતો નથી. લોગો જેર અને જેરી સર્પ જેવા છે. જેર ખાનારને અને જેને જેરી સર્પ કરડ્યો હોય તેને પીકાનો પાર નથી રહેતો જો જેર ન ઉતરે તો મરણને ચરણ થવું પડે છે, તેમ ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં આસક્ત જનનારની જીનાથી પણ ભયંકર કથા થાય છે. દુનિયામાં જેર અને જેરી સર્પ સારા કે જો તો જોક ભવમાં મારે છે, પણ લોગરૂપી જેર તો ભવોભવમાં મારનાર છે. દુર્ગતિમાં ભયંકર ત્રાસ આપે છે.

બંધુઓ ! લોગની ઇચ્છા કરવી જોટલે દુર્ગતિને છંછેડવી. પછી તમે ઇચ્છો કે ન ઇચ્છો પણ દુર્ગતિની લપ તમને વળગી સમજો જોટલે જીવ દુર્ગતિમાં જાય છે. કોઈ તમને જેર મિશ્રિત લાડુ આપે ને તમને ખબર છે કે આ લાડવામાં જેર લેળવ્યું છે તો લાડવો ગમે તેટલો સારો હોય તો પણ તમે તેને ખાવ ખરા ? ‘ના’ જુઓ રહેવું કેવું જીવ પણ જો જેરનો લાડુ ખાવા તૈયાર નથી. અહીં ઇન્દ્ર મહારાજ નમિરાજવિંને કહે છે કે આવા મહાન સુખદાયી ને જીવો કોટીના કામલોગો છોડીને શા માટે જઈ રહ્યા છે ? પણ નમિરાજની દૃષ્ટિએ તો જો કામલોગો જેરના લાડુ જેવા છે. જેરના લાડવો ખાઈને મહાન ત્રાસ વેડી આવા કિંમતી જીવનનો નાશ થાય તે કોને ગમે ? ઇન્દ્રિયોના વિષયોની પાછળ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ કરે છે. તે ક્રોધાદિ ક્રિયાઓ જીવને દુર્ગતિમાં લઈ જાય છે. અનંતકાળથી જીવે લોગોની ચેલછા કરીને દુર્ગતિનાં દુઃખો વેઠ્યા હવે તો તેની ચેલછા છોડી ક્રોધાદિ ક્રિયાઓને રેશવટો હાકીને કયા, ક્ષમા, નિર્લોભતા આદિ ગુણો પ્રાપ્ત કરી શોભના શાશ્વત સુખો મેળવવા માટે સંયમ લેવો છે. શોભ મળી જાય જોટલે કોઈ ભતની ઉપાધિ નહિ.

આજે દિનપ્રતિદિન સંસારની વાસનાની ભૂખ વધતી જાય છે ને ધર્મની ભાવના નષ્ટ થતી દેખાય છે. તેનું કારણ આજે ભૌતિક સાધનો વધ્યા છે. રેડિયો ટી.વી. અને સિનેમાએ સંસ્કારોનું સત્તાનાશ વાળી નાંખ્યું છે. માતા પિતાને નાટક સિનેમા

જેવા બેઠાં પછી સંતાનોની વાત જ ક્યાં કરવી ? આગળના માતા પિતાઓ સમય મળે ત્યારે સંતાનોને પાસે બેસાડીને ધર્મના સંસ્કારોનું સિંચન કરતા હતા. ધર્મની બોધકથાઓ સંભળાવતાં હતાં. આજે તો ઘર ઘરમાં ટી. વી. આવી ગયા મા-બાપ અને દીકરા દીકરીઓ ટી. વી. ઉપર આવતાં પીકચરો જેવા બેસી જાય પછી ધર્મના સંસ્કારો ક્યાંથી આવે ? ચાહ રાખજો, તમે તમારા સંતાનોને સિનેમા નથી બતાવતાં પણ જીવનના સંસ્કાર નાશ કરનાર કનલખાનું બતાવો છે એના એવા કુસંસ્કારો પડશે કે એ કુસંસ્કારના બળે વિષય વિકારો વધશે, ફેશનો અને વ્યસનો વધશે. એ લોગવીને દુર્ગતિમાં જવું પડશે ત્યાં અતિ ભયંકર દુઃખો લોગવવા પડશે એના કરતાં જો તમે એને ધર્મ પમાડશો તો એના જીવનનો અભ્યુદય થશે, જીવનમાં સદ્ગુણો આવશે સમાજમાં આગરૂ વધશે ને પરિણામે સદ્ગતિ મળશે ત્યાં પણ મહાન સુખોનો લોકતા બનશે. તમને તમારા પુણ્યોદયથી સંપત્તિ મળી છે તેનો ઉપયોગ નાટક સિનેમા આદિ મોજશોખમાં ન કરો પણ સત્કાર્યમાં કરો, જેના જીવનમાં ધર્મ છે તેનું જીવન સાચું જીવન છે. એક કલ્પના કરો કે પુણ્યોદયે સોનાના રત્નજડિત ખંડો લોય એ ખંડો દર્શતા પારસમણીના ઝોટલા લોય પણ એ એ ઘરમાં ધર્મ કે તપ-ત્યાગ નથી, સુપાત્ર હાન દેવાની લાવના નથી તો તે ઘર રમથાન જેવું ખરૂં ને ? હા. તમારું ધન જેટલું, હીન દુઃખીની સેવામાં, હાનમાં ને ધર્મના કાર્યમાં વપરાશે તેટલું સાચું ધન છે, બાકીના કાંકરા છે. ઘણાં માણસો એવા ગર્ભ શ્રીમંતો લોય છે કે તેને લક્ષ્મીનો નામ જવું ન મળે અને શુભદાન એવું કરે કે ઘરમાં કે બહાર કોઈ જાણે નહિ, ખૂબ જીનો એક પ્રસંગ છે.

કર્મરાજીએ કરેલો ખેલ : સુરતની બાબુના ગામડામાં એક જૈન વણિક વસતો હતો. મધ્યમ સ્થિતિનો એ માનવી હતો તેને સામાન્ય દુકાન હતી. વહેપાર કરીને આજીવિકા ચલાવતો હતો. આગળના માણસો લાલે બહુ ધનવાન ન હોય પણ ગમે તેવા સંયોગોમાં આગરૂ બળવી રાખતા હતા. મહાપુરૂષો કહે છે કે માનવજીવન એ દિપક સમાન છે. એમાં સદ્ગુણ પ્રકાશ છે, ને દુર્ગુણ અંધકાર છે. આ માણસ પણ ખાન-હાન હતો. એનું નામ શાંતિલાલ હતું. વહેપારમાં કમાણી થાય તેમાં શાંતિથી જીવન શું જરૂરો હતો. પુણ્યનું પાંદડું ફરે છે ત્યારે જીવનના રંગ ઢંગ પલટાય છે. આ શાંતિલાલના પાપ કર્મોના ઉદય થયો. એને વહેપારમાં ધક્કો લાગ્યો ને રૂ. ૩૦૦૦૦નું સુકયાન થયું. એટલે માથે દેણું વધી ગયું. એ દેણું ચૂકવવાના પૈસા નથી. શું કરવું ? ક્યાં જઈ ? એણે દેવાળું કાઢ્યું, એ સમયના દેવાળા અને અત્યારના દેવાળામાં ફેર છે. પહેલાનો માણસ દેવાળું કાઢે એટલે એને ઘરની બહાર નીકળતાં શરમ આવે. ઉંધી ટોપી પહેરવી પડતી. અત્યારની જેમ સફાઈખંધ દેવાળા નહોતા કાઢતાં. આજે તો

વિધવા માતાઓને નવરાત્રી, ધર્મના ખાતાના પૈસા પકાવી લઈ દેવાળું ફૂંકે ને પોતે વટખંધ ગાડીઓટરમાં ફરે છે. આજના દેવાળીયાને શરમ નથી હોતી.

આ શાંતિલાલે દેવાળું કાઢ્યું. તે દુઃખી દુઃખી થઈ ગયો. ખાવાના સાંસા પડ્યા. દેવાળું કાઢ્યું જોટલે શરમનો માર્ગો બહાર નીકળી શકતો નથી. ખૂબ ગભરાઈ ગયો છે કે ક્યાં ભઈ ? આ સમયે તેના ગામના માણસોએ કહ્યું — લાઇ ! આપણાં ગામના રમણલાલ શેઠ મુંબઈ રહે છે. તે ખૂબ ધર્મી છે. જો તમારા કુટુંબી સગા થાય છે. જો શેઠ જોટલા ઉદાર છે કે કોઈ દુઃખી માણસ એના આંગણે બાય તો તે કદી પાછો ફરતો નથી. ગરીબના જો માતાપિતા જેવા છે. માટે તું ત્યાં જા તો તારું દુઃખ દરિદ્ર ટળશે.

ઉપાસકદર્શાળ સૂત્રમાં કશું આવકોનો અધિકાર આવે છે. જો આવકોના દ્વાર અભાગ હતાં જોટલે સવારે ફરવાના બુલે તે સાંજ સુધી એમના મકાનના આંગણે રહેતો હતો. મારો કહેવાનો આશય જો છે કે કોઈ અતિથિ, સંત, દુઃખી જોટલા બધા તેમને ત્યાં આવતા હતા કે જો ફરવાના બંધ થતાં ન હતાં. જે આવે તે ખાલી હાથે પાછા જતાં ન હતાં, જેમને જે જરૂરિયાત હોય તે આવકો પૂરી પાડતાં હતાં. એમની પાસે અહળક ધન હતું. જો ધનનો સફળ્ય કરતાં હતાં પણ ભોજ્યોખમાં ઉઠાવતા ન હતા.

રમણલાલ શેઠ પણ ખૂબ ઉદાર હતા. તેમની સંપત્તિનો સ્વધર્મ અને દુઃખીની સેવામાં સારો સફળ્ય થતો હતો. કોઈ પણ દુઃખી આવે તેમને માટે દ્વાર ખુલ્લા હતાં તે સમજતા હતા કે મને સંપત્તિ મળી છે તે મારા માટે જ નહિ પણ બધા માટે છે, એમની ઉદારતાની અને સેવાની સુવાસ આરે બાલ્ય પ્રસરી હતી. શાંતિલાલને તેના ગામના લોકોએ કહ્યું કે તું ત્યાં જા. જો તને મદદ કરશે. તું એમનો સગો છે શાંતિલાલના મનમાં મધું કે ઠીક ત્યારે ભઈ. તેણે ગામ લોકોને પૂછ્યું જો ક્યાં રહે છે ? તો કહે મુંબઈ. મુંબઈ જ્યાં માટે લોકોના પણ પૈસા નથી. શું કરવું ? કોઈ દયાળુએ લોકોના પૈસા આપ્યા જોટલે લાઇ ગાડીમાં બેસી મુંબઈ આવ્યા.

“દુઃખનો માર્ગો વધુિક સુંબઈ આવ્યો” : બંધુઓ ! શાંતિલાલને પૈસાની જરૂર હતી જોટલે તરત મુંબઈ આવ્યો. એને ધનની જૂજ ન હતી. એક જ તાલાવેલી હતી કે જો મને પૈસા મળે તો જેના સુમાખ્યા છે તેના રૂપે પોણને આપી દઈ. જોટલે તરત ઉપડ્યો. આટલી તાલાવેલી ધર્મમાં લાગે તો તમે અહીં દોઢતા આવશે. પછી મારે કહેવું નહિ પડે કે તમે જાપાનને આવો, અત્યારે તમને કેમ કહેવું પડે છે ? ધર્મની તાલાવેલી નથી માટે. લાઈ મુંબઈના સ્ટેશને ઉતર્યા પણ રમણલાલના બાપડું નામ ટેકાણું કે ક્યો ધર્મી કરે છે જો બહુતો નથી. જોટલે જવું ક્યાં ? મુંબઈમાં પડ્યો. સ્ટેશનમાં ઘણાં માણસો હતા, બધાને પૂછવા લાગ્યો કે રમણલાલ શેઠ ક્યાં રહે છે ?

હવે મુંબઈ જેવા મોટા શહેરમાં તો ઘણાં રમણુલાલ શેઠ વસનાં હતાં. શું ખબર પડે કે કયા રમણુલાલ શેઠનું પૂછે છે. જેને પૂછે તે કહે ભાઈ! તું રમણુલાલ શેઠ માટે પૂછે છે પણ જો ક્યાં રહે છે? જોમનું પાકું ઝોડ્રેસ લાવ્યો છું? આ બિચારો ગામડામાં રહેલો બલો લોળો માણસ ઝોટલે કહે છે ભાઈ! ઝોડ્રેસ નથી લાવ્યો. મને જોમના બાપનું નામ પણ નથી આવડતું. (હસાહસ) ભાઈ! તો અહીં પત્તો નહિ લાગે. આ ભાઈ જૂન્યો તરસ્યો ત્રણ દિવસ રખડ્યો પણ રમણુલાલ શેઠનો પત્તો ન પડ્યો. છેવટે તેણે વિચાર કર્યો કે શેઠ બહુ શ્રીમંત છે માટે હીરા-માણિકનો ધંધો કરતા હશે. માટે ઝવેરી ખબરમાં જઇને પૂછું. ઝોટલે પૂછતો પૂછતો ઝવેરી ખબરમાં આવ્યો.

“શેઠની શોધમાં” : ઝવેરી ખબરમાં ઝવેરીઓને પૂછ્યું કે ભાઈ! અહીં રમણુલાલ શેઠની પેઢી છે? તો ઝવેરી પૂછે છે ભાઈ! અહીં તો ઘણાં રમણુલાલ ઝવેરી છે. તું કયા રમણુલાલ વિષે પૂછે છે? ત્યારે કહે મને જોમના બાપનું નામ નથી આવડતું પણ જો બહુ પ્રસિદ્ધ છે. સુરતની બાબુના ગામડાના રહીશ છે ને દાન પુરપૂર્ણ પૈસો વાપરે છે. ત્યારે ઝવેરીએ કહ્યું— હા. જો તો રમણુલાલ માણેકચંદ. ભાઈ, જો ક્યાં રહે છે? — પેઠરાઈમાં જોમનો જંગલો છે. જોને સમજવી હીધું કે આ રસ્તે ચાલેને જાણે, પણ ભાઈ! તારે રમણુલાલ શેઠનું શું કામ છે? શાંતિલાલ બિચારો ગામડાનો માણસ, બલો લોળો ઝોટલે કહી હીધું કે ભાઈ! હું જરા બીડમાં આવી ગયો છું. રમણુલાલ શેઠ અમારા ગામના, શાંતિના ને સગા છે. ઝોટલે હું તેમની પાસે મક્ક મારવા આવ્યો છું. ત્યારે વહેપારી કહે કેટલા પૈસાની બીડ છે? તો કહે ભાઈ! બીડ તો હજારો રૂપિયાની છે. ત્યાં પેલા ઝવેરીએ કહ્યું— ભાઈ! તમારી બીડ ભાંગવી સુરકેલ છે. શાંતિલાલે પૂછ્યું — ભાઈ! તમે આમ શા માટે કહો છો? ત્યારે કહે — રમણુલાલ શેઠે તો દેવાળું કાઢ્યું છે, જો તમને શું આપવાનો છે?

“શાંતિલાલનો આશાનો ઠોર તુટવા છતાં કેટલી પવિત્ર ભાવના” : શાંતિલાલે કહ્યું કે આવા મોટા શ્રીમંત શેઠ છે ને તેમણે શું દેવાળું કાઢ્યું? ત્યારે કહે — ભાઈ! તને જોમાં આશ્ચર્ય લાગે છે? પણ વિચાર કર, જોમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. દેવાળું તો શેઠ જ કાઢે ને? નાના પાસે શું હોય તો દેવાળું કાઢે? માટે ભાઈ! તું તારે સમજીને જ્યાંથી આવ્યો હોય ત્યાં પાછો આવ્યો જ. શાંતિલાલના મનમાં થયું કે તો તો હું ને જો જાને સરખા છીએ. હવે મારે શું કરવું? જેની પાસે મોટી આશાથી આવ્યો હતો તેની પણ આ દશા થઈ? મહાસુરકેલીએ કેટલી હાડમારી વેડી મુંબઈ આવ્યો. ત્રણ ત્રણ દિવસથી જૂન્યો તરસ્યો ભટક્યો ત્યારે માંડ આવે તેમનું ડેકાણું મળ્યું. હવે શું કરવું? જોમની પાસેથી હવે કંઈ મળે તેમ લાગતું નથી. તો હવે મારે શું કરવું? તે ચિંતામાં પડ્યો.

શાંતિલાલે રમણલાલ શેઠ ઉપર મોટી આશાના મિનારા બાંધ્યા હતાં તે તૂટી ગયા. બાંધી હબરો રૂપિયા મેળવવાની આશા રાખીને આબ્યો હતો ત્યાંથી થોડું પણ મળવાની આશા લાગતી નથી. અહીં વિચાર કરો કે આ છવ પણ અનાદિકાળથી પૈદ્ગલિક સુખની આશામાં ને આશામાં દોડી રહ્યો છે પણ એની આશાઓ પૂરી થતી નથી. છતાં આશાના પૂરમાં તણાઇ રહ્યો છે. આ એની મૂખંતા છે. આ શાંતિલાલની આશાનો દોર તૂટી ગયો. છતાં મનમાં એવો વિચાર ન કર્યો કે હું જે કામ આબ્યો હતો તે તો હવે પૂરું થવાનું નથી. માટે હવે મારે ત્યાં જવાનું શું પ્રયોજન છે? એવો વિચાર ન કર્યો. પણ હવે શાંતિલાલે જુદો વિચાર કર્યો કે આબ્યો છું ને આબ્યો છું તો હું તેમને ત્યાં જતો બઉં. હવે જે થોડું ધણું મળે તે લઇને જઇશ એવો વિચાર નથી પણ ખીબા કારણે બન્યો છે. શું કારણ તમને ખ્યાલ આબ્યો?

એણે એવો વિચાર કર્યો કે મારે તો નાનો વહેપાર હતો ને રૂ. ૩૦,૦૦૦નું દેણું થયું તો હું કેટલી સુરહેલીમાં મૂકાઈ ગયો? તો આ શેઠ તો ઘણું શ્રીમંત છે. એમણે દેવાળું કાઢ્યું છે તો તેમને તો લાગે રૂ. ૩૦ લાકડાન થયું હશે? તેમને કેટલું દુઃખ થયું હશે? હું એમને આશ્વાસન આપવા બઉં, ને કહું કે મોટાભાઈ! ચિંતા ન કરશો. ચિંતાની સમાધિ રાખજો ને આત્મ્યાન ન કરશો. મહાન પુરૂષોને પણ કંઈ ઈશ્વર નથી તો આપણી વાત ક્યાં? એ મહાન પુરૂષોનાં હાથલા નજર સમક્ષ રાખવાથી આપણને કષ્ટ સહન કરવાનું બળ મળે છે, ને આપણાં આત્માનું સત્વ ખીલે છે. જુઓ, આ શાંતિલાલની કેવી સુંદર ભાવના છે! પોતાનું દુઃખ ભૂલી જઈને ખીબાને આશ્વાસન આપવાનું મન થાય એ એની સહાનુભૂતિનો ભાવ છે. તમે આ જાણો કે તો શું કરો? તમે આશાથી આબ્યા હો ને આશા તૂટી બન્યો તો આશ્વાસન દેવા બન્યો કે વર લેવા થઈ બન્યો?

શાંતિલાલ પેકરોઠનો રસ્તો પૂછતો પૂછતો આગળ વધે છે. એના પગ જોરમાં ચાલે છે. બસ, હવે એને પોતાનું દુઃખ ભૂલાઈ ગયું. મનમાં રમણલાલ શેઠના દુઃખની યોગ જ વિચારણા ચાલે છે કે આ શેઠના માથે કેટલું દુઃખ આવી પડ્યું? એમના ફેફસાંની પણ કેવી હાલત હશે? આટલા મોટા શહેરમાં રહીને દેવાળું કાઢ્યું એ કંઈ નાની સૂની વાત છે? લોકોથી છુપાતા રહેવું પડે. બહાર નીકળે તો કોઈ ગમે તેમ છાલે. આ દુનિયાને છતવી રહેલ નથી. દુઃખી છવ પ્રત્યે આંવી લાગણી થવી, હૈયું પીગળી જવું આ બધા એના કઠ્ઠાભાવ છે અને કઠ્ઠાભાવ એ યોગ ભાવધર્મની આરાધના છે. શાંતિલાલને રમણલાલ શેઠ પ્રત્યે આવો કઠ્ઠાભાવ બન્યો, પણ એવો હલકો વિચાર નથી કરતો કે અન્યાય, અનીતિ કરીને, લોકોને છેતરીને ચૈસા લેના ક્યાં હતા તે બધા એ જવા જ જોઈએ. એ તો એને લાયક છે. આજનો માનવી દુઃખીને આશ્વાસન આપવાને બદલે આવો દેવ કરે છે.

શાન્તિલાલ પૂછતો પૂછતો રમણલાલ શેઠના બંગલે પહોંચી ગયો. બંગલાના દરવાજે સફેદ કેટને પાટલન પહેરીને જોકે ગૂરજો ઉભો છે. ત્યારે જોના મનમાં થયું કે આ રમણલાલ શેઠ પોતે તો નહિ હોય ને ? બિચારા ગામડીયા માણસને શહેરના માણસોની રીતભાવની ખબર ક્યાંથી હોય ? આમ વિચાર કરતો ગુરખાનાં સામું જોઈ રહ્યો છે. જોટલે ગૂરખાએ પૂછ્યું. કેમ ? તમારે કેટું કામ છે ? આ વણિકે બધી વાત કરી કે હું શેઠનો સગો છું ને તેમને મળવું છે. ગૂજો કહે કે મારા શેઠના સગા આવા ન હોય તેમ કહીને ધક્કો મારી કાઢી મૂકે છે. પેલો કચ્છરે છે પણ ગૂરખો માનતો નથી. શેઠ બારીમાંથી જોયું કે આ કોઈ ગરીબ માણસ દુઃખનો માર્થો મારે આંગણે આબે છે ને ગૂરખો તેને અંદર આવવા દેતો નથી, ને ગમે તેવા શબ્દો કહે છે તો લાવ, હું તેને અંદર બોલાવું. આમ વિચાર કરીને નોકરને બોલાવીને કહ્યું કે બહાર ગરીબ માણસ ઉભો છે તેને અહીં બોલાવી લાવ. નોકરે ગુરખાને કહ્યું. આને શેઠ ઉપર બોલાવે છે. માટે આવવા દો. આ જોઈ ગૂરખાના મનમાં પણ આશ્ચર્ય થયું કે શેઠ આવા બિખારી જેવા અબજયા માણસને શા માટે બોલાવતા હશે ? પણ જોને ક્યાં ખબર છે કે મોટા માણસોના દિલ સઠા મોટા જ હોય છે.

હેવાનુમિયો ! જેમ સાગર પોતાનામાં આવતું ખાડું, મીઠું બધું પાણી સમાવે છે, ધરતી મળ-મૂળ વિગેરે ઉકરકાનો ભાર ઉપાડે છે તેમ નાના-મોટા, ગરીબ દરેક ઉપર વાત્સલ્ય લાવ રાખે જોતું નામ સાચી શ્રીમંતાઈ. રમણલાલ શેઠ ગરીબને બોલાવ્યો જોટલે જોનો ઉત્સાહ વધી ગયો. તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહીં તો હેવાળા જેવું લાગતું નથી, કઠાય મને ગરીબ ગામડીયા સમજાવેલી મને બનાવ્યો લાગે છે. જો તો ઉત્સાહભરે ઉપર આવ્યો. રમણલાલ શેઠ મૂંઝવણ વચ્ચે પહેરી મખમલની સુલાયમ ગાદી ઉપર બેઠા હતા. શાંતિલાલને આવતો જોઈ શેઠ ગાદી પરથી ઉભા થઈ ગયા ને તેનો આદર સત્કાર કરતાં બોલ્યા કે આવો બાઈ આવો. તેમ કહી પોતાની ગાદી ઉપર બેસાડે છે. આ નથી બેસતો પણ પરાણે બેસાડે છે. આવો આદર જોઈ તે શેઠના મુખને નિકાળી રહ્યો છે.

શેઠ પૂછે છે કે તમે ક્યાંથી આવ્યા છો ? સાહેબ ! હું સુરતની બાબુના ગામડેથી આવ્યો છું શેઠે કહ્યું. હું ત્યાંના જ છું. ત્યારે કહે કે હું આપનો શાંતિલાલ છું ને દરનો સગો પણ છું. શેઠે કહ્યું. બહુ સાડું થયું. આજે મને સ્વધર્મી લાઈના દર્શન થયાં તમે સીધા અહીં આવ્યા લાગે છે ? તમારા મુખ ઉપર થાક દેખાય છે તો તમે જોમ કરો. પહેલાં સ્નાન લોજન કરો પછી આપણે વાતચીત કરીશું. શાંતિલાલ કહે છે શેઠ ! હું તો આપને જરા મળવા અને આપના કુશળ સમાચાર પૂછવા માટે આવ્યો છું તેમાં સ્નાન, લોજન જો બધી તકલીફ વેઠવાની જરૂર નથી. રમણલાલ શેઠ કહે છે જોમાં તકલીફ શેની ? આટલે લાગેલી આવીને આવે મને સાધર્મિક લાઈના દર્શનનો

લાભ આપ્યો છે. મોટી તકલીફ તો આપે લીધી છે. આપના પુનિત પગલાં મારે ત્યાં ક્યાંથી હોય ? આજે અમારા જ્ઞાતિભાઈ અને સગા સાધર્મિક ભાઈના પધારવાથી અમારું આંગણું પાવન થયું. માટે આપ હમણાં જવાની વાત કર્યો નહિ. શાંતિથી થાકે ઉતારો, આમ કહી રમણલાલ શેઠે પોતાના પુત્રને જોલાવીને કહ્યું. આપણા સગા અને આપણાં ગામના જ્ઞાતિભાઈ છે. બહુ દૂરથી કંઈ વેઠીને આવ્યા છે. ખૂબ થાકેલા છે એટલે માલિસ કરનારને જોલાવીને પહેલાં માલિસ કરાવે. પછી ભાઈને સ્નાન કરાવેને ને સારા મૂલાયમ મારા કપડા પહેરવા આપને. સારું લોજન બનાવડાવે. પછી અમે જમવા સાથે બેસીશું. આ પ્રમાણે શેઠે પુત્રને આજ્ઞા કરી. દીકરો કહે બહે બાપુજી. જેવી આપની આજ્ઞા. આ પ્રમાણે કહીને શેઠેના દીકરો શાંતિલાલને અંદર લઈ ગયા.

જેમી ભતના તેલથી આખા શરીરે માલીશ કરાવ્યું. સાણુ ચોળીને ગરમ પાણીથી સ્નાન કરાવ્યું, અને ઇસ્કીબંધ બગલાની પાંખ જેવા સફેદ કપડા પહેરવા આપ્યા. તેમાં મૂલાયમ ઝીણી મલમલનું પોતિયું રેશમી જોસ્ક્રીટનું ખમીશ અને ઉપર પહેરવાની બંદી આપી આ બધી સરભરા બેઠને શાંતિલાલનું અંતર વહોવાઈ ગયું છે. અહો ! મેં તો શેઠને માટે જુદું સાંજનું હેતું ને અહીં તો જુદું દેખાય છે. દેવાણું કાઢ્યું હોય તો આટલું તેજ ન હોય. બીજું તેમની ઉંદાર ભાવના કેટલી છે ! મને અભાવ્યા બરીબને પણ કેટલો સાચવે છે !

આ પ્રમાણે શાંતિલાલ મનમાં વિચાર કરે છે. હવે શેઠની સાથે તે જમવા બેસશે ને શું બનશે તે વાત અવસરે.

“અરિત્ર” :- સુક્રમાલિકાને જોના ગુરૂણીએ કહ્યું. સાધ્વીજીથી બહાર આતાપના હેવા જવાય નહિ. જો તમારે આતાપના હેવી હોય તો સ્થાનકમાં જ્યાં તાપ આવે છે ત્યાં જઈને આતાપના લો. પણ તે માની નહિ ને આતાપના હેવા બધું. સુક્રમાલિકા ખૂબ ઉભ તપ કરે છે ફોડ સંયમ પાળે છે. જ્ઞાન ભણે છે પણ મનમાં વાસનાને અંકુરો નહ થયો નથી. અને ગુરૂણીની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરીને આવી બધું. ત્યાં શું બન્યું તે સાંભળો.

જો શહેરમાં પાંચ મિત્રોની ટોળી હતી. તે પાંચ મિત્રો ખૂબ વિષયલગ્ન હતા. જોકે વખત તે પાંચ મિત્રો જોકે દિવસ વેશ્યાની સાથે રથમાં બેસીને પંડુસ્વનમાં આવ્યા જ્યાં સુક્રમાલિકા આતાપના હેતી હતી તેની સાથે જોકે ઘટાઢાર વૃક્ષની છાયામાં જો પાંચ પુરૂષો અને વેશ્યા આવીને સુંદર મળમલની રૈયા જેવું આસન બીછાવીને બેઠા. જોકે વેશ્યાને પાન ખવડાવે છે. બીજો જોના માથે છત્ર ધરીને ઉભો રહ્યો, ત્રીજો જોના માથામાં તેલ નાંખવા લાગ્યો. ચોથો પંજો વીંઝે છે ને પાંચમા પુરૂષે તેને ખેળામાં

મેસાડી છે. અને પાંચે પુરૂષો એ વેશ્યા સાથે જોડાયેલા છે. એ દેવો કહે છે, આવું મોહયુક્ત વાતાવરણ જોઇને સુક્રમાલિકા સાધ્વીના અંતરમાં જોડેલો વિપથનો અકુરો જાગૃત થયો, અને મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે અહો ! આ સ્ત્રીએ કેવું પુણ્ય કર્યું છે ! કેવી લાગ્યવાન છે કે પાંચ પાંચ પુરૂષો એની સેવામાં હાજર છે. કેવા ૨૧૨ કરે છે ! એ તિરસ્કાર કરે છે તો પણ પાછા હસીને તેને બેલાવે છે. અને મેં કેવા પાપ કર્યા હશે કે મને કોઈ પુરૂષે ઇચ્છી નહિ ! શકે રૂં લઇને લીખ માંગનાર લિખારીએ પણ મને ઇચ્છી નહિ ! મને ઉઘટી મૂકીને ચાલ્યો ગયો, ખસ, હવે આ મારા તપ અને સંયમનું જો કોઈ ક્ષણ હોય તો આવતા ભવમાં મને પાંચ પતિ મળજો. આ પ્રમાણે તેણે નિયાણું કર્યું. આ રીતે નિયાણું કર્યા પછી તે સાધ્વી દેહ શુદ્ધિ સ્નાનાદિ વિગેરે કરવા લાગી. ત્યારે એના વડીલ સાધ્વીજીઓએ તેને કહ્યું. ખડેન ! આપણાંથી સ્નાન કરાય નહિ. આપણે દીક્ષા લીધી ત્યારથી જાવજીવ સુધી સ્નાનનો ત્યાગ કર્યો છે. આ પ્રમાણે હિતશિખામણ આપી ત્યારે એને લાગ્યું કે બધા મને વારંવાર ટોકે છે ને માફ અપમાન કરે છે.

ખંધુઓ ! વિનયવંત શિષ્યો શુદ્ધી હિત શિખામણને અમૃતના ઘૂંટણ માનીને પી જાય છે ને અવિનીતને શુદ્ધી હિત શિખામણ વિષ જેવી લાગે છે અને શુદ્ધી ત્રીઠી ટકોર ટકટક જેવી લાગે છે. આવા શિષ્યોનું કલ્યાણ થવું સુરકેલ છે. આ સુક્રમાલિકા સાધ્વીને શુદ્ધીની ટકોર ટકટક લાગી એટલે તે પોતાના સસુદાયમાંથી અલગ થઈ ગઇ ને સ્વચ્છંદતા પૂર્વક વિચરવા લાગી. ઘણાં વર્ષો સુધી સ્વચ્છંદપણે વિચરીને જૂળ તપ કરવા લાગી તેણે અંતિમ સમયે સંચારો કર્યો, પણ આલોચના કરી નહિ.

આયુષ્ય પૂર્ણ કરે દૂજે સ્વર્ગમે, સુરગણિકા હુઈ જાય,

નવપદ્મકી સ્થિતિ પાઈ, ઇચ્છિત સુખ પ્રગટાય હો...ઓતા

આઠ મહિના તેનો સંચારો ચાલ્યો. આઠ માસનો સંચારો પૂર્ણ કરી ત્યાંથી કાળ કરીને બીજા દેવલોકમાં દેવની અપરિચ્છીતદેવી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં નવ પદ્મોપમની સ્થિતિપૂર્ણ કરીને દેવનાં સુખ લોગવીને પાંચાલ દેશના કાંપિલપુર નગરમાં દ્વપદરાજની પુત્રી દ્રોપદી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ. એણે સુક્રમાલિકાના ભવમાં કરેલા નિયાણાના બળે એક અનુભવને વરમાળા પહેરાવી પણ પાંચે પાંડવોના ગળામાં પડી ગઈ. આ પ્રમાણે વાત કરી જવાચરણ સુનિ આકાશમાં ઉડી ગયા. હવે આગળ શું બનશે તેના લાવ અવસરે.

સ્વ. પૂજ્ય શુદ્ધેવ શ્રી છગનલાલજી મહારાજ સાહેબનું જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રી મહમદનું જીવન પૂ. મહાસતીજીએ જૂળ સુંદર રીલીમાં વણુંબું હવું,

અધ્યાય વહ ૧૧ ને સોમવાર

તા-૧૧-૭-૭૭

સુસ જંધુજો, સુશીલ માતાજોને ગહેનો । અનંતજ્ઞાની શાસ્ત્રકાર ભગવંતોજો
જગતના જીવોના હિત માટે મંગલમય વાણી પ્રકારી. ભગવાનની વાણી કર્મરૂપી શિયા-
ળીયાને ભગાડવા માટે સિંહ સમાન છે. કર્મ કેવી રીતે બંધાય છે ને કર્મનું મૂળ
શું છે ? તે જતાવતાં શાસ્ત્રકાર કહે છે.

રાગાય દોસો વિય કમ્મવીર્યં, કમ્મં ચ મોહપ્પમર્થં વયન્તિ ।

કમ્મં ચ જાહ મરણસ્સ મૂલં, દુક્કલ્લં ચ જાહ મરણ વયન્તિ ॥

રાગ અને દ્રેષ જો બને કર્મોનાં બીજ છે. કર્મ મોહથી ઉત્પન્ન થાય છે. કર્મ
જન્મ મરણનું મૂળ છે. અને જન્મ મરણ જો દુઃખ છે.

રાગ અને દ્રેષ જો બને કર્મનાં બીજ છે. બીજ નાનકડું હોય છે પણ તેમાંથી
વિશાળ વૃક્ષ બને છે, તેમ નાનકડી ચીજો ઉપર રાગ-દ્રેષ થાય છે. ત્યારે જીવને ખબર
નથી પડતી કે આનું પરિણામ શું આવશે ? પણ ખીતે ખીતે તેમાંથી વિશાળ વડલા
જેવું મોટું કર્મ બંધાય છે. રાગ અને દ્રેષ જો બનેમાં પણ દ્રેષ કરતાં રાગ વધારે
ભયંકર છે. દ્રેષ કરતાં રાગ કેમ વધારે ભયંકર છે તે અનેક કારણોથી સમજી શકાય છે.

દ્રેષનું મૂળ રાગ છે. કારણ કે ક્યાંક કોઈના પ્રત્યે રાગ છે તેથી બીજા પ્રત્યે
દ્રેષ જાગે છે. જોટલે રાગ જો દ્રેષનો બાપ છે. દ્રેષને જીલવો સ્કેલ છે પણ રાગ જીલવો
કઠિન છે. માનો કે તમને ભાવતું લોજન મળી જાયું જોટલે જીળ ખાધું. પછી અકળામણ
થવા લાગી જોટલે જો લોજન ઉપર દ્રેષ થાય પણ ત્રણ ચાર કલાક પછી જીળ લાગી
જોટલે દ્રેષ જીલવો ગયો ને જો લોજન પ્રત્યે રાગ આવી ગયો. દ્રેષ થાય તો પણ રાગ
જીલવાય નહિ. જો તો અંકરમાં બેઠેલો હોય છે. દ્રેષ કરવાથી તેનાથી થતું તુલ્યશાન
સમભય છે પણ રાગથી થતું તુલ્યશાન સમભવતું નથી. દ્રેષ ભયંકર લાગે છે જોટલો
રાગ ભયંકર લાગતો નથી. દ્રેષ કંઈક લાગે છે ને રાગ સંતોષ લાગે છે. રાગની
પાછળ હવે અને દ્રેષની પાછળ જોકે હોય છે. રાગનો નાશ કશામા શુભસ્થાનને
અંતે થાય છે ને દ્રેષનો નાશ નવમા શુભસ્થાનકે થાય છે. આ સૂચવે છે કે બ્યારે
દ્રેષનો નાશ કરે એવી આત્મવિશુદ્ધિ કરતાં પણ અધિક આત્મવિશુદ્ધિ હોય ત્યારે
રાગનો નાશ થાય છે. રાગનું આશુભ્ય દ્રેષ કરતાં વધુ મોટું છે. દ્રેષ દુષ્કર્મ
કરાવે છે એમ લાગે છે પણ રાગ એનાથી વધારે દુષ્કર્મ કરાવે છે એમ
લાગતું નથી. દ્રેષ શુભો થતાં માલમ પડે છે ત્યારે જોને હાંકવા માટે મોહનો અને
આંખનો ડેખાવ પ્રયત્નથી ફેરવી નાંખવો પડે છે. પણ રાગ જો દુરમન કે દુર્શુભ તરીકે
માહુમ પડતો નથી. જોટલો સ્કેલો સુશીનો ડેખાવ થાય છે. દ્રેષ ભયોને કરકનાર ફરાર

શ્રાવણ દર્શન

જેવો છે જ્યારે રાગ વહાલથી પગ ચાલીને ફૂંકી ફૂંકીને જોઈથી ગયકું ભરનારો છે. દેવ લાગી કાળ રહે છે તે ઘણીવાર ગમતું નથી પણ રાગ લાંગા કાળ સુધી રહે તે ગમે છે. દેવ જીવને ચેતાવી દે છે. જ્યારે રાગ ઉંઘાડી દે છે. માટે સમજો. રાગ સર્વથા ભયંકર છે. તે ગયો જોટલે બધી ભયંકરતા ગાઇ. ક્રોધ માન, માયા, લોભ એ ગધા રાગની સેવામાં રહેનારા અને રાગને મજબૂત કરનારા છે. આઠ કર્મની જડ મોહનીય અને મોહનીયની જડ રાગ છે. મોહનીયની બધી પ્રકૃતિનાં મૂળમાં રાગ હોય છે. એ ત્રીન કેટીનો રાગ ન જાય ત્યાં સુધી મિથ્યાત્વ પણ જતું નથી.

આસાનીથી દ્વેષ મટે, રાગ હટે તો માંડ હટે,
અગ્નિ પરીક્ષા મેં માગી, અહં જાણું મારે વીતરાગી..આજ મને જોવી હુન લાગી.

દ્વેષ સહેલાઈથી જાય છે ને રાગ સુરહેલીથી જાય છે. આ રાગ અને દ્વેષ જીવવા સહેલા નથી. કારણ કે જિનેશ્વર પ્રભુની આજ્ઞામાં વિચરનારા સુનિઓ લાંગા વખત સુધી સાધના કરીને પોતાના અંતઃકરણને આત્મા તરફ વાળેલું રાખે છે. તેમાં લીન રહે છે. છતાં જો સુનિઓ પણ કોઈકે વખત રાગ, દ્વેષ અને મોહના આક્રમણ સહેલામાં અશક્ત બની જાય છે, ઘણી સાવધાનીપૂર્વક ચાલવા છતાં ક્ષણ માત્ર માટે પણ પ્રમાદ આવી જવાથી જો સમયે રાગ અને દ્વેષ જોમના પર હુમલો કરે છે. રાગ, દ્વેષનો હુમલો જો મજબૂત બને અને તેને જો હટાવી ન શકીએ તો તે આત્માને જ્ઞાનહીન નાખી બનાવી દે છે, અને અતે નરકમાં ફેંકી દે છે. માટે આત્માથી સુનિઓ હંમેશા રાગ દ્વેષથી સાવધાન રહે છે. તેઓ જોટલા રાગ-દ્વેષથી દૂર છે તેટલા વાઘ, સિંહ, સર્પ વિગેરે હિંસક પશુઓથી કરતા નથી. સિંહ, વાઘ આદિ હિંસક પશુઓ માત્ર દેહને યુક્ષાન કરે છે જ્યારે રાગ-દ્વેષ અંતઃકરણને મેલું કરી સંવમની સાધનાને સળગાવી દે છે. હિંસક પશુઓ કોઈને નરક નિગોદમાં મોકલતા નથી જ્યારે રાગ-દ્વેષ જીવને નરક નિગોદમાં ખેંચી દે છે ને આત્મિક શુષ્કોને લૂંટી લે છે.

જે મહાન પુરુષોનાં રાગ-દ્વેષ નિર્મૂળ બની જાય છે તેઓ આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપનું દર્શન કરે છે. તેઓ સમતારૂપી સુધાનું પાન કરીને અજર-અમર અને અવિનાશી પડેને પ્રાપ્ત કરે છે. તેમનો આત્મા જોટલો બધો પ્રભાવશાળી બની જાય છે કે સ્વભાવથી વિરોધી સર્પ અને જોળીયા જેવા જીવો પણ જોમની પાસે પોતાના વૈરને ભૂલી જાય છે. આનું સમતારૂપી સુધાનું મહત્ત્વ છે. માટે સમતા વડે રાગ-દ્વેષને જીતવા જોઈએ. રાગ-દ્વેષને જીતવાથી જ-મ-મરણરૂપ દુઃખનો સર્વથા નાશ થઈ જાય છે અને આત્મા પોતાના અસલ સ્વરૂપને પ્રગટ કરે છે,

અંકુજો ! આત્માના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરી મોક્ષના સુખોને જો પ્રાપ્ત કરવા હોય તો ધર્મના અનુરાગી બનો, જો ધર્મના અનુરાગી બનશો તો તમારા અંતરમાં પણ ધર્મના
શા.-૧૦

સંસ્કાર પડશે. જો કુમળા બાળકના મગજમાં તમે જોકે વાત ઠસાવી દો કે અરિહંત મારા દેવ છે, પંચ મહાભતધારી નિર્મલ સુતો મારા શુર છે અને કેવળી પ્રરૂપિત મારો ધર્મ છે. અને હિંસા કરવી, જુકું બોલવું, ચીરી કરવી જો મહાપાપ છે. આવું જો જોના મગજમાં બાલપણથી ઠસી જશે તો મોટો થતાં પાપ કરતાં અટકશે અહીં જોકે હાથદો ચાહ આવે છે.

✓ ગૌચરી જતાં અર્ધાવાન આવક જોવા મળ્યા : જોકે વખત હું ગૌચરી ગયેલ. ગૌચરી કરતાં કરતાં જોકે શ્રીમંત આવકના ચેર પહોંચી. ત્યાં જોકે છોકરો જોકે ખૂણામાં બેસીને જોકે ચિત્તથી નમેા અરિહંતાણું (૨) નો બાપ કરતો હતો. ગૌચરી વહેારી હીધા પછી મેં આવિકા બહેનને પૂછ્યું કે હે બહેન! આ બાબો આટલા જોકામ ચિત્તથી નવકાર મંત્રનો બાપ કરે છે. જોતું ક્યાન કેટલું સ્થિર છે કે કોઈ આવે બાપ તો પણ તેને ખબર પડતી નથી. ત્યારે બહેને કહ્યું. મહાસતીભ! અમારા ઉપર વડીલોની કૃપા છે. અમારા જોવા સદ્બાળ્ય છે કે વડીલો વારસામાં ધન મૂકી ગયા હતાં પણ ધર્મનો વારસો મૂકીને ગયા છે. પહેલેથી અમારા કુટુંબમાં જોવા કાયદો છે કે બાળક જોકે વખત જુકું બોલે તો તેને ૨૦૦ વખત 'નમેા અરિહંતાણું' નો બાપ કરવાનો જો બાપ કરતાં જોતું ચિત્ત સ્થિર ન રહે તો ફરીને ૨૦૦ વખત અરિહંતનો બાપ કરવાનો. અને કોઈ વખત બાળકોને હોસ્પિતાલમાં લઈ જઈને અને કોઈ માણસ મૂંગો હોય તેને બતાવીને કહીને કે જો આ માણસ જુકું બોલ્યો, કોઈની નિંદા કરી તો તેને જીભ ન મળી, અને કહાચ જીભ મળી તો બાળકું બોલે છે, જોને જીભનો રોગ થયો. કમીએ તેને આ બધી શિક્ષા કરી. જે જુકું ન બોલે તેને શિક્ષા ના કાય વિગેરે વાત સમજાવીને છીએ. પછી બાળકને કહેવામાં આવે છે કે તું જો ૨૦૦ વખત અરિહંત પ્રણામો બાપ કરીશ તો તારું પાપ ધોવાઈ જશે, ને તેને શિક્ષા નહિ કાય આવી રીતે બાળકને સમજાવીને છીએ. તમે પણ તમારા સંતાનને આવી રીતે ધર્મના સંસ્કાર આપતા હોયોને ? કોઈ વખત હોસ્પિતાલમાં લઈ જઈને આવું સમજાવો છો ? "ના" તમે તો ચિનેમા, નાટક જોવા લઈ જાવ છો. (હસાહસ) પહેલાં તો ચિનેમા કોઈકે વાર જોના પણ હવે તો ટી. વી. આવી ગયા જોટલે નવરાં થયા કે ટી. વી. જોવા બેસી જવાડું, જો તમારું ભાવિ સુધારવું હોય તો તમે સંતાનોને સંસ્કાર આપો. જોતું જીવન સુધરશે ને તમારું ભાવિ પણ ચારું થશે, જો શ્રીમંતના ઘરમાં આવા સુસંસ્કારો બાળકને આપતા હતાં. આ જોઈને મારા અંતરમાં થયું કે જો આવા સંસ્કારો ફરેક જૈનના ઘરમાં પડે તો જૈનશાસન ઝળકળતું બની જાય, રત્ન સમાન આવકો ઘર ઘરમાં પાડે. જારે ! વધુ નહિ તો જો પાંચ આવકો જો ફરેક સંઘમાં રત્ન જોવા હોય તો જો સંધને હીપાવશે. જોવા આવકો બીજા નવા આવકો તૈયાર કરશે. પણ આજે કોને પડી છે ? જેટલી ધંધા વિકસાવવાની ધગશ છે તેટલી બિનશાસન કેમ ઉન્નત બને તેની ધગશ છે ?

જો શ્રીમંતના કુટુંબમાં બાળકોને બાલપણથી ધર્મના સંસ્કારો મળતાં હતાં ને જો બાળકો બાલપણથી આવું સમજી જતાં હતાં. બાળક સમજ્યો પણ મારા આ આવકો સમજતાં નથી. નાનો બાળક સગીના સળગતા ફાલગ્રાને જો જોકે વાર અડી ગયો તો ફરીને કહી જો અંગારા હાથમાં પકડતો નથી. કારણ કે જોને બન થઈ ગયું કે અંગારો હાથમાં લઈએ તો દહાય. હાથ બળી જાય, તમે સંસારરૂપી કાવાનળથી કેટલી વખત દાગ્યા ? તમને કેટલા કેટલા વાગ્યા ? છતાં હજી જ્ઞાન થાય છે કે સંસાર ખોટો છે. હવે જલ્દી છોડી દઉં. તમે ગમે તેટલા શ્રીમંત હો, મોટા કરોડપતિ હો, પણ હજી પંચ પરમેષ્ઠીમાં તમારો નંબર આવ્યો છે ? તમારો નંબર કયાં છે ? બાળક સ્કુલમાં ભણવા ગયો ને જો તેનું નામ ન બોલાય તો ઘરે આવી ઝબકો કરશે કે માનું નામ લખાવવા આવે. નામ ના હોય ત્યાં સુધી મારો હક નથી. તેને અક્ષોસ થયો પણ આ મારા મહાવીરના બાળકોને આટલી ઉંમર થઈ પણ હજી પંચ પરમેષ્ઠીમાં મારો નંબર લખાયો નથી એનો અક્ષોસ થાય છે ? જો તમારાથી બની શકે તો પંચ પરમેષ્ઠીમાં નંબર લઈ લો. જો ન લઈ શકો તો દંઢધર્મી આવક બનો. છેવટે માર્ગાનુસારી તો અવશ્ય બનો.

અંતગત સુત્રનો અધિકાર આવે છે. દ્વારકા નગરીના નાયક કૃષ્ણ વાસુદેવ દીક્ષા લઈ શક્યાં નથી પણ દંઢ ધર્મી અને પ્રિયધર્મી હતા. તમે જ્યારે આવા બન્યો ત્યારે વીતરાણ વાણી સાંભળતાં, તપ-ત્યાગ ને કાનની વાત આવે ત્યાં મેઘ ગાળે ને મોર નાચે તેમ મારા આવકો નાચવા લાગે. તેવા રમણલાલ શેઠની સરભરા બેઠાને આવેલા શાંતિલાલ વિચાર કરે છે કે મેં શેઠની કોઈ પણ સેવા બજાવી નથી તો મારાથી આવા ચારા કપડાં કેમ પહેરાય ? ને શેઠની આટલી બધી સેવા કેમ લેવાય ? આ વિચારે તેનું અંતર વલોવાઈ જાય છે. મનમાં ખૂણ સંકેત થવા લાગ્યો.

“શેઠની ઉદારતા આજાળ શાંતિલાલ વિચાર મગ્ન બની ગયા :” બપોરે જમવાનો સમય થયો. એટલે રમણલાલ શેઠ શાંતિલાલને સાથે લઈને જમવા બેઠા. લાણમાં બેસીને ત્યાં મિષ્ટાન્ન પીરસાયાં. જો બેઠાને જોને એમ થયું કે આવું સાતું જમણું મળ્યું છે ને હું ચાર દિવસનો જૂથ્યો છું તો જલ્દી ખાઈ લઉં. બધું પીરસાઈ ગયું એટલે શેઠે કહ્યું - લાઈ ! જમવાની ચડગાત કરો. પણ આ જમતા નથી. એનું હૃદય ભરાઈ ગયું. તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે જ્યાં સુધી હું લોકેના પૈસા ન આવું ત્યાં સુધી આવા ચારા લોજન મારાથી કેમ ખવાય ? આવા ચારા કપડાં મારાથી કેમ પહેરાય ? આવા વિચારથી શાંતિલાલ જમતા નથી, ત્યાં સુધી શેઠ કેમ જમે ? શેઠે જૂળ આમ્રહ કરીને કહ્યું - લાઈ ! તમે આટલો બધો સંકેત થા માટે રાખો છો ? તમે મારા સાતિ લાઈ, સ્વધર્મી લાઈ અને વળી પાછા મારા સગાં છો. કેટલી બધી સગાઈ છે. તમે મને તમારો સગો લાઈ સમજો. એમ કહીને પરાણે જૂળ આમ્રહ કરી કરીને

જમાડયો. જમાડીને ગાદી ઉપર લઈ ગયા ને કહ્યું — બાઈ ! તમે થોડી વાર આરામ કરો. બહુ થાકી ગયા હશે.

વગર જોળખાણે આટલી બધી સેવા અને ઉદારતા જોઈને પોતાની દેવાળું કાઢેલી સ્થિતિ ઉપર શાંતિલાલના મનમાં ખેદ થાય છે કે આટલી બધી સેવા દેવાની મારામાં શું લોચકાત છે ? હું શેઠનું શું કરી શકવાનો છું ? શેઠને કહે છે શેઠલ ! આપની આટલી બધી સેવાથી હું તો શરીરે હળવો ફૂલ થઈ ગયો છું પણ આત્માથી ભારે બની ગયો છું જોટલે હું બેઠો છું. આપ સુખેથી આરામ કરી દો, ત્યારે શેઠે કહ્યું — બાઈ ! તમે આવું કંઈ બોલ્યો નહિ. આપ ભારે શેના ? મેં તો આપના માટે કંઈ ક્યું નથી અને કદાચ આપને મેં બહુ ક્યું છે જોમ લાગતું હોય તો જો બધું આપનું છે, જોમ સમજી દો પણ તમે જોવું કંઈ મન ઉપર લાવ્યો નહિ.

શેઠે પૂછેલો સુખ સંદેશો :— શેઠે પૂછ્યું બાઈ ! કંદુળ પરિવાર તો કુથળ છે ને ? અને ધંધા પાણી બરાબર ચાલે છે ને ? ત્યારે શાંતિલાલે કહ્યું ચોટાબાઈ આપ જેવા વડીલની કૃપાથી આનંદ છે. બાકી ગામડામાં તો જોવું જ ચાલે ને ? ત્યારે શેઠે કહ્યું બાઈ ! તો અમારા જેવું કામકાજ હોય તો ફરમાવજો તો અમને લાભ મળે. અમારા સદ્ગુણો અમને આપનો કુદરતી લાભ મળ્યો છે. શાંતિલાલે કહ્યું શેઠલ ! ઘેરથી નીકળ્યો ત્યારે હું બીજા કામે નીકળ્યો હતો ને અત્યારે અહીં આવવાનું કારણ જુદું છે. શેઠે પૂછ્યું કે પહેલાં તમે મને જો કહો કે શા કારણે આપ અહીં આગ્યા હતાં ? મૂળ કારણ કહો. શાંતિલાલે કહ્યું કે શેઠલ ! સાંભળો. આપે તો મને પોતાના આત્મીયજન જેવો ગણ્યો છે. મને સ્કેજ પણ જોાણું આવવા દીધું નથી. આપ પૂછો છો તો દિલના ફરવાબ જોાલીને વાત કરું છું. સાંભળો.

હું ગામડામાં રહું છું. મધ્યમ વર્ગના માનવી છું. મારો ધંધો સામાન્ય રીતે ચાલતો હતો. જૂન સંભાળીને વહેપાર કરતો હતો પણ કેણ બાણે કેમ મારા અશુભ કર્મના ઉદય કર્યો જોટલે અણધારી ઉપાધિ આવી પડી. ધંધામાં ખોટ આવી ને રૂ. ૩૦,૦૦૦નું દેણું મારે ચલી ગયું. બધી માલમિસ્કત, ઘરબાર બધું સાફ થઈ ગયું. જોટલે મેં દેવાળું કાઢ્યું. દેવાળું કાઢ્યા પછીની પરિસ્થિતિ કેવી વિકટ હોય છે જો તો આપ બાણો છો ને ? શરમના કારણે બહાર નીકળી શકાય નહિ. સમાજમાં ચોટું બનાવવું પણ ભારે પડી જાય, કંઈ કામધંધા પણ ચાય નહિ. અને પેટને ભાડું તો આપવું જ પડે. જાવા કંટે.કટીના સમયે કોઈ હિંમત કે આશ્વાસનના બે શબ્દો પણ કહે નહિ. જો તો મારા પૂર્વકર્મના ઢોપ છે. જોમાં બીજા કોઈનો ઢોપ નથી. જો તો સમતાલાલે લોગળ્યે જ છૂટકો. હું જૂન ગભરાઈ ગયો. ત્યારે કોઈજો કહ્યું કે બાઈ આમ બેસી રહે શું વળશે ? જોમ કરો. સુંબડમાં રમણલાલ શેઠ રહે છે તે આપણા

ગામનાં છે ને તમારા સગાં છે. ખૂબ ધનવાન અને દયાળુ છે માટે તમે ત્યાં જાઓ. તે તમને મદદ કરશે ને તમારું દુઃખ જશે. મારી પાસે ખીજે કોઈ ઉપાય હતો નહિ. એટલે હું તો ઘેરથી નીકળ્યો ને સુઘઈ આંચો, મને આપના પિનાણુ નામ આવડતું ન હતું કે આપનું કામ ઠેકાણું પણ જાણતો ન હતો. ત્રણ દિવસ જૂથો ને તરસ્યો સુઘઈમાં ફર્યો. છેવટે ઝવેરી બજારમાં આંચો. ત્યાં એક સારાં દેખાતા વહેપારીને પૂછતાં તમારું ઠેકાણું આપ્યું. તેમણે પૂછ્યું કે તમારે એવું શું કામ છે ? ત્યારે મેં લોળાલાવે એમને આવવાનું કારણ કહી દીધું. ત્યારે મને એમણે કહ્યું કે રમણલાલ શેઠ તો દેવાળું કાઢ્યું છે. એ તમને શું આપશે ?

“શાંતિલાલની પવિત્ર ભાવના ઉપર શેઠનું હૃદય ગળગળું બની ગયું” : શેઠ ! આ સાંભળતાં મારા હૈયે ભારે આંચકો લાગ્યો કે હું જેમના શરણે આંચો છું તે મારા શાંતિભાઈ પણ મારા જેવી આપત્તિમાં ઘેરાયા છે ? હું તો નાનો માણસ છું છતાં આટલું સુકશાન થયું છે તો એ તો મોટાં વહેપારી છે તેમની દયા કેવી થઈ હશે ? હું મદદ લેવાની આશાએ આપની પાસે આંચો હતો પણ આવી વાત સાંભળીને મારા મદદ લેવાના મનોરથો રહી ગયા. પણ મનમાં થયું કે મારું તો જે થવાનું હશે તે થશે. પાપ કર્મ ઉદયમાં આંચો છે તે લોળવા વિના છૂટકો નથી. પણ ભલકા ! એ તું આટલો આંચો છે તો રમણલાલ શેઠ આટલા દુઃખમાં છે ને વળી મારા શાંતિભાઈ ને સગાં છે તો એમને આશ્વાસનના બે શબ્દો કહેતો જઈ કે શેઠ ! તમને મોટી આપત્તિ આવી છે તો મારી દયા પણ આવી જ છે. એમ છતાં પૂર્વકર્મના ખેલ સમજી હિંમત રાખવી. આમ શેઠને બે શબ્દો કહેતો જઈ. આવા વિચારથી અહીં આંચો. અહીં આંચો પછી તો આપનો બંધો, વૈભવ બધું જોતા એવું કંઈ લાગ્યું નહિ, મારા હૈયે ઠંડક વળી કે મેં જે વાત સાંભળી તે તદ્દન ખોટી લાગે છે. આપ ક્ષેમકુશળ છો એટલે આશ્વાસન શું હેતુ ? આપને ક્ષેમકુશળ પૂછી ને જઈ છું. આ બે કારણે હું આંચો હતો.

‘શાંતિલાલની’ વાત સાંભળીને રમણલાલ શેઠ ગળગળા થઈ ગયા. અહો, કેવો ભદ્રિક ને પવિત્ર માણસ છે ! સુદૃઢ દિલે બધી વાત કરી પણ મને ધિક્કાર છે ! મેં બધાની દયા કરી પણ મારાં બામમાં મારા શાંતિભાઈ સગાં સગાંથી વિગેરેની મેં ખબર ન લીધી ત્યારે એને અહીં સુધી આવવું પડ્યું ને ? ત્રણ દિવસ જૂથો ને તરસ્યો રખડ્યો ને મેં ખાણીને મોજ કરી ! મારા સ્વધર્મીની ખબર ન લીધી ? આ રીતે રમણલાલ શેઠને જૂળ પશ્ચાતાપ થવા લાગ્યો અને આવેલા મહેમાનની સંજ્જનતા ઉપર માન ઉપજે છે કે કેવો સદ્ગુણી છે કે મારે ઘેર આંચો છે. સચેગો સારા દેખવા છતાં એક પાપ પણ માંગતો નથી. કેટલો ખાનદાન માણસ છે ! શેઠે કહ્યું - ભાઈ ! તમે જે કાંઈ આંચો છે તે માટે તો કંઈ માંગણી કરતાં જ નથી. પણ હું તમને એમ નહિ જવા દઉં.

આખ્યાં છો તો પંદર દિવસ રહો. આ ઘર ને ખન બધું તમારું છે. મને પણ આપના જેવા સજ્જનનો લાભ મળશે ને આપની સાથે રહેવાનો આનંદ આવશે.

શેઠે આપેલ રૂ. પચાસ હજાર : શાંતિલાલે કહ્યું - શેઠલ ! આપનો પ્રેમ, નિરાશિમાનતા, આત્મીયતા આ બધા શુભો જોઇને મને પણ આપની સાથે રહેવાનો આનંદ આવે છે. પણ ઘરના સંયોગો સારા નથી જોટલે ગયા વિના છૂટકો નથી. રમણલાલ શેઠે જોમના મુનિમને જોલાવીને કહ્યું કે રૂ. પચાસ હજાર તિભેરીમાંથી કાઢી લાવો. તરત જ મુનિમે રૂ. પચાસ હજાર હાજર કર્યા. આ રૂપિયા રમણલાલ શેઠ શાંતિલાલને આપે છે. શાંતિલાલ કહે મોટાભાઈ ! આટલી મોટી રકમ મારાથી ન લેવાય. મારે તો રૂ. ત્રીસ હજારનું ફેણું છે ને પચાસ હજાર શું કરું ? આ જગ્યાએ તમે હો તો શું કરો ? લઈ લો કે આવું કહો ? (હસાહસ) તમે તો લઈ લો. આ શાંતિલાલે લેવાની ધણી ના પાડી. ત્યારે શેઠે કહ્યું - ભાઈ ! હું તમને કંઈ વધારે આપતો નથી. જરૂર જેટલું જ આપું છું. જુઓ આ રૂપિયા ત્રીસ હજારમાં તમારું ફેણું પતાવળે ને બાકીના વીસ હજારમાં કશું હજારમાંથી નવો વહેપાર થઈ શકે કરશે ને કશું હજાર ઘર ખર્ચી માટે રાખશે. આ રૂપિયા પારકા છે ને મારે પાછા આપવા પડશે જોવું ન માનતા. જોમ જ માનશે કે આ મારા પૈસા અહીં જ પડેલા હતાં.

શાંતિલાલ તો આ જોઇને આશ્ચર્યચકિત થઇ ગયા. શું આ શેઠની ઉદારતા છે ? આટલી મોટી રકમ આમ લઈ લેવાય ! એ તો ખીરવા વરીકે નહિ પણ મારી મુઠી હોય તેમ આપે છે. મારાથી લેવાય નહિ. તેણે ન લેવા માટે ધણી હા... ના કરી પણ શેઠના આગ્રહ આગળ ચાલ્યું નહિ. સ્વીકારે જ છૂટકો થયો. પછી શાંતિલાલે શેઠને પૂછ્યું કે મેં આપના વિષે જે વાત સાંભળી હતી તે તો તફન-જોટી છે ને ! શાંતિલાલે સરળતાથી પૂછ્યું ને શેઠે પણ નિખાલસતાથી કહ્યું ભાઈ ! એ વાત તફન જોટી તો નથી જ. વાત જોમ બની હતી કે મોઠા સમય પહેલાં મારા વહેપારમાં મોટો ધક્કો લાગ્યો હતો. માલમાં મૂડી રોકાણ બધું હતી. પાસે રોકડ નાણાંની તબી પડી હતી જોટલે એક બે લેણીયાતોને હું પૈસા આપી ચક્રો નહિ, આ તો દુનિયાદારી છે. કરામાં રહેજ વીરાહ પડે તો તેને સીમેન્ટ ખૂરીને મજબૂત કરવાની વાત જ નહિ પણ છટ જોટી લેવાની જ વાત છે. લોકોએ વાત-ઉઠાડી કે શેઠની પેટી ભાંગી છે.

આ સાંભળીને શાંતિલાલ તો સજ્જન થઇ ગયો, ને કહ્યું શેઠલ ! આપના વહેપારમાં ધક્કો લાગ્યો હોય તો મારાથી આપની પાસેથી એક પાઇ પણ ન લેવાય. તેને બદલે તમે મને બે પાંચ હજાર નહિ ને પચાસ હજાર હઈ દો છો. તો શું મારે આપને આ બીજી આટલો મોટો ધક્કો લગાડવો ? શેઠે કહ્યું કે ભાઈ ! આપણે તો આ જગતના મુસાફર જેવા હીએ અહીંથી જશું ત્યારે માલ મિલકત બધું - મને

જવાના છીએ. આ કંઈ ધક્કો નથી પણ મહાન લાભનો સોદો છે. મારા પાપકર્મોના ધક્કો મને લાગ્યો છે. માટે તમે જીએ કંઈ વિચાર ન કર્યો. આ રક્ષમ તો તમારા પુણ્યની છે, ને તમારે લઈ જવાની છે. ભાઈ ! તું અમારા ધક્કાનો વિચાર ન કરીશ. અહીં તો દરિયો છે. નદીઓ તેમાં પાણી કાઢવી જાય છે ખરી ને જોડ પણ લાવે છે. મને આમાં કોઈ ધક્કો નથી. સાચો ધક્કો મારા પાપકર્મોનો છે. આ તો સ્વધર્મી સેવાતું મને જખ્ખર પુણ્ય મળે છે. એ પુણ્ય ઉપાજન કરવામાં તમે નિમિત્ત બનો છો. એટલે તમારો જેટલો ઉપકાર નાતું તેટલો જોઈએ. માટે તમે હવે એક સજ્જ ગોલરો નહિ. આ પૈસા તમારે ઘેર પહોંચાડવા માટે હું સાથે માણસ મોકલું છું. માર્ગમાં એકથી બે લાવા. એમ કહીને શેઠે શાંતિલાલની સાથે પોતાનો વિશ્વાસુ માણસ મોકલ્યો. શાંતિલાલ શરમનો માર્ગે કંઈ બોલી શક્યો નહિ. આ કંઈ મોટું મીઠું લગાડવાતું ન હતું. નક્કર રક્ષમ આપીને વાત કરી છે. શેઠે અંતઃકારણ પૂર્વક એવી સહાનુભૂતિ બતાવી કે શાંતિલાલને પચાસ હજાર લીધે જ છૂટકો થયો.

બંધુઓ ! જુઓ રમણલાલ શેઠ કેવા રમણીય હતા ! આવા દુઃખમાં પડેલા સ્વધર્મી બંધુને આવી મદદ મળે તો કેવો આનંદ થાય ! દરેક શ્રીમંતો સ્વધર્મીની આવી સેવા કરે તો કોઈ સ્વધર્મીભાઈ દુઃખી ન રહે. શાંતિલાલને તેને ઘેર પહોંચાડી દીધો. તેણે રૂ. ૩૦,૦૦૦નું દેવું ચૂકવી દીધું ને નવો ધંપો શરૂ કર્યો. બે પાંચ વર્ષમાં શાંતિલાલ જૂળ કમાયો ને શેઠના રૂ. ૫૦,૦૦૦ બાજુ સહિત ચૂકવી દીધા. રમણલાલ શેઠે કેવું શુભ્ત દાન કર્યું ! આજે તો દાન આપીને માન જોઈએ છે. એ દાન આપે ને છાપામાં જાહેરાત ન આવે, તકલીમાં નામ ન લખાય તો ખેદ થઈ જાય છે. આવા દાનનો લાભ તો વાહ વાહમાં હવા થઈને ઉડી જાય છે. પણ શુભ્તદાનનો મહાન લાભ મળે છે. માટે દાન કરીને માનની જૂળ ન રાખશો તો તેણું ફળ અનેક ગણું વધશે. આત્માને અલૌકિક આનંદ આવશે.

દારકાં નગરીમાં નેમનાથ પ્રભુ પધાર્યા છે. કૃષ્ણ વાસુદેવ સહિત દરેકને આનંદ થયો છે. હવે શું બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

આખ્યાન નં - ૧૦

અષાઢ વહ ૧૨ ને મંગળવાર

તા. ૧૨-૭-૭૭

સુર બંધુઓ : ગ્રેરજુના પીયુષતું પાન કરાવી આત્માને અજરામર સ્થાનની પ્રાપ્તિ કરાવવા માટે ભગવતે અમૂલ્ય વાણી પ્રકાશી, દ્વંદ્વશાંતી સૂત્રમાં અંતગઢ સૂત્રનો અધિકાર આપે છે. નેમનાથ ભગવાન આમાનુષાસ વિચરતાં વિચરતાં દારકા નગરીમાં

વિશાળ શિષ્ય પરિવાર સાથે પધાર્યા છે. તેમના એકેક શિષ્યો રત્નની માળા સમાન છે. સંતો જ્ઞાન-ધ્યાન, સ્વાધ્યાય અને તપમાં રક્ત રહેવાવાળા હતાં, તેઓ નિર્વિકલ્પક ધ્યાનમાંથી જ્યારે નિવૃત્ત થાય ત્યારે સ્વાધ્યાયમાં લીન બનતાં. ભગવંતે કહ્યું છે કે સ્વાધ્યાય કેવી છે ? “સચ્ચિદુક્તવિમોક્ષણી” સ્વાધ્યાય સર્વ દુઃખોનો અંત કરનારી છે. કોણ સંતો તપમાં મગ્ન છે. તપ કેને કહેવાય ? આત્માની શુદ્ધિમાં વૃદ્ધિ કરે તેને તપ કહેવાય. તપ કરવાથી પુરાણાં કર્મો ખરે છે. ભગવાનના સંતોએ કર્મરૂપી શત્રુ-ઓને હટાવવા માટે તપ-ત્યાગની તલવાર હાથમાં લઈ જગજગત જંગ જેલ્યા હતાં. તપથી આત્મા તેજસ્વી બને છે. તપ દ્વારા રોગ નષ્ટ થાય છે, અને ધુન્નિઓ અને મનના વિજેતા બનાય છે. માણસ પેટ ભરીને જમ્યો હોય તો તેને રેડિયો સાંભળવો. ટી. વી. બેટુ, હરવા કરવા જવું બધું ગમે છે. ધુન્નિઓના તોફાન ચાલુ રહે છે. પણ જે તપશ્રી કરે છે તેને આ બધું તોફાન ગમતું નથી. ઓને તો જ્યાં શાંતિ હોય ત્યાં ગમે છે. સાડુ વાંચન કરવાનું મન થાય છે. આત્માની વાતોમાં જ્ઞાનંદ આવે છે પણ ધુન્નિઓના વિષયો નથી ગમતા. એટલે તપમાં ઘણું શુદ્ધો રહેલાં છે. આવો મહાન તપ કરીને આપણે કોષ, માન, માયા, અને લોભ ઉપર વિજય મેળવવો જોઈએ. આવી મહાન સાધનામાં જો એકાદ દુશું પેસી જાય તો બધી સાધના ઉપર પાણી ફરી વળે છે. દૂધના ભરેલા તપેલામાં છાશનું એક જ ટીપું પડે તો દૂધને બગાડી નાંખે છે. માટે સમજીને આ લવનમાં કંઈક કરો. તપ સંયમ આદિ સાધના કરવી જો મહાન પુણ્યોદય હોય ત્યારે થાય છે. આવી ઉત્તમ સાધના કરવાની સબલ માનવભવ સિવાય ક્યાંય નહિ મળે.

“જે સાધન છે અહીં, અરે માનવી, આવા સાધન જે ઉગારે તુજને ક્યાંય નહિ મળે.”

જ્ઞાની કહે છે કે માનવ ! આ સાધન અને સામગ્રીનો તું સદુપયોગ કરી લે. અને સત્પુરુષાઈ આત્મ સાધનામાં કરો. પ્રજાવંત, જ્ઞાની અને મોક્ષાભિલાષી લવો આ વાંત બરાબર સમજે છે. એટલે તેમનો પુરુષાઈ આ તરફનો હોય છે. નેમનાથ પ્રભુના સંતો આત્મસાધનામાં લીન રહેતા હતા. બાલો, તમને કાંઈ ભાવ થાય છે કે હું આ સંસારના બંધનથી છૂટું ! માફ રાખો કે લોખંડના બંધન ચારા છે પણ મોહના બંધન મહા ભયંકર છે મોહનું બંધન લવનું કેવું પતન કરાવે છે તે એક દષ્ટાંત દ્વારા સમજાવું.

એક શ્રીમંત શ્રેષ્ઠીને વીરેન્દ્ર નામનો એકનો એક લાડીલો પુત્ર હતો. પૂર્વ ભવ-માંથી જો લવ ઉત્તમ સંસ્કારો લઈને આવ્યો હતો ને બીજું ચારા ઉત્તમ કુળમાં જન્મ્યો હતો. એટલે બાલપણથી જ જોનામાં ચારા ધર્મના સંસ્કાર હતા. શ્રીમંતનો પ્રીતરો હતો પણ દેશન કે બસનનું તેના લવનમાં નામનિશાન ન હતું. પૂજા સાદા

હિંદી. સત્સંગ શાસ્ત્રશ્રવણ અને શાસ્ત્ર વાંચન એના જીવનમાં પ્રાણ જેવા વહેલા હતા. તેને હરવા ફરવા જેવું કે નાટક-સિનેમા જેવા આ બધું કંઈ બમનું ન હતું. બસ, એ સૌ ઘરમાં જોડીને વાંચન, મનન, સામાયિક, પ્રતિકભણુ આદિ પાર્મિક ક્રિયાઓ કર્યા કરતો હતો. વીરેન્દ્ર વીસ વર્ષના થયો પણ એનામાં સંસારનો વા ન મળે. ત્યારે એની માતા વિચાર કરવા લાગી કે આ છેકરો બહાર ક્યાંય જતો આવતો નથી. તો એને સંસાર બંધકારનું બાન ક્યાંથી થશે? હવે વીસ વર્ષના થયો છે તો પરભાવી કમળે જોટલે બાન આવશે. શેઠને કહે છે હવે દીકરાને પરભાવવો છે. શેઠે કહ્યું ભલે, પણ એને પૂછો, જોટલે માતા એના પુત્રને પૂછે છે ખેટા! અંતુક શેઠની છોકરી બહુ સારી કેળવણી તારા હાથક છે. તારા માટે જોતું માંતું આવ્યું છે. તો હવે તારા વિવાહ કરવાના છે. ત્યારે દીકરો કહે છે બા! તમારે મને બંધને બાંધવો છે? મારે લગ્ન કરવા નથી; સંસારમાં શું સુખ છે? મારે લગ્ન કરવા નથી. મારે તો આજીવન બ્રહ્મચારી રહેવું છે.

મધુઓ! જોજો, આ જીવ કેવો વિષયોથી વિરક્ત છે ને માતા કેવી મોહ થેલી છે! માતા કહે છે ખેટા! તું જો પરભણે નહિ તો મારે વહુ ક્યાંથી આવશે? અમારી બહેનોને સાસુ બતવાના કાંઠે બહુ હોય છે. ધણી વાર વહુ ન આવી હોય ત્યાં સુધી સાસુજી વહુ વહુ કરે ને વહુ આવે જોટલે હાઉં....હાઉં. અહીં માતા કહે છે મને સાસુ બતવાના કાંઠે છે. મારે, સંસારી મોહાંધિ જીવેના થેલા બોલની સામે તત્ત્વદર્શિવાળા જીવે જીવ્ય જવાબ આપી શકે છે. તેની સામે બચાવ કરવા માટે મોહાંધિ જીવે આડા અવળા જવાબ આપે છે. દીકરો કહે છે માતા! લગ્ન કરવાની રીત જરૂર છે? ત્યારે માતા કહે છે શું મહાન પુરુષોએ લગ્ન નહોતા કર્યા? ધર્મમાં કંઈ લગ્ન કરવાની ના નથી કહી. જો લગ્ન ન કરતા હોત તો જો પુરુષો લગ્ન ન કરત. ત્યારે વીરેન્દ્રે કહ્યું-માતા! તમે મહાન પુરુષોએ લગ્ન કર્યા હતા તે વાતનો મને કાળજી આપો છો પણ ધર્મમાં મહાન પુરુષોએ લગ્ન નથી કર્યા એવાં કેટલાય દાખલા શાસ્ત્રમાં છે ધર્મોએ લગ્ન કરીને સંસાર છોડી દીધો છે અને વિજય શેઠ અને વિજયા શેઠાણી જેવા પવેત્ર જીવો પરંબુવા છતાં બ્રહ્મચારી રહ્યા છે. માટે વિવાહ કરવો જો કંઈ ધર્મ કૃત્ય નથી બતાવ્યું પણ બ્રહ્મચર્યનું સાધન કરવું જો કર્તવ્ય બતાવ્યું છે. જો માટેનો પુરુષાચર્ય કરવાથી કર્મના બંધનો તૂટે છે ને વાસનાઓ જોછી થાય છે.

પુત્રની આવી સમજણ ને કહોપજ્ઞાથી વાત આગળ માતા શું જોલે? કંઈ ન જોલે પણ આંખમાં આંસુ આવી ગયા. ત્યારે પુત્ર કહે છે માતા! તું શા માટે રહે છે? તારા દિલમાં જોમ થાય છે ને કે વહુ નહિ આવે તો રસોઇ કોણ કરશે? મારા

પણ કેણુ હઠાવશે ? બા, તું જો બાળતમા ચિંતા ના કરીશ. હોલ આપણા પુરુષો-
 હથે બધા સંચોભ છે. પણ કદાચ લાગ્ય બહારશે તો હું આપની બધી સેવા કરીશ
 અને બાપુલને ધંધામાં પણ મદદ કરીશ બધા કામમાંથી નિવૃત્ત થઈને મારા આત્માની
 સાધના કરીશ પણ મારે લગ્ન કરવું નથી. માતા ! આ સંસાર માયા બળ છે. જેમ
 માછીમાર બળમાં દોટની ગોળી બરાવીને બળ નાંખે છે તે જૂઠ્યા માછલાને ખવડા-
 વવાની હયાથી દોટની ગોળી નાંખતો નથી. જોનામાં હયાનો ભાવ નથી પણ જોને તો
 માછલા પકડવાનો ભાવ છે. જો દોટની ગોળી ખાવામાં હુબ્બ બનેછું માછલું ગોળી
 ખાવા જતાં બળમાં સપડાઈ બચ છે તેમ આ સંસાર પણ મોહાસક્ત માનવીરૂપી
 માછલાને પકડવા માટેની બળ છે. માતાના ચિત્તમાં આ વાત ઉતરવી નથી.

ખંડુજો ! જેના જીવનમાં ધર્મનો ધબકાર બંધ પડી ગયો હોય છે તેને ગમે
 તેટલું સમજાવવા છતાં ધર્મ રૂચતો નથી. અને ધીજ ધર્મ કરે તે પણ તેને ગમતું
 નથી. ભલા, તમે ધર્મ ન કરી શકતાં હો પણ જે કરે છે તેને અટકાવશો નહિ તમે
 તપ ન કરી શકતાં હો પણ ઘરમાં જે કોણ કરી શકતા હોય તેને કરવા દેજો જોમાં
 આવી જીમ ના વાપરશે જે ધર્મના કાર્યમાં અંતરાય પાડે છે તે ચીકણાં કર્મ બાધે
 છે. જે કરી શકે છે તેને ધન્યવાદ આપજો જોની અનુમોદના કરજો ને મનમાં જોવા
 ભાવ લાવજો કે હું આવો તપ ક્યારે કરી શકીશ ? આવું કાન ક્યારે હઈશ ? જે કરે છે
 તેમને ધન્યવાદ છે. આ રીતે અનુમોદના કરશે શુભલા ગાયો તો પણ કર્મ ખપશે.

ધર્મવાન માતાજી પોતાના સંતાનો ધર્મ નથી કરતાં તેને ધર્મના માર્ગે વાળવા
 પુરુષાર્થ કરે છે ત્યારે આ માતા ધર્મવાન દીકરાને ધર્મથી અનુત કરવાના પ્રયત્ન કરે
 છે. દીકરાજો માતાને લગ્ન કરવાની ચોખ્ખી ના પાડી ત્યારે માતા મેડી ઉપર બસીને
 છેડા વાળીને રહવા લાગી. મારે જોકનો, જોક દીકરો પણ મારું કહ્યું માને નહિ મને
 શાંતિ નહિ, મારે તો આખી જિંદગી દુઃખમાં જવાની, મારા કર્યાં કર્મ મારે લોભ-
 વરાના જોમ કહી ખૂબ રહવા લાગી. પુત્ર ખૂબ વિનયવાન હતો. માતા પિતાની ભક્તિ
 કરનારો હતો. માતાને રહવી જોઈને તે કંઈ જોલ્યો નહિ મીન રહ્યો જોટલે માતા
 સમજી ગઈ કે મારો દીકરો લગ્ન કરવાની હો પાડે છે. જેમ કૃષ્ણ મહારાજની પટ-
 શાળીજો સત્પણામાં, રૂઢમણી બધા નેમજીને પરણાવવા માટે વિનવવા લાગી, મીઠી મર્બકે
 કરવા લાગી ત્યારે આ મોહનીય કર્મનું નાટક જોઈને નેમકુમારને જરા હસવું આવી
 ગયું ને મીન રહ્યા ત્યારે પટશાળીજો સમજી કે નેમકુમાર માની ગયા. અહીં માતાજો
 નેમકુમારની જેમ પુત્રની સંમતિ માની લીધી ને જોના પતિને વાત કરી.

જોકે સારા ઘરની શુભ સંપન્ન, સુરીલ અને વિનયવંતી વનિતા નામની ઓકરી
 સાથે ધામધૂમથી વીરેન્દ્રના લગ્ન કર્યાં, વહુ પરણીને આવી ઓકરી ખૂબ ધર્મ છે.

સાંજ પડી જોટલે વીરેન્દ્ર કહે છે વનિતા! આલ આપણે પ્રતિકેમણ કરવા બેસીએ. પતિના વચન સાંભળીને તે ખૂબ આનંદ પામી. અહો! આજે મારું લગ્ન ધન્ય બની ગયું કે આવા ધર્મીક પતિ મને મળ્યા. આજે તો પરણીને આવે જોટલે હરવા ફરવા જવાનું ને નાટક સિનેમા જોવા જવાનું હોય ત્યાં ધર્મની વાત તો યાદ જ ક્યાંથી આવે? ખોટો, તમે કોઈ પ્રતિકેમણ કરવાનું કહો છો? ક્યાંથી કહે, જ્યાં અંતરમાં મોહ ભર્યો હોય, પોતે ધર્મ સમજતો ન હોય ત્યાં બીજને ધર્મના માર્ગે ક્યાંથી વાળી શકે? વીરેન્દ્રના પુણ્ય પ્રબળ જોટલે પત્ની પણ અત્યુક્ત મળી. જને પ્રતિકેમણ કરવા બેઠા. પ્રતિકેમણ પછી ધર્મચર્ચા કરી અને પછી સૂઈ ગયા. જને યુવાન છે પણ કોઈ જાતની આછકલ્લી કે મોહનું વાતાવરણ જ નહિ. વીરેન્દ્ર જોવો વિનયવંત છે કે માતા પિતાના કેળતાં પત્ની સાચું જીવે પણ નહિ પછી બોલવાની તો વાત જ ક્યાં? હરવા ફરવાનું બિલકુલ નહિ. બસ, ઘરનું કામકાજ અને ધર્મ પ્રવૃત્તિ.

વીરેન્દ્રની માતાથી આ બધું સહન થતું નથી. તે એક દિવસ દીકરાને કહે છે બેટા! તું ઉઠાસ કેમ રહે છે? તમારા બંને વચ્ચે કંઈ થયું છે? દીકરો કહે છે. ના બા. અમે તો ખૂબ આનંદથી રહીએ છીએ. તમે બેઠા મને શું બિંતા કે દુઃખ છે કે ઉઠાસ બનવું પડે? ત્યારે મોહ થઈ માતા કહે છે તું જમી તેમ કહે પણ હું જોઈ છું ને કે તું તારી વહુ સાથે બોલતો ચાલતો નથી. કંઈ હસતો ખીલતો નથી કે જોને લઈને બહાર ફરવા જતો નથી, ને રાત્રે પણ ચોપડી વાંચ્યા કરે છે. તો યુન કહે છે બા! દિવસે દુકાને જાઉં, રાત્રે જમીને આમારે પ્રતિકેમણ કરવાનું પછી શાસ્ત્રવાંચન અને ધર્મચર્ચા કરીએ છીએ તો કંઈક બણવાનું મળે છે. બહાર ફરવા ફરવામાં શું મળે? ને કામ વિના મળવા પણ કોને જવાનું? અને ખોટી માલ વિનાની વાતો પણ શું ફરવાની? માતા સમજી ગઈ કે દીકરો માને તેમ નથી. જોટલે વહુને પૂછ્યું - બેટા! મારો દીકરો તમારી સાથે બોલે આવે છે કે નહિ? વહુ કહે - બા! બહુ જ આનંદ છે. અમે ધર્મમય લગ્ન ગાળીએ છીએ. મહાન પુણ્ય ક્યાં હોય તો આવવા પતિ મળે. ત્યારે સાચું કહે તમે જને આવું લગ્ન ગાળો તો પછી શું? (હસાહસ) સાચું બીજું શું કહે? છેવટે શેકને કહે છે કે જીજો તો ખરા, આ ડોકરો સંસાર-વ્યવહારમાં કંઈ સમજતો નથી. બિચારી વહુની સાથે પત્તુ વાતચીત કે આનંદ કરેતો નથી ને કોઈ દિવસ ફરવા ફરવા પણ લઈ જતો નથી.

શેકે કહ્યું કે જોમાં જોટું શું છે? લોકોના ઓકરાઓ બહાર લટકે છે તે કેટલા બચ્ચની અને છાંછળા બની જાય છે. ત્યારે આપણે કેવા પુણ્યવાન છીએ કે આપણે દીકરો ઘરમાં બેસીને ધાર્મિક વાંચન કરે છે. કેટલા આનંદની વાત છે ને કેટલો લાભ છે! આપણી સેવા ભક્તિ કેટલી કરે છે! આપણા કુળને ઉજ્જવળ કરે છે. અને તું કહે છે કે જોની વહુ સાથે બોલતો ચાલતો નથી તો જોની વહુએ તને કંઈ ફરિયાદ કરી છે?

એ કંઈ કહે છે કે મને દુઃખ છે? 'ના.' તો તું શા માટે આટલી હાથ ભરતળા કરે છે. એમનો અવનર્ય સીધો ચાલે છે. એમાં તું કંઈ ફેરફાર કરવા જઈશ તો તારે પસ્તાવું પડશે. તું નથી જોવી કે જોડી લાઇને ચઢેલા દીકરાના મા બાપના હૈયે કેવી હોળી સળગતી હોય છે! આ દીકરો તને કંઈ દુઃખ આપે છે? 'ના.' તો નકામી ચિંતા ન કર શેઠની વાત તો સાચી છે ને? પણ આ સંસારની વાકીને હરિયાળી બનાવવાની મમતામાં પડેલી શેઠાણીને પતિની વાત ક્યારેય નથી. 'કંઈ ન આશું' તારે હકે છે તમે બાપ દીકરો એક છો. હું જ ભુલી છું એમ કહી રહવા લાગી.

હવે શેઠાણીના મનમાં એક જ લગની લાગી કે મારા દીકરાને સંસારનો રસ દેતો કરી દઉં. એક વખત રસ ચાખશે પછી વાંધા નહિ આવે. એમ વિચારીને તેણે સાહસ કર્યું. પણ પાછળથી તેણે પરિણામ કેવું આવશે તેનો વિચાર ન કર્યો. એણે આડોશી પાડોશીના વિલાસી રખડેલ છોકરાઓને ખાનગીમાં બોલાવીને કહ્યું કે મારા વીરેન્દ્રને જરા સંસાર બ્યવહારમાં સમજતો કરો. જરા ખંડાર હરવા ફરવા લઈ જાઓ. એનામાં સંસારનો વા નથી. તમે એ માટે ખર્ચની ચિંતા ના કરશો. હો, સો રૂપિયા. એમ કહી રૂ. ૧૦૦ ની નોટ એ છોકરાઓના હાથમાં આપી. પેલા રખડેલ ચાર મિત્રોએ કહ્યું - બા! તમે ચિંતા ના કરો. અમે જોને ખંડાર હરવા ફરવા લઈ જઈશું સંગીતના સૂર સંભળાવીશું ને હોશિયારીથી અમારા જેવો બનાવી દઈશું, પણ ખર્ચ સારો થશે. શેઠાણી કહે તમે તેની ફિકર ન કરો. એક દિવસ પેલા ચાર જણાં લાગ એકને વીરેન્દ્ર શ સ્વાચ્છ કરતો હતો તે વખતે ત્યાં પહોંચી ગયા ને કહ્યું કેમ બાઈ! મજામાં છે ને? તું તો કેાઇ દિવસ ખંડાર ડેખાતો નથી. એટલે અમે તારી પાસે એક વાતનો પ્રુલાસો કરવા આવ્યા છીએ. વીરેન્દ્ર કહે શેનો પ્રુલાસો? તો કહે છે અમારે ચાર મિત્રોને વિવાહ પડ્યો છે કે લાગ્ય બળવાન કે પુરુષાર્થ? તેનો પ્રુલાસો કરવા આવ્યા છીએ. આ સાંભળી વીરેન્દ્રને જ્ઞાનંદ થયો ને કહ્યું - તમે બધા આવી આધ્યાત્મિક ચર્ચામાં રસ લો છો બધી મને ખૂબ જ્ઞાનંદ થયો. જોને બિચારાને શું ખબર કે આમના પેટમાં શું દગો છે? એણે સરળભાવે જવાબ આપતાં કહ્યું કે જ્ઞાન સંપત્તિ વિપત્તિમાં લાગ્ય બળવાન છે ને આત્મિક ઉન્નતિ ને શુભની પ્રશ્નમાં પુરુષાર્થ બળવાન છે. મિત્ર! તે અમારા પ્રશ્નનું સાચું સમાધાન કર્યું. તે સિવાય આત્મકલ્યાણ કેવી રીતે થાય તે વિષયમાં તે લોકોએ ચર્ચા કરવા માંડી.

વીરેન્દ્રે કહ્યું - બાઈજો! સીધી પહેલાં પાંચ ઇન્દ્રિયો ને છઠ્ઠા મનનું દમન કરો. બહારના બૌતિક રંગરાગ ઘટાડો. હોટલના ખાનાપીના બંધ કરો. બને તેટલું પ્રશ્નચર્ચનું પાલન કરો. મિત્રો કહે છે બાઈ! મન તો ઘણું થાય પણ અમારું મન કામૂમાં નથી રહેતું. મનને અત્યંત બંધું કઠીન છે.

ખંડુઓ ! જે ધુન્દ્રિઓ ઉપર કટ્ટાલ કરવો હોય તો પહેલાં મનને છત્તણું પકડો. જે મન ઉપર અંકુશ નહિ હોય તો તમે અહીં બેઠા છો ને મન તો કયાંના કયાં ચક્કર લગાવી આવશે. મનને ઘેઠાની ઉપમા આપી છે. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૩ માં અધ્યયનમાં કેશી સ્વામી ગૌતમસ્વામીને પૂછે છે કે ભગવંત ! તમે એવા કયા ઘોડા ઉપર સ્વાર થયાં છો કે તમને આઠા અવળા માર્ગે લઈ જતો નથી ? આરે ગાન્ધાર ગૌતમ સ્વામી કહે છે કે,

મળો સાહસિઓ સીમો, દુઢ્ઢસો પરિધાવૈ ।

તં સમ્મં તુ નિગિહ્વામિ, ધમ્મસિક્કવાય કન્થયં ॥ ઉત્ત. સૂ. અ. ૨૩ ગા. ૫૮

આ મન સાહસિક, લયંકર ને દુઢ્ઢ બોલે છે. જે આરે બાબુ હોડે છે તેને હું 'સોરી' રીતે વશમાં રાખું છું. તે ધર્મ શિક્ષાથી ઉત્તમ જાતિનો અન્ય જાની ગયો છે. એ મનફૂળી હોડેતા ઘોડાને હું સુતરાંની લગામથી વશમાં રાખું છું. તેથી તે મને ઉન્માર્ગે લઈ જતો નથી, પણ સન્માર્ગે લઈ જાય છે. જેમ ગૌતમસ્વામીએ મનફૂળી ઘોડાને વશ કર્યો છે તેમ આપણે પણ મનને વશ કરવાની જરૂર છે. અંકુશ વિનાનો હાથી, લગામ વિનાનો ઘોડો, શઢ વિનાની હોડી ને બ્રેક વિનાની ગાડી બેકામ રીતે હોડે છે, તેમ જત નિયમ વિનાની ધુન્દ્રિયો બેકામ હોડે છે. માટે તેને વશ કરવા માટે જત નિયમોનું પાલન કરો. તમે બાર જત સંપૂર્ણ અંગીકાર ન કરી શકો તો દરરોજ એકેક જત આદરો. અસત્ય ન બોલવું, સોરી ન કરવી, બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું, એકેક નિયમ લઈને તેનું તમે પાલન કરો. ગમે તેટલી ઝુરકેલી પડે, પ્રાણ બપ પણ પ્રતિજ્ઞા ન છૂટવી બેઠાઓ. એવી દૃઢતાથી જે લીધેલા જતનું પાલન કરે છે તે મહાન લાભ મેળવે છે.

વીરેન્દ્ર પેલાં ચાર મિત્રોને પાંચ ધુન્દ્રિઓ અને મનને વશ કરવાની વાત સમજાવી. બધા ઉભા થયા એટલે કહ્યું, બાઈઓ ! તમે દરરોજ આવજો. મને આવી ધર્મચર્ચા કરવામાં ખૂબ આનંદ આવે છે. પેલાં બાઈઓને તો એટલું બોધવું હતું, એટલે કહે છે આપની સમજાવવાની શક્તિ બહુ સારી છે. અમને પણ ખૂબ આનંદ આવ્યો, ને ઘણું બાણવાતું મળ્યું. હવે અમે દરરોજ આવીશું. હવે આ રખડેલ છેકરાઓ આવશે. એાળા વીરેન્દ્રને એમના કુકરપટની જામર નથી. હવે શું જાન્યે તેના બાવ અવસરે.

ચરિત્ર : દ્રૌપદીએ પૂર્વભવમાં કેવા કર્યો કર્યા ને કેવી રીતે નિવાળું કહ્યું તે બધી વાત જંઘાચરણસુનિના સુએથી સ્વયંવર મંડપનાં આવેલા રાજાઓએ સાંભળી. એટલે ધૂળ નાદિ દરેક રાજાના મનમાંથી અંશય દૂર થયો ને પાંડુરાજ તેમજ આવેલા દરેક રાજાના દિલમાં ખૂબ આનંદ થયો, દરેક રાજાઓ પ્રેમથી મળ્યા, બધા રાજાઓની

સમક્ષમાં મોટો મહોત્સવ કરીને દુપહરાબજો પાંડવો સાથે દ્રૌપદીના લગ્ન કર્યાં. પોતાની દીકરીને કરિયાવરમાં ઘણું દ્રવ્ય આપ્યું.

કોઠ સોનૈયા નજીક પાંડવકો, દિમાદુપહ ઉત્સવાર,
મણિ સુકતાદિકે વસ્ત્રાભરણુ લી, ગજ રથને તુખાર હો....ઓતા

દુપહ રાત્રીએ પાંચ પાંડવોને એક કોઠ સોનૈયા રોકડા આપ્યા તેમજ પુત્રી અને જમાઇઓને હીરા, માણેક, મોતી, અને સોનાના ઢાગીના અને ઝરીના કિંમતી વસ્ત્રો પહેરામણીમાં આપ્યા હાથી, ઘોડા, અને રથ આપ્યા. દ્રૌપદીની સંભાળ રાખવા અઢાર દેશની ઢાસીઓ આપી છત્ર અને આમર આપ્યા તે સિવાય ધીબ ઘણાં ઢાસડાસીઓ આપ્યા દીકરી અને જમાઇ યુથ થાય તેથી અધિક દ્રવ્ય આપ્યું અને યુગ આનંદપૂર્વક ધામધૂમથી પોતાની લાડીલી પુત્રીને લગ્ન મહોત્સવ ઉજવી દુપહ રાત્રીએ પોતાની હોંથ પૂરી કરી લગ્નતું કાચું પૂરું થયા પછી આવેલા બધા રાત્રીએ દુપહ રાત્રીએ ગ્રેય ચત્કાર સન્માન કરીને વિદાય કર્યા.

બધા રાત્રીએ વિદાય થવા લાગ્યા એટલે દુષ્યુ વાસુદેવ પણ તૈયાર થયા કારણ કે પાંડવોને હસ્તિનાપુર જવાતું હતું, ને દુષ્યુ વાસુદેવને ક્ષારકા જવાતું હતું. એટલે તેમણે પાંડુરાબ પાસે જવા માટે રબ માંગી.

આઠા ફિરી પાંડુ નૃપ બેલે સુને હરી અરઢાસ,
હસ્તિનાપુર પાવન સળ કીજે, પુરો હમારી આશ હો...ઓતા

દુષ્યે જવાની આજ્ઞા માંગી ત્યારે પાંડુરાબ, ધર્મરાબ, બધા તેમને આઠા ફેરી વળ્યા ને કહ્યું આપ તો અમારા પૂજનીય છે આપના તરફથી ફરેક કાચામાં અમને સહાય મળી છે. આપે અમને ક્યારે પણ નિરાશ કર્યા નથી. માટે હે પરદુઃખભંજન ! અમે આપને આહીંથી સીધા ક્ષારકા નહિ જવા હઈએ. અત્યારે આપ સપરિવાર અમારી સાથે હસ્તિનાપુર પધારો. આપના પધારવાથી હસ્તિનાપુર પાવન થશે. પાંડુ-રાબના અત્યંત આગ્રહથી દુષ્યુ વાસુદેવ અને તેમની સાથે આવેલા ઘણાં રાત્રીએ બધા હસ્તિનાપુર જવા તૈયાર થયા.

દ્રૌપદીને સાસરે જતાં માતાએ આપેલી શિખામણુ :- દ્રૌપદી દુપહ રાત્રી અને સુલના રાત્રીની એકની એક વહાલસોથી પુત્રી હતી ને પુષ્ટકુળન કુમારની લાડલી બહેન હતી. હવે દ્રૌપદી સાસરે જાય છે ત્યારે માતા પિતાને પથે લાગે છે. તે સમયે દ્રૌપદીની માતા અમુકરી જાંબે વિદાય આપતી વખતે કેટલી કિત-શિખામણુ આપતા કહે છે કે મારી વહાલી દીકરી ! તું અમને માતા પિતાને છેડીને સાસરે જાય છે ત્યાં તારા સાસુ સસરાને માતા પિતા સમાન ગણી તેમની તું સેવા કરજે ને તેમની

આજ્ઞાનું જરાજર પાલન કરજો. હે પુત્રી ! તું તારા પતિ ઉઠે તે પહેલાં વહેલી સવારમાં ઉઠી જજો. પશુ આજસ કરીને પથારીમાં આગેલીશ નહિ. પતિને જમાડીને પછી તું જમજો. કુસંગે કહી ચઢીશ નહિ. સંગ કરે તો સંજ્ઞનનો કરજો પશુ દુર્જનનો ન કરીશ સવારમાં ઉઠીને હરરોજ નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરજો. દેવ અરિકંત, શુદ્ધ નિર્ઘંથ અને દેવળી પ્રદીપિત ધર્મનું શરણું ગ્રહણ કરજો, અને કહી વગર વિચારી વાણી બોલીશ નહિ મધુર અને પ્રિય લાગે તેવું વચન બોલજો, કહી કોઈની નિંદા કરીશ નહિ. અને હું પાંચ પતિની પત્ની આવી ચોટી મહારાણી. મારે કેટલું સુખ છે. એવું તું અભિમાન કહી કરીશ નહિ. સાસરિયામાં સદા સરળ અને નમ્ર જતીને રહેજો. કોઈ તારા અવશુણુ બોલે તો પશુ તું તેના અવશુણુ ન બોલીશ. પશુ તેના શુણુ ગ્રહણ કરજો, હસ્તિનાપુરમાં સંત સતીશ પધારે તો તેમના દર્શન કરજો. તેમનો તું આદર સત્કાર કરજો ને તેમને સુપાત્ર દાન દેજો, કોઈ સારા કાર્યમાં તું અંતરાય પાડીશ નહિ. કોઈને અંતરાય પાડવાથી આપણને અંતરાય કર્મ બંધાય છે. તું સદા ધર્મધ્યાન કરજો.

આ પ્રમાણે બધી હિત શિખામણુ આપતાં કહે છે કે દીકરી ! તું આજે અમને બધાને રહતા મૂર્ખાને પિયર છોડી સાસરે જાય છે તો બેટા ! અમારા અંતરના તને આશીર્વાદ છે કે તું સદા સુખી રહેજો. આનંદથી રહેજો પશુ આ તારા માતા-પિતાને તારા કુશળ સમાચાર આપતી રહેજો. તારા વિના અમારા મહેલ આજે સૂનાં સૂનાં લાગશે. તું જોકે દિવસ પશુ વિશુદ્ધી પડી નથી. હવે મને કેમ ગમશે ? આટલું બોલતાં માતા મૂંઝત થઈ ગઈ. હંજુ તેઓ શું શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

૫૫૫

આનંદના નં-૧૧

અંધાકે વહ ૧૪ ને શુદ્ધવારે

તા-૧૪-૭-૭૭

સુખ જંધુઓ ! અનંત જ્ઞાની, આગમના આજ્ઞાતા, અને વિશ્વમાં વિજ્ઞાતા જોવા શાસનપતિ ભગવતે જનતના જીવોના ઉધ્ધાર માટે અમોઘ દેશના આપનાં કહ્યું કે હે જ્ઞાતાઓ ! તમે આ સંસારમાં સુખ માનીને મલકાઈ રહ્યા છો પણ આ સંસાર કેવો છે ? “અહો દુઃખો દુઃ સંસારો” અહો ! આ સંસાર દુઃખથી ભરેલો છે. અજ્ઞાની જીવો ગોહલશાયી જોમ માને છે કે આ સંસારનાં સુખો જો સાચા સુખો છે. સંસારના સુખો મને તુલિત આપશે, પરમ આનંદ આપશે, અનેરી શાંતિ આપશે, સાચું સુખ અનુભવશે. પણ સમજો તો સંસારની કોઈ વસ્તુ સ્વાભાવિક સુખ આપી ચકલી નથી. સંસાર તો દુઃખનો ભરેલો છે. તેમાં સુખ ક્યાંથી હોય ? સંસારમાં તો સુખનો દુકાળ હોય છે. જો સંસારમાં સુખની ઓળો ઉછળતી હોય, સુખનો સુકાળ

હોત તો મહાન પુરુષો સંસાર તજવા જેવો છે એમ ન કહેત. તેમ તે જાતે પણ સંસારને છોડત નહિ. સંસારમાં ભલે તમને સુખ દેખાતું હોય પણ એ સુખ નથી સુખાભાસ છે. સંસારનું એક પણ સાધન કે સ્થાન જીવને કારનાર નથી પણ બાળનાર છે. આવો પ્રત્યક્ષ અનુભવ હોવા છતાં જીવને સંસાર પ્રત્યેનો રાગ વધતો જાય છે. પણ જરા વિચાર કરો. આ સંસાર આનંદદાયક નથી પણ અર્થહીનદાયક છે. જોગાં ભારોભાર દુઃખ ભર્યું છે. સુખ તો સ્વપ્ન માત્ર છે. તેથી જાની ભગવંતો કહે છે કે આ સંસારમાં સુખનો દુકાળ છે. માટે સંસારનો રાગ જોડો કરો.

આકંઠુ અંગ અંતગત સૂત્રના આકંઠા અધ્યયનના ભાવ ચાલે છે. દ્વારિકા નગરીમાં નેમનાથ ભગવાન પધાર્યા છે, તેમનો શિષ્ય પરિવાર ઘણો વિશાળ છે. ભગવાનના બધા શિષ્યો આત્માથી હતા કેાઈ જ્ઞાનમાં, કેાઈ સ્વાધ્યાયમાં તો કેાઈ તપમાં લીન હતા. કેાઈ તપ ન કરી શકે, જ્ઞાન ન ભણી શકે, તે તપસ્વીઓની ને જ્ઞાનીઓની શુદ્ધ ભાવે વૈયાવચ્ચ કરતા હતા. અહો ! મારા સંતો આટલું બધું કરે છે ને મેં પૂર્વભવમાં જોવા થીકણા કર્મો બાંધ્યા છે કે હું કંઈ જ કરી શકતો નથી તો હું તેમની સેવા તો કરું આવી રીતે વૈયાવચ્ચ કરતાથી પણ જીવ મહાન લાભ મેળવે છે. ગૌતમ સ્વામીએ પ્રશ્નને પૂછ્યું કે વૈયાવચ્ચેણં મતે જીવે કિં જળયહ ? વૈયાવચ્ચ કરવાથી જીવને શું લાભ થાય છે ? ત્યારે કણ્ણાસાગર ભગવંતે કહ્યું કે હે ગૌતમ ! વૈયાવચ્ચેણં તિત્થયર નામગોતં કમ્મં નિવન્નહ ! વૈયાવચ્ચ કરવાથી જીવ તીર્થંકર નામ કર્મ બાંધે છે. જુઓ તો ખરા ! એક વૈયાવચ્ચ કરવામાં પણ ભગવંતે કેવો મહાન લાભ બતાવ્યો છે ને મનાથ ભગવાનના બધા સંતો ગુણની પેટી સમાન હતા. પણ અહીંયા છ અણુગારની વાત ચાલે છે કારણ કે જે સમયે જેની પ્રધાનતા હોય તેમની વાત કરાય છે એટલે ચાલકાર કહે છે ‘તેર્ણ કાલેર્ણ તેર્ણ સમપર્ણ અરુહજો અરિહનેમિસ્સ અંતેવાસો છ અણગારા માયરો સહાયરા હેત્વા’ ! તે કાળને તે સમયે છ સુખાભાષણો અરિહંત જોવા અરિહંતેમિ ભગવાનના અંતેવાસી (શિષ્ય) થયા. આ છ બાંધણીકોના પુત્ર છે ને કેવી ઋદ્ધિ છોડીને દીક્ષા લીધી છે તે વાત પછી આવશે. હવે આપણે અહીં જો વાત સમજવી છે કે દીક્ષા કરવારે હવે શકાય ? સંસારનો મોહ છૂટે, કાયાનો રાગ છૂટે ત્યારે સંયમ હઈ શકાય છે પણ તમને તો સંસારનો કેટલો મોહ છે. કંઈક જીવે સંસાર સુખનો મોહ છોડી શકે છે પણ આ કાયાનો મોહ છોડી શકતા નથી. તેથી કહે છે કે લોચ કરવો પડે, સ્નાહ જીતવા પડે આ બધું મારાથી સહન થાય નહિ. એ અજ્ઞાની જીવને ખબર નથી કે આ કાયા કેવી છે ?

તારી કાયા કરમાઈ જશે, કંચન જેવી કાયા કરમાઈ જશે,
ગોરી ગોરી ચામડીને અંગે સુવાળા, કપંચુમાં દેખી તું કરે ચેનચાળા,
એક અપટ્ટીમાં ચાળા જુલારો, જ્યારે કાયા કરમાઈ જશે.

હેઠમાંથી હંસલો ચાડ્યા ગયા પછી ગોંડ ગેર ખાતર ગઈ ગયે. માટે જોના ચોક્ક છોડી દે. લગવાન મહાવીર સ્વામીના શ્રવ ત્રેવીસમા ભવે પ્રિયમિત્ર નામે ચક્રવર્તિ હતા. ચક્રવર્તિજો મહાસુતામું પન્ન, મહાન વૈભવશાળી હોય છે પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તિજો વૈભવ, સ્વતા, લોગ, સન્માન આ બધું છોડીને દીક્ષા લીધી. જેનને ત્યાં છ છ ખંડની સાદાળી હોય તેનાં મુખે કેવાં હોય ? એમની કાયા પલ્લુ કેવી મુકુમાલ હોય ! છતાં સંયમના કઠીન માન ચાલી નીકળ્યા. તેનનું આયુષ્ય ૮૪ લાખ પૂર્વનું હતું. તેમાં ૮૩ લાખ પૂર્વ વીતી ગયાં ને ૮૪ના લાખ પૂર્વમાં પલ્લુ દંદદંદ પૂર્વે પચ્ચાર થઇ ગયા. માત્ર છેલ્લા એક જ પૂર્વમાં ૭૦૫૫૬ અબજ વયો પલ્લુ પૂરા થયા ને છેલ્લા એક અબજ વર્ષમાં ૬૬ કોઠ વર્ષો પચ્ચાર થઇ ગયા. માત્ર છેલ્લા એક કોઠ વર્ષ ખાકી રહ્યા ત્યારે દીક્ષા લીધી હતી. તેમના આટલા લાંબા આયુષ્ય પ્રમાણે એક કોઠ વર્ષ તો પાછલી હંમર કહેવાય. તમે શું કહો ? હવે શું કહું ?

ખંધુજો ! વિચાર કરો, તેમણે જિંદગીના મોટા ભાગ ચક્રવર્તિપણાનાં મુખમાં પચ્ચાર કર્યા. પાછલી હંમરે સંયમ લીધો. આ કેટલું કઠીન છે ! આજે ગમે તેવો મીઠાંત દીક્ષા લે તો પલ્લુ ચક્રવર્તિ જેટલું મુખ તો નહિ ને ? તમારે તો કેટલી વેડ કરવાની. તેમની અપેક્ષાએ તમારા મુખ કેવા ? તેમાં ઘ્રોઠ અવસ્થામાં પલ્લુ સંયમ લેવાની વાત કેટલી કઠીન છે ! પ્રિયમિત્રચક્રવર્તિજો સંયમ લઇને સંયમી શ્રવણમાં ઘોર તપશ્ચર્યા કરી. ઉઘ પરિપહેનાં કપટો એમણે ચહેલાં માનીને હસે મુખડે વધાવી લીધા. એમની અપેક્ષાએ આજે મામૂલી તપ, સંયમ અને પરિપહેનાં કપટો વેઠવા પલ્લુ કઠીન લાગે છે. આ બાબતમાં વિચાર કરજો કે છ છ ખંડની સાદાળીના ધણીએ આવા કપટો વેઠ્યા. ચોક્ક જેળવવા માટે આટલી જહેમત ઉઠાવવીએ તો શું મારે ન ઉઠાવવી એમણે ? એ છ ખંડના ધણી હતાં ને હું તો છ જોરડાનો પલ્લુ માલિક નથી. છતાં મારાથી સંચાર કેમ ન છટે ? ટંકમાં કાચનો ચોક્ક ઉતરે તો દીક્ષા લઇ ચક્રવર્તિ એક ન્યાય આપું, આ કાયા કેના જેવી ? કાયા મક્તબાઈ મહેમાન જેવી છે.

કાયા મક્તબાઈ મહેમાન જેવી શા માટે કહી ? સાંભળો. તમારે ઘેર કોઈ મહેમાન આવ્યાં છે. તેને તમારે થોડું ભોજન તો જમાડી ચકાય તેન નથી. એને દૂધપાક, શીખંડ કે શીરો પૂરી જનવઃ પટે છે ને ? હવે એ મહેમાનને જમાડો ત્યારે સેજા તમને પલ્લુ એ મિષ્ટાન્ન જમાવા મળે છે ને ? જમતી વખતે સ્નેહિત્રવને તો આનંદ આવે છે. છતાં તેમાં પંચા અને મહેમાન વેદકાઈ જતાં લાગે છે ને કે મહેમાન આવ્યાં એટલે મારો સમય ખગડમો ખર્ચ થયે. બસ આવી રીતે આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિથી વિચાર કરશો તો સમજાશે કે સંચારનાં દુનવી મુખો, જોની પાછળ વેડાતાં કપટો અને ધનનો ભય આ બધું મક્તબાઈ મહેમાન જેવી કાયામાં વેદકાઈ લાય છે. અરે, વધુ તો શું કહું

હોતો તો મહાન પુરુષો સંસાર તજવા જેવો છે એમ ન કહેત. તેમ તે જાતે પણ સંસારને છોડત નહિ. સંસારમાં ભલે તમને સુખ દેખાતું હોય પણ જો સુખ નથી સુખાભાસ છે. સંસારનું એક પણ સાધન કે સ્થાન જીવને કારનાર નથી પણ બાળનાર છે. આવો પ્રત્યક્ષ અનુભવ હોવા છતાં જીવને સંસાર પ્રત્યેનો રાગ વધતો જાય છે. પણ જરા વિચાર કરો. આ સંસાર આનંદદાયક નથી પણ આર્કંદદાયક છે. એમાં ભારોભાર દુઃખ ભર્યું છે. સુખ તો સ્વપ્ન માત્ર છે. તેથી જ્ઞાની ભગવંતો કહે છે કે આ સંસારમાં સુખનો દુકાળ છે. માટે સંસારનો રાગ જોડો કરો.

આકર્ષુ' અંગ અંતગત સૂત્રના આકર્ષા અધ્યયનના ભાવ ચાલે છે. દ્વારિકા નગરીમાં નેમનાથ ભગવંન પધાર્યા છે, તેમનો શિષ્ય પરિવાર ઘણો વિશાળ છે. ભગવાનના બધા શિષ્યો આત્માથી હતા. કોઈ જ્ઞાનમાં, કોઈ સ્વાધ્યાયમાં તો કોઈ તપમાં લીન હતા. કોઈ તપ ન કરી શકે, જ્ઞાન ન ભણી શકે, તે તપસ્વીઓની ને જ્ઞાનીઓની શુદ્ધ, ભાવે વૈયાવચ્ચ કરતા હતા. અહો ! મારા સંતો આટલું બધું કરે છે ને મેં પૂર્વભવમાં જોવા થીકણા કર્મો બાંધ્યા છે કે હું કંઈ જ કરી શકતો નથી તો હું તેમની સેવા તો કરું આવી રીતે વૈયાવચ્ચ કરવાથી પણ જીવ મહાન લાભ મેળવે છે. ગૌતમ સ્વામીએ પ્રશ્નને પૂછ્યું કે વૈયાવચ્ચેણં મંતે જીવે કિં જળયહ ? વૈયાવચ્ચ કરવાથી જીવને શું લાભ થાય છે ? ત્યારે કૃષ્ણાસાગર ભગવંતે કહ્યું કે હે ગૌતમ ! વૈયાવચ્ચેણં તિત્યયર નામગોતં કર્મં નિવન્ધહ ! વૈયાવચ્ચ કરવાથી જીવ તીર્થંકર નામ કર્મ બાંધે છે. જુઓ તો ખરા ! એક વૈયાવચ્ચ કરવામાં પણ ભગવંતે કેવો મહાન લાભ બતાવ્યો છે નેમનાથ ભગવાનના બધા સંતો શુભની પેટી સમાન હતા. પણ અહીંયા છ અણગારની વાત ચાલે છે કારણ કે જે સમયે જેની પ્રધાનતા હોય તેમની વાત કરાય છે એટલે શાસ્ત્રકાર કહે છે 'તેર્ણ કાલેર્ણ તેર્ણ સમર્ણં અરહજો અરિહુનેમિસ્સ અંતેવાસો છ અણગારા માયરો સહાયરા હેત્થા' ! તે કાળને તે સમયે છ સગાભાઈઓ અરિહંત જોવા અરિહુનેમિ ભગવાનના અંતેવાસી (શિષ્ય) થયા. આ છ ભાઈઓ કેના પુત્ર છે ને કેવી ઋદ્ધિ છોડીને દીક્ષા લીધી છે તે વાત પછી આવ્યો. હવે આપણે અહીં જો વાત સમજવી છે કે દીક્ષા કરનારે લઈ શકાય ? સંસારનો મોહ છૂટે, કાયાનો રાગ છૂટે ત્યારે સંયમ લઈ શકાય છે પણ તમને તો સંસારનો કેટલો મોહ છે. કંઈક જોવા સંસાર સુખનો મોહ છોડી શકે છે પણ આ કાયાનો મોહ છોડી શકતા નથી. તેથી કહે છે કે લોચ કરવો પડે, સ્નાહ જીતવા પડે આ બધું મારાથી સહન થાય નહિ. જો અજ્ઞાની જીવને ખબર નથી કે આ કાયા કેવી છે ?

તારી કાયા કરમાઈ જશે, કંચન જેવી કાયા કરમાઈ જશે,
ગોરી ગોરી આમદીને અંગો સુવાળા, ડપંચુમાં દેખી તું કરે ચેનચાળા,
એક અપટ્ટીમાં ચાળા જુલાયો, જ્યારે કાયા કરમાઈ જશે.

હેઠમાંથી હંસલો આદ્યા ગયા પછી જા' જોડ ગા' । ગઈ જંગ. માટે જોના મોહ છોડી દો. ભગવાન મહાવીર સ્વામીના દુષ્ટ ત્રેવીંગમા ભવે પ્રિયગિત્ર નામે ચક્રવર્તિ હતા. ચક્રવર્તિજો મહાસત્તાસંપન્ન, મહાન વૈભવશાળી હોય છે પ્રિયગિત્ર ચક્રવર્તિજે વૈભવ, સત્તા, ભોગ, સન્માન આ બધું છોડીને દીક્ષા લીધી. જેને તેનાં છ છ ખંડની સાક્ષી હોય તેનાં સુખો કેવાં હોય ? એમની કાળા વાળ કેવી મુકુમાલ હોય ! છતાં સંયમના કઠીન માન આલી નીકળ્યા. તેનું આયુષ્ય ૮૮ લાખ પૂર્વનું હતું. તેમાં ૮૩ લાખ પૂર્વ વીતી ગયાં ને ૫ના લાખ પૂર્વમાં પણ ૬૬૬૬૬ પૂર્વો પસાર થઈ ગયા. માત્ર છેલ્લા એક જ પૂર્વમાં ૭૦૫૫૬ અબજ વર્ષો પણ પૂરા થયા ને છેલ્લા એક અબજ વર્ષમાં ૬૬ કોટ વર્ષો પસાર થઈ ગયા. માત્ર છેલ્લા એક કોટ વર્ષ બાકી રહ્યા ત્યારે દીક્ષા લીધી હતી. તેમના આટલા લાંબા આયુષ્ય પ્રમાણે એક કોટ વર્ષ તો પાછલી ઉંમર કહેવાય. તમે શું કહો ? હવે શું કહું ?

ખંધુજો ! વિચાર કરો, તેમણે બિંદળીને મોટો ભાગ ચક્રવર્તિપણનાં સુખમાં પસાર કર્યા. પાછલી ઉંમરે સંયમ લીધા. આ કેટલું કઠીન છે ! આજે ગમે તેવો શ્રીમંત દીક્ષા લે તો પણ ચક્રવર્તિ જેટલું સુખ તો નહિ ને ? તમારે તો કેટલી વેડ કરવાની. તેમની અપેક્ષાએ તમારા સુખ કેવા ? તેમાં પ્રૌઢ અવસ્થામાં પણ સંયમ લેવાની વાત કેટલી કઠીન છે ! પ્રિયગિત્રચક્રવર્તિજે સંયમ લાંબને સંયમી દુષ્ટનમાં મોર તપશ્ચર્યા કરી. ઉગ્ર પરિપહેનાં કંટો એમણે સહેલાં માનીને હસ્તે સુખડે વધાવી લીધા. એમની અપેક્ષાએ આજે મામૂલી તપ, સંયમ અને પરિપહેનાં કંટો વેડવા પણ કઠીન લાગે છે. આ બાબતમાં વિચાર કરજો કે છ છ ખંડની સાક્ષીના બધીજે આવા કંટો વેડ્યા. મોક્ષ મેળવવા માટે આટલી જહેમત ઉઠાવવીએ તો શું મારે ન ઉઠાવવી બોધ્યું ? જો છ ખંડના બધી હતાં ને હું તો છ જોરકાનો પણ માલિક નથી. છતાં મારાથી સંસાર કેમ ન છૂટે ? દુઃકમાં ઠાયાનો મોહ ઉતરે તો દીક્ષા લઈ શકાય એક આય આપું, આ કાયા કેના જેવી ? કાયા મહત્ત્વાઈ મહેમાન જેવી છે.

કાયા મહત્ત્વાઈ મહેમાન જેવી શા માટે કહી ? સાંસજો. તમારે ઘેર કોઈ મહેમાન આવ્યાં છે તેને તમારથી સાફ લોજન તો જમાડી શકાય તેમ નથી. એને દૂધપાક, શીખંડ કે શીરો પૂરી જનવા પડે છે ને ? હવે જો મહેમાનને જગાડો ત્યારે લેખા તમને પણ જો મિઠાન જગવા મળે છે ને ? જમવી વખતે રસેન્દ્રને તો આનંદ આવે છે. છતાં તેમાં પૈસા અને મહેમાન વેડફાઈ જતાં લાગે છે ને કે મહેમાન આવ્યા એટલે મારો સમય બગડ્યો ખર્ચ થયો. બસ આવી રીતે આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિથી વિચાર કરજો તો સમજાશે કે સંસારનાં દુનવી સુખો, એની પાછળ વેડાતાં કંટો અને ધનનો વ્યય આ બધું મહત્ત્વાઈ મહેમાન જેવી કાયામાં વેડફાઈ જાય છે. અરે, વધુ તો શું કહું

ભાઈ ! આ કાયા મહત્ત્વાઈ મહેમાન જેવી છે એટલું નહિ પણ આત્માનું નિકંદન કાઢનારી છે. કારણ કે આ કાયા જે મોજશોખ અને અમનઅમન ઉડાવે છે એ માટેનું પુણ્ય એણે ઉપાજન કર્યું ન હતું કે ઉપાજન કરવામાં સહાય પણ કરી ન હતી. તેથી તે મહત્ત્વાઈ છે. અને ણીજી કાયા એટલા પ્રમાણમાં આત્માનું પુણ્ય અને પૈસા ખાય છે એટલા પ્રમાણમાં કંઈ નવું પુણ્ય ઉપાજન કરી આપતી નથી. અને પુણ્ય ઉપાજન કરનારી સાધના પણ કરતી નથી, પણ એવા આરંભ સમરંભ ને વિષય વિલાસ કરે છે કે આત્મામાં અઠળક પાપનો પુંજ ભરી દે છે. એટલે પરલોકમાં આત્માનું નિકંદન નીકળી જાય છે, પરિણામે આત્માને પરલોકમાં ઘોર ત્રાસને વેદનાઓ ભોગવવી પડે છે. દુકંમાં મારો કહેવાનો આશય એ છે કે મહેમાન મહત્ત્વાઈ હોય પણ આપણું નિકંદન કાઢનારો ન હો. જ્યારે આ કાયા તો મહત્ત્વાઈને ઉપરથી આત્માનું નિકંદન કાઢનારી છે, માટે એનો રાગ છોડીને તપ ત્યાગમાં જોડી દો.

છ અણુગારો નેમનાથ ભગવાનના અંતેવાસી શિષ્યો હતા. તે છ સગા ભાઈ તો હતા એટલું જ નહિ પણ કેવા હતા ? “સરિસયા, સરિસતયા, સરિસવ્વયા” જેઓ જ્ઞાનમાં સમાન હતા. સૌંદર્ય તથા વયમાં જાણે સમાન હતા. નેમનાથ પ્રભુના શિષ્યમંડળમાં આવા છ અણુગારો હતા. એક જ માતાએ જન્મ આપ્યો હતો. તેઓ અપર અપર માતાની ન હતાં. જેમનો વજુ, શરીરની કાંતિ ઉંચાઈ, નીચાઈ બધું એક સરખું હતું જેમના સુખ ઉપર સૌમ્યતા હતી, આવા પવિત્ર અને આદિત્યપન્ન સુનિર્મલ ભલે કંઈ ન બોલે પણ સાચી બ્યક્તિને તેમને જોઈને આકર્ષણ થાય છે. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના વીસમાં અધ્યાયનમાં અનાથી નિર્ગંધ અને મેણીક રાજની વાત આવે છે. એક વખત મેણીક મહારાજ મંદિકેશ નામના બળીયામાં ફરવા માટે ગયા. આ બળીયામાં મેણીક રાજ એક બે વાર નહિ પણ ઘણી વાર ગયા હતા. પણ આજે એ બળીયામાં પણ મૂકતાં તેમના અંતરમાં અનેાળો અનંદ થયો. મન મનૂર નાચવા લાગ્યો. અંતરનો ઉકળાટ શરૂ થયો. વિચારનાં વાહળ વિખરાઈ ગયા. આત્મ અપહારકારી વાતાવરણ જોઈને મેણીક રાજ વિચારમાં પડી ગયા કે અહો ! આ બળીયામાં તો હું ઘણી વખત આવ્યો પણ આવી અદ્ભૂત રીતગતિનો કે શાંતિનો મને અનુભવ થયો નથી. આજે વાતાવરણ આત્મ પવિત્ર કેમ લાગે છે ? એમ વિચાર કરતાં મેણીક મહારાજ આગળ આત્મા. આગળ જઈને જોયું તો એક વૃક્ષ નીચે એક પંથ મહામત્તધારી પવિત્ર સંતને ધ્યાનાવસ્થામાં બેઠેલા જોયા. એ સાધુનું ઉત્કૃષ્ટ અને અનુપમ રૂપ જોઈને રાજને ખૂબ આત્મીય થયું બોલી ઉઠ્યા કે.

અહો વળ્લો અહો સ્વં, અહો અન્નસ્સ સોમયા ।

અહો રવન્તી અહો મુત્તી, અહો મોળે અસંગયા ॥ ઉત્ત અ. ૨૦ ગા. ૧

અહો ! શું આ યુનિનો વણ છે ! શું જોનું રૂપ છે ! શું એની સૌમ્યતા છે ! શું એની સ્થિતિ ને નિર્દોષતા છે ! અને શું એમની લોભો પ્રત્યેની અસંગતતા છે ! આ યુનિનું ઉત્કૃષ્ટ અને અનુપમ રૂપ અને સૌંદર્ય જોઈને ખુદ શ્રેણીક મહારાજાને પણ આશ્ચર્ય થયું. કેાઈ વિચિત્ર પ્રકારની વસ્તુ કે વાત જે કદી દેખી કે સાંભળી ન હોય તે જોવા કે સાંભળવાથી આશ્ચર્ય થાય છે. પણ સામાન્ય વસ્તુ કે વાત દેખવા કે સાંભળવાથી આશ્ચર્ય થતું નથી. તેમ આ યુનિનું રૂપ જો સામાન્ય હોય તો શ્રેણીક રાજાએ આશ્ચર્ય ન થાત કારણ કે શ્રેણીક રાજા પોતે જ ખૂબ સૌંદર્યવાન હતા. એમનું રૂપ જોટલું બધું હતું કે જોકે વખત એમના પિતાએ એમની ખૂબ પરીક્ષા કરીને તેમને રાજ્ય આપવાનું નક્કી કર્યું તે એમના ચોટાભાઈઓથી સકેન ન થયું. ઉંચટે તેમના પિતા પ્રસેનજિત રાજાએ તેમને પોતાના રાજ્યમાંથી બહાર વિદાય કરી દીધા. ત્યારે જંગલમાં જોકે કેવી તેમની પાસે આવીને વૈભવ અને સંસાર સુખનું પ્રદોશન આપવા લાગી પણ શ્રેણીકે તેનો સ્વીકાર ન કર્યો. તે પોતાના આરિત્રમાં દૃઢ રહ્યા. એમની દૃઢતા જોઈને કેવી તેમના હિપર પ્રસન્ન થઈને ચિંતામણી રત્ન આપ્યું.

બંધુઓ ! હવે તમને સમજાય છે ને કે શ્રેણીક મહારાજાનું રૂપ કેટલું હતું ? જેનું રૂપ જોઈને કેવીઓ પણ આકર્ષાય. તેવા શ્રેણીક રાજા યુનિને જોઈને બોલ્યા કે બહાહો....કેટલી પવિત્રતા છે કે એમના પ્રભાવથી આ મારો બગીચો મનોહર બની ગયો છે. આટલો મનોહર કદી આ બગીચો ન હતો. જેમ ચાંદ્રના પ્રકાશથી તારાઓનો સમૂહ વધુ તેજસ્વી બને છે તેમ આ યુનિના રૂપનો પ્રકાશ જોવા છે કે તેના કિરણોથી આ બગીચો રમ્ય ને મનોહર બની ગયો છે. આ યુનિના રૂપની તુલના કરવા માટે કેવો અને ઈન્દ્રો પણ સમર્થ નથી. જોવા યુનિને જોઈને શ્રેણીક રાજા ગુણ બની ગયા ને ઘોડા ઉપરથી નીચે કિતરી વંદન નમસ્કાર કર્યા. જુઓ, યુનિએ શ્રેણીક રાજાને બોલાવ્યા હતાં ? કંઈ આદર સત્કાર કર્યો હતો ? 'ના.' જો તો યુનિના આરિત્રનું તેજ, સૌમ્યતા બધું જોઈને સ્કેને આકર્ષાયા. જેમ યુનિનું રૂપ ખૂબ હતું તેમ આ છ અણુમારો જોકે માહિના બધા અને રૂપ, ગુણ, અને જ્ઞાનમાં સરળા હતા. આ યુનિઓનું રૂપ બાઈને લલમલા આશ્ચર્ય પાગી જતાં હતાં, જોકે જ માતાના છ છ સંતાનો સંસાર છોડી સંયસી બને તે કંઈ જેવી તેવી વાત નથી, જો માતા પણ કેવી સુસંસ્કારીને આદર્શ હશે ! આદર્શવાન માતાના સંતાનો આદર્શવાન હોય છે. માતાના સુસંસ્કારોથી સંતાનોના જીવનનું ઘટસ્થ થાય છે. કંઈક માતાઓ જોવી ચોક્કસથી હોય છે કે આદર્શવાન પુત્રને સંસારના કંદારમાં નાખવા માટે કેવા કેવા પ્રયત્નો કરે છે ને તેનું પરિણામ કેવું ભયંકર આવે છે તે અમાહિના ચાહુ દર્શાવથી સ્પષ્ટ થશે.

વીરેન્દ્ર જૂળ ધર્મીક ને આરિત્રવાન હતા. એની માતાએ જોને સંસાર સુખનો રસીક બનાવવા માટે ચાર રખડેલ છોકરાઓનો સંજ કરાવ્યો. અમુતના કુંઝમાં હોય

કરીને ઝેર લેળું. પેલા ચાર મિત્રોએ ધર્મચર્યા કરી તેથી વીરેન્દ્રને ખૂબ આનંદ થયો. જોના મનમાં થયું કે આવા સુવાનો જો આવી ચર્ચા કરતાં ધર્મ પામી જાય તો જોમનું જીવન સુધરી જાય. આવો વિચાર કરીને કહ્યું કે કરીને પાછા જરૂર આવજો. સુવાનોને જોટલું તો જોઈતું હતું. આ તો ફરદોજ આવવા લાગ્યા. રોજ શાસ્ત્રવાંચન, ધર્મચર્ચા કરતા હતા. આમ કરતાં એક દિવસ સંગીતની વાતો વિષે ચર્ચા કરી કે સંગીત સહિત આધ્યાત્મિક ગીતો ગાવાથી પણ પ્રભુ ભક્તિમાં લીન બની શકાય છે. આ વાતમાં વીરેન્દ્રને રસ પડ્યો. જોટલે એક મિત્રે સંગીતના તાલ સાથે આધ્યાત્મિક સજન ગાયું. વીરેન્દ્રને ખૂબ ગમ્યું. જોટલે પેલા મિત્રો કહે છે જામે રોજ તારે ઘેર આવીએ છીએ તો હવે જોમ કરો. જોકેક દિવસનો બધાને ત્યાં પોશામ ગોઠવીએ. સંગીતમાં આકર્ષાયેલો વીરેન્દ્ર હવે મિત્રોને ઘેર જવા લાગ્યો. ત્યાં તેને ખૂબ આનંદ આવવા લાગ્યો. એક દિવસ મિત્રો કહે છે કે આપણે ઘરમાં ગાઈએ તેના કરતાં બગીચાનું વાતાવરણ ખૂબ આકર્ષક છે. ત્યાં ગાવાની ખૂબ મજા આવે. વીરેન્દ્ર કહે ભલે. બીજો દિવસે બગીચામાં પોશામ ગોઠવ્યો ને ત્યાં સંગીત સાથે જોના ભાવાર્થની વિચારણા કરવા લાગ્યા. હવે ત્યાં જોને ખૂબ રસ પડ્યો.

..

બંધુઓ ! કુસંગનું પરિણામ કેવું બન્યું આવે છે તે સાંભળજો. વીરેન્દ્રને બહાર જવું આવવું ગમતું ન હતું પણ હવે તો જોવો, રસ લાગ્યો કે મિત્રો સાથે બહાર જવા આવવા લાગ્યો. જોની માતાએ પેલા મિત્રોને પૈસા આપી રાખ્યા હતા. તેમાંથી નાસ્તા-પાણી વિગેરે લાવીને બગીચામાં ખાવા લાગ્યા. વીરેન્દ્ર ખાતો નથી પણ પરાણે તેને ખાવા બેસાડતાં હતાં, હવે તો મિત્રોના સંગમાં જોવાયો. વાતચીતમાં પ્રભુ આધ્યાત્મિક વાત-મીત લેખી બીજી વાતો પણ થવા લાગી.

“કપટ કરીને વેશ્યાને ઘેર લઈ ગયેલા મિત્રો” : હજુ વીરેન્દ્રને આધ્યાત્મિક વાતો સિવાય બીજી વાતોમાં કે બહાર ખાવામાં રસ નથી પણ મિત્રો ખૂબ આગ્રહ કરે જોટલે તેના ઇન્કાર કરી શકતો નથી. પણ એક વાત નહીં છે કે માણસ જેવા સંગમાં રહે તેવો રંગ લાગ્યા વિના રહેતો નથી. વળી જન દિકાળથી જીવને વસનાના સંસ્કારો તો છે. તેમાં વારંવાર આવો સંગ થાય જોટલે જો વાસનાના સંસ્કાર બચત થયા વિના રહે નહિ. હવે વીરેન્દ્રને ખીચે ખીચે રસ લગવા માંડ્યો. મિત્રો જોની માતાને પ્રથમબર આપતા રહે છે ને પૈસા માંગતા જાય છે. મોઢવેલી માતા પૈસા આપે છે ને પ્રથમ થતાં કહે છે હવે મારો વીરેન્દ્ર જોની પત્ની સાથે હશે, જાહે, હરવા હરવા જાય જોવું કંઈક કરો.

આ માતાને કેવા કેલ છે ? દીકરો માતા પિતાની કેટલી મર્યાદા રાંખે છે ત્યારે માતા મર્યાદાનો ભંગ કરાવવા ઇચ્છી રહી છે. બસ, જોને જોકે જ ‘પૂન છે કે મારા દીકરાને સંસાર સુખનો રસીયો બનાવું’ પણ જોને ખબર નથી કે મારા પુત્રને —

હેલ' ટોળી કેટલી હદે પહોંચાડી દેશે ! માતાના કહેવાથી પેલા મિત્રોએ નવો કીમીચો રચ્યો. વેશ્યા પાસે જઈને બધી વાત કહી સંભળાવી. એક દિવસ આધ્યાત્મિક ભજનો સાંભળવામાં વીરેન્દ્રને તદ્દલીન બનેલા બેઠને એક મિત્રે કહ્યું - એક બાઇ મીરાં બાઈ જેવી ધર્મિષ્ઠ છે ને આધ્યાત્મિક સ્વપ્નને બહુ મધુર કંઠે ગાય છે. બે તારી ઇચ્છા હોય તો આપણે બધાં જઈએ તારા જેવો મિત્ર મળ્યો ને લાભ્ય ખુદી ગયા. અમને પણ તારા સંભળમાં રહીને જોમ થાય છે કે આ જીવનમાં આધ્યાત્મિક જ્ઞાન તો મેળવવું જોઈએ. તેનું શ્રવણ-મનન કરવું જોઈએ, બોલ, તારી ઇચ્છા છે ? વીરેન્દ્રે હા પાડી એટલે દિવસ નક્કી કર્યો ને ઉપરથી વેશ્યાને ઘેર, વેશ્યાએ સફેદ સાડી પહેરી હતી. હાથમાં માળા હતી- કોઇ ચોળીની જેવી લાગતી હતી. કોઇ પુરૂષના સાચું ન લેતી એય તેમ નીચું બેઠને વાતચીત કરવા લાગી ને વિનયપૂર્વક અજાણી થઈને પૂછ્યું-ભાઈએ ! આજે મારે ઘેર આપનું પધારવાનું કેમ બન્યું ? ત્યારે મિત્રોએ કહ્યું-આ અમારો મિત્ર જૂળ ધર્મિષ્ઠ છે. તેને ખબર પડી કે આપ આત્મિક રસથી ભરપૂર બીતોને પડો સારા ગાય છો આપનો કંઠ મધુર છે એટલે સાંભળવા માટે આબ્યાં છીએ. ત્યારે વેશ્યાએ કહ્યું-ભલે પધાર્યા. પણ મારામાં કોવી કંઈ આવડત નથી. જોમ કહીને નમ્રતા બતાવી પણ પેલા મિત્રોએ કહ્યું-ના...ના... આપને ઘણાં સુંદર પડો આવડે છે. અમારા આ મિત્રને સાંભળવાની જૂળ ઇચ્છા છે. સંભળાવો. એટલે વેશ્યાએ બીત લલકાર્યું. એક તો મધુર કંઠ, બીજું વેશ સાદો, અને પડો, પણ જૂળ આધ્યાત્મિક એટલે વીરેન્દ્રને તો જૂળ મઝા આવી. પેલા મિત્રો પણ બોલવા લાગ્યાં કે અહો ! કેવા સુંદર પડો છે ! આ સંસાર કેવો અસાર છે, વેશ્યા કેવો છે ને, કેટલું સુંદર આત્મસ્વરૂપ સમજાવ્યું છે ? જોમ કહી જૂળ પ્રશંસા કરી.

હેવાનુમિથો ! ' વીરેન્દ્ર કેટલી સીધી લાઈનને લોકરો છે' પણ આ એક સીના મધુર કંઠે ગવાતાં બીતોના શ્રવણમાં લાગી ભૂલ્યો. અત્યાર સુધી તો એ આત્મિક પડો સાંભળવા માટે આબ્યાં છે પણ જોને ખબર નથી કે આ બધી માયાના રંગીન આદર ભિલાવેલી છે. આ બધા કંઈ છે. કોઈ દિવસ બહાર ગયો નથી એટલે જોને ખબર નથી કે આ કેવું ઘર છે ? વળી મારા જેવા ધર્મગ્રેષ્ઠી સુવકે સીના સંભળી ખાસ દૂર રહેવું જોઈએ. સીના કોઠીલ કંઠને રણકાર, જોના હાવભાવ, જોની સાથે વાતચીત કરવી આ બધું સફાચારી પુરૂષો માટે ત્યાગ્ય છે. આ બધાં ઉદો વિચાર કર્યો નહિ ને મિત્રોના વિશ્વાસે જોટા જમમાં ભરમાઇ ગયો. એકે વખત મિત્રોના આગ્રહથી આધ્યાત્મિક પદ સાંભળવા માટે આવનાર વીરેન્દ્રને વેશ્યાના મધુર કંઠે પાછળ આકર્ષણ થયું. એટલે ફરીને સાંભળવા આવવાની લગની લાગી. તેણે વેશ્યાને કહ્યું અમને તો બહુ આનંદ આબ્યાં. તમે કહે સાંભળવા આવીએ તો સંભળાવશોને ? જોને તો એટલું જોઈતું હતું. એટલે કહ્યું-ભલે બાઈ. તમારી ઇચ્છા હોય તો જરૂર આવજો. મને પણ સત્સંગનો લાભ મળશે, મને આવડશે તેવા પડો સંભળાવીશ.

વીરેન્દ્રના મિત્રોને આનંદ થયો. અહો ! આપણી મહેનત સફળ થઈ. માછણું બળમાં સપડાઈ ગયું. હવે વાંધો નહિ આવે. અત્યાર સુધી મિત્રો વીરેન્દ્રને બોલાવવા જતા હતાં હતાં. પણ આજે તો વિરેન્દ્ર વહેલો તૈયાર થઈને મિત્રોને બોલાવવા ગયો. બધા લોગો થઈને વેશ્યાને ઘેર ગયા. આઆત્મિક પદોની રમઝટ થઈ થઈ. વીરેન્દ્ર સાંભળવામાં એકતાન બની ગયો. આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- દ્રૌપદી પરણીને સાસરે જાય છે. ત્યારે તેની માતાએ તેને ઘણી હિન શિખામણ આપી.

બેટી ! માત પડી અણ છેટી, બોલી આંસુ ડાર,

આવે માત સાથ સહ ચારે, હસ્તિનાપુર તક લાર હો. મોતા....

બેટા ! હવે તો તારે ને મારે ઘણું છેડું પડ્યો. હવે તું ક્યારે મળીશ ? રજવાડામાં દીકરી બેઠબેઠ પીયર ન આવી શકે. દ્રૌપદી માતાના કોટે વળળી પડી ને ખૂબ રહી. માતા પણ ખૂબ રહી છેવટે માતા હિંમત કરીને કહે છે બેટા ! તારો ભાઈ હસ્તિનાપુર તારી સાથે આવે છે. તું સાચવીને જાણે. આનંદમાં રહેજો ને કુશળ સમાચાર આપજો. દ્રૌપદી માતા પિતાને પગે લાગી રથમાં બેઠી. પુત્રીને જતાં જોઈ માતાને મોહરશાથી મૂર્છા આવી ગઈ. હાસીઓ જાણીને મહેલમાં લાંબા. મોડીવારે ભાનમાં આંખો એટલે મારી વહાલી પુત્રી ક્યાં ગઈ ? એ ક્યાં ગઈ ? એને મારી પાસે લાવો. જોમ કહીને પાછા રહે છે. પુત્રીના વિયોગથી મહેલમાં, બગીચામાં ક્યાંય ચિત્ત લાગતું નથી. ત્યારે હાસીઓ રાણીને કહે છે બા ! આપ રહ્યો નહિ. બહેન મોડા દિવસમાં આવશે. જોમ કરી માતાને સમજાવે છે આ તરફ દુપહરાજી પોતાના જમાઈ, વેવાઈ બધાને સારી રકમ લેટ આપી અને બધાને ઘણું દૂર સુધી વળાવવા ગયા ને અંતે બધા છૂટા પડ્યા.

“હસ્તિનાપુરમાં આગમન” :- પાંડુરાજ, કૃષ્ણજી આદિ બધા હસ્તિનાપુરમાં આંખો. પાંડવો દ્રૌપદીને પરણીને આંખો છે આ સમાચાર જાણી હસ્તિનાપુરમાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો. ખૂબ ઠાઠમાઠથી નગરીમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. પાંચ પાંડવો અને દ્રૌપદી ઇન્દ્ર ઇન્દ્રાણીની જેમ ચોલે છે. વાજતે ગાજતે મહેલમાં પહોંચ્યા. પાંડુરાજએ હથિ દિવસ સુધી મહોત્સવ કરાવ્યો. મહોત્સવ પૂરો થયા પછી બધા રાજાઓ વિદાય માંગે છે કે હવે અમે જઈએ. ત્યારે પાંડુરાજએ બધા રાજાઓનો સત્કાર સન્માન કરી વિદાય આપી. કૃષ્ણ વાસુદેવ કહે હવે મને પણ રજા આપો તો બહુ ત્યારે પાંડુરાજ અને પાંડવો કહે છે આપ હજી મોડા દિન રોકાઈ જાઓ. કૃષ્ણજી મોડા દિવસ રોકાયા.

દ્રૌપદી સાસુલને પગે લાગ્યા. કુંતાલને ખૂબ આનંદ થયો ને આશીર્વાદ આપી. દ્રૌપદી આનંદથી રહે છે તેના ભાઈ કપિલપુર ગયા. એક દિવસ મહાજી પાંડવો

કહે છે મારે તમારી સાથે ખાનગી વાત કરવી છે આવો આપને એકાંતમાં બેસીએ. કૃષ્ણુલ પાંડવો સાથે વાત કરવા જાય છે ત્યાં એટલામાં આકાશ માર્ગેથી નારદત્રાપી ઉતર્યા. એટલે કૃષ્ણુલ, પાંડુરાજ, પાંડવો બધાએ તેમનો સત્કાર કર્યો. તેમને પગે લાગ્યા અને આસન પર બેસાડી કુશળ સમાચાર પૂછ્યા, ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે પાંડવોના દ્રીપદી સાથે લગ્ન થયાં તે યુગ આનંદની વાત છે અને યુગ આનંદ થયો છે. પણ હું આજે તમને તમારા હિત માટે કોઈ અગત્યની વાત કરવા માટે આવ્યો છું. તમે જોમ ન માનશો કે નારદજી કંઈક અવનવી વાત કરશે. હવે નારદજી શું વાત કરશે તેના બાવ અવસરે.

૩૩

અમાખ્યાન નં-૧૨

અપાક વહ અમાસને શુક્રવાર

તા ૧૫-૬-૭૭

સુર જંપુઓ, સુરીશ માતાઓ ને બહેનો ! અનંત કૃષ્ણાના કિમિયાગર અને સમતાના સાગર એવા સર્વજ્ઞ ભગવંતે બંધ્ય છોવેને સંસારની અસારતા અને સંવ-મની મેહતા સમજાવવા માટે ચાલવાણી પ્રકાશી. આ વાણી બે બંધ્ય છોવેના હૃદયમાં ઉતરે છે તેની વાસનાઓના વિષ ઉતરી જાય છે અંતઃક સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના આક્રમ આધ્યત્મનો અધિકાર ચાલે છે તેમાં છ અણુગારોએ નેમનાથ ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી એને આમાણુઆમ વિચરતાં વિચરતાં એક વખત હારિકા નગરીમાં પધામાં.

આ છ અણુગારો કંઈ સામાન્ય મરના દીકરા ન હતા. પણ રાજવંશી જેવા સુખો અપ્સરા સરખી સુંદરીઓનો ચોહ છોડીને ભરખુવાનીમાં તેમણે દીક્ષા લીધી હતી આ બધું કેમ છોડ્યું ? એમને નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળીને વૈરાગ્ય આવ્યો ને સંસાર કઠવો ઝેર જેવો લાગ્યો. તમને સંસાર કઠવો લાગે છે કે મીઠો ? બાહો તો ખરા. તમે સંસાર સુખના રસીયા છો એટલે જવાબ નહિ આપો. હું તમને સમજાવું. કઠવો ઝેર જેવો લીંબડો પણ કોણકને મીઠો મધ જેવો લાગે છે એવું કારણ શું ? એ તમને સમજાય છે ને ? એક માણસને કોઈ પણ પ્રકારનું ઝેર ઘંટી ગયું છે ઝેર થકયા વિના કઠવો લીંબડો કહી મીઠો ન લાગે. તેમ સંસાર જેને મીઠો લગતો હોય તે સમજી લેજો કે એને ચોહડું ભયંકર ઝેર પડેલું છે કોધથી ધમપછાડ કરતાં બિહોમણા નાગમાં પણ જેને ચોહડામણા સાપડું હશું થાય એ તો ભયંકર અપાન જ કહેવાય ને ? તેમ અત્યંત કસવાથ ભરેલાં લીંબડા જેવો સંસાર જેને મીઠો સાકર જેવો લાગે તો તેને ચોહડું ઝેર ખટું છે તેવું અણુમાન કરી શકાય ને ? જ્યારે ત્યાગી છૂપ સાકર કરતાં પણ અધિક મીઠું છે. એમાં કસવાથનો અંશ માત્ર નથી છતાં જેને ત્યાગી છૂપમાં કસવાથ લાગતી હોય તો તેના

વીરેન્દ્રના મિત્રોને આનંદ થયો. અહો ! આપણી મહેનત સફળ થઈ. માછલું બળમાં સપડાઈ ગયું. હવે વાંધા નહિ આવે. અત્યાર સુધી મિત્રો વીરેન્દ્રને બોલાવવા જતા હતાં હતાં. પણ આજે તો વિરેન્દ્ર વહેલો તૈયાર થઈને મિત્રોને બોલાવવા ગયો. બધા લેગા થઈને વેશ્યાને ઘેર ગયા. આધ્યાત્મિક પદોની રમઝટ શરૂ થઈ. વીરેન્દ્ર સંબળવામાં જોડતાન બની ગયો. આજળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- દ્રૌપદી પરણીને સાસરે બંધ છે. ત્યારે તેની માતાએ તેને ઘણી હિન શિખામણ આપી.

બેટી ! માત પડી અળ છેડી, બેટી આંસુ ઠાર,

આવે બાત સાથ સહ ચારે, હસ્તિનાપુર તક લાર હો મોતા....

બેટા ! હવે તો તારે ને મારે ઘણું છેડું પડ્યો. હવે તું ક્યારે મળીશ ? રજવાડામાં દીકરી બટબટ પીયર ન આવી શકે. દ્રૌપદી માતાના કોટે વળગી પડી ને ખૂબ રહી. માતા પણ ખૂબ રહી છેવટે માતા હિંમત કરીને કહે છે બેટા ! તારો ભાઈ હસ્તિનાપુર તારી સાથે આવે છે. તું સાચવીને જાજે. આનંદમાં રહેજે ને કુશળ સમાચાર આપજે. દ્રૌપદી માતા પિતાને પગે લાગી રથમાં બેઠી. પુત્રીને જતાં જોઈ માતાને મોહરશાથી મૂર્છા આવી ગઈ. ઠાસીઓ ઈશ્વરીને મહેલમાં લાંબા. મોડીવારે ભાનમાં આવ્યા જોડલે મારી વહાલી પુત્રી ક્યાં ગઈ ? જો ક્યાં ગઈ ? જોને મારી પાસે લાવો. જોમ કહીને પાછા રહે છે. પુત્રીના વિયોગથી મહેલમાં, બગીચામાં ક્યાંય ચિત્ત લાગતું નથી. ત્યારે ઠાસીઓ રાણીને કહે છે બા ! આપ રહ્યો નહિ. બહેન મોડા દિવસમાં આવશે. જોમ કરી માતાને સુમળવે છે આ તરફ દુપહરાજી પોતાના જમાઈ, વેવાઈ બધાને સારી રકમ લેટ આપી અને બધાને ઘણું દૂર સુધી વળાવવા ગયા ને અંતે બધા છૂટા પડ્યા.

“હસ્તિનાપુરમાં આગમન” :- પાંડુરાજ, કૃષ્ણજી આદિ બધા હસ્તિનાપુરમાં આવ્યા. પાંડવો દ્રૌપદીને પરણીને આવ્યા છે આ સમાચાર બાણી હસ્તિનાપુરમાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો. ખૂબ ઠાકમાઠથી નગરીમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. પાંચ પાંડવો અને દ્રૌપદી ઇન્દ્ર ઇન્દ્રાણીની જેમ ચોલે છે. વાજતે ગાજતે મહેલમાં પહોંચ્યા. પાંડુરાજને દશ દિવસ સુધી મહોત્સવ કરાવ્યો. મહોત્સવ પૂરો થયા પછી બધા રાજાઓ વિદાય માંડે છે કે હવે અર્થે જઈએ. ત્યારે પાંડુરાજને બધા રાજાઓને સત્કાર સન્માન કરી વિદાય આપી. કૃષ્ણ વાસુદેવ કહે હવે મને પણ રજા આપો તો બહુ ત્યારે પાંડુરાજ અને પાંડવો કહે છે આપ હજી મોડા દિન રોકાઈ બાજો. કૃષ્ણજી મોડા દિવસ રોકાયા.

દ્રૌપદી સાસુજીને પગે લાગ્યા. કુંતાજીને ખૂબ આનંદ થયો ને આશીર્વાદ આપી. દ્રૌપદી આનંદથી રહે છે તેનો ભાઈ કપિલપુર ગયા. જોકે - મન્મથ પાંડવે

કહે છે મારે તમારી સાથે ખાનગી વાત કરવી છે આવો આપણે ઝોકાંનમાં બેસીએ. કૃષ્ણજી પાંડવો સાથે વાત કરવા બંધ છે ત્યાં ઝોટલામાં આકાશ માર્ગેથી નારદજીની ઉતર્યા. ઝોટલે કૃષ્ણજી, પાંડુરાજ, પાંડવો બધાએ તેમનો સત્કાર કર્યો. તેમને પગે લાગ્યા અને આસન પર બેસાડી કુશળ સમાચાર પૂછ્યા, ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે પાંડવોના દ્રૌપદી સાથે લગ્ન થયાં તે જૂળ આનંદની વાત છે અને જૂળ આનંદ થયો છે. પણ હું આજે તમને તમારા હિંત માટે કોઈ અગત્યની વાત કરવા માટે આવ્યો છું. તમે ઝોમ ન માનશો કે નારદજી કંઈક અવનવી વાત કરશે. હવે નારદજી શું વાત કરશે તેના લાવ અવસરે.

૬૬

અધ્યાયન નં-૧૨

અપાઠ વડ અમાસને શુક્રવાર

તા ૧૫-૬-૭૭

સુર જંધુઓ, સુરીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંત કૃષ્ણના કિમિયાગર અને સમતાના સાગર એવા સર્વજ્ઞ ભગવંતે ભવ્ય જીવેને સંસારની અસારતા અને સંયમની એકતા સમજાવવા માટે સાતવાણી પ્રકાશી. આ વાણી જે ભવ્ય જીવોના હૃદયમાં ઉતરે છે તેની વાસનાઓના વિષ ઉતરી બંધ છે અંતગઢ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના આઠમા અધ્યયનો અધિકાર આલે છે તેમાં છ અણુગારોએ નેમનાથ ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી એને આમાનુશ્રામ વિચરતાં વિચરતાં જોકે વખત દ્વારિકા નગરીમાં પધાર્યા.

આ છ અણુગારો કંઈ સામાન્ય ઘરના ઠીકરા ન હતા. પણ રાજવંશી જેવા સુખો અમરના સરખી સુંદરીઓનો મોહ ઊડીને ભરચુવાનીયાં તેમણે દીક્ષા લીધી હતી આ બધું કેમ હોય ? એમને નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળીને વૈરાગ્ય આવ્યો ને સંસાર કહવો જેર જેવો લાગ્યો. તમને સંસાર કહવો લાગે છે કે મીઠો ? ખાલો તો ખરા. તમે સંસાર સુખના રચીયા છો ઝોટલે જવાબ નહિ આપ્યો. હું તમને સમજાવું. કહવો જેર જેવો લીંબડો પણ કોણકને મીઠો મધ જેવો લાગે છે એવું કારણ શું ? એ તમને સમજાય છે ને ? જોકે માણસને કોઈ પણ પ્રકારનું જેર ચંદી ગયું છે જેર ચંદયા વિના કહવો લીંબડો કદી મીઠો ન લાગે. તેમ સંસાર જેને મીઠો લાગતો હોય તે સમજી લેજો કે એને મોહનું લયંકર જેર ચંદનું છે કોષથી ધમપછડા કરતાં ગિહામણા નાગમાં પણ જેને સોહામણા સાંપનું દર્શન થાય એ તો લયંકર અજ્ઞાન જ કહેવાય ને ? તેમ અત્યંત કહવાય ભરેલાં લીંબડા જેવો સંસાર જેને મીઠો સાકર જેવો લાગે તો તેને મોહનું જેર ચંદનું છે તેવું અનુમાન કરી શકાય ને ? જ્યારે ત્યાગી જીવન સાકર કરતાં પણ અધિક મીઠું છે. એમાં કહવાયેના અંશ માત્ર નથી છતાં જેને ત્યાગી જીવનમાં કહવાય લાગતી હોય તો તેના

જેવો બીજો કોઈ મૂખ નથી. તમને ક્ષણી વખત સંસાર કહેવો લાગી જાય છે, અકળાઈ જાય છે, છતાં મોઢું છૂટતો નથી. સાંભળો, તમારી દશા કેવી છે ?

અકળાવે આ સંસાર મને પણ માયા એની ના છૂટે.....હાય ! ના છૂટે.
કહેવો લાગે કંસાર છતાં ખાવાની લાલચ ના ખૂટે.....હાય ના ખૂટે.
હું બધું છું કે આ દુનિયા સ્વાર્થી યદ્યપે સગપણ રાખે
કાલે જો હું બેઠાલ જનું, કોઈ બટકું રોટી ના નાંખે.
તો ચે “મારા” મારા” કહેવાની મમતાનો તત્તુ ના તૂટે.....હા”ના તૂટે....

ગેઠમાં પડેલો માનવી બધું સમજે છે પણ મમતાનો તાંતણો તૂટતો નથી. સમજીને મમતા નહિ ઉતારે તો અંતિમ સમયે પણ ઉતારવી તો પડશે જ. આ છ અણુગારોને સંસાર કહેવો એર જેવો લાગ્યો. એટલે બધું ઓડીને નીકળી ગયા. જો છે જો અણુગારો એક જ માતાના બાપા છ સગા બાઈઓ છે. જો છ એના ફેધસ. રૂપ બધું સરખું છે. પુણ્યનો ઉદય હોય તો આવું ‘જનની’ થકે છે. ‘જો’ ‘જો’ મત્યક્ષ જોઈ શકીએ છીએ કે એક માતાના બે દીકરા હોય છે તો પણ સરખા નથી હોતા એક રૂપાળો રાજકુમાર જેવો હોય છે તો બીજો રૂપામ હોય છે. એક ચતુર તો બીજો લેલો, એક મીઠ માલિક તો બીજો મીઠ મજુર, એક ગાડીનો માલિક તો બીજો ગાડીનો દુયવર, એક શેઠ તો બીજો નોકર હોય છે. ત્યારે અહીં તો છ જો બાઈઓ કોશિયાર ને સરખા પુણ્યવંતા હતા. તેમને પાંચે ઇન્દ્રિયો પૂર્ણ ને શરીર નિરોગી હેતુ અને પૂર્વની અજબ યુનાઇ હતી. એટલે ઘરમાં કુખની સીમા ન હતી. છતાં એમણે સંસારના સુખો વિષ જેવા માની ઓડી લીધા. ઠારણ કે તેમણે એક જ વિચાર કર્યો કે આ બધી સામગ્રી પુણ્યોદયથી મળી છે. તેનો સદુપયોગ કરાય, દુરુપયોગ ન કરાય, પાંચ ઇન્દ્રિયો સારી મળી તો શું જોનો ઉપયોગ વિકારોનું પોષણ કરવામાં થાય ? ના...ના જેમ કોઈ માણસ મહાસુશીળતે ગંગા નદીનું પવિત્ર જળ પ્રાપ્ત કરે અને ખાળકુંડીમાં ઢાળી નાંખે તો જો મૂખ કહેવાય ને ? તેમ આવી સાધન સામગ્રી મળી છે તેનો ઉપયોગ આત્મ સાધના કરવામાં ના કરે તો તે કેવો કહેવાય ? આવું સમજીને આ પવિત્ર આત્માઓએ દીક્ષા લીધી. જો માતાને પણ ધન્ય છે કે પોતાના છ લોકચાઓને શાસનમાં અર્પણ કરી દીધા.

આ છ જો અણુગારોના શરીરની ચામડી પણ મખમલ જેવી સુલાયમ હતી. જેમ શુભાળના ફુલની પાંખડી ખરી જાય તેને આપણે હાથમાં લેવા જઈએ તો તે હાથમાંથી સરી જાય. એવી સુલાયમ પાંખડીઓ હોય છે તેમ આ સુનિઓની ચામડી પણ એવી સુલાયમ હતી. જો આત્માઓ જૂઠા કુખ ને વૈભવ ઓડીને આબ્યા હતાં. આવા કેમળ દેહવાળા અણુગારો કમને તોલવા માટે વજ્ર સમાન બની ગયા હતાં,

કહેવાય છે કે મહાનપુરુષોત્ત્વ હૃદય ખીજાતું દુઃખ જોઇને કુલ કરતાં પણ કૌમળ બની જાય છે, અને પોતાનાં કંમેનિ તોડવા સમયે વજ્ર કરતાં પણ કઠોર બની વ્તય છે. આપણાં ત્રિલોકીનાથ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના જન્મ થયા ખાદ તેમને ઇન્દ્રો મેરૂ પર્વત ઉપર લઈ ગયા, અને દેવો જ્યારે પાણીના કળશ દ્રોણે છે ત્યારે ઇન્દ્રને સ્કેન્દ શંકા થઈ ત્યારે ભગવાને સ્કેન્દ અંશુકો હલાવ્યો તો મેરૂ પર્વત ખળખળી ઉડ્યો પણ એ જ પ્રણને સંગમે ઉપસર્ગો આપ્યા તે સિવાય અનાય દેશમાં કેટલાં કપ્પો પડ્યા ત્યારે તેમણે શકિતનો ઉપયોગ ન કર્યો. જો તેમણે ધાર્યું હોત તો સંગમને સેકંડમાં ફેંકી દેત પણ જોમને કર્મ ખપાવવા હતાં જોટલે આવેલા કપ્પોને સમભાવે સહન કર્યા તેમ આ કૌમળ દેહવાળા આણુગારોએ પણ કર્મ ખપાવવા માટે કૌમળ દેહ ઉપર સંયમનું લોખંડી બખ્તર પહેરી લીધું જ્યારે તેઓ દીક્ષા લેવા નીકળ્યા ત્યારે તેમની માતાએ ધણું સમજાવ્યા હતા કે મેટા! આ તમારું શરીર સુક્રમાલ છે. સંયમના કપ્પ વશશક્તિ સહન નહિ થાય પણ આત્મા બળે છે ત્યારે દેહની દરકાર કરી સંસારમાં બિચી રહેતો નથી. ઉત્તરાધ્યાયન સૂત્રમાં મૃગાપુત્રને અધિકાર આવે છે. મૃગાપુત્ર જ્યારે દીક્ષા લેવા તૈયાર થાય છે ત્યારે તેની માતાએ કહ્યું.

સુદોશ્વો હુમ પુતા, સુક્રમાલો હુમખિજો।

ન હુ સી પમ્ હુમ પુતા, સામળ્લા મણુપાલિયા॥ અ. ૧૯ બાથા ૩૫
કે પુત્ર! તું સુખમાં ઉછર્યો છે. વળી તારું શરીર સુક્રમાલ છે. અને તું સુખમાં મગ્ન રહે છે માટે ચાસ્તિત્ત્વ પાલન કરવાને તું સમર્થ નથી. જેણે શરીર કસાયેલું હોય તે દીક્ષા લઈ શકે. ત્યાં તારા બેવા સુકૌમળ રાજકુમારનું કામ નહિ. કૌશલ્ય કે તું તો મજમલની તળાપમાં સૂવે છે. તેમાં સ્કેન્દ તણખણુ આવી બસ તો વને ખૂંચે છે. જગતા સૂર્યના કિરણો તારા ઉપર પડે છે તો તારું સુખ કેરમાઈ બચ છે. આહી! તું નિત્ય નવા લોજન કરે છે સ્નાન, વિલેપન બધું કરે છે પણ દીકરા! ત્યાં આણું કાંઈ જ નહિ મળે, આહી! વને સ્કેન્દ માણું દુઃખે તો તારા માટે મેટા વેદો ને હકીમો તેડાવાય છે પણ સંયમમાં બિચારી આવશે તો તું શું કરીશ? માથાના વાળ બાલપાલાની જેમ જૂંટાયે, શિયળે કંકડતી કંઠી લાગશે, કનાળામાં ધામધળતો તરકો પડશે ને ચૈભાસામાં ક્યારેક આહાર પાણી મળશે ને ક્યારેક નહિ મળે. તે પણ કંઠાને રસ વગરનાં લોજન મળશે આ બધું કેમ સહન થશે? ત્યારે મૃગાપુત્ર કહે છે કે કે મોટી માતા! આ બધા સુખો મને આહી! મળ્યા છે. પણ આ મારો આત્મા જ્યારે નરકમાં ગયો ત્યાં કેવા કેવા દુઃખો વેઠ્યાં છે તે સાંભળ.

નરક ગતિમાં હું ગયો ત્યાં મને કેટલી ભૂખ લાગતી હતી કે ચારી પૃથ્વી ઉપરનું અનાજ મને આપે તો ખાઈ બહો અને આજો સાગર પી બહો તો પણ
મા.-૧૩

મારી જૂખ કે તરસ મટે નહિ એવી કારમી જૂખ તરસ લાગતી હતી. ત્યાંની ઝનતી મરમીના ત્રાસથી આકુળ-વ્યાકુળ થઈ ગયો એટલે હું ત્યાંની ગૈતરણી નદી પાસે ગયો એ નદીમાં વહેતું પાણી એઈ ખુશ થતો પાણીની આશાથી ત્યાં ગયો. પાણીમાં હાથ નાંખ્યા તો તેના વહેણથી મારા હાથ ચીરાઈ ગયા ને લામંકર વેહના થવા લાગી. ત્યાંની રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં રત્નો ચમકતાં દેખાય પણ તેમાં એવી મરમી હતી કે અહીંના ધગધમતા અંગારા એની આગળ આઈસ જેવા લાગે. ત્યાંના વૃક્ષ એવા હતાં કે શીતળ પવન ખાવા માટે શાદમલી વૃક્ષ નીચે બેસવા જઈએ તો તેના પાંદડા મારા શરીર ઉપર પડતાં છરાની ખાર જેમ લોંકાઈ ગયા. તે સિવાય પરમાધારીઓ એક સામટાં કોઈ હાથ કાપે, પગ કાપે અને ભડભડતી અગ્નિમાં ફેંકી દે. કોઈ કસ્વતથી લાકડું વેરે તેમ મને વેરવા લાગ્યા. આ બધાં કષ્ટો જ્યારે મને પડતાં હતાં ત્યારે મને કોઈ બચાવો....બચાવો કહીને હું કાળો કહપાંત કરતો હતો પણ કે માતા ! ત્યાં મારી શક-ફરિયાદ સાંભળનાર કોઈ ન હતું. એ કુઝો ગે કેમ ચકન કર્યા હશે ? એટલાં કુઝો વેકવા છતાં મને કંઈ લાભ થયો નહિ જ્યારે સમજવુંપૂર્વક હું સંયમ અંગીકાર કરું છું ત્યાં મને કષ્ટ પડશે તેને સમતા લાવે ચકન કરીશ તો મારા કર્મો ખપી જશે વળી કે માતા ! તું એમ કહે છે કે ત્યાં બિમાર મુશ્ય તો કોઈ હવા ઉપચાર નહિ થાય. ત્યાં તારી ખબર લેવા કોઈ નહિ આવે. તે સમયે હું શું કરીશ ? તે સાંભળ.

વનમાંકે વિચરે મુગલા એકલા, તેમ વિચરશું સંયમમાંય,

સાંભળ હો માંડી આજ, આજા આપો તો સંયમ આટડું.....

કે માતા ! જંગલમાં ફરતા મુગલાઓ આદિ પશુ પક્ષીઓની કોણ ચિકિત્સા કરે છે ? એમ વનમાં મુગલા એકલા ફરે છે તેમ હું સંયમરૂપી વનમાં તપ કરતો વિચરીશ.

બહા મિગસસ વાયકો, મહારણમ્મિ લાયર્ફ !

અવન્ત રુસ્તમૂલમ્મિ, કોળં તાહે વિગિચ્છદ્ ! અ. ૧૬ ગાથા ૭૮

મોટા અરણ્યમાં મુગલાના શરીરમાં રોગ હતપન થાય છે ત્યારે વૃક્ષ નીચે બેઠેલાં મુગની કોણ ચિકિત્સા કરે છે ? તેને કોણ ઝીંપધ આપે છે ? તેની કોણ ખબર પૂછે છે ? તેને ખાવાપીવાનું કોણ આપે છે ? જ્યારે તે સ્વસ્થ થાય છે ત્યારે તે વનમાં જાય છે અને ખાનપાન માટે લતાઓ, વેલાઓ ને તળાવો શોધે છે. લતાઓ અને જળા-શયોમાં ખાઈ-પીને ફૂઠકા મારતાં મુગલાઓ તેમનું જીવન વીતાવે છે, તેમ કે માતા ! હું પણ મુગલાની જેમ સંયમભાગમાં વિચરીશ ને મારા કર્મો ખપાવીને મોક્ષમાં જઈશ.

દેવાનુમિયો ! દહ વૈરાગીના જવાબ કેવા સચોટ હોય છે ! જેવા માતાના પ્રશ્નો હતા તેવા જઠળાતોડ જવાબ આપી દીધા. હવે માતાની તાકાત છે કે દીકરાને સંસારમાં

ચોક્કી થકે ? બોલો છે તમારી મરણ ? હા વસુન્ધરાની દ્રષ્ટિએ એ સેવી આડરી કસોટી કરે, સંસારનાં લાખો પ્રલોભનો આપે તો પણ એને પીગળાવવી શક્તિમાન નથી. કારણ કે તેમને સંસાર દુઃખરૂપ દેખાય છે. એ દુઃખરૂપ લાગે તેના પ્રત્યે કદી મોહ કે મમતા હોય ? ના હોય. જેનો મોહ ન હોય તેમાં રહેવાની ઇચ્છા ન થાય. ભગવંત કહે છે કે,

દુક્લં હયં જસસ ન હોદ મોહો, મોહો હયો જસસ ન હોદ તણ્હા ।

તણ્હા હયા જસસ ન હોદ લોહો, લોહો હયો જસસ ન કિંચળાદ । [વિ. અ. ૩૨ ગા. ૮

જેણે દુઃખનો નાશ કર્યો છે તેને મોહ કોતો નથી. જેણે મોહનો નાશ કર્યો છે તેને વૃષ્ટા કોતી નથી. જેણે વૃષ્ટાનો નાશ કર્યો છે તેને લોભ કોતો નથી. અને જેને લોભ કોતો નથી તે અકિંચન બની જાય છે.

જન્મ મરણનું ચૂળ કર્મ છે. એટલે જેણે સંવર દ્વારા આવતાં કર્મેણે ચોક્કી લીધા છે અને જુના કર્મેણે કાલ્પા તપ આદિ કરે છે તે મોહને છૂટી લે છે. જેણે રાગદ્વેષ અને મોહને છૂટી લીધા છે તેને વૃષ્ટા કોતી નથી. કારણ કે એ પદાર્થ ઉપર રાગ હોય છે તેને મેળવવાની ઇચ્છા થાય છે. પણ જેના પ્રત્યે રાગ નથી હોતો તેને મેળવવાની ઇચ્છા થતી નથી. ઇચ્છા કે અભિલાષા એ જ વૃષ્ટા છે. બ્યારે વૃષ્ટાનો અંત આવે છે ત્યારે લોભ કરેલા પદાર્થોને સુરક્ષિત રાખવા માટે જીવને વ્યાકુળતા રહેતી નથી. એટલે લોભનો પણ અંત થઈ જાય છે. લોભનો અંત થવાથી કોઈ વિકાર રહેતો નથી. દશમા શુદ્ધસ્થાને સુક્ષ્મ લોભ છે. બ્યારે આત્મા દશમા શુદ્ધસ્થાનેથી આજળ વધીને બારમા શુદ્ધસ્થાનમાં પ્રવેશ કરે છે તે સમયે લોભનો સર્વથા ક્ષય થઈ જાય છે. મોહનીય કર્મની સેનાનો સૌથી છેલ્લો દીનિક લોભ છે. બીજા બધા દીનિકોનો એનાથી પહેલાં ક્ષય થઈ જાય છે ને લોભનો બધાથી છેલ્લો ક્ષય થાય છે. એટલે ભગવંત કહે છે કે જેણે લોભ રૂપી અંતિમ દેનિકને છૂટો તેને પછી બીજા કોઈને હરાવવાની જરૂર રહેતી નથી. બારમા શુદ્ધસ્થાનને લોભનો સર્વથા ક્ષય થાય છે. ત્યાં આત્મા એક અંતઃકુલ રહે છે. પછી તેરમા શુદ્ધસ્થાને પહેલાંથી સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી બની ચૌદમે જઈ અંતે સિદ્ધ, શુદ્ધ અને સુકૃત બની જાય છે.

બંધુઓ તમને દુઃખ ગમતું નથી ને ? દુઃખનો તમને ત્રાસ લાગે છે ? હવે જો દુઃખનો સર્વથા અંત કરવો હોય તો વૃષ્ટા જોઈ કરો. જેમ જેમ તમારી વૃષ્ટા થઈશે તેમ તેમ લોભ પણ થઈતો જશે. આજે જીવને બ્યાં ને ત્યાં અશાંતિ કેમ લાગે છે ? અશાંતિનું કારણ લોભ છે. લોભ છૂટવાને ન કરવાના કામ કરાવે છે. ધર્મ જુલાવે છે ને સંસારમાં રૂલાવે છે. બધા પાપનો બાપ લોભ છે. માટે લોભ જોઈ કરો. માનવજીવનમાં બને તેટલો ધર્મ કરો. આજે તો માનવ ભૌતિક સુખને જીતી રહ્યો છે. એટલું તમને સુખ મિલ લાગે છે ને દુઃખ અગિય લાગે છે તેટલો પાપનો ખટકારો થાય છે ? જીવનમાં

પાપને! ખટકારો થવો જોઈએ. ભલે તમે સાધુ બની શકતા નથી. તમારે જીવનજરૂરિયાત પૂરતી ધનની જરૂર પડે છે તેમાં ના નથી પણ ધન મેળવતા જોટલી પ્રતિજ્ઞા જરૂર કરજો કે હું મારા હક્કનું લઇશ. અણહક્કના ધનને હું અડકીશ નહિ. મારા પસીનાનું લઇશ પણ કોઇના લોહી ચૂસીને નહિ લઉં. નીતિનું ધન રાખીશ. અનીતિનું નહિ લઉં. સ્વ-જીમાં સંતોષ માનીશ પણ પરજી સામે કદી દષ્ટિ નહિ કરું. જો આટલું પણ જીવનમાં કર્યો તો કેટલા પાપ જોછા થઈ જશે. જીવો સુખને હાથે છે પણ સુખ આપનાર ધર્મને ભૂલી ગયા છે. જો સાચું સુખ જોઇતું હોય ને દુઃખને દેશવટો આપવો હોય તો જીવનમાં ધર્મ અપનાવો. ધર્મ વિનાનું જીવન મીઠા વિનાના શાક જેવું છે.

મોહજેલી ધર્મ નહિ પામેલી માતાએ પોતાના દીકરાને ખરાબ છોકરાઓની ઢોસ્તી કરાવી દીધી. પરિણામે વિરેન્દ્ર વેશ્યાને ઘેર ગયો. સંગીત સાંભળવાનો રસીયો બન્યો છેવટે મિત્રો છટકી ગયા ને વીરેન્દ્ર જોકલો પડ્યો. જો સમજતો હતો કે પરજી સામે જોકાંતમાં બેસાય નહિ છતાં મધુરા સુર સાંભળવાના રસમાં ભાન ભૂલ્યો. તેને છવાતું મન થતું નથી. થોડી વારે વેશ્યાએ ગીત બંધ કર્યા ને કહે હવે કાલે આવજો. આ તો ત્રીજો દિવસે ગયો. આમ આઠ દિવસ તો ખરાબર ચાલ્યું. પછી તો વેશ્યાએ મોહજેલીને હાવભાવ શરૂ કર્યા. મીઠા મીઠા શબ્દો બોલવા લાગી. અને જોકાંત સ્થાન પછી બાકી શું રહે? ખીંચે ખીંચે વીરેન્દ્ર તેની માયાબળમાં સપડાઈ ગયો. હવે તો વેશ્યા જોની જોવી સેવાભક્તિ કરે છે કે જોને ઘેર આવવાનું મન થતું નથી. જોક દિવસ આવે, જોક દિવસ ન આવે જોટલે જોની માતા સમજી કે મારો દીકરો હવે ખરાબર રંગમાં રંગાઈ જશે. ઘેર આવે ને માતા પાસે પૈસા માંગે. મોહજેલી માતા પૈસા આપે રાખે છે. છેવટે વીરેન્દ્ર વેશ્યાને ઘેર પડ્યો પાથર્યો રહેવા લાગ્યો. ત્યાં બેઠો બેઠો પૈસા મંગાવે છે ને માતા મોકલ્યા કરે છે.

બધાં દિવસ સુધી ઘેર આવ્યો નહિ જોટલે જોના પિતાજી પૂછે છે કે વીરેન્દ્ર કેમ દેખાતો નથી? ત્યારે કહે છે જો સંગીત શીખવાના કલાસ કરે છે. તો કહે, સંગીત ભલે શીખે પણ ઘેર નહિ આવવાનું? જોને તમે ઘેર બોલાવી લેજો. હવે માતા પણ ખુબ મૂંઝાઈ છે. કારણ કે હવે તો બીલકુલ ઘેર આવતો નથી. જોના મિત્રોને માતા કહે છે ભાઈ! વીરેન્દ્રને બોલાવી લાવોને! ત્યારે મિત્રો કહે છે બા! અમે શું કરીએ? જોને બધું કહીએ છીએ પણ જો આવતો જ નથી. છેવટે નોકરને બોલાવવા મોકલે છે. તો પણ કહી દે છે કે હું હવે ઘેર આવવાનો નથી. તમારે પૈસા મોકલવા હોય તો મોકલજો. નહિતર હું મારો રસ્તો કાઢી લઉં. પુત્રનો જવાબ સાંભળીને માતા ખુલ્લો છડી. આ શું? કેવો વિનયવંત દીકરો ને આ શું બન્યું? “ઘોરની મા કેડીમાં મોં નાંખીને રહે.” જોવી શેઠાણીની સ્થિતિ થઈ હવે શેઠ પણ પૂછ્યા કરે છે કે વીરેન્દ્ર આવ્યો કે નહિ? શેઠાણી શું જવાબ આપે? છેવટે સાચું કહી દીધું કે છોકરો વેશ્યાના મોહમાં ફસાઈ ગયો છે.

શેઠે કહ્યું હતું તો તમને પહેલેથી કહેતો હતો. નમે હાથે કરીને છેકરો જોઇ બેઠાં. દીકરો જોયો એટલું જ નહિ પણ સારા સંસ્કારો, ધર્મની ભાવના બધું જ બધું ને આ સુશીલ પુત્રવધુનું શું ? પુત્રની પરલોકમાં કઈ દયા થશે ? નમે માતા થઇને આવું જ શિક્ષણ આપ્યું ને ? ગેરે ખૂબ કહ્યું પણ હવે ગેકાણી શું જોયે ? શેકાણી ચોધાર આંસુએ રહવા લાગી. ગેરે ધર્મિક ને શાળા દનાં. છેવટે ગેકાણીને ખૂબ સમજાવીને શાંત કર્યા કે એમાં કેાઇનો દોષ નથી. આપણા કર્મનો દોષ છે. હવે શાંતિ શખો પોતે પણ શાંતિ શખે છે કે કેના મા બાપ અને કેના દીકરા ! એક દિવસ તો બધું છોડીને જવાનું છે. એમ સમાધિ ભાવમાં રહે છે. છેવટે પૈસા ખૂટી ગયા. શેક ખૂટ્યુની પથારીમાં પડ્યા છે. એટલે ચિઠ્ઠી લખીને ચોકલી કે એટા ! માટે અનિચ સમય છે. તું જલ્દી આવજે. મરતાં મરતાં તારું સુખ એકવાર જોઇ લઉં. ત્યારે દીકરાએ ચિઠ્ઠી લખીને ચોકલી. બાપુલ ! તમે મરતા હો તો ભલે મરો પણ તમારી મૂલી હોમ તેટલી અઢી ચોકલી દેજો. (હસાહસ) દીકરાનો જવાબ સાંજળીને માતા-પિતાને દુઃખ થયું. છતાં પિતાલુ તો ધાર્મિક દષ્ટિવાળા હતા એટલે કહે છે કે ભગવાન ! એને તમે સદ્ગુણિ આપજો. આટલું કહીને પરલોક સીધાવી ગયા. માતા યુગ ઝુરવા લાગી. છાતી ને માથા ફટવા લાગી. કારણ કે એક તો પતિ ગયો ને પુત્ર પણ હાથે કરીને શુભાન્ધો. એ હાથ બળતરામાં ફૂરી ફૂરીને માણુ કાઢ્યા.

માતા-પિતા આવ્યા ગયા. હવે પત્ની પાસે પૈસા મંગાવવા લાગ્યો. કન્યા ખૂબ સુશીલ હતી. તેણે પોતાનું બધું ચોકલ્યું. છેવટે ચેર જુવાર કે બાજરી ન રહી ત્યારે એની પત્નીએ લખી દીધું કે ક્યાગીનાથ ! હવે ઘરમાં ખાવા ચેર બાજરી પણ નથી. માટે આપને જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરજો. આ ચિઠ્ઠી વેશ્યાના હાથમાં આવી વાંચી તો ખબર પડી કે હવે વખારમાં માલ ખલાસ થઇ ગયો છે. તેથી હવે મારે એની જરૂર નથી. એને રાત્રે ફાડ પાડીને સલાહી દીધા. નથામાં ચક્રવૂર બન્ધો એટલે ઘરની બહાર કચરા પેટી આગળ ફેંકાવી દીધા. સવાર પડતાં શુદ્ધિમાં આવ્યો. અરે ! હું અહીં ક્યાંથી ? હાડીને વેશ્યાને ઘેર આવ્યો તો દ્વાર ખંધ કરી દીધા છે. બારણું ખખડાવે છે ત્યારે ફાસી કહે છે આવ્યો બ. હવે તારું કામ નથી. ત્યારે મોહમેલો વીરેન્દ્ર કહે છે તું શું સમજે ? બાઈને બેલાવ. બાઈ અંદરથી કહે છે ફાસી ! એને ધકકેા મારીને કાઢી મૂકે. હવે એનું કામ નથી. આ શબ્દો સાંજળીને હૈયામાં કારમો થા લાગ્યો. અહો ! આ સંસાર આવો ! જેના મોહમાં પાગલ બની મા-બાપને છેડ્યા, ખારી પત્નીને છોડી અને મૂલી સાક્ર કરી તે મને ધક્કો મારે છે ! યુગ દુઃખ સાથે લથકતા પગે ઘેર આવ્યો. પત્ની સુશીલ હતી તો વાધા ન આવ્યો. પ્રેમથી પતિને બેલાવ્યો. તેને પત્નીની માફી માગી અને ચારી પત્નીના સંગે પુનઃ જીવનનું પરિવર્તન થયું બધુજો ! આ સંસાર કેવો છે ! માટે કહું છું કે સંસારની માયા છેડવા જેવી

છે. તમે સંસાર ન છોડી શકો તો ખેર, તમારા સંતાનેને સંસારની અસારતા સમજાવી સંયમ માગે વાળજો. વધુ ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- નારદજીની હિત શિખામણુ :- નારદજી કહે છે તમારે પાંચ શાધજોની પત્ની એક ડ્રીપદી છે. તે માટે મને ચિંતા થઇ છે. તેથી તમોને એક અમૃતની વાત કહેવા આજ્ઞો છું. તે તમે ધ્યાન પૂર્વક સાંળજો.

નારી કાળે કોઈ મૂઠં બનજા, કલહ મૂલ હૈ નારી,
પરમ વેરકા કારણુ જનમે, શાસ્ત્ર કહે હરખાર હો....ઓત....

હે ઠીકરાજો ! આ શાસ્ત્રોમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે સ્ત્રી કલ્યાણનું મૂળ છે. સ્ત્રીમાં મૂઠં બનેલા પુરુષો શું નથી કરતા ? ભુજો, હલ અને વિહલને એકા મહારાજના શરણે જઈ પડ્યું. કૌશ્ઠીક અને એકા રાજા વચ્ચે યુગખાર લડાઇ થઇ. તેમાં મૂળ કારણુ તો સ્ત્રી છે ને ? કુટુંબનો સંહાર કરનાર પણ ક્યારેક સ્ત્રી હોય છે. તેના ઉપર હું તમોને એક કથા કહું છું તે સાંભળો.

ભરતકેતના ભૂષણરૂપ રત્નપુર નામનું નગર હતું. તે નગરીમાં શ્રીવેણુ નામે પરાક્રમી અને ન્યાયી રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તે રાજાને અભિનંદા અને શિખિનંદા નામની બે રાણી હતી. તેમાં અભિનંદાને ઇન્દુવેણુ અને વિદુવેણુ નામે બે પુત્રી થયા. તે બે પુત્રી અંદ્ર અને સુયં સમાન ચોક્કસ હતા. માતા પિતાએ તેમને જૂન લાડકોડથી ઉછેર્યા અને ભણાવ્યાં. અને અસ્ત્ર-શસ્ત્ર વિદ્યાઓ તથા ધનુર્વિદ્યા શીખવાડી. આ બંને કુમારો સુવાન થતાં કોઈ મોટા રાજાની કુમારીઓ સાથે બંનેના લગ્ન કર્યાં. આ બંને કુમારો સુખ ભોગવવા લાગ્યા.

આ નગરમાં અનંતસેના નામની વેશ્યા રહેતી હતી. તે સુવાન અને જૂન રૂપવાંતી હતી. તે એક વખત રાજ્યમાં આવી. તેના લટકા ચટકા એઈ આ ઇન્દુવેણુ અને વિદુવેણુ બંને કુમારો તેનામાં આસક્ત બન્યા. એક કાચણીમાં આસક્ત બનેલા બે હાથીઓ પરસ્પર લડે છે, તેવી રીતે એક વેશ્યામાં સુખ બનેલા બંને શાધજો પરસ્પર લડવા લાગ્યા. આ વાત રાજાના બહુવામાં આવી જોટલે બંને શાધજોને પાસે બેઠાવીને જૂન સમજાવ્યા કે હે પુત્રો ! આ દુનિયામાં વેશ્યાનો સંગ કરવા એવો નથી. તે અપ્રમ છે. તમે બંનેએ વેશ્યાના કારણે લડી મારા ઉન્નવળ કુળમાં કલંક લગાડ્યું છે. વેશ્યા તો સ્વાધર્મની સગી છે. તેનો સંગ તમારા એવા કુલીન કુમારોને ચોક્કસ છે ખરો ? આ રીતે જૂન સમજાવીને વેશ્યાને બેર જવાની મનોઇ કરી પણ કુમારો માન્યા નહિ. રાજા રાણીને જૂન આઘાત લાગ્યો. તેથી રાજા અને બંને રાણીઓએ એર ખાઈને પ્રાણનો ત્યાગ કર્યો. અને બંને શાધજો પણ એક સ્ત્રીને ખાતર એક બીજા સાથે લડીને મૃત્યુ પામ્યા. આ રીતે એક સ્ત્રીની ખાતર આખા કુટુંબનો નાશ થયો.

હે પાંડવો! એ તો જો લાઈ હતાં ને તમે પાંચ છો. તો તમારા ઘરમાં આવું ન થાય તે માટે હું તમને ચેતવણી આપવા આવ્યો છું. હવે તમે લોકો એ નક્કી કરો કે આપણે દ્રૌપદી એકના મહેલમાં કોય ત્યારે ખીબાએ ત્યાં જહું નહિ. કદાચ ભૂલથી કંઈ બધ તો જનારે બાર વર્ષ સુધી પ્રત્યક્ષિત તરીકે વળવાય રહેવું. કૃષ્ણજીએ પણ નારદજીની વાતને ટેકો આપ્યો. અને પાંડવોએ નારદજીની આજ્ઞા શિરોમાન્ય કરી તેમની પ્રતિજ્ઞા કરી કે હે ઋષીશ્રવ! આપની વાત યથાર્થ છે. આપે અમને ચેતવણી આપવા માટે અહીં પધારીને અમારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. અમે આપની આજ્ઞા મનાએ ફરીહું. આમ કહી પાંડવો નારદજીના ચરણમાં પડ્યા. નારદજી પાંડવોને પ્રતિજ્ઞા કરાવી આશીર્વાદ આપીને વિદાય થયા ને કૃષ્ણજી પણ પાંડવોની રજા લઈને દ્વારકા ગયા. હવે આગળ શું જાણશે તેના જાણ અવસરે કહેવાયો.

૮૮૮૮

આખ્યાન નં-૧૩

આખજી સુદ ૧ ને શનીવાર

તા. ૧૬-૭-૭૭

અનંત કશ્ચાના સાગર વીતરાણ પ્રજ્ઞના સુખકમળમાંથી ઝરેલી શાશ્વતી વાણી તેજું નામ સિદ્ધાંત. વીતરાણ વાણીનાં અમૃત પૂંટકા પીવા માટે જંબુસ્વામી ઉત્સુક બન્યા. તેથી વિનયપૂર્વક સુધર્માસ્વામીને પૂછ્યું કે હે ભગવંત! અનંતક સૂત્રના ત્રીજા વર્ણના આકેશ અભયનમાં ભગવંતે કયા ભાવો વજુંબ્યા છે? એમની જિજ્ઞાસા જોઈને સુધર્માસ્વામીએ તેમને આધ્યાત્મિક રસના પૂંટકા પાયા.

હ કુમ્ભરેને નેમનાથ પ્રજ્ઞની વાણી સાંભળીને જલ્દી મોક્ષમાં જવાની જિજ્ઞાસા બળી એટલે અંધાર ત્યાગીને સંયમી બન્યા. હ એ અજુબારોનાં રૂપ એક સરખાં છે. એક જ માતાના ઉદરમાં આળોટેલા છે, અને તેઓ જંમરમાં પણ સરખાં કોય તેવા દેખાતા હતાં. હવે તેમના દેહનો વજુ કવે કવે તે સાત્તાકાર ભગવંતે જતાવે છે. "નીલુપલ તલલ ગુલીય ચયસી હસુમણગાસા" તેમના શરીરની કાંતિ નીલકમળ, લેસના શીંગડાને આંતરિક ભાગ અથવા ગળીના રંગ જેવી અને આગસીનાં ફુલ જેવી હતી. "સિરિવલ્લંકિય વલ્લા, હસુમલ્લલ મલ્લાયા તલકૂવર સમાખા." જેમહું વજુસ્થલ (હાલી) શીવત્વ નામના ચિહ્નની વિશેષ અંકિત હતું. ફુલના જેવા કોમળ અને ફુંડળની જેમ ગોળ ઘુમળા વળેલાં જેમના વાળ બહુ સુંદર દેખાતાં હતાં. તેમહું સૌંદર્ય જોડું ખીલેહું હતું કે તેઓ સાક્ષાત્ નળકુબેર-પ્રવલ્લ હેવ સમાન દેખાતાં હતાં. અગસીનાં પુંચે તેજસ્વી કોય છે તેમ આ હ એ અજુબારો તેજસ્વી દેખાતાં હતાં.

ખંધુઓ ! ઘણી વાર જોવું અને છે કે માણસનો વધુ સારો હોય પણ રૂપ અને નમસ્વાશ ન હોય. કંઈક રૂપાળા હોય પણ નમસ્વાશ ન હોય, કઠાચ રૂપ, વધુ, નમસ્વાશ ખંધુ હોય પણ સ્વભાવમાં વિષમતા હોય. સૌમ્યતા, સરળતા આદિ શુભો ના હોય. બ્યારે સુનિઓમાં તો રૂપ, વધુ અને શુષ્કનો ત્રિવેણી સંગમ હતો. રૂપ હોય પણ જો શુષ્ક ન હોય તો જો જીવનની કોઈ શોભા નથી. આ છ અણુગારેમાં ખંધી સમાનતા હતી. આ ખંધુ પૂર્વના પુણ્ય હોય તો મળે છે. આજે નજરે જોઈએ છીએ કે પુણ્યવાન શ્રીમંતને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થાય તો કેટલો મોટો ઉત્સવ ઉજવે છે. જોને સોનાના હિંદોળે ઘુલાવે છે ને મખમલની ગોઢીમાં પોશાક છે, અને કંઈક પુણ્યહીન ગરીબને ઘેર જન્મે છે તો તેને સૂવાડવા માટે ફાટી તૂટી ગોઢીના પણ સાંસા હોય છે. કારણ કે જીવ પોતાના કર્મોના સુખ દુઃખ ભોગવે છે ને ચતુર્ગતિ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

શુભાશુભ કર્મનાં બળે જીવ ચારે ગતિમાં ભમે છે, તેમાં તિથિય ગતિમાં પાંચ સ્થાવરમાં વનસ્પતિઠાકાચનાં જ્ઞાનીએ બે વિભાગમાં બતાવ્યા છે. પ્રત્યેક અને સાધારણ. આ બંનેમાં પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં જોકેક શરીરે જોકેક જીવ હોય છે અને સાધારણ વનસ્પતિ જોટલે નિર્ગોહકાય. નિર્ગોહ જોટલે જેની ગોઢમાંથી જીવ બહાર નીકળી શકે નહિ. નિર્ગોહમાં જોકે શરીરમાં અનંતા જીવો હોય છે.

ખંધુઓ ! તમે વહેપારમાં ભાગીદારી કરો છો, ઘરમાં ભાગીદારી કરો છો પણ શરીરમાં ભાગીદારી કરો છો ? ના, પણ બ્યારે જીવ નિર્ગોહમાં હતો ત્યાં શરીરમાં પણ ભાગીદારી કરી આવ્યો છે. જોકે શરીરમાં અનંતા જીવો રહ્યા ત્યાં શરીરમાં ભાગીદારી કરી કે નહિ ? અહીં તમને ભાગીદાર સાથે ન ફાવે તો છૂટા થઈ જાવ છો પણ કર્મ આગળ છૂટી શકાતું નથી. જ્ઞાતાજ્ઞ સૂત્રમાં સુંદર ન્યાય આપ્યો છે. (અહીં પૂ. મહા-સતીજીએ ધનાવાહ શેઠ અને વિજય ચોરડા દર્શાવે બહુ સુંદર રીતે સમજાવ્યું હતું. અને છેલ્લે તારવણી કરતાં કહ્યું કે જેમ શેઠે વિજય ચોરડાને ખાવાનું ઇચ્છાથી નહોતા આપતા પણ તેના સહારાની જરૂર હતી માટે આપતા હતા, તેમ આ શરીરને ખોરાક આપવામાં સમજો. તે રીતે ઘણી છણાવટથી સમજાવ્યું હતું.)

શેઠને જેમ જલ્દી જેલમાંથી મુક્ત થવું હતું તેમ તમને થાય છે કે હું પણ દેહના સંગથી જલ્દી મુક્ત થાઉં ! બે મુક્ત થવાનું મન થતું હોય તો વિચાર કરો કે આ માનવભવમાં બે સાધના થશે તે બીજી કયાંય નહિ થાય. પુણ્યોદયથી બે સુખ મળ્યું છે તેમાં રાગવા જેવું નથી. આ સુલાબના ફૂલ જેવા સુંદર અને સુકોમળ શરીરને દેખીને હરખાવ છો તે પણ જોકે દિવસ ફૂલની માફક કરમાઈ જશે, સંસારરૂપી ખળીઆમાં જેટલાં ફૂલ ખીલ્યા છે તે બધા જોકે દિવસ કરમાઈ જવાના છે. તમે કઠાચ મોહવશ જોમ માનતા હો કે બધા ભલે જાય પણ હું તો અમરપટો લઈને આવ્યો છું.

મારે મરવાનું નથી. તો જો તમારી માન્યતા મિક્યા છે. કારણ કે આયુષ્ય આકાશમાં ઉડનારા પક્ષીની હાયાની માફક અસ્થિર છે. જેમ આકાશમાં ઉડતા પક્ષીની હાયા માં જ ઉપર ચાલતાં મનુષ્ય ઉપર ક્ષણભર પડે છે ને પાછી વિદીન થઈ જાય છે તે રીતે પક્ષીની હાયાની માફક મનુષ્યનું આયુષ્ય ક્યારે વિદીન થઈ જશે તે ખબર પડતી નથી.

આપું બાણવાં ને સમજવાં છતાં જીવની ગોહનિંદ્રા દૃઢતી નથી. તેથી આ નમ્બર પઢાશેને મારા મારા કરીને તેની પાછળ મરી રહ્યો છું. આ નાની ક્ષણિક જિંદગીમાં આત્મસાધના કરવાને બદલે કર્મકાંડ બંધન કરી રહ્યાં છે, પણ યાદ રાખજો કે કર્મો વિદ્યર્થમાં આવશે ત્યારે કેવા ફાળો વેઠવા પડશે ! આ કર્મો માત્ર આ જીવમાં જ નહિ પણ પરજીવમાં પણ જીવને હેરાન પરેશાન કરનારા છે. માટે જ્ઞાની પુરૂષો વારંવાર ચેતવણી આપે છે કે કે જાન્ય જીવો ! આ ગોહ નિંદ્રામાંથી શુભ કર્મો કરીને માનવજીવનને સફળ બનાવો. આ ક્ષણિક પઢાશેની માયામાં કસાઈને અમૂલ્ય માનવજીવનને બરબાદ ન કરો. તીર્થંકર પ્રભુએ બતાવેલા માર્ગે ચાલો તો આ સંસાર સાગર તરી શકશો.

જીવ સમજે તો જ્ઞાન ગતિ એ જ્ઞાન પ્રકારની એક છે. દેવગતિ એ કુદૃષ્ટ કલાસ એક છે. ત્યાં સુખ ભોગવવાનું છે છતાં અવિરતિના બંધન સદાસત્ કરે છે. સમક્રિતી દેવને એ બંધન ખટકે છે. મનુષ્ય ગતિની એક સેકંડ કલાસ છે. કારણ કે જાહી દેવ એવાં સુખો નથી. તેનાથી ઉતરતું સુખ છે પણ અવિરતિના બંધન તોયે વિરતિના ઘરમાં જાવી જીવ સદાને માટે ચતુર્ગતિની એકમાંથી પ્રકટ બની શકે છે. આ માનવજાતની એક સેકંડ કલાસ હોવા છતાં આ અપેક્ષા એ ઉત્તમ છે. તિયમ ગતિની એક ચર્ડ કલાસ છે. કારણ કે ત્યાં એકલી પરાધીનતા છે, અને નરક ગતિની એક તો ચર્ડકલાસ ચર્ડ છે કારણ કે ત્યાં તો કષ્ટમાનસું સુખ નથી. હથ પ્રકારની જ્ઞાનંતો વેદના ત્યાં રહેલી છે.

જાંધુઓ ! મનુષ્ય એવ મહાન પુણ્યોદયે મળ્યો છે. તેજલ છે પણ મુક્તિમંદેલનાં પાયાનાં ચક્ષુતર બહીંથી મધં શકે છે. જાગવાન જનવાની આ પવિત્રભૂમિ છે. તેથી તેની વિશેષતા જાતાવી છે. માટે માનવભવને સમકિતી કેવો જાંખે છે. તે વિચાર કરે છે કે માનવ કેવો જાગ્યશાળી છે કે તપ-ત્યાગ વિગેરે સાધનાઓ કરી તેણે કંઈકાણુ કરે છે પણ તમને જોમ થાય છે કે હું કેવો જાગ્યવાન છું કે જે કેવને નથી મળ્યું તે મને મળ્યું છે.

“હું કેવો લાગ્યશાળી, લગવાનની ભૂમિને આ લવમાં મેં નિહાળી.”

અત્યારે આત્મકથ્યાણ કરવાનો કેવો સુંદર યોગ છે ! જોકે તો મહુખ્ય ભવ, વીતરાગનું વિશદ શાસન અને સદ્ગુણો વીતરાગ વાણીના વૈરાગ્યભર્યા વેણ સુષુપ્તે છે કે કે દેવાનુભવો ! તમે જાઓ. આ જન્મ-મરણની બેલમાંથી સુષુપ્ત થવાનો સુખવસર છે. અત્યારે સાધના નહિ કરો તો ક્યારે કરશો ? મહા મહેનતે મળેલા મહુખ્યભવને મંદા લોભવિષયમાં વેલકી નંખાવ ? માટે સમજીને ત્યાગ કરો. આત્મસાધના કરવા માટે પશુપંથ પર્વનાં દિવસો નજીક જાવી રહ્યા છે. જેને માસખમણ તપની ઉચ્ચ સાધના આદરવી કોય તેને માટે માસખમણના ધરનો પવિત્ર દિવસ આવે છે. જેને કર્મની લેખકો તોડવાની લગની લાગી છે તેમણે તપશ્ચર્યાની મંગલ શરૂઆત કરી દીધી છે. જન્મ-મરણનાં ફેરા બટકાવવા અને કર્મોને ખપાવવા તપશ્ચર્યા કરવા તૈયાર થાઓ. તપ ના કરી શકતા હો તો બ્રહ્મચર્ય તત અંગીકાર કરો, પશુ કંઈકે તો જરૂર કરો.

હ અણુમારેને જન્મ-મરણનો ત્રાસ લાગ્યો, ભવનો ખટકારો થયો અને સંસારની સંપત્તિ માલીના ઢેકા જેવી તુચ્છ લાગી તો સંયમ લીધો. જે સંસાર છોડે છે તેને ધન, સંપત્તિ તણખલા તુલ્ય લાગે છે. અરે, વૈશ્વનિક દેવોની ઋષિ પશુ તુચ્છ પૂજની ચપટી જેવી લાગે છે. તમને ચાય છે કે હું શા માટે મોહી ગયો છું ? સંસારમાં લગ્નનાં મોજશોખના આદિ વણાં અવસર મને પ્રાપ્ત થયા પશુ ત્યાગી અને સંયમી બનવાનો અપૂર્વ અવસર હવે મને સંપડ્યો નથી. કે ભગવંત ! સર્વ સમર્પિતું મજબૂત તીક્ષ્ણ બંધન તોડીને હું મહાનપ્રદ્યોના પંથે ક્યારે વિચરીશ ! બંધુઓ ! લોખંડનું મજબૂત બંધન તોડવું સ્કેલ છે પણ સંસારનાં સ્નેહનું સુવાણું બંધન તોડવું સુરકેલ છે. જમરો લાકડાના મજબૂત પાટકાને લોડીને તેમાં મળાઈ મોળ કાણું પાડી શકે છે પણ કમળની કેમળ પાંખડીને લોડી શકતો નથી. કારણકે કમળ પ્રત્યે તેને સ્નેહ છે. તે જ રીતે હરેક સંસારો જીવોને માટે રાગ-સ્નેહનું બંધન તોડવું કઠીન છે. છતાં જો આત્મા જાગે તો જોકે પળમાં તોડી નાંખે છે.

હ અણુમારો સંસારના બંધન તોડી ત્યાગના પંથે આલી નીકળ્યા છે તેજો દેખાવમાં જોટલા સુંદર લાગતાં હતાં કે સાક્ષાત્ નળકુન્નર દેવતા જોઈ લો. આ અણુમારોજો સંયમ લઈને કેવો તપ કર્યો છે તેના લાવ અવસર.

ચરિત્ર :- નારદજી અને કૃષ્ણજીના ગયા બાહ પાંડુરાજાની છત્રછાયા નીચે પાંચ પાંડવો, કુંતામાતા અને દ્રોપદી જ્ઞાનદર્શી રહેલા લાગ્યા. પાંડવો નારદજીને આપેલી પ્રતિજ્ઞાનું ધરાબર પાલન કરે છે. આ રીતે રહેવાથી જોકળીબના પ્રેમમાં વૃદ્ધિ થઈ. પાંચે પાંડવોના શરીર અલગ હતાં પણ આત્મા બધે જોકે હોય તેવા

તેમના ગ્રેમ હતાં. દ્રીપદી પણ પાંચે પાંડવો પ્રત્યે સમાનભાવ રાખતી હતી. અનુક્રમે પાંચ પાંડવોથી તેને પાંચ પુત્રો થયા. તે પુત્રો લોકપાલ સમાન સુંદર હતા. તેમનાં નામ જુહા જુહા હતાં પણ પાંચાલીના પુત્રો હોવાથી પાંચાલ નામથી તેઓ જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયા. પાંડવો સુખપૂર્વક પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરી રહ્યા છે. એક વખત પ્રતિજ્ઞા લઈ દેવી સ્હેલી છે, પણ તેનું યથાર્થ રીતે પાલન કરવું કઠીન છે. પાંડવો નારદજી પાસે લીધેલી પ્રતિજ્ઞાનું જરાબર પાલન કરે છે. જે પ્રતિજ્ઞા લઈને તેનું પાલન કરતા નથી તે ધિક્કારને પાત્ર છે.

“ગોવાળોના પોકાર સુણી ગાયોની બહારે ગયેલા અર્જુન:” એક વખત એવો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો કે રાત્રિના પાછલા પ્રહરે હસ્તિનાપુરની બહાર ગાયો ભરવા ગયેલી. તે ગાયોને ચોરો ચોરી કરીને લઈ ગયા. ગોવાળોએ ચોરો સામે ખૂબ આમનો કર્યો ત્યારે તે ચોરોએ બાણ મારીને ગોવાળોને ઘાયલ કર્યાં. એટલે ગોવાળો રહતાં કઠણતાં અર્જુનના મહેલે ગયા ને બચાવો....બચાવો...અમારું રક્ષણ કરો એમ ભેરભેરથી પોકાર કરવા લાગ્યા. આ વખતે અર્જુનજી ભરનિંદમાં હતાં પણ ગોવાળોની કારખી બીચો એવી હતી કે બાણે કાનમાં ઠેકાં ખીલા મારે છે. આથી અર્જુન ભરનિંદમાંથી દુઃખ સહિત બચ્યાં. તેમની ઉંઘ ઉઠી ગઈ. તરત તે ગોવાળોની પાસે આવીને પૂછે છે શા માટે રડો છો? તમને શું દુઃખ છે? ત્યારે ગોવાળોએ કહ્યું—મહારાજા! અમારી ગાયો ચોર લોકો ચોરી ગયા છે. જ્યાં સુધી એ ચોરો નહિ પકડાય અને અમારી ગાયો પાછી નહિ મળે ત્યાં સુધી અમે જાન પાણી દેવાનાં નથી. આ સાંભળીને અર્જુન કીધથી પ્રમથમી ઉઠ્યા. અહો! પાંડુરાજના રાજ્યમાં ગાયોની ચોરી કરનાર કેણુ ચોર આવ્યા? ગોવાળોને ધેય આપીને કહ્યું તમે ચિંતા ન કરો. હું ગમે તેમ કરીને તમારી ગાયો લાવી આપીશ અને ચોરોને પકડી લાવીશ. આ સાંભળી ગોવાળો ખુશ થયા. હવે ચોરોને પકડવા જશ્હી જવું એઈએ. નહિતર ચોરો ગાયોને કસાઈખાને વેચી કે તો ગોહત્યાનું પાપ લાગે, પણ ધનુષ્યબાણ દ્રીપદીના મહેલે છે, અને દ્રીપદીના મહેલે પોતે જઈ શકે તેમ નથી. શું કરવું? ધર્મસંકટ આવ્યું. રસિકભાઈ! શું કરવું? ગાયોને કસાઈવાડે જવા દેવી? ‘ના.’ અર્જુને વિચાર કર્યો કે જો અત્યારે નહિ બઈ તો મારો ક્ષત્રિય ધર્મ લાગે છે.

ધનુષ્ય બાણુ લેનેકે તાઈ, દ્રીપદીકે ભરમાં,

મારા સુધિઘરકા શા ઉસ દિન, તો લી આયા ધામકો....ઓતા,

આ સમયે દ્રીપદીના મહેલે સુધિઘર હતા. અર્જુનથી જવાબ નહિ છતાં સવાર પડતાં અર્જુન દ્રીપદીના મહેલે ગયા. તેમણે આંખ ઉઘી કરીને એશું નથી કે દ્રીપદી ક્યાં છે ને સુધિઘર શું કરે છે? જો દ્રીપદીના મહેલે ગયાં ને ધનુષ્યબાણ લઈને

“હું કેવો ભાગ્યશાળી, ભગવાનની ભૂમિને આ ભવમાં મેં નિહાળી.”

અત્યારે આત્મકલ્યાણ કરવાનો કેવો સુંદર યોગ છે ! જોકે તો મનુષ્ય ભવ, વીતરાગ્યું વિરાટ શાસન અને સદ્ગુણો વીતરાગ વાણીના વૈરાગ્યભર્યા વેણ સુષુપ્ત છે કે કે દેવાનુગ્રિયો ! તમે જાઓ. આ જન્મ-મરણની બેલમાંથી સુદૃઢ થવાનો સુખવચ્ચર છે. અત્યારે સાધના નહિ કરે તો ક્યારે કરશે ? મહા મહેનતે મળેલા મનુષ્યભવને મંદા ભોજવિષયમાં વેહી નંખાય ? માટે સમજીને ત્યાગ કરો. આત્મસાધના કરવા માટે પશુપંથ પર્વનાં દિવસો નજીક આવી રહ્યા છે. જેને માસખમણ તપની ઉપ સાધના આદરવી હોય તેને માટે માસખમણના ધરનો પવિત્ર દિવસ આવે છે. જેને કર્મની ભેખડો તોડવાની ભગની લાગી છે તેમણે તપશ્ચર્યાની મંભલ શરૂઆત કરી હોય છે. જન્મ-મરણનાં દેશ અટકાવવા અને કર્મોને ખપાવવા તપશ્ચર્યા કરવા તૈયાર થાઓ. તપ ના કરી શકતા હો તો બ્રહ્મચર્ય તત અંગીકાર કરો, પણ કંઈક તો જરૂર કરો.

છ અણુમારેને જન્મ-મરણનો ત્રાસ લાગ્યો, ભવનો ખટકારો થયો અને સંસારની સંપત્તિ માટીના ઢેફા જેવી તુચ્છ લાગી તો સંયમ લીધો. જે સંસાર છોડે છે તેને ધન, સંપત્તિ તથાજલા તુલ્ય લાગે છે. અરે, વૈશ્વનિક દેવોની ઋષિ પણ તુચ્છ પૂજની ચપટી જેવી લાગે છે. તમને થાય છે કે હું શા માટે મોહી ગયો છું ? સંસારમાં ભગ્નનાં મોજશોખના આદિ ઘણાં અવચર મને પ્રાપ્ત થયા પણ ત્યાગી અને સંયમી બનવાનો અપૂર્વ અવચર હલ્લુ મને સાંપડ્યો નથી. કે ભગવંત ! સર્વ સંબંધો મજબૂત તીક્ષ્ણ બંધન તોડીને હું મહાનપ્રરૂપોના પંથે ક્યારે વિચરીશ ! બંધુઓ ! લોખંડું મજબૂત બંધન તોડવું સહેલ છે પણ સંસારનાં સ્નેહલું સંવાળું બંધન તોડવું સુરકેલ છે. જમરો લાકડાના મજબૂત પાટકને લેદીને તેમાં મલાઈ મોળ કાણું પાડી શકે છે પણ કમળની કેમળ પાંખડીને લેદી શકેતો નથી. કારણકે કમળ પ્રત્યે તેને સ્નેહ છે. તે જ રીતે હરેક સંસારો જીવોને માટે રાગ-સ્નેહલું બંધન તોડવું કઠીન છે. છતાં જો આત્મા જાગે તો જોકે પળમાં તોડી નાંખે છે.

છ અણુમારો સંસારના બંધન તોડી ત્યાગના પંથે ચાલી નીકળ્યા છે તેઓ દેખાવમાં જોટલા સુંદર લાગતાં હતાં કે સાક્ષાત્ નળકુન્નર દેવતા જોઈ લો. આ અણુમારોએ સંયમ લઈને કેવો તપ કર્યો છે તેના બાવ અવચરે.

અરિત્ર :- નારહલ અને કૃષ્ણજીના બધા જાહ પાંડુરાજની છત્રછાયા નીચે પાંચ પાંડવો, કુંતામાતા અને દ્રોપદી આનંદથી રહેવા લાગ્યા. પાંડવો નારહલજો આપેલી પ્રતિજ્ઞાનુ બરાબર પાલન કરે છે. આ રીતે રહેવાથી જોકળીબના પ્રેમમાં વૃદ્ધિ થઈ. પાંચે પાંડવોના શરીર અલગ હતાં પણ આત્મા બધે જોકે હોય તેવા

તેમના પ્રેમ હતાં. દ્રૌપદી પણ પાંચે પાંડવો પ્રત્યે સમાનભાવ રાખતી હતી. અનુક્રમે પાંચ પાંડવોથી તેને પાંચ પુત્રો થયા. તે પુત્રો ઘોઠપાલ સમાન સુંદર હતા. તેમનાં નામ જુહા જુહા હતાં પણ પાંચાલીના પુત્રો હોવાથી પાંચાલ નામથી તેઓ જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયા. પાંડવો સુખપૂર્વક પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરી રહ્યા છે. એક વખત પ્રતિજ્ઞા લઈ દેવી રહેલી છે, પણ તેનું યથાર્થ રીતે પાલન કરવું કઠીન છે. પાંડવો નારદજી પાંચે લીધેલી પ્રતિજ્ઞાનું જરાજર પાલન કરે છે. જે પ્રતિજ્ઞા લઈને તેનું પાલન કરતા નથી તે પિત્તારને પાત્ર છે.

“ગોવાળોના પોકાર સુણી ગાયોની બહારે ગયેલા અર્જુન:” એક વખત એવો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો કે રાત્રિના પાછલા પ્રહરે હસ્તિનાપુરની બહાર ગાયો ભરવા ગયેલી. તે ગાયોને ચોરા ચોરી કરીને લઈ ગયા. ગોવાળોએ ચોરા સામે ખૂબ આમનો કર્યો ત્યારે તે ચોરાએ બાણ મારીને ગોવાળોને ઘાયલ કર્યાં. એટલે ગોવાળો રહતાં કઠણતાં અર્જુનના મહેલે ગયા ને બચાવો....બચાવો...અમારું રક્ષણ કરે એમ ભરભરથી પોકાર કરવા લાગ્યા. આ વખતે અર્જુનજી ભરનિંદમાં હતાં પણ ગોવાળોની કારગીરી ચીસો બોલી હતી કે બધે કાનમાં ફેઈ ખીલા મારે છે. આથી અર્જુન ભરનિંદમાંથી ડુઝ સહિત બચ્યાં. તેમની ઉંઘ ભરી ગઈ. તરત તે ગોવાળોની પાસે આવીને પૂછે છે શા માટે રોકે છે? તમને શું ડુઝ છે? ત્યારે ગોવાળોએ કહ્યું—મહારાજ! અમારી ગાયો ચોર લોકો ચોરી ગયા છે. બધાં સુધી એ ચોરા નહિ પકડાય અને અમારી ગાયો પાછી નહિ મળે ત્યાં સુધી અમે અન્ન પાણી લેવાનાં નથી. આ સાંભળીને અર્જુન કીધથી ધમધમી ઉઠ્યા. અહો! પાંડુરાજાના રાજ્યમાં ગાયોની ચોરી કરનાર કોણ ચોર આવ્યા? ગોવાળોને ધેવં આપીને કહ્યું તમે ચિંતા ન કરો. હું ગમે તેમ કરીને તમારી ગાયો લાવી આપીશ અને ચોરાને પકડી લાવીશ. આ સાંભળી ગોવાળો સુથ થયા. હવે ચોરાને પકડવા જલ્દી જવું જોઈએ. નહિતર ચોરા ગાયોને કચાઈખાને વેચી દે તો બૌદ્ધતાનું પાપ લાગે, પણ ધનુષ્યબાણ દ્રૌપદીના મહેલે છે, અને દ્રૌપદીના મહેલે પોતે જઈ ચકે તેમ નથી. શું કરવું? ધર્મચંદ્ર આવ્યું. રસિકભાઈ! શું કરવું? ગાયોને કચાઈવાડે બચા દેવી? ‘ના.’ અર્જુને વિચાર કર્યો કે એ અત્યાદે નહિ બઈ તો મારો ક્ષત્રિય ધર્મ લાગે છે.

ધનુષ્ય બાણ લેનેકે તાર્ધ, દ્રૌપદીકે ઘરમાંય,

વારા સુધિહિરકા થા ઉસ દિન, તો લી આયા ધામહો....ઓત્તા,

આ સમયે દ્રૌપદીના મહેલે સુધિહિર હતા. અર્જુનથી જવાબ નહિ છતાં સવાર પહોંતાં અર્જુન દ્રૌપદીના મહેલે ગયા. તેમણે આંખ ઉંચી કરીને જોયું નથી કે દ્રૌપદી ક્યાં છે ને સુધિહિર શું કરે છે? એ દ્રૌપદીના મહેલે ગયાં ને ધનુષ્યબાણ લઈને

રવાના થયા. દ્રીપદીને કે કુચિભિરને ખબર નથી કે અહ્યુ'નલ આવીને ગયાં. મહાન પુરુષોનો દષ્ટિ કેવી નિર્મળ હોય છે ! લીધેલી પ્રતિજ્ઞાનો તે કદી ભંગ કરતાં નથી પણ ન છૂટકે અનિશ્ચયો જવું પડ્યું એટલે ગયાં. ત્યાંથી ધનુષ્યભાણુ લઈને ગાયોની રક્ષા કરવા ખૂબ જહંપથી અહ્યુ'નલ પહોંચી ગયાં. તેમણે ચોરોનો પીછો પકડ્યો અને ચોરોને પકડી પાડ્યા ને કહ્યું કે ઉભા રહો. આ ગાયો આપી દો. નહિ આપો તો લડાઈ કરીશ. ચોરો સીધી રીતે ન માન્યાં. એટલે ધનુષ્યભાણુ અહાવીને તેમણે ચોરોને હરાવ્યાં, ચોરો પકડાઈ ગયાં, અને તેમને આણું ફરીને નહિ કરવાનું નક્કી કરીને છોડી મૂક્યા, અને ગાયો ગોવાળોને સોંપી દીધી. એટલે ગોવાળીયાઓ ખુશ ખુશ થઈ ગયા ને અહ્યુ'નનો જયજયકાર ગોલાવ્યો, અને તેમને ખૂબ ઉપકાર માનવા લાગ્યા. ગોવાળો તો ખુશ થયા પણ અહ્યુ'ને તો પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કર્યો. હવે પ્રતિજ્ઞાના ભંગના પ્રાયશ્ચિત માટે શું કરશે તેના ભાવ અવસર.

આખ્યાન નં. ૧૪

આવણુ સુદ ૨ ને ૨વીવાર

તા. ૧૭-૭-૭૭

સુર જંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અહિંસાના અવતારી, ચત્રના પૂજારી અને અનંત ઉપકારી એવા તારક ભગવંતે દ્વાદશાંબી સૂત્રની પ્રદર્શણ કરી. એક સંસ્કૃત મ્હોકમાં કહ્યું છે કે.

“અનેક સંશયોક્ષેષિ પરોક્ષાર્થસ્ય વર્ણકમ્ ।

સર્વસ્ય કોત્તરં શાક્ષં, વસ્ય નાસ્ત્યન્વયસ્ય જઃ ॥”

શાસ્ત્ર અનેક સંશયોનો નાશ કરનાર છે. છુપાયેલા ગુહ અર્થને બતાવનાર છે. શાસ્ત્ર જગતમાં રહેલાં ભુવોનાં નેત્ર સમાન છે. જેની પાસે શાસ્ત્રરૂપી નેત્ર નથી તે અંધ સમાન છે. અંતગઠ સૂત્રમાં નેમનાથ ભગવાન ૧૮૦૦૦ શિષ્યો સહિત દ્વારિકા નગરીમાં પધાર્યા છે. તેમાંથી અત્યારે સુખ્ય છ અણુગારોની વાત આલે છે. તે છ અણુગારો શું કરે છે ?

“તત્ત્વેણં છ અણગારા જં ચેથ વિવલં મુખે પ્રવિષ્ઠા આગારાઓ અણગારિયં પન્થરયા તં ચેથ વિવલં અરહં અરિક્કનેમિ વન્ધવિ નમસસિ, વવિષ્ઠા નમસિષ્ઠા પર્ણં વવાસી ।”
છ અણુગારોએ જે દિવસે દીક્ષા લીધી તે જ દિવસે અરિકંત અરિક્કનેમિ ભગવાનને તિકથુત્તોનો પાઠ લાઘી વંદન નમસ્કાર કર્યા. યુનિઓ મહાન ઋષિ છોડીને આગ્યા છે છતાં તેમનામાં વિનય કેટલો જાણે છે કે ભગવંત પાસે કોઈ પણ કાચ માટે આજ

હોવા બાદ તો પહેલાં ભગવાનને તિલ્લુતોને પાક બાણી વિનયપૂર્વક વંદન કરતા હતાં, આજે સાધુપણમાં કહે કે સંસારીપણમાં કહે. દરેકને વિનયની ખાસ જરૂર છે. વિનય એ ધર્મનું મૂળ છે. મનુષ્યમાં એ વિનય હોય તો તેનું જીવન સુખી બને છે. શુદ્ધ ભાવથી વંદન કરવામાં પણ કેવો મહાન લાભ છે ! વંદનપણ મને જીવે કિં જણાય ? વંદન કરવાથી જીવને શું લાભ થાય છે ? ત્યારે ભગવંતે કહ્યું છે 'ગૌતમ !' "વન્દનપણં જીવે નીયામોદ્ય કમ્મં જલેદ, સલ્લાગોયં કમ્મં નિચન્વદ, સોદ્ધમં ચ નં થપહિદિયં આણાફલં નિચ્ચતેદ વાહિણમાવં ચ નં જણયદ" વંદન કરવાથી નીચગોત્ર 'કર્મ'ના જોડાં થયેલાં હલિકેા નબૂ થાય છે અને ઉચ્ચગોત્ર કર્મ બાંધે છે વંદન કરવાથી આપું શુભ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમજ સૌભાગ્યને પ્રાપ્ત કરે છે. આજ્ઞાનું સફળ સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરે છે અને કાશિવચલાવ જોટલે કે વિશ્વવલ્લભતાને પ્રાપ્ત કરે છે.

બંધુજો ! આ ઉપરથી તમને સમજાઈ ગયું હશે કે વંદન કરનાર વિનય સંપન્ન વ્યક્તિ આ સંસારમાં બધાનો પૂજનીક બની જોક દિવસ નરમાંથી નારાયણ બની જાય છે. આટલા માટે જ્ઞાની પુરૂષો ભવ્ય જીવેને ઉપકેશ આપતાં વારંવાર કહે છે કે હે જીવો ! જીવનમાં બને તેટલો વિનય ફેળવો, અભિમાન છોડી નમતાં શીજો. જેટલાં નમ્ર બનશો તેટલો તમારો આત્મા પાપકર્મના ભારથી હળવો બની ઉચ્ચ આવશે. વંદન નમસ્કાર કરવા, આદર સત્કાર કરવો, મીઠી વાણી બોલવી આ બધાં વિનયશુભ્રતાં અંગ છે. સંસારમાં પણ નમ્રતા અને વિનયની ખાસ જરૂર છે. વિનય વિનાનો માનવી સંસારમાં રહીને પણ સુખી થતો નથી. જેટલા નમ્ર બનશો તેટલો સારી વ્યક્તિજો ઉપર તમારો પ્રભાવ પડશે. પોતાનામાં રહેલાં વિનયશુભ્રથી યોટી યોટી વ્યક્તિજોને પ્રભાવિત કરીને કહીનમાં કહીન કાર્ય પણ ચરણતાથી કરી શકાય છે. કારણ કે વિનય-શુભ્ર ફેળવવાથી આપણાં ઉપર દરેક પ્રસન્ન થાય છે, ને તે આપણાં બની જાય છે. વિનયશુભ્રથી કેણ કેણ પ્રસન્ન થાય છે તે સંભજો.

જો તમે રાજા મહારાજને નમસ્કાર કરશો તો તે તમારા ઉપર પ્રસન્ન થઈને હાથી, ઘોડા, ગામ અથવા સોડું રૂપે તમને બક્ષીસમાં આપીને તમારી આબરૂ વધારશે. રાજાની તમારા ઉપર રહેમ દષ્ટિ થશે તો બધા લોકોની પણ તમારા ઉપર રહેમ દષ્ટિ વધશે. જો કોઈ માણસ શેઠને ત્યાં સુનિમ તરીકે નોકરી કરતો હોય અને જો તે રાજા શેઠને નમસ્કાર કરશે તો શેઠ તેના ઉપર પ્રસન્ન થઈને કંઈને કંઈ વસ્તુ ઈનામમાં આપશે અને વધુ પ્રુથ થાય તો તેના પગાર પણ વધારી આપશે. આવી રીતે જો કોઈ પુત્ર, પુત્રીજો વિનયથી પોતાના માતાપિતાને પ્રસન્ન કરે તો ચેતે છુપાવીને રાખેલી શુભ્ર મિલકત પણ બતાવી દેશે. કોઈ મી પોતાના પતિની બરાબર બક્ષિત કરે, પતિવ્રતા ધર્મનું બરાબર પાલન કરે તો તેના પતિ તેની બક્ષિતથી પ્રુથ થાય છે ને તેની

ઈચ્છા પ્રમાણે હાથીના વહાવી આપે છે, અને ભારેમૂલી ચાલીઓ પણ હાવી આપે છે. તેવી રીતે કેઈ ભક્ત ઉપર દેવ પ્રસન્ન થાય તો તેની ઈચ્છા સુખજન વરદાન આપીને તેને ન્યાય કરી દે છે. કેઈ વિદ્યાભિલાષી વિદ્યાર્થી પોતાના વિનયશુષ્ક દ્વારા પોતાના શિક્ષકને પ્રસન્ન કરે છે તો તેને શિક્ષક પ્રેમથી ભણાવે છે. બાર મહિનાનો કેસ' છ મહિનામાં પૂરા કરાવે છે ને પરીક્ષામાં સારા નંબરે પાસ કરાવે છે.

જંધુઓ ! આ જમી તે તમારા સંસારના હાલની વાત થઈ પણ સાધુપણમાં જે શિષ્ય પોતાના શુદ્ધનો વિનય કરે છે, શુદ્ધની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલે છે તેના ઉપર શુદ્ધ પ્રસન્ન થાય છે, ને પોતાના શરણમાં આવેલા અધમ જીવોના પણ ઉદ્ધાર કરે છે ને પાપીને પણ પુનીત બનાવે છે, અને આ સંસાર સાગરથી તારે છે. જોટલે કે જન્મ-મરણના દુઃખથી મુક્ત બનવાનો સ્વર્ગ અને સ્ત્રીષા ઉપાય બતાવે છે. જાનુ'નમાળી જે રાજ સાત જીવની વાત કરનારો પાપીમાં પાપી જીવ સુદર્શન શેઠની સાથે ભગવાનના શરણે ગયો. ભગવાનને વંદન નમસ્કાર કરી તેમની આજ્ઞામાં સમર્પણ થઈ ગયો તો ભગવાને તેને સંસાર સાગરથી તરવાનો માર્ગ બતાવ્યો, અને તે છ મહિનામાં પોતાનાં કર્મોને ઝકસુર કરીને આત્મસાધના સાધી ગયા. હરેક કાર્યમાં વિનયની જરૂર છે. હથેલીથીક સૂત્રમાં ભગવંતે વિનયદું મહત્ત્વ બતાવતાં કહ્યું છે કે

વનં વન્મરસ વિનયો, સૂત્રં પરમો સૈ મુખજો ।

લેખ કિર્તિ સુયં સિન્ધવં નીલેષં જામિનચ્છદ ॥ અ. ૬ ઉ. ૨ આશા ૨

ધર્મદું મૂળ વિનય છે. અને ધર્મના અંતિમ રસ શોધ છે. વિનયથી ક્રીતિ તેમજ સંપૂર્ણ મુતને જલ્દી મેળવી લે છે. જેમ વૃક્ષના મૂળથી મહ વગેરે અનુકરે ઉત્પન્ન થાય છે તેમ વિનયથી મુત વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય છે. મૂળ વગર ઝાઝા જોડ કાષ્ઠ પણ ટકી શકતું નથી એ રીતે વિનય વગર ધર્મ ટકી શકતો નથી. તેથી ધર્મદું મૂળ વિનય કહ્યું છે.

આ છ અણુનારો મૂળ વિનયવંત હતાં. નેમનાથ ભગવાનની જે આજ્ઞા તે જ અમારો ન્યાય અને જો જ અમારો પ્રાણ જોડું સમજીને લીધા લીધી હતી. આવા સંતાનો જે માતાની કુંજે જન્મ્યા તે માતાને પણ પ્રેમ છે. આમળની નારીઓ પણ દેવી પવિત્ર હતી કે જેમની કુંજે આવા ઉત્તમ પુત્રરત્નો પાકતાં હતાં. આજે તો માતા પિતામાંથી સત્ત્વ ગુણ ને સંતાનો પણ સત્ત્વ વિનાના થઈ ગયા. આજના જીવનમાંથી શ્રમ ગયો ને વાસના વધી છે. આમળના માણસો શ્રમીજીવન જીવતાં હતાં. માણસ જેટલો શ્રમ વધુ કરે તેટલા વિકાર અને વાસના ઘટતાં હતાં. આજીં જોડ પ્રસંગ યાદ આવે છે.

વાચસ્પતિ મિશ્ર નામના જોકે પંડિત થઈ ગયા. આ પંડિતને નવા નવા ગ્રંથો લખવા, તેના ઉપર ટીકા લખવી તેનો ખૂબ શોખ હતો. બાલપણથી તે આવા લેખન-કાર્યમાં રસ ધરાવતાં હતાં. તેમણે શંકરભાષ્ય ઉપર બામતી નામની મહાન કુંદર ટીકા લખી છે. આ પંડિત યુવાન થયો ત્યારે તેના માતા-પિતા કહે છે બેટા ! હવે તું લગ્ન કરવાને યોગ્ય થયો છે. માટે અમારે તને પરણાવવો છે. ત્યારે વાચસ્પતિ કહે છે કે માતા-પિતા ! મને મારા ગ્રંથ લખવાના કાર્યમાં ખૂબ આનંદ આવે છે. સાથે બ્રહ્મચર્યનું પાલન ચાલુ છે. માટે મારે લગ્ન કરવા નથી. મેં જે આ મહાગ્રંથની ટીકા લખવાનું કાર્ય શરૂ કર્યું છે તે પૂરું કરવા દો. પછી લગ્નની વાત. અત્યારે હું જે લગ્ન કરીશ તો મારું આરંભેલું કાર્ય અધૂરું રહી જશે, પણ માતા પિતાને પુત્રને પરણાવવાના કોઈ હતા. પુત્ર ખૂબ વિનયવાન હતો. માતા-પિતાની આજ્ઞાથી સારા ઘરની સુશીલ કન્યા સાથે તેનાં લગ્ન કર્યાં. વાચસ્પતિની પત્નીનું નામ બામતી હતું. પંડિતજી પરણીને આવ્યા કે તરત પોતાની ટીકા લખવાના કાર્યમાં ભેડાઈ ગયા, પણ જોમ વિચાર ન કર્યો કે આ મારી પત્ની બિચારી જોકલી શું કરશે ? થોડીવાર તો જોની સાથે વાતચીત કરું, પછી લખવાનું કામ કરીશ.

કેનાનુમિત્રો ! વિચાર કરો, આ યુવાનને ગ્રંથ લખવાનો કેટલો ઉત્સાહ હતો ! કેટલી લગ્નની હતો ! ને કેવી પૂન હતો કે પોતાની પત્નીનું સુખ પણ ભરાબર જોશું નથી, આવી લગ્નની ને ઉત્સાહ જો મોક્ષમાં જવા માટે જાગે તો કામ થઈ જાય. લખવાની પૂનમાં જોને સંસારની વાસનાનું સ્મરણ પણ થતું નથી. પતિને પૂન હતી તેવી પત્નીને ન હતી. જોના અંતરમાં તો વાસના ભરેલી હતી. છતાં આર્થ સંસ્કૃતિ પામેલી બાળા હતી. આગળની આર્થ દેસની સીજો પોતાના પતિની જે ઈચ્છા તે જ મારી ઈચ્છા. પતિની આજ્ઞા તે જ મારા પ્રાણ, અને જોમની અનુકૂળતા તે જ મારી અનુકૂળતા સમજવી હતી. આવી રીતે જો અત્યારે સીજો પતિની આજ્ઞા અને ઈચ્છાને આધીન રહે, સાસુ વહુને આધીન રહે, પુત્ર પિતાને, નોકર શેઠને અને શિષ્ય શુરને આધીન રહે તો સર્વત્ર શાંતિનું સામાન્ય સ્થપાય. પણ આજે આવી આધીનતા અને અપેક્ષાનો તો કોણ જાણે દેશનિકાલ થઈ ગયો છે.

આર્થનારીતું ગૌરવભાનું જીવન :- આ બામતી વાચસ્પતિ મિશ્રની જેમ વાસનાને જીતી ચકી ન હતી. છતાં જોકે આર્થદેસનો નારી તો જરૂર હતી. જોટલે તેણે જોઈ લીધું કે મારા પતિને માત્ર સાસુ સર્વનનો શોખ છે. મારી સાથે વાતચીત કરવાનો જોમને ટાઈમ નથી. જોટલે પતિની અનુકૂળતા પ્રમાણે આલવાનું તેણે નક્કી કર્યું. તે સમયમાં અત્યારની જેમ ટ્યુબલાઇટો ન હતી. કોઠિયામાં તેલ પૂરીને લીવા

પેટાવતા હતા. ભામતી હરદોજ પતિ પાસે સમયસર પાણી અને દૂધને ગ્લાસ મૂકી આવે. દીવામાં તેલ ચૂટે ત્યારે તેલ પૂરી આવતી. તે સિવાય કંઈ બાલતી નહિ કે પતિના કામમાં વિક્ષેપ પાડતી નહિ. આમ કરતાં ત્રીસ વર્ષ વીતી ગયા પણ વાચસ્પતિએ ભામતી સાથે દષ્ટિ કરી નથી. ત્રીસ વર્ષ આ મહાઅંધની ટીકણું આરંભેલું કામ સમાપ્ત થયું. જોટલે વાચસ્પતિ હાથ-કરીને બેઠાં અને હવે આ ટીકણું નામ શું આપવું તે ચાંતવિને વિચાર કરતાં હતાં. તે વખતે ભામતી દીવામાં તેલ પૂરવા માટે આવી. તેને જોઈને પૂછે છે કે બાઈ ! તું કેણુ છે ? આ સાંભળી ભામતીને આશ્ચર્ય થયું કે પતિદેવની અંધ લખવાની કેવી લગની છે ! એ કામમાં હું કેણુ છું તે પણ તેમને ખબર નથી. તેણે કહ્યું હું આપની ઠાસી છું. ત્યારે પંડિત પૂછે છે શું તને મારા પિતાજીએ રાખી છે કે માતાજીએ ? તને માસિક પગાર શું આપે છે ?

પત્નીની ઉચ્ચ ભાવના જોતાં પતિનું પીગળેલું કૃદ્ધ્ય :—ભામતીએ કહ્યું સ્વામીનાથ ! હું પગાર લઈને કામ કરવાવાળી ઠાસી નથી પણ તન, મન અને ધન આપના ચરણમાં સમર્પણ કરી ચૂકેલી અને મારા પિતાજી મને આપની સાથે પરણાવેલી આપની ઠાસી છું. કેવો સુંદર અને ચાંતિથી જવાબ આપ્યો ! જતારની સ્ત્રી શું જવાબ આપે ? એ તો જોમ જ કહી દે કે મારી સાથે હરવા દરવા આવવાનો કે વાતચીત કરવાનો એ તમને ટાઈમ ન હોતો તો પરશ્યા શા માટે ? (હસાહસ) આ સ્ત્રી આવી ન હતી. પત્નીનો જવાબ સાંભળીને તેના મનમાં થયું કે શું હું પરશ્યો છું ? વિચાર કરતાં ચાક આંચું કે આજથી ત્રીસ વર્ષ પહેલાં માતા-પિતાના જતન આશ્રયથી મેં લગ્ન કર્યા હતાં. જેની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. બહેન ! એ પત્ની સાથે પરશ્યા પછી જોકે કલાકે પણ બેઠો નથી. જેની સાથે વાતચીત પણ કરી નથી, સાબ માંડાની ખબર પણ પૂછી નથી. એણે મારી સાથે કેક સુખની ઇચ્છાથી લગ્ન કર્યું છે તેવી આ પત્ની મારી ઇચ્છાને આધીન બની ત્રીસ ત્રીસ વર્ષ સુધી પ્રણયમાં પાળી મારી સેવા કરી રહી છે. કદી પણ તેણે મારી પાસે કંઈ જાતની માંગણી કરી નથી. તો ધન્ય કેણુ ? હું કે જો ? જોણે મારા કામમાં બધો સહકાર આપ્યો છે. ભામતી ! ખરેખર તું ધન્યવાદને પાત્ર છે. તારા જેવી નારી મળવી સુરકેલ છે. ત્યારે ભામતી પતિના ચરણમાં પડીને કહે છે નાથ ! એવું ન બોલો. મેં તો મારી દરજ્જા અઠા કરી છે. પતિના કામમાં સહકાર આપવો તે પતિવ્રતા બાઈનારીની દરજ્જા છે. મેં કંઈ વિશેષ નથી કર્યું. ત્યારે વાચસ્પતિ મિથે કહ્યું કે તારી સેવા ભક્તિથી હું પૂજા પ્રસન્ન થયો છું. તારા સહકારના જણમાંથી સુકટ થવા માટે હું આ અંધની ટીકણું નામ “ભામતી” રાખું છું. આ આચરિયની નારીજો કેવી પ

હતી ! અને તેના પતિ પણ તેની કદર કરનારો હોતો. આવા પવિત્ર નરનારીઓથી આ ભારત દેશનું ગૌરવ હતું. વાચસ્પતિમિશ્રે પોતે રચેલા ગ્રંથની ટીકાનું નામ “ભામતી” રાખ્યું, અને પત્નીના નામને અમર બનાવ્યું.

બંધુઓ ! બ્યારે ભારતમાં આવા નરરત્નો અને નારીરત્નો હશે ત્યારે તેની શાન કેવી હશે ! હયાં જો સમય ને ક્યાં આવશે ! ભૌતિકવાદની ભેરી વગાડતો સમય ! અને વિદ્યાસી વાતાવરણ ! જો જમાનામાં ભોગવિધય ન હતા એમ નહિ, હતાં પણ બહુ મર્યાદિત હતું. સતી સીતાજીનું અપહરણ કરનાર રાવણને જો રીતે આપણે જોળખીએ છીએ. એના અવશુભો ભણીએ છીએ પણ એના જીવનમાં રહેલાં મહાન સત્વશાળી શુભોને જાણતાં નથી. એના જીવનનું એક સત્વ અવશ્ય જાણવા જેવું છે.

“લક્ષ્મીમાંથી પાછા વળતાં રાવણને થયેલા કેવળી ભગવંતના દર્શન :”

જોકે વખત રાવણ યુધ્ધ કરવા ગયો હતો. ઇન્દ્ર નામના રાજ સાથે મોટું યુધ્ધ કરી તેમાં વિજય મેળવીને રાવણ લોક તરફ જઈ રહ્યો હતો. ત્યારે માર્ગમાં એને અનંતવીર્ય નામના કેવળી ભગવંતના દર્શન થયા. કેવળી ભગવંત મોટી પર્વતમાં ધર્મદેશના આપતાં હતાં. તે કેવળી ભગવંત પાસે જઈને રાવણે વંદન નમસ્કાર કર્યા ને દેશના સંભળવા ઊઠો. આ રીતે માર્ગમાં ભગવંતના દર્શન થવાથી રાવણને અલૌકિક આનંદ થયો. અહો ! કેવો ભાગ્યવાન હું કે હું દ્રૌપદી લક્ષ્મીમાં વિજય લંકા વગાડીને આવ્યો છું પણ આ ભગવંત તો ધર્મશત્રુને હરાવી મોક્ષ મંજિલ સર કરવાનો માર્ગ બતાવે છે. ધન્ય છે તેમને ! રાવણની ધર્મ પ્રત્યેની શ્રદ્ધા જોઈ ન હતી. વીતરાગ શાસન એની રજેરજે વહાણું હતું. ભગવંત પ્રત્યે તેના દિલમાં અનંદદ ભક્તિભાવ હતો. અને સતોને માટે તે પ્રાણ દેનારો હતો. તેણે અનંતવીર્ય પ્રભુની ધર્મદેશના સંભળી. દેશના પૂર્ણ થયા પછી પ્રભુને વંદન કરીને પૂછ્યું. પ્રભુ ! બ્યાં સુધી મારું શરીર સાડું છે ત્યાં સુધી તો મને કંઈ વાંધો આવવાનો નથી. હું આપ જેવા ભગવંતોના દર્શન કરીશ, દેશના સંભળીશ ને જનશે તેટલી ભક્તિ કરીશ, અને સુંદર જીવન જીવી શકીશ. પણ હું આપને એક પ્રશ્ન પૂછું ? ત્યારે ભગવંત તો સર્વજ્ઞ હતા. ઘટઘટ અને મનમનની વાતને જાણનારાં હતાં. જોટલે રાવણ શું પૂછવા ઇચ્છે છે તે જાણતાં હતા. છતાં રાવણની જિજ્ઞાસા જોઈને ભગવંતે કહ્યું—જુરીથી પૂછો.

“ રાવણને જીવનની છેલ્લી પળ જાણવાની જિજ્ઞાસા ” ભગવાનની આજ્ઞા મળતાં રાવણે કહ્યું. ભગવંત ! મારો અંતિમ સમય કેવો આવશે ? ક્યાં કારણે મારું મૃત્યુ થશે ? જો મારું મરણ અનિષ્ટ રીતે થાય તો મારું માનવજીવન અફળ જાય. તેમજ અંતિમ સમયની ચિંતની શુભાશુભ સ્થિતિ ઉપર પરલોકની સુદ્ગતિનો આધાર છે. જોટલે જો મારું મરણ બગડે તો પરલોક પણ બગડે. માટે

મધુ ! આપ તો સર્વજ્ઞ છો. બધું બાબતી કેળી રહ્યાં છો. તો મને મારા પ્રશ્નનો જવાબ આપો.

“ રાવણુને લાગેલો આઘાત ” ત્રિકાળીનાથે રાવણુનાં પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતાં કહ્યું કે હે લંકાપતિ ! તમારું મરણ પરચીના કારણે થશે. આ સાંભળતાં માથે વીજળી પડી કોય તેવો તેના અંતરમાં ઠકાઠો થયો. બંધુઓ ! ભગવાન તો વીતરાણ છે. જોમને કોઈના પ્રત્યે રાગ કે દ્વેષ નથી, અને કોઈ સ્વાર્થ નથી કે આ મોટો લંકાપતિ રાવણ છે. હું જોને સાચું કહીશ તો દુઃખ થશે માટે ન કહું. સર્વજ્ઞ મધુ તો સત્યના પૂજારી હોય જોટલે કહી અસત્ય તો બોલે નહિ, ભગવંતે સત્ય વાત કહી. રાવણુના હિલમાં ભયંકર આઘાત લાગ્યો. તે જોકે નાના બાળકની જેમ રહવા લાગ્યો. ગૂઝગૂઝ કરે રહતાં રહતાં કહે છે અહો ભગવાન ! આપ તો સર્વજ્ઞ છો. આપનાં વચન ત્રણ કાળમાં ખોટા ન પડે. શું આ રાવણુના કપાળે પરચીતું કાણું કલંક ચોંટશે ? હું આ શું સાંભળી રહ્યો છું ? કોઈ મને બાળો દેશે તો સાંભળી હાથ, માતું અપમાન કરશે તો સહી હાથ. પણ આ ભવિષ્યવાણી મારાથી સાંભળી જતી નથી. શું, આ લંકાપતિ રાવણુ પરચી સાથે દ્રષ્ટિ કરી કુળને કલંકિત બનાવશે ? આવો અધમ બનશે ? મધુ ! હું કહી પરચી સાથે દ્રષ્ટિ નહિ કરું. જોવો પ્રસંગ આવશે ત્યારે હું સબજ રહીશ. સાથે આપ સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શી છો. આપણું વચન કહી મિથ્યા કોય નહિ. તેમાં મને પૂરા વિશ્વાસ છે. તો હવે હું પાણી પહેલાં પાળ બાંધી હઉં. કદાચ પરચી સાથે કુદ્રષ્ટિ થઈ બચ પણ મારા ભાગ્ય સારા કોય તો હું જોમાંથી બચી જઈ. તે માટે મને જોવી પ્રતિજ્ઞા આપો કે “ પરચી અને મનથી ન છાંટે તો મારે તેના ઉપર બળાત્કાર કરવો નહિ. ભગવંત ! આ પ્રતિજ્ઞાનું મારા માથુના ઘોળે પણ હું બરાબર પાલન કરીશ. જો આ પ્રતિજ્ઞાનું પાલન થશે તો મને કલંક નહિ લાગે ને ભાવિ કુપરશે. ”

રાવણુની વિનંતીનો સ્વીકાર કરી કેવળી ભગવંતે તેને પ્રતિજ્ઞા આપી. તેથી રાવણુને શાંતિ થઈ કે હવે હું આ કલંકગ્રાંથી બચીશ. આવી પ્રસન્નતાનો અનુભવ કરતો રાવણુ ત્યાંથી ઉઠ્યો થયો ને ભગવંતને વંદન નમસ્કાર કરીને ત્યાંથી વિદાય થયો. જો પ્રતિજ્ઞાનું બરાબર પાલન કરવા લાગ્યો. જો રાવણુ આવી પ્રતિજ્ઞા લીધી ન હોત તો ચીતાલ ઉપર પણ બળાત્કાર કરત, અને મહાસતી ચીતાલના જીવનનો અકાળે અંત આવી જત. ભલે, રાવણુ ચીતાલ પાસે જ્યોત્સ્નાટિકમાં દુરદાજ જતો હતો. સમભવતો હતો, ધમકી આપતો હતો, પણ કહી બળાત્કાર નથી કર્યો. રાવણુની આ પ્રતિજ્ઞાએ ચીતાલને થીલ લંબમાંથી બચાવવામાં મોટો ભાગ ભજવ્યો છે તેમ કહી શકાય. તેમજ સતી ચીતાલના સતીત્વનો પ્રભાવ પણ તેમાં પ્રબળ કારણરૂપ હતો અને રાવણુની પ્રતિજ્ઞા નિમિત્તરૂપ બની.

બંધુઓ ! આજે જાણવાય ચાલી રહ્યો છે તેમાં જોકે જ કારણ છે કે માનવ આજે પોતાનું જ્ઞાન ભૂલ્યો છે. જરા વિચાર કરો. જો જીવન સુધારણું હોય તો બધી સામગ્રી અને સાધનો મળ્યા છે. તે સાધનોનો સફળયોગ કરીને જીવના ફેરા ટાળવા પ્રયત્ન કરો. મહાનપુરુષો કહે છે કે જે ચેતન ! તને કદી વિચાર આવે છે કે જનંતકાળથી જાણતીમાં રમણું છું તો હવે આ રમણવાપણું અટકાવું ! તે માટે કદી પુરુષાર્થ કર્યો છે ? કલ્પ સુધી જીવના ફેરા ટળ્યા નથી તેનો કદી દિલમાં અફસોસ થાય છે ? તમને અફસોસ ક્યાં થાય છે ? તે કહું ? સાંભળો. પરદેશથી ફીકરો કે જમાઈ આવવાના સમાચાર આવ્યાં જોટલે તમે સમય ચતાં લેવા માટે જોરપોટ પર જ્યાં. પહેલે આંખું પણ તમે જેને લેવા જ્યાં હતાં તે ઉત્તરમાં નહિ તો તમારા દિલમાં શું થયે ? જો નહોતાં આવવાનાં તો ફેલ કરવો જોઈએ ને ! મારે જોરપોટ સુધીનો આંટો તો ન પડત. આથી પણ વધુ અફસોસ તમને ક્યાં થાય ? તે કહું ? જ્યાંથી વ્યાખ્યાનમાં આવ્યાં ને ખજાર પડી કે મહાસતીજી વ્યાખ્યાન પાંચવાના નથી. તો શું કહો ? કહે કહું કોત તો આંટો ન પડત. વિચારો, આંટો નથી પડ્યો પણ ફેરા સફળ થયો છે. ઉત્કૃષ્ટ જાવથી જેટલા પણ ધર્મ માળમાં જશે તેટલો જાલ છે. (જાવના ઉપર પૂ. મહાસતીજીએ જીવજીત અને પૂરુષોત્કૃષ્ટ પ્રજાત જૂળ વિસ્તારથી કહું કહું.)

આજે જોડીવલી સંઘને આંખણે ત્રિવેણી સંઘમ થયો છે. જોડીવલી સંઘ છે. મહાક સંઘ મોટા સમુદાયમાં શુદ્ધ જાવનાથી આવ્યો છે ને કાંદાવાડી સંઘના ઉપગ્રસ્ત શ્રી મણીભાઈ વીરાણી, ગીજીભાઈ, અનિલભાઈ, રસિકભાઈ, કિંમતભાઈ વિગેરે આવ્યા છે. ત્રિવેણી સંઘમાં આજે મહાક સંઘની આતુર્તા કરાવવા માટેની પ્રયત્ન હંમિયા છે. આ જાળતમાં મહાક સંઘને જોડણું છે માટે આપણો અધિકાર જાવસરે વિચારીશું.

“ જી શાંતિ. ”

જી

વ્યાખ્યાન નં. ૧૫

જાવણુ સુદં ક ને સોમવાર

તા. ૧૮-૭-૭૭

નિર્મોહી, નિર્વિકારી અને નિરુદ્ધાઈ જોવા જનંત કરણના સાગર વીરંકર જાવંતો જીવ જીવના કિંત માટે સામવાળી દ્વારા કહે છે કે જીવ જીવો ! જો તમારે નિર્મોહી અને નિર્વિકારી હયા પામવી હોય તો સંસારનો મોક છોડો. આત્મા નિર્મોહી હયા પામવાને જીવ છે છતાં સંસારની રંજતરંગી માયામાં મોક પામી તુષ્ટાના પૂરમાં તણાઈ રહ્યો છે. પણ જોને ખજાર નથી કે આ સંસાર હંદ્રજળ જેવો છે.

જેમ કેઈ માનવીએ ઈન્દ્રજાળ પામરી કોય જોમાં જેમ નજર દોભાઈ બચ છે તેમ અજ્ઞાની જીવ પણ સંસાર રૂપી ઈન્દ્રજાળમાં મોહ પામી તેમાં ફસાઈ બેસે છે, પણ તેને ખ્યાલ નથી કે આ ઈન્દ્રજાળ કેટલો સમય ટકવાની છે ? જોઈું પરિણામ અંતે શું આવશે ? પરિણામે શૂન્ય છે. આવું મહાન પુરૂષોનાં સુખેથી સાંભળીને બચવા છતાં જીવો સમજતા નથી. ત્યારે જ્ઞાનીપુરૂષો કહેવા કરીને જીવોને હંઠાળીને કહે છે કે મોહવેલા માનવો ! તમે બગો. તમે જેમ જેમ સંસારના રંગતરંગે રંગાતા જશો તેમ તેમ કથાળિયાની માફક જાળમાં વધુને વધુ ફસવાતા જશો. માટે જરા સમજી, વિચાર કરીને માથાના કાળા પહાને ચીરી બહાર ઠોકીડું કરો, અને પરમાર્થમાં મનને જોડી ભવની પરંપરાને તોડો. શાસ્ત્ર સિધ્ધાંતનું વાંચન ભવની પરંપરા તોડાવે છે.

અંતઃક સૂત્રનો અધિકાર ચાલે છે. તેમાં જેમને સંસાર ઈન્દ્રજાળ જેવો લાગ્યો તેવા છ છ અણુમારો મોહમાથાના મજબૂત બંધનો તોડીને સાધુ બન્યા. હીક્ષા લઈને તેમણે જોક જ ખેંચે છે કે બસ, જહી ઉત્કૃષ્ટ સાધના કરીએ જેથી આપણાં કર્મનાં બંધન જહી તૂટી જાય. આ સંતોની હીક્ષા સમજણપૂર્વકની હતી. જોટલે જે દિવસે છ અણુમારોએ હીક્ષા લીધી તે જ દિવસે પ્રભુને વંદન કરીને આજ્ઞા મળે છે. બઈકાલે છ અણુમારો કેવા વિનયવંત હતાં તે વાત કરી હતી. સાધક સંસાર છોડીને સંયમી બને ત્યારે જ સમજીને સંયમ હો છે કે હું બધે તેવો સત્તાપીય કોઈ, પણ સંયમ માર્ગમાં સત્તા નહિ ચાલે. ત્યાં તો કુરૂનો વિનય પહેલાં કરવો જોઈશે, અને શુરૂની આજ્ઞામાં સમાઈ જવું પડશે. આ જીવે જનંતીવાર વેશ બદલ્યા છે પણ પ્રકૃતિનું પરિવર્તન નથી કર્યું. જોના કારણે હજી સંસારમાં રખડે છે. આ વખતે તો જોવી સાધના કરી લઈ કે મારો જહી છૂટકારો માગ. માટે સાધુપણમાં જાજી ક્ષમા કેળવવી પડશે. કારણ કે સાધુના કશ ખર્ચો છે તેમાં સૌથી પહેલાં “જાતો” જોટલે ક્ષમાનો નંબર છે. અને હું “જાતો વ્તો નિરાતો” જ્ઞાન્ત, કાન્ત અને આરંભ સ્થિત જેવો અણુમાર બન્યો છું.

જે સહેન કરે છે તે સાધુ છે. ઉપસર્ગો અને પરિષ્કોની ઝડીએ વરસતી કોય ત્યાં જઈને હસતે સુખે જે ઉભો રહે જો જ સાધુ. આજળના સમયમાં સંતોને જેવા પરિષ્કો અને ઉપસર્ગો આવતા હતા તેવા અત્યારના કાળમાં નથી આવતા. અંધક સુનિના ૫૦૦ શિષ્યોને શાળીમાં પીટ્યાં છતાં મનમાં સ્વેદ પણ ક્રોધ ન કર્યો. અને સમતા રાખી. “નામિન્યેત મરણ, નામિન્યેત કીલિતમ્.” વીતરાળી સંતો મરવાનો અવસર આવે તો જીવવાની ઈચ્છા ન કરે અને શરીરમાં કોઈ રોગ આવે ને પીડા સહેન ન થાય ત્યારે હવે જહી મરણ આવે તો સાધુ જોવી પણ ઈચ્છા ન કરે. આ છ અણુમારો પણ આવા ક્ષમાવાન હતા. હીક્ષા લેતા

તેવાર થયા ત્યારથી જ તેમણે જીવો વિચાર કરી લીધો હતો કે સંયમ માર્ગમાં કર્મ સાથે ઝડપવા માટે અજબ ક્ષમા ધારણ કરવી પડશે. સંયમના ઘરમાં જતાં પહેલાં આત્મારૂપી ઘર ચોખ્ખું કરવું જોઈએ. ખેતરમાં અનાજ વાવતાં પહેલાં ખેતરને ખેડીને જમીન પોતી બનાવી દે છે. કાંટા, કાંકરા, પથ્થર બધું સાફ કરીને પછી અનાજ વાવે છે, તો જે છવનરૂપી ક્ષેત્રમાં ચારિત્રરૂપી બીજ વાવવું હોય તે ક્ષેત્રમાંથી કીધ, માન, માયા, લોભરૂપી કષાયોના કાંકરાને સાફ કર્યા વિના કેમ ચાલે ? ન ચાલે. તે માટે ક્ષમાવાન બનવું જોઈએ.

ભગવાનના સંતો પાંચ ઈન્દ્રિયોના હમનાર હોય. સાધુ ઘરઘરમાં ગીચરી બધ ત્યાં કુખ્યા, કંઠા, ગરમ, સ્પર્શિષ્ટ અનેક પ્રકારનો આહાર મળે પણ સાધુ પહેલાં ઘરે ગીચરી ગયા ત્યાં મનને ન ગયો તેવો આહાર મળ્યો, અને ગીચરી આવી ગયા પછી બીજા આવકો કરગરે કે ચકાસી લીધા ! મારે ઘેર આહાર પાણીનો જોગ છે પધારા. પણ સંત સારા આહાર પાણીમાં ગૃધ્ર ન બને. જેણે પોતાની ઈન્દ્રિયો ઉપર વિવેચ મેળવ્યો છે તેને સારો આહાર મળે તો આનંદ નહિ ને નરસો મળે તો ખેદ નહિ. સાધુ આહાર શા માટે કરે છે ? આચાર્ય સૂત્રમાં ભગવતે કહ્યું છે કે "જાયગુલે ક્ષયા લીરે, કારમયાર જાઘર." આત્મશુદ્ધિ વીરપુરૂષો સંયમ યાત્રાના નિર્વાહ માટે જરૂરિયાત પૂરતા આહાર પાણીથી પોતાનું છવન નિભાવે છે. જરૂરિયાતથી વધુ આહાર સંતો લેતા નથી. કારણ કે સાધુને રખાય નહિ અને પરકવાય નહિ. જોટલે ભગવાન કહે છે કે મારા સાધકો ! તમારે જરૂરિયાતથી અધિક આહાર પાણી લેવા નહિ. જોઈએ હોય તો તારી ઈન્દ્રિયોનું તું હમન કરજે પણ સારા આહાર પાણી રેળી વધારે લેવાનો ગૃધ્રિ ન બનીશ. જેમ સર્પ તેના હરમાં સીધો પેસી બધ તેમ સંતો મોઢામાં મૂકીને ઉતારી દે. ભગવાન કહે છે કે

તિત્તગંધ કઠુયં જ કલાયં, જલિહં જ મહુરં છવજં વા ।

एयं लब्धममृत एतत्, महु खयं ज सुंमिष्य संपर ॥ ૬૧. આ. ૫. ઉ. ૧ બાથા ૬૭

ગૃહસ્થોએ પોતાના નિર્વાહને માટે બનાવેલાં આહાર અગમ્યકૃત વિધિથી પ્રાપ્ત થયેલાં લીખા, કઠવા, કસાયેલા, ખાટા, ચીકા, ખારા જેવા પ્રાપ્ત થયેલા હોય તેવા સાકર તથા લીની સાફક માની પ્રીતિથી તે આહારને સંયમ નિર્વાહને અર્થે અનાસક્તપણે ભોજવે. આ રીતે પાંચ પાંચ ઈન્દ્રિયોનો જે જે વિષય છે તેમાં અનાસક્ત ભાવ રાખે છે તે પોતાની ઈન્દ્રિયોનું હમન કરી શકે છે.

જેમની વાત ચાલે છે તે અણુભાષાએ પાંચ ઈન્દ્રિયોનું હમન કહ્યું હતું. વળી તે સંતો "નિરારમો" હતા. જોટલે જોમણે આરંભ પરિશદનો ત્યાગ કર્યો હતો. આરંભ જોટલે છવોની કિંશા ગાય તે અને પરિશદ જોટલે ક્ષેત્ર, ધન, સોનું, રૂપું

ધાન્ય, નોકર-ચાકર, ઘર આદિ પરિબદ્ધ છે. એવા આરંભ પરિબદ્ધનો ત્યાગ કરીને આ સંતો અણુમાર બન્યાં હતાં.

ભગવાને એ પ્રકારનો ધર્મ બતાવ્યો છે. “આગાર્યનગારજ્ઞ” આગાર ધર્મ અને અણુમાર ધર્મ. આ બંનેમાં અણુમાર ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે. ભગવંત કહે છે કે સાધક ! જો તારાથી અણુમારધર્મનું પાલન ન કરી શકાય તો તું પહેલાં આગારધર્મ જોટલે ચૂકરધર્મનું પાલન કરવામાં બરાબર તૈયાર થઈ બ્રમ પછી આગેકૂચ કરી અણુમાર ધર્મ સ્વીકારજો. અણુમાર ધર્મ જોટલે શું ? સમજો છો ને ? અણુમાર કેને કહેવાય ? “ન વિચિતે અગાર-ચૂકર” વચ્ચે સ : અગાર : ” એમણે ઘરનો ત્યાગ કર્યો છે અને નવકોટીએ સર્વથા પાપના પચ્ચબાણ કર્યાં છે તે અણુમાર કહેવાય છે. આ છ સમા ભાઈઓ ઘરનો ત્યાગ કરી અણુમાર બન્યાં તે જ દિવસે ભગવાનને વંદણા કરીને પૂછે છે. વિનયવંત શિખો ક્યારે પણ સૂતાં સૂતાં કે ઊઠ્યાં ઊઠ્યાં ઝૂકેને વાત કરે નહિ. ઝૂકેને કંઈ પણ વાત કરવી હોય, પ્રશ્ન પૂછવો હોય તો ચોતાના કપાનેથી ઉઠીને ઝૂકી પાસે આવે ને વંદન કરે. પછી વિનયપૂર્વક પૂછે. બીજરી બ્રમ તો પણ વંદન કરીને બ્રમ. શિખ જોકામ બિત્તે ભણતો હોય તે સમયે ઝૂકે બ્રમ પાડે જોટલે તરત તરત ઝૂકેવ હાલીને આવે ને કહે ઝૂકેવ ! આજ્ઞા કરમાવો. પછી કંઈ કામ કહે કે ના કહે તો પણ બહાનિ ના પામે. વિનયવંત શિખના ઝૂકે બતાવતાં કહે છે કે

“આજ્ઞાનિદેસ કરે, શુકળસુવચાય કારણ.”

ઈગિયાગાર સંપન્ને, લે વિર્ણીય તિ શુક્લર ॥” ઉત્ત. અ. ૧ આશા ૨

ઝૂકે આજ્ઞાને ચિરોધાય કરનાર, ઝૂકેની પાસે બેસનાર, અને ઝૂકેના ઈન્નિત આકાર (ધિયારા) થી સમસ્ત બ્રમ ને તે પ્રમાણે કામ કરનાર શિખ વિનયવંત કહેવાય છે. વિનયવંત શિખો ઝૂકે આશિષ મેળવી કથાણ કરે છે. ઝૂકેની કૃપાના કિરણો મળે તો વધુ બોળવાની જરૂર પડતી નથી. અદ્ય મહેનતે વધુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. એમ કોઈ માણસને તિબેરીમાંથી રત્નો કાઢવા છે તો આવી પાસે હોય તો અદ્ય મહેનતે રત્નો કાઢી લે છે. અને આવી ન હોય તો તિબેરી તોડીને રત્નો કાઢતાં વધુ મહેનત કરવી પડે છે. તેમ ઝૂકેની કૃપા પ્રાપ્ત કરીને જે જ્ઞાન મળે છે તે આવીથી તિબેરી ખોલીને રત્નો કાઢવા બરાબર છે, અને અવિનીતપણે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું હોય તો તિબેરી તોડીને રત્ન કાઢનારને જે મહેનત મજૂરી કરવી પડે છે તેટલી મહેનત કરવી પડે છે.

છ અણુમારો વિનયવંત હતા. તેઓ નેમનાથ પ્રભુને વંદન કરીને પૂછે છે કે પ્રભુ ! આપને શાતા છે ? આ પ્રમાણે ભગવંતને સુખશાતા પૂછીને કહે છે “રજ્જાનો ધ મપ્તે ! મુક્તેદિ” અમ્મણુણ્યાયા સમાળા માવળીવાય છદ્ધ છદ્ધેનં ગણિતિતેય તવો કમ્પેથ અપ્પાણં મહિમાણા વિહરિતય !” કે ભગવંત ! જો આપની આજ્ઞા હોય તો

અમે બલભૂવ સુધી નિરંતર છકું છકું રૂપ તપશ્ચર્યા દ્વારા અમારા પોતાના આત્માને ભાવિત કરતાં વિચરવાની ધ્વજા રાખીએ છીએ. અંધુઓ ! વિચાર કરજો. આ છ અણુગણને તપ કરવો છે છતાં શુરની પાસે આજ્ઞા માંગતા પશુ કેટલી નમ્રતા બતાવે છે કે હે પ્રભુ ! આપની આજ્ઞા કોય તો. નેમનાથ ભગવાન તો સર્વજ્ઞ હતાં. તેઓ ત્રણે કાળની વાતો બાણતા હતાં. એટલે એમને વિચાર કરવાનો ન હતો. આજે છદ્મસ્ય શુર પાસે શિશ્ય બલભૂવ માટે છકું છકું પારણાં કરવાની આજ્ઞા માગે તો વિચાર કરવો પડે. હવે છ અણુગણને નેમનાથ ભગવાનની પાસે આજ્ઞા માંગી. એટલે ભગવતે તેમની ચેત્વતા એકને કહ્યું “અદ્વાસુદ્ધં દેવાણુપ્પિયા, મા પઙ્કિવંચ કરેદ્ધા । કે દેવાણુપ્રિયો ! તમારા બધા, પશુકમ અત્યુચાર તમને જેમ કુપ્ર થાય તેમ કરો. આવી ઉત્તમ તપ સાધનાના કાર્યમાં પ્રમાદ ન કરો. ભગવતે શિષ્યોને આજ્ઞા આપી. સતોને તપ સાથે વિચરવાનું પશુ કોય છે.

સંધર્મી સાધકો આવી ઘોર તપશ્ચર્યા કરે. તેમના પારણામાં આઠાર પાણી મળે ન મળે. મળે તેટલી કસોટી થાય પણ જે મત અંગીકાર કહ્યું કોય તેને પ્રાણ્વતે પણ ઓહતાં નથી. આ તો સાધુની વાત કરી પણ જો વખતના ગૃહસ્થ આવકોની પણ કેવી કપરી કસોટીઓ થઈ છે છતાં પોતાના ધર્મ ઓહ્યો નથી. જોવા એ આવકો દહધર્મી અને ત્રિવધર્મી હતાં. ત્રિવધર્મી અને દહધર્મીમાં ફેર છે. ત્રિવધર્મી આવકોને વીતરાજનો ધર્મ મળે, વીતરાજી સંતો મળે, ધર્મ પણ કરે. સંત સતીજીએને એકને હરખાઈ બાવ, ગાંઠાચેલા થઈ બાવ પણ ધર્મ કરતાં કસોટી આવે ત્યારે તે ધર્મમાં દહ રહી ચકતાં નથી. જો ત્રિવધર્મી છે, અને દહધર્મી આવકો કસોટીનો સમય આવે ત્યારે સ્થિર રહે છે. તે મત-નિમમ, ધર્મને અકમતાથી પાળે છે. પ્રાણ આપવો પડે તો આપી કે પણ ધર્મને ઓડે નહિ.

અહં-નક આવક મહત્તીનાથ ભગવાનના વારામાં થયા છે. તે જિનવચનમાં ને ધર્મમાં મૂળ દહ હતા. એની દહતાના શુષ્ક દેવલોકમાં ગવાયા. ત્રિભવાદષ્ટિ દેવ આ પ્રથમ ચક્રન ન કરી ચક્રો તેથી તેને વીતરાજ ધર્મથી અલિત કરવા માટે આવીને અહં-નકને પરકાર કરે છે. ઓહ, આ તારી જિનવચનની અધ્યા ! નહિતર ભયંકર મશે. પણ શું આ આવક અધ્યા ઓડે ખરો ? બલરાય કે કુંભાય ખરો ? દેવે ભયંકર ઉપસર્ગો આપવાના શરૂ કર્યાં. દરિયામાં એકું વહાણુ સાત તાહ એટલું ઉંચું ઉછળેલું અને સમુદ્રમાં દૂરી જવાણુ એવું બતાવ્યું. વિશાલ એવું જિહામણુ રૂપ લઈને દરિયામાં બળભળાટ મચાવ્યો. છતાં અહં-નક મક્કમ છે. આ જિનવચન જો જ સાર છે, બાકી બધું અસાર. બાજ ઉપર ને પરમ પદાર્થ છે બાકી બધું અનર્થરૂપ અને અનિષ્ટ છે. આ અધ્યા એમના મનમાં ચૂંલયા કરે છે. અનમાલના નાશની કોઈ પરવા

ન કરી. દેવ ચમક્યો. તુષ્ટમાન થઈ બેઠો અને ચરણમાં પડી માફી માંગી, અને વરદાન માંગવા કહ્યું. જોણે કહ્યું કે મારે તો ધર્મ સિવાય કંઈના જોઈએ. ત્યારે દેવ સુંદર દિવ્ય રતનમય એ જોડી દિવ્ય કુંડળ આપીને ચાલ્યો ગયો.

દેવાતુ પ્રિયો ! તમારા ઉપર દેવ દેવી પ્રસન્ન થઈને માંગવાતું કહે તો તમે શું માંજો ? ધન કે ધર્મ ? કેમ કંઈ જોઈતા નથી ? (કસાહસ) તમે ધનના રસીયા એ જોટલો ધનના રંગલાં માંગી લેશો ને કહેશો કે ધન મળશે પછી નિરાંતે ધર્મ કરીશું, પણ થાક રાખીને કે જીવનમાં ધર્મની ખાસ જરૂર છે. ધર્મના રંગે રંગાયેલા છ જાણુમારોએ સંયમ લઈને ભવજીવ સુધી છટું છટુંના પારણાં કરવાની પ્રભુ પાસે ખાસ માંગી. પ્રભુએ ખાસ આપી. હવે તેઓ તપસ્યાર્થી શરૂ કરશે. ત્યાંપણે પણ માસખમણતું ખર આવે છે. જેને તપસ્યાર્થી મંગલ શરૂઆત કરવી હોય તે તૈયાર થએ. યોદ્ધાવાર ચરિત્ર લઈએ.

અરિષ્ટ :- અહીંને પોતાની શક્તિથી ચારાના કાચમાંથી બાંધે છેડાવી ત્યારે જોવાળોને જેમ અંધાને આંખ મળે ને જૂખ્યાને લોજન મળે ને જેટલો જ્ઞાનંદ થાય તેટલો જ્ઞાનંદ પોતાતું જોધન મળતાં થયો. તેમણે અહીંનના જન્મજન્મકાર જોલાંઓ, અને અંતરના આશીર્વાદ અને અભિનંદન આપ્યા કે જે મહારાજ ! તમે જલ્દી જાણો, અને પ્રભુત્વ હિત કરો. આમ જ્ઞાનંદ પામતાં જોવાળો જોધન લઈને પોતાને ચેર ચાલ્યા ગયા. ત્યારે અહીંનજી નગરના કરવાજા બહાર જોકે આંખના વૃક્ષ નીચે બેઠાં. અને જોકે માણસ સાથે સમાચાર ચોકલ્યાં કે,

ઝડપિકા વચન ઉદભવ્યા મૈને, લોપા વારા જાન,

બારહ વર્ષ વનવાસ રહ્યા. પ્રાચલિત ઈચ્છિકા જ્ઞાન હો....ઓતા....

તમે મારા માતા પિતાજીને જેટલા સમાચાર આપો કે આપણાં નગરમાં વસતા જોવાળોની બાંધે નિહંજ કસાઈ જેવા ચારાના કાચમાંથી છેડાવવા માટે નારહ ઝવિજીએ આપેલી પ્રતિક્ષા તોડી છે. તેવું પ્રાચલિત કરવા માટે હું બાર વર્ષ વનવાસ ભઈ છું. તો આપ મને ખાસ આપશો. આપ વહીવટની કૃપાથી મારો વનવાસ સુખપૂર્વક પૂરું થશે. આ પ્રમાણે અહીંનના કહેવાથી માણસે આવીને પાંડુરાજ, કૃતામાતા, સુધિધિર વિગેરની સમક્ષમાં કહ્યું કે મહારાજ ! અહીંનજીએ તેમની સુજાળથી જોવાળોના જોધનતું રક્ષણ કર્યું છે ને આપની કીર્તિને ઉજ્જવળ બનાવી છે. તેઓ નગરની બહાર આંખના વૃક્ષ નીચે બેઠાં છે ને તેમણે આ પ્રમાણે સંદેશો કહેવડાવ્યો છે.

માણસના સુખેથી સમાચાર સાંભળી આખો પરિવાર રહતો કળતો અહીંનની પાસે આવ્યો. પાંડુરાજ પછાક ખાઈને જમીન ઉપર પડી બેઠાં. તે નિચાસો નાંખતા અહીંનના કાચ પકડીને કહે છે બેટા ! તે તારા સ્વર્ગ મટે પ્રવેશ તો લાંબ થશે

નથી. તું ગાયોડું રક્ષણ કરવા માટે દ્રીપદીના મહેલે ગયો એમાં તારી પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ થતો નથી. તારે વનવાસ જવાનું નથી. કુરૂવંશના દરેક રાજાઓ પોતાના પુત્રને રાજગાદી આપીને વનવાસી બને છે. માટે અમે તને આવી મરશ્વણીમાં વનવાસ જવાની આજ્ઞા નહિ આપીએ. આ રીતે પાંડુરાજ કલ્પાંત કરતાં યોગે કે ત્યાં કુંતાણ આભ્યા.

દાશગ્રહી અર્જુનસે બોલે, કરકે વિવિધ વિલાપ,
માતા પિતા કે છેલ્લે વિક્રમતા કહાં સિધાવે.

અર્જુનને બાથમાં લઈને કહે છે દીકરા ! આ ઘરના મા-માપના સાચું તો બે, અત્યારે તારે અમારી સેવા કરવાનો અવસર છે, ત્યારે તું અમને રહતા બૂરતા મૂકીને ક્યાં વનવાસ જવા તૈયાર થયો છું. દીકરા ! તું તો અમારા હૈયાનો હાર છું. તને વનવાસ તો શું ગામની બહાર પણ નહિ જતા હઉં. ત્યારે અર્જુનને કહ્યું કે માતા-પિતા ! મારે જવાનું બીજું કોઈ કારણ નથી. મેં નારદજીની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કર્યો છે તેવું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા માટે મારે જવું જોઈએ. પુત્રને બૂલવું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા માટે તો તમારે મને સામેથી આજ્ઞા આપવી જોઈએ. તેના બદલે તમે મને જતાં શોકો છો ? ત્યારે કુંતાણ કહે છે વડોલોની આજ્ઞાનું પાલન કરવું તે પણ મોટું પ્રાયશ્ચિત્ત છે. તું મને રહતી મૂકીને ક્યાં જઈશ ? તારા વિના મારો કોઈક દિવસ વધે એવો લાગે શરે. વળી દીકરા ! અહીં તો તું રોજ નવા નવા મિષ્ટાન્ન જમે છે ને ત્યાં વનજીવો ખાઈને કેવી રીતે ટકી શકીશ ? અહીં તારા માથે તાપ પડે તો છત્ર ધરવામાં આવે છે ને ત્યાં વનનો પ્રજ્વલતાપ તારું આ કેમજી શરીર કેમ સહન કરી શકશે ? માટે તું જવાનો વિચાર છોડી દે. આમાં તેં તારા સ્વાર્થ માટે કંઈ કહ્યું નથી. ગૌરક્ષા માટે ગયો છું. માટે તને કોઈ દોષ લાગ્યો નથી. બે તારા કિલ્લમાં હુંજ થવું હોય તો પ્રભાતે પાસે ન્યાય કરાવીએ.

અર્જુન કહે છે કે માતા-પિતા ! તમે રહો નહિ. મારે કોઈ પાસે ન્યાય કરાવવો નથી. આપની સેવા કરવા માટે મારા ચાર ચાર બાંધવો ખરે પહેલાં હાજર રહેશે. મને મારા પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા માટે જતા દો. આમ વાત કરે છે ત્યાં સુધિષ્ઠિર અર્જુન પાસે આભ્યા. બીજા ભાઈઓ અને દ્રીપદી બધા અર્જુન પાસે આભ્યા. હવે તેઓ વનવાસ જતાં રોકવા માટે શું શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે. (આને પૂ. જશુભાઈ મહાસતીજીની પુસ્તકવિધિ હોવાથી પૂ. મહાસતીજીએ તેમના જીવનનું સુંદર વર્ણન કહ્યું હતું. તેમનું યોગબલ્ધુ જીવન સાંભળતા બધાની આંખો આંસુથી ભરાઈી હતી.)

આખ્યાન નં. ૧૬

આવણુ સુદ ૪ને મંગળવાર

તા. ૧૬-૭-૭૭

અનંત જ્ઞાની, ક્યાના કિવાકર, અને પુરુષોમાં પુરંદર કોવા ભગવંતે ભવ્ય જીવેને શાન્ત સુખનો રાજમાર્ગ જતાવતાં પદ્ધતિ કરીને કહ્યું કે કે ભવ્ય જીવો ! સંસાર કો સર્વ દુઃખોની ખાણ છે ને શો ક્ષ સમસ્ત સુખોનો ભંડાર છે. શરીર, સંપત્તિ, સત્તા અને સ્નેહીઓનો રાજ આ જીવને સંસારમાં ફસાવનાર છે, અને કેવળી પ્રફલિત સાચો ધર્મ આત્માને તારનાર છે. જોમ સમજી છ આણુઓનો સંસાર છોડીને નેમનાથ ભગવાન પાસે સંયમ લીધો. ખરેખર દુઃખમય સંસારમાં વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરી શુદ્ધ ભાવથી સંયમનું પાલન કરવું કો જીવનની શ્રેષ્ઠતા છે. જેનું ચિત્ત બિન-વચનોમાં અતુર રહે છે તેને સંસાર અસાર લાગ્યા વિના રહેતો નથી. જેને સંસાર અસાર લાગે છે તેને આ સંસારની ભયંકર જઠરામણમાંથી છૂટવાનું અવશ્ય મન થાય છે. વૈરાગ્યના રંગે રંગાયેલા આત્માના કિવસો શાંતિથી પસાર થાય છે. તેના મનમાં કોઈ અત્યંત દુઃખ કે આકુળતા-આકુળતા આવતી નથી. આરે શોકની વિટંબણમાં ફસાયેલા જીવોના કિવસો દુઃખમાં પસાર થાય છે. શોકમાં પડેલા જીવોને વિવશ વાસના ચતાવે છે, ને ધનનો શોક મૂંઝવે છે. આ કારણથી જીવ કિંચા કરતાં, અસત્ય બોલતાં કે કોઈનું ધન પહોંચી શકતાં તે જીવને દુઃખ થતું નથી. પોતે સુખી થવાની ધુનમાં બીજા જીવોને કેટલું દુઃખ થાય છે તે જોતો નથી, પણ માત્ર રાજ્ય કે લોભનાં સાધનો કુદ્રાક્ષ મારતાં જેવી સપ્તથી પણ અતિ ભયંકર છે, અને કાચાની તો માચા કરવા જેવી નથી.

આ શરીરનો શું ભરોસો ? કોણ બચે ક્યાં રહે !

શીત બર્ષા લઈ લે વપટમાં, જોકલા તમને મૂકે, શોક શા માટે રાજો છે ?

જે તમને ખૂબ વહાલી, લક્ષ્મીનો વિચાર નહિ,
કો પરીને કોઈ ભરમાં, કાચની રહેવાસ નહિ....શોક....

આ રોક અને લક્ષ્મીના શોકમાં પડીને પાપ કર્મ કરતાં જીવ અચકાતો નથી. પણ જોને જાણ નથી કે આ નાશવંત રોકનો શું ભરોસો છે ? અને વિજળીના અમકસા જેવી અજાણ લક્ષ્મી શું કાચમ ધ્રુવાની છે ? જો તમને વહાલી છે પણ જોને તમે વહાલા નથી. આરે પ્રવચ અભાસ થઈ જશે ત્યારે તે અમે તે પ્રકારે ચાલી જશે. માટે તેનો શોક છોડો. બંધુઓ ! સમજો. માનવ જીવનની કોંકેક કુણુ કેટલી કિંમતી છે ! સોની કાગીના બનાવતો કોય તે વખતે સોનાની બીણી બીણી કણીઓ જમીન ઉપર પડે છે. કવેરી હીરાના કુકડા કરી તેના જુદા જુદા માટ

બનાવે છે. ઘાટ બનાવતાં હીરાની ઝીણી ઝીણી કણીઓ પડે છે તે પણ કિંમતી હોય છે. જેમ સુવર્ણની નાની કણીઓ અને હીરાની કણીઓ કિંમતી છે તેમ માનવ જીવનની જોકેક ક્ષણ કિંમતી છે. બ્યારે જોકે ક્ષણ આટલી કિંમતી છે ત્યારે કલાકો અને દિવસો કેટલા કિંમતી હોય ! તમને વિચાર થાય છે કે મારા જીવનનો કેટલો કિંમતી સમય મેં સંસારના મુખોમાં શુ માવ્યો ને કેટલો આત્મસાધનામાં વાપર્યો ! હવે જો અમૂલ્ય સમયની કિંમત સમજાવણો હોય તો આજથી નિર્ણય કરજો કે મારા જીવનની જોકે ક્ષણ પણ નિષ્ફળ ન જરી જોઇએ.

જેમને માનવજીવની કિંમત સમજાવણો છે એવા છ અણગારોએ નેમનાથ ભગવાનના ચરણમાં જીવન નૈવા છુકાવી દીધી. સંયમ લીધા પછી ભગવંતને વિનંતી કરી કે કે પ્રભુ ! જો આપની આજ્ઞા હોય તો અમે જીવનભર છકૂના પારણે છકૂ કરવાની પ્રવ્રા રાખીએ છીએ. ત્યારે ભગવંતે તેમની યોગ્યતા જોઈને આજ્ઞા આપી કે કે દેવાનુમિત્યે ! તમને જેમ મુખ ઉપરે તેમ કરો. પણ સારા કાર્યમાં વિલંબ ન કરો. ભગવંતની આજ્ઞા મળતાં તેમના દિલમાં અપૂર્વ આનંદ થયો.

સત્સેનં તે હ મળગારા મરિહનેમિમા અમ્મણુજ્જાયા સવાળા જાવજ્જીવાપ છહુ છહુંજ જાવ વિહરેતિ । હવે તે છ અણગારો અહંત અરિહ્ટનેમિની આજ્ઞા જોઈને ભવજીવ છકૂ છકૂની તપશ્ચર્યા દ્વારા પોતાના આત્માને ભાવિત કરતાં આમાનુષામ નેમનાથ ભગવાનની સાથે વિચરતાં તેઓ દ્વારકા નગરીમાં પધાર્યા. ત્યાર પછી સુનિજો છકૂ છકૂના પારણાં કરતાં થકા જોકેકા ક્યારેક છકૂના પારણાને દિવસે પ્રથમ પ્રહરે સ્વાધ્યાય કરી ગીતમસ્વામીની જેમ ભગવાનની પાસે આભ્યા. સંતોને કેવી રીતે રહેવું જોઈએ તે માટે સૂત્રકાર કહે છે.

પદમં પોરિસિ સગ્ગાયં, બીચં જ્ઞાતં શિવાયદ ।

તદ્યાપ મિયજાવરિયં, પુજો જવત્તી સગ્ગાયં ॥ ઉત્ત. અ. ૨૬ ગાથા ૧૨

સાધુએ પ્રથમ પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય કરવી, બીજા પ્રહરે ધ્યાન કરવું, ત્રીજા પ્રહરમાં શિક્ષાચરી કરવી અને ચોથા પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય કરવી. આવો સાધુ માટેનો કાર્યક્રમ છે. જોલો, સાધુને કેટલી સરસ સાધના છે ! સ્વાધ્યાય કરવાથી કર્મની નિર્જરા થાય. બીજા પ્રહરે ધ્યાન કરવું. ધ્યાન શા માટે કરવું જોઈએ ? તે જાણો છો ? ધ્યાન કરવાથી આત્મા વિશુદ્ધ બને છે. જેમ તમે કપડું સાણુ હઈને ધોઈને મારો જોટલો સાફ થઈ જાય પણ કપડામાં જે ઠાણ પડ્યાં હોય તેને તો મસજવા પડે છે ને તેમ તપશ્ચર્યા, સ્વાધ્યાય વિગેરે કરવાથી કર્મની નિર્જરા થાય છે પણ અંતરમાં થયેલું જે ઠાણ રહી ગયાં હોય તેને ધ્યાન દ્વારા ચિંતવન કરી પશ્ચાત્તાપ કરીને ધોઈ શકાય છે. ધ્યાનમાં જોકેકા જનીને આત્મા જોમ વિચાર કરે કે આજે મારી

વાણીથી કે મારા વર્તનથી કેઈ જીવને દુઃખ તો નથી થયું ને ? કેઈની લાગણી દુઃખાર્થ નથી ને ? કેઈ જીવની મારાથી હિંસા તો નથી થઈ ને ? હઠાત્ત કંઈ થયું હોય તો તેનો પશ્ચાત્તાપ કરીને ક્ષમાની ગાળી નાંખે. આવી ધ્યાનમાં યક્ષિત છે. આટલા માટે ભગવાનના સતો પહેલાં પ્રહરે સ્વાધ્યાય, બીજા પ્રહરે ધ્યાન અને ત્રીજા પ્રહરે ગીચરી જતાં. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ એઈને નિર્દોષ આકાર પાણીની ગવેલણા કરે.

આ રીતે છ અષ્ટમાસને છઠ્ઠું પાશુનું હેતું તે દિવસે પહેલા પ્રહરે સ્વાધ્યાય કરી, બીજા પ્રહરે ધ્યાન કર્યું. ત્યાર બાદ ગીચરી જવાના સમયે ગૌતમસ્વામીની જેમ ભગવંતની પાસે આવ્યા. ગૌતમસ્વામી કેણુ હતાં તે બોલો છો ને ? ગૌતમ સ્વામી ક્ષાણુ હતાં. તે આર વેદના પાસ્યમી હતાં. તે માનતાં હતાં કે મારા જેવો કેઈ જ્ઞાની નથી. પણ સાથે જીવનમાં જો હેતું કે મારાથી કેઈ વિશેષ જ્ઞાની બોલ્યો તો હું અર્થા વિચારણા કરીશ ને સત્ય સમજતાં હું તેમને નમી પડીશ. આજે તો મિશ્માભિમાન જીવને સાચો માર્ગ સૂઝવા હેતું નથી. ગૌતમસ્વામીને અર્થ હતો પણ સમજણ હતી. કહેવત છે ને કે હાણી દુરમન સારો પણ મૂખ મિત્ર ખોટો. હઠાત્ત કેઈ સજ્જન મિત્ર સાથે કેઈ કારણવશાત્ દુરમનાવટ થઈ બધા છતાં તે સારો છે પણ વાલેમી મૂખ ખોટો છે. એક ન્યાય આપીને સમજાવું.

એક શેકનો એક નોકર હતો. એને શેક ઉપર બધી લાગણી હતી. એટલે શેક માટે જાન રક્ત કે એટલું કરતો હતો. પણ મૂખ હતો. શેક દુકાનેથી ઘેર બધા ત્યારે આ નોકર સાથે જતો હતો. એક દિવસ શેકને દુકાનેથી ઘેર જતાં ચોડું થયું એટલે બહોના રસ્તેથી જતાં હતાં. પેલો નોકર સાથે હતો. રસ્તામાં એક માણસ મળ્યો. શેક એની પાસે પૈસા માંગતા હતાં. એટલે શેકે એને ઉભો રાખીને કહ્યું. ભાઈ! પૈસા ક્યારે આપવા છે ? માણસ કહ્યું બલિનો હતો. બહોને રસ્તો હતો. આગળ પાછળ કેઈ આવતું ન હતું એટલે શેકની પાલડી ઉછાળીને કહે છે પૈસા શું ને વાત થી ! બાહત્રા થઈ બહો. એમ કહીને ચાલતો થઈ ગયો. પેલો મૂખ નોકર મારવા હોદયો કે કે ? મારા શેકની પાલડી ઉછાળનાર કેણુ ? પણ શેક જાહે કાણુ હતા. એટલે વિચાર કર્યો કે આ માણસ સાથે બહો જાહે કરવામાં સાર નથી તેથી તે ગમ ખાઈ ગયાં ને નોકરને પાછો વાળ્યો.

નોકર લાગણીથીયે હતો પણ મૂખ હતો. એના મનમાં એમ કે મારા શેકની પાલડી ઉછાળનારને કહાકે પાડું પણ તેની ખસર કેવી પડશે તેનો વિચાર ન કર્યો. બીજા માણસોને કહેવા લાગ્યો કે અમુક માણસે મારા શેકની પાલડી ઉછાળી. ત્યારે હોકાં હસવા લાગ્યાં કે તારો શેક કેવો નમાલી કે પાલડી ઉછાળનારને જતો કર્યો ?

આમ લોકોમાં શેઠની નમાલા તરીકેની જાણિતિ થઈ. નોકર માનતો હતો કે પેલાને હલકો પાડીને શેઠને વહાલો થાઉં. શેઠમાં પાણી ન હતું એમ નહિ. શેઠ નમાલા નહોતા પણ હલપણ વાપરું હતું. સમય આવ્યે પાઘડી ઉછાળનારને સહજમાં એવો લીધો કે શેઠનું નામ લેતો બૂલી ગયો. ત્યારે શેઠને નમાલા કહેનાર અને હસનારા સમજી ગયા કે શેઠે શા માટે ગમ ખાધી હતી. બધા શેઠની બુદ્ધિના વખાણ કરવા લાગ્યા, પણ પેલા નોકરે તો શેઠને હલકા પડાવ્યા ને ! કારણ કે વહાલ હતું પણ બુદ્ધિ ન હતી. મૂર્ખો હતો.

આવી રીતે જે માણસો ઘરની વાતો બહાર કરે છે તે મૂર્ખ છે. સાચુ બહાર કાઢને એમ કહે કે મારો દીકરો તો બિચારો સારો છે પણ વહુ બહુ વઠકણી છે. પોતાના દીકરાને સારો બતાવવા વહુની હલકાઈ બતાવે છે પણ લોકોમાં એના દીકરાની કેવી છાપ પડશે તે સમજતી નથી. પછી સાંજળનારા એમ કહે કે તારા દીકરામાં પાણી નથી લાગતું એટલે વહુથી કમાઈ ગયો છે. બોલો, આ મૂર્ખતા કે ચતુરાઈ ? આટલા માટે કહેવાય છે કે મૂર્ખ મિત્ર ખોટો ને ઠાણો દુશ્મન સારો. સાથે સાથે ઠાણો દુશ્મન કેવો હોય છે તે ઉપર એક ન્યાય આપું એટલે બંને વાત સમજાઈ આવે.

એક ગામમાં નેમચંદ અને દયાનંદ નામના બે વહેપારીઓ રહેતાં હતાં. જન લાગીદારીમાં વહેપાર કરતાં હતા. વહેપાર ધમધાકાર ચાલતો હતો પણ એક વાર વહેપારમાં મંદી આવી. જુનો માલ ઉપડતો નથી એટલે આવક ઘટવા લાગી. ત્યારે દયાનંદ નેમચંદને કહે છે ભાઈ ! આ ધંધામાં મંદી આવી ગઈ છે તો આપણે હવે આ ધંધો બંધ કરીને નવો ધંધો શરૂ કરીએ. ત્યારે નેમચંદ કહે છે ભાઈ ! એકદમ ધંધો બંધ કરી હથેનું તો આ જુનો માલ સસ્તા ભાવે વેચી નાખવો પડશે ને એમ કરવામાં આપણને ખોટ આવશે. ત્યારે દયાનંદે કહ્યું-ભાઈ ! એ ચિંતા કરવા કરતાં ભવિષ્યને વિચાર કરો. આ ભાવ ઉતરતાં ભય છે એટલે ભવિષ્યમાં ખોટી ખોટ આવશે. તેના કરતાં અત્યારે ખોટ જોઈ જશે, પણ આ વાત નેમચંદના ગળે ઉતરી નહિ. આજુ ધંધો છોડીને બીજો ધંધો કરવાની એની ઇચ્છા ન હતી. એટલે તેણે દયાનંદને કહી દીધું કે બ, તું ભાગીદારીમાંથી છૂટો થઈ બ. તેથી દયાનંદે ભાગીદારી છોડી દીધી ને પોતાના ભાગની રકમ તેણે લઈ લીધી. થોડી વાકી રહી તેમાં નેમચંદ સાથે કબૂલાત કરી કે મહિને મહિને અશુકલ હપ્તે રકમ આપી દેવી.

નેમચંદની દુકાન સ્વતંત્ર થઈ પણ હવે વહેપાર ચાલતો નથી. માલના ભાવ ઉંચા આવતા નથી તેમજ માલ વેચાતો નથી. તેથી નવો માલ ખરીદી શકતો નથી. જેથી ઘરાકી જોઈ થઈ ગઈ. બધાં નવો માલ આવતો હોય ત્યાં ઘરાકી વધુ બચે.

ઠેાધ દુકાનમાં નવી સાડીઓ આવે તો બહેનો વધુ બચ ને ? કેમ બહેનો શું કરો ? જુની ફેશનની ઢોચ ત્યાં તમે બાવ ખરા ? ના. તેમ નેમચંદની ઓવી હશા ચર્ધ. નવો માલ નથી આવતો એટલે બરાકી પણ નથી આવતી. કમાણી છે નહિ ને ખર્ચ તો બાકી રહ્યો. બીજી તરફ હયાનંદ મહિને મહિને ઉઘરાણી કરે છે પણ નેમચંદ હરતો બારી ચકતો નથી. વાવઠા કરે છે. હયાનંદ ખૂબ સંજ્જન માણસ હતો. એણે બપુઈ કે નેમચંદની પરિસ્થિતિ ખરાબ છે એટલે કહ્યું કે બાઈ ! તમે દુકાન બંધાવો ને તમારા ડોકરને હું બીજો બેસાડી દઉં. તો તમને સુરકેલી નહિ પડે, પણ નેમચંદ અભિમાની હતો એટલે પોતાનું પકડેલું છોડતો નથી ને હયાનંદને પૈસા પાછા આપતો નથી. છેવટે પરિણામ એ આવ્યું કે નેમચંદને દુકાન વેચી દેવી પડી ને હયાનંદના પૈસા આપી શક્યો નહિ.

અપ્રમામાં પૂરું નેમચંદે દુકાન વેચીને પોતાના ડોકરને બહારમામ મોકલી દીધો. એટલે હયાનંદના મનમાં બહુ દુઃખ થયું કે મેં એના ડોકરને ઠેકણે પાડી આપવાનું કહ્યું પણ તે માન્યો નહિ ને દુકાન વેચી નાંખી અને મૂકી હાઈને ડોકરને મોકલી દીધો. મારા પૈસા પણ આપ્યા નહિ. કેવો દયો કર્યો ? બ્યારે પૈસા મળે ત્યારે નેમચંદ એકદેહ ચળેડો કહે એટલે જાને વચ્ચે દુરમનાવટ ચર્ધ. સખંધ તૂટી ગયાં. હવે જાને એકબીજાને દુરમન તરીકે એવા લાગ્યા. વિચાર કરો. તમે એની પાછળ દોડી રહ્યાં છો તે પૈસા કેવો છે ? દુનિયામાં પૈસાનો સંબંધ મિત્રતા અને પ્રેમ તોફાને છે. વઢાલામાં વઢાલી બચ્ચિતને વેરી જનાવે છે.

પૈસો એ આવે, વિચારો બઢલાવે, બહાને ઉઘરાવે, સમામાં ઝઘઢાવે, એ પૈસાની આવક ચાતાં પાતકે બંધાતા, એ પૈસાની પાછળ ઠેઈ લડકું થાયો આ....

પૈસો આવવાથી માટે જાણે માનવીના મુખ્ય વિચારો મલીન બને છે તેમજ અભિમાની બને છે. સખંધી અને બાઈ-બાઈમાં લઢકા કરાવે છે. પૈસો અનેક પ્રપંચ અને વિચારસંઘાત કરાવે છે. માનવીનું હૃદય કાનવ જેવું જનાવી દે છે. એટલે પૈસાને ખાતર માનવી માનવીનું ખૂન કરતાં પણ અચકતો નથી. આમ અનેક પાપ પૈસાની પાછળ બંધાય છે. આવા પૈસાની પાછળ મોહાંધ જનથી નહિ. મહીં પૈસા માટે નેમચંદ અને હયાનંદ વચ્ચે બારે દુરમનાવટ ચર્ધ. દોઢો બોલવા લાગ્યા કે હયાનંદ એવા સંજ્જન માણસના પૈસા નેમચંદે પચાવી પાક્યા તે સાડું નથી કહ્યું ને ઉપરથી આટલો બધો દુઆબ કરે છે ? દોઢોએ તેને ખૂબ સમજાવ્યો પણ અભિમાન છોડ્યું નહિ. છેવટે નેમચંદ ખૂબ લસાઈ ગયો. એની ઈજ્જત જવાનો પ્રસંગ આવ્યો,

કોઈ તેનો શાવ પૂટતું નથી કોટલે જૂઠા મૂંઝાયો. હવે રૂંધાં જઈ? ટોની સલાહ લઈ તો મારી આગરૂ ને ઈજ્જત ગળી જાય.

જૂઠા વિચાર કરતાં તેણે નકકી કચું કે દયાનંદ એલે અત્યારે મારો દુરમન બની ગયો છે પણ તે જૂઠા સ્વજન ને ગંભીર માણસ છે. મારો દુરમન છે પણ સહી છે. માટે ત્યાં જઈ તો તે મને કંઈક સલાહ આપશે. જોમ વિચારીને નેમચંદ દયાનંદને ઘેર ગયો. જોને દુરથી આવતો કોઈ ને દયાનંદ સ્મરણ ગયો કે દુરમનાવટ થઈ છે કોટલે આમ તો જો મારે ઘેર આવે તેમ નથી પણ જૂઠા મૂંઝાયો હશે કોટલે અગત્યના કામ આવ્યો હોય છે. આગળના માણસોમાં જોકે શુષ્ક હતો કે પટેલા ઈપર પાટુ નહોતા મારતા તેમાં પણ આ દયાનંદ તો જૂઠા ખાનદાન અને ગંભીર હતો. કોટલે થોડો આવકાર આપીને જાણાવ્યો ને વરમાં જોડાડીને પૂછ્યું. શા કારણે આવવાહું બન્યું? ત્યારે નેમચંદ પોતાના અંતરમાંથી ઝુંઝવણ બરેલા દુઃખાદેઃ કાઢ્યા. પોતાની પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આપ્યો. જોની વાત સાંકળીને દયાનંદ તેને આશ્વાસન આપ્યું. અને તેની જતી આગરૂ જળવાઈ રહે તેવી સુઠિત કરી અને મદદ કરી તેની મૂંઝવણ મટાડીને તેની આગરૂ વધારી. જુજો, દયાનંદ કેવો સ્વજન નીકળ્યો! નેમચંદ પોતાના પૈસા આપ્યા નહિ ને દુરમનાવટ કરી છતાં તેને જોડો લાવ્યો. નેમચંદની આંખ પણ સુલી ગઈ. કે હું કેવો અધમ છું ને દયાનંદ કેવો દયાળુ છે! અને પડતાં તેણે બચાવ્યો ને મારી ઈજ્જત રાખી. તેના કારણમાં પડીને આસી માંગી. અંતે કોઠળીબની દુરમનાવટમાં રાજીનામું આપાઈ મચું ને દુરમન દોરત બની ગયાં. દયાનંદ નેમચંદનો દુરમન હતો પણ સહી હતો તો નેમચંદને બચાવ્યો.

આપણે વાત ગૌતમસ્વામીની બાલતી હતી કે ગૌતમસ્વામી પહેલાં ઈન્દ્રજીતિ નામે પ્રાણશુ હતો. જોમના ધર્મજી તેજો જૂઠા જ્ઞાન ધરાવતાં હતાં કોટલે જ્ઞાનજી અભિમાન હતું પણ અભિમાન સમજવું પૂર્વકજી હતું. જોકે વખત તેજો ચક્ક કરી રહ્યાં હતાં ત્યારે આકાશમાંથી કેવો નીચે ઉતરીને ગામ બહાર જવા લાગ્યા. ત્યારે ઈન્દ્રજીતિ કહે છે કે કેવો ભૂલ્યા હોય છે. ત્યારે અગ્નિજીતિ, વાયુજીતિ વિગેરે બાઈજો કહે છે પ્રાટલાઈ! આ નગર બહાર મહાવીર નામના કોઈ ગોળી પધાર્યા છે, તે સર્વજ્ઞ છે જોમ લોકો જાણે છે માટે કેવો ત્યાં જતાં કશે. ઈન્દ્રજીતિ કહે છે જો જો સર્વજ્ઞ કશે તો મારા મનમાં મૂંઝવણ બરેલા પ્રશ્નો છે તેજી તે સમાધાન કશે તો હું જોને સાચો સર્વજ્ઞ માનીશ, અને તેનો શિષ્ય બની જઈશ. જુજો, અભિમાનમાં કેવું હકાપણ છે! ચક્ક કરતાં કરતાં મહાવીર મથુ હતા ત્યાં આવ્યા. જો આવ્યા કોટલે બગવંતે કહ્યું કે કે ઈન્દ્રજીતિ! તારા મનમાં આવી શંકા છે ને? જોના મનમાં બે શંકાવાળા પ્રશ્નો હતાં તેનો અગવાને જવાબ આપ્યો. ઈન્દ્રજીતિ

વિચારમાં પડ્યા કે આ ઝઘો મેં કોઈ દિવસ કેઈને પૂછ્યા નથી ને મારા મનની વાત આ જાણી ગયા ! તેમનેા કોંકેક જવાબ પણ કેવો સુંદર છે ! આજે મારી ચંકાણું સમાધાન થઈ ગયું. ઇન્દ્રજીતિનેા અહં જોગળી ગયેા ને અરિહંતના ચરણમાં અર્પણ થઈ ગયા. ત્યાંને ત્યાં હીક્ષા લીધી અને ભગવાનના પદ્મર સિંચ્ય ગયા. આવા તે ગૌતમ સ્વામી હતા.

અહીં છ અણુમારેને છઠ્ઠું પારણું છે. તેજો નેમનાથ પ્રભુ પાસે આજ્ઞા માંગશે ને ક્યાં ગૌતમી જશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

અરિષ્ટ : અણુન વનની બાટે જવાથી ચારે ભાઈઓ, માતા અને પત્નીનેા કદપાત :- પાંડુરાજ અને કુંતામાતાએ અણુને વનવાસ કરતાં રોકવા માટે જણી આજીજી કરી. કે અમારા બહાલસોવા ! તારા વિના અમને નહિ ગમે. તું કહે છે કે મારા ચાર ચાર બંધુઓ આપની સેવામાં હાજર રહેશે. જો તો હીક છે. કારણ કે માતાને પાંચ, કથ કે ૧૦૦ પુત્રો કેમ ન હોય ! માતાને મન બધા હીકરા સરખા વહોટાં હોય છે તો તું અમને કેમ ચાહ ન આવે ! અમારી વાત તો બાણુમાં મૂક પણ આ અંદ્રજીવી દ્રીપદી પણ તારા વિયોગથી જૂરશે. આ પ્રમાણે કુંતામાતા અણુને કહી રહ્યા હતાં ત્યાં અંતરમાં શોક અને દુઃખ સાથે રહતાં સુધિષ્ઠિર અને ભીમ આવ્યા. આવીને કહેવા લાગ્યા કે કે અમારા બહાલસોવા વીરા ! અત્યાર સુધી માતાપિતાએ તને સમજાવ્યો. ત્યાં સુધી અમે કંઈ બોલ્યાં નહિ. તું માતા-પિતાનું કહ્યું માનતો નથી ત્યારે દુઃખ સહિત અમારે તને કહેવું પડે છે કે આ માતા-પિતા તારો વિયોગ સહન કરી શકશે નહિ ને અમે પણ તારો વિયોગ સહન કરી શકીશું નહિ. માટે તું વનવાસ જવાની વાત છોડી દે.

હિંતકારી વચન માતાપિતાકા, જો કોઈ કહે ઉચાપ,

કારજ સ્થિતે ન હોય ઉસીકા, કરતા પશ્યતાપ. હો-ઓતા....

વીરા ! તું તો વલ્લો વિચિત્રજી છે. જોટલે તને વધુ કહેવાની જરૂર નથી. તને જો તો ખબર છે ને કે માતા-પિતાની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન વિનયવંત પુત્રથી કરાય નહિ. જે વહોલના વચન ઉચાપીને ભય છે તેની કોઈપણ ક્રિયા સફળ થતી નથી, અને તેં નારદ ઋષિએ આપેલી પ્રતિજ્ઞાનેા ક્યાં ભંગ કર્યો છે, ખબર માની છે કે હું ત્યાં હતો ને તું આવ્યો પણ મેં તને કહી મારાથી જુદો માન્યો નથી. તો પછી પ્રતિજ્ઞા ભંગ કરવાની વાત જ ક્યાં ? તું માને છે કે મેં પ્રતિજ્ઞાનેા ભંગ કર્યો છે તો તેં ચારે સાથે લગ્નની આટલી બધી બાંધેા બોલાવીને તેમને બચાવી છે તેમાં તારી પ્રતિજ્ઞાના ભંગનું પ્રાયશ્ચિત થઈ ગયું.

હાલવીર લીમતું આગમન :- આ પ્રમાણે સુધિષ્ઠિરે કહ્યું ત્યાં હાલવીર બીમ અભ્યુત્તનો પગ પકડીને કહે છે વીરા ! તું અમને મૂકીને જવાની ક્યાં વાત કરે છે ? તારા જવાની વાત સાંભળતાં મારા હૃદયના દુકાડા થઈ જાય છે. ત્યાં સહદેવ અને નકુળ બંને ભાઈઓ અભ્યુત્તના યોજામાં માથું મૂકીને ચોધારે આંસુઓ રડતાં રડતાં કહે છે કે અમારા વડીલ બંધુ ! તમે અમને મૂકીને ચાલ્યા જશો તો અમને આનંદ કોણ કરાવશે ? અમને હરવા ફરવા તમારા વિના કોણ લઈ જશે ! અમને તમારા વિના નહિ ગમે. માટે અમને તમારી સાથે લેતા જાઓ. એમ કહીને અભ્યુત્તને વળગી પડ્યા. જૂન કરૂણ વાતાવરણ સર્જાઈ ગયું. પાંડુરાજ, કુંતાલ, સુધિષ્ઠિર, બીમ સહદેવ, નકુળ અને દ્રૌપદીયું રૂદન જોયું જાય તેવું ન હતું. એ રૂદન જોઈને કઠોરમાં કઠોર હૃદયના માનવીયું હૈયું પીગળ્યા વિના ન રહે. જાડે પંખી પણ મુલ ઉઠ્યા. આ સમયે અભ્યુત્ત જૂન દિશ્વર રાખી બધાને કહે છે કે આપ બધાં તો મહાન શૂરવીર ને ધીર છો. સત્રિયોમાં આવી કાયરતા ન હોય અને આજે સામાન્ય માણસોની માફક તમારામાં આવી કાયરતા ક્યાંથી આવી ગઈ ? અને ઋષિની પાસે મેં જે પ્રતિજ્ઞા લીધી છે તેવું અણીશુધ્ધ મારે પાલન કરવું જોઈએ. માટે તમે બધા બંને તેમ કહો પણ હું તો જવાનો જોટલે જવાનો છું. તો તમે બધા પ્રેમથી મને આજ્ઞા આપો. જેથી મારે મારું નિર્વિઘ્ન અને નિષ્કંટક બને. આ પ્રમાણે કહે છે ત્યાં રહતી કકળતી દ્રૌપદી અભ્યુત્ત પાસે આવીને કહે છે.

દ્રૌપદીની અભ્યુત્ત પાસે વિનંતી :- કે પ્રાણેશ્વર ! માતા-પિતા અને ભાઈઓ તમને જવાની ના પાડે છે તો પણ તમે કેમ માનતા નથી ? સતી સ્ત્રીઓને મન પ્રતિ પ્રાણ સમાન હોય છે. તો તમારા વિના મને નહિ ગમે. હું તમને નહિ જવા દઈ. અભ્યુત્તને તેને પણ જૂન સમજાવીને કહ્યું તમે બધા રહો નહિ. મારે જવું છે તે નક્કી છે. તેમાં મીનમેષ ફરક પડવાનો નથી, અને મારા પ્રયાણ વખતે તમે બધા રહો ને આંખમાંથી આંસુડા પાડો તે અપશુકન કહેવાય. માટે બધા રહતા બંધ થાઓ ને મને જવાની અનુજ્ઞા આપો. બધાએ બંધનું કે કોઈ રીતે અભ્યુત્ત રહેવાનો નથી જોટલે બધાએ કુઃખિત રિલે આજ્ઞા આપી. હવે અભ્યુત્ત જવા જાય છે ત્યારે દ્રૌપદી છેલ્લે શું કહેશે તે વાત આવસરે.

આખ્યાન નં. ૧૭

આવણુ મુઠ પ ને શુધવાર

તા. ૨૦-૭-૭૭

મુઠ ગંધુજો, સુશીલ માતાજો અને બહેનો ! અનંત કહેણાસાગર કૃપાસિન્ધુ ભગવતે જનવતના જીવેના કથાણુ માટે દ્વિદશાંગી સૂત્રની પ્રકૃપણા કરી. ભગવતે પ્રકૃપેલા આગમમાં અનંત બાવો બરેલાં છે. અંતગઠ સૂત્રમાં છ અણુગણેની વાત આલે છે. છ અણુગણેજો છકુના પારણાના કિવસે “જહા ગોવમ સામી” જેમ ગૌતમ સ્વામી મહાવીર પ્રભુ પાસે આજ્ઞા લેવા જતાં હતાં તેમ આ છ અણુગણે નેમનાથ પ્રભુ પાસે આવ્યા. જીવને શરીર ઉપર રાજ બેઠે છે ત્યારે આવો તપ કરી શકાય છે. જાવજીવ સુધી છકુ છકુના પારણાં કર્યાં જો નાનીસૂની વાત નથી. ફાન ફેલું કોય તો પૈસાનો રાજ ભટકે પડે છે, અને તપકર્મ કરવી કોય તો ચણીરસો રાજ બટાકવો પડે છે. તેમ આ સંતોજો શરીરનો રાજ બટાકવો ને તપ કરવા લાગ્યા. ભગવાને કહ્યું છે કે

લોચ્છિય સિલેદમવ્યજો, કુસુવં સારણવં વ પાણિયં ।

લે સવ્યસિલેદ વરિણય, સમયં ગોવમ મા પમાવય ॥ ઉત. સુ.અ. ૧૦ બાણા ૨૮

કે ગૌતમ ! જેમ ચરકજલુલું કમળ પાણીનો ત્યાજ કરે છે તેમ તું વાણે સ્નેહ ત્યાગી દે. બધા પ્રકારના સ્નેહ વચરનો બની સમય આજનો પ્રમાદ ન કર.

ભગવાન કહે છે કે જે જીવ ! જ્યાં સુધી તને શરીર પ્રત્યેનો મમત્વ ભાવ રહેશે ત્યાં સુધી તું વિચરેનો સંપૂર્ણ ત્યાગ કરી શકીશ નહિ. આ સંસારમાં જીવને જેટલો શરીર પ્રત્યેનો રાજ છે તેટલો બીજા કોઈ પ્રત્યે નથી. કું તમને પૂછું કે કોઈ મક્કનમાં આગ લાગી કોય અને ભગવાની બારી ના કોય તો તમે ભગવાનો મથતન કરી શવાના થાવ કે બીજાને બચાવવા ભાવ ? (મિતાજોમાંથી અવાજ—અમે ભગવા માટે શવાના વધીએ.) ભગાગર સમભણું ને કે શરીર કેટલું બહાલું છે ? માટે ભગવતે શરીર પ્રત્યેનો સ્નેહ છોડીને નિર્મોહી જનવાની પ્રેરણા આપી છે.

ગૌતમ સ્વામી પણ છ અણુગણેની માફક ઠીકા ઢીંધી ત્યારથી છકુ છકુના પારણા કરતાં હતાં. કેટલી નિર્મોહી હયા કેળવી હશે, ત્યારે આવો તપ કરી શક્યા. આજે તમને તો બટાટા આદિ કંઈમૂળનો ત્યાગ કરવાનું કહેવામાં આવે તો કેટલી આનાકાની કરે છે. કદાચ પ્રતિજ્ઞા લે તો તેમાં કેટલી બધી છૂટ રખાય છે ? મણાં તો કહે આરે મામ પરમામ છૂટ, આજે—મોંદે છૂટ. જાણો તો ખરા કવે બાધા ક્યાં રહી ? (કયાકસ). સમજો. ખાવાની વસ્તુના ક્યાં તોટા છે માટે સ્વેનિદ્રાને જીતો. અરે, કંઈકે જીવો તો અજ્ઞાનના કારણે શરીરને આત્મા માનીને બચી બચા છે. બ્યારે જ્ઞાની

શારદા કથન

જોડવા વાળા, નંબર ૨૦૦૩

પુરૂષો આત્માને શરીરથી ભિન્ન સમજે છે. તેથી દુર્લભ પ્રત્યેક સ્વરૂપ રાખતા નથી અને જ્ઞાની જીવેને શરીર પ્રત્યે અનકલ્પ સ્નેહ હોવાથી સ્નેહ કંઈ થાય તો દુઃખ પામે છે. જોને મત નિયમ કરવાનું મન પણ થતું નથી, પણ વાદ રાખતો કે આ શરીરને મમે તેટલું સાચવે પણ શું રોગ નહિ આવે તે નક્કી છે? શરીર કેવું છે તે બધું જો! છે! “સ્વં શરીરં વદુરોગ મંવિરમ્” આ શરીર અનેક રોગોનું ઘર છે. જ્યાં સુધી શાતા વેદનીયનો ઉદય છે ત્યાં સુધી બધા અંદર દબાયેલાં છે. જેમ સૂર્ય હોય ત્યાં સુધી અંધકાર આવતો નથી પણ જ્યાં સૂર્ય અસ્ત થયો ત્યાં અંધકાર આવી જાય છે તેમ જ્યાં સુધી શાતા વેદનીય રૂપી સૂર્ય ઉદયમાન છે ત્યાં સુધી શરીરને સાચવે કે ન સાચવે પણ વાંધા આવવાનો નથી, પણ જ્યાં શાતા વેદનીય રૂપી સૂર્યનો અસ્ત થાય છે ત્યાં અશાતા કર્મરૂપી અંધકાર આવી જાય છે, અને અંદર એકેલા રોગો કુંફાલા મારીને બહાર આવે છે. પછી મમે તેટલી રૂબા કે ઉપચાર કરે! પણ જ્યાં સુધી અશાતા વેદનીય કર્યો મંદ પડતા નથી ત્યાં સુધી રોગ મટતો નથી. જોહો, શરીરને મમે તેટલું સાચવે પણ કર્મ આગળ કેઈનું ચાલે છે? ‘ના.’

દેવાનુક્રિયા! કેવે બીજી રીતે વિચાર કરીએ તો આ શરીર કેવું છે?

આમલી જેને કું-ચળકાડું, બે બટી સુંદર દર્શાવે અને,

ચોપી જંતુ એક જ કંઠે, પાસપાસમાં સુખદાવે અને,

આંખ ઉપરથી કેવા સુંદર, ઉપર ચોલા કચરો અંદર...કોને ખ્યાર કેવું...

ઉપરથી આપણને સોહામણું લાગે છે. તેને પણ પાવકથી શોભાવ્યો તો તે શોભા વધીશર સુંદર દેખાયો, પણ ઉપરથી મટેલી આમલીની આદર ખસેલી હાઈએ તો અંદરથી બારે નિકામણું છે, અને વૃણા ઉત્પન્ન કરનાડું છે. અરે, તેના અંધ કરનારને પણ તે અપવિત્ર જનારી રે છે. જેમ કે સુખધીરા મિટાન્નો પેટમાં અંધ એટલે કુર્મખમ્બ બની જાય છે. મહોન કપડાને મરીનના નાંખવામાં આવે તો તે સ્વચ્છ બનીને બહાર આવે છે ત્યારે શરીરરૂપી મરીન તો એવું છે કે તેમાં અંધ પડાય નાંખે તો પણ ખરાબ થઈને બહાર આવે છે. જોહો, આવા શરીર ઉપર અંધ કરવા જેવો છે! ‘ના’ જ્ઞાની મનુષ્યો આ શરીરનો રાગ કરી જોને કપ્ડ ન પડે તે માટે મત-નિયમ, ઉપવાસ આદિ કરતાં નથી. જ્યારે જ્ઞાની પુરૂષો સમજે છે કે આ શરીર અનિત્ય ને અશુભિકમ છે એમ સમજીને જોને સાચવવાના ચોક્કસ આત્મસાધના પ્રમાણતાં નથી.

અન્ય ધર્મોમાં પણ કહ્યું છે કે જ્યાં આસક્તિ છે ત્યાં દુઃખ છે. જ્યાં આસક્તિ હટી ત્યાં દુઃખ સહેજે યાદનું જાય છે. શ્રીમદ્ ભાગવતમાં દત્તાત્રયજીને એક દાખલો છે. એક વખત દત્તાત્રયજી ક્યાંક જઈ રહ્યા હતાં. માર્ગમાં તેમણે એક ક્ષય એવું.

એક કુરર નામનું પક્ષી તેની ચાંચમાં માંસનો દુકડો લઈને જઈને ઉડતું હતું. તે જોઈને કાગડા, સમઘી આદિ બીજા પક્ષીઓ માંસનો દુકડો દેવા માટે તેની પાછળ પડ્યા, અને વારંવાર ચાંચ મારીને તે પક્ષીને હેરાન કરવા લાગ્યા ને તેને ઘાયલ કર્યું. અંતે કુરર પક્ષીએ હારીને માંસનો દુકડો ભેટી દીધો. જોટલે પક્ષીઓએ પણ તેનો પીછો છોડી દીધો. તેથી તે શાંતિથી એક વૃક્ષની નીચે જઈને ભેસી ગયું. આ દૃશ્ય જોઈને હતાત્રયભ્રમ બોધ પામ્યા. એ કુરર પક્ષીને શુદ્ધ માનીને મનોમન ઓલી ઉઠ્યા કે આ સંસારમાં મનુષ્ય ભ્યાં સુધી પરિશ્રમ કરી માંસના દુકડાને આસક્તિ સહિત પકડી રાખે છે ત્યાં સુધી બાઈ, મિત્ર, સરકાર અને ચોર છીનવી દેવા માટે તેનો પીછો કરે છે ને તેને હેરાન કરે છે, પણ ભ્યાં ધન ઉપરથી આસક્તિ હતી મઈપછી તેને કોઈ ફાળ મળતું નથી. અનાસક્ત મનુષ્ય સંસારમાં સુખે સુધરાઈ છે. કહ્યું છે કે.

“જ્યાં આક વહાં આક છે. બનીએ બેપરવાક આક જિન્હોંકી ચીટ મઈ વે શહેન કે ચાક”

આ દુનિયામાં મનુષ્યને કોઈ પણ વસ્તુ કે વ્યક્તિની ચાહના હોય છે. તેને મેળવવા માટે તે દુઃખી થાય છે. કેટલું કષ્ટ ઉઠાવે છે, પણ જેને કોઈ પણ વસ્તુ કે કે વ્યક્તિ પ્રત્યેની ચાહના નથી તે શહેનચાહનો પણ શહેનચાક છે.

આપણે જેમની વાત ચાલે છે તે છ અણુમારોને શરીરનો રાગ છૂટી ગયો છે. જોટલે તેમને કોઈ પણ પદાર્થની ચાહના રહી નથી. માત્ર એક ચાહના છે કે જમારે કમંચત્રને હટાવી જઈને શાશ્વત્વ મેળવી જવું છે. જોટલે દીકરા લઈને અવલગ સુધી છઠ્ઠા છઠ્ઠા પારણાં કરતાં. આ રીતે તપ અને સંયમથી આત્માને ભાવિત કરતાં આમાનુષામ વિચરતાં દ્વારકા નગરીમાં પધાર્યા, અને છઠ્ઠા પારણાને દિવસે સ્વાધ્યાય, ધ્યાન આદિ ક્રિયાઓ કરીને જીવંતી જવા માટેની આજ્ઞા દેવા નેમનાથ ભગવાન પાસે ગયા. અને પ્રભુને તિહસુતોનો પાઠ ભણીને વંદણ કરીને આ પ્રભુએ કહ્યું. “इच्छामि न भवेत् । छङ्गवज्रमणस्व पाटणाय मुञ्जेहि जम्भशृङ्गाया समाणा तिरिहि संचाटपहि नाराचर्यय ज्वरीय जाव मञ्जितय ।” કે ભગવંત ! આપની આજ્ઞા લઈત્રણ સંવાહમાં મુનિઓના કલ્પાનુસાર આસુકાનિક બિહ્વા માટે જામે દ્વારિકા નગરીમાં જવાની ઇચ્છા કરીએ છીએ.

દેવાનુમિત્રો ! તમારી સંસારની રીત અને સાધુપણની રીતમાં મહત્ત્વ અંતર હોય છે. સાધુપણમાં કોઈ પણ કાર્ય માટે શુદ્ધની આજ્ઞા સિવાય જવાય નહિ. છ અણુમારોએ પારણાનો સમય મેળવી જીવંતી જવા માટે પ્રભુની આજ્ઞા માંગી, અને કેટલી નમ્રતાથી ઓલ્યાં કે કે પ્રભુ! જામે આપની આજ્ઞા લઈને જવા ઇચ્છીએ છીએ. જોમનામાં વિનય ને વિવેક અલૌકિક હતાં. ઘણીવાર શિખનો વિનય, વિવેક જોઈને શુદ્ધ હૃદય આત્મસંતોષ પામે છે,

અમારા પરમ ઉપકારી શુદ્ધેવ બા. પ્ર. પૂ. શ્રી. રતનચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ યુગ વિનયવંત હતાં. તેઓ પૂ. શુદ્ધેવ જગનલાલજી મહારાજ સાહેબની આજ્ઞામાં તરબોળ હતાં. તેઓ જેમ માનતાં હતાં કે શુદ્ધની આજ્ઞામાં રહેવું એ જ મારો ધર્મ છે, જેમ સમજી શુદ્ધની આજ્ઞામાં જોતપ્રોત રહેતા. આચારંગ સૂત્રમાં ભગવંતે કહ્યું છે કે વિનયવંત શિષ્ય કેવા હોય ? “તદ્વિક્રીષ, તમ્મુત્તીષ, તમ્પુરઘારે, તસન્ની, તન્નિવેસજે ।” વિનિત શિષ્ય હંમેશા શુદ્ધની દષ્ટિ અનુસાર ચાલે. શુદ્ધ ઉપદિષ્ટ નિઃસંગતા-અનાસક્તિ ભાવનું પાલન કરે, સર્વ કાર્યોમાં, સર્વ સ્થાનોમાં શુદ્ધને સન્નિયમ રાખી શુદ્ધનું બહુમાન કરે, શુદ્ધ વચનમાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખે. હંમેશા તેમની પાસે રહે. અમારા પૂ. શુદ્ધેવ પણ આવા હતા. જોકેવખત પૂ. શુદ્ધેવ જગનલાલજી મહારાજ સાહેબની તબિયત બરાબર ન હતી એટલે આજ્ઞા કરી કે રતનચંદ્રજી ! આજે તમે બ્યાખ્યાન વાંચી આવો. શુદ્ધેવની આજ્ઞા થતાં તહેત શુદ્ધેવ ! કહીને શુદ્ધ આજ્ઞા શિરોધાય” કરી બ્યાખ્યાન વાંચવા ગયા પણ શુદ્ધેવ જે પાટે બેસીને બ્યાખ્યાન ફરમાવતાં હતાં તે પાટ પર ન બેઠાં. બાબેક ઉપર બેઠાં. આવકોંએ ઘણું કહ્યું શુદ્ધેવ ! પાટે બિરાજે ને ! ત્યારે શુદ્ધેવે કહ્યું કે જે સ્થાનમાં શુદ્ધેવ બિરાજતાં હોય ને જે આસને શુદ્ધેવ બ્યાખ્યાન આપતાં હોય ત્યાં મારાથી ન બેસાય. બાબેક ઉપર બેસીને બ્યાખ્યાન વાંચ્યું. વિચાર કરો, શુદ્ધેવમાં કેટલો વિનય હશે ! આવા વિનયવંત શિષ્યો ઉપર શુદ્ધની કૃપા ઉતરે છે, અને શિષ્યનું કલ્યાણ થાય છે. શુદ્ધના આશીર્વાદ મળે મળતાં નથી. જે શિષ્યમાં શુદ્ધ-મત્તેની ભક્તિ, અને વિનય વિવેક હોય તો સહેજે પ્રસન્નતાપૂર્વક આશીર્વાદ અપાઈ જાય છે. શુદ્ધના આશીર્વાદથી જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય છે. તેની સાથે ઉત્પતિયા, વૈનચિકી, કાર્મિકી અને પારિણામિકી એ ચાર પ્રકારની બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે. જોને કોઈ જાતની મૂંઝવણ રહેતી નથી. કોઈ અટપટો પ્રશ્ન પૂછે તો તેનો જવાબ આપોઆપ આવડી જાય છે. જોવી શુદ્ધભક્તિમાં અનેક શક્તિ છે.

જ અણુગણો પણ આવા વિનયવંત છે. તેમણે પૂછ્યું કે પ્રણુ ! ત્રણુ વિભાગમાં ગૌચરી જવાની અમારી ઈચ્છા છે. ત્યારે નેમનાથ ભગવાન કહે છે કે હે મારા બહાલા શિષ્યો ! “મહાસુદ” દેવાણુવિષા” તમને જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. મારી આજ્ઞા છે. આવા શબ્દો સાંભળતાં આપણને કેટલો આનંદ થાય છે ! શબ્દો કેવા પ્રિયકારી હોય છે ! ત્યારે જંણુ સ્વામી સુધર્માસ્વામીને કંઈકે પ્રશ્નો પૂછતાં ત્યારે સુધર્મા સ્વામી કે બહાલા જંણુ ! જેમ કહીને સંભાધતાં હતાં. જે સમયે શિષ્યોને પણ કેવો આનંદ થતો હશે ! જે શિષ્યો પણ કેવા હળુકર્મી હોયો હશે ! વિનયવંત શિષ્યોને અદ્ય ક્રિયામાં મહાન લાભ મળે છે. નેમનાથ ભગવાને ગૌચરી જવાની આજ્ઞા આપી એટલે ફરીને શિષ્યોએ ભગવાનને વંદણા કરી. કેટલો બધો વિનય !

નિર્જરા થાય છે. જરે, રાગ પણ સાધ્યા નાય છે. આજે કંઈક શ્રીમંતો તબિયતના કારણે લૂપી રાટલી, ખાખરા ને બાફેલા શાક ખાય છે તેમ સાંભળ્યું છે. હું તો કહું છું કે ડેવાદ્રિયો ! તમે મહિનામાં ચાર પાંચ ઉપવાસ કરો તો આ પદેણ પાળવાની નહિ રહે ને વજન ઉતારવા કાઠડીંગ કરવાની જરૂર નહિ પડે. તપથી શરીર સાચું રહેશે ને કર્મની નિર્જરા થશે. ગરને પણ આઠ દિવસે ત્રાક કરવી પડે છે તો આ શરીર રૂપી ગરમાં રાજ નાખ્યા કરીએ છીએ. તેને ત્રાક કરવા માટે પણ તપની આવશ્યકતા છે. માટે દેહને રાગ છોડીને જેનાથી બને તે તપત્રથી કરવામાં પુરુષાર્થ કરવો. આ પેટને ગમે તેટલું દેશો તો પણ એ કોઈ બરાવાની નથી. માટે મનને મક્કમ બનાવીને તપત્રમાં બેસાઈ જવો.

છ અણુગારના શરીર દેવાં ક્રોધ છે છતાં કર્મોને ક્ષય કરવા ક્રોધ બ્રાહ્મણો રાગ છોડીને તપની ઉચ્ચ સાધના કરવા માંડી છે. હવે છ અણુગારે દ્વારિકા નગરીમાં બીજારી માટે જશે અને ત્યાં શું બનશે તેના બાવ અવસર.

અરિઃ :- “છેલ્લે દ્રોપદીના સુખમાંથી સુદેલા શખરો” :- અણુન વનવાસ જવા બચ છે ત્યારે છેલ્લે દ્રોપદી ગદ્ગદ સ્વરે કહે છે કે સ્વામીનાથ ! આપ જમને મુઠ્ઠીને બાજો છો પણ જમને આપની ચાક ખૂબ સતાવશે. આપ આ ઘોટા મહેલોનો ત્યાગ કરીને વનવનકામાં વસશે ને અમે મહેલમાં વહીશું. આપના વિના મહેલ રમથાન જેવો લાગશે, અને આપના વિશેષમાં એકેક દિવસ વખ જેવો લાગશે, ને એકેક પણ એકેક પ્રકાર જેવી લાંબી લાગશે. અહીંયા સરસ બાકાર, શેવા-મીઠાઈ બધું હાજર છે તે છોડીને આપ વનરૂળ આશરો. મને ખાતું નહિ બાવે પણ મારે જમાની બાકામાં રહેવાનું એટલે લોકજન કરવું પડશે પણ બાવશે નહિ. અહીં તો આપને તાપ લાગે તો મારે જન ધરાય છે ને કંઈ લાગે તો તેને નાગૃહ કરવાના ઉપાયો થાય છે પણ જંગલમાં તો પ્રચંડ તાપ સહન કરશે ને કંકરકંઠી કંઠી સહન કરવી પડશે. આપ કહી જુલહા પમે આલ્યા નથી ને આ વનવનકામાં કાંટા કાંકરા પગમાં વાળશે તે આપનાથી કેમ સહન થશે ? આપને બધું સહન કરવાનું સાચનદેવ બળ આપે ને તમારું રક્ષણ કરે એવી હું સદા પ્રાર્થના કરીશ. પાછી આગળ કહે છે નાથ ! જંગલમાં એકલા ફરતાં આપ ખૂબ સાવચેતી રાખશે ને શરીરને સાચવશે. હુંજને ખૂબ કંકણ કરીને દ્રોપદી ગદ્ગદ સ્વરે આટલું બોલી સકી. કારણ કે એ જાંબમાંથી જાંઘુ પડે તો પતિને અપશુકન થાય. છેલ્લે કહે છે.

કે નાથ ! આપ બાજો છો પણ સામે આશ મનની પ્રસન્નતા લઇ બાજો છો. આપ વન વન ફરશે ત્યાં નવા નવા સહજનો મળશે, આપ નવી નવી વિદ્યાઓ

પ્રાપ્ત કર્યો. ને વણી કિતી ત્યાં મેળવ્યો. તો ત્યાં જમને જૂલ્યો. નહિ ને વહેલા વહેલા પધાર્યો. આપ જાનેક તીર્થોમાં જવાથી પવિત્ર જાનીને પાછા પધાર્યો ત્યારે આપની ચરણરજથી હું પાવન થઈશ. આ પ્રમાણે કહીને અણુનના કપાળમાં કુમકુમહું તિલક કહ્યું. અણુન જધાને સમજાવી આશીષ લઈ માત્ર ધનુષ્ય જાણુ લઈને જવા પગ ઉપાડે છે ત્યાં જધા બેલાન થઈને પડી ગયા. પણ અણુને જધાને ઊઠીને આજે કદમ ઉઠાવ્યા. છેલ્લે ધર્મરાજ કહે છે બંધવા ! તું એકલો જાય છે તો સાથે શોડું ધન લઈ જા. પહેરવા વસ્તો જાને જાન્ય તો લઈ જા, પણ અણુને ના પાડી. પહેરેલા કપડે ધનુષ્ય જાણુ લઈને અણુનજી આવી નીકળ્યા. અણુનની સાથે પ્રેમદ્રષ્ટિથી દ્રીપદી જોઈ રહી. અણુને પણ તેના સાસું જોડું. કારણ કે હંણુ ઉમતી કુવાની છે. સંસારનો શોક છે. અણુન જધાને વિદાય કરીને વનવનસાની વાટે જાણ્યા જાય છે ત્યારે દ્રીપદી આદિ સર્વે સજાજ નેત્રે તેના સાસું જોઈ રહ્યા. અણુન પણ જ્યાં કુધી જધા ડેખાયા ત્યાં કુધી પાછું વાળીને જોવા લાગ્યો. અણુન ડેખાતો જંધ થયો જોડલે શી દુઃખિત રહે પાછા ફર્યા. પોતાના મહેલમાં પ્રવેશ કરતાં જોડે છે જારે, અણુન ! તું ક્યાં ગયો ? જરમાં કોઈને યેન પડતું નથી. આ તરફ અણુને જાણતાં જાણતાં થયો મામ કાપી નાંખ્યો.

આમા વિપિન મેં એક સરોવર, કરી સ્નાન ઉત્સવર,
જાપ જાપી નવકારમંત્રકે, ફેલકા કીના આકાર હો...શોતા...

જાને એક શોટા જાઠ જંગલમાં આવી પહોંચ્યા. કોઈ દિવસ જુલ્યા પગે નહિ જાણનાર અણુન જુલ્યા પગે વનની કાંટાળી કેડીએ આટલું જાણ્યા જોડલે થાક તો લાગે તે સ્વાભાવિક છે. જૂખ-તરસ જૂજ લાગી હતી. વનમાં જામ તેમ દ્રષ્ટિ કરી તો એક શોડું સરોવર જોડું જોડલે સરોવરમાં સ્નાન કહ્યું. ત્યાર જાઠ તેમજે પંચપરમેષ્ટી નવકારમંત્રકું સ્મરણ કહ્યું. કારણ કે જાર જાર વધ જંગલમાં વીતાવવા છે તો નવકારમંત્રકું શરણુ જાંગીકાર કહ્યું તો મને કોઈ જાતકું વિષ્ણુ જાવે નહિ ને મારા જાર વધ મુજ સમાધિપૂર્વકે જ્યતીત થઈ જાય. જેમ વિચાર કરીને સર્વ પ્રથમ તેમજે નવકારમંત્રકું શરણુ જાંગીકાર કહ્યું. પછી વનરૂળ લાવીને ખાધા ને પાણી પીધું. ત્યાં મખ્યાન્ક થઈ ગયો. જાઠ વેશન વન કંટું ને ધોમધખતો તરફ કંટો. જોડલે અણુનજી એક વૃક્ષની શીતળ છાયામાં સૂઈ ગયા ને શોડીવારમાં ઉઠી ગયા. જેમને લાગ્યું કે આ જંગલમાં જાણે સમય રહેવા જેવું નથી. કારણ કે જાહી કોઈ મનુષ્ય ડેખાતો નથી ને વાલ સિંહની જાનકર મજનાઓ સંજાજ છે. માટે આ વન જાહી જોળવી જાઈ.

વનમાં વાલ-સિંહની મજનાઓથી રિશાજો જાજતી હતી. સુમલાઓની

પાછળ વાઘ દોડતાં હતાં, અને વરૂઓ સામસામા લડતાં હતાં. દીલાપોઆ માણસનું ત્યાં કામ નહિ. આ અર્જુન તો સિંહલનો જાયો સિંહ હતો. એને કાંઈને કાંઈ લાગતો ન હતો. તે નિર્ભયપણે ધનુષ્ય બાણ લઈને આગળ આલ્યો જાય છે. પર્વત, શુક્ર, નદીઓ ને નાળા ઝોળાંગતા અર્જુનજીને કાંઈ જગ્યાએ ઉંચાઈમાં ચઢવાનું તો કાંઈ જગ્યાએ નીચે ઉતરવાનું. કાંઈ જગ્યાએ કાંટા તો કાંઈ જગ્યાએ કાંકરા ને કાંખરા આવે છે. આવા વિષમ સ્થાનોને વટાવતાં વટાવતાં અર્જુનજી આગળ આલ્યા જાય છે ત્યાં માર્ગમાં એક મોટો પર્વત આવ્યો. અર્જુનના મનમાં યશું કે આ પર્વત ઉપર ચઢું એટલે ખૂબ સાહસ કરીને પર્વત ઉપર ચઢ્યાં. ધીમે ધીમે કરતાં પર્વતના છેક ઉંચા શિખર ઉપર ચઢી ગયા. તો ત્યાં તેમણે એક મહાન શાની સુનિને ધ્યાનાવસ્થામાં બેઠેલાં જોયાં.

સુનિએ સુએ સુહૃપત્તી બાંધી હતી. પાસે રત્નેહરણ પડ્યો હતો. એ સંત ખૂબ તપસ્વી હતા. તપસ્યાર્થના પ્રભાવથી ઘણી લખિયો પ્રાપ્ત કરી હતી. એવા પ્રભાવશાળી સુનિ ધ્યાન ધરીને બેઠેલાં હતાં. સુનિને જોઈને અર્જુનને અપૂર્વ જ્ઞાન હ થયો કે આહો! હું કેવો ભાગ્યવાન છું કે આવા વિષમ સ્થાનમાં પણ તરણુતારણુ છકાય જીવોના રક્ષક પવિત્ર શુદ્ધેવનાં અને દર્શન થયા. અર્જુનને જ્ઞાન હતો પાર નથી. હવે આગળ શું જનશે તેના ભાવ અવસરે.

*

વ્યાખ્યાન નં. ૧૮

માસજનમણુનું ધર

આવણુ સુદ ૬ ને શુદ્ધવાર

તા. ૨૧-૭-૭૭

અનંત કરુણાનીધિ ત્રેલોક્ય પ્રકાશક, વીતરાગ પ્રભુએ જગતના જીવોના ઉદ્ધાર માટે અલૌકિક વાણીને ધોધ વહાવ્યો. ભગવાનની વાણી સર્વ જીવો ઉપર સમાન ભાવથી વરસે છે. આચારજ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે “મહા પુણ્યસ્સ કત્થા, તહા પુણ્યસ્સ કત્થા, મહા પુણ્યસ્સ કત્થા તહા પુણ્યસ્સ કત્થા” જે પ્રકારે રાજા, પ્રધાન, શ્રીમંત, શેઠ આદિને ઉપદેશ આપે એવા પ્રકારે એવા જ ભાવથી પશુપાત રાખ્યા સિવાય સાધારણ વર્ગના મનુષ્યોને અને નિર્ધન મનુષ્યોને ઉપદેશ આપે, અને સાધારણ વર્ગને, નિર્ધન મનુષ્યોને જે રીતે ઉપદેશ આપે એવા જ પ્રકારે રાજા, પ્રધાન, અને શ્રીમંત વર્ગને ઉપદેશ આપે. શ્રી વીર્યંકર દેવ પ્રફુલ્લિત મોક્ષમાર્ગમાં ક્યાંય પશુપાતને સ્થાન નથી.

આપણે છ અણુમારોની વાત ચાલે છે. નેમનાથ ભગવાનની વાણીનો રણુકાર તેમના અંતરમાં ઉતરી ગયો. પ્રભુની વાણી તો વણાં લવેાએ સાંભળી અને આ છ ભાઈઓએ પણ સાંભળી, પણ અંતરમાં ઉતારવી એ તો સૌના હાથની વાત છે. જેમ સ્વાતિ નક્ષત્રનું પાણી માછલીના યુગમાં પડે તો મોતી બને, સર્પના યુગમાં પડે તો ઝેર બને, તે પાણી ફૂલ ઉપર પડે તો મોતી જેવી શોભાને પ્રાપ્ત કરે, અને એ જ પાણી સાગરમાં પડે તો ખારું બને, તેમ ભગવાનની વાણી તો સર્વ લવેા ઉપર સમાનરૂપથી વરસી પણ આ છ લવેાએ શુદ્ધ ભાવથી ઝીલી લીધી તો સંવત્સરી મોતી પાક્યું. સંવત્સર હાઈને પોતાના આત્માને તેજસ્વી બનાવવા માટે છૂટું છૂટું પારણું કરે છે.

આત્માને દેહિયમાન બનાવવા માટે આજે માસજમણના ધરનો પવિત્ર દિન છે. આ પવિત્ર દિવસ આત્માની આરાધના કરવાનો મંઘલ સંદેશ હાઈને આવ્યો છે. એ જોહામ વગાડીને કહે છે કે ભવ્ય લવેા ! આજથી એક મહિને બરાબર સંવત્સરી પર્વ આવશે. તો તે દિવસ આવતા પહેલાં મારે શું કરવું તેની જત્યારથી તૈયારી કરી દેા. આજ હાલે ત્યારે ફૂલો જોડવા જોડીએ તો આજ જૂઠાતી નથી તેમ આપણાં અંતરમાં રાગ, દ્રેવ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને વિવચ કષાયોની અગ્નિ જલી રહી છે તેને જોહવાવા માટે કુમારું ચીતળ જળ હાઈને સંવત્સરી પર્વ આવશે. તેનું સ્વાગત કરવા માટે આપણે આજથી તૈયારી કરી દેવાની છે. માનવી ધન કમાવા માટે કેટલી ખમાલ કરે છે ? પણ આત્મા ઉપર હાલેલા કર્યોના કષયને સાફ કરવા માટે કંઈ ખમાલ કરી ? દુઃખી જિંદગીમાં એક નાનું પેટ ભરવા બેટલું તો મળી રહે છે પણ જેને પરિબ્રહ્મનો મમતા બળી છે તેવો માનવ પટારા ભરવા માટે મહેનત કરી રહી છે.

સુઠી સરણું મારું પેટ છે, જોને ભરવામાં ક્યાં ઝાળી વેઠ છે ?
પણુ હફેશા ઝીબ મેં ઉભા ક્યાં, જેને માટે બધી ઉઠ બેસ છે,
મેં સળમાવેલી બ્યાળામાં બણું છું, ઉપાધિ હાઈને ફરું છું...

કવિજો પણ કહે છે કે મૂઠી બેટલું પેટ ભરવા માટે ઝાળી વેઠ કરવી પડતી નથી. પણ વધુ કમાવાની હાલસામાં માનવી પોતાની બંતે બધા હફેશા ઉભા કરે છે. પોતાની બંતે ઉપાધિ કરીને દુઃખની બ્યાળામાં જલે છે. સમજો. આજે માસજમણનું ધર છે. આત્માથી લવેા આરાધના કરે છે. જશુભાઈને આજે રરમો ઉપવાસ છે હવે તમારે શું કરવું છે ? કંઈક પ્રમાદની પચારીમાં પોટેલા લવેાને તો બબર પણ નહિ હોય કે આજે માસજમણનું ધર છે. કંઈક સંસાર યુગના રસીક લવડાઓ બધુતાં હોવા છતાં આવ્યા નહિ હોય. એમને એક જ પૂન છે કે જય, પૈસા કમાઈ હાઈને

પણ જોને ખબર નથી કે ક્યારે જોયિંતા કાળરાજના તેડા આવશે ને ક્યારે આ બિચા ઉપાડવા પડશે. માટે સમજીને આત્મા માટે કંઈક કરી લેા.

આત્મસંઘોષવાના દિવસો આવે છે ત્યારે ખેડૂત પણ સજાગ બને છે. જોના બળદ પાસે જઈને જાહે છે કે “ભેલીડા ઉઠા ઉતાવળા થાવ, વાવણીયા જોડા જેતરમાં જઈ.” કે ભેલીડા ! હવે ઊઠા. પ્રમાદ છોડીને જેતરમાં જઈને ખેડ કરીજો. જોના હજને નાકાછલી બાંધીને બળદને ભેડીને જેતરમાં લઈ ભય ને અગાઉથી જેતર ખેડીને તૈયારી કરી રાખે છે. પછી વરસાદ આવે ત્યારે વાવણી કરે છે. તેમ મહાન પુરૂષો આપણને પકાર કરીને કહે છે કે કે માનવ ભેલીડાજો ! અનાદિકાળની મોહ નિંદ્રાને ત્યાગીને તમે જાગૃત બનો. સંવત્સરીના દિન આવતાં પહેલાં અંતરમાં બરેલા વિષય-કથાય, રાગ-દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભાદિકના ક્યારાને સાફ કરીને તમારા અંતરરૂપી ક્ષેત્રને શુદ્ધ ને કામળ બનાવી દો. પ્રમાદ છોડીને આત્મસાધના કરવાની તૈયારી કરો, મહાન પુરૂષો કહે છે કે

“જો! અણુજા ! હવે તું જાગી જા, સ્વાત્મ તેજે ઝળુકી જા,

અજ્ઞાન મિથ્યાત્વને વચી જા, નિર્વાણ પદ તું પામી જા.”

કે અણુજા, અજ્ઞાની, વિષયાંધી છવ ? તું જાગ અને આત્માના તેજ જળકાવવાનો પ્રયત્ન પુરૂષાર્થ કર. બંધુજો ! આત્માનાં તેજ ક્યારે જળકે ? અ્યાં સુધી આત્મા ઉપર રહેલા અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વનો ઘાટ અંધકાર નહિ દળે ત્યાં સુધી આત્માનો પ્રકાશ નહિ મળે. જ્ઞાન જેવો કોઈ પ્રકાશ નથી ને અજ્ઞાન જેવો કોઈ અંધકાર નથી. આપણને સૂચે તેજસ્વી દેખાય છે પણ આવા હબરો સૂચનાં તેજ લેખા કરો ને જે પ્રકાશ દેખાય તેના કરતાં પણ જનંત ગણાં તેજ કેવળજ્ઞાનના છે. પણ જો તેજને પ્રગટ કરવા માટે ભગીરથ પુરૂષાર્થ કરવો જોઈજો. જે આત્માજોજો કેવળજ્ઞાનની જ્યોત પ્રગટાવી છે તેમને કેટલો પુરૂષાર્થ કરવો પડ્યો છે. ઘરમાં જોતીને રૂઢિયો સાંભળતાં કે ટી. વી. જોતાં કંઈ કેવળજ્ઞાન નથી થતું. આજે તો કેવળજ્ઞાન જોઈજો છે પણ પુરૂષાર્થ કરવો નથી. રાત પડે જોટલે પ્રકાશ માટે તમારે લાઈટની જરૂર પડે છે પણ સર્વજ્ઞ ભગવંતેને કોઈ પ્રકાશની જરૂર નથી. તેજો સર્વાંબધી દેજો છે. તેમને માટે તો રાત ને દિવસ બંને સરખા છે. આવો પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરવાતું જો કોઈ સ્થાન હોય તો આ માનવભવ છે.

બંધુજો ! મિથ્યાત્વનો નાશ થયો ને આત્મામાં સચ્ચક્તિનો સૂચ પ્રગટ થયો જોટલે સમજી લેજો કે શોશમાં જવાણું સર્તીદીકેટ મળી જતું. યોશ શુશ્ચસ્થાનકે સચ્ચક્તિની શરૂઆત થાય છે. ત્યાંથી છવ જાગળ વધેનો વધતો કમંને સ્વ કરતો ખરમા શુશ્ચસ્થાનકના છેલ્લા સમયે ને તેરમા શુશ્ચસ્થાનના પહેલા સમયે લાતીકમંને

ક્ષમ કરીને કેવળજ્ઞાન પામી જાય છે. ત્યાર પછી અઘાતી કર્મનો ક્ષય થતાં નિર્વાણપદની પ્રાપ્તિ કરે છે. આ નિર્વાણપદની પ્રાપ્તિનું નવનિર્માણ માનવભવ સિવાય બીજે ક્યાંય થતું નથી. માટે માનવભવની જોકેક પણ કેટલી કિંમતી છે તેનો વિચાર કરો. જ્ઞાની કહે છે જનંતો જૂતકાળ અજ્ઞાન હયામાં વહી ગયો, પણ હવે તમારો ભવિષ્યકાળ ન જમડે તેનો ખ્યાલ રાખજો. કારણ કે જિંદગી તો કાચી માટીના મહેલ જેવી છે. ક્યારે આ મહેલ પડી જશે તેની ખાત્રી છે ? ' નથી. ' તો 'ધર્મ'નું કામ કાઢે કરોથ જો વિચાર છોડીને કાલનું કામ આજે કરી લે. કારણ કે મનુષ્યનું જીવન જોકે ઝરણું જેવું છે. જેમ ઝરણું અવિરત ગતિથી વહ્યા કરે છે. તેના પ્રવાહને રોકવાની કોઈનામાં તાકત નથી. તેમ માનવજીવનની વહીવટ પણ અવિરત ગતિથી વહ્યા કરે છે. જો કાળના પ્રવાહને રોકવાની મોટા ઈન્દ્રો, અકવતિ કે મોટા મહારાજાની તાકત નથી. જોકેક પણ કરતાં જનંતો જૂતકાળ વહી ગયો અને જનંતો ભવિષ્યકાળ વીતી જશે તો પણ કાળના પ્રવાહને રોકવા કોઈ સમર્થ નથી. તો આ માનવ જીવનની સાર્થકતા ઈન્દ્રિયોનું પાલન પોષણ કરવામાં છે કે તપ-ત્યાગ આદિ ધર્મશાધના કરવામાં છે ? જો તમારાથી અને તો તપ કરો, ધર્મશાધના કરો. જોટણું પણ ન કરી શકો તો બીજા જીવોને દુઃખી ન કરવા, ઉપકાર ન કરી શકો તો ખેર પણ અપકાર તો ન જ કરવો જોટણું જરૂર ધ્યાનમાં રાખજો, અને આ માટે તમે જોટણું જ્ઞાન મેળવશો તેટલા તમે પાપથી પાછા હંકરો.

જોકે વખત વ્યાસજી પાસે જોકે રાજા આઘ્યા. તે વ્યાસજીના ચરણમાં પડીને બોલ્યા મહારાજ ! હું આપની પાસે ભિક્ષા માંગવા આવ્યો છું. આ માગ્યોની માગના આપ પરિપૂર્ણ કરશો. તેનો મને પૂરો વિશ્વાસ છે. ત્યારે વ્યાસજીએ કહ્યું કે રાજન ! તારી પાસે હીરા, માણેક, મોતી, ચોદું, ચાંદી અને ધનના મોટા ખજાના ભરેલા છે પછી મારી પાસે માગના કરવાની ક્યાં જરૂર છે ? ત્યારે રાજાએ કહ્યું—મહારાજ ! મારી પાસે ધનનો અમૂલ્ય ખજાનો હોવા છતાં હું ભિખારી છું. જે ખજાનો આપની પાસે છે તે સાચો ખજાનો છે અને મારી પાસે જે ખજાનો છે તે તો દુઃખરૂપ છે. તે આજે છે ને કાલે નથી જોવો નાશવંત છે. માટે આપ મારા ઉપર કૃપા કરીને મને કરી ક્ષમ ન થાય તેવો અક્ષય ખજાનો આપો. વ્યાસજી જહાર પુરાણોના બહુકાર કરતાં જોટણે રાજાએ કહ્યું કે આપ મારા ઉપર કૃપા કરીને મને જહાર પુરાણોનું જ્ઞાન સમજાવો.

રાજાની વાત સાંભળીને વ્યાસજીએ કહ્યું કે તમારા જેવા રાજા પુરાણોનું જ્ઞાન મેળવવા ઈચ્છે છે તે બધીને મને જૂળ આનંદ થયો, પણ જોને જહાર વધુ જોઈએ. રાજાએ કહ્યું—મહારાજ ! આપે તો મણે લાંબા સમય જતાવ્યો. આટલું મોટું રાજ્ય

સંભાળવાની જવાબદારી મારા માથે છે તેમાં મને જોટલો બપો સમય ક્યાંથી મળે ? ત્યારે વ્યાસજીએ કહ્યું કે રાજન્ ! દીક છે, તમને અઢાર વર્ષનો દાઈમ ન હોય તો અઢાર મહિનાનો તો દાઈમ મળશે ને ? ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે હે સાહેબ ! મને તો રાત્રે પણ દાઈમ મળતો નથી તો અઢાર મહિનાનો દાઈમ ક્યાંથી કાઢું ? ત્યારે વ્યાસજીએ કહ્યું કે અઢાર મહિનાની વાત જવા દો, અઢાર દિવસ તો મળશે ને ? રાજા કહે છે મહારાજ ! જોટલો પણ મને દાઈમ નથી. ત્યારે વ્યાસજીએ કહ્યું કે રાજન્ ! તમે કેવી વાત કરો છો ? જો માલ લેવો હોય તો માલનાં મૂલ્ય તો આપવાં જ પડે ને ? મૂલ્ય લીધા વિના માલ ક્યાંથી મળે ? જો તમને અઢાર દિવસનો દાઈમ ન મળે તો અઢાર પ્રહર તો કાઢો. રાજા કહે છે મહારાજ ! ક્ષમા કરજો. અઢાર પ્રહરની વાત તો ફર રહી મને અઢાર મિનિટનો પણ દાઈમ નથી મળતો. હું શું કરું ? (હસાહસ)

રાજાની વાત સાંભળીને તમને હસવું આવ્યું પણ તમે રાજાથી ઉતરો તેવા નથી. વ્યાસજી જૂન વિદ્વાન અને સીધું દષ્ટિવાળા મહાત્મા હતા, અને માનવના હૃદયને પીછાણનાર હતા. જોમણે રાજાના હૃદયને પારખ્યું અને તેમની કાવના બહારી, તેમને કહ્યું કે આ રાજા જ્ઞાન પિપાસુ છે પણ જોના માથે કતવ્યપાલનની મોટી જવાબદારી છે. તેથી તેને દુઃકમાં અઢાર પુરાણોનો સાર બતાવી દેવો તે દીક છે. જોટલો વ્યાસજીએ કહ્યું. રાજન્ ! તમે જોકે ચિત્તે સાંભળો. હું તમોને અઢાર પુરાણોનો સાર સમજાવું છું.

અષ્ટાધ્ય પુરાણેષુ, વ્યાસસ્ય જ્ઞાનદ્રવ્યં ।

પરોપકાર પુણ્યાય, પાપય પરપીડનમ્ ॥

અઢાર પુરાણોનો સાર જો તમારે જોકે વાક્યમાં સમજવો છે તો સાંભળો. કોઈનું કાલું કરવું તેના જેવું બીજું કોઈ પુણ્ય નથી અને કોઈને પીડા ઉપજાવવી, દુઃખ દેવું તેના જેવું બીજું કોઈ પાપ નથી. દુઃકમાં આ સમસ્ત ધર્મના ઘચોનો સાર છે.

અંધજો ! રાજાને જ્ઞાન મેળવવાની અત્યંત જિજ્ઞાસા હતી તો તેને દેનાર વ્યાસ જાગે મળી ગયા, તેમ જો તમને જિજ્ઞાસા થયે કે મારે માસખમણ કરવું છે તો મવાવું છે. તપ ન કરી શકો તેમ હો તો બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરો. જોકે વખતના અબ્રહ્મચર્યના સેવનમાં ઉલ્ટુટા નવ લાજ સંત્રી છવોની કિંસા થાય છે ને બ્રહ્મચર્યના પાલનમાં છવોની રક્ષા થાય છે. તેમજ બ્રહ્મચર્યના પાલનથી શરીરમાં અલૌકિક બળ આવે છે ને અબ્રહ્મચર્યના સેવનથી વીર્યની હાની થાય છે. અતિવંત જ્યનને આજુક બતાવવાની હોય માસ્વાની ન હોય. આ મારા આવકો અતિવંત છે તેમને મારે પારવારે કહેવાવું ના હોય. કહ્યું છે કે બ્રહ્મચારી ભગવાન, દુલ્લભ છે,

“તેજ દાનવ ધધળ્વા, જન્મ રવચ્છરમ વિન્મરા ।

નમસ્યારિ નમસંસ્થિત, ગુહરં જો કરંતિ તે ન ઉત્ત. અ-૧૬ ગાથા ૧૧

જે દુષ્કર પ્રહાયક નતલું પાલન કરે છે તેના ચરણમાં દેવો, દાનવો, અંધર્વો, યક્ષ, રાક્ષસ અને કિન્નરો નમસ્કાર કરે છે. આવો પ્રહાયકના મહિમા અદ્વીતિક છે. કોઈ મનુષ્ય મન, વચન, ક્રયાથી શુદ્ધ પ્રહાયકનું પાલન કરતો હોય તો તેના પરચેવાથી રાજીના રાજ પણ વાહ્યા બાય છે, તેણે સંભળવામાં આવ્યું છે. બાહ્યો પૈશામાં કે મોટી પક્ષીમાં આવી તાકાત છે ? ‘ના’.

અહીં નેમનાથ ભગવાનના છ અણુગારો વ્યસ્તિવાન અને જૂળ વિનયવંત હતા. ભગવાને ઝીયરી જવાની આજ્ઞા આપી જોટલે તરત તેમણે પ્રભુને વંદણા કરી. કેટલો વિનય હશે ! અહીં મને વિનય ઉપર જોક વાત ચાલે આવે છે. સંવત ૧૬૬૫માં અમરા પરમ ઉપકારી, તારણકાર, બા. પ્ર. પૂ. શુદ્ધેવ રત્નચંદ્ર મહારાજસાહેબનું સાચુંદમાં વાતુમાંથી હતું. ત્યારે અમે વૈરાગી અવસ્થામાં બપોરે થઈ બેઠેના સાથે ધાર્મિક અભ્યાસ કરવા માટે જતાં. જોકે રિવસ પૂ. શુદ્ધેવના શિષ્ય યોદ્ધા મહારાજ સાહેબ શુદ્ધેવથી થોડે દૂર બેઠાં બેઠાં રબોહરણની દરી વણતાં હતાં. તે વખતે બહારથી જોકે મોટો કાળો સપ્ આભ્યો. અમે બધાએ જોયો ને બાહ્યા મહારાજસાહેબ સપ્ આવે છે. અમે તો બધાં સપ્ને જોઈને ચીડી ઉપર ચઢી ગયા, પણ મહારાજ સાહેબ ઉઠ્યા નહિ. જો શુદ્ધેવ આજ્ઞા કરે તો ઉઠું. બાકી મારી જિંતા શુદ્ધેવને છે. સપ્ તો જોતજોતામાં મહારાજ સાહેબના પગ સુધી આભ્યો. અમે તો જૂઓ મારવા લાભાં કે શુદ્ધેવ ! ત્યાં તો સપ્ જોમના પગ ઉપર ચઢીને ચડેહાટ આબળ આભ્યો, પણ નામ ઠર નહિ. “જેસા શુદ્ધ અને જેસા શિષ્ય.” અને અઠમ રણા. સપ્ પૂ. શુદ્ધેવ રત્નચંદ્ર મહારાજસાહેબની સાથે ફેણ માંડીને બેઠો. પૂ. શુદ્ધેવે હાથેના ધમ્મારો કરીને કહ્યું-આહ્યા બાહ્યો. ત્યારે સપ્ બાહ્યે ના કહેતો હોય તેમ ફેણ હલાવી. ત્યારે પૂ. શુદ્ધેવે તેની સાથે દષ્ટિ કરીને પાંચ વળત નવકારમંત્રનું સ્મરણ કર્યું. જોટલે સપ્ આભ્યો હતો તેમ આહ્યો ગયો. અમે બધાએ જુમાજુમ કરી મૂકી. હોહો હોહો આહ્યા. સપ્ પણ અદરમ. અમને મનમાં ચડ્યું કે અહો ! શું શિષ્યમાં વિનય છે ! દૂંકમાં આવા વિનયવંત શિષ્યો જલ્દી મોક્ષ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરે છે.

આ છ અણુગારો વિનયવંત હતાં. તેઓ ભગવંતને વંદન કરીને ઝીયરી બયા. ઝીયરી કરવામાં પણ વિવેક જોઈએ. ઝીયરી જોટલે જેમ આય ચરે તેમ ઝીયરી કરવી. જો ઝીયરી કરતાં ન આવડે તો અધ્યાયરી કહેવાય. ઝીયરી અને અધ્યાયરીમાં શું ફેર તે બાહ્યો છો ? જો જોટલે આય અને ચરી જોટલે ચરણું. આય ઉપર ઉપચરી ચરે ને પાછળ બીજાને આવા રહેવા કે પણ ગધેડું ચરે તો મૂળમાંથી ખાઈ બાય,

શારદા કથાન

(હસાહસ) સાધુ ગાયત્રી જેમ ચરે. તે ગૃહસ્થને ઘરથી જોવી રીતે આહાર લે કે પાછળ ગૃહસ્થને સંકોચ ન પડે. બીજી વાત સાધુ ગૌચરો બધા ત્યાં કોઈ માન આપે કે અપમાન કરે તો પણ સાધુએ સમભાવ રાખવો જોઈએ. દશવૈકલિક સૂત્રમાં કહ્યું છે કે

જે ન હંદે ન સે કુળ્યે વંદિઓ ન સમુક્તે ।

પદ્મમલ્લેસમાણસ્થ

સામણમણીવર્ણ ॥ અ. ૫ કં. ૧ ગાથા ૩૨

કોઈ ગૃહસ્થ સાધુને વંદણા ન કરે તો તેના ઉપર ક્રોધ ન કરે પણ જો વખતે જોવો વિચાર કરે કે હું કોઈ પાસે વંદન નમસ્કાર કરાવવા માટે સંયમ પાળતો નથી. કોઈ વંદન કરે તો મને શો લાભ ? અને ન કરે તો મને શું હુકશાન ? મને માન પ્રતિષ્ઠાની શૂંચ નથી. આ લોકમાં પૂજવા માટે હું આદેશ અમૂલ્ય સંયમ શા માટે વેદ્ય નાંખું ? જેમ ચિંતામણીરત્ન કુટેલી કોલીના ખડલામાં આપવાનો ન કોય તેમ આ માધુ કિંમતી આદિત્ય રત્ન લૌકિક ગૌરવ માટે વેચી દેવાને નથી. સાથે કોઈ શબ્દ-મહારાજ અને શ્રીમતો સાધુના ચરણમાં લળીલળીને વંદણા કરે ત્યારે સાધુ હરખાવ નહિ કે મને કેવા વંદન કરે છે પણ જેમ વિચાર કરે કે આ ખમાના વંદન સ્વીકારવાની આશમાં ચોગ્યતા છે ? હું આશ આદિત્યમાં વફાદાર છું ? આશમાં જોડલા છુલ્લો છે ? આવો વિચાર કરે. જરૂર, કોઈ આવક અથવા આવિકા ઉપાસ્યમાં રથાન કરવા માટે આવે ત્યારે ઘણા પર્યાયમાં નાના સંત સલીલ કોય તેને વંદન કરે ને ચોટાને વંદન ન કરે તો જોવો વિચાર ન કરે કે આ લોકમાં કેટલો લોક-ભાવ છે ? નાનાને વંદન કર્યા, જેમને સુખશાતા પૂછી અને મને ચોટાને વંદન ન કર્યા. તેમ વિચારી ગૃહસ્થ ઉપર ક્રોધ ન કરે, તેમની તિંકા ન કરે પણ વંદણા કરનાર પ્રત્યે જેવો પ્રેમભાવ રાખે તેવો પ્રેમ વંદણા ન કરનાર પ્રત્યે રાખે, ને વિચાર કરે કે હરેક ઉપર સમભાવ રાખવો જોવી ભગવંતની આજ્ઞા છે. આ રીતે જે સાધુ સાધ્વી સંયમ પાળે છે તેનો ઝેડો ચાર ચઈ બધા છે. છ અણુમાત્ર ભગવાનની આજ્ઞા લઈને ગૌચરી બધાં છે. હવે તેઓ ક્યાં ગૌચરી જશે તેના ભાવ અવસર.

અરિષ્ટ : અણુનના ગયા પછી પાંદરાજ, કુંવામાતા, સુધિધિર, શીમ, સહદેવ, નકુળ, દ્રીપદી બધા મહેલમાં આવીને ખૂબ વૂરવા લાગ્યા. માતા પિતા કહે છે જો આશ લાકડવાયા ! જાણે રાજમહેલમાં ઝેડો છીએ ને તું જંગલમાં કપટ વેડવા ક્યાં બાઢ્યો ગયો ? ચાર લાઈઓ કહે છે જો અમારા બંદાલા જંખવા ! તું જોકે ગયો પણ તારા વિના અણે કોઈ નથી જોવું લાગે છે. આમ સૌ વાદ કરીને રહે છે. આને આવો પ્રેમ લાગ્યો જોવા મળશે. આને સૌ પોતપોતાના સ્વાર્થમાં મસ્ત છે પણ અહીં તો શીર નીર જેવો પ્રેમ હતો. જલે તેઓ બધું કાપ કરે છે પણ જોકે અણુનને શુભતા નથી.

અભ્યુત્થાને એક ઈંચ પહોંત ઉપર પંચ મહાનતધારી સંતના દર્શન થયાં. તેથી તે ખૂબ આનંદમાં આવી બેઠે છે કે અહો ! ભવસિંધુ તારક, તરણતારણ જહાજ સમાન ગુરૂદેવ ! આજે આવા વિકટસ્થાનમાં આપનાં દર્શન થવાથી હું કૃતાચ્છ બની ગયો. હવે મારા સર્વે કાર્યો સિધ્ધ થશે ને મારો વનવાસ નિર્વિધ્ને પૂર્ણ થશે. એમ કહીને યુનિને તિક્ષુતોનો પાક લાણી લાવપૂર્વક વંદન કર્યાં, પણ યુનિ તો ધ્યાનમાં હતાં એટલે દર્શન કરી પોતાની જાતને ધન્ય માનતાં અભ્યુત્થાનથી આગળ ચાલ્યા. થોડે દૂર જતાં એક પર્વત ઉપર ગઈયાં. ત્યાં એક સુવાન પુરૂષ પર્વત ઉપરથી પડીને આપઘાત કરવા તૈયાર થયો હતો. એની પત્ની કંઈક સ્વરે કહ્યાંત કરતી બેઠી હતી કે નાથ ! તમે આવું ના કરો. તમે ચાલ્યા જશો. પછી માડું કૈણ ? આ હાથિયારીની તો જરા દયા કરો. એક વાર તો મારી વાત સાંભળો. આમ કંઈક સ્વરે કહ્યાંત કરતી એના પતિને રોકતી હતી.

અભ્યુત્થાને આ કંઈક રૂઢન ચાલ્યું. એના મનમાં થયું કે આ પર્વત ઉપર એક યુનિરાજ સિવાય બીજું કોઈ માણસ હોવાનું નથી ને આ કૈણ રહતું હશે ? જે તરફથી આવજ આવતો હતો તે તરફ અભ્યુત્થાન ગયો. તો એક માણસને પર્વત ઉપરથી આપઘાત કરીને મરવા તૈયાર થયેલો. એણે ને એની પત્ની એને આપઘાત કરતાં રોકતી હતી. આ દરમિયાન એણે. અભ્યુત્થાન દોડીને ત્યાં પહોંચી ગયા.

અભ્યુત્થાને બોલ્યા રહી પુરુષસે, મત કર આતમઘાત,

કષ્ટ મિટાવ ભેરા સારા, કહે વીતક સબ વાત હો બેતા....

એ પુરૂષને પૂછ્યું લાઈ ! તું શા માટે આપઘાત કરીને મરવા તૈયાર થયો છે ? તને શું દુઃખ છે ? તે મને કહે. તારું બધું દુઃખ દૂર કરીશ. ત્યારે તે માણસે કહ્યું. લાઈ ! આપને માડું દુઃખ કહેવાથી કંઈ ફાયદો નથી. નકાચો મને જોડી ના કરો. મારા દુઃખની કહાની બહુ લાંબી છે. તમને કહીને દુઃખી કરવા એ મને ઠીક લાગતું નથી. હવે તમે મને એક શબ્દ પણ રોકશો નહિ. ત્યારે અભ્યુત્થાને કહ્યું—લાઈ ! આ પત્ની રહે છે તેના સાચું તો જો. બીજું આ માનવભવ કેટલા પુરૂષે મળ્યો છે તેને આમ સુઘાવી દેવાય ! માનવભવની એકેક શબ્દ કેટલી અમૂલ્ય છે ! આવો માનવભવ દુઃખથી કંટાળીને હારી જવાય ? જરા હિંમત રાખોને મને તમારા દુઃખની વાત કહો. અભ્યુત્થાને તે પુરૂષને ખૂબ સમજાવ્યો. ત્યારે તે પૂછે છે લાઈ ! તમે કૈણ છો ને તમારું નામ શું છે ? તે મને કહે તો હું મારા દુઃખની વાત કહું. કારણ કે મને તેવા માણસની પાસે દુઃખની વાત કહેવાથી કંઈ સાર નીકળતો નથી.

અભ્યુત્થાને કહ્યું કે કુરૂવંશમાં જન્મેલો બીજાના દુઃખને બધીને હંમેશા તેના દુઃખને દૂર કરવા તૈયાર હોય છે. પોતાના પ્રાણના યોગે પણ બીજાનું રક્ષણ કરે છે,

તો હું પણ કુરૂપંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો. પાંડુ રાજાનો પુત્ર છું. અર્જુન મારું નામ છે. અર્જુનનું નામ સાંભળીને પેલો માણસ આનંદ પામ્યો. શું તમે અર્જુન છો? આજે મારા ધન્ય થઈને ધન્ય ભાગ્ય કે આપના દર્શનથી હું પાવન બની ગયો. મારે માટે જંગલમાં મંગલ થયું. એમ બોલતો મરવાઈ ઊઠીને ચરણમાં પડી ગયો. એણે અર્જુનને કહી બેસો ન હોતો પણ નામ સાંભળ્યું હતું. મહાનપુરુષોના શુભોની સુવાસ્ય મારે બાળ્ય ફેલાય છે. એ કોઈને કહેવા નથી જતાં કે તમે મારા શુભ માણો પણ એમનું જીવન ક્યા, પવિત્રતા, પરોપકાર, પરદુઃખભંજન એવા શુભોથી ભરેલું હોય છે. એટલે સહેજે તેમના શુભોની સુવાસ્ય ફેલાય છે. પેલો માણસ અર્જુનનું નામ સાંભળીને ચરણમાં પડી ગયો ને તેમના શુભગાન ગાવા લાગ્યો ને બોલ્યો કે કે પવિત્ર પુરુષ! હવે હું મારા દુઃખની વાત આપને કહીશ. હવે આ પુરુષ અર્જુનને પોતાના દુઃખની વાત કરશે તે વાત અવસરે.

૧૪૬

આખ્યાન નં-૧૬

આવળુ મુઠક ૭ ને શુક્રવાર

તા. ૨૨-૭-૭૭

મુઠક બંધુઓ! વિધિવત્સલ, કહેણાચામર, અનંતજ્ઞાની ભગવંતોએ જન્મતાના જીવોના ઉપચાર માટે પ્રેરણાદાયક વાણી મોકાળી. અંતઃક સૂચના ત્રીજા વર્ગનો અધિકાર આપે છે. તેમાં ૭ અણુઓએ નેમનાથ ભગવાનની પાસે ગૌતરી જવાની આજ્ઞા માંગી. ભગવંતે કહ્યું કે મુખ ઉપર તેમ કરો.

સાધુપણની રીત કેવી મુઠક છે કે પ્રત્યેક ક્ષણમાં શિષ્યોએ શુદ્ધની આજ્ઞા લેવી જોઈએ. આજે શારીરિક ક્રિયા કરે કે આધ્યાત્મિક ક્રિયા કરે, સવારમાં સૂર્યોદય થતાં પછી, ખાત્ર, રત્નોદય અદિ ઉપકરણોનું પડિલેલન કરીને શુદ્ધને વંદન કરે. પછી

પુષ્કલેન્દ્રા પંચલિત્વે, કિં કાયજ્ઞં મય દદૃઃ ।

દૃષ્ટ્વ નિજોદયં મન્ત્રે. વેદ્યાવજ્ઞે ય સંજ્ઞાય ॥ ઉત્ત. આ. ૨૬ બા. ૬

શિષ્ય શુદ્ધને હાથ બોલીને પૂછે કે કે શુદ્ધેવ ! હું વૈમાવજ્ઞ્ય કરું કે સ્વાધ્યાય કરું? આપ એ આજ્ઞા કરો કે તે કરું. પછી શુદ્ધેવ એ આજ્ઞા કરે તે કરે. શિષ્ય તો એક જ વિચાર કરે કે મારા શુદ્ધ મને એ આજ્ઞા કરે છે તે “મમ કાસોસિ વેદાય” મારા હિત માટે કરે છે. એ આજ્ઞા પાલનમાં મારા અનંતા કર્મોની નિર્જેશ જવાની છે. શુદ્ધની આજ્ઞાપૂર્વકની સામાન્ય ક્રિયા પણ મહાન લાભનું, કારણ બનશે. એટલે વિનયવંત શિષ્ય શુદ્ધની આજ્ઞામાં સમાર્પ જાય. તેમની સામે કોઈ કલ્પિત ન કરે. આ ૭ અણુઓ તેવા હતા. હવે “ચરણોઽચરિત્તેનિસ્સ મંતિયાઓ સદૃશ સંજ્ઞાઓ

લક્ષણામો પઠિણિવક્ત્રમસિ।” તેઓ ભગવાનની આજ્ઞા લઈને તેમની પાસેથી સહસ્રાઝવનની બહાર નીકળ્યા.

હવે છ અણ્ણગારો ભગવાન પાસેથી નીકળ્યા ત્યારે આવસ્થાદિ આવસ્થાદિ કહીને નીકળ્યા. સાધુ-સાધ્વી ઝીઝરી, પાણી, ઠંડીલ અગર કોઈ પણ કામ માટે ધર્મસ્થાનકની બહાર નીકળે ત્યારે આવસ્થાદિ આવસ્થાદિ બોલે. અને જો કામ પતાવીને પાછા ધર્મસ્થાનકમાં આવે ત્યારે નિસ્થાદિ નિસ્થાદિ બોલે. આવસ્થાદિ, જોટલો કે પૂજ્ય ! હું મારા આવશ્યક કામો બાઈ છું, અને આવે ત્યારે નિસ્થાદિ બોલવાનું જોટલો આવશ્યક કામો ગયો હોયો તેનાથી નિવૃત્ત થાઈ છું. તમે પણ ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ કરો ત્યારે નિસ્થાદિ નિસ્થાદિ બોલવું જોઈએ. કારણ કે સંસારમાં તો અનેક પાપક્રિયાઓ થાય છે, પણ જો કહી ધર્મસ્થાનકમાં પ્રવેશ કરો ત્યારે તે બહાર પાપસ્થાનક આદિને ત્યાજ કરીને આવો છો. તમે જોટલો સમય આશ્રવણું કર છોડીને આ સંવરના ભરમાં બેઠા તેટલો સમય પાપની ક્રિયાથી હળવા બની જાવ છો. સંયમી આત્માએ તો નવકોટીએ સર્વથા પાપના પચ્ચબાણ કર્યા છે તેથી તે કણે કણે કર્મોની નિર્જરા કરે છે. પણ સાધુપણું લીધા પછી સાધુપણની કોઈ પણ ક્રિયામાં ગ્હાની ન થવી જોઈએ. તે ઝીઝરી ભય તો જોવી સુંદર વિચારણા કરે કે જાહો ! આજે મને ઝીઝરી જવાનો અવસર મળ્યો. મારા ધન્ય કહી ને ધન્ય લાભ્ય છે કે હું નિર્દોષ અને સુચિત્તા આહાર પાણી લાવીશ તે મારા શુદ્ધ ભગવંત અને બીજા સંતો વાપરશે. પછી કોઈ સ્વાધ્યાય, ધ્યાન કરશે, કોઈ વૈશાલ્ય કરશે. તો મને જેટલો થોડો લાભ થશે ! આવી સુંદર વિચારણા કરે તેથી મહાન કર્મોની નિર્જરા થાય છે. જરા વિચાર કરો. તમે સંસારના કામ માટે ગમે તેટલા આંટા ખાવ, ગમે તેટલું જુટ ઉઠાવો તો અંશકર્મની પણ નિર્જરા જવાની છે ? ‘ના’ ઉલટું કર્મનું બંધન છે. આ સંસાર કાવાનળ જેવો છે.

પ્રતીપ્તાભગાર કલ્પોય લંકારઃ સર્વદેહિનમ્ । દુનિયાના હરેક પ્રાણીઓ માટે સંસાર ધનધનતા અંગારા જેવો છે. ત્યારે તરફ આધિ, બ્યાધિ ને ઉપારિની જ્વાળાઓ સળગી રહી છે. આવા ભડભડતા કાવાનળ જેવા સંસારમાંથી સમજી સરકી જાઓ. કરોડો મનુષ્યો આ પૃથ્વી ઉપર જન્મે છે ને મરે છે. જેને જેવા કર્મો કર્યા હોય તેવી અતિમાં ભય. સાચે શુભાશુભ કર્મો સિવાય બીજું કંઈ સાચે આવવાનું નથી. જાની કહે છે કે

સાચે શું તમે લઈ જશો ? બોલો, શું તમે લઈ જશો ?

બેજું કરેલું બધું તમે અહીંયા લઈ જશો... સાચે શું લઈ જશો ?

હવે સમજાય છે કે સાચે પુણ્ય અને પાપ સિવાય કંઈ નહિ આવે. છતાં જીવ, કાવાનો મોહ રાખી પાપ કરે છે. પણ તે કાવામાંથી ચેતનરૂપ બાહ્યો જશે

પછી હિન્દુ હશે તો બાળી નાંખશે ને સુસ્લીમ હશે તો દફનાવી દેશે. છેવટે માટીમાં માટી મળી જશે, માટે જોનો મોહ રાખીને ક્યાં સુધી બેસી રહેશે ? જે મનુષ્યો કાયાનો મોહ રાખીને બાઈપીને મસ્ત બનીને ફરે છે પણ જે આત્મસાધના કરતા નથી તે ભવની બૂલામણીમાં બૂલા પડે છે. 'માટે સદ્ગુણો આપણને સમજાવે છે કે તમે આ સંસારની પૂંસરી ક્યાં સુધી બેસશો ? હવે આત્માતું કલ્યાણ કરવું' હોય તો સમજીને સંસારથી સરકી જાઓ ને ધર્મની પૂંસરીએ જોડાઈ જાવ. ધર્મની પૂંસરીએ જોડાવનાર જો કોઈ હોય તો શુદ્ધ ભગવંતો છે. જોમનો આપણા ઉપર અનહક ઉપકાર છે. આ જગતમાં શુદ્ધ જો દેવ કહેવાય છે. આત્માથી શિષ્યો અને શ્રાવકો શુદ્ધને દેવ તરીકે પૂજે છે. આ કાળમાં સર્વજ્ઞ ભગવંત નથી. જોટલે શિષ્યને માટે તો અરિહંત કહો કે કેવળી કહો જો બધું જોના શુદ્ધ છે. શુદ્ધ વિના આવો અલીકિક સુખ અને શાંતિનો રાજમાર્ગ કોણ બતાવે ? જોકે ન્યાય આપીને સમજાવું.

—જોકે માણસ ઘમઘોર અંધારી રાતે ખૂબ ગઠપથી ચાલ્યો જતો હતો હવે અંધારામાં ફૂલો આવી જાય તો પણ ક્યાંથી ખબર પડે ? પેલો માણસ પૂરજોશથી ઉતાવળો ચાલ્યો જાય છે. માર્ગમાં જોકે ફૂલો આવ્યો. જોટલે બાઈ ફૂલામાં પડી ગયો. ફૂલામાં તો પડ્યો-પણ જોટલો પુણ્યવાન કે ફૂલામાં પાણી ન હતું, પાણી હોય ને જો તરતા આવડતું ના હોય તો ફૂળીને મરી જાય, અને જો ફૂલામાં પચ્ચર હોય તો પચ્ચર વાળે ને માથું ફૂટી જાય. પણ જોના પુણ્યોએ ફૂલામાં પચ્ચર કે પાણી ન હતું, પણ ખાલી બાસ હતું જોટલે કોઈ ભતની ઈલા ચઈ નહિ. ફૂલો ખૂબ ઉઠો હતો. સવાર પડતાં કોઈકે કોઈકે માણસોની આવજા શરૂ થઈ. પેલો માણસ ફૂલામાં રહી બોલે છે કે હે હયાળુ ! કોઈ આવો ને મને ફૂલામાંથી બચાવો. મને બહાર કાઢો. આ સમયે હયાળુ-સજ્જન માણસે બચાવો... બચાવો. જોવી ખૂબો સાંભળીને ફૂલામાં નજર કરી તો જોકે માણસને ફૂલામાં પડેલો જોયો, અને તેને ફૂલામાંથી બહાર કાઢ્યો. હવે ફૂલામાં પડેલાને બહાર કાઢીને પેલો માણસ ઉભો ન રહ્યો. જો કોઈ અમત્યના કામે જઈ રહ્યો હતો જોટલે જોણે પેલા માણસને કંઈ પૂછ્યું નહિ કે બાઈ ! તમે આ ફૂલામાં કેવી રીતે પડ્યા ? તમને કંઈ ઇલા તો નથી થઈને ? જોણું કંઈ પૂછ્યું નહિ. તે તો ફૂલામાંથી બહાર કાઢીને ચાલ્યો ગયો. છતાં બચાવનાર મત્યે તેને કેટલો મહાન ઉપકાર માને ! જો તો જોમ જ માને કે મને બચાવનાર કોઈ દેવપુરુષ હતો. :જોને દેવ જેવો મહાન માની તેના ઉપકારના ન્યાં ને ત્યાં શુભ માતો ફરે ને કહે કે જોણું મને-મરતાં બચાવ્યો. મને જીવતકાન આપ્યું છે. જીવનપથ તો જો જોના ઉપકાર જૂલો નથી.

બંધુઓ ! આ સંસાર પણ જોકે ભયંકર ફૂલો છે. તમને ઉપરથી સુંદર દેખાતો હોય, તમને સૌ ખુશા ખુશા કરતા હોય ને પાણી માંગતાં રૂધ મળતું હોય છતાં

આત્માથી જીવોને તેમાં રહેવું મનતું નથી. જ્યાં સદ્ગુરોના ચોખ મળે છે ત્યાં જાય છે ને વિનંતી કરે છે કે કે ગુરુદેવ ! મને ભવકૂપમાંથી બહાર કાઢો. જોની ચોખતા બોધને સદ્ગુરુ દેવો તેને આરિત્રરત્ન આપી ભવકૂપમાંથી બહાર કાઢે છે. ત્યારે શોધાભિલાષી શિષ્ય ગુરુદેવનો મહાન ઉપકાર માને છે. હવે ગુરુદેવ જૂન વાંચન અને મનનમાં રહે છે જોટલે શિષ્યની ભરાભર ખજાર કદાચ ન લઈ શકે તો પશુ વિનયવંત શિષ્ય ગુરુનો ઉપકાર ન જૂલે. જોને કોઈ પૂછે તો જોમ કહેશે કે મને ભવકૂપમાંથી ઉતારનાર, કરુણાસાગર અને મારા તારણકાર ગુરુદેવ છે. હું તેમના જલ્પમાંથી સુખ જની શકું તેમ નથી.

જે આવા તારણકાર ગુરુની નિંદા કરે, ગુરુની આજ્ઞાથી વિરૂધ્ધ આચરણ કરે તે સંસારથી બહાર નીકળવા છતાં પાછા દુખી જાય છે. જે લક્ષથી સંયમ અંગીકાર કર્યો છે તે લક્ષ પાર પડતું નથી. આ છ અણુમાત્રે ગુરુની આજ્ઞા વિરૂધ્ધ રહેજ પશુ વર્તન કરનારા ન હતાં. ભગવંતની આજ્ઞા મળી જોટલે તેઓ સહજામન ઉમાનમાંથી બહાર નીકળ્યા. “વહ્નિનિષ્કમિત્તા વિદિઃ સંઘાટપદિઃ જતુરિયં જાવ અકંતિ ।” અને ત્રણ સંઘાટા જનાવીને અત્યરિત અતિથી બાધ્યા જોટલે કે આજ્ઞા મળી છે તો હવે જલ્દી જોયરી લઈને આવીએ ને જલ્દી પારણું કરીએ જોવી ત્વરાદિત અને અપળતા રહિત જોટલે ચત્તાપૂર્વક આલણું તે, લાલાલાલની ચિંતામાં અસંમાનિતપૂર્વક (શિક્ષા મળશે કે નહિ અમર મળશે તો ક્યારે મળશે જોવા વિચાર રહિત) શિક્ષાને માટે વિચરવા લાગ્યા. સાધુ જોયરી કે કોઈ ક્રિયા માટે જાય ત્યારે ઉતાવળો ઉતાવળો ન ચાલે, સાધુ જોયરી જાય ત્યારે કેવી રીતે ચાલે ?

પુરજો મુગમાયાય, પેહમાળો મહિ જરે ।

જગન્મતો જોયહરિપારં, પાળે ય વગમદ્વિયં ॥ ૬૪ અ.પ. ઉ. ૧ બાથા ૩

ગુની ખુંચરા પ્રમાણે જમિને જોતાં જોતાં ચાલે. જોની દષ્ટિ ધરતી સામે હોય કે કોઈ સંજેત ધીજ, લીલોતરી, બેધન્દ્રિય આદિ જીવ, સંજેત પાણી કે માટી મારા પગ નીચે આવી જતું નથી ને ? તેની કાળજી રાખીને ચાલે, પશુ જોડું જ્યાં આડું આવજી ન હોય, તે વ્યગ્રતા રહિત જાનીને જોયરી જાય. સાધુ આકાર પાણી છ કારણે કરે છે. શરીરને સાડું જનાવવા માટે તે આકાર કરતા નથી.

વેયજ વેયાવજ્જે, હરિયજ્જાપ ય સંજમજ્જાપ ।

તજ પાળવસિયાય, છંદુપુણ યમ્મચિન્તાય ॥ ઉત, અ. ૨૬ બાથા ૩૩

સુધાવેદનીયને શાંત કરવા માટે, વૈયાવજ્જ સેવા કરવા માટે, ધર્મી સમિતિહું પાલન કરવા માટે, સંયમના નિર્વાહ માટે, પ્રાણીની રક્ષા કરવા માટે અને ધર્મહું ચિંતન કરવા માટે. આ છ કારણે આકાર કરનાર સાધુ પ્રજાની આજ્ઞાનું ઉદ્ધવન

કરતો નથી. ભગવાને કહ્યું છે કે હે સાધક ! તું જે આહાર પાણી લાવે તેમાં જૂળ ઉપયોગ રાખજો, જૂળ ચિકિત્સા કરીને લાવજો કે તારે માટે તો બનાવ્યું નથી ને ? તારે માટે વેશ્યાતું લાવ્યા નથીને ? જો જોવો આહાર હોય તો તને કદપતો નથી. જોવા સહોષ આહાર પાણી લઈશ તો તારું ચારિત્ર લૂંટાઈ જશે, હું તો તમને પણ વિનંતી કરું છું કે સાધુ સાધ્વીના ચારિત્રના રક્ષક બનજો પણ લૂંટાડું ના બનયો. આવક આવિકાને વિચાર થાય કે આજે જૂળ વરસાદ પડે છે બંધ રહેતો નથી. આપણા શરૂ કે શરૂથી છે, તો લાવો, આપણે ટીફીન લઈને જઈએ. આવા રાગો ન બનયો. સંતને સાથે લાવેલો આહાર કદપતો નથી.

હ અણુભાશે આવા અલ્પ હતાં. તેઓ અત્વચિત્તગતિથી, અપળતા રહિત ઉચ્ચ-નીચ અને મધ્યમકુળોમાં લોકભાવ રહિત બનીને ગવેવણા કરતાં હતાં. શુદ્ધ ભાવનાથી ત્રણ સંઘાડામાં તેઓ નીકળ્યા છે. તેમાંના જોકે સંઘાડો કઈ પુણ્યવાન માતાના મહેલે પમારશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- “દુઃખી માણસે અણુનને કહેલી વીતકે કહાણી” :-દુઃખી માણસ અણુનને પોતાના દુઃખની કહાણી કહે છે.

હે અણુન વીરા ! વૈતાલ્ય પર્વતના દક્ષિણ ભાગમાં રતનપુર નામે નગર છે. તે નગરમાં મહાન પરાકર્ષી, મહાબળવાન, યતુઓને હંકારનાર, વિદ્યાધરાના ઈન્દ્ર સમાન, અંદ્રાવતંસક નામે રાજ રાજ્ય કરતા હતા. રાજ જૂળ ન્યાયી ને પ્રભાવેથી હતા. નગરમાં અન્યાય, બનીતિ અને અધર્મનું નામ નિશાન ન હતું. રાજાનો પ્રભાવ જોટલો બધો પડતો હતો કે કેઈ યતુઓ તેમની સાથે બાથ બીડવાની હિંમત કરી શકતાં ન હતાં. નગરમાં ચોર લૂંટારાનો ભય ન હતો. પ્રભાવનો હરવાળા ખુલ્લા મૂકીને ચાંતિથી ઉંઘી જતાં હતાં. આવા પ્રતાપી અંદ્રાવતંસક રાજાને કનકસુંદરી નામે લક્ષ્મીદેવીના અવતાર સમાન પ્રતિમતા રાણી હતી. રાણી જૂળ કયાણુ હતી. જોકે કીડી મહેલના પ્રાણુ ફુગવે તેવી ન હતી. તે રાણીને મણીચૂડ નામનો જોકે પુત્ર હતો ને પ્રભાવતી નામની પુત્રી હતી.

તે મણીચૂડ હું પોતે છું અને પ્રભાવતી મારી બહેન હતી. અમારા માતાપિતાએ બાલપણથી અમારામાં સંસ્કારોનું સિંચન કર્યું હતું. માતાએ અમને બંને ભાઈ-બહેનને જૂળ લાદકોડથી ઉછેર્યો, જૂળ લાણાવ્યા. મારો બહેન જીજ્ઞોની ૬૪ કળામાં પ્રવીણ બની ગઈ. જો જૂળ સૌંદર્યવાન હતી. હું કુવાન થયો ત્યારે જોકે મારા રાજાની પુત્રી અંદ્રાનનાની સાથે જૂળ ધાગપૂમથી મારા લગ્ન કરવામાં આવ્યા. અને મારી બહેન પ્રભાવતીને મગધદેશના મહારાજ સાથે જૂળ મહોત્સવ કરીને પરણાવી હતી. અમે તો બાતિના વિદ્યાધર રહ્યા જોટલે પરંપરાગત વિદ્યાઓ અમને મળે છે.

હું સુવાન થયો બહુને મારા પિતાએ અને વિદ્યાએ આપી અને એને સાધવાની રીત પણ અને શીખવાડી.

ઉદ્યત હુઆ વિદ્યા સાધન કિત, પર કોઈ કમ'સ'યોગ.

માતા પિતા પરલોક સીધાયા, સાધન નહીં યોગ હે...મોતા...

હું વિદ્યાએ સાધવા માટે જંગલમાં ગયો. પાછળ ક્રેષ્ટ બાથે શું બન્યું કે મારા માતા-પિતા બને સ્વર્ગવાસ પામ્યા. હજુ મેં પૂરી વિદ્યાએ સાધી ન હતી ને આ બનાવ બની ગયો એટલે મને માથુસો તેડવા આવ્યા, અને હું તરત રાજ્યમાં આવ્યો. મારા પિતાની અંતિમ ક્રિયા વિધિ બધું થયા પછી બધા પ્રધાનો અને સામંતોએ ખૂબ વિચારણા કરીને શુભ દિવસે મારા પિતાની બાદી ઉપર મને બેસાડ્યો.

હે અશ્વૃંનવીરા ! હું તો હજુ રાજકાજમાં પૂરા ટેવાયો ન હતો. મારા પ્રધાનો અને સામંતો મને બધું સમજાવતાં હતાં. ત્યાં મારા ભાવ્યની રેખા બઢલાઈ. વિષ્ણુત્વેશ નામનો મારો પિતરાઈ ભાઈ હતો. તેણે બાલ્યુ કે આ મણીચૂડ હજુ રાજ્ય ક્ષેત્રમાં બરાબર તૈયાર નથી. એ તકનો લાભ લઈને મોટું લાવલરકર લઈને તે રતનપુર આવ્યો ને રતનપુરને ફરતો ઘેરો નાંખ્યો. નગરમાં ખૂબ લૂંટફાટ ચલાવી ને પ્રજાને હેરાન પડેશાન કરી, મોટા લશ્કરી મહકથી રતનપુરને છતી લીધું ને મને રાજ્યથી બચ્ત કરી એ મારી બાદી ઉપર બેસી ગયો, અને મને મારી નાંખવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ હું ગમે તેમ કરીને મારો જીવ બચાવવા બાબી છૂટ્યો. મારી પાછળ મારી પત્ની અંદ્રાજના પણ એના શીમળાડું રક્ષણ કરવા બાબી આવી. એટલે જ્યારે બંને આવી આવ્યા પહોંચ્યા છીએ. હવે મને જેમ જ થાય છે કે મારા માતા-પિતા બધા, માડું રાજ્ય બચું, અને મારા પિતરાઈ ભાઈએ જ આવો કોયો કર્યો ! હું હજુ નાનો હતો. એણે મને હિંમત આપવી એઈએ તેના બઢલે આમ કહ્યું ? બીજા દુરમન રાજ્યએ આમ કહ્યું કેવલ તો આટલું દુઃખ ન થાત. આ તો વહાલો વેશી બની ગયો ને મને રાજ્યથી બચ્ત કર્યો. તેણે મારા દિલમાં અત્યંત દુઃખ થયું. હવે મને માડું જીવન જાકાડું લાગે છે. જાવા અપમથ ભરેલા જીવને જીવવાનો શું જઈ છે ? તેથી હું આ પહોંચ ઉપરથી પડીને મારા જીવનનો અંત લાવવા ઇચ્છું છું. ને મારી આ પત્ની મને આપઘાત કરતાં રોકી રહી હતી ત્યાં હે, કૃપાસન્નુ તમે આવી ગયા. મેં મારા દુઃખની સત્ય વાત તમને સંભળાવી. અશ્વૃંને, મણીચૂડની વાત સાંભળી. હવે તેને કેવી રીતે હિંમત આપી મરતાં બચાવશે તેની ભાવ જાવસરે કહેવાશે.

આવણુ સુદ ૮ ને શનીવાર

તા. ૨૩-૭-૭૭

સમતાના સાધક, મમતાના મારક, શુષ્કોના ખારક એવા તીર્થંકર પ્રભુના મુખકમળમાંથી અમૃતવાણીનો ધોધ વહી. ગૌતમાદિ મહાપુરુષોએ તે ધોધને ઝીલ્યો. તેમાં મુધમાં સ્વામીના શિખ જંજીરવાળીએ વાણીના ઘૂંટણ પીવા વ્યાતક પક્ષીની જેમ આંતર ભન્યા હતા. એટલે મુધમાંસ્વામી તેમને પ્રભુની અમૃતવાણીનું પાન કરાવતાં હતાં. વ્યાતક પક્ષી આકાશમાં અધ્ધર પડતું વરસાદનું પાણી ઝીલે છે. વરસાદ મોટો થાય તો પક્ષુ જમીન ઉપર પડેલું પાણી તે પીતું નથી. પ્રાણુ ભય તો કુરબાન પક્ષુ પ્રતિજ્ઞામાં બંધ થતો નથી. તેમ માણ વીતરાય પ્રભુના માવકે પક્ષુ દહ હોવા ભેઈએ. પાખંડી મતનો ગયે તેટલો પ્રચાર થાય પક્ષુ એના અંતરમાં એવી દહ અધ્યા હોવી ભેઈએ કે “સમેવ સચ્ચ” મિત્તંકં જં મિત્તેહિ પવેદ્ય”.” જિનેન્દર ભગવાને તત્ત્વજ્ઞાનનો જે ઉપદેશ આપ્યો છે તે સત્ય અને નિશંક છે. આપણા જ્ઞાનાવસ્થીય કર્મના ઉદયને કારણે આપણને વધુ મુતજ્ઞાન પ્રાપ્ત ન થયું હોય પક્ષુ આપણે જિનેન્દર દેવના વચન ઉપર અધ્યા રાખવી ભેઈએ. તેમાં શંકા કરવી ન ભેઈએ કારણ કે ભગવંતે ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાળ, પુરુષદ અને છવ આ છ દ્રવ્યો અને છવ, અછવ, પ્રુષવ, પાપ, આશવ, સંવર, નિર્જશ, બંધ અને મોક્ષ આદિ નવતરવાઈ જે વર્ણન કર્યું છે તે પોતાના જ્ઞાનમાં ભેઈને કર્યું છે. ભગવાનનું વચન સત્ય અને નિશંક છે. એટલે આપણે તેના ઉપર પૂર્ણ અધ્યા રાખવી ભેઈએ. ભગવાનના વચનો ઉપર અધ્યા રાખનાર સચ્ચાઈદર્શન પ્રાપ્ત કરે છે.

આ છ અણુગદ્યોએ ભગવાનનાં વચનામૃતો વ્યાતક પક્ષીની જેમ ઝીલી લીધા અને સંયમ માર્ગમાં કઠોર સાધના કરવા લાગ્યા. માણસ ગયે તેટલો ભગવાન અને હોશિયાર હોય પક્ષુ સંયમ લઈને ઉઝ સાધના કર્યા વિના કદી મોક્ષ ભગવાનો નથી. તે વાત ખાસ લક્ષમાં રાખજો. ભગવંતે ફરમાવ્યું છે કે—

જો સદસ્ત્વં સદસ્ત્વાર્ણ, સંગમો મુક્તય મિતે ।

પર્મ મિતેન્ન લપ્પાર્ણ, પલ સે પરમોગમો ॥ ઉત. સુ. અ. ૬ ગાથા ૩૪

જેમ લેરીનાં નાદે કુત્રિયોનાં હૃદય નામે, ને ફાંડા ખડા ચર્ધ ભય છે, થોડા હણકણાટ કરે છે ને કાંથીએ તૈયાર ચર્ધને ઉભા રહે છે તેમ વીતરાય વાણીની લેરી વાગતાં ભગવાન મહાવીરના શૂચ ચૈનિકો રૂપી સાધુએ અને આવકો સાધના કરવા તૈયાર ચર્ધ ભય. લેરી વાગતાં ચૈનિકોને શૂચતન ચડે છે ને તેલું હોણી ઉછળી ભય છે તેમ વીતરાય વચનની લેરી સાંભળી તમારું વીચ ઉછળી જવું ભેઈએ. અંતરમાં

વીરોદ્ધાસ જનમે બોધજે કે જસ, આ માનવજન મનમે છે તો કમં શત્રુઓને હટાવી દઈ. હવે ભવમાં ભગવું નથી.

આ બાબમાં ભગવતે સાચો વિજય કર્યો છે તે બતાવ્યું છે. જેમ કેઈ મહુખ દુર્જન સંજામમાં સુરકેલીથી છતી શકાય તેવા દશ લાખ સુબટોને પોતાના લુભ જળથી છતી લે છતાં તે સાચો વિજેતા નથી. પણ જે પોતાના આત્માને છતે છે તે દશ લાખ સુબટોને છતનાર કરતાં પણ વધારે શક્તિશાળી છે. આત્મવિજય જો જ મેષ્ટ વિજય છે. તેનાથી બીજો કેઈ મેષ્ટ વિજય નથી.

આ બાબમાં શાસ્ત્રકારે આધ્યાત્મિક વિજય અને ભૌતિક વિજયની સરખામણી કરેલી છે. તેમાં આધ્યાત્મિક વિજયને જ મેષ્ટ વિજય કહ્યો છે. હવે જાને વિજયની સરખામણી કેવી રીતે કરે છે ? આ સંસારમાં રાજાઓ જોકળીજા સાથે સુધ્ધ કરે છે. જાને રાજાઓનાં સૈનિકો જોકળીજા સાથે શસ્ત્રો વડે જૂનખાર લંગ જેલે છે. તેમાં માણુ દેવું પડે તો પણ હાં કે છે. આ બાજુ-સંજામમાં જો પક્ષમાંથી બન્ને તે જોક પક્ષનો વિજય થાય છે ને બીજાનો પરાજય થાય છે એટલે સંજામ સમાપ્ત થાય છે. આવા ભૌતિક સંજામ થાય ત્યારે બોધ શકાય છે. જ્યારે આધ્યાત્મિક સંજામ આત્માની સ્વાભાવિક અને વિશાવિક પ્રકૃતિઓ વચ્ચે થાય છે. તે સુધ્ધ આપણને દેખાતું નથી પણ તે ક્ષણે ક્ષણે ચાલુ છે, આ સુધ્ધ અનાદિકાળથી ચાલી રહ્યું છે. જેમ બાજુ સુધ્ધમાં જોક રાજા છતી જાય છે તો હારનારને પકડી કેદમાં પૂરી કે છે, તેમ સ્વાભાવિક શક્તિઓ ઉપર વિશાવિક શક્તિઓ જો વિજય મેળવે છે તો આત્માને દુર્જનિદ્રાથી અંધારી કેટલીમાં કેદ પુરાવું પડે છે, અને જો સ્વાભાવિક શક્તિઓ નાશ પામે છે, ત્યારે આત્મા કમંરહિત સુધ્ધ જાની સિધ્ધિએત્રણું વિશાળ અને અક્ષય આઆજ્ય મેળવે છે.

આધ્યાત્મિક સુધ્ધ આ અમંજસુઓ દ્વારા આપણે બોધ શકતા નથી. જોને જો બેડું કોય તો આ બાજુ જગતમાંથી દષ્ટિ બંધ કરીને આલ્યંતર જગતમાં જાંતર-દષ્ટિથી જાલોકન કરવું પડે છે, આ સુધ્ધ આત્માને પીછાણનારા અવપૂત મહાન ચોળીઓ બોધ શકે છે, અને તેમાં જૂળ પરાક્રમથી સુધ્ધ કરી કમંરિપુની સેનાને હકાવી શામ્વત સુખને મેળવે છે. આપણે આધ્યાત્મિક અને ભૌતિક સુધ્ધની વાત કરી પણ તેમાં કેણ કેણ સેનાપતિ અને ચોધાઓ છે ને કયા શસ્ત્રો છે તે બાણુ બોધજે ને ? ભૌતિક લક્ષમાં તો સેનાપતિ અને સૈનિકોનાં નિર્માણ કરેલાં નામ કોય છે અને તેમાં શત્રુઓની સાથે લડવા માટે મોટા મોટા શસ્ત્રો તૈયાર રાખવામાં આવે છે. આ શસ્ત્રોનાં નામ તો તમને આવડે છે કારણ કે બાજુશત્રુઓ મોટા છે એટલે તેમને છતવાનાં શસ્ત્રો પણ મોટા છે. તોપ, તલવાર, ઢાલ, ખતુબજાણુ, અણુબીજા,

કોઈ ફોજન જોખ, મેળાટન જોખ વિગેરે શસ્ત્રોની જરૂર પડે છે. બ્યારત અને પાકિસ્તાન વચ્ચે, ચીન અને ભારત વચ્ચે લડાઈ થઈ ત્યારે કેટલો શસ્ત્રસરંજામ વસાવવો પડ્યો હતો ! અને અત્યારે પણ ક્યારે લડાઈ થશે તેની કોઈ ખાત્રી નથી એટલે ભારતને દુરમનોથી બચાવવા માટે સરકારને બળવાન યોધાઓ તૈયાર રાખવા પડે છે. એમને બવડાવવા માટે કરોડોનો ખર્ચ આવે છે, તેમજ શસ્ત્રસરંજામ, ભોગ્ય બધું તૈયાર રાખવું પડે છે. છતાં તેમાં વિજય મળશે જ એવો કોઈ નિશ્ચય હોતો નથી ને એવા યુધ્ધમાં કમળંબન થયું છે.

આધ્યાત્મિક સંઘામ સૂક્ષ્મ છે. તેનાં શત્રુઓ અને શત્રો પણ સૂક્ષ્મ છે. તેના નષ્ટક ચૈતન્ય રાજ છે. તેમના તરફથી ક્વાસાવિક શક્તિઓમાં સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન, આરિત્ર, પાંચ સત્તિ, ત્રણ ક્રુષિ, અપ્રમાદ, બાર જાવના, દશવિધ યતિધર્મ વિગેરે યોધાઓ છે. ત્યારે વિરૂધ્ધ પક્ષમાં મોહરાજ તરફથી મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, પ્રમાદ, મમત્વ, આતંબાન, રોદ્ધમાન, કોષાદિકષાઓ વિગેરે યોધાઓ છે. તે બધા સામ્રાજ્યો સુધ્ધ કરે છે. આ યુધ્ધમાં તલવાર અને તોપ આદિ શસ્ત્રોની જરૂર નથી. માત્ર આત્મિકબળની જરૂર છે. ભૌતિકયુધ્ધમાં કેટલાય છવોની સંહાર થઈ ભય છે. કરોડો પ્રાણીઓનાં લોહીની નદીઓ વહે છે. તેનાથી આત્મા પાપકર્મથી મલોન અને છે. આટલું બધું કરે ત્યારે ભૌતિક યુધ્ધમાં વિજય મેળવનાર રાજા પૃથ્વીનો એક ટુકડો મેળવે છે. એ ચોક્કસ રાજ્ય ઉપર ચોટાટું શાસન ચલાવે છે, ત્યારે આધ્યાત્મિક વિજેતા ત્રણ લોકોનો નાથ બને છે. ભૌતિક યુધ્ધમાં હાજો શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવ્યો પણ આમે કરોડો નવાં શત્રુઓ ઉદ્યા થઈ ભય છે. કારણ કે એક રાજાને હરાવ્યો પણ તેના રાજી હોય તે રાજાઓ તેા એના દુરમન બની ભય ને ! પણ આધ્યાત્મિક સંઘામમાં વિજય મેળવ્યા પછી ચૈતન રાજાને કોઈ દુરમન રહેતો નથી. એને ફરીને પરાજય મળવો પ્રશ્ન આવતો નથી. ત્યારે આ રાજાને તેા ફરીને પરાજય નહિ થાય તેની ખાત્રી નથી.

આધ્યાત્મિક વિજય મેળવનારને કોઈ બલવું પાપ કરવું પડતું નથી. આત્મિક વિજય મેળવવા માટે મન-વચન-કાયાથી સંપૂર્ણ અહિંસાવું પાલન કરવું પડે છે. દરેક પ્રાણીઓ પ્રત્યે મૈત્રીભાવ રાખવો પડે છે. તેનાથી તેના આત્મા પવિત્ર બને છે. ભૌતિક યુધ્ધમાં વિજય મેળવનાર રાજાને બીજા રાજાઓ પ્રેમથી નમતા નથી. એની સત્તા એટલે અનિષ્ઠાએ નમવું પડે છે. પણ આધ્યાત્મિક યુધ્ધના વિજેતાને તેા ઈન્દ્રી, દેવો, લકવર્તિઓ, રાજાઓ, મહારાજાઓ અને શ્રીમત મેથીઓ બધા પ્રેમથી ને ભક્તિભાવથી નમે છે. તેનાં ચરણનાં હાસ બની ભય છે. ભૌતિક વિજયી મહારાજાને ક્યારેક અભિમાન આવી ભય છે કે હું ચોટો સત્તાધીશ, આટલા રાજ્યનો સ્વામી છું. એ સત્તાના મદમાં આવીને અન્યાય, અનીતિ કરી પ્રબલને હેરાન રાખે.

પરેશાન કરે છે. જ્યારે આધ્યાત્મિક વિજયી મહારાજ ત્રણે જગતમાં સત્ય, નીતિ, સહાચાર, કરેણા, ક્ષમા આદિ પવિત્ર ધર્મોત્તુ સંપ્રદાય સ્થાપીને અનેક જીવોત્તુ કલ્યાણ કરાવે છે, શાંતિ પમાડે છે. ભૌતિક વિજયી રાજા બીજાની સ્વતંત્રતા ભૂંટીને પરાધીન બનાવી દે છે ને આત્મિક વિજયી રાજા પોતે કર્મની પરતંત્રતામાંથી મુક્ત બનીને સ્વતંત્ર બને છે ને જોના શરણે આવનારને પણ સ્વતંત્ર બનાવે છે.

દેવાનુગ્રિયો ! જ્ઞાનીએ બંને સંપ્રદાયની સરખામણી કેટલી સુંદર રીતે કરી છે. હવે તમને કયા સંપ્રદાયમાં વિજય મેળવવો ગમે છે ? તમે જવાબ નહિ આપો. પણ જ્ઞાનીના વચનાનુસાર કહું છું કે અનાદિકાળથી મોઢમાં મૂક બનેલો સંસારી જીવ આ જગતમાં થતાં બધા સંપ્રદાયોના વિજય સાંભળવામાં જેટલો આનંદ માને છે તેટલો આત્મિક સંપ્રદાયમાં નથી માનતો. જ્યારે હઠાઈ ચાલતી ઢોલ છે ત્યારે ઢોલ જીતીને ઢોલ કોણ કોણ ? આ બધું બધુવા માટે સમાચાર સાંભળ્યો. પેપર વાંચ્યો. બીન શું કરે છે, બારત શું કરે છે, બપોલ અને રશિયા શું કરે છે આ બધી વિગતો બધુવા માટે જેટલી આતુરતા છે તેટલી આતુરતા બે પોતાનામાં રાત-દિવસ ચાલી રહેલાં બીજા સંપ્રદાયમાં જીતવા માટે થાય તો હું માતું છું કે જીવેના બેઠો પાર ચર્ધ બાય.

તમને જે પણ ગમે છે તેનો વિજય થાય તો નાચવા ને દૂધવા લાગો છો. હમણાં કેન્દ્રિય અને જનતા પાર્ટીની ચૂંટણી ચર્ધ. તેમાં જનતા પાર્ટીની જીત ચર્ધ ત્યારે તમને કેટલો આનંદ ને ઉત્સાહ હતો ! જે નેતાઓ જીત્યા તેમના માટે કેટલા સહાર -સન્માનનાં સમારંભ ચોભયા. કુલાલ ઉઠાડયા. સરસો કાઢયા. આ બધો ભૌતિક વિજયનો આનંદ મનાવ્યો. પણ શું આ સત્તા સામ્યત છે ? ક્યારે ખુરશી ઉપરથી ઉઠાડી મૂક્યો તેની ખબર નથી. માટે આ સાચો વિજય નથી. જોકે મોઢામાં પણ કહું છે કે,

न तं जितं साधु जितं, ये जितं अवगीयति ।

तं क्व जितं साधु जितं, यं जितं नावगीयति ।

વિજય પરાજયમાં પલટાઈ બાય તે સાચો વિજય નથી. જે વિજય મેળવ્યા પછી કદી પરાજય થતો નથી તે સાચો વિજય છે. આપણાં પરમ ઉપકારી ભગવંતે પણ જોકે વાત સમજાવી છે કે જોકે કુબળજથી જે મનુષ્ય લાગે સુભદેને દુર્જય સંપ્રદાયમાં જીતી બાય છે તે સાચો વિજેતા નથી પણ પોતાના આત્માને જીતે છે તે સાચો વિજેતા છે. માટે બે આત્માનું ઉત્થાન કરવા ઇચ્છતા હો તો બાહ્યદષ્ટિને ત્યાગ કરી અંતર્દષ્ટિ કેળવો અને અનંતકાળથી સંસારની કેદમાં આત્માને પૂરી રાખનાર ત્રિભુવાત્વ, અમત, પ્રમાદ, ક્ષમા અને અશુભચોમ આદિ ચતુષ્કો પર વિજય મેળવો જો જ પરમ અને ચરમ વિજય છે.

હ અણુગારોએ પોતાના આત્માને છૂતવા માટે સંયમ લીધો છે, અને હુજ્ય સંશ્રામમાં વિજય મેળવવા માટે ત્રિલોકીનાથ જોવા નેમનાથ પ્રભુનું શરણું સ્વીકારી મન-વચન-કાયાથી ભગવાનને અર્પણ થઈ ગયા છે. વિનયવંત શિષ્ય પોતાના શુદ્ધી કંઈ વાત છૂપાવતા નથી. ફક્ત ત્યાસ કેટલીવાર લીધો ને મૂક્યો અને આંખની કીકી કેટલીવાર હલનચલન કરી આ જો વાત કહી શકવા સમર્થ નથી માટે નથી કહેતા. બાકી કંઈ છાત્રું ના રાખે. નેમનાથ પ્રભુના ચરણમાં જેમણે પોતાની છૂવનનૈયા છુકાવી છે તેવા હ અણુગારો દ્વારિકા નગરીમાં જીવોની જતના થાય તે રીતે અત્વરિત ગતિથી, અપળતા રહિત ચાલતાં તેઓ ત્રણ સંઘાઠમાં ગૌચરી માટે દ્વારિકા નગરીમાં ભેદભાવ વગર શ્રીમંત, મધ્યમ, ગરીબ બધાના ઘરમાં ગૌચરીની ગવેષણા કરે છે. સાધુ-સાધ્વી ગૃહસ્થના ઘરે ગૌચરી બધે પહોં તેની દૃષ્ટિ નીચી હોય. તે આડું અવળું ના જોવે. કહ્યું છે કે-

ના સંગ કરે કદી નારીનો, ના અંગોપાંગ નિહાળે,
જો જરૂર પડે તો વાત કરે પણ નયનો નીચા ઢાળે,

મનથી, વાણીથી, કાયાથી તતતું પાલન કરનારા-આ છે અણુગાર અમારા.... તમને સમજાવું કે જૈન યુનિ કેવા હોય ? નારીનો સંગ ક્યારે પણ ન કરે. તેમજ ગૌચરી વહેરતાં ઈંચુ નીચું જોવું પડે તો કેવે પણ સ્ત્રીના અંગોપાંગ ના જોવે. કહાવ્ય જરૂર પડે ને જોણવું પડે તો નીચા નયનો ઢાળીને વાત કરે. પણ ગમે તેવા સંયોગોમાં મન, વચન અને કાયાથી શુદ્ધ સંયમ પાળે...આવા હ અણુગારો ઈંચ, નીચ અને મધ્યમ કુળમાં ગૌચરી કરે છે પણ કંઈ સ્ત્રીની સામે દૃષ્ટિ પણ કરતાં નથી. આ યુનિઓ! જ્યાં જ્યાં પધારે છે ત્યાં ત્યાં આવા પવિત્ર અણુગારોને જોઈને સૌના મન આનંદિત બને છે. કેવા પવિત્ર અણુગારો છે ! મન્ય છે તેમની જનેતાને કે આવા પુત્રો શાસનને અર્પણ કર્યા. આ હ સંતોનો એક સંઘાઠો ગૌચરી કરતો કરતો ક્યાં પધારશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :-મણીચુટે પોતાની બધી વીતક કથા અણુનને કહી સંભળાવી અને કહ્યું કે હું તો એકલો મરવાની ઇચ્છાથી નીકળ્યો હતો પણ મારી પત્ની અંદ્રાનના જોના પિયર ન જતાં મારી પાછળ આવી. કારણકે સતી સ્ત્રીઓ પતિના મૃત્યુ મૃત્યુ અને દુઃખે દુઃખી રહેનારી હોય છે અને સતી સ્ત્રીઓનો ધર્મ છે કે “ જ્યાં પતિ ત્યાં સતી ”. તેમ આ મારી પત્ની પણ સતી છે. તે મને મરતાં અટકાવી રહી છે. તો હે અણુન વીરા ! તમે મારા દુઃખમાં સહાયક બનવા આવ્યા છો તો આપ મને આવા અપયશ ભરેલા જીવને જીવવા કરતાં મરવા દો. આ અંદ્રાનનાને તમારી બહેન ગણીને જોવું રક્ષણ કરજો. તમે તો રાજકાર્યમાં પદાભિષેક રહો એટલે કુલાભિષેક

આ બી સોંપી દેલો. જો જોને દીકરીની જેમ સાવવશે. ત્યારે અભુને કશું બાઈ ! હવે તું શા માટે મરવાની ચિંતા કરે છે ? હવે તારી ચિંતા મારા માથે છે.

“ અભુને આપેલો આંતરથી દિલાસો :- હું તારા વૈરી વિદ્યુતવેગને મારા દિવ્યબાણથી મારીને તને તારા પિતાજીની ગાદી ઉપર બેસાડીશ ને તને મોટો રાજા બનાવીશ. પછી તું અને આ મારી ધર્મની બહેન ચંદ્રાનના પુરોધા આનંદ કરજો. આવા ગીઠા વચન સાંભળીને મણીચૂડને અપૂર્વ આનંદ થયો, ને ઊઠ્યો- વીરા ! આપણું તેજ ભોઈને અને શ્રદ્ધા થઈ છે કે આપ જરૂર મને રાજ્ય અપાવશો. પણ જોકે વાત છે કે તમે છો મહાત્મા અને અમે વિદ્યાધર છીએ. વિદ્યાધર પાસે વારસાગત કશી વિદ્યાઓ હોય છે. જોટલે વિદ્યુતવેગ પાસે કશી વિદ્યાઓ છે. તેથી તમે જોને પહોંચી નહિ શકો. જો તમને ખૂબ હેરાન કરશે.

વિદ્યા મેરે પાસ અવશ્ય છે, કુલ કર્મકે અનુસાર,
વિદ્યા સાધી સુખિા સે ફિર, કરો રામ સંકાર હો....મોતા...

હે અભુને વીરા ! અમારા કુળની પરંપરા સુબળ મારી પાસે પ્રજા કશી વિદ્યાઓ મારા પિતાજીને અને આપી છે. પણ મારા માતા પિતાનું અવસાન થતાં મારે જવું પડ્યું જોટલે મારી સાધના અપૂરી રહી ગઈ છે. તો હવે જો વિદ્યાઓ હું આપને આપું. આપ વિધિપૂર્વક જો વિદ્યાઓનો સ્વીકાર કરો. જો વિદ્યાઓ સિદ્ધ કરીને પછી શત્રુને હરાવો. હવે અભુને મણીચૂડ પાસેથી વિદ્યા શ્રદ્ધા કરશે ને કેવી રીતે સાધના કરશે તેના ભાવ અવસર.

✽

આખ્યાન નં. ૨૧

આવશ્ય સુદ ૬ ને રવીવાર

તા. ૨૪-૭-૭૭

સુદ જંતુઓ, સુચીલ માતાઓને બહેનો ! અનંત કલ્પાનીય, અશરણ્ય શરણ, અનામના નામ જોવા સર્વજ્ઞ ભગવંતે જાન્ય જીવોના સહા માટે સામ્બંધાનની સર્વબાઈતો પ્રકાશ આપીને ફરમાન કરે છે કે હે જૈન ! તને સુંદરમાં સુંદર માનવભાવ મળ્યો છે. માનવનું આશુભ્ય અતિ અલ્પ છે. તેમાં તું ઉત્કૃષ્ટ આશાધના કરીને ભવ સમુદ્ર તરી જા. જો ઉત્કૃષ્ટ આશાધના ન કરી શકે તો છેવટે તારું જોજસ્ય સુમાપીશ નહિ જોટલે કે મહાત્મા ભવમાંથી નરક કે તિર્થંજી ગતિમાં જવું પડે જોવા કર્મો તું કરીશ નહિ. જો દુઃખોમાંથી તું માંદ છૂટીને આવ્યો છે. હવે જો દુઃખો ફરીને તારે સોળવવા ન પડે તેના પૂરા ખ્યાલ રાખજો. જોટલું ચોક્કસ સમજી લેજો

કે માનવજીવન આબાદી બળવવા માટે છે, બરબાદી સર્જવા માટે નથી. જો માટે જોકે વખત જો પ્રભુની વાણીનો મર્મ જીવને સમજાય તો બચ છે. વીતરાગ વાણીનો મર્મ સમજવા માટે જીવનમાં વિવેકની જરૂર છે.

કોઈ માણસ સ્વપ્નમાં પાણી ભરીને તેને સળગાવવા માંગે તો શું જો સ્વપ્ન સળગે ખરે ? 'ના'—કેમ ? સ્વપ્નને પેટાવવા માટે કેરોસીનની જરૂર છે. પછી દિવાલની અડતાં સ્વપ્ન સળગે છે. તે રીતે જ આત્મામાં વિવેકરૂપી કેરોસીન નથી તેને શાસ્ત્રનાં વચનો બધે તેટલોવાર સંભળાવવામાં આવે તો પણ તેના અંતરમાં જ્ઞાનની જ્યોતિ પ્રગટ થતી નથી અને વિવેકવાન આત્મા જોકે વખત શાસ્ત્રવાણીનો રણકાર સાંભળે ત્યાં તેનો અંતરાત્મા ભગૃત બની બચ છે.

અંતઃક સૂત્રના અધિકારમાં છ અણુભારોની વાત આલે છે, જો છ અણુભારો ખૂબ વિવેકવાન આત્માઓ હતા. આત્માનાં જોજસ બળકાવવા નેમનાથ ભગવાનની વાણીની જોકે ટકોરે ચક્રોર જતીને સંચરી બની ગયાં છે. જો છ અણુભારોનાં રૂપ, લાવણ્ય શુદ્ધ સ્વરૂપ છે. જોકે તો સ્વાભાવિક રૂપ છે અને બીજું ચારિત્ર અને તપનાં તેજસ્વી લક્ષણ ઝળકે છે. આવા મુનિઓને જોઈને હોકોને ખૂબ આકર્ષણ થાય છે. આવા પવિત્ર અણુભારો કોણુ હશે ? આવા અણુભારો કંઈક જીવને મર્મ પમાડવામાં નિમિત્ત બની બચ છે. છ અણુભારો બળજોની જોકેકે ટોળી બનાવીને ગીચરી નીકળ્યા છે. સાધુ ગીચરી બચ ત્યારે તેમના બાવ કેવા હોય તે બતાવતાં શાસ્ત્રકાર કહે છે—

હામાલામે છુદે ટુક્કે, ગીચિય મરણે તહા ।

સમો નિવા પસંસાસુ, તહા માળાવમાળગો ।। ઉત્ત. અ. ૧૯ ગાથા-૬૦

સાધુ ગીચરી બચ ત્યાં લાભ પણ થાય ને અલાભ પણ થાય. તે વખતે સમભાવ રાજે. જેને સમ્યગ્ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે તેવા મુનિઓ લાભ થતાં હરખાતાં નથી ને લાભ ન થાય તો શોક કરતાં નથી. ગીચરી બચ ને જોગ ના થાય તો જોવો વિચાર કરે કે આજે મારા લાભાંતરાય કમનો ઉદય છે અને મળી બચ તો જોમ સમજે કે આજે મારા લાભાંતરાય કમનો ક્ષયોપશય થયો છે. સમબલ્લુ ને ? ગીચરી જતાં લાભ અને અલાભમાં સાધુની ભાવના કેવી હોય ? ગીચરી બચેલ સંતને લાભ મળે તો જોવો વિચાર ન કરે કે હું કેવો પુણ્યવાન છું કે ન્યાં બઈ છું ત્યાં અને અનુકૂળ આકાર પાણીની જોગવાઈ મળી બચ છે, જોમ હરખાય નહિ. જો તો જોકે જ વિચાર કરે કે આજે મારે લાભાંતરાય તૂટી છે ને કાતારને કાનાંતરાય પૂરી છે જોટલે અને નિર્દોષ ગીચરી મળે છે. સાધુને આકારમાં સારો આકાર મળે

આ સી સોંપી દેજો. જો જોને ઘીકરીની જેમ સાચવશે. ત્યારે અભુને કશું લાઈ ! હવે તું ચા માટે મરવાની ચિંતા કરે છે ? હવે તારી ચિંતા મારા માથે છે.

“ અભુને આપેલો અંતરથી હિંદાસો :— હું તારા વૈરી વિદ્યુતવેગને મારા દિવ્યબાણથી મારીને તને તારા પિતાજીની ગાદી ઉપર બેસાડીશ ને તને મોટો રાજા બનાવીશ. પછી તું અને આ મારી ધર્મની બહેન ચંદ્રાનના ખુશીથી આનંદ કરજો. આવા મીઠા વચન સાંભળીને મણીચૂડને અપૂર્વ આનંદ થયો, ને જોડ્યો— વીરા ! આપણું તેજ જોઈને મને શ્રદ્ધા થઈ છે કે આપ જરૂર મને રાજ્ય અપાવશો. પણ જોકે વાત છે કે તમે છો મનુષ્ય અને અમે વિદ્યાધર છીએ. વિદ્યાધરો પાસે વારસાગત ક્ષત્રી વિદ્યાઓ હોય છે. જોટલે વિદ્યુતવેગ પાસે ક્ષત્રી વિદ્યાઓ છે. તેથી તમે જોને પહોંચી નહિ શકો. જો તમને ખૂબ હેરાન કરશે.

વિદ્યા મેરે પાસ આવશ્ય છે, કુલ કમઠે અનુસાર,
વિદ્યા સાધો ચુકિત સે ફેર, કરો રાત્ર સંહાર હો....મોતા...

હે અભુન વીરા ! અમારા કુળની પરંપરા મુજબ મારી પાસે પ્રભુ ક્ષત્રી વિદ્યાઓ મારા પિતાજીએ મને આપી છે. પણ મારા માતા પિતાનું અવસાન થતાં મારે જવું પડ્યું જોટલે મારી સાધના અપૂરી રહી ગઈ છે. તો હવે જો વિદ્યાઓ હું આપને આપું. આપ વિધિપૂર્વક જો વિદ્યાઓનો સ્વીકાર કરો. જો વિદ્યાઓ સિદ્ધ કરીને પછી થયું હરાવો. હવે અભુન મણીચૂડ પાસેથી વિદ્યા ગ્રહણ કરશે ને કેવી રીતે સાધના કરશે તેના ભાવ અવસરે.

✽

આખ્યાન નં. ૨૧

આવશ્ય મુક હ ને રવીવાર

તા. ૨૪-૭-૭૭

મુક જંખુઓ, મુચીલ માતાઓને બહેનો ! અનંત કઠણાનીધિ, અચરણના ચરણ, અનાથના નાથ જોવા સર્વેક બગવંત બખ્ષ લીવોના બહા માટે ચાલકાનની સર્વલાઈટનો પ્રકાશ આપીને ફરમાન કરે છે કે હે ચેન ! તને સુંદરમાં સુંદર માનવભાવ મળ્યો છે. માનવનું આશુભ્ય અતિ અદ્ય છે. તેમાં તું ઉત્કૃષ્ટ આરાધના કરીને ભવ સમૃદ્ધ તરી જા. જો ઉત્કૃષ્ટ આરાધના ન કરી શકે તો ઉવટે તારું જોજસ્ય સુમાવીશ નહિ જોટલે કે મનુષ્ય ભવમાંથી નરક કે તિથિ અતિમાં જવું પડે જોવા કર્યો તું કરીશ નહિ. જો દુઃખોમાંથી તું માંડ છૂટીને આવ્યો છે. હવે જો દુઃખો કરીને તારે લોગવવા ન પડે તેને પૂરા ખ્યાલ રાખજો. જોટલું ચાલક સમજ લેજો

કે માનવજીવન આખાદી જાળવવા માટે છે, બરખાદી સર્જવા માટે નથી. જો માટે એક વખત જો પ્રભુની વાણીનો મર્મ જીવને સમજાય તો બસ છે. વીતરાજ વાણીનો મર્મ સમજવા માટે જીવનમાં વિવેકની જરૂર છે.

કોઈ માણસ રૂવમાં પાણી ભરીને તેને સળગાવવા માંગે તો શું જો રૂવ સળગે ખરો ? 'ના'—કેમ ? રૂવને પેટાવવા માટે કેદાસીનની જરૂર છે. પછી ડિવાસળી અડતાં રૂવ સળગે છે. તે રીતે જો આત્મામાં વિવેકરૂપી કેદાસીન નથી તેને શાસ્ત્રનાં વચનો ગમે તેટલીવાર સંભળાવવામાં આવે તો પણ તેના અંતરમાં જ્ઞાનની જ્યોતિ પ્રગટ થતી નથી અને વિવેકવાન આત્મા એક વખત શાસ્ત્રવાણીનો વણકાર સાંભળે ત્યાં તેનો અંતરાત્મા જગૃત બની જાય છે.

અંતરગત સૂત્રના અધિકારમાં છ અણુઆરોની વાત ચાલે છે, જો છ અણુઆરો જૂળ વિવેકવાન આત્માઓ હતા. આત્માનાં ઝોજસ જળકાવવા નેમનાથ ભગવાનની વાણીની એક ટકારે ચક્રોર બનીને સંચરી બની ગયાં છે. જો છ અણુઆરોનાં રૂપ, લાવણ્ય શુષ્ક સરખાં છે. એક તો સ્વાભાવિક રૂપ છે અને બીજું આશિત્ર અને લપનાં તેજશી લલાટ જળકળે છે. આવા સુનિઓને જોઈને લોકોને જૂળ આકર્ષણ થાય છે. આવા પવિત્ર અણુઆરો કોણ હશે ? આવા અણુઆરો કંઈક જીવોને પ્રમં પમાડવામાં નિમિત્ત બની જાય છે. છ અણુઆરો બખ્ત્રીની એકેક ટોળી બનાવીને ગીચરી નીકળ્યા છે. સાધુ ગીચરી જાય ત્યારે તેમના ભાવ કેવા હોય તે ખતાવતાં શાસ્ત્રકાર કહે છે—

ભામાભામે સુરે ડુક્કે, જીવિય મરણે તહા ।

તમો નિવા પલંસાસુ, તહા માળામમાળજો ॥ ઉત્ત. અ. ૧૬ બાથા-૯૦

સાધુ ગીચરી જાય ત્યાં લાભ પણ થાય ને અલાભ પણ થાય. તે વખતે સમજાવ રાજે. જેને સમ્યક્ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે તેવા સુનિઓ લાભ થતાં હરખાતાં નથી ને લાભ ન થાય તો શોક કરતાં નથી. ગીચરી જાય ને જોગ ના થાય તો જોવો વિચાર કરે કે આજે મારા લાભાંતરાય કર્મનો ઉદય છે અને મળી જાય તો જોમ સમજે કે આજે મારા લાભાંતરાય કર્મનો ક્ષયોપશમ થયો છે. સમજાણું ને ? ગીચરી જતાં લાભ અને અલાભમાં સાધુની ભાવના કેવી હોય ? ગીચરી ગયેલ સંતને લાભ મળે તો જોવો વિચાર ન કરે કે હું કેવો પુણ્યવાન છું કે ભ્યાં બઈ છું ત્યાં મને અલુકળ આહાર પાણીની જોગવાઈ મળી જાય છે, જોમ હરખાય નહિ. જો તો એક જ વિચાર કરે કે આજે મારે લાભાંતરાય તૂટી છે ને ઠાઠારને ઠાનાંતરાય પડી છે એટલે મને નિર્દોષ ગીચરી મળે છે. સાધુને આહારમાં ચારે આહાર મળે

આ સી સોંપી દેશે. જો જોને લીકરીની જોમ સાચવશે. ત્યારે અભુને કશું શાઈ ! હવે તું શા માટે મરવાની ચિંતા કરે છે ? હવે તારી ચિંતા મારા માથે છે.

“ અભુને આપેલો અંતરથી દિલ્લાસો :— હું તારા વૈરી વિદ્યુતવેગને મારા દિવ્યબાણથી મારીને તને તારા પિતાજીની ગાદી ઉપર બેસાડીશ ને તને મોટો રાજા બનાવીશ. પછી તું અને આ મારી ધર્મની ગઠેન ચંદ્રાનના ખુશીથી આનંદ કરશે. આવા મીઠા વચન સંભળીને મણીચૂડને અપૂર્વ આનંદ થયો, ને જાહેરો— વીરા ! આપણું તેજ જોઈને અને અધ્યા થઈ છે કે આપ જરૂર અને રાજ્ય અપાવશો. પણ જોકે વાત છે કે તમે છો મહાત્મા અને અમે વિદ્યાધર છીએ. વિદ્યાધરો પાસે શરણાગત બધી વિદ્યાઓ હોય છે. જોટલે વિદ્યુતવેગ પાસે બધી વિદ્યાઓ છે. તેથી તમે જોને પકોંથી નહિ ચકો. જો તમને ખૂબ કેશન કરશે.

વિદ્યા મેરે પાસ આવશ્ય છે, કુલ કર્મકે અભુસાર,
વિદ્યા સાધી સુકિત સે ફેર, કરે રાસ સંહાર હો....મોત....

હે અભુન વીરા ! અમારા કુળની પરંપરા સુજળ મારી પાસે પ્રજા બધી વિદ્યાઓ મારા પિતાજીએ મને આપી છે. પણ મારા માતા પિતાનું અવસાન થતાં મારે જણું પડ્યું જોટલે મારી સાધના અપૂરી રહી ગઈ છે. તો હવે જો વિદ્યાઓ હું આપને આપું. આપ વિધિપૂર્વક જો વિદ્યાઓનો સ્વીકાર કરો. જો વિદ્યાઓ સિદ્ધ કરીને પછી શત્રુને હરાવો. હવે અભુન મણીચૂડ પાસેથી વિદ્યા ગ્રહણ કરશે ને કેવી રીતે સાધના કરશે તેના ભાવ અવસર.

આખ્યાન નં. ૨૧

આવજી સુદ ૬ ને રવીવાર

તા. ૨૪-૭-૭૭

સુદ જંમુઓ, સુરીલ માતાઓને જાહેરો ! અનંત કર્ણાનીધિ, અશરણના શરણ, અનાથના નાથ જોવા સર્વજ્ઞ ભગવંત બાબ જીવેના ભલો માટે શાસ્ત્રજ્ઞાની સર્વશાઈરો પ્રભશ આપીને ફરમાન કરે છે કે હે જનન ! તને સુંદરમાં સુંદર માનવભવ મળ્યો છે. માનવત્વ આશુભ્ય ગતિ અદ્ય છે. તેમાં તું ઉત્કૃષ્ટ આરાધના કરીને ભવ સસુદ તરી બ. જો ઉત્કૃષ્ટ આરાધના ન કરી શકે તો છેવટે તારું જોજાજ સુખાવીશ નહિ જોટલે કે મહાત્મા ભવમાંથી નરક કે તિર્થ ગતિમાં જણું પડે જોવા કર્મો તું કરીશ નહિ. જો દુઃખોમાંથી તું માંઠ છૂટીને આશી છે. હવે જો દુઃખો કરીને તારે ભોળવવા ન પડે તેનો પૂરા ખ્યાલ રાખજો. જોટલું ચાકસ સમજી લેશે

કે માનવજીવન આબાદી બળવવા માટે છે, બરબાદી સર્જવા માટે નથી. જો માટે જોકે વખત જો પ્રભુની વાણીનો મર્મ જીવને સમજાય તો બસ છે. વીતરાગ વાણીનો મર્મ સમજવા માટે જીવનમાં વિવેકની જરૂર છે.

કોઈ માણસ દૈવમાં પાણી ભરીને તેને સળગાવવા માંગે તો શું જો દૈવ સળગે ખરે ? 'ના' - કેમ ? દૈવને પેટાવવા માટે કેરાસીનની જરૂર છે. પછી દિવાલની અડતાં દૈવ સળગે છે. તે રીતે જો આત્મામાં વિવેકરૂપી કેરાસીન નથી તેને શાસ્ત્રનાં વચનો ગમે તેટલોવાર સંભળાવવામાં આવે તો પણ તેના અંતરમાં જ્ઞાનની જ્યોતિ પ્રગટ થતી નથી અને વિવેકવાન આત્મા જોકે વખત શાસ્ત્રવાણીને રજુકાર સાંભળે ત્યાં તેનો અંતરાત્મા ભગૃત બની જાય છે.

અંતઃક સૂત્રના અધિકારમાં છ અણુગારોની વાત ચાલે છે, જો છ અણુગારો ખૂબ વિવેકવાન આત્માઓ હતા. આત્માનાં જોજસ ઝળઝાવવા નેમનાથ ભગવાનની વાણીની જોકે ટકોરે ચક્રોર બનીને સંચર્યા બની ગયાં છે. જો છ અણુગારોનાં રૂપ, લાવણ્ય શુભ ચરમાં છે. જોકે તો સ્વાભાવિક રૂપ છે અને બીજું આરિત્ર અને તપનાં તેજશી લલાટ ઝળઝળે છે. આવા સુનિઓને જોઈને લોકોને ખૂબ આકર્ષણ થાય છે. આવા પવિત્ર અણુગારો કોણ હશે ? આવા અણુગારો કંઈક જીવને ધર્મ પમાડવામાં નિમિત્ત બની જાય છે. છ અણુગારો બખેરની જોકેક ટોળી બનાવીને ગોચરી નીકળ્યા છે. સાધુ ગોચરી જાય ત્યારે તેમના લાવ કેવા હોય તે બતાવતાં શાસ્ત્રકાર કહે છે-

કામાલમે કુદે ગુપ્તેઃ કીચિત્ત મરણે તદ્વા ।

સમો નિશા પલ્લવાસુ, તદ્વા માળાવમાળજો ॥ ઉત્ત. અ. ૧૯ બાથા-૬૦

સાધુ ગોચરી જાય ત્યાં લાલ પલ્લ થાય ને અલાલ પલ્લ થાય. તે વખતે સમભાવ રાખે. જેને સમ્યક્ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે તેણે સુનિઓ લાલ થતાં હરખાતાં નથી ને લાલ ન થાય તો શોક કરતાં નથી. ગોચરી જાય ને જોગ ના થાય તો જોવો વિચાર કરે કે આજે મારા લાભાંતરાય કર્મનો ઉદય છે અને મળી જાય તો જોમ સમજે કે આજે મારા લાભાંતરાય કર્મનો ક્ષયોપશમ થયો છે. સમજાણું ને ? ગોચરી જતાં લાલ અને અલાલમાં સાધુની લાવના કેવી હોય ? ગોચરી બચેલ સંતને લાલ મળે તો જોવો વિચાર ન કરે કે હું કેવો પુણ્યવાન છું કે જ્યાં બહુ છું ત્યાં મને અનુકૂળ આકાર પાણીની જોગવાઈ મળી જાય છે, જોમ હરખાય નહિ. જો તો જોકે જ વિચાર કરે કે આજે મારે લાભાંતરાય તૃપ્તિ છે ને કાંતારને કાનાંતરાય તૃપ્તિ છે જોટલે મને નિર્દોષ ગોચરી મળે છે. સાધુને આકારમાં સારો આકાર મળે

તો પ્રસન્નતા નથી થતી અને લૂણો સૂકો નિરસ આહાર મળે તો દ્વેષ થતો નથી. અને પ્રત્યે સમાન ભાવ રાખે છે.

અત્યાર સુધી લાભ-અલાભની વાત કરી. હવે આત્માથી^૧ ચંત 'સુદે વુપ્સે' સુખ અને દુઃખમાં પણ સમભાવ રાખે છે. જ્ઞાની પુરૂષોની દૃષ્ટિ જોટલી બધી અંતઃસુખ બની યઈ હોય છે કે તેઓ દેહમાં હોવા છતાં દેહાતીત દશા અનુભવે છે. તેઓ શરીરના દુઃખને આત્માનું^૨ દુઃખ માનતા નથી. તેઓ સદા આત્મસ્વરૂપમાં રમણતા કરે છે. તેઓ પ્રભુને જોવી પ્રાર્થના કરે છે કે—

સુખે સુખે વેરિણી વન્ધુવર્ગે, યોગે વિયોગે મવને વને જા ।
નિરાકૃતા ક્ષેષ મમત્વ વુધ્ધેઃ સર્મ મનોમઙ્ગસ્તુ સદાઽપિ નાય ॥

કે પ્રભુ સુખમાં ને દુઃખમાં થતુ અને મિત્રમાં, સંયોગ અને વિયોગમાં, ભવનમાં અને વનમાં બધામાં મમત્વભુષિને ત્યાગ કરીને માડું મન હંમેશા સમાન ભાવથી રહે.

બંધુઓ ! આવી જેની ભાવના બહુત હોય છે તેને સુખમાં હર્ષ થતો નથી ને દુઃખમાં શોક થતો નથી. જ્ઞાની પુરૂષો તો સદા જોક જ વિચાર કરે કે મારા આત્મા અનંત સુખનો સ્વામી છે. સુખ જો આત્માનો સ્વાભાવિક શુષ્ક છે એમાં દુઃખ કેવી રીતે પ્રવેશી શકે ? અગર કોઈ અજ્ઞાની માણસ મને શસ્ત્રથી માર મારે કે બંધનથી બાંધે ને દુઃખ ઉપજવે તો તેમાં માડું કંઈ અહિત થતું નથી. જો જોડું અહિત કરે છે. જો તો મારા શરીરને માર મારે છે ને બંધનથી બાંધે છે. હું શરીર નથી પણ શરીરથી ભિન્ન આત્મા છું. કદાચ કોઈ દુઃખ આપે તો એમ જ વિચાર કરે કે આ મનુષ્યે મારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. કર્યો તો એ બાંધ્યા છે પણ એ મને કર્મ લીગવવામાં નિમિત્ત રૂપ બન્યો છે તો હું જલદી કર્યોના દેણામાંથી મુક્ત બની શકીશ. આ પુરૂષના નિમિત્તે મારા માથેથી કર્મનો ભાર હળવો બન્યો. આ રીતે મહાનપુરૂષો દુઃખમાં રહેજ્યાપણુ આકુળ આકુળ થતાં નથી. બજસુક્રમાર સુનિના માથે સોમદે બળબળતા અંગારા મૂક્યા તો પણ દેવો સમભાવ રાખ્યો. આનાથી સુનિ, નમિશાબિંના શરીરમાં રોગ ઉત્પન્ન થયો ત્યારે કેવી બબ્બ વિચારણા કરી ! દેહનો રોગ થતાં વૈરાગ્ય પામીને આત્મિક રોગ અને દૈહિક રોગ બંનેનો મૂળમાંથી નાશ કરવા માટે વહેલી તકે દીક્ષા લીધી. તમે શું કરો ? દીક્ષા લેશો કે હવા કરાવશો ? (શ્રોતાઓમાંથી ખલાજ :—હવા કરાવીશું) મહાનપુરૂષો સુખ-દુઃખ બંનેમાં સમાન ભાવથી રહે છે હવે 'જીવિય મરણે સદા' એવન મરણમાં સમ્યક્જ્ઞાની આત્મા સમભાવ રાખે છે. મહાનપુરૂષો શરીર સાડું હોય છે ત્યારે તપ કરીને શરીરમાંથી કસ કાઢી લે છે અને જ્યારે શરીર અર્ધું થઈ જાય છે ને મરણનો

સમય આવે અગર કોઈ મારણાંતિક ઉપસર્ગ આવે છે ત્યારે જોવી વિચારણા કરે છે કે મારો આત્મા અબર-અમર ને અવિનાશી છે. દુનિયામાં બે વસ્તુની ઉત્પત્તિ થાય છે તેનો વિનાશ થાય છે, પણ આત્મા કદી ઉત્પન્ન થતો નથી તો તેનો વિનાશ ક્યાંથી થાય ? પાંચ ધ્વનિદ્રવ્ય આદિ દ્રવ્ય પ્રાણોના સંયોગની અવસ્થાને જીવન કહેવાય છે ને તેની વિશેષ અવસ્થાને મરણ કહેવાય છે. તો બાહ્ય વસ્તુના સંયોગ અને વિયોગમાં હર્ષ કે શોક શા માટે કરવો જોઈએ ? આમ સમજીને જ્ઞાની પુરૂષો જીવન અને મરણના મસંગોમાં સમાન ભાવ રાખે છે. ત્યારે અજ્ઞાની મનુષ્યોને સ્હેજ દુઃખ આવે તો કાપવોય કરે છે ને મરણની વાત સાંભળતાં જોને કંઈક ઘર્ષ જાય છે.

“જોવીએ જાણેછું જાણેજી” : જોકે કોઈકાદિપતિ શોક કંતા. તેમના જીવનમાં ધર્મદું નામ નિશાન ન હતું. આવા શોક જોકે દિવસ પેટી ઉપર ગાદીએ ઝેલા હતાં. ત્યાં જોકે જોવી મહારાજ ટીપણું લઈને આવ્યા. શોકે કહ્યું પધારો, જોવી મહારાજ, આજે મારો કાલ જોઈ આપો કે માડું આશુભ્ય કેટલું છે ? જોવીએ શોકની હસ્તરેખા જોઈ ને ટીપણામાં કંઈક અણત્રી કરીને જોડું ને મોડું પડી ગયું. ઝુખ જી કેવેરો છે. જોવીનું ઝુખ જોઈને શોક પૂછે છે કેમ જોવા મહારાજ ! તમારું મોડું પડી ગયું ? ત્યારે જોવી માડું ધુણાવીને કહે છે કંઈ નહિ. ત્યારે શોકે જૂળ આશુક કરીને પૂછ્યું. કેમ તમે કંઈ કહેતા નથી ? જોટલે જોવીએ કહ્યું શોક ! કહેવાય તેમ નથી. જોટલે શોકને વધુ અધીરાઈ આવી ને જૂળ પૂછ્યું ત્યારે જોવીએ કહ્યું-શોક ! આજથી સાતમે દિવસે તમારું મૃત્યુ છે. આ સાંભળીને શોક જબડીને કહે છે કે કેમ ? શું માડું થયું ? જોવી કહે છે કા...કા...શોક. માડું નહિ તમારું. આ સાંભળીને શોકને માથે પકાક તટી પડે તેવો આઘાત લાગ્યો. શું કહેો છો જોવી મહારાજ ! જોવીએ કહ્યું હું તો તમને કહેતો ન હતો પણ તમે જૂળ પૂછ્યું જોટલે કહ્યું. શોક ! કહે ચેતી જાય. શોક તો ચેતવણી વાત સાંભળીને રહવાને જૂરવા લાગ્યા.

ખંધુજો ! આ જગ્યાએ જો ધર્મીજી માણસ હોત તો જોમ કહેત કે જોવી મહારાજ ! તમે મને ચેતાવી દીધો તે જહું સાડું કયું. હું અંતિમ સાધના કરીશ. સાગારી સંચારો કરીશ. પણ આ શોકને ધર્મદું જ્ઞાન નથી જોટલે મરણદું નામ સાંભળીને ઝુલુ ઉઠ્યા. ને જોવીને પૂછે છે મારા શરીરમાં કોઈ જાતની તકલીફ નથી ને શું હું મરી જઈશ ? તો માડું મરણ કેવી રીતે થશે ? શું કોઈ જોકસીક-ટથી થશે ? તો હું બહાર જઈ જ નહિ, ત્યારે જોવી કહે છે શોક ! તમારું ચેત સર્પદંશથી થશે. કે મને સર્પદંશ થશે ? વાણીવાના દીકરા જહું પાકા હોય. શોકને આઘાત જૂળ લાગ્યો પણ હિંમત કરીને પૂછે છે જોવીજી ! મને સર્પદંશ ક્યાં થશે ? અહીં પેટી ઉપર, ઘરમાં, બાથરૂમમાં કે સંઘસમાં ? તો હું જરા ચેતવો રહું. (હસાહસ)

લેખી કહે છે ક્યાં ગશે તે કહી શકતો નથી પણ આજથી સાતમે દિવસે તમે બધાં હશે. ત્યાં સપ્તર્શ મશે. પછી તમે દુકાનમાં, પેઢીમાં કે બરમાં ગમે ત્યાં રહો પણ જો સપ્તર્શ અદૃશ્યપણે ગમે ત્યાંથી આવશે. ઉપરથી આવે, બહારથી આવે કે ગમે ત્યાંથી આવે. ખીજ કોઈને નહિ દેખાય માત્ર તમને જ દેખાશે.

“ શેઠના કુદરતે લાગેલો કારણો આધાત ” : આ સાંભળીને શેઠને યોતીયા વળી ગયા. જૂન આધાત લાગ્યો ને માડું વિલપું પડી ગયું. આ બધી વાત પેઢીમાં સુનિયો અને નોકરોએ સંભળી. હવે શેઠ પેઢીઓથી ઘેર આવ્યા. માડું જોકદમ પડી ગયું છે ને ચક્કર આવે છે ઘેર જઈને શેઠ જોકદમ હમલો થઈને પડી ગયા. આ જોઈને શેઠાણી પૂછે છે સ્વામીનાથ ! આજે આપને શું થઈ ગયું ? મને પરણીને આવ્યાં આટલા વર્ષો થયા પણ મેં કોઈ દિવસ તમારા સુખ ઉપર આટલી ઉદાસીનતા જોઈ નથી. શું કોઈએ આપનું અપમાન કર્યું છે ? શું કોઈએ આપને આંખળી ચીંધી છે ? કે કદુ ચળક કર્યો છે કે ખંધામાં ઘુસ્યાન થયું છે ? જો કોઈએ આપને કદુ ચળક કર્યા હોય તો હું તેની જીભ કપાવી નાંખું. આ બધું પૈસાનું ભેર જાણાવે છે. ભેંસ ખીલાના આધારે કૂટે ને ? તેમ આ શેઠાણી પણ પૈસાની ગરમીથી આવા ચળકો જાણવા લાગી. છેવટે બળગળી થઈને પૂછે છે નાથ ! આપને શું થયું છે ? જે હોય તે કહો. ત્યારે શેઠ મુસકા બરતાં બરતાં કહે છે માડું કોઈએ અપમાન નથી કર્યું કે કદુ ચળક નથી કર્યો, ખંધામાં ખોટ કે ઘુસ્યાન નથી થયું પણ આજથી સાતમે દિવસે સપ્તર્શથી માડું થોત થવાનું છે. આ તમારો સૌભાગ્ય આંદલો ભૂંસાઈ જશે. શેઠાણી કહે નાથ ! આ શું જાતો છે ? આનું કોણે કહ્યું ? જોટલે લેખીએ કહેલો વાત કરી. શેઠાણી પણ હમલો થઈ ગયા.

“ દુકાને શેઠના પગલાં ચર્તા બધાની વિદાય ” : આ શેઠ તો ખાતા પીતા નથી. પેઢી ઉપર જર્તા નથી. રહ્યા કરે છે. ત્રણ દિવસમાં તો શેઠ જોવા શોવાઈ ગયા કે ન પૂછો વાત, ત્યારે શેઠાણી હિંમત કરીને કહે છે લેખીની બધી વાતો કંઈ સાચી હોતી નથી. તમે પેઢી પર બંજો. ખંધામાં ચિત્ત પડેવાશે તો તમને શાંતિ વળશે. જોમ કહીને પરાણે શેઠને પેઢી ઉપર મોકલ્યા. શેઠ ભિયારા મુજર્તા મુજર્તા પેઢી પર ગયા. પણ જેવા શેઠ ગયા તેવા સુનિયો અને નોકરો બધા પેઢી ઉપરથી ઉતરી ગયા, શેઠ પૂછે છે તમે બધા કેમ બહાર નીકળી ગયા ? ત્યારે પેઢીના માણસો કહે છે શેઠ ! તમે ત્યાં જામે નહિ ને જામે ત્યાં તમે નહિ. શેઠે પૂછ્યું જોમ શા માટે ? તો કહે છે ત્રણ દિવસ પહેલાં લેખીએ તમને કહ્યું છે કે સાતમે દિવસે સપ્તર્શ થશે. તો હવે ત્રણ દિવસ બાકી છે. કદાચ સપ્તર્શ પહેલો આવ્યો બધ

ને તમારા બહલે અમને કરડે તો અમારા ખેરા છોકરાતું શું ? (હસાહસ) શેઠે કહ્યું બે અત્યારે તમે નહિ રહો તો કાયમ માટે નોકરીમાંથી છૂટા કરી દઈશ ને અત્યારે અહીં રહેશો તો ઇનામ આપીશ. સુનિયો કહે છે શેઠ ! પૈસો તો દરેકને વહાલો છે પણ પોતાનો છવ સાચવીને વહાલો છે. એટલે રવિવાર પછી તમે જેમ કહેશો તેમ કરીશું. જેમ કહીને બધા આલ્થા ગયા. એટલે શેઠ એકલા બેસીને શું કરે ? એ પણ પેઠી બંધ કરીને ઘેર આવ્યા. ત્યારે શેઠાણી કહે છે કેમ પાછા આવ્યા ? શેઠે બધી વાત કરી. શેઠને જૂરાપાનો પાર નથી.

“સ્વાર્થી” સંસારની પિછાણ : આ તરફ છટો દિવસ આવ્યો એટલે શેઠાણી કહે છે નાથ ! એક વાત કહું ? શેઠ કહે છે શું છે ? તો કહે છે જીજો, આપ મને પ્રાણ કરતાં અધિક વહાલો છો. આપને કંઈ ચવાતું નથી પણ કદાચ બેપીની વાત સાચી પડે ને આપને સપ્તદંશ થાય, હવે સપ્ત ક્યાંથી આવશે તે ખબર નથી. પણ આપણે બધા ઈશ્વર દોષીએ ને તમારા બહલે કદાચ મને કે આ બે છોકરાઓને કરડી જાય તો શું કરવાતું ? આ બધી મિલ્કત કોણ લોગવશે ? તો મને એવો વિચાર થાય છે હું આ બે બાબાને લઈને બે દિવસ માટે મારા મામાને ઘેર જઈ. રવિવાર પછી આવી જઈશ. શેઠ કહે છે હેં ! શું તું મને મૂકીને જવાની વાત કરે છે ? દુઃખ વખતે તો તારે મને સાથ આપવો બેઈએ. શેઠાણી કહે બધી વાત સાચી છે પણ મારે બધા વિના ચાલે તેમ નથી. શેઠ કહે બે દિવસ પછી છુટીથી જાણે. પણ શેઠાણી તો બે બાબા અને ત્રીજો ઘરેણુંના રૂબો લઈને શેઠને એકલા રહતા જૂરતા મૂકીને ગામમાં મોસાળ હાલું ત્યાં ગયા. (હસાહસ)

શેઠ બેલાન ઘડને પડી ગયા. પણ શેઠાણી જોવા ન રહી. થોડીવારે શેઠ બાનમાં આવ્યા. ખૂબ આઘાત લાગ્યો. એક ભરવાનો આઘાત છે અને શેઠાણી આમ તરછોડીને ચાલ્યા ગયા. એટલે આઘાતનો પાર ન રહ્યો. બંધુજી ! આ સંસારમાં કેવો સ્વાર્થ ભરેલો છે ! તમે માડું માડું કરીને મરી રહ્યા છો પણ સમય આવે ખબર પડે કે કોણ કોણ છે ? આ સંસારનો મોહ છોડવા જેવો છે. જ્ઞાનીપુત્રો કહે છે કે માલ ખાવા સી આવશે પણ માર ખાવા કોઈ નહિ આવે. માલ ખાનારા ખાશે ને માર તમારે ખાવો પડશે. તેના કરતાં બે મજા છે તેમાંથી ધનનો સદુપયોગ કરો. હાથે તે સાથે. બાકી બધું અહીં રહી જશે. આ શેઠે બધું ધન કમાયા હતા પણ કોઈ દિવસ કાન પુણ્યમાં રાત્રીપાઈ વાપરી નથી. આખા ગામમાં વાત ફેલાઈ બધું કે શેઠને સપ્તદંશ ચવાનો છે અને શેઠાણી શેઠને એકલા મૂકીને ચાલ્યા ગયાં છે. શેઠ એકલા કાળા પાણીએ રહે છે પણ કોઈ શેઠને આશ્વાસન દેવા જતું નથી. તેણે કારણ એક જ છે કે શેઠ એટલા બધા કંજુસીયા હતા કે કોઈ દિવસ સગાબંધા કે

ભેષી કહે છે ક્યાં યશે તે કહી શકતો નથી પણ આજથી સાતમે દિવસે તમે જ્યાં હશે ત્યાં સપ્તદશ યશે. પછી તમે દુકાનમાં, પેઢીમાં કે ઘરમાં ગમે ત્યાં રહો પણ જો સપ્ત અદશ્યપણે ગમે ત્યાંથી આવશે. ઉપરથી આવે, બહારથી આવે કે ગમે ત્યાંથી આવે. ખીજ કોઈને નહિ દેખાય માત્ર તમને જ દેખાશે.

“ શેઠના કૃદ્ધને લાગેલો કારમો આઘાત ” : આ સાંભળીને શેઠને યાત્રીયા વળી ગયા. ખૂબ આઘાત લાગ્યો ને મોઢું વિલપ્ત પડી ગયું. આ બધી વાત પેઢીમાં સુનિયો અને નોકરાઓ સાંભળી. હવે શેઠ પેઢીઓથી ઘેર આવ્યા. મોઢું જોકદમ પડી ગયું છે ને બહાર આવે છે ઘેર જઈને શેઠ જોકદમ હમલો થઈને પડી ગયા. આ ભેઈને શેઠાણી પૂછે છે સ્વામીનાથ ! આજે આપને શું થઈ ગયું ? મને પરણીને આવ્યાં આટલા વર્ષો થયા પણ મેં કોઈ દિવસ તમારા સુખ ઉપર આટલી ઉદાસીનતા ભેઈ નથી. શું કોઈએ આપનું અપમાન કર્યું છે ? શું કોઈએ આપને આંખળી ચીંધી છે ? કે કદુ શબ્દ કહ્યો છે કે ધંધામાં તુકશાન થયું છે ? જો કોઈએ આપને કદુ શબ્દ કહ્યા હોય તો હું તેની છાત કપાવી નાંખું. આ બધું પૈસાનું ભેર બાંધાવે છે. ભેંસ ખીલાના આધારે ફૂટે ને ? તેમ આ શેઠાણી પણ પૈસાની ગરમીથી આવા શબ્દો બોલવા લાગી. ઉવટે ગળગળી થઈને પૂછે છે નાથ ! આપને શું થયું છે ? જે હોય તે કહો. ત્યારે શેઠ મુસકા ભરતાં ભરતાં કહે છે મોઢું કોઈએ અપમાન નથી કર્યું કે કદુ શબ્દ નથી કહ્યો, ધંધામાં ખોટ કે તુકશાન નથી થયું પણ આજથી સાતમે દિવસે સપ્તદશથી મોઢું થોડું થવાનું છે. આ તમારો સૌભાગ્ય વાંદલો ભૂંસાઈ જશે. શેઠાણી કહે નાથ ! આ શું બોલો છો ? આવું કોણે કહ્યું ? જોટલે ભેષીએ કહેલો વાત કરી. શેઠાણી પણ હમલો થઈ ગયા.

“ દુકાને શેઠના પગલાં ચતાં બધાની વિહાય ” : આ શેઠ તો ખાતા ખીતા નથી. પેઢી ઉપર જતાં નથી. રહ્યા કરે છે. ત્રણ દિવસમાં તો શેઠ જોવા શોખાઈ ગયા કે ન પૂછો વાત, ત્યારે શેઠાણી હિંમત કરીને કહે છે ભેષીની બધી વાતો કંઈ સાચી હોતી નથી. તમે પેઢી પર જાઓ. ધંધામાં ચિત્ત પરાવાશે તો તમને શાંતિ વળશે. જોમ કહીને પરાણે શેઠને પેઢી ઉપર મોકલ્યા. શેઠ ગિચ્ચા મુજતાં મુજતાં પેઢી પર ગયા. પણ જેવા શેઠ ગયા તેવા સુનિયો અને નોકરા બધા પેઢી ઉપરથી ઉતરી ગયા, શેઠ પૂછે છે તમે બધા કેમ બહાર નીકળી ગયા ? ત્યારે પેઢીના માણસો કહે છે શેઠ ! તમે ત્યાં જામે નહિ ને ગમે ત્યાં તમે નહિ. શેઠે પૂછ્યું જોમ શા માટે ? તો કહે છે ત્રણ દિવસ પહેલાં ભેષીએ તમને કહ્યું છે કે સાતમે દિવસે સપ્તદશ યશે. તો હવે ત્રણ દિવસ બાકી છે. કદાચ સપ્ત વહેલો આવી જાય

ને તમારા બદલે અમને કરડે તો અમારા ઊંચા ઓકરાનું શું ? (હસાહસ) શેઠે કહ્યું બે અત્યારે તમે નહિ રહો તો કાચમ માટે નોકરીમાંથી છૂટા કરી દઈશ ને અત્યારે અહીં રહેશો તો ઈનામ આપીશ. યુનિયો કહે છે શેઠ ! પૈસો તો દરેકને વહાલો છે પણ પોતાનો છવ સાચવીને વહાલો છે. એટલે રવિવાર પછી તમે જેમ કહેશો તેમ કરીશું. જેમ કહીને બધા આસ્થા ગયા. એટલે શેઠ એકલા બેસીને શું કરે ? એ પણ પેલી બંધ કરીને ઘેર આવ્યા. ત્યારે શેઠાણી કહે છે કેમ પાછા આવ્યા ? શેઠે બધી વાત કરી. શેઠને ધૂરાપાનો પાર નથી.

“સ્વાથી” સંસારની પિછાણ : આ તરફ છઠ્ઠો દિવસ આવ્યો. એટલે શેઠાણી કહે છે નાથ ! એક વાત કહું ? શેઠ કહે છે શું છે ? તો કહે છે બુઝો, આપ મને પ્રાણ કરતાં અધિક વહાલા છો. આપને કંઈ થવાનું નથી પણ કદાચ બેપીની વાત સાચી પડે ને આપને સર્પદંશ થાય, હવે સર્પ ક્યાંથી આવશે તે ખબર નથી. પણ આપણે બધા ઈશ્વર કોઈએ ને તમારા બદલે કદાચ મને કે આ બે ઓકરાઓને કરડી બચ તો શું કરવાનું ? આ બધી મિલકત કોણ લેખવશે ? તો મને એવો વિચાર થાય છે હું આ બે બાબાને લઈને બે દિવસ માટે મારા મામાને ઘેર જઈ. રવિવાર પછી આવી જઈશ. શેઠ કહે છે હેં ! શું તું મને મૂકીને જવાની વાત કરે છે ? હુઝ વળતે તો તારે મને સાચ આપવો જોઈએ. શેઠાણી કહે બધી વાત સાચી છે પણ મારે બધા વિના ચાલે તેમ નથી. શેઠ કહે બે દિવસ પછી ખુશીથી જાઓ. પણ શેઠાણી તો બે બાબા અને ત્રીજો ઘરેણુના રૂબો લઈને શેઠને એકલા રહતા ધૂરતા મૂકીને ગામમાં મોસાળ હેતું ત્યાં ગયા. (હસાહસ)

શેઠ બેલાન થઈને પડી ગયા. પણ શેઠાણી બેવા ન રહી. ચોડીવારે શેઠ લાનમાં આવ્યા. ખૂબ આઘાત લાગ્યો. એક મરવાનો આઘાત છે અને શેઠાણી આમ તરછોડીને આસ્થા ગયા. એટલે આઘાતનો પાર ન રહ્યો. બંધુઓ ! આ સંસારમાં કેવો સ્વાસ્થી ભરેલો છે ! તમે માડું માડું કરીને મરી રહ્યાં છો પણ સમય આવે ખબર પડે કે કોણ કોણ છે ? આ સંસારનો મોહ ઓડવા જેવો છે. જ્ઞાતીપુરે કહે છે કે માલ ખાવા સી આવશે પણ માર ખાવા કોઈ નહિ આવે. માલ ખાનારા ખાશે ને માર તમારે ખાવો પડશે. તેના કરતાં જે મજા છે તેમાંથી ધનનો સદુપયોગ કરો. હાથે તે સાથે. બાકી બધું અહીં રહી જશે. આ શેઠ બધું ધન કમાયા હતા પણ કોઈ દિવસ ઢાન પુલ્યમાં રાતીપાઈ વાપરી નથી. આખા ગામમાં વાત ફેલાઈ ગઈ કે શેઠને સર્પદંશ થવાનો છે અને શેઠાણી શેઠને એકલા મૂકીને આસ્થા ગયાં છે. શેઠ એકલા કાળા પાણીએ રહે છે પણ કોઈ શેઠને આઆસન કેવા જતું નથી. તેણે કારણ એક જ છે કે શેઠ એટલા બધા કંજુસીયા હતા કે કોઈ દિવસ સમાબંધાલા કે

ઝરીબની ખબર લીધી નથી. પરોપકારમાં પાઈ વાપરી નથી. એટલે કોની હયા કેણુ કરે ?

સમમ આવે સાચા રત્નની ઓળખાણુ : બંધુઓ ! દુનિયામાં ફરેક માનવી સરખા હોતા નથી, “બહુરત્ના વસ્તુધરા” એ ન્યાયે એ ગામમાં એક ઝરીબ જેન આવક હતો. તે ક્યોદયથી ખૂબ ઝરીબ હતો. પણ ધર્મશ્રદ્ધા અઠગ હતી. સાથે દિલમાં કંઈક હતી. એટલે એને યજ્ઞ કે હું શેઠની પાસે જઈ ને એમને દુઃખમાં દિલસો આપું. કોની પત્નીને કહે છે હું શેઠ પાસે જઈ છું. ત્યારે કોની પત્ની કહે છે એ શેઠના શેઠાણી ખુબ મરણના હરથી ઘર છોડીને મોસાળ મયા છે તો તમારે જવાની રી જરૂર છે ? આ શેઠે કદી તમને શાંતિપાઈ આપી છે ? આપણે આટલાં દુઃખી છીએ પણ કદી જૂખ્યા-તરસ્યાની ખબર લીધી છે ? કોની પત્ની જીવતી રહે ને મને રંડાપો અપાવવા તમે ક્યાં ચાલ્યા ? ત્યારે આવક કહે છે કે સી ! તું જરા વિચાર તો કર. એ સાચ તેવા આપણે યજ્ઞ ? આપણે કોઈનાં કોષ નથી એવાં. એક માનવ દુઃખથી પીઠાઈ રહ્યો હોય ત્યારે આપણે તેના પ્રત્યે હયા કરવી તે શું માનવની ફરજ નથી ? હું જઈ છું. એમ કહીને આવક શેઠને ઘર ગયો. શેઠ તો ભીંત સાથે માથા પટકાવતાં હતાં.

આવકે જઈને કહ્યું, શેઠ ! આ શું કરો છો ? જરા સ્વસ્થ બનો. આ શબ્દો શેઠે સાંભળ્યા. શેઠની પાસે કરોડોની સંપત્તિ હતી પણ આજે તેને કોઈ હિંમત આપનાર ન હતું. આ ઝરીબ આવકને એઈને શેઠ ગળે વળગી પડયા. ભાઈ ! તું આગ્યો ? આવા દુઃખમાં કોઈ આવે તો કેવો વહાલો લાગે ? આઠ દિવસ પહેલાં શેઠ આ આવકને ભાવ પૂછતાં ન હતાં પણ આજે તો તેને ભગવાન તુલ્ય માનવા લાગ્યા. આવક કહે છે શેઠ ! તમારા પાપકર્મોનો ઉદય થયો છે અને કરેલાં કર્યો બોળાયા વિના છૂટકો નથી. છતાં એ ધર્મમાં મન ભેડી દેશે તો મહાન લાભ થશે. એમ કરે. આપણે જને જણ પદ્મસાચન લગાવી નવકારમંત્રનો એક ચિત્તે બાપ કરીએ. નવકારમંત્રમાં મહાન શક્તિ છે. તેના જેવો બીજો કોઈ મંત્ર આ દુનિયામાં નથી.

એક જ ચિત્તથી નવકારમંત્રને, અખૂટ મઠધારી બાપ જપી લે.

હે.... જાણે શેઠ સંતાપ મનનો.... સહારો દે નવકારમંત્રનો.

હે મિત્ર ! શ્રદ્ધાપૂર્વક એક ચિત્તથી નવકારમંત્રનો બાપ કર. જેથી તારા વિષ્ણુ દૂર થશે. નવકારમંત્રના પ્રભાવથી મોટા વિષ્ણો પણ ચાલ્યા જાય છે. આ શેઠ દુઃખના માર્ગે નવકારમંત્ર ગણવાં તૈયાર થયા. પદ્મસાચન લગાવ્યું. એક ચિત્તે નવકારમંત્રનો બાપ શરૂ કર્યો. ગામના લોકોને ખબર પડી કે રેલો ઝરીબ આવક પહોંચ્યો છે. સૌ બોલવા લાગ્યાં કે શેઠના બકલે એને સંપત્તિ ન કરકે તો સાડું.

શેઠ અને શ્રાવક બંને નવકારમંત્રના જાપ કરે છે. સાતમા દિવસની રાત્રી પસાર થઈ. પરાક્રિયું થવા આવ્યું. ત્યાં ચોટા બોરીંગ ફણીધર સર્પ ત્યાં આવ્યો. ને શેઠના સાથે ફેણ મંદીને બેઠો. શેઠ તો નવકારમંત્રના જાપમાં ઝોટલા બધા લીન બની ગયા હતા કે બહાર શું થાય છે તેની ખબર ન હતી. પણ એમને કોઈ મહાન પ્રકાશ દેખાયો ને કંને અવાજ આવ્યો કે શેઠ ! નવકારમંત્રના પ્રભાવથી તમારું વિદ્ય નાશ પામ્યું છે. હવે આંખડી ખોલો. શેઠ આંખ ખોલીને જોયું કે સર્પ તેમના ચરણમાં નખીને બાંધ્યો ગયો. શેઠને સમજાઈ ગયું કે ધર્મ જેવો કોઈ સચો નથી. ધર્મ જીવને શરણરૂપ છે. શેઠે શ્રાવકને ધન્યવાદ આપીને કહ્યું. વીરા ! જો તું ન આવ્યો હોત તો મારી કઈ દશા થાત ? લોકોના મનમાં હવે કે જરૂર શેઠ સર્પદંશથી મરણ પામ્યા હશે. ઝોટલે સવાર પડતાં સૌ શેઠની હવેલીમાં આવ્યા ત્યારે તો બંને શાંતિથી બેઠા હતાં.

શેઠે મહાજનને જાણાવ્યું ને કહ્યું કે હું કુલ નહિ તો કુલની પાંખડી સત્કાર્યમાં વાપરવા માંડ્યું છું. શેઠે જ્ઞાનખાત્રમાં, માનવરાહતમાં, જીવદયામાં આદિ જુદી જુદી સંસ્થાઓમાં રૂ.૫૦ લાખનું દાન કર્યું. લોકોમાં વાત ફેલાઈ કે શેઠે ખૂબ દાન કર્યું. આ વાત સાંભળી શેઠાણી બે દીકરાને લઈને ઢોલતાં આવ્યા, ને કહે છે ખરમા મારા સ્વામીનાથ ! તમારી પાસેથી ગયા પછી મેં અન્નજળનો ત્યાગ કર્યો છે. મારી કંઠક બાધાથી તમે બની ગયા છો, તમે પૈસા આમ દાન પ્રવચનમાં વાપરી નાંખ્યો તો આપણે શું કરીશું ? (હસાહસ) શેઠ કહે છે શેઠાણી ! હવે રહેવા દો. આ સંસારમાં કેવો સ્વાર્થ બર્થો છે જો તો હું બહુ છું. મને દુઃખમાં સહાય કરનાર આ મારો બાંધવ બેઠો છે અને મને સર્પદંશથી બચાવનાર મારો નવકારમંત્ર છે.

સાચો સહારો દે નવકારમંત્રનો-હે શાય જપતાં ઉદ્ધારે જીવનનો...

હવે મારી આંખડી જુદી ગઈ છે. જેને માટે મેં જિંદગીભર પાપ કર્યા તે દુઃખમાં મને ઊડીને બાંધ્યા ગયા અને જેને કદી યાદ નથી કર્યો એવો ધર્મ મને સહાયક બન્યો. આ મારો વાળનાર આ વીરાનો મહાન ઉપકાર છે. જો ન આવ્યો હોત તો જરૂર મને સર્પદંશ થાત ને હું મરી જાત. મેં તમારા માટે જંગલા, હાગીના અને રૂ. ૨૫ લાખ રોકડા સખ્યા છે. શાંતિથી રહેજો. હું તો હવે મારા આત્માનું કલ્યાણ કરવા બહુ છું. સાચે જોક સંદેશો આપતો બહુ છે કે તમે ધર્મને જૂલોશ નહિ ને નવકારમંત્રનું સહા સ્મરણ કરજો. શેઠને જતાં શેઠાણીએ ખૂબ રોકડા પણ હવે શેઠ રોકડા ? જો તો બાંધ્યા ગયા. સારા સફળરૂને ચોખ મળતાં તેમની સાથે રહીને કલ્યાણ કર્યું. જંધુઓ ! માણસ બ્યારે ચોદમાં પડેલો હોય છે ત્યારે કેવી દશા હોય છે અને બ્યારે વિવેકની આંખ જુદે છે ત્યારે કેવી આત્મસાધના

પામી બચ છે ! આપ આ દૃષ્ટાંતથી સમજી ગયા ને કે સંસાર કેવો છે ? જેમાં સાર નથી પણ માત્ર સ્વાર્થ ભર્યો છે.

આપણે વાત ચાલતી હતી કે મહાનપુરૂષો જીવન અને મરણમાં સમભાવ રાખે છે. તેમને મારનાર પ્રત્યે દ્વેષ નથી ને જીવાડનાર પ્રત્યે રાગ નથી. “સમોર્નિવાપસંસાસુ તદ્વા માણાવમાણજો ।” ભગવાનના સંતોની કોઈ સ્તુતિ-પ્રશંસા કરે કે મહારાજ ! ધન્ય છે તમને ! શું તમારો ત્યાગ ! શું તમારો તપ ! શું તમારું જ્ઞાન ! અને શું તમારું બ્યાખ્યાન છે ? આમ ગમે તેટલી પ્રશંસા કરે તો પણ સાધુ હરખાસ નહિ. જો સમયે જોવો વિચાર કરે કે આ પ્રશંસા મારી નથી પણ તીર્થંકર ભગવતે યતાવેલા ચારિત્ર માગ્યું છે.

છ અણુઓ લાભ મલાભ, સુખ-દુઃખ, જીવન-મરણ, નિંદા-પ્રશંસા અને માન-અપમાનમાં સમભાવ રાખનારા છે. તેઓ ગૌચરી માટે નીકળ્યા છે. લાભ અને અલાભમાં સંતોષ માને છે. તેઓ ગૌચરી કરતાં કરતાં ક્યાં પધારશે તે વાત અવસરે. સમય થયો થઈ ગયો છે. આજે અધિરીનો સંઘ આતુર્માંસ માટે વિનંતી કરવા આવેલ છે. તેઓ બે અક્ષર જાણવા માગે છે. માટે વધુ લાભ અવસરે.

હૈ

બ્યાખ્યાન નં-૨૨

આવણુ સુદ ૧૦ ને સોમવાર

તા. ૨૫-૭-૭૭

અનંત ઉપકારી, ચરમ તીર્થંકર, ભગવાન મહાવીર સ્વામીજી આધિ, બ્યાધિ અને ઉપાધિ રૂપી ત્રિતાપના ભટ્ટામાં જલતા જીવેને ચાંતિ પમાડવા માટે દ્વાદશાંગી રૂપ દેશનાનો અચોક્ષ પ્રવાહ વહાવ્યો. દ્વાદશાંગી સૂત્ર અજ્ઞાનરૂપી અંધકારને ટાળનાર હિંમત દિપક છે. તેમાં આઠસું અંજ અંતઃક સૂત્ર જેમાં છ અણુઓ ગૌચરી ગ્યાં છે તે વાત ચાલે છે. વિનેશ્વર ભગવંતની આજ્ઞામાં વિચરતા સંતો ગૌચરી કેવી રીતે હે ?

મહા કુસ્મસ્ત્સ કુપ્તેષુ, મમરો ગાચિચર રસં ।

ન ચ પુપ્ફં કિલ્લામેદ, સો ચ પીણેદ અપ્યયં ॥ કથા. અ. ૧ ગાથા ૨

જેમ જમરો જોકે કમળ ઉપરથી બીજા કમળ ઉપર ઝડે છે ને ઘોડો ઘોડો રથ વૂંસે છે પણ કમળને કિલ્લામના ઉપજાવતા નથી, તેમ ભગવાન કહે છે કે આશ સાધકો ! તમે પણ આદાર પાળી લેવા યુદ્ધસ્થને ચેર જાઓ ત્યારે યુદ્ધસ્થ પોતાને માટે યતાવેલા આદાર પાળીમાંથી ઘોડું ઘોડું લેજો જેથી યુદ્ધસ્થને સંકેત ન પડે ને તમારી ગૌચરી શાય. અને પરસ્પર લાભના ભાગીદાર બનો. અહીં ભગવંતે

સાધુને જમર સાથે સરખાવ્યા છે પણ જમર કરતાં સાધુની વિશેષતા છે. કારણ કે જમર ફૂલ ઉપર રચ ચૂસવા બેસે છે ત્યારે ફૂલની આજ્ઞા લેતો નથી. આજ્ઞા વિના ફૂલ ઉપર બેસી ભય છે. ત્યારે ભગવાનના સંતો ગૃહસ્થની આજ્ઞા વિના એક દાંત જોતરવાની સળી પણ લેતા નથી. તમારે ઘેર સ્થોષ્ટના તપેલા બહેલા તૈયાર હોય પણ ગૃહસ્થ જોના બાવથી આપે તો જ લે છે. કાઈ ન વહોરાવે તો તેને એમ નથી કહેતા કે મને વહોરાવો. છ અણુમારો વિધિપૂર્વક ગીચરી કરે છે. જંચ નીચ અને મધ્યમ કુળમાંથી થોડો થોડો આહાર લે છે. સાધુએ ગીચરી કેવી કરવી તેણે વિવેચન કરતાં આચાર્ય સૂત્રમાં ભગવંતે કહ્યું છે કે.

“કચ્ચે આદારે અળનારો માર્ય માણિજ્ઞા, સે મહ્યં મગવયા પવેદ્યં, લામુષ્ઠિ ન મહિજ્ઞા, મહામૂલિ ન સોમજ્ઞા, મહુંપિ કલ્પું ન મિદે, પરિગ્રહામો અપ્પાંજ ભવસંનિક્ષ્ણા ॥” આહારની પ્રાપ્તિ થયા પછી સાધુ તેના માપને બાંધે, અને ભગવાન જે રીતે પ્રતિપ્રાદન કર્યું છે તે રીતે આચરણ કરે. આહારની પ્રાપ્તિ થાય તો અભિમાન ન કરે ને ન મળે તો ખેડ કે શોક ન કરે. કદાચ આહાર વધુ આવી જાય તો મર્યાદાથી અધિક સ્વચ્છ રાખે નહિ. કારણ કે સાધુ દિવસના પહેલા પ્રહરે હાવેલો આહાર યોગ્ય પ્રકાર સુધી ન રાખે અને દિવસે હાવેલો આહાર રાત્રે સંગ્રહ કરીને ન રાખે. આ રીતે પોતાના આત્માને પરિચ્છેદી દૂર રાખે.

જાણીએ! આપણા ભગવાનના કાયદા કેટલા સુઠર છે! ગીચરી જનાર સાધુ મહાવંત હોવા બેઠાંજો. આનંદના હરેમાંથી આહાર તો મળી જાય પણ તે આહાર નિર્દોષ છે કે સરોષ છે તેની પણ જાણ પડે. સાથે માટે આટલા સંતોની ગીચરી હાવવાની છે તો કેટલી બેઠાંજો! સાધુપણું અંગીકાર કરવું તે સામાન્ય વાત નથી. પંચ મહાવંતને મહા મહા સાટે લીધા છે. જોમાં સાધક ભગવાનની આજ્ઞામાં વફાદાર રહે તો ન્યાય થઈ જાય, યોગ્ય વ્યવસ્થાને, વાસ્તવને કે યોગ્ય મહારાજને જે નથી મળ્યું તેણે ઉત્તમ આદિત રાત્રિ જમને શુદ્ધે આપ્યું છે. આમળના આત્માઓને એક વખત ભગવાનની કે શુદ્ધ વાણી સાંભળીને વૈરાગ્ય આવતો અને તેઓ કહેતા પ્રભુ! મને આપની વાણી રૂચી છે. તેના ઉપર મધ્યા સર્ધ છે ને હવે હું આપની પાસે દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા રાખું છું. ત્યારે ભગવંત કહેતા “અહા સુયં દેવાણ્યુપિયા, મા પરિભંધ કરેક.” કે દેવાણ્યુપિયા! તમને સુખ ઉપજે તેમ કરો. સારા કાયમાં વિલંબ ન કરો. આમ જ્યાં કહેતા ત્યાં વૈરાગીનાં દેમાં હર્ષથી નાચી ઉઠતા. બહો! હું કેવો ભાગ્યશાળી છું કે ભગવાને મારી વિનંતીનો સ્વીકાર કર્યો. મને અપનાવ્યો અને દીક્ષા લઈને જોવા ઉપકાર માને કે અહીં ભગવંત! શું તમારી કૃપા છે! જો તમે જમને મળ્યા ન હોત તો અમારું શું થાત? ભગવંત! શુદ્ધે! આપનો ઉપકાર

તો હું કદી નહિ ભૂલું. આમ વારંવાર શુદ્ધનો ઉપકાર માનતા હતા. આજે મુગ પકટાયો છે.

આપણે જીવશરીની વાત ચાલવી હતી. જીવશરી હાવનાર સાધક વિવેકી હોય. જીવશરી કેટલા પ્રમાણમાં હાવવી તે જો ન આવડે તો સંયમના સ્થાનમાં અસંયમનું ચોખ્ખુ ચર્ચ બંધ છે. જો સ્પર્ધાથી અધિક આકાર હોય તો શુદ્ધસ્થને તૂટી આવે જોડે નવો આરંભ ચર્ચ બંધ. બીજી વાત જો છે કે પોતાને જોડેથી આકાર જોડેથી છે તેનાથી અધિક પ્રમાણમાં આકાર સાધુ હાવે નહિ. જો અધિક પ્રમાણમાં જીવશરી આવે તો પરાણે ખાતું પડે. વધુ ખાવાથી આજીવન આવે, પ્રમાણ થાય, જોયેની થાય જોડેથી સ્વાધ્યાય, ધ્યાનમાં ચિત્ત હાવે નહિ. તબિયત બગડે જોડેથી જ્ઞાન-દર્શન-આદિની આરાધના સારી રીતે ચર્ચ થકે નહિ. આટલા માટે સાધુને જીવશરી હાવતાં જુલ ઉપચોગ રાખવો જોઈએ.

સાધુને ક્રુધા વેદનીય શમાવવા માટે આકારની જરૂર છે, પણ ક્ષેત્રિયના સ્વાદ માટે નહિ. જો જિનને ચલાવવા માટે ઘોડામાં ઠેસા ભરવા પડે છે. પછી તે ઠેસા ભાવળના હોય, લીંબાના હોય, આંબાની કે સાગના હોય તેની સાથે જો જિનને નિસ્ખત નથી, તેમ આ ટેક રૂપી જો જિનને ચલાવવા માટે તેમાં આકાર રૂપી ઠેસા ભરવા પડે છે, પછી આકાર લૂખોસૂકો હોય કે સાત્વિક હોય કે સ્વાદિષ્ટ હોય તેની સાથે સાધુને નિસ્ખત નથી.

છ અણુઆરો નિર્દોષ અને સુચંદ્ર આકાર પાણીની ગવેષણા કરે છે. છજે સંતો પવિત્ર, નિષ્પરિશદ્ધી અને પ્રજ્ઞાવંત હોય. તેઓ બાર જોજન હાંબી ને નવ જોજન પહોળી દ્વારકા નગરીમાં જીવશરી માટે ફરતાં હોય. જો ત્રણ સંસારકર્મથી જોક સંસારો ઉત્થ-નીત અને મધ્યમકુળોમાં જીવશરી માટે ફરતાં ફરતાં થયાં આવ્યાં ! “વસુદેવસ્વ રણ્ણો દેવશ્ચ દેવીય મિત્રે અણુપમિત્રે ।” પવિત્ર અને વિશાળ દ્વારિકા નગરીમાં જેમની આજીવ વર્તાય છે એવા ત્રિખંડ અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવના પિતા વસુદેવ મહારાજ અને દેવકી મહારાણીનો મહેલ છે ત્યાં પધાર્યાં. દેવકી રાણી કૃષ્ણ વાસુદેવની જન્મદાત્રી માતા છે. કૃષ્ણ વાસુદેવની કાઠકાઠ ગીતામાં ધર્મનો રંગ હતો. આવા પુણ્યવાન પુત્રને જન્મ દેનારી માતા પણ પવિત્ર હોય છે. પુણ્યવાન આત્માની માતા શુદ્ધ જો પણ સામાન્ય વાત નથી. જગજગ પુણ્યનો ઉદય હોય તો પુણ્યવાન પુત્રની માતા બની થકે છે. ભક્તભર સ્તોત્રમાં તીર્થંકર પ્રભુની માતાનું મહત્વ બતાવતાં માનવું જાણ્યું જોઈએ છે.

શ્રીકૃષ્ણ શતાનિ શતસો જનમન્તિ પુમાન. નાન્યા સુતં ત્વદુપમં જનની પ્રસૂતા ।
સર્વાદિશોદધતિ લાનિ સહસ્રરશ્મિ, માતૃયેવ કુટિબજનમતિ રસદંશુભાસમ્ ॥૨૨

હે નાથ ! આ જગતમાં સેંકડો સ્ત્રીઓ અનેક પુત્રોને જન્મ આપે છે પણ આપની માતા જેવી પવિત્ર માતાઓ નથી કે જે આપ જેવા પુત્રને જન્મ આપે. ખરેખર જેવી રીતે બીજી દિશાઓ નક્ષત્રો અને તારાઓને ધારણ કરે છે. માત્ર પૂર્વ દિશા જ એવી છે કે જે પ્રકાશમાન કિરણોના સમુદયથી યુક્ત એવા સૂર્યને જન્મ આપે છે. એટલે કહેવાનો આશય એ છે કે બધી દિશાઓમાં એક પૂર્વદિશા એક માનવામાં આવે છે. કારણ કે સૂર્ય પૂર્વ દિશામાં જ ઉગે છે, તેવી રીતે હે પ્રભુ ! બધી માતાઓમાં આપની માતા એક છે. ધન્ય છે તે માતાને કે સૂર્ય કરતાં પણ અધિક તેજસ્વી એવા આપને જન્મ આપ્યો છે.

અહીં દેવકી માતા પણ પવિત્ર છે. કૃષ્ણ વાસુદેવ જેવા પવિત્ર અને ધર્મપરાયણ પુત્રનો જન્મ આપ્યો છે. કૃષ્ણજી પોતે દીક્ષા લઈ શક્યા નથી પણ જ્યારે જ્યારે તે નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કર્યા માટે જતાં ત્યારે ભગવાનને અને તેમનાં ૧૮૦૦૦ સંતોને જોઈને આંખમાં આંસુ આવી જતાં. અહીં પ્રભુ ! આપને ધન્ય છે, આપે સ્વયંમ લઈને આત્મકલ્યાણ કર્યું. આપ ત્રણ લોકના નાથ બની ગયા અને તિન્નાણું તારણાણું બની ભવ્ય જીવોને તારો છો. આટલા સંતોને આપે તાર્યાંને હું સંસારના ખાડામાં ઝૂંબી ગયો. મારો ઉપધાર ક્યારે થશે ? તમને નાના સંત સતીજીઓને જોઈને આવા ભાવ આવે છે ? હું ક્યારે દીક્ષા લઈશ એવા વિચારથી કદી આંખમાં આંસુ આવે છે ? કૃષ્ણ વાસુદેવ આવા પવિત્ર હતાં, તેમની માતા દેવકી રાણી પણ પવિત્ર હતાં. આ પવિત્ર માતાના મહાન પુરુષોદય જાણ્યાં કે આવા પવિત્ર સંતો તેમના આંજણે પધાર્યા. વસુદેવ રાજા અને દેવકી રાણી પવિત્ર છે ને તેમના આંજણે પધારનાર સંતો પણ મહાન પવિત્ર છે. જેમનામાં પવિત્રતા હોય છે તે માણસો મુખ ઉપરથી પરબાઈ ભય છે. જેમ લોકની પારખ એના પગની આલથી થાય છે, ગાયની પારખ એના રૂપ-રંગ પરથી થાય છે, તેમ મનુષ્યની પારખ એના નેણ અને વેણ ઉપરથી થાય છે. ઘણી વખત માણસની આંખ અને તેનું જોલણ, આલણ જોઈને આપણે તેને પારખી શકીએ છીએ.

આ સંતો પણ જેમના નેણ, વેણ અને આલ ઉપરથી પરબાઈ આવતાં હતાં. જોનારને જોમ લાગતું હતું કે આ સંતોની આંખમાંથી અગ્ની ઝરે છે, ને જોલે છે તો જાણે ફૂલ ઝરે છે. આવા પવિત્ર આણુઓને પોતાના મહેલે આવતાં દેવકી માતાએ જોયાં, સંતોને જોઈને તેનું હૈયું હર્ષથી નાચી ઉઠ્યું. જેમ જાળકથી વિખૂટી પડેલી માતાને જાળક મળતાં જેટલો આનંદ થાય અને માતાથી વિખૂટા પડેલાં જાળકને જેમ માતાને જોઈને જેટલો આનંદ થાય તેનાથી અધિક આનંદ સંતોને જોતાં દેવકી માતાને થયો. માતાથી જાળક વિખૂટું પડ્યું હોય, માતા વિના જૂરડું

કેમ ત્યારે કેઈ માણસ તેને એટલે હર્ષ જઈને પોલીસને સોંપે છે. પોલીસ બાળકને બરફી, પેંડા, ગાંઠીયા લાવીને આપે છે છતાં બાળક બરફી પેંડા ખાતો નથી પણ જોની માતાને શોષે છે. દૂધથી જોની માતાને આવતી જોઈને હરખાઈ જાય છે અને ઉછળીને માતાની કાંઠે વળગી પડે છે. માતા બરફી પેંડા કાંઈ લાવી નથી છતાં કેટલો પ્રેમ છે ! તેમ આ સંતોને જોતાં દેવકી માતાના જ્ઞાનંદનો પાર ન રહ્યો. હંજી સંત પધારી રહ્યાં છે પણ આ સંતોને જોઈને દેવકી માતાને જૂળ હૃદય થયો. ભાવનાનો વેગ ઉછાળા મારવા લાગ્યો. જોમની ભાવનાનો વેગ જોવો છે કે તેમાં જ્ઞાનંદ કમની નિર્જરા સ્વર્ગ જાય છે. સારી ભાવના કેમ તો સાકું ફળ મળે છે ને હલકી ભાવના કેમ તો તેડું ફળ મળે છે. કહો છો ને કે “જેવી જ્ઞાનત તેવી બરકત” હરેક કાચું કરતાં ભાવના શુદ્ધ રાજો ને આ જ્ઞાનવ જન્મ મહાન પુણ્યથી મળ્યો છે તેને સફળ બનાવો.

જોકે બાલિકા જૂળ સૌંદર્યવાન હતી. તેના માતાપિતા તેને નાની મૂકીને ચુલ્હા પામ્યા. જોની બાલ્યમાં રહેતાં પડોશીને સંતાન ન હતું જોટલે આ ઊકરીને તેમણે કતક લીધી. જોને બણાવી મણાવીને મોટી કરી. ઊકરીના પાલક માતાપિતા જૂળ શ્રીમંત હતા, તેમની પડોશમાં તેમની સ્થિતિ જોકે જ્ઞાનદાન કુટુંબ વચ્ચે હતું. તેના ઊકરી જૂળ ડોશિયાર હતો ને જોંલનીયર પાસ થયેલો હતો. આ ઊકરી પડોશીના ઘર આવરનવાર જતી આવતી હતી. જતાં આવતાં જોને આ કુવાન જોંલનીયરનો પરિચય થયો અને ખીચે ખીચે પરિચયમાંથી પ્રેમ થયો, ઊકરી પણ કુવાન થઈ હતી જોટલે તેના પાલક માતાપિતા તેના માટે સુરતીયો શોધવા લાગ્યા. ત્યારે ઊકરીએ કહ્યું ‘મારા માટે તમે સુરતીયો શોધતા નહિ. જો મને પરણાવવા ઇચ્છતા હો તો આ બાળ્યમાં વચ્ચતા જોંલનીયર સાથે પરણાવો. માતા પિતાએ બંધનું કે ઊકરીને જોની સાથે પ્રેમ છે. ઊકરી ડોશિયાર છે, સ્થિતિ જોકે છે, ને જ્ઞાનદાન કુટુંબ છે જોટલે પરણાવવામાં વાંધો નથી. જોને કુટુંબની સંમતિથી લગ્ન નહીં થયા. પણ ઊકરીના આપે જમાઈને જોલાવીને જોકે શરત કરી કે તમે મોટા જોંલનીયર છો તો મને જોકે સરસ જંગલો બાંધી આપો. પછી હું મારી દીકરી તમારી સાથે પરણાવું. સસરાની વાત સાંભળીને જમાઈના મનમાં થયું કે મારા સસરા શ્રીમંત છે, પણ દોશીયા લાગે છે. જો દીકરી આપતાં પહેલાં મારી પાસેથી કામ કલાવવા માગે છે. આ ક્યાં વેક આવી ? પણ હવે તો ના પડાય નહિ જોટલે જંગલો બાંધી આપવાનું નહીં કહ્યું. હલકું લાકડું, હલકી સીમેન્ટ વિગેરે હલકો માલસામાન લાવીને જંગલો બાંધીને તૈયાર કર્યો. રેતી વધારે ને સીમેન્ટ જોાછી વાપરી. દોખંડના સામાન પણ હલકો વાપર્યો ને મહાન તૈયાર કહ્યું. જમાઈએ સસરાને જંગલો સોંપી દીધા.

હવેનનો દિવસ નક્કી થયો ને ખૂબ ધામધૂમથી શેઠે જોજીનીયર સાથે પોતાની પુત્રીને પરણાવી. જો જ દિવસે સસરાએ જમાઈને પેલો બંગલો બક્ષીય કર્યો ત્યારે જમાઈને ખૂબ પશ્ચાતાપ થયો. અરે, મેં કેવી ભૂલ કરી? મને ખબર નહીં કે આ બંગલો મને જ મળવાનો છે. મેં બરાબર શ્રમ કરીને સારો માલ વાપર્યો હોત તો મને લાભ હતો. હાથ! હવે શું કરું? હવે જમાઈ ગમે તેટલો પશ્ચાતાપ કરે તો શા ફામને? આ દુષ્ટાંત આપણે માનવજન્મ ઉપર ઘટાવડું છે. સસરા સમાન પુણ્ય છે ને જમાઈ સમાન માનવભવ છે. પુણ્યરૂપી સસરાએ માનવજીવન રૂપી જમાઈને બધી સામગ્રી આપી. હવે તે સાધન સામગ્રીના સદુપયોગ કેવી રીતે કરવો તે પોતાના હાથની વાત છે. જમાઈએ બંગલામાં સારા સાધનો વાપર્યા હોત અને કાળજીપૂર્વક બંગલો બાંધ્યો હોત તો તેને જ લાભ હતો પણ પરાયું કામ માનીને વેક ઉતારી તો પસ્તાવાનો વખત આવ્યો, તેમ તમને પણ ઉત્તમ માનવજન્મ મળ્યો છે. પુણ્યથી બધી જોગવાઈ મળી છે તો હવે વિષયની વેક ને તાણતાં બને તેટલો તપ-ત્યાગ, દાન-પુણ્ય કરી લો. માનવજીવનનો અમૂલ્ય સમય આત્મસાધનામાં વાપરશો તો કાવિશ્વમાં તમને કામ લાગશે. અત્યારે પ્રમાદ કર્યો તો પછી રહવાનો વખત આવશે.

અહીં બે અણુગારને પોતાને ઘેર ગૌશ્વરી આવતાં જોઈને માતા દેવકીના હૃદયનો પાર ન રહ્યો. હવે દેવકીમાતા મહેલેથી નીચે ઉતરશે ને સુનિઓને વહેરાવશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

શારિકા :-અણુને મણીચૂડને રાત્રીગાદી અપાવવાડું વચન આપ્યું. ત્યારે વિદ્યાધર મણીચૂડે કહ્યું-નીરા! તમે તો ખૂબ પરાક્રમી છો. તમારી ધનુર્વિદ્યા અજોડ છે. આપના જેવા ધનુષ્યધારી આ દુનિયામાં કોઈ નથી, પણ વિદ્યુતવેગ વિદ્યાધર છે. જો આકાશમાં રહીને લડશે ને તમે ધરતી ઉપર રહેશો. વળી વિદ્યાજો સાથે તેને દેવી સહાય મળે છે. દેવી સહાય આગળ મનુષ્યની શક્તિ શું વિસાતમાં? માટે તમે મારી પાસે રહેલી વિદ્યાજો સિધ્ધ કરો. અણુનની ઇચ્છા આ વિદ્યાજો લેવાની ન હતી પણ વિદ્યુતવેગને છતવા માટે શીખવાની જરૂર હતી. જોટલે મણીચૂડ પાસે રહેલી વિદ્યાજો લીધી અને તેની સાધના કરવા માટે તૈયાર થયો. વિદ્યાજો સિધ્ધ કરવી એ કંઈ સામાન્ય કામ નથી. જોકે માણસ વિદ્યા સિધ્ધ કરવા જોયે તો બીજા માણસે તેની સાથે ઉત્તરસાધક તરીકે રહેવું જોઈએ. જોટલે મણીચૂડ ઉત્તરસાધક તરીકે રહેવાનો હતો. આવા સમયે જોકલી જીને પહોંડ ઉપર રાખવી એ સુરહેલીભયું કામ હતું. જોટલે મણીચૂડે તેની પત્ની ચંદ્રાનનાને કહ્યું-તું હમણાં ગિયર બં. એની જવાની ઇચ્છા ન હતી પણ અણુને કહ્યું-જલેન! તું ચિંતા ન કરીશ. તારા પતિને કોઈ બતની આંધ નહિ આવે. વિદ્યા સાધીને રાત્રી છૂટી લીધાં પછી તને

તેણીશું. જોમ કહીને સમજાવીને તેને પિયર પહેંચાડી દીધી અને બંને પર્વત ઉપર પહેંચી ગયા. જોકે શુભ દિવસે સ્નાન આદિ કરીને અભ્યુને શુરેડું સ્મરણ કર્યું. ત્યારબાદ વિદ્યાની સાધના કરવા તૈયાર થયો.

જોકર્તા ગુફાએ પદ્મસાસન કરે, દંષ્ટિ નાસાગ્ર ટિકાર્ધ,
કરે વિદ્યા સિદ્ધ અભ્યુને જ્યે, ચોળી ધ્યાન લગાઈ હો-મોતા.

જોકે શુદ્ધમાં જઈ અભ્યુને પદ્મસાસન લગાવ્યું. નાકની ઠાંડી ઉપર દંષ્ટિને સ્થિર કરીને જોકે અવપૂત ચોળીની માફક ધ્યાન લગાવીને બેસી ગયા. મણીચૂડ ઉત્તરસાધક બન્યો. પાંચ સાત દિવસ આ રીતે પસાર ગયા. જોટલે બ્યંતર દેવો તેની પાસે આવવા લાગ્યા. આવીને અભ્યુને ભ્યાનમાંથી અલિત કરવા માટે અનેક પ્રકારના ઉપસર્જો આપવા લાગ્યા. વિવિધ પ્રકારનાં રૂપ કરીને અભ્યુને પાસે આભ્યા. જોકે માણસનું રૂપ બનાવી તલવારથી તેના કટકા કરવા લાગ્યા. જો માણસ ત્રીસો પાડીને જોડવા લાગ્યાં કે પાંદુરુત્ર અભ્યુને ! તમે જૂન હયાળુ છો. આ દુષ્ટ મને મારી નાંખે છે. મને બચાવો... બચાવો જોમ કરવા લાગ્યો. આવું સંભળીને દયાળુ હું દિલ દ્રવી છું. અભ્યુને કયાળુ ને પરદુઃખભંજન જરૂર હતાં પણ અત્યારે તો ભ્યાનમાંથી અભ્યાસમાન કરવા માટેનું તોફાન છે જોમ સમજતાં હતાં. જો માણસના કટકા કરીને માંસના હોઆ અભ્યુને ઉપર નાંખવા લાગ્યા. મનુષ્યોને મારી તેમના માથાની માળા બનાવીને અભ્યુને ગળામાં પહેરાવી દીધી અને તેની સાથે વિકરાળરૂપ બનાવીને નાચવા ને ફૂંદવા લાગ્યા. ભયંકર અટકાર્ય કરવા લાગ્યાં. કોઈ દેવો કાથીડું રૂપ લઈ ચોટા ચોટા હંતશૂળ બનાવીને અભ્યુને કહાવવા લાગ્યા પણ અભ્યુને ભ્યાનમાંથી સહેજ પણ અલિત થતાં નથી.

અજગર બનકે વીટે કોઈ સિંહ બની હકારાવે,

વિષધર બની ફુંકાર કરે, વિષછ બન હંખ લગાવે હો-મોતા-

કોઈ અજગરનું રૂપ લઈને અભ્યુને શરીર વીંટાઈ ગયા. કોઈ ભયંકર જંબલી સિંહ બનીને જંબના કરતાં તેમની સાથે આવીને ઘીવડાવવા લાગ્યા. કોઈ ભયંકર કોધાયમાન નાગ બનીને ફુંકાર મારવા લાગ્યા. તો કોઈ વીંછી બનીને હંખ દેવા લાગ્યા. આ રીતે ભયંકર ઉપસર્જો ને ત્રાસ આપવા લાગ્યા.

મંદુજો ! મનુષ્ય કોઈ પણ સાધના સાધે છે ત્યારે તેની કસોટી અવશ્ય થાય છે. અહીં દેવો વિદ્યા સાધનારને આટલું બધું કષ્ટ શા માટે આપે છે ! મનુષ્ય વિદ્યા સિદ્ધ કરે જોટલે તે વિદ્યાજ્ઞાના અધિષ્ઠાત્ર દેવોને તેને આધીન બનવું પડે છે. એને આધીન થાય છે તેને મનુષ્ય એ કામ જતાવે તે કરવું પડે છે. જોટલે દેવો તેને અભ્યાસમાન કરવા માટે થાય તેટલા પ્રયત્નો કરે છે. જો કરીને અભ્યાસમાન થાય

તો વિદ્યા સિદ્ધ ના થાય અને જે અડગ રહે તે પામી જાય. એક વિચારવા જેવી વાત હતું.

મનુષ્યને આવી વિદ્યાઓની સાધના કરવા માટે કેટલું કષ્ટ સહન કરવું પડે છે ! મરણને માથે લઈને વિદ્યા સિદ્ધ કરે છે. આટલું દુઃખ વેડીને વિદ્યા મેળવે ત્યારે શુભ કેટલું મળે ? બહુ તો શત્રુઓનો પરાજય કરીને પોતે વિજય મેળવી શકે, દેવો તેને તાણે ચર્ધને તેણે પાશુ કામ પાર પાડી આપે. એટલું જ ને ? એ વિદ્યા કમ શત્રુઓને હઠાવવામાં કામ લાગતી નથી. રાવણે કેટલી વિદ્યાઓ સિદ્ધ કરી હતી. પણ ત્યારે તેનો વિનાશ થવાનો હતો ત્યારે વિદ્યા કામ લાગી ? 'ના'. મારો હઠેવાનો આશય એ છે કે કમશત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવવા માટે તપ આદિ સાધનાઓ કરતાં એ તમને કોઈ કષ્ટ આવે તો મક્કમ રહેજો. અર્જુનને બ્યંતર દેવો કેટલા ઉપસર્ગો કરે છે છતાં કેટલા મક્કમ રહ્યા છે ! આટલા કષ્ટ આપવા છતાં રહેજ પણ અભાયમાન ન થયા. હજી દેવો કેવા ભયંકર ઉપદ્રવ કરશે તેના ભાવ અવસરે.

અભાયમાન નં. ૨૩

આવશ્ય સુદ ૧૧ ને મંગળવાર

તા. ૨૬-૭-૭૭

અનંત ઉપકારી સર્વજ્ઞ ભગવંતો વિષયોનું વારણ કરનારા ને મોહનું મરણ કરનારા છે. એવા ત્રિલોકીનાથની વાણી સંસાર કાવાનળમાં બળતા બળતા જીવોને શીતળતા આપનારી છે. ભવમાં જૂલા પડેલાને સાચો રાહ બતાવનારી છે. સમજો. કૂવામાં પડેલા માનવીને બહાર કાઢવા માટે કોઈ માણસ દોરડું મૂકે તો તે દોરડાના સહારે બહાર નીકળે છે. દોરડું તો જેમ છે તેમ રહે છે પણ દોરડાને પકડીને તેના દ્વારા ઉપર ચઢવાની મહેનત કૂવામાં પડેલા માનવીને જ કરવી પડે છે. છતાં તે માનવી શું વિચાર કરે છે ? કે અને કૂવામાં દોરડાની સહાય મળી તો હું બહાર નીકળી શક્યો. જો દોરડું ન મળ્યું હોત તો હું કૂવામાં જૂથ્યો ને તરસ્યો મરી જાત. દોરડાની બહિકારી છે. એના પ્રતાપે મને જીવન મળ્યું છે. આકાશમાં ધ્રુવનો તારો ઉગે છે. તે અંધારી રાત્રે દિશામાં વહાણ અભાવનાર નાવિકને સહારારૂપ છે. કારણ કે ધ્રુવના તારાના આધારે નાવિક તેણે વહાણ સાચી દિશામાં હંકારી શકે છે. જો ધ્રુવનો તારો ન હોય તો અંધારી રાત્રે વહાણ કઈ દિશામાં જાય છે તે નાવિકને ખબર ન પડે અને ગમે તે ઉલટી દિશામાં વહાણ ચાલ્યા જાય. ધ્રુવનો તારો નાવિકને માટે કંઈ કરે છે ? એ તો એના સ્થાનમાં રહીને ચમકે છે. છતાં નાવિકને માટે ધ્રુવનો તારો હિતકારી છે. તેમ ભગવંતની વાણી જીવજીવોને ભવસાગર તરવા માટે સહાયક છે.

જેવી વીતરાગ પ્રભુની વાણી આઠકું અંમ અંતઃક સૂત્રના આઠમા અધ્યયનનો અધિકાર વાહે છે. તેમાં છ અષ્ટગારો નેમનાય ભગવાનના અંતેવાસી શિષ્યો ભગવાનની આજ્ઞા લઈને દ્વારિકા નગરીમાં ગૌચરી માટે પધાર્યા છે. ત્યારે દેવકી માતાએ પોતાના મહેલ તરફ એ સંતોને આવતાં જોયા.

બંધુઓ ! જેનો રજેરગમાં ધર્મનો રંજ છે જેને સંતાનો કરતાં સંતો વહાલા છે તેને સંતને જોતાં અનેરો આનંદ વાય છે. સમક્ષિતદષ્ટિ જીવને ખીજે ક્યાંય આનંદ નથી આવતો. જોને મન તે “ સરિહંતો મહુ દેહો, જાવજીવાય સુસાદુળો શુરુળો, સિળપણ્ણસં તત્ત્વ ” જીવનપર્યંત અર્હંત ભગવાન મારા દેવ છે. નિર્ધન્ય સાચા સંતો મારા શુરૂ છે અને દેવળી પ્રરૂપિત ધર્મ જો જ મારો ધર્મ છે. ખીજો ધર્મ નહિ. આ ત્રણ વસ્તુમાં જોના જીવનનું સર્વસ્વ માને છે, જોકે વખત દષ્ટિ જીવ્યા પછી, સાચું જ્ઞાન થયા પછી ખીજે ક્યાંય આનંદ આવે ? જ્યાં સુધી રત્નની પારખ નહોતી ત્યાં સુધી કાચના ટુકડાનો સંગ્રહ કર્યો, પણ જ્યાં સાચા રત્નની પીછાણ થાય ત્યાં કોઈ તિજોરીમાં કાચના ટુકડા ભરે ખરો ? ‘ના’. અહીં મહાનપુરૂષો પણ જોમ જ કહે છે કે કે આત્મા ! આ માનવભવ દાન, શીયળ, તપ અને જાવનાની પવિત્ર આરાધના કરવાનો અમૂલ્ય અવસર છે. આવો અવસર ફરી ફરીને નહિ મળે. આવેલા અવસરને વધાવી લો. તક ચૂક્યો નહિ.

દેવકી રાણીને દાન દેવાની તક મળી છે. “ તપ જં જ્ઞા દેવર્ષ દેહી સે જળગારે વજ્રમાળે પાસિષ્ઠા હ્રદયુદ્ધ જાવ દિવસા જાસળાજો અમ્મુદેહા ” મહાન પવિત્ર સંતોને પોતાના મહેલ તરફ આવતાં જોઈને દેવકીરાણી ખૂબ આનંદિત થઈ. જોડું હૃદય હૃદયથી નાચી ઉઠ્યું. જોના સાક્ષાત્રણ કોઠ રામરાય ખીલી ઉઠ્યા. અહો, શું મારા ભગવાનના પવિત્ર સંતો છે ! શું જોમના તેજ છે ! સંતને જોતાં જેમ કોઈ બરીજ માણસને કોઠાની સંપત્તિ મળી જાય, જૂજ્યાને લોજન, તરસ્યાને પાણી, અધિજાને આંખ મળે ને કોઈ વહેપારીને સંપત્તિથી ભરેલાં વહાણ હરિયામાં ચૂમ થયા કરતાં તે પાછા મળે ને જે આનંદ થાય તેનાથી અધિક આનંદ સંતોને જોઈને દેવકી રાણીને થયો. જોનો હૃદય જોના અંતરમાં સમાઈ ચકતો નથી.

તારી કંતિ જોતાં જોતાં, મારી આંખો કઠી ના ધરાયે,

તારું અમૃત પીતાં પીતાં, મારી ગામર કઠી ના લારાયે.

તારો અલગેલો દિહાર, ભણે-જોઈ વારંવાર, જેવી તુજ દર્શનની બલિકારી....

માતા દેવકી શું જોલે છે ? કે મારા શુરૂ ભગવંતો ! તમારા દર્શન કરતાં, તમારું સુખડું જોતાં મારું દિલ નાચી ઉઠે છે. શું તમારું પવિત્ર સુખડું છે ! જેમ લાઈટ જતી રહી હોય ત્યારે માણસ અંધારામાં અકબાઈ જાય છે ને લાઈટ થતાં પ્રકાશ પ્રકાશ

પથરાઈ બચ છે જોટલે આનંદ થાય છે તેમ કે પ્રભુ ! તમારું સુખડું જોઈને મને જોવો આનંદ થાય છે. તમોરા સુખ ઉપર તપ, ત્યાગ અને પ્રહાર્યનાં તેજ ઝળહળે છે. તમારી આગળ દેવનાં રૂપ પણ ઝાંખા પડે છે. કે પ્રભુ ! તમે પુદ્ગલના સુખનો ત્યાગ કર્યો છે. તમે જેનો ત્યાગ કર્યો છે તેનાં અમે રાગી બન્યાં છીએ. અમારા જીવનમાં વિષય વિકારોનાં જેરી સર્પો ફૂંકાકા મારે છે. ત્યારે તમે જો સર્પોને જીવનમાંથી દૂર કર્યા છે. કે પ્રભુ ! આવા પવિત્ર તમે ક્યાં ને હું પાપી ક્યાં !

હું સુખનો રાગી છું, તું સુખનો ત્યાગી છે,
તું વીતરાગી છે તું ક્યાં હું ક્યાં !
હું અજ્ઞાની છું, તું કેવળજ્ઞાની છે,
અંતર્યામી છે તું ક્યાં ? હું ક્યાં ? (૨)

પ્રુહ તીર્થંકર પ્રભુને જોઈને જેટલો આનંદ થાય તેટલો આનંદ આ સંતોને જોઈને દેવકીજીને થયો. જોટલે પોતાના હૃદયના ભાવ વ્યક્ત કરી રહી છે અને અકથનીય, અવશ્યનીય આનંદ અનુભવી રહી છે. આટલો આનંદ ને ઉદ્દાસ એને સંસારના કાર્યમાં નથી આવતો. તમને આનંદ શેમાં આવે છે ? માહ રાખો. સંસારના કાર્યમાં આવો આનંદ ને ઉદ્દાસ આવે તો કર્મના બંધન થાય અને કર્મના કાર્યમાં આવો ઉદ્દાસ આવે તો કર્મની લેખડો તૂટી જાય. અહીંકિક હર્ષ અને આનંદ અનુભવતી દેવકી રાણી પોતાના આસનેથી ઉભા થયા ને મહેલમાંથી નીચે ઉતર્યા. “લસદુપયારં અણુગચ્છદ્ર, અણુગચ્છિતા તિન્નલુપ્તો આયાદિર્ણ પયાદિર્ણ કરેદ્” અને સાત આઠ પગલાં સંતની સામે ગયા. જઈને બેઠે અણુગારોને ભક્તિભાવપૂર્વકે તિક્ષુતોનો પાક ભણીને વંદણા કરી. અચાનક સંતોના પધારવાથી અત્યંત હર્ષિત બનીને મનમાં ઊભી ઉઠી કે આજે મારે ઘેર સંત પધાર્યાં જોટલે હું આજે ધન્ય બની ગઈ.

અંધુજી ! સંતને પધારવાની કોઈ વિધિ નક્કી નથી હોતી. જોટલે સંતો અતિથિ કહેવાય છે અને જો વાત પણ નક્કી છે કે તમારે ઘેર અચાનક સંત પધારશે ને તમને જેટલો આનંદ આવશે તેટલો પરાણે હર્ષ જશો તેમાં નહિ આવે. ઘણી વાર જોવું બને છે કે અમારી જાહેનો ખૂબ આગ્રહ કરીને કહે છે આજે અમારે ઘેર પધારજો. આ રીતે આગ્રહ કે આમંત્રણને સ્વીકારીને સંતો જાય નહિ. સમજી લેજો કે તમારે ઘેર અચાનક કદપનામાં પણ ન હોય ને સંત પધારે ત્યારે તમને અનેરો આનંદ આવશે. જો આનંદમાં તમે ઉત્કૃષ્ટ ભાવે વહેવારવશો તો તમને મહાન લાભ મળશે. દેવકીરાણીને હાન દેવાનો અહીંકિક આનંદ છે.

આવો આનંદ દેવાનંદને ભગવાન મહાવીરસ્વામીનાં દર્શન કરતા થયો હતો. દેવાનંદા પ્રાણણી ભગવાનના દર્શન કરવા ગઈ. તીર્થંકર પ્રભુની અગીરસવાણી વચ્ચે

છે. જો વાણી તો જોવી મધુરી હોય છે કે તેના અમૃત જૂંટણ પીતાં માનવીનું જેટ ભરાતું નથી. ભગવાન વાણીની ધારા વહાવી રહ્યા છે ત્યાં દેવાનંદા દર્શન કરે છે. દર્શન કરતાં દેવાનંદાને જોવો અઘીઠિક હવે થયો કે હું આ શું જોઈ રહી છું ? કોના દર્શન કરું છું ? ભગવાનના દર્શન કરતાં કોના હૈયામાં હવે સમાયો નહિ. હૈયું હવેથી યનગની ઉઠ્યું. હવેમાં તેમની કંચુકી જેઆવા લાગી ને સ્તનમાંથી દૂધની ધારા છૂટી. તે પ્રભુના સુખ ઉપર છંટાઈ. આ જોઈને ગૌતમસ્વામીને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. અહો પ્રભુ ! અત્યાર સુધીમાં કરોડો માતાઓ આપના દર્શન કરવા આવી છે પણ હજી સુધી આવું આશ્ચર્ય મેં જોયું નથી તો આજે આ શું બન્યું ? ભગવંત કહે છે કે ગૌતમ ! આ છે માતૃપ્રેમ. આમાં તારે આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી.

આજના સંતાનો લણીમણીને તૈયાર થાય, પરણે અને જો પૈસા કમાતાં થાય જોટલે માતાના ઉપકારને ભૂલી ભાય છે. જોને બળ નથી હોતી કે આ માતાએ કેટલા કષ્ટ વેડીને મને ઉછેર્યો છે અને માતાના હૃદયમાં સંતાનો પ્રત્યે કેટલું વાત્સલ્ય હોય છે. પોતે દુઃખમાં હોય તો પણ ડીકરાના હિતની સહા ચિંતા કરે છે. જોવું માતાનું વાત્સલ્ય હોય છે. માટે માતા પિતાનો ઉપકાર કહી ભૂલ્યો નહિ. ભગવાને ગૌતમસ્વામીને કહ્યું કે આ તો માતૃપ્રેમ છે. ત્યારે ગૌતમસ્વામીને વધુ આશ્ચર્ય થયું. અહો પ્રભુ ! આપને જન્મ દેનાર તો ત્રિશલા માતા છે ને આ વળી બીજી માતા કોણ ? ભગવંત કહે છે અહો ગૌતમ ! હું દશમા દેવલોકથી નવીને આવ્યો ત્યારે આ માતાના બલમાં આવ્યો હતો. તેના ઉદરમાં દસા રાત્રિ રહી આવ્યો છું. જો માતાના હેતનો ઉમળકો છે. તીથે કર કહી બ્રાહ્મણ કુળમાં જન્મે નહિ જોટલે હરણુમયેથી દેવે તેના બલમાંથી આહારજી કરીને મને ત્રિશલામાતાના બલમાં મૂક્યો. જો ન બનવાતું બન્યું છે. તે દેવાનંદાના કર્મનો ઉદય હતો.

દેવાનુમિયો ! જેમ દેવાનંદા માતાને મહાવીર પ્રભુના દર્શન કરતાં હવે થયો તેવો હવે દેવકીરાણીને સંતાના દર્શન કરતાં થયો. સાત બાક પગલાં સંતાના સાથે મધને તિકણ્ણતીનો પાઠ લણીને વંદણ કરીને ખૂબ પ્રસન્ન થઈ. હવેનાં અતિરેકથી હૈયું ઉછળવા લાગ્યું અને ખૂબ પ્રેમથી કહ્યું પધારો....પધારો.

પ્રભુ પાવન કરોને સુજ સુખપહી, સૂત્રી પહી હૈયાની હાલહલી....પ્રભુ...

ત્રિલોક તારક ત્રિભુવન સ્વામી, તારી લક્ષ્મીમાં નહિ રાખ્યું આમી.

રહી રહી વિતાવું દિન રાતહલી....પ્રભુ....

હે પ્રભુ ! આપ મારે ઘેર પધારી મારી સુખપહી પાવન કરો. આજે મારી સુખપહીમાં સોનાનો સૂરજ ઉગ્યો. તમને થયો કે જો તો મોટા મહેલમાં રહેતા હતા. જોમને સુખપહી ક્યાં હતી ? બાઈ ! આત્માથી મનુષ્યોને બધે તેટલા મોટા મહેલ હોય,

અમે તેટલી રાજસંપત્તિ હોય પણ જોને મન સંતો આગળ બધું તુચ્છ છે, સંતો પ્રત્યે કેટલું બહુમાન હોય ત્યારે આવા શબ્દો બોલાય છે જોના ધરમાં દાસ-દાસી, નોકર-ચાકર બધા ખમ્મા ખમ્મા કરતાં હતાં. પાણી માંગના ક્ષધ મળતું હતું. છતાં જો કહે છે કે પ્રભુ! તમારા દર્શન વિના મારા હૈયાની હાટડી સૂની પડી ગઈ છે. આ શબ્દો ઉપરથી આપણે સમજી શકીએ છીએ કે સંસારનાં સુખ અને સંસારનાં દુઃખ કરતાં ધર્મનો પ્રેમ તેમને મન વિશેષ હતો.

સંતોને જોતાં દેવકી રાણીનું હૃદયથી ઉછળેલું હૃદય : દેવકી રાણી સંતોનું અન્માન કરીને આશ્ચર્યપૂર્વક વિનંતી કરીને "જેનેવ મત્તધરે તેનેવ ડવાગચ્છદ" ન્યાં ભત્રાધર જોટલે રસોડું હતું ત્યાં લઈ ગઈ. મોટા રજવાડામાં રહેવાના મહેલ જુદા હોય છે ને રસોડા પણ જુદા હોય છે. દેવકીરાણીના મહેલની ખાલુમાં રસોડું હતું. જો રસોડામાંથી રસોઈ લાવીને જો સાધુને વહોરાવે તો તે કદપતી નથી, જો સાધુ માટે મહેલમાં લઈ આવે "અભિક્ષણિય સામું" લાવવાનો કોષ લાગે છે. જોટલે સાધુ જો રીતે વહોરાવેલા આહાર લે નહિ. બીજી વાત રસોડું બીજી રૂમમાં હોય ને ખાલુના રૂમમાં લાવીને વહોરાવે તો પણ સાધુ લે નહિ કારણ કે રસોડામાં સચેત-અચેત વણી ચીજો પડેલી હોય છે. તૈયાર રસોઈ પણ વ્યાસ કે સગડી ઉપર હોય અથવા બીજી કોઈ સચેત વસ્તુ ઉપર અચેત વસ્તુ પડી હોય તે લાવીને વહોરાવી દે તો સાધુને શું ખબર પડે? જોટલે ન્યાં દ્રષ્ટિ પડે કે કઈ ચીજ ક્યાંથી લે છે ત્યાં ઉભા રહીને સાધુ ગીચરી કરે. તમે ટેબલ પર બધું લઈને જમવા બેઠા હો ને જમ્યાનક સાધુ પધારે તો તેના ઉપર સચેત પાણી કે બીજી કોઈ સચેત વસ્તુ ના હોય તો ત્યાંથી વહોરાવી શકાય.

દેવકી માતા જો અણગમતેને ન્યાં રસોડું હતું ત્યાં લઈ ગયા. તે જ્ઞાન દેવા માટે જાડી થેલી બની ગયું છે. બધું હું શું આપી હઉં? હીરા, માણેક, મોતી આપી હઉં. તો જો તેમને કદપતું નથી. જેમણે કંથનને કથીર માન્યું છે, રૂપિયાને રોડા માન્યા છે ને રત્નોને કાંકરા માની જેણે છોડી દીધા છે. તેને જોની ક્યાં જરૂર છે? જોમને તો શરીર ટકાવવા માટે આહારની જરૂર છે. દેવકીરાણી શું કરે છે? "સીંદુલસરાળ મૈત્રયગાળાં થાલં મરેદ" રાજ મહારાજાજોના રસોડા વણાં મોટા હોય છે. તેમાં વણી બતબતની રસોઈ બનાવવામાં આવે છે. દેવકીરાણી બધી ચીજો છોડીને સૌથી પહેલાં સિંદુલકેશરીયા મોઢકનો ચાળ ભરીને પોતાને આંગણે આવેલા પવિત્ર સંતોને વહોરાવવા તૈયાર થઈ. વહોરાવતી વખતે પણ જોના અંતરનો : અનંદો હતો. જંગલમાં કોઈ સુસાક્ષીર જૂલો પડ્યો હોય તેને અચાનક કોઈ મળી જાય તો કેટલો આનંદ થાય છે? તેમ દેવકીરાણીને પોતાને આનંદ સંત પધારનાં અપૂર્વ આનંદ થયો છે,

છે. જો વાણી તો જોવી મધુરી હોય છે કે તેના અમૃત શૂંટકા પીતાં માનવીનું પેટ ભરાતું નથી. ભગવાન વાણીની ધારા વહાવી રહ્યા છે ત્યાં દેવાનંદા દર્શન કરે છે. દર્શન કરતાં દેવાનંદાને જોવો અલૌકિક હર્ષ થયો કે હું આ શું જોઈ રહી છું? કોના દર્શન કરું છું? ભગવાનના દર્શન કરતાં જોના હૈયામાં હર્ષ સમાયો નહિ. હૈયું હર્ષથી યનયની ઉઠ્યું. હર્ષમાં તેમની કંચુક્રી જેંચાવા લાગી ને સ્તનમાંથી દૂધની ધારા છૂટી. તે પ્રભુના સુખ ઉપર છંટાઈ. આ જોઈને ગૌતમસ્વામીને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. અહો પ્રભુ! અત્યાર સુધીમાં કરોડો માતાઓ આપના દર્શન કરવા આવી છે પણ હજી સુધી આવું આશ્ચર્ય મેં જોયું નથી તો આજે આ શું બન્યું? ભગવંત કહે છે કે ગૌતમ! આ છે માતૃપ્રેમ. આમાં તારે આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી.

આજના સંતાનો લણીગણીને તૈયાર થાય, પરણે અને બે પૈસા કમાતાં થાય જોટલે માતાના ઉપકારને ભૂલી જાય છે. જોને જાણર નથી હોતી કે આ માતાએ કેટલા કષ્ટ વેઠીને અને ઉછેર્યો છે અને માતાના હૃદયમાં સંતાનો પ્રત્યે કેટલું વાત્સલ્ય હોય છે. પોતે દુઃખમાં હોય તો પણ દીકરાના કિતની સહા વિંતા કરે છે. જોવું માતાનું વાત્સલ્ય હોય છે. માટે માતા પિતાનો ઉપકાર કદી ભૂલ્યો નહિ. ભગવાને ગૌતમસ્વામીને કહ્યું કે આ તો માતૃપ્રેમ છે. ત્યારે ગૌતમસ્વામીને વધુ આશ્ચર્ય થયું. અહો પ્રભુ! આપને જન્મ દેનાર તો ત્રિશલા માતા છે ને આ વળી જીલ્લ માતા કોણ? ભગવંત કહે છે અહો ગૌતમ! હું કશા દેવલોકથી ચલીને આવ્યો ત્યારે આ માતાના ગર્ભમાં આવ્યો હતો. તેના ઉદરમાં દરણ રાત્રિ રહી આવ્યો છું. જો માતાના હેતનો ઉમળકો છે. તીર્થ કર કદી ગ્રાહણ કુળમાં જન્મે નહિ જોટલે હરણુભરેલી દેવે તેના ગર્ભમાંથી ચાકારણુ કરીને અને ત્રિશલામાતાના ગર્ભમાં મૂક્યો. જો ન બનવાનું બન્યું છે. તે દેવાનંદાના કર્મનો ઉદય હતો.

દેવાનુપ્રિયો! જેમ દેવાનંદા માતાને મહાવીર પ્રભુના દર્શન કરતાં હર્ષ થયો તેવો હર્ષ દેવકીરાણીને સંતોના દર્શન કરતાં થયો. સાત જાઠ પગલાં સંતોના સાથે ગઈને વિકચુત્તોનો પાઠ લાણીને વંદણા કરીને ખૂબ પ્રસન્ન થઈ. હર્ષનાં અતિરેકથી હૈયું ઉછળવા લાગ્યું અને ખૂબ પ્રેમથી કહ્યું પધારો....પધારો.

પ્રભુ પાવન કરોને સુખ સુખ પડી, સુની પડી હૈયાની હાટલોડી....પ્રભુ...

ત્રિલોક તારક ત્રિભુવન સ્વામી, તારી લહિતમાં નહિ રાખું આમી.

રહી રહી વિતાવું દિન રાતલોડી....પ્રભુ....

હે પ્રભુ! આપ મારે ઘેર પધારી મારી સુખ પડી પાવન કરો. આજે મારી સુખ પડીમાં સોનાનો સુરજ ઉઘ્યો. તમને થયે કે જો તો મોટા મહેલમાં રહેતા હતા. જોમને સુખ પડી ક્યાં હતી? ભાઈ! આત્માથી મનુષ્યોને ગમે તેટલા મોટા મહેલ હોય,

જમે તેટલી રાજસંપત્તિ હોય પણ જોને મન સંતો આગળ બધું તુચ્છ છે, સંતો પ્રત્યે કેટલું બહુમાન હોય ત્યારે આવા શબ્દો બોલાય છે જોના ઘરમાં દાસ-દાસી, નોકર-આકર બધા ખરમા ખરમા કરતાં હતાં. પાણી માંગના દૂધ મળતું હતું. છતાં જો કહે છે કે પ્રભુ ! તમારા દર્શન વિના મારા હૈયાની કાટડી સૂની પડી ગઈ છે. આ શબ્દો ઉપરથી આપણે સમજી શકીએ છીએ કે સંસારનાં સુખ અને સંસારનાં સ્નેહ કરતાં ધર્મનેા પ્રેમ તેમને મન વિશેષ હતો.

સંતોને જોતાં દેવકી રાણીનું હૃદય : દેવકી રાણી સંતોનું સન્માન કરીને આશ્રયપૂર્વક વિનંતી કરીને " જોગેવ મત્તધરે તેજેવ ડવાગચ્છદ્દા " ન્યાં ભત્રાધર જોટલે રસોડું હતું ત્યાં લઈ ગઈ. મોટા રજવાડામાં રહેવાના મહેલ જુદા હોય છે ને રસોડા પણ જુદા હોય છે. દેવકીરાણીના મહેલની બાજુમાં રસોડું હતું. જો રસોડામાંથી રસોઈ લાવીને જો સાધુને વહોરાવે તો તે કલ્પતી નથી, જો સાધુ માટે મહેલમાં લઈ આવે " અભિહસાશ્રિય સામુ " લાવવાનો દોષ લાગે છે. જોટલે સાધુ જો રીતે વહોરાવેલા આહાર લે નહિ. બીજી વાત રસોડું બીજી રૂમમાં હોય ને બાજુના રૂમમાં લાવીને વહોરાવે તો પણ સાધુ લે નહિ કારણ કે રસોડામાં સચેત-અચેત વસ્તુ બીજી બીજી પડેલી હોય છે. તૈયાર રસોઈ પણ ગયાસ કે સગડી ઉપર હોય અગર બીજી કંઈ સચેત વસ્તુ ઉપર અચેત વસ્તુ પડી હોય તે લાવીને વહોરાવી દે તો સાધુને શું અગર પડે ? જોટલે ન્યાં દ્રષ્ટિ પડે કે કઈ ચીજ ક્યાંથી લે છે ત્યાં ઉભા રહીને સાધુ બીચરી કરે. તમે ટેબલ પર બધું લઈને જમવા બેઠા હો ને અમાનક સાધુ પધારે તો તેના ઉપર સચેત પાણી કે બીજી કંઈ સચેત વસ્તુ ના હોય તો ત્યાંથી વહોરાવી શકાય.

દેવકી માતા જો અણગમીને ન્યાં રસોડું હતું ત્યાં લઈ ગયા. તે દાન કેવા માટે ગાંડી થેલી બની બધ છે. બધે હું શું આપી હઈ ! હીરા, માણેક, મોતી આપી હઈ. તો જો તેમને કલ્પતું નથી. જેમણે કંચનને ક્ષીર માન્યું છે, રૂપિયાને રોડા માન્યા છે ને રત્નોને કાંકરા માની જેણે છાંડી ફીધા છે. તેને જોની ક્યાં જરૂર છે ? જોમને તો શરીર ટકાવવા માટે આહારની જરૂર છે. દેવકીરાણી શું કરે છે ? " સીંદ્રકેસરાણ મૈયગાળાં ચાલ્લં મરેદ્દા ! " રાજ મહારાજજોના રસોડા વધુ મોટા હોય છે. તેમાં વધુ બલબલતની રસોઈ બનાવવામાં આવે છે. દેવકીરાણી બધી બીજી છાંડીને ચીંધી પહેલાં સિંદ્રકેસરીયા મોઢનો મળ ભરીને પોતાને આંગણે આવેલા પવિત્ર સંતોને વહોરાવવા તૈયાર થઈ. વહોરાવતી વખતે પણ જોના અંતરનો આનંદ અનેશ હતો. જંગલમાં કેઈ સુઆદીર જુલો પડ્યો હોય તેને અવનક કંઈ સથવારો મળી બય તો કેટલો આનંદ થાય છે ? તેમ દેવકીરાણીને પોતાને આંગણે અમાનક સંત પધારતાં અપૂર્વ આનંદ થયો છે.

મંધુઓ ! ભૂલા પડેલા છવોને સંત સચવારા જેવા છે. સાંભળો. એક ન્યામ આપીને સમજાવું. એક માનવી ગાઠ જંગલમાં ભૂલો પડ્યો હતો. સાચો માગ શોધવા ચારે તરફ રખડી રખડીને થાકી ગયો હતો. ભૂખ તરસ પણ ખૂબ લાગી હતી. જંગલમાં ખાવાનું તો ક્યાંથી મળે ? પણ ક્યાંક પાણી મળે તો પીને મારી તૃપ્ત થીપાવું. એમ વિચાર કરીને પાણી માટે ફાંફા મારતો હતો. ત્યાં એટલામાં એક ઝૂંપડી અને પાણીની પરળ એઈ. ઝૂંપડીમાં એક માણસ હતો. તે જે કંઈ જુએ તરસ્યો માણસ આવે તેને રાટલોને ફાળ જમાડતો હતો ને ઠંડુ પાણી પીવડાવતો હતો. પેલો માણસ તો રાલ રાલ થઈ ગયો. રાટલોને ફાળ ખાધા, જંગલનું શીતળ પાણી પીધું. ભાજુમાં એક મોટો બટ્ટાદાર વડલો હતો એટલે મનમાં થયું કે મોટી વાર આરામ કરું પછી આગળ જઈ. એ માણસ વડલાની શીતળ છાયામાં સૂઈ ગયો.

ભૂલા પડેલા સુસાક્ષીને જંગલમાં ખાવાપીવાનું મળ્યું વિચારો દેવા માટે વડલાનું ગાઠ મળી ગયું છતાં એ વડલામાં રહેવાનું પસંદ કર્યું ? ના. પેલો સુસાક્ષીર થાક્યો પાક્યો વિચારો દેવા માટે સૂતો છે પણ પોતાને ગામ જવું છે તે વાત ભૂલ્યો નથી. ત્યાં કંઈ બીજો સુસાક્ષીર ફરતો ફરતો આવી પહોંચ્યો ને પેલાને ઠંડાળીને કહે છે ભાઈ ! જાઓ. આ જંગલમાં નિરાતે કેમ સૂતા છો ? ત્યારે પેલો જાગીને કહે છે ભાઈ ! હું આ જંગલમાં ભૂલો પડ્યો છું. મને આરા ગામનો માગ જડતો નથી એટલે થાકીને મોટીવાર વિચારો દેવા માટે સૂતો છું. તમારે ક્યા ગામ જવું છે ? મારે અચૂક ગામ જવું છે. ત્યાં પેલો કહે છે મારું પણ એ જ ગામ છે. ત્યારે આવનાર સુસાક્ષીર કહે છે વાહો, મારી સાથે, હું રસ્તો બરાબર બાજુ છું. તમને તમારે ઘેર પહોંચાડી દઈશ. એ સમયે ભૂલા પડેલા સુસાક્ષીને કેટલો આનંદ થાય ? વડલાની શીતળ છાયા છોડીને જ્યાં તૈયાર થઈ જાય ને ?

આ ન્યામ આપણા આત્મા સાથે થટાવવાનો છે. આપણો આત્મા અનંતકાળથી ભવરૂપી વનમાં ભૂલો પડ્યો છે. તે પોતાના કર્મકાંડચાર દેવ, નારકી, મનુષ્ય, તિર્થંજીમાં વિવિધરૂપ ધારણ કરીને ભવ વનમાં ભટકી ભટકીને ખૂબ થાકી ગયો. ત્યાં એના પરમ સદ્ગુણો મનુષ્ય ભવરૂપી વડલાનું વિશ્રામસ્થાન મળ્યું, ખાવાપીવાની સગવડ મળી એટલે છવ કાચ કરીશ સાંતિથી બેઠો છે. ત્યાં સંતપુરુષો આવીને કહે છે ભવમાં ભવમાં ભૂલા પડેલા સુસાક્ષી ! તમે જાઓ. ક્યાં સુધી જંગલ કર્યો ? આમુખ્ય રૂપી સુમંત્રો અસ્ત થાય તે પહેલાં આપણે આપણાં ઘેર પહોંચી જઈએ. છવનું સાન્યત ઘર કરું તે બલો છો ને ? છવનું સાન્યત ઘર મોક્ષ છે. આ મનુષ્યભવ તો વિચારો છે. સંતો કહે છે એ તમારે સાન્યત ઘેર પહોંચવું હોય તો અમારી સાથે વાહો. અમે મોક્ષમાર્ગના લોભિયા છીએ, અમારે ત્યાં જવું છે તો તમને એ માર્ગ બતાવી દઈશું.

શાવકા દર્શન

બોલો બંધુઓ ! આ ઘરબાર, માલ મિલકત, પત્ની, પુત્રો બધું છોડીને જવું
 અમરો ને ? આવું સાચું ઘર બતાવનારા સંતો તમને વારંવાર નહિ મળે. માટે તમે
 જાગી જાવ. શોક્ષમાં જવાનો સાચો માર્ગ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપ છે. જેને
 જવાની લગ્નની લાગી છે તેવા આત્માઓ જાગી ગયા છે. હવે જેને જલ્દી કર્મની
 લેખકો તોડી ભવ વન જોળંગીને શોક્ષમાં જવાની લગ્નની લાગી હોય તે જલ્દી જાગી
 જાવો. જાહીં દેવકીમાતાને પણ ભવ વનમાંથી બહાર કાઢનાર સંત મળ્યા છે. તે
 સંતને જોઈને ગાંડીચેલી બની ગઈ છે અને વહોરાવવા માટે સિંહકેશરીયા લાડુનો
 ઘાળ ભરીને લાવી છે. હવે જો સંતને લાડુ વહોરાવશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- અભ્યુત્પન્ન પરાપકાર માટે કેટલું કષ્ટ સહન કરે છે ! જોમણે બીજાનું
 દુઃખ મટાડવા માટે જોવો વિચાર ન કર્યો કે હું આટલું મોટું સાહસ કરું છું
 તેમાં જો હું કદાચ મરી જઈશ તો મારા માતા-પિતા, ભાઈઓ અને દ્રીપદીનું શું
 થશે ? પરદુઃખભંજન અને પરાપકારી પુરૂષોમાં સ્વાયંવૃત્તિ હોતી નથી. અહીં અભ્યુત્પન્નને
 જોવી ભાવના પણ નથી કે હું આ મણીચૂકને તેનું રાજ્ય અપાવી કઈ જોટલે મને તે
 મારો કહેશે. મારી પ્રથા કરશે ને મને દુઃખમાં સહાય કરશે. આવો વિચાર સરખો
 પણ નથી. બસ, કોઈ જ ભાવના છે કે મને આનંદજનન મળ્યું છે તો કંઈક કરી
 છું. સજ્જનકે છોડીને વનવાસ આવવું પડ્યું તે પરાપકાર માટે જ ને ? જો
 જોમણે જોમ વિચાર કર્યો હોત કે મારોને છોડાવવા કેવી રીતે જઈ ? ધનુષ્યબાણ
 દ્રીપદીના મહેલે પડ્યા છે. જો હોવા જઈશ તો પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ થશે ને વનવાસ જવું
 પડશે. માટે મારે જવું નથી. આવો વિચાર કર્યો હોત તો વનમાં આવવું પડત નહિ.
 પણ પિતાનું જે શું હોય તે શાય પણ મારોને બચાવવી સાચી. માટે ધનુષ્યબાણ
 હોવા ગયા. મારોને બચાવી પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરવા વનમાં આવ્યા. અહીં પણ કેવી
 યવિત્ર ભાવના છે !

વિશા સિધ્ધ કરવા માટે ખ્યાન લખાવીને ઓઠા. પાંચ સાત દિવસ થયાં ત્યાં
 બ્યંતર દેવોના ઉપદ્રવ શરૂ થયા. દેવો અનેક પ્રકારનાં રૂપો કરી શકે છે. જોટલે
 સિંહ, વાઘ, વરૂ, સર્પ, વીંછી વિગેરે અનેક રૂપો લઈને અભ્યુત્પન્નને બીવડાવવા લાગ્યા.
 તો પણ અભ્યુત્પન્ન રહ્યો નહિ. તે પિતાના ખ્યાનમાં અટક રહ્યા, ત્યારે દેવોએ વિચાર
 કર્યો કે આમાં રહ્યો નહિ તો હવે જોનું હૃદય પીચળી બધ તેવું કર્ય જડુ કરીએ.
 ભયાં મારાપણાની મમતા બળે, શોક બળે, જોનું કરીએ જોટલે આપિઆપ તેનું
 મન ચલાવમાન બની જશે.

બના રૂપ કુંતીમાતાકા, અનુજ ગ્રામ કિંબાલે,

ખિંચા લાય દ્રીપદીકો ફિર, વિલખા રૂઢન મચાવે કો-મોતી...

ખંડુજો ! મોહનીય કમં ભયંકર છે. તે બલબલને નચાવે છે. જ્યાં મોહ છે, મમતા છે ત્યાં જીવને દુઃખ થાય છે, પણ જ્યાં રાગ કે મોહ નથી ત્યાં કાંઈ દુઃખ થતું નથી. તમારી બાલ્યમાં પાડોશીનો ફીકરો સીરીયસ થઈ ગયો છે. ઘડી બેઘડીનો મહેમાન છે. બાર વાગ્યાનો ટાઈમ છે. બાલો શું કરો ? જટ જમી લો ને ? ઊંઠરો સીરીયસ છે છતાં કેમ ગળે ઉતર્યું ? માથાપણની મમતા નહોતી જોટલે ને ? જો પોતાનો ફીકરો સીરીયસ હોત તો રાટલીનું જટકું ગળે ઉતરત ? ‘ના.’ દૂંકમાં મોહ માણસને પીગળાવી દે છે. જોટલે કેવોજો અભ્યુન જોના ધ્યાનમાંથી ચલામમાન થાય તેવું દશ્ય ઉણું ક્યું.

કુંતામાતાનું રૂપ બનાવીને સામે બેસાડયા અને કોઈ તેને માર મારવા લાગ્યા. કોઈ તેની સાડીનો પાલવ જેવવા લાગ્યા. ત્યારે કુંતામાતા રહતાં રહતાં કહે છે બેટા અભ્યુન ! તું તારી માતા સાચું તો જો. છતાં ફીકરે વાંઝણી જેવી મારી રહ્યા છે. આ કુખડો મને માર મારે છે. મારી ઈજ્જત ભૂટે છે. આમ ખૂબ ચીસો પાડે છે. પણ અભ્યુનજી ધ્યાનમાંથી ચલામમાન થતા નથી. જોમનું ધ્યાન જોવું છે કે જહાર શું થાય છે તેની જોમને ખબર ન પડે. કેટલી ચિત્તની સ્થિરતા હશે ! તમે તો જોકે નવહરવાળી ગણો. જોટલીવાર પણ ચિત્ત સ્થિર રહેતું નથી. “માળાના મણકા ફરે હાથ પર ને મન ફરે ચક્રોળે.” જોવી જીવની રહ્યા છે.

કુંતામાતા કાળો કલ્પાંત કરે છે છતાં અભ્યુનનું ચિત્ત ચલિત થતું નથી. જ્યારે દ્રીપદીનું રૂપ બનાવ્યું. જોમણે વિચાર કર્યો કે માણસ પરણે જોટલે જોને માતા કરતાં પણ પત્ની વિશેષ વહાલી હોય છે. માટે દ્રીપદીને રહતી જોશે તો તેવું હૃદય પીગળી જશે. દ્રીપદીનું રૂપ કરીને બેઠાં. પછી કોઈ બાલાથી વીંધવા લાગ્યા, કોઈ જોની લાજ ભૂંટવા માટે જોના વજા જેવો છે. ત્યારે દ્રીપદી કંઈક સ્વરે વિલાપ કરતી કહે છે જહો, સ્વામીનાથ ! કું પાંચ પાંચ પતિની પત્ની પાંચાળી હોવા છતાં આ કુખડ પુરૂષો તમારી સામે મારી ઈજ્જત ભૂટે છે. તો તમે કેમ બેસી રહ્યા છો ? કે ધનુષારી અભ્યુન ! તમે તો મહાન પરાક્રમી છો ને આમ કેમ બેસી રહ્યા છો ? તમારાથી આ અત્યાચાર કેમ સહન થાય છે ? તમે મને બચાવો...બચાવો. જોવી ચીસો પાડે છે પણ અભ્યુનજી તો બધું નિશ્ચેતન હોવાર ન હોય તેની માફક સાધનામાં સ્થિર રહ્યા છે. લીકિક વિજય માટે આટલું કષ્ટ સહન કરવું પડે છે તો આત્મવિજય માટે કેટલું સહન કરવું પડે તેના વિચાર કરજો. વધુ કાલ અવસર.

ગ્યાપ્થાન નં. ૨૪

માવણુ સુદ ૧૨ ને શુક્રવાર

તા. ૨૭-૭-૭૭

સુખ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને જાહેનો! મહાનપુરુષો કહે છે કે આ સંસાર ભયંકર અગ્નિ બેવો છે. અગ્નિમાં બળતા બળતા માનવીને તેમાંથી બચવા માટે કોઈને કોઈ શરણું શોધવું જોઈએ. જો શરણુ છે વીતરાગી બગવંતોનું.

જ્ઞાની બગવંત કહે છે કે માત્ર રાખજો કે આ કાયાની છાયા ઘર ઘરમાં ફેખાય છે. જો છાયા ફેખાતી પણ જોકે દિવસ બંધ થઈ જશે. જોની માયા ક્યાં સુધી રાખવી? જો માયાના બંધનો જોકે દિવસ તૂટી જશે ત્યારે શું? તેવો કદી વિચાર આવે છે ખરો?

આ કાયાની છાયા જોકે દિવસ ફેખાતી બંધ થવાની છે જો બધા બધે છે છતાં કોણ બધે અમરપટ્ટી હાથને ન આવ્યા હોય તેવી રીતે જોશઆરામથી સુંદર જીવન વીતાવે છે. પણ માત્ર રાખજો કે આ પૃથ્વી ઉપર મોટા મોટા છત્રીધરો અને બાદશાહો ભઈ બધાં છે. જેમના મહેલો રંગીન રોશનીથી ઝળઝળતા હતા. તેમાં જાલ્ય સમારંભ અને વિકાસનાં સાધનો હતાં. છતાં તેમના જીવન પળવારમાં ફના થઈ ગયા. ખાલી કાંઈ આવ્યા હતાં ને ખાલી કાંઈ ગયાં. નાશવંત દેહની લાલચમાં જીવનને તપ-ત્યાગ, દયા, કાન આદિની સમૃદ્ધિથી સમૃદ્ધ બનાવી શક્યા નહિ. આ અકુસોચની કથા લખતાં બધા ને આ સંસાર અસાર છે તેમ કહીને બીજને ભોધ આપતા બધા. પણ આ અકુસોચની કથા કોઈ માત્ર કરતું નથી, અને સંસારરૂપી અગ્નિમાં સુખ માનો મોઢ માયામાં રચ્યાપચ્યા રહે છે ને “આજનો રહાવો હાંજીરે ર કાલ કોણે હીડી છે” જેમ માની સંસારનાં સુખો વધારી રહ્યા છે, પણ આત્માનો વિકાસ કેમ થાય તે માટેની કોઈ પ્રયત્ન કરતા નથી.

બંધુઓ! આત્મિક વિકાસ સાધવો હોય તો હરેક જીવે જો વિચાર કરવો જોઈએ કે હું કોણ છું? મારું કર્તવ્ય શું છે? અને કરેલાં કર્મો મારે થોડાને લોગવવાનાં છે. બીજી વાત જો વિચારવાની છે કે આ જીવ પહેલાં હતો, આજે છે ને પછી પણ રહેવાની છે. કર્મસંધાને દેહ મારણુ કરવો પડશે છે. યૌવ, દય, પશ્ચીસ, પચાસ કે સો વર્ષ પૂરતો આ દેહનો સંભાલ છે. પછી જોને છોડવાનો છે. જોવા દેહને દેવ માનીને દિન રાત જોની સેવામાં જીવનનું સર્વસ્વ હોમી રે છે, પણ જો અજ્ઞાની જીવને જાણ નથી કે આ દેહ દાગળીના બેવો છે ને આત્મા સોના બેવો છે. દાગળીનો તો આજ છે ને કાલે તૂટી જશે પણ સોના તો કાયમ રહેનારું છે, દાગળીના વિના સોનાની કિંમત ઉપજશે પણ સોના વિના દાગળીનાની કાણી કોણી

પણ નહિ ઉપજે. સોના જેવો આત્મા અને હામીના જેવો રેફ જે ભેમાંથી તમે કોને મહત્વ આપશો ? સોની પુરૂષોએ આત્માને મહત્વ આપ્યું છે. રેફને તો સાધના કરવાનું સાધન માન્યું છે. ચૈતન્ય દેવનો ચળકાટ અનેરો છે ને આ રેફ તો જડ છે.

જેમણે શરીરને સંચમની સાધના કરવાનું સાધન માનેલું છે અને આત્મતત્ત્વને પીછાપુટું છે તેવા છ અણુગણે ઝીઝરી કરવા માટે દ્વારિકા નગરીમાં નિર્દોષ આકારની ઝવેરણા કરતાં કરતાં ત્રિખંડ અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવની માતા દેવકીરાણીના મહેલે છે અણુગણે પધાર્યા. સંતોને જોઈને દેવકીરાણીના હૈયામાં કંપની ઊભા ઉછળવા લાગી. સંતોને સાત આઠ પગલાં ચાગી જઈ વંદન કરીને જ્યાં વસુદેવ મહારાજ, કૃષ્ણ વાસુદેવ અને બધી રાણીઓ જમતાં હતાં તે રસોડામાં હાથ મૂકી અને સિંકડેશરીયા લાડુનો ચાળ ભરીને હાથ આપી. જે લાડુ વહોરાવતાં પણ સંતો પ્રત્યે કેટલી ઉત્કૃષ્ટ ભાવના છે ! અહો, મારા વારણહાર આજે મારે આંખે પધારીને મને ધન્ય બનાવી. તમે કેટલાં મહાન છો.

રાજદર્માં સુમાત્ર નહિ જોવો તું મહાન-કેમ કરી ગાઈ પ્રભુ તારા ગુણગાન-મણુ નથી મારું જોવું કહે આ જગાન-કેમ કરી ગાઈ પ્રભુ તારા ગુણગાન.

દેવકી કહે છે અહો મારા પ્રભુ ! અને પ્રભુના સંતો ! તમે કેટલાં બધા મહાન છો. દેવકીને ભગવાન અને તેમના સંતો પ્રત્યે ખૂબ માન છે. બીજાનો અંદાજો જોઈને કહેવાય ને પુનમનો અંદાજો પણ અંદાજો છે. બીજામાંથી પુનમનો અંદાજો આવે છે. જોટલે આપ મારા ભગવાનના અંશ છો. તમે કેટલા પવિત્ર છો ! તમારામાં કેટલા શુભ સર્વો છે ! તમારા શુભેત્તું વચ્ચે કરવાની મારામાં તાકત નથી. મારી જીભ જોકે છે પણ બીજી હબરો જીભો લેતી કરીને તમારા શુભેત્તું મારું તો પણ પાર આવે નહિ જોવા મારા શુભીચલ શુભ ! આજે મારે આંખે પધારીને તમે મને પાવન બનાવી છે.

અંદનબાળા સતી મનાવાહ શેઠને ત્યાં હતી. જે મામના રાજની રાણી અંદનબાળાની સગી મારી હતી. પણ જોને જાણ ન હતી કે મારી ભાણેજને માથે આવ્યા કંઈ પડ્યાં છે, પણ જ્યારે અંદનબાળાને આંખે મહાવીર પ્રભુના પાવનકારી પગલાં જ્યાં, પાંચ માસ અને પચ્ચીસ દિવસની ઉંમર તપશ્ચર્યાના પારણે અંદનાએ પ્રભુને અંદનના બાકુળા વહોરાવ્યા ને પ્રભુની અભિજ્ઞ પૂરાં કર્યા ત્યારે આકાશમાં દેવદંડલી વાગી. ‘અહોહાન....અહોહાન’ દેવોએ જોવી દિવ્ય ચામણા કરી જોનો જોણી અવાજ સારી નગરીમાં અંબાણો, અને સાકાબાર કોઈ સેનૈયાની વૃષ્ટિ થઈ. આ સમયે ગામના રાજા-રાણી અને પ્રજા સૌ દોડીને આવ્યા, અને સૂતી અંદનબાળાનો

જ્યજ્યકાર જોલાવ્યો. સારી નગરીમાં ચંદનબાળાને સૌજો જોળખી. એના માસી અને માસાએ પણ જોળખી. આ પ્રતાપ કેનો ? ભગવાનનો. જો ભગવાન ત્યાં ન પધાર્યા હોત તો ચંદનબાળાને કોઈ જોળખત નહિ. દુકેમાં આવા પવિત્ર સંતોનો સમાગમ નાના માનવીને પણ મહાન બનાવે છે. કાનવને માનવ બનાવે છે. નરકમાં જતાં અટકાવી સદ્ગતિમાં લઈ જાય છે.

પવિત્ર સંતોના શુભગાન કરતી દેવકીરાણી કહે છે પ્રભુ ! ક્યાં રાઈ ને ક્યાં મેરૂ ? ક્યાં શુભાજ ને ક્યાં આંકડો ? તમે એવા મહાન છો. તમે સંસાર કાવાનજમાંથી બહાર નીકળ્યા છો. હું કાવાનજમાં બળી રહેલી છું. આપે પધારીને પરમ શીતળતા આપી છે. આમ સંતનો શુભગાન કરતાં આનંદ પામતી દેવકીરાણી સિંહકેશરીયા મોહકનો મોટો શાળ બરીને લાવી. મરિચા તે જળાગારે પહિછામેદ ! અને તે લાડુ અણુગારને વહોરાવ્યા. સિંહકેશરીયા લાડુ ૮૪ ભતનાં ઉંચા પ્રકારનાં વસાણા નાંખીને બનાવવામાં આવે છે. તેને સામાન્ય માનવી પચાવી શકે નહિ. એને પચાવવા માટે એવું સંઘચણુ બોધ્યું. સંઘકણુનાં કહીને શીરો ખવડાવવામાં આવે તો બિચારો વહેલો મરી જાય. શરીર જેવો આકાર પચાવી શકે તેવો ખવાય, ન પણ તેવો જોવાક ખાય તો માંદો થાય. ઉત્તમ ભતિના મોઢક દેવકીરાણી ખૂબ આશ્ચર્ય કરીને સંતોને વહોરાવે છે. સાધુ જરૂરિયાતથી વધારે કહી લેતા નથી. તેમજ સાધુએ શુભ પ્રણયચંદ્ર પાલન કરવા માટે આકાર મર્યાદિત કરવો બોધ્યો. જેટલો આકાર વિકૃતિવાળો હોય તેટલી પ્રણયચંદ્ર પાલનમાં કાનિ થાય છે. તમારે પણ જો બરાબર પ્રણયચંદ્ર પાલન કરવું હોય, ઈન્દ્રિયોના વિકારને ઘટાડવા હોય તો આનંદપાનમાં ખૂબ ભ્યાન રાખો. અને તેટલો તપ કરો. જૈન કર્મનમાં પ્રણયચંદ્રનો જેટલો મહિમા બતાવ્યો છે તેટલો બીજે ક્યાંય નથી બતાવ્યો. વિનોબાભાવે પણ જોણ્યા છે કે આજની સરકારને સંતતિ નિયોજનની જોજના કરવી પડી છે તેમાં સંતતિ નિયોજન કરવા જતાં પ્રખ્યાત્યાર લાયકો છે, ને ચારિત્રનાં મૂલ્ય ઘટ્યાં છે. જૈનદર્શને પ્રણયચંદ્ર પાલનની જે પ્રણાલિકા બતાવી છે તેને જો સૌ અનુસરે તો સરકારને સંતતિ નિયોજન કેન્દ્ર જોલવાની જરૂર નહિ પડે. બીજે અપરિચ્છેદવાદ બતાવ્યો છે કે જરૂરિયાતથી વધુ સંઘક કરવો નહિ. જો સારી દુનિયા આ ચિંધાંત અપનાવી લે તો આજે આ સામવાદ અને મૂઢીવાદ સામસાથી કરીફાઈ કરી પડ્યાં છે તે પણ અટકી જાય ને કોઈ ભતલું તોફાન ન રહે. સારી દુનિયા ઉપર સ્વર્ગ જેવી શાંતિ પથરાઈ જાય. જ'પુજો ! જૈન ધર્મના નિયમો ઉપર અન્ય લોકોને આટલું જોર છે ત્યારે જૈનોને એવું જોર નથી. તમે પ્રણયચંદ્રની મદદા જો સમજો તો મહાન કાલના બાળી બની. પ્રણયચંદ્ર પાળનારે દરેક બાબતમાં સાવધાન રહેવું બોધ્યું.

જેવા શૌલિક ચિત્રો ન એવાય જેમાં શૌલની વાતો આવતી હોય, તેવા પુસ્તકો પણ વંચાય નહિ.

આજે વૈજ્ઞાનિક મુખ આવી ગયો છે. તેમાં શૌલ વિદ્યાચનાં સાધનો વધ્યાં છે. જોટોમેટિક સાધનો વધ્યાં છે. જોટલે કમ કરવાનો જોડો થયો ને એકબીજામાં વધ્યાં. બહારના વાંચનો વધ્યાં. માણસ કમકાજથી નિવૃત્ત બને જોટલે નાટક ચિત્રેમાં એવા બધા. જેમાં શૌલનાં નાટક બધાં હોય તેવા પુસ્તકો વાંચે છે. 'પછી પ્રશ્નચર્ચા' ક્યાંથી પાળી શકે? આજથી ૧૫૦-૨૦૦ વર્ષ પહેલાં એક મુખ એવો હતો કે માણસો કમ કરીને જીવન શુભરતા કરતાં. પોતાના કમકાજથી નિવૃત્ત થતાં ત્યારે આધ્યાત્મિક પુસ્તકોનું વાંચન કરતાં હતાં. ધર્મધ્યાન કરતાં હતાં ને લેખો વધીને જ્ઞાનજોષી કરતાં હતાં તેમજ જોડો મળે તેવા જોડા સાહિત્યનું સર્જન કરતાં હતાં. એ જમાનામાં શૌલ શૌલ રાજાઓને પણ જ્ઞાનજોષી કરવામાં લાગે રહ્યો હતો. જોટલે પોતાના રાજ્યમાં શૌલ શૌલ પંડિતોને રાખતા. તેમની સાથે જ્ઞાનજોષી કરતાં અને યુદ્ધ થઈને ક્યારેક ઈનામ આપતાં હતાં.

એક વખતનો પ્રશ્ન છે. જોજશબને જ્ઞાનજોષી કરવાનો જૂળ શોખ હતો. જોટલે તે રાજ્યમાં શૌલ શૌલ વિદ્યાન પંડિતો રાખતા હતાં. તેમાં કવિ કાલીદાસ પંડિત ગુરુ હતા. કાલીદાસ પંડિત બધા પંડિતોમાં બહુ મેધ હતા. એમની સક્રિય જૂળ હતી. તેથી તે નવાં નવાં સાહિત્યો લખે. નવાં નવાં પ્રયોગો અને કાવ્યોનું સર્જન કરતા. એમની કૃતિઓ જોજશબને જૂળ બમતી હતી. જોટલે એ જોજશબના માનનીય પંડિત બની બધા. એમની કૃતિઓથી યુદ્ધ થઈને રાજ્ય ક્યારેક એમને શૌલ ઈનામ આપી દેતા. તેથી બીજા પંડિતોને કાલીદાસ ઉપર જૂળ ઈર્ષ્યા આવતી હતી. દુનિયાનો નિયમ છે કે જ્યાં શુશ્રુવાન હોય ત્યાં જાવશુષ્ણી હોય. શુશ્રુવાનના શુષ્ણીની પ્રશંસા થાય ત્યારે બીજાથી સહન થતી નથી જોટલે તેની સાથે ઈર્ષ્યા કરે છે ને બળી બચ છે. જ્યારે વરસાદ પડે ત્યારે બધી વનસ્પતિ લીલીછમ બની બચ છે ને જવાસો સુકાઈ બચ છે. અને જ્યારે બધી વનસ્પતિ સુકાઈ બચ છે ત્યારે જવાસો લીલીછમ બની બચ છે. તે રીતે ઈર્ષ્યાનું મહત્ત્વ બીજાના શુષ્ણીની પ્રશંસા સાંભળીને યુદ્ધ થતાં નથી પણ ઈર્ષ્યાથી બળી બચ છે. પણ એના શુષ્ણીની કબર કરતાં નથી. ઈર્ષ્યા એક પ્રકારનો રોગ છે. વિદુસ્તીતિમાં પણ હજી છે કે-

ય ક્ષ્મુ' પરિવેષુ, રવે વીવ' કુલાન્વયે !
સુખ સીમાન્વ સત્કારે, તસ્ય જ્ઞાપિતમ્ભવતઃ ॥

એ મહત્ત્વે બીજાના ધન, રૂપ, બળ, કુલીનતા, સુખ-સીમાન્વ, સત્કારની ઈર્ષ્યા

કરે છે તે રાજ અસાધ્ય છે. હુઆળ મનુષ્ય વગર રાજે રાગી જેવો બની જાય છે. આ પંડિતોને પશુ કાલીદાસ પંડિતના શુષ્કોનો પ્રશંસા, સત્કાર-સન્માન સહન ન થવાથી રાજ પાસે આવીને કાલીદાસ પંડિતની નિંદા કરતાં હતાં. પહેલાં તો રાજને કો ગમતું ન હતું, પંચ રાજ એક પ્રકારની વાત થાય એટલે માણસનું મન ફરી જાય છે. રાજ રાજ તેની નિંદા સાંભળવાથી ભોજરાજનું મન કવિ કાલીદાસ ઉપરથી ખાટું થઈ ગયું. એટલે વાતવાતમાં તેનું અપમાન કરવા લાગ્યા. પોતાના ઉપર રાજને અભાવ થયો છે તેમ સમજીને કાલીદાસ પંડિત તે રાજ્યનો ત્યાગ કરી બીજા રાજ્યમાં આજ્યા ગયા. જેનામાં શુષ્ક છે તે તો સર્વત્ર પૂજાય છે.

કાળીદાસ પંડિતને ગયા થયો સમય પસાર થઈ ગયો. આ તરફ બીજા પંડિતોનું જોર બરાબર બમ્બું છે. એક વખત કવિ કાલીદાસનું કુંડર સાહિત્ય લોકજાળના હાથમાં આવ્યું. રાજને વાંચતા ખૂબ આનંદ થયો ને કાળીદાસ પંડિતની યાદ આવી. આ તો રાજ વાળ ને વાંદરા કહેવાય. ઘડીકમાં યાદ કરે ને ઘડીકમાં ભૂલી જાય. રાજને કાળીદાસ ખૂબ યાદ આવ્યા. એ મારો રત્ન જેવો પંડિત ક્યાં ગયો ? એને શોધ કરવા માટે રાજએ એક યુક્તિ કરી. આખા નગરમાં બહેરાત ફેલાવી કે જે કોઈ નવો સ્લોક બનાવીને લાવશે તેને એક લાખ સોનામકોશ ધનામમાં આપવામાં આવશે. આ બહેરાત નગરજનોએ સાંભળી. લાખ રૂપિયા કેને ન ગમે ? તમે પશુ લેવા માટે ઠોઠો ને ? તમને એ ના આવડતું કોય તો અમારી પાસે આવો. અને કહેશે કે મહાસતીય ! મને કોઈ નવો સ્લોક બનાવી આપો. પૂછીએ કે લાઈ ! તમારે વળી નવો સ્લોક બનાવવાની શી જરૂર પડી ? તો કહેશે કે લાખ રૂપિયાનું ધનામ મળવાનું છે. (કેચાહસ) છવની કેવી દશ છે !

રાજ લોકની બહેરાત સાંભળીને નવા નવા પંડિતો નવા નવા સ્લોક બનાવીને આવવા લાગ્યા. આ રાજના હરખારમાં ત્રણ શ્રેણી પંડિતો હતાં. તેમાં એક પંડિત એક વાર સાંભળે ને તેને સ્લોક આવડી જાય. બીજાને બે વખત સાંભળે ને યાદ રહી જાય અને ત્રીજો પંડિત ત્રણ વાર સાંભળે ને યાદ રહી જાય. એવી તેમની યાદશક્તિ હતી. એટલે જે પંડિત નવો સ્લોક બનાવીને લાવતો તે એક વખત બોલે એટલે પહેલા પંડિતને કંઈયે થઈ જતો. બીજો વખત બોલે એટલે બીજાને અને ત્રીજો વખત બોલ્યા એટલે ત્રીજાને કંઈયે થઈ જતો હતો. પછી ત્રણે ક્રમસર બોલી બતાવતાં અને કહેતાં આ સ્લોક તો અમને આવડે છે. એટલે લાખ સોનામકોશ ધનામ મેળવવાની હોશમાં નવો સ્લોક બનાવીને લાવનાર પંડિતો વીઢે શોઢે પાછા ફરતાં હતાં. આવું ઘણું વખત સુધી ચાલ્યું. ધીમે ધીમે કરતાં આ વાત ખૂબ ફેલાઈ એટલે કવિ કાલીદાસને ખબર પડી. આ વાત સાંભળીને તેના હિલમાં ભારે દુઃખ થયું. અહો ! આ તો

જધા પંડિતોને જનાવવાની વાત ચાલે છે. કીક, તો હવે જો જધાની સાત ઠેકાણે હાલુ. જોમ વિચાર કરીને કાલીકાસ પંડિતે જોક નવો સ્થોત્ર જનાવ્યો ને જોક મરીખ પંડિતને જાણાવીને કહ્યું. આ સ્થોત્ર લઈને લોકજાજના હરખારમાં જાવો. ત્યાં જઈને વાંચી સંજાળાવશે તો તમને જોક લાખ સોનામહોરો ધનામમાં મળશે. બિચારો મરીખ બ્રાહ્મણ યુથ યુથ ચર્ધ મયો. હોંચલેર તે લોકજાજના હરખારમાં જાવો ને નવો સ્થોત્ર જાણ્યો. હવે જો સ્થોત્રનો અર્થ જોવો થતો હતો કે કે લોકજાજ ! જગત જાણે છે કે તમારા પિતાણ જૂળ ધર્મીંધ હતાં. સત્તવાદી અને ચઢાચારી હતાં. તમારા પિતાજી અમારી પાસેથી નવ્વાલું કોઠ રૂપિયા કરજો લીધા હતાં. કહાચ તે વાત તમારી સજામાં જોડેલા જધા પંડિતે જાણતા હશે. પણ જો જો ન જાણતા હોય તો આ મારો જનાવેલો સ્થોત્ર નવીન છે જોમ સમજીને મને જોક લાખ રૂપિયા જાપો.

મહારાજ લોક જૂળ વિચક્ષણ હતાં. સ્થોત્રનો ભાવાર્થ સંજાળીને સમજી ગયાં કે જાવો સ્થોત્ર કોઈ સામાન્ય પંડિત જનાવી ચકે નહિ. આ સ્થોત્ર કવિ કાલીકાસનો જનાવેલો લાગે છે. જો ગમે ત્યાં જાય પણ છૂપો રહે તેમ નથી. તેના માટે જોક કવિજી કહ્યું છે કે,

“તારાકે તેજમેં ચંદ્ર છૂપે નહિ, સૂર છૂપે નહિ જાહલ જાયા,
રણે ચકચો રજપૂત છૂપે નહિ, કાતાછૂપે નહિ માંજણુ જાયા,
ચંચાલ નારીકા નેન છૂપે નહિ, પટ કે ઘૂંઘટ જાયા,
કવિ જંજ કહે કુણુ શાહ જાકળર, તેજ છૂપે નહિ લાલુત જાયા.”

તારાલું તેજ ગમે તેટલું કોય તેથી કંઈ ચંદ્ર ઝાંજો પડે ? અને ગમે તેટલું જાહ વાહળું છવાઈ જાય તો પણ સૂર કંઈકો રહે ? સૂર ઉપર ગમે તેટલું વાહળું જાવરણુ જાવી જાય તેથી કંઈ સૂર નથી જોમ નયો લાગતું. ગામમાં કુખની લેરીજો વાળવી કોય, રણસીંગા ફૂંકતા હોય ત્યારે શૂરવીર, ક્ષત્રિય ઘરમાં જોચી રહે જરા ? જો તો શક્ત લઈને કુખ મેઢાનમાં જવા તેવાર ચર્ધ જાય. કુખમાં ભાલા-તલવાર વાળે ત્યારે જોમ વિચાર ન કરે કે કું ભાગી જઈ ? હવે મારાથી ચકન નથી થતું. કુખમાં પોતાની કાયા કોમી કે પણ કુખે ચઢેલો રજપૂત પાછો ન પડે. અમારા પરમ તારક જા. જા. પૂ. કુરૂદેવ રતનચંદ્રણ મહારાજચાકેજ તથા તેમના કુરૂદેવ જને ક્ષત્રિય હતાં. તેમની વાણીમાં પણ જોવું ક્ષાત્રતેજ જળકતું હતું કે જ્યારે કંઈક જોવી વાત જાવે ત્યારે સિંહની જેમ ગર્જના કરીને કહેતા કે અરે વણિકા ! તમે શું રેંજલા ચર્ધને જોડા છો ? ઉઠો, જાવો, જોમ કહેતાં. ક્ષત્રિયનો જશ્વો ગમે ત્યાં જાય પણ છૂપો ન રહે.

જેના દિલમાં હયા છે તેવા માનવીના આંગણે કોઈ ગરીબ માણસ માંગવા આવે તો ભેચી ન રહે. પોતાનું સર્વસ્વ જતું કરીને આપી દે. એક વખત એક રાજકુમાર જેના પિતાને વંદન કરવા ગયો ત્યારે પિતાએ કહ્યું-ભટ્ટા ! આજે હું મંદિરે દર્શન કરવા જઈ ચક્રું તેમ નથી. તું દર્શન કરી આવ. પુત્ર કહે-બહે પિતાજી, રાજાને નમન કરીને કુંવર જાય છે ત્યારે જેના પિતાએ ખુશ થઈને જોની ઠોકમાં હીરાનો હાર પહેરાવી દીધો. કુંવર દર્શન કરવા જાય છે. માર્ગમાં ગરીબનું ટોળું મળ્યું. તે કચ્છરીને કહે છે કે ગરીબ નિવાજ ! અમારું રક્ષણ કરો. પાંચ પાંચ [સ્વચ્છના જૂથના છીએ. કુંવર જૂથ હયાળું હતો. પિતાએ પહેરાવેલો હીરાનો હાર ગરીબોને આપી દીધો ને કહ્યું કે આમાંથી સરખા ભાગે ધન રહેતી લેજો, ત્યારે ઈશ્વરજી માણસોએ રાજા પાસે જઈને આવી ખાધી કે તમારા કુંવરજી ને આમ દાન હેતાં ફરશે તો ભંડાર ખાલી થઈ જશે. આથી રાજાને કુંવર ઉપર ક્રોધ આવ્યો ને જૂથ ધમકાવ્યો. ત્યારે કુંવરે કહ્યું-પિતાજી ! આપે મને હાર આપ્યો હતો એટલે જો મારી માલકીનો અણામ તેથી મેં દુઃખીઓને દાનમાં આપ્યો. રાજા કહે છે એવા દાન કરવા પોપાય નહિ, જો તારે આમ કરવું હોય તો તું મારા રાજ્યમાં ન જોઈએ. આવ્યો જા જાહીથી. કુંવર દાન દીધા વિના રહી ચક્રું તેમ નથી. પિતાજીની આજ્ઞા થતાં તે ગામ છોડીને આવ્યો ગયો. પાસે ધન ન હતું પણ જંગલમાં કોઈ દુઃખી જેને તો તનથી તેની સેવા કરતો હતો. દુઃખમાં કહેવાનો આશય જો છે કે આજે મારા માણસ આવે ત્યારે ઠાતાર છૂપો રહી ચક્રું નથી. કોઈ સ્ત્રીની આજો જંગલ હોય તેણે બસે તેવો જંગલ તાણ્યો હતો તો પણ છાની નહિ રહે, તેમ કોઈ મહાન વ્યક્તિ પોતાના શ્રેષ્ઠ પર ભરૂંતિ લગાડીને પોતાનું તેજ છૂપાવવા માંગે તો તે છુપું રહેતું નથી. જો તો કેવો આવે છે.

આ રીતે નવો શ્લોક વાંચીને લોકજગતને ખાતરી થઈ ગઈ કે આ શ્લોક ખીલ કોઈનો બનાવેલો નથી પણ કવિ કાલીદાસનો જ છે. શ્લોક લઈને આવેલા પ્રાણીને લોકજગતને કલકાઈથી કહ્યું કે પંડિતજી ! સાચું કહો. આ શ્લોક તમે બનાવ્યો છે કે ખીલ કોઈનો ? આ શ્લોક બનાવનાર કોણ છે તે મારા બધામાં આવી ગયું છે. હવે તમે જોડું બાલશે તો આલવાનું નથી. જો તમે સાચું કહેશો તો ચોખ્ખું હિનામ આપીશ. આવેલા પંડિતે રાજાનો ક્રોધ જોઈને સત્ય વાત કહી દીધી કે આ શ્લોક મેં નથી બનાવ્યો. કાલીદાસ કવિએ બનાવ્યો છે. રાજાએ પૂછ્યું કે તેઓ ક્યાં રહે છે ? પંડિતે તેનું કામકેસાકું બતાવી દીધું. એટલે રાજાએ પંડિત કવિ કાલીદાસને માનસેર ધારાનગરીમાં આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું ને જૂથ કાકમાકથી તેમનું સ્વાગત કરીને નગરમાં લાવ્યા.

જધા પંડિતોને જનાવવાની વાત ચાલે છે. કીક, તો હવે એ જધાની ચાન ઠેકાણે હાલુ. એમ વિચાર કરીને કાલીદાસ પંડિતે એક નવો શ્લોક જનાઓ ને એક મરીજ પંડિતને બોલાવીને કહ્યું. આ શ્લોક લઈને લોકજાજના દરબારમાં બંચો. ત્યાં જઈને વાંચી ચંભળાવશે. તો તમને એક લાજ સોનામંદીરો ઈનામમાં મળશે. બિચારો મરીજ બ્રાહ્મણ યુથ યુથ થઈ મર્યો. હોંશબેર તે લોકજાજના દરબારમાં જાઓ ને નવો શ્લોક બોલ્યો. હવે એ શ્લોકનો અર્થ એવો થતો હતો કે હે લોકજાજ! જનત બધું છે કે તમારા પિતાણ જૂન ધર્મીયું હતું. સત્યવાદી અને સદાચારી હતું. તમારા પિતાએ જમારી પાસેથી નવ્વાણું કોઠ રૂપિયા કરજો લીધા હતું. કદાચ તે વાત તમારી ચલામાં છેડેલા જધા પંડિતે બહુતાં હશે. પણ એ એ ન બહુતાં હોય તો આ મારો જનાવેલો શ્લોક નવીન છે એમ સમજીને મને એક લાજ રૂપિયા આપો.

મહારાજ લોક જૂન વિચારણુ હતું. શ્લોકનો ભાવાર્થ ચાંભળીને સમજી ગયા કે આવો શ્લોક કોઈ સામાન્ય પંડિત જનાવી શકે નહિ. આ શ્લોક કવિ કાલીદાસનો જનાવેલો લાગે છે. એ મને ત્યાં બસ પણ છૂપો રહે તેમ નથી. તેના માટે એક કવિએ કહ્યું છે કે,

“તારાકે તેજમેં ચંદ્ર છૂપે નહિ, સૂર છૂપે નહિ બાહલ છાયા,
રણે ચાંચો રજપૂત છૂપે નહિ, કાતાછૂપે નહિ મંજણુ આયા,
ચંચલ નારીકા નેન છૂપે નહિ, પટ કે લૂંછટ છાયા,
કવિ જંબ કહે શુભુ શાહ બાકળર, તેજ છૂપે નહિ ભણૂત લામા.”

તારાનું તેજ મને તેટલું હોય તેથી કંઈ ચંદ્ર ઝાંખો પડે? અને મને તેટલું બાહલ છાયાનું છવાઈ બસ તો પણ સૂર કાંચો રહે? સૂર ઉપર મને તેટલું વાહળનું આવરણુ આવે બસ તેથી કંઈ સૂર નથી એમ નથી લાગતું. આમમાં કુબ્ધની લેરીએ વામલી હોય, રણસીંગા દેખતા હોય ત્યારે શૂરવીર, કવિત્ર ચરમાં ઊભી રહે જરા? એ તો શબ્દ લઈને કુબ્ધ મેદાનમાં જવા તેવાર થઈ બસ. કુબ્ધમાં ભાલા-તલવાર વાળે ત્યારે એમ વિચાર ન કરે કે હું ભાળી બઉં? હવે મારાથી ચકન નથી થતું. કુબ્ધમાં પિતાની કાયા કોમી કે પણ કુબ્ધે ચડેલો રજપૂત પાછો ન પડે. જમારા પરમ તારક જા. જા. પૂ. કુરુદેવ રતનચંદ્રણ મહારાજચાહેજ તથા તેમના કુરુદેવ જને કવિત્ર હતું. તેમની વાણીમાં પણ એવું ક્ષાત્રતેજ જળકતું હતું કે બ્યારે કંઈક એવી વાત આવે ત્યારે કિંકની જેમ જર્જના કરીને કહેતા કે અરે વહિલો! તમે શું રેંબલા થઈને છડા છો? ઉઠો, બંચો, એમ કહેતા. કવિત્રનો જશ્વો મને ત્યાં બસ પણ છૂપો ન રહે.

જેના દિલમાં હયા છે તેવા માનવીના આંગણે કોઈ ગરીબ માણસ માંગવા આવે તો ઊંચા ન રહે. પોતાનું સર્વસ્વ જતું કરીને આપી દે. એક વખત એક રાજકુમાર જેના પિતાને વંદન કરવા ગયો ત્યારે પિતાએ કહ્યું-બેટા ! આજે હું મંદિરે દર્શન કરવા જઈ શકું તેમ નથી. તું દર્શન કરી આવ. પુત્ર કહે-ભલે પિતાજી, રાજાને નમન કરીને કુંવર જાય છે ત્યારે જેના પિતાએ ખુશ થઈને જેની કોઠમાં હીરાનો હાર પહેરાવી દીધો. કુંવર દર્શન કરવા જાય છે. માર્ગમાં ગરીબનું ટોણું મળ્યું. તે કમરનીને કહે છે કે ગરીબ નિવાજ ! અમારું રક્ષણ કરો. પાંચ પાંચ ! હવે સના જૂખ્યા છીએ. કુંવર જૂળ હયાણું હતો. પિતાએ પહેરાવેલો હીરાનો હાર ગરીબોને આપી દીધો ને કહ્યું કે આમાંથી સરખા ભાગે ધન વહેંચી દેજો, ત્યારે ઈર્ષાળુ માણસોએ રાજા પાસે જઈને ચાલી ખાધી કે તમારા કુંવરજી ને આમ દાન હેતાં કરશે તો અંદાર ખાલી થઈ જશે. આથી રાજાને કુંવર ઉપર ક્રોધ આવ્યો ને જૂળ મમકાવ્યો. ત્યારે કુંવરે કહ્યું-પિતાજી ! આપે મને હાર આપ્યો હતો એટલે જો મારી માલિકીનો ગણાય તેથી મેં દુઃખીઓને દાનમાં આપ્યો. રાજા કહે છે જેવા દાન કરવા પોપાય નહિ, જો તારે આમ કરવું હોય તો તું મારા રાજ્યમાં ન જોઈએ. બાલ્યો જા અહીંથી. કુંવર દાન દીધા પિતા રહી શકે તેમ નથી. પિતાજીની આજ્ઞા મતાં તે આમ છેલ્લેને આલ્યો ગયો. પાસે ધન ન હતું પણ જંગલમાં કોઈ દુઃખી જેને તો તનથી તેની સેવા કરતો હતો. કુંવરમાં કહેવાનો આશય જો છે કે આંગણે માંગણુ આવે ત્યારે હાતાર છૂપો રહી શકતો નથી. કોઈ જીની આંખો અંબજ હોય તેણે જો તેવો જૂંબટ તાણ્યો હશે તો પણ છાની નહિ રહે, તેમ કોઈ મહાન વ્યક્તિ પોતાના શોક પર અનુભૂતિ લગાડીને પોતાનું તેજ છુપાવવા માંગે તો તે છુપું રહેતું નથી. જો તો કેખાઈ આવે છે.

આ રીતે નવો પ્રલોક વાંચીને જોજરાજાને ખાતરી થઈ ગઈ કે આ પ્રલોક ખીજા કોઈનો બનાવેલો નથી પણ કવિ કાલીદાસનો જ છે. પ્રલોક લઈને આવેલા પ્રાહ્મણને જોજરાજાએ કમકામથી કહ્યું કે પંડિતજી ! સાચું કહેો. આ પ્રલોક તમે બનાવ્યો છે કે ખીજા કોઈનો ? આ પ્રલોક બનાવનાર કોણ છે તે મારા બાણવામાં આવી ગયું છે. હવે તમે જોટું જાણશો તો ચાલવાનું નથી. જો તમે સાચું કહેશો તો ચોખ્ખું ઈનામ આપીશ. આવેલા પંડિતે રાજાનો ફાજાબ જોઈને સત્ય વાત કહી દીધી કે આ પ્રલોક મેં નથી બનાવ્યો. કાલીદાસ કવિએ બનાવ્યો છે. રાજાએ પૂછ્યું કે તેઓ ક્યાં રહે છે ? પંડિતે તેમનું કામઠેકાકું બતાવી દીધું. એટલે રાજાએ પંડિત કવિ કાલીદાસને માનસર ધારાનગરીમાં આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું ને જૂળ કાકમાકથી તેમનું સ્વાગત કરીને નગરમાં લાવ્યા.

બંધુઓ! આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી તમે સમજી શક્યા હશે કે જ્ઞાન કેટલું કામ કરે છે! કહ્યું છે કે “સ્વદેશે પૂજ્યતે રાજા, વિદ્વાન સર્વત્ર પૂજ્યતે।” રાજા ગમે તેટલો મોટો હોય પણ તે તેના દેશમાં કે તેના રાજ્યમાં પૂજાય છે પણ બેનામાં જ્ઞાન છે તેવો વિદ્વાન સર્વત્ર જ્યાં જાય છે ત્યાં પૂજાય છે. આપણાં જૈન દર્શનમાં જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનું જૂઠું મહત્વ બતાવ્યું છે. બેનામાં જ્ઞાન હોય છે તે આત્મા ગમે ત્યાં જાય ત્યાં તેનો સમાવેશ થઈ શકે છે. જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં કોઈ નાનો હોય કે મોટો હોય તે પોતાના ક્ષયોપશમ પ્રમાણે મેળવી શકે છે. જ્ઞાન જો નિઃશ્યાત્વના તિમિર ટાળીને સમ્યક્દર્શનનો દીવડો પ્રગટાવે છે.

છ અણુઆદોનો જૂઠું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. તેમણે તેજસ્વી સુખડું ભેઈને દેવકીમાતાનું હૈયું નાચી ઉઠ્યું છે. તેમના જૂઠું શુભ આયા અને જૂઠું હૃદયર સુનિના પાત્રમાં સિંહકેશરીયા ઢાઢવા વહોરાવ્યા, વહોરાવીને જોના હૈયામાં હૃદય સમાતો નથી. વહોરાવ્યા પછી વંદન કર્યા. સંતો વહોરીને સ્વાના થયા. હજી દેવકીમાતાના બાળ્ય કેવા ચઢીયાતા છે તેના બાવ અવસરે.

ચરિત્ર : દેવોનો અણુનને ઉપદ્રવ આપવામાં બાકી રાખ્યું નહિ કુંતામાતાનું અને દ્રૌપદીનું રૂપ બનાવીને સાથે રાખ્યું અને બહુભલાનું હૃદય દ્રવી જાય તેવું હૃદય ખડું કર્યું. મેવટે જોમ પણ કહ્યું કે કે અણુન! તમારા પિતા પાંડુરાજ મરણ પથારીનો પડમાં છે ને તમને વારંવાર યાદ કરે છે. તમે જલ્દી જાઓ, તો પણ હમ્યા નહિ, તેમની સાધનામાં અડોલ રહ્યા.

જેસા ચરિત્ર બના અણુનકો, વ્યંતર બય ઉપજાવે,

તો બી ખ્યાનસે નહિં ઢિયે વહ, નિઃશય ચિત્ત રહાવે હો મોતા....

મેવટે અણુન બયભીત બની જાય તેવા તોફાન મચાવ્યા. તો પણ ખ્યાનમાં જોકામ જનેલા રહ્યા. આ વિદ્યા આદિકર્મમાં સુખ આપનારી છે. છતાં તેને માટે મરણને સુદીમાં લઈને જાયણું પડે છે. તમે પણ તમારા જોકના જોક વહાલસોયા દીકરાને શરેન બણવા ચોકલો છો. જે દીકરાનું સુખ જોયા વિના માતાપિતાને જોન પડતું ન હતું તે દીકરો હથ વધે સુધી પરદેશમાં જોકલો રહે છે ત્યારે માતાપિતાને કેમ ગમે છે? ત્યાં ચોક છોડ્યો ને? નવસુવાન પતિ પરણીને તરત વહાલી પત્નીને દેશમાં મૂકીને પરદેશ જાય છે. આ દોકનાં સુખ ખાતર કેટલું કષ્ટ વેઠો છો? પણ પરભવના સુખ માટે કષ્ટ વેઠો છો? ‘ના’ સંતો કહે જાઈ! જટાટા જનનંતકાય છે જો જૈનથી ન ખવાય. ત્યાં તમે શું કહો? ખજર છે ને? પણ જો ડાયાળીટીય થાય ને ડોકટર કહે જાઈ! ડાયાળીટીય જૂળ વધી ગયો છે માટે તમારે જટાટા ખવાયો નહિ. જો ખાશો તો લાકડા લેખા થશે. (હસાહસ) ડોકટર આ રીતે કહે પછી ખાવ ખરા?

પછી તો ઘરમાં બટાટા આવે જ નહિ. દુકામાં મારો કહેવાનો આશય એ છે કે આ લોકના સુખ માટે માનવ કેટલું કષ્ટ વેઠે છે ! આટલું બે આત્મા માટે સહન કરે તો કામ થઈ જાય. અભ્યુને છ મહિના સુધી જૂળ કષ્ટ વેઠ્યું. છ મહિના બરાબર એક ચિત્તે સાધના કરી અને મણીચૂડ ઉત્તરસાધક બન્યો હતો એને પણ એટલું કષ્ટ સહન કરવું પડ્યું. છ મહિના પૂરા થયા ત્યાં શું ચમત્કાર થયો ?

પ્રસન્નિ પ્રસુખ વિદ્યાકી, અષ્ટદેવી પ્રગટાય,

કે દર્શન કહે માંગ પુરૂષ તુ બે તેરે મન આય હો શ્રોતા....

આકાશમાં વીજળીના ઝળકારાની સાફક પ્રકાશ પ્રકાશ થઈ ગયો અને રૂમજૂમ વૂલરા વગાડતી પ્રસન્નિ આદિ વિદ્યાઓની આઠ દેવીઓ ત્યાં હાજર થઈ. તે દેવીઓએ કહ્યું કે અભ્યુનણ ! આપના અદ્ભુત તપથી ને બપથી અમે આપના ઉપર પ્રસન્ન થઈ છીએ. તો આપની જે ઇચ્છા હોય તે વરદાન માંગી લો. આપ અમને હુકમ કરો તે કામ કરવા અમે તૈયાર છીએ, ત્યારે અભ્યુને કહ્યું કે હે માતા ! હું તો જરૂર છેડીને વનવાસ આવ્યો છું. મારે કોઈ ચીજની જરૂરિયાત નથી. મારા માટે મેં કોઈ સાધના કરી નથી. મારે કોઈ દીકરા-દીકરી કે ધનની જરૂર નથી. મને કોઈ ભત્રીજો નથી. મેં તો આ મણીચૂડની આશા પૂરી કરવા માટે સાધના કરી છે. તો હે માતા ! મણીચૂડ દુઃખ મટે ને તેને સુખ થાય તેવું કરજો. અને બ્યારે હું આપનું સ્મરણ કરું ત્યારે મને સહાય કરજો. સમય થઈ ગયો. તેને વધુ કાલ અવસર.

સરદાર મેલ
1934. સોનમ વડો ના ગાન્તા
જોડા રાજ્ય
જોહરી બાગાર, ગદપુર-302003
દૂરધાવતા. 45589-૭-૭૭

આપના નં. ૨૫

અવધુ મુક ૧૩ને ગુરુવાર

સુક બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંત ઉપકારી, વિશ્વવત્સલ, વીતરાગપ્રભુએ સંસાર અટવી પાર કરીને મોક્ષ મંજીલે પહોંચવા માટે દિવ્ય કેડી બતાવી છે. તે કેડીએ આલવામાં સફળરૂઢેલા દીવાદાંડી રૂપ છે. સફળરૂ કહે છે કે સંસાર અટવીના વિષમ માર્ગે જતાં તું ભૂલો ન પડે તેની પૂરી સાવચેતી રાખજો. સફળરૂઢેલાની આજ્ઞામાં રહીને વીતરાગપ્રભુએ બતાવેલા દિવ્ય માર્ગની કેડીએ બે ભવ આલે તો તેનું અવશ્યશ્રેય કલ્યાણ થાય.

નેમનાથ પ્રભુએ બતાવેલી દિવ્ય કેડી પર આલી રહેલા છ અણુમારોમાંના એ અણુમારો દેવકીરાણીના મહેલેથી વકોરીને બહાર નીકળ્યા. દેવકીભાના હૈયામાં હૃદય સમાતો નથી. શીલીવાર પછી બીજા એ સુનિરાલો આવતાં દેખાયા. બંધુઓ ! જૈનસુનિઓને

ખબર પડે કે બહી' જોકે વખત સાધુ જીવરી કરીને ગયાં છે તો બીજી વખત જીવરી કરવા તે ગૃહસ્થને ઘેર બંધ નહિ. કારણ કે સંતો આહારના ગૃધિ ના હોય. જેવો આહાર મળે તેવો પ્રેમથી આરોગી બન્ય. કદાચ કોઈક વખતે લીંગો, કઠવો, કસાયેલો, ખાટો, ખારો આહાર આવી બન્ય તો પ્રેમથી સંયમના નિર્વાહને માટે જનાસકલ ભાવથી આરોગે પણ શરીરને પુષ્ટ જનાવવાની ભાવનાથી આરોગે નહિ. બહી' મારો કહેવાનો આશય શું છે તે તમે સમજ્યા ? કોઈ ગૃહસ્થને ઘેર સારા સારા આહાર-પાણીની જોગવાઈ થતી હોય તો સાધુ જોમ વિચાર ન કરે કે હાલો, ત્યાં બધું જો. તો સારો આહાર મળે. તેમ જ સુનિજો ચિંહકેસરીયા હાડુ વહોરીને ગયાં જોટલે બીજા સુનિજો હાડુ વહોરવા માટે નથી આવતાં પણ આ દ્વારકા નગરી થયી વિશાળ છે. સંત પહેલાવહેલા પધાર્યાં છે. તેથી સ્કેન્ડે સુનિજો ત્યાં આવી ગયા. કેવલી-રાણીએ દૂરથી સંતને આવતાં જોયાં જોટલે તરત ઉભી થઈને હૃષ્ણેર સુનિના સાથે મધ, અને બોલી બહેન મારા પ્રભુ ! પધારો...પધારો. સંતને જોતાં જોના હૈયામાંથી કેવા ઉદ્ગાર નીકળ્યા !

દૂર તમે ના રહેશો પ્રભુ ! રહેજો મારા હૈયામાં,
કોણે ભણ્યું કમારે બાગે, આધી દિલના દરિયામાં.
આજ ભલે હો જળ જાણેલા, છેતરનારી છે સાંતિ,
બીક મને છે આવી ચડશે, વાવાઝોડું ઉત્પાતી-દૂર તમે ના રહેશો.

હે પ્રભુ ! મારી ભાવના સદા પવિત્ર રહે, મારી ભાવનામાં કદાપિ ખામી ન આવે, તે માટે આપ મારા હૃદયમાં નિવાસ કરજો. મારા જીવનમાં સદા સત્સંગજન જળ રહેજો, કારણ કે માનવજન જીવન જોકે ટાવર જેવું છે. ટાવરમાં જો હવા ભરેલી હોય તો બહી અને સાયકલ ગરાગર ચાલે છે. પણ જો હવા નીકળી બન્ય તો શું થાય ? જંધ. ત્યાં તો તમે જંધ પડવા હો તેવા નથી. તરત જ હવા ભરાવી દો. આ રીતે માનવ જીવનરૂપી ટાવરમાં સત્સંગરૂપી હવા ભરવાની છે. સત્સંગની હવા નીકળી જશે તો આત્મા મોક્ષ મંજીલે પહોંચી શકશે નહિ. વધુ શું કહું ? સત્સંગની હવા જીવનમાંથી નીકળી બન્ય તો જીવન સંસ્કારહીન બની બન્ય છે. સત્સંગની હવા કોણ બરી શકે ? સાચા વીતરાણી સંતો હોય તે. અંતરના વૈરાગ્ય વિના ત્યાગ થઈ શકતો નથી ને ત્યાગ કર્યા પછી વૈરાગ્ય વિના કરેલો ત્યાગ ટકતો નથી. સાચા વૈરાગ્યવાન સાધુના દિલમાં સદા જોકે જટકારો હોય છે કે બંદી કેમ આ ભવરોગમાંથી સુક્ત થઈ ? જેમ કોઈ માણસ મહાભયંકર વ્યાધિમાં પ્રેશયેલો હોય ત્યારે શું વિચારે ? કે જટ મારો રોગ કેમ મટે ? જશે તેટલા પૈસા ખર્ચાઈ બન્ય પણ હવે મારાથી આ દહીં સહન થતું નથી. જ્યાં જો સાંજો કે હોશિયાર

વૈદ, ડોક્ટર, આખ્યા છે ત્યાં દોહીને જાય છે ને કહે છે ગમે તેમ કરો પણ મારો રોગ જલ્દી મટાડો. હું કઈથી કંટાળી ગયો છું. જરાબર ને ? તેમ મહાવીર પ્રભુના શાસનમાં દીક્ષિત બનેલા સંતોનું પણ જોઈ જ ધ્યેય હોય છે કે અનંતકાળથી મારા આત્માને ભયંકર ભવરોગ લાગુ પડ્યો છે. તેનો જલ્દી કેમ અંત આવે ? આ ભવરોગનો અંત લાવવા માટે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રની શુદ્ધ ક્રિયાઓ છે. તેમાં મારે યત્નાપૂર્વક જોડાઈ જવું જોઈ જો. આ ભવરોગ કર્મના કારણે ઉત્પન્ન થયો છે. વ્યાધિથી વેશાયેલા માણસને વ્યાધિ મટાડવા સિવાયની બીજી કોઈપણ ક્રિયામાં રસ હોતો નથી, તેમ વીતરાગના સંતો પણ ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગથી સર્વ સાવધ વ્યાપારનો ત્યાગ કરીને આરંભ-સમારંભની સર્વ ક્રિયાઓનો ત્યાગ કરી ભવરોગનો અંત લાવવા માટે અહિંસા, સંયમ અને તપમાં રક્ત રહે છે.

ખરેખર, ભવરોગનું નિહાન કરીને તેની સાચી ચિકિત્સા જો કોઈ કરનારા હોય તો સદૃશુદ્ધ રૂપી સાચા વૈદો છે. સદ્વિચાર અને સદ્વર્તન જો રોગ મટાડવા માટેનું બાવ જીવધ છે. શુદ્ધભાવંતની આત્માનું પાલન, સચ્ચક્રદર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રમાં રમણતા, ક્ષમા, સરળતા, અને સંતોષ જો ભવરોગનું યોગ્ય પદ્ય છે. આ રીતે રત્નત્રયીરૂપ જીવધનું સેવન કરવામાં આવે તો અવરમયેવ ભવરોગનો અંત આવે છે. ભવરોગનો અંત આવતાં અનંત સુખના ધામ શોભારૂપ બાવ આરામની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ રીતે બાવ-આરામની પ્રાપ્તિનો સાધુ ધ્યેય ન રાખે તો જોકહો વેશ પહેરવાથી શું લાભ ? આપણે જેમની વાત ચાલે છે તે છ અણુમારો ભાવવ્યાધિ-ભવરોગને મટાડવા માટે તેમાર કયેલાં સાચા સાધુ હતા.

આવા પવિત્ર સંતોને બીજી વખત પોતાના આંખણે આવતાં જોઈને દેવકીમાતાનું હૈયું હરખાઈ મડું, અને જાલી ઉઠી પ્રભુ ! મારા અંતરમાં રહેજો. મારા અંતરમાંથી દૂર ના જશો કારણ કે અત્યારે તો મારો જીવનરૂપી દરિયો શાંત છે, પણ કોણ જાણે શોકમાયાનો વટોળ ક્યારે બમશે ને મમતાના મોજ ઉછળવા લાગશે. તેની કંઈ ખબર નથી. જ્યારે દરિયાના પાણી શાંત દેખાતાં હોય ત્યારે કોઈ માણસ દરિયા કિનારે શાંતિથી સોઠ તાણીને સૂઈ શકે ખરો ? “ના.” કારણ કે દરિયામાં ક્યારે ભરતી આવશે ને પાણીની ઊંચા ઉછળવા લાગશે તે કહી શકાતું નથી, તેમ દેવકીમાતા કહે છે કે મારા જીવનમાં અત્યારે શાંતિ દેખાય છે પણ ક્યારે મારા જીવનનો સાગર ખળભળી ઉઠશે તે ખબર નથી. માટે મારા જીવનમાંથી સત્સંગનો રસ સૂકાઈ ન જાય તે માટે આપ મને સદા સાવધાની રખાવજો. આમ વિચારતી દેવકીમાતા સામે બઈ.

છ અણુમારો રૂપ, લાવણ્ય ને કાંતિમાં સરખા છે. જોકે વખત વહોરીને બધા તે

બીજા હતાં ને આ ફરીને આવ્યા તે બીજા છે પણ દેવકીલ જોગબી શકતા નથી. દેવકીલનું હૈયું તો નાચી ઉઠ્યું. ધન્ય વડી ને ધન્ય ભાગ્ય. મારે આંગણે કલ્પતરૂ ફળ્યો. જોમના આનંદની કોઈ સીમા નથી. જેમ જોકે કહિયો પાલખ ઉપર બસ્યો હો. તેને લોટરી લાગી ને પહેલા નંબરનું લાખ રૂપિયાનું ઇનામ આવ્યું. છાપામાં તેના ફોટા સહિત બહેરાત આવી. જોટલે કોઈએ કહ્યું કે હે કહિયા ! પાલખ ઉપરથી તીથો ઉતર. તારે લોટરી લાગી ને લાખ રૂપિયાનું ઇનામ આવ્યું. ત્યારે કહિયો કહે છે કે ! જોને જોવો આનંદ થયો કે તેનું વણું ન કરી શકાય નહિ. તેમ દેવકીમાતાને સંત પધારવાથી અવણુંનીય આનંદ થયો. તમને કોઈ સમાચાર આવે કે મહારાજ કે મહાસતીલ પધાર્યા છે તો કે મહાસતીલ પધાર્યા ! જોમ થતું હશે ને ? દેવકીમાતાને ત્રણ ખંડના અધિપતિ કૃષ્ણ જેવો પુત્ર જોના મહેલે આવતાં આનંદ થતો હતો તેનાથી અનંતમણે આનંદ સંતના હથેનથી થયો. અને પહેલાં આવેલા મુનિજોને ચિંહકેસરીયા લાડુ વહોરાવ્યા હતાં તેવા લાડુ ફરીને જૂળ ઉત્કૃષ્ટ લાવથી વહોરાવ્યા. બીજો કોઈ વિચાર નથી કર્યો. જેના મહાન અહોભાગ્ય હોય તેને સુપાત્ર ઠાન દેવાનો અવસર આવે.

“ઠાન ઉનાર પવિત્ર અને લેનાર પશુ પવિત્ર” :-જોકે વખત જોકે માસખમણને પારણે માસખમણ કરનારા ઉચ્ચ નપસ્વી સંત જોકે શ્રીમંતને ઘેર ગીચરી પધાર્યા. ઘરમાં હીરાથી ઝમઝમતી રૂપરૂપના અંબાર જેવી આવિકા હતી. બહેનને અક્રમ તપનું પારણું હતું. જોટલે ઘરમાં પારણા માટેની બધી જોગવાઈ હતી, અને તપસ્વી સંત પધાર્યા. જોટલે શેઠાણીને હર્ષને પાર ન રહ્યો. અહો ! આજે મારા ભાગ્ય જીતી ગયા. લોકો દૂર દૂર સુધી તીર્થયાત્રા કરવા માટે ભય છે ત્યારે હું કેવી ભાગ્યવાન કે મારે આંગણે કાઢીવાલીને જંગમતીય આવીને ઉભું છે. મુનિના હથેન કરતાં તેનાં બને નેત્રો પ્રકુલિત બની ગયા. તેણે ઉત્કૃષ્ટ લાવે ઘરમાં લાડુ હતાં તે વહોરાવ્યા. આ વખતે આકાશમાં દેવકુંડળી વાગી ને અહોહાનં....અહોહાનં જોવી થાવણા થઈ અને સાડા બાર કોડ સોનાની વૃષ્ટિ થઈ. આ બનાવ કંઈ છાને રહે ? આખા ગામના લોકો જોવા માટે ટોળેટોળા ઉમટ્યા, અને લોકો શેઠાણીની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા.

આ આવિકા શેઠાણીની સાથે જોકે વેચ્યા રહેતી હતી. સોનૈયાની વૃષ્ટિ બેઈને તેના મનમાં વિચાર થયો કે સાધુને લાઠવા વહોરાવીને સોનૈયાની વૃષ્ટિ થાય જો તો બહુ ચારું. મારે આખી જિંદગી પૈયા માટે પાપનો ખંધા કરવો પડે છે જો ન કરવો પડે. ત્યારે બીજા તરફ મુનિરાજ આવિકાને ઘેર વહોરવા પધારેલા ત્યારે જોકે બાંક તેની સાથે ઉભો હતો. શેઠાણીને આગકપૂર્વક મુનિને વહોરાવતાં બેઈને તેના

મનમાં જોવો વિચાર થયો કે આવો સાધુનો વેશ પહેરી હઈ તો સારું. રાજ આવા હાલુ ખાવા તો મળે ને ઉપરથી બધા પળે લાગે ને રાજ હાડીને મલ્લુરી કરવી તો મળી જાય. આવો વિચાર કરીને પેલા ભાંડે ગામ બહાર બંધને જૈન સાધુનો વેશ પહેરી લીધો. આ તરફ વેશ્યાએ ઘાળ ભરીને લાડવા બનાવીને તૈયાર રાખ્યાં હતાં. બપોર થતાં સાધુની રાહ જોવા લાગી. પેલો વેશધારી સાધુ ગૌતરી લેવા માટે નીકળ્યો. વેશ્યા વેશધારી બનાવટી સાધુને આવતા જોઈ ખૂબ આનંદ પામી અને પોતાના ઘેર વહીરવા પધારવાની વિનંતી કરી.

“જોવી બાઈ તેવા સાધુ” :-સાધુને તો જોટું જ જોઈતું હતું. જોટલે વેશ્યાના ઘરમાં ગયો. આ તો બનાવટી સાધુ હતો. જોની ચાલમાં જતના કે બોલવામાં ઉપરોચ્ચ ન હતો. લાડવા ખાવાની લાલચે સાધુ બન્ધો હતો. ઉતાવળો આલીને વેશ્યાના ઘરમાં પેચતાં ઓટરી કહે છે ‘ધર્મલાલ’ જેમ સાચા સંત બોલ્યા હતાં તેમ આ પણ બોલ્યો. આથી વેશ્યાએ સાધુ માનીને આવિકા શેઠાણીની જેમ કહ્યું ‘પધારો....પધારો....મહારાજ ! આપનાં પુનીત પગલાં થતાં મારું આંગણું પાવન થયું’. ખૂબ ભાવ બતાવ્યાં. બંધુજી ! શેઠાણીનું ઈએ સુપાત્ર હાન હઈ કર પવિત્ર કરવાનું હતું. બ્યારે આ વેશ્યાનો ઈએ તો લાડવા વહીરાવીને સોનૈયાની વૃષ્ટિ કરાવવાનો છે. સાચા સંતનો ઈએ લખોત્સુકો ગમે તે આકાર મળે તેનાથી પેટને ભાડું આપવાનો હતો. બ્યારે ભાંડનો ઈએ લાડવા ખાવાનો હતો. જોટલે પરસ્પર બંનેના ભાવમાં ઓટું અંતર હતું.

“સોનૈયાની આશાએ આપેલું હાન” :-વેશ્યા વેશધારી સાધુને ખૂબ ભાવપૂર્વક સ્થોહમાં હઈ બંધ ને લાડુ વહીરાવવા લાગી. જોલે પાંચ છ લાડુ વેશધારી સાધુના પાત્રમાં મૂકી દીધા. પાત્રમાં લાડવા મૂકતી જય ને હંમે જોતી જય ખીચે ખીચે કરતાં ઓઢકનો ભરેલો ઘાળ ખાલી થઈ ગયો, પણ આકાશમાંથી જોક સોનૈયા વરસ્યો નહિ, જોના મનમાં જેક થવા લાગ્યો કે કાલે તો શેઠાણીએ આર પાંચ લાડવા વહીરાવ્યા ને સોનૈયાની વૃષ્ટિ થઈ હતી. પેલા મહારાજ તો વહીરતા ન હતાં. શેઠાણીએ પરાણે પાંચ લાડવા વહીરાવ્યા હતા ને અહીંતો આખો ઘાળ ખાલી થઈ ગયો. પણ આ મહારાજ ના કહેતાં નથી ને અહીં સોનૈયા પણ વરસતા નથી. આજે મારા કમલાચ્ચ લાગે છે. લાડવા તો બહાચ થઈ ગયા પણ બીજી ઘણી ચીજો ઘરમાં હતી તે વહીરાવી. વહીરાવતી જય ને આકાશ તરફ ચીટ માંડતી જય છે કે હમણાં સોનૈયાનો વરસાદ વરસશે. બનાવટી સાધુ પાત્રના ભરીને રવાના થાય છે, પણ વેશ્યાના મનમાં ખૂબ દુઃખ થયું કે જે તો સોનૈયાની આશામાં આટલો બધો બર્જો કર્યો ને હંઈ લાલ ન થયો.

સાધુ બનેલો ભાંડ વિચાર કરે છે કે મારી લાકવા ખાવાની આશા પૂર્ણ થઈ પણ આને સોનૈયાની વૃષ્ટિ ન થઈ તેનો જેઠ થાય છે ને આકાશ તરફ જોયા કરે છે. તો જોના મનનું સમાધાન કરતો બાઈ. ભાંડ જતાં જતાં કહે છે બાઈ! તું જીવર શું જોયા કરે છે? બઈ કાઢે સોનૈયા વરસ્યા હતાં પણ આજે નહિ વરસે. કારણ કે કાલનો ને આવનો યોગ ભુલો છે સંભળ.

વેા સાધુ વેા આવિકા, થે' વેશ્યા મે' ભાંડ,
શારા મારા જોમમું; પથ્થર પડશે રાંડ,

“કપટનો પડેલો ખુલ્લો કર્યો”:-જ્યારે કાઢે વહીરનાર પંથ મહાવતધારી, જીવ તપસ્વી પવિત્ર યુનિરાજ હતાં, અને વહીરાવનારી શુદ્ધ આવિકા હતી. જોની આકાર પણ શુદ્ધ હતો જોડે બધી વાતનો યુયોગ હતો ને આજે કુયોગ છે. કારણ કે તું વહીરાવનારી વેશ્યા છે ને હું વહીરનારો ભાંડ છું. તારો આકાર શુદ્ધ નથી ને હું પણ શુદ્ધ નથી. તો વિચાર કર. સોનૈયા ક્યાંથી વરસે? માટે આકાશમાં જોવું રહેવા દે. કહાવ્ય સોનૈયાને બહાર પથરા પડશે ને તારું ને મારું માકું દૃટી જશે. આપણે જોડલા નસીબદાર છીએ કે પથરા પડ્યા નહિ. ભાંડની વાત સંભળીને વેશ્યા સમજી બઈ કે બંને નકામા છીએ પછી ફળ ક્યાંથી મળે?

અહીં દેવકીલ પવિત્ર હતા ને સંત પણ પવિત્ર હતાં. શુદ્ધ ભાવથી જ્ઞાન કે તો શાસ્ત્રકારે મહાન જ્ઞાન કહ્યો છે. જોઈ કવિએ કહ્યું છે કે-

જ્ઞાન ધર્મની જગલ'ત જ્યોતિ, નિરાદિન જગમાં જસ્યા કરે,
ટમટમ ચાતા હીવડાજોને, નવી જિંદગી મળ્યા કરે.

આ ભારતભૂમિમાં જગદુશાહ, બામાશાહ, જેમાદેવરાણી આદિ કેટલા મોટા જ્ઞાનવીરો થઈ ગયા. તેમણે ધર્મની પ્રભાવનામાં, સંતોની સેવામાં, સ્વધર્મીની અને બીજાની સેવામાં કેટલાં નાણાંનો સફળ્ય કર્યો હતો. તે સિવાય રાજ્યના રક્ષણ માટે રાજાજોને ધનની જરૂર પડે ત્યારે પોતાના ભંડાર છુલ્લા સુકી હતા. જોમની ઉદારતાને કારણે જિંદગીથી હતાશ થઈ ગયેલાં મનુષ્યોને નવી જિંદગી મળતી હતી. આવા પવિત્ર પુરૂષો આવા મોટા જ્ઞાન કરી ગયાં છે. આટલા વર્ષો થઈ ગયાં છતાં હજી આપણે તેમનાં નામ જૂલતા નથી.

દેવકીરાણીની ભાવના અહીંકે છે. તે સંતોની સેવામાં તરબોળ છે. જીભ સંભાળે આવનાર એ યુનિએ બાંધારી કરીને ગયા. દેવકીલનો હર્ષ સમાતો નથી. સુખ પર અહીંકે જ્ઞાન'હની રખા તરવરે છે. હવે શું બનશે તેના ભાવ અવસરે. શરિત્ર :-“અણુ'ન તથા મણીમૂક વિષા સાધીને પોતાના રાજ્ય તરફ આજ્યા.”

અભુને બરાબર છ મહિના સાધના કરી ત્યારે તેના ઉપર પ્રસન્નિત આદિ વિદ્યાજ્ઞાની દેવીજ્ઞાએ પ્રગટ થઈને અભુને વરદાન માંગવાનું કહ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે મણીચૂડની આશા પૂરી કરો ને તેડું કાપે સિધ્ધ કરો. ત્યારે દેવીજ્ઞાએ કહ્યું કે અમારો જોવો નિયમ છે કે જે અમારી સાધના કરે તેના ઉપર અમે પ્રસન્ન થઈએ છીએ. મણીચૂડ જો આવી વિદ્યાજ્ઞા સાધે તો અમે તેડું કાપ કરીશું. જોમ કહી દેવીજ્ઞા અદ્વય થઈ. અભુને મણીચૂડને કહ્યું કે તું વિદ્યા સિધ્ધ કરવા માંડ. તેથી મણીચૂડ વિદ્યા સિધ્ધ કરવા માટે તૈયાર થયો ને અભુને તેનો ઉત્તરસાધક બન્યો. મણીચૂડે પણ થોડા સમયમાં વિદ્યા સિધ્ધ કરી લીધી. વિદ્યા સિધ્ધ કર્યા પછી બંને જણાં પર્વતની ટોચ ઉપર જઈને ઘડાં ને રાજ્ય કેવી રીતે મેળવવું તેમ વિચારે છે.

ઉત્તરી સુમય નલ પથસે, ઉતરે આકર દોચ વિમાન,
સ્વભુ ધૂંધરન છમ છમ કરતે, સૂરજ તેજ સમાન હો....મોતા....

આ સમયે ત્યાં જોકાએક ચમત્કાર થયો. ચૂલરીના રણકારથી હશે હિશાજ્ઞાને બળવતાં, સેંકડો ધ્વજાઓથી વિભૂષિત, વિદ્યુત્સમાન કિરણોને ફેલાવતાં સૂર્ય જેવા તેજસ્વી એ વિમાનો આકાશમાંથી નીચે ઉતર્યા. વિમાનોમાંથી ઉતરીને વિદ્યાધરીએ અભુને અને મણીચૂડને નમસ્કાર કર્યા. ત્યાર પછી બંનેના ઘરોરને ઉત્તમ જાતિના લેલથી માલિશ કર્યું અને બરમ પાણીમાં સુગંધિત પદાર્થો નાંખી સુગંધિત બનાવેલા ખાણીથી બંનેને સ્નાન કરાવ્યું. સ્નાન કરાવીને ચરીરે ચંદનદ્રવિલેપન કર્યું, અને બંનેને દિવ્ય વસ્ત્રો, તથા હીરા, માણેક, માતીનાં હાર, બાભુબંધ, સુગટ વિગેરે આભૂષણો પહેરાવ્યા. ત્યાર પછી વિદ્યાધરીજ્ઞાએ તેમના માથે છત્ર ધર્યું ને બીજી વિદ્યાધરીજ્ઞાએ તેમની સાથે સુંદર નાટક કર્યું. આ વખતે મણીચૂડની પત્ની ચંદ્રાનના વિમાનમાં આવી. જોટલે બધાને ખૂબ હર્ષ થયો. મણીચૂડે બધા વિદ્યાધરીની વચ્ચે અભુનેના ખૂબ શુભ આચાર ને કહ્યું અને જીવતકાલ આપનાર આ મારો મહેન ઉપકારી વીરો છે.

બંને જણા ત્યાંથી વિમાનમાં બેસીને વિજયાધ પર્વત ઉપર આવ્યાં ને ત્યાંથી આજળ વધી વૈતાલક પર્વતના શિખર ઉપર રતનપુર નગરના દ્વારે પહોંચ્યા અને ભોલવામાં ચતુર જોવા એક દ્રુતને અભુને વિદ્યુત્વેગ પાસે મોકલ્યો.

હૃત આચ રાજ પે તત્કણ, સારી ખાત સુનાઈ,
લાલે નોકસે પમ જેલાકર, ખડા સામને આઈ હો....મોતા....

અભુને એક પત્ર લખી બાલાની અણીમાં બરાવી દ્રુતને આપ્યો ને કહ્યું કે તું વિદ્યુત્વેગની સલામાં જ અને કહે કે અભુનેજીએ બાલાની અણીએ બરાવીને

પત્ર આપને મોકલ્યો છે તે વાંચો. તેમાં લખ્યું હતું કે પાંડવોમાં મધ્યમ એવા અર્જુનનો (તમને થશે કે મધ્યમ કેમ લખ્યું ? તો સુધિષ્ઠિર અને ભીમ પછી ત્રીજો નંબર અર્જુનનો હતો. એમના પછી સહદેવ અને નકુળ નાના હતાં. એટલે એમને મધ્યમ લખ્યું.) સંદેશો જો છે કે તમે મારા મિત્ર અંશુવર્ત્તક રાજાના પુત્ર મણીચંદને કપટ કરીને હરાવ્યો છે ને તેણે રાજ્ય પકાવીને ઈસી ગયાં છે. તમે જો જીવવા ઇચ્છતા હો તો મણીચંદને રાજ્ય પાછું આપી દો તો આપણે ભાઈ-ભાઈ એવા પ્રેમ વધશે અને જો જો રીતે રાજ્ય ન આપણું હોય તો સુધ્ધ કરવા તૈયાર થાઓ. સુધ્ધ કરતાં પહેલાં ખૂબ વિચાર કરજો. અર્જુન તમને ઇચ્છે નહિ. સમજી લેજો કે જો રાજાપુત્રીથી રાજ્ય પાછું નહિ આપે તો મારા ધનુષ્યથી પહેલાં તારું માથું કાપી નાંખીશ ને પછી મારા મિત્રણું રાજ્ય મેળવીશ.

અર્જુનનો પત્ર વાંચ્યો ને વિદ્યુતવેગના ઢેચામાં ઝાળ લાગી. તે કીધથી ધમધમતો યોદ્ધો. અરે, અર્જુન વળી કેાણ છે ? આ જમીન પર રહેવાવાળો અર્જુન નામનો કેાઈ કીકો હશે ? અબર તો અર્જુન નામણું કેાઈ ઝાઝ કેાણું જોઈએ. જો કદાચ તે આવ્યો હશે તો તેને મારવા માટે આ મારી તલવાર તૈયાર છે. અને મણીચંદને બાળીને લક્ષ્મ કરવાની ઇચ્છાવાળી મારી શૂરવીરતા રૂપ અગ્નિમાં પ્રવશ કાપટ અર્જુનને બનાવીશ. ત્યારે દૂત કહે છે કે રાજા ! જરા વિચારીને યોદ્ધો. અર્જુન કંઈ કીકો, ઝાઝ કે લાકડું નથી. જો મહાન પરાક્રમી છે. તમે જોડું પરાક્રમ જોશું નથી. જો લડશે ત્યારે તમારા હાંબ ગમડી જશે. તેનાં કરતાં રાજ્ય આપી દો. ત્યારે વધુ સુખે વધને રાજાએ કશું કે મારે તારી કેાઈ વાત સંભળવી નથી. હું લકાઈ કરવા તૈયાર છું. તું તારા રાજાને કહેજો કે જરૂરી સુધ્ધ ભૂમિ પર આવી જાય. હવે બંનેના યૈન્ય રણમેદાનમાં આવશે ને કેવી લકાઈ થશે તેના ભાવ અવસરે.

ૐ

આપના નં. ૨૬

માવણુ સુદ ૧૪ને શુક્રવાર

તા. ૨૬-૭-૭૭

અનંત કૃષ્ણાનીધિ ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ ભવ્ય જીવોના કલ્યાણનેા દિવ્ય માર્ગ જતાવતાં કશું કે હે ભવ્ય જીવો ! તમે અનંતભળથી પરિબ્રમણ કરી રહ્યાં છો. તે પરિબ્રમણનેા હવે જો તમને ચાઠ લાગ્યો હોય અને તમારે સાન્નિધ્યત્યાગિ જોઈતી હોય તો વિભાવ છોડીને સ્વભાવમાં સ્થિર બનો. સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર જો મોક્ષ માર્ગ માત્ર કલ્યાણ માટે અવશ્ય જરૂરી છે. તમારે સંસારમાં સુસાક્ષરી કરવા માટે પણ ત્રણ વસ્તુની જરૂર પડે છે ને ? જો ત્રણ વસ્તુ

કઈ ? બાલો તો ખરા, બાતું, બીજો અને નાણાં. આ ત્રણ વસ્તુની તમારે આવશ્યકતા છે. અત્યારે પૈસા ખર્ચતાં ખાવાતું મમે ત્યાં મળી રહે છે. છતાં તમે કહો છો ને કે સુસાફરીમાં બાતું તો બરાબર દેવું જોઈએ. કદાચ વનવગડામાં દ્રેષન અટકી જાય ને ખાવાતું ન મળે તો પાસે બાતું હોય તો ખાઈ શકાય. અત્યારે તો દ્રેષનો અને જસોથી સુસાફરી કરવાનો વ્યવહાર થઈ ગયો છે. જોટલે જહઠી પહોંચી જાય છે પણ પહેલાં દ્રેષનો ન હતી. બળદગાડા કે ગાડીઓમાં, જોટ ઉપર કે ઘોડા ઉપર કે પગપાળા સુસાફરી થતી હતી. ત્યારે બાતું ને પાણીની સગવડ સાથે રાખવી પડતી હતી. સૂવા માટે બીજો અને ખર્ચો માટે પૈસાની જરૂર પડતી. જો સમયમાં થોડા પૈસાથી ચાલતું હતું ને અત્યારે પાણીની જેમ પૈસાની જરૂર પડે છે. તમારી સુસાફરી તો મર્યાદિત છે છતાં જાતાની જરૂર પડે છે. તો વિચાર કરો કે જીવને કેટલી લાંબી સુસાફરી કરવાની છે ? ખબર છે ને ? પાંચસો કે હજાર માઈની નહિ પણ સીમા નહિ તેટલા માઈની, આત્માકર્મથી સુક્ત નહિ થાય ત્યાં સુધી લાંબી સુસાફરી કરવાની છે તો સાથે બાતું તો દેવું પડશે ને ? ઉત્તરાખ્યન સુત્રના ૧૬મા અધ્યયનમાં ભગવંતે કહ્યું છે કે.

અવજાણં જો મહંત તુ, સપાદેજો પવજમ્મહ !

ગચ્છન્તો જો સુદી દોદ, કુદા તજ્જા વિવજ્જજો ॥ ૨૦ ॥

સુસાફરી કરનારો માણસ સાથે સંપૂર્ણ સગવડ હોઈને જાય છે તો તે દુઃખી થતો નથી તેમ ચાર ગતિમાંથી કોઈપણ ગતિમાં જવાતું થશે ત્યારે તમારી સાથે કોટ, હેવેલી કે દુકાનો આવવાના નથી પણ સાથે તો સત્ય, નીતિ, અને સહાચારથી જીવન જેટલું પવિત્ર બનાવ્યું હશે તે કરણી સાથે આવશે બાકી સાથે રાત્રી પાઈ પણ આવવાની નથી, જીવનમાં અન્યાય, અનીતિ ને અધર્મ કરશે તો સાથે શું હોઈ જશે ? પાપ જ ને ? ખરેખર આવે તો સહાચારી આત્માઓ વિરલ હોય છે. બાકી બધાં જીવો ત્યાં થન માટે દોડધામ ને હાવવોય આવી રહી છે. સુંબઈના પરજોમાં વસતાં ઘણાં માણસો જોના બાળકોના ઉઠતાં પહેલાં વહેલી સવારે નોકરીએ વાલ્યા જાય છે અને સાંજે બાળકો સૂઈ જાય ત્યારે ઘેર આવે છે. જોટલે જોના બાળકો તેના માપને સંપૂર્ણ જોળખતાં પણ નથી. રવિવારના દિવસે ઘેર હોય ત્યારે જોના બાળકો જોને જોળજે છે કે આ મારા પિતા છે. આવી કદોહી સ્થિતિમાં માણસો પોતાના દિવસો વીતાવે છે. છતાં માનવીની સંસારના રાગનો તૃષ્ણા ભટતી નથી. જોની આશાના મિનારા કેટલા ઓટા હોય છે ! કહીએ કે દેવાનુમિયા ! તૃષ્ણા તણને મહાવીરને બને. ત્યારે શું કહે છે તે બલો છો ?

આરે થડું હજાર મીલવાળા, હજુ બધાવવા બારસો માળા,

એમાં ક્યાંથી ફેરવીએ તારી માળા, ગુફરાજ મારા મહાવીર ગુણુ ગાથું.
હમણું નથી નવરાથું.... ગુફડેવ મારા... બહુપણુમાં....

તુષ્ણા આકાશ સમાન અનંતી છે. જ્યાં સુધી તમે ઇચ્છાઓની આગ નહિ
છોડો ત્યાં સુધી સંતોષની શીતળતા નહિ મેળવી શકો. માઠ રાખજો કે અંધકાર
અને પ્રકાશની જેમ ઇચ્છા અને સંતોષ પરસ્પર વિરોધી છે. તમે શું ઇંગો છો ?
ઇચ્છા કે સંતોષ ? (ઓતામાંથી અવાજ :-સંતોષ) સંતોષમાં આવવા માટે સમ્યક્-
જ્ઞાનની નરસ જરૂર છે સમ્યક્જ્ઞાનનો પ્રકાશ અહીંકિ છે. પણ આજે વિજ્ઞાનના
સુત્રમાં અક્ષરજ્ઞાન વધવા માંડ્યું છે, વાંચન અને લેખન પ્રગતિશીલ બન્યું છે.
વાક્ષાતુર્ય ખીલ્યું છે. અને નવી નવી વૈજ્ઞાનિક શોધઓળાઓ માનવીને આશ્ચર્યગ્રસ્ત
કરી દીધા છે. પણ અંદરમાં તમે રોકીયું કરીને બેસો તો જીવનમાંથી સહાચાર
ઘટતાં દેખાય છે. તપોબળ ક્ષીણ થતું જાય છે, પ્રભાસિકતા ઘટવા માંડી છે,
અહંભાવનું તાંડવ બાખી રહ્યું છે ને ધર્મની અવબજુના ચર્ચ રહી છે. જે જ્ઞાન-વિજ્ઞાન
જીવનમાં શુદ્ધિનો સંચાર કરે, સહાચારની મધુરતા લાવે, વિચારોમાં સાત્વિકતા
પ્રગટાવે, પ્રભાસિકતાનું બળ આપે, વિનય-વિવેકની જ્યોત ઝગમગાવે, ત્યાગનું
ખમ્બીર ખીલાવે, પરમાર્થ અને પરોપકારનું જોમ આપે, સૌજન્યની સુવાસ મહેંકાવે,
તપનું તેજ પ્રસરાવે, તત્ત્વનો પ્રકાશ પાથરે તે જ્ઞાન સાચું જ્ઞાન છે. આવો જ્ઞાનનો
આજે અંશ દેખાતો નથી.

જ્ઞાન જો આત્માનો શુષ્ક છે. તેનો મહિમા અને ઉપયોગીતા સીને માન્ય છે.
જીવ, અજીવ આ કે તત્ત્વોને યથાર્થ સ્વરૂપમાં અણુવા તે સાચું જ્ઞાન છે. જો જ્ઞાન
જ્યારે વિશિષ્ટ કેટલીક અને ત્યારે વિજ્ઞાન કહેવાય છે. જ્ઞાન જો પ્રકાશ છે ને અજ્ઞાન
જોકે પ્રકારનો અંધકાર છે. રાત્રીનો અંધકાર સૂર્યના પ્રકાશથી નષ્ટ થાય છે તેમ
અનંતકાળથી આત્મા ઉપર લાગી બેસેલા માઠ અંધકારને દૂર કરવા માટે જ્ઞાન જો
સૂર્ય સમાન છે. સૌજન્યથી જૂઝડું દુઃખ ટળે, અને જ્ઞાનથી વિષયનાશના ટળે છે.
જ્ઞાન આવવાથી વિષયોની કટુતા સમભય છે, વિષય સુખની ઇચ્છા નાશ પામે છે ને
વિષયોનો ત્યાગ સહેજ અને છે. શ્રીમન્મત્સુમાં પરબનું પાણી તરસ્થા માણસની
આંતરડી કારે છે તેમ જ્ઞાન પરબનું પાણી વાસનાથી સંતપ્ત આત્માને અનંત
શીતળતા આપે છે. અંજનનો શુષ્ક આંખોનું તેજ વધારવાનો છે ત્યારે જ્ઞાનાંજન-
આંતરબહુને તેજસ્વી બનાવે છે. જોટલે જ્ઞાન જો આત્માનું સર્વસ્વ છે.

બંધુઓ ! અગવાને પ્રરૂપેલા સિંધાતમાં અહીંકિ જ્ઞાન તરેહું છે. જોવા અંતઃક
સૂત્રમાં છ અણુગારીની વાત આલે છે. છ અણુગારી આત્મજ્ઞાનમાં અસ્ત બનેલાં
છે. માત્ર સંયમચાત્રાના નિર્વાહ માટે છૂના પારણે બીજરી માટે નીકળ્યા છે. તેમાં

એ સંઘાત કારિત્ર નગરીમાં ગૌચરી કરતાં કરતાં વસુદેવ મહારાજની રાણી દેવકીજીના મહેલે પધાર્યા. એ સંઘાટે ચાર કુનિઓ વહેરીને ગયાં ને દેવકોરાણી બેઠાં છે ત્યાં “તથાજંતર” જળ તત્ત્વે સંઘાતપ વારાવર્ષે નયરીપ રત્નનીપ જાગ પડિલામેદ” ત્રીજે સંઘાટે એ કુનિઓ પશુ જંતુ, નીચ અને મધ્યમકુળોમાં ગૌચરી કરતાં કરતાં દેવકીજીના મહેલે પધાર્યા. આ જોઈને દેવકીરાણીના દિલમાં અનેરો આનંદ થયો. અહીં આજે હું તો મહાન પાવન બની ગઈ. મને ત્રીજી વખત સુપાત્રે દાન દેવાનો અવસર મળ્યો. તમને પણ આવો અવસર મળે તો ધન્ય થઈને મન્ય ભાગ્ય માનો ને ? ભાગ્યવાન માણસને ગમે ત્યાંથી લાભ મળી જાય છે. અને કંઈક છુપે ભિચારા દાન દેવા તલસતા હોય છે પણ તેને લાભ મળતો નથી આ તો દાનની વાત છે પણ તમારે ધન કમાવા માટે પણ આવું જ બને છે ને ? પુણ્યવાન મનુષ્યો થોડો પ્રયત્ન કરે ને ધનના લગલા થાય છે ને પુણ્ય વિનાના માણસો ધન કમાવા માટે કેટલો પુરુષાર્થ કરે છે ! ભૂખ-તરસ વેઠે છે. કાળી મજુરી કરે છે છતાં માંક પેટ ભરે છે. આવું જોઈને તમે કહો છો ને કે “ભાગ્યશાળીને ભૂત રણે ને ભક્તરમીના પરીવા કાણાં.” આ કહેવત ઉપર જોકે દૃષ્ટાંત ચાલ આવે છે.

જોકે ગામમાં જોકે શેઠ વસતા હતા. એના પુણ્યદેવે તેને ધન તો વારસામાં મળ્યું હોતું ને સાથે ધર્મ પણ મળ્યો હતો. એને એવો નિયમ હતો કે હરદોશ સ્વામીમાં ઉઠીને સામાયિક પ્રતિકેમણ કરવું, નવકારથી કરવી પછી ગામમાં સંત સતીજી ભિચારતા હોય તો તેમનાં દર્શન કરવા, બ્યાખ્યાન વાણી સાંભળવી પછી વહેપાર પંધારું કામ કરવું, અને વહેપારમાં જે કમાણી થાય તેમાંથી થોડો ભાગ દર મહિને ધર્મના કાર્યમાં વાપરી નાંખવો. આવા શેઠ જમવા બેસે ત્યારે ભાવના આવે એ સુગ્રામ દાન દેવાનો સમય મળી જાય તો દાન દે. સંતનો થોળ ન મળે તો કોઈ સ્વધર્મી દુઃખી બંધુને જમાવતો. એ પણ ન મળે તો કોઈ ગરીબને આપીને પછી પોતે જમતા. શેઠ આવા ધર્મીક હતાં. એમની ભાવના જોકે જ હતી કે મને જે કંઈ મળ્યું છે તે ધર્મના પ્રતાપે મળ્યું છે. તો ધર્મના કાર્યમાં ચા માટે ન વાપરવું !

દાનવીર શેઠ સામે કોંકરાઓનો વિરોધ : શેઠ દાન પુણ્ય બધું કરે તે એમના કોંકરાઓને ગમે નહિ. જોટલે શેઠને કહે છે બાપુજી ! આપણા ગામમાં આટલા બધા ક્રીમતો છે પણ એ કંઈ તમારી જેમ પૈસા ધર્મદામાં વાપરતાં નથી ને તમે તો બધું ઉઠાવે જ રાજો છો. શેઠ કહે કે કોંકરાઓ ! બધાને સારા કાર્યમાં રસ ના હોય. આપને ચાર પુત્રો હોય તેમાં અવિનીત પુત્ર આપની સેવા ન કરે તો શું વિનીત પુત્ર હોય તે ન કરે ? આપણે સાડું કાર્ય કરવું હોય તો ન કરનારની

એમાં ક્યાંથી ફેરવીએ તારી માળા, ગુરૂરાજ્ય મારા મહાવીર ગુણુ ગાથું.
હમણું નથી નવરાથું.... ગુરૂદેવ મારા... ઘટપણુમાં....

તુલણા આકાશ સમાન જનંતી છે. જ્યાં સુધી તમે ઇચ્છાઓની આજ નહિ
છોડો ત્યાં સુધી સંતોષની શીતળતા નહિ થેળવી શકો. થાક શખજો કે અંધકાર
જને પ્રકાશની જેમ ઇચ્છા અને સંતોષ પરસ્પર વિરોધી છે. તમે શું ઇંચો છો ?
ઇચ્છા કે સંતોષ ? (ઓતામાંથી અવાજ :-સંતોષ) સંતોષમાં આવવા માટે સમ્યક્-
જ્ઞાનની મરશ્ય જરૂર છે સમ્યક્જ્ઞાનનો પ્રકાશ અહીંકિંક છે. પણ જાણે વિજ્ઞાનના
સુત્રમાં અક્ષરજ્ઞાન વધવા માંડ્યું છે, વાંચન અને લેખન પ્રગતિશીલ બન્યું છે,
વાહ્યાતુયં ખીલ્યું છે. અને નવી નવી વૈજ્ઞાનિક શોધખોળોએ માનવીને આશ્ચર્યસુખ
કરી દીધા છે. પણ અંદરમાં તમે ઢોકીયું કરોને જોશો તો જીવનમાંથી સદાચાર
ઘટતાં દેખાય છે. તપોબળ ક્ષીણ થતું જાય છે, પ્રમાણિકતા ઘટવા માંડી છે,
અહંભાવનું તાંડવ જ્યાંથી રજું છે તે ધર્મની અવગણના થઈ રહી છે. જે જ્ઞાન-વિજ્ઞાન
જીવનમાં શુદ્ધિનો સંચાર કરે, સદાચારની મધુરતા લાવે, વિચારોમાં સાત્વિકતા
પ્રગટાવે, પ્રમાણિકતાનું બળ આપે, વિનય-વિવેકની જ્યોત ઝગમગાવે, ત્યાગનું
ખતીર ખીલાવે. પરમાર્થ અને પરોપકારનું જોમ આપે, સૌજન્યની મુલાકાત મહેંકાવે,
તપનું તેજ પ્રસારાવે, તત્ત્વનો પ્રકાશ પાથરે તે જ્ઞાન સાચું જ્ઞાન છે. આવડા જ્ઞાનનો
આજે અંશ દેખાતો નથી.

જ્ઞાન જો આત્માનો શુભ છે. તેનો મહિમા અને ઉપયોગીતા સૌને માન્ય છે.
જીવ, અજીવ આ કે તત્ત્વોને યથાર્થ સ્વરૂપમાં અણુવા તે સાચું જ્ઞાન છે. જો જ્ઞાન
જ્યારે વિશિષ્ટ કોટીનું અને ત્યારે વિજ્ઞાન કહેવાય છે. જ્ઞાન જો પ્રકાશ છે તે અજ્ઞાન
જોકે પ્રકારનો અંધકાર છે. રાત્રીનો અંધકાર સૂર્યના પ્રકાશથી નષ્ટ થાય છે તેમ
અનંતકાળથી આત્મા ઉપર લાગી બનેલા થાક અંધકારને દૂર કરવા માટે જ્ઞાન જો
સૂર્ય સમાન છે. લોકજનથી ભૂખનું દુઃખ ટળે, અને જ્ઞાનથી વિષયવાસના ટળે છે.
જ્ઞાન આવવાથી વિષયોની કટુતા સમભાય છે, વિષય સુખની ઇચ્છા નાશ પામે છે તે
વિષયોનો ત્યાગ સહેજ અને છે. શીખજનુમાં પરબનું પાણી તરસ્વા માણસની
આંતરડી કાઠે છે તેમ જ્ઞાન પરબનું પાણી વાસનાથી સંતૃપ્ત આત્માને અનહદ
શીતળતા આપે છે. અંજનનો શુભ આંગોળું તેજ વધારવાનો છે ત્યારે જ્ઞાનજન-
આંતરબહુને તેજસ્વી બનાવે છે. જોટલે જ્ઞાન જો આત્માનું સર્વસ્વ છે.

બંધુઓ ! લગવાને પ્રરૂપેલા સિદ્ધાંતમાં અહીંકિંક જ્ઞાન ગરજું છે. જોવા અંતઃક
સુત્રમાં છ અણુગારીની વાત આલે છે. છ અણુગારી આત્મજ્ઞાનમાં મસ્ત બનેલાં
છે. માત્ર સંયમચાત્રના નિર્વાહ માટે છઠ્ઠા પારણે બીજરી માટે નીકળ્યા છે. તેમાં

એ સંઘાટ દ્વારિકા નગરીમાં ગૌચરી કરતાં કરતાં વસુદેવ મહારાજની રાણી દેવકીજીના મહેલે પધાર્યા. એ સંઘાટે ચાર મુનિઓ વહેરીને ગયાં ને દેવકીરાણી બેઠાં છે ત્યાં “તયાજંતર” જળ તલ્લે સંઘાટ્ય જારાવર્ષે નયરીય રુચ્ચનીય જાઘ પડિલામેદ” ત્રીજે સંઘાટે એ મુનિઓ પશુ ઈંચ, નીચ અને મધ્યમકુળીમાં ગૌચરી કરતાં કરતાં દેવકીજીના મહેલે પધાર્યા. આ બેઈને દેવકીરાણીના દિલમાં અનેરો આનંદ થયો. અહો ! આજે હું તો મહાન પાવન બની ગઈ. મને ત્રીજી વખત સુપાત્રે દાન દેવાનો અવસર મળ્યો. તમને પણ આવો અવસર મળે તો મન્ય ઘડીને મન્ય લાભ્ય માનો ને ! લાભ્યવાન માણસને જમે ત્યાંથી લાભ મળી જાય છે. અને કંઈક જીવો બિચારા દાન દેવા તલસતા હોય છે પણ તેને લાભ મળતો નથી આ તો દાનની વાત છે પણ તમારે ધન કમાવા માટે પણ આણું જ બને છે ને ! પુણ્યવાન મનુષ્યો થોડો પ્રયત્ન કરે ને ધનના ઢગલા થાય છે ને પુણ્ય વિનાના માણસો ધન કમાવા માટે કેટલો પુરવાઈ કરે છે ! જીન-તરસ વેઠે છે. કાળી મજુરી કરે છે છતાં માંક પેટ ભરે છે. આણું બેઈને તમે કહો છો ને કે “લાભ્યશાળીને જૂત રળે ને અહરમીના પડીયા કાણું.” આ કહેવત ઉપર જોકે છટાંત ચાલ આવે છે.

જોકે ગામમાં જોકે શેઠ વસતા હતા. જોના પુરવોદ્યે તેને ધન તો વારસામાં મળ્યું હતું ને સાથે ધર્મ પણ મળ્યો હતો. જોને જોનો નિયમ હતો કે કસરોજ સવારમાં ઉઠીને સામાયિક પ્રતિક્રમણ કરવું, નવકારથી કરવી પછી ગામમાં સંત સતીજી બિરાજતાં હોય તો તેમનાં દર્શન કરવા, બ્યાજ્યાન વાણી સાંભળવી પછી વહેપાર ધંધાનું કામ કરવું, અને વહેપારમાં જે કમાણી થાય તેમાંથી ચોથો ભાગ દર મહિને ધર્મના કાર્યમાં વાપરી નાંખવો. આવા શેઠ જમવા બેસે ત્યારે ભાવના આવે એ સુપાત્ર દાન દેવાનો સમય મળી જાય તો દાન દે. સંતને! ચોખ ન મળે તો કોઈ સ્વધર્મી દુઃખી બંધુને જમાવતો. એ પણ ન મળે તો કોઈ ગરીબને આપીને પછી પોતે જમતા. શેઠ આવા ધર્મી હતાં. જોમની ભાવના જોકે જ હતી કે મને જે કંઈ મળ્યું છે તે ધર્મના પ્રતાપે મળ્યું છે. તો ધર્મના કાર્યમાં શા માટે ન વાપરવું !

દાનવીર શેઠ સાથે ડોકિરાજીનો વિરોધ : શેઠ દાન પુણ્ય બધું કરે તે જોમના ઇકરાજોને જમે નહિ. એટલે શેઠને કહે છે બાપુજી ! આપણા ગામમાં આટલા બધા શ્રીમતો છે પણ જો કંઈ તમારી જેમ પૈસા ધર્મદામાં વાપરતાં નથી ને તમે તો બધું ઉઠાવે જ રાજો છો. શેઠ કહે કે દીકરાઓ ! બધાને સારા કાર્યમાં રસ ના હોય. આપને ચાર પુત્રો હોય તેમાં અવિનીત પુત્ર બાપની સેવા ન કરે તો શું વિનીત પુત્ર હોય તે ન કરે ! આપણે સાકું કાર્ય કરવું હોય તો ન કરનારની

[illegible]

આમ છે તેનો અનેથી આનંદ છે.

હવે શેઠ એ મહાનમાં રહે છે તેની બાબુમાં જોકે મોટું વસ્તીનું વૃદ્ધ હતું. તેના ઉપર જોકે વાણીયાં તરફ દેવનો વાસ હતો. આ શેઠની ખર્ચાવાના, દાન દેવાની ભાવના જોઈને વાણીયાં તરફ દેવના મનમાં ઘણું કે જરીબાઈમાં પણ કેટલી ઉદાર ભાવના જોઈને વાણીયાં તરફ દેવના મનમાં ઘણું કે જરીબાઈમાં પણ કેટલી ઉદાર ભાવના છે! છતાં તેની પરીક્ષા કરું. હવે શેઠ મચ્છાલો વેચવા જાય ત્યાં તેને મચ્છાલો વેચવા કે નહિ. માંડ જાર આના મળે. છતાં શેઠ જોકે આનો અવગણ દાનમાં વાપરે, અને જ્યારે જો જો પૈસા મળે ત્યારે પોતે જુજ્યા રહેતા ને જો પૈસા દાનમાં વાપરે નાખતા. ત્રણ દિવસ જો પૈસા મળ્યા તો તે પૈસા દાનમાં વાપરી પોતે જુજ્યા મચ્છાલો વેચવા જાય ત્યાં તેને મચ્છાલો વેચવા કે નહિ. માંડ જાર આના મળે. છતાં શેઠ જોકે આનો અવગણ દાનમાં વાપરે, અને જ્યારે જો જો પૈસા મળે ત્યારે પોતે જુજ્યા રહેતા ને જો પૈસા દાનમાં વાપરે નાખતા. ત્રણ દિવસ જો પૈસા મળ્યા તો તે પૈસા દાનમાં વાપરી પોતે જુજ્યા મચ્છાલો વેચવા જાય ત્યાં તેને મચ્છાલો વેચવા કે નહિ. માંડ જાર આના મળે. છતાં શેઠ જોકે આનો અવગણ દાનમાં વાપરે, અને જ્યારે જો જો પૈસા મળે ત્યારે પોતે જુજ્યા રહેતા ને જો પૈસા દાનમાં વાપરે નાખતા. ત્રણ દિવસ જો પૈસા મળ્યા તો તે પૈસા દાનમાં વાપરી પોતે જુજ્યા

જોઈએ. હું જોને સુખી બનાવી દઉં. આમ વિચાર કરીને દેવે અવધિજ્ઞાન દ્વારા જોઈું તો જોઈ બીજો સાથવાઈ મહાકૃપણ હતો. તેની પાસે ધન ઘણું હતું. પણ જોવો મજબૂતીયુક્ત હતો કે ખાલ નહિ ને ખાવા કે નહિ. ગરીબોને લાંટીને ધન લેશું કરતો નોકરોની પાસે કામ ખૂબ કરાવે ને પગાર આપે. આપે જોની સહેજ ભૂલ થાય તો કીધાયમાન મથને તેનો પગાર કાપી લે. આવા કૃપણ શેઠની પાસે પેલા હાનવીર શેઠના મસાલાના થેલા જેવો જોઈ થેલો હતો. તેમાં જો કૃપણ શેઠે હીરા માણેક, પન્ના ચીતી આદિ જવેરાત ભરેલું હતું. જો શેઠ થેલો જોઈને હરખાતો પણ તેમાંથી જોઈ રત્નનો સદુપયોગ કરતો ન હતો. કૃપણ માણસ ધન ન પોતે વાપરે કે ન બીજાને વાપરવા દે. તેના માટે શ્રીમદ્ ભાગવતમાં કહ્યું છે કે—

ન વેર્ય નોપસોગ્યં જ, લુબ્ધૌયદ્ દુઃખ સચ્ચિતમ્ ।

મુચ્ચત્તે તદપિ તજ્જ્વાલ્યો, મધુદેવાદેવિન્ મધુઃ ॥

હોબી પુરુષોએ દુઃખ વેડીને જે ધન લેશું ક્યું હોય છ તે ધન હોબી માણસ પોતે વાપરતો નથી કે બીજાને વાપરવા દેતો નથી. જેમ મધમાખીઓ મધપૂડામાં મધ જોઈકું કરે છે પણ પોતે મધ ખાતી નથી ને બીજાને ખાવા દેતી નથી. છેવટે મધ લૂંટનારો ખાવીને મધ લઈ બચે છે તેમ હોબીયાતું ધન બીજા લોગવે છે.

“શેઠની ધર્મભાવના જોઈને પ્રસન્ન થયેલા દેવ” :- અહીં પેલો દેવ વિચાર કરે છે કે આ કંજુસીયો ધનનો કંઈ સદુપયોગ કરતો નથી. આ થેલો પડી જ રહ્યો છે તો પેલા હાનવીર શેઠનો મસાલાનો થેલો હોય કે આ રત્નોનો ભરેલો થેલો હોય બંને સરખું જ છે ને ! આની પાસે પડી રહ્યું છે ને આ પવિત્ર શેઠને ધન મળશે તો જોનો સદુપયોગ થશે. જેમ વિચારી પેલો સાથવાઈ જોના પડાવમાં ઉંઘતો હતો ત્યારે જોનો જવેરાતની થેલો શેઠને ત્યાં મૂકી દીધા અને શેઠનો મસાલાનો થેલો સાથવાઈના પડાવમાં મૂકી દીધો. સાથવાઈ તો સવારે જોના સાથની સાથે આલી નીકળ્યો. બંને થેલા ઉપરથી સરખા હતાં જોઈલે જોને શું ખબર પડે કે મારો થેલો બદલાઈ ગયો છે. ઉપરથી જુવે છે કે મારો થેલો સલામત છે. જોઈને હરખાય છે. જવેરાતને બદલે મસાલાનો થેલો છે છતાં આનંદ માને છે. કારણ કે મમતા છે ને ? બ્યારે થેલો જોબીને જોશે ત્યારે બિચારો પોતે મૂકીને રહ્યો કે હાથ ! મારો થેલો ક્યાં ગયો ?

સમજણ ? જીવ મમતામાં મરી રહ્યો છે ને મમતાના કારણે જીવ ધર્મ કરી શકતો નથી. કંઈકને શરીર પર મમતા છે જોઈલે મત, નિયમ, તપશ્ચર્યા કરી શકતાં નથી. તપશ્ચર્યા કરીએ ને શરીર દુગળું પડી બચે તો ? પણ માની લો કે અપ્રાતા વેદનીય કર્મનો ઉદય થયો ને શરીર દુગળું પડી જશે તો શું કરશો ? ત્યાં હરકત

નહિ પણ કમ' અપાવવાનું સાધન-ધર્મ કરતાં શરીર સૂકાઈ જાય તો વાંધા આવી જાય. આ મમતા ધર્મ' ચૂકાવે છે. પેલો કૃપણ સાચવાહ તો થેલો જોશે ત્યારે રોશે પણ પેલા હથાણુ શેઠે તો પોતાનો નિત્ય કમ કરી, જપોરે જમીને મસાલા વેળવા જવા માટે તૈયાર થયાં. થેલામાં કઈ કઈ ચીજો છે તે જોવા માટે થેલો ખોલ્યો તો ઝગમગતા હીરા, માણેક, મોતી, નીલમ, પન્ના વિગેરે હવેરાત જોયું. શેઠના મનમાં થયું કે આ કેઈનો થેલો જાહી' આંચો લાગે છે. જેનો થેલો હશે તેને કેટલું દુઃખ થયું હશે ? તે થેલો શોધતો હશે. મારો મસાલાનો થેલો ચૂમ થયો ને આ થેલો ક્યાંથી આંચો ? શેઠે શેઠાણીને પૂછ્યું કે તમે મારો થેલો કેઈની સાથે બદલ્યો છે ? શેઠાણી કહે-નાથ ! હું તો જોને જાહી પણ નથી. તેમ આપણે ઘર બીજું કેઈ આંચું નથી. ત્યારે શેઠે કહ્યું કે આ ધન આપણું નથી તો આપણાથી કેમ રખાય ? આપણે રાજાને સુમત કરી હઈએ.

માની હો કે તમને આવી રીતે થેલો મળી જાય તો શું કરો ? જરમાં રાજો કે રાજાને આપવા જાઓ ? (મોતામાંથી જવાબ :- અરે, કેઈને જાણ થવા ન હઈએ. તિલોરીમાં મૂકી હઈએ.) (હસાહસ) મારા મહાવીરના આવક કેવા હોય ? તમે પ્રતિક્રમણમાં શું જાહો છો ? આવક પરધન પત્થર સમાન માને. પણ અત્યારે તો પરધન હાથમાં આવે તો ઘર સમાન. (હસાહસ) કેમ બરાબર ને ? પેલા શેઠને મજાનું છે પણ રાખણું નથી ને તમને મળી જાય તો ફોહણું નથી. શેઠ જોની પત્નીને કહે છે આ ધન આપણું નથી. આપણી મહેનતનું નથી તો આપણાથી કેમ રખાય ? જાણને રાજાને સોંપી હઈએ, આ સોંપવા જવા તૈયાર થાય છે ત્યાં કેવે અલ્પપણે તેને કહ્યું કે શેઠ ! જો ધન તમારું છે તમે રાજો. ત્યારે શેઠે કહ્યું મારું નથી. જો ધન મને ના જપે. જેનું હશે તેને કેટલું દુઃખ થયું હશે ! માટે હું નહિ રાણું. ત્યારે કેવે કહ્યું કે જોનો માલિક અભાજિયો. ક્યાંનો ક્યાં દૂર દેશમાં છે. પણ જો તમે આ ધન રાજાને સોંપવા જશો તો ચોરીનો આરોપ તમારા માથે આવશે ને ધર્મ' નિંહાશે. માટે ત્યાં જવું રહેવા હો, શેઠ કહે છે તમે જે મને કહો છો તે કાણુ છો ? મને પરધન અપણું નથી. માટે હોતાં મારું રત્ન રાજાનું નથી. ત્યારે કેવે કહ્યું તમારી ધર્મ' પરની દહ અધા જોઈને હું પ્રચન્ન થયો છું. તેથી મેં આ રીતે કહ્યું છે. માટે તમે ધન હઈ હો. તમે હઈને જોનો ચઢપયોગ કરશો ને જો કૃપણ પાસે જાહી પડી રહ્યું હતું.

શેઠ બધી વાત સમજી ગયા. કેવે કહ્યું જોટલે ધન રાખણું, પણ પોતાને માટે ઉપયોગ ન કર્યો. ધર્મના કાય'માં, શાસનની પ્રભાવના કરવામાં અને સ્વધર્મી' અને દુઃખીઓની સેવામાં તેનો ચઢપયોગ કર્યો. દુઃખમાં આપણે જાહી' જો સમજવાનું છે

કે જેના પુણ્ય પ્રબળ હોય છે તેને કેવી રીતે બધું મળી રહે છે. શેકને દાનમાં ધન વાપરવામાં ખૂબ આનંદ આવતો હતો. જેને વાપરવું છે તેને મળી રહે છે. માણસ એ હોયે ગમે તેટલું રળે તો જીવો નથી આવતો પણ પુણ્ય તો આજનો ચીથરહાલ કાલે અમરબંધી બની જાય છે, અને પુણ્ય પરવારી જાય તો આજનો શ્રીમંત કાલે રંક બની જાય છે. અહીં દેવગીમાતાના ભાગ્ય ચઢિયાતા છે. દાન દેવાની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના છે. અહીં ત્રીજા સંઘાટે નીકળેલા મુનિઓ ત્યાં પધાર્યા. હવે દેવકીને કેવો આનંદ થશે તેના ભાવ અવસરે.

અર્થ :- પરદુઃખભંજન અર્જુન મણીચૂડ માટે કેટલું કરી છુટે છે. એને મણીચૂડને રાજ્ય અપાવવાની ભાવનાથી વિદ્યુતવેગ રાજાને ફૂત મોકલીને સમાચાર આપ્યાં કે તમે અન્યાયથી કપટ કરીને મણીચૂડનું રાજ્ય લઈ લીધું છે તે આપી દો. એ ન આપવું હોય તો યુધ્ધ કરવા તૈયાર આવ્યો, ત્યારે વિદ્યુતવેગે ક્રોધમાં આવીને કહ્યું કે તારો અર્જુન વળી કેણું ? હું એને ચપટીમાં ચોળી નાંખીશ.

એના ધનુષબાણ પાવકે સમ, અર્જુન ઈંધન બન,

કોપ કરી સેના સજ્જાર્ધ, ધમકા સંયુગ્મ આન હો....ઓતા....

એનો નાશ કરવા માટે મારું ધનુષ્ય અગ્નિ જેવું છે. જેમ અગ્નિમાં સૂકું લાકડું લકવાડ બળી જાય તેમ અર્જુન બળી જશે. માટે હે ફૂત ! તું અર્જુનને કહેજે કે અહીં યુધ્ધ કરવા આવી જા. હું તરત આવું છું. વિદ્યુતવેગ અર્જુન માટે એ જે શખો છાલ્યો તે ફૂતે આવીને અર્જુનને કહ્યો. આ તરફ અભિમાની વિદ્યુતવેગે સેના તૈયાર કરી. ફૂતના સમાચાર સાંભળી અર્જુનનું લોકી ઉઠળી ઉઠ્યું. મૃગને મારવા માટે સિંહને તૈયારી કરવાની હોતી નથી તેમ અર્જુનને તૈયારી કરવાની ન હતી. એની પાસે સૈન્ય ન હતું પણ મણીચૂડના સસરાને ખબર પડી જોટલે પોતાનું વિશાળ સૈન્ય મોકલ્યું હતું. વિદ્યુતવેગનું સૈન્ય પણ લશ્કું મોકલું હતું. બંનેના સૈન્યો યુધ્ધભૂમિમાં સામસામા ગોઠવાઈ ગયા. બંને વચ્ચે લયંકર યુધ્ધ થયું. બંને પક્ષના હાથો સૈનિકો મરાયા. રાજા રાજાઓ રાજ્ય માટે લડે છે પણ વચમાં નિર્દોષ માણસો કેટલાં મરી જાય છે. કહેવત છે ને “પાટે પાડા લડે એમાં જાડનો જો નીકળી જાય.” એ રીતે અહીં પણ એવું છે. રાજ્ય તો રાજાને મળે છે પણ બિચારા નિર્દોષ સૈનિકો કેટલા મરાય છે !

લડતાં લડતાં ધીમે ધીમે જેમ વાહળોથી સૂર્ય ઘેરાઈ જાય છે તેવી રીતે વિદ્યુતવેગની સેનાએ અર્જુનને ચારે તરફથી ઘેરી લીધો. ત્યારે અર્જુનને સૂર્યનાં કરીદો કિરણો પૃથ્વી ઉપર પડે છે તેમ વિદ્યુતવેગની સેના ઉપર બાણોનો વરસાદ વરસાબો.

તેથી ક્રોધથી ધમધમી ઉઠેલા વિદ્યુતવેગે બાણોની વરસાદ વરસાળ્યો. એ સમયે અણ્ણને એવું પ્રચંડ ભુબળળ વાપણું ને એક તીર વિદ્યુતવેગ ઉપર ઊઠ્યું.

લગા તીર અણ્ણનકે કરસે, વિદ્યુતવેગે ભ્રમ,

લેઈ સૈન્ય વહ જોસા ભાગા, ધાન જ્યો દૂમ દળાય હો....કોતા....

અણ્ણનનું તીર એવું છૂટ્યું કે સીધું વિદ્યુતવેગને વાળ્યું. એટલે વિદ્યુતવેગ સમજી ગયો કે આ મહાન પરાક્રમી છે. હું જોની આબળ ટકી શકું તેમ નથી. એટલે પોતાનો જીવ બચાવવા ઉપર પૂંછડીએ નાચી છૂટ્યો. સંવર્તક વાણી સાથે જેમ ફીપક ટકી શકતો નથી તેમ અણ્ણનની સાથે વિદ્યુતવેગ ટકી શક્યો નહિ. એ જાણ્યો તેની પાછળ તેવું મોડું સૈન્ય જાણી છૂટ્યું ને બાકીનું સૈન્ય અણ્ણનના શરણે આપ્યું. અણ્ણનનો જ્યજ્યકાર થઈ ગયો. આણું એઈને મણીચૂંડ તો તેના અશ્વમાં પડી ગયો. અહો, મારા પરમ ઉપકારી ! તમારા ઉપકારનો બહલો હું ક્યારે વાળીશ ! મારે માટે તમે કેટલા કષ્ટ વેઠ્યા ! આ રીતે મણીચૂંડ અણ્ણનનો વારંવાર ઉપકાર માને છે. ત્યારે અણ્ણન કહે છે જાઈ ! મેં તો કંઈ કહ્યું નથી. મેં મારી ફરજ જાહેર કરી છે. જાવા ઉપકારી મળ્યો કહી એમ નથી કહેતાં કે મેં તારા માટે આમ કહ્યું. એ બીજાનું હિત કરવા પોતાની જાત જોખમમાં મૂકી દે છે. જાણે તો પોતાના સગા જાઈ માટે કંઈ કહ્યું હોય તો પણ તેના આજ્ઞા બાબે બેસી જાય છે. અને જાહીં તો અણ્ણનને કંઈ સલાહ ન હતી છતાં નામ માત્ર મોટાઈ છે ! 'ના.' જાવા મહાનપુરે પોતાનું નામ જમરે બનાવી ગયા છે.

રતનપુરના નગરજનોને પોતાના રાજાનો પુત્ર જાવવાથી ખૂબ જ્ઞાનંદ થયો. આણું નગર શણગાર્યું ને ખૂબ જાહંબરથી અણ્ણન અને મણીચૂંડ નગરજનોએ સ્વાગત કર્યું અને કાંઈ ઉપર બેસાડી જ્યજ્યકાર બોલાવતાં પોતાના નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. તે જ શુભ દિવસે ખૂબ જ્ઞાનંદ ને ઉત્સાહપૂર્વક મણીચૂંડનો રાજ્યાભિષેક કરવામાં આવ્યો. અણ્ણનના સહકારથી પિતાનું રાજ્ય પાછું મળવાથી મણીચૂંડના જ્ઞાનંદનો કોઈ પાર નથી. તે અણ્ણનને તો પોતાના પિતા સમાન માને છે. મોટા સમયે અણ્ણનજી ત્યાં રહ્યા. પછી મણીચૂંડને કહે છે જાઈ ! હવે તમે બધું જરાબર સંભાળો છો ને જ્ઞાનંદથી રહો છો તેથી મને ખૂબ જ્ઞાનંદ થયો છે. મેં મારી પ્રતિજ્ઞાનું જરાબર પાલન કર્યું છે. હવે મને જવાની રજા આપો. મણીચૂંડ કહે છે તમારા પરમ ઉપકારી ! તમે તો મને નવું જીવન આપ્યું છે. આ બધું તમારા પ્રતાપે પામ્યો છું. તમે સમયસર પહોંચ્યા ન હોત તો મારા જીવનનો જીવંત જાવી ગયો હોત. તમે તો મારા જાગવાનું તુલ્ય છો. હું તમને નાંકે જવા રહું. આ રાજ્ય તમારું જ છે. હું તો તમારો દાસ છું. તમે રાજ્ય સંભાળો. અણ્ણન કહે છે

ભાઈ! હું તો રાજ્ય છોડીને વનવાસ વેઠવા નીકળ્યો છું. મારાથી તારા રાજ્યમાં બેસી રહેવાય નહિ. હવે હું વનમાં ચાલ્યો જઈશ. મને તમે જવાની રજા આપો. મણીચૂડ કહે છે મારી તો તમને જવા દેવાની ગિલકુલ ઈજા નથી પણ તમારી જવાની ઈચ્છા હોવાથી અનિચ્છાએ તમને રજા આપું છું. ભલે, તમે જાઓ પણ આ તમારા હાસને કદી જૂલ્યો નહિ. ફરીને વહેલા વહેલા મારી નગરીમાં પધારજો. આટલું કહીને પુત્ર પિતાને લેટી પડે તેમ લેટી પડ્યો ને આંખમાં ચોધાર આંસુ વહેવા લાગ્યાં. હવે અભ્યુનન રતનપુરીથી વિદાય થશે ને પછી ક્યાં જશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન નં. ૨૭

આવશ્ય સુદ ૧૫ ને રાત્રીવાર

તા. ૩૦-૭-૭૭

સુઝ જંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને જહેનો ! અનંતજ્ઞાની, ત્રિલોકીનાથ, કૃષ્ણાચાર્ય ભગવંત ભવ્ય જીવોને ભવસાગર તરવાની પ્રેરણા આપતાં ફરમાવે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! માનવ જીવનની જોકેક ક્ષણ જહું મૂલ્યવાન છે. તેના તમે મોજમલામાં ને જોશઆરામમાં દુરુપયોગ ન કરશો. કારણ કે જે જોકેક ક્ષણ ભય છે તે પાછી આવતી નથી. માટે મળેલા અમૂલ્ય સમયને જોગળી તેના સદુપયોગ કરી દો. અજ્ઞાની મનુષ્ય સંપત્તિ લેળી કરવામાં ઠિંમતી સમય ગુમાવે છે. કંઈક લોગવિલાસમાં સમય વીતાવે છે પણ આત્મસાધના કરતા નથી. સમય તો જ્ઞાનીનો ભય છે ને અજ્ઞાનીનો પણ ભય છે. કહ્યું છે કે-

જ્ઞાન ધ્યાન વિનોદેન, કાલો ગચ્છતિ સીમતામ્ !

અવસનેન દિ મુક્તિર્ધા, નિગ્રયા કલદેન વા ॥

જ્ઞાની અને પુષ્પિમાન પુરુષોનો સમય જ્ઞાન, ધ્યાન અને આત્માનંદની પ્રાપ્તિમાં વ્યતીત થાય છે, અને અજ્ઞાની મૂખ મનુષ્યનો સમય વ્યસનોમાં, નિદ્રામાં, લકાઈ-લકાઈ અને પરનિંદામાં વ્યતીત થાય છે. જોકે વિજ્ઞાસુ માનવે શુદ્ધને પૂછ્યું કે આ મનુષ્ય જીવનમાં સમયનો શું ઉપયોગ કરવો ? મનુષ્યનું જીવન જહું મૂલ્ય છે, દંક સમયમાં જૂળ ધન કમાઈ લોગવિલાસનો આનંદ માણવો જોઈું નામ સમયનો સદુપયોગ છે, જો અહીં આ જહું નહિ કરીએ તો ક્યાં કરીશું ? ત્યારે જ્ઞાની શુદ્ધે કહ્યું-અરે, મોહમાં મૂંઝાયેલા માનવી ! જરા વિચાર તો કર. શું ધન કમાવું, ખાવુંપીવું ને વિષયોમાં આનંદ માણવો એ માનવજીવનનું લક્ષ્ય છે ? શું જોમાં તારા જીવનની સાથેકતા છે ? વિચાર કર. પામર માનવ ! તારે શું કરવા જેવું છે ?

તેથી કીધથી ધમધમી ઉઠેલા વિદ્યુતવેગે બાણોનો વરસાદ વરસાવ્યો. જો સમયે અણ્ણુને એવું પ્રગટ લુબલુબ વાપણું ને એક તીર વિદ્યુતવેગ ઉપર ઊઠ્યું.

હજા તીર અણ્ણુનકે કરસે, વિદ્યુતવેગ બામ,
લેઈ સૈન્ય વહ ઐસા ભાગા, ધાન જ્યોં ફૂમ દળામ હો....ઓતા....

અણ્ણુનકું તીર એવું છૂટ્યું કે સીધું વિદ્યુતવેગને વાળ્યું. એટલે વિદ્યુતવેગ સમજી ગયો કે આ મહાન પરાક્રમી છે. હું એની આગળ ટકી શકું તેમ નથી. એટલે પોતાનો જીવ બચાવવા ઉભી પૂંછડીએ નાચી છૂટ્યો. સંવત્ક વાણની સાથે જેમ કીપક ટકી શકતો નથી તેમ અણ્ણુનની સાથે વિદ્યુતવેગ ટકી શક્યો નહિ. જો ભાગ્યે તેની પાછળ તેણે ચોડું સૈન્ય ભાળી છૂટ્યું ને બાકીનું સૈન્ય અણ્ણુનના શરણે આબ્યું. અણ્ણુનનો જ્યજ્યકાર થઈ ગયો. આણું એઈને મણીચૂંડ તો તેના ભરણમાં પડી ગયો. અહો, મારા પરમ ઉપકારી ! તમારા ઉપકારનો બદલો હું ક્યારે વાળીશ ? મારે માટે તમે કેટલા કષ્ટ વેઠ્યા ! આ રીતે મણીચૂંડ અણ્ણુનનો વારંવાર ઉપકાર માને છે. ત્યારે અણ્ણુન કહે છે ભાઈ ! મેં તો કંઈ કશું નથી. મેં મારી ફરજ અટકા કરી છે. આવા ઉપકારી મનુષ્યો કહી એમ નથી કહેતાં કે મેં તારા માટે આમ કશું. જો બીજાનું હિત કરવા પોતાની જાત એજમમાં મૂકી દે છે. આજે તો પોતાના સગા ભાઈ માટે કંઈ કશું હોય તો પણ તેના બાણા બાવા બેસી બચ છે. અને બહીં તો અણ્ણુનને કંઈ સમાઈ ન હતો છતાં નામ માત્ર મોટાઈ છે ! 'ના.' આવા મહાનપુરુષો પોતાનું નામ અમર બનાવી ગયા છે.

રતનપુરના નગરજનોને પોતાના રાજાનો પુત્ર આવવાથી ખૂબ આનંદ થયો. આણું નગર શય્યાગાડું ને ખૂબ આડંબરથી અણ્ણુન અને મણીચૂંડનું નગરજનોએ સ્વાગત કર્યું અને હાથી ઉપર બેસાડી જ્યજ્યકાર બોલાવતાં પોતાના નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો. તે જ શુભ દિવસે ખૂબ આનંદ ને ઉત્સાહપૂર્વક મણીચૂંડનો રાજ્યાભિષેક કરવામાં આવ્યો. અણ્ણુનના સહકારથી પિતાનું રાજ્ય પાછું મળવાથી મણીચૂંડના આનંદનો કોઈ પાર નથી. તે અણ્ણુનને તો પોતાના પિતા સમાન માને છે. ચોક્કસ સમય અણ્ણુનજી ત્યાં રહ્યા. પછી મણીચૂંડને કહે છે ભાઈ ! હવે તમે બધું બરાબર સંભાળો છો ને આનંદથી રહો છો તેથી મને ખૂબ આનંદ થયો છે. મેં મારી પ્રતિજ્ઞાનું બરાબર પાલન કર્યું છે. હવે મને જવાની રજા આપો. મણીચૂંડ કહે છે કે મારા પરમ ઉપકારી ! તમે તમે નવું જીવન આણ્યું છે. આ બધું તમારા પ્રતાપે પામ્યો છું. તમે સમયસર પહોંચ્યા ન હોત તો મારા જીવનનો અંત આવી ગયો હોત. તમે તો મારા ભગવાન તુલ્ય છો. હું તમને નાંકે જવા હઉં. આ રાજ્ય તમારું જ છે. હું તો તમારા હાથ છું. તમે રાજ્ય સંભાળો. અણ્ણુન કહે છે

બાઈ! હું તો રાજ્ય છોડીને વનવાસ વેઠવા નીકળ્યો છું. મારાથી તારા રાજ્યમાં બેસી રહેવાય નહિ. હવે હું વનમાં ચાલ્યો જઈશ. મને તમે જવાની રજા આપો. મણીચંદ કહે છે મારી તો તમને જવા દેવાની બિલકુલ ઈચ્છા નથી પણ તમારી જવાની ઈચ્છા હોવાથી અનિચ્છાએ તમને રજા આપું છું. ભલે, તમે જાઓ પણ આ તમારા હાસને કદી ભૂલશો નહિ. ફરીને વહેલા વહેલા મારી નગરીમાં પધારતો. આટલું કહીને પુત્ર પિતાને લેટી પડે તેમ લેટી પડ્યો ને આંખમાં ચાંધાર આંસુ વહેવા લાગ્યાં. હવે અબ્બુ'નંદ રતનપુરીથી વિદાય થશે ને પછી ક્યાં જશે તેના બાવ અવસરે કહેવાશે.

૩૯

વ્યાખ્યાન નં. ૨૭

આવશ્ય સુદ ૧૫ ને રાત્રીવાર

તા. ૩૦-૭-૭૭

સુદ જમુંજો, સુશીલ માતાઓ ને જહેનો ! અનંતજ્ઞાની, ત્રિલોકીનાથ, કરુણાસાગર ભગવંત બન્ધુ જીવોને ભવસાગર તરવાની પ્રેરણા આપતાં કરમાવે છે કે જે બન્ધુ જીવો ! માનવ જીવનની જોડેક ક્ષણ બહુ મૂલ્યવાન છે. તેના તમે ચોખ્ખામાં ને જોશઆરામમાં દુરુપયોગ ન કરશો. કારણ કે જે જોડેક ક્ષણ બળ છે તે પાછી આવતી નથી. માટે મળેલા અમૂલ્ય સમયને જોગબી તેના સદુપયોગ કરી દો. અજ્ઞાની મનુષ્ય સંપત્તિ લેણી કરવામાં કિંમતી સમય ગુમાવે છે. કંઈક લોગવિદ્યાસમાં સમય નીતાવે છે પણ આત્મસાધના કરતા નથી. સમય તો જ્ઞાનીનો બળ છે ને અજ્ઞાનીનો! પણ બળ છે. કશું છે કે—

જ્ઞાન જ્યાન વિનોદેન, કાલો ગચ્છતિ ધીમતામ્ !

વ્યસનેન દિ સર્જાર્થા, નિવ્રયા કલહેન વા ॥

જ્ઞાની અને યુષ્ઠિમાન પુરુષોનો સમય જ્ઞાન, જ્ઞાન અને આત્માનંદની પ્રાપ્તિમાં વ્યતીત થાય છે, અને અજ્ઞાની મૂર્ખ મનુષ્યનો સમય વ્યસનોમાં, નિદ્રામાં, લડાઈ-ઝડાડા અને પરનિંદામાં વ્યતીત થાય છે. જોકે જિજ્ઞાસુ માનવે શુદ્ધને પૂછ્યું કે આ મનુષ્ય જીવનમાં સમયનો શું ઉપયોગ કરવો ? મનુષ્યનું જીવન બહુ અલ્પ છે, દૈનિક સમયમાં ખૂબ ધન કમાઈ લોગવિદ્યાસનો જ્ઞાનંદ માણવો જોઈ નામ સમયનો સદુપયોગ છે, જો અહીં આ બધું નહિ કરીએ તો ક્યાં કરીશું ? ત્યારે જ્ઞાની શુદ્ધને કહ્યું—અરે, શોહમાં મૂંઝાયેલા માનવી ! જરા વિચાર તો કર. શું ધન કમાવું, ખાવું પીવું ને વિષયોમાં જ્ઞાનંદ માણવો જો માનવજીવનનું લક્ષ્ય છે ? શું જોમાં તારા જીવનની સાર્થકતા છે ? વિચાર કર. પામર માનવ ! તારે શું કરવા બેઠું છે ?

આ સોનેરી સમય ભેદાર બનીને ના શુભાવ. જે સમયને જોળખે છે તેણે જીવન ધન્ય બને છે. ત્યારે ફરીને જિજ્ઞાસુએ પૂછ્યું કે કે શુદ્ધેવ! જો સમયનું તમે આટલું બધું મૂલ્ય બતાવો છો તો જો સમયનું મૂલ્ય વી રીતે સમજવું? તેનો સદ્વ્યયોગ કેવી રીતે કરવો? જો આ ધનસંપત્તિ, ભોખવિલાસ, ઐશ્વર્ય બધું બ્યથ્ છે તો સાર્યક શું છે?

શુદ્ધેવે ઉત્તર આપતાં કહ્યું કે કે શિશ્ય! મનુષ્ય જીવનનાં બે મુખ્ય અંગ છે. જોકે બહિર્ગુણ અંગ અને બીજું અંતર્ગુણ અંગ. તેમાં ભૌતિક સાધન સામગ્રી જો જીવનની બહિર્ગુણ આવશ્યકતાઓ છે ને આત્મશુદ્ધિને વિકાસ જો જીવનની અંતર્ગુણ આવશ્યકતાઓ છે. તેમાં જો ભૌતિક વસ્તુઓ પ્રાપ્ત ન થાય તો જાસંતોષ, ક્રોધ, દુઃખ, અહંકાર, લોભ, આકાંક્ષા આદિ દોષો જીવનમાં ઉત્પન્ન થાય છે, પણ આત્મશુદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે સાધના કરનાર સાધકને તો સદા સંતોષ, ક્ષમા, શાંતિ અને નિર્વિકારતા આદિ શુદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે કે શિશ્ય! અંતર્ગુણ બનવાની સાધનામાં હાથી બાજી ને આત્મશુદ્ધિની પ્રાપ્તિમાં સમય બ્યતીત કરી જો જ સમયની સીધી મોટામાં મોટી કિંમત છે. આ જોકે સાચો માર્ગ છે. તેના ઉપર બાહીને તમે સમયને સદ્વ્યયોગ કરી શકો છો. વિવસ્થા, પાપી અને પ્રમાદી મનુષ્યો માનવ જીવનના કિંમતી સમયનું મૂલ્ય સમજી શકતા નથી. તેથી સંસારમાં રખડ્યા કરે છે. જ્યારે વૈરાગ્યવંત સંયમી સાધક તથા આત્માને જોળખનાર જીવે સમયનું મૂલ્ય સમજીને સંસારથી વિરક્ત બને છે.

આપણે છ અણુમારોની વાત બાંહે છે. તે છ અણુમારોને માનવ જીવનના કિંમતી સમયનું મૂલ્ય સમજીને અંતર્ગુણ દ્રષ્ટિ ઢેળવી આત્મિક શુદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે સંસારથી વિરક્ત બની સંયમ લીધા. સંયમ લીધા પછી સંયમની પ્રત્યેક ક્રિયાઓ અપ્રમતભાવે કરતાં હતાં. તે અણુમારોમાં ત્રીજે સંઘાડો દેવકીમાતાના મહેલે આબો. રત્ન જેવા તેજસ્વી અને પવિત્ર સંતોને જોઈને દેવકીજીનું હૈયું હરખાઈ ઝડ્યું. તે હૃદયેર દોહીને સામે જઈ ને વિચાર કરવા હાથી કે મારા વીતરાબી સંતો આહારના ગૃધ્રી ના હોય, વારંવાર જોકે ગૃહસ્થને ઘેર જીવરી બચ નહિ અને આજે આ સંતો ત્રીજી વખત મારા ઘરે પધાર્યા છે તો હું કેવી પુણ્યવંતી છું! મને મહાન શ્રાવ મળ્યો પણ જોમ ન કહ્યું કે આ સંતો મારે ઘેર વારંવાર આવે છે. જોમને બીજે જગુ નથી ગમતું. ઉત્કૃષ્ટ બાવે ચિંતકેશરીયા મોહક આદિ બીજી વસ્તુઓ વહોરાવી. ઝુની જીવરી ફરીને પાછા કરે છે. વીતરાબના સંતો આહારપાણી લેવા બચ તો ત્યાં ગૃહસ્થને ઘેર વાતો કરવા ઉભા રહે નહિ.

આ અણુમારો જીવરી ફરીને પાછા વળે છે ત્યારે દેવકીરાણી હાથ ભેળીને મહે

છે કે મારા તારણહાર શુદ્ધેવ ! આપ ઉભા રહો. મારે આપને જોઈ પ્રશ્ન પૂછવો છે. ત્યારે સંતોજો કહ્યું—કે માતા ! જે પૂછતું હોય તે પૂછો. દેવકીરાણી કહે છે કે શુદ્ધેવ ! આ નગરીના સ્વામી કૃષ્ણ વાસુદેવ છે. તે માત્ર દ્વારકા નગરીના જ સ્વામી નથી પણ ત્રણ ત્રણ ખંડના અધિપતિ છે, ને મારો પુત્ર છે. હાલ ત્રણ ખંડની વાત તો જવા દો પણ આપ દ્વારિકા નગરીમાં પધાર્યા છો એટલે અહીંની જ વાત કરું છું કે આ દ્વારિકા નગરી બાર જોજન લાંબી ને નવ જોજન પહોળી દેવોની વસાવેલી અને સાક્ષાત્ દેવલોક જેવી છે. આ નગરીમાં પુણ્યવંત સદ્ગુહસ્થો વસે છે. તો શું આ નગરીનાં પુણ્ય ખૂટ્યાં કે મારા કૃષ્ણ વાસુદેવના પુણ્ય ખૂટ્યાં કે જેથી સમળા નિર્માયા સ્વચ્છનીય જાવ અજ્ઞમાળા મત્તપાળં જો છામન્તિ ? આ દ્વારિકા નગરીમાં ઉચ્ચ-નીચ અને મધ્યમ કુળોમાં સાસુદાનિકે શિક્ષા માટે ફરતાં શ્રમણ નિર્મથોને આહાર પાણી નથી મળતા ? રાજાનાં પુણ્ય ખૂટે તો પ્રજાનાં મન ચોરાય છે.

અંધુઓ ! વીતરાળ પ્રભુની આજ્ઞામાં વિચરતાં સંતોને જો આહારપાણી ન મળે તો જૂથમાં રહે પણ વારંવાર જોઈ કરમાં ગીચરી ન જાય. આધાકર્મી આહાર ન લે. અરે, સુલભો આહાર મળે તો પણ મર્યાદિત આહાર અહંણ કરે. સંતો રસોડું બેઈને ગીચરી કરે ને ક્ષેત્ર બેઈને આતુર્માંસ કરે. અહીં સુખઈમાં તો ફરેક ક્ષેત્રમાં બધાં જર છે એટલે વાંધા ન આવે પણ દેશના નાના ક્ષેત્રોમાં ૪૦થી ૫૦ કરનેા સંવ હોય તો ત્યાં વધુમાં વધુ ત્રણ સાધ્વીનું આતુર્માંસ આપે. જાણી જાણી સસુદાય હોય ત્યાં જાણી સંત સતીશ્રીઓ રહી શકે. જ્યાં નિર્દોષ ગીચરી મળે ત્યાં રહે. કારણ કે આ આધાકર્મી આહાર આવી જાય તો આરિત્રમાં કોય લાગે. આહાર નિર્દોષ હોય તો આરિત્ર નિર્મળ પળાય. જોકે કહેવત છે ને કે “આહાર તેવો જોડકાર.” માણસે કંઈક લસણ આધા હોય તો તેને તેવો જોડકાર આવે છે. અને જો દૂધપાક પૂરો આધા હોય તો તેવો જોડકાર આવે છે. તેમ સાધુ જેવો આહાર કરે તેવા તેના મનના પરિણામ વતે છે. તે રીતે સંસારમાં પણ જો માતા-પિતા પવિત્ર હોય, સદાચારી હોય, એવું ઉચ્ચ આદર્શ જીવન જીવતાં હોય તો તેમના સંતાનો પણ પવિત્ર હોય છે. વિચાર કરો. તમારા સંતાનોને પવિત્ર બનાવવા હોય તો પહેલાં તમે પવિત્ર બનો. માતા પિતાના મનનો દોષ પણ સંતાનોમાં ચોટાં દોષો ઉભા કરે છે. અને તેમાં પણ બાળકોના સંસ્કારનું ચિંતન કરવામાં માતાના સંસ્કારો અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. માતા દેવકી અને પિતા વસુદેવ જૂળ પવિત્ર હતાં. તો તેમનો સંતાન કૃષ્ણ વાસુદેવ કેવા પવિત્ર હતા ! આમ તો માતા પિતા અને પવિત્ર હોય છે છતાં આપણા ભારત દેશમાં માતાનું મહત્ત્વ વધારે જણાવ્યું છે. આયંદેશની સન્નારીઓ ઝવેરાતથી પણ ઉંચુ ઝવેરાત છે. આજે તમે કરોડોની સંપત્તિ કમાઈને લાવો.

આ સોનેરી સમય છોકર બનીને ના શુભાવ. જે સમયને જોળજો છે તેણું જીવન ધન્ય બને છે. ત્યારે ફરીને જિજ્ઞાસુએ પૂછ્યું કે કે શુદ્ધેવ! બે સમયનું તમે આટલું બધું મૂલ્ય બતાવે છે. તો બે સમયનું મૂલ્ય વી રીતે સમજવું? તેના સદુપયોગ કેવી રીતે કરવો? બે આ ધનસંપત્તિ, લોભવિલાસ, ઐશ્વર્ય બધું બચાવે છે તો સાચું શું છે?

શુદ્ધેવે ઉત્તર આપતાં કહ્યું કે કે શિશ્ય! મનુષ્ય જીવનનાં બે સુખ્ય અંગ છે. એક બહિર્ગુણ અંગ અને બીજું અંતર્ગુણ અંગ. તેમાં ભૌતિક સાધન સામગ્રી બે જીવનની બહિર્ગુણ આવશ્યકતાઓ છે ને આત્મશુદ્ધિનો વિકાસ બે જીવનની અંતર્ગુણ આવશ્યકતાઓ છે. તેમાં બે ભૌતિક વસ્તુઓ પ્રાપ્ત ન થાય તો અસંતોષ, ક્રોધ, દુઃખ, અકંકાર, લોભ, આકાંક્ષા આદિ દોષો જીવનમાં ઉત્પન્ન થાય છે, પણ આત્મશુદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે સાધના કરનાર સાધકને તો સદા સંતોષ, ક્ષમા, શાંતિ અને નિર્વિકારતા આદિ શુદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે કે શિશ્ય! અંતર્ગુણ બનવાની સાધનામાં લાગી જાઓ ને આત્મશુદ્ધિની પ્રાપ્તિમાં સમય વ્યતીત કરો બે જ સમયની સૌથી મોટામાં મોટી કિંમત છે. આ એક સાચો માર્ગ છે. તેના ઉપર આધીને તમે સમયનો સદુપયોગ કરી શકો છો. વિષયાધિ, પાપી અને પ્રમાદી મનુષ્યો માનવ જીવનના કિંમતી સમયનું મૂલ્ય સમજી શકતા નથી. તેથી સંસારમાં રખડ્યા કરે છે. જ્યારે વૈરાગ્યવંત સંયમી સાધક તથા આત્માને જોળખનાર જીવે સમયનું મૂલ્ય સમજીને સંસારથી વિરક્ત બને છે.

આપણે છ અણુમારોની વાત બાંધે છે. તે છ અણુમારોને માનવ જીવનના કિંમતી સમયનું મૂલ્ય સમજીને અંતર્ગુણ દષ્ટિ કેળવી આત્મિક શુદ્ધિની પ્રાપ્તિ માટે સંસારથી વિરક્ત બની સંયમ લીધા. સંયમ લીધા પછી સંયમની પ્રત્યેક ક્રિયાઓ અપ્રમતભાવે કરતાં હતાં. તે અણુમારોમાં ત્રીજો સંઘાટો દેવકીમાતાના મહેલે આવ્યો. રત્ન જેવા તેજસ્વી અને પવિત્ર સંતોને જોઈને દેવકીજીવું, હેલું હરખાઈ ગયું. તે હર્ષભેર ડોહીને સામે બેઠા ને વિચાર કરવા લાગી કે મારા વીતરાગી સંતો આહારના ગૃહથી ના હોય, વારંવાર એક ગૃહસ્થને ઘેર ઝીંકરી બચ નહિ અને આજે આ સંતો ત્રીજી વખત મારા ઘરે પધાર્યા છે તો હું કેવી પુણ્યવંતી છું! મને મહાન શાભા મળ્યો પણ એમ ન કહ્યું કે આ સંતો મારે ઘેર વારંવાર આવે છે. એમને બીજે જગું નથી ગમતું. ઉત્કૃષ્ટ ભાવે ચિંતકેયરીયા મોઢકે આદિ બીજી વસ્તુઓ વહોરાવી. યુની ઝીંકરી કરીને પાછા ફરે છે. વીતરાગના સંતો આહારપાણી લેવા બચ તો ત્યાં ગૃહસ્થને ઘેર વાતો કરવા જતા રહે નહિ.

આ અણુમારો ઝીંકરી કરીને પાછા વળે છે ત્યારે દેવકીજીવું હાથ બેઠીને કહે

છે કે મારા તારણહાર શુરૂદેવ ! આપ ઉભા રહો. મારે આપને એક પ્રશ્ન પૂછવો છે. ત્યારે સંતોએ કહ્યું-કે માતા ! જે પૂછવું હોય તે પૂછો. દેવકીરાણી કહે છે કે શુરૂદેવ ! આ નગરીના સ્વામી કૃષ્ણ વાસુદેવ છે. તે માત્ર દ્વારકા નગરીના જ સ્વામી નથી પણ ત્રણ ત્રણ ખંડના અધિપતિ છે, ને મારો પુત્ર છે. હાલ ત્રણ ખંડની વાત તો જવા દો પણ આપ દ્વારિકા નગરીમાં પધાર્યા છો એટલે અહીંની જ વાત કરું છું કે આ દ્વારકા નગરી બાર જોજન લાંબી ને નવ જોજન પહોળી દેવોની વસાવેલી અને સાક્ષાત્ દેવલોક જેવી છે. આ નગરીમાં પુણ્યવંત સદ્ગૃહસ્થો વસે છે. તો શું આ નગરીનાં પુણ્ય ખૂટ્યાં કે મારા કૃષ્ણ વાસુદેવના પુણ્ય ખૂટ્યાં કે જેથી સમગ્રા નિર્ભયા રક્ષણીય જાણ જહમાણા મત્તપાણં જો લામન્તિ ? આ દ્વારકા નગરીમાં ઈશ્વ-નીચ અને મધ્યમ કુળોમાં સામુદાયિક શિક્ષા માટે ફરતાં શ્રમણ નિર્મથોને આહાર પાણી નથી મળતા ? રાજાનાં પુણ્ય ખૂટે તો પ્રજાનાં મન ચોરાય છે.

અંધુજો ! વીતરાણ પ્રભુની આજ્ઞામાં વિચરતાં સંતોને જો આહારપાણી ન મળે તો ભૂખ્યાં રહે પણ વારંવાર એક જગ્યામાં બેસીને ન જાય. આધાકર્મી આહાર ન લે. જરૂર, છુલ્લો આહાર મળે તો પણ અર્પિત આહાર ગ્રહણ કરે. સંતો રસોડું જોઈને બેસીને જરૂર ને ફોજ જોઈને આતુર્ભાસ કરે. અહીં શું બંધમાં તો ફરેક ફોજમાં ભૂખ્યાં જરૂર છે એટલે વાંધો ન આવે પણ દેશના નાના ફોજોમાં ૪૦થી ૫૦ જરૂરના સંધ હોય તો ત્યાં વધુમાં વધુ ત્રણ સાધ્વીન આતુર્ભાસ આવે. કાળા જરૂરના સમુદાય હોય ત્યાં કાળા સંત સતીશ્રીઓ રહી શકે. જ્યાં નિર્દોષ બેસીને મળે ત્યાં રહે. કારણ કે આ આધાકર્મી આહાર ખાવી જાય તો આશિષમાં હોય લાગે. આહાર નિર્દોષ હોય તો આશિષ નિર્મળ પળાય. એક કહેવત છે ને કે “આહાર તેવો જોડકાર.” માણસે કંઈક લસણ આધા હોય તો તેને તેવો જોડકાર આવે છે. અને જો કૃષ્ણાક પૂરી આધા હોય તો તેવો જોડકાર આવે છે. તેમ છાપુ જેવો આહાર કરે તેવા તેના મનના પરિણામ વર્તે છે. તેથી સંસારમાં પણ જો માતા-પિતા પવિત્ર હોય, સદાચારી હોય, એવું જીવ્ય આદર્શ જીવન જીવતાં હોય તો તેમના સંતાનો પણ પવિત્ર હોય છે. વિચાર કરો. તમારા સંતાનોને પવિત્ર બનાવવા હોય તો પહેલાં તમે પવિત્ર બનો. માતા પિતાના મનનો દોષ પણ સંતાનોમાં ઘોડાં દોષો ઉભા કરે છે. અને તેમાં પણ બાળકોના સંસ્કારણ સંચન કરવામાં માતાના સંસ્કારો અગત્યના ભાગ ભજવે છે. માતા દેવકી અને પિતા વસુદેવ જૂન પવિત્ર હતાં. તો તેમના સંતાન કૃષ્ણ વાસુદેવ કેવા પવિત્ર હતા ! જામ તો માતા પિતા બને પવિત્ર હોય છે છતાં આપણા ભારત દેશમાં માતાનું મહત્ત્વ વધારે જણાવ્યું છે. આપદેશની સન્નારીઓ ઝવેરાતથી પણ ઈશુ ઝવેરાત છે. આજે તમે કયોદોની સંપત્તિ કમાઈને લાવો.

તેમાંથી હીરા, માણેક, પન્ના વિશેષે જવેશત ખરીદી લાવે છે. ને તેના દાગીના વધાવે છે. પણ જો દાગીના કોણ પહેરે છે ? તમે મને તેટલું કમાવાને હીરાના દાગીના વધાવ્યા પણ તમે પહેરી શકો છો ? બહુ ઘણે તો હીરાની વીંટી કે હીરાના બટન પહેરશો. જોથી અધિક પહેરી શકો ખરા ? ના. જો તો અમારી બહેનો પહેરી શકે છે. તે રીતે આયર્થેશની આય' સન્નારીઓ જ રતન બેવા તેજસ્વી પુત્રોને જન્મ આપે છે. તેથી નારીણું મહત્ત્વ બતાવ્યું છે. પણ આ બધી વાત આરિત્રવાન સ્ત્રીઓની છે. દુઃખમાં માતાપિતાના લવનમાં આવેલી માનસિક વૃત્તિનું પાપ પણ કેવા કેવા જનમાં ઉભા કરે છે.

“થોડી પણ ભૂલ કેવું પરિણામ લાવે છે.” :- સિંધરાજ જ્યસિંહે જેવા પરાક્રમી રાજાએ રાણકાદેવી અને જસમાઓદણ જેવી સ્ત્રી સ્ત્રીઓની સામે કુદૃષ્ટિ કરી તેવું કારણ શું ? સિંધરાજ જ્યસિંહેના પરાક્રમી લવનમાં પણ દુરાચારની વાસનાનો દાવાનળ પ્રગટાવનાર જોના માતા પિતાનું જોક માનસિક પાપ કારણભૂત હતું. સિંધરાજના પિતા કર્ણદેવ મહારાજ હતા. તેઓ મીનજાદેવી સાથે પરણ્યા હતા. મીનજાદેવીની આમલીનો રંગ રહેજ રસામ હતો, પણ જોનામાં જુલો લણી હતો. છતાં કર્ણદેવને જોના ઉપર અભાવ થયો ને તેને પોતાના મહેલમાંથી કાઢી મૂકી અને કહ્યું તું કમી મારા મહેલમાં પચ મૂકીશ નહિ એમ કહીને જુલો મહેલ આપી દીધો. મીનજાદેવી જુલો મહેલમાં રહેવા લાગી. પતિએ ત્યામ કર્યો એટલે દિલમાં પૂજ દુઃખ થયું. તે મહેલમાં એકલી એકીને રાત-દિવસ આંત્રુ સારે છે. જોના દિલમાં જોક જ જ વાત બટકવા લાગી કે અહો ! મારા પતિએ મારા દેહના આમકાને જ ભેટું ! મારા જુલુને ન લેવા ? આમ વિચાર કરતી રાત દિવસ વૂરતી હતી. સ્ત્રી સ્ત્રીઓને મન જોના પતિ જ એવું સર્વસ્વ હોય છે. જોને બીજા તરફથી મંગેતેટલું કંઈ પડે તો દુઃખ થતું નથી. જો સદન કરે છે પણ જો પતિ ત્યામ કરે તો તેવું દુઃખ તરી જાય છે. જોને પતિનો પ્રેમ ભેઈંજે છે. જરમાં મંગે તેટલું સુખ હોય, સાસુ સોનાના હીરોળે જુલાવે ને મેવા ચીકાર્જ જગાડે પણ પતિનો પ્રેમ ન હોય તો જીને જો બધું સુખ કેવું લાગે ? મીઠા વિનાના લોખન જેવું. એવું લવન શુક જની જાય છે. તેમ આ મીનજાદેવીના લવનમાં એવું જ જન્મ્યું. રાજાની રાણી છે એટલે બીજું કંઈ દુઃખ નથી. રહેવા માટે સભ્ય મહેલ છે, ખાવાપીવાની ઉત્તમ સમવટ છે, કાસ દાસીઓ ખમ્મા ખમ્મા કરે છે. પહેરવા માટે સારા મૂલ્યવાન વસ્ત્રો મળે છે, કિંમતી દાગીના છે, આ બધું સુખ છે પણ મહારાજાએ જોના ત્યામ કર્યો છે એટલે આ બધું સુખ હોવા છતાં જોના મનને આનંદ નથી. તે રહીરહીને રાત દિવસ વીતાવતી.

“રાજાની દૃષ્ટિમાં વિષમયું જે” :- આ તરફ આ રાજામાં જોક નહું જલા નામની નર્તકી હતી. તેને રાજા જ્યારે જ્યારે મનોરંજન માટે બોલાવે ત્યારે તે

આવતી અને યુદ્ધર નૃત્ય કરીને રાજાને તેમજ રાજ્યના મહેમાનોને મનોરંજન કરાવતી. એની અનુપમ નૃત્યકળાથી એ રાજનર્તકી બની હતી. એક તો એની નૃત્યકળા અનુપમ હતી ને બીજું તેણે રૂપ ખૂબ હતું. તે અવારનવાર રાજ્યમાં નૃત્ય કરવા માટે આવતી. એને એકેને કષ્ટદેવ રાજા મોહ પામ્યા. તેથી એને મેળવવા માટે રાજાનું મન તલપાપક બન્યું. એમના છવનમાં વાસનાનો કીડો ચળવળાટ કરવા લાગ્યો. પોતાની શુભીયલ રાણી મીનળદેવીને બુદ્ધા મહેલમાં બેસાડી દીધી ને આ એક નર્તકીમાં રાજા મુગ્ધ બની ગયા. પણ એ સમયના રાજાઓમાં એક શુષ્ક હતો. મનમાં દુષ્ટ ભાવના બળી પણ સમજતાં હતાં કે હું પ્રભાનો પાલક છું. પ્રભાના માતાપિતા સમાન છું. એ નર્તકી મારી પ્રભા છે ને ! એના ઉપર મારાથી કુદૃષ્ટિ કેમ કરાય ? એમ કહું તો મારી કેટલી અપકીર્તિ થાય ! એટલે વાસનાની અગ્નિને ફેલમાં પ્રજ્વળવા દે છે. કોઈને કહેતાં નથી. નચું જલાને મેળવવાની ચિંતામાં ને ચિંતામાં રાજાનું શરીર સૂકાવા લાગ્યું.

રાજાનું શરીર સૂકાતું એકેને પ્રધાનને ચિંતા થવા લાગી. એક દિવસ બંને એકાંતમાં બેઠા હતાં. પ્રધાને અવસર એકેને પૂછ્યું—મહારાજા ! આપનું શરીર કેમ સૂકાઈ રહ્યું છે ? શું કોઈ દર્દ થયું છે કે બીજી કોઈ ચિંતા સતાવે છે ? પણ રાજા કહેતા નથી. ત્યારે પ્રધાને કહ્યું—મહારાજા ! તમે મારાથી શું છૂપાવો છો ? હું તો તમારો અંગન પ્રધાન છું. મને નહિ કહો તો કોને કહેશે ? માનવ માત્રને વાત કરવાની જગ્યા એકેએ છે. આજે ધનને માણસ શુભ રાખી શકે છે પણ વાત શુભ રાખી શકતો નથી. જ્યાં સુધી એકબીજા વચ્ચે મેળ કોય ત્યાં સુધી કંઈ નહિ પણ એ બમડયું તો એકબીજાની શુભ વાત પણ સુલભી કરી દે છે. પ્રધાન કહે છે સાહેબ ! જે કોય તે મને સુલભા દિલથી કહો. તો હું તમને ચિંતાથી મુક્ત કરીશ. રાજાએ કહ્યું—પ્રધાનજી ! કહેતાં મારી જીભ ઉપસતી નથી. પણ મંત્રીએ ખૂબ આગ્રહ કર્યો એટલે રાજાએ કહ્યું કે શું વાત કહું ? મને નચું જલા રાજનર્તકી પ્રત્યે પ્રેમ બળ્યો છે. તેની વાદ અને ચતત સતાવે છે. આ વિષય વાસનાએ મારા ઉપર બુદ્ધિ કર્યો છે. એટલે આ તો કહેવાય નહિ ને સહેવાય નહિ. તેવી વાત બની છે. માટે હવે મારે જીવવું નથી. મારે માટે ચિંતા જડકાવો. હું તેમાં બળી મરીશ.

“રાજાને બચાવવા પ્રધાનની કુકિત” :- આ પ્રધાન ખૂબ દાણી ને ગંભીર હતો. એ સમજતો હતો કે મહારાજા આપું અમમ કૃત્ય કરે તો થઈ રહ્યું ને ! જેતરનું રક્ષણ કરવા માટે વાદ બનાવવામાં આવે છે પણ એ વાદ બીજાકા બળી બચ તો વાદનું શું પ્રયોજન ? પણ અત્યારે રાજા મરવા તૈયાર થયાં છે તો કોઈ પણ ઉપાયે બચાવી લેવા એકેએ. રાજાને કહે છે કે મહારાજા ! આપ કહો તો હું

નસુંજલાને ઝાહીં ખાલી કરી હઈં પણ રાજા કહે છે પ્રધાનજી ! મારાથી આવું પાપ ન કરાય. મને મરી જવા દો. પ્રધાન કહે છે ના, આપ શાંતિ રાખો. હું નસુંજલા પાસે જઈં છું. હવે નસુંજલાને ઝાહીં લાવવી તે સામાન્ય કામ ન હતું. કદાચ હાલે તો પણ પાપનું કામ છે, અને ન હાલે તો મહારાજા મરે છે. રાજાને જાણવા માટે પ્રધાન રાજાના મહેલેથી નીકળીને નસુંજલા પાસે આવ્યો. પ્રધાનને આવતા જોઈને નસુંજલા ઉભી થઈ જઈં ને પધારો...પધારો કહીને તેણે સ્વાગત કર્યું. આજે દુનિયામાં મોટા માણસનો સી આદર કરે છે. નસુંજલાના મનમાં થયું કે આજે પ્રધાનજી મારે ઘેર પધાર્યા છે તો શું કામ હશે ? તેણે પૂછ્યું—મંત્રીશ્વર ! આજે આપનું પધારવું શા માટે થયું છે ? ત્યારે પ્રધાને કહ્યું—કહ્યુંદેવ મહારાજા તને બાહે છે જોટલે હું તને રાજાના મહેલે આવવાનું આમંત્રણ આપવા આવ્યો છું. મહારાજા કહ્યુંદેવ તારા વિચોખમાં વૂરી રહ્યા છે. તું નહિ આવે તો જો વૂરી વૂરીને મરી જશે. માટે તું રાજાના મહેલમાં બાહ.

“નતંકીની કોવા છતાં આમં દેશની નારીનું ઔરવ” :- બંધુજો ! હવે જોજો. આયંદેશમાં જન્મેલી નતંકીમાં પણ કેટલું ખમીર છે ! નસુંજલાએ પ્રધાનને કહી દીધું. મંત્રીશ્વર ! જરા વિચાર કરીને જોલો. હું નતંકી છું. વેશ્યા નથી. તમે શું જોઈને મને કહેવા આવ્યા છો ? મહારાજા કાલે મરતો હોય તો ભલે આજે મરે. તમે જઈંને રાજાને કહી દેજો કે નસુંજલા સજનતંદી છે પણ વેશ્યા નથી. તમે જોના સામે કુદરિ નહિ કરી શકો. જોજો, તમે જઈંને રાજાને સમજાવો. તમે રાજાને સાચું ન સમજાવી શકો તો સાચા મંત્રી નથી. જોકે નતંકીએ પ્રધાનને કેવો જઠભાતોડ જવાળ આપી દીધો ! પ્રધાન જોતું ખમીર જોઈને ખુશ થયો ને કહ્યું—નસુંજલા ! ભલે તું ન આવે તો કંઈ નહિ પણ તારા વજીને કાળીના મને આપ. નસુંજલાએ કહ્યું—હા. આપ જો ખુશીથી લઈં જોજો.

“મીનજહેવી નસુંજલાના વેષમાં” :- નસુંજલાના વજાણપણે જઈંને પ્રધાનજી મીનજહેવીના મહેલે આવ્યાં ને મીનજહેવીને કહ્યું—આજે આપને મહારાજાના મહેલે પધારવાનું છે. ત્યારે રાણી કહે છે મંત્રીશ્વર ! તમે મને દુઃખીયારીને શા માટે વધુ દુઃખી કરો છો ? મારી મરકરી ન કરો. કારણ કે મહારાજાએ મારો ત્યાગ કર્યો છે જોટલે મને જોલાલે જ નહિ. ત્યારે પ્રધાને મીનજહેવીને સત્ય કહીકત સમજાવી, અને કહ્યું. આપ જ મહારાજાને જાણવી શકો તેમ છે. હું નસુંજલાના વજી અને જલદારો જઈંને આવ્યો છું તે પહેરીને આપ મહારાજાના મહેલે પધારજો. પણ મહારાજા સામે કંઈ વાતચીત કરશો નહિ. મીન રહેજો, અને પ્રથમ પતે જોટલે મહારાજાની વીંટી લઈં લેજો. પતિને જાણવા માટે મીનજહેવીએ જો

વાતનો સ્વીકાર કર્યો. જોટલે મંત્રી કહ્યું કેવ પાસે ગયો. જઈને કહ્યું મહારાજા ! આજે રાત્રીના પ્રથમ પ્રહરે નચુંજલા આપના મહેલમાં આવશે, પણ જો આવે ત્યારે આપના મહેલમાં જોકે પણ હીવો પ્રગટેલો ન હોવો જોઈએ, અને ખીલું જો મીન હઈને આવશે માટે જોને યોજાવવા પ્રયત્ન કરશે નહિ. રાજા કહે બલે, તેમ કરીય.

જંધુજો ! આ ભારતની આર્થનારીજો બલે પતિથી ત્યજાયેલી હોય, વર્ષો સુધી જોકાંત વાસ ચેવતી હોય પણ કદી પરપુરુષનું મનથી પણ ચિંતન કરતી નથી. આ મીનજડેવો પણ પવિત્ર અને પતિભક્ત્યા નારી હતી, પ્રધાન પણ પવિત્ર હતો. હવે નચુંજલા રાત્રે મહેલમાં પધારશે જોવા પ્રધાને સમાચાર આપ્યા. જોટલે રાજાને આનંદનો પાર ન રહ્યો. ક્યારે રાત પડે ને નચુંજલા આવે. તેની રાહ જોવા લાગ્યા. બ્યારે માનવીનું હૃદય વિષયાસક્ત બને છે ત્યારે તે રાત કે દિવસ જોતો નથી. કહ્યું છે કે કાગડો રાત્રે દેખતો નથી ને ઘુવડ દિવસે દેખતો નથી. કાગડો રાત્રે જાંધ ને ઘુવડ દિવસે જાંધ હોય છે પણ જાની કહે છે કે—

“અપૂર્ણઃ કોઽપિ કામાન્વેષ, વિદ્યા નક્ત” ન પશ્યતિ ।”

કામાંધ પુરુષ તો દિવસે પણ નથી દેખતો ને રાત્રે પણ નથી દેખતો. જોને માટે તો રાત્રી અને દિવસ બંને સરખું છે. તે કામી પુરુષને લજ્જા હોતી નથી. તે ભત્રાત્રાત્ર જોતો નથી.

જૂજ ન જુવે જોઈએ લાત, ઉંઘ ન જુજે તૂટલ ખાટ,
તરસ ન જુજે સામો લાટ, કામી ન જુજે ભત્રાત્રાત્ર.

વજ્રમાં ગાદી જાટકી ગઈ હોય ને પાસે આવતું ન હોય, પેટમાં કઠકીને જૂજ લાગી હોય તે વખતે ગંધાતા ચેલા કપડામાં વીંટાળેલો રાટલો કેઈ આપે તો તમે ખાઈ જાવ ને ? જો જૂજ ન હોય તો જોના સાચું જોવું ગમે ? ‘ના.’ કઠકીને જૂજ લાગી હોય ત્યારે જોવો લૂજો રાટલો પણ મીઠો લાગે છે. તમે પલંગમાં ડનલોપીલોના પોચા ગાંઠલામાં સૂઈ જાઓ પણ જાંખમાં ઉંઘ ન હોય તો આળોટ્યા કરશે. પણ બ્યારે ઉંઘ આવશે ત્યારે જોકે તૂટલી ખાટલીમાં ફાટલી ગંધાતી ગોઠડી પાથરી હશે તો—પણ કેવી મજાની ઉંઘ આવી જશે. જોટલે કહ્યું છે કે ઉંઘ ન જુવે તૂટલ ખાટ. અને તરસથી આકુળ-બ્યાકુળ ગઈ જવા હો, કંઈ સૂકતો હોય ને ક્યાંય પાણી મળતું નથી. તે વખતે જોકે નાતું ગંધાતું તળાવડું મળી જાય તો પણ પાણી પી લે ને ? તેવી રીતે જોના દિલમાં વિષયવાસના જાગે છે તે પાત્ર કુપાત્ર જોતો નથી. આ કહ્યું કેવ રાજાને પણ જોવું જ જાન્યું. પોતાની સતી જેવી સુશીલ મહારાણીને જોડીને જોકે નર્તકીમાં મન મોહી ગયું.

“મોહલેલો રાજા રાહ જોવે છે” :- સંખ્યાનો સમય થતાં રાજા કાગડો

નસુંજલાને અહીં ખસી કરી હઈ પણ રાજા કહે છે પ્રધાનજી ! મારાથી આવું પાપ ન કરાય. મને મરી જવા દો. પ્રધાન કહે છે ના, આપ શાંતિ રાખો. હું નસુંજલા પાસે બઈ છું. હવે નસુંજલાને અહીં લાવવી તે સામાન્ય કામ ન હતું. કદાચ હાલે તો પણ પાપનું કામ છે, અને ન હાલે તો મહારાજા મરે છે. રાજાને જાણવા માટે પ્રધાન રાજાના મહેલેથી નીકળીને નસુંજલા પાસે આવ્યો. પ્રધાનને આવતા જોઈને નસુંજલા ઉભી થઈ ગઈ ને પધારો...પધારો કહીને તેણે સ્વાગત કર્યું. આજે દુનિયામાં મોટા માણસનો સૌ આદર કરે છે. નસુંજલાના મનમાં થયું કે આજે પ્રધાનજી મારે ઘર પધાર્યા છે તો શું કામ હશે ? તેણે પૂછ્યું—મંત્રીશ્રી ! આજે આપનું પધારવું શા માટે થયું છે ? ત્યારે પ્રધાને કહ્યું—કહ્યુંદેવ મહારાજા તને બાહે છે જોટલે હું તને રાજાના મહેલે આવવાનું આમંત્રણ આપવા આવ્યો છું. મહારાજા કહ્યુંદેવ તારા વિચેળમાં વૂરી રહ્યા છે. તું નહિ આવે તો જો વૂરી વૂરીને મરી જશે. માટે તું રાજાના મહેલમાં બાલ.

“નતંકીની કોવા છતાં આમંત્રણે દેશની નારીનું ગૌરવ” :- બંધુજી ! હવે જોજો. આયંદેશમાં જન્મેલી નતંકીમાં પણ કેટલું ખમીર છે ! નસુંજલાએ પ્રધાનને કહી દીધું. મંત્રીશ્રી ! જરા વિચાર કરીને જાણો. હું નતંકી છું. વેશ્યા નથી. તમે શું જોઈને મને કહેવા આવ્યા છો ? મહારાજા કાલે મરતો હોય તો બલે આજે મરે. તમે જઈને રાજાને કહી દેજો કે નસુંજલા રાજનતંદી છે પણ વેશ્યા નથી. તમે જોના સામે કુદ્દિ નહિ કરી શકો. બંધુજી, તમે જઈને રાજાને સમજાવો. તમે રાજાને સાચું ન સમજાવી શકો તો સાચા મંત્રી નથી. જોકે નતંકીએ પ્રધાનને કેવો જઠભાતોડ જવાળ આપી દીધો ! પ્રધાન જોતું ખમીર જોઈને યુગ્મ થયો ને કહ્યું—નસુંજલા ! બલે તું ન આવે તો કંઈ નહિ પણ તારા વજીને ઢાળીના મને આપ. નસુંજલાએ કહ્યું—હા. આપ જો ખુશીથી હઈ બંધો.

“મીનજહેવી નસુંજલાના વેષમાં” :- નસુંજલાના વસ્ત્રાભૂષણે હઈને પ્રધાનજી મીનજહેવીના મહેલે આવ્યાં ને મીનજહેવીને કહ્યું—આજે આપને મહારાજાના મહેલે પધારવાનું છે. ત્યારે રાણી કહે છે મંત્રીશ્રી ! તમે મને દુઃખીયારીને શા માટે વધુ દુઃખી કરો છો ? મારી મરકરી ન કરો. કારણ કે મહારાજાએ માથે ત્યાજ કર્યો છે જોટલે મને જાણાવે જ નહિ. ત્યારે પ્રધાને મીનજહેવીને સત્ય હકીકત સમજાવી, અને કહ્યું. આપ જ મહારાજાને જાણાવી શકો તેમ છે. હું નસુંજલાના વજી અને અલંકારે હઈને આવ્યો છું તે પહેરીને આપ મહારાજાના મહેલે પધારજો. પણ મહારાજા સામે કંઈ વાતચીત કરશો નહિ. મીન જોજો, અને પ્રસંગ પડે જોટલે મહારાજાની વીંટી હઈ દેજો. પતિને જાણવા માટે મીનજહેવીએ જો

ભાવના ભાવતા હતા. જેવી માતા હતી તેવો જ કૃષ્ણ પુત્ર હતો. સંતોને જોઈને તેમણું હૈયું હરખાઈ જતું હતું. અહીં દેવકીએ પોતાને ઘેર ગૌચરી પધારેલા સંતોને કહ્યું—જોકો શુદ્ધેવ ! મારી નગરીનાં પુણ્ય ઘટયાં કે મારા કૃષ્ણ વાસુદેવના પુણ્ય ઘટયાં ! રાજનાં પુણ્ય ઘટે તો જ હાવારોની ભાવનામાં ખામી આવે જેથી મારા સંતોને આટલી મોટી દ્વારકા નગરીમાં આહાર-પાણીને તૂટો પડ્યો છે. દેવકીની વાત સાંભળીને એ સંતો સમજી ગયાં કે અમે આમ તો અલગ છીએ પણ રૂપ, કાંતિ બધું સરખું હોવાથી આ માતાના મનમાં અમારા પ્રત્યે સંશય થયો છે કે જોકનાં જોકે મુનિઓ મારે ઘેર ગૌચરી માટે આવ્યા છે ને અમે પણ અભણ્યા હોવાથી બધા અહીં આવ્યા છીએ. હવે તે અણુમારે દેવકીરાણીને શું જવાબ આપશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- “રહેતા ફક્તે મણીચૂડ રાજાએ આપેલી અભ્યુનને વિદાય” :-

અભ્યુનની સહાયથી મણીચૂડને તેના પિતાનું રાજ્ય મળ્યું તેથી ખૂબ આનંદ થયો, અને તે અભ્યુનને પોતાના પિતા સમાન ગણવા લાગ્યો. હવે અભ્યુને મણીચૂડ પાસે જવાની રજા માંગી. મણીચૂડે ન જવા દેવા માટે ખૂબ આનાકાની કરી. પણ અભ્યુને રોકાવાની ના પાડી એટલે ન છૂટકે જવાની રજા આપી. પરંતુ ખસજન અને પદોપકારી માણસ જ્યાં જાય છે ત્યાં પૂજાય છે. તે દુરમનને પણ વહાલો બની જાય છે. અહીં વિદ્યાધરમાં તેણું ખૂબ માન વધ્યું હતું. બધા વિદ્યાધરે અભ્યુનને રોકવા ખૂબ આગ્રહ કર્યો પણ અભ્યુનના રોકાયા નહિ. ત્યારે મણીચૂડ રાજાએ જોકે મુંઝવે વિમાન સંભળીને તૈયાર કરાવ્યું અને બધા તે વિમાનમાં બેસી ગયા.

અભ્યુન ચલા ગગનમે સંગ હે, વિદ્યાધર પરિવાર,

આવે જોકે ગિરિ કે ઉપર, જહાં જ્ઞાની અણુમાર હો....ઓતા....

ઘણાં વિદ્યાધરે અભ્યુનને વળાવવા માટે વિમાનમાં બેસીને આવ્યા. તેમણું વિમાન આકાશમાં ઉડ્યું. આકાશમાર્ગે ફરતા ફરતા જોકે મોટા પર્વત ઉપર આવીને વિમાન ઉતાર્યું. બધા મોઢો સમય પર્વત ઉપર બેઠાં. આનંદ વિનોદની વાતો કરી. વળાવવા આવેલા મણીચૂડરાજ તેમજ બધા વિદ્યાધરે અભ્યુનને રજા આપી. બધાએ કહ્યું કે અમે તમારી સાથે હસ્તિનાપુર સુધી રહીએ પણ અભ્યુને ના પાડી તેથી નમન કરીને કહ્યું કે વહેલાં વહેલાં રતનપુર પધારજો. આમ બોલતાં મણીચૂડ ખૂબ રહ્યો. આંસુ સારતાં બધાએ વિદાય લીધી.

“સંત દર્શન થતાં જંગલમાં મંજલ” :- આ તરફ અભ્યુન બધાના બધા પછો પર્વત ઉપર ફરતાં હતાં ત્યાં જોકે વૃક્ષ નીચે જ્ઞાની પંથમહાનતધારી સંતને ધ્યાનમાં બેઠેલા જોયા. સંતને જોઈને તેને ખૂબ આનંદ થયો. તરત ત્યાં

નસુંજલાની રાહ જોવા લાગ્યો. નસુંજલા સિવાય બીજું કોઈ જોને દેખાતું નથી. રાત પડી પણ દીપક પ્રગટાવવા ન દીધા. રાજના મહેલમાં અંધકાર છે. બરાબર સમય થતાં મીનજહેવી રાણી નસુંજલાના વસો અને અલંકારો પહેરી ઝાંઝરના ઝણકાર સાથે રૂમરૂમ કરતી રાજના મહેલમાં આવી. જોના ઝાંઝરનો ઝણકાર સાંભળી રાજદુ' હેતુ' મનગની ઉઠતું રાણી જોના મહેલમાં ગઈ. મોહાસક્ત રાજ તો મોહભર્યા વચ્ચે જાણે મે પણ રાણી તો કંઈ જાણતી નથી. રાજ સાથેના સંયોગથી મીનજહેવીને ગર્જ રહ્યો. સમય થતાં નસુંજલાના વેશમાં આવેલી રાણી બપ છે. જતાં જતાં રાજની વીંટી લઈ ગઈ. સવાર પડતાં રાજને વિષયવાસનાદુ' વિષ ઉતરી ગયું. કોટલે દિલમાં ખૂબ આલાત લાગ્યો. અરર...હું કેવો અધમ ! મેં કેવું પાપ કર્યું ? જોના અંતરાત્મા રહી ઉઠ્યો. હવે મારું શું થશે ? પ્રધાનને જાણાવીને કહે છે પ્રધાનભા ! હું તો જ્ઞાન ભૂલ્યો પણ તમે મને શા માટે પાપમાં સહકાર આપ્યો ? બસ, હવે મારે જીવવું નથી. હેર આઈને મરી જાઉં.

“રાજાજો કહેલો પશ્ચાત્તાપ” :- બંધુજો ! રાજાજો જોક વખત ભૂલ કરતાં શું કરી પણ પાછળથી કેટલો પશ્ચાત્તાપ કરે છે ! પાપદું પ્રાપ્તિત કરવા માટે મરવા તૈયાર થઈ ગયો. આ વખતે પ્રધાને કહ્યું. સાહેબ ! દુઃખ થાય તો મારું કરજો પણ તમે કારણ છે તેવું પાપ નથી થયું. તમને માનસિક ડોષ જરૂર લાગ્યો છે પણ હકીકતમાં જો નસુંજલા ન હતી આપને તેનો મોહ હતો પણ તેણે તો જાણી ના પાડી દીધી હતી પણ નસુંજલાના વેશમાં રાણી મીનજહેવી હતી. જોમને તો બખર હતી કે આપ તેના પતિદેવ છ. છતાં જો રાણી તરીકે નહોતાં આવ્યા. નસુંજલા બનીને કપટથી આવ્યાં હતાં અને આરે તેમને મનથી નસુંજલા માનીને પાપ કર્યું તેથી માનસિક ડોષ લાગ્યો છે. રાજને વિશ્વાસ જણાવવા માટે રાણીને જાણાવીને વીંટી જતાવી, ત્યારે રાજદુ' મન ચાંત થયું. આ રીતે રાણીને ગર્જ રહી ને પુત્ર જન્મ્યો તે જ સિંધરાજ રાજ જન્મ્યો, અને જો સિંધરાજની સતી સંજો પ્રત્યે કુદૃષ્ટિ થઈ. તેમાં માતાપિતાના માનસિક ડોષદું કારણ છે.

આટલા માટે મહાનપુરુષો કહે છે કે જો તમારા સંતાનોને પવિત્ર જનાવવા હોય તો મન-વચન-કાયાથી શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યદું પાલન કરો. કદાચ વિષયવાસના છૂટી શકતા ન હો તો પણ મન, વચન, કાયા પવિત્ર હોવા જોઈએ. જાણી દેવકીરાણી સંસારમાં જ્યાં હતાં પણ જોમની લાવના કેટલી પવિત્ર હતી ! સંતાને જોઈને તેમણે હેતુ' હરખાઈ જતું હતું ને દિલમાં લાવના લાવતા હતાં કે હે પ્રભુ ! તમે સંસારનો ત્યાગ કરી સંત બન્યા છો ને હું તો સંસારમાં જોડી છું. મારો ઉપકાર ક્યારે થશે ? મારા જીવને અંત ક્યારે આવશે ? હું ક્યારે સુખ લઈશ ? જોવી

ભાવના ભાવતા હતા. જેવી માતા હતી તેવો જ કૃષ્ણ પુત્ર હતો. સંતોને જોઈને તેમણું હૈયું હરખાઈ જતું હતું. અહીં દેવકીએ પોતાને ઘેર ગૌચરી પધારેલા સંતોને કહ્યું—અહો શુદ્ધેવ ! મારી નગરીનાં પુણ્ય ઘટયાં કે મારા કૃષ્ણ વાસુદેવના પુણ્ય ઘટયાં ! રાજાનાં પુણ્ય ઘટે તો જ કાતાદોની ભાવનામાં ખામી આવે જેથી મારા સંતોને આટલી મોટી દ્વારકા નગરીમાં આહાર—પાણીનો તૂટો પડ્યો છે. દેવકીની વાત સાંભળીને જ સંતો સમજી ગયાં કે અમે આમ તો અલગ છીએ પણ રૂપ, ક્રાંતિ બધું સરખું હોવાથી આ માતાના મનમાં અમારા પ્રત્યે સંશય થયો છે કે એકના એક મુનિઓ મારે ઘેર ગૌચરી માટે આવ્યા છે ને અમે પણ અભાગ્યતા હોવાથી બધા અહીં આવ્યા છીએ. હવે તે અણગારો દેવકીરાણીને શું જવાબ આપશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- “રહતા કુંદયે મણીચૂડ રાજાએ આપેલી અભ્યુત્તને વિદાય” :-

અભ્યુત્તની સહાયથી મણીચૂડને તેના પિતાનું રાજ્ય મળ્યું તેથી ખૂબ આનંદ થયો, અને તે અભ્યુત્તને પોતાના પિતા સમાન ગણવા લાગ્યો. હવે અભ્યુત્તે મણીચૂડ પાસે જવાની રજા માંગી. મણીચૂડે ન જવા દેવા માટે ખૂબ આનાકાની કરી. પણ અભ્યુત્તે રોકાવાની ના પાડી કોટલે ન છૂટકે જવાની રજા આપી. પરંતુ ખલાજન અને પદોપકારી માણસ જ્યાં બધ છે ત્યાં ખૂબય છે. તે દુરમનને પણ વકાલો બની બધ છે. અહીં વિદાયદેશમાં તેણે ખૂબ માન વધ્યું હતું. બધા વિદાયદેશને અભ્યુત્તને રોકવા ખૂબ આગ્રહ કર્યો પણ અભ્યુત્તે રોકાયા નહિ. ત્યારે મણીચૂડ રાજાએ એક મુંઝવે વિમાન સજાવીને તૈયાર કરાવ્યું અને બધા તે વિમાનમાં બેસી ગયા.

અભ્યુત્ત ચલા ગગનમે સંજ છે, વિદાયદેશ પરિવાર,

આવે એક ગિરિ કે ઉપર, જહાં જાની અણગાર હો....ઓતા....

હજારો વિદાયદેશ અભ્યુત્તને વળાવવા માટે વિમાનમાં બેસીને આવ્યા. તેમણે વિમાન આકાશમાં ઉડ્યું. આકાશમાં ફરતા ફરતા એક મોટા પર્વત ઉપર આવીને વિમાન ઉતાર્યું. બધા મોઠો સમય પર્વત ઉપર બેઠાં. આનંદ વિનોદની વાતો કરી. વળાવવા આવેલા મણીચૂડરાજ તેમજ બધા વિદાયદેશને અભ્યુત્તને રજા આપી. બધાએ કહ્યું કે અમે તમારી સાથે હસ્તિનાપુર સુધી પહોંચીએ પણ અભ્યુત્તે ના પાડી તેથી નમન કરીને કહ્યું કે વહેલાં વહેલાં રતનપુર પધારજો. આમ બોલતાં મણીચૂડ ખૂબ રહ્યો. આંસુ સારતાં બધાએ વિદાય લીધી.

“સંત દર્શન થતાં જંગલમાં મંગલ” :- આ તરફ અભ્યુત્ત બધાના બધા પછી પર્વત ઉપર ફરતાં હતાં ત્યાં એક વૃક્ષ નીચે જાની પંથમહાનતપાવી સંતને ધ્યાનમાં બેઠેલા બેઠાં. સંતને જોઈને તેને ખૂબ આનંદ થયો. તરત ત્યાં

જઈને વિધિપૂર્વક વંદણા કરી અને તેમની સન્નિધિ ભેટી ગયા. યુનિ તેા ધ્યાનમાં હતા છતાં તે શાંતિથી બેઠા. સમય થતાં યુનિએ ધ્યાન પાછું ત્યારે જાણ્યુંને યુનિને સુખશાતા પૂછીને કહ્યું—શુરૂદેવ ! મને કંઈ ધર્મનો ઉપદેશ આપો. ત્યારે યુનિએ તેની જિજ્ઞાસા ભેદને ચંતે તેમને સાધુ—સાધ્વી, આવક અને આવિકાએ ચાર તીર્થસ્થ સ્વરૂપ સમજાવીને કહ્યું.

ચાર તીર્થસ્થી કરે બે ભક્તિ, આવાગમ મિટ જામ,
ઉત્કૃષ્ટ બે ફેલ પાવે તો, તીર્થસ્થ પદ પામ હો....ઓતા....

યુનિએ કહ્યું કે ભદ્રપુરુષ ! બે કોઈ આ ચાર તીર્થની ભક્તિ કરે છે તેના ભવના ફેરા ટળી જાય છે, અને ચાર તીર્થની ભક્તિ કરતાં ઉત્કૃષ્ટ ભાવ આવે તો જીવ તીર્થસ્થ નામકર્મ બાંધે. યુનિના મુખેથી ભવસાગરથી પાર થવા માટે નીકળ સમાન ધર્મદેશનાત્વ અવશ્ય કરીને જાણ્યુંને જૂળ જ્ઞાનંદ થયો, અને ફરીને વંદન કરીને યુનિને પૂછ્યું—જાહો પ્રભુ ! હું ક્યારે મોક્ષમાં જઈશ ? હું પરિતપ્ત સંસારી છું કે અપરિતપ્ત સંસારી ? જેમ પરદેશી રાજાએ દેવદોષમાં ગયા પછી પ્રભુની પાસે આવીને પૂછ્યું કે તું ને કે જાહો પ્રભુ ! હું ભવી છું કે જાભવી ? હું સમકિતી છું કે ત્રિભાત્વી ? હું પરિતપ્ત સંસારી છું કે અપરિતપ્ત સંસારી ? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે કે સુચાંભદેવ ! તું ભવી છે જાભવી નથી. તું સમકિતી છે ત્રિભાત્વી નથી. પરિતપ્ત સંસારી છે અપરિતપ્ત સંસારી નથી. આ શબ્દો સંભળીને સુચાંભદેવને રોમે રોમે જ્ઞાનંદ થયો હતા તેમ જાણ્યુંને યુનિને પૂછ્યું ત્યારે યુનિએ કહ્યું કે કે જાણ્યુંને ! તે પૂર્વભવમાં ધર્મની જૂળ આરાધના કરી છે તેના પ્રતાપે આ ભવમાં તું જાણેકે પરાક્રમી જાણ્યો છે અને તારા આત્માના પરાક્રમથી તું આ ભવમાં મોક્ષમાં જઈશ. આ સંભળી જાણ્યુંને નાચી ઉઠયો, જાય, મારો માનવજન્મ સાધક થયો.

યુનિને વંદન કરીને જાણ્યુંને આગળ વાલ્યો. જોના હૈયામાં કંઈ સમાતો નથી. જાહો ! હું કેવો પ્રવચવાન છું કે હસ્તિનાપુર છોડીને જંગલમાં જાણ્યો ત્યારે મને યુનિના હર્શન થયાં હતાં ને હવે જઈ છું ત્યારે પણ મને યુનિના હર્શન થયા. જાહો ! જાણ્યો હું ભાગ્યવાન જાણ્યો. હવે જાણ્યુંને વનવાસ જાણ્યાં ને જાર વર્ષ પૂરું થવા જાણ્યાં છે. જોટલે હસ્તિનાપુર જવા માટે મન ઉત્સુક જાણ્યું છે. આ તરફ હસ્તિનાપુરમાં પાંડુરાજ, કુંતામાતા, યુધિષ્ઠિર જાહિ ચાર ભાઈઓ અને ક્રૌંપલી બધાં જાણ્યુંની રાહે બેઠાં રહ્યાં છે. જેમ વરસાદ આવવાનો સમય થાય ત્યારે ખેતર આકાશ સાથે મીટ મળે છે, તેમ આ બધાની મીટ જાણ્યુંને તરફ છે કે જાણ્યો જાણ્યુંનેવીશે કંઈ દિશામાંથી આવશે. જાણ્યો તેણે જૂળ પામપૂમથી સ્વાગત કરીશું. જાણ્યો અનેક વિચાર કરે છે. જો બધા જાણ્યુંની રાહે બેઠાં રહ્યાં છે તેમ આપણે ત્યાં

પણ પશુપશુપત્નિ રમણીય કરતા આવી રહ્યા છે. જોનું સ્વાગત કેવી રીતે કરવું તે તમે નહીં કરી શકો છો ને ? આપણે ત્યાં તપસ્વીઓની ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા આવી રહી છે. તેમણે તો પશુપશુપત્નિના સાચા વધામણા કરી લીધા છે. હવે જેને ભાવ જાગે તે આરાધનામાં જોડાઈ જાવો. વધુ ભાવ અવસર.

આખ્યાન નં. ૨૮

આવશ્ય વહ ૧ ને રવીવાર

તા. ૩૧-૭-૭૭

સુર બંધુઓ, સુચીત્ર માતાઓ ને જાહેરો ! સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી અને ત્રલોક્ય પ્રકાશક પ્રભુએ જગતના જીવો ઉપર મહાન અનુકંપા કરીને દ્વાદશાંગી રૂપ સિદ્ધાંતની પ્રરૂપણા કરી. ભગવાનની વાણી સાચી જીવોને તારનારી છે. આજે વાણી તો દુનિયામાં બધાં પ્રકારની છે પણ વીતરાગ વાણીની તોલે ઠાઈના આવે. જ્ઞાની કહે છે કે વાણી તો બધીની છે પણ વાણીરૂપી રત્નનો સાચો ઉપયોગ કરવાની કળા બધાં જાણતાં નથી. વાણીનો સદુપયોગ કરતાં જો આવડે તો મનુષ્ય મોટામાં મોટા કાર્યો સહેલાઈથી કરી શકે છે, અને જો વાણીનો દુરુપયોગ કરે તો ભયંકર અનર્થ સર્જી શકે છે. મહાન પુરુષોએ વાણીનો સદુપયોગ કરીને આ સંસારની ઉન્નતિનો માર્ગ જતાં જોયા. જોમણે વાણીરૂપી રથને સત્ય અને મધુરતારૂપી જો પૈદા જનાવ્યા. જ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે જો તમારી વાણીમાં સત્ય અને માધુર્ય નહિ હોય તો તે ઝેરજીંદગામ કરશે. બધાં માણસો સત્ય જાણવું જોઈએ તેમ જાને છે પણ સત્ય વાણીની સાચે પોતાનામાં ભરેલા અહંકારની કટુતા આવી જાય છે. તેઓ જોમ જાને છે કે સત્ય તો કહ્યું જ હોય ને ! પણ જો નથી સમજતાં કે કટુતા વાણીનો હોય છે. નિર્દોષ વાણી સત્ય હોય છે, મહાન પુરુષોએ કહ્યું છે કે “સત્યં જ્ઞાત્વ મિત્યં જ્ઞાત્વ, મા જ્ઞાત્વ સત્યમ પ્રિયમ્ !” સત્ય જાને પ્રિય જાણે, પણ સત્ય છતાં અપ્રિયવાણી તરે કદી જાણશે નહિ. કારણ કે કલ્યાણથી ભરેલું સત્ય પ્રભાવહીન જની જાય છે ! જીભને સત્ય માર્ગદર્શક હોય કરાવી શકતું નથી. વિવેક રહિત કટુતાથી ભરેલું સત્ય બાપણુ, કેઈને પ્રિય લાગતું નથી પણ મધુરતાથી ભરેલી સત્ય વાણી જોને પ્રિય લાગે છે, તેનાથી માનવી જીભ મનુષ્યોને પોતાના તરફ આકર્ષણ કરી શકે છે ને સાચા રાહ પર ચલાવી શકે છે,

બંધુઓ ! ભગવાનની વાણી સત્ય અને મધુર છે. તેમાં અલૌકિક જોબજ ભરેલું છે. ભગવાનની વાણીમાં અનુરક્ત જોવા છ અણુમાત્રે દારિદ્ર્ય નગરીમાં ઉન્નતિ અને અધ્યમ કુળોમાં ગૌરવી માટે ફરતાં ફરતાં પણ સંવાદનાં દેવકીવાણીના

જઈને વિધિપૂર્વક વંદણા કરી અને તેમની સન્નિધિ ભેટી ગયા. સુનિ તો ધ્યાનમાં હતા છતાં તે શાંતિથી બેઠા. સમય થતાં સુનિએ ધ્યાન પાછું ત્યારે અભ્યુત્થાને સુનિને સુખશાતા પૂછીને કહ્યું-શુદેવ ! મને કંઈ ધર્મના ઉપદેશ આપો. ત્યારે સુનિએ તેની જિજ્ઞાસા બેઈને સંતે તેમને સાધુ-સાધ્વી, આવક અને આવિકાએ આર તીર્થંદ્ર સ્વરૂપ સમજાવીને કહ્યું.

આર તીર્થંદ્રી કરે બે ભક્તિ, આવાગમ મિટ જાય,
ઉત્કૃષ્ટ બે ફલ પાવે તો, તીર્થંદ્ર પદ પામ હો....શ્રોતા....

સુનિએ કહ્યું કે ભદ્રપુરુષ ! જે કેઈ આ આર તીર્થંદ્રી ભક્તિ કરે છે તેના ભજના ફેરા ટળી જાય છે, અને આર તીર્થંદ્રી ભક્તિ કરતાં ઉત્કૃષ્ટ ભાવ આવે તો જીવ તીર્થંદ્ર નામકર્મ પામી. સુનિના સુખેથી ભવસાગરથી પાર થવા માટે નીકા સમાન ધર્મદેશનાતું અવલોક કરીને અભ્યુત્થાને જૂળ આનંદ થયો, અને કરીને વંદન કરીને સુનિને પૂછ્યું-અહો પ્રભુ ! હું ક્યારે મોક્ષમાં જઈશ ? હું પરિતપ્તચારી છું કે અપરિતપ્તચારી ? જેમ પરદેશી રાજાએ દેવદોષમાં ગયા પછી પ્રભુની પાસે આવીને પૂછ્યું કે તું ને કે અહો પ્રભુ ! હું ભવી છું કે અભવી ? હું સમકિતી છું કે મિશ્ચાત્વી ? હું પરિતપ્તચારી છું કે અપરિતપ્તચારી ? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે કે સુર્વાભદેવ ! તું ભવી છે અભવી નથી. તું સમકિતી છે મિશ્ચાત્વી નથી. પરિતપ્તચારી છે અપરિતપ્તચારી નથી. આ શબ્દો સાંભળીને સુર્વાભદેવને શેષે શેષે આનંદ થયો હતો તેમ અભ્યુત્થાને સુનિને પૂછ્યું ત્યારે સુનિએ કહ્યું કે કે અભ્યુત્થાને ! તે પૂર્વભવમાં ધર્મની જૂળ આરાધના કરી છે તેના પ્રતાપે આ ભવમાં તું અભેદ પરાક્રમી જન્મ્યો છે અને તારા આત્માના પરાક્રમથી તું આ ભવમાં મોક્ષમાં જઈશ. આ સાંભળી અભ્યુત્થાને નાચી ઉઠ્યો, જય, મારા માનવજન્મ સાક્ષી થયો.

સુનિને વંદન કરીને અભ્યુત્થાને આગળ ચાલ્યો. જોના દેવામાં કંઈ સમાવે નથી. અહો ! હું કેવો પુરુષવાન છું કે હસ્તિનાપુર છોડીને જન્મલક્ષમાં આબો ત્યારે મને સુનિના ઇશ્યન થયાં હતાં ને કેવે બઈ છું ત્યારે યજ્ઞ મને સુનિના ઇશ્યન થયા. અહો ! આજે હું ભાગ્યવાન જન્મ્યો. કેવે અભ્યુત્થાને વનવાસ આબ્યાં ને બાર વર્ષ પૂર્ણ થવા આબ્યાં છે. જોટલે હસ્તિનાપુર જવા માટે મન ઉત્સુક જન્મ્યું છે. આ વરદ હસ્તિનાપુરમાં પાંડુરાજ, કુંતામાતા, યુધિષ્ઠિર આદિ આરભાઈઓ અને દ્રૌપદી ગર્ધા અભ્યુત્થાને રાક બેઈ રહ્યાં છે. જેમ વરસાદ આવવાનો સમય થાય ત્યારે ખેડૂત આકાશ સાથે મીટ મારે છે, તેમ આ ગર્ધાની મીટ અભ્યુત્થાને વરદ છે કે અમારો આકાશ સાથે મીટ મારે છે, તેમ આ ગર્ધાની મીટ અભ્યુત્થાને વરદ છે કે અમારો અભ્યુત્થાને કઈ વિશ્વાસથી આવશે. ગમે તેવું જૂળ ધામપૂમથી સ્વાગત કરીશું. આમ અનેક વિચાર કરે છે. જો ગર્ધા અભ્યુત્થાને રાક બેઈ રહ્યાં છે તેમ આપણે ત્યાં

પણ પશુપશુપર્વ રૂમરૂમ કરતા આવી રહ્યા છે. જોતું સ્વાગત કેવી રીતે કરવું તે તમે નહીં કહી શકો છો ને ? આપણે ત્યાં તપસ્વીઓની ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા આવી રહી છે. તેમણે તો પશુપશુપર્વના સાચા વધામણા કરી લીધા છે. હવે જેને ભાવ ભગે તે આરાધનામાં જોડાઈ જાવો. વધુ ભાવ અવસરે.

૬૬

આખ્યાન નં. ૨૮

શાવકા વહ ૧ ને રવીવાર

તા. ૩૧-૭-૭૭

સુત બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી અને ત્રલોક્ય પ્રકાશક પ્રભુએ જગતના જીવો ઉપર મહાન મહાકૃપા કરીને દ્વાદશાંગી રૂપ સિંધાંતની પ્રરૂપણા કરી. જગવાનની વાણી ભલ્લ જીવોને તારનારી છે. આજે વાણી તો દુનિયામાં જણાં પ્રકારની છે પણ વીતરાગ વાણીની તોલે કાંઈના આવે. જ્ઞાની કહે છે કે વાણી તો બહુનિ છે પણ વાણીરૂપી રત્નનો સાચો ઉપયોગ કરવાની કળા બધાં બહુતાં નથી. વાણીનો સદુપયોગ કરતાં જો આવડે તો મનુષ્ય યોદ્ધામાં યોદ્ધા કાર્યો સહેલાઈથી કરી શકે છે, અને જો વાણીનો દુરુપયોગ કરે તો ભયંકર અનર્થ સર્જી શકે છે. મહાન પુરૂષોએ વાણીનો સદુપયોગ કરીને આ સંસારની ઉન્નતિનો માર્ગ બતાવ્યો. જોમણે વાણીરૂપી રથને સત્ય અને મધુરતારૂપી યૌથ બનાવ્યા. જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે જો તમારી વાણીમાં સત્ય અને મધુરતા નહિ હોય તો તે જોરડું કામ કરશે. જણાં માણસો સત્ય જોલણું જોઈએ તેમ માને છે પણ સત્ય વાણીની સાથે પોતાનામાં ભરેલા અહંકારની કટુતા આવી જાય છે. તેઓ જોમ માને છે કે સત્ય તો કંઈ જ હોય ને ! પણ જો નથી જામજતાં કે કટુતા વાણીનો દોષ છે. નિર્દોષ વાણી સત્ય હોય છે, મહાન પુરૂષોએ કહ્યું છે કે “સત્યં જ્ઞાત્ મિત્રં જ્ઞાત્, મા જ્ઞાત્ સત્યમ મિત્રમ્ ?” સત્ય અને મિત્ર જોડો, પણ સત્ય છતાં અમિત્રવાણી તમે કહી જોલણો નહિ. કારણ કે કમવાચથી ભરેલું સત્ય પ્રભાવહીન બની જાય છે ? બીજાને સત્ય માર્ગનું દર્શન કરાવી શકતું નથી. વિવેક રહિત કટુતાથી ભરેલું સત્ય ભાષણ કોઈને મિત્ર લાગતું નથી પણ મધુરતાથી ભરેલી સત્ય વાણી રીતે મિત્ર લાગે છે, તેનાથી માનવી બીજા મનુષ્યોને પોતાના તરફ આકર્ષણ કરી શકે છે ને સાચા શક પર ચઢાવી શકે છે,

બંધુઓ ! જગવાનની વાણી સત્ય અને મધુર છે. તેમાં અલૌકિક જોજસ્ય ભરેલું છે. જગવાનની વાણીમાં મધુરકેત જોવા છ મધુરારો દ્વારિકા નગરીમાં ઉચ્ચનીચ અને મધ્યમ કુળોમાં ગૌરવી માટે ફરતાં ફરતાં ત્રણ સંબાહમાં દેવકીરાણીના

મહેલે પધાર્યા. ત્યારે દેવકીરાણીએ હૃષીકેશ ઉત્કૃષ્ટ બાવે દાન દીધું. ઉત્કૃષ્ટ બાવે વહોરાવવાથી મહાન લાભ મળે છે. શાલીભદ્રના પૂર્વભવમાં ભરવાડના પુત્ર હતા. જોને શેઠના છેકરાને ખીર ખાતો જોઈને ખીર ખાવાનું મન થયું. માતા પાસે હઠ કરી જોટલે માતાએ દૂધ અને સાકર માંગી લાવીને ખીર બનાવી આપી. તે ખીર ઉત્કૃષ્ટ બાવે તેણે સંતના પાત્રમાં વહોરાવી દીધી તો શાલીભદ્રના ભવમાં કેટલી સમૃદ્ધિ પામ્યા ! તમે નવા ચોપડાં લખો તેમાં લખો છો ન કે શાલીભદ્રની ઋધિ મળજો, પણ ક્યારેય લખ્યું છે ખરું કે શાલીભદ્રએ ઋધિનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા લીધી તેમ હું પણ દીક્ષા લઈ જોવું કેમ લખો છો ? ન લખતાં હો તો હવે લખજો.

દેવકીરાણીએ ઉત્કૃષ્ટ બાવે સંતને આહારપાણી વહોરાવ્યા. પછી તેનાં આમાં જોવો સંશય થયો કે જેનું મુનિ કહી જોઈ શકે તે વખત ગૌતમી માટે ભવ નહિ અને આ મુનિઓ ત્રીણ વખત મારા શેર પધાર્યા તે મારા બહાનુ છે, હું તો ભાગ્યવાન બની પણ મારે જો બાલુનું તો જોઈએ કે આમ શાથી બન્યું ? શું બાર જોજન લાંબી અને નવ જોજન પહોળી દ્વારિકા નગરીમાં હાતારોનો તૂટો પડ્યો કે મારા મથુના સંતોને આહાર પાણી મળતા નથી. “જો શ્વેષ જં તાઈ શ્વેષ કુહારં શોષ્યંપિ તત્ત્વંપિ મતપાણીય મણુપવિષંતિ ।” જેને કારણે તેમને જોકે શરમાં વારંવાર આહાર પાણી માટે આવવું પડે છે । જુઓ, દેવકીની વાણી કેટલી ત્રિષ અને મધુર છે । જેમ ન કહ્યું કે મહોરાજ ! જે વખત તમે મારે શેર આવી જ્યાં ને ત્રીણ વખત કેમ આવ્યા ? પણ કેટલી મધુરતાથી કહે છે. હે ભગવાન ! મારા કૃષ્ણનું પુણ્ય થટ્યું તેથી દ્વારિકા નગરીના હાતારો સાધુને વહોરાવવામાં સંકુચિત બન્યા છે । દેવકીએ કેટલી ચિંતા થઈ ! આજે તો ધરતીમાંથી રત્નકચ થટ્યાં ને માનવીનાં મન ચોરાઈ ગયા. જોકે જમાનો જોવો હતો કે જરીજ માણસ કેઈના જેવરમાં ભથ તેા જેવરનો માલિક મણ, અદમ્ય મણ જનાજ આપી દેતો, અરે, જોડા તેલ પીતાં હતાં ને છાસ ઠોર પીતાં. તેના બદલે આજે તો માણસને તેલ ખાવા મળતું નથી ને છાસના સાંચા પડ્યા છે. જનાજ પહોંકે જંધાર્યા છે. જોકે વખત ભારત દેશમાં ખાનપાનનો તૂટો ન હતો. કવિઓ પણ માથે છે કે,

હી દૂધની નહીંજો હતી, આ દેશ ભારત વર્ષમાં,
સાચા લીના બદલે (૨) લોકો વેણદેવજા ખાતા થઈ ગયાં...જૂલી ધમ....

આ દેશમાં પહેલાં શી અને દૂધનો નહીંજો વહેલી હતી તેને બદલે આજે તો લોકો વેણદેવજા શી ખાતા થઈ ગયાં છે ને બાટલીનાં દૂધ પીવે છે. નાના બાળકને પણ જોની માતાનું દૂધ પીવા મળતું નથી. જોને બાટલીનું દૂધ પીવડાવવામાં આવે છે. અહીં દેવકીમાતાએ કહ્યું કે હે શુરદેવ ! શું મારી દ્વારિકા નગરીનાં પુણ્ય થટ્યાં કે

મારા કૃષ્ણના પુણ્ય ઘટયાં કે જેથી મારા શુદ્ધદેવની સેવામાં ખામી આવી ? દેવકી દેવીને કહેવાનો આશય સંતો સમજી ગયાં કે નહીં જધા સંતો વારાફરતી 'અહીં' પધાર્યા હાથે છે જોટલે-સંતોએ પણ મધુર અને સત્ય ભાષામાં કહ્યું. "જન સંતુ દેવાણામ્પિય ! અન્દે મર્દિલપુરે જયરે નાગસ્સ માદાવસ્સ પુત્તા સુલમાળ મારિયાળ વસ્યા હ માયરા સહોયરા સરિસ્યા જાવ નલકુન્વર સમાણા ।" કે માતા ! સાંભળ. તારા દીકરા કૃષ્ણ વાસુદેવના પુણ્ય ઘટયાં નથી. એનાં પુણ્ય જીવતા ને ભગતાં છે. તારો દીકરો તો એવો પવિત્ર છે કે તે સંતોને માટે પ્રાણ દે છે. નાના કે મોટા સંતોને જેણે છે ત્યાં એમના ચરણમાં પડી નાના બાળકની જેમ હળી હળીને વંદન કરે છે. વળી તારી નગરીમાં કાતારોનો પણ તૂટો નથી. સંતોને ઉત્કૃષ્ટ ભાવે કાન વહેરાવે છે પણ તમને જે શંકા થઈ છે તેણું કારણ અમે સમજી ગયા. અમે એકના એક તારા ઘેર આવ્યા નથી પણ જુદા જુદા આવ્યા છીએ. અમે રૂપ અને કાંતિમાં એક સરખા દેખાઈએ છીએ તેથી તને એમ લાગ્યું છે પણ અમે કોણ છીએ તે તું સાંભળ. જંધુઓ ! ભગવાનના સંતો કહી પોતાની જોળખાણ આપે નહિ અને પોતે કેવી જાણીને ત્યાં કયો છે તે જધા ગાણું ગાય નહિ, પણ જ્યારે એવો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે કહેવું પડે છે. અહીં દેવકીજીના મનમાં શંકા થઈ જોટલે સમાધાન કરવા માટે સંતો કહે છે કે અમે ભદ્રીકપુર નગરીમાં વસતા નાગભાયા પતિની પત્ની સુલશાના અંગભત હ પુત્રો છીએ. અમે છએ સજા ભાઈઓ રૂપ, કાંતિ, લાવણ્યમાં જધી રીતે એકસરખા નળકુંવર જેવા સુંદર દેખાઈએ છીએ. હજુ આગળના ચબ્દો યુનિ યોગ્યાં નથી પણ દેવકીજીનું હૃદય હવમથી ઉઠ્યું ને મનમાં યોલી ઊઠી. જોકે ! જો કેવી પુણ્યવાન માતા હશે કે આવા નળકુંવર સમાન સુંદર અને તેજસ્વી હ હ લાડીલાઓને શાસનને અર્પણ કરી દીધા ! જો માતા કેવી જડી ભાવ્યવાન હશે ! આ સમયે દેવકીજી હ બાણુમારોની માતાને ધન્યવાદ આપતાં પોતાનું મંથન કરવા લાગી.

જંધુઓ ! સંતાને પ્રત્યે માતાની મમતા અહીંકે હોય છે. દેવકીમાતા સમજતી હતી કે સંતોને વારંવાર મારે ઘેર જીવરી આવવું 'પર્યું' જોટલે મારા કૃષ્ણજીનાં પુણ્ય ઘટી ગયા પણ સંતોએ કહ્યું કે અમે હ સજા ભાઈઓ છીએ. તારી નગરીનાં કે તારા પુત્રના પુણ્યમાં ખામી નથી. ત્યારે દેવકીજીના હૈયામાં ઠંડક વળી. જુઓ, આ છે માતાની મમતા, માતાનું હૈયું હૈયું હોય છે ને માતાને પોતાના સંતાનો પ્રત્યે કેટલું હેલ હોય છે તે કેવળ માતા જ જાણી શકે છે. પહેલાનાં સંતાનો એની માતાને મા...મા કહીને યોલાવતા હતાં. જો 'મા' શબ્દમાં પણ કેટલો પ્રેમ ભર્યો હોય છે ! હવે માને મધર કહેતાં થયા ત્યારથી અધર ઉઠતા થયા. મધર

કહે કે મરમી કહે પશુ કો શબ્દોમાં પ્રેમ નથી દેખાતો. માતાનું સંતાન પ્રત્યે કેટલું વાતચત્ત કોય છે તે ઉપર એક ઇતિહાસની વણિલી વાત ચાક આવે છે,

મહારાણી વિક્ટોરીયાની એલીસ નામે એક પૌત્રી હતી. જેને કશ વર્ષનો એક પુત્ર હતો. માતાને સંતાન દેવા વહાલા કોય છે તે આ એલીસની કહાની ઉપરથી વમને સમજાયો. એલીસના કશ વર્ષના બાળાના હૃદયમાં રસી થઈ ગઈ. આ રોગ જનકર હતો. હૃદયમાં રસી થવાના કારણે એમાં ઝેરી જંતુઓની ઉત્પત્તિ થઈ અને એના શ્વાસ દ્વારા દેહાતા જંતુઓ છાવડેલુ હતાં. આ બાળકને હોસ્પિટાલમાં કાબલ કરવામાં આવ્યો. આ તો મહારાણી વિક્ટોરીયાની વહાલી પૌત્રીને! પુત્ર હતો એટલે એની સારવારમાં શું ખામી કોય ? સારમાં સારી હોસ્પિટાલ અને તેમાં શ્વાસ સાધનોમાં જેને રાખવામાં આવ્યો. થોડા થોડા ડોક્ટરો અને સીસ્ટરો એની સારવારમાં કાબર થયા. બરાબર વધાસ કરી રોગનું નિવાન કરીને ડોક્ટરોએ મહારાણી વિક્ટોરીયાને બાનગીમાં કહી દીધું કે આ હોકરો આર દિવસથી વધુ છુપી સકશે નહિ કારણ કે એના શ્વાસના જંતુઓ એવા ઝેરી છે કે એ કોઈ વંદસ્ત માણસના શરીરમાં કાબલ મશે તો એ એવીસ કલાકમાં મૃત્યુ પામશે બાળકના શરીરમાં તો એ ઝેરી જંતુઓનો પ્રતિકર કરનારા બીજા જંતુઓ પેદા થયાં છે એટલે એ કાર દિવસ છુપી થકે પણ એની પાસે જનારના શરીરમાં એ એ ઝેરી જંતુઓ કાબલ થાય તો એવીસ કલાકમાં જ મૃત્યુ પામે. માટે આપ આપની પૌત્રી એલીસને કાલુમાં રાખજો. કોઈ પણ વ્યક્તિને એની પાસે જવાની અમારી સખત મનાઈ છે. આમ ડોક્ટરોએ કહી દીધું.

શીકરણે એતાં માતાનું વીંધામેલું હૃદય : આ બાળાની પાસે ડોક્ટરો અને નર્સો રહે છે. બીજા કોઈને તેની પાસે આવવા દેવા નથી. એલીસ હોસ્પિટાલમાં તો આવી છે પણ પોતાના વહાલાસોવા શીકરણે દૂરથી એવા કરે છે, એની પાસે જવા મન વહસી રહ્યું છે પણ વચમાં ડોક્ટરો અને નર્સો ઉભા હતાં. એ જવા માટે પ્રયત્નો કરે છે પણ ડોક્ટરો જેને જતી જટકાવે છે. એનો પુત્ર પ્રત્યેના થોડા એકને ડોક્ટરોના મનમાં થયું કે આ એલીસને સાચવવી સુરહેલ છે. ક્યારે એના શીકર પાસે ઠોઠી જશે, એના કરતાં એ જાંઠર જઈ થકે નહિ એણું કરીએ. એટલે એના રૂમના દરવાજા આડા દોરકા જમાવી દીધા, એટલે દોરકાની જાંઠર જઈ થકે નહિ. બહારથી ઉભા ઉભા વાત કરી સકાય. એલીસ બીજે દિવસે હોસ્પિટાલમાં આવી. આજે તો આડું દોરકું એણું. ત્યાં જ ઉભી રહી. પહેલે દિવસે તો બાળા બેજાન હતો એટલે વાંધા આવ્યો નહિ પણ બીજે દિવસે જાનમાં હતો. માતાને બહાર ઉઘેલી એકને તે કહે છે.

“હાલો દીકરાના મધુરા વેણુ” હે મા! તું આજે મારાથી દૂર કેમ ઉભી રહી છું? રાજ તો મને હેત કરવી હતી, પ્રેમથી તું મને રાજ જોળામાં બેસાડતી હતી ને બાળે મારી પાસે કેમ નથી આવતી? મા! તું મારી પાસે આવ. મારા પક્ષે પર બેસીને મારા માથે હાથ ફેરવ. આ બાળકનાં કાલાવેલા હેતબર્યા શખ્તો સાંભળીને માતાનું હૃદય વીંધાઈ જાય છે. બાળક પોતાની પાસે આવવા કરગરે છે ત્યારે જોલીસ હૃદયને કાળુમાં રાખીને કહે છે બેટા! આ ડોક્ટરો આવવા દેતાં નથી. હું હમણાં તારી પાસે આવીશ. જોમ કહીને પુત્રને શાંત કર્યો પણ માતાનું હૃદય પીગળી ગયું.

બંધુજી! દુનિયામાં બધું મળ્યો પણ માતાનો પ્રેમ નહિ મળે. મા શખ્ત ઉપર ૫૦૦ પાનાનો મહાનિષંધ લખનાર મોટા પ્રોફેસરન પણ ‘મા’ શખ્તના અર્થની ખબર પડતી નથી. જીનો અર્થ તો નાનો બાળો અને જોની માતા જ સમજે છે. કારણ કે પ્રોફેસરના ૫૦૦ પાનાના નિષંધના અક્ષરો નિર્ણય છે. ન્યારે માતા અને પુત્રના હૃદયમાં પ્રેમનો સાથો ધબકાર હોય છે, આ વાત પ્રસંગ આવે ત્યારે સમજાય છે. આ તો આપણે મહારાષ્ટ્રી વિક્ટોરીયાની પૌત્રી જોલીસની વાત ચાલે છે પણ અહીં જોક સુબંધમાં બનેલી સત્ય થટના ચાહ આવે છે. તે થોડો સૂચે કહું.

બરીબ માતાપિતાનો જોકનો જોક લાઠકવાયો દીકરો હતો. તેજો જોક ગામઠામાં રહેતા હતાં સામાન્ય સ્થિતિના માણસો હતાં પણ સંસ્કાર ખૂબ હતાં. જો પોતાના પુત્રને પણ મારા સંસ્કાર આપતા હતા. છોકરો ગામઠામાં સાત ચોપડી ભણ્યો, હવે બાગળ ભણવાની સગવડ ન હતી. ત્યારે મા-બાપે વિચાર કર્યો કે આપણે વધારે કામ કરીશું પણ દીકરાને ભણાવીએ. જોમ વિચાર કરીને છોકરાને મા-બાપે સુબંધમાં ભણવા મોકલ્યો. મા-બાપ વધુ કામ કરે છે ને દીકરાને ભણવા માટે પૈસા મોકલે છે. આ છોકરો પણ મા-બાપને અવારનવાર પત્ર લખતો હતો, જોક વર્ષ તો વાંધો ન આવ્યો. પછી તો જોક સુધરેલા વિચારવાળી સુબંધમાં વસતી છોકરીના પ્રેમમાં પડ્યો, પણ હવે મા-બાપને જૂલ્યો નથી. સમજના જલાવે ને છોકરીના પ્રેમમાં મા-બાપને પત્ર લખવાના જોછા થયા. મા-બાપ તો વિચારા દીકરાની જિંતા કરવા લાગ્યા કે દીકરાના કેમ કંઈ સમાચાર નથી? સમય જતાં છોકરો ભણીગણીને મોટો ડોક્ટર બન્યો, અને પેલી કન્યા સાથે લગ્ન કર્યા, પણ મા-બાપને જૂલ્યો નથી. તેણે માતા પિતાને સુબંધ તેડાવ્યા. મોટું ક્વાખાલું જોલ્યું છે. કમાણી થઈ છે. થોડો સમય લેખા રહ્યાં પણ સુધરેલી કન્યા કહે છે તમારા મા-બાપ તો બહુ જુના ને બીજા વિચારના છે. મને જોમની સાથે ફાવતું નથી. આ ઘરમાં જો ન જોઈએ, છોકરામાં હવે સંસ્કારની ન્યોત ઝાંખી પડી ન હતી. જોટલે કહે છે તું જરા વિચાર કર કે

મા મારા માતા પિતા છે ને તારા સાસુ સસરા છે. એ બિચારા કેટલા લાલા છે. એમને કેમ કાઢી મૂકાય ? ત્યારે કન્યા કહે છે એમને રાખવા હોય તો મારે તમારા ઘરમાં નથી રહેવું. ખૂબ કઠળાટ કર્યો. છેવટે છોકરો માતા પિતાના ઉપકારને બૂલ્યો.

પત્ની આગળ પતિ પીગળી ગયો, અને મા બાપને ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યા. છેવટે દુઃખિત હૃદયે માતા પિતા પરામાં નાનકડી રૂમ ભાડે લઈને રહ્યા. બાપ નોકરી કરવા લાગ્યો ને મા ઘરમાં બેસીને કોઈના પાપક, વહી વિગેરે કરવા લાગી. ઠારણ કે પાસે કંઈ ન હતું. જે હાગીના વિગેરે મોકલું ઘણું હતું તે હીકરાને બહુવવામાં ખચી નાંખ્યું હતું. મા-બાપને આઘાત ખૂબ લાગ્યો. પણ સંસ્કારી હતાં એટલે શાંતિથી રહેવા લાગ્યા. પણ વૃધ્ધાવસ્થામાં માણસ કેટલું કરી શકે ? ઘડપણમાં પાપક વહુવાં એ કંઈ રહેલ વાત નથી. હાથ દુઃખી બચ ને હથેલી સૂઝી બચ પણ ક્યાં વિના છૂટકો નથી. અત્યાર સુધી એમ હતું કે હીકરો કમાશે ને ઘર ભરાશે. પછી આપણને કંઈ દુઃખ નથી. પણ એ આશા નિરાશામાં ફેરવાઈ ગઈ એટલે એમને કામ ક્યાં વિના છૂટકો ન હતો.

અંધુજો ! આજે નજર સમક્ષ ઘણાં હાજલા એવામાં આવે છે કે મા-બાપ હીકરાને વધુ બહુવવા માટે અમેરિકા, જાપાન, જર્મન વિગેરે સ્થળે મોકલે છે. પાસે પૈસા ન હોય તો હાગીના વેચીને, ડેવું કરીને મોકલે છે. હીકરો પાંચ વર્ષ પરદેશ રહે એટલે મા-બાપ પત્ર લખે કે બેટા ! હવે તું લણી રહ્યો હશે દેશમાં આવ તો તારા લગ્ન કરીએ. ત્યારે હીકરો જવાબમાં લખે છે કે પૂજ્ય પિતાશ્રી તથા માતૃશ્રી ! મારી જિંતા કર્યો નહિ. મેં પ્રજ્ઞતામાં પગલા મારી હીંધા છે ને બાબા મજામાં છે, (હસાહસ) મા-બાપ સંતાનો માટે કેટલા મોટા આશાના મિનાશ ગણે છે પણ સંતાનો ક્યાં જઈ રહ્યા છે ! આ તમારો સળગતો સંસાર. છતાં તમને જ્ઞાન થાય છે કે હવે છોડું.

આ હીકરો-વહુ બાહ્યાલીથી સુખઈમાં રહે છે ને મા-બાપ કેટલું બધું વેઠે છે ? હીકરાને તો ક્યારેક મા-બાપ યાદ આવતા પણ પત્ની તેમની પાસે જવા દેતી નથી ને પૈસા પણ મોકલવા દેતી નથી. મા-બાપ માંડ માંડ પૂરું કરે છે. છતાં સંતોષથી રહે છે. ક્યારેક દુઃખ થાય ત્યારે કમનાં હોય કાઢતા, પોતાનો હીકરો બોલાવતો નથી કે કંઈ મદદ કરતો નથી છતાં એ સુખી છે એ જોઈને મા-બાપને આનંદ થાય છે. સમય જતાં હીકરાને ઘેર હીકરો થયો. બાબા બાર વર્ષનો થયો. એકનો એક બાબા હતો, એટલે ખૂબ લાડકોડથી ઉછેરતાં હતાં. એક વખત રવિવારનો દિવસ હતો. બાબાને લઈને પતિ-પત્ની કમલાપાક કરવા ગયા. તમે બહુ છો ને કે રવિવાર એટલે ફરવાનો દિવસ. ફરવાના સ્થાને ફીડીયાઈની માર્કેટ માર્ગે ઉભરાય.

જો રવિવારનો અર્થ સમજો તો પટ્ટો થઈ જાય. રવિ જોટલે સૂર્ય. સૂર્યનો ઉદય થાય જોટલે પૃથ્વી પરથી અધિકાર ચાલ્યો જાય છે. તેમ રવિવાર જોટલે સૂર્યનો વાર છે. તે દિવસે કરવા કરવાનું ને નાટક સિનેમા જોવાના છોડીને આત્માનો પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરવા સદ્ગુણ પ્રાપ્તિ આવડું જોઈએ, પણ આ લક્ષ ચૂકાઈ ગયું છે.

“પોતાનો બાળો ગૂંચ થતાં હાજોલો આઘાત” :- આ પતિ-પત્ની બગીચામાં ફર્યા, આનંદ કર્યો. બાઈ (મત્ર સાથે અને બહેન સખી સાથે વાતચીત કરવા હાજ્યા. તે સમયે લક્ષ ચૂકાઈ જવાથી બાળો રમતો રમતો ક્યાંક ચાલ્યો ગયો. વાતચીત પૂરી થઈને ઘેર જવા ઉભા થયા ત્યાં જોયું તો બાળો ન મળે, જોટલામાં તપાસ કરી પણ બાળો મળ્યો નહિ. બાળો બગીચો જોયો, આસપાસ ઘૂમી તપાસ કરી પણ બાળોનો પત્તો હાજ્યો નહિ. ત્યારે બાળોની મમ્મી પછાડ બાઈને પડી. અરે...મારો હાલ ક્યાં ગુમ થયો ? જો ક્યાં ગયો હશે ? માથું ફટવા હાગી. જોનો પતિ પણ ઘૂરવા હાજ્યો. જોટલે બધું માણસ લેયું થઈ ગયું ને પૂછ્યું-બાઈ શું છે ? બાળો જોવાયાની વાત કરી જોટલે બધા કહે છે બાઈ ! તમે રડો નહિ. ચોટી પોલીસચોક્કીએ ખબર આપો. બાઈએ પોલીસચોક્કીએ ખબર આપીને કબ્બું કે બાર વર્ષનો બાળો છે. આવા કપડા પહેર્યા છે ને આવો વાન છે. પણ ત્યાં બાળો ન હોતો. ખતે ચાકીને ઘેર આજ્યા પણ માનો છવ છે ને ! મારો બાળો...બાળો હરતી બેલાન બની જવા હાગી ને બાનમાં આવી ત્યારે જોલવા હાગી કે અરે... મારો હાલ ક્યાં ગયો હશે ? શું જોને કોઈ શુંકા ઉઠાવી ગયા હશે ? રમતો રમતો ક્યાંક દૂર જતો રહ્યો હશે ને જોકસીકન્ટ થયો હશે ? આમ અનેક પ્રકારના વિચારો કરવા હાગી. પતિ પણ લીંત સાથે માથું પછાડવા હાજ્યો. બહીં આ લોકોની આવી સ્થિતિ છે. બીજી વરફ જરડા મા-બાપને પાડોશીએ થયેલી હકીકત જણાવી.

બંધુજો ! સંતાનો ચોટા થતાં મા-બાપને જૂલો જાય છે પણ માતા-પિતા સંતાનને જૂલતાં નથી, જુઓ, આ દીકરો પત્નીનો ચહાળ્યો ચહીને મા-બાપને જૂલો ગયો છે પણ મા-બાપને ખબર પડી કે બાળો ગુમ થયો છે જોટલે શતે ને શતે દીકરાને ઘેર આજ્યા. દીકરો-વહુ માથા ફેડે છે. સાસુ-સસરા કહે છે બાળો ક્યાંથી ગુમ થયો ? શું થયું ? બધી વાત કરી. અરે, શું થયો ? બાળો ક્યાં હશે ? તેમ કહી સાસુ ખૂન રહે છે. સસરા સૂનમૂન બની જ્યા. અરે...મારો દીકરો ક્યાં હશે ? ફરવતને કંટુ' કે બીજો દિવસે સંજે પોલીસચોક્કી પરથી ફોન આજ્યો કે તમારો બાળો મળી ગયો છે. લઈ જાઓ. જોટલે વરત દીકરો અને વહુ ટેકસી લઈને બાળોને લેવા ગયા. બાળો પણ મમ્મી મમ્મી કરતો હતો. જ્યાં મા-બાપને જોયા ત્યાં બાળો ઉછળીને તેના મમ્મી-પપ્પાને વળગી પડ્યો. માતા દીકરાને લોટી પડી.

ઓ મારા દાદા ! તું ક્યાં ગયો હતો ? બાબો મળતાં મા-બાપને ખાલીકે આનંદ થયો. તે બાબાને હાથને ઘેર આવ્યા. આ દાદા-દાદીએ તો બાબાને જોયો ન હતો. પહેલી જ વખત જોયો. ખૂબ હેતથી બાબાને રમાડયો ને કહ્યું કે હવે અમે જઈએ છીએ. દીકરો કહે-અલે, મા-બાપ ગયા બાદ બધા જન્મા ને છેવટે સૌ સુધં ગયા. પણ વહુને હાથ આવતી નથી.

“ પોતાના અનુભવ પછી વહુની ઉઘડેલી આંખ ” :- સૂતા સૂતા જોને વિચાર થયો કે આ મારો બાબો જોવાઈ ગયો તો મને કેટલું દુઃખ થયું ? તો જેનો દીકરો મેં ચાર ચાર વખતી શ્રુમ કર્યો છે તે મા-બાપને કેટલું દુઃખ થતું હશે ? મેં ખાલી હાથે સાસુ-સસરાને ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યા પછી કહી જોલાવ્યાં નથી. કહી જોમની ખબર લીધી નથી છતાં બાબો શ્રુમ થયાની ખબર મળતાં ડોડીને આવ્યા. જો કેવા પવિત્ર છે. મારા પાપે મારા પતિએ જોમને તરછોડ્યા. બાબાના વિચોભમાં સાસુ કેટલા રહતાં હતાં અને સસરાલ કેવા સૂનમૂન બની ગયા હતાં ! આ હંમરે સાસુને હામ કરવું પડે છે, સસરાને નોડરી કરવી પડે છે અને અમે ઘરમાં દહેર કરીએ છીએ. હું કેવી પાપણી છું ! આ વિચારમાં આખી રાત હાથ આવી નહિ. બીજે દિવસે સવાર પડતાં જોના પતિને બધી વાત કરી અને કહ્યું કે બાબો ને બાબો આપણે જઈએ ને બા-બાપુલની માફી માંગીને આપણે અહીં તેડી લાવીએ. પતિ કહે છે બાબો તો ભાગ્ય ખુલી ગયા. બીજે દિવસે દીકરા-વહુએ માતા પિતા પાસે બાબીને અરજીમાં પડી માફી માંગી કે દુઃખ વેડીને મને ભણાવનાર જોવા કે મારા માતાપિતા ! મેં તમને તરછોડ્યા. ધિક્કાર છે મને ! જોમ કહી પુત્ર ખૂબ રહે છે ને વહુ કહે છે કે હે બા-બાપુલ ! જોમનો દોષ નથી. પાપણી હું છું. મેં જોમને અડાવ્યા. જો આપની પાસે આવવા તૈયાર થતાં તો હું આવવા દેતી નહિ. પૈસા મોકલવા દેતી નહિ, પણ મારો બાબો ધોવીશ કલાક માટે શ્રુમ થયો ત્યારે મને જાન થયું કે મારો ધોવીશ કલાક માટે શ્રુમ થયો તો મારો ભવ જડી ગયો તો મેં પાપણીએ આપનો દીકરો ચાર વખતી શ્રુમ કર્યો છે તો આપને કેટલું દુઃખ થયું હશે ! બા-બાપુલ ! આ અભાગણી વહુને માફ કરો. મારી આંખડી જોલવા માટે જ બાબો શ્રુમ થયો હશે ! બાબો જોવાયો ન હોત તો મને સમજત નહીં કે આ માતા-પિતાને કેટલું દુઃખ થયું હશે ! મને મારી ભૂલનું ફળ મળી ગયું. હવે મારો બાબો મને મળ્યો તેમ આપના પુત્ર આપને મળી ગયા. હવે ઘેર પધારો. સાસુ-સસરા કહે છે બેટા ! તમારો દોષ નથી. દોષ તો અમારા કર્મનો છે. માતા પિતા હવે પુત્રને ઘેર આનંદથી રહેવા લાગ્યા. દુઃખમાં આપણે તો આ દુર્ઘટક ઉપરથી જો વાત સમજવી છે કે સંતાનો પ્રત્યે માતાનું વાત્સલ્ય કેવું હોય છે ! પાતે દુઃખ વેડીને પણ સંતાનોનું હિત જાહે છે. માતા સંતાનોનું દુઃખ જોઈ શકતી નથી.

આપણે મહારાણી વિક્ટોરીયાની પૌત્રી એલીસની વાત ચાલતી હતી. એને એકનો એક લાડીલો પુત્ર હતો પણ કર્મોદયે તેના શરીરમાં ભયંકર રોગ ઉત્પન્ન થયો. હોસ્પિટાલમાં દાખલ કર્યો છે ને ડોક્ટરોએ એની પાસે જવાની મનાઈ કરી છે.

“પુત્રના પ્રેમને નહિ રોડી શકતી એલીસે દોરડા તોડ્યા” :- એલીસ ઘેર આવીને પુત્રને ને મુરકે રહી પડી. એવું હેયું વલોવાઈ ગયું, અને પુત્રનું હયામણું ગુળ એની નજર સમક્ષ દેખાવા લાગ્યું. અહો ! હું એની માતા છું છતાં એની પાસે ન જઈ શકું ? મારો લાલ મારા વિયોગથી કેટલો કરમાઈ ગયો છે ? એણે નિશ્ચય કર્યો કે કાલે તો ગમે તેમ કરીને મારા દીકરાની પાસે જઈશ ને એને હેતથી રમાડીશ. મારે જો ડોક્ટરોને નસો ઉભા હોય તે વખતે નથી જવું. બીબા ટાઇમે જવું પણ મારા દીકરા પાસે મારે જવું તે સાચું. એણે પોતાના પસંમાં એક ખાસદાર છરી મૂકી દીધી ને મોડેથી હોસ્પિટાલમાં ગઈ, પોતાના લાડીલાના રૂમના દરવાજાની બહાર ઉભી રહી. દીકરા પથારીમાં સૂતો સૂતો મા.....મા કરતો હતો, પણ ડોક્ટરોની હાજરીમાં કેવી રીતે જવું ? સમય થતાં ડોક્ટરો અને નસો બીબા પેથન્ટોને તપાસવા બીબા વોઈમાં ગયા ત્યારે એલીસ દીકરાની રૂમની સાથે આવીને ઉભી રહી. દીકરાએ માને એક એટલે કહે છે મા ! તું ક્યાં ગઈ હતી ? આજે ડોક્ટર કેઈ નથી. હું એકલો જ છું. આજે તો તું મારી પાસે આવ, મારા પલંગ ઉપર બેસ. મને તારા બોળામાં સૂવાડી મારા માથા ઉપર તારો બહાલભર્યો મીઠો કાથ ફેરવ. આ સમયે માતા પુત્ર પ્રત્યેના પ્રેમના પ્રવાહને રોડી શકી નહિ. તરત જ પસંમાંથી છરી કાઢીને જલ્દી દોરડું કાપી નાંખ્યું, અને પાંજરામાં પૂરાયેલો સિંહ છલાંગ મારીને બહાર નીકળે તેમ આ એલીસ છલાંગ મારીને પુત્રના પલંગ ઉપર જઈને ઊઠી અને પોતાના બહાલસોયા દીકરાને બાથમાં લઈ લીધા ને તેને પ્રેમથી હેત કરવા લાગી.

“પુત્રના બહાલ પાછળ માતાએ ગુમાવેલા પ્રાણ” : એલીસને દોરડું કાપીને અંદર ગયેલી એક વોઈમેન પણ ગભરાઈ ગયો ને ઠોકતો જઈને ડોક્ટરને બોલ્યો. ડોક્ટરો અને નસો ઠોકતાં ત્યાં પહોંચી ગયા. એણે તો દોરડું કાપીને એલીસ પુત્ર પાસે પહોંચી ગઈ છે ને પુત્રને હેત કરે છે. ડોક્ટરો ગભરાઈ ગયા. હવે શું કરવું ? ગથાએ કહ્યું કે તમને ના પાડી છે છતાં શા માટે ગયા ? મહારાણી વિક્ટોરીયાને બોલ્યો એલીસ એ પલંગ ઠોકતાં ત્યાં આવી પહોંચ્યા, એણે તો પૌત્રી એના પુત્રને પ્રેમથી રમાડી રહી છે. મહારાણી બારણામાં ઉભા રહીને કહે છે કે મારો બહાલ પૌત્રી ‘તું’ આટલી હોશિયાર ને કાઢી છે. કાઢી થઈને તે ‘આ’ શું કયું ? હું મને હેયાના હાર જેવી વહાલી છે ને હું શા માટે ત્યાં ગઈ ? ડોક્ટરો અને

નસોં પણ કહેવા લાગ્યા કે મહારાણી સાહેબ ! જ્યારે પણ એમને એમ જ કહીએ છીએ કે તમે આવા બહુકાર થઈને શા માટે ગયા ? હવે એવું પરિણામ શું આવશે ? આ સાંભળીને એલીસલું લોહી ઉઠળી ગયું. ક્રોધથી લાલ પીળી થઈને કહે છે તમે બધા મને કહો છો કે શા માટે એની પાસે ગઈ ? એવું પરિણામ શું આવશે ? તમને બધાને આવું જાણતાં શરમ નથી આવતી ? એ મારો દીકરો છે ને હું એની મા છું. એ મને એની પાસે જાણાવવા કેટલું ઠરઠરે, રહે, વૂરે ને હું મહાર ઉભી ઉભી એવા કડું ? માડું હૃદય ચીરાઈ બમ છે. પરિણામ જે આવવાનું હશે તે આવશે પણ હું એની મા છું. માની લાગણી તમે નહિ સમજી શકો. આટલું જાણતાં જાણતાં રહી પહોં અને પુત્રને ખૂબ ઠાલ કરીને મોડીવારમાં એ જોવાન બનીને ધરતી ઉપર ઢળી પડી.

બંધુઓ ! માતાનું વાતચત્ત અલૌકિક હોય છે. એને હુનિયા સમજી શકતી નથી. દીકરો બહુ પગલે ત્યારે માતા એને ખૂબ માર મારીને બીજાંને કહે છે આલ્સો બા અહીંથી. એમ કરીને મહાર કાઢી મૂકે છે, પણ પાછો ક્રોધ ચાંત થાય ને બાળક ઘરમાં આવે એટલે એને વહાલથી હાથ ફેરવીને રમાડે છે. દરેક માતાઓને ચંતાનો ઉપર આવું વહાલ હોય છે. એલીસે એના બાળાને છાતી સરસો ચાંપીને વહાલ કડું ત્યારથી એના આસમાં જેરી જંતુઓ પ્રવેશી ગયા હતાં. એટલે આર કલાકમાં તે એને ખૂબ તાવ ચડ્યો. ડોક્ટરોએ ખૂબ સારી ટ્રીટમેન્ટ આપી. દીકરાની બાજુમાં એનો પહંબ રાખ્યો. તે જોવાન અવસ્થામાં પડી હતી. એ કલાકમાં તે એના પ્રાણ ચાલ્યા ગયા. પુત્ર મિલનના છ કલાકમાં જ એલીસે આ કાની હુનિયામાંથી વિદાય લીધી. ત્યાર પછી આર કલાકે પુત્ર પણ ચાલ્યો ગયો.

જુઓ, માતાને પુત્ર પ્રત્યે કેટલું હેત હેતું ! પુત્રની પાછળ ચિંતાના પ્રાણનું બલિદાન આપી દીધું. આવું નામ ‘મા’ છે. તમે પણ કહો છો ને કે “મા તે મા અને ઝોબ બધા વજરાના વા.” એ વાત એલીસના કપાંતથી તમને બરાબર સમજાઈ ગઈ હશે. આપણે માતાનું હૃદય કેવું હોય છે તે ઉપર દેવકીમાતાની વાત ચાલતી હતી. સુનિઓ દેવકીમાતાને કહે છે કે માતા ! જ્યારે ભરીભરપૂર નગરીના મહાન શ્રીમંત નાગનામના ગાથાપતિના પુત્ર છીએ, અને સુલશા અમારી માતા છે. જ્યારે એક જ માદીના બધા છ સગા ભાઈઓ એક સરખા રૂપ ને કાલિયાળા છીએ. આમ કહું ત્યાં દેવકીના સાસા ત્રણ કોઠ રામચાંચ વિકસી ઉઠ્યાં કે અહો ! એ માતાને ધન્ય છે કે છ છ પુત્રોને નેમનાચ ભગવાનને અર્પણ કર્યાં. આ પ્રભાણે વિચાર કરતાં તેના હેથમાં હેતનો ઉછાળો મારે છે. આબળ શું વિચારશે તેના જાન અવસરે,

વ્યાખ્યાન નં. ૨૯

શ્રાવણુ વહ ૨ ને સોમવાર

તા. ૧-૮-૭૭

સુખ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની, શાંતિના સંદેશવાહક જોવા લગવંતો શાસ્ત્રમાં બતાવે છે કે હે શબ્દ્ય જીવો ! તમે આ સંસારનાં સુખો સ્થિર માનીને બેસી ગયાં છો પણ સંસારનું એકપણ સુખ કે પદાર્થ સ્થિર નથી. સંસારમાં જ્યાં દૃષ્ટિ કરશો ત્યાં તમને અસ્થિરતા જોવા મળશે. સ્થિરતાનું નામ-નિશાન નથી. કારણ કે “અતિ વંચલા જીવલોક સ્થિતિ : ૧” જીવલોકની સ્થિતિ અતિ અચળ છે.

નીતિકારોએ પણ કહ્યું છે કે-

અસ્થિરં જીવિતં લોકે, અસ્થિરે ધન યૌવને ।

અસ્થિરા પુત્ર વારાશ્વ, ધર્મ કીર્તિ દ્રવ્ય સ્થિરં ॥

આ લોકમાં મનુષ્ય આદિ હરેક પ્રાણીઓનું જીવન અસ્થિર છે, ધન, યૌવન, પુત્ર, પત્ની બધું અસ્થિર છે. રૂપ, સત્તા, શુદ્ધિ, બળ, આરોગ્ય, સહાર, ખંઝલા, બળીઆ, ગાડી, મોટર, વૈભવ વિદ્યાસો, સુખ-દુઃખ બધું જ અસ્થિર ને નાશવંત છે. એટલે આ સંસારમાં બધું જ નાશવંત છે. આ સંસારના તમામ પદાર્થો ક્ષણે ક્ષણે વેગથી વિનાશ તરફ દોરી રહ્યા છે. જેનું સર્જન છે તેનું અવશ્યમેવ એક દિવસ વિસર્જન થવાનું છે માટે આ સંસારમાં રહીને જીવે માત્ર એક મોક્ષનું સર્જન કરી લેવા જેવું છે. મોક્ષનું સર્જન કેવી રીતે થાય તે બાબતો છો ? અહિંસા, સંયમ અને તપરૂપ ધર્મથી મોક્ષમાર્ગનું સર્જન થાય છે. પછી તેનું વિસર્જન થતું નથી. મોક્ષમાં ગયા પછી બધું સ્થિર છે. ત્યાંનું સુખ પણ સ્થિર, આનંદ પણ સ્થિર, સ્થાન, જ્ઞાન, આત્મા અને આત્માના શુદ્ધો બધું સ્થિર છે, પણ અનાદિકાળથી અજ્ઞાની જીવ અસ્થિર જોવા સંસારના પદાર્થોને સ્થિર માની તેમાં સુખ મેળવવા માટે સતત જહેમત ઉઠાવી રહ્યો છે, પણ વિચાર કરો કે અસ્થિર પદાર્થોમાંથી સ્થિર સુખ ક્યાંથી મળવાનું છે ? વિવેકી મનુષ્યે જીવનમાં ધર્મને સ્થિર કરવાની જરૂર છે. ધર્મથી સ્થિર અને શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે જીવનમાંથી પ્રમાદનો ત્યાગ કરીને બને તેટલી ધર્મની આપણા કરી લો. કાલે કરીશ જોવો વિન્યાસ કરીને અહીં બેસી રહેવા જેવું નથી. કારણ કે જિંદગી ક્ષણિક છે.

છે જિંદગી દૂંડી ઘડી, આશા આતિ લાંબી ઘડી,
આશા પૂરી ના થાય ત્યાં, કાયા ઘડી બે ઘડી.

આપણી જિંદગી એક દૂંડી ઘડી જેવી છે. પહેલાનાં માણસો સામાયિક કરતાં

ત્યારે એક ઘડી લઈને યોગતાં હતાં. અત્યારની માફક આટલી લડિયાઓ ન હતી. એ ઘડીમાં રેલી હોય. એ રેલી ધીમે ધીમે નીચે પડે છે. એ રેલી પડી બધાં એટલે ઘડી પૂરી થાય છે. તે રીતે આપણાં આશુખની રેલી કણે કણે સરી રહી છે. આશુખની કણે રૂપી રેલી સરી જતાં જીવનલીલા સમાપ્ત થઈ જશે. આવી દુઃસ્રી જિંદગીમાં માનવીની આશાઓ તો ઘણી હાંભી હોય છે. એક આશા પૂરી ન થાય ત્યાં બીજી આશાનો જન્મ થઈ બધાં છે. એમ આશાના પૂરમાં ને પૂરમાં માનવીની જિંદગી પૂરી થઈ બધાં છે. આ જિંદગી રેલીના મહેલ જેવી છે. રેલીનો મહેલ કેવો હોય તે બાંધો છો ને ? આરે આછો આછો વરસાદ પડે છે ત્યારે નાના નાના બાળકો એ વરસાદથી બીંબાયેલી રેલીના ઘર બનાવે છે. આશ્વપાસ યોગ્ય બનાવે છે ને હરખાય છે કે આ મારો બંગલો છે ને આ મારો બંગલો છે. પણ એનો બંગલો ને બંગલો ક્યાં સુધી ? ક્યાં સુધી રમત પૂરી થઈ નથી ત્યાં સુધી ને ? હાં પવન આવે તો એનો બંગલો તૂટી પડે.

બંધુઓ ! આ નાના બાળકના બંગલા જેવી તમારી જિંદગી છે. આ ધન-વૈભવ, બંગલા, માડી-મોટર બધું તમને મળ્યું છે તે ક્યાં સુધી તમારું છે ? મહાન પુણ્યના ઉદયથી આ બધું મળ્યું છે ને પુણ્ય બહાસ થશે એટલે બધું બાક્યું જનારું છે. કોઈનો પુણ્યોદય વધારે હોય તો જીવનભર સુખ લોભની શકે પણ આશુખ પૂરું થાય ત્યારે બધું છોડીને જવાડું છે. ઘણાં એવા માણસોને પણ એવુંજ છે કે જેના માતાપિતા વારસામાં સંપત્તિ મૂકીને જ્યાં નથી પણ ચોતાના પુણ્યબળથી લક્ષ્મી ચેળવે છે ને પાછી ચોટો સમય ચર્તા બાંધી બધાં છે. આ બધી રમત જ છે ને ? આટલા માટે મહાપુરુષો જીવનની અસ્થિરતા સમજીને વિચારીને સર્પ જેમ કાંચળી છોડીને બાંધ્યો બધાં છે તેમ સંસાર રૂપ કાંચળી છોડીને બાંધ્યા બધાં છે. તમને તો એ ઘડી માટે પણ ઘર છૂટતું નથી. કારણ કે અંતરમાં સંસારનાં ઝેર ભર્યાં છે. સર્પ કાંચળી ઉતારી નાંખે છે પણ એની કાંઠામાંથી ઝેર જતું નથી. સર્પ કાંચળી શા માટે ઉતારે છે ? જેમ તમારા શરીર ઉપર ચેલ બેસી બધાં છે તો તમે સાણુ અને પાણીથી સ્નાન કરીને ચેલ ધોઈ નાંખો છો તેમ સર્પના શરીર ઉપર ચેલનો થર બેસે છે. એનાથી એ ચેલ સહેનાતો નથી એટલે એ ચેલ રૂપ કાંચળી ઉતારી નાંખે છે. સર્પની કાંચળી એ એના શરીર પરનો ચેલ છે. એ કાંચળી ઉતારી તેથી સર્પની કાંઠામાંથી ઝેર જતું નથી રહેતું. તમે પણ કદાચ ઘર રૂપ કાંચળી ઉતારીને એ ઘડી ઉપાશ્રયમાં આવો છો પણ મનમાંથી સંસારજનું ઝેર જતું નથી. એટલે બહીં બેઠા હોવા છતાં પણ અંતરમાં તો સંસારના વિચારોની ચટામળા બાંધ્યા કરતી હોય છે કે બહીંથી છૂટીને બહીં પછી દુકાને જઈ છે. કેટલો મોટો દોકમાં છે, નવો કેટલો ખરીદવાનો છે ને ક્યાં ક્યાં ઉજરાણી જવાડું છે. આ તો /

વિચારે ક્યાં પણ કંઈક ગૃહસ્થો તો જોવા હોય છે કે સાધુ-સાધ્વી પાસે આવીને જોમ કહે છે કે મહારાજ ! તમે સંસાર છોડ્યો, તમે મહાન સુખી છો તો મારે દીકરો નથી, અમર તો મારી દીકરીને જમાઈ બહુ દુઃખ દે છે, તો જોવું દુઃખ દર થાય જોવું કંઈ કરી આપો. આણું શા માટે કહે છે ? જોવું અંદરનું ઝેર ગયું નથી. ઘર છોડીને સત્સંગ કરવા આવ્યા પણ અંદર તો સંસારનું હળાહળ ઝેર ભરેલું છે.

જોકે શ્રીમંત શેઠની પુત્રી ખૂબ સૌંદર્યવાન હતો. જોકે વખત જોકે મોટા શ્રીમંતના દીકરાએ તેને જોઈ જોટલે સામેથી તેણે માથું કચું અને બંનેના લગ્ન થયા. તે ખૂબ આનંદથી રહેવા લાગ્યા. પત્ની ઉપર પતિનો અથાગ પ્રેમ હતો. સમય જતાં જોકે વખત જોવું બન્યું કે જોનો પતિ કોઈ સુકેલીમાં આવી પડ્યો. જોના માથે ચિંતા વધી ગઈ. તમે તો બાણો છો ને કે માણસ માત્રના માથે ચિંતા આવે ત્યારે જો સૂનમૂન બની જાય છે. જોને કોઈની સાથે બોલવું કે બાલવું પણ ગમતું નથી. બાઈનો પતિ જોમ વિચાર કરતો હતો કે મારા દુઃખની વાત પત્નીને નથી કહેવી. હું જોકેલો જ ચક્રન કરી લઈશ. જોટલે પત્નીને કંઈ વાત ન કરી. મનમાં જ દુઃખ વેદવા લાગ્યો પણ જોનો આનંદ હટી ગયો છે, જોટલે પત્નીની સાથે હસીને વાતચીત કે આનંદ-કિલોલ કરતો હતો તે બધું બંધ થઈ ગયું. પત્ની સાથે બોલવું બાલવું બંધ કયું ત્યારે જોની પત્નીને પતિ માટે ભુલો જ વિચાર આવ્યો. શ્રી ગમે તેટલી સારી ને હોશિયાર હોય પણ જોની દષ્ટિ બહુ ટૂંકી હોય છે. જોના વિચારો પણ ટૂંકા હોય છે. જોના મનમાં જોમ થઈ ગયું કે મારા પતિ મને પહેલાંની જેમ બોલાવતાં ચલાવતાં નથી. જોટલે જોમને મારા ઉપરથી પ્રેમ ઉતરી ગયો છે ને બીજા કોઈ સાથે પ્રેમ થયો હોય છે. પતિને કંઈ કહેવી નથી પણ મનમાં ખૂબ દુઃખી થવા લાગી, અને ચિંતાતુર રહેવા લાગી. મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે હું શું કરું કે જેથી મારા પતિનો મારા ઉપર હતો તેવો પ્રેમ થઈ જાય.

બંધુઓ ! સંસારના મોહમાં ઘેરાયેલો માણસ કેવું જાન ભૂલે છે ! સાચી વસ્તુને બાણતો નથી ત્યારે કેવી ચેરસમજ ઉભી કરે છે ને માણસને જાન ભૂલાવે છે. પેલા શ્રીમંત શેઠની પત્ની જાન ભૂલી. શેઠને પોતાના તરફ આકર્ષિત કરવા માટે મંત્ર, ધાગાદોરા કરવા લાગી. દેવ દેવીની માનતાઓ માનવા લાગી પણ કોઈ રીતે જોવું કાચું સિંધ થયું નહિ. આ તરફ પતિની ચિંતા ખૂબ વધી ગઈ જોટલે પત્નીની પાસે આવતો જતો નથી તેથી પત્નીની ચંકા મજબૂત થતી જાય છે. આમ કરતાં છ મહિના પૂર્ણ થયાં ત્યારે જોકે વખત સાધ્વીજી ગૌચરી કરતાં કરતાં જોને સૈર પધાર્યાં. જોણે સાધ્વીજીને ગૌચરી વહોરાવી. સાધ્વીજી વહોરીને ગહાર નીકળવા જાય છે ત્યારે પેલી શેઠાણી બાવણા આડી ઉભી રહીને કહે છે મહાસતીજી ! મારા ઉપર

કૃપા કરે ને માણું દુઃખ ટાળે, ત્યારે સાધ્વીજીએ પૂછ્યું—બહેન ! તારે શું દુઃખ છે ? ત્યારે કહે છે મારા પતિને મારા ઉપર ખૂબ રોષ છે હવે પછી કોણ બધું કોઈના પ્રેમમાં પડ્યા છે કે શું મારા સાચું જોતા નથી ને મને જાણાવતા નથી. આપ મને જોવું કંઈ વચીકરણ કરી આપો અથવા જોવો કોઈ ઉપાય બતાવો કે પહેલાં જેવો તેમનો મારા ઉપર પ્રેમ થાય.

સાધ્વીજીનો શેઠાણી પ્રત્યે પહેલાર : મોહરેલી સ્ત્રી સંસારનું ઝેર કોની સાથે જોડવા બેઠી છે ! જેમણે સંસારને ઝેરના કટોરા જેવા માનીને છોડી દીધો ને જીવને ઝેરના કટોરા પીવડાવે ખરા ? ના. સાધ્વીજી ખૂબ અંબીર અને જ્ઞાની હતાં. આરિત્રમાં કદ હતાં જોટલે તેમણે કહ્યું. બહેન ! આવા કામમાં સાધુ—સાધ્વી માણું મારે નહિ. તું જરા વિચાર કર. જ્ઞાનદાન કુળની દીકરી કોઈ દિવસ આવી વાત બહાર કરે નહિ, ને તું શા માટે આવી વાત કરે છે ? તને આમાં શું દુઃખ દેખાય છે ? જરા વિચાર કર. તને તારા પતિ જાણાવતાં નથી જોવું દુઃખ નથી પણ તારા અંતરમાં વાસનાઓ ભરેલી છે જોટલે જો ભૌતિક વાસનાઓની આમ સળભે છે તેથી તારા દિલમાં થાય છે કે મારો પતિ મને પ્રેમથી જાણાવે ને મને જ્ઞાનંદ કિલ્લોડ કરાવે, પણ જો અંતરમાં આશંકા ન હોત તો તારો પતિ જાણાવે કે ન જાણાવે જોમાં તને હર્ષ કે શોક ન થાત, ત્યારે શેઠાણી કહે છે કે વાસના ઉભી હોય ત્યાં સુધી આશંકા તો થાય જ ને ?

સાધ્વીજી જોને સમજાવતાં કહે છે કે બહેન ! તું વાસનાને ભયંકર રોગ સમજી લે. તને કોઈ રોગ લાગ્યું પડ્યો હોય તો જો રોગને વધારનારી ચીજ તું ખાય ખરી ? હાથે કરીને રોગને પુષ્ટ કરનાર કુપણ્યનું સેવન કોણ કરે ? જો વાત તો તું બરાબર સમજે છે ને ? ‘હા.’ તો પછી આ વિષયવાસના જો જોકે પ્રકારનો રોગ છે. તે રોગને પુષ્ટ કરનાર આશંકાઓ, કૃપા કુપણ્યનું સેવન કરવાની ચીજ જરૂર છે ? હાથે કરીને વિષયવાસનાના વિષ શા માટે વધારે છે ? હવેથી નહીં કરી લે કે મારે વિષયવાસનાને વધારનારી આશંકા જોઈએ નહિ. આ વાસનાની ઇચ્છા તને કેટલો ભયંકર ઉદ્વેગ કરાવે છે, તને કેવી દુઃખી કરે છે ! અને તું જો વાસનામાં તણાઈ પતિને રોષ રહી રહી છે, પણ વિચાર કર. વાસનાકૃપા આમ સુલોને બાળે છે. અને આ વાસનાઓ કોની છે ? આત્માના સુલોની કે ઇન્દ્રિયોના વિષયોની ? ઇન્દ્રિયોના વિષયોની. માટે તું સમજ કે મારા પતિ મને જાણાવતાં નથી તો સ્કેન્ડે મને જાણાવ્યું પાલન કરવાનો અવસર મળ્યો છે. આ ઇન્દ્રિયોના વિષયો તો જ્ઞાનંત કાળથી પોખાં છે છતાં જો આમ જોડવાઈ છે ? અગ્નિમાં કેરાસીન નાંખવાથી આમ વધતી બાય છે તેમ ઇન્દ્રિયોની બેટલી વધુ સુલોથી કર્ષા કરીશ ને. ’

વાસનાની આગ વધતી જશે, સંસારની બેડીઓ મજબૂત થતી જશે, અને અનંતકાળ સુધી આત્માને ઈન્દ્રિયો રૂપી મહારાણીનો નોકર બનીને રહેવું પડશે, ને મજુરી કરવી પડશે. તેના કરતાં સમજીને આશંસાઓ છોડી દે તો પછી તારે મજુરી કરવી નહિ પડે, ઈન્દ્રિયોત્તું જોર ધીસું પડશે ને પછી ઈન્દ્રિયોની આગ ઓલવાતી જશે જોટલે પછી વિષયો નહિ મળે તો પણ દુઃખ નહિ થાય, પણ જો તું આ રીતે વલખા માર્યા કરીશ ને કોઈ કિમિયાળર મળી જશે ને તારી ઈચ્છા પ્રમાણે તારો પતિ તારી સાથે પૂર્વવત્ પ્રેમભક્તું વર્તન કરશે તેમાં તને સંસારતું સ્વિક્રમ સુખ મળશે પણ જોકે વાત નહીં સમજી લેજે કે જોમાં તારી વાસનાઓની નાની આગમાંથી કોનોના મોટો હાવાનજ થશે પછી જોની કારમી વિટંબણાઓ તારાથી સહન નહિ થાય. માટે જોવા સ્વિક્રમ સુખ પાછળ વૃણાતું છોડી દઈને વાસનાની આગ બૂઝવવા માટે તો તું મહાન સુખી, શાંત અને સ્વસ્થ બની બધીશ. પછી જ્યાં ત્યાં ફાંફા મારવા નહિ પડે.

શેઠાણીની ખુલેલી દૃષ્ટિ : દેવાનુગ્રિયો ! સામ્બીલની પવિત્ર અમૃતવાણીએ શેઠાણી ઉપર બહુઈ અસર કરી. તેણે સામ્બીલના ચરણમાં પડીને માફી માંગીને કહ્યું કે અહો ! સંસારના ત્યાગી જોવા આપની પાસે શે' કેવી હલકી માંગણી કરી ! કે મહાસતીલ ! આપે મારી આંખડી જોલાવી અનંતકાળની મારી ઉંઘ ઉઠાડીને મને બળવત કરી. આપે મારે અધારા કૂવામાંથી મને બહાર કાઢીને ઝળમળતા પ્રકાશમાં લાવીને મૂકી. મને આંખીને જ્ઞાનનાં ડિવ્યચક્ષુ આપ્યા. હવે જો વાસનાઓને જીવનમાંથી દૂર કરું છું. હવે મને સમજાણું કે મારા પતિ તો પવિત્ર છે પણ મારી વાસનાઓ મને દુઃખો કરે છે. જોણે જ મારી ખુશિને પ્રષ્ટ કરી. હવે મારે જોણું પ્રયોજન નથી. આપ હવે ફરમાવો કે હું શું કરું તો મારે ઉધાર લાય ? ત્યારે સામ્બીલએ આત્માના ઉધાર માટે એકમાં એક ચારિત્રનો માર્ગ બતાવ્યો, શેઠાણીએ કહ્યું કે શુદ્ધીદેવ ! ચારિત્ર માર્ગ અંગીકાર કરું તેવી મારી શક્તિ નથી પણ બીજો કોઈ માર્ગ કોણ તો બતાવો. તેથી સામ્બીલએ તેને સમ્યક્ત્વ અને સાવકના બાર મત સમજાવ્યાં જોટલે તેણે તેનો સ્વીકાર કર્યો ને આજીવન પ્રજ્ઞાચર્ચાનત અંગીકાર કર્યું, અને આત્માના ઉલ્લાસથી ધર્મારાધના કરવા લાગી. બીજી બાબુ જોના પતિના મારે આવેલી આપત્તિ દૂર થઈ જોટલે તે ચિંતાથી સુક્ષ્મ થયા તેથી જોને પ્રેમથી જોલાવવા લાગ્યા. આ વખતે પત્નીએ કહ્યું કે શે' તો તમારા માટે આવું અનુમાન કહ્યું હતું ને સામ્બીલ પાસે આવી માંગણી કરી ત્યારે તેમણે મને ધર્મતું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. તેથી શે' બવલવ સુધી પ્રજ્ઞાચર્ચાનત અંગીકાર કર્યું છે. હવે મારા આત્માને અપૂર્વ શાંતિ થઈ છે. મને હવે સંસારના સુખની આશંસા નથી. આ આંખીને જોનો પતિ પણ સુશ થયો ને તેણે પણ બાર મત અંગીકાર કર્યા, અને

જ'ને ધર્મની આરાધના કરવા લાગ્યા. જ'નેના વૈરાગ્યની જ્યોત ધીમે ધીમે વધવા લાગી અને ફરીથી તે સાધ્વીજી ગામમાં પધાર્યા ત્યારે જ'નેએ દીક્રા લીધી.

જંધુઓ ! સત્સંગનું કેવું અજબ જળ છે ! સત્સંગથી પાપીમાં પાપી માનવ પવિત્ર બની જાય છે. કહ્યું છે કે ક્ષણમિદ્ધ સજ્જન સંગતિરેકા મયતિ મહાર્ણવ તરણે મૌકા ક્ષણવારનો સત્સંગ સંસાર સમુદ્ર તરવામાં નીકળી સમાન બની જાય છે. સત્સંગ એ પારસમણ્ડિ કરતાં પણ અધિક કિંમતી છે કારણ કે જ'નેમાં મોટું અંતર છે. પારસમણ્ડિનો હોખંડને સ્પર્શ થાય તો હોટું સોતું બની જાય છે. પણ પારસ નથી જનતું. ત્યારે સત્યુદ્ધેનો જેને સંગ થાય છે તે પારસ સમાન બની જાય છે. શેઠાણીને સાધ્વીજીને સંગ થયો તો તે પણ સાધ્વી બની ગઈ. પોને તો તરી સાથે જોના પતિને પણ લાયકો. આ લોકો એ લોકોની જિંદગીમાં તમે પણ સત્સંગ કરી આત્માનું કરી દો. વારંવાર આવો અવસર નહિ મળે. ફીકરો મોટો થાય, જોને પરણાવું, જંગલો જંગલો પછી નિરાતે ધર્મધ્યાન કરીશ જોવી આશાના પૂરમાં તણાઈ રહ્યાં છે, પણ કાલની કેને અજર છે ! માટે સમજ્યા ત્યારથી સવાર સમજીને આત્મસાધનામાં લાગી જાઓ.

જેમને સંસારની કલ્પિતતા સમજાઈ છે તેવા સંગથી બનેલા અણુમારો કેવડીજીની સંકાતું સમાધાન કરતાં કહે છે કે માતા ! જમી કહીલપુર નિવાસી નામમાયાપતિ અને મુલશ્યા માતાના છ પુત્રો છીએ, અને જમી છએ નહકુંવર જેવા દેખાવમાં સુંદર અને જોકે સરખા રૂપવાળા છીએ. અને “મરજાનો મરિદુનેમિસ્ત્વ અંતિર જર્મ્મ સોજ્યા ણિસમ્મ સંસાર મહચિન્ના મીયા જમ્મ મરજાનો મુંદા લાવ પચ્ચહયા ।” જોકે દિવસ નેમનાથ ભગવાન આમાનુષામ વિચરતાં વિચરતાં અમારી કહીલપુરી નગરીમાં પધાર્યા. ત્યારે અમારા માતા-પિતા અમને છએ લાઈઆને સાથે લઈને ભગવાનના દર્શન કરવા ગયા. જમી ભગવાનનાં દર્શન કર્યાં ને જોમી વાણી ચાંભળી ભગવતે સંસારનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું જોટલે અમને ભવનો ભય લાગ્યો ને સંસારથી ઉદ્ધિગ્ન બની સંસારના દુઃખથી ને જન્મ મરણના દુઃખથી મુક્ત થવા માટે નેમનાથ ભગવાન પાસે દીક્રા લીધી.

જંધુઓ ! આ આત્માઓ કેવા પવિત્ર કશે ! ભગવાનની વાણી તો વણાઈ જાય છે ચાંભળી પણ આ છ આત્માઓ જોકે જ વાર ચાંભળીને જાગી જયા. જમી પણ તમને કહીએ છીએ કે આ સંસારના મુજો મધથી ખરડાયેલી તલવારની ખાર જેવા છે. કિંપાવ વૃક્ષનાં ફળ જેવાં છે. તલવારની ખાર મધ ચોપડીને કાઈ જોની ખારે જીભ બહારે તો ચીકાચ લાગે. પણ જીભ કપાયા વિના ન રહે. કિંપાવ વૃક્ષનાં ફળ દેખાવમાં સુંદર અને ખાવામાં ચીકા સ્વાદિષ્ટ લાગે છે પણ ખાધા પછી જીવ અને કાચા જુદા કરાવી નાંજે છે, તેમ સંસારનાં મુખ જોવતતાં તમને મોડીવાર બહે

આનંદ આવતો હોય પણ પરિણામે તો તે મહાન દુઃખદાયક છે. આવું તમે ઘણીવાર સાંભળ્યું પણ તમને સંસારનો ભય લાગ્યો છે? તમે ઓતા બનીને બેઠાં છો તો સાંભળીને કંઈક અહંશ કરતા બજો. કાણાંજ સૂત્રના ચોથા કાણે ચાર પ્રકારના કુંભ બતાવ્યા છે. તેમાં પહેલો ઘડો નળ નીચે મૂકે ત્યારે ભરેલો દેખાય ને આવો ખસેડે ત્યારે ખાલીબમ દેખાય છે. એ ઘડો તળીયેથી ફૂટેલો હોય છે. બીજા પ્રકારનો ઘડો નળ નીચે મૂકે ત્યારે ભર્યો દેખાય પણ અંદર પાણી ઉતરે નહિ. કારણ કે તેનું મોઢું અણી લીધું હોય છે. ત્રીજા પ્રકારનો ઘડો નળ નીચે ભરેલો દેખાય પણ એને નળ નીચેથી ખસેડી લેવામાં આવે ત્યારે અડધો ભરેલો રહે છે જોટલે તે અડધેથી ફૂટેલો છે, અને ચોથા પ્રકારનો ઘડો નળ નીચે ભરેલો દેખાય છે ને નળ નીચેથી લઈ લેવામાં આવે ત્યારે પણ ભરેલો દેખાય છે. જોટલે તે અણીશુદ્ધ આપે ઘડો છે.

આ રીતે પહેલા પ્રકારના ઘડા જેવા ઓતાઓ વ્યાખ્યાનમાં બેઠાં હોય ત્યારે એમ લાગે કે આને તો સારો રંગ લાગી ગયો છે. આ ચાતુર્માસમાં ધર્મ પામી જશે પણ અહીં જોશે ત્યાં સુધીના રંગ હોય છે. અહીંથી ઉઠ્યાં જોટલે એક શબ્દ બાક ન રહે, આ તળીયેથી ફૂટેલા ઘડા સમાન ઓતા છે. બીજા પ્રકારનાં ઓતાઓને વ્યાખ્યાનમાં બેઠાં હોય ત્યારે એમ લાગે કે આ તો બધું જૂઠું જશે પણ એ તો એક કાને સાંભળીને બીજા કાને કાઢી નાંખે છે. વીતરાગવાણી અંતરમાં ઉતરવા દેતા નથી. એ ચોટેથી અંધ કરેલા ઘડા જેવા છે. ત્રીજા પ્રકારના ઓતા વ્યાખ્યાન જૂળ રસથી સાંભળે. ભલે, બધું અહંશ ન કરી શકે પણ અહંશ અહંશ કરે છે. એ અડધેથી ફૂટેલા ઘડા જેવા છે, પણ ઉપરના એ કરતાં મેષ છે. ચોથા પ્રકારના ઓતા જોટલું સાંભળે છે તેટલું બધું અહંશ કરે છે. તે આખા ઘડા જેવા છે. એ બધામાં મેષ છે. હવે તમે બોલો, કયા પ્રકારના ઓતામાં તમારો નંબર છે? પહેલા બીજા નંબરમાં કે ત્રીજા ચોથા નંબરમાં? (ઓતામાંથી અવાજ :- ત્રીજા ચોથા નંબરમાં) (હસાહસ) ત્રીજા ચોથા નંબરનાં ઓતા બનવું હોય તો બરાબર ધ્યાન રાખવું પડશે. એ તમે એવા બન્યાં હોત તો કું માવું છું કે ગોરીવલીમાંથી ઘણાં સાધુ બની ગયા હોત.

અહીં છ અણુગારો ચોથા નંબરના ઓતા જેવા હતાં. તેમણે એક જ વખત નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળીને જન્મ-મરણનાં દુઃખથી મુક્ત બનવા માટે ઈશ્વા લીધી. એ અણુગારો દેવકીરાણીને કહે છે કે હે માતા! અમે છ સગા ભાઈઓ છીએ ને એક સરખા દેખાઈએ છીએ, તેથી તને એમ લાગે છે કે એકના એક સુનિષ્ઠો માટે ઘેર ગૌમરી માટે પધાર્યાં છે પણ એમ નથી. હંજી પણ સુનિષ્ઠો દેવકીને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

ચરિત્ર :- અહ્યુનહુ' મન હસ્તિનાપુર જવા માટે ઉત્સુક બન્યું છે. તેથી અત્યંત હથ પામતાં અહ્યુનહુ વિમાનમાં બેસીને હસ્તિનાપુર તરફ જવા માટે પ્રયાણ કરે છે. માર્ગમાં જોકે યોદ્ધા વન આબ્ધુ'. તે વનમાં ઘણાં માણસો કોલાહલ કરતાં હતાં. જો કોલાહલમાં દુઃખ બારેલાં રાજા સંભળતાં હતાં. આ સાંભળીને અહ્યુનને વિચાર થયો કે આવા માહ જંગલમાં આટલો બધો કોલાહલ કેણુ કરે છે ? આ કોલાહલમાં પણ દુઃખની કીકીવારીઓ સંભળાય છે. માટે નક્કી કેઈ બ્યક્તિના માથે સંકટ આબ્ધુ' હશે. હાવ, તેની તપાસ કરું. કેઈ માણસ બિચારો મહાન દુઃખમાં હોય ને મારાથી જોને વચમાં મૂકીને કેમ આલ્યા જવાય ? કંઠસુવંત પુરૂષોની કંઠસુ કોઈ ખોર હોય છે. પોતાના ડેહની છાલ ઉતરી બમ તેની પરવા નથી કરતાં પણ બીજને દુઃખ ન થાય તેની ખાસ કાળજી રાખે છે.

મહાનપુરૂષોની લવન કહાની વાંચતાં મારી આંખમાં આંસુ આવી બમ છે. ખંધક યુનિની આમઠી ઉતારવાનો રાજાનો કુકમ છુટ્યો ત્યારે અંદાજ તેમની આમઠી ઉતારવા બયો. તે વખતે યુનિએ અંદાજને શું કહ્યું ? બાઈ ! તું કહે તો ઉલો રહું. તું કહે તો બેચી બઈ ને કહે તો સૂઈ બઈ. પણ મારા શરીરની આમઠી ઉતારતાં તને કષ્ટ ના થવું જોઈએ. તારી આંખની ન કપાઈ બમ તેનો ખ્યાલ રાખજો. જુઓ, મહાનપુરૂષોની કંઠસુ કેવી હોય છે ! પોતાના શરીરની આમઠી ઉતરી જશે તેવું દુઃખ કે જોડ નથી, પણ આમઠી ઉતારનારને કંઈ ન થાય તે માટેની કેટલી સાવધાની રાખે છે ! અહ્યુનહુને હસ્તિનાપુરહુ' રાજાવન ઓડીને નીકળ્યા બાર બાર વધે વીલી ગયાં છે. વનવાસમાં કેટલા કષ્ટ વેઠ્યાં. હવે તો પોતાના માતા-પિતા, બાઈઓ, પત્ની બધા માહ આબ્ધા છે છતાં વનમાં કોલાહલ સાંભળીને દુઃખીહુ દુઃખ મટાડવાની સાવના થઈ. અહ્યુનહુ તો જોકલા હતાં પણ મળીશુદ આદિ વિદ્યાધરા તેમને જણાવવા આબ્ધા ત્યારે જોક કેસર નામના વિદ્યાધરને અહ્યુનની સાથે મૂકીને ગયા હતા.

કેસર નામ જેલ્લરકો લોભ, ખખર લેન કે કાજ,

ચોક્કસ કર આ કહે દુરત વહ, યુન અહ્યુન મહારાજ હો....મોતા.

અહ્યુને કેસર વિદ્યાધરને તપાસ કરવા મોકલ્યો કે આ બધું શું છે તે તું તપાસ કરી આવ. કેસર તો વિદ્યાધર હતો જોટલે તરત નીચે ઉતર્યો, અને બધા બધા માણસો કોલાહલ મચાવતાં હતાં ત્યાં આવીને બધી પૂછપરછ કરી. ચોક્કસ વાત બાણીને અહ્યુન પાસે આવીને કહે છે કે મહારાજ ! સાંભળો.

હિરવયપુરી નામની અલ્હાપુરી સમાન નગરી છે. તે નગરીમાં હેમાંબક નામના પરાક્રમી રાજા રાજ્ય કરે છે. તે રાજાને સતી સિદ્ધામણી પ્રભાવંતી નામની પવિત્ર રાણી છે. તે રાણી અર્ધ રાત્રે તેના સપનખંડમાં સૂતી હતી. સત્રીના પાછલા મંદરે

તેને હરણ કરીને કોઈ ઉઠાવી ગયું. છે. રાણી તો ભરનિંદ્રામાં હતી ને કોઈએ ઉઠાવી જોટલે જાગી ગઈ ને હે સ્વામીનાથ ! ઢોડો....ઢોડો. મને કોઈ દુષ્ટ લઈ જાય છે. તેમ કહીને કંઈક સ્વરે વિલાપ કરવા લાગી. જોની ચીસો સાંભળીને રાજા જાગી ગયા ને ક્રોધથી ધમધમી ઉઠ્યા કે હું ગોટો રાજા અને મારી રાણીને કોઈ ઉઠાવી જાય તે હું કેમ જોઈ શકું ? રાજા તેની પાછળ ઢોડયા પણ પેલો તો પ્રભાવંતીને ઉઠાવીને ઘણે દૂર નીકળી ગયો છે. રાણી પણ ઘણી ખૂંસા પાડતી હતી પણ કોણ સાંભળે ? ત્યારે રાણીના મનમાં ચક્કું કે મારા પતિ જરૂર મારી વહારે આવશે પણ હું ક્યા રસ્તે ગઈ છું તેની જોમને ક્યાંથી ખબર પડશે ? જોટલે તેણે પોતાના માથામાં કુલની વેણી નાંખેલી હતી તેમાંથી કુલ છૂટા કરીને માર્ગમાં ફેંકવા લાગી. જો કુલના આધારે કેમગંઢ રાજા રાણીને શોધતા શોધતા સૈન્ય લઈને અહીં સુધી આવ્યા, પણ હવે તો કુલ પણ ઢેખાતા નથી. કારણ કે જોકે વેણીના કુલ કેટલા હોય ? જો પૂરા થઈ ગયા પછી રાણી શું કરે ? રાજા વિચારે છે કે કોણ જાણે જો દુષ્ટ મારી રાણીને ક્યાં લઈ ગયો હશે ? હવે કઈ તરફ જવું છે ને શું કરવું તેની મૂંઝવણ થઈ છે ને રાજા તો જાત્યંત શોકમગ્ન બની ગયા છે. તેમની સેના રાણીની શોધમાં આમતેમ ફૂંટી રહી છે ને આ કોલાહલ મચાવે છે. તે સાંભળી અભ્યુત્તર વિચાર કરે છે કે જાણે ! આવા ગોટા રાજા દુઃખમાં હોય ને મારાથી કેમ જવાય ? મને કુદરતે શક્તિ મળી છે તો તેના સદુપયોગ કરીને જીજ્ઞાસુ દુઃખ મટાડું જોમ વિચાર કરે છે. હવે તે કેમગંઢ રાજાને સહાય કરવા જશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

આખ્યાન નં. ૩૦

આવળુ વહાં ડોને મંગળવાર

તા. ૨-૮-૭૭

જ્ઞાનના સુધાકર, વાતસલ્ય મૂર્તિ, સામકાર ભગવંતે કહ્યું છે કે હે ભવ્ય જીવો ! આ સંસાર જાતિ ભયંકર છે. સ્વાર્થેનું સમરાંગણ છે. જેમ તમે કોઈને કાપમ સાચવો પણ જોકે વખત નહિ સાચવી શકો ત્યારે તે હિપકારને જૂલીને અપકાર કરશે. જોલો સંસાર ભયંકર ખરો ને ? જ્યારે ધર્મ જોટલો જયો કલ્યાણકારી છે કે અપકારીની જૂલ ન જોતાં કર્મને વાંકે જોશે ને તેના પ્રત્યે મૈત્રી ભાવથી પ્રેમના ઝરણાં વહાવશે. જંને વચ્ચે આટલો જયો તદ્દાવત સમજીને તમને સંસાર ઝેરફા લાગે છે ખરો ? મનમાં જોમ થાય છે કે હું સંસારનો ત્યાગ કરી દઈ, જોકે સંસ્કૃત મ્લોકમાં પણ કહ્યું છે કે.

યજ્ઞ કુઝાલિગદ્ગલ લલે, હરુદિનં વહયસે કીવ રે ।
હન્ત તન્નૈવ રવ્યસિન્ધિરં, મોહમદિરાય વસીવ રે ॥

કે જીવ ! તું શેષ આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ રૂપી આગના કણીયાઓથી ઢાળી રહ્યો છે. મોહમદિરાના કેદમાં ચક્રવૂર બનીને કાયા, પરિવાર અને પૈસામાં મગ્ન બનીને નવી નવી ચિંતાઓ ઉભી કરે છે ને દુઃખ ખડું કરે છે. તેનો કેને અનુભવ નથી ! સંસાર કેવો છે ? આજે પુત્ર રીસાયો, કાલે પુત્રવધુ રીસાયો, આજે પત્ની માંદી તો કાલે પૌત્ર બિમાર આમ અનેક પ્રકારના દુઃખો ઉભા થયા કરે છે. છતાં જીવની કેવી કંઠાલ દયા છે કે હજુ મોહથી પાછો ફરતો નથી અને આત્માને ભૂલી પર જોવા પરિવાર, પૈસા અને કાયામાં આસક્ત બને છે પછી કર્મની હાલ ખાવા સિવાય બીજું શું મળશે ? બરેબર, આ જીવની મૂંઢતા છે કે પરને સ્વ માનીને દુઃખો ઉભા કરી રહ્યો છે. તેના બદલે જો આત્મામાં વિવેક બાજે તે આત્માની મહાનતા અને પોતાનું સ્વાતંત્ર્ય જો સમજાઈ જાય તો વિષમ જગતની વચ્ચે રહેવા છતાં પણ હૈયામાં નિર્મળ અને ઉમદા ભાવ રહે.

બંધુઓ ! આ જીવ જનતા પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળથી કર્મનો ભાર લઈને અહંતાપૂર્વક ભટક્યો છે. જોકે જીવની ભૂતકાળના ભવની મહુત્રી કોટપૂર્વના આયુષ્યવાળા કોટા જ્ઞાનીઓ કરે તો પણ તે પૂરા ગણી ન શકે. જોટલું આ જીવ ભટક્યો છે. હવે તમને સમજાય છે કે બાહ્ય શોધ મૂકીને અભ્યંતર શોધ કરું ! કારણ કે કેવો જે આવરી શકતા નથી તે માનવો આવરી શકે છે. તેવો અમૂલ્ય કોઈદુર હીરા જેવો આ માનવભવ મળ્યો છે તેનો સફળપ્રયોગ કરતાં ચીજો.

“કોટી જન્મના પુણ્યથી, આ કેહ આપણને મળે,
કરી લે સદૃષ્ટમં તો, સલળા દુઃખો સ્કેજે ટળે.”

આ માનવજીવન કેટલું ઉંચું છે ! તેની કિંમત જીવને સમજાય તો જોકેક ક્ષણ નુકસાની જવા કે નહિ. માનવજન્મ તમને સ્કેજે નથી મળ્યો. મહાન પુણ્યથી મળ્યો છે. તમારા બ્યવહારની રીતે જો સમજો તો તમે જેનાં મૂલ્ય ઝાઝા આપ્યા હોય તેવી બીજી રજાટવી મૂકો ખરા ? જોને કેટલી સાંકળો છે ! બહેનોના રસોડામાં જોકે નાની વાટકી કે ત્રમચી જોવાઈ જાય તો તેને માટે કેટલી તપાસ કરે છે ? હીરાના બૂટીયામાંથી જોકે હીરા જોવાઈ જાય તો તેને માટે પણ કેટલી જોજ કરા છે ? બધી શોધ કરતાં જો ન મળે તો કેટલો અફસોસ થાય છે ! પણ માનવજીવનનો જોકેક સોનેરી ટિવસ સાધના કર્યા વિના પચાર થાય છે તેનો અફસોસ કે દુઃખ થાય છે ? જીવે સંસારનાં ઝાઝા તો બધાં ઉપાડ્યાં ને આત્માને કર્મના ભારથી ભારે બનાવ્યો પણ હવે તે જાણે હળવો કરવાનો પ્રયત્ન કરવાનું મન થાય છે ? દરેકજ

સાંધે જમા ઉપારણું ખાતું ચોખણું કરે છે અને દિવાળી આવે ત્યારે ચોપડા ચોખખા કરે છે. તેમાં વહેવારીના હીકરાને આઠ આના વધે તો પણ ઉપાધિ ને ઘટે તો પણ ઉપાધિ. ગમે તેમ કરીને સાચો મેળ મળે ત્યારે જ જ'પીને બેસે છે. તેવી રીતે ભગવાન કહે છે આત્માનો ચોપડો ચોખખો ન થાય ત્યાં સુધી શાંતિ ન થવી બોઈએ. ત્યારે તમને સમ્ય મળે ત્યારે એમ વિચાર કરો કે મારા જીવનની કાંઈવાહીથી કોઈના આત્માને દુઃખ તો નથી થયું ને ? કદાચ કોઈને દુઃખ થયું હોય તો તેની પાસે ક્ષમા માંગજો ને દુરોચી જોડું ન થાય તેનો ખ્યાલ રાખજો. બને તો કોઈડું ભટ્ટું કરજો અને ભટ્ટું ન કરી શકે તો ખેર, પણ કોઈડું બૂકું ન કરવું એટલું તો જરૂર કરજો.

તમારા પોતાના જીવન માટે ના છૂટકે પાપ થાય છે પણ સહી વખત માણસ વિના કારણે અનર્થાદે કદાચ છે. બીજાનાં અવધુવાદ જોલે, નિંદા કુથલી કરે તેમાં શું કોઈડું પેટ ભરાય છે ? 'ના.' પેટ ભરાતું નથી પણ કોઈની નિંદા કુથલી કરવાથી આત્મા પાપકર્મથી ભારે થાય છે. જીવ કોઈની નિંદા કરવા નથી મળી પણ પ્રભુના શુભચાન ગાવા. અને ચીકું મધુકું જોલીને સ્વ-પરતું કલ્યાણ કરવા મળી છે, તેના બદલે કોઈની નિંદા કુથલી કરી, કોઈના અવધુવાદ જોલીને કર્મ બાંધે છે. જ્ઞાની કહે છે તારે જરૂરિયાતથી અધિક ન જોલવું અને જોલો તો મધુર ને મિય જોલવું. "મિયલાવિનેર જો જાતુ" એ મિય વચન જોલે છે તેને દુનિયામાં કોઈ શત્રુ રહેતો નથી, પણ જબતમાં મિય બને છે.

અંધુજો ! સાત્વિક વાણીનો કેવો પ્રભાવ છે ! કે જે કામ લોહાડું તીર નથી કરી શકતું તે કામ ચીકું વચન કરી શકે છે. જોકે વચનના પ્રભાવથી નિર્દય માણસ ક્ષણવારમાં હયાત બની જાય છે. અસત્ય જોલનારા સત્પણી હરિશ્ચંદ્ર બની જાય છે. શત-હિવસ ભૂંટ અને ચોરી કરનારા ભૂંટારા વાસ્તિકજીવે જેવા પવિત્ર બની જાય છે. કુહટા બીજો સીતા જેવી સતી બની જાય છે. લોભીમાં લોભી મનુષ્ય કાનવીર કણુરાજ જેવા ઉદાર બની જાય છે. આ સત્યને મિય વચનનો પ્રભાવ છે. આપણે મનુષ્યની વાત કરી પણ સર્પ અને નાગ જેવા જેરી જંતુજો પણ મહારીની વીણાના મધુર નાદથી પ્રભાવિત બની જાય છે, ને મહારીના કહેવા પ્રમાણે ખેલ કરે છે. મંત્રોના ચળદોના પ્રભાવથી કેવો પણ મંત્રવાદીની ઈચ્છા પ્રમાણે કામ કરે છે. આ બધો વચનનો જ પ્રભાવ છે ને ? ખરે, બીજાની તો વાત ક્યાં કરવી ? પણ આપણા પરમપિતા ભગવાન મહાવીરસ્વામીની વાત કરીએ. શુભ...શુભજો ચંદ્રકીશિક ! "વેરથી વેર શમે નહિ જગમાં, પ્રેમથી પ્રેમ વધે જીવનમાં." આટલા ચળદોએ વિષ ભરેલાં ચંદ્રકીશિક નાગને વશીકરણ કહ્યું ને ચંદ્રકીશિક નાગ કીટીને દેવ બની ગયો. આ કંટી ભગવાનની વાણી. ઉન્માળેં જાલતાં જીવોને સન્માળેં લાવવા માટે ભગવંતે દુરમાવે છે કે.

અવસોદિય કંટંગા પહું, બોહળો સિ પહું મહાલર્થ ।

ગચ્છસિમ્મા વિસોદિયા, સમયં મોયમ મા પમાયપ ॥ ઉત્ત. અ. ૧૦ ગાથા ૩૨

કે ગીતમ ! તમે સંસારના કાંટા પથરાયેલો માનું છોડીને સંયમનો રાજમાર્ગ પામ્યા છો તો જો માને જવામાં સમય માત્રનો પ્રમાદ ના કરો. ભગવાન કહે છે કે કે છવો ! તમારે જલ્દી શોધમાં જવું હોય તો સંસારના કાંટાથી પથરાયેલો રસ્તો છોડવો પડશે. કાંટા જો પ્રકારનાં છે. જોકે દ્રવ્ય કાંટાને ખીબ લાવ કાંટા. દ્રવ્ય કાંટા દેખાશે. તે પથમાં પેચી ન જાય તે માટે તમે પગમાં બૂટ કે અંપલ પહેરી લેશો ને સાવધાનીપૂર્વક જશો. પણ લાવકાંટાથી ભયવા માટે કેટલી સાવધાની રાખો છો ? કેવે લાવકાંટા ક્યા છે તે પ્રથમ જાણવું પડશે. તો તમે લાવકાંટાથી બચી શકશો.

લાવકાંટા જોટલે મિષ્માત્વ, અવત, પ્રમાદ, ક્ષાય અને અશુભયોગ. આ કાંટાઓ શોધમંજીલે જવામાં અટકાવે છે. મિષ્માત્વ જો છવની વિપરીત દશા છે. જો સાચી દિશા સૂઝવા હેતુ નથી, અને આત્માનું અકિત કરનાર છે.

મિષ્માત્વં પરમો રોગો, મિષ્માત્વં પરમં તમઃ ।

મિષ્માત્વં પરમં શત્રુઃ, મિષ્માત્વં પરમં વિષમ્ ॥

મિષ્માત્વ જો આત્માનો અવંકર રોગ છે. આત્માના જ્ઞાન ઉપર અવરણ કરનાર આદ અંધકાર છે. આત્માનો થોટો શત્રુ છે અને આત્માને વારંવાર મારનાર જોટલે કે અનમરણ કરાવનાર કળાકળ વિષ છે. માટે આવો ઉત્તમ માનવભવ પામીને મિષ્માત્વના રોગને નાબૂદ કરો જો રોગને નાબૂદ કરવા માટે આપણને વીતરાગ પ્રભુની વાણીરૂપી ભયોદ્ય ભૌષધ મળી છે. તેના ઉપર ક્રમ્પા કરો. મિષ્માત્વ બચ જોટલે સમ્યક્ત્વ આવે. જોકે વખત સમ્યક્ત્વનો અપશ્ચર્ષ મળે તથા જોટલે શોધની મહોર આત્મા ઉપર લાગી બઈ. પછી સમકિતી આત્મા સંસારમાં કદાચ રહે તો પણ જોને સંસાર અટકે. જોટલા સમકિતી હોય તે બધા આરિત્ર અંગીકાર કરે જોવો નિયમ નથી. જ્યાં સમ્યક્ત્વ છે ત્યાં આરિત્રની લાજના છે પણ જ્યાં આરિત્ર ત્યાં સમ્યક્ત્વ નિષમા છે, સમકિતી છવને સંસાર રખે. તે આત્મા મિષ્માત્વીનો સંગ કરે નહિ. તેમજ વીતરાગના વચનોમાં ચંકા કરે નહિ કારણ કે “સંક્રાપ સમ્મતં નાસદ” સર્વજ્ઞ પ્રણીત વચનમાં ચંકા કરવાથી સમ્યક્ત્વ નષ્ટ થાય છે. યાજ્ઞના બહેન લાવ કદાચ જલ્દી ના સમભવ પણ ક્રમ્પા થાય છે તો પણ કદાચ થાય છે.

જોકે માણસ અને બહેરા હોય. અત્યારની માર્ક વૈજ્ઞાનિક શોધખોળનો જમાનો ન હતો કે અને દેહીચો મૂકીને સાંભળે, પણ તે રોજ બ્યાખ્યાનમાં આવેલો અને જોકે બિન્દે મહોરજ સાચું જોઈ રહેતો. ત્યારે ખીબ માણસો કહિતા કે આ બહેરા રોજ આવીને જાય છે તો શું સાંભળતો હશે ? કોઈજો તેને પૂછવું ત્યારે કહે છે

ભલે, હું કાંઈ સાંભળતો નથી પણ મને અહીં આવવામાં મહાન લાભ થાય છે. એક તો સામાયિક લઈને યેસુ હું જોટલે અમતનો ત્યાગ થાય છે, અને મહારાજ વ્યાખ્યાન વાંચે છે ત્યારે તેમના સુખ ઉપરના હાવસાવથી મને એમ સમજાય છે કે અત્યારે એ એમ કહે છે કે આ સંસારની માયા-મોહ મમતા તજવા જેવા છે ને ધર્મ અપનાવવા જેવા છે. તે વખતે મને ખૂબ આનંદ આવે છે. ખીલું હું અહીં આવીને યેસુ હું તો મારા ઠીકરા, વહુ બધા આવે છે જોટલે મને મહાન લાભ થાય છે. જુઓ, સંભળાતું નથી પણ મધ્યા છે તો પણ તેને લાભ થાય છે. મિથ્યાત્વ પછી અવિરતિનો નંબર આવે છે.

અવિરતિ જોટલે શું ? મન, વચન અને કાયાથી પાપનાં કાર્યો કરવા કરાવવા કે તેની અનુચીડના કરવી નહિ. તેણું નામ વિરતિ અને તેનાથી વિપરીત દશ્યા છે તે અવિરતિ છે. અવિરતિ ત્યારે જ્યો ને વિરતિ આવશે ત્યારે કથાયોમાં પણ મંડતા આવશે. ત્યારે કથાયોની અમુક પ્રમાણમાં મંડતા થાય છે ત્યારે આત્મામાં સમયગુ દર્શનાદિ શુભો પ્રગટે છે. અહીં આવીને તમે એકાં છો. કલાક બેસવાનું છે તે નક્કી છે પણ હોટ ઉતારીને સામાયિક કેટલાએ લીધી છે ? ખાલી બેસીને સાંભળો છો ને સામાયિક લઈને સાંભળો તો બંનેમાં ટાઈમ તો પસાર થવાનો જ છે ને ? પણ એ સામાયિક લઈને એકા કર્યો તો આશ્વ રોકાઈ જશે. એમ તમે કેઈના પૈસા બ્યાળે લીધા છે. મળે જોટલે ભરપાઈ કરી દેવાનાં છે. માની લો કે તમને પૈસા મળી ગયાને ઠીકરાને કહ્યું કે હું પૈસા ભરી આવજો. હવે ઠીકરા ચાર દિવસ સુધી ભરવા બચે નહિ ને તમને બળર પડી કે હજુ પૈસા ભરપાઈ કર્યા નથી તો તમે ઠીકરા ઉપર શુસ્ત્રે લઈને કહેશો કે ચાર દિવસથી પૈસા ભરમાં આવીને પડ્યાં છે ને હજુ કેમ ભર્યા નથી ? તને બળર નથી પડતી કે પૈસાનું માથે કેટલું વ્યાજ ચડે છે ? ખીલ રીતે તમે તમારી મૂંઝી ભરમાં મૂંઝી રાજો કે બ્યાળે મૂંઝે ? બોલો. ત્યાં તો સમજો છો કે વ્યાજ ન જવા દેવાય. બરાબરને ? તે રીતે સામાયિક, સંવર આદિ વતમાં બેસશે તો તેટલો સમય આશ્વ રોકાશે. તમે વતમાં આવશે તેટલો સમય પાપની ક્રિયાઓ આવતી બંધ થશે. માટે તમે અવશ્ય અમતનો ત્યાગ કરીને વતમાં આવો. જીવનમાંથી પ્રમાદનો ત્યાગ કરો. બને તેટલી કપાય ઓછી કરો અને મન, વચન, કાયાના યોગેને શુભ ક્રિયામાં બેસી દો. એ આટલું કરશે તો જરૂર આવજા વધી શકશે.

મિથ્યાત્વ, અમત, પ્રમાદ, કપાય અને અશુભચોમ એ બાવકાંટા છે. દ્રવ્ય કાંટા પજમાં લોકાય છે ને બાવકાંટા અંતરાત્મામાં લોકાય છે. દ્રવ્ય કાંટા કલ્પિક હાથ આપે છે. એ કાંટા નીકળી ગયા પછી વેદના બંધ લઈ જાય છે. ત્યારે બાવકાંટા જન્મ-જન્માંતરે સુધી જન્મ-મરણનો ત્રાસ આપે છે. દ્રવ્ય કાંટા શરીરને વીધે છે

ત્યારે ભાવકાંટા આત્માના પવિત્ર શ્રુતિને છેદે છે. દ્રવ્ય કાંટા ચોક્કાવારી ચારીવિઠ વેકના થાય છે. જો જો વ્યાકૂળતા વિના સહન કરી શકાય તો પૂર્વે અપેક્ષા કર્યોની નિર્જરા થાય છે. નિર્જરા થવાથી કર્યોના ભારથી આત્મા હળવો બને છે ને માથે ચઢેલું દેહું ચૂકવાતું બધું છે. ભાવકાંટા છલવને નવા કર્મનું બંધન કરાવે છે એનાથી આત્માને કર્યોના ભાર વધે છે ને નવું દેહું વધારે છે. આ રીતે દ્રવ્ય કાંટાની અપેક્ષાએ ભાવકાંટા અનંતગણા ભયંકર છે. જે આત્માથી મહાપુરુષો જો કાંટાને અંતરમાંથી દૂર કરે છે તે સંયમના શાસ્ત્રમાં આગળ વધીને પોતાના ક્ષેત્ર ઉપર પહોંચી બધું છે.

આકરુ અંત અંતગત સુત્ર જેમાં છ અણુમારોની વાત આદે છે તે અણુમારો પણ સંસારના કાંટાળા માગને છોડીને સંયમના શાસ્ત્રમાં ઉપર તપ અને સંયમથી આત્માને ભાવિત કરતાં અમમતભાવે વિચરી રહ્યા છે. જેમને ત્યાં અહળક સંપત્તિ હતી છતાં જોકે વાર નેમનાય ભગવાનની વાણી સાંભળીને અણુમારમાં સંસાર છોડી દીધો ને અહીં તો રાજ સાંભળવા છતાં દીક્ષા લેવાનું મન થાય છે 'અહુ' ઈ બોલો. જેવ, અણુમાર નતમાં તો આવો. દીક્ષાને ચેર દીક્ષા થયા છતાં હજી કંઈક આત્માનો નતમાં આવતા નથી. આ કેટલા અદ્વૈતની વાત છે ! અને તેટલા જલદી નતમાં આવો.

છ અણુમારો જળિના સંઘાટે દેવકીલના મહેલમાં બીજરી પધાર્યા. તેથી દેવકીલને યંકા થઈ. તેણે સમાધાન કરતાં સંતો કહે છે કે માતા ! અમે છ અણુમારો સવા ભાઈનો છીએ. નેમનાય ભગવાનની વાણી સાંભળીને સંસારનો અસાવતા સમજીને તેમની પાસે દીક્ષા લીધી છે, અને અમે જે દિવસે દીક્ષા લીધી તે જ દિવસે ભગવાનને વંદણા કરીને અમે ભગવાન પાસે આજ્ઞા માંગી કે "શ્રુત્તમેવ મન્તે !" કે અંતે ! કે પૂજ્ય ! આ શબ્દો કેવા મધુર લાગે છે ! અંતરમાં શ્રદ્ધા પ્રત્યે કેવો ભાવનાનો વેગ ઉછળે છે ! તમે પણ જ્યારે સામાયિક ભાષા છે ત્યારે બોલો છો ને કે કદમિજાંતે ! તે વખતે કે પૂજ્ય ! કે ભગવંત ! હું આપની આજ્ઞા લઈને આવલો થોળનાં પ્રત્યાખ્યાન કરું છું. એવા ભાવ આવે છે ! કે માત્ર શબ્દ રૂપે બોલી બળો છો ! આ શબ્દો બોલતી વખતે અંતરમાં ભાવ બલવા બેઠાં. અહીંયા સંતો દેવકીરાણીને કહે છે કે અમે જે દિવસે દીક્ષા લીધી તે જ દિવસે ભગવંત પાસે આજ્ઞા માંગી કે કે પ્રભુ ! આપની આજ્ઞા કોય તો અમે બલભલ સુધી કરુંના પારણે, છકું કરવાની ઈચ્છા રાખીએ છીએ. આત્માથી વિનયવંત શિખ્ય કરી જોમ ન કહે કે આદે આમ કરવું છે ! જો પહેલાં વિનયપૂર્વક શ્રદ્ધાની આજ્ઞા માંગે કે આપની આજ્ઞા કોય તો આ કાયં કરું. પછી તપ, જપ કે બીજું કોઈ કાયં કોય. શિખ્યને અમે તેટલું જમતું કોય પણ શ્રદ્ધાની આજ્ઞા ન કોય તો તે કાયં કરી કરે નહિ. છ અણુમારો કહે છે કે દેવકીલ, અમે ભગવાન પાસે આજ્ઞા માંગી અને ભગવાને અમને

આજ્ઞા આપી. જોટલે અમે છઠ્ઠને પારણી છૂટા કરવાની કમિટી કરીને છઠ્ઠને પારણે છઠ્ઠ કરતાં વિચારીએ છીએ. હવે સતો દેવકીએ આગળ વાત કરશે તેના બાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- અભુનંત હસ્તિનાપુર તરફ જઈ રહ્યા હતા. ત્યાં માર્ગમાં કોલાહલ થતો સાંભળીને પોતાનું વિમાન અટકાવીને કેસર નામના વિદ્યાધરને તેમણે નપાસ કરવા માટે મોકલ્યો અને તે બગર લઈને આવ્યો. ત્યારે અભુને વિચાર કર્યો કે હવે આ રાજાનું દુઃખ દૂર કર્યા વિના મારાથી આગળ વધાય નહિ. જો આ રીતે હું આવ્યો જાઉં તો મારી માનવતાને લંછન લાગે છે. મારું ક્ષત્રિયપણું લાગે છે. બીજી તરફ હેમાંગદ રાજા અને પ્રભાવતી રાણીનું નામ સાંભળીને અભુનંતે વિચાર થયો કે મણીચૂડ જોમ કહેતો હતો કે મારી બહેન પ્રભાવતીને હિરણ્યપુરના મહારાજા હેમાંગદ સાથે પરણાવી છે. તો આ મણીચૂડની બહેન હશે. ત્યારે કેસર વિદ્યાધરે કહ્યું-હા. જો તેની બહેન થાય છે.

ઉસડી બહેન એ મેરી હૈ અબ, કરી ચલન ઉસે લાના,
હેનો મનુષ્યકા કર્તવ્ય એક છે, પરકે કષ્ટ મિટાના હો....થોતા....

અભુને કહ્યું કે જો મણીચૂડની બહેન છે તો મારી પણ બહેન જ કહેવાય ને ? કારણ કે મણીચૂડને મેં મારો લાઈ માનેલો છે. જોટલે જોની બહેન તે મારી બહેન છે. માટે મારે તેને બચાવવી જોઈએ. આ તો મારી બહેન છે. પણ જો બીજા કોઈ કોઈ તો પણ મારે તેનું રક્ષણ કરવું જોઈએ. જો મારું કર્તવ્ય છે. તો કે કેસર ! તું હેમાંગદ રાજા પાસે જઈને જોટલું કહી દે કે પાંડુપુત્ર અભુનંત મારી વહારે આવ્યો છે, અને આપની પત્ની પ્રભાવતીને જે કોઈ કષ્ટ ઉપાડી ગયો હશે તેની પાસેથી લઈ આવીને આપને સોંપી દેશ. હવે તમે જોમ સમજી લેજો કે મારે શત્રુ મરી ગયો છે. જોની તમામ ચિંતા અભુનંતે માથે છે. માટે આપ કોઈ બતની ચિંતા કરશો નહિ. રહ્યો કે ચૂર્યો નહિ, અને આપ આ સ્થળે રોકાજો. બીજે ક્યાં જતા નહિ. આ પ્રમાણે અભુનંત સમાચાર લઈને કેસર વિદ્યાધર હેમાંગદ રાજા પાસે આવ્યો અને અભુને કહ્યા પ્રમાણે બધી વાત કરી.

અભુનંત તરફથી રાજા હેમાંગદને આશ્વાસન :- આવા ઘોર જંગલમાં આવી દુઃખી અવસ્થામાં કોઈ આશ્વાસન આપે તો કેટલો આનંદ થાય ! કેસરના મુખેથી અભુનંતના સમાચાર સાંભળીને હેમાંગદ રાજા સ્વસ્થ થયા ને કહ્યું-ભાઈ ! તે પાંડુપુત્ર અભુનંત ક્યાં છે ? હું તેમની પાસે આવું. ત્યારે કેસરે કહ્યું તમે આવો, તેમને મળો ત્યાં સુધીમાં ઘણા ટાઈમ વર્ષ બાય ને દુરમન પ્રભાવતીને લઈને ઘણે દૂર નીકળી બાય માટે તાત્કાલિક તેનો ચીંછો કરવો જોઈએ. માટે હમણાં અહીં રોકાઈ જાઓ. પછી તમે મુખેથી મળજો. જોમ કહીને પ્રભાવતીના વિચોબથી ચૂરતા રાજાને ચાંત

ત્યારે ભાવકાંટા આત્માના પવિત્ર શુદ્ધિને છેદે છે. દ્રવ્ય કાંટા લોંઘાવાથી શારીરિક વેદના થાય છે. જો જો બાહ્યતા વિના સહન કરી શકાય તો પૂર્વે બાધેલા કર્મોની નિર્જરા થાય છે. નિર્જરા થવાથી કર્મોના સારથી આત્મા હળવો બને છે ને માથે ચઢેલું દેહું ચૂકવાતું બન્યું છે. ભાવકાંટા છૂટવાને નવા કર્મનું બંધન કરાવે છે જોનાથી આત્માને કર્મોના ભાર વધે છે ને નવું દેહું વધારે છે. આ રીતે દ્રવ્ય કાંટાની અપેક્ષાએ ભાવકાંટા અનંતગણા બન્યાં છે. જે આત્માથી મહાપુરુષી જો કાંટાને અંતરમાંથી દૂર કરે છે તે સંયમના રાજાઓ આગળ વધીને પોતાના ક્ષેત્ર ઉપર પહોંચી બન્યા છે.

આકાશ અંતઃકલ્પ સૂત્ર જેમાં છ અણુભારોની વાત આવે છે તે અણુભારો પણ સંસારના કાંટાના માર્ગને છોડીને સંયમના રાજાઓ ઉપર તપ અને સંયમથી આત્માને ભાવિત કરતાં અમરતભાવે વિચરી રહ્યા છે. જેમને ત્યાં અલગલગ સંપત્તિ હતી છતાં જોકે વાર નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળીને સ્વભાવમાં સંસાર છોડી દીધો ને અહીં તો રાજ સાંભળવા છતાં દીક્ષા લેવાનું મન થાય છે અરુંદા જોડો. જેર, પ્રજ્ઞાચય નવમાં તો આવો. દીકરાને ઘેર દીકરા થયા છતાં હજી કંઈક આત્માઓ નવમાં આવતા નથી. આ કેટલા અહંસોસની વાત છે ! અને તેટલા જલ્દી નવમાં આવો.

છ અણુભારો મળેના સંઘાટે દેવકીલના મહેલમાં ગૌચરી પધાર્યા. તેથી દેવકીલને શંકા થઈ. તેણે સમાધાન કરતાં સંતો કહે છે કે માતા ! અમે છ અણુભારો સગા ભાઈનો છીએ. નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળીને સંસારની અસારતા સમજીને તેમની પાસે દીક્ષા લીધી છે, અને અમે જે દિવસે દીક્ષા લીધી તે જ દિવસે ભગવાનને વંદણા કરીને અમે ભગવાન પાસે આજ્ઞા માંગી કે “દુષ્કામોઽયં મન્તે !” કે બંતે ! કે પૂજ્ય ! આ શબ્દો કેવા મધુર લાગે છે ! અંતરમાં શુદ્ધ મત્તે કેવો ભાવનાનો વેગ ઉછળે છે ! તમે પણ જ્યારે આમાયિક બાધો છે ત્યારે જોડો છો ને કે કરેમિશંતે ! તે વખતે કે પૂજ્ય ! કે ભગવંત ! હું આપની આજ્ઞા લઈને આવલ થોમનાં પ્રત્યાખ્યાન કરું છું. જોવા ભાવ આવે છે ? કે માત્ર શબ્દ રૂપે જોલી બળો છે ? આ શબ્દો જોલતી વખતે અંતરમાં ભાવ બદલા બેઠાં. અહીંયા સંતો દેવકીરાણીને કહે છે કે અમે જે દિવસે દીક્ષા લીધી તે જ દિવસે ભગવંત પાસે આજ્ઞા માંગી કે કે પ્રભુ ! આપની આજ્ઞા કોય તો અમે બદલવ સુધી છકુંના પારણે છકું કરવાની ઈચ્છા રાખીએ છીએ. આત્માથી વિનયવંત સિખ કહી જોમ ન કહે કે મારે આમ કરવું છે ? જો પહેલાં વિનયપૂર્વક શુદ્ધની આજ્ઞા માંગે કે આપની આજ્ઞા કોય તો આ કયં કરું. પછી તપ, જપ કે બીજું કોઈ કયં કોય. સિખને અમે તેટલું ગમતું કોય પણ શુદ્ધની આજ્ઞા ન કોય તો તે કયં કહી કદે નહિ. છ અણુભારો કહે છે કે દેવકીલ, અમે ભગવાન પાસે આજ્ઞા માંગી અને ભગવાને અમને

આજ્ઞા આપી જોટલે અમે છકુંને પારણે છકું કરવાની કહિયા કરીને છકુંને પારણે છકું કરતાં વિચારીએ છીએ. હજી સંતો દેવકીજીને આગળ વાત કરશે તેના બાવ અવશરે.

ચરિત્ર :- અહ્યુનજી હસ્તિનાપુર તરફ જઈ રહ્યા હતા. ત્યાં માર્ગમાં ઠાલાહલ થતો સાંભળીને પોતાનું વિમાન અટકાવીને કેસર નામના વિદ્યાધરને તેમણે નપાસ કરવા માટે મોકલ્યો અને તે જાણ લઈને આવ્યો. ત્યારે અહ્યુને વિચાર કર્યો કે હવે આ રાજાનું દુઃખ ફર કયા વિના મારાથી આગળ વધાય નહિ. જો આ રીતે હું આવ્યો જઈ તો મારી માનવતાને લંછન લાગે છે. માતું ક્ષત્રિયપણું લાગે છે. બીજી તરફ હેમાંગદ રાજા અને પ્રભાવતી રાણીનું નામ સાંભળીને અહ્યુનને વિચાર થયો કે મણીચૂડ જોમ કહેતો હતો કે મારી બહેન પ્રભાવતીને દિરવ્યપુરના મહારાજા હેમાંગદ સાથે પરણાવી છે. તો આ મણીચૂડની બહેન હશે. ત્યારે કેસર વિદ્યાધર કહ્યું-હા. જો તેની બહેન થાય છે.

ઉસડી બહેન એ મેરી હૈ આળ, કરી યત્ન ઉસે લાના,
હેજો મનુભટ્ટા કતૌંચ કંબુ છે, પરકે કંબુ મિટાના હો....શોતા....

અહ્યુને કહ્યું કે જો મણીચૂડની બહેન છે તો મારી પણ બહેન જ કહેવાય ને ? કારણ કે મણીચૂડને મેં મારો ભાઈ માનેલો છે. જોટલે જોની બહેન તે મારી બહેન છે. માટે મારે તેને જાણવની જોઈએ. આ તો મારી બહેન છે. પણ જો બીજા કોઈ કોય તો પણ મારે તેનું રક્ષણ કરવું જોઈએ. જો માતું કતૌંચ છે. તો હે કેસર ! તું હેમાંગદ રાજા પાસે જઈને જોટલું કહી દે કે પાંડુપુત્ર અહ્યુન તમારી વહારે આવ્યો છે, અને આપની પત્ની પ્રભાવતીને એ કોઈ દુષ્ટ ઉપાડી ગયો હશે તેની પાસેથી લઈ આવીને આપને સોંપી દેશે. હવે તમે જોમ સમજી લેજો કે મારો શત્રુ મરી ગયો છે. જોની તમામ જિંતા અહ્યુનને માથે છે. માટે આપ કોઈ ભતની જિંતા કરશો નહિ. રહશો કે જૂરશો નહિ, અને આપ આ સ્થળે રોકાજો. બીજે કયાં જતા નહિ. આ પ્રમાણે અહ્યુનના સમાચાર લઈને કેસર વિદ્યાધર હેમાંગદ રાજા પાસે આવ્યો અને અહ્યુને કહ્યા પ્રમાણે બધી વાત કરી.

અહ્યુન તરફથી રાજા હેમાંગદને આજ્ઞાસન :- આવા મોર જંગલમાં આવી દુઃખી અવસ્થામાં કોઈ આજ્ઞાસન આપે તો કેટલો આનંદ થાય ! કેસરના મુખેથી અહ્યુનના સમાચાર સાંભળીને હેમાંગદ રાજા સ્વસ્થ થવા ને કહ્યું-ભાઈ ! તે પાંડુપુત્ર અહ્યુન કયાં છે ? હું તેમની પાસે આવું. ત્યારે કેસરે કહ્યું તમે આવો, તેમને મળો ત્યાં સુધીમાં ઘણો ટાઈમ ચર્ચ થાય ને દુરમન પ્રભાવતીને લઈને ઘણું ફર નીકળી જાય માટે તાત્કાલિક તેનો પીછો કરવો જોઈએ. માટે હવે જાં અહીં રોકાઈ જાઓ. પછી તમે મુખેથી મળજો. જોમ કહીને પ્રભાવતીના વિચારથી જૂરતા રાજાને ચાંત

કરીને કેસર અબ્દુલ પાસે આવ્યો. જોટલે અબ્દુલને પોતાનું વિમાન તેમણે કહ્યું. અબ્દુલને વિમાનમાં બેઠા પછી ચિત્ત એકાગ્ર કરીને વિધાના બજારી બેઠું કે પ્રભાવતીને દુરમન કરી દિશામાં લઈ ગયો છે. જ્યારે સશ્ત્રીઓ બાંધેલું કે પ્રભાવતી ક્યાં છે તેની અત્યારે કઈ સ્થિતિ છે. બધું જોવાથી એને ખૂબ ક્રોધ આવી ગયો ને ખૂબ ઝડપે વિમાન ચલાવીને થોડીવારમાં અબ્દુલ ત્યાં પહોંચી ગયો.

વિધાના બજારી માથાવી પ્રભાવતી બનાવી :- આ તરફ પ્રભાવતીના વિચેત્રથી વૂરતા રાજા અને તેણે સૈન્ય બેઠું છે. ત્યાં એક અબાદુલો પુરુષ આવીને રાજાને કહે છે કે રાજાનું તમે શા માટે વૂરો છો ? શા માટે આટલો બધો કષ્ટપાત કરો છો ? જુઓ તો ખરા. તમારી રાણી તો આ વનમાં હર્ષદેવ દૂલ ચૂંટી રહી છે. આ ચાંસળીને રાજા એકદમ લેવા મર્દ ગયા ને કહે છે ક્યાં છે મારી પ્રભાવતી ? મને જાણી જતાવો. જોટલે પેલા માણસે દૂરથી બતાવીને કહ્યું—જુઓ, મહારાણી દૂલ ચૂંટે છે. ત્યાં તો રાજા હર્ષાજ મારીને ડોહતા તે તરફ ગયાને દૂરથી કહે છે કે મારી પ્રાણપ્રિયા ! તું એ તો ખરી. હું તારી પાછળ ડેટલો વૂરી રહ્યો છું. તને એમ નથી થતું કે હું જાણી મારા સ્વામીને મળું. એકલી એકલી શું દૂલો ચૂંટી રહી છે ! એમ પ્રિયભાઈ ચાંડો બોલતા રાજા એની નજીક પહોંચવા ભય છે ત્યાં થોડો બોરીંગ સ્વર્ગ કોણ બધે ક્યાંથી આવ્યો ને રાણીને પાસે ઠંથ ટીપા. ત્યારે રાણી કારમી ચીસ પાડીને બોલી કે મારા પ્રાણનાથ ! કે પ્રિયનાથ ! ડોહો...ડોહો. મને સર્વે ઠંથ ટીપા. અરેરે મને બતાવો. જોટલું બોલતાની સાથે તે પુશ્પી પર પડી અને મૂર્છાવશ થઈ ગઈ. આ જોઈને રાજા વૂરતા વૂરતા કહે છે કે કે પ્રાણપ્રિયા ! તું મને છોડીને ક્યાં ચાલી ગઈ ? એમ કહીને રાજા કષ્ટપાત કરવા લાગ્યા. હવે રાજાનું શું થશે તેના ભાવ અવચરે કહેવાશે.

આખ્યાન નં. ૩૧

આવશ્ય વડ ૪ ને શુધવાર

તા. ૩-૮-૫૭

સ્વાદુવાદના સર્જક અને વિચારવાદના વિચારક એવા શાસ્ત્રનપતિ મહુએ લખ્યું છે. એનાં જોડાંત દિવ માટે વૈરાગ્ય રચથી લાગેલી વાણીનો પ્રવાહ વહાળ્યો ને બોલ્યા કે લખ્યું છે ! આજો સંસાર દુઃખથી લાગેલો છે. જેમાં તમને સુખ દેખાય છે તે સુખ નથી પણ સુખાભાસ છે. છતાં જીવને સંસાર છોડવો અમતો નથી. તેણે કારણ જીવને સંસારનો શોધ છે. લોક મહુએને શોકરાજાએ એની કેદમાં એવા જાણી રાખ્યા છે કે એમાંથી છટકી શકતા નથી. છતાં જેને એમ લાગે છે કે આ કેદમાં રાજ

રહેવા જેવું નથી. ક્યાં સુધી પૂરાઈ રહીય ? તો તે કેદમાંથી છૂટવા માટે પોતાનું બળ અને પરક્રમ વાપરીને મોહરાજની કેદમાંથી મુક્ત થાય છે.

આપણે જે અધિકાર આપે છે તેમાં છ અણગારોએ નેમનાથ પ્રભુની વાણી સાંભળી. તેથી તેમને જોમ લાભ્યું કે આપણે અનંતકાળથી મોહરાજની કેદમાં પૂરાઈ ગયા છીએ તો હવે તેમાંથી છૂટકારો મેળવીએ. તો તેમણે મોહરાજની મહાસેનાને હરાવી તેના ઉપર વિજય મેળવીને છલાંગ મારીને બહાર નીકળ્યા ને નેમનાથ ભગવાનનું શરણું અંગીકાર કર્યું. જોમને જોમ સમજણું કે આત્મા અનંત શક્તિનો અધિપતિ છે. એ શક્તિનો સદુપયોગ મોહનીય આદિ આઠ કર્મોને તોડવામાં કરવો જોઈએ. પણ આજના માનવીને આ વાત સમજતી નથી. એટલે ભૌતિક સુખના ટુકડા માંગતો અનંત ભવથી ભટકી રહ્યો છે. દેવલોકનાં સુખની કે મોક્ષનાં સુખની વાતો સાંભળે ત્યારે જોને મનમાં મેળવવાની ઈચ્છા થાય પણ જોની દયા કેવી છે ? સુકેત થયા છે કંઈક મહાત્મા, વાતો જોની વાંચુ બચાડે,

રોઈ રહીને જોવી પદવી, ઈશ્વર પાસે માથું હું તો,

જે જીવો પુરુષાર્થ કરે, સિદ્ધિ જોને સદાચે વરે,

શક્તિનો હું સ્વામી છું પણ શિક્ષાથી ભવપાર થાહું છું-

મુક્તિ ઉપર અધિકાર થાહું.

સારમાં ચાલું સુખ જોઈએ છે પણ સુખ માટેના જે પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ તે જતો નથી. અનંત શક્તિનો સ્વામી હોવા છતાં ભૌતિક સુખની લીજ માંગીને ભવપાર થવું છે તે ક્યાંથી બને ? જીવની આવી દયામણી દયા જોઈને મહાનપુરુષોના સુખમાંથી અળદો સરી પડે છે કે કે માનવ ! તું પરમાં ક્યાં સુધી ભટકીય ? તું અનંત શક્તિનો સ્વામી છે. આનંદની લહેરીઓથી છલકાતા મહાસાગર જેવો છે. જગાથ જ્ઞાનનો તું અપૂટ ખજાનો છે. કે જીવ ! તું લોભનો શિખારો બની ભવના જબરમાં ફરી, ચોર્માંશીના ચક્રમાં ફરીને ઘરઘરમાં ભૌતિક સુખની લીજ માંગવી તને શોભે છે ? એ જડી જોઈતમાં જોઈને જ્યાં વિચાર કર કે સંસારનાં શણગારો સુખોની પાછળ તારી ડોટ કેટલા કાળથી છે ? આ ડોટ આજકાલની નથી પણ અનંતકાળથી તારી ડોટ થાહું છે છતાં તું અંદરથી ધરાયો છે ખરા ? કે ઉપરથી ધરાયો છે ? તેનો વિચાર કર જેની પાછળ વનંતોડ મહેનત કરો છો, જેને માટે દોડદોડ કરી રહ્યાં છો તે શું તમારું છે ? 'ના.' જો કહી તમારું છે નહિ, પહેલા હવું નહિ ને ભવિષ્યમાં જો તમારું થવાનું નથી. તેના કરતાં આત્માનું અનંત સુખ પોતાનું છે. જે જત્યારે કર્મસત્તા નીચે દબાયેલું છે જોને પ્રાપ્ત કરવા માટે ડોટ લગાવો. તો તમારું ભવિષ્ય ઉજ્જવળ બની જશે, અને કાયમ માટે લીજ માંગવાનું

ટૂળી જશે, પણ લોભના લિખારીઓને આ વાત મળે ઉતરે તો ને ? જોને તો ભૌતિક સુખની ભીષ માંગવાનું બહુ મયે છે. પોતાની પાસે જનંત સુખનો ખજનો કયેલી હોવા છતાં જો બહાર ભીષ માંગતો ફરે તો તેને કેવો કહેવો ?

જોકે લાખોપતિ થેક હતાં, પણ જોભના કમનથીજ જોવા કે પોતાની પાસે લાખોની મિલકત હોવા છતાં ધને નિર્ધન રહેવા સર્જના હતા. જોની લાખોની મિલકત જોના નામે ભંકમાં જમા હોવા છતાં પોતાની જો મિલકતને નહિ વાપરતા બીજાના નામની મિલકતને વિશ્વાસવાત કરી પોતાના હક્કની બનાવવાનો જોને હક્કવા લાગ્યો. જોને ખાતર જોણે કંઈક ધાંધલ ને ધમાલ કર્યા, કોર્ટે ચકચો, કેસ કર્યો તેનો અર્થ કરવામાં બધી મિલકત તથા લશ્કાર વેચી દીધા. પત્નીના કાળીના પણ વેચવા પડ્યા. પારકી સુધી પચાવવા જતાં જાંતે કર્યો શું કહ્યું ? મનજ શુભાન્નું ને આખી જિંદગી થેક હાલસમાં પૂરી કરી. ન તો બીજાની મિલકતનો સ્વામી બની ચકચો કે ન તો પોતાની લાખોની મિલકતમાંથી હંબર રૂપિયા વાપર્યાના જ્ઞાનંદ માપ્ત કરી ચકચો.

ભંધુઓ ! જરા વિચાર કરજો. આ વાત બહુ સમજવા જેવી છે. જો તો લાખોપતિ હોતો પણ લશ્કરમાં ભટકવાની જોને ટેવ પડી હતી પણ આપણો આત્મા તો લાખોપતિ નહિ, કશોકપતિ નહિ, જાગજાગતિ નહિ પણ જનંત શક્તિપતિ છે. જનંતજ્ઞાન, જનંતદર્શન, જનંત સુખ અને જનંત વીરકૃપ જનંતી મિલકત જોની આત્મભંકમાં જમા કરેલી પડી છે. છતાં તેનું જ્ઞાન ન હોવાથી ધન-માલ, ભાગ, હવેલી, ઘોડર, બાદી વિગેરે જે નાશવંત મિલકત છે તેને પોતાની બનાવવા માટે કેટલી મહેનત કરી રહ્યા છે. જોને જોનો હક્કવા મટતો નથી. પોતાની પાસે જે સંપત્તિ છે તેનો ઉપયોગ કરી સંતોષ કે સુખ જાનવાની શકતો નથી. જે નથી તેને મેળવવાની જિંતામાં મુખે ખાઈ પીને લઈ શકતો નથી. દુકમાં મારો કહેવાનો આશય જો છે કે સંચારની બાકા સામગ્રીથી સુખ મેળવવા માટે ફાંફા મારતો માનવી સુખનો ચાલો શકે ભૂલી ગયો છે. જોને ખબર નથી કે બાકા સામગ્રીમાં સુખ આપવાની તાકાત નથી. કદાચ મોટું લલિત સુખ મળે પણ તેનાં કરતાં જનંતવલ્લુ દુઃખ આપે છે. બાકા સામગ્રીથી મળતાં મોટા મુખોના પ્રમથમાં તેની જાણો જોવી જાંબઈ બધ છે કે આત્માના મહાન શાન્ત સુખ રૂપી ઉજાળા મારતા સામરને જોવાની શક્તિ શુભાવી ભેજે છે. આવી જાંબળી કોટ ભટકાવીને આત્મામાં સુખ રહેલાં જનંત સુખના માર્ગે જાગજાગ વધવા માટે મહાન પુરેષો કહે છે કે “હે ચેતન ! લર લર કરાં તું ભટકે ! સુખ નહિ બાકિરે કરાં તું ભટકે ! તું જે સુખની ખોજ કરવા માટે બહાર ભટકી રહ્યો છે તે સુખ બહાર નથી પણ અંદર

છે. માટે આત્મામાં સુખની યોજ કરો. બધીવાર અજ્ઞાની આત્મા તન અને ધનના કારણે કુલાઈને કરતો હોય છે કે મારા જેવું શરીર કેવું છે ? મારા જેટલું ધન કેવી પાસે છે ? પણ કવિઓ કહે છે કે તું ગર્વ ના કર.

ધન સાથે નહિ આવે, તન પાછળ રહી જાવે, પાપ ને પુન્ય જે આવશે સાથમાં
....ધન....

કાયાને હું રાખું રાહ, તપ કરશો ! હું કેહું છું “ના છ.”
જેની કિંમત સુખને ઝાળી, જોને દીકરો જલાવે....ધન સાથે નહિ આવે...

તમારું ધન તો તમારી તિબેરીમાં રહી જવાનું છે, અને આ દેહ જે તમને બહુ વહાલો છે તે પણ પાછળ અહીં મૂકવાનો છે. તો શા માટે જોનો મોહ રાખો છો ? જોનો મોહ છોડીને આત્માને ઉજ્જવળ બનાવવા માટે તપશ્ચર્યા કરો. તપ કરવાના રિવસો બાકી રહ્યા છે. કાલનો વિશ્વાસ ના કરો. આજે શરીર સાકું છે ને કાલે શું થશે તેનો વિશ્વાસ છે ! જુઓ સનતકુમાર ચક્રવર્તિનું શરીર કેવું સાકું હતું ! દેવોની કુનિયામાં જેના સૌંદર્યનાં ખૂબ વખાણ થયા. ત્યારે કોઈ ધર્મિયુ દેવના મનમાં થયું કે જોછો તો ખરાં કે માંસ દોહીથી બરેલાં દુર્ગંધ મારતા શરીરવાળા જો સનતકુમાર ચક્રવર્તિનું રૂપ કેવું છે ? તે જોવા માટે મહુબ્યનું રૂપ લઈને દેવ સનતકુમાર ચક્રવર્તિની સલામાં આવ્યો. અને મેળો-મેળ દૃષ્ટિથી ચક્રવર્તિની સામે જોવા લાગ્યો. કોઈ અબજથો માણસ આવ્યો હાથે છે તેમ માનીને ચક્રવર્તિને પૂછ્યું-કેમ બાઈ ! તમે કેવું છો ને ક્યાંથી આવ્યા છો ? ત્યારે દેવે કહ્યું હું તો જ્યે દરદરથી આપનું રૂપ જોવા માટે આવ્યો છું. આમ તો અમારી નગરીમાં રૂપરૂપના અંબાર સમાન દોહો વસે છે. છતાં ત્યાં આપના રૂપની પ્રશંસા થઈ તેથી હું તમારું રૂપ જોવા માટે આવ્યો છું.

સનતકુમાર ચક્રવર્તિને પોતાના રૂપનો ગર્વ તો હતો જ. તેમાં આ માણસના સુખેથી વધુ પ્રશંસા સાંભળીને ગર્વથી કહ્યું કે બાઈ ! કત્યારે તો સંધ્યા સમય થવા આવ્યો છે. મારા રૂપમાં કત્યારે શું જોવાનું છે ? કાલે સવારના પ્રહરમાં હું નાહીધાઈ સુંદર સ્વાંન સહજે ચિંતાસને બેસું ત્યારે તમે મારું રૂપ જોવા માટે આવજો. પણ જોવા આવનારને તો તેનું રૂપ જોઈને આનંદ થયો હતો કે મેં જેવી પ્રશંસા સાંભળી હતી તેવું જ આવું રૂપ છે. જીજ્ઞે રિવસે બ્યાં બેસું ત્યાં આશ્ચર્ય પામી ગયા કે આ શું ? કાલની કાયા કેવી ને આજે કેવી ? ચક્રવર્તિ પૂછે છે કે કેમ ? ત્યારે કહે છે કે તમારી કાયા સોળ રામથી બેસાઈ ગઈ છે ને છેવટે ખાત્રી કરીને બતાવે છે. આથી તેમનો ગર્વ ઉતરી ગયો.

આપણે જો સમજ્યું છે કે ચક્રવર્તિનું શરીર કેવું મજબૂત હોય છે કે નરીના

એક કિનારે કરોડો માણસોનું સૈન્ય દોરડું પકડીને ઉભું હોય ને સાથે કિનારે ચક્રવર્તિ એકલો હોય તે સ્કેજ દોરડું જેએ તો આપું સૈન્ય નદીમાં પડી ભય જાને બ્યારે તે કરોડો માણસ દોરડું જેએ તો ચક્રવર્તિની આંખની પણ હલાવી શકે નહિ. આવા શરીરમાં પણ એક રાત્રીમાં કેટલા રોજ ઉત્પન્ન થઈ ગયા ? જાણો, આ કાચાનો ગર્વ કરવા એવો ખરો ? કાલનો શું વિશ્વાસ છે ! હાથમાં આવેલો સમય જોળખી લો.

અહીં ક્ષણની કિંમત સમજનારા છ માણસો મહાન રિધિ-સિધિ જાને સંપત્તિનો ત્યાગ કરીને નીકળી ગયાં છે. એમણે શરીર એવું કોમળ હૃદય કે સ્કેજ ભરખી કે કંઠી ચઢન કરી શકતાં ન હતાં અને મખમલની કોમળ શમ્મામાં સૂનાર હતાં, પણ આત્માને સુમબઈ મધું કે આ તન અને ધન બધું નશ્વર છે. તેનો ગર્વ કરવા એવો નથી ને આ બધાર સંસારમાં કંઈ સાર નથી. તો શા માટે તેને વળગી રહેવું ? આવો વિચાર થતાં અઠળક સંપત્તિનો ત્યાગ કરીને હીફા લીધી. તમારે તો પૈસા કમાવા કેટલા પાપ કરવા પડે છે ! એમને એવા પાપ કરવા પડતાં ન હતાં. આજે સંપત્તિ વધી ભય તો તમને સરકારનો કેટલો ભય લાગે છે ? રખે ને રક પડે તો ? ફફડાટનો પાર નહિ. બ્યારે આમળના વખતમાં નગરજનો ગમે તેટલું ધન કમાય ને ઉઠાવે તેમાં રાજાઓની ફકાવટ ન હતી. આજે તો માણસ એના પુલકથી ગમે તેટલું કમાય પણ સરકાર સુખે લોચવવા રેતી નથી.

શાહીબાદ્શને ઘેર કેટલી લખલખ સંપત્તિ હતી ! એથીયે રાજ કરતાં તે વધુ મુખી હતા. બ્યારે ભદ્રામાતાએ રત્નકાંઠળી ખરીદીને એની પુત્રવધુઓએ સવારમાં રિલ લઈને ફેંકી દીધી. તેની રાજને ખબર પડી ત્યારે રાજને 'જૂલ આશ્ચર્ય' થયું કે બહો શું ! મારા રાજ્યમાં આટલા મુખી શીમતા વસે છે ! હું મહા પુલકવાન છું. આવી પ્રભુથી મારો શોભા છે પણ એવી હાથ ન કરી કે મારા કરતાં તે વધુ મુખી છે તો હું તેણે ધન લઈ પ્રજાના રક્ષણ માટે લંકારમાં ભરી રહું. આવો વિચાર ન કર્યો હો. પણ આનંદ પામ્યા ને શાહીબાદ્શની ઝખિ એવા મજપહેશના માલિક યુદ્ધ એથીયે મહારાજ કાલીયાલીને તેને ઘેર આગ્યા. શાહીબાદ્શના મહેલના આંખણમાં એક ફૂલો એવો. ફૂલામાં એકું તો પાણી ન હતું પણ હીરા, ચીતી અને સોનાના કિંમતી દાગીના હતા. આ એકને રાજાએ પૂછ્યું કે આ ફૂલામાં આટલા ગધા દાગીના શા માટે નાંખ્યા છે ? ત્યારે એના માણસોએ કહ્યું-મહારાજ ! અમારા શાહીબાદ્શને જત્રીય પત્નીઓ છે. તે રાજ સવારે નવા દાગીના પહેરે છે. આજના દાગીના કાલે પહેરતા નથી. તે ગધા ફૂલામાં નાંખી કેવામાં આવે છે, અને કોઈ જરીજ દુઃખી આવે તો તેને એમાંથી કાઢીને દાગીના આપવામાં આવે છે. આ ચાંલગીને મહારાજ એથીયે

વિચારમાં પડી ગયા કે માણસ બહુ સુખી હોય તો આજના ઉતારેલા કપડા કાઢે ન પહેરે પણ આ તો ફાગીના ઉતારીને ફેંકી દે છે. કેટલી ઋધિ હશે !

આ હોકાને સંપત્તિ મળી હતી તેના સદ્બ્યય કરતાં હતાં. આજે તો કદાચોની સંપત્તિ મળી હોય છતાં દુષ્ટિ કેટલી દુઁષ્ટી છે ! ફાળ, શાક વધે તો ક્રોધમાં મૂકી દે ને બીજે દિવસે વાસી ખાય છે. પૂર્વભવની વાસી કમાણી ખાય છે ને અન્ન પણ વાસી ખાવા લાગ્યા, અને ફાટેલા કપડાં લેગા કરીને જોકે સ્ટીલની બાલ્ટી ખરીદીને હરખાય. શું મારે તમારા વખાણ કરવા ! આ ફ્રીજ આખ્યાને ગરીબના મોઢે જતાં બટકચું. પહેલાનાં માણસો પોતાને માટે બનાવેલી રસોઈ જમતાં વધે તે ગરીબને આપી દેતાં. ફાટેલા કપડાં ગરીબને પહેરાવતાં હતાં. આ દુષ્ટિ આજે વાલી ગઈ છે. આજે તો ખાનાપીવામાં પણ કેટલો લેહલાવ વધી ગયો છે.

શાલીભદ્રને ઘેર લેહલાવ ન હતાં. પોતે જે ખાય તે નોકર ચાકરોને ખાવા મળતું. પોતે જે મહેલમાં રહેતાં તે જ મહેલમાં નોકર ચાકરો અને ફાગીનાઓ વસતાં હતાં, કેટલી બધી વિશાળતા હતી ! રાજા એણીકે જોકે પછી જોકે માળ ભેટાં આમળ વખાં ને ભદ્રામાતા જે માળે વસતાં હતાં ત્યાં આખ્યા. ભદ્રામાતાએ એણીકે ચાળતું પણ સન્માન કર્યું. શાલીભદ્ર તો મહેલના સાતમે માળે વસતાં હતાં. રીકરા-વહુના આવાસમાં સાસુ ભય નહિ જોટલે તેણે નીચેથી ઝૂમ પાડી કે બેટા શાલીભદ્ર, નીચે ઉતર. આપણે ઘેર આપણા મહારાજા એણીકે પધાર્યા છે. ત્યારે શાલીભદ્રે કહ્યું. બા ! એણીકે હોય તો મૂલ્ય આપીને ખરીદી દો ને વખારમાં નાંખી દો. જોને જો પણ ખબર નથી કે નગરીના મહારાજા એણીકે છે. ત્યારે માતાએ કહ્યું, બેટા ! આ કંઈ ધાણાછડું નથી કે ખરીદી લઉં. આ તો આપણા નાથ છે. જોટલે તે નીચે આખ્યા ને એણીકે રાજાને પથે લાગ્યો. ત્યારે રાજાએ વહાલથી તેના માથે હાથ મૂક્યો. જોટલો હાથ પણ તે ખમી ચક્રવા નહિ. તેનું શરીર પચીનાથી રેળગેલ થઈ ગયું. હવે વિચાર કરો કે મહારાજા એણીકેને વહાલભર્યાં હાથ જે ખમી ચક્રવા નહિ તો તેની કાયા કેટલી કેમળ હશે ! રાજા તો આલ્યા બધા પણ શાલીભદ્રને ઘોટ લાગી કે શું મારે માથે હણ નાથ છે ! મારે નાથ ન જોઈએ. આટલી ઘોટ લાગતાં ઠર કન્યાઓનો મોઢો અને રજવાડા કરતાં પણ અધિક સંપત્તિનો ત્યાગ કરીને સાધુ બની ગયા. આવું સુકેમળ જેમણું શરીર હતું તે મરમીમાં ગૌચરી નીકળતાં હતાં, ઉચ તપશ્ચર્યા કરતાં હતાં. તેમને કંઈ નહિ થતું હોય ! તેમની કાયા કેમળ હતી પણ કર્મો ખપાવવા માટે આત્માને વજ્ર જેવો બનાવી દીધો હતો. મરમાં ભડાં ભડાં કર્યો ન ખપે. તથા જોમના જેટલાં તો કેમળ નથી ને ! છતાં

તપ કરવાનું મન નથી થતું. જોમણે સારો સંસાર છોડી દીધો અને તમે તો કામલોગ ઉપર પણ વિશ્વ મેળવી શકતા નથી. સમજો, ક્યારે સમજશે ?

મહાન ઋષિધનો ત્યાગ કરીને નીકળેલાં બહુભાષે દેવકીજીની ચંદ્રનું સમાધાન કરતાં કહે છે કે માતા ! અમે ભગવાનની આજ્ઞા લઈને ત્રણ સંઘાટે જીવરી માટે નીકળ્યા છીએ. ઉચ્ચ, નીચ અને મધ્યમ કુળોમાં જીવરી માટે કરતાં કરતાં “લઘુ લોક” મણુપચિદ્ધા” તમારે ઘેર આવ્યા છીએ. આ પ્રમાણે જ મુનિઓએ કહ્યું ત્યારે માતા દેવકીના હિલમાં આનંદ થયો, પણ સામે જોકે વાતનો અહસોસ થવા લાગ્યો કે આ માતા કેવી ભાગ્યશાળી કે આવા રત્ન જેવા પુત્રોને ભગવાનના શાસનમાં અર્પણ કર્યાં ! હું તો આવી ભાગ્યશાળી ન બની શકી ને ? અહીં બેઠેલી મારી બહેનોના મનમાં પણ જોમ થતું કંઈ કે અમારા સંતાનો એ દીક્ષા લે તો અમે પણ ભાગ્યવાન બનીએ. જાણો, કઈ માતાને આવી ભાવના થાય છે ? કે પછી દીક્ષા લેવા તૈયાર થાય તો દીક્ષા લેતાં અટકાવો ? આવા પવિત્ર સંતાનો વાત સાંભળીને દેવકીજીના હિલમાં દુઃખ થાય છે. હવે સંતો દેવકીજીને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

અસ્તિ :- રાણીનો પૈકાર સાંભળી રાજા ડોહી આવ્યા :- અત્યંત પ્રભાવતીની શોધમાં ગયો છે. બીજી તરફ પ્રભાવતી રાણીને સર્પદંડ થયો ને કાલી બીસ પાકીને બોલ્યા કે પ્રાણનાથ ! મને બચાવો....બચાવો, જોમ બોલતી જ જોલાન થઈને જમીન ઉપર પડી ગઈ. ત્યારે રાજાના મનમાં જો દુઃખ થયું કે કે પ્રભાવતી ! હું કેટલો કમનસીબ છું કે જોકે તો હું તારી બાજુમાં સૂતો હતો ને તને કોઈ દુઃખ ઉઠાવી ગયો. હું જોની પાછળ થઈ કોઈએ પણ પહોંચી શક્યો નહિ. જોટલે ત્યાં હું કારી ગયો. બીજું કોણ બલે તે દુઃખે તને અહીં કેવી રીતે ચૂકી જો તો જ્ઞાની બલે પણ આટલો નજીકમાં હતો છતાં સર્પદંડથી તને બચાવી શક્યો નહિ. આમ વિલાપ કરતાં રાજાએ તરત આસપાસના ગામમાંથી ઝેર ઉતારનાર વૈદોને ને મંત્રવાદીઓને બોલાવ્યા. બધાએ લણી ઉપભાષે કર્યા છતાં કોઈ પણ રીતે પ્રભાવતીનું ઝેર ઉતર્યું નહિ. જોટલે બધાએ હાથ ખંજેરી નાંખ્યા. તેથી રાજા સહિત બધાને થઈ ગયું કે નહીં પ્રભાવતી ચૂત્ય પામી છે.

રાજાનો પૈકાર :- જોમ દીપક જૂલાવાથી અંધકાર વ્યાપી ગયો છે તેમ પ્રભાવતી ચૂત્ય પામી છે તે બહુને રાજાનો શોક મૂળ વધી ગયો, અને રાજા પછાત બાઈને ખરતી ઉપર પડી ગયા. આ સમયે પ્રધાન વિજેરે બધા કંવા નાંખવા લાવ્યા. કોઈ કંડુ પાણી લાવીને છાંટવા લાવ્યા. આમ લણી શીતોપમાર કરીને રાજાને ભાનમાં લાવ્યા. રાજા બ્યારે ભાનમાં આવ્યા ત્યારે કંઈક સ્વરે કંઈપાંત કરવા લાવ્યા કે અહો ! વિધાતા ! તને પણ મારી દેવા ન આવી ? એ પ્રભાવતીને લઈ દેવી હતી તો પહેલાં

મને જ લઈ દેવો! હતો ને? ખરેખર, મને તો એમ જ લાગે છે કે મારી પ્રભાવતીની હાજરીમાં મને ઉપાડી દેવાની તારામાં તાકાત નથી તેથી મારી પ્રાણપ્રિયા પ્રભાવતીને તે મારી પહેલાં લઈ લીધી. કે મારી વહાલી પ્રભાવતી! તું એકવાર તો મારા સાથું જો. પહેલાં તો હું ન જાણું તો તું મને પરાણે જાણાવતી ને અત્યારે હું તને કાલાવાલા કરું છું છતાં તું મારા સાથું કેમ નથી જોતી? મેં તારો જોવો શું અપરાધ કર્યો છે કે મારાથી રીસાઈને સૂઈ ગઈ છે? અને આટલો બધો રોષ શા માટે કરે છે? આ પ્રમાણે જાણતાં જોણતાં મહારાજ કંઈક સ્વરે વિલાપ કરવા લાગ્યા કે ત્યાં જોડેલા બધા માણસો રહ્યા. મનુષ્ય તો શું, જાડે જોડેલા પંખીઓ પણ રહ્યા લાગ્યા.

કેમજાગે રાજા જૂળ ન્યાયી અને પ્રજાપ્રિય હતાં. જ્યાં રાજા રહે ત્યાં શું બાકી રહે? રાજાનું રૂઢન જોઈને પ્રજાજનો, સૈનિકો બધા શોધારે આંસુઓ રહવા લાગ્યા. મંત્રીઓ, સૈનિકો બધા રહી આંખે મહારાજને શાંત કરવાના પ્રયત્નો કરવા લાગ્યા કે કે મહારાજ! જોકે દિવસ ચીને જવાડું છે. મોટા મોટા તીર્થંકરો, ચક્રવર્તીઓ બધાને આશુભ્ય પૂણું થતાં જોકે દિવસ તો ચીને જવું પડે છે. તમે શાંતિ રાખો.

પ્રધાનો તરફથી આજ્ઞાસૂચન :— રાજા કહે છે તમારી બધી વાત સાચી છે પણ હું પ્રભાવતી વિના જોકે ક્ષણવાર જીવી શકું તેમ નથી. રાણી વિનાનું જીવન મને શુષ્ક લાગે છે. માટે કે પ્રધાનજી! તમે સુખઠનાં કાષ્ટો લાવો ને ચિંતા દેવાર કરો. હું રાણીને જોળામાં લઈને તેની સાથે જળી મરીશ. બધા મંત્રીઓ કહે છે મહારાજ! તમે આવા સમજી વર્ધને આપું ન કરો. દુનિયા બાણુશે તો એમ કહેશે કે રાણીની પાછળ રાજા મરણ પામ્યા. આ તે કેવી શેલછા કહેવાય! અને બીજું કે તમે આ રીતે રાણીજીની સાથે જીવનનો જાંત લાવશો તો પણ કંઈ તમને બીજા ભવમાં રાણી નહિ મળે. માટે સમજીને શાંતિ રાખો.

બંધુઓ! શોકનીય કમનૈ નશો! કેટલો ભયંકર છે! બાળો ચેપરમાં લપ્પી વખત વાંચવા મળે છે કે ગ્રેમી પંખીશાએ ગ્રેમને ખાતર પ્રાણહાન આપ્યું. ગ્રેમીઓ સાથે ઝેર ખાઈને મરે છે. કંઈક દૂવામાં પડે છે ને કંઈક અગ્નિમાં સાથે જળી મરે છે. બાળુ જો ગ્રેમી પંખીશા બીજા ભવમાં સાથે જ રહેવાના ન હોય! આ શોકનો નશો કેવો ભયંકર છે! હજી હાફનો નશો! સારો છે પણ શોકનો નશો! ખરાબ છે. કારણ કે કોઈ માણસને હાફનો નશો ચઢ્યો હોય ને બીજો તેમ જાણતો હોય તો તેને કોઈ જોકે તમારો મારશે તો ઠેકાણે આવી જશે પણ બેને શોકનો નશો ચઢ્યો છે તેને બીજો તેટલો તમારો મારશે તો પણ તે નશો ઉતરવો સુરહેલ છે. બાળી મહારાજને પણ શોકનો નશો ચઢ્યો છે કોટલે પ્રધાનો, સામંતો, મિત્રો, નોકર-

આકરો, બધા જૂન સમજાવે છે છતાં માનતા નથી. એમણે તો એક જ હઠ લીધી છે કે મારે માટે જરૂરી ચિંતા ખરેખર. કોઈ પણ રીતે રાજ ન માન્યા એટલે પ્રધાને ચિંતા ખરડાવી. હવે પ્રધાન વિચેરે પણ વિચાર કરવા લાગ્યા કે આપણાં મહારાણી બા, તેમની પાછળ રાજ પણ બચ છે. તો હવે આપણે છવીને શું કામ છે ? આપણે પણ ચિંતા ખરડીને બળી મરીએ. એટલે બીજા વલ્લુએ પોતાને માટે ચિંતા તૈયાર કરી.

હે રાની કો હાથ બીચરો, મેઠા ચિંતા મેં આઈ,

સામંતાદિક સંગ મરણુહિત, -મારી ચિંતા રચાઈ હો....મોતા....

રાજાએ તૈયાર કરાવેલી ચિંતા :- ચિંતા તૈયાર થઈ એટલે રાજા તો રાણીને બોલામાં લઈને ચિંતામાં બેસી બધા ને પ્રધાનને કહે છે હવે અગ્નિદાહ હઈ જો. એટલે હું ચાંતિથી મારી પ્રભાવતી સાથે બઈ. રાણી તો મરણુ પામ્યા છે પણ જીવતા ને બાળતા મહારાજને કંઈ જાણી નંખાય ? પ્રધાનનું મન નથી માનવું પણ હવે અનિચ્છાએ રાજાની ઈચ્છાને આધીન થવું પડ્યું. જ્યાં રાજાએ ચિંતામાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં બીજા બધાએ પોતપોતાની ચિંતામાં પ્રવેશ કર્યો, અને ચિંતામાં અગ્નિ મૂકી એટલે પૂમાકાના બોટેબોટા આકાશમાં ચડવા લાગ્યા. બરાબર જો જ સમયે અહ્યુન પ્રભાવતી રાણીને લઈને વિમાનમાં આવી પહોંચ્યા. તો જોઈથી બેઠું કે અહીં આટલો બધો પૂમાકો કેમ દેખાય છે ? બરાબર પ્લાનપૂર્વક બેઠું તો વલ્લુ ચિંતાઓ ખરડેલી છે ને તેમાંથી પૂમાકા નીકળે છે. એટલે અહ્યુનના મનમાં થયું કે પ્રભાવતીના વિચોગથી શું કેમગંઢ રાજા અગ્નિમાં પ્રવેશ કરતા નથી ને ? બરાબર પાવીને જોઈથી બેઠું તો એમ જ અનુમાન થયું. તેથી અહ્યુને વિચાર કર્યો કે મજબ થઈ ગયો. સ્કેજ ચોટો પડ્યો હોત તો ન બનવાનું બની જત. એ થયું તે સાચું થયું. હવે ચિંતાઓ પૂરી સળગી નથી તે પહેલા પહોંચી બઈ. હવે અહ્યુન બઠપથી નીચે ઉતરશે ને રાજાને બચાવશે અને સાચી પ્રભાવતી હઈ તેનો જીલ્લાશે મશે. વધુ બાવ અવસરે.

૩૩

આખ્યાન નં. ૩૨

આવણુ વડ પ ને ગુરુવાર

તા. ૪-૮-૭૭

અતંત ઉપકારી, સાસનપતિ, જિનેશ્વર ભગવંતના સુખમાંથી હરેલી વાણી ભવ્ય જીવોના ભવદોષ નાબૂદ કરવા માટેની અશોભ જોષધિ છે. જેમ પાણીનો સ્વભાવ શીતળતા આપવાનો છે તેમ આની પુરુષો કહે છે કે આત્માનો સ્વભાવ

રમણતા કરવાનો છે. વીતરાગ વાણી ઉપર જેને અધ્યા હોય છે તે આત્મા સ્વમાં રમણતા કરી શકે છે. જ્યારે કોઈ જગ્યાએ આગ લાગે છે ત્યારે જાંબાવાળા આવીને આગ યુગાવવા માટે પાણી છાંટે છે તેમ આ જીવને પણ વીતરાગ વાણીનું શ્રવણ, મનન અને ચિંતન કરી વીતરાગ ભગવંતની આરાધનું પાલન કરી વિષય-ક્રમાય રૂપ આગને કારવાની છે. આ આગને કારવા માટે વીતરાગ વાણી પુષ્કરાવર્ત મેઘ સમાન છે. જેના અંતરમાં વીતરાગ વાણી ઉતરી જાય તેની વિષય ક્રમાયોની આગ કરી જાય ને આત્મા શીતળીભૂત બની જાય. પણ આજે તો જીવની દશા જીવી છે કે સાંભળે છે તેજ પણ જોનો અંશ જીવનમાં ઉતરતો નથી. જોટલે પરને સ્વમાની પરમાં રમણતા કરી રહ્યો છે. આ છે જીવની વિભાવ દશા.

અનાદિકાળથી જીવે પારકી પંચાત કરી છે અને તેથી તે અંસારમાં ભટકી રહ્યો છે. પારકી પંચાત જીવને ચીકણા કર્યો બંધાવે છે. માટે પારકી પંચાત છોડીને સ્વની પંચાત કરો. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૬મા અધ્યયનમાં ગૌતમ સ્વામીએ ભગવાનને પ્રશ્ન કર્યો કે કે પ્રજુ! “નિર્વણવાપ જં મન્તે જીવે કિં મળયહ? નિર્વણવાપ જં પચ્છાણુતાવં મળયહ, પચ્છાણુ તાવેજં ચિરજ્ઞમાર્જે કરણગુણ સેદિ પચ્ચિવજ્ઞહ! કરણગુણ સેદિ પચ્ચિવજ્ઞે ચ મળયારે મોહણિજ્ઞં કમ્મં ડગ્ગાયહ!.” આત્મનિર્વા અથવા પોતાના ડોષોની નિર્વા કરવાથી જીવ કયા શુષ્કને પ્રાપ્ત કરે છે? ત્યારે ભગવાને કહ્યું—પોતાના ડોષોની નિર્વા કરવાથી પચ્છાતાપ થાય છે. પચ્છાતાપ કરવાથી વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થાય છે. વૈરાગ્યના કારણથી જીવ ક્ષપકમેણી પર ભટે છે. ક્ષપક મેણી પર ભટેલા અણુગાર મોહનીય કર્મનો ક્ષય કરે છે. મોહનીય કર્મનો ક્ષય થવાથી અવશ્ય મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે પરની નિર્વા છોડીને સ્વમાં રમણતા કરો. સ્વની પંચાત જીવને કર્મોની મહાન નિર્જરા કરાવે છે.

આજે મોટા જંગલોના ડરવાજે શુરખો ઉભો રાખવામાં આવે છે. જો શુરખો જંગલમાં કોઈ જુડો કે કુર્જન આવે તો તેને જતો ખટકાવે છે, ને જંગલોનું રક્ષણ કરે છે. તેમ આપણે આપણા મન રૂપી શુરખાને દિલના ડરવાજા પાસે ખડો રાખવાની જરૂર છે. તે મનરૂપી શુરખો પરનિર્વા, કુમલી, અરાગ વિચાર આદિ અંદર પેસવા જાય તો તેને ખટકાવી દે તો આપણા જીવનરૂપી જંગલોનું અરાગર રક્ષણ થાય અને પછી તેમાં સ્વની રમણતા થાય. તેથી જીવનમહેલ સ્વચ્છ અને હૃદિયમાન બની જાય.

પરની રમણતા છોડીને સ્વમાં રમણતા કરે છે તેવા પવિત્ર અંતો દેવકીજીના મનમાં જે સંશય થયો હતો તેણે સમાધાન કરતાં કહે છે કે માતા! અમે કાશ્ઠા નગરીમાં પહેલીવાર પધાર્યા છીએ. તં નો જાણુ દેવાણુપિયે તં વેવ જં મન્હે, મન્હે

જાં જાણે।” તેમાં જે સૌથી પ્રથમ એ ઝુનિજો આબ્યા તે જુહા, વચમાં આબ્યા તે જુહાને અથે પણ જુહા છીજો. જોકેના જોકે સંતો આબ્યા નથી. માટે હે માતા ! ચિંતા ન કરો. તમારી નજરીનાં કે તમારા હીકરાનાં પુણ્ય થટ્યા નથી પણ પુણ્ય અઢિયાતા છે. આ પ્રમાણે દેવકીદેવીની ચંકાણું સમાધાન કરીને સંતો જે દિશામાંથી આબ્યા હતા તે દિશામાં આભ્યા ગયા.

સ્વમાં સમજુતા કરનાર સંતો તો જીવરી કરીને આભ્યા ગયા પણ દેવકીજીના દિલમાં જોકે મંચન ચરૂ થયું. જેમ થંટ વાગેને રણકો રહી બમ તેમ દેવકીજીનાં દિલમાં સંતના વચનોરૂપી રણકો રહી ગયો. તેમના મનમાં જોવો વિચાર આબ્યા કે હું બ્યારે નાની હતી તે સમયે “પવં જાહુ અઈ પોહાસપુરે નયરે અહુસેળં કુમારિ સમયેજં જાહુલજે જાગરિયા।” પોહાસપુર નગરમાં અતિચુકત અણુમાર મારે ચેર જીવરી પધાર્યા હતાં, અને મારા બાણી જીવયથા માહું માહું જોળતાં હતાં. તે વખતે ઝુનિજો મને જે કંઈ કહ્યું હતું તેનાથી જુહું જન્મું છાગે છે. આણું મંચન દેવકીદેવીના મનમાં ચરૂ થયું. અતિચુકત ઝુનિજો દેવકી નાની હતી ત્યારે શું કહ્યું હતું તે બજુલી હતી પણ અત્યાર સુધી આ વાત જીપર મંચન કહ્યું ન હતું. અંતરની જોરસીમાં વિચારરૂપી ફહીં બરેહું હતું તે દેવકી જોના જીપર મંચન કરવા છાબ્યા. જોરસીમાં ફહીં હોય તો મંચન કરવાથી આખણ મળે પણ ખાલી જોરસીમાં પાણી નાંખીને સાંજ સુધી વહોણું કરે તો શું માખણ મળે ? “ના.” તો આ રીતે તમે કરા વિચાર કરજો. કેવળ શોશની વાતો કરે શોશ મળે ખરો ? શોશ મેળવવો હોય તો સાધના કરવા તૈયાર આવો. સાધના વિના ચિધિ નથી. તમે હીતિકે ઝુજો અને સંપત્તિમાં જ્ઞાનંદ માનો છો પણ સમજી હેલો કે બ્યાં સુધી પુણ્ય પ્રળળ છે ત્યાં સુધી આ જ્ઞાનંદ છે. પુણ્ય ખતમ થતાં જીવનમાં અંધારું છવાઈ જશેને ક્યારે કેવા કર્મોના ઉદય થશે તેની ખબર નથી.

જોકે શ્રીમંત શેઠ જૂળ ધનવાન હતા. ધનની સાથે તેના જીવનમાં ધર્મ તાણાવાણાના જેમ વણાયેલો હતો. કમ વિના ચિધિ નહિ, સંતોષ વિના સુખ નહિ અને એવા વિના મેવા નહિ. આ તેમણું તત્વજ્ઞાન હતું. “હાથે તે સાથે ને કે તે દેવ” આ તેમનો જીવનમંત્ર હતો. તેમને ચેર જે કોઈ ગરીબ કે દુઃખી આવતો તે ફહી ખાલી હોય જતો ન હતો. કોઈને ધનની જરૂર હોય તો ધન આપતાં જન્ન અને વચની જરૂર હોય તેને તે આપીને સંતુષ્ટ કરતાં હતાં. શેઠાણી પણ જોવા પવિત્ર હતા. ઘરમાં સંપત્તિનો પાર ન હતો છતાં સંપત્તિમાં તેમને જ્ઞાનંદ ન હતો પણ સંસારનાં સુખો જોળવતાં જે પાપ જાગતું હતું તેનો તેમના દિલમાં ડંખ હતો. જેમ ભરત અકવલી” જાંડના ધણી હતાં. તે મહાન સુખો જોળવતાં હતાં છતાં દિલમાં પાપનો ડંખ

હતો ને ? એમના સુખો આગળ એક અંશ સુખ તમારી પાસે નથી અને પાપની સીમા નથી છતાં ઠંબ લાગે છે કે હું મરીને ક્યાં જઈશ ? ઠંબ તો નહિ પણ ઉપરથી આનંદ અને યુશીનો પાર નહિ. ચક્રવર્તીનાં સુખોની અપેક્ષાએ આજના સુખો તો છોતરા જેવા છે. છતાં છોતરા આટલામાં આનંદ આવે છે પણ પાપનો ઠંબ નથી લાગતો.

બંધુઓ ! ભૌતિક સુખ અને સુખના સાધનોમાં પાપ દેખાય, તે મેળવવામાં કિંચિત્, ભૂક, અનીતિ વિગેરે પાપનું સેવન થતું દેખાય, તેનાથી મારે આત્મા મલીન અને છે એમ લાગે તો હૈયામાં પાપનો ઠંબ લાગે, સમક્રિતી મનુષ્ય બહારથી સુખી દેખાતો હોય પણ અંતરથી દુઃખી હોય. પૂર્વનાં પ્રુથ્વથી સુખનાં બધા સાધનો મળ્યાં છે એનાથી સુખ લોભવે છે એટલે બાહ્યદષ્ટિથી એતાં સુખી દેખાય છે પણ સચ્ચક્તવને કારણે એ સુખ લોભવતાં બંધાતા પાપનો થોડો ભેઈને એના હિલમાં દુઃખ થાય છે કે આ સુખ લોભવતાં કમંજીબનો વધતાં બધ છે. તો માણું છું થશે ? તમારા હિલમાં આવું દુઃખ થાય છે કે એ સુખનાં સાધનો વધતાં આનંદ થાય છે ? તમે જૈનકુળમાં જન્મ્યા છો એટલે જૈન છો. જૈન કેને કહેવાય ? જે બિનેશ્વર લગવાનની આજ્ઞાને શિરોમાન્ય કરનારો હોય, તેમનો અનુયાયી હોય, અને વીતરાજ બનવાની આજ્ઞાવા શાખતો હોય તે જૈન છે. જાહો, તમારે વીતરાજ બનવું છે કે વિત્તના શાળી બનવું છે ? વીતરાજ એટલે રાજ રહિત અને વિત્તરાજ એટલે વિત્ત-ધનના શાળી. તમને તો વિત્તરાજી બનવું બહુ ગમે છે પણ એટલું જરૂર માઠ શાખજો કે જ્યાં સુધી વીતરાજી બનવાની જાવના નહિ જાગે ને પાપનો ઠર નહિ લાગે ત્યાં સુધી જૈન કુળ મળ્યાની સાર્થકતા નથી. ગમે તેટલાં સુખનાં સાધનો મળે છતાં તેમાં યુશ ન થતાં હૈયામાં પાપનો ભાર ઠંબ લાગે તો જૈનપણું મળ્યાનું અકોલાભ્ય છે.

ચેલા શેઠ જૈન હતાં. મહાન સંપત્તિ મળી હતી છતાં પાપનો ભાર ઠંબ હતો. પોતાનાથી કોઈ જીવને દુઃખ ન થાય તેની કાળજી રાખતાં હતાં. સવારથી સાંજ સુધી હેટલાયનાં દુઃખ મટાડતાં હતાં. ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને પ્રુસ્તકો, કપડાં ને ફુલની કી આપતાં. ગરીબોને ઘેર શુષ્ક રીતે જનાજ ચોકલાવી દેતા અને શાળીને હવા માટે પાંચ-પચાસ રૂપિયા ભેઈજો તો આપી દેતાં હતાં. કહી અસત્ય બોલતાં નહિ. સારો માલ બતાવી બરાજ માલ આપવો, ઘરાકને છેવરવાં, ખોટાં તોલમાપ શાખવા, આ બધા ક્ષયો શેઠના જીવનને સ્પર્શી શક્યા ન હતાં. ન્યાય નીતિથી વહેપાર કરતા જે મન મળે તેનાથી સતોષ માની જીવન વીતાવતાં હતાં. સંસારમાં રહેવા છતાં સાધુ જેવું પવિત્ર જીવન આજતાં હતાં. શેઠાણી પણ શેઠ જેવા પવિત્ર હતા, દુઃખીના હિલનો વિચારો હતાં. કોઈ માંદુ હોય તો પ્રેમથી તેની સેવા કરતાં. દરેકને સાચી

હિત શિખામણુ આપતાં ને આંખણે આવેલાનો આદર સત્કાર કરી ભાવથી લોબન કરાવતાં. શેઠ શેઠાણી બને શુભોચિત્ત હતાં. બેનામાં શુભો હોય તેની પ્રશંસા થાય એ તો સ્વાભાવિક છે. આખા ગામમાં શેઠ શેઠાણીના શુભગવાતાં ત્યારે કંઈક લોકો તેમના ઉપર ઈર્ષા કરતાં.

ઈર્ષા કેવી ભયંકર છે ! શેઠ દાન જૂન કરતાં ત્યારે ઈર્ષાળુ માણસો ભાલતાં કે શેઠ દાન ન કરે તો શું કરે ? એને કોણ ખાનાર છે ? જુઓ, જનત કેવું છે ! દાન કરે તો ચ વાતો કરે ને ન કરે તો ચ વાતો કરે. જનત બેની ગત ચાલી બઈ છે તેણું નામ જનત છે. ભલે, સંતાન ન હોય પણ દોઢ છુટે તો દાન કરી શકાય. બાકી શતી પાઈ દાનમાં દેવાણું મન નથી મતું. શેઠનાં પુણ્ય પ્રબળ હતાં તેથી બે ખોટાં હતી તે પણ પૂરી મઈ, ને પાંચણું બંધાણું. દીકરા એવો રૂપાળો હતો કે બાણે દેવકુમાર એક દો. બેને ભેટાં આંખ કરે તેવા દીકરાથી શેઠ શેઠાણી રાજી થયાં ને જૂન લાકડાંકથી ઉછેરવા લાગ્યા. એકરો પણ જૂન ડાહ્યોને મંજીર હતો. એનો વિનય વિવેક અને શુભો એકને શેઠની આંખથી કરી જતી. કહે શેઠને કોઈ બતની ઉણપ રહી ? 'ના.' શેઠ શેઠાણીએ દીકરા ઉપર કેટલી આશાના મિનારા બાંધ્યા હતાં, પણ ભાવિના લેહને કોણ ઉઠેલી ચઢે છે ? કાંઠયા કમની કાંઠને ખબર પડતી નથી શેઠને થર કહે સંસારનાં કુખની કાંઈ કમીના ન હતી પણ અવાનક શેઠના અશુભ કમનો ઉદય થયો. દીકરો મોટો થતાં લાણીઓ. પછી દુકાને ઓઠો. તે પરણાવવા બેવો કુવાન બન્યો તેથી શેઠ શેઠાણી પરણાવવાનો વિચાર કરતાં હતાં ત્યાં એકએક દીકરો ગઠિા બની ગયો. ગઠિા તો એવો ગઠિા કે જરમાં બધું તોડી ફોડી નાંખે. દુકાને ભય તો બધું ફેંકી દે ને શેરીમાં ભય તો શેરીના એકરોને કેરાન કરે એટલે તેને છુટો તો રખાય નહિ, અને એના બાપને તો કેળેને ગળું હળાવવા ભય, વિકરાળ રાક્ષસની જેમ માસવા માટે ઢોઢે એટલે એના હાથ બાંધી જરમાં એક વાંલથી ચાથે બાંધી રાખતાં. જરમાં દીકરાનો ત્રાસ ત્રાસ વર્તાઈ ગયો. એકરો એના બાપ સિવાય કોઈને માસ્તો ન હતો. બાપને માસવા ભય ત્યારે એની માતા એને જૂન મારતીને ન કહેવાનાં ચળકો કહી કેતી છતાં માતાને આંખળી અડાકતો ન હતો.

“શેઠના પાપનો ઉદય થતાં લોકોએ કહેલી ટીકા” : કુવાન દીકરો ગઠિા થતાં ઈર્ષાળુ લોકો કહેવા લાગ્યા કે જુઓ, શેઠ બહુ ધર્મ કરે છે તેણું આ રૂળ મળ્યું. શેઠનાં કુણને એનારો માણસો કહેવા લાગ્યા કે આવા પવિત્ર શેઠને કયા ભવના પાપ ઉદયમાં આવ્યા કે દૈત્ય બેવો દીકરો પાક્યો ! આ તો દીકરો કે દીપકો ! આ શેઠ ગરીબનો ભલી છે. એમણે કદી કોઈ છવને દુલભ્યા નથી. એમને આણું દુઃખ કયાંથી આવ્યું ? ભગવાન ! આ એકરોને સદ્ગુણિ આપો. એ- - - - - પાપના

કરતાં હતાં. શેઠ-શેઠાણી જૂળ સંસ્કારી અને જૈન ધર્મને સમજેલાં હતાં એટલે બધું દુઃખ સમજાવે સહન કરતાં હતાં. ધર્મીય જીવોને તો દુઃખ વખતે પણ જોવો સંતાપ થાય કે અરેરે ! સુખ વખતે સુખનો ત્યાગ ન કર્યોને સુખમાં રમ્યોપરમ્યો રહીને પાપ બાંધ્યા ત્યારે ઉદયમાં આવ્યા ને ? અને પરાધીનપણે દુઃખ વેઠવા પડે છે ને ? શ્રેણીક શબ્દને કોણીકે કેદમાં પૂર્યા ત્યારે જોવો વિચાર ન કર્યો કે અરેરે....દીકરા ! તને જે મરતાં બચાવ્યો અને તું દીકરો થઈને મને માનવા ઉઠ્યો ! પણ આવા દુઃખમાં શું વિચાર કર્યો ? જે સુખનો ત્યાગ કરીને અભયકુમારની માફક દીકરા લીધી હોત તો આતુ' થાત ? કદાચ કર્મોદયથી સંયમમાં કબૂત આવે ને વેઠત તો કદ્યાણુ થઈ જાત પણ પરાધીનપણે દુઃખો વેઠવામાં આતુ' શું કદ્યાણુ થવાતું છે ?

આ શેઠ-શેઠાણીને માથે આતુ' જાલીમ દુઃખ આવ્યું છે છતાં અફસોસ નહિ કરતાં પૂર્વકૃત કર્મનો ઉદય સંમજી દુઃખને સમતાભાવે સહન કરે છે. એક વખત શેઠનો જુનો મિત્ર શેઠને ઘેર આવ્યો. આવા દુઃખમાં પણ શેઠ શેઠાણી પોતાને ઘેર આવેલાં મહેમાનનો સત્કાર કરવાતું ચૂકતા નહિ. શેઠના મિત્રે આ બાંકા ચચેલા છેકચાતું તોફાન જોયું. જોને રહેજ છૂટો કરે ત્યાં પૂર્વભવનો વેરી હોય તેમ શેઠનું બધું ઇલાવવા દેડતો. આ જોઈને શેઠનો મિત્ર ત્રાસી ગયો. અહો ! ઈશ્વરના અવતાર સમા મારા મિત્રને આતુ' દુઃખ મારાથી આ જોયું જતું નથી તો આ કેમ સહન કરી ચકતા હશે ? મિત્રનું દુઃખ મટાડું તો જ હું સાચોમિત્ર છું. એમ વિચાર કરીને મિત્ર શેઠની રબા લઈને રવાના ગયો, અને કોઈ મહાન પુરૂષની શોધ કરતાં એક પર્વત ઉપર આવ્યો. પર્વત ઉપર એક મહાન અવધૂતને ધ્યાનમાં બેઠેલાં જોયા. એમને જોઈને મિત્રનું મન કરી ગયું. તે તેમના અરણ્યમાં પડ્યો. અવધૂત ધ્યાનથી સુક્ષ્મ થયાં એટલે તેમને વંદન કરીને સાચે બેઠો. એટલે સતે ઉપદેશ આપતાં કર્મનાં કટુક્ષણો જીવને કેવા જોગવવા પડે છે તે વાત સમજાવી. ત્યારે શેઠના મિત્રે પોતાના મિત્રના દુઃખની વાત કરીને કહ્યું કે જાપ તો મહાનપુરૂષ છો. જાપ મારા મિત્રનું દુઃખ મટાડો. મને શ્રદ્ધા છે કે જાપ મને નિરાશ નહિ કરો. પેલા મિત્રની વાત સાંભળી અવધૂતનું દિલ તીવ્રની જેમ થીંગળી ગયું ને ચોટી વાર વિચાર કરીને કહ્યું કે તમારો મિત્ર અને તેનો પુત્ર બંનેને અહીં લઈ આવો.

“મહાત્માના અરજી આવેલા શેઠ” : મહાત્માના ચળો સાંભળીને મિત્રના પગમાં જોમ આવ્યું. તે દેડતો શેઠની પાસે આવીને કહે છે લાઈ ! ચાલો, આપણે આ દીકરાને મહાત્મા પાસે લઈ જઈએ. એ મહાન સમર્થ શક્તિશાળી છે. મને શ્રદ્ધા છે કે એમના દર્શનથી જ આ બાંકા દીકરો ઠાણી બની જશે. શેઠ તો પહેલેથી જ ધર્મમાં શ્રદ્ધાવાન હતાં એટલે તે મહાત્મા પાસે જવા તૈયાર થયા. અવધૂત સમર્થ

શક્તિવાન હતાં. આ ત્રણે જણાં જોમનાં દર્શન કરીને તેમની સન્નિધિ ગયાં. ઓકરાને કાચ-પગ ખાંધીને લાખ્યાં હતાં. જોટલે મહાત્માજો કહ્યું કે આ ઓકરાના બંધન ઓઠી નાંખો ત્યાં તો શેઠ ચરચર મુખ્યા લાખ્યા. શેઠનો મિત્ર કહે છે શુદ્ધેવ ! જો જોને છૂટો કરીશું તો શેઠનું ગળું ફળાવી દેશે. મહાત્માજો કહ્યું તમે વિંતા નહિ કરો. જો બધી મારી જવાબદારી છે. જોટલે તરત જ ઠીકરાના કાચ પગનાં બંધન ઓઠી નાંખ્યા.

“મહાત્માજો સમજાવેલું પૂર્વજાવતું વૈર” :- મહાત્માજો શેઠને કહ્યું કે તમે પાંચ મિનિટ જોકામ મિત્ર કરીને ધ્યાન ધરો. શેઠને ધ્યાન ધરાવીને મહાત્માજો પણ ધ્યાન ધર્યું. પાંચ મિનિટ પછી બંને ધ્યાનમાંથી સુક્ત થયા ત્યારે મહાત્માજો કહ્યું-શેઠ ! તમે ધ્યાનમાં કંઈ દરમિયાન જોયું ? પણ શેઠ તો જોવા બહારાઈ ગયા હતા કે કંઈ જાણી શક્યા નહિ. આ ઓકરા પણ કાચ જોડીને બેસી ગયો. બધે કંઈ છે જ નહિ ! ત્યારે મહાત્માજો કહ્યું. શેઠ ! તમે કોઈ ગાઠ જંગલમાં જોકે સુવાનતું જૂન કહ્યું હવું જોવું કંઈ જોયું ? શેઠે કહ્યું. હા, શુદ્ધેવ. જુઓ શેઠ ! આ ભવમાં તો તમે જોટલો બધો ધર્મ કરો છો કે આવતો ભવ સુધરી જશે પણ બત જન્મમાં નિર્જન વનમાં જોકે સુવાનતું જૂન કહ્યું હવું તે સુવાન વૈરની વસુલાત કરવા માટે તમારો પુત્ર બનીને તમારે વૈર જન્મ્યો છે, અને તમને મારવા માટે દૂર છે. આ તમારા બત જન્મનું પાપનું ફળ તમે જોખવી રહ્યાં છો. પાપકર્મના ફળ તો હરેકને જોખવવા પડે છે, ને જો બાકી રહે તો બીજા ભવમાં પણ જોખવવા પડે છે. તો શેઠ ! તમારે શું કરવું છે ? તમારે આ ભવમાં કર્મનાં દેહાંતી પતાવટ કરવી છે કે આવતા ભવ માટે બાકી રાખવું છે ? શેઠ અંતના ભરણમાં પડીને કહે છે શુદ્ધેવ ! મારે તો આ ભવમાં જ જૂના જોપડા જોખ્યા કરવાં છે. મારે કર્મનાં દેહાં પતાવી દેવાં છે. ઠીકરો બલે મારે તેટલું કષ્ટ આપીને જોનો વૈરાગિનિ શાંત કરે પણ મને જોકે સહેન કરવાનું બળ મળે જોવા આશીર્વાદ આપજો. આટલું જાણતાં શેઠ મહાત્માના ભરણમાં માથું મૂકીને રહી પડ્યા. મહાત્માના સુજેથી વાત સાંભળીને ઠીકરાની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. ઓકરાનાં સાથે દષ્ટિ સ્થિર કરીને મહાત્મા શાંત વખત નવકારમંત્ર જાહેર ને કહ્યું. જોટા ! હવે તું ઠીકો થશે. બ, આજથી તું બંધન સુક્ત બન્યો. ત્યારથી ઓકરા તરૂન શાંત થઈ ગયો, અને મહાત્માને વંદન કરીને તેમનો મહાન ઉપકાર માનતો પોતાને વૈર ગણ્યો.

બંધુજી ! કરેલાં કર્મો તો હરેકને જોખવવા પડે છે. તેમાં ચીનચીજ દૂર પડતો નથી. પણ મહાત્મા શુદ્ધેવો સમાજમ કેવો લાભદાયી નીવડે છે ! આ બાપ-ઠીકરાનાં પૂર્વજન્મનાં વૈર પતી ગયા ને પ્રેમથી રહેવા લાખ્યા. આટલા માટે જ્ઞાની કહે છે કે કર્મ કરતાં જૂન વિચાર કરજો. કર્મ કોઈને ઓઠ્યો નહિ માટે બને તેટલો ધર્મ કરો.

સુનિઓ ગયા પછી દેવકીજીના મનમાં જોકે પ્રકારનો અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થયો કે મને પોલાસપુરીમાં અતિસુક્ત સુનિએ જે કહ્યું હતું તેનાથી જીવું જન્યું લાગે છે. ચંતના વચન વ્રજ કાળમાં જોટા પડે નહિ ને અહીં આમ કેમ જન્યું ? હવે તે સુનિએ દેવકીજીને શું કહ્યું હતું ને શું જન્યું છે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- “ધુમાકાના જોટા જોતાં રાણીને પડેલો કાનકો” :-અર્જુન પ્રભાવતી રાણીને લઈને જ્યાં રાજ છે ત્યાં આવી રહ્યા છે. ધુમાકા જોઈને અર્જુન પ્રભાવતીને કહ્યું કે જાહેન ! આપણે મોઢા આવ્યા હોત તો શું થાત ? કારણ કે તારા વિના મહારાજ પોતાના પ્રાણને તરણાની જેમ તુચ્છ સમજે છે. જોટલે ચિતામાં પ્રવેશ કર્યો લાગે છે. સાથે જીભ માણસો પણ રાજની સાથે બળી મરવા તૈયાર થયા લાગે છે. આ સાંભળીને પ્રભાવતી રાણી જૂન રહવા લાગી. રહતી રહતી કહે છે વીરા ! તું જલ્દી વિમાન નીચે ઉતાર. જો મારા પતિએ મારા વિરહમાં પ્રાણ છોડ્યા હોય તો પછી મારે જીવને શું કામ છે ? મારે જીવવું નથી. હું પણ તેમની પાછળ પ્રાણનો ત્યાગ કરીશ. અહો પ્રભુ ! જો મારા પતિના પ્રાણ દેવા હતાં તો મને શા માટે જીવતી રાખી ? મને જ પહેલાં ઉપાડી દેવી હતી ને ! જેમ જુરાપો કરવા લાગી. આ જોઈને અર્જુન પણ ચિંતાતુર બની ગયો, અને એકદમ જલ્દીથી વિમાન નીચે ઉતાર્યું. હવે ચિતા બહુ સળગી ન હતી જોટલે તેણે સૌથી પ્રથમ રાજની ચિતા ઉપર નવકારમંત્ર ગણીને પાણી છાંટ્યું, અને પછી બીજી ચિતાઓ ઉપર છાંટ્યું. જોટલે ચિતાની અગ્નિ જુઝારી મઈ ને રાજ તેમજ સેનાપતિ, પ્રધાન વિગેરે પણ ચિતામાંથી બેઠા થઈ ગયા.

“પ્રભાવતીને જોતાં રાંકામાં પડેલી પ્રભુ :- રાજાએ પોતાની સાથે મહાન પ્રભાવશાળી અર્જુન અને પોતાની પટ્ટરાણી પ્રભાવતીને સાથે ઉલોહા જ્યાં. રાજ સૌથી પ્રથમ અર્જુનને લેટી પડ્યા ને તેના ચરણે પડીને કહેવા લાગ્યા. અહો વીરા ! જો તમે ન આવ્યા હોત તો મને કોણ જાણત ? માડું શું થાત ? તમે તો મારા ઉપર મહાન ઉપકાર કરી અને જીવતદાન દીધું છે. તમારો ઉપકાર જિંદગીભર નહિ જીલ્લાય. આ રીતે કહે છે. હવે સાથે પ્રભાવતી ઉભી છે તે જોઈને રાજ અને તેના માણસોને રાંકા થઈ કે આ પ્રભાવતી સાચી કે રાજ જેને લઈને બળવા ઉઠ્યા તે સાચી ? આમ વિચારે છે ત્યાં પ્રભાવતીનું મૃત કહેવર હતું તે આકાશમાં ઉડ્યું. આ જોઈને લોકોને આશ્ચર્ય થયું કે આ શું ? હેમાચલ રાજાએ અર્જુનને પૂછ્યું કે ભાઈ ! આ શું અમતકાર બની ગયો ? ત્યારે અર્જુનને કહ્યું કે આપને આ મારી જાહેન જૂન વહાલી છે જોટલે આપ તેની પાછળ વૂરી વૂરીને મરી જાઓ. તેમાંથી જાણવા માટે આ બધું કાવત્રુ હતું. જો દુનિમ પ્રભાવતી હતી, આ તમારી સાથે ઉભી તે સાચી પ્રભાવતી છે.

અભ્યુનનું તેજ, તેનું શીર્ષ ને પરાક્રમ જોઈને હેમાંગદ રાજા અને તેના સેનાપતિ બધા આશ્ચર્યચકિત બની ગયા: કે આ કેઈ દેવતાઈ પુરૂષ હાથે છે. હેમાંગદ રાજાએ અભ્યુનને ઉંઘા આસને બેસવા કહ્યું પણ અભ્યુને કહ્યું કે તમે તો મારા વહીવ છે. તમે ઉંઘા આસને બેસો. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે તમે અમને બચાવ્યાં છે માટે તમે અમારા ઉપકારી છો. તમને અમે નીચે બેસવા નહિ કહીએ. જોમ કહીને પરાણે અભ્યુનને ઉંચે બેસાડયો ને રાજા અને તેમના માણસોએ તેમના જૂળ શુભમાન કર્યા. અભ્યુને કહ્યું કે બાઈ! મારા આટલા બધા શુભ ગાવાના ન હોય. મેં કેઈ મોટો ઉપકાર નથી કર્યો. મેં તો ક્ષત્રિય તરીકેની ફરજ ભ્રષ્ટા કરી છે.

હેમાંગદ રાજાના નગરમાંથી ઘણાં માણસો અહીં આવ્યા હતાં, કારણ કે આ રાજા જૂળ ન્યાયી હતા. તે પ્રબને જૂળ સાચવતાં હતાં. પિતાની પ્રજા દુઃખી ન થાય તે માટે જૂળ ધ્યાન રાખતાં હતાં. તે પ્રબને ચૂસતા ન હતાં. બાવા રાજા દુઃખમાં હોય ત્યારે પ્રબજનો કંઈ બેસી ન રહે. તેથી ઘણાં પ્રબજનો સાથે આવેલા છે. હવે રાજા કહે છે બાઈ! તમે પ્રભાવતીને ક્યાંથી લઈ આવ્યા ને કેવી રીતે લાવ્યા તે બહુવાની અમને જૂળ જિજ્ઞાસા છે. માટે જલ્દી કહેા. મહાનપુરૂષો પિતાના મુખે પિતાનાં વખાણ કરી કરતાં નથી જોટલે કેશર વિદ્યાધર બધી વાતો કહે છે સાંભળો.

વૈદ્યપૂરના મેઘનાદ નૃપ, પ્રભાવતીકે હેય,

હેમકૂટગિરી ઈન્દ્રોદ્યાનમેં, રખી શ્રુત પને તેવ હે....ઓતા....

“પ્રભાવતી કેવી રીતે મળી તે બહુવા આતુર બનેલા રાજા: કે રાજા! હું આપને અભ્યુનલનો સંદેશો આપીને તેમની પાસે ગયો. ત્યાર પછી તેમણે વિદ્યાના બળથી બાણી લીધું કે પ્રભાવતીને વેરી કંઈ દિશામાં લઈ ગયો છે. પછી ઘણી સઠપે આવે તેવા વિમાનમાં બેસીને અભ્યુનલ ચોડી જ વારમાં હેમકૂટ નામના પર્વત ઉપર ગયા. ત્યાં ઘણાં વૃક્ષોની છાયામાં આવેલી જોક અંધકારમય શ્રદ્ધામાં પ્રવેશ કર્યો. તે શ્રદ્ધામાં મેઘનાદ રાજાએ પ્રભાવતીને શુપ્તપણે રાખી હતી. અમે ગયા ત્યારે મેઘનાદ રાજા પ્રભાવતીને કહેતો હતો કે હે પ્રભાવતી! તું મારી સાથે લભન કર અને આ વૈદ્યપૂરની મહારાણી બન, આપણે બને ઈન્દ્ર-ઈન્દ્રાણી જેવા મુખે લોભવીએ. હું તને આટલા માટે અહીં ઉપાડી લાવ્યો છું. માટે માડું કહ્યું માની બ. જો તું માડું કહ્યું માની જઈશ તો હું તને આકાશમાં ઉડવાની વિદ્યા શીખવાડીશ. તેથી તું બ્યાં જઈશ ત્યાં તને જૂળ માન મળશે. હું તો મોટો સમયને સત્તાધીશ વિદ્યાધરનો રાજા છું, ને તારો પતિ તો મારા જેવો વિદ્યાધર નથી. જોક સામાન્ય માણસ છે. તે મારી આગળ તો જો ક્ષિપ્ર જેવો છે. તેમાં તું શું આટલી બધી મુબ્બ જની બધ

છે. હવે તું જોને ભૂલી જા ને મારી પટ્ટરાણી બન. આ રીતે પ્રભાવતીને સમજાવતો હતો. આ સાંભળીને પ્રભાવતીનું ઢોહી ઉઠી ગયું ને તેણે જોરથી કહ્યું કે હે દુષ્ટ ! હે પાપી ! પરત્તી સાથે કુદૃષ્ટિ કરવી તે મહાન પાપ છે. તને વાત કરતાં શરમ નથી આવતી. હું સ્વપ્ને પણ તને ઇચ્છતી નથી. જો મને સ્પર્શ કરીશ તો હું તને બાળીને લાસમ કરી દઈશ. આ પ્રમાણે પ્રભાવતી મેઘનાદ રાજાને કહી રહી છે. વધુ બાવ આવસરે.

૩૩

અભ્યાસ નં. ૩૩

માવણુ વહ ૬ ને શુકવાર

તા. ૫-૮-૭૭

સુત્ર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંત ઉપકારી વિનેશ્વર ભગવંતોએ જગતના લોકોના હિત માટે મહા મંગલકારી પવિત્ર વાણી પ્રકાશી, અને કહ્યું કે મમતા એ સર્વ દુઃખોનું મૂળ છે ને સમતા સર્વ સુખોનું મૂળ છે. મમતા ત્યાં માર અને સમતા ત્યાં સાર છે.

મર્ત્ત્વ કુલે સમુપ્પન્ને, જોહિં જા સંવસે મરે ।

મમાહ કુપ્પહ જાલે, મમ્મે જાજોહિં મુચ્છિય ॥ શુબ. અ. ૧ ઉ. ૧ ગાથા ૪

જે મનુષ્ય જે કુળમાં જન્મે છે અથવા જેની સાથે નિવાસ કરે છે તેની ઉપર “આ મારા” છે એવું મમત્વ કરીને દેખાય છે, અને તેથી પીડાય છે. જો અજ્ઞાની આત્મા અન્ય-અન્યમાં આસક્તિ થતો જાય છે.

મનુષ્ય જે રાષ્ટ્રમાં અથવા જે કુળમાં ઉત્પન્ન થયો હોય અને સાથે રહેલ જે મિત્ર કે ભાઈ સાથે તે નિવાસ કરતો હોય તે માતા, પિતા, ભાઈ, ભગિની, ભાઈ અને મિત્ર વગેરેમાં આ મારા છે એવું મમત્વ રાખીને, તેમનામાં સ્નેહ રાખીને દુઃખી થાય છે. તે પુરૂષ મમતાથી ઉત્પન્ન કરેલ કર્મથી જતુર્ગતિ સંસારમાં ગ્રમણ કરતો પીડા પામે છે. તે અજ્ઞાની છે કારણ કે તેને સત્ કે અસતનો વિવેક નથી. તે અન્યો-અન્યમાં આસક્તિ કરતો તેના ઉપર બધું મમત્વ રાખે છે. તે પહેલાં માતાપિતામાં, પછી ભાઈમાં ને પછી પુત્રાદિમાં સ્નેહ કરે છે. જ્ઞાની કહે છે કે જેને મમતા વધારે તેને દુઃખ વધારે ને જેના જીવનમાં સમતા તેને સુખ વધારે, કહેવાનો આશય જો છે કે ધન, સ્ત્રી, પુત્ર, પુત્રી, સગાંસ્નેહીઓ, ખાનપાન, ઘર, ફકાન, માલ મિલકત, જમીન જાગીર વિગેરેનું મમત્વ જીવને શોકમાર્ગ તરફ આગળ વધવા દેતું નથી. ખસ, આ માનું છે ને હું તેનો સ્વામી છું. આવા સ્વયંજ્ઞાની મમતાના કારણે જીવ આત્મસાધના કરતો અટકી જાય છે. માટે જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે જો તમારે

આત્મસાધના કરવી હોય તો દુઃખદાથી મમતાને ત્યાગ કરી સુખદાથી સમતાનું સેવન કરો. સર્વ પદાર્થો ઉપરથી મમતા ઉતારીને કોવી લાવના કરો કે “વજોદ્ધ” મરિય મેં કોદ, નાદમમ્મસ્વ કસ્સીદ્ધ ।” હું કોઈદો છું ને માણું કેઈ નથી. આખો છું કોઈદો ને બઈશ પણ કોઈદો. પુત્ર પત્ની આદિ પરિવાર કે આ કોઠાની સંપત્તિમાંથી કોઈ રાત્રી પાઈ સાથે આવવાની નથી. કોઈ દિવસ બહું છોડીને જવાણું છે. આ સંસારમાં હું તો ચાર દિવસનો મહેમાન છું. તો મહેમાને પાશ્વર્ય ધરની આટલી બધી મમતા કે શોક શા માટે રાખવો જોઈએ ! આણું રાત્રિ દિવસ જો આત્મા ચિંતન કરે તો મમતા જોઈ શકા વિના ન રહે. આટલા માટે જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે—

માયા મમતા દુઃખનું કારણુ કોનો ત્યાગ કરી કે,
સમદષ્ટિ સમતા સંયમથી, તારું જીવન બરી કે.

જો આત્માને શાન્ત સુખ જોઈતું હોય તો મમત્વનો ત્યાગ કરી સમત્વથી જીવન બરી દો. જો અણુમારોએ જીવનમાંથી મમતાનો ત્યાગ કરી સમતા અપનાવી હતી. આવા ત્યાગી, તપસ્વી સંતોને જોઈને અનેક આત્માઓને જ્ઞાનંદ થાય છે. આ છે ત્યાગનું મહત્વ. ત્યાગની સાથે તપ પણ આવડે છે. જોમને અવજીવ સુધી છટ્ટ કરવા તેવો નિયમ છે. કેટલો કામનો શોક ઉતારો કરો ! આજે તો કોઈ કોઈવર છટ્ટ કે અધુરનો વર્ષાતપ કર્યો તો કહેશે કે અમે તો આટલા વર્ષાતપ કર્યા છે. પશુપશુ પર્વના પવિત્ર દિવસો આવે ત્યારે સંતો તપ કરવાણું કહે તો કહે કે અમે તો બહું છટ્ટું છે પણ વિચારો કે જનાકિનાથી જ્ઞાનંત બવર્મા બમર્મા જીવે કર્યોના કે. પાકાં બઢ્યા છે ! તેને તોડવા માટે શું આટલી સાધના બચે છે ? ‘ના.’ જવા વિચાર કરજો. ૫૦૦ દૃષ્ટનો ઉઠા ફોડો હોય તેમાં કોઈ રાઈનો દાણો નાંજે તો કેળાય બરો ? ‘ના.’ તે રીતે કર્યોના માટે પાકાં બઢ્યા છે તેને તોડવા માટે આજની સાધના તો રાઈના દાણા જેટલી છે. શું જોટલી સાધનાથી કર્યોના પાકાં વૂટે ? માટે શરીરની મમતા છોડીને બને તેટલી સાધના કરી દો. કારણ કે નિંદ્રાથીને દિપક બારે બૂલાયો તેની બળર નથી. માટે સમજીને બને તેટલા સત્કાર્યો કરી દો, આવો અવસર ફરી ફરીને નહિ મળે, આજે પંદરના ધરનો પવિત્ર દિન છે. તે સિંબલ આપે છે કે હવે આજની પંદરમે દિવસે સંવત્સરી ખર્ચો. પવિત્ર દિન આવશે. જો મહિનાના ધરને દિવસે ચેત્યા ન હો તો આજે ચેતી બજો ને આત્મસાધના કરવા પુરૂષાર્થ કરો.

જોમને બહો શોકે જ્ઞાની બધની લાગી હતી તેવા અણુમારો દેવકીજીના સંયમનું સમાધાન કરીને ચાલ્યા બધા પણ દેવકીજીના મનમાં કોઈ વાતનો અટકારો જવા લાગ્યો, તમને કેઈ દિવસ અટકારો થાય છે કે આ સંસારથી મારો છૂટકારો

ક્યારે થશે ? ખટકારો થાય તો જોના છૂટકારો થાય ને ? સંસારનો કાંટો જો તમને ખટકતો હોય તો કહેજો. અમે કાઢવા તૈયાર છીએ. દેવકીરાણીને જો વાતનો ખટકારો થવા લાગ્યો કે હું જ્યારે કુંવારી હતી ત્યારે અતિસુકત નામના અણુગારે મને આ પ્રભાણે કહ્યું હતું કે “તુમં જં દેવાણુપિયે અદ્રુપુત્તે પચાદસ્તસિ” હે દેવકી ! તું આઠ પુત્રોને જન્મ આપીશ. બંધુઓ ! સાધુથી આમ બોલાય નહિ પણ વાત જોમ બની હતી કે જીવયશા કંસની પત્ની હતી. તે પણ કંસ જેવી અભિમાની હતી. અતિસુકત સુનિ કંસના નાના ભાઈ હતા તેમણે દીક્ષા લીધી હતી, તપથી તેમણું શરીર સૂકાઈ ગયું હતું. આવતાં માર્ગમાં ગાયે શીંગડું માથું જોટલે સુનિ પડી ગયા ત્યારે ઉછાંછળી જીવયશાએ સુનિની મબક ઉઠાવતાં કહ્યું દિયરીયા, જોકે સુદીધી કોઠાણું ઝાઢ પાડી નાંજે તેણું તમાકું બળ હતું તે ક્યાં ગયું ? કે ગાયણું શીંગડું વાગતાં પડી ગયા ? સુનિથી બોલાય નહિ પણ અતિસુકતસુનિ બાન બૂલ્યા ને બોલી ગયા કે હે જીવયશા ! તું જોછો ગર્વ કર. તું જેણું માથું જોજે છે તે જ દેવકીના સાતમે પુત્ર તારા પિયરનો અને સાસરીના બંને કુળનો ઉચ્છેદ કરશે.

દેવકી કંસની બહેન હતી. જુઓ, દેવકી કેવી પવિત્ર છે ને કંસ કેવો ? તમે કંસની વાત તો બધા જાણો છો ને ? જોકે જ રાણીના બે મહાબોમાં જોકના નામ ઉત્તિકાચના પાને સુવર્ણશુરે લખાયાં ને જોકનાં નામ કાળા અક્ષરે લખાયા. જુઓ, રામ અને રાવણ, ગાંધીજી અને ગોડસે, કૃષ્ણ અને કંસ, મહાવીર અને મંખલિપુત્ર આ બધાં જોકે જ રાણીના નામવાળા પુરૂષો થઈ ગયા, પણ રામ, કૃષ્ણ, મહાવીર અને ગાંધીજીને સૌ કોઈ યાદ કરે છે, જોમનાં ગુણ બાધ છે, પણ રાવણ, કંસ કે ગોડસેને કોઈ યાદ કરે છે ? ‘ના.’ જીવયશા જો જરાસંઘની પુત્રી હતી. જરાસંઘ પણ જોના જેવો અભિમાની હતો. તે પ્રતિવાસુદેવ હતા. ૬૪ સ્થાકા પુરૂષો હોય છે તેમનાં આસુખ્ય નિહાચિત હોય છે. પ્રતિવાસુદેવને વાસુદેવ ભાદે. પ્રતિવાસુદેવ લેણું કરે ને વાસુદેવ લોગવે. જરાસંઘ કૃષ્ણજીના હાથે મરાયા. બાર ચક્રવર્તિમાં ૬૪ ચક્રવર્તિઓએ છ છ ખંડણું રાજ્ય ઓઠી દીક્ષા લીધી. દીક્ષા લે તો દેવલોક અથવા મોક્ષમાં જાય, અને દીક્ષા ન લે તો મરીને નરકે જાય. બાર ચક્રવર્તિમાં બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિ અને સુભૂમ ચક્રવર્તિએ દીક્ષા ન લીધી. બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિ પૂર્વભવમાં નિયાણું કરીને આવ્યા હતા જોટલે ચિત્તસુનિએ તેમને ઘણો ઉપદેશ આપ્યો છતાં દીક્ષા લઈ શક્યા નહિ, અને સુભૂમ ચક્રવર્તિએ પરિબ્રહ્મની મમતા કરી, જોના મનમાં જોવા ભાવ જામ્યા કે છ ખંડ તો બધા સાથે છે પણ હું સાતમે ખંડ સાધું તો કંઈક વિશેષ કહેવાઈ. સાતમે ખંડ સાધવા જતાં તેમની જિંદગી ખતમ થઈ ગઈ.

બંધુઓ ! અતિ લોભણું પરિણામ સાડું ન આવ્યું. છ ખંડણું રાજ્ય ફોપી

ગયા ને તેના કૃણ લોભવવા નરકમાં જાણ્યા ગયા. અતિદોષ એ પાપનું મૂળ છે. દોષી મનુષ્યો ધન મેળવવા માટે ભયંકર પાપ કરે છે ને એ પાપથી ભેશું કરેહું' ધન પોતે સુખે લોભવી શકતો નથી ને બીજાને પણ લોભવવા દેતો નથી. સંપત્તિ વણાંને મળે છે. તેમાં કોઈ સંપત્તિનો સદુપયોગ કરે છે ને કોઈ તિબ્બેરીમાં ભરી રાખીને હરખાય છે કે હું કેવો ધનવાન છું ! શાહીબદ્રને અને મગમણ શેઠને બંનેને સંપત્તિ મળી હતી. મગમણ શેઠને માટે તો કહેવાય છે કે એણે એની સંપત્તિથી હીરા અને કિંમતી રત્નો જકિત એવો બળદ બનાવ્યો હતો કે ખુદ મેણીક મહારાજા એને ખરીદી શક્યા નહિ. આવી સંપત્તિ હોવા છતાં મગમણ મરીને ક્યાં ગયા તે બધું છે ને ? તે નરકગતિમાં દુઃખ લોભવવા જાણ્યો ગયો ને પાછળ ખાનાશ ખાઈ ગયા. વિચાર કરજો. એ દુર્ગતિમાં ન જવું હોય તો શાહ છાડજો.

“ધંધો કરી ધન મેળવ્યું, લાખ ઉપર કોઠ,
મરણની વેળા માનવી, લીધો ઠંઠોરો છોડ,
સૂરજ ઠહે ધન માહરું, ધોળે ધન ન ખાય,
વજ્ર વિના જઈ પોહવું, લખપતિ લોકલો માય,

લક્ષ્મી મળેલી તેને જ કહેવાય કે એનો સદુપયોગ થાય. નહિતર એ વૈભવ ભવોભવ રખડાવે. ગમે તેટલી જાણ સંપત્તિ કરે તો પણ સુત્રુ પછી તેના શરીર ઉપર કંઈ રાખશે નહિ. માટે મળેલી સંપત્તિથી તમે તમારા સ્વધર્મના આશ્રુ લૂછજો. તમે કોઈના દુઃખ મટાડ્યો તો તમારા કોઈ મટાડ્યો. આને દુનિયામાં ઉપકારીનો ઉપકાર વણા બુદ્ધી બધ છે પણ એનામાં માનવતા છે તે પબમાંથી નાનો કાંટો કાઢનારનો પણ ઉપકાર બુદ્ધતા નથી. બહી' એક દૃષ્ટાંત વાઢ આવે છે.

સુરેશ નામનો એક વિદ્યાર્થી હતો. તેના માતા પિતા તેને નાની ઉંમરમાં મૂકીને શુભરી ગયા હતા. આપ બધો છે કે બરીબના બેલી કોઈ નથી તે રીતે આ ઉકરાવું કુટુંબ વણું મોટું હોવા છતાં તેને જોલાવનાર કોઈ નથી. વણાં દુઃખ લોભવતો તે મોટો થાય છે. તેણે આત્મા સાથે નિષ્કંથ કર્યો કે મને ગમે તેવું દુઃખ પડે તો પણ બધવું તો ખરું. આથી મહેનત મજુરી કરીને પેટનું પોષણ કરે છે ને સ્કુલમાં ભણે છે. એમ કરતાં તે મૈટ્રીક પાસ થયો, ગ્રામનું હોવાથી આબજ બધવાની સગવડ ન હતી. એને વિચાર થયો કે મારે કોઈપણ કિસાને આબજ બધવું છે. તેથી તેણે વણાંની પાસે એક હબ્બર રૂપિયાની મદદ માંગી, પણ દુનિયાની કહેવત અનુસાર 'ભર્યામાં સી ભરે' પણ બરીબનો બેલી કોઈ નથી. વણાંને ઠરઠર છે ને કહે છે કે મને ૧૦૦૦ રૂ. આપો. હું બધાંને જરૂર તમને બ્યાજ સહિત પાછા આપીશ. પણ તેને કોઈ હાથ ડેવું નથી.

તેમાં તેને એક દયાળુ અને દાનવીર શેઠ મળી ગયા. શેઠ એવા હતા કે તેના આંગણે રાતો આવે ને હસતો જાય. બધાના આંસુ લૂછનાર એવા દયાળુ શેઠ હતા. તેમની પાસે જઈને તે નમસ્તે કરીને ઉઠો રહ્યો. શેઠ પૂછે છે બેટા ! કેમ ઉઠાસ છે ? શા માટે તારી આંખમાં આંસુ છે ? સુરેશ ગળગળો થઈને બોલ્યો. બાપુ ! મારે લણ્ણુ છે. અને એ માટે ૧૦૦૦ રૂ. ની મદદ જોઈએ છે, મને કોઈ સાથ આપતું નથી. આપ દુઃખીના બેલી છો. મને સંપૂર્ણ ખાશા છે કે આપ મને નિરાશ નહિ કરો. હું આપને બ્યાજ સહિત આપની મૂલી પાછી આપીશ, ફક્ત મને ૧૦૦૦ રૂ. આપો. શેઠ કહે બેટા ! તું આટલો બધો દીલો કેમ થઈ ગયો છે ? હો, લઈ જા. એક હજાર શું પાંચ હજાર આપું. સુરેશ કહે નહિ બાપુ નહિ. બસ. ફક્ત ૧૦૦૦ રૂ. આપો. શેઠે એક હજાર આપ્યા. શેઠ ! આપના ચોપડે નોંધી રાખજો. જા બેટા જા. નોંધવાતું શું હોય ! આનંદને હર્ષથીર સુરેશ જાય છે. અને સારા એક શહેરમાં અભ્યાસ કરવા માટે તૈયાર થાય છે. લણ્ણુ તો જાય છે ને નોકરી કરતો જાય છે. આમ કરતાં એજિનિયર થયો. લાંબા સિતારે અમકથો ને લાગો રૂપિયા કમાયો. આથી બે કોઈ સુરેશના સાચું બેટાં ન હતાં તેના બહલે સુરેશભાઈ.... સુરેશભાઈ થવા લાગ્યા. શું લક્ષ્મીના માન છે ! સારા જરની કન્યા સાથે તેના લગ્ન થયા, પણ સુરેશ પોતાની અમીરી ઓડતો નથી. તે વિચારે છે કે હું દેશમાં બહાર ને મારા દુઃખી બાઈઓનો ઉપકાર કરું. આમ સમજીને પોતાના ઘર લણ્ણી આવે છે.

“ઉપકારીનો ઉપકાર યાદ કરતો સુરેશ” :- સુરેશ પોતાના ગામમાં આવ્યો. કુટુંબીજનો તથા ગામના લોકો તેણે સ્વાગત કરવા લાગ્યા. સુરેશ વિચારે છે આ બધા હતા ને હું પણ હતો. શું લક્ષ્મીના તમારા માન છે ! સુરેશ તે ગામમાં આવીને લણ્ણુ લોકોના દુઃખ દૂર કર્યા. કુટુંબીજોના દુઃખ દૂર કરવામાં સાથ આપ્યો. તેને વિચાર થયો કે હું આર દિવસથી આવ્યો છું. લણ્ણાં માણસોને એક છું પણ મારા દયાળુ ઉપકારી શેઠ કેમ દેખાતા નથી ? એમ વિચાર કરીને સુરેશ દાનવીર શેઠ દોલતરાયને ઘેર ગયો. આ સમયે જંગલા પાસે ઉલેલા શુરખાએ સુરેશને જતાં રોક્યો. સુરેશ કહે-મને શા માટે રોકો છો ? શુરખાએ કહ્યું-શેઠના મોટા દીકરાની મનાઈ છે. કારણ કે શેઠ લાગોના પાળનાર છે. જેણે લાગો રૂપિયાના દાન દીધા છે, પણ કમંચોને કાલ પેદીમાં મોટું મુક્યાન થયું છે, અને શેઠને ઘેર લેણીયાતનો ખસારો છે તેથી શેઠના મન ઉપર અસર થઈ ગઈ છે. માટે કોઈને જવા દેતા નથી. સુરેશ કહે કે ! લાગોના પાળનાર એવા મારા શેઠ દુઃખી છે ? અહોહા.... એમને શું દુઃખ છે ? એમ આંખમાં આંસુ પાડતો સુરેશ શુરખાને કહે છે તું મને

જવા દે. જો તો મારા બાપ છે. તેમના ઋણમાંથી મુક્ત થવા મને જોમના દર્શન કરવા દે. આ રીતે લણું કરજો, તેથી શુરખાએ શેઠની પાસે જઈને વાત કરીને સુરેશને અંદર આવવાની પરવાનગી આપી. સુરેશ આંખોમાં આંસુ પાડતો શેઠના ચરણમાં પડીને બોલ્યો, બાપુ...બાપુ! તમને શું દુઃખ છે? તમે મૂંઝાવ મા. મને બધું કહો. બેટા! તું કેણુ છે? હું આપનો સુરેશ. આપે આજથી ૧૦ વર્ષ પહેલાં મને જોડે હજાર રૂપિયા આપ્યા હતા. બેટા! તે વખતે મારી સ્થિતિ હતી. હાલ હું લાચાર છું. બાપુ! મને પૈસા નથી જોઈતા. હું તો મત્કિંચિત ઋણમાંથી મુક્ત થવા આવ્યો છું. માટે આપની મૂંઝવણ મને વિના સંકેતે કહો.

શેઠ કહે-દીકરા! હું તને શું વાત કરું? હમણાં મારા કમંચોએ મને તુકથાની બઈ છે, અને લગભગ પાંચ લાખનું મારા માથે કરજ થઈ ગયું છે. લેણીમાતો લેવા માટે દોહાદોહી કરે છે ને હાલ હું બરી થકતો નથી તેની મને મૂંઝવણ છે. સુરેશે ફટ ફટને ખીસામાંથી ચેકબુક કાઢીને ડા. પાંચ લાખનો ચેક લખીને શેઠના ચરણમાં ધરી દીધો. બેટા! આ શું? બાપુ! આ બધું તમારું છે. મારું કંઈ નથી. સુરેશની આટલી ઉદારતા જોઈ શેઠનું હૃદય મળમળું બની ગયું, અને બોલ્યા-બેટા! હું તારા આગ્રહથી દુઃખનો માર્ગો લઉં છું પણ તને જરૂરથી બ્યાજ સહિત પાછા આપીશ. આજે તે મારી ઈજ્જત ને આજરૂ સાચવી છે. તે મને ઉજ્જો કર્યો છે. ધન્ય છે બેટા તને ને તારી જન્મકાતાને!

સુરેશ કહે-બાપુ! આવું બોલીને મને શરમાવે નહિ. હું તો તમારો કિંકર છું. તમે મને ઉજ્જો કર્યો છે. આ બધો પ્રતાપ આપની ઉદારતાનો છે. હું તો તમારા ઋણમાંથી ક્યારે પણ મુક્ત થઈ શકવાનો નથી. આપે મને જે આપ્યું છે તેના બદલામાં હું કંઈ પણ આપી શકતો નથી. આપ કુલ સમાન છો ને હું કળી સમાન છું. સુરેશના બાવા વચન સાંભળી શેઠ મદ્મદ્ થઈ ગયા ને રહતી આંખે તેને વિદાય આપતાં જોટલું બોલ્યા-બેટા! હું તારા પૈસા જરૂર બ્યાજ સહિત પાછા આપીશ. સુરેશ કહે આપ શું બોલ્યા? આપે મને ક્યારે આપ્યા હતા ત્યારે શું બોલ્યા હતાં તે ખ્યાલ છે ને? કે દીકરા! પાછા લેવા માટે નથી આપનો. આપે મને લણુઓ છે માટે આપ પાછું આપવાનું ક્યારે પણ વિચાર્યો નહિ.

બંધુઓ! જેણે હિંદાવર હિંદવી આપ્યું છે તેને દેનાર જરૂર મળી રહે છે. સુરેશ અને શેઠ બાપ દીકરા જેવા બની ગયા શેઠે લેણીમાતોને પૈસા વૂઠવવા માંડ્યા ત્યારે લેણીમાતો કહે છે બાપુ! તમારી તિલ્લેરીમાં છે તે અમારી તિલ્લેરીમાં છે. અમારે હાલ જરૂર નથી. સમજાણું ને કે ફુનિયાનો કમ કેવો છે! શેઠની બહાલીના ફિવસો આવી ગયા. શેઠ અને સુરેશ દુઃખીઓના આંસુ લૂછનાર બન્યા, અને રથો

ખરેખર પોતાની માનવતા જગતની સામે બતાવીને અનેકને સાચા માનવ બનાવ્યા. ઉપકારીનો ઉપકાર નહિ ભૂલનાર એવા સુરેશે પોતાનું જીવન શુભાખના પુષ્પની માફક મહેકતું બનાવ્યું, અને શેઠે પણ કોઈ બાતની આશા વગર નિઃસ્વાર્થ ભાવે સુરેશને પૈસા આપ્યા હતા તો તે સમય આખે જાહેરાત આપવા તૈયાર થયો. તમે પણ પરિશ્રદની મમતા છાંડીને જો કોઈ દુઃખીના આંસુ લૂછશો તો તમારા મૂંઝવણના પ્રસંગે શેઠની માફક તમારી મૂંઝવણ દૂર થશે.

હવે સમય થઈ ગયો છે. સુખ્ય વાત આપણીં જો હતી કે દેવકી માતાના દિલમાં જો વિચાર આવ્યો કે સુનિના બોલ કહી નિષ્કળ ન બાંધ ને આમ કેમ બન્યું? હવે દેવકીજી શું વિચારશે તેના ભાવ અવસર.

ચરિત્ર :- “મેઘનાદ સામે પ્રભાવતીએ કરેલો પડકાર” :- કેશર વિદ્યાધર હેમંગદ રાજાને કહે છે કે હે મહારાજા! પ્રભાવતી રાણીને ઉઠાવી જનાર સામાન્ય માનવી ન હતો. તે મેઘનાદ નામે ઓટા રાજા હતા. અમે ત્યાં પહોંચ્યા ત્યારે જો મેઘનાદ રાજા તેને પ્રલોભન આપીને પોતાની રાણી બનાવવા માટે સમજાવતો હતો. ત્યારે પ્રભાવતી તેને જે જવાબ ફેટી હતી તે સાંભળવા જેવો છે. એના જવાબ ઉપરથી સમજાઈ બાંધ છે કે જો સાચી સતી સિરોમણિ છે. રાણીએ મેઘનાદને કહ્યું કે હે દુષ્ટ! મારા પતિ આગળ ઓટો ઈન્દ્ર પણ મારે મન પુરુષ છે. તો તું શી વિચારમાં! તને ખબર નહિ હોય કે હું કેની બહેન છું! મારો ભાઈ મણીચંદ છે ને જીલો પાંડુપુત્ર અહ્યુન પણ મારો ભાઈ છે. તું જોમને નથી જોળખતો. જોમને ખબર પડશે જોટલે તરત આવશે ને તારા બૂરા કાલ થશે. માટે હજુ પણ કહું છું કે સમજી જા. ત્યારે રાજા ઉઠીને કહે છે તારો ભાઈ મણીચંદ અને અહ્યુનની શી તાકાત છે! માટે તું જોમનું નામ લઈશ નહિ ને મારું કહ્યું માની જા. ત્યારે પ્રભાવતી શુભે થઈને કહે છે કે-

ક્યોં સુખસે તૂ બૂદ નિકાલે, મેં વંછુ પુણ નાચ,

કલી સિંહની ઘાસ ન ખાવે, જો લાંબન હો જામ હો....ઓતા....

હે પાપી! હું તને ના કહું છું છતાં યદ્યપ નથી આવતી? તું શું સુખમાંથી ચૂંક ઉઠાયા કરે છે? તને ખબર નથી કે સિંહ અને સિંહણને કદાચ શિકાર ન મળે તો લાંબણ જેવે પણ કહી ઘાસ ખાવ નહિ તેમ કદાચ આ મારો દેહ પડી જશે તો ખેર, પણ તને તો નહિ જ ઈશ્વર, મને તો તારા સાચું જોવું પણ ગમતું નથી. કદાચ તું મને જોમ કહે ને કે મારા ઓઠા ઉપર ચૂંક તો મને તારા ઓઠા ઉપર ચૂંકવું પણ ગમતું નથી. તું કહે છે ને કે તારા પતિમાં શું પાણી છે તો સાંભળ. મારો પતિ કેવો પવિત્ર છે!

કહાં જામૃત કહાં જહર હલાહલ, કહાં રત્ન પાપાનુ ।

કહાં સુખ પતિ કહાં ત કામી, કહાં જીવત કહાં જાન હો...મોતા...

ક્યાં મારા પતિ જામૃતના કુંભ જેવા ને ક્યાં તું હળાહળ ઝેરથી ભરેલા કુંભ જેવો ! મારા પતિ તો જોવા પવિત્ર રૂપ છે કે તે જોના સાથે દષ્ટિ કરે તે પાપી હોય તો પવિત્ર જની બચ છે. જો પરચીને માતા અને બહેન સમાન માને છે ને તું તો કેવો હાંપટ છે ! મારા પતિ રત્ન સમાન તેજસ્વી છે. શીથળના તેજથી તેમણું લલાટ સૂર્યની સમાન ઝળારા મારે છે ને વાડું ગ્રીડું તો જો. સમજ, કાં રત્ન ને કાં પાપાણુ ! જો તો સૂર્ય સમાન તેજસ્વી છે ને તું તો તેમની જાગળ આવીશા જેવો પશુ નથી, અને પરનારી ઉપર જે કુદષ્ટિ કરે છે તેના કેવા બૂરા હાલ થાય છે તે શું તું નથી બાણુતો ? સતી ચીતા ઉપર રાવણુ કુદષ્ટિ કરીને ઉપાસી જ્યો તો રામ તેની સાથે મુઘ્ધ કરવા જયા તો કેવો હારી જ્યો ! હાંપતિ રાવણુ જોકે દિવસ રાજમાં રોજાઈ જ્યો, તેમ કે કુદષ્ટ રાજા ! તું નહિ સમજે તો વારા પશુ જોવા જ હવાલ જ્યો. મારો લાઇ અને મારા પતિ જહર અને છોડાવવા આવશે ને મારા પતિના ખદ્મ રૂપી દીપકમાં તું પતંગિયાની જેમ મરી જઇશ. પરનારી તો પ્રત્યક્ષ વિષની વેલ જેવી છે. જેમ વિષ લાક્ષણ કરનારી વરત મરણને ધરણુ થાય છે તેમ પર ચી પર કુદષ્ટિ કરનાર તો છવતો છતાં મરેલા જેવો જની બચ છે. કારણ કે જાણું કાચું કરવાથી આ લોકમાં અપકીર્તિ થાય છે ને પરલોકમાં તેની કુર્મતિ થાય છે. તેનો કેઇ વિચાર કરતું નથી. માટે તું સમજી બ. હું વારા લાલા માટે કહું છું. આ પ્રભાણે પ્રભાવતી કોષમાં આવીને મેલનાહ રાજાને કહેતી હતી ત્યાં જાણું નહીં ને હું પહોંચી જયા. પછી શું જન્મું તેના ભાવ આવસર.

ૐ

આખ્યાન નં. ૩૪

આવણુ વડે અને રાત્રિવારે

તા. ૬-૮-૭૭

જનંત કહેણીધિ, વાત્સલ્ય વારિધિ વિનેશ્વર ભગવંતોએ ભવ્ય ભવેના કથાણુને માટે શાસ્ત્રની પ્રપણા કરી. શાસ્ત્રમાં અદ્વીતીક ભાવ ભરેલા છે.

જહાનાઝહિ મહામંત્ર, સ્વાસ્થ્યમ્બરજીવનમ્ ।

ચમીરામસુખા કુસ્થા શાસ્ત્રમાદર્શનમ્ ।

શાસ્ત્ર અજ્ઞાનરૂપ સર્પદંડ ઝેર ઉતારવામાં મહામંત્ર સમાન, સ્વચ્છંદતા રૂપ બ્વરનો નાશ કરવામાં ઉપવાસ સમાન, અને ધર્મરૂપ જીવીશામાં જામૃતની નીક સમાન છે. મહાન મંત્રોથી સર્પદંડ ઝેર ઉતરી જાય છે, તપ કરવાથી કચો ને ને અને

પાણીનું સિંચન કરવાથી બગીચો લીલોછમ રહે છે. તો હવે હું તમને બધાને પૂછું છું કે તમને ક્યા સર્પનું ઝેર ચઢ્યું છે તે બધો છે ? જો તમારે તેનું નિદાન કરાવવું હોય તો વીતરાગ ભવનમાં આવીને શાંતિથી બેસો. વીતરાગના વારસદાર સંતો તમને નિદાન કરીને કહે છે કે હે દેવાનુપ્રિયો ! તમને અજ્ઞાન નામના સર્પનું ઝેર ચઢ્યું છે. તમને સ્વચ્છંદતા નામનો તાવ આવી ગયો છે અને તમારા જીવનમાં ધર્મ નામનો બગીચો સૂકાઈ રહ્યો છે. બોલો, આ નિદાન સાચું હોય છે ને ? તમને સાચું હોય તો જીવધિ લેજો. આ નિદાન સાચું છે ને રોગ નાબૂદ કરવાના ઇલાજો પણ રામબાણ છે. સાંભળો. અજ્ઞાનરૂપી સર્પનું ઝેર ઉતારવા માટે શાસ્ત્રરૂપી મહાન મંત્રનો ભાગ કરો. તપ-ત્યાગરૂપી જીવધિ લો તો તાવ ઉતરી જશે અને ભગવંતના વચનાનુસારૂપી પાણીની નીક વહેવડાવે. જેથી તમારો ધર્મરૂપી બગીચો લીલોછમ થઈ જશે. આત્મા ઉપર અજ્ઞાનનું વિષ અનંતકાળથી ચઢેલું છે. જોટલે બે ત્રણ મહિના કે એકાદ વર્ષ સુધી શાસ્ત્રના સ્વાધ્યાય રૂપ ભાગ કરવાથી અજ્ઞાન રૂપ સર્પનું ઝેર નહિ ઉતરે પણ જીવનમાં રાત-દિવસ શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાયનો ભાગ લાગુ રહેવો જોઈએ. તેમાં રમણીય રહેવી જોઈએ. સ્વચ્છંદતારૂપી તાવ ઉતારવા માટે ઈન્દ્રિયોને કાબૂમાં રાખી તપ ત્યાગ અહિ ઉપવાસ કરવા પડશે. કારણ કે આ તાવ આજ્ઞાકાલનો નથી થયો હતો છે. તમને કોઈ રોગ વધુ સમયથી હાથ પડેલો હોય તેને મટાડવા માટે ઇલાજ વધુ લાંબા સમય સુધી લેવો પડે છે ને ? તેમ આ સ્વચ્છંદતા રૂપી તાવ થયો હતો હોવાથી તેની બરાબર અસર આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે બાપી ગઈ છે. તેને દૂર કરવા માટે વધુ ટોઈમ સાધના કરવી પડશે, શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાયની નીક દ્વારા ધર્મ રૂપી બગીચાને ઠરઠોજ સિંચન કરવું પડશે. જો સિંચન નહિ થાય તો સૂકાઈ જતાં વાર નહિ હોય.

ઉપર કહ્યું તે હકીકતી જો શાસ્ત્રનું અભ્યસન કરશો તો આત્માની રોનક બહારાઈ જશે. ઝેર ઉતરી જતાં કેવો આનંદ થાય ! તાવ ઉતરી જતાં સ્ફૂર્તિ આવે છે ને બગીચો લીલોછમ થતાં સુગંધ અને શીતળતા મળે છે, તેમ નિર્વિષ અને નિરોગી બનીને ધર્મ બગીચામાં બે વહી તમે આવીને બેસશો તો દેવલોકના ઈન્દ્ર કરતાં પણ અલૌકિક સુખનો અનુભવ કરી શકશો. શરીરમાં ઝેર બ્યાપેલું હોય, તાવથી શરીર બળતું હોય ત્યારે તમને બગીચામાં આનંદ નહિ આવે, બગીચાની રમણીયતા તમને સુખપ્રદ નહિ હોય, ત્યાંના વિશ્રામસ્થાનોમાં આરામ નહિ હોય, અને ત્યાંના પુષ્પો સુગંધમય નહિ જણાય, પણ જો સાચો આનંદ જોઈતો હોય તો તીર્થંકર પ્રભુની વાણીરૂપ શાસ્ત્રના વચનનું વારંવાર ચિંતન-મનન કરો. શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય જો આપણા જીવનમાં વ્યસન બની જતું જોઈએ. જેમ જે મહાત્માને જેનું વ્યસન હોય છે તેના

વિના તેને જોત પડતું નથી, તેમ જોને શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાયનું વ્યસન પડી બહું હોય તેને પણ સ્વાધ્યાય ક્યાં વિના જોત ન પડે. જીવને જોમ જ થાય કે આજે મેં કંઈ કંઈ નથી. જેમ જેમ શાસ્ત્ર સ્વાધ્યાય વધતી જાય તેમ અજ્ઞાન, સ્વચ્છંદતા અને ધર્મહીનતા દૂર થતી જાય ને પોતાને જ જમાલ આવી જાય કે હું કેટલો આગળ વધ્યો ?

દેવાનુગ્રિયો ! જોલો, હવે તમારે કંઈ બાબતમાં આગળ વધવું છે ? આત્માની ઉન્નતિના ક્ષેત્રમાં કે પછી ભૌતિક સુખની ઉન્નતિના ક્ષેત્રમાં ? આજે તો ચોટા ભાગે માનવીની ઠોટ ભૌતિક સુખના સાધનો મેળવવા માટે હોય છે. જોઈએ છે સુખ અને શાંતિ પણ પુરૂષાર્થ તો ઉદ્દેશી દિશામાં કરો છો. પછી તમને સુખ કે શાંતિના ક્યાંન ક્યાંથી થાય ? દિવસમાં ૭ કલાક કે અડધી કલાક તો તમે આત્મચિંતન કરો. અવળી ઠોટથી શું મળવાનું છે ? તમારી પાસે આટલો બધો પરિશ્રમ છે છતાં સુખ કે શાંતિનું નામનિશાન નથી. સુખેથી ખાઈ કે ઉંધી ચકતા નથી. ત્યારે સાધુ પાસે કંઈ પરિશ્રમ નથી છતાં કેટલું સુખ લેખે છે ને તેમના જીવનમાં કેટલી શાંતિ છે ! માટે તમે જોકવાત જરૂર ચાકરાખો કે શાંતિ બહારથી નહિ મળે, પણ આત્મામાંથી મળશે. જ્યાં સુધી અજ્ઞાનનો અંધકાર નહિ ટળે, આત્મિક જ્યોતિ નહિ જલે ત્યાં સુધી સાચી શાંતિ કે સુખ નહિ મળે. માટે સાધુ સુખ જોઈતું હોય તો આત્મા તરફ દ્રષ્ટિ કરો.

જેમણે આત્માની અલૌકિક શાંતિ પ્રાપ્ત કરી છે તેવા અણબારે દેવકીજીના મનનું સમાધાન કરીને ચાલ્યા જયા. કારણ કે સંતો વિના કારણે ચૂકસ્યના જરૂર ઉભા ના રહે. તેમજ વાતો પણ ના કરે. તેમને સત્કાર, સન્માનની ઈચ્છા હોતી નથી. હજી છે કે

“ન પૂયં જ્યેવ સિલોગકામી, પિયમપિયં કસ્તદ્ જો કરેજ્ઞા ।

સજ્જે મળકે પરિવસ્તવમ્તે, મળાહકે મકસોર મિષ્ટ ॥ સુચ.

સાધુ પોતાના સત્કારની કે કીર્તિની ઈચ્છા ન રાખે. કોઈની સાથે રામ-ક્રેષ્ણ ન કરે. બધા અનર્થોનો ત્યાગ કરતો આકુળતા વગરનો તેમજ ક્યાંય રહિત બનીને વિચરે.

સાધુનો કોઈ આદર સત્કાર કરે કે તેણે અપમાન કરે તો તેમાં હર્ષ કે શોક ન કરે. બ્રાહ્મ્યાન આપે તે સાંભળીને ક્રોધાજનો જોમ કહે કે વાહ...વાહ શું આપણું બ્રાહ્મ્યાન છે ! શું જોમની વાણી ગીડી છે ! શું આપણું જ્ઞાન છે ! જોમ જૂળ પ્રશંસા કરે તો તેમાં હરખાઈ ન જાય કે કેવા મારા વખાણ થાય છે ! જેના હૃદયમાં પ્રસિધ્ધિ, સત્કાર, સન્માન વિગેરેની ઈચ્છા હોય તે આત્મસાધના કરી ચકતો નથી. માટે બધી ઈચ્છાઓનો મહાન સંત ત્યાગ કરે છે. વધુ શું કહું ? સાધુને બધે તેટલા સત્કાર સન્માન મળે તેમાં તે રાજી નહિ. જોની દ્રષ્ટિ તો માત્ર મોક્ષ

મેળવવા તરફ હોય છે. તમે તમારું ઘર છોડીને બહારગામ કોઈ સગાં સ્નેહીને ઘર બાંધો. ત્યાં બધી જગ્યાએ તમને ગમે તેટલા સન્માન મળે છતાં જ્યારે ઘર આવે ત્યારે શું કહેા ? હાથ....હવે શાંતિ તે રીતે સાધુને ગૃહસ્થ તરફથી ગમે તેટલાં સત્કાર ને સન્માન મળે છતાં તેમને આનંદ ન હોય એને તો માત્ર શ્રીકૃષ્ણ મેળવવાના કાર્યમાં જ આનંદ હોય. દુકંમાં સાધુ પોતાની અર્થસા કરનાર અત્યે રાગ ન કરે તેમ નિંદા કરનાર અત્યે દ્વેષ ન કરે, પણ જને અત્યે સમભાવ રાખે.

અજ્ઞાની જીવ નિંદા કરે તો સાધુ એવો વિચાર કરે કે ખરેખર, મારામાં એવો કોઈ દોષ નથી છતાં તે આત્માને જોમ લાગ્યું તો મારે નિંદા કરનારનો ઉપકાર માનવો, પણ તેના ઉપર ક્રોધ ના કરે. અને વિચાર કરે કે મારો દોષ નથી છતાં એણે મારી નિંદા કરી છે તો એમાં મારું શું બગડવાનું છે ? મારું કંઈ દુકથાન થવાનું નથી પણ નિંદા કરનાર પોતાનું અકિંત કરીને અશુભ કર્મ બાંધે છે. બિચારો મારા નિમિત્તે પાપમાં દૂબે છે. એટલે સંતની દૃષ્ટિમાં તે ક્રોધને પાત્ર ન બનતાં કથાને પાત્ર બને છે. અથવા એવો વિચાર કરે કે આત્મારે મારો કોઈ દોષ નથી છતાં મારી નિંદા કરે છે તો મેં કોઈ ખીલ ભવમાં એવા અશુભ કર્મો બાંધ્યા હશે કે જેથી મારા કર્મો મારી નિંદા કરાવે છે. નિંદા કરનાર તો નિમિત્ત માત્ર છે. તો મારે એના ઉપર શા માટે ક્રોધ કે દ્વેષ કરવો જોઈએ ? પૂર્વભવમાં એવા કર્મો કરીને આવ્યો છું તો એાળવી રહ્યો છું. આ ભવમાં જો ક્રોધ કે દ્વેષ કરીય તો અશુભ કર્મોના બંધ થશે ને કર્મો એાળવવા પડશે. આરુ સમજીને સમતાભાવમાં સ્થિર રહે ને આદમ્યા સાધનામાં સમય માત્રનો પ્રમાદ કરે નહિ.

બંધુજો ! આ તો સાધુની વાત કરી પણ તમારા જીવનમાં આવા પ્રસંગો આવે ત્યારે તમારે પણ સમભાવ રાખવો જોઈએ. તમે પણ સાધુના ઉપાસક છો ને ? હવે પડ્યુંપણ પર્વ નજીક આવે છે. આપણે ત્યાં કલે છે બાઈજો પ્રણયપની પ્રતિજ્ઞા લેવાના છે. એમને જોઈને તમને થવું જોઈએ કે હવે અમે પણ એવા મહાન મતમાં આવીએ. જ્યારે તમે કીટ્ટા લઈ ચકતાં નથી તો ઉત્તમ આરાધના કરી જીવન સફળ બનાવો. જો તમારે જન્મમરણના ફેરાથી કુલે થવું હોય તો આ એાળવિલાસ છોડવા પડશે, ને આત્માનું કલ્યાણ થાય તેવી ધર્મની આરાધનામાં જોડાવું પડશે. ભગવતી સૂત્રમાં બજવાને આરાધકના ત્રાર પ્રકાર બતાવ્યા છે. તેમાં જોક જ્ઞાન સંપન્ન છે પણ શીલ સંપન્ન નથી, જોક શીલસંપન્ન છે પણ જ્ઞાન સંપન્ન નથી, જોક શીલ સંપન્ન છે ને જ્ઞાનસંપન્ન પણ છે, અને જોક શીલસંપન્ન નથી ને જ્ઞાનસંપન્ન પણ નથી. જે આત્મા શીલસંપન્ન છે પણ જ્ઞાનસંપન્ન નથી તેને દેશ આરાધક કહેવામાં આવે છે. જે આત્મા જ્ઞાનસંપન્ન છે પણ શીલસંપન્ન નથી તે દેશ વિરાધક

છે. જે આત્મા જ્ઞાન અને શીલ જનિથી સંપન્ન છે તે સર્વ આરાધક છે. જે આત્મા જ્ઞાનસંપન્ન નથી ને શીલસંપન્ન પણ નથી તે સર્વ વિરાધક છે. બિનેશ્વર પ્રભુના માર્ગની વિરાધના કરશે તો કયાંય આરો નહિ આવે. આરાધક સાધુ જ્યન્ય પહેલા દેવલોકમાં ને ઉત્કૃષ્ટ સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાન સુધી જાય, પણ જૈન સાધુ થયા પછી આરંભ ને પરિબ્રહ્મની પ્રવૃત્તિમાં પડી જઈને મૂળ શુદ્ધ તથા ઉત્તર શુદ્ધમાં દોષ લગાડે તો જ્યન્ય ભવનપતિ ને ઉત્કૃષ્ટ પહેલા દેવલોક સુધી જઈ શકે. આરાધક આવક જ્યન્ય પહેલા દેવલોકે ને ઉત્કૃષ્ટ ખારમાં દેવલોક સુધી જાય. આવકપણમાં માત્ર ખારમાં દેવલોક સુધી જવાય. તેનાથી આગળ ન જવાય. માટે સાધુપણું લીધા વિના સિદ્ધિ થઈ શકાતું નથી વિરાધક આત્માની ઝતિનો વિચાર કરીને આપણાથી જોવી વિરાધના ન થઈ જાય તેનો ખ્યાલ રાખજો ને પૂર્વે જે વિરાધના કરી હોય અગર કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તો આ ભવમાં આલોવી, પડિલ્કની, નિંદી નિસહલ બની જાઓ.

જંધુજો ! ભગવાન મહાવીરની પેઢીના તમે નાથક બન્યા છો તો ભરાબર નાથક બનજો આ પેઢી ઉપર તમે ગમે તે વહેપાર કરો તેમાં સદા નફો, નફોને નફો છે. આછી કદી ખોટ આવતી નથી. માટે નાનો મોટો જે વહેપાર કરવો હોય તે કરવા માટે તૈયાર થજો પણ પ્રમાદ ના કરશો. છ અણુમારો પ્રમાદરહિત બની માન-અન્માનનો મોહ છોડીને સાચા સાધક બની જાયા છે. તેજો દેવકીલના મહેલેથી ગૌતમી કરીને બધા પછી દેવકીલ વિચાર કરવા લાગ્યા કે મને અતિસુકત સુનિજો કશું હેતું કે હે દેવછી ! તું આઠ પુત્રોને જન્મ આપીશ. અને તે આઠ પુત્રો કેવા હશે ? “સરિસપ ભાવ નલકુવર સમાજે મો સેવ જં મારહેવાસે અળખાજો સારિસપ પુસે પવાયિસ્સમિત્ત સં જં મિલ્લા” તારા બધા પુત્રો આકાર, વય અને કાંતિ આદિમાં સમાન થશેને રેખાવમાં બધા નલકુવરના જેવા સુંદર હશે. આ ભારત વર્ષમાં બીલ કોઈ માતા જોવા પુત્રોને જન્મ આપી શકશે નહિ. તો આ અતિસુકત અણુમારનાં વચન અસત્ય થયા કે શું ? આ પ્રમાણે વિચાર થયો. દેવાનુપ્રિયો જોક માતાની કુખેથી રૂપ, શુદ્ધ અને કાંતિમાં જોકસરખા પુત્રોનો જન્મ થવો તે જેવી તેવી વાત નથી. મહાન પ્રવચનો ઉદય હોય તો જોવા પુત્રો મળે છે. આજે આપણે જોધજો છીએ કે જોક માતાજો જન્મ આપેલાં લીકરા હોય તો પણ સરખા હોતા નથી. જોક રૂપાળો હોય તો જોક કળો હોય. જોક શુદ્ધિશાળી હોય તો જોક ઝડિ હોય છે. ત્યારે અહીં તો આઠે આઠ પુત્રો સરખાં છે. દેવકીજો સંતોને જોધને વિચાર કર્યો કે આ સંતો કહે છે કે જામે સુલશામાતાના પુત્રો છીએ. તો શું સુલશાજો આવા નળકુંવર સરખા પુત્રોને જન્મ આપ્યો હશે ! આવા પુત્રોની માતા તો મારે બનવાનું

હવે. ઝુનિના વચન જોતા ન પડે ને આમ કેમ બન્યું ? આ પ્રભાભે દેવકી વિચાર કરવા લાગી. હવે તેના મનનું સમાધાન કેવી રીતે થશે તેના લાભ અવસરે કહેવાશે.

ચરિત્ર :- “મેઘનાદ સામે અભ્યુનનનો પડકાર :”—પ્રભાવતી રાણી મેઘનાદ રાજાને ધડાકા બંધ જવાબ આપી રહી હતી. તે વખતે જ અમે ત્યાં પહોંચી ગયા. પ્રભાવતીના એકેક જવાબ એવા હતા કે ભલભલા માણસ પ્રભુ ઉઠે. અભ્યુનને પણ અંતોષ થયો કે હું જેની વહારે આવ્યો છું તે સાચી સતી છે. મેઘનાદ અને પ્રભાવતી વચ્ચે વાતચીત ચાલતી હતી. ત્યાં જ વચમાં અભ્યુને જઈને કહ્યું કે હે અધમ પાપી ! આ સતી પ્રભાવતીને હરણ કરીને તેં મોટું પાપ કર્યું છે. તારા મુખમાંથી નીકળતા શ્વાસોચ્છવાસથી આ પતિવ્રતા નારીને અપવિત્ર શા માટે બનાવે છે ? આનું હરણ કરતાં તારું શરીર બળી કેમ ન ગયું ? હવે તું આ પ્રભાવતીને મને સોંપી દે. હું એને લેવા આવ્યો છું. આ પ્રભાવતીને તું હજી જોળખતો નથી. આ મણીચૂડ રાજાની બહેન છે ને મણીચૂડને મેં ભાઈ કર્યો છે. જોટલે મણીચૂડની બહેન એ મારી ધર્મની બહેન છે. આ સાંભળીને પ્રભાવતીના રોમેરોમે આનંદ થયો. વચમાં જ તે જાણી ઉઠી કે વીરા ! મને અધ્યા હતી કે જરૂર તમે મારી વહારે આવશો. મારા સદ્ગુણો તમે અહીં આવી પહોંચ્યા છે. ભગવાન તમને બળ આપે ને આપ મને આ પાપીના પંજમાંથી છોડાવે. આમ કહેતી સતીએ પડકાર કર્યો કે વિદ્યાધરના કૂળમાં કલંક લગાડનાર કે મેઘનાદ ! હવે તું જોઈ લે. કંતામાતાને જાયો ને મારો લાડીલો વીરો મારી વહારે આવ્યો છે. એ મહાન યોધા છે. મોટા મોટા મહારથીઓ પણ એને ભૂલી શક્યા નથી તો તું શું દિસાળમાં ! હજી પણ કહું છું કે તું સમજીને મને સોંપી દે તો બંનેની મિત્રાચારી થશે ને પ્રેમ વધશે. એ નહિ સમજે તો તું હવે ન હવે થઈ જશે.

મુનકર વચન ધનંજય હર્ષા, કહે વિદ્યાધર તાર્ક,

અરે દુર્મતિ હો બ તૈયાર તું, મળ દિખાવે આઈ હો....ઓતા....

પ્રભાવતીના શબ્દો સાંભળીને અભ્યુને પણ આનંદ થયો ને તેના પગમાં જોમ આવ્યું ને ગર્જના કરીને જાણ્યો કે પાપી મેઘનાદ ! તું હવે શસ્ત્ર હાથમાં લે ને તૈયાર થઈ બ. નહિતર મારી તલવાર તને ચમરાજને ઘેર પહોંચાડશે. ત્યારે મેઘનાદે અભિમાનથી કહ્યું કે હે અભ્યુન ! તું તો મારી પાસે કોડા જેવો છે. તારા જેવા તો કંઈકને મેં અપટ્ટીમાં જોળી નાંખ્યા. મારી પાસેથી આવી અદ્ભુત અંગનાને કેણુ છોડાવી જનાર છે ? સિંહના પંજમાંથી મુગધીને કેણુ છોડાવી શકે છે ? હું જોઈ છું. ત્યારે અભ્યુને પડકાર કરીને કહ્યું. કે દુષ્ટ ! સાંભળ. વાણીમાં વીરતા તો મણીને હોય છે પણ શુભમાં શૂરવીરતા ક્યાં છે ? એ હું પાંડુયુગ અભ્યુન છું ને

કુરૂવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો છું. હમણાં જ તને મારી ભુજાડું બળ બતાવું છું, પણ કુરૂવંશી કદાપિ પહેલાં ચક્ષુ ઉપાસતો નથી ને કોઇને પહેલાં પ્રહાર કરતો નથી. તો કે વિદ્યાધર ! તું પ્રથમ ચક્ષુ ઉગામીને પ્રહાર કર. જોટલે વિદ્યાધર મુખ્ય કરવા માટે તૈયાર થયો.

“મેઘનાદની હાર અને અભ્યુત્થાનો જય જયકાર” અભ્યુત્થાનો વચ્ચેના સંભળીને કોષિત થયેલા મેઘનાદે અભ્યુત્થાન ઉપર પ્રહાર કર્યો, પણ અભ્યુત્થાને તેનાં શત્રુો અધવચ્ચ તોડી નાંખ્યા. પછી અભ્યુત્થાને મેઘનાદ ઉપર ચક્ષુનો એવો ભેરથી પ્રહાર કર્યો કે મેઘનાદ ભૂમિ ઉપર પડી ગયો, ને મેલાન બની ગયો. ત્યારે અભ્યુત્થાને તેની ખૂબ દયા આવી ગઈ. જુઓ, મહાનપુરુષો કેવા દયાળુ હોય છે કે પોતાનું અપમાન કરનાર શત્રુને પણ બચાવવા હોટે છે. અભ્યુત્થાને તેના ઉપર દ્વેષ ન હતો. જોને મારી નાંખવાની ભાવના ન હતી પણ જોની દુષ્ટુરૂપિ મુદ્રાવલી હતી. જોટલે જોડીને મેઘનાદની પાસે ગયો ને તેના મુખ ઉપર કંઠ પાણી છાંટ્યું. હવા નાંખીને શીતોપચાર કર્યો તેથી ભાનમાં આવ્યો. તે ધીમેથી ઊઠો થયો. ત્યારે અભ્યુત્થાને કહે છે કે મેઘનાદ ! તું કહેતો હતો ને કે તું તો ક્રીડા જેવો છે. તો હવે તું ફરીને ચક્ષુ હાથમાં પકડીને મારી સાથે મુખ્ય કરવા તૈયાર થા, પણ અભ્યુત્થાનો જોઈ જ વખતના ચક્ષુના પ્રહારથી તેના હાકલા જોખરા ગઈ ગયા. હવે અભ્યુત્થાને સામે ઉભા રહેવાની તાકાત નથી. પહેલા અભિમાનથી ઉછળ્યો. પણ હવે અભ્યુત્થાનું બળ ભેઈને તેનામાંથી અભિમાનની હવા નીકળી ગઈ, અને અભ્યુત્થાની સામે ઘરઘર મુજબ લાગ્યો. જેમ ચિંહને ભેઈને બકરાના કોશકોશ જોડી બચ છે તેમ તેના કોશકોશ ભીડી ગયા. હવે તે અભ્યુત્થાની પાસે શું બાકશે તેના ભાવ અવગરે.

ૐ

આખ્યાન નં. ૩૫

આવશ્યુ વહ ૮ ને રવિવાર

તા. ૭-૮-૭૭

સંસારમિ અસારે, જાદુ કરામરણ વિવ્યગદિયમિ ।
જીવસ્ત નતિય જોવજ, તમ્હાર મોક્ષો હવાપજો ॥

અવંશ, અવંશી ત્રિલોકીનાથ પરમપિતા ભગવાન મહાવીર સ્વામી જગતનાં જીવોને બોધ આપતાં ફરમાવે છે કે કે ભવ જીવો ! જન્મ જરા અને મરણથી ઘેરાયેલા આ અસાર અંશરમાં જીવને મુખ નથી. આત્મ સમજી શોધના સાચા મુખ મેળવવા શોધ માગની આશાવના કરો. કારણ કે જ્ઞાનીઓએ અંશરના મુખને મુખ કહ્યું નથી. સાત્તું મુખ તો તેને કહ્યું છે કે જ્ઞાનાં ચિંતા નહિ, અંતાપ નહિ,

ભય નહિ, પરાધીનતા નહિ કે કોઈ જાતની આક્રુણતા વ્યાક્રુણતા ના હોય. જોલો, તમારા સંસારમાં આવું સુખ છે ? જોટા ચક્રવર્તિ સમ્રાટને કે ઈન્દ્રને પણ સુખ નથી કારણ કે જોને પણ મૃત્યુનો ભય છે. તે સિવાય બીજી કોઈને કોઈ ચિંતાઓ ઉભી થયા કરે છે. કોઈ વખત સગાસગંધીના કારણે આક્રુણતા વ્યાક્રુણતા આવી જાય છે. જોલો, આવા ભય અને ચિંતા તથા શોકથી ભરેલા સુખને સુખ કહેવાય ? જે સુખમાં દુઃખનું મિશ્રણ હોય તે સાચું સુખ કહેવાય નહિ. આ જીવને સુખ તો બહુ ગમે છે પણ તેમાં દુઃખનું મિશ્રણ ગમતું નથી. કેમ બરાબર છે ને ? વિચારો, પચ્ચીસ માણસમાં ચોવીસ માણસે તમારું સન્માન કહ્યું. ફક્ત એક માણસે અપમાન કહ્યું તો શું થાય ? આરે તરફ સહુ શુભગાન ગાય તો ગમે પણ કોઈક અવગુણ જોલો તો શું થાય ? દુઃખમાં આપણને ગમતું થાય તો આનંદ નહિતર ખેડ થાય. બરાબર છે ને ? આનંદ નામ દુઃખમિશ્રિત સુખ. એક સંસ્કૃતકારે કહ્યું કે—

ક્વચિદ્વીજા નાદઃ ક્વચિદ્વિષ્ણુદ્વાદેતિ ચચિતં.

ક્વચિદ્ વિદુર્વ ગોષ્ઠી ક્વચિદ્વિ સુરામત્તકલહઃ ।

ક્વચિદ્ રમ્યા રામા ક્વચિદ્વિ ભરા ગર્જરતલુ,

ન જાને સંસારઃ કિમમૃતમયઃ કિંવિષમયઃ ॥

આ સંસારમાં ક્યાંક વીણાના મધુર નાદ સંભળાય છે તો ક્યાંક કંઈક રૂઢનના સ્વર સંભળાય છે. ક્યાંક વિદ્વાનોને જ્ઞાનજોષ્ટી કરતાં જોવામાં આવે છે તો ક્યાંક શરાણીઓના કલેશ જોવામાં આવે છે. ક્યાંક સુંદર સૌંદર્યવાન સુવાન સ્ત્રીઓ જોવામાં આવે છે તો ક્યાંક બજારિત શરીરવાળી વૃદ્ધ સ્ત્રીઓ જોવામાં આવે છે. કવિ કહે છે કે સમજણ નથી પડતી કે આ સંસારમાં અમૃતમય શું છે ને વિષમય શું છે ? દુઃખમાં જ્યાં તમે સુખ માનો છો ત્યાં દુઃખ ઉભું છે. જોટલે આ સંસાર સુખ અને દુઃખનું મિશ્રણ છે. જેમ તમને મીઠા પકવાન બહુ ભાવે છે તેથી વધુ પડતા ખાધા. હવે ખાવાના આનંદ સાથે અકળામણ વધી ગઈ. જોલો, પકવાન ખાવાનું સુખ અનુભવશે કે અકળામણ થઈ તેનું દુઃખ અનુભવશે ? બીજી રીતે મનુષ્યભવમાં જૂન દાનપુણ્ય ક્યાં જોટલે દેવલોકમાં ગયા. ત્યાં મહાન સુખો મળ્યા, પણ અંતે તો આશુખ્ય પૂરું થતાં જો સુખ છેલ્લાના ને ? જો સુખો છેલ્લે ત્યાંથી અચીને માતાના ગર્ભની કોટલીમાં નવમાંસ પૂરાઈ જવાનું. દેવલોકમાં સુગંધ સુગંધ રહેતી હતી ને ગર્ભમાં દુર્ગંધનો પાર નહિ. દેવલોકમાં અમૃતમય શુભ પુદ્ગલોનો આહાર કરવાનો ને ગર્ભમાં અશુભીમય પુદ્ગલો આરોગવાના. દેવલોકમાં રત્નજડિત ચિંહાસનો ઉપર બેસવાનું મળે છે ને દેવતાઈ પુષ્પોની શય્યામાં આરામ કરવાનો હોય છે. ત્યારે માતાના ગર્ભમાં તો દુઃકીડી વાળીને ઈંચે મસ્તકે કેરીની માફક નવ નવ મહિના સુધી લટકીને રહેવું પડે છે.

જંધુઓ ! બોલો, ચોટા સમય પહેલાંના ક્યાં દેવના સુખ અને ક્યાં મર્ત્યનાં દુઃખ ! અને જન્મ થયા પછી મનુષ્યનું જોડું કયું સુખ છે કે જેમાં દુઃખ નથી. જોકે શોશ જ જોવી અવસ્થા છે કે જે પાત્ર્યા પછી બીજું કંઈ મેળવવાનું રહેતું નથી. ત્યારે સંસાર જો જોવી અવસ્થા છે કે જેમાં કંઈ ને કંઈ મેળવવાનું બાકી રહે છે. જન્મ્યા પછી બાળક થયાં, બાળકમાંથી યુવાન બન્યાં, પરવ્યાં, ઘર માંડવું, ધંધા ચારો મળી મર્યા ને જૂળ કમાયા, મનઝમતી ચીજો ઘરમાં વસાવી દીધી. છતાં તુષ્ટિનો આનંદ કોણ અનુભવી શકે છે ? જો તો બતાવો. જોકે તુષ્ટિ પૂરી ન થાય ત્યાં બીજી તુષ્ટિ ઉભી ને ઉભી રહેવાની છે. કદાચ કોઈ સંતોષી જીવડો સંસાર સુખ અને તેની સામર્થી મળતાં સંતોષ અનુભવતો કોય છતાં અતે સંતોષનું દુઃખ તો ઉલ્લેખ છે. જ્યાં સુધી જીવ સિદ્ધ અવસ્થાને ન પામે ત્યાં સુધી મરણ પછી પાછી જન્મની કેદ તૈયાર છે. આવા સંસારમાં જીવને સુખ ક્યાંથી મળે ?

સંસાર કેવો છે ? જોકે સાચર જેવો છે, ઉપરથી મોઢક પથ્થુ લીતર ભૂંડો છે, તાજ મળે ના જેનો જોવો ઉંડો ઉંડો છે....સંસાર

સંસાર જો સાચર જેવો વિચાળ છે. ઉપરથી સોઢામણો છે પણ અંદરથી ઝિઢામણો છે, અને સંસારનાં સુખ જોવા ઘોઘામણાં છે કે જે જોને મેળવવા માટે દોઢ છે તે તેની તુષ્ટિમાં રજદોળાઈ જાય છે. કદાચ જીવનની જરૂરિયાત બેટલું મળી જાય તો પણ તેને ચાંતિ નથી. જોટલે જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે સાચું સુખ નો શોશમાં છે. જ્યાં શરીરની કેદ નહિ. કંઈ મેળવવાની ઉપાધિ નહિ કે પાપ નહિ. આટલા માટે જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે આવો ઉત્તમ મનુષ્ય જન્મ પામીને શોશ મેળવવાની આવી સિધ્ધાંતમાંથી મળશે.

દેવકીજી વિચારે છે કે હ અણુગારો જોકે જ માતાના પુત્રો છે ને તે પણ જોકે સરખા સૌંદર્યવાન છે. જોમને જોતાં બાજુ મારી આંખડી ઠરી જાય. જંધુઓ ! આવું સુંદર રૂપ મળવું તે પણ પુણ્યનો ઉદય કોય તો મળે છે. આજે અણુસો રૂપની પાછળ કેટલા સુગ્ધ બને છે ! અને પોતાનું રૂપ વધારવા માટે કેટલા ઉપાયો કરે છે. પાવર છાંટી, સ્નાન થોપડે ને લાલીના લપેટા કરે છે છતાં જો રૂપ નહીં છે, કંઈ અસલ રૂપ નથી. ઉલ્ટે કાયા જોકે દિવસ અગ્નિમાં બરખાઈ જવાની. તો તેનો આટલો બધો શોક શા માટે રાખવો જોઈએ ? પણ આજનો આનંદી રૂપની પાછળ સુગ્ધ બને છે ને સૌંદર્ય આલ્યું જતાં શોક કરે છે, કુરે છે જ્યારે આત્માથી જીવેને રૂપનો શોક કોતો નથી. જો શુશુની સૌંદર્યવા સુવે છે. આજના કહેવાતા વિદ્વાન રૂપ અને સૌંદર્યની પાછળ પાગલ છે, જ્યારે જેનો આત્મા બનેલો છે તે

બદ્ધે વિદ્વાન ન હતા પણ જે ભગવાનની ભક્તિમાં લીન હતા તેનો આત્મા કેવો હતો ! એક ઐતિહાસિક વાતનો આથ આપું.

પાશ્ચિમદેશમાં શેકસપીઅર નામનો એક વિદ્વાન થઈ ગયો. તે ખૂબ ભણેલો યજ્ઞેલો ને હોંશિયાર હતો, એના બનાવેલા નાટકો અને કાવ્યોના અનેક ભાષાઓમાં ભાષાંતર કરવામાં આવ્યા. તે ખૂબ પ્રસિદ્ધ છે. એવા શેકસપીઅર એક દિવસ દિવાનખાનામાં બેસીને કોઈ કવિતા બનાવી રહ્યા હતા. તે વખતે અતિ સૌંદર્યવાન રૂપમાં રંગા જેવી એની પત્નીને સાથેના પલંગમાં બેઠેલી બેઠેલી કવિતા લખતાં લખતાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે આવી સુંદર મારી પત્ની આહી જશે તો પછી માડું શું થશે ? એવી ભયની કલ્પના કરીને તે કવિતા બનાવવા લાગ્યા. એ કવિતાનો ભાવ એવો હતો કે હે પત્ની ! તું આ જગતમાંથી આહી જશે તો માડું શું થશે ? હું તારા વિના કેવી રીતે જીવી શકીશ ? દેવાનુપ્રિયો ! મોઢના નાટકને વિચારજો. હજુ એની પત્ની જીવતી છે ને સાજી સારી છે. એના શરીરમાં રોગનું નામ નિશાન નથી. છતાં તેની પત્ની મરી જવાની કલ્પના માત્રથી શેકસપીઅર જેવો વિદ્વાન નાટ્યકાર મુજબ ઉઠ્યો, અને મારી પત્ની આહી જશે તો માડું શું થશે ? એ ચિંતામાં ને ચિંતામાં તે બાવરો બની ગયો. તેનું કારણ શું ? તે તમે સમજ્યા ? તેનામાં બાહ્યજ્ઞાન બહુ હતું પણ સુખ અને દુઃખને પચાવવાનું આત્મિક જ્ઞાન ન હતું. એટલે પત્ની મરી જશે તો માડું શું ? એવી કલ્પના કરીને અકબાઈ ગયો.

હવે આપંદેશના માનવીની વાત કરું. ભકત નરસિંહ મહેતા થઈ ગયા. તેમનું નામ તો જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે. નરસિંહ મહેતા શેકસપીઅર જેવા હોંશિયાર કે વિદ્વાન ન હતાં કે નાટ્યકાર પણ ન હતાં. પણ ભગવાનના ભકત હતા. વહેલા કે મોઢા એક દિવસ સીને જવાનું છે એ વાત તે બરાબર જાણતાં હતાં. એમની પત્નીનું નામ માણેકબાઈ હતું. નરસિંહ મહેતા જેવા ભગવાનના ભકત હતાં તેવા તેમની પત્ની પણ હતાં. નરસિંહ મહેતા ચંસારનું કોઈ કામ કરતાં ન હતાં. એ તો હાથમાં મંજીરા લઈને ભગવાનનું ભજન કરવામાં મસ્ત રહેતા હતાં. એમની પત્ની પણ એમ કહેતી હતી કે સ્વામીનાથ ! તમે ચારા ઉપર બેસીને સુખેથી ભગવાનનાં ભજન ગાઓ. હું ફળણાં ફળી કામકાજ કરી તમને જમાડીશ. તમે ઘરની બિલકુલ ચિંતા કરશો નહિ. બેઠીકર બનીને ભગવાનનું ભજન કરો. પુણ્યવાનને પત્ની પણ કેવી પવિત્ર મળે છે ! કંઈક જગ્યાએ એવું એવા મળે છે કે પતિ હાઠકાઠની મીઠામાં ધમંના રંગે રંગાયેલો હોય છે ને પત્નીને ધમંનું નામ સંભળવું ગમતું નથી. એટલું જ નહિ પણ પતિને ધમં છોડાવવા માટે પ્રયત્ન કરે છે અને કંઈક જગ્યાએ પત્ની ધર્મિષ્ઠ હોય ત્યારે પતિને ધમં ફાટો નથી. એટલે પત્નીને ધર્મશિધના કરતા અટકાવે છે. આ પાપનો ઉદય હોય ત્યારે આવું બને છે.

નરસિંહ મહેતાના પૂરા પુણ્યનો ઉદ્ભવ હતો. એટલે માણેકખાઈ જેવી પવિત્ર પતિવ્રતા પત્ની મળી હતી. એક દિવસ નરસિંહ મહેતા એમની ભજનમંડળીમાં બેસીને ભજન ગાવામાં મસ્ત બનેલા હતાં અને ઘરે એમના પત્ની માણેકખાઈનો એકાએક ફેફસો છૂટી ગયો. તે વખતે કોઈએ આવીને નરસિંહ મહેતાને સમાચાર આપ્યાં કે મહેતાજી ! તમારી ધર્મપત્ની વૈકુંઠવાસી થયા છે. આ સાંભળીને નરસિંહ મહેતા રહ્યા ન બેઠા કે હાથ...હાથ મારી પત્ની મરી ગઈ. હવે મારું શું થશે ? હવે મને કોણ ખવડાવશે ? જેને ભગવાન ઉપર પૂરી શ્રદ્ધા છે તે નરસિંહ મહેતા ભગવાનનું ભજન ગાતાં ગાતાં બોલી ઉઠ્યા કે “ભલું થયું ભાગી જંગલ, સુખે ભજ્યું ક્ષી ગોપાળ”. હાથમાંથી મંજીરા છોડીને ભજન ગાતાં ગાતાં નરસિંહ મહેતાના સુખમાંથી આ શબ્દો સરી પડ્યા. તેમના સુખની ઉપર શોકની આછી રેખા પણ ન દેખાઈ. શું નરસિંહ મહેતાને એમની પત્ની પ્રત્યે પ્રેમ ન હતો ? તેથી દુઃખ ન થયું ? “ના” એમ નથી. એમને માણેકખાઈ પ્રત્યે પ્રેમ હતો પણ સાચું એવું જ્ઞાન હતું કે એક દિવસ આ નંદર દેહનો ત્યાગ કરીને સૌ કોઈને જવાતું છે. મારે પણ એક દિવસ જવાતું છે. મરણને કોઈ શક્તિ થકે તેમ નથી તો પછી એમાં રહવાનું શું ?

આયર્લેન્ડ-હિન્દુસ્તાનના નરસિંહ મહેતા બહુ ભણેલાં કે વિદ્વાન ન હતાં. છતાં એ બહુતાં હતાં કે એક દિવસ મરી જવાતું છે, એટલે પત્નીનું મૃત્યુ થયું છતાં દુઃખી ન થયા ને પશ્ચિમ દેશનો સુધરેલો ભણેલો અણેલો વિદ્વાન શેક્સપીયર વિદ્વાતામાં નરસિંહ મહેતાને ખાંટી મારે તેવો હતો છતાં પત્નીના મૃત્યુની કદખા કરીને રહ્યા હાથે. એણે એવો વિચાર ન કર્યો કે પહેલાં કોણ મરણ થશે એ ક્યાં નક્કી છે. કદાચ પહેલાં હું મરી જઈશ તો ! આવો કંઈ વિચાર ક્યાં વિના દુઃખી થવા હાથે. દુઃખમાં આપણે ભારતદેશ ધર્મપ્રધાન છે ને આવા નરસિંહ મહેતા જેવા ભક્તોમાં આવું તત્ત્વજ્ઞાન હોવાના કારણે અલગ છતાં બહુ ભણેલાં હતાં અને પાશ્ચિમ દેશના ભણેલાઅણેલા શેક્સપીયર જેવા વિદ્વાનો તત્ત્વજ્ઞાનના અભાવે ભણેલાં છતાં જ્ઞાનીની દૃષ્ટિએ અલગ છે.

આજે આપણે ત્યાં પ્રજ્ઞાન્ય મહોત્સવ છે. ભગવાને શોધમાં જવા માટે ચાર ભવ્ય ફરવાળાં જતાંયા છે. જ્ઞાન-શીયળ-તપ અને ભાવ. તેમાં સૌથી પ્રથમ જ્ઞાનનો નંબર છે. તેણે કારણ શું ? પરિશદ સંજ્ઞાને તોડવા માટે જ્ઞાન છે. ભગવાન કહે છે કે તમે જરૂરિયાતથી અધિક સંજ્ઞા ન કરો. એટલે વધુ સંજ્ઞા કરશે તેટલી વધુ ઉપાધિ છે. તમારી પાસે પરિશદનો ટેકો થશે તો સરકાર તમારા કેદો પકડશે. તેના કરતાં સમજીને સહાયમાં જોનો સફળ થાય કરતાં શીજો. એટલી પરિશદની

મૂર્છા છૂટશે તેટલી ધર્મભાવના વધશે ને આશ્રવણું ઘર છોડી સંવરના ઘરમાં આવવાનું મન થશે.

બીજી નંબર છે શીયલ્લતનો. આજે આપણે ત્યાં ચાર આત્માઓ સજોડે આજીવન બ્રહ્મચર્ય જતની પ્રતિજ્ઞા લેવા તૈયાર થયા છે. સાથે મંગલકારી પથુપથુ પર્વની પદ્મરામણી થવાની છે. જો તો તમે સી બાણો છો ને ? દેશના વડામધાન મુખ્યમંત્રી આવવાના હોય છે ત્યારે તમારા બધાના હૈયા હિલોળે ચડે છે ને તેમનું સ્વાગત કરવા માટે કેટલી બધી ધમાલ કરો છો. તો આ તો આત્માનું ઉત્થાન કરાવનાર પર્વ છે. જોનું સ્વાગત કેવી રીતે કરવું તેને માટે તમે પ્લાન ગોઠવ્યો હશે ને ? આ ચાર આત્માઓ બ્રહ્મચર્યજતથી પર્વાધિરાજનું સ્વાગત કરે છે. આપ પણ બ્રહ્મચર્ય જતમાં આવો. કારણ કે બ્રહ્મચર્ય જો આત્માની મહાનયત્રિ છે. બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાથી રોગી માણસ નિરોગી બને છે. ડી.બી. જેવા રોગ પથુ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાથી મરી જાય છે. બ્રહ્મચર્યનું કેટલું મહત્ત્વ છે !

જોકે વખત જોકે નદીના કિનારે જોકે યુવાન વિદ્યાર્થી બેઠો હતો. તે “પાતજલથોગ સૂત્ર”જો પુસ્તકનું વાંચન કરતો હતો વાંચન કરતાં કરતાં બ્રહ્મચર્ય પ્રતિષ્ઠાયાં વીર્યલાભ : આ સૂત્ર તેના વાંચકમાં આબંધુ. આ સૂત્ર બોલતો હતો ત્યાં સામેથી જોકે કુબળા પાતળા સંન્યાસી બાવાને આવતાં જોયા. સંન્યાસી યુવાન હતાં પણ શરીર ફળદ્રુપ હતું. જોમને જોઈને પેલો યુવાન હસવા લાગ્યો ને સંન્યાસીની મજાક ઉઠાવતો હોય તેમ મોટેથી પેલું સૂત્ર બોલવા લાગ્યો. પેલા સંન્યાસીજો આ સૂત્ર સાંભળ્યું પણ કંઈ જાણ્યા નહિ. તેમણે વિચાર કર્યો કે હમણાં ભલે બોલતો. હું નદીમાં સ્નાન કરીને આવું પણી જોને સમજવું છું કે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાથી કેટલું વીર્ય સચવાય છે ! સંન્યાસી નદીમાં સ્નાન કરીને પાછો ત્યાંથી નીકળ્યા ત્યારે પેલો યુવાન બોલવા લાગ્યો કે જ્યેષ્ઠ આ મોટો બ્રહ્મચારી. આનામાં ક્યાંય વીર્યલાભ કેળાય છે ? આના કરતાં તો લોગીજો કેવા હુબ્ત પુષ્ટ હોય છે.

પેલો યુવાન વીર્યલાભનો અર્થ સમજતો ન હતો. જોટલે આ પ્રમાણે બોલવા લાગ્યો, પણ જોને ખબર ન હતી કે રોજ પાપ કરનારા દુરાચારીઓ કદાચ શરીરે તળડા જેવા હોય તેમાં વિશેષતા નથી. શરીરની બહાઈ જો કંઈ વીર્યલાભ નથી, પણ આત્માનાં તેજ, ચન્દ્રમાં વાકાત, અને સુખ ઉપરના જોજસ જો સાચો વીર્યલાભ છે. સંન્યાસી યુવાનની પાસે આવીને કહે છે કે યુવાન ! તું જોનો સાચો અર્થ સમજતો નથી. જો તારે વીર્યલાભ જોવો હોય તો ઉલો થા ને ચાલ મારી સાથે. હું તને બતાવું. સંન્યાસીના ચન્દ્રમાં કોઈ અલૌકિક વાકાત હતી. યુવાન તેના મુઠ્ઠે આકર્ષિતો. જોની પાછળ પાછળ ગયો. જોઈ તો ખરો કે જોની કેવી યત્રિત થયે

છે ! જલ્દી દૂર આત્મા પછી જોઈ શકા જાવી. સંન્યાસીએ પોતાની શુદ્ધાત્મ દ્વારા જોણું ને અંદર પ્રવેશ કર્યો. એવો પ્રવેશ કર્યો તેવા ત્રણ સિંહ પાળેલા કૂતરાની જેમ પૂંછડી પટપટાવતા જાવીને તેની સાથે ઉભા રહ્યા. આ સિંહને બેઠને પેલો સુવાન તો ચરચર જવા લાગ્યો. રજેને મને ખાઈ જશે તો ? જો તે સંન્યાસીના પડખામાં ભરાઈ ગયો. સુવાનને ભયભીત બનેલો બેઠને સંન્યાસીએ ત્રણ સિંહોને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે “કય ? જલ્દી જાઓ ચાલો સે । સમજલે નહિ હો, અતિથિ કાંપ રહ્યા છે” આટલું કહેતાંની સાથે ત્રણ સિંહ સંન્યાસીના ચરણમાં મસ્તક નમાવીને આત્મા બચા. સંન્યાસીએ સુવાનને કહ્યું કે ભાઈ ! હવે તું સમજી ગયો ને કે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાથી વીર્યનું કેવું રક્ષણ થાય છે ને તેમાંથી કેવી કેવી શક્તિ પ્રગટ થાય છે !

આપણું જૈનદર્શન તો પહેલેથી બ્રહ્મચર્યને મહત્વ આપતું આવ્યું છે. પણ જન્ય દર્શનોમાં પણ બ્રહ્મચર્યનું કેટલું મહત્વ બતાવ્યું છે ! સ્વામી વિવેકાનંદને ચર્ચા કેટલા વર્ષો થયા છતાં હજી દોઢો તેમને યાદ કરે છે. તેમનામાં બ્રહ્મચર્યની શક્તિ અભેદ હતી. તેમના માટે કહેવાય છે કે તે જોઈ વખત પુસ્તક વાંચે ને તેમને યાદ રહી જતું હતું. જોઈ વખત સ્વામી વિવેકાનંદ પરદેશ બચા હતા. ત્યાં તેમણે સભામાં ફક્ત જોઈ મિનિટ બોલવાની માંગણી કરી ત્યારે તેમને કોઈ બોલવા માટે ઉભા થવા દેતું ન હતું, પણ આવેલા અતિથિનું અપમાન ન કરાય તે દૃષ્ટિથી સભ્યતા બજાવવા ફક્ત અઢધી મિનિટ બોલવા ઉભા થયા. તેમાં ચોથી પ્રથમ ચબ્દ બોલ્યા કે આતાંજો ને બહેનો ! શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યની તાકાતથી અંતરના નીકળેલા ઉદ્ગારોએ ત્યાંની પ્રજા ઉપર બહુઈ અસર કરી. અઢધી મિનિટ માટે બોલવા ઉઠેલા સ્વામી વિવેકાનંદ એ કલાક સુધી બોલ્યા પણ સભામાંથી કોઈ ઉઠતું નથી. તેમનું ભાષણ સાંભળીને સભા સ્તબ્ધ બની ગઈ. ભાષણ અંતે કહ્યું ત્યારે દોઢો કહે છે સ્વામીજી ! હજી બોલો.

પરદેશી પ્રજા તેમના તરફ આકર્ષાઈ અને તેમના એ ચોટે વખાણ કરવા લાગી. હરદોશ તેમનાં ભાષણો થવા લાગ્યા. તેમાં સ્વામી વિવેકાનંદ ભારતીય સંસ્કૃતિનાં ભારોભાર વખાણ કરતાં હતાં. કેટલાક અંગ્રેજોથી ચહેરા ચમું નહિ. તેમના મનમાં જોમ થવા લાગ્યું કે આપણે રેશ આટલો બધો સચુદ્ધ છે છતાં તેના કુણા બતાવે નથી ને ભારતીય સંસ્કૃતિનાં જ કુણા ગાય છે. પણ જોમને ખબર નથી કે આપણે કેટલા બધા બાળજ વધી રહ્યા છીએ. આપણી કળા તેમને બતાવીએ.

જોઈ વખત અંગ્રેજો વિવેકાનંદજીને કતલખાતું બેચા લઈ ગયા. ત્યાં જવાની તેમની બિલકુલ ઇચ્છા ન હતી પણ ન છૂટકે જઈ પડ્યું. કતલખાનામાં ઢાંચલ થયા ત્યાં જોઈ લે'શને મશીન દ્વારા કાપવામાં આવી. ત્રણ કલાકમાં લે'શ કપાઈ ગઈ.

તેના શરીરના અવયવો ચૌદ વિભાગમાં વહેંચાઈ ગયા ને તેના ચૌદ પેકેટો તૈયાર થઈ ગયા. પોતાની કળાનું પ્રદર્શન કરાવીને અંગ્રેજો સ્વામી વિવેકાનંદજીની સાથે જોવા લાગ્યા. સ્વામીજી તો કંઈ બોલ્યા નહિ ત્યારે તેમણે સાથેથી પૂછ્યું કે બોલો, તમારા ભારતમાં શું છે ? અંગ્રે ત્રણ કલાકમાં કેવું સુંદર કાર્ય કરી શકીએ છીએ ! હવે તમે અમારા વખાણ કરશો કે નહિ ? ત્યારે વિવેકાનંદજીએ ગંભીરતાથી કહ્યું કે મેં ત્રણ કલાકમાં એક લેંસ કપાઈ અને તેના બુદ્ધાબુદ્ધા અવયવોના ચૌદ પેકેટમાં વિભાગ થતાં જોયાં ત્યારનું માનું હૃદય કંપી ઊઠ્યું છે.

કેઈ નિર્દોષ પ્રાણીને મારી નાંખવા તે શું કોઈ કળા છે ? તમને કોઈ આ રીતે મારી નાંખે તો કેવું થાય ? તમને મરવું ગમે છે ? અંગ્રે આવી કળાને કળા માનતા નથી. અમારા ભારતવાસીઓનો એક સુખ્ય સિદ્ધાંત છે કે “જીવો ને જીવવા દો”. તમે પોતે જીવો ને જીવોને સુખપૂર્વક જીવવા દો. વિવેકાનંદજીએ કહ્યું કે તમે લેંસના શરીરમાંથી જે આ ચૌદ પેકેટ તૈયાર કર્યા છે તેમાંથી હવે પાછી લેંસને જીવવી કરી દો તો હું તમારી કળાને કળા માનું. સ્વામીજીની વાત સાંભળીને અંગ્રેજો બોલતાં બંધ થઈ ગયા. આ હતી તેમના પ્રણયવર્ણની શક્તિ. તેઓ ભારતને કંઈ કૃપિયાની કૌશળીઓ આપી ગયા નથી પણ આવી જિન્ય સંસ્કૃતિ મૂકીને ગયા છે તેથી આને આપણે તેમને યાદ કરીએ છીએ. આવા પુરુષોના જીવનનાં પ્રસંગો વાંચીને પણ તમે પ્રણયવર્ણનું પાલન કરી.

જે આત્મા શુદ્ધ પ્રણયવર્ણનું પાલન કરે છે તેના શરીરના પુરુષલોમાં પણ જોવી વાકાત હોય છે કે રોગીઓના રોગ મટી જાય છે. એક વખત એક રાજાની રાણીને કોઈ લયંકર રોગ થયો. જૂળ હવા ઉપચારો કર્યા છતાં કોઈ રીતે તેનો રોગ શાંત થયો નહિ ત્યારે રાજાએ બહેરાત કરાવી કે જે કોઈ વૈદ, હકીમ કે ડોક્ટર રાણીને રોગ મટાડશે તેને મોટું ઈનામ આપવામાં આવશે. રાજા તરફથી ઈનામ લેવા કોણ ન આવે ? રાણીના રોગ મટાડવા માટે ઘણાં માણસો આવવા લાગ્યા, પણ કોઈ મટાડી શક્યું નહિ. છેવટે એક સીધા સાદો દેખાતો માણસ આવીને કહેવા લાગ્યો કે હું મહારાણીસાહેબનો રોગ મટાડું. ત્યારે લોકો કહે છે કે મોટા મોટા રાજાવૈદો, અને હકીમો કિંમતી દવાઓથી મટાડી શક્યા નથી તો તું શું કરી શકવાનો છે ? તારી પાસે તો હવા વિગેરે કંઈ દેખાતું નથી. જોને બિચારાને કોઈ રાજા પાસે જવા હેતુ નથી. ત્યારે તેણે કહ્યું કે બાઈ ! મને જાણ દો. મને અધ્યા છે કે હું જરૂર રોગ મટાડીશ. જૂળ કહ્યું એટલે રાજા પાસે મોકલ્યો. એણે રાજાને કહ્યું કે મને એક રૂમ આપો ને એક પાણીનો ગ્લાસ આપો. તેના કહેવા પ્રમાણે રાજાએ બધી સામગ્રી આપી. પેલા બાઈએ રૂમમાં જઈને ઘોડીવાર એક ચિતે નવકાર મંત્રનો બાપ કર્યો.

છે ! જલ્દી દૂર ચાલ્યા પછી એક શુદ્ધ આવી. સંન્યાસીએ પોતાની શુદ્ધતા દ્વારા જોણું ને અંદર પ્રવેશ કર્યો. બેગ પ્રવેશ કર્યો તેવા ત્રણ ચિંહ પાળેલા કૃતરાની જેમ પૂંછડી પટપટાવતા આવીને તેની સામે ઉભા રહ્યા. આ ચિંહને જોઈને પેલા સુવાન તો ચસ્થર જવા લાગ્યો. રખેને અને ખાઈ જશે તો ? એ તો સંન્યાસીના પકખામાં ભરાઈ ગયો. સુવાનને ભયભીત બનેલા જોઈને સંન્યાસીએ ત્રણ ચિંહોને ઉદેશીને કહ્યું કે "મય ? જાહે જાઓ યહાં સે । સમજતે નહિ હો, અતિથિ કાંપ રહ્યા હૈ" આટલું કહેતાંની સાથે ત્રણ ચિંહ સંન્યાસીના ચરણમાં મસ્તક નમાવીને ચાલ્યા ગયા. સંન્યાસીએ સુવાનને કહ્યું કે ભાઈ ! હવે તું સમજી ગયો ને કે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાથી વીર્યનું કેવું રક્ષણ થાય છે ને તેમાંથી કેવી દૈવી શક્તિ પ્રગટ થાય છે !

આપણું જૈનદર્શન તો પહેલેથી બ્રહ્મચર્યને મહત્વ આપતું આવ્યું છે. પણ અન્ય દર્શનોમાં પણ બ્રહ્મચર્યનું કેટલું મહત્વ બતાવ્યું છે ! સ્વામી વિવેકાનંદને થયાં કેટલા વર્ષો થયા છતાં હજી દોકો તેમને યાદ કરે છે. તેમનામાં બ્રહ્મચર્યની શક્તિ અજોડ હતી. તેમના માટે કહેવાય છે કે તે એક વખત પુસ્તક વાંચે ને તેમને યાદ રહી જતું હતું. એક વખત સ્વામી વિવેકાનંદ પરદેશ ગયા હતા. ત્યાં તેમણે સભામાં ફક્ત એક મિનિટ બોલવાની માંગણી કરી ત્યારે તેમને કોઈ બોલવા માટે ઉભા થવા હેતુ ન હતું, પણ આવેલા અતિથિનું અપમાન ન કરાય તે દૃષ્ટિથી સભ્યતા બળવાના ફક્ત અઢધી મિનિટ બોલવા ઉભા કર્યા. તેમાં સૌથી પ્રથમ શબ્દ બોલ્યાં કે માતાઓ ને બહેનો ! શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યની વાકાતથી અંતરના નીકળેલા ઉદ્ગારોએ ત્યાંની પ્રજા ઉપર બહુઈ અસર કરી. અઢધી મિનિટ માટે બોલવા ઉઠેલા સ્વામી વિવેકાનંદ એ કલાક સુધી બોલ્યાં પણ સભામાંથી કોઈ ઉઠતું નથી. તેમણે ભાવણ સાંભળીને સભા સ્તબ્ધ બની ગઈ. ભ.પણ બંધ કર્યું ત્યારે દોકો કહે છે સ્વામીજી ! હજી બોલો.

પરદેશી પ્રજા તેમના તરફ આકર્ષાઈ અને તેમના જે યોગે વખાણ કરવા લાગી. ફરદોજ તેમનાં ભાવણો થવા લાગ્યા. તેમાં સ્વામી વિવેકાનંદ ભારતીય સંસ્કૃતિનાં ભારોભાર વખાણ કરતાં હતાં. કેટલાક અંગ્રેજોથી સહન થઈ નહિ. તેમના મનમાં એમ થવા લાગ્યું કે આપણો દેશ આટલો બધો સચ્ચંદ્ર છે છતાં તેના શુણ્ણ ગાતાં નથી ને ભારતીય સંસ્કૃતિનાં જ શુણ્ણ ગાય છે. પણ એમને ખબર નથી કે આપણે કેટલા બધા આજળ વધી રહ્યાં છીએ. આપણી કળા તેમને બતાવીએ.

એક વખત અંગ્રેજો વિવેકાનંદજીને કલકત્તાનું ભેવા લઈ ગયા. ત્યાં જવાની તેમની બિલકુલ ઇચ્છા ન હતી પણ ન છૂટકે જઈ પડ્યું. કલકત્તાનામાં ઢાંબલ થયા ત્યાં એક ભેંશને મચીન દ્વારા કાપવામાં આવી. ત્રણ કલાકમાં ભેંસ કપાઈ ગઈ.

તેના શરીરના અવયવો ચીદ વિભાગમાં વહેંચાઈ ગયા ને તેના ચીદ પેકેટો તૈયાર થઈ ગયા. પોતાની કળાત્મક પ્રદર્શન કરાવીને અંગ્રેજો સ્વામી વિવેકાનંદજીની સામે જોવા લાગ્યા. સ્વામીજી તો કંઈ બોલ્યા નહિ ત્યારે તેમણે સામેથી પૂછ્યું કે બોલો, તમારા ભારતમાં શું છે? અમે ત્રણ કલાકમાં કેવું સુંદર કાર્ય કરી શકીએ છીએ? હવે તમે અમારા વખાણ કરશો કે નહિ? ત્યારે વિવેકાનંદજીએ ગંભીરતાથી કહ્યું કે મેં ત્રણ કલાકમાં એક ભેંસ કપાઈ અને તેના બુદ્ધાબુદ્ધા અવયવોના ચીદ પેકેટમાં વિભાગ થતાં જોયાં ત્યારણે મારું હૃદય કંપી ઉઠ્યું છે.

કોઈ નિર્દોષ પ્રાણીને મારી નાંખવા તે શું કોઈ કળા છે? તમને કોઈ આ રીતે મારી નાંખે તો કેવું થાય? તમને મરવું મરે છે? અમે આવી કળાને કળા માનતા નથી. અમારા ભારતવાસીઓનો એક મુખ્ય સિદ્ધાંત છે કે “જીવો ને જીવવા દો”. તમે પોતે જીવો ને બીજાને મુખપૂર્વક જીવવા દો. વિવેકાનંદજીએ કહ્યું કે તમે ભેંસના શરીરમાંથી જે આ ચીદ પેકેટ તૈયાર કર્યા છે તેમાંથી હવે પાછી ભેંસને જીવતી કરી દો. તો હું તમારી કળાને કળા માનું. સ્વામીજીની વાત સાંભળીને અંગ્રેજો બોલતાં બંધ થઈ ગયા. આ હતી તેમના પ્રણયનું શક્તિ. તેઓ ભારતને કંઈ રૂઝિવાની કાઢીને આપી ગયા નથી પણ આવી ઉચ્ચ સંસ્કૃતિ સૂકીને ગયા છે તેથી આજે આપણે તેમને યાદ કરીએ છીએ. આવા પુરુષોના જીવનનાં પ્રયત્નો નાંખીને પણ તમે પ્રણયનું પાલન કરો.

જે આત્મા શુભ પ્રણયનું પાલન કરે છે તેના શરીરના પુરુષોમાં પણ જોવી વાકાત કોય છે કે રોગીઓના રોગ મટી જાય છે. એક વખત એક રાજાની રાણીને કોઈ બચકર રોગ થયો. ખૂબ હવા ઉપચારો કર્યા છતાં કોઈ રીતે તેનો રોગ શાંત થયો નહિ ત્યારે રાજાએ બહારાત કરાવી કે જે કોઈ વૈદ, હકીમ કે ડોક્ટર રાણીનો રોગ મટાડશે તેને ચોટું ઇનામ આપવામાં આવશે. રાજા તરફથી ઇનામ લેવા કોણ ન આવે? રાણીનો રોગ મટાડવા માટે ઘણાં માણસો આવવા લાગ્યા, પણ કોઈ મટાડી શક્યું નહિ. છેવટે એક સીધા ચારો દેખાતો માણસ આવીને કહેવા લાગ્યો કે હું મહારાણીસાહેબનો રોગ મટાડું. ત્યારે લોકો કહે છે કે મોટા મોટા રાજાવૈદો, અને હકીમો કિંમતી દવાઓથી મટાડી શક્યા નથી તો તું શું કરી શકવાનો છે? તારી પાસે તો હવા વિગેરે કંઈ દેખાતું નથી. જોને ગિનારને કોઈ રાજા પાસે જવા હેતુ નથી. ત્યારે તેણે કહ્યું કે ભાઈ! મને જવા દો. મને કમ્પા છે કે હું જરૂર રોગ મટાડીશ. ખૂબ કહ્યું જોટલે રાજા પાસે ચોક્કસ. જોણે રાજાને કહ્યું કે મને એક દુધ આપો ને એક પાણીનો ગ્લાસ આપો. તેના કહેવા પ્રમાણે રાજાએ બધી સામગ્રી આપી. પેલા ભાઈએ દુધમાં જઈને ચોટીવાર એક બિંદો નવકાર મંત્રનો બપ કર્યો.

જાય કરતાં કરતાં જોકે ખ્યાન થઈ ગયો ને પરસેવાથી રેતરેતળ બની ગયો. જ્યાં વાંકો વળીને પાણીનો ગ્લાસ લે છે ત્યાં કપાળમાંથી જોકે ટીપું પડ્યું. હવે જો ગ્લાસ રાજાને આપ્યો. ગ્લાસમાં ભરેલું પાણી હવા માનીને રાણીને પીવડાવ્યું. રાણીનું લણુ વખતનું હતું થોડી વારમાં ચાંત થઈ ગયું. આ જોઈને રાજા આશ્ચર્ય પામી ગયા ને પેલા માણસને કહ્યું કે ભાઈ! તેં કંઈ હવા આપી? તારી હવા તો બહુ અકસીર છે. મને હવાનું નામ લખી આપ તો હું જોવી હવાના બાટલા મંગાવી લઉં. ફરીને આવું કંઈ થાય ને જરૂર પડે તો કામ આવે. તેણે કહ્યું. સાહેબ! જો હવાનું કોઈ નામ નથી. તો કહે જો જોનું નામ નહોત્ય તો તે શમાંથી બને છે જો મને જતાવ. તો હું માણસો દ્વારા જો તૈયાર કરાવું. જોણે કહ્યું સાહેબ! જો કોઈ બીજામાંથી બનતી નથી. જો હવા પ્રજ્ઞાચર્મના પાલનથી બને છે. જે મન-વચન-કાયાથી શુદ્ધ પ્રજ્ઞાચર્મનું પાલન કરે છે તે જ આવી અમોઘ ઔષધિ આપી શકે છે. તમને સમજાવું ને કે પ્રજ્ઞાચર્મમાં ને નવકારમંત્રના બાપમાં કેવી શક્તિ છે! હવે પ્રતિજ્ઞાની વિધિ થાય છે. વધુ ભાવ અવસરે.

આખ્યાન નં. ૩૬

માવણુ વડે હ ને સોમવાર

તા. ૮-૮-૭૭

સુત્ર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓને બહેનો! અનંત ઉપકારી, વિશ્વ વંદનીય શાશ્વતપતિ ભગવંતે જન્મતના જીવોના ઉદ્ધાર માટે, કલ્યાણકારી વાણી પ્રકાશી. વીતરાજ ભગવાનના શુભોન્ની સ્તુતિ કરીએ તો અનંતા કર્મની કોઠા ખપી જાય છે ને ઉત્કૃષ્ટ રસ આવે તો આત્મા લીર્ષકર નામકર્મ ઉપાર્જન કરે છે. કહ્યું છે કે “અરિહંત સિદ્ધ પવયજ શુભ ચેર વહુસ્તુપ સવસ્તિસુ” અરિહંતભગવંત, સિદ્ધમણુ, ભવ સાગરથી તારનાર સદૃશુર, સ્થવિર, બહુશ્રુત, અને તપસ્વીઓનાં શુભાગમ બાવાથી, તેમના ઉપર વાતસલ્યભાવ રાખવાથી જીવ લીર્ષકર નામકર્મ બાપે છે. અને આ જીવ, જીવ મીડીને શીવ બને છે. આવો મહાન ભાગ પ્રાપ્તિનામાં રહેલો છે.

જોકે જિતે પરમાત્માની પ્રાપ્તિના કરવાથી મન પવિત્ર બને છે. અને આત્માને નવું બળ મળે છે. કોઈ પણ કાચ કરતાં પહેલાં ભગવાનને પ્રાર્થના કરો. અન્ય ધર્મમાં જોશો તો ત્યાં પણ સવારના પ્રકરમાં પ્રાર્થના કરો છે. આ જન્મતમાં જોકે પણ ધર્મ જોવો નથી કે જેઓ પ્રાર્થના નહિ કરતા હોય. હિન્દુ, મુસ્લીમ, ક્રીશ્ચિયન, પારસી, વૈષ્ણવો, જેનો સી સીની રીતે ભગવાનને પ્રાર્થના કરે છે. પ્રાર્થના જો જોજિન છે. બાકીનાં લણુ રૂબા પડ્યા હશે પણ જોજિન નહિ હોય તો તે રૂબા

ત્યાં જ પડ્યા રહેશે, પણ જોંજિન સાથે જોડવામાં આવતાં ત્યાં લઈ જવું હશે ત્યાં લઈ જશે. તે રીતે આપણી જીવનરૂપી ગાડીને આપણે આ સંસારરૂપી પાટા ઉપરથી મોક્ષમાં લઈ જવી છે પણ પ્રાર્થના વિનાનું જીવન જોંજિન વિનાના રૂબળા જેવું છે. પ્રાર્થનારૂપી જોંજિન જોડાતાં ભગવાન પ્રત્યેની ભક્તિ અને શ્રદ્ધાનો વેગ વધે છે. જીવને ધર્મ પ્રત્યેનો રસ જાગે છે. ધર્મની શરૂઆત પ્રાર્થનાથી થાય છે, નાના બાળકોને પણ આપણે પ્રાર્થના શીખવાડીએ છીએ. ભગવાનની પ્રાર્થના કરતાં બાળક ભગવાનના સ્વરૂપને સમજે છે. ભગવાને કેવી ઉત્તમ આરાધના કરી, કદ પડતાં ભગવાન કેવા અડગ રહ્યા, આ બધી બાબતોનું જ્ઞાન થતાં તેને ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા વધે છે ને ધર્મ-કર્મનું બહુપણું થાય છે. પછી સત્સંગમાં જોડાતાં તપ-ત્યાગ વિગેરે ધર્મક્રિયાઓમાં રસ લેતો થાય છે. જીવો, પ્રાર્થનામાં કેવું બળ છે! માટે હું તો તમને કહું છું કે તમે જ્યાં દરરોજ પ્રાર્થનામાં આવો. જેમને કંઈ આવડતું ન હતું તેવા આત્માઓ માત્ર નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરતાં કરતાં આત્મકલ્યાણ કરી જતા છે.

બંધુઓ! આપણે પ્રાર્થના ભૌતિક લાભ માટે કરવાની નથી પણ આત્મિક લાભ માટે કરવાની છે. જણાં અજ્ઞાની જીવો ભગવાનને પ્રાર્થના કરતાં ભૌતિક સુખની ભીંજ માગે છે કે હે ભગવાન! મને પૈસા મળે, સંતાન વગરના સંતાન મળે, રાણી રાજ મટાડવાનું મળે. આ રીતે કરેક પોતપોતાના કાર્યની સફળતા માટે પ્રાર્થના કરે છે, અને હિંમિલ સુખની પ્રાપ્તિ થાય તેવી આશા રાખે છે. તે સાચી પ્રાર્થના નથી. પ્રાર્થનામાં માંગો તો શું માંગો? હે પ્રભુ! મને જીવું આપો કે “આરૂઝા જોહિલાલ,” “સમાહિવરસુત્તમ દિન્તુ” “સિદ્ધિ સિદ્ધિ મમ દિસન્તુ.” જેથી મારા ભવની ભાવટ ટળી જાય. જેમણે સંસારનાં સુખો વિષના કટોરા જેવા સમજીને ત્યાગી દીધા છે તેવા ભગવાનની પાસે શું વિષમ સુખો મંગાય? જેમની પાસે તો જીવું મળવું જોઈએ કે હે ભગવાન! મને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાઓ, જેથી હું દ્રવ્ય અને ભાવરોગથી જલદી મુક્ત બની જઈશ. મને ઉત્તમ પ્રકારની સમાધિ આપો અને આપ જે સિદ્ધ સ્થાનમાં બિરાજીને અનંત આત્મિક અન્યાયાધ સુખનો આનંદ માણી રહ્યા છો તેવું સ્થાન હે સિદ્ધ ભગવંતો! મને બતાવો. હું જલદી સંયમ માર્ગે આવું અને ઉત્તમપદ પાડું આવું માંગો. સમભાય છે ને સંસારનું સુખ અજ્ઞાની જીવો માંગે પણ જ્ઞાની ના માંગે.

ખરેખર, પારસમણી કરતાં પણ ઉત્તમ ભગવાનના શુણેની માંગણી કરવાની છેડીને જગતની જડ ચીજોની માંગણી કરવી તે જીવનું ઘોર અજ્ઞાન છે. ભગવાનના ઉત્તમ શુણેનો રાગ કરવાનો છેડીને જડ ચીજોનો રાગ કરવો તે જ્ઞાનીની દૃષ્ટિએ

શુન્દી છે. રાજ જો શુન્દી થાથી કહેવાય ? તે તમને સમજાવું. ચાંભળો, કેઈ માણસ પત્નીને ઠોડીને પરત્વી ઉપર રાજ કરે તો તે શુન્દી કે નહિ ? (જવાબ :- હા.) તે રીતે સમ્યક્ દૃષ્ટિને મન પોતાના આત્મા ચિવાયની જગતની બધી બીજો પરત્વી જેવી છે. એટલે જોના ઉપર રાજ કરવો તે શુન્દી છે. માટે સમજો, જો આત્માનો ઉપધાર કરવો હોય તો સ્વ આત્માનો રાજ કરો. આત્માનું જ્ઞાન કરાવનાર પરમાત્મા પ્રભુ ઉપર રાજ કરો. જગતની બીજો ઉપર રાજ કરશો તો આત્મા અને પરમાત્માને ભૂલી જશો. કારણ કે જગતની બીજોના રાજ આત્માના અને પરમાત્માના મહત્ત્વને ભૂલાવી દે છે. કહ્યું છે કે મહારાની વસ્તુઓનો રાજ કયા અને ઈન્દ્રિયોના રાજના કારણે થાય છે. દેહ અને ઈન્દ્રિયો તરફ એટલું આકર્ષણ વધશે તેટલા આત્મા તરફથી જતી જવાના અને પરમાત્માને ભૂલી જવાના. એવે મુજબ રૂપ સંસારમાં ભગવાના.

મંત્રુઓ ! આજે પ્રત્યક્ દેખાય છે કે એટલો રાજ જડ પદાર્થોના છે તેટલો આત્માનો નથી. સંસારનાં મુખ માટે આત્મા પાણીની માફક પૈસા વાપરે છે તેટલા ધર્મના કાર્યમાં વાપરે છે ? પૂર્વે કમાણી કરીને આવ્યાં છે તે ગુણનો ચેક વટાવીને મોકલ્યોય ઉઠાવી રહ્યા છે. પરિણામે કમં જંધાય છે. જો કમંના કારણે દુર્ગતિની બેલ લોભવની પડે છે. જગતની બીજો ઉપર રાજ કર્યો તો આ દુઃખ લોભવનું પકડું ને ? શુન્દી કરનારને બેલમાં પૂરાવું પડે છે ને સભ્ય લોભવની પડે છે. તો હવે જરાબર સમજાઈ ગયું ને ? જગતની બીજો ઉપર રાજ થાય એટલે જોને મેળવવા માટે હકાય લેવોની દિશા, આરંભ-સમારંભ, ભૂક-ભૂનીતિ, પરિમલ, વિવેકે અઠાર પાપસ્થાનકોનું સેવન થાય છે. દુષ્ટતેણીનું આચરણ થાય છે ને મુક્ત્ય ભૂલી જવાય છે. જે ધર્મ તત્ત્વને જરાબર સમજે છે તે આ વાત જરાબર સમજી શકે છે કે જગતના પદાર્થો પ્રત્યે રાજ કરવો તે શુન્દી છે. જો શુન્દી કર્યા પછી જોની સભ્ય કેવી લોભવની પડશે તેનું સ્મરણ થતાં ભયનો આચકેા અનુભવે છે, પણ જેને જગતની બીજો ઉપર રાજ કરવો તે શુન્દી છે ને એ રાજ કર્યો તે જોડું કયું જોમ નથી લાગતું તે પાપ કરતાં પાછો પડતો નથી. આટલા માટે મહાન પુરોહ કહે છે કે તમે આ જોક વાતને જરૂર આલમાં રાખો કે પોતાના આત્માને અને પરમાત્માને ભૂલાવનારો અને અઠાર પાપ સ્થાનકનું આચરણ કરાવનારો જગતની બીજો ઉપર રાજ કરવો તે મોટો શુન્દી છે, ભયંકર ભૂલ છે. જાણી જોક જ જગત બેલ અપાવનાર કૃત્ય જો શુન્દી ગણાય છે તો ભવોભવમાં અનેક ભવોની ભયંકર બેલમાં લવને પૂરાવી દેનાર રાજ જો મહાભયંકર શુનો ગણાય ને ? જો રાજના કારણે લવ અનાદિકાળથી ભવરૂપી બેલમાં ફસાયેલો રહ્યો છે, અને આ ઉત્તમ આનંદભવ પામીને હેલુ પલુ લવને ભવ બેલમાંથી મુક્ત કરાવનારા ઉત્તમ ધર્મના અનુષ્ઠાનો કરવા ભમતા નથી ને પ્રમાંદની પધારીમાં લવ નિરાતે પોલી રહ્યો છે. આવા લવોનું શું થશે ? - ની

વાતો બરાબર સમજાણી હોય તો હવે જાણત જનો. મળેલા અવસરને વધાવી લો, જ્ઞાની કહે છે કે-

“સોનેરી આ જીવનની, કિંમતી ઘડી પણ જાય છે,
દિન ઉગે ને આથમે, આયુષ્ય ઘટતું જાય છે.”

કે માનવી ! આ તારા જીવનની કિંમતી ઘડીઓ જાય છે. સૂર્યનો રાજ ઉદય થાય છે ને અસ્ત થાય છે. તે તારી જિંદગીનો ઝોકેક દિવસ રૂપી સોનેરી ટૂકડો હાથને જાય છે ને સૂણે સૂણે આયુષ્ય ઘટતું જાય છે. જીવનનો દીપક ક્યારે જોડવાઈ જશે તેની કોઈ ખબર નથી માટે જ્યાં સુધી દીપક જલે છે ત્યાં સુધી તેના અજવાળે કામ કાઢી લો. આત્મા ટેકરૂપી પિંજરમાં પૂરાયેલો છે. ચેતનરૂપી પોપટ આ ટેકરૂપી પિંજરને છોડીને ઝોક દિવસ ઉડી જશે ત્યારે ઘરબાર, માલ-મિલકત, પુત્ર, પરિવાર ખુનું સાથે હાઈ જવાનો નથી, અને જેની જિંદગી સુધી માવજત કરી તે શરીરરૂપી પિંજરને અગ્નિમાં જલાવી દેવામાં આવશે. માટે સમજણપૂર્વક જોવી ધર્મારાધના કરી લો કે આ કાચા રૂપી પિંજરમાંથી કાચમ માટે સુક્તિ મેળવી શકાય. સમજે, ધર્મની આરાધના ઉપલક્ષ લાવે કરવાની નથી પણ અંતઃકરણથી સમજણપૂર્વક કરવાની છે. પ્રાર્થના કરો તો પણ અંતરથી કરજો. બાકી બાહ્ય દેખાવથી કરેલી પ્રાર્થના જો પ્રાર્થના નથી પણ પ્રદર્શન છે.

ઝોક ફરીર હરદોજ નમાજ પડતો. રાજની સાથે તેને લણે પરિચય જોટલે અવારનવાર રાજકરબારમાં જઈને રાજ તેને રૂગે તેવી રીતે તે નમાજ પડતો. નમાજ પડવામાં તેની તલલીનતા, તેના ખુબ ઉપરના કાવલાવ જોઈને રાજના મનમાં થયું કે આ ફરીર કેટલી સરસ નમાજ પડે છે ! આ ખરા અંતઃકરણથી પુકાની બંદગી કરે છે. રાજ તેના ઉપર ખુશ થયા ને પોતાના મહેલમાં તેને જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું. બીજે દિવસે રાજજો ફરીરને પોતાની સાથે જમવા બેસાડયો. બાણમાં લાતલાતનાં લોજનો પીરચાયા. ફરીરને કંકડીને જૂખ લાગી હતી પણ રાજ સાથે જમવા બેઠો જોટલે રાજ જમે તે પ્રમાણે જમાવને ? રાજને ત્યાં મેવા-મીઠાઈના થાળ ભર્યા હતા પણ કણું છે ને કે જેને ઘેર ભરેલું હોય તેને ખાવાનું મન ન થાય. પુરવવાન જીવોને જૂખ જોાછી લાગે છે અને જેને ઘેર ખાવા નથી, કંકડડલી ભરીબાઈ છે તેને જૂખ પણ કંકડીને લાગે છે.

અહીં રાજને ત્યાં લોજન લણું હતું પણ ખાવાની ઇચ્છા ન હતી. તેથી રાજજો થોડું ખાધું જોટલે ફરીરે પણ જોાણું ખાધું. રાજજો તેને ખાવા માટે ખૂબ આગ્રહ કર્યો પણ ફરીરે ખાધું નહિ ત્યારે રાજના મનમાં થયું કે ફરીર ખૂબ

સંયમી હાથે છે. જોનો ખોરાક કેટલો જોછો છે ! રાજા ઉપર તેની સારી છાપ પડી. રાજાએ તેનો ખૂબ આદર સત્કાર કરીને વિકાસ કર્યો. જો તેો જલ્દી ઘેર આવ્યો ને તેની પત્નીને કહ્યું કે તું અને જલ્દી ખાવાનું આપ. આવે તો હાંખી નમાજમાં ઉઠ ભસ કરી તેથી જૂબ કહીને હાગી છે, ત્યારે જોની પત્નીએ કહ્યું કે કેમ ? આવે તો તમે રાજાના મહેમાન બનીને જમવા ગયાં હતાં. ત્યાં તો ઘણું સાડું જમીને આવ્યા હશે ! ફરીરે કહ્યું કે વાત સાચી છે. રાજાને ત્યાં ખાવાનું ઘણું હતું. રાજાની ભક્તિ ઘણી હતી પણ રાજા અને હું બંને સાથે જમવા બેઠાં. રાજાએ જોણું ખાધું ને હું વધુ ખાઈ તો રાજાની દૃષ્ટિમાં હું ખાઉંધરો ગણાઈ જોટલે મેં પણ જોણું ખાધું ને નમાજ હાંખી પડી છે જોટલે ખૂબ જૂબ હાગી છે. જોની પત્નીએ કહ્યું. સ્વામીનાથ ! તમને જૂબ હાગી છે તો લોજન તો આપું છું. તમે યુચીથી પેટ ભરીને જમી દો પણ મારી જોક વાત ધ્યાનમાં રાખજો કે રાજાની દૃષ્ટિમાં સંયમી કેખાવા માટે. રાજા ઉપર સારી છાપ પાડવા માટે પેટ ભરીને ખાધું નથી તેમ તમે નમાજ ભલે ઘણી હાંખી પડી પણ જો બાહ્ય કેખાવથી જ નમાજ પડતા હશે તો અંદર જેટલા અલ્હા પણ તમારી નમાજથી પ્રસન્ન નહિ થાય. માટે હવે તમારે સાચા દિલથી રોજ નમાજ પઢવી પડશે. બોલો, કમૂલ છે ? તો ખાવાનું આપું.

બહેનો ! ફરીરની પત્નીએ જોને કહી દીધું કે સાચી નમાજ પડશે તો ખાવાનું આપીશ. તેમ તમે આવકલને કોઈ રિવસ કહો છો ખરા કે આકમ-પાખી મતિકમણુ કરવાનો નિયમ હો તો જ હું તમને ખાવાનું આપીશ. તમારા સંતાનોને કહી જોમ કહો છો કે તમારે રોજ સવારમાં નવકારમંત્રની માળા ગણવી પડશે. રોજ જૈનશાળામાં જવું પડશે. જો નહિ ભવ તો તમને રૂધ પીવા નહિ મળે. છે આટલો ખટકારો ! જેટલું ધ્યાન સ્ફૂલ માટે રાખો છો તેટલું જૈનશાળા માટે રાખો છો ખરા ? આવે તો રોજ ઉકારાને સ્ફૂલે લેવા ને મૂકવા જવું પડે છે. અરે, બપોરે જમાડવા પણ જવું પડે છે. આટલી સુરહેલી વેડીને પણ જો ભૌતિક જ્ઞાન યેળવવાની કેટલી જિજ્ઞાસા છે ! જોને માટે માતાપિતાની કેટલી સાવધાની છે ! અત્યારે આત્મજ્ઞાન તરફ કેટલી બેઠકારી છે ! તમારા સંતાનોના જીવનમાં જો તમે ધર્મના સંસ્કાર આપશો તો જોતું જીવન સુધરશે ને તમારું ઘરપણ સુધરશે, અને જો તે સંતાન સારા સંસ્કાર પામ્યો હશે તો વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા લેશે તો તમારું કુળ ઉજ્જવળ કરશે.

નામ ગ્રાંથાપિત અને સુલશમાતાએ પોતાના કેવળમાર જેવા છ છ પુત્રોના જીવનમાં ધર્મના સંસ્કારોનું સિંચન કર્યું હતું. એક વખત નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળીને વૈરાગ્ય પામી ગયા ને દીક્ષા લીધી. જે સંતાનો દીક્ષા લે છે તે તેમના માતા-પિતાનું

સ્વસ્થ બનાવીને કહ્યું કે હવે તું મારી સાથે યુધ્ધ કર, પણ મેઘનાદનું પાણી ઉતરી ગયું હતું જોટલે નમ્રતાપૂર્વક કહે છે કે—

તીન લોકમેં પાંડવ સદૃશ, નહીં ચોદધા સુન પાયા,
વિના વિચારે મેં ને તુમસે, નાહકે યુધ્ધ મચાયા હો...શ્રોતા....

હે અર્જુનજી ! પહેલાં હું માનતો હતો કે મારા જેવો કોઈ બળવાન નથી પણ હે નરવીર ! આપ મહાપરાક્રમી છો. આપ તો યત્રુની પણ દયા કરનાર છો, અને નિર્ભયનું રક્ષણ કરનાર છો. મેં અત્યાર સુધીમાં આપના જેવો બળવાન પુરૂષ કોઈ જોયો નથી. ચારલોના સુખેથી મેં આપના પરાક્રમની પ્રશંસા ખૂબ સાંભળી હતી, પણ આજે આપનું પરાક્રમ પ્રત્યક્ષ જોયું, સિંહની સાથે હાથી ઉભો રહી શકતો નથી તો મારા જેવા મૃગલાની શી તાકાત ! આપે તો મને ઘણું સમજાવ્યો પણ હું અભિમાની માન્યો નહિ ને આપની સાથે યુધ્ધ કર્યું, ધર્મ, ન્યાય પરોપકાર સહાચાર આપના સહાયક છે ને હું તો દુશુંજોનો બરેલો છું. છતાં કૃપા કરીને આપે મને નરકમાં જતો અટકાવ્યો છે. ખરેખર, આપ તો મારા માટે બળવાન છો. હે પવિત્ર પુરૂષ ! મેં આપને જોળખ્યાં નહિ. આપના તો હું જેટલા શુભ ગાઈ તેટલા જોછા છે. જોમ કહીને મેઘનાદ અર્જુનના ચરણમાં પડીને પોતાની ભૂલની માફી માંગવા લાગ્યો.

“ અર્જુનના સમાગમથી મેઘનાદનો હૃદયપટ્ટો :- મેઘનાદ પોતાની ભૂલનો પશ્ચાતાપ કરી અર્જુનના ચરણમાં પડ્યો. પશ્ચાતાપના આંસુથી અર્જુનના ચરણ પખાળી દીધા. અર્જુને તેને જોઠો કર્યો જોટલે તેણે પ્રભાવતીને પોતાની બહેન કહી તેની પણ ખૂબ માફી માંગીને અર્જુનને સોંપી દીધી. અત્યાર સુધી તેની દૃષ્ટિ વિષમય હતી. હવે તેની દૃષ્ટિ અમૃતમય બની ગઈ. જે પ્રભાવતીને પટ્ટરાણી બનાવવા ઇચ્છતો હતો મને બહેન બનાવી દીધી. અને પોતાની પાસે જે આશૂષણ હતા તે કરિયાવર રૂપે પ્રભાવતીને આપી દીધા. મેઘનાદનું પરિવર્તન જોધને અર્જુનને અપાર આનંદ થયો. હવે મેઘનાદ અર્જુનને કહે છે કે હે મહાભાગ ! તમે મારા રાજ્યમાં પધારો તો માડું નગર આપના પુનીત પગલા ચવાથી પવિત્ર બને ને મને પણ ખૂબ આનંદ થાય, પણ અત્યાદે હું તમને બહુ આગ્રહ નહિ કરું કારણ કે મેં હેમંજીક રાજાને મારવા માટે ત્રિયવલ્લીના નામની વિદ્યા મોકલી છે. તેના પ્રભાવથી જોક બનાવટી પ્રભાવતી બનશે અને તેને સર્પદંશ થશે. પછી તે મરી જાય છે તેમ જોધને રાજા તેની પાછળ આપલાત કરશે. માટે તમે જલદી ત્યાં જાઓ ને જો બધાને મરતાં બચાવો. આ પાપી મેઘનાદ હવે કહી આપને કાળું શોડું નહિ બતાવે. જોમ કહીને તે તેના માર્ગે ચાલ્યો ગયો, અને અમે પ્રભાવતીને લઈને તીવ્ર વેગે વિમાન

ચલાવીને અહીં પહોંચી ગયા. તે વખતે તમારી ચિતા સળગી ઉઠી હતી, પણ પ્રભાવતીના હસ્ત સ્પર્શથી પવિત્ર બનાવેલું પાણી છાંટવાથી ચિતાએ શીતળ બની ગઈ. આ છે સાચી પ્રભાવતી. વિદ્યાના બળથી બનાવેલી કૃત્રિમ પ્રભાવતી આકાશ માળે ઉઠી ગઈ. આ પ્રમાણે બધી વાત કેસર વિદ્યાધરના મુખેથી હેમાંગદ રાજા અને તેની પ્રજાએ સાંભળી.

“હેમાંગદ રાજાએ અભ્યુત્થાનનો માનેલો ઉપકાર” :- હેમાંગદ રાજાના હર્ષના પાર ન રહ્યો. હર્ષવિશમાં આવીને તેમણે કહ્યું કે હે કુરૂવંશના શણુગાર ! તમને ધન્ય છે. તમારા માતા પિતાને પણ ધન્ય છે. જેમ જગતને પ્રકાશ આપવા માટે સૂર્યનો ઉદય થાય છે તેમ આપના જેવા પવિત્ર પુરૂષનો જન્મ પણ પરોપકારને માટે થયો છે. આપે હજારો જીવોને મરતા બચાવીને મહાન પુણ્ય ઉપાજન કર્યું છે, મેં ઘણી વખત આપની વીરતાની પ્રશંસા સાંભળી છે, પણ આજે તો આપની વીરતા પ્રત્યક્ષ જોઈ લીધી. આપ તો મારા મહાન ઉપકારી છો. મારી પાસે એવી કંઈ મૂલ્યવાન ચીજ નથી કે જેના વડે હું આપના ઉપકારનો બદલો વાળી શકું. હવે હું આજથી આપનો સેવક છું. મારું રાજ્ય તે મારું નહિ પણ આપનું છે. તે આપ સ્વીકારી લો. અભ્યુત્થાન કહ્યું. ભાઈ ! મેં કંઈ ઉપકાર કર્યો નથી ને મારે રાજ્ય જોઈતું નથી. હવે આપ રજા આપો તો હું અહીંથી વિદાય થઈ, પણ એમ કોણ જવા દે ? હેમાંગદ રાજાએ કહ્યું કે મારા રાજ્યમાં આવ્યા સિવાય નહિ જવા દઉં. અભ્યુત્થાન એના આગ્રહને નકારી શક્યો નહિ. એટલે રાજા-રાણી, અભ્યુત્થાન તેમજ બધા પરિવાર હિરણ્યપુરમાં આવ્યો. રાજા-રાણી, સહિત અભ્યુત્થાનના પધારવાથી સારા નગરમાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો. રાજા-રાણી, અભ્યુત્થાન બધા મહેલમાં ગયા.

“સિંહાસન ઉપર બિરાજેલા અભ્યુત્થાન” :- મહેલમાં જઈને હેમાંગદ રાજાએ અભ્યુત્થાનને સિંહાસન ઉપર બેસાડીને કહ્યું-હે મહાભાગ ! આપ આ રાજ્ય ગ્રહણ કરો. હું આપના ચરણનો ઠાસ છું. અમે બંને આપની સેવામાં હાજર રહીશું, પણ અભ્યુત્થાન કહ્યું. ભાઈ ! મારે રાજ્યની જરૂર નથી. આપ મને જવાની રજા આપો. ત્યારે હેમાંગદ રાજા અને પ્રભાવતીએ કહ્યું કે અમે હમણાં તમને જવા દેવાના નથી. આપ થોડો સમય શાંતિથી અહીં રહો. એટલે અભ્યુત્થાન જોડા દિવસ ત્યાં રોકાઈ ગયા. આ તરફ પ્રભાવતીના અપહરણની વાત બીજા વિદ્યાધર દ્વારા મણીચૂડે સાંભળી. તેથી તે પણ ત્યાં આવ્યો. બહેન, બનેલી અને ધર્મનો ભાઈ મળતાં ખૂબ આનંદ થયો. તેણે અભ્યુત્થાનના ચરણમાં પડીને કહ્યું-વીરા ! તમે તો ભાઈને બચાવ્યો ને બહેન-બનેલીને પણ બચાવ્યા. તમે આ પ્રભાવતીને પાપીના પંજમાંથી છોડાવીને મને દેવાદાર બનાવ્યો. હું આપના ઉપકારના ઋણમાંથી ક્યારે સુકા થઈશ ? ત્યારે અભ્યુત્થાન

કહ્યું કે પરસ્પરની એકતામાં કયાંય ભેદ હોય તો દેવાદારપણું યાદ આવે છે. મને તમારી સાથે કોઈ ભેદભાવ નથી. પછી તમને દેવાદારપણું કેમ યાદ આવે છે ? આ પ્રમાણે કહીને મણીચૂડને શાંત કર્યો, અને હેમાંગદ રાજા અને પ્રભાવતીના આગ્રહથી અબ્દુનનું ઘણું દિવસ હિરણ્યપુર રોકાયાં. એ બધા વચ્ચે એટલો બધો સ્નેહ વધ્યો કે કોઈ અબ્દુનને છૂટા પડવા દેતાં નથી. એક દિવસ હેમાંગદ રાજા, અબ્દુન, મણીચૂડ અને પ્રભાવતી બધા પરસ્પર વાતો કરી રહ્યા છે. તે વખતે હસ્તિનાપુરથી એક દૂત આવ્યો છે તેવા સમાચાર દ્વારપાળે આપ્યા. હસ્તિનાપુરનું નામ સાંભળીને અબ્દુનના સાહસી કોડ રોમરાય ખડા થઈ ગયા. હવે તે દૂત શું સમાચાર આપશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

જો

વ્યાખ્યાન નં. ૩૭

શ્રાવણ વદ ૧૦ ને મંગળવાર

તા. ૬-૮-૭૭

અનંતજ્ઞાની મહાન પુરૂષોએ અજ્ઞાનના અંધકારને ભેદીને જ્ઞાનની દિવ્ય જ્યોતિ પ્રગટાવી દ્વાદશાંગી સૂત્રની રચના કરી. તેમાં અંતગઠ સૂત્રની વાત ચાલે છે. છ અણુગારો સંસારનાં સુખનો ત્યાગ કરીને, કર્મના ગાઢ આવરણને ખસેડવા ઉચ્ચ તપની સાધના કરી આત્માની મસ્તીમાં બુદ્ધિ છે. એ મહાન પુરૂષોના અંતરમાં જ્ઞાનનો દીવડો પ્રગટ્યો હતો. એમણે આત્મકલ્યાણ માટે સંસાર સુખનો સુવાળો માર્ગ છોડી ત્યાગનો કઠીન માર્ગ અપનાવ્યો હતો. આત્માથી જીવોને આત્મકલ્યાણ કરતાં દુઃખ પડે ત્યારે દુઃખમાં આકુળ-વ્યાકુળ થતા નથી. ભૌતિક સુખના રાગી જીવોને સ્કેજ દુઃખ પડે તો આકુળ વ્યાકુળ થાય છે ને બોલે છે કે મને આ દુઃખ ક્યાંથી આવ્યું ? એમ ઉત્પાત કરે છે. જ્યારે જ્ઞાની પુરૂષો સમતા ભાવે આનંદપૂર્વક સહન કરે છે. એ એવો વિચાર કરે છે કે મેં પૂર્વભવમાં જે કર્મ બાંધ્યું છે તેનું આ ફળ છે. તેમાં અકળાવાનું શું ? અજ્ઞાન છે ત્યાં આકુળતા છે ને જ્ઞાન છે ત્યાં નિરાકુળતા છે. જ્ઞાની પુરૂષો એમ વિચાર કરે છે કે કર્મબંધીન થઈને મારે દેહમાં વસવું પડ્યું છે. બાકી તો હું દેહથી બિન્ન એવો ચૈતન્ય સ્વરૂપી આત્મા છું. આનું નામ સાચું જ્ઞાન છે.

બંધુઓ ! આજે જ્ઞાનયામાં વિજ્ઞાન ઘણું આગળ વધ્યું છે. પણ તે જ્ઞાન આત્માને તારનાર નથી. આત્મજ્ઞાન એ સાચું જ્ઞાન છે. આત્મજ્ઞાન એટલે શું ? દેહ જડ છે ને આત્મા ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે. દેહ આત્માથી બિન્ન છે. દેહ નશ્વર છે. અગ્નિથી બળે છે. સડી જાય છે ને તેમાં અનેક પ્રકારે રાગો ઉત્પન્ન થાય છે.

ક્યારે આત્મા અજર, અમર અને અરૂપી છે. તે અગ્નિથી બળતો નથી, પાણીમાં ડૂબતો નથી, તાપથી સૂકાતો નથી. તે અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન અને અનંત શક્તિનો સ્વામી છે. આવો હું આત્મા છું. જડ દેહ તે હું નથી. આ દેહ ભાદૂતી મકાન જેવો છે. જેમ ભાદૂતી ઘરવાળાને માલીક કહે એટલે ઘર ખાલી કરી દેવું પડે. તેમ કાળરાખનો હુકમ થતાં ચૈતન્યદેવે આ દેહ રૂપી ભાદૂતી મકાન તરત ખાલી કરવું પડે છે. ચૈતન્ય અને દેહનો સ્વભાવ તદન ભુદો છે. અ.વું જ્ઞાન તે આત્મજ્ઞાન છે. વિવેક ચૂડામણીમાં કહ્યું છે કે—

લાગ્ વૈલ્લરી શબ્દક્ષરી, શાસ્ત્ર વ્યાખ્યાન કૌશલમ્ ।

વૈદુષ્યં વિદુષાં તદ્વત, મુક્તયે ન તુ મુક્તયે ॥

આત્મજ્ઞાન વિના વિદ્વાનેની વાક્યકુશળતા, શબ્દોની ધારાવાહિકતા, શાસ્ત્ર વ્યાખ્યાનની કુશળતા, અને વિદ્વતા આ બધું સંસારિક મુખવું સાધન બને છે પણ મોક્ષવું સાધન બની શકતું નથી. સમ્યક્જ્ઞાન વિના શાસ્ત્રોત્તું ગમે તેટલું અધ્યયન કરે અને ગમે તેટલા શાસ્ત્રોત્તું બાણપણું મેળવે તો પણ સાર્થક નથી. સમ્યક્જ્ઞાન વિના મોક્ષ મળવો સુરકેલ છે. ભગવાને પાંચ જ્ઞાન બતાવ્યાં છે. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપયઃવજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાન. માત્ર પાંચ જ્ઞાનનાં નામ બોલી જવાથી કંઈ જ્ઞાન થઈ જાય ? ‘ના’. એક નાના બાળકને તમે એમ શીખવાડો કે આ પુરશી કહેવાય. આ પેન કહેવાય. તમે એમ નામ શીખવાડો છો તેમ શીખી જાય છે ને પૂછો ત્યારે તેના નામ બરાબર બોલી જાય છે. આ શબ્દજ્ઞાન છે.

એક પોપટને કોઈ પઠાવે કે રામ....રામ બોલો તો એ રામ...રામ બોલતા શીખી જાય છે, પણ એને કોઈ પૂછે કે રામ કોણ હતા ? એમના માતા-પિતા કોણ હતા અને રામચંદ્રજીના જીવનમાં કેવા કેવા ઘુણો હતા ? તો એ કહી શકે ખરો ? “ના”. એ તો પઠાવ્યા પ્રમાણે રામ રામ બોલી જાય છે. કારણ કે એને સાચું જ્ઞાન નથી. આવી રીતે કોઈ માણસ એમ બોલ્યા કરે કે દેહ તે હું નથી હું દેહથી ભિન્ન આત્મા છું. પણ આત્મા શું છે ? આત્માની કેટલી શક્તિ છે ? તે વાત ન બાણતો હોય તો તમે એને શું કહેશો ? આ તો પોપટીયું જ્ઞાન છે. પોપટની જેમ બોલી જાય છે. આવા પોપટીયા જ્ઞાનથી કંઈ થોડું કલ્યાણ થાય ? ‘ના’. ઘણાં માણસો જ્ઞાનની મોટી મોટી વાતો કરે. તપ-ત્યાગ અને મોક્ષની વાતો કર્યા કરે પણ એ પ્રમાણે જો તેણે આચરણ ન હોય તો એને આપણે એમ કહીએ છીએ કે આણું જ્ઞાન તો પોથીમાંના રીંગણા જેવું છે. અહીં “પોથીમાંના રીંગણા જેવું જ્ઞાન” આવી કહેવત ચા માટે, બોલાય છે તે બાણો છો ? “ના.” તો સાંભળો.

એક ગામમાં એક શાસ્ત્રીજી કથા કરવા માટે ગયા. શાસ્ત્રીજીની ભાષા બહુ

મીઠી ને મધુરી હતી. તે આત્માની જીંચી જીંચી વાતો કરતા. ક્યારેક સંસારની અસારતા સમજાવતા. એટલે લોકોને ખૂબ મઝા આવતી. ઘણાં લોકો એમની કથા સાંભળવા માટે આવતા હતા, બધા શાસ્ત્રીની પ્રશંસા કરતાં હતાં કે શું એમનું જ્ઞાન છે ! એક વખત શાસ્ત્રીજીએ કથામાં અભક્ષ્ય ખાવાથી કેટલું પાપ લાગે છે ? ભક્ષ્ય શું છે ને અભક્ષ્ય શું છે તે અંગે વાત કરી, તેમાં ઘણાં દાખલા દલીલો આપીને શ્રોતાઓને સમજાવતાં કહ્યું કે રીંગણામાં અસંખ્ય બીજો હોય છે. એકેક બીજો એકેક જીવ હોય છે, તેથી રીંગણા ખાવામાં ઘણું પાપ છે. એટલે રીંગણા ખવાય નહિ. શાસ્ત્રીજીના સચોટ ઉપદેશથી ઘણાં માણસોએ રીંગણા ન ખાવા તેવી પ્રતિજ્ઞા કરી. કેઈએ મહિનો તો કેઈએ છ મહિના તો કેઈએ જીવનભર રીંગણાનો ત્યાગ કર્યો. આમ કરતાં કથા પૂરી થઈ. શ્રોતાજનો શાસ્ત્રીજીના ઉપદેશની પ્રશંસા કરતાં કરતાં ઉભા થયા ને ઘર ભણી ચાલવા લાગ્યા, અને શાસ્ત્રીજી પણ પોથી વીંટી એક થેલીમાં મૂકીને થેલી ખગલમાં મૂકવા ગયા ત્યાં થેલીમાંથી ત્રણ ચાર રીંગણા નીચે પડ્યા, તે બધાએ જોયાં. સાંભળનારાં બધા અચૂંચ નથી હોતાં. ઘણાં હોંચિયાર હોય છે. પેલા શ્રોતાજનોએ કહ્યું શાસ્ત્રીજી ! તમે હમણાં કહેતાં હતાં ને કે રીંગણા ખાવામાં ખડું પાપ છે, ને તમે રીંગણા ખાઓ છો ? બીજને ઉપદેશ આપો છો તો તમે શું કરો છો ? ત્યારે શાસ્ત્રીજીએ મોઢું ઠાવકું રાખીને કહ્યું ભાઈઓ ! “પોથીમાંના રીંગણા ન ખવાય.” આવા જ્ઞાનથી ત્રણ કાળમાં આત્માનું કલ્યાણ થવાનું નથી.

બંધુઓ ! ઘણી વખત માણસ વાતો કરે છે કે આ દેહ પાટાશી જેવો છે. કેમ તમે આવું જાણો છો ને ? હવે હું તમને પૂછું કે પાટાશીને ઘેર કંઈ યુક્ત્યાન થાય ત્યારે તમને દુઃખ થાય ખરું ? “ના.” તેમ દેહને ગમે તેટલું કષ્ટ પડે છતાં આત્માને દુઃખ નહિ થાય ને ? જો ન થાય તો સમજવું કે જ્ઞાન બરાબર પચ્યું છે. એવો આત્મા દેહને કષ્ટ પડે ત્યારે એવો વિચાર કરે કે હે ચેતન ! એમાં તારે કંઈ લેવાદેવા નથી. તું તો નીરખ્યા કર. બંધક સુનિના શિષ્યો લાણીમાં પીલાયા ત્યારે શું વિચાર કર્યો ? અહો ! આ દેહ પીલાય છે હું નથી પીલાતો દેહના પીલાવાથી મારું શું બચે છે ? મારું કંઈ જતું નથી પણ મારા કર્મો પીલાય છે. આ રીતે પાટાશી જેવી દૃષ્ટિ રાખીને નીરખ્યા કયું ને મોક્ષમાં ગયા, આવી દૃષ્ટિ બધા જીવો કેળવે તો કલ્યાણ થઈ બચે. બાકી તો ગમે તેટલું જ્ઞાન મેળવીએ પણ આચરણમાં ન ઉતરે તો તે જ્ઞાન પેલા શાસ્ત્રીજીની પોથીમાંના રીંગણા જેવું છે.

આવું જ્ઞાન જીવે અનંતી વખત પ્રાપ્ત કયું પણ કલ્યાણ ન થયું. આત્માના ઉદ્ધાર માટે પોપટીયું અને પોથીમાંના રીંગણા જેવું જ્ઞાન નહોતું છે. આજે પણ

કહેવામાં આવે છે કે ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આદિ ક્વાચો લવને દુર્ગતિમાં લઈ જનાર છે ને આત્માનું અહિત કરનાર છે માટે સમભાવ રાખવો જોઈએ પણ સમય આવે જો કહેનારને ક્રોધ આવી જતો હોય તો એ જ્ઞાન પોથીમાંના રીંગણા જેવું કે પોપટીયા જ્ઞાન જેવું છે. સાચા સાધકો માત્ર વાતો નથી કરતા પણ લવનમાં અપનાવે છે, અને એ પ્રમાણે આચરણ કરનાર આત્મા પવિત્ર બની જાય છે. વીતરાગ પ્રભુનું જ્ઞાન જેને પચ્ચું છે તે સુખમાં હરખાશે નહિ ને દુઃખમાં રડશે નહિ. જ્ઞાનીને દુઃખ આવે ત્યારે હાય...હાય ન કરે પણ એમ કહે કે હાય...હાય એમાં ગભરાવાનું શું હોય ! તેવા આત્માઓ દુઃખમાં ગભરાય નહિને સુખમાં કુલાય નહિ. એ તો એ વિચાર કરે કે સાચું સુખ જન્મમરણના ફેરા ટળે તો છે. એક કવિએ કહ્યું છે કે.

મને સાચું સમજાણું રે સંતોની વાણીથી, કર્મો લમાવે મને ભવભવમાં (૨) ...મને ધર્મ નથી પુણ્ય નથી તો જન્મ તણો અંત નથી ઉરમાં અંકાણું રે...

હો હવે મારા ઉરમાં અંકાણું રે સંતોની વાણીથી... મને...

આટલું જો સમજઈ જાય તો પણ ભવના ફેરા ટળી જાય. માટે કવિએ કહે છે ભલે જિંદગી દુઃકી હોય પણ લવન એવું ઉજ્જવળ હોય કે નામ અમર બની જાય. જેમણે પોતાના નામ અમર બનાવ્યા છે તેવા છ અણગારો આત્મજ્ઞાનમાં મસ્ત હતા. સંતો તો ગૌચરી કરીને ગયા પણ દેવકીના હૃદયમાં રણકાર કરતા ગયા. દેવકીલ વિચાર કરવા લાગ્યા કે મને સંતે કહ્યું હતું ને આમ કેમ બન્યું ? એમના વચન કહી ખોટા ન પડે તે મને શ્રદ્ધા છે પણ મને શંકા થઈ છે તેનું સમાધાન કરો હેવું જોઈએ. કારણકે વીતરાગના વચનમાં શંકા કરવાથી સમ્યક્ત્વનો નાશ થાય છે. શંકા જેવો બીજો કોઈ રોગ નથી.

ખંધુઓ ! જિનવચનમાં શંકા કરવાથી લવ શ્રદ્ધાથી બ્રષ્ટ થાય છે. મહાપુરુષો કહે છે કે ચારિત્રથી પડવાઈ થયેલો ઠેકાણે આવતાં ચોક્ષને પામે છે પણ શ્રદ્ધાથી બ્રષ્ટ થયેલાની સુક્તિ થવી મુશ્કેલ છે. સમજો, સંયોગવશાત્ કોઈ સાધુપણથી પડવાઈ થઈ જાય પણ જો એની શ્રદ્ધા ઠગમળી નહિ હોય તો એવો વિચાર કરશે કે અહો પ્રભુ ! તારો માર્ગ તો સત્ય છે. સંયમ વિના ત્રણ કાળમાં આત્માનું કલ્યાણ થવાનું નથી, પણ હું કમભાગી છું કે સંયમનું પાલન કરી શક્યો નહિ. મારી એટલી નબળાઈ છે કે ગજની અંબાડી સમાન સંયમ માર્ગનો ત્યાગ કરી સંસારરૂપી ખરની અંબાડીનો સ્વીકાર કર્યો. આમ પશ્ચાત્તાપ કરે પણ અવર્ણવાદ બોલે નહિ. ભલે, એણે સંયમ છોડ્યો પણ શ્રદ્ધા છૂટી નથી. જેની શ્રદ્ધા ચાલી જાય છે તેને ધર્મ ફરવો ગમતો નથી. એ ધર્મના અવર્ણવાદ બોલે છે, સાધુ સંતોની નિંકા કરે છે.

આટલા માટે ભગવાન કહે છે કે ચારિત્રથી પઠવાઈ થયેલાનું કલ્યાણ થાય છે પણ શ્રદ્ધાથી જાણ થયેલાનું કલ્યાણ થવું સુરકેલ છે.

નંદીવેણુ ભગવાનની વાણી સાંભળી અને તેના અંતરમાં વૈરાગ્યની ભ્યેત ઝળહળી ઉઠી. જો ભગવાન પાસે દીક્ષા લેવા તયાર થયા. તે વખતે તેને કહેવામાં આવ્યું કે હે નંદીવેણુ ! હમણું થોભી જા, તારા લોગાવલી કર્મ હજુ બાકી છે પણ જેના અંતરમાં વૈરાગ્યનાં યોગ ઉછળી રહ્યા છે તેવા નંદીવેણુ દીક્ષા લેવા માટે અડગ રહ્યા ત્યારે આકાશવાણી થઈ કે નંદીવેણુ હમણું રોકાઈ જા. બાર વર્ષ તારા લોગાવલી કર્મ બાકી છે. ત્યારે કહે છે કે આત્માની શક્તિ અનંત છે. મન મજબૂત છે પછી લોગાવલી કર્મની શું તાકાત છે ! કર્મ તો શિયાળીયા છે. મારા આત્માની શક્તિ આગળ લોગાવલી કર્મ ભાગી જશે. કોઈના વાર્યા ન રહ્યા ને સિંહની જેમ સંયમ લીધો. સંયમ લઈને ઉગ્ર તપશ્ચર્યા કરવા લાગ્યા. ઘણું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું.

જોકે વખત નંદીવેણુ સુનિ ગૌચરી નીકળ્યા. ઘર ઘરમાં ગૌચરી કરતાં શ્રાવકનું ઘર માનીને વેશ્યાના ઘરમાં ગયા, ને ધર્મલાભ કહીને ઉભા રહ્યા. આ સમયે રૂપ અને યૌવનના મહર્માં મસ્ત બનેલી વેશ્યા કહે છે હે સુનિ ! આ ધર્મલાભનું ઘર નથી. અર્થલાભનું ઘર છે. સુનિના કર્મનો ઉદય થવાનો હતો જોટલે આ નિમિત્ત મળી ગયું. આગળના સંતો અઘોર તપશ્ચર્યા કરતા હતા. તપના પ્રભાવથી નંદીવેણુ સુનિને લગ્નિષ ઉત્પન્ન થઈ હતી. જેન સુનિજોને લગ્નિષ પ્રાપ્ત થાય પણ તેના ઉપયોગ કરે નહિ, પણ આ સુનિના કર્મનો ઉદય થવાનો હતો જોટલે જો પણ અભિમાનમાં આવીને ભાન ભૂલ્યા કે શું છું મને ભિખારી સમજે છે ? દેખ, જોમ કહીને રજેહરણની દરીમાંથી જોકે તાંતણે તોડીને ફેંક્યો તો સાહાબાર કોઠ સોનૈયાનો ઢગલો થયો. આ જોઈને વેશ્યાની આંખ સ્થિર થઈ ગઈ. આવો પુરૂષ સારો. મારે આ પાપના ધંધા કરવા મટી જાય. સુનિ જોને ચેરથી પાછા ફરવા જાય છે. ત્યાં બપોડી ફરી વળીને કહે છે હું તમને નહિ જવા દઉં. તમે બહીં જ રોકાઈ જાઓ. સુનિ કહે છે હું સાધુ છું તારે ચેર રોકાવાય નહિ, ત્યારે કહે છે તો આ તમારા ધનને ઢગલો લઈ જાવ. નંદીવેણુ સુનિને ધન મેળવવાની શક્તિ હતી પણ સંહરણ કરવાની શક્તિ ન હતી જોટલે મૂંઝવણમાં પડ્યા ને વેશ્યા તો ભરાબર પાછળ પડી કે જવું હોય તો લઈને જાઓ. નહિતર રોકાઈ જાઓ. જેન સુનિને ધન રખાય નહિને સંહરણ કરતાં આવડતું નથી. કર્મવશ વેશ્યાને ચેર રોકાઈ ગયા.

બંધુજો ! નંદીવેણુ સુનિ લોગાવલી કર્મના ઉદયથી વેશ્યાને ચેર રોકાયા પણ સંયમ રૂપી ચૈતન્યનો ધબકાર બંધ થયો ન હતો, જોમણે સાધુના કપડાં રજેહરણ,

બધું ખૂણામાં મૂકી રાખ્યું ને નિયમ લીધો કે મારે રોજ હથ પુરૂષોને વૈરાગ્ય પમાડવો. નંદીપેણ સુનિ વેશ મૂકી બન્યા વેશ્યા પ્રેમી. પરંતુ વેશ્યાના ઘરમાં પણ રોજ હથ માણસોને ઉપદેશ આપી યોધ પમાડતા પછી જ ભોજન કરતા. યોધ ઉપાશ્રયમાં નહિ પણ વેશ્યાના ઘરમાં રહીને યોધ, તે યોધ આપવાનો કોને ? દુરાચારીને, ભોગના કીડાઓને. વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવનારને નહીં હાં, કેની હશે એ દેશનાની લખિંધ ! શું કહેતા હશે એ દેશનામાં ? એ કહેવાની શૈલી આપણને નહિ આવડે. પણ કહેતા હશે એવું કંઈક કે જન્મ પામ્યા ત્યારથી મૃત્યુની ફાંસી તૈયાર છે. દેવોના અધિપતિ ઈન્દ્ર હો, લિખારી હો કે ચક્રવર્તિ હો પણ બધાને માટે મૃત્યુની ફાંસી તૈયાર છે. સરકાર કોઈને ફાંસી આપે તો બહાર કરે કે આ તારીએ ફાંસી અપાશે પણ મૃત્યુની ફાંસીમાં ખબર નથી કે ક્યારે મૃત્યુ છે છતાં માની લીધું છે કે મૃત્યુની ફાંસી માટે આપણે બહુ મોટી સુક્ત છે તેથી મજા કરી હો. તેથી જન્મ દિવસે મિષ્ટાન્ન જમાવ છે. ત્યાં એ ખબર નથી કે જન્મ દિવસ એટલે મૃત્યુની નજીક થયા. માત્ર રાખણે કે માનવ જીવનનું સુવર્ણરસ સમાન આસુખ્ય ક્ષણે ક્ષણે ઢળી રહ્યું છે. નંદીપેણની આવી ધર્મદેશનાથી વેશ્યાને ઘરે આવેલા કામાંધ માણસો પ્રતિયોધ પામી જતા. એવી લખિંધ હતી એમની દેશનાની.

આમ કરતાં બાર વર્ષે તેમનું ભોગાવલી કર્મ પૂરું થયું. એક દિવસ એવો ઉગ્યો કે નવ જીવોને બૂઝબ્યા પણ હથમો સોની બૂઝતો નથી. ખપોરના બાર વાગ્યા પણ બૂઝયો નહિ. ત્યારે વેશ્યાએ કહ્યું નાથ ! હવે ઉઠો ત્યારે કહે છે મારી પ્રતિજ્ઞાના જાંગ નહિ કરું. એ-ત્રણ વાગ્યા. રસોઈ ઠરી ગઈ ત્યારે વેશ્યાએ કહ્યું-હવે તો ઉઠો. તો કહે છે, ના, એને બુઝબ્યા વિના નહિ ઉઠું, ત્યારે વેશ્યા મજાકમાં બોલી એ ન બૂઝે તો હથમા તમે બૂઝી જાઓ. વેશ્યાના આ ચખ્છો સાંભળી નંદીપેણ ઉભા થઈ ગયા. પીરસેલા ભોજન થાળમાં પડ્યા રહ્યા ને નંદીપેણ સાધુનો વેશ પહેરીને ચાલી નીકળ્યા.

દૂકમાં આપણે આ દૃષ્ટાંતથી એ સમજવું છે કે જેની શ્રદ્ધા મજબૂત હોય તે ઠેકાણે આવી જાય છે, પણ જેની શ્રદ્ધા ફરી જાય છે તે ઠેકાણે આવવો સુરકેલ છે. આ માટે જ્ઞાની કહે છે કે જિનવચનમાં શંકા ન કરશો..અહીં દેવકી માતાના મનમાં સંશય થયો છે કે સુનિના વચન શું અસત્ય થયા ? 'ના.' તો આમ કેમ બન્યું ? આ શંકાસ્પી કાંટો મારા અંતરમાં રાખવો નકામો છે. આ કાંટો કાઢનાર ત્રિલોકીનાથ નેમનાથ પ્રભુ પધાર્યા છે તો હું ભગવાન પાસે જઈ. ત્યાં જઈને પ્રભુને વંદન નમસ્કાર કરીને મારા મનમાં જે શંકા છે તે પૂછીશ. આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર કર્યો. હવે ભગવાન પાસે જ્યાં માટે કૌટુંબિક પુરૂષોને બોલાવશે ને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે,

ચરિત્ર :- હસ્તિનાપુરથી આવેલા દૂતને જોઈને અભ્યુત્તરે આનંદ :-
 જોકે દિવસ અભ્યુત્તર, મહીચૂડ, હેમાંગદ રાજ અને પ્રજાવતી બધા મહેલમાં બેસીને
 આનંદ વિનોદથી વાર્તાલાપ કરતા હતા. તે સમયે દ્વારપાળે આવીને હેમાંગદ રાજને
 સમાચાર આપ્યા કે હસ્તિનાપુરથી જોકે દૂત આવ્યો છે તે આપને મળવા ગાહે છે.
 રાજાને દૂતને અંદર બોલાવ્યો. દૂત સૌથી પહેલાં અભ્યુત્તરના ચરણમાં નમન કરીને
 પત્ર આપ્યો ને પછી બધાને નમસ્કાર કર્યા. અભ્યુત્તરે દૂતને જોયા તેથી તેના આનંદનો
 પાર ન રહ્યો. દૂત અભ્યુત્તરને બોલી પડ્યો. પોતે શા માટે આવ્યો છે તે પત્રમાં લખ્યું
 હતું. પત્ર વાંચતાં પહેલાં અભ્યુત્તરે દૂતને હસ્તિનાપુરના સમાચાર પૂછ્યા ત્યારે દૂતે
 કહ્યું કે અભ્યુત્તર ! મને પાંડુરાજાએ આપને તેડવા મોકલ્યો છે.

તમારી રાહ જોતાં કુંતા માતાજી : હે વીરા ! આજુ હસ્તિનાપુર આપના
 મિલન માટે તલસી રહ્યું છે. માટે હવે આપ જલ્દી પધારો. આકાશમાં અબજો તારા
 ભલે ટમટમતા હોય પણ ચંદ્ર વિના તારાઓ શોભતા નથી. તારાનો પ્રકાશ અવનીને
 ઉજળી ચકતો નથી, તેમ કે અભ્યુત્તર ! આપના વિના નગર સૂડું પડ્યું છે. ચંદ્ર
 વિના રાત અંધારી લાગે છે તેમ તમારા વિના અમને અંધારું લાગે છે. બીજા
 બધાની વાત તો છોડી દો પણ આપના માતા-પિતાના સાચું તો જીવો, માતા-પિતા
 તો બધા જોમ માનતા હતા કે મારો અભ્યુત્તર ! વનવગડામાં કેવા કષ્ટ વેકતો હશે !
 પણ આપ તો પુરુષવાન પુરુષ છો જોટલે વનવગડામાં પણ તમને આવા રાજાઓ
 મળી ગયા ને આનંદથી રહો છો પણ હવે જોકે મિનિટનો વિલંબ કર્યા વિના જલ્દી
 તૈયાર થઈ જાઓ, કારણ કે આપને હસ્તિનાપુર છોડ્યાં ને બાર બાર વર્ષ પૂરા થઈ
 ગયા ને પાંડુરાજા પણ હવે વૃદ્ધ થયા છે. તેઓ ‘મારો અભ્યુત્તર’....મારો અભ્યુત્તર
 કરીને બોલે છે હીકરા ! તું ક્યાં ગયો ? તારા વિના મને ગમતું નથી ભલે, ચાર
 હીકરા મારી પાસે હાજર છે પણ જેમ હાથની પાંચ આંગળી હોય છે. તેમાં જો જોકે
 આંગળી કપાઈ જાય તો હાથની શોભા ગળદી જાય છે, તેમ કે હીકરી ! તારા વિના
 મારી શોભામાં ખામી છે. માટે તું જ્યાં હોય ત્યાંથી જલ્દી આવ. બીજી તરફ માતા
 કુંતાજી પણ તમારા વિના ખાતા-પીતા નથી ને કાળો કલ્પાંત કરે છે કે કે હીકરા !
 તું જલ્દી આવ. બાર બાર વર્ષથી મૂકીને ગયો છે તો શું હવે તને તારી માતા યાદ
 નથી આવતી ? આ પ્રમાણે વૂરાવો કરે છે. અને ચાર ભાઈઓ પણ આપના વિના
 સૂના સૂના થઈ ગયાં છે. જેમ ગાય વિના વાછરડું અને માતા વિનાનું બાળક વૂર
 ને અંદરને અંદર શોષાઈ જાય તેમ ચાર ભાઈઓ શોષાઈ કરે છે ને બોલે છે કે
 અમારો વહાલસોયો બીરો ક્યારે આવશે ? દ્રીપદીને પણ ખૂબ આલાત છે. ચાર પતિ
 ત્યાં હાજર છે પણ આપ તેના પતિ તો છો ને ? હું જ્યારે જોઈ છું ત્યારે બોલી

આંખો આંધ્રથી ભરેલી હોય છે. આપના વિયોગથી તે પણ ખૂબ ઝૂંરે છે. આ કુટુંબ અને પ્રભના તલસાટ સાચું તો જુઓ.

હંસ કારણુ તુમ ચલો શીઘ્ર હી, મત ના દેર લગાઓ,
કરે થાક દિન રાત આપકૈ, જાકર પ્રેમ બઢાઓ હો.....થોતા....

માટે હવે આપ વાર ન કરો. જદ્દી હસ્તિનાપુર પધારી દરેકને આનંદ કરાવો. હું તે સમાચાર આપ્યા પછી એમણે પિતાજીનો પત્ર વાંચ્યો. એમણે હૃદય પીગળી ગયું, આઢાઢા...માતા પિતાનો પ્રેમ કોઈ અલૌકિક છે. માતાનો ભાંગ્યા તૂટ્યા અક્ષરનો દશ લીંટી લખેલો પત્ર હોય ને મિત્રનો અલંકારિક ભાષાથી દશ પાના ભરેલો પત્ર હોય છતાં માતાનો પત્ર વાંચતા પુત્રના દિલને જે આનંદ આવે છે તે મિત્રનો પત્ર વાંચતા નથી આવતો કારણ કે તેમાં અંતરનો પ્રેમ નથી હોતો, મિત્રો તો સ્વાર્થના સગા હોય છે.

પાંડુરાજાનો પત્ર વાંચતા અર્જુનનું હૃદય પીપળી ગયું ને હવે હસ્તિનાપુર જવા મન ઉપહયું, અને જવા તૈયાર થયા. તેમણે ફત્તને કહ્યું કે તમે પહેલાં જાઓ. હું હવે અહીંથી નીકળું છું પણ મારી ઈચ્છા એવી છે કે હું દ્વારકા જઈને આવું. એટલે તમે જદ્દી જઈને માતાપિતાને સમાચાર આપો. આ પ્રમાણે કહીને ફત્તને વિદાય કર્યો. હવે અર્જુનજીએ વિમાન તૈયાર કર્યું. ત્યારે મણીચૂડ અને હેમંગદે કહ્યું. ભાઈ! તમને જવા દેવાનું મન થતું નથી ને હવે જવા કીધા વિના છૂટકો નથી. તો જો આપ કહો તો અમે આપની સાથે હસ્તિનાપુર આવીએ. આપને અમારા બંને ઉપર મહાન ઉપકાર છે. આપ તો અમને જીવતદાન દેનાર છો. આપ આવા પવિત્ર છો તો આપના માતા પિતા તો કેવા પવિત્ર હશે! આપના માતાપિતા એ અમારા માતાપિતા છે. અમે તેમના દર્શન કરીને પાવન બનીએ. અર્જુને કહ્યું ભલે, યુદ્ધથી ચાલો.

પોતાના વતનમાં જવાનો અનેરો આનંદ : અર્જુનને હવે હસ્તિનાપુર જવાનો ખૂબ તલસાટ ઉપડ્યો છે પણ મનમાં વિચાર થયો કે હું ત્યાં જઈશ પછી નીકળી શકાશે નહિ અને મને કૃષ્ણજીને મળ્યા બાર બાર વર્ષો વીતી ગયા છે. તો તેમને મળવાની ખૂબ ઈચ્છા છે. કૃષ્ણ અને પાંડવો વચ્ચે દ્વંદ્વ સાકર જેવો પ્રેમ હતો. તેઓ સગા ભાઈની માફક રહેતા હતાં. એટલે અર્જુનજી કૃષ્ણને મળવાની ઈચ્છાને રોકી શક્યા નહિ. તેઓ ત્રણે હિરણ્યપુરથી પ્રભાવતીની રજા લઈને નીકળ્યા પ્રભાવતીને ધર્મના વીરા અર્જુનના જવાથી ખૂબ દુઃખ થયું. તેણે દુઃખિત દિલે વિદાય આપી. ત્રણે જણા વિમાનમાં બેસીને દ્વારકા આવ્યા. ત્રિબંડ અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવને બબર પડી કે અર્જુનજી નારદજી પાસેથી લીધેલી પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરવા,

વનવાસ ગયા હતા. તે વનવાસ પૂરો કરીને મને મળવા આવે છે. એટલે તેમને ખૂબ આનંદ થયો ને સ્વાગત કરીને પોતાના મહેલે લાવ્યા. કૃષ્ણ અને અર્જુન એકબીજાને પ્રેમથી લેટી પડ્યા. તેમના આનંદનો પાર નથી. હવે શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં-૩૮

આવણુ વહ ૧૧ ને બુધવાર

તા. ૧૦-૮-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! મહાન પુણ્યોદયે આપણને જિનશાસન મળ્યું છે. જિનશાસન પામ્યાની એ વિશેષતા છે કે આત્માના આંતરિક શત્રુને ઓળખો. આજે દુનિયાની કઈ વસ્તુને કઈ વસ્તુ બગાડી નાંખે છે તેનું, બધુપણું છે પણ આત્માને બગાડનાર કાણ છે તેની ખબર નથી. કેટલું અજ્ઞાન છે ! દૂધમાં મીઠું પડી જાય તો દૂધ ફાટી જાય. ગરમ કપડાંમાં ઠંડા પેસી જાય તો કાણુ પડી જાય, તે કપડું નકાસું થઈ જાય. વાસણને કાટ ચઢી જાય તો વાસણ બગડી જાય. ફની ગંજીમાં અગ્નિનો એક તણુપો લાગી જાય તો ગંજી બળીને સાફ થઈ જાય. આ બધી બાબતોની તો તમને ખબર છે ને ? અને તેને માટે કેટલી બધી સાવધાની રાખો છો ? પણ પોતાના આત્માને રાગ-દ્વેષ, મોહ, હિંમ્યા, વાસના, વિકારો આદિ દોષો લાગી જાય તો આત્મા ખરાબ થઈ જાય એની ખબર પડે છે ? જો આટલી ખબર ન હોય અને એનાથી બચવાની સાવધાની ન હોય તો આત્મા ખરાબીમાંથી કેવી રીતે બચી શકશે ? તેના વિચાર કરો. આત્માની ખરાબી કરનારા દૂષણો તમને સમજાશે અને હૈયામાં અંકાઈ જશે કે આ દોષો આત્માનું અહિંત કરનાર છે. પછી તમને તેના પ્રત્યે અણુગમો થશે. કદાચ સ્કેજ રાગ-દ્વેષ કે ક્રોધ આવી જશે તો પણ મનમાં ભારે પશ્ચાતાપ થશે અને ધીમે ધીમે આત્મા સમજણના ઘરમાં આવી જશે. પછી એને અનંતાનુબંધી કથાય નહિ આવે. જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે જો મનુષ્ય સમજીને અનંતાનુબંધી કથાય ન કરે, રાગ-દ્વેષ છોડી દે તો એની કક્ષા ઉંચી વધી જાય. અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, સ્વચ્છૃત્વ મોહનીય, મિશ્રતા મોહનીય અને મિશ્ર મોહનીય એ સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ કરે ત્યારે સ્વચ્છૃત્વ પામે. પછી નરક, તિર્યચ અને મનુષ્ય ગતિના કર્મબંધને અટકાવી દેવગતિને ચોગ્ય કર્મ ઉપાબંધ છે. દેવગતિમાં ભવનપતિ, વાણ્વ્યંતર અને જ્યોતિષીમાં નહિ પણ વૈમાનિક દેવમાં જવા ચોગ્ય કર્મ બાંધે છે. અને પછી ક્રમે ક્રમે વિકાસ સાધતો જીવ મોક્ષનો અધિકારી બની જાય છે. જોહો, જિનશાસન પામ્યાની કેવી બલીદારી છે !

જેની રંગેરંગમાં જિનશાસન અને સતો પ્રત્યે ભક્તિ ભાવનાના ઝરણાં વહી રહ્યા છે એવા દેવકી માતાને શંકાનું સમાધાન કરવા માટે નેમનાથ ભગવાન પાસે જવાનો તલસાટ ઉપડ્યો છે કે હવે જલ્દી મારા ભગવાન પાસે જઈ ને મારા અંતરમાં જે શંકાનો સડો થયો છે તેને નાબૂદ કરું. માણસને કેઈ પણ કાર્યની સિધ્ધિ કરવાનો તલસાટ જોઈ છે તો તેને સિધ્ધ કરીને જાય છે. જ્યાં સુધી એ કાર્ય પૂરું ન થાય ત્યાં સુધી એના ચિત્તને ચેન પડતું નથી. આ બધો તલસાટ સંસારના કામમાં થાય છે પણ આત્મા માટે થાય છે ? મેં હું કીન કહાંસે આયા, સુએ કહાં પર જાના હૈ. હું કોણ છું ? ક્યાંથી આવ્યો છું ? મારે ક્યાં જવાનું છે ? એ વાત જાણવા માટે તલસાટ જાગ્યો છે ખરો ? જો આવો તલસાટ તમારા હિલમાં જાગ્યો હશે તો હું માનું છું કે તમને ધર નહિ ગમે. જ્યાં આત્માની વાતો થતી હશે ત્યાં તમને ગમશે. કેમ ભરાબર છે ને ? પણ આજે તો જ્યાં જુઓ ત્યાં દૃષ્ટિ કરતાં એમ લાગે છે કે ભવને જેટલો સંસાર વહાલો છે ને સંસારની વાતો ગમે છે તેટલી આત્માની વાતો ગમતી નથી. તેનું એક જ કારણ છે કે હજી ભવને તલસાટ નથી જાગ્યો.

દેવકી માતાના હિલમાં તલસાટ જાગ્યો કે હવે જલ્દી જઈ ને મારી શંકાનું સમાધાન કરું. આવો વિચાર કરીને દેવકી માતા “કોહંચિય પુરિસે સદાવેદ ” કીટુંબિક પુરૂષોને બોલાવે છે. અહીં નોકરોને કીટુંબિક પુરૂષો કહ્યા છે. તેનું કારણ તમે સમજ્યા ? એક વખતના રાજ-રાણીઓ નોકર આકરોને પણ પોતાના ધરના માણસો જેવા ગણતા હતાં. તેમના પ્રત્યે લેહલાવ રાખતા ન હતા. એટલે અહીં દેવકીરાણીઓ પોતાના સેવકોને બોલાવીને કહ્યું કે તમે જલ્દી ધાર્મિક રથ તૈયાર કરો, અને રથ ચલાવવામાં ચતુર સારથીની સાથે રથ મારી પાસે લઈ આવો. દેવકીજીની આજ્ઞા થતાં સેવકોએ ધાર્મિક રથ તૈયાર કરાવ્યો, અને ચતુર સારથી રણજીત કરતો રથ લઈને દેવકીરાણી પાસે હાજર થયો. રથ દેવકીજીના મહેલના દરવાજે આવીને ઉભો રહ્યો એટલે ભગવાનના દર્શન કરવા માટે દેવકીજીનું હૈયું નાચી ઉઠ્યું. હૈયામાં ઉત્સાહની ઝણઝણાટી પેદા થઈ અને જે રીતે દેવાનંદા મહાવીર પ્રભુના દર્શન કરવા માટે રથમાં બેસીને બસા હતા. તે રીતે દેવકી માતા પણ રથમાં બેસીને નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કરવા માટે ગયા.

દેવકીજીનો રથ ભગવાનના સમોસરણ પાસે આવી પહોંચ્યો. ફરથી સમોસરણ જોઈને તેનું હૈયું ડરખાઈ ગયું. પછી સમોસરણમાં પ્રવેશ કર્યો. નેમનાથ પ્રભુને મેળો-મેળ દૃષ્ટિથી જોતાં એનું હૈયું હર્ષના હિલોળે અહ્યું, અને ભગવાનના દર્શન કરતાં ચિંતન કરવા લાગી. હે ભગવાન ! તમારું રૂપ એવું અણપમ છે કે જાણે

તે અનિમેષ દૃષ્ટિથી નિરંતર જોયા જ કરીએ. જેઓ એક જ વખત આપનાં દર્શન કરી દે છે તેમની અણુઓને જગતની ખીલ કોઈ વસ્તુ જોવાથી સંતોષ થતો નથી. જેવી રીતે કોઈ મનુષ્યે એક વખત ચંદ્રના કિરણો જોવા શ્વેત ક્ષીર સમુદ્રના દ્રવ્ય જોવા મીઠા પાણીનો સ્વાદ ચાખી દે પછી તે દરિયાનું ખાડું પાણી પીવા ઇચ્છે ખરો ? ન જ ઇચ્છે. તેમ હે નાથ ! હુનિયામાં મેં ઘણું જોયું. ઘણાં દેવ દેવીઓને જોયાં પણ આપના જેવા મેં કોઈને જોયા નહિ. આપને જોઈને માડું મનડું કરી ગયું.

દેવકી માતાનું મન નેમનાથ ભગવાનમાં કરી ગયું છે તેમ આ મારા તપસ્વી ભાઈ બહેનોનું મન તપશ્ચર્યામાં કરી ગયું છે. નેમનાથ પ્રભુના સુખ ઉપર અહીંકીક તેજની રાશની ઝળહળે છે. ભગવાનનું તેજ જોઈને દેવકીજી તો સ્થિર થઈ ગયા. અહો પ્રભુ ! આપના જેવું સુખડું તો ક્યાંય જોયું નથી. આવો વિચાર કરતી દેવકી માતા દેવાનંદાની માફક ભગવાનને તિકપ્પતોને! પાઠ બણી વંદણા નમસ્કાર કરીને ભગવાનની સન્સુખ આવી. દેવકીજીના મનમાં જે પ્રશ્ન ઉપરિચિત થયો છે તે પૂછવા માટે આતુર બન્યા છે કે ક્યારે પ્રભુને પ્રશ્ન પૂછું ? ને મારા મનની ચંકાનું સમાધાન કરી લઉં, પણ જે સ્થાનમાં આવ્યા હોઈએ એ સ્થાન પ્રમાણે વિનય વિવેક બરાબર સાબવેલો જોઈએ. માલ દેવો હોય તો મૂલ્ય આપવા જોઈએ, મૂલ્ય વિના માલ ન મળે. તેમ જો ભગવાનને પ્રશ્ન પૂછ્યો હોય, ચંકાનું સમાધાન કરવું હોય તો વંદણા કર્યા વિના કેમ પૂછાય તેમાં ભગવાન તો ત્રિલોકીનાથ છે. આવા મહાન પુરુષોને વિનય કર્યા વગર વાત કરું તો મારો અવિનય કહેવાય. આવા વિચારવાળા દેવકી માતા નેમનાથ પ્રભુને વંદન નમસ્કાર કરીને ઉભા રહ્યા. નેમનાથ પ્રભુ તો સર્વજ્ઞ હતા. “સર્વેશ્વર્ય પર્યાયિષુ કેવલસ્ય” કેવળજ્ઞાની સર્વદ્રવ્ય, સર્વક્ષેત્ર, સર્વકાળ અને સર્વભાવની વાત જાણે છે. આપણે કંઈ છાની વાત કરીએ ને માનીએ કે અમારા સિવાય આ વાત કોઈ જાણતું નથી, પણ સર્વજ્ઞ પ્રભુ તો જાણે છે. જોમના જ્ઞાનમાં કંઈ છાનું રહેતું નથી. દેવકી માતા ભગવાનની સામે હાથ જોડીને ઉભા રહ્યા. સર્વજ્ઞ પ્રભુ તો જાણે છે કે આજે દેવકી શા માટે આવી છે ? “તપ ણં અરહા અરિદ્ધનેમિ દેવદ દેવિં પવં વયાસી નૂળ તવ દેવદ ! રમે છ બળગારે પાસિતા પથમેયારુવે અગ્નત્થિપ જાણ સમુપ્પજ્જેત્યા !”

“ભગવાન નેમનાથે કરેણું સમાધાન” :—અરિહંત જોવા અરિષ્ટ નેમિનાથ ભગવાને દેવકી માતાને આ પ્રમાણે કહ્યું કે હે દેવકી ! આજે છ અણુમારોને જોઈને તારા હૃદયમાં આ પ્રકારનો વિકલ્પ પેદા થયો છે ને કે પોલાસપુર નગરમાં હું નાની હતી ત્યારે અતિસુક્ત અણુમારે આ પ્રમાણે કહ્યું હતું કે હે દેવકી ! તું આકાર,

વય, અને કાંતિ આદીથી સરખા એવા નલકુંવર એવા સુંદર આઠ પુત્રોને જન્મ આપશે. એવા પુત્રોને જન્મ આપનારી માતા આ ભરતદેવમાં બીજી કોઈ થશે નહિ. પરંતુ બીજી માતાએ અતિસુક્ત મુનિએ કહેલા લક્ષણોવાળા પુત્રને જન્મ આપ્યો છે. તો અતિસુક્ત અણુગારના વચન અસત્ય કેમ થયા ? આ શંકાને અહંત અરિષ્ટનેમિ પાસે જઈને દૂર કરીશ. એમ મનમાં વિચાર કરીને ઘેરથી નીકળી રથમાં બેસીને તું મારી પાસે આવી છે. “સે નૂળ દેવદ દેવિ કદ્દ સમદ્દે ?” કેમ દેવકીદેવી ! આ વાત બરાબર છે ? ત્યારે દેવકીએ ભગવાનને કહ્યું “હંતા અરિય” હા ભગવાન. આપ સર્વજ્ઞ છો. ઘટ ઘટ અને મન મનની વાત જાણો છો, આપના જ્ઞાનમાં શું બાકી છે ? આપે જે કહ્યું છે તે બધું સત્ય છે.

બંધુઓ ! ભુઓ, દેવકી માતા કેટલા સરળ, પવિત્ર ને ગંભીર છે, ભગવાને કહ્યું કે છ અણુગારો તારે ઘેર ત્રણ સંઘાટે ગૌતરી પધાર્યા. ત્યારે તારા મનમાં એવી શંકા થઈ કે મારી દ્વારકા નગરીનાં પુણ્ય જૂટ્યા ! મારા દીકરા કૃષ્ણ વાસુદેવના પુણ્ય જૂટ્યાં કે મારી નગરીમાં પધારેલા સંતોને એકના એક ઘરામાં વારંવાર ગૌતરી આવડું પડે છે ! અને તે શંકાનું સમાધાન કરવા આ પ્રમાણે સંતોને કહ્યું ત્યારે સંતોએ કહ્યું કે હે માતા ! એમ નથી. તારી નગરીનાં પુણ્ય જૂટ્યાં નથી, તારી નગરીમાં ઢાતારોનો તૂટે નથી પણ અમે બહિલપુર નગરીમાં વસતા નાગ ગાથાપતિની પત્ની સુલથાના છ દીકરા છીએ, અને છ સગાભાઈઓ રૂપ વય અને કાંતિમાં સરખા દેખાઈએ છીએ, અને છ સગા ભાઈઓએ નેમનાથ પ્રભુની એક વખત દેશના સાંભળીને દીક્ષા લીધી છે.

બંધુઓ ! એ આત્માઓ કેવા હથુકર્મી હશે કે એક જ વખત ઉપદેશ સાંભળ્યો ને વૈરાગ્ય આવી ગયો, અને અત્યારે સંતો ટકોરા મારે, ગમે તેટલો ઉપદેશ આપે છતાં બૂઝતાં નથી. અહાહા... કેવા ભારે કર્મીઓ આ કાળમાં છે ! ઠાણાંગ સૂત્રના યોથા ઠાણે ભગવાને ચાર પ્રકારનો વરસાદ કહ્યો છે જેમાં એક પ્રકારનો વરસાદ એવો છે કે એક વખત વરસે ને દશ હજાર વર્ષ સુધીનું અનાજ નીપજે. બીજા પ્રકારનો વરસાદ એક વખત વરસે ને એક હજાર વર્ષ સુધીનું અનાજ નીપજે. ત્રીજા પ્રકારનો વરસાદ એક વખત વરસે ને દશ વર્ષ સુધીનું અનાજ નીપજે. અને ચોથા પ્રકારનો વરસાદ એવો છે કે જે બધી વખત વરસે અને એક વાર ધાન્ય નીપજે તે પાંચમા આરાનો મેઘ.

આ ચાર પ્રકારના વરસાદની માફક ચાર પ્રકારના જીવો બતાવ્યા છે. કંઈક જીવો એવા હથુકર્મી હોય છે કે એક જ વખત દેશના સાંભળે ને વૈરાગ્ય પામી જાય. મેઘકુમાર, ગજસુકુમાર વિગેરે. બીજા પ્રકારના વરસાદ જેવા જીવો એક વખત પ્રભુની વાણી સાંભળીને બાર ત્રતધારી શ્રાવક બની જાય છે, જેમ કે પરદેશી રાજા

ત્રીજા નંબરના મેઘ જેવા ઐશ્વરીક મહારાજા. એક વખત અનાથી સુનિવૃત્ત મિલન થયું તેમાં સમકિત પામી ગયા. પહેલાં તો ઐશ્વરીક રાજા બૌદ્ધ ધર્મી હતા. શિકાર કરવાના શોખીન હતા પણ અનાથી સુનિવૃત્ત સમાગમ થતાં સમકિત પામી ગયા. ચોથા પ્રકારનાં મેઘ જેવા પાંચમાં આરાના લવો છે. ઘણીવાર સાંભળે પણ પ્રતિબોધ પામે નહિ.

છ અણગારેલો એક જ વખત દેશના સાંભળીને દીકા લીધી હતી. તેમણે હૃદય કાળી માટી જેવું પવિત્ર હતું. અહીં દેવકીજીની વાત આવે છે. નેમનાથ પ્રભુએ દેવકીને તેના મનની વાત કરી. દેવકીજી શાંત ચિત્તે સાંભળે છે. જરા પણ ઉતાવળા નથી થતા કે ભગવાન ! આમ કેમ બન્યું ? તેને ભવગાનના વચનમાં શ્રદ્ધા હતી એટલે વિચાર કર્યો કે હું જે શંકાનું સમાધાન કરવા માટે આવી છું તે શંકાનું સમાધાન કરશે. હવે દેવકીજી અધીરા બની બે હાથ જોડી નેમનાથ પ્રભુ પાસે ઉભા છે. ભગવાન તેને શું કહેશે તેના ભાવ અવસર.

“અરિત્ર” :- કૃષ્ણજી અને અર્જુન બાર વર્ષે મળ્યા તેથી બંનેની આંખમાં હૃદયના આંસુ આવી ગયા ને એકબીજા પ્રેમથી ભેટી પડ્યા. શ્રીકૃષ્ણ અને અર્જુનનો પ્રેમ જોઈને સાથે આવેલા વિદ્યાધરે વિચાર કરતાં થઈ ગયા કે શું આમનો પ્રેમ છે ! કૃષ્ણે અર્જુનના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા ને સાથે જોડીને પ્રેમથી જમ્યા. આજે તો આવનારને આવો એટલું પણ ઘણીવાર નથી કહેવાતું. પ્રેમ અને અંતરના આનંદ સાથે કૃષ્ણે અર્જુનનો ખૂબ આદર સત્કાર કર્યો. સાથે જમ્યા અને બાર વર્ષ વનમાં કેવી રીતે પસાર કર્યા તે બધી વાત પૂછી, અર્જુને કૃષ્ણને બધી વાત કરી. બે ત્રણ દિવસ દ્વારકા રોકાઈને અર્જુને જવાની રજા માંગી ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું કે હું તમને આમ નહિ જવા દઉં. ત્યારે અર્જુને કહ્યું. મોટાભાઈ ! ત્યાં માતા-પિતા બધા જૂરી રહ્યા છે. માટે મને જવાની આજ્ઞા આપો. ત્યારે કૃષ્ણજીએ કહ્યું કે, મારી એક વાતનો સ્વીકાર કરો તો જવા દઉં. અર્જુને કહ્યું કે મારાથી બની શકે તેમ હશે તો હું સ્વીકાર કરીશ. ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું કે મારી વહાલસોયી બેનકી સુભદ્રાનો તમે સ્વીકાર કરો એને યોગ્ય તમે જ છો. આ સાંભળી અર્જુનજી શરમાઈ ગયાને કંઈ બોલ્યા નહિ એટલે કૃષ્ણજી સમજી ગયા કે મારી બહેનની સાથે પરણવામાં અર્જુનજી સંમત છે.

“કૃષ્ણજીએ અર્જુન સાથે સુભદ્રાના કરેલા લગ્ન” :- એટલે શ્રીકૃષ્ણે ખૂબ ધામધૂમથી પોતાની બહેન સુભદ્રાને લગ્ન અર્જુન સાથે કર્યા. ત્રિખંડ અધિ-પતિ કૃષ્ણ પોતાની એકની એક બહેનને પરણાવતાં હોય ત્યારે તેના લગ્નમાં શું

ખાતી હોય ? સોતું, હીરા, માણિક, ચોતી આદિ ઝવેરાત, હાથી, ઘોડા, દામ-દાઝી અને વજી વિગેરે ખૂબ વસ્તુ કરિયાવરમાં આપી. આ કરિયાવર અંતરના ઉડલામથી કર્યો હતો. આજે તો સગાઈ કરતાં પહેલાં પૂછે છે કે કરિયાવર કેટલો કરગો ? દુનિયા કોથળીને મોઢે છે, પછી હાલે ને જો કોથળી રડાવે, પણ કરિયાવરની કોથળીનો કેટલો મોઢ છે ! અભુને કોઈ જાતની માંગણી નથી કરી પણ કૃષ્ણે ઘણો કરિયાવર કર્યો. લગ્ન પછી જો દિવસ રહીને અભુને કૃષ્ણ પાસે જવાની આજ્ઞા માંગી. કૃષ્ણે પણ સમજતાં હતા કે બાર વર્ષે અભુને આવ્યા છે. હસ્તિનાપુરમાં મારા કંઈના કુંતાણ, પાંડુરાજ, યુધિષ્ઠિર આદિ ચાર ભાઈઓ અને દ્રૌપદી બધા તેના વિના ખૂબ જૂરતા હશે એટલે જવાની આજ્ઞા આપી.

“દ્વારકાથી રવાના થયેલું વિમાન” — કુંતાણ કૃષ્ણજીના કંઈના ધાય એટલે અભુને અને કૃષ્ણ મામા ફાઇના ભાઈઓ ધાય, કૃષ્ણે અભુને કહ્યું વીરા ! આપણે ભાઈભાઈનો સગાઈ તો હતી પણ હવે તો કબલ સગાઈ થઈ. હવે તમે મારા બનેવી થયા. હવે મારે તમને વધારે સાચવવા બેઈએ. એમ કૃષ્ણે હસ્યા. અભુને કહ્યું, આપણે ભાઈની સગાઈ પહેલાં છે. આમ કહી અભુને જવાની તૈયારી કરી ત્યારે કૃષ્ણજી કહે—હું તમને ને મારી બહેનને વળાવવા માટે આવું છું, કૃષ્ણજી થોડે સુધી બહેન બનેવીને વળાવવા માટે ગયા. પછી પાછા વળે છે ત્યારે એકબીજાની આંખમાં આંસુ આવી ગયા ને કહ્યું ફરીને વહેલા દ્વારકા પધારજો. હવે અભુને, યુધિષ્ઠિ, મણીચક્ર અને હેમાંગદ બધા વિમાનમાં બેઠા, વિમાન આગળ ચાલ્યું. માગમાં અનેક ગામ, નગર, વૃક્ષ, નદી, પર્વતો બધું આવે છે તે અભુને બધાને બતાવે છે ને આનંદ વિનોદ કરે છે. બેત બેતામાં હસ્તિનાપુર આવી ગયું, ને બગીચામાં વિમાનને ઉતાર્યું. વિમાન નીચે ઉતાર્યું ત્યાં વિદાધરોએ અભુને જયજયકાર બોલાવ્યો.

“હસ્તિનાપુરમાં અભુનજી આવ્યાની વધાઈ” — અભુને જયજયકાર બોલાવતાં મંગલ વાંજિત્રો વગાડ્યા. પછી બધા બગીચામાં બેઠાં. આ વાંજિત્રોના અવાજ અને જયજયકારની ઘોષણા સાંભળીને આજુબાજુથી લણાં માણસો દોડી આવ્યા. આવીને બેસું તો અભુનજીને બેયાં એટલે લોકો દોડતા પાંડુરાજ પાસે ગયા ને અભુનજી પધાર્યાની વધામણી આપી. આ સાંભળીને જેમ સિદ્ધરસ વડે તાંબુ સોતું બની જાય તેમ પાંડુરાજ પુત્ર વિયોગના દુઃખથી સુકત બની આનંદવિભોર બન્યા. કુંતાણ, યુધિષ્ઠિર આદિ ભાઈઓ, દ્રૌપદી, પાંડુરાજ, ભીષ્મપિતા બધાને ખૂબ આનંદ થયો બધા અભુનની સાથે ગયા ને સૌ અભુને બાથમાં લઈને બેઠી પડ્યાં. અભુને ભીષ્મપિતા, પાંડુરાજ, કુંતાણ વિગેરે વહીલોના ચરણમાં પડ્યા. બાર બાર વર્ષે અભુનજી મળ્યા એટલે સૌની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. અભુનજી પાંડુરાજ

અને લીધેમપિતાના ચરણમાં પડ્યા. ત્યારે જોમણે આશીર્વા આપ્યા. પછી અભ્યુન પોતાના ચાર ભાઈઓને મળ્યા. આખા હસ્તિનાપુરમાં અભ્યુનજી આવ્યાના સમાચાર વાયુવેગે પ્રસરી જતાં લોકો તેમના સ્વાગત માટે બગીચામાં આવ્યા.

“ગુણોથી પૂજ્યોલા અભ્યુન” — પાંડુરાજજી આપું નગર શણગારવાનો હુકમ કર્યો. જોત જોતામાં આપું નગર શણગારાઈ ગયું. નગરજનોને ઉત્સાહનો પાર નથી. પાંડુરાજજી કોઈને કશું નથી કે અભ્યુન બાર વર્ષે આવે છે તો સ્વાગત કરવા આવો. છતાં પ્રજામાં આવો ઉત્સાહ ક્યારે આવે ? પ્રજાનો પ્રેમ જીત્યો હોય ત્યારે ને ! આજની સરકાર પ્રજાને યુક્તિને પ્રિય થવા માંગે છે તે ક્યાંથી બને ? માનવી શુણ્ણથી પૂજ્ય છે. અભ્યુનજીમાં ઘણાં શુણ્ણો હતાં. જોના સદ્ગુણની સુવાસથી પ્રજાને તેના પ્રત્યે ખૂબ પ્રેમ હતો. રાજા અને પ્રજા સૌને ખૂબ આનંદ છે. ખૂબ ઉત્સાહભેર સૌજી નગરમાં પ્રવેશ કર્યો.

આઈ પુર કે બીચ સવારી, વાળ કે ઝનકાર

ઘર ઘર હર્ષ વધાયા હોવે ઘર ઘર મંગલાચાર હો....ઓતા....

અભ્યુનજીની સ્વારી હસ્તિનાપુરની મધ્યમાં આવી ત્યારે કંઈક નગરજનો અભ્યુનને હાર પહેરાવે છે. કોઈ સાચા મોતીથી, કોઈ કુલથી અને ચોખાથી તેને વધાવે છે. અભ્યુનને જોઈને લોકો ભાલવા લાગ્યાં કે ધન્ય છે અભ્યુનના માતાપિતાને કે આવા પવિત્ર પુત્રને જન્મ આપ્યો છે ! કોઈ અભ્યુનના ખૂબ શુણ્ણાન કરે છે. ઘર ઘરમાં આનંદ મંગલ વર્તયો.

અભ્યુનજી આવીને માતાના ચરણમાં પડ્યા અને સુભદ્રા સાસુના ચરણમાં પડી ગઈ. જોટલે સાસુજીએ માથે હાથ મૂકીને આશીર્વાહ આપ્યા કે તમારી જોડી અખંડ રહે. જોમ કહીને કુંતાજીએ ખૂબ વસ્ત્રાભૂષણો સુભદ્રાને આપ્યા. આજે તો વહુ પરણીને આવે ને સાસુને પગે લાગે ત્યારે સાસુ કહે જોટા ! આ બધું તમારું છે, પણ તિલ્લેરીની ચાવીનો બૂટો તે રહેજ રહે મૂકતી નથી. (હસાહસ) પણ અહીં તો સુભદ્રા સાસુજીના ચરણમાં પડ્યા જોટલે આશીર્વાહ સાથે વસ્ત્રાભૂષણો પણ આપ્યા.

બીજી બાજુ જે ગોવાળોની ગાયો ચોરાઈ હતી તે અભ્યુનજી તેમની બહારે ગયા હતા તે ગોવાળો દોહતા આવીને અભ્યુનના ચરણમાં પડીને કહે છે વીરા ! અમારી ગાયો લાવવા માટે તારે વનમાં જવું પડ્યું ને. ધન્ય છે તમારી ધીરતાને ! જોમ કહી પગમાં પડી ખૂબ રહ્યા. છેવટમાં અભ્યુનને આશીર્વાહ આપીને પોતાને ચેર ગયા. આ રીતે બધા કાર્યથી નિવૃત્ત થઈને અભ્યુનજી દ્રૌપદીના મહેલે ગયા. દ્રૌપદીજી કથળ સમાચાર પૂછ્યા. સ્વામીનાથ ! આપનું શરીર તો સાડું છે ને ? વનવાસમાં આપને કેટલું કષ્ટ પડ્યું હશે ! આટલું કહેતાં દ્રૌપદી રડી પડી. હવે અભ્યુન તેને બધી વાત કરશે ને શું બનશે તેના લાવ અવસરે.

વિષય “જીવન સફળતાની સફર”

સુરા બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો! પર્વાધરાજ પર્યુષણ પર્વના પવિત્ર અને મંગલકારી દિવસો આપણા જીવનના આંગણે આવી ગયાં છે. પર્યુષણ પર્વ એ સર્વ પર્વોમાં શિરતાજ છે. પર્વાધરાજ પર્વ વિષય કથાઓના કલ્પિત કાલ્પને ઉલ્લેખી જીવનના ક્ષેત્રમાં તપ, ત્યાગ અને સંયમના બીજાં વાવેતર કરે છે. જીવનને મંગલમય અને ઉન્નત બનાવવા માટે પર્વાધરાજ આપણને નવચેતનાના નૂતન માર્ગે નવજાગૃતિ સમર્પે છે. જ્યારે મેઘરાજ આ ધરતી પર મહેર કરીને પૃથ્વીને હરિયાળી બનાવી દે છે ત્યારે ચાતકો જેમ આનંદના રણકારોથી ભસ્ત બની જાય છે અને મયૂર જેમ મેઘજર્જના સાંભળતા થઈ ગયાં હોય તેમ પર્યુષણ મહાપર્વ આવતા હોય જીવો રૂપો ચાતકો જેની ઝંખના કરી રહ્યાં હતા તેમના હૈયા આનંદના હિલોળે ચલ્યા છે. પશ્ચાતાપ અને મિત્તિભ્રમ દુઃકલંકના નિર્મળ વારિ વહે સ્વ આત્માને ઉલ્લસવળ બનાવવા અનેકાનેક હોવાત્માઓ આ પર્વારાધનામાં જોડાય છે. કથાઓની કલ્પિતતાઓથી, મોહની મહાધતાઓથી, કર્મની કડીનાઇઓથી અને વિષય વાસનાઓથી સતત પીડાતો આત્મા આ દિવસોમાં કંઈક અંશે શાંતિને ઝોક પાસ લે છે. પ્રતિયોગે કોધાદિ કષાય, રાગ, દ્વેષ વિગેરે શત્રુઓ આત્માને હમન કરી પોતાનું સામાન્ય જમાવતા જાય છે તેઓને જલદત પરાજય આપીને હૃદય ગચેલા આત્મિક ધનને પાછું મેળવવા માટેનો આ મહાન સુઅવસર છે. આ પર્વ જીવનમાં કંઈક ઉતરી ગયેલા વૈરના મૂળીયાઓને બાળીને મૈત્રીના બીજાં વાવેતર કરીને જીવનરૂપી ઉદ્યાનને ચૌરશથી મહેકાવી દે છે, અને આ માનવજીવનની ધરતીને કથા, કાન, મૈત્રી અને કૃષ્ણના કેમળ છોરવાઓથી લીલીછમ બનાવી દે છે.

આ પવિત્ર દિવસોમાં રોજ આરાધના નહિ કરનાર આત્માઓ ધંધો રોજગાર વિગેરેને ઝીણુ બનાવીને આરાધનાના માર્ગમાં અક્રિય લાગ લે છે. આ દિવસોમાં ખૂબ જાગૃત બનીને આરાધક ભાવની આરાધના કરવા સજ્જ બનવું જોઈએ. આ પર્વ આરાધનાના સાગરમાં ભરતી લાવે છે. આજ દિવસોમાં કરાતી આરાધના કરતાં આ દિવસોમાં કરાતી આરાધનામાં સ્વાભાવિક ઉલ્લાસ ને આનંદ વધુ જણાય છે. માનવજીવ જો સામાન્ય રીતે ધર્મ કરવા માટેની મોસમ છે. મોસમમાં જેમ વહેપાર કરનાર વહેપારીઓને ધંધામાં કમાણી સારી થાય છે તે રીતે માનવજીવ પામેલા પુણ્યવાનો આ દેહ દ્વારા ધર્મની સુંદર વથા એક કમાણીરૂપ આરાધના કરી શકે છે. સર્વ

અને લીભમપિતાના ચરણમાં પડયા. ત્યારે એમણે આશીર્વાદ આપ્યા. પછી અભ્યુન પોતાના ચાર ભાઈઓને મળ્યો. આખા હસ્તિનાપુરમાં અભ્યુનજી આવ્યાના સમાચાર વાયુવેગે પ્રસરી જતાં લોકો તેમના સ્વાગત માટે ઝગીચામાં આવ્યા.

“ગુણોથી પૂજ્યોલા અભ્યુન” — પાંડુરાજાએ આખું નગર શણગારવાનો હુકમ કર્યો. જોત જોતામાં આખું નગર શણગારાઈ ગયું. નગરજનોને ઉત્સાહનો પાર નથી. પાંડુરાજાએ કોઈને કશું નથી કે અભ્યુન બાર વર્ષે આવે છે તો સ્વાગત કરવા આલો. છતાં પ્રજામાં આવે ઉત્સાહ ક્યારે આવે ? પ્રજાનો પ્રેમ જીત્યો હોય ત્યારે ને ! આજની સરકાર પ્રજાને રૂસીને પ્રિય થવા માંગે છે તે ક્યાંથી અને ? માનવી શુણ્ધ પૂજ્ય છે. અભ્યુનજીમાં ભણ્યાં શુણ્ધ હતાં. જોના સદ્ગુણની સુવાસથી પ્રજાને તેના પ્રત્યે ખૂબ પ્રેમ હતો. રાજા અને પ્રજા સૌને ખૂબ આનંદ છે. ખૂબ ઉત્સાહભરે સૌએ નગરમાં પ્રવેશ કર્યો.

આઈ પુર કે બીચ સવારી, વાળ કે ઝનકાર

ઘર ઘર હર્ષ વધાયા હોવે ઘર ઘર મંગલાચાર હો....ઓતા....

અભ્યુનજીની સ્વારી હસ્તિનાપુરની મધ્યમાં આવી ત્યારે કંઈક નગરજનો અભ્યુનને હાર પહેરાવે છે. કોઈ સાચા માતીથી, કોઈ ફુલથી અને ચોખાથી તેને વધાવે છે. અભ્યુનને જોઈને લોકો ગોલવા લાગ્યાં કે ધન્ય છે અભ્યુનના માતાપિતાને કે આવા પવિત્ર પુત્રને જન્મ આપ્યો છે ! કોઈ અભ્યુનના ખૂબ શુણ્ધગાન કરે છે. ઘર ઘરમાં આનંદ મંગલ વર્તાયો.

અભ્યુનજી આવીને માતાના ચરણમાં પડયા અને સુભદ્રા સાસુના ચરણમાં પડી ગઈ. જોટલે સાસુજીએ માથે હાથ મૂકીને આશીર્વાદ આપ્યા કે તમારી ભેડી અખંડ રહે. એમ કહીને કુંતાજીએ ખૂબ વસ્ત્રાભૂષણો સુભદ્રાને આપ્યા. આજે તો વહુ પરણીને આવે ને સાસુને પગે લાગે ત્યારે સાસુ કહે બેટા ! આ બધું તમારું છે, પણ તિલોરીની આવીનો જુદો તે રહેજ રહે મૂકતી નથી. (હસાહસ) પણ બહો તો સુભદ્રા સાસુજીના ચરણમાં પડયા જોટલે આશીર્વાદ સાથે વસ્ત્રાભૂષણો પણ આપ્યા.

બીજી બાજુ જે ગોવાળોની ગાયો ચોરાઈ હતી તે અભ્યુનજી તેમની ઠંઠારે ગયા હતા તે ગોવાળો દોહતા આવીને અભ્યુનના ચરણમાં પડીને કહે છે વીરા ! અમારી ગાયો લાવવા માટે તારે વનમાં જવું પડ્યું ને. ધન્ય છે તમારી ધીરતાને ! એમ કહી પગમાં પડી ખૂબ રહ્યા. છેવટમાં અભ્યુનને આશીર્વાદ આપીને પોતાને ઘેર ગયા. આ રીતે બધા કાર્યથી નિવૃત્ત થઈને અભ્યુનજી દ્રૌપદીના મહેલે ગયા. દ્રૌપદીએ કુશળ સમાચાર પૂછ્યા. સ્વામીનાથ ! આપણું શરીર તો સાડું છે ને ? વનવાસમાં આપને કેટલું કષ્ટ પડ્યું હશે ! આટલું કહેતાં દ્રૌપદી રડી પડી. હવે અભ્યુન તેને બધી વાત કરશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વિષય “ જીવન સફળતાની સફર ”

સુસ ખંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો! પર્વાધરાજ પર્યુષણ પર્વના પવિત્ર અને મંગલકારી દિવસો આપણા જીવનના આંગણે આવી ગયાં છે. પર્યુષણ પર્વ એ સર્વ પર્વોમાં શ્રેષ્ઠ છે. પર્વાધરાજ પર્વ વિષય કથાઓના કલ્પિત કાલને ઉલ્લેખી જીવનના ક્ષેત્રમાં તપ, ત્યાગ અને સંયમના ધીજનું વાવેતર કરે છે. જીવનને મંગલમય અને ઉન્નત બનાવવા માટે પર્વાધરાજ આપણને નવચેતનાના નૂતન માર્ગે નવજાગૃતિ સમર્પે છે. જ્યારે મેઘરાજ આ ધરતી પર મહેર કરીને પૃથ્વીને હરિયાળી બનાવી દે છે ત્યારે આત્મકે જેમ આનંદના રણકારોથી મસ્ત બની જાય છે અને મયૂર જેમ મેઘગર્જના સાંભળતા થન થની ઉઠે છે તેમ પર્યુષણ મહાપર્વ આવતા લગ્ય જીવો રૂપો આત્મકે જેની ઝંખના કરી રહ્યાં હતા તેમના હૈયા આનંદના હિલોળે ચઢ્યા છે. પશ્ચાત્તાપ અને મિથ્યામિ દુઃકંડના નિર્મળ વારિ વડે સ્વ આત્માને ઉજ્જવળ બનાવવા અનેકાનેક લગ્યાત્માઓ આ પર્વારાધનામાં જોડાય છે. કથાઓની કલ્પિતતાઓથી, મોહની મહાધતાઓથી, કર્મની કડીનાઇઓથી અને વિષય વાસનાઓથી સતત પીડાતો આત્મા આ દિવસોમાં કંઈક અંશે શાંતિનો એક શ્વાસ લે છે. પ્રતિપળે કોધાદિ! કથાય, રાગ, દ્વેષ વિગેરે શત્રુઓ આત્માને હમન કરી પોતાનું સામ્રાજ્ય જમાવતા જાય છે તેઓને જ્વલંત પરાજય આપીને લૂંટાઈ ગયેલા આત્મિક ધનને પાછું મેળવવા માટેનો આ મહાન સુઅવસર છે. આ પર્વ જીવનમાં ઈંડા ઉતરી ગયેલા વૈરના મૂળીયાઓને બાળીને મૈત્રીના ધીજનું વાવેતર કરીને જીવનરૂપી ઉદ્યાનને સૌરભથી મહેંકાવી દે છે, અને આ માનવજીવનની ધરતીને કથા, કાન, મૈત્રી અને કૃષ્ણના કોમળ છોડવાઓથી લીલીછમ બનાવી દે છે.

આ પવિત્ર દિવસોમાં રોજ આરાધના નહિ કરનાર આત્માઓ ધંધો રોજગાર વિગેરેને ગીણ બનાવીને આરાધનાના માર્ગમાં સક્રિય ભાગ લે છે. આ દિવસોમાં ખૂબ જાગૃત બનીને આરાધક ભાવની આરાધના કરવા સજ્જ બનવું જોઈએ. આ પર્વ આરાધનાના સાગરમાં ભરતી લાવે છે. આહુ દિવસોમાં કરાતી આરાધના કરતાં આ દિવસોમાં કરાતી આરાધનામાં સ્વાભાવિક ઉલ્લાસ ને આનંદ વધુ જણાય છે. માનવભવ એ સામાન્ય રીતે ધર્મ કરવા માટેની યોસમ છે. યોસમમાં જેમ વહેપાર કરનાર વહેપારીઓને ધંધામાં કમાણી સારી થાય છે તે રીતે માનવભવ પામેલા પુણ્યવાનો આ દેહ દ્વારા ધર્મની સુંદર તથા શ્રેષ્ઠ કમાણીરૂપ આરાધના કરી શકે છે. સર્વ

અને લીઝમપિતાના ચરણમાં પડ્યા. ત્યારે જોમણે આશીર્વા આપ્યા. પછી અભુન પોતાના ચાર ભાઈઓને મળ્યો. આખા હસ્તિનાપુરમાં અભુનજી આવ્યાના સમાચાર વાયુવેગે પ્રસરી જતાં ઘોઠો તેમના સ્વાગત માટે ઝગીચામાં આવ્યા.

“શુભોદી પૂજાએલા અભુન” — પાંડુરાજાએ આપું નગર શલ્યગારવાનો હુકમ કર્યો. જોત જોતામાં આપું નગર શલ્યગારાઈ ગયું. નગરજનોને ઉત્સાહનો પાર નથી. પાંડુરાજાએ કોઈને કશું નથી કે અભુન જાર વર્ષે આવે છે તો સ્વાગત કરવા આવો. છતાં પ્રજામાં આવો ઉત્સાહ ક્યારે આવે ? પ્રજાનો પ્રેમ જીત્યો હોય ત્યારે ને ! આજની સરકાર પ્રજાને ચૂસીને પ્રિય થવા માંગે છે તે ક્યાંથી બને ? માનવી શુભથી પૂજાય છે. અભુનજીમાં જણાં શુભો હતાં. જોના સદ્ગુણની સુવાસથી પ્રજાને તેના પ્રત્યે ખૂબ પ્રેમ હતો. રાજા અને પ્રજા સૌને ખૂબ આનંદ છે. ખૂબ ઉત્સાહભેર સૌએ નગરમાં પ્રવેશ કર્યો.

આઈ પુર કે બીચ સવારી, વાજા કે ઝનકાર

ઘર ઘર હર્ષ વધાયા હોવે ઘર ઘર મંગલાચાર હો....શ્રોતા....

અભુનજીની સ્વારી હસ્તિનાપુરની મધ્યમાં આવી ત્યારે કંઈક નગરજનો અભુનને હાર પહેરાવે છે. કોઈ સાચા મોતીથી, કોઈ કુલથી અને ચોખ્ખાથી તેને વધાવે છે. અભુનને જોઈને ઘોઠો ગાલવા લાગ્યાં કે ધન્ય છે અભુનના માતાપિતાને કે આવા પવિત્ર પુત્રને જન્મ આપ્યો છે ! કોઈ અભુનના ખૂબ શુભગાન કરે છે. ઘર ઘરમાં આનંદ મંગલ વર્તાયો.

અભુનજી આવીને માતાના ચરણમાં પડ્યા અને સુભદ્રા સામુના ચરણમાં પડી ગઈ. જોટલે સામુજીએ માથે હાથ મૂકીને આશીર્વાદ આપ્યા કે તમારી ભેટી અખંડ રહે. જોમ કહીને કુંતાજીએ ખૂબ વસાબૂષણો સુભદ્રાને આપ્યા. આજે તો વહુ પરણીને આવે ને સામુને પગે લાગે ત્યારે સામુ કહે જોટા ! આ બધું તમારું છે, પણ તિબેરીની આવીને જૂઠો તે રહેજ રહે મૂકતી નથી. (હસાહસ) પણ અહીં તો સુભદ્રા સામુજીના ચરણમાં પડ્યા જોટલે આશીર્વાદ સાથે વસાબૂષણો પણ આપ્યા.

બીજી બાજુ જે ગોવાળોની ગાયો ચોરાઈ હતી તે અભુનજી તેમની ઠંદારે ગયા હતા તે ગોવાળો હોડતા આવીને અભુનના ચરણમાં પડીને કહે છે વીરા ! અમારી ગાયો લાવવા માટે તારે વનમાં જવું પડ્યું ને. ધન્ય છે તમારી ધીરતાને ! જોમ કહી પગમાં પડી ખૂબ રડ્યા. છેવટમાં અભુનને આશીર્વાદ આપીને પોતાને ચેર ગયા. આ રીતે બધા કાર્યથી નિવૃત્ત થઈને અભુનજી દ્રૌપદીના મહેલે ગયા. દ્રૌપદીએ કુશળ સમાચાર પૂછ્યા. સ્વામીનાથ ! આપણું ચરીર તો સાડું છે ને ? વનવાસમાં આપને કેટલું કષ્ટ પડ્યું હશે ! આટલું કહેતાં દ્રૌપદી રડી પડી. હવે અભુન તેને બધી વાત કરશે ને શું જનશે તેના લાવ અવસરે.

વિષય “જીવન સફળતાની સફર”

સુઝ ખંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! પર્વાધિરાજ પર્થુપણુ પર્વના પવિત્ર અને મંગલકારી દિવસો આપણા જીવનના આંગણે આવી ગયાં છે. પર્થુપણુ પર્વ એ સર્વ પર્વોમાં શિરતાજ છે. પર્વાધિરાજ પર્વ વિષય કપાયોના કલ્પિત કાકળને ઉલેચી જીવનના ક્ષેત્રમાં તપ, ત્યાગ અને સંયમના બીજાં વાવેતર કરે છે. જીવનને મંગલમય અને ઉન્નત બનાવવા માટે પર્વાધિરાજ આપણને નવચેતનાના નૂતન માર્ગે નવજાગૃતિ સમર્પે છે. જ્યારે મેઘરાજ આ ધરતી પર મહેર કરીને પૃથ્વીને હરિયાળી બનાવી દે છે ત્યારે ચાતકો જેમ આનંદના રણકારોથી મસ્ત બની જાય છે અને મયૂર જેમ મેઘગર્જના સાંભળતા થન થની ઉઠે છે તેમ પર્થુપણુ મહાપર્વ આવતા બોલ્ય જીવો રૂપો ચાતકો જેની જાંબના કરી રહ્યાં હતા તેમના હૈયા આનંદના હિલોળે ચઢ્યા છે. પત્રાતાપ અને મિત્રામિ દુષ્ટકંના નિર્મળ વારિ પડે સ્વ આત્માને ઉજ્જવળ બનાવવા અનેકાનેક બોધાત્માઓ આ પર્વાધિરાજનામાં જોડાય છે. કપાયોની કલ્પિતતાઓથી, મોહની મહાધતાઓથી, કર્મની કડીનાઇઓથી અને વિષય વાસનાઓથી સતત પીડાતો આત્મા આ દિવસોમાં કંઈક અંશે શાંતિને ઝોક શ્વાસ લે છે. પ્રતિપણે કોષાદિ ! કપાય, રાગ, દ્વેષ વિશેરે શત્રુઓ આત્માને હમન કરી પોતાનું સામાન્ય જમાવતા જાય છે તેઓને જ્વલંત પરાજ્ય આપીને લૂંટાઈ ગયેલા આત્મિક ધનને પાછું મેળવવા માટેનો આ મહાન સુખવસર છે. આ પર્વ જીવનમાં લેડા ઉતરી ગયેલા વૈરના મૂળીયાઓને બાળીને મૈત્રીના બીજાં વાવેતર કરીને જીવનરૂપી ઉદ્યાનને સૌરભથી મહેંકાવી દે છે, અને આ માનવજીવનની ધરતીને દયા, ડાન, મૈત્રી અને કરુણાના કોમળ છોડવાઓથી લીલીછમ બનાવી દે છે.

આ પવિત્ર દિવસોમાં રોજ આરાધના નહિ કરનાર આત્માઓ ધંધો રોજગાર વિશેરેને ગૌણ બનાવીને આરાધનાના માર્ગમાં સક્રિય ભાગ લે છે. આ દિવસોમાં જૂળ જાગૃત બનીને આરાધક ભાવની આરાધના કરવા સજ્જ બનવું જોઈએ. આ પર્વ આરાધનાના સાગરમાં ભરતી લાવે છે. ચાહુ દિવસોમાં કરાતી આરાધના કરતાં આ દિવસોમાં કરાતી આરાધનામાં સ્વાભાવિક ઉલ્લાસ ને આનંદ વધુ જણાય છે. માનવભાવ એ સામાન્ય રીતે ધર્મ કરવા માટેની મોસમ છે. મોસમમાં જેમ વહેપાર કરનાર વહેપારીઓને ધંધામાં કમાણી સારી થાય છે તે રીતે માનવભાવ પામેલા પુણ્યવાનો આ દેહ દ્વારા ધર્મની સુંદર તથા મેઠક કમાણીરૂપ આરાધના કરી શકે છે. સર્વ

એક મંગલરૂપ આચારો તથા વિચારો માટેનું સંગમસ્થાન માનવદેહ છે. એટલા માટે માનવદેહ પામીને માનવે ધર્મની આરાધના કરવા માટે ઉજ્જમાળ બનવું જોઈએ. પવિત્ર આચાર વિચારોના સંગમ જેવો ધર્મ માનવને જીવન જીવતાં શીખવાડે છે. મરતી વખતે સમાધિ આપે છે. જીવનમાં સમતા અને શાંતિનું અમૃતપાન ધર્મની આરાધનાના પ્રભાવે થાય છે. બવાંતરમાં સદ્ગતિનો કોલ પણ ધર્મ આપે છે, અને એ ધર્મના પ્રભાવે આત્મા સિદ્ધિના શાશ્વત સુખનો સ્વાદ ચાખી શકે છે. આટલા માટે સમસ્ત સંસારમાં ધર્મ એ આત્મીય બંધુ અને સાચો સ્નેહી છે. ધર્મનો સંબંધ અખંડ આનંદમય ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્માની સાથે છે. શરીર, દ્રવ્ય કે કુટુંબાદિની સાથે ધર્મનો વાસ્તવિક સંબંધ નથી. એક વાત છે કે શરીરાદિની અનુકૂળતા ધર્મની આરાધના કરવામાં સહાયક બંદર બને છે, પણ સુખ્યત્વે ધર્મ આત્માની સાથે સંબંધ ધરાવે છે. બગવાને પ્રકાશેલા ધર્મની આરાધના કોઈ જીવ કાયરતાનો કામળો ઓઢીને નથી કરી શકવાનો. એણે તો સરહદ સાચવતા સૈનિક કરતાં પણ વધુ શૂરાતન બતાવવું પડશે.

બંધુઓ ! માનવદેહ પામ્યા પછી જેઓ રાજ ધર્મ કરી શકતાં નથી એવા ધર્માનુરાગી આત્માઓ પર્વના દિવસોમાં રહેજે ધર્મ કરવા ઉત્સુક બને છે. પર્વના દિવસોમાં એવું વાતાવરણ સર્જાય છે કે તેનાથી ધર્મારાધના કરવા માટે ઉત્સાહ અને ઉમંગ વધે છે. તેથી પર્યુષણ પર્વના પવિત્ર દિવસોમાં સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર રૂપી ધર્મની આરાધના કરી આત્મા ઉપર લાગેલાં પાપ કર્મો રૂપી મેલને ધોઈ જીવનને નિર્મળ, નિષ્પાપ અને ઉન્નત બનાવવા માટે ઉત્સુક બને છે. આનાદિ કાળથી આત્મા ઉપર વિપય, કપાય, મોહ આદિ પાપોનો બાર પડ્યો છે. આ બારથી આત્માને સુક્ષ્મ કરવામાં પર્યુષણ પર્વની આરાધના સહાયક બને છે. પર્વાધિરાજની આરાધના એ પવિત્રતા, શીતળતા અને શુદ્ધિ માટેનું ગંગાસ્થાન છે.

આજે અઢાઈધરનો પવિત્ર દિવસ છે. આજનો દિવસ એ સૂચન કરે છે કે આજથી આઠમે દિવસે સંવત્સરીનો પવિત્ર દિન આવશે. તે દિવસે આપણે ક્ષમાપના કરવાની. ક્ષમાપના એ તો પર્વાધિરાજની સૂચની આરાધનાનો પ્રાણ છે. બાર મહિનામાં જે કોઈની સાથે મમતા, સ્વાર્થ, રાગ, દ્વેષ, મોહ આદિના કારણે બોલવા ચાલવામાં, સંસાર વ્યવહારમાં કોઈની સાથે અપ્રીતિ, દ્વેષ, વૈર આદિ ક્ષમા હોય તે બધાને હૃદયની સરળતા, સત્યાઈ તથા શુદ્ધિપૂર્વક ક્ષમા માંગીને આત્માને હળવો બનાવવો જોઈએ. અંતરમાંથી રાગ-દ્વેષના કાંટા કાઢી શુદ્ધ દિલથી ક્ષમા માંગનાર જેમ મહાન છે તેમ અંતઃકરણપૂર્વક ક્ષમા આપનાર પણ મહાન છે. આ રીતે પરસ્પર ક્ષમાપના કરવાથી ક્ષમાશીલ આત્મા સંસાર સાગરને તરવા માટે સમર્થ બને છે.

જીવનની ક્ષણશુરતા, સંપત્તિની ચંચળતા અને સંસાર સળધીની અસારતાનું જેને જ્ઞાન છે એવો જાગૃત આત્મા પર્વાધિરાજની આરાધના માટે જીવનમાં દરેક પ્રકારે તૈયારી કરી રાખે છે. ખાર મહિનાની પુણ્ય-પાપની, ધર્મ-અધર્મની પ્રવૃત્તિઓનું સરવૈયું કાઢી માનવ જીવનને ઉજાગળ બનાવનાર આરાધક ભાવ જેના હૃદયમાં સતતપણે સાત્ત્વે વર્ષ દરમિયાન જીવંત રહ્યો છે તે આરાધક આત્મા પર્વાધિરાજને સન્માનવા સદા ઉત્સુક રહે છે. આ પશુપણ પર્વને મહામંગલમય સુઅવસર જીવનમાં મહામૂલ્ય ચૈતન્યની પ્રેરણા આપી જીવનને સફળ બનાવવા માટે પ્રેરણા આપી જાય છે.

હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાગૃત બનો. પર્વાધિરાજ મહાપર્વની આરાધના માટે સજ્જ થાઓ. ભાવના-શ્રદ્ધા-સક્રિય-દૃઢતા આદિ મંગલમય સ્વસ્તિકાની રંગોળી આત્માના આગળ પૂરી પર્વાધિરાજને સત્કારવા ઉજમાળ બનો, અને જીવનને સફળ બનાવો. પશુપણ પર્વને અનુલક્ષીને આજના વ્યાખ્યાનને વિષય રાખ્યો છે જીવન સફળતાની સફર. 'માનવજીવનની સફરને સફળ બનાવવા માટે આપણને આવે અનુપમ અવસર મળ્યો છે. તમને એમ થશે કે આજે વ્યાખ્યાનને વિષય આવે કેમ રાખ્યો હશે ? જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે આપણે આત્મા અનંતક્ષણથી સફર કરતો આંચો છે પણ હજી તેની સફર સફળ થઈ નથી. સફર એટલે શું ? સુસાફરી. તમે કોઈ ક્ષાંત્રી સફરે જાઓ છો ત્યારે ભારતની સંસ્કૃતિ સુજળ વહીણોને નમસ્કાર કરો છો ત્યારે તમારી માતા શું કહેશે ? બેટા ! સંભાળીને જજો, અને જ્યાં જાય ત્યાં સંભાળીને રહેજો ને તારા કુશળ સમાચાર આપતો રહેજો. પછી તમારા શ્રીમતીજી પાસે જશો તો જો શું કહેશે ? જો તો તમારા અનુભવની વાત છે. મારે તમને કહેવાની જરૂર નથી. કેમ બરાબર ને ? મારે માટે સાક્ષી-દાણીના વિગેરે લાવજો. (હંસાહર) હવે ધર્મશુદ્ધિની પાસે જશો તો જો તમને શું કહેશે ? દેવાનુપ્રિય ! તમે આ દ્રવ્ય સફર કરવા જાવ છો ત્યાં તમે ધર્મને સાથે લઈ જાવ ને જીવનની સફર સફળ બનાવજો. કારણ કે માનવભવ મળવો અતિ દુર્લભ છે. જીવનની સાચી સફળતા માનવભવમાં કરી શકાય છે. ચોક્કસી લાખ જીવંતિમાં લટકતો જીવ મહાન પુણ્યના ઉદયથી માનવજીવન પામ્યો છે. માનવજીવનને યોગ્ય પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા માટે જીવને અકથ્ય ચાતનાઓમાંથી પસાર થવું પડે છે. અને માનવભવ મેળવ્યા પછી જે આત્માને તેની દુર્લભતાનું જ્ઞાન થાય છે ને આત્મસાધના કરે છે તે દેવોનો પણ પૂજનીક બની જાય છે, અને જે માનવ જન્મ પામીને દેહની આળપપાળમાં પડી જાય છે તે માનવજીવનની સફરને સફળ બનાવી શકતો નથી, અને જે તરવાનું સાધન છે તેનાથી દૂષી જાય છે, જોકે લકતે ગાથું છે કે-

શ્રેષ્ઠ મંગલરૂપ આચારો તથા વિચારો માટેનું સંગમસ્થાન માનવદેહ છે. એટલા માટે માનવદેહ પાસીને માનવે ધર્મની આરાધના કરવા માટે ઉજમાળ બનવું જોઈએ. પવિત્ર આચાર વિચારોના સંગમ જેવો ધર્મ માનવને જીવન જીવતાં શીખવાડે છે. મરતી વખતે સમાધિ આપે છે. જીવનમાં સમતા અને શાંતિનું અમૃતપાન ધર્મની આરાધનાના પ્રભાવે થાય છે. ક્ષવાંતરમાં સદ્ગતિનો કોલ પણ ધર્મ આપે છે, અને એ ધર્મના પ્રભાવે આત્મા સિધ્ધિના શાશ્વત સુખનો સ્વાદ ચાખી શકે છે. આટલા માટે સમસ્ત સંસારમાં ધર્મ એ આત્મીય બંધુ અને સાચો સ્નેહી છે. ધર્મનો સંબંધ અખંડ આનંદમય ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્માની સાથે છે. શરીર, દ્રવ્ય કે કુટુંબાદિની સાથે ધર્મનો વાસ્તવિક સંબંધ નથી. એક વાત છે કે શરીરાદિની અનુકૂળતા ધર્મની આરાધના કરવામાં સહાયક જરૂર બને છે, પણ મુખ્યત્વે ધર્મ આત્માની સાથે સંબંધ ધરાવે છે. ભગવાને પ્રકાશેલા ધર્મની આરાધના કોઈ જીવ કાયરતાનો કામળો ઓઢીને નથી કરી શકવાનો. એણે તો સરહદ સાચવતા સૈનિક કરતાં પણ વધુ શૂરાતન બતાવવું પડશે.

બંધુઓ ! માનવદેહ પામ્યા પછી જેઓ રાજ ધર્મ કરી શકતાં નથી એવા ધર્માનુરાગી આત્માઓ પર્વના દિવસોમાં રહેજે ધર્મ કરવા ઉત્સુક બને છે. પર્વના દિવસોમાં એક વાતાવરણ સર્જાય છે કે તેનાથી ધર્મારાધના કરવા માટે ઉત્સાહ અને ઉમંગ વધે છે. તેથી પશુપક્ષ પર્વના પવિત્ર દિવસોમાં સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર રૂપી ધર્મની આરાધના કરી આત્મા ઉપર લાગેલાં પાપ કર્મો રૂપી મેલને ધોઈ જીવનને નિર્મળ, નિષ્પાપ અને ઉન્નત બનાવવા માટે ઉત્સુક બને છે. આનાદિ કાળથી આત્મા ઉપર વિપય, ક્વાય, મોહ આદિ પાપોનો ભાર પડ્યો છે. આ ભારથી આત્માને સુષ્ટ કરવામાં પશુપક્ષ પર્વની આરાધના સહાયક બને છે. પર્વાધિરાજની આરાધના એ પવિત્રતા, શીતળતા અને શુદ્ધિ માટેનું ગંગાસ્થાન છે.

આજે અઠ્યાધરનો પવિત્ર દિવસ છે. આજનો દિવસ એ સૂચન કરે છે કે આજથી આઠમે દિવસે સંવત્સરીનો પવિત્ર દિન આવશે. તે દિવસે આપણે ક્ષમાપના કરવાની. ક્ષમાપના એ તો પર્વાધિરાજની સમ્મળી આરાધનાનો પ્રાણ છે. ગાર મહિનામાં જે કોઈની સાથે મમતા, સ્વાર્થ, રાગ, દ્વેષ, મોહ આદિના કારણે બાલવા ચાલવામાં, સંસાર વ્યવહારમાં કોઈની સાથે અપ્રીતિ, દ્વેષ, વૈર આદિ થયા હોય તે બધાને હૃદયની સરળતા, સવ્યાઈ તથા શુદ્ધિપૂર્વક ક્ષમા માંગીને આત્માને હળવો બનાવવો જોઈએ. અંતરમાંથી રાગ-દ્વેષના કાંટા કાઢી શુદ્ધ દિલથી ક્ષમા માંગનાર જેમ મહાન છે તેમ અંતઃકરણપૂર્વક ક્ષમા આપનાર પણ મહાન છે. આ રીતે પરસ્પર ક્ષમાપના કરવાથી ક્ષમાથીલ આત્મા સંસાર સાગરને તરવા માટે સમર્થ બને છે.

જીવનની ક્ષણભંગુરતા, સંપત્તિની અચળતા અને સંસાર સળધાની અસરતાનું જેને જ્ઞાન છે એવો જાગૃત આત્મા પર્વાધિરાજની આરાધના માટે જીવનમાં દરેક પ્રકારે તૈયારી કરી રાખે છે. બાર મહિનાની પુણ્ય-પાપની, ધર્મ-અધર્મની પ્રવૃત્તિઓનું સરવૈયું ફાદી માનવ જીવનને ઉજાવળ બનાવનાર આરાધક ભાવ જેના હૃદયમાં સતતપણે સારત્યે વર્ષ દરમિયાન જીવંત રહ્યો છે તે આરાધક આત્મા પર્વાધિરાજને સન્માનવા સદા ઉત્સુક રહે છે. આ પૃથ્વીપલ્લ પર્વને મહામંગલમય સુઅવસર જીવનમાં મહામૂલ્ય ચૈતન્યની પ્રેરણા આપી જીવનને સફળ બનાવવા માટે પ્રેરણા આપી જાય છે.

હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાગૃત બનો. પર્વાધિરાજ મહાપર્વની આરાધના માટે સજ્જ થાઓ. લાવના-શ્રદ્ધા-ભક્તિ-દૃઢતા આદિ મંગલમય સ્વસ્તિકાની રંગોળી આત્માના આંગણે પૂરી પર્વાધિરાજને સત્કારવા ઉજમાળ બનો, અને જીવનને સફળ બનાવો. પૃથ્વીપલ્લ પર્વને અનુલક્ષીને આજના વ્યાખ્યાનનો વિષય રાખ્યો છે જીવન સફળતાની સફર. 'માનવજીવનની સફરને સફળ બનાવવા માટે આપણને આવે, અનુપમ અવસર મળ્યો છે. તમને એમ થશે કે આજે વ્યાખ્યાનનો વિષય આવે કેમ રાખ્યો હશે ? માની પુરૂષો કહે છે કે આપણે આત્મા અનંતકાળથી સફર કરતો આવ્યો છે પણ હજી તેની સફર સફળ થઈ નથી. સફર એટલે શું ? સુસાફરી. તમે કેઈ લાંબી સફરે જાઓ છો ત્યારે ભારતની સંસ્કૃતિ ગુજળ વડીલોને નમસ્કાર કરો છો ત્યારે તમારી માતા શું કહેશે ? બેટા ! સંભાળીને જાઓ, અને જ્યાં જાય ત્યાં સંભાળીને રહેજે ને તારા કુશળ સમાચાર આપતો રહેજે. પછી તમારા શ્રીમતીજી પાસે જશો તો એ શું કહેશે ? એ તો તમારા અનુભવની વાત છે. મારે તમને કહેવાની જરૂર નથી. કેમ બરાબર ને ? મારે માટે સાહી-દાગીના વિગેરે લાવજો. (હંસાહસ) હવે ધર્મશુદ્ધિની પાસે જશો તો એ તમને શું કહેશે ? દેવાનુપ્રિય ! તમે આ દ્રવ્ય સફર કરવા જાવ છો ત્યાં તમે ધર્મને સાથે લઈ જાવો ને જીવનની સફર સફળ બનાવજો. કારણ કે માનવભવ મળવો અતિ દુર્લભ છે. જીવનની સાચી સફળતા માનવભવમાં કરી શકાય છે. ચોદાસી લાખ જીવોમાંથી માત્ર એક જ જીવ મહાન પુણ્યના ઉદ્દેશથી માનવજીવન પામ્યો છે. માનવજીવનને યોગ્ય પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા માટે જીવને અકલ્પ યાતનાઓમાંથી પસાર થવું પડે છે. અને માનવભવ મેળવ્યા પછી જે આત્માને તેની દુર્લભતાનું જ્ઞાન થાય છે ને આત્મસાધના કરે છે તે દેવાને પણ પૂજનીક બની જાય છે, અને જે માનવ જન્મ પામીને દેહની આગળપાળમાં પડી જાય છે તે માનવજીવનની સફરને સફળ બનાવી શકતો નથી, અને જે તરવાનું સાધન છે તેનાથી દુષ્ટી જાય છે, એક બકતે ગાયું છે કે-

મને આ દેહ ઉઠધારે નરકમાં જો જ ગળકાવે, હમું તો પાર ઉતરાવે,
નહું તે પાપ બંધાવે, સાધન તરી જવાનું કાઠિ ઉપર ડુબાવું છું...
...આ દેહની પૂજામાં

આ માનવ દેહરૂપી હોયી સંસાર સાગરથી તારનાર છે, પણ તારનાર ક્યારે
બને ? તપ-ત્યાગ દ્વારા જોતું કમન કરવામાં આવે તો. તપ-ત્યાગ દ્વારા જોતું કમન
થાય તો આત્મા કર્મોના ભારથી હળવો બને ને હળવો બને જોટલે તરે છે તે વાત
નક્કી છે. અને જો દેહનું લાલનપાલન કરવામાં સચોપચો રહે તો પાપકર્મ બંધાય
અને જો પાપ ભોગવવા નરક અને તિયંચ ગતિમાં જવું પડે છે. જોટલે કહ્યું છે કે
તરવાનું સાધન જીવનને રૂબારૂનાર ના બને તે ધ્યાન રાખજો. માટે જ્ઞાની પુરૂષો કહે
છે કે જો તમારે માનવજીવનની સફરને સફળ બનાવવી હોય તો ચીથી પહેલાં ભોગ
આપવો પડશે, કષ્ટ વેઠવું પડશે. કષ્ટ વિના સફળતા નહિ મળે.

પાર્શ્વમિત્રની ચુંટણી થાય છે ત્યારે સત્તાની ખુરશી મેળવવા માટે કેટલા બધા
ઉમેદવારો ઉભા થાય છે ! જો ઉમેદવારોને ખુરશી મળશે કે નહિ તે નક્કી નથી.
ભાગ્યાધીન છે છતાં પહેલાં કેટલા પૈસા વેરે છે ! જો ખુરશી મેળવવા માટે ઉદારતાથી
પૈસા વાપરે છે. તે સમયે જોની ઉદારતા જોઈને તો જોમ લાગે કે આ હાનવીર
જગદુશ અને ભામાશ જોઈ લેા. આ ખુરશી તો માત્ર ત્રણ વર્ષ માટે છે છતાં
કેટલો ધનનો વ્યય કરે છે ! તો મોક્ષની કાયમી ખુરશી મેળવવા માટે કેટલો
પુરૂષાર્થ કરવો જોઈએ ! તેનો જરા વિચાર કરો. મહાન પુરૂષોએ પણ પુરૂષાર્થ દરે
તો જીવનની સફરને સફળ બનાવી શક્યા છે. આ ઉપરથી આપણે જરૂર વિચાર
કરવો જોઈએ કે પુરૂષાર્થ વિનાનું જીવન જીવન નથી પણ પુરૂષાર્થ સહિત જાગૃતિમય
જીવન તે સાચું જીવન છે.

માનવ પાસે જો આંખ અને જો પાંખ છે. તમને થશે કે આંખ તો બરાબર પણ
પાંખો કઈ ? પાંખો તો પક્ષીને હોય છે. લાઈ ! જો આંખો અને પાંખો જુદી છે ને
હું તમને જે કહેવા માંશુ છું તે જુદી છે. સદાચાર અને સદ્વિચાર રૂપી જો આંખો
છે ને પરોપકાર અને સેવાભાવ રૂપી જો પાંખો છે સદાચાર અને સદ્વિચાર રૂપી જો
હિંચ આંખો દ્વારા માનવી વિકટ ભવમાર્ગ જોળંગી શકે છે અને પરોપકાર તથા
સેવાભાવ રૂપી જો પાંખો વડે પોતાના લક્ષ્ય તરફ ઉડ્ડયન આદરી શકે છે. વિચારો
તો માનવજીવન જોવું અમૂલ્ય છે કે વિવેકપૂર્વક તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે
માનવને મહાત્મા બનાવી શકે છે ને મહાત્મામાંથી પરમાત્મા પણ બનાવી શકે છે.
પણ આ ક્યારે બને ? માનવને મળેલી શક્તિની પ્રત્યેક અંશને વિવેકપૂર્વક આત્મલક્ષે
સદુપયોગ કરે તો. આપ જાણો છો ને કે આ દુનિયામાં માનવ તો ઘણાં છે પણ
માનવ માનવમાં ફેર છે. હું તમને જોકે ન્યાય આપીને સમજાવું.

પવન આવે તે તમને સહુને ગમે છે ને ? પણ પવન પવનમાં ફેર છે. એક પવન કુલથી ખીલેલા બગીચાને સ્પર્શીને આવે છે. ખીલે પવન દુર્ગંધ મારતા ગટરના ગંદા પાણીને સ્પર્શીને આવે છે. આ બેમાં કયો પવન ગમે ? સુગંધવાળો તે રીતે એક પવન નદીને સ્પર્શીને આવે છે ને એક પવન વેરાન રણને સ્પર્શીને આવે છે. આ બેમાં બેમાં કંઈક છે તે પવન ગમે છે પણ ગરમ નથી ગમતો, તેવી જ રીતે તમે વિચાર કરો કે જેના જીવનમાં સદ્ગુણની સૌરભ હશે, ક્ષમા, સેવા, વિનય નમ્રતા આદિ ગુણોની શીતળતા હશે તે માનવી જગતને પ્રિય થશે. માનવજીવનની કિંમત સદાચારનો જન્મ સદ્ગુણોથી થાય છે. સદાચારનો જન્મ સદ્વિચારમાંથી થાય છે. સદ્વિચારમાં સ્વાર્થ ત્યાગ, પરમાર્થ વિગેરે ગુણોનો સમાવેશ થાય છે. ખીજની પાસે કોઈ પણ ચીજની માંગણી કરવાથી માનવી મહાન બની શકતો નથી પણ નાનો બને છે. જ્યારે પોતાને મળેલી સંપત્તિ વિગેરેનો સ્વેચ્છાથી ઉલ્લાસપૂર્વક ખીજના હિંત માટે ત્યાગ કરે છે તે માનવી રહેલો મહાન બની જાય છે. એ તો એક ને એક બે જેવી વાત છે કે જે માણસ લક્ષ્મીના મોહ છોડી દાનમાં ઉપયોગ કરે તેને સૌ જાણે છે. તેની પ્રશંસા કરે છે ને તેને સૌ યાદ કરે છે, પણ જે પોતાના સુખમાં જ સંપત્તિનો ઉપયોગ કરે છે તેને કોણ યાદ કરે ? સૂર્ય કોઈની પાસેથી કોઈ પણ બાતનો બહલો લેવાની અપેક્ષા વિના જગતને પ્રકાશ આપે છે. ચંદ્ર શીતળતા આપે છે, વૃક્ષી ફળફૂલ આપે છે, સરોવર પાણી આપે છે તેથી જગતમાં તેની કિંમત અંકાય છે. કારણ કે તેઓ પરોપકારી છે. જ્યારે જ્યારે પરોપકારની વાત આવે છે ત્યારે ત્યારે સૂર્ય, ચંદ્ર, વૃક્ષ, સરોવર વિગેરેને યાદ કરવામાં આવે છે.

માનવજીવનની સફર સફળ બનાવવા માટે પણ ત્યાગ અને પરમાર્થ દૃષ્ટિ આ બે ગુણો કેળવવા અનિવાર્ય છે એટલે કે એ ગુણો અપનાવવા જોઈએ. માનવજીવનની ખરબાહી થતી અટકાવવા માટે તેની કષ્ટે કષ્ટને સદુપયોગ કરો. જીવનમાંથી દુર્થગુણને દફનાવો ને સદ્ગુણને અપનાવો. આ સંસારમાં માનવીને જે કંઈ સાકુ મળે છે તે પુણ્યના પ્રભાવથી મળે છે અને ખરાબ જે કંઈ મળે છે તે પાપના કારણે મળે છે. સદાચાર વિના પુણ્ય બંધાતું નથી. માટે પુણ્યના ઉદ્દયથી મળેલી સંપત્તિ ઉપર મમત્વનો મહોર ન લગાવશો પણ જે તમને મળ્યું છે તેને ખીજના હિંત માટે વાપરજો. જે માણસને ખીજને આપવું બમતું નથી. કેવળ પોતાના સુખમાં રક્ત રહે છે તે માનવજીવન હારી જાય છે પોતાને મળેલી સંપત્તિ વડે અનેકની વિપત્તિ દૂર કરવામાં માનવજીવનની મહત્તા છે. બાણે બેસીને મનગમતા લોખ જમતી વખતે તમારા હિંતમાં જૂથ્યાની યાદ આવવી જોઈએ કે હું તો બાણ છું પણ મારા સ્વધર્મી ગરીબ જૂથ્યા બંધુઓનું શું થતું હશે ? કીડી, મંકોડા જેવા

જંતુઓ પશુ પોતાનું તો પેટ ભરે છે. જોમાં કોઈ વિશેષતા નથી, પશુ પોતે ભૂખ્યા રહીને બીજાનું પેટ ભરે છે તેની વિશેષતા છે.

જે મનુષ્ય પુણ્યના ઉદ્યતી સુખી છે તેના હિલમાં તો જોમ જ થવું જોઈએ કે મારો સ્વધર્મી બાઈકેમ સુખી થાય ને ધર્મ પામે ! જે આ રીતે જીવન જીવી જાય છે તેના જીવનમાંથી દુનિયાના લોકો પ્રેરણા લે છે પણ જે સંપત્તિના હાસ બનેલા છે તેવા મનુષ્યોની નોંધ ઈતિહાસના પાને નોંધાતી નથી. જ્યારે કાનવીરોના જીવન વહેતા ઝરણાની માફક આજે અનેકને ત્યાગની પ્રેરણા આપી રહ્યા છે. કુલ જોમ વિચાર કરે કે સુગંધ મારામાં છે જોટલે જોનો ઉપલોગ કરવાનો મારો જ હક્ક છે. આમ વિચારીને પુખ્ત જો બીજને સુવાસ ન આપે તો તેની કિંમત ખરી ! 'ના' આ રીતે પુણ્યોદ્યે મળેલી સંપત્તિથી જો બીજના દુઃખ ના મટાડે તો માનવજીવન મહાહાલ બની જાય છે.

જેમ પુખ્તની કિંમત તેની સુવાસમાં છે, સરોવરની કિંમત જળમાં છે, વૃક્ષોની કિંમત ફળમાં છે તેમ માનવની કિંમત તેના હૈયામાં રહેલી ઉદારતામાં છે. માટે તમને જે કંઈ મળ્યું છે તેનાથી દુઃખીનું દુઃખ ટાળો. જ્યાં સુધી તમારું પુણ્ય છે ત્યાં સુધી બધું છે. બાકી પુણ્ય ખતમ થશે પછી જીવનમાં ચોર અંધકાર છવાઈ જશે. પુણ્યની લીલા અજબ છે. જ્યાં સુધી માણસનું પુણ્ય જીવનું બગતું હોય છે ત્યાં સુધી કોઈ તેનો વાળ વાંકો કરી શકતું નથી. બાકી પાપનો ઉદ્ય કંઈ દશા કરાવે છે તે જોક દૃષ્ટાંત આપીને સમજાવું.

જોક નગરમાં જોક બિખારી ઘર ઘરમાં બીજ મારીને પશુ તેને કોઈ જોક બટકું પશુ ના આપે, આમ કરતાં ત્રણ દિવસો ગયા. તે ખૂબ રહતો. શું જો ગામમાં બધા કંબુસ હતા ? કોઈ હાતાર ન હતા ? જોમ ન હતું. જો વખતની આયોજન અતિથિ સત્કારના મંગલકારી ધર્મને વરેલી હતી, પણ બિખારીના કમલાખ્ય હતાં કે જો મારીવા જાય ત્યારે ઘરના માણસો કંઈ ને કંઈ કામમાં રોકાયેલા હોય, અથવા બધું પતી ગયું હોય. કોઈ ઈર્ષ્યાળુ બિખારીઓ અચુક શેરીમાં બીજ બિખારીને આવવા ન દે. જેમ જોક શેરીનું કૂતરું બીજ શેરીના કૂતરાને આવવા ના દે ને આવે તો મારી નાંખે તે રીતે જો સમયમાં બિખારીઓ જોવાં હતાં કે બીજ બિખારીને પોતાના મહોલ્લામાં પેસવા ન દેતાં. આવું કંઈ ને કંઈ બન્યા કરતું જોટલે પેલા બિખારીને ખાસ મળતું નહોતું. છેવટે ભૂખ્યા ને તરસ્યા કંટાળી ગયા કે અહો ! આ નગરમાં આટલા બધા હાતારો વસે છે. બીજ બિખારીઓને ખાવા મળે છે ને મને કોઈ બટકું રાટલે ! નથી આપતું. આવું જીવન જીવીને શું કામ છે ? આના કરતાં આપણાત કરીને મરી જઈ.

આવો વિચાર કરીને બિખારી આપઘાત કરવા માટે દૂર દૂર ચાલ્યો. ત્યાં માગંમાં જોકે વૃક્ષ નીચે સુનિને ઝેડેલાં જોયાં. આ દુઃખી બિખારી સુનિ પાસે જઈને રહવા લાગ્યો. સુનિ જોટલે હયાની મૂર્તિ, દુઃખીના વિચારો. બિખારીને જોઈને સુનિને હયા આવી ગઈ. જોટલે પૂછ્યું કે ભાઈ! તું શા માટે રહે છે? ત્યારે તેણે કહ્યું- મહારાજ! ત્રણ દિવસથી અજનો જોકે કષ્ટ મને ખાવા નથી મળ્યો. આમ તો પેટ પૂરતું ખાવાનું મળતું નથી તેમાં ત્રણ દિવસથી તો કંઈ નથી મળ્યું. તમારા જેવા સાધુઓ નથી માંગતા છતાં તેને પરાણે લોકો આપે છે ને હું માંગી માંગીને મરી જાઉં છું છતાં મને કંઈ ખટકું રાટલો આપતાં નથી. આ દુઃખથી ત્રાસી ગયો છું. હવે મારે મરી જાઉં છે.

સતે બિખારીને આપેલો ઉપદેશ :- ત્યારે હયાના સાગર જોવા સુનિએ કહ્યું કે ભાઈ! મરી જવાથી કંઈ દુઃખ થાડું ટળે? જોકે કીકીને ખાવાનું મળી રહે છે, તો તને નહિ મળે? ત્યારે કહે છે બાપણ! તમે નહિ માનો પણ હું સાચું કહું છું કે હું કીકી કરતાં પણ કમલાગી છું. મને નથી મળતું. ત્યારે સતે કહ્યું- ભાઈ! જોમાં કાઢેના ઢોષ નથી. તને નથી મળતું તેવું કારણ તું પોતે છે. બિખારીએ કહ્યું-શું મને નહિ મળવામાં હું પોતે કારણ છું? સુનિએ કહ્યું-હા. જો સાંભળ. તે પૂર્વભવમાં ધર્મ કર્યો નથી ને ખૂબ પાપ કર્યા હશે! હવે જો તું દુઃખથી કંટાળીને આપઘાત કરીશ તો આથી વધુ દુઃખી થઈશ. તેના કરતાં અત્યારે ધર્મ કરવાની તક જોળખી લે. બિખારી કહે છે મહારાજ! મારી પાસે આ બીજા માંગવાના વ્યવસ્થા સિવાય બીજું કંઈ નથી. હું કેવી રીતે ધર્મ કરું? સુનિએ કહ્યું-ભાઈ! ધર્મ કરવામાં કંઈ પૈસાની જરૂર નથી પડતી. તું રાજ સાધુના હર્શન તો કરી શકે કે નહિ? જોમાં કંઈ રાતી પાઈ દેવાની નથી ને? બિખારીએ કહ્યું-હા. જો તો હું સુશીથી કરી શકું પણ જોટલામાં શું વળે? મહારાજે કહ્યું-અરે ભાઈ! સંત હર્શનનાં મૂલ્ય કંઈ જેવા તેવા નથી. જો તો મહાલાભણું કારણ છે. પવિત્ર સંતના હર્શનથી દુઃખ ટળે છે. જ્યાં જન્માનાં પાપ ટળી જાય છે ને મહાન પુણ્યનો લાભ થાય છે. બિખારીએ કહ્યું-મહારાજ! જોતું તો હું જરૂર કરી શકું. જોનામાં દીક્ષા લે તેવી યોગ્યતા ન હતી જોટલે સતે તેને નિયમ આપ્યો કે સંતના હર્શન કર્યા વિના તારે જમવું નહિ. બિખારીએ નિયમ લીધો.

સુનિએ તેને ધર્મ સમજાવ્યો તેથી તેના મનમાં ખૂબ આનંદ થયો. અહો! ધર્મના ઉદયથી દુઃખી તો છું છતાં પુણ્યવાન છું કે મને પવિત્ર સંત મળ્યા ને મરતાં અટકાવ્યો. જોનામાં ખૂબ હિંમત આવી અને પાછો જો તો નગરમાં આવ્યો. નિયમ લીધા પછી દરરોજ ગ્રામમાં જ્યાં સાધુ કે સાધ્વી ગિરાજમાન હોય ત્યાં

જઈને દર્શન કરી આવતો ને પછી બીજા મંગિતો જે મળે તે ખાતો. આમ કરતાં એક સમય એવો આવ્યો કે ગામમાં કે નજીક આબુખાબુમાં સાધુ સંત ન મળ્યા. તેથી ખાધું નહિ. આમ કરતાં સાત દિવસ ગયા પણ જમતો નથી. ત્યારે હોઠો એને સામેથી બિલા ફે છે પણ હેતો નથી પણ મનમાં એ ત્રણ વખત એવો વિકલ્પ આવી ગયો કે સાધુએ મને આવી પ્રતિજ્ઞા કર્યા આપી ? હવે હોઠો આપવા આગ્રહ કરે છે છતાં પણ સંતના દર્શન કર્યા વિના હાવીને શું કરવાનું ? એમ વિચાર કરીને બિલા હેતો નથી, પણ મનમાં આવના વિકલ્પો આવી જાય છે. કારણ કે ગમે તેમ તો આ આવના હાલચુ બિખારી હતો છતાં મનને વાળતો ને પ્રતિજ્ઞા પાળતો, અને વિચારતો કે અરે ! ધર્મપ્રવૃત્તિના કૃણમાં નહે તેવું પાપ કર્યા આચરી રહ્યો છું ! મુનિએ મને કહ્યું છે કે સંતના દર્શનથી બધા દુઃખો ટળી જાય છે છતાં મેં કેવા હલકા વિચાર કર્યા. ફરતે સાત દિવસ પૂરા થતાં ગામમાં સંત પધાર્યા. ખૂબ ભાવથી તેણે દર્શન કર્યા. ત્યાં વિચાર આવ્યો કે સાત દિવસ મારા પાપના ઉદયથી મેં ખાધું નથી પણ આજે દર્શન થવા છતાં હું આવના ત્યાગ કરું તો મને હાલ થાય. આમ સમજી આઠમો ઉપવાસ કર્યો. તેના મનમાં ખૂબ આનંદ હતો, પણ પારણું થતાં પહેલાં તો તેણે નચર દેહનો ત્યાગ કર્યો.

પેલા બિખારી મરીને રાજપુરોહિતની હાસીની કુશીમાં આવ્યો. સવા નવ મહિને તેનો જન્મ થયો. આ સમયે પુરોહિત રાજસભામાં બેઠો હતો. એટલે તેને તરત સમાચાર પહોંચાડ્યા. સમાચાર મળ્યા કે તરત રાજપુરોહિતે બેઠો ને યોગ બોધા. આ વખતે રાજયોગ બોધને એવું મસ્તક હથેલી નાચી ઉઠ્યું. ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું કે પુરોહિતજી ! આપના મુખ ઉપર એકાએક આટલો બધો આનંદ કેમ દેખાય છે ? ને માથું કેમ હલાવે છે ? પુરોહિતે કહ્યું. મહારાજ ! શું વાત કરું ? અત્યારે એવા યોગ ચાલે છે કે આ હાસીપુત્ર તમારા પછી તમારા રાજ્યનો માલીક બનશે, અને જૈન શાસનને હીપાવશે આ શબ્દો સાંભળીને રાજાના હૃદયમાં અગ્નિ જ્યાળા પ્રગટી, ને દિલમાં ખૂબ આઘાત લાગ્યો કે હું આ શું સાંભળી રહ્યો છું. શું મારી રાજગાદીને વારસ એક હાસીપુત્ર થશે ? શું મારા પુત્રને રાજ્ય નહિ મળે. બીજા રાજાઓની ગાદીએ તો રાજપુત્રો આવ્યા ને મારા જેવા કમલાગી અને સત્વહીન રાજા પછી એક હાસીપુત્ર રાજા બનશે ? “ના...ના” હું પુરુષાર્થહીન નથી. આ છોકરાનો ગમે તેમ કરીને નિકાલ કરાવી દઈશ પછી એ રાજા કર્યાથી બની શકે ? આવા વિચારમાં રાજા ક્રોધથી બમ્બમવા લાગ્યા. પુલ્કનશાળી જીવનાં જતન કરવાને બદલે તને મરાવી નાંખવા ઉઠ્યાં. અરેબર સમજીએ તો માનવજીવનમાં કેઈની ભૂલો (મોટાઈ) બચાવ મળે એ આપણે માટે શુભાનુરાગ અને પ્રમોદ ભાવનાને

વિકસાવવાની સોનેરી તક છે. વધુ શું કહું ? કોઈનું સારું જોવા મળે, કોઈના ગુણો સાંભળવા મળે ને આપણને હિત્યાં ન આવે ત્યારે પ્રમોદ ભાવનાને આવવાનો અવકાશ મળે ને ? આ પાપ ભરેલા સંસારમાં આવી તક મળે તેને વધાવી લેા. અહીં રાજા વિચારે છે કે ઠીક થયું. મને ખબર પડી તો હું નિકાલ કરીશ. કારણ કે હું સત્તાધીશ રાજા છું.

હવે પુરોહિત રાજસભામાંથી ઉઠીને યુથ થતો ઘેર ગયો. ખીલ ખાણુ રાજાએ ઠાસીના છોકરાને મારવા માટે કાવત્રુ રચ્યું અને એક માણસને તૈયાર કર્યો, અને તેને સૂચના કરી કે પુરોહિતની ઠાસીના છોકરાને ગમે તેમ કરીને ઉઠાવી જવો. ને જંગલમાં લઈ જઈને મારી નાંખવો. અહાહા... રાજા કેટલી નિષ્કુરતા કરી રહ્યા છે ! રાજાનો માણસ તક શોધે છે કે ક્યારે બાળકને ઉઠાવી જઈ. ગયા જન્મમાં બાળકે સંતાના દર્શનથી જખખર પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું હતું પણ વયમાં વયમાં એના મનમાં એવા ભાવ જાગેલા કે મહારાજે ક્યાં પ્રતિજ્ઞા કરાવી ! કે મને ખાવાનું મળે છે છતાં સંતાના દર્શન વિના જૂખ્યા રહેવું પડ્યું ! તેનાથી ખંધાઈ ગયેલું પાપ પણ તક શોધે છે કે ક્યારે ઉદયમાં આવું ! જોયું ને રાજા તક શોધે છે મારવા અને કર્મ તક શોધે છે બાળકને હેરાન કરવા. આ દુનિયામાં જ્યાં જુઓ ત્યાં અધે તક સાધવાનું ધમધોકાર કામ ચાલી રહ્યું છે. ખીલ ખાણુ આ દુનિયાની ઘટમાળમાં મહાનપુરુષો આત્મસાધના કરવાની અમૂલ્ય તકને શોધે છે, મારા ભાઈઓને બહેનો ! આ પૃથ્વીપથ પર્વમાં તપ-ત્યાગનો વહેપાર ધમધોકાર ચાલે છે. તેમાં આત્મકલ્યાણના કમાણી કરી જીવનની સફરને સફળ બનાવવાની તક તમે શોધો છો ને ? યાદ રાખજો. ગઈ ઘડી પાછી નહિ મળે.

હવે ચેલા બાળકને ચંદાળ લોકોએ તક શોધીને ઉપાડ્યો ને જંગલમાં લઈ ગયા. એક વૃક્ષ નીચે જઈને બાળકને મારવાની તૈયારી કરે છે. ત્યાં બાળક ખિલખિલાટ હસવા લાગ્યું. સુકોમળ, નિર્દોષ બાળકને ખીલેલા ફુલની જેમ હસવું જોઈને ચંદાળના મનમાં વિચાર આવ્યો કે એણે માડું શું બગાડ્યું છે ? આવા નિર્દોષ બાળકને મારે મારવો નથી. આમ વિચારી આગળ ચાલ્યો ને એક સૂકા વૃક્ષ નીચે મૂકી દીધો. બાળકના પુણ્યથી સૂકાયેલા બગીચો લીલોછમ થઈ ગયો. તેથી ચંદાળ વિચારમાં પડી ગયો ને એક જગ્યાએ સંતાઈ ગયો. એના મનમાં થયું કે જોઈ તો ખરો કે આ છોકરાનું શું થાય છે ? થોડીવારમાં બગીચાનો માળો આવ્યો. પોતાનો સૂકાઈ ગયેલો બગીચો લીલોછમ જોઈને આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. આ શું ! આમ વિચાર કરતો માળી બગીચામાં ફરે છે ત્યાં વૃક્ષ નીચે બાળક ખિલખિલાટ રમતું જોયું. આ જોઈને માળીના મનમાં થયું કે નહીં, આ બાળક પુણ્યવાન છે.

ઝીને ગમે તે કારણે કોઈ અહીં મૂકી ગયું છે, પણ મારું તો કામ થઈ ગયું. હવે જો બાળકને જીવકી લીધો ને પ્રેમથી રમાડવા લાગ્યો. પેલા ચંડાળના મનમાં થયું કે હવે તેનું રક્ષણ થશે. તે આનંદ પામતો ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. માળી બાળકને ઘેર લઈ ગયો ને પોતાની પત્નીને સોંપ્યો. ઝીને સંતાન ન હતું. ઝોટલે આ પુણ્યવંતા બાળકને જોઈને રાજી રાજી થઈ બેઠો, અને તેને ખૂબ લાલનપાલનથી ઉછેરવા લાગ્યા. આ બધી ગોઠવણ કરનાર તેનું પુણ્ય છે. જેનું પુણ્ય સલામત તેનું મુખ પણ સલામત અને ધર્મ સલામત તો પુણ્ય સલામત. અહીં તમને ધર્મ કરવાની તક મળી છે તેને બંધી લઈને ધર્મની ખૂબ આરાધના કરીને તમારા પુણ્યને સલામત બનાવો. જો જો, સંસારી મુખ મેળવવાનું પુણ્ય સમજતા નહિ. આત્માની ઉન્નતિ માટેના પુણ્યની વાત છે.

“પુણ્યોદયે બાળકને રક્ષણ મળી ગયું” :- રૂપરૂપના અંબાર જેવા બાળકને જોઈને માળી અને માલણ પુરા પુરા થઈ ગયા. તે આનંદથી બાળકને ઉછેરે છે. બાળો એક વર્ષનો થયો એક દિવસ માલણ રાજદરબારમાં ફેલ્યા પાપ માટે જવા તૈયાર થઈ. ત્યારે બાળકે હાક કરી કે હું તારી સાથે આવું. ઝોટલે માલણ તેને સાથે લઈ બેઠો. આ માલણના ઓકરા ઉપર રાજપુરોહિતની દ્રષ્ટિ પડી ને પુરોહિતનું દિલ નાચી ઉઠ્યું. ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું. પુરોહિતજી ! કેમ એકલા એકલા હસો છો ? ત્યારે પુરોહિતે કહ્યું. મહારાજ ! આ માલણને ઓકરા રાજ થાય તેવા તેનાં લક્ષણ દેખાય છે. ત્યાં રાજ ચોક્કસ ઉઠ્યા. હું શું કહ્યો છો ? આ ઓકરા રાજ થશે ? ઝીના સાચું ખારી ખારીને જોતાં રાજાને લાગ્યું કે નહીં આ હાસીનો ઓકરા હોય તેમ લાગે છે. શું ચંડાળોએ મારી નાંખ્યો નહિ હોય ! બલે, કદાચ તેમણે ન માર્યો હોય પણ હું તેને મારીશ. તે જીવતો રહે તો મારું રાજ્ય દેને ? શું આવો હલકો ઓકરા મારાં રાજ્યનો વારસદાર થાય ? જુઓ. રાજાની કેવી અધમ વિચારણા છે ! શું આ માનવજીવન આવા અધમ કાર્યો કરવા મળ્યું છે ? ના...ના પોતાના સ્વાર્થ માટે બીજાને ખતમ કરી નાંખવા તે કેટલું ઘેર પાપ છે ! બિરોળી બિલાડી જેવા પ્રાણીઓ પોતાના શિકારની પાછળ તાક્યા કરે છે ને લાજ મળતાં તેને ખતમ કરીને પોતાનું પેટ ભરવાની તક શોધે છે તેમ રાજા પણ ઓકરાને મારી નાખવાની તક શોધે છે, પણ વિચાર નથી કરતા કે આવા પાપ કરીને હું કયાં જઈશ ?

અહીં ખાસ વિચાર કરવા જેવું છે કે આપણે બીજાને જીવાડી શકવા સમર્થ નથી તો મારી નાખવાનો શું અધિકાર છે ? ધર્મથી અબણ મોહકતાથી ઘેરાયેલા રાજા વિચારે છે કે હું ઝીને મારી નાંખું તો રાજ થવા ન આવે પણ ઝીને ખબર

નથી કે ઉત્તમ માનવ જીવનની વિશેષતા બીજા જીવોને અભયદાન આપવામાં છે. મારી નાખવામાં નહિ. ઘોઘો, તમે સવારથી ઉઠીને કેવી કાર્યવાહી કરો છો ? માનવ જન્મ પામીને કર્મના ભાર વધાર્યા કે ઘટાડ્યા ? શું કર્યું ? રાજાને કર્મબંધનની કોઈ ચિંતા નથી. ખસ, છોકરાને મારી નાખું એવી લગની લાગી છે.

“કપટ કરી માલણુ પાસેથી દીકરો લેવાની યુક્તિ :- રાજાએ માલણુને કહ્યું કે બહેન ! આ તારો છોકરો મને બહુ ગમે છે. મને આપી દે. ત્યારે માલણે કહ્યું સાહેબ ! આ તો મને હૈયાના હાર જેવો વડાલો છે. હું નહિ આપું. ત્યાં રાજાએ ચત્તાના બળે જૂંટવી લીધી એટલે માલણુ રડતી રડતી ત્યાંથી જાય છે ત્યારે છોકરો એની કાલીચેલી ભાષામાં કહે છે બા ! તું મને મૂકીને ક્યાં જાય છે ? મને સાથે લઈને જા. ત્યારે કહે છે બેટા ! હું તારા માટે પેંડા લેવા જઈ છું હોં. એમ કહીને આંસુ સારતી ચાલી ગઈ. બીજી બાજુ રાજાએ છોકરાને મારવા માટે એક ચંદાળને ઘોઘાવીને કહ્યું આ છોકરાને લઈ જઈને મારી નાંખો. એટલે સંધ્યાકાળ થતાં ચંદાળ બાળકને લઈને જંગલમાં જાય છે પણ જેવું પુણ્ય પ્રબળ હોય તેને શો ભય ? પુણ્ય હોય ત્યાં ખૂનીનું દિલ પણ પીગળી જાય છે અને પુણ્ય ન હોય ત્યાં સારા માનવીની યુધ્ધિ પણ બગડી જાય છે. જુઓ, હવે પુણ્ય શું કામ કરે છે ? છોકરો રસ્તામાં પેલા ચંદાળને એની કાલીચેલી ભાષામાં કહે છે કાકા ! મને ક્યાં લઈ જાય છે ? મારી બા મને મૂકીને પેંડા લેવા ગઈ છે. તો શું તમે મને પેંડા અપાવશો ?

“બાળકની મીઠી વાણીથી ચંદાળનો હૃદય પલટો” :- બાળકના નિર્દોષતા ભર્યા શબ્દો સાંભળીને પથ્થર જેવા કઠોર હૃદયના ચંદાળનું દિલ દ્રવી ઉઠ્યું. ચંદાળનીના પ્રકાશમાં બાળકનું સુખ એતાં અલૌકિક તેજ ભેડ્યું. અહો ! શું આવા પવિત્ર નિર્દોષ બાળકને મારી નાંખવાનો ? આ તો કોઈ પુણ્યવાન જીવ છે. રાજાએ ભલે મને મારી નાખવાનું કહ્યું પણ મારે એને નથી મારવો. હું એને એવા કોઈ સારા સ્થાનમાં મૂકી દઈ કે એને કોઈ રક્ષણદાતા મળી જાય. આવો વિચાર કરીને આગળ ચાલ્યો ત્યાં એક ચક્કનું મંદિર આંચું. ચંદાળને વિચાર થયો કે આ ઠીક છે. આ મંદિરમાં ઘણાં ભક્તો દર્શન કરવા માટે આવશે તો હું એને અહીં સુકી દઈ તો કોઈને કોઈ રક્ષણદાતા મળી જશે. એમ વિચાર કરીને મંદિરમાં આંચો. ચક્કના દર્શન કર્યા અને બાળકને કહે છે બેટા ! તું અહીં ભસજે હું તારે માટે આટલા બધા પેંડા લઈને હમણાં પાછો આવું છું. બાળકે કહ્યું ચાલું કાકા તમે વહેલા આવજો હોં મારી બાની માફક મને સુકીને જતાં ન રહેતાં.

“અશ્રુલીની બનેલી ચંદાળની આંખો” : ચંદાળ મૂંઝવણમાં પડ્યો. શું

કરવું ? બાળકને કહ્યું. બેટા ! હંમણાં જ હું આવું છું. જોમ કહીને જોક ખૂણામાં સંતાઈ ગયો. બાળક નિર્ભયપણે બેઠો. આવી નિરાધાર સ્થિતિમાં નિર્ભયતા રાખવી એ પણ પુણ્યની સહાય છે. છોકરો બેઠો છે ને ચંડાળ ખૂણામાં બેસીને યક્ષને પ્રાર્થના કરે છે કે હે યક્ષદેવ ! આ બાળકનું રક્ષણ કરજો. હું પરાધીન છું. રાબના હુકમથી મારે પાપનું કામ કરવા આવવું પડ્યું છે પણ હવે હું બઈ છું. આવું રક્ષણ કરજો. આમ કહીને ચાલ્યો ગયો. હવે અહીં તમે વિચાર કરજો. વિધિના હેખ કહો કે પોતાના કરેલાં શુભાશુભ કર્મો કહો તે અહીં શું કામ કરે છે તે જોવા બેસું છે. કર્મની લીલા આગળ માનવીનું ધાતું કંઈ થતું નથી. સાડું ધારેલું કાર્ય બગાડી નાંખે છે ને ખરાબ કાર્ય સુધારી દે છે. અહીં જોવું જ બન્યું. અંતઃકર્શનથી ઉપાર્જન કરેલું પુણ્ય જોને જોવી સહાય કરે છે કે જોને રક્ષણહાતા મળી બચે છે.

“ બાળક ઉપર યક્ષની ઉતરેલી કૃપા ” :- પેલા ચંડાળે યક્ષને પ્રાર્થના કરી. ત્યારે જ યક્ષની મૂર્તિનું મંદિરમાં સ્થાપન કરેલું હતું તેના સાક્ષાત્ દેવ ત્યાં હાજર હતો. તેણે ચંડાળની પ્રાર્થના સાંભળીને બાળકને બચાવવાનો ઉપાય શોધ્યો. યક્ષ તો દેવ છે. જોણે તેના જ્ઞાન દ્વારા દ્રષ્ટિ કરી તો મંદિરની બાજુમાં જોક સાથવાહને ઉતારો જોયો. એ સાથવાહને કંઈ સંતાન ન હતું. જોડેલે યક્ષદેવે તેને સ્વપ્ન આપ્યું. યક્ષે તેને સ્વપ્નમાં કહ્યું કે તારે દીકરો નથી તો આ બાજુના મંદિરમાં જોક દેવકુમાર બેવો દીકરો છે. તારે દીકરો જોઈએ છે ને ? તો તું જોને લઈ જા. આવું સ્વપ્ન પૂરું થયું ને સાથવાહ જાગ્યો. જોની પત્નીને જગાડીને સ્વપ્નની વાત કરીને કહે છે ચાલ, બાજુના મંદિરમાં દીકરો આંચો છે. તને દીકરો અપાવું. અમારી બહેનોને દીકરો બહુ વહાલો હોય છે. એ દીકરાનું નામ સાંભળીને ગાંડી થેલી બની ગઈ. ચાલો, જલ્દી મને દીકરો બતાવો. દીકરા માટે મેં ઘણા દ્રવ્યો માર્યા પણ દીકરો ન મળ્યો. હાથ...હવે મારા કોઠ પૂરા થશે. જોમ વિચાર કરીને બંને પતિ-પત્ની મંદિરમાં આંચા.

આ બાજુ પેલો છોકરો ચંડાળ પેંડા લેવા બઈ છું કહીને ગયો હતો. ઘણીવાર થઈ છતાં ન આવતાં તેમની શરૂ જોતો હતો. ત્યાં પેલા શેઠ-શેઠાણી આવી પહોંચ્યા, અને જોયું તો એ વર્ષનો બાલકો ત્યાં બેઠો હતો. બાજુ સ્વર્ગમાંથી ઉતરેલો દેવકુમાર ના હોય ! તરત જ શેઠ-શેઠાણીએ તેની પાસે જઈને તેને ઉચકી લીધા. આવ મારા બહાલા દીકરા ! બેટા ! તું જોકલો બેઠો હતો ? જોમ કહીને બાથમાં લઈ લીધો. બાળક તો પ્રેમનો ભૂખ્યો છે. બંને જોને પોતાના ઉતારે લઈ ગયા. ત્યાંથી પોતાને ઘેર લઈ ગયા ને કુલની માફક બાળકને ઉછેરવા લાગ્યા. જોના સુખનો પાર ન રહ્યો, ક્યાં ગયા જન્મમાં બિખારીના દુઃખ અને ક્યાં શ્રીમંતાઈનો

મહાસુખ ! બંધુઓ ! ભુજો, તેણે મહાન દુઃખમાં પણ સંતના દર્શન કરવાની પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કર્યું તો કેટલું જાણીતું પુણ્ય બાંધ્યું ! કે જોમાં કર્મના ઉદયથી વચ્ચે વચ્ચે દુઃખ આવી જાય છે પણ બચાવનાર મળી જાય છે. હજી આ વાત તો ઘણી લાંબી છે. દૂકમાં આપણે તો આજના વિષયને અનુસરીને જો સમજવું છે કે માનવજીવનની સફર સફળ કેમ બને ? પેલા લિખારીને સંત મળ્યા ને તેને માનવજીવનની સફરની સફળતાનો માર્ગ બતાવ્યો અને તે માર્ગે લિખારી ચાલ્યો તો આવો મહાન લાભ મળ્યો. બપોળે વખત તેને બચાવનાર મળી ગયા, ને મહાન સુખ મળ્યું. શેઠ-શેઠાણીઓ તેનું નામ નરસિંહ પાડ્યું. હજી નરસિંહ મોટો થશે ને તેના જીવનમાં કેવી આપત્તિ આવશે, તેમાંથી કેવી રીતે બચી જશે ને શું બનશે તે વાત અવસરે વિચારીશું. કારણ કે સમય ઘણો થઈ ગયો છે. આજે અકાઈધરનો પવિત્ર દિવસ છે. જીવનમાં જ્ઞાન દર્શન, ચારિત્ર-તપની આરાધના કરશે તો જીવનની સફળતાની સફર સફળ બનશે. વધુ બાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૪૦

આવશ્ય વહ ૧૪ ને શનિવારે

તા. ૧૩-૮-૭૭

વિષય :- “ક્ષણ લાખેણી બય”

સુત્ર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંત ઉપકારી સમયજ્ઞ, સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ માનવજીવનના મહાન મૂલ્ય આંક્યા છે. માનવજીવન તો મહાન કિંમતી છે પણ તેની જોડેક ક્ષણ પણ કિંમતી છે. જોડેક આજના વ્યાખ્યાનના વિષયનું નામ રાખ્યું છે “ક્ષણ લાખેણી બય”. આપણે જે પર્વાધિરાજ પશુપંથ પર્વની ઘણાં દિવસથી રાહ જોતાં હતાં તેમાંનો જોક દિવસ તો પસાર થઈ ગયો, ને આજે બીજો દિવસ આવી ગયો. આ માનવજીવનની જોડેક ક્ષણ લાખેણી બય છે. ધર્મની કમાણી કરી હોવા માટે મનુષ્ય ભવ ખરેખરો અવસર છે. તેની કાણે કાણેનો જો સફળપયોગ થાય તો કરોડોની કમાણી કરી શકાય, અને જો તેને દુરુપયોગ થાય તો મોટી નુકસાની છે. સત્સંગમાં, સદ્વિચારમાં અને સત્કરણીમાં જે જે કાણે બય છે તે કાણે સફળ છે. ગાય, બેંસ, ફતરા, ચકલા, ચકલી આદિ તિયજ્ય પશુ પક્ષીઓ સવારમાં ઉઠે છે ને સાંજના સૂઈ જાય છે ત્યાં સુધી તેને જોક પેટ ભરવાની ચિંતા હોય છે, તેમ કેટલાક મનુષ્યો જોવા હોય છે કે સવારે ઉઠે ને સાંજે સૂવે ત્યાં સુધી તેને કમાવાની, પેટ ભરવાની અને કુટુંબના ભરણપોષણની ચિંતા હોય છે પણ આત્માની કે પરદું બહું કરવાની તેને રહેજ પણ ચિંતા હોતી નથી. તેનો માનવજન્મ કેવી રીતે સફળ

થાય ? આજે સવારથી ઉઠીને સાંજ સુધીમાં મેં કેટલા શુભ કાર્યો કર્યા ? કેાઈનું કેટલું બહું કહ્યું ? મારો આજના દિવસની કાર્યવાહી હરમ્યાન મારાથી કેાઈને દુઃખ તો નથી થયું ને ? મેં કેાઈ ખરાબ વિચાર તો નથી કર્યાને ? મારાથી કેાઈનું અહિત તો નથી થયું ને ? આવી પરમાર્થની લેશ પણ ચિંતવના કરી છે ખરી ? આવી વિચારણા ન થતી હોય તો રાત્રી અને દિવસો ક્યાંથી સફળ બને ? સત્કર્મો કરનારના રાત્રી અને દિવસો સફળ બાય છે અને અધર્મ, અન્યાય, અનીતિનું આવરણ કરનારના રાત્રી-દિવસો અફળ બાય છે. આખા દિવસમાં જો ૦૧ કે ૦૨ કલાકનો સત્સંગ પણ ન કરી શકાય તો દિવસ ઉગ્યો તે આપણા માટે આચળી બધા ખરાબર છે. આવી પરિસ્થિતિમાં જે દિવસ અને રાત્રીઓ પસાર થયાં તેની કેાઈ કિંમત કે વિશેષતા નથી. માટે ધર્મારાધના કરીને રાત્રી-દિવસ અને જોકેક સ્થળને સફળ બનાવો. લાખેણી સ્થળનો સફળપયોગ કરો.

“ હીરા કરતાં કિંમતી લાખેણી સ્થળને યોગ્યો ” :- બંધુઓ ! જેમ હીરાની નાની કણી કિંમતી છે તેમ જ્ઞાની ભગવંતો કહે છે કે માનવભવની જોકેક સ્થળ મહાન કિંમતી છે. મનુષ્યભવને જ્ઞાનીએ દુર્લભ કહી છે જોટલું જ નહિ પણ મનુષ્યભવની પ્રત્યેક સ્થળને જ્ઞાનીએ દુર્લભ કહી છે. જે અમૂલ્ય રત્નો કે ધન વૈભવ વડે ખરીદી શકાતી નથી. કહ્યું છે કે દુર્લભો રત્ન કોટયાડપિ સ્થળાપિ મનુભાયુષઃ ન ક્રોડો રત્નો આપવા છતાં પણ મનુષ્યભવની જોકેક સ્થળનું આશુભ્ય મેળવી શકાતું નથી. જેમ કેાઈ માણસનું મુત્યુ થયું. હવે તમે કેાઈ ડોક્ટરને કહો કે જો તમે જોકેક મિનિટ માટે આને જીવતો કરો તો હું તમને જોકેક કોઠ રૂપિયા આપું. ત્યારે ડોક્ટર કહી દેશે કે “ ન જીતો ન ભવિષ્યતિ ” જૂતકાળમાં બન્ધું નથી, ભાવિમાં બનવાનું નથી ને વર્તમાનમાં તેનું બનતું નથી કે કેાઈ આશુભ્ય વધારી શકે. ખુદ ભગવાન પણ જોકેક સ્થળનું આશુભ્ય વધારી શક્યા નથી. તો જો સ્થળ કેટલી કિંમતી હશે ! આ કિંમતી સ્થળનો તમે સફળપયોગ કરી લો.

આવનારી હર જોકેક પલ તું માની લે અમૂલી,

સાવધ રહીને આવરદા કર પૂરી,

જીવનને ધન્ય બનાવી લે, આવતા દિન સુધારી લે.... મનને.

અહીં શું કહેવા માંશું છું તે તમને સમજાય છે ને ? અણસમજમાં બિંદગીના અમૂલ્ય દિવસો અને સ્થળો જે ગયા, તે ભલે ગયા. હવે જીવનમાં જે જે થઈને પણ આવે છે તેને સુધારવા સજાગ બનો. જૂલમાં જૂતકાળ બગડ્યો પણ જો તમારો ભવિષ્યકાળ સુધારવો હોય તો વર્તમાનકાળને સુધારો. જેનો વર્તમાનકાળ સુધરે તેનો ભવિષ્યકાળ અવશ્યસેવ સુધરે છે. તમને જે ધર્મારાધના કરવાની અમૂલ્ય સ્થળ મળી

છે તેની કદર કરો ને તેનો સદુપયોગ કરશો તો તમારો આત્મા ન્યાસ બની જશે. આત્મસાધના કરવાની આ તક (ક્ષણ) એ કંઈ સામાન્ય નથી. સામાન્ય પ્રસંગ અને તક એ બંનેમાં ફેર છે. સમયને સામાન્ય રીતે હાથ ધરાય છે ને ક્યારેક તેને જતો પશુ કરાય છે. જ્યારે તકને માણસ ખાસ વધાવી લે છે, અને તેમાં વિશેષ રસથી પ્રવર્તે છે. એટલે દુકમાં જો માણસ ક્ષણને ઝાળખે સમજે તો રસપૂર્વક તેને ઝઠપી લઈને તેનો લાભ ઉઠાવી શકે. જુઓ, હું તમને એ વાત સમજાવું.

સૂક્ષ્મો વિદ્યાર્થી પરીક્ષામાં પાસ થવાની ક્ષણને કેટલા રસથી વધાવી લે છે ! તેની પરીક્ષા આવે ત્યારે એક ક્ષણ પણ વાતચીત કે રમતમાં શુભાવતો નથી. પરીક્ષામાં સારા નંબરે પાસ થવાની તકનો લાભ ઉઠાવી કેટલી બધી મહેનત કરે છે ! ઉત્તરાયણનો દિવસ આવે ત્યારે બાળકો અને યુવાનો બધા પતંગ ઉડાવવાની તકનો કેવો લાભ ઉઠાવે છે ! તેમને ખાવાની પણ કુરસદ નથી મળતી. તમારો ફીકરો યુવાન થયો ને સારા શ્રીમંત ઘરની કન્યાનું કહેણ આવે તો તે અવસરને ચૂકો ખરા ? હા કે ના કહેવી એ તો એક ક્ષણનો જ સવાલ છે ને ! તે ક્ષણને તમે ઝઠપી લો છો ને ? હા, કદાચ એમ બને કે કદાચ કોઈ ગરીબની કન્યા સારી ને શુશ્રુવાન હોય પણ જો રૂપાળી ન હોય તો તેને તક નહિ સમજો. પણ શ્રીમંતની કન્યા રૂપાળી છે પછી બદ્ધે શુષ્ક વિનાની હોય તો પણ સાચી તક માનોને વધાવી લો છો. શું કહું ? પુરૂષલના પ્રેમી મનુષ્યોને રૂપ, રંગ અને ધન માલમાં સારાપણું દેખાય છે પણ આત્માના શુદ્ધો ગંભીરતા, ઉદારતા, સત્ય, નીતિ અને સહાચારમાં સારાપણું દેખાતું નથી. આ તો મેં કન્યાની વાત કરી પણ મિત્ર સગાં અને કનેલીજનો પણ રંગે રૂપાળા ને પૈસે ટકે પહોંચતા હોય છે તે ગમે છે, અને તેમને ઝઠપી લેવામાં આનંદ કે તક સમજો છો. પછી એમની સાથે વાતચીત, એમનાં સ્વાગત-સન્માન, એમના કાર્યમાં લોગ આપવો અને એમની સાથે મીઠો બ્યવહાર કરવો આ બધું તમને બરાબર આવડે છે. આ બધું કરવામાં કોઈ વિશેષતા કે કોશિયારી નથી, અને એવું પરિણામ ભેટાં જો સાચી તક નથી આવે વિચાર આવે છે ખરો ? અને મનમાં યાય છે બહુ કે મેં લાગેણી ક્ષણનો સદુપયોગ કર્યો નથી.

સાચી તક કેને કહેવાય ? સાચી તક કે ક્ષણનો સદુપયોગ તો તેને કહી શકાય કે જે સ્વપરના આત્માને કલ્યાણકારી હોય. આ તક મળી છે તેવી તક ફરીને મળવી દુર્લભ છે એવું સમજીને જે તકને સાધના કરવામાં વધાવી લેશે તે બધી કલ્યાણ કરનારી છે. કદી વિચાર આવે છે ખરો કે આત્મ કલ્યાણ કરવાની અમૂલ્ય તકને કમાવામાં, દુન્યવી સંપત્તિ મેળવવામાં ખાવામાં ને મેજશોખમાં શુભાવી દૃષ્ટિ તો પરલોકમાં મારું શું થશે ? સમજી લો. એક દિવસ બધું છોડીને જવાનું છે તે તો

ચોક્કસ છે પણ ક્યાં જવાનું છે તેનો પતો નથી ને ક્યારે જવાનું છે તેની ખબર નથી. અથવા તો કુમાર રમત રમવાની પડતી મૂકીને ગૌતમસ્વામીને પોતાને ઘેર લઈ ગયા. તેમને ગૌચરી વહોરાવીને તેમની સાથે ભગવાન પાસે ગયા. ત્યાં જઈને પ્રભુની પાસેથી જીવનની અમૂલ્ય ક્ષણને જોળીને આવ્યાં, અને ઘેર આવીને લાખેણી ક્ષણને સફળ બનાવવા માટેની માંગણી કરી. તમને પણ સમજવાની તક મળી છે માટે સમજો. જન્મ-મરણના દુઃખ દૂર કરવાની ક્ષણ લાખેણી બાય છે.

દુનિયામાં કંચન, કામિની, ધન-વૈભવ જો બહુ કરીને પુણ્ય હશે તો પાછું મેળવી શકાશે પણ જીવનમાંથી ગયેલી ક્ષણ પાછી મેળવી શકાતી નથી. ધર્મારાધના કરવામાં જે ક્ષણો વપરાય છે તેને અપૂર્વ ક્ષણ કહેવામાં આવે છે. તે ક્ષણના જ્ઞાની પુરુષોએ આર વિભાગ પાડ્યા છે. દ્રવ્યક્ષણ, ક્ષેત્રક્ષણ, કાળક્ષણ, અને ભાવક્ષણ; અનાદિકાળથી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા આત્માને તેના મહાન પુરુષોદયે મનુષ્યભવ તથા પાંચ ઈન્દ્રિયોની પૂર્ણતા મળે. તેમાં પણ આર્થદેશ અને ઉત્તમ કુળમાં જન્મ, રૂપ, બળ, દીર્ઘાશ્રુત્ય અને આરોગ્ય વિગેરેની પ્રાપ્તિને દ્રવ્યક્ષણ કહેવામાં આવે છે. જે ક્ષેત્રમાં આરિત્ર ઉદયમાં આવે તેવા આર્થદેશમાં મનુષ્યભવની પ્રાપ્તિ થાય તે ક્ષેત્ર ક્ષણ કહેવાય. જીવહયા વિગેરે ધર્મના સંસ્કાર જે ક્ષેત્રમાં વણી સહેલાઈથી પામી શકાય તેને પણ ક્ષેત્રક્ષણ કહી શકાય. ધર્મ કરવાનો અવસર તે કાળક્ષણ કહેવાય અને જે કર્મોના ઉપશમ, ક્ષયોપશમ અને ક્ષય જે ક્ષણમાં થાય તે ભાવક્ષણ કહેવાય.

બંધુઓ! તમે બધા અહીં ભેઠા છો તો મહાન ભાગ્યશાળી છો. કારણ કે દ્રવ્ય ક્ષણની તમને સંપૂર્ણ સામુદ્રીયતા મળી છે. તમને જોવા સાધનો અને સામગ્રીઓ મળી છે કે તમે ધારો તો પુરુષાર્થના બળે સર્વવિરતિ આરિત્રની ભૂમિકા સુધી પહોંચી શકો છો. આરિત્રના ભાવ આવવા દુર્લભ છે. આરિત્રનો અધિકારી માનવ છે. દેવો અને નારીઓ સમ્મત્ત્વ પામી શકે છે. તિયંબ દેશવિરતિ બની શકે છે પણ સર્વવિરતિ આરિત્ર તો માત્ર મનુષ્યો અંગીકાર કરી શકે છે. તે કારણથી જ માનવભવની મહત્તા છે. ધન વૈભવ વિગેરેથી જ્ઞાનીએ માનવભવને દુર્લભ નથી કહ્યો. જો મનુષ્ય ધન વૈભવના સુખમાં મસ્ત બનીને સંસારમાં રહેશે તો મળેલી ઓથિરી મહા કિંમતી દ્રવ્ય ક્ષણ શુભાવી રહ્યો છે, મહાન આત્માઓ સમય આવે લાખેણી ક્ષણને જોળીને આત્મસાધના કરે છે.

મગધ દેશના સમ્રાટ મેણીક રાજા જ્યારે સુનિના નાથ થવા તૈયાર થયા ત્યારે સુનિ કહે છે કે રાજાના આપને અનાથ સનાથની ખબર નથી. હું કેવી રીતે અનાથ હતો તે સંભળ. હું કૌશળી નગરીના ધનાઢય શેઠનો પુત્ર છું. મારે ઘેર વૈભવ-વિલાસની કમીના ન હતી. હું મારા માતા પિતાને વહાલસોયો દીકરો હતો. મારી

પત્ની ખૂબ સુશીલ ને શુણીયલ હતી. અને મારા પ્રત્યે અત્યંત રાગવાળી હતી. આવા સુખમાં મારા માથે દુઃખના કુંગરા ઉતરી પડ્યા.

“દાશુ દાહ” :—હજી હું યૌવનના આંગણે પગ મૂકી રહ્યો છું ત્યાં મારી આંખમાં ઝોકાઝોકે અતુલ વેદના ઉપડી. આંખમાં ભયંકર ઝાટકા મારવા માંડ્યા ને આંખું શરીર જાણે અંગારાથી બળી રહ્યું હોય તેમ ભયંકર વેદનાથી સળગી ઉઠ્યું. આંખમાં, કાનમાં, ફેડમાં, માથામાં, જેમ કોઈ વજી મારતું હોય તેવી અસહ્ય વેદના થવા લાગી, અને જાણે મારા શરીરમાં જ્વાળાઓ ન ઉઠતી હોય તેવું મને થયું. કુદુંભ તો મારા માટે જોટલું બધું કરવા તૈયાર થયું કે મારો રોગ મટાડવા કિંમતીમાં કિંમતી દવાઓ, તેમજ ચોટા ચોટા વિદ્યામંત્ર અને જડીબુટ્ટીના જાણકારો, ધન્વંતરી વૈદો યાદાવ્યા ને તેઓ સેકંડો ઉપચારો કરવા લાગ્યા છતાં મને કોઈ દુઃખથી છોડાવી શક્યું નહિ. મારા પિતા માડું ઠઠ મટાડવા માટે હજારો, લાખો શું પોતાનો સંપૂર્ણ ખર્ચનો આપવા તૈયાર થયા, તે કહેતા કે અરે...મારા દીકરાને કોઈ સામે કરો. ભાઈ-બહેનો, માતા-પિતા બધા ચોધારે આંખુએ રડતા હતા. મારી પત્ની તો મને પોતાના પ્રાણ કરતાં વધુ ગણતી હતી. તે મારા માટે બધું ત્યાગ કરવા તૈયાર થઈ. તે પોતાની આંખોના આંખુથી મારા હૃદયને લીંબવી રહી હતી. આટલું કરવા છતાં એક સેકન્ડ પણ મને કોઈ રોગથી મુક્ત કરાવી શક્યું નહિ.

“અનાથી સુનિએ ઝોળાળેલી લાખેણી સ્વણ” : હે મગધાધિપતિ ! છેવટે મને વિચાર થયો કે મારા માતા-પિતા સંપૂર્ણ ધનસંપત્તિ આપી દે છે, ભાઈ બહેન એમાં સંમત થાય છે. પત્ની ખાનપાનનો મોહ છોડી મારા માટે બધું કરવા તૈયાર થઈ છતાં મને કોઈ રોગમાંથી મુક્ત કરાવી શકતા નથી. હવે મારે જો આ રોગથી મુક્ત થવું હોય તો જિનેશ્વર દેવે બતાવેલો મહામૂલો ધર્મ અને કિંમતી આરિત્ર એ જ મારા જીવનની સાચી ઔષધિ છે. તે સમયે હે રાજા ! મેં સંકલ્પ કર્યો કે જો હું આ વિપુલ વેદનામાંથી મુક્ત થઈ તો શીશ્રમેવ આરિત્ર સ્વીકારીશ. દુઃખ માત્રથી છોડાવી દેનાર અહિંસા, સ્વયમ, તપ અને ક્ષમાના મહાન માર્ગને સ્વીકારી લઈશ. હે ભાગ્યવાન ! જ્યાં હું આ જીવનમાં ચલ્યો ત્યાં મને ઈશ્વ આવી ગઈ, અને મારી રાત્રી ક્યાં વીતી તેની મને ખબર ન પડી. બીજી જાણુ ઘણા દિવસથી ઈશ્વ નહોતી આવી અને આજે મને ઈશ્વતો જોઈને મારા સગાવહાલા ખૂબ આનંદ પામ્યા. પ્રભાતે ઈશ્વમાંથી આંખ ખોલી જાગતાં જોઈ છું તો મને કોઈ પીડા નહિ કે અશાંતિ નહિ. અહોહો... આ શું ? મનને થયું કે “ખરેખર ધર્મસાધનાની ભાવનાનો આ અમલકાર ! આરિત્રના નિષ્કૃય માત્રનો બહુ. તો આરિત્રનો કેવો પ્રભાવ ! તો હવે શું વિલંબ કરવા જેવો ખરો ? રોગ ઝોકાઝોકે આવ્યો એમ મૃત્યુ ક્યારે

આવશે તેની ખબર નથી. માટે મારે ક્ષણ માત્રનો પણ વિચાર કર્યા વગર લાખેણી ક્ષણને જોળખીને ચારિત્ર અંગીકાર કરવું જોઈએ.

“અનાથી ચારિત્રના માર્ગે જતા માતા-પિતાને થયેલું દુઃખ” : એ ન્યારે દીક્ષા લેવાની મહત્તા કહેવું સમજ રહ્યું કરી ત્યારે એકદમ ચીને આઘાત લાગ્યો, અને સૌ કોઈ જાણવા લાગ્યા કે બેટા! આ શું જોલે છે? છેવટમાં એ સગાવહાલાને સમજાવીને દીક્ષા લીધી. કે એથી કે! આ છે સનાથ અનાથની વાત. સમજો મહારાજ! આત્મા પોતે સુખ-દુઃખનો કર્તા છે. આત્મા પોતે વૈતરણી નહીં જેવો અને છે ત્યારે નરકમાં જવાના કર્યો ઉભા કરે છે. આ રીતે અનાથી સુનિએ જણી થઈ વાતો એથી કેને સમજાવી. અનાથી સુનિનો ત્યાગ અને સંયમની દૃઢતા જોઈને એથી કે રાજા કાચ જોડી ગયા ને કહે છે કે મહારાજા! આપે મને સચોટ અને યથાર્થ માર્ગદર્શન કરાવ્યું. આપે લાખેણી ક્ષણને જોળખીને મનુષ્ય જન્મ સફળ કર્યો અને આપ સાચા સનાથ બન્યા. મારા જેવો આત્મા આપ જેવા મહાન પુરોનો નાથ બનવા તૈયાર થયો હતો. હું આપની કૃપા માણું છું. આપ મારા હિત શિક્ષક બનો, જોમ ઇચ્છું છું. આપના ધ્યાનમાં મેં જે વિચાર કર્યું. અને તુરંત જોજો માટે આપને મેં આમંત્રણ કર્યું તે મારો અપરાધ માફ કરજો. જોમ કહી રાજાએ નિર્મળ ચિત્તે ધર્મના અનુરાગી બની રોમાંચિત થીરે સુનિને પ્રકૃષ્ણાપૂર્વક વંકન કર્યા. અનાથી સુનિને સંજ થતાં એથી કે રાજાનું જીવન પટ્ટાઈ ગયું ને સમ્યક્ત્વ પામી ગયા. આ છે સત્સંગનો પ્રભાવ. નીતિચતકમાં બત્તું કરી જોલ્યાં છે કે.

“જ્ઞાનં ચિયોદ્ધરતિ સિદ્ધતિ વાચિ સત્યં, માનોન્નતિ વિદ્યતિ પાપમયાકરોતિ ॥
શેતઃ પ્રસાવયતિ વિદ્ધુ તનોતિ કીર્તિઃ, સત્સંગતિઃ કથય કિં ન કરોતિ પુંસામ્ ॥”

સત્સંગતિ પ્રુષ્ઠિની જઠાને કરે છે, વાણીમાં સત્યનું સિંચન કરે છે, સન્માનની વૃદ્ધિ કરે છે, પાપોને દૂર કરે છે, ચિત્તને પ્રસન્ન કરે છે અને કશે કિંશાઓમાં કીર્તિ ફેલાવે છે. જોલો, સત્સંગતિ મનુષ્યોનું શું કામ નથી કરતી? જે સંતનો સંજ કરે છે તેનું જીવન અવશ્યમેવ પટ્ટાઈ જાય છે. અહીં જો કે દૃષ્ટાંત ચાહ આવે છે.

જોકે વખત જોકે સંન્યાસી જંગલમાં જોકે ઝાઝ નીચે જોકે હતા. તે આત્મિક જ્ઞાનનાં પ્રેમી હતાં. એના જીવનમાં ભગતિ ખૂબ હતી. હવે બન્યું એવું કે આ સંન્યાસી ન્યાં જોકે હતાં ત્યાં લૂંટારાઓની જોકે ટોળી આવી. લૂંટારાઓને આવા ત્યાગીઓ ગમે નહિ પણ કોણ જાણે તેમની લાભ્યતા જોર કરતી કશે જોલે જોમના હિલમાં જોવા લાવ જાયા કે આ મહારાજાને આપણાં ગામમાં લઈ જઈએ. જોલે જોમના સંન્યાસી પાસે આવીને કહે છે આપ અમારા ગામમાં પધારો ને! આ સાંભળીને સંન્યાસીએ કહ્યું કે હું તમારા ગામમાં આવું તો ખરો પણ મને જોકે વચન આપો

કે મારા ધનનો ખજાનો તમારે લૂંટવો નહિ. લૂંટારાનો સરહાર અને તેની ટોળીના લૂંટારાઓ વિચારમાં પડી ગયા કે આની પાસે જો કપડાના રૂથા અને કમંડળ સિવાય બીજું કંઈ દેખાતું નથી. છતાં કહે છે કે મારો ખજાનો લૂંટશે નહિ. તો એમણે ખજાનો ક્યાં રાખ્યો હશે ? જ્યાં હશે ત્યાં ભલે રહ્યો પણ સરહારે કહ્યું કે મહારાજ ! અમારા બધા વતી હું તમને વચન આપું છું કે તમારો ખજાનો અમે નહિ લૂંટીએ. અમે આપના જેવા સાધુ સંતોને નથી લૂંટતા.

“સંન્યાસીએ ચોરના ગામમાં કરેલો પ્રવેશ” : સંન્યાસીના મનમાં થયું કે મને કદાચ ભલે કંઈ પડશે પણ જો આ લૂંટારાનું જીવન સુધરી જશે તો મહાન લાભનું કારણ બનશે. જુઓ, સંતો કેવા પરોપકારી હોય છે ! બીજાનું ભણું કરતાં પોતાની હરકાર કરતાં નથી. એમને એમ ન થયું કે આ લૂંટારાનું ગામ છે ને કદાચ લેગા થઈને મને મારી નાંખશે તો ? સાચા સાધુ નીકર હોય. એને મરણનો ડર ન લાગે પણ પાપનો ડર લાગે. સંન્યાસી લૂંટારાના ગામમાં આવ્યા. લૂંટારાએ તેમને રહેવા માટે એક સુંપડી આપી. સંન્યાસી ત્યાં રહ્યા. સાંજ પડી એટલે લૂંટારા થાળમાં મીઠાઈ ભરીને સંન્યાસી બાવાને જમાડવા આવ્યા ને મહારાજ પાસે થાળ મૂકીને કહે છે બાપજી ! તમે જમી લો. ત્યારે સંન્યાસીએ કહ્યું ભાઈ ! તમે કંઈને રડાવી, તેની આંતરડી કઠંગોળી લૂંટફાટ કરીને ધન લાવો અને તે પૈસામાંથી આ બધું મારા માટે લાવ્યા છો તે મને ખરે નહિ. પાપના પૈસાથી લાવેલું લોજન મારા ગળે કેમ ઉતરે ? મારે નથી જમવું. તમે અહીંથી લઈ જાઓ. આટલું બાલતાં સંન્યાસી ગળગળા થઈ ગયા.

“મને તમારું લોજન ના ખરે, આ શબ્દ સાંભળતા રહેલા ચોરો” :- સંન્યાસીના વચન સાંભળીને લૂંટારાઓના સુખ ક્ષિપ્ત પડી ગયા. ઘણીની આંખમાં આંસુ આવી ગયા ને બોલવા લાગ્યા કે અરેરે...મહાત્મા આપણાં ગામમાં જૂખ્યાં રહે તો આપણાંથી કેમ ખવાય ? તેથી બધા લૂંટારા જૂખ્યા રહ્યા. બીજો દિવસ સવારમાં એક વૃદ્ધ માણસ હાથમાં બાજરીનો રોટલો ને છાશ લઈને આવ્યો ને મહાત્માને કહ્યું-આપ આ લોજન ગ્રહણ કરો. સંન્યાસીએ કહ્યું કે મને તમારો રોટલો ન ખરે. ત્યારે તેણે કહ્યું, બાપજી ! આ ધન ચોરી કે લૂંટ કરીને લાવ્યો નથી. હું ખેડૂત છું. મહેનત મળુરી કરીને ધન કમાઈ છું. બાજરો મારા ખેતરનો છે. તેને બતે હળીને રોટલો બનાવ્યો છે. તેમાં એક પણ પૈસો પાપનો નથી. તો મને ચાલશે. મહાત્માએ શાંતિથી લોજન કયું. પોતાના નિત્યનિયમ પ્રમાણે ધર્મક્રિયા કરીને સંન્યાસી સૂઈ ગયા. ત્યાંથી ભલે દ્રવ્યથી ઉદ્ધતા હોય પણ ભાવથી બગતા હોય છે. લૂંટારાના સરહારના મનમાં થયું કે મહારાજ કહેતાં હતાં કે મારો ખજાનો લૂંટશે નહિ

તો મારે ચોરી કરવી નથી પણ ખજનો કેવો છે તે જોવો છે. સંન્યાસી સૂતા સૂત જાગતાં હતાં. પેલો ચોરનો સરહાર મહાત્માની કુંપડીમાં ગયો ને બધું તપાસ્યું પણ ત્યાં તો મહાત્માના બે કપડા ને કમંડળ સિવાય કંઈ ન હતું. ખૂણે ખૂણાં જોઈ લીધા પણ ખજનો જોવા ના મળ્યો.

“સંન્યાસીએ બતાવેલો ખજનો” :-લૂંટારાનો સરહાર સવાર પડતાં સંન્યાસી પાસે જઈને કહેવા લાગ્યો કે હું રાત્રે આપનો ખજનો જોવા માટે આપની કુંપડીમાં આવ્યો હતો પણ મને જોવા ન મળ્યો. આપે ખજનો ક્યાં છૂપાવીને રાખ્યો છે ? આ લૂંટારાની વાત સાંભળીને સંન્યાસીએ કહ્યું—ભાઈ ! મારો ખજનો ગુપ્ત છે. જો કેખાતો નથી પણ ક્ષણ આપે છે. તમારો ખજનો અહીં રહી જશે પણ મારો ખજનો તો હું મરી જઈશ તો પણ સાથે લઈ જવાનો છું. લૂંટારો કહે બાપલ ! આપનો ખજનો અમને બતાવો ને. તો અમે પણ લેગો કરવા માંડીએ. ત્યારે સંન્યાસીએ કહ્યું કે હું તમને જો ખજનો બતાવું ખરો પણ હું કહું તેમ તમારે કરવું પડશે. લૂંટારાએ કહ્યું—કબૂલ છે. આપ જેમ કહેશો તેમ કરવા તૈયાર છીએ. ગુપ્ત ખજનાની વાત સાંભળવા લૂંટારાએ સંન્યાસીની સાથે મીટ માંડીને બેસી ગયા. તમને પણ હું ખજનો બતાવું તો ટટાર થઈને મારી સાથે બેસી જશે ને ? કેમ બરાબર છે ને ? (હસાહસ) સાંભળો, ત્યારે સંન્યાસીએ કહ્યું ભાઈએ ! મારી પાસે દયા, કાન, જ્ઞાન, ક્ષમા, સેવા અને પરોપકારનો અમૂલ્ય ખજનો છે. જોલો, તમારે આ ખજનો જોઈએ છે ?

“સંન્યાસીના ઉપદેશથી ચોરોનો જીવનપદ્ધતિ” :-તમે પૂર્વભવમાં પાપ કરીને આવ્યા છો તેથી આવી મતિ છે ને આ ભવે પણ ચોરી, લૂંટફાટ ને ખૂન કરીને ધન મેળવો છો. જ્યારે આ પાપ ઉદયમાં આવશે ત્યારે કેવા દુઃખો ભોગવવા પડશે તે વખતે તમારી કેવી હથા યશે ? વિગેરે પાપના કલ્પા ક્ષણ સમજાવ્યા. આથી લૂંટારાના હિલ પીગળી ગયા. તેમણે કહ્યું કે મહારાજ ! આપની વાત તરૂન સાચી છે. પાપ, ચોરી, ખૂન, લૂંટફાટ કરીને અમે મહાન પાપ કર્યા છે. હવે અમારું શું થશે ? આટલું જોણતાં એમની આંખમાં આંસુ આવી ગયા આ જોઈને સંન્યાસીએ તક જોગળીને સોગડી મારી કે જો તમને જો બધું પાપ લાગતું હોય તો હવે આજથી તમે બધા નિયમ લો કે અમારે કોઈક ખૂન કરવું નહિ. કોઈકું ધન છીનવી લેવું નહિ. ત્યારે એક લૂંટારાએ કહ્યું. મહારાજ ! આપની વાત તો સત્ય છે. આ કરવા જેવું છે. પણ આ ચોરી લૂંટફાટ બધું બંધ કરી રહ્યો તો અમારે પેટ ક્યાંથી ભરવું ?

સંન્યાસીએ કહ્યું આ બધી યુક્તિ જમીનો પડી છે. તો તમે મહેનત કરો. મહેનત

કરશે તો મૂલ્ય અવશ્ય મળવાના છે. બંધુઓ મોક્ષનો મોલ ભેંધએ છે ને ! મોક્ષના મોલ મેળવવા હોય તો આપણે બધાને મહેનત કરવી પડશે. સંન્યાસીએ લૂંટારાઓને કહ્યું કે તમે મહેનત કરો તો આ ધરતીમાતા તમને મન માન્યો મોલ આપશે. પછી તમારે પાપ નહિ કરવા પડે ને પેટ ભરાશે. આ સાંભળી સૌ ખુશ થઈ ગયા ને બધાએ સંન્યાસીના કહેવા પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી, અને ચોરી લૂંટફાટ બધું બંધ કરીને લૂંટારાઓ ખેડૂત બની ગયા. દિવસે ખેતીનું કામ કરતા ને રાત્રે સંન્યાસી પાસે ધર્મકથા સાંભળતા. સંન્યાસી તો તેમને માટે જોઈ ભગવાન સમાન બની ગયા. એમના વચન પર લૂંટારાઓને ખૂબ શ્રદ્ધા હતી. સાથે ધર્મની શ્રદ્ધા પણ વધવા લાગી. કુદરતે વરસાદ સારો થયો ને પાક સારો પાક્યો. સૌના હૈયા હર્ષથી નાચવા લાગ્યા.

અત્યાર સુધી આ લૂંટારાઓનું જંગલ કહેવાતું. હવે લૂંટારા ખેડૂત બનતાં રસ્તો નિર્ભય બની ગયો ને સૌની અવરજવર વધવા લાગી. આ વાતની રાજાને ખબર પડી ત્યારે તેમના મનમાં થયું કે અહો ! મેં લૂંટારાને પકડવા કેટલી મહેનત કરી છતાં કોઈ રીતે પકડાયા નહિ. જે કાચું હું શસ્ત્ર અને સુભટોથી ન કરી શક્યો તે કોણે કયું ? જરા તપાસ તો કરું. રાજા ત્યાં જોવા આવ્યા. લૂંટારાઓએ હર્ષથી રાજાનું સ્વાગત કર્યું એટલે રાજા ખુશ થઈ ગયા ને તેમને પ્રેમથી બોલી પડ્યા, રાજાએ પૂછ્યું બાઈઓ ! તમારા જીવનમાં આવું પરિવર્તન કેવી રીતે થયું ? ત્યારે સરકારે કહ્યું મહારાજ ! પધારો જેમણે અમારા જીવનમાં અજબ પરિવર્તન કરાવ્યું છે. અમારા અંતરમાં સ્નેહ અને સત્યનો દીપક જલાવ્યો છે ને અમને ધર્મના માર્ગે વાળ્યા છે એવા સાધુ મહાત્માના દર્શન કરાવું. એમ કહીને રાજાને સંન્યાસીની ઝુંપડીએ લઈ ગયા. ઝુંપડીમાં સંન્યાસી ન હતાં, કોઈને પૂછતાં ખબર પડી કે મહાત્મા આજ્યા ગયા છે. તે જતાં જતાં એટલો સંદેશો આપતા ગયાં છે કે મારા નિયતોનું સહા જરાબર પાલન કરજો. માત્ર અહીંનું કાચું પૂર્ણ થયું છે માટે હવે હું જઈ છું. મહાત્મા આમ કોઈને કહ્યા વિના આજ્યા ગયા એમને કોઈ હિસાબે જવા દેવા ન હતા તેથી સૌના દિલમાં ખૂબ દુઃખ થયું કારણ કે તે સૌના ઉપધારક હતા.

બંધુઓ સતો-પરોપકાર કરે પણ બહલો દેવાની આશા રાખતા નથી. તેમને પોતાની પ્રશંસા સાંભળવી ગમતી નથી. જીજ્ઞાસુ ભક્ષામાં તે આનંદ માને છે. સત્સંગતિને કેવો પ્રભાવ પડ્યો ! સંન્યાસી લાખેણી કણને જોળખીને ચોરના ગામમાં ગયા તો કેવો મહાન લાભ મેળવ્યો ! પણ જો આ સમયે એવો વિચાર કર્યો હોત કે હું જોકલો લૂંટારાના ગામમાં ક્યાં જઈ ! તો આવો લાભ ન થાત. જે કણને વધારી લે છે તે જીવનમાં કંઈક કરી ચકે છે. આ સાનવજીવનની જે કણ

બય છે તે લાખેણી બય છે. ગયેલી ક્ષણ પાછી ફરીને હાથમાં આવતી નથી. માટે જીવનમાં ભગ્નતિ કેળવીને દરેક મનુષ્યેએ ક્ષણે ક્ષણ સફળ બનાવવી જોઈએ. આ માનવજીવનની એકાદ ક્ષણ પણ ધર્મારાધના વિનાની બય તે! જ્ઞાનની દૃષ્ટિએ ઘણું મોટું નુકસાન થાય છે. માટે કહ્યું છે કે “ક્ષણમપિ સમજન સંગતિરેકા, મવતિ મવાર્ણવ તરણે નૌકા!” એક ક્ષણની પણ જે સત્સંગતિ છે તે ભવસાગરને તરવા માટે નૌકા સમાન છે. તમે હમણાં સાંભળી ગયાને કે સત્સંગતિના પ્રભાવે લૂંટારાએ લૂંટારા મટીને ખેડૂત બની ગયા. વાલીએ લૂંટારો નારદઋષિના સમાગમથી લૂંટારો ફીટીને વાલ્મીકી ઋષિ બની ગયો. અણૂંનમાળી સુદર્શન શેઠની સહાયથી ભગવાન પાસે ગયો ને સત્સંગ કર્યો તો સાધુ બની ગયો. ને છ મહિનામાં ઉચ્ચ સાધના કરી કરોને ચક્રવૃત્ત કરી નાખ્યા. આવાં તે ઘણાં હાખલા જૈન દર્શનમાં અને જીભ ધર્મોમાં પણ છે. આજે આહુ દિવસ છે ને સમય ઘણો યદ્ય ગયો છે એટલે હું વિશેષ કહેતી નથી. દુકમાં મનુષ્યભવની અમૂલ્ય ક્ષણને દાન-શીયળ-તપ અને ભાવ આદિમાંથી કેઈ પણ ધર્મને અપનાવી આ લાખેણી ક્ષણને યજ્ઞવલ્લ પર્વમાં સફળ બનાવો.

“સાથવાહની સાથે નરસિંહ રાજહરખારમાં” : અર્ધ કાલે આપણે નરસિંહની કહાની કહી હતી તેમાં જોઈ ગયા કે કર્મની વિચિત્રતા કેવી છે! બજો વખત રાજાએ તેને મારવાના પ્રયત્નો કર્યા પણ બંને વખત બચી ગયો, વક્ત્રના મંદિરમાંથી સાથવાહ તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો ને પ્રેમથી તેને ઉછેરવા લાગ્યો. ધીમે ધીમે તે મોટો થયો. એક વખત શેઠ તેને લઈને વહેપાર અર્થે નીકળે છે. ફરતા ફરતા પેલા નગરના રાજ્યમાં આવી પહોંચ્યા. સાથવાહ પોતાના પુત્રને લઈને રાજાને બહુ સુલ્યવાન લેટણું આપવા આવ્યા. કર્મના ઉદયે રાજાની દૃષ્ટિ ઓકરા ઉપર પડતાં તેને જોળખી ગયા કે નહીં આ પેલો ઓકરો છે. હાય... બજો વખત મારી નાંખવા મોકલ્યો છતાં હલ્લુ જો જીવતો છે! બસ. હવે તો મારી જાતે જ બધી વ્યવસ્થા કરી લઈશ. રાજાએ સાથવાહની લેટ સ્વીકારીને તેનો સત્કાર સન્માન કર્યો ને નગરમાં વહેપાર કરવા માટે કહ્યું. રાજાએ તેમને રહેવા માટે સુંદર મહેલ આપ્યો ને કહ્યું તમે બાપ દીકરો રાજ મારી પાસે આવતા રહેજો.

“રાજાની કપટ બાળથી અબણુ સાથવાહ” : આ સાથવાહને કે નરસિંહને ખબર નથી કે રાજા આટલો બધો પ્રેમ શા માટે બતાવે છે? જો તો રાજાને સહકાર મળતાં ખુશ થઈ ગયો જો વહેપાર કરે છે. રાજ રાજ્યમાં આવતા રાજા અને સાથવાહ વચ્ચે ખૂબ સંબંધ બંધાયો એક મહિનામાં વહેપાર કરવો હતો તેટલો કરી લીધો પછી રાજા પાસે જવાની રજા માંગી. રાજાના મનમાં યજ્ઞ કે આ તો જવાની વાત

કરે છે ને માફું કામ બાકી છે. હાથમાં આવેલો શિકાર ચાલ્યો જશે, ના નહિ જવા દઉં. તેથી શેઠને રોકાવા માટે ખૂબ આગ્રહ કર્યો પણ શેઠ ના પાડી તેથી રાજાએ કપટથી કહ્યું તમે બંને ચાલ્યા જશો તો મને બહું સૂઝું લાગશે. તો એમ કરો. આ તમારો દીકરો ખૂબ પ્રેમાળ, શુભીયલ ને વિનયી છે. તે મને બહુ વહાલો છે માટે તમે એને થોડા દિવસ માટે અહીં મૂકતા જાઓ તો મને આનંદ આવશે. માફું મન હળવું થયા પછી હું ચોકલીશ.

“રાજાની માંગણીથી નરસિંહને મૂકી જતો સાર્થવાહ” : સાર્થવાહ રાજાની સાથે રહ્યો. રાજાએ તેને ખૂબ માનપાન આપ્યા ને ખૂબ સાચવ્યો. એટલે રાજાની શેઠમાં તણાવું પડ્યું. નરસિંહ સાર્થવાહને ખૂબ વહાલો છે. તેને એક દિવસ પણ મૂકીને જવાડું મન નથી પણ રાજાની શરમે કાંઈ બોલી શક્યો નહિ. નરસિંહને સાચવવા રાજાને ખૂબ લલામણુ કરી. રાજાએ કહ્યું તમે તેની ચિંતા ન કરશો. તે મને ખૂબ વહાલો છે. સાર્થવાહ તો ત્યાંથી રવાના થઈ ગયો. આ નરસિંહના એટલી ઉંમરનો રાજાને પુત્ર હતો. બંને વચ્ચે એવી મિત્રાચારી થઈ ગઈ કે તે એક બીજા વિના રહી શકે નહિ. આ તક બોધને રાજાએ પોતાના પુત્રને હુકમ કર્યો કે હે કુમાર ! તમે ઓટું લશ્કર લઈને જાઓ ને અમુક રાજાને છતીને આપણા તાબે કરો. આ બાબતમાં રાજાની કાનત ખોટી હતી. તેના મનમાં એમ કે આ નરસિંહ મારા પુત્રનો સાથે ગયા વિના નહિ રહે અને જશે એટલે લડાઈમાં આગળ પડતો બાળ લઈને લશ્કરે. એ તો ગમે તેમ તોય દાસીપુત્ર છે એટલે તેને સુધ્ધ કરવાનું જ્ઞાન ક્યાંથી હોય ! રહેજે લડાઈમાં બપો જશે ને મારે કંડા પાણીએ ખસ જશે. જુઓ, હુટ માણસની હુષ્ટતા કેવી હોય છે. નરસિંહ બિચારાને આ બાબતમાં કંઈ જ્યાલ નથી.

રાજકુમાર સુધ્ધમાં જવા માટે લાવ લશ્કર લઈને જવા તૈયાર થઈ ગયો, ત્યારે નરસિંહ કુમારને કહ્યું કે હું તમારી સાથે આવું છું. કુમારે કહ્યું. બાઈ ! તમારું લડાઈમાં કામ નહિ પણ નરસિંહ વાળ્યો વળે તેમ ન હતો. એ તો મિત્રની સાથે લડાઈમાં ગયો. ને દુરમન રાજાને હાકલ કરી. સામસામું સુધ્ધ શરૂ થયું. રાજકુમાર ઘણો સજ્જન હતો તેના મનમાં થયું કે નરસિંહ વધિકપુત્ર છે એ લડાઈ બોધ શકશે નહિ એટલે તેને સુધ્ધથી દૂર રાખે છે પણ એ ક્યાં દૂર રહે તેમ હતો. તે કુમારની બાબતમાં રહેતો હતો. જ્યારે તેણે બેઠું કે કુમાર સુધ્ધમાં હમણાં હારી જશે એટલે પરાક્રમી નરસિંહ વચ્ચે સુધ્ધ કરવામાં બેઠાઈ ગયો. કયા શત્રુનો કેમ ઉપયોગ કરવો તે કળા તેને આવડતી હતી. તેનામાં પરાક્રમ અને બળ હતું ને સાથે

પુણ્ય હતું. બધા યોગ હતો જોટલે તે યત્રુની સાથે શીથથી લઈવા લાગ્યો. અને થોડીવારમાં તેણે યત્રુને હરાવી રાજકુમારનો વિજય જ્વજ ફરકાવ્યો.

“લોકાર્થના મેહાનમાં નરસિંહનો જયજયકાર” : સારા સૈન્યમાં જયજયકાર જોલાયો સૌને હર્ષનો પાર ન રહ્યો અને નરસિંહની સહાયથી કુમારે વિજય મેળવ્યાના સમાચાર રાજાને આપ્યા. આ સમાચારથી રાજાને હર્ષ થવાને બદલે ખેદ થયો. હાથ... હજુએ પાપી ન મર્યો ! મરવાને બદલે જીવતો રહ્યો ને જોની સહાયથી વિજય થયો જોટલે લોકોને પ્રિય થઈ પડશે. જોના મનમાં ખૂબ ગુસ્સો આવ્યો કે બસ, હવે જો દુષ્ટ અહીં આવે જોટલે ગમે તેમ કરીને જલદી જોના ઘાટ ઘડી નાંખું. કેટલી અજ્ઞાનતા ! પણ રાજાને ખબર નથી કે જેનું પુણ્ય જીવતું ને ભગતું છે, આયુષ્ય બળવાન છે તેને હું શું કરી શકવાનો છું ? હવે રાજા નરસિંહને મારી નાંખવાના દુષ્ટ વિચારો કરે છે. નરસિંહ અને રાજકુમાર આવશે ને રાજા શું કરશે તેના ભાવ અવસરે.

૩૨

વ્યાખ્યાન નં. ૪૧

આવશ્ય વહ અમાસને રવિવાર

તા. ૧૪-૮-૭૭

વિષય :- “માનવતાની મહેક”

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! મહાન મંજલકારી પશુપત્ત પર્વનો મુવર્ણ અવસર આપણા જીવનના આંગણે આવી ગયો છે. પશુપત્ત પર્વ જોટલે શું ? સુસુક્ષ્મ આત્માઓને સુક્ષ્મ માર્ગની મંજીલ સુધી પહોંચાડનાર પવિત્ર પર્વ. માનવ-જીવનની સાચી સફળતા આવા પવિત્ર પર્વને બહુમાન ભાવે સત્કારવામાં રહેલી છે. આ પર્વની મહત્તાને સમજીને ધર્મશીલ બંધુ જીવોએ આરાધના કરવામાં ઉજ્જ્વળ જનવું જોઈએ. જીવનનો સાર ધર્મ છે પણ આજે ચારે તરફ દુષ્ટિપાત કરતાં અસંતોષ, અસંતિ, ઉદ્વેગ, મમતા અને તૃષ્ણાના તાંડિવો ઘેર ઘમસાણુ મચાવી રહ્યા છે ને પાપનો પ્રવાહ આવી રહ્યો છે જ્યારે પુણ્યાર્થ કાચના વાસણુ જેવી દેખાવ માત્રની છે. પ્રતિષ્ઠા રાખના રમકડા જેવી, સંપત્તિ પાણીમાં ફેંચેલા પતાસા જેવી, સકલ પરિવાર સ્વપ્ના જેવી, કાચા પાણીના પરપોટા જેવી આવા ભંગાર જેવા સુખમાં રાચતો માનવી જો વાત તદ્દન જૂલી ગયો છે કે પૂર્વની મહાન પુણ્યાર્થની કમાણીના ફળ રૂપે માનવદેહની પ્રાપ્તિ થઈ છે. તે રંગરાગ અને લોભોપલોભ કે આનંદ પ્રમોદ માટે નથી. આવા પીવા કે પહેરવામાં ફક્ત જોવા માનવદેહની સફળતા

નથી, પણ જ્ઞાનો લગવ'તોએ શોક્ષમાર્ગની સાધના કરવા માટે માનવજીવનની મહત્તા ગાંધે છે.

આજનો વિષય છે “માનવતાની ઝડે'ક” માનવતાની ઝડે'ક ક્યારે પ્રસરે ? માનવજીવન પામીને દયા, પરોપકાર, સત્ય, નીતિ, સહાયાર આદિ ધર્મનાં કાર્યો કરીએ ત્યારે. બાકી તો દીનપણે જીવવું, અને અશરણપણે મૃત્યુની ગહન ખીણમાં પટકાવું. આવી ઘોર યાતનાઓને જીવ અનાદિકાળથી લોગવતો કાંઈ પણ ઉત્કર્ષ સાધ્યા વિના, ગતિ પ્રગતિ કે ક્રાંતિની કેડીને હાથ ક્યાં વિના મરતો રહ્યો છે. મહાન પુણ્યોદયે માનવદેહ મળ્યો. આ દેહની સાચી સફલતા ધર્મની આરાધના કરીને જન્મ-મરણની પરંપરાને અટકાવી શોક્ષ પ્રાપ્ત કરવામાં રહેલી છે. સમજો, જિનેશ્વર પ્રભુના શાસન સિવાય સંસારમાં શોક્ષ પ્રાપ્તિનો સફળ ઉપાય જીજ્ઞે ક્યાંય નથી. જૈન શાસનમાં બતાવેલા અનુષ્ઠાનોની શ્રદ્ધાપૂર્વક આરાધના કરનારા ભવ્ય જીવો સુકૃત રૂપી પરભવનું પાથેય. ભાતું પ્રાપ્ત કરી જલ્દી શોક્ષના સુખોને પ્રાપ્ત કરે છે. આટલા માટે મનુષ્ય સદા ધર્મની આરાધનાને લક્ષ્યમાં રાખી ચોતાને મળેલી શક્તિ અને સામગ્રીને સફળ બનાવવા માટે મંગલકારી પર્વની આરાધના કરવા કટિબદ્ધ બનવું જોઈએ. જીવનની સાચી સંપત્તિ ધર્મની આરાધના છે. જીવનની છેલ્લી ક્ષણ સુધી આરાધક બાવને ભગૃત રાખવો તે સાધનાના શિખર ઉપર કળશ ચઢાવવા સમાન છે.

જ્ઞાની કહે છે કે શમા, નમ્રતા, ઝહ્યુતા, નિર્લોભતા, વિવેક વિગેરે સદૃશ્યોએ જોટલા બધા મહાન છે કે જેની સુવાસ આગળ કરતુરીની સુવાસ ઝાંખી છે પણ આજે માનવીને બહારમાં પ્રતિષ્ઠા મેળવવી ગમે છે પણ જીવનમાં સદૃશ્યની પ્રતિષ્ઠા કરવી નથી. જીવનમાં સિદ્ધિ નથી તો પ્રસિદ્ધિ ક્યાંથી મળવાની છે ? દુર્ગા'ધથી માનવી દૂર ભાગે છે પણ કુશુંબથી દૂર ભાગતો નથી. જોકે વ્યવહાર દૃષ્ટિથી જોશો તો ઘરમાં સૌ દ્રવ્યનો સંચય કરે પણ ક્યારનો સંચય કરે ખરા ? “ના.” તેવી રીતે જો તમારે માનવજીવનની ઝડે'ક પ્રસારવવી હોય તો સદૃશ્યરૂપી પુષ્પનો સંચય કરો તો માનવતાની ઝડે'ક પ્રસારશે.

કુલ તમને કેવું ગમે ? સુગંધવાળું. માની લો કે તમે જોકે કુલ લીધું. દેખાવ બહુ સારો છે પણ સુગંધ નથી તો શું કરશો ? (ઓતામાંથી અવાજ :- ફેંકી દઈએ.) કારણ કે તે પ્લાસ્ટિકનું કુલ હેતું. આવા કુલ દેખાવમાં આકર્ષક હોય છે પણ તેમાં સુગંધ નથી તેમ દુનિયામાં માનવો તો બધાં છે પણ જો તેનામાં માનવતા આદિ સદૃશ્યો રૂપી સુગંધ ના હોય તો તેની કાંઈ કિંમત નથી. આપણે બાહ્ય સુગંધની વાત કરવી નથી પણ સદૃશ્યની સુગંધ ફેલાવવી છે. જૈનદર્શન સદૃશ્યને અપનાવે છે. જો બાહ્ય ભાષાને માનવું નથી પણ શુણની પૂજા કરે છે. તમને માનવજીવન મળ્યું છે તો પરદુઃખલાંજન, પરોપકાર, નિરાભિમાનતા, સદૃશ્ય, સેવા

વિગેરે શુષ્કોને અપનાવ્યો, પણ બીજાના સુખ લૂંટવાનું કામ કર્યો નહિ. જે બીજાનું સુખ લૂંટીને પોતાના સુખમાં મસ્ત રહે છે તે સાચો માનવ નથી. આવા માનવ કરતાં પણ ઘેઘ છે.

એક વખત જંગલમાં એક સિંહનું જમ્યું આમથી તેમ છલાંગ મારતું હતું. તે સમયે એકાએક ભેરીનો નાક ચંબળાયો ને ખૂબ ઠેલાઠેલ થવા લાગ્યો. ત્યારે જમ્યું તેની માતાને કહે છે મા! આટલો બધો અવાજ ને તડાકા-બડાકા કેમ ચંબળાય છે? ત્યારે કહે છે બેટા! એક રાજા બીજા રાજાનું રાજ્ય જીતવા માટે મોટું સૈન્ય લઈને સુધ્ધ કરવા માટે બળ્ય છે. જોની પાસે ઘણું મોટું રાજ્ય છે. સુખ સમૃદ્ધિને પાર નથી છતાં અસંતોષી રાજા જોના ભતિ લાઇને મારીને તેનું રાજ્ય પકાવી લેવા માટે જઈ રહ્યો છે. બેટા! માનવની અપેક્ષાએ આપણે ઘણાં કૂર પ્રાણી છીએ છતાં માનવ કરતાં સારા છીએ. કારણ કે આપણે આપણાં ભતિ લાઇને મારતા નથી. સપ, વીંછી વિગેરે એવી જંતુઓ પણ તેના ભતિલાઇને કરકતાં નથી.

વિચાર કરો. સિંહ કૂર પ્રાણીઓને પણ પોતાની ભતિને કેટલો ગર્વ છે! એણે પોતાના કરતાં માનવને હલકો ગણ્યો ને? સિંહ પોતાની ભતિ સિંહાર કરીને ખાય છે પણ કોઇનો સિંહાર પકાવી લેતો નથી. જૂજ્યો મરી બળ્ય તે કપૂલ પણ લાસ કરી ખાતો નથી. આજના માનવને કોઈનું મફતીશું ધન મળી બળ્ય તેો રાજી રાજી થઈ બળ્ય. બિંહળીબાર ઘેઘા ઘેઘા ખાય તેટલું મળવા છતાં સંતોષ નથી. ધન મેળવવા માટે ગમે તેટલા પાપ કરવા પડે તેો કરતાં તે અચકાતો નથી. આવો અસંતોષી માનવી ધન મેળવવા માટે હાથ....હાથ ક્યાં કરે છે. આજે જ્યાં જુઓ ત્યાં હાથ. હાથ ને હાથ છે. રેશનીંગમાં અનાજ ન મળે તેો હાથ હાથ, માણસોને B.P. પણ હાથ. સમજાય છે? બધે શું છે? હાથ, હાથ ને હાથ. (હસાહસ) હું તમોને પૂછું છું કે જ્યો ત્યારે સાથે શું લઈ જવાના છે?

તમે કમાણ્યા લાખો રૂપિયા, ફ્લેટ લીધા રજવાડી, ફ્રીઝ ટીવી ને ફર્નીચર છે પરદેશી ગાડી-સાથે શું તમે લઈ જશો? બોલો (૨) બેશું કરેલું બધું તમે અહીંયા કઈ બજાવો....સાથે શું લઈ જશો?

ધનવાનો મોટા મોટા ફ્લેટો ખરીદી અંદર પરદેશના ફર્નીચર વસાવે છે. તેમાં ટી.વી., ફ્રીઝ, રેડિયો, એરકંડીશન વિગેરે સુખની સામગ્રીઓ વસાવે છે. ફરવા માટે પરદેશની ગાડી વસાવે છે, જોના ફ્લેટ તો રાજમહેલ જેવો ચણગારી દે છે, ને હરખાય છે પણ કહો તો ખરા કે જોમાંથી સાથે શું લઈ જશો? કંઈ નહિ. ને સાથે કંઈ લઈ જવાનું નથી તેો જોના માટે આટલી બધી મમાલ શી? સમજો, પૈસાથી માનવી મહાન બની ચકતો નથી, પણ સદૃશ્યોની સંપત્તિ મેળવો ને જીવનની

વિશેષતા છે. જેના જીવનમાં સફળથો છે તે બાહ્ય સંપત્તિમાં અંજતો નથી અને કોઈની સંપત્તિ રહેજે મળી જાય તો પણ લેવા લલચાતો નથી. પોતે હુંખ વેઠે પણ કોઈનું પડાવી ન લે. આવા પવિત્ર માણસો માનવતાની રહેંક રહેંકાવી શકે છે. અહીં એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

સને ૧૯૪૭માં હિન્દુસ્તાન પાકિસ્તાનના ભાગલા પડ્યા. સરહદી વિસ્તારોની શાંતિ છીનવાઈ ગઈ, અને આરે તરફ આગ-લૂંટફાટ અને અત્યાચારોનું વાતાવરણ સર્જાઈ ગયું. ત્યારે ધનવાનો ધન મૂકીને, ખેડૂતો પોતાની પ્રાણપ્યારી જમીન મૂકીને ભાગ્યા, મા-બહેનોના શીયળ લૂંટાયા, ને કંઈક નાના કુલ જેવા બાળકોના માતા-પિતા છૂંટવાયા. આવો કાળો કેર વર્તાઈ ગયો. તે સમયે ઢોઠો “બળતામાંથી જે બચ્યું તે સાચું” એ ઉક્તિ અનુસાર ઢોઠો હરહાળીના, રાકડ રકમ અને જોડવા પાથરવાના બે આર કપડા લઈને શહેર તરફ ભાગવા લાગ્યા. લાખોને કોડોની સંખ્યામાં માણસો આમથી તેમ ભાગવા લાગ્યા. તેમાં કોઈ ક્યાં ને કોઈ ક્યાં ચાલ્યા ગયા. તેમાંનું એક કુટુંબ પણ પોતાનો જીવ બચાવવા માટે પોતાનો સરસામાન લઈને ભાગ્યું. થણાં માણસો દિલ્હીમાં આવ્યા હતા તેમ આ કુટુંબ પણ દિલ્હીમાં આવ્યું. રોથનેથી ઉતરતાં બાપ દીકરા છુટા પડી ગયા. દીકરા યુવાન હતો. ભાગી આવેલા નિરાશ્રીતોને આશ્રય આપવા માટે સરકારે એક કેમ્પ ખોલી આપ્યો હતો અને જનતાએ પણ એ શરણાર્થીઓને માટે અનાજ, કાર્ક વિગેરેથી સારો સહકાર આપ્યો હતો. બધા નિરાશ્રીતોને સરકારે કેમ્પમાં ઉતાર્યા હતા એટલે નિરાશ્રીતોની શિબિર થઈ. જેમ પંખીડાઓ કોઈ ક્યાંથી ને કોઈ ક્યાંથી આવી વૃક્ષ ઉપર ભેસે છે તેમ આ નિરાશ્રીતો ભેગા થયા, પણ એ બાપને તેનો દીકરો રમેશ ન મળ્યો. રમેશની પત્ની મંજુલા તેમજ માતા-પિતા, રમેશ....બેટા રમેશ કહીને તેની શોધ કરતાં આરે બાબુ પોકાર કરવા લાગ્યા. ત્યારે બીજા નિરાશ્રીતો કહે છે ભાઈ! તમારો દીકરો નાનો નથી. તમે શા માટે આટલી બધી ચિંતા કરો છો? હમણાં આવશે. ત્યારે રમેશના બાપ કહે-ભાઈ! ભલે ને મોટો હોય પણ બાપ આગળ દીકરો સદા નાનો છે. અને મારો રમેશ એટલે બહુ બીજો શ્રવણ ભેઈ લો. એ મારી ખૂબ સેવા કરે છે ને મારી આજ્ઞાનું કદી ઉલ્લંઘન કરતો નથી. એ દીકરો થડી પણ કેમ જૂલાય? રમેશના પિતાજી રમેશ...રમેશ કરીને બૂમો પાડતા ગલોમાં પૂમતાં હતાં. ત્યાં રમેશ માથે થેલો લઈને આવી પહોંચ્યો, અને પિતાનો પ્રેમાળ સ્વર સાંભળતાં ઢોડીને બાપને વળગી પડ્યો. બાપુજી તમે અને મૂકીને ક્યાં ચાલ્યા ગયા હતા? હું તો શોધી શોધીને શાકી ગયો. આજે આપ મળી ગયા. પિતા-પુત્ર પ્રેમથી લેટી પડ્યા.

“પિતા પુત્રનું મિલન” :- રમેશના પિતાજી કહે છે બેટા! અમે તારી

ચિંતા કરતા હતા. તારા યાદ અમને કેટલી સતાવતી હતી એ તો અમારું મન બાંધે છે. તારા વિના અમારા જીવ અધર થઈ ગયા. તું ક્યાં ગયો હતો ? ત્યારે કહે છે પિતાજી ! સ્ટેશને ઉતર્યા પછી હું થેલો લઈને ઉતર્યો ને જોયું તો આપણો થેલો બહાર પડ્યો. તેની તપાસ કરવા રહ્યો. ઘણી તપાસ કરી પણ આપણો થેલો જતો રહ્યો ને બીજા કોઈનો થેલો આવી ગયો છે. આટલું બોલતાં રમેશની આંખમાં ઝળઝળાયા આવી ગયા. ત્યારે જોના પિતાજીએ કહ્યું—રમેશ ! એમાં ઠીકા થવાની તારે જરૂર નથી. આપણો થેલો ગયો ને બીજો આવ્યો છે ને ? રમેશે કહ્યું—પિતાજી ! જોની મને ચિંતા નથી પણ કોઈનો થેલો આવી ગયો તેની મને ચિંતા છે. પિતા કહે—એમાં ચિંતા શાની ? આપણો થેલો ગયો ને બીજાનો આપણી પાસે આવ્યો તો રાખી દેવાનો. આપણા થેલામાં જે ચીજ છે તે તે વાપરશે ને જોની આપણે વાપરીશું. રમેશે કહ્યું—પિતાજી ! પારકો માલ રાખવો તે પાપ છે. બાઈ ! પણ તું ક્યાં ચોરી કરીને લાવ્યો છે ? આપણે ચોરી કરી નથી પછી પાપ શું ? બીડમાં બૂલથી કોઈનો થેલો આવી ગયો એ પાપ ન કહેવાય. રમેશને સંતોષ ન થયો. ત્યારે જોના પિતાજી પૂછ્યું—બાઈ ! એ થેલામાં શું છે ? પિતાજી ! મેં કંઈ થેલો બોલીને જોયું નથી પણ થેલાનું વજન જોતાં જોમ લાગે છે કે અંદર સારી જોવી રોકડ રકમ અને ઢાળીના હોવા જોઈએ. ઉપરથી જુના કપડા બરી દીધા હોય તેમ લાગે છે.

“ક્યાં પિતાની દૃષ્ટિ અને ક્યાં પુત્રની પવિત્રતા” :- જોના બાપ કહે છે બેટા ! તારા ઉપર ભગવાને દયા કરી વેર બેઠાં ધન ચેતક્યું છે. તો છાનોમાનો લઈ દે ને. શા માટે ગાંડપણ કરે છે ? પાસે પૈસા હશે તો આપણે વહેપાર ધંધો કરી ચકીશું. રમેશ કહે—પિતાજી ! આપને દુઃખ લાગે તો માફ કરજો. આપની વાત મારા ગળે ઉતરતી નથી. તમે તો મને ઘણી વખત જોવી શિખામણ આપી છે કે દીકરા !

“પરધન પથ્થર માનીએ, પરત્વી માત સમાન,
હતિના કરતાં હરિ ના મિલે તો, તુલસીદાસ જમાન.”

ગમે તેટલું પરાયું ધન તમને મળી જાય પણ તેને પથ્થર સમાન સમજીને છોડી દેજે અને પરત્વીને માતા અને બહેન સમજીએ. આટલું જો માણસ કરે તો તેને ભગવાન મળ્યા વિના રહે નહિ અને ન મળે તો તુલસીદાસ કહે છે હું તમારો જામીન બનીશ આ રીતે શિખામણ આપી છે ને અત્યારે આપ આ શું બોલો છો ? આપ મને નરકની ખીણમાં ધકેલવાનો માર્ગ બતાવો છો ? આપણે પૂર્વજન્મના પાપના લીધે ઘરખાર છોડીને અહીં તહીં રખડી રહ્યાં છીએ. તો હવે વધુ પાપ શા માટે કરવું જોઈએ ? દીકરાની વાત સાંભળીને બાપ સમજી ગયો ને કહ્યું. બેટા !

તારી વાત સાચી છે. આપણે થેલો નથી રાખવો, પણ આપણા થેલામાં શું હતું ? તેમાં તો આપણાં બધાનાં એકેક ભેડાં જુનાં કપડાં, એક બે એકવાનાં ભારા, ખીડીઓ વાળવાની ઢોલકાની તાસક, થોડા પત્તા ને તંબાકુ આટલું હતું. આપણું ભલે ગયું પણ મેં તો પરધન પથ્થર સમાન માનેલું છે. એટલે આ તો ન રાખું. એના પિતા કહે છે એટા ! હવે હું તને રાખવાતું કહેતો નથી પણ આ થેલો પોલીસને સોંપી દઈએ. ત્યારે રમેશે કહ્યું આજે પોલીસને પણ વિશ્વાસ કરવા જેવો નથી. ત્યાં સોંપીશું તો એ હજમ કરી જશે ને બહેરાત આપીશું તો ઘણાં માલિક થઈને આવશે, તો સાચા માલિકને માલ નહિ મળે. એના કરતાં આપણી પાસે રાખી મૂકીએ. જેના થેલો હશે તે શોધતો શોધતો અહીં આવીને ખાતરી આપીને લઈ જશે. પિતા કહે-ભલે. તેમ કરીએ પણ જરા ભે તો ખરો કે થેલા ઉપર એના માલિકે નામ લખ્યું છે ? એનું તો લીલા રંગની શાહીથી “મનુ ગ્વાલિયર” આ પ્રમાણે લખ્યું હતું. નામ વાંચીને થેલો ખૂણામાં મૂકી રાખ્યો ને બાપ ફીકરો મનુની શોધ કરવા લાગ્યા. ઢોલ મહિનો વીત્યો પણ પત્તો ન લાગ્યો. રમેશની ચિંતાનો ખાર ન હતો. એને સુખે લેઈ આવતી ન હતી. કદાચ આંખ મીંચાય તો બળકીને બગી જતો ને પેલા થેલાને ભેઈને કંપી ઉઠતો. અહો ! આ થાપણ ક્યાં સુધી સાચવવાની ? એના માલિક મળે તો થેલો સોંપી ચિંતાથી મુક્ત બનીએ.

“પિતાની અકળામણ” : હવે તો એના પિતાણ પણ કંટાળીને રમેશને કહી દેતાં કે આપણો સામાન લેવી વખતે તારી આંખો ક્યાં ગઈ હતી કે આ નકામી ઉપાધિ લેતો આવ્યો ? હવે તો એને શોધીને હું પણ ચાક્યો છું. તું પોલીસને સોંપી આવ ને પોલીસને ન સોંપવો હોય તો ફવામાં નાખી આવ, પણ હવે આ ચિંતાનો અંત લાવ. બાપુજી ! આપણને સાચવતાં આમ થાય છે તો જેના થેલો ખોલાયો હશે તેને કેવું થતું હશે ! એના બાળકોનું શું થતું હશે ! જેનું આપણું તેવું બીજનું. આપણે પાંચસો હજારની મીલકત છોડીને આવ્યા છીએ છતાં આપણને દુઃખ થાય છે તો આ બિચારો મનુ તો લાખોની મૂડી છોડીને આવ્યો હોય તેમ લાગે છે. આવા સંયોગોમાં મનુ માટે આપણાં દિલમાં હમદહીં હોવી ભેઈએ.

ધન ખોવાતાં શરીર ખોઈ નાંખ્યું : એક દિવસ રમેશ અને તેના પિતા ઉતારે ભેડા ભેડા વાતચીત કરતા હતા. ત્યાં એક આધેઠ વયનો માણસ ત્યાં આવીને ઉભો રહ્યો હતો. તેનું શરીર તદ્દન ફીકકું પડી ગયું હતું, આંખો લોંબી ઉતરી ગઈ હતી અને ચેલાચેલા વસ્ત્રો પહેરેલા હતા. બાળે કંઈકે શોધતો ન હોય તેમ લાગ્યું. એને ભેઈને રમેશના પિતાએ પૂછ્યું. બાઈ ! કેવું કામ છે ? ત્યારે પેલા માણસે સાંજ્યા તુટ્યા શબ્દોમાં કહ્યું. બાઈ ! મારો એક થેલો ઢોલ મહિનાથી ખોલાયો છે.

તેને શોધી રહ્યો છું. બાઈ! તમારું નામ શું? “મનુ” તમે ક્યાંના રહીશ છે? તો કહે વ્વાલિયરનો છું, ફરીને પૂછ્યું. થેલામાં શું બચું? હવે? તો કહે બાઈ! ઉપરથી ઝોમ લાગે કે જુના કપડા બારેલાં છે પણ સાચું કહું તો ઝોમો મારી બિંદગીબરની કમાણી બરી છે. વધુ શું કહું? હું તો બેઠાલ બની ગયો છું. બંગલા, બાગ-બગીચા બધું વ્વાલિયરમાં રહી ગયું અને જે ફાળીના અને રોકડ રકમ થેલામાં બરી હતી તે ખોવાઈ ગઈ. આજે મારા કુલ જેવા બાળકો, પત્ની બધા ત્રણ ત્રણ દિવસથી ભૂખ્યા છીએ. મારા નસીબ ફૂટયાં કાલે અમારે ઘેર લણાં જમતાં હતાં ને આજે બટકું રોટી માટે ઘેર ઘેર બટકું છું. આટલું બોલતાં તે રડી પડ્યો. ત્યારે રમેશે હિંમત આપીને કહ્યું. બાઈ! તમારો થેલો કેવો હતો? તો કહે આમ તો જુનો છે. લીલા રંગની શાહીથી તેના ઉપર ‘મનુ વ્વાલિયર’ ઝોમ લખ્યું છે. ઝોટલે રમેશે તેની પાસે કાગળ ઉપર નામ લખાવ્યું તો અક્ષર મળતાં આવ્યા તેથી બાપ દીકરાને ખાત્રી થઈ કે આ થેલાનો સાચો માલિક છે. છતાં વધુ ખાત્રી કરવા માટે પૂછ્યું બાઈ! થેલામાં શું શું હતું? મનુ કહે બાઈ! કહેવાથી શું ફાયદો? બાઈ હિંમત રાખ. સૌ સારા વાના થશે. ઝોટલે મનુને હિંમત આવી તેણે કહ્યું થેલામાં પાંત્રીસ હબાર રૂ.નું ઝવેરાત, પચીસ હબારની ચલણી નોટો, એક હબાર રોકડા રૂપિયા પાંચ સોનાની લગડીઓ ને પંદર શેર આંદો આટલી મિલકત છે.

રમેશ કહે તમારી પાસે પેટી ન હતી? મનુ કહે-બાઈ! મને થયું કે પેટીમાં બધી મિલકત બરીશ તો કેઈ લૂંટી લેશે. ઝોમ સમજીને બધું થેલામાં બચું ને ઉપર જુના કપડા બરી દીધા તેથી લેનાર ઝોમ સમજે કે આમાં જુના કપડાં બરેલા છે. ઠીક. બાઈ! તમે સમજીને કામ કયું? રમેશ કહે-બાઈ! તમે બિંતા નહિ નહિ કરો. ભગવાનની કૃપાથી તમારો થેલો મળી જશે પણ એક શરત. આટલું સાંભળતાં મનનું હૈયું હંધી નાચી ઉઠ્યું ને બોલ્યો-બાઈ! મારો થેલો મળી જશે તો હું તેમાંથી અડધો ભાગ આપને આપીશ. તમારી શું શરત છે તે જલ્દી કહો. રમેશે કહ્યું-ઝોમોથી રાત્રી પાઈ પણ અમારે ભેઈતી નથી. માત્ર શરત ઝોટલી કે તમે જે કહ્યું તે પ્રમાણે થેલામાંથી નીકળવું ભેઈજો ને તમે અમારા ઉપર આરોપ મૂકો તેવું ન થવું ભેઈજો. મનુએ કહ્યું-બાઈ! જે મને નવી બિંદગી આપે તેના પગ ધોઈને પીઈ. બાઈ! તમે આ શું બોલો છો? રમેશે મનુને અંદર લઈ જઈને તેના થેલો ખતાવ્યો. થેલો ભેતા મનુના આનંદનો પાર ન રહ્યો. તે પોતાના વહાલસોયા દીકરાને બાથમાં લઈ લે તેમ થેલાને વળગી પડ્યો.

બંધુઓ! માનવીને પૈસા કેટલા વહાલા છે! પૈસાની પાછળ હોદ મહિનાથી મનુ પાગલ બનીને દૂમતો હતો તે મળતાં કેટલો આનંદ થયો? એ તો અનુભવનારો

ભણી શકે, જ્ઞાની કહે છે માયા છે ત્યાં દુઃખ છે. શું છે પૈસામાં, પાછળ દોડો મા, પૈસા જેવું દુઃખ દેનારું કોઈ નથી દુનિયામાં.... પૈસો લલચાવે કે પાછળ દોડાવે, ધરમને વિસરાવે, શરીરને કરમાવે પાણી થાયે લોહીતાણું જે પૈસો મેળવતા એ પૈસાના પાછળ કોઈ પાગલ થાશોમા.... શું સમજે. પૈસા માળસને કેટલું કરાવે છે ? હવે આ પૈસાના મોહમાં ક્યાં સુધી ગેસી રહેયો ? મનુષ્યે પૈસા ભરેલો થયો મેળવવા કેટલી મહેનત કરી ? અતે અહીં તેનો થયો મળી ગયો. તે રહતી આંખે કહે છે ભાઈ ! મેં તો આશા છોડી દીધી હતી. આપે મને મારી મિલકત આપી દીધી. હું કયા શબ્દોમાં તમારો આભાર માનું ? ખરેખર, આપ માનવ નહિ પણ દેવ છે. ત્યારે રમેશના પિતાએ કહ્યું ભાઈ ! હું દેવ નથી પણ મારો દીકરો રમેશ દેવ જેવો છે. એને જ આ થયો મળ્યો હતો. તે શુદ્ધિ પવિત્ર રાખી શક્યો તો તમને તમારો થયો પાછો મળ્યો. ત્યારે રમેશે કહ્યું-ભાઈ ! મેં કંઈ કશું નથી. જો ઉપકાર માનવો હોય તો પ્રભુનો માનો, મારો નહિ. મેં તો માનવ તરીકેની ફરજ અદા કરી છે. હવે આપ આપનો થયો સંભાળી લો એટલે મારા માથેથી ભાર હળવો પળી જાય. મનુષ્યે જે પ્રમાણે કહ્યું હતું તે પ્રમાણે બધું થેલામાંથી નીકળ્યું. જોત જોતામાં વાત ત્યારે બાળ્ય ફેલાતાં લોકો લેગા થઈ ગયા અને રમેશની નિરપૃહ ભાવના જોઈને ખુશી થયા ને તેના ઉપર પ્રશંસાના પુષ્પો વેરવા લાગ્યા. રમેશના યુગ ઉપર માનવતાનું દિવ્ય તેજ ઝગારા મારી રહ્યું હતું. આ છે માનવતાની મહેંક.

બંધુઓ ! રમેશે ગરીબ હોવા છતાં હાથમાં આવેલી લક્ષ્મીના સ્વીકાર ન કર્યો ગરીબાઈમાં આવી નિર્દોષ ભાવના રહેલી તે સ્હેલ નથી. પોતાનો થયો ગયો તેના અક્સોસ ન કર્યો પણ પારકાનો થયો કેટલો સાચવીને રાખ્યો ને સાચો માલિક મળતા થયો સોંપી દીધો છતાં સનમાં નામ અભિમાન નહિ તમને આવે થયો મળી જાય તો શું કરો ? પરધન સ્વધર સમાન માનો કે હાથમાં આવે તો ઘર સમાન ? (હસાહસ) તમે બહુ પાકા છો હસીને પતાવી દો છો દુકંમાં તમારું જીવન રમેશ જેવું પવિત્ર બનાવી માનવતાની મહેંક પ્રસરાવ્યો. રમેશે પરધન પચ્ચર સમાન માન્યું તો તેનું મન નિર્મળ રાખી શક્યો આ હતો આય દેશનો માનવી. એક વખતનો આપણો આયદેશ કેવો પવિત્ર હતો ! ને આણસો પણ કેવા પવિત્ર હતા ! કયા તે સમયના માનવીનું પવિત્ર જીવન અને ક્યાં આજનું જીવન ! આજે પરધનમાં સ્વધર જેવી દ્રષ્ટિ અને પ્રરક્ષી પ્રત્યે માતા જેવી દ્રષ્ટિ આ બંને તત્વો નષ્ટ થઈ ગયા છે અને ધર્મને ધતીંગ કહેનારાઓ વધી ગયા છે. જો સંતાનોને બાલ્યપણથી ઉત્તમ સંસ્કૃતિનો મહાન આદર્શ સમજાવવામાં આવશે તો જીવનનું ઘરતર સાફ થશે ભૌતિક સુખની લાલસા માટે સંસ્કૃતિને ખતમ કરવી તે માનવને શોભતું નથી ભૌતિક સુખને માટે બહેનો

સીતાજીના શીલની સંસ્કૃતિનો નાશ કરી નાંખે અને વહેપારીઓ ધન કમાવવાના હોબને ખાતર દાનવીર જગદુશાહના આદર્શને ખતમ કરી નાંખે તે કેટલી શોચનીય વાત છે ! દાનવીર જગદુશાહ કેવા કામ કરીને માનવતાની મહેકે પ્રસરાવી ગયા તે તમે જાણો છો ને ? એમના જીવનનો એક પ્રસંગ સાંભળો.

દાનવીર જગદુશાહ જૈનાચાર્ય પરમદેવસૂરિજીના પરમ ભક્ત હતા. કોઇ વિશાળ જ્યોતિષીનું જ્ઞાન ધરાવતા જ્યોતિષી પાસેથી તેમને જાણવા મળ્યું કે વિક્રમ સંવત ૧૩૧૩, ૧૩૧૪, ૧૩૧૫ આ ત્રણ સાલમાં ભયંકર દુષ્કાળ પડશે તે માટે જે ચોગ્ય લાગે તે તૈયારી અત્યારથી કરી લેવી આ વાત જાણીને જગદુશાહે ઠેકઠેરથી ખૂબ અનાજ ભરી લીધું એના કોઠારો અનાજથી છલકાઇ ગયા. સમય જતાં કપરો દુષ્કાળ પડ્યો. લોકો અન્ન વિના તરફવા લાગ્યા ત્યારે જગદુશાહે કોઈ જાતના લેકલાવ વિના પોતાના ભંડાર ખુલ્લા મૂકી દીધા. મોટા મોટા રાજાઓ પોતાની પ્રજાનું રક્ષણ કરવા માટે જગદુશાહ પાસે અન્ન લેવા માટે આવવા લાગ્યા ત્યારે જગદુશાહે કહી દીધું કે “યહ અનાજ ઉસકે લિયે-હે જો શામકો અન્ન જિના મરજાને વાલા હે” આ અનાજ ગરીબ પ્રજાના સુખમાં જવું જોઈએ કોઈને કોઠારમાં ભરવા માટે નથી. આ પ્રમાણે શરત કરીને જગદુશાહે રાજાઓને પુષ્કળ અનાજ આપ્યું તે સિવાય પોતે ૧૧૨ દાનશાળાઓ ખુલ્લી મૂકી દીધી તેમજે બધું મળીને આઠ અબજ ને સાડા છ કોડ મણ અનાજનું કોઈ પણ જાતના મૂલ્ય વિના દાન કેયું. બ્યારે જગદુશાહ મૃત્યુ પામ્યા ત્યારે તેના માનમાં દિલ્હીના ખાંદશાહે માથેથી સુગટ ઉતારી નાંખ્યો હતો. સિંધપતિએ બે દિવસ સુધી અન્નનો ત્યાગ કર્યો હતો.

આવા પુરૂષો જગતમાં જન્મીને કેવી મહેકે પ્રસરાવી ગયા ! તેમના જીવનના પ્રસંગો આપણી સમક્ષ આર્થ સંસ્કૃતિનો આદર્શ રજુ કરે છે. માનવ જીવનની વિશેષતા સદ્-ગુણોથી માનવતાની મહેકે પ્રસરાવી બધે ત્યારે આ માનવ જીવન મહાન કિંમતી છે. તેનો સદુપયોગ કરવો જોઈએ, લાખો રૂપિયાનો હીરો હોય તેનાથી ષંગલા, ગાડી, મોટર, ગૌભવ, વિગેરે મેળવી શકાય પણ કોઈ સજ્જા મમરા ખરીદે તો કેવો કહેશે ? (ક્રોતામાંથી અવાજ :- મૂખ) ધરાવર જોલો છો ને ? અહીં મહાન પુરૂષો સમજાવે છે કે આ માનવભવ એવો કિંમતી છે કે જેનાથી સદ્ગતિ, ઉંચા ત્યાગ, ગૌરવ, સંયમ અને તત્ત્વજ્ઞાન મેળવી શકાય એવા અમૂલ્ય માનવભવથી તુલ્ય અને વિષમિશ્રિત અણા મમરા જેવા વિષયોનો બિખારી બનીને ભૌતિક સુખની લાલસામાં જીવન હોમી દેનર માનવ મૂખ છે, અને પરીણામે દુર્ગતિઓમાં ભયંકર દુઃખનો લોકતા બની તે ખૂરીખૂરીને મરે છે. આવી પરીસ્થિતિ સર્જતા પહેલાં માનવભવના ઉંચા મૂલ્ય આક્રિ ને સાધનામાં પ્રબળ વેગવાન બનો.

માનવ જીવન પામીને સંપૂર્ણ ત્યાગ ન કરી શકે તો ખેર, વનધારી બને, તેમજ દયા, દાન. પરોપકાર, સેવા આવા ગુણો તો કેળવી શકે ને ? આવા ગુણો જીવનમાં આવે તો પણ કલ્યાણ થાય છે. ખરેખર તમારામાં કંઈનાં ઘોઘ વહેતા હશે તો તમારી છાપ જરૂર ખીજાને પ્રેરણા આપશે. એક ઘટના હતું. લંડનની એક ગલીમાં રાત્રે એક ચોર આમ તેમ નાસલાગ કરી રહ્યો હતો. પોલીસ તેની પાછળ પડી વિસલ પર વિસલ વગાડતાં પોલીસો હાજર થઇ ગયા. રાત્રીનો સમય હતો. એટલે ગલીના બધા મકાનો બંધ હતાં. ચોરના મનમાં થયું કે હવે તો મારું આવી ગયું. ક્યાં જઈ ? આગળ પોલીસ અને પાછળ પણ પોલીસ. તેણે એક ચર્ચાને દરવાજા ખુલ્લો જોયો ને તેમાં પેસી ગયો. ત્યાં ખૂબ શાંત વાતાવરણ હતું. ચર્ચાના કાંધર (પાદરી) ચર્ચાના મેદાનની વચ્ચે બેઠાં હતાં. તેમની સામે ખુરશીમાં તેમના મિત્રો બેઠા હતા. બધા આ પીવામાં મશગૂલ હતા. આ બેઠાને ચોરના મનમાં થયું કે આહ, હું પણ ત્યાં જઈને બેસી જઈ તો મને પણ આ પીવા મળશે, ને કેમ મને ચોર તરીકે પકડશે. નહિ. એમ વિચારી ત્યાં જઈને બેસી ગયો. કાંધરને સંદેશૂટ કરી. જેવું માણસ હોય તેવો વિનય-વિવેક તો બતાવવો જોઈએ ને ? અને હાલ દોકોને આવો આડખર ખૂબ આવડે. આ ચોર ખૂટ અને શૂટમાં સજ્જ થઈને ગયો હતો. કોઈને શંકા ન થાય કે આ માણસ ચોર હશે. કાંધરે આ નવા મહેમાન માટે ચાંદીના કપમાં આ મંગાવી. આ પીધા પછી કાંધર તો પોતાના સ્વજનોની સાથે વાતચીતમાં પડી ગયા. પણ પેલા ચોરે વિચાર કર્યો કે આ લાગ ઠીક છે ને માલ પણ સરસ છે. ચાંદીના કપ છે તો કેમ જવા હઉં ? ભાઈસાહેબના કોટનું બિસ્ત્રું ઘણું મોટું હતું. તેણે એક પછી એક કપ બિસ્ત્રામાં મૂક્યા. કાંધર તો વાતચીતમાં હતા ત્યાં આ નવા મહેમાન માલ લઈને છટકી ગયા પણ છટકીને જાય ક્યાં ? આગળ તેનું સ્વાગત કરવા માટે પોલીસ તૈયાર હતી. જેવો તે ચર્ચાના દરવાજામાંથી નીકળ્યો કે તરત પોલીસોએ તેને પકડી લીધો. પહેલાં તો તેની પાસે માલ ન હતો. હવે તો તે માલ સાથે પકડાઇ ગયો.

પોલીસે તેને જ ચાર ફૂટકા માર્યા ને કોર્ટમાં મેજસ્ટ્રેટની સામે તેને હાજર કર્યો. મેજસ્ટ્રેટે ચાંદીના કપ જોયા તો તેના ઉપર કાંધરનું નામ લખ્યું હતું. મેજસ્ટ્રેટે કહ્યું. અરે પાપી ! તું ક્યાં સુધી પહોંચી ગયો ? બધું તો ચોરી કરે છે પણ ધર્મનું સ્થાન એવા ચર્ચાને પણ ન છોડ્યું ? મેજસ્ટ્રેટે કાંધરને બેલાવીને પૂછ્યું. તમારે ત્યાં ચોરી થઈ છે ? કાંધરે કહ્યું મારે ત્યાં ચોરી ? ના.....ના.....ચોરી થઈ જ નથી. બાબુમાં પાંજરામાં ઉભા રાખેલા ચોર સામે દષ્ટિ કરીને કહ્યું. બુજ્યો, આ મિસ્ટરે તમારું કંઈ ચોર્યું છે ખરું ? કાંધરે તેને જોળખી લીધો ને આખી પરિસ્થિતિ સમજાવતાં મેજસ્ટ્રેટે કહ્યું બુજ્યો આ ચાંદીના કપ તમારા છે. આના ઉપર તમારું નામ લખેલું છે. આ બેઠાને કાંધરે કહ્યું. અરે ! આ તો અન્યાય થઇ ગયો. મેજસ્ટ્રેટે કહ્યું. આમાં

અન્યાય શેનો ? તમારા નામના કપ જોમની પાસેથી નીકળ્યા છે ને જોને પોલીસો અહીં પકડીને લાવ્યા છે.

“ફાધરની કડ્ડણાએ ચોરના જીવનનો કરેલો પહેલો : ખંધુઓ ! આ ફાધરની વિશાળતા જોજો. ચોરને પણ કેવી રીતે ખચાવી લે છે ? જોમણે કહ્યું બાઈ ! આ માણસ તો મારો મિત્ર છે. ચોર નથી. આ કપ તો મેં તેને ગ્રેજન્ટમાં આપેલ છે. ફાધરના શબ્દો સાંભળીને મેલ્ટ્રેટ જોલી ઉઠ્યા-ધન્ય છે ફાધર તારી કથાને ! ફાધર કોર્ટમાંથી બહાર નીકળી ગયા ને પેલા ચોરને છોડી દીધો. ચોર તો નવાઈ પામી ગયો કે આ શું ? આ તો માણસ છે કે ભગવાન ? એણે મને આ પીવડાવી અને મેં તેની ચોરી કરી છતાં મારા ઉપર કેવી કથા કરી. મને મિત્ર બનાવ્યો. અહાહા હું.... કેવો પાપી અને જો કેવો પવિત્ર ! જો તેણે મને મિત્ર ન બનાવ્યો હોત તો મારું આવી બનત, જેવો જો પાંજરામાંથી છૂટ્યો તેવો દોડીને ફાધરના પગમાં પડ્યો ને અંતઃકરણપૂર્વક તેની માફી માંગી અને આંસુથી ફાધરના ચરણો પગાળી નાંખ્યા ને ગફગફ કરીને બોલ્યો કે આપ કેવા મહાન છો ! મેં આપની ચોરી કરી છતાં આપે મહાન ઉદારતા કરીને મારા માણસ ખચાવી લીધો. આપે તો મને નવી જિંદગી આપી. આપનો જેટલો ઉપકાર મારું તેટલો જોછો છે. ફાધરે કહ્યું. તારો ચહેરો જોતાં જ મને જોમ લાગે છે કે તું સજ્જન માણસ છે પણ સંયોગવશાત તે ચોરી કરી લાગે છે. તેણે કહ્યું. આપની વાત તદ્દન સત્ય છે. મારી જોકે બહેનના લગ્નનો પ્રસંગ છે ને મારી પાસે કાંઈ નથી. મેં મારા સગાં અને મિત્રો પાસે મઠક માંગી પણ કોઈએ મને મઠક કરી નહિ જોટલે ન છૂટકે મારે આ પાપ કરવું પડ્યું છે.

ફાધરે કહ્યું. બાઈ ! તું ચિંતા ન કર તારે કેટલી રકમની જરૂર છે ? તે મને કહે હું તને આપી દઉં, પણ તારે ચોરી નહિ કરવાની. ચોરે ફાધર સમક્ષ પ્રતિજ્ઞા કરી કે હવે કદી હું ચોરી નહિ કરું. જોટલે ફાધરે તેને જેટલા પૈસાની જરૂર હતી તેટલા આપ્યા ને પેલા આંદીના કપ પણ તેને ભેટ આપી દીધો. ચોર ખુશ થતો ચાલ્યો ગયો. હવે તમે વિચાર કરો. ફાધરે પાપીને પાપથી છોડાવવા માટે શું કર્યું ? શું ચોર કથાને પાત્ર હતો ? ના, પણ ફાધરને વિચાર આવ્યો કે હું કેવી રીતે આને ચોરીના પાપમાંથી છોડાવું ? તો છેવટે ચોર સુધરી ગયો આત્મ નામ માનવતાની રહેઠક. જે કુલની પાસે જાય છે તેને સુગંધ આપે છે. કુલ જ્યાં રહે છે ત્યાંનું વાતાવરણ સુગંધથી મધમધતું બની જાય છે, તેમ આ ફાધરનું જીવન કુલ જેવું હતું. તેનામાં માનવતાની રહેઠક હતી. ચોરી કરવા આવનારને પણ ખચાવી દીધો અને તેના જીવનમાં પણ માનવતાની રહેઠક પ્રસરાવી. તમે પણ આ પશુપણ પર્વના દિવસોની પવિત્ર પ્રેરણા લઈને તમારું જીવન માનવતા આદિ સદ્ગુણોથી સભર બનાવી મધ ત બનાવો.

આપણે બે દિવસથી નરસિંહની કહાની આંધે છે તેમાં નરસિંહ કેવો પવિત્ર છે ! તેના જીવનમાં માનવતાની મહેક લરી છે. બીજી બાબુ રાજના જીવનમાં સ્વાર્થના દુર્ગુણોની દુર્ગંધ લરી છે. એ નરસિંહને મારવાના ઉપાયો શોધે છે. ઉપકારીનો ઉપકાર નથી જોતો. તેની પવિત્રતા કે ઉદારતાને નથી જોતો. માત્ર એને કેમ મારી નાંખું ? એ જીવતો રહે તો મારા રાજ્યનો માલીક બની જાય ને ! આ ભાવના છે. કેટલી ઘેર અજ્ઞાનતા છે ! આ તરફ રાજકુમાર અને નરસિંહ બંને વિજયની વરમાળા પહેરીને હૃષીકેર રાજ પાસે આવીને રાજના અરણ્યમાં નમ્યા. રાજાએ બંનેને આશીર્વાદ આપ્યા ને ઉપરથી મીઠા શબ્દોમાં નરસિંહને કહ્યું. જો બેટા ! તું હતો તો કુમારને સહાયક બન્યોને ? અમને આશા ન હતી કે તું લડાઈમાં આટલું સાહસ કરી શકીશ. કુમારે પણ તેના ખૂબ શુભલા ગાતાં કહ્યું. પિતાજી ! આ વખતેના વિજય તો નરસિંહને આભારી છે. એનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો જોઈએ છે. રાજા ઉપરથી મોડું મલકાવે છે પણ અંદરથી જલો જાય છે.

રાજાએ ઘણાં વિચારને અંતે એક ઉપાય શોધ્યો. એના રસોઈયાને ખાનગીમાં કહ્યું કે તું આજે લોજનમાં લાડવા બનાવજે. તેમાં નાના મોટા બનાવજે. ઝેર નાનામાં નાંખજે. રસોઈયાએ રાજના હુકમ પ્રમાણે લોજન તૈયાર કર્યું. જમવાનો સમય થતાં રાજકુમાર અને નરસિંહ બંને જમવા બેઠા. રસોઈયાએ રાજના હુકમ પ્રમાણે અનેક જાતના ફરસાણ, શાક પીરસીને લાડુ પીરસ્યા. તેમાં નાનો લાડુ નરસિંહના બાણમાં ને મોટો લાડુ કુમારના બાણમાં પીરસ્યો, આ સમયે કુમાર કહે છે બાઈ ! તમે તો અમારા મહેમાન કહેવાઓ, વધુ શું કહું, તમે તો સ્વજનથી પણ અધિક છો. મોટે મહેમાનને નાનો લાડુ આપીને મારાથી મોટો કેમ બવાય ? આપણે લાડુ બદલ બદલ કરીએ. નરસિંહે ઘણી ના પાડી છતાં મોટો લાડુ નરસિંહના બાણમાં મૂક્યો ને નાનો લાડુ લઈને પોતે ખાવા લાગ્યો. બંને જમીને ઉભા થયા પણ કુમારને એન પકડતું નથી.

અત્યંત ભારે ઝેરના કારણે થોડી વારમાં આખા શરીરમાં ઝેર વ્યાપી ગયું ને કુમાર તમરી ખાઈને પડ્યો. પકડાંની સાથે તેના પ્રાણ આલ્યા ગયા. આ જોઈને નરસિંહ ખુલ્લો ઉઠ્યો. રસોઈયો દોડતો રાજ પાસે ગયો ને બનેલી વાત રાજાને કહી. સાંભળતાં રાજા કદપાંત કરતાં માથું ફેટવા લાગ્યો, અને વિચાર કરે છે કે મેં કેવા ફૂર કામ કર્યા કે નરસિંહને ત્રણચાર વખત મારી નાંખવાના કાવત્રા ઘડ્યા છતાં તે પુણ્યવાન જીવી ગયો ને ઉત્તરોત્તર ઉન્નતિના શિખરે ચઢ્યો. મેં ફૂર રાક્ષસ જેવા કામ કર્યા તો શું સાર કાઢ્યો ? અંતે મારો નિર્દોષ પુત્ર મારી ફૂરતાનો લોભ બન્યો. ને મારા પાપ મને નડ્યા. ધિક્કાર છે મારા પાપી આત્માને ! અંતે રાજાને પોતાના હૃદયનો સમજાયા. બીજી બાબુ રાજકુમારના મૃત્યુના સમાચાર વાંચીને ગામમાં પ્રસરી જતાં નગરજનોના ટોળે ને ટોળા રાજમહેલ પાસે આવીને કદપાંત કરે છે. આ સમયે

રાજ માથું ફોડનાં બોલે છે કે હું અધમ છું, મહાન પાપી છું, તેમ પશ્ચાતાપ કરતાં પોતાનું પાપ પ્રગટ કરે છે ને છેવટે પુત્રને અગ્નિ સંસ્કાર કર્યા બાદ નરસિંહને રાજગાદીએ બેસાડી પોતે સંસાર ત્યાગ કરીને આત્મકલ્યાણ કરવા માટે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. સત્ય સમજતા પાછા વળી આત્માની સાધના કરી. આ છે માનવતાની મહેક.

પર્વાધિરાજના પવિત્ર દિવસે આપ સહુ કોઈ જીવનમાંથી દુર્ગુણો, દુર્વાસાના અને દુષ્ટત્યોને તિલાંજલી આપીને સદ્ગુણ અને સુકૃતની સુગંધથી માનવજીવનને મહેકવું બનાવી ભવસાગરને પાર કરી જીવ. વધુ બાવ આવસરે.

આખ્યાન નં. ૪૨

દ્વિ. આવણુ સુદ ૧ ને સોમવાર

તા. ૧૫-૮-૭૭

વિષય :- “આત્મ આઝાદીની કેડીએ”

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! પર્વાધિરાજ પશુપણ પર્વ આપણે આંગણે મહેમાન બનીને આવ્યાં છે. એ મોંઘિરા મહેમાનને પધાર્યાને ત્રણ ત્રણ દિવસ પૂરા થઈ ગયા. આજે ચોથો દિવસ છે. આ મહેમાન પ્રતિવર્ષે એક વખત આપણે આંગણે પધારે છે ને આરાધકોની મહેમાનગીરીનો આસ્વાદ લઈને વિદાય થાય છે. એવા મહેમાનનું આપણે અંતરના ઉમળકાથી ને હૈયાના હેતથી સ્વાગત કરીએ.

પર્વાધિરાજ પશુપણ પર્વ આત્માને આઝાદીની કેડીએ લઈ જનાર મંગલ પર્વ છે. આજનો વિષય “આત્મ આઝાદીની કેડીએ” આઝાદીનો અર્થ શું ? તે બહોલો છે ? આ=આત્મા, ઝા=ઝાકઝમાળ, દી=દીવો. જ્યારે આત્મામાં કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના દીવા પ્રગટી ઉઠે છે ત્યારે સાચી આઝાદી મેળવી શકાય છે. આજે પંદરમી જોગબંદો દિન છે. આ દિવસે બ્રિટીશ સરકારની ગુલામીમાંથી ભારત સ્વતંત્ર બન્યું છે. બ્રિટીશના બંધનમાંથી મુક્ત થયા આજે ૩૦ વર્ષ પૂરા થયા ને એકત્રીશમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. બ્રિટીશ સરકારે ભારત ઉપર અદીસો વર્ષ સુધી રાજ્ય કર્યું. ભારતને તેની પરતંત્રતા લાગી ત્યારે તે પરતંત્રતામાંથી મુક્ત બનવા માટે ગાંધીજીએ જીંજેથ ઉપાડી. જ્યારે જ્યારે આ દિવસ આવે છે ત્યારે સૌના હિલમાં મહાત્મા ગાંધીજીની સ્મૃતિ ખડી થાય છે. કારણ કે તેમણે બ્રિટીશના સહજમાંથી ભારતને મુક્ત કરાવવામાં મોટો ભાગ ભજવ્યો છે. ગાંધીજીએ જીંજેથ ઉપાડી અને ભારતવાસીઓએ તેમાં સહકાર આપ્યો કે દેશને સ્વતંત્ર કરવા માટે જે દેવું પડે તે લઈ લઈશું કંઈક શુવાને પોતાનું

હોહી રેડીને શહીદ બની ગયા. આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે ભારતને સ્વતંત્ર બનાવવાનું કેટલું ઝનૂન હતું !

બંધુઓ ! તમને પરતંત્રતા સાહી તો સ્વતંત્રતા મેળવવાનો પુરૂષાર્થ કર્યો, પણ આ સ્વતંત્રતા ક્યારે પરતંત્રતામાં પદ્મટાઇ જશે તેની ખબર નથી. હું તમને પૂછું છું કે આઝાદી મેળવી પણ આઝાદી મેળવીને આઝાદી કરી કે ખરબાદી ? તેનો વિચાર કરજો. આજે ભારતમાં સ્વતંત્રતાના નામે સ્વચ્છંદતા વધી ગઇ છે. ખેર, એ વાત બાબુમાં મૂકે. આપણે તો આત્માની આઝાદી કેમ મળે તે વિષે સમજવું છે. બ્રિટીશની શુલામીમાં તો ભારત ૨૫૦ વર્ષ રહ્યું પણ આપણો આત્મા કર્મરૂપી બ્રિટીશ સરકારની શુલામી નીચે કેટલા કાળથી દબાયેલો છે ? તે જાણો છો ? આ પરતંત્રના હબર બે હબર વર્ષની નથી પણ અનંતકાળથી જીવ કર્મરાજની શુલામીમાં પડેલો છે તેને સ્વતંત્ર બનાવવાનો કદી વિચાર આવ્યો છે ? દેશને સ્વતંત્ર બનાવ્યો પણ હવે આત્માને સ્વતંત્ર બનાવો.

આત્માને સ્વતંત્ર બનાવવા નિર્ણય કરો કે હું આત્મા છું. જો એ નિર્ણય નહિ થાય તો કર્મના બંધન તોડવા માટે પુરૂષાર્થ કેવી રીતે થશે ? આત્માને આઝાદીની કેડીએ જવા માટે ધર્મ પુરૂષાર્થની જરૂર છે. માટે નિર્ણય કરો કે આત્મા છે. આજે તકવાદી તો અમ કહે છે કે આત્મા નજરે દેખાતો નથી તો અમે કેવી રીતે માનીએ કે આત્મા છે. અમે તો જે આંખોથી દેખાય તેને માનીએ. જો તમે નજરે દેખાય તેને માનો ને બાકી ન માનો તો હું તમને પૂછું છું કે તમારા બાપાના બાપા ચોપડામાં લખીને ગયાં છે કે મથુર પટેલ પાસે બે હબરની રકમ લેણી છે. હવે તમારા બાપા અને દાદા પરલોકમાં સીધાવી ગયા પછી તમે ચોપડામાં વાંચીને ઉઘરાણી કરવા બન્યો કે નહિ ? (શ્રોતામાંથી અવાજ :- એ કંઈ થોડી જવા દેવાય ?) તો, વિચાર. 'કરો તમારા દાદાએ ક્યારે ચોપડામાં લખ્યું તે ખબર નથી, લખનાં નજરે જોયું નથી છતાં દાદાએ લખ્યું છે તેમ માનીને લેણીયાત પાસે જઇને પૈસા લઈ આવો છો ત્યાં, આંખે જોયું નથી છતાં કેમ માની લીધું ? શા માટે ઉઘરાણી કરી ? (જવાબ. તે તો કરવી જ જોઈએ ને ?) હા, તો આત્માની વાત કેમ ન માનો ? આત્માને સમજવનારાં સર્વજ્ઞ ભગવંતો છે.

સર્વજ્ઞ ભગવંત થનારાએ પણ આત્મદર્શન કરવા માટે કેટલો 'પુરૂષાર્થ' કર્યો ? અને આત્માને કર્મની જંજીરથી મુક્ત બનાવવા માટે તપ-ત્યાગ, સંયમ, મત-નિયંત્રણ વિગેરે કેવી ઉચ્ચ સાધના કરી ત્યારે કેવળજ્ઞાન પામ્યાં. 'અત્યારના વૈજ્ઞાનિક યુગમાં ઘણી દૂરની વસ્તુને જોવા માટે દૂરની રાખવા પડે છે ત્યારે આપણા ભગવંતને દૂરની નહીં જરૂર ન હતી. તેમની પાસે કેવળજ્ઞાનરૂપી દૂરની હંતું તેનાથી ત્રણે લોકના પદાર્થોને જોઈ શકતા. આ દૂરની જોની પાસે હોય તે આત્માને જોઈ શકે છે.

આત્માને જોવા માટે તમારું દૂરળીન કામ નહિ લાગે, તે માટે કેવળજ્ઞાનરૂપી દૂરળીન જોઈશે. તે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે અઘોર સાધના કરવી જોઈએ. સૌથી પ્રથમ આત્મા ઉપર આવતા કર્મપ્રવાહને રોકવા માટે મન પ્રત્યાખ્યાન કરો. આજે તો મત પચ્ચખાણુની વાત આવે તો કંઈક એમ કહે છે કે અમારું મન મધ્ધમ છે, અમે મનથી માળીએ છીએ પછી મત પચ્ચખાણુની શી જરૂર છે? સમજો, કાયા અને વાણી ઉપર નિયંત્રણ મૂક્યા વિના મન વશમાં આવી શકે તેમ નથી. મત-નિયમદ્વારા સૌ પ્રથમ આપણી કાયા અને વાણીને વશ કરવાના છે. ત્યાર પછી મનથી પાપ નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવાય છે. પાપને રોકવા માટે મનો સ્વીકારવા જોઈએ. જેટલા મત-નિયમમાં આવશ્યો તેટલો અવિરતિનો ફરવાજો બંધ થશે. જ્યાં સુધી પચ્ચખાણુ ન કરે ત્યાં સુધી ક્રિયા આંધ્યા કરે છે. આ વાતને તમારે શ્રદ્ધાપૂર્વક અને યુદ્ધિપૂર્વક માને છૂટકો છે. જુઓ, તમને સમજવું. કોઈના ઘેર નળ છે. તેનો તે ઉપયોગ કરતા નથી છતાં એને એનો ટેકસ ભરવો પડે છે ને? પણ જો તે નગરપલિકાને નોટીસ આપી કે તો તેને ટેકસ ભરવો નહિ પડે. તેમ પચ્ચખાણુ એ નોટીસ છે. માટે પાપને પચ્ચખાણુની નોટીસ આપો. મત અંગીકાર કર્યા પછી એના પાલનમાં ફઠ રહેજો. કારણ કે મત લીધા પછી બાહ્ય અને આંતરિક એ બે પ્રકારનાં આકર્ષણો કદાચ આવે તો ફઠતા-પૂર્વક કપ્ટોને સહન કરીને મતનું પાલન કરવામાં તમારું સત્વ વિકસાવજો, પણ દીલા ના પડે. તો આત્માની આઝાદી મેળવી શકશો.

કર્મરૂપી પ્રિટીશના બંધનથી છુટવા તપના હથિયાર :- આત્માની આઝાદી મેળવવા માટે મહાન પુરૂષોએ કર્મરૂપી પ્રિટીશની સત્તાને ઊઠાડી મૂકવા પ્રબળ પુરૂષાર્થ કર્યો. પચુ'વણુ પર્વના દિવસોમાં આત્માને કર્મની કેદમાંથી મુક્ત કરાવી સાચી આઝાદી અપાવવા માટે તપ કરો. શાસ્ત્રકારે કહ્યું છે કે, “તવેણ મન્તે જીવે કિં જળયઈ? તવેણ વૌઘાણ જળયઈ!” તપ કરવાથી જીવને શું લાભ થાય? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે હે ગૌતમ! તપ કરવાથી કર્મો જોડા થઈ જાય છે. અર્થાત્ કર્મોનો ક્ષય થઈ જાય છે. જે જે તપસ્વીઓ તપસ્વીયા કરી રહ્યા છે તેમના કર્મો અવશ્ય ક્ષય પામવાના છે. આ તપસ્વીઓને તપ કરી કર્મને ખપાવી સાચી સ્વતંત્રતા મેળવવી છે. તમારે નથી મેળવવી? સ્વતંત્રતા એટલે શું જાણો છો? સ્વ=પોતાના, તંત્ર=શાસન, હકુમત, સત્તા. પોતાની સત્તા પોતાના પર હોય તો જ રાજ્ય જમાવી શકીએ. આજે આપણું પર મન અને ઇન્દ્રિયોએ સત્તા જમાવેલી હોવાથી આત્મરાજ સ્વતંત્ર હોવા છતાં પોતાનું સ્વતંત્ર રાજ્ય કરી શકતો નથી ને આઝાદીની મજા માણી શકતો નથી. સ્વતંત્રતા તો સૌને ગમે છે પણ સહન કરવું કોઈને ગમતું નથી. આગળના આત્માએ કેવા પવિત્ર હતા! એમણે આત્માને કર્મના સકંભમાંથી મુક્ત બનાવવા માટે કેટલું સહન કર્યું છે! તે વાંચીએ તો આપણું કાળજી કરી જાય. આપણા પરમપિતા મહાવીરપ્રભુએ

આત્માની આઝાદી મેળવવા માટે છદ્મસ્થાવસ્થામાં કેટલાક કષ્ટો વેઠ્યા ? છતાં મનમાં સ્કેન્ડલ પશુ દુઃખ ન થયું.

“શીયળ માટે ધારણી રાણીએ છોડેલા પ્રાણ” : જૈનશાસનમાં ચંદનખાળા નામના સાધવીજીની વાત આવે છે, એ ચંદનખાળાએ કેટલા કષ્ટો વેઠ્યા છે ! ચંદનખાળા રાજકુમારી હતી પણ તેના કર્મોદ્ધે પિતાજી યુધ્ધમાં મરાયા એટલે એની માતા શીયળ-સાચવવા પે.તાની પુત્રીને લઇને સ્વમાં ગેઝીને લાગી છૂટ્યા હતા. રસ્તામાં સારથીની બુદ્ધિ બગડતાં ધારણી માતાએ જીભ કચડીને જીવનને અંત આણ્યો. ચંદનખાળાની માતાએ શીયળનું રક્ષણ કરવા ખાતર મોતને સ્વીકાર્યું. આ જોઈને સારથીનું મન પહોંચી ગયું, અને ચંદનખાળાને પોતાની જાહેન ગણીને પોતાને ઘેર લાવ્યો. પણ સારથીની મતીના દિલમાં એના પ્રત્યે બુદ્ધિ જ લાવ આણ્યો. એટલે સારથીએ ચંદનખાળાને ઘોડામાં લઈ જઈને ઉડી રાખી. જરા વિચાર કરો. આ કેવા ગાઢ કર્મનો ઉદય કહેવાય ! ખબરમાં જોળ-તેલ-ખાંડ, ઘી, કરિયાણું, અનાજ, કાપડ વિગેરે વસ્તુઓ વેચાય પણ કંઈ માણસ વેચાય ? અહીં ચંદનખાળાને વેચવા માટે ઉડી રાખી. યુવાની અને રૂપજોઈને એક વેશ્યાએ તેને ખરીદી. ચંદનાએ પૂછ્યું જાહેન ! તમારા ઘરના આચાર વિચાર કેવા છે ? ત્યારે કહ્યું કે મારે ઘેર તો નિત્ય નવા શણગાર સજવાના ને નવા નવા પુરૂષોને રીઝવવાના. આ મારા ઘરનો આચાર છે. આ સાંભળી ચંદનખાળાને ખૂબ દુઃખ થયું. એણે હૃદયના તાર પ્રભુની સાથે જોડીને પ્રાર્થના કરી એટલે શીયળના રક્ષક દેવોનું આસન ચલાવમાન થયું અને સતીની વહારે આવ્યા. વાંદરા અને વીંછીનું રૂપ લઈને વેશ્યાને વહૂરી નાંખી આથી વેશ્યા ત્રાસ પોકારી ગઈ, ને ખબરમાં વેચવા તૈયાર થઈ.

વેશ્યાને ઘેરથી ચંદના ધનાવાહ શેઠના ઘેર : થોડી વારે ધનાવાહ શેઠ ઘોડામાં આવ્યા. તેમણે આ ચંદનાને વેચવા માટે ઉભેલી જોઈ. શેઠનું લોહી ઉછળ્યું જાણે પોતાની પુત્રી ન હોય ! તેનું વહાલ આવ્યું. એટલે તેને ખરીદવા વિચાર્યું. ચંદનાએ પૂછ્યું. પિતાજી ! તમારા ઘરના આચાર વિચાર કેવા છે ? ત્યારે શેઠે કહ્યું બેટા ! મારે ઘેર રોજ સામયિક કરવી, સવાર-સાંજ પ્રતિક્રમણ કરવું, આઠમ પાછીના દિવસે ઉપવાસ-એકાસણું કરવું, સત્ય-નીતિ અને સહાયારથી ચાલવું એ મારા ઘરનો આચાર છે. આ સાંભળીને ચંદનાને ખૂબ આનંદ થયો. શેઠ તેને ખરીદીને પોતાને ઘેર લઈ ગયા. પોતાની પુત્રીની માફક રાખેલા લાગ્યા. ચંદના પણ આનંદથી ત્યાં રહીને ધર્મધ્યાન કરવા લાગી, પણ એનાં કર્મો એને ક્યાં શાંતિથી મેલવા દે તેમ હતા ! એક દિવસ શેઠ ખજારથી આવ્યા એટલે પણ પોવા પાણી માંગ્યું. ચંદનખાળા પાણીનો લોટો લઈને આવી. જ્યાં પણ પોવા જાય છે ત્યાં માથાના વાળની લટ નીચે પડી. શેઠના મનમાં થયું કે દીકરીના વાળ બગડશે. એટલે તેમણે હાથ વડે તેના વાળની લટો ઉંચી નાંખી. આ દ્રશ્ય મૂળા

શેઠાણીએ જોયું એટલે તેના હિલમાં ઇર્ષ્યાની આગ પ્રગટી. તેના હિલમાં શેઠ ઉપર વહેમ આપ્યો કે આ શેઠ દીકરી, દીકરી કરે છે પણ અંદર કપટ છે. આવા વહેમથી મૂળા શેઠાણીને ચંદના પ્રત્યે ઇર્ષ્યા થઈ.

ચંદના ઉપર વર્તવિલો મૂળાએ કાળો ફેર : એક દિવસ શેઠ બહારગામ ગયા હતા. તે તકનો લાભ લઈને ઇર્ષ્યાળુ મૂળા શેઠાણીએ ચંદનાનું માથું ઝુંડાવી, હાથ-પગમાં બેડી નાંખી લોંચરામાં પૂરીને પોતે પિયર ચાલી ગઈ. શેઠ ત્રણ દિવસે બહારગામથી આવ્યા ત્યારે શેઠાણી ઘરમાં નહતા. શેઠ ચંદના....ચંદના કરીને જૂનો પાકવા લાગ્યા. આ તરફ ચંદના ત્રણ ત્રણ દિવસથી લોંચરામાં જૂળીને તરસી બેડી હતી. શેઠ ચંદના....બેડા ચંદના એમ પોકાર કરતાં આખા ઘરમાં ઘૂમી વળ્યા, પણ ચંદના ન જોઈ. આથી શેઠ લોંચરામાં ગયા. ત્યાં ચંદનાને જોઈ. આ દૃશ્ય જોઈ શેઠ હેયાફાટ રહતાં બોલે છે બેડા....બેડા ! આ તારી દશા ! આ સમયે ચંદનબાળા એકાગ્રચિત્તે “નમો મહાવીરાય” આ પ્રમાણે પ્રભુના નામનો જાપ કરતી હતી. બ્યારથી લોંચરામાં પૂરી ત્યારથી ત્રણે દિવસ એણે સતત પ્રભુના નામની રટણા કરી. આ રટણાના કૃણ સ્વરૂપે ચંદનબાળાને શું મળ્યું ? તે તમને ખબર છે ? ભગવાનના નામસ્મરણનો કેવો અચિંત્ય પ્રભાવ છે. સાંભળો.

મહાવીરાય જાપના રટણથી થયેલો અમતકાર : (૧) પોતાના આંગણે મહાવીર પ્રભુના પાવનકારી પગલા થયા. (૨) પ્રભુના પાંચ માસ અને પચ્ચીસ દિવસની ઉગ્ર તપશ્ચર્યાના પારણે સ્વહસ્તે દાન. (૩) ત્યાં જ સાડા બાર કોઠ સોનૈયાની દિવ્ય વૃદ્ધિ. (૪) ચંદના પ્રભુની પ્રથમ શિષ્યા થશે એવી ઇન્દ્રે કરેલી બહેરાત. (૫) પ્રભુ સર્વજ્ઞ તીર્થંકર બની અતુર્વિધ સંઘ સ્થાપતાં સાધ્વી સમુદાયમાં ચંદનબાળાની પ્રથમ અને મુખ્ય શિષ્યા તરીકેની દીક્ષા. (૬) તે ઉપરાંત ૩૬૦૦૦ સાધ્વી પરિવારમાં વહેરાપણું. પ્રભુથી પ્રતિભોધિત એવા હબ્બરો સાધ્વીઓ તેમાં વહેરાપણાનું તો પૂછવું જ શું ? (૭) આ જગત ઉપર અથાગ ધર્મદાન (૮) અંતે કેવળજ્ઞાની થયેલાં પોતાના શિષ્યા મૃગાવતીજીને ખમાવતાં કેવળજ્ઞાન અને આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં તે જ ભવમાં મોક્ષ.

આપ સૌને સમજાવ્યું કે ચંદનબાળાએ “નમો મહાવીરાય” નો જાપ જીવનમાં ઉતાર્યો હતો તેથી તે દુઃખમાં પણ સુખનો અનુભવ કરતી હતી. હવે ચંદનાના હાથ પગમાં બેડી, માથે ઝુંડા આ બધું જોઈને ધનાવહ શેઠ રહી પડ્યા. બેડા ! તારી આવી દશા કોણે કરી ? ત્યારે ચંદનાએ કહ્યું—પિતાજી ! આનંદના સ્થાને શોક શા માટે કરો છો ?

ગુણ ભરેલી ચંદનબાળાની દૃષ્ટિ : શેઠે કહ્યું—દીકરી ! તારી માતાએ આ કેવું દુઃખનનું કામ કર્યું ? ત્યારે ચંદના કહે છે બાપુજી ! એના ઉપર તમે ક્રોધ ના કરજો. એણે તો મારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. અરે ! આ તારું માથું ઝુંડાવી નાંખ્યું ! પિતાજી ! તમે ભૂલો છો. જુઓ, મારા માથે લાંબા વાળ હતાં તો તેને એ.જી.વ. ને એ.જી.વામાં કેટલો સમય જતો. તેમાં મારા ભગવાનનું સ્મરણ કરવાનો

સમય યગડતો હતો. તેથી મારી માતાએ મારા વહાલા પ્રભુના સ્મરણમાં અંતરાય કરનારી ઉપાધિ દૂર કરી. અરેરે....ઘેટા ! આ તારા હાથ પગમાં કેવી લોખંડની યેડી નાંખી છે ! ત્યારે કહે છે બાપુલ ! જુઓ, મારા હાથ, પગ છૂટા હોય તો હરવા ફરવાનું મન થાય અને કાયાની માયામાં પ્રભુની માયા ઝોાછી થાય અને પ્રભુની સાથે ને માયા કરવી હોય તો કાયાની માયા-મમતા બધું છોડવું પડે. તેથી મારી કલ્યાણકારી માતાએ કાયાની માયા તોડાવી પ્રભુની માયા કરવાની સગવડ કરી આપી. ત્યારે શેઠ કહે છે અરેરે.... મારી કુમળી કુલ જેવી દીકરીને ત્રણ ત્રણ દિવસ ને રાત જૂળી-તરસી મારી ?

ચંદના કહે-બાપુલ ! બાવું-પીવું એ તો પીડા છે. ઝોટલો સમય મને ભગવાન ભૂલાઈ જતાં. ઝોટલે મારી માતાએ મારા વહાલા વીરને એક ઘડી પણ ભૂલી ન જાઉં તે માટેની સગવડ કરી આપી. કેવી સુંદર સગવડ ! બાકી ખાવા પીવામાં પડી જાઉં તો મારો ધર્મ ભૂલી જાઉં. તે ન ભૂલી જાઉં તે માટે અનુકૂળતા કરી આપી છે. માટે આપ ચિંતા નહિ કરો. ત્યારે શેઠ કહે છે અરેરે....ઘેટા ! તને આ અધારા લોચરામાં પૂરી ? એણે આ કયા ભવના વૈર વાળ્યા ? પિતાલ ! એમ નથી. ને હું બહાર હોઉં તો 'ધરકામમાં બેઠાવું' પડે તેથી મને મારા વીતરાણ પ્રભુને ભજવાનો આટલો સમય ક્યાંથી મળે ? ઝોટલે મારી વહાલી માતાએ તો મારા ઉપર દયા કરી છે કે હે દીકરી ! તને તારા ભગવાનને ભજવામાં અંતરાય પડે છે. માટે નિરાંતે ચોવીસ કલાક પેટ ભરીને ભગવાનનું રટણ કર એમ માની લોચરામાં પૂરી છે. તેમાં કંઈ જોડું થયું નથી. મને તો જૂળ આનંદ થયો છે. હું તો હસું છું ને તમે શા માટે રડો છો ? જ્યાં દીકરીને આનંદ હોય ત્યાં પિતાલએ આનંદ માનવો બેઠાએ તેના બદલે તમે તો રડી રહ્યા છો. છાંના રહી જાઓ. આ શું કરો છો ? આટલું જ્યાં ચંદનબાળાએ કહ્યું ત્યાં શેઠનું હૃદય હળવું ફૂલ બની ગયું, અને તેને હાથ પકડીને લોચરામાંથી બહાર કાઢીને ઘરના ઉંબરામાં બેસાડી.

ચંદનબાળાની દષ્ટિ કેટલી નિર્મળ અને શુષ્કાહી હતી કે તેણે હુઃખ આપનારી મૂળા માતાને પણ દરેક બાળતમાં પોતાની ઉપકારી ગણી. માથે સુંકન, હાથ પગમાં યેડી, ત્રણ ત્રણ દિવસની જૂથ-તરસ વિગેરે જુલ્મો છતાં એણે પ્રભુ ભજવાની સગવડ માની. આહાહા....કેવી તેની ક્ષમા ! હુઃખને હોંશથી સહન કર્યાં પણ હુઃખને આપત્તિ રૂપ માન્યા નહિ, ઈર્ષ્યા કરનાર મૂળા માતા ઉપર સ્હેજ પણ દોષનું આરોપણ કર્યું નહિ પણ પોતે પૂર્વે કરેલા કર્મો ઉદયમાં આવ્યા છે તેમ માનીને “નમો મહાવીરાય”નું રટણ કરવા લાગી. કારણ કે તેને પ્રભુના રટણની ઝોટલી બધી લાગતી હતી કે જેણે માથે સુંકન, યેડી, જૂથ-તરસ, કેક વિગેરેને પ્રભુના સ્મરણ માટે સંપત્તિ રૂપ માન્યા.

“નમો મહાવીરાય” એટલે મહાવીરસ્વામીને મારા નમસ્કાર છે. આવું ચિંતન કરતી ભગવાનને ભણ રહી હતી.

“રોકની મૂંઝવણ” : શેઠે તેને લોંચરાની બહાર કાઢીને ખાવા માટે કંઈક આપવા વિચાર્યું, પણ શેઠાણી બધે તાળા મારીને ગઈ હતી એટલે ખાવાનું શું આપવું ? છેવટે નોકરે ઘોડા માટે અઠકના બાકળા બાફીને મૂક્યા હતાં તે એક સૂપડામાં કાઢીને આપ્યા, પણ હાથમાં બેડી હતી. એટલે ખાય કેવી રીતે ? બેડી તોડવા માટે શેઠ દોડતા હુકારને બોલાવવા ગયા.

“સતી ચંદનબાળાની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના” : આ તરફ ચંદનબાળા ઉંઘરામાં બેડી બેડી ચિંતવણ કરવા લાગી કે અહો ! ત્રણ દિવસની ઉપવાસી છું. મને પિતાજીએ ખાવા માટે બાકળા આપ્યા છે. તો આ સમયે જો કોઈ સંત પધારે તો હું વહોરાવીને પછી પારણું કરું. આટલા દુઃખમાં પણ કેવી ઉત્કૃષ્ટ ભાવના છે ! ભગવાન મહાવીરસ્વામી અભિગ્રહ ધારણ કરીને પાંચ માસને પચ્ચીસ દિવસથી ફરતાં હતાં, છતાં અભિગ્રહ પૂરો થતો નથી. ગામના રાજા, રાણી અને નગરજનો બધા ચિંતામાં પડ્યા છે કે પ્રભુનું પારણું ક્યારે થશે ? ભાવિકજનોની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. આ તરફ ચંદનબાળાને ભગવાનને ઉત્કૃષ્ટ ભાવે વહોરાવીને પછી પારણું કરવાની ભાવના બગી છે. એની ભાવનાના બગે ભગવાન ઘરઘરમાં ફરતા ફરતા શેઠને ઘેર પધાર્યા, શેઠ બેડી તોડવા હુકારને બોલાવવા ગયા છે. ચંદનબાળા પ્રભુનો જાપ કરતી હતી. ત્યાં “ભક્તિને વથ ભગવાન” એ ન્યાયે પ્રભુ પધાર્યા, ખુદ ભગવાનને પોતાને ત્યાં આવતા જોઈ તેના આનંદનો પાર ન રહ્યો. તે હર્ષવેલી બની ગઈ, પધારો.....પધારો.....મારા ભગવાન ! મારા હૃદયના ઉમળકાથી હું આપનું સ્વાગત કરું છું.

આવો આવો દેવ મારા સૂના સૂના દાર—મારા આંગણુ સૂના,

રોતી રોતી ચંદનબાળા વિનવે છે આજ—મારા આંગણુ સૂના,

હે પ્રભુ ! મારા આંગણુ આજે આપ પધાર્યા. આજે મારે ઘેર સોનાનો સૂર્ય ઉગ્યો. કષ્ટપત્ત રહ્યો. આમ આનંદ વિહાર બનીને પ્રભુનું સ્વાગત કરવા માટે અંતરના ઉદ્ગારો કાઢી રહી છે. આ તરફ ભગવંતે જોયું તો અભિગ્રહ પૂરો થવામાં એક બોલની ખામી છે. એટલે તે તરત પાછા ફર્યા. ત્યાં ચંદનબાળાને બયંકર આઘાત લાગ્યો ને આંખમાં આંસુની ધાર વહેવા લાગી, રહતી રહતી શું કહે છે ?

“ચંદનબાળાનો પોકાર”—હે પ્રભુ ! શું જોણું આવ્યું, દડદડ આંસુ પડ્યા....

હે પ્રભુ ! તને શું જોણું આવ્યું કે મારા આંગણુ આવેલા પાછા ફરી ગયા ! ચંદનબાળાને રાજ્ય સુખ ચાહ્યા ગયા, માતા-પિતા વગરની બની, ચોટે વેચાણી, મૂળા માતાએ માથે ઝૂંડન કરાવ્યું, હાથ-પગમાં બેડી પહેરાવી, ત્રણ દિવસ જૂની તરસી-

લોચરામાં બેસાડી મૂકી, આટલા બધા દુઃખ પડવા છતાં તે દુઃખોને પ્રભુની ભક્તિ કરવામાં સહાયક માનીને આનંદથી વધાવી લીધા હતા. આટલા દુઃખોની ઝડીઓ વરગી તો પણ આંખમાં આંસુ નથી આવ્યા પણ ભગવાન પાછા કર્યા જોટલે તેનાથી ચીસ પડાઈ ગઈ. મારા નાથ ! તને શું જોઈએ આંસુ ? મારી પાસે મેવા મીકાઈના થાળ ભરેલા નથી. આ લૂખા સૂકા બાકળા છે, પણ મારી ભાવના લૂખી નથી. હે મારા બંડાલા ભગવાન ! શું જોઈએ આંસુ ? મારા આંગણે આવીને પાછા ફરી ગયા ! આ રીતે કાળા પાણીએ રહતી તેની ચીસ ભગવાને સાંભળી, પાછા વળીને જોયું તો ચંદનબાળાની આંખમાંથી ચોધાર આંસુ ચાલ્યા જતાં હતાં. આ જોઈને પ્રભુ તરત પાછા કર્યા.

“ ભગવાનને અતિશયનું બળ હોય છે ને તેમને કરપાત્ર હોય છે. આથી ભગવાને કરપાત્ર ધર્યું. સતી ચંદનાએ પ્રભુને ઉત્કૃષ્ટ ભાવે અઠંદના બાકળા વહોરાવ્યા. ત્યાં ભગવાનનો અભિગ્રહ પૂરો થયો કે તરત આકાશમાં દેવદુહુંથી વાગી, “ અહોહાન અહોહાન ” એવી હેલોએ ઘોષણા કરી અને સાડા બાર કોઠ સોનૈયાની વૃષ્ટિ થઈ. ન્યારે ચંદના ભગવાનને વહોરાવવા તૈયાર થઈ ત્યારે ધડાકે દઈને તેના હાથ પગની બેડીઓ તૂટી ગઈ, માથે સુંઢર કેશકલાપ થઈ ગયા. વાળે વાળે મોટી ઠંસેલા હતાં. હાથમાં બેડીને બઢલે રત્નજડિત કેંકણ થઈ ગયા. પગમાં ઝાંઝર બની ગયા અને ચંદનબાળા ચંદ્રની માફક ચમકવા લાગી.

દેવદુહુંથીને દિવ્યનાદ અને હેલોની ઘોષણા સારી નગરીમાં પ્રસરી ગઈ ને લોકો જોવા લેખા થયા. શેઠ હુહારને બોલાવીને આવ્યા ત્યાં તો આ ચમત્કાર જોયો. પોતાની પવિત્ર પુત્રીના હાથે ભગવાનનો આવો ઉચ્ચ અભિગ્રહ પૂરો થયો તેથી તેમના આનંદનો પાર ન રહ્યો. મૂળા શેઠાણીને ખબર પડી કે મારે ઘેર સાડાબાર કોઠ સોનૈયાની વૃષ્ટિ થઈ છે તેથી હોંડતી આવીને સોનામહોરો લેગી કરવા લાંગી ત્યારે આકાશમાં દેવવાણી થઈ છે કે આ સોનામહોરોની તું અધિકારી નથી. સતી ચંદનબાળાની દીક્ષામાં એ ધનનો સદુપયોગ થયો, ચંદનબાળાને પોતાને ધનની જરૂર ન હતી. તેણે શેઠને સોંપી દીધું. છેવટમાં ભગવાને તીર્થની સ્થાપના કરી ત્યારે ચંદનબાળાએ મહાવીર પ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી, અને મહાવીર પ્રભુના શિષ્યામંડળમાં સૌથી વડેરા સાધવી ચંદનબાળા બન્યા. સંયમ લઈને આત્મ આઝાદીને કેડીએ વિચરવા લાગ્યા.

બંધુઓ ! તમે સાંભળી ગયાને ? કે ચંદનબાળાને કેટલા કષ્ટ પડ્યા છતાં આંખમાં આંસુ ન આવ્યું અને સુખ-દુઃખમાં સમતા રાખી દીક્ષા લઈને જ્ઞાનદર્શન અને તપની ઉચ્ચ સાધના કરીને આત્માને દબાવનાર કર્મરાજની સત્તાને ઉઠાડી આત્માતું સાચાં જ સ્થાપન કર્યું, અને એકે દિવસ આત્મિક આઝાદી મેળવીને શાશ્વત સુખને પ્રાપ્ત કર્યું. આપણે પણ એવી આઝાદી મેળવીએ તો જ સાચો આઝાદ દિન ઉજવ્યો ગણાય. સમય જઈ ગયો છે વધુ ભાવ અવસરે.

દિ. આવણુ સુદ ૨ ને મંગળવાર

તા ૧૬-૮-૭૭

વિષય:- “ઉચ્ચે શાસનનો સિતારો”

સુદ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! આજે આપણા પરમપિતા, વાત્સલ્ય મૂર્તિ, શાસનપતિ, વિશ્વની વિરલ વિભૂતિ, મહાવીર પ્રભુની જન્મ જયંતિ વાંચવાનો પવિત્ર દિવસ છે. મહાવીર પ્રભુનો જન્મ તો ચૈત્ર સુદ તેરસનો છે ત્યારે આપણે મહાવીર જયંતિ ઉજવીએ છીએ અને પર્યુષણમાં પણ મહાવીર જયંતિ ઉજવીએ છીએ. મહાવીર પ્રભુનું નામ સાંભળતા ભારતમાં ને વિદેશમાં વચ્ચતા જૈનોના હિલકા હરખાઇ જાય છે. આટલા વર્ષો થઈ ગયા છતાં આપણે મહાવીર પ્રભુને યાદ કરીએ છીએ તેનું કારણ શું ? દુનિયામાં અનેક માનવી જન્મે છે ને મરે છે પણ હરેક માણસોને દુનિયા યાદ કરતી નથી. આ જગતમાં કોઈ પણ ક્ષણે જીવી નહિ જતી હોય કે જ્યારે કોઈ પણ માણસ જન્મ્યો નહિ હોય ને મરણ પામ્યો ન હોય ! હરેક ક્ષણે જન્મ મરણ થયા કરે છે, પણ બધી વ્યક્તિઓની નોંધ જગતના ઇતિહાસમાં લેવાતી નથી. જે વ્યક્તિએ પોતાનું જીવન માત્ર સુખોપભોગમાં અને પોતાના સ્વાર્થમાં વીતાવ્યું હોય તેને દુનિયા યાદ કરતી નથી. આવી વ્યક્તિ પાસે વિપુલ લક્ષ્મી હોય, ઘણી મોટી સત્તા અને અધિકાર હોય છતાં તે એક ક્ષુદ્ર જંતુની જેમ આ દુનિયામાંથી વિહાય લે છે. મરણ બાદ તેને કોઈ યાદ કરતું નથી કે તેની લક્ષ્મી કે સત્તા માટે કોઈ ગૌરવ અનુભવતું નથી.

બંધુઓ ! તો વિચાર કરો કે દુનિયા કોને યાદ કરે છે ? જે મરીને જીવવાનો મંત્ર જાણતો હોય તેને. જેઓ મરીને જીવવાનો મંત્ર જાણે છે તેઓ આ દુનિયામાં અમર બની જાય છે. જેઓ પોતાને માટે નહિ પણ પરમાર્થમાં પોતાનું જીવન વીતાવે છે, બીજાના સુખમાં સુખ અને બીજાના દુઃખમાં દુઃખ અનુભવે છે. બીજાનું દુઃખ દૂર કરવા સદા પ્રયત્નશીલ રહે છે અને શાંતિનું સામ્રાજ્ય સ્થાપવાની ભાવના હોય છે તેવી વ્યક્તિઓનાં નામ દુનિયાના ઇતિહાસમાં સુવર્ણક્ષરે લખાય છે. દુનિયા તેને હંમેશા યાદ કરે છે ને તેવા મહાનપુરુષોના જીવનમાંથી પ્રેરણા મેળવે છે.

આપણે ભગવાન મહાવીરસ્વામીને શા માટે યાદ કરીએ છીએ ? તેનું કારણ એ છે કે તે દુનિયામાં ઉચ્ચ આદર્શો મૂકતા ગયા છે, દુનિયાને દુઃખમાંથી મુક્ત થવાનો માર્ગ બતાવી ગયા છે. તેમની રંગેરંગમાં “આત્મવત્ સર્વવૃત્તેષુ” ની પવિત્ર ભાવના ભરેલી હતી. વધુ શું કહું ! તેમનું જીવન તપ-ત્યાગ, કષ્ટા અને સંયમથી ભરપૂર હતું. જે વય લોગ લોગવાની ગણાય તે વયમાં ભગવાને લોગોને ત્યાગ કર્યો, જે વય ધન ઉપાર્જન કરવાની ગણાય તે વયમાં ધનનો ત્યાગ કર્યો, જે વય સત્તા અને અધિકાર મેળવવાની ગણાય તે વયે તેમણે રાજપાટનો ત્યાગ કર્યો. ભરણીમાં તેમણે લો-

લક્ષ્મી, રાજપાટ અને કુટુંબ પરિવારનો મોહ છોડી અંધમ લીધો. આટલા માન્યી અટકયા નહિ પણ આર્થ-અનાર્થ દેશોમાં વિચરી ઘણાં કબ્જો સહન કર્યા. સાડા પાર વર્ષ અને પંદર દિવસ સુધી ઉગ્ર તપશ્ચર્યા કરી ઘાતી કર્મોને ખપાવી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું, અને જગતના જીવોને જન્મ-જરા, રોગ, મરણ વિગેરે દુઃખોથી મુક્ત થવાનો માર્ગ બતાવતાં ગયા તેથી આપણે તેમને યાદ કરીએ છીએ.

ભગવાન મહાવીરસ્વામી છદ્મસ્થાવસ્થામાં હતા ત્યારે એક વખત જંગલમાંથી વિહાર કરીને પસાર થતાં હતાં તે વખતે લોકોએ ભગવાનને કહ્યું કે હે પ્રભુ ! આ જંગલમાં ચંડકૌશિક નામનો ભયંકર ઝેરીલો નાગ રહે છે. તેણે માઇલોના માઇલો સુધી વિષ ફેલાવી વનને ઉત્તજડ કર્યું છે તેના કારણે માનવી જ નહિ પણ પશુ-પક્ષી પણ આ વનમાં ફરકી શકતા નથી માટે હે પ્રભુ ! આપ ત્યાં ન જશો.

તમે માની લો ના જાઓ પ્રભુજી, ચંડકૌશિક ભયંકર નાગ છે.

હાં...રહી ના શકે ત્યાં કોઈ જીવાત્મા, મહાભયંકર એવો નાગ છે.

પણ ભગવાનને પોતાના દેહની પરવા ન હતી. એ તો સ્વ-પર કલ્યાણ માટે વિચરતા હતા. એટલે જંગલમાં આગળ વધ્યા ને ચંડકૌશિકના રાક્ષા પાસે જઈને ઉભા રહ્યા તેથી ચંડકૌશિકે પ્રભુને અંશુરે ડંખ માર્યા. પ્રભુના અંશુકામાંથી જે લોહી નીકળ્યું તે રૂધ્ર જેવું મીઠું લાગ્યું. આથી ચંડકૌશિક આશ્ચર્યચક્રિત બની ગયો. ત્યારે ભગવાને વહાલભર્યા શબ્દોથી કહ્યું, “બુઝ-બુઝ એ ચંડકૌશિયા” આટલા સ્નેહ ભરેલા શબ્દોથી ચંડકૌશિક નાગ બૂઝી ગયો ને તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થવાથી પોતાનો પૂર્વભવ જોયો, અને તેના મનમાં થયું કે મારા પૂર્વના ક્રોધી સ્વભાવને કારણે હું આવો ભયંકર ક્રોધી ઝેરીલો નાગ થયો છું ને હજી પણ લોકોને ડંખ દઈને તેમના પ્રાણ લૂંટી રહ્યો છું. માડું શું થશે ? એમ પોતાના પાપનો પશ્ચાતાપ થયો ને લોકોને ડંખ દેવાનું બંધ કર્યું. જે માર્ગ વર્ષોથી બંધ હતો તે સફાને માટે ખુલ્લો થઈ ગયો. લોકો નિર્ભયપણે ત્યાંથી આવવા જવા લાગ્યા. કોઈ ચંડકૌશિક ઉપર પથ્થર ફેંકતા, કોઈ લાકડીનો પ્રહાર કરતાં પણ ચંડકૌશિકે સ્કેજ પણ કોધ કર્યા વિના બધું કષ્ટ સમતા ભાવે સહન કર્યું. ક્રોધી નાગ ભગવાનના ઉપદેશથી ક્ષમાવાન બની ગયો. આ વાત કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે ભગવાન મહાવીરસ્વામી અને બીજા મહાપુરુષો જગતમાં થઈ ગયા છે તેઓ પોતાનું નામ અમર કરી ગયા છે તેનું કારણ એક જ છે કે તેમણે પોતાના જીવનની પરવા કરી નથી. એટલું જ નહિ પણ એમણે પોતાના જીવનને જોખમમાં મૂકીને પણ બીજાને ઉગારવાના પ્રયત્નો કર્યા છે.

“આપણે ભગવાનને ક્યારે ઓળખ્યા ?” : ભગવાનનો આત્મા એક વખત તો આપણા જેવો હતો. તેમનો આત્મા નયસારના ભવ પહેલાં અનંતકાળથી સંસાર

રૂપ અટવીમાં પરિભ્રમણ કરતો હતો. જ્યાં સુધી જીવ સમ્યક્ત્વ પામતો નથી ત્યાં સુધી તેના ભવનો અંત કે ભવની ગણતરી થતી નથી. ભગવાનનો આત્મા નયસારના ભવમાં સમ્યક્ત્વ પામ્યો. નયસાર એ બલિએ જૈન ન હતો પણ સુધાર હતો, છતાં તેનામાં કેવા ગુણો હતાં ને કેવી રીતે સમ્યક્ત્વ પામ્યો તે વાત ખૂબ બહુવા જેવી છે. નયસાર મોટો સુધાર હતો. તેનામાં લાકડા પારખવાની જખખર શક્તિ હતી. ઝવેરીની નજર પડે ને ઝવેરાત પારખી લે છે તેમ નયસારની નજર પડે ત્યાં ગમે તેવા લાકડા હોય તે પણ તેને તે પારખી લેતો હતો. એક વખત ઉનાળાના દિવસોમાં ઘણાં માણસોના કાંદલો લઈને જંગલમાં લાકડા કાપવા ગયેલો. ત્યાં બધાને જમવા માટે રસોઈ બનાવી હતી ને લાકડા કાપીને થાકી ગયા હોય એટલે તેનો થાક ઉતારવા માટે ન્હાવા ગરમ પાણી બનાવ્યું હતું. બપોરનો જમવાનો સમય થયો ત્યારે નયસારના મનમાં થયું કે મને આ જંગલમાં કોઈ અતિથિ મળી જાય તો તેને જમાડીને જમું.

જંગલમાં પણ કેવી ઉત્તમ ભાવના : નયસારનો આત્મા હજી સમ્યક્ત્વ પામેલો ન હતો છતાં તેમનામાં કેવા ઉત્તમ ગુણો હતા ! કે બીજાને જમાડીને જમવું. કહ્યું છે કે બીજાને જમાડીને જમે તે દેવ છે. પોતાની સાથે બીજાને જમાડે તે માનવ છે અને પોતે જમે પણ બીજાને જમાડે નહિ, ફક્ત પોતાના પેટની ચિંતા કરે તે દાનવ છે. નયસારનો આત્મા દેવ જેવી વૃત્તિવાળો હતો. તે જમવા બેસતાં પહેલાં અતિથિની તપાસ કરવા નીકળ્યા. તપાસ કરતાં એક સુનિને જોયા. સુનિને જોતાં તેના સાડા ત્રણ કોડ રોમશાય ખીલી ઉઠ્યા. અહો ! મારા સદ્ગુણ્ય છે કે આવી ઘોર અટવીમાં પણ મને અતિથિ મળી ગયા. અતિથિ પણ જેવા તેવા નહિ પણ પંચમહાવ્રતધારી સંત. આવા નિષ્પરિશ્રદ્ધી પંચમહાવ્રતધારી ચારિત્રસંપન્ન સંતને જોતાંની સાથે, તેમની પાસે ઢોડીને ગયા. આ સંત શરીરના કારણે પાછળ રહી ગયા હતા. બીજા સંતોને કહ્યું હું આવી પહોંચ્યું છું. તમે ચાલતા થાઓ. વચ્ચે બે રસ્તા આવવાથી સંત સાચો માર્ગ ભૂલીને આડાઅવળા માર્ગે ચલી ગયા. આમ તેમ માર્ગ શોધતાં હતાં પણ સાચો માર્ગ જડતો નથી. ગરમી સખત, પોતાના પરિવારથી છૂટા પડેલા સંત ગરમીથી આકુળવ્યાકુળ થઈ ગયા. તરસથી કંઠ સૂકાવા લાગ્યો ને આંખે અધારા આવવા લાગ્યા. કોઈ માર્ગ સૂઝતો નથી એટલે સુનિ વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે હું એક વૃક્ષ નીચે બેસી સાગારી સંચારો કરું. જો કોઈ માર્ગ જતાવનાર મળશે તો મારા સાધુ સચુદાય લેજો થઈ જઈશ, અને જો કોઈ માર્ગ જતાવનાર નહિ મળે તો સાગારી સંચારો કરી આત્માની સાધના કરીશ. આમ વિચાર કરી વૃક્ષ નીચે બેસી સંચારો કરવા માટે જમીન પુલ રથા હતાં ત્યાં નયસાર પહોંચી ગયા.

“નયસારને સુનિ ભગવંતનો લોટો” : નયસાર સુનિના ચરણમાં પડીને કહે છે કે કૃપાળુ ! મારા સદ્ગુણ્યે આ જંગલમાં તમે મળી ગયા. મને આહારપાણીને—

લાલ આપો. ત્યારે મુનિએ કહ્યું ભાઈ! જૈનના મુનિઓને નિર્દોષ આહાર પાણી કંઈ છે. નયસારે કહ્યું, મહારાજ! અમે આપના માટે કોઈ દ્રવ્ય બનાવેલી નથી. આહાર અમારે જમવા બનાવેલો છે ને પાણી બધાને સ્નાન કરવા માટે બનાવેલું છે. દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ ભાવ બેઈને મુનિ ત્યાં ગયા ને નયસારના હાથે નિર્દોષ આહાર પાણી ગ્રહણ કર્યાં. સંત આહાર પાણી કરીને નિવૃત્ત થયાં એટલે નયસારે પૂછ્યું, ભગવંત! આપ આવી ભયંકર અટવીમાં એકલા ક્યાંથી આવી ચઢ્યા? ત્યારે મુનિએ પોતે શાથી એકલા પડી ગયા તે બધી વાત કરી. ગરમી ઝોછી થતાં સંત વિહાર કરવા તૈયાર થયા ત્યારે નયસારે કહ્યું કે મહારાજ! આપ આ માર્ગના અબધ્યાં છો ને હું જાણકાર છું. ચાલો, હું આપને માર્ગ બતાવું. નયસાર જાતે સંતને માર્ગ બતાવવા ચાલ્યો.

બંધુઓ! તમારા ગામમાં કોઈ અબધ્યા સંત આવે ને બજારમાંથી નીકળે ત્યારે તમે તમારી દુકાનમાં બેઠા હો ને સંત તમને પૂછે કે ભાઈ! ઉપાશ્રયે ક્યાં થઈને જવાય? તે વખતે તમે ઉભા થઈને તમારી જાતે માર્ગ બતાવવા જાઓ કે પછી એમ કહી દો કે અહીંથી સીધા જાઓ ને પછી જમણા હાથે વળી જાઓ. ત્યાં એક ગલીમાં ઉપાશ્રય આવી જશે. (હસાહસ) તમે આવું ન કહેશો, પણ ઉઠીને જાતે રસ્તો બતાવવા જાઓ. સંતને માર્ગ બતાવવામાં પણ મહાન લાભ છે. જુઓ, આ નયસાર શ્રાવક ન હતા છતાં વિવેક કેટલો બધો છે! નયસાર અને મુનિ બંને આગળ ચાલ્યા. એક ટેકરી ઉતર્યા ત્યાં ગામ નજીક દેખાયું. ગામ નજીક બેઈને સંતે કહ્યું ભાઈ! હવે આ ગામ નજીક દેખાય છે. હું ચાલ્યો જઈશ. નયસાર કહે ના, મહારાજ. હું આપને આપના સમુદાયમાં ભેગા કરીને જઈશ. નયસારે સંતને સમુદાય ભેગા કરી દીધા. પછી દર્શન કરીને પાછા ફરે છે ત્યારે મુનિ કહે છે હે નયસાર! અટવીમાં ભૂલા પડેલા એવા મને તે દ્રવ્ય માર્ગ બતાવ્યો. પણ હું તને સંસારરૂપ અટવીમાંથી બહાર નીકળવાનો ભાવ માર્ગ બતાવું. ત્યાં મુનિએ નયસારને ઘોષ આપ્યો. સંતનો ઘોષ સાંભળીને નયસારને અલૌકિક આનંદ થયો. અને જૈનધર્મમાં એ શ્રદ્ધાવાન બન્યા અને સમ્યક્ત્વ પામ્યા.

સંતનો સમાગમ કેટલો લાભદાયી છે! આ સંસારમાં મા-બાપ, દીકરા, દીકરી, ભાઈ, બહેન, રાજપાટ, બંગલા બધું મળવું સ્કેલ છે પણ આ જીવને સંતસમાગમ મળવો મહાસુરકેલ છે.

“અદિ સત્સંગ મહાદુર્લભ લી પાતા, અહો, કલ્પી પ્રાણી,
તો ઉસસે અતિ દુર્લભ મિલના, શાંતિપ્રદાયક જિનવાણી!
ઉસકે સુનકર બોધિ જ્ઞાનકા, પાના કરીન મહા જગમે,
જિસસે સમક્ષિ દષ્ટિ પ્રાપ્ત હો, લગતા જીવ મોક્ષ મગુમે ॥”

મહાન પુણ્યનો ઉદય હોય ત્યારે તેને સંતનો સમાગમ થાય છે. સંતનો સમાગમ થયા પછી વીતરાગ પ્રભુની વાણી સાંભળવા મળવી દુર્લભ છે. પુણ્યનો ઉદય હોય તો વીતરાગ વાણી સાંભળવા મળી જાય પણ સમ્યક્ત્વ રત્નની પ્રાપ્તિ થવી મહાન દુર્લભ છે. જે આત્મા સમ્યક્ત્વ પામે છે તે મોડામાં મોડો અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્તનકાળે પણ મોક્ષમાં જવાનો. આ છે સમ્યક્ત્વનો પ્રભાવ. માટે સમજો. દુનિયામાં બાહ્ય વૈભવ કરતાં આંતર વૈભવનું મૂલ્યાંકન વધુ હોય છે. ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા, નિર્લોભતા, સત્ય, સંતોષ, સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન આદિ ગુણો છે તે ખરો આંતરવૈભવ છે. એમાંનો એક પણ ગુણ જીવનમાં પ્રગટેલો ન હોય અને ધનદોલતના બાહ્યવૈભવની દૃષ્ટિએ ભલે કરોડપતિ કેમ ન હોય ! છતાં આંતરવૈભવની અપેક્ષાએ જ્ઞાનીએ તેને કંગાલ કહ્યો છે. બાહ્યવૈભવની દૃષ્ટિએ તે સંપત્તિના શિખરે ઊઠેલો છે પણ આંતરવૈભવની દૃષ્ટિએ તે તદ્દન દરિદ્ર છે. આત્મામાં સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શનાદિ અનંતગુણો છે તે બધા ગુણો પ્રગટે તો આત્મા પરમાત્મા બની જાય. અનંતગુણોમાંથી એક સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રગટે અને તે પણ જે ક્ષાયિક ભાવે પ્રગટે તો આત્મા કૃતકૃત્ય બની જાય. આ કાળે ક્ષાયિક ભાવ નથી પણ ક્ષાયોપશમિક ભાવે સમ્યક્ત્વ પ્રગટે તો પણ આત્મા ધન્ય બની જાય.

સમ્યક્ત્વ એ આત્માનો સાચો સાથી છે. સમ્યક્ત્વ એટલે સમ્યગ્શ્રદ્ધા. સમ્યક્ત્વ આવે એટલે જ્ઞાન પણ સમ્યક્ થઈ જાય, સમ્યક્જ્ઞાન, અને સમ્યક્શ્રદ્ધા પરંપરાએ સમ્યક્ ચારિત્રને ખેંચી લાવે છે. આ ગુણો જેનામાં અંશે પણ પ્રગટેલા હોય છે તે બાહ્ય દૃષ્ટિએ ગમે તેટલો ગરીબ દેખાતો હોય પણ આંતરિક દૃષ્ટિએ તે મહાન વૈભાવશાળી છે. સમ, સંવેગાદિ સમ્યક્ત્વના લક્ષણવાળો રંક હોય તો પણ તે રાજ સમાન છે અને સમ્યક્ત્વ વગરનો રાજ હોય તો પણ તે રંક સમાન છે. સમ્યક્ત્વ એ આત્માનો ભવોભવનો સાચો સાથી છે, અને મિથ્યા શ્રદ્ધારૂપ જે મિથ્યાત્વ છે તે આત્માનો કદર દુશ્મન છે.

નયસારને સંત સમાગમ થયો. એણે સૌથી પ્રથમ તો સંતને શુદ્ધ ભાવથી દાન દીધું તેનો મહાન લાભ મળ્યો, પછી સંતને માર્ગ બતાવવા ગયો તે પણ લાભનું કારણ અને સંતને તેમના સમુદાયમાં પહોંચાડીને પાછો ફર્યો ત્યારે સંતે તેને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. તે તેમના હૃદયમાં આરપાર ઉતરી ગયો. અહો, શું ઉપદેશ છે ! આવો ત્યાગ અને વ્રાગ્યના અમૃતથી નીતરતો ઉપદેશ કદી સાંભળ્યો નથી. જૈન મુનિનો ઉપદેશ સાંભળતાં તેમના અંતરાત્મામાં કોઈ અલૌકિક આનંદ આવ્યો. ને સમ્યક્ત્વ પામી ગયા. ત્યારે આત્મામાં સમ્યક્ત્વનો સ્પર્શ થાય છે ત્યારે અલૌકિક આનંદ હોય છે. એ તો જે અનુભવે તે જાણે છે.

આટલા માટે જ્ઞાની પુરો કહે છે કે હે આત્માઓ ! અમૂલ્ય માનવજીવન પામ્યા છો તો સમ્યક્ત્વ તો જરૂર પ્રાપ્ત કરી લેજો. આ સમ્યક્ત્વ રત્ન તમારી સાથે આવશે, અને જેને માટે ખૂબ મહેનત કરી છે તે ધન વૈભવાદિ મૃત્યુ સમયે અહીં અહીં રહી

જશે પણ તેને મેળવનાં મનુષ્ય જે પાપ કરે છે તે પરભવનાં તેની સાથે જવાના, અને તે પાપકર્મો જીવને દુઃખ આપનારા છે. તમે ધનને જમીનમાં માચવીને દાટી રાખો કે પછી સેફ્ટીપોઝીટમાં મૂકી રાખો. ગમે ત્યાં રાખ્યું હશે પણ ત્યાંનું ત્યાં પડી રહેવાનું છે. લાખો કે કરોડો રૂપિયા લેગા કરો પણ આખરે તો “દુનિયા દો દિનકા મેલા, સખ ચલાચલીકા ખેલા, સંગ ચલે ના એક અધેલા.” આ લીટીમાં કેવું અદ્ભૂત રહસ્ય સમાયેલું છે. જો તેનું ચિંતન કરવામાં આવે તો ભલભલાનો ભ્રમ દૂર થઈ જાય. માનવી મેળવે જાય છે પણ તેને લાન નથી કે એક દિવસ તો મેળવેલું બધું મૂકીને જવાનું છે, અને તે કોઈ જીવને પાર નહિ ઉતારે. માત્ર ધર્મકરણી કરી હશે તે પાર ઉતારશે. કહેવત છે ને કે “જેવી કરણી તેવી પાર ઉતરણી.” સંત કળીરે કહ્યું છે કે મનુષ્ય જો ઉચ્ચ કરણી કરે તો “નર કો નારાયણ હોય” નર મટીને નારાયણ બને છે.

દેવાનુગ્રિયો ! તમારે નરમાંથી નારાયણ બનવું છે ને ? જો નરમાંથી નારાયણ, જીવમાંથી શીવ, જનમાંથી જિનેશ્વર બનવું હોય તો પાપકર્મથી અટકો. પાપ આત્માને ભારે બનાવે છે. ભારે વસ્તુ પાણીમાં નાંખવામાં આવે તો તે નીચે જતી રહે છે ને ? તેમ પાપકર્મથી ભારે બનેલો આત્મા ભવસમુદ્રના તળિયે ઘેસી જાય છે. સ્વઆત્માની જેનામાં હયા હોય તે પોતાના આત્માનું રક્ષણ કરી શકે. પરંતુ જરૂર કરવાની પણ સ્વહથાનો વિષય તેનાથી ઘણો મહત્ત્વનો છે. જેનામાં સ્વહથા ન હોય તેનામાં પરંતુ હોઈ શકે નહિ. ગાયેના ધણુને જંગલમાં ચરવા લાઇ ગયેલા ગોવાળ જેમ હિંસક પશુઓથી તેનું રક્ષણ કરે છે તેમ ક્રોધ, રાગ-દ્વેષાદિ અંદરના ભાવશત્રુઓથી આત્માનું રક્ષણ કરવાનું છે. અંદરના ભાવશત્રુઓ આત્માના જ્ઞાનદર્શનાદિ ભાવ પ્રાણોના ઘાત કરનારા છે. સ્વહથાના વિષયને સમજનારા આ રીતે સ્વઆત્માનું રક્ષણ કરી શકે છે.

આજે તો જીવની એવી દશા થઈ છે કે કુંભારને ક્યારેક તેના ગધેડાની હયા આવે પણ માનવીને સ્વઆત્માની હયા આવતી નથી. ક્યારેક ગધેડા પર વધુ ભાર નંખાઇ ગયો હોય ત્યારે અતિભારને લીધે ગધેડો વારંવાર પડી આખડી જતો હોય છે ત્યારે કુંભાર જેવા કુંભારને તેના ગધેડાની હયા આવી જાય છે અને તેના તેને અફસોસ થાય છે કે અરે ! મેં આ અખોલ પ્રાણી ઉપર આટલો બધો ભાર લાદ્યો તે બરાબર ક્યું નથી. જ્યારે આજે ભાવહયાના સ્વરૂપથી અજ્ઞાત માનવીને એટલી પણ સ્વઆત્માની હયા નથી, એને એવો અફસોસ પણ નથી થતો કે અરેરે...હું મારા આત્માને ક્ષણે ક્ષણે કર્મના અસહ્ય ભારથી લાદી રહ્યો છું. જો કર્મના વિપાક લોગવવાના આવશે ત્યારે મારું શું થશે ? પાપ આચરવામાં જીવે ભૂલ માત્ર ઘેઘડીની કરી હોય પણ તેના વિપાક ફળ હેબરો, લાખો ને કરોડો વર્ષો સુધી અને કેટલીવાર ભવોના ભવો સુધી જીવને લોગવવા પડે છે. જેને સ્વહિત સાધવું હોય તેને પાપનો પડછાયો પણ લેવા જેવો નથી. જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે જો તમારે આત્માને જહી ભવસાગરથી તારવો હોય તો પાપ ના

કરો. પાપનો પડછાયો પણ ન હો. એટલું જ નહિ પણ પૂર્વભવના સંચિત કરેલાં કર્મો ઉદયમાં આવે અને અશુભ કર્મના ભેરથી તમારા ઉપર દુઃખની ઝડીઓ વરસે ત્યારે તમે ખૂબ સમભાવ રાખો.

કર્મ ઉદય વખતે સ્વ લક્ષ્યમાં સ્થિર બનો : રવિશંકર મહારાજે કહેલી એક સત્ય ઘટના છે. રવિશંકર મહારાજ પંદર-સોળ વર્ષના હતાં ત્યારે તેમના ગામમાં ભયંકર પ્લેગનો રોગ ફેલાયો. તે ગામમાં એક સુખી કુટુંબના ત્રણે સુવાન પુત્રો પ્લેગની ઊભારીમાં ભરખાઈ ગયા. થોડા દિવસમાં છોકરાના પિતા, પુત્રવધુઓ, પુત્રી અને નાના કુલ જેવા બાહુડાઓ પણ પ્લેગમાં ઝડપાઈ ગયા. હવે કુટુંબમાં ફક્ત એક ડોશીમા બચી ગયા. ખેતર, વાડી, ઘર, માલમિલકત બધું થોડા સમયમાં ખેડાનખેડાન થઈ ગયું. એટલે આ ડોશીમા તેમના ભાઈના ઘેર ગયા. ત્યાં થોડા દિવસ પછી બાબીએ દીકરાને જન્મ આપ્યો ને અકસ્માત બાબી પણ ગુજરી ગયા. ડોશીને ખૂબ આઘાત લાગ્યો. પણ બાબાને ખૂબ સાચવતી બાઈના ઘેર રહેવા લાગી. થોડા દિવસમાં ભાઈ પણ ગુજરી ગયો. બાઈને બે-ત્રણ નાના બાળકો હતાં તેમને પણ ઉછેરવાના હતા. આ ડોશીમાના સાસરે કોઈ ન રહ્યું ને પિયરમાં આમ બન્યું એટલે તે એકલી અટૂલી નિરાધાર બની ગઈ. વિચાર કરો, તેને કેટલું દુઃખ થયું હશે ! તેના કેવા ગાઢ કર્મનો ઉદય થયો ! રડી રડીને આંખના આંસુ સૂકાઈ ગયા અને ઘણી વીતક વીતી છતાં ડોશીમા હિંમત ન હાર્યા. એણે એક જ વિચાર કર્યો કે હે ભુવ ! તે પૂર્વભવમાં કર્મો કર્યા છે તે ઉદયમાં આંખા છે. એટલે કર્મરાજાએ આપેલી શિક્ષાને વિના ફરિયાદે સ્વીકારે જ છૂટકો છે. એવું સમજીને હિંમત રાખી. મહાન સુખમાં રહેનારી ડોશીમા કર્મોદયે ૭૦ વર્ષની જામરે ખેતરમાં જઈને કાઢિયે મજૂરી કરવા લાગી.

આ નાનકડી ઘટના હૃદયમાં કોતરી લેવા જેવી છે. આપણને સહેજ દુઃખ આવતાં આકુળ-વ્યાકુળ થઈ જઈએ છીએ પણ વિચાર કરો. ડોશીમાના દુઃખ આગળ આપણું દુઃખ શું વિચારતાં ? માથે દુઃખના કુંગરા ખડકાઈ બંધ તો પણ જો અંતરમાં આત્મશ્રદ્ધાનું ખતીર અને સમતા ભાવનો દીપક જલતો હોય તો દુઃખોનો સામનો કરવાની તાકાત અવશ્ય આવી બંધ છે.

ભગવાનના આત્માએ નયસારના ભવમાં સમ્યક્ત્વ રત્ન પ્રાપ્ત થયું. પછી તે ભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને ળીજ ભવમાં પહેલા દેવલોકે ઉત્પન્ન થયા ત્યાંથી અવીને ત્રીજે ભવે ભરત ચક્રવર્તીના પુત્ર મરીચિકુમાર તરીકે ઉત્પન્ન થયા. એ મરીચિકે ઋષભદેવ પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી હતી પણ ચારિત્રનો ભાર સહન ન કરી ચક્રવાથી ત્રિલોકીને વેશ લીધો. પગમાં પાવડી, માથે છત્ર અને હાથમાં કમંડળ રાખતા. ઋષભદેવ પ્રભુ બ્યાં બ્યાં વિચરે ત્યાં ત્યાં તે વિચરતો હતો ને તેમના સુભોગ્યની બહાર રહેતો હતો

એક વખત ભરત ચક્રવર્તિએ દેશના સાંભળ્યા પછી ભગવાનને વંદન નમસ્કાર કરીને પૂછ્યું કે રાજા! આપના સમોસરણમાં આપના જેવી પદવીને લાયક કોઈ જીવ છે? ભગવાને કહ્યું કે ભરત! મારા સમોસરણની બહાર તારો પુત્ર મરીચિ હાલ જે ત્રિદંડીના વેશમાં છે તે આ ચોવીસીમાં ચોવીસમા તીર્થંકર થશે, ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ થશે ને પ્રિયમિત્ર નામનો ચક્રવર્તિ પણ થશે. ભગવાનના મુખેથી આ વાત સાંભળીને ભરત મહારાજ મરીચિ પાસે ગયા ને કહ્યું કે મરીચિ! હું તારા ત્રિદંડી વેશને નમતો નથી. તું ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ અને પ્રિયમિત્ર નામે ચક્રવર્તિ થવાનો છે તેનો સ્તકાર કરતો નથી પણ મેં અત્યારે ભગવાનના મુખેથી સાંભળ્યું છે કે તમે આ ચોવીસીમાં ચોવીસમા તીર્થંકર થવાના છો તેથી હું તમને વંદન કરું છું. આથી મરીચિ હર્ષમાં આવીને નાચવાને કહવા લાગ્યા કે અહો! અમારું કુળ કેટલું ઉજ્જવળ કહેવાય! દુનિયામાં જે જે મોટી પદવીઓ કહેવાય તે બધી અમારા ઘરમાં આવી ગઈ. મારા દાદા સૌથી પ્રથમ તીર્થંકર, મારા પિતા સૌથી પ્રથમ ચક્રવર્તિ થયા અને હું પ્રથમ વાસુદેવ થઈશ તેમજ ચક્રવર્તિ અને તીર્થંકર પણ થઈશ. આવો તેમને મહા આવી ગયો ને ત્યાં તેમણે નીચ ગોત્ર કર્મ બાંધ્યું.

જીવ મદમાં આવી જાય છે ત્યારે તેને જ્ઞાન રહેતું નથી, પણ કર્મ ઉદયમાં આવે ત્યારે ભોગવતાં કેવી દશા થાય છે! મરીચિ ત્રિદંડીના વેશ લઈ ભગવાનની સાથે વિચરતા હતાં અને તેમની પાસે જે જે માણસો આવતા તેમને પ્રતિજ્ઞા પમાડીને ભગવાનની પાસે મોકલતા હતા. એક વખત મરીચિકુમાર બિમાર પડ્યા પણ તે અવતી હોવાથી ભગવાનના શિષ્યો સેવા કરી શકે નહિ, જોટલે તેના મનમાં જોવા ભાવ આવી ગયા કે મેં ઘણાને પ્રતિજ્ઞા પમાડીને ભગવાનની પાસે મોકલ્યા પણ મારો કોઈ ભાવ પૂછતું નથી. એમાં કપિલે રાજા આજે ને તેને પ્રતિજ્ઞા પમાડ્યો. તેણે કહ્યું કે મારે દીક્ષા લેવી છે. જોટલે મરીચિએ કહ્યું કે જો તમારે દીક્ષા લેવી હોય તો ભગવાન પાસે જાઓ ત્યારે કપિલે કહ્યું કે શું તમારી પાસે ધર્મ નથી? અત્યાર સુધી તો તેને સાચી શ્રદ્ધા હવી જોટલે કહી દેતા કે ના, સાચો ધર્મ ભગવાન પાસે છે. હું શિથિલાચારી છું પણ હવે તેના ભાવ જાહેરતા માથાતું સેવન કર્યું ને મિશ્ર ભાષા જોદયા કે જેવો અહીં ધર્મ છે તેવો ત્યાં છે. આટલી ઉત્સુકાની પ્રજ્વળા કરવાથી તેણે ઘણો સંસાર વધારી દીધો.

મહાવીર ભગવાનના ૨૭ ભવમાં સાત ભવ ત્રિદંડીના ને સાત ભવ દેવના પછી સોળમા ભવે જૈન ધર્મની દીક્ષા લીધી. ત્યાં નિયાણું કર્યું કે મારા તપ સંયમનું ફળ હોય તો ઘણા બળને સ્વામી બનું. ત્યાંથી સંયમના પ્રભાવે દેવલોકમાં જઈ અઢારમા ભવે ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ થયા. ત્યાંથી મરીને સાતમી નરકે ગયા. વીસમા ભવે સિંહ થયા,

એકવીસમા ભવે નરકે ગયા. ત્યાંથી તિર્થચાદિના ઘણાં નાના ભવો કરી બાવીસમા ભવે મનુષ્ય થયા. ત્રેવીસમા ભવે ચક્રવર્તિ થયા. ત્યાં છ ખંડનું ઐશ્વર્ય મળવા છતાં એ મહાન આત્મા ઘાસના તણુખલાની માફક એ બાહ્ય ઐશ્વર્યનો ત્યાગ કરી ચારિત્રાની આરાધનામાં મસ્ત બન્યા. ત્યાં એક કોડ પૂર્વ વર્ગનું ચારિત્ર પાળી દેવલોકમાં ગયા. પચ્ચીસમા ભવે એક સમૃદ્ધશાળી રાજાને ત્યાં રાજકુમાર તરીકે જન્મ લેવા છતાં બાહ્ય રાજ્ય કરતાં અંતરંગ આત્મિક રાજ્ય પ્રાપ્તિ માટે તૈયાર થયેલા એ નંદન રાજકુમારે પરમકૃપાળુ શુરૂદેવ પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કરી એક લાખ વર્ષ પર્યંત નિરતિચાર ચારિત્ર પાળ્યું. ચારિત્રના પ્રારંભથી આશુભ્યની સમાપ્તિ સુધી માસખમણની તપશ્ચર્યા કરી ૧૧ લાખ ને ૮૧ હજાર માસખમણ કર્યા. એક બાબુ સમ્યક્ત્વથી આત્મસ્વરૂપનું યથાર્થ જ્ઞાન, બીજી બાબુએથી આત્મસ્વરૂપને પ્રગટ કરવા માટેના પુરૂષાર્થ તરીકે અદ્ભૂત સ્વયમ, ચોર તપશ્ચર્યા અને શુરૂ પાસેથી વિનયપૂર્વક મેળવેલું ૧૧ અંગનું જ્ઞાન. આમ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રના ત્રિવેણી સંગમના પુનિત જળ વડે એ નંદન મુનિવરને કર્મોના મળને દૂર કરી અવિનાશી સુખના લોકતા બનવાની તાલાવેલી જાગી, અને સર્વ જીવો શાસન રસી બને એવી ભાવના બાવી. આ રીતે ઉગ્ર તપ સાથે અરિહંતાદિ વ્રીચ સ્થાનકોની આરાધના કરવાથી નંદન મુનિના ભવમાં તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાજન કેયું. ત્યાંથી કાળ કરી છવીસમા ભવે દશમા દેવલોકે ગયા.

ત્યાંથી ચવીને ભગવાન મહાવીર દેવ અષાડ સુદ છઠ્ઠા દિવસે મધ્ય રાત્રે નીચ ગોત્ર કર્મના ઉદયથી દેવાનંદા બ્રાહ્મણીની કુક્ષિમાં અવતર્યા. ત્યાં દેવાનંદાએ ચૌદ સ્વપ્નો જોયા. સાડીબ્યાસી દિવસ પછી નીચ ગોત્ર કર્મ સંપૂર્ણ ક્ષીણ થઈ જતાં હરિશ્ચગમેષી દેવ દ્વારા દેવાનંદા માતાની કુક્ષિમાંથી ત્રિશલા માતાની કુક્ષિમાં સંક્રમણ થયું. તે રાત્રે ત્રિશલામાતાએ હાથી વૃષભાદિ ચૌદ સ્વપ્નો જોયા. અનુક્રમે નવ માસ અને સાડા સાત દિવસે ચૌત્ર સુદ તેરસના મંગલમય દિવસે એ જગત ઉદ્ધારક પ્રભુને જન્મ આપ્યો. છાપન દિશાકુમારી તેમજ ચૌસઠ ઇન્દ્રોએ જન્મ મહોત્સવ ઉજવ્યા પછી સિદ્ધાર્થ રાજાએ દશ દિવસ સુધી પ્રભુને જન્મ મહોત્સવ ઉજવ્યો, અને વર્ધમાનકુમાર એવું શુભ નિબંધન નામ પાડ્યું. ભગવાને ત્રીસ વર્ષ સંસારમાં રહી દીક્ષા લીધી, દીક્ષા લઇને ખૂબ અઘોર તપશ્ચર્યા કરી. સડા બાર વર્ષને પંદર દિવસની તપશ્ચર્યામાં તેમના પારણાં ફક્ત ત્રણસો જોગણપચાસ. આવી ચોર તપશ્ચર્યા કરી તેમજ દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થચેના ભયંકર ઉપસર્ગો વેઠ્યા. પ્રભુએ દીક્ષા લીધા પછી કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ સુધી જમીન ઉપર પલાંડીવાળીને નિરાંતે બેઠા નથી. મોટો ભાગ ઉભા ઉભા કાઉચ્ચગ ધ્યાનમાં પસાર કરેલ છે. કોઈવાર જમીન પર બેઠા હશે તો ઉભાકે આસને (ગોદોહાસને) બેઠા છે. એ ભગવંતે સાડાબાર વર્ષમાં શાંતિથી એક કલાક ઉંઘ પણ લીધી નથી. કોઈવાર કાઉચ્ચગ ધ્યાનમાં ઉભા ઉભા સ્થથવા કોઈ પરિષદ કે ઉપસર્ગના પ્રસંગે અડધી મિનિટ, અડધી સેકન્ડ આદિ છૂટી

છવાઈ લેગી થઇને નિદ્રા આવી હોય તો ફક્ત બે ઘડીની. આવી ઉશ્ર સાધના કરતાં પ્રભુ સાડાબાર વર્ષ અને પંદર દિવસે કેવળજ્ઞાન પામ્યા. પછી દ્વાદશાંગીની રચના કરી. કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી લગવાન ત્રીસ વર્ષે નિર્વાણ પધાર્યા. એવા શાસનના સિનારા પ્રભુના જેટલા ગુણુલા ગાઇએ તેટલા જોછા છે. તે પ્રભુને આપણા કોટી કોટી વંદન. સમય થઇ ગયો છે વધુ લાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૪૪

દ્વિ. શ્રાવણ સુદ ૪ને ગુરુવાર

તા. ૧૮-૮-૭૭

વિષય :- “વેરતા શીખો”

સુસ ખંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને ગર્હનો! આત્મિક આરાધનાનું આલબેદ પોકારતું, સુકિતના મંગલ દ્વાર ખોલવાના માર્ગની ખોજ કરાવતું, હૈયામાં હર્ષનો હોજ છલકાવતું પર્યુષણ પર્વ આપણે આંગણે આવીને વિદાય થશે. આજે પર્યુષણ પર્વનો સાતમો દિવસ આવી ગયો. આ પર્વ કોઈ આશા, તૃષ્ણા કે ભયથી મનાવવામાં આવ્યું નથી. આ મહાન પર્વને કેવી ઉપમા આપી છે !

પર્યુષણ પર્વને ઉપમા આપતાં કહ્યું છે કે સર્વ ગુણોમાં વિનયગુણ, સર્વ વ્રતોમાં બ્રહ્મચર્યવ્રત, નિયમોમાં સતોષ, તત્ત્વોમાં સમ્યગ્દર્શન, મંત્રોમાં નવકારમંત્ર, દાનમાં અભયદાન, રત્નોમાં ચિંતામણી, રાજ્યોમાં ચક્રવર્તી, ધર્મોમાં જિનધર્મ, ચારિત્રમાં યથાખ્યાત, જ્ઞાનમાં કેવળજ્ઞાન, ધ્યાનમાં શુકલધ્યાન, રસાયણોમાં અમૃત, શંખમાં હસ્તિણાવર્ત શંખ, અલંકારોમાં ગુણુટ, દેવોમાં ઇન્દ્ર, પંખીઓમાં ગરૂડ, પર્વતોમાં મેરૂ, નદીમાં ગંગા, સરોવરમાં માનસરોવર શ્રેષ્ઠ ગણાય છે તેમ લૌકિક અને લૌકોત્તર સર્વ પર્વોમાં પર્યુષણ પર્વ શ્રેષ્ઠતમ છે. આ પર્વ કર્મની લેખડો તોડવાનો અપૂર્વ સંદેશો લઇને આવ્યું છે. સાત દિવસની આરાધનાનો સાર આવતી કાલે નીકળશે.

આજનો વિષય છે વેરતા શીખો. કવિએ કહ્યું છે કે,

“ દીનેન પ્રાપ્યતે લક્ષ્મીઃ શીલેન મુલ્ય સંપદઃ ।

તપઃ કર્મ વિનાશાય, માવના મવ નાશિની ॥”

દાન કરવાથી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે, શીયળ વ્રતનું પાલન કરવાથી સુખ અને સંપત્તિ મળે છે, તપ કરવાથી કર્મોનો ક્ષય થાય છે ને શુભ ભાવતા ભાવવાથી ભવરાશી

બાંગીને ભુક્કો થાય છે. આ શ્લોકના ચાર પદમાં ચાર વિષય છે. તેમાં સૌથી પહેલાં દાન, ધીન્યું શીયળ, ત્રીજો તપ અને ચોથો ભાવ છે. આ ચારે મોક્ષમાં પ્રવેશ કરવાના બળ્ય હરવાબ છે, પણ આજ આપણે વેરતાં શીખો એ વિષયને અનુસરીને “વાત્સેન પ્રાપ્યતે લક્ષ્મીઃ” એ પદ ઉપર આપણે વિવેચન કરીશું. લક્ષ્મીની મમતા ઘટે તો દાન થાય, મન ઉપર કાબૂ આવવાથી શીયળ પળાય, શરીરની મમતા ઘટે તો તપ થાય ને અશુભ વિચારોની પ્રબળતા ઘટે તો ભાવ શુદ્ધ થાય.

પર્યુષણ પર્વના દિવસોમાં દાન-શીયળ-તપ અને ભાવ એ ઉપર વિશેષ ભાર મૂકવામાં આવે છે, અને આ ચાર બોલ જે મનુષ્ય જીવનમાં અપનાવે છે તે સુક્ષિતના હરવાબ બોલે છે. અનંતકાળથી જીવ ચતુર્ગતિ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છે તેનું કારણ જીવ ધર્મને ભૂલી સંસારના મોહમાં અને પરિશ્રદ્ધની મમતામાં પડ્યો છે. ખરેખર, સમજે તો પરિશ્રદ્ધ સર્વ અનર્થોત્તું મૂળ છે ને તે જીવને દુર્ગતિમાં લઈ જનાર છે. એક તત્ત્વચિંતકે કહ્યું છે કે ધન સોપારી જેવું છે. ધનને ‘સોપારી જેવું’ શા માટે કહ્યું તે બજો છે ? સોપારી કાપતાં ઘણાં માણસોની આંગળી કપાણી પણ સોપારી ખાતાં કોઈનું પેટ ભરાયું નહિ. બોલો, આ વાત બરાબર છે ને ? તમે સોપારી ખાઓ છો એટલે અનુભવ હશે કે પાંચ-ઠંચ સોપારી ખાઈ બાજો તો શું તમારું પેટ ભરાય છે ? ‘ના’. એ જ રીતે તમે સમજે કે પૈસાની પાછળ હજારો મનુષ્યો પાપમાલ થઈ ગયા, કંઈકે પ્રાણ ગુમાવ્યા પણ પૈસો કોઈની પાછળ ગયો છે ? ‘ના’. કહ્યું છે કે

એમ માનો આ બધામાં આપણું કોઈ નથી,
એ બધું નશ્વર જગતમાં, શાશ્વતું કોઈ નથી,
જેટલો ઝાઝો તમને મોહ છે સંયોગમાં,
એટલું ઘેરું દુઃખ થાશે વિયોગમાં ... મોહ

ચાહ રાખો. સ્ત્રી, પુત્ર, પરિવાર, બંગલા, બગીચા વિગેરેની પાછળ પાગલ બન્યા છો પણ કોઈ તમારું નથી. બધું ક્ષણિક અને નાશવંત છે. ભૌતિક પદાર્થોના સંયોગમાં જેટલું સુખ અને આનંદ દેખાય છે તેનાથી અધિક દુઃખ તેના વિયોગમાં છે. જેના સંયોગમાં સુખ અને વિયોગમાં દુઃખ એવું સુખ તે સાચું સુખ નથી. લક્ષ્મી મળેલી આલી બય, ચોરાઈ બય છે તો દુઃખ થાય છે પણ જો લક્ષ્મી દાનમાં વાપરશે તો આનંદ થશે. દાનનો મહિમા અલૌકિક છે. દુનિયામાં દાનની મહત્તા અતુલ્ય છે. દરેક ધર્મમાં તેનું સ્થાન છે, અને શાસ્ત્રમાં એનું વર્ણન છે. દાનને અનેક ઉપમાઓથી સંજોધી શકાય છે. દાન એ ધર્મનું પ્રથમ સોપાન (પગથિયું) છે. દાન દારિદ્ર્યનું વિનાશક શસ્ત્ર છે, દુર્ગતિના દ્વાર બંધ કરનાર અર્બંદ છે, સર્વત્ર યથ ક્રીડિતે દેલાવનાર ટેલીફોન છે. દાનનું મહત્ત્વ બતાવતાં મહાપુરૂષો કહે છે કે

દાન દુર્ગતિ ગુણ ગણ પ્રસ્તાર વિસ્તારણું,
તેજઃ સંતતિ ધારણું, કૃતવિપચ્છેણી સ્મૃત્સારણુમ્ ।
અહં સતતિ દારણું, ભવ મહાકુપાર નિસ્તારણું,
ધર્મભિયુન્નતિ કારણું વિજ્યતે શ્રયઃ સુખાકારણુમ્ ॥ ધર્મકલ્પદ્રુમ

દાન દુર્ગતિને વારનારું, ગુણના સમૂહને વિસ્તારનારું, તેજના સમૂહને ધારણ કરનારું, આપત્તિના સમૂહને નાશ કરનારું, પાપના સમૂહને ક્ષાંડનારું, સંસાર સમુદ્રથી તારનારું, ધર્મની ઉન્નતિનું કારણ છે. આવું દાન જગતમાં વિજયવંત વર્તે છે, પાપ દાન કરતાં પહેલા પરિગ્રહની મમતાનો ત્યાગ કરવો પડે છે. ત્યાગ વિના દાન કરી શકાયું નથી. એક ન્યાય આપીને સમજાવું.

ખેડૂત ખૂણ મહેનત કરી જમીન ખેડે છે. પછી વરસાદ પડતાં અનાજ વાવે છે. વાવ્યા પછી ખેતરમાં વાવેલું ઉગે છે તેથી ખેતર લીલુંછમ દેખાય છે. પાકથી હથું'ભથું' ખેતર જોઈને ખેડૂતને અપાર આનંદ થાય છે. પણ એ આનંદ ક્યારે થયો ? એ તમને સમજાયું ? એ વાવણી કરતી વખતે ખેડૂતને પોતાની કોઠીમાં ભરેલું મોંઘામાં મોંઘું અનાજ ખેતરમાં વેરવું પડે છે. એક કણ વેરે છે ને બદલામાં સો કણ મળી રહે છે, પણ ખેડૂતે કંબુસાઈ કરીને પોતાની પાસેનું અનાજ વેચું ન હોત અને કોઠીમાં ભરી રાખ્યું હોત તો એક દિવસ સડી જાત પણ એક કણમાંથી સો કણ મળત નહિ. પહેલાં પોતે વેચું તો તેમાંથી અનેક ઘણું મળ્યું, તેમ જ આત્માઓ ધનનો લોભ છોડીને દાન કરશે તેનું જીવન સંતોષ રૂપી સુખથી હરિયાળું બની જશે અને જેણે છોડ્યું છે તેને મળવાનું છે પણ જે અન્યાય, અનીતિ અને અનાયારથી ધન ઉપાજાવે કરી ધનનો સંગ્રહ કરે છે તેનું ધન પાપના સહાથી બદળાઈ ઉડે છે. અનાજના કીડા તો અનાજને ખાઈ જાય છે પણ પાપ કરનારને તો પાપ ખાઈ જાય છે. એટલું જ નહિ પણ ધનવાનોના શરીરને, તેના મગજને, બુદ્ધિને અને ધર્મને પણ ખાઈ જાય છે. માટે ધનનો સંગ્રહ ન કરો પણ વેરતા શીખો.

જે દુનિયામાં વેરતાં વેરતાં ગયા છે, તેને સૌ યાદ કરે છે. તેના સુકુતોને યાદ કરે છે પણ તેની સંપત્તિને યાદ કરતાં નથી. ધસ્તુપાળ અને તેજપાળ કેટલા વર્ષો થઈ ગયાં છતાં તેમને દુનિયા યાદ કરે છે. તેમના નામ ઇતિહાસનાં પાને સુવર્ણક્ષિરે લખાઈ ગયાં છે તેનું કારણ શું ? તેમના જીવનના મૂળમાં ધર્મ વણાયેલો હતો અને તેમની લક્ષ્મી પાણીની જેમ ઉદાર દિલે વપરાતી હતી. આથી તેમને સૌ યાદ કરે છે, પણ તેમની સંપત્તિને કોઈ યાદ કરતું નથી. સમજો, વૃક્ષને આધાર તેના મૂળીયા ઉપર છે. મૂળ સાડું તો વૃક્ષ સજીવન અને મૂળ સૂકાય તો વૃક્ષ સૂકાઈ જવાનું, ને અતે પડી જવાનું. તેમ આપણા જીવનનો આધાર ધર્મ

પર છે. જ્યાં સુધી જીવનમાં ધર્મ જીવતો ને જાગતો છે ત્યાં સુધી જીવન સજીવન રહેશે અને ધર્મ સૂકાઈ જતાં જીવન કરમાઈ જશે. ધર્મ જ એક એવું તત્ત્વ છે કે જે સંયોગ અને વિયોગ, હ્રય અને શોક, સ્વપ્તિ-વિપ્તિ, સુખ-દુઃખ વિગેરેના સમયમાં આત્માને સમભાવમાં રાખી શકે છે. માટે જીવનમાં ધર્મને જીવંત રાખજો.

ધર્મ એટલે શું ? અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ આ પંચશીલનું પાલન કરવું તે ધર્મ છે. આ પંચશીલ જેના જીવનમાં તાબુવાબુની જેમ વણાઈ જાય છે, તેમની વૃત્તિઓ નિર્મળ બને છે. વૃત્તિઓ નિર્મળ થાય એટલે સંગ્રહ બારૂપ લાગે ને પરિગ્રહ પાપરૂપ લાગે. જેને બાર લાગે તે છતાર્યા વિના રહે ખરા ! ભુલ્યો, તમારા માથે અધિક વાળ વધે તે ગમે છે ? હા, આજે તો યુવાનો વાળ વધારે છે. તે એક ફેશન છે. બાકી પુરૂષો વાળ વધી જાય તો પૈસા આપીને કપાવી નાંખે છે. નખ વધે તો પશુ કાપી નાંખે છે. કારણ કે નખ વધે તો તેમાં મેલ ભરાય, મેલ પેટમાં જાય. નખ કપડામાં ભરાય તો કપડા ફાટી નાંખે ને વાગે પશુ ખરા. કેટલું લુકશાન થાય ! તેમ અતિ પરિગ્રહ પણ વધેલા વાળ અને નખ જેવો સમજો. તો તમને સંગ્રહ કરવાનું મન નહિ થાય, પણ બાર હળવો કરવા માટે ઠાન ઢેવાનું મન થશે.

તમે સંસારમાં બેઠા છો એટલે બ્યવહાર નભાવવા માટે તમારે ધનની જરૂરિયાત છે તે વાત બરાબર છે પણ તેની મર્યાદા હોવી જોઈએ. આપણા જૈન શાસ્ત્રમાં પરિગ્રહ પરિભાષુ મત બતાવ્યું છે. તમે પ્રતિક્રમણમાં આ મત જોશો છો ને ? હા. તો પરિગ્રહની મર્યાદા બાંધવી જોઈએ. ગ્રહ તો નવ છે પણ જો નવ ગ્રહ કરતાં વિલક્ષણ કોટીનો દશમે ગ્રહ હોય તો પરિગ્રહ છે. શનિની પનોતીમાંથી સાડા સાત વર્ષે છટાય પણ પરિગ્રહની પનોતી એવી ભયંકર છે કે તેમાંથી છટવું મહાચુરકેલ છે. માટે તેની મમતા ઘટાડો ને મર્યાદા કરો. દરેક વસ્તુ મર્યાદિત હોય તો સારી છે. અમર્યાદિત લુકશાનકારી છે. તમારા પગમાં પહેરવાના ખૂટ કે ચપ્પલ જો માપથી નાના હશે તો ઠંજશે, પગમાં ચાંદી પડશે, લોહી નીકળશે ને બળતરા થશે. અને જો મોટા હશે તો ચાલતા ગળકાવી દેશે, પણ જો માપસર હશે તો ઠંજવાની કે પડી જવાની ચિંતા નહિ રહે તેમ તમારી પાસે જો મર્યાદિત ધન હશે તો લોગ વિલાસમાં ગળકી નહિ પડો પણ વધારે હશે તો લોગ વિલાસ, એથઆરામ, ફેશનો અને બ્યસનો વધશે ને જીવન પતનના પથે ચાલ્યું જશે. પરિગ્રહની મમતા જોછી હશે તો ધર્મ કરવાનું મન થશે અને જીવનમાં ધર્મ હશે તો ઠાન કરવાનું પણ મન થશે.

એક શહેરમાં એક શેઠ-શેઠાણી રહેતાં હતા. તેમના પહેરવેશ અને રહેણી કરણીથી સાદા દેખાતાં હતા પણ હૃદય ઉદાર હતું, તે ગામમાં સ્કૂલ ખૂબ જીવ્યું થઈ ગઈ હતી. તેથી ફરીને બંધાવવી હતી એટલે ગામનું મહોજન ભેળું થઈને શ્રીમતોને ઘેર ટીપ કરવા માટે ગયું. શેઠને ત્યાંથી સારી રકમ મળ્યે એવી આશાથી આવ્યા હતા. આ સમયે

શેઠ નોકરને ધમકાવતા હતાં કે દિવાસળી જે જ બગડવી જોઇએ ને તે પાંચ કેમ બગાડી ? ખૂબ શુસ્સો કરતાં હતાં. આ જોઇને મહાજન વિચારમાં પડી ગયું કે શું કરવું ? છેવટે બાય છે. તો શેઠ તેમને ખૂબ આદર આપે છે. કેશરીયા દૂધ પીવડાવે છે. આથી મહાજન વિચારમાં પડી બાય છે. કવિએ કહ્યું છે કે,

શતેષુ જાયતે ચૂરઃ સદ્ભેષુ ચ પઠિતઃ ।
વક્તા વશ સદ્ભેષુ, વાતા ભવન્તિ વા ન વા ॥

શૂરવીર સોમાં જોકે હોય છે, પંડિત હજારમાં જોકે હોય છે, વક્તા દશહજારમાં જોકે હોય છે પણ-હાતાર તો કોઇક જ હોય છે ને નથી પણ હોતો. દુનિયામાં સાચો હાતાર બહુ દુર્લભ હોય છે. કોઇ પ્રતિષ્ઠા કે પદવી માટે, કોઈ સ્વાર્થ માટે તો કોઈ વાહ વાહ માટે, તો કોઈ કીર્તિ માટે, દાન આપે છે પણ નિસ્વાર્થ ભાવે દાન આપનાર હાતાર કોઈક જ હોય છે.

ચેલા શેઠે મહાજનને કેશરીયા દૂધ પીવડાવ્યા પછી પૂછ્યું કે બોલો બાબ, આપનું પધારવું કેમ થયું ? ત્યારે મહાજને કહ્યું શેઠે ! પરમાર્થના કામે ટીપ કરવા નીકળ્યા છીએ, અને આપને ત્યાં સૌથી પહેલાં આગ્યા છીએ. ત્યારે શેઠે કહ્યું બાઈ ! મારા રૂ.૨૫૧) લખો. ત્યારે મહાજન કહે છે શેઠે ! તમારા આટલા ન હોય. વધુ લખાવો. શેઠે કહ્યું-૫૦૧) લખો. આમ રકમક ચાલતી હતી તે વખતે શેઠાણી કપડા ધોઇને સૂકવવા માટે આગ્યા. તેમણે આ રકમક થતી સાંભળીને કહ્યું-સ્વામીનાથ ! આ બિચારાને તમે આટલા બધા શા માટે કરગરાવો છો ? જોમના ઘર માટે તો નથી માંગતા ને આ તો પરમાર્થનું કામ છે. જોમને નિરાશ ન કરો. શેઠે કહ્યું બહે, ૭૦૧) લખો.

શેઠાણીએ પૂછ્યું-ભાઈજી ! તમારે કેટલા પૈસાની જરૂર છે ? મહાજને કહ્યું. બહેન ! અમારે રૂ. ૬૫ હજારની જરૂર છે. તેમાં તમારે ઘેરથી રૂ. ૧૦૦૧) લેવા છે. ૬૫ હજારથી વધુ મળે તો પણ લેવા નથી. શેઠાણી કહે કાંઈ વાંધો નહિ. આવા પરમાર્થના કામમાં અમારું ધન કયાંથી વપરાય ! પુણ્યેદયથી મળેલું ધન જો દાન પુણ્યના કામમાં ન વપરાય તો શા, કામનું ? ઘરના અને સ્વાર્થના કામમાં તો ઘણું ધન વાપર્યું, પણ ધર્મના કે પરમાર્થના કામમાં વપરાય તે જ સચું ધન છે. શેઠાણી શેઠને કહે છે કે તમે પાંચ હજાર રૂ. રોકડા આપી દો. શ્રીમતીજીનો જોડાર થયો ત્યાં શેઠે પલંગ નીચે રાખેલા ડબ્બામાંથી રૂ. પાંચ હજાર રોકડા બહીને મહાજનને આપી દીધા. બોલો બહેનો ! તમે આવી ટ્રેરણા આપતા હસો ને ? (હસાહસ)

બંધુજી ! કંઈક ઘરની સ્ત્રીજી જોવી સંજ્ઞા હોય છે કે પોતાના પતિને સમાજમાં જોળખાવે છે. જોકે વખત શેઠ બહારગામ જવા નીકળ્યા ત્યારે શેઠાણીને કહે છે કે મને ખાખરાના જે ડબ્બા ભરી આપ, શેઠાણી કહે છે કે આપને ભયાં જવાનું

પર છે. જ્યાં સુધી જીવનમાં ધર્મ જીવતો ને જાગતો છે ત્યાં સુધી જીવન સજીવન રહેશે અને ધર્મ સૂકાઈ જતાં જીવન કરમાઈ જશે. ધર્મ જ એક એવું તત્ત્વ છે કે જે સંયોગ અને વિયોગ, હેષ અને શોક, સંપત્તિ-વિપત્તિ, સુખ-દુઃખ વિગેરેના સમયમાં આત્માને સમભાવમાં રાખી શકે છે. માટે જીવનમાં ધર્મને જીવંત રાખજો.

ધર્મ એટલે શું ? અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહ આ પંચશીલનું પાલન કરવું તે ધર્મ છે. આ પંચશીલ જેના જીવનમાં તાણાવાણાની જેમ વણાઈ જાય છે, તેમની વૃત્તિઓ નિર્મળ બને છે. વૃત્તિઓ નિર્મળ થાય એટલે સંગ્રહ ભારૂંપ લાગે ને પરિગ્રહ પાપરૂંપ લાગે. જેને ભાર લાગે તે ઉતાર્યા વિના રહે ખરા ! જીવો, તમારા માથે અધિક વાળ વધે તે ગમે છે ? હા, આજે તો યુવાનો વાળ વધારે છે. તે એક ફેશન છે. બાકી પુરૂષો વાળ વધી જાય તો પૈસા આપીને કપાવી નાંખે છે. નખ વધે તો પણ કાપી નાંખે છે. કારણ કે નખ વધે તો તેમાં મેલ ભરાય, મેલ પેટમાં જાય. નખ કપડામાં ભરાય તો કપડા ફાડી નાંખે ને વાગે પણ ખરા. કેટલું નુકશાન થાય ! તેમ અતિ પરિગ્રહ પણ વધેલા વાળ અને નખ જેવો સમજો. તો તમને સંગ્રહ કરવાનું મન નહિ થાય, પણ ભાર હળવો કરવા માટે દાન દેવાનું મન થશે.

તમે સંસારમાં એકા છે એટલે વ્યવહાર નભાવવા માટે તમારે ધનની જરૂરિયાત છે તે વાત બરાબર છે પણ તેની મર્યાદા હોવી જોઈએ. આપણા જૈન શાસ્ત્રમાં પરિગ્રહ પરિભાણ મત બતાવ્યું છે. તમે પ્રતિક્રમણમાં આ મત યોદ્ધો છો ને ? હા. તો પરિગ્રહની મર્યાદા બાંધવી જોઈએ. ગ્રહ તો નવ છે પણ જો નવ ગ્રહ કરતાં વિલક્ષણ કોટીનો દશમો ગ્રહ હોય તો પરિગ્રહ છે. શનિની પનોતીમાંથી સાડા સાત વર્ષે છટાય પણ પરિગ્રહની પનોતી એવી ભયંકર છે કે તેમાંથી છટવું મહાચુરકેલ છે. માટે તેની મમતા ઘટાડો ને મર્યાદા કરો. દરેક વસ્તુ મર્યાદિત હોય તો સારી છે. અમર્યાદિત નુકશાનકારી છે. તમારા પગમાં પહેરવના બૂટ કે ચપ્પલ જો માપથી નાના હશે તો ઠપ્પશે, પગમાં ચાંદી પડશે, લોહી નીકળશે ને બળતરા થશે. અને જો મોટા હશે તો ચાલતા ગળઝાવી દેશે, પણ જો માપસર હશે તો ઠપ્પવાની કે પડી જવાની ચિંતા નહિ રહે તેમ તમારી પાસે જો મર્યાદિત ધન હશે તો લોગ વિલાસમાં ગળગી નહિ પડો પણ વધારે હશે તો લોગ વિલાસ, જોશઆરામ, ફેશનો અને વ્યસનો વધશે ને જીવન પતનના પથે ચાલ્યું જશે. પરિગ્રહની મમતા ઓછી હશે તો ધર્મ કરવાનું મન થશે અને જીવનમાં ધર્મ હશે તો દાન કરવાનું પણ મન થશે.

એક શહેરમાં એક શેઠ-શેઠાણી રહેતાં હતા. તેમના પહેરવેશ અને રહેણી કરણીથી સાદા દેખાતાં હતા પણ હૃદય ઉદાર હતું, તે ગામમાં સ્કૂલ ખૂલે જઈ થઈ ગઈ હતી. તેથી ફરીને બંધાવની હતી એટલે ગામનું મહાજન હેતુ ગઈને શ્રીમંતોને ઘેર ટીપ કરવા માટે ગયું. શેઠને ત્યાંથી સારી રકમ મળશે એવી આશાથી આવ્યા હતા. આ સમયે

શેઠ નોકરને ધમકાવતા હતાં કે દિવાસળી બે જ બગડવી બોધ્યો ને તે પાંચ કેમ બગાડી ? ખૂબ શુસ્સો કરતાં હતાં. આ બોધને મહાજન વિચારમાં પડી ગયું કે શું કરવું ? છેવટે ભય છે તો શેઠ તેમને ખૂબ આદર આપે છે. કેશરીયા દૂધ પીવડાવે છે. આથી મહાજન વિચારમાં પડી ભય છે. કવિએ કહ્યું છે કે,

શતેષુ જાયતે શૂરઃ સદ્દેષુ ચ પદ્ધિતઃ ।
વક્તા દશ સદ્દેષુ, દાતા મવતિ વા ન વા ॥

શૂરવીર સોમાં એક હોય છે, પંડિત હજારમાં એક હોય છે, વક્તા દશહજારમાં એક હોય છે પણ-દાતા તો કેાઇક જ હોય છે ને નથી પણ હોતો. દુનિયામાં સાચો દાતાર બહુ દુર્લભ હોય છે. કેાઇ પ્રતિષ્ઠા કે પદવી માટે, કેાઈ સ્વાર્થ માટે તો કેાઇ વાહ વાહ માટે, તો કેાઈ કીર્તિ માટે, દાન આપે છે પણ નિઃસ્વાર્થ ભાવે દાન આપનાર દાતાં કેાઈક જ હોય છે.

પેલા શેઠ મહાજનને કેશરીયા દૂધ પીવડાવ્યા પછી પૂછ્યું કે બોલો ભાઈ, આપનું પધારવું કેમ થયું ? ત્યારે મહાજનને કહ્યું શેઠજી ! પરમાર્થના કામ ટીપ કરવા નીકળ્યા છીએ, અને આપને ત્યાં સૌથી પહેલાં આવ્યા છીએ. ત્યારે શેઠે કહ્યું ભાઈ ! મારા રૂ.૨૫૧) લખો. ત્યારે મહાજન કહે છે શેઠજી ! તમારા આટલા ન હોય. વધુ લખાવો. શેઠે કહ્યું-૫૦૧) લખો. આમ-રકબક ચાલતી હતી તે વખતે શેઠાણી કપડા ધોઇને સૂકવવા માટે આવ્યા. તેમણે આ રકબક થતી સાંભળીને કહ્યું-સ્વામીનાથ ! આ બિચારાને તમે આટલા બધા શા માટે કરગરાવો છો ? એમના ઘર માટે તો નથી માંગતા ને આ તો પરમાર્થનું કામ છે. એમને નિરાશ ન કરો. શેઠે કહ્યું ભલે, ૭૦૧) લખો.

શેઠાણીએ પૂછ્યું-ભાઈજો ! તમારે કેટલા પૈસાની જરૂર છે ? મહાજનને કહ્યું. બહેન ! અમારે રૂ. દશ હજારની જરૂર છે. તેમાં તમારે ચેરથી રૂ. ૧૦૦૧) લેવા છે. દશ હજારથી વધુ મળે તો પણ લેવા નથી. શેઠાણી કહે કાંઈ વાંધા નહિ. આવા પરમાર્થના કામમાં અમારું ધન કેયાંથી વપરાય ! પુણ્યોદયથી મળેલું ધન જો દાન પુણ્યના કામમાં ન વપરાય તો શા કામનું ? ઘરના અને સ્વાર્થના કામમાં તો ઘણું ધન વાપર્યું, પણ ધર્મના કે પરમાર્થના કામમાં વપરાય તે જ સચું ધન છે. શેઠાણી શેઠને કહે છે કે તમે પાંચ હજાર રૂ. રોકડા આપી દો. શ્રીમતીજીને એકડર થયો ત્યાં શેઠે પલંગ નીચે રાખેલા રૂબામાંથી રૂ. પાંચ હજાર રોકડા બણીને મહાજનને આપી દીધા. બોલો બહેનો ! તમે આવી ગ્રેરણા આપતા હોયો ને ? (હસાહસ)

બંધુજો ! કંઈક ઘરની સીંચો એવી સબજન હોય છે કે ચોતાના પતિને સમાજમાં જોળખાવે છે. એક વખત શેઠ બહારગામ જવા નીકળ્યા ત્યારે શેઠાણીને કહે છે કે મને ખાખરાના બે રૂબા ભરી આપ, શેઠાણી કહે છે કે આપને જ્યાં જવાનું

છે ત્યાં મેં ઠળ્યા મોકલી દીધા છે. શેઠ ગયા. તે જે જે ગામ ગયા ત્યાં જોઈને તેમના સ્વાગત માટે બધા હાજર હતા. શેઠ એક અને બાલાવનારા ઘણાં, શેઠની તો બધે ખરમા ખરમા થાય છે. પૂછતાં ખબર પડી કે શેઠાણીએ આ બધાની ખૂબ ભક્તિ કરી છે ગ્રેમથી જમાડયા છે. તેનો આ પ્રતાપ છે. બે શેઠાણીએ દીધું હતું તો શેઠને સામેથી મળ્યું. (આ દૃષ્ટાંત પૂ. મહાસતીજીએ ઘણાં વિસ્તારપૂર્વક રચ્યું હતું. તેનો સાર અહીં નોંધ્યો છે.) શુદ્ધ ભાવથી દીધેલું દાન સાડું ફળ આપે છે.

શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓએ દાનના પાંચ પ્રકાર વર્ણવ્યા છે તે આ પ્રમાણે છે.

અમય સુપત્તદાણ અણુકંપા ઉચિય કિત્તિદાણં ચ ।

દોહિપિ મોક્ષો મણિગ્રી, તિન્નિ મોગાઈ દિયન્તિ ॥

(૧) અભયદાન (૨) સુપાત્રદાન (૩) અનુકંપાદાન (૪) ઉચિતદાન (૫) કીર્તિદાન જે પાંચ પ્રકારના દાનમાં અભયદાન અને સુપાત્રદાન મોક્ષને આપનાર છે, અને પછીના ત્રણ દાન સંસારના પૌદ્ગલિક સુખને દેનાર છે.

(૧) 'અભયદાન' :- સંસારના ઠોઠપણુ જીવને મરણથી બચાવી લેવો તેનું નામ અભયદાન છે. (૨) "સુપાત્રદાન" :- સુપાત્ર એવા સાધુ-સાધ્વી અથવા આવક આવિકાને ભક્તિભાવ પૂર્વક અપાત્રું દાન સુપાત્રદાન છે. આ બંને દાન મોક્ષના સુખને અપાવે છે. (૩) અનુકંપાદાન :- અનુકંપા, દયાની શુદ્ધિથી દુઃખી જીવોને અપાત્રું દાન અનુકંપાદાન છે. (૪) ઉચિતદાન :- સગવડોલાલથા મિત્રાદિને જે દાન આપવામાં આવે તે ઉચિતદાન છે. (૫) કીર્તિદાન :- દાતારના શુભ ગાનાર ભાટ-ચારણ વિગેરેને જે દાન આપવામાં આવે છે, તે કીર્તિદાન છે. આ ત્રણ દાન સંસારના પૌદ્ગલિક સુખો અપાવે છે. દરેક ધર્મમાં દાનની મહત્તા વર્ણવાઈ છે. દાનને લગતા અનેક ઉદાહરણો, દૃષ્ટાંતો પણ મળી શકે છે.

તદ્ભવ મોક્ષગામી-શ્રી તીર્થંકર પ્રભુઓ પંચ સંયમના પુનિત યથે પ્રયાણ કરતા પહેલાં એક વર્ષ પર્યંત વાર્ષિક દાન આપે છે. જેમાં એક દિવસે એક કોઠ અને આઠ લાખ સોનૈયાતું દાન આપતાં એક વર્ષમાં ત્રણ અંબજ અઠવાસી કોઠ ને એસી લાખ સોનૈયાતું દાન આપે છે. પહેલાં શ્રી ત્રેલોકદેવ તીર્થંકરથી માંડીને ચાલતુ ચોવીસમા શ્રી મહાવીર સ્વામી તીર્થંકરે પણ વાર્ષિક દાન આ રીતે આપ્યું હતું. માટે ધનનો સંગ્રહન કરતાં ધર્મના કાર્યોમાં અને દુઃખીઓની સેવામાં તેના ઉપયોગ કરો.

કવિની એક કથના છે. એક વંશત તળાવે નંદીને કહ્યું કે તારામાં પાણી ઘણું આવે છે પણ તું વહીને તાડું પાણી વહેતી કે છે. જેથી તું કિનારામાં સૂકાઈ મરે છે, કિનારામાં તારી પાસે કોરી ધગધગતી રેતી હોય છે. જ્યારે હું તો પાણીને

સંબંધ કરી રાખું છું હું એક જ ઠેકાણે રહું છું ને તું તો ખળખળ કરતી વહી જાય છે. ત્યારે નદીએ કહ્યું કે ભાઈ! તારી વાત સાચી છે, પણ ઉનાળામાં તો તું પણ સૂકાઈ જાય છે. ફક્ત તારામાં એક ખાળોચિયા જેટલું પાણી રહે છે. જેમાં અનેક જંતુઓ ઉત્પન્ન થાય છે, ને ક્રીચડ બને છે. તેમાંથી એકલી દુર્ગંધ નીકળે છે ને તારી પાસે આવનારા પણ મૂકતાની સાથે તારા ક્રીચડમાં ખૂંચી જાય છે. જ્યારે હું તો ઉનાળામાં પણ મારી પાસે આવનારને નિરાશ કરતી નથી. હું ઉનાળામાં ભલે સૂકી ભંકે દેખાતી હોઉં, એકલી રેતી ઉડતી હોય પણ કોઈ મારામાં આવીને વીરડો કરે તો તેમાંથી મીઠું પાણી આપીને તેની તૃષ્ણા છીપાવું છું. આ ઉપરથી સમજવાતું છે કે નદી જેવા બને પણ તળાવ જેવા ન બન્યો.

ખંડુઓ! ધન તો ઘણાને મળ્યું છે પણ દાનમાં ન વપરાય તો શા કામતું! પૈસાને અનેક રીતે સદ્બચ થઈ શકે છે, પણ આજે માણસ લક્ષ્મીના પૂજારી બન્યો છે પણ શુષ્કનો પૂજારી નથી. આજની દુનિયામાં લક્ષ્મીદેવીના માન ખૂબ વધી ગયા છે, જો લક્ષ્મી પુષ્કાનુબંધી પુષ્કયની હોય તો તે સદ્ગતિ અપાવે છે ને જો પાપાનુબંધી પુષ્કયની લક્ષ્મી હોય તો અધોગતિમાં લઈ જાય છે. સાચી સંપત્તિ એવું નામ કે જે સદ્ગતિ અપાવે અને છેવટે સુક્ષિપ્ત સુખ અપાવે. શાલીબદ્રને ઋદ્ધિ મળી હતી અને મમ્મણ શેઠને પણ મળી હતી. તેમાં શાલીબદ્ર સંપત્તિનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા લઈને એકાવતારી બની ગયા ને મમ્મણ શેઠ એનો રાગ કરીને મમતામાં ને મમતામાં મરીને નરકે ગયા. માટે ધનમાં આસક્ત ન બનો, આ બધા પુષ્ક્ય ખેંદ છે, અહીં એક દૃષ્ટાંત ચાહ આવે છે.

એક આવક કર્મોદયથી ખૂબ ગરીબ હતો. સાત સાંધે ને તેર તૂટે તેવી તેની સ્થિતિ હતી. ન્યાતમાં, ધર્મસ્થાનકમાં, મેળાવડામાં, સગાસંબંધીમાં ક્યાંય તેને માટે સ્થાન ન હતું. એના કપડા-ફાટલા તૂટલા હતા ને શરીર તદ્દન શુષ્ક હતું. એવું સુખ જોઈને માણસને ક્યા આવી જાય તેવી સ્થિતિ હતી. આવી સ્થિતિમાં પણ ધર્મની શ્રદ્ધા અટકેલી હતી. માનવીની સ્થિતિ કાયમ માટે સરખી રહેતી નથી. ધર્મની આરાધનાથી પાપનું પડળ ફર ખસી ગયું ને પુષ્કયનો ઉદય થયો, તેથી એક સજ્જન માણસને તેને સમાગમ થયો. સજ્જન માણસને તેની પરિસ્થિતિ જોતાં ક્યા આવી. ગઈ. તેથી તેને નોકરી અપાવી અને શ્રેષ્ઠ સમયમાં નાતકડી હાટડી નાંખી આપી. ખીમે ખીમે ભાઈની દુકાન બમતી ગઈ. એટલે તેણે એકી દુકાન બનાવી: જેમ જેમ પુષ્કોદય વધતો ગયો તેમ તેમ પાપકર્મ ફર ખસતું ગયું ને ભાઈને ત્યાં લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થવા લાગી. દશ વર્ષમાં ભાઈ કોઠપતિ બની ગયા, વહેપાર ધર્મધિકાર ચાલતા નોકર-ચાકર, આડતીયાઓ બધાથી શેઠ ઘેરાયેલા રહેતાં હતાં. છતાં પોતાની ધર્મારાધના ચૂક્યા ન હતા. આજે તો લક્ષ્મી વધે એટલે ચાલીમાંથી વાલકેશ્વર, મરીન લાઇન્સ, ચેર રોડ, વિજેરે એરિયામાં ફ્લેટમાં રહેવા જાય છે, મોટરો દોડે છે. પણ ધર્મને બદલવા.

એમ કહી શકાય. આ ચાર દિવસની જિંદગી માટે આ પ્રવાસમાં કેાણ મૂખ હોય કે તે સાથેના પ્રવાસીઓ સાથે કટુતા સાથે, વિગ્રહ કરે, વેર બાંધે, મનમાં ડંખ રાખે અને શત્રુઓ વધારે ? શા માટે સંપ અને શાંતિથી ન રહે ? કદાચ મનદુઃખ, વૈરભાવ કટુતા કે કંકાસ થઇ ગયો હોય તો ગ્રેમપૂર્વક હૃદયથી શા માટે માફી ન માંગે ? ક્ષમાપનાના પવિત્ર નીરમાં જે પ્રવાસી સ્નાન કરે છે તે સ્વ-પર કલ્યાણ સાધી શકે છે. કહ્યું છે કે

બેઉ કર બેટી નમી પડે, અન્યોન્યના નાદમાં,
માગે અને અર્પે ક્ષમા હૃદયથી, અંતર તણા એ નાદમાં

ક્ષમાપના માત્ર “ મિત્રામિ દુકકડ ” જાલવાથી સાર્યક થતી નથી. એની સાથે હૃદયનો ભાવ સંપૂર્ણ ભળવો જોઇએ. ક્ષમાપના વીરનું આભૂષણ છે. કર્મેની બાળી નાંખનાર ચિનગારી સમાન છે. પવિત્ર પાવન ગરણું છે. ધર્મનો સાર છે સો-ટચની લગડી સમાન છે. મોક્ષસીડીનું પ્રથમ પગથિયું છે. પરમ પ્રકાશનો માર્ગ છે. ક્ષમાપનાએ દુઃખોને દૂર કરનાર સર્વ શ્રેષ્ઠ સંલવની છે. આ પર્વ ક્ષમા માગો, ક્ષમા આપો, ક્ષમા સાધો અને ક્ષમા ગ્રહો આ ચાર સીગ્નલ આપે છે

જેમની સાથે સારા મીઠા સંબંધો છે એમને ઘેર જઈ ક્ષમાપના કરવાનો કેાઈ અર્થ નથી. ક્ષમા તો એવી માંગો કે એક વાર જે શુનો થઇ ગયો છે તે ભવિષ્યમાં ફરી વાર ન થાય. આજે ખમતખામણું તો ઘણું કરે છે પણ ઉપરછલા હોય છે. અંતર શુદ્ધ નથી હોતું તેથી ક્ષમાપના માંગ્યા પછી પણ વર્તન તો જે હોય છે. તે હોય છે. યાદ રાખો કે નમ્રતા વિના સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થતી નથી. જે ભતિવાન અને કુળવાન હોય તે વીતરાણ ધર્મને સારી રીતે જાણે છે. તેનામાં નમ્રતા ખૂબ હોય છે. ઘણીવાર તમે જોયું હશે કે ઉંચી ભતનાં વૃક્ષો પણ ફળ આવતાં નથી પડે છે. એક કહેવત છે ને કે,

“નમે તો આંખા આંખલી, નમે તો હાઠમ દ્રાક્ષ,
એરંડા મિચારા કયા નમે, હીની ઉનકી ભત.”

એરંડાનું વૃક્ષ સૂકાઈ બય પણ ઝૂકે નહિ. કેમ કે તે આંખા, આંખલી, હાઠમ અને દ્રાક્ષ જેવું ઉંચી ભતનું વૃક્ષ નથી જો ઉંચું બનવું હોય તો નમ્રતા વિના નહિ બનાય. જ્યારે જીવનમાં નમ્રતા આવશે ત્યારે જરૂર ક્ષમાનો શુષ્ક આવશે. આજે આપણા જીવનમાંથી કયાયના કચરા કાઢીને ક્ષમાનો શુષ્ક લાવવો છે, અને જો જ માટે આપણે અંતરની આલોચના કરીએ છીએ. શાસ્ત્રકાર કહે છે કે જાલેજતો અનિવૃત્તો સિપ્ય હજા સુસાવજો । કર્મેની આલોચના અને નિંદા કરનારો શ્રાવક જ્ઞાનાવરણી આદિ આઠે કર્મેની તત્કાળ ખપાવી નાંખે છે, આજનો દિવસ આપણને એ સૂચવે છે કે પોતાથી થયેલી ભૂલો અને પાપોની તમે નિંદા કરો અને ગર્હા કરો તો તમારા કર્મેના બંધન જોકેહમ હીલા થઇ જશે. ઉગ્ર પશ્ચાતાપના બળે કર્મો પણ તત્કાળ ખપી જશે. સમજાય છે ને

જ્ઞાની આપણને શું કહી ગયા છે? જ્યારે આત્મા અંદરથી જાગશે ત્યારે કોઈનેા આંતરે નહિ રહે. સૂતેલો સિંહ જાગે જોટલે તેની આબુખાબુમાં કોઈ જાનવરો ઉભા રહી શકે ખરા? અરે, હાથી જેવા પ્રાણી પણ તેનાથી દૂર ભાગે, તેમ આત્મા પણ સ્વમાં જાગૃત બને જોટલે કર્મો તેનાથી દૂર ભાગવા માંડે છે. આત્મા અનાદિથી પરમાં તો જાગેલો છે પણ દુઃખ એ છે કે સ્વમાં જાગ્યો નથી. ભલે, સાત દિવસ સુધી આત્મા જાગ્યો નથી પણ આજે તો આત્માને જગાડે છૂટકો છે. આજે જીવનમાં ક્ષમાતું સ્વાગત કરવું છે ને વૈરનું વિસર્જન કરવું છે તો અંતઃકરણપૂર્વક કરજો. ઉપર ઉપરથી તો ઘણું કયું છે. મને અહીં એક વાત યાદ આવે છે.

એક શેઠ શેઠાણી હતા. શેઠને બિચારાનો પાપનો ઉદય કે શેઠાણી સ્વભાવના બહુ કંકશ હતા. તેનું જીવન જાણે ઝઘડા કરવું એવું જ ન હોય! સૂર્યોદયથી સૂર્યાસ્ત સુધીમાં એ ત્રણ વાર ઝઘડો ન કરે તો દિવસ ખાલી જ ગયો ગણાય. એવા હતા શેઠાણી. સાંભળો મારી ખડેનો! અહીંયા તો કોઈ એવા નથી જોઈ ને! કદાચ ક્રોધ આવી જતો હોય તો ક્રોધ રૂપી કચરાને બહાર ફેંકી દેજો. કારણ કે જ્યાં સુધી એ કચરાને બહાર ફેંકશે નહિ ત્યાં સુધી સફળજીનો માલ ભરી શકશે નહિ. જીવન એવી રીતે જીવી જાણવું જોઈએ કે સુખ ઉપર હાથેભિંની રેખા જાગૃતી હોય, હૈયું માનવતાની સુવાસથી પ્રસન્ન અને પ્રકુલ્લ જણાતું હોય, બિંદગી સફળ થયાંના આનંદ જણાતો હોય અને અંતિમ વિદાયે આપણો આત્મા હસતો હોય અને જાગત આપણા શુભોની સ્મૃતિથી રહતું હોય. આ બધું બને ક્યારે? અંતરમાં ક્ષમાતું સ્વાગત કયું હોય ને વૈરનું વિસર્જન કયું હોય ત્યારે ને!

મારા ભાઈઓ ને જોઈને! આજના દિવસે માનવ જીવનરૂપી પવિત્ર ભંડારને સંયમ, ક્ષમા અને તપથી ભરી દેજો. કારણ કે આપણને ખબર નથી કે આપણી દોરી ક્યારે તૂટે? હિટલર પાસે શું ન હતું? લાખો મર્દો સૈનિકો હતા. રણધીર બખતરધારી યોદ્ધાઓ હતા, બ્યુહરચનામાં કાગલ એવા સુતસદીઓ હતા, આધુનિક શસ્ત્રસરંજામનો પુરવઠો હતો. જેના વચન પર આખું જર્મન પ્રાણ પાથરવા તૈયાર હતું. જ્ય જીવનવે એ જ એનો મહામંત્ર હતો. જોલો, આવો હિટલર ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં ફેંકાઈ ગયો ને! આજે એની પાછળ કોઈ આંસુ સારનાર છે! ખરેખર, તે મહાસોહની માયામાં પાગલ બન્યો હતો. તેણે અમૃત સમ જીવન વિષમય બનાવી દીધું. વૈર અને ઈર્ષ્યાથી સળગતી અસંતોષ રૂપી વિષ દષ્ટિના પરિણામે તેની પાછળ કોઈ અશ્ત્ર સારનાર ન નીકળ્યા. અરે, ખાંભી રચનાર પણ ન નીકળ્યો. હવે તમને સમજાય છે ને કે વૈરનું વિષ કેટલું ભયંકર છે! એક ઘડી પણ એ વિષને રાખવા જેવું છે ખરું? (બ્રિતામાંથી આવજ:- ના....ના.) ધ્યાન રાખજો. જોલ્યા છે તે પ્રમાણે પાળજો.

જેટલી ગાળો દેવી હોય તેટલી દો, કારણ કે તમારી પાસે છે પણ મારી પાસે એક પણ ગાળ નથી તો તમને શું આપું? બોલો, છેવટે ગાળ દેનારો થાકે ને? તમારે પણ જીવનમાં ક્ષમાનું સર્જન કરવું હોય તો હિંમતી દલાવેર બનવું પડશે.

એક વખતનો પ્રસંગ છે. એક સુખી બ્રાહ્મણનું કુટુંબ હતું પણ કર્મોદયે દિવસો જતાં તે ખૂબ દુઃખી થાય છે. છેવટમાં ખાવાપીવાના પણ સાંસા પડ્યા. નોકરી કરવા જ્યાં જાય ત્યાં તેના પગલે વહેપારીને નુકસાન થતું આથી તેને કોઈ નોકરીમાં રાખતું નહિ. આરે બાબુ દુઃખથી ઘેરાયેલો બ્રાહ્મણ મૃત્યુના શરણે જવા તૈયાર થયો. જ્યારે માનવી દુઃખથી ઘેરાય છે ત્યારે તેને જીવન અકાતું લાગે છે. આત્મા સમજતો નથી કે આ બધું દુઃખ મને શાથી આનું છે? જો પોતાના કર્મો તરફ દૃષ્ટિ કરે તો આત્મા જરૂર પાપથી પાછો વળે છે. હવે આ લાઇ મરવા માટે તૈયાર થયા પણ જોર લાવવાના પૈસા નથી. એટલે જંગલમાં ગયા, અને ઝાડ સાથે એક દોરડું બાંધ્યું ગળે ફાંસી ખાઇને જીવનનો અંત લાવવો તેવો તેણે નિશ્ચય કર્યો. આ સમયે તેનું લાલિ ઉજળું હતું તેથી જૈન મહાત્મા ત્યાંથી નીકળ્યા, અને આ દ્રશ્ય જોતાં તેને નીચે ઉતાર્યો. એને બોધ આપ્યો. અરે! ભલો, આમ મૃત્યુ કરવાથી શું તું સુખી થઈ જવાનો છું? તું કર્મના સ્વરૂપને સમજ. આ બધું છોડી દઇને આત્મ સાધનામાં લાગી જા. તેમ કહીને તેને મહાત્માએ ખૂબ સમજાવ્યો અને નવકારમંત્ર આપ્યો. આથી બ્રાહ્મણ ખૂબ ખુશ થયો. બસ, હવે મારો બાવ્યનો સિતારો બગશે ને મારા દુઃખનો અંત આવશે.

એમ વિચારી શ્રદ્ધાપૂર્વક મહાત્મા પાસેથી નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરીને વિદાય થયો. ઘેર ગયા પછી નવકારમંત્રનો ખૂબ શ્રદ્ધાપૂર્વક ત્રણ દિવસ તેણે અખંડ ભવ કર્યો. ત્યાર બાદ તેના મનમાં સૂઝી આનંદ કે હું કંઈક પ્રવૃત્તિ કરું પણ પૈસા વગર શું કરું? એટલે અસુકે ભતની ગોળીઓ લઈ કાચની બાટલીમાં મૂકીને ચાર ચેરીના ઓઠ વચ્ચે બેઠો ને હૃદયમાં નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરતો. એ પૂછે તેને કહેતો કે આ બહુ ભરેલી ગોળી બધા દુઃખને મટાડનાર છે. તેથી લોકો તેની મરકતી કરવા. લાગ્યા ને કહેવા લાગ્યા કે તો તારી બરીબાઈ ટળી જશે ને? તે શ્રદ્ધાપૂર્વક બાલતો કે હા, આ વહેપારથી મારી બરીબાઈ ટળી જશે. આમ કરતાં ત્યાં એક કુંભાર આવ્યો ને કહે છે વૈધરાજ! માત્ર ગમેકું ખોવાઈ ગયું છે તે જલશે? હા....હા, લઈ આવ આ બે ગોળી, બ્રાહ્મણે તો નવકારમંત્ર ગણીને બે ગોળી આપીને કહ્યું કે. સાંજે ગરમ પાણી સાથે લેજો. હવે કુંભારે વૈધના કલા પ્રમાણે કયું. રાતના આઠ વાગ્યા. ને પેટમાં તો ખદાખદી થઈ. બિચારો સંકાસ જઈને થાકી ગયો. (હસાહસ) શું તમે બધા સમજી ગયા કે હસવા લાગ્યા? ગોળી શાની હતી ખબર છે? નેપાળાની. જેમ નેપાળાએ એકું પેટ સાફ કરવા માંડ્યું તેમ આજે આપણે પણ ક્ષમા રૂપી નેપાળાની ગોળી લઈ

શારદા દર્શન

કોષ, કંબાય રૂપી કચરાને ખહાર કાઢવાના છે. હવે કુદરતને કરવું કે કુંભારને ગધેડું જડી ગયું. કુંભાર ખૂબ મુશ્કેલી થયો. તેણે વૈદ્યરાજને પાંચ રૂપિયા હનામ આપ્યું અને વૈદ્યના વખાણ કર્યા. આથી વૈદ્યરાજની વાતો ચારે બાજુ ફેલાઈ. લોકો કુંભારની વાત પર હસવા લાગ્યા.

આ વાતનો સંદેશો ગામના મહારાણી જે કર્મોદયે રાજ્યથી ત્યજ્યેલા હતા. છ છ મહિનાથી દુઃખમાં રીખાતા હતા તેણે આ સંદેશો સાંભળ્યો કે આપણા ગામમાં એક વૈદ્યરાજ ચમત્કારી છે. એ એવી ઔષધિ આપે છે કે જેના કારણે તૂટેલા હૃદય સંધાય છે, ખોવાયેલું જડી બચે છે, શારીરિક, માનસિક દુઃખો દૂર થાય છે. આથી રાણીએ દાંસી મારફત વૈદ્યરાજને જોલાવ્યા. પોતાના દિલની બધી વાત કરી. વૈદ્યરાજે કોઈ પણ જાતનો વિચાર કર્યા વગર નવકાર ગણીને મહારાણીને બે ગોળી આપી લીધી. એણે એટલો પંજુ વિચાર ન કર્યો કે આ કોમળ શરીર છે. દુઃખના કારણે શરીર જીવું થયું છે તો આ ગોળીના કારણે શું પરિણામ આવશે? એને તો એ જ શ્રદ્ધા છે કે મુનિના આપેલા મહામંત્રથી હું બધા કાર્યમાં સફળ થઈશ. ગોળી તો નિમિત્ત છે પણ મારો મહાન મંત્ર જરૂર બધા કાર્યમાં સફળતા અપાવશે.

હવે રાણીસાહેબે ગોળી લીધી. અડધા કલાકમાં એટલા બધાં ઝાડા થવા લાગ્યા કે તેણે શરીર તેની સામે ટકી શક્યું નહિ. એનો અંતરાત્મા પોકારી ઊઠ્યો કે હવે હું જીવીશ નહિ. પોતાને પોતાના મૃત્યુની ઘડી નજીક દેખવા લાગી અને વિચાર કર્યો કે અહાહો... મારો આત્મા ક્ષમાપનાનો દિવસ આવે ત્યાં સુધી આ દેહમાં ટકી શકે તેમ નથી. તો આજે જ હું મારા પતિ સાથે ક્ષમાપના કરી લઉં. મારો શુનો હોય થા ન હોય પંજુ મારા પતિની દૃષ્ટિમાં જો હું શુનેગાર છું તો મારે ક્ષમા માંગવી તે મારો સાચો ધર્મ છે. અનંતાનંત પુણ્યરાશીના બળે મને જે માનવજીવન મળ્યું છે તે મારે કંબાય કાળજીથી મલીન બનાવવું નથી. આમ વિચારી મહારાણીએ દાંસીને મહારાજને જોલાવવા મોકલી. આ સમયે જાણે મહારાણીની અંતિમ પરિસ્થિતિ હોય તેવી સ્થિતિ હતી. પોતે પોતાના જીવનમાં વિચાર કરી રહી છે કે આ માનવજીવનની જો કોઈ મોઢેરી તક હોય તો મારે આજે પાપની આલોચના કરવા માટે ક્ષમામય જીવન બનાવવું જોઈએ. ક્ષમા એ મહાન રસાયણ છે, અને તે ક્ષમાના શુભ અધ્યવસાયથી અશુભ કર્મો ફીણ થાય છે. આવો વિચાર કરતી રાણી રાજની રાહ જોઈ રહી છે.

દાંસી રાજના મહેલે જઈ બારણા ખખડાવે છે. રાજા બેઠાર આવે છે. 'દાંસી કરંડે છે હે નાથ! આપ પટરાણીના મહેલે પધારો. મહારાણીસાહેબ આપની સાથે ક્ષમાપના કરવા તલાસી રહ્યા છે. એમનો અંતરાત્મા હાલની પરિસ્થિતિ જોતાં ઘડી બે ઘડીનાં મહેમાન બેવો લાગે છે. એ આપની પાસે માન ક્ષમાચાચના કરવા તલાસી રહ્યા

છે. તેમનો આત્મા “મિત્તી મે સંવભૂજોસુ” એ સૂત્રથી ચોકારી રહ્યો છે. દાસીના કંઠે વચનો સાંભળતાં રાજા રાણીના મહેલે આવે છે. રાણી આ સમયે બેઠાન અવસ્થામાં છે. રાજાનું હૃદય આ પરિસ્થિતિ જોતાં પલટાય છે. તે વિચાર કરે છે અહો ! મેં અધમ પાપીએ શું કર્યું ? વિના વાંકે રાણીને કબૂત્ર આપવામાં મેં ખાફી ન રાખ્યું. આમ કહેતાં રાજાનું હૃદય ભરાઈ આવે છે ને રાણીનું મસ્તક ચોતાના ખોળામાં લઇને બોલે છે કે હે મહારાણી ! હું પાપી છું. મેં શુના વગર તને શિક્ષા કરી છે. આજે હું પણ તારી સાથે ક્ષમા કરું છું. વેરઝેરનું પુરાણ ખાતું સર્વાંશે જૂકતે કરું છું. ભૂતકાળને કદી હું યાદ નહિ કરું. તારા જીવનથી મારા જીવનમાં હવે હું નિષ્કર્ષ કરું છું કે દુર્જન દુર્જનતા ગમે તેટલી બતાવે પણ હું સન્નિવૃત્તિ નહિ છોડું. દુર્જન ભલે ક્રોધનું, ગાળનું હથિયાર ઉગામે પણ હું ક્ષમાનું હથિયાર તૈયાર રાખીશ.

બંધુઓ ! વિચારજો. રાણી તો હજી બેસી છે, પણ રાજાના હૃદયે કેટલો પલટો લીધો. આપણે પણ ક્ષમાનું ખડગ ધારણ કરવાનું છે. ક્ષમા એ વીરનું આભૂષણ છે, કાયરનું નહીં, તમારી પાસે સત્તા, પદવી કે પૈસા હોય પણ જો તમે ભૂલની ક્ષમા આપશો તો જ તમે સાચા સત્તાધીશ છો. એક વાર સિકંદરે ઝેરીસ્ટોટલને પૂછ્યું હતું કે શુંનેગારને શુના માટે કઈ સજા ચોગ્ય કહેવાય ? ઝેરીસ્ટોટલે કહ્યું કે ‘ક્ષમા’ સમજાય છે ? હા. પણ સાથે જોટલું સમજી લેજો કે ક્ષમા કયા વખતે કરવી ? યાદ રાખો. તમારું બૂકું કરનાર તમારા સકંજમાં આવી જાય ત્યારે ઉઠાર દિલથી માફી આપો એનું નામ સાચી ક્ષમા. ક્રોધની સામે ક્રોધ કરવો તે માનવતા નથી. ઇસુ ખ્રિસ્તને વધસ્તાંબે લઈ ગયા અને તેમને ક્રોધ ઉપર જડી દીધા ત્યારે ઇસુની આંખમાંથી કંઠેણી વરસી અને બોલ્યા — હે પિતા ! તું આ બધાને માફ કરજે. કારણ કે તેઓને તેમનું જ્ઞાન નથી. કેટલી ક્ષમા ! આવી અનેક વાતો ઐતિહાસિક છે.

આપણા પરમ ઉપકારી ભગવાન મહાવીર પ્રભુએ પણ કેટલી કરુણા વરસાવી છે ! કેટલી ક્ષમા ધારણ કરી છે ! છ છ મહિના સુધી ઉપસર્ગો આપ્યા તેવો સંગમ, કાનમાં ખીલા મારનાર ભરવાડ, તેમજ શૂળપાણી, ચંડકીશિક વિગેરે પર ભગવાને કેટલી ક્ષમા રાખી ! કેટલી કરુણા વરસાવી ! ચંદનખાળા તથા મૃગાવતીજી, ચંડકીશિક તથા નૂતન શિષ્ય પરસ્પર ક્ષમાના પ્રભાવે કેવળજ્ઞાન પામ્યા. ખરેખર જૈનશાસનમાં આરાધનાનો પ્રાણ હોય તો ક્ષમા છે. આજે તમે ક્ષમાનો મહિમા સમજીને ક્ષમા લાવો. ક્ષમાપનાના હોઈને સમજાવતું સંવત્સરી મહાપર્વ છે. વિશ્વના સર્વ જીવો આપણા મિત્ર સમાન છે. જગતના સર્વ જીવો પર જો આપણે મૈત્રી ભાવ રાખીએ તો દ્રેષ, કલેશ અને હર્ષાદ્વેષ દૂર ભાગી જાય, પણ ખેદની વાત તો એ છે કે અનાદિ કાળથી આત્મા પર ક્રોધ વર્ચસ્વ જમાવ્યું છે. બધું આત્મા રૂપી ઘરમાં ચૂકો જમાવીને ન બેસી ગયો હોય ! છતાં તેને

કાઠવા માટે જીવ પુરૂષાર્થ નથી કરતો, પણ હવે તો તેને કાઠે છટકો છે. જ્યારે જીવને કષાયના પરિણામનો ખ્યાલ આવશે ત્યારે જરૂર તેને દૂર કરશે. વધુ શું કહું ! કષાય ભયંકર ચોર, ઠાક, અને લૂંટારુ કરતાં પણ વધુ દુષ્ટ છે. ભાઈ-ભાઈમાં વિરોધ કરાવનાર કષાય છે. દુઃકમાં આડોશીપાડોશી સાથે, સ્નેહી સંજીવની સાથે કલેશ કરાવનાર કષાય છે. કષાય ચંડાળથી પણ વધુ ભયંકર છે. અરે, શાસ્ત્રકાર તો આપણને ત્યાં સુધી સમજાવે છે કે હે જીવાત્મા ! તમે સમજો.

અગ્નીધારમાં ઉપશાંત મેઠું ગુણકાણે ચઢેલા, જેને વીતરાગી ગુણસ્થાનક કહેવાય છે એ ગુણકાણે પહોંચેલા મહાન આત્માને પણ કષાય ઠેક નીચે પ્રથમ ગુણસ્થાનકે ગબડાવી મૂકે છે. માણસ શિખર પર આરોહણ કરતાં યા પહોંચે કે નીચરણી પર ચઢતાં જો ખ્યાલ ન રાખે તો તેની શી દશા થાય છે ? હાંકકા જોખરા થાય છે, જોખરી રંગાય છે ને લોહીલુહાણ થાય છે. જ્યારે એક નાના સરખા ચઢાવ પર ચઢતા પણ જો ક્યાન રાખવામાં ન આવે તો કેવી ભયંકર પરિસ્થિતિમાં મૂકાવું પડે છે ! ત્યારે આ તો આત્માનું ચઢાણ છે, મહાચઢાણ છે. માટે જ્ઞાનીઓ કહે છે કે ચઢવું એ દુષ્કર છે. પડનારા તો ઘણાં છે. છતાં જો પાછળથી સમજશે તો પડનારા પણ એક દિવસ ચઢશે, પણ જેણે ચઢવાનો પ્રયત્ન સરખો કર્યો નથી એ કષારે પણ ચઢી શકવાનો નથી. જેણે ચઢવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે તેમાં કોઈ ચઢતાં ચઢતાં કદાચ કર્મવશે પડી જાય, ગળી જાય તો પણ એક દિવસ એ ચઢશે. પાણીને ઉપર ચઢાવવા માટે પંપ, ચંત્ર વિગેરે સાધનોની જરૂર પડે છે પણ ઉતારવા માટે નહીં. એવી સ્થિતિ આત્મા માટે છે. ચઢવા માટે તો મહાન પ્રયત્નની જરૂર રહે છે. એવરેસ્ટના શિખરે આરોહણ કરનાર તેનસિંગ, શેરપા જેવા એવરેસ્ટ વિજેતા ગણાયા અને દુનિયાની દૃષ્ટિએ અલિનંદનને પાત્ર બન્યા. આત્માના ચઢાણ આગળ આ ચઢાણ સાવ સામાન્ય છે. આત્માના શિખરે અથવા આત્માની પરમેશ્વર દશાએ પહોંચવું તે સાચો વિજય છે. ભલભલા મહાદેવે લોંબ લેખા કરનાર, રણ સંગ્રામમાં સાચી છાતીએ ઝંઝુમનાર, શેરના શિકાર કરનાર અને મહોન્મત હાથીના ગંડસ્થળને લેદનારા અનેક બહાદુરો મળી આવશે પણ વિવય કષાયને જીતનારા વિરલ મળશે. આપણે વિવય કષાયના વિજેતા બનવાનું છે.

ખંધુઓ ! મહાન જૈનશાસ્ત્ર મળવું અત્યંત દુર્લભ છે. માટે વિચાર કરો, જોગો ને આત્માને જોગજો. શ્રી જિનવાણી રૂપી પાણીથી અંતરને સ્વચ્છવાળી; પાપને પખાળી, કરોને બાળી. અનાદિની કુટેવોને ટાળી, આત્માની નૈભવશાળી દશાને પ્રાપ્ત કરવા આત્માના જીવે ખાંચરે ભારાઈ રહેલા કષાયોને દૂર કરી સ્વમાનું સ્વાગત કરો ને નૈરત્તું વિસર્જન કરો. કારણ કે જરેખર કષાયના આવેશમાં માણસ ભાન ભૂલી જાય છે. ભૂત જેવો બની જાય છે, કષાલ મચાવી મૂકે છે તેથી મજબની ક્ષીણિના પારો વધી જાય છે ને

પરિણામે ક્યારેક ખસી જાય છે. માટે આપણા ખરા હૃદયનો કથારો છે. ખરો મોરચો એની સામે માંડવાનો આજનો મંગલકારી દિવસ છે. આજના દિવસે ક્ષમાનો આદર્શ ઝીલી આત્મામાં ખૂબ સમતાભાવ ફેળવવાનો છે. આત્મા વિભાવદશામાંથી સ્વભાવ દશામાં આવી જાય તો મોક્ષ કંઈ દૂર નથી. માટે જે આત્મા જીવને કાળૂમાં રાખે, વાણી પર કંટોલ રાખે, ખમી ખાતાં શીખે, ઇન્દ્રિયોત્તુ કમન કરે તે વાસનાનો વિજયી બનશે. આ સુવર્ણ દિને “ક્ષમા વીરસ્ય જૂષણમ્”નો પાઠ શીખી અંતરમાં હિતારી, જીવનમાં વણી આત્માને ઉજ્જવળ કરવાનો છે.

આપણે ક્ષમા ઉપર રાજા રાણીની વાત ચાલતી હતી તે વાત પર આવું છું. રાજા મહારાણીનું સુખ જોઈને પોતાના ગૈરને જૂલવા માંડ્યા. જાણે રાણીની પવિત્ર જીવનમાં રાજાનું દિલ શુદ્ધ ન કર્યું હોય ! તેમ તેમનું દિલ ક્ષમાના તેજથી જળાકળી ઉઠ્યું. રાજાએ વિચાર કર્યો કે જો હું આજે મહારાણીના મહેલે આંગ્યો છું તો હવે ગૈરનું વિસર્જન કરી મારા જીવનમાં ક્ષમાની શરણાઈનો નાદ જાગૃત કરું. ખરેખર, જીવનની અને આત્માની સિદ્ધિ માટે ક્ષમાનું સ્વાગત કરું. આ રીતે વિચારતા રાજા મહારાણીને કહે છે કે મહારાણી ! તમારા અંતરને દુઃખ આપનારો રાજા તમારી પાસે ક્ષમા માંગવા માટે આંગ્યો છે. આપ જાગૃત બનો. વિના વાંકે પોતાની સ્ત્રીને દુઃખ આપનાર એવો પાપી તમારો પતિ શુદ્ધ બનવા માટે આંગ્યો છે. જાગૃત થાવ, જાગૃત થાવ ને આ પાપીને ક્ષમા આપો. રાજાના દિલના વચનોએ રાણીના હૃદયમાં નવચેતના આપી. રાણી શુદ્ધિમાં આવે છે, અને જ્યાં જીવે છે ત્યાં અકલ્પનીય તેના જીવનમાં જોયું. આહાહા...આ શું ? ક્ષમા, તારી તો અલૌકિક શક્તિ છે. તું તો તૂટેલાને સાંધે છે. એક મારા મનના વિચારના મોરલાએ મારા પતિને અહીં સુધી પહોંચાડી દીધા. ઉઠ આત્મા ઉઠ. ક્ષમા માંગી લે. અંતરથી વૈરનું વિસર્જન કરી ક્ષમાનું સ્વાગત કરી લે. આમ વિચારતાંની સાથે રાણીજી જાણે મહાભગવાન શક્તિને ધરાવતા ન હોય તેમ સ્વસ્થ બનીને બેઠા. રાજાના ચરણમાં પડીને માફી માંગી. હે નાથ ! મારા અપરાધને ક્ષમા કરો. આપ હયાળુ છો, કષ્ટહાવંત છો. ક્ષમાના આપવાવાળા છો. મારા શુનાને માફ કરો. મને ક્ષમા આપો. મેં આપને ક્યારે પણ દુઃખાંગ્યો હોય તો હૃદયથી આપની પાસે ક્ષમા માંગુ છું.

રાણીના એકેક વચન સાંભળી રાજાનું હૃદય પીગળી ગયું. બંનેએ સામસામી ક્ષમા-યાચના કરી અને આનંદથી રહેવા લાગ્યા. એક દિવસ રાજા પૂછે છે કે મહારાણી ! એકાએક મારા હૃદયનો પટ્ટો કેવી રીતે થયો ? રાણી કહે છે મેં એક ગૈયરાજની ગોળી લીધી અને તેનાથી મારું શરીર નખાઈ ગયું. મને ચત્તુ નજીક દેખાવા લાગ્યું. ત્યારે મને વિચાર થયો કે શું હું ગૈરની વણજાર લઇને જઈશ ? ના...ના. ગૈરના તો વળામણ કરવા જોઈએ ને ક્ષમાના સામેયા કરવા જોઈએ. નાથ ! ક્ષમા એ અલૌકિક જડીબુદ્ધી

છે. એના ભાવથી પણ દુઃખીઓના દુઃખ ચાહ્યા બધ છે તો ક્ષમાને ધારણ કરનારની તો વાત જ ક્યાં ? રાણી અને રાજા બંનેના જીવનમાં ક્ષમાનો પાઠ સમજાઈ ગયો. પછી દિવસો જતાં રાણીએ વૈદરાજને બોલાવ્યા, અને કહ્યું કે ભાઈ ! હવે તું આવી ગોળી કોઈને આપીશ નહિ. કદાચ હું મૃત્યુ પામી હોત તો તારું શું થાત ? પણ તને હું જરૂર ખુશી કરીશ, કારણ કે તારી ગોળીએ મને અંતિમ ઘડી દેખાડી ને હું ક્ષમાચાચના કરવા તૈયાર થઈ. આથી મારો સંસાર સ્વર્ગ જેવો બન્યો. એમ કહી રાણીએ વૈદરાજને હથ હાંતર રૂ. આપ્યા. આથી વૈદરાજ પણ સમજી ગયા કે જો રાણીસાહેબ જીતી ગયા હોય અને મને હથ હાંતર રૂ. મળ્યા હોય તો નવકારમંત્રનો પ્રભાવ છે, અને તેના પ્રભાવે હું સુખી થયો છું. માટે હવે હું આ વહેપાર બંધ કરી મહામંત્રનું સ્મરણ કરીશ. એ પણ જૈનધર્મને પામ્યો.

અહીં આવેલા મારા ભાઈ-બહેનો ! પોતાના જીવનને શુદ્ધ બનાવવા માટે પર્વાધિરાજના મંગલમય સંદેશમાં આજે ક્ષમાપનાનો છેલ્લો દિવસ છે. આજે તમે અહીંયા ક્ષમાપના કરવા લોગ થયા છો. ખાલી બોલી જવાથી કે મિત્તભામિ દુકકકં કહી દેવાથી સાચી ક્ષમાપના નથી. એ તો એક વ્યવહાર બની ગયો છે, પણ સાચી ક્ષમાપના તો ત્યારે આપી કહેવાય કે આપણું કોઈએ ખૂટું ધ્રુષ્ટીયું હોય અગર તુકશાન પહેલે તેલું આચરણ કયું હોય છતાં તમે તમારા દિલમાંથી એ વાતને કાઢી નાખી મૈત્રીભાવ કેળવ્યો હોય તો સાચી ક્ષમાપનાના છે. ક્ષમાપનાના ધર્મમાંથી પ્રગટતો શાંતિનો અમર સંદેશો જ્યારે અંતઃકરણને સ્પર્શે ત્યારે જોજો કેવો આનંદ આવે છે ! એ આનંદ પ્રાપ્ત કરવા આજનો આપણો વિષય હતો “ક્ષમાનું સ્વાગત અને ગૈરનું વિસર્જન” ક્ષમા માટે આપણે જેટલું વિચારીએ તેટલું જોણું છે. પણ સમય થઈ ગયો છે. છેલ્લે એટલું જ કહું છું કે.

“સંગત કરી સતો તણી, સદ્વસ્તુને વિચારને,
રગદા અને ઝઘડા તણ, બગડયો જન્મ સુધારને.”

તમારી મૈત્રી જીવનને સુધારે તેવી હોવી જોઈએ. જેમ બાળકને પીવડાવેલું દૂધ શક્તિમાં વૃદ્ધિ કરે છે અને સાપને પીવડાવેલું દૂધ ઝેર વધારે છે, તેમ સંજ્ઞન માણસની મૈત્રી જીવનમાંથી વિષમતાને દૂર કરે છે અને દુર્જનની મૈત્રી જીવનમાં વિષમતા પ્રગટાવે છે. સંજ્ઞનનો સંગ જીવનમાં સંજીવની સમાન છે ને દુર્જનનો સંગ સોમલ ઝેર સમાન છે. તમે ઘણી વાર જોયું હશે કે બિલાડી પોતાના દાંત વડે ઉંદરને પકડે છે ત્યારે ઉંદર મરી બધ છે. બીજી બાજુ તે દાંત પોતાના બચ્ચાને માટે રક્ષણ કરનારા થયા. આનું કારણ શું ? બીજા પ્રત્યેની નીચ ભાવના અને પોતા પ્રત્યેની ઉંચ

ભાવના, પણ આપણા ભગવાને તો સર્વને પોતાના માન્યા ને પોતાનામાં સર્વને સમાવ્યા. આ માણુ' અને આ પરાયુ' એ જ વેરના બંધ ઉભા કરે છે. પરાયુ' જ્યારે મારા તરીકે સમજશે ત્યારે મારા તારાના બેઠ બૂલી જવાશે. પછી તે જીવનમાં અદ્વીતિક દિવ્ય આનંદ અનુભવાશે.

“કુલ એક ગુલાબનું કરમાઈ ચાલ્યું બાગથી.
અપી' ગયું ફારમ જગતના ત્યાગના અનુરાગથી.
મોરલો ઉઠી ગયો પણ મધુર કેકારવ રહ્યો,
પયુષણ પૂરા થયા પણ મધુર ગુંબરવ રહ્યો,”

આત્મ બંધુઓ ! આજે સૌ કેઈ અંતરની ક્ષમાપના કરજો ને ગૈરનું વિસર્જન કરી ક્ષમાનું સ્વાગત કરજો તે જ અંતરની ભાવના શાંતિ

વ્યાખ્યાન નં. - ૪૬

દિ. આવણુ સુદ ૮ ને રવીવાર

તા. ૨૧-૮-૭૭

સુજ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની સર્વજ્ઞ ભગવંતો ભવ્ય જીવને પોકારીને કહે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! આ માનવ જીવન તમને અમૂલ્ય મળ્યું છે. તેની તમે કિંમત કરો.

“માનવ જીવન મોંઘું મળ્યું વારે ઘડી મળશે નહિ,
શોધ્યા વિના સદ્ગુણસ્તુને, સંસાર આ ટળશે નહિ.”

માનવજીવનની એકેક પળ કિંમતી છે. આવી કિંમતી પળ વારે ઘડીએ નહિ મળે. માટે જીવનનો સાર શોધી લો. જીવનનો સાર શું ? સ્વરૂપની પિછાણ કરવી તે. સ્વરૂપ એટલે દેહના સ્વરૂપની આ વાત નથી, પણ આત્મસ્વરૂપની વાત છે. આપણે વિચારવું જોઈએ કે હું તે શરીર નહિ પણ આત્મા છું આ નામ-કામ વિગેરે શરીરના છે પણ આત્માના નથી. શરીર એ આત્માને માટે એક બંધન છે. જેને આત્માની એવી જાળખાણ થઈ ગઈ છે તે મરણથી ડરતો નથી ને દુઃખથી ગભરાતો નથી. એ તો એમ સમજે છે કે કર્મ સત્તાના પંખમાંથી છૂટાય તો ચોક્કસ મળે. જે તમને આ વાત અંતરમાં ઉતરશે તો બંધનમાંથી છૂટવાનો ઉપાય શોધશો. બાકી તો રાત-દિવસ સંસારના સુખ માટે તમારી ઢોઢધામ ચાલુ રહેવાની છે. આચારાંગ સૂત્રમાં ભગવંત કહે છે કે “અદો ય રાજો ણરિતપ્પમાણેકાલ્હા કાલસમુદ્દાઈ સંજોગદ્દો અદ્દાલોલી આર્હુપે સહસ્રાકારે વિષિન્નિ વચ્ચિત્તે ઘન્ય કરથે પુણો પુણો.” રાગાનુબંધના કારણે માનવી

નિરંતર પોતાના કુટુંબના ભરણપોષણ અને દ્રવ્યોપાર્જન કરવા માટેની ચિંતા કરે છે. ક્યા ઉપાયોથી વધુમાં વધુ ધન ભેળું થાય આ વિચારોમાં તે દુખેલો રહે છે. ધન પ્રાપ્ત કરવા માટે તે પોતાના શરીરની પરવા કરતો નથી, કાલ અને અકાલનો પણ વિચાર કરતો નથી. ઠંડી, ગરમી, વરસાદ અને ભૂખ-તરસના કષ્ટો સહન કરે છે. ભલે મધ્યાન્હની લીધણ ગરમી હોય કે શિયાળાની ઠંડકડતી ઠંડી હોય અથવા મૂશળધાર વરસાદ વરસતો હોય, સવાર હોય કે સાંજ હોય, મધ્યાન્હ હોય કે મધ્યરાત્રીનો ગાઢ અંધકાર હોય તો પણ પ્રાણી કોઇની દરકાર કરતો નથી. ધનની પાછળ ખાવું, પીવું, સૂવું વિગેરે ભૂલી ભય છે. આનું મૂળ કારણ પૈસા પ્રત્યેની આસક્તિ છે.

આસક્તિ પરિબ્રહ્મ ભેગો કરાવે છે. જેમ જેમ પરિબ્રહ્મ વધે છે તેમ તેમ પ્રેમ પ્રમોદ, મૈત્રી અને માધ્યસ્થ વૃત્તિ વિગેરે સાત્ત્વિક ગુણોનો વિનાશ થાય છે, અને માયા, પ્રપંચ, છળ, કપટ, સ્વાર્થ, ઠગાઇ વિગેરે કૃત્યુણોની વૃદ્ધિ થાય છે. તેથી આ સંસાર નરક સમાન ભયંકર બની ભય છે. પરિબ્રહ્મ વધારવાની પાછળ ભયંકરમાં ભયંકર પાપકર્મ કરતાં જીવ અચકાતો નથી. લોભને વશ બનેલો માનવી કર્તૃવ્ય અને અકર્તૃવ્ય, હિત અને અહિતનું ભાન ભૂલી કોઇનું ગળું કાપવું, ચોરી કરવી, પોતાના સ્વાર્થના કારણે બીજાને સુરકેલીમાં મૂકવા વિગેરે લીધણ પાપ વિના સંકેચે કરે છે. આટલા માટે ભગવાને કહ્યું છે કે “લોહો સત્ત્વ વિણાસણો” લોભ સર્વ ગુણોનો નાશ કરનાર છે. લોકમાં કહેવત છે કે લોભ પાપનો બાપ છે. પરિબ્રહ્મની મમતાવાળો માનવી સાચો અહિંસક બની શકતો નથી કારણ કે અમર્યાદિત પરિબ્રહ્મ રાખવો તે પણ હિંસા છે. પરિબ્રહ્મનું સ્વરૂપ સમજવા છતાં પરિબ્રહ્મની મમતા છૂટતી ન હોય તો વિચાર કરો કે આ બધું ક્યાં સુધી રહેવાનું છે !

“घनानि भूमा पञ्चवक्त्र गोष्ठे, नारि गृहद्वारि सखा श्मशाने ।

देहश्चितार्था परलोक मार्गे, धर्मोऽनुगागच्छति जीव-एकः ॥”

મૃત્યુ પછી તમારું ઠાટું ધન ભૂમિમાં રહી જશે, પશુઓ વાઠામાં રહી જશે, વહાલામાં વહાલી માનેલી પત્ની ઘરના દ્વાર સુધી સાથે આવશે, સગાંસ્નેહીઓ. શ્મશાન સુધી વળાવવા આવશે અને જે શરીર તમને બધા કરતાં અત્યંત વહાલું છે, જેને હાલે ને પગલે સાથે લઇને કરો છો તે પ્રિય શરીર પણ ચિંતા સુધી સાથે આવશે. માટે વિચાર કરો. આ લોક અને પરલોકમાં જે કોઈ સાથે રહેનાર હોય તો માત્ર એક ધર્મ છે, અને ધર્મનું સ્વરૂપ સમજવા માટે તમારે સંતોના શરણે આવવું પડશે. જરા વિચાર કરો. કેટલું રણવું છે ? ક્યાં સુધી રણવું છે ? તમે એક અને હુકાન અનેક, જીવન એક ને જોડીસો અનેક, તન એક ને રૂમ દશ, તમારે કેટલું ભેળવ્યું છે. ? ઉંઠાણથી વિચાર કરશો તો જરૂર સમજાશે કે સાઠ ત્રણ હાથની જગ્યા માટે

હું કેટલી ધમાલ ને ધાંધલ કરી રહ્યો છું ! જિંદગી તો બધાની જવાની છે. ઠગલ ફરમાં વીતી જવાની અને લાજો રૂપિયાના વિશાળ રજવાડી પલ્લોઠમાં પછી વીતી જવાની છે. હવે કેટલું જોઈએ છે ? આ બધું બેશું કરવાની બળતરામાં અંતરમાં હોળી સળગ્યા કરે છે અને તે કારણે જીવન જીવવાનો આનંદ, સુખ અને શાંતિ પ્રાપ્ત થતી નથી. આવું તમારું સુખ શા કામનું ? આ બળતરાને જોઈ કંઈ કરવી હોય તો સંતોને સમાગમ કરો. સંત સમાગમ થતાં જીવનમાં સંતોષ આવશે. સંતોષ આવશે તો આત્મ સ્વરૂપની પીછાણ થશે, આત્મ સ્વરૂપની પીછાણ થશે તો તમે સદ્વસ્તુને શોધી શકશો અને સદ્વસ્તુને શોધશો તો સંસારનું પરિભ્રમણ અટકશે.

આપણે અંતગટ સૂત્રના આઠમા અધ્યયનનો અધિકાર ચાલે છે. તે વાત હમણાં આઠ દશ દિવસથી મૂકેલ ગઈ છે. તેને આજે યાદ કરીએ. દ્વારકા નગરીમાં ત્રણ સંઘાટે નીકળેલા સંતો વારાફરતી કૃષ્ણવાસુદેવની માતા દેવકીદેવીના મહેલે આવ્યા અને દેવકીને જે શંકા થઈ તે પૂછ્યું. હવે તેનું સમાધાન કરવા દેવકીજી રથમાં બેસીને નેમનાથ ભગવાન પાસે ગયા. નેમનાથ પ્રભુને વંદન કરીને ઉભા રહ્યા. ત્યાં નેમનાથ પ્રભુએ તેને કહ્યું કે હે દેવકી ! મારા છ અણુગારો તારે ઘેર ગૌચરી માટે પધાર્યા તેમને જોઈને તારા મનમાં એવી શંકા થઈ છે ને કે અતિસુક્ત અણુગારે મને કહ્યું હતું કે તું એકસરખા રૂપ, કાંતિવાળા આઠ પુત્રોને જન્મ આપીશ. તો મારે તો કૃષ્ણ એક પુત્ર છે ને આ છ મુનિઓ એક માતાના દીકરા છે. તો નકકી બીજી માતાએ એવા પુત્રોને જન્મ આપ્યો છે. અતિસુક્ત અણુગારનાં વચન અસત્ય ન થાય ને અત્યારે અસત્ય થઈ રહ્યા હોય તેમ લાગે છે. આ શંકાનું સમાધાન કરવા માટે તું આવી છે ને ? જોહ, આ વાત બરાબર છે ને ? ત્યારે દેવકીજીએ કહ્યું કે “હતા અલ્પિ” હા ભગવાંત, આપ સર્વજ્ઞ છો. સર્વ કંઈ જાણો છો. આપે જે કહ્યું છે તે સત્ય છે. ત્યારે નેમનાથ પ્રભુએ કહ્યું કે સમાધાન સાંભળો. “યવ જલુ લેવાણુપ્પિયે ! તેજાં કાલેણ તેજ સમપણ મ્હિલુપુરે નયરે જાગે ગાઠાવરૂં પરિવસદ્ અદ્દુ.” “હે દેવાનુપ્રિયે ! તેનું સમાધાન આ પ્રમાણે છે. તે કાળ અને તે સમયે બહીલપુર નામનું નગર હતું. તે નગરીમાં ધનધાન્યાદિથી સંપન્ન નાગ નામનો ગાથાપતિ વસતો હતો. “તસ્ત જ ગાઠાવરૂસ્સ સુલ્લસા જામ મારિયા હ.ત્યા !” તે નાગ ગાથાપતિને સુલસા નામની પત્ની હતી.

નાગ ગાથાપતિ અને સુલસા ગાથાપત્ની બંને સંસારના મહાન મુખો સોગવતાં હતાં. તેમને ત્યાં સંપત્તિનો પાર ન હતો. એ સંપત્તિને તે પોતાની માનતો ન હતો, પણ પુણ્યથી મળેલી સંપત્તિ મારી એકલાની નહિ પણ તે બધાની છે. એમ સમજીને મળેલી સંપત્તિને તે સદ્વ્યય કરતો હતો. કોઈ પણ ગરીબ કે દુઃખી આવે તે તેને આંગણેથી કદી પાછો ફરતો નહિ. રહતો આવે ને હસતો થઈને જાય. આવી ઉદાર તેમની ભાવના હતી. અદબક સંપત્તિનો સ્વામી હોવા છતાં નાં રહેજ પા. બિમાન

ન હતું. કોઈ પણ ગરીબ કે દુઃખી આંગણે આવે તેને ગ્રેયથી બેસાવે. જમડોને જરૂર પ્રમાણે મદદ કરતો હતો. તે સમજતો હતો કે મારી લક્ષ્મીને સદ્કાર્યમાં વ્યય થઈ રહ્યો છે તેથી મારું પુણ્ય વધે છે. જેનું પુણ્ય વધતું જાય છે તેને ઘેરથી લક્ષ્મીને જવું હોય તો પણ તેને રોકાઈ જવું પડે છે.

એક શેઠ રાત્રે શાંતિથી ઊંઘી ગયા હતા. તે વખતે તેના ઘરની લક્ષ્મીદેવીએ તેને સ્વપ્નમાં આવીને કહ્યું કે હે શેઠ ! તમે જાગૃત થાઓ. હું આજથી સાતમા દિવસે તમારા ઘરમાંથી વિદાય લેવાની છું. આ સાંભળીને શેઠ જાગૃત થયા. મનમાં જરા પણ ગભરાટ કે દુઃખ ન થયું. તમને કદાચ આવું સ્વપ્ન આવે તો તમે રડવા બેસી જાઓ, કારણ કે તમને લક્ષ્મીનો મોહ છે. શેઠને મળ્યું હતું પણ તેનો તેમને બિલકુલ મમત્વ કે મોહ ન હતો. કારણ કે તે ધર્મતત્ત્વને સમજેલા હતા, પુણ્યથી મળેલા પૈસામાં આસક્ત ન હતા, એટલે લક્ષ્મીદેવીએ કહ્યું કે હું આજથી સાતમે દિવસે વિદાય થઈશ છતાં દુઃખ ન થયું. શેઠે સવારમાં ઉઠીને ધર્મધ્યાન કર્યું. સંતના દર્શન કર્યા અને વ્યાખ્યાન વાણી સાંભળીને ઘેર આવ્યા. જમી પરવારીને ખપોરના પોતાની પત્ની, પુત્રો અને પુત્રવધુઓને લેગા કર્યા, અને પોતાને રાત્રે આવેલા સ્વપ્નની વાત કરીને પૂછ્યું— જાલો, લક્ષ્મી તો જવાની છે. હવે તમારો શું વિચાર છે ? ત્યારે વિનયવંત પુત્રો અને પુત્રવધુઓ કહે છે પિતાજી ! આપની જે ઇચ્છા તે અમારી ઇચ્છા છે, ત્યારે શેઠે કહ્યું કે મારી ઇચ્છા તો એવી છે કે આપણી પાસે લક્ષ્મી છે તે દાન પુણ્યમાં વાંપરીને દીક્ષા લઈ લઈએ.

ખંધુઓ ! શેઠના જીવનમાં સમ્યક્ત્વની કેવી ઝલક હશે ! તેમણે જે વિચાર દર્શાવ્યો તે આખા પરિવારે સ્વીકાર્યો, અને ઉત્કૃષ્ટ ભાવે દાન આપતાં શેઠે નવું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. સત્તારે દીક્ષા લેવાનો નિર્ણય છે અને રાત્રે લક્ષ્મીજી રૂમઝૂમ કરતાં આવીને શેઠને કહે છે શેઠજી ! તમે તો ગજબ કર્યો. તમે જે ઉત્કૃષ્ટ ભાવે દાન કર્યું તેમાં ધણું પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. હવે હું તમારા ઘરમાંથી જવાની નથી. શેઠે કહી દીધું કે તારે રહેવું હોય તો ચ બલે ને જવું હોય તો ચ બલે, પણ મારે તારી જરૂર નથી. મેં અને મારા કુટુંબે આવતીકાલે પ્રસાદના પ્રહરમાં દીક્ષા લેવાનો નિર્ણય કર્યો છે. અમારો નિર્ણય અદ્વંદ છે. નાશવંત લક્ષ્મીની અમારે જરૂર નથી. અમારે શાશ્વત લક્ષ્મી બોધેલી છે. શેઠે તેમના કુટુંબ સહિત દીક્ષા લીધી અને આત્મકલ્યાણ કર્યું. સમજાણું ને ? ‘વિરક્તસ્ય તુળ જગત્’ ગૈરાવ્યવાસિત આત્માને સંસારના બધા ગૈભવ વિલાસો તણખલા જેવા ઘાંગે છે. તમારે આવું જીવન બનાવવું હોય તો સંતનો સમાગમ કરો. તેથી જીવનમાં સદ્ગુણો આવે, અસંતોષ આદિ દુર્ગુણો દૂર થાય તેનાથી ઘણું પાપકર્મો અટકી જાય. કવિએ કહ્યું છે કે

“સંતોષથી જીવન ગુજરે, એટલું પ્રભુ આપજો;
ઘર ઘર ગરીબી છે છતાં પણ દિવસ અમીરી રાખજો.”

હે પ્રભુ ! મારા જીવનમાં સંતોષ આવે, ગરીબ હોવા છતાં હું સદા અમીર રહું, અને ગરીબાઇના દુઃખડા સહન કરવાનું મારામાં અમીર આવે એવી શક્તિ પ્રભુ ! તું મને આપજે. આવી ભાવના સંતના સમાગમથી આવે છે. સંતના સમાગમથી જીવનમાં સંતોષ આવે એટલે જીવ કર્મો બાંધના પાછો પડે છે. આવો મહાન લાભ સત્સંગથી મળે છે.

નાગગાથાપતિ ખૂબ ધનવાન હતો પણ સંતોષી હતો. તેની પત્ની સુલશા પણ એવી પવિત્ર હતી. હવે આગળ શું બનશે તે વાત નેમનાથ લગવાન દેવકીદેવીને કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- અર્જુનજી બાર વર્ષ વનવાસ વેડીને દ્વારકા નગરીમાં સુભદ્રાને પરણીને હસ્તિનાપુરમાં આવ્યા. મણીચૂડ અને હેમાંગદ રાજા પણ સાથે હતા. પાંડુરાજાએ પોતાના પુત્રનું ખૂબ સુંદર રીતે ધામધૂમથી સ્વાગત કર્યું. નગરજનોએ હૈયાના હેતથી વધાવ્યા ને સારી નગરીમાં આનંદ આનંદ છવાડ્યો. અર્જુનજી પોતાના માતા-પિતા, ભાઇઓ અને દ્રૌપદીને પ્રેમથી મળ્યા ને વનવગડામાં કેવા કેવા કષ્ટો પડ્યા તે વાત કરી. થોડા દિવસ રોકાઈને મણીચૂડ અને હેમાંગદ રાજાએ વિદાય માંગી, ત્યારે પાંડુરાજાએ ખૂબ આદર સત્કાર કરી ઘણી મૂલ્યવાન ચીજો તેમને ભેટ આપી. વિદ્યાધર રાજાઓએ તેનો સહુ સ્વીકાર કર્યો ને ખૂબ પ્રેમથી વિદાય લીધી. અર્જુન તેમને ઘણે દૂર સુધી વળાવવા ગયા.

‘દીકરાને રાજ્ય આપીને દીક્ષા લેવાની ભાવના’:- વિદ્યાધર રાજાઓને વળાવીને આવ્યા બાદ પાંચ પાંડવો, વિદુરજી, બીજમપિતા બધા સભામાં બેઠા હતા. અવનવી વાતો ચાલતી હતી તે સમયે

એક દિન પાંડુરાય સભાએ, એસી બાત યનાઈ,
લોગ તજ સંચમ લેઈ, દૂં રાજ યુધિષ્ઠિર તાઈ હો-ઓતા

પાંડુરાજા સભામાં બેસીને કહે છે મેં ઘણાં વર્ષો સુધી રાજ્ય લોગવ્યું. હવે મારે રાજ્ય ગૌભવ અને લોગોના સુખોનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા લેવી છે. તો જ્યેષ્ઠ પુત્ર યુધિષ્ઠિરને રાજ્ય આપું. આ સાંભળીને બીજમપિતા, વિદુરજી આદિ મહાનપુરુષો ખુશ થયા પણ ધર્મરાજા આદિ પાંચે ભાઇઓ કહે છે પિતાજી ! આપ અમારા શિરછત્ર છો. અમારા માથે રાજ્યનો ભાર નાખી ક્યાં બજો છો ? આપને અમે નહિ જવા દઈએ, પણ પાંડુરાજાએ કહ્યું કે આ ઉંમરે આત્મસાધના નહીં કરું તો ક્યારે કરીશ ? હવે મને ભાર હળવો કરવા દો. બીજમપિતા વગેરેએ કહ્યું કે આપણા કુરુવંશના આચાર પ્રમાણે આપનો વિચાર યોગ્ય છે. આપને ધન્યવાદ છે.

“विष्णुश्च सत्यं विनाशं चैव, सर्वं समीक्ष्य दत्तवान् ।

[illegible][illegible]

୧୧-୭-୧୯-୧୩

ਦੇਸ਼ਪਾਲਕ ਪੁ ੦੬ ਇਤਿ ਗਿਨਾਓ '੩੫

କ୍ଷେତ୍ର ମାପନ

[illegible]

સર્વ શુણ્ણુ મૂળ વિનય છે. જ્ઞાન દર્શન-ચારિત્રેનું મૂળ વિનય છે તેમજ મોક્ષમાર્ગનું મૂળ પણ વિનય છે. અર્થાત્ વિનયવંત આત્મા મોક્ષનેા અધિકારી બની શકે છે. જુઓ, એક વિનયશુભમાં કેટલા શુણ્ણુ સમાયેલા છે. જેનામાં વિનયનેા મહાન શુભ હોય છે તે પોતે શીતળતા, પ્રસન્નતા અને શાંતિનેા અનુભવ કરે છે, અને બીજાને પણ પ્રસન્નતા આપી શકે છે.

જ્ઞાની કહે છે કે જ્યાં અભિમાન છે ત્યાં વિનાશ છે ને નાશતા છે ત્યાં વિકાસ છે. અભિમાન આત્માના વિકાસને રૂંધનાર છે. અભિમાની માણસ પોતાને સર્વસ્વ માને છે, ને બીજાને તુચ્છ માને છે. એના હૈયામાં અભિમાનની હવા ભરી હોય છે એટલે સત્યનેા પ્રકાશ તેના અંતરમાં ફાપલ થઈ શકતો નથી. તેના ઉપર એક દૃષ્ટાંત ચાલ આવે છે. એક ગામમાં એક ચેક હતાં તે ઘણાં સુખી હતાં. તે સ્વાદવાદના રહસ્યને સમજેલાં હતા એટલે તે દુઃખમાં એમ વિચાર કરતા કે અત્યારે મારા અશુભ કર્મનેા ઉદય વર્તે છે અને સુખમાં એવો વિચાર કરતાં કે અત્યારે મારા શુભ કર્મનેા ઉદય વર્તે છે. તેમને એક પુત્ર હતો. બાપ-દીકરા વચ્ચે ખૂબ પ્રેમ હતો. દરેકેજ બાપ-દીકરો એક બાણમાં લેગા જમતા. દીકરો ધંધામાં ખૂબ હોંશિયાર હતો એટલે તેના મનમાં થઈ ગયું કે હું કંઈક છું. તેનામાં અભિમાન જોઈને એક વખત તેના પિતાએ યોગ્ય શિખામણ આપી. તેથી તેને ન ગમ્યું ને કહે કે તમે મને કહેનાર કોણ ? જુઓ, છીછરી નદી છલકાય પણ સાગર નથી છલકાતો. હંમેશા તમે જોશો તો સસુદ્ર અને જાડી નદીઓ શાંત હોય છે પણ છીછરા ઝરણાં અને છીછરી નદીઓ છલકાય છે ને અવાજ કરે છે કે પાણીનેા અચૂટ ભંડાર જાણે પોતાનામાં જ ન ભર્યો હોય ! તેમ છીછરા હૈયાવાળો અધૂરો માણસ નાની નાની બાબતોમાં છલકાય છે ને ખળભળાટ મચાવે છે. આટલા માટે શુજરાતીમાં કહેવત છે કે અધૂરો ઘડો છલકાય છે ભરેલો છલકાતો નથી.

નદીમાં ઘણી વાર ઘોડાપૂર આવે છે. જો ઘોડાપૂરનેા જોશ એટલો બધો હોય છે કે તે ગામનાં ગામ તાણી બળે છે ને ભયંકર વિનાશ સર્જે છે. છતાં જો ઘોડાપૂરના જોશ ત્રણ દિવસે ઉતરી જશે પણ ઘોડાપૂરે સર્જેલો વિનાશ કાયમને માટે માનવના હૃદયમાં કેતરાઈ જશે. જ્યારે જ્યારે તે નદી પાસે માનવ બળે ત્યારે અંતરમાં ચાલ આવી જશે કે આ નદીએ મારા ગામનેા વિનાશ સર્જ્યો છે. આ નદીના ઘોડાપૂરનેા ન્યાય લઈને દરેક મનુષ્યે સમજવાનું છે કે સત્તા, સંપત્તિ અને ઔભવના ઘોડાપૂર ત્રણ દિવસમાં ઉતરી જશે પણ જો ઘોડાપૂરના જોશમાં આવીને અહંકારથી કરેલા કાળા કાર્યોની કંડૂષ કહાની સદાને માટે ચાલ રહી જશે કે મેં મારી સત્તાના મઠથી કેટલાં હસતાંને રડાવ્યા, શાંતિથી જોડેલાં અશાંતિની આગમાં હોતી રીધા. બીજાનું કેટલું બીજાની લીધું. આ કહાની જિંદગીભર નહિ ભૂલાય. જીવનમાં હુંકાર આપ્યો એટલે બધું ગયું. એમ

સમજી લેજો. માનવી બધા ગુણોને એક જાપાટે હાંકીને કાઢી મૂકે છે પણ અંદર બેઠેલા અહંને કાઢી શકતો નથી. ઘણીવાર તમે અનુભવ્યું હશે કે અહંકારથી અધક બનેલા માનવીને કોઈ સાચી હિતશિખામણ આપે તે પણ રૂચતી નથી. એના જીવનમાં રહેલા સદ્ગુણો અહંકારના તાપથી પહાડમાંથી પડતાં ઝરણાંની જેમ સૂકાઈ જાય છે. પહાડમાંથી પડતું ઝરણું હંમેશા હિંચેથી પછકાતું નીચે આવે છે અને તાપમાં તપતું વરાળ થઇને ઉડી જાય છે, તેમ અહંકારનો સ્પર્શ થતાં જીવનમાં રહેલા વિનયાદિ સદ્ગુણો નીચે ગળડતાં જાય છે અને તે અહંકારના તાપથી બળીને ખાખ થઇ જાય છે.

પેલા શેઠના વિનયવંત દીકરાના દિલમાં પણ અહંકારનો સ્પર્શ થયો. પિતાની હિતશિખામણ તેને કટ કટ જેવી લાગી. રોજ પિતાના લેગો જમતો હતો પણ પિતા સાથે રહેજી ઝઘડો થતાં કહે છે કે આજે હું તમારા લેગો જમવા બેસવાનો નથી. ખાખ તો સાગર જેવા જાંબીર અને સ્થાઈવાદને સમજનારા હતા. એટલે એમ વિચાર કર્યો કે મારા પાપકર્મનો ઉદય થયો છે. જમવાનો સમય થતાં બંને દુકાનેથી ઘેર આવ્યા. દીકરો ખાપથી જુદો બેઠો ત્યારે ખાપે વિચાર કર્યો કે એ ભલે, અભિમાનના માંચડે ચઢ્યો પણ મારે એના જેવું થવું નથી. ખાપ થાળી, વાટકો, પાટલો બધું લઇને દીકરાની પાસે ગયો. જઈને કહે છે બેટા ! તારે મારા લેગા જમવા ન બેસવું હોય તો કાંઈ નહિ પણ મારે તારા લેગા જમવા બેસવું છે. ખાપ સામેથી દીકરાના લેગા જમવા બેઠા. ખાપની સરળતા બેઠને દીકરાનો અહં ઓગળી ગયો ને હતો તેવો વિનયવાન બની ગયો.

બીજાને સુધારવા હોય તો પહેલાં આપણે સુધરવું પડે છે. આજે સંઘમાં, સમાજમાં, ને રાષ્ટ્રમાં જ્યાં જુઓ ત્યાં એક બીજા ઝઘડતા હોય છે. તેવું કારણ અંદર રહેલા અહંભાવનું પોષણ છે. જો બેમાંથી એક વ્યક્તિ નમતું મૂકી દે તો કદી ઝઘડો આગળ વધે નહિ. જેમ વલોણું કરનાર બાઇ એક બેંચે તો બીજી લીલી મૂકે છે તો માખણ મેળવે છે તેમ કોધીની સાથે નમતું મૂકીએ તો ક્ષમાનું અમૃત મેળવી શકાય. ભતુંહરિ પણ કહે છે કે

યદા કિંચિજ્ઞોઽહં દ્વિપ ઇવ મદાન્વઃ સમમવસુ,
તદા સર્વજ્ઞોઽસ્મીત્ય મવદ લિપ્તં મમ મનઃ ।
યદા કિંચિત્કિચિદ્ બુધજનઃ સકાશાદવગતં,
તદા મૂર્ખોઽસ્મીતિ જ્વર ઇવ મદો મે વ્યયગતઃ ॥

જ્યારે હું કંઈક બાણુતો હતો ત્યારે મારું અહંકારી મન એમ કહેતું હતું કે હું બધું બાણુ છું. હું જ સર્વજ્ઞ છું. આ અહંભાવે મારો જ્ઞાન દીપક બૂઝવી નાંખ્યો ને અધંકારમાં
શા.-૪૮

ફળી ગયો, પણ હું જેમ જેમ વિદ્વાનોના પરિચયમાં આવતો ગયો. ને જ્ઞાન પ્રકાશ મળતો ગયો. તેમ તેમ મને સમજાયું કે હું જે કંઈ શીખ્યો હતો, જે કંઈ સમજ્યો હતો ને મેં જે કંઈ વિચાર્યું હતું તે મારું જ્ઞાન નહિ પણ અજ્ઞાન હતું. હું મારી જાતને જ્ઞાની માનતો હતો તે મારું મૂર્ખાપણ હતું. અધૂરાશ માનવને અહંભાવની કેડીએ ફેરી જાય છે.

અરેઅર અહંકારની ટેકરી પર ચઢેલા માનવ પોતાને મહાન માને છે. જેમ પતંગ ઉડ્યો ચઢે છે ત્યારે એમ માને છે કે હું કેટલો બધો ઉડ્યો ચઢી ગયો? તે વખતે આખી દુનિયાને પોતાનાથી તુચ્છ માને છે. અહંના બળથી કીડીને તો શું માનવીને પણ એ કીડી જેવો માને છે પણ વિચાર કરો કે દુનિયાને નાની માનનાર પતંગને ખ્યાલ નથી કે દુનિયાની દૃષ્ટિએ હું કેટલો નાનકડો દેખાઉં છું. આ પતંગના આયને લક્ષમાં રાખીને સમજી લેજો કે જો પતંગની માફક અહંભાવમાં ચગી જઈને બીજાને તુચ્છ માનશો તો દુનિયાની નજરેથી ઉતરી જવાના, પણ અભિમાનીને આવું જ્ઞાન ક્યાંથી હોય? જેમ સોડાવોટરની બાટલીમાં રહેલી ગોળી બહારની સ્વરૂપ હવાને અંદર જવા દેતી નથી ને અંદરના ગેસને બહાર નીકળવા દેતી નથી તેવી રીતે અહંકારની ગોળી અહંના અંધકારને બહાર નીકળવા દેતી નથી ને સત્યના, નમ્રતાના પ્રકાશને અંદર પ્રવેશ કરવા દેતી નથી. અભિમાની મનુષ્ય જ્ઞાનના પ્રકાશથી વંચિત રહી અજ્ઞાનના અંધકારમાં આચડતો પતનના પંથે જાય છે.

અભિમાની મનુષ્ય અહંની આગમાં પોતે બળે છે ને બીજાને બાળે છે. જેમ ચંદન શીતળ છે પણ ચંદનની આગ શીતળ નથી. આગનો સ્વભાવ બાળવાનો છે. પછી ભલે ને તે આગ લાકડાની હોય, કૌલસાની હોય, ગેસની હોય કે પછી ચંદનની હોય પણ તેના સ્પર્શ કરવામાં આવે તો ઢાઝયા સમજી લો, તેમ અહંકારનો સ્પર્શ થતાં સદૃશ્યો બળીને ખાખ થઈ જાય છે. તેને કોઈ સાચી વાત કહે કે તરત તે ધૂંધવાઈ જાય છે ને બાંલી ઉડે છે કે હું કોણ છું? તમે મને જોળજો છો? ‘હું’ ઉપર ચોટ લાગતા અંદરનો અહંભાવ ઉછળીને બહાર આવે છે. શરીર ઉપરનો ઘા માનવી હસતાં સહન કરી શકે છે પણ જો તેનું માન હચાઈ જાય તેવો કોઈ શબ્દ તેને કહે તો તે સહન કરી શકતો નથી. કારણ કે અહંભાવ પરનો ઘા તેના તન-મન અને પ્રાણને ઘાયલ કરી નાંખે છે. આખા કૌરવ કુળનું નિકંદન કાંદનાર કોઈ હોય તો અહંભાવ પર થયેલા ઘાનું જ પરિણામ હતું ને?

આપણે દેવકી માતાની વાત આલસી હતી. દેવકીરાણીમાં કેટલી નમ્રતા છે! તે ભગવાનની સાથે હાથ જોડીને ઉભા છે. ભગવાને કહ્યું કે દેવકીદેવી! તમારી શંકાનું હું પૂરું સમાધાન કરું છું. સાંભળો. તે કાળ ને તે સમયે એટલે તમને જ્યારે અતિ-

મુક્તા મુનિએ કહ્યું હતું તે કાળે ને તે સમયે ભદ્રીલપુર નગરમાં ન.ગ નામના ગાથાપતિ વસતા હતા. તેમની પાસે ધનનું ને ધર્મનું બળ હતું. ઋદ્ધિમાં કેમનાથી તે પરાભવ પામે તેવા ન હતા. સારી ભદ્રીલપુર નગરીમાં તેની જૂળ પ્રતિષ્ઠા હતી. આવા ન.ગ ગાથાપતિને સુલશા નામની પત્ની હતી, સુલશા જૂળ ગુણવાન અને વિવેકી હતી. પતિ સારો હોય, પાંચમાં પૂછાતો હોય, ઘર મજાનું સુંદર હોય પણ જો પત્ની સારી ન હોય તો તેની શોભા મારી જાય છે. સારી ને સુશીલ પત્નીથી ઘરની શોભા વધે છે. પત્ની સારી હોય તો પતિને ઉજ્જવળ બનાવે છે ને પુત્ર સારો હોય તો પિતાને ઉજ્જવળ બનાવે છે. એક જમાનો એવો હતો કે પિતા પોતાના પુત્રોની પરીક્ષા કરતા હતા કે ત્રણ-ચાર પુત્રો છે તેમાં કયો પુત્ર મારી પ્રતિષ્ઠા વધારે તેવો થશે ?

એક પિતાને ત્રણ પુત્રો હતાં. ત્રણે મોટા થતાં તેના પિતાએ વિચાર કર્યો કે હું તેમની પરીક્ષા કરું. એક દિવસ ત્રણ પુત્રોને પોતાની પાસે બોલાવીને ત્રણેને સવા સવા રૂપિયા આપીને કહ્યું કે તમે સવા રૂપિયામાંથી પોતપોતાનો રૂમ ભરી દેજો. પછી હું જોવા માટે આવીશ. મોટો પુત્ર વિચાર કરવા લાગ્યો કે સવા રૂપિયામાંથી શું લાવું ? કે આખો રૂમ ભરાઈ જાય. એતો શેરીની બહાર નીકળ્યો ને ગામનો કચરો મંગાવી રૂમ ભરી દીધો. બીજા દીકરાએ સવા રૂપિયામાં નકાચું ઘાસ લાવીને ભરી દીધું અને ત્રીજા દીકરાએ સવા રૂપિયાની ધૂપસળી લીધી ને પિતાજીના આવવાના ટાઈમ સળગાવી. આથી રૂમ સુગંધથી મહેકી ઉઠ્યો. પરીક્ષક પિતાજી નિરીક્ષણ કરવા નીકળ્યા. આવીને જોયું તો મોટા દીકરાએ કચરાથી ઘર ભરી દીધું છે. બીજાએ ઘાસ ભર્યું છે અને ત્રીજાએ પિતાજીના આવતા પહેલાં ધૂપસળી સળગાવીને ઘર સુગંધથી મધમધતું બનાવ્યું છે. બોલો, આપની નજર કયા દીકરા ઉપર ઠરે ? નાના દીકરાની બુદ્ધિ ઉપર પ્રશ્ન થઈને પિતાએ તેને તિબેરીની ચાવી અને હુકમનો વહીવટ સોંપી દીધો. બીજા નંબરના પુત્રને વખારનું કામ સોંપ્યું ને સૌથી મોટાને ઢોર સંભાળવાનું કામ સોંપ્યું.

દેકમાં જો દીકરો બુદ્ધિવાન હોય તો પિતાની પ્રતિષ્ઠા, આજરૂને વધારે છે અને ઘરની સ્ત્રી સારી હોય તો પતિની ઇજ્જત વધારે છે. સુલશા ગાથાપત્ની જૂળ પવિત્ર અને સુશીલ હતી. જો સુલશા જ્યારે યૌવનના આંગણે આવી ત્યારે સખીઓની સાથે જોલતી ને ફૂલતી હતી તે સમયે એક જ્યોતિષી આવ્યો. તે જ્યોતિષી કેવો હતો ? ‘સા સુલસા ગાદાવહ્ણી બાલત્તણે ચેવ નિમિત્તણ વાગરિયા પસણં દારિણ ણિંદ મવિસ્સહા’ ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળની વાતોના બાણકાર નૈમિત્તકે આ સુલશાને કીમાર્ચાવસ્થામાં રમતી જોઈ, આગળના જ્યોતિષીઓને હાથ જોવાની જરૂર પડતી ન હતી. મ.ણસદું ગુણ જોઈને કહી દેતા અને જે દેહે તે સત્ય બનતું. આ જ્યોતિષી પણ જૂળ બાણકાર હતો. તેણે સુલશાને જોઈને તેના પિતાને

એમ કહ્યું કે આ તમારી પુત્રી બધી રીતે હોંશિયાર છે, શુશ્રુવાન છે, સાસરે ખૂબ સુખી થશે પણ તે મૃતવંધ્યા થશે. મૃતવંધ્યા એટલે તમે સમજી ગયાં ને ? એટલે કે તે જે પુત્રોને જન્મ આપશે તે બધા મરેલા જન્મશે. આ વાત સુલશાએ સાંભળી અને તેના મનમાં થયું કે અહો ! હું મરેલા પુત્રોને જન્મ આપનારી બનીશ ? પ્રસૂતિના દુઃખ કેટલા ભયંકર છે એ તો જન્મદેનારી માતાઓ જ જાણે છે. આજે સંતાનો મોટા થતાં માતાને ભૂલી જાય છે પણ તેને ખબર નથી હોતી કે નવ નવ માસ માતાએ મને ગર્ભમાં રાખ્યો, મારો ભાર વહન કર્યો અને જન્મ આપતાં કેટલું કષ્ટ વેઠ્યું અને જન્મ આપ્યા પછી પણ બાળકને ઉછેરતાં માતા કેટલું કષ્ટ વેઠે છે !

અહીં સુલશાએ વિચાર કર્યો કે પ્રસૂતિની ઘોર વેદના સહન કરવી ને સંતાનનું સુખ જોવા ન મળે. હવે તેને માટે સુલશાએ શું વિચાર્યું હતું તે વાત નેમનાથ ભગવાન દેવકીને કહેશે તે અવસરે.

ચરિત્ર :- પાંડુરાજાએ યુધિષ્ઠિરને રાજ્યાભિષેક કરવા માટે આખું હસ્તિનાપુર ખૂબ સુંદર સજવટથી શણગાર્યું છે. તેમાં બનાવેલા સ્નાનમંડપની વચમાં રાખેલા સોનાના રત્નજડિત બાજેઠ ઉપર શુભ સુહૃતો ધર્મરાજને બેસાડવામાં આવ્યા.

“યુધિષ્ઠિરને રાજ્યાભિષેક” :- ધર્મરાજને સ્નાન કરાવવા માટે પાંડુરાજાએ ગંગાજળનાં પવિત્ર પાણી મંગાવ્યા અને તેમાં સુગંધી પદાર્થો નાંખીને સોનાના રત્નજડિત કુંભમાં ભરાવ્યું. ગંગા નદીનું પાણી એટલા માટે મંગાવ્યું કે ગંગાનદી પવિત્ર ને નિર્મળ છે. તેના પાણીથી સ્નાન કરીને હે રાજન ! તમે પવિત્ર અને નિર્મળ બનજો. એવી અંતરની અભિલાષા સહિત યુધિષ્ઠિરને પાંડુરાજા પોતે સ્નાન કરાવે છે. તે સમયે મંગલ વાજત્રો, શરણાઈ, ઢાલનગારા વિગેરે વાગવા લાગ્યા ને યુવતિઓ મંગલ ગીત ગાવા લાગી.

ધર્મરાજને સ્નાન કરાવીને પાંડુરાજાએ તેમના ગળામાં ઉંચા પ્રકારના સુગંધિત પુષ્પોની માળા પહેરાવી. સુંદર કિંમતી રત્નોના આભૂષણો પહેરાવ્યા. યુધિષ્ઠિરના રાજ્યાભિષેક માટે શીલ્પીઓએ હીરા, માણેક અને પન્નાથી જડિત સુંદર વિમાન બનાવી તેમાં સિંહાસન ગોઠવ્યું. રાજશાહી પોષાક અને અલંકારથી સજવીને યુધિષ્ઠિરને તેના ઉપર બેસાડ્યા. ત્યારબાદ પાંડુરાજાએ કૃષ્ણ વાસુદેવ પ્રમુખ બધા રાજાઓની સમક્ષમાં પૂછ્યું કે યુધિષ્ઠિરને રાજ્ય સોંપુ છું તે તમને બધાને માન્ય છે ને ? બધા રાજાઓએ એકી અવાજે તે વાતનો સ્વીકાર કર્યો. પછી બ્રાહ્મણોએ આરતી ઉતારી, પુરોહિતોએ મંગલમય મંત્રોનું ઉચ્ચારણ કર્યું અને શુભ શુકને પાંડુરાજાએ યુધિષ્ઠિરના કપાળમાં રાજતિલક કર્યું એટલે બધા રાજાઓએ યુધિષ્ઠિર મહારાજને જયજયકાર બોલાવ્યો. લીંગ પિતામહ, વિદુરજી વિગેરે વૃદ્ધજનોએ આશીર્વાદના અમી વરસાવ્યા. કવિ, ભાટ અને ચારણો તેમની ખિરકાવલી ગાવા લાગ્યા.

યુધિષ્ઠિર રાજ બન્યા. તેમણે યાચકોને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપીને ધનવાન બનાવ્યા. કેદીઓને જેલમાંથી મુક્ત કરાવ્યા. ત્યારબાદ રાજ્યાભિષેક પ્રસંગે પધારેલા રાજાઓ તરફથી જુદી જુદી કિંમતી વસ્તુઓ લેટ આપીને યુધિષ્ઠિરનો સત્કાર કરવામાં આવ્યો. રાજ્યાભિષેક થયા બાદ યુધિષ્ઠિરને ખીજ નવા વસ્ત્રાલંકારો પહેરાવ્યા. તેનાથી તેઓ ઇન્દ્ર મહારાજની માફક શોભવા લાગ્યા. યુધિષ્ઠિરના રાજ્યાભિષેક પ્રસંગે વિદ્યાધર, મણીચૂડ, હેમાંગદ વિગેરે રાજાઓ પણ આવ્યા હતા. અર્જુનની આજ્ઞાથી મણીચૂડ, વિદ્યાધર તેની વિદ્યાના પ્રભાવથી દિવ્ય સભાનું નિર્માણ કર્યું. તે રત્નમય દિવ્ય સભામાં યુધિષ્ઠિર પધાર્યા. ત્યાં કોઈને અધિકારનો ખ્યાલ ન આવે તેવી સ્ફટિકની દિવાલો બનાવવામાં આવી હતી. દેવસભાની જેમ તે સભા શોભતી હતી.

મસ્તકે સુકુટ કાન યુગ કુંડલ, ગલે અમોલક હાર,
શિર ચૈ છત્ર અંવર દો વીંઝે, શોભે ઇન્દ્ર ઉનિહાર હો-થોતા....

માથે સુગટ, કાનમાં કુંડળ, હાથે ખાલુખંધ, ગળામાં સાતસેરા, નવસેરા કિંમતી હાર, કેડમાં કંદોરો વિગેરે આભૂષણની સજવટ, માથે છત્ર ધ્યુ છે અને બે ખાલુ બે પ્રતિકારો આમર વીંઝી રહ્યા છે. આથી યુધિષ્ઠિર દિવ્ય સભામાં સૌધર્મેન્દ્રની માફક શોભવા લાગ્યા. રાજાઓની લેટ આપવાની વિધિ પૂર્ણ થઈ ત્યારબાદ નગરજનો, મંત્રીઓ અને સામંતોએ પણ તેમને કિંમતી ચીજોનું લેટણું કર્યું, અને હસ્તિનાપુરના રાજ તરીકે યુધિષ્ઠિરની જાહેરાત થઈ. સર્વત્ર આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો અને આખા હસ્તિનાપુરમાં દશ દિવસ સુધી ઉત્સવ ઉજવાયો. દેશોદેશમાં યુધિષ્ઠિર રાજ થયાના સમાચાર પહોંચી ગયા. આ સાંભળીને સભ્યન અને શૂરવીર રાજાઓને આનંદ થયો પણ શત્રુ રાજાઓના હાથ ગગડી ગયા. યુધિષ્ઠિર તો મહાબળવાન છે. તેની સામે ઉભા રહેવાનું આપણું જનું નથી. ચારે તરફ ધર્મરાજના યશોભાન ગવાવા લાગ્યા.

પાંડુરાજ પણ પોતાના માથેથી રાજ્યનો ભાર હળવો કરીને આનંદ માનવા લાગ્યા. ખંધુઓ! આ પાંડુરાજાએ કેટલો મોહ છોડયો કહેવાય? કંઈક રાજાઓ વૃદ્ધ થાય, છતાં રાજગાદીનો મોહ છોડતા નથી ત્યારે તેના પુત્રો એમ વિચાર કરતા હોય છે કે ક્યારે આ પિતાજી ગાદીનો મોહ છોડે ને આપણને રાજગાદી મળે, કંઈક જગ્યાએ રાજગાદીના મોહ પછળ પુત્રો પિતાના ખૂન કરવા તૈયાર થયા છે. બન્યારે અહીં પાંડુરાજાએ સ્વેચ્છાથી રાજ્યની મમતા છોડી. પાંડવોને રાજગાદીનો ખિલકુલ મોહ ન હતો, પણ પિતાજીના આગ્રહથી રાજ્ય લેવું પડ્યું, પાંડુરાજાએ મમત નો પોટલો માથેથી ઉતાર્યો. યુધિષ્ઠિર રાજ થવાથી સારા હસ્તિનાપુરમાં આનંદ છવાઈ ગયો છે, હવે યુધિષ્ઠિર રાજ શું કરશે તેના ભાવ અવસર.

દિ. આવણ સુદ ૧૧ ને શુક્રવાર

તા. ૨૪-૮-૭૭

સુત્ર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને ગહેનો । અનંત જ્ઞાની, ક્ષમાના સાગર, મહાન પુરૂષો કરમાવે છે કે હે જીવો । જો તમને દુઃખ નથી ગમતું તો દુઃખના કારણોનો ત્યાગ કરો. દુઃખ ક્યાંથી આવે છે તે જાણો છો ? જ્ઞાનીપુરૂષો કહે છે કે “દુઃકલ્પાપાત્ સુખ ધર્માત્” પાપકર્મનું આચરણ કરવાથી દુઃખ મળે છે ને ધર્મનું આચરણ કરવાથી સુખ મળે છે. જો સુખ જોઈતું હોય તો પાપકર્મનું આચરણ બંધ કરો. જે મનુષ્યો ધર્મના સ્વરૂપને સમજે છે તે પાપ કરતાં ઘટકે છે. ધર્મીજી જીવોને સંસારના સુખમાં આનંદ આવતો નથી. કદાચ આ સુખ ચાલ્યું જાય તો તે રહતાં નથી કે ગભરાતા નથી. આવી જેમની સ્થિતિ હોય છે તેવા જીવો ધર્મના સ્વરૂપને સમજ્યા ગણાય. ધર્મના સ્વરૂપને સમજેલા જીવો સુખમાં લીન ન બને ને દુઃખમાં લીન ન બને. દુઃખ જો આપણી પેતાની ભૂલનું ફળ છે. સુખના રાગ વિના જીવ પાપ કરતો નથી. આત્માના સુખ આગળ સંસારના સુખ તુચ્છ છે. જો સમજાઈ ગયા પછી કદાચ સંસારનું સુખ લોભાવણી કર્મના ઉકયથી લોભાવણું પડે તો લોભાવે પણ તેમાં આનંદ ન હોય. અનાસક્ત ભાવ હોય તેનું નામ વિરાગ છે. તમારે વીતરાગ બનવું છે ને ? જો વીતરાગ બનવું હોય તો અંતરમાં વિરાગનો ચિરાગ પ્રગટાવવો પડશે.

અંતગત સૂત્રનો અધિકાર ચાલે છે. ભગવાન નેમનાથ દેવકીજીની શંકાનું સમાધાન કરતાં કહી રહ્યા છે કે નાગ ગાથાપતિની પત્ની સુલશા જ્યારે કુંવારી હતી ત્યારે જ્યોતિષીએ જોના લક્ષણ જોઈને કહ્યું કે આ છોકરીને પરણ્યા પછી જે સંતાન થશે તે મરેલાં જન્મશે. આ સાંભળીને સુલશાના મનમાં ખૂબ દુઃખ થયું. અહો ! મને મરેલાં પુત્રો જન્મશે ? હું છતે સંતાને મૃતવંધ્યા કહેવાઈશ ? આવું દુઃખ મારાથી સહન નહિ થાય. હું પહેલેથી જો દુઃખનો નાશ કરવાનો ઉપાય શોધી લઉં ! હજી તેના લગ્ન થયા નથી, કુંવારી છે છતાં સંસાર સુખનો કેટલો મોહ છે ! જીવતા સંતાનોની માતા બનવાના જોને કેટલા બધા કોઠ છે ! જો દુઃખનું નિવારણ કરવા માટે જોકે ઉપાય શોધ્યો. તે કયો ઉપાય શોધ્યો તે સાંભળો. “તપ જ સા સુલસા બાલ્મ્ય ભ્રમિતિ હરિણગમેષી દેવ મતા યાવિ હોત્યા ।” ત્યારપછી તે સુલશા બાલપણથી હરિણગમેષી દેવની ભક્ત બની ગઈ એટલે કે તે હરિણગમેષી દેવની ભક્તિ કરવા લાગી.

બંધુઓ ! સંસારના સુખને માટે માણસ કેટલી ભક્તિ કરે છે ! પણ આત્મા માટે આટલી ભક્તિ કરતો નથી. આત્મકલ્યાણ માટે જો આરાધના કરે તો તેના જોડા પાર થઈ જાય. તે સંસાર સાગરથી તરી જાય. આજે તમને ધર્મારાધના કરવાનું કહેવામાં આવે તો કહો છો કે મને ટાઇમ નથી, પણ જ્યારે અંતરથી સાચી જિજ્ઞાસા જાગશે કે મારે સંસાર સાગરથી તરવું છે તે માટે મારે ધર્મારાધના અને ની

લકિત કરવી જોઈએ. આવી અંતરની ભાવના જાગશે તો કોઈ ને કોઈ નિમિત્ત મળી જશે. નિમિત્ત વિના કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી. જેનું ઉપાદાન શુદ્ધ હોય છે તેને રહેજે કોઈ ને કોઈ નિમિત્ત મળી જાય છે.

કુંભાર ઘડો બનાવવા માટે માટીને પલાળી, ખૂંદીને પિંડ તૈયાર કરે છે. પછી ઘડો બનાવવા માટે ચાક, દંડો વિગેરે સાધનોની જરૂર પડે છે. ઘડો બનાવવાના સમયે કુંભાર, ચાક, દંડો વિગેરે બધું હોય તોજ ઘડો બને છે. એવી રીતે જ્યારે જીવને આત્મકલ્યાણનો સમય આવે છે ત્યારે તેને કોઈને કોઈ નિમિત્ત મળી જાય છે. એક દૃષ્ટાંત દ્વારા સમજાવું.

એક જંગલમાં એક પાપી-હત્યારો માણસ ઝૂંપડી બાંધીને રહેતો હતો. જે કોઈ આ જંગલમાંથી નીકળે તેને એ દુષ્ટ માણસ ખૂબ સતાવતો હતો. એક સંત ખૂબ તપસ્વી અને ક્ષમાવાન હતાં. એમણે તપશ્ચર્યાના બળથી ઘણી સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી હતી. એના બળથી તે ઇચ્છે તો કોઈને બાળીને ભસ્મ કરી દે તેવી શક્તિ હતી, પણ સંતોનું હૃદય કષ્ટાથી છલકાતું હોય છે. તેઓ કોઈને દુઃખી કરવામાં પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કરતાં ન હતાં. આ સંત જૈન સાધુ ન હતા પણ ખૂબ ક્ષમાવાન હતા. એક વખત તે સંત કરતાં કરતાં બીજે ગામ જઈ રહ્યા હતાં. માર્ગમાં ગાદ જંગલ આવ્યું, ઘણું ચાલવાથી સંત ખૂબ થાકી ગયા એટલે પેલા માણસની ઝૂંપડીની બાજુમાં એક મોટું ઘટાકાર આંખાનું વૃક્ષ હતું તેની નીચે વિસામો ખાવા બેઠો.

“મહાત્માએ રાખેલી અપૂર્વ ક્ષમા :” = પેલો માણસ ઝૂંપડીની બહાર નીકળ્યો. બાજુમાં નજર કરી તો ઝાડ નીચે સંતને જોયા. ભારે કમીં જીવ હતો. એને સાધુ સંતો ગમતાં ન હતાં, એટલે સંતને જોતાંની સાથે ક્રોધથી લાલચોળ થઈ ગયો ને મોટી ખૂમ પાડીને કહે છે કે હે દુષ્ટ ! તું અહીં શા માટે આવ્યો છે ? હું અહીં રહું છું તે તને ખબર નથી કે તે અહીં આવવાની હિંમત કરી ? ત્યારે સંતે નીડરતા-પૂર્વક એને જવાબ આપ્યો કે ભાઈ ! અમે તો સાધુ કહેવાઈએ. આત્માની મસ્તીમાં રહેવાવાળા રમતા રાજ જેવા કહેવાઈએ. આજે અહીં તો કાલે ક્યાંના ક્યાં ચાલ્યા જઈએ. અમારે રહેવા માટે કોઈ સ્થાન નિશ્ચિત નથી. જ્યાં મરજી પડે ત્યાં રહીએ ને ભગવાનનું ભજન કરીએ, પણ ભાઈ ! મારા આવવાથી તને જો દુઃખ થતું હોય તો હું હંમણું જ અહીંથી ચાલ્યો જઈ છું. સંતે નમ્રતાપૂર્વક જવાબ આપ્યો.

જુઓ, સંતે કેટલી નમ્રતાથી જવાબ આપ્યો પણ દુષ્ટ માણસને એની નમ્રતા કે વિવેકનો ખ્યાલ નથી રહેતો. સંતે એને કંઈ ખરાબ કહ્યું છે કે તેના ઉપર ક્રોધ પણ કર્યો છે ? ‘ના,’ છતાં ગુસ્સે થઈને હાથમાં મોટો પથ્થર લઈને કહે છે કે હે, પાપંડી ! અહીં તારા બાપનું રાજ્ય છે કે મારી રબ વગર ચાલ્યો આવ્યો ? અને પાછો

હું' કહું' છું' કે કેમ આવ્યો ? ત્યારે મારા સામે ઉત્તર આવે છે ? તું' મને કહેનાર કૌણ ? આમ બોલીને તેના ઉપર છૂટો પથ્થરનો ઘા કર્યો. બસ તું' અહીં' આવ્યો જ કેમ ? જોમ કહેતો બય ને પથ્થર મારતો બય. સંતતું' શરીર લોહી લુહાણુ થઇ ગયું' ખૂબ માર માર્યો છતાં સંત જોકે શબ્દ બોલ્યા નહિ. લોહી નીતરતા શરીરે ત્યાંથી ધીમે ધીમે ચાલતા થઈ ગયા. થોડા સમય જોકે ગામમાં જઈને રહ્યા, ને શરીર સ્વસ્થ થતાં ગામોગામ ફરવા લાગ્યા. ધન્ય છે તેમની ક્ષમાને ! આજે દુનિયામાં માસખમણનાં તપસ્વીઓનાં દર્શન થાય છે પણ ક્ષમાવાન સંતોના દર્શન થવા મુશ્કેલ છે. તપની સાથે જો ક્ષમાનો ગુણ આવી બય તો તપ શોભી ઉઠે છે. આ તપસ્વી સંત ઘણાં લોકોને ઉપદેશ આપતા ફરતાં ફરતાં પાછા પેલા જંગલમાં આવ્યા. આ જંગલમાં દુષ્ટ માણસે માર માર્યો હતો તે વાત તેમને યાદ ન હતી, પણ ચાલતાં ચાલતાં પેલી જૂંપડી પાસે આવ્યા ત્યાં તેમને વાત યાદ આવી ગઈ, પણ બીક ન લાગી કે પાછો હું' અહીં' ક્યાં આવી ચઢ્યો ! મને જો દુષ્ટ માર્યો તો ? તમને તો એવું' થાય ને ?

“દુશ્મન પ્રત્યે કઙ્કણા ધરાવતા મહાત્મા” :- સંતે વિચાર કર્યો કે પેલો માણસ જેખાતો નથી તો ક્યાં ગયો હશે ? બિમાર તો નહીં' થઇ ગયો હોય ને ? પથ્થરના માર મારનાર પ્રત્યે પણ સંતની કેટલી કઙ્કણા છે ! થોડી વાર પેલા ઝાડ નીચે બેઠો ત્યાં જૂંપડીમાંથી કઙ્કણ ચીસો સંભળાઈ કે મને કોઈ પાણી આપો. પાણી વિના હું' મરી જઈ છું'. કઙ્કણ કંપાંત સાંભળીને સંત હોડતા જૂંપડીમાં ગયા તો પેલો માણસ એક તૂટેલા ખાટલામાં તાવથી તરફડતો હતો. પાણી વિના તેના કંઠ સૂકાતો હતો. આની કથા જોઈ સંતતું' હૃદય કઙ્કણથી છલકાઈ ગયું. આજુબાજુમાંથી તપાસ કરી ઠંડું પાણી લઈ આવ્યા અને પોતાના જોળામાં સૂવાડીને ઠંડા પાણીનાં પોતા મૂકવા લાગ્યા. કલાક પછી તાવ ઉતરી ગયો એટલે આંખ બોલીને જોયું કે કૌણ મારી સેવા કરી રહ્યું છે ? જોયું તો જેમને ખૂબ પથ્થર માર્યા હતા તે જ સંતને પોતાની સેવા કરતાં જોયા. શરીર તાવથી ખૂબ અશકત બની ગયું હતું. તે લાંગ્યા તૂટ્યા સ્વરમાં બોલ્યો, પ્રભુ ! આપ મારી સેવા કરી રહ્યા છો ? હું' તો આપનો અપરાધી છું' ત્યારે સંતે કોમળતાથી તેના માથે વહાલ કર્યો હાથ ફેરવતાં કહ્યું, બેટા ! તે કંઈ અપરાધ નથી કર્યો. તારું' શરીર તાવથી અશકત બની ગયું છે. હે, આ દ્રુધ પી હે. જોમ કહી પોતાની પાસેથી ગ્લાસ ભરીને દ્રુધ પીવડાવ્યું. પેલો માણસ કંઈ બોલી શક્યો નહી પણ તેની આંખમાંથી પશ્ચાતાપના આંસુ વહેવા લાગ્યા, ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે ધન્ય છે આ સંતને કે મેં' તો તેમને પથ્થરનો માર માર્યો હતો પણ તેમણે તો મને મીઠું' દ્રુધ પીવડાવ્યું. મેં' તેમના ઉપર ક્રોધ લગાડ્યો હતો વરસાદ વરસાવ્યો હતો ત્યારે તેમણે તો મને જોળામાં સૂવાડી શીતળ પાણી મારા ઉપર છાંડીને મારો તાવ ઉતાર્યો. બે દિવસ સંત તેની જૂંપડીએ રોકાયા. જો બરાબર સ્વસ્થ

ઉલો થઈને સંતના ચરણમાં પડી પોતાની ભૂલનો પશ્ચાતાપ કરી માફી માંગીને કહે છે. જ્યાં લગી કેડે બાંધી ક્રોધની કટારી, મીડી મીડી વાણી તારી લાગે નહારી, બોલું તો અંગારા, લાલકારા, ઉની જવાળા, દાઝેલું દિલડું ઠંકઠ માંગે....!

હે મહાત્મા ! મારી કેડે ક્રોધની કટારી જ્યાં સુધી બાંધેલી હતી ત્યાં સુધી તમારા મીઠા બોલ પણ મને અંગારા જેવા લાગ્યા. હું કેવો પાપી ! કેવો દુષ્ટ ! કે મેં ક્ષમાની મૂર્તિ જેવા આપને ઝોળાવ્યા નહિ. હું પાપમાંથી ક્યારે છટીશ ? પાપના પશ્ચાતાપના આંસુથી મહાત્માના ચરણ પખાળી નાંખ્યા. સંતે તેને ઉલો કરીને કહ્યું. ભાઈ ! એમાં તારો દોષ નથી. મારા કર્મનો દોષ છે, જે બનવાનું હતું તે બની ગયું, પણ હવેથી તું એવી પ્રતિજ્ઞા કર કે મારે કદી ક્રોધ કરવો નહિ, કોઈ જીવોને સનાવવા નહિ. સંતે તેના ક્રોધના, પાપના કટુ ફળ કેવા મળે છે તે સમજાવ્યું. તેની સારી અસર થઈ. તે ગૌરાવ્ય પાસે અને સંતનો શિષ્ય બની ગયો.

બંધુઓ ! પેઢી માણસ કેવો પાપી હતો. ! કર્મ-કર્મ સમજતો ન હતો, પણ એનું ઉપાદાન શુદ્ધ થતાં નિમિત્ત મળી ગયું. ઘરમાંથી કચરો વાળવા માટે બાફ હાથમાં લેવું પડે છે. શરીરમાં કોઈ રોગ થાય તો રોગ નાબૂદ કરવા માટે ડોક્ટર પાસે જવું પડે છે. કોર્ટમાં કેસ લડવા માટે વકીલની પાસે જવું પડે છે, તેમ કર્મના કચરાને દૂર કરવા માટે ત્યાગીઓ પાસે આવવું જોઈએ. સંતો પાસે આવીને શ્રદ્ધાપૂર્વક ભગવાનની વાણીનું શ્રવણ કર્યો તો અનંત કર્મોના કચરા સાફ થઈ જશે. જીવનને પવિત્ર બનાવવા માટે સત્સંગની જરૂર છે. તમે સંગ શોધો તો એવો શોધજો કે જે આધિ-ગ્યાધિ અને ઉપાધિ રૂપી ત્રિવિધ દુઃખને દૂર કરી શકે. સાચા સંતોનો સંગ કરવાથી ત્રિવિધ દુઃખોનો નાશ થાય છે ને કલ્યાણનો સાચો રાહ મળે છે.

“સુલશાએ કરેલી હરિણુગમેષી દેવની ભક્તિ” :- દેવકીમાતા ભગવાનના સુખેથી વાણી સાંભળે છે. ભગવાન કહે છે કે હે દેવકી ! તે સુલશા બાલપણથી હરિણુગમેષી દેવની ભક્ત બની ગઈ. એટલું જ નહિ પણ તેણે શું કર્યું ? હરિણગમેસિસ્ત પદ્મિન કરેલ, કરિતા કલ્લા કલ્લિં ણ્હાયા જાવ પાયચ્છિત્ત । ભક્તિ કરવા માટે તેણે હરિણુગમેષી દેવની એક પ્રતિમા બનાવી. દરરોજ સવારમાં તે સ્નાન કરીને સ્વચ્છ વસ્ત્રો પહેરતી અને હરિણુગમેષી દેવની પૂજા કરવા સોના-ચાંદીના પુરો તૈયાર કરાવ્યા. સંસારના સુખ માટે સુલશા આ દેવના પૂજા-પાઠ વિશે જૂઠા ભાવપૂર્વક કરવા લાગી. હવે તે દેવની પૂજા, અર્ચના, વિધિ કેવી રીતે કરતી હતી તે વાત નેમનાથ ભગવાન દેવકીને કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર : “રાજ્યગાદી ઉપર આવ્યા બાદ સુધિષ્ઠિરની ઉદારતા” : પાંડુરાજાએ રાજ્યનો ભાર સુધિષ્ઠિરને સોંપી દીધો. સુધિષ્ઠિર પિતાજીની આજ્ઞાથી રાજ્યનો વહીવટ થા. -૪૬

હું કહું છું કે કેમ આવ્યો ? ત્યારે મારા સારો ઉત્તર આપે છે ? તું મને કહેનાર કેણુ ? આમ બોલીને તેના ઉપર છૂટો પથ્થરનો ઘા કર્યો. ખસ તું અહીં આવ્યો જ કેમ ? એમ કહેતો જાય ને પથ્થર મારતો જાય. સંતનું શરીર લોહી છુટાણુ થઇ ગયું જૂઞ માર માર્યો છતાં સંત એક શબ્દ બોલ્યા નહિ. લોહી નીતરતા શરીરે ત્યાંથી ધીમે ધીમે ચાલતા થઈ ગયા. થોડો સમય એક ગામમાં જઈને રહ્યા, ને શરીર સ્વસ્થ થતાં ગામોગામ ફરવા લાગ્યા. ધન્ય છે તેમની ક્ષમાને ! આજે દુનિયામાં માસખમણનાં તપસ્વીઓનાં દર્શન થાય છે પણ ક્ષમાવાન સંતોના દર્શન થવા સુરકેલ છે. તપની સાથે જો ક્ષમાનો શુણુ આવી જાય તો તપ શોભી ઉઠે છે. આ તપસ્વી સંત ઘણાં લોકોને ઉપદેશ આપતા ફરતાં ફરતાં પાછા પેલા જંગલમાં આવ્યા. આ જંગલમાં દુષ્ટ માણસે માર માર્યો હતો તે વાત તેમને યાદ ન હતી, પણ ચાલતાં ચાલતાં પેલી જૂંપડી પાસે આવ્યા ત્યાં તેમને વાત યાદ આવી ગઇ, પણ ખીક ન લાગી કે પાછો હું અહીં ક્યાં આવી ચઢ્યો ! મને એ દુષ્ટ મારશે તો ? તમને તો એવું થાય ને ?

“દુશ્મન પ્રત્યે કર્ણના ધરાવતા મહાત્મા” :- સંતે વિચાર કર્યો કે પેલો માણસ દેખાતો નથી તો ક્યાં ગયો હશે ? બિમાર તો નહીં થઇ ગયો હોય ને ? પથ્થરના માર મારનાર પ્રત્યે પણ સંતની કેટલી કર્ણના છે ! થોડી વાર પેલા ઝાડ નીચે બેઠો ત્યાં જૂંપડીમાંથી કર્ણ ચીસો સંભળાઈ કે મને કોઈ પાણી આપો. પાણી વિના હું મરી જઈ છું. કર્ણ કદપાંત સાંભળીને સંત દોડતા જૂંપડીમાં ગયા તો પેલો માણસ એક તુટ્ટા ખાટલામાં તાવથી તરફડતો હતો. પાણી વિના તેનો કંઠ સૂકાતો હતો. આની દયા જોઇ સંતનું હૃદય કર્ણનાથી છલકાઈ ગયું. આનુભાવમાંથી તપાસ કરી કંઠ પાણી લઈ આવ્યા અને પોતાના બોળામાં સુવાડીને કંઠ પાણીનાં પોતા મૂકવા લાગ્યા. કલાક પછી તાવ ઉતરી ગયો એટલે આંખ બોલીને બેસું કે કોણ મારી સેવા કરી રહ્યું છે ? બેસું તો જેમને જૂઞ પથ્થર માર્યા હતા તે જ સંતને પોતાની સેવા કરતાં જોયા. શરીર તાવથી જૂઞ અશક્ત બની ગયું હતું. તે ભાંગ્યા તુટ્ટા સ્વરમાં બોલ્યો, પ્રભુ ! આપ મારી સેવા કરી રહ્યા છો ? હું તો આપનો અપરાધી છું ત્યારે સંતે કોમળતાથી તેના માથે વહાલ ભર્યો હાથ ફેરવતાં કહ્યું, બેટા ! તે કંઈ અપરાધ નથી કર્યો. તારું શરીર તાવથી અશક્ત બની ગયું છે. હે, આ દૂધ પી લે. એમ કહી પોતાની પાસેથી ગ્લાસ ભરીને દૂધ પીવડાવ્યું. પેલો માણસ કંઈ બોલી શક્યો નહીં પણ તેની આંખમાંથી પશ્ચાતાપના આંસુ વહેવા લાગ્યા, ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે ધન્ય છે આ સંતને કે જે તો તેમને પથ્થરનો માર માર્યો હતો પણ તેમણે તો મને મીઠું દૂધ પીવડાવ્યું. જે તેમના ઉપર ક્રોધ ભર્યા કંઠ વચ્ચેનો વરસાદ વરસાવ્યો હતો ત્યારે તેમણે તો મને બોળામાં સુવાડી શીતળ પાણી મારા ઉપર છાંટીને મારો તાવ ઉતાર્યો. એ દિવસ સંત તેની જૂંપડીએ શેઠાયા. એ બરાબર સ્વસ્થ થયે. >દે

હોયો થઈને સંતના ચરણમાં પડી પોતાની ભૂલનો પશ્ચાતાપ કરી માફી માંગીને કહે છે. જ્યાં લગી કેડે બાંધી કોધની કટારી, મીઠી મીઠી વાણી તારી લાગે નકારી, બોલું તો અંગારા, લખકારા, ઉની જવાળા, દાઝેલું દિલડું ઠંડકે માંગે....!

હે મહાત્મા ! મારી કેડે કોધની કટારી જ્યાં સુધી બાંધેલી હતી ત્યાં સુધી તમારા મીઠા બોલ પણ મને અંગારા જેવા લાગ્યા. હું કેવો પાપી ! કેવો દુષ્ટ ! કે મેં ક્ષમાની મૂર્તિ જેવા આપને ઝોળાવ્યા નહિ. હું પાપમાંથી ક્યારે છટીશ ? પાપના પશ્ચાતાપના આંસુથી મહાત્માના ચરણ પગાળી નાંખ્યા. સંતે તેને હોયો કરીને કહ્યું. બાઈ ! એમાં તારો દોષ નથી. મારા કર્મનો દોષ છે, જે બનવાનું હતું તે બની ગયું, પણ હવેથી તું એવી પ્રતિજ્ઞા કર કે મારે કદી કોધ કરવો નહિ, કોઈ જીવોને સનાવવા નહિ. સંતે તેના કોધના, પાપના કટુ દ્વેષ કેવા મળે છે તે સમજાવ્યું. તેની સારી અસર થઈ. તે ગૌરવ્ય પાત્રો અને સંતનો શિષ્ય બની ગયો.

બંધુઓ ! પેલો માણસ કેવો પાપી હતો. ! ધર્મ-કર્મ સમજતો ન હતો, પણ એનું ઉપાદાન શુદ્ધ થતાં નિમિત્ત મળી ગયું. ઘરમાંથી કચરો વાળવા માટે ઝાડું હાથમાં લેવું પડે છે. શરીરમાં કોઈ રોગ થાય તો રોગ નાબૂદ કરવા માટે ડોક્ટર પાસે જવું પડે છે. કોર્ટમાં કેસ લડવા માટે વકીલની પાસે જવું પડે છે, તેમ કર્મના કચરાને દૂર કરવા માટે ત્યાગીઓ પાસે આવવું જોઈએ. સંતો પાસે આવીને શ્રદ્ધાપૂર્વક ભગવાનની વાણીનું શ્રવણ કરશો તો અનંત કર્મોના કચરા સાફ થઈ જશે. જીવનને પવિત્ર બનાવવા માટે સત્સંગની જરૂર છે. તમે સંગ શોધો તો એવો શોધજો કે જે આધિ-બ્યાધિ અને ઉપાધિ રૂપી ત્રિવિધ દુઃખને દૂર કરી શકે. સાચા સંતોના સંગ કરવાથી ત્રિવિધ દુઃખોનો નાશ થાય છે ને કલ્યાણનો સાચો રાહ મળે છે.

“સુલશાએ કરેલી હરિણુગમેષી દેવની ભક્તિ” :- દેવકીમાતા ભગવાનના સુખેથી વાણી સાંભળે છે. ભગવાન કહે છે કે હે દેવકી ! તે સુલશા બાલપણથી હરિણુગમેષી દેવની ભક્ત બની ગઈ. એટલું જ નહિ પણ તેણે શું કયું ? હરિણગમેસિસ્ત પદ્મિ કરેદ, કરિતા કલ્હા કલ્હિં પ્હાયા જાવ પાયચ્છિત્ત । ભક્તિ કરવા માટે તેણે હરિણુગમેષી દેવની એક પ્રતિમા બનાવી. દરરોજ સવારમાં તે સ્નાન કરીને સ્વચ્છ વસ્ત્રો પહેરતી અને હરિણુગમેષી દેવની પૂજા કરવા સોના-ચાંદીના પુરો તૈયાર કરાવ્યા. સંસારના સુખ માટે સુલશા આ દેવના પૂજા-પાઠ વિગેરે ખૂબ ભાવપૂર્વક કરવા લાગી. હવે તે દેવની પૂજા, અર્ચના, વિધિ કેવી રીતે કરતી હતી તે વાત નેમનાથ ભગવાન દેવકીને કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર : “રાજ્યગાદી ઉપર આવ્યા બાદ સુધિહિરની ઉદારતા” : પાંડુરાજાએ રાજ્યનો ભાર સુધિહિરને સોંપી દીધો. સુધિહિર પિતાજીની આજ્ઞાથી રાજ્યનો વહીવટ

સંભાળવા લાગ્યા. રાજ્યાભિષેક વખતે ધૃતરાષ્ટ્ર, કૌરવો બધા આવેલા છે. ખૂબ આનંદ મંગલપૂર્વક રાજ્યાભિષેકનો મહોત્સવ થયો. હવે જુઓ, પાંડવોની કેટલી ઉદારતા છે! સમસ્ત રાજ્યની માલિકી યુધિષ્ઠિરની છે છતાં એમણે શું કહ્યું? 'પોતાનું' રાજ્ય હોવા છતાં ધર્મરાજને દુર્યોધનને ઇન્દ્રપ્રસ્થની રાજધાની સોંપી. એમણે એક જ વિચાર કર્યો કે કૌરવો પણ મારા ભાઈઓ છે ને! હું રાજ્ય કડું ને એ બેસી રહે? એટલે દુર્યોધનને ઇન્દ્રપ્રસ્થનો રાજ બનાવ્યો અને બીજા લાઇઓને પણ અલગ અલગ દેશના અધિકારી બનાવ્યા, ખૂબ સુંદર રીતે વહેંચણીની વ્યવસ્થા કરી. પાંડુરાજના પુત્રોની ઉદારતા જોઈ આવેલા દરેક રાજાઓ તેમની ખૂબ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, અને હવે મહોત્સવ પૂરો થતાં દરેક રાજાઓ પાંડુરાજના તથા યુધિષ્ઠિરના ચરણમાં નમીને જવાની રજા માંગવા લાગ્યા, તે વખતે પાંડુરાજએ આવેલા મહેમાન રાજાઓનો ખૂબ આદર-સત્કાર કર્યો. રાજાઓ જે જે મૂલ્યવાન ભેટણાં લાવ્યા હતા તેનો સફર્ષ સ્વીકાર કર્યો, અને પછી લાવ્યા હતા તે કરતાં ઠગલ આપીને સન્માનપૂર્વક વિદાય કર્યા. કૃષ્ણ વાસુદેવ પણ ધર્મરાજને આશીર્વાદ આપીને દ્વારકા ગયા.

દુર્યોધનને યુધિષ્ઠિરે રાજ્ય આપ્યું પણ તેના મનમાં તો એમ થવા લાગ્યું કે મારે તો યુધિષ્ઠિરની આજ્ઞામાં જ રહેવાનું ને? એને હસ્તિનાપુરમાં રહેવું ન ગમ્યું એટલે એના માતા-પિતા વિગેરેને લઈને ઇન્દ્રપ્રસ્થ શહેરમાં જઈને રહેવા લાગ્યો અને દ્રોણાચાર્ય, વિદુરજી, ગાંધેય એટલે બીજાપિતા વિગેરે પવિત્ર પુરૂષો ધર્મરાજના શુભેચ્છી આકર્ષાઈને તેમની પાસે રહ્યા. ઇન્દ્ર સમાન તેજસ્વી યુધિષ્ઠિર રાજ પ્રતિપક્ષી રાજાઓથી ખૂબતા પોતાના સુયશને ચારે દિશાઓમાં ફેલાવતા પોતાના ભાઈઓની સાથે આનંદપૂર્વક હસ્તિનાપુરમાં રહેવા લાગ્યા. આ જોઈને પાંડુરાજને ખૂબ સંતોષ થયો. હવે પાંડુરાજએ કહ્યું કે મારા બહાલા પુત્રો! તમે રાજનીતિમાં ખૂબ કુશળ થઈ ગયા છો. મને ખૂબ સંતોષ થયો છે. હવે મને સંયમ માર્ગે જવાની રજા આપો.

રાજ યુધિષ્ઠિરને નિજ પિતૃસે, ખૂબ કરી નરમાઈ,
દીક્ષિત હોને સે વંચિત રખે, કહરાએ ઘરમાંઈ હો...ઓતા.

પણ યુધિષ્ઠિર આદિ પાંચે ભાઈઓ પાંડુરાજને એવા વળગી પડ્યા કે અંગે તમને નહિ જવા દઈએ. આપ બલે બીજા કંઈ ન કર્યો, ખુશીથી ધર્મરાજના કરો પ્રશ્ન આપ હો તો અમને મીઠી હુંક મળે. ખૂબ આગ્રહ કરીને પાંડુરાજને દીક્ષા લેવા દીધી નહિ. પાંડુરાજ અનાસક્ત યોગીની માફક રાજ્યમાં રહેવા લાગ્યા.

વસંતઋતુમાં વનરાજી ખીલી ઉઠે છે તેમ યુધિષ્ઠિરના ન્યાય, નીતિ, સત્ય, સદાચાર, સહિષ્ણુતા વિગેરે શુભેચ્છી રાજ્ય લક્ષ્મી વિશેષ ખીલી ઉઠી હતી. સમુદ્રની ભરતીની માફક યુધિષ્ઠિરમાં ધર્મભાવનાની પણ વૃદ્ધિ થવા લાગી. યુધિષ્ઠિરની ક્રોધ ના,

શૂરવીરતા ને ભુખખળથી શત્રુઓ પ્રભાવિત થયા, અને તેમનો યશ ખૂબ વૃદ્ધિ પામ્યો. પ્રભંજનો ખૂબ આનંદથી રહેવા લાગ્યા. આ રીતે થોડો સમય રાજ્ય ચલાવ્યા પછી યુધિષ્ઠિરને દિગ્વિજય કરવાની ભાવના થઈ. જોટલે તેમણે પોતાના પિતાજી પાંડુરાજની પાસે તે ભાવના વ્યક્ત કરી. પાંડુરાજએ આજ્ઞા આપી જોટલે સૈન્ય તૈયાર કરી ધર્મરાજ દિગ્વિજય કરવા જવા તૈયાર થયા. ત્યારે ચારે ભાઈઓએ યુધિષ્ઠિરને પ્રણામ કરીને કહ્યું—મોટાભાઈ! જ્યાં કિરણોથી અધકાર નાશ થતો હોય ત્યાં સૂર્યને જવાની જરૂર નથી, તેમ આપના નાના ભાઈઓ યુદ્ધમાં પ્રવિષ્ટ છે. કોઈથી ન છુટાય તેવા અજેય થોડા છે. માટે આપને જવાની જરૂર નથી. આપ અહીં ખુશીથી રહો. અમે યુદ્ધ કરવા માટે જઈએ છીએ. ભાઈઓએ ખૂબ કહ્યું જોટલે યુધિષ્ઠિરે રજા આપી અને ચારે દિશામાં ચારે ચાર ભાઈઓને મોકલ્યા.

યુધિષ્ઠિરની આજ્ઞાથી ચારેય ભાઈઓ મોટા સૈન્ય સાથે માતા-પિતાના આશીર્વાદ લઈને ચાર દિશામાં ગયા. ભીમ પૂર્વ દિશામાં ગયો. તમે જાણો છો ને કે ભીમનું ખળ કેટલું હતું? એ ચાલે તો ધરતી કુચતી હતી. તમે એક તણખટું ઉપાડો ને ભીમ મોટું ગાઠ ઉપાડે તો સરખું વજન લાગે. એવા ભડવીર ભીમે સૈન્ય લઈને પૂર્વ દિશામાં જઈને અંગ-ખંગ, કલિંગ, પંચાલ, લાટ વિગેરે દેશોને છતી વિજય ધ્વજ ફરકાવ્યો. અને ગંગાસાગર સંગમ પર જયસ્થંભ રોપી બધા રાજાઓને પોતાને તાબે કરીને સેના સહિત કેમકુશળ ભીમ હસ્તિનાપુરમાં પહોંચી ગયો.

અર્જુન દક્ષિણ દિશામાં ગયા હતા. અર્જુન ધનુર્વિદ્યામાં પ્રવિષ્ટ હતો. જોટલે જાણ્યો પોતાની કીર્તિની વૃદ્ધિ કરતો આગળ વધતો હતો. તેણે મહારાષ્ટ્ર, કણ્ઠાટક, તૈલંગ, કેરલ, વિદલ, દ્રાવિડ વગેરે દેશના રાજાઓ ઉપર વિજય મેળવ્યો, અને સેતુબંધ રામેશ્વરમાં જયસ્થંભ રોપીને લાટ, કૈંકણ અને કુંતલ વિગેરે દેશો ઉપર વિજય મેળવી હસ્તિનાપુર પાછા આવી ગયા.

નકુલને પશ્ચિમ દિશામાં મોકલ્યો હતો. પોતાના ચચરૂપી પુત્રોની સુગંધથી પૃથ્વીને સુગંધિત બનાવતા નકુલ સોરઠ દેશ તરફ ગયા. ત્યાં દ્વારકા નગરીના પ્રભંજનોના મુખેથી કૃષ્ણના ગુણગામ સાંભળતો કંઈ દેશ તરફ ગયો. કંઈ, યવન, શક, પંજાબ, સિંધ વિગેરે દેશોને છતીને નકુલ હસ્તિનાપુર આવી ગયો.

ધન્વ સમાન પરાક્રમી સહદેવ ઉત્તર દિશામાં ગયો હતો. ત્યાં તેણે લોકો પોતાના પરાક્રમથી કંબોજ, માલવ, કાશ્મીર, હૂણુ વિગેરે દેશોને છતી ત્યાં વિજયસ્થંભ રોપી હસ્તિનાપુર આવી ગયા. આ ચારે ભાઈઓ જ્યાં જ્યાં ગયા ત્યાં તેમને સંશ્રામ ખેલવા પડ્યા નથી કે ખૂનખાર યુદ્ધ કરવા પડ્યા નથી. જ્યાં જઈને ઉભા રહે ત્યાં તેમણે તેજ બોધને સામેથી તે રાજાઓ તેમને નમી તાબેદારી સ્વીકારી

લેતા અને જે દેશમાં જે ચીજ પ્રખ્યાત હોય તે ચીજનું બહુમૂલ્યવાન લોટણું આપતા હતાં. દરેક રાજાઓએ વિચાર્યું કે ધર્મરાજ જેવા પવિત્ર પુરૂષ સંભાળ રાખનાર હોય ત્યાં આપણે માથે ભાર રાખવાની શી જરૂર ? એમ સમજી સૌએ તેમનું શરણું સ્વીકાર્યું.

“જયવિજય સાથે નગરમાં પ્રવેશ” : આ તરફ ચારેય ભાઈઓ ચાર દિશામાંથી એક સાથે હસ્તિનાપુર પહોંચી ગયા. ચાર ભાઈઓ આવ્યાના સમાચાર વાણુવેળે હસ્તિનાપુરમાં પ્રસરી ગયા. વિજય-મેળવીને આવ્યા બાણીને નગરજનોના હૈયા હિલોળે ચઢ્યા. આખી હસ્તિનાપુરી નગરીને વિવિધ પ્રકારની રચનાથી શણગારવામાં આવી. યુધિષ્ઠિર મોટી સેના સહિત ભાઈઓનું સ્વાગત કરવા માટે આવ્યા. મોટાભાઈને જોઈ ચારે પાંડવો પ્રણામ કરીને તેમને લોટી પડ્યા. પરસ્પર મળવાથી ખૂબ આનંદ થયો, પાંચે ભાઈઓએ હાથી ઉપર બેસીને હસ્તિનાપુરમાં પ્રવેશ કર્યો. પ્રજાજનોએ તેમનું ભવ્ય સ્વગત કર્યું. સૌને હર્ષનો પાર નથી. હવે આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં.-૪૯

દ્વિ. આવણું સુદ ૧૨ ને ગુરુવાર

તા. ૨૫-૮-૭૭

અનંતજ્ઞાની, સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી પ્રભુએ જે વાણી પ્રરૂપી તેનું નામ સિદ્ધાંત. જ્ઞાની કહે છે કે મનુષ્ય જન્મ એ હીરાની ખાણ જેવો કિંમતી છે. હીરાની ખાણ તો કિંમતી હોય ને ? એ તો તમે જાણો છો ને ? તમે ખેતરની જમીન પાંચ સાત વીધા ખરીદશો અને હીરાની ખાણની એક બે વાર જમીન ખરીદો તો બેમાં કેની કિંમત વધુ છે ? હીરાની ખાણની. હીરાની ખાણનાં મૂલ્ય આખીને જમીન ખરીદી પણ તેમાં હીરા નીકળવા કે ન નીકળવા તે ભાગ્યાધીન છે, પણ માનવજન્મ તો હીરાની ખાણ છે. તેનો, સદુપયોગ કરે તો અવશ્ય તેના કૃણ સ્વરૂપે મોક્ષના સુખ આત્માને મળે છે.

ખીજા જન્મો ખાણ કોલસાની, માનવ હીરાની ખાણ,

ધર્મ તરવાને નહિ સમજે તો, અકૃણ જશે અવતાર...વીરા તારે,

મનુષ્યભવની અપેક્ષાએ ખીજા જન્મો કોલસાની ખાણ જેવાં છે. કારણ કે મનુષ્ય-ભવમાં જે સાધના કરીને ક્રોધના બંધન તોડી શકાય છે તે ખીજા જન્મોમાં તોડી શકાતા નથી. આનું સમજીને જીવનમાં સરળતા, નમ્રતા, વિનય, વિવેક આદિ ગુણો કેળવવાથી મનુષ્યજીવન સુખી બને છે. આ ગુણો પ્રગટ કરવાથી શત્રુને મિત્ર બનાવી શકાય છે ને ને. આ ગુણો જીવનમાં ન આવે તો મિત્ર પણ શત્રુ બની જાય છે. ક્રોધ માન, માયા, લોભ, રાગ, દેષાદિ અવગુણો જીવનને ખેદાન મેદાન બનાવી દે છે, અને ગુણ આવે તો જીવનમાં સદૃશ્યનાં ફૂલડા ખીલી ઉઠે છે. તેની સુવાસથી જીવન મધમધતું બને છે. આવો આત્મા આ લોકમાં સુખી બને છે ને ક્રોધિના ક્ષય થતાં પરલોકમાં પરમ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. વીતરાગ પ્રભુની વાણી ઉપર જેને શ્રદ્ધા થાય છે તે આવા સદૃશ માં

કેળવીને મોક્ષના સુખને મેળવી શકે છે. આઠમું અંતગડ સૂત્ર એ વીનરાગ પ્રભુની વાણી છે. એમાં અલૌકિક ભાવો ભરેલાં છે.

વીનરાગ વાણી રે પાવનકારી...હાં રે એ તો પાપીને પુનીત કરનારી રે...

વીનરાગ પ્રભુની વાણી પાપીમાં પાપી દૂર મનુષ્યોના હૃદયનું પરિવર્તન કરે છે. પશ્ચર જેવા કઠોર હૃદયના માનવીને પણ પીગળાવી નાંખે છે. આપણે જે અધિકાર આપે છે તેમાં દેવકીરાણી નેમનાથ ભગવાનની વાણી એક ચિત્તે સાંભળી રહ્યાં છે. નેમનાથ ભગવાન કહે છે કે હે દેવકી ! એ નાગ ગાથાપતિની પત્ની સુલશા જ્યારે કુંવારી હતી ત્યારે તેને માટે જ્યોતિષીએ ભાષેલું કે આ દીકરી મરેલા પુત્રને જન્મ આપશે. આ સાંભળીને તેને દુઃખ થયું અને તેનું નિવારણ કરવા માટે તેણે હરિભુવનેશ્વરી દેવની પ્રતિમા બનાવીને તેના ઘરમાં સ્થાપના કરી. તે દરરોજ વહેલા ઊઠીને પહેલાં સ્નાન કરતી હતી. સ્નાન કરીને શુદ્ધ બનતી હતી ત્યારબાદ ઉલ્લપટસારિયા મહરિહ પુષ્પચળ કરેદ, કરિતા જાણુપાયવહિયા પળમ કરેદ તમે પચ્છા આહારેદ વા 'નિહારેદ વા !' પશુ પક્ષી આદિ પ્રાણીઓને માટે અન્ન વિગેરે ભાગ જુદો કાઢવા રૂપ બલીકર્મ કરતી તથા દુઃસ્વપ્નો આદિ કોષ નિવારક મધી તિલકાદિ રૂપ કૌતક મંગલ કૃત્ય કરતી. પછી બીની સાડી પહેરીને હરિભુવનેશ્વરી દેવનું પૂજન, અર્ચન વિધી કરીને પ્રણામ કરતી. પૂજાપાઠ કરીને દેવને પ્રાર્થના કરતી હતી કે હે દેવ ! આપ તો અવધિશાની છો. મારા લગ્ન પછી મને કેવું કષ્ટ આવવાનું છે તે આપ જાણો છો. મને મરેલા સંતાનોનો જન્મ થશે તો લોકો મને એમ કહેશે કે આ મૃતવંદ્યા છે તો હે દેવ ! મારું એ કષ્ટ તમે દૂર કરજો. એમ બીની સાડી પહેરીને એક ચિત્તે પ્રાર્થના કરતી હતી, ત્યાર પછી તે આહાર નિહારાદિ ક્રિયાઓ કરતી. દેવને પ્રાર્થના કર્યા પહેલાં તે સંસારનું કોઈ કાર્ય કરતી ન હતી.

દેવાનુગ્રિયો ! જુઓ, સુલશા સંસારના સુખ માટે કેટલું કરે છે ! દરેક સંસારી જીવોને સંસારનું સુખ પ્રિય હોય છે. સંસારનું સુખ મેળવવા અને દુઃખનું નિવારણ કરવા માટે તપ, જપ, નિયમ, ભક્તિ વિગેરે થાય તેટલાં વાના કરે છે, પણ એટલું જો આત્મકલ્યાણ માટે કરે તો એનું દુઃખ ટળી જાય; જિવન ટળે ને સુખ મળે, એવો ધર્મમાં ચમત્કાર છે, પણ ધર્મ કેને ગમે છે ? ધર્મવિહૂણા જીવ સંસારમાં દુઃખથી આકુળ બાકુળ થાય છે ને સુખ શોધવા જ્યાં ને ત્યાં ફર્યા મારતો હોય છે. છતાં તેને સુખ મળતું નથી ને દુઃખ ટળતું નથી, દુઃખથી અકળાયેલો માનવી સંતાની પાસે આવીને એના હૈયાની વરાળ કાઢે છે, ત્યારે સંતા તેને સજી રાહ જાય છે. સંતાને સમાગમ કરવાથી ધર્મવિહૂણા માનવીનું જીવન સુખવારમાં પહોંચી જાય છે.

કોઈ એક ગામમાં એક શેઠે જૂનું ધનવાનું હતાં. ગૌરવ વિલાસનાં સાધનો અને સંપત્તિનો પાર ન હતો. ગામમાં તેમની આબરૂ ઘણી હતી. કુટુંબ પરિવાર વિશાળ

હતો. આ શેઠ ધર્મીજી ખૂબ હતાં. દરરોજ સામાયિક પ્રતિક્રમણ આદિ ધર્મક્રિયાઓ કરવી, સંત સમાગમ કરવો. સુપાત્ર દાન દેવું આ બધું શેઠને ખૂબ ગમતું હતું. શેઠ ખૂબ શુભીયલ ને ગંભીર હતાં, પણ તેમને એક વાતનું મોટું દુઃખ હતું. બાલો શું દુઃખ હશે ? તે તમે કહેશો ? પૈસા, પત્ની, પરિવાર, પ્રતિષ્ઠા બધું હતું. શેઠને એકનો એક પુત્ર હતો. તેને ખૂબ લાડકોડથી ઉછેર્યો હતો, પણ કમલાચ્ચે એ છોકરો મોટો થતાં સાતે વ્યસનમાં આસક્ત બની ગયો. બાપના સ્વભાવથી તેનો સ્વભાવ તદ્દન વિરુદ્ધ હતો. બાપને સંત બહુ ગમતાં જ્યારે છોકરાને સાધુ સંતો દીકા ગમતાં નહિ. ધર્મનું તો નામ સાંભળવું ન ગમે. આ છોકરાનું વર્તન બેઈને બાપનું લોહી ઉઠળી જતું. હું આવો ખાનદાન; હું આટલો ધર્મ કરું ને મારો છોકરો આવો નીકળ્યો ? મારી આબરૂ શી ? છોકરાને ઘણીવાર પાસે બેસાડીને સમજાવતાં ને તેને સુધારવા માટે પ્રયત્નો કરતાં હતાં, પણ કોઈ રીતે છોકરો સુધરતો નથી. આને કેવી રીતે સુધારવો તેના વિચારમાં સદા તે ચિંતાતુર રહેતાં હતાં.

એક વખત તે ગામમાં એક પવિત્ર પરોપકારી સંત પધાર્યા. પૂરો શૈષકાળ તે ગામમાં રોકાયા. પેલા શેઠ રોજ ઉપાગ્રયે જતા. સામાયિક-પ્રતિક્રમણ દરરોજ કરતાં. આઠમ-પાખીના દિવસે પૌષધ કરતાં પણ શેઠનું ઝુખ ઉઠાસ રહેતું. એમના ઝુખ ઉપર સદા ચિંતાની રેખાઓ તરવર્યા કરતી હતી. સંત વિચારે છે કે આને કંઈક દુઃખ છે. એક દિવસ શેઠ પૌષધ કરીને બેઠા હતાં. તે દિવસે બીજું કોઈ ન હતું. એકલા શેઠને બેઈને સંતે પૂછ્યું-શેઠ ! તમે સંપત્તિથી મહાન છો. ગામમાં તમારી પ્રતિષ્ઠા ખૂબ છે. આપનું કુટુંબ વિશાળ છે, પુત્ર પણ છે. ગામમાં તમારું વર્ચસ્વ ધણું છે. છતાં આપ શત-દિવસ ઉઠાસ કેમ રહો છો ?

સંતની વાત સાંભળીને શેઠનું હૈયું ભરાઈ ગયું. આંખમાં આંસુ આવી ગયા. માનવીની આંખમાં બે પ્રકારે આંસુ આવે છે. કોઈ વખત હર્ષના આંસુ આવે છે ને કોઈ વખત દુઃખના આંસુ આવે છે. હર્ષના આંસુ માણસને ખીલાવે છે ને દુઃખના આંસુ માણસનું લોહી બાળી નાંખે છે. શેઠની આંખમાં આંસુ બેઈ સંતે હિંમત આપીને કહ્યું કે તમને જે દુઃખ હોય તે મને કહો, તમારું હૈયું હળવું થશે. સંસાર-માંથી અઠળાયેલા મૂંઝાયેલા માનવી સંતોની પાસે હૈયાની વરાળ ઘણીવાર ઠાલવે છે. એની શુભ વાતો કહે છે પણ સંતો કદી કોઈને કહે નહિ. સંત કહે છે શેઠ ! જે હોય તે દિલ ખોલીને કહો. સંતે ખૂબ પૂછ્યું એટલે શેઠે કહ્યું- શુરૂદેવ ! સંસારમાં કહો તેટલું ઝુખ મારે ભર છે. માત્ર એક વાતનું દુઃખ છે કે મારે એકનો એક દીકરો છે. તે સાતે સાત વ્યસનમાં પૂરો થઈ ગયો છે. એક પણ વ્યસન એણે બાકી રાખ્યું નથી. એ મારા કુળને કલંકિત કરવા ઉઠ્યો છે. મારું નામ ઉજ્જવળ મૂવ ને બદલે

બોળવા બેઠો છે. મેં એને સુધારવા માટે થાય તેટલા પ્રયત્નો કર્યા પણ કોઈ રીતે એ 'સુધરતો' નથી. મને રાત-દિવસ એની ચિંતા થાય છે કે હું છૂવતો છું ત્યાં સુધી તો ઠીક 'છે મારા મરણ પછી એનું શું થશે ? એ મારી આખર અને ક્રીતિ'ને ખતમ કરી નાંખશે. મારો ધર્મ કોણ સાચવશે ? એને ધર્મ તો ધતીંગ લાગે છે ને સંતો દીકા ગમનાં નથી. મારે શું કરવું ?

શેઠની વાત સાંભળીને સંતે કહ્યું-શેઠ ! એક દિવસ તમે એને મારી પાસે મોકલજો. શેઠે કહ્યું-ચુરૂંવે ! એને સંત પાસે આવવાનું કહું તો મને એમ કહે છે કે સાધુકાઓને ધંધો શું છે ? એમની પાસે જવા જેવું શું છે ? જો કોઈ દિવસ જઈએ તો આ બાધા હો, તે બાધા હો કરે. માટે મારે જવું નથી. સંતે કહ્યું કે તમે એને કહેજો કે સંત તને કોઈ બાધા હેવાનું કે ત્યાગ કરવાનું નહિ કહે. એટલે શેઠે ઘેર જઈ પુત્રને કહ્યું કે બેટા ! આપણાં ગામમાં એક મહાન જ્ઞાની વિદ્વાન સંત પધાર્યા છે. તું એક દિવસ તો એમના દર્શન કરવા મારી સાથે ચાલ. ખૂબ પ્રેમથી કહ્યું ત્યારે છોકરો કહે છે બાપુજી ! તમે મને બધી વાત કરજો પણ સાધુ પાસે જવાનું ન કહેશે. એ સાધુકાઓ તો બધી જમાત લોગી કરીને છોડો-છોડો સિવાય બીજી કોઈ વાત કરતાં નથી.

શેઠે કહ્યું-બેટા ! તું એની ચિંતા ના કરીશ. મેં મહારાજને પહેલેથી કહી દીધું છે કે મારો દીકરો આપના દર્શન કરવા આવશે પણ આપ તેને કોઈ બાધા આપશે નહિ; એટલે એ તને કોઈ બાધા આપશે નહિ. માટે તું એક વાર મારી સાથે દર્શન કરવા ચાલ. છોકરાંએ વિચાર કર્યો કે જો મને સંત કંઈ ત્યાગ કરવાનું કહેવાના નથી તો જવામાં માડું શું બય છે ? મારા પિતાને એમ થશે કે માડું કહ્યું માન્યું. એમ વિચારીને પિતાની સાથે ઉપાશ્રયે ગયો. સંતે તેને બેસવા માટે કહ્યું ત્યારે છોકરાએ કહ્યું-મહારાજ ! હું અહીં બેસું તો ખરો પણ તમે મને કંઈ ત્યાગ કરવાનું ન કહેો તો બેસું. નહિતર હું આ ચાલ્યો. સંતે પ્રેમભર્યા વચનથી કહ્યું કે ભાઈ ! હું તને કોઈ ચીજને ત્યાગ કરવાનું નહિ કહું પણ કંઈ અહંભુ કરવાનું કહું તો કરીશ કે નહિ ? ત્યારે છોકરાએ કહ્યું-હું તમારી વાત સાંભળ્યા વિના કેવી રીતે હા કહું. તમે મને કહેો પછી અહંભુ કરવા જેવું હશે તો અહંભુ કરીશ, ત્યારે સંતે તેને કહ્યું કે હું તને એટલું જ કહું છું કે તારે સત્ય બોલવું. આટલો નિયમ હેવાનું કહું છું પણ ત્યાગ કરવાનું કહેતો નથી.

શેઠનો છોકરો વિચાર કરવા લાગ્યો કે બાધા લઈ કે ન લઈ ? હવે હું તમને પૂછું છું કે તમે સત્ય બોલવું તેવી બાધા હશે ? મહાન પુરૂષોએ સત્યને ભગવાનની ઉપમા આપી છે. આચારંગ સૂત્રમાં ભગવંતે કહ્યું છે કે " પુરિસા સત્ત્વમેવ સમભિ-જાણાદિ, સત્ત્વર-સ જાણાપ ઠવદિપ સે મેહાંત્રી મારં તરદ્વ । " હે આત્માઓ ! તમે

સ: 'તું' દેવન કરો. સત્ત્વની આરાધના કરનાર શુદ્ધિમાન પુરૂષો મૃત્યુને તરી જાય છે એટલે મૃત્યુજય મૃત્યુને જીતી જાય. મોલો, સત્ય મોલવામાં કેટલો લાભ છે ! સત્યથી માનવી જગતમાં મહાન બની શકે છે. સત્યવાદીનો જગત વિશ્વાસ કરે છે પણ અસત્ય મોલનારનો કોઈ વિશ્વાસ કરતું નથી. તે સિવાય એક સત્ય મોલવાની પાછળ બીજા ઘણાં દોષો જીવનમાંથી નાશ પામે છે.

છોકરાએ વિચાર કર્યો કે મહારાજ મને સત્ય મોલવાનું કહે છે તો સત્ય મોલવામાં મારા સાત વ્યસનમાં વાંધા આવવાનો નથી. પછી બાધા લેવામાં શું વાંધા છે ! એમ વિચારી મહારાજને કહે કે હો મને બાધા ને થાવ તમે રાજી. બંધુઓ ! બાધાથી કેને લાભ થવાનો છે ? લેનારને. છતાં અજ્ઞાની જીવો શું મોલે છે ? હવે શેઠ અને દીકરો ઘેર આવ્યા. સાંજે જમ્યા પછી છોકરાને ઠાઝ પીવાની આદત હતી એટલે ઠાઝ પીવા જવા માટે ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો. ત્યાં દુકાનન વૃદ્ધ સુનીમજી તેમને સામા મળ્યા. તેમણે પૂછ્યું—બેટા ! ક્યાં જાય છે ? આ સાંભળીને એકિપુત્ર સંકટમાં આવી ગયો. મારે શું કહેવું ? ઠાઝ પીવા તો રોજ જતો હતો પણ કોઈ પૂછે તો કંઈ ને કંઈ બહાનું કાઢીને જુકું મોલતો પણ આજે તો જુકું મોલાય તેમ નથી. હું ઠાઝ પીવા બાદ છું એમ કેમ કહી શકાય ! તેથી મીન ચલ્યો ગયો. બીજે દિવસે જુગાર રમવા જવું છે તેથી યાદ આવતાં હોયો થયા. ત્યાં મહેતાજી પૂછે છે નાનાશેઠ ! ક્યાં જાઓ છો ? હવે જુકું મોલાય તેમ નથી. તેથી કહ્યું કે જરા જુગારનો ઠાવ ખેલીને આવું છું. આમ કહીને જુગાર રમી આવ્યો.

એક દિવસ બપોલ દીકરો દુકાનમાં બેઠા હતાં. ત્યાં એને વેશ્યા યાદ આવી. તે તરત દુકાનમાંથી હોયો થયો. તેના પિતાએ પૂછ્યું—દીકરા ! અત્યારે તું ક્યાં જાય છે ? હવે બાપને કેમ કહેવાય કે હું વેશ્યાગમન કરવા બાદ છું. થોડી વાર મીન રહ્યો પણ બાપે તેને બે ત્રણ વાર પૂછ્યું ત્યારે નિર્લજ થઈને કહ્યું કે હું વેશ્યાને ઘેર બાદ છું. મેં સત્ય મોલવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે પણ વેશ્યાગમન કરવાની બાધા લીધી નથી. દીકરાના આ શબ્દો બાપની છાતીમાં તીરની જેમ લોકાઈ ગયા. એવો આઘાત લાગ્યો કે મૂર્છા ખાઈને શેઠ ભૂમિ ઉપર પડી ગયા, પણ છોકરો બાપની સાર સંભાળ લેવા હોયો ન રહ્યો. અરર....મારો દીકરો આવો નિર્લજ નીકળ્યો ! એ વેશ્યાગમન કરે ! શેઠ બેલાન થઈ ગયા. આ છોકરો વેશ્યાને ઘેર ગયો, પણ ત્યાં એન ન પકડ્યું. કારણ કે બાપ બેલાન પડ્યા છે તે દૃશ્ય તેની નજર સમક્ષ ખડું થયું. અહો ! હું કેવો અધમ ! મારા પિતાજીને મારા આ ખરાબ કૃત્યથી કેટલો આઘાત લાગ્યો ! એ પડી ગયાં છતાં હું એમની પાસે હોયો ન રહ્યો ! એ મને સુધારવા માટે કેટલું કરે છે છતાં હું સુધરતો નથી ! મારી દેવી જેવી પત્નીને છોડીને આ વેશ્યામાં ચોહ પામ્યો ! બસ, હવે મારે આ દુર્વ્યસનો ન બોધ્યો, વેશ્યાને ઘેરથી નીકળીને સીધા દુકાનમાં આવ્યો. પિતાજી જરા સ્વપ્ન થયા

હતા ત્યાં દીકરો આવીને પિતાજીના પગમાં પડ્યો ને આજ સુધી પોને કરેલા કુકર્તવ્યોની માફી માંગી. પિતાજી ! ચાલો, ગુરૂદેવ પાસે. આજથી હું બધું છોડી દઉંશ. પિતાના આનંદનો પાર ન રહ્યો. દીકરાને બાથમાં લઈ લીધા ને કહ્યું—એટા ! તું આજથી મારો સાથો દીકરો બન્યો. ત્યારે છોકરાએ કહ્યું—પિતાજી ! સંતે મને પ્રતિજ્ઞા આપી તેનો પ્રતાપ છે. આ પ્રતિજ્ઞા ન લીધી હોત તો મારા જીવનમાં સુધારો ન થાત.

બંધુઓ ! દીકરો સુધરી ગયો એટલે એના બાપનું દુઃખ ટળી ગયું. તે સંતને મહાન ઉપકાર માનવા લાગ્યા. એ છોકરાએ સંતને રાજી કરવા પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી પણ જે પ્રતિજ્ઞા લીધી તેને બરાબર પાળી. પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ ન કર્યો તો જીવન સુધરી ગયું દુઃખમાં મારો કહેવાનો આશય એ છે કે જે મનુષ્ય જીવનમાં સત્યને અપનાવે છે તે દુઃશુભોમાંથી બચી જાય છે. માટે જીવનમાં સત્યને અપનાવો, અને સંતનો સમાગમ કરો. સંતોમાં પાપીને પુનીત કરવાની જબ્બર તાકાત હોય છે. જેમ નદી જે જે પ્રદેશમાં વહે છે તે તે પ્રદેશની ભૂમિને હરિયાળીને ફળદ્રુપ બનાવે છે, તેમ સંતો જે જે ક્ષેત્રોમાં પધારે છે તે તે ક્ષેત્રને તપ, ત્યાગ, દાન, શીયળ વિગેરે ધર્માનુષ્ઠાનોથી હરિયાળુ બનાવે છે. તેમાં કંઈકે મનુષ્યોના હૃદયનું પરિવર્તન થઈ જાય છે. કંઈકે કુલકર્મી જીવો વૈરાગ્ય પામી જાય છે. આવો મહાન લાભ સત્સંગથી મળે છે.

દેવકીમાતા નેમનાથ પ્રભુના મુખેથી સુલશાની વાત સાંભળી રહ્યા છે કે સુલશા બાળપણથી જ હરિજીગમેથી દેવની ભક્તિવાળી હતી. વધુ ભાવ અવસરે.

“ચરિત્ર” : લીમ, અર્જુન, સહદેવ અને નકુળ ચારે ભાઈઓ ચારે દિશામાં દ્વિજિજ્ય કરીને આઠા બાદ આનંદથી સાથે રહેતા હતા. તેમાં અર્જુનની પત્ની અને કૃષ્ણ-વાસુદેવની બહેન સુભદ્રાએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. એટલે દાસી દોડતી રાજાને વધામણી આપવા આવી. આ સાંભળી આનંદમાં વિશેષ વૃદ્ધિ થઈ. પુત્ર રૂપરૂપનો અંબાર હતો. પુત્ર જન્મની વધામણી આપવા આવનાર દાસીને યુધિષ્ઠિરે ખૂબ ધન આપ્યું. ગરીબોને પણ ખૂબ દાન દીધું અને યુધિષ્ઠિર મહારાજાએ અર્જુનના પુત્રનો જન્મોત્સવ ઉજવવા માટે દેશોદેશના રાજાઓને તેડાવ્યા. કૃષ્ણજી મામાના દીકરા તો હતા જ અને હવે અર્જુનના સાળા થયાં એટલે તેમને તેડવા નકુળને મોકલ્યા. દુર્યોધન ભાઈ થાય એટલે તેને તેડવા સહદેવને મોકલ્યા. અર્જુનને જેને પહોંડ ઉપરથી પડીને મરતાં બચાવ્યો હતો તે મણીચૂડ વિદ્યાધરને પણ તેડાવ્યો હતો. બધા રાજાઓ ધર્મરાજના આમંત્રણને માન આપીને પોતપોતાના પરિવાર સહિત આવી પહોંચ્યા.

“અભિમન્યુના જન્મ મહોત્સવ પ્રસંગે આવેલા રાજાઓ” : યુધિષ્ઠિર મહારાજાની કૃપાદષ્ટિ મેળવવા માટે બધા રાજાઓ પોતાના દેશમાં ઉત્પન્ન થતી વસ્તુઓ રાજાને આપવા માટે લેતા આઠા હતાં. પૂર્વ દેશના રાજાઓ હાથી, દક્ષિણ દેશના

સત્ત્વ રેવન કરો. સત્ત્વની આરાધના કરનાર બુદ્ધિમાન પુરૂષો મૃત્યુને તરી જાય છે એટલે મૃત્યુજય મૃત્યુને જીતી જાય. બોલો, સત્ય બોલવામાં કેટલો લાભ છે ! સત્યથી માનવી જગતમાં મહાન બની શકે છે. સત્યવાદીનો જગત વિશ્વાસ કરે છે પણ અસત્ય બોલનારનો કોઈ વિશ્વાસ કરતું નથી. તે સિવાય એક સત્ય બોલવાની પાછળ બીજા ઘણાં કોષો જીવનમાંથી નાથ પામે છે.

છોકરાએ વિચાર કર્યો કે મહારાજ મને સત્ય બોલવાનું કહે છે તો સત્ય બોલવામાં મારા સાત વ્યસનમાં વાંધો આવવાનો નથી. પછી બાધા લેવામાં શું વાંધો છે ! એમ વિચારી મહારાજને કહે કે હો મને બાધા ને થાવ તમે રાજી. બંધુઓ ! બાધાથી કોને લાભ થવાનો છે ? લેનારને. છતાં અજ્ઞાની જીવો શું બોલે છે ? હવે શેક અને દીકરો ઘેર આવ્યા. સાંજે જમ્યા પછી છોકરાને ઢાઢ પીવાની આદત હતી એટલે ઢાઢ પીવા જવા માટે ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો. ત્યાં દુકાનન વૃદ્ધ ઝુનીમજી તેમને સામા મળ્યા. તેમણે પૂછ્યું—બેટા ! ક્યાં જાય છે ? આ સાંભળીને એકિપુત્ર સંકટમાં આવી ગયો. મારે શું કહેવું ? ઢાઢ પીવા તો રોજ જતો હતો પણ કોઈ પૂછે તો કંઈ ને કંઈ બહાનું કાઢીને જુકું બોલતો પણ આજે તો જુકું બોલાય તેમ નથી. હું ઢાઢ પીવા બાઈ છું એમ કેમ કહી શકાય ! તેથી મૌન ચલ્યો ગયો. બીજે દિવસે જુગાર રમવા જવું છે તેથી યાદ આવતાં ઉભો થયા. ત્યાં મહેતાજી પૂછે છે નાનાશેક ! ક્યાં બહો છો ? હવે જુકું બોલાય તેમ નથી. તેથી કહ્યું કે જરા જુગારનો દાવ બેઢીને આવું છું. આમ કહીને જુગાર રમી આવ્યો.

એક દિવસ બપો દીકરો દુકાનમાં બેઠા હતાં. ત્યાં એને વેશ્યા યાદ આવી. તે તરત દુકાનમાંથી ઉભો થયો. તેના પિતાએ પૂછ્યું—દીકરા ! અત્યારે તું ક્યાં જાય છે ? હવે બાપને કેમ કહેવાય કે હું વેશ્યાગમન કરવા બાઈ છું. થોડી વાર મૌન રહ્યો પણ બાપે તેને બે ત્રણ વાર પૂછ્યું ત્યારે નિર્ભય થઈને કહ્યું કે હું વેશ્યાને ઘેર બાઈ છું. મેં સત્ય બોલવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે પણ વેશ્યાગમન કરવાની બાધા લીધી નથી. દીકરાના આ શબ્દો બાપની છાતીમાં તીરની જેમ લોકાઈ ગયા. એવો આઘાત લાગ્યો કે મૂર્છા ખાઈને શેક ભૂમિ ઉપર પડી ગયા, પણ છોકરો બાપની સાર સંભાળ લેવા ઉભો ન રહ્યો. અરર....મારો દીકરો આવો નિર્ભય નીકળ્યો ! એ વેશ્યાગમન કરે ! શેક બેઠાન થઈ ગયા. આ છોકરો વેશ્યાને ઘેર ગયો, પણ ત્યાં જીન ન પંડ્યું. કારણ કે બાપ બેઠાન પડયા છે તે દશ્ય તેની નજર સમક્ષ ખડું થયું. અહો ! હું કેવો અધમ ! મારા પિતાજીને મારા આ ખરાબ કૃત્યથી કેટલો આઘાત લાગ્યો ! એ પડી ગયાં છતાં હું એમની પાસે ઉભો ન રહ્યો ! એ મને સુધારવા માટે કેટલું કરે છે છતાં હું સુધરતો નથી ! મારી જેવી બેવી પત્નીને છોડીને આ વેશ્યામાં ચાલ્યા ! ખસ, હવે મારે આ દુર્વ્યસનો ન બેઠ્યો, વેશ્યાને ઘેરથી નીકળીને સીધા દુકાનમાં આવ્યો. પિતાજી જરા સ્વસ્થ થયા

હતા ત્યાં દીકરો આવીને પિતાજીના પગમાં પડ્યો ને આજ સુધી પોને કરેલા કુર્કર્ન્યોની માફી માંગી. પિતાજી ! ચાલો, શુદ્ધેવ પાસે. આજથી હું બધું છોડી દઉંશ. પિતાના આનંદનો પાર ન રહ્યો. દીકરાને બાથમાં લઈ લીધો ને કહ્યું—ખેટા ! તું આજથી મારો સાચો દીકરો બન્યો. ત્યારે છોકરાએ કહ્યું—પિતાજી ! સંતે મને પ્રતિજ્ઞા આપી તેનો પ્રતાપ છે. આ પ્રતિજ્ઞા ન લીધી હોત તો મારા જીવનમાં સુધારો ન થાત.

બંધુઓ ! દીકરો સુધરી ગયો એટલે એના બાપતું દુઃખ ટળી ગયું. તે સંતને મહાન ઉપકાર માનવા લાગ્યા. એ છોકરાએ સંતને રાજી કરવા પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી પણ જે પ્રતિજ્ઞા લીધી તેને બરાબર પાળી. પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ ન કર્યો તો જીવન સુધરી ગયું. દુઃખમાં મારો કહેવાનો આશય એ છે કે જે મનુષ્ય જીવનમાં સત્યને અપનાવે છે તે હુશુભોમાંથી બચી બચ છે. માટે જીવનમાં સત્યને અપનાવો, અને સંતનો સમાગમ કરો. સંતોમાં પાપીને પુનીત કરવાની જબ્બર તાકાત હોય છે. જેમ નદી જે જે પ્રદેશમાં વહે છે તે તે પ્રદેશની ભૂમિને હરિયાળીને ફળદ્રુપ બનાવે છે, તેમ સંતો જે જે ક્ષેત્રોમાં પધારે છે તે તે ક્ષેત્રને તપ, ત્યાગ, દાન, શીયળ વિગેરે ધર્માનુષ્ઠાનોથી હરિયાળુ બનાવે છે. તેમાં કંઈક મનુષ્યોના હૃદયનું પરિવર્તન થઈ બચ છે. કંઈક હળુકર્મી જીવો વૈરાગ્ય પામી બચ છે. આવો મહાન લાભ સત્યંગથી મળે છે.

દેવકીમાતા નેમનાથ પ્રભુના સુએથી સુલશાની વાત સાંભળી રહ્યા છે કે સુલશા બાળપણથી જ હરિભગ્નેષી દેવની ભક્તિવાળી હતી. વધુ ભાવ અવસર.

“ચરિત્ર” : ભીમ, અર્જુન, સહદેવ અને નકુળ ચારે ભાઈઓ ચારે દિશામાં દિગ્વિજય કરીને આવ્યા બાદ આનંદથી સાથે રહેતા હતા. તેમાં અર્જુનની પત્ની અને કૃષ્ણ—વાસુદેવની બહેન સુલદ્રાએ એક પુત્રને જન્મ આપ્યો. એટલે દાસી દોહતી રાત્રીને વધામણી આપવા આવી. આ સાંભળી આનંદમાં વિશેષ વૃદ્ધિ થઈ. પુત્ર રૂપરૂપનો અંબાર હતો. પુત્ર જન્મની વધામણી આપવા આવનાર દાસીને યુધિષ્ઠિરે ખૂબ ધન આપ્યું. ગરીબોને પણ ખૂબ દાન દીધું અને યુધિષ્ઠિરે મહારાજાએ અર્જુનના પુત્રને જન્મોત્સવ ઉજવવા માટે દેશોદેશના રાજાઓને તેડાવ્યા. કૃષ્ણજી મામાના દીકરા તો હતા જ અને હવે અર્જુનના સાળા થયાં એટલે તેમને તેડવા નકુળને મોકલ્યા. હુર્યોધન ભાઈ થાય એટલે તેને તેડવા સહદેવને મોકલ્યા. અર્જુને જેને પહોંત ઉપરથી પકીને મરતાં બચાવ્યો હતો તે મણીચૂડ વિદ્યાધરને પણ તેડાવ્યો હતો. બધા રાજાઓ ધર્મરાજના આમંત્રણને માન આપીને પોતપોતાના પરિવાર સહિત આવી પહોંચ્યા.

“અભિમન્યુના જન્મ મહોત્સવ પ્રસંગે આવેલા રાજાઓ” : યુધિષ્ઠિર મહારાજાની કૃપાદષ્ટિ મેળવતાં માટે બધા રાજાઓ પોતાના દેશમાં ઉત્પન્ન થતી વસ્તુઓ રાત્રીને આપવા માટે લેતા આવ્યા હતાં. પૂર્વ દેશના રાજાઓ હાથી, દક્ષિણ દેશના

રાજાઓ ઐશ્વર્યરત્નો, પશ્ચિમ દેશના રાજાઓ કૌતુહલ વસ્ત્રો, સોનાના આભૂષણો અને ઉત્તર દેશના રાજાઓ ઉત્તમ પ્રકારના ઘોડા લાવ્યા હતાં. તે રાજાને હોટમાં આપી દીધા. સુભદ્રાને પુત્ર જન્મ્યા બારમો દિવસ થયો, ત્યારે તે પુત્રને મંગાવીને યુધિષ્ઠિરે તેને ખોળામાં લઈને રમાડ્યો. બાળક ખૂબ તેજસ્વી હતો. તેણે રૂપ, આકૃતિ વિગેરે જોઈને ધર્મરાજાએ તેણે નામ અભિમન્યુ પાડ્યું. આ તરફ બધા રાજાઓ અભિમન્યુનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવા આવ્યા હતા તેમાં વિદ્યાધર મણીચૂડ રાજા પણ અભ્યુત્થાનના આમંત્રણથી આવ્યો છે. અભ્યુત્થાનને તેણે પોતાના બાપ તુલ્ય માન્યો છે, અને અભ્યુત્થાનના પુત્રનો જન્મોત્સવ હતો. જોટલે તેના દિલમાં ખૂબ હોંશ હતી. જોટલે તેણે અભ્યુત્થાનની આસપાસ લઈને દેવલોકમાં સુધર્મા સલા ભરાય છે તેના જેવું સુંદર સભાગૃહ બનાવ્યું હતું. તે શેણું બનાવ્યું હતું તે સાંભળો.

જો દિવ્ય સભાગૃહમાં મણી અને માણેકના તો સ્થંભ બનાવ્યા. ચોકમાં નીલમ મણી અને સ્ફટિક રત્નો જડ્યા. તેના ઉપર સૂર્યના કિરણો પડતાં તે ઝગમગ થતા હતા. ક્યારે સૂર્યનો ઉદય થયો ને ક્યારે અસ્ત થયો તે ખબર પડતી ન હતી. તેમાં વિવિધ પ્રકારની પુતળીઓ બનાવી હતી તે બધું જીવતી ને જાગતી ન હતી હોય ! તેમ લાગતું હતું. આવું દિવ્ય સભાગૃહ જોઈને લોકો ખૂબ આશ્ચર્યગ્રસ્ત બની ગયા કે શું આ દેવભવન કે મનુષ્યનું ભવન ! આ દિવ્ય સભાગૃહમાં સ્ફટિક રત્નનું સિંહાસન બનાવ્યું. બધા રાજાઓ આવી ગયા પછી તે સભાગૃહમાં સભા ભરવામાં આવી. કૃષ્ણ વાસુદેવ, દુર્યોધન વિગેરે આવી ગયા હતાં. બધા ધીમે ધીમે સભામાં આવ્યા. યુધિષ્ઠિર મહારાજા સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થયા. દરેક રાજા પોતપોતાના મોલા પ્રમાણે સિંહાસન ઉપર ગોઠવાઈ ગયા. કૃષ્ણ સાથે દશ દશાઈ આદિ ચાહવો આવ્યા હતા. વિદ્યાધરો અને બીજા ઘણાં રાજાઓ સભામાં બેઠાં હતાં. તેમનાથી સભા ખૂબ શોભતી હતી.

ઈતને દુર્યોધન ચલ આયા, ઈસી સભા કે માંય,
બહવ પાંદવકી ઝગમગ જયોતિ, કેળ રહા સુર્યાય હો....શ્રોતા

આ સભામાં દુર્યોધન આવ્યો. સભામાં રાજા યુધિષ્ઠિરના શુણ્ણગાન ખૂબ ગવાતા હતા. આ જોઈને દુર્યોધનના દિલમાં ઈર્ષ્યાનો દાવાનળ ફાટી નીકળ્યો, પણ અહીં તેણે શું ચાલે ? બધાની સાથે ઉપરથી હસતે મોઢે ઉત્સવમાં ભાગ લેવા લાગ્યો. આ મહોત્સવમાં નાટક, સંગીત આદિ વિવિધ પ્રકારના પોશાકો ગોઠવ્યા હતા. આ રીતે ખૂબ દ્રવ્ય ખર્ચીને આઠ દિવસ સુધી અભિમન્યુનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો. એકબીજા પરસ્પર આનંદ વિનોદ કરવાથી પ્રેમ વધ્યો. જન્મોત્સવ પૂરો થતાં બધા પાંડુરાજા અને યુધિષ્ઠિરની પાસે જવા માટે વિદાય માંગે છે. તે વખતે પાંડુરાજાએ સૌ લાવ્યા હતાં તેનાથી સવાયા હોટણા આપીને તેમણે ખૂબ સન્માન કરીને વિદાય આપી

સચ્ચિદાનંદ, કૃષ્ણ, બળદેવ બધા દારિકા ગયા. આ સમયે દુર્યોધન આદિ કૌરવો પણ જવાની રત્ન માંગવા આવ્યા ત્યારે પાંડુરાજાએ કહ્યું કે તમે તો ધરના દીકરા કહેવાઓ. આ પ્રસંગે પદાર્થો છે તો વધુ રોકાઓ ને આનંદ કરો.

“દુર્યોધન અને પાંડવો વચ્ચે વવાયેલા ઝેરનાં બીજ” :- પાંડુરાજાના કહેવાથી દુર્યોધન રોકાઈ ગયો પણ પાંડવોની ઉન્નતિ તેનાથી સહન થતી નથી. અહો ! પાંડવોનું આટલું બધું મન ? એમની આગળ તો હું કંઈ નથી. તે અંદર ઈર્ષ્યાથી બળતો હતો. ઉપરથી પાંડવો સાથે પ્રેમભર્યું વર્તન કરતો હતો પણ હૈયામાં હલાહલ ઝેર ભર્યું હતું. ‘જિઠવાયે મણિતિષ્ઠતિ દુઃખે તુ વિષ હલાહલમ્’ ક્યારે પાંડવોનો વિનાશ કરું. મનમાં એવું ચિંતવ્યા કરતો હતો.

હવે એક દિવસ મણિચૂડે બનાવેલા સલાગુહમાં સૌ બેઠા હતાં. ત્યારે દુર્યોધને તેના પરિવાર સાથે સલામાં પ્રવેશ કર્યો. નવીન સ્ફટિકમય ફરસખંધ જમીનને પાણી સમજીને દુર્યોધને કપડાં ઢંચા લીધા. ત્યાં એવી રચના કરેલી હતી કે જ્યાં જમીન હોય ત્યાં પાણી દેખાય ને પાણી હોય ત્યાં જમીન દેખાય. જમીન હતી ત્યાં પાણી છે એમ સમજીને દુર્યોધને કપડા ઢંચા લીધા એટલે નોકરો હસવા લાગ્યા, અને જ્યાં જમીન સમજીને આવ્યો ત્યાં પાણીમાં લપસી પડ્યો. તેના કપડા બીંબાઈ ગયા. ત્યારે દુર્યોધને સરોવરમાં કમળ લેવા ગયો હોય તેવો દેખાવ કરવા લાગ્યો. આ જોઈને ભડવીર બીમ ખડખડાટ હસી પડ્યો. ધર્મરાજ ગંભીર હતાં તે ન હસ્યાં. તેમણે નવા કપડા મંગાવીને દુર્યોધનને કપડા બદલવાનું કહ્યું. આ સમયે તેના હૈયામાં ક્રોધનો કાવાનળ ભજૂકી ઉઠ્યો છે. તે કપડા બદલીને આગળ ચાલ્યો ત્યાં ઢંચી જમીનને નીચી સમજીને પગ મૂક્યો એટલે પડી ગયો, ત્યારે અર્જુન હસવા લાગ્યો. જુલ્હા દારને રત્નોનાં ચળકાટથી બંધ સમજીને દુર્યોધન પાછો ફર્યો ત્યારે નાના સહદેવ અને નકુળ ખડખડાટ હસી પડ્યા ને બોલ્યા, અરે, મોટાભાઈ ! તમે જુઓ તો ખરા. આ દાર બંધ નથી પણ ખુલ્લું છે. તમે ક્યાં પાછા ફર્યા !

આ સમયે ઉપર ગરૂખામાં બેઠેલી દ્રૌપદી સુખ મચકોડતી બોલી ઉઠી કે ‘આંધળાના દીકરા આંધળા જ હોય ને’ અ.મ તો દુર્યોધન અંદરથી બળી રહ્યો હતો, તેમાં તે પડી ગયો તેથી બધા હસ્યા એટલે તેના અંતરમાં ક્રોધની જ્વાળાઓ ભજૂકી ઉઠી. તેમાં અધૂરામાં પૂરું દ્રૌપદી વિના વિચારે આવ્યા કેવેજુ બોલી. આ શબ્દોએ જેમ કોઈ માણસ ઘા ઉપર મીઠું લગાવે તો કેવી બળતરા ઉઠે તેવી તેના હિલમાં બળતરા સર્જ થઈ. તેના મનમાં થયું કે આ નાના છોકરા જેવા સહદેવ નકુળે પણ મારી કેટલી મજાકે ઉઠાવી. બીમ અને અર્જુન પણ કેટલા અભિમાની બની ગયા છે કે જે સહેજ કપડા ઢંચા લીધા તેમાં હસવા લાગ્યા ને તેમની પત્ની દ્રૌપદીએ તો બોલવામાં બાકી રાખી

રાજાઓ ગૌર્યરત્નો, પશ્ચિમ દેશના રાજાઓ કૌતેય વસ્ત્રો, સોનાના આભૂષણો અને ઉત્તર દેશના રાજાઓ ઉત્તમ પ્રકારના ઘોડા લાવ્યા હતાં. તે રાજાને ભેટમાં આપી દીધા. સુભદ્રાને પુત્ર જન્મ્યા બારમો દિવસ થયો, ત્યારે તે પુત્રને મંગાવીને યુધિષ્ઠિરે તેને ખોળામાં લઈને રમાડ્યો. બાળક ખૂબ તેજસ્વી હતો. તેણે રૂપ, આકૃતિ વિગેરે જોઈને ધર્મરાજાએ તેણે નામ અભિમન્યુ પાડ્યું. આ તરફ જ્યાં રાજાઓ અભિમન્યુનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવા આવ્યા હતા તેમાં વિદ્યાધર મણીચૂડ રાજા પણ અભ્યુનના આમંત્રણથી આવ્યો છે. અભ્યુનને તેણે પોતાના બાપ તુલ્ય માન્યો છે, અને અભ્યુનના પુત્રનો જન્મોત્સવ હતો. એટલે તેના દિલમાં ખૂબ હેંશ હતી. એટલે તેણે અભ્યુનની આજ્ઞા લઈને દેવલોકમાં સુધર્મા સલા ભરાય છે તેના જેવું સુંદર સભાગૃહ બનાવ્યું હતું. તે રોજુ બનાવ્યું હતું તે સાંભળ્યો.

એ દિવ્ય સભાગૃહમાં મણી અને માણેકના તો સ્થંભ બનાવ્યા. ચોકમાં નીલમ મણી અને સ્ફટિક રત્નો જડ્યા. તેના ઉપર સૂર્યના કિરણો પડતાં તે ઝગમગ થતા હતાં. ક્યારે સૂર્યનો ઉદય થયો ને ક્યારે અસ્ત થયો તે ખબર પડતી ન હતી. તેમાં વિવિધ પ્રકારની પુતળીઓ બનાવી હતી તે જાણે જીવતી ને જાગતી ન હોય હોય ! તેમ લાગતું હતું. આવું દિવ્ય સભાગૃહ જોઈને લોકો ખૂબ આશ્ચર્યગ્રસ્ત બની ગયા કે શું આ દેવભવન કે મનુષ્યનું ભવન ! આ દિવ્ય સભાગૃહમાં સ્ફટિક રત્નનું સિંહાસન બનાવ્યું. જ્યાં રાજાઓ આવી ગયા પછી તે સભાગૃહમાં સલા ભરવામાં આવી. કૃષ્ણ વાસુદેવ, દુર્યોધન વિગેરે આવી ગયા હતાં. જ્યાં ધીમે ધીમે સલામાં આવ્યા. યુધિષ્ઠિર મહારાજ સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થયા. દરેક રાજા પોતપોતાના મોલા પ્રમાણે સિંહાસન ઉપર ગોઠવાઈ ગયા. કૃષ્ણ સાથે હથેલી આદિ ચાહવો આવ્યા હતા. વિદ્યાધરો અને જીભ ધણી રાજાઓ સલામાં બેઠાં હતાં. તેમનાથી સલા ખૂબ શોભતી હતી.

હતને દુર્યોધન થલ આયા, ઈસી સલા કે માંમ,
જાહવ પાંડવકી ઝગમગ જયોતિ, કેળ રહા સુઝામ હો....મોતા

આ સલામાં દુર્યોધન આવ્યો. સલામાં રાજા યુધિષ્ઠિરના શુભગાન ખૂબ ગવાતા હતા. આ જોઈને દુર્યોધનના દિલમાં ઈર્ષ્યાનો દાવાનળ ફાટી નીકળ્યો, પણ અહીં તેણે શું ચાલે ! જધાની સાથે ઉપરથી હસતે મોટે ઉત્સવમાં ભાગ લેવા લાગ્યો. આ મહોત્સવમાં નાટક, સંગીત આદિ વિવિધ પ્રકારના પોઆમો ગોઠવ્યા હતા. આ રીતે ખૂબ દ્રવ્ય ખર્ચીને આઠ દિવસ સુધી અભિમન્યુનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો. એકપીળ પરસ્પર આનંદ વિનોદ કરવાથી પ્રેમ વધ્યો. જન્મોત્સવ પૂરો થતાં જ્યાં પાંડુરાજા અને યુધિષ્ઠિરની પાસે જવા માટે વિકાય માંગે છે. તે વખતે પાંડુરાજાએ, સૌ લાવ્યા હતાં તેનાથી સવાયા ભેટણા આપીને તેમણે ખૂબ સન્માન કરીને વિકાય આપી

સસુદ્રવિજય, કુબ્જ, બળદેવ બધા દારિકા ગયા. આ સમયે દુર્યોધન આદિ કૌરવો પણ જવાની રજા માંગવા આવ્યા ત્યારે પાંડુરાજાએ કહ્યું કે તમે તો ઘરના દીકરા કહેવાઓ. આ પ્રસંગે પદાર્થ છે તો વધુ રોકાઓ ને આનંદ કરો.

“દુર્યોધન અને પાંડવો વચ્ચે વવાયેલા ઝેરનાં ઘીજ” :- પાંડુરાજાના કહેવાથી દુર્યોધન રોકાઈ ગયો પણ પાંડવોની ઉત્તમતિ તેનાથી સહન થતી નથી. અહો ! પાંડવોનું આટલું બધું મન ? એમની આગળ તો હું કંઈ નથી. તે અંદર ઇર્ષ્યાથી બળતો હતો. ઉપરથી પાંડવો સાથે પ્રેમબધુ વર્તન કરતો હતો પણ હૈયામાં હલાહલ ઝેર ભર્યું હતું. ‘નિઠવણે મણિવિષ્ણુ દ્વયે તુ વિષ હલાહલમ્’ ક્યારે પાંડવોનો વિનાશ કરું. મનમાં એવું ચિંતવ્યા કરતો હતો.

હવે એક દિવસ ભણીચડે બનાવેલા સલાગૃહમાં સૌ એકા હતાં. ત્યારે દુર્યોધને તેના પરિવાર સાથે સભામાં પ્રવેશ કર્યો. નવીન સ્ફટિકમય ફરસબંધ જમીનને પાણી સમજીને દુર્યોધને કપડાં ઉંચા લીધા. ત્યાં એવી રચના કરેલી હતી કે જ્યાં જમીન હોય ત્યાં પાણી દેખાય ને પાણી હોય ત્યાં જમીન દેખાય. જમીન હતી ત્યાં પાણી છે એમ સમજીને દુર્યોધને કપડાં ઉંચા લીધા એટલે નોકરો હસવા લાગ્યા, અને જ્યાં જમીન સમજીને આવ્યો ત્યાં પાણીમાં ડૂબી પડ્યો. તેના કપડાં લીંબાઈ ગયા. ત્યારે દુર્યોધને સરોવરમાં કમળ લેવા ગયો હોય તેવો દેખાવ કરવા લાગ્યો. આ જોઈને ભડવીર ભીમ ખડખડાટ હસી પડ્યો. ધર્મરાજ ગંભીર હતાં તે ન હસ્યાં. તેમણે નવા કપડાં મંગાવીને દુર્યોધનને કપડાં બદલવાનું કહ્યું. આ સમયે તેના હૈયામાં ક્રોધને કાવાનજ ભભૂકી ઉઠ્યો છે. તે કપડાં બદલીને આગળ આવ્યો ત્યાં ઉંચી જમીનને નીચી સમજીને પણ મૂક્યો એટલે પડી ગયો, ત્યારે અભ્યુત્તર હસવા લાગ્યો. ખુલ્લા દ્વારને રત્નોનાં ચળકાટથી બંધ સમજીને દુર્યોધન પાછો ફર્યો ત્યારે નાના સહદેવ અને નકુળ ખડખડાટ હસી પડ્યા ને બોલ્યા, અરે, મોટાભાઈ ! તમે જુઓ તો ખરા. આ દ્વાર બંધ નથી પણ ખુલ્લું છે. તમે ક્યાં પાછા ફર્યા !

આ સમયે ઉપર ગરૂખામાં બેઠેલી દ્રૌપદી યુગ્મ મચકોડની બોલી ઉઠી કે ‘આંધળાના દીકરા આંધળા જ હોય ને’ અમ તો દુર્યોધન અંદરથી બળી રહ્યો હતો, તેમાં તે પડી ગયો તેથી બધા હસ્યા એટલે તેના અંતરમાં ક્રોધની જ્વાળાઓ ભભૂકી ઉઠી. તેમાં અપૂરામાં પૂરું દ્રૌપદી વિના વિચારે આવા કવેષુ બોલી. આ શબ્દોએ એમ કોઈ આશ્ચર્ય થા ઉપર મીઠું ભભરાવે તો કેવી બળતરા ઉઠે તેવી તેના દિલમાં બળતરા શરૂ થઈ. તેના મનમાં થયું કે આ નાના છોકરા જેવા સહદેવ નકુળે પણ મારી કેટલી મજાકે ઉઠાવી. ભીમ અને અભ્યુત્તર પણ કેટલા અભિમાની બની ગયા છે કે મેં રહેજ કપડાં ઉંચા લીધા તેમાં હસવા લાગ્યા ને તેમની પત્ની દ્રૌપદીએ તો બોલવામાં બાકી રાખી

રાજાઓ ઐશ્વર્યરત્નો, પશ્ચિમ દેશના રાજાઓ કૌતુહલ વસ્ત્રો, સોનાના અભૂષણો અને ઉત્તર દેશના રાજાઓ ઉત્તમ પ્રકારના ઘોડા લાવ્યા હતાં. તે રાજાને ભેટમાં આપી દીધા. સુભદ્રાને પુત્ર જન્મ્યા બારમો દિવસ થયો ત્યારે તે પુત્રને મંગાવીને સુધિહિરે તેને ખોળામાં લઈને રમાડ્યો. બાળક ખૂબ તેજસ્વી હતો. તેનું રૂપ, આકૃતિ વિગેરે જોઈને ધર્મરાજાએ તેનું નામ અભિમન્યુ પાડ્યું. આ તરફ બધા રાજાઓ અભિમન્યુનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવા આવ્યા હતા તેમાં વિદ્યાધર મણીચૂડ રાજા પણ અભ્યુત્થાનના આમંત્રણથી આવ્યો છે. અભ્યુત્થાનને તેણે પોતાના બાપ તુલ્ય માન્યો છે, અને અભ્યુત્થાનના પુત્રનો જન્મોત્સવ હતો એટલે તેના દિલમાં ખૂબ હોશ હતી. એટલે તેણે અભ્યુત્થાનની આજ્ઞા લઈને દેવલોકમાં સુધર્મા સભા ભરાય છે તેના જેવું સુંદર સભાગૃહ બનાવ્યું હતું. તે શેનું બનાવ્યું હતું તે સાંભળો.

એ દિવસ સભાગૃહમાં મણી અને માણેકના તો સ્થંભ બનાવ્યા. ચોકમાં નીલમ મણી અને સ્ફટિક રત્નો જડ્યા. તેના ઉપર સૂર્યના કિરણો પડતાં તે ઝગમગ થતા હતા. ક્યારે સૂર્યનો ઉદય થયો ને ક્યારે અસ્ત થયો તે ખબર પડતી ન હતી. તેમાં વિવિધ પ્રકારની પુતળીઓ બનાવી હતી તે જાણે જીવતી ને જાગતી ન હોય! તેમ લાગતું હતું. આવું દિવસ સભાગૃહ જોઈને લોકો ખૂબ આશ્ચર્યચકિત બની ગયા કે શું આ દેવભવન કે મનુષ્યનું ભવન! આ દિવસ સભાગૃહમાં સ્ફટિક રત્નનું સિંહાસન બનાવ્યું. બધા રાજાઓ આવી ગયા પછી તે સભાગૃહમાં સભા ભરવામાં આવી. કૃષ્ણ વાસુદેવ, દુર્યોધન વિગેરે આવી ગયા હતાં. બધા ધીમે ધીમે સભામાં આવ્યા. સુધિહિર મહારાજા સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થયા. દરેક રાજા પોતપોતાના મોલા પ્રમાણે સિંહાસન ઉપર ગોઠવાઈ ગયા. કૃષ્ણજી સાથે કથા કથાઈ આદિ ચાલેવા આવ્યા હતા. વિદ્યાધરો અને બીજા ઘણાં રાજાઓ સભામાં બેઠાં હતાં. તેમનાથી સભા ખૂબ શોભતી હતી.

ઇતને દુર્યોધન થાલ આયા, ઈસી સભા કે માંય,
બહવ પાંડવકી ઝગમગ જયોતિ, કેળ રહા સુઝાંય હો....થોતા

આ સભામાં દુર્યોધન આવ્યો. સભામાં રાજા સુધિહિરના શુભગાન ખૂબ ગવાતા હતા. આ જોઈને દુર્યોધનના દિલમાં ઈર્ષ્યાનો કાવાનળ ફાટી નીકળ્યો, પણ અહીં તેનું શું ચાલે? બધાની સાથે ઉપરથી હસતે મોઢે ઉત્સવમાં ભાગ લેવા લાગ્યો. આ મહોત્સવમાં નાટક, સંગીત આદિ વિવિધ પ્રકારના પોઆમો ગોઠવ્યા હતા. આ રીતે ખૂબ દ્રવ્ય ખર્ચીને આઠ દિવસ સુધી અભિમન્યુનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો. એકબીજા પરસ્પર આનંદ વિનોદ કરવાથી ગ્રમ વધ્યો. જન્મોત્સવ પૂરો થતાં બધા પાંડુરાજા અને સુધિહિરની પાસે જવા માટે વિદાય માંગે છે. તે વખતે પાંડુરાજાએ સૌ લાવ્યા હતાં તેનાથી સવાયા ભેટણા આપીને તેમનું ખૂબ સન્માન કરીને વિદાય આપી.

સમુદ્રવિજય, કૃષ્ણ, બળદેવ બધા દ્વારિકા ગયા. આ સમયે દુર્યોધન આદિ કૌરવો પણ જવાની રજા માંગવા આવ્યા ત્યારે પાંડુરાજાએ કહ્યું કે તમે તો ધરના દીકરા કહેવાઓ. આ પ્રસંગે પદાર્થ છે તો વધુ રોકાઓ ને આનંદ કરો.

“દુર્યોધન અને પાંડવો વચ્ચે વવાયેલા ઝેરનાં બીજ” :- પાંડુરાજાના કહેવાથી દુર્યોધન રોકાઈ ગયો પણ પાંડવોની ઉન્નતિ તેનાથી સહન થતી નથી. અહો ! પાંડવોનું આટલું બધું મન ! એમની આગળ તો હું કંઈ નથી. તે અંદર ઇર્ષ્યાથી બળતો હતો. ઉપરથી પાંડવો સાથે પ્રેમભર્યું વર્તન કરતો હતો પણ હૈયામાં હલાહલ ઝેર ભર્યું હતું. ‘નિઠવણે મણુતિષ્ઠતિ દ્વયે સુ વિષ હલાહલમ્’ ક્યારે પાંડવોનો વિનાશ કરું. મનમાં એવું ચિંતન કરતો હતો.

હવે એક દિવસ મણીચૂડે બનાવેલા સભાગૃહમાં સૌ બેઠા હતાં. ત્યારે દુર્યોધને તેના પરિવાર સાથે સભામાં પ્રવેશ કર્યો. નવીન સ્ફટિકમય ફરસખંધ જમીનને પાણી સમજીને દુર્યોધને કપડાં ઉંચા લીધા. ત્યાં એવી રચના કરેલી હતી કે જ્યાં જમીન હોય ત્યાં પાણી દેખાય ને પાણી હોય ત્યાં જમીન દેખાય. જમીન હતી ત્યાં પાણી છે એમ સમજીને દુર્યોધને કપડાં ઉંચા લીધા એટલે નોકરો હસવા લાગ્યા, અને જ્યાં જમીન સમજીને આવ્યો ત્યાં પાણીમાં લપસી પડ્યો. તેના કપડાં બીંબાઈ ગયા. ત્યારે દુર્યોધને સરોવરમાં કમળ લેવા ગયો હોય તેવો દેખાવ કરવા લાગ્યો. આ જોઈને ભડવીર બીમ ખડખડાટ હસી પડ્યો. ધર્મારાજ ગંભીર હતાં તે ન હસ્યાં. તેમણે નવા કપડાં મંગાવીને દુર્યોધનને કપડાં બદલવાનું કહ્યું. આ સમયે તેના હૈયામાં ક્રોધનો દાવાનળ ભભૂકી ઉઠ્યો છે. તે કપડાં બદલીને આગળ આવ્યો ત્યાં ઉંચી જમીનને નીચી સમજીને પણ મૂક્યો એટલે પડી ગયો, ત્યારે અર્જુન હસવા લાગ્યો. શુભ્દા દ્વારને રત્નોનાં ચળકાટથી બંધ સમજીને દુર્યોધન પાછો ફર્યો ત્યારે નાના સહદેવ અને નકુળ ખડખડાટ હસી પડ્યા ને બોલ્યા, અરે, મોટાભાઈ ! તમે જુઓ તો ખરા. આ દ્વાર બંધ નથી પણ શુભ્દા છે. તમે ક્યાં પાછા ફર્યા !

આ સમયે ઉપર ઝડપમાં બેઠેલી દ્રૌપદી સુખમયકોડડી બોલી ઉઠી કે ‘આંધળાના દીકરા આંધળા જ હોય ને’ અ.મ તો દુર્યોધન અંદરથી બળી રહ્યો હતો, તેમાં તે પડી ગયો તેથી બધા હસ્યા એટલે તેના અંતરમાં ક્રોધની જ્વોળાઓ ભભૂકી ઉઠી. તેમાં અધૂરામાં પૂરું દ્રૌપદી વિના વિચારે આવા કવેણુ બોલી. આ શબ્દોએ જેમ કોઈ માણસ ધા ઉપર મીઠું ભભારાવે તો કેવી બળતરા ઉઠે તેવી તેના હિલ્લમાં બળતરા શરૂ થઈ. તેના મનમાં થયું કે આ નાના એકરા જેવા સહદેવ નકુળે પણ મારી કેટલી મજાક ઉડાવી. બીમ અને અર્જુન પણ કેટલા અભિમાની બની ગયા છે કે એ સ્ત્રી કપડાં ઉંચા લીધા તેમાં હસવા લાગ્યા ને તેમની પત્ની દ્રૌપદીએ તો બોલવામાં બાકી રાખી

રાજાઓ વૈદ્યરત્નો, પશ્ચિમ દેશના રાજાઓ કૌત્યેય વંશો, સોનાના અભૂરણો અને ઉત્તર દેશના રાજાઓ ઉત્તમ પ્રકારના ઘોડા લાવ્યા હતાં. તે રાજાને ભેટમાં આપી લીધા. સુભદ્રાને પુત્ર જન્મ્યા બારમો દિવસ થયો, ત્યારે તે પુત્રને મંગાવીને યુધિષ્ઠિરે તેને ખોળામાં લઈને રમાડ્યો. બાળક ખૂબ તેજસ્વી હતો. તેનું રૂપ, આકૃતિ વિગેરે જોઈને ધર્મરાજાએ તેનું નામ અભિમન્યુ પાડ્યું. આ તરફ બધા રાજાઓ અભિમન્યુનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવા આવ્યા હતા તેમાં વિદ્યાધર મણીચૂક રાજા પણ અભ્યુત્થાનના આમંત્રણથી આવ્યો છે. અભ્યુત્થાનને તેણે પોતાના બાપ તુલ્ય માન્યો છે, અને અભ્યુત્થાનના પુત્રનો જન્મોત્સવ હતો એટલે તેના દિલમાં ખૂબ હોંશ હતી. એટલે તેણે અભ્યુત્થાનની આજ્ઞા લઈને દેવલોકમાં સુધર્મા સલા બરાચ છે તેના જેવું સુંદર સલાગૃહ બનાવ્યું હતું. તે શેત્રું બનાવ્યું હતું તે સાંભળ્યો.

એ દિવ્ય સલાગૃહમાં મણી અને માણેકના તો સ્થંભ બનાવ્યા. ચોકમાં નીલમ મણી અને સ્ફટિક રત્નો જડ્યા. તેના ઉપર સૂર્યના કિરણો પડતાં તે ઝગમગ થતા હતાં. ક્યારે સૂર્યનો ઉદય થયો ને ક્યારે અસ્ત થયો તે ખબર પડતી ન હતી. તેમાં વિવિધ પ્રકારની પુતળીઓ બનાવી હતી તે જાણે જીવતી ને જાગતી ન હતી હોય ! તેમ લાગતું હતું. આવું દિવ્ય સલાગૃહ જોઈને લોકો ખૂબ આશ્ચર્યગ્રસ્ત બની ગયા કે શું આ દેવભવન કે મનુષ્યનું ભવન ! આ દિવ્ય સલાગૃહમાં સ્ફટિક રત્નનું સિંહાસન બનાવ્યું. બધા રાજાઓ આવી ગયા પછી તે સલાગૃહમાં સલા બરવામાં આવી. કૃષ્ણ વાસુદેવ, દુર્યોધન વિગેરે આવી ગયા હતાં. બધા ધીમે ધીમે સલામાં આવ્યા. યુધિષ્ઠિર મહારાજા સિંહાસન ઉપર બિરાજમાન થયા. ફરેક રાજા પોતપોતાના મોજા પ્રમાણે સિંહાસન ઉપર ગોઠવાઈ ગયા. કૃષ્ણજી સાથે દશ દશાહર્ આદિ ચાહવો આવ્યા હતા. વિદ્યાધરો અને બીજા ઘણાં રાજાઓ સલામાં બેઠાં હતાં. તેમનાથી સલા ખૂબ ચોભતી હતી.

ઇતને દુર્યોધન થલ આમ, ઈચ્છી સલા કે માંય,

બહવ પાંદવકી ઝગમગ જ્યોતિ, કેળ રહા સુર્ગમ હો....એતા

આ સલામાં દુર્યોધન આવ્યો. સલામાં રાજા યુધિષ્ઠિરના યુવુજાન ખૂબ ગવાતા હતા. આ જોઈને દુર્યોધનના દિલમાં ઇર્ષ્યાનો ઢાવાનળ ફાટી નીકળ્યો, પણ અહીં તેનું શું થાશે ? બધાની સાથે ઉપરથી હસતે મોઢે ઉત્સવમાં ભાગ લેવા લાગ્યો. આ મહોત્સવમાં નાટક, સંગીત આદિ વિવિધ પ્રકારના પોઆઓ ગોઠવ્યા હતા. આ રીતે ખૂબ દ્રવ્ય ખર્ચીને આઠ દિવસ સુધી અભિમન્યુનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો. એકબીજા પરસ્પર આનંદ વિનોદ કરવાથી ગ્રેમ વધ્યો. જન્મોત્સવ પૂરો થતાં બધા પાંડુરાજા અને યુધિષ્ઠિરની પાસે જવા માટે વિદાય માંગે છે. તે વખતે પાંડુરાજાએ, સ્ત્રી લાવ્યા હતાં તેનાથી સલાયા ભેટણા આપીને તેમનું ખૂબ સન્માન કરીને વિદાય આપી.

વીતરાગ વાણીના રસનો સ્વાદ આખવો હોય તો સંતોના મુખેથી વીતરાગ વાણીનું સતત શ્રવણ કરો. જો પણ ચિત્તની એકાગ્રતા પૂર્વક અને અંતરના આદર પૂર્વક કરો. શ્રવણ કરીને આવ્યા પછી તેના પર વિચાર કરતાં શીખો. ચિંતન અને મનન કરતાં શીખો. જો આ પ્રમાણે કરશો તો શ્રવણનો સાચો રસ પેદા થશે. શ્રવણ કર્યા પછી વીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞાનુસાર આવશ્યક કરવાની તીવ્ર અભિલાષા જન્ય થશે. વીતરાગ વચનમાં શ્રદ્ધા કરીને તેને ટકાવી રાખવા માટે શ્રવણ અને આવશ્યક આ જ પ્રકારની રૂચી કેળવવી પડશે.

નેમનાથ ભગવાન દેવકીજીને કહે છે કે દેવકી ! જો સુલશા ગાથાપત્ની હરિભુગમેથી દેવની જૂળ રસપૂર્વક ભક્તિ કરતી. એની ભક્તિ કર્યા પહેલાં તે અન્ન પાણી લેતી ન હતી કે સંસાર બચ્છારની કોઈ પણ ક્રિયા કરતી ન હતી. નહીં ધોઈ સ્વચ્છ ધની સ્વચ્છ વસ્ત્રો પહેરીને હરિભુગમેથી દેવની સેવાભક્તિનું કામ પૂર્ણ કર્યા પછી ધનુ કરતી હતી. આજે અમે તમને કહીએ કે તમે એટલો નિયમ કરો કે સવારમાં ઉઠીને એક સામાયિક કર્યા પહેલાં 'તમારે ખીજું' કંઈ કામ કરવું નહિ. ત્યારે તમે કહી દેશો કે અમારે તો ઉઠતા વેંત આ-દૂધ ભેંઈએ પછી ખીજ બધી વાત. પણ હું તમને પૂછું છું કે તમે જૂળ મૂંઝવણમાં આવી ગયા તે વખતે કોઈ સંતો કહે કે દેવાનુપ્રિયા ! ધમ કરો. ધમ કરવાથી શાંતિ થશે. પ્રતિજ્ઞા લો કે સામાયિક કર્યા વિના અન્નપાણી લેવા નહિ કે સંસારનું કોઈ કામ કરવું નહિ અને રોજ નવકારશી અવશ્ય કરવી. બોલો, આ વખતે તમે શું કરો ? નિયમનું પાલન પ્રેમથી કરો ને ? ક્યાં ગઈ તમારી મુશ્કેલી ? વિચારો, વીતરાગી સંતોને આત્મા તરફનું લક્ષ હોય છે. કઠોર કર્મોને ખપાવવા માટે તેઓ ભયંકરમાં ભયંકર મુશ્કેલીઓ વેઠે છે.

“સંત પુરૂષની આત્મ જાગૃતિ” :- એક સંત જૂળ આત્મલક્ષી હતા. મોક્ષમાં જતા આત્માને અટકાવનાર વિઘ્નોને ટાળવા માટે તેમણે પ્રમાદનો ત્યાગ કર્યો હતો, તે રાત-દિવસ આત્મા માટે જન્ય રહેતા હતાં. રજોને કોઈ રાગ, દ્રેષ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભરૂપી દ્વંડારાઓ પ્રવેશી ન જાય તે માટે જૂળ સાવધાન રહેતા. એક વખત જો સંતના મનમાં વિચાર આવ્યો કે હું સ્થાનકમાં રહીને સંયમનું પાલન કરું છું તેના કરતાં હવે જંગલમાં કે કોઈ પહાડ ઉપર જઈને શુદ્ધિમાં જઈને ધ્યાન કરું. કારણ કે પરિષદ આવે મારામાં ક્ષમા રહે છે કે નહિ તે જાણ પડે. આવા વિચારથી સંત બાદ જંગલમાં એક વૃક્ષ નીચે ધ્યાન કરીને ઉભા રહ્યા. આ સમયે નજીકના શહેરના રાજા એ જંગલમાં શિકાર કરવા માટે આવ્યા છે. તેમણે સંતને જોયા. સંતને જોઈને તે મનમાં બોલી ઉઠ્યા કે આ સાધુઓ તો નવરા છે. એમને કંઈ કામ ધંધો છે ? મસ્તાના ધંધને જંગલમાં રખડે છે ને પાછા એમ કહે છે કે અમે તો કંઈના ઉપર ક્રોધ ન કરીએ, કોઈને કદુ વચન ન કહીએ, તો લાવ આજ ભેઈ એમની ક્ષમા,

નથી. ખસ, હવે આ અપમાનનો ખઠ્ઠો ગમે તેમ કરીને લઇશ. આ ઝેરનાં ખીજ વવાઇ ગયા. હવે શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. - ૫૦

દ્વિ. શ્રાવણ સુદ ૧૩ ને શુક્રવાર

તા. ૨૬-૮-૭૭

અનંત કૃષ્ણાનીધિ, શાસન સમ્રાટ મહાવીરસ્વામીએ ભવ્ય જીવોના ઉદ્ધાર માટે સમજાવ્યું છે કે હે ચેતન ! તું અનાદિકાળથી પરભાવમાં રખડી રહ્યો છે. ઇન્દ્રિયોને વશ થઇને પૌદ્ગલિક સુખમાં તે અનંતો કાળ પસાર કર્યો પણ હવે તુષ્ટિ થઈ નથી. શા માટે તુષ્ટિ થતી નથી તેનું કારણ તમને સમજાય છે ! શાંત ચિત્તે વિચાર કરશે તો સમજશે કે અનંતકાળથી મારો આત્મા ભૌતિક સુખ મેળવવા માટે ભવમાં ભગ્યે છે; પણ સુખ મળ્યું નથી. દુનિયાના દરેક જીવો સુખના અભિલાષી છે, પણ સાચું સુખ કયું છે તેની ખબર નથી, અને પરભાવમાં પડી સુખ માટે ઉકળાટ મૂંઝવણ કર્યા કરે છે. આ ઉકળાટ અને ધમી મૂંઝવણ કયાં સુધી છે ? જ્યાં સુધી સમજણની સરવાળી ફૂટી નથી ત્યાં સુધી છે. છીછરા વીરકામાં પાણી આવે છે પણ થોડું ઉલ્લેચે એટલે ખાલી થઈ જાય છે પણ પાતાળ દૂવો ખોદેલો હોય તેમાં સહા પાણીની સેરો આવ્યા કરે છે. જેમ ઉલ્લેચશે તેમ નવું પાણી આવતું રહે છે. એટલે પાતાળ દૂવો કદી ખાલી થતો નથી, તેમ જેના જીવનમાં સમજણની સરવાળી વહે છે તેને ગમે તેવા દુઃખ પડે તો પણ દુઃખ થતું નથી. સમજણ એને દુઃખ સહન કરવાનું બળ આપે છે ને દુઃખમાં સુખનો અનુભવ કરાવે છે. આવી સમજણ વીતરાગ પ્રભુની વાણીનું શ્રવણ કરવાથી મળે છે.

દેવકીરાણી નેમનાથ પ્રભુની વાણી સાંભળે છે. એને નેમનાથ પ્રભુના વચનમાં અટલ શ્રદ્ધા હતી, જાણે ભગવાન બોલ્યાં જ કરે ને હું તેમના વચન રૂપી પુરોષને મારા અંતરમાં બીટ્યા જ કરું એવી તેમની ભાવના હતી. સાંભળીને બેસી રહેવું એમ નહીં પણ ભાવના કેવી હતી ? “સવળ કરણેસુ રચ્છા હોઈ રહ સદ્દાણ સંજુતા ।” ભગવંતની વાણીનું શ્રવણ કર્યા પછી તેનું તેઓ આચરણ કરતા હતાં. તમને વીતરાગ વાણીનું શ્રવણ અને તેમની આજ્ઞા સુજળ આચરણ કરવાના કોડ જાણે છે ? જો કોડ જાણતા હોય તો તમારામાં “રૂચી” શુભ છે તેમ કહી શકાય. રૂચિનો જ સ્વરૂપ છે. ‘શ્રવણ અને આચરણ’ આ બન્નેની માત્ર ઇચ્છા નહીં પણ તીવ્ર અભિલાષા હોવી જોઈએ. દેવળ ઇચ્છાથી કામ નહીં ચાલે પણ આચરણ કરવાની શક્તિ જોઈએ. આવી રૂચી વિના સમ્યક્ત્વ રતનની શુદ્ધિ ન થઈ શકે. સંગીતના રસીયાઓને કોઈ એક સંગીતકારનું સંગીત સાંભળવાનો કેટલો રસ હોય છે ! એનાથી પણ અધિક રસ જીવને વીતરાગ વાણી સાંભળવામાં હોવો જોઈએ.

શાંતિનાથ ભગવાનના જીવે મેઘરથ રાજના ભવમાં એવી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે જે શરણે આવે તેનું રક્ષણ કરવું તેને અભયદાન આપવું. એ પ્રતિજ્ઞા પાલનમાં પોતાના પ્રાણનું બલિદાન દેવું પડે તો દેવા તૈયાર હતા. મેઘરથ રાજના જીવનમાં એક વાર કસોટી આવી. મેઘરથના યોજામાં ભયથી તરફડતું પારેવું આવીને પડ્યું, ત્યારે બાળે કબૂતરની માંગણી કરતાં કહ્યું—રાજન્! એ કબૂતર મારો શિકાર છે. મારું લોજન છે માટે મને સોંપી દો. ભાઈ! કોઈનો પણ જીવ કોઈનું લોજન નથી. જીવની હત્યા કરી તું શા માટે નરકને આમંત્રે છે? અને આ કબૂતર મારા શરણે આવેલું છે. શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરવાનો મારો ધર્મ છે. તારે જોઈએ તો તેના વજન જેટલું અનાજ આપું. રાજન્! મારે અનાજ ન જોઈએ. મને તો માંસ ખપે છે. તમે જોતું માંસ આપો કાં તેના વજન જેટલું તમારું માંસ આપો તો મને આનંદ થાય. કંડક વળે. રાજાએ ત્રાજવા મંગાવી એક પલ્લામાં પારેવું ને બીજા પલ્લામાં પોતાની જાંઘમાંથી માંસ કાપીને મૂકવા માંડ્યું. આ દૃશ્ય જોતાં જોનારાનાં ફવાડા ઉભા થઈ જાય પણ રાજા શું વિચારે છે? કે આત્મા! આજે આનંદનો દિવસ છે. આજ તારું માંસ એક જીવને ખચાવવામાં કામ આવી રહ્યું છે. તું જરા દુઃખી ન બનીશ. આ નાશવંત દેહ આખરે અગ્નિમાં જલી જવાનો છે. આ વિનાશી દેહથી અવિનાશી આત્માની સંપત્તિ મળી રહી છે. એક નિર્દોષ જીવને અભયદાન મળી રહ્યું છે માટે તું આનંદ પામ, આમ વિચારતાં જાંઘમાંથી માંસ કાપતા જાય ને પલ્લામાં મૂકતા જાય, પણ પારેવાનું પલ્લું નમે નહિ. આખી જાંઘ માંસ વિનાની થઈ ગઈ. પછી બીજા અંગે કાપવા માંડ્યા. છેવટે પોતે આખા પલ્લામાં ઘેસી ગયા. રાજાની દૃઢતા જોઈ ત્યાં દેવો પ્રગટ થયા અને મેઘરથની હયાતો જ્વનાહ કર્યો. આ જ આત્મા શાંતિનાથ ભગવાન બન્યો. તેમની હયાતો પ્રભાવે માતાના ગર્ભમાં આવતાં જનતાનો મરકીનો રોગ મટાડ્યો. (પૂ મહાસતીજીએ આ વાત સુંદર છણાવટથી સમજાવી હતી પણ અહીં તેનો સાર લખ્યો છે. અને પ્રતિજ્ઞામાં દૃઢ રહેવા ટકોર કરી હતી.)

સુલશાની હૃદયપૂર્વકની ભક્તિથી હરિષ્ણુગમેથી દેવ તેના ઉપર પ્રસન્ન થયો. જેના ઉપર દેવ પ્રસન્ન થાય છે તેનું કામ થઈ જાય છે, અને એની જે ઇચ્છા હોય તે પૂર્ણ કરે છે. એટલે અહીં હરિષ્ણુગમેથી દેવે શું કહ્યું? : “તપ ણ હરિણગમેસી દેવે સુલસાપ ગાઘાવદ્દનીય અણુકપણદ્દેપ સુલસં ગાઘાવદ્દિણિં તુમં ચ જ દોવિ સમડઠયાજો વારેજ, તપ ણ તુલ્લે દોવિ સયમેવ ગમ્મે ગિણદ્દહ.” નેમનાથ ભગવાન કહે છે કે દેવકીદેવી! તે સુલશા ગાથાપત્નીનું દુઃખ દૂર કરવા માટે તેના ઉપર પ્રસન્ન થયો. દેવ સુલશાની અનુકંપાને લીધે સુલશા ગાથાપત્નીને અને તને એક જ કરતો હતો. અને તમે બંને એક સાથે ગર્ભવંતી બનતી હતી. કદાચ થશે કે આવું કેમ બને? ભાઈ! દેવોની શક્તિ અગ્રાધ હોય છે, તે ધારે તે

“સંતન જોતાં રાજની દાંબમાં ફૂરતા” :-આ રાજ પાસે ચાર કરડું ફૂતરા હતા. જોને રાજજો પાળી પોળીને વિકરાળ વાઘ જેવા બનાવ્યા હતા. તે ફૂતરા અબણ્યા માણસને દેખે કે કરડી ખાતા. આવા ફૂતરાજોને રાજજો છૂટા મૂકી દીધા. ફૂતરા જ્યાં સંત છે ત્યાં દોડયા પણ સંતની પાસે ન જઈ શક્યા. એક હાથ દૂર સ્થિર થઈ ગયા. હવે ફૂતરા ન તો સંત પાસે જઈ શકે કે ન તો પાછા વળી શકે. તેવી સ્થિતિ થઈ. રાજ વિચાર કરવા લાગ્યા કે મારા ફૂતરાજોને શું થઈ ગયું ? કેમ કરડતા નથી ને સ્થિર થઈ ગયા છે ? કલાક પછી સંતે ધ્યાન પાળ્યું ને ફૂતરા સામે દ્રષ્ટિ કરી જોટલે ફૂતરા સંતના ચરણમાં મસ્તકે નમાવીને પાછા ફર્યા. તે વખતે ફૂતરાની આંખમાં પશ્ચાતાપના આંસુ આવી ગયા. અહો ! આ મહાત્મા આવા પવિત્ર છે ને અમે આવા કૂર જનીને તેમને કરડવા આંખ્યા. ધિક્કાર છે અમારી કૂર જાતિને ! એમ પશ્ચાતાપ કરતાં રાજ પાસે આંખ્યા ત્યારે રાજના મનમાં થયું કે આ ફૂતરા કેમ રડે છે ? ત્યારે ફૂતરા જાણે ઇશારો કરીને રાજને કહેતા ના હોય કે હે રાજ ! જો સંતને કરડીને તમે અમને નરકમાં જવા મોકલ્યા ? અમે તો પશુ છીએ પણ તમે તો માનવ છો ને ? તમને આટલું જ્ઞાન નથી કે સંતને સંતાપવાથી કેટલું પાપ લાગે છે ?

“રાજનો થયેલો હૃદયપટ્ટો” : ફૂતરાના મૂંગા ઇશારાથી રાજના હૃદયનું પરિવર્તન થઈ ગયું. જોના મનમાં વિચાર થયો કે આ ફૂતરા કરતાં પણ હું ફૂર છું, પાપી છું, અધમ છું. મેં આવા પવિત્ર સંતની અવહેલના કરી ? મેં સંતને કરડવા ફૂતરા મોકલ્યા ? અને અત્યાર સુધીમાં આવા કંઈક સંતોની મેં અશ્ચાતના કરી છે. હું મરીને ક્યાં જઈશ ? મારા પાપનું પ્રાચલિત કરવા હું આપઘાત કરીને મરી જાઉં. રાજ મરવા માટે નજીકના પહાડ ઉપર ચઢ્યા. ચઢીને પહોંચી જાય છે ત્યાં સંતની દ્રષ્ટિ તેમના ઉપર પડી. સંતે દુરથી કહ્યું સબૂર....સબૂર. આમ કહેતા તે પહાડ ઉપર ચઢી ગયા ને રાજને મરવાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે રાજજો આંખમાંથી આંસુ સારીને કહ્યું-મહારાજ ! આ પાપીને જીવતો રાખવામાં સાર નથી. હું ફૂતરા, સિંહ, વાઘ અને હીપડાથી પણ ફૂર છું. મહાન પાપી છું. મને મરવા દો. ત્યારે સંતે રાજને ઉપદેશ આપ્યો કે હે રાજન ! આ માનવજન્મ મહાન પુણ્યોદયે મળ્યો છે. તેને આમ ગુમાવાય ? અત્યાર સુધી અજ્ઞાન દશામાં તમે પાપ કર્યું. હવે સમજ્યા ત્યાંથી સવાર સમજીને પાપની પ્રવૃત્તિ બંધ કરો. જોટલે રાજજો સંતના ચરણમાં મસ્તકે જૂઠાવીને પાપનો પશ્ચાતાપ કર્યો ને પોતે કરેલા પાપની માફી માંગી, ત્યારે સંતે તેમને ઉપદેશ આપતાં કહ્યું કે હે રાજન ! દુનિયાના દરેક પ્રાણીજોને જીવવું ગમે છે. મરવું કોઈને ગમતું નથી. માટે હવે તમે અજ્ઞથી પ્રતિજ્ઞા કરો કે મારે કોઈ જીવોને મારવા નહિ. શિકાર કરવો નહિ. સંતના ઉપદેશથી રાજજો પ્રતિજ્ઞા કરીને જીવન સુધાર્યું. એક પ્રતિજ્ઞા પણ માનવીના જીવનમાં જો બરાબર પળાય તો તે પોતાના જીવનને ઉજ્જવળ બનાવી શકે છે.

શાંતિનાથ ભગવાનના જીવે મેઘરથ રાજના ભવમાં જોવી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે જે શરણે આવે તેનું રક્ષણ કરવું તેને અભયદાન આપવું. એ પ્રતિજ્ઞા પાલનમાં પોતાના પ્રાણનું ખલિદાન દેવું પડે તો દેવા તૈયાર હતા. મેઘરથ રાજના જીવનમાં એક વાર કસોટી આવી. મેઘરથના ખોળામાં ભયથી તરફડતું પારેવું આવીને પડ્યું, ત્યારે ખાળે કળૂતરની માંગણી કરતાં કહ્યું—રાજન્! એ કળૂતર મારો શિકાર છે. મારું લોજન છે માટે મને સોંપી દો. ભાઈ! કોઈનો પણ જીવ કોઈનું લોજન નથી. જીવની હત્યા કરી તું શા માટે નરકને આમંત્રે છે? અને આ કળૂતર મારા શરણે આવેલું છે. શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરવાનો મારો ધર્મ છે. તારે જોઈએ તો તેના વજન જેટલું અનાજ આપું. રાજન્! મારે અનાજ ન જોઈએ. મને તો માંસ ખપે છે. તમે એનું માંસ આપો કાં તેના વજન જેટલું તમારું માંસ આપો તો મને આનંદ થાય. કંડક વળે. રાજાએ ત્રાજવા મંગાવી એક પહલામાં પારેવું ને બીજા પહલામાં પોતાની જાંઘમાંથી માંસ કાપીને મૂકવા માંડ્યું. આ દ્રશ્ય જોતાં જોનારાનાં ફવાડા ઉભા થઈ જાય પણ રાજા શું વિચારે છે? હે આત્મા! આજે આનંદનો દિવસ છે. આજ તારું માંસ એક જીવને ભગવાનમાં કામ આવી રહ્યું છે. તું જરા દુઃખી ન બનીશ. આ નાશવંત દેહ આખરે અગ્નિમાં જલી જવાનો છે. આ વિનાશી દેહથી અવિનાશી આત્માની સંપત્તિ મળી રહી છે. એક નિર્દોષ જીવને અભયદાન મળી રહ્યું છે માટે તું આનંદ પામ, આમ વિચારતાં જાંઘમાંથી માંસ કાપતા જાય ને પહલામાં મૂકતા જાય, પણ પારેવાનું પહલું નમે નહિ. આખી જાંઘ માંસ વિનાની થઈ ગઈ. પછી બીજા અંગો કાપવા માંડ્યા. છેવટે પોતે આખા પહલામાં ઝેસી ગયા. રાજાની દેહતા જોઈ ત્યાં દેવો પ્રગટ થયા અને મેઘરથની હયાનો જન્મનાદ કર્યો. આ જ આત્મા શાંતિનાથ ભગવાન બન્યો. તેમની હયાના પ્રભાવે માતાના ગર્ભમાં આવતાં જનતાનો મરકીનો રોગ મટાડ્યો. (પૂ મહાસતીજીએ આ વાત સુંદર છણાવટથી સમજાવી હતી પણ અહીં તેનો સાર લખ્યો છે. અને પ્રતિજ્ઞામાં દેહ રહેવા ટકેર કરી હતી.)

સુલશાની હૃદયપૂર્વકની ભક્તિથી હરિષ્ણુગમેષી દેવ તેના ઉપર પ્રસન્ન થયો. જેના ઉપર દેવ પ્રસન્ન થાય છે તેનું કામ થઈ જાય છે, અને એની જે ઇચ્છા હોય તે પૂર્ણ કરે છે. એટલે અહીં હરિષ્ણુગમેષી દેવે શું કહ્યું? : “તપ જં હરિણગમેસી દેવે સુલસાપ ગાદાવજ્ઞીપ મણુકંપજ્ઞીપ સુલસ ગાદાવજ્ઞિ તુમં ચ જ દોવિ સમડઠયાઓ કરેદ્, તપ જ તુમ્મે લોવિ સયમેવ ગમ્મે ગિણદ્.” નેમનાથ ભગવાન કહે છે હે દેવકીદેવી! તે સુલશા ગાથાપત્નીનું દુઃખ દૂર કરવા માટે તેના ઉપર પ્રસન્ન થયેલો હરિષ્ણુગમેષી દેવ સુલશાની અનુકંપાને લીધે સુલશા ગાથાપત્નીને અને તને એક જ દિવસે ઋતુમતી કરતો હતો. અને તમે બંને એક સાથે ગર્ભાવંતી બનતી હતી. કદાચ તમને એમ થશે કે આવું કેમ બને? ભાઈ! દેવોની શક્તિ અગ્રાધ હોય છે. તે ધારે તે કરી શકે

છે. આ વાત હજી નેમનાથ ભગવાન દેવકીજીને કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

“ચરિત્ર” : ભગવાન કહે છે તમે જેમ પાણી ગળીને પીવો છો તેમ વચન પણ ગળીને જાલો. કુવચનના કેવા પરિણામ આવે છે ?

વચન વદે સજ્જન, વચન વદે દુર્જન, વેણુ કવેણુમાં મોટું અંતર છે. દ્રૌપદીએ વેણુ કાઢ્યા, અંધ બધા અંધ હુઆ, કુરુક્ષેત્ર જંગ હુઆ વેણુ કવેણુમાં....

દ્રૌપદીના એક વચને કેવો જંગ મચાવ્યો તે વાત આગળ આવશે. અહીં દુર્યોધનને આ અપમાનથી ખૂબ ક્રોધ આવ્યો. હું આટલો મોટો ને મારી ભરસલામાં આવી મબ્બક ઉડાવી ! કહેવત છે ને કે “મૂલ કલહ કી જગમે” હાંસી, રોગ મૂલ હૈ ખાંસી.” આ જગતમાં કલેશનું મૂળ હોય તો હાંસી છે. કોઈની સ્થેજ હાંસી, મબ્બક કરવાથી તેમાંથી મોટું રૂપ પકડાઈ બાય છે ને કલેશનું કારણ બને છે. ખાંસી બધા રોગોનું મૂળ છે તેમ હાંસી ઝઘડાનું મૂળ છે.

સલામો કાર્યક્રમ પૂરો થયો એટલે સૌ પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા, ત્યારે પાંડવો દુર્યોધનને કહે છે મોટાભાઈ ! આપણે બધા અહીં આનંદ કરવા માટે ભેગા થયા છીએ ને તમે આટલા બધા ઉદાસ કેમ બની ગયાં છો ? તમને શું ખોટું લાગ્યું છે ? તમે અમને કહો પણ દુર્યોધન કંઈ જાલનો નથી. છેવટે ધર્મરાજને ખૂબ પૂછ્યું ત્યારે કહે છે ભાઈ ! કહેવા જેવું શું છે ? તમે નજર ન બેસ્યું કે આ સલામાં આવતાં મેં પાણી માનીને કપડા ઈંચા લીધા. જમીન માનીને ચાલતાં પડી ગયો અને દ્વાર માનીને અંદર જતાં લીંત સાથે ભટકાયો તેથી તમે બધા કેટલું હસ્યા ! એ તો ઠીક પણ દ્રૌપદીનો કેટલો બધો રૂઆળ છે ? બાણે હું પાંચ પતિની પત્ની. એને ગમે તેમ જાલવાની છૂટ છે. એણે મને કેવા વેણુ કહ્યા ? આંધળાના દીકરા આંધળા જ હોય ને ! એ મારા બાપ સુધી પહોંચી ગઈ છતાં એને કંઈ કહેનાર નથી કે દ્રૌપદી ! તું આ શું જાલે છે ? આ શબ્દોથી મને ખૂબ દુઃખ થયું છે. વડીલની આવી મબ્બક કરવી તે મને બિલકુલ ઠીક લાગતું નથી.

“ધર્મરાજ તરફથી દુર્યોધનને આશ્વાસન” : ધર્મરાજને કહ્યું. ભાઈ ! આ તો બધો મનોરંજન કાર્યક્રમ છે. આપણે બધા આનંદ વિનોદ કરવા ભેગાં થયાં છીએ. આ પ્રસંગે કોઈ હસે કે મબ્બક ઉડાવે તેમાં આપણે ખોટું લગાડવાનું ન હોય. દુર્યોધન કહે છે આ સામાન્ય મબ્બક નથી ઉડાવી. મને તો હાડોહાડ લાગી આવ્યું છે. ધર્મરાજ ખૂબ સરળ હતાં. તેમણે કહ્યું કે હું અને મારા ચારે ભાઈ આપની પાસે માફી માંગીએ છીએ, ને દ્રૌપદી પણ તમારી પાસે માફી માંગશે, પણ એક વાત જરૂર સમજી લેજો કે આવા આનંદ વિનોદના પ્રસંગે આવી નાની નાની બાબતોમાં ક્રોધ કરવો, દુઃખ લગાડવું તે આપને માટે ચોચ્ય નથી લાગતું. આમ કહી ખૂબ સમજાવ્યો પણ

કેઈ રીતે તેના મનને શાંતિ થઈ નહિ. થોડા દિવસ રોકાઈને હુયોધને પાંડુરાજ પાસે વિદાય માંગી એટલે તેના સ્નેહપૂર્વક આદર સત્કાર કરીને પાંડુરાજ તથા ધર્મરાજએ વિદાય આપી. હુયોધન તેના મામા શકુનિ આદિ પરિવાર સાથે ઇન્દ્રપ્રસ્થ જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં કોઈની સાથે પ્રેમથી વાતચીત કરતો નથી. અત્યંત ઉદાસ બની ગયો છે, હુયોધનની આવી પરિસ્થિતિ જોઈને તેના મામાએ પૂછ્યું. વત્સ ! તું આટલો બધો ગમગીન શા માટે રહે છે ? ત્યારે ઉઠો નિસાસો નાંખતા હુયોધને કહ્યું કે

યે પાંડવ નહિ જાત હમારે, હૈ દુશ્મન અતિ દૂર
અદ્ભૂત સભા બના પૂતારે, હંસી કરી ભરપૂર હો....ઓતા....

હે મામા ! આમ તો પાંડવોની સમૃદ્ધિ જોઈને મારા દિલમાં આગ સળગેલી હતી. મોટા મોટા રાજાઓ તેમના ચરણમાં નમે છે ને તેનો કેટલો આદર સત્કાર કરે છે. તેમની સત્તા, સમૃદ્ધિ ને સન્માન જોઈને મારું હૃદય અગ્નિમાં લાકડા બળે તેમ બળી રહ્યું હતું. તેમાં ઇન્દ્રની સલાને પણ ઝાંખી પાડે તેવી અદ્ભૂત સભા બનાવીને તે પૂતારાઓએ મારું હડહડતું અપમાન કર્યું છે. એ મારા ભાઈઓ નથી પણ મારા દુશ્મન છે. આટલા બધા મોટા મોટા માણસો વચ્ચે પાંડવો અને દ્રૌપદીએ મારું અપમાન કર્યું ! આવા અપમાનિત હોવને જગતમાં હોવા જેવું શું છે ? અને બીજું હું તેમનો વૈભવ ને સંપત્તિ જોઈ શકતો નથી. માટે હે મામા ! હું તો આ જગતમાં જ ગળે ફાંસો ખાઈને મરી જઇશ. મારે ઇન્દ્રપ્રસ્થમાં આવવું નથી. તમે ત્યાં જઈને મારા પિતાજીને સમાચાર આપજો કે હુયોધન મરી ગયો છે.

“શકુનિ અને હુયોધન વચ્ચે વાર્તાલાપ” : શકુનિએ કહ્યું. હુયોધન ! આ તારી વાત બરાબર નથી. પાંડવો કેટલાં સરળ છે ! એ તો એમ માને છે કે અમે પાંચ ભાઈ નથી પણ ૧૦૫ ભાઈઓ છીએ, અને તું એમને દુશ્મન માને છે ? સત્જન તો સ્વજનોના અભ્યુદયમાં આનંદ માને છે, અને પાંડવોના રાજ્ય કરતાં તમારું રાજ્ય ક્યાં નાનું છે ! કદાચ તેમના પુરોહિતથી સંપત્તિ વધી ગઈ તો તમારે આનંદ માનવો જોઈએ, પણ તમને દુઃખ તો ન જ થવું જોઈએ. યુધિષ્ઠિરે બીજા રાજાઓને જીતીને તેમના તાબે કર્યા તે શું તમારે માટે આનંદની વાત નથી ? જોડી હાથો શા માટે કરો છો ? ત્યારે હુયોધન કહે છે મામા ! તમે પણ પાંડવોનો પક્ષ લો છો. અમારો પક્ષ લેતા નથી, પણ મને તો એમ જ થાય છે કે જાણે પાંડવોને જીતી લઈ એટલે આખી પૃથ્વીને એ જીતી તેમ લાગે.

હુયોધનની વાત સાંભળીને શકુનિએ કહ્યું—હુયોધન ! ઇન્દ્ર પણ પાંડવોને યુધ્ધમાં જીતી શકે તેમ નથી. કારણ કે યુધિષ્ઠિરની શૂરવીરતાથી ધીર પુરૂષો પણ કાયર બની જાય છે, અને ભડવીર બીમતું નામ સાંભળીને ગભરાયેલા રાક્ષસો પણ ભાગી જાય

છે. શત્રુઓની છાતીને બાણ વડે ફાડી નાંખનાર અર્જુન સામે પણ કોણ લડવા તૈયાર થાય ? દેખાવમાં યસુના સમાન અને પરાક્રમમાં ચમરાજ સમાન તલવારને ધારણ કરનાર સહદેવ અને નકુલને પણ કોણ જીતવા સમર્થ છે ? અને કૃષ્ણ વાસુદેવ જેવા તેમના સહાયકો છે. જોટલે શસ્ત્રાશસ્ત્રના યુધ્ધમાં પણ તેમને કોઈ જીતી શકે તેમ નથી. જોકે તો તેમના જબ્બર પુણ્યનો ઉદ્ધય છે, અને બીજું તેમને મોટા મોટા સહાયકો છે. વળી તેઓએ દ્વિગ્વિજય કરીને આખી પૃથ્વીનું રાજ્ય મેળવી લીધું છે. જેથી તમે સો ભાઈઓ, કણું અને હું બધા ભોગા થઈને તેમની સામે યુધ્ધ કરીએ તો પણ જીતી શકીએ તેમ નથી. તેમને જીતવાનો જોકે બીજો ઉપાય છે તે હું તમને બતાવીશ. આ પ્રમાણે શત્રુને મામાનું વચન સાંભળીને દુર્યોધને કહ્યું—મામા ! ક્યો ઉપાય છે તે મને જાણી કહો. હવે દુર્યોધનના હૈયે ઠંડક વળી છે. હવે તેના મામા તેને પાંડવોને જીતવાનો ઉપાય બતાવશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

(કાંદીવલીમાં બિરાજતા બા. ધ્ર. પૂ. વસુભાઈ મહાસતીજીના સદ્ગુણદેશથી છ દંપતીઓ આજીવન પ્રહ્લ્લયર્થ મતની આરાધનામાં જોડાતા પૂ. મહાસતીજીને વિનંતી થતાં તેઓશ્રીની પાસે પચ્ચબાણ લેવાના હોવાથી આવજી સુદ ચૌદશ પુનમના પૂ. મહાસતીજી કાંદીવલી પધાર્યા હતા.)

વ્યાખ્યાન નં. ૫૧

દિ. આવજી સુદ ૧૫ ને રવિવાર ‘રક્ષા બંધન પ્રહ્લ્લયર્થ મહોત્સવ’ તા. ૨૮-૮-૭૭

‘અખર વ્યાખ્યાતા બા. ધ્ર. વિદુષી પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીનું કાંદીવલી સંઘના આગ્રહથી આગમન’

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! આજે શ્રી કાંદીવલી સંઘના આંગણે ભવ્ય પ્રહ્લ્લયર્થ મહોત્સવ છે અને તપ મહોત્સવની પૂર્ણહૃદિનો મંગલ દિવસ છે. જ્ઞાની ભગવંતો કહે છે કે પ્રહ્લ્લયર્થ જોટલે આત્માની શક્તિનો સાચો. સદ્ગુણોગ. પ્રહ્લ્લયર્થ જો આત્માનું સત્ય સૌંદર્ય છે. સ્ફુલિભદ્રની વાન તો આપે ધણીવાર સાંભળી છે. જો જ્યારે સંસારમાં હતા ત્યારે કોશાની કાયાના સૌંદર્યમાં મુગ્ધ બન્યા હતા, અને સંયમ લીધા પછી ગુરૂની આજ્ઞાથી તે કોશાને ત્યાં આતુમાર્સ ગયા. હવે તો આત્માનું સૌંદર્ય જેનું ખીલી ઉઠ્યું છે તેવા મુનિ શું કોશાના રૂપના સૌંદર્યમાં આકર્ષાય ખરા ? ‘ના’ તે વિકાસી અને વિકારી વાતાવરણ વચ્ચે પણ મેરૂપવંતની જેમ અડેલ રહ્યા. જોટલે કોશાની વિચારધારા પલટાઈ. ત્યારે મુનિએ કહ્યું, હે કોશા !

એમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું કંઈ નથી. જે છે તે જ છે. નવું કંઈ નથી. ત્યાં સુધી સાચા સૌંદર્યની પીછાણ ન હતી ત્યાં સુધી દેહને સૌંદર્યનું સાધન મનતો હતો. અર્થશ્રુ આમલીના સૌંદર્યને આંધે છે જ્યારે જ્ઞાનશ્રુ આત્માના સૌંદર્યને આંધે છે. સૌંદર્યનું સત્ય સ્વરૂપ સમજાવું એટલે દેહ પ્રત્યેનો રાગ, મમત્વ અને તેના પરનો આનંદ આપમેળે છૂટી ગયો ને આત્માનુરાગ પ્રગટ થયો. કેશાને પણ મુનિના આત્મસ્પર્શી રહસ્યજ્ઞની વાતોનો સાર સમજતાં કેશા વેશ્યા મટી સતી બની. મુનિના સત્સંગથી કેશા વેશ્યાએ સતીત્વનો શણગાર સંજો ને સાચી શ્રાવિષ્ટ બની. આ છે ચારિત્રનો પ્રભાવ.

અતુર્ગતિની અંદર આત્મા અનંતકાળથી રખડી, વિપયોને આધીન બની તેણે સંસારને વધાર્યો છે. જેનો આત્મા પવિત્ર બન્યો હોય ને અંતરાત્મા રણુકાર કરતો હોય તેવા આત્મા પ્રહ્લચર્ય તત્ત્વ અંગીકાર કરવા તત્પર બને છે. સર્વ પર્વતોમાં એક પર્વત સર્વ નદીઓમાં ગંગા-સિંધુ નદી, સર્વ પ્રાણીઓમાં બળવાન સિંહ, સર્વ વૃક્ષોમાં કદપવૃક્ષ એક છે તેમ સર્વ વ્રતોમાં પ્રહ્લચર્ય એ સર્વ એક છે. પ્રહ્લચર્યમાં એ તાકાત છે કે પ્રહ્લચારી આત્માને એતાં કામીના કામ વિકાર પણ પીગળી જાય છે.

ખાનદાન પ્રતિષ્ઠિત, લક્ષ્યાધિપતિ શેકનો હીકરો ઇલાચી કુમાર નટકીની પાછળ ગાંડો બન્યો ને તેની સાથે લગ્ન કરવા તૈયાર થયો. નટ કહે તમે અમારી નટ કન્યાને ક્યારે પરણી શકો કે નટ બનીને નાચો, રાજાને રીઝવીને પૈસા મેળવો ને અમારી નાત જમાડો પછી અમે નટકન્યાને પરણાવીએ. એક નટકન્યાને પરણવા દૂધ ચોખાનો ખાનારો, છત્ર પલંગમાં પોઠનારો ઇલાચી વહાલા માતા પિતાનો અને સર્વ સુખોનો ત્યાગ કરી ઘર છોડી ચાલી નીકળ્યો. આટલો ત્યાગ બે તેણે આત્મા માટે કર્યો હોત તો તેણે કંઈપણ થાત, અને માતા પિતાની આજ્ઞા વધારત, પણ મોહકશા ભર્યંકર છે.

ઇલાચી નાચવાની કળા શીખી ગયો. હવે રાજાને રીઝવીને ઇનામ લઈને નટકન્યા પરણવી છે. આ નટ કન્યા ઉપર રાજા મોહિત થાય છે. ઇલાચી દોર ઉપર ચઢ્યો છે. નટ ઇચ્છે છે રાજાનું ધન અને રાજા ઇચ્છે છે નટકન્યા. ઇલાચી દોર ઉપર નાચી રહ્યો છે. ત્રણ વાર ચઢ્યો ને ઉતર્યો પણ ઇનામ મળતું નથી. ત્યાં શું બન્યું ? સામા ઘરમાં પંચ મહાન્નતધારી ત્યાગી મુનિને જીયરી કરતાં જોયા. સૌંદર્યવંતી ને રૂપવંતી કન્યા મુનિને જીયરી વહોરાવી રહી છે. છતાં મુનિ તેના સામું દષ્ટિ પણ કરતાં નથી. આ દેશ દોર પર નાચતાં ઇલાચીએ જોયું, અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે ક્યાં આ મુનિ ! અને ક્યાં મારી દશા ! હું ક્યાં જૂલ્યો ? ત્યાગી આત્માના સમા-ગમથી, તેમના દર્શનથી પણ વિષયોના વિષ ઉતરી જાય છે. જેમ સર્પ અને નીળિયો સામસામા લડે છે ને ઠંજે છે ત્યારે લડતાં લડતાં નીળિયોએ એક કળા વાપરીને જ્યાં નોરવેલતું જાડ છે ત્યાં પહોંચી જાય ને નોરવેલ સુધી લે. નોરવેલ સુધવાથી સર્પના ઝેર ઉતરી

જાય છે, તેમ મુનિને જોતાં ઇલાશ્વીના વિષયોના વિષ કિતરી ગયા. ત્યાં પરિણામની ધારા વધતાં ક્ષપક ઘેણીએ ચઢતાં ઘાતી કર્મનો ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાન પામી ગયા. બ્રહ્મચર્યમાં જો શક્તિ છે કે ભલભલાના હૃદયને પીગળાવી દે છે. અમારા વસુભાઈ મહાસતીશ્વરે વીતરાગ વાણીનો લેરી નાહ વગાડ્યો. રાબાં લકાધમાં જાય ત્યારે સૈનિકો રણુશીંગા કૂંકે જોટલે ક્ષત્રિયના બચ્ચા થનથની ઉઠે, તેનું શૂરાતન બળબળે તેમ વસુભાઈ મહાસતીશ્વરે ભગવાન મહાવીરના ચારિત્રનાં રણુશીંગા કૂંક્યા કે જે સાચા સૈનિકો ને વીર હોય તે જાણી જાય, તેમના લેરી નાહે ૧૨ આત્માઓ જાગૃત બન્યા. જો રણુશીંગાના નાહે ઉભા થઈ ગયા. તેઓ હમણાં બ્રહ્મચર્યમત અંગીકાર કરશે.

આજનો દિવસ રક્ષાબંધનનો છે. બાઈ-બહેનની રક્ષાનો શુભ સંકલ્પ જોટલે રક્ષાબંધન. સંસારના સર્વ સંબંધોમાં બાઈ બહેનના સંબંધનું સ્થાન સર્વોચ્ચ અને સુંબદાયી છે. બહેન માટે બાઈ અને બાઈ માટે બહેન જો રોડનું સરોવર છે. આજે બહેન બાઈના ઘરે જશે ને બાઈને રાખડી બાંધશે. જે બહેન બાઈના ઘરે પહોંચી શકે તેમ નહિ હોય તે ટપાલમાં રાખડી મોકલશે. બહેન બાઈને રાખડી બાંધે તેની પાંછળ બાઈની જવાબદારી છે. માત્ર નાનું રેશમનું કુમનું અને તેની સાથે રહેલો દોરો જોનું નામ જ રક્ષા નથી પણ જોની પાછળ બહેનની બાઈ પ્રત્યેની ભવ્ય ભાવના અને બહેનના રક્ષણની મહાન જવાબદારી રહેલી છે. બહેન રાખડી બાંધીને બાઈના માથે બાર મૂકે છે કે હે વીરા ! આપત્તિમાં તું મારી રક્ષા કરજો, સંકટમાં સહાય કરજો. બહેનને બાઈ ખૂબ વહાલો હોય છે. બહેનને ડેસ વાગે તો જાહે છે ખરમાં મારાં બાઈને ! પતિને નથી કહેતી, મુગો પલટાયા છતાં આ પલટાયું નથી. (અહીંયા જેલમાં મુનેગારને રાખડી બાંધવા ગયેલી બહેન જોકે સજાબંધને રાખડી બાંધવા જાય છે ત્યારે કહે છે બહેન ! રાખડી બાંધાવવાની મારી લાયકાત નથી તેથી બહેન પૂછતાં તે બાઈ પોતાની વીતક કથા કહે છે તે દબાંત ખૂબ મુંઠર રીતે કંઠે રસથી ભરપૂર વિસ્તારપૂર્વક કહેલું હતું.)

આજે કંઈક બહેનો હસતી ને આનંદ કરતી હોય છે ને કંઈક રડતી હોય છે. તે બહેનને પૂછીએ કે તારી આંખમાં આંસુ કેમ છે ? તે બિચારી બાલી શકતી નથી. આંસુ જ પ્રકારે આવે છે. જે બહેનને બાઈ નથી તે આંસુ સારે છે. તેના બાળકો ખીબ છોકરાઓને મામને ઘર જતાં બેઠને કહે, બા ! બધાં મામને ઘર જાય છે. આપણે નહીં જવાનું ? ત્યારે માતા આંસુ સારતાં કહે છે બેટા ! તારે મામા જ નથી. આટલું બાલતાં તેનું હૈયું તૂટી જાય છે. બાઈ વગરની બહેન વનવંશમાં ઝાડની જેમ જૂરતી હોય છે ખીલુ બહેન કે જેને બાઈ હોવા છતાં પાપનાં ઉર્થે બાઈ બહેનને બેલાવતો નથી. તેની આંખમાં પણ આંસુ છે. આજે સમાજમાં કંઈક બાઈ જોવા હશે કે જે બહેનને જૂલી ગયા છે. હજારોના ખર્ચા કરે છે પણ બહેનને તથા બાણેને બાલ્યાંવી મુમના મીઠા બે શબ્દો પણ આપતો નથી. તેથી બહેન અને બાણેને પણ રડતા હોય છે,

રક્ષાબંધનનો આ તહેવાર ફક્ત શારીરિક રક્ષા માટે જ નથી પણ ધર્મ, પવિત્રતા અને સદાચારની રક્ષા માટેનો છે. બહેન ભાઈને રક્ષા બાંધતા શુભ લાવના લાવે છે કે મારો ભાઈ કામકોધાદિ મહારોગમાંથી બચી નિરોગી બની તન-મનને તંદુરસ્ત બનવવા સાથે કુળનું નામ પણ ઉજ્જવળ કરે. આ પવિત્ર પર્વ કહે છે તમે પવિત્ર બનો. કામકોધાદિ વિકારો પર વિજય મેળવો. આ પર્વને પવિત્ર એટલા માટે કહેવામાં આવ્યું છે કે પવિત્રતાના સ્મારક રૂપ રક્ષાબંધન બાંધી તેનું પાલન કરવાથી વિવિધ વિકાર અને મનની મલીનતા દૂર થાય ને આત્મા પવિત્ર બને.

આજના પવિત્ર દિવસે જે ભાઈ બહેનને ન બોલાવતો હોય તે વૈરઝેર છોડી કંઈ દિલને પવિત્ર બનાવજો. કારણ કે જે ભાઈ બહેનને બોલાવતો નથી તેના ભાણેજો બીજા બાળકોને મામાને, ઘેર જતાં જોઈ મામાને ઘેર જવા ઉત્સુક બને છે. ત્યારે માતાનું હૈયું રડી પડે છે. તે બિચારી બાલી શકતી નથી. અહીં એક પ્રસંગ યાદ આવે છે. એક શ્રીમંત બ્રેહ્મીને એકની એક દીકરી ખૂબ લાડકોડમાં ઉછરેલી સાસરે જાય છે. ભાઈની એકની એક વહાલી બહેન છે. છોકરીના મનમાં આનંદ ને કોડને પાર નથી. આ છોકરી પરણીને, સાસરે આવી. દેરાણી જેઠાણી બે છે. થોડા દિવસો તો આનંદથી પસાર થઈ ગયા પણ પછી કંઈક કારણસર દેરાણી જેઠાણીને મનલોહ થયો. ઉઠના આંકે જેવી તેમની સ્થિતિ થઈ. લક્ષ્મી હોય કે ન હોય પણ જે ઘરમાં સંપ છે, એકતા છે તેના જેવું કોઈ સુખી નથી. સુખ મેળવવા નમ્રતાને શુભ લાવવો પડશે. આ દેરાણી જેઠાણી જુદા થયા. કહેવત છે. કે “અન્ન જુદા તેના મન જુદા.” છેવટે ધંધા પણ જુદા થયા. લાડકોડમાં ને સંપત્તિની છોળેમાં ઉછરેલી લાડીલી દીકરીના માતાગિતા પણ ચાલ્યા ગયા. જ્ઞાની કહે છે કર્મની દશા વિચિત્ર છે. કર્મરાજને રંક અને રંકને રાજ બનાવે છે. પુણ્ય-પાપની બાજુ ક્યારે પહોંચે છે તે ખબર નથી. ધંધામાં જુદા થયા પછી આ છોકરીના પતિને ધંધામાં પણ ભારે ખોટ આવી. લયંકર, તુકશાન થયું. છોકરીના પતિને તેથી હાથ લાગી ગઈ. છેવટે કાળ ગોઝારાએ તેના પતિને પણ ઝડપી લીધો, બંધુઓ! કર્મ જીવને કેવા ખેલ ખેલાવે છે ને કઈ સ્થિતિમાં મૂકી દે છે! અહીં કાળ ગોઝારાએ છોકરીના મા-બાપને ઝડપી લીધા ને તેના પતિને પણ ઝડપી લીધો, સાથે ધન પણ ચાલ્યું ગયું. વિચાર કરો, આ છોકરીની શું સ્થિતિ થઈ હશે! તેના માથે લયંકર દુઃખ આવી પડ્યું. તે ચોધારા આંસુએ રહે છે, જૂરે છે. સાવ નિરાધાર બની ગઈ, રોટીના પણ સાંસા પડ્યા.

‘નણુંદીનો પત્ર ભાલીને મન પરતી’ : - છેવટે આંસુ સારતી બહેન ભાઈને પત્ર લખે છે એ મારા લાડીલા મીરા! મારા કર્મોએ આ દશા કરી છે. તારા ભાણેજો જૂરે છે. રોટીના પણ સાંસા પડ્યા છે. તું તો ખૂબ દિલાવર દિલનો છે. ગરીબનો બેલી છે ને દુઃખીનાં આંસુ લૂછનાર છે. આજે હું સાવ નિરાધાર બની ગઈ છું. તો

તારી દુઃખીયાની બહેનની વહારે જરૂર આવજો. અત્યારે મારા માટે તારા સિવાય કોઈ આધાર નથી. માટે તો વીરા ! તું જરૂર આવજો. બહેને ટપાલ લખી તે ભાઈના ઘેર પહોંચી પણ તે ટપાલ કુદરતે તેના ભાણીના હાથમાં આવી. ભાણીએ ટપાલ વાંચી. વાંચીને તેને પસ્તીની માફક ફાટીને ફેંકી દીધી. એને મન તો પત્ર ફાડ્યો પણ એને ક્યાં ખબર છે કે પત્ર ફાડતાં બેનનું હૈયું ફાડ્યું. ભાઈનો જવાબ ન આવ્યો. તેથી બીજી વાર પત્ર લખ્યો. બીજો પત્ર પણ ભાણીના હાથમાં ગયો. ભાણીએ તો બીજો પત્ર પણ વાંચીને ફાટી નાંખ્યો.

આ બાજુ બહેનના બે બાલુડા કહે છે બા ! અમારી સ્ફૂલનાં બધા છોકરાઓ બે દિવસ પછી તેમના મામાને ઘેર જવાના છે તો અમારે મામાને ઘેર નહીં જવાનું ? મામા બિચારી શું બોલે ? તેની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. અહો ! મેં ભાઈને બખે પત્ર લખ્યા પણ ભાઈનો જવાબ નથી. ભાઈ આ વાત બહુતો નથી. તેણે પત્ર વાંચ્યો નથી. બહેને પત્ર ભાણીના હાથમાં આવ્યા ને તેણે ફાટી નાંખ્યા. ભાણી સમજે છે કે તે દુર્ભાગી, પુણ્યહીન બે મારા ઘેર આવશે તો મારું ઘર રસાતાળ થઈ જશે. આ ભાણેજો મામાને ઘેર જવા માટે રડી રહ્યા છે. ત્યાં તેના કાકી નીકળ્યા. જ્ઞાની કહે છે કે છાતીમાં ગોળી વાગી હશે તો ઓપરેશન કરીને કાઢી નંખાશે ને તેના ઘા રૂઝાઈ જશે, પણ વચનનાં ઘા રૂઝાતા નથી. અહીં ઈંચની લુબ પાંચ ફૂટના માનવીના ક્યારેક પ્રાણ લઈ લે છે.

‘કાકીએ મારેલા રહેણા’ : - છોકરાઓનું બોલવું ને કાકીનું નીકળવું. કાકીએ બધું સાંભળ્યું. કાકી કહે છે છોકરાઓ ! તમે ધરતી સાથે માથા ફેડો તો પણ તમારા મામા મામી બોલાવે કે ખવડાવે તેમ નથી. એવા મામા મામીને યાદ કરીને તમે શા માટે રડો છો ? આ શબ્દો જૂંપડીમાં રહેલી બહેનીએ સાંભળ્યા. બહેનને ભાઈ પ્રત્યે ખૂબ પ્રેમ હોય છે. તે બધું સહન કરી શકે પણ ભાઈનું કોઈ વાંકું બોલે તો સહન નહીં કરી શકે. તેથી બહેન બહાર આવીને કહે છે ભાણી ! તમે મારા ભાઈને એવા શબ્દો ન કહો. મારો ભાઈતો ખૂબ દયાળુ ને દિલાવર છે. તે જરૂર અમને બોલાવશે ને તેના ભાણેજોને સંભાળશે. આ શબ્દો સાંભળતાં બેનના હૃદયમાં ખૂબ આઘાત લાગ્યો. બહેન ત્રીજો પત્ર લખે છે. તારી બહેનીના દુઃખની સંભાળજે આ વાત, દુઃખ તો આવી પડ્યું નિરાધાર બન્યા આજ, જેઠાણી મેણાં મારતી, કોણ તને બોલાવે આજ, ભાણેજો જૂરી રહ્યા, વહારે આવને આજ હે મારા બહાલા વીરા ! તને બખે પત્ર લખ્યા પણ તારો જવાબ નથી. મારે તારી સાડી કે કોઈ વસ્તુ નોંઠતી નથી. માત્ર મારે તારો મીઠો પ્રેમને આવકાર બેઈએ છે. અહીં મારી જેઠાણી મેણાં મારે છે કે તારો ભાઈ ક્યાં બોલાવે તેવો છે ? માટે મારો આ પત્ર વાંચીને તું અમને જરૂરથી બોલાવજો ને બવના મેણાં ભાંગજો. પાપના

ઉદયથી મારી આ દશા થઈ છે. મારી આ કરુણ કહાની વાંચીને વીરા જરૂર અમને મોલાવશે. બહેને ટપાલ લખી. છોકરાઓ કહે. લાવ બા, અમે ટપાલ નાંખી આવીએ. છોકરાઓ ટપાલ નાંખવા બય છે પણ પહોંચી શકતા નથી. તેવી જો છુટે મૂકીને ટપાલ નાંખે છે. બાળકોને શ્રદ્ધા છે કે આ ટપાલ વાંચીને મામા અમને જરૂર મોલાવશે.

અહીં મામા તો ઘણાં બેઠાં છે. ધર્મીષ્ઠ આત્માને પોતાની પત્ની સિવાય જગતની તમામ બહેનો માતા અને બહેન સમાન છે. તો તેમનાં સંતાનોના તમે મામા ખરા કે નહીં. સંત સતીશ્રીઓને પણ જગતના જે ભાઈઓ છે તે મોટા પિતા સમાન ને નાના ભાઈ સમાન છે. તમે ધર્મના ભાઈ છો. તમારી બહેને બાથેલી રાખડી તૂટી જશે પણ અમે પ્રહાર્ય રૂપી જે રાખડી બાંધીએ છીએ તે તોડી તૂટવાની નથી. સંતો સંસારની વરમાળા છોડાવી મોક્ષની વરમાળા પહેરાવે છે. અમારી બહેનો ભૂદેશ્વરમાં બય તો નવી સાડી બેઈને તેને લેવાનું મન થઈ બય. ભાઈઓ કેઈ નવો ધંધો જુએ તો તેને તે ધંધો વિકસાવવાનું મન થાય. ભગવાન મહાવીરનું આ એક બખર છે. ૧૨ આત્માઓ તો પ્રહાર્ય ન્તનો કિંમતી માલ ખરીદવા તૈયાર થયા છે. તમે પણ તમારી શક્તિ અનુસાર માલ ખરીદશો.

બહેનનો પત્ર બેતાં આંસુથી છલકાયેલી ભાઈની આંખો :- બહેનનો પત્ર પહોંચ્યો. તે સમયે ભાઈ ઘરની બહાર નીકળે છે ત્યાં પોસ્ટમેન આવ્યો. તેને પૂછે છે ભાઈ ! કાળ છે ? ટપાલીએ કવર આપ્યું. ભાઈએ બહેનના અક્ષર ઝોળખ્યા, પત્ર વાંચતાં તેની આંખમાંથી આંસુ પડ્યા. અહો ! મારી બહેન પહેલાં કેવી શ્રીમંત અને સુખી હતી ! તેના ધનથી તેણે કંઈક ગરીબોના આંસુ લૂછ્યા છે. એક સ્વભાવના કારણે દેરાણી જેઠાણીને ઝઘડો થયો, તેથી ભુલ્યા થયા. વડેપારમાં ભારે ખોટ આવી અને છેવટે કાળ ગોઝારાએ મારા બનેવીને પણ ઝડપી લીધા, અહો ! મારી બહેનની આ દશા ! હું કેવો હતભાગી કે મેં મારી બહેનની બખર પણ ન લીધી ! ભાઈ ઘરમાં ગયો. બહેન બહેનના ઘેર જવાની તૈયારી કરે છે. ત્યારે ભાણી પૂછે છે શેની તૈયારી કરો છો ? ક્યાં જઈ રહ્યા છો ? ભાઈ કહે બહેનનો પત્ર આવ્યો છે. તે ખૂબ દુઃખી છે. ભાણેને મામાને ઘેર આવવા રડી રહ્યા છે, માટે હું તેમને તેડવા બહિં છું આ સાંભળતાં જેમ શુદ્ધમાંથી સિંહ અને ગોડમાંથી વાઘ તાફકે તેમ ભાણીસાહેબ તાફકયા. કોની પરવાનગીથી બય છે ? ભાઈ કહે મારે રજા કોની ? ભાણી કહે-ઘરની માલિકી મારી છે. ખરેખર આ વાત પણ સાચી છે. આજે લગભગ ઘર બહેનોના નામના લખાયેલા છે. ભાણીની વાત સાંભળી ભાઈ કહે તું ન મોલ, કર્મની દશા એ.ર છે. હું જુન. દિવસો ચાલુ કર. બહેન બનેવીએ આપણને ઘણો ભોગ આપ્યો છે. તેમનો તો મકાન ઉપકાર છે. ફૂલ જેવા બાળકો શું લઈ જવાના છે ?

આ તો ૪૦ વર્ષો પહેલાંની કહાની છે. આજે પણ કંઈક ઘરમાં આ સ્થિતિ જોવા મળે છે. કંઈક બહેનો રહતી હોય છે કે છતાં બાઈએ હું બાઈ વગરની છું. તમારી બહેન તમારા બંગલા કે ફાળીના નહિ લઈ જાય માટે બહેનને પ્રેમથી બોલાવે. નિરાધાર વિધવા બહેનોના આંસુ લઈને. પત્નીના વટહુકમ છૂટ્યો એટલે સાધસાહેબ તો હસા રહી ગયા. મીસાનો વટહુકમ હતો ત્યારે બધાના હોઠ ખંધ થઈ ગયા હતા. સાધ બિચારો પત્નીના હુકમ આગળ કંઈ બોલી શક્યો નહિ. સાધ બજારમાં જઈને આંસુ સારે છે ને મનમાં મૂંઝાય છે. શું કરું ?

“આશાબેર આવેલા પાછા વળેલા બહેન બાણેને” :- આ બાણુ બહેનના છેકરા ખૂબ રહે છે. અમારે મામાને ઘેર જવું છે. બધા જાય છે ને આપણે કેમ નહિ જવાનું ? બાળકોએ હઠ ન ઊઠી એટલે માતાએ કહ્યું—રહો નહિ, હું તમને લઈ જઈશ, બાઈનું ગામ પાંચ માઈલ દૂર હતું એટલે બહેને વિચાર કર્યો કે લાવ, હું બાળકોને લઈને બાઈને ઘેર જઈ. બહેન બાળકોને લઈને જાય છે. બાળીએ દૂરથી જોયું કે આરા નણુંદ બે બાણેને લઈને આવે છે. તેથી તેણે બારણાં ખંધ કરી દીધા. બારણાં ખંધ થતાં જોઈને બહેનની આંખમાં આંસુ પડ્યા. અહો ! કમંરાજ ! શું તારા ખેલ છે ? શું તારી વિચિત્રતા છે ? સુખના સમયમાં પ્રેમથી સ્વાગત કરનારી બાળી આજે મને જોઈને બારણાં ખંધ કરે છે. માતા કહે છે બેટા ! તારી મામીની મરણ જોણી છે. માટે આપણે જવું નથી. આપણે આપણા ઘેર જઈએ. રહતા બાણુકોને લઈને માતા પાછી આવી. ખૂંપડી ખંધ કરી ચોધારે આંસુએ રહે છે.

દિવસો ને મહિનાઓ ગયા બાદ આ બાણુ બાઈ હુકાને જોડો છે. તેની કમંની કસા પલટાય છે. બાઈ જોડો છે ત્યાં પત્ર આવ્યો કે વહેપારમાં બારે ખોટ આવી છે. પરદેશમાં પેદી ભાંગી છે. સાધ આ કાગળ લઈને ઘેર આવ્યો. તેની પત્નીને કહે છે દેખ, તે મારી બહેન બાણેને પાછા વાળ્યા તેનું ફળ અત્યારે મળી ગયું. ફર્મા લપેટેલી આજ છૂપી રહે તો પાપ છૂપું રહે. વહેપારમાં મોટું નુકસાન થયું છે. પેદી ભાંગી છે. પૈસા ભરપૂર કરવાને સાધન નથી. કોઈની આંતરડી બાળીએ તો આપણી બળે. બહેનના નિસાસાં આપણને લાગ્યા છે. બાઈને હાથ લાગતાં ઢગલો થઈને પડી ગયો.

‘માતા પાસે દીકરાની ફરિયાદી’ :- બહેન બાઈના ઘરેથી પાછી આવી. બાળકો કહે, અહો માતા ! મામાએ આપણને કાઢી મૂક્યા ઘરમાં પેસવા પણ ન દીધા, ને કંઈ આશું પણ નહિ. જોને, બહેન બાળકો પાસે બાઈનું જરા પણ નીચું પડવા દેતી નથી. તે કહે છે બેટા, એમ નથી. તું ના સમજે. હવે આ દેરાણી બેઠાણી જુદા થયા ત્યારે આ બહેનના લાગ્યમાં જે જમીન આવી હતી તેના ઉપર તેઓ ખૂંપડી બાંધીને રહેતા હતાં બાઈએ બહેનને કંઈ આશું નથી છતાં બાળકોને કહે છે કે જો તારા મામાએ તમારે માટે કંઈ આશું છે. તે મેં જમીનમાં ફાટી રાખ્યું છે. એમ કહી ખૂંપડીમાં ખાડો

જોડે છે ત્યાં જવેરાતે તથા ધનનો ભરેલો ઘડો નીકળે. મહેન પોતાના બળકોને કહે છે કે જુઓ મામાએ આપણને છાની રીતે કેટલું બધું મોકલ્યું છે !

હવે કુદરતને કરવું કે પુણ્યોદયે બહેન ખૂબ સુખી થઇ ગઇ ને બીજી બાબુ ભાઇ તો સાવ રસાતાળ થઇ ગયો. તે ચોધારે આંસુએ રહે છે. પત્નીને કહે છે જરૂર આપણને બહેનના નિસાસા લાગ્યા છે. હવે તો એર ખાવા સિવાય કોઇ રસ્તો નથી. હમણાં દેખીયાતો રેડ પાડશે. પૈસા લાવો, ત્યારે હું મારું મોહું શું બતાવીશ ? બે ચોવીસ કલાકમાં કંઈ સારા સમાચાર આવે તો ઠીક છે નહિતર એર પીને મારા જીવનનો અંત લાવીશ. આ સમાચાર વાચુવેળે ફેલાતાં બહેનને પહોંચી ગયા કે ભાઇની પેઢીએ ભાંગી છે, વહેપારમાં મોટી જોટ આવી છે, અને ભાઇ કરજદાર બન્યો છે તેથી એર પીને જીવનનો અંત લાવવા તૈયાર થયે છે. આ વાત સાંભળતાં ભાઇ માટે અપૂર્વ લાગણી રાખનારી બહેન તરત જ મિલકતનો ભરેલો ઘડો નીકળ્યો હતો તે કપડે વીંટાળીને લઇને પોતાના ભાઇને ત્યાં ગઇ. નણંદને ભેઇને ભાભીએ ખારણાં બંધ કર્યાં. બહેન કહે ભાભી ! ખારણાં જોડો. આ બહેન જીવતી છે ત્યાં સુધી મારા ભાઇના માથાનો વાળ વાંકો નહિ થવા દઉં, એને એરના આલા નહિ પીવા દઉં, બહેન આવું જોલે છે છતાં ભાભી ખારણાં જોલતી નથી.

‘બહેને એરના પ્યાલા પીતા બચાવેલો ભાઈ’ :—ભાઇ તેની પત્નીને કહે છે તું એકવાર મારી બહેનના મીઠા શબ્દો તો સાંભળ. તે શું કહે છે ? છેવટે ભાભીએ ખારણું જોડ્યું. ભાઇને આશા તો હોય જ નહિ ને કે એન કંઈક લઇને આવી હશે ! કારણ કે એનની સ્થિતિ સાવ નિરાધાર છે. બહેન અંદર બય છે ત્યારે ભાઇ કહે છે હે મારી વહાલી બહેન ! તારો ભાઇ દુર્ભાગી પુણ્યહીન છે. મારી લાખોની મિલકત છૂંટાઇ ગઇ છે. હવે જીવનનો અંત આંધ્યા સિવાય બીજો કોઇ રસ્તો નથી. માટે જતાં જતાં તને છેલ્લાં આશીર્વાદ આપું છું કે તારો ભાઇ તો હવે આ દુનિયામાંથી વિદાય લે છે પણ મારા ભાણેજોને સાચવજે ને સુખી થજે. આટલું કહીને ભાઇ એરનો કટોરો પીવા બય છે. ત્યાં બહેન તેના હાથમાંથી ચૂંટવી લે છે. ભાઇના તો હોશકોશ ઉડી ગયા છે. હવે આખરૂં સાચવવી ભારે છે.

બહેન કપડે વીંટાળી ‘મિલકતનો’ ઘડો લઇને આવી છે તે ભાઇને આપે છે ને કહે છે ભાઇ વીરા ! તું આ લઇ લે ને તારી આખરૂં સાચવી લે. આ બહેન જીવતાં ભાઇને આવી રીતે મરવા નહિ દે. બહેનની કેટલી ઉદારતા અને તેની કેટલી ભવ્ય ભાવના ! જે બહેન અને ભાણેજોને આવતાં ભેઇને ભાભીએ ખારણાં બંધ કર્યાં હતાં છતાં બહેન આજે તે પ્રસંગ યાદ પણ નથી કરતી. બસ, તેની એક જ ભાવના છે કે બે મારો ભાઇ

આ તો ૪૦ વર્ષો પહેલાંની કહાની છે. આજે પણ કંઈક ઘરમાં આ સ્થિતિ જોવા મળે છે. કંઈક બહેનો રહતી હોય છે કે છતાં બાઈએ હું બાઈ વગરની છું. તમારી બહેન તમારા બંગલા કે ફાળીના નહિ લઈ જાય માટે બહેનને પ્રેમથી બોલાવજો. નિરાધાર વિધવા બહેનોના આંસુ લૂછજો. પત્નીના વટહુકમ છૂટયો એટલે બાઈસાહેબ તો ઉભા રહી ગયા. મીસાનો વટહુકમ હતો ત્યારે બધાના હોઠ બંધ થઈ ગયા હતા. બાઈ બિચારો પત્નીના હુકમ આગળ કંઈ બોલી શક્યો નહિ. બાઈ બજારમાં જઈને આંસુ સારે છે ને મનમાં મૂંઝાય છે. શું કરું ?

“આશાબેર આવેલા પાછા વળેલા બહેન બાણેજો” :- આ બાણુ બહેનના છેકરા જૂન રહે છે. અમારે મામાને ઘેર જવું છે. બધા જાય છે ને આપણે કેમ નહિ જવાનું ? બાળકોએ હઠ ન ઊઠી એટલે માતાએ કહ્યું—રહ્યો નહિ, હું તમને લઈ જઈશ, બાઈનું ગામ પાંચ માઈલ દૂર હતું એટલે બહેને વિચાર કર્યો કે લાવ, હું બાળકોને લઈને બાઈને ઘેર જઈ. બહેન બાળકોને લઈને જાય છે. બાબીએ દૂરથી જોયું કે મારા નણ્ડ બે બાણેજોને લઈને આવે છે. તેથી તેણે બારણાં બંધ કરી દીધા. બારણાં બંધ થતાં જોઈને બહેનની આંખમાં આંસુ પડ્યા. અહો ! કમરાજ ! શું તારા ખેલ છે ? શું તારી વિચિત્રતા છે ? સુખના સમયમાં પ્રેમથી સ્વાગત કરનારી બાબી આજે મને જોઈને બારણાં બંધ કરે છે. માતા કહે છે બેટા ! તારી મામીની મરણ ઝોણી છે. માટે આપણે જવું નથી. આપણે આપણા ઘેર જઈએ. રહતા બાણુકોને લઈને માતા પાછી આવી. જૂંપડી બંધ કરી ચોધારે આંસુએ રહે છે.

દિવસો ને મહિનાઓ ગયા બાદ આ બાણુ બાઈ હુકાને બેઠો છે. તેની કમની દયા પલટાય છે. બાઈ બેઠો છે ત્યાં પત્ર આવ્યો કે વહેપારમાં બારે ખોટ આવી છે. પરદેશમાં પેઢી ભાંગી છે. બાઈ આ કાગળ લઈને ઘેર આવ્યો. તેની પત્નીને કહે છે કેમ, તે મારી બહેન બાણેજોને પાછા વાળ્યા તેનું કળ અત્યારે મળી ગયું. રૂમાં લપેટેલી આજ છૂપી રહે તો પાપ છૂપું રહે. વહેપારમાં મોટું નુકશાન થયું છે. પેઢી ભાંગી છે. પૈસા લરપ ધ કરવાને સાધન નથી. કેમની આંતરડી બાળીએ તો આપણી બળે. બહેનના નિસાસાં આપણને લાગ્યા છે. બાઈને હાય લાગતાં ડગલો થઈને પડી ગયો.

‘માતા પાસે દીકરાની ફેરિયાદી’ :- બહેન બાઈના ઘરેથી પાછી આવી. બાળકો કહે, અહો માતા ! મામાએ આપણને કાઢી મૂક્યા ઘરમાં પૈસાવા પણ ન દીધા, ને કંઈ આપ્યું પણ નહિ. જોજો, બહેન બાળકો પાસે બાઈનું જરા પણ નીચું પડવા દેતી નથી. તે કહે છે બેટા, એમ નથી. તું ના સમજે. હવે આ દેરાણી બેઠાણી જુદા થયા ત્યારે આ બહેનના લાગ્યમાં જે જગીન આવી હતી તેના ઉપર તેઓ જૂંપડી બાંધીને રહેતા હતાં બાઈએ બહેનને કંઈ આપ્યું નથી છતાં બાળકોને કહે છે કે જો તારા મામાએ તમારે માટે કશું આપ્યું છે. તે મેં જગીનમાં ફાટી રાખ્યું છે. એમ કહી જૂંપડીમાં ખાડો

જોડે છે ત્યાં જવેલાં તથા ધનનો ભરેલો ઘડો નીકળે. ગડેન પોતાના બગડેને કહે છે કે જુઓ મામાએ આપણને છાની રીતે કેટલું ખુશ મોકલ્યું છે !

હવે કુદરતને કવુ' કે પુણ્યદાયે બહેન ખૂબ સુખી થઇ ગઇ ને બીજી બાબુ ભાઇ તો સાવ રસાતાળ થઇ ગયા. તે ચોધારે આંસુએ રડે છે. પત્નીને કહે છે જરૂર આપણને બહેનના નિસાસા લાગ્યા છે. હવે તો જેર ખાવા સિવાય કંઈ રસ્તો નથી. હમણાં દેહીયાતો રેડ પાડશે. પૈસા લાવે, ત્યારે હું મારું મોહું શું ખતાવીશ ? જો ચોવીસ કલાકમાં કંઈ સારા સમાચાર આવે તો ઠીક છે નહિતર જેર પીને મારા જીવનનો અંત લાવીશ. આ સમાચાર વાચુવેએ ફેલાતાં બહેનને પહોંચી ગયા કે ભાઇની પેઢીએ લાંબી છે, વહેપારમાં મોટી ખોટ આવી છે, અને ભાઇ કરજદાર બન્યો છે તેથી જેર પીને જીવનનો અંત લાવવા તૈયાર થયો છે. આ વાત સંભળતાં ભાઇ માટે અપૂર્વ લાગણી રાખનારી બહેન તરત જ મિલકતનો ભરેલો ઘડો નીકળ્યો હતો તે કપડે વીંટાળીને લઇને પોતાના ભાઇને ત્યાં ગઇ. નણુંકને જોઇને ભાભીએ ખારણાં બંધ કર્યાં. બહેન કહે ભાભી ! ખારણાં ખોલો. આ બહેન જીવતી છે ત્યાં સુધી મારા ભાઇના માથાનો વાળ વાંકો નહિ થવા હશે, એને જેરના ખાલા નહિ પીવા હશે, બહેન આવું જોલે છે છતાં ભાભી ખારણાં ખોલતી નથી.

‘બહેને જેરના ખાલા પીતા બચાવેલો ભાઈ’ :- ભાઇ તેની પત્નીને કહે છે હું જોકવાર મારી બહેનના મીઠા શબ્દો તો સાંભળ. તે શું કહે છે ? છેવટે ભાભીએ ખારણું ખોલ્યું. ભાઇને આશા તો હોય જ નહિ ને કે જેનું કંઈક લઇને આવી હશે ! કારણ કે જેનની સ્થિતિ સાવ નિરાશાર છે. બહેન અંદર બય છે ત્યારે ભાઈ કહે છે હો મારી વહાલી બહેન ! તારો ભાઇ દુર્ભાગી પુણ્યહીન છે. મારી લાખોની મિલકત હુંટાઇ ગઇ છે. હવે જીવનનો અંત આપણ સિવાય બીજો કંઈ રસ્તો નથી. માટે જતાં જતાં તને છેલ્લાં આશીર્વાદ આપું છું કે તારો ભાઈ તો હવે આ દુનિયામાંથી વિદાય લે છે પણ મારા ભાણેજોને સાચવજો ને સુખી થજો. આટલું કહીને ભાઈ જેરનો કટોરો પીવા બય છે. ત્યાં બહેન તેના હાથમાંથી ખૂંટવી લે છે. ભાઇના તો હોશકોશ લડી ગયા છે. હવે આખરૂં સાચવવી શરૂ છે.

બહેન કપડે વીંટાળી મિલકતનો ઘડો લઇને આવી છે તે ભાઇને આપે છે ને કહે છે ભાઈ વીરા ! હું આ લઇ લે ને તારી આખરૂં સાચવી લે. આ બહેન જીવતાં ભાઇને આવી રીતે મરવા નહિ કે. બહેનની કેટલી ઉદારતા અને તેની કેટલી ભવ્ય ભાવના ! જે બહેન અને ભાણેજોને આવતાં જોઇને ભાભીએ ખારણાં બંધ કર્યાં હતાં છતાં બહેન આજે તે પ્રસંગ યાદ પણ નથી કરતી. ખસ, તેની એક જ ભાવના છે કે જો મારો ભાઇ

દુઃખી હોય ને મારી પાસે કંઈ હોય તો તેને જનતી સહાય કરવી જોઈએ. બહેને પોતાને માટે કંઈ નહિ રાખતાં મિલકતનો ભરેલો આખો ઘડો ભાઈને અર્પણ કર્યો.

ભાઈ પૂછે છે બહેન ! આ શું ? ત્યારે જોન કહે છે તમારા બનેલીએ જમીનમાં દાટીને સાચવી રાખ્યો હશે, પણ જ્યાં સુધી પાપનો ઉદય હોય ત્યાં સુધી રત્નો પણ કાંકરા બની જાય. હવે મારા પુત્ર્યનો ઉદય થયો હશે એટલે આ તારા ભાણેજને કહે મામાએ આપણને કંઈ ન આપ્યું ? મેં એમને સમજાવવા માટે કહ્યું કે તેમણે આપણને ગુપ્ત રીતે ઘણું આપ્યું છે તે મેં જમીનમાં દાટ્યું છે. એમ કહીને ત્યાં જમીન ખોદી તો આ મિલકતનો ભરેલો ઘડો નકળ્યો. ત્યાં ભાઈ ! તારી આ સ્થિતિ સાંભળી એટલે મિલકત લઈને અહીં આવી છું. તું આ લઈ લે અને તારી જતી ધન્યજતને સાચવ. ભાઈને લેતાં મનમાં ખૂબ દુઃખ થાય છે કે અહો ! મારી બહેનને મીઠો ગ્રેમ કે આવકાર મેં આપ્યો નથી છતાં જોન તેના શુદ્ધ ભાવથી પોતાની તમામ મિલકત મને લઈને દુઃખમાં સહાય કરવા આવી છે. ધન્ય છે આ જોનડીને ! ભાઈએ મિલકત લઈને પોતાની ધન્યજત સાચવી. આ ભાઈ પોતાની પત્નીને કહે છે કે જો, આ બહેનીએ મને શું આપ્યું ? માત્ર ધન જ નથી આપ્યું પણ મને મૃત્યુના મુખમાંથી બચાવ્યો છે. આતુ' નામ સાચી રક્ષાખંધન. પોતાના મુખને લાત મારી ખીજાતું દુઃખ મટાડ્યું છે. ભાભીનું હૃદય પણ પટ્ટાઈ ગયું ને પોતે કરેલી ભૂલનો પશ્ચાત્તાપ થયો.

રક્ષાખંધનની કહાનીઓ તો ઘણી મોટી છે, પણ આજે ત્રણ તપસ્વીનાં પારણાં છે. અને તેના કળશરૂપે પ્રહ્લાચર્ય મહોત્સવ છે. ૧૨ આત્માઓ આજે પ્રહ્લાચર્યવ્રત અંગીકાર કરવાના છે. પ્રહ્લાચર્યના આરાધનથી અનેક પ્રકારની લગ્નિષ્ઠો અને શક્તિઓ પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મામાંથી શક્તિઓનો સ્રોત વહેવા માંડે છે. આવા મંગલમય પ્રહ્લાચર્યવ્રતની આરાધનામાં આગસ કે પ્રમાદ ન કરતાં જીવનની વિશુદ્ધિ માટે અંતરના ભાવથી પ્રહ્લાચર્ય વ્રત અંગીકાર કરો. જેથી જીવન મંગલમય, કલ્યાણમય અને કર્મસુક્ત બને. હવે પ્રહ્લાચર્યની પ્રતિજ્ઞા અપાય છે. તે માટે આવોચના કરાવાય છે.

આજે યોરીવલીથી જો આવવાનું બન્યું હોય તો અમારા મધુર વ્યાખ્યાની બા. પ્ર. પૂ. વસુભાઈ મહાસતીજના સદુપદેશથી આપ શ્રી સંઘ જે બ્રહ્મત બન્યો છે ને આજે ૧૨ આત્માઓનો પ્રહ્લાચર્ય મહોત્સવ ઉજવાઈ રહ્યો છે તેનો પ્રતાપ છે. શ્રી કાંદીવાલી સંઘે જ્ઞાન, શીયળ, તપ અને ભાવનાથી આજે સંઘને ઉજ્જવળ બનાવ્યો છે તેમ જ ધર્મધ્યાનથી શ્રી સંઘ જે ગાજી ઉઠ્યો છે તે ધન્યવાદને પાત્ર છે.

(પૂ. મહાસતીજના વ્યાખ્યાન બાદ શ્રી છગનભાઈએ સુંદર શૈલીથી ભાષણ કરેલ અને તેમાં યોરીવલીથી પધારેલા પ્રખર વક્તા, બા. પ્ર. વિદુષી પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજનો તેમ જ અત્રે આતુ'માસ બિરાજેલા બા. પ્ર. વસુભાઈ મહાસતીજ હાજી.

૪ નો ખૂબ ખૂબ આભાર માન્યો હતો. તેમ જ છેલ્લે દાંતીલડીના મુનિશ્વરમાં આજના દિવસ અમર જનશે ને સુવર્ણક્ષિરે નોંધાશે. તેમ કહીને સૌનો આભાર માન્યો હતો.

વ્યાખ્યાન નં.-૫૨

દ્વિ. આવશ્યુ વહ ર ને મંગળવાર

તા. ૩૦-૮-૭૭

સુસ અંધુજો ! વિષયોના વિષયું વમન, કપાયોતું શમન અને ઇન્દ્રિયોતું દમન કરાવનાર તારણહાર ભગવંત ભવ્ય જીવોના કલ્યાણનો રાહ પતાવતાં કહે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! તમે શુભાવેલી સંપત્તિ, સત્તા, આરોગ્ય, વહાણુ બધું પુણ્યબળ હશે તો પાછું પ્રાપ્ત કરી શકશો. પણ જીવનમાંથી જે અમૂલ્ય ક્ષણો આત્મસાધના કર્યા વિના શુભાવે છે તે ફરીને પાછી મેળવી શકાતી નથી.

સમજી લો. જીવને સંસારની વિસ્મૃતિ અને આત્માની સ્મૃતિ નહિ થાય ત્યાં સુધી સાચી દિશા જડવાની નથી. જે તમારે સાચું સુખ જોઈતું હોય તો સંસારની વિસ્મૃતિ કરો. જે જે મહાન પુરૂષોને આત્મિક સુખ મેળવવાની તમન્ના બળી તેમણે સર્વ પ્રથમ સંસારની વિસ્મૃતિ કરી છે. બીજાની ક્યાં વાત કરવી, આપણા શાસનપતિ પ્રભુ મહાવીરનો જીવન ઇતિહાસ વાંચશો તો તમને તેમાંથી ઘણું જાણવા મળશે. ભગવાનનો જીવન ઇતિહાસ વાંચીને મારા રૂંવાડા ખડા થઈ જાય છે. ભગવાને આત્મિક સુખો મેળવવા માટે સંસારને છાત મારી અને આત્માની સ્મૃતિ કરવા માટે દીક્ષા લીધી. ઇચ્છા અને અરમાનોતું બલિદાન દીધું. સ્વ-પર હિત ખાતર આત્મ સમર્પણ કર્યું. રાગની ખીણમાંથી નીકળી ત્યાગની ટોચે પહોંચ્યા. એમણે રાગનો ત્યાગ કર્યો પણ તમે શું કરો છો ? હું તમને પૂછું છું કે તમને રાગની વાતો ગમે છે કે ત્યાગની ? જો.હો તો ખરા. કોઈ વ્યક્તિ તમને જોવા સમાચાર આપે કે તમારો દીકરો સાધુ સંતો પાસે બહુ જાય છે ને હવે તેને દીક્ષા લેવાના ભાવ છે અને બીજી વ્યક્તિ તમારા દીકરાના વિવાહના સમાચાર લઈને આવે તો સાચું જોલજો, તમે કોની વાત વધાવી લેશો ? જેમાંથી તમે કોને કંસાર જમાડશો ? દીક્ષાની વાત કરનારને કે લગ્નની વાત કરનારને ? (હસાહસ) તમે જવાબ નહિ આપો. હસીને પતાવી દેશો. કારણ કે તમને ત્યાગની વાત નહિ રૂચે. તમને રૂચે કે ન રૂચે, પણ અમે તો તમારી પાસે ત્યાગની વાતો કરવાના કારણ કે આત્મવિકાસમાં ત્યાગની જરૂર છે. ત્યાગ વિના આત્માનો વિકાસ થવાનો નથી. આત્માનો વિકાસ કરવા માટે રાગનો ત્યાગ કરવો પડશે.

મહાવીર પ્રભુએ ત્રીસ વર્ષની ભર યુવાન વયે સંસારને છાત મારીને સંયમ લીધો. આલીશાન ભવન જેવા રાજમહેલનો ત્યાગ કરી વનની વાટ પકડી. દીક્ષા લઈને સાડાબાર વર્ષ

ને પંદર દિવસ સુધી ઉગ્ર સાધના કરી. એમણે રાજમહેલ, ગૈભવ, પત્ની વિગેરેના રાગનો ત્યાગ કર્યો એટલું જ નહિ પણ શરીરના રાગનો કેટલો ત્યાગ કર્યો ! સંયમ લાઇને શરીર સાચું બોધું નથી, ચાર માસી, છ માસી, બે માસી વિગેરે ઉગ્ર તપની સાધના કરી. આવા તપમાં ભગવાનનાં પારણાના દિવસ કેટલા ? જોલો મગનભાઈ ! ત્રણસો ઓગણ પચાસ દિવસ આટલા સમયમાં પણ કેટલા ઉપસર્ગો આવ્યા ? સંગમદેવ સૂઝતા આહાર પછી હોય તો અસૂઝતા કરી નાખે, માર્ગમાં ઢીંચણ પ્રમાણ રેતીના ઢગલા કરે, એટલે ચાલતાં પગ ભરાઈ જાય, માર્ગમાં કાંટા વેરે આવા ઘણાં ઉપસર્ગો આવ્યા તે સમતા ભાવે સહન કર્યા. ભરવાડે કાનમાં ખીલા નાંખ્યા છતાં ચીસ પાડી નથી એક વખત ભગવાન ધ્યાનમાં ઉભેલા હતાં ત્યારે પૂર્વભવની ગૈરી કટપૂતના દેવીએ વગર અગ્નિએ શરીરની આમલી બાળી નાંખે તેવી હિમવર્ષા વરસાવી છતાં સમભાવે સહન કરી. સાહાબાર વર્ષને પંદર દિવસ સુધી જૂખ-તરસ અને ઉભાગરા વેઠ્યા આ બધું કષ્ટ ભગવંતે શા માટે સહન કર્યું તે સમજાય છે ને ?

આવી અઘોર સાધના કરી જગતના જીવો ઉપર કર્ણાનો ધોધ વહાવીને અનેક જીવોને બળતા ફાવાનળ જેવા સંસારમાંથી બહાર કાઢ્યા. જો ભગવાન વૈભવના ઢગલા ઉપર બેસી રહ્યા હોત અને સત્તાના શિખરે બેસી હકુમત ચલાવી હોત, સુવાળી શઆમાં આળોટયા હોત તો જગત તેમને ઓળખત નહીં. પણ ભગવાને સંસારને દુઃખનો ફાવાનળ માનીને ત્યાગ કર્યો તો આપણે તેમને ઓળખ્યા. તો હવે તમે સમજો. તમને હવે સંસારમાં દુઃખ દેખાય છે ? જાની પુરૂષો કહે છે કે સંસારમાં સુખ શોધવું એટલે કાંકરા પીલીને તેલ કાઢવા જેવી મૂર્ખાઈ છે. કાંકરા પીલે તેલ મળે ખરું ? 'ના'. તો ભૌતિક સાધનોમાં તમે સુખ શોધો છો તો મળે ખરું ? સુખ ભૌતિક સાધનોમાં કે સુવાળા વિષય ભોગમાં નથી પણ સાધુ સુખ તો આત્મામાં છે. જે સુખ પ્રાપ્ત થયા પછી સંસારના સુખની આશા (તૃષ્ણા) રહેતી નથી. આત્મસુખ મળતાં ભવજન્યનો અંત આવી જાય છે. આપણે મહાન પુરૂષોના જેવી કઠોર સાધના કરી શકતા નથી પણ મહાન પુરૂષોના જીવનને યાદ કરી તેમનાં સુદૃઢતાની અનુભૂતિ અને આપણાં દુર્બલ્યોની નિંદા કરીએ તો પણ આપણા જીવનમાં આરાધનાનો નવો ઉત્સાહ જાગે. આ તો એ તમને મહાવીર પ્રજાની વાત કરી પણ આગળના આવકો પણ આરાધનામાં કેવા દૃઢ અને શ્રદ્ધાવાન રહ્યા છે. એ તમે શ્રદ્ધા મજબૂત રાખશો તો અવશ્ય તમારું કામ થશે. આત્માના માર્ગમાં શ્રદ્ધા વગર આગળ વધાતું નથી. સંસારના કાર્યમાં શ્રદ્ધા રાખો છો તો કાર્યમાં સફળ જાનો છો. અહીં એક દ્રષ્ટાંત યાદ આવે છે.

એક શ્રીમંત શેઠને અનંગપાલ, મહીપાલ, ધનપાલ, અને જયપાલ નામના ચાર પુત્રો હતાં, સમય જતાં શેઠ વૃદ્ધ થયાં એટલે બધી મિલકત, ઘરખાર વિગેરે સ્વપ્ને

લાગે પુત્રોને વહેંચી આપ્યું. માત્ર એક કિંમતી હીરો બાકી હતો. તે હીરો એક જ હતો એટલે શેઠે પુત્રોને બતાવીને કહ્યું કે આ હીરો હાલ મારી પાસે રાખું છું પણ મારા મરણ પછી તમારે પૈસા બેઠતા હોય તો વેચીને સરખે લાગે વહેંચી લેજો. તમારે કોઈ ને રાખવો હોય તો એક જણે રાખીને બીજાને કિંમત પ્રમાણે પૈસા આપી દેવા. આ પ્રમાણે સૂચના કર્યા બાદ થોડા દિવસમાં શેઠ મરણ પામ્યા. હીરો લઇને છોકરા-એએ પિતાશ્રીની બધી ક્રિયા પતી જશે પછી શું કરવું તે અંગે વિચારીશું એમ વિચાર કરીને હીરો તિબેરીમાં મૂકી દીધો. પિતાશ્રીના મરણ પછી બાર દિવસ બાદ પુત્રો હીરાનું શું કરવું તે અંગે વિચારણા કરવા બેઠા ત્યારે તિબેરી બોલીને હીરો લેવા ગયા તો હીરો શુભ, એકબીજાએ ચારેય ભાઈઓને પૂછ્યું કે હીરો કયાં ગયો? ચારે ભાઈઓ કહે છે કે અમે હીરો જોયો નથી. ઘરમાં ચારે તરફ ખૂબ તપાસ કરી પણ હીરો જડ્યો નહિ ત્યારે મોટા પુત્ર કહે કે આપણે રાત્રી પાસે જઈએ. જરૂર હીરો મળી જશે.

‘બોવાયેલા હીરાને શોધવા રાજદરબારમાં કરેલી અપીલ’ :- ચારેય

ભાઈઓ રાજદરબારમાં આવ્યા ને રાજાને પ્રણામ કરીને ઉભા રહ્યા. રાજાએ તેમને આદર આપીને બેસાડ્યા ને પૂછ્યું, તમે કયાથી આવ્યા છો ને શા કારણે આવ્યા છો? પહેલાના રાજાઓમાં નીતિ હતી. ગમે તે માણસ આવે તો તેનો આદર સત્કાર કરતા ને તેમની દાદ સાંભળતા હતા. આજે તો સરકાર પ્રબળી દાદ સાંભળતી નથી. મોટા દીકરાએ કહ્યું, મહારાજા! અમે આપના ગામમાં વસતાં શિશુપાલ શેઠના પુત્રો છીએ, અને આપની પાસે એક ખાસ કામ માટે આવ્યા છીએ. રાજાએ કહ્યું, શિશુપાલ તો ખૂબ ધનવાન શેઠ હતા. કોમના સુપુત્રોને મારું શું કામ પડ્યું? ત્યારે કહે છે કે અમારા પિતાશ્રીએ અમને બધું ધન સરખે લાગે વહેંચીને આપી દીધું છે પણ એક મૂઢવવાન હીરો વહેંચવાનો બાકી હતો. એ હીરો એટલો બધો તેજસ્વી હતો કે અંધારી રાતે બહાર કાઢીને મૂક્યો હોય તો પ્રકાશ પ્રકાશ ફેલાઈ જાય. એ હીરો અમે તિબેરીમાં મૂક્યો હતો. થોડા દિવસ પછી લેવા ગયા તો હીરો મળે નહીં. ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું કે તમારા ઘરમાં હીરાની વાત બીજા કોઈ બાજુ છે? ના, મહારાજા. ચાર ભાઈઓ સિવાય બીજું કોઈ આ વાત બાજુતું નથી. રાજા કહે છે તો તમારા ચાર ભાઈઓમાંથી કોઈકે હીરો શુભ કર્યા લાગે છે? શેઠના પુત્રોએ કહ્યું, મહારાજા! એ હીરો કોણે લીધો તે અમારે બાજુતું નથી પણ આપ, ગમે તેમ કરીને હીરો મેળવી આપો.

રાજા કહે છે ભલે, હું થોડા દિવસમાં હીરાનો પત્તો મેળવી આપીશ. રાજાએ હાં તો કહી પણ હીરો મેળવી આપવો સુરકેલ હતો. ઘણાં ઉપાયો કર્યા પણ હીરો મળ્યો નહીં, ત્યારે રાજા અત્યંત દુઃખ થઈ ગયા. રાજાનો પુત્ર ખૂબ હોંશિયાર હતો.

તેણે રાજાને પૂછ્યું, પિતાજી ! આપ આટલા બધા ઉઠાસ કેમ રહો છો ! ત્યારે રાજાએ હીરાની વાત કરી. કુમાર કહે છે પિતાજી ! ચિંતા ન કરો. હું ગમે તેમ કરીને હીરા શોધી આપીશ. કુમારે શેઠના ચારેય પુત્રોને કહ્યું કે હું દશ દિવસમાં તમારો હીરા મેળવી આપીશ, પણ તમારે દશ દિવસ હું કહું ત્યાં જુદા જુદા સ્થાને રહેવું પડશે. શેઠના પુત્રોએ કહ્યું. હાલે, તમે જેમ કહેશો તેમ અમો કરીશું. રાજકુમારે ચારે બાઈઓને જુદા જુદા ઉતારા આપ્યા. છ દિવસ તો વીતી ગયા.

“કુમાર હીરાની શોધમાં” :- સાતમે દિવસે કુમારે રાજપૂતનો વેશ પહેર્યો ને પાણીદાર ઘોડા ઉપર બેસીને બધે ફરથી કોઈ અબાવયો સુસાદર આવતો હોય તેવો દેખાવ કર્યો, અને સૌથી મોટા અનંગપાલનો ઉતારો હતો ત્યાં તે આવ્યો. ત્યાંના પટાવાળાને રાજકુમારે પહેલેથી કહી રાખ્યું હતું એટલે અંકર બવા દીધા. આ ઉતારામાં અનંગપાલ અને અબાવયા સુસાદર તરીકે રાજકુમાર એ બે જ હતાં. રાજકુમારે અબાવયા સુસાદર તરીકેનો ડાળ કરતાં કહ્યું—ભાઈ ! આજે તો ખૂબ થાકી ગયો છું, પણ તમે અહીં છો તો સારું છે મને કંપની મળશે. બાકી હું ઘણીવાર આવું છું પણ એકલા રાત લાંબી થઈ પડે છે. આમ અલકમલકની વાતો કરીને તેની સાથે બોલવા આવવાનો પરિચય વધાર્યો, ને કહ્યું ચાલો, આપણે બંને છીએ તો ચોપાટ રમીએ. શેઠનો પુત્ર કહે છે ચાલો, ત્યારે આજે મને પણ આનંદ આવશે. છ દિવસથી હું એકલો પડી ગયો છું. કામધંધા વિના મારો ટાઇમ પસાર થતો નથી. આમ કહી બંને ચોપાટ રમવા બેઠા. રમવાનો બરાબર રંગ બન્યો હતો. ત્યાં કુંવરના પગની લાત વાગતાં કોડીયું પડી ગયું ને દીવો ઘુઝાઈ ગયો. રંગમાં ભંગ પડ્યો. ઉતારાનો રખેવાળ કુમારની ચેતવણી સુજબ બહાર આવ્યો ગયો હતો. આ બંને જણા સૂઈ ગયા ને સવાર પડતાં રાજકુમાર રવાના થઈ ગયો. આઠમે દિવસે બીજા નંબરના અને નવમા દિવસે ત્રીજા નંબરના બાઈના ઉતારે રાજકુમાર ગયો ને પહેલાની જેમ અબાવયો થઈને ગયો ને ચોપાટ રમ્યો પણ હીરાનો પત્તો લાગ્યો નહિ.

“કુમારની સુઝિથી પકડાયેલો સાચો ચોર,” :- છેવટે દશમે દિવસે ચોથા બાઈના ઉતારે આવ્યો ને ત્યાં ચોપાટ રમવા બેઠો. બરાબર રંગ બન્યો એટલે કુમારનો પગ અડતાં કોડીયું પડી ગયું ને દીવો ઘુઝાઈ ગયો. આ કુંવર બાણીને કરતો હતો. દીવો બોલવાઈ જતાં રખેવાળને જૂમ મારી પણ આવ્યો નહિ. એટલે કુમાર બોલી ઉઠ્યો કે આ ઉતારાનો રખેવાળ ક્યાંક આવ્યો બન્ય છે. રાજાએ બે રખેવાળ રાખવા બેઠા. આપણી રમતનો રંગ બન્યો ને આ ભંગ પડી ગયો. હવે શું કરીશું ? ત્યારે શેઠના પુત્રે કહ્યું—મિત્ર ! તમે તેની ચિંતા ન કરો. હું હમણાં અંધકાર ફર કરું છું. એમ કહીને તેણે કેડે કપડામાં લપેટીને બાંધેલો હીરા છેડીને બહાર કાઢ્યો, ને જમીન ઉપર મૂક્યો એટલે પ્રકાશ... પ્રકાશ પથરાઈ ગયો. રાજકુમારે હીરાના વખાણ

ન કર્યાં પણ સમજી ગયો કે આજ હીરો હોવો જોઈએ. પ્રકાશ થયો એટલે કહ્યું—ભાઈ ! સાડુ થયું. હવે આપણી ખાલ પૂરી થશે. ઘણી વાર ચોપાટ રમ્યા. તેમાં શેકનો પુત્ર જીતી ગયો. કુમારે તેને જીતવા દીધો. જીત્યા પછી કુમારે જે પાન કાઢ્યા. તેમાં એક પાન પોતે ખાધું ને બીજું શેકના પુત્રને ખવડાવ્યું. તેમાં ઘેનની દવા નાંખી હતી. એટલે જો શ્રીહારમાં જાણી ગયો. ઝરાળર ઘેન ચઢ્યું જાણીને કુમારે તેની કમ્મરેથી હીરો છોડીને લઈ દીધો ને પોતાના ઘોડા ઉપર બેસી રવાના થયો.

“મોટાં માણસની ગંભીરતા” :- સવારમાં રાજના હાથમાં હીરો આપી દીધો. રાજાએ ચારેય બાઈ જોને સભામાં બોલાવીને મોટા દીકરા અનંગપાલના હાથમાં હીરો આપીને કહ્યું—ભાઈ ! આ જ તમારો શુભ થયેલો હીરો છે ને ? હીરો અનંગપાલે હથેળીમાં મૂક્યો તો આખી સભામાં પ્રકાશ પ્રકાશ થઈ ગયો. ઝગમગતો હીરો જોઈને સભાજનો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. અનંગપાળે કહ્યું—સાહેબ ! આ અમારો શુભ થયેલો હીરો છે. રાજાએ કહ્યું કે હીરો કેણે દીધો હતો ને કેવી રીતે મેળવ્યો તે અમારે તમને કહેવું નથી. તમે તમારો હીરો લઈને સુખી થાઓ. રાજાએ કોઈનું નામ ન પાડ્યું પણ જેણે દીધો હતો તેનું સુખ કાળું ધણ થઈ ગયું. હીરો મળવાથી શેકના પુત્રો આનંદ પામતા પોતાને ઘેર આલ્યા ગયા.

“શાશ્વત હીરો ક્યારે શોધશે ?” :- બંધુઓ ! શેકના પુત્રોનો હીરો શુભ થયો તો રાજ પાસે ગયા ને રાજાએ શુભ થયેલો હીરો મેળવી આપ્યો ને શેકના પુત્રો આનંદ પામ્યા. આ તો દ્રવ્ય હીરાની વાત થઈ પણ તમારા મન, દર્શન અને આરિત્રફી અમૂલ્ય અને શાશ્વત હીરા શુભ થઈ ગયા છે તેને શોધવા પ્રયત્ન કરો છો ? જોને મેળવવા કોઈની સહાય માગો છો ? શેકના પુત્રો રાજ પાસે ગયા તો હીરો મળી ગયો તેમ તમારે જો જ્ઞાન, દર્શનફી શાશ્વત હીરા મેળવવા હોય તો વીતરંગ ભગવંત ફી મહારાજના શરણે જાઓ. જો તમારા શુભ થયેલો હીરા બતાવશે. જો હીરાની પ્રાપ્તિ થવાથી શાશ્વત સુખ મળશે.

જેમને શાશ્વત રત્નો મેળવવા છે તે દેવકી માતા નેમનાથ પ્રભુફી મહારાજના શરણે સંશયનું સમાધાન કરવા માટે ગયા છે. નેમનાથ ભગવાન કહે છે કે હે દેવકી ! સુલશા ગાથાપત્ની ઉપર હરિષ્ણુમેથી દેવ પ્રસન્ન થયો એટલે જોના સુખ ખાતર દેવે અવધિજ્ઞાનથી જોયું. તેમાં તમારા અને જોના સંયોગો બંધબેસતા તેને લાગ્યા એટલે તેણે પોતાની દૈવીશક્તિથી જોવો પ્રબંધ કર્યો કે તું અને સુલશા બંને સાથે ગર્ભવંતી થતી હતી, અને “સમમેવ ગમ્ય પરિવહદ, સમમેવ વારણ પચાયદ” તમે બંને સાથે જ ગર્ભનું પાલન કરતા ને સાથે જ જાળકને જન્મ આપતા. હે દેવકી ! તને અતિ સુકત મુનિએ પોલાસપુરમાં બાલપણમાં કહ્યું હતું ને કે તારો સાતમો ગર્ભ આ

તેણે રાજાને પૂછ્યું, પિતાલ ! આપ આટલા બધા ઉદાસ કેમ રહો છો ? ત્યારે રાજાએ હીરાની વાત કરી. કુમાર કહે છે પિતાલ ! ચિંતા ન કરો. હું ગમે તેમ કરીને હીરા શોધી આપીશ. કુમારે શેઠના ચારેય પુત્રોને કહ્યું કે હું દશ દિવસમાં તમારો હીરા મેળવી આપીશ, પણ તમારે દશ દિવસ હું કહું ત્યાં જુદા જુદા સ્થાને રહેવું પડશે. શેઠના પુત્રોએ કહ્યું. બાલે, તમે જેમ કહેશો તેમ અમે કરીશું. રાજકુમારે ચારે બાઈઓને જુદા જુદા ઉતારા આપ્યા. છ દિવસ તો વીતી ગયા.

“ કુમાર હીરાની શોધમાં ” :- સાતમે દિવસે કુમારે રાજપૂતનો વેશ પહેર્યો ને પાણીદાર ઘોડા ઉપર બેસીને ઘણે દૂરથી કોઈ અબજવો ઝુસાફર આવતો હોય તેવો દેખાવ કર્યો, અને સૌથી મોટા અનંગપાલનો ઉતારો હતો ત્યાં તે આવ્યો. ત્યાંના પટાવાળાને રાજકુમારે પહેલેથી કહી રાખ્યું હતું એટલે અંદર જવા દીધો. આ ઉતારામાં અનંગપાલ અને અબજવો ઝુસાફર તરીકે રાજકુમાર એ બે જ હતાં. રાજકુમારે અબજવો ઝુસાફર તરીકેનો ડોળ કરતાં કહ્યું-ભાઈ ! આજે તો જૂઠ થાકી ગયો છું, પણ તમે અહીં છો તો સારું છે મને કંપની મળશે. બાકી હું ઘણીવાર આવું છું પણ એકલા રાત લાંબી થઈ પડે છે. આમ અલકમલકની વાતો કરીને તેની સાથે બોલવા ચાલવાનો પરિચય વધાર્યો, ને કહ્યું ચાલો, આપણે બંને છીએ તો ચોપાટ રમીએ. શેઠનો પુત્ર કહે છે ચાલો, ત્યારે આજે મને પણ આનંદ આવશે. છ દિવસથી હું એકલો પડી ગયો છું. કામધંધા વિના મારો ટાપુસ પસાર થતો નથી. આમ કહી બંને ચોપાટ રમવા બેઠા. રમવાનો ધરાળર રંગ બાંધ્યો હતો. ત્યાં કુંવરના પગની લાત વાળતાં કોડીયું પડી ગયું ને દીવો યુગાઈ ગયો. રંગમાં ભંગ પડ્યો. ઉતારાનો રખેવાળ કુમારની ચેતવણી સુજળ બહાર ચાલ્યો ગયો હતો. આ બંને જણા સૂઈ ગયા ને સવાર પડતાં રાજકુમાર રવાના થઈ ગયો. આઠમે દિવસે બીજા નંબરના અને નવમા દિવસે ત્રીજા નંબરના બાઈના ઉતારે રાજકુમાર ગયો ને પહેલાની જેમ અબજવો થઈને ગયો ને ચોપાટ રમ્યો પણ હીરાનો પત્તો લાગ્યો નહિ.

“ કુમારની સુસ્તિથી પકડાયેલો સાચો ચોર, ” :- છેવટે દશમે દિવસે સાચા બાઈના ઉતારે આવ્યો ને ત્યાં ચોપાટ રમવા બેઠો. ધરાળર રંગ બાંધ્યો એટલે કુમારનો પગ અડતાં કોડીયું પડી ગયું ને દીવો યુગાઈ ગયો. આ કુંવર બાણીને કરતો હતો. દીવો બોલવાઈ જતાં રખેવાળને જૂમ મારી પણ આવ્યો નહિ. એટલે કુમાર બોલી ઉઠ્યો કે આ ઉતારાનો રખેવાળ ક્યાંક ચાલ્યો બંધ છે. રાજાએ બે રખેવાળ રાખવા બેઠા. આપણી રમતનો રંગ બાંધ્યો ને આ ભંગ પડી ગયો. હવે શું કરીશું ? ત્યારે શેઠના પુત્રે કહ્યું-મિત્ર ! તમે તેની ચિંતા ન કરો. હું હમણાં અંધકાર દૂર કરું છું. એમ કહીને તેણે ઠેકે કપડામાં લપેટીને બાંધેલો હીરા છેડીને બહાર કાઢ્યો, ને જમીન ઉપર મૂક્યો એટલે પ્રકાશ,....પ્રકાશ પથરાઈ ગયો. રાજકુમારે હીરાના વખાણ

ન કર્યાં પણ સમજી ગયો કે આજ હીરો હોવો જોઈએ. પ્રકાશ થયો એટલે કહ્યું—ભાઈ! સાડું થયું. હવે આપણી ખાલ પૂરી થશે. ઘણી વાર ચોપાટ રમ્યા. તેમાં ગેડનો પુત્ર જીતી ગયો. કુમારે તેને જીતવા હીધો. જીત્યા પછી કુમારે જે પાન કાઢ્યા. તેમાં એક પાન પોતે ખાધું ને બીજું શેઠના પુત્રને ખવડાવ્યું. તેમાં ઘેનની દવા નાંખી હતી. એટલે એ શેઠીવારમાં જાણી ગયો. જરાજર ઘેન ચઢ્યું બાણીને કુમારે તેની કમ્મરેથી હીરો છોડીને લઈ લીધો ને પોતાના ઘોડા ઉપર બેસી રવાના થયો.

“શ્રેષ્ઠા માણુસની ગંભીરતા” :- સવારમાં રાજના હાથમાં હીરો આપી દીધો. રાજાએ આર્ય ભાઈએને સલામાં જોવાની મોટા દીકરા અનંગપાલના હાથમાં હીરો આપીને કહ્યું—ભાઈ! આ જ તમારો શુભ થયેલો હીરો છે ને? હીરો અનંગપાલે હથેલીમાં મૂક્યો તો આખી સભામાં પ્રકાશ પ્રકાશ થઈ ગયો. જગમગતો હીરો જોઈને સભાજનો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. અનંગપાલે કહ્યું—સાહેબ! આ અમારો શુભ થયેલો હીરો છે. રાજાએ કહ્યું કે હીરો કેણે લીધો હતો ને કેવી રીતે મેળવ્યો તે અમારે તમને કહેવું નથી. તમે તમારો હીરો લઈને સુખી થાઓ. રાજાએ કહ્યું—નામ ન પાડ્યું પણ જેણે લીધો હતો તેનું સુખ કણું ધન થઈ ગયું. હીરો મળવાથી શેઠના પુત્રો આનંદ પામતા પોતાને ઘેર આજ્ઞા ગયા.

“શાશ્વત હીરો ક્યારે શોધશે?” :- બંધુઓ! શેઠના પુત્રોના હીરો શુભ થયો તો રાજા પાસે ગયા ને રાજાએ શુભ થયેલો હીરો મેળવી આપ્યો ને શેઠના પુત્રો આનંદ પામ્યા. આ તો દ્રવ્ય હીરાની વાત થઈ પણ તમારા મન, દર્શન અને આરિત્રકી અમૂલ્ય અને શાશ્વત હીરા શુભ થઈ ગયા છે તેને શોધવા પ્રયત્ન કરો છો? એને મેળવવા કોઈની સહાય માંગો છો? શેઠના પુત્રો રાજા પાસે ગયા તો હીરો મળી ગયો તેમ તમારે જો જ્ઞાન, દર્શનકી શાશ્વત હીરા મેળવવા હોય તો વીતરાગ ભગવંત કી મહારાજન! શરણે જાઓ. એ તમારા શુભ થયેલો હીરા બતાવશે. એ હીરાની પ્રાપ્તિ થવાથી શાશ્વત સુખ મળશે.

જેમને શાશ્વત રત્નો મેળવવા છે તે દેવકી માતા નેમનાથ પ્રભુકી મહારાજના શરણે સંશયનું સમાધાન કરવા માટે ગયા છે. નેમનાથ ભગવાન કહે છે કે હે દેવકી! સુલશા ગાથાપતી ઉપર હરિષ્ણુમેથી દેવ પ્રસન્ન થયો એટલે એના સુખ ખાતર દેવે અવધિજ્ઞાનથી જોયું. તેમાં તમારા અને એના સંયોગો બંધબેસતા તેને લાગ્યા એટલે તેણે પોતાની દૈવીશક્તિથી એવો પ્રબંધ કર્યો કે તું અને સુલશા બંને સાથે ગર્ભવંતી થતી હતી, અને “સમમેવ ગમ્ય પરિવહક, સમમેવ દારણ પચાત્ક” તમે બંને સાથે જ ગર્ભનું પાલન કરતા ને સાથે જ બાળકને જન્મ આપતા. હે દેવકી! તને અતિ સુકત સુનિએ પોલાસપુરમાં બાલપણમાં કહ્યું હતું ને કે તારો સાતમો ગર્ભ આ

જીવયશાના કુળનો ઉચ્છેદ કરશે. જીવયશાના અભિમાન ભરેલા શબ્દોથી સુનિ યોદ્ધા ગયા એટલે પાણી વિના માછલી તરફડે તેમ જીવયશા તરફડવા લાગી. એ વાત એના પતિ કંસને કરી. ભેષીએને પૂછ્યું—અંતે દુઃખથી સુકત થવા એણે ઉપાય શોધ્યો અને વસુદેવને પોતાને ત્યાં બોલાવી જુગાર રમાડયા. રમતા પહેલાં શરત કરી કે તમે હારો તો મારી બહેન દેવકીની બેટલી સુવાવડ થાય તે બધી મારે ત્યાં કરવી. વસુદેવને કંસના કપટની ખબર ન હતી એટલે તેમણે હા પાડી દીધી. શરત મંજૂર થઈ અને વસુદેવ જુગાર રમ્યા. તે હારી ગયા એટલે શરત પ્રમાણે તને ત્યાં લઈ જવામાં આવતી હતી અને પ્રસૂતિ પહેલાં બધી તૈયારી કરી રાખવામાં આવતી હતી.

આ સમયે સુલશાની અતુલકંપાના કારણે દેવ બરાબર ધ્યાન રાખતો હતો. તમે સાથે ગભરૂ ધારણ કરતાં હતાં ને બાળકોને જન્મ પશુ સાથે આપતા હતા, પશુ સુલશા ગાથાપત્નીને મરેલા બાળકો જન્મતા હતા, તે મરેલા બાળકોને હરિષ્ણુગમેષી દેવ સુલશાની અતુલકંપાને કારણે પોતાના હાથેથી જપાડીને તમારી પાસે લાવીને મૂકતો હતો, અને તે સમયે તું પશુ નવ માસ અને સાડા સાત રાત્રી વીત્યા પછી સુકુમાર પુત્રોને જન્મ આપતી હતી. દેવાણુષ્ઠિપ ! ત્વ પુત્રા તે વિચ ત્વ અતિયામો કરચલ સંપુટેજ ગિણ્દ્ર, ગિણ્દ્રતા સુલશાય ગાઢાવજીવીપ અતિપ સાહરાઈ ।” જે જે તારા પુત્રો હતાં તેમને હરિષ્ણુગમેષી દેવ પોતાના હાથેથી જપાડી સુલશા ગાથાપત્નીની પાસે મૂકી દેતો હતો. એટલે સુલશાને ખૂબ હર્ષ થતો હતો. તારા પુત્રો ત્યાં મહાન સુખી થતાં અને સુલશાના મરેલા બાળકો તારી પાસે લાવીને મૂકી દેતો. બીજી તરફ તારો ભાઈ કંસ રાહ ભેઠને બેસતો અને જેવી પ્રસૂતિ થાય તેવા તે બાળકને લઈ જતો અને કોમથી શીલા ઉપર પટકતો એનો વિનાશ સાતમે ગભરૂ કરવાનો હતો. છતાં એ કોમથી મરેલા બાળકોને શીલા ઉપર પટકીને ખુશ થતો. હજુ આગળ નેમનાથ ભગવાન દેવકીદેવીને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- પાંડવોને જીતવા માટે શકુનિએ દુર્યોધનને કહ્યું કે મારી પાસે એક ઉપાય છે. મને દેવોની જેમ જુગાર વિદ્યા સિદ્ધ થયેલી છે. માટે ત્યાં ગયા પછી કોઈ પશુ ઉપાયે પાંડવોને ઇન્દ્રપ્રસ્થ બોલાવો. તેમને તો જુગાર રમતાં આવડતુ નથી. તો એવો કોઈ પ્રસંગ ચોજીને તેમને આપણે ત્યાં તેડાવો. તો હું તેમની સાથે જુગાર રમીશ અને તેમની તમામ લક્ષ્મી જીતીને તમને સોંપી દઈશ. મામાએ ઉપાય બતાવ્યો એટલે દુર્યોધનના પગમાં ભેર આવ્યું. રસ્તામાં વિચાર કરીને મામા બાણેજ ઇન્દ્રપ્રસ્થ નજીક આવ્યા.

આડંબરચુત પુરમે આયે, નમે પિતા કે પામ,

ઉદાસ દેખ પુત્રોકો બોલા, ધૃતરાષ્ટ્ર ઉન તાંય હો.....ઓતા.....

ખૂબ માનપાનથી વાજતે ગાજતે દુર્યોધન વિગેરેએ નગરમાં પ્રવેશ કર્યો. દુર્યોધને આવીને પિતાના ચરણમાં વંદન કર્યા. આગળના સમયમાં આવા મોટા રાજપુત્રો ગમે

ત્યાં જઈને આવે ત્યારે તેમના પિતાના ચરણમાં નમન કરના હતા. આવો તેમનામાં વિનય હતો. આજે તો વિનય વનવગડામાં ચાલ્યો ગયો છે. આ દુર્યોધન ધૃતરાષ્ટ્રના ચરણમાં નમ્યો પણ તેના મુખ ઉપર ખિલકું આનંદ ન હતો. મુખ તદ્દન નિસ્તેજ બની ગયું હતું. પિતાજીની પાસે બેસીને લાંબા શ્વાસોશ્વાસ લેતો હતો. ધૃતરાષ્ટ્ર આંખે અંધ હતાં. એટલે મુખ બેઠ શકતા ન હતા પણ તેના શ્વાસોશ્વાસ ઉપરથી સમજી ગયા. દુર્યોધનના શ્વાસોશ્વાસ સાંભળીને ધૃતરાષ્ટ્રે પૂછ્યું કે મારા બહાલસોયા પુત્ર ! આજે તને શું થયું છે ? તું હસ્તિનાપુર જઈને આવ્યો છે તો ત્યાંના સમાચાર તો મને આપતો નથી ને દુઃખથી ભરેલા શ્વાસોશ્વાસ લઈ રહ્યો છે તો શું 'ત્યાં તારું કોઈએ અપમાન કર્યું' છે ? તારું અપમાન કરીને અગ્નિમાં બળી મરવાની ઇચ્છા કરનાર કોણ છે ? કૃષ્ણધર નાગનો મણી લઈને મરવાની ઇચ્છા કોણ કરી રહ્યો છે ? ત્યારે શકુનિએ કહ્યું - મહારાજા ! આપના પુત્રોનો યુદ્ધ ઇન્દ્ર પણ તિરસ્કાર કરી શકે તેમ નથી, પણ તેના અંતરમાં બીજા પ્રકારનું દુઃખ છે, ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્રે કહ્યું મારા પુત્રને વળી શું દુઃખ છે ? કે દુર્યોધન ! આપણું રાજ્ય ઘણું વિશાળ છે, દુઃશાસન જેવો પરાક્રમી ભાઈ છે. કણ્ઠ જેવો પ્રતાપી પુરૂષ તારી તરફેણમાં છે અને તમે સો સો ભાઈ છો. આ તારું ઇન્દ્રપ્રસ્થ નગર અલ્કાપુરી જેવું વૈભવશાળી છે. તારા અંતેઊરમાં એકેકથી ચઢીયાતી અપ્સરા સમાન રાણીઓ છે. હીરા-માણેક, મોતી આદિ ઝવેરાતથી ભંડાર ભરેલાં છે. દેશદેશના પાણીદાર હાથી, ઘોડા, રથ વિગેરે છે. દેવવિમાન જેવી બધી સામગ્રીઓથી ભરપૂર સુંદર મહેલ છે, આ બધી સંપત્તિ તારી છે, તું શાંતિથી એ બધું ભોગવ ને આનંદ કર, વળી તારે તો દલ ભાઈઓ છે. તે બધા તને ભગવાન તુલ્ય માને છે પછી તારે શું દુઃખ છે ? તને શી ચિંતા છે તે તું મને કહે.

દુર્યોધન કહે પિતાજી ! પાંડવોની ઋષિ આગળ આપણી ઋષિ કાંઈ હિસાબમાં નથી. પાંડવોની ઝગમગતી રિદ્ધિ-સિદ્ધિ અને સંપત્તિ જોઈને મારું હૃદય બળી ભય છે. મેરૂ આગળ રાધેના શું હિસાબ ! બ્યાં સુધી સાગર નથી જોયો ત્યાં સુધી નદી સુંદર લાગે છે, જ્યાં સુધી સૂર્યનો ઉદય નથી થયો ત્યાં સુધી દિપક પ્રકાશ આપે છે પણ સૂર્યોદય પછી દિપકનો પ્રકાશ ફિક્કો લાગે છે, તેમ કે પિતાજી ! પાંડવોની સમૃદ્ધિ આગળ આપણી સમૃદ્ધિ કાંઈ વિસાતમાં નથી. યુધિષ્ઠિરના ચરણોમાં મોટા મોટા રાજાઓ કિંમતી ભેટણાં લઈને આવે છે. તેની સમૃદ્ધિ, યશ, ઐશ્વર્ય, સત્તા, માન-સન્માન, કીર્તિ આ બધું જોઈને મારું હૃદય બળી ભય છે. આ સાંભળીને ધૃતરાષ્ટ્રને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો. હવે તે દુર્યોધનને કેવા શબ્દો કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

આજે આપણે ત્યાં બા. ધ. શેલનાબાઈને સિદ્ધિતપની છેલ્લી બારી ચાલે છે,
શા.-પૃથ

ખા. ધ. હર્ષિદાશાધને આજે રફમો ઉપવાસ છે. અને ખા. ધ. ચંદનબાધને ૧૨મો ઉપવાસ છે. તપસ્વીઓના તપ સાથે આપ તપમાં ભેડાવ. વધુ ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૫૪

દિ. આવણ વદ ૩ ને શુક્રવાર

તા. ૩૧-૮-૭૭

સુત બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની મહાન પુરૂષોએ ઉચ્ચ સાધના કરી, કર્મના કડાકા બોલાવી કેવળજ્ઞાનની જ્યોતિ ઝળકાવ્યા પછી દ્વાદશાંગી સૂત્રની રચના કરી. તેમાં આઠમું અંગ અતગઢ સૂત્રનો ગજસુક્રમાલનો અધિકાર ચાલે છે. હાલ તો દેવકી માતા નેમનાથ પ્રભુની પાસે ચંકાતું સમાધાન કરવા માટે આવ્યા છે તે વાત ચાલે છે. અહીં તો શુદ્ધ સર્વજ્ઞ ભગવંત બિરાજે છે, પણ ભગવાનનાં સામાન્ય સંતોનો સમાગમ મનુષ્ય કરે તો પણ તેનું જીવન સુધરી જાય છે. આપણામાં કહેવત છે ને કે “ સંગ તેવો રંગ ” અને “ સોબત તેવી અસર ” જે માણસ જેવા માણસોના સંગમાં રહે છે તેની તેને અસર થયા વિના રહેતી નથી. સારા માણસના સંગમાં રહે તો સારી અસર થાય ને ખરાબ માણસના સંગમાં રહે તો ખરાબ અસર થાય છે. જડ વસ્તુને પણ સારી કે નરસી સોબતની અસર થાય છે. તો માણસને સોબતની અસર થાય તેમાં શું નવાઈ ? પાણીની કોઈ કિંમત બેસતી કે ઉપજતી નથી પણ પાણીને જો દૂધ સાથે ભેળવી દેવામાં આવે તો તે દૂધના બાવે વેચાય છે. ઘી કરતાં તેલની કિંમત ઘણી ઝોછી છે છતાં ટોપશાણું તેલ જો ઘીમાં ભળી જાય ત્યારે તે ઘીના બાવે વેચાય છે. કાંકરાની કંઈ કિંમત ઉપજતી નથી પણ જો તે કાંકરા ઘઉંમાં ભળી જાય છે તો તે ઘઉંના બાવે તોળાય છે, તેવી રીતે કપાસમાં આકળાણું પાણી, માખણમાં ચેદો વિગેરે હલકી કિંમતની વસ્તુઓ કિંમતી વસ્તુઓ સાથે ભળે છે ત્યારે તે જીવ્યા બાવે વેચાય છે, આ શેનો પ્રભાવ છે ? સારી સોબતના કારણે એની કિંમત વધી જાય છે, પણ જો તે ખરાબ વસ્તુ સાથે ભળે તો કિંમતમાં ઘટાડો થાય છે. આવી જડ વસ્તુઓને જ્યારે સોબતની અસર થાય છે ત્યારે માનવીને તો થાય જ ને ! પણ પક્ષીને પણ સોબતની અસર થાય છે. જુઓ, એક ન્યાય આપું.

એક વઘરી જંગલમાંથી એક જ પોપટના બે બચ્ચાને પકડી લાવ્યો. એક બચ્ચું સજ્જનને ત્યાં અને બીજું બચ્ચું દુર્જનને ત્યાં વેચ્યું. સજ્જનને ત્યાં ગયું તેને સારા સંસ્કાર પડ્યા, અને દુર્જનને ત્યાં ગયું તેને ખરાબ સંસ્કારો પડ્યા. એક વખત પેલા વાઘરીને વિચાર થયો કે પોપટના બંને બચ્ચા હવે મોટા થયાં હશે તો લાવ એક વખત દુર્જનને ભેળવ્યા. પહેલું બચ્ચું જેને ત્યાં વેચ્યું : ત્યાં

તે ગયો. તો આવનારને જોઈને પોપટનું ગરજારમીદુ-^{જાહિરા પાન-48589} આવો, પધારો ભલે પધાર્યા. આવા શબ્દો કહી સ્વાગત કર્યું. તેથી વાઘરીને ખૂબ આનંદ થયો. ત્યાંથી બીજા ગળ્યા પાસે ગયો. તો તે આવનાર વ્યક્તિને જોઈને જોલી ઉઠ્યો કે તું અહીં કેમ આવ્યો છે ? તારું કાળું મોઢું લઈને અહીંથી ટળ. આથી વાઘરીને ખૂબ દુઃખ થયું, ને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. તેના મનમાં વિચાર થયો કે એક જ પોપટના બે ગળ્યામાં આટલો ખર્ચ તકાવત કેમ ? તપાસ કરતાં ખબર પડી કે જેના ઘરમાં જેવા સંસ્કારો હતા તેવા તે પોપટના ગળ્યામાં આવ્યા છે.

ખંધુઓ ! આ ઉપરથી તમને સમજી શકાશે કે જીવનને ઉન્નત બનાવવું હોય તો મનુષ્યે કેવા સહવાસમાં રહેવું જોઈએ. જે તમે સદ્માર્ગે જવા ઇચ્છતા હો તો તમારે તમારા જીવનનો વધુ સમય સત્સંગમાં ગાળવો જોઈએ. સવારથી સાંજ સુધી ખર્ચો ટાઇમ વહેવારમાં કુદૃષ્ટ પરિવારને માચવવામાં ને શરીરની આળપ'પાળ કરવામાં પસાર થાય છે છતાં તેમાં તમે આત્માનું લક્ષ્ય ચૂકા નહીં. દેહના રખોપા કરવામાં દેહીને ન ભૂલો. દિવસમાં વધુ ન કરી શકો તો ખેર, એક કલાક સમાયિક કરવી, સત્સંગ કરવો, બેઘડી ન બને તો એક ઘડી, જોછામાં જોછી ૦૧ ઘડી પણ સત્સંગનો લાભ લેવાનું ચક્રણ નહીં. સૂર્યનું નાનકડું એક કિરણ પણ અંધકારનો નાશ કરીને પ્રકાશ ફેલાવે છે તેમ ૦૧ ઘડીનો સત્સંગ પણ આપણા અંતરમાં રહેલો અજાનનો અંધકાર ટાળી જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવે છે.

સત્સંગથી પાપીમાં પાપી આત્માઓ પવિત્ર બની આત્મકલ્યાણ કરી ગયા છે. તેના ઘણાં કાખલા છે. અબ્બુનમાળી અંગુલિમાલ, વાલીયો લૂંટારો આદિ પાપી મનુષ્યો સત્સંગથી તરી ગયા છે. આવા જીવોને સદ્ગતિમાં લઈ જનાર સંત સમાગમ છે, સત્સંગના પ્રભાવથી પાપી આત્મા સંત બની જાય છે. કૂર મનુષ્ય કેમજળ બને છે માટે દરેક મનુષ્યે સત્સંગનો લાભ ઉઠાવવો જોઈએ. મહાન પુણ્યોદય હોય ત્યારે સત્સંગનો લાભ મળે છે. સત્સંગનો લાભ ન મળે ત્યારે સત્શાસ્ત્રો અને સત્સાહિત્યનું વાંચન કરવું. સત્સાહિત્યના વાંચનથી પણ જીવનમાં ધણું પરિવર્તન આવી જાય છે. જેટલું તમે વાંચન કરો તેના ઉપર ચિંતન મનન કરી આચરણમાં ઉતારશો તો અપૂર્વ આનંદ આવશે.

એક વખત એક શિષ્યે શુરૂને કહ્યું, મહારાજ ! હું દરરોજ સત્સંગ કરું છું છતાં મને દિવ્ય આનંદ મળતો નથી, ત્યારે શુરૂએ તેને સમજાવવા માટે કહ્યું કે આ વાંસની ટોપલીમાં નદીએથી પાણી ભરી લાવ. આ સાંભળીને શિષ્ય વિગારમાં પડ્યો કે વાંસની ટોપલીમાં પાણી કેવી રીતે ભરાય ? આમ વિચાર કરતો તે નદીએ ગયો ને ટોપલીમાં પાણી ભરવા માંડ્યું પણ પાણી ભરાયું નહીં. શિષ્ય પાછો આવ્યો ને શુરૂને કહ્યું, શુરૂદેવ ! ટોપલીમાં પાણી ભરાતું નથી. કાણામાંથી નીકળી જાય છે. બીજે દિવસે

બા. ધ. હર્ષિદાબાઇને આજે રફતો ઉપવાસ છે. અને બા. ધ. ચંદનબાઇને ૧૨મો ઉપવાસ છે. તપસ્વીઓના તપ સાથે આપ તપમાં જોડાવ. વધુ ભાવ અવસરે.

આખ્યાન નં. ૫૪

ક્રિ. આવણુ વહુ ૩ ને સુધવાર

તા. ૩૧-૮-૭૭

સુરુ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની મહાન ગુરૂઓ ઉગ્ર સાધના કરી, કર્મના કડાકા બોલાવી કેવળજ્ઞાનની જ્યોતિ ઝળકાવ્યા પછી દ્વાદશાંગી સૂત્રની રચના કરી. તેમાં આઠમું અંગ અંતગઠ સૂત્રનો ગજસુક્રમાલનો અધિકાર ચાલે છે. હાલ તો દેવકી માતા નેમનાથ પ્રભુની પાસે ચંકાનું સમાધાન કરવા માટે આવ્યા છે તે વાત ચાલે છે. અહીં તો ખુદ સર્વજ્ઞ ભગવંત બિરાજે છે, પણ ભગવાનનાં સામાન્ય સંતોનો સમાગમ મનુષ્ય કરે તો પણ તેનું જીવન સુધરી જાય છે. આપણામાં કહેવત છે ને કે “ સંગ તેવો રંગ ” અને “ સોબત તેવી અસર ” જે માણસ જેવા માણસોના સંગમાં રહે છે તેની તેને અસર થયા વિના રહેતી નથી. સારા માણસના સંગમાં રહે તો સારી અસર થાય ને ખરાબ માણસના સંગમાં રહે તો ખરાબ અસર થાય છે. જડ વસ્તુને પણ સારી કે નરસી સોબતની અસર થાય છે. તો માણસને સોબતની અસર થાય તેમાં શું નવાઈ ? પાણીની કોઈ કિંમત બેસતી કે ઉપજતી નથી પણ પાણીને જો દૂધ સાથે બેળની દેવામાં આવે તો તે દૂધના બાવે વેચાય છે. ઘી કરતાં તેલની કિંમત ઘણી જોણી છે છતાં ટોપરાનું તેલ જો ઘીમાં બળી જાય ત્યારે તે ઘીના બાવે વેચાય છે. કાંકરાની કંઈ કિંમત ઉપજતી નથી પણ જો તે કાંકરા ઘઉંમાં બળી જાય છે તો તે ઘઉંના બાવે તોળાય છે, તેવી રીતે કપાસમાં આકળનું પાણી, માખણમાં મેંદો વિગેરે હલકી કિંમતની વસ્તુઓ કિંમતી વસ્તુઓ સાથે બળે છે ત્યારે તે ઉંચા બાવે વેચાય છે, આ શેનો પ્રભાવ છે ? સરી સોબતના કારણે એની કિંમત વધી જાય છે, પણ જો તે ખરાબ વસ્તુ સાથે બળે તો કિંમતમાં ઘટાડો થાય છે. આવી જડ વસ્તુઓને જ્યારે સોબતની અસર થાય છે ત્યારે માનવીને તો થાય જ ને ! પણ પક્ષીને પણ સોબતની અસર થાય છે. જુઓ, એક ન્યાય આપું.

એક વઘરી જંગલમાંથી એક જ પોપટના બે બચ્ચાને પકડી લાવ્યો. એક બચ્ચું સજ્જનને ત્યાં અને બીજું બચ્ચું દુર્જનને ત્યાં વેચ્યું. સજ્જનને ત્યાં ગયું તેને સારા સંસ્કાર પડ્યા, અને દુર્જનને ત્યાં ગયું તેને ખરાબ સંસ્કારો પડ્યા. એક વખત પેલા વાઘરીને વિચાર થયો કે પોપટના બંને બચ્ચા હવે મોટા થયાં હશે તો હાવ એક વખત હું તેને જોઈ આવું. પહેલું બચ્ચું જેને ત્યાં વેચ્યું હતું ત્યાં

તમારે ત્યાં લાખ રૂપિયા જમા કરાવ્યા હોય તેવો ચોપડામાં કયાંય ઉઠેલો નથી. છતાં જોઈ લઉં. ખૂબ તપાસ કરી. જૂના ચોપડા જોઈ લીધા પણ કયાંય લખાણ નીકળ્યું નહિ. એટલે કહે છે લાઇ ! મારા ચોપડામાં લખાણ નથી માટે હું નહિ લઉં. ત્યારે પેલો કહે છે જુઓ, મારા પિતાજીના ચોપડામાં તમારા પિતાજીનું નામ, તીથિ, તારીખ, મહિનો, વાર બધું વિગતથી લખેલું છે. માટે મારે તો તમારા પંચા દૂધે ઘોળને વ્યાજ સહિત આપી દેવા છે. આ કહે કે મારે ચોપડે નથી માટે નહિ લઉં.

અહાહા ! બંને જીવો કેરા પવિત્ર છે ! એક કહે છે કે મારે અણુકંતુનું ધન જોઈએ નહિ ને બીજો કહે છે કે મારા પિતાજીએ કોઈ વિગત લખી નથી માટે મારે લેવું નથી. બોલો, તમારે જોઈએ છે ? (હસાહસ) આજના માણસોને લેવું ગમે છે પણ હૈયેથી છોડવું ગમતું નથી.

પેલા શેઠનો દીકરો કહે છે કે હું તમારા પૈસા રાખું નહિ ને બીજો કહે છે કે હું લઉં નહિ. બંને વચ્ચે ખૂબ ખેંચતાણ થઈ. અંતે બંને જણા આ વાતનો નિવેડો લાવવા રાજ પાસે ગયા. આ સમયે પાટણમાં સિદ્ધરાજનું રાજ્ય હતું. સિદ્ધરાજ પાસે જઈને બંને જણાએ બધી વાત જણાવી. રાજાએ જેના બાપે પૈસા મૂકેલા હતાં તેને લેવા માટે ખૂબ સમજાવ્યો, પણ તેણે લેવાની ના પાડી ત્યારે રાજાએ આ કોંકડું ઉકેલવા માટે પંચને બોલાવ્યું ને પંચને આ કામ સોંપ્યું. અગાઉના વખતમાં આવું બધું કામ પંચ પતાવતું હતું. મારવાડમાં ચાર પ્રકારના પંચ હોય છે. તેના નામ પંચરાણા, પંચકાણા, પંચ-એસાતાણા અને પંચ ધૂળધાણા. એમાં જે કોઈની શરમ કે પક્ષપાત કર્યા વિના બંને પક્ષની વાત સાંભળીને સાચો ન્યાય કરે તે પંચરાણા કહેવાય. એક પક્ષની વાત સાંભળી લાંચ લઈને એની શેઠમાં તણાઈ એકપક્ષી ન્યાય કરે તે પંચકાણા. એક પક્ષનું ખાઈ જઈ એની જ વાતમાં ગલ્લાતલ્લા કરી અન્યાય કરે તે એસાતાણા પંચ છે અને બંને પક્ષનું થોડું થોડું ખાઈ જઈને કોઈનો સાચો ન્યાય કરે નહિ તે પંચ ધૂળધાણા કહેવાય.

રાજા સિદ્ધરાજે પંચને કામ સોંપ્યું ને કહ્યું—હે પંચ ! તમે આ બાબતમાં સાચો ન્યાય કરો. પંચે શેઠના પુત્રને ખૂબ સમજાવ્યા પણ એકેય રકમ રાખવા તૈયાર ન હતા, ત્યારે પંચે ન્યાય કર્યો કે બંને નથી લેતા તો આપણા ગામમાં પાણીની ખૂબ તંગી છે માટે તળાવ બંધાવો અને બંને શેઠનું નામ આપો. પંચે આ રીતે ન્યાય કરીને ગામમાં તળાવ બંધાવ્યું. અત્યારે પણ એ તળાવ પાટણમાં મોજીલું છે. દુકંમાં આ દબાંતથી આપણે એ સાર ગ્રંથ કર્યો છે કે આ બંને શેઠના પુત્રોનું હૃદય કેટલું પવિત્ર હતું ! કે એમાંથી એકે જણ લાખ રૂપિયા લેવા તૈયાર થયા નહિ. આવી પવિત્રતા કયાંથી આવી ? સારા સંસ્કાર અને સંતના સમાગમથી. તમારે પણ જો જીવન પવિત્ર અને નિર્મળ બનાવવું હોય તો સંતસમાગમ કરો.

પણ શુદ્ધે તે જ ટોપલીમાં પાણી ભરવા મોકલ્યો. બીજે દિવસે પણ શિષ્ય પાણી ભર્યા વિના પાછો ફર્યો. ત્રણ ચાર દિવસ શુદ્ધે શિષ્યને નદીએ પાણી ભરવા મોકલ્યો. શિષ્યે પાણી ભરવા ઘણી મહેનત કરી પણ પાણી ભરાયું નહીં. એટલે શિષ્ય કંટાળીને બોલી ઉઠ્યો, શુદ્ધેવ ! તમે મને ટોપલીમાં પાણી લાવવાનું કહો છો પણ આ ટોપલીમાં તો એટલા બધા કાણું છે તેમાં ક્યાંથી પાણી ભરાય ? શુદ્ધે શિષ્યને સમજાવતાં કહ્યું કે તેમાં કાણું હોવાથી પાણી ભરાતું નથી તે વાત સાચી છે પણ આ ટોપલીમાં પાણીના સમાગમથી કેટલો ફરક પડી ગયો છે તે સમજાવ્યું ? શિષ્યે કહ્યું, હા, શુદ્ધેવ ટોપલી ગ્રામ્ય બનીને કુણી થઈ ગઈ છે. હે શિષ્ય ! હવે તને સમજાવ્યું ? સત્સંગ કરવાથી હૃદય કેમળ બને છે ને પાપ રૂપી મેલ ધોવાય છે. કહ્યું છે કે—

પારસમણી ઓર સંતમેં બડો અંતર બાણુ,
વો લોહા કંચન કરે, વો કરે આપ સમાન.

પારસમણી લોહાને સોનાના રૂપમાં ફેરવી દે છે પણ લોહાને પોતાના સમાન બનાવતું નથી, ત્યારે સંતપુરુષો તો પોતાના સમાગમથી બીજાને પોતાના સમાન બનાવી દે છે. એટલે પારસમણી કરતા સંત સમાગમ અધિક કિંમતી છે માટે બને તેટલો સંત સમાગમ કરો. સત્સંગનો વધુ લાભ ઉઠાવવા માટે શ્રેત્રવિશુદ્ધિ કરવાની જરૂર છે. જેમ જમીન ખરાબર ખેડાયેલી હોય તો તેમાં વાવેલું બીજ જીવી નીકળે છે પણ જો જમીન ખરાબર ખેડાયેલી ના હોય તો તેનો જેટલો જોઈએ તેટલો લાભ મળતો નથી તેમ જો સંતસમાગમનો પૂરો લાભ ઉઠાવવો હોય તો જડ માયાનો મોહ ફર કરી, છળ, કપટ, અહંકાર વિગેરેને જડમૂળથી છોડીને મનને પવિત્ર બનાવો. મન અને હૃદય પવિત્ર હોય તો સંત સમાગમથી અપૂર્વ લાભ મેળવી શકાય છે. જો હૃદયપૂર્વક સત્સંગ કર્યો હશે તો જીવન એવું પવિત્ર બની જશે કે પછી પરિગ્રહની મમતા ઘટવા લાગશે. પરિગ્રહ અનર્થની ખાણ જેવો લાગશે. એક દષ્ટાંત આપું.

પાટણના એક સમૃદ્ધ ધર્મનિષ્ઠ શેઠે બીજા શેઠની પેઢીમાં પોતાના એક લાખ રૂપિયા મૂક્યા. જેણે રૂપિયા મૂક્યા તેણે પોતાના ચોપડામાં લખ્યા નહિ પણ જેને ત્યાં મૂક્યા તેણે તો તારીખ, તીથિ, વાર સહિત પોતાના ચોપડામાં લખ્યું હતું. બંને પવિત્ર ધનાઢ્યો હતા. એ બંનેને એકેક પુત્ર હતો. તે પણ ધર્મના સંસ્કારી હતા. સમય જતાં બંને શેઠીયા શુભરી ગયા. હવે બંને પુત્રોના હાથમાં દુકાનનો વહીવટ આવ્યો. એક વખત બુના ચોપડા ઉઘલાવતાં લાખ રૂપિયાની રકમ જમા કરેલી જોઈ. એટલે તેણે વિચાર કર્યો કે મારે આ રકમ જેમની છે તેમની પેઢી પર જઈને આપી દેવી જોઈએ. એ છોકરો લાખ રૂપિયા લઈને પેલા વહેપારીની પેઢી પર આવ્યો ને તેના પુત્રને કહ્યું-ભાઈ ! તમારા પિતાજીએ મારા પિતાજીની પેઢીમાં લાખ રૂપિયા આટલા સમય પહેલાં જમા કરેલા છે તે તમે બ્યાજસહિત લઈ લો, ત્યારે આ શેઠના પુત્રે કહ્યું—મારા પિતાજીએ

દેવકી મ । નેમનાથ પ્રભુની વાણી સાંભળીને હૃદયમાં ઝીલી રહ્યા છે. લગવન કહે છે કે હે દેવકી દેવી ! હરિષ્ણુગમેષી દેવ સુલશાની ભક્તિથી તેના ઉપર પ્રસન્ન થઈને તમને બંનેને જે બાળકો જન્મતાં હતાં તેની અદલાબદલી કરતો હતો. તું જે સુકુમાલ અને નલકુબેર સમાન તેજસ્વી પુત્રોને જન્મ આપતી હતી તેને કોઈ બાતની ધળ ન થાય તે રીતે સાચવીને સુલશા પાસે મૂકી દેતો હતો, અને તેને મરેલા બાળક જન્મતાં હતાં તે તારી પાસે લાવીને મૂકી દેતો હતો. “ ત તવ ચેવ જ દેવહ । યય પુત્તા જો ચેવ સુલસાપ ગાહાયણીય । ” તેથી હે દેવકી ! તારે ઘેર જે છ અણુગારો ગૌચરી આબ્યા હતાં તેમને ભેઈને તને ચંકા થઈ હતીને કે શું અતિમુક્ત મુનિના વચન અસત્ય થયા ? તો અતિમુક્ત અણુગારનાં વચન સત્ય છે. આ છ અણુગારો તારા પોતાના જ પુત્રો છે સુલશાના નથી, પણ આ તો બધી દેવની માયા હતી એટલે સુલશા તો જન્મ આપીને આ પુત્રોને જ ભેટી હતી. એટલે તે પોતાના પુત્રો માનતી હતી, અને બાળકોએ પણ સુલશાને જ માતા તરીકે ભેઈ છે. તેમને પણ આ વાતની ખબર ન હતી એટલે તેમણે તને એમ કહ્યું કે અમે બહીલપુરી નગરીમાં વસતા નાગ ગાથાપતિ અને સુલશા માતાના પુત્રો છીએ. સુલશાએ એ તારા છએ પુત્રોને ખૂબ લાડકોડથી ઉછેર્યા, ભણાવ્યા, ગણાવ્યા ને પરણાવ્યા. એકેક પુત્રને શ્રીમંત સુખી ઘરની બત્રીસ બત્રીસ કન્યાઓ પરણાવી, અને એકેક બત્રીસ બત્રીસ પ્રકારનો કાચળે લાવી હતી. આવું સુખ છોડીને એક જ વખત ધર્મનો ઉપદેશ સાંભળીને વૈરાગ્ય પામી દીક્ષા લીધી. એ મુનિઓ તારા પોતાના જ પુત્રો છે.

‘ તપ જ સા દેવર્ષ દેવી અરહઓ અરિહ અરિષ્ઠ નેમિસ્ત અતિય ક્ષયમદ્ધ સોક્ષ્મા ગિલ્લમ્મ હદ્ધે તુદ્ધે જાવ દિયયા અરહ અરિદ્ધનેમિં અન્નહ ’ ત્યાર પછી દેવકી દેવીએ અરહિંત લગવાન અરિષ્ઠનેમિના મુખેથી આ વૃતાંત સાંભળીને તે વાત પોતાના હૃદયમાં અવધારિત કરી. નેમનાથ પ્રભુના મુખેથી આ વાત સાંભળીને દેવકીમાતાનું હૈયું હરખાઈ ગયું. એના સાહાત્રણ કોડ રૂંવાડા ખીલી ઉઠ્યા. એના હૃષ અવલુંનીય હતો. એ તો અનુભવે તેને જ ખબર પડે. દેવકીમાતાનું હૃદય હૃષથી પુલકિત બની ગયું છે. છ અણુગારોના દર્શન કરવા મન તલસી રહ્યું છે, હવે તે છ અણુગારોનાં દર્શન કરવા જશે ને ત્યાં શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- પાંડવોનો વિનાશ કરવાની વિચારણા :- દુર્યોધન પાંડવોની ઋધિ ભેઈને જલી રહ્યો છે. તેણે તેની વરાળ તેના પિતા ધૃતરાષ્ટ્ર રાજા પાસે કાઢી. દુર્યોધનની વાત સાંભળીને ધૃતરાષ્ટ્રનું લોહી ઉકળી ગયું. કારણ કે તેમને પાંડવો પ્રત્યે ખૂબ પ્રેમ અને માન હતું.

ધૃતરાષ્ટ્રકે સહન હુઆ નહીં, વહ ખોલા ઉસવાર,
રે કુપાત્ર ! તેરે વિચારકે, વારંવાર ધિક્કાર હો... ઓતા....

ધૃતરાષ્ટ્રથી દુર્યોધનનાં વચન સહન થઇ શક્યા નહિ, એટલે ક્રોધથી ઉગ્ર બનીને કહ્યું કે દુર્યોધન ! ધિક્કાર છે તને ! હે કુપાત્ર ! તું મારા કુળમાં અંગારો પાડ્યો છે. કે પાંડવોની ઋદ્ધિ ભેદને બળી બળ છે. તને આનંદ થયો ભેદને કે મારા ભાઈઓ સુખી છે તેમાં મને લાલ છે ને ! પાંડવો સુખી હશે તો કે. ઇક દિવસ એના ગોળાનું પાણી પીવડાવશે, પણ એનો ગોળો ખાલી હશે તો તને પાણી ક્યાંથી પીવડાવશે ? તેમ તું એમ વિચાર કર કે મારા ભાઈઓ સુખી અને સમૃદ્ધ હશે તો અમને કાંઈ વખત કામ આવશે પણ આમ ઈર્ષ્યા કરીને બળવાથી શું ! જેમ સૂર્યના ઉદયથી કમળ વિકસિત બની જાય છે તેમ સુધિષ્ઠિરની લક્ષ્મી ભેદને તું શા માટે આનંદ પામતો નથી ? ચિતાના આત્મીય જનોના અબ્યુદયમાં આનંદ પામવો ભેદને. શું અંદ્રના ઉદયથી સમુદ્રને આનંદ નથી થતો ? તેમ તને પાંડવોની સંપત્તિ, સન્માન, કીર્તિ બધું ભેદને આનંદ થયો ભેદને. તેના બદલે આવી ઈર્ષ્યા કરે છે ? તને જરા શરમ નથી આવતી ? પિતાભાઈનાં ક્રોધચુકત વચનો સાંભળીને દુર્યોધન જરા સંકોચાયો. મનમાં થયું કે મારા પિતાભાઈને પાંડવો પ્રત્યે પ્રેમ છે. કુટુંબપ્રેમને કારણે તે નમતું નહિ જોએ. તો હવે વાત ફેરવી નાંખું

‘પિતાભાઈના ક્રોધ આગળ દુર્યોધને છુપાવેલું પાપ :- માયાવી માણસોને આવું બધું જૂળ આવડે છે. પિતાભાઈની વાત સાંભળીને દુર્યોધને વાત બદલી અને જોડ્યો, પિતાભાઈ ! મને પાંડવોની ઋદ્ધિ અને આખાલી ભેદને દ્રેષ નથી આવતો. હું તો એમ માતું છું કે અમે ૧૦૦ નહિ પણ ૧૦૫ ભાઈઓ છીએ. મને તો તેમની સંપત્તિ ભેદને જૂળ આનંદ થયો. મારું હૈયું નાચી ઉઠ્યું છે. તેમની કીર્તિ અને પ્રશંસા સાંભળીને મારી છાતી ગજગજ કુલે છે પણ મને દુઃખ ક્યાં થયું તે વાત પિતાભાઈ ! તમે સાંભળો. અમે હસ્તિનાપુર ગયા ત્યાં ભરસલામાં પાંડવોએ મારી મળકે ઉડાવી. એમણે મારી હાંસી કરી. એટલેથી પત્યું હોતતો મારું હંતું પણ દ્રૌપદીએ મારું ઘોર અપમાન કર્યું. એ વાત મારા મામા પાસેથી સાંભળી લો. શકુનિએ જરાબર મસાલો લેખીને વધાર કરીને બધી વાત કરી પણ શા માટે દુર્યોધનની મળકે ઉડાવી તે મૂળ વાત ન કરી, અને કહ્યું કે દ્રૌપદી કેટલી ઉન્દાન બની ગઈ છે કે તેણે એમ કહ્યું. “આંધળાના દીકરા આંધળાજ હોયને !” આ વાત આવી ત્યાં દુર્યોધન ઉછળીને જોલી ઉઠ્યો પિતાભાઈ ! એણે આ શબ્દો કહીને મારુંજ અપમાન નથી કર્યું પણ સાથે તમારું ઘોર અપમાન કર્યું છે. મને તો એ વખતે એમજ થઈ ગયું કે ધરતી ફાટે તો સમાધ બઈ. મને તેમના પ્રત્યે પ્રેમ છે એટલે તે વખતે મેં ગમ ખાધી. નહિતર ત્યાંને ત્યાં લડાઈ કરત.

પિતાભાઈ ! જો હું આવો પરાકર્મી દીકરો થઈને આવતું આવું ઘોર અપમાન સહન ૧ લઈતો હું તમારો દીકરો નહિ પણ દીકરો છું. હું તેના અપમાનનો બદલો લઈ

તો જ સાચો દીકરો છું. હું દ્રૌપદી સહિત પાંડવોની સંપૂર્ણ ઋધિ જીતી લઇશ. એમને ખેંઠાલ કરીશ ત્યારે જ મને શાંતિ થશે. જો આ પ્રમાણે ન કરી શકું તો મારે અગ્નિમાં બળી મરવું. દુર્યોધને આવી પ્રતિજ્ઞા કરી.

ધૃતરાષ્ટ્રને પાંડવો ઉપર વિશ્વાસ :- ધૃતરાષ્ટ્રે કહ્યું—તું કહે છે પણ પાંડવો તારી મજાક કરે તેવા નથી. તારી વાત માનવામાં આવતી નથી. કદાચ દ્રૌપદી અભિમાનમાં આવીને ખોટી ગઇ તો તેની પાસે માફી મંગાવીશું પણ તું આવો શુસ્સો ન કર. દ્રૌપદી જો આવા શબ્દો કહ્યા તેથી ધૃતરાષ્ટ્રને દુઃખ તો થયું છતાં દંષ્ટિ નિર્મળ હતી એટલે પુત્રને વાળવાની જ વાત કરી. સલાહકાર જો સારો હોય તો એમ કહે કે બાહ ! શક પ્રત્યે શકતા કરવ થી લાભ નહિ થાય પણ આપણે નમી બન્યો તો વાત પતી જશે. સલાહકાર ખરાબ હોય તો એમ કહેશે કે જો થાય તેવા આપણે થઈએ તો જ રહી શકાય. ધૃતરાષ્ટ્રે કહ્યું. દુર્યોધન ! તેં આવી પ્રતિજ્ઞા તો કરી પણ પાંડવોને જીતવા સ્કેલ નથી. મને તો લાગે છે કે હું તમને પાંડવો સાથે યુધ્ધ કરવાની રજા આપું તો તમે ૧૦૦ (સો) બાહબો લઠાઇમાં બપી જશો, કારણકે પાંડવોને કોઇ જીતી શકે તેમ નથી. વળી પાંડવો સાથે યુધ્ધ કરવાથી આપણી કીર્તિને કલંક લાગશે, લોકો એમ કહેશે કે બાહ બાહ લડે છે ને મને પણ લોકો એમ કહેશે કે વૃદ્ધ ધૃતરાષ્ટ્ર પોતાના પુત્રોને યુધ્ધ કરતાં રોક્યા નહિ, મારી નિંદા થશે માટે તું ચારે તરફનો વિચાર કરીને સમજ બ. બાહબાહમાં વૈર કરવું તે સાફ નથી. તારા સલાહકારોની સલાહ પ્રમાણે ચાલીશ નહિ કારણકે પાંડવો લાખો શૂરવીરોને યુધ્ધમાં હરાવનાર છે. તમે તેની સામે ટકી શકશો નહિ, માટે આ બધી વાત છોડીદો.

શકુનિએ બતાવેલી માયાબળ :- ધૃતરાષ્ટ્રની વાત સાંભળીને શકુનિ ખોલી ઉઠ્યો. મહારાજ ! આપણે યુધ્ધ કરવું નહિ પડે. આપણી કીર્તિને કલંક લાગે નહિ ને પાંડવોની બધી ઋદ્ધિ જીતી શકાય તેવો ઉપાય હું બતાવું. તો પછી તમને વાંધો છે ? ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્રે પૂછ્યું એવો ક્યો ઉપાય છે ? ત્યારે શકુનિએ કહ્યું કે હું જુગાર રમવામાં પ્રવીણ છું. જુગાર વિધા મને સિદ્ધ થયેલી છે અને યુધિષ્ઠિરને જુગાર રમતાં આવડતું નથી. જો લોકો કહી જુગાર રમવામાં સમજ્યા નથી. તો તેમને આપણે કોઇ પણ ઉપાય કરીને જુગાર રમાડીએ. જો જુગારના ખેલમાં આપણે તેવું બધું જીતી લઇશું. એટલે જો ખેંઠાલ બની જશે. આ સાંભળીને દુર્યોધન હર્ષમાં આવીને કહેવા લાગ્યો કે મામા ! તમે સરસ ઉપાય બતાવ્યો. પિતાજી માન્ય કરે તો આપણી બધી બાજુ સફળ થાય. ધૃતરાષ્ટ્રે કહ્યું કે હું વિદુરજીને બોલાવીને તેમની સલાહ લઇશ. પછી તમને આ બાબતમાં શું કરવું તે જણાવીશ. હવે ધૃતરાષ્ટ્ર શું કહેશે ને આ લોકો કેવી માયાબળ બિછાવશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૫૪

આવણુ વહ ૪ ને ગુરુવાર

તા. ૧-૯-૭૭

અનંત ગુણનિધાન, અનંત ઉપકારી શ્રી તીર્થંકર દેવો જગનના છવેના દુઃખોને દૂર કરવા માટે અમૂલ્ય ઉપદેશ આપતાં દરમાવે છે કે હે છવે ! જો તમારે સાચું ને શાશ્વત સુખ મેળવવું હોય તો ધર્મનું શરણું અંગીકાર કરો. ધર્મની આરાધના કરનાર મહાન સુખી બને છે. વધુ તો શું કહું, ધર્મ એક જોવી ચીજ છે કે દેવો પણ ધર્મ કરનારને વશ થઈ જાય છે. દેવો તો મહાન ગૌભવ, સત્તા અને શક્તિવાળા છે છતાં પણ તે ધર્માત્માને વશ થઈ જાય છે. એટલે તે કહે તે કામ કરી આપે છે ને એના મનમાં એવા કોડ જાય છે કે આ ધર્માત્માની હું શું સેવાભક્તિ કરું ! આ રીતે દેવ સેવા કરવા તૈયાર થાય ત્યારે તે ધર્માત્મા પુરૂષોત્તમ નિરૂપિત બની જાય. કોઈની સેવા ના લે.

એક વખતનો પ્રસંગ છે. એક દેવ સીમંધર ભગવાનની દેશના સાંભળવા ગયો. ત્યાં તેમણે ભગવાનના મુખેથી નરક નિગોહનું વર્ણન સાંભળ્યું, ત્યારે દેવે વિનયપૂર્વક વંદન કરીને ભગવાનને પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવંત ! આનું વર્ણન કરનાર ભરતક્ષેત્રમાં કોઈ છે ? ભગવંતે કહ્યું—હા, છે. ભરતક્ષેત્રમાં કાલિકસૂરિજી નામના વિદ્વાન આચાર્ય છે. દેવ ત્યાંથી ભરતક્ષેત્રમાં આવ્યો અને જ્યાં કાલિકસૂરિજી વિચરતા હતાં ત્યાં પહોંચી ગયો. દેવની શક્તિ તો અઘોરિકા હોય છે. એક ચપટી વગાડીએ ત્યાં તો જંબુદ્વીપને ફરતાં સાત આંટા મારી આવે. તેને મહાવિદેહમાંથી ભરતક્ષેત્રમાં આવતાં શી વાર ? દેવ મનુષ્યનું રૂપ લઈને કાલિકસૂરિજી પાસે આવ્યો ને વંદન કરીને પૂછ્યું—મહારાજ મેં સાંભળ્યું છે કે નિગોહના છવે છે તો તેનું સ્વરૂપ કેવું હોય તે મને સમજાવો. વીતરાણના સંતો તો કેરૂણાના સાગર હોય છે. જે કોઈ એની પાસે જ્ઞાનામૃતનું પાન કરવા માટે આવે તેને ગ્રેમથી જ્ઞાન આપે છે. દેવ પાસે આચાર્યે જૂળ વિસ્તારપૂર્વક નિગોહના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું. આ સાંભળીને દેવને જૂળ આશ્ચર્ય થયું કે અહો ! જેવું મેં ભગવાન પાસે સાંભળ્યું હતું તેવું જ અહીં સાંભળવા મળ્યું. સંત કહે—ભાઈ ! અમે ભગવાનની વાણીના આધારે કહીએ છીએ. અમારો આધાર શાસ્ત્ર છે. આ સંત મહાવિદ્વાન અને બહુશ્રુત હતાં. તેમની પાસેથી સાંભળીને દેવને જૂળ આનંદ થયો. ફરીને મનમાં થયું કે હવે બીજું કંઈ પૂછું. એટલે પોતાની હથેળીને બતાવીને કહ્યું કે મહારાજ આપ જૂળ જ્ઞાની જો આપ કહો કે મારું આશ્ચર્ય કેટલું છે ? તરત જ સંત બોલ્યા કે તું ભરતક્ષેત્રનો માનવી નથી, ત્યારે દેવ ચરણમાં પડીને કહે છે શુદ્ધેવ ! ક્ષમા કરજો. હું દેવલોકનો દેવ છું. હું સીમંધર ભગવાન પાસે ગયો હતો. ભગવાને નરક નિગોહનું વર્ણન કર્યું તે સાંભળીને મારા રોમાંચ ખડા થઈ ગયા. પછી

ભગવાનને પૂછ્યું કે હે પ્રભુ ! આપના જેવું નરક નિગોહતું વર્ણન કરનાર ભરતક્ષેત્રમાં કોઈ છે ? પ્રભુએ મને આપને બતાવ્યા, એટલે હું અહીં આંચો અને આપે પણ ભગવાન જેવું નિગોહતું સ્વરૂપ મને સમજાવ્યું. એમ કહીને દેવે આચાર્યશ્રીની ખૂબ પ્રશંસા કરીને કહ્યું, ભગવંત ! ફરમાવો. હું આપની શું સેવા કરું ? સંત કોઈની સેવા ના લે. તેમણે એમ કહ્યું કે શાસનની સેવા કરો. મારે કાંઈ જોઈતું નથી. કારણ કે મારે જે જોઈએ છે તે તું કરી શકે તેમ નથી અને તું જે કરી શકે તે મને ખપતું નથી. હવે તમને પૂછું. તમે પૌષ્ઠ કરીને બેઠા હો, તે વખતે કોઈ દેવ તમારા ઉપર પ્રસન્ન થાય ને તમને કહે હું તમારા ઉપર પ્રસન્ન છું. તમારે જે જોઈએ તે માંગો. બોલો તો ખરા કે તમે શું કહેશો ? (હસાહસ) તમે તો ધન ખંગલા વિગેરે સુખની સામગ્રી માંગતા પાછા નહીં પડો પણ સાચા અર્થમાં જેને ધર્મ કહેલો હશે તે ભૌતિક સુખ નહીં માંગે. એ તો એક જ વિચાર કરશે કે મેં નવકારથી બેટલો નાનો તપ કર્યો હોય કે પછી માસખમણની ઉમ્ર સાધના કરી હોય પણ મારી સાધના શોષ મેળવવા માટે છે. ભૌતિક સુખ મેળવવા માટે નથી. ધર્મારાધના કરવાથી જે મહાન લાભ મળવાનો છે તેવું ફળ માંગી લેવાથી તુચ્છ લાભ મળે છે ! અહીં સાધુની મક્કમતા જોઈ દેવ નમી પડ્યો. દેવો ધર્મ કરનારનાં ચરણ ચૂમે છે ને તેની સેવામાં હાજર રહે છે. બીજો એક કાખલો આપું.

એક મહા વિદ્વાન સાધુના પરિવારમાં એક નાના સાધુ હતા. તેમના પર એક દેવ પ્રસન્ન થયો. તે ઘણી વખત સુનિ પાસે આવે. તેમના ચરણમાં નમસ્કાર કરે અને કંઈક ને કંઈક ચમત્કાર બતાવીને ચાલ્યો જાય. એક દિવસ આ બાલસુનિને બીજા સુનિ સાથે રહેજી ઝવડો થયો. તેમાં એ બાલસુનિ ખૂબ ઉમ્ર થઈ ગયા. એ એમ માનતા હતાં કે મારા ઉપર દેવ પ્રસન્ન છે. મને શું વાંધો છે ? બન્ને વચ્ચે ખૂબ રસાકસી થઈ પણ દેવ આવ્યો નહી. આથી તેને પોતાની ભૂલ સમજાવી કે આવો ત્યાગ માર્ગ અંગીકાર કરી હું કથાયમાં જોડાયો. તેથી મેં સાધુપણું અને મારો ધર્મ લજબોલ્યો છે. આમરૂપશ્રીતાપ કરતા હતાં ત્યાં દેવ આવ્યો. સુનિને નમસ્કાર કરી ‘મત્યેષુ વંદામિ ભગવન્’ કહીને ઉભો રહ્યો. ત્યારે સુનિએ કહ્યું કે ખરે વખતે તું ગેરહાજર રહ્યો ને હવે વંદણા કરવા આવ્યો ! ત્યારે દેવે કહ્યું, મહારાજ ! હું ગેરહાજર ન હતો. આપ ગેરહાજર હતા. હું જેનો હાસ છું તે તે વખતે ન હતા. તે કથાયમાં જોડાયા હતા. એટલે કેવી રીતે આવું ? સાધુ સમજી ગયા કે દેવો મનુષ્યને ક્યારે નમન કરે છે. મનુષ્ય ધર્માત્મા હોય ત્યારે. બાહ્યવેશ પહેરી લીધો હોય પણ જો સાધુપણાનો આચાર ન હોય તો દેવો તેમને નમસ્કાર કરતા નથી.

બંધુઓ ! ધર્મ એ કલ્પવૃક્ષ સમાન છે, કામધેનુ અને રત્ન ચિંતામણી સમાન છે. દુનિયામાં સુખ, લક્ષ્મી, માન-સન્માન, સ્વર્ગ અને શોષ બધું ધર્મથી મળે છે.

ધર્મ એ હ'કા છે. એના રણકારથી સુખો દોડતા આવે છે, પણ અર્થ અને કામ માટે ધર્મ ના કરશે. માત્ર મોક્ષના હેતુથી ધર્મ કરે. ધર્મ પણ ઉપલક્ષ બાવે કરશે તો કલ્યાણ નહિ થાય. એક ન્યાય આપીને આપને સમજાવું.

એક શેઠે સુંદર બગીચો બનાવી તેમાં અનેક પ્રકારના ફળ, ફુટ, વિગેરે ખૂબ બનાવ્યા. તે બગીચો સાચવવા તેમણે સારા માળીની શોધ માટે જાહેરાત આપી કે સારો માળી હોય તો તેને અમુક પગારથી શેઠ રાખશે. આથી એક માળી આવ્યો. શેઠ કહે તું બરાબર કામ કરી શકીશ ? માળી કહે છે કે હું કેાઇ પણ પ્રકારની ખામી નહિ રાખું. છતાં શેઠે ડિપોઝીટ માગી. કારણ કે તેમના બગીચો ઘણા ઉત્તમ પ્રકારના ફળ ફૂલવાળો હતો. યુવાન માળીએ ડિપોઝીટ આપી. હવે માળી રાત દિવસ કાળી મહેનત કરે છે. તેના મનમાં એમ કે જો હું સારું કામ કરીશ તો શેઠ પ્રસન્ન થશે ને મારો પગાર વધારશે. હવે શેઠ જો મહિને બગીચો જોવા આવે છે. જ્યાં બગીચો જાયે કે તે કોંઈ ચઢયા. ખૂબ મારતા કહે છે કે માળી ! તેં આ શું કયું ? તું બરાબર કામ કરતો નથી. માળીએ કહ્યું, શેઠજી ! હું તો એક ઘડી નવરો પડતો નથી. રાત દિવસ મહેનત કરું છું. ત્યારે શેઠે તાફાકીને કહ્યું, તું મહેનત ખૂબ કરે છે તો પછી આ મારા સંતરા, મોસળી, ચીકુ, ઠાકમ વિગેરે ફળના છોડ અને શુભામ, મોગરો, જુધ વિગેરે ફૂલના છોડ કેમ સૂકાઇ ગયા ? મેં તને બગીચો સોંપ્યો ત્યારે કેવો લીલોછમ હતો ને અત્યારે તેનાં દેહાર જો. તું પાણી પાતો જ નથી, ત્યારે માળીએ કહ્યું શેઠ ! દરરોજ પાણી પાઉં છું. ભાઈ ! તું જો પાણી પાતો હોય તો આ છોડવા સૂકાય જ નહીં. આમ કેમ બને ? માળીએ કહ્યું કે આપને વિશ્વાસ ન હોય તો આપ ખાત્રી કરો. જીજો દિવસે શેઠ ગુપ્ત આવ્યા. તો માળીએ સવારમાં ઉઠી છોડના ક્યારા સાફસૂકે કર્યા પછી વચમાં ઘાસ ઉચું હોય તે કાઢી નાંખ્યું, અને પછી છોડવાને પાણી પાવા લાગ્યો. નાના નાના છોડવાને ઝારી વડે ઉભા ઉભા ફૂલ જેસવાની જગ્યાએ પાણી છાંટ્યું ને મોટા મોટા વૃક્ષો હતા તેના ઉપર પાણીથી ભરેલી તાંબડી લઇને ચઢ્યો, અને જ્યાં ફળ જેસવાના હતા તે જગ્યાએ પાણી રેડવા લાગ્યો. મોટા વૃક્ષ ઉપર એક તાંબડી પાણી ક્યાંથી થાય ? એટલું પાણી ખલાસ થાય એટલે પાછો નીચે ઉતરે. પાછો પાણી ભરીને ઉપર ચઢે ને બાકી હોય ત્યાં પાણી રેડે છે. આ રીતે પાણી રેડે એ તો બધું પાંદડા ઉપર પડે ને નકાસું જાય ને ? આમાં વૃક્ષને પોષણ કેવી રીતે મળે ? આટલા મોટા બગીચામાં ઘણા વૃક્ષો હતા. તેને પાણી પાતા આખો દિવસ પસાર થતાં માંડ એક વખત પાણી પાઇ શકે.

નોકરની ક્રિયા જોઇને શેઠને ખૂબ દુઃખ થયું. અહો ! માળી કામ તો ઘણું કરે છે, એની મહેનત ઘણી છે પણ સમજણની ખારી છે. શેઠે તેના કાન પકડીને કહ્યું, મૂર્ખ ! આમ પાણી પચાય ? ત્યારે માળીએ કહ્યું, કેમ શેઠજી ! જ્યાં ફળ ફૂલ થાય

ત્યાંજ પાણી પત્રાય ને ? શેકને ખૂબ ગુસ્સો આવ્યો, પણ માળીની અજ્ઞાન કથાને કારણે કોધને ઢાળી રાખ્યો ને શાંતિથી તેને સમજાવતા કહ્યું, બાઈ ! જરા વિચાર કર. વૃક્ષની ઉપર પાણી રેડવાથી તેને પોષણ ન મળે. પાણી ઝેના મૂળીયાને પાવું જોઈએ. મૂળ વાટે પાણી વૃક્ષની ટોચ સુધી પહોંચી શકે છે. તેના ફળ ફૂલમાં રસ આવે છે. આ તારી આટલી બધી મહેનત પાણીમાં ગઈ. તે આટલા દિવસ સુધી પાંદડાને પાણી પાતું તેમ જો મૂળને પાતું હોત તો છોડવા સૂકાઈ ન જાત. શેકે તેને શાંતિથી શિખામણ આપી તો અબૂઝ માળી સમજી ગયો ને શેકની સલાહ પ્રમાણે સવળી ક્રિયા કરવા લાગ્યો.

આ ન્યાય આપણે સમજવાનો છે. આ માનવજીવન બગીચો છે ને આત્મા તે બગીચાનો રક્ષક માળી છે, અને સદ્ગુણો શેક સમાન છે. આ માનવજીવનમાં મહેનતનું પાણી કયાં પીવડાવો રહ્યું છે. તેનો વિચાર કરજો. પેલા માળી જેવું તો નથી કરતા ને ? સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષ્ઠ વિગેરે ક્રિયાઓ ઘણી કરો છો પણ અંદરથી રાગ દ્વેષ મોહ, ઈર્ષ્યા વિગેરે જતાં ન હોય ને આત્મા નિર્મળ થતો ન હોય તો સમજી લેજો કે પેલા અબૂઝ માળીની મારફત પાંદડાને પાણી પાઈ રહ્યાં છો. માળી તો ત્રિચારો અબૂઝ હતો અને ઝેના શેકે કપકો આવ્યો તો સુધરી ગયો ને સવળી ક્રિયા કરીને તેનો બગીચો નવપલ્લવિત બનાવ્યો, પણ તમને સદ્ગુણ રૂપી શેક વારંવાર ટકોર કરે છે છતાં પરિવર્તન આવતું નથી. ગુણી હિતશિખામણ અંતરમાં નહીં ઉતારો તો બસે તેટલી ક્રિયા કરો તો પણ આ જીવન બગીચો નવપલ્લવિત નહિ બને. માટે સમજણપૂર્વક તપ ત્યાગ વિગેરે ધર્મક્રિયાઓ કરો જેથી આત્માનું કલ્યાણ થાય.

આપણા આજીવ અધિકારમાં નેમનાથ ભગવાને દેવકીજીના મનની શંકાનું સમાધાન કર્યું ને છેલ્લે કહ્યું કે એ છ અણગારો તારા જ પુત્ર છે. દેવકીમાતાને ભગવાનના બધા સંતો વહાલા હતા પણ હવે પોતાના પુત્રો છે એમ ખબર પડી એટલે મમતા બગી. નેમનાથ ભગવાનને વંદન કરીને ભગવાનના બીજા શિષ્યો જ્યાં બિરાજતા હતાં ત્યાં દર્શન કરતાં કરતાં કયાં આવ્યા ? જોગેવ તે છ અણગારે તેજેવ ઉવાગચ્છહ ઉવાગચ્છિતા તે હપ્પિય અણગારે વદ્ધ નમસ્સહ ।” જ્યાં તેના છ પુત્રો એટલે છ અણગારો બેઠા હતાં ત્યાં આવ્યા. આવીને તેમને વંદન નમસ્કાર કરી ઉભા રહ્યા. છ અણગારો પહેલેથી સૌંદર્યવાન હતા. તેમાં તપ અને સંયમના તેજ ભરે પછી શું બાકી રહે ? એ છ અણગારો મૌન લઈને બેઠાં હોય, કંઈ ન બોલે તો પણ આવનાર વ્યક્તિ ધર્મ પામી જાય, એવા તે પ્રભાવશાળી સંતો હતાં. શાંત હાંત અને ગંભીર હતાં. એમને જોઈને હરેકનું મન ઠરી જતું હતું. તો પછી આ જનેતા માતાનું મન ઠરી જાય તેમાં શું નવાઈ ! દેવકી માતા સંતોને જોઈને ભૂખ-તરસ ભૂલી ગઈ અને તે અનિમેષ દષ્ટિથી સંતોના સામું જોઈ રહી. અહો ! શું તમારો ત્યાગ છે ! શું તમારું

વલવ છે ! રાજવૈલવ જેવી સાદ્યળી અને ંત્રીસ ંત્રીસ રાજરૂઢી જેવી કન્યાઓ, ઘરઝાર ંધુ' છોડીને કુંઢળી વયઢાં તમે દીક્ષા લીધી. ધન્ય છે તઢને ! ંઢેઢ દહેનાં ંઢાંઢઢાં ંઢાંસુ ંઢાવી ગયા. ઢાણસને ંે પ્રકારે ંઢાંસુ ંઢાવે છે. હર્ષનાં ંને ંોકના. દેવકી ઢાતાને ંે પ્રકારના ંઢાંસુ ંઢાવ્યા છે. ંેક તો ંેના દિલગાં પાનાના પુત્રો છે તે ંાણીને ંનેરો ંઢાનંદ થયો કે ંઢાવા પવિત્ર પુત્રોની હું ઢાતા ંની. ંીછ ંાંુ હું પુત્રોતુ' લ.લનપાલન ન કરી શકી ંે વાતતુ' દુઃં થયુ'. હવે ંાગળ ંુ' ંનશે તેના લાવ ંવસરે.

ચરિત્ર :- શકુનિં ધૃતરાષ્ટ્રને કહ્યું કે ંપણે પાંડવોને ંુંંાર રઢવા ઢાટે ંોલાવીં, હું ંુંંારઢાં તેઢને ંધી રીતે છતી લઇશ, તેઢાં ંપપના કોઇ ંપયથ કે હાનિ નહિ થાય ને ંુધધ પણ નહિ કરવું પડે, ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્રે કહ્યું કે હું હસ્તિનાપુરથી વિદુરછને ંોલાવું. ંા ંાંતઢાં તેઢની સલાહ લઉં. પછી વિચાર કરીને હું ંવાં ંપીશ. ંા સાંલળી દુર્યોધનને નંથી રીં ંુધી ંાળ લાગી ંને ંોલવા લાંયો કે પિતાછ ! ંા ંાંતઢાં વિદુરછને ંુ' ંૂછવાતુ' છે ? ંે તઢને ંુંંાર રઢવાની હા પાડશે ં નહિ. તેથી તમે ંઢને ંટકાવશો. તો હવે ઢારે છવવું ં નથી. તઢને તઢારા પુત્રોની લાગણી ં કયાં છે ? ંે તઢારે ંા રીતે કરવું હોય તો ઢારે છવવું નથી. હું ંંિનઢાં ંળી ઢરીશ. પછી તમે, તઢારા પાંડવો ંને વિદુરછ ંધા લેંા થઇને ંુરીથી રાંય ચલાવં. હું ને ઢારા લાઇંા ંળી ઢરીં છીં. દુર્યોધનને કોપ ંેઇને ધૃતરાષ્ટ્ર છૂછ ઉંયા. દુર્યોધન ંને શકુનિની ંાલળાછ તેઢને ંિલકુલ ગઢતી નથી, પણ ગમે તેઢ તોય પોતાના દીકરા છે ને ંેટલે ંધાને સાચવવા પડે.

ધૃતરાષ્ટ્ર સુન સુતકે સર, રંં હાથ કહે ંિસવાર,

સઢય પાય ઢીં ંત્ન કરુંગા, નૈક ંૈય તો ધાર હો...ંોતા....

દુર્યોધનને કોપ થાંત કરવા ઢાટે ધૃતરાષ્ટ્રે ંને હાથે તેતું ંુંં ઉંચું કંચું. તેના ઢાથે હાથ ફેરવ્યો ને કહ્યું-ંેટા ! થાંત થા, તારી સંપત્તિ તો ઘણી છે. તું ંિંતા ન કરીશ, પણ વાત ંેવી છે કે ંપણે ત્યાં કોઈ પ્રસંગ વિના ંેઢને કેવી રીતે તેડાવાય ? પિતાછના વચન સાંલળીને દુર્યોધન કંઇક હર્ષો, ંને ંેણે કહ્યું પિતાછ ! તો ંપણે ંેઢ કરીં. ંપણી પાસે સંપત્તિનો પાર નથી તો ંપણે ંેક પ્રસંગ ઉલો કરીં. ંંધુંા ! ંે સતુંય ંીંતુ' ંહિત કરવાની ંુદ્ધિવાળો છે તે ગમે તે પ્રકારે ઉપાય શોધ્યા કરે છે. ં્યારે ધૃતરાષ્ટ્રે વિદુરછને ંોલાવવાનું કહ્યું ત્યારે ઢાઢા-લાણેં ંેકાંતઢાં ંધને વિચારણા કરી ંાવેલા કે ંેકોઈ રીતે ધૃતરાષ્ટ્ર ન સઢજે તો ંપણે ંા પ્રઢાણે કરવું. દુર્યોધને ધૃતરાષ્ટ્રને કહ્યું. સાંલળો પિતાછ ! ંલિઢન્યુના ંનઢ ઢહોતસવ પ્રસંગે ઢણીચૂડ વિઘાધરે જેવી સલા ંનાવી હતી તેવી સલા ંપણે ંનાવીં. દુર્યોધનને ંુથ કરવા ધૃતરાષ્ટ્રે તેવી સલા ંનાવવાની હા પાડી. ધૃતરાષ્ટ્રે વિદુરછને

તેડવા માણસ મોકલી દીધો હતો પણ તે દુર્યોધન પાસે મૈન રહ્યા. ભલે ને વિદુરજી આવે. તે આવશે તો કંઈક સમજાવશે. બીજી તરફ ધૃતરાષ્ટ્રે સભા બનાવવા માટે ખબરનામાંથી હીરા, માણેક, મોતી, પન્ના વિગેરે ઝવેરાત કાઢ્યું ને સભાગૃહ બનાવવામાં હોંશિયાર કારીગરોને બોલાવ્યા. શિલ્પીઓને તેડાવ્યા અને યુધિષ્ઠિરના જેવી સભા બનાવવાનો આદેશ આપ્યો. હજારો કારીગરો કામે લાગી ગયા. તેમણે સોનાની ભીંત બનાવી તેમાં અનેક પ્રકારની કૌતરણી કરી અને તેમાં હીરા માણેક, નીલમ, પન્ના વિગેરે જડ્યા.

થોડા દિવસમાં કારીગરોએ સુંદર સભા તૈયાર કરી. સભામાં અનેક પ્રકારની મનોહર રચનાઓ કરી છે. મોતી અને મણીઓથી સ્થંભ જડ્યા છે. સભા એવી ઝગમગ થાય છે કે સૂર્યના પ્રકાશની તેમાં જરૂર ન પડે. આ રીતે શિલ્પીઓએ હજારો મણી, માણેક અને મોતીથી જડેલા સ્થંભોથી વિભૂષિત સો દ્વારવાળી યુધિષ્ઠિરના જેવી સભા તૈયાર કરી. ધૃતરાષ્ટ્ર, શકુનિ, દુર્યોધન આદિ કૌરવો જોવા માટે આવ્યા. જોઈને તેમનું મન ઠરી ગયું. યુધિષ્ઠિર કરતાં પણ આપણી સભા ચઢિયાતી બની છે. નગરજનો પણ બે મોઢે વખાણ કરવા લાગ્યા.

હવે દુર્યોધન કહે છે પિતાજી ! આ સભા જોવાના બહાને પાંડવોને તેડાવીને જુગાર રમાડીએ. આ પ્રમાણે વિચારણા થાલી રહી હતી ત્યાં હસ્તિનાપુરથી વિદુરજી આવી પહોંચ્યા. ધૃતરાષ્ટ્રને નમસ્કાર કરીને બેસી ગયા. ધૃતરાષ્ટ્રે તેમનો સત્કાર કરી ભોજન આદિ કરાવીને ખાનગીમાં દુર્યોધન અને શકુનિની વાત કરી. આ સાંભળીને વિદુરજીનું લોહી ઉકળી ગયું ને ગુસ્સે થઈને બોલી ઉઠ્યા કે આ બધી વાતો સાંભળીને મારા તો આંતરડા કપાઈ જાય છે. ખરેખર, દુર્યોધન તો આપણા કુળમાં અંગારો પાક્યો છે, પણ ગમે તે રીતે એને સમજાવો, ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્રે કહ્યું કે મેં તો સમજાવવામાં બાકી રાખી નથી. હવે તમે એને સમજાવો. હવે વિદુરજી દુર્યોધનને સમજાવવા માટે ઠેવા શબ્દો કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

આખવાન નં. ૫૫

ક્રિ. આવણુ વહ ૫ ને શુક્રવાર

તા. ૨-૬-૭૭

અનંત કરુણાના સાગર, વીતરાગ ભગવંતોએ જગતના જીવોના કલ્યાણ માટે ધર્મનો રાહદારી માર્ગ બતાવતાં સમજાવ્યું છે કે ભવસાગરમાં ભમતા આત્માઓ ! તમને મહાન પુણ્યોદયે વીતરાગ પ્રભુનું વિરાટ શાસન મળ્યું છે. આવું શાસન તમને વારંવાર નહિ મળે. જ્ઞાની કહે છે કે “સમજ સમજ જો માનવી, જય છે ત્રેવિરી ઘડી.” હે માનવ ! તને અમૂલ્ય માનવજાત અને અનુપમ જિનશાસન મળ્યું છે. તેની મહત્તાને સમજીને આત્મસાધના સાધી જ. શેઠ ચોતાને ઘેર કામ કરનાર ને”

કદર કરે છે ને સમય આવતાં શેઠ નોકરને ન્યાલ કરી દે છે. તો તમને આ જિનશાસન મળ્યું છે તેની કદર છે ? આવું ઝળકતું જિનશાસન મળવું એ કંઈ જેવી તેવી વાત નથી. જિનશાસન ઝવેરાતની પેઠી છે. અહીં સમ્યક્દર્શન જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપરૂપી રત્નોનો વહેપાર ધમધાકાર ચાલે છે. જેને રત્નો ખરીદવા હોય તે ખરીદી લો, પણ એટલું યાદ રાખજો કે તમારા માનેલા રત્નોની આ વાત નથી. તમે ઝવેરી ણનીને જે વહેપાર કર્યો તેમાં ધનની કમાણી કરી પણ આત્માની કમાણી નથી કરી. માટે સમજો. સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ વિના ભવકટી થવાની નથી. માનવભવની અમૂલ્ય ક્ષણને નહિ જોળજો તો સમજી લેજો કે તક ચૂકી ગયા. હાથમાં હીરા આવ્યા છતાં જીવ જો કોલસા ગ્રહણ કરે તો તમે જોને મૂર્ખો કહો ને ? તે રીતે અમૂલ્ય સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપરૂપી હીરા ખરીદવાના સમયે જો ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, અને ઇન્દ્રિયોના વિષય સુખ રૂપી કોલસા ખરીદતા હોય તો તે જીવ પણ મૂર્ખ કહેવાય ને ? આ જિનશાસન પામ્યા પછી પણ જો આત્મા આત્મિક રત્નોની કમાણી ન કરે તો પછી ક્યાં જઈને કરશે ? આ જિનશાસનના શેઠ વીતરાગ પ્રભુ છે. તેને જીવ હાથ પકડશે તો ન્યાલ થઈ જશે. કંઈક હજીકર્મી જીવો જિનશાસન પામીને કદયાણુ કરી ગયા છે.

એક અપ્રાવત્સક નામના રાજા થઈ ગયા. એક વખત તે રાત્રે ધ્યાનમાં બેઠા. તેમણે એવી ધારણા ધારી હતી કે જ્યાં સુધી આ કોઠીયાનો દીવો જલે ત્યાં સુધી મારે ધ્યાન કરવું. રાજા ધ્યાનમાં છે ખીંચે ખીંચે દીવો ઝાંજો પડ્યો. દાસીને થયું કે કે બાપુ બેઠા છે. જો દીવો બૂઝાઈ જશે તો અંધારું થઈ જશે. તેથી તેણે તેલ પૂર્યું. તે જમાનામાં ઇલેક્ટ્રીક લાઇટો ન હતી- રાજા એક ચિત્તે ધ્યાનમાં બેઠા છે. આપ જાણો છો ને કે ધ્યાનમાં ચરીર જૂન ટટાર રહે. કોમળ કાયાવાળા રાજા ધ્યાનમાં છે ને દીવો બૂઝાઈ ન જાય તે માટે દાસી વારંવાર તેલ પૂરે છે. પરિણામે ઘણો સમય સુધી ટટાર રહેવાથી રાજાના શરીરમાં અસહ્ય વેદના થતાં છેવટે દેહ છૂટી જાય છે. શુભ પરિણામે મરણ પામતાં રાજા દેવલોકમાં જાય છે. આવું મૃત્યુ જોઈને પાટવી પુત્રને ગૌરાવ્ય આવે છે. તે પિતાની અંતિમ ક્રિયા કરી દીક્ષા લેવા તૈયાર થાય છે. ત્યાં તેની સાવકી માતા આવીને જૂઠા રહે છે. બેટા ! હમણાં દીક્ષા ન લે. હું તને દીક્ષાની આજ્ઞા નહિ આપું.

પિતાના સ્વાર્થથી માતાએ પુત્રને કરેલું રોકાણુ :- બંધુઓ ! આ સંસારમાં જ્યાં ને ત્યાં એકલો સ્વાર્થ ભરેલો છે. તમે માનો છો કે આ બધા મારા છે પણ ક્યાં સુધી, સ્વાર્થ હોય ત્યાં સુધી. સ્વાર્થ પૂરો થાય પછી હું કોણુ ને તું કેણુ ? આ માતા પુત્રને દીક્ષા લેતા રોકી રહી છે તેમાં તેને પુત્ર પ્રત્યેનો પ્રેમ નથી પણ અંદર સ્વાર્થ ભરેલો છે. તે રહતી રહતી કહે છે બેટા ! આ તારો ભાઈ હજી નાનો છે. કોઈ દુશ્મન રાજા ચઢી આવશે તો રાજ્યનું શું થશે ? પ્રધાન, કર્મચારીઓ

આદિ ઘણાં છે પણ એમનો શું વિશ્વસ ! પોતાના તે પોતાના ને પરાયા તે પરાયા. માટે તારો ભાઈ રાજાનો વહીવટ સંભાળે તેવો થાય પછી તારે દીક્ષા લેવી હોય તો લેજે, પણ અત્યારે રોકાઈ જા. રાણી પોતાના સ્વાર્થમાં રમે છે. એણે એવો વિચાર ન કર્યો કે આજે રાજાનું મૃત્યુ થઈ ગયું તો કાલે દીકરાનું નહિ થાય તેની ખાત્રી છે ? અત્યારે એની ચારિત્ર લેવાની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના છે તો ભલે લે. સ્વાર્થી આત્મા પોતાનો સ્વાર્થ જુએ છે પણ ખીજાનું નથી જોતો.

“સાતાના આગ્રહથી અનાસકત ભાવે રાજ્ય ચલાવતો રાજકુમાર” :- માતાના અતિ આગ્રહથી રાજકુમારને રોકાઈ જવું પડ્યું. એ રાજ્ય ચલાવે છે પણ એમાં એને આનંદ કે રસ નથી. એનો એક જ ભાવ છે કે ખસ, મારો નાનો ભાઈ તૈયાર થઈ જાય એટલે હું દીક્ષા લઉં, નાનો ભાઈ મોટો થતાં એને મોટાભાઈએ રાજ્ય સંભાળી જે જે માહિતી આપવી જોઈએ તે બધું અને આખો રાજ્યવહીવટ કેમ થાય તે બધું શીખવાડી દીધું. તેને એટલો પ્રેમ આખો કે બાપની ખોટ ક્યારે પણ ડેખાઈ નથી. હવે મોટાભાઈ વિચાર કરે છે કે નાનાભાઈને જલ્દી રાજગાદી ઉપર બેસાડીને હું દીક્ષા લઉં. રાણી વિચારે છે કે મારો દીકરો મોટો થઈ ગયો છે, બધું કામકાજ સંભાળે તેવો હોંશિયાર છે છતાં મોટો દીક્ષા લેવાનું નામ કેમ લેતો નથી ? રાણી મોટા પુત્રની સાવકી માતા હતી તેથી પોતાના પુત્રના મોહના કારણે એવો વિચાર આવ્યો કે જો મોટો પુત્ર રાજ્યસત્તાના મોહમાં પડી જશે ને દીક્ષા નહિ લે તો મારા દીકરાને રાજ્ય નહિ મળે. મેં એને દીક્ષા લેતાં પરાણે રોકી રાખ્યો છે. હવે મારાથી કંઈ તેને કહેવાય ? ગમે તેમ કરીને એનો નિકાલ કરું તો કટકટ જાય ને મારો દીકરો સ્વતંત્ર રાજા બને.

“રાણીએ ઓરમાન કુંવરને મારવા માટે કરેલું કાવત્રું” :- જુઓ, કેટલું ઝેર છે ! કેટલો સ્વાર્થ છે ? પોતાની ગરજ પૂરી થઈ એટલે તેનો નિકાલ કરવા તૈયાર થઈ. આ તમારો સંસાર. જોલો, સંસારમાં રહેવા જેવું છે ? રાણીએ ઝેર નાંખીને લાડવો તૈયાર કર્યો. બંને ભાઈઓ જમવા બેઠાં. મોટાભાઈના બાણમાં ઝેરમિશ્રિત લાડુ પીરસાયો. લાડવા સાથે લાવે તો લેજો થઈ જાય, એટલે નાનાભાઈને માટે ખીજો લાડવો રસોડામાં લેવા ગયા. આ મોટાભાઈને જ્યાંલ પણ નથી કે મારે માટે આવું કપટ કયું છે. એણે પ્રેમથી નાનાભાઈને કહ્યું- મારા બાણમાં લાડુ આવ્યો છે. લે, તું પહેલાં ખા. પછી હું ખાઉં. બંને ભાઈમાં પ્રેમ ખૂબ હતો ને એકમેક હતા. ઘણી વખત મોટાભાઈ વહાલથી પોતાના બાણમાંથી નાનાભાઈને ખવડાવતો હતો, તેમ આજે મોટાભાઈના કહેવાથી નાનાભાઈએ લાડવાનું બટકું મોઢામાં મૂક્યું. ચાવીને નીચે ઉતાર્યું ત્યાં બેભાન થઈને પડી ગયો. શરીર લીધું લીધું થવા લાગ્યું. એટલે તરત રાજાએ પોતાના વૈદો અને હુકીમાને તેડાવ્યા. વૈદો - ૧. કીમોએ

ભારે દવાઓ આપી. તાત્કાલિક ઉપચાર થવાથી ઝેર બહાર નીકળી ગયું ને કુંવર લાનમાં આંચો. મોટાપુત્રને વહેમ પડી ગયો કે નક્કી મારી માતાએ મને મારવા માટે આ કાવત્રુ કયું છે. આ લાડવામાં ભારેભાર ઝેર નાંખેલ છે.

“સંસારનું સ્વરૂપ જોઈ કુંવર સંયમના પથે”:-કુંવરે માતાને જોલાવીને ખૂબ પ્રમત્કાવી. ક્રોધથી લાલચોળ થઈને કહે છે માતા! તેં મને મારવા માટેજ આ કામ કયું? હું તો દીક્ષા લેવાની તૈયારીમાં હતો. કદાચ હું આ લાડુ ખાઈ ગયો હોત તો તું મારા મ.ટે આ ઉપાય કરીને મને જીવાડત? તેં શું ધાર્યું છે? મને રાજ્યનો લોભ કે મોહ નથી. તેં મને મારી નાંખવા માટે લાડવામાં ઝેર આપ્યું. મને તો તારા કપટની ખબર ન હતી. મેં મારા નાના ભાઈને પ્રેમથી લાડુ ખવડાવ્યોને આ પ્રમાણે બનાવ બન્યો પણ મેં તો તાત્કાલિક ઉપાય કરીને મારા ભાઈને બચાવી લીધો, પણ મને તું બચાવત નહિ. તેં મને મારી નાંખવા માટે આંત્રું કૃત્ય કયું તેવું મને દુઃખ નથી. કદાચ હું મરી ગયો હોત તો એનો મને અક્ષોસ નથી, પણ એક જ દુઃખ મારા દિલમાં રહી જત કે હું આંત્રું રૂડું જિનશાસન પામ્યો ને દીક્ષા લીધા વિના મર્યો? જિનશાસનનો હું લાભ ઉઠાવી ન શક્યો! જોલો, તમને આવો અક્ષોસ થાય છે ખરો?

મોટા પુત્રે માતાને ખૂબ કપકો આપ્યો, પછી નાના ભાઈનો રાજ્યાભિષેક કરી દીક્ષા લીધીને ખૂબ ઉચ્ચ સાધના કરવા લાગ્યા. એના દિલમાં તો એક જ ભાવ છે કે આ જિનશાસન મળ્યું છે તો પૂરો લાભ ઉઠાવી લઉં. પંચમહામત રૂપી પાંચ અમૂલ્ય રત્નો મને મળ્યાં છે તેવું જતન કરું, અને એવું શુદ્ધ ચારિત્ર પાળું કે મારે ભવમાં ભમવું ન પડે ને જલ્દી મોક્ષમાં જઉં. આ રીતે ભગવાનની આજ્ઞાનું પાલન કરતા ચારિત્ર માર્ગે વિચરતાં જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, સ્વાધ્યાય, વિનય, વૈયાવચ્ચ વિગેરે ક્રિયામાં મસ્ત રહેતાં આમાનુઆમ વિચરવા લાગ્યા.

આ તરફ નાનો ભાઈ રાજ બન્યો. તેના કોઈ મોટા રાજાની કુંવરી સાથે લગ્ન થયાં. એને એક પુત્ર થયો. હવે આ રાજાનો પુત્ર અને પુરોહિતનો પુત્ર બન્ને સરખી ઉંમરના હતાં. તે બન્ને સાથે રમતાં ને ફરતાં હતાં. બન્ને મોટા થતા એવા ઉન્દાન બન્યા કે જે કોઈ જૈન સાધુ આવે તેમને જોઈને તેમની ઠેકડી ઉઠાવતાં હતાં. મોટા ભાઈએ દીક્ષા લીધા પછી તેના નાના ભાઈમાં ધર્મના સંસ્કારન રહ્યા. માતાને ધર્મ ગમતો જ ન હતો એટલે પુત્રને કદી ધર્મ કરવાનું કહેતી ન હતી. માતા-પિતાના જીવનમાં સંસ્કારન હોય પછી પુત્રમાં ક્યાંથી આવે? રાજપુત્રના કાકા આમાનુઆમ વિચરતાં પોતાના નગરમાં પધાર્યા. પારણાંનો દિવસ હતો. ને ગૌચરી માટે નીકળ્યા. ફરતાં ફરતાં રાજમહેલમાં આવ્યા. આથી આ બંને છોકરાઓ સાધુને કહેવા લાગ્યા કે તમે પૂજણો લઈને આવ્યા છો તો નાચ ફરો. આ શબ્દો સાંભળીને સંતે બંને છોકરાને ઉપદેશ આ.-૫૫

આદિ ઘણાં છે પણ એમનો શું વિશ્વસ ! પોતાના તે પોતાના ને પરાયા તે પરાયા. માટે તારો બાઈ રાજરનો વહીવટ સંભાળે તેવો થાય પછી તારે દીક્ષા લેવી હોય તો લેજે, પણ અત્યારે રોકાઈ જા. રાણી પોતાના સ્વાર્થમાં રમે છે. એણે એવો વિચાર ન કર્યો કે આજે રાજાનું મૃત્યુ થઈ ગયું તો કાલે દીકરાનું નહિ થાય તેની ખાત્રી છે ? અત્યારે એની ચારિત્ર લેવાની ઉત્કૃષ્ટ લાવના છે તો લાલે લે. સ્વાર્થી આત્મા પોતાનો સ્વાર્થ જુઓ છે પણ બીજાનું નથી જોતો.

“આતાના આગ્રહથી આનાસકત લાવે રાજ્ય ચલાવતો રાજકુમાર” :- માતાના અતિ આગ્રહથી રાજકુમારને રોકાઈ જવું પડ્યું. એ રાજ્ય ચલાવે છે પણ એમાં એને આનંદ કે રસ નથી. એનો એક જ લાવ છે કે ખસ, મારો નાનો બાઈ તૈયાર થઈ જાય એટલે હું દીક્ષા લઉં, નાનો બાઈ મોટો થતાં એને મોટાબાઈએ રાજ્ય સંભાળી જે જે માહિતી આપવી જોઈએ તે બધું અને આખો રાજ્યવહીવટ કેમ થાય તે બધું શીખવાડી દીધું. તેને એટલો પ્રેમ આપ્યો કે બાપની ખોટ ક્યારે પણ દેખાઈ નથી. હવે મોટાબાઈ વિચાર કરે છે કે નાનાબાઈને જલ્દી રાજગાદી ઉપર બેસાડીને હું દીક્ષા લઉં. રાણી વિચારે છે કે મારો દીકરો મોટો થઈ ગયો છે, બધું કામકાજ સંભાળે તેવો હોંશિયાર છે છતાં મોટો દીક્ષા લેવાનું નામ કેમ લેતો નથી ? રાણી મોટા પુત્રની સાવકી માતા હતી તેથી પોતાના પુત્રના મોહના કારણે એવો વિચાર આવ્યો કે જો મોટો પુત્ર રાજ્યસત્તાના મોહમાં પડી જશે ને દીક્ષા નહિ લે તો મારા દીકરાને રાજ્ય નહિ મળે. મેં એને દીક્ષા લેતાં પરાણે રોકી રાખ્યો છે. હવે મારાથી કંઈ તેને કહેવાય ? ગમે તેમ કરીને એનો નિકાલ કરું તો કટકટ જાય ને મારો દીકરો સ્વતંત્ર રાજા બને.

“રાણીએ યોરમાન કુંવરને મારવા માટે કરેલું કાવત્રું” :- જુઓ, કેટલું ઝેર છે ! કેટલો સ્વાર્થ છે ? પોતાની ગરજ પૂરી થઈ એટલે તેનો નિકાલ કરવા તૈયાર થઈ. આ તમારો સંસાર. જાલો, સંસારમાં રહેવા જેવું છે ? રાણીએ ઝેર નાંખીને લાડવો તૈયાર કર્યો. બંને બાઈઓ જમવા બેઠાં. મોટાબાઈના બાણમાં ઝેરમિશ્રિત લાડુ પીરસાયો. લાડવા સાથે લાવે તો લેજો થઈ જાય, એટલે નાનાબાઈને માટે બીજો લાડવો રસોડામાં લેવા ગયા. આ મોટાબાઈને ખ્યાલ પણ નથી કે મારે માટે આવું કપટ કયું છે. એણે પ્રેમથી નાનાબાઈને કહ્યું— મારા બાણમાં લાડુ આવ્યો છે. લે, તું પહેલાં ખા. પછી હું ખાઉં. બંને બાઈમાં પ્રેમ ખૂબ હતો ને એકમેક હતા. ઘણી વખત મોટાબાઈ વહાલથી પોતાના બાણમાંથી નાનાબાઈને ખવડાવતો હતો, તેમ આજે મોટાબાઈના કહેવાથી નાનાબાઈએ લાડવાનું બટકું મોઢામાં મૂક્યું. ચાવીને નીચે ઉતાર્યું ત્યાં બેઠાન થઈને પડી ગયો. શરીર લીછું લીછું થવા લાગ્યું. એટલે તરત રાજાએ પોતાના વૈદો અને હુકીમોને તેડાવ્યા. વૈદો અને . . .

ભારે દવાઓ આપી. તાત્કાલિક ઉપચાર થવાથી જેર બહાર નીકળી ગયું ને કુંવર ભાનમાં આવ્યો. મોટાપુત્રને વહેમ પડી ગયો કે નક્કી મારી માતાએ મને મારવા માટે આ કાવત્રુ કયું છે. આ લાઠવામાં ભારેભાર જેર નાંખેલ છે.

“સંસારનું સ્વરૂપ જોઈ કુંવર સંયમના પથે” :—કુંવરે માતાને બોલાવીને ખૂબ પ્રમત્કવી. કોપથી લાલચોળ થઈને કહે છે માતા ! તેં મને મારવા માટેજ આ કામ કયું ? હું તો દીક્ષા લેવાની તૈયારીમાં હતો. કદાચ હું આ લાડુ ખાઈ ગયો હોત તો તું મારા મટે આ ઉપાય કરીને મને જીવાડત ? તેં શું ધાધું છે ? મને રાજ્યનો લોભ કે મોહ નથી. તેં મને મારી નાંખવા માટે લાઠવામાં જેર આપ્યું. મને તો તારા કપટની ખંખર ન હતી. મેં મારા નાના ભાઈને પ્રેમથી લાડુ ખવડાવ્યોને આ પ્રમાણે બનાવ બન્યો પણ મેં તો તાત્કાલિક ઉપાય કરીને મારા ભાઈને બચાવી લીધો, પણ મને તું બચાવત નહિ. તેં મને મારી નાંખવા માટે આપું કૃત્ય કયું તેનું મને દુઃખ નથી. કદાચ હું મરી ગયો હોત તો જોનો મને અફસોસ નથી, પણ એક જ દુઃખ મારા દિલમાં રહી જાત કે હું આર્જુન રૂડું જિનશાસન પામ્યો ને દીક્ષા લીધા વિના મર્યો ? જિનશાસનનો હું લાભ ઉઠાવી ન શક્યો ! બોલો, તમને આવો અફસોસ થાય છે ખરો ?

મોટા પુત્રે માતાને ખૂબ કપકો આપ્યો, પછી નાના ભાઈનો રાજ્યાભિષેક કરી દીક્ષા લીધીને ખુબ ઉચ્ચ સાધના કરવા લાગ્યા. જોના દિલમાં તો એક જ ભાવ છે કે આ જિનશાસન મળ્યું છે તો પૂરો લાભ ઉઠાવી લઉં. પંચમહામત રૂપી પાંચ અમૂલ્ય રત્નો મને મળ્યાં છે તેનું જાતન કરું, અને એવું શુદ્ધ ચારિત્ર પાળું કે મારે ભવમાં ભમવું ન પડે ને જલ્દી મોક્ષમાં જઉં. આ રીતે બજવાનની આજ્ઞાનું પાલન કરતા ચારિત્ર માર્ગે વિચરતાં જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, સ્વાધ્યાય, વિનય, વૈયાવચ્ચ વિગેરે ક્રિયામાં મસ્ત રહેતાં આમાનુષામ વિચરવા લાગ્યા.

આ તરફ નાનો ભાઈ રાજ બન્યો. તેના કોઈ મોટા રાજની કુંવરી સાથે લગ્ન થયાં. જોને એક પુત્ર થયો. હવે આ રાજનો પુત્ર અને પુરોહિતનો પુત્ર બન્ને સરખી ઉંમરના હતાં. તે બન્ને સાથે રમતાં ને ફરતાં હતાં. બન્ને મોટા થતાં એવા ઉન્દાન બન્યા કે જે કોઈ જૈન સાધુ આવે તેમને જોઈને તેમની ઠેકઠી ઉઠાવતાં હતાં. મોટા ભાઈએ દીક્ષા લીધા પછી તેના નાના ભાઈમાં ધર્મના સંસ્કારન રચ્યા. માતાને ધર્મ ગમતો જ ન હતો એટલે પુત્રને કદી ધર્મ કરવાનું કહેતી ન હતી. માતા-પિતાના જીવનમાં સંસ્કાર ન હોય પછી પુત્રમાં ક્યાંથી આવે ? રાજપુત્રના કાકા આમાનુષામ વિચરતાં પોતાના નગરમાં પધાર્યા. પારણાંનો દિવસ હતો. ને ગૌચરી માટે નીકળ્યા. ફરતાં ફરતાં રાજમહેલમાં આવ્યા. આથી આ બંને છોકરાઓ સાધુને કહેવા લાગ્યા કે તમે પૂજણો લઈને આવ્યા છો તો નાચ કરો. આ શબ્દો સાંભળીને સતે બંને છોકરાને ઉપદેશ આ.—૫૫

આપ્યો અને સમજાવ્યું કે નાચવા માટે આ રજોહરણ નથી પણ જીવોની જતના કરવા માટે છે. તમે આવી મશ્કરીઓ કરશો અને સંતોને સંતાપશો તો તમને અશાતનાનું ઘોર પાપ લાગશે, અને જો તમે કોઈ સાધુનો રજોહરણ ખેંચીને સંતાડી દેશો તો તમને અતિમાં અતિ પ્રિયનો વિયોગ પડશે. એમ અનેક પ્રકારે સંતે તેમના ઉપર કડ્ડા લાવીને ઝોધ આપ્યો. આથી રાજપુત્રનું હૃદય પીગળી ગયું અને રડતી આંખે કહેવા લાગ્યા— શુરૂદેવ ! મારું આ પાપ કેવી રીતે ધોવાય ! હું દીક્ષા લઉં તો મારું આ પાપ ધોવાઈ જશે ? સંતે કહ્યું, તેં જેટલા દોષ લગાડ્યા હોય તેની અંતરથી આલોચના કર અને સંયમ લે તો તારું જરૂર કલ્યાણ થશે. આથી રાજપુત્રને ત્યાં ગૌરાગ્ય આવી ગયો પણ મિત્રનું મન દૃઢ થતું નથી. ત્યારે રાજપુત્રે પુરોહિતને ખૂબ સમજાવ્યો તેથી તેને પણ ગૌરાગ્ય આવ્યો. ઘોર ભરતી કરનારા સાધુની ઠેકડી કરી મહાપાપનાં બાંધનારા અને સંતોને અશાતના પહોંચાડનારા જીવો પણ સંતના સદ્ગુણદેશથી જેમ કાળી માટીમાં પાણી પડે ને પીગળી જાય તેમ તે બન્નેનું હૃદય પીગળી ગયું. બન્ને જણાએ સંતના ચરણમાં માથું નમાવીને માફી માંગી, પછી માતા-પિતાની આજ્ઞા મેળવી બન્ને મિત્રોએ દીક્ષા લીધી.

સંયમ લીધા પછી જ્ઞાન, ક્યાન, અને ચારિત્રમાં ખૂબ રમણતા કરવા લાગ્યા. બન્ને ઉત્કૃષ્ટ ભાવે ચારિત્ર પાળવા લાગ્યા. ઉત્કૃષ્ટ આરાધના અને ઉત્કૃષ્ટ પરિણામે ચારિત્ર પાળતાં પુરોહિતપુત્રને એક દિવસ એવા પરિણામ આવ્યા કે સંયમી જીવનમાં શું સ્નાન નહીં કરવાનું ! આવા મેલા કપડા પહેરવાના ? અને શરીર ઉપર તો મેલનાં થર જામી ગયા છે. શું અવા ગોબરા રહેવાનું ? આવા માંઝા પરિણામ એને આવવા લાગ્યા, અને ધર્મની દુગંછા કરીને નીચ ગોત્ર બાંધ્યું. સાથે એવા વિચારો પણ આવ્યા કે મારે ક્યાં દીક્ષા લેવી હતી ! આ રાજપુત્રે મને દીક્ષા લેવડાવી. આવા પરિણામ આવવાથી જીવને કેટલું નુકશાન થાય છે તેનો તે સમયે તેને ખ્યાલ આવતો નથી. સમય જતાં આવા વિનય, વિવેકી અને તપમાં રક્ત રહેનારા બંને સંતો આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને દેવલોકમાં ગયા. ત્યાં દેવનું આયુષ્ય લોગવતા સુખમાં રાત દિવસ મગ્ન રહેના. સમય પૂરો થતાં જો સમયે દેવલોકથી આવવાના છ મહિના બાકી રહ્યા, ત્યારે પોતે અવધિજન દ્વારા બાણ્ય કે હવે મારું આયુષ્ય અહીં પૂરું થાય છે. હું અહીંથી મરીને ભંગડીને ત્યાં જન્મવાનો છું. આથી તેને ખૂબ પશ્ચાતાપ થવા લાગ્યો. અહો ! મેં ગત જન્મમાં ચારિત્ર પ્રત્યે દુગંછા કરી અને દીક્ષામાં એવો વિચાર કર્યો કે મારે ક્યાં દીક્ષા લેવી હતી ! આ પરિણામે મને કેટલું નુકશાન થયું ! અરે હું ભંગડીને ત્યાં જન્મ લઈશ તો ત્યાં મને ચારિત્ર ક્યાંથી મળશે ? એમ ખૂબ પશ્ચાતાપ કરતાં પોતાના મિત્ર દેવને કહે છે, અરેરે.... હું ભંગડીને ત્યાં જન્મીને ચારિત્ર વગરનો રહી જઈશ ! ના, એવું તો ન જ બનવું જોઈએ.

બાંધુઓ ! વિચાર કરો, આ દેવ ચારિત્ર માટે કેટલો જૂરાપો કરે છે ને ? ૧

થયેલી ભૂલનો કેટલો પશ્ચાતાપ કરે છે. ગમે તેમ થાય તો પણ મારે ચારિત્ર તો લેવું જ છે. ચારિત્ર વિના ત્રણ કાળમાં સુક્રિત નથી. માટે હે મિત્રદેવ ! તું મને ત્યાં જરૂર જગાડવા આવજે. હું મોઢમાં પડી ગયો હોઈ તો તને કહું છું કે ધમકી આપજે, દમદાટી આપજે ને ઠંડો લઈને જગાડજે. મિત્રદેવ કહે તું ભંગડીને ત્યાં જન્મીને શું દીક્ષા લેવાનો છું ? તું શું ધર્મ કરવાનો છું ? નકામું મારે એવા ગંધાતા ઘરમાં આવવું. આ શબ્દો સાંભળીને દેવના અંતરાત્મામાં એમ થઈ ગયું કે અહો ! જ્યારે મેં ચારિત્ર લીધું ત્યારે માઠા પરિણામ ન કર્યા હોત તો શું મારી આ દશા થાત ? તે મિત્રદેવને કહે છે હું જરૂર ચારિત્ર લઈશ. તું મને જરૂર જગાડવા આવજે. હું ગમે તેવા મોઢમાં પડ્યો હોઈ તો તું થાય તેટલા પ્રયત્ન કરજે પણ મને જગાડજે. તમે બધા અહીં ગેઠા છો. તમને સંત સતીશ્રીઓ દરરોજ ચારિત્ર માર્ગની વાત સમજાવે છે ને કહે છે સંસાર છોડવા જેવો છે, દીક્ષા લેવા જેવી છે ને મોક્ષ મેળવવા જેવો છે. બાલો, આ વાત તમને કેટલા વર્ષોથી શરૂ ભગવંતો સમજાવે છે છતાં તમારો આત્મા હંબુ આ વાતને સ્વીકારવા તૈયાર થયો છે ? યાદ રાખજો. ચારિત્ર વિના સુક્રિત નથી, શાંતિ નથી, આત્માનો આનંદ નથી. ભલે, તમારે ઘેર ગાડી મોટરો દોડતી હોય, ચાંદીની થાળીમાં જમતા હોય પણ એ સુખ તમારું સાચુ સુખ નથી, પાછળ ભયંકર દુઃખ લાગેલા છે. જો સુખ અને શાંતિ જોઈતા હોય તો હવે ઉભા થાવ. ઘરમાંથી બહાર નીકળી ચારિત્ર માર્ગમાં આવો.

આ દેવ દેવપણામાં છે છતાં તેને કેટલો પશ્ચાતાપ છે કે મનુષ્ય ભવમાં ગયા પછી જો હું ચારિત્ર વગર મરું તો મારું જીવન ધૂળ છે, અને જ્યાં એ જન્મવાનો છે ત્યાં ચારિત્ર મળવું મુશ્કેલ છે. તેથી દેવ સાથે કેટલો કરાર કરે છે ! નમ્રતાપૂર્વક તેની પાસે કોલ માંગે છે. એમ નથી કહેતો કે અરેરે....મારે ભંગડીને ઘેર જન્મવાનું થયું ? દેવની આવી સાદાશી છોડીને એવા તુચ્છ ઘરમાં હું કેમ રહી શકીશ ? એમ નથી કહેતો. શાથી ? તે જાણે છે કે જીવના કરેલા 'કર્મો' જીવને લોભાવવા પડે છે. મેં આવા ઉત્તમ ચારિત્ર માર્ગની દુગંછા કરી તો મને એવા તુચ્છ ઘરમાં ને નીચ કુળમાં જન્મ થવાનો વખત આવ્યો ને ! ખસ, દેવને એ અકેસોસ છે કે શું હું ચારિત્ર વગરનો રહીશ ! જેનાં દિલમાં ચારિત્રનો રજીકાર છે તેણે દેવને સમજાવીને પણ તેની પાસે કોલ લીધો. જ્યારે દેવે કહ્યું કે હું તને ચારિત્ર પમાડવા આવીશ ત્યારે તેને શાંતિ થઈ. હવે આ પુરોહિતપુત્ર ત્યાંથી ચવીને ભંગડીને ઘેર જન્મશે, પછી ક્યાં મોટો થશે ને દેવ તેને કેવી રીતે પ્રતિભોધવા જશે તે વાત અવસરે વિચારીશું. હવે આપણા ચાલુ અધિકારનો થોડો વિચાર કરીએ.

દેવકી માતાએ નેમનાથ ભગવાનના મુખેથી સાંભળ્યું કે આ છ અણગારો તારા પોતાના પુત્રો છે. આ સાંભળીને દેવકીતા આનંદનો પાર ન રહ્યો. ભગવાનને વંદન

આપ્યો અને સમજાવ્યું કે નાચવા માટે આ રજોહરણ નથી પણ જીવોની જતના કરવા માટે છે. તમે આવી મશ્કરીઓ કરશો અને સંતોને સંતાપશો તો તમને અશાતનાનું ઘોર પાપ લાગશે, અને જો તમે કોઈ સાધુનો રજોહરણ ખેંચીને સંતાડી દેશો તો તમને અતિમાં અતિ પ્રિયનો વિયોગ પડશે. એમ અનેક પ્રકારે સંતે તેમના ઉપર કડ્ડા લાવીને બોધ આપ્યો. આથી રાજપુત્રનું હૃદય પીગળી ગયું અને રહતી આંખે કહેવા લાગ્યા— શુરૂદેવ ! મારું આ પાપ કેવી રીતે ધોવાય ! હું દીક્ષા લઉં તો મારું આ પાપ ધોવાઈ જશે ? સંતે કહ્યું, તેં જેટલા દોષ લગાડ્યા હોય તેની અંતરથી આલોચના કર અને સંયમ લે તો તારું જરૂર કલ્યાણ થશે. આથી રાજપુત્રે ત્યાં ગૈરાગ્ય આવી ગયો પણ મિત્રનું મન દઢ થતું નથી. ત્યારે રાજપુત્રે પુરોહિતને ખૂબ સમજાવ્યો તેથી તેને પણ ગૈરાગ્ય આવ્યો. ઘોર મસ્તી કરનારા સાધુની ઠેકડી કરી મહાપાપનાં બાંધનારા અને સંતોને અશાતના પહોંચાડનારા જીવો પણ સંતના સદ્ગુણદેશથી જેમ કાળી માટીમાં પાણી પડે તે પીગળી જાય તેમ તે બન્નેનું હૃદય પીગળી ગયું. બન્ને જણાએ સંતના ચરણમાં માથું નમાવીને માફી માંગી, પછી માતા-પિતાની આજ્ઞા મેળવી બન્ને મિત્રોએ દીક્ષા લીધી.

સંયમ લીધા પછી જ્ઞાન, ધ્યાન, અને ચારિત્રમાં ખૂબ રમણતા કરવા લાગ્યા. બન્ને ઉત્કૃષ્ટ ભાવે ચારિત્ર પાળવા લાગ્યા. ઉત્કૃષ્ટ આરાધના અને ઉત્કૃષ્ટ પરિણામે ચારિત્ર પાળતાં પુરોહિતપુત્રને એક દિવસ એવા પરિણામ આવ્યા કે સંયમી જીવનમાં શું રનાન નહીં કરવાનું ! આવા મેલા કપડા પહેરવાના ? અને શરીર ઉપર તો મેલનાં થર જામી ગયા છે. શું અવા ગોખરા રહેવાનું ? આવા માઠા પરિણામ એને આવવા લાગ્યા, અને ધર્મની દુગંછા કરીને નીચ ગોત્ર બાંધ્યું. સાથે એવા વિચારો પણ આવ્યા કે મારે ક્યાં દીક્ષા લેવી હતી ! આ રાજપુત્રે મને દીક્ષા લેવડાવી. આવા પરિણામ આવવાથી જીવને કેટલું નુકશાન થાય છે તેનો તે સમયે તેને ખ્યાલ આવતો નથી. સમય જતાં આવા વિનય, વિવેકી અને તપમાં રક્ત રહેનારા બંને સંતો આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને દેવલોકમાં ગયા. ત્યાં દેવનું આયુષ્ય લોગવતા સુખમાં રાત દિવસ મગ્ન રહેતા. સમય પૂરો થતાં જો સમયે દેવલોકથી ચલવાના છ મહિના બાકી રહ્યા, ત્યારે પોતે અવધિજન દ્વારા જાણ્યું કે હવે મારું આયુષ્ય અહીં પૂરું થાય છે. હું અહીંથી મરીને ભંગડીને ત્યાં જન્મવાનો છું. આથી તેને ખૂબ પશ્ચાતાપ થવા લાગ્યો. અહો ! મેં ગત જન્મમાં ચારિત્ર પ્રત્યે દુગંછા કરી અને દીક્ષામાં એવો વિચાર કર્યો કે મારે ક્યાં દીક્ષા લેવી હતી ? આ પરિણામે મને કેટલું નુકશાન થયું ! અરે હું ભંગડીને ત્યાં જન્મ લઈશ તો ત્યાં મને ચારિત્ર ક્યાંથી મળશે ? એમ ખૂબ પશ્ચાતાપ કરતાં પોતાના મિત્ર દેવને કહે છે, અરેરે.... હું ભંગડીને ત્યાં જન્મીને ચારિત્ર વગરનો રહી જઈશ ! ના, એવું તો ન જ બનવું જોઈએ.

બંધુઓ ! વિચાર કરો, આ દેવ ચારિત્ર માટે કેટલો જૂરાપો કરે છે ને ?

ચારે બજુ તેની નિંદા થાય છે. માટે જુગારની વાત છોડી દે, પણ કોઈ રીતે દુર્યોધન સમજ્યો નહિ ત્યારે વિદુરજીએ ધૃતરાષ્ટ્રને કહ્યું-દુર્યોધન એના નિશ્ચયમાં અડગ છે. કોઈ રીતે સમજતો નથી. ફરીને તમે તેને કોઈ પણ રીતે સમજાવીને જુગાર રમવાનું બંધ કરાવો, ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્રે દુર્યોધનને ખૂબ સમજાવ્યો પણ દૃતરાણી પૂંછડી ભોંયમાં દાટો તોય વાંકી ને વાંકી રહે છે તેમ દુર્યોધનને વિદુરજીએ અને ધૃતરાષ્ટ્રે ઘણું સમજાવ્યો છતાં ન માન્યો ત્યારે ફરીને પાછા વિદુરજી તેમને સમજાવવા આવ્યા ને કહ્યું દુર્યોધન ! હજી તું સમજતો નથી. મારે તને શું કહેવું ? હવે તને છેલ્લી વખત કહું છું કે તું જુગાર રમવાની વાત છોડી દે. જુગારમાં તો ભલભલા ફૂલી ગયા છે. મહર્ષિ ક રાજાઓને જુગારે ખુવાર કર્યા છે તે શું તું નથી જાણતો ? જો હું તને એક દાખલો આપું.

નલરાજા દમયંતી હારી, કેસી હુઈ ખંભારી,

દેખો વંશ કે યુરા દિખાયા, વાત જગતમે જહારી હો....ઓતા....

નળરાજા જુગાર રમ્યા તો જુગારમાં સતી દમયંતીને હારી ગયા. જુગારે ઉજાવળ વંશને કલંકિત કર્યો ને તેની કેવી ખુવારી થઈ એ વાત તો જગજહેર છે. છતાં તું ન જાણતો હોય તો સાંભળ કે નળરાજાની કેવી રીતે ખુવારી થઈ ? એ નળરાજા કોણ હતા તે હું તને વિસ્તારથી કહું છું.

કોશલ દેશમાં કોશલ નામે નગરીમાં મહાપરાક્રમી નિષધ નામે રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેમને નલ અને કુબેર નામે બે પુત્રો હતા. તેમાં નળ મોટો અને કુબેર નાનો હતો. બંને પુત્રો ખૂબ સૌંદર્યવાન હતાં. બીજી બાજુ વિદંબ દેશમાં પૃથ્વીના કુંડળ સમાન કુંડિનપુર નગરમાં ભીમ નામે રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેમને દમયંતી નામે એકની એક લાડીલી પુત્રી હતી. દમયંતી મોટી થઈ એટલે તેના પિતા ભીમ રાજાએ તેને પરણાવવા માટે મોટો સ્વયંવર રચ્યો. તેમાં દેશ દેશના રાજાઓને આમંત્રણ આપ્યું. નિષધ રાજાને પણ આમંત્રણ મોકલાવ્યું કે તમારા પુત્રોને લઈને તમે વહેલા પધારજો. એટલે નિષધ રાજા પોતાના બંને પુત્રોને લઈને સ્વયંવરમાં ગયા. લગ્નના દિવસે સ્વયંવર મંડપ મોટા મોટા રાજાઓ અને રાજકુમારોથી ભરાઈ ગયો હતો. સૌ પોતપોતાના મોભા પ્રમાણે સિંહાસનો ઉપર બેઠાં હતાં બધા રાજાઓમાં નળ અને કુબેર બંને કુમારો તારાઓમાં અંદ્રની જેમ ચોલી ઉઠતાં હતાં. માળારોપણ સમયે દમયંતી હાથમાં માળા લઈને રમરમ કરતી સ્વયંવરમંડપમાં આવી, ત્યારે દાસી એક પછી એક રાજાઓની ઝોળખાણુ આપતી આગળ ચાલવા લાગી. આમ કરતાં જ્યાં નિષધરાજા અને નળ-કુબેર બંને ભાઈઓ બેઠા હતા ત્યાં આવી. નળકુમારને જોઈને દમયંતીનું મન ઠરી ગયું, અને તેના ગળામાં વરમાળા પહેરાવી. ખૂબ ધામધૂમથી ભીમરાજાએ નળ-દમયંતીનાં લગ્ન કર્યાં. ખૂબ હાથએ આપ્યો. નળને દમયંતીએ વરમાળા પહેરાવી ત્યારથી કુબેરના અંતરમાં ઝેરનાં બીજ વવાયા, કે હું એના જેવો છું છતાં

નમસ્કાર કરીને છ અણગારો ભયાં હતાં ત્યાં આવ્યાં ને તેમને વંદન કરીને ઉભા રહ્યા. તે અનિમેષ દષ્ટિથી તેમના સામું જોઈ રહ્યા. દર્શન કરતાં તેમનું હૈયું હવ્યમચી ગયું. સંતોના દર્શન કર્યા પછી શું બન્યું ? “વદિતા નમસિતા આગય પળ્હુયા પપ્પુચલેયણા વંચુય પહિવિસિયા વરિય ચલ્લય બાહ્યા ધારાહય કરલ્લપુપ્પગં દિવ, સમ્પસિય રોમ્મકલા તે છપ્પિય અળગારે અણિમિસાપ વિઠ્ઠીય પેહ્મખાળી રુધિરં નિરિવ્વજ્જ”.” દેવકીજી સુનિઓને વંદન કરીને તેમના સામે ઉભા રહ્યા. પુત્રના પ્રેમના કારણે તેમની આંખમાં હર્ષના આંસુ ભરાઈ ગયા. અત્યંત હર્ષ થવાથી શરીર કુલી ગયું. કંચુકીની કસો ખેંચાવા લાગી, અને હાથમાં પહેરેલાં ઘરેણાં, ખંગડીઓ, પોંચી વિગેરે નાના પડવા લાગ્યા. ભ્યારે વરસાદ વરસે છે ત્યારે કહંબનું ફૂલ વિકસિત થઈ જાય છે, તેમ દેવકીમાતાનાં શરીરનાં બધા રૂંવાડા પુલકિત થઈ ગયા. તે છ અણગારોને અનિમેષ દષ્ટિથી જોતાં ઘણી વાર સુધી નિરખવા લાગી.

સંતોના સામે જોતાં તેની આંખડી ધરાતી નથી. માતાનું વાત્સલ્ય છે ને હૈયાનું હેત છે. એક લોહીની સગાઈ છે એટલે એવું હેત ઉછળ્યું કે કંચુકીની કસો તૂટી ગઈ અને સ્તનમાંથી દૂધ ઝરવા લાગ્યું. શું માતૃપ્રેમ ! શું વાત્સલ્યનાં વહેણ ! કેવું રનેહનું નિર્મળ ઝરણું ! દેવકી માતાને હર્ષનો પાર નથી. અહો ! આજે મને બગવાનના મુખેથી સાંભળવા મળ્યું કે હે દેવકી ! આવા પવિત્ર પુત્રોને જન્મ દેનારી તું બાળ્ય-શાળી માતા છે. તે જન્મ દીધો અને સુલશાને ત્યાં ખૂબ લાડકોટથી ઉછર્યા. અહોહા.... આજે મને અપૂર્વ આનંદ છે, પણ હું એમનો દીક્ષા મહોત્સવ ઉજવવા બાળ્યશાળી ન બની ! હું તેમનું લાલનપાલન ન કરી શકી ! આ રીતે ઘણી વાર સુધી સંતોના સામે અનિમેષ દષ્ટિથી જોઈ રહ્યા. દેવકી માતા સુનિઓને જોઈને જગતને બૂલી ગયા છે. ઘણી વાર સુધી સુનિઓને નીરખ્યા પણ ઘેર જવાનું મન થતું નથી. હવે સુનિઓને વંદન કર્યા બાદ નેમનાથ બગવાનના દર્શન કરી ઘેર જશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- “વિદુરજીની દુર્યોધનને હિત શિખામણ” :- ધુનરાબ્દના કહેવાથી વિદુરજી દુર્યોધન પાસે આવ્યા ને કહ્યું—હે દુર્યોધન ! તું શું ધાંધલ માંડીને બેઠો છે ? ઉચ્ચકુળના છેકરોને જુગાર રમવું શોભે ? જુગાર નીચ લોકો રમે, રાજકુમાર નહિ. તું કુરૂવંશમાં અંગારો પાક્યો છે. એક અંગારો વનનાં વન સાદે કરી નાખે છે તેમ તું જુગાર રમીને બંને કુટુંબનું નિકંદન કાઢવા ઉઠ્યો છે. મને તો એવો ભાસ થાય છે કે તું જુગાર રમીને સુખી નહિ થાય પણ તારા માથે કોઈને કોઈ વિભ આવશે. જુગાર રમનારા દુઃખી થાય છે તે શું તું નથી બાણતો ? મને તો કાંઈ સ્વાર્થ નથી. હું તો તારા એકાંત હિતને માટે કહું છું. જો તું સમજી જા તો સારું છે. હજી મહેરબાની કરીને આ તારો કુટુંબ વિચાર માંડી વાળ. વિશેષ તો શું કહું ? જુગાર રમવાથી માણસનું ધન, કીર્તિ, પ્રેમ, મિત્રતા અને ઈજ્જતનો નાશ થાય છે.

ચારે બજુ તેની નિંદા થાય છે. માટે જુગારની વાત છોડી દે, પણ કોઈ રીતે દુર્યોધન સમજ્યો નહિ ત્યારે વિદુરજીએ ધૃતરાષ્ટ્રને કહ્યું—દુર્યોધન એના નિશ્ચયમાં અટક છે. કોઈ રીતે સમજતો નથી. ફરીને તમે તેને કોઈ પણ રીતે સમજાવીને જુગાર રમવાનું બંધ કરાવો, ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્રે દુર્યોધનને ખૂબ સમજાવ્યો પણ ધૃતરાણી પૂંછડી ભોંયમાં દાટો તોય વાંકી ને વાંકી રહે છે તેમ દુર્યોધનને વિદુરજીએ અને ધૃતરાષ્ટ્રે ઘણું સમજાવ્યો છતાં ન માન્યો ત્યારે ફરીને પાછા વિદુરજી તેમને સમજાવવા આવ્યા ને કહ્યું દુર્યોધન ! હજુ તું સમજતો નથી. મારે તને શું કહેવું ? હવે તને છેલ્લી વખત કહું છું કે તું જુગાર રમવાની વાત છોડી દે. જુગારમાં તો ભલભલા હુલી ગયા છે. મહર્ષિદે રાજાઓને જુગારે ખુવાર કર્યા છે તે શું તું નથી જાણતો ? જો હું તને એક દાખલો આપું.

નજરાજા દમયંતી હારી, કેસી હુઈ ખંવારી,

દેખો વંશ કો પુરા દિખાયા, વાત જગતમે જહારી હો....ઓતા....

નજરાજા જુગાર રમ્યા તો જુગારમાં સતી દમયંતીને હારી ગયા. જુગારે ઉજાવળ વંશને કલંકિત કર્યો ને તેની કેવી ખુવારી થઈ એ વાત તો જગજાહેર છે. છતાં તું ન જાણતો હોય તો સાંભળ કે નજરાજાની કેવી રીતે ખુવારી થઈ ? એ નજરાજા કોણ હતા તે હું તને વિસ્તારથી કહું છું.

કોશલ દેશમાં કોશલા નામે નગરીમાં મહાપરાક્રમી નિષધ નામે રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેમને નલ અને કુબેર નામે બે પુત્રો હતા. તેમાં નળ મોટો અને કુબેર નાનો હતો. બંને પુત્રો ખૂબ સૌંદર્યવાન હતાં. બીજી બાજુ વિદંબ દેશમાં પૃથ્વીના કુંડળ સમાન કુંડિનપુર નગરમાં ભીમ નામે રાજા રાજ્ય કરતા હતા. તેમને દમયંતી નામે એકની એક લાડીલી પુત્રી હતી. દમયંતી મોટી થઈ એટલે તેના પિતા ભીમ રાજાએ તેને પરણાવવા માટે મોટો સ્વયંવર રચ્યો. તેમાં દેશ દેશના રાજાઓને આમંત્રણ આપ્યું. નિષધ રાજાને પણ આમંત્રણ મોકલાયું કે તમારા પુત્રોને લઈને તમે વહેલા પધારજો. એટલે નિષધ રાજા પોતાના બંને પુત્રોને લઈને સ્વયંવરમાં ગયા. લગ્નના દિવસે સ્વયંવર મંડપ મોટા મોટા રાજાઓ અને રાજકુમારોથી ભરાઈ ગયો હતો. સૌ પોતપોતાના મોભા પ્રમાણે સિંહાસનો ઉપર બેઠાં હતાં બધા રાજાઓમાં નળ અને કુબેર બંને કુમારો તારાઓમાં ચંદ્રની જેમ ચોલી ઉડતાં હતાં. માળારોપણ સમયે દમયંતી હાથમાં માળા લઈને રૂમરૂમ કરતી સ્વયંવરમંડપમાં આવી, ત્યારે દાસી એક પછી એક રાજાઓની ઓળખાણ આપતી આગળ ચાલવા લાગી. આમ કરતાં જ્યાં નિષધરાજા અને નળ-કુબેર બંને લાઈએ બેઠા હતા ત્યાં આવી. નળકુમારને જોઈને દમયંતીનું મન ઠરી ગયું, અને તેના ગળામાં વરમાળા પહેરાવી. ખૂબ ધામધૂમથી ભીમરાજાએ નળ-દમયંતીનાં લગ્ન કર્યા. ખૂબ હાથજો આપ્યો. નળને દમયંતીએ વરમાળા પહેરાવી ત્યારથી કુબેરના અંતરમાં ઝેરનાં બીજ વધ્યા, કે હું એના જેવો છું છતાં

મને વરનાળ ન પહેરાવી ! બુઝો, સગો ભાઈ છે છતાં કેટલું ઝેર ! પણ અત્યારે તો કાંઈ ચાલે તેમ ન હતું. લગ્ન કરીને પોતાના રસાલા સહિત કુંડિનપુરથી વિદાય લીધી. ભીમરાજાએ પોતાની પુત્રીને ખૂબ હિત શિખામણ આપીને સાસરે મોકલી. રથમાં બેસીને કોશલા નગરી તરફ જાય છે પણ માર્ગમાં રાત પડી ગઈ. કાળી કાજળ જેવી રાત્રી હતી. કોઈનો હાથ પણ સૂએ નહિ. આ સમયે દમયંતીએ નળરાજાને કહ્યું નાથ ! આ વન સાવ ઉજ્જડ દેખાય છે પણ બ્રમરાનો શુંજરવ કેમ સંભરાય છે ? નળે કહ્યું—ઘેર અધિકારમાં કાંઈ દેખાતું નથી. આ સમયે દમયંતીએ પોતાના કપાળમાં હાથનો સ્પર્શ કર્યો એટલે સેંકડો સૂર્યનાં તેજ કરતાં પણ વધુ પ્રકાશ પથરાઈ ગયો.

“ સુનિના દર્શન ગયેલા નળ દમયંતી ” :- એ પ્રકાશમાં નજર કરી તો નળકમાં એક વૃક્ષ નીચે એક સુનિ ધ્યાનાવસ્થામાં ઉભા હતા. એક હાથીને કપાળમાં ખુજલી આવતી હતી. એટલે અધારામાં સુનિના શરીરને લાકડું માની તેનું કપાળ ઘસતો હતો. એ મહા ઝરતા હાથીના કુંભસ્થળ ઉપર બ્રમરાએ શુંજન કરતા હતા ને સુનિને ઠંબ મારતા હતાં. છતાં સુનિ ધ્યાનમાં અડગ હતા. નળ અને દમયંતી બંને સુનિ પાસે ગયા. હાથીને ભગાડી મૂક્યોને ઠંબ મારતા બ્રમરાને પણ દૂર ઉઠાડી મૂક્યા. બંને સુનિના દર્શન કરી ત્યાં બેઠા. થોડીવારે સુનિએ ધ્યાન પાળ્યું અને બંને આત્માઓને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ઉપદેશ સાંભળીને બંને ખુશ થયા. નળરાજાએ વંદન કરીને પૂછ્યું—ભગવંત ! આ દમયંતીએ પૂર્વભવમાં એવી શું આરાધના કરીકે જેથી એણે કપાળમાં હાથ અડાડ્યો ને બધે પ્રકાશ પથરાઈ ગયો. સુનિરાજ ખૂબ જ્ઞાની હતા. તેમણે કહ્યું કે નળકુમાર આ દમયંતીએ ગતભવમાં ચોવીસ તીર્થ કર ભગવંતનો તપ કર્યો હતો., એ તપ ખૂબ ઉલ્લાસથી ઉત્કૃષ્ટ ભાવે કર્યો હતો તેથી તેને આવી શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ છે, અને તમે પણ ગત જન્મમાં જૈનધર્મની ખૂબ આરાધના કરી હતી, જૈનધર્મનો ખૂબ ફેલાવો કર્યો હતો તેથી આ ભવમાં પણ જૈનધર્મ મળ્યો છે. તમે બંને હંબુકર્મી છવો છો. આ ભવમાં જૈનધર્મની આરાધના કરીને મોક્ષમાં જશો. આ પ્રમાણે સુનિને ઉપદેશ સાંભળીને રથમાં બેસી બંને પોતાની નગરીમાં આવ્યા.

“ નળરાજાનો રાજ્યાભિષેક અને નિષધ રાજાની દીક્ષા ” :- ખૂબ ધામધૂમથી નગરમાં પ્રવેશ કર્યો, અને આનંદથી રહેવા લાગ્યા. નિષધ રાજાના મનમાં થયું કે હવે બંને પુત્રો તૈયાર થઈ ગયાં છે. તો હું મારું અત્મકર્મ કરવા દીક્ષા લઉં. આમ વિચાર કરીને મોટો ઉત્સવ કરીને નળકુમારનો રાજ્યાભિષેક કર્યો અને કુબેરને સુવરાજ પદવી આપીને નિષધરાજાએ આરિત્ર અંગીકાર કર્યું. નળરાજા અને દમયંતીરાણી આનંદથી રહે છે. નળરાજા એના ભાઈ કુબેરને ખૂબ સાચવતો હતો પણ કુબેરના અંતરમાં દુર્યોધનની માફક ઈર્ષ્યાનો અગ્નિ પ્રજ્વલિત થયો હતો. બસ, નળકુમાર રાજા બન્યો ને હું રાજા નહિ ! એનું આટલું બધું માન ! જેમ પાંડવોની સંપત્તિ બેઈને દુર્યોધન - તે।

હતો તેમ નળરાજનું માન-સન્માન જોઈને કુબેર જલવા લાગ્યો. હવે નળરાજનો વિનાશ કરવા માટે કુબેર કેવી શુક્રિત કરશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૫૬

દ્વિ. આવણુ વદ ૬ ને શનિવાર

તા. ૩-૬-૭૭

અનંત કચ્છાનીધિ, ત્રૈલોક્ય પ્રકાશક, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી વીતરાગ ભગવંતોના સુખમાંથી સૂત્રના કુલકા અર્થા ને ગણધર ભગવંતોએ એ કુલકા ઝીલ્યા.

શ્રી વીર સુખથી કુલકા અર્થા, એની ગણધરે ગૂંથી માળરે, જિનજીનીવાણી ભલી.

ભગવંતોના સુખમાંથી ઝરેલા વચનામૃત રૂપી પુષ્પો ગૌતમ સ્વામી આદિ ગણધર ભગવંતોએ ઝીલીને તેની સિદ્ધાંતરૂપ સુંદર માળા ગૂંથી. એ માળામાંથી એવી સૌરભ રહેકે છે કે તે સૌરભને સુધનાર આત્માઓના અંતરમાંથી અજ્ઞાન, મોહ, કપાય, હર્ષ્યા આદિ દુગુણોની દુર્ગંધ બહાર નીકળી જાય છે, ને સદ્ગુણોની સુગંધથી તેનું જીવન રહેકી હોય છે. આવી સુંદર ભગવાનની વાણી છે.

દેવકી માતા નેમનાથ ભગવાનનો મહાન ઉપકાર માને છે, અહો પ્રભુ ! આપ મને ન મળ્યાં હોત તો આ છ અણુગારો મારા ફીકરા છે એવું મને કોણ કહેત ? હું તો જાણતી ન હતી. આપ ન મળ્યાં હોત તો એમને સંસાર સાગર તરવાના જહાજમાં કોણ બેસાડત ? હે પ્રભુ આપ તો “તિન્નાણું તારયાણું” સંયમરૂપી જહાજમાં બેસીને ત્યાં છો ને આપને શરણે આવનાર લબ્ધ જીવોને તારો છો. જહાજ સમાન આપ આ છ પુત્રોને મળ્યા તો તેમણે દીક્ષા લીધી. અને આપ તેમને લઈને દ્વારિકા નગરીમાં પધાર્યા ને મને તેમના દર્શન થયા. આપે તેમના સંસારનો કાંટો કાઢી નાંખ્યો. હું કયાં ભદ્રીલપુરમાં જાત....અને મને આ સંતો કયાં મળત ! આ બધો આપનો પ્રતાપ છે.

શિષ્યો ઉપર શુરૂદેવની અસીમ કૃપા હોય છે. હું મારા મહાન ઉપકારી રત્ન શુરૂદેવને યાદ કરું ત્યારે મારા દિલમાં એમ થાય છે કે હે શુરૂદેવ ! આપનો અમારા ઉપર મહાન ઉપકાર છે. જો આપ અમને મળ્યા ન હોત તો આ સંસારમાં અમે કયાંય રજળતા હોત. આપે અમારા જેના કટાયેલા લોહાને પારસ બનાવ્યા છે. અજ્ઞાની અજૂઝ જીવોને આત્માનું અલૌકિક જ્ઞાન આપ્યું છે. આપના ઉપકારનો બદલો વાળવાની મારામાં તાકાત નથી. જે શુરૂદેવ આપણને સંયમ આપે તેમનો આપણે મહાન ઉપકાર માનવો જોઈએ. એટલું જ નહિ પણ એ શુરૂદેવ આપણને ક્ષણે ક્ષણે હિનશિષ્યામણુ આપે ત્યારે એવો વિચાર કરવો જોઈએ કે અહો ! મારા શુરૂ-શુરૂશ્રીની મારા ઉપર કેટલી બધી કૃપા દષ્ટિ

છે. તે ક્ષણે ક્ષણે મરું કેટલું ધ્યાન રાખે છે ! પણ શુરૂ વારંવાર ટકોર કરે ત્યારે ટક ટક કરે છે મને ટોકે છે એમ ન થવું જોઈએ. કદાચ આપણો વાંક ન હોય ને કપકો આપે તો પણ મનમાં શુરૂ પ્રત્યે દ્વેષભાવ ન આવવો જોઈએ, પણ શુરૂનો કપકો મીઠો લાગવો જોઈએ. શુરૂનો કપકો કે શુરૂની ટકોરને કટકટ લાગે તો સમજી લેવું કે મોક્ષ મારા માટે ઘણું દૂર છે. શુરૂદેવની આજ્ઞાએ મારો ત્યાગ અને એજ મારો પ્રાણ છે. શુરૂ આજ્ઞાનું પાલન અને શુરૂની ભક્તિ જેના દિલમાં વસી છે તેને માટે મોક્ષ નજીક છે. શુરૂની કૃપાથી કાંટાળો મારો સરળ બની જાય છે. શુરૂની કૃપામાં અજબગજબની શક્તિ છે.

દેવકી માતા નેમનાથ ભગવાનનો મહાન ઉપકાર માનતા, ભગવાનના શુભ ગાતા છ અણગારોને વંદન કરીને “ જેનેવ અરદ્ધા અરિક્ષ્નેમિ તેનેવ ઉવાગચ્છહ ઉવાગચ્છિતા અરદ્ધ અરિક્ષ્નેમિ તિક્ષ્ણુત્તો આયાદિણ પયાદિણ કરેહ ! ” જ્યાં નેમનાથ ભગવાન બિરાજમાન હતા ત્યાં આબ્યા. આવીને ભગવાનને ખૂબ ભક્તિભાવપૂર્વક તિક્ષ્ણુત્તોનો પાઠ ભણીને વંદન નમસ્કાર કર્યા. વંદન કરીને પાછા પગલે ભગવાન પાસેથી બહાર નીકળી ગયા. ભગવાન દ્વારકા નગરીની બહાર ઉદ્યાનમાં હતા. એ ઉદ્યાનમાંથી નીકળીને જ્યાં પોતાનો ધર્મરથ હતો ત્યાં આબ્યા, અને એ રથમાં બેઠા. જ્યારે દેવકીમાતા ભગવાનના દર્શન કરવા આવતા હતા ત્યારે આ રથમાં બેસીને આવતા હતા. એટલે તે રથને ધર્મરથ કહેતા હતા. કારાવહ ગયરિ અણુપ્પવિસહ અણુપ્પવિસિત્તા જેનેવ સપ ગિદ્દે જેનેવ કાદિરિયા ઉવઘાણસાલ્લ તેનેવ ઉવાગચ્છહ ! ” રણુઅણુ કરતો રથ દ્વારકા નગરીની વચ્ચેવચ્ચ થઇને ચાલ્યો. જેમ રથની ઘંટડીઓનો રણુકાર થવા લાગ્યો તેમ દેવકીમાતાના હૃદયમાં પણ નેમનાથ પ્રભુના વચનામૃતોનો રણુકાર થાય છે, શું ભગવાનની વાણી ! શું ભગવાનના પવિત્ર સંતો ! આમ હવે પામતાં રથમાં બેસીને જાય છે, અને પોતાની બહારની ઉપસ્થાનશાલા (બેઠક)માં પહોંચ્યા. ત્યાં પોતાના એક ધાર્મિક રથ ઉપરથી ઉતરીને પોતાના ભવનમાં જઈને પોતાની સુકોમલ શય્યા પર બેઠા. દેવકીજીએ ભગવાનના દર્શન કર્યા, તેને પોતાના પુત્રોની ઝોળખાણ થઈ તેથી ખૂબ આનંદ થયો પણ એક વાતનું તેમના દિલમાં ખૂબ દુઃખ થયું કે મેં સાત સાત પુત્રોને જન્મ દીધો પણ એમને રમાડયા બેલાબ્યા નહીં ને ! માતાઓને સંતાનો ખૂબ વહાલા હોય છે. માતા ખૂબ વહાલથી સંતાનોને ઉછેરે છે પણ સંતાનો મોટા થતાં માતા પિતાના હેતને અને ઉપકારને ભૂલી જાય છે. સંતાનો માટે માતા કેટલું કરે છે !

ગઈ કાલનું એક દૃષ્ટાંત આપણે અધૂરું છે. તેમાં દેવ ત્રવીને ભંગડીની કુક્ષીમાં આબ્યો. ભંગડીને ચાર માસ થયા હતા. એ નગરના નગર શેઠાણીને મરેલા બાળક જન્મતા હતાં. કઢી છવતા બાળકનું ગ્રુખ જોવા મળતું ન હતું. આ શેઠાણીને પણ ચાર માસ થયેલા. શેઠાણીના આંગણમાં ભંગડી ઝાડૂ વાળતી હતી. તેની સાથે વાતચીત કરતા ખબર પડી કે એ ગર્ભવતી છે, ત્યારે શેઠાણીએ કહ્યું, બહેન !

તું બંને ગર્ભવતી છીએ. જો મારે ને તારે સાથે પ્રસૂતિ થાય ને તારે ઘેર દીકરો જન્મે તો તું મને આપીશ ? ભંગડીને ઘેર ખાવાના સાંસા હતા. તેણે કહ્યું, ભલે બા, હું આપીશ. તમારે ઘેર સુખી થશે, પણ મને આટલી રકમ આપવાની. શેઠાણીએ કહ્યું-ભલે. યોગાનુયોગ બન્યું એવું કે શેઠાણી અને ભંગડી બંનેને એક સાથે પ્રસૂતિ થઈ. ભંગડીએ રૂપ રૂપના અંબાર જેવા પુત્રને જન્મ આપ્યો. ધમની લાલચે ભંગડીએ છોકરાને શુભ રીતે શેઠાણીને ઘેર મોકલાવી દીધો ને શેઠાણીને મરેહું બાળક જન્મ્યું તે ભંગડીને ત્યાં મોકલી દીધું.

બાળકની દ્રા-સફર થયા પછી નગરમાં બહાર થયું કે શેઠાણીને શુભતો પુત્ર જન્મ્યો છે. નગરશેઠને ત્યાં ઘણાં વર્ષે શુભતો દીકરો જન્મ્યો એટલે શેઠે ખૂબ મોટો મહોત્સવ ઉજવ્યો. આખા ગામમાં મીઠાઈ વહેંચી. સૌને આનંદનો પાર નથી. લાલનપાલનથી દીકરાને મોટો કર્યો. એવું નામ મેતારજ રાખ્યું. તે સુવાન ચતાં શ્રીમંતોની આઠ આઠ કન્યાઓ સાથે તેની સગાઈ થઈને લગ્ન લેવાયા. શેઠના આંગણે લગ્નની ધામધૂમ ચાલે છે. આનંદ મંગલ વર્તે છે. શેઠનો લાડીલો પુત્ર આઠ આઠ સુંદરીઓને પરણવાના હવેમાં છે. ત્યાં પેલો મિત્ર દેવ આવ્યો. મેતારજને બગૃત કરીને કહે છે કે કેમભાઈ! હવે દીક્ષા લેવી છે ને ? ત્યારે કહે છે કે અત્યારે તો આઠ આઠ કન્યાઓ સાથે મારા લગ્નની કુલ તૈયારી થઈ ગઈ છે. લગ્નના સમયે દીક્ષાની વાત કરનારો તું કોણ છે ? ત્યારે કહે છે તારો મિત્ર. મારો મિત્ર વળી કોણ ? દેવે કહ્યું, કેમ, તું ભૂલી ગયો ? આપણે દેવલોકમાં સાથે દેવ હતા. તે મારી પાસે વચન માંગ્યું હતું કે તું મને પ્રતિબોધ પમાડવા આવજો. એટલે હું આવ્યો છું. દેવે પૂર્વભવની બધી વાત કરી. પૂર્વતું રૂપ દેખાડ્યું એટલે તેને બલિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. જ્ઞાનથી બદ્ધ્યું કે પૂર્વભવમાં ઉત્તમ ચારિત્ર પાળ્યું તેના પ્રભાવે દેવ થયો હતો પણ ચારિત્ર લીધું તેમાં હુગંછા કરી, અને મનમાં ભાવ આવ્યા કે મને પરાણે દીક્ષા આપી તેથી નીચ કુળમાં જન્મવાનું થયું. તેથી મેં તમારી પાસેથી વચન માંગેલું.

“ મિત્ર દેવે કહેલો પ્રતિબોધ ” :- દેવે કહ્યું, હવે બરાબર ચાલ આગળ ને ? શેઠનો પુત્ર કહે છે હા. તો હવે દીક્ષાની તૈયારી કરો. શુર પ્રત્યેની અરૂચી કરીને ગાઠ મોહનીય કર્મ માંધ્યું છે. એટલે કહે છે કે ભાઈ! તમારી વાત સાચી છે, પણ અત્યારે દીક્ષા લઈ શકું તેમ નથી. આઠ આઠ નગરશેઠની પુત્રીઓ સાથે સગાઈ થઈ ગઈ છે, એટલે પરણ્યા પછી બેઝવત. ત્યારે દેવ કહે છે મેં તો તને ના પાડી હતી, પણ તે જબરજસ્તીથી મારી પાસેથી વચન લીટું હતું ને હવે ના પાડે છે ? ઊંઠ, હવે તો દીક્ષા લેવી જ પડશે. પેલો કહે છે પણ આવી લમણી ને ગોરી સુંદરીઓ સાથે સુખ ભોગવી લઈ પછી દીક્ષા લઉં. ત્યારે દેવે કહ્યું, અરે ગાંઠા ! તને વળી શા.-૫૬

આ લોગનું જૂન કપાંથી વગરનું ? તે' દેવલોકમાં ઘણી દેવીઓ સાથે લોગ લોગળ્યા છતાં અહીં તને હજી લોગની ભૂખ છે ? જરા સમજ. લોગની ભૂખ કારમી છે. એ લોગળ્યે મટતી નથી. માટે સમજીને એ લત છોડી દે. અગ્નિમાં વધુ લાકડા નાંખવાથી કદી અગ્નિ શાંત થાય છે ? મોટી મોટી નદીઓ ગમે તેટલું પાણી સમુદ્રને આપે છે છતાં કદી સમુદ્ર ભરાઈને ઉભરાઈ જાય છે ખરો ? ખરજવાની મીઠી ચળ આવે ને ગમે તેટલું ખણે તો પણ ખરજવું મટે છે ખરું ? ના, તેમ ગમે તેટલા લોગ લોગવીથ તો પણ તેની તૃષ્ણા શાંત થવાની નથી. તો પછી શા માટે નકામા વલખાં મારે છે ? અમને ચારિત્ર ગ્રહણ કરવાની ગમે તેટલી ભાવના થાય પણ અવિરતિના બંધને બંધાયેલા છીએ. તેથી ચારિત્ર લઈ શકતા નથી, જ્યારે તું ચારિત્ર લેવા માટે સમર્થ શક્તિશાળી છે, તો નકામો શા માટે સંસારના પિંજરમાં સપડાય છે ? મિત્ર દેવે જોને ઘણું સમજાવ્યો પણ જોવું ઘેર મોહનીય કર્મ બાંધ્યું છે. એટલે દેવના વચનની બિલકુલ અસર ન થઈ.

“ મેતારજને પ્રતિબોધવા દેવે ખુલ્લો કરેલો પકડો ” :- દેવે ખૂબ ધમકાવ્યો. કેમ, શું કરવું છે ? દીક્ષા લેવી છે કે નહીં ? જો નહીં માને તો સમજી લેજે કે હું દેવ છું. તારા ખૂરા હાલ કરીશ. દેવે આવા કડક શબ્દો કહ્યા છતાં મેતારજ માન્યો નહીં. કર્મની વિટંબણા કેવી ભયંકર છે ! દેવના કોપને પણ ગણકાર્યો નહીં. લબ્બનો દિવસ આવ્યો અને ભાઈ મોટા સાજન સાથે વરઘોઠે ચડીને આલ્થા પરણવા. મોટા નગરશેઠનો દીકરો અને તે આઠ કન્યાને પરણવા જતો હોય તેના વરઘોઠામાં શું ખામી હોય ? માણસોનો પાર નથી. મધ્યબજારમાં વરઘોઠો આવ્યો. ત્યાં દેવે પેલી ભાંગડીના શરીરમાં પ્રવેશ કર્યો. હાથમાં ઝાડું અને ટોપલો છે, ગંધાતા ગોભરા કપડા પહેરેલાં છે, જોવી ભાંગડી બધા માણસોને કહે છે દૂર ખસો. મા-બાપ મને જવા દો. આ મારો દીકરો છે. આમ કરતી મોટા મોટા શેઠીયાઓને ધક્કો મારતી આગળ વધીને મેતારજના ઘોડા સુધી પહોંચી ગઈ. દેવે કરેલું કાર્ય છે તેથી તેને કોઈ અટકાવી શક્યું નહીં. સૌ વિચારમાં પડી ગયા કે આ તો શેઠનો દીકરો છે ને ભાંગડી કહે છે કે મારો દીકરો છે. આ શું ? બધાં જોતાં રહ્યા ને ભાંગડી વરરાજનો હાથ પકડીને કહે છે બેટા ! હેઠો ઉતર, તું શેઠનો દીકરો નથી પણ મારો દીકરો છે, પણ તું જન્મ્યો કે તરત શેઠાણીને આપ્યો હતો. શેઠનું ઘર તો તે' અભડાવ્યું, હવે પેલી આઠ છોકરીઓને અભડાવવા ક્યાં જાય છે ! મારા રોયા, હેઠો ઉતર. આ બધા કઠારા આપણને ન શોભે. જોમ કહી કાંડું પકડીને ઘોડેથી નીચે ઉતાર્યો ને દીકરાને લઈને પોતાને ઘેર ચાલી ગઈ, પણ કોઈ તેને રોકી શક્યું નહીં. નહીંતર આવા મોટા શ્રીમંત શેઠીયા હોય ત્યાં તુચ્છ ભાંગડીનું શું ચાલે ? જોને ક્યાંય ફગાવી દે

પણ આ બધી દેવની શક્તિ છે. લોકોના મન પરથી નાંખ્યા. એટલે સૌના મનમાં કસી ગયું કે વાત તો સાચી છે. શેઠાણીને તો મરેલા બાળકો જન્મે છે મારે, આ લંગડીનો દીકરો લીધો હશે.

દેવની શક્તિ અલૌકિક હોય છે. દેવ ધારે તે કરી શકે છે. ધારે તો માનવીના મન ફેરવી શકે ને ધારે તો ભારે ઉત્પાત મથાવી દે. રડતા ને હસતાં અને હસતાંને રડતાં કરી દે એવી દેવની શક્તિ હોય છે. આ લંગડી છોકરાને ઘેર લઇ ગઇ. આ તરફ શેઠ શેઠાણીનું મોઢું લીંચુ બેવું થઇ ગયું. અને વરઘોડામાં આવેલું મહાબળ લોહું પડી ગયું. સૌ સૌના સ્થાને આઘ્યા ગયા, કન્યાને ઘેર માંડવા છૂટી ગયા. બધા આનંદ એાસરી ગયો. આ તરફ મેતારજને લંગડીએ પોતાની બૂંપડીમાં તૂટેલા ખાટલા ઉપર ગંધાતી ફાટલી ગોઢડી પાથરીને બેસાડયો. ખેટા ! આ આપણું ઘર છે. બપેર થતાં માંગીને લાવેલા એકા બૂંડા ફાટલીના બટકા માટીના શેકરામાં ખાવા આપ્યા. હે, મારા દીકરા ખા, પણ પેલાને તો સુગ અઢે છે. ગંધ તો એવી મારે છે કે ઉઢી આવે છે. અરેરે.... ક્યાં રાજમહેલ જેવો બંગલો ને ક્યાં આ બૂંપડી ! ક્યાં તે છત્રપલંગ અને ક્યાં આ તૂટેલી ખાટ ને ગંધાતી ગોઢડી ! ક્યાં ચાંદીના થાળમાં નવા નવા લોજન અને ક્યાં માંગેલા ફાટલીના ટૂકડા ! અહીં કેમ રહેવાય ? માંડ માંડ દિવસ પસાર કર્યો. રાત્રે ઉંઘ આવતી નથી. મધરાતે દેવે અવાજ કરીને કહ્યું કેમ, પરવ્યોને ? ક્યાં છે તારી રૂપાળી આંઠ સ્ત્રીઓ ? જરા બતાવ તો ખરો, ત્યારે મેતારજે કહ્યું તે તો ભારે કરી. આવું તે કરાય ? મને રંગે અંગે પરણવા તો દેવો હતો ને ?

દેવે કહ્યું શેનો પરણવા હઈ ? તારો પોતાનો જ કોણ છે કે તું મને પ્રતિજ્ઞાધવા આવજો. હું ઘોઘ ન પાસું તો ઠંડા લઈને મને જગાડવા આવજો. અને તું જો તો ખરો, આ સંસારનાં સગા તે જોયાને ? આ બધી માયા ક્યાં ગઈ ? હંબુ પણ તને કહું છું કે તું સમજી જા. “આ સંસારમાં જીવતું કોઈ સગું નથી. બધા પાલડીના ને ભજકલકારનાં સગા છે. મારે તું તારા આત્માનું સાધી લે. ઉઠ ઉભો થા. સદગુરૂ પાસે પકોંચાડી રહી.” આ સાંભળીને મેતારજે કહ્યું કે આવી રીતે દીક્ષા લઈ તો ધર્મ નિંદાય. હું લંગડીનો છોકરો છું તેવું મારા માથે કલંક ચઢ્યું છે. તે ઉતારી દે અને લગ્ન અટક્યા છે તે કરાવી આપ, ત્યારે દેવે કહ્યું કે પરણાવી હઈ પછી તું દીક્ષા ન લે તો ? મેતારજે વિચાર કર્યો કે હમણું હા પાડવા દે પછી દેખા જાયેગા. એટલે કહ્યું કે ના....ના લગ્ન પછી તું કહીશ તેમ કરીશ. દેવે કહ્યું કે મનમાં મેલ રાખીને હા નથી કહેતો ને ? જોજો હોં....હું પણ કેવો છું. તને નહિ છોડું. મેતારજે કહ્યું નાના. એમ હોય ! હું દીક્ષા લઇશ. દીક્ષા લેવાનું મન નથી પણ હા પાડી દીધી.

દેવે કહેલો અમરકાર :- દેવે કહ્યું કે આ એક બકરી આપું છું એની

લીંડીઓ રત્નો જેવી નીકળે. તે લડને શ્રેષ્ઠીક મહારાજા પાસે જશે. એ મોટા મગધદેશના માલીક છે પણ તેના ભંડારમાં આવું એક પણ રત્ન નહિ હોય. તને રાજા પૂછશે કે આવા રત્નો ક્યાંથી લાવ્યો ? તો કહેજે કે મારી પાસે એક બકરી છે તેની લીંડીઓ રત્નો તરીકે નીકળે છે. પછી શું કરવું ? એ બધું હું સાંભળી લઇશ. તારે ચિંતા કરવાની જરૂર નથી. મેતારજ ખુશ ખુશ થઈ ગયો. બીજે દિવસે રત્નોનો થાળ ભરીને શ્રેષ્ઠીક રાજા પાસે આવ્યો. રાજા કહે-શું લઈને આવ્યા છો ? તો કહે હું નગરશેઠનો પુત્ર છું ને આ રત્નોની લેટ લઈને આવ્યો છું. આ રત્નો ક્યાંથી લાવ્યા ? તો કહે મહારાજા ! મારી બકરી લીંડી તરીકે આવા રત્નો કાઢે છે. આ સાંભળીને રાજાને આશ્ચર્ય થયું. મારા ભંડારમાં આવા રત્નો નથી. તેથી તેની ચોકસાઈ કરવા અભયકુમારને મોકલ્યો. તપાસ કરી તો વાત સાચી છે. રાજા અને અભયકુમારે વિચાર કર્યો કે આને કેાઈ દેવની સહાય લાગે છે, તે સિવાય આમ ન બને. તેની વધારે ખાત્રી કરવા કહ્યું-તમે મારી આ રાજગૃહી નગરીને ફરતો કિલ્લો એક રાતમાં બનાવી આપો તો હું મારી કુંવરી પરણાવું. મેતારજે તરત દેવને યાદ કર્યા. દેવ હજાર થયો એટલે બધી વાત કરી. દેવને શું વાર ? એણે એક રાતમાં રાજગૃહીને ફરતો સુઠર કિલ્લો બનાવી દીધો. તેથી રાજાને ખાત્રી થઈ, અને પોતાની કુંવરી તેની સાથે પરણાવવાનો વિચાર કર્યો.

શ્રેષ્ઠીક રાજાએ અભયકુમારને કહ્યું કે લગ્નની તૈયારી કરો. કુંવરીના લગ્નની તૈયારી કરી. આખી રાજગૃહીમાં ખબર પડી ગઈ કે શ્રેષ્ઠીકરાજા એમની કુંવરી શેઠના દીકરા સાથે પરણાવે છે, ભંગડી પણ લોકોને કહેવા લાગી આ શેઠનો જ દીકરો છે. મારો નથી. રાંકને ઘેર આવું રત્ન હોય ? તે વખતે મને કેાણ બાણે શું થઈ ગયું કે મેં આવું ક્યું ને તોફાન કરી રંગમાં ભંગ પાડ્યો. એ છોકરાને તે શેઠને ઘેર મૂકી આવી. આતો દેવની માયા હતી. સૌના મન ફરી ગયા ને સાચું માની લીધું આ તરફ પેલા આઠ શેઠીયાઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે ખુદ રાજા શ્રેષ્ઠીક જ્યારે એમની દીકરી પરણાવે છે ને જો આપણે દીકરીઓ નહિ પરણાવીએ તો આપણું આવી બનશે. માટે કુંવરની સાથે જ આપણી દીકરીઓ પરણાવી દઈએ, પણ હવે કહેવા કેમ જવાય ? માન મૂકીને મેતારજ પાસે આવીને પગમાં પડીને કહે છે ક્ષમા કરજો, અમે તમને ઝોળખ્યાં નહિ. અમને પેલી ભંગડીએ ભરમાવ્યા અને અમે ભરમાઈ ગયા. હવે મન મોટું કરીને અમારી પુત્રીઓ સાથે લગ્ન કરો. મેતારજે એ વાત સ્વીકારી અને નવ કન્યાઓ સાથે તેના લગ્ન થયા. આનંદનો પાર નથી. દેવને વચન આપ્યું છે કે એકત્રાર લગ્ન કરી આપ, પછી તું કહીશ તેમ કરીશ. મેતારજ નવ કન્યાઓના રૂપ જોઈને સુખ બની ગયા છે. હવે દીક્ષા લેવાનું મન થતું નથી પણ દેવ તેના પીછો મૂકે તેમ નથી. હવે દેવ આવશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

અર્થિત્ર : નળરાજ દમયંતીને પદછીને પોતાની નગરીમાં આવ્યા. તે ખૂબ ન્યાયપૂર્વક સુંદર રીતે રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યા. તેથી પ્રજાના હૃદયમાં તેમણે રાજ્ય જમાવ્યું. નળરાજની કીર્તિ ચારે દિશામાં પ્રસરી ગઈ. નળરાજએ પોતાના બાહુબળથી અરધું કરતક્ષેત્ર જીતી લીધું. એટલે બધા રાજાઓએ ભેગા થઈને નળરાજને ભરતાર્થપતિ તરીકે અભિષેક કર્યો. નળરાજ અને દમયંતી આનંદ દિલ્લોલ કરતા રહેતા હતા. કુબેરને પોતાના પુત્રની મરફ સાચવતા હતા પણ કુબેરને લાઈ ભાણીના ગ્રેમની કદર ન હતી. એના દિલમાં ઈર્ષ્યાની જ્વાળાઓ ફાટી નીકળી હતી. બન્ન, એ મોટે રાજા ! બધા રાજા એને નમે, મારું તો કંઈ માન નહીં ! કેમ કરીને નળરાજ નિકંદન કાઢું એવી ભાવનાથી અંદર કપટ રાખી ઉપરથી ગ્રેમ ખતાવીને કહે છે મોટાભાઈ, ચાલોને આપણે પાના રમીએ. નળરાજને લાઈના કપટની ખબર ન હતી. એ તો નાના લાઈને ખુશ રાખવા માટે પાના રમવા લાગ્યા. નળરાજને હવે હેડો લાગ્યો. રાજ રમવા લાગ્યા. માનામાંથી જુગાર પર આવ્યા. શરૂઆતમાં જુગારમાં નળરાજની જીત થતી હતી પણ પાછળથી એમની રાજ હાર થવા લાગી. ધીમે ધીમે નળરાજ જુગારમાં પોતાનું રાજ્ય સંપત્તિ બધું હારી ગયા.

“જુગાર રમતાં નળરાજને દમયંતીનો કપકો” :- નળરાજ જુગારમાં બધું હારી ગયા. આ વાતની પ્રજાજનોને ખબર પડતાં ખૂબ દુઃખ થયું. કાકાકાર છવાઈ ગયો પણ કુબેરને ખૂબ આનંદ હતો. આ વાતની દમયંતીને ખબર પડતાં તેને ખૂબ દુઃખ થયું. તેણે કહ્યું—નાથ ! આપ તો લાઈના આનંદ ખાતર જુગાર રમતા હતાં ને આટલું બધું હારી ગયા ? આપના જેવા ઉત્તમ પુરૂષો જુગાર રમશે તો ખીજને કોણ છોડાવશે ? આપ આટલું બધું હારી ગયા છતાં હજી શા માટે જુગાર છોડતા નથી ? જુગાર છોડી દો. દમયંતીની વાત નળરાજએ ન માની. વડીલોએ ધણું સમજાવ્યા પણ ન માન્યાં. કહેવત છે ને કે “વિનાશ કાળે વિપરીત બુદ્ધિ.” તે કહેવત પ્રમાણે નળરાજ માન્યા નહિ ને જુગાર રમવાનું ચાલુ રાખ્યું. રમતા રમતા અંતેઉરની બધી રાણીઓ અને દમયંતીને હારી ગયા. પોતાના અંગ ઉપરના આભૂષણો પણ હારી ગયા. માત્ર શરીર ઉપર પહેરેલા કપડા રહ્યા. નળરાજની સંપત્તિ, અંતેઉર, રાજ્ય બધું જવાથી કુબેરને ખૂબ આનંદ આવ્યો. તેને અભિમાન આવી ગયું. નળરાજ રાજ્યપદથી પદભટ થયા. એટલે પ્રજા દુઃખી દુઃખી બની ગઈ.

“નળરાજ હારી જતાં કુબેરે કાઢેલા વેણુ” :- કુબેરે બધું કે હવે નળ પાસે કાંઈ રહ્યું નથી એટલે તેણે કહ્યું—તમને પિતાજીએ રાજ્ય આપ્યું હતું પણ તમે જુગારમાં રાજ્ય હારી ગયા છો ને હું જીતી ગયો છું. એટલે સંપૂર્ણ સત્તા મારી છે. માટે તમે મારા રાજ્યની હદ છોડીને ચાલ્યા જાઓ. આ વખતે નળરાજએ કહ્યું હે કુબેર ! તું થોડો ગર્વ કર. નળના વચન સાંભળી કુબેરને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો.

એણે નળરાજના શરીર ઉપર જે વસ્ત્રો હતા તે પશુ એક મર્યાદા પૂરતું વસ્ત્ર રાખીને ઉતારી લીધા. નળરાજ ચાલવા લાગ્યા. પ્રજાજનોને નળરાજ ઉપર ખૂબ પ્રેમ હતો. નળરાજની આ દશા જોઈ પ્રજામાં હાહાકાર મચી ગયો. પ્રજાજનો યોધારા આંસુએ રડવા લાગ્યા. દમયંતી રાણી પશુ નળરાજની પાછળ જવા માટે તૈયાર થઈ, ત્યારે કુબેરે કહ્યું કે દમયંતી ! મેં તને જુગારમાં જીતી લીધી છે. તું એની સાથે નહિ જઈ શકે, ત્યારે પ્રજાજનોએ પડકાર કરીને કહ્યું—આપ મહારાણીને રાજ સાથે જતાં કેમ બાંટકાવો છો ? આ મહારાણી દમયંતી સાચી સિંહણ છે. સિંહણના પતિ બનવું હોય તો સિંહ બનવું પડશે. તમારા જેવો મૃગડો સિંહણનો પતિ બનવાની ઈચ્છા રાખતો હોય તો તમારું મોત થઈ જશે. જો તમારે જીવતા રહેવું હોય તો સતી દમયંતીને પ્રણામ કરો ને તેને રથમાં બેસાડીને નળરાજ સાથે વનમાં મોકલો.

“નળ અને દમયંતી વનની વાટે જતાં જનતાનો કંઠેણુ વિદાય” :- કુબેરે જાણ્યું કે પ્રજા વિકરી છે. એ મને જીવતો નહિ મૂકે, એટલે તેણે દમયંતીને પ્રણામ કર્યા ને બેસવા માટે રથ આપ્યો. ત્યારે નળરાજએ કહ્યું કે જેણે મારા અંગ ઉપરથી વસ્ત્રો ઉતારી લીધા છે. તેવા કૂર કુબેરના રથની મારે શી જરૂર છે ? નળરાજએ ના પાડી એટલે રથને પાછો મોકલી દીધો. નળરાજ અને દમયંતી રાણી વનની વાટે જવા રાજમહેલમાંથી નીકળ્યા ત્યારે તેમના નોકર-ચાકર, હાસ-હાસીઓ કંઠેણુ સ્વરે રડવા લાગ્યા. એના બગીચામાં રમતા હંસલા, મૃગલા, મેના, પોપટ, કબૂતર વિગેરે પક્ષીઓ રડવા લાગ્યા, ત્યારે દમયંતી કહે છે કે નિર્દોષ મૃગલાઓ ! નાચતાં મોરલાઓ ! કીડા કરતી મેનાઓ ! મારા આંગણમાં રમતા કબૂતરો ! ઓ મારા પોપટો ! વાવડીના હંસલાઓ ! મને મારા પતિની સાથે જવાની આજ્ઞા આપો. દમયંતીના આવા કંઠેણુ શબ્દો સાંભળીને નગરની સ્ત્રીઓનાં હૃદય લેહાઈ ગયા ને કંઠેણુ સ્વરે કહ્યાં કરવા લાગી.

“પ્રજાનો કુબેર પ્રત્યે તિરસ્કાર” :- નગરના સ્ત્રીપુરૂષો રડતાં રડતાં કહે છે કે અમારા પવિત્ર મહારાજની આ દશા કરનાર કૂર વિધાતા ! તને પિષ્કાર છે. હે વિધાતા ! જો તારે આણું કરવું હતું તો પછી તે નળરાજને બરતાઈપતિ બનાવીને શા માટે આવા સુખો આપ્યા ? જેમણે કદી ઉગતા કિરણોનો સ્પર્શ કર્યો નથી તેવા કૌમળ નળરાજ અને દમયંતી રાણી વનવગડામાં સૂર્યના પ્રચંડ તાપ કેવી રીતે સહન કરશે ? રાજ કુબેરને તો હજારો વાર પિષ્કાર છે. આવા પવિત્ર આત્માઓને કબૂત્ર આપીને પોતાની સંપત્તિ ક્યાં સુધી સ્થિર રાખી શકવાનો છે ? જેમણે કુબેરને પોતાના પુત્રથી અધિક સાચવ્યો છે તે પોતાના માતા-પિતા સમાન ભાઈ ભાણીને જંગલમાં કાઢી મૂકે છે તો તે કયાથી સુખી થવાનો છે ? આ પ્રમાણે નગરજનો બોલવા લાગ્યા.

“નળ અને દમયંતી સાથે પ્રજા” : નળ અને દમયંતી રાજબવનને ત્યાં કરી નગર બહાર આવ્યા. આ વખતે નગરજનો, પ્રધાનો, મંત્રીઓ ને આખા નગર

પ્રજા તેરની સાથે નગર બહાર આવ્યા. નગરજનો કહે છે કે અમારે તમારી સાથે આવવું છે. આ કૂર કુબેરના રાજ્યમાં રહેવું નથી. નળરાજાએ બધાને ખૂબ સમજાવીને કહ્યું તમે બધા પછા વળો, પણ કોઇ પાછા વળતાં નથી. ન.ના, મોટા, વૃદ્ધ સ્ત્રી-પુરૂષો ચોધારે આંસુએ રડતાં લાગ્યા. ઝાઝ ઉપર પક્ષીઓ પણ રડી ઉઠ્યા. પશુપક્ષીઓએ ચારો ચરવાતું બંધ કર્યું. છેવટે ક્રુષ્ણિત દિલે વિદાય લઈ બધાને રડતાં મૂકી નળ રાજા અને હમયંતી ચાલી નીકળ્યા. જ્યાં કુધી દેખારા ત્યાં કુધી પ્રજાજનો ઉભા રહ્યા. જ્યારે તે દેખાતાં બંધ થયા ત્યારે પ્રજાજનો પાછા ફર્યા.

રાજ્યમાંથી નળ રાજા અને હમયંતી રાણી બે જ ગયા હતા પણ આખી નગરી શૂનકાર બની ગઈ. કોઇને ખાવું પીવું, હરવું ફરવું ગમતું નથી. જાણે નગરમાંથી લક્ષ્મીદેવીએ વિદાય ન લીધી હોય તેવું વાતાવરણ છવાઈ ગયું. આ તરફ નળરાજા અને હમયંતી રાણી વનવગડાની વાટે આલ્યાં જાય છે. કદી ખુલ્લા પગે આલ્યા ન હતાં. તે કોમળ પગમાં કાંટા કાંકરા વાગતાં લોહીની ધાર વહેવા લાગી. સૂર્યના તાપમાં કોમળ કાયા ફરમાવા લાગી. નળરાજા થાકી જાય ત્યારે હમયંતી પગ દબાવે છે ને હમયંતી થાકી જાય ત્યારે નળરાજા તેના પગ દબાવે છે. આ રીતે ખૂબ કષ્ટ વેઠે છે, હજુ આગળ કેવા કષ્ટો પડશે તેના બાવ અવસરે.

આપણે ત્યાં બા. પ્ર. શોભનાભાઈ મહા. ઉપવાસનો સિદ્ધિતપ કરે છે અને બા. પ્ર. હર્ષિદાભાઈ મહા. માસખમણ કરે છે. બંને તપસ્વીઓ આત્મલક્ષે તપ કરી રહ્યા છે. આજે તેમના તપનો છેલ્લો દિવસ છે. આપ સહુ સારી રીતે તપમાં જોડાશે ને તપની અનુમોહના કરશે. વધુ બાવ અવસરે.

સરદાર ગલ જોષ્ટા ફ

1934, સોવન વાનો ૧ ગાસ્તા

જોષ્ટા હાઝમ

વ્યાખ્યાન નં. ૫૭ બોહરી વાજા, જયપુર-302003

ફૂરમાલ - 48589

દિ. આવણ વદ ૭ને રવીવાર “તપનો મહિમા” તા. ૪-૬-૭૭

બા. પ્ર. શોભનાભાઈ મહા. અને બા. પ્ર. હર્ષિદાભાઈ મહા.ની તપશ્ચર્યાના પારણના પ્રસંગે બા. પ્ર. પૂ. કાન્તાભાઈ મહાસતીજીએ આપેલું પ્રવચન.

સ્વાદ્વાદના સર્જક, ભવોભવના લેહક, ઘનઘાતી કર્મેના ઘાતક, સમતાના સાધક એવા તીર્થંકર ભગવંતોને તથા દૂળતી નૈયાના નાવિક, અનંત ઉપકારી એવા સદ્ગુરુદેવોને વંદન નમસ્કાર કરી અનંત ઉપકારી ભગવંતોએ જળતના જીવોના કલ્યાણને માટે અનુપમ માર્ગ બતાવ્યો. તેમાં તપ માર્ગ એ મહાન માર્ગ છે. પુરાણ કર્મેને બપાવવા માટે તપની જરૂર છે. તપ એ મહાન સંજીવની છે. તપ કરવા માટે પ્રથમ ઈન્દ્રિયો ઉપર વિજય મેળવવો પડશે, કહ્યું છે કે

यदा वि मेति संसारात्, मोक्ष प्राप्ति च कांक्षसि ।
तदिन्द्रिय जय कर्तुं, स्फोरय स्फोर पौरुषम् ॥

જ્યારે જીવ સંસારથી ભય પામે છે અને મોક્ષની ઇચ્છા કરે છે ત્યારે સર્વપ્રથમ ઇન્દ્રિયોનો વિજેતા બને છે. શત્રુ ઉપર વિજય કેળવવો રહેલો છે પણ ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય મેળવવો મુશ્કેલ છે. જો મોક્ષ પ્રાપ્તિની ઇચ્છા હોય તો ઇન્દ્રિયો પર વિજય મેળવો. કર્મની જાળોને તોડવા માટે આપણા ભગવાને તેમજ શ્રેષ્ઠીક રાજાની કાલી-આદિ દશ રાણીઓએ કેવો અઘોર તપ કર્યો હતો ! અને ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કર્યો હતો, તેમ મારે અને તમારે પણ ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય મેળવવાની જરૂર છે.

આજે આપણા મહાન લાગ્યોદયે ભારીવહી સંઘના આંગણે તપ મહોત્સવનો અર્પૂવ અવસર આવ્યો છે. દિનપ્રતિદિન અવિરત ધારાથી પૂ. મહાસતીજીના મુખેથી વહેતી પવિત્ર વાણીના અમૃત ઘૂંટણ પી રહ્યા છો. જેના પ્રભાવે ભારીવહી સંઘમાં કદી પણ નહિ થયેલા ચીડ ચીડ માસખમણુની ઉગ્ર તપશ્ચર્યા થઇ છે. તેના કળશ રૂપે આપણે આંગણે ત્રિપુટી મહાસતીજીઓની તપ સરિતા વહી રહી છે. આજે બા. પ્ર. પૂ. શોભનાભાઈ મહાસતીજીને સિદ્ધિતપની અને બા. પ્ર. પૂ. હર્ષિદાભાઈ મહાસતીજીને માસખમણુની ઉગ્ર સાધના પરિપૂર્ણ થઇ છે. હર્ષિદાભાઈ મહા. જો આ અગાઉ પાંચ પાંચ માસખમણુ કરેલાં છે. આજે છઠું માસખમણુ પૂર્ણ થયું છે, અને બા. પ્ર. પૂ. ચંદનભાઈ મહાસતીજીને આજે ૧૭મો ઉપવાસ છે. તેમને આગળ વધવાના ભાવ છે. કુમારી બહેન વર્ષાને આજે ૩૧મો ઉપવાસ છે. તેને પણ આગળ વધવાના ભાવ છે, આવા ઉગ્ર તપરત્નોને આપણા હૃદયો ધન્યવાદ છે.

જેને મોક્ષમાં જવાની લગની લાગી છે તે આવી કઠીન સાધના કરી શકે છે. આટલા માટે કહ્યું છે કે “તવિન્દ્રિય જયંકર્તુ” ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરો. ઇન્દ્રિયો ઉપર વિજય મેળવવા માટે ભગીરથ પુરુષાર્થની જરૂર છે. લડુ લી ખાના ઔર મોક્ષ લી બના ” તેમ નહિ બની શકે. આપણી વાત તો એવી છે કે લાડવા ખાતાં ખાતાં મોક્ષ મળે તો લેવો છે. તેમ નહિ મળે. મોક્ષ મેળવવા માટે પ્રચંડ પુરુષાર્થ કરવો પડશે. ઉંચા પહાડ ઉપર રહેલા મોટા પથ્થરોને તોડવા માટે ઢાઝગોળાની જરૂર પડે છે, તેમ કર્મરૂપી પહાડોને ભેદવા માટે તપ ત્યાગ રૂપી ઢાઝગોળાની જરૂર છે. મોક્ષ મંઝીલે જલ્દી પ્રયાણ કરવા માટે અમારા ત્રણ ત્રણ મહાસતીજી કર્મની લેખડો તોડવા આવી ઉગ્ર સાધના કરી રહ્યા છે. જો તપસ્વીઓ આથી પણ વધુ ઉગ્ર તપની સાધના કરી, કર્મના કચરા બાળી, આત્માને વધુ તેજસ્વી બનાવે, આવી સાધના કરવાનું બળ તેમને મળે તેવી શાસનહેવને પ્રાર્થના. વિશેષ ભાવ પૂ. મહાસતીજી દરઆવશે.

“બંને મહાસતીજીના તપમહોત્સવ પ્રસંગે બા. પ્ર. પૂ. વસુમતિભાઈ મહાસતીજીનું પ્રવચન”

સુર બંધુઓ માતાઓ ને બહેનો ! આજે પૂ. મહાસનીજીએ મને બોલવા માટે આજ્ઞા કરી છે તેથી જો શબ્દો બોલું છું.

શાંતિના શિવાલયમાં સુખનો શખનાદ વગાડનાર, દેવ્યાણુની કેડી ધનાવનાર, સર્વજ્ઞ ભગવંતોને અને પરમ ઉપકારી શુર ભગવંતોને વંદન કરીને વીતરાગ પ્રભુએ પડકાર કરીને કહ્યું કે હે જીવો ! તમને સાચો માર્ગ મળ્યો પણ માર્ગી ન બન્યા, જૈનદર્શન મળ્યું પણ દર્શની ન બન્યા, પંથ મળ્યો છતાં પથિક ન બન્યા. જો જીવને સાચો માર્ગી, દર્શની અને પથિક બનવું હોય તો ભગવાને બતાવેલા જ્ઞાન, દર્શન આરિત્ર, તપની આરાધના કરવી જોઈશે. જૈનદર્શનમાં તપને જૂથ મહત્ત્વ આપ્યું છે. આજે દરેક વસ્તુની શુદ્ધિ માટે કોઈ પણ સાધન વપરાય છે, તેમ આત્માની શુદ્ધિ માટે તપની જરૂર છે. અજ્ઞાની જીવો હરવા કરવામાં, ખાવા પીવામાં ને ભોગવિલાસમાં રચાપચ્યા રહે છે. જોવા આત્માને વિષય-કષાયના આવેશથી ઇન્દ્રિય અને મનને કાળૂમાં લેવું એ કામ તપત્તું છે. એટલા માટે જ્ઞાનીઓ કહે છે કે “ઈચ્છાનિરોધસ્તપઃ” ઇન્દ્રિયોની ઇચ્છાઓને (આશાઓને) રોકવી, વિષયના આવેશોને અટકાવવા એ જ સાચો તપ છે, અને આવી સમજણ સાથે ત્યાગભાવના કેળવવી એ તપ કમેનિ ક્ષય કરવા માટે થાય છે, બાકી

વિષય કસાયાહારસ્ત્યાગો યત્ર વિધીયતે ।

ઉપવાસઃ સવિજ્ઞેયઃ શેષં લઙ્ઘનકઃ વિદુઃ ॥

જેમાં તપ કરવા છતાં વિષય વૃત્તિઓનું જોંઘાણ, કષાયનો આવેશ અને આહારાદિ ઇન્દ્રિયની લોહપતા હોય ત્યાં જૈનશાસન એને તપ રૂપ નહિ પણ લાંઘણ રૂપ કહે છે. અર્થાત્ તપ દ્વારા ઇન્દ્રિય અને મનની ઇચ્છાઓ પર કાળૂ મૂકાય છે. જેમ પાણીથી શરીરની મલીનતા દૂર થાય છે, ઔષધથી પેટની મળશુદ્ધિ અને સાબુથી વસ્ત્રની શુદ્ધિ થાય છે, તથા પ્રકાશથી અંધકાર દૂર થાય છે તેમ તપથી દુષ્કર્મ રૂપી મળની શુદ્ધિ થાય છે. તપ એ કર્મના વાહણને વિગેરી નાંખનાર વંટોળ છે, અને સંસારની અધારી ખીણમાંથી સિદ્ધશીલાની જ્યોતિર્મય ભૂમિકા પર પહોંચાડનાર પગદંડી છે. સિદ્ધાંતમાં જીવો, મહાન પુરૂષોએ કેવા તપ કર્યા છે ! અતુત્તરોવવાદ સૂત્રમાં ધન્નાઅણુગાર, નલીઅણુગાર, વિગેરે અણુગારોએ કેવા અઘોર તપ કર્યા છે ! તપ કરીને શરીર સુકકે ભૂંકે કરી નાંખ્યા છે. જોવા સંતોના તપની વાત વાંચતાં જોમ થાય કે કેવા જો મહાન સંતો હશે ! સિદ્ધાંતમાં દરેક કેકાણે લખ્યું છે કે ભગવાનના સંતો કેવી રીતે વિચરતા હતા ! “સંજમેજ તવસા અપ્પાણ માવેમાજે વિહરઈ” તેઓ સંયમ અને તપથી આત્માને ભાવિત કરતા વિચરતા હતા.

આને યોરીવહી સંઘના આંગણે રણુ આવી દેશ તપ સાધનાનો મહોત્સવ ચાલી રહ્યો છે. જે તપસ્વીઓ તપસાધના કરવા તૈયાર થયા હતા તેમની સાધના નિર્વિઘ્ન-પણે પરિપૂર્ણ થઈ છે. આને તેમનો પારણુનો દિવસ છે. બા. ધ્ર. પૂ. શોભનાબાઈ મહાસતીજીને સિદ્ધિતપ છે. બા. ધ્ર. પૂ. હર્ષિદાબાઈ મહાસતીજીને માસખમણ છે. હર્ષિદાબાઈએ ૧-૨-૩ નહિ પણ પાંચ માસખમણ અગાઉ કરેલાં છે. આને છઠ્ઠું માસખમણ પૂર્ણ થયું છે ને ત્રીજા બા. ધ્ર. ચંદનબાઈ મહાસતીજીને આને ૧૭ મો ઉપવાસ છે ને માસખમણના ભાવ છે. યોરીવહીમાં ચૌદ ચૌદ માસખમણ અને છીજી ઘણી તપશ્ચર્યાઓ થઈ. ઇશ્વરચંદ્ર મહોત્સવ ઉજવાયા અને હજુ પણ તપ ત્યાગના માંડવડા રોપાયેલા છે. તે પૂ. મહાસતીજીની વાણીનો પ્રભાવ છે. જે સંઘમાં આવા પ્રભાવશાળી શુદ્ધિજીનું ચાતુર્માસ હોય ને વીતરાગ વાણી ગાજતી હોય ને તપ ત્યાગથી સંઘ ગાજી રહ્યો હોય તે સંઘ પણ મહાભાગ્યશાળી છે. પૂ. મહાસતીજીની વાણીમાં એવું જોજસ ને તેજસ બહુ છે કે તે સાંભળનાર કદાચ ભલે ત્યાગી ન બની શકે પણ સંસાર છોડવા જેવો છે એટલું તો જરૂર દિલમાં ઠસે છે. દૂકમાં ત્રણે તપસ્વીઓ તપ દ્વારા મહાન કર્મોની નિર્જરા કરી રહ્યા છે તેમને મારા કોટી કોટી ધન્યવાદ છે. તપસ્વીના શુષ્ક ગાવા, તેમનું બહુમાન કરવું તેમાં પણ મહાન લાભ છે. ત્રણે તપસ્વીઓ આવી મહાન સાધનામાં દિન પ્રતિદિન ખૂબ વૃદ્ધિ કરે અને કર્મની જાળરો તોડી આત્મકેહ્યાણુ કરે એ જ અભ્યર્થના. વિશેષ પૂ. મહાસતીજી કરમાવશે,

“મહાન વિદુષી બા. ધ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજીનું મંગલ પ્રવચન : સુસ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! આને યોરીવહી સંઘના આંગણે ત્યાગી સંતોના તપનું બહુમાન કરવાનો મંગલમય પ્રસંગ છે. આને આ પ્રસંગને અનુલક્ષીને સુબર્ધ આદિ ઘણાં સંઘના આવકો યોરીવહી સંઘના આંગણે આવ્યા છે. દરેકના સુખ ઉપર અનેરો આનંદ છે. આ આનંદ શેનો છે ? તપસ્વીઓનાં દર્શન અને તપસ્વીઓનું બહુમાન કરવાનો આનંદ છે. આપણે તપ કરી શક્તીએ નહિ પણ તપસ્વીઓના શુષ્કગાન ગાવા, તપસ્વીઓનું બહુમાન કરવું અને તપસ્વીઓની સેવા કરતી તેમાં પણ જીવ કર્મો ખપાવે છે. કરવું, કરાવવું ને કરનારની અનુમોદના કરવી તે મહાન લાભનું કારણ છે. તપસ્વી તપ કરીને કર્મો ખપાવે છે તો આપણે તેમના તપની અનુમોદના તો કરીએ. અનુમોદના કરવાથી પણ કર્મો ખપે છે.

તપ એ એક આત્મા ઉપર લાગેલાં કર્મોની બાળવા માટે અગ્નિ સમાન છે. તપ એટલે શું ? તપ કેને કહેવાય ? इन्द्रिय मनसो नियमानुष्ठान तपः ॥ પાંચ ઇન્દ્રિયોં અને છઠ્ઠા મનને વશ કરવું અથવા ઇચ્છાઓને રોકતી તે તપ છે. આવો તપ કરવાથી કર્મોના ક્ષય થાય છે ને આત્મા વિશુદ્ધ બને છે. અનંતકાળથી ભવમાં ભ્રમતાં આપણાં આત્માઓ ઘણાં કર્મોનાં શોક એકઠાં કર્યા છે. તેને બાળવા માટે તપની અવશ્ય

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ભગવંત કહે છે કે "મત્ર કોઢી સચિય કમ્મ તવમા નિવ્જરિવ્જટ્ઠ ।" કોડો ભવના સંચિત કરેલાં કર્મો તપથી છુટી થઈને ખરી બન્ય છે. સોનાને અગ્નિમાં તપાવવાથી સોનું વિશુદ્ધ બને છે. જેમ મશીનરીને સાફ કરવા માટે પેટ્રોલ, પાણીને શુદ્ધ કરવા ફટકરી, મેલા કપડાને સાફ કરવા માટે સાબુ, સોડા અને પાણીની જરૂર પડે છે તેમ આત્માને શુદ્ધ કરવા માટે તપની જરૂર છે.

આપણા પરમપિતા, યાસનપતિ, મહાવીર પ્રભુ ૨૮ વર્ષની બર યુવાન વયે દીક્ષા લેવા તૈયાર થયા પણ મોટાભાઈને ખૂબ આઘાત લાગતો હતો. તેથી બે વર્ષ વધુ સંસારમાં રોકાયા. ભગવાને જ્ઞાનથી બવચું હતું કે મારું આયુષ્ય કેટલું છે તેથી રોકાયા બાકી રોકાત નહિ. એ બે વર્ષ સાધુની મારફત રહ્યા. છેવટે ત્રીસ વર્ષે દીક્ષા લીધી. પછી કર્મોની સામે કેશરિયા કરવા ઉઘ તપની સાધના કરી. ભગવંત કહે છે કે

જો સહસ્ત્રં સહસ્ત્રાણં, સંગામે દુઃખજ્ઞ જિણ ।

દમં જિણેજ્ઞ અપ્પાણં, એસ સે પરમો જજો ॥ ઉત્ત. અ. ૬ ગાથા ૩૪

જે મનુષ્ય દુર્જય એવા સંગ્રામમાં પોતાના ભુભળળથી દશ લાખ શૂરવીર સૈનિકોને છતી લે પણ બે તે પોતાના આત્માને છતી શકતો નથી તો તે સાચો વિજેતા નથી. આત્માને છતનારો સાચો વિજેતા છે. ભગવાને સર્વ પ્રથમ પાંચ ધન્નિયો અને મનને છતીને વિજય મેળવ્યો ને કર્મશત્રુને હઠાવવા માટે ઉઘ તપ કરવા લાગ્યા. એ તપનું વચુંન સાંભળીને આપણું કાળજી કંપી બન્ય છે. છ માસી તપ, પાંચ માસને પચ્ચીસ દિવસનો તપ, ચારમાસી અને બળે માસી તપ આવો તપ, ક્યારે કરી શકાય? આ ઢેહનો ર.ગ છૂટે ત્યારે. તપ કરવો તે સામાન્ય કામ નથી. આજે માનવી બધામાં વાદ કરી શકે છે પણ તપ કરવામાં વાદ કરી શકતો નથી. પૂર્વ-ભવમાં સાધના કરી હોય ત્યારે આવો તપ થાય છે. ભગવાને આવા ઉઘ તપની સાધના કરી છે ને આપણને કરવાનો સંદેશો આપીને ગયા છે.

બંધુઓ તપ શા માટે છે? તે સમન્વય તો આરાધના કરવાનું જરૂર મન થશે. જેમ ખેડૂતોને ખેતરમાં વાદ નાંખતા જોયા છે ને? વાદ શા માટે કરે છે? પશુપંખી અનાજને વેડફી ન નાંખે તે માટે ને? તે પ્રમાણે આત્માના રક્ષણ માટે વાડની જરૂર છે. દશગૌકાલિક સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનની પ્રથમ ગાથામાં અહિંસાને પાળવા માટે સંયમરૂપી વાડની જરૂર બતાવી છે. સંયમ વિના અહિંસા પાળી શકાતી નથી. એટલે પહેલા અહિંસા મૂકી પછી સંયમ મૂક્યો ને પછી તપ મૂક્યો. એટલે બીજી રીતે કહીએ તો તપ રૂપી તિબેરીના સંયમ રૂપી શુભ્રતાનામાં અહિંસારૂપી રત્ન રહેલું છે. બીંતને ચમકેલી કરવા માટે જેમ પોલિસની જરૂર છે તે પ્રમાણે આત્માની સમૃદ્ધિ માટે તપ રૂપી પોલિસની જરૂર છે. કપડાને સ્વચ્છ કરવા માટે ધોઠા મથાય છે તે રીતે આત્મા રૂપી કપડામાં મેલ ભરણે હોય તો તપ રૂપી ધોઠા મારવાની

જરૂર છે. તપની તાકાત ઘણી અબજ ૩૦૦૦ની છે. તપ એ માંસલિક વસ્તુ છે. તપ ક્યાં વિના શરીરને લોભવતું એ મૂડીને સાફ કરવા જેવું છે, અને તપ દ્વારા શરીરને ઉપયોગ કરવો એ મૂડીને તિલ્લેરીમાં મૂકવા જેવું છે. ગામનું રક્ષણ કરવા માટે જેમ કિલ્લાની જરૂર છે તેમ આત્માનું રક્ષણ કરવા માટે તપ રૂપી કિલ્લાની જરૂર છે.

બાયોકેમિકની બાર દવાઓ ગમે તેવા રોગોને નાશ કરે છે તેમ જૈનશાસનના બાર પ્રકારના તપો આત્માના ગમે તેવા રોગોને નાશ કરે છે. તેમજ શરીરના રોગોને પણ નાશ કરે છે. તપથી લગ્નિષ્ઠ પ્રગટ થાય છે. તપ કરવાથી કબ્જ સહન કરવાનો અભ્યાસ પડે છે તેથી દુઃખમાં સમાધિ રહે છે. મળેલી સામગ્રીને છોડ્યા વગર તપ થતો નથી. એટલે તપ એ સુખની સામગ્રીને છોડવાનું શીખવાડે છે. તપ એ જીવનના ઉત્થાનને સર્વોપરી માર્ગ અથવા સર્વોપરી સાધન છે. તપ કરવાથી આત્મા સર્વોચ્ચપદ તીર્થંકર નામકમં બાંધી શકે છે. ભગવાન મહાવીરે નંદરાજના ભવમાં દીક્ષા લઈને ૧૧ લાખ ને ૮૧ હજાર માસખમણ ક્યાં ને તીર્થંકર નામકમં ઉપાજન કર્યું. ભગવાને મોક્ષ પ્રાપ્તિના સાધનમાં સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર અને સમ્યક્તપને માન્યા છે. તથા બીજા પ્રકારથી મોક્ષ સાધનામાં ઠન, શીયળ, તપ અને ભાવને પણ ઘણું મહત્વ આપ્યું છે. આ બંને સાધનોમાં તપનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેથી તપનું સ્થાન અનિવાર્ય છે. તપથી પૂર્વે કરેલા કર્મોની નિર્જરા થાય છે. આચાર્ય હેમચન્દ્રે પણ કહ્યું છે કે

“સદોષ મપિ દીપ્તેન, સુવર્ણ વહ્નિના યથા ।

તપોઽગ્નિના તપ્યમાનસ્તથા જીવો વિશુષ્યતિ ॥”

જેની રીતે માટીથી લેપાયેલું સોનું અગ્નિમાં તપીને શુદ્ધ બને છે તેવી રીતે તપ રૂપી અગ્નિમાં તપીને આત્મા શુદ્ધ બને પવિત્ર બને છે.

તપ એ આત્માની પ્રેક છે. મોટર યૂગ સ્પીડમાં ચાલતી હોય, સુંદર હોય પણ તેને પ્રેક ન હોય તો ક્યારેક એકમીડન્ટ સર્જી દે છે. હોડી કે સ્ટીમરની અંદર ગમે તેવી એશ આરામની સામગ્રીઓ હોય, રેડિયો, પંખો, એરકંડીશન, બધું હોય પણ હોડીમાં છિદ્ર હોય તો એ હોડી ટૂંકાડે છે, તેમ જીવન એ હોડી છે. સંસાર લયંકર સાગર છે. તપ દ્વારા જીવન રૂપ હોડીના છિદ્રને વેલ્ડિંગ કરાય તો સંસાર સાગરને સારી રીતે તરી શકાય. ભગવાને રસેન્દ્રિય ઉપર કાળુ મેળવવા માટે તપ કહ્યો છે. તે અનેક રીતે જીવને લાભ કરે છે. બધી સંજ્ઞાનું મૂળ આહાર સંજ્ઞા છે. જ્યારે તપ એ આહાર સંજ્ઞાને દૂર કરવા માટેનું પ્રબળતમ સાધન છે. જે આત્માને સમજાઈ જાય છે તે આહાર સંજ્ઞા અદિ ચારે સંજ્ઞાઓને તોડવાનો પુરૂષાર્થ કરે છે.

ભવરોગને નાબૂદ કરવા માટે તપ અને સુયમ એ અકસીર ટેબ્લેટ છે.

જૈનશાસ્ત્રમાં અનેક દાખલા છે. સનતકુમાર ચક્રવર્તીના શરીરમાં મેળ સોળ મહારોગો। ઉત્પન્ન થયા ત્યારે તેમણે સંયમ અંગીકાર કરીને માસખમણને પારણે માસખમણ એવા ઉગ્ર તપ કર્યાં. તેના પરિણામે એવી લબ્ધિ અને શક્તિ પ્રગટ થઈ કે પોતાનું થુંક લગાડે તો તરત રોગ મટી જાય, પણ એ મહાનપુરૂષે લબ્ધિનો ઉપયોગ ન કર્યો. દંદોને સમજાવે સહન કર્યાં ને તપ દ્વારા આત્મિક રોગ મટાડી દીધો. જ્ઞાની કહે છે હે ચેનન! તારા આત્મા ઉપર ચોંટેલી કર્મની કાલીમાને દૂર કરવી હોય તો જીવનને તપરૂપી અગ્નિની ભટ્ટીમાં મૂકી દે તો આત્માની ઉજ્જવળતા ખીલી ઉઠશે. અનુત્તરોપવાઇ સૂત્રમાં મહાન ઉગ્ર તપસ્વી ધન્ના અણુગારણું વણું આવે છે. તેમણે દીક્ષા લઈને મહાન ઉગ્ર તપશ્ચર્યા કરી અને ભગવાનના ચૌદહજાર સંતોમાં તપશ્ચર્યામાં તેઓ મોખરે રહ્યા, તેમ તમે પણ તપમાં જોડાવ ને ભવસાગર તરી જાવ.

અમે રોજ તમારી પાસે તપશ્ચર્યાની ખંસરી ખબરીએ છીએ. તપ એ આત્માના કદબાજી માટે કરવાનો છે. અહીં ત્રણ મહાસતીજીઓને તપશ્ચર્યા આલે છે. તે શા માટે તપ કરે છે? એમણે સંસારને ત્યાગ કરી સંયમ અંગીકાર કર્યો છે. સાવધાનપણે ત્યાગ કર્યો છે. આવતા કર્મોને સંવર દ્વારા રોકી દીધા છે, પણ આત્મા ઉપર જે અનાદિ કાળનાં કર્મોનાં ચેલ ચોંટી જાય છે એને સાફ કરવા માટે તેઓ તપ કરે છે. જૈન દર્શનમાં તપનું સ્થાન અતિ મહત્વનું છે. તપશ્ચર્યા કરવાથી અહિંસાનું પણ પાલન થાય છે. જેટલા દિવસ મનુષ્ય ઉપવાસ કરે છે તેટલા દિવસ તેના નિમિત્તે એકેન્દ્રિય જીવોનું છેદન થઈ જાય છે. ઇન્દ્રિયોના ચોડા બેફામ બનીને વિષયો તરફ દોડે છે તે પણ તપશ્ચર્યા કરવાથી બંધ થઈ જાય છે. ઇન્દ્રિયો વિષય તરફ જતી નથી. તપ કર્યો હશે તો રેડિયો સાંભળવો કે નાટક ચિત્રચર એવા ગમશે નહિ. તપ હશે તેટલા દિવસ આહાર બંધ થશે તેની સાથે નિહાર પણ બંધ થઈ જશે. તેથી અનેક સમુદ્ધિમ જીવોની વિરાધના થતી અટકી જશે. જો જીવને શ્રદ્ધા હોય તો ભયંકર રોગો પણ તપથી નાબૂદ થઈ જાય છે.

સિદ્ધધાતમાં કંઈક જગ્યાએ વાતો આવે છે કે આત્માથી જીવોએ દીક્ષા લઈને જાવ. જીવ સુધી છૂટના પારણે છૂટ કરવા, આયંગીક તપ કરવો અને માસખમણને પારણે માસખમણ કરવા. એવા કંઈક નિયમ લીધા હતા. એ આત્માઓ ભરજીર સુધી ઉગ્ર તપ કરી સાધના સાધી ગયા. આજે આપણે તો જીવનમાં એક અઢાઈ, સોળમથ્યુ કે માસખમણ કરતા કેટલો વિચાર કરવો પડે છે! કોડો ભવનાં સંચિત કરેલાં કર્મોને નાબૂદ કરનાર અકસીર હવા તપ છે. આજે તમે અને હું ન કરી શકીએ તો તે આપણી નમજાઈ છે, પણ ખરેખર જે આવો ઉગ્ર તપ કરી રહ્યાં છે તે ધન્યવાદને પાત્ર છે. ગૌતમ સ્વામીએ ભગવંત ને પ્રશ્ન કર્યો કે હે પ્રભુ! એક ઉપવાસ કરવાથી જીવને શું લાભ થાય? ત્યારે ભગવંતે કહ્યું હે ગૌતમ! એક ઉપવાસ કરે તો એક હજાર વર્ષના નારકીના પાપનો નાશ

થાય છે. અકૃમ કરે તો કોઠ વર્ષના અને ચાર તથા પાંચ ઉપવાસ કરે તો કોઠાનકોઠ વર્ષના નારકીના પાપનો નાશ થાય છે. તે સિવાય બીજી રીતે વિચારીએ તો પણ તપમાં કેટલો લાભ થાય છે ! એક ઉપવાસ કરે તો એકજ ઉપવાસનો લાભ થાય છે. એકી સાથે બે ઉપવાસના પ્રત્યાખ્યાન લે તો પાંચ ઉપવાસનો નફો, એકી સાથે અકૃમના પચ્ચાષ્ટ્ય કરે તો ૨૫ ઉપવાસનો, ચાર ઉપવાસના પ્રત્યાખ્યાન લે તો ૧૨૫ ઉપવાસનો, પાંચ કરે તો ૬૨૫ ઉપવાસનો લાભ થાય છે. એવી રીતે એક એક ઉપવાસમાં આગળ વધતાં પાંચ પાંચ ગણો નફો થાય છે. તમને બધાને નફોનો વહેવાર ગમે છે. ખોટો નાશો ગમતો નથી. તો આ તપમાં મહાન લાભ રહેલો છે. અત્યારે કંઈક આત્માઓ એકી સાથે અકૃમના પ્રત્યાખ્યાન લઈ લે છે.

બંધુઓ ! તપમાં તો કેટલી શક્તિ છે ! દ્વીપાયન ઋષિએ ક્રોધમાં આવીને દ્વારકા નગરીનો નાશ કરવાનું નિર્ણયું કર્યું હતું. તે મરીને દેવ થયો અને દ્વારકાનો નાશ કરવા માટે ઝૂમીને રહ્યો હતો પણ જ્યાં સુધી દ્વારકા નગરીમાં તપ સાધના ચાલી અને ઝોછામાં ઝોછું એક પણ તપ રહ્યું ત્યાં સુધી દ્વારકાને પ્રજ્વલિત કરી ન શક્યો. બાર બાર વર્ષો વીતતાં એક દિવસ એવો ગોઝારો આવી ગયો કે તે દિવસે દ્વારકામાં કોઈ પણ પ્રકારનું તપ ન હતું, તેથી આંખના પલકારામાં દેવે દ્વારકાને ભડકે બળતી કરી મૂકી. (અહીં પૂ. મહાસતીજીએ દ્વીપાયન ઋષિએ કેવી રીતે નિર્ણય કર્યું, દ્વારકા કેવી રીતે નાશ કરી અને દ્વારકાની પરિસ્થિતિ કેવી સર્જાઈ તે બધી વાત કૃષ્ણરસથી પોણા કલાક સુધી રજુ કરી હતી. જે સાંભળતા હરેક શ્રોતાઓની આંખો અશ્રુભીની બની હતી, અને છેવટમાં પૂ. મહાસતીજીએ એટકોર કરી હતી કે તપમાં કેવી શક્તિ છે. જ્યાં સુધી દ્વારકામાં તપ રહ્યો ત્યાં સુધી કૌપાયમાન થયેલા દેવનું પણ કંઈ ચાલી શક્યું નહિ. માટે હરેક ધરમાં અવશ્ય થોડો પણ તપ હોવો જોઈએ. તપ વગર પુરાણ કોઈના નાશ થતો નથી. એ રીતે તપનું સુંદર મહાત્મ્ય સમજાવ્યું હતું. તેમજ આજના પ્રસંગે બા. ધ્ર. શોભનાબાઈ મહા. ઉપવાસનો સિધ્ધિતપ, અને બા. ધ્ર. હર્ષિદાબાઈ મહા. માસખમણ જેવી ઉચ્ચ સાધના કરી રહ્યા છે ને બા. ધ્ર. ચંદનબાઈ મહા. માસખમણના ભાવથી આગળ વધી રહ્યા છે. તે ત્રણે મહાસતીજીને આશીર્વાદ આપતાં દરમાવ્યું હતું કે આપ તપમાં ખૂબ આગળ વધો, જ્ઞાન, ધ્યાન, ચારિત્ર સહિત તપની સાધના કરી કર્મની (નર્જરા કરો ને તમારી આત્મસાધનામાં સ્થિર બનો.) શાંતિ. હવે થોડીવાર પાંડવ ચરિત્ર કહું છું.

ચરિત્ર :- નળરાજા અને દમયંતી રાણી વનવગડાની વિષમ વાટે ચાલ્યા બંધ છે. ક્યારેક દમયંતી ખૂબ થાકી બંધ અને તરસથી આકુળ બાકુળ થતી ત્યારે નળરાજા તેને કોઈ વૃક્ષ નીચે બેસાડી દૂર દૂર પાણી લેવા માટે જતા ને પાંદડાનો પડો બનાવી તેને માટે પાણી લઈ આવતાં. પાણી પીને થાક ઉતારી આગળ ચાલતાં અને રાત પડતાં

કોઈ વૃક્ષ નીચે અગર લત્તામંડપમાં રાત પસાર કરતા.

આમ કરતાં એક દિવસ ગાઢ જંગલમાં નળ દમયંતીએ પ્રવેશ કર્યો. ચાલતાં એક નદી આવી. તેના શીતળ પાણીથી હાથ-પગ ધોઈ થોડા વનફળ ખાઈ પાણી પીધું. થોડે આગળ ચાલ્યા ત્યાં સૂર્યાસ્ત થવા આવ્યો. એટલે એક સુંદર લત્તામંડપમાં આસોપાલવના પાંદડાની પથારી કરી. દમયંતીને પાંદડા વાગે નહિ તે માટે નળરાજાએ પોતાનું વસ્ત્ર પાંદડા ઉપર પાથરી દીધું, અને નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરીને ખંને સૂઈ ગયા. આટલા દુઃખમાં પણ તેઓ ધર્મને ચૂકતાં નથી. ખંને નિદ્રાધીન થઈ ગયા, પણ જોડી રાત્રે સિંહની ગર્જના સાંભળી નળરાજા જાગી ગયા. ભલભલા માનવીનું હૃદય ચીરાઈ જાય તેવું ગાઢ જંગલ હતું. નળરાજાના મનમાં વિચાર થયો કે મારે તો હજી ઘણું દૂર જવું છે. સસુદ્રને પાર કરનારો હજી એક બિન્દુ જેટલાં પાણીને પાર કરી શક્યો છે. દમયંતી થાકી જાય છે એટલે હું ધાર્યો પંથ કાપી શકતો નથી, એ મને સ્વતંત્રપણે ચાલવામાં બાધક બને છે. તો હું તેને અહીં મૂકીને ચાલ્યો જઈ.

“કર્મરાજાએ નળરાજાની મતિ બદલાવી” :- બંધુઓ ! હવે દમયંતીના પાપ કર્મનો ઉદય થવાનો છે તેથી નળરાજાને આવો વિચાર આવ્યો. તે તરત બેઠા થયાં ને દમયંતીના માથા નીચેથી સાચવીને પોતાનો હાથ કાઢી લીધો, અને ધીમે ધીમે નળરાજા બોલવા લાગ્યા કે હે પ્રિયા ! તું જેના વિશ્વાસે શાંતિથી જીવે છે તે તને ગાઢ જંગલમાં એકલી મૂકીને ચાલ્યો જાય છે. તેનો તું વિશ્વાસ કરીશ નહિ, અને તારા પાપી પતિને સ્પર્શ પણ તું કરીશ નહિ. એનો સ્પર્શ કરવાથી તને પાપ લાગશે. તેં મને કલ્પવૃક્ષ માનીને મારો હાથ પકડ્યો છે પણ હું તો વિષવૃક્ષ જેવો છું. માટે તું મારો હાથ અને મારો સાથ છોડી દે. ક્યાં તું હંસલી જેવી અને ક્યાં હું કાગડા જેવો ! વિધાતાને પણ ધિક્કાર છે કે હંસલીને કાગડાનો સખધ જોડી આવ્યો. આમ નળરાજાએ પોતાની જાતને હીન બતાવતાં પોતાનું અડધું વસ્ત્ર ફાડી નાંખ્યું, અને ફરીથી નળરાજા બોલ્યાં કે હે દમયંતી ! તેં મને ભુગાર રમતા અટકાવવા ઘણું સમજાવ્યો પણ હું માન્યો નહિ ત્યારે હારી ગયો, અને આ જંગલમાં આવવાનો વખત આવ્યો. મેં તારો ભયંકર અપરાધ કર્યો છે છતાં તેં મને છોડ્યો નથી. મારા દુઃખમાં લાગીઠાર બનવા મારી સાથે આવી છે. છતાં આ તારો પાપી પતિ વગર અપરાધે તને ગાઢ જંગલમાં નિરાધાર છોડીને જાય છે તો મારી જૂલને માફ કરજે.

“દમયંતીને છોડી જતાં નળનો વિલાપ” :- હે સતી ! તને છોડીને જવામાં તારો કોઈ અપરાધ નથી. તું પવિત્ર સતી છે પણ મારા પાપ કર્મો ભોગવતાં તને દુઃખી કરવા હું રાજી નથી તેથી તને છોડીનેજ છું. તું સાચી સતી છે માટે તને કોઈ ઉપદ્રવ નહોતો નહિ. તું તારા પિયર અગર સાસરે તારી જ્યાં ઇચ્છા હોય ત્યાં ચાલી જજે. આટલું બોલતાં નળરાજાનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું, અને તેમણે છરી વડે પોતાની આંખની

થાય છે. અઠ્ઠમ કરે તો કોઠ વર્ષના અને ચાર તથા પાંચ ઉપવાસ કરે તો કોઠાનકોઠ વર્ષના નારકીના પાપનો નાશ થાય છે. તે સિવાય ખીલ રીતે વિચારીએ તો પણ તપમાં કેટલો લાભ થાય છે ! એક ઉપવાસ કરે તો એકજ ઉપવાસનો લાભ થાય છે. એકી સાથે બે ઉપવાસના પ્રત્યાખ્યાન લે તો પાંચ ઉપવાસનો નફો, એકી સાથે અઠ્ઠમના પચ્ચખાણુ કરે તો ૨૫ ઉપવાસનો, ચાર ઉપવાસના પ્રત્યાખ્યાન લે તો ૧૨૫ ઉપવાસનો, પાંચ કરે તો ૬૨૫ ઉપવાસનો લાભ થાય છે. એવી રીતે એક એક ઉપવાસમાં આગળ વધતાં પાંચ પાંચ ગણો નફો થાય છે. તમને બધાને નફોનો વહેવાર ગમે છે. ખોટનો ધંધો ગમતો નથી. તો આ તપમાં મહાન લાભ રહેલો છે. અત્યારે કંઈક આત્માઓ એકી સાથે અઠ્ઠાધના પ્રત્યાખ્યાન લઈ લે છે.

બંધુઓ ! તપમાં તો કેટલી શક્તિ છે ! દ્વીપાયન ઋષિએ ક્રોધમાં આવીને દ્વારકા નગરીનો નાશ કરવાનું નિયાણું ક્યું હતું. તે મરીને દેવ થયો અને દ્વારકાનો નાશ કરવા માટે ઝૂમીને રહ્યો હતો પણ જ્યાં સુધી દ્વારકા નગરીમાં તપ સાધના ચાલી અને ઓછામાં ઓછું એક પણ તપ રહ્યું ત્યાં સુધી દ્વારકાને પ્રજ્વલિત કરી ન શક્યો. બાર બાર વર્ષો વીતતાં એક દિવસ એવો ગોઝારો આવી ગયો કે તે દિવસે દ્વારકામાં કોઈ પણ પ્રકારનું તપ ન હતું, તેથી આંખના પલકારામાં દેવે દ્વારકાને ભડકે બળતી કરી મૂકી. (અહીં પૂ. મહાસતીલે એ દ્વીપાયન ઋષિએ કેવી રીતે નિયાણું ક્યું, દ્વારકા કેવી રીતે નાશ કરી અને દ્વારકાની પરિસ્થિતિ કેવી સળંગી તે બધી વાત કૃષ્ણરસથી પોણા કલાક સુધી રજુ કરી હતી. જે સાંભળતા હરેક શ્રોતાઓની આંખો અણુલીની બની હતી, અને છેવટમાં પૂ. મહાસતીલે એટકોર કરી હતી કે તપમાં કેવી શક્તિ છે. જ્યાં સુધી દ્વારકામાં તપ રહ્યો ત્યાં સુધી કૌપાયમાન થયેલા દેવનું પણ કંઈ ચાલી શક્યું નહિ. માટે હરેક ઘરમાં અવશ્ય થોડો પણ તપ હોવો જોઈએ. તપ વગર પુરાણ કોમોનો નાશ થતો નથી. એ રીતે તપનું સુંદર મહાત્મ્ય સમજાવ્યું હતું. તેમજ આજના પ્રસંગે બા. ધ્ર. શોભનાબાઈ મહા. ઉપવાસનો સિદ્ધિતપ, અને બા. ધ્ર. હર્ષિદાબાઈ મહા. માસખમણુ જેવી ઉગ્ર સાધના કરી રહ્યા છે ને બા. ધ્ર. ચંદનબાઈ મહા. માસખમણુના ભાવથી આગળ વધી રહ્યા છે. તે ત્રણે મહાસતીલે આશીર્વાદ આપતાં ફરમાવ્યું હતું કે આપ તપમાં જીભ આગળ વધો, જ્ઞાન, ક્યાન, ચારિત્ર સહિત તપની સાધના કરી કર્મની (નર્જરા કરો ને તમારી આત્મસાધનામાં સ્થિર બનો.) ઋ શાંતિ. હવે થોડીવાર પાંડવ ચરિત્ર કહું છું.

ચરિત્ર :- નળરાજ અને દમયંતી રાણી વનવગડાની વિષમ વાટે વાહ્યા જાય છે. ક્યારેક દમયંતી ખૂબ થાકી જાય અને તરસથી આકુળ બાકુળ થતી ત્યારે નળરાજ તેને કોઈ વૃક્ષ નીચે બેસાડી ફર ફર પાણી લેવા માટે જતા ને પાંદડાનો પડો બનાવી તેને માટે પાણી લઈ આવતાં. પાણી પીને થાક ઉતારી આગળ ચાલતાં અને રાત પડતાં

કોઈ વૃક્ષ નીચે અગર લત્તામંડપમાં રાત પસાર કરતા.

આમ કરતાં એક દિવસ ગાઢ જંગલમાં નળ દમયંતીએ પ્રવેશ કર્યો. ચાલનાં એક નદી આવી. તેના શીતળ પાણીથી હાથ-પગ ધોઈ થોડા વનકૂળ ખાઈ પાણી પીધું. થોડે આગળ ચાલ્યા ત્યાં સૂર્યાસ્ત થવા આવ્યો. એટલે એક સુંદર લત્તામંડપમાં આસોપાલવના પાંદડાની પથારી કરી. દમયંતીને પાંદડા વાગે નહિ તે માટે નળરાજાએ પોતાનું વસ્ત્ર પાંદડા ઉપર પાથરી દીધું, અને નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરીને જાને સુઈ ગયા. આટલા દુઃખમાં પણ તેઓ ધર્મને ચૂકતાં નથી. જાને નિદ્રાધીન થઈ ગયા, પણ મોટી રાત્રે સિંહની ગર્જના સાંભળી નળરાજા જાગી ગયા. ભલભલા માનવીનું હૃદય ચીરાઈ જાય તેવું ગાઢ જંગલ હતું. નળરાજાના મનમાં વિચાર થયો કે મારે તો હજી ઘણું દૂર જવું છે. સમુદ્રને પાર કરનારો હજી એક બિન્દુ જેટલાં પાણીને પાર કરી શક્યો છે. દમયંતી થાકી જાય છે એટલે હું ધાર્યો પંથ કાપી શકતો નથી. એ મને સ્વતંત્રપણે ચાલવામાં ખાધક બને છે. તો હું તેને અહીં મૂકીને ચાલ્યો જઈ.

“કર્મરાજાએ નળરાજાની મતિ બદલાવી” :- જાંબુઓ ! હવે દમયંતીના પાપ કર્મનો ઉદય થવાનો છે તેથી નળરાજાને આવો વિચાર આવ્યો. તે તરત બેઠા થયાં ને દમયંતીના માથા નીચેથી સાચવીને પોતાનો હાથ કાઢી લીધો, અને ધીમે ધીમે નળરાજા બોલવા લાગ્યા કે હે પ્રિયા ! તું જેના વિશ્વાસે શાંતિથી હાથે છે તે તને ગાઢ જંગલમાં એકલી મૂકીને ચાલ્યો જાય છે. તેનો તું વિશ્વાસ કરીશ નહિ, અને તારા પાપી પતિનો સ્પર્શ પણ તું કરીશ નહિ. એના સ્પર્શ કરવાથી તને પાપ લાગશે. તે મને કલ્પવૃક્ષ માનીને મારો હાથ પકડ્યો છે પણ હું તો વિષવૃક્ષ જેવો છું. માટે તું મારો હાથ અને મારો સાથ છોડી દે. ક્યાં તું હંસલી જેવી અને ક્યાં હું કાગડા જેવો ! વિધાતાને પણ ધિક્કાર છે કે હંસલીને કાગડાનો સળધે બેડી આપ્યો. આમ નળરાજાએ પોતાની જાતને હીન બતાવતાં પોતાનું અંકુશ વસ્ત્ર ફાડી નાંખ્યું, અને ફરીથી નળરાજા બોલ્યાં કે હે દમયંતી ! તે મને જુગાર રમતા અટકાવવા ઘણું સમજાવ્યો પણ હું માન્યો નહિ ત્યારે હારી ગયો, અને આ જંગલમાં આવવાનો વખત આવ્યો. મેં તારો ભયંકર અપરાધ કર્યો છે છતાં તે મને છોડ્યો નથી. મારા દુઃખમાં ભાગીદાર બનવા મારી સાથે આવી છે. છતાં આ તારો પાપી પતિ વગર અપરાધે તને ગાઢ જંગલમાં નિરાધાર છોડીને જાય છે તો મારી જૂલને માફ કરજે.

“દમયંતીને છોડી જતાં નળનો વિલાપ” :- હે સતી ! તને છોડીને જવામાં તારો કોઈ અપરાધ નથી. તું પવિત્ર સતી છે પણ મારા પાપ કર્મો ભોગવતાં તને દુઃખી કરવા હું રાજી નથી તેથી તને છોડીનેજ છું. તું સાચી સતી છે માટે તને કોઈ ઉપદ્રવ નહોતો નહિ. તું તારા પિયર અગર સાસરે તારી જ્યાં ઈચ્છા હોય ત્યાં ચાલી જજે. આટલું બોલતાં નળરાજાનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું, અને તેમણે છરી વડે પોતાની આંગળી

ઢાપીને લોહી ૬૬૫. એક સળી વડે દમયંતીએ ઝોઢેલા વંચનાં એક છેડે લોહીથી લખ્યું કે હે સતી દમયંતી ! આ વડના ઝાડથી જમણાં હાથે જે રસ્તો છે તે વિદર્ભ દેશ જાય છે, અને આ કેસુડાનાં ઝાડથી દક્ષિણ તરફનો રસ્તો કોથલાપુરી જાય છે. જેમાંથી તારી જ્યાં ઇચ્છા હોય ત્યાં જજે. હવે આ તારો પાપી પતિ તને મુખ ખતાવવાને લાયક રહ્યો નથી. આટલું કહીને અશ્રુ ભરી આંખે નળરાજ દમયંતી પાસેથી ઉભા થયા. પાંચ ડગલાં ચાલ્યાં ને પાછા આવ્યાં, ને બોલવા લાગ્યા હે દૂર વિદાતા ! આવી પવિત્ર દમયંતીને તે' નોધારી શા માટે કરી ? ધિક્કાર છે તને ! આટલું બોલી આંખમાંથી આંસુ વહાવતાં નળરાજ પાછા ચાલ્યા. ૬૫ ડગલાં જઈને પાછા આવ્યા. આમ દશ ખાર વખત નળરાજ ગયા ને પાછા આવ્યા. દમયંતીને ઊડવી છે પણ ઊડતાં તેમનો છવ ચાલતો નથી. મનમાં બોલે છે હે વન દેવતાઓ ! તમે મારી દમયંતીનું રક્ષણ કરજો. એમ કહીને દમયંતીનું મુખ જોતાં ચાલ્યા પણ પાછું મનમાં થયું કે અધારામાં એને એકલી મૂકીને જઈ ને કોઈ વાઘ સિંહ ખાઈ જાય તો ? એમ કહું, સવાર પડતા ચાલ્યો જઈશ. તેના સામું પાછું વાળીને જોતાં નળરાજ એક ઝાડના થડની બગેલામાં સંતાઈ ગયા અને દમયંતીનું રક્ષણ કરવા લાગ્યા.

રાત્રીનો ગાઠ અધકાર પૂરો થયો ને થોડો પ્રકાશ થયો એટલે નળરાજ દમયંતીને ઊઠીને ચાલી નીકળ્યા. જતાં જતાં પાછું વાળીને દમયંતીનું મુખ જોવા લાગ્યા. પછી મનમાં વિચાર કર્યો કે જો તારે દમયંતીને ઊઠીને જવું છે તો પછી આટલો બધો મોહ શામાટે રાખે છે ? આમ વિચાર કરી મન મદ્દમ કરીને આગળ ચાલ્યા. થોડે દૂર ગયા ત્યાં ધુમાડાના ગોટેગોટા નીકળતાં હતાં. ત્યાં જઈને જોયું તો જંગલમાં ભયંકર ઢાવાનળ લાગ્યો હતો. તેમાં બળતા અનેક પશુ પક્ષીઓ કૂણુ આકેંદ કરતા હતા. તેમને બચાવવા માટે નળરાજ ઢોડતા ગયા. તો એક વૃક્ષ ઉપરથી એક સર્પ બોલ્યો કે હે ઇક્વાકુ નળરાજ ! મને ઢાવાનળમાંથી બળતો બચાવો. આ સાંભળી નળરાજ વિચાર કરવા લાગ્યા કે આ જંગલમાં માડું નામ લેનાર કોણ છે ? વૃક્ષ ઉપર દ્રષ્ટિ કરી તો સર્પને જોયો. નળરાજએ તેને પૂછ્યું કે તમે માડું નામ અને મારા કુળનું નામ કેવી રીતે જાણ્યું ? અને તમે સર્પ હોવા છતાં મનુષ્યની ભાષા કેવી રીતે બોલી શકો છો.

“સર્પ અને નળરાજનો વાર્તાલાપ” :- નળરાજની વાત સાંભળીને સર્પ બોલ્યો હે રાજન્ ! પૂર્વભવમાં હું મનુષ્ય હતો. તે સંસ્કારથી મનુષ્યની ભાષા બોલી શકું છું. અને મને વિશુદ્ધ અવધિજ્ઞાન થયેલું છે. તેથી હું આ બધું જાણી શકું છું. માટે આપ મને આ અગ્નિથી બચાવો. હું પણ મારાથી બનતું આપનું રક્ષણ કરીશ. આ સાંભળી નળરાજને ખૂબ દયા આવી. એટલે તે દયાળુ રાજાએ પોતાનું વસ્ત્ર ઝાડ ઉપર ફેંક્યું. એટલે તેના આધારે સર્પ વૃક્ષ ઉપરથી નીચે ઉતર્યો, અને જેવો ઉતર્યો તેવો જ નળરાજના હાથની આંગળીએ ડંખ દીધો. ત્યારે નળરાજએ કહ્યું હે સર્પ તે' તારો જાતિસ્વભાવ

ન છોડ્યો. કહેવત છે ને કે સર્પને ગમે તેટલું દૂધ પીવડાવે પણ અંતે ઝેર છે. તે કહેવત તેં સાર્થક કરી બતાવી. મેં બચાવ્યો ત્યારે તું મને કહ્યો ને ? હું ગારી દમયંતીને એકલી મૂકીને આવ્યો છું. તેં જરાપણુ વિચાર ન કર્યો ? એતું શું થયે ? આ પ્રમાણે નળરાજ બોલતા હતા. એટલામાં સર્પના ઝેરના કારણે તેનું શરીર કદરૂપું કુબડું બની ગયું. આ જોઈ નળરાજને થયું કે આવા કુબડારૂપે જીવન જીવવાને શું અર્થ છે ? આના કરતાં સંયમ લઈ અનશન કરીને મરી જવું શ્રેષ્ઠ છે. આમ વિચારી સર્પને કંઈક કહેવા જાય છે ત્યાં સર્પના બદલે કોઈ એક દિવ્ય સ્વરૂપવાળા દેવને જોયો.

“દેવરૂપમાં રહેલા પિતાએ આપેલી ઝોળખાણુ” :- એને જોઈને નળે પૂછ્યું કે તમે કોણ છો ? દેવે કહ્યું-જેટા ! હું તારો પિતા છું. તને રાજ્ય સોંપીને મેં દીક્ષા લીધી હતી. સંયમની ઉચ્ચ સાધના કરી અંતિમ સમયે અનશન કરીને હું પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાં દેવ થયો છું. મેં જોયું તો તારા માથે વિપત્તિ જોઈ તેથી તારું રક્ષણ કરવા માટે આવ્યો છું. સર્પ પણુ હું જ હતો. મેં આ બધી માયાબળ રચી છે. તારા હિત માટે જ તને કુબડો બનાવ્યો છે. આ સ્વરૂપમાં તને તારા શત્રુઓ ઝોળખશે નહિ ને વિધ્ન કરતાં નહિંબને. માટે હમણાં દીક્ષા લઈ અનશન કરીને મરી જવાનું ઇચ્છીશ નહિ. જેટા ! તેં ભરતાર્ધનું રાજ્ય મેળવ્યું પણુ હજુ તેના ઉપભોગ કર્યો નથી. માટે તારે રાજ્ય ભોગવવાનું છે. જ્યારે પ્રવજ્યાર્થા અંગીકાર કરવાનો સમય આવશે ત્યારે હું સૂચના કરીશ. આ તારું શરીર કુબડું સારું છે, પણ કોઈ સંજોગમાં તારે તારું અસહરૂપ પ્રગટ કરવાની જરૂર પડે ત્યારે તું આ પ્રમાણે કરજે. આ એક ગુટિકા આપું છું તે ઘસીને તારા શરીરે તું ચોપડજે, અને આ કરંડિયામાં દિવ્ય વજ્રાભૂષણો છે તે તું પહેરી લેજે. એટલે તારું જેવું રૂપ હતું તેનાથી પણ અધિક તેજસ્વી તારું રૂપ બની જશે. આ કરંડિયો ખૂબ સાચવજે, તેને તું હાવાવી હઈશ એટલે નાંખી બની જશે. તે તારા સિવાય કોઈ જોઈ શકશે નહિ. અત્યારે તારા ઘોર પાપકર્મના ઉદય છે માટે તું ખૂબ સમભાવ રાખજે. જેથી તારા કર્મે ખપી જશે ને પાછું બધું સુખ તને મળી જશે. હું તારું રક્ષણ કરવાવાળો ખેઠો છું. દીકરા ! તું જરાપણુ ચિંતા ન કરીશ. હજુ પણ દેવ નળરાજને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૫૮

દિ. આવણુ વદ ૮ને સોમવાર

તા. ૫-૬-૭૭

સુત બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! તીર્થંકર ભગવંત સમસ્ત દોષોથી શા.-૫૮

રહિત અને સર્વ શુષ્ક સંપન્ન, દેવાધિદેવ પરમાત્મા છે. તેમનામાં અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંતબળ, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ આદિ અનેક ગુણો હોય છે. આવા ગુણનીધિ ભગવાનની વાણીમાં પણ ગુણો જ ભરેલાં હોય ને ? એમાં કંઈ નવાઈ નથી આવા ભગવંતની વાણી મહાન પુણ્યનો ઉદય હોય ત્યારે સાંભળવા મળે છે. દ્વાદશાંગી સૂત્ર એ ભગવાનની વાણી છે. તેમાં અંતગઠ સૂત્રમાં દેવકી માતાની વાત ચાલે છે. દેવકી રાણી નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળી ધર્મરથમાં બેસી દ્વારકા નગરીની મધ્યમાં થઈને પોતાના મહેલે આઠ્યા. મહેલમાં આવી ઉપસ્થાન શાળા એટલે બેઠકના રૂમમાં મખમલની મુકામળ શૈયા ઉપર બેઠા. 'તપ જ્ઞં તીસે દેવદ્ય વેવીય અયં અજ્ઞતિય પિતિય પતિય મળોગયે સંકપે સમુપપન્ને, પવં જલુ અદ સરિસપ જાવ નલ્લકુલ્લેર સમાળે સત્તપુત્તે પયાયા નો વેવ જં મય પગ્ગસ્સ વિ બાલત્તળપ સમણુસુપ' ।

દેવકીદેવી શય્યામાં બેસીને પોતાના પુત્રો સંબંધી ચિંતાચક્રત વિચાર કરવા લાગી. બંધુઓ ! દુનિયામાં બધું મળ્યે પણ માતાના હેત નહિ મળે. સંતાનો પ્રત્યે માતાનું હેત અને વાતસ્ય અલૌકિક હોય છે. દેવકીમાતા વિચાર કરવા લાગી કે મેં આવા સાત સાત પુત્રોને જન્મ આપ્યો તેમાંથી છ પુત્રોએ રાજવૈભવ જેવા મુખો અને રાજરમણી જેવી કન્યાઓનો મોહ છોડીને દીક્ષા લીધી. એવા પુત્રોની હું માતા બની એટલે પુણ્યવાન તો જરૂર છું. વળી એ પુત્રો દીક્ષા લઈને ભવજીવ મુખી છટૂના પારણે છકુ કરે છે. છટૂના પારણાને દિવસે પહેલે પ્રહરે સ્વાધ્યાય, બીજે પ્રહરે ધ્યાન કરી ધોમધખતા તડકામાં ત્રીજે પ્રહરે ગીચરી ભય છે અને નિર્દોષ આહારની ગવેષણા કરે છે. આવા પુત્રોની માતા બનવું તે સામાન્ય વાત નથી.

બંધુઓ ! આજે ઘણી માતાઓ ઘણાં પુત્રોને જન્મ આપે છે, પણ તેમાં કોઈ જન્મથી માંઠા હોય છે, કોઈ ભુધિધીન તો કોઈ ભુધિવાન હોય છે, કાંઈક ખામી હોય છે. ત્યારે દેવકી માતાએ જે પુત્રોને જન્મ આપ્યો ને બધા નગકુબેર સમાન રૂપાળા હતાં, ભુધિમાન અને નિરોગી હતા. એઈને આંખડી કરી ભય તેના તે, પુત્રો હતાં. આવા છ છ પુત્રોએ દીક્ષા લીધી ને દેવકીજીએ તેમના દર્શન કર્યા. પુત્રોના દર્શન કર્યાના આનંદ થયો પણ દેવકી માતા મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે મેં સાત સાત પુત્રોને જન્મ તો આપ્યો પણ તેમાંના એક પણ પુત્રનું બાળપણ તો મેં જોયું નહિ ને ? એક પણ પુત્રની બાળકીડાથી થતા આનંદનો અનુભવ હું કરી શકી નહિ ને ? બાળક નાનો હોય, હું તેને મારી ગોઠમાં સુવાડું, એ મારી પથારી પલાળે ને હું લીનામાં સૂઈને તેને કોરામાં સૂવાડું, તેને પ્રેમથી રમાડું આવો આનંદ હું કરી શકી નહિ. મેં આ છ પુત્રોને જન્મ આપીને તો જોયાં નથી પછી રમાડવાની, ખવડાવવાની તો વાત જ ક્યાંથી ? કારણ કે જન્મતાંની સાથે હરિજીગમેથી દેવ તેને લઈ જતો હતો, ને સુઘ્યાના મૃત બાળકોને મૂકી જતો હતો. એટલે તે સુઘ્યાને ચેર જીર્ણા. એક કૃષ્ણને મેં જન્મ દઈ ને જોયો પણ તે તો

યશોદાને ત્યાં મોટો થયો. ઝોટલે તેને ઉછેરવાના કોડ પૂરા થયા નહિ. મારા સાત પુત્રોમાંથી અત્યારે એક કૃષ્ણ મારી પાસે છે. “एन वि य ण कण्हे वामुदेवं छण्ह मात्ताणं मम” અંતિય પાયવન્દ્ય હવ્વમાગચ્છહ ।” તે પણ મારી પાસે છ મહિને ત્રણ વંદન કરવા માટે આવે છે. તમને એમ થશે કે કૃષ્ણા દેવકી માતા પાસે છ મહિને કેમ આવતા હશે ? વાત એમ છે કે કૃષ્ણના પિતા વસુદેવને ઘણી રાણીઓ હતી. એ સમયમાં ગમે તેટલી રાણીઓ હોય પણ તેને રાજપુત્રો પોતાની જનેતા સમાન ગણતા હતા ઝોટલે બધાને વારાફરતી વંદન કરવા જતા હતા. કૃષ્ણા ત્રણ વંદનના અધિપતિ હોવા છતાં વારાફરતી માતાઓના દર્શન કરવા જતા. ઝોટલે છ મહિને દેવકી માતા પાસે આવવાનો નંબર આવતો. તેથી દેવકી માતા વિચારમાં પડી ગયા કે હું કેવી કમભાગી છું ! છતે દીકરે છ મહિને મને દીકરાનું મુખ જોવા મળે છે. આમ વિચાર કરતાં દેવકીના શબ્દોમાં બેઠા હતા.

દેવાનુમિથો ! માતા પોતાના દીકરાનું મુખ ન જુએ તો અડધી અડધી થઈ જાય છે. માતાનું વાત્સલ્ય અદ્વીકિત હોય છે. સાચું વાત્સલ્ય અને કૃત્રિમ વાત્સલ્ય છાતું રહેતું નથી. આપણે બે દિવસથી મેતારજનું કબ્જાંત ચાલે છે. મેતારજ નવ નવ કન્યાઓના મોહમાં પડી ગયા. કેવું મનોહર રૂપ છે ! કેવી સુવાની ખીલી છે ! સંસાર સુખ ભોગવવા ઉત્સુક બનેલા મેતારજને હર્ષના પાર નથી, પણ મનમાં ચિંતા છે કે હમણું દેવ આવશે. ઠીક, આવશે ત્યારે એણે જશે, હમણું તો સંસારસુખની મોજ માણી લઉં ! આ હતો બંગીનો પુત્ર પણ રહ્યો છે વણીકને ચેર ઝોટલે પાકો વાણીયો બની ગયો છે. તે નવસુવાન નવ નવ કન્યાઓનાં રૂપ જોઈને હરખાય છે ત્યાં દેવ આવીને હાજર થયો. કહે છે ઉઠ હવે તૈયાર થઈ જા. એ પૂર્વે એણે ગાઠ મોહનીય કર્મ બાંધીને આબ્યો છે કે દેવનો જગાડયો બગતો નથી. દેવે કહ્યું કે બાલ, હવે દીક્ષા લેવી છે કે નહિ ? ત્યારે મોહ ભરેલો મેતારજ કહે છે કે ભાઈ તું જરા જો તો ખરો, હવે પરણ્યાની પહેલી રાત છે. આ બિચારી કન્યાઓના મનમાં કેવા કોડ હશે ! એણે કેટલી આશાના મિનારા બાંધ્યા હશે ! દેવે કહ્યું કે એ સ્ત્રીઓના કોડ પૂરા કરવાના બહાને તને જ મોહ લાગ્યો છે ! તું ભોગવિલાસનો કીડો બની ગયો છે. જો તું એમનો મોહ છોડીને દીક્ષા લે તો એ પણ ધર્મ પામી જશે. ભણું હશે તો એ નૌરાગ્ય પામીને દીક્ષા લેશે પણ કન્યાઓના કોડ પૂરા કરવાના બહાના હેઠે તારે વાસનાઓનું પોષણ કરવું છે. જો પતિ ધર્મનો રસીયો હોય તો પત્નીને રંગરાગમાં સહાયક બનવાને બદલે ધર્મમાં સહાયક બનાવે. લગ્ન કર્યાં ઝોટલે એકલી વિષય વાસનાનાં ખ્યાલા પીવાનાનથી. મોહના પિંજરમાં સપડાવા માટે જ લગ્ન નથી પણ વીતરાગ ધર્મની સાધના કરીને ત્યાગ અને વૈરાગ્યના અમૃતના ખ્યાલા પીવાના છે ને આત્માને કર્મથી સુકેત કરવાનો છે. દેવનો ઉપદેશ સાંભળીને મેતારજ સમજી ગયો કે આ દેવ આગળ મારે આ

રહિત અને સર્વ શુણ્ય સંપન્ન, દેવાધિદેવ પરમાત્મા છે. તેમનામાં અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંતભળ, ક્ષાયિક સમ્પત્તિ આદિ અનેક શુણ્ય હોય છે. આવા શુણ્યનીધિ ભગવાનની વાણીમાં પણ શુણ્ય જ ભરેલાં હોય ને ? એમાં કાંઈ નવાઈ નથી આવા ભગવાનની વાણી મહાન પુણ્યનો ઉદય હોય ત્યારે સાંભળવા મળે છે. ક્ષાદ્યાંગી સૂત્ર એ ભગવાનની વાણી છે. તેમાં અંતગઢ સૂત્રમાં દેવકી માતાની વાત ચાલે છે. દેવકી રાણી નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળી ધર્મરથમાં બેસી કારકા નગરીની મધ્યમાં થઈને પોતાના મહેલે આગ્યા. મહેલમાં આવી ઉપસ્થાન શાળા એટલે બેઠકના રૂમમાં મખમલની સુકોમળ શૈયા ઉપર બેઠા. 'તપ જ તીસે દેવરૂપ દેવીય અય મજ્જતિય ચિતિય પત્થિય મળેગયે સંકપ્પે સમુપપન્ને, યવં સલ્લુ અહ સરિસપ્પ જાવ નલ્લકુલ્લેર સમાણે સત્તપુસે પયાયા નો ચેવ ણં મય પગસ્સ વિ બાલસળ્લપ સમણુસૂપ' ।

દેવકીદેવી શય્યામાં બેસીને પોતાના પુત્રો સંબંધી ચિંતાચુકત વિચાર કરવા લાગી. બંધુઓ ! હુનિયામાં બંધુ મળશે પણ માતાના હેત નહિ મળે. સંતાનો પ્રત્યે માતાનું હેત અને વાત્સલ્ય અલૌકિક હોય છે. દેવકીમાતા વિચાર કરવા લાગી કે મેં આવા સાત સાત પુત્રોને જન્મ આપ્યો તેમાંથી છ પુત્રોએ રાજવૈભવ જેવા સુખો અને રાજરમણી જેવી કન્યાઓનો ત્રોહ છોડીને દીક્ષા લીધી. એવા પુત્રોની હું માતા બની એટલે પુણ્યવાન તો જરૂર છું. વળી એ પુત્રો દીક્ષા લઈને બવલ્લવ સુધી છટ્ટના પારણે છટ્ટ કરે છે. છટ્ટના પારણને દિવસે પહેલે પ્રહરે સ્વાધ્યાય, બીજે પ્રહરે ધ્યાન કરી ધોમધખતા તહકામાં ત્રીજે પ્રહરે ગૌતરી બય છે અને નિર્દોષ આહારની ગવેષણા કરે છે. આવા પુત્રોની માતા બનવું તે સામાન્ય વાત નથી.

બંધુઓ ! આજે ઘણી માતાઓ ઘણાં પુત્રોને જન્મ આપે છે, પણ તેમાં કેઈ જન્મથી માંદા હોય છે, કેઈ બુદ્ધિહીન તો કેઈ બુદ્ધિવાન હોય છે, કાંઈક ખામી હોય છે. ત્યારે દેવકી માતાએ જે પુત્રોને જન્મ આપ્યો ને બધા નળકુબેર સમાન રૂપાળા હતાં, બુદ્ધિમાન અને નિરોગી હતા. બેઠને આંખડી કરી બય તેના તે પુત્રો હતાં. આવા છ છ પુત્રોએ દીક્ષા લીધી ને દેવકીલલે તેમના દર્શન કર્યા. પુત્રોનો દર્શન કર્યાનો આનંદ થયો પણ દેવકી માતા મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે મેં સાત સાત પુત્રોને જન્મ તો આપ્યો પણ તેમાંના એક પણ પુત્રનું બાળપણ તો મેં બેસું નહિ ને ? એક પણ પુત્રની બાળકીડાથી થતા આનંદનો અનુભવ હું કરી શકી નહિ ને ? બાળક નાનો હોય, હું તેને મારી ગોઠમાં સૂવાડું, એ મારી પધારી પલાળે ને હું બીનામાં સૂઈને તેને કોરામાં સૂવાડું, તેને પ્રેમથી રમાડું આવો આનંદ હું કરી શકી નહિ. મેં આ છ પુત્રોને જન્મ આપીને તો બેચાં નથી પછી રમાડવાની, ખવડાવવાની તો વાત જ ક્યાંથી ? કારણ કે જન્મતાંની સાથે હરિણગમેથી દેવ તેને લઈ જતો હતો, ને સુઘથાના સૂત બાળકોને મૂકી જતો હતો. એટલે તે સુઘથાને ઘેર ઉછર્યા. એક કૃષ્ણને મેં જન્મ દઈને બેચો પણ તે તો

યશોદાને ત્યાં મોટો થયો. એટલે તેને ઉછેરવાના કોઠ પૂરા થયા નહિ. મારા સાન પુત્રોમાંથી અત્યારે એક કૃષ્ણ મારી પાસે છે. “મમ ત્રિ ય ણ ક્રણ્ઠે વામુદેવે છળ્લ માસાણં મમં કંતિય પાયવન્દ્ય દબ્બમાગચ્છ” ।” તે પણ મારી પાસે છે મહિને ચરણ વંદન કરવા માટે આવે છે. તમને એમ થશે કે કૃષ્ણ જ દેવકી માતા પાસે છે મહિને કેમ આવતા હશે ? વાત એમ છે કે કૃષ્ણના પિતા વસુદેવને ઘણી રાણીઓ હતી. એ સમયમાં ગમે તેટલી રાણીઓ હોય પણ તેને રાજપુત્રો પોતાની જનેતા સમાન ગણતા હતા એટલે બધાને વારાફરતી વંદન કરવા જતા હતા. કૃષ્ણ જ ત્રણ ખંડના અધિપતિ હોવા છતાં વારાફરતી માતાઓના દર્શન કરવા જતા. એટલે જ મહિને દેવકી માતા પાસે આવવાનો નંબર આવતો. તેથી દેવકી માતા વિચારમાં પડી ગયા કે હું કેવી કમલાગી છું ! છતે દીકરે જ મહિને મને દીકરાનું સુખ જોવા મળે છે. આમ વિચાર કરતાં દેવકી જ શબ્દોમાં બેસાડે હતા.

દેવાનુગ્રિયો ! માતા પોતાના દીકરાનું સુખ ન જુએ તો અઠધી અઠધી થઇ જાય છે. માતાનું વાત્સલ્ય અલૌકિક હોય છે. સાચું વાત્સલ્ય અને કૃત્રિમ વાત્સલ્ય છાતું રહેતું નથી. આપણે બે દિવસથી મેતારજનું ઇષ્ટાંત ચાલે છે. મેતારજ નવ નવ કન્યાઓના મોહમાં પડી ગયા. કેવું મનોહર રૂપ છે ! કેવી સુવાની ખીલી છે ! સંસાર સુખ લોભવવા ઉત્સુક બનેલા મેતારજને ધર્મનો પાર નથી, પણ મનમાં ચિંતા છે કે હમણું દેવ આવશે. ઠીક, આવશે ત્યારે જોશું જશે, હમણું તો સંસારસુખની મોજ માણી લઉં ! આ હતો ભગીનો પુત્ર પણ રહ્યો છે વણીકને ઘેર એટલે પાકો વાણીયો બની ગયો છે. તે નવયુવાન નવ નવ કન્યાઓનાં રૂપ જોઈને હરખાય છે ત્યાં દેવ આવીને હાજર થયો. કહે છે ઉઠ હવે તૈયાર થઇ જા. એ પૂર્વે એવું ગાઠ મોહનીય કર્મ બાંધીને આબ્યો છે કે દેવનો જગાડયો ભગતો નથી. દેવે કહ્યું કે બોલ, હવે દીક્ષા લેવી છે કે નહિ ? ત્યારે મોહ ભરેલો મેતારજ કહે છે કે ભાઈ તું જરા જો તો ખરો, હજી પરપુયાની પહેલી રાત છે. આ બિચારી કન્યાઓના મનમાં કેવા કોઠ હશે ! એણે કેટલી આશાના મિનારા બાંધ્યા હશે ! દેવે કહ્યું કે એ સ્ત્રીઓના કોઠ પૂરા કરવાના બહાને તને જ મોહ લાગ્યો છે ! તું લોભવિલાસનો ક્રીડા બની ગયો છે. જો તું એમનો મોહ છોડીને દીક્ષા લે તો એ પણ ધર્મ પામી જશે. લહું હશે તો એ ગૌરાગ્ય પામીને દીક્ષા લેશે પણ કન્યાઓના કોઠ પૂરા કરવાના બહાના હેઠે તારે વાસનાઓનું પોષણ કરવું છે. જો પતિ ધર્મનો રસીયો હોય તો પત્નીને રંગરાગમાં સહાયક બનવાને બદલે ધર્મમાં સહાયક બનાવે. લજ્જ ક્યાં એટલે એકલી વિષય વાસનાનાં ખ્યાલા પીવાનાનથી. મોહના પિંજરમાં સપડાવા માટે જ લજ્જ નથી પણ વીતરાગ ધર્મની સાધના કરીને ત્યાગ અને વૈરાગ્યના અમૃતના ખ્યાલા પીવાના છે ને આત્માને કર્મથી મુક્ત કરવાનો છે.

દેવનો ઉપદેશ સાંભળીને મેતારજ સમજી ગયો કે આ દેવ આગળ મારે આ

કન્યાઓનું બકાનું કાઢતું નકાસું છે. આ મને જોમ છોડ્યો નહિ. એટલે દેવને કહે છે વધુ નહિ મને થોડો સંસારનો સ્વાદ ચાખવા દે ને! ખૂબ કરગરવા લાગ્યો ત્યારે, દેવે કહ્યું કે તે પહેલાં કહ્યું કે પરણીને દીક્ષા લઈશ અને હવે કળખાણ કરે છે? જોલ, કેટલા સમય સુધી ભોગવવું છે? મેતારજને કહ્યું—વધુ નહિ. ખાર વર્ષ. દેવે કહ્યું જરા વિચાર તો કર. કાલનો ક્યાં ભરોસો છે? ક્યારે ધર્મ કરીશ? આશુખ્ય ક્યારે પૂરું થશે તેની ખબર નથી. જરા વિચાર કર.

સંસારની પ્રીત ઘણી સારી તને લાગે છે, પણ મીઠા કરતાં ઘણી ખારી છે.

ખારી લાગે તેને તમે દૂર કાઢો, પ્રભુ સંજે પ્રીત ખાંધો તો આવે ના. કોઈ વાંધો.

સંસારનો મોહ ભયંકર છે. જોમ સમજીને તું કંસાઈશ નહિ. તું બહુ બહુ કરગરે છે એટલે ખાર વર્ષ આપું છું પણ હું તને કરાર સુજળ ખાર વર્ષ પૂરા થયે જગાડવા આવીશ. દીક્ષા લેવડાવ્યા વિના નહિ છોડું. બંધુઓ! આ મેતારજને કોણે કરગરાવ્યો? વિષય વાસનાઓ. આ જગ્યાએ ધર્મની ભાવના હોત તો બહાદુર બનીને નીકળી જાત, પણ વાસનાનો શુભાસ બનેલો હતો. એટલે કરગરવું પડ્યું. દેવ તેને ઉપદેશ આપીને ખાર વર્ષની સુદૃઢ આપીને ચાલ્યો ગયો.

મેતારજ સંસારના સુખમાં સુખ બની ગયો, પણ મનમાં ખટકારો છે કે ખાર વર્ષ પૂરા થશે ને દેવ આવીને જોશે રહેશે. મોહ ઘણો છે એટલે એકેક વર્ષ ગણવા લાગ્યો. બસ, આ ભવ મીઠો તો પરભવ કોણે દીધો? વિષય વિલાસની મસ્તી બરાબર માણી લઈ. જેમ સમય ગયો તેમ છોડવાને બદલે વધુ આસક્ત બની ગયો. આમ કરતાં ખાર વર્ષ પૂરા થવાને છેલ્લો દિવસ આવ્યો. વચન પ્રમાણે દેવ આવીને જોશે રહેશે તો હું શું કહીશ? ઉદાસ થઈ લમણે હાથ દઈને બેઠો. ત્યારે સ્ત્રીઓ પૂછે છે કે નાથ! આજે આટલા બધા ઉદાસ કેમ બની ગયાં છો? હજી સંસાર છોડવો ગમતો નથી એટલે સ્ત્રીઓને બધી વાત કરી ને કહ્યું કે મેં ખાર વર્ષની સુદૃઢ માંગી હતી તે કાલે પૂરી થાય છે. એના વચન પ્રમાણે કાલે આવીને જોશે રહેશે. એટલે હવે મારાથી જોલાય તેમ નથી. મારે દીક્ષા લેવી જ પડશે, પણ મને રોકવો જો તમારા હાથની વાત છે.

દેવાનુગ્રિયો! મોહની વિટંબણા કેવી ભયંકર છે! જોણે તો પરવડ્યા પછી, તરત દીક્ષા લેવાનું કહ્યું હતું છતાં તેની માંગણીનો સ્વીકાર કરીને દેવે તેને ખાર વર્ષ આપ્યા તો પણ મેતારજને જોમ નથી થતું કે મેં સંસાર સુખના લંકાવા ઘણાં લીધા, હવે તો દીક્ષા લઈ. હજી તો તેને વિષયોની રંગમંચ રમી બહુ ગમે છે. ચોતે પહેલાં કોણ હતો? પૂર્વભવમાં શું કરીને આવ્યો છું? આ બધું જાણે છે છતાં મોહ છૂટતો નથી કે પાપનો પશ્ચાતાપ કે અરેકાર થતો નથી કે હું આ શું કરી રહ્યો છું? હું મારા કર્મોનું ફળ ભોગવી રહ્યા છું. દીક્ષા લીધી પણ મનમાં જોમ હતું કે મને પરાણે દીક્ષા આપી. આટલો જ વિચાર કર્યો હતો. એની સાથે રાજપુત્રે પણ દીક્ષા લીધી

હતી: એણે દીક્ષા લઇને એવો વિચાર કર્યો કે અહો ! ગુરૂદેવે મારા ઉપર કેટલો ઉપકાર કર્યો ! કેવો મહાન આત્મકલ્યાણનો માર્ગ બતાવ્યો ! મારા ગુરૂદેવની મારા ઉપર કેટલી કૃષ્ણા છે કે સાધુની અશાતનાં ઘોર પાપમાંથી મને છે.કાવ્યો. જો એમણે સાધુની અશાતના કરવાથી કેવા ઘોર કર્મો બંધાય છે તે મને સમજાવ્યું ન હોત તો હું દીક્ષા લેત નહીં ને મારું પાપ ધોવાત નહીં. પરિણામે સંસારમાં રજળવું પડત. કેવી સુંદર વિચારણા કરી હતી ! ત્યારે પુરોહિત પુત્રે ભલે, ચારિત્ર પાળ્યું પણ આવા વિચાર તેને નથી આવ્યા. ચારિત્ર પાળવા છતાં અણગમો કરીને કર્મ બાંધ્યું તેથી દેવ જગાડે છે છતાં ભગતો નથી. નહીંતર જો હનુકર્મો એવ હોય તો દેવ જગાડવા આવે ત્યારે એવો વિચાર કરે કે મારા કેવા મહાન ભાગ્ય છે કે સ્વર્ગના દિવ્ય સુખો છોડીને મને જગાડવા આવે છે તો ભગી ભઈ.

મેતારજને જખર મોહનીય કર્મનો ઉદય છે. એટલે સંસાર છોડવાનું મન થતું નથી. દેવ આવશે તો શું કહીશ ? તેનો હર લાગ્યો એટલે સ્ત્રીઓને શીખવાડ્યું કે હવે મારાથી બાંધાય તેમ નથી, પણ તમે તમારા માટે કરગરીને ખીજ બાર વર્ષ માંગી લેજો. બોલો, હવે સ્ત્રીઓ માટે રહેવું છે કે પોતાને માટે ? સ્ત્રીઓના ખંડાને પોતાની દુષ્ટ વાસનાઓનું પોષણ કરવું છે. વિચાર કરજો. “જીવને આવી રાંકડી બનાવનારી વાસનાઓની ગુલામીમાંથી મુક્ત કરાવનાર હોય તો તે જિનેન્દર દેવનો ધર્મ છે. ધર્મ જો જીવને તારણીકાર છે,” પણ ધર્મના સ્વરૂપને નહીં સમજનારાઓ પ્રશ્ન કરે છે કે ધર્મની જીવનમાં શું જરૂર છે ? માનવ સુખને ઝંખે છે, શાંતિને ઇચ્છે છે, આબાદીની અભિલાષા કરે છે પણ સુખ, શાંતિ અને આબાદીનું મૂળ શું છે તે જાણતો નથી. સુખ-શાંતિ અને આબાદીનું મૂળ ધર્મ છે. જો ધર્મ એવ ક્યારે કરી શકે ? તેના જવાબમાં જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે વાસના અને વિકારો ઉપર વિજય મેળવવાથી ધર્મ કરી શકાય છે.

મેતારજે સ્ત્રીઓને સમજાવીને તૈયાર કરી છે. બાર વર્ષ પૂરા થયાં એટલે ધર્મધર્મ કરતો દેવ પોતાના વચન પ્રમાણે આવીને હાજર થયો ને કહેવા લાગ્યો કે મેતારજ ! હવે સંસાર સુખની મજા માણી લીધીને ? તારા અને તારી સ્ત્રીઓના કોડ પૂરા થયાને ? હવે તો દીક્ષા લેવા તૈયાર છે ને ? મેતારજ મૌન રહ્યો ત્યારે દેવે કહ્યું-કેમ, કંઈ બોલતો નથી ? હજુ મોહ છૂટ્યો નથી લાગતો. આટલું સુખ લોગવ્યું છતાં હજુ લોગનો હડકવા ન મટ્યો ? દેવ ખૂબ બોલ્યો ત્યારે સંકેત પ્રમાણે મેતારજે સ્ત્રીઓને કહ્યું હવે હું દીક્ષા લેવા જઈ છું. ત્યારે સ્ત્રીઓ કહે છે જો તમારે અમને બાર વર્ષમાં તરછોડીને જવું હતું તો શા માટે પરણ્યા ? હવે અમને આમ રજળતા મૂકીને નહીં જવાય. ત્યારે દેવે કહ્યું કે એમનો સમય થઈ ગયો છે. હવે સંસારમાં નહીં રહી શકે. ત્યારે સ્ત્રીઓએ હા પકડી કે અમે નહીં જવા હઈએ. એટલે દેવે

કહ્યું હવે જો દીક્ષા નહીં લે તો ઉચ્ચકીને લઈ જઈશ. સ્ત્રીઓ ખૂબ કરગરતી આંખમાં આંસુ સારતી કહે છે જો તમારે એમને દીક્ષા દેવી હતી તો પછી શા માટે અમારી સાથે પરણાવ્યા ? પરણ્યાં પહેલાંજ દીક્ષા દેવી હતી ને ? અમે એમનો વિયોગ સહન કરી શકીશું નહીં. માટે કૃપા કરો. પહેલાં તમે એમના માટે બાર વર્ષનો સમય આપ્યો હવે અમારા માટે બીજા બાર વર્ષ આપો. મેતારજ મૌન રહ્યા ત્યારે દેવે કહ્યું કે કેમ મેતારજ ! તું કંઈ બોલતો નથી. ઉભો થઈ જા. તું ઠંડા કલેજે બેઠો છે. એટલે મને તો એમ જ લાગે છે કે હજી તારામાં ખામી છે. નહીંતર તું શું તારી સ્ત્રીઓને એમ ન કહી શકે કે જો તમને મારા પ્રત્યે પ્રેમ હોય તો ચાલો, મારી સાથે દીક્ષા લઈ લો. તું કંઈ બોલતો નથી માટે મને લાગે છે કે તને સંસારનો મોહ છૂટ્યો નથી.

મેતારજની સ્ત્રીઓએ ખૂબ કરગરીને કહ્યું કે વધુ નહીં બાર વર્ષ એમને રહેવા દો. પછી અમે નહીં કહીએ. એટલે દેવ બાર વર્ષની રજા આપીને ચાલ્યો ગયો. અહીં તો આનંદે આનંદ થઈ ગયો. હવે લપ ગઈ. સુખે સંસારની મોજ માણીશું. (હસાહસ) જુઓ, સંસારમાં રોકાવાની વાત આવી એટલે તમને કેવું હસવું આવ્યું ? પણ બ્રહ્મચર્યની અને તપ-ત્યાગની વાત આવે છે ત્યારે આટલું હસવું નથી આવતું. એટલે નહીં થાય છે કે તમને જેટલો સંસાર વહાલો છે તેટલો ધર્મ વહાલો નથી. બીજા બાર વર્ષ મળ્યા એટલે મેતારજ રાજી થયો. દિવસ જતાં ક્યાં વાર લાગે છે. પાણીના પૂરની માફક સમયતું વહેણ વહી રહ્યું છે. બાર વર્ષ પૂરા થયાં ને મેતારજનું કર્મ પણ પૂરું થવા આવ્યું. એટલે મનમાં ભાવ આવ્યો કે હવે દીક્ષા લઈ. બાર વર્ષ પૂરા થતાં મિત્રદેવ હાજર થયો ને કહ્યું કેમ મેતારજ ! હવે શું વિચાર છે ? ત્યારે પસંદગી કરીને કહે છે લાઈ ! હવે હું તૈયાર છું. અરે...લાઈ ! તું આવો મોઠો દેવ થઈને મને ત્રણ ત્રણ વખત જગાડવા આવ્યો પણ મેં ધિક્કાએ કંઈ વિચાર ન કર્યો ? સંસારના કીચકમાં ખૂંચી ગયો ને મારા આત્માનું ગુમાવ્યું. લાઈ ! શું વાત કરું ? સંસાર ચક્કરમાં હું કેવો તો ફસાઈ ગયો, સંસારની માયામાં હું ફસાઈ ગયો, મોહની એવી પ્રભુ મને માયા લાગી, એને હું કોઈ કાળે ના શક્યો ત્યાગી રે, એ વીતરાગી રે, એ વીતરાગી રે, લગની પ્રભુ તારી મને લાગી રે,

હવે મેતારજને ખૂબ પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો. હે પ્રભુ ! જેમ પેલા બૂંડને કોઈ કાદવમાંથી બકાર કાઢીને સ્વચ્છ જગ્યાએ મૂકે તો પણ તેને ગમતું નથી. એને તો ગંદા ઉકરડા અને કાદવ ખૂંદવો બહુ ગમે છે તેમ હું પણ બૂંડ જેવો બની ગયો. મારો મિત્રદેવ મને ત્રણ ત્રણ વાર જગાડવા આવ્યો પણ હું તો વિષયલોગના ઉકરડામાં ખૂંચી ગયો. જેમ કોઈ માણસને તાવ આવતો હોય ને એની જીભનો સ્વાદ ઉડી ગયો હોય તો તેને ગમે તેવા કાવત્તાં લોજન આપે તો પણ તેને કઠવા ને નિરસ લાગે છે તેમ જેના - નામાં

‘।हल्लु लुलुलुलु लुलुलु लुलुलु

“ହେଉଛି ଏହି କଥା ଯେ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ଗାଁ ଗାଁରେ ଯାଏନି ତେବେ ମୋର ମନ ଗାଁ ଗାଁରେ ଯାଏ।”

६३२

એના ઉપર પથ્થર ફેંક્યો, અને એણે પૂંછડું પકડીને લાકડીથી મારવા લાગ્યો. એટલે હાથી ત્રાસી ગયો ને ક્રોધાવમાન થઈને નળરાજની પાછળ દોડવા લાગ્યો. તેથી નળરાજએ પોતાનું વસ્ત્ર હાથીના માથા ઉપર નાંખ્યું એટલે હાથી ગૂંચળાઈ ગયો. તરત નળરાજ હાથી ઉપર ચઢી ગયાને અંકુશ વડે વશ કરીને હસ્તિશાળામાં લાવીને બાંધી દીધો. જે હાથીને કોઈ વશ ન કરી શક્યા તેને આ કુખડાએ પલકારામાં વશ કર્યો. આથી નળરાજનો તેનો જયનાદ પોકારવા લાગ્યો. રાજાએ પણ તેને ખૂબ શાભાડી આપી. તેના ગળામાં કિંમતી રત્નોના હાર પહેરાવ્યો અને પોતાની બાલુમાં સિંહાસને બેસાડ્યો ને તેની ખૂબ પ્રશંસા કરીને કહ્યું, બાઈ! તેં મારી નગરીને મોટા બચમાંથી બચાવી. નગરમાં શાંતિ શાંતિ થઈ ગઈ. તું ન આવ્યો હોત તો મારી નગરીનું શું થાત? બાઈ! તું દેખાવે તો કુખડો છે પણ તારામાં ગુણો ઘણાં દેખાય છે. આવા ગાંડા હાથીને વશ કરવાની વિદ્યા તને કોણે શીખવાડી? અને તું કયા ગામનો છે?

રાજાના પૂછવાથી નળરાજાએ કહ્યું, હે મહારાજા! હું નળરાજનો હુંડિક નામનો રસોઈયો છું. મને સૂર્યપાક રસોઈ બનાવતાં આવડે છે. એ રસોઈ નળરાજા અને મારા સિવાય કોઈને બનવાતાં આવડતી નથી. એટલે નળરાજાને હું ખૂબ વહોલો છું. તેથી નળરાજાએ પ્રેમથી મને આ વિદ્યા શીખવાડી છે. મારા નળરાજા ખૂબ પવિત્ર હતાં પણ તેમના ભાઈ કુબેરે કપટ કરીને તેમને જુગારમાં માર્યા. જુગારમાં રાજપાટ હારી ગયા ને હમયંતીને લઈને વનમાં ગયા. નળરાજા હમયંતીને વનમાં એકલી મૂકીને ચાલ્યા ગયા. માર્ગમાં નળરાજાને સૂર્યપાક થયો ને મરણ પામ્યા. એટલે હું એકલો આપની પાસે આવ્યો છું.

હધિપણું રાજાએ કુખડાના મુખેથી વાત સાંભળી અને કહ્યું હે...નળરાજા મરણ પામ્યા? એ તો મારા ખાસ મિત્ર થાય છે. એમ કહીને ખૂબ રડવા લાગ્યા ને કહ્યું, એની પાની હમયંતીનું શું થયું હશે? આપણે તેને લઈ આવીએ. ત્યારે કુખડાએ કહ્યું—મહારાજા! વનવણકામાં એ ક્યાંથી જીવતી હોય! એને જંગલી સિંહ આદિ પશુઓએ ફાડી ખાધી હશે. આથી રાજાને ખૂબ દુઃખ થયું. થોડા દિવસ થોડા પાણ્યો ને કુખડાને રાજાએ પોતાના રાજ્યમાં રાખ્યો. એક દિવસ રાજાએ કહ્યું કે તને સૂર્યપાક રસોઈ બનાવતાં આવડે છે તો મને બનાવી આપ. મને તે જમવાની ઈચ્છા થઈ છે. કુખડાએ કહ્યું—ભલે, હું બનાવી આપીશ. સૂર્યપાક રસોઈ બનાવવા માટે જે સામગ્રીની જરૂર હતી તે રાજાએ આપી. કુખડા હુંડિકે રસોઈ બનાવવાના વાસણમાં વસ્તુઓ નાંખી અને સૂર્યના તાપમાં મૂકીને “વૈવસ્વતિ” વિધાનું સ્મરણ કરીને સુંદર રસોઈ બનાવી. રસોઈ તૈયાર કરીને રાજાને જમવા માટે આમંત્રણ આપ્યું. રાજાએ પોતાના પરિવાર સહિત સૂર્યપાક રસોઈનું લોજન કર્યું ને ખૂબ આનંદ પામ્યા. અહો! અત્યાર મુખી ઘણું જમ્યા પણ આવું કદિ જમ્યા નથી. શું રસોઈનો સ્વાદ છે! જમ્યા પછી યુથાલીમાં હુંડિકને કિંમતી વસ્ત્રાલંકારો, એક લાખ સોનામહોરો અને ૫૦૦ ગામ લોટ આપ્યા. ને કહ્યું કે તે સૂર્યપાક

લોજન જમાડ્યું તેની લેટ આપું છું, પણ હજુ તે ગાંડા હાથીને વશ કરીને મારી નગરીને બચાવી છે. તેના બદલામાં તને મારું રાજ્ય આપવાનું તો ખાત્રી છે પણ તું લેવાની ના પાડે છે તેથી અટક્યું છે.

હુંડિકે કહ્યું—મહારાજા! આપે મને અહીં રાખ્યો છે તે ઘણું છે. મારે હાથી વશ કર્યાના બદલામાં તમારું રાજ્ય નથી લેઈતું અને સૂર્યપાક રસોઇ જમાડી તેના બદલામાં ૫૦૦ ગામ, એકલાખ સોનામહોરો અને વસ્ત્રાલંકારો વિગેરે મારે કંઈ નથી લેઈતું. ત્યારે રાજાએ કહ્યું, તો તારી જે ઇચ્છા હોય તે માંગ, હુંડિકે કહ્યું કે જો આપ મારા ઉપર પ્રસન્ન થયા છો, ને ખુશીથી માંગવાનું કહો છો તો હું એટલું માંગુ છું કે આપના રાજ્યમાં જ્યાં સુધી આપની આજ્ઞા વર્તાય છે ત્યાં સુધીની હદમાં જુગાર, શિકાર અને દારૂ આ ત્રણ વ્યસનો ન હોવા જોઈએ. આ ત્રણનો નિષેધ કરાવો. બંધુઓ! નળરાજાને અનુભવ થયો હતો કે જુગાર કેટલો ખરાબ છે ને તેમાં કેટલી ખરાબી થાય છે તથા શિકાર અને દારૂ તો હાનિકારક છે જ એટલે ત્રણ વ્યસનો બંધ કરાવવાનું વચન માંગ્યું. તેથી રાજા ખુશ થયા ને પોતાના રાજ્યમાં અમારી પડહ વગડાઓ કે મારા રાજ્યમાં જે કોઈ જુગાર રમશે, દારૂ પીશે અને શિકાર કરશે તેને કાંસીએ ચઢાવવામાં આવશે. એટલે રાજ્યમાં જુગાર, શિકાર અને દારૂ એ ત્રણ વ્યસનો બંધ થઇ ગયા. હવે આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૫૬

લિ. આવજુ વહ હ ને મંગળવાર

જન્માષ્ટમી

તા. ૬-૬-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો! અનંતજ્ઞાની મહાન પુરૂષો દરમાવે છે કે હે ભગ્ય જીવો! જો તમારે આત્માનું કલ્યાણ કરવું હોય તો ચૌહાનિંદ્રાનો ત્યાગ કરો અને ધર્મ આરાધના કરવા માટે જાગૃત બનો. અનાદિકાળથી આપણે આત્મા અજ્ઞાનના કારણે પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન જુદીને પૈસા, પત્ની, પુત્રો અને સત્તામાં સુખ માની રહ્યો છે. અજ્ઞાન એટલે શું? જડ અને ચેતનના વિવેકનો અભાવ. હું કોણ છું, મારું શું સ્વરૂપ છે? ને જેને હું મારું માતૃનું છું તેમાં મારું શું છે? તેનું જ્ઞાન કે જ્ઞાન નથી તે અજ્ઞાન છે. જ્ઞાની ભગવંતો કહે છે કે આ જગતમાં જીવને જ્ઞાન જેવું સુખ નથી ને અજ્ઞાન જેવું દુઃખ નથી. આચારાંગ સૂત્રમાં પણ ભગવંતે કહ્યું છે કે “લૌપ્યસિ જાણ અહિયાય દુઃખં.” આ શ્લોકમાં જીવને દુઃખનું કારણ હોય તો તે અજ્ઞાન છે. અજ્ઞાનને કારણે જીવ વિષય ભોગમાં સુખ માને છે ને તપ ત્યાગ રૂપ ધર્મમાં દુઃખ માને છે. સંસાર અસાર છે ને ચોક્કસ સાર છે. આવા જ્ઞાનનો અભાવ તેનું નામ અજ્ઞાન શા.-૫૬

છે. અજ્ઞાનના કારણે જીવ પાપ કર્મના બંધનમાં રક્ત રહે છે.

એક શંભુ નામના રાજા પૂર્વના પુણ્ય બળે ખૂબ સત્તાધીશ હતા. રાજ્ય વ્યભાવવાતું તેનામાં જ્ઞાન હતું પણ આત્માતું જ્ઞાન ન હતું. એટલે પાપકર્મ કરતાં અવ્યકાતા નહિ. શિકાર કરીને પશુઓની ખૂબ હિંસા કરતા, પોતાની રાજસત્તાના ભેરથી ગમે તેવી સ્ત્રીઓ અને બહેન દીકરીઓને ઉપાડી જતા. પ્રજાતું કાંવે તેટલું ધન પડાવી દેતા. આવા પાપ કરવામાં રાજા રક્ત રહેતા હતા. કદી એમને વિચાર થતો ન હતો કે હું આ પાપ કરું છું તો માતું શું થશે ? એક વખત આ રાજા સભામાં બેઠા હતા તે વખતે આઠાશમાંથી એક ચિટ્ઠી તેના ખોળામાં પડી. એમાં લખ્યું હતું કે “ જે માણસો ધર્મથી મળેલા સુખોથી અધર્મ કરે છે એ નરાધર્મો ધર્મના વિશ્વાસઘાતક છે, ધર્મના દ્રોહી છે.

શંભુરાજના ખોળામાં પડેલી ચિટ્ઠી એમણે વાંચી ને હૃદયમાં ધ્રાસ્કો પડી ગયો ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે હું આ શું કરી રહ્યો છું ? ધર્મના માટે દ્રોહ કરી રહ્યો છું. જે ધર્મ મને રાજસત્તાના સિંહાસને બેસાડ્યો એની સત્તાના બળથી હું ચોરી, વ્યભિચાર, હિંસા, વિગેરે અધર્મનું સેવન કરીને ધર્મનું ખૂન કરી રહ્યો છું. મારા જેવા મહાન પાપીનું શું થશે ? આ રાજા હતા મહાપાપી પણ એક ચિટ્ઠી વાંચીને ચોંકી ઉઠ્યા. પાપના લયથી તે થરથર ડુબવા લાગ્યા. તમે આ રાજા જેવા પાપી તો નથી ને ? બાલો, તમને પાપની ડુબારી થાય છે ? શંભુરાજ વિચાર કરવા લાગ્યા કે હાય ! મેં મારી જીવંતી ધર્મનાં દ્રોહમાં ગાળી ? અજ્ઞાનપણે પાર વિનાના પાપ કર્યાં. માતું શું થશે ? આ વિચારથી બેચેન બની ગયા ને સભા બંધ કરીને મહેલમાં ચાલ્યા ગયા, ને ખૂબ ચિંતામાં પડી ગયા. બસ, હવે મારે જીવીને શું કામ છે ? મારા જેવા પાપીથી આ પૃથ્વી ઉપર ભાર વધી ગયો છે. આના કરતાં આપઘાત કરીને મરી જઈ. રાજા આમ વિચાર કરી રહ્યા હતાં ત્યાં પ્રધાન આગ્યો, પ્રધાને રાજાને પૂછ્યું. સાહેબ ! આપ સભા બરખાસ્ત કરીને કેમ ચાલ્યા ગયા ? રાજાએ કહ્યું હવે મારે જીવવું નથી. પ્રધાને કહ્યું—શા માટે જીવવું નથી ? રાજાએ ચિટ્ઠી સળધી વાત કરીને કહ્યું કે મારે હવે માતું પાપથી ખરડાયેલું કાળું મોઢું કોઈને બતાવવું નથી. હું તલવારથી માતું ગળું કાપી નાંખીશ ને મારા જીવનનો અંત લાવીશ. પ્રધાન ધર્મી હતો. ઘણી વખત રાજાને પાપથી અટકાવવા પ્રયત્ન કર્યા હતા પણ રાજા કંઈ સમજ્યા નહિ પણ અત્યારે પ્રધાને કહ્યું—સાહેબ ! જો તમને પાપનો સાચો ઠર લાગ્યો હોય તો હવે પાપ કરવાનું છોડીને ધર્મ કરો તો પાપનો અંત આવશે પણ આપઘાત કરીને જીવનનો અંત લાવવાથી પાપનો અંત નહિ આવે. પાપકર્મનો નાશ કરવા માટે ધર્મ કરો. પ્રધાનના સદ્વ્યવસ્થાથી રાજાનું અજ્ઞાન ટળી ગયું. એમના જીવનમાં જ્ઞાનનો દિપક પ્રગટ્યો ને ધર્મમય જીવન ગાળવા લાગ્યા.

જેનાથી આત્માનો સંપૂર્ણ વિકાસ થાય તેનું નામ ધર્મ. ભગવાને કેને ધર્મ કહ્યો છે તે બહો છે ને ? “ ઋદ્ધિંસા સ જ્ઞાનો તત્ત્વો ” ભગવંતે દર્શવૈકલિકસૂત્રમાં આહિંસા,

સંયમ અને તપ એ ત્રણ પ્રકારે ધર્મ જાતીયો છે. મન, વચન અને કાયાથી કોઈ પણ જીવની હિંસા કરવી નહીં, બીજા પાસે કરાવવી નહિ ને હિંસા કરનારને અનુમોદન આપવું નહિ તેવું નામ અહિંસા છે. દરેક જીવો પ્રત્યે કષ્ટભાવ આવે ત્યારે અહિંસા ધર્મનું પાલન કરી શકાય છે. મુષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહાદિ પાપોનો પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક ત્યાગ કરવો, પાંચ ઇન્દ્રિયોનો સંયમ, ચાર કયાયનો ત્યાગ અને મન-વચન-કાયાથી અશુભ પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ એ સંયમ છે, અને તપ એટલે શું? “इच्छा निगोधस्तपः।” ઇચ્છાઓનો નિરોધ કરવો એટલે ક્રુદ્ધ ઇચ્છાઓને રોકવી તેવું નામ તપ છે. જેનાથી ઇન્દ્રિયો કાબૂમાં રહે, મન સ્વસ્થ અને સ્વચ્છ બને તે સાચો તપ છે. તપ એ કમેનિ ક્ષય કરવાનું સાધન છે. આવો ઉત્તમ માનવ ભવ પારગીને આત્મકલ્યાણ કરવા માટે આવા અહિંસા, સંયમ અને તપ રૂપી ધર્મમાં અનુરક્ત બનવું જોઈએ.

જે ધર્મના સ્વરૂપને સમજ્યાં છે તેવા દેવકીમાતા નેમનાથ ભગવાનનાં દર્શન કરીને આંખ્યા, પછી વિચાર કરે છે કે “धणाग्रो ण ताज्जो अम्माओ।” તે માતાઓને ધન્ય છે તે કૃતયુગ્ય છે, સુલક્ષણી છે કે પોતાના બાળકોને જોળામાં સૂવાડીને દૂધપાન કરાવે છે, દૂધપાન કરાવતાં બાળકને માથે વહાલભર્યો હાથ ફેરવે છે. બાળક પણ કાલી થેલી ભાષા બોલીને માતાને આકર્ષિત કરે છે કે મા! મને બૂ પીવું છે. પછી માતા તેને પાણી પીવડાવે છે, પોતાના હાથે ખવડાવે છે, દૂધ પીવડાવે છે. બાળક કહે કે મા! આ મને નથી ખાવું. બીજું આપ, એટલે માતા ખિન્ન બને છે, ત્યારે તે તોતડી ને મીડી ભાષા બોલીને માતાને ખુશ કરે છે. પછી માતા જોને ઉચકીને, જોળામાં બેસાડીને છાતી સાથે દબાવે છે ને પોતાનો કમળ જેવો કેમળ હાથ બાળકના શરીરે ફેરવે છે. આ રીતે અનેક પ્રકારે પોતાના સંતાનને બાલકીકા કરાવવાનો લ્હાવો લે છે. “महर्ण अधन्ता अपुन्ता” હું અધન્ય છું, અપુરુષ છું, મેં પુરુષ કયું નથી તેથી હું મારા સાત સાત પુત્રોમાંથી એક પણ પુત્રની બાલકીકાના આનંદનો અનુભવ કરી શકી નથી. આ પ્રકારે દેવકીજી ખિન્ન હૃદયથી વિચાર કરતા ઉદાસ થઈને ગેઠા હતા. ત્યાં શું બને છે? “तपणं कण्ठे वासुदेवे ण्हाय जाव विसुसिण देवईण देवीय पायवदण हव्वमाणच्छह।” દેવકીમાતા સંતાપથી ઝુરતા ઉદાસ થઈને શય્યામાં ગેઠા હતાં ત્યાં કૃષ્ણવાસુદેવ શનાનાદિ કરીને સારા વચ્ચાલંકારોથી શરીરને વિભૂષિત કરીને માતા દેવકીને પાયવંદન કરવા માટે તેમના મહેલેથી નીકળ્યા.

બંધુઓ! જરા વિચાર કરજો. આ કૃષ્ણ વાસુદેવ જેવા તેવા પુરૂષ નથી. ત્રણ ખંડના સ્વામી હતા છતાં વિનય કેટલો! આજે તો ત્રણ જોરડાના ધણીને ફોકાનો પાર નથી. જે જનેતાએ જન્મ દીધો અને જે પિતાએ પાલનપોષણ કયું તેમને પગે લાગતાં શરમ આવે છે. કૃષ્ણવાસુદેવ બ્યારે દેવકીમાતાના મહેલે આવવાના હોય ત્યારે દેવકીજી પોતાનો મહેલ શબ્દગારતા, અને મહેલના દરવાજે રાહ જોઈને ઉભા રહેતાં કે હંમણાં મારો લાલ

આવશે. કૃષ્ણુ આટલા મોટા હતાં છતાં માતાને મન દીકરો સદા નાનો હોય છે, અને વિનયવાન સંતાન પણ માતા પિતા પાસે નાના બાળકની જેમ રહે છે. આજે દેવકીમાતા ચિંતામન હતાં એટલે રાહ જોઈને ઉભા ન હતાં. તેથી પુત્ર આવવાનો છે તેના ખ્યાલ ન રહ્યો. કૃષ્ણવાસુદેવ દેવકીમાતાના મહેલે આવ્યા, અને માતાના ચરણમાં પડીને વંદન કર્યાં. માતાની ચરણરજ માથે ચઢાવી. એ સંતાનો કેવા હશે? વાસુદેવ હોવા છતાં નામ અભિમાન નથી, કેટલી નમ્રતા અને કેટલી માતૃ-પિતૃભક્તિ હશે! માતાનું મુખ જોઈને કૃષ્ણવાસુદેવ સમજી ગયાં કે આજે ગમે તેમ હોય પણ મારી માતા ચિંતાતુર છે. ખૂબ ઉદાસ બની ગઈ છે. જેને ત્રિખંડ અધિપતિ કૃષ્ણવાસુદેવ જેવો દીકરો હોય તેની માતાને શું દુઃખ છે? માતાને ઉદાસ જોઈને કૃષ્ણુને ખૂબ દુઃખ થયું. જુઓ, આ પણ માતાને દીકરો છે ને? માતાને સહેજ ઉદાસ જોઈને તેમનું અંતર કંકળી ઉઠ્યું. અત્યારે કંઈક માતાઓ યોધાર આંસુએ રહતી હોય છતાં દીકરાઓ સાસું જોતાં નથી. કૃષ્ણવાસુદેવે માતાને ઉદાસ બનેલાં જોયાં, માતાના ચરણમાં વિનયપૂર્વક વંદન કરીને માતાને કહ્યું. અન્નયાળં અમ્મો! તુલ્કમે મમ પાસિત્તા હ્દુ જાવ મવહ, કિં જં અમ્મો! અહ્મ તુલ્કમે જાવ શિયાચહ! ” હે માતા! અત્યારે હું પહેલાં તમને ચરણવંદન કરવા માટે આવતો હતો ત્યારે મને જોઈને તમારું હૃદય આનંદિત બની જતું હતું, પણ આજે તમારી કથા બીજી જ જોવામાં આવે છે, તો હે માતા! તમે આજે કેમ ઉદાસ બનીને શોય કરી રહ્યા છો? જુઓ, કૃષ્ણ કેવી મીઠી બાબા બોલે છે કે હે મારી માતા! હું પહેલાં તને વંદન કરવા આવતો ત્યારે તું મારી રાહ જોઈને ઉભી રહેતી હતી. મને દૂરથી આવતો જોઈને તારું હૈયું હર્ષથી નાચી ઉઠતું હતું. આજે એ આનંદ કે ઉદાસ તારા મુખ ઉપર દેખાતો નથી. આજે તારો અનંદ કયાં ઉડી ગયો છે? માતા! તને શું ચિંતા છે? તારું ચિંતાતુર ને ઉદાસ મુખ હું જોઈને મને દુઃખ થાય છે. તારું મુખ હું જોઈ શકતો નથી.

ત્રણ ત્રણ ખંડના અધિપતિ હોવા છતાં તેમનામાં કેટલી માતૃભક્તિ અને વિનય છે! અને અહંતુ નામ નિશાન નથી. આજે તો વાણીમાં મીઠાશ કે જીવનમાં વિનય ન મળે. માણસ સાકરની શુભીઓની શુભીઓ ખાઈ બાય છે પણ સાકરના એક ગાંગડા જેટલી મીઠાશ તેના જીવનમાં આવતી નથી. સાકર પોતે જોગળી જઈને પણ બીજાને મીઠાશ આપે છે, ત્યારે માણસ એટલો બધો સ્વાર્થી છે કે દુઃખીઓનું દુઃખ જોઈને પણ તેનું હૃદય પીગળતું નથી. માત્ર પોતાના મુખમાં મસ્ત રહે છે. આ સંસાર સ્વાર્થથી ભરેલો છે. અહીં એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

એક ગામમાં એક કુટુંબ હતું. તે ખૂબ ગરીબ હતું પણ સંસ્કારી ને ધર્મીક ખૂબ હતું. માતા-પિતા, ભાઈ અને બહેન ચાર જણાં હતાં. ભાઈ અને બહેન બંને સંસ્કાર પામી મોટા થાય છે. ૧૨ વર્ષના ભાઈ અને ૧૦ વર્ષની બહેન થતાં મા-બાપ શુજરી બાય છે. ઘરમાં ખાવાના સાંસા છે. છોકરા યોધારા આંસુએ રહે છે. ગ

થતું નથી. કહેવત છે ને કે “મા ત્યાં સુધી મોસાળ અને બાપ ત્યાં સુધી કુટુંબ” તેમ મા-બાપ આદ્યા જતાં આ છોકરાઓને કોઈ બોલાવતું નથી. છેવટે મામાને ખગર પડે છે કે મારા ભાણેજોને આવું થયું છે, એટલે દોડના આવીને બંને ભાણેજને વળગી પડે છે. બંને ભાઈ-બહેન ખૂબ રડે છે. છેવટે મામા કહે છે કે બેટા ! હું તમોને લેવા આવ્યો છું. આમ કહીને ઘેર લઈ જાય છે. ત્યાં મામી વાઘણની માફક તાડૂકે છે. ક્યાં બસા લાવ્યા ? મામા કહે છે બિચારા નિરાધાર થઈ ગયા. એમના મા-બાપ બાળપણમાં આદ્યાં ગયા ત્યારે આપણે ઘેર આવ્યા છે ને ? એ આપણું શું લઈ જવાના છે ? રોટલામાંથી બટકું રોટલો ખાશે ને કાલે સવારે મોટા થઈ જશે. તું શાંતિ રાખ. મામાએ ખૂબ સમજાવી ત્યારે માંડ શાંત થઈ.

મામી ભાઈને લાકડા કાપવા ને ઘાસના પૂળા લાવવાનું કામ આપે છે. બહેનને ફળવાનું, ખાંડવાનું, ચુલાનું, જોંઠવાડ વિગેરે કામ કરાવે છે. રાત દિવસ સખત કામ કરે છતાં ખૂબ માર મારે ને માંડ રોટલો ખાવા આપે. ભાઈ બહેન ખૂબ દુઃખી થઈ ગયાં. છેવટે રાત્રે લેગાં થઈને એક બીજાનું હૃદય ખાલી કરતાં હતાં. અરેરે...ભાઈ ! આપણાં મા-બાપ આપણને મૂકીને આદ્યા ગયા ત્યારે આપણી આ દશા થઈને ? “આ બાલવયમાં કોઈના મા-બાપ મરશે નહીં.” બાળપણમાં કોઈના મા-બાપ કદી મરશે નહિ. મા વિનાના સૂના વા થઈ જાય છે. એક દિવસ રાત્રે ભાઈ બહેન એટલે બેસીને રડતા હતાં. ભાઈ કહે છે બહેન ! આજે જંગલમાં લાકડા લેવા ગયો હતો પણ સૂકા લાકડા મળ્યા નહિં એટલે લીલા લાકડા લાવ્યો તેથી મામીએ મને ડોક ઉપર લાકડું માર્યું છે. એટલે ડોક બહુ દુઃખે છે. ત્યારે બહેન કહે છે ભાઈ ! શું વાત કરું ? આજે હું ફળતાં થાકી ગઈ ને સહેજ ઉભી થઈ એટલે મને કેડમાં લાકડીનો ખૂબ માર માર્યો છે તેથી કેડ ભાંગી ગઈ છે. આટલો માર માર્યો, કામ કરાવ્યા પણ ખાવા આપ્યું નથી. બંને વાત કરે છે ને રડે છે. પાડોશી એટલે સૂતો હતો તેણે બાળકોની કહાની સાંભળી. એનું હૃદય કંપી ઉઠ્યું. અ હા હા...બાળકો કેટલું દુઃખ સહન કરે છે ? ભાઈ કહે છે બહેન ! આ મામીનો ત્રાસ હવે સહન થતો નથી. બહેન કહે છે ભાઈ ! પણ હવે આપણે ક્યાં જઈએ ? આપણું કોણ છે ? બે વર્ષ સુખે દુઃખે કાઢી નાખીએ. પછી મામા મને સારે ઘેર પરણાવશે અને તારા બનેલી સારા હશે તો હું તને તેહાની લઈશ ને આપણું દુઃખ દૂર થશે. આ બધી વાતો સાંભળીને પાડોશી પોતાના ઘરમાંથી ખાવાનું લઈ આવ્યો ને કહ્યું, બેટા ! જમી લો. બહુડા કહે છે કાકા ! તમે લઈ જાઓ. મામી જાણે તો તમારું પણ આવી બનશે ને અમને મારશે. પૂર્વભવમાં પાપ ક્યાં છે તે અહીં લોગવી રહ્યાં છીએ. પાડોશીએ કહ્યું કે મામી તમને ખૂબ દુઃખ દે છે તેથી ચાલો, હું તમને મારે ઘેર રાખીશ. મને તમારી ખૂબ દયા આવે છે. ત્યારે બાળકો કહે છે ના, અમને મામી ગમે તેટલું દુઃખ દે છે

પણુ ઘરમાં તો રાખે છે ને ? એમનો મકાન ઉપકાર છે. આરી વાત સાંભળી પાડેશી ગળગળે થઇ ગયો ને આલ્યો ગયો.

બંને દુઃખના માર્યા સૂતા છે ત્યાં માત્રી જગી અને ઠંડો લઈને મારવા લાગી કે અભાગી ઉઠ, ક્યાં સુધી સૂઈ રહીશ ? માત્રીનો અપાર ત્રાસ હોવાથી રહતા બાળકો બોલ્યા, અરે રે...હો માતા ! જો તારે અમને આવા દુઃખમાં મૂકીને જવું હતું તો શા માટે જન્મ આપ્યો ? તારી સાથે લઈ જવા હતા ને ? આમ કહી ખૂબ રડ્યા. બહેન કહે છે ભાઈ ! મારે હવે માત્રીને ઘેર આવવું નથી. હું તો ગળે ફાંસો ખાઈને મરી જઈશ. ભાઈ કહે છે બહેન ! આપણી બા કહેતી હતી કે આપણાત કરવો એ મહાપાપ છે. એમ મરવું નથી. હવે વેઠવું તેટલું દુઃખ વેઠવાનું નથી. શાંતિ રાખ. આમ જ્યારે બહેન દુઃખથી કંટાળે ત્યારે ભાઈ આશ્વાસન આપે અને ભાઈ કંટાળે ત્યારે બહેન આશ્વાસન આપે. આમ કરતાં બહેન સોળ વર્ષની થઈ. તે ઘણી રૂપાળી છે તેથી સારા ઘરના માંગા આવ્યા છતાં માત્રીએ ગરીબ ઘેર પરણાવી.

હવે સાસરે ઘરના બધા ખૂબ કામ કરાવે. છતાં પેટ ભરીને ખાવા ના આપે. આમ કરતાં દિવસોને મહિનાઓ ગયા, ત્યાં પણ સુખ ના મળ્યું. સાસુએ મારીને કાઢી મૂકી. પતિ ઉપરાણું લેવા ગયો તો તેને પણ કાઢી મૂક્યો. છોકરીની આંખમાંથી ભાર ભાર જેટલા આંસુ પડવા લાગ્યા. અહો કમંરાજ ! તમારી લીલા ન્યારી છે ! બાલપણમાં મા-બાપ મરી ગયા અને મામાને ઘેર આવવું પડ્યું. માત્રીએ બુલમ દુઃખ દીધા છતાં હિંમત હતી કે અહીં ભલે દુઃખ પડે પણ સાસરે તો સુખ મળશે, પણ મને તો ક્યાંય સુખ ના મળ્યું. પતિ પત્ની બંને એક ઓઠ નીચે જઈને બેઠા. બંને ખૂબ રડ્યા. પતિ કહે છે તારા દુઃખની વાતો સાંભળીને માડું કાળજી કંપી જાય છે, પણ શું કરું ? હું લાચાર છું.

“પુણ્યનો સિતારો પ્રગટ્યો” :- બંને જણા જંગલમાં જઈને એક વૃક્ષ નીચે બેસી એક ચિરો મળુને પ્રાર્થના કરે છે કે હો ભગવાન ! અમને દુઃખમાંથી બચાવ. તારા સિવાય અમારે કોઈ આધાર નથી. આમ અંતઃકરણથી પ્રાર્થના કરી રહ્યા છે ત્યાં અવાજ આવ્યો કે હવે તમારા દુઃખનો અંત આવ્યો છે, શાંતિ રાખો. તમે જ્યાં બેઠા છો તેનાથી સામે ત્રણ હાથ દૂર જમીન ખોદો. બાઈના પતિએ ખાડો ખોદ્યો તો અગમગતા રત્નોથી ભરેલું એક ડોઘડું નીકળ્યું. આ બેઠને છોકરો રાણ રાણ થઈ ગયો, પણ છોકરી કહે છે સ્વામીનાથ ! આ કોઈનું ઢાઢેલું હતું. તે આપણાથી કેમ લેવાય ? પારકું ધન લેવું એ મહાપાપ છે. પૂર્વભવમાં પાપ કરીને આવ્યા છીએ તો દુઃખ લોગતીએ છીએ. આ ભવમાં કોઈનું ધન લઈશું તો ક્યાં સુખી થઈશું ? દુઃખમાં પણ કેટલી પવિત્ર ભાવના છે ! છોકરી લેવાની ના પાડે છે ત્યારે ફરીને અવાજ આવે છે કે દીકરી ! એ ધન કોઈનું નથી. તમે લઈ લો. છોકરી પૂછે છે તમે કોણ છો ?

ત્યારે અવાજ આવે છે કે હું તારી માતા મરીને દેવ થઈ છું. તારા ઘેર કર્મનો ઉદય હતો એટલે અત્યાર સુધી મદદ કરી ચક્રી નહિ. હવે તમારા દુઃખનો અંત આવ્યો છે. મેં તમારા માટે આ રત્નો લાવીને મૂક્યા છે. તારો ભાઈ મામાના ઘેરથી ચાલ્યો ગયો છે. આ નજીકના ગામમાં મહેનત કરી ખાય છે તેને તમે શોધીને લઈ આવજો, ખને થઈને વહેપાર કરશો તો મહાન સુખી થશો.

આ સાંભળીને ખૂબ આનંદ થયો. ભાઈને શોધી કાઢ્યો અને એક મોટા શહેરમાં જઈને દુકાન કરી સાળો અનેવી ખૂબ ખંતથી વહેપાર કરવા લાગ્યા. થોડા સમયમાં ઘણું કમાયા એટલે રહેવા માટે ખંગલો ખંધાવ્યો. ખડેને સારા ઘરની કન્યા સાથે ભાઈને ધામધૂમથી પરણાવ્યો. સમય જતાં મોટા કરોડપતિ બની ગયા. ભાઈ અને ખડેને કહે છે કે આપણે મા-બાપ વિનાના નિરાધાર બન્યા ને કેવા દુઃખો વેઠ્યા ! આપણે હવે આપણાં જેવા નિરાધારને આશ્રય મળે તેવું કરીએ. ખડેનેનો પતિ પણ સંમત થયો. પોતાના ખંગલાની બાબતમાં મોટી ધર્મશાળા જેવું મહાન ખંધાવ્યું. તેમાં રહેવાની, ખાવા પીવાની બધી વ્યવસ્થા કરી. જે કોઈ અનાથ, નિરાધાર બાળકો આવે તેમને બધી સગવડ તેમના તરફથી કરવામાં આવતી. બાળકોને ભણાવવાની વ્યવસ્થા પણ કરી હતી. ભણીશણીને ધંધો કરતાં શીખવાડીને રજા આપતાં. હજારો નિરાધાર બાળકો આ સંસ્થાનો લાભ લઈ આશીર્વાદ આપીને જતાં હતાં.

ખંધુઓ ! જે માણસ દુઃખ વેઠે છે તેને ખ્યાલ આવે છે કે દુઃખ કેમ વેઠાય છે ? આ ભાઈ, ખડેન અને બનેલીએ દુઃખ વેઠ્યા હતાં તો તેમણે દુઃખીને આશ્રય આપવા માટે સંસ્થા શરૂ કરી, પણ જેણે દુઃખ વેઠ્યું નથી તેને ક્યાંથી ખ્યાલ આવે ? આ ભાઈ-ખડેન તો મહાન સુખી થઈ ગયા, પણ કર્મ કોઈને છોડે છે ? મામાના ઘેરથી ભાઈ-ખડેન ગયા પછી મામાની જોવી પકતી કશા આવી કે જમીન જાગીર વેચાઈ ગયા, પૈસા ટકા સાફ થઈ ગયા ને ખાવાના સાંસા પડ્યા. આ વાતની ભાણેજને ખબર પડી. તેણે હૃદય ચીરાઈ ગયું. ભાઈ-ખડેન દોડતાં મામાને ઘેર આવ્યા ને કહ્યું મામા-મામી ! તમારી કૃપાથી અમે ઘણાં સુખી છીએ. તમે અમારે ઘેર ચાલો. મામી તો મોઢું બતાવી શકતી નથી. મામા પણ કંઈ જોલી શકતાં નથી. શું જોલે ? ભાણેજને માથે દુઃખની ઝડીઓ વરસાવવામાં બાકી રાખી નથી.

આજે ઉપકાર ઉપર ઉપકાર તો સૌ કરે છે પણ અપકાર ઉપર ઉપકાર કરવો તે વિશેષ છે. મામા મામી કહે છે બેટા ! અમે તમને દુઃખ દેવામાં બાકી રાખ્યું નથી. હવે શું મોઢું બતાવીએ ! આ પવિત્ર આત્માઓ કહે છે તમે અમને દુઃખ નથી દીધું. અમારા કર્મે અમને દુઃખ દીધું છે. હવે ગઈ વાતો યાદ ન કરો ને અમારું ઘર તે તમારું ઘર છે એમ સમજીને તમે ચાલો. ખૂબ કહ્યું પણ મામા મામીએ તેમને ઘેર જવાની ના પાડી. એટલે ભાણેજે દશ હજાર રૂપિયા મામાને વહેપાર કરવા આપ્યા

પણુ ઘરમાં તો રાખે છે ને ? એમનો મકાન ઉપકાર છે. આની વાત સાંભળી પાડોશી ગળગળો થઇ ગયો ને આદ્યો ગયો.

બંને દુઃખના માર્ગ સૂતા છે ત્યાં મામી જાગી અને ઠંડા લઈને મારવા લાગી કે અભાગી ઉઠ, ક્યાં સુધી સૂઈ રહીશ ? મામીનો અપાર ત્રાસ હોવાથી રહતા બાળકો બોલ્યા, અ રે રે...હે માતા ! જો તારે અમને આવા દુઃખમાં મૂકીને જવું હતું તો શા માટે જન્મ આવ્યો ? તારી સાથે લઈ જવા હતા ને ? આમ કહી ખૂબ રડ્યા. બહેન કહે છે ભાઈ ! મારે હવે મામીને ઘેર આવવું નથી. હું તો ગળે ફાંસો ખાઈને મરી જઈશ. ભાઈ કહે છે બહેન ! આપણી બા કહેતી હતી કે આપઘાત કરવો એ મહાપાપ છે. એમ મરવું નથી. હવે વેઠ્યું તેટલું દુઃખ વેઠવાનું નથી. શાંતિ રાખ. આમ જ્યારે બહેન દુઃખથી કંટાળે ત્યારે ભાઈ આશ્વાસન આપે અને ભાઈ કંટાળે ત્યારે બહેન આશ્વાસન આપે. આમ કરતાં બહેન સોળ વર્ષની થઈ. તે ઘણી રૂપાળી છે તેથી સારા ઘરના માંગા આવ્યા છતાં મામીએ ગરીબ ઘેર પરણાવી.

હવે સાસરે ઘરના બધા ખૂબ કામ કરાવે. છતાં પેટ ભરીને ખાવા ના આપે. આમ કરતાં દિવસોને મહિનાઓ ગયા, ત્યાં પણ સુખ ના મળ્યું. સાસુએ મારીને કાઢી મૂકી. પતિ ઉપરાણું લેવા ગયો તો તેને પણ કાઢી મૂક્યો. છોકરીની આંખમાંથી ભાર ભાર જેટલા આંસુ પડવા લાગ્યા. અહો કર્મરાજ ! તમારી લીલા ન્યારી છે ! બાલપણમાં મા-બાપ મરી ગયા અને મામાને ઘેર આવવું પડ્યું. મામીએ જીલ્લમ દુઃખ દીધા છતાં હિંમત હતી કે અહીં ભલે દુઃખ પડે પણ સાસરે તો સુખ મળશે, પણ મને તો ક્યાંય સુખ ના મળ્યું. પતિ પત્ની બંને એક ઝાઝ નીચે જઈને બેઠા. બંને ખૂબ રડ્યા. પતિ કહે છે તારા દુઃખની વાતો સાંભળીને માડું કાળજી કંપી જાય છે, પણ શું કરું ? હું લાચાર છું.

“પુણ્યનો સિતારો પ્રગટયો” :- બંને જણા જંગલમાં જઈને એક વૃક્ષ નીચે બેસી એક ચિરો પ્રભુને પ્રાર્થના કરે છે કે હે ભગવાન ! અમને દુઃખમાંથી બચાવ. તારા સિવાય અમારે કોઈ આધાર નથી. આમ અંતઃકરણથી પ્રાર્થના કરી રહ્યા છે ત્યાં અવાજ આવ્યો કે હવે તમારા દુઃખનો અંત આવ્યો છે, શાંતિ રાખો. તમે જ્યાં બેઠા છો તેનાથી સામે ત્રણ હાથ દૂર જમીન ખોદો. બાઈના પતિએ ખાડો ખોદ્યો તો અમમગતા રત્નોથી ભરેલું એક ડોઘડું નીકળ્યું. આ બેઠને છોકરો રાણ રાણ થઈ ગયો, પણ છોકરી કહે છે સ્વામીનાથ ! આ કોઈનું કાઢેલું હશે. તે આપણાથી કેમ લેવાય ? પારકું ધન લેવું એ મહાપાપ છે. પૂર્વભવમાં પાપ કરીને આવ્યા છીએ તો દુઃખ લોગરીએ છીએ. આ ભવમાં કોઈનું ધન લઈશું તો ક્યાં સુખી થઈશું ? દુઃખમાં પણ કેટલી પવિત્ર ભાવના છે ! છોકરી લેવાની ના પાડે છે ત્યારે ફરીને અવાજ આવે છે કે દીકરી ! એ ધન કોઈનું નથી. તમે લઈ લો. છોકરી પૂછે છે તમે કોણ છો ?

ઉંઘતી છોડી દીધા પછી તેવું શું થયું તે વાત જાણે છે ? બપોરે એ છે ને કયાંથી આવો છે ?

બ્રાહ્મણે કહ્યું, હા, હું એ વાત જાણું છું. નળરાજના ગયા પછી દમયંતીએ રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરમાં એક સ્વપ્ન જોયું કે પોતે એક ઘટાઢાર સુંદર આંખાના વૃક્ષ ઉપર ફળ લેવા માટે ચઢી. ત્યાં એક હાથીએ આવીને તે આંખાના બાંહેડાને ઉખાડી નાંખ્યું ને પોતે બાંહેડા ઉપરથી નીચે પડી ગઈ. સ્વપ્ન પૂરું થતાં તેણે જાગીને જોયું તો તેના પતિ નળરાજને જોયાં નહિ એટલે ભયથી વિહ્વળ બનીને ચારે તરફ પતિને શોધવા લાગી. નળરાજ કયાંય ન મળ્યા. ત્યારે ખૂબ રડવા લાગી ને બોલવા લાગી નાથ ! આપે મને એકલી મૂકી તો મૂકી પણ આવા સંપર્થી ભરેલા બાંહેડામાં મૂકી દીધી ! વળી પાછો જોના મનમાં વિચાર આવ્યો કે મારા નાથ મારા માટે પાણી લેવા ગયા હશે, અગર કોઈ વનદેવી કે વિદ્યાધરીએ તેમનું હરણ કર્યું હશે ! બાકી મારા પતિ મને એકલી મૂકીને જાય નહિ. એમ વિચાર કરીને ખૂબ શોધ કરી પણ પતિ મળ્યા નહિ, ત્યારે જંગલમાં બેસી એકલી કંઈક સ્વરે વિલાપ કરવા લાગી. જોના વિલાપથી જંગલી પશુઓ તેની સાથે રડવા લાગ્યા. ખૂબ રડવા પછી હૈયું હળવું થયું. તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે મારા પાપકર્મનો ઉદય થયો છે. આજે મને જે સ્વપ્ન આવ્યું છે તે ઉપરથી લાગે છે કે મને મારા પતિનું મિલન નહિ થાય. મારા પતિએ મને જંગલમાં નિરાધાર મૂકીને જે કાર્ય કર્યું છે તેવું કાર્ય કોઈ પણ વિવેકી આત્મા નહિ કરે પણ એમનો કોઈ દોષ નથી, દોષ મારા કર્મનો છે. નહિતર તેમને એવી ભુદ્ધિ સુઝે નહિ.

કર્મને દોષ આપતી દમયંતી આગળ આવી જાય છે પણ એક દુઃખ થયું કે મારા પતિ મને છોડીને ગયા તો શું મારો કોઈ અપરાધ હશે ! કે મારા ઉપરથી તેમને પ્રેમ ઉતરી ગયો હશે ! આમ વિચાર કરતી હતી ત્યાં જોના વસ્ત્રના છેડે પતિદેવે લખેલા અક્ષરો જોયા. એણે વાંચ્યા, વાંચીને ખૂબ આનંદ થયો. અહો ! મારા નાથે એમને સુરકેલી ન પડે તે માટે મને છોડી છે. બાકી મારા પ્રત્યે એમને પ્રેમ છે. એમણે પોતાના હાથે લખ્યું છે કે વડના બાંહેડા જમણી બાજુએ જમણે તો તારા પિયરનો રસ્તો આવશે, ને કેશુકાના બાંહેડા દક્ષિણ તરફના રસ્તે કોશલાપુરી આવશે. તારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં જજે, એમની કેટલી કંટાળાદાયક છે ! એણે વિચાર કર્યો કે પતિ વિના સાચરે જવું તે સતી સ્ત્રીઓને માટે સુરકેલી ભરેલું છે, અને આવી સ્થિતિમાં પિયર જવું તે પણ બરાબર નથી. છતાં અત્યારે મારા માટે પિયર જવું તે જ એકમાત્ર છે. એમ વિચારીને દમયંતી પિયરના રસ્તે આવી ચેલા ને ફાટેલા વસ્ત્રો છે, માથાના વાળ છટા છે, પતિના વિરહથી દુઃખી બનેલી દમયંતી ભયથી ઉતાવળી ઉતાવળી આવી જતી હતી. સિંહને જોઈને હાથી

ને જરૂર છે. : ત્યારે પોતાને ત્યાં આવનારું કહીને આહવા ગયા. ખૂબ આનંદથી રહે છે ને પોતાને મળેલી સંપત્તિનો સદુપયોગ કરે છે. સમય જતાં એક વખત બાઈ કેઈ મિત્રના સંગે ચઢી જુગારનો રસિયો બન્યો. બહેનને ખબર પડી કે બાઈને જુગારનો રંગ લાગ્યો છે. ગામમાં એક સંત પધાર્યા હતા. બહેન બાઈને સંત પાસે લઈ ગઈ. બાઈ તરત સંતના ચરણમાં પડી ગયો. મુનિએ તેને ધર્મોપદેશ આપ્યો. અંતમાં જુગાર કેવું ભયંકર છે તે સમજાવ્યું. પરિણામે તેનો આત્મા મુક્ત થઈ ગયો ને જુગાર નહિ રમવું તેમ પ્રતિજ્ઞા કરી. જો આજે જન્માષ્ટમી ઉજવતાં હો તો જુગાર નહિ રમવું તેવી પ્રતિજ્ઞા લઈ લો. (પૂ. મહાસતીજીના સદુપદેશથી ઘણાં બાઈ બહેનોએ જુગાર નહિ રમવું તેવી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી.)

ચરિત્ર :- નળરાજાએ સુસુમારપુરના દધિપણું રાજાની પાસે વચન માંગીને તેના રાજાની હઠમાંથી જુગાર, શિકાર અને દારૂ એ ત્રણે ચીજો બંધ કરાવી અને ઘણાં વર્ષો સુસુમારપુરના રાજમહેલમાં રહ્યા. એક દિવસ નળરાજાને દત્તેશ્વરી ખૂબ યાદ આવી. આંખમાં આંસુ આવી ગયા, ત્યારે તેના મનમાં થયું કે અહીં રાજા મને રહતાજેઈ જશે તો પૂછશે. તેના કરતાં હું બહાર ચાલ્યો જાઉં. એમ વિચાર કરીને એક સરોવરના કિનારે જઈ એક વૃક્ષની છાયામાં બેઠો. બહાર અત્યારે કુળકા બની ગયા છે પણ ગમે તેમ તોય રાજા છે ને ? એવું બેસવું ઉઠવું એનાં ચિન્હો છાનાં રહેતાં નથી. નળરાજા કુળકા રૂપમાં પગ ઉપર પગ ચઢાવીને રાજાની જેમ બેઠો હતો. આ સમયે એક બ્રાહ્મણ તેમની પાસે આવીને બેઠો. તેણે નળરાજાનાં તમામ અંગોના ચિન્હો જોયાં. તે ઉપરથી સમજી ગયો કે આ કોણ બ્રહ્મા છે. બ્રાહ્મણ તેની સામે બેસીને ઉંડા નિસાસા નાંખવા લાગ્યો. ત્યારે નળરાજાએ પૂછ્યું, બાઈ ! તમે કેમ નિસાસા નાંખો છો ? તમને કંઈ દુઃખ છે ? ત્યારે બ્રાહ્મણે કહ્યું, બાઈ ! મને તો કંઈ દુઃખ નથી, પણ શું વાત કહું ? આ દુનિયામાં નળરાજા જેવો કોઈ નિર્દય, નિર્ભય, અને દુષ્ટ માણસ નથી.

“નળરાજા અને બ્રાહ્મણનો વાર્તાલાપ” :- આ પોતે જ નળરાજા હતા. એટલે એના મનમાં થયું કે આ માણસ મારી જ વાત કરે છે. પોતાની વાત આવે ત્યારે સાંભળવાનો રસ આવે ને ? નળરાજાએ પૂછ્યું, બાઈ ! તમે નળરાજાની આટલી બધી નિંદા શા માટે કરો છો ? એણે એવું શું ખરાબ કામ કર્યું છે ? ત્યારે બ્રાહ્મણે કહ્યું, નળરાજા એના બાઈ સાથે જુગાર રમ્યા, જુગારમાં હારી ગયા એટલે નળરાજા અને દમયંતીરાણી બન્ને વનમાં ચાલ્યા ગયા. નળરાજાએ બર જંગલમાં બરનિદ્રામાં સૂતેલી દમયંતી રાણીને એકલી મૂકી દીધી ને પોતે ચાલતો થઈ ગયો. બાહો, તેના જેવો નિર્દય કોણ છે ? એને છોડવી હતી તો કહીને છોડવી હતી ને ? શા માટે કપટ કર્યું ? નળરાજાએ બ્રાહ્મણને પૂછ્યું, બાઈ ! નળરાજાએ દમયંતીને છોડ્યા વર્ષો થઈ ગયા તો તમે દુષ્ટ નળરાજાનો વૃત્તાંત ક્યાંથી સાંભળ્યો ? નળરાજાએ દમયંતીને વનમાં

દિ. શ્રાવણ વદ ૧૧ ને ગુરુવાર

તા. ૮-૬-૭૭

અનંતજ્ઞાની ભગવંતો કર્મમાન કરે છે કે હે ભગ્ય જીવો ! આ સંસારમાં સંયોગો એ હુઃખના હેતુઓ છે, જ્યાં સંયોગ ત્યાં હુઃખ અને અસંયોગ ત્યાં સુખ. દુનિયાના તમામ ભૌતિક સંયોગો હુઃખનું મૂળ છે. તેમાંથી સુખ ક્યાંથી મળે ? જે આત્માઓ અસંયોગી બની ગયા છે તેમને હુઃખનું નામ નિશાન નથી. સંયોગ કયો તે તમે જાણો છો ? શરીરનો, સ્ત્રીનો, સંતાનનો, સંપત્તિનો, સત્તાનો, ખાનપાનનો, વિષયોનો, કપાઓનો, કર્મોનો, ઘરખાર, હુકાન, મોટર, બાગ, બગીચા, અલંકારો અને વસ્ત્રોનો સંયોગ. બોલો, આ બધા સંયોગો આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિનું મૂળ છે કે નહિ ? આવા ઉપાધિમય અને નાશવંત સંયોગો પ્રાપ્ત કરવા માટે જીવ કેટલા ફાંફા મારે છે ? અને અન્યાય, અનાચાર, દુરાચાર, કલેશ, ઝઘડા વિગેરે ઉત્પન્ન કરે છે. જેમ જેમ સંસારનો અને સંસારિક વસ્તુઓનો વધારો થતો જાય છે તેમ તેમ જીવ હુઃખોથી અને દુઃખાનથી વધુ ને વધુ ઘેરાતો જાય છે આવું સમજીને પણ સંયોગથી પર રહેતાં શીખો, અને જીવનની અમૂલ્ય પળને જોળાવો.

ભગવાન મહાવીરસ્વામી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૧૦મા અધ્યયનમાં બોલ્યા છે કે “સમય ગોચમ મા પમાયજી.” એક સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરો. અખૂટ લગ્નિના ભંડારી મોક્ષગામી ગૌતમસ્વામીને પણ એક, બે, ત્રણવાર નહિ પણ ભગવાને છત્રીસ વાર કહ્યું છે કે હે ગૌતમ ! સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરો. આટલી વાર એક જ વાતની ટકોર થવા છતાં ગૌતમસ્વામી નમ્ર ભાવે શ્રવણ કરતાં હતાં. એકનું એક વાક્ય વારંવાર યાદ આપવા છતાં મનમાં ખેદ કે દિલમાં રંજ ગૌતમસ્વામીએ અંશમાત્ર કર્યો નથી. અહો, એ આત્માની કેટલી નમ્રતા ! આજનો સાધક કદાચ એમ જ કહેશે કે શું મને એકલાને જ દેખ્યો છે ? શું હું અભૂલ અને અજ્ઞાની છું ? શું મારામાં જ બધો પ્રમાદ છે કે વારંવાર મને કહ્યો છો ? પણ આ આત્મા તો મહાન વિવેક દષ્ટિવાળા અને જ્ઞાની હતા, અને સાધુ સસુદાયના નાયક હતા. તેમના જીવનમાં અકલ્પવાતો સ્પર્શો જ નથી. નાયકની સત્તાનો મોહ લાગ્યો નથી. કેટલી બધી પવિત્રતા ! નમસ્તું એટલે અકલ્પે જાણવો ને સદ્ગુણને લાવવા. તે જ ખરેખર સાચું નમન છે. આજે તો નમન એ નમન નથી પણ વ્યાપાર છે, કસરત કરનાર દોઢ કલાક સુધી શરીરને નમાવે છે પણ એ દિલની નમ્રતા નથી. ખરેખર નમ્રતા તો એ જ કહેવાય કે મન નમસ્તું જોઈએ. દિલને કુશું કરવું જોઈએ. તન સાથે મન નમે તો જ નમ્રતાની ચીકાથ આવે.

ખંધુઓ ! ઘણી વાર માનવ ધન, કુટુંબ અને પરિવારનો મોહ છોડી શકે છે પણ અહંને છોડી શકતો નથી. આપણે ઘણી વાર સાંભળ્યું છે કે બાહુબલજી સર્વસ્વ છોડ્યું પણ હું મોટો ભાઈ થઈને નાના ભાઈને કેમ નમું ? અહીં સમજાય છે ને કે બધું છોડવું સહેલું.

ભાગી જાય તેમ સતી દમયંતીને જોઇને હિંસકે જીવે ભાગવા લાગ્યા.

બંધુઓ ! ભલે દમયંતી એકલી હતી પણ તેના સતીત્વનું તેજ ઝળકતું હતું. વાઘ, સિંહ, સર્પ વિગેરે તેને જોઇને ભાગી જવા લાગ્યા. દમયંતી થોડે દૂર ગઈ ત્યાં તેણે એક મોટા સાર્થને જોયો, એટલે તેના મનમાં થયું કે હું આ સાર્થના લેણી થઈ જાઉં ને તેની સાથે ચાલુ તો મને સાડું પડશે, એમ વિચારીને સાર્થના લેણી થઈ ગઈ ને નિશ્ચિત બનીને ચાલવા લાગી. આગળ ચાલતાં ચોર લૂંટારાઓનું મોટું ટાળું આંચું ને સાથ ને ઘેરી લીધા ને લૂંટારાઓ સાર્થને લૂંટવા લાગ્યા. સાર્થ ભયભીત બની ગયો. આ સમયે દમયંતી પોતાના સતીત્વના પ્રભાવે જોરથી બોલી. ખબરદાર ! આ સાર્થને હેરાન કર્યો છે તો ? હમણાં બળીને ભસ્મ થઈ જશે. આટલા શબ્દો સાંભળીને લૂંટારા ધ્રુજી ઉઠ્યા ને લૂંટેલો માલ ત્યાં મૂકીને ભયભીત થઈને ભાગી ગયા. સાર્થવાહ કહેવા લાગ્યા કે આ કોઈ દેવી છે. આપણને બચાવવા જ અહીં આંચા લાગે છે. આજે એ ન હોત તો આપણાં મોત થઈ જાત. બધા સાર્થવાહ અને તેના નાયક દમયંતીના ચરણમાં પડી ગયા ને બોલ્યા—દેવી ! તમારી કૃપાથી અમે બચી ગયા. સાર્થપતિએ પૂછ્યું—ખડેન ! તમે કોઈ દેવી છો કે મનુષ્યાણી ? કોણ છો ? અને આવા ભયંકર જંગલમાં એકલા કેમ આંચા છો ? ત્યારે દમયંતીએ સાર્થપતિને પોતાના ભાઈ સમાન ગણીને નળરાજ બુગાર રમ્યા ત્યારથી માંડીને જંગલમાં તેનો ત્યાગ કર્યો તે બધી વાત કહી. સાર્થપતિએ પોતાની ખડેન સમાન ગણી દમયંતીને પોતાના તંબુમાં લઈ જઈ તેને ભોજન કરાવ્યું ને તેનો ખૂબ સત્કાર કર્યો.

વનવગડામાં દમયંતી :— સવારમાં સાર્થ આગળ ચાલ્યો. બંધુ દૂર જઈને બીજે પડાવ નાંખ્યો. ચોમાસાનો સમય થયો હતો એટલે એકાએક વાહળાં ચઢી આંચા. ખૂબ ગાજવીજ ને કડાકા થયા ને મૂશળધાર વરસાદ તૂટી પડ્યો. ચારે બાજુ બંબાકાર પાણી પાણી થઈ ગયું. વરસાદ બંધ થયો પણ પાણી ખૂબ ભરાઈ જવાથી અને માટીમાં કીચડ થવાથી ગાડા ચલાવી શકાય તેમ ન હતું, આ પરિસ્થિતિ જોઇને દમયંતીએ વિચાર કર્યો કે બ્યાં સુધી કીચડ સૂકાશે નહિ ત્યાં સુધી ગાડા ચલાવી શકાશે નહિ. એટલે આ સાર્થને તો બંધો સમય અહીં રોકાવું પડશે. મારે આ સાર્થની સાથે ક્યાં સુધી રોકાવું ? હું એકલી સાર્થને છોડીને ચાલી જાઉં. આમ વિચાર કરીને સતી દમયંતી સાર્થમાં કોઈને પણ કહ્યા વિના એકલી ચાલી નીકળી. કારણ કે કહેવા જાય તો તેને કોઈ જવા દે નહિ. એટલે બધા ઉંઘતા હતા તે સમયે દમયંતી પંચ પરમેશ્વરનું સ્મરણ કરીને આગળ ચાલી. હવે દમયંતીને માર્ગમાં કેવા કેવા કષ્ટો પડશે ને શું બનશે તેના બાવ અવસરે.

લાગ્યું પશુ અહં છોડવો કઢીન લાગ્યો. જેની સાધના એરી હતી કે તરત જ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવું જોઈએ, પશુ જ્યાં સુધી અહં ન ગયો ત્યાં સુધી કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું નહિ. અરે, એક કવિએ રૂપકમાં કહ્યું છે કે સાગરે સરિતાને કહ્યું કે પચ્ચરનો ચૂરો કરવો સહેલ છે પણ નેતર લાવવું કઢીન છે. હવે તમને સમજાય છે ને કે પચ્ચર અછંક છે ને નેતર નમ્ર છે. જેનામાં નમ્રતા છે તેને કોઈ જીતી શકતું નથી. અહીં એક ઐતિહાસિક વાત યાદ આવે છે.

હંગેરીના રાજાની પુત્રી ઇલીઝાબેથ જેનું નામ હતું તેનાં લગ્ન બ્રુઈ સાથે થયાં હતાં. આ રાણી ઇલીઝાબેથ સ્વભાવથી સરળ, નમ્ર અને નિરાશિમાની હતાં. એ બ્યારે બહાર નીકળતાં ત્યારે રસ્તામાં કોઈ દુઃખીને જોતાં ત્યારે તેમનું દિલ હયાથી પીગળી જતું ને આંખમાં આંસુ આવી જતાં, અને હું રાણી છું તેવું અભિમાન છોડીને દુઃખીઓને મદદ કરતાં, એક વખત રાણી ઇલીઝાબેથ સુંદર વસ્ત્રાભૂષણો પહેરી, મસ્તક પર હીરા, મોતીના સુગટ પહેરી ઇસુના દર્શન કરવા માટે દેવળમાં ગયા. દેવળમાં પ્રવેશ કરતાં નજર ઇસુની મૂર્તિ ઉપર પડી. ઇસુના મસ્તક ઉપર કાંટાળો સુગટ જોઈને તરત તેણે પોતાના માથા ઉપરથી સુગટ ઉતારી નાંખ્યો અને મસ્તક નમાવીને પ્રાર્થના કરવા લાગી.

આ જોઈને ઇલીઝાબેથની સાસુને ક્રોધ આગ્યોને કહ્યાઈથી કહ્યું કે ઇલીઝાબેથ ! જરા વિચાર કર, તું એક રાજરાણી છે. રાજરાણી થઈને ઉઘાડા માથે પ્રાર્થના કરવી તને શોભે છે ? ત્યારે ઇલીઝાબેથે સાસુને નમ્રતાથી જવાબ આપ્યો કે માતાજી ! જુઓ તો ખરા, ઇસુ ભગવાનના માથે કાંટાળો સુગટ છે ને હું એમની સાથે હીરા મોતીના સુગટ પહેરીને ઉભી રહું ! ના....ના, મારાથી કદી એવું નહિ બને. આવી નમ્રતાભરી વાણી સાંભળતાં તેની સાસુ સોરીયા અવાજ બની ગયા. ઇલીઝાબેથનું મસ્તક જેટલું તાજથી શોભતું હતું તેનાથી અનેક ગણું વધારે તેમનું જીવન નમ્રતાથી શોભતું હતું.

દેવાનુમિત્રો ! જેના જીવનમાં આવી નમ્રતા હશે, આંખમાં કંટાળા, મનમાં ક્રોધમળતા હશે, સહનશીલતા હશે એવો મનની માનવને તો શું પશુ દેવ જેવાને પશુ વશ કરી શકે છે, નમ્રતા એ મોટામાં મોટો વશીકરણ મંત્ર છે. માટે જો જલદી મોક્ષમાં જવું હોય તો જીવનમાં નમ્રતા કેળવી “નમે તે સૌને ગમે” એ સૂત્ર હૈયામાં કોતરી લેજો. એક સંસ્કૃત શ્લોકમાં કહ્યું છે કે.

“નમન્તિ ફલિતા વૃક્ષા, નમન્તિ વિવૃધા નરા : ।

શુષ્કં કાઠં ચ મૂર્ચશ્ચ, ન નમન્તિ જુદન્તિ ચ ॥”

ફળોના ભારથી વૃક્ષ નમે છે. વિદ્વાન જ્ઞાની મનુષ્ય નમે છે. પશુ સૂકું લાકડું અને મૂળ મનુષ્ય કદી નમતાં નથી. લાકડું તૂટી જાય છે તો પશુ અછંક રહે છે ને મૂળ મનુષ્ય અભિમાનથી અછંક રહે છે. તે કોઈને નમતો નથી. ત્યારે જ્ઞાની અને વિદ્વાન પુરૂષો શુભો આગળ નમી જાય છે.

શારદા દર્શન

આપણા ચાહુ અધિકારમાં પણ નમ્રતાની વાત આવી છે. ત્રિખંડ અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવમાં કેટલી નમ્રતા હતી કે તે દરગેજ પોતાની માતાઓને વંદન કરવા જતાં હતાં. તેઓ પોતાની જન્મદાતા દેવકીમાતાના મહેલે વંદન કરવા માટે આવ્યા. માતાને વંદન કર્યા. આ સમયે દેવકીમાતા ઉદાસ બની લમણે હાથ દબને બેસાડ્યાં. માતાને ઉદાસ બોધને કૃષ્ણવાસુદેવે પૂછ્યું કે હે માતા ! હું બ્યારે બ્યારે તમારા દર્શન કરવા માટે પહેલાં આવતો હતો ત્યારે મને બોધને તમે પ્રસન્ન બની જતાં હતાં. મને બોધને તમારા હૈયામાં હર્ષ સમાતો ન હતો, અને આજે કેમ ઉદાસ બની ગયા છો ? ત્રણ ખંડના સ્વામી જેવો કૃષ્ણ તારો દીકરો છે તો હે માતા ! તને શું ચિંતા છે ? વિનયવંત પુત્રો પોતાની માતાને સ્કેજ ચિંતામાં રહે એ તો તેડું લોહી ઉઠળી બધ છે કે મને જીવતાં મારી માતાને શું ચિંતા છે ? કૃષ્ણજીએ આ રીતે કહ્યું ત્યારે દેવકીજીને ઉપયોગ આવ્યો. એટલે પોતે જે વાતની ચિંતા કરતી હતી તેને અંતરમાં દબાવી દબને કહે છે હે મારા દીકરા ! તું આવ્યો ! તે કૃષ્ણને બોધને હંધેલી બની ગઈ. પુત્રને કુશળ સમાચાર પૂછ્યા ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું હે મોરી મૈયા ! હું તો આનંદમાં છું પણ તમે આજે ઉદાસ કેમ છો ? મેં આવી ઉદાસીનતા કદી તમારા મુખ ઉપર બોધ નથી. તમારા મનમાં જે ચિંતા હોય તે મને કહો. દેવકીજી કહેતા નથી પણ બ્યારે કૃષ્ણ જૂન પૂછ્યું ત્યારે “તપ જં સા દેવદેવી કળહ વાસુદેવં યથ વયાસી યથં જલુ અહ પુતા સરિસપ જાવ સમાણે સત્ત પુત્તે પયાયા, નૌ સેવળ મપ પગસ્સ વિ વાલતળે અણુમણ !” દેવકીજીએ કહ્યું કે હે પુત્ર ! આકાર, વય અને કાન્તિમાં એક સરખા યાવત્ નલકુબેર જેવા સુંદર સાત પુત્રોને મેં જન્મ આપ્યા છતાં મેં એક પણ પુત્રની બાલકીડાને અનુભવ કર્યો નથી.

દેવાનુપ્રિયો ! આ માતાનું હૃદય છે. દરેક માતાઓને પુત્રો વહાલા હોય છે. તિયંચમાં કયાં સંતાન કમાઈને ખવડાવવાનાં છે ! એ થોડી સેવા કરે છે છતાં તિયંચોને પણ પોતાના બચ્ચાં કેટલાં વહાલા હોય છે ! ચકલો અને ચકલી દૂર દૂરથી ચણુ ચણીને ચાંચમાં લઈ આવે છે ને પોતાના બચ્ચાને ખવડાવે છે ને હેત કરે છે. દેવકીમાતા કહે છે હે દીકરા ! મને કોઈ જાતનું દુઃખ નથી કે બીજી કોઈ ચિંતા નથી. તારા જેવા સમર્થ અને વિનયવંત દીકરાની માતાને ચિંતા કે દુઃખ શું હોય ? પણ બેટા ! મને મોહ મૂંઝવે છે. તેથી ઉદાસ બનીને બેસી છું. દેવકીમાતા દીકરા માટે જૂરે છે. આજે સંસારમાં ઘણાં માતા પિતાઓ દીકરા માટે ફાંકા મારે છે. દીકરી હોય અને દીકરો ના હોય તો વિચારે છે કે અમારું શું થશે ? અહીં એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

એક રાજા ચિત્રકળાના જૂળ શોખીન હતા. નવા નવા ચિત્રો એમને જૂળ ગમતાં હતાં. આ રાજાના રાજ્યમાં એક પણ ચિત્રશાળા ન હતી એટલે તેમણે વિચાર કર્યો કે હું એક સુંદર ચિત્રશાળા બંધાવું. એમ વિચાર કરીને ચિત્રશાળા બંધાવવા માટે કબરો કારીગરોને બોલાવ્યા. કારીગરોએ ચિત્રશાળા બાંધીને તૈયાર કરી. હવે તેમાં

આકર્ષક ચિત્રો બનાવવા માટે મોટા મોટા ચિત્રકારોને યોદ્ધાવ્યા. નિપુણ ચિત્રકારોએ ચિત્રકામ શરૂ કર્યું. થોડા દિવસ થયા પછી રાજના મનમાં થયું કે હાવ, જરા તપાસ તો કરું કે ચિત્રશાળામાં કેવું કામ ચાલે છે ? કારણ કે ચિત્રશાળા માટે કરોડો રૂપિયાનો ખર્ચ કરું છું તો મારે તપાસ તો કરવી જોઈએ ને કે ચિત્રકારો કેવું કામ કરે છે ! અચાનક જોવા જઈ તો ખ્યાલ આવે. રાજ થોડા પર બેસીને ચિત્રશાળા જોવા માટે આવ્યા. ઘણાં ચિત્રકારો ખંતથી ચિત્રો દોરી રહ્યા છે. ધમધાકાર કામ ચાલે છે. દરેક ચિત્રકારોએ દરેક ભાગમાં કામ વહેંચી લીધું હતું. બધા ચિત્રકારો યુવાન હતા. તેમાં એક ચિત્રકાર વૃદ્ધ હતો. તે પણ એને સોંપેલા ભાગમાં ચિત્ર દોરતો હતો. એણે એક સુંદર મોર ચીતર્યો હતો. એણે એમાં એવા રંગ પૂર્યા હતા કે તેની છાયા પ્રકાશ વિગેરે જોઈએ તેવા ખીલી ઉઠ્યા હતાં. જણે આબેહૂબ જીવતો ને જાગતો મોરલો જોઈ લો.

“ચિત્રકારની પુત્રી મોલી ચોથા પાચે મળી ગયો” :- ચીતરેલો મોર જોઈને રાજના મનમાં થયું કે લીંત ઉપર જીવતો મોર બેઠો છે. એટલે તે મોરનું પીંછું પકડવા માટે ગયા પણ પીંછાને બદલે રાજનો હાથ લીંત સાથે અથડાયો. આ ચિત્રકારને એકની એક દીકરી હતી. તે દરરોજ તેના પિતાજીને બપોરે ભાત આપવા આવતી હતી. આ રાજ જ્યારે ચિત્રસભા જોવા માટે આવ્યા હતાં ત્યારે ચિત્રકારની પુત્રી એના પિતાજીને ભાત આપવા આવી હતી, પણ તેનો બાપ જંગલ જવા ગયો હતો. એટલે તે બેઠી હતી. આ સમયે રાજ મોરનું પીંછું લેવા જતાં તેનો હાથ લીંત સાથે અથડાયો. એ જોઈને ચિત્રકારની પુત્રી ખડખડાટ હસી પડી, અને મોલી ઉઠી કે “વાહ વાહ, ચોથા પાચે મળી ગયો. આ સાંભળીને રાજને આશ્ચર્ય થયું કે આ શેના ચોથા પાચાની વાત કરે છે ? અત્યારે રાજ રાજના વેશમાં આવ્યા ન હતાં. સાદા વેશમાં આવ્યા હતા. રાજએ પૂછ્યું કે તું શેનો ચોથા પાચે મળી ગયો એમ કહે છે ? એટલે છોકરીએ નિર્ભયતાથી કહ્યું એ તો મૂખાના ખાટલાનો ચોથા પાચે મળી ગયો. મૂખાના ખાટલાના પાયા તરીકે મને ત્રણ પાયા મળ્યા હતા એક પાચે ખૂટતો હતો. તે મને મળી ગયો. આ સાંભળીને રાજના મનમાં આશ્ચર્ય થયું કે ત્રણ મૂખો કેણુ હશે ? અને હું મૂખો કેવી રીતે ? છોકરીએ રાજને મૂખો કહ્યો તેથી ખોટું ન લાગ્યું પણ જણવાની ઇતેજરી થઈ.

“રાજને જણવાની જિજ્ઞાસા” :- બંધુઓ ! મોટા માણસોનાં દિલ વિશાળ હોય છે. જો દિલ વિશાળ હોય તો માણસને નવું જણવાનું મળી શકે, અને જો નાની નાની જાણતોમાં મન સાંકડું રાખીને ખોટું લગાડે તો એને કંઈ કહેવાનું મન થતું નથી. રાજનું દિલ વિશાળ હતું એટલે તેમણે ચિત્રકારની પુત્રી ઉપર રીસ ન કરી પણ આ કોને મૂખા કહે છે ને શા માટે મૂખા કહે છે તે જણવા માટે શાંતિથી

પૂછ્યું કે બહેન ! તેં મૂર્ખાના ખાટલાના પાયા તરીકે ચાર મૂર્ખા કહ્યા તે કયા, કયાં અને તે મૂર્ખા કેવી રીતે છે તે તું મને કહીશ ?

રાજાની જિજ્ઞાસા જોઈને ચિત્રકારની પુત્રીએ કહ્યું, સાંભળો, જુઓ, પહેલા નંબરનો મૂર્ખો મારો બાપ છે. કારણ કે મને જોમ થાય કે મારા પિતાજી વૃદ્ધ છે અને આ ઉંમરે ખાટલું બધું કામ કરે છે તો હું જોમના માટે ગરમાગરમ લોજન લઈને જઈને તેમને જમાડું. એટલે હું દરરોજ ટાઈમસર ગરમાગરમ ભાત લઈને આવું છું ત્યારે જોમને આ વખતે જ જંગલ જવાનું સૂઝે છે. “અક્ષરમીના પડિયા કાણા” એ ન્યાયે ઉના લોજનને કંડું કરીને ખાય છે. માણસે સમય જોળખવો જોઈએ. ખીનું મારી માતા ગુજરી ગઈ છે, એટલે ઘરમાં હું એકલી યુવાન દીકરી છું. આવી યુવાન દીકરીને ઘરમાં એકલી રાખીને એ સવારથી ઉઠીને અહીં કામ કરવા આવે છે પણ વિચાર નથી કરતાં કે યુવાન દીકરીનો શો ભરોસો ? છોકરીની વાત સાંભળીને રાજા આનંદચંદ્રિત થયા કે અહો ! આ છોકરીમાં કેટલો વિવેક છે ! રાજા પૂછે છે ખીને મૂર્ખો કોણ ? છોકરીએ કહ્યું કે ખીને મૂર્ખો આ ગામનો રાજા કે જે યુવાન ચિત્રકારોની પાસેથી જેટલું કામ લે છે તેટલું જ કામ મારાં વૃદ્ધ બાપ પાસેથી લે છે, તો જેટલું કામ યુવાન કરી શકે તેટલું પાંચક વર્ષનો વૃદ્ધ કરી શકે ખરો ? સાચો વિવેક તો તેને કહેવાય કે તે માણસની ચેત્તવ્યતા અને તાકાત જોઈને કામ લે, પણ આ રાજાને આવો વિવેક નથી માટે તે મૂર્ખો છે, ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું કે હવે ત્રીજો મૂર્ખો કોણ ?

ત્રીજો મૂર્ખો મને રસ્તામાં મળ્યો. હું ભાત લઈને આવતી હતી ત્યારે રસ્તામાં એક ઘોડેવાર મળ્યો. એ ઘોડો ઊઠો હતો ને એવો પૂરજોશમાં ઘોડો દોડાવતો હતો કે હું અને ખીજા ઘણાં માણસો ઘોડાની હડફેટમાં આવતા બચી ગયા, પણ એ મૂર્ખાએ એવો વિચાર ન કર્યો કે જો પૂરપાટ ઘોડો દોડાવવો હોય તો અહીં વસ્તીમાં ન દોડાવાય વનવગડામાં જવાય. આમ તો ઠીક થયું કે બધા બચી ગયા પણ જો કંઈક થયું હોત તો એના બાપનું શું જવાનું હતું ? માણસે સાંભળીને ઘોડો અટાવવો જોઈએ. જેથી ખીજાને તકલીફ ન થાય. આ સાંભળીને રાજા વિચારમાં પડ્યા કે અહો ! ખીજા ને ત્રીજા નંબરમાં તો હું મૂર્ખો ક્યો ને ચોથા નંબરે પણ વગર પૂછ્યે હું મૂર્ખો છું. એટલે તે મીન રહ્યા પણ છોકરીએ કહ્યું. હું વિચાર કરતી હતી કે મેં ત્રણ મૂર્ખાં તો જોયા પણ જો કોઈ ચોથો મળી જાય તો ચાર પાયાનો ખાટલો બની જાય. એમાં તમે મળી ગયા. ભાઈ ! તમને વિચાર ન થયો કે આ ચિત્રચાળામાં ખાટલા બધા માણસો ધમધોકાર કામ કરી રહ્યાં છે. ખાટલી બધી વસ્તીમાં વનનો સાચો ચોરલો અહીં ક્યાંથી આવી શકે ? કે તમે એવું પીંછું પકડવા હાથ લંબાવ્યો ? માણસે આબુખાબુના સંયોગો જોઈને કોઈ પણ કાચું કરવું જોઈએ. જોલો, આ વાત સાચી છે ને ? આપને જોડું લાગ્યું હોય તો માફ કરજો.

આ ચિત્રકારની પુત્રીની બુદ્ધિ અને તેનું ખમીર જોઇને રાજાને તેના પ્રત્યે માન જાગ્યું, કે એક યુવાન છોકરી રાજા જેવા રાજાને મૂર્ખો કહેનાં અચ્છાકાતી નથી. ત્રણ નંબરમાં તો હું જ મૂર્ખો છું. વળી જોની વાત સામાન્ય નથી. એકેક વાતમાં કેટલું તત્વ ભરેલું છે. જોની બુદ્ધિ કેટલી છે ને નીકરતા પણ કેટલી બધી છે ! જોનામાં વિવેક કેટલો બધો છે ! એણે જોના જીવનમાં આવા તો કેટલાય અનુભવ કર્યા હશે ! આની બુદ્ધિ, ખમીર બધું જોતાં જોમ લાગે છે કે જો ચીંથરે બાંધેલું રતન છે. રાજાને જો ચિત્રકારની પુત્રી પ્રત્યે આકર્ષણ થયું. તમે પણ કંઈક નવું દેખો તો તેના પ્રત્યે આકર્ષણ થાય છે ને ? જો આકર્ષણ ક્યાં ? સંસારના પદાર્થોમાં ? પણ અહીં ઉપાશ્રયે આવો છો, વીતરાગ વાણી સાંભળો છો તેનું આકર્ષણ થાય છે ? કે હું આવો તપ કરું ! દીક્ષા લઉં ! બ્યાબ્યાનમાં રોજ નવું નવું સાંભળું છું તો કંઈક અપનાવું. આવું જો આકર્ષણ થાય તો જન્મારો સુધરી જાય.

રાજાને આ છોકરીનાં ગુણો પ્રત્યે આકર્ષણ થયું. મનમાં વિચાર થયો કે આ છોકરી કુંવારી હોય તો હું તેની સાથે લગ્ન કરું, ને તેને મારી પટ્ટરાણી બનાવું. તો મને રાજકાર્યમાં સહાયક બનશે. જોની સલાહ મને ખૂબ ઉપયોગી થશે. કદાચ લોકો મારી ટીકા કરશે ને ખીજી રાણીઓને પણ થશે કે ચિત્રકારની છોકરીને પરણ્યાં. પણ મને તો મોટો લાભ થશે, પણ જો અત્યારે જોને કહીશ તો શરમાઇ જશે. જોના પિતાને હું પૂછાવીશ. આમ વિચાર કરીને ચાલ્યા ગયા. ખીજે દિવસે રાજાએ પ્રધાનને ચિત્રકારને ઘેર મોકલ્યો. પ્રધાને પૂછ્યું—ભાઈ ! તમારી દીકરી કુંવારી છે ? ચિત્રકારે કહ્યું—હા, પણ મારે જોને સારે ઘર પરણાવવી છે. મારે એકની એક દીકરી છે. તેની માતા મરી ગઈ છે. હવે જો સાડું ઘર મળે તો મને ચિંતા નહિ, પ્રધાને કહ્યું કે હું તને સારામાં સાડું ઘર બતાવું ? ચિત્રકાર કહે—બતાવો. જો, ખુદ મહારાજ તારી દીકરીને પોતાની પટ્ટરાણી કરવા ચાહે છે. બાલ, તારી ધબ્બા છે ? ચિત્રકારે કહ્યું—પ્રધાનજી ! મારી મશ્કરી તો નથી કરતાં ને ? અમારા ગરીબની દીકરી રાજા ક્યાંથી માંગે ? પ્રધાને કહ્યું—સાચું કહું છું. ત્યારે કહે તો. તો બહુ આનંદની વાત. ચિત્રકારે મંજુરી આપી અને તેની પુત્રીના રાજા સાથે લગ્ન થયા.

ચિતારાની પુત્રીને રાજાએ પટ્ટરાણીનું પદ આપ્યું, પણ છોકરી કહે છે નાથ ! મને નાની રહેવા હો. મારે પટ્ટરાણી નથી બનવું, પણ રાજા માન્યા નહિ. ચિત્રકાર રાજાનો સસરો બન્યો. હવે તેને મજુરી કરવી મંડી ગઈ. બંધુઓ ! મોટા માણસનો આશ્રય મળે છે તો નના પણ મોટા બની જાય છે ને નબળા સબળા બની જાય છે. આ તો ચિત્રકારની વાત છે પણ આત્મા સાથે આપણે વિચાર કરીએ. આપણા વીતરાગ પ્રભુ સબળા છે. જો આપણે તેમનો આશ્રય લઈએ તો સબળા બની જઈએ, જો ભગવંતોનું શરણું ગ્રહણ કરીને અનંતા આત્માઓ સબળા બની ગયા તો આપણે કેમ ન બની શકીએ ? માત્ર આશ્રય લેતાં આવડવો જોઈએ. માડું ગમે તે થાય - - - કે આશ્રય

તો વીતરાગ દેવનો જ ખીખનો નહિ. આવી દૃઢ શ્રદ્ધા રાખનાર સખળા ખની જાય છે.

નવી રાણી ખૂબ ગુણીયદ હતી. તે રાજાને રોજ કહેતી મારે ખંગલે ભલે ના પધારો પણ મારી બહેનોના ખંગલે દરરોજ જાણે, પણ નવી રાણીના ઘણાં ગુણોથી રાજા રહેજે તેનામાં ખેંચાતા. આથી બધી જુની રાણીઓ ખૂબ ઇર્ષ્યા કરવા લાગી. તેના વખાણ સહન થતાં નથી તેથી રાજાના કાન ભેંસેલા લાગી પણ રાજા કોઈનું માને તેમ ક્યાં હતાં? એ તો એમ જ કહી દેતાં કે એનાં ગુણો જુઓ ને. ઇર્ષ્યા શા માટે કરો છો? એટલે રાણીઓ કંઈ બોલી શકતી નહિ પણ છિદ્ર શોધે છે અને રાજાને કહે છે નાથ! તમે શું પાગલ બન્યા છો. તમારી વહાલી રાણી દરરોજ બપોરે રૂમ ખંધ કરીને તમને વશ કરવા માટે મંત્ર, જંત્ર, કામણ-દુમણ કરે છે. ગમે તેમ તો ય હલકી જાતની છે ને! એને આવું બધું બહુ આવડે છે. એણે ન દીકાનું દીકું છે. એ કોણ જાણે મંત્ર જંત્ર કરીને મોટો અનર્થ ઉભો કરશે, માટે નાથ! જરા વિચાર કરો. આપના હિત માટે કહીએ છીએ. રાજા કહે છે એ તો પવિત્ર સતી છે. તમારી આંખોમાં એર ભર્યું છે માટે આવું દેખાય છે. રાણીઓએ કહ્યું કે જો તમને વિશ્વાસ ન હોય તો બપોરે એક વાગે તેના મહેલે જાતે જઈને ખાત્રી કરી લેજો. ખીજે દિવસે રાજા બપોરના સમયે પદરાણીના મહેલે પહોંચી ગયા.

આ સમયે પદરાણી મહેલના દરવાજા ખંધ કરીને બેઠી હતી. તે રાજરાણીનો પોશાક ઉતારીને પોતાના જુનઃ (ચિત્રકારની દીકરીના) કપડાં પહેરીને પોતાના આત્માને શિખામણ દેતી કે હે ભવ! તારા પ્રબળ પુણ્યના ઉદયથી ચિત્રકારની દીકરીમાંથી પદરાણીનું પદ મળ્યું છે પણ તું તારી પૂર્વ અવસ્થાને કહી ભૂલીશ નહિ. જેથી તને અભિમાન ન આવે. ભલે, તારા ઉપર રાજાના ચાર હાથ હોય, તેમની પૂણ્ય મહેરબાની હોય પણ ખીજી રાણીઓને તું તારાથી હલકી માનીશ નહિ. એ તારી વડીલ બહેનો છે, તેમની સાથે તું સદા નમ્રતાથી નાની જાનીને રહેજો. તારા પતિ તારામાં ગમે તેટલો મુગ્ધ હોય તેથી તે તારો શુભામ નથી પણ તારો સ્વામી છે. ભલે, તે તને ખમ્મા ખમ્મા કરતાં હોય ને તારી સલાહ પ્રમાણે ચાલતાં હોય પણ વિચાર કર, તારા બાપને ઘેર તારી કેટલી કિંમત હતી! અહીં તારે અભિમાન કરવાની જરૂર નથી. હે ભગવંત! ક્યારે પણ મારામાં અભિમાન ન આવે, ક્યારે પણ મારા વડીલ બહેનોનું અપમાન ન કરું; સદા વિનયથી રહું, ને મારા પતિની આજ્ઞાનું પાલન કરું એવી મને સદ્ગુણધિ આપજો. વિવેકનો દીપક મારા અંતરમાં જલતો રાખજો. આ પ્રમાણે આત્મચિંતન અને પ્રાર્થના કરીને રાણીનો પોશાક પહેરી લીધો.

રાણીના ઉદ્ગારો સાંભળીને રાજા તો કરી ગયા. અહો! શું આ રાણીની પવિત્રતા છે! અને ખીજી રાણીઓ એના ઉપર ઇર્ષ્યા કરે છે! રાજા ખીજે દિવસે રાણીઓને પદરાણીના

મહેલે લઈ આવ્યો ને ગુપ્ત રીતે આ નવી રાણી શું કરે છે તે બતાવ્યું. રાણીની પ્રાર્થના અને અંતરના ઉદ્ગારો સાંભળીને બધી રાણીઓ સ્તબ્ધ બની ગઈ. અહો ! આપણે તેના ઉપર કેટલી ઇર્ષ્યા કરીએ છીએ ત્યારે એ આપણા ઉપર કેટલો બધો સ્નેહ અને આદર બાવ રાખે છે. અતે એ બધી રાણીઓ તેના ચરણમાં પડીને માફી માંગે છે, ત્યારે તે પટ્ટરાણીએ કહ્યું—બહેનો ! તમે મારા વડીલ છો, ગુણના ભંડાર છો, તમારે મારી માફી માંગવાની કે ચરણમાં પડવાનું ન હોય.

બંધુઓ ! આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી આપણે એ સાર ગ્રહણ કરવાનો છે કે ચિત્રકારની પુત્રી હોવા છતાં એનામાં કેવા ગુણો હતા ! ગરીબની દીકરી પટ્ટરાણી પદ પામી છતાં પોતાના આત્માને કેવો ગુણોમાં સ્થાપી રાખ્યો હતો જેથી એને પસ્તાવાનો વખત ન આવ્યો. બીજી રાણીઓ તેના ઉપર ખોટી ઇર્ષ્યા કરતી હતી પણ તેના ગુણોની પીછાણ થતાં બધાએ તેની માફી માંગી. એક ગુણી આત્મા ઘરમાં આવે તો બધાના જીવન સુધારે છે. આ ચિત્રકારની દીકરી હતી છતાં તેનામાં કેટલું ખમીર હતું ! કેવી બુદ્ધિ અને ગુણો હતા. કૃષ્ણ વાસુદેવ આવા ગુણવાન અને વિનયવંત હતા, દેવકીમાતાને ઉઠાસ બેઠાને તેમના દિલમાં ખૂબ દુઃખ થયું. માતાને ઉઠાસીનતાનું કારણ પૂછ્યું ને માતાએ ઉઠાસીનતાનું કારણ દર્શાવ્યું. હવે કૃષ્ણજી દેવકીમાતાની ચિંતા દૂર કરવા માટે શું વિચાર કરશેને માતાનું મન શાંત કરવા માટે કેવું આશ્વાસન આપશે તેના બાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- હમયંતી બયંકર જંગલમાં નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરતી ચાલી બળ છે. ત્યાં માર્ગમાં બયંકર રાક્ષસ ભેયો. ભલવાલાની છાતી ફાટી બળ તેવો તે રાક્ષસ હતો પણ હમયંતી તો નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરતી ઉભી રહી. તે રાક્ષસ હમયંતીની સામે આવીને ઉભો રહ્યો ને પૂછ્યું કે તું કયાં બળ છે ? ઉભી રહે, આજે તો મને ખૂબ ભૂખ લાગી છે. એટલે તને ખાઈને મારી ભૂખ મટાડીશ, ત્યારે હમયંતી સિંહણ ગર્જના કરે તેમ ગર્જના કરીને બોલી મને અડીશ તો તું ભસ્મ થઈ જઈશ. હમયંતીની ગર્જના સાંભળીને રાક્ષસના પગ ધ્રુજવા લાગ્યા. તે ચરણમાં પડીને કહે છે કે માતા ! મેં તને ખાવાનો વિચાર કરીને તારી ઘોર અશાંતના કરી છે. મને માફ કર. હવે હું તારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું. હમયંતીએ કહ્યું—હે રાક્ષસ ! જો તું મારા પર પ્રસન્ન થયો હોય તો હું પૂછું તેનો મને જવાબ આપ કે મારા પતિનો મેળાપ મને ક્યારે ને કયાં થશે ? રાક્ષસ કહે છે માતા ! જે દિવસે તારો પતિ તને તજીને ગયો છે તે દિવસથી બરાબર બાર વર્ષે તારા પિતાને ત્યાં જ તારા પતિનું મિલન થશે. આ સાંભળીને તેને ખૂબ આનંદ થયો. બાર વર્ષ પછી પણ પતિ મળશે ને ? હમયંતીએ તેને કહ્યું, મારા પતિના સમાચાર આપીને તે મારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. તું મારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું તો તારે હવે કોઈ મનુષ્યને મારવો નહિ તેવો નિયમ છે. ત્યાં રાક્ષસે નિયમ લીધો અને તેનું દિવ્યરૂપ પ્રકાશિત

કરીને સતીના ચરણમાં પડેલાં ગુણોને કહ્યું, મુઠ્ઠા ! આ ભયંકર જંગલ છે. અહીં રહેવા કરતાં જો તારી આજ્ઞા હોય તો તેને તારા પિતાજીને ત્યાં મૂકી આવું. દમયંતીએ કહ્યું તારી વાત સાચી છે પણ હું સતી સ્ત્રી છું. મારા પતિ સિવાય બીજા કોઈ પણ પુરુષને સ્પર્શ કરતી નથી. માટે તું ખુશીથી ચાલ્યો જા. હું મારી ઇચ્છા થશે ત્યાં જઈશ.

દમયંતીના કહેવાથી દેવ તેના ચરણમાં નમીને ચાલ્યો ગયો. દમયંતીએ આસપાસ નજર કરી તો એક શુક્ર જોઈ. તેને થયું કે મારે માટે આ શુક્ર સારી છે. મારે પતિના વિયોગમાં ખાર વર્ષ પસાર કરવાનાં છે તો હમણાં અહીં રોકાઈ જઈને શાંતિથી ધર્મારાધના કરું. પછી પિયર જઈશ, આવો વિચાર કરી તે શુક્રમાં રહીને ધર્મધ્યાન કરવા લાગી. તેણે નિયમ લીધો કે જ્યાં સુધી મને મારા પતિનું મિલન ન થાય ત્યાં સુધી મારે સફેદ વસ્ત્રો પહેરવા, જમીન ઉપર સૂવું ને લૂખોસૂકો આહાર કરવો. કૂદની માળા પહેરવી નહિ. આવો દૃઢ નિયમ કરીને તે શુક્રમાં એક ઉપવાસ, છઠ્ઠ, અઠ્ઠમ કરતી નવકારમંત્રના ધ્યાનમાં સમય વીતાવવા લાગી.

બીજી બાજુ સવાર પડતાં સાર્થવાહ ઉઠ્યો ને દમયંતીને ન જોઈ એટલે તેની ખૂબ તપાસ કરી પણ ક્યાંય મળી નહિ. તેથી સાર્થના માણસોને ખૂબ દુઃખ થયું, કારણ કે તેઓ દમયંતીને ડેવીની માફક પૂજતાં હતાં. એ સમજતાં હતાં કે આ ડેવી આપણી સાથે હશે તો આપણો વાળ વાંકો નહિ થાય. એક વખત તો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થઈ ગયો હતો. કીચક સૂકાતાં ગાડા જોડીને સાર્થ નીકળ્યો. માગંમાં દમયંતીની તપાસ કરતાં હતાં. ત્યાં શુક્ર જોઈ, અંદર જઈને તપાસ કરી તો સાર્થપતિએ દમયંતીને જોઈ. એટલે ખૂબ આનંદ થયો ને કહ્યું, ડેવી ! અમે તમારી ખૂબ તપાસ કરી. તમે અમને મૂકીને આવતાં રહ્યાં ? દમયંતીએ બીજું કંઈ ન કહેતાં અહિંસા પ્રધાન જૈન ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. સાર્થવાહ તે સાંભળીને ખુશ થયો ને કહ્યું. અમારી સાથે ચાલો. દમયંતીએ કહ્યું, હું હમણાં અહીં રહીશ. આ એકાંત સ્થાનમાં મને ખૂબ આનંદ આવે છે. તમે ખુશીથી જાઓ. ત્યારે સાર્થવાહો કહે છે અમે અહીં જ રહીશું. ૫૦૦ સાર્થવાહોએ ત્યાં નાના ઘરો બંધાવી ગામ વસાવ્યું અને દમયંતીની સાથે રહી ધર્મધ્યાન કરતાં આનંદથી રહેવા લાગ્યા. આસપાસ વસતા તાપસો પણ ત્યાં આવીને રહેવા લાગ્યા. તેમને પણ દમયંતીએ જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. તેથી સાર્થપતિ અને તાપસોએ હયાપ્રધાન જૈન ધર્મ અંગીકાર કર્યો. નવા નગરમાં ૫૦૦ તાપસો બોધ પામ્યા તેથી તેનું નામ તાપસપુર પાડ્યું.

એક વખત ધૌધમાર વરસાદ તૂટી પડ્યો. તેથી ખૂબ પાણી ભરાઈ ગયું. એટલે બધા તાપસો અને સાર્થવાહો ખૂબ ચિંતામાં મૂકાઈ ગયા, ત્યારે દમયંતીએ બધાને શાંત પાડીને કહ્યું તમે ચિંતા ન કરશો. એમ કહી હાથ જોડીને કહ્યું કે “ જો મેં શ્રદ્ધ ભાવથી જૈન ધર્મનું પાલન કર્યું હોય તો વરસાદ બંધ થઈ જાય. ” તરત જ

વરસાદ બંધ થઈ ગયો. આ ચમત્કાર જોઈને આ લોકોની જૈનધર્મમાં શ્રદ્ધા વધી અને સૌ દમયંતીને પોતાના શુદ્ધ સમાન માની જૈનધર્મની આરાધના કરતાં ત્યાં રહેવા લાગ્યા. તાપસ્યુરની જ્યાંતિ સાંભળી ઘણું વહેપારીઓ ખીજ નગરમાંથી અહીં આવીને વસ્યા. હવે નગરની જ્યાંતિ ખૂબ વધી ગઈ. જંગલમાં મંગલ થઈ ગયું.

એક વખત મધ્ય રાત્રે દમયંતી શુદ્ધની બહાર નીકળી. તેની દષ્ટિ નજીક રહેલાં પર્વત ઉપર પડી. એ પર્વતની ટોચે તેણે અલૌકિક પ્રકાશ જોયો, અને દેવોનો સમૂહ પર્વત ઉપર આવતો જોયો. વિદ્યાધરો પણ પૃથ્વી ઉપર ઉતરી રહ્યા હતાં. આથી ખૂબ કોલાહલ થયો. તે સાંભળી સાર્થવાહો, તાપસો વિગેરે ભળી ગયા. સૌએ દિવ્ય પ્રકાશ જોયો તેથી સૌના મનમાં થયું કે કંઈક છે. એટલે દમયંતી, સાર્થવાહો અને તાપસો પહાડ ઉપર ચઢ્યાં. ત્યાં, દેવો, વિદ્યાધરો વિગેરેને કેવળી ભગવાનનો મહોત્સવ ઉજવતાં જોયા. દમયંતી વિગેરે કેવળી ભગવંતને વંદન કરીને ત્યાં બેસી ગયાં ને ભગવંતે ઉપદેશ આપ્યો. તે સાંભળી વિમલમતિ નામના તાપસને વૈરાગ્ય આવ્યો ને દીક્ષા આપવા વિનંતી કરી ત્યારે તેમણે કહ્યું 'યથોભદ્ર તમને દીક્ષા આપશે.

ત્યાર બાદ દમયંતી, સાર્થવાહો અને તાપસોએ પૂછ્યું કે હે ભગવંત ! આપે કેવી રીતે વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા લીધી ? કેવળી ભગવંતે કહ્યું, સાંભળો. કૌશલા નગરીમાં નળરાજ રાજ્ય કરતાં હતાં. તેમને દમયંતી નામે પતિવ્રતા રાણી છે. તેમનો કુબેર નામનો નાનો ભાઈ અત્યારે નળરાજનું રાજ્ય ચલાવે છે. હું તે કુબેરનો સિંહકેશરી નામે પુત્ર છું. હું પરણવા ગયો હતો. હું શૃંગાપુરીય કેસરીની કુંવરી બંધુમતીની સાથે લગ્ન કરીને મારી નગરીમાં જતો હતો. ત્યાં મારા મહાન પુણ્યોદયે મને આ પર્વત ઉપર યથોભદ્રસૂરિ મહારાજના દર્શન થયા. મેં તેમના દર્શન કરીને દેશના સાંભળી. મને ખૂબ આનંદ થયો અને મેં તેમને પૂછ્યું, ભગવંત ! મારું આયુષ્ય કેટલું છે ? મહારાજે તેમના જ્ઞાન બળે જાણીને કહ્યું કે તારું આયુષ્ય પાંચ દિવસનું છે. આ સાંભળીને હું મરણના ભયથી આકુળબાકુળ બની ગયો. મને ખૂબ દુઃખ થયું, ત્યારે મહારાજે કહ્યું, વત્સ ! ગભરાઈશ નહિ. એક દિવસનું ચારિત્ર પણ જન્મ મરણનાં ભય મટાડે છે. તેમના વચન સાંભળીને મને વૈરાગ્ય આવ્યો, અને મેં બંધુમતીની આજ્ઞા લઈને તરત દીક્ષા લીધી, અને કહીન સાધના કરીને શુદ્ધની આજ્ઞાથી હું પહાડ ઉપર ચઢ્યો. અહીં આવીને ઘાતી કર્મોનો ક્ષય કરી લોકલોક પ્રકાશક કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી. આ પ્રમાણે કહીને તે સિંહકેશરી કેવળી ભગવંત શેષ રહેલાં અઘાતી કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષમાં ગયા અને દેવોએ તેમને નિર્વાણ મહોત્સવ ઉજવ્યો ને તેમના શરીરની અંતિમ ક્રિયા કરી.

આ બધું જોઈને દમયંતીની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. અહો ! આ તો મારા દિયરનો દીકરો, મારો લાડીલો બનીએ છે. સિંહકેશરી જેનું નામ હતું તે ખરેખર સિંહ જેવો શૂરવીર બની, કર્મોને ખપાવી મોક્ષમાં ગયો ! હું ક્યારે મોક્ષ ?

આવી ચિંતવણી કરવા લાગી. બધા પહાડ ઉપરથી નીચે ઉતર્યા અને સિંહકેશરી મુનિનાં શુરૂ પાસે આવ્યા. ત્યાં તાપસે તેમની પાસે દીક્ષા લીધી. હવે દમયંતી યથોભદ્ર મહારાજને શુ' કહેશે ને તેનો શુ' જવાબ આપશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૬૧

દિ. આવણુ વહ ૧૨ ને શુક્રવાર

તા. ૯-૨-૭૭

મુરૂ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની, રાગદ્વેષના વિજેતા, મોક્ષ માર્ગના પ્રણેતા વીતરાગપ્રભુ ફરમાવે છે કે હે આત્મા ! તું અનંતકાળથી અજ્ઞાનના અધિકારમાં અટવાયો અને ચતુર્ગતિ ચક્રમાં ભ્રમણ કરતાં, મહેન કઠો સહન કરતાં, મહેન પુણ્યને ઉદય થતાં હેવોને પણ અતિ દુર્લભ જ્ઞાનનું શિખર સર કરવા માટે સૂર્યાદાઈ સમાન મનુષ્યભવ પામ્યો છે તો હવે અજ્ઞાનના અધારા ઉઠેલી જ્ઞાનને દિપક પ્રગટાવો. અજ્ઞાનનો અધિકાર જીવને દુર્ગતિની ખીણમાં ફેંકી દે છે. જ્યાં સુધી સૂર્યને ઉદય થતો નથી ત્યાં સુધી અધિકાર રહે છે. આપણાં જીવનમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવવા માટે વીતરાગપ્રભુની વાણી સૂર્ય સમાન છે. ભવસાગરમાં દૂખતા જીવોને તરવા માટે નૌકા સમાન છે. આ નૌકાના સહારે આત્મા ભવસાગરથી તરી જાય છે. જો ભવસાગરથી તરવું હોય તો ક્ષણે ક્ષણે પાપથી ડરતા રહો.

બાલો, તમને પાપનો ડર લાગે છે ? તમે પાપભીરૂ છો કે સાપભીરૂ ? તમારા ઘરમાં એક દર હોય તેમાંથી તમે સર્પને નીકળતો જોયો, પછી એ સર્પ ક્યાંક પેસી જાય. થોડી વારે ફરીને ખીજો સર્પ નીકળતો જોયો ને પાછો ક્યાંય પેસી ગયો. ખૂબ તપાસ કરી પણ સર્પ ક્યાંય દેખાયો નહિ, પણ તમને સુખે હંથ આવે ખરી ? “ ના ”. કારણ કે બે વખત સર્પને ઘરમાંથી નીકળતો નજરે જોયો છે એટલે સર્પનો ડર લાગે છે. કોઈ માણસ એ ઘરમાં દંડિ કરીને કહે કે ભાઈ ! આ ઘરમાં તો કિંમતી રત્નો છે. જોઈએ તો અંદર હાથ નાખો. રત્નો લેવા બહુ ગમે છે પણ જો ઘરમાંથી બખ્તે વખત સર્પ નીકળતો જોયો છે તેમાં હાથ નાખો ખરા ? રત્નો લેવાની લાલચ તો ઘણી છે એટલે ઘરમાં દંડિ કરી તો ઝળહળતાં રત્નો દેખાયાં અને કૂંદાડાં મારતો સર્પ પણ દેખાયો. હવે શુ' કરો ? રત્નો જતાં કરો ને ? કારણ કે સર્પ કરડે તો ! માટે રત્નો જતાં કરો છો. સર્પ ઘરમાંથી નીકળી જાય તો તરત હાથ નાંખીને રત્નો લઈ લો. આ વાતને આત્મા સમજે તો વિભાવ-દશામાં રહેલા આત્માના જીવનરૂપી ઘરમાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, ધર્મ્યા, અને વિષય રૂપી ઝેરી સર્પો કૂંદાડાં મારી રહેલા છે અને સ્વભાવમાં વર્તતા જીવમાં જ્ઞાન-દર્શન, ચારિત્ર અને તપ રૂપી અમૂલ્ય રત્નો ઝળકે છે. જીવાત્મા ધારે તો ક્રોધાદિ રૂપી

સર્વેને પકડીને દૂર કરી નિર્ભય બનીને જ્ઞાન-દર્શન આદિ કિંમતી રત્નો મેળવી શકે છે. પણ એ માટે જગજગર પુરુષાર્થ કરવાની જરૂર છે. મહાનપુરુષોએ એ કોધાદિ રૂપી સર્વેને ભળાડી જ્ઞાન, દર્શનાદિ રત્નો પ્રાપ્ત કરી લીધા. આપણે તે રત્નોને મેળવવા હોય તો સ્વ તરફ પુરુષાર્થ કરવો જોઈશે.

આપણા આલુ અધિકારમાં દેવકીરાણીની વાત આવે છે. દેવકીરાણીના દિલમાં એક વાતનો અફસોસ છે કે 'મેં' નલકુળેર જેવા સાત પુત્રોને જન્મ આપ્યો તેમાંથી એકને પણ ન ઉછેરી શકી ! આતુ' બનવામાં કોઈને કોઈ ભવનાં કર્મ' તો ખરાં જ ને ? કર્મ' શું' નથી કરતા ? માણસના ગાઢ કર્મ'નો ઉદય હોય છે ત્યારે પોતાનો માનેલો જીવનન મિત્ર વિશ્વાસઘાત કરીને નિર્દોષને પણ શુનેગાર કરાવે છે પણ અંતે સત્ય છાતું' રહેતું' નથી. એક દષ્ટાંત આપીને સમજાવું.

એક ગામમાં અંદ્રસેન અને રૂદ્રસેન નામના બે મિત્રો રહેતાં હતાં. પૂર્વના ઝણાતું'બંધ સંબંધના કારણે બંને મિત્રો થયા હતા પણ બંનેના સ્વાભાવમાં ઘણું મોટું અંતર હતું. અંદ્રસેન સત્યાવાદી, સદાચારી અને નીતિસંપન્ન હતો, જ્યારે રૂદ્રસેન લોભી, અન્યાયી અને ઇર્ષ્યાળુ હતો. અંદ્રસેન જૂળ પુણ્યવાન હતો. તેની પાસે ઘણી સંપત્તિ હતી. નગરમાં તેનું માન પણ જૂળ હતું. પેલા રૂદ્રસેનથી આ બધું સહન થતું' ન હતું. એની સંપત્તિ અને સત્કાર સન્માન જોઈને તે ઇર્ષ્યાથી પ્રજળી રહ્યો હતો, પણ ઉપરથી એના ઉપર જૂળ ગ્રેમ રાખતો હતો. અંદ્રસેન જૂળ સરળ હતો. એ તો એમ માનતો હતો કે મારા મિત્રને મારા પ્રત્યે કેટલો ગ્રેમ છે ! ત્યારે રૂદ્રસેન ઠાવ શોધ્યા કરતો હતો કે ગમે તેમ કરીને અંદ્રસેનને કેમ હલકો પાડું ? તે માટે ઇદ્ર શોધ્યા કરતો હતો. "ઈર્ષ્યાં દિ વિવેક પરિપન્થિની "

ઇર્ષ્યા એ વિવેકનો શત્રુ છે. માણસના જીવનમાં ઇર્ષ્યા અગ્નિ પ્રજળે છે ત્યારે તેના જીવનમાં વિવેકનો દિપક જૂળાઈ જાય છે. તેથી તેને હું' આ શું' કરી રહ્યો છું'. કોણું અહિત કરી રહ્યો છું ? આના કટુ ફળ મારે કેવા લોભાવવા પડશે તેના તેને જ્યાલ નથી રહેતો. ઇર્ષ્યાળુ માનવ શુણ્યાવાનનાં શુણે પોતાના જીવનમાં અપનાવવાની ઇચ્છા કરતો નથી પણ શુણ્યાવાનને હિંસ્ર માર્ગથી પતીત કરીને પોતાના જેવો બનાવવાની ઇચ્છા રાખે છે. આ માનવતાનું લક્ષણ નથી. મહાનપુરુષો કહે છે કે તારું' જીવન કેવું' હોવું' જોઈએ !

સુરમ્યાન્ કુસુમાન્ દષ્ટવા, યથા સર્વ પ્રસીદતિ ।

પ્રસન્નાન્ પરાન્ દષ્ટવા, તથાત્વ સુખમાપ્તુયા : ॥

જેવી રીતે સુંદર ખીલેલાં સુગંધી પુષ્પોને જોઈને સૌ કોઈ પ્રસન્ન થાય છે તેવી રીતે ખીલેને પ્રસન્ન જોઈને તું' પણ સુખનો અનુભવ કર. પણ કોઈનું' સુખ જોઈને ઇર્ષ્યા ન કરીશ. કદાચ તને ઇર્ષ્યા થાય તો એવી ઇર્ષ્યા કર કે આ વ્યક્તિ આટલી બધી શુણ્યાવાન છે તો હું' એના જેવો શુણ્યાવાન કેમ બનું'. એવો વિચાર કરી તેના શુણે પોતાના જીવનમાં અપનાવવા પ્રયત્નશીલ બને. જો દરેક મનુષ્ય આવા પવિત્ર બને તો ક્યાંય કલેશ કે ઝઘડાનું' નામનિશાન ન રહે.

ફ્રેસેને ચંદ્રસેનને હલકો પાડવા માટે યુક્તિ કરી. જો નગરમાં હીરાચંદ નામનો સંજ્ઞન શ્રેઢી રહેતો હતો. તેની સાથે ફ્રેસેનને સારો સંબંધ હતો, એટલે અવારનવાર તેને ત્યાં જતો હતો. એક વખત જો શ્રેઢીને ત્યાં હીરા-માણિક વિગેરે અવેરાતના હજીબા અહાર કાઢેલા હતાં. તે વખતે આ માયાવી ફ્રેસેન ત્યાં પહોંચી ગયો, અને કોઈ ન બાણે તેવી રીતે ચાલાકીથી રત્નનો એક ડાલલો ઉઠાવ્યો, ને સીધો ચંદ્રસેનને ઘેર પહોંચી ગયો. જો સમજતો હતો કે મેં કેવી ચાલાકી વાપરી ! આ કોઈ બાણતું નથી. ભલે, અહીં કોઈ નથી બાણતું પણ સર્વજ્ઞ ભગવતો તો બાણ છે ને ? કમંડાળની કાટમાં છાતું રહેવાતું નથી. ફ્રેસેનનું મન મલીન બન્યું છે એટલે હીરાચંદને ત્યાંથી ચોરી કરીને ચંદ્રસેનને ઘેર આવ્યો. ચોરી કરીને ચંદ્રસેન આગળ શાહુકારી બતાવી તેની સાથે પ્રીતી રાખીને વિશ્વાસઘાત કરી તેને સીસામાં ઉતારવા માટે કેવી મેલી રમત રમે છે ! તે ચંદ્રસેનને રત્નોનો ડાલલો આપીને કહે છે હોસ્ત ! આટલો ડાલલો સાચવીને તારે ઘેર મૂકી રાખજે. ચંદ્રસેને પૂછ્યું અહીં શા માટે મૂકવા આવ્યો છે ? ત્યારે કહે છે બાઈ ! મારે ઘેર તિબેરી નથી. પછી હું લઈ જઈશ, આ તો બિચારો સરળ હતો એટલે પૂછ્યું પણ નહિ કે ડાલલોમાં શું છે ? કહ્યું એટલું વિચાર્યું કે જોને અગવડ છે માટે સાચ આપવો. જોને ખબર નથી કે જોની સંપત્તિ સાચવતાં મારે માથે કેવી વિપત્તિ આવશે ? કહેવત છે ને કે “દુર્બંધકી હોસ્તી ઔર જીવ કા જીન.” મિત્ર જોવો સંજ્ઞન કોવો બેઠાં જો કે દુઃખના સમયે પડશે આવીને ઉલો રહે, પણ જો દુર્બંધ મિત્ર હોય તો જીવનને બેખમમાં મૂકી દે છે. ફ્રેસેન ડાલલો આપીને રવાના થઈ ગયો ને ચંદ્રસેને સાચવીને તિબેરીમાં મૂકી દીધો.

ખીજે દિવસે નગરમાં વાતો થવા લાગી કે હીરાચંદ શ્રેઢીને ત્યાં ચોરી થઈ છે. તેમાં રત્નોનો ભરેલો ડાલલો શુભ થયો છે. વાત સાંભળીને ચંદ્રસેનના મનમાં થંકા થઈ કે મારો મિત્ર કાલે મૂકી ગયો છે તે ચોરીનો માલ તો નહિ હોય ને ? તેણે ફ્રેસેન પાસે જઈને પૂછ્યું-બાઈ ! તું મારે ત્યાં કાલે મૂકી ગયો છું તે માલ કોનો છે ? ત્યારે કપટી ફ્રેસેને જોવી શાહુકારીથી જવાબ આપ્યો કે બાઈ ! જો તો મારો માલ છે. મેં તને કહ્યું હતું ને કે મારે ઘેર તિબેરી નથી એટલે તારે ત્યાં મૂકી બાઈ છું. ખીબું કોઈ કારણ નથી. તું ચિંતા ન કરીશ. આથી પ્રવિત્ર ચંદ્રસેનના મનમાંથી વહેમ નીકળી ગયો ને શાંતિ થઈ. આ તરફ હીરાચંદ શેઠે જૂળ તપાસ કરી પણ ડાલલો જડ્યો નહિ. જૂળ કિંમતી રત્નો હતા. એટલે શેઠે ફરિયાદ કરી કે મારો માલ ચોરાયો છે. રાજાએ પૂછ્યું કે તમારું શું શું ચોરાયું છે ? તે નેપાવી દો. શેઠે બધું નેપાવી દીધું.

ખીજે દિવસે રાજાએ નગરમાં ઢંઢેરા પીટાવ્યો કે હીરાચંદ શેઠના ઘરમાં ચોરી થઈ છે. તેમનો માલ બાણતાં કે અબાણતાં જેમની પાસે આવ્યો હોય તે પાંચ દિવસમાં મને આપી જશે તો રાજા તેને શિક્ષા નહિ કરે, પણ જો પાંચ દિવસ પછી જેના ઘરમાંથી માલ નીકળશે તો રાજા તેણે સર્વસ્વ લૂંટી લઈ ફાંસીએ ચઢાવશે. રાજા પ્રજાપાલક

અને ન્યાયી હતા. હંદેરો પીટાવીને ખૂબ તપાસ કરવા માંડી પણ કયાંય હીરાચંદ શેઠના રત્નોનો ઠાંભલો મળતો નથી. પાંચ દિવસ વીતી ગયા પણ માલ મળ્યો નહિ. રાજા ખૂબ ગુસ્સે થયા. પેલા રૂઢસેને બપોરું કે હવે મારા પાસા સવળા પડશે. એમ સમજીને જો તો ઉપડ્યો રાજા પાસે. સાહેબ ! હું એક વાત કરું ? રાજાએ કહ્યું કે શી વાત છે ? મહારાજા ! મિત્રના હોષત્રું પ્રકાશન કરવું તે મને યોગ્ય નથી. કહેતાં મારી જીભ ઉપડતી નથી, પણ જે કાર્ય આ લોક અને પરલોક વિરૂદ્ધ છે તેવી અહિતકર પ્રવૃત્તિ કરીને મારો મિત્ર પોતાના આત્માનો શત્રુ બને છે એ મારો મિત્ર કેવી રીતે બની શકે ? હું એવી મિત્રતા ચાહતો નથી. એવા મિત્રની ઉપેક્ષા ન કરવી જોઈએ. બલે, મારા જીગરબાન મિત્રની વાત છે પણ લાચારીથી આપને કહું છું. બંધુઓ ! જુઓ, એક પવિત્ર માણસને હલકો પાડવા માટે કેવી બનાવટ ઊભી કરી ! સાચે સાચી વાત કરવામાં બનાવટ કરવી પડતી નથી પણ અંદર કપટ રાખીને સંજ્ઞન માણસ ઉપર આરોપ મૂકવો હોય ત્યારે માણસને ખૂબ ચાલાકી કરવી પડે છે.

“ રાજાની પાસે ચાલાકી વાપરતો રૂઢસેન ” :- રૂઢસેન કહે છે મહારાજા ! આ નગરમાં અંદ્રસેન એકી રહે છે તે મારો ખાસ મિત્ર છે. તેને ત્યાં હું રોજ સવારે બેઠું છું પણ આજે સવારે હું જઈ શક્યો ન હતો એટલે બપોરે ગયો, ત્યારે અંદ્રસેન અને તેનો પુત્ર બંને મેડી ઉપર બેસીને શુભ મંત્રણા કરતા હતા કે હીરાચંદ શેઠનો ઠાંભલો આપણને ઠીક મળી ગયો. હવે આપણે તેની વ્યવસ્થા કરી દઈએ. આમ વાત ચાલતી હતી તેથી આપને કહેવા આવ્યો છું. મિત્રની વાત મારાથી ન કહેવાય પણ કહેવા જેવું લાગ્યું એટલે કહું છું. હવે આપને ઠીક લાગે તેમ કરો. રૂઢસેનની વાત સાંભળીને રાજાને ખૂબ ગુસ્સો આવ્યો. તેમણે કહ્યું—બાઈ ! તું કેની વાત કરે છે ? મારા રાજ્યમાં અંદ્રસેન જેવો કોઈ સહાચારી અને સત્તવાદી માણસ નથી. એકદી ચોરી કરે ખરો ? ઉત્તમકુળમાં જન્મેલો ને સંસ્કારી માણસ નીતિ વિરૂદ્ધ કાર્ય કરે ? આ વાત મારા માનવામાં આવતી નથી, તારી જૂલ થતી હશે. મારે તારી વાત સાંભળવી નથી. ચાલ્યો જ જાણી થી.

રૂઢસેને કહ્યું—સાહેબ ! આપ માનો ન માનો આપની મરજીની વાત છે, પણ મારી વાત સો ટંકા સાચી છે. એ મારો મિત્ર છે. હું સુહાસરની વાત કહું છું ને આપ કહો છો કે ઉત્તમકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલો માણસ આત્મન કરે, તો શું સારી ચીજમાં પણ ખરાબ ચીજ ઉત્પન્ન નથી થતી ? જે તળાવમાં કમળ જેવા સુગંધીદાર પુષ્પો થાય છે તે તળાવમાં શું કીકા ઉત્પન્ન નથી થતા ? હું પણ માનતો હતો કે અંદ્રસેન સંજ્ઞન અને શાહુકાર છે પણ શું લક્ષ્મી લોક નથી કરાવતી ? છતાં મારી વાત આપને સાચી ન લાગતી હોય તો આપણે જોને કયાં ચોર કરાવી દીધો છે. જોને ત્યાં તપાસ કરાવો. જો માલ મળે તો વાત સાચી માનજો. નહિતર શાહુકાર છે એ શાહુકાર જ છે ને ! રાજાના મનમાં શયું કે અંદ્રસેન ચોરી કરે તેવો માણસ નથી. આ વાત મારા

ગળે ઉતરતી નથી. છતાં તું બધું કહે છે તો ભલે, તપાસ કરાવીશ, પણ એટલું ધ્યાનમાં રાખજો કે જો તેના ઘરમાંથી માલ નહિ મળે તો તને ફાંસીએ ચઢાવીશ, પણ એને ડર ન લાગ્યો. કારણ કે પોતે માયાબળ પાથરી હતી. એના મનમાં એટલો બધો હર્ષ થયો કે બસ, હવે મારું કામ થઈ ગયું. માછલું બળમાં સપડાઈ જશે પણ એને ખબર નથી કે આવા પાપકર્મો કરીને હું નરકગતિનાં નિર્માણ કરી રહ્યો છું, અને ત્યાં પ્રતિસમય કારમી પીડા ઘણાં સમય સુધી ભોગવવી પડશે. પવિત્ર આત્માને જોટું કલંક ચઢાવીને હું કેવા ઘેર કર્મો ખાંધીશ ?

રૂદ્રસેનના કહેવાથી રાજાએ પોતાના માણસોને જોલાવ્યાં ને હુકમ કર્યો કે હીરાચંદ્ર શેઠના ભંડારીને લઈને ચંદ્રસેનને ત્યાં જાઓ ને ચોરાયેલા માલની તપાસ કરો. આ સાંભળીને રાજાના માણસો તાબુબ થઈ ગયા કે આવા સબજનને ઘેર ચોરીના માલની તપાસ કરવા જવાનું ! હજી આપણે અન્યાય કરીએ, અસત્ય જોલીએ પણ એ શેઠ સ્વપ્નામાં પણ અસત્ય જોલે તેવા નથી. તો પછી ચોરી ક્યાંથી કરે ? ત્યારે કોઈએ કહ્યું કે રાજાને એના ઉપર શંકા નથી પણ એવા સમાચાર મળ્યા છે માટે તપાસ કરાવે છે. આપણે રાજાની આજ્ઞાનું પાલન કરવા માટે જવું પડશે. રાજાની આજ્ઞા શિરોમાન્ય કરીને રાજાના કારભારીઓ હીરાચંદ્ર શ્રેષ્ઠીના ભંડારીને લઈને ચંદ્રસેન શ્રેષ્ઠીને ઘેર આવ્યા. ચંદ્રસેનને કહ્યું-શેઠ ! અમારે તમારા ઘરની જાતી લેવી છે. તેણે કહ્યું-પુરીથી લો. નિર્દોષ માણસને ચિંતા નથી. એણે તો બધું સોંપી દીધું. રાજાના માણસો ઝીણવટથી તપાસ કરવા લાગ્યા. તપાસ કરતાં કરતાં હીરાચંદ્ર શેઠનો ડાહલો હાથમાં આવ્યો. ઉપર નામ લખેલું હતું. આ જોઈને રાજાના માણસોએ ભંડારીને પૂછ્યું કે આ ડાહલો તમારો છે ? ડાહલો હાથમાં લઈને જોયો. શેઠનું નામ લખેલું છે, આ જોઈને ભંડારી ચોંકી ઉઠ્યો કે આ સબજનના ઘરમાં આ ક્યાંથી ? તેણે કહ્યું કે આ ડાહલો અમારા શેઠના ડાહલાને મળતો છે પણ અમારો જ છે તેમ નક્કી કહી શકતો નથી. ત્યારે રાજાના માણસોએ કહ્યું કે ડાહલામાં શું શું છે તેની નોંધનું લીસ્ટ કાઢો, ને મેળવવા માંડો. એટલે ખબર પડી જશે. લીસ્ટમાં ચોરાયેલ માલની નોંધ હતી તે પ્રમાણે ડાહલામાંથી બધો માલ મળી ગયો.

“કર્તવ્યની ભૂમિકા” : આ જોઈને રાજાના માણસો, હીરાચંદ્રશેઠના ખબરની તેમ જ નગરના વૃક્ષ માણસો વિચારમાં પડી ગયા કે આ શું ? આ પુણ્યાત્માના ભંડારમાં આ ચોરીનો માલ ક્યાંથી ? એકળીબળના સામું જોવા લાગ્યા પણ ફેંદો નથી કરતા કે આવો સબજન અને ધર્મીય થઈને આવા ધંધા કરે છે ! પણ શાંતિથી ચંદ્રસેનને પૂછ્યું કે કુલો તુલ્યમ ? આ તમારી પાસે ક્યાંથી ? ચંદ્રસેન વિચાર કર્યો કે મારા મિત્ર મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખીને મારે ત્યાં થાપણ મૂકી ગયો છે, આ.-૬૨

તો મારાથી પ્રગટ કેમ કરાય ? જો કહું કે મારો મિત્ર મૂકી ગયો છે તો તો મુશ્કેલીમાં મૂકાઈ જાય અને કોણ જાણે આ માલ જોની પાસે કેવી રીતે આવ્યો હશે ? મારા પ્રાણ બચાવવાના મોહમાં મારા મિત્રના પ્રાણ જાય જોવું મારે નથી કરવું. જોવો નિર્ણય કરીને રાજના માણસોને કહું કે જો માલ મારો જ છે, ત્યારે રાજના માણસોએ પૂછ્યું કે જો તમારો માલ છે તો હીરાચંદ શેઠનું નામ કેમ લખ્યું છે ? ત્યારે કહે છે કહાય કોઈ રીતે અદલાબદલી થઈ હશે.

દેવાનુમિયો ! ચંદ્રસેનની કેટલી સજ્જનતા છે ! ને તેનું દિલ કેટલું વિશાળ છે કે મિત્રનો જાન જોખમમાં ન મૂકાય તે માટે પોતે કેટલો ભોગ આપે છે ! નહિતર શું જો નથી જાણતો કે આ કાલદા ઉપર હીરાચંદ શેઠનું નામ છે ને જોનો માલ છે એટલે હું ચોર તરીકે પકડાઈ જવાનો છું ને મને કેહાંતકંડની શિક્ષા થશે, પણ જોણે નિશ્ચય કર્યો છે કે માડું ગમે તે થાય પણ મારા મિત્રનો માલ છે તેવી આ લોકોને ગંધ પણ આવવા દેવી નથી. રાજના માણસો બરાબર ખુલાસો કરવા કહે છે ચંદ્રસેન શેઠ ! સાચેસાચું કહી દો કે આ માલ તમારી પાસે ક્યાંથી આવ્યો ? તેણે એક જ જવાબ દીધો કે આ માલ મારો છે. ઘણું પૂછ્યું પણ એક જ ઉત્તર. ચંદ્રસેન સમજે છે કે આ મારી કસોટીનો સમય છે. કસોટીમાં મક્કમ રહેવું જોઈએ. સોનાને પણ સો ટચનું સોનું સાબિત થવા માટે છેલ્લી પરીક્ષામાં ધગધગતા અગ્નિની જ્વાળાઓ સહન કરવી પડે છે. સહન કર્યા વિના સોનાનું તેજ ક્યાંથી પ્રગટે ! અને મૂલ્ય ક્યાંથી થાય ? આ વાત લક્ષમાં રાખીને પોતાની હિંમત, ઉદારતા અને મિત્રને આપેલા વિશ્વાસનું પાલન વિગેરે શુભોને પોતાના પ્રાણનાં ભોગે પણ જાળવી રાખ્યા.

ચંદ્રસેને બીજો કોઈ જવાબ ન આપ્યો. ત્યારે રાજના માણસો તેના ઉપર શસ્ત્રો ઘસે અને રાજ પાસે લાવ્યા. રાજજો તેને શાંતિથી પૂછ્યું, કે ચંદ્રસેન શેઠ ! તમે પવિત્ર છો. તમે આવું અનુચિત કાર્ય કરો તેવા નથી. છતાં તમારા ઘરમાંથી માલ નીકળ્યો છે તો જોની પાછળ કંઈક રહસ્ય હોવું જોઈએ. જે હોય તે ખુશીથી કહો, પણ તેણે કંઈ જવાબ ન આપ્યો. એટલે પોતે ચોર છે તે વાત નક્કી થઈ ગઈ અને રાજને કાયદેસર ન્યાય કરવો જ પડે. જાહેરાત પ્રમાણે ફાંસીની સજા થવી જોઈ એ, પણ તેને કોઈ ચોર માનવા તૈયાર નથી એટલે ફાંસીની શિક્ષા નહિ કરતાં દેશનિકાલ કર્યો. રાજના માણસો તેને નગર બહાર નગર દેવતાના વનની પાસે છોડીને પાછા ફર્યા. હવે ચંદ્રસેનના મનમાં થયું કે હવે હું ચોર ફર્યો. તેના બદલામાં મને દેશનિકાલની શિક્ષા થઈ. હવે આવા અપમાનિત જીવને જીવવાનો કંઈ અર્થ નથી. માટે આ વડના ઝાડે લટકી ગયો ફાંસો ખાઈને મરી જઈ. આવો વિચાર કરે છે.

જોની સત્યતાથી પ્રસન્ન થયેલો દેવ અદૃશ્ય રાજમહેલમાં બોલ્યો કે હે રાજ ! તને જ્ઞાન છે ? નિર્દોષ ચંદ્રસેન આપઘાત કરવાની તૈયારીમાં છે, ત્યારે રાજજો પૂછ્યું તમે અદૃશ્યપણે કોણ જાણો છો ? હે રાજ ! સાંભળ. હું ન રક્ષક દેવ.

હું. આવા સન્નિવેશ પુરુષના માથે ચોરીનું કલંક ચઢ્યું અને તેથી એ મરી જાય એ મારાથી સહન ન થયું. મને એના સદ્ગુણો ઉપર માન છે. તેના પ્રત્યે લાગણી છે આમ તો હું તેને બચાવી લઉં પણ તને આ પુરુષ નિર્દોષ છે તેની ખબર ક્યાંથી પડે ? માટે તને કહેવા આવ્યો છું. તે નગરદેવતાના ઉદ્યાનની પાસે વડલાના ઝાડની ડાળે ગળે ફાંસો ખાઈને મરવા તૈયાર થયો છે. તમે જલ્દી જઈને તેને બચાવો, અને સન્માન-પૂર્વક નગરમાં પ્રવેશ કરાવો. સાચો ગુનેગાર રૂઢિસેન છે. તેણે ચંદ્રસેનને હલકો પાડવા માટે આ કાવત્રું કયું હતું. આ સાંભળી રાજાને ખૂબ ક્રોધ ચઢ્યો અને રૂઢિસેનને પકડી લેવાનું કહી પોતે ચંદ્રસેનને બચાવવા માટે ગયા.

રાજા પહોંચી ગયા તે સમયે ચંદ્રસેન વડની ડાળીએ પોતાના ખેસનો ઝોક છેડા ખાંચ્યો છે ને બીજા છેડાનો ફાંસો કરીને એમાં પોતાની ઠોક નાંખવાની તૈયારીમાં છે. તે સમયે રાજા પહોંચી ગયા. તેના ગળામાંથી ફાંસો દૂર કરી ઉચકીને હાથી ઉપર બેસાડી સન્માનપૂર્વક વાજતે ગાજતે નગરમાં લાવ્યા. પછી રાજાએ કહ્યું કે ચંદ્રસેન ! તે' મને સાચું ન કહ્યું પણ નગરરક્ષક દેવે જાણ કરી. હવે આપ મને માફ કરો. પછી કોપાયમાન થયેલા રાજા બોલ્યા કે રૂઢિસેન ! ચંદ્રસેનને હલકો પાડવા માટે તે' આ માયાળુ ઉભી કરી પણ હવે હું તને ફાંસીએ ચઢાવી દઈશ.

“કોણુ ઉત્તમ” :- આ સમયે દયાળું ચંદ્રસેન રાજાને વિનંતી કરી કે કૃપા કરીને એને ફાંસીએ ન ચઢાવશો. એ મારો મિત્ર છે. રાજાએ કહ્યું, એને છોડવા જેવો નથી. એ તમારો પાકો દુશ્મન છે. એ ગમે તેવો હોય પણ મરવા નહીં દઉં. અંતે ચંદ્રસેનના આગ્રહથી રાજાએ તેને ફાંસીએ ચઢાવ્યો નહીં પણ દેશનિકાલ કર્યો. આ દંડાંતથી આપણે એ સમજવાનું છે કે સન્નિવેશ મનુષ્ય પોતાના પ્રાણના ભોગે પણ સન્નિવેશતા છોડતા નથી. પોતે મરી ફીટે છે પણ બીજાને બચાવે છે. ગુણવાન કદી ગુણને છોડતાં નથી ને અંતે તેમની નિર્દોષતા પ્રગટ થયા વિના રહેતી નથી. ચંદ્રસેન નિર્દોષ છે તે વાત સારા નગરમાં પ્રસરી ગઈ. નગરજનો બે મોઢે તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા, ને રૂઢિસેનને ખિંકારવા લાગ્યા.

કૃષ્ણવાસુદેવ ગુણવાન હતા. માતાનું સુખ ઉદાસ બોઈને ઉઠાસીનતાનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે દેવકી માતાએ કહ્યું કે મારા છ છ પુત્રો લલીલપુર નગરમાં નાગ ગાથાપતિ અને સુલશા ગાથાપતીને ત્યાં હજાર્યા અને દીક્ષા લીધી. તે બધી વાત ભગવાને કહી હતી તેમ કરી અને પછી કહ્યું કે ગેટા ! તું એકજ મારી પાસે છે. “તુમ પિયજ પુત્તા મનં છળહ છળહ માત્તાળં અતિય પાંચવંદિય દુલ્લભાગચ્છસિ, ત વળ્લાભોષ તાભો અમ્મયાભો જાવ સ્થિયામિ ॥” તો કે પુત્ર ! તું પણ મારી પાસે વંદન કરવા માટે છ છ મહિને આવે છે. તેથી હું સમજું છું કે તે માતાઓ ધન્ય છે, પુરુષવાન છે કે જે પોતાના સંતાનોનાં જાલપણાને અનુભવ કરે છે. આ વાતને શોધ્ય કરતી હું હુઃખિત હૃદયે

ઉદાસીન થઇને બેઠી છું. કૃષ્ણ વાસુદેવે માતાના સુખેથી તેનાદુઃખની વાત સાંભળી. વિનયવંત પુત્રની ફરજ છે કે ગમે તેમ કરીને માતાની ચિંતા દૂર કરવી જોઈએ. આ કૃષ્ણ વાસુદેવ મહાન શક્તિશાળી હતાં. તેમણે નિર્ણય કર્યો કે મારી માતાના મનમાં જે કોઠ અધૂરા રહી ગયા છે તે હું પૂરા કરું. આમ વિચાર કરીને કૃષ્ણ વાસુદેવે દેવકીમાતાને કહ્યું કે ! મારી માતા ! તમારા મનના મનોરથો અધૂરા રહી ગયા છે તે કારણે તમને આટલો બધો અફસોસ થાય છે અને ચિંતામગ્ન બની ગયા છો તો હવે અફસોસ છોડી દો. આર્તધ્યાન ન કરો. તમારો દીકરો જીવતો ને જાગતો બેઠો છે. હું કોઈ પણ રીતે જીવો પ્રયત્ન કરીશ કે જેથી મારે એક નાનો ભાઈ થશે, અને તમારા મનના મનોરથ પૂરા થશે. આવા પ્રિય અને મધુર વચનોથી કૃષ્ણવાસુદેવે દેવકીમાતાને ખીરજ આપી ને તેને વિશ્વાસ આપ્યો.

કૃષ્ણ વાસુદેવનાં મીઠા મધુરા વચનો સાંભળીને દેવકીમાતાને ખૂબ આનંદ થયો. અહો, શું મારો દીકરો છે ! હરેકના દુઃખ દૂર કરે છે. તે કોઈનું દુઃખ જોઈ શકતો નથી. જેના બરા બાજ્ય હોય તેને આવો પુણ્યવંત પુત્ર હોય છે. હવે મારો દીકરો મારા અધૂરાં મનોરથ પૂરા કરશે. એવી દેવકીમાતાને હિંમત આવી. તેના આનંદનો પાર નથી. માતાને સંતોષ થાય તેવા વચનો કહીને કૃષ્ણ વાસુદેવ માતાને વંદન કરીને ત્યાંથી નીકળીને તેઓ પૌષ્પશાળામાં ગયા. હવે ત્યાં જઈને શું કરશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- હમયંતી કહે છે સુરદેવ ! સિંહકેશરી અણુગાર દીક્ષા લઈને પાંચ દિવસમાં કામ કાઢી ગયા. હું ક્યાં સુધી સંસારમાં પડી રહીશ ! મને દીક્ષા આપો. ત્યારે ભગવંતે કહ્યું— હે હમયંતી ! તારા ભોગાવલી કર્મ ખાકી છે માટે તું હમણાં દીક્ષા લઈ શકીશ નહિ. ત્યારે તેણે પૂછ્યું—ભગવંત ! મેં પૂર્વભવમાં એવું શું પાપકર્મ કર્યું કે જેથી મને નળરાજ જંગલમાં એકલી મૂકીને આલ્યા ગયા ? ત્યારે યશોભદ્ર સુનિએ કહ્યું કે હમયંતી ! સાંભળ, પૂર્વભવમાં નળરાજ મરમણ નામના રાજા હતા અને તું વીરમતી નામની તેમની પ્રિય રાણી હતી, તમે બંને કીડા કરવા માટે વનમાં જઈ રહ્યાં હતાં ત્યારે તમે બંનેએ સામેથી એક સુનિને આવતાં જોયાં. સુનિને જોઈને તમારા બંનેના મનમાં એમ થયું કે આ સુંદરિયો ક્યાં સમો મળ્યો ? આપણને અપશુકન થયા. એમ માનીને તમને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો, અને સુનિને પોલીસ પાસે પકડાવી જેલમાં પૂરાવી તમે બંને તમારા મહેલમાં પાછા ગયા. પછી તમને વિચાર આવ્યો કે આપણે ખૂબ જોડું કર્યું તેથી તમે સુનિને કેદમાંથી મુક્ત કરાવી પોતાની પાસે બોલાવીને પૂછ્યું તમે ક્યાંથી આવ્યા છો ને ક્યાં જઈ રહ્યાં છો ? સુનિએ તેના શાંતિથી જવાબ આપ્યો. રાજા રાણીએ તેમની પવિત્ર વાણી સાંભળી અને પોતે હેરાન કરવા બદલ માફી માંગીને જવાની રજા આપી. બાર ઘડી સુધી તમે સુનિને જેલમાં પૂરી રાખ્યાં તેથી તમને જે કર્મ બંધાયું હતું તે અત્યારે હૃદયમાં આવ્યું છે. તેના કારણે તમને બાર વર્ષનો વિયોગ પડ્યો છે. બારવર્ષ પછી ત

તારા પતિનેા મેળાપ થશે, અને તું પહેલાંની જેમ સુખ પામીશ. આ પ્રમાણે કહી સુનિ આલ્યા ગયા ને દમયંતી ખધા તાપસો અને સાર્થવાહો પોતાના સ્થાને આઠ્યા. દમયંતીએ સાત વર્ષ ધર્મરાધના કરતાં શુક્રમાં પસાર કર્યા.

એક દિવસ કોઈ અબળ્યા મુસાફરે દમયંતીને કહ્યું હે દમયંતી ! મેં આહીંથી થોડે દૂર નળરાજને જતાં જોયાં છે. એમ કહીને એ માણસ આલ્યો ગયો. નળરાજનું નામ સાલળીને દમયંતી શુક્રાની બહાર આવીને કહેવા લાગી કે હે વીર ! તે મારા સ્વામીનાથને ક્યાં જોયા હતાં ? મને જલ્દી જાતવ. એમ કહેતી તે મુસાફરની પાછળ દોડતી ઘણે દૂર નીકળી ગઈ, પણ મુસાફર ક્યાંય અદશ્ય થઈ ગયો. નતો નળ મળ્યા કે પછી ન તો શુક્રનો રસ્તો જડ્યો, ચારે બજુ દોડે છે ત્યાં રાક્ષસણી મળી, જ્યાં દમયંતીને મારવા બધ છે ત્યાં તેણે ભગવાનને પ્રાર્થના કરી. તેથી રાક્ષસણી આલી ગઈ. છેવટે તે એક નદીના કિનારે ઊઠી. ત્યાં સાર્થવાહ નીકળે દ ને પૂછે છે બહેન ! તમે આ ઘોર જંગલમાં એકલા કેમ જોડાં છો ? શું તમે કોઈ વનદેવી છો ? ત્યારે તેણે કહ્યું,—ભાઈ ! હું કોઈ વનદેવી નથી મનુષ્યાણી છું. હું મારા પિતાજીને ત્યાં જઈ રહી હતી પણ માર્ગ ભૂલી ગઈ છું. તો તમે મને તાપસપુરનો માર્ગ જતાવશો ? ત્યારે કહ્યું—બહેન અધકાર થવા આઠ્યો છે. એટલે હમણાં તાપસપુરનો માર્ગ અમે નહિ જતાવી શકીએ, પણ અમે તમને કોઈ વસ્તીવાળા સ્થાનમાં મૂકી દઈશું. સવારમાં સાર્થ ત્યાંથી રવાના થયો. માર્ગમાં અચલપુર આઠ્યું. તેના કરવાજે દમયંતીને મૂકીને કહ્યું—બહેન હવે તું આ નગરમાં જજે. એમ કહીને સાર્થ આગળ આલ્યો.

નગરના કરવાજ પાસે સુંદર તળાવ હતું. થાકેલી દમયંતી હાથપગ ધોઈને ઊઠી છે વિચાર કરે છે ત્યાં ત્યાંના રાજાની રાણી અંદ્ર્યશાની ઠાસી પાણી ભરવા આવી હતી. દમયંતીને જોઈને ઠાસીને ખૂબ દયા આવી. તેણે મહેલમાં આવીને રાણીને કહ્યું બા ! આપણાં નગરના કરવાજાની બહાર તળાવના કિનારે એક છોકરી આવીને ઊઠી છે તે રહતી હતી. કોઈ દુઃખીયારી હોય તેમ લાગે છે. પણ, બા ! શું એવું ક્ષે છે ! સાક્ષાત્ દેવી જોઈ લો. રાણીએ કહ્યું—તો જોને અહીં લઇ આવો. ઠાસી દોડતી ગઈ ને કહે—બહેન ! ચાલ, અમારા રાણીજી જોલાવે છે. ઠાસીના કહેવાથી દમયંતી રાણીના મહેલે ગઈ. આ રાણી દમયંતીની સગી માસી થતી હતી. દમયંતીની માતા પુણ્યદંતી અને અંદ્ર્યશા બંને સગી બહેનો થતી હતી, પણ ઘણાં વર્ષોથી એક બીજાને મળ્યા ન હતાં તેથી જોગબી શક્યા નહિ, પણ દમયંતીને જોઈને રાણીનું લોહી ઉછળ્યું. બંને પ્રેમથી ભેટી પડ્યા. રાણીએ કહ્યું કે તું મારી બીજી પુત્રી જ ન હોય એવો મને પ્રેમ આવે છે. તું મારી પુત્રી અંદ્રાવતીની બહેન જ છું. એમ માનજે, અને આનંદથી રહે, પણ બેટા ! તું કોણ છું ? તારો પરિચય તો આપ. હવે દમયંતી પોતાનો પરિચય કેવી રીતે આપશે તે વાત અવસરે. આજે બહેન વર્ષાને ક્ષે ઉપવાસનું પારણું છે.

હિંદાસીન થઇને બેઠી છું. કૃષ્ણ વાસુદેવે માતાના મુખેથી તેના દુઃખની વાત સાંભળી. વિનયવંત પુત્રની ફરજ છે કે ગમે તેમ કરીને માતાની ચિંતા દૂર કરવી જોઈએ. આ કૃષ્ણ વાસુદેવ મહાન શક્તિશાળી હતાં. તેમણે નિર્ણય કર્યો કે મારી માતાના મનમાં જે કોઈ અપૂરા રહી ગયા છે તે હું પૂરા કરું. આમ વિચાર કરીને કૃષ્ણ વાસુદેવે દેવકીમાતાને કહ્યું કે ! મારી માતા ! તમારા મનના મનોરથો અપૂરા રહી ગયા છે તે કારણે તમને આટલો બધો અફસોસ થાય છે અને ચિંતામગ્ન બની ગયા છો. તો હવે અફસોસ છોડી દો. આર્તધ્યાન ન કરો. તમારો દીકરો જીવતો ને જાગતો બેઠો છે. હું કોઈ પણ રીતે જોવો પ્રયત્ન કરીશ કે જેથી મારે એક નાનો ભાઈ થશે, અને તમારા મનના મનોરથ પૂરા થશે. આવા પ્રિય અને મધુર વચ્ચનોથી કૃષ્ણવાસુદેવે દેવકીમાતાને ધીરજ આપી ને તેને વિશ્વાસ આપ્યો.

કૃષ્ણ વાસુદેવનાં મીઠા મધુરા વચ્ચનો સાંભળીને દેવકીમાતાને ખૂબ આનંદ થયો. અહો, શું મારો દીકરો છે ! દરેકના દુઃખ દૂર કરે છે. તે કોઈતું દુઃખ જોઈ શકતો નથી. જેના બડા ભાગ્ય હોય તેને આવો પુણ્યવંત પુત્ર હોય છે. હવે મારો દીકરો મારા અપૂરાં મનોરથ પૂરા કરશે. જોવી દેવકીમાતાને હિંમત આવી. તેના આનંદનો પાર નથી. માતાને સંતોષ થાય તેવા વચ્ચનો કહીને કૃષ્ણ વાસુદેવ માતાને વંદન કરીને ત્યાંથી નીકળીને તેઓ પૌષ્પશાળામાં ગયા. હવે ત્યાં જઈને શું કરશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- હમયંતી કહે છે શુદ્ધેવ ! સિંહકેશરી અણુગાર દીક્ષા લઈને પાંચ દિવસમાં કામ કાઢી ગયા. હું ક્યાં સુધી સંસારમાં પડી રહીશ ! મને દીક્ષા આપો. ત્યારે ભગવંતે કહ્યું- હે હમયંતી ! તારા લોભાવલી કર્મ બાકી છે માટે તું હમણાં દીક્ષા લઈ શકીશ નહિ. ત્યારે તેણે પૂછ્યું-ભગવંત ! મેં પૂર્વભવમાં જોવું શું પાપકર્મ કર્યું કે જેથી મને નળરાજ જંગલમાં એકલી મૂકીને ચાલ્યા ગયા ? ત્યારે યશોભદ્ર સુનિએ કહ્યું કે હમયંતી ! સાંભળ, પૂર્વભવમાં નળરાજ મમ્મણુ નામના રાજા હતા અને તું વીરમતી નામની તેમની પ્રિય રાણી હતી, તમે બંને કીડા કરવા માટે વનમાં જઈ રહ્યાં હતાં ત્યારે તમે બંનેએ સામેથી એક સુનિને આવતાં જોયાં. સુનિને જોઈને તમારા બંનેના મનમાં એમ થયું કે આ સુંદરિયો ક્યાં સામે મળ્યો ? આપણને અપશુકન થયા. એમ માનીને તમને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો, અને સુનિને પોલીસ પાસે પકડાવી જેલમાં પૂરાવી તમે બંને તમારા મહેલમાં પાછા ગયા. પછી તમને વિચાર આવ્યો કે આપણે ખૂબ ખોટું કર્યું તેથી તમે સુનિને કેદમાંથી મુક્ત કરાવી પોતાની પાસે જોલાવીને પૂછ્યું તમે ક્યાંથી આવ્યા છો ને ક્યાં જઈ રહ્યાં છો ? સુનિએ તેનો શાંતિથી જવાબ આપ્યો. રાજા રાણીએ તેમની પવિત્ર વાણી સાંભળી અને પોતે હેરાન કરવા બદલ માફી માંગીને જવાની રજા આપી. બાર ઘડી સુધી તમે સુનિને જેલમાં પૂરી રાખ્યાં તેથી તમને જે કર્મ બંધાયું હતું તે અત્યારે ઉદયમાં આવ્યું છે. તેના કારણે તમને બાર વર્ષનો વિયોગ પડ્યો છે. બારવર્ષ પછી ત

તારા પતિનો મેળાપ થશે, અને તું પહેલાંની જેમ મુખ પામીશ. આ પ્રમાણે કહી મુનિ ચાલ્યા ગયા ને દમયંતી પણ તાપસો અને સાર્થવાહો પોતાના સ્થાને આવી. દમયંતીએ સાત વર્ષ ધર્મરાધના કરતાં શુક્રમાં પસાર કર્યા.

એક દિવસ કોઈ અજાણ્યા મુસાફરે દમયંતીને કહ્યું હે દમયંતી ! મેં આહીથી થોડે દૂર નળરાજને જતાં જોયાં છે. એમ કહીને એ માણસ ચાલ્યો ગયો. નળરાજનું નામ સાબળીને દમયંતી શુક્રની ગહાર આવીને કહેવા લાગી કે હેવીરા ! તેં મારા સ્વામીનાથને ક્યાં જોયા હતાં ? મને જલ્દી જાત.વ. એમ કહેતી તે મુસાફરની પાછળ દોડતી ઘણું દૂર નીકળી ગઇ, પણ મુસાફર ક્યાંય અદરશ થઈ ગયો. ન તો નળ મળ્યા કે પછી ન તો શુક્રનો રસ્તો જડ્યો, ચારે બજુ દોડે છે ત્યાં રાક્ષસણી મળી, ત્યાં દમયંતીને મારવા જાય છે ત્યાં તેણે બળવાનને પ્રાર્થના કરી. તેથી રાક્ષસણી ચાલી ગઇ. છેવટે તે એક નદીના કિનારે યોડી. ત્યાં સાર્થવાહ નીકળે છે ને પૂછે છે બહેન ! તમે આ ઘોર જંગલમાં એકલા કેમ યોડાં છો ? શું તમે કોઈ વનદેવી છો ? ત્યારે તેણે કહ્યું,—ભાઈ ! હું કોઈ વનદેવી નથી મનુષ્યાણી છું. હું મારા પિતાજીને ત્યાં જઈ રહી હતી પણ માર્ગ ભૂલી ગઇ છું. તો તમે મને તાપસપુરનો માર્ગ જતાવશો ? ત્યારે કહ્યું—બહેન અધકાર થવા આવ્યો છે. એટલે હમણાં તાપસપુરનો માર્ગ અમે નહિ જતાવી શકીએ, પણ અમે તમને કોઈ વસ્તીવાળા સ્થાનમાં મૂકી દઈશું. સવારમાં સાર્થ ત્યાંથી રવાના થયો. માર્ગમાં અચલપુર આવ્યું. તેના હરવાજે દમયંતીને મૂકીને કહ્યું—બહેન હવે તું આ નગરમાં જજે, એમ કહીને સાર્થ આગળ ચાલ્યો.

નગરના હરવાજ પાસે સુંદર તળાવ હતું. થાકેલી દમયંતી હાથપગ ધોઈ છે વિચાર કરે છે ત્યાં ત્યાંના રાજની રાણી ચંદ્રવશાની દાસી પાણી ભરવા આવી હતી. દમયંતીને જોઈને દાસીને ખૂબ કયા આવી. તેણે મહેલમાં આવીને રાણીને કહ્યું આ ! આપણાં નગરના હરવાજની ગહાર તળાવના કિનારે એક છોકરી આવીને યોડી છે તે રડતી હતી. કોઈ દુઃખીયારી હોય તેમ લાગે છે. પણ, આ ! શું જોતું રૂપ છે ! સાક્ષાત્ દેવી જોઈ લો. રાણીએ કહ્યું—તો એને આહી લઈ આવો. દાસી દોડતી ગઇ ને કહે—બહેન ! ચાલ, અમારા રાણીજી જોલાવે છે. દાસીના કહેવાથી દમયંતી રાણીના મહેલે ગઇ. આ રાણી દમયંતીની સગી માસી થતી હતી. દમયંતીની માતા પુષ્પદંતી અને ચંદ્રવશા બંને સગી બહેનો થતી હતી, પણ ઘણાં વર્ષોથી એક બીજાને મળ્યા ન હતાં તેથી જોળબી શક્યા નહિ, પણ દમયંતીને જોઈને રાણીનું લોહી લીધું. બંને પ્રેમથી ભેટી પડ્યા. રાણીએ કહ્યું કે તું મારી બીજી પુત્રી જ ન હોય જોવો મને પ્રેમ આવે છે. તું મારી પુત્રી ચંદ્રવતીની બહેન જ છું. એમ માનજે, અને આનંદથી રહે, પણ બેટા ? તું કેાણુ છું ? તારો પરિચય તો આપ. હવે દમયંતી પોતાનો પરિચય કેવી રીતે આપશે તે વાત અવસરે. આજે બહેન વર્ષાને ડાપ ઉપવાસનું પારણું છે.

દિ. શ્રાવણ વદ ૧૩ ને શનિવાર

તા. ૧૦-૯-૭૭

સુદ યજુઓ, સુશીલ માતાઓ ને યજ્ઞો ! ભગવાનની વાણીમાં આર્ય અનુયોગ રહેલા છે. તેમાંથી જીવ પોતાની શક્તિ અનુસાર તત્ત્વને ગ્રહણ કરી આત્મકલ્યાણ કરી જાય છે, કંઈક વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા લે છે ને કંઈક જીવે દીક્ષા લેવા માટે સમર્થ નથી હોતાં તે સંસારમાં રહેવા છતાં સંસારથી પર રહે છે. “ જહા વોમ્સ મલ્લે જાય નો વ લિપ્પઈ જારિણા ” જેમ કેમળ પાણીમાં ઉત્પન્ન થાય છે પણ પાણીમાં લેપાતું નથી, અલિપ્ત રહે છે તેમ વૈરાગી મનુષ્ય સંસારમાં રહેવા છતાં સંસારથી અલિપ્ત રહે છે. એ સંસારના સુખમાં મગ્ન બનતો નથી. એ ક્ષણે ક્ષણે એવો વિચાર કરે છે કે હે આત્મા ! અનંતકાળથી ભવમાં ભગતાં તેં કેટલા જન્મ મરણ કર્યાં તેની કદી મરણનાં ગણતરી કરી છે ? ચાર ગતિમાં કેટલા ભવ કર્યાં તેનો સરવાળો કર્યો છે ? અને જન્મ કારણે કેટલા દુઃખો ભોગવ્યાં એનો ખ્યાલ આવે છે ?

જીવ સંસાર સુખની લાલસામાં સુખનો રસીયો બની જન્મ મરણના ફેરા વધાર્યે રાખે છે, પણ જ્ઞાની કહે છે હે જીવ ! તું વિચાર તો કર કે તેં એ સુખનો કેટલો સ્વાદ માવ્યો અને દુઃખના કેટલા ડોઝ પીધા ? હજુ કંટાળો નથી આવતો ? જન્મ-મરણના ફેરા ફરવા બહુ ગમે છે ? આ જન્મ મરણની ફેરફારની જેમ જેમ ફરીશ તેમ તેમ તારા માથે દુઃખના ડુંગરા ખડકાતા જશે ને તારે વધુ ને વધુ દુઃખ સહન કરવા પડશે. માટે મધના ડીપા સમાન ક્ષણિક સુખનો સ્વાદ છોડીને ફેરા ટાળવા માટે પુરુષાર્થ કરો. બાકી તો જીવગી આમને આમ વીતી જશે ને કરવાનું રહી જશે અંતિમ સમયે પસ્તાવો થશે કે મેં જે કરવાનું હતું તે ન કર્યું ને જીવગીભર ન કરવાનાં કામો કર્યાં, પણ જેનો આત્મા બચત છે તેને મરણનો ડર લાગતો નથી.

પસ્તાવો મરતી વેળા કેને થાયે ? આજસમાં આવરદા જેની બાયે, કરવાનું જે આજે બાકી જે રાખે, જમડાને બેતા એની આંખો છલકાય પરંતુ આવેલા અવસરનો જેણે લીધો લાભ, એવા સાધકને તો મીઠું લાગે મોત.

તમે સાંભળ્યું ને ? મરણનો ડર કેને લાગે ? પસ્તાવો કેને થાય ? જેણે જીવનમાં પ્રમાદનું સેવન કર્યું છે અને ધર્મારાધના કરવાના સમયે સંસારના સુખમાં જે મશગૂલ રહ્યો તેને મરણનો ડર લાગે છે, પણ જેણે ધર્મારાધના કરવાના સમયને ઝોળખીને સાધના કરી છે તેને ગમે ત્યારે મૃત્યુ આવે તો પણ ડર નથી લાગતો, પણ તેવો આત્મા મૃત્યુને પ્રેમથી આવકારે છે. તમે એવું જીવન જીવો છો ને ? વિચારો મનુષ્ય જન્મ કેટલો કિંમતી છે ! આવી અમૂલ્ય તક મેળવીને સંસાર સુખની વિચારણા કરવા કરતાં એવી વિચારણા કરો કે મારો આત્મા એટલો પરમાત્મા. પરમાત્મા એટલો એક, શુદ્ધ

આત્મા, અદેહી, અવિકારી, અકર્મા એવો હું આજે શું કરી રહ્યો છું? એની પ્રત્યેક પળે બાળુતિ રાખવાની જરૂર છે.

અંધુઓ! આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપનું મંથન અને ચિંતન સકા કરતા રહો કે મારો આત્મા એ પરમાત્મા બનવાવાળો છે. મારે પરમાત્મા બનવા માટે પુરૂષાર્થ કરવાનો છે પણ પરમાત્મા બનવાની લાયકાતવાળા આત્માને અધર્માત્મા બનાવવાનો પુરૂષાર્થ તો નથી કરતો ને? કદાચ એવો પુરૂષાર્થ અત્યાર સુધી અજ્ઞાન દશામાં કયો પણ હવે સમજણના ઘરમાં આવ્યો છું તો અધર્મતા અને મલીનતાના વિચારોને દૂર કરીને પવિત્ર વિચારો કરી આત્માને પરમાત્મા સ્વરૂપની નજીક લઈ બાઈ. પરમાત્માસ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવા માટે જગત પ્રત્યે અરિસા જેવા શુદ્ધ, નિર્દોષ અને ઉદાસીન હોવા બનવાનું લક્ષ કેળવવું પડશે. અરિસા સામે કોઈ પથ્થર લઈને અરિસો તોડવા આવે અને ખીંતે હાર લઈ અરિસાને પહેરાવવા આવે તો અરિસો પથ્થર સામે લાલ નહિ થાય ને હાર પહેરાવનાર સામે હર્ષિત નહિ થાય. અરિસામાં બંને પ્રતિબિંબ પડે ખરા પણ એને એ માટે નથી રોધ થતો કે નથી તોષ. ખસ, આપણો આત્મા અરિસા જેવો બની જાય તો જરૂર પરમાત્મા બની જાય.

આ જગતમાં મારી સામે વિરુદ્ધ કે વહાલી ગમે તેવી પ્રવૃત્તિ થાઓ પણ મારે તેની સામે ન દેખીલા બનવાનું કે ન પ્રેમાળ બનવાનું. ગમે તેવા સંયોગો ઉભા થાય પણ તેમાં મારા આત્માને વિકારી બનવાની જરૂર નથી. જગતની ઉત્જવળતામાં ઉજળા બનવાની કે મલીનતામાં મલીન બનવાની જરૂર નથી. મારો આત્મા એટલે પરમાત્મા છે અને પરમાત્માનો આત્મા જગતથી નિરાળો છે. નિરાળો એટલે એકદમ શુદ્ધ અને શુદ્ધ એટલે જગતની કોઈ પણ અસર એના ઉપર નહિ. જગતના ભાવોને ભૂલીને આવા પરમાત્મા પ્રભુના સ્વરૂપમાં એ આત્મા લીન બને તો અલૌકિક સુખ અને આનંદ મેળવી શકે. પછી આ બાહ્ય સુખ કે આનંદની આકાંક્ષા નહિ રહે. જે મનુષ્ય પરમાત્માના સ્વરૂપને બાળીને તેની પ્રાપ્તિ કરવા તત્પર બને છે તેને કોઈ ગમે તેટલી લક્ષ્મી આપે, હીરા, માણેક અને ચોટીના તેની સામે ઢગલા કરે તો પણ તેને મન તુચ્છ લાગશે. એક વખત લક્ષ્મીની પાછળ મુગ્ધ બનેલો માનવી સ્વરૂપની પીછાણ થયા પછી એમ કહેશે કે લક્ષ્મીના ઢગલા એ મુખના ઢગલા નથી પણ એ તો જેરી સાપના ભારા છે. સંસારમાં રહેવા છતાં પણ મનુષ્ય આવી સાત્વિક વિચારણા કરી શકે છે. તો ત્યાગીની વાત તો કેટલી જાણી હોય! પણ જે આત્માને અંદરથી છૂટકું નથી તે કેવી ભૂલ કરે છે તે એક ન્યાયથી સમજાવું. એક અન્ય ધર્મના યોગી ભિક્ષા લેવા માટે નીકળ્યા. ઘરઘરમાં ભિક્ષા માટે ફરે છે. ફરતાં ફરતાં એક શ્રીમંતને ઘેર આવ્યા. એ ઘરના શેઠાણીને તેના પતિએ સોનાની લગડી આપી હતી. શેઠાણી ઉતાવળમાં હતા તેથી લોટના ઢબ્બામાં વાટકી મૂકી દીધી. યોગી ભિક્ષા લેવા માટે આવ્યા. ત્યારે શેઠાણીના દશ ધર્મના બાબાએ જેમાં લગડી છે તે વાટકી લોટ ભર્યો અને યોગીને આપ્યો, તેથી સોનાની લગડી તેમાં બધી યોગીએ લગડી બોઈ કહેવત છે ને કે “દેખે પીણું ને મન થાય શીણું.” તેમ પીણું બોધને

ચોગીનું મન શીઘ્રું બની ગયું. ઠીક થયું, આ સોનાનો દુકડો મળી ગયો. કોઈ વખત બિલા નહિ મળે ત્યારે કામ આવશે. એમ વિચાર કરીને લગડી લઈ લીધી. ચોગીનો બાઈ ત્યાગ હતો. જો અંતરથી આસક્તિ છૂટી હોત તો એવો વિચાર કરત કે મને આ ના જોઈએ. જેનો મને ત્યાગ છે તેને અડકવું તે પણ પાપ છે, પણ કંચનની કરામત કેવી છે ?

“આત્મસમાધિને હું ટનાર પરિશ્રદ્ધ” :- ચોગીએ પછુ તે પળવારમાં અલાયમાન કરી શકે છે. આ ચોગી ખૂબ ધ્યાનમગ્ન અવસ્થામાં રહેતાં હતાં, પણ આ સોનાના દુકડાએ ચોગી ઉપર કામણુ કયું. જડ ચેતનને રમાડે છે. જો અનુસાર સોનાના દુકડાએ મમતાવૃત્તિને આત્મમંદિરમાં પ્રવેશ કરવા માટેના દરવાજા ખુલ્લા કરી આપ્યા. ચોગી બાવાએ જૂંપડીમાં આવીને ઝોળી ઉંચે બારાવી. રોટી પકાવીને જમ્યા. પછી ચેલાને કહે છે “મેં સ્નાન-ધ્યાન આદિ કરને કે બતા હું, ઇસ ઝોલીકા બરાબર ધ્યાન રખના, પર ઝોલીમે દેખના નહિ.” જીવનમાં થોડી પણ મમતા પ્રવેશી જાય છે તો તેની પાછળ થોડબંધ પાપ આવે છે. જો તમારા જીવનમાં પાપ પ્રવેશવા દેવું ન હોય તો પહેલા માયા, મમતા, લોભ વિગેરેને પ્રવેશ કરતાં અટકાવો. આ ચોગી દરરોજ સ્નાન કરવા, ધ્યાન કરવા ત્રણ ત્રણ કલાક બહાર જતાં હતાં પણ કદી ચેલાને કહેતાં ન હતાં કે ઝોળીનું બરાબર ધ્યાન રાખજે. અંદર જોઈશ નહિ, એટલે ચેલાએ પૂછ્યું એસા કયું શુદ્ધેવ ? આપ કહી એસા નહીં કહતે હો, ત્યારે શુદ્ધ શુદ્ધાથી કહે છે શુદ્ધ કે સામને કયો પ્રશ્ન કરતા હૈ ? તુ મેરા શુદ્ધ હૈ કયા ? મેં કહતા હું સો કરો, દુસરી માથાકૂટ મત કરો. ભલે શુદ્ધેવ. શુદ્ધ તો બહાર ગયા પણ ચેલાને વહેમ પડ્યો કે એવું તે ઝોળીમાં શું છે કે મને શુદ્ધેવે આટલી બધી બલામણુ કરી. કુદરતનો નિયમ છે કે જે કાર્ય કરવાની મનાઈ હોય તે કરવાનું વહેલું મન થાય. ચેલાને વહેમ પડ્યો કે શુદ્ધે આટલી બધી બલામણુ કરવાનું પ્રયોજન શું છે ? રોજ ઝોળી ટીંગાડીને જાય છે પણ આજે કંઈક નવીનતા લાગે છે.

ચોગીબાવા ઝોળી જૂંપડીમાં મૂકીને ગયા છે પણ જીવ એમાં છે. સ્નાન કરીને ધ્યાનમાં લીન બન્યા પણ ચિત્ત ધ્યાનમાં ન રહ્યું. એમને સોનાની લગડીના વિચારો આવવા લાગ્યા. આપ સૌને સમજાણું ને કે માયા કેવી ભયંકર છે ! ચોગીનું ધ્યાન પશુલુંટી લીધું. બાલો, હવે તેનો ત્યાગ કરવા જેવો ખરો કે નહિ ? ચોગીની દશા કેવી થઈ ? આત્મસ્વરૂપની ચિંતવણુ કરતા હતા, ધ્યાનમાં મસ્ત બનતા હતાં તેના બદલે સોનાની લગડીએ ચોગીના ચિત્તમાં ઉથલપાથલ મચાવી લીધી. કોઈ હિસાબે ચિત્ત સમાધિમાં સ્થિર થતું નથી, તમે પણ ઘર છોડીને ઉપાશ્રયમાં આવો, સામાયિક કરો, વીતરાગ વાણી સાંભળો પણ જો ચિત્તમાં ઘર, દુકાન, પૈસા, પરિવાર બધું લઈને આવ્યા હશે તો સાંભળવાની સજા નહિ આવે. સામાયિકમાં સમતારસનું પાન નહિ કરી શકો. વીતરાગ પ્રભુની વાણીના શ્રવણનો અને સામાયિકનો અમૂલ્ય લાભ લેતાઈ જશે.

યોગીનું મન શીઘ્રું બની ગયું. ઠીક થયું, આ સોનાનો ટુકડો મળી ગયો. કેઈ વખત બિલા નહિ મળે ત્યારે કામ આવશે. એમ વિચાર કરીને લગડી લઈ લીધી. યોગીનો બાદ્ય ત્યાગ હતો. જો અંતરથી આસક્તિ છૂટી હોત તો એવો વિચાર કરત કે મને આ ના જોઈએ. જેનો મને ત્યાગ છે તેને અડકવું તે પણ પાપ છે, પણ કંચનની કરામત કેવી છે ?

“આત્મસમાધિને છુંડનાર પરિઘ” :- યોગીએને પણ તે પળવારમાં ચલાયમાન કરી શકે છે. આ યોગી ખૂબ ધ્યાનમગ્ન અવસ્થામાં રહેતા હતાં, પણ આ સોનાના ટુકડાએ યોગી ઉપર કામણુ કયું. જઠ ચેતનને રમાડે છે. એ અનુસાર સોનાના ટુકડાએ મમતાવૃત્તિને આત્મમંદિરમાં પ્રવેશ કરવા માટેના દરવાજા ખુલ્લા કરી આપ્યા. યોગી બાવાએ જૂંપડીમાં આવીને ઝોળી ઉંચે બસાવી. રોટી પકાવીને જમ્યા. પછી એલાને કહે છે “મેં સ્નાન-ધ્યાન આદિ કરને કો બતા હૂં, ઇસ ઝોલીકા બરાબર ધ્યાન રખના, પર ઝોલીમેં દેખના નહિ.” જીવનમાં થોડી પણ મમતા પ્રવેશી જાય છે તો તેની પાછળ થોડબંધ પાપ આવે છે. જો તમારા જીવનમાં પાપ પ્રવેશવા દેવું ન હોય તો પહેલા માયા, મમતા, લોભ વિગેરેને પ્રવેશ કરતાં અટકાવો. આ યોગી દરરોજ સ્નાન કરવા, ધ્યાન કરવા ત્રણ ત્રણ કલાક બહાર જતાં હતાં પણ કદી એલાને કહેતાં ન હતાં કે ઝોળીનું બરાબર ધ્યાન રાખજે. અંદર જોઇશ નહિ, એટલે એલાએ પૂછ્યું એસા કયું શુરૂદેવ ? આપ કબી એસા નહીં કહતે હો, ત્યારે શુરૂ શુરૂસાથી કહે છે શુરૂ કે સામને કયો પ્રશ્ન કરતા હૈ ? તૂ મેરા શુરૂ હૈ કયા ? મૈં કહતા હૂં સો કરો, દુસરી માથાકૂટ મત કરો. ભલે શુરૂદેવ. શુરૂ તો બહાર ગયા પણ એલાને વહેમ પડ્યો કે એવું તે ઝોળીમાં શું છે કે મને શુરૂદેવે આટલી બધી બલામણુ કરી. કુદરતનો નિયમ છે કે જે કાંઈ કરવાની મનાઈ હોય તે કરવાનું વહેલું મન થાય. એલાને વહેમ પડ્યો કે શુરૂને આટલી બધી બલામણુ કરવાનું પ્રયોજન શું છે ? રોજ ઝોળી ટીંગાડીને જાય છે પણ આજે કંઈક નવીનતા લાગે છે.

યોગીબાવા ઝોળી જૂંપડીમાં મૂકીને ગયા છે પણ જીવ એમાં છે. સ્નાન કરીને ધ્યાનમાં લીન બન્યા પણ ચિત્ત ધ્યાનમાં ન રહ્યું. એમને સોનાની લગડીના વિચારો આવવા લાગ્યા. આપ સૌને સમજાવું ને કે માયા કેવી ભયંકર છે ! યોગીનું ધ્યાન પશુલુંટી લીધું. યોલો, હવે તેનો ત્યાગ કરવા જેવો ખરો કે નહિ ? યોગીની દશા કેવી થઈ ? આત્મસ્વરૂપની ચિંતવણા કરતા હતા, ધ્યાનમાં મસ્ત બનતા હતાં તેના બદલે સોનાની લગડીએ યોગીના ચિત્તમાં ઉથલપાથલ મચાવી દીધી. કેઈ હિસાબે ચિત્ત સમાધિમાં સ્થિર થતું નથી, તમે પણ ઘર છોડીને ઉપાશ્રયમાં આવો, સામાયિક કરો, વીતરાગ વાણી સાંભળો પણ જો ચિત્તમાં ઘર, દુકાન, પૈસા, પરિવાર બધું લઇને આવ્યા હશે તો સાંભળવાની મજા નહિ આવે. સામાયિકમાં સમતારસનું પાન નહિ કરી શકો. વીતરાગ પ્રભુની વાણીના શ્રવણનો અને સામાયિકનો અમૂલ્ય લાભ છૂંટાઈ જશે.

“શિષ્યનો ભગેલો અંતરાત્મા” : પેલા ચોગીનું મન સમાધિમાં લાગતું નથી. આ તરફ શુદ્ધ મનાઇ કરીને ગયા છે પણ ચેલાથી રહેવાયું નહિ “કયા શુદ્ધ બોલીને” એવી કૌનસી ચીજ લાગે છે કે કુએ બરાબર ધ્યાન રખેનેકા કહ્યું ગયે છે ? કયા છે મેં દેખું.” આમ વિચારી ચેલાએ હીને ઝોળી ખોલીને બેસ્યું, તો અંદર સોનાની લગડી ચક્રમક ચળકે છે. આ બેતાં જ ચેલો ચમક્યો. ખાપ રે માર ડાલા ! શુદ્ધ એ કયા લાયા ? ચેલો ચતુર હતો. વાતનું રહસ્ય સમજી ગયો. એને સોનાની લગડી ભયંકર ઝેરી સાપ જેવી દેખાઈ એટલે હાથમાં લઈને ગીચ બાડીમાં જઈને ફેંકી દીધી. જુઓ, સોનું તો એનું એ હતું પણ દષ્ટિ દષ્ટિમાં ફેર છે ને ? જે શુદ્ધ એ લગડીને મૂલ્યવાન સોના તરીકે બોધ હતી તે જ લગડીને એના શિષ્યે ઝેરી સર્પ તરીકે બોધ.

ચોગીને તો ધ્યાનમાં લગડી જ દેખાવા લાગી. કારણ કે જેવી રમણતા તેવી દષ્ટિ તમે આપો દિવસ સંસારની રમણતા કરવામાં મથગૂલ રહેશે તો સ્વપ્ના સંસારના આવશે. આ મારા દીકરાને ખૂબ ધામધૂમથી પરજીવ્યો, હું કરોડપતિ બની ગયો. આવા સ્વપ્ના તમને આવે છે પણ ગામમાં સંતો પધાર્યા છે ને હું તેમના દર્શન ગયો, વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું ને વૈરાગ્ય આવ્યો ને મેં દીક્ષા લીધી. આવા સ્વપ્ના આવે છે ? (હસાહસ) ક્યાંથી આવે ? દિલમાં રમણતા હોય તો આવે ને ? ચોગીના ચિત્તમાં મીઠાની રમણતા હતી એટલે જેમ તેમ ધ્યાન કરીને ઝટપટ શુંપડીએ આંખો ને તરત ઝોળી ખોલીને બેઠા. અંદર પીછું ન દેખું એટલે તાડૂકયા, અરે શિષ્ય ! કયા તૂને ઝોળી ખોલી થી ? ચેલાએ કહ્યું, છ હા. તો કહાં ગઇ વહ સોને કી લગડી ? શુદ્ધેવ ! વહ તો જહરીલા સાપ થા, વો આપકો સમાધિ મેં કાટ રહા થા, ઇસ લિયે મૈને ઉસકો બાડીમે ફેંક દિયા. અરે. પાગલ ! કયા સર્પ થા ? વો તો સોનેકી લગડી થી. મૈ તુએ કયા કહ ગયા થો ને તૂને કયા કર ડાલા ? અબ એસી લગડી કહાં સે મિલેલી ? રાજ રાજ એસી ચીજ નહિ મિલતી.

“શુદ્ધ ભક્તિકા અમરકાર” : શુદ્ધ વચન સાંભળીને ચેલો કહે છે કે બહો શુદ્ધેવ ! “ઇસમે કયા હે ? આપ કે નામ પર તો ચારા પહાડ લી સોનેકા બનાયા જા સકતા હે” ત્યારે શુદ્ધે કોધે બરાધને કહ્યું કે “એસા હો તો બના દે, મૈં દેખું.” શિષ્ય ખૂબ વિનયવંત અને પવિત્ર હતો. શુદ્ધની ભક્તિ ખૂબ કરતો હતો. આથી એક દેવ તેના ઉપર પ્રસન્ન થયો હતો એટલે શુદ્ધ રીતે એને સહાય કરતો હતો. આ શિષ્યે આંખ ખંધ કરી શુદ્ધ નામ લઈને કહ્યું “હે ભગવાન ! આજ તક મૈને શુદ્ધ મન, વચન, કાયાસે શુદ્ધી ભક્તિ કી હો તો મેરા શુદ્ધ નામ પર પહાડ સોનેકા હો બજો.” આ પ્રમાણે કહેતાંની સાથે સાથેનો પહાડ સોનાનો દેખાવા લાગ્યો. આ બોધને શુદ્ધ આશ્ચર્ય પામી ગયા. બહો ! હું એક નાનકડી લગડી ઉપર આટલો મોહ રાખું છું ત્યારે મારા ચેલાએ

ચોગીનું મન શીઘ્રું બની ગયું. ઠીક થયું, આ સોનાનો ટુકડો મળી ગયો. કેઈ વખત બિશ્વા નહિ મળે ત્યારે કામ આવશે. એમ વિચાર કરીને લગડી લઈ લીધી. ચોગીનો બાથ ત્યાગ હતો. જો અંતરથી આસક્તિ છૂટી હોત તો એવો વિચાર કરત કે મને આ ના જોઈએ. જેના મને ત્યાગ છે તેને અડકવું તે પણ પાપ છે, પણ કંચનની કરામત કેવી છે ?

“આત્મસમાધિને હુંટનાર પરિગ્રહ” :- ચોગીએને પણ તે પળવારમાં અલાયમાન કરી શકે છે. આ ચોગી ખૂબ ધ્યાનમગ્ન અવસ્થામાં રહેતાં હતાં, પણ આ સોનાના ટુકડાએ ચોગી ઉપર કામણ કર્યું. જડ ચેતનને રમાડે છે. એ અનુસાર સોનાના ટુકડાએ મમતાવૃત્તિને આત્મમંદિરમાં પ્રવેશ કરવા માટેના દરવાજા ખુલ્લા કરી આપ્યા. ચોગી બાવાએ જૂંપડીમાં આવીને ઝોળી ઉંચે ભરાવી. રોટી પકાવીને જમ્યા. પછી ચેલાને કહે છે “મેં સ્નાન-ધ્યાન આદિ કરને કેા જાતા હું, ઇસ ઝોલીકા બરાબર ધ્યાન રખના, પર ઝોલીમેં જેખના નહિ.” જીવનમાં થોડી પણ મમતા પ્રવેશી જાય છે તો તેની પાછળ ચોકબંધ પાપ આવે છે. જો તમારા જીવનમાં પાપ પ્રવેશવા દેવું ન હોય તો પહેલા માયા, મમતા, લોકા વિગેરેને પ્રવેશ કરતાં અટકાવો. આ ચોગી દરરોજ સ્નાન કરવા, ધ્યાન કરવા ત્રણ ત્રણ કલાક બહાર જતાં હતાં પણ કહી ચેલાને કહેતાં ન હતાં કે ઝોળીનું બરાબર ધ્યાન રાખજે. અંદર જોઈશ નહિ, જોટલે ચેલાએ પૂછ્યું એસા કયું ગુરૂદેવ ? આપ કહી એસા નહીં કહીતે હો, ત્યારે ગુરૂ ગુરૂસાથી કહે છે ગુરૂ કે સામને કયો પ્રશ્ન કરતા હે ? તૂ મેરા ગુરૂ હે કયા ? મેં કહતા હું સો કરો, હુસરી માથાકૂટ મત કરો. ભલે ગુરૂદેવ. ગુરૂ તો બહાર ગયા પણ ચેલાને વહેમ પડ્યો કે એવું તે ઝોળીમાં શું છે કે મને ગુરૂદેવે આટલી બધી ભલામણ કરી. કુદરતનો નિયમ છે કે જે કાર્ય કરવાની મનાઈ હોય તે કરવાનું વહેલું મન થાય. ચેલાને વહેમ પડ્યો કે ગુરૂને આટલી બધી ભલામણ કરવાનું પ્રયોજન શું છે ? રોજ ઝોળી ટીંગાડીને જાય છે પણ આજે કંઈક નવીનતા લાગે છે.

ચોગીબાવા ઝોળી જૂંપડીમાં મૂકીને ગયા છે પણ જીવ જોમાં છે. સ્નાન કરીને ધ્યાનમાં લીન બન્યા પણ ચિત્ત ધ્યાનમાં ન રહ્યું. એમને સોનાની લગડીના વિચારો આવવા લાગ્યા. આપ સૌને સમજાણું ને કે માયા કેવી ભયંકર છે ! ચોગીનું ધ્યાન પથ્થુલુંટી લીધું. બોલો, હવે તેનો ત્યાગ કરવા જેવો ખરો કે નહિ ? ચોગીની દશા કેવી થઈ ? આત્મસ્વરૂપની ચિંતવણા કરતા હતા, ધ્યાનમાં મસ્ત બનતા હતાં તેના બદલે સોનાની લગડીએ ચોગીના ચિત્તમાં ઉપલપ્તપલ મચાવી લીધી. કેઈ હિસાબે ચિત્ત સમાધિમાં સ્થિર થતું નથી, તમે પણ ઘર છોડીને ઉપાશ્રયમાં આવો, સામાયિક કરો, વીતરાગ વાણી સાંભળો પણ જો ચિત્તમાં ઘર, દુઃખ, પૈસા, પરિવાર બધું લઈને આવ્યા હશે તો સાંભળવાની મજા નહિ આવે. સામાયિકમાં સમતારસનું પાન નહિ કરી શકો. વીતરાગ પ્રભુની વાણીના શ્રવણનો અને સામાયિકનો અમૂલ્ય લોકા લૂંટાઈ જશે.

“શિષ્યનો જાગૈલો અંતરાત્મા” : પેલા યોગીનું મન સમાધિમાં લાગતું નથી. આ તરફ શુદ્ધ મનાઈ કરીને ગયા છે પણ ચેલાથી રહેવાયું નહિ “કયા શુદ્ધ ઝેલીમે” એવી કૌનસી ચીજ લાગે હૈ કિ મુઝે બરાબર ધ્યાન રખનેકા કહે ગયે હૈ ? કયા હૈ મૈં દેખું.” આમ વિચારી ચેલાએ ઉડીને ઝોળી ખોલીને જોયું, તો અંદર સોનાની લગડી ચક્રમક ચળકે છે. આ જોતાં જ ચેલો ચમક્યો. ખાપ રે માર ડાલા ! શુદ્ધ એ કયા લાયા ? ચેલો ચતુર હતો. વાતનું રહસ્ય સમજી ગયો. એને સોનાની લગડી લયંકર ઝેરી સાપ જેવી દેખાઈ એટલે હાથમાં લઈને ગીચ ઝાડીમાં જઈને ફેંકી દીધી. જુઓ, સોનું તો એનું એ હતું પણ દષ્ટિ દષ્ટિમાં ફેર છે ને ? જે શુદ્ધ એ લગડીને મૂલ્યવાન સોના તરીકે જોઈ હતી તે જ લગડીને જોના શિષ્યે ઝેરી સર્પ તરીકે જોઈ.

યોગીને તો ધ્યાનમાં લગડી જ દેખાવા લાગી. કારણ કે જેવી રમણતા તેવી દષ્ટિ તમે આખો દિવસ સંસારની રમણતા કરવામાં મથગૂલ રહેશો તો સ્વપ્ના સંસારના આવશે. આ મારા દીકરાને જૂળ ધામધૂમથી પરણાવ્યો, હું કરોડપતિ બની ગયો. આવા સ્વપ્ના તમને આવે છે પણ ગામમાં સંતો પધાર્યા છે ને હું તેમના દર્શન ગયો, બ્યાબ્યાન સાંભળ્યું ને વૈરાગ્ય આવ્યો ને મેં દીક્ષા લીધી. આવા સ્વપ્ના આવે છે ? (હસાહસ) કયાંથી આવે ? દિલમાં રમણતા હોય તો આવે ને ? યોગીના ચિત્તમાં મીઠાની રમણતા હતી એટલે જેમ તેમ ધ્યાન કરીને ઝટપટ ઝુંપડીએ આવ્યાં ને તરત ઝોળી ખોલીને જોઈ. અંદર પીળું ન દેખ્યું એટલે તાડૂક્યા, અરે શિષ્ય ! કયા તુંને ઝોળી ખોલી થી ? ચેલાએ કહ્યું, છ હા. તો કહાં ગઈ વહ સોને કી લગડી ? શુદ્ધેવ ! વહ તો જહરીલા સાપ થા, વો આપકો સમાધિ મેં કાટ રહા થા, ઇસ લિયે મૈંને ઉસકો ઝાડીમે ફેંક દિયા. અરે પાગલ ! કયા સર્પ થા ? વો તો સોનેકી લગડી થી. મૈં તુઝે કયા કહે ગયા થા ને તુંને કયા કર ડાલા ? અબ એવી લગડી કહાં સે મિલેગી ? રોજ રોજ એવી ચીજ નહિ મિલતી.

“શુદ્ધ ભક્તિકા અમતકાર” : શુદ્ધા વચન સાંભળીને ચેલો કહે છે કે અહો શુદ્ધેવ ! “ઇસમે” કયા હૈ ? આપ કે નામ પર તો સારા પહાડ બેી સોનેકા બનાયા જ સકતા હૈ” ત્યારે શુદ્ધે કોષે ભરાઈને કહ્યું કે “એસા હો તો બના દે, મૈં દેખું.” શિષ્ય જૂળ વિનયવંત અને પવિત્ર હતો. શુદ્ધની ભક્તિ જૂળ કરતો હતો. આથી એક દેવ તેના ઉપર પ્રસન્ન થયો હતો એટલે શુદ્ધ રીતે એને સહાય કરતો હતો. આ શિષ્યે આંખ બંધ કરી શુદ્ધ નામ લઈને કહ્યું “હે ભગવાન ! આજ તક મૈંને શુદ્ધ મન, વચન, કાયાસે શુદ્ધી ભક્તિ કી હો તો મેરા શુદ્ધ નામ પર પહાડ સોનેકા હો જાઓ.” આ પ્રમાણે કહેતાંની સાથે સામેનો પહાડ સોનાનો દેખાવા લાગ્યો. આ જોઈને શુદ્ધ આશ્ચર્ય પામી ગયા. અહો ! હું એક નાનકડી લગડી ઉપર આટલો મોહ રાખું છું ત્યારે મારા ચેલાએ

તો મારા નામ ઉપર પથ્થરના પહાડને સોનાનો પહાડ બનાવી દીધો. ચેલાએ શુરને કહ્યું—શુરદેવ ! ઈસમે કોઈ બહી બાત નહિ છે. જડ ચિંતાસે મનકો હેટાકર શુભ ધ્યાનમે લગાના બહી બાત છે. અર્થાત્ અનંતકાળની પુણ્યલની માયા છોડીને આત્મકલ્યાણ કરવા માટે ચોગી બન્યા, અને પાછા પરમાત્માને ભૂલી જડ પુણ્યલની લગનીમાં લાગી ગયા ! શિષ્યના પ્રતાપે શુર પાછા પરમાત્મામાં લીન બની ગયા. પછી ચેલો શુરના પગમાં પડીને કહે છે “ શુરદેવ ! મુજે ક્ષમા કીલો, મેં તો આપકા અજ્ઞાન શિષ્ય હું. શુરને કહ્યું—“ બેટા ! તું અજ્ઞાની નહીં છે, મેં અજ્ઞાની હું. તૂને મૂઝે જડ માયામે ફસાતે હુએ બચાયા.” શુરની સાન ઠેકાણે આવી ગઈ કે મારા નામ ઉપર સોનાનો પહાડ બને અને હું એની માયામાં ફસાયો !

દ્રુકમાં આપણે તો આ દૃષ્ટાંતમાંથી એ સાર ગ્રહણ કરવો છે કે દષ્ટિ દષ્ટિમાં કેટલો ફરક છે. શિષ્ય પાસે સોનાનો પહાડ બનાવવાની શક્તિ હોવા છતાં તેનાથી અનાસક્ત બન્યો. જ્યારે શુર નાનકડી સોનાની લગડીમાં આસક્ત બની ગયા, પણ શિષ્ય સારો મળ્યો તો શુરની સાન ઠેકાણે લાગ્યો. બીજું શુરની ભક્તિમાં કેવી શક્તિ છે ! શુર ભક્તિથી દેવ પ્રસન્ન થાય છે ને માનવી ધારે તે કરી શકે છે. તમે પણ આ શિષ્ય જેવી શક્તિ કેળવજો. વીતરાણવાળી સાંભળો, સામાયિક કરો, ગમે તે ધર્મકરણી કરો તે શ્રદ્ધાપૂર્વક હૃદયના યુધ્ધ ભાવથી કરજો, પણ મનમાં મોહ માયા રાખીને કરશો નહિ. શુધ્ધ ભાવથી કરેલી શ્રદ્ધા પારાધના પણ મહાન ફળદાયી બને છે.

આપણે દેવકીરાણીની વાત ચાલે છે. દેવકીજીને નેમનાથ પ્રભુના વચનમાં અખૂટ શ્રદ્ધા છે. એવા દેવકીજીને ઉઠાસ જોઈને તેના વિનયવંત પુત્ર કૃષ્ણવાસુદેવે ચિંતાતું કારણ ‘હયું ને દેવકીમાતાએ પુત્રને વાત કરી, કૃષ્ણવાસુદેવની માતા પ્રત્યે ખૂબ ભક્તિ હતી. માતાની ચિંતાતું કારણ બાળીને કહ્યું—હો માતા ! તમે ચિંતા ન કરશો. હું મારે એક ન.નકડો સહોદર ભાઈ થાય, એને તારા જોળામાં રમતો જોઈ. એવો હું ઉપાય કરીશ. તમે રહ્યો નહિ. આ પ્રમાણે મીડા મધુર વચનોથી માતાને સાંત્વન આપ્યું. પુત્રના વચન સાંભળીને દેવકીમાતાની ચિંતા દૂર થઈ ને ખૂબ આનંદમાં આવી ગયા. માતાને ચિંતાથી મુક્ત કરીને કૃષ્ણવાસુદેવ માતાની રબ લઈને માતાના મહેલમાંથી નીકળ્યા. નીકળીને ક્યાં ગયા તે સાંભળો. “જેજેય પોસદસાહ્ય તેજેય ઉચાગચ્છહ, ઉચાગચ્છિતા જહા મમજો હરિગમેસિસ્ત અદમ મત્તં પગિનહ” ! કૃષ્ણવાસુદેવ દેવકીમાતાના મહેલેથી નીકળીને જ્યાં પૌષ્પશાળા હતી ત્યાં ગયા. પણ બત્રીસ હજાર રાણીઓમાંથી કોઈને મળવા ન ગયાં. કારણ કે તેઓ માતાને તીર્થ સમાન મનતા હતાં. આજે તો ઉઠી ગંગા વહી રહી છે. માતાતું કંઈ કામ કરવાતું હોય તો કહેશે હા રહો, પૂછીને આવું છું. માતા કહે ભાઈ ! કેને પૂછવ તું છે ? તો કહેશે મારી પત્નીને. કૃષ્ણવાસુદેવ કોઈને પૂછવા ન ગયા, પણ પૌષ્પશાળામાં ગયા.

આ ત્રણ ત્રણ ખંડના અધિપતિ હતાં, તેમના માથે કેટલી જવાબદારી હતી ? છતાં માતાને સંતોષ આપવા પૌષધશાળામાં ગયા. ત્યાં જઇને તેમણે પૌષધશાળાને સ્વચ્છ બનાવી. સ્વચ્છ બનાવીને પછી તેઓએ ઉચ્ચાર અને પાસવણભૂમિની પ્રતિલેખના કરી. એટલે કે લઘુનીતિ અને વડીનીતિના સ્થાનને જોયું. પ્રતિલેખના કરીને દર્બના આસને બેસીને તેમણે અકૂમભક્ત ધારણ કર્યું. જેવી રીતે અભયકુમારે પ્રહાર્ય સહિત પૌષધથી યુક્ત એકલા દર્બના આસને બેસીને અકૂમ ભક્તને સ્વીકાર કરી મિત્ર દેવની આરાધના કરી હતી તેવી રીતે કૃષ્ણવાસુદેવે પણ અકૂમ તપ કરીને હરિણુગમેષી દેવની આરાધના કરી. જુઓ, સંસારના સુખ માટે પણ તપ કરવાની જરૂર પડે છે. દેવને ઓલાવવા હોય તો પણ તપ કરવો પડે છે. દેવને પ્રસન્ન કરવા માટે લોકોને કેટલું કષ્ટ વેઠવું પડે છે ત્યારે દેવ પ્રસન્ન થાય છે, અને જેના ઉપર દેવ પ્રસન્ન થાય છે તેને ભૌતિક સુખની કમીના રહેતી નથી, પણ એકવાત જરૂર સમજી લેજો કે આત્મિક સુખ આગળ ભૌતિક સુખો કંઈ વિસાતમાં નથી. જેમ ટ્યુબ લાઇટો ગમે તેટલી બળતી હોય પણ સૂર્યના પ્રકાશ આગળ તેના પ્રકાશની કંઈ કિંમત ખરી ? ના, તેમ જ્ઞાની કહે છે કે આત્મિક સુખો પાસે સંસારના તમામ સુખો ફિટ્ટા છે. કૃષ્ણવાસુદેવ એકાગ્ર ચિત્તે હરિણુગમેષી દેવના ભય જપતાં હતાં. ત્રણ દિવસ અને ત્રણ રાત્રી વ્યતી થતાં હશે દિશામાં પ્રકાશ પ્રકાશ ફેલાઇ ગયો. દેવનાં તેજ એવા અલૌકિક હોય છે કે તેની આગળ હજારો સૂર્યનાં તેજ ઝાંખા પડે છે. પછી હરિણુગમેષી દેવ આવ્યો, ત્યાં તે ભૂમિ ઉપર ઉતર્યો નહિ પણ ભૂમિથી ચાર આંગળ ઉપર આકાશમાં અધ્ધર સ્થિર રહ્યો. કારણ કે દેવોના સ્વભાવ એવો હોય છે કે તેઓ ભૂમિને સ્પર્શતા નથી, ને ભૂમિથી ચાર આંગળ ઉપર અધ્ધર રહે છે. તેમની આંખના પલકારા થતા નથી. હરિણુગમેષી દેવે અધ્ધર રહીને કહ્યું કે હે કૃષ્ણવાસુદેવ ! તમે મને શા માટે યાદ કર્યો છો ? તમારે જે કામ હોય તે કહો. હું તમારી ભક્તિથી તમારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું. હવે કૃષ્ણવાસુદેવ દેવને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- દમયંતી માસીના મહેલમાં છે પણ જોળખાણ નથી. રાણીએ પૂછ્યું, બેટા ! તું ક્યાંથી આવી છે ને તું કેની લીકરી છે ? તે તો મને કહે ? ત્યારે દમયંતીએ કહ્યું હું ભીમરાજની કુંવરી દમયંતીની સખી છું, દમયંતી પરણીને સાસરે ગઈ ત્યાર પછી એક વખત મારા પિતાજી અને અમે બધા યાત્રાએ ગયા હતાં. માર્ગમાં પડાવ નાંખેલો, પણ હું વનમાં ફરવા ગઈ ત્યાં બધા મને ભૂલી ગયા ને આલી નીકળ્યા. તેથી એકલી જંગલમાં ફરતી માતા પિતાને શોધતી અહીં આવી છું. આ સાંભળી રાણીએ કહ્યું, બેટા ! હું દમયંતીની માસી છું. જોની માસી તો તારી પણ માસી જ કહેવાઈ ને ! હવે તું મારી પુત્રી સાથે આનંદથી રહેજે. આ ચંદ્રવંશ રાણી તરફથી નગર બહાર મરીબ અને અનાથ માટે મોટી ફાનશાળા ચાલતી હતી. આ વાતની દમયંતીને ખબર

‘પંડી એટલે તેણે રાણીને કહ્યું’, માસી ! મને દાન દેવાનું ઇનકાર છે. જો આપ હા પાડો તો હું દાનશાળામાં બેસીને દાન દઈ.

“દાનશાળામાં દમયંતીથી અપાતું દાન” :- દમયંતીના ભાવ એવા હતા કે હું દાનશાળામાં દાન દેવા બેસું તો કદાચ નળરાજ દરતાં દરતાં અહીં આવે ને મને મંળી બન્ય. રાણીએ કહ્યું બેટા ! ભલે, તારી ઇચ્છા હોય તો દાન આપજે. રાણીની આજ્ઞાથી રાજ દમયંતી દાનશાળામાં જઈ ને ચાચકોને દાન આપવા લાગી, દરેકને છૂટે. હાથે જ રિયાત પ્રમાણે દાન આપતી હતી. ઘણાં દિવસ વીતી ગયા પણ તેને નળરાજનાં દર્શન થયા નહિ. એક દિવસ રાજના માણસો એક ચોરને મજબૂત બંધને બાંધીને લઈ જતાં હતાં. ચોરને છાતીએ એટલા મજબૂત દોરડાંથી બાંધ્યો હતો કે એની છાતીના પાટીયા બીંસાઈ બન્યા. આ જોઈને દમયંતીને ખૂબ દયા આવી. ચોર દમયંતીને જોઈને રડતો રડતો કહે છે કે દેવી ! મને બચાવો. દમયંતીએ સિપાઈઓને પૂછ્યું, બાઈ ! આ માણસે શું ગુન્હો કર્યો છે ? ત્યારે તેમણે કહ્યું, બહેન ! આ માણસે આપણા મહારાણીનાં કિંમતી હીરાનાં દાંબીનાની પેટી ચોરી લીધી હતી. તેથી અમે તેને વધ કરવા માટે લઈ જઈએ છીએ.

“ચોરને ફાંસીની શિક્ષાથી છુટકારો કરાવતી સતી દમયંતી” :- દમયંતીએ કહ્યું-બાઈ ! એણે દાંબીનાની પેટી પાછી આપી કે નહિ ? જો તો આપી લીધી છે, તો પછી શા માટે તેનો વધ કરો છો ? એને બીજી શિક્ષા કરો પણ વધ ન કરશો, એને છોડી દો. ત્યારે સિપાઈઓએ કહ્યું-બહેન ! મહારાજનો કડક હુકમ છે. અમારાથી એને છોડી શકાય નહિ. ત્યારે દમયંતીએ નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરીને ચોરના ઉપર પાણી છાંટ્યું. એટલે તેના બંધન તૂટી ગયા. આ અમલકાર જોઈને લોકોએ ‘દમયંતીનો’ જ્યજ્ઞકાર બોલાવ્યો, પણ રાજના સેવકો કહે છે કે બહેન ! તે આ શું કર્યું ? રાજને ખબર પડશે તો અમને કંઈ કરશે. આ વાત કરે છે ત્યાં રાજને કેાંઈ સંભાવના આપ્યા તેથી રાજ દોડતા ત્યાં આવ્યા ને દમયંતીને કહેવા લાગ્યા-બેટા ! તું મહાન પવિત્ર સતી છે. પણ આ ચોરને તે બંધનથી મુક્ત કર્યો તે બરાબર નથી કર્યું. શું નેગારને બરાબર શિક્ષા થવી જોઈએ. જો જીવતો રહેશે તો પ્રજાને હેરાન કરશે. દમયંતીએ કહ્યું-મહારાજ ! હું જૈન ધર્મ પામેલી છું. હું એક કીડીને પણ મારા દેખતાં મરવા દઈ નહિ તો માણસને મરવા દઈ ? અને જો મરવા દઈ તો મારો જૈન ધર્મ ક્યાં રહેશે ? એને એના ગુન્હાની શિક્ષા મળી ગઈ છે. માટે છોડી દો. રાજાએ સુથ થઈને કહ્યું-સતી ! તારી કથાવૃત્તિને ધન્ય છે. તારી ઇચ્છા છે તો, એને છોડી દઈ છું. રાજાએ ચોરને છોડી દીધો; ચોરે પણ રાજને કહ્યું કે હવે હું કદી ચોરી નહિ કરું.

“દમયંતીના પ્રભાવથી ચોરનો જીવનચલો” :- ચોર દમયંતીના પ્રભાવ પડીને કહે છે કે માતા ! તે મને જીવનદાન આપીને નવો જન્મ આપ્યો. એટલે તું મારી માતા છે. તારો ઉપકાર જીવનકાર નહિ બૂઝું. એમ કહીને પો, ગયો, પણ

દરરોજ સવારમાં તે દમયંતીને પગે લોગવા આવે હોય. રોજ દમયંતીને ચરણકપત્રમાં મસ્તક નમાવી તેની ચરણરજ માથે ચઢાવીને આદર્યો જતો હતો. એક દિવસ દમયંતીએ તેને પૂછ્યું-ભાઈ! તું કેાણ છે? ત્યારે તેણે કહ્યું-ખડેન! તમે મને જોળખતાં નથી પણ હું તમને સારી રીતે જોળખું છું. તમે શુક્રમાં રહેતાં હતાં ને જૈનધર્મની આરાધના કરતા હતાં ત્યાં સાર્થવાહિ તાપસપુર નગર વસાવ્યું હતું ને? સાર્થવાહિ તમને દેવીની જેમ પૂજતા હતાં. કેમ બરાબર છે ને? દમયંતીએ કહ્યું-હા; ચોરે વાત આગળ ચલાવતાં કહ્યું-હુંએ સાર્થના નાયક વસંત સાર્થપતિનો પિંગલ નામે નોકર છું. ખડેન! શું વાત કરું? તમે તાપસપુરથી આવ્યા ગયા પછી સાર્થવાહિને ખૂબ દુઃખ થયું, અને તેણે આપનો પત્તો ન મળે ત્યાં સુધી અનપાણીનો ત્યાગ કર્યો, અને વનમાં દૂરદૂર સુધી ખૂબ તપાસ કરી પણ આપનો પત્તો ન મળ્યો. સાર્થવાહિને આઠ દિવસના ઉપવાસ થયા. છેવટે જંગલમાં કોઈ જાની સંત પધાર્યા અને તેમને સાર્થવાહિ આપના સમાચાર પૂછ્યા. ત્યારે મુનિએ જ્ઞાનથી બાણીને આપના કુશળ સમાચાર આપ્યા પછી તેણે ભોજન કર્યું. ત્યારપછી એક દિવસ તે વસંત સાર્થવાહિ કિંમતી રત્નો આદિ લઈને કોશાલા નગરીમાં કુબેરરાજા પાસે ગયો ને રાજાને કિંમતી રત્નો લેટ આપ્યા. રાજાએ તેના પરિવ્રજ પૂછ્યો ત્યારે તેણે બધી વાત કરી. કુબેરરાજાએ ખુશ થઈને તેને છત્ર-આમર વિગેરે આપીને તાપસપુરનો વસંત શ્રીશંખર નામથી રાજા બનાવ્યો, એ સાર્થવાહિ હાલ તાપસપુરનું રાજ્ય ચલાવે છે. હું તેમને ત્યાં રહેતો હતો. એ સાર્થવાહિ રાજાને મારા ઉપર ખૂબ પ્રેમ અને વિશ્વાસ હતો, પણ મેં પાપીએ વિશ્વાસઘાત કરીને એક દિવસ રોજના લોકારમાંથી રત્નોની ચોરી કરી અને હું ત્યાંથી ભાગી છુટ્યો. રસ્તામાં ચોર મળ્યા ને મારી પાસેથી રત્નો લૂંટી લીધા. ત્યારપછી ફરતો ફરતો અહીં આવ્યો ને રાજાનો નોકર બનીને રહ્યો. એક દિવસ રાણીના મહેલમાં કચેરો વાળતો હતો. રાણીના દાંબીનાની પેટી બહાર પડી હતી. તે જોઈને મારી દોનત બગડી. મેં દાંબીનાની પેટી ચોરી. હું તે લઈને જતો હતો ત્યાં આ રાજાના માણસોએ મને પકડી લીધો, ને મને રાજા પાસે લઈ ગયા. મને રાજાએ દેહાંત કંઠની શિક્ષા ફેરમાવી. તેથી આ રાજાસેવકો મને વધ કરવા લઈ જતાં હતાં. ત્યાં આપે મને બચાવ્યો. હે માતા! હું તારા માણમાંથી ક્યારે મુક્ત થઈશ! આમ કહીને દમયંતીનો ચરણમાં મસ્તક ઝૂકાવ્યું ને કહ્યું-હે માતા! મેં જે વખત ચોરી કરી તેવું મને પ્રાયશ્ચિત આપ.

દમયંતીએ કહ્યું-ભાઈ! જો તારે ચોરીનો પાપથી મુક્ત થઈને આત્માનું કલ્યાણ કરવું હોય તો ચારિત્ર અંગીકાર કર. આ મોનવ જન્મ ફરી ફરીને નહિ મળે. સતીના અમૃતમય વચન સાંભળીને ચોરે કહ્યું-માતા! મારા પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરવા હું દીક્ષા લેવા તૈયાર છું. આ સાંભળીને દમયંતી ખુશ થઈ ચોક્કસ મંત્રે પછી એક વખત જૈન મુનિ પધાર્યા. દમયંતી ચોરને સંપ્ર પાસે લઈ ગઈ, ને વંદન કરીને કહ્યું-શુદ્ધેવ! આ માણસમાં આપને ચારિત્ર માટેની લાયકાત કેાટી હોય તો એને-દીક્ષા લેવાના લાય છે.

મુનિએ તેનું સુખ જોઈને કહ્યું કે આ હંશુકમી જીવ છે. એને ચારિત્ર આપવામાં વાંધા નથી. આ સાંભળીને પિંગલ ખુશ થયો. તેની ભાવના જોઈ મુનિએ તેને દીક્ષા આપી. રાજાને આ વાતની ખબર પડી એટલે ત્યાં આવ્યા. એક વખતના ચોરને મુનિ બનેલ જોઈ ખુશ થયા. તેના ચરણમાં પડ્યા, સતીનો સંગ થતાં ચોર મુનિ બની ગયો ને આત્મકંઠ્યાણ કયું. દમયંતી દાન આપતાં કંઈક જીવોને પ્રતિજ્ઞા આપીને સુધારતી હતી. ઘણો સમય દાન આપ્યું. પણ હંજુ નળરાજા તેને મળ્યા નહિ. દમયંતી ખૂબ ચિંતાતુર બની છે. હવે ત્યાં કોણ આવશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

#

#

#

(શ્રાવણ વદ ૧૪ ને રવિવાર તા. ૧૧-૬-૭૭ના રોજ સંઘ દર્શન યાત્રાએ ગયેલ કોવાથી વ્યાખ્યાન બંધ છે.)

વ્યાખ્યાન નં. ૬૩

દિ. શ્રાવણ વદ અમાસને સોમવાર

તા. ૧૨-૬-૭૭

વિષય :- સંગ કેવો કરશો ?

અનંત જ્ઞાની, સમતાના સાગર, કંઠાણના કિમિયાગર, વીતરાગ ભગવંતો ભવ્યજીવોના કંઠ્યાણને માટે ફરમાવે છે કે હે આત્માઓ ! અનાદિકાળથી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતાં જીવોને સંગ તો ઘણો થાય છે પણ કંઠ્યાણ મિત્રનો સંગ થવો એ અતિ દુર્લભ છે. સંસારી જીવો એમ કહે છે કે સંગની શી જરૂર છે ? તો હું તમને પૂછું છું કે તમને સંગ વિના ચાલે છે ખરું ? “ના”. સંસારની માયા એવી છે કે જીવ એકલવાયો રહી શકતો નથી. જમ્મે તેટલી સંસાર સુખની સામગ્રી મળે તો પણ તે એકલો રહીને પોતાને સુખી માનતો નથી, પણ બીજાના સહવાસમાં રહીને જ પોતાની જાતને સુખી માને છે. હાખલા તરીકે તમે તમારા દીકરાને ધનના ઢગલાં આપ્યા, અનાજના ભરેલાં કોઠાર આપ્યા, બંગલા, બગીચા, મોટરો વિગેરે તમામ સુખની સામગ્રીઓ આપી ને કહો કે આ બંગલામાં તારે એકલાને જ રહેવાનું, અહીં બીજો કોઈ આવશે નહિ. ત્યારે છોકરો શું કહેશે તે ખબર છે ? એ છોકરો તમને એમ જ કહેશે કે તમે મને જમ્મે તેટલી સુખની સામગ્રી આપો પણ હું એને શું કરું ? મને એકલાને જમ્મે નહિ. એ સુખની સામગ્રી દ્વારા સુખ ભોગવવા માટે મારે પત્ની જોઈએ, સગા-સબંધી, સ્નેહી મિત્રો, નોકર ચાકર બધું જોઈએ, અને મારા સુખ અને વૈભવનો ઠકારો જોવા માટે મારાથી જોછા સુખી માણસો જોઈએ. કારણ કે જે મારા જેવા સુખી હોય તેને

તો મારા સુખની વિશેષતા ન લાગે પણ જે જાણા સુખી હોય તેને વિશેષતા લાગે ને ? એટલે આવા ઘણાં સંગ જીવને જોઈએ છે. માત્ર સિદ્ધ લગવંતો એવા છે કે જે એકલા રહીને અનંત આત્મિક અને અભ્યાષાધ સુખ લોગવે છે. બાકી સંસારી જીવોનું એ ગભું નથી કે એકલા રહીને સુખ લોગવી શકે.

બંધુઓ ! બરાબર છે ને ? મારી વાત તમને સમજાય છે ને ? તમે તો એમ જ કહો ને કે કરોડો રૂપિયા મળ્યા પણ એને હું શું કરું ? એ ધનમાં કીડો થઈને રહું ? બધું છે પણ મનગમતી કન્યા ના હોય તો જીવ સુખ માણી શકતો નથી. મનગમતી કન્યા મળી જાય પણ જે સંતાન ન થાય તો કહેશે કે સંતાન વિના સંપત્તિ શું કામની ? પછી સંતાન માટે ફાંફા મારે છે. નાની કીડી-મંકોડા વિગેરેને પણ સંગ જોઈએ છે. તેને એકલા ગમતું નથી. કીડી મંકોડાના દરમાં જોઈએ તો તેના દરમાં એક જ કીડી કે મંકોડા હોય એવું લાગ્યે જ જોવા મળે છે. પણ પક્ષીઓને પણ સંગ જોઈએ છે. એને પણ એકલા રહેવું ગમતું નથી. આ ઉપરથી નક્કી થાય છે કે જ્યાં સંસાર છે ત્યાં સંગ છે અને જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે જ્યાં સંગ છે ત્યાં દુઃખ છે. કેવી રીતે ? સાંભળો, જ્યાં સુધી પત્નીનો સંગ થયો ન હતો ત્યાં સુધી પત્ની માટે વલખાં મારતો હતો. પણ પત્ની મળ્યા પછી સુખ વધે છે કે દુઃખ ? એ તો તમને અનુભવ છે ને ? જ્યાં સુધી એકલાં હતાં ત્યાં સુધી ગમે તેમ કર્યું, કોઈ વસ્તુ ન હોય તો ચલાવ્યું પણ જ્યાં પત્ની આવી એટલે કહેશે કે મારે આ જોઈએ ને તે જોઈએ. અમુક ચીજ વિના તો મને ચાલશે જ નહિ. આ બધી ઉપાધિ ઉભી થાય છે ને કમાવાની ચિંતા પણ વધે છે. ત્યારે એમ કહે છે કે પરણીને પસ્તાયા. જ્યાં સુધી પુત્ર ન હતો ત્યાં સુધી મનમાં કોડ હતા કે મારે શેર માટીની જોડ છે. પુત્ર થાય તો સાડું અને પુત્ર થયો, પણ પુત્ર મૂર્ખો અગર એવો ઉકાઉ ને વ્યસની પાક્યો કે બાપની મિલકત અને ઇજ્જત સાફ કરી નાંખે. ઓલો, હવે પુત્ર ન હતો ને જે દુઃખ હતું તેના કરતાં અનેક ગણું દુઃખ વધી જાય છે ને ? રાત-દિવસ હેઠું દુઃખથી શોકાયા કરે છે. આ ઉપરથી નક્કી થાય છે કે જ્યાં સંગ છે ત્યાં દુઃખ છે. કદાચ તમને સુખનો અનુભવ થતો હશે પણ તે સુખ બિંદુ એટલું ને દુઃખ સિંધુ એટલું છે.

વિષયાસક્ત આત્માઓને વિષય સુખમાં આનંદ આવે છે પણ તે સુખ અદ્ય હોય છે ને તેની પાછળ દુઃખ ઘણો કાળ લોગવવું પડે છે. તેનો ખ્યાલ આવે છે ખરો ? મનુષ્ય અહીંથી શુભ કર્મો કરીને દેવલોકમાં જાય છે ત્યાં એને દેવતાઈ વિમાન, દેવતાઈ વૈભવ, અને અપ્સરાઓ મળે છે. એના સુખનો પાર નથી હોતો. આવો વૈભવશાળી દેવ ઇર્ષ્યા અને લોભથી સળગતો હોય છે અને જ્યારે તેનું આયુષ્ય પૂરું થવાને છ મહિના બાકી રહે છે ત્યારે દેવના ગળામાં રહેલી ફૂલની માળા કરમાય છે. ત્યારે એ દેવ સમજે છે કે મારે અહીંથી જવાનું છે. તે સમયે અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂકીને જીવે

છે કે હું અહીંથી મરીને ક્યાં જઇશ ? દેવતાઈ સુખો છોડીને જો મનુષ્યગતિમાં અને હીનકુળમાં જવાનું દેખે તો દેવને ઘણું દુઃખ થાય છે. અરેરે....આવા વૈભવ વિલાસ છોડીને દુર્ગંધથી ભરેલા ઔદારિક શરીરમાં જવું પડશે ? અને આવા વૈભવ, આવી રૂપાળી દેવીઓ અને દિવ્ય રત્નો આ બધું અહીં જ રહી જશે ? આ બધું છોડીને મારે જવાનું ? આવો વિચાર કરીને અકસોસ કરે છે, જૂરે છે. જેમ પાણીમાંથી કાઢેલી માછલી ગરમ રેતીમાં તરફડે છે તેમ જો દેવ તરફડે છે. મિત્ર્યાત્ની દેવો પોતાનું સુખ આદ્યું બચ તે માટે તરફડે છે. જ્યારે સમકિતી દેવો આયુષ્યના છ મહિના બાકી રહે ત્યારે અવધિજ્ઞન દ્વારા જુઓ છે કે હું ક્યાં જઇશ ? જો તેનો જન્મ જૈનકુળમાં થવાનો હોય, ધર્મારાધનાનો યોગ મળવાનો હોય તો તેને અપૂર્વ આનંદ થાય છે કે અહો ! હવે હું અવિરતિના બંધન તોડી સંયમ લડને ઉચ્ચ સાધના કરી આત્મવ્યાજ કરીશ. અહીં ગમે તેટલું સુખ હોવા છતાં કર્મની નિર્જરા કરવાનું સાધન તત-નિયમ, તપ વિગેરે કરવાનું નથી અને મનુષ્યગતિમાં છે તેથી તેને આનંદ થાય છે. જોને સ્કેજ પછુ દુઃખ કે કુરાપો થતો નથી, અને મિત્ર્યાત્ની દેવને જૂરાપાનો પાર નથી. દ્રુકમાં આપણે જો વાત સમજવાની છે કે સંગ છે ત્યાં ભંગ થવાનો, અને સંગના સુખ કરતાં ભંગનું દુઃખ વધુ અસહ્ય લાગે છે. માટે જ્ઞાની કહે છે કે સંગ જો દુઃખનું મૂળ છે. માત્ર સત્સંગ જો ચોક્કસ મેળવવામાં સહાયક છે. સત્સંગ કહો કે કથ્યાણુમિત્રનો યોગ કહો બંને જોક જ ચીજ છે.

દેવાનુમિત્રો ! આટલા માટે જ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે સંગ છે ત્યાં સંતાપ છે. સંગ તૂટ્યા પછી દુઃખ થાય તે વાત તો અલગ છે પણ સંગ હોય ત્યારે પણ જો સંગ ન તૂટે તેની ચિંતા પણ કેટલો સંતાપ કરાવે છે ? જોતી સાથે સંગ થયો તેનાં મન સાચવવામાં પણ કેટલું કષ્ટ સહન કરવું પડે છે ! સંગ છે ત્યાં જ આ બધી ચિંતા છે ને ? આટલા માટે જ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે સંગનો દહનું ઔષધ સત્સંગ છે. અહીં કોઈ જોમ કહે કે તમે કહો છો કે સત્સંગ કરો....સત્સંગ કરો. તો સત્સંગ જો પણ જોક પ્રકારનો સંગ જ છે ને ? “હા”. પણ સંસારનાં સંગમાં ને સત્સંગમાં ઘણો ફરક છે. સંસારનો સંગ અણજી પેટના કચરા જેવો છે ત્યારે સત્સંગ જો પેટના કચરાને સાફ કરનાર દવાની પડીકી જેવો છે. આટલા માટે કહીએ છીએ કે સંસારનો સંગ છોડો અને કથ્યાણુ મિત્રનો સંગ કરો. તમારો કુટુંબ પરિવાર તમારા આત્માની ચિંતા નથી કરતો તેથી તેમનો સંગ છોડી દેવો જોટલે કે તેમને ધક્કો મારીને કાઢી મૂકવા તેમ નથી પણ તેમનામાં આસક્ત ન બનો. તમારાથી છૂટે તો સંસારનો સંગ છોડો. જો ન છૂટે તો કથ્યાણુ મિત્રનો સંગ કરો. સંસાર સુખના સંગી સગાવહોલા બધા કાયાને સાડું સાડું ખવડાવી, પીવડાવી ચોઢમાં મસ્તાન રાખે છે તેથી શું આત્માનું કથ્યાણુ થવાનું છે ? ‘ના’. ઉલટું આત્માને કર્મનું બંધન થવાનું છે. કારણ કે જોમાં આત્માના પુણ્યની મૂડીનો નાશ અને પાપની ચિલકની વૃદ્ધિ થાય છે. તેનું પરિણામ શું આવશે ?

તેનો વિચાર કરો. ત્યારે કહ્યાણુ મિત્ર મનુષ્યને એકલું પુણ્ય ખાઈ જતાં અટકાવે છે ને નવું પુણ્ય ઉપાજન કરવાની કાર્યવાહીમાં ભેડે છે. વિપર્યો, કપાયો, પાપનું ચિંતન તથા પાપના કાર્યો વિગેરે અશુભ પ્રવૃત્તિમાં જતાં આત્માને અટકાવી તપ, ત્યાગ વિગેરે ધર્મની પ્રવૃત્તિઓમાં ભેડાવાની પ્રેરણા આપે છે. ભર્તૃહરિએ નીતિશતકમાં કહ્યું છે કે સાચો મિત્ર કેને કહેવાય ?

“પાપાન્નિવારયતિ યોજતે હિનાય, ગુહ્યં નિગૂહતિ ગુણાન્ પ્રગટી કરોતિ ।

આપદગતં ચ ન જહાતિ દદાતિકાલે, સન્મિત્ર લક્ષણમિદં પ્રવદન્તિ સંતઃ ॥”

સાચો સન્મિત્ર મનુષ્યને પાપથી અટકાવે છે. હિંતના કાર્યમાં ભેડે છે, શુદ્ધ વાતને શુભ રાખે છે, શુદ્ધોને પ્રગટ કરે છે, આપત્તિકાળમાં સાથ છેડતો નથી પણ સમયે સહાય કરે છે. સંતપુરુષોએ સાચા અને સારા મિત્રના આ લક્ષણો બતાવ્યાં છે. આવો મિત્ર સાચો મિત્ર છે. બાકી તો સુખમાં સ્નેહ રાખનારા ને સુખમાં ખબર લેનારા મિત્રો સ્વાથી મિત્રો છે, અને દુઃખમાં ખબર લેનારો મિત્ર એ સાચો મિત્ર છે. અહીં મને એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે. દૃષ્ટાંત તો સાંભળ્યું હત્યે પણ તેમાં ઘણા ભાવભર્યા છે.

આ જળતમાં ત્રણ પ્રકારના મિત્ર હોય છે. એક નિત્ય મિત્ર, બીજો પર્વામિત્ર અને ત્રીજો જુહારમિત્ર. આને આપણી સાદી ને ચાલુ ભાષામાં કહીએ તો રોજ મળવા આવનાર મિત્ર, બીજો તહેવારના દિવસે મળવા આવનાર મિત્ર અને ત્રીજો કોઈક દિવસ મળનાર મિત્ર. તેમાં પહેલા પ્રકારનો મિત્ર તો રોજ તમારી પાસે આવીને બેસશે અને પૂછશે. કેમ ફલાણુ લાઈ ! રસિકભાઈ ! તબિયત પાણી તો સારા છે ને ! વહેપાર ધંધા કેમ ચાલે છે ? હીકરા હીકરીઓ કેમ છે ? આમ મીઠું બોલીને ખબર પૂછશે. પછી અલકમલકની વાતો કરશે કે ફલાણુએ આમ કયું, ફલાણુ તમારું ખરાબ બોલતાં હતાં પણ મેં તો તમારું ઉપરાણું લઈને તેને ખખડાવી નાંખ્યો એટલે બોલતો બંધ થઈ ગયો. આમ મીઠું મીઠું બોલે એટલે તમને વહાલો લાગે ને ? પછી તો એને ચા-પાણી નાસ્તો કરાવો, માનપાન આપો અને તમને તેના પ્રત્યે એવી લાગણી થશે કે આને મારા પ્રત્યે કેટલી બધી લાગણી છે ! વળી પાછો એ મિત્ર તમને કહેકે લાઈ ! તમારે મારું કામ હોય તો ખુશીથી વિના સૂકાચે કહેજો. મને પારકો ન સમજશે. તમે મારા છો ને હું તમારો છું. અડધી રાત્રે પણ તમારું કામ કરીશ. આવી આશા અને વિશ્વાસ આપનાર નિત્ય મિત્ર છે. બીજો પર્વામિત્ર વાર તહેવારે આવશે, ચા-પાણી પીશે, ખબર પૂછશે ને કહેશે કે કામકાજ હોય તો ખુશીથી કહેજો, અને ત્રીજો જુહાર મિત્ર તો કોઈ વખત રસ્તામાં ભેટી જાય તો બે હાથ ભેડીને જુહાર કરશે એ મીઠી મીઠી વાતો નહિ કરે પણ નિર્મળ પ્રેમ બતાવશે. હવે કેવા મિત્ર કેવા હોય છે તે વાત આ દૃષ્ટાંતથી જાણી શકાશે.

“મિત્રોની પરીક્ષા કરવાનો વિચાર કરતો પ્રધાન” :- એક રાજાને ત્યાં એક પરદેશી નવો મંત્રી આવ્યો. રાજાનું બધું તંત્ર મંત્રી સંભાળે તેવો બુદ્ધિશાળી હતો. આ સૌથી સુખ્ય મંત્રી હતો. આવા મોટા મંત્રીના માન ઘણાં હોય ને ? અને મંત્રી સાથે મિત્રતા બાંધવા સૌ ઇચ્છે છે. તમે પણ વડાપ્રધાન સાથે સંબંધ બાંધવા ઇચ્છો ને ? બે વડાપ્રધાન સાથે લાગવગ હોય તો આપણને અવસરે કામ લાગે. તેમ આ પ્રધાનમંત્રી બહુ સારો વહીવટ ચલાવે છે. એટલે તેમને મિત્રો પણ ઘણા વધી ગયા. કેટલાક મિત્રો રોજ તેમને ઘેર આવીને બેસવા લાગ્યા ને ગીઠી ગીઠી વાતો કરીને માખણીયા માખણ લગાડતા ને કહેતા પ્રધાનજી ! અમારે લાયક કંઈ કામકાજ હોય તો અમને વિના સંકેતે કહેજો. અમે અડધી રાત્રે કામ કરીશું. એમ કહેતાં ને ખાધાપીને જલસા કરતા. ત્યારે ઘણાં મિત્રો તહેવારને દિવસે મળવા આવતાં ને આ પાણી પીને કહી જતાં કે કામ હોય તે કહેજો. અને ત્રીજા કોઈ કોઈ મિત્ર રસ્તામાં મળે ને બે હાથ જોડી સુખડું મલકાવી આદર્યા બળ્ય છે. ત્યારે પ્રધાનને વિચાર થયો કે મારે તો મિત્રો ઘણાં વધી ગયા છે પણ સાચો મિત્ર કોણ છે તે યોધી રાખું. કારણ કે આ તો રાજવહીવટ કહેવાય. પાપનો ઉદય થાય ત્યારે રાજવહીવટમાં ઘણી ખટપટો ઉભી થાય ને જન જોખમમાં મૂકાઈ બળ્ય. અને આ મારા મિત્રો મને કહી બળ્ય છે કે “કામ હોય તો કહેજો, અડધી રાત્રે માથું દેવા તૈયાર છીએ. તો સાચો મિત્ર કોણ ગણવો ? મારે તેની પરીક્ષા કરીને નક્કી કરી લેવું જોઈએ. કે તે અવસર આવે મારી પડખે ઉભો રહે.

પ્રધાને મિત્રોની પરીક્ષા કરવા માટે એક કીમિયો રચ્યો. એણે રાજાના કુંવરને પોતાને ઘેર જમવા આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું. ખૂબ પ્રેમથી રાજકુમારને જમાડ્યો. જમણમાં એવું ઘેન આપી દીધું કે થોડી વારમાં ઉંઘ આવી બળ્ય, કુંવરને જમાડીને પ્રધાને લોંબરામાં સુવાડી દીધા. એને બરાબર ઘેન ચઢ્યું એટલે પ્રધાને લોંબરાને તાળું વાસી દીધું. પછી રંગ લગાવીને એક લાલચોળ કોણું રેશમી કપડું વીંટાળીને હાથમાં લીધું ને નોકરને કહ્યું કે આજે મારાથી એક મોટું પાપ થયું છે. મેં રાજકુમારનું ગળું કાપી નાંખ્યું છે તે લઈને ગામ બહાર બઈ છું. એમ કહીને પ્રધાન તો ચાલ્યો ગયો, પણ નોકરનું પેટ કેટલું ! હલકા માણસનું પેટ છીછડું હોય છે. એના પેટમાં વાત ટકવી નથી. આ નોકરે વિચાર કર્યો કે રાજા આ વાત બહુશે ત્યારે પહેલાં હું જ પકડાઈ જઈશ. કારણ કે પ્રધાનનો નોકર છું. એટલે મને વહેલો પૂછશે. એ પૂછે ને હું પકડાઈ બઈ તેના કરતાં હું રાજાને વધામણી ન આપું ? આવો વિચાર કરીને નોકર રાજાની પાસે આવેલો આવેલો બનીને ગયો ને કહ્યું શું વાત કરું મહારાજા ! કહેતાં મારી જીભ ઉપડવી નથી. એમ કહેતાં આંખમાં આંસુ આવી ગયા. રાજાએ પૂછ્યું-શું છે લાઈ ? ત્યારે નોકરે કહ્યું-સાહેબ ! પ્રધાનજીએ આપના કુંવરનું ખૂન કર્યું છે. મેં મારી નજરે એમનું ડાકું લઈને પ્રધાનજીને જતાં જોયા છે.

“નોકરે રાજાને કરેલી વાત” :- બંધુઓ ! કેઈ પણ વાતની જાહેરાત કરવી હોય તો આવા હલકા માણસોના મોઢાં કરવી. એક બાબત એ કહે કે હું કે.ઈ.ને નહિ કહું ને બીજી બાબત જે મળે તેને કહેતાં જાય એટલે વાતની જાહેરાત થતા વાર નહિ. પ્રધાને જાણીને નોકરના મોઢાં કહ્યું. એટલે એ તો બીજા ત્રીજાને નહિ કહેતાં સીધો રાજા પાસે પહોંચી ગયો. કુંવરના જૂનની વાત સાંભળીને રાજાને ધ્રાસ્કો પડ્યો. તરત કુંવરની તપાસ કરાવી તો કુંવરનો કયાંય પત્તો ન પડ્યો. પ્રધાનજી પણ નથી એટલે રાજાને વહેમ પડ્યો કે ચોક્કસ પ્રધાન મારા કુંવરનું જૂન કરીને લાગી ગયો છે. તેની તપાસ કરવા માટે રાજાએ સિપાઇઓને આરે તરફ મોકલી દીધા. બીજી તરફ પ્રધાનજી પોતાના ઘેરથી નીકળીને નિત્ય મિત્રને ઘેર ગયા. મિત્રે દૂરથી પ્રધાનજીને પોતાને ઘેર આવતાં જોયાં. હાથમાં રૂમાલથી ઢાંકેલું લાલ લાલ જોયું. આ મિત્ર પાકો વણીકે હતો. એ સમજી ગયો કે આવો મોટો પ્રધાન મારે ઘેર આવે નહિ અને હાંફોડાંફોડો આવે છે તો નકકી હાળમાં કંઈક કાળું છે. પ્રધાન આવીને કહે છે મિત્ર ! એક ખાસ કામ આવ્યો છું. મિત્રે પૂછ્યું પ્રધાનજી ! આપને એવું શું કામ પડ્યું કે મને આપને ઘેર જોડાવવાને બદલે આપને મારે ઘેર આવવું પડ્યું ? પ્રધાને મિત્રને ખાનગીમાં કહ્યું. રાજાના કુંવરનું મારા હાથે જૂન થઈ ગયું છે. હમણાં રાજાના માણસો મને શોધવા માટે આવશે તું મને તારા ઘરમાં કયાંક સંતાડી દે તો હું બચી શકું.

“મિત્ર પાસે પ્રધાનની મંગણી” :- જાલો, હવે મિત્ર સંતાડે ખરો ? થડાકે ઈંદને કહી દીધું કે તમે રાજાનો મોટો શુન્હો કર્યો છે. આવા રાજદ્રોહીને હું સંતાડું તો મારું તો આવી જ જાને ને ! જલ્દી આજ્યા જાઓ અહીંથી પ્રધાનજીએ કહ્યું—અરે ! રોજ તું મને કહેતો હતો ને કે કંઈકામ હોય તો કહેજો અડધી રાત્રે કરી દઈશ. ત્યારે મિત્રે કહ્યું કે મેં આવા જૂનના કામમાં સહાય કરવાનું કહ્યું હતું ? આવા રાજદ્રોહીનું પોષણ કરવા માટે કહ્યું હતું ? આજ્યા જાઓ અહીંથી. નહિતર પોલીસને જોલાવી લાવું છું. પ્રધાને કહ્યું—એક ગ્લાસ પાણી તો પીવડાવ ! તો કહે છે પાણી નહિ મળે, આજ્યા જાઓ. જુઓ, આ મિત્રતા કેવી ? રોજ ખાઈ જતો હતો ને મીઠું મીઠું જોલાતો હતો. પણ હુંઃખ વખતે સળો થયો ? ના. આવા મીઠાજોલા સ્વાર્થી મિત્રોથી સાવધાન રહેજો. પ્રધાને નિત્ય મિત્રને પારખી દીધા ને આગળ આજ્યા ને આવ્યો પર્વમિત્રને ઘેર. પર્વ મિત્રે પૂછ્યું—પ્રધાનજી કેમ આપને મારે ઘેર આવવાનું થયું ? પ્રધાને કહ્યું—માઈ ! મારા હાથે રાજકુમારનું જૂન થયું છે, મને બચાવ. મિત્રે કહ્યું તમે આવા સારા માણસ થઈને આવું કામ કેમ કર્યું ? બાઈ ! કહેવાય તેમ નથી. મારું મગજ જરા ઉરકેરાઈ ગયું ને મને જૂન કોષ ચઢ્યો એટલે મેં કુંવરના ગળા ઉપર છરી ફેરવી દીધી. પર્વ મિત્રે કહ્યું—પ્રધાનજી ! મારા ઉપર આપનો મહાન ઉપકાર છે. હું આપની જેટલી સેવા કરું તેટલી જોષી છે પણ વાત જોવી છે કે મારે નાના બાળકો છે ને મારું ઘર

કાણું છે એટલે હું આપને સંતાડી દઉં પણ મારા ઘરમાં વાત છાની રહી શકે તેમ નથી. સિપાઇઓ આવીને તપાસ કરશે તો તમે પકડાઈ જશો ને ભેગો હું પણ ઠંડાઈ જમશ. જુઓ, પર્વ મિત્ર પણ કેટલો ચાલાક છે ! સહેજ પણ આકરો ઉતાવળો ન થયો. પ્રધાનને ખરાબ ન લાગે તેવો એક પણ શબ્દ ન બોલ્યો, પણ પોતે પ્રધાનને આશ્વાસન આપતો હોય તેમ કહે છે પછી આપને જરૂર હશે તો મદદ કરવા આવીશ પણ હમણું તમે રવાના થઈ જાઓ. એમ કહીને પ્રધાનને કાઢી મૂક્યો.

‘સમજાણું’ ? પહેલાં મિત્ર કરતાં બીજા મિત્ર ઠીક હતો કે તેણે વાત તો સાંભળી. આશ્વાસન આપ્યું પણ ઘરમાં સંતાડ્યો નહિ. દુનિયામાં મોઢે મીઠા અને અંદરથી કળાહળ વિષ ભરેલાં માણસો હોય છે ને ! આ મિત્ર એવો હતો. માણસને પારખતાં આવડવું જોઈએ. પ્રધાને પર્વમિત્રને પણ પારખી લીધો. પછી ચાલ્યા જુહાર મિત્રને ઘેર. હવે જુહાર મિત્ર કેવો નીકળશે તે વાત અવસરે વિચારીશું.

આપણા ચાલુ અધિકારની વાત વિચારીએ. કૃષ્ણવાસુદેવ ઉપર દેવ પ્રસન્ન થયો. દશે દિશાઓમાં દિવ્ય પ્રકાશ ફેલાયો અને દિવ્ય રૂપધારી દેવે આકાશમાં ઉભા રહીને કૃષ્ણ વાસુદેવને આ પ્રમાણે કહ્યું કે હે દેવાનુમિત્ર ! તમે મારું સ્મરણ કર્યું છે તેથી હું ઉપસ્થિત થયો આપ મને આજ્ઞા કરો કે હું આપનું શું કાર્ય કરું ? જોલો, આપનો શું મનોરથ છે ? આપને જે ઇચ્છા હોય તે કહો. હું આપનું કાર્ય કરું. કૃષ્ણવાસુદેવ આકાશમાં ઉભેલા દેવને જોઈને ખૂબ હર્ષિત થયા. અને પૌષ્પ પાણી. “અંજલિં કર્તુમ્ વચાસી ઇષ્ટામિ ણ દેવાણુપિયા ! સદોદર કળીયસં માહય વિવિણા.” પૌષ્પ પાણીને હાંધે જોઈને દેવને આ પ્રકારે કહ્યું—હે દેવાનુમિત્ર ! આપની કૃપાથી મારે એક સદોદર લઘુભાઈ થાય તેવી મારી ઇચ્છા છે, બંધુઓ ! તમને થશે કે દેવ લોકોને હોકરા આપે છે પણ એમ નથી. દેવ-દેવીની ઝોળીમાં હોકરા નથી કે તમને આપી દે, પણ આવી રીતે કોઈ માણસ દેવની આરાધના કરે ને વચન માંગે ત્યારે દેવો અવધિજ્ઞાન દ્વારા જુએ કે આના કિસ્મતમાં પુત્ર છે ? જો હોય તો કહે કે તમને પુત્ર થશે. બાકી દેવોની શકિત નથી કે એ તમને સંતાન આપી દે. અહીં કૃષ્ણવાસુદેવે નાના ભાઈની—મોંગળી કરી ત્યારે હરિજીગમેષી દેવે ઉપયોગ મૂકીને જોયું. “તપ્તણ સે હરિજગમેસી દેવે કર્ણહ વાસુદેવ” પદ્મ વચાસી—શાસ્ત્રિતિણ દેવાણુપિયા ! તવ દેવલોપ સુપ સદોદરે કળીયસે માહય !”

ત્યારપછી હરિજીગમેષી દેવે કૃષ્ણવાસુદેવને આ પ્રમાણે કહ્યું—હે દેવાનુમિત્ર ! દેવલોકમાંથી એક દેવ આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને તમારો નાનો ભાઈ થઈને જન્મ લેશે. આ પ્રમાણે દેવે કહ્યું એટલે કૃષ્ણવાસુદેવ યુથ યુથ થઈ ગયા. એકો ! હવે મારી માતાનું દુઃખ દૂર થશે ને મારે નાનો ભાઈ થશે. હવે આગળે શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

ચરિત્ર :- “સતી દમયંતીની શોધમાં આણુસો” :- દમયંતીએ ચેરને છોડાવ્યો ને તેને દીક્ષા અપાવી. તે ચારમાંથી સાધુ બની સાધના કરવા લાગ્યો. બીજો

તરફ દમયંતીના પિતાશ્રીનો હરિમિત્ર નામનો એક બ્રાહ્મણ રાજાને ૩૦ી પ્રણામ કરીને ચંદ્રયશા રાણીની પાસે ગયો. રાણી ઝોળખી ગયા કે આ તો મારી બહેનના ગામનો બ્રાહ્મણ છે. એટલે તેને પ્રેમથી બોલાવ્યો ને કહ્યું-ભાઈ! મારી બહેન અને બનેલી બધાકુટુંબ છે ને? ત્યારે બ્રાહ્મણે કહ્યું-બહેન! આમ બધી રીતે આનંદ છે પણ અત્યારે તેઓ મોટી ચિંતામાં છે. લીમરાજ અને પુષ્પદંતી રાણી બંનેના શરીર તો લાય થઈ ગયા છે. ત્યારે રાણીએ આતુરતાથી પૂછ્યું કે મારા બહેન બનેલીને માથે એવું શું દુઃખ આવી પડ્યું છે? ભાઈ! તું જલ્દી કહે.

રાણીની વાત સાંભળીને બ્રાહ્મણે કહ્યું નળરાજ તેમના ભાઈ કુબેરની સાથે જુગાર રમ્યા. રાજ્ય હારી ગયા અને નળરાજ અને દમયંતી વનમાં ગયા. નળરાજએ દમયંતીને વનમાં એકલી મૂકી દીધી. આવા સમાચાર સાંભળીને લીમરાજ અને પુષ્પદંતી મહારાણી મૂંછિત બની ગયા. તેમને ખૂબ આઘાત લાગ્યો. તેમને શીતોપચાર કરીને લાનમાં લાવ્યા. પછી લીમરાજએ ઘણું માણસોને નળ-દમયંતીની શોધ કરવા મોકલ્યા છે. તેમાં મને પણ નળ-દમયંતીની શોધ કરવા મોકલેલો છે. હું ઘણું ગામ, નગર, જંગલ બધે ફર્યો પણ હજી સુધી નળરાજ કે દમયંતી કોઈ મને મળ્યા નથી.

બ્રાહ્મણના કુબેરની વાત સાંભળીને ચંદ્રયશા રાણી ખૂબ રડ્યા. અહો! મારી બહેન અને બનેલી આટલા બધા દુઃખમાં છે? અમને તો કંઈ ખબર નથી. અરેરે....એ મારી પવિત્ર ભાણેજ ક્યાં હશે? નળરાજને ધિક્કાર છે કે એકલી છોડીને જંગલમાં મૂકી દીધી. આ બ્રાહ્મણ રાણીને વાત કરીને દાનશાળામાં જમવા માટે ગયો. ત્યાં તેણે દમયંતીને જોઈ અને ખુશ ખુશ થઈ ગયો, અને દમયંતીના પગમાં પડીને કહ્યું, દીકરી! તું અહીં ક્યાંથી? તને શોધી શોધીને શાકી ગયો ત્યારે આજે તારા દર્શન થયાં. બ્રાહ્મણ લોજન કરીને ઢોહતો રાણી પાસે આવ્યો ને કહ્યું, મહારાણી! હું જેની શોધમાં આવ્યો છું તે આપની ભાણેજ દમયંતી. આપની દાનશાળામાં છે. આ સમાચાર સાંભળીને રાણી ઢોહતા દાનશાળામાં આવ્યા ને દમયંતીને ભેટી પડ્યા ને કહ્યું, બેટા! હું તારી સગી માસી થાઉં છું. માસી તો માતા જ કહેવાય ને! તે મને તારી ઝોળખાણ કેમ ન આપી? તારાથી આવું કરાય? ત્યારે દમયંતીએ કહ્યું, માસી બા! આપની વાત સાચી છે પણ કોર્મના ઉદય વખતે ઝોળખાણ આપવી નકામી છે.

એક દિવસ દમયંતીના માસા-માસી બધાં ગ્રેકા હતા. તે વખતે એક દેવ આકાશમાંથી ઉતર્યો ને દમયંતીને પ્રણામ કર્યા, અને કહ્યું કે હે માતા! આપે જે વિંગલ નામના ચેરને છેડાવીને ધર્મ સમજની ચારિત્ર અપાવ્યું હતું તે સંત વિચરતા વિચરતા તાપસપુર ગયા. ત્યાં સમાધિપૂર્વક કાળ કરીને સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયા છે તે હું છું. મહાસતી! જો તમે મને પ્રતિજ્ઞાધ પમાડ્યો ન હોત તો હું આજે નરકમાં દુઃખ ભોગવતો હોત. આ બધા આપનો પ્રતાપ છે. આમ કહીને સાત કોડ સોનાની વૃષ્ટિ

કરીને દેવ ચાલ્યો ગયો. દમયંતીના સતીત્વનો પ્રભાવ જોઈને રાજા અંતર્ધ ગયા ને તેની ખૂબ પ્રશંસા કરી. હવે દમયંતીની શોધમાં આવેલા હરિમિત્ર બ્રાહ્મણે દમયંતીના માસા માસીને કહ્યું કે તમે મને દમયંતીને લઈ જવાની રજા આપો. કારણ કે તેના મા-બાપ તો તેના વિયોગથી ઝુરી ઝુરીને અડધા થઈ ગયા છે. પાણી વિનાની માછલીની જેમ તરફડે છે. આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે રાજા રાણીએ જવાની આજ્ઞા આપી, અને સાત કોઠ સોનૈયા દમયંતીને આપ્યાં. દમયંતી કહે કે મારે જરૂર નથી. રાજા રાણીએ ઘણું સમજાવ્યું પણ ના લીધા. છેવટે દાનમાં વાપરી નાંખજો તેમ કહ્યું. દમયંતીના સ્થાને તમે હોત તો શું કરત ? (હસાહસ)

દમયંતીને સુંદર રથમાં જોસાડીને રક્ષણ માટે ખોટી સેના આપી કુંડિનપુરમાં બીમરાજને ત્યાં મોકલી. બીમરાજને સમાચાર મળ્યા કે આયની વહાલી પુત્રી દમયંતી આવી ગઈ છે. એટલે રાજા તેની સામે ગયાં. દમયંતી પણ પોતાના પિતાજીને આવતા જોઈને રથમાંથી નીચે ઉતરી પિતાજીના ચરણમાં પડી ગઈ ને માતા-પિતાને લેટી પડી. જોડણીજાની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. માતા-પિતાએ નળરાજના સમાચાર પૂછ્યા ત્યારે દમયંતીએ માતા-પિતાને સઘળી હકીકત કહી સંભળાવી. ત્યારે બીમરાજએ કહ્યું, બેટા ! હવે તું ચિંતા ના કરીશ. અહીંયા શાંતિથી રહે ને ધર્મધ્યાન કર. મેં નળરાજને અને તને શોધવા માટે ઘણાં માણસો મોકલ્યા છે. તેમાં તું મળી ગઈ. હવે નળરાજની તપાસ કરાવું છું. દમયંતીની શોધ કરીને આવેલા બ્રાહ્મણને રાજાએ ખુશાલીમાં (૫૦૦) પાંચસો ગામ લેટ આપ્યા. સાથે જોમ પણ બહેરાત કરાવી કે જે કોઈ મનુષ્ય નળરાજને શોધી લાવશે તેને માડું અડધું રાજ્ય લેટ આપીશ.

હવે રાજ્ય લેવું કેને ન ગમે ? નળરાજની શોધ ચારે બાજુ થઈ રહી છે. જોકે વખત સુસુમારપુરથી દધિપર્ણુ રાજાને દૂત કુંડિનપુર આવ્યો. કુંડિનપુરમાં ચારે ને ચીટે નળરાજની વાતો થતી હતી. જોણે બીમરાજને વાતવાતમાં કહ્યું કે અમારા રાજા પાસે જોકે માણસ આવ્યો છે ને તે જોમ કહે છે કે હું નળરાજનો માનીતો રસોઈ ચો છું. મને નળરાજએ સૂર્યપાક રસોઈ બનાવતાં શીખવાડી છે. અમારા દધિપર્ણુ રાજાને સૂર્યપાક બનાવીને જમાડયા પણ ખરા. અમારા રાજાના તે ખૂબ માનીતા બની ગયા છે. દમયંતીએ આ વાત સાંભળીને પિતાજીને કહ્યું કે નળરાજ સિવાય સૂર્યપાક બનાવવાનું કોઈ બધું નથી. માટે મને લાગે છે કે તેઓ ત્યાં હોવા જોઈએ. હવે બીમરાજ નળરાજની તપાસ કરવા સુસુમારપુર કેને મોકલશે તે અવસરે.

ભાદરવા સુદ ૧ ને મંગળવાર

તા. ૧૩-૯-૭૭

સુઝ ખંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની ભગવંતો ફરમાવે છે કે ભવ્ય જીવો ! આ જગતમાં જન્મ, જરા અને મરણથી પીડાતાં એવા જીવોને ધર્મ સિવાય બીજું કંઈ શરણ નથી. સકળ સુખોનો દાતાર, સકળ દુઃખોનો વિનાશક, અશરણનો શરણ અને નિરાધારનો આધાર એ ધર્મ છે. અનાદિકાળથી આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિથી સંતપ્ત બનેલા જીવો માટે વિશ્વામાનો વિશાળ વડલો હોય તો તે ધર્મ છે. આવો બિનકથિત ધર્મ મહાન પુણ્યોદયે જીવને મળ્યો છે. તો તમે આવા ધર્મનું શરણ અંગીકાર કરીને ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા કરો, ધર્મની શ્રદ્ધા કરવાથી જીવને મહાન લાભ થાય છે. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૬મા અધ્યયનમાં ગૌતમસ્વામીએ ભગવંતને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે ધર્મસત્ત્વણ જ મન્તે જીવે કિં જાણ્ય ? કે ભગવંત ? ધર્મની શ્રદ્ધા કરવાથી જીવને શું લાભ થાય છે ? ભગવંત કહે છે કે હે ગૌતમ ! “ ધર્મસત્ત્વણ જ સાયાસોવજ્ઞેસુ રજ્જમાણે વિરજ્જહ ! અગારધર્મ્મં વણ્ણં વચ્છે, અણગારિય જં જીવે સારીર માણસાણં દુક્ખાણ છેયણ મેયણ સંજોગાંઈણં વોચ્છેય” કરેહ અવાવાહ” વ સુદં નિવ્યત્તેહ.” ધર્મશ્રદ્ધાથી જીવશાતા — સુખ અર્થાત્ શાતાવેદનીય કર્મજન્ય વૈષયિક સુખોની આસક્તિથી વિરક્ત થાય છે. અગારધર્મ — શુદ્ધસ્થધર્મ છેડીને તે અણુગાર બની છેડન લેડન આદિ શારીરિક તેમજ સંયોગાદિ માનસિક દુઃખોનો વિરોધ કરે છે અને આભ્યાસધ સુખ પ્રાપ્ત કરે છે. ધર્મ શ્રદ્ધા કરવાથી જીવને આવો મહાન લાભ થાય છે.

ખંધુઓ ! ધર્મ શું ચીજ છે ? તે જાણો છો ? ધર્મ એ કંઈ ધન આપીને ખરીદ કરવાની કે એકાદ બે કલાક સાંભળીને લઈ લેવાની કંઈ બહારુ ચીજ નથી, પણ ધર્મ જીવનમાં પરિવર્તન કરવાની ચીજ છે. ધર્મ એ સમજણપૂર્વક કરવાની ચીજ છે. મનુષ્ય જ્યારે સમજણપૂર્વકનો ધર્મ કરે છે ત્યારે તેને ભૌતિક પદાર્થો પ્રત્યે આસક્તિ રહેતી નથી. વિષય સુખો પ્રત્યેનો મોહ રહેતો નથી, અને તે જીવ નાની નાની ચીજોમાંથી પણ તત્ત્વ શોધે છે.

કુમારપાળ મહારાજ જ્યારે ધર્મ પામ્યા ન હતાં ત્યારે ગમે તેમ કરતાં પણ જ્યારે તેઓ ધર્મ પામ્યા, ધર્મમાં તેમની શ્રદ્ધા હઠ થઈ ત્યાર પછી તેઓ દરેક કાર્યમાં તત્ત્વ જ્ઞેતાં હતા. એ જમાનામાં રિવાજ હતો કે જે અપુત્રિયા મરી જાય તેનું ધન રાજ લઈ લે. એ કુમારપાળ રાજના નગરમાં કુબેર નામના શ્રીમંત શેઠ વસતા હતા. એ કુબેરશેઠ વહાણ લઈને પરદેશ કમાવા ગયા હતા. એક વખત નગરમાં વાત બહાર પડી કે કુબેર શેઠનાં વહાણ દરિયામાં ટૂંચી ગયા ને શેઠ મરી ગયા. શેઠને પુત્ર ન હતો. એટલે કુમારપાળ રાજને મહાજને વિનંતિ કરીકે કુબેરશેઠ મૃત્યુ પામ્યાના સમાચાર આપ્યા છે તો

રાજ્યના બંધારણ સુજળ તેમનું કરોડોનું ધન આપ કબજે કરે. આ વખતે કુમારપાળ રાજના અંતરમાં ધર્મનો દિપક પ્રગટેલો હતો. એટલે કહીં દીધું કે મારે એવું ધન નથી જોઈતું. આ તરફ કુબેરશેઠના મરણના સમાચાર આવવાથી એમની માતા અને પત્ની છાતીફાટ રૂદન કરવા લાગ્યાં. અરેરે...કરોડોની સંપત્તિ મૂકીને ચલ્યા ગયા. એ ગયા ને હવે રાજ અમારું ધન પણ લઈ જશે. મહાજને રાજને ધન કબજે કરવા માટે ખૂબ આગ્રહ કર્યો. ત્યારે રાજ કહે છે ભલે, હું ત્યાં જાઉં છું પણ ધન લેવા માટે નહિ પરંતુ એની માતા અને પત્નીને આશ્વાસન આપવા માટે. મહાજન કહે છે ભલે, એ રીતે પણ ત્યાં ચાલો. સહુના મનમાં એમ હતું કે ભલે, રાજ ધન લેવાની ના પાડે પણ કુબેરશેઠનું ધન જોશે એટલે લેવાનું - મન થઈ જશે.

કુમારપાળ રાજ કુબેરશેઠના બંગલાની નજીક પહોંચ્યા. એટલે અમલદારો કહે છે સાહેબ ! જેઓ પેલી ધન્યો કરકે છે તે કુબેરશેઠના બંગલો છે. ત્યારે રાજ કહે છે કે જુઓ એ કરકતી ધન્યો એમ કહે છે કે છે ધન લેવા માટે તમે મથી રહ્યા છો તે ટકવાનું નથી. એટલે તે આપણને લેવાની ના કહી રહી છે. આગળ ચાલતાં શેઠના આંગણમાં પગ મૂક્યો ત્યાં મદગરતા હાથીઓ જૂલતાં હતાં. તે બતાવતાં કહે છે કે જુઓ, આ કુબેરશેઠના હાથીઓ છે. ત્યારે રાજ કહે છે જુઓ, એ હાથીઓના કાન કેવા ચંચળ છે ! અને તેની સૂંઢ કેવી ડોલી રહી છે ! એ કાન અને સૂંઢ આપણને કહે છે કે આ નૈભવો બધા ચંચળ છે અને ને તમારી માલિકીના નથી, મહેલ બતાવતાં કહે છે કે આ મહેલો એક દિવસ નાશ થવાના છે તેમ આપણું જીવન પણ એક દિવસ ફના થવાનું છે. બગીચામાં ખીલેલાં પુષ્પો એમ કહે છે કે જે ખીલે છે તે કરમાય છે તેમ જેનો ઉદય છે તેના એક દિવસ જરૂર અસ્ત થવાનો છે.

કુમારપાળ રાજની વિવેક દૃષ્ટિ અને તત્ત્વ સમજ જોઈને સાથે આવનારા બધાં શાંત અને સ્વસ્થ બની ગયા. ધન્ય છે મહારાજની તત્ત્વસરી સમજણ અને વિવેક દૃષ્ટિને આપણે તો આવા સુખ જોઈને અંબાઈ જઈએ છીએ. એમની વિવેક દૃષ્ટિનો પ્રકાશ સાથે આવેલાઓના અંતરમાં પડ્યો ને જાગી ગયા. એમનો ધન પ્રત્યેનો મોહ ઉતરી ગયો. જીવનમાંથી ઉન્માદ વિહ્વળતા દૂર થઈ અને અપૂર્વ શાંતિ અને સ્વસ્થતાનો અનુભવ કરવા લાગ્યા. કુમારપાળ મહારાજને મહેલમાં જઈને કંદેપાંત કરતી કુબેરશેઠની માતા અને પત્નીને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું કે તમે રૂદન ન કરો, શોક ન કરો. સૃષ્ટિ તો સૌ કોઈને એક દિવસ-આવવાનું છે ને સૌને એક દિવસ બધું છોડીને જવાનું છે. બાકી આ બધી મિલકત તમારી રહેશે. મારે અપુત્રિયાનું ધન લેવું નહિ તેવી પ્રતિજ્ઞા છે. એટલે મને એમાંથી એક પાઈ પણ ખપતી નથી. જ્યાં કરોડોની સંપત્તિ લઈ જશે એવો ડર હતો તેના બદલે આનંદ મીઠું આશ્વાસન મળે તો કેવી શાંતિ થાય ! કુબેરશેઠની પત્ની અને માતા કુમારપાળ રાજના આશ્વાસનનાં શબ્દો સાંભળીને સ્વસ્થ અને શાંત

શુભા. સાથે આવેલું મહાજન અને અમલદારો આશ્ચર્યચકિત થઇ ગયા. અહો! મહારાજાએ કરોડોની આવક જતી કરી! ધન્ય છે રાજાની નિરપૃથક લાવનાને! ધન્ય છે તેમની, ઉદારતાને! અને ધન્ય છે તેમની દયાને. સૌ રાજાને અંતરના આશીર્વાદ આપે છે કે મહારાજા! તમે દીર્ઘાયુષી બનો.

કુમારપાળ રાજામાં આવી તત્ત્વદષ્ટિ હતી તો આશીર્વાદ મેળવ્યા, પણ ધનની તુબ્બા હોત તો હાથ મેળવત. રાજા કુમેરશેઠની માતા અને પત્નીને આશ્વાસન આપી અને આશીર્વાદ મેળવીને ચલ્યા ગયા. થેડા દિવસ પછી કુમેરશેઠ પરદેશથી જીવતા આવ્યા ને તેમનાં વહાણુ પણ મળી ગયા હતા. શેઠના આવવથી એમની માતા અને પત્નીને તો ખૂબ આનંદ થયો. આખા નગરમાં શેઠના જીવતા આવવાના સમાચાર મળી ગયા. બે રાત્રીએ વિવેકને દીપક યૂગલની બધું ધન કબજે કંઈ હોત તો શેઠ કેવો વિચાર કરત? કુમેરશેઠની માતા અને પત્નીએ રાજાની બધી જાત કરી એટલે શેઠ ખુશ થઈ ને લાખો રૂપિયા લઈ ને રાજાને ભેટલું કરવા ગયા, ત્યારે રાજાએ તેમને ખૂબ પ્રસન્નતાથી વધાવી લીધા. જીવનમાં પ્રત્યેક કાર્ય કરનાં બે તત્ત્વદષ્ટિ રાખવામાં આવે તો સુખ, શાંતિ અને શાંતિથી મળે છે. આવી તત્ત્વદષ્ટિ ધર્મ, પ્રત્યે શ્રદ્ધા કરવાથી મળે છે.

આપણા આજ અધિકારમાં હરિજનમેષી દેવે અવધિસાનમાં બેઠા ને કહ્યું કે હે કૃષ્ણવાસુદેવ! દેવલોકમાંથી એક દેવ આસુર્ય પૂર્ણ કરીને તમારા નાનાભાઈ તરીકે જન્મ લેશે. તમારે નાનોભાઈ થશે પણ એક વાત તમને કહી દઉં. સાંભળો.

“સે જા ડમુક્ક જાલુ માવે જાવ જોવળગમળ પપ્પે અરહયો અરિદુનેમિસ્સ અંતિય મુદે જાવ પવ્વહસ્સહ!” એ તમારો નાનોભાઈ બાલ્યાવસ્થા છોડીને યુવાનીના પગથીયે પગ મૂકશે ત્યારે તે અરિહંત એવા નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળીને વૈરાગ્ય પામશે અને દીક્ષા લેશે. આ પ્રમાણે એક વખત કહ્યું. ત્યારપછી “કળદ વાસુદેવ દોષ્ઠંપિ તત્ત્વંપિ પવ વચ્ચ, વહિતા જામેવ હિસં પાડબ્બુય તાયેવ દિસં પહિગવ.” તે હરિજનમેષી દેવે કૃષ્ણ વાસુદેવને બીજી વખત કહ્યું કે હે દેવાનુપ્રિય! તમારો ભાઈ મોટો થતાં દીક્ષા લેશે, અને ત્રીજી વખત પણ એ પ્રમાણે કહ્યું અને દેવ બે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશા તરફ પાછો ચાલ્યો ગયો. તમારે તમારા દીકરા, દીકરી કે પત્નીને કોઈ કામ માટે ખાસ સલામણું કરવી હોય તો તમે ખૂબ ભારપૂર્વક કહો છો ને કે બોલો, હો જ્યાલ રાખો. આમ બનશે. એક વખત ન સમજે તો બીજી વખત અને ત્રીજી વખત કહો છો ને? એ રીતે કૃષ્ણ વાસુદેવને ખૂબ ભારપૂર્વક દેવે ત્રણ ત્રણ વખત કહ્યું, અહીં દેવે ભવિષ્યવાણી સંભળાવી દીધી. જેમ હિંતુસૂત્રના ૧૪ માં અધ્યયનમાં છ જીવનો અધિકાર છે. તેમાં જ્યા ભાગ્યને દેવે કહ્યું હતું કે તને બે પુત્રો બેઠે જન્મશે શા.-૬૫

પણ બાલપણમાં દીક્ષા લેશે, ત્યારે માતાએ વિચાર કર્યો કે દીકરા તો મને થશે. પછી દીક્ષાની વાત છે ને! હાલ તો હું આ વચન વધાવી લઉં. તેમ કૃષ્ણજીએ પણ એ વાતને વધાવી લીધી કે મારી માતાની હેંશ તો પૂરી થશે. પછી હળુકર્મી આત્માથી જીવ હશે તો કોઈનો રોકશે રોકાવાનો નથી, તેમ સમજી કૃષ્ણજી દેવના વંચનથી ખુશી થયાં. તેમને અત્યંત હર્ષ થયો. પોતે સંયમના ત્રેમી હતાં એટલે મનમાં આનંદ થયો કે ભલે, મારો ભાઈ દીક્ષા લે પણ મારી માતાના કોઈ તો પૂરા થશે ને!

માણસ કોઈ પણ કાર્ય કરવા જાય, તેમાં જો તેને સફળતા મળે તો આનંદ થાય. પગમાં જોમ આવે છે. કૃષ્ણવાસુદેવને પોતાના કાર્યની સિધ્ધિ થઈ છે એટલે ખૂબ આનંદ થયો. “તપ ણં સે કણ્ઠે વાસુદેવે પોસહસાલાઓ પઢિનિકલ્પમદ્, પઢિનિકલ્પમિત્તા જેણેષ દેવદેવેષી તેણેષ ઉષાગચ્છદ્, ઉષાગચ્છિતા દેવદેવેષી પાયગ્ગહણ કરેદ્.” ત્યાર પછી તે કૃષ્ણવાસુદેવ ‘પીષધશાળામાંથી નીકળીને દેવકી દેવીની પાસે આવ્યા. આવીને માતાના ચરણમાં વંદન કર્યાં. એ જમાનો કેવો હતો? કે આવા ત્રણ ખંડના અધિપતિ હોવા છતાં માતાપિતાને વંદન કરતાં હતાં ને તેમની ચરણરજ માથે ચઢાવતાં હતાં. આજે તો વિનયને વનવાસ મોકલી દીધો છે. આજના દીકરા દીકરીઓને મા-બાપને પગે લાગતાં શરમ આવે છે. મને તો વિચાર આવે છે કે જીવને માતાપિતાને પગે લાગતાં શરમ આવે છે પણ કર્મોદયથી માતાના ગર્ભમાં રહેના શરમ ન આવી? (હસાહસ) કૃષ્ણવાસુદેવ હસતાં હસતાં માતા પાસે આવ્યાં ને પગે લાગ્યા. ચરણરજ માથે ચઢાવી. દેવકીમાતા કૃષ્ણજી સુખ જોઈને સમજી ગયાં કે મારો કૃષ્ણ કાર્યની સિધ્ધિ કરીને આવ્યો છે.

દેવાનુગ્રિયો! જેને ધર્મ પ્રત્યેની શ્રદ્ધા હોય છે તેને તેના કાર્યમાં અવશ્ય સફળતા મળે છે. ‘ધર્મ’ એ સાચો મિત્ર છે. તમારા મિત્રો તમને દુઃખમાં ફગો દેશે પણ ધર્મ તો સુખમાં ને દુઃખમાં સાથે રહે છે. આપણે ગઈ કાલે ત્રણ મિત્રોની વાત કરી હતી. પ્રધાને ત્રણ મિત્રની પરીક્ષા કરવાનો વિચાર કર્યો. તેમાં જે મિત્રોની પરીક્ષા થઈ ગઈ. હવે પ્રધાન ત્રીજા જુહાર મિત્રને ઘેર આવ્યો. જુહાર મિત્રે પ્રધાનનો ખૂબ આદર સત્કાર કર્યો અને જે હાથ જોડીને પૂછ્યું—પ્રધાનજી! આ મિત્રને કેમ ચાહ કર્યો? મારા ચોગ્ય કંઈ કામકાજ ફરમાવો. ત્યારે પ્રધાને સંકોચ પામતાં કહ્યું—ભાઈ! શી વાત કહું? મારા હાથે રાજકુમારનું ખૂન થઈ ગયું છે. તો મને તારા ઘરમાં સંતાક. મને ખંચાવ, જુહાર મિત્રે કહ્યું તમે આવું કરો તે મારા માનવામાં આવતું નથી, ને કહાચ થઈ ગયું હોય તો કંઈક કારણ હશે. માણસ માત્ર જીવને પાત્ર. ચાલો, મારા ઘરમાં એક શુદ્ધ લોગ્યું છે. તેમાં આપને સંતાકી દઇશ. કોઈને ખબર નહિ પડે. આની ઉદારતા જોઈને પ્રધાનને સંતોષ થયો. અહો! મને સાચો મિત્ર મળ્યો તો ખરો, પણ હજી તેના ખમીરની પારખ કરવા પ્રધાને કહ્યું—ભાઈ! તું મને આશ્રય આપે છે પણ આના પરિણામનો વિચાર કર્યો? આ તો રાજાનો કુમાર છે. કુમારના ખૂનીને પકડી લાવવા રાજાને ફરિયાદ પીટારે

જુહારમિત્રે કહ્યું-પ્રધાનજી! આપ તેની ચિંતા ન કરો. મારા દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી આપનો વાળ વાંકો થવા નહિ દઈ. તમે ક્યાં છો તેની રાજીને ગંધ આવવા નહિ દઈ. આપ શાંતિથી રહેજો. પ્રધાને જાણ્યું કે આ સાચો મિત્ર છે. આણે મને 'સાચું' આશ્વાસન આપ્યું. અહીં મારી પૂરી સલામતી રહેશે.

ખીજી તરફ નગરમાં ધમાલ મચી છે, ચારે તરફ એક જ વાન ચાલે છે કે પ્રધાન રાજાના કુંવરનું ખૂન કરીને લાગી ગયો છે. એ પ્રધાન ક્યાં ગયો? ક્યાં ગયો? પ્રધાનની તપાસ માટે રાજાનાં સિપાઈઓ ચારે તરફ તપાસ કરતા ફરે છે. મિત્ર ખાનગીમાં જઈને પ્રધાનને ખબર આપે છે કે નગરમાં જોર શોરથી ધમાલ ચાલે છે પણ તમે બેઠકે રહેજો. કોઈને ગંધ નહિ આવે. રાજાના સિપાઈઓ અને કોટવાળો ક્રોધથી ધમધમી ઉઠ્યાં છે કે ક્યાં ગયો પાપી ખૂની પ્રધાન? એ પકડાશે એટલે રાજા એને અને એના સહાયકોને શૂળીએ ચઢાવશે. આવા શબ્દો બોલાય છે પણ મિત્રનું રૂંવાડું ફરકતું નથી કે પ્રધાન પ્રત્યે અરૂચી પણ નથી. ઉલ્ટો પ્રધાનને કહે છે કે આજે મારું જીવન ધન્ય બની ગયું કે આપની સેવાનો મને લાભ મળ્યો.

રાજાના સિપાઈઓ શોધ કરતાં કરતાં જુહારમિત્રને ઘેર આવ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, પ્રધાન તારો મિત્ર છે એટલે તે સંતાકયો હશે. તું જલ્દી બતાવ. ત્યારે મિત્ર કહે છે મારે ને પ્રધાનને શું લાગેવળે? મેં કદી પ્રધાનના પગથીયે પગ મૂક્યો નથી કે એના ઘરનું ખાલો, પાણી પીધું નથી. છતાં તમને વહેમ હોય તો ઘરમાં જઈને જોણો. આ ઘર ખુલ્લું છે. આમ સફાઈથી ધડાકા બંધ જવાળ આપ્યો. રાજાના માણસો તેના ઘરમાં ગયા. ખૂબ તપાસ કરી પણ પ્રધાનનો પત્તો લાગ્યો નહિ ને લોચનું તેમની નજરે પડ્યું નહિ. તેથી પાછા ફર્યા. નગરમાં હાહાકાર મચી ગયો છે. રાજા રાણી છાતી અને માથા ફૂટે છે. મિત્ર પ્રધાનને બધા સમાચાર આપતો જાય છે ને કહે છે તમે કંડા કલેજે બેસજો. પ્રધાને કહ્યું-ભાઈ! હવે હું બઈ છું. મિત્ર કહે-અરે, તમે આ શું કહો છો? તમે અત્યારે જ્યો તો સિપાઈઓ પકડી લેશે ને રાજા મારી નાંખશે. હું અત્યારે તમને નહિ જવા દઉં. પ્રધાને કહ્યું-ભાઈ! તું ગભરાઈશ નહિ. હવે વિધિ પૂરી થઈ છે. મેં રાજકુમારને મારી નાંખ્યો નથી. આ તેનું માથું નથી પણ આ તો કાળું છે. મિત્રે વિદમય પામીને કહ્યું કે આ તમે શું કહો છો? પ્રધાને કહ્યું, આમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. તું મારી સાથે ચાલ. એટલે આપોઆપ વાતનું રહસ્ય તને સમજાઈ જશે. પ્રધાન અને જુહારમિત્ર બંને રાજા પાસે પહોંચી ગયા. એને જોઈને રાજા ધમધમી ઉઠ્યા. ત્યારે પ્રધાને કહ્યું- મહારાજા! રાજકુમાર જીવતો છે. એને કોઈ જાતની આંચ આવી નથી. રાજાએ ક્રોધમાંને ક્રોધમાં કહ્યું-જીવતો હોય તો મને બતાવો. પ્રધાને લોચરાની ચાવી આપીને માણસ મોકલ્યા. તે રાજકુમારને લઈ આવ્યા, રાજા પૂછે છે પ્રધાનજી! આ ખુનું શું? પ્રધાને કહ્યું કે સાહેબ! મને મિત્રની પારખ

‘કરવાનું’ મન થયું. એકાદ સાચો મિત્ર હોય તો અરધી રાતે કામ આવે, ‘ઝોટલે મેં’
 ‘આ’ કિમિયો રચીને સાંચો મિત્ર પારખી લીધો. રાજ-રાણીને કુંવર મળતાં આનંદ થયો,
 અને પ્રધાનને સાચો મિત્ર મળતાં આનંદ થયો. પ્રધાન અને જુહારમિત્ર વચ્ચે એવી
 મિત્રતા બંધાઈ કે દેહ જુદા પણ જણે આત્મા એક ન હોય ! પ્રધાને મિત્રોની ‘સોટી
 ‘કરને’ સાચો મિત્ર શોધ્યો પણ હવે આત્માના મિત્રો કયા છે ને કયો મિત્ર અવસરે કામ
 આવે છે તે વાત અવસરે વિચારીશું.

૧. ચરિત્ર :- “ હમયંતી પિતાને કહી રહેલી હકીકત ” : બીમરાજને હમયંતીએ
 કહ્યું. પિતા ! આપના જમાદારજ ત્રણ વિદ્યામાં પ્રવીણ છે. એક સૂર્યપાક રસોઈ, બીજી
 અશ્વવિદ્યા અને ત્રીજી ગજવિદ્યા. આ ત્રણ વિદ્યાઓ વતમાન કાળમાં નળરાજ સિવાય
 બીજા કોઈની પાસે નથી. તેથી મને એમ લાગે છે કે તેઓ કોઈ પણ કારણે પોતાનું
 રૂપ છૂપાવીને ત્યાં રહ્યાં હશે. માટે આપણે તેમની તપાસ કરાવીએ. બીમરાજએ પોતાના
 એક વિશ્વાસુ બ્રાહ્મણને નળરાજની તપાસ કરવા માટે સુસમારપુર મોકલ્યો. બ્રાહ્મણ ફરતો
 ફરતો ત્યાં આવ્યો અને હથિપણું રાજના રસોઈયાને બોલ્યો. રસોઈયાનું કુખડું રૂપ બેઠું ને
 બ્રાહ્મણને વિચાર થયો કે શું આવા નળરાજ હોય ? ક્યાં રત્ન અને ક્યાં કાચનો ટુકડો !
 ક્યાં દેવસ્વરૂપ જેવા નળરાજ અને ક્યાં આ કુખડો ! આવા કુખડામાં હમયંતીને નળરાજનો
 ભાસ કેમ થયો હશે ? કુખડાએ આવેલા બ્રાહ્મણને પૂછ્યું કે બાઈ ! તમે ક્યાંથી
 આવ્યા છો ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે હું કુંડિનપુરથી આવ્યો છું, ત્યારે કુખડાએ પૂછ્યું.
 કુંડિનપુરથી શું સમાચાર લાવ્યા છો ? બ્રાહ્મણે કુખડાની સમક્ષ પોતાના રાજની પુત્રી
 હમયંતીની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને નળરાજની નિંદા કરી.

૨. “ હમયંતીની પ્રશંસા સાંભળી કુખડાને ખૂબ આનંદ થયો. ગમે તેમ તોય ‘સંસારમે’
 ‘મોહ’ છે ને ! એને હમયંતી ખૂબ યાદ આવી. ઝોટલે આંખમાં આંસુ આવી ગયા.
 ‘હવે પેલો બ્રાહ્મણ કહે છે બાઈ ! હું તો મારે ગામ જઈ છું. ત્યારે કુખડાએ કહ્યું કે
 તમે તો અમારા મહેમાન કહેવાઓ. મારે ઘેર પધારો ને મારા તરફથી કંઈક લેટ સ્વીકારો.
 આ પ્રમાણે કહીને કુખડો પોતાને ઘેર લઈ ગયો, ત્યારે બ્રાહ્મણે કહ્યું કે મેં સાંભળ્યું છે
 કે તમને સૂર્યપાક રસોઈ બનાવતાં આવડે છે. કુખડાએ કહ્યું-હા ! તો મને એ બનાવીને
 જમાડો ને ! કુખડાએ બ્રાહ્મણને સૂર્યપાક રસોઈ બનાવીને જમાડ્યો ને કહ્યું કે તમે મને
 ‘પવિત્ર સતી’ હમયંતીની કથા સંભળાવી તેથી મને ખૂબ આનંદ થયો છે. તેનાં બદલામાં
 ‘હું’ તમને એક લાખ સોનામહેરો લેટ આપું છું. પછી તે હથિપણું રાજ પાસે લઈ ગયો.
 ને કહ્યું કે આ મારો મહેમાન છે. એમ કહી તેની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને રાજ પાસેથી
 સોનામહેરો, કિંમતી વસ્ત્રાબાજીઓ અને અપાવ્યું ને પછી કુખડાએ બ્રાહ્મણને વિદાય આપી.
 કુખડાએ બ્રાહ્મણને સૂર્યપાક રસોઈ જમાડીને લાખ સોનામહેરો આપી. રાજ
 પાસેથી બટકું દ્રવ્ય અપાવ્યું. તે ચિરાય કુખડાએ આ નગરમાં પ્રવેશ કરતાંની

રામના મહોન્મત હાથીને વથ ક્યો હોતો તે ખી નો અને બી ન હોકો પામેથી તેની ખૂબ પ્રથા સાંભળી હતી પણ ગમે તેમ તોય આદ્યભાષાને । આદ્યને લાડવા ખાવા બહુ ગમે છે બાકી ખીલ ખબર ન પડે. એણે વિચાર ન કર્યો કે ભલે, આ માણસ દેખાવમાં કુળડો છે પણ તેનામાં શુભ કેટલાં છે ? એ આદ્ય કુંડિનપુરમાં આવ્યો ને દમયંતી તથા ભીમરાજને કુળડાની વાતો કરી અને પોતાને લાખ સોનામહોરો લેટ આપીને રાજા પાસેથી પંચુ આટલું 'દ્રવ્ય અપાવ્યું'. સૂર્યપાક રસોઈ જમાડી, હાથીને તેણે વથ ક્યો હોતો તે બધી વાત વિસ્તારથી કહી પણ સાથે કહ્યું-હે મહારાજ ! એ કુળડો નજરે દેખ્યો ગમે તેવો નથી, આ સાંભળીને દમયંતીએ કહ્યું. પિતાજી ! એમાં શુભ રહેલ છે, પંચુ આપનાં ગુણો નજરાજા સિવાય કોઈનામાં નથી. માટે આપ કોઈ પણ ઉપાયે તેમને બહી તેડાવો તો તે ગમે તેવા રૂપમાં હશે તો પણ હું તેમને જાળખી નાંખીશ.

“ નજાની શોધ માટે સ્વયંવરની બનાવટ ” :- દમયંતીની વાત સાંભળીને ભીમરાજએ કહ્યું-એટા ! હું તારો બીજો સ્વયંવર રચું છું. તેણે બહાણું કાઢીને હું નજાનો દિવસ નક્કી કરીને દધિપણું રાજાને સ્વયંવરમાં પધારવાનું આમંત્રણ મોકલું છું. એટલા નજાના સમયમાં જો દધિપણું રાજાને લઈને કુળડો આવે તો આપણે પણ સમજી લઈશું કે આ નજરાજા છે. કારણ કે નજરાજા સિવાય કોઈ અધવિદ્યા બાળી શકતો નથી. આ પ્રમાણે નક્કી કરીને ભીમરાજએ એક હોશિયાર દૂતને દધિપણું રાજા પાસે મોકલ્યો. દૂત દધિપણું પાસે આવ્યો. આ સમયે કુળડો પણ ત્યાં જ બેઠો હતો. તે સમયે દૂતે દધિપણું રાજાને ભીમરાજને સંદેશો આપતાં કહ્યું કે ભીમરાજએ નજરાજાની ખૂબ તપાસ કરાવી પંચુ તેમને પત્તો લાગતો નથી. તેથી ચૈત્ર સુદ પાંચમના દિવસે સવારમાં દમયંતીનો બીજો સ્વયંવર રચાશે. તો આપ જરૂર સ્વયંવરમાં પધારશો. આમ કહીને દૂત વિદાય થયો.

“ દમયંતી માટે નજાને પૂરો વિશ્વાસ ” :- દમયંતીના બીજો સ્વયંવર રચાય છે. આ સમાચાર સાંભળીને કુળડાના મનમાં ખૂબ આશ્ચર્ય થયું કે શું સતી દમયંતી કરીને લગ્ન કરશે ? અને અધ્યા છે કે મારી દમયંતી કહી ફરીને લગ્ન કરે ? મહિ. 'કદાચ સૂર્ય પશ્ચિમમાં ઉગે, અંદ્રમાંથી અંગારા ધરે ને સૂર્યમાંથી શીતળતાં વહેસે' તો પંચુ મારી દમયંતી શીયળમતનું ખંડન ન કરે. અને ખાત્રી છે. છતાં 'કદાચે ચોંદેરાબી બળવાન છે ને આમ બંની બચે તો હું જોઈ' છું કે મને લવંતો દમયંતીની સાથે કોણ લગ્ન કરી શકે છે ? શું લવંતો ચિહ્નની કેશવાંળી કોઈ બેચી શકે છે ? લવંતો મંછીધર નાગનો મંછી કોઈ લઈ શકે છે ? કે મારી દમયંતીને કોઈ પંચુ શકે ? બીજી બાજુ રાજા વિચારમાં પડી ગયા છે કે દમયંતીનો બીજો સ્વયંવર થાય છે અને મને આમંત્રણ આવ્યું છે તો હું જઈ, પણ હવે તો માત્ર છ પ્રહર ખાકી છે. ક્યાં સુસુમારપુર અને ક્યાં કુંડિનપુર ! આટલે દૂર છ પ્રહરમાં ક્યાંથી પહોંચી શકાય ? આવા વિચારમાં રાજા ઉદાસ બની ગયા.

‘કરવાનું’ અને શુભ. એકાદ સાચો મિત્ર હોય તો અડધી રાતે કામ આવે, એટલે મેં
આપણી કિમિયો રચીને સાચો મિત્ર પારખી લીધો. રાત્રી-રાણીને કુંવર મળતાં આનંદ થયો,
અને પ્રધાનને સાચો મિત્ર મળતાં આનંદ થયો. પ્રધાન અને જુહારમિત્ર વચ્ચે એવી
મિત્રતા બંધાઈ કે દેહ જુહાર પણ જણે આત્મા એક ન હોય ! પ્રધાને મિત્રોની ઠસોટી
કરતો નહોતો સાચો મિત્ર શોધ્યો પણ હવે આત્માના મિત્રો કયા છે ને કયો મિત્ર અવસરે કામ
આવે છે તો વાત અવસરે વિચારીશું.

ચરિત્ર :- “દમયંતી પિતાને કહી રહેલી હકીકત” : બીમરાજને દમયંતીએ
કહ્યું. પિતાભાઈ ! આપના જમાઈરાજ ત્રણ વિદ્યામાં પ્રવીણ છે. એક સૂર્યપાક રસોઈ, બીજી
અશ્વવિદ્યા અને ત્રીજી ગજવિદ્યા. આ ત્રણ વિદ્યાઓ વર્તમાન કાળમાં નગરાજ સિવાય
બીજા કોઈની પાસે નથી. તેથી મને એમ લાગે છે કે તેઓ કોઈ પણ કારણે પોતાનું
રૂપ છુપાવીને ત્યાં રહ્યાં હશે. માટે આપણે તેમની તપાસ કરાવીએ. બીમરાજએ પોતાના
એક વિદ્યાજ્ઞ પ્રાણીને નગરાજની તપાસ કરવા માટે સુસમારપુર મોકલ્યો. પ્રાણીને ફરતો
ફરતો ત્યાં આવ્યો અને દક્ષિણ રાજના રસોઈયાને જોયો. રસોઈયાનું કુખડું રૂપ જોઈને
પ્રાણીને વિચાર થયો કે શું આવા નગરાજ હોય ? કયાં રત્ન અને કયાં કાચનો ટુકડો !
કયાં દેવસ્વરૂપ જેવા નગરાજ અને કયાં આ કુખડો ! આવા કુખડામાં દમયંતીને નગરાજનો
ભાસ કેમ થયો હશે ? કુખડાએ આવેલા પ્રાણીને પૂછ્યું કે ભાઈ ! તમે કયાંથી
આવ્યા છો ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે હું કુંડિનપુરથી આવ્યો છું, ત્યારે કુખડાએ પૂછ્યું.
કુંડિનપુરથી શું સમાચાર લાવ્યા છો ? પ્રાણીએ કુખડાની સમક્ષ પોતાના રાજની પુત્રી
દમયંતીની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને નગરાજની નિંદા કરી.

“દમયંતીની પ્રશંસા સાંભળી કુખડાને ખૂબ આનંદ થયો. ગમે તેમ તોય ‘સ’ સારનો
ગોઠ છે ને !” એને દમયંતી ખૂબ યાદ આવી. એટલે આંખમાં આંસુ આવી ગયા.
હવે પેલો પ્રાણી કહે છે ભાઈ ! હું તો મારે ગામ જઈ છું. ત્યારે કુખડાએ કંઈ કે
તમને તો અમારા મહેમાન કહેવાઓ. મારે ઘેર પધારો ને મારા તરફથી કંઈક ભેટ સ્વીકારો.
આ પ્રમાણે કહીને કુખડો પોતાને ઘેર લઈ ગયો, ત્યારે પ્રાણીએ કંઈ કે મેં સાંભળ્યું છે
કે તમને સૂર્યપાક રસોઈ બનાવતાં આવડે છે. કુખડાએ કહ્યું-હા : તો મને એ બનાવીને
જમાડો ને ! કુખડાએ પ્રાણીને સૂર્યપાક રસોઈ બનાવીને જમાડ્યો ને કંઈ કે તમે મને
પવિત્ર સતી દમયંતીની કથા સાંભળાવી તેથી મને ખૂબ આનંદ થયો છે. તેના બદલામાં
હું તમને એક લાખ સેનામહોરો ભેટ આપું છું. પછી તે દક્ષિણ રાજ પાસે લઈ ગયો.
‘ને કહ્યું કે આ મારો મહેમાન છે. એમ કહી તેની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને રાજ પાસેથી
સેનામહોરો, કિંમતી વસ્ત્રાભૂષણો બધું અપાવ્યું ને પછી કુખડાએ પ્રાણીને વિદાય આપી.
કુખડાએ પ્રાણીને સૂર્યપાક રસોઈ જમાડીને લાખ સેનામહોરો આપી. રાજ
પાસેથી એટલું દ્રવ્ય અપાવ્યું. તે સિવાય કુખડાએ આ નગરમાં પ્રવેશ કરતાંની

રાજના મહોન્મત હાથીને વશ કર્યો હતો તે બાંી ર નો અને બી ન લોકો પાસેથી તેની ખૂબ પ્રશંસા સાંભળી હતી પણ ગમે તેમ તોય બ્રાહ્મણભાઈને ! બ્રાહ્મણને લાડવા ખાવા બહુ ગમે છે બાકી બીજા ખખર ન પડે. એણે વિચાર ન કર્યો કે ભલે, આ માણસ દેખાવમાં કુળડો છે પણ તેનામાં શુભ કેટલાં છે ? એ બ્રાહ્મણ કુંડિનપુરમાં આવ્યો ને દમયંતી તથા ભીમરાજને કુળડાની વાતો કરી અને પોતાને લાખ સોનામહેરા લેટ આપીને રાજ પાસેથી પંચુ આટલું 'દ્રવ્ય આપાવ્યું'. સૂર્યપાક રસોઈ જમાડી, હાથીને તેણે વશ કર્યો હતો તે બધી વાત વિસ્તારથી કહી પણ સાથે કહ્યું-હું મહારાજ ! એ કુળડો નજરે દેખ્યો ગમે તેવો મથી, આ સાંભળીને દમયંતીએ કહ્યું. પિતાજી ! એમાં શુભ રહસ્ય છે, પંચુ આ બધા શુભો નળરાજ સિવાય કોઈનામાં નથી. માટે આપ કોઈ પણ ઉપાયે તેમને ખાહી તેડાવો તો તે ગમે તેવા રૂપમાં હશે તો પણ હું તેમને ઓળખી નાંખીશ.

“નળની શોધ માટે સ્વયંવરની યતનાવટ” :- દમયંતીની વાત સાંભળીને ભીમરાજએ કહ્યું-એટા ! હું તારો બીજો સ્વયંવર રચું છું. તેવું બહાનું કાઢીને હું નળકેનો દિવસ નક્કી કરીને દક્ષિણ રાજને સ્વયંવરમાં પધારવાનું આમંત્રણ મોકલું છું. એટલા નળકના સમયમાં જો દક્ષિણ રાજને લઈને કુળડો આવે તો આપણે પણ સમજી લઈશું કે આ નળરાજ છે. કારણ કે નળરાજ સિવાય કોઈ અશ્વવિદ્યા બળી શકતો નથી. આ પ્રમાણે નક્કી કરીને ભીમરાજએ એક હોશિયાર દૂતને દક્ષિણ રાજ પાસે મોકલ્યો. દૂત દક્ષિણ રાજ પાસે આવ્યો. આ સમયે કુળડો પણ ત્યાં જ બેઠો હતો. તે સમયે દૂતે દક્ષિણ રાજને ભીમરાજના સંદેશો આપતાં કહ્યું કે ભીમરાજએ નળરાજની ખૂબ તપાસ કરાવી પંચુ તેમને પત્તો લાગતો નથી. તેથી ચૈત્ર સુદ પાંચમના દિવસે સવારમાં દમયંતીના બીજો સ્વયંવર રચાયો. તો આપ જરૂર સ્વયંવરમાં પધારશો. આમ કહીને દૂત વિદાય થયો.

“દમયંતી માટે નળને પૂરો વિચાર” :- દમયંતીના બીજો સ્વયંવર રચાય છે. આ સમાચાર સાંભળીને કુળડાના મનમાં ખૂબ આશ્ચર્ય થયું કે શું સતી દમયંતી ફરીને લગ્ન કરશે ? મને શ્રદ્ધા છે કે મારી દમયંતી કદી ફરીને લગ્ન કરે જ નહિ. કદાચ સૂર્ય પશ્ચિમમાં ઊગે, અંદ્રમાંથી અંગારા ઝરે ને સૂર્યમાંથી શીતળતાં વંદસે તો પણ મારી દમયંતી શીયળજતનું બંધન ન કરે. મને ખાતરી છે. છતાં કદાચ મોહિતો બળવાન છે ને આમ બની બયં તો હું એકાંકી કે મને જીવતાં દમયંતીની સાથે કોણ લગ્ન કરી શકે છે ? શું જીવતાં સિંહેની કેસવાળી કોઈ બેચી શકે છે ? જીવતાં મંછીધંદર નાંખનાં મંછી કોઈ લઈ શકે છે ? કે મારી દમયંતીને કોઈ પંચુ શકે ? બીજી બાજુ રાજ વિચારમાં પડી ગયા છે કે દમયંતીના બીજો સ્વયંવર શોય છે અને મને આમંત્રણ આપ્યું છે તો હું બહુ, પણ હવે તો માત્ર છ પ્રહર બાકી છે. ક્યાં સુસુમારપુર અને ક્યાં કુંડિનપુર ! આટલે જરૂર છ પ્રહરમાં ક્યાંથી પહોંચી શકાય ? આવા વિચારમાં રાજ ઉઠાસ બની ગયા.

કુખડાએ મકલું-હારાભા ! તમે ઉદાસ કેમ બની ગયાં છો ? તમારે કુંડિનપુર જઈને હમયંતીને જોવી છે ને ? જુઓ, કેવી ભાષા વાપરી. એમ ન કહ્યું કે સ્વયંવરમાં જઈને હમયંતીને પરણવું છે ને ? પણ કહ્યું કે તમારે હમયંતીને જોવી છે, તો હું તમને ત્યાં પ્રાતઃકાળમાં પહોંચાડી દઈશ. તમે જલ્દી રથ તૈયાર કરાવી દો. રાત્રીએ કહ્યું-અરે કુખડા ! તું છ પ્રહરમાં મને ક્યાંથી પહોંચાડીશ ? કુખડાએ કહ્યું તમે ચિંતા નહિ કરો. કુખડાના કહેવાથી રાત્રીએ રથ તૈયાર કરાવ્યો. રાત્રી રથમાં બેઠાં ને કુખડા સારથી બન્યો. એવો રથ હંકાર્યો કે સૂર્યોદય થતાં પહેલાં રાત્રીને કુંડિનપુરમાં પહોંચાડી દીધા. એટલે દધિપણું રાત્રી ખુશ થઈ ગયા. હવે દધિપણું રાત્રી લીમરાજને પોતાના આગમનનાં સમાચાર આપશે ને બીજી બાજુ હમયંતીને એક શુભ સ્વપ્ન આવ્યું. તે વાત તેના પિતાને કહેશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૬૫

ભાદરવા સુદ રને શુક્રવાર

તા. ૧૪-૯-૭૭

જાની પુરુષો કહે છે કે અનંત પુરુષોદયે જીવને જિનધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે. જિનધર્મ એટલે રાગ દ્વેષને છોડીને વીતરાગ ભગવતે પોતાના જ્ઞાનમાં જોઈને બતાવેલા સુક્તિદાયક ધર્મ. આ ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી મહાદુર્લભ છે. જેમ કે સામાન્ય સ્ત્રી તો અદ્ય પુરુષવાનને પણ મળે છે, પરંતુ સતી સ્ત્રી તો કોઈ મહાન પુરુષવાન પુરુષને મળે છે, તેમ અસર્વજ્ઞ કથિત ધર્મ તો સામાન્ય પુરુષવાનને મળે છે પણ અસામાન્ય સર્વજ્ઞકથિત ધર્મ તો મહા પુરુષવાનને જ મળે છે. આ સંસારમાં જીવને વૈભવ વિદ્યાસ, સુંદર સ્ત્રીઓ, બંગલા, ગાડી, મોટર, સત્તા, સત્કાર, સન્માન, સુંદર રૂપ, સારા ખાનપાન વિગેરે બધું અનંતી વખત મળ્યું છે, અનંતી વખત ભોગવ્યું છે ને અનંતી વખત છોડ્યું છે, પણ શું નથી મળ્યું ? તે બોલો છો ? “ યજ્ઞો યસ્મો ન લભમહા.” સંસાર સુખની ઉપરોક્ત સામગ્રી મળવી સુલભ છે પણ જિન ધર્મની પ્રાપ્તિ થવી તે દુર્લભ છે. એટલે જિનેશ્વર પ્રરૂપિત ધર્મ જીવને મળ્યો નથી. કદાચ મળ્યો હશે તો જિનેશ્વર પ્રભુની આજ્ઞાનુસાર તેણે પાલન કર્યું નથી. જિનધર્મની પ્રાપ્તિ અને તેના પાલન વિના કદી જીવ દુઃખથી મુક્ત બની શકતો નથી. શાશ્વત સુખ અને શાશ્વત પ્રહની પ્રાપ્તિને ઉપાય એક માત્ર જિનધર્મનું અભીશુદ્ધ પાલન છે. માટે મહાન પુરુષોદયે આપણને આ જિનધર્મ મળ્યો છે તો પ્રમાદને ત્યાગ કરીને વીતરાગપ્રભુની આજ્ઞાનુસાર તેણે પાલન એણે કરવું કે જન્મ-મરણના દુઃખડા ટળી જાય.

બંધુઓ ! ધંધુ શું કહું. જિનધર્મ' જો જ આપણું સાચું અને શાશ્વત ધન છે. રત્નચિંતામણી, કલ્પવૃક્ષ, કામધેનુ કે કામકુંભ જે કંઈ કહો તે ધર્મ છે. પરમ માતા પરમ પિતા, પરમ બાંધવ કહો કે પરમ મિત્ર કહો તો તે જિનધર્મ છે. આવા ઉત્તમ ને દુર્લભ ધર્મ પામીને શું કરવું બોધજો ? " મેઘાવી સમિક્ષં ધર્મ, વૃષ્ણ પાત્ર પરિવરજ્જ્ઞા । " વિદ્વાન પુરુષોએ આવા જિનધર્મનાં સ્વરૂપને સમજીને હિંસાદિ પાપોનેા ફરથી ત્યાગ કરવો બોધજો. જેમ સતી સ્ત્રી અને હિતસ્ત્રી કલ્યાણ મિત્ર મહાન પુણ્ય મળે છે તેમ આ ધર્મ પણ આપણો કલ્યાણમિત્ર છે. આપણે બે દિવસથી ત્રણ મિત્રનું દૃષ્ટાંત ચાલે છે. તેમાં પ્રધાને ત્રણ મિત્રની પરીક્ષા કરી. તેમાં તેને એક સાચો હિતસ્ત્રી મિત્ર મળ્યો. તેણે આપત્તિના સમયે સાથ આપ્યો. આત્માને પણ આવા મિત્રની જરૂર છે. હવે જો દૃષ્ટાંત આત્મા સાથે ઘટાવીએ.

આત્માને પણ ત્રણ મિત્ર છે. કાયા જો નિત્ય મિત્ર છે, કુટુંબ જો પર્વ મિત્ર છે અને ધર્મ જો બુદ્ધારમિત્ર છે. તેમાં કાયા નિત્ય મિત્ર શું કામ કરે છે તે બાજો છો ને ? કાયા આપણી પાસેથી માલપાણી ઉઠાવે અને એને સ્નાન કરાવવામાં, શણગાર સજવવામાં તેજમાલીશ કરાવવામાં આપણાં કિંમતી કલાકોના કલાક તેની સેવામાં રોકી રાખે, પણ જ્યારે આશુબંધુ પૂરું થતાં કાળરાત્રની સ્વારી આવે ત્યારે કાયાને કહેવામાં આવે કે તું મને બચાવ, તો શું જો જીવને બચાવે ખરી ? અરે, કાળના મુખમાંથી બચાવવાની વાત તો બાજુમાં મૂકી પણ બીજી વાત કડું. તમે એને ઉપક્ર દિવસ ખવડાવું અને સંવત્સરીના દિવસે કહો કે આજે તો ઉપવાસ કરવાનો છે તો જો હોંશથી સ્વીકાર કરશે ખરી ? " ના ". સંવત્સરીનો ઉપવાસ કરતાં પહેલાં કેટલાં વિચાર કરો કે મારાથી કેમ થશે ? શરીરમાં અશક્તિ આવી જશે, રાત્રે ઉંઘ નહિ આવે. માટે ઉપવાસ નથી કરવો, આયંબીલ કરીશ, ત્યાં વિચાર કરે કે આયંબીલનું લૂણું કેમ ખવાશે ? એ નહિ બાવે, ઠીક ત્યારે એકાસણું કરીશ. ત્યાં વિચાર થાય કે સવાર બપોર આ વિના માથું ચઢશે. બ્યાખ્યાનમાં ને આલોચનામાં એકા આપશે. કંઈ નહિ તો સવાર બપોરે સ્વ પી લઇશ. અને એક વખત જમીશ. (હસાહસ) આનો ઉપવાસ ક્યાં રહ્યો ? આટલું કાયાને આપવા છતાં સંવત્સરી પ્રતિકંમણ કરતાં એને સ્ફૂર્તિ ન લાગે. કાયા માટે જીવ કેટલું કરે છે ? શિયાળે હન જોઢાડું ઉનાળે બાગ સુંઘાડું, મીઠાઈ ખૂણ ખવડાવું પક્ષંગે રોજ પોઢાડું, અંકુશની જરૂર છે. ત્યાં લાક લડાવું છું, આ દેહની પૂજમાં દિનરાત વીતાવું છું. કિંમતી સમય જીવનનો, હું રાખમાં મીઠાવું છું.... આ દેહની....

તમે એને માટે કેટલું કરો છો ? છતાં તમે એક દિવસ ખાવાનું ન આપો તો કેટલા અનથનવેડા કરે છે ? આ નિત્ય મિત્રને મિષ્ટાન્ન જમાડો તો જમવા તૈયાર. જો ખાવાપીવામાં ખબરદાર પણ ઉપવાસ કરવામાં કાયર. એને કનઘોપના ગાદલામાં સુવંડો તો તૈયાર પણ ચાલીસ લોગસનેા કાઉસંગ કરવામાં સુસ્ત, આ કાયા નિત્ય મિત્ર-હુનિયાનાં

ખદ્રા નિત્રેથી ચઢી જાતે તેથી હોંશિયાર છે. એ આત્માની પુણ્યરૂપી પુણ્યાધીને ખલાસ કરીને આત્માને પાપના પિંજરામાં પૂરાવી દે છે. પરિણામે આત્મા કર્મથી ભારે બનીને દુર્ગતિમાં પટકાય છે. અને ત્યાં ભયંકર દુઃખો ભોગવે છે આ મિત્ર કેટલું મોટું નુકશાન કરાવે છે! આ નુકશાન આત્મા કાયાના મોહમાં ફસાઈને જાણી બૂઝીને પોતાની જાતે કરે છે. એનો મોહ કરનાં સુધી જીવ રાખે છે! આ કાયા છેલ્લો શ્વાસ લે છે ત્યારે પણ જીવ એનો મોહ છોડીને, એને ભૂલીને સાચા મિત્રને પકડતો નથી. આત્માની દશા કેવી છે? જેમ કોઈ પુરૂષ વેશ્યાના મોહમાં પડીને રોજ તેને ઘેર જાય ત્યારે વેશ્યા “આ ઘર આપનું જ છે” એમ કહેતી જાય ને ધન પડાવતી જાય છે, અને જ્યારે પેલો ખાલી થઈ જાય છે ત્યારે તેને ધકકો મારીને કાઢી મૂકે છે. જેમ પ્રધાન નિત્ય મિત્ર પાસે ગયો અને તેની પાસે આશ્રય માંગ્યો ત્યારે તેણે પ્રધાનને ધમકાવીને કહ્યું કે તું જલ્દી અહીંથી ચાલ્યો જા, નહિતર પોલીસને બોલાવું છું. તેમ આ કાયા તો એનાથી પણ આગળ વધીને આ જીવને કાઢી મૂકવા ચંમરાબના હવાલે કરે છે. માટે સમજો. આ કાયા જેવા નિત્ય મિત્રની મોહની માયાબળમાં ફસાઈ જીવે કરેલાં કુકર્મોનો કટ્ટણ દુઃખક અંતરમાં જીવને લાંબાકાળ સુધી ભોગવવો પડે છે. ત્યાં પણ નિત્ય મિત્ર સમાન કાયા તો મળવાની છે, એને ત્યાં પણ જીવને રહ્યો સહ્યો પુણ્યનો માલ પોતી જાય ને જીવને પોતાના શીયામાં ઉતારતી જાય છે. આ છે નિત્ય મિત્ર સમાન કાયાના કારકત્તાન, હવે બીજા પર્વમિત્રની વાત કરું સાંભળો.

કુટુંબ એ પર્વમિત્ર જેવું છે. આપત્તિ સમયે કુટુંબીજનો લોગ થઈને આશ્વાસન આપે છે પણ પોછા સહાય કરવા વખતે ખંસી જાય છે. કાયા ચોવીસે કલાક જીવેની પુણ્યની પુણ્યાધી છે ત્યારે કુટુંબીજનો કહાય જોઈ પણ પુણ્યની પુણ્ય ઉઠાવે છે તો ખરાં? માણસ માંદો પડે છે ત્યારે તે પારાવાર વેદનાં ભોગવે છે. એની વેદના જોઈ જતી નથી. તે વખતે કુટુંબ ભેળુ થઈને તેની પાસે બેસે છે, તેને આશ્વાસન આપે છે પણ એની વેદનામાં કોઈ ભાગ પડાવે છે? બહુ થાય તો સારા ડોક્ટરને બોલાવીને હવા કરાવે, સેવા કરે, પણ વેદના તો રોગીને જ ભોગવવી પડે છે, ત્યારે કુટુંબીજનો એમ કહે છે ને કે પોતાનાં કરેલાં કર્મો તો પોતાને જ ભોગવવા પડે ને? એમાં આપણે શું કરીએ? દુઃખ વખતે પર્વમિત્ર સમાન કુટુંબીજનો આમ કહીને ઉભા રહે છે. જેમ પ્રધાનને પર્વમિત્ર આપકાર આપ્યો, પોતાના ઘરમાં બોલાવ્યો ને આશ્વાસન આપ્યું પણ દુઃખમાં બેસ્યાથી નહિ પણ એમ કહીને ઉભો રહ્યો હતો ને કે હું તમને જરૂર પડ્યાં તો પાછું ફરું એવા ઓકરાવાળો માણસ છું, મારા ઘરમાં કંઈ જાતું રહે નહિ જોડેલું હું શું કરું? તેમ કુટુંબ પણ સમય આવે પોતાનો સ્વાર્થ સાધે છે. જેમ તમે તમારા મિત્રનામાં જોઈ મારે ઘસઘસાટ ઉઠો છો. તે સમયે મિત્રનામાં બીજાને ભયંકર આગ લાગી. તે વખતે તમારા કુટુંબીજનો અટ નીચે ઉતરી જાય કે તમને ઉઠાડવાં જોઈ મારે આવે? સાચું બોલજો.

આ કુટુંબ 'પર્વમિત્ર જેવું' સ્વાર્થી છે. એની 'પાસેથી વધારે આશા ન રાખશો.

હવે ત્રીજા મિત્રની વાત કરું. આત્માનો ત્રીજો જુહાર મિત્ર એ ધર્મ છે, જેમ પ્રધાને મિત્રોની પરીક્ષા કરી તેમાં તેને સાચો મિત્ર જુહારમિત્ર મળ્યો. જે મિત્ર બિચારો કોઈ દિવસ પ્રધાનને ઘેર આવ્યો ન હતો, એના ઘરનું પાણી પણ પીધું ન હતું. માત્ર કોઈ વખત રસ્તામાં ભેટી જાય તો બે હાથ જોડીને દર્શન કરતો હતો છતાં આપત્તિના સમયે કેવું રક્ષણ કર્યું ? તેમ આ જીવને એવો ધર્મમિત્ર છે. તમે રોજ ધર્મની આરાધના કરતા નથી. ભલે, કોઈક દિવસ ક્યોં હોય તો પણ એ જીવને પરલવમાં સહાયક બને છે. તમે જોવીસ કલાકમાંથી માત્ર એક કલાક ધર્મ ક્રિયા કરો તો પણ મહાન લાભ મળે છે. જેમ કોઈ માણસે લાખો રૂપિયાની મુડીમાંથી માત્ર સો રૂપિયા કાનમાં આપ્યા હોય, બધાં લોગવિલાસનો માત્ર થોડો ત્યાગ કરીને ધર્મનું સેવન કર્યું હોય છતાં એ ધર્મમિત્ર જીવને સચોટ જવાબ આપે છે કે ફિકર ન કરશો. ખુશીથી મારે ઘેર આવજો. હું તમારા માટે અગાઉથી સ્વાગતની તૈયારી કરી રાખું છું. શાલીભદ્રના જીવે સંગમ ભરવાડના ભવમાં માગી તાગીને માતાએ ખીર બનાવીને દીકરાને ખાવા આપી. તે ખીર ઉત્કૃષ્ટ ભાવે તેણે ઉચ્ચ તપસ્વી મુનિને વહોરાવી. તે અદ્ય દાનધર્મે કેવો મહાન આશ્રય આપ્યો ! કે ગોભદ્ર શેઠને ઘેર પુત્ર બનાવ્યો ને મહાન સંપત્તિ આપી. માટે વિચાર કરો. ધર્મ એ સાચો કલ્યાણ મિત્ર છે. સાચો રક્ષક છે, ને ઉંચે અદાવતારો છે. સંપ્રતિરાજના જીવ ભિખારીએ પૂર્વ ભવમાં સાધુને સાડું સાડું વહોરાવતા જોઈને વિચાર કર્યો કે હું તો આજો દિવસ ચક્રોડુ લઈને બીજા માંજું છું. આપો મા આપ.... આપો મા આપ.... તો પણ મને કોઈ આપતું નથી અને આ મહારાજ ના પાડે છે તો પણ પરાણે લાઠવા વહોરાવે છે. તો હું આમના જેવો બની જઈ તો મને સાડું સાડું ખાવા તો મળે ! ભિખારીએ ખાવા માટે દીક્ષા લીધી. અદ્ય સમય દીક્ષા ખાળીને કાળ કર્યો પણ મરણ સમયે અદ્ય સમય એવી ભાવના ભાવી કે અહો ! ધર્મનો કેવો રૂડો પ્રતાપ છે ! કે મેં તો ખાવા માટે ચારિત્ર લીધું અને લીધા પછી પણ ખાવાનો ધર્મો ક્યોં છતાં જે શેડીયાઓના નોકરો પણ મારા સાડું જોતાં ન હતાં એવા શેડીયાઓ મારા ચરણમાં જૂકે છે ને મને સુખશાતા પૂછે છે. અહો ! જિનેશ્વર ભગવંતનું કેવું અનેરું ધર્મશાસન છે ! મને ખાવા ધર્મશાસનની પિછાણ ન થઈ ત્યારે હું રોકડો બનીને સારી માનવ જિંદગી ફારી ગયો ને ! ઉંચા ધર્મની ઉપાસના કરવાને બદલે ધાન્યનો ઉપાસક બન્યો. કયાં અધમ મારી ખાવાની લાલચ અને કયાં ઉત્તમ ધર્મસેવા ! સાધુ બનેલો ભિખારી આવી શુભ ભાવનામાં અદ્યો ને મરીને સંપ્રતિ રાજ બન્યો. જીવો, કલ્યાણ મિત્ર જીવને કેવી સહાય કરે છે !

બંધુઓ ! આપણે કાયાને નિત્ય મિત્ર જેવી અનર્થ કરનારી ગણી અને કુટુંબને પણ

સ્વાથી પત્ર મિત્ર જેવું ગણ્યું પણ જ્ઞાનીપુરો કહે છે કે જો તું ધારે તો કાયા અને કુટુંબને પણ કલ્યાણ મિત્ર બનાવી શકે છે. જુઓ, સંપ્રતિ રાજના જીવ લિખારીએ કાયાને આરિત્ર ધર્મમાં બેડીને છકાય જીવોની રક્ષક બનાવી અને અતે શુભ ભાવના ભાવી તો એ કાયાએ એને સમ્રાટ સંપ્રતિ બનાવ્યો, અને એ સમ્રાટ સંપ્રતિએ પણ કાયાને શાસન પ્રભાવના અને સાધુસેવામાં બેડી તો એ કાયાથી એણે ઘણાં પુણ્યની પુંજ ઉપાજન કરી. બોલો, કાયા પણ કલ્યાણ મિત્ર બની કે નહિ! આ રીતે કુટુંબને પણ કલ્યાણ મિત્ર બનાવી શકીએ છીએ. કેવી રીતે! કુટુંબને કલ્યાણ મિત્ર બનાવવા માટે સ્વાર્થનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. તમારા પત્નીને, નોકર આકરોને અને કુટુંબીજનોને સંસારના પાપના કામમાં બેડી રાખો, એમને ધર્મ કરવાની તક ન આપો તો એ કેવી રીતે ધર્મ પામશે? તમે તમારા કામના લોભ છોડીને તેમના પરલોકની ચિંતા કરી તેમને ધર્મ પમાડશો તો તે અવસરે તમને કલ્યાણ મિત્ર જેવી સહાય કરશે. માટે કાયા અને કુટુંબને પણ કલ્યાણ મિત્ર બનાવો.

હવે આપણે આજી અધિકાર કૃષ્ણવાસુદેવ દેવ પાસેથી વચન લઈને હૃષીકેર દેવકીમાતાના મહેલે આબ્યા અને માતાને વંદન કર્યાં. પછી માતાને શું કહે છે? હૈહિસિંહ અમ્મો! મમં સદોદરે કળીયસે માહત્તિ કટું દેવદેવિં દેવિં રઠાદિં જાવ આસાસદ્, આસાસિત્તા જામેવ દિસ પાહમ્મય તામવ દિસં પદિગય।” હે માતા! મારે એક નાનો ભાઈ થશે તેમ દેવનું વચન છે. માટે તમે ચિંતા ના કરો, તમારો મનોરથ પૂર્ણ થશે. આ પ્રકારનાં ઇષ્ટ, મનોહર અને મનોરૂ વચનોથી કૃષ્ણવાસુદેવે દેવકી દેવીને સંતુષ્ટ કર્યાં. આ પ્રમાણે માતાને સંતોષ આપીને કૃષ્ણજી તેમની પાસેથી ચાલ્યા ગયા. કૃષ્ણવાસુદેવ તો ઘણી પ્રવૃત્તિવાળા હતાં. એમને એક મિનિટનો ટાઇમ ન હતો. તમે જ વિચાર કરો કે જે પોતાની માતાના દર્શન કરવા માટે છ મહિને એક વાર આવતાં હતાં તેમને કેટલી પ્રવૃત્તિ હશે! આટલી પ્રવૃત્તિ હોવા છતાં માતાનું દુઃખ દૂર કરવા માટે પૌષધશાળામાં અદ્ભુત લગાવીને બેસી ગયા. કેવી એ પુણ્યવંતી માતા અને કેવા વિનયવંત દીકરા હશે! આજના છોકરાઓને તો માતા-પિતાની વાત ચાંબળવાનો પણ ટાઇમ નથી. મા-આપ માંઢા હોય તો ખબર લેવા જવાનો ટાઇમ નથી મળતો પછી સેવા કરવાની તો વાત જ કર્યાં?

કૃષ્ણવાસુદેવ કહીને ગયા કે હે માતા! મારે નાનો ભાઈ થશે એટલે દેવકીમાતાના હૈયે હૃષી સમાતો નથી. હવે તેમના મનમાં જે ચિંતા હતી તે દૂર થઈ ગઈ હતી અને આનંદથી રહેતાં હતાં. ત્યાં શું બનાવ બન્યો? “તય જ સા દેવદેવિં દેવિં અમયાં કયાઈં તંસિં તારિસંગંસિ જાવસીદ્ સુમિજે પાસિગ પદિબુજ્યા।” એક દિવસ દેવકીમાતા છત્રપલંગમાં મખમલની કામેળ શીયામાં સૂતા હતા. તેઓ કંઈક ઉઠતા ને કંઈક જાગતાં એવી અવસ્થામાં હતા. તે સમયે દેવનાં કથા પ્રમાણે દેવલોકમાંથી

એક દેવ થવીને દેવકીરાણીની કુશીમાં ઉત્પન્ન થયો. તે સમયે દેવકીરાણીએ એક સ્વપ્ન જોયું કે આકાશમાંથી એક કેશરીસિંહ છલાંગ મારતો નીચે ઉતર્યો. તીર્થંકર પ્રભુની માતા ચૌદ સ્વપ્ના તેજસ્વી દેખે છે. ચક્રવર્તીની માતા તે ચૌદ સ્વપ્ના ઝાંખા દેખે છે. વાસુદેવની માતા ચૌદમાંથી સાત સ્વપ્ના દેખે છે, બળદેવની માતા ચૌદમાંથી ચાર સ્વપ્ન દેખે અને માંડલિક એટલે ઉત્તમ પુરુષની માતા ચૌદમાંથી કોઈ પણ એક સ્વપ્ન દેખે છે. તે અનુસાર દેવકીમાતાએ સ્વપ્નમાં ગર્જના કરતો અને ચારે દિશામાં પ્રકાશ પાથરતો કેશરીસિંહને આકાશમાંથી ઉતરીને પોતાના તરફ આવતો જોયો. આવું સ્વપ્ન જોઈને દેવકીમાતા નિશ્ચિત થયા અને ધર્મનિઃશ્ચય કરવા લાગ્યા. હવે સવાર પડતાં રાણી કોની પાસે જશે ને શું બનશે તેના લાવ અવસર.

ચરિત્ર :- હમયંતીને પરણવા માટે ઉત્સુક બનેલા હધિપણું રાજાને કુબડાએ કુંડિનપુરની બહાર પહોંચાડી ફીધા. કુબડો પણ હમયંતીને જોવા માટે ઉત્સુક બન્યો છે. અહીં તે જ રાત્રીના છેલ્લા પ્રહરે એટલે પરોડીયે હમયંતીને એક સ્વપ્ન આપ્યું હતું. તે હમયંતી તેના પિતાજીને કહે છે કે પિતાજી ! મને શાસનદેવીએ કોશલા નગરીનું ઉપવન બતાવ્યું અને દેવીએ કહ્યું-ઝેટા ! તું આ વૃક્ષ ઉપર ચઢી જા તેથી હું ફળથી લગ્ન પડેલાં આંખાના વૃક્ષ ઉપર ચઢી. ત્યારે તેણે મારા હાથમાં એક ખીલેલું સુંદર કમળ આપ્યું, ત્યારે એક પક્ષી તે વૃક્ષ ઉપરથી નીચે પડ્યું.

“હમયંતીને સ્વપ્નનું કહેલું ફળ અને દીધપણું રાજાનું સ્વાગત” :- હમયંતીના સ્વપ્નની વાત સાંભળીને બીમરાજાએ કહ્યું, ઝેટા ! પરોડીયે તે આવું ઉત્તમ સ્વપ્ન જોયું છે તે ઘણું ઉત્તમ છે. આ સ્વપ્નનાં ફળનો વિચાર કરતાં મને લાગે છે કે તને હવે જલ્દી નગરાબને મેળાપ થશે અને કુબેર રાજસિંહાસનેથી પટકાંઈ જશે. આમ વાત થતી હતી ત્યાં એક માણસ સમાચાર લઈને આવ્યો કે હધિપણું રાજા નગરની બહાર આવી ગયા છે. એટલે બીમરાજાએ હધિપણું રાજાનું ભાવપૂર્વક સ્વાગત કર્યું, અને એક સુંદર મહેલમાં ઉતારો આપ્યો. હધિપણું રાજા વિચાર કરવા લાગ્યા કે બીમરાજાએ હમયંતીનો સ્વયંવર રચ્યો છે તો સ્વયંવરની તૈયારી કયાંય દેખાતી નથી. કે બીજા કોઈ રાજાએ પણ આન્યા હોય તેમ લાગતું નથી. શું બીમરાજાએ મારી મજાક તો નહિ કરી હોય ને ! ઠીક, શું થાય છે તે જોઈ, પછી વાત. કુબડો પણ હમયંતીને જોવાં તલસે છે પણ કયાંય હમયંતીનું દર્શન થતું નથી. હધિપણું રાજા નાહી ધોઈ સ્વાંગસજીને સભામાં આવ્યા. બીમરાજાએ તેમનું સન્માન કરીને પોતાની બાજુમાં બેસાડ્યા. પછી પૂછ્યું કે મેં સાંભળ્યું છે કે આપનો રસોઈયો સૂર્યાપાક રસોઈ બનાવે છે તો એ રસોઈયો કેવો છે ? અમારે તેને જોવો છે. તે તમારી સાથે આવ્યો છે ?

“હમયંતીને જોવા માટે તલસતા નગરાજા” :- હધિપણું રાજાએ કહ્યું કે કુબડા ! અહીં આવ. કુબડો આવ્યો. બીમરાજાએ કહ્યું, ભાઈ ! તું અમને સૂર્યાપાક

બનાવીને જમાડીય. કુખડાએ કહ્યું, સાહેબ ! એમાં પૂછવાનું શું ? મને સામગ્રી આપો એટલે સૂર્યપાક બનાવી દઉં. કુખડાએ લીમરાબની આજ્ઞાથી સૂર્યપાક રસોઇ બનાવી અને રાતના આખા કુટુંબને જમાડયું. કુખડાએ જમવા બેઠેલાં બધાંને જોયા પણ એક દમયંતીને ન જોઈ. એને જોવા માટે ચારે તરફ ફાંફા મારે છે, પણ દમયંતી ઊંઘાર નીકળતી નથી એટલે એને ક્યાંથી જોવા મળે ? સૂર્યપાક રસોઇ બધા જમ્યાં ને દમયંતીને પણ ચોકલાવી. દમયંતીએ તેના સ્વાહ ચાખ્યો ને તેનું હૈયું હૃષ્ટી નાચી ઉઠ્યું. તે જોલી ઉઠી કે આ રસોઈ બનાવનાર કુખડો ખીજે કોઈ નહિ પણ નળરાજ પોતે જ છે. કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાની મહાત્માએ ઘણાં વર્ષો પહેલાં કહ્યું હતું કે નળરાજ સિવાય સૂર્યપાક રસોઈ કોઈ બનાવી શકશે નહિ. આ સૂર્યપાક રસોઈનો સ્વાહ અલૌકિક છે. માટે નળરાજ છે. દમયંતીએ સૂર્યપાક રસોઈનો સ્વાહ આખીને કહી દીધું કે પિતાશુ ! આ નળરાજ જ છે. છતાં વધુ ખાત્રી કરવી હોય તો તેમને મારી પાસે ચોકલો. લીમરાબએ હધિપણું રાખને કહ્યું કે મારો પરિવાર સૂર્યપાક રસોઈ જમીને કુખડા ઉપર ખુશ થયો છે અને તેને કંઈક ધનામ આપવું છે માટે તેને અમારા મહેલમાં ચોકલો. હધિપણું રાખની આજ્ઞાથી કુખડો રાજમહેલમાં ગયો. એને તો જહુ જ હતું એ મળી ગયું. લીમરાબને તેને દમયંતી પાસે લઇ ગયા. નળને જોતાં દમયંતીના રૂંવાડા ખડા થઇ ગયા. તેથી તેણે કહ્યું કે તમે ગમે તે કારણે રૂપ બદલ્યું છે પણ મને ખાત્રી છે કે આપ નળરાજ છો માટે સાચા રૂપમાં પ્રગટ થાઓ. દમયંતીના કહેવાથી નળરાજએ એકાંતમાં જઈ ને દેવ થયેલાં પિતાશુએ આપેલી શુદ્ધિ મોહમાં મૂકી દીધી અને કરંડિયામાં આપેલાં વસ્ત્રાભૂષણો પહેરી લીધા. એટલે નળરાજનું અસલ સ્વરૂપ પ્રગટ થયું. આ જોઈને સૌને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું કે આ શું ?

લીમરાબએ નળને પૂછેલી હકીકત : લીમરાબએ પૂછ્યું કે આપે આવું રૂપ કેમ ધારણ કર્યું હતું ? ત્યારે નળરાજએ ટૂંકમાં કહી દીધું કે મારા અશુભ કૃમિને ઉદય હતો. જો હું નળરાજના વેશમાં ફર્યો હોત તો મને બહુ કષ્ટ પડતે. માટે મેં આ રૂપ લીધું હતું. દમયંતી અને નળરાજ મજામાં એકબીજાનો સુખ દુઃખની વાતો કરી. નળે કહ્યું કે સતી ! મને ધિક્કાર છે કે મેં વનરગડામાં તને એકલી મૂકી દીધી. દમયંતીએ કહ્યું-માણસાં ! આપ ખૂબ પવિત્ર છો. આપ કદી આવું કરો તેવાં મંથી-પણ મોંઝા કમેં આપને એવી મતિ સૂઝાડી છે. એકબીજાએ સુખ દુઃખની વાતો કરી હૈયું હોળવું કર્યું ને ત્યાં આનંદથી રહેવા લાગ્યા. હધિપણું રાખને આ વાતની ખબર પડી એટલે તે પણ નળરાજનો ચરણમાં નમી પડયા ને કહ્યું કે નળરાજ ! મેં આપને જાળવ્યાં નહિ. આપની પાસે રસોઈયાના કામ કરાવ્યાં ? મને માફ કરજો. મને કહ્યું. રાજ ! તમારો કોઈ શુન્દો નથી. મેં કહ્યું-રસોઈયો હું ત્યાં આપનો શું દોષ ? હધિપણું રાખને લીમરાબએ સ્વયંવરનો બહાને નળરાજની તપાસ કરવા જાહેર્યા હતાં તે

અધી પાત કહી. હધિપણ રાજા ખુશ થયા. અહીં લીમરાજાએ નળરાજાને રાજ્યાભિષેક કરાવ્યો. ને રાજ્ય નળરાજાને સોંપી દીધું. નળરાજાએ ઘણી ના પાડી પણ લીમરાજાએ કહ્યું. હવે આરી ઉંમર થઈ છે માટે તમે સ્વીકાર કરો તેથી નળરાજાને રાજગાદીને સ્વીકાર કરવો પડ્યો, અને લીમરાજા આત્મસાધનામાં બેઠાયા.

“ નળરાજા પોતાની નગરીમાં આવતાં જનતાનો ઉત્સાહ ” :- ત્યારબાદ નળરાજાએ વિચાર કર્યો કે કુબેરે કપટથી મને જુગાર રમીને હરાવ્યો છે તો હવે તેને બાન કરાવું. એટલે મોટું કૌન્ય લઈને તે કૌશલા નગરીના ઉદ્યાનમાં આવ્યા, અને દૂતને મોકલીને બુધ્ધ માટે આમંત્રણ આપ્યું. બંને વચ્ચે બુધ્ધ થયું તેમાં નળરાજાએ કુબેરને હરાવ્યો ને પોતાનું રાજ્ય લઈ લીધું. હવે નળરાજાએ ધાયું હોત તો કુબેરને કાઢી મૂકત, પણ મહાન પુરૂષોનાં હૃદય વિશાળ હોય છે. નળરાજા વિશાળ દિલના હતા એટલે કુબેરને ફરીથી યુવરાજપદે સ્થાપન કર્યો. નળ રાજા બન્યા ને હમયંતી મહારાણી બન્યાં. કૌશલા નગરીમાં તેમનો જયજયકાર થયો. તે સમયે હમયંતીના પ્રતિબોધથી દીક્ષા લઈને સમાધિ મરણે મરીને જે ચોર સાધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયો હતો તેણે આવીને હમયંતીની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને તેના શીયળનો મહિમા બતાવતાં સાત કોઠ સોનૈયાની વૃષ્ટિ કરીને તે સૌધર્મ દેવલોકમાં ચાલ્યો ગયો.

કૌશલા નગરીની પ્રજા સતીનો ચમત્કાર બેવા માટે આવવા લાગી. અને તેનો જયજયકાર બોલાવવા લાગી. નળરાજા તથા સતી હમયંતીની પ્રશંસા થવા લાગી. અને કુબેરની સૌ-નિંદા કરવા લાગ્યા. હવે નળરાજા અને હમયંતીરાણી અનંદથી રહેવા લાગ્યા. નળરાજા સુંદર રીતે પિતાજીનું અને સસરાજીનું રાજ્ય ચલાવે છે. ને સંસારના સુખો ભોગવે છે. હવે આગળ શું બનશે તેના બાવ અવસર.

વ્યાખ્યાન નં. ૬૬

લાહરવા સુદ ૬ ને ગુરુવાર

તા. ૧૫-૬-૭૭

સુત્ર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતરાની, પરમાર્થદર્શી વીતરાગ ભગવંતોએ જગનનાં જીવેના ઉદ્ધાર માટે દ્વાદશાંગી સૂત્રની પ્રવૃત્તિ કરી, જ્ઞાની કહે છે કે “ક્ષત્રતમેવ અણુજાદ કમ્મ” કર્મ કરનારની પાછળ ભય છે. બીજાની પાછળ નહિ.

આપણો આત્મા મહાન શક્તિશાળી છે. એ કર્મ બાંધે છે ખરો અને તેનું ચૈતન્ય ધબકે તો એ કર્મના ચૂરેચૂરા બોલાવી દે છે, અને અનંત સુખનો સ્વામી બની ભય છે, પણ અજાન દશાથી મોહમાં ઘેરાયેલા આત્માને હજી તેની શક્તિ અને સંપત્તિનો ખ્યાલ નથી. એની રિપતિ અજાન નાદાન બાળક જેવી છે. જેમ કોઈ બાળકનાં પિતા

ગર્ભસ્ત્રીમંત છે પણ બાળક જાણતો નથી તેથી ઘરના ઘાટી પાસેથી બે આના મળતાં ખુશ ખુશ થઈ જાય છે ને ઘાટીના વખાણ કરે છે કે આ બહુ સારો છે, પણ જો નાદાન બાળકને ખબર નથી કે મારા પિતા પાસે અઢળક સંપત્તિ રહેલી છે. માની લો કે આ તો અણસમજી બાળક હતો પણ તમે તો સમજદાર છો ને? બાળક જ્યાં સુધી અજ્ઞાન હોય છે ત્યાં સુધી ઘાટી પાસે પૈસા માંગે છે પણ પોતાના પિતાજીની સંપત્તિનો ખ્યાલ આવ્યા પછી માંગતો નથી, પણ આ મારા મહાવીર પ્રભુના મોટા બાળકોને ખબર છે કે આત્મા કેટલો શક્તિશાળી છે. કર્મની જાંજીરો તોડી મોક્ષનાં અનંતા સુખો મેળવવાની શક્તિ આત્મામાં રહેલી છે છતાં કૌતિક સુખનો બિખારી બની દુઃખ માંગતો ફરે છે. બોલો, તમે જો બાળકથી વધુ નાદાન ખરાં ને? આટલા માટે જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે હે માનવ! તું તને પોતાને જોળખ કે હું કેણુ છું?

તમને કહી વિચાર થાય છે કે હું કેણુ છું? આવો વિચાર થાય તો અંદરથી ચૈતન્યનો ધબકાર થાય કે તું અનંત જ્ઞાનસ્વરૂપ. ચૈતન્ય મૂર્તિ, તેજપુર્વ, અનંત બળ-વીર્યનો ધણી, સુખ દુઃખનો જાણુ અને સુખદુઃખનો વેદક અસંખ્યાત પ્રદેશી આત્મા છે. તારો ખજાનો અખૂટ ને અક્ષય છે. જે આત્માઓ આ ખજાનાની ખોજ કરે છે તેને મળે છે અને તેમાંથી મનમાની મોજ માણે છે. ત્યારે વિચાર થાય કે આ ખજાનો કેણુ મેળવી શકે? જે રાગદ્વેષ, કષય અને જગતની જાંજીરથી સુકત થાય છે તે આવો શાશ્વત અને અમૂલ્ય ખજાનો મેળવી આત્મિક સુખનો લોકતા બને છે. જો તમે સમજો તો વીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞામાં વિચરતાં વિષયકષાયથી સુકત બનેલાં સાધુને જે સુખ હોય છે તેના અંશ જેટલું સુખ ચકવર્તિઓને હોતું નથી. આત્માની સ્વભાવદશામાં જે સુખ છે તેનો અંશ પણ દુન્યવી સુખમાં નથી. છતાં જો સુખ માટે જીવ કેટલો પુરૂષાર્થ કરે છે ને તેની પાછળ કેટલાં કર્મો બાંધે છે? જો કર્મ બાંધતી વખતે જોડેલો પણ વિચાર થાય છે કે આ કર્મો લોગવતાં મારી કેવી કરૂણ દશા થશે? અને આ કર્મના ઉદય વખતે કેઈ દુઃખમાં ભાગ પડાવશે ખરું? ના, બિલકુલ નહિ. “કર્તા સો લોકતા”. કર્મ તો જે કરે છે તેને પોતાને લોગવવું પડે છે. કર્મનાં કરજ કર્મ કરનારનાં નામે રહે છે. કેઈ સુખી બાપ હોય તો જોના પુત્રના નામે ખંગલા, જમીન, જોશીસ, દુકાનો બધું કરી દે છે પણ પુત્ર, પત્ની વિગેરે માટે ધન કર્માતાં, ખંગલા બાંધતાં જે કર્મો બાંધ્યા, તેનું જે પાપ લાગ્યું તે પુત્ર કે પત્નીના નામે કરીને જવાતું નથી. હા, પાપકર્મના ઉદયથી બાપના માથે કરજ વધી ગયું હોય તો તે કરજનો બોલો દીકરાના માથે મૂકીને જાય છે પણ કર્મના કરજનો બોલો કેઈના માથે મૂકી શકાતો નથી. જો તો સાથે લઈને જવું પડે છે.

પ્રુદ તીર્થંકર ભગવંતોને પણ કર્મો હોડ્યા છે? કરેલાં કર્મો તો લોગવ્યે જ છૂટકે, આપણાં જનશાસ્ત્રોમાં ભગવતે કહ્યું છે કે “ક્રત્વાણ કમ્માણ ન મોક્ષસ્ય અતિથિ” કરેલાં ક્રા. - ૧૩

કર્મોને લોગવ્યા વિના છૂટકારો નથી. અન્ય ધર્મોમાં પણ હજી છે કે “ના મોક્ષતં ક્ષીયતે કમ્ કલ્પ કૌટિશ્નૈરપિ” કરેલા કર્મો લોગવ્યા વિના સેંકડો ને કોડો યુગ સુધી પણ ક્ષય પામતું નથી. ગમે તેટલા જીવ્યાનીચા થાંઓ, પાતાળમાં પેસી જાઓ, કે વનવગડામાં ચાલ્યા જાઓ કે પરદેશ ચાલ્યા જાઓ, ગમે તેમ કરો. પણ કરેલા કર્મો તો લોગવ્યે જ છૂટકો છે, કર્મ બાંધ્યા પછી યુગના યુગ વીંતી જાય પણ જ્યાં સુધી એ પૃથ્વિ લોગવાઈ ન જાય ત્યાં સુધી એ એમને એમ આત્મા ઉપરથી દટી જતું નથી.

કર્મરાજનો કાયદો ખૂબ કઠિન છે. તેમ રહેજ પણ પોલ ચાલતી નથી. હજી તમારા હિસાબમાં ભૂલ થશે પણ કર્મરાજના હિસાબમાં એક પાઈની પણ ભૂલ નહિ થાય અને એ તમે ગમે ત્યાં જશો તો પણ તમને શોધી કાઢશે. જ્યાં સુધી એવું કરજ નહિ ચૂકવાય ત્યાં સુધી એ તમારો પીછો નહિ છોડે. કર્મરાજના સકંજમાં સપડાયા પછી છૂટવું સુરઠેલ છે. તેમાંથી છૂટવા માટે હાંથ રૂપત કે ઠોઈની શરમ કામ નહિ લાગે. કર્મસત્તાએ ખુદ તીર્થંકર ભગવાનને પણ નથી દોડયા તો આપણું શું ગળું? આપણે જીવનમાં સીધી લાઇને ચાલવા છતાં દુઃખ આવે ત્યારે મારા પોતાના કર્મનું આ કળ છે એવું સમજી આકુળ આકુળ ન થવું જીજ્ઞાસે દોષ ન દેતાં સમભાવપૂર્વક સદૃષં દુઃખ સહન કરી દેવું. આપણો ઠોઈ દોષ ન હોવા છતાં જીજ્ઞાસા નિમિત્તે આપણને દૃષ્ટ આભ્યું તે વખતે એ આપણે જીજ્ઞાસા ઉપ. દ્રેષ કરીએ, કોષ કરીએ અને દોષ દષ્ટએ તો કર્મને શરમ નથી એ તો તરત જ અશુભ રૂપે આપણા આત્મા ઉપર ચોટી જશે. અને તેના કહવા કળ પરલોકમાં લોગવવા પડશે. માટે કર્મ બાંધતાં ખૂબ સાવધાની રાખો. તમને એમ થાય કે આમ રહેજ બોલ્યા એમાં શું કર્મ બાંધાઈ ગયું? “હા”. રહેજ ઠોઈની ખોટી નિંદા કરીએ, ઠોઈની મજાક ઉડાવીએ, હાંસી કરીએ, મનથી અશુભ નિંતવણી કરીએ તેમાં પણ આપણને કર્મ બાંધાય છે. જાણે તર્કવાદનો યુગ છે, અત્યારે વીતરાગના સંતો કહે છે કે, કંદમૂળમાં સોયની અણી ઉપર રહે તેટલા રસમાં પણ અનંતા જીવે છે. આ ભગવાનનાં વચન છે. સંતોના ઘરની વાત નથી. છતાં નાસ્તિક માણસો આ જિનરચનની હાંસી કરે છે કે શું એટલામાં કંઈ અનંતા જીવે હોતા હશે? આ તો બધું હંમક છે. આવી ઘોર હાંસી કરીને જીવ ઘોર કર્મ બાંધે છે અને એ કર્મ ઉદયમાં આવે છે ત્યારે મહાન દુઃખો લોગવવા પડે છે. પછી જ્યારે જીવને બાન આવે છે ત્યારે તેને સમજાય છે કે,

સ તોએ સમજાવ્યાં ઇશ્વરના આદેશો, ઉપધાર કરે એવા આખ્યાં મને ઉપદેશો,
એના ગોંધા વચનોની હું હાંસી ઉડાવુ છું... કેવો બદલો...

અહો! મને સંતોએ વીતરાગ પ્રભુના આદેશો સમજાવ્યાં. મારા આત્માનું કલ્યાણ થાય, નરક નિગોહમાં જતો અટકાવે એવો કલ્યાણકારી ઉપદેશ આપ્યો. છતાં તેમના અમૂલ્ય વચનોની મેં મજાક ઉડાવી, ધર્મ-કર્મને હંમક માન્યાં મારી કેવી ગતિ થશે? એમના ઉપદેશોને

-બદલો મેં આવી રીતે વાળ્યો? આવો પશ્ચાતાપ થાય છે, પણ જેનો આત્મા સમજતો નથી. જો તો કર્મ બાંધ્યા કરે છે. નરક-સ્વર્ગની વાતો જોની પાસે કરવામાં આવે તો પણ જોમ જ કહેશે કે કેણે જોયું કે નરક અને સ્વર્ગ છે! હોય તો પ્રત્યક્ષ બતાવો. હું એવા નાસ્તિકોને પકડાર કરીને કહું છું કે ભલે, તમને નરક પ્રત્યક્ષ નથી દેખાડી શકતી પણ ટાટામાં જઈને જોઈ આવો કેન્સરના દર્દીઓ નરક જેવી ઘોર વેદનાઓ ભોગવે છે. જોમને કેન્સર શાથી થયું? એવા કર્મ કર્યા છે તો થયું ને? આ સંસારમાં કોઈ સુખી તો કોઈ દુઃખી, કોઈ રોગી તો કોઈ નિરોગી આ બધી વિવિધતા શા માટે છે? કર્મના કારણે ને? 'હા.' આવું બધું જોઈને પણ કર્મ કરતાં અટકો. તપ-ત્યાગ વિગેરે ન કરી શકો તો ખેર! પણ કોઈની નિંદા ન કરવી, કોઈની હાંસી-મજાક ન કરવી, કોઈના ઉપર ખોટું આજ્ઞ ન ચઢાવવું. આટલું તો કરો. જો કોઈ માણસ બીજા ઉપર ખોટો આરોપ ચઢાવે તો તે નિર્દોષ માણસને ભયંકર સજા ભોગવવી પડે છે. એને તો જોકે ભવમાં સજા પૂરી થાય છે પણ ખોટો આરોપ ચઢાવનાર વ્યક્તિ તો એવું ગાઢ અનુભવવાળું કર્મ બાંધી દે છે કે તેના ઉપર કેટલાય ભવ સુધી આરોપ ચઢ્યા કરે છે. જોકે ન્યાય આપીને સમજાવું.

જોકે માણસ સંસાર છોડીને સંન્યાસી બન્યો. તે જોમના ધર્મનાં નિયમ પ્રમાણે તપ-ત્યાગ ખૂબ કરતાં હતાં અન્ય ધર્મના સંન્યાસીઓ પૈસા રાખે છે પણ આ સંન્યાસી પૈસા વિગેરે પરિશ્રદ્ધ રાખતાં ન હતાં જૈન મુનિઓની માફક પગપાળા વિહાર કરતા હતા, અને પાપકર્મ ન બધાય તે માટે સાવધાન રહેતા હતા આ સંન્યાસીએ કોઈ ભવમાં કોઈના ઉપર ખોટો આરોપ ચઢાવ્યો હશે તે કર્મ ભોગવનાં ભોગવતાં ઘણાં ભવ કાઢ્યા. આ ભવમાં ગૌરાગ્ય પામી સંન્યાસ લઈ જોમના ધર્મના નિયમ પ્રમાણે તપ કરે છે, બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે છે. જોમની ઉમ્ર સાધનાના કારણે તેમને વિશંગજ્ઞાન થયું, આ વિશંગજ્ઞાન દ્વારા જોમણે જાણ્યું કે મેં ઘણાં ભવ પહેલાં કોઈના ઉપર ખોટો આરોપ મૂક્યો હતો એટલે આ ભવમાં પણ મારા માથે ખોટો આરોપ ચઢશે. હું તેમાથી બચી શકીશ નહિ. આ સમયે મારે ખૂબ સમભાવ રાખવો પડશે. જો સંન્યાસી કર્મની ક્ષીલ્લોક્ષીને બરાબર સમજતાં હતાં એટલે તેમના મનમાં વ્યાકુળતા ન આવી કે હાથ...હવે મારું શું થશે? જો તો સમાધિપૂર્વક જોમની સાધનામાં રમણતા કરવા લાગ્યા.

જોકે વખત એવું બન્યું કે તે સંન્યાસી જોકે નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં બેઠા હતા. તેમાં જોકે ચોર કોઈને રત્નનો ડાબલો ચોરીને દોડ્યો, પણ લોકો જોઈ જવાથી ચોર..ચોર, પકડો... પકડો જોમ ધૂમાધૂમ થવાથી રાજના સિપાઈઓ ચોરની પાછળ દોડ્યા. રાજના માણસોને પાછળ આવતાં જોઈને ચોર ગભરાયો. તેના મનમાં થયું કે હવે મારું આવી બન્યું. હું પકડાઈ જઈશ. આવા ઠરથી પેલા સંન્યાસીની પાસે રત્નનો ડાબલો મૂકીને ચોર ભાગી ગયો. રાજના માણસો દોડતાં ત્યાં આવ્યાં. તો સંન્યાસીની પાસે રત્નનો ડાબલો પડેલો જોયો, એટલે તારૂકીને કહે છે જોગટા! સાધુ બનીને જોડો છે. ને આવા કામ કરે છે? ઉઠ ઉભો થા. સંન્યાસીને પકડીને રાજ પાસે લઈ ગયા રાજ કહે છે કુષ્ટ! સંન્યાસીનો વેશ પહેરીને ચોરીના ધંધા કરે છે? રાજજો સિપાઈઓને કહ્યું કે આ પાપી ચોરને શૂળીએ ચઢાવી દો. આ સંન્યાસી જાણતો હતો કે મારા કરેલા કર્મનું ફળ છે. હું ચોર નથી તેવું કહીશં તો રાજ

માનવાના નથી. હેવટે તેમને શૂળીએ ચઢાવવા લઈ જાય છે, પણ ત્યાં સમભાવથી તેમનું કર્મ પૂરું થાય છે ને સત્યનો જથ્થો થાય છે.

ભગવંત કહે છે કે પવંસલુ ગાયમા ! કઢાણ કમ્માણં નન્થિ મોક્ષવો અવેપ્પના, તવસા વા જ્ઞોલ્હતા ! હે ગૌતમ ! પૂર્વભવમાં પાપ કરીને કર્મો બાંધ્યા અને એનો પશ્ચાતાપ કે પ્રાયશ્ચિત ન કર્યું તો એને લોભવ્યા વિના અથવા તપથી બપાવ્યા વિના એનો છૂટકારો થતો નથી એટલે જેણે જેવા રસે અને પરિણામે કર્મ બાંધ્યા છે તેને બપાવ્યા વિના મોક્ષ મળતો નથી. મોક્ષ એટલે શું તે જાણો છે ને ? કૃત્તનં કર્મ ક્ષયો મોક્ષ ! આઠે આઠ કર્મોથી છૂટકારો થવો તેનું નામ મોક્ષ. જોહો, મોક્ષ જોઈએ છે ને ? જો મોક્ષ જોઈ તો હોય તો પાપનો ઠર રાજો ને કર્મ ન બંધાય તેની જૂથ સાવધાની રાખો.

આપણા આહુ અધિકારમાં દેવકી રાણીએ ઉત્તમ સ્વપ્નને વધાવી લીધું. વધાવ્યું એટલે ધર્મશાધના કરી. એમના દિલમાં આનંદ સમાતો નથી. સવાર પડતાં દેવકીરાણી પોતાના પતિ વસુદેવ રાજા પાસે આવ્યા અને જો હાથ જોડીને તેમને જે સ્વપ્ન આવ્યું હતું તે વાત કહી સંભળાવી. આ સાંભળીને વસુદેવે કહ્યું. હે દેવકી ! હવે તારા કેઠ પૂરા થશે. તમે સ્વપ્નમાં તેજસ્વી. કેશરી સિંહ જોયો છે. તેથી તમારી કુળે સિંહ જેવો પરાકર્મી પુત્ર જન્મશે. જેમ સિંહને જોઈને શિયાળીયા લાગી જાય છે તેમ તમને જે પુત્ર થશે તે કર્મરૂપી શિયાળીયાને ભળાડશે. આવો તેજસ્વી વીરપુત્ર થશે. આ પ્રમાણે વસુદેવ રાજાએ સ્વપ્નનું ફળ કહ્યું. હ્રદ્દ તુર્કુ હિમયા ગમ્મં સુહં સુદેહં પરિવહા. " પતિના મુખેથી સ્વપ્નનું ફળ સાંભળીને દેવકીરાણીને જૂથ આનંદ થયો. હવે મારા મનનાં મનોરથ પૂરા થશે. હવેથી આનંદ પામતી દેવકીરાણી ગર્ભનું સુખપૂર્વક પાલન કરવા લાગી. જે માતાના ગર્ભમાં પુણ્યવાન જીવ આવ્યો હોય તેને વિચારો. પણ સારા આવે છે. તેને ધર્મ કરવાનું, દાન દેવાનું ને સંતોના દર્શન કરવાનું મન થાય છે. આવા સમયે માતા જો ધર્મશાધના કરે, શાસ્ત્રનું વાંચન કરે તો બાળકને સારા સંસ્કાર પડે છે અને જો માતા રણડા ગજડાને કંકાસ કરે છે તો તેનું સંતાન પણ એવું બને છે. દેવકીરાણી ઉત્તમ વિચારો સાથે ગર્ભનું પાલન કરવા લાગી. આગળ શું બનશે તે વાત અવસરે.

ચરિત્ર :- નળરાજાએ કુબેરને હરાવ્યો અને પોતે ગાદી ઉપર બેઠાં. આ વાતની દેશોદેશમાં ખબર પડી એટલે ભરતાર્ધના રાજાઓ જે તેમના તાબામાં હતા તે બધા કિંમતી હોટલમાં લઈને આવ્યા, અને નળરાજાને પ્રણામ કરી ક્ષેમકુશળ પૂછ્યા. થોડા દિવસ રોકાઈ પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા. નળરાજા ન્યાયપૂર્વક રાજ્યનું પાલન કરવા લાગ્યા. નળરાજાની કીર્તિ આરે તરફ ફેલાઈ ગઈ. સમય જતાં સંસાર મુખ લોભવતાં દમયંતીને એક પુત્ર થયો તેનું નામ પુષ્કલકુમાર પાડ્યું. નળરાજાએ ઘણાં વર્ષો સુધી રાજ્ય કર્યું. એક વખત નળરાજાના પિતા નિવધરાજા દેવ થયા હતાં તેમણે નળરાજા પાસે આવીને કહ્યું. હે નળરાજા ! આ રાજ્ય લક્ષ્મી અસ્થિર છે, આસુખ્ય લાક્ષિક છે. સંસારમાં જીવને

સાચું શરણુ ધર્મ છે. માટે તમે રાહરનો મોહ છોડીને સંયમ અંગીકાર કરો. આ સાંભળી નળરાજ એલી ગયા. સંસારની અસારતા સમજીને પોતાના પુત્ર પુષ્કલને ગાદીએ બેસાડીને નળરાજ અને હમયંતીરાણી બંનેએ ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. તેમણે ચારિત્ર લઈ ખૂબ ઉચ્ચ સાધના કરી અંતિમ સમયે અનશન કરી સમાધિપૂર્વક કાળ કરીને નળરાજ કુબેર નામના દેવ થયા અને હમયંતી પણ શુદ્ધ ચારિત્ર પાળી દેવલોકમાં ગઈ.

દેવાનુગ્રિયો ! જુગારથી કેટલી ખુવારી થાય છે તે સમજાવવા માટે વિદુરજીએ ધૃતરાષ્ટ્ર, દુર્યોધન વિગેરેને નળરાજની સારી કહાની કહી સંભળાવી અને છેવટની વાત પણ કરી કે પરિણામે નળરાજનો વિજય થયો ને કુબેર પડ્યો તેમ તમે સમજી લેજો. તમે બધાએ પાંડવોને જુગાર રમાડવાનો જે દાવ ગોઠવ્યો છે તે હવે બંધ કરો. આતું પરિણામ સાડું નહિ આવે. બીજાનું નિહિત કરવા જતાં તમારું પોતાનું અહિત થશે માટે તમે સમજીને જુગાર રમવાની વાત છોડી દો. આ રીતે વિદુરજીએ દુર્યોધનને ખૂબ સમજાવ્યો પણ સમજ્યો નહિ, પણ જેમ કમળપત્ર ઉપર પાણી ટપી શકતું નથી તેમ દુર્યોધન આદિ કૌરવોના હૃદયને કાંઈ અસર થઈ નહિ.

ધૃતરાષ્ટ્રને દુર્યોધનકે, સમજાયા કંઈ બાર

પર પાપીને જરા ન માના, કોધિત હુઆ અપાર હો ઓતા....

વિદુરજીની કહેલી વાત દુર્યોધને લક્ષમાં ન લીધી ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્રે કરીને દુર્યોધનને ખૂબ સમજાવ્યો પણ સમજ્યો નહિ. આથી ધૃતરાષ્ટ્ર રાજને તેના ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો અને વિદુરજીને પણ ખૂબ દુઃખ થયું એટલે તેઓ તો પોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા જ્યારે માણસની પડતી થવાની હોય ત્યારે તેમને વડીલનાં વચનોની અસર થતી નથી. અહીં કૌરવોનો વિનાશ થવાનો છે એટલે ઘણું ઘણું સમજાવવા છતાં દુર્યોધને તેની દુર્મતિ છોડી નહિ અને દુર્યોધને જ્ય-દ્રથને પાંડવોને સલા જવા માટે ઇન્દ્રપ્રસ્થ પધારવા માટે આમંત્રણ આપવા હસ્તિનાપુર મોકલ્યો.

દુર્યોધનની આજ્ઞાથી જ્યદ્રથ હસ્તિનાપુર પહોંચી ગયો ને મહારાજ સુધિષ્ઠિરના ચરણમાં નમન કરીને ઉભો રહ્યો. સુધિષ્ઠિર જ્યદ્રથને સારી રીતે જાણખતાં હતા. એટલે તેમણે ધૃતરાષ્ટ્ર તેમજ દુર્યોધન આદિ સો ભાઈઓના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા, ત્યારે જ્યદ્રથે કહ્યું કે બધા ક્ષેમકુશળ છે ને મને તેમણે આપને એક આમંત્રણ આપવા માટે મોકલ્યો છે. ઇન્દ્રપ્રસ્થમાં દુર્યોધને એક દિવસ સલા જનાવી છે. એ સલા જેવી મૃત્યુ લોકમાં કયાંય સલા નથી. તો તે સલા જોવા માટે આપ ઇન્દ્રપ્રસ્થ પધારો. એ માટે ધૃતરાષ્ટ્ર મહારાજ તેમજ દુર્યોધન વિગેરેએ આપને ખાસ ભાવભર્યું આમંત્રણ આપ્યું છે. આપ તો અમારા કુળમાં સ્થળ છો. આપ મહાન હો આપના પધારવાથી એ સલાની શોભા જોર વધી જશે. માટે આપ સંપરિવર ઇન્દ્રપ્રસ્થ જઈ પધારો.

જ્યદ્રથે ખૂબ કહ્યું એટલે સરળ સ્વભાવી ધર્મરાજાનું હૈયું હરખાઈ ગયું. અહો ! મારા કાકા તથા મારા ભાઈઓને અમારા ઉપર કેટલી લાગણી ને પ્રેમ છે ! તો આપણે જઈએ. પાંડવો અને હજી દ્રૌપદી કોંઈએ રથમાં બેસીને ઇન્દ્રપ્રસ્થ આવી પહોંચ્યા, એટલે

દુર્યોધને ખૂબ ગ્રેમથી પાંચ પાંડવોનું સ્વાગત કરીને નગરમાં પ્રવેશ કરાવ્યો, ને કેટલો ગ્રેમ હોય તેમ લોટી પડયા. દુર્યોધનનો ગ્રેમ, સ્વાગત અને સન્માન જોઈને. ધર્મરાજને ખૂબ આનંદ થયો. પણ જોખને ક્યાં ખગર છે કે આ બધી માયાભળ અમને દેસાવવા છે. નાહી ધોઈ રહ્યાં. પછી કૌરવોએ પાંડવોને ખૂબ ગ્રેમથી જમાડયા. હવે તેઓ પાંડવોને સભા જોવા માટે લઈ જશે ને ત્યાં કેવી રીતે જુગાર રમાડશે તેના બાવ અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન નં. ૬૭

બાહરવા સુદ ૪ ને શુક્રવાર

તા. ૧૬-૬-૭૭

અનંતજ્ઞાની ભગવંતોએ ભગીરથ પુરુષાર્થ કરી ઘાતી કર્મોના સય કરી કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પ્રાપ્ત કર્યા પછી જગતનાં જીવોને કહ્યાણુનો માર્ગ બતાવતાં કહ્યું કે હે ભવ્ય જીવો! આ વિકટ સંસાર અટવીમાં જીવને ધર્મ બહુવાની હુલ્લા થવી અને ધર્મની સામગ્રી પ્રાપ્ત થવી તે ખરેખર ખૂબ દુર્લભ છે. ધર્મનું શરણું અંગીકાર કરવું અને ધર્મતામાનો સમાગમ થવો એ કંઈ સહેલી વાત નથી. એ તો પુણ્યશાળીને પ્રાપ્ત થાય છે. સંસારમાં રચાપચા અને સંસારની વાસનાથી વાસિત થયેલ જીવને સંસારનાં સુખો, મોજશોખ, વૈભવ, સ્ત્રી, પુત્ર અને ધન દોલતમાં જેટલી પ્રીતિ છે તેટલી પ્રીતિ એ ધર્મ પર થાય અને ધર્મનું આચરણ કરે તો એ સમગ્ર દુઃખોનો અંત કરીને શાંત સુખ મેળવી શકે છે. આ સંસારમાં સર્વ જીવો સુખ મેળવવા માટે દોડાદોડી કરે છે, અન્યાય, અનીતિ અને અધર્મનું આચરણ કરે છે, અસત્ય બોલે છે, છેતરપિંડી કરે છે પણ એ જ્ઞાની જીવશને ખગર નથી કે મારે આ પાપ કેવા લોગવવા પડશે? આવા જીવોને સમજવતાં જ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે આ જગતમાં સર્વ પ્રકારના સુખની પ્રાપ્તિ ધર્મથી થાય છે.

આ સંસારમાં રાજપણું, ચક્રવર્તિપણું, ઈંદ્રપણું અને વીર્યકરપદની પ્રાપ્તિ આ બધું ધર્મથી થાય છે. ધર્મનાં દિવ્ય પ્રભાવ આગળ કોઈ પણ પદાર્થ કે સુખ દુર્લભ નથી. ઉત્તમકુળ, રૂપ, સૌભાગ્ય આ બધું જીવ ધર્મથી મેળવી શકે છે. આ બધા ધર્મ રૂપી! કલ્પવૃક્ષનાં મધુરાને મીઠા દેળ છે. ધર્મ એ અનાથો માટે નવ સમાન, રોગી મનુષ્ય માટે વૈદ હકીમ સમાન, નિર્ધન માટે ધન સમાન, અને શુદ્ધ રહિત માટે શુદ્ધતા બંધાર સમાન છે. આ સંસાર રૂપી ભયંકર અટવીમાં અટવીતાં અને અજ્ઞાન રૂપી અંધકારમાં અધકાતાં જીવોને માટે ધર્મ એ માર્ગદર્શક છે. ધર્મ એ પિતાની માફક રક્ષક છે ને માતા સમાન પોષક છે. પત્નીની જેમ ગ્રેમી છે ને બંધુની જેમ સ્નેહી છે. આવા ઉચ્ચ ધર્મનું સર્વ જીવોએ આદરપૂર્વક પાલન કરવું જોઈએ. આવો ઉત્તમ માનવભવ પામીને જે મનુષ્યો ધર્મથી વિશુદ્ધ રહે છે તે અમૂલ્ય માનવભવને વ્યર્થ શુભાવે છે,

મહેનતુરૂપે પોકારી પોકારીને કહે છે કે મહાન પુણ્યોદયથી મળેલા માનવ-
ભવનો અમૃત્ય સેનેરી સમય શા માટે ઘરબાદ કરે છે? સંસારનાં મોહનાં સાધન
સામગ્રીનો તમે જોટલો મોહ વધાર્યો તેટલા સંસારના મોહમાં ફસાતા જશો. ક્રોધ
લોભ, લાલસા, અભિમાન વિગેરે દુર્ગુણો વધતા જશે અને સંસારના કાલ્પમાં વધુ ઊંડા
જુગ્મી જશો. માટે સંસારનો મોહ છોડીને ભવસમુદ્રથી તારનાર જિનેશ્વરપ્રભુએ બતાવેલાં
ધર્મમાં અતુરકત બનો. ધર્મની આરાધના શુદ્ધ ભાવે કરવાથી અનેક પ્રકારના લોભ
મેળવી શકાય છે ને અંતે પરમપદની પ્રાપ્તિ કરી શકાય છે.

ભગવાને જે પ્રકારનો ધર્મ બતાવ્યો છે. આગાર ધર્મ, અને અણુગાર ધર્મ એમાં
અણુગાર ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે, પણ જે અણુગાર ધર્મનો સ્વીકાર ન કરી શકે તેને માટે
આગાર ધર્મ છે. આગાર ધર્મમાં શ્રાવકોએ બાર વ્રતનું પાલન કરવું જોઈએ. ખીર્ણ
રીતે જોઈએ તો ભગવાને ચાર પ્રકારનો ધર્મ બતાવ્યો છે.

દાનં ચ શીલં ચ તપશ્ચાં માધો ધર્મઃચતુર્ધાં ત્રિત્રિ વાંધવને નિરુપિત :

દાન, શીયળ, તપ અને ભાવ એ ચાર પ્રકારનો ધર્મ જિનેશ્વર ભગવંતે કહેલો
છે. આ ચારેય ધર્મનો બાર વ્રતમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. આ ચાર કહો કે બાર
વ્રત કહો તેમાંથી તમે જોકે પણ વ્રત અંગીકાર કરો તો તેનાથી મહાન લાભની
પ્રાપ્તિ થઈ શકે છે. જુઓ, સુદર્શન શેઠે સર્વથા અપ્રહયચર્યનો ત્યાગ કરેલો ન હતો.
“સ્વહારા સંતોષીએ” જોકે પોતાની પત્ની સિવાય જગતની તમામ સ્ત્રીઓને માતા
અને બહેન સમાન ગણતાં હતાં. આ જોકે નિયમના પ્રભાવે શૂળી કીટીને સિંહાસન
બની ગયું. તેમની ધર્મશ્રદ્ધા અને શીયળવ્રતના પ્રભાવે અનુનમાળીના કોઠામાંથી
યક્ષને ભાગવું પડ્યું. સતી સીતા રામચંદ્રજી સિવાય જગતના તમામ પુરુષોને પિતા
અને ભાઈ સમાન માનતાં હતાં. આવા સીતાજીના માથે સંકટ આવ્યું, અને તેમની
અગ્નિપરીક્ષા કરવા માટે જોકે ગાંધો લાંગો અને જોકે ગાંધો પહોળો ખાડો
ખોદ્યો. તેમાં વચ્ચે સીતાજીને બેસાડ્યા. તેમની આસપાસ લોકો ધડકયા ને અગ્નિ
સંજગાવી, ત્યારે સતીનાં શીયળના પ્રભાવે અગ્નિ જળ બની ગઈ. આખો ખાડો
પાણીથી ભરાઈ ગયો ને વચમાં સુંદર કમળ આકારનું સિંહાસન બની ગયું. તેમાં
સીતાજીને બેસાડ્યા. વચમાં સીતાજી અને જે બાબુ લવ અને કુશ બંને બેઠા, અને
જે કમળ તળાવમાં ફેંકી તરે તેમ તરવા લાગ્યું. જોમાંથી પાણીની છાલકો બહાર
આવવા લાગી. તેથી બંધાકાર પાણી થઈ ગયું. લોકો કહેવા લગ્યા દોડો દોડો હમણાં
હૂળી બંધશું. લોકોને દોડનાં જોઈ કયાળુ મહાસતી સીતાજી જોટલું જ બોલ્યા કે જળ!
સમાધ ભ. શાંત થઈ ભ. ત્યાં ઉછાળા મારતું પાણી શાંત થઈ ગયું જુઓ, જોકે શીયળ
વ્રતનો કેટલો મહાન પ્રભાવ છે! જેણે પરપુરુષનો ત્યાગ કર્યો હતો તેના શીયળનો જે
આટલો પ્રભાવ પડ્યો ત્યારે જે આત્મિકો સર્વથા અપ્રહયચર્ય પાલન કરે તેનો પ્રભાવ

કેટલો પડે ! સતી સીતાજીનો અંચળ્યકાર બોલાયો. સૌ એના ચરણમાં નમી ગયાં. શીયળ ધર્મનો આવો મહાન પ્રભાવ છે. આવું સાંભળીને પણ તમે શીયળવન અંગીકાર કરો.

બંધુઓ ! તમારી પાસે ધર્મ આરાધના કરવાની બધી સામગ્રી મોજુદ છે. જે ધારે તે કરી શકે તેમ છે. છતાં શા માટે પ્રમદ કરીને બેસી રહ્યાં છો ? ત્રિપંડ અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવ પોતે મત નિરમ કરી શકતા ન હતા પણ જે કરે તેને પૂરો સહકાર આપતા હતા, વૈરાગીને અંચમ લેતાં દેખે કે કોઈને મત નિરમ લેતાં દેખે ત્યારે તેમની આંખમાં આંસુ આવી જતાં હતાં કે હું કેવો ભારેકર્મી છું કે મને આવી ઉત્તમ સામગ્રી મળી છતાં આરાધના કરી શકતો નથી. ધન્ય છે આ પવિત્ર આત્માઓને ! એમના ચરણમાં ઝૂકી પડતાં હતાં.

દેવકીરાણી ધર્મરાધના સાથે ગર્ભાંતુ પાલન કરવા લાગ્યા. ગર્ભમાં પવિત્ર આત્મા આવ્યો હતો એટલે દેવકીરાણીને સંતોના દર્શન કરું, વીતરાગ વાણી સાંભળું, દાન દઉં, ધર્મરાધના કરું, વિગેરે વિચારો આવતાં હતાં. જેવો જીવ માતાના ગર્ભમાં આવે છે તેની માતા ઉપર અસર પડે છે. એટલા રાણીના ગર્ભમાં જીવ આવ્યો ત્યારથી પિતા સાથેનું વૈર તેથી તેને એણીક રાજાનું કલેજું ખાવાનું મન થયું. આ શું ! પૂર્વના વૈર માટે જ્ઞાની કહે છે કે ક્ષણે ક્ષણે જાગૃત રહી પાપથી રક્ષો. અહીં એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

અકબર બાદશાહનું રાજ્ય ચાલતું હતું તે સમયની આ વાત છે. અકબર બાદશાહને બીરબલ નામે ચતુર પ્રધાન હતો. તે અકબરનાં આંટી છૂટીયાળા કઠીનમાં કઠીન કાયદા ઘડીકમાં ઉકેલી નાંખતો હતો. એવી એની યુદ્ધિ હતી. અકબર બાદશાહની રાજધાની દિલ્લીમાં કૃષ્ણચંદ અને પ્રેમચંદ નામના બે ભાટા વેપારીઓ વસતા હતાં. બંને ખૂબ ધનાઢ્ય અને નામાંકિત વહેપારીઓ હતા. લાજબોના વહેપાર એકતાં હતાં ઘણી જગ્યાએ બંનેની ભાટી ભાટી પેઢીઓ ચાલતી હતી, અને વહેપાર ધમધાકાર ચાલતો હતો. એક વખત પ્રેમચંદ શેઠને ત્યાં પાંચ લાખ રૂપિયાની હુંડી આવી. તે હુંડી છોડાવવાં તાત્કાલિક પાંચ લાખ રૂપિયા ન હતા. તેથી વહેપારીઓ પાસે શેઠે લેવા મોકલ્યા પણ અંશુલ કર્મોદયે કોઈએ ન આપ્યા. છેવટે શેઠ મૂંઝાણા. ઘરમાં ઝવેરાત આદિ મિલકત ઘણી હતી પણ બીરવે મૂકવાથી ઈજ્જત બચ કે શેઠ ખાલી થઇ ગયા લાગે છે. હવે કરવું શું ?

છેવટે પ્રેમચંદ શેઠ પોતે કૃષ્ણચંદ શેઠને ઘેર ગયા એટલે કૃષ્ણચંદે તેમને આવધારે આપ્યો. આવો, આવો પ્રેમચંદ શેઠ ! આજે મારે ઘેર પધોર્યાં તે ઘણું આનંદની વાત છે. ત્યારે પ્રેમચંદ શેઠે કહ્યું ભાઈ ! હું મારા કામે આવ્યો છું. કૃષ્ણચંદે કહ્યું આપને જે કામ હોય તે મને કહો. ત્યારે પ્રેમચંદ શેઠે કહ્યું મારે પાંચ લાખ રૂપિયાની તાત્કાલિક જરૂર છે. તો આપને જેટલું વ્યાજ લેવું હોય તેટલું લો પણ મને એક મહિનાની સુદતે પાંચ લાખ રૂ. આપો. કૃષ્ણચંદે કહ્યું શેઠ ! આ શું બોલ્યા ? તમે મારાને હું તમારો, તમારું વ્યાજ લેવાનું હોય ? તમારા કરતાં વ્યાજ વધારે નથી. તમે ખુશીથી પાંચ લાખ રૂપિયા લઈ જાઓ, પણ હું એક ચરત મૂકું છું તેવું તમારે બરાબર પાલન કરવું પડશે.

પ્રેમચંદ્રે ઠે પૂછતુ બોલો, શી શરત છે ? ત્યારે કૃષ્ણચંદ્રે કહ્યું 'જે એક મહિનામાં તમે ગૈસા પાછા ન આપી શકો તો આપના શરીરના કેઇપણ ભાગમાંથી સવાશેર માંસ મારા હાથે કાપી લઇશ. જે આ શરત આપને મંજુર હોય તો ખુશીથી પાંચ લાખ રૂપિયા લઈ જાઓ. પ્રેમચંદ્રે શેઠે વિચાર કર્યો કે આણે તો મીઠું બોલીને મારા મૂળ લખાડવાની વાત કરી, પણ હું ખાછો પડું તેમ નથી. મારી પાસે ગૈસા નથી એમ થોડું છે ? મહિનો પૂરો થતાં પહેલાં હું પાંચને બદલે દશ લાખ રૂપિયા ખડા કરી દઈશ, માટે એની શરત મંજુર કરવામાં બિલકુલ વાંધો નથી. અત્યારે માડું કામ ચાલશે તો આખરે જળવાઈ રહેશે, એમ વિચાર કરીને પ્રેમચંદ્રે શેઠે કહ્યું. સદે શેઠ, આપની શરત સુજળ હું એક મહિનામાં નાણાં ભરી ન શકું તો મારા શરીરમાંથી સવાશેર માંસ ખુશીથી કાઢી લેજો, ત્યારે કૃષ્ણચંદ્રે કહ્યું 'એમ મોઢાનાં વચન કામ નહિ લાગે તમારા હાથે કાગળમાં લખી આપો. પ્રેમચંદ્રે શેઠે એ સુજળ લખાણ કરી આપ્યું ને પાંચ લાખ રૂપિયા લઈને પોતાની પેઢીએ આવ્યા ને હુંડી ભરપાઈ કરી દીધી.

દેવાનુમિથો ! નાણાં કમાવા માટે કેટલી મુશ્કેલીઓ સહન કરવી પડે છે ! કેટલાને નમવું પડે છે ! કેટલી જૂખ તરસ વેઠવી પડે છે ! પણ જે આટલી નમ્રતા, આટલી મુશ્કેલીઓ ધર્મ માટે સહન કરે તો કર્મની લેખડો તૂટી જાય. પણ આજીવ પરાધીનપણે જેટલું સહન કરે છે તેટલું સ્વાધીનપણે સહન કરી શકતો નથી. ધન કમાવા માટે જીવ કંકપટ કરે છે. માયાનું સેવન કરે છે ને મરીને તિર્થંચ ગતિમાં જાય છે. તિર્થંચમાં જીવ કેટલી જૂખ તરસ સહન કરે છે ! કેટલો બોલો ખેંચે છે ! એ બળદ, ગાય, ભેંસ વિગેરે તિર્થંચોને પણ જ્યારે માર પડે છે ત્યારે તેની આંખમાં આંસુ આવી જાય છે પણ તેની ઠાઠ કેઇ સાંભળતું નથી. આ તો આપણે નજરે જોઈએ છીએ ને ! જે આવી દશા ન કરવી હોય તો માયાકપટ અને પાપનો ત્યાગ કરો. પ્રેમચંદ્રે શેઠનાં કર્મનો ઉદય થયો છે. એ માનતા હતા કે હું કૃષ્ણચંદ્રે શેઠના પાંચ લાખ રૂપિયા મહિનામાં ભરપાઈ કરી દઈશ પણ માનવી ધારે છે કંઈને બને છે કંઈ. માણસના મનની આશાઓ ભાણે જ પૂરી પડે છે. એક મહિનામાં પાંચ લાખ રૂ. ભરપાઈ કરી દેવાની શરત કરી હતી. એ સુજળ મહિનો પૂરો થયો, પણ પ્રેમચંદ્રે શેઠ ગૈસા ભરી શક્યા નહિ એટલે તેઓ ચિંતામાં બિમાર પડી ગયા. હવે હું શું કરીશ ?

આ તરફ કપટી કૃષ્ણચંદ્રે શેઠે માણસોને મોકલ્યાં કે આજે મહિનો પૂરો થવાનો છેલ્લો દિવસ છે. રૂપિયા પાંચ લાખ ભરી જાઓ, પણ પ્રેમચંદ્રે શેઠ પાસે એટલા ગૈસા આવ્યાં નથી. કરવું શું ? જૂળ વિચાર કરીને શેઠે પોતાના કિંમતી ઝવેરાતની પેટી લઈને સુનીમને મોકલ્યો, અને કહેવડાવ્યું 'આ દશ લાખનું ઝવેરાત છે તેમાંથી પાંચ લાખ અને તેનું વ્યાજ ગણીને આપને જે પસંદ હોય તે લઈ લેજો. શેઠ જૂળ બિમાર છે તેથી આવી શકે તેમ નથી. સુનીમે ત્યાં જઈને શેઠનો સંદેશો આપ્યો પણ કૃષ્ણચંદ્રે શેઠે કહ્યું કે મારે ઝવેરાત નથી જોઈતું મારે તો શરત સુજળ પાંચ લાખ રૂપિયા જોઈએ.

અને એ ન આપી શકે તો મારે તો શરત મુજબ એમના શરીરમાંથી સવાશેર માંસ કાપી લેવું છે. શેઠનો મુનીમ ઝવેરાતની પેટી લઇને પાછો આવ્યો ને શેઠને બધી વાત કરી. આ સાંભળીને શેઠની મૂંઝવણ વધીને બિમારી પણ વધી. પચારીમાંથી ઉઠવાની તાકાત ન રહી. કૃષ્ણચંદ શેઠે ઘણી વખત કહેવડાવ્યું પણ બચ કેવી રીતે ? તેઓ જઈ ન શક્યા ત્યારે કૃષ્ણચંદે કોર્ટમાં ફરિયાદ કરી એટલે પ્રેમચંદ શેઠને પરાણે કચેરીમાં હાજર થવું પડ્યું. ત્યાં ન્યાયાધીશોએ પૂછ્યું, કેમ પ્રેમચંદ શેઠ ? તમે આ શેઠની પાસેથી પાંચ લાખ રૂપિયા લીધા હતા ને ? અને આવી શરત કરી હતી ?

પ્રેમચંદ શેઠે કહ્યું—હા, સાંભળ, આગળનાં વહેવારીઓ જમાન ઉપર લાગોને ફેરોડોનો વહેવાર કરતાં હતાં ને આપેલું વચન બરાબર પાળતાં હતાં. પ્રેમચંદ શેઠે ન્યાયાધીશને સત્ય કહી દીધું કે મેં આવી શરત કબૂલ કરી છે. હું પૈસા ચૂકવી શક્યો નહિ પણ ત્રીસમાં દિવસે મેં કિંમતી રત્નો ચોકલાવીને કહેવડાવ્યું કે આમાંથી પાંચ લાખની કિંમતનાં રત્નો વ્યાજ સહિત લઇ લો પણ તેમણે રત્નો લીધાં નહિ. એ તો મારા શરીરમાંથી સવાશેર માંસ કાપી લેવા છાંછે છે. હવે આપ જે ન્યાય કરો તે સાચો, ત્યારે ન્યાયાધીશે કહ્યું શેઠ ! તમે શરતમાં લખાણ કરી આપ્યું છે ને વચનથી બંધાઈ ગયાં છો એટલે કાયદેસર તેને તમારા શરીરમાંથી માંસ કાપી લેવા હો. આ સાંભળી શેઠે કહ્યું કે મારે હરબારમાં ફરિયાદ કરવી છે. તે જે ન્યાય આપશે તેમ કરીશ. આથી હરબારમાં કેસ ગયો. બંને જણા હરબારમાં હાજર થયા, બંને શેઠીયાં ખૂબ પ્રખ્યાત હતા. બંનેને સારી રીતે સૌ જાણખતા હતા. કૃષ્ણચંદની શરત સાંભળીને બાદશાહને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું ને તેના ન્યાય કેવી રીતે કરવો તેના વિચારમાં પડ્યા. તેથી બીરબલને કહ્યું—બીરબલ ! નીનિ અને ધર્મનું પાલન થાય અને આ શેઠના પ્રાણ ન મર્યા તેવો કોઈ ભાગ શોધીને તું આનો ન્યાય કરી આપ.

“બીરબલની યુદ્ધિથી પ્રેમચંદ શેઠનો બચી ગયેલો જન” :- બાદશાહની વાત સાંભળીને બીરબલે કહ્યું કે હું આનો ન્યાય કાલે કરીશ. તમે કાલે અહીં હાજર થઈ જાઓ. બીરબલની વાત સાંભળીને શેઠ ઘેર ગયા. બીજે દિવસે બંનેને હરબારમાં બાલાવવામાં આવ્યા. બંનેને સામા ઉભા રાખીને બીરબલે કૃષ્ણચંદ શેઠને પૂછ્યું કેમ શેઠ ! તમારે પાંચ લાખ રૂપિયા નથી ભેળતા ને ! ત્યારે તેણે કહ્યું, ના મારે તો પ્રેમચંદ શેઠના શરીરનું સવાશેર માંસ ભેળજે છે, ત્યારે બીરબલે કહ્યું ! શેઠ ! ખુશીથી તમે તેમના, શરીરમાંથી માંસ કાપી લો પણ એક વાત યાદ રાખજો કે તમારી શરત સવાશેર માંસ કાપી લેવાની છે તો તમે શરત પ્રમાણે સવાશેર માંસ કાપી લો પણ જે સવાશેરથી રતિ ભાર વધુ કે ઓછું કાપશે તો તેટલું તમારા શરીરમાંથી માંસ કાપી લઈશ અને બીજું તમારી શરત એકલું માંસ કાપી લેવાની છે તો માંસ કાપતાં એક રીતું પણ લોહી ભેડું ના આવવું ભેળજો. બે લોહી નીકળશે તો તેટલું તમારું લોહી બેચી લેવામાં આવશે. બીરબલે હાથમાં છરી આપીને કહ્યું કે જલ્દી તમે માંસ કાપી લો આ સાંભળીને કૃષ્ણચંદ શેઠ ગભરાયા કે હું માંસ કાપું તો સ્કેજ વધારે કે ઓછું કપાઈ જાય. કાઠ્યા પછી જ તોલ્લી શકાય. પહેલાં ચોડું તોલાય ? અને માંસ કાપતાં લોહી

પણ નીકળે જ. આ કેમ બને ? એટલે કૃષ્ણચંદ શેઠ કહ્યું, સાહેબ ! મારે માંસ નથી જોઈતું. પાંચ લાખ રૂપિયા જોઈએ છે. આ સાંભળીને ખીરબલે કહ્યું શું બોલે છે ? હવે રાત્રી પાંચ પણ નહિ મળે. હવે તો સવારેર માંસ જ લેવું પડશે. જો એમ નહિ કરે તો આ ન્યાયનું અપમાન કયું ગણાશે. બોલો, શું કરવું છે ? ત્યારે કૃષ્ણચંદ શેઠે નિરાશ થઈને કહ્યું. સાહેબ ! મારે કંઈ નથી જોઈતું. મને જીવતો છોડી દો એટલે બસ.

આ સાંભળીને બાદશાહે કહ્યું. જુઓ શેઠ ! તમે આવા મોટા વહેપારી થઈને ખીબના જાન લેવા માટે આવી કપટબાજી રમો છો. તે તમને ચોક્કસ નથી. હવે કદી આવા ધંધા કરશો નહિ, અને સલા સમક્ષ પ્રેમચંદશેઠની માફી માંગો. બાદશાહેનો હુકમ થયો એટલે માફી માંગવી પડે. તેથી કૃષ્ણચંદ શેઠને પાંચ લાખ રૂપિયા જતા કરી પ્રેમચંદશેઠ પાસે માફી માંગવી પડી. માફી માંગીને કૃષ્ણચંદ શેઠ ચાલ્યા ગયા. ખીરબલની બુદ્ધિથી પ્રેમચંદ શેઠના જાન બચી ગયા એટલે ખુશ થઈ ગયા અને પાંચ લાખ રૂપિયા ખીરબલને ધનામમાં આપી દીધા. જુઓ, બંધુઓ ! ખીરબલની બુદ્ધિ ઠેવી છે ! એણે સુક્તિ કરીને પ્રેમચંદ શેઠને બચાવી લીધા, પણ દુકમાં એક વાત, જરૂર સમજી લેજો કે એમના પુણ્યનો ઉદય હશે તેથી ખીરબલની સુક્તિથી બચી ગયા. બાકી કર્મની કોટમાંથી કે.ઈ છૂટી શકતું નથી.

દેવકી રાણી ગર્ભનું સુખપૂર્વક પાલન કરતાં દિનપ્રતિદિન ધર્મમાં લીન બનતા જાય છે. તેમના શરીરની કાંતિ પણ વધતી જાય છે. નવ માસ પૂર્ણ થવા આવ્યા છે. હવે તેઓ કેવા પુત્રને જન્મ આપશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર:- કપટી દુર્યોધને પાંડવોને જ્ઞાન, લોભન કરાવીને કહ્યું કે હવે ચાલો, આપણે સલા જોવા જઈએ. જે માણસના મનમાં જેવા ભાવ હોય તેવું તેનું હૈયું તલસતું હોય છે. પાંડવો અત્યારે ખાસ કરીને સલા જોવા માટે આવ્યાં હતાં એટલે તેમને સલા જોવાનું મન હતું ને કૌરવોના દિલમાં કપટ હતું કે આપણે સલા જોવાના બહાને તેડાવ્યાં છે પણ જુગાર રમાડીને એમને છૂટી લઈએ, એટલે તેમણે પહેલેથી જ સલામાં બધી તૈયારીઓ કરી રાખી હતી. આ દુર્યોધનના કહેવાથી બધા સલા જોવા માટે આવ્યા. પાંડવોએ સલામાં પ્રવેશ કર્યો. સલાની રચના અને કામગીરી જોઈને ખુશ થયા. આ સલા ઘણી મોટી હતી તેમાં કોઈ જગ્યાએ સંગીતનાં ગીતો સૂર સંભળાતાં હતાં, કોઈ જગ્યાએ નાટક ચાલતું હતું, અસુક જગ્યાએ જોવા લાયક વસ્તુઓ ગોઠવી હતી, આ બધું જોતાં ખુશ થતાં પાંડવો આગળ ચાલ્યા. એ સલા જોતાં જાય છે ને વખાણ કરતાં જાય છે.

શુભવાન આત્માઓ સર્વત્ર શુભને દેખે છે. અહીં પાંડવોને બિચારાને ક્યાં ખબર છે કે આ સલાએ સલા નથી પણ અમને રસાવવા માટેનું પિંજરું છે. તમારે ઉઠરને પકડવો હોય તો પિંજરામાં રોટલીના ટુકડા ભરાવો છો ને ? શું ઉઠરને આવા રોટલી મૂકો છો ? એને રોટલીનું ઢાન કરો છો ? “ના” એને પકડવા માટે. અહીં મોટી સલા બનાવી હતી. તેમાં સુધિહિર જેવા પવિત્ર પુરુષનાં પગલાં ચાય ને સલા પવિત્ર બને તે દ્રષ્ટિથી પાંડવોને બોલાવ્યા ન હતા. એમને બોલાવવાની પાછળ એલી રમત હતી, પણ પાંડવોને આ કપટબાજીની ખબર ન હતી. જો તો સલા જોતા જાય છે ને દુર્યોધનની જે મોટે પ્રશંસા કરતા જાય છે. સલા જોતાં જોતાં આગળ ચાલ્યા તો કોઈ આપાટ રમે છે ને કોઈ જુગાર રમે છે.

યુધિષ્ઠિર કંદી જુગાર રમ્યા ન હતા એટલે તેમને ખબર નથી કે જુગાર કેવી રીતે રમાય ? પણ દુષ્ટ દુર્યોધનનો સંગ થયો છે. હવે શું બને છે તે સાંભળવા જેવું છે. યુધિષ્ઠિરે જુગાર રમતાં જોઈને પૂછ્યું કે તમે આ શું કરો છો ? ત્યારે જુગાર રમનારાએ કહ્યું અમે જુગાર રમીએ છીએ. જુગાર રમન રા કૌરવો હતા. તેમણે કહ્યું મોટાભાઈ ! અમારી રમતનો રંગ જામ્યો છે. બહુ આનંદ આવે છે. તો આપ જુગાર રમવા બેસો. ખૂબ આનંદ આવશે. અમે તો નાના નાના છીએ પણ આપ અને દુર્યોધન વિગેરે મોટા મોટા રમશે તો વળી જોર આનંદ આવશે. બધી જાણ ગોઠવી રાખ્યા પ્રમાણે બધા યુધિષ્ઠિરને જુગાર રમાડવા માટે ચોટી પડ્યા અને દુર્યોધને પણ સાથ આપતાં કહ્યું.

જાત યુધિષ્ઠિર આવ્યો ખેલો, ચૌપદ પાસા સાર,

અહો સમય મિલો હૈ અચ્છા, આપ કરો સ્વીકાર હો શ્રોતા....

હે યુધિષ્ઠિર વીરા ! આજે ઘણા વખતે આપણે બધાં લેગા થયાં છીએ. રાજકાર્ય તો છે છે ને છે. આજે તો મનોરંજન કરવાનો પ્રોત્સાહ છે. તો આપણે આ ચોપાટ રમવા બેસીએ. ત્યાં દુર્યોધનના મામા શકુનિ આવ્યા. કહ્યું આવ્યા ને કહેવા લાગ્યા. હા.... ચાલો, તમે મોટા મોટા રમશો તો ખૂબ મજા આવશે. માટે યુધિષ્ઠિર, આ અવસર મળ્યો છે તો રમત રમો. બધાએ ખૂબ આગ્રહ કર્યો એટલે ધર્મરાજાએ 'કહ્યું' ઠીક, ત્યારે રમીએ. આ સાંભળીને દુર્યોધન આદિના આનંદનો પાર ન રહ્યો. હાશ, હવે માછણું જાળમાં સપડાઈ જશે, અને આપણી મહેનત લેખે લાગશે. એમ કહી દુર્યોધને તેના માણસોને કહ્યું જાઓ, અમારે રમવા માટે નવા પાસા લઈ આવો, અને બધાને આમંત્રણ આપો કે યુધિષ્ઠિર, દુર્યોધન વિગેરે મોટા જુગાર રમે છે માટે બધા સભામાં જોવા માટે પધારો.

યુધિષ્ઠિરે જુગાર રમવાની હા પાડી કે તરત જ લીમ અને અર્જુનને કહ્યું, મોટાભાઈ ! જુગાર રમવો તે આપને માટે યોગ્ય નથી. જુગાર લયંકર બ્યસન છે, ત્યારે ધર્મરાજાએ કહ્યું ભાઈ ! આ જુગાર રમવાની યુધિષ્ઠિર નથી. આ તો બધાનો ખૂબ આગ્રહ છે તેથી મનોરંજન ખાતર બે ઘડી રમું છું. એમ કહીને યુધિષ્ઠિર જુગાર રમવા બેઠાં. એમણે પહેલાં પૂછી લીધું કે આ જાણ કેવી રીતે રમાય ? એટલે દુર્યોધને બધી વાત સમજાવી કે પહેલાં ઢાવમાં અચુક ચીજ મૂકવાની. જે છતે તે ચીજ લઈ જાય. બંધુઓ ! જુગારમાં પહેલાં નાની નાની વસ્તુ મૂકાય છે પછી મોટી ચીજો મૂકાય છે. પહેલાંના વખતમાં માણસો આંખીલા (કચુકાથી) જુગારની શરૂઆત કરતા હતા. આંખીલામાંથી પછી પૈસા, રૂપિયા ને ઢાળીના મૂકતા હતા. અહીં યુધિષ્ઠિર જુગાર રમવા તૈયાર થયા. બધા જોવા માટે આવી ગયા છે.

પ્રથમ ઢાવ પર રકબી સોપારી, ફિર સુદ્રા ઉસવાર

માલા કંઠી કડી જનોઈ, ગયા યુધિષ્ઠિર હાર હો-શ્રોતા....

પહેલા ઢાવમાં સોપારી મૂકીને યુધિષ્ઠિર રમ્યા તો તે જીતી ગયા. બીજી વખત બીજી રૂબ મૂક્યું તે પણ જીતી ગયા. ત્રીજી ઢાવમાં વીંટી મૂકી તે પણ જીત્યા, હવે માણસની છત થાય એટલે રમવાનો રસ વધે. અત્યાર સુધી કંદી યુધિષ્ઠિર જુગાર રમ્યા ન હતા પણ હવે તેમને રમવાનો ચસકો લાગ્યો એટલે સોનાની કંઠી, કડી વિગેરે નાના આભૂષણો મૂકીને રમવા લાગ્યા.

તેમાં યુધિષ્ઠિર હારી ગયા. રમતાં કેાઈ વખત યુધિષ્ઠિરની જીત તો હુર્યોધનની હાર થવા લાગી. એમ હારજીતથી જીગારની રમતનો રંગ બમવા લાગ્યો. એ રમતમાં બધા ખાવાપીવાનું ભાન ભૂલી ગયા. હવે બરાબર કાવ હાથમાં આગ્યો છે તેમ સમજીને શકુનિએ હુર્યોધનને કપટબાજી શીખવાડી હતી તે રીતે કપટયુક્ત જીગાર રમવાનું શરૂ કર્યું. શકુનિએ હુર્યોધનને પાસા મતરીને આપ્યા એટલે તેની હાર થાય જ નહિ. સરળ સ્વભાવી યુધિષ્ઠિરને આ કપટ બાજીની ખબર નથી. તેને તો રમવાનો રસ બગ્યો. હવે કપટી હુર્યોધન કપટયુક્ત જીગાર રમીને ધર્મરાજને કેવી રીતે હરાવશે તેનો ભાવ અવસરે ઠહેવાશે.

અ્યાખ્યાન નં. ૬૮

સાહરવા સુદ ૫ ને શનિવાર

તા. ૧૭-૬-૭૭

અનંત કરુણાના સાગર, પરમકૃપાળુ સર્વે સ ભગવંતોના સુખમાંથી ગરેલી વાણી તેનું નામ સિદ્ધાંત.

અત્યં માસન્તિ અરહા, સુત્તં ગંથંતિ ગણહરા નિર્ણયં ।

સાસણસ્સ દ્વિયદ્વાય, તઓ સુત્તં પવત્તહ ॥

અરિહંત ભગવંતો અર્થરૂપ વાણી પ્રકાશે છે. અને નિપુણ એવા ગણધર ભગવંતો એ વાણીને સૂત્રરૂપે ગૂંથે છે. ત્યાર પછી શાસનના હિત માટે એ સૂત્રનું પ્રવર્તન થાય છે. આ વાણીને સહારો લીધા વિના મોક્ષ મળવો સુરકેલ છે.

વીતરાગ વાણી ઉપર અપૂર્વ શ્રદ્ધા છે તેવા દેવકી માતા શુભ વિચારો અને શુભ ધર્મ કરતા સુખપૂર્વક ભગવંતું પાલન કરતા હતા. “તપ્ત જં સ્ત્રાં લેષહ લેષી નવંણ્ય મોક્ષાણ જાસુમણારસાં જંજુજીવય લક્કલસ્સ સરસ પરિજાતકતરુણ વિવાયર સમાપયમં સવ્યવંનયણકંત સુકુમાલં જાવ સુરુગયતાલુય સમાણ દારય પયાયા ।”

ત્યાર પછી નવ મહિના અને સાડા સાત દિવસ પૂર્ણ થયા પછી જપકુસુમ સમાન રક્ત, ખંધુલવ (વરસાદમાં ઉત્પન્ન થાય છે) સમાન રક્ત, લાખના રસ જેવો રક્ત, કબૂતરની આંખો સમાન રક્ત, ઉકય પામતાં સૂર્ય જેવી પ્રભાવાળો, સર્વ મનુષ્યોના નયનને સુખ આપવાવાળો, પ્રિયકારી, અત્યંત કેમળ યાવત સુરૂપ અને હાથીના તાળવા જેવા સુકેમળ બાળકને જન્મ આપ્યો. પુરુષવાન આત્માનાં લક્ષણો જન્મ થતાંની સાથે દેખાઈ આવે છે. જેમ ભગતો સૂર્ય લાલધૂમ અને તેજસ્વી હોય છે તેમ આ પુત્ર લાલધૂમ અને તેજસ્વી હતો. એના શરીરની ચામડી મળમલ જેવી મૂલાયમ હતી. મનુષ્ય કરતાં હાથીનું તાળવું વધુ કેમળ હોય છે એટલે અહીં શાસ્ત્રકારે હાથીના તાળવા જેવો સુકેમળ હતો તેમ કહ્યું છે. આવા સુકેમળ અને તેજસ્વી બાળકનું રૂપ જોઈને સૌની આંખો ફરી ગઈ.

આવા મોટા રાજાને ઘેર પુત્રનો જન્મ થાય એટલે વધામણી આપવા જવા માટે સૌ તલપાપડ બને છે, કારણ કે જે વધામણી આપવા માટે જાય તેની જિંદગીનું દરિદ્ર ટળી “ તે

તેમાં યુધિષ્ઠિર હારી ગયા. રમતાં કેાઇ વખત યુધિષ્ઠિરની જીત તો દુર્યોધનની હાર થવા લાગી. એમ હારજીતથી જીગારની રમતનો રંગ જામવા લાગ્યો. એ રમતમાં બધા ખાવાપીવાનું લાન ભૂલી ગયા. હવે બરાબર દાવ હાથમાં આગ્યો છે તેમ સમજીને શકુનિએ દુર્યોધનને કપટબાજી શીખવાડી હતી તે રીતે કપટયુક્ત જીગાર રમવાનું શરૂ કર્યું. શકુનિએ દુર્યોધનને પાસા મંતરીને આપ્યા એટલે તેની હાર થાય જ નહિ. સરળ સ્વભાવી યુધિષ્ઠિરને આ કપટ બાજીની ખબર નથી. તેને તો રમવાનો રસ જાગ્યો. હવે કપટી દુર્યોધન કપટયુક્ત જીગાર રમીને ધર્મરાજને કેવી રીતે હરાવશે તેનો ભાવ અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન નં. ૬૮

સાહરવા સુદ ૫ ને શનિવાર

તા. ૧૭-૬-૭૭

અનંત કૃષ્ણના સાગર, પરમકૃપાળુ સર્વ જાગવંતોના સુખમાંથી ઝરેલી વાણી તેનું નામ સિદ્ધાંત.

અત્યં માસન્તિ અરહા, સુતં ગંથંતિ ગણહરા નિઝળં ।

સાસણસ્સ દિયઢાણ, તઓ સુતં પવત્તહ ॥

અરિહંત જાગવંતો અર્થરૂપ વાણી પ્રકાશે છે. અને નિપુણ એવા ગણધર જાગવંતો એ વાણીને સૂતરરૂપે ગૂંથે છે. ત્યાર પછી શાસનના હિત માટે એ સૂત્રનું પ્રવર્તન થાય છે. આ વાણીનો સહારો લીધા વિના મોક્ષ મળવો મુશ્કેલ છે.

વીતરાગ વાણી ઉપર અર્પૂંવ શ્રદ્ધા છે તેવા દેવકી માતા શુભ વિચારો અને શુભ ધર્મ કરતાં સુખપૂર્વક ગભરાં પાલન કરતા હતા. “તણ જં સ્સાં લેચ્છા લેવી નવંણ્ય મોસાંણ જાસુમણારસાં જંજુજીચય લક્કસસ્સ સરસ પરિજાતક તરુણ વિધાયર સમાપયમં સબ્બવંનચળકંતં સુકુમાલં જાવ સુરુગયતાલુય સમાણ દારય પયાયા ।”

ત્યાર પછી નવ મહિના અને સાડા સાત દિવસ પૂર્ણ થયા પછી જન્મકુસુમ સમાન રક્ત, બંધુજીવ (વરસાદમાં ઉત્પન્ન થાય છે) સમાન રક્ત, લાખના રસ જેવો રક્ત, કળૂતરની આંખો સમાન રક્ત, ઉદય પામતાં સૂર્ય જેવી પ્રભાવાળો, સર્વ મનુષ્યોના નયનને સુખ આપવાવાળો, પ્રિયકારી, અત્યંત કૌમળ યાવત સુરૂપ અને હાથીના તાળવા જેવો સુકૌમળ બાળકને જન્મ આપ્યો. પુણ્યવાન આત્માનાં લક્ષણો જન્મ થતાંની સાથે દેખાઈ આવે છે. જેમ જિગતો સૂર્ય લાલધૂમ અને તેજસ્વી હોય છે તેમ આ પુત્ર લાલધૂમ અને તેજસ્વી હતો. એના શરીરની આમડી મખમલ જેવી મૂલ્યાયમ હતી. મનુષ્ય કરતાં હાથીનું તાળવું વધુ કૌમળ હોય છે એટલે અહીં શાસ્ત્રકારે હાથીના તાળવા જેવો સુકૌમળ હતો તેમ કહ્યું છે. આવા સુકૌમળ અને તેજસ્વી બાળકનું રૂપ જોઈને સૌની આંખો ફરી ગઈ.

આવા મોટા રાજાને ઘેર પુત્રનો જન્મ થાય એટલે વધામણી આપવા જવા માટે સૌ તલપાપડ બને છે, કારણ કે જે વધામણી આપવા માટે જાય તેની જિંદગીનું દરિદ્ર ટળી તે

ન્યાલ થઈ જાય. અવી વધામણી આપવા જ્યાં માટે કોનું નૈયત્ર ન થાય ? દેવદ્રો દેવીની દાસીઓ પુત્ર જન્મ પછી તરત વસુદેવ રાજાને વધામણી આપવા માટે દોડી. કોઈ વસુદેવને વધામણી આપવા ગઈ તો કોઈ કૃષ્ણ વાસુદેવને વધામણી આપવા ગઈ. પિતા વસુદેવ રાજા છે અને કૃષ્ણ ત્રણ ખંડના સ્વામી વાસુદેવની પદવી પામેલા છે. એટલે તેમને પણ વધામણી આપવી જોઈએ ને ? દાસીઓએ વાસુદેવ રાજા પાસે જઈ બે હાથ જોડીને કહ્યું, હે મહારાજા ! નવ માસ અને સાડા સાત રાત્રી પૂર્ણ થયા પછી દેવકી દેવીએ અતિ સુકુમાલ અને તેજસ્વી દેવકુમાર જેવા પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો છે. એ શુભ સમાચાર અમે આપને નિવેદિત કરીએ છીએ. તમારો જય થાઓ, વિજય થાઓ, ને કલ્યાણ થાઓ. પુત્ર જન્મનાં સમાચાર આપી વસુદેવ રાજાને જય વિજય શબ્દોથી વધાવ્યા.

પુત્ર જન્મના સમાચાર સાંભળીને વાસુદેવ મહારાજા તેમજ કૃષ્ણ વાસુદેવના આનંદનો પાર ન રહ્યો. અને હર્ષિત થઈને મીઠા શબ્દોથી તેમજ સુગંધિત પુષ્પની માળાઓ તેમજ કિંમતી આભૂષણો આપીને દાસીઓના સત્કાર-સન્માન કર્યા. એટલું જ નહિ પણ તે દાસીઓને દાસીપણાના કામથી મુક્ત કરીને એના દીકરના દીકરા આનંદપૂર્વક બેઠાં બેઠાં ખાય તો પણ ખુદ નહિ એટલું દ્રવ્ય આપ્યું. આ રીતે પુત્ર જન્મની વધામણી આપવા આવનાર દાસીઓનો સત્કાર સન્માન કરીને વિદાય આપી. આટલું બધું દ્રવ્ય મળવાથી દાસીઓ વિચાર કરવા લાગી કે જે પુત્રના જન્મની વધામણી આપવા ગયા તેમાં આપણને ન્યાલ કરી દીધા તો એ આત્મા કેવો પવિત્રને પુણ્યવાન હશે ! એ મોટો થતાં કેવો પ્રતાપી થશે !

વાસુદેવ રાજા અને કૃષ્ણ વાસુદેવ બંનેના હર્ષનો પાર નથી. વસુદેવનો પુત્ર છે ને કૃષ્ણનો નાનો ભાઈ છે. બંનેના હૈયાં હર્ષથી નાચી ઉડ્યાં છે. હર્ષમાં આવેલા કૃષ્ણ વાસુદેવે કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવીને આજ્ઞા કરી કે હે દેવાનુમિત્રો ! તમે આપણી આખી દ્વારકા નગરીને ખૂણે ખૂણેથી કચરો વાળીને સાફ કરાવો, શીતળ પાણી છંટાવો, અને નગરની દરેક બીંતોને ગોશીર્ષ અંદન આદિ સુગંધિત પદાર્થો વડે લીપો. કૃષ્ણ વાસુદેવ ચોતાના લઘુભાઈનો જન્મોત્સવ યુગ ધામધૂમથી ઉજવે છે. તેમાં કેટલી તૈયારીઓ કરે છે. તેમણે માણસોને કહ્યું કે તમે આખી દ્વારકા નગરી સાફ કરાવીને લીંપીખૂંપીને તૈયાર કરાવો, મંગલ વાજિત્રો વગડાવો, ગીતો ગવડાવો, ધ્વજપતાકા અને તોરણો ખંધાવીને નગરી શણગારો. ચોખ્ખ સ્થાન ઉપર મંગલ કળશ મૂકાવો ને આખી નગરીને ધૂપ દ્વારા સુવાસિત બનાવો. કેદીઓને મુક્ત કરો. જેમને જન્મની કેદ છે તે બધાને માફી આપીને કાયમ માટે મુક્ત કરો, અને વેચાતી ચીજોની કિંમતમાં ઘટાડો કરો. આ પ્રમાણે કૌટુંબિક પુરુષોને આજ્ઞા કરી. ત્યારબાદ નગરમાં વસતા સુખ્ય શ્રેષ્ઠ પુરુષોને બોલાવ્યા ને કહ્યું કે હે મહાનુભાવો ! આપણે દશ દિવસ સુધી ઉત્સવ ઉજવવાનો છે તો તમે પુત્ર જન્મના ઉત્સવ માટે જે જે વિધિઓ થાય છે તે બધી વિધિઓ શરૂ કરાવો એટલે કે બજારમાં વેચાણ માટે તમે જે વસ્તુઓ લાવો તે વસ્તુઓ ઉપરનો જે ટેકસ પડે છે તે

દશ દિવસ સુધી માફ કરવામાં આવે છે. તેમજ ઘર, જેનર વિગેરેની જે ઉપલોગ કરવા લાયક વસ્તુઓનો ટેકસ પણ દશ દિવસ સુધી લેવામાં આવશે નહિ. આ દશ દિવસ સુધી સારી દ્વારિકા નગરીનાં કામધંધા બંધ કરાવીને સંપૂર્ણ રજા પાળો, અને સારી રીતે ઉત્સવ ઉજવો. જે શુનેગારોએ શુનો કર્યો હોય તે બદલ રાજ્ય તરફથી જે દંડ લેવાય છે તે દશ દિવસ માટે લેવાશે નહિ. તેમજ દ્વારિકા નગરીમાં જેના જેના માથે કરજ હોય તે કરજદારો તેમનાં લેણદારોને લઈને રાજ્યમાં આવે તો દશ દિવસ સુધી રાજ કરજદારોનું કરજ આપીને તેમને મુક્ત કરાવશે. તેમજ કોઈ ગરીબ માણસોને પૈસાની જરૂર હોય તો તે શ્રીમંતો પાસેથી હેતુ કરીને પૈસા ન લે. રાજ પાસે આવે તો રાજ્ય તરફથી તેને જરૂરિયાત પ્રમાણે ધન આપવામાં આવશે. રહેવા માટે ઘર નહિ હોય તેને ઘર બનાવી આપવામાં આવશે. આ પ્રમાણે દ્વારિકા નગરીમાં ઉદ્દેશવણુ કરાવી.

બંધુઓ ! એક પુત્ર જન્મનો મહોત્સવ ઉજવવા માટે કૃષ્ણ વાસુદેવ અને વસુદેવ રાજ કેટલું દ્રવ્ય ખર્ચે છે ! આવો મોટો જન્મોત્સવ ઉજવવામાં તેમને કેટલો ઉલ્લાસ હશે ! વસુદેવ રાજને પુત્ર પ્રત્યેનો અને કૃષ્ણ વાસુદેવને પોતાના લઘુભાઈ પ્રત્યેનો શુદ્ધ પ્રેમ હતો. આજના માણસો પ્રેમ કરે છે પણ એ પ્રેમ નથી પણ મોહ છે. કારણ કે પ્રેમ અને મોહ એ બેમાં ઘણું અંતર છે. પ્રેમ એ ગાયના દૂધ જેવો છે. અને મોહ એ આકાંક્ષાના દૂધ જેવો છે. ગાયનું દૂધ પીવાથી શરીરને પુષ્ટિ મળે છે ને આકાંક્ષાનું દૂધ પીવાથી માણસ મરી જાય છે. ગાયનું દૂધ અને આકાંક્ષાનું દૂધ બંને દેખાવમાં સરખા છે પણ બંનેના શુણ્ણમાં આકાંક્ષા પાતાળ જેટલું અંતર છે. ગાયનું દૂધ શક્તિવંદક છે ને આકાંક્ષાનું દૂધ વિનાશકારી છે, તે રીતે પ્રેમ આત્મશક્તિમાં વૃદ્ધિ કરે છે. જ્યારે મોહ આત્મશક્તિનો વિનાશ કરે છે. પ્રેમ આત્મલક્ષી છે. ને મોહ દેહલક્ષી છે પ્રેમ પરમાર્થી છે ને મોહ સ્વાર્થી છે. પ્રેમ નિર્વિકાર છે ને મોહ વિકારની બઢબઢતી આગ જેવો છે. પ્રેમ ત્યાગ અને વિરાગનો રાગી છે. જ્યારે મોહ રાગ અને લોભનો લિખારી છે. આ રીતે પ્રેમ અને મોહમાં અંતર હોવા છતાં આજનો માનવી મોહને પ્રેમમાં ખતવે છે મોહ. અને પ્રેમમાં કેટલું અંતર છે તે સમજાવવા એક દૃષ્ટાંત કહું.

ગુધ્ધનો ઉપશુપ્ત નામનો એક શિષ્ય ફરતો ફરતો મથુરા નગરીની બહાર જંગલમાં એક વૃક્ષ નીચે સૂતો હતો. ચાંદનીની રાત હતી. એટલે પૃથ્વી ઉપર ચાંદનીનો શીતળ પ્રકાશ પથરાઈ રહ્યો હતો. વાતાવરણ આનંદકારી લાગતું હતું. આ સમયે મથુરાની એક નર્તકી ત્યાંથી ઉતાવળી ઉતાવળી જઈ રહી હતી. તેના પગની ઠોકર સાધુને વાંગી એટલે ઉંઘમાંથી બગી ગયો ને ઝેઠો થઈ ગયો, ત્યારે નર્તકી એ સાધુની પાસે પોતાનાથી ઠોકર વાગી અને ઉંઘમાંથી બગી ગયા તેનો પશ્ચાતાપ કરતી માફી માંગવા લાગી, ત્યારે સાધુએ કહ્યું કે બહેન ! તમે બાણીને મને ઠોકર મારી નથી. અબાણુતા વાગી છે આટલો બધો પશ્ચાતાપ કરવાની જરૂર નથી. હું તને માફ કરું છું. તું ચિંતા કરીશ નહિ. નર્તકી વિચાર કરવા લાગી. કે આહો ! શું આ સાધુમાં નમ્રતા છે ! તેમના શુભમાંથી બાણુ અગી જરે છે. નર્તકીને " સાચું બોલું રહું "

બિંદુકે રાજકુમાર હતો. તેણે જૌધની દીક્ષા લીધી હતી, પણ તેના શરીરનું સૌંદર્ય આંખ પડ્યું ન હતું. તેના દેહે ઉપર બ્રહ્મચર્યનું અલૌકિક તેજ ગળાડળી રહ્યું હતું.

આ સાધુનું રૂપ અને સૌંદર્ય જોઈને નર્તકી તેમાં મુગ્ધ બની ગઈ ને જોલી ઉડી હે મહારાજ ! આ તમારું સૌંદર્યવાન અને સુકુમાલ શરીર આ ધૃળના ઢગલામાં રગદોળવા માટે છે ? આ યૌવન દુઃખની ભઠ્ઠીમાં તપીને નષ્ટ કરવા માટે છે ? આ હંમર તો લોગ લોગવીને જીવનની મઝા માણવા માટે છે. તમે મારી સાથે મારે ઘેર પધારો. હું તમારી સાથે પ્રેમ કરીશ અને તમારું તન અને યૌવન સંરક્ષણ બનાવીશ. ત્યારે ઉપશુપ્તે કહ્યું. બહેન ! અત્યારે નહિ પણ સમય આવશે ત્યારે હું તને પ્રેમના જોજસનો સાક્ષાત્કાર કરાવીશ. આ સાંભળીને નર્તકી ચાલી ગઈ. નર્તકીને સાધુ પ્રત્યે મોહ હતો. જોટલે થોડો સમય તેને દુઃખ થયું પણ પછી એના વ્યવસાયમાં પડીને એ વાત ભૂલી ગઈ. આ વાતને વર્ષો વીતી ગયા. ફરીને ઉપશુપ્ત બિંદુ કરતાં કરતાં મથુરા નગરીમાં આવ્યા. તેઓ એક દિવસ સાંજના સમયે જંગલમાં જઈ રહ્યા હતા. તે વખતે તેમને એક કારમી ચીસ સંભળાઈ. જે તરફથી ચીસ સંભળાઈ તે તરફ બિંદુએ તપાસ કરી તો એક સ્ત્રી ખાડામાં ઝેલાઈ દશામાં ઝેલાઈ પડેલી હતી. તે વેદના ભરી કારમી ચીસો પાડતી હતી. બચાવો....બચાવો.

એની દૃષ્ટિમાં નિર્મળ પ્રેમના ઝરણું પડે છે તે બિંદુએ જાણને ખાડામાંથી બહાર કાઢી તેના શરીરે પાણી છાંટી, દુર્ગંધ મારતું ગંદુ શરીર સ્વચ્છ કર્યું. તેથી તેને શાના વળી ને બાનમાં આવી. જોટલે બિંદુએ કહ્યું બહેન ! હવે રહીશ નહિ. હું તારું દુઃખ દૂર કરવા માટે આવી પહોંચ્યો છું. તું ચિંતા ન કરીશ. આવા ત્રીકા શબ્દો સાંભળીને તે સ્ત્રી વિચાર કરવા લાગી કે અવા દુઃખમાં મને શાંતિ અને આશ્વાસન આપનાર કોણ પવિત્ર પુરુષ છે ! એ જોવા માટે તેણે આંખ ખોલી. બિંદુએ તેને તરત જોળખી લીધી કે આ તો ઘણું વખત પડેલાં મને એની સાથે પ્રેમ કરવાનું આમંત્રણ આપતી હતી તે નર્તકી છે. આજે તેનું સુંદર શરીર રોગોથી ઘેરાઈ ગયું છે ને તેમાંથી અસહ્ય દુર્ગંધ છૂટી રહી છે. એની આ દશા કેમ થઈ તે સાધુ સમજી ગયા. અતિ લોગના કારણે શરીર રોગોથી ઘેરઈ ગયું છે. તેમાંથી દુર્ગંધ નીકળવા લાગી અને સૌંદર્ય નષ્ટ થઈ ગયું, જોટલે એના રૂપની પાછળ મુગ્ધ બનેલા એના દેહના પ્રેમી પંખીડાઓ તેનાથી દૂર ઉડી ગયા અને તેની તરફ લોકો ધૂળાની દૃષ્ટિથી જોવા લાગ્યા. આખું શરીર સડી જવાથી તેની દુર્ગંધ અસહ્ય લાગવાથી અજુબાજુવાળા માણસોએ રાજની રજા લઈને તેને નગરની બહાર ખાડામાં ફેંકાવી દીધી. આ નર્તકી મોહ અને વાસનાને પ્રેમ સમજતી હતી. આજે તેને સાચા પ્રેમનું સ્વરૂપ સમજાવવાનો મોકો મળ્યો છે તો હું તેને સમજાવું કે સાચો પ્રેમ કેને કહેવાય ?

નર્તકીએ પૂછ્યું-હે મહારાજ ! તમે કોણ છો ? તમે મને મરતી બચાવી છે. હું

જીવનભર તમારો ઉપકાર નહિ જૂઠું. ત્યારે બિહુએ કહ્યું—બહેન! ઘણાં વર્ષો પહેલાં એક બિહુ જંગલમાં વૃક્ષ નીચે સૂતો હતો. ને તારા પગની અજાણ્ય પથ્થે ઠોકર વાગતાં જાગી ગયો હતો. ત્યારે તે' એમને કહ્યું 'હતું' ને કે તમે મારે ઘેર ચાલો. હું તમારી સાથે પ્રેમ કરીશ. પછી બિહુકે તને કહ્યું 'હતું' ને કે સમય આવશે ત્યારે હું તને સાચા પ્રેમના ઝોજસનેા સાક્ષાત્કાર કરાવીશ. તે વ્યક્તિ હું પોતે છું. મેં બરાબર યોગ્ય સમયે આવીને તને પ્રેમની પીછાણ કરાવી છે. બોલ, તું કેને પ્રેમ માનતી હતી? આ તારી યુવાની ક્યાં ગઈ? તારું રૂપ અને લાલી ક્યાં ગઈ? અને તારી યુવાની અને રૂપની પાછળ પાગલ બનેલા એ પ્રેમના પંખીડા નહિ પલ્લ મોહના કીડા ક્યાં ગયા? ને તારી આ દશા કેમ થઈ? એમના મોહમાં પડીને ભોગવિલાસનું સેવન કરીને તે' તારા દેહની ખુવારી કરી પથ્થુ દુઃખ વખતે ફાઈ તારી પાસે ઉભો રહ્યા? બોલ, હવે આ પ્રેમ કે મોહ! પ્રેમ નિઃસ્વાર્થી છે ને મોહ સ્વાર્થી છે. એટલે સ્વાર્થ પૂરો થતાં ઠાંધળે તારી ખબર ન લેતાં તને ખાડામાં ફેંકી દીધી. બિહુના વચનો સાંભળીને નતંકી ચોધાર આંસુએ રહવા લાગી ને બિહુના ચરણમાં પડી ગઈ. બિહુએ તેને ખૂમ ઉપદેશ આપીને નતંકીનું જીવન સુધાર્યું. જે નતંકી દેહના સૌંદર્યના મોહને પ્રેમ માનતી હતી તે હવે વિશ્વના સર્વ આત્માઓમા સૌંદર્યનું દર્શન કરવા લાગી અને જીવન પવિત્ર બનાવી જીવનયાત્રા સમાપ્ત કરી.

બંધુઓ! તમને પ્રેમ અને મોહનું સ્વરૂપ સમજાયું ને? હીરામાં ને કાચના ટુકડામાં જેટલું અંતર છે તેટલું અંતર મોહ અને પ્રેમમાં છે. પ્રેમ જીવને પ્રગતિના પંથે દોરી જાય છે ને મોહ પતનના પંથે ખેંચી જાય છે. પ્રેમ એ જીવનમાં પ્રકાશ છે ને મોહ અંધકાર છે. પ્રેમ મહાસાગર છે ને મોહ ખાળોચીરું છે. પ્રેમમાં ન્યાય અને અન્યાયનો વિવેક હોય છે જ્યારે મોહમાં ન્યાય, અન્યાયનો વિવેકનો દ્વિપક જોઈવાઈ જાય છે. મોહમાં લેવાની વૃત્તિ હોય છે જ્યારે પ્રેમમાં દેવાની વૃત્તિ હોય છે, પ્રેમ બદલાની ભાવના નથી રાખે ત્યારે મોહમાં બદલો લેવાની ભાવના બરેલી હોય છે, મોહમાં ફસાયેલો માણસ કેવળ પોતાના સુખનો વિચાર કરે છે ત્યારે પ્રેમી સૌના સુખમાં પોતાનું સુખ જીવે છે. બાહ્યદૃષ્ટિથી તમને પ્રેમ અને મોહ બંને સરખા દેખાતા હોય પણ એ બંને વચ્ચે રાત દિવસ જેટલું અંતર છે, મોહના આવરણથી ઘેરાઈ ગયેલો માનવી પ્રેમનો વિશુદ્ધ પ્રકાશ જોઈ શકતો નથી. ભગવાને પણ કહ્યું છે કે, ઇન્દ્રમેવ નામ વુચ્ચન્તિ એ જણા મોહ પાઠકા મોહથી ઘેરાયેલો માનવી વિવેકને જૂલી દુઃખોને આમંત્રણ આપે છે. આ સંસારમાં જ્યાં જોઈએ ત્યાં દુઃખોનું મૂળ કારણ હોય તો તે મોહ છે. પ્રેમ તો સુખનો બંધાર છે. આપણાં પરમકૃપાળુ પ્રભુને દુનિયાના સમગ્ર જીવો માટે પ્રેમ હતો. તેવા ભગવંતે કહ્યું છે ને કે “દુઃખ દયં જસ્ટ ન કોદ મોહો”। જેનો મોહ નષ્ટ થયો છે તેનું દુઃખ પણ નાશ પામે છે. માટે જો તમારે સુખી થવું હોય તો મોહ છોડીને જીવનમાં પ્રેમ અપનાવો. ઉપશુપ્તના જીવનમાં પ્રેમ

હતો તો નર્તકીને સુધારી. તેમ તમે જો જીવનમાં પ્રેમને અપનાવશો તો તમારા જીવન દ્વારા અનેક જીવોને સુધારી સ્વ પર કદચાણુ સાધી શકશો.

અહીં કૃષ્ણવાસુદેવને ચોતના લાઇનો મોહ ન હતો પણ અંતરનો પ્રેમ હતો. તે જાણતા હતા કે આ મારો લાઈ સંસારમાં રહેવાનો નથી. લઘુવયમાં સંસારનો મોડ છોડી સંયમ લેવાનો છે. આવા પવિત્ર આત્માનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવાનો મને લાભ મળ્યો છે, દ્વારકા નગરીમાં દશ દિવસ માટે મહોત્સવ ઉજવાઈ રહ્યો છે. દુઃખી મનુષ્યોના આનંદનો પાર નથી. હજુપણ જન્મોત્સવ કેવી રીતે ઉજવાશે. તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- “ દુર્યોધનની માયાની જાળમાં ફેસાયેલા ધર્મરાજ ” : દુર્યોધન અને શકુનિએ જાણ્યું કે હવે યુધિષ્ઠિરને રમવાનો રંગ ખરાબર લાગ્યો છે એટલે કપટ-યુક્ત આલેખાણ શરૂ કરી. દુર્યોધન ચોતે તો હર્મતિવાળો હતો. તેમાં વળી મામા શકુનિનો સાથ મળ્યો પછી શું બ કી રહે ? યુધિષ્ઠિર તો જુગાર રમવામાં એવા મસ્ત બની ગયા કે ઉઠવાની વાત કરતાં નથી. એમણે જુગારમાં સોનું મૂક્યું તે હારી ગયા પછી હીરા-માણેક વિગેરે ઝવેરાત મૂક્યું. છેવટે નાના ગામ મૂકવા માંડ્યા, તે પણ હારી ગયા છતાં પણ એમ નથી થતું કે હું ઉપરાઉપરી હારું છું તો હવે રમવાનું છેડી દઉં. એ તો જુગાર રમવામાં એટલા મસ્ત બની ગયાં છે કે તેમને ખાણું પીણું કંઈજ યાદ આવતું નથી. ધર્મરાજ જેવા ધર્મરાજ જુગારમાં હારવા લાગ્યા છે તો પણ કહેવન છે ને કે “ હાર્યો જુગારી બમણું રમે ” તે અનુસાર વધુ ને વધુ રમવા બધ છે. પછી જુગારીયાને લાભ નથી રહેતું કે હું રંગમાં આવીને બધું મૂકું છું ને હારી જાઉં છું પછી મારું શું થશે ? તે રીતે ધર્મરાજને હારવા છતાં જુગાર રમવાનું ચાલું રાખ્યું.

હારા પ્રથમ આભરણુ સારા, ફિર હારા બંકાર,

હાથી, ઘોડા, ઉંટ, રથ સખ, રાજમહેલ પરિવાર હો....ઓતા તુમ....

યુધિષ્ઠિર પાસે હીરા, માણેક, મોતી, સેનનાં જેટલા આભૂષણો હતાં તે બધાં તેમજ, યુગટ, બાળુખંધ, સાતસેરા, નવસેરા હાર કંદોરા બધું મૂકીને રમ્યાં ને બધું હારી ગયા. પછી આખો બંકાર મૂકી દીધો તે પણ હાર્યા. ત્યાર પછી હાથી, ઘેડા, ઉંટ, રથ વિગેરે પશુધન મૂકીને રમ્યા તે પણ હારી ગયા. રાજમહેલ પણ હાર્યા. યુધિષ્ઠિરની હાર ઉપર હાર થવા લાગી. આ જોઇને લીમ, અર્જુન તો સમસમી ઉઠ્યા. અરેરે.... મોટાભાઈ ! તમે આ શું કર્યું ? અમે તો તમને જુગાર રમવા બેસનાં પહેલાં જ રોક્યા હતાં, પણ તમે માન્યા નહિ. હવે તો ઉઠો ? ખૂબ કહ્યું તો પણ ધર્મરાજ રમવાનું છેડતાં નથી. ત્યારે ખુદ ભિન્નપિતા, વિદુરજી વિગેરે વડીલો યુધિષ્ઠિરને સમજાવવા આવ્યાં, ભિન્નપિતાએ કહ્યું કે ધર્મરાજ ! આ રમત તો માત્ર મનોરંજન માટે છે. તેમાં વળી હાર-જીત આ બધું શું ? તમારા જેવા સદ્ગુણી અને સત્યવાદી પુરૂષને જુગાર રમવું બિલકુલ શોભતું નથી. હવે બંધ કરો. ખૂબ કહ્યું તો પણ યુધિષ્ઠિરે લીભપિતામહની વાત માની નહિ, ત્યારે લીભપિતા યુધિષ્ઠિરને કહે છે કે ‘ યુધિષ્ઠિર ! જો તમારા

જેવા બુદ્ધિમાન પુરૂષો જુગાર રમશે તો, પછી જીભને અમારે અટકાવવા કેવી રીતે ? જો સૂર્ય પોતે અંધારું કરી દેશે તો જગતને પ્રકાશ કેાણુ આપશે ? અને ચંદ્રમાંથી અંધારા ઝરશે તો જોને શીતળ કેાણુ કહેશે ? તેમ તમારા જેવા સભ્યજન પુરૂષ જુગાર રમે તે બિલકુલ બ્યાજબી નથી. આ કુલ્યસનનો રંગ તમને કયાંથી લાગ્યો ? એક જ પાત્રમાં વિષ અને અમૃત સાથે રહે તેવું અમે કદી આંખથી જોયું નથી ને કાનથી સાંભળ્યું નથી. તેમ તમે અમૃત જેવા છો ને તમારામાં આ વ્યસનનું વિષ કયાંથી બળ્યું ? જરા વિચાર તો કરો જુગાર રમવાથી કેટલું બધું નુકશાન થાય છે. જુગાર રમનાર એક તો પેતાની માલ મિલકત, ઘરખાર હારી જાય છે ને જીભું જગતમાં તેની હાંસી થાય છે. માટે કંઈક વિચાર કરો. આટલું બીજમપિતાએ સમજાવ્યા છતાં ચતુર પુરૂષને પણ વિનાશ કાળે વિપરીત બુદ્ધિ સૂઝે છે. તે રીતે આ ધર્મરાજની બુદ્ધિ વિપરીત બની ગઈ છે. તે કોઇની વાત માનતા નથી ને રમે જ જાય છે. યુધિષ્ઠિરે આકર, પુર આમ વિગેરે આખું રાજ્ય દાવમાં મૂકી દીધું. લોકોમાં હાહાકાર મચી ગયો કે મર્યાદા ઉપરાંત જુગાર રમવો. આવા મોટા દાવ ખેલવા તે બિલકુલ ઠીક નથી.

જ્યાં ધર્મરાય હારતા જાવે, કણ્ઠ્ય ખુશી મનાવે,

દુર્યોધનસે કર સમસ્થા, વચનબદ્ધ બનાવે હો...ચોતા,

જેમ જેમ ધર્મરાજની હાર ઉપર હાર થતી જાય છે તેમ તેમ દુર્યોધનના અનુરાગીઓ ખુશ ખુશ થાય છે. બધા કૌરવો હસવા લાગ્યા ને કણ્ઠ્ય તો તાલીઓ વંગાડવા લાગ્યા કે ધર્મરાજને દેવા હરાવ્યા. તાળીઓ પાડતો જાય છે ને દુર્યોધનને તંગ કરતો જાય છે, અને શીખવાડે છે કે હે દુર્યોધન ! તમે પહેલેથી યુધિષ્ઠિર સાથે કરાર કરી લેજો કે જે હારે તેને બાર વર્ષ જંગલમાં રહેવાનું. ત્યાં યુધી રાજ્યમાં આવવાનું નહિ. અહીં યુધિષ્ઠિર આખું રાજ્ય હારી ગયા ને બાર વર્ષ વનવાસ સ્વીકાર્યો. આટલું શુભાચું છતાં હજુ રમવાનું છે.હતાં નથી. ધર્મરાજ બધું હારી ગયા જાણીને ઈન્દ્રપ્રસ્થની પ્રજા રહવા લાગી. આ શું બન્યું ? આમ તો દુર્યોધનની નગરી છે. છતાં તે કૌરવોની નિંદા કરે છે ને પાંડવોનાં શુભ ગાય છે. આજી નગરીમાં એક જ વાત ચાલે છે કે ધર્મરાજ જેવા પવિત્ર પુરૂષને આ શું સૂઝ્યું ? આટલું શુભાચું છતાં રમવાનું બંધ કરતા નથી ? એમનું શું થશે ? આટલું બધું હારી ગયા છતાં પણ હજુ ધર્મરાજ દેવો ખેલ ખેલશે તેના ભાવ અવસરે.

આજે બા. પ્ર. પૂ. અંદનબાઇ મહાસતીજીના માસખમણની સાધનાનો છેલ્લો દિવસ છે. અગાઉ તેમણે જે માસખમણ કર્યા છે. આ ત્રીજું માસખમણ છે. આવા તપસ્વીઓને ખૂબ ધન્યવાદ સાથે અંતરના આશીર્વાદ આપું છું કે તેઓ ભવિષ્યમાં પણ આથી અધિક ઉગ્ર સાધના કરે અને કષ્ટોના ક્ષય કરી આત્માને દિવ્ય તેજસ્વી બનાવે. વીણાબહેન બાલાજીને પણ માસખમણ આહુ છે. બોરીવલી સંઘના અઠોબાગ્ય

છે કે હજી આવી ઉગ્ર તપશ્ચર્યાઓ ચાલુ છે. બીજું અમારા પરમઉપકારી, તારણકાર પૂ. ગુરૂદેવ શ્રી રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબની ભાદરવા સુદ ૧૧ ની પુણ્યતીથિ છે તે પ્રસંગને અનુસરીને આપણે “રત્નગુરૂ સાધના સપ્તાહ” આજથી શરૂ થાય છે. તેમાં પણ ઘણાં લાઘ્ય-ખહેનોએ લાગ લીધો છે. આવની કાલે ચંદનભાઈ મહાસતીજીનું પારણું છે તો તપ લાવનું બહુમાન કરવા તથા બ્યાખ્યાનનો લાગ લેવા ઉન્દ્રિય ભાવ રાખ્યો. વધુ લાવ અવસરે.

(ભાદરવા સુદ ૬ ને રીવર તા-૧૮-૬-૭૭ના આપણે ત્યાં બા. પ્ર. ચંદનભાઈ મહાસતીજીને માસખમણનું પારણું છે તેથી મલાહથી બા. પ્ર. પૂ. સુલાયમુનિ મહારાજ સાહેબ તથા કાંદીવલીથી બા. પ્ર. પૂ. વસુમતીભાઈ મહાસતીજી કાણા ૪ અને દોલન-નગરથી બા. પ્ર. પૂ. કાન્તાભાઈ મહાસતીજી કાણા ૩ પધારેલ. ઉપરોક્ત સંત સતીજીઓએ તપના મહિમા ઉપર મનનીય પ્રવચન આપ્યું હતું. ત્યાર બાદ મહાન વિદ્વાની બા. પ્ર. પૂ. શારદાભાઈ મહાસતીજીએ પ્રસંગને અનુરૂપ મધુર પ્રવચન આપ્યું હતું. તેમજ આ પ્રસંગે ઉપસ્થિત થયેલ દરેક સંઘના કાર્યકર્તાઓએ તપસ્વીને અભિનંદન આપી સુખશાતા પૂછી સુંદર વક્તવ્ય રજુ કર્યું હતું.)

બ્યાખ્યાન નં. ૬૬

ભાદરવા સુદ ૭ ને સોમવાર

તા. ૧૯-૬-૭૭

અનંત જ્ઞાની સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ જગતના જીવોના કલ્યાણને માટે સિધ્ધાંતની પ્રકૃષ્ણા કરી. તેમાં ભગવંતે સર્વ જીવોના ઉત્થાનનો માર્ગ બતાવ્યો છે. આવી સર્વ એક સિધ્ધાંતની વાણીનું દરેક આત્માએ હંમેશા શ્રવણ કરવું જોઈએ.

સોચ્્વા જાણહ કલ્લાણં, સોચ્્વા જાણહ પાવગં ।

ઉમયંપિ જાણહ સોચ્્વા, જં સેયં તં સમાયરે ॥ દશ. અ. ૪ ગાથા ૧૧
ભગવંતે શ્રેયમાળ્યું છે કે કલ્યાણનો માર્ગ કયો છે ને. પાપનો માર્ગ કયો છે તે મનુષ્ય શ્રવણ દ્વારા જાણી શકે છે. જન્મે માર્ગને જાણ્યા બાદ જે શ્રેયકારી હોય તેનું આચરણ કરે અને જે પાપકારી હોય તેનો ત્યાગ કરે. આવી પવિત્ર જિનવાણીનું શ્રાવકો દરરોજ શ્રવણ કરે. શ્રાવક કેને કહેવાય તે જાણ્યો છે ? શૂળોત્તીની શ્રાવક : । જે જિનવાણીનું દરરોજ શ્રવણ કરે તે શ્રાવક પણ આજના શ્રાવકો શેનું શ્રવણ કરે છે ? આજે ઘરઘરમાં રેડિયો આવી ગયો છે. રેડિયો ઉપર દેશ દેશના સમાચાર, ફિલ્મી ગીતો અને નાટકોનું શ્રવણ કરે છે. એનાથી તમને કલ્યાણનો માર્ગ શું અને પાપનો શા. -૬૬

માર્ગ શું તેની ખબર પડશે ? જીવ શું, અજીવ શું એ તમને સમજશે ? જોનાથી તો પાપકર્મના બંધન થશે અને જીવ પાપકર્મથી મલીન બનશે. જ્યારે જિનવાણીનું શ્રવણ કરવાથી જીવને મહાન લાભ થાય છે. અનિચ્છાએ જિનવાણીના બે શબ્દો સાંભળનારો રોહણીયોચોર તરી ગયો. આટલા માટે સંતો પોકારી પોકારીને કહે છે કે તમે જિનવાણીનું શ્રવણ કરો. જિનવાણી એ ભવનો રોગ નાબૂદ કરવા માટે અમૃતપાન સમાન છે. અમૂલ્ય રસાયણ છે. જેનું સદા સેવન કરવાથી જીવ અજર અમર બની જાય છે.

બંધુઓ ! શ્રાવકનું દિલ જિનવાણી સાંભળવા માટે તલસતું હોય, જિનવાણી સાંભળ્યા વિનાનો દિવસ એને વાંઝીયો લાગે. જિનવાણીનાં બે શબ્દો પણ બે સાંભળવા ન મળે તો એને એમ લાગે કે મારો આજનો દિવસ અફળ ગયો. આ કાન આપણને જિનવાણીનું શ્રવણ કરવા માટે મળ્યા છે. આ કાન મળ્યાની સાર્થકતા કયારે ? કાન મળ્યાં છે શક્તિશાળી, ક્ષમતા એની જ્યાં લગી સારી વિશ્વંભરની વાણી હું સુણ્યા કરું સુખકારી....મન માન્યો મળ્યો છે મનખો.

કવિઓ પણ કહે છે કે જ્યાં સુધી કાન સારી રીતે સાંભળી શકે છે ત્યાં સુધી ભગવાનની વાણી સુણી લો. આખા દિવસમાં જે મનુષ્ય કાન દ્વારા જિનવાણીનાં બે શબ્દો પણ સાંભળે છે તે કાનવાળા છે. બાકી તો કાન હોવા છતાં તે વિગલેન્દ્રીય જેવા છે. જેમ કહેવાય છે ને કે માણસ પાસે ગમે તેટલું ધન હોય પણ જે સત્કાર્યમાં વપરાયું તે સાચું ધન છે. બાકી તો કાંકરા છે. તેમ જિનવાણીનું જે જીવે શ્રવણ કરે છે તેના કાનની સાર્થકતા છે. એ જિનવાણીનું શ્રવણ કરવાથી કંઈક જીવેને સંસારની અસારતા સમજાય છે ને વૈરાગ્ય પામીને સંયમનો માર્ગ સ્વીકારે છે. આનું નામ કાન મળ્યાની સાર્થકતા. આ માટે સંતો તમને વીતરાગ વાણી સાંભળાવે છે, અને જે સાંભળે છે. તેને કાન મળ્યાની સાર્થકતા છે. બાકી જે આ કાન દ્વારા પારકી નિંદા સાંભળે છે ને જીભ દ્વારા ળીજના અવલુંવાદ બોલે છે તે ભવસાગરમાં ડૂબે છે. કંઈક જીવે સંવરના સ્થાનમાં આવીને આશ્રવના કામ કરે છે પણ યાદ રાખજો કે પરનિંદા તમને મહાન દુઃખ આપશે. તમારાથી બને તો કોઈનાં શુભ ગાઓ. પ્રશંસા કરો પણ નિંદા ન કરો. નિંદા કરવાથી જીવ ગંદ કર્યો બાંધે છે. પછી સાધુ હોય કે સંસારી હોય પણ કર્મ કોઈને છોડતું નથી. નિંદા કરો તો પોતાના આત્માની કરો. પારકાની નહિ. જ્યારે આત્મા આવા શુદ્ધ ભાવમાં રમશે, ત્યારે તેની કોઈ નિંદા કરશે તો પણ તે ક્ષમા રાખશે.

એક ગામમાં દૂરદૂરથી વિચરતાં સાધુઓ પધાર્યા. ગામમાં એક ખૂબ ધર્મી શેઠ હતો. તેમનું મકાન ખૂબ વિશાળ હતું. તે મકાનના આખા બે માળ ખાલી હતા. આ સંતો એ શેઠના મકાનમાં ઇત્યાં. તેમાં એક સાધુ કિંયામાં જરા ઢીલા હતા પણ શુભાનુરાગી

ખૂબ હતા. તે શેઠના મકાનમાં ઉપર ઉતર્યા હતા, અને ખીજા સાધુઓ આરિત્ર પાલનમાં ઠંડક હતાં તે નીચે ઉતર્યા હતાં. આ સંતો ખૂબ તપસ્વી અને ઠંડક આરિત્ર પાળનારા હતાં એટલે હજારો શ્રાવકો તેમનાં દર્શનનો અને વ્યાખ્યાન વાણીનો લાભ લેવા માટે આવતાં હતાં. વ્યાખ્યાનમાં તો તેઓ તત્ત્વજ્ઞાનની, તપ, ત્યાગ અને વૈરાગ્યની જાણી ઉચી વાતો સંભળાવતા હતાં. સાંભળનારને પણ એમ થતું કે શું મહારાજની વાણી છે! પણ વ્યાખ્યાન સિવાયના ટાણે કોઈ શ્રાવક શ્રાવિકાઓ દર્શન કરવા આવતાં ત્યારે તેમની આગળ પેલા સાધુની નિંદા કરતા હતાં કે આ સાધુ તો આવો છે ને તેવો છે. એનામાં તપ જેવું કંઈ છે જ નહિ. એ વંદન કરવાને યોગ્ય નથી. શેઠને પણ ઘણી વખત કહેતાં કે આવા સાધુને તમે શા માટે ઉતારો આપ્યો છે? એના આરિત્રમાં ક્યાં કેમણું છે! શેઠે તે સંતોને કહ્યું કે મહારાજ! ભલે તે બાહ્યક્રિયામાં ઢીલા છે પણ શુભાનુરાગી અને મહાન પવિત્ર ભાવનાવાળા છે. કહ્યું છે કે.

यदि सन्ति गुणा : पुसां विकसन्त्येव ते स्वयम् ।

नहि कस्तुरिका : मोदतः, शपथेन विभाव्यते ॥

જે મનુષ્યમાં શુષ્ક હોય છે તે આયોઆય પ્રગટ થાય છે. તેને કોઈને કહેવાની જરૂર નથી. જેવી રીતે કસ્તૂરીમાં સુગંધ છે તે વાત જગજાહેર છે. તે વાત સિદ્ધ કરવા માટે કોઈને શપથ (સોગંદ) ખાવા પડતાં નથી. એ તો સ્વતઃ સિદ્ધ છે. શેઠના ઘરમાં મેડી ઉપર ઉતરેલાં સંત જરા ઢીલા હતાં પણ શુભાનુરાગી ખૂબ હતાં. એટલે જે માણસો તેમના દર્શન કરવા માટે આવતાં તેમની પાસે નીચે ઉતરેલાં સાધુઓની ખૂબ પ્રશંસા કરતા, તેમના ખૂબ શુષ્ક ગાતાં, ત્યારે કોઈએ કહ્યું—મહારાજ! તમે તો એમનાં આટલાં બધાં વખાણુ કરો છો પણ એ તો તમારી ખૂબ નિંદા કરે છે. ત્યારે એમની પાસે જઈએ છીએ ત્યારે એમ જ કહેતા હોય છે કે એ તો આવા છે ને તેવા છે. ત્યારે સંતે કહ્યું—ભાઈ! સાચી વાત છે. હું દોષોથી ભરેલો છું. મારામાં ઘણાં અવશુષ્કો છે. એ કહે છે તે સત્ય છે. હવે મારા જીવનમાં રહેલા દોષો દૂર કરવાનો હું પ્રયત્ન કરીશ. એ મહાનપુરુષો મારા પરમ ઉપકારી છે. એ મારા માટે દીવાદાંડી રૂપ છે. એમનો જવાબ સાંભળીને લોકો એમના ચરણમાં નમી પડતાં કે ભલે નીચેવાળા સંતો આરિત્રવાન અને જ્ઞાની છે પણ એમનામાં નિંદા કરવાનો મોટો દુર્થુષ છે. આ સંત કેવા પવિત્ર છે! નિંદા કરનારને પણ પોતાના પરમ ઉપકારી માને છે. થોડા સમય પછી બધા સંતો વિહાર કરી ગયા. ત્યાર પછી થોડા સમય બાદ એ જ ગામમાં કેવળીભગવંત પધાર્યા. તેમની દેશના સાંભળવા માટે ઘણાં માણસો ગયાં. ભગવાને સૌને મીઠી મધુરી દેશના સંભળાવી. સાંભળીને કંઈક જીવોએ દીક્ષા લીધી, એક દિવસ શેઠે કેવળીભગવંતને વિનયપૂર્વક વંદન કરીને પૂછ્યું—ભગવંત! થોડા સમય ગઈતાં મારે ત્યાં ફાતો પધાર્યો હતા. તેમાં એક સંત ઉપર રહેતાં ને ખીજા નીચે રહેતાં,

તેમાં નીચેવળા સંતો ચારિત્ર પાદનમાં દડક હતા ને ઉપર ઉતરેલા જરા કમ હતા. તો એ બંનેમાં પરિતસંસારી કોણ ? ભગવંતે જવાબમાં કહ્યું ઉપર ઉતરેલા સંત અદ્યસંસારી હતાં. આ સાંભળી શેઠ અને ઓતાજનો ચકિત થઈ ગયા.

ભગવંતે કહ્યું એમાં આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. નીચે ઉતરેલા સંતો ખૂબ ક્રિયાવાન હતા. તપ-ત્યાગ ખૂબ કરતા હતા પણ દંભી અને નિંદા કરનારા હતા, અને ઉપર ઉતરેલા સંત ક્રિયામાં થોડા હીન હતાં, છતાં તેઓ શુણાનુરાગી હતાં. તેમજ પોતાનાથી તપ થઈ શકતો નહોતો તેનો ઘણો પસ્તાવો હતો માટે તે હળુકર્મી જીવ વહેલો મોક્ષમાં જશે અને નીચે ઉતરેલાં સંતો કડક ચારિત્રવાન હોવા છતાં દંભી અને નિંદક હોવાથી તેમને માટે મોક્ષ હળુ ઘણો દૂર છે. તેમને હળુ ઘણાં લાંબા કાળ સુધી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવું પડશે. આવું દંભાંત સાંભળીને જે શુણાનુરાગી બનશે તે જલ્દી કર્મોના ક્ષય કરીને મોક્ષે જશે. એકલી બાહ્યક્રિયા ઉપરથી ધર્મ માખી શકાતો નથી. બાહ્યપ્રવૃત્તિ ઘણી ઉંચી કરતાં હોય પણ જો અંદરની પરિણતિ શુદ્ધ નહિ હોય તો એકલી બાહ્યપ્રવૃત્તિ માત્રથી કદ્યાણુ થઈ જતું નથી. જેમ પ્રવૃત્તિ ઉંચી હોય તેમ અંદરની પરિણતિની ધારા પણ શુદ્ધ હોય તો જ આત્મા જલ્દી મોક્ષગામી બની શકે છે.

દેવાનુમિત્રો પારકાના અવળુંવાદ બોલનારો મનુષ્ય જે જે વચનો વડે બીબ્બને દોષિત કરાવે છે તે તે દોષો તેમના માથે આવે છે. દા. ત. કોઈના મઃથે ખોટું આળ ચકાવીએ તો અપણા માથે આળ ચડે. એટલા માટે જ્ઞાનીપુરૂષો કહે છે કે પરનિંદા કરનાર વ્યક્તિનું સુખ જોવા લાગે નથી. તમે સાંભળ્યું ને નિંદા કરવામાં કેટલું પાપ છે ! મેં સાધુની વાન કરી. સધુને આટલું પાપ લાગે તો તમને લાગે કે નહિ ? આવું સમજીને નિંદા કરવી, પરાયા દોષો જોવા આ બધું છોડીને બને તેટલાં કોઈના શુભ ગાંઓ, શાસ્ત્રનું શ્રવણ કરે ને શુણાનુરાગી બને.

આપણે ગજસુકુમાલનો અધિકાર આવે છે. સિંહકેશરી સમાન ગજસુકુમાલનો જન્મ થયો. કૃષ્ણ વાસુદેવ પોતાના લઘુ ગાંધિવનો જન્મ મહોત્સવ ખૂબ ધામધૂમથી ઉજવી રહ્યા છે તે વાત ચાલે છે. સુત્રમાં તો લખ્યું છે કે “ જન્મણ જહા મેઢકુમારે ” જેમ એણીક રાજાએ મેઢકુમારનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવ્યો હતો તેમ વાસુદેવ રાજાએ ગજસુકુમાલનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવ્યો તેમ સમજી લેવું. વસુદેવરાજા અને કૃષ્ણવાસુદેવની આશાથી દેવ દિવસ સુધી દ્વારકા નગરીમાં જન્મમહોત્સવ ઉજવવાનો છે. એટલે આખી નગરી ધ્વજપતાકાઓ અને તોરણોથી ખૂબ શણગારી છે. ઠેરઠેર સુગંધિત પુષ્પોની માળા લટકાતી છે. મંગલ વાજિત્રો વાગે છે. શરણાધ્યોના સુર ગુંજે છે. મંગલ ગીતો ગવાય છે અને દેવ દિવસ સુધી રાજ્યમાં નર્તકીઓનાં નૃત્ય, નાટક વિગેરે મનોરંજન કાર્યક્રમો ચાલવાયા છે. આખી દ્વારકા નગરીમાં આનંદ, પ્રસાદ અને પ્રસન્નતા લાડું વાનાવરણ છવાઈ ગયું છે. પુત્ર જન્મોત્સવ માટે જે જે માણસોને જે જે કાર્ય કરવાની આજ્ઞા કરી હતી તે પ્રમાણે

બધું કાર્ય બ્યવસ્થિત કરીને રાજાને ખબર આપી.

ત્યારબાદ વસુદેવરાજા અને કૃષ્ણવાસુદેવ બહારની સભામાં ઉત્તમ ત્રિંદાસન ઉપર પૂર્વ દિશા તરફ સુખ રાખીને બેઠા અને બધા કાર્યક્રમ આનંદપૂર્વક જોવા લાગ્યા. “સદ્ગૃહિય, સાહસ્તિષ દિય, સયસાહસ્તેદિય જાગદિય, દ્રાગદિય દ્વન્વમાળે પદ્મિન્દ્રેમાળે ઇવં ચ ન વિહરદ્.” વસુદેવરાજા પુત્રજન્મોત્સવની ખુશાલીમાં એકસોની કિંમતના એકસો, એક હજારની કિંમતના એક હજાર, તેમજ એક લાખની કિંમતના દ્રવ્યો લાગ્યા, અને ચાસકોને યોગ્યતા મુજબ વહેંચ્યા. દેશદેશના રાજાઓને જન્મમહોત્સવમાં આમંત્રણ આપ્યું. વસુદેવને ધણી રાણીઓ હતી, અને તેમના પુત્રોના જન્મમહોત્સવ ઉજવ્યા હતા પણ દેવકીરાણીના પુત્રનો જન્મતો પહેલી જ વખત ઉજવાય છે. કારણ કે પહેલાં છ પુત્રોને તો જન્મતાંની સાથે દેવ બદીલપુર લઈ જતો હતો, અને કૃષ્ણને શુભ રીતે ઉછેરવામાં આવ્યા હતા. આ આઠમો પુત્ર હતો તેના જન્મ મહોત્સવ ઉજવાય છે. એટલે ધણાં રાજાઓ આવેલાં છે. તે રાજાઓ હાથી, ઘોડા, મૂલ્યવાન રત્નોના લેટણાં લઈને આવ્યા છે, તે રાજાને ભેટ આપે છે ને ખુશી મનાવે છે. ત્રીજે દિવસે બાળકને ચંદ્ર અને સૂર્યનાં દર્શન કરાવ્યા અને દશ દિવસ સુધી જન્મ મહોત્સવ ઉજવ્યો. હવે બારમે દિવસે પુત્રનું નામ પાડશે ને કેવી રીતે નામકરણ વિધિ કરશે તેના લાવ અવસરે.

અરિષ્ટ :- જુગાર રમવાની લગનીમાં હોદમાં મૂકેલા ભાઈઓ અને પત્ની-જુગાર રમવાથી કેવો મોટો અનર્થ સર્જાય છે તે તમને સમજાય છે ને ? ધર્મરાજા જેવા પવિત્ર પુરુષને જુગાર રમવાનો હેડો લાગ્યો છે. મહેલ, ખજાના, હાથી, ઘોડા, ગામ, ગરાસ બધું હારી ગયા. પોતાની માલિકીનાં જેટલા રાજ્ય હતાં તે ત્રણ હારી ગયા. હવે તો એક તમ્બુ જમીન તેમની માલિકીની રહી નથી. દાવ પૂરો થયો એટલે ભીષ્મ ભેરથી કહ્યું, ‘મોટાભાઈ ! હવે તો સાવ લિખારી થઈ ગયા. હવે તો ઉઠો, તો પછી ઉઠતાં નથી. ફરીથી દાવ ખેલવા તૈયાર થયા. સૌના મનમાં થાય છે કે હવે શું દાવમાં મૂકશે ? ત્યાં ધર્મરાજાએ કહ્યું, ‘હવે હું મારા ચાર ભાઈઓને દાવમાં ‘મૂકું’ છું. ભાઈઓને દાવમાં મૂકીને કહે છે કે,

દાસપણે દુર્યોધનકે ઘર, કરસી સારે કામ,

તીજે દાવમે ખુદ કે હારા, ચોથે નાર અભિરામ હો...મોતા.

જે હું આ દાવમાં હારી જમ્ય તો મારા ચારે ભાઈઓ દુર્યોધનના દાસ બનીને નોકરની જેમ દુર્યોધનની સેવા કરશે. આ શબ્દો સાંભળીને સભામાં ખળભળાટ મચી ગયો. આ શું ? ધર્મરાજાએ બંધુ ‘ખોટું’ કયું. બધું ભલે મૂક્યું પણ ભાઈઓને દાવમાં મૂકવાનો તેમનો શું હક્ક છે ? આમ વાતો થાય છે ત્યાં ધર્મરાજા હારી ગયા. એટલે તેમણે પોતાની જાતને દાવમાં મૂકી તેથી વધુ કેલાહલ થયો. ત્યાં પોતે પછી હારી ગયા ત્યારે લમણે હાથ ઢાંકેને બેઠા કે હવે શું મૂકું ? આ તરફ કહ્યું, ‘શકુનિ

વિગેરે દુર્યોધનને કહે છે કે જોને હોં ભૂલના નહિ. હંજુ મુદ્દાની ચીજ બાકી છે. દુર્યોધને હંજારો કર્યો એટલે ધર્મરાજ પ્રત્યે લાગણી બતાવતો હોય તેવો દેખાવ કરીને શકુનિએ કહ્યું કે શું વિચાર કરો છો ? હવે તો આપનો દાવ છે. માટે દાવમાં દ્રૌપદીને મૂકીને બધું જીતી લો. એટલે યુધિષ્ઠિરે કોઈ જાતનો વિચાર કર્યા વિના દ્રૌપદીને દાવમાં મૂકી દીધી. જ્યારે દ્રૌપદીને દાવમાં મૂકી ત્યારે આખી સલા હચમચી ઉઠી. આ સમયે તો દુર્યોધનના પક્ષના માણસો પણ રડવા લાગ્યા. કાળો કલ્પાંત કરવા લાગ્યા.

અહો કર્મરાજ ! કેવા તારા ખેલ છે ! આ બધા તારા કારસ્તાન છે. તે સિવાય આવા કાલ્યા પુરૂષને આવી બુદ્ધિ કેમ સૂઝે ! આ બુગાર વિદ્યાની રચના કરનારને પણ ધિક્કાર છે કે જેનાથી આવા મહાત્મા પુરૂષો પણ ખલાસ થઈ ગયા. આમ બોલતા સૌની આંખોમાં આંસુ ભરાઈ ગયા. આમ છતાં હજારો નિરાશામાં એક આશા હતી કે દ્રૌપદી સતી છે. એ સતીના પતિવ્રતના પ્રભાવથી કદાચ ધર્મરાજ જીતી જશે. આ છેલ્લો દાવ હતો. આ સમયે કોઈ દુર્યોધનની નિંદા કરે છે તો કોઈ ધર્મરાજની નિંદા કરે છે કે ધર્મરાજની બુદ્ધિ ક્યાં ચાલી ગઈ ? એમણે સતીને દાવમાં મૂકતા કંઈ વિચાર ન કર્યો ? ત્યારે કોઈ સજ્જનો કહે છે કે ભાઈ ! કોઈની નિંદા ન કરો. કર્મરાજની લીલા આગળ કાલ્યા પુરૂષો પણ ભાન ભૂલી જાય છે. તે સિવાય આવું ન બને. આમ વાતો થાય છે ત્યાં ધર્મરાજ દ્રૌપદીને હારી ગયા. એટલે કહ્યું, શકુનિ, તેમજ બધા કૌરવો થઈ થઈ નાચવા લાગ્યા.

હાથ ઉઠાકર હંચે સ્વર સે, શકુનિ બોલા બૈન,

જીતા દુર્યોધન હારા યુધિષ્ઠિર, સુન જો સારા સૈન હો....એતા.

શકુનિ તો મોટા અવાજે હાથ હંચા કરીને તાલીયો વગાડતો કહે છે કે દુર્યોધનની જીત થઈ અને યુધિષ્ઠિર હારી ગયા. આમ જોરજોરથી બોલવા લાગ્યો. આ સમયે આખી સલામાં એકલા માણસો ચિત્રની જેમ સ્થિર બની ગયા. અહાહા....ધર્મરાજ બધું હારી ગયા ! દુર્યોધન જીત્યાનો કોઈને હર્ષ નથી થતો પણ ધર્મરાજ હારી ગયા તેનો સૌના દિલમાં ખેદ થાય છે. કારણ કે ધર્મરાજ સજ્જન અને શુણ્ણવાન પુરૂષ હતા. શુણ્ણવાનના શુણ્ણ સૌને વહાલા હોય છે. કૌરવો અને તેના આસ પક્ષપાતીઓને હર્ષ થયો. બાકી બધા રડવા લાગ્યા. આખી સલા મૌન બેઠી હતી. પાંડવો નિર્ભય જેવા બનીને નીચું ઝુપ કરીને બેઠા હતાં, ત્યારે પાંડવોની તમામ રાજલક્ષ્મી દુર્યોધનને મળી ગઈ તેથી તેની છાતી ગજગજ ઉછળવા લાગી.

ભરસલામાં પાંડવોના કપડા ખેંચો : દુર્યોધન અભિમાનથી કહે છે અરે ! હુન્નાસન વિગેરે ભાઈઓ ! તમે શું બેસી રહ્યા છો ? પાંડવોના શરીર ઉપર પહેરેલા વસ્ત્રો ઉતારી લો. એટલે કૌરવો પાંડવોના અંગ ઉપર પહેરેલા વસ્ત્રો ખેંચવા લાગ્યા, અને ભરસલામાં તેમને નડન કરવા તૈયાર થયા. આ સમયે સલામાં કાળો કકળાટ થવા

લાગ્યો. અહો ! આ દુર્યોધને અને દુઃશાસન વિગેરે કેવા નીચ છે ! બન્ને બધું હારી ગયા પણ એમના શરીર ઉપર પહેરેલા વસ્ત્રો આમ ખેંચીને ઉતારી લેવા એ કંઈ એમની રીત છે ? એ તો તદ્દન નગ્ન કરવા ઉઠ્યા પણ લોકો કકળાટ કરવા લાગ્યા તેથી લંગોટી બેટલું વસ્ત્ર રાખીને બાકીન વસ્ત્રો ખેંચી લીધા. દુશ્મનને બિલકુલ દયા ન આવી. પાંડવોના વસ્ત્રો ઉતરાવ્યાં તે કંઈ હૃદયદ્રાવક દ્રશ્ય ન બોધી શકવાથી સભ્યોને તો મૂર્છિત થઈને પડી ગયા. અરેરે...આવા સભ્યન પુરુષોની આ દશા ! આમ કાળો કલ્પાંત કરે છે ત્યાં દુષ્ટ દુર્યોધન શું કહે છે.

(ફેર દુર્યોધન બોલા તાન કર, બ્રાતાઓ કે તાંચ

લાઓઃ દ્રૌપદી ઈસી સભા મેં, જલ્દીસે તુમ જાય હો...શ્રોતા

હે દુ.શાસન ! હવે તમે બધા જલ્દી જાઓ અને આજ સુધી સતી તરીકે ઓળખાતી પાંચ પતિવાળી બ્યભિચારિણી દ્રૌપદીને અહીં સભામાં લઈ આવો. હું જોઉં છું કે તે કેવી સતી છે ! પાંચ પાંચ પતિને સેવનારી કદી સતી હોય ! એ પાપણીને અહીં લઈ આવો. જો સીધી રીતે ન આવે તો ચોટલો પકડીને તમે તેને અહીં લઈ આવજો. આમ દુર્યોધને કહ્યું એટલે પાપી દુઃશાસન હર્ષભેર ઠોડતો જ્યાં સતી દ્રૌપદી હતી ત્યાં આવ્યો ને કહ્યું-હે દ્રૌપદી ! તને તારો પતિ યુધિષ્ઠિર ભુગારમાં હારી ગયો છે. હવે તેમની કોઈ સત્તા રહી નથી. એ તો બિખારી બની ગયાં છે ને હવે તારા ભાગ્ય જાંબ્યાં છે માટે દુર્યોધન રાજા તને પ્રેમથી બોલાવે છે. આ શબ્દો સાંભળીને દ્રૌપદીનું કાળજું ચીરાઈ ગયું. હજુ દુઃશાસન કેવા શબ્દો કહેશે ને દ્રૌપદી તેને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

આખ્યાન નં. ૭૦

લાહરવા સુદ ૮ ને મંગળવાર

તા. ૨૦-૬-૭૭

અનંત ઉપકારી, ભવસાગરમાં ફળતાં જીવોનાં સાચા સુકાની વીતરાગ પ્રભુએ જગતનાં જીવોના આત્મહિન માટે સિદ્ધાંત પ્રજ્ઞા છે. મહાન પુરુષને હૃદય હોય ત્યારે જીવને માનવભવ અને જૈનધર્મ મળે છે. આ ભવ્ય ધર્મસ્થાનકો ભવરોગ નાબૂદ કરવાની હોસ્પિટાલ છે. ડોક્ટરના દવાખાનામાં જે પ્રકારના માણસો આવે છે. એક તો જેને કોઈ દર્દ થયું હોય તે દર્દી અને બીજા ડોક્ટરના મિત્રો અને સંબંધીઓ આવે છે, પણ બંનેનું આવવાનું પ્રયોજન અકલ્પ હોય છે. ને બંનેની વાતો પણ અલગ હોય છે. દર્દીઓ પોતાના રોગોને મટાડવાની દવા લેવા માટે ડોક્ટરો પાસે આવે છે, અને મિત્રો ડોક્ટરને મળવા અને વાતો કરવા માટે આવે છે. દર્દી ડોક્ટરની પાસે

આવીને એક વાત કરશે કે સાહેબ ! મને પેટમાં અસહ્ય દુઃખાવો થાય છે. મને ભૂખ લાગતી નથી, ચક્કર આવે છે. તો આપ મારો રોગ જલ્દી મટે તેવી મને હવા આપો. એપેન્ડીસ હોય તો આંતરડું કાપી નાંખો પણ મારો રોગ મટાડો. આમ પોતાનું દર્દ મટાડવા માટેની વાતો કરશે. જ્યારે મિત્રો આવીને દુનિયાભરની વાતો કરશે. સંતપુરુષો ભવરોગને નાબૂદ કરનારા ડોક્ટરો છે. તમે તેમની પાસે મિત્ર બનીને આવો છો કે દર્દી બનીને ? જો તમે દર્દી બનીને આવતા હો તો બોલો, કદી આત્માનો રોગ જલ્દી મટે તેવી ઔષધિ માંગો છો ખરા ? સદૃશ્ય રૂપી ગૈદો તો કેવા કંઠુવાવંત છે, કે જેઓ વગર માંગે, અને વગર ચાજે, તમારા ભવરોગ મટાડવાના ઈલાજો બનાવે છે. તમારે વિચાર કરવાનો છે કે અમે દર્દને મટાડવાની હવા લેવા જઈએ છીએ કે પછી ગામગપાટા મારવા ? યાદ રાખો. સાધુ તમારી સાથે ગપાટા મારવા નવરા નથી. જો તો આત્માના રોગ નાબૂદ કરવાની વાત કરશે, બીજી વાત નહિ કરે.

મંધુઓ ! તમને ગમે કે ન ગમે પણ વીતરાગી સંતો મારફત અપાતી હવા જન્મ જરા અને મરણનાં રોગ જડમૂળથી નાબૂદ કરનારી છે. જો હવા કંઈ છે તે તમે જાણો છો ? અહિંસા, સત્ય, અચૈય, પ્રહ્લ્લયર્થ અને અપરિગ્રહ. આ પંચશીલ રૂપી પાંચ પ્રકારની હવા જન્મ, જરા અને મરણનાં દર્દીઓને આપવામાં આવે છે કેઈને કદાચ વૃદ્ધાવસ્થા નહિ આવે પણ જન્મ અને મરણના જલીમ દુઃખો જ્યાં સુધી મોક્ષમાં નહિ જઈએ ત્યાં સુધી હરેકના માથે ઉસેલા છે. જેને આ રોગોથી જલ્દી મુક્ત થવાની લગની લાગી હોય તે આ પંચશીલરૂપી વીતરાગ પ્રભુની આપેલી અમૂલ્ય ઔષધિનું સેવન કરે. આ પંચશીલ ઔષધિનું જે શ્રદ્ધાપૂર્વક સેવન કરે તેના જન્મ-મરણના રોગ અવશ્ય મટે છે. જે મહાન આત્માઓ આ પંચશીલ રૂપી ઔષધિનું પાન કરી આત્મકલ્યાણ કરી ગયા છે તેવા હનુકર્મીજીવોના નામ સિધ્ધાંતના પાને લખાયા છે પણ જે લાઝોપતિ, કોડાધિપતિ અને અબજોપતિ બની ગયા તેમનાં નામ સિધ્ધાંતના પાને લખાયા નથી. કદાચ કેઈની ઋધિનું વર્ણન સિધ્ધાંતમાં કયું હોય તો તેનું એક જ કારણ છે કે એ પુણ્યવંત જીવો આવી સમૃદ્ધિ પામ્યા અને તેનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા લીધી અને મોક્ષમાં ગયા તેનું વર્ણન કયું છે પણ એવી સંપત્તિ મેળવીને જે લોભના કીડા બન્યા, તેનું વર્ણન સિધ્ધાંતકારે કયું નથી.

આઠમું અંગ અંતગઠ સૂત્ર જેમાં ગજસુકુમાલનો અધિકાર ચાલી રહ્યો છે. જો પવિત્ર આત્માનો જન્મ થયો. વસુદેવ રાજા તેનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવે છે. જેમને વસુદેવ જેવા પિતા, દેવકી જેવી માતા અને ત્રિખંડ અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવ જેવો વડીલ બંધવો હોય તેના જન્મ મહોત્સવમાં શું ખામી હોય ! તેમના જન્મ મહોત્સવમાં અપાર દ્રવ્ય ખર્ચ્યું. ણંદીવાનો ણંદીખાનામાંથી મુક્ત થયા. દેવાદારો દેવામાંથી મુક્ત થયા. ઘર વિનાના માણસોને ઘર મળ્યું. નિરાધારને આધાર મળ્યો, ભૂખ્યાને ભોજન

મળ્યું. નગરજનો રાજી રાજી થઈ ગયા કે આ કેવો પુણ્યવન જીવ આગેા કે આપણાં કુઃખ દૂર થઈ ગયા ! એમનો જન્મ થતાં દ્વારકા નગરીનાં લોકોનાં દુઃખ દુઃખ મટ્યા. દશ દશ દિવસ સુધી દ્વારકા નગરીમાં જન્મ મહોત્સવ ઉજવાયો.

બાળકનાં જન્મ પછી બારમો દિવસ આગેા. એટલે વસુદેવરાજાએ અશન, પાન, ખાદ્ય અને સ્વાદ્ય આમ ચાર પ્રકારનો આહાર પુષ્કળ પ્રમાણમાં તૈયાર કરાવેા. અને પોતાના જ્ઞાતિજનો, મિત્રજનો, સ્વજનો, પરિજનો, સગા સખ'ધીજનો, સ્નેહીજનો, સેના, સેનાપતિઓ, સામંત રાજાઓ, ગણનાયક અને ઠંડનાયક આ સર્વેને આમંત્રણ આપીને તેડાવ્યાં. જે હિત કરનાર હોય તે મિત્ર કહેવાય. જે હિતનો ઉપદેશ આપનાર હોય તેને મુદ્દક કહેવાય. માતા-પિતા, ભાઈ, બહેન પુત્ર વિગેરે આત્મજન છે. જ્ઞાતિજન વિગેરે સ્નેહીજન, કાકા વિગેરે કુટુંબીઓ સ્વજનો, સાસુ-સસરા, સાળા વિગેરે સખ'ધીજન, અને દાસ દાસી વિગેરે પરિજન કહેવાય છે. આ બધાને વસુદેવ રાજાએ તેડાવ્યા. બધા ખૂબ સુંદર વસ્ત્રાલંકારો પહેરીને આવ્યાં છે તેથી તેમનું શરીર શોભી ઉઠ્યું છે. આ બધા પરિવારની સાથે વસુદેવરાજા અને કૃષ્ણવાસુદેવ બધા એક વિશાળ અને શણગારેલા મંડપમાં આવ્યા. મંડપમાં બધાં ભેગા બેસીને પ્રેમથી જમ્યા. એકબીજાએ પ્રેમથી બધાને પીરસ્યું ને પોતે પણ જમ્યા. પછી મંડપમાંથી ઉઠીને દાંત, મુખ સ્વચ્છ કરીને બધાં બીજા સ્થાનમાં બેઠા. ત્યાં વસુદેવરાજાએ તે સર્વેના પુરુષ, વસ્ત્રભાળા તેમજ અલંકારો વડે થોડો સત્કાર સન્માન કર્યા. આ બધી વિધિ પત્યા પછી સર્વની સમક્ષમાં ઠહું કે, “અમ્હં હમે વારપ ગયતાલુ સમાણે તં દોઝળં અમ્હં પયસ્ત વારગસ્ત નામધેજે ગયસુકુમાલે, તપ ણં તસ્ત વારગસ્ત અમ્મા પિયરો નામં કરેહ ગયસુકુમાલે ત્તિ.”

આ અમારો બાળક હાથીના તાળવા જેવો સુકોમળ છે. તેથી તેનું નામ ગજસુકુમાલ પાડીએ. એમ કહીને તેનું નામ ગજસુકુમાલ પાડવામાં આવ્યું. આવા પુરુષવાન આત્માઓનાં શરીર કુદરતી સુકોમળ હોય છે. જેમ સુલાખના કુલની પાંખડીઓ કેવી સુલાયમ હોય છે ! એને આપણે અહકીએ ત્યાં પાંદડીઓ ખરી પડે છે તેમ એ આત્માઓનાં શરીર પણ એવા સુલાયમ અને કોમળ હતાં કે એમને કોઈ વહાલથી હાથ ફેરવે તો પણ ખમી શકે નહિ. આ દેવકીનો ભયો, વસુદેવનો નંદ, અને કૃષ્ણનો લાડીલો ભાઈ હાથીના તાળવા જેવો સુકોમળ હતો, તેથી તેનું નામ ગજસુકુમાલ પાડવામાં આવ્યું. આગળના સમયમાં માણસોનાં નામ તેવા તેમનામાં શુભો હતા, “યથા નામ તથા શુભા” શુભ નિષ્પન્ન નામો પાડવામાં આવતા હતા આજે નામ તો, ઘણાં સુંદર હોય પણ શુભનો અંશ ના હોય. નામ તો મળ્યું સમતાબહેન હોય પણ સમતાનો છાંટો ય ના હોય. નામ ખુશાલદાસ હોય પણ એનું મોઢું તો જ્યારે ભેઈએ ત્યારે ચઢેલું હોય. નામ ચંદનબહેન હોય પણ ઉભયતાનો પાર નહિ. આવા નામની કોઈ વિશેષતા નથી.

એક વખત એક ગામમાં શીતળદાસ નામના સંત પધાર્યા. સંત ખૂબ વિદ્વાન હતા. એમની વાણીમાં અદ્વૈતિક માધુર્ય હતું. એ સંતના વ્યાખ્યાનમાં હજારો માણસો આવવા લાગ્યા. વ્યાખ્યાન સાંભળીને લોકો ખુશ થઈ જતાં ને બોલતાં કે શું મહારાજને ક્ષયોપશમ છે ! શું એમનું જ્ઞાન છે ! શું એમની સમજાવવાની અબેડ શક્તિ છે ! આવી વાણી તો કદી સાંભળી નથી. એક વખત બનારસીદાસ નામના પંડિત આ સંતનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવ્યા. પંડિતજીએ મહારાજનું વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું. એમને ખૂબ આનંદ થયો. અહો ! મહારાજનું જ્ઞાન ઘણું વિશાળ છે, એમની વિદ્વતા અબેડ છે. હું પંડિત છું પણ આ મહારાજના જ્ઞાન આગળ મારું જ્ઞાન કંઈ નથી. વાતને જુદી જુદી રીતે કેવી સુંદર સમજાવે છે ! બરાબર આઠ દિવસ સુધી તેમણે વ્યાખ્યાન સાંભળ્યું. તેમને ખૂબ આનંદ થયો, પણ સાથે એ વિચાર થયો કે જેવું સાંભળું છું તેવું છોડવાનું મન કેમ નથી થતું ? લાવ જોઈ. મહારાજ વાણીમાં તો શૂરા છે પણ આચરણમાં છે કે નહિ ? તેમ વિચારી ચાલુ વ્યાખ્યાનમાં ઉભા થયા અને મહારાજની પ્રશંસા કરતાં કહ્યું — શુદ્ધેવ ! આપની વાણીમાં અદ્વૈતિક બહુ બહુ છે. જેમ મોરલી વાગે ને નાગ નાચે, મેઘ ગાજે ને મોર નાચે તેમ આપની વાણી સાંભળતાં અમારું હૈયું નાચી ઉઠે છે. આપના જ્ઞાન અને ત્યાગ આગળ ભલભલાના શીર સુકી જાય છે, આપની વાણીનો સ્વાદ મારી કાઠમાં રહી ગયો છે. તો આપ કૃપા કરીને ફરમાવો કે આપનું નામ શું છે ?

પોતાની પ્રશંસા સાંભળીને અંદરથી માનનો કુગો કુદ્યો. અહો ! પંડિત જેવા પંડિત મારી કેટલી પ્રશંસા કરે છે ? પણ ઉપરથી નમ્રતા બતાવતાં કહ્યું — પંડિતજી ! આપને મારા નામની સાથે શું નિસ્ખત છે ? નામ બણવાની શું જરૂર છે ? પંડિતજીએ કહ્યું — મહારાજ ! આપ ગમે ત્યાં વિચરતાં હો, મને જ્યારે ઇચ્છા થાય ત્યારે તપાસ કરીને આવી શકું. ખૂબ પૂછ્યું ત્યારે કહ્યું કે મારું નામ શીતળદાસજી છે. નામ સાંભળીને પંડિતજીએ કહ્યું અહાહા....શું આપનું નામ છે ! આપનામાં જેવા શુણ્ણ છે તેવું જ આપનું નામ છે. આપની વાણી પણ એવી છે કે સંસાર તાપથી તપેલાં માનવી ક્ષણવારમાં શીતળ બની જાય. આ સાંભળીને મહારાજ ખૂબ કુલાયા.

બંધુઓ ! જીવને બધું છોડવું સહેલ છે પણ માન છોડવું બહુ મુશ્કેલ છે. માણસ ધરખાર, પુત્ર, પત્ની, પૈસો બધું પલવારમાં છોડી શકે છે પણ માન છોડી શકતો નથી. તમને ત્યાગી, તપસ્વી, વિદ્વાનના દર્શન થયે પણ જ્ઞાન-તપ સુખ સરળ નિરાભિમાની સંતના દર્શન જલ્દી નહિ થાય. માન એ મીઠું ઝેર છે. પેલું ઝેર તો એક ભવમાં મારે છે ને એ દેખીતું ઝેર છે. એનાથી સહુ સાવધ રહેશે પણ આ માન સો વખત ઘોચેલા ઘી જેવું મીઠું ઝેર છે. એ ઝેર જીવને અનંતી વખત જન્મ મરણ કરાવે છે. આ માનનું ઝેર કાઢવા જેવું છે. એનામાં અભિમાન નથી તેને કોઈ માન આપે કે

ન આપે તો પણ ક્રોધ કે રોષ આવતો નથી. એ સમભાવમાં રમળના કરે છે.

બનારસીદાસ પંડિતે ખૂબ વખાણુ કર્યા એટલે મહારાજ કુલાઈ ગયા. ના કલાક થઈ ત્યાં ફરીવાર પંડિતજી ઉભા થયાં ને પૂછ્યું કે શુદ્ધેવ ! આપનું નામ શું છે ? ત્યારે મહારાજ ઉગતા સૂર્ય જેટલાં ગરમ થયા અને બોલ્યા-પંડિતજી ! તમે તો મોટા પંડિત છો ને એટલી વારમાં મારું નામ જૂલી ગયા ? મારું નામ શીતળદાસ છે. પંડિતજીએ કહ્યું-શુદ્ધેવ ! આપની વાત સાચી છે. ફરીને ૧૫ મિનિટે ઉભા થયાં ને પૂછ્યું શુદ્ધેવ. આપનું નામ શું છે ? ત્યાં મહારાજનો પિત્તો ગયો. ક્રોધથી લાલચોળ થઈ ગયા ને બોલ્યા, વારંવાર શું પૂછ્યા કરો છો ? તમને આટલું યાદ નથી રહેતું કે મારું નામ શીતળદાસ મુનિ છે, ત્યારે પંડિતજીએ હસીને કહ્યું, મહારાજસાહેબ ! હવે મને આપનું નામ આવડી ગયું. આપનું નામ શીતળદાસ મુનિ નહિ પણ ઉબ્બુદાસ મુનિ. (હસાહસ) અરે પંડિતજી ! આ શું બોલો છો ? મારું નામ ઉબ્બુદાસ મુનિ નથી, પણ શીતળદાસ મુનિ છે. પંડિતે કહ્યું, આપનામાં શીતળતાનું નામ નિશાન નથી. બે વાર પૂછ્યું ત્યાં આપ ગરમ થઈ ગયા. પછી ઉબ્બુદાસ નહિ તો બીજું શું ? (હસાહસ) મહારાજ શરમાઈ ગયા. ટૂંકમાં આપણે તો એ સમજવું છે કે માણસનું નામ ગમે તેટલું સારું હોય પણ નામ સાથે શુણુ ન હોય તો નામની કંઈ વિશેષતા નથી.

વસુદેવરાજ તથા દેવકીરાણીએ બાળકનું શુણુનિબંધન નામ પાડ્યું. હાથીનું તાળવું ખૂબ કોમળ હોય છે તેવો આ બાળક સુકોમળ હતો. તેની આમદી મખમલ કરતાં પણ અધિક મૂલ્યાયમ હતી. તેથી તેનું નામ ગજસુકુમાલ પાડવામાં આવ્યું. આ રીતે ખૂબ મોટો મહોત્સવ કરીને બાળકની નામકરણ વિધિ કરી. આ બાળક મોટો થતાં કેવો મહાન થશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિષ્ઠ: 'દુર્યોધન અને દુઃશાસને વર્તાવેલો કાળો ફેર' :- દુર્યોધને પાંડવોના વસ્ત્રો ઉતારાવી લીધા. એટલેથી તેને સતોષ ન થયો એટલે દુઃશાસનને દ્રૌપદીને સલામાં લઈ આવવા માટે મોકલ્યો. દુર્યોધનના હુકમથી દુઃશાસન દ્રૌપદીની પાસે આવીને કહે છે કે દ્રૌપદી ! તારા પાંચ પાંચ પતિ આજે દુર્યોધનનાં હાસ બની ગયા છે ને તને પણ હાવમાં મૂકીને હારી ગયા છે એટલે આજથી પાંડવોની સાથેનો તારો સંબંધ પૂરો થયો. હું તો મારું છું કે જે થયું તે સારું થયું એ તો લિખારી બની ગયા પણ તારા પુણ્ય જગ્યા કે તું હવે અમારા મોટાભાઈ દુર્યોધનની પદ્મરાણી બનીશ. આલ, તને દુર્યોધન રાજ બોલાવે છે. ત્યારે દ્રૌપદીએ કહ્યું-દિયરજી ! તમે આ શું બોલો છો ? હું તમારા બધાની ભાભી છું તમને આવી અનુચિત વાત કરતાં શરમ નથી આવતી ? કંઈક તો મર્યાદા રાખો. ત્યારે દુષ્ટ દુઃશાસન ક્રોધ કરીને કહે છે હવે મારે તારી લાંબી ચોડી વાતો સાંભળવી નથી. પાંચ પાંચ પતિની પત્ની બની અને ચોટી સડી થઈને બેઠી છે ! જો બ્યભિચારિણી ! તું જલ્દી મારી સાથે ચાલ. જો સીધી રીતે નહિ આવે તો હું તારો મોટલો પકડીને તને લઈ જઈશ.

સતીને સંતાપે સાર નહિ નીકળે :- દુઃશાસનના શબ્દો સાંભળી દ્રૌપદીનું હૈયું ચીરાઈ ગયું. તે ક્રોધથી લાલચોળ થઈને બોલી ઉઠી કે દુષ્ટ! આવું બોલતાં તારી જીભ કપાઈ જતી નથી! તને લાજ નથી આવતી? હું તને દિવર કહું છું ને તું મને આવા શબ્દો કહે છે? યાદ રાખજે. સતી સીને તું બ્યભિચારિણી કહે છે તેના ક્રોધ તારે કેવા ભોગવવા પડશે! પણ દુઃશાસન તેની વાત સાંભળતો નથી, ને કહે છે જલ્દી ચાલ. ત્યારે દ્રૌપદી કહે છે કે,

હે દેવર! મેં રણુસ્વલ્લા હૂં એક ઝોટને સાડી,

ધસ કારણુ નહિ આઉં સભામેં, માનો ખાત હમારી હો-ઓતા....

હે દિવરજી! અત્યારે હું ટાઈમમાં છું. એટલે મેં એક જ સાડી ઝોટકી છે. આવી એક સાડી પહેરીને ભરી સભામાં હું કેવી રીતે આવી શકું? હું અત્યારે નહિ આવું. તમે દુર્યોધનને કહી દેજો કે દ્રૌપદી આ સ્થિતિમાં આવી શકે તેમ નથી. ખીજું હું તમને એક વાત પૂછું છું કે ધર્મરાજ પોતે હારી ગયા પછી મને દાવમાં મૂકી છે કે પહેલી? જો પોતે હાર્યા પછી મને દાવમાં મૂકી હોય તો તમારો હક્ક નથી. કારણ કે ધર્મરાજ પોતે જ પરત્ર જની ગયા હોય તો પછી મને દાવમાં મૂકવાનો તેમનો કોઈ અધિકાર નથી. જેમ પ્રાતઃકાળ થતાં સૂર્યથી પરજિત થયેલો અંદ્રમા એ અંદ્રમા નથી રહેતો તેમ ધર્મરાજ પોતે દાવમાં હારી ગયા પછી મને કેવી રીતે દાવમાં મૂકી શકે? માટે હું એ કારણથી પણ નહિ આવું. દ્રૌપદીનો વચનો સાંભળીને દુઃશાસન ઉશ્કેરાઈ ગયો ને ગુસ્સે થઈને બોલ્યો. હે વાચાલિ! મારે તારું લાંબુ લેકચર સાંભળવું નથી. તું મારી સાથે આવે છે કે નહિ? હું તને લીધા વિના જવાનો નથી. એમ કહીને દ્રૌપદીને ચોટલો પકડીને જોગી. ત્યારે દ્રૌપદીએ કહ્યું હે પાપી! હે નીચ! આજ સુધી મારું સુખ કેાઈએ જોયું નથી. આજે સભામાં કેટલા મારા વડીલો બેઠા છે તેમની સામે આવી સ્થિતિમાં એક વસ્ત્ર લેર તું મને ક્યાં લઈ જાય છે? જરા તો શરમ રાખ, પણ કેાણુ સાંભળે? જ્યારે માણસનાં કર્મનો ઉદય થાય છે ત્યારે કેાઈ તેની વાત સાંભળતું નથી. દુઃશાસને દ્રૌપદીની વાત સાંભળી નહિ.

દ્રૌપદી કી કંઝેને યહ, કેસી દશા બિગારી,

ચોટી પકડ સભામેં લાયા, શોર મચા હૈ ભારી હો-ઓતા....

દ્રૌપદી કાળો કલ્પાંત કરવા લાગી, પણ અહીં તેનું કોણુ સાંભળે. નિર્ઘં દુઃશાસન ચોટલો પકડે તે વખતે કેવું થાય? આ સામાન્ય સ્ત્રી નહિ પણ રાજાની રાણી છે. તે કદી ઝોગલમાંથી બહાર નીકળેલી નહિ, તેની જ્યારે પાપી આવી દશા કરે તે સમયે કેટલું દુઃખ થાય? કેવો અઘાત લાગે? જેને દાસીઓ ખમ્મા ખમ્મા કરતી હોય, પાણી માંગતા દૂધ મળતું હોય, જે કદી ખુલ્લા પગે ધરતી પર ચાલી ન હોય તેને જમીન ઉપર ઢસેડે તે કંઈ જેવી તેવી વાત છે? દુઃશાસન દ્રૌપદીને ઢસેડીને સભામાં લાવ્યો.

આ વાતની આખી ઇન્દ્રપ્રસ્થ નગરીમાં ખબર પડી ગઈ. વાન સાંભળીને નગરીમાં તો ધાધાકાર મચી ગયો. અહો, એક સતી સ્ત્રીની આ દશા! આખવા દુર્ગોધન રાજા આવા દુષ્ટ કેમ બની ગયા! આવા પાપી રાજાના રાજ્યમાં રહેવું એ પાપ પાપ છે. આ વાન સાંભળીને નગરજનોએ ખાવાપીવાનું છોડી દીધું, પુરોહિતોએ વલ્લભાસ દર્શન કરાવ્યું. ધરકામ છોડ્યા ને સૌ સભામાં આવ્યા. સતી દ્રૌપદીની આ દશા જોઈને બધા દાળા પાણીએ રડવા લાગ્યા.

“ દ્રૌપદીને વિલાપ ” :- દ્રૌપદી રડતી રડતી કહે છે હે પાપી ! હું તારી માતા સમાન છું ને તે મારી આ દશા કરી ? હે પાપીઓ ! તમે એક અળખા સ્ત્રી ઉપર આવો કાળો કેર વર્તાવ્યો છે. મને તો લાગે છે કે તમે કુળરૂપી વૃક્ષને કાપવા માટે ઉત્તમ કુળમાં કુહાડા જેવા પાક્યા છો. તમે મારી આ દશા કરી ! મેં આજ સુધી મારા પતિ સિવાય માત્ર સુખ કોઈને બતાવ્યું નથી, અને આજે તમે મને આટલા પુરુષો વચ્ચે ચોટાલા પકડી સભામાં લાવ્યા છો. આ તમારા દુષ્ટમતથી તમે નરકમાં જ્યો. આમ બોલતી દ્રૌપદી સભા વચ્ચે ઉભી ઉભી કંઈ સ્વરે રૂદન કરવા લાગી. જેમ હરણીને સિંહ પકડી લે પછી તે ગમે તેટલું રૂદન કરે પણ તેનું ભેર ચાલતું નથી, તેમ પાંચ પાંચ પાંડવોની પત્ની પાંચાલી આજે નિરાધાર બનીને સભા વચ્ચે ઉભી ઉભી રહે છે ને એક પછી એક પાંડવો સામે દ્રષ્ટિ કરે છે કે કોઈ નહિ હોય પણ બહીર ભીમ તો જરૂર ઉઠશે, પણ કોઈ ઉઠતું નથી.

પાંચ પાંડવ દેખ ખરાખી, દ્રૌપદી હી જિસવારી,

લજ્જાવશ સુખ ઢાંકે વચ્ચે સે, જોવે ભૂમિ તો અંજારી હો...શ્રોતા

અરે નાથ ! આ પાપી દુઃશાસને મારી આ દશા કરી ! મને હસેડીને તમારી સામે બરી સભામાં લાવ્યો. તમે જોઈને કેમ બેસી રહ્યાં છો ? તમે કોઈ કેમ ઉઠતા નથી ? જેના પાંચ પાંચ પતિ જીવતાં ને જાગતાં બેઠાં હોય તેની પત્નીની આ દશા ! દ્રૌપદીનાં આવા દયાજનક શબ્દો સાંભળીને પાંડવો ધરતી સામે જોઈ રહ્યાં, અને ભીષ્મપિતામહ, દ્રોણાચાર્ય, વિદુરજી વિગેરે વડીલોએ આ દશ્ય ન જોઈ શકવાથી વસ્ત્રથી પોતાનું સુખ ઢાંકી દીધું પણ કોઈ કંઈ બોલી શક્યું નહિ. ભીષ્મથી આ કાળો કેર સહન થતો નથી. એ જાણ્યો રહે તે પ નથી પણ ધર્મરાજ ઇશ્વારે કરીને ઉઠવા દેતાં નથી. બધા સજ્જનો દ્રૌપદીની આ દશા જોઈ સુધિહિરની નિંદા કરવા લાગ્યા કે ધર્મરાજ દ્રૌપદીને દાવમાં મૂકી શકે જ નહિ. એના ઉપર એમના એકલાનો તો હક્ક નથી. પાંચે બાઈઓનો હક્ક છે. આવા મહાનપુરુષે આવું કામ કર્યું તો બીજાની ક્યાં વાત કરવી ? એક તરફ આવો ક્રીટકાર થાય છે ને બીજી તરફ દ્રૌપદીનું રૂદન જોઈ જતું નથી, પણ હવે શું થાય ? કોને કહેવાય ? હાથના ક્યાં હાથે વાગ્યા. હવે તો ધર્મરાજને પેટ ભરીને પ્રસ્તાવો થાય છે કે મને બધાએ ખૂબ વાર્યો પણ મેં જીગર રમતાં પાછું વાળીને ન

જેણું ત્યારે દ્રૌપદીની આ દશા થઈ ને ! આ રીતે ધર્મરાજ પોતાની ભૂલનો પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યા. દ્રૌપદી મૃગલી જેવી રાંક બનીને રહવા લાગી ત્યારે દુર્યોધન કહે છે—

“ દુર્યોધને તલવારના લા જેવા કાઢેલા વેણુ ” :—હે પાપણી ! તે’ હસ્તિનાપુરમાં મારી મબક ઉઠાવી હતી કે અંધાના બચા અંધા જ હોય ને ! તો હવે તેનો બદલો લોગવ. તે સમયે અભિમાનમાં છકી જઈને યોદ્ધતાં વિચાર ન કર્યો. હવે રહવાથી શું વળશે ? દુર્યોધનના કટાક્ષ સાંભળી ભીમની આંખો લાલચોળ થઈ ગઈ. અહો ! આપણે સામે જીવતાં જાગતા યોદ્ધા છીએ ને એ દ્રૌપદીને આવા શબ્દો સાંભળાવે તે કેમ સહન થાય ? ભીમ ઉભો થવા બય છે ત્યારે ધર્મરાજ કહે છે લાઈ ! અત્યારે આપણું પુણ્ય ખલાસ થઈ ગયા છે. તેથી તું જઈશ તો પણ મારું કે તારું ચાલવાનું નથી, માટે શાંતિ રાખ. અત્યારે આકરો ઉતાવળો ન થા. ધીરજના રૂળ મીઠાં છે. ભીમ કહે છે લાઈ ! બહુ ધીરજ રાખી તેથી આ દશા થઈ છે. દુર્યોધનના નિર્લજ શબ્દો સાંભળીને દ્રૌપદી થરથર ડ્રુજવા લાગી અને તેની આંખમાંથી શ્રાવણુ બાહરવો વહેવા લાગ્યો. તે કંઠુ સ્વરે કહે છે હે નાથ ! તમે આ કેમ સાંખી શકો છો ? આ મારા વડીલજનો પણ કેમ ચૂપ થઈને બેસી રહ્યાં છો ? આ કુબ્જને કંઈક તો કહો. દ્રૌપદીનું રૂદન સાંભળીને બાંહે પાંખી ધ્રુજી ઉઠ્યા. આખી નગરીના લોકો રહવા લાગ્યા. એવી કંઠુ સ્થિતિ સર્જાઈ ગઈ છે. હજુ પાખી દુર્યોધન દ્રૌપદીને કેવા કુવચનો કહેશે તેના ભાવ અવસર.

વ્યાખ્યાન નં. ૭૧

બાહરવા સુદ ૬ ને શુધવાર

તા. ૨૧-૬-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની ભગવંતો જગતનાં જીવોને જગત કરવા માટે ફરમાવે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! જો તમારે અનંતકાળની રખડપટ્ટી અટકાવીને પરમપદની પ્રાપ્તિ કરવી હોય તો સૌથી પ્રથમ પ્રમાદનો ત્યાગ કરો.

“ જેસિં ઉ પમાણં ગચ્છહ કાલો નિરત્થિઓ ધમ્મો ।

તે સંસાર મળંત, હિહંતી પમાયદોસેણ ॥ ”

જે મનુષ્ય આવો ઉત્તમ માનવ જન્મ પામીને ધર્મક્રિયા કરવામાં પ્રમાદ કરે છે તે અમૂલ્ય સમયને વ્યર્થ શુભાવે છે. પ્રમાદના કારણે જીવો અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. પ્રમાદ એ આત્માનો પરમ શત્રુ છે. માટે પ્રમાદનો ત્યાગ કરી પરમપદની પ્રાપ્તિ કરવા માટે પુરૂષાર્થ કરો. પરમપદ એટલે શું ? એ તો તમે જાણો છો ને ? પરમપદ એટલે મોક્ષ. દરેક મનુષ્યોએ દરરોજ સવારમાં ઉઠીને મોક્ષનાં સુહરતમ શિવિત્રતમ, સુખમય અને આનંદમય સ્વરૂપનું ચિંતન કરવું જોઈએ. કારણ કે

કોઈ જાતનું દુઃખ, દર્દ કે દોષ નથી. ત્યાં કોઈ જાતની આધિ, વ્યાધિ કે ઉપાધિ નથી. ગંદકીનું નામ નિશાન નથી. કોઈ જાતનો ભય નથી. ભૂખ કે નરસનું દુઃખ નથી. ત્યાં કોઈ ઈચ્છા, પરતંત્રતા કે બંધન નથી. ત્યાંનું સુખ અખૂટ છે. એ સુખનો ભંડાર કદી ખૂટતો નથી. એકાંત સ્વાભાવિક સુખ, આનંદ અને જ્ઞાનમાં મક્કન રહેવાનું છે. એક વખત પરમ પુરૂષાર્થ જેડીને મોક્ષમાં પહોંચી ગયા પછી ત્યાંથી આપણને કોઈ કાઠી શકતું નથી. તમે મહિને હજાર રૂપિયા ભાડું આપીને ફ્લેટમાં રહો પણ ક્યારે એનો માલીક ખાલી કરાવશે તેની ખાતરી નથી. કારણ કે એ ભાડાનું ઘર છે. અને મોક્ષ એ જીવનું શાશ્વતું ઘર છે. ત્યાં સદા આનંદથી રહેવાનું છે. ત્યાં કોઈ પ્રકારની વાસના, તૃષ્ણા કે આશા રહેતી નથી. ત્યાં ગયેલો આત્મા ન્યાસ બની જાય છે.

બંધુઓ ! આવું શાશ્વત ઘર અને શાશ્વત સુખ મળી ગયા પછી કોઈ જાતની ઇચ્છા રહે ખરી ? પરમપદ એટલે પરમશાંતિનું ધામ અને પૂર્ણતાની ટોચ. આવું અસલી સુખથી ભરેલું ઘર મળ્યા પછી જીવને ઘર બદલવાની ચિંતા રહેતી નથી. એટલે કે જન્મ, જરા, મરણ, રોગ, શોકનું નામ નિશાન નથી રહેતું. જન્મ-મરણ-રોગ-શોક-ભૂખ તરસ, સ્વપ્ન, વિચેષ, આ બધું જ્યાં શરીર છે, ત્યાં જ છે ને ? પણ જ્યાં શરીર નથી ત્યાં આ બધી અંતઃક્રિયા જાય છે. આવા પરમપદ મોક્ષમાં પહોંચ્યા માટે રત્નત્રયીની આરાધના કરી લો. જેણે રત્નત્રયીની આરાધના કરી છે તે આત્માઓ મોક્ષમાં ગયા છે. બોલો, મોક્ષમાં જવું છે ને ? જવું હોય તો રત્નત્રયીની આરાધના કરો.

આપણાં અધિકારના નાયક ગજસુકુમાલને જન્મ મહોત્સવ ઉજવાયો અને તેમનું નામ પાડયું. હવે શાસ્ત્રકાર ભગવંત કહે છે કે સૈત્તં જદા મેદે જાવ અહ્મં મેગલ્લમત્યે જાય વાવિ કોલ્યા । ગજસુકુમાલના બાલ્યકાળથી માંડીને યૌવનકાળ સુધીના વૃતાંત મેઘકુમારની જેમ બાજી લેવો. એટલે કે જેમ મેઘકુમારને તેની માતાએ લાલનપાલનથી ઉછેર્યો હતો તેમ ગજસુકુમાલને પણ ખૂબ લાડકોડથી ઉછેર્યો હતા. દેવકીમાતાને દિકરાને ઉછેરવાના બે કોડ હતા તે આજે પૂરા કરવાનો સમય આવ્યો. ગજસુકુમાલને જોઈને દેવકીનો હૃષં સમાતો નથી. ગજસુકુમાલને ઉછેરવા માટે પાંચ પ્રકારની ધાવમાતાઓ રાખવામાં આવી. ‘ક્ષીરધાત્રી, મંદળધાત્રી, મજ્જનધાત્રી, કીડનધાત્રી, અંકધાત્રી, એમાં દૂધ પીવડાવનારી ધાત્રી તે ક્ષીરધાત્રી, વસ્ત્રાલંકાર પહેરવાવાળી ધાત્રી તે મંદળધાત્રી, સ્નાન કરાવનાર ધાત્રી તે મજ્જનધાત્રી, રમત રમાડનાર ધાત્રી તે કીડનધાત્રી, અને અંક એટલે ગોદમાં લેનાર અંકધાત્રી. ગજસુકુમાલને ઉછેરવા માટે વસુદેવરાજાએ આ પાંચ પ્રકારની ધાત્રીઓ રાખી હતી. પાંચ પ્રકારની ધાત્રીઓ બધી રાખવામાં આવી હતી. કારણ કે જો એક ધાત્રી બિમાર થાય ને તે જો બાળકને દૂધપાન, સ્નાન વિગેરે કરાવે તો બાળકને હાની પહોંચે એટલે જો એક બિમાર પડે તો બીજી ધાત્રી તેણે કામ સંભાળી

લેતી, આ દૃષ્ટિથી બપોળે પ્રકારની ધાત્રીઓ રાખવામાં આવી હતી. પાંચ ધાત્રીઓ અને અઠાર દેશની દાસીઓ દ્વારા ગજચુક્રમાલનું લાલનપાલન થાય છે. દેવકીમાતા હંસતા બાળકને જોઈને ખુશખુશ થાય છે. શું મારો લાલ છે! મારો લાલ મોટો થશે પછી ભણવા જશે જોવા આશાના મિનારા ચણે છે. જુઓ, માતાને જોનો લાલ કેટલો બધો વહાલો હોય છે! માતાને પોતાના સંતાન પ્રત્યે કેટલી બધી મમતા અને મોહ હોય છે! અહીં દેવકીરાણીને પુત્રનો મોહ છે અને કોઈ કોઈ જગ્યાએ પિતાને પુત્ર માટેની ઘેલછા હોય છે. આ સંસાર મોહ, માયા અને મમતાથી ભરેલો છે. અહીં એક દૃષ્ટાંત ચાલે આવે છે.

“ભગવાન મહાવીરની સાચી શ્રાવિકા :—” સુલશા મહાવીર પ્રભુની પરમ શ્રાવિકા હતી. જોના પતિનું નામ નાગરથિક હતું. અત્યારે આપણે જે અધિકાર ચાલે છે તે છ અણુગારોને ઉછેરનારી સુલશા હતી. પણ તે સુલશા નેમનાથ ભગવાનના વખતમાં થઈ છે, અને આ સુલશા મહાવીર પ્રભુના સમયમાં થઈ છે. જોને ઘેર સુખ સામગ્રીનો પાર ન હતો. કરોડો રૂપિયાની સંપત્તિ હતી પણ સુલશા ભગવાન મહાવીરસ્વામીની પરમ ઉપાસિકા અને મહાન સતી હતી. ભગવાનના વચન ઉપર જોને અતૂટ શ્રદ્ધા હતી. જોટલે, સંસારનાં સુખ તેને તુચ્છ લાગતાં હતાં. આટલું બધું સુખ હતું તેના તેના દિલમાં આનંદ ન હતો અને જો સુખની ખામી લાગે તો દિલમાં ખેદ કરતી નહિ. જોને કોઈ સુખની કમીના ન હતી પણ તમારા સંસારની દૃષ્ટિએ એક સુખની ખામી હતી. આટલો પૈસો હતો પણ જોને પુત્ર ન હતો છતાં જોને જો વાતનું દુઃખ ન હતું. જોને સંસારના સુખો ધૂળ જેવા તુચ્છ લાગતાં હોય તેને જો સુખની અપૂર્ણતામાં દુઃખ થાય? ન થાય, આ સમ્યક્ત્વનો પ્રભાવ છે. સમ્યક્દૃષ્ટિ આત્માને સંસારના સુખમાં દુઃખ દેખાય છે. સમ્યક્ત્વના પાંચ લક્ષણ છે. તેમાં સંવેગ નામનો ગુણ જોનામાં પ્રગટે છે તેને મન ચાહે સ્વર્ગનાં દેવતાઈ સુખ હોય કે પછી મનુષ્યનાં સુખો હોય બધા ધૂળના ઢગલાં જેવા અસાર અને દુઃખરૂપ લાગે છે. સમકિતીને મન મનુષ્યના કે દેવના સુખોનું કંઈ મહત્વ હોતું નથી. જોને તો મોક્ષનાં સુખનું મહત્વ હોય છે. તે સંસારમાં રહેતો હોય પણ જોનું મન તો મોક્ષમાં હોય છે.

સમકિતી જીવની ધર્મશ્રદ્ધાની પરિણતિ જોવી હોય છે કે જોનાથી તેને સંસારના સુખો તુચ્છ, અસાર અને દુઃખરૂપ લાગે છે. જોટલે તેને સુખની વૃદ્ધિમાં આનંદ નહિ ને સુખની ખામીમાં ખેદ નહિ. ભરત ચક્રવર્તિને ત્યાં છ છ ખંડની સાઘળી હતી છતાં તેમને જોમ ન હતું કે હું મોટો ચક્રવર્તિ! અને પુલિયા આવક પાસે સંપત્તિ ન હતી છતાં તેને મન જોવો અક્ષોસ ન હતો કે મારી પાસે કાંઈ નથી, તેમ આ સુલશા શ્રાવિકાને ત્યાં સંપત્તિ ઘણી હતી પણ પુત્ર ન હતો તેથી તેને જોમ નહોતું થતું કે મારે પુત્ર નથી પણ જોના પતિ નાગરથિકને જોમ થતું કે મારે પુત્ર નથી. એક પુત્ર હોય તો સાફ

આ માટે તેને ચિંતા થયા કરતી હતી. આટલા માટે જ્ઞાની ભગવંતોએ સંસાર ને અસાર અને દુઃખરૂપ કહી છે, કારણ કે સંસાર સુખની એક પણ અપૂરાણ માનવીના ચિત્તને પીક્યા કરે છે. એ અપૂરાણ પૂરી કરવા માટે એવું ચિત્ત વિદુવળ બની જાય છે. નાગરથિક કોઈના આંગણમાં નાના કુલકા જેવા બાળકો રમતાં, ખીલતાં ને કિલ્લોલ કરતા દેખે મેં એના દિલમાં દુઃખ થાય કે હું આવો મોટો ધનવાન અને મારે એકેય પુત્ર નહિ ! પુત્ર વિનાતું ઘર શૂનકાર લાગે છે. બસ, આ ચિંતા એના ચિત્તને પીક્યા કરતી હતી.

“પતિને ઉદાસ દેખી સતીએ કરેલો પ્રશ્ન” :—એકઠ્ઠ ઘરમાં કેવી વિપત્તિ છે ! પત્નીને સંતાનના અભાવમાં નામ દુઃખ નથી, અને એના પતિને સંતાત વિનાતું ઘર શૂનકાર લાગે છે, સુલશાનો પતિ ઉદાસ રહેવા લાગ્યો. સુલશા જુએ છે કે ગમે તે કારણે મારો પતિ ઉદાસ ઉદાસ રહ્યા કરે છે. એટલે તેણે પૂછ્યું. સ્વામીનાથ ! હમણાં ત્રણ ચાર દિવસથી આપ કેમ ચિંતાતુર દેખાઓ છો ? શું તમારું કોઈએ અપમાન કર્યું છે ? શું વહેપાર ધંધામાં નુકશાન થયું છે ? કે કોઈ તમારી વિરુદ્ધ બોલે છે ? શા કારણે આટલા બધા ઉદાસ છો ? ત્યારે નાગરથિક કહે છે એવું કંઈ નથી. ખૂબ પૂછ્યું પણ કહેતા નથી, ત્યારે સુલશાએ કહ્યું—નાથ ! જો તમે મને નહિ કહો તો કોને કહેશે ? આપણે બંને એક બીજાના સુખ દુઃખમાં લાગીદાર છીએ. માટે મને કહો. સુલશાએ ખૂબ પૂછ્યું ત્યારે નાગરથિકે કહ્યું—દેવી ! મને ખીતું કંઈ નથી. કોઈએ મારું અપમાન નથી કર્યું. ધંધામાં કંઈ નુકશાન નથી થયું કે કોઈ મારી વિરુદ્ધ બોલતું નથી, પણ મારી ચિંતાતું એક જ કારણ છે કે આપણાં લગ્ન થયાં ને આટલા વર્ષો થયાં પણ હજી સુધી આપણે ઘેર પારણું બંધાયું નથી. સંસાર સુખતું ફળ સંતાન પ્રાપ્તિ છે. એ સંતાન પ્રાપ્તિની ખોટ મારા મનમાં સાલ્યા કરે છે. પુત્ર હોય તો ઘર ભર્યું ભર્યું લાગે, અને હું બહારથી આવું ત્યારે બાપુલ આવ્યા....બાપુલ આવ્યા કહીને મને વળગી પડે, અને રમે, ખેત્રે ને કાલુંકાલું બોલીને કિલ્લોલ કરે. અત્યારે આપણું ઘર વગડા જેવું સૂતું સૂતું લાગે છે. જેમ વગડામાં એકલા ફૂંકા ઝાડ ઉભા હોય તેમ મને પુત્ર વિનાતું ઘર વગડા જેવું લાગે છે. માણસ પાસે જો પૈસા ના હોય તો પૈસા મેળવવાની ચિંતા, કદાચ પુણ્યથોગે પૈસા મળી જાય તો તેને સાચવવાની ચિંતા, તેમજ માણસ કુંવારો હોય ત્યાં સુધી પત્ની મેળવવાની ચિંતા, અને પત્ની મળ્યા પછી પુત્રની ચિંતા કરે છે. પત્ની સારી મળી હોય, પૈસા પુષ્કળ હોય છતાં માણસને વાંઝીયાપણું ગમતું નથી. કારણ કે એ એવો વિચાર કરે છે કે ભલે, એક જ પુત્ર હોય પણ જો મારો પુત્ર હોય તો કુળને અજવાળે છે. એકઃચંદ્ર રાત્રીને સુશોભિત કરે છે. ચંદ્ર વિનાની અમાસની અંધારી રાત્રી બિહામણી લાગે છે, તેમ મને પુત્ર વિનાતું જીવન શૂનકાર લાગે છે. બસ, મારી ચિંતાતું આ સુખ્ય કારણ છે.

“ ઘી લવના લુખો કંસાર, દીકરા વિના સૂનો સંસાર,
જેને ઘેર પારણું તેનું શોભે બારણું.”

પતિની વાત સાંભળીને સુલશાએ કહ્યું-અહો સ્વામીનાથ ! આપને આ ચિંતા થાય છે? પુત્ર નથી એમાં ક્યું મોટું દુઃખ છે કે એની ચિંતામાં રાતદિવસ ઉદાસ બની ગયા છો! નાથ ! આવો ઉત્તમ મનુષ્ય જન્મ અને તેમાં પણ આવું પવિત્ર જિનુશાસન પામીને આવી ચિંતા કરવાની હોય? જિનુશાસનમાં જન્મેલો જૈન શેની ચિંતા કરે? જૈનને એવી ચિંતા થાય કે રણે મને સંસારમાં રહેતા કયાંય પ્રાપ્ત ન લાગે. મારો પરલોક બગડી ન જાય ! એનો સમય ધર્મારાધના વિનાનો વ્યર્થ જાય, ધર્મારાધના ન થાય કે અજાણે પાપ લાગી જાય તેની ચિંતા થાય પણ પુત્ર ન હોય તેની ચિંતા ન થાય, ચિંતા કરો તો આત્માની કરો. આવી ચિંતા ન કરો. વળી હું આપને પૂછું છું કે શું પુત્ર આપણે ઉદ્ધાર કરવાનો છે? શું પુત્ર માતાપિતાને નરકમાં જતાં બચાવશે? મારા નાથ ! જરા સમજો. માતા પિતા જો એવાં કાર્યો કરે તો શુભવાન એક પુત્ર તો શું અત્યેક પુત્રો પણ એમને નરકમાં જતાં બચાવી શકતાં નથી. છ છ ખંડના સ્વામી બ્રહ્મહત ચક્રવર્તિને ઘણાં પુત્રો હતા પણ ચક્રવર્તિએ જીવનના અંત સુધી લેંગાસકિત છોડી નહિ તો સાતમી નરકે જવું પડ્યું ત્યારે પુત્રો પિતાને સાતમી નરકમાં જતાં અટકાવી શક્યા ખરા? ‘ના’. અટકાવવાની તો કયાં વાત કરું, સાતમી નરકની છટ્ટી પણ ન કરી શક્યા. જીવને નરકમાં પડતો અટકાવવા માટે પુત્ર કે પૈસા કોઈ સમર્થ નથી. જેને માટે પાપ કરીને પૈસા લેગા કરો છો તેવા પુત્રો કે પત્ની તેમજ માતા પિતા વિગેરે કોઈ નરકમાં જતાં બચાવી શકતા નથી. ઉંચું કુળ પ્રતિષ્ઠા, પદવી કે પૈસા કોઈ બચાવનાર નથી. નરકમાં જતાં જીવને જો કેઈ બચાવનાર હોય તો તે માત્ર ધર્મ છે. માટે ચિંતા કરો તો એવી કરો કે જે આપણને દુર્ગતિમાં જતાં અટકાવે. પરલોકમાં સહાયક બને એવી સાધના કરો તો મનુષ્યભવ સંકળ થાય. બાકી પુત્રની ચિંતા કરવથી શું લાભ? એ ચિંતા કરીને શરીર સુકની રહ્યા છો તેનાં કરતાં તપ કરો. તો કર્મનો ક્ષય થશે.

“પુત્રનો તલસાટ કરતાં આત્માનો તલસાટ કરો” : સુલશા કહે છે હે નાથ !

આપ પુત્ર પુત્ર શું કર્યા કરો છો? પુત્રનો તલસાટ એ કંઈ સાચો તલસાટ નથી. સાચો તલસાટ મોક્ષનો છે. પુત્ર હોય પણ સારો હોય તો માળાપને શાંતિ થાય છે પણ જો કુળમાં અંગારા જેવો પુત્ર પાકે તો મા-બાપની કેવી દશા થાય છે! એ મા-બાપ એમ કહે છે કે આવો દીકરો પાક્યો તેના કરતાં વાંઝીયા રહ્યાં હોત તો સારું હતું. જીઓ, ધૃતરાષ્ટ્રને દુર્યોધન આદિ સો પુત્રો હતાં. એ પુત્રો કેવા પાક્યાં? સો સો પુત્રો એનો વંશ નિર્મૂળ થયો ને? રાજ રાવણ જેવો સમર્થ પુત્ર હોવા છતાં એવા પુત્રથી એના પિતાનો નિર્મૂળ વંશ કલંકિત બન્યો. સુગર ચક્રવર્તિને એક જો નહિ પણ ૬૦ હજાર પુત્રો હતાં છતાં

“ ઘી વિના હુઓ કંસાર, દીકરા વિના સૂનો સંસાર,
જેને ઘેર પારણું તેનું શોભે બારણું.”

પતિની વાત સાંભળીને સુલશાએ કહ્યું-અહો સ્વામીનાથ ! આપને આ ચિંતા થાય છે? પુત્ર નથી એમાં રથું મોટું હુઃખ છે કે એની ચિંતામાં રાતદિવસ ઉઠાસ બની ગયા હો! નાથ ! આવો ઉત્તમ મનુષ્ય જન્મ અને તેમાં પણ આવું પવિત્ર જિનશાસન પામીને આવી ચિંતા કરવાની હોય? જિનશાસનમાં જન્મેલો જૈન શેની ચિંતા કરે? જૈનને એવી ચિંતા થાય કે રળે મને સંસારમાં રહેતા કયાંય પાપ ન લાગે. મારો પરલોક ભગડી ન જાય ! એનો સમય ધર્મારાધના વિનાનો વ્યર્થ જાય, ધર્મારાધના ન થાય કે અજાણે પાપ લાગી જાય તેની ચિંતા થાય પણ પુત્ર ન હોય તેની ચિંતા ન થાય, ચિંતા કરો તો આત્માની કરો. આવી ચિંતા ન કરો. વળી હું આપને પૂછું છું કે શું પુત્ર આપણે ઉદ્ધાર કરવાનો છે? શું પુત્ર માતાપિતાને નરકમાં જતાં બચાવશે? મારા નાથ ! જરા સમજો. માતા પિતા જો એવાં કાર્યો કરે તો ગુણવાન એક પુત્ર તો શું અનેક પુત્રો પણ એમને નરકમાં જતાં બચાવી શકતાં નથી. છ છ ખંડના સ્વામી બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિને ઘણાં પુત્રો હતા પણ ચક્રવર્તિએ જીવનના અંત સુધી ભોળાસકિત છોડી નહિ તો સાતમી નરકે જવું પડ્યું ત્યારે પુત્રો પિતાને સાતમી નરકમાં જતાં અટકાવી શક્યા ખરા? ‘ના’. અટકાવવાની તો કયાં વાત કરું, સાતમી નરકની છટ્ટી પણ ન કરી શક્યા. જીવને નરકમાં પડતો અટકાવવા માટે પુત્ર કે પૈસા કોઈ સમર્થ નથી. જેને માટે પાપ કરીને પૈસા ભેગા કરો છો તેવા પુત્રો કે પત્ની તેમજ માતા પિતા વિગેરે કોઈ નરકમાં જતાં બચાવી શકતા નથી. ઉંચું કુળ પ્રતિષ્ઠા, પદવી કે પૈસા કોઈ બચાવનાર નથી. નરકમાં જતાં જીવને જો કેઈ બચાવનાર હોય તો તે માત્ર ધર્મ છે. માટે ચિંતા કરો તો એવી કરો કે જે આપણને દુર્ગતિમાં જતાં અટકાવે. પરલોકમાં સહાયક બને એવી સાધના કરો તો મનુષ્યભવ સફળ થાય. બાકી પુત્રની ચિંતા કરવાથી શું લાભ? એ ચિંતા કરીને શરીર સુકની રહ્યા છો તેનાં કરતાં તપ કરો તો કર્મનો ક્ષય થશે.

“પુત્રનો તલસાટ કરતાં આત્માનો તલસાટ કરો” : સુલશા કહે છે હે નાથ !

આપ પુત્ર પુત્ર શું કર્યા કરો છો? પુત્રનો તલસાટ એ કંઈ સાચો તલસાટ નથી. સાચો તલસાટ મોક્ષનો છે. પુત્ર હોય પણ સારો હોય તો માળાપને શાંતિ થાય છે પણ જો કુળમાં અંગ રા જેવો પુત્ર પાકે તો મા-બાપની કેવી દશા થાય છે! એ મા-બાપ એમ કહે છે કે આવો દીકરો પાક્યો તેના કરતાં વાંઝીયા રહ્યાં હોત તો સાડું હતું. જુઓ, ધૃતરાષ્ટ્રને દુર્યોધન આદિ સો પુત્રો હતાં. એ પુત્રો કેવા પાક્યાં? સો સો પુત્રોએના વંશ નિર્મૂળ થયો ને? રાજા રાવણ જેવો સમર્થ પુત્ર હોવા છતાં એવા પુત્રથી એના પિતાનો નિર્મૂળ વંશ કલંકિત બન્યો. સગર ચક્રવર્તિને એક જ નહિ પણ ૬૦ હજાર પુત્રો હતાં છતાં

પણ દેવના પ્રકોપથી એક સાથે ૬૦ હજાર પુત્રો મૃત્યુ પામ્યા ત્યારે તેમને પુત્રોના વિયોગનું 'કેટલું' લયંકર હુઃખ થયું ! અંતે ધર્મ એ જ સાચો તારણહાર છે. બાકી બધું વ્યર્થ છે. સંસારની માયા ભૂડી છે. ધર્મનું શરણું અંગીકાર કરવા ચોગ્ય છે એમ સમજીને પુત્રની ચિંતા છોડી પરલોક હિતકારી ધર્મનું શરણું સ્વીકારો.

स्वर्गे : प्रभृतैरपि नैव पुत्रैः न वाहयवर्गोऽपि विनान्मकृत्यान् ।

परन्तु संसार समुद्र मार्गः प्रवर्तते पुत्र गुणः सुधीरा ॥

હે સદ્ગુણધિમાન ! દીકરા ઘણાં હોય છતાં સ્વર્ગ મળવાનું નથી નથી, પછી મોક્ષની તો વાત જ ક્યાં ? મોક્ષ પણ પોતાની સત્પ્રવૃત્તિ વિના મળી શકતો નથી. માટે ચિંતા કરવા જેવી હોય તો મોક્ષ મેળવવાની પણ પુત્ર પ્રાપ્તિની નહિ. મોહ કરો તો મોક્ષ અપાવે એવી સત્ય પ્રવૃત્તિનો કરો પણ પુત્રનો નહિ. કદાચ પુણ્યયોગે માતા પિતાને સદ્ગુણી પુત્ર મળી જાય ને તેના મોહમાં પડી જાય તો સંસાર સમુદ્રનો માર્ગ ખુલ્લો થાય. માટે નાથ ! હવે પુત્ર પ્રાપ્તિની ચિંતા અને પુત્રનો મોહ છોડી દો.

બંધુઓ ! વિચાર કરો. સુલશાની કેવી ધર્મશ્રદ્ધા હતી ! એના પતિને એણે કેવા શબ્દો કહ્યા. મારી બહેનો એમના પતિને આવા શબ્દો કહે ખરી ? 'ના.' કારણ કે એ પોતે જ જ્યાં મોહથી ભરેલી હોય ત્યાં એના પતિને ક્યાંથી સમજાવે ? મોટા ભાગે બહેનોને સંતાન માટેની વેલછા વધુ હોય છે. પુત્ર માટે કંઈક કરે છે ને જેમ કોશિટો પોતાની લાળથી પોતે બંધાય છે તેમ જીવ સંસારની જાળમાં બંધાય છે, પછી છૂટી શકતાં નથી. આવી વીતરાગ વાણી સાંભળીને સંસારની માયાજાળમાંથી તમને છૂટવાનું કેમ મન નથી થતું ? બંધને બંધાવું કેમ ગમે છે ? કંઈક સમજો. પુત્રના મોહમાં ઉદાસ બનેલા તેના પતિને સુલશાએ ખૂબ સમજાવ્યો, પણ એમનું મન શાંત થયું નહિ. એમણે તો કહ્યું કે સુલશા ! તું મને ગમે તેટલો સમજાવ પણ પુત્ર વિના મને ઘરમાં ગમતું નથી. પુત્ર વિના ઘરની શોભા નથી. મીઠા વિનાનું લોજન ફિક્કું લાગે છે તેમ પુત્ર વિનાનું જીવન મને ફિક્કું લાગે છે હું મારા આંગણમાં પુત્રને ખેલતો ફૂલતો જોઈશ ત્યારે મને શાંતિ વળશે. હજી પત્ની સમજાવશે. તે વાત પછી વિચારીશું.

ગજસુકુમાલને માટે અઢાર દેશની દાસીઓ રાખવામાં આવી હતી. દરેક દેશની દાસીઓ તેની સાથે પોતાના દેશની ભાષામાં વાત કરતી. એટલે બાળકને આપોઆપ બુદ્ધિબુદ્ધી ભાષાઓ આવડી જતી હતી. સુંબઘમાં વસતાં ગુજરાતી બાળકોને હિન્દી અને મરાઠી ભાષા સહેજે આવડી જાય છે. તેને લણવા કે ગોળવાની જરૂર પડતી નથી. કારણ કે ઘાટીઓ હિન્દી અને મરાઠી ભાષા બોલતાં હોય છે. એ સાંભળીને સહેજે આવડી જાય છે, તેમ ગજસુકુમાલને અઢાર દેશની દાસીઓ રમાડે. ખીલાવે ને તેની સાથે વાતો કરે એટલે અઢાર દેશની ભાષાઓ તેને સહેજે આવડી જાય. બાળકોની યાદશક્તિ ઘણી તીવ્ર

હોય છે. મને અનુભવ છે કે નાના નાના બાળકો એની માતા કે પિતા સાથે પ્રાર્થનામાં આવે. તો સાંભળી સાંભળીને આપું ભકતામર સ્તોત્ર કંઠસ્થ શીખી જાય છે. ઘણું માણસોને પ્રતિક્રમણ સાંભળતાં સાંભળતાં કંઠસ્થ થઈ જાય છે. સાંભળવામાં એકાગ્રતા હોવી જોઈએ. ગજસુકમાલ સુખપૂર્વક ઉછરી રહ્યા છે. તે ઘડીકમાં રમે તો ઘડીકમાં રડે છે. માતાનો પાલવ ખેંચે છે ને કાલી ભાષા બોલે છે. કેંઈ વખત માતા પાસે કોઈ ચીજ માટે હઠ કરે છે. આ રીતે મોહધેલી બનેલી દેવકીમાતા પુત્રને ઉછેરવના ને તેની બાલકીડા ભેવાના કોડ પૂરા કરે છે. અહીં માતાને પુત્રનો મોહ છે ને સુલશા શ્રાવિકાને ત્યાં પતિને પુત્રના કોડ છે. બંને વાત અવસરે વિચારીશું.

“અરિત્ર :- દુર્યોધિને મૂકેલી માઝા (મર્યાદા)” : અનાથ બનેલી દ્રૌપદીનું શરીર ભયથી થરથર કંપી રહ્યું છે, ને આંખોમાંથી ચોધાર આંસુ વહી રહ્યાં છે. આ સમયે દુષ્ટ દુર્યોધન કહે છે હે દ્રૌપદી ! તારે રડવાની જરૂર નથી. હવે તને શું દુઃખ છે ? મારી પાસે આવ.

દિખાઈ નારી કો દુર્યોધનને, ડાળી જાંઘ ઉઘાડ,

ઝેઠો જંઘા પર આ કર પ્યારી, તજ ઘૂંઘટકી આડ હો....ઓતા....

આમ કહીને દુર્યોધને ડાળા પગ ઉપરથી ધોતિયું ખસેડીને જાંઘ ખુલ્લી કરીને કહ્યું હે વહાલી દ્રૌપદી ! આ ઘૂંઘટપટ દૂર કરી દે. હવે તારે કોઈની શરમ રાખવાની જરૂર નથી. શરમ છોડીને મારી જાંઘ ઉપર આવીને બેસ. આમ તો મને તારા ઉપર પહેલેથી પ્રેમ હતો. પણ પાંડવો સાથે તારા લગ્ન થયા એટલે મારું કંઈ જોર ચાલ્યું નહિ પણ હવે પાંડવોને મેં જુગારમાં હરાવ્યા. ધર્મરાજાએ તને જુગાર દાવમાં મૂકી દીધી ને તે હારી ગયાં છે એટલે તેમનો તારા ઉપર કોઈ હક્ક નથી. મારો તારા ઉપર સંપૂર્ણ હક્ક છે. માટે તું મારી જાંઘ ઉપર બેસી જા. આમ કહીને દુર્યોધને પોતાની જાંઘ બતાવી. આ શબ્દો સાંભળી દ્રૌપદી ક્રોધથી લાલચોળ બની ગઈ. તેણે ઉગ્ર સ્વરૂપ ધારણ કરીને કહ્યું હે પાપી ! હે દુષ્ટ ! હે નરાધમ ! હે કુરૂવંશને કલંકિત કરનાર ! તને ધિક્કાર છે. આવા કુવચન બોલતાં તને શરમ નથી આવતી ? તારી જીભ કેમ કપાઈ જતી નથી ? તું આવા વિચારોથી બળીને ભસ્મ કેમ નથી થઈ જતો ? વૃક્ષના પોલાણમાં રહેલી અગ્નિ વૃક્ષને બાળીને ભસ્મીભૂત કરી નાંખે છે તેમ અહીં એકેલા હે મારા પતિદેવ ! ધર્મરાજા, ભીમ, અર્જુન ! તમે આ શબ્દો સાંભળીને કેમ બેસી રહ્યા છો ? જો તમારામાં બાળ હોય તો બંનેના જીવનનો અંત કરી નાંખો. આ દુષ્ટોને જીવતા રાખવા જેવા નથી.

“દ્રૌપદી સામે કણે કાઢેલાં વેણુ” :- દ્રૌપદીના ભ્રમભર્યા શબ્દો સાંભળીને સમા બળભળી ઉઠી પણ કોની તાકાત છે કે બોલી શકે ! ત્યાં કણે ઉઠળીને બોલી ઉઠ્યો ‘હે પાંડવો આપું રાજ્ય હારી ગયા છે ને લેણી તને પણ હારી ગયા છે. એ

તારો પણ કેવી રીતે લઇ શકે? હવે દુર્યોધનનો તારા ઉપર અધિકાર છે. એ ગમે તે કરી શકે છે. એમાં ખોટું શું છે કે તું આટલી બધી ધનધમ કરે છે? દુનિયામાં દુરુક સ્ત્રીને એક જ પતિ હોય છે પણ તારે તો પાંચ પતિ છે. પાંચ પતિની પત્ની કદી સતી રહી શકતી નથી. માટે તું કુસતી છે. કુસતીને ગમે ત્યાં લઇ જવામાં આવે કે તેને ગમે તેવા શબ્દો કહેવામાં આવે તો લજ્જા શેની? કર્ણના આવા નિર્લજ્જ શબ્દો સાંભળીને સભાજનોને ખૂબ ક્રોધ આવી ગયો. પાંડવોને એમ ધર્મ ગયું કે આપણા દેખ તા આ પાપી દુર્યોધન દ્રૌપદીને જાંઘ બનાવીને કહે છે કે આવ પારી! મારી જાંઘ ઉપર બેસી જા. આ શબ્દો પાંડવોને વળ જોવા લાગ્યા. એમનાથી સાંભળ્યાં જતાં નથી. પણ શું થાય? ધર્મરાજને અપાર પશ્ચાતાપ થયો. અરેરે....મારા પાપે દ્રૌપદીની કેવી દુર્કાંશા થઈ! ધિક્કાર છે મને પશ્ચાતાપ કર્યે શું વળે? સૌ મૌન રહ્યા એટલે દુર્યોધનને વધુ ખારો ચઢ્યો.

દુર્યોધને ક્રોધ કરીને કહ્યું હે દુઃશાસન શું ઉભો રહ્યો છે? એ દ્રૌપદી પોતાને સતી માને છે એટલે હું બોલાવું છું તો પણ મારી પાસે આવતી નથી. માટે એની સાડી ખેંચીને એને સભા વચ્ચે નગ્ન કરો. એ આપણી દાસી છે. દુર્યોધનનો હુકમ થતાં દુઃશાસન દ્રૌપદીની પાસે આવ્યો. દ્રૌપદીનાં હાજ ગળકી ગયા. આ પાપીએ આટલું કયું છતાં હંબુ તેડું મન શાંત થતું નથી. એણે તો હાલ કરી. મને ભરસભામાં નગ્ન કરવા ઉઠ્યો છે! એને કોઈ રોકનાર નથી!

“દ્રૌપદીનો શાસનદેવ પાસે પોકાર” :-દ્રૌપદી બોલે છે અરેરે....હે મારા નાથ! તમે તમારી દ્રૌપદીનું મુખ કહેજ કરમાય તે જોઇ શકતા ન હતા અને આજે એના માથે આટલી વીતક વીતે છે છતાં તમે કેમ બેસી રહ્યાં છો? હું કોને કહું? આ હર્ષન મહાકાળ જેવો દુર્યોધન મારા ઉપર કોપાયમાન થયો છે હમણાં એ મારી સાડી ખેંચીને મને નગ્ન બનાવશે ને મારી લાજ લૂંટશે. તો હે શીયળના રક્ષણ કરનાર દેવો તમે આવો ને મારી લાજ રાખો. પાંચ પરમેષ્ટી પ્રભુનું ધ્યાન કરીને પોકાર કરે છે હે શાસનના શિરતાજ! હું આદુષ્ટ દુર્યોધનના પલ્લે પડી છું. તેણે મારી આ દશા કરી છે, મને એ પાપીના પંજામાંથી છોડાવો.

પાંચ પતિ શિર ઉપર ઝેરે, મદદ કરે નહીં કોય,

મહાબલી હૈ તો ભી વે સખ, બૈકે નીચ જોય હો-શ્રોતા.....

મારા પાંચ પતિ સાગાન્ય નથી. મહાન પરાક્રમી બળવાન છે. છતાં પણ મને મદદ કરવા આવતા નથી ને નીચું જોઈને બેસી રહ્યા છે. ગમે તેવો નબળો પતિ હોય, એનામાં કંઈ દૈવત ન હોય પણ એની પત્નીને કોઈ કુવચન કહે કે કોઈ તેને આંગળી અડાડે તો સહન કરી શકે નહિ, ત્યારે આ તો બળવાન અને સત્યવાદી પુરુષ છે તે કેમ સહન કરી શકે? પણ મારા કર્મે એમના હાથ હેડા પાડી દીધા છે. ખાકી પોતાની

સ્ત્રીને કોઈ વ્યતિચારિણી કહે, એને માટે ગમે તેવા શબ્દો બોલાય તે સાંભળીને બેસી ન રહે. આ પાપી દુર્યોધન એક દુષ્ટ માણસથી પણ નીચા પાટલે બેઠો છે. એક જમાનો એવો હતો કે લૂંટારી જેવા હલકા માણસો પણ શીયળવ તી સ્ત્રીઓની રક્ષા કરતા હતા. ત્યારે આ તો લૂંટારાથી પણ હલકો બની ગયો છે.

દુઃશાસન દ્રૌપદીની સાડી ખેંચવા તૈયાર થયો. આથી આખી નગરીમાં અને સભામાં કોલાહલ મચી ગયો. અહો ભગવાન ! આ શું ? પ્રભુ. એ તો દયાહીન બન્યો છે, પણ તને આ પવિત્ર સતીની દયા નથી આવતી ? આ દુષ્ટ સભા વચ્ચે એની લાજ લૂટવા ઉઠ્યો છે. આ રીતે નગરજનો પોકાર કરે છે. દ્રૌપદી પણ પત્થ પરમેષ્ઠિતુ' ધ્યાન કરીને પોકાર કરી રહી છે. દુઃશાસન ચીર ખેંચવા ઉઠ્યો છે. સતી પ્રભુને પોકાર કરે છે. હવે શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૭૨

ભાદરવા સુદ ૧૦ ને ગુરુવાર

તા. ૨૨-૯-૭૭

સુત્ર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની મહાનપુરુષો જગતનાં જીવોને સાચો રાહ બતાવતાં કહે છે કે હે તૃષાતુર માનવી ! તારી અનાદિની તૃષા છીપાવવા માટે મૃગજળ સમાન સંસારની દરેક વસ્તુઓ પાછળ દોટ લગાવી છે. તે દોટ તને અથડાવી મારશે. તે તારી તૃષાને છીપાવશે નહિ પણ વધારશે. જેમજેમ તું સંસારિક સુખો ભોગવતો જઇશ તેમ તેમ તે વધુને વધુ ભોગવવાતું મન થશે, અને ભોગો ઉપર સ્વામિત્વ મેળવવાને બદલે ભોગો તારા ઉપર સ્વામિત્વ મેળવશે. માટે હે માનવી ! તારા આંતર અશુભોલ અને જોટા રાહને છોડી દે. તારી તૃષા એ મૃગજળથી શાંત નહિ થાય પણ તારા આત્મામાં જે અમૃત રસનો કુંભ છે તેનાથી તારી તૃષા શાંત થશે. આ તૃષા છીપાવવા બહાર શોધવાની જરૂર નથી. બહાર કસ્તુરી શોધનાર કસ્તુરીયો મૃગ વનોમાં રખડી રખડીને થાકે છે. અરે, માથા પટકીને મરી જાય છે છતાં તેને કસ્તુરી મળતી નથી. કારણ કે જે અંદર છે તે બહાર ક્યાંથી મળે ? તેમ જ્ઞાની કહે છે કે આત્મા અખંડ જ્ઞાન સુખ અને આનંદનો મહાસાગર છે. તેમાં તું રમણતા કરીશ તો તારી તૃષા છીપશે. મૃગજળથી કે ઇની તૃષા છીપાણી હોય તેવું અત્યાર સુધી ક્યાંય સાંસદ્યું છે ? “ના”. તો પછી આંધળી દોટ શા માટે લગાવો છો ? વીતરાગ ભગવંતોએ ભવબ્રમણ અટકાવવા મોક્ષનો જે માર્ગ બતાવ્યો છે તે માર્ગ ઉપર વીતરાગના વારસદાર સંતોએ જ્ઞાનની પરબો માટેલી છે, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની

શીતળ છાયા છે. સમ્પત્તિ જેવો સમગ્રો સાથીદાર છે, નાનાનાં રાત નાનો એ કીદાર છે. તો એ માર્ગ ઉપર નિર્ભય બનીને અવિરતપણે ચાલ્યો જા. પછી મુકિતની મંઝીલ તમારાથી દૂર નથી.

આ માર્ગે ચાલતા થાક લાગશે, પંથ થોડો વિકટ લાગશે પણ તેનાથી તારે થાકીને અકળાધુને ખેંસી જવાની જરૂર નથી, પણ પુરુષાર્થ બરાબર કરવામાં આવશે તો વિકટ પંથ સરળ બની જશે અને તીર્થંકર પ્રભુના સુખમાંથી નીકળેલી વાણી અને ગણધર ભગવંતોએ ગૂંથેલા ચારત્રો ભવોભવનો થાક હરી લેશે, અમૃત કૃત્ત પાસે આવીને શા માટે અટકી જાયો છો? ખોખા ભરી ભરીને અમૃતરસ પીવા માંડો ને મૃગજળ પાછળ ખોદું ભમવાનું છોડી દો, અને ઉત્તમ મનુષ્ય જન્મ પામીને વિચાર કરો કે મારું ભવભ્રમણ શા માટે છે? આ ભવભ્રમણનો અંત કેમ આવે? મારે ક્યાં જવાનું છે ને હું ક્યાં જઈ રહ્યો છું? હું સાચા માર્ગ ઉપર છું કે ખેંટા માર્ગ ઉપર? મારે શું કરવાનું છે ને શું કરી રહ્યો છું? આવા વિચાર કરીને જે વીતરાગ કથિત માર્ગે પ્રયાણ કરે છે તે ભવભ્રમણ અટકાવીને મોક્ષમાં બિરાજે છે.

જે મહાન આત્મા મનુષ્યભવ પામીને જલ્દી ભવભ્રમણનો અંત કરવાના છે તેવા ગજસુકુમાલને વસુદેવ રાજા પિતા, દેવકીરાણી માતા અને કૃષ્ણ જેવા ખાતા ખૂબ લાડ-કોડથી ઉછેરે છે. પાંચ ધાવમાતાઓ અને અઠાર દેશની દાસીઓ તેમને રમણે છે. ખીલાવે છે ને આનંદ કરાવે છે. આ રીતે ગજસુકુમાલ એક દાસીના હાથમાંથી ખીણ દાસીના હાથમાં, એક દાસીના ખોળામાંથી ખીણ દાસીનાખોળામાં સુખાનુભવ કરતો હતો. ગજસુકુમાલને પ્રસન્ન રાખવા માટે દાસીઓ દયા, દાક્ષિણ્ય અને વીરસંથી "ભરપૂર મધુર" ગીતો ગાતી હતી. ધીમેધીમે મોટાં થતાં ગજસુકુમાલ ધાવમાતા વિગેરેની આંગળી પકડીને ચાલતા થયા. એને રમવા માટે જાતજાતનાં રમકડાં આપવામાં આવતા હતાં. તે હોંશથી રમતા હતા. આ રીતે મનોહર મણિમયભૂવનની ભૂમિના પ્રાંગણમાં ગજસુકુમાલ રમતાને ખેલતાં હતાં. "નિઘ્વાયસિ નિઘ્વાયસિ ગિરિકંઠર મલ્લીનેવ ચંપગપાંચત્રે સુહસુદેજ વદદ્" જેમ વાણું રંધિતં તેમજ ઠંડી ગરમીના ઉપદ્રવ વગરની પર્વતની શૃંગઓમાં ઉત્પન્ન થયેલ ચંપક વૃક્ષ નિર્વિદને વૃદ્ધિ પામે છે તેમ આ ગજસુકુમાલ પાંચ સુખપૂર્વક મોટાં થવા લાગ્યા. આમ કરતાં ધીમે ધીમે ગજસુકુમાલને જન્મ થયા પછી સાત વર્ષ અને ત્રણ માસ પૂરા થયા એટલે આઠમે વર્ષે શુભ કરણ અને શુભસુહૃતમાં તેમને માના પિતાએ બહેતેર કંજાના અજ્યાસ માટે કલાચાર્ય પાસે ભણવાં બેસાડ્યો.

કલાચાર્યે ગજસુકુમાલને લેખનકળા, ગણિતકળા આદિ ૭૨ પ્રકારની વિદ્યાઓ ભણાવવાની શરૂઆત કરી. ગજસુકુમાલ હંચુકમી, ચરમ શરીરી મોક્ષગામી ભૂવ છે. આવા આત્માઓની યુદ્ધિ ઘણી તીવ્ર હોય છે. તેમને એક વખત શીખવાડે ને આવડી જાય છે. ઘણાં બાળકોને ઘણી વખત શીખવાડે, પોતે ઘણી મહેનત કરે છતાં આવડતું

નથી. ગજસુકુમાલ તો જૂળ હોંશિયાર છે. તેમને શીખવાડવા માટે કલાચાર્યને મહેનત કરવી પડતી નથી. અદ્ય મહેનતમાં ઘણું આવડી જાય છે. આવા ગજસુકુમાલ દૂક સમયમાં ૭૨ કળાઓ શીખી ગયા. કલાચાર્યે તેમની પરીક્ષા કરી અને જાણ્યું કે હવે આ વિદ્યાર્થી ૭૨ કળાઓમાં જરાબર નિપુણથઈ ગયો છે. એટલે તેમના માતા પિતાને સોંપી દીધો. પુત્ર ભણી ગણીને આવ્યો એટલે વસુદેવરાજ, દેવકી રાણી અને કૃષ્ણ વાસુદેવને જૂમ હર્ષ થયો. પુત્ર દ્રવ્યકળા શીખીને આવ્યો છે છતાં તેઓ હરખાય છે કે મારો પુત્ર હોશિયાર અને બધી કળાઓમાં નિપુણ થયો, પણ ભગવાન કહે છે કે માનવ ! તું ગમે તેટલી કળાઓ શીખે પણ એ કળાઓ તારો ઉદ્ધાર નહિ કરે. સર્વે કળાઓમાં જો શ્રેષ્ઠકળા હોય તો તે ધર્મકળા છે. કારણ કે આ બધી કળાઓ સંસારવર્ધક છે તે કળાઓ શીખનારને માન મળશે, પ્રતિષ્ઠા, પદવી મળશે લૌકિક સુખ મળશે પણ આત્મિક સુખ નહિ મળે, માટે સર્વકળાઓમાં શ્રેષ્ઠ ધર્મકળા છે. કહ્યું છે કે સર્વા કલા વર્મ્મકલા જિજ્ઞાસુ. સર્વ કળાઓને ધર્મ કળા જીતે છે. જીવનમાં ગમે તેટલી કળાઓ શીખે પણ ધર્મકળા નહિ શીખે ત્યાં સુધી ઉદ્ધાર નહિ થાય.

બંધુઓ ! જીવને દુઃખમાં શાંતિ આપનાર જો કોઈ હોય તો ધર્મ છે. જ્યાં સુધી ધર્મકળા નહિ શીખે ત્યાં સુધી શાંતિ નહિ મળે. ધર્મકળા આ લોકમાં તો શાંતિ આપશે ને પરલોક પણ સુધારશે. આ લોકમાં ધર્મથી તમને સુખ દુઃખમાં સમભાવ રહેશે. સંસારમાં રહેવા છતાં સંસારથી અલિપ્ત રહી શકશો, પણ જો ધર્મકળા નહિ શીખ્યા હો તો સંસારમાં ગળાબૂક ખૂંચી જશો. સમજો, જીવનદીપક જ્યાં સુધી જલે છે ત્યાં સુધી ધર્મારાધના કરી લો. જ્યારે દીપક બૂઝાવાનો સમય આવશે ત્યારે કંઈ કરી શકશો નહિ. ઘરમાં આગ લાગતાં પહેલાં ફૂંચો જોડેલો હશે તો આગ લાગતાંની સાથે પાણી છાંટી શકશો પણ આગ લાગે ત્યારે કોઈ ફૂંચો જોડવા બેસે તો આગ બૂઝાય ? 'ના' આશુબ્યનો દીપક બૂઝાવા આવે ત્યારે કાળરાજને કહો કે ઉસો રહે. હું થોડી વાર ધર્મ કરી લઉં. પછી આવું છું, તો કાળરાજ રોકાય ખરા ? એ તો જીવને લઈ ગયે છૂટકો કરશે.

તાઝ પ્રાણુપંખેઝ ઉડી જશે ને કાયા અહીંયા રહી જશે,

સગા સખંધીઓ આવશે અને કાયા તારી લઈ જશે...અને કાયા,

આગ મૂકાઈ ચિતામાંહી, કાયા તારી રાખ થઈ...પછી શું થશે ?

કાળરાજને તારી દયા નહિ આવે. અંતે કાયા તારી જલી જશે. આવું સમજીને પણ તમે ધર્મારાધના કરીને એવા તૈયાર રહો કે કાળરાજ આવે ત્યારે માડું શું થશે તેની ચિંતા ન રહે. મરવા ટાણે મુખડું કરમાય નહિ પણ હસતું રહે. મૃત્યુ સમયે જો હસતા રહેવું હોય તો સંસારમાં રહેવા છતાં સંસારથી અલિપ્ત ભાવે રહો.

ગઈ કાલે આપણે સુલશા શ્રાવિકાની વાત કરી હતી. એ શ્રાવિકા કેવી શ્રધ્ધાવાન હતી ! ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ઉદયથી સંસારમાં રહી હતી પણ સંસારમાં ખૂંચી ન

હતી. સુલશાએ પોતાના પતિને ઉદાસીનતાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે પતિએ પોતાના મનની વાત કરી. પછી સુલશાએ કહ્યું, નાથ ! તમને આટલી બધી પુત્રની ઇચ્છા ક્યાંથી થઈ ? એ લગની છોડી દો, અને ધર્મ આરાધનામાં લગની લગાડો તો કદ્યાણ થશે. પુત્ર તમારું કદ્યાણ નહિ કરાવે. એમ છતાં જો તમને પુત્રની તીવ્ર ઇચ્છા હોય તો આ નગરમાં ઘણાં દીકરા છે તેને પોતાના જ માને ને ? તેને પુત્રની જેમ રાખો. સુલશાએ એના પતિને ખૂબ સમજાવ્યો પણ પતિને પુત્રની ઝંખના મટતી નથી. એણે કહ્યું, સુલશા ! તારી વાત સાચી છે, પણ પુત્ર વિના મારું મન કરતું નથી. જેમ નિર્ધન માણસને આશુ જગત શૂન્ય લાગે છે તેમ મને પુત્ર વિનાનું ઘર શૂન્ય લાગે છે. સંસારમાં રહેલાં મનુષ્યોને વિશ્રામનાં ત્રણ સ્થાન છે. એક પ્રેમાળ પત્ની, બીજું વિનયવંત પુત્ર અને ત્રીજું સર્વ શુભે કરીને ઉત્તમ એવા સન્નજન પુરુષોનો સંગ. વળી જેમ રાત્રીમાં ચંદ્ર અને દિવસે સૂર્ય વસ્તુને પ્રકાશિત કરે છે તેમ પુત્ર રૂપી દીવો પોતાના પૂર્વજોના આખા વંશને પ્રકાશિત કરે છે, જો પુત્ર ન હોય તો એ વંશને કોણ જોળખાવે ? ગાંઠો થેલો પણ જો પુત્ર હોય તો એને જોઈને લોકોને એમ થાય કે આ કલાણુનો પુત્ર છે. ભલે, મને એક જ પુત્ર હોય જેમ વનમાં એક ચંદનવૃક્ષ ઉગ્યું હોય તો તેની સુગંધથી આશુ વન મહેકી ઉઠે છે. તેમ કોઈ પુરુષવંત પુત્રથી આશુ કુળ ઉજ્જવળ બને છે. એવા પુરુષવંત, યુધ્ધિમાન અને શુભવંત પુત્રથી માતા-પિતાનું ગૌરવ વધે છે. એવો પુત્ર માતા-પિતાને દેશોદેશમાં જોળખાવે છે.

બંધુઓ ! પુત્રના મોહમાં પાગલ બનેલો નાગરથિક સુલશાની સાથે કેવી દલીલો કરી રહ્યો છે ! એના જોલણ ઉપરથી તમને સમજાય છે ને કે એને પુત્ર પ્રાપ્તિ માટે કેવી પ્રબળ ઇચ્છા હશે ! સુલશા અને નાગરથિક બંને વચ્ચે એટલો પ્રેમ હતો કે બંને એક બીજાની વાત માન્ય કરતા હતા. કેઈ પણ કાર્ય કરે તો એક બીજાની સલાહ લઈને કરતા હતાં. તેમાં સુલશાનું એટલું બધું પુરુષ હતું ને એનો એવો આદેય નામ કર્મનો ઉદય હતો કે તે જે કંઈ કહેતી તે વાત તેનો પતિ માનતો હતો, પણ પુત્રની આબતમાં સુલશા તેને ખૂબ સમજાવે છે છતાં જો માનતો નથી. તો વિચાર કરો. અહીં સુલશાનું પુરુષ ખલસ ઘઈ ગયું ? શું એના આદેય નામકર્મનો અસ્ત થયો ? ના, એમ નથી પણ એના પતિને એવા જખ્ખર મોહનીય કર્મનો ઉદય થયો છે કે જો કેઈની વાત માને તેમ નથી. જેમ તીર્થંકર ભગવાનના આદેય નામ કર્મમાં કંઈ ખામી હોય છે ? 'ના'. એમનાં તો જખ્ખર પુરુષ હોય છે. છતાં અભવી જેવા જીવોના મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મનો એવો જોરદાર ઉદય હોય છે કે લંગરાનની અમૃતમય વાણી એને રૂચતી નથી. તે તેમાંથી કંઈ અહણ કરતાં નથી, તેમ આ નાગરથિકને માટે પણ એવું જ બન્યું છે કે એને જખ્ખર મોહનીયનો ઉદય હોવાથી સુલશાની લાજેણી વાત માનવા તૈયાર નથી.

“સુલશાએ પોતાના પતિને આપેલી છુટ” :- સુલશા સમજી ગઈ કે હું તેમની પાસે ગયે તેવી ધર્મની ઉંચી ઉંચી વાતો કરીશ તો પણ એ અત્યારે માનવાના નથી. એટલે તેણે કહ્યું, નાથ ! મારા કિસ્મતમાં પુત્ર હોય તેમ લાગતું નથી. તો હું આપને રાજપુત્રીથી છૂટ આપું છું કે આપ ખીજી વખત લગ્ન કરો. તો સાંભલ છે કે તેનાથી આપની ઇચ્છા પૂરી થાય, અને આપતું ચિત્ત શાંત બને. હું આપની ખીજી પત્નીને મારી સગી નાની બહેન જેવી ગણીશ. એને દરેક કાર્યમાં હું પૂરો સહકાર આપીશ. હું એના પ્રત્યે ઈર્ષ્યા નહિ કરું. આનંદથી રહીશ. આ બહેનને મને રહેજે પ્રદક્ષિણા પાળવાનો લાલ મળશે, અને જેટલો સમય મળશે તેટલી વધુ ધર્મની આરાધના કરીશ. સુલશાની વાત સાંભળીને નાગરથિકે કહ્યું, સુલશા ! તું આ શું બોલે છે ? મારે તારી વાત સાંભળવી નથી. જેમ પતિવ્રતા પત્નીને ખીજો પતિ ખપતો નથી તેમ મેં તારી સાથે લગ્ન કર્યા ત્યારથી એવી પ્રતિજ્ઞા કરેલી છે કે મને સુલશા સિવાય ખીજી પત્ની ખપે નહિ. કોઈ મોટો રાજા રાજ્ય સહિત તેની રૂપવંતી કન્યા મને પરણાવે તો પણ તારા સિવાય મને કોઈ કન્યા ખપતી નથી. ભલે, મને પુત્રની ઇચ્છા છે. છતાં જો પુત્ર નહિ થાય તો વાંધો નથી પણ મારે ખીજી વખત લગ્ન કરવું નથી. આંગણમાં કદપવૃક્ષ ઉગ્યું હોય તેને ઉગેડીને ચોરિયાની કોણ ઇચ્છા કરે ? માણસ કદપવૃક્ષ નીચે જઈને બેસે તો તેને ઇચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે; તેમ તું પણ મને કદપવૃક્ષની માફક ઇચ્છિત ફળ આપે છે. તું મારા મનોભાવને સમજીને મારી ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તન કરે છે. મારા દરેક કાર્યમાં સાથ આપે છે. આવી પવિત્ર રત્ન સમાન પત્નીને છોડીને કાંકરાને કોણ ઇચ્છે ? તારાથી મને જો પુત્ર થશે તો મને આનંદ છે. કદાચ નહિ થાય તો ભલે ચિંતા કરતો રહું પણ તારા સિવાય ખીજી પત્ની મને કદપતી નથી !”

પતિએ આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે સુલશા કંઈ બોલી નહિ. એને પોતાને તો પુત્રનો મોહ હતો જ નહિ કે હુઝાર થાય પણ પતિને મોહ હતો. ખીજી પત્ની લાવવી નથી ને પુત્ર જોઈએ છે તે માટે તેમના ચિત્તમાં અસમાધિ રહ્યા કરે છે. તેને કેવી રીતે દૂર કરવી તેની ચિંતામાં પડી. એની ચિંતા કેવી હતી ? આ મારી બહેનોની માફક એમ નહિ કે પુત્ર માટે માતા-માવડીની બાધા, આખડી રાખું, દોરા ધાગા કરાવું. એણે ધર્મની ચિંતાવણી કરવા માંડી કે દુનિયામાં જે કંઈ સુખ મળે છે તે ધર્મથી મળે છે. ધર્મ કેવો છે ?

“ ધર્મ કલ્પદ્રુમો, ધર્મચિન્તામણિર્મનોહરઃ । ”

ધર્મ કલ્પલત્તા, ધર્મ કામધેનુર્નિગદ્યત ॥

ધર્મએ કદપવૃક્ષ છે, રત્નચિંતામણી છે, કદપવૃક્ષની વેલ છે અને ધર્મ એ કામધેનુ સમાન છે. એટલે ધર્મ મનવાંછિત સુખ આપનાર છે. અરે, ચિંતાવ્યા કરતાં પણ અધિક સુખ આપનારો છે, પણ મોહમાં સુગ્ધ બનેલા અજ્ઞાન જીવો સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખ આપનાર ધર્મને છોડીને ખીજામાં મન પાડે છે સુલશા વિગત છે કે મારા પતિ

સમજી છે પણ એમને પુત્રનો મોહ લગ્યો છે. ત્યાં મુખી પુત્ર નહિ થાય ત્યાં મુખી તેમને સંતોષ નહિ થાય. પુત્ર, પૈસો, ગળ, ચીડી વાણી મળવી આ ગધાં ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષનાં મીઠાં ફળો છે. જે કંઈ દુનિયામાં સારું થાય છે તે ધર્મથી થાય છે. માટે મારે પુત્ર થાય તા ન થાય પણ ધર્મ શ્રદ્ધા સિવાય ખીજું કંઈ ન જોઈએ સુલશાની ધર્મમાં શ્રદ્ધા મૂળ તો હતી જ તેમાં વિશેષ વૃદ્ધિ થઈ.

“ ઇન્દ્રસભામાં થયેલી સુલશાની પ્રશંસા ” :- સુલશા તપ-ત્યાગ વિશેષ કરવા લાગી. સાધુ સંતોની ભક્તિ કરતી. વ્યાજન ન વાણીનો લાભ લેતી અને ઉત્કૃષ્ટભાવે દાન દેતી. સંતોના દર્શન કરતી અને સમય મેળવીને શાસ્ત્રની સ્વાધ્યાય વાંચન વિગેરે કરતી હતી. કદાચ તમને થશે કે પુત્રની પ્રાપ્તિ માટે વધુ કરતી હતી ? “ ના ”. એવું ન સમજશો. એ તો તદ્દન નિરાશંસલાવે, આત્મલક્ષે, આત્મકલ્યાણની પ્રુદ્ધિથી ધર્મ કરતી હતી. તેનો ધર્મ પ્રત્યેનો અનુરાગ અને અટલ શ્રદ્ધા જોઈને ઇન્દ્રમહારાજને પોતાની દેવસભામાં સુલશાની ખૂબ પ્રશંસા કરતાં દેવોને કહ્યું છે દેવો ! મનુષ્યલોકમાં રાજગૃહી નગરીમાં વસતી સુલશા શ્રાવિકાની ધર્મ પ્રત્યે એવી અચલ શ્રદ્ધા છે કે તેને કોઈદેવ પણ ચક્રાયમાન કરી શકે તેમ નથી. આ સાંભળીને ઇન્દ્રના સેનાપતિ હરિણુગમેષી દેવના મનમાં તરંગ લગ્યો કે અમારા જેવા નાના દેવો તો જેના તેના વખાણ કરે પણ આવા ઇન્દ્ર મહારાજ જેવા વખાણ કરે છે તો એ સુલશાની ધર્મશ્રદ્ધા કેવી હશે ! એની પરીક્ષા કરવા જાઉં. એ સાધુસંતોની ખૂબ ભક્તિ કરે છે, ઉત્કૃષ્ટ ભાવે દાન આપે છે. તો તેની ભક્તિ કેવી છે તે જાઉં ! હવે હરિણુગમેષી દેવ સુલશાની પરીક્ષા કરવા માટે કેવી રીતે આવશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

ચરિત્ર :- “ સતી દ્રૌપદીના ચીર ખેંચવા ઉભો થયેલો હઃશાસન :- ‘ભરસભામાં સતી દ્રૌપદી ઉભી છે. હુષ્ટ હઃશાસન તેના ચીર ખેંચીને નગ્ન કરવા તૈયાર થયો છે. આ સમયે દ્રૌપદી પ્રભુને પોકાર કરે છે કે હે ભગવાન ! હે શાસનના રખેવાળ દેવો ! મારી વહારે આવો ને મારી લાજ રાખો. આ પાપી મને ભરસભામાં નગ્ન બનાવી મારી લાજ લૂંટવા ઉઠ્યો છે. જેનું કોઈ આ દુનિયામાં ખેલી નથી તેનો ખેલી ભગવાન છે. હે પ્રભુ ! હું જાણો પાથરીને તને વિનવું છું કે “ દુનિયા રૂઠે તો ભલે રૂઠે પણ તું ના રૂઠીશ મારા નાથ રે....લાજ મારી રાખો પ્રભુ.” હે ભગવાન ! દુર્યોધન, હઃશાસન અને કહ્યું વિગેરે મારા ઉપર રૂઠ્યાં છે, ત્યારે મારા પતિ કેમ મારી વહારે આવતા નથી ! બિભમ્પિતામહ વિદુરજી વિગેરે તો મારા પિતા સમાન છે. હું તેમની પુત્રી જેવી છું. છતાં એ પણ દુર્યોધનને કેમ કંઈ કહેતાં નથી ? ને કપડાથી મોઢું ઢાંકીને ખેડાં છે ? તો હે પ્રભુ ! તું એ બધાથી મહાન હયાણુ છે. મારી લાજ રાખજે. મને શ્રદ્ધા છે કે તું મારી વહારે જરૂર આવશે, અને નહિ આવે તો મને શું ચિંતા છે ? લાજ જશે તો મારી નહિ પણ ધર્મની લાજ જશે. (અહીં પૂ. મહાસતીજીએ નરસિંહ મહેતા અને કુંવરભાઈ ત્રું દણાંત આચાર્ય હતું.) દ્રૌપદીની હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થનાથી શીયળના

રક્ષક દેવોનું આસન ચક્રાયમાન થયું. સતીને કબટમાં જોઈને દેવોનું હૃદય પણ કંપી ઉઠ્યું.

બંધુઓ ! આ સમયનું દશ્ય એવું કંઈ પણ હતું કે ભલભલા કઠોર હૃદયના માનવીનું હૃદય કંપી જાય તેમાં નવાઈ નથી પણ અહીં દેવનું હૃદય પણ કંપી ગયું. મને તો એમ થાય છે કે આપણને અત્યારે આ પ્રસંગ વાંચતા આંખમાં આંસુ આવી જાય છે તો આ બનાવ બન્યો હશે ત્યારે કેવું દશ્ય હશે ! આખી નગરીના લોકો પણ રડી રહ્યા છે. દુઃશાસને દ્રૌપદીની સાડીનો પાલવ ખેંચ્યો. આજે કોઈ સ્ત્રીની સાડી કોઈ પરાયો પુરુષ ખેંચે તો સરકારમાં ફરીયાદી કરવામાં આવે છે, પણ અહીં તો યુદ્ધ રાત્રિ નિર્લજ્જ અને કૂર બની ગયો છે, તો કેને ફરિયાદ કરવી ? સતીએ પ્રભુને ફરિયાદ કરી. તેના શીયળનું રક્ષણ કરવા દેવ આવ્યો. જ્યાં દુઃશાસને સાડી ખેંચી ત્યાં તેના શરીર ઉપર ખીજ સાડી ઢાંકાઈ ગઈ.

ચીરખેંચતા થયેલો ચમત્કાર : એક સાડી ખેંચી ત્યાં ખીજ સાડી અને ખીજ ખેંચી રહ્યાં ત્યાં ત્રીજી સાડી એના શરીર ઉપર વીંટળાઈ જવા લાગી દુઃશાસન સતીના શરીર ઉપરથી ચીર ખેંચે છે ને સતી કુહડીની જેમ ચક્ર ચક્ર કરે છે. દુર્યોધન, દુઃશાસન, અને કણ્વ સિવાય સભામાં બેઠેલાં બધા માણસો આંખ બંધ કરીને બેઠા છે. અરેરે.... અમારી આંખે આવું દશ્ય કેમ જોવાય ? પણ આ પાપીને શરમ નથી આવતી. જરૂર શાસન દેવ સતીની લાજ રાખશે.

શાસનદેવે સતીના પૂરેલા ચીર :- દેવ અદશ્ય રીતે સતીની પડખે ઉભો રહી દુઃશાસન જેમ જેમ ચીર ખેંચતો જાય છે તેમ તેમ દેવ ચીર પૂરતો જાય છે અને એક પછી એક કિંમતી પચરંગી ઝરીની સાડીઓ અંદરથી નીકળતી જાય છે. આ જોઈને આખી સભા ચક્રિત થઈ ગઈ. આ શું ? દુર્યોધન પણ વિચારમાં પડી ગયો કે આ દ્રૌપદી કોઈ સ્ત્રી છે કે માયાવી બહુગરણી છે ? એ કપડી મંત્ર-જંત્ર કરતી લાગે છે. દેવો, એ કહેતી હતી ને કે મેં તો એક જ સાડી પહેરી છે પણ કેટલી સાડીઓ પહેરીને આવી છે ? દુર્યોધન ક્રોધ કરીને કહે છે કે એ જોટલી સાડીઓ પહેરીને આવી છે તે બધી ઉતારી લો ને તેને નગ્ન કરો. એના અંગ ઉપર એક કપડું રાખશો નહિ, પણ મૂર્ખો વિચાર નથી કરતો કે આટલી બધી સાડીઓ કેવી રીતે પહેરી હશે ?

દુઃશાસન જેમ જેમ ક્રોધ કરીને સાડીઓ ખેંચતો જાય છે તેમ તેમ નવી નવી સાડીઓ નીકળતી જાય છે. પૂરી થતી નથી. સાડીઓનો મોટો ઢગલો થયો. તેની સાડીઓનાં તેજથી આખી સભામાં પ્રકાશ પ્રકાશ થઈ ગયો. દુઃશાસનના બે હાથ દુઃખવા આવ્યા ને થાકી ગયો પણ પકડેલું નાડું કેમ છોડાય ? તેથી વસ્ત્રો ખેંચે જ જાય છે.

એક શત આઠ ચીર બહે હેં, અનુપમ ઔર પરમ !

શીલ પ્રભાવે સભા ખીચમેં, ઉસકી રખી શમ હો-ઓતા-

આમ એક પછી એક દેવે એકસોને આઠ ચીર પૂર્યાં. એ પણ એક પછી એક ચઢીયાતા મૂલ્યવાન ચીર હતાં. બહુ વર્ણન કરીશ તો અમારી આ બહેનોને લેવાનું મન થઈ જશે.

(હસાહસ) એકસો આઠ ચીર ખેંચતાં દુઃશાસન થાકી ગયો. તેને તાવ ચઢી ગયો એટલે તે ઝંખવાણો પડીને ઘેસી ગયો ને સતીની લાજ રહી ગઈ. આ સમયે આકાશમાંથી દેવોએ સતી દ્રૌપદીને જ્યજ્ઞયકાર બોલાવ્યો. જ્ય હો....વિજ્ય હો સતી દ્રૌપદીને. આ દિવ્ય શબ્દો સલામાં ઘેઠેલા તેમજ આખી ઇન્દ્રપ્રસ્થ નગરીના લોકોએ સાંભળ્યા. સૌના હૈયા હરખાઈ ગયા. અહો ! દુનિયામાં સત્ય ક્યાંય છાતું રહેતું નથી. સત્યનો જ્ય અને પાપનો ક્ષય થયા વિના રહેતો નથી. આ દુષ્ટ દુર્યોધન રાજાએ સત્તાના મદમાં આવીને પવિત્ર સતીને સંતાપી છે. આવું કદ આપ્યું છે પણ તેના કર્મો તેના ખૂરા હવાલ કરશે. ખુદ દુર્યોધનની પ્રજા તેના માટે આવા શબ્દો બોલે છે ને સતીનો જ્યજ્ઞયકાર બોલાવે છે. સારી નગરીમાં સતીની પ્રશંસા અને દુર્યોધનની નિંદા થાય છે. આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૭૩

ભાદરવા સુદ ૧૧ને શુક્રવાર

તા. ૨૩-૬-૭૭

સુજ્ઞ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંત કર્ણાના સાગર શાસ્ત્રકાર ભગવંતો કહે છે કે આ જિનશાસન વિશાળ સાગર જેવું છે. સાગરમાં અમૂલ્ય રત્નો ભરેલાં છે. જે પુરુષાર્થ કરે છે અને મહાસાગરમાં મરણવો બનીને રૂખડી લગાવે છે તે રત્નો મેળવી શકે છે. જૈન શાસનમાં એવું નથી કે જૈનો જ લ.લ લઈ શકે છે. જે કરે તેનો ધર્મ છે. આહે બ્રાહ્મણ હોય, વૈશ્ય હોય ક્ષત્રિય હોય કે સુદ્ર હોય. બધા જૈન ધર્મનું પાલન કરી શકે છે. જૈન કુળમાં જન્મેલો હોય પણ જો ધર્મના સંસ્કાર ન હોય, ધર્મનું જ્ઞાન ન હોય, જૈન ધર્મના નિયમોનું પાલન કરતો ન હોય તે સાચો જૈન નથી અને બ્રાહ્મણ પટેલ વિગેરે કુળમાં જન્મેલો હોય પણ જો તેને જૈન ધર્મની શ્રદ્ધા હોય, જૈન ધર્મના નિયમોનું પાલન કરતો હોય તો તે ભાવે જૈન ધર્મી છે. અહીં કોઈ જ્ઞાતિ કે કોમના ભેદભાવ નથી. જૈન ધર્મમાં યોગીસ તીર્થંકરો થઈ ગયા તે બધા ક્ષત્રિયો છે. ક્ષત્રિયો કર્મ કરવામાં શૂરા હોય છે ને ધર્મ કરવામાં પણ શૂરવીર હોય છે. રણે ચઢેલો ક્ષત્રિય શત્રુની સામે નગ્ન તલવાર લઈને ઝઝૂમશે. કાં પોતે મરશે ને કાં તો શત્રુને મારશે પણ નગ્ન તલવારો ઝીંકાતી ભેઈંને એવો વિચાર નહિ કરે કે હું લડાઈમાં ખપી જઈશ તો ? એ તો શૂર-વીર અને ધીર બનીને ઝઝૂમશે ને પોતાના પ્રાણનું બલિદાન આપીને રાજ્યનું રક્ષણ કરશે, તેમ જ્યારે આત્મા સાચો ક્ષત્રિય બને છે ત્યારે કર્મશત્રુ સામે શૂરવીર અને ધીર બનીને તપ ત્યાગની તીક્ષ્ણ તલવાર લઈને ઝઝૂમે છે. કર્મશત્રુનો સામનો કરવા જતાં શરીર સૂકાઈ જાય, કઠીનમાં કઠીન પરિવર્તિત કે ઉપસર્જો આવી જાય તો તે ડરતા નથી, પણ તેની સામે શૂરવીર બનીને સામનો કરે છે. તમે તો ઢીઢી દાળનાં ખાનારા ને ઢીઢી

લીલું બોલનારા છે. તમને કહેવામાં આવે કે કમેનિ ક્ષય કરવા માટે તપ કરો. તો કહો છો કે અમારાથી તપશ્ચર્યા-ઉપવાસ નહિ બને. અમે કહીએ કે ઉપવાસ ન કરી શકો તો આયંબીલ થશે ને ? તો કહેશે કે 'ના' આયંબીલનું ભાવે નહિ, ત્યારે કહેવામાં આવે કે એકાસણું તો થશે ને ? તો કહેશે કે ના, મારે તો ત્રણે ત્રણ ટંક ખાવા બેઠ્યો છે. ઠીક, ઉપવાસ, આયંબલી કે એકાસણું કંઈ ન કરી શકો તો છેવટે ખાઈ પીને સામાયિક તો કરી શકશો ને ? તો કહેશે કે સામાયિક કરનાં કેક હુઃખે છે. (હંસાહસ) કર્મ સામે કેસરીયા કરવા માટે આવી નબળાઈ કામ નહિ આવે. સળળા બનવું પડશે તો જ 'કમ-શત્રુઓને પરાજિત કરી મોક્ષપુરીના મહેમાન બની શકશો.

આપણે જેમનો અધિકાર ચાલે છે તે ગજસુકુમાલ કેવા કોમળ હતા. એ તો તમે સાંભળી ગયા ને ? હાથીના તળાવા જેવું કોમળ તેમનું શરીર હતું. મહાન વૈભવમાં ઉછેર્યા હતા. બહોતેર કળાનું જ્ઞાન મેળવ્યું. સાથે ધર્મકળાનું જ્ઞાન પણ મેળવશે, અને એ ધર્મકળા દ્વારા કર્મ સામે કેસરીયા કરવા કર્મ મેદાનમાં સાચા ક્ષત્રિય બનીને ઝૂમશે તે વાત તો આગળ આવશે.

પૂ. બા. ધ્ર. રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબની પૂણ્યતિથિ

આજે અમારા મહાન ઉપકારી, શાસનના શિરતાજ, સંતોના શિરોમણી, ચારત્રચુદામણી સ્વ. આચાર્ય ગચ્છાધિપતિ બા. ધ્ર. પૂ. પંડિતરત્ન, ક્ષમામૂર્તિ ગુરુદેવ શ્રી રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબની રક્ત્રી પુણ્યતિથિનો પવિત્ર દિવસ છે. પૂ. ગુરુદેવ શ્રી ક્ષત્રિયપુત્ર હતા. આજે જન્મજયંતિ અને સ્વર્ગારોહણ પુણ્યતિથિ કેની ઉજવાય છે ? જે મનુષ્ય જન્મીને સંસારના કાલવમાં ખૂંચેલો રહે છે, જીવનમાં કંઈ સાધના કે કાન્તિ કરતા નથી. વિકાસ સાધતા નથી. તેને કોઈ યાદ કરતું નથી. તેને કોઈ જીવતાં કે મરતાં બળતું નથી. જે શાસનમાં કે સમાજમાં કંઈ સારા કર્તવ્યો કરીને બચે છે તેને દુનિયા યાદ કરે છે. તેના નામ ઉપર આંસુ સારે છે, અને તેમની પુણ્યતિથિ ઉજવે છે.

પૂજ્ય ગુરુવર્ધ એક મહાન સંત હતાં. તે માનવમાંથી મહોમાનવ બની અદ્ભૂત ચોગી બની ગયા. એ ધન્યાતિધન્ય, મહાન પુણ્યાત્મા હતા. એવા ભવ્ય ચોગાત્મા હતા. એવા મહાન પવિત્ર સંતોને પુણ્યશાળી આત્માઓ ઓળખી શકે છે. એમના ગુણો, તીવ્ર બુદ્ધિ અને એમના કાર્યો જોતાં મને તો એમ જ થાય છે કે આ કોઈ માનવ હતા કે કોઈ દૈવી પુરૂષ હતા ! જેમણે જગતમાં જન્મીને જીવનને સફળ બનાવ્યું છે, અને અમારા જેવા આત્માઓને જીવન સફળ બનાવવા માટેની આવી આપીને ગયા છે. ખરેખર ! હું મારા ગુરુ છે એટલે વિશેષ નથી કહેતી પણ એ ગુરુદેવના જીવનમાં અગણિત ગુણો હતાં. બુદ્ધિ અતીક્રિક્ક હતી હું હજારો જાણ લોગી કરીને જીવનભર આ ગુરુદેવનાં ગુણો ગાયા કરું તો પણ પાર નહિ આવે. એટલા અપાર તેમનાં ગુણો હતાં. પૂ. ગુરુદેવના જીવનમાં સરળતા, વિનય, નમ્રતા આદિ ગુણો હતાં. સંઘમાં, સમાજમાં અને શાસનમાં

તેમનું સ્થાન ખૂબ ઉંચું હતું. આવા મહાન પ્રભાવશાળી ગુરૂદેવના જીવનમાં સરળતા અને લઘુતા અબોધ હતી. ખરેખર, તેઓ શાસનના શિરનાજ અને ગરજાધિપતિ હતા છતાં ક્યારે પણ એમના મનમાં ઉંઠે ઉંઠે પણ એવું ન હતું કે હું પ્રખર વિદ્વાન છું, આચાર્ય છું, ગરજાધિપતિ છું. તેમને ક્યારે કોઈ પૂછે ત્યારે તેઓથી એક નાનામાં નાના સાધુની માફક એમ કહેતાં કે હું કોઈ મહાન આચાર્ય, વિદ્વાન કે જ્ઞાની નથી, પણ હું તો ક્ષાયથી, યુક્ત અને રાગ-દ્વેષથી ભરેલો એક આત્મા છું. તો વિચાર કરો કે એમના જીવનમાં કેવી લઘુતા હતી! અત્યારના આચાર્ય કે સામાન્ય સાધુમાં આવી લઘુતા અને સરળતા ભાગ્યે જ જોવા મળે છે.

બંધુઓ! આવા ગુણગુણના ભંડાર, પરમ તારક, શાસનના શાળગાર, વિરલ વિભૂતિ પૂજ્ય ગુરૂદેવના ગુણોને યાદ કરતાં આંખમાં આંસુ આવી જાય છે. આવા અનંત ઉપકારી ગુરૂદેવ અમને છોડીને ચાલ્યા ગયા છે પણ એમના ગુણરૂપી સુમનોની સુગંધ અમારા માટે મૂકીને ગયા છે. આજે મારા મનમાં એમ થાય છે કે હું કયા શબ્દોમાં ગુરૂદેવના ગુણોનું વર્ણન કરું! હું તેમને માતા કહું, પિતા કહું કે મારા ભગવાન કહું, જો કહું તે મારા મન મારા ગુરૂ છે.

ગુરુ બ્રહ્મા ગુરુ વિષ્ણુ, ગુરુ દેવો મહેશ્વર: ।

ગુરુદેવ પરબ્રહ્મ, તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ ॥

ગુરૂ બ્રહ્મા છે, ગુરૂ વિષ્ણુ છે, ગુરૂ જ દેવ, ગુરૂ જ મહેશ્વર અને ગુરૂદેવ જ પરબ્રહ્મસ્વરૂપ છે. તેથી ગુરૂદેવને કોટી કોટી નમસ્કાર છે. આપણા અધિકાર ભરેલા જીવનમાં પ્રકાશ પાથરનાર ગુરૂદેવો હીવાદાંડી સમાન છે. ભગવંતે શાસ્ત્રમાં શું કહ્યું છે? આત્મકલ્યાણ કરવા માટે ચરમ તીર્થાધિપતિ ભગવાન મહાવીરસ્વામી આપણને કેવી આજ્ઞા કરી ગયા છે તે પૂજ્ય ગુરૂદેવ પોતાના જીવન દ્વારા અમને સમજાવી ગયા છે. જગતને જીતવાની પરમ જહીઝુટ્ટી અમને બતાવી ગયા છે. એ ગુરૂદેવે અમારા માટે શું નથી કયું? શું નથી આપ્યું? ને શું નથી શીખવાડ્યું? એમણે અમારા માટે બધું કયું છે, બધું આપ્યું છે ને બધું શીખવાડ્યું છે. એવા ગુરૂદેવના જીવનનું યથાશક્તિ વર્ણન કરું છું.

ખંભાત સંપ્રદાયની પરંપરામાં મહાન વિદ્વાન, તેજસ્વી, જ્યોત્સ્વી હીરલા અને વીરલા સમાન ઘણાં ગુરૂ ભગવંતો થઈ ગયા છે. તેઓ રતનત્રયીની અંશધના કરી આત્માનંદની અનુભૂતિ કરી જીવન જ્યોત જગાવી ગયા છે. પૂજ્ય બા. બ્ર. શ્રી રતનચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ પંચ તેમાંના એક મહાન તેજસ્વી આચાર્ય હતા. એ તારક ગુરૂદેવ ઉત્તમ ગુણરૂપી રત્નોના ભંડાર હતા. જેમનું નામ જ રતનચંદ્રજી હતું. તેવા તેમનામાં રત્ન સમાન તેજસ્વી અને ચંદ્રના સમાન શીતળ ગુણો હતા. એ ગુણરૂપી રત્નોના પ્રકાશથી તેમનું જીવન અગમગતું હતું. આવા પૂ. ગુરૂદેવનો જન્મ ખંભાત નજીક આવેલી પવિત્ર

સાબરમતી નદીના કિનારે આવેલા ગલીયાણા નામે નાનકડા ગામમાં વિક્રમ સંવત ૧૯૪૨ના કારતક સુદ ૧૧ ના પવિત્ર દિવસે થયો હતો. આ ગલીયાણા ગામમાં મોટા ભાગે ગરાશિયા રાજપૂતોની વસ્તી હતી. આ પવિત્ર ભૂમિમાં જેતાભાઈ નામે એક રાજપૂત ગરાશિયા કિસાન વસતાં હતાં. તેમના પત્નીનું નામ જ્યાકુવરણેન હતું. ણને આત્માઓ સરળ હૃદયી અને પવિત્ર હતા. જેમ કાદવમાં કમળ પેદા થાય છે. તેમ આ દંપતીને ઘેર સમય જતાં એક પુત્ર રત્નની પ્રાપ્તિ થઈ કહેવત છે ને કે પુત્રના લક્ષણ પારણામાં ને વહુના લક્ષણ ખારણામાં તે અનુસાર પુત્રનો જન્મ થતાં જ તેના લક્ષણ પરખાઈ આવે છે.

ખંધુઓ ! કુળમાં દિપક સમાન તેજસ્વી પુત્ર આવે છે તો તેના સારાએ કુળને ઉજ્જવળ બનાવે છે, સુલક્ષણી વહુ આવે છે તો વડીલોની સેવા અને તેમની આજ્ઞાનું પાલન કરીને કુળમાં લક્ષ્મી દેવીની માર્કક પૂજ્ય છે ને ઘરનાં બધા મઃણસો તેના શુભોત્તુ આચરણ કરે છે. પૂ. ગુરૂદેવ એમના કુળમાં દીપક સમાન હતા. જુઓ, એ પવિત્ર પુરૂષનો જન્મદિન પણ પવિત્ર હતો. કારતક સુદ ૧૧ નો દિવસ એટલે વૈશ્ણવોમાં તે દિવસ દેવઉઠી અગિયારસનો ગણાય છે. તેમનું ચાતુર્માસ તે દિવસે પૂર્ણ થાય છે એટલે તે મોટી અગિયારસ મનાય છે. આપણું ચાતુર્માસ કારતક સુદ પૂનમના દિવસે પૂર્ણ થાય છે પણ એ ચાતુર્માસની છેલ્લી અગિયારસ હોવાથી આપણામાં પણ તેનું ઘણું મહત્ત્વ છે. આવા પવિત્ર દિવસે પૂ. ગુરૂદેવનો જન્મ થયો હતો.

બાલપણ માં માતૃપિતાનો પડેલો વિયોગ : “તેમનું નામ રવાભાઈ પાડવામાં આવ્યું હતું. રવા એટલે પ્રકાશ. કેને ખબર હતી કે આ નાનકડો રવો રત્ન જેવો તેજસ્વી બનશે ! આ નાનકડું ગાલિયાણા ગામ છોડીને ખંભાત સંપ્રદાયનો નાયક બનશે ! આ ખેતરની ખેડ છોડીને માનવ જીવનરૂપી ક્ષેત્રમાં ખેડ કરી મોક્ષનાં અમૂલ્ય મોતી પકાવશે ! આ નાનકડો બાલુડો કેવો પુણ્યાત્મા બનશે તેની પહેલેથી કોઈને ખબર હોતી નથી, પણ માનવનું ઉપાદાન જાગે છે ત્યારે તેને નિમિત્ત મળતાં સંત સમાગમ થાય છે અને આત્મા કંકરમાંથી શંકર, નરમાંથી નારાયણ, જનમાંથી જનાર્દન આત્મામાંથી પરમાત્મા, માનવમાંથી મહામાનવ અને સાધકમાંથી સિદ્ધ બને છે, તેમ આ રવાભાઈને કેવું નિમિત્ત મળ્યું તે તમને તેમના જીવન ચરિત્રનું શ્રવણ કરવાથી સમજાઈ જશે. જેતાભાઈને ત્યાં રવાભાઈ સિવાય એક પુત્ર અને પુત્રીનો જન્મ થયેલો. આ સંતાનોનું સુખ એમના માતા-પિતાના ભાગ્યમાં જોવાનું નહિ ને સંતાનોના માતા-પિતાનું સુખ લખાયેલું નહિ એટલે ત્રણે બાલુડાઓને બાલપણમાં રડતા મૂકીને માતા પિતા સ્વર્ગે સિધાવી ગયા.

“રવાભાઈનું વટામણમાં આગમન” :- તેમના કાકા કાકીના આશ્રયે ત્રણ બાળકો મોટા થવા લાગ્યા. રવાભાઈનાં જીવનમાં બાલપણથી જ વિનય, નમ્રતા, ગંભીરતા, વિગેરે ઉત્તમ ગુણો તરી આવતાં હતાં. તેમનો મૂળ ધર્મ સ્વામીનારાયણ હતો. કુટુંબમાં

ધર્મના સારા સંસ્કારો હતા. આ સ્વાભાવિક તેર વર્ષના થયા, તેમણે મુખ્ય કાર્ય ખેતીનું હતું. ગલીયાણીથી જે ત્રણ માઈલ દૂર વટામણ ગામ હતું. ત્યાં તેમની જમીન-જમીન ઘણી હતી. એક દિવસ કાકાએ કહ્યું : સ્વા ! તું વટામણ જઈને ખેતરમાં તપાસ કરી આવ કે પાક કેવો છે ? આ નાનકડા સ્વાભાવિકને કાકા અવારનવાર ખેતીવાડીનું ધ્યાન રાખવા વટામણ મોકલતા હતાં, અને તેઓ નીકરતાથી જતા હતા. બાકી નાનકડા બાલકમાં આટલી નીકરતા ક્યાંથી હોય ! આજે દશ વર્ષના છોકરાને રાત્રે અંધારુ થઈ ગયા પછી બહાર મોકલશે તો કહી દેશે કે ના, બાપુજી, મને અંધારામાં ખીક લાગે. આવા કરપોક છોકરા હોય છે ત્યારે આ તો શૂરવીર સિંહ હતો. એક વખત તેમને વટામણમાં રાત રોકાવાનું બન્યું. ઉપાશ્રયની બાબતમાં તેમના સંબંધી રહેતા હતા. તેમને ત્યાં ઉતર્યા. રાત્રે એકમાં ખાટલો ઢાળીને સૂતા હતાં. આ સમયે ખંભાત સંપ્રદાયના પ્રખર વિકાસ મહાસતીજીનું વટામણમાં આતુર્ભાસ હતું. પ્રતિક્રમણ પૂર્ણ થયા બાદ મહાસતીજી અધ્યાત્મ ભાવથી ભરેલું એક સ્તવન મધુર કંઠે ગાતાં હતાં.

“ સતીજીના સ્તવને સ્વાભાવિકો જગાડેલો આત્મ ” :-સ્તવનનો સૂર સ્વાભાવિકા કાને પહોંચે. તે એક ચિત્તે સાંભળવા લાગ્યા. સ્તવન પૂરું થયા બાદ તેમના સંબંધીને પૂછ્યું કે કેણુ ગાતું હતું ? ત્યારે કહ્યું-ભાઈ ! આ બાબતમાં જૈન ઉપાશ્રય છે. તેમાં એક જૈન સાધ્વીજી દરરોજ આવા ભજનો ગાય છે. સ્વાભાવિકે કહ્યું-આપણી ત્યાં જવાય ? તેમના સંબંધીએ કહ્યું કે તે સાધ્વીજી છે એટલે રાત્રે તેમની પાસે પુરૂષથી જઈ શકાય નહિ. સવારે સૂર્યોદય પછી જઈ શકાય. માટે સવારે જઈશું. સ્વાભાવિકે સતીજી પાસે જવાની લાગની લાગી, ને મનમાં એમ થવા લાગ્યું કે ક્યારે સવાર પડે ને હું સતીજી પાસે જઈ ને સત્સંગ કરું. એમને ઉંઘ આવતી નથી ને તમને ઉપાશ્રયે આવતાં ઉંઘ આવે છે, ક્યારે વ્યાખ્યાન પૂરું થાય ને ક્યારે ઘેર જઈ તેની રાહ જોવાતી હોય છે. કેમ બરાબર છે ને ? સવાર પડતાં સ્વાભાવિકે તેમના સંબંધી મહાસતીજી પાસે લઈ ગયા. એમના સ્વામીનારાયણ ધર્મની રીતે વંદન નમસ્કાર કરીને બેઠાં ને કહ્યું કે મહાસતીજી ! આપે રાત્રે જે ગીત ગાયું હતું તે ગાઈ સંભળાવો.

“ સતીજીના ઉપદેશમાં મસ્ત બનેલા સ્વાભાવિક ” :-પહેલાના ભજનોમાં ભાવ ઘણાં હતાં. એ સાંભળીને માણસને બોધ મળતો હતો. આજે તો જૂના સ્તવનો, ગીતો કેાઈને સાંભળવા ગમતાં નથી. કારણ કે એ નવા ગીતોમાં ગમે તેવા સારા ભાવ હોય પણ એ સાંભળતાં સિનેમાનાં ગીતો તમને યાદ આવે છે. સ્વાભાવિકની જિજ્ઞાસા બેઠાને મહાસતીજીએ ગીત સંભળાવ્યું. સ્વાભાવિકે ખૂબ આનંદ થયો. તેમને જૈન ધર્મનું તત્ત્વ વિજ્ઞાન જાણવાનું મન થયું. એમણે મહાસતીજીને કહ્યું-મારા આત્માનો ઉદ્ધાર થાય તેવું મને કંઈક સમજાવો. મહાસતીજીના મનમાં થયું કે આ ગરાસીયાનો છોકરો છે. એ જ્ઞાનની ઝીણી વાતો સમજશે નહિ, પણ મહાસતીજીને ક્યાં બગર હતી કે આ સ્વાભાવિક કિંમતી

રત્ન પાકવાનું છે. એમણે કહ્યું ને ભાઈ! ગાડનું એક પાંદડું તોડવામાં પાપ છે. જૂ, લીખ, કીડી, માંકડ વિગેરે મારીએ તો બહુ પાપ લાગે. સંસારની દરેક કાર્યવાહી પાપથી ભરેલી છે, ત્યારે કહે છે મહાસતીજી ! તમે જયે પાપ, પાપ અને પાપ જ કહો છો તો કયાંય પુણ્ય છે જ નહિ ? ત્યારે મહાસતીજીએ પુણ્યની વાતો સમજાવી. સાંભળીને એમને વૈરાગ્ય આવી ગયો, ને મહાસતીજીને કહ્યું કે મારે તમારા જેવા બનવું છે. મારે આ પાપભર્યા સંસારમાં રહેવું નથી.

“ રવાભાઈનો જાગી ઉઠેલો આત્મા ” :-દેવાનુમિત્યે ! સાંભળો. આ જૈન ન હતાં છતાં એક જ વખત સાંભળીને વૈરાગ્ય આવી ગયો ને તમે કેટલું સાંભળ્યું ? છતાં તમને વૈરાગ્ય આવે છે ખરો ? (શ્રીતામાંથી અવાજ:-એ ક્ષત્રિય હતા, અમે વાણીયા છીએ.) જંબુસ્વામી પણ વાણીયા હતાં ને ? (હસાહસ) ઉપાશ્રયે આવતાં પથરણાં ઘસાઈ ગયાં ને પથરા પણ ઘસાઈ ગયા. ઘરડાં થયા છતાં પણ સંસારનો મોહ છૂટતો નથી. કેવી અજબ જેવી વાત છે ! રવાભાઈ મહાસતીજીનો ઉપદેશ સાંભળીને ઘેર આવ્યા, પણ કયાંય તેમનું ચિત્ત ચાંટતું નથી. જેમ તેમ કરીને આઠ દિવસ પસાર કર્યા. એક દિવસ તે ખેતરમાં કાલા વીણુવવા માટે ગયા. માણસો કાલા વીણે છે. સાથે પોતે પણ કાલા વીણવા લાગ્યા. પંદર વીસ કાલા વીણ્યા ત્યાં દિલમાં રણકાર થયો કે મહાસતીજી કહેતાં હતાં કે એક પાંદડું તોડવામાં પણ પાપ છે તો આટલા બધાં કાલા વીણતાં કેટલું પાપ લાગશે ? મારે આવું પાપ કરવું નથી, એ કાલા વીણવાનું કામ છોડીને ઘેર આવ્યાં ને કાકાને કહ્યું કે મારે આ પાપમય સંસારમાં રહેવું નથી. મારે દીક્ષા લેવી છે. કાકાએ કહ્યું-તારે વળી દીક્ષા કેવી ? ને પાપ શું ? ત્યારે કહે છે કે હું વટામણ જૈન સાધ્વીજી પાસે ગયો હતો. તેમણે મને પાપ અને પુણ્યની ખૂબ સુંદર વાતો સમજાવી, ત્યારથી મને દીક્ષા લેવાનો રંગ લાગ્યો છે.

કાકાએ કહ્યું ભાઈ ! તું નાનો કહેવાય ! પુણ્ય પાપની વાતોમાં શું સમજે ! રવાભાઈએ કહ્યું, હું બધું સમજું છું. કાકાએ ઘણું સમજાવ્યો પણ એમનો વૈરાગ્ય દૃઢ હતો. કાકાએ જાણ્યું કે આ હવે કોઈ રીતે રહેવાનો નથી. એટલે કહ્યું કે જો તારે દીક્ષા લેવી જ હોય તો આપણા સ્વામીનારાયણ ધર્મમાં લે, ત્યારે કહે કે દીક્ષા લેવા કયાં જવાનું ? કાકાએ કહ્યું, ગઢડા સ્વામી પાસે જા. તેમનો સમાગમ કર. આ તો કુલ જેવો બાહુડો હતો, તેને તો આત્મકલ્યાણ કરવા સાથે કામ છે. સ્વામીનારાયણ કે જૈનનાં લેહલાવ નહોતા. એ તો સ્વામીનારાયણની ગાદીના ગામ ગઢડા ગયા. ત્યાં સ્વામીજીને મળ્યા. સ્વામીજીએ પૂછ્યું, છોકરા ! તું કયાંથી આવ્યો છે ? રવાભાઈએ કહ્યું કે હું ગલીયાણાથી આવું છું ને મારે દીક્ષા લેવી છે. સ્વામીજીએ પૂછ્યું, તમારે શું કામ ધંધો છે ? રવાભાઈએ કહ્યું અમે ખેતીવાડી કરીએ છીએ. અમે જો ભાઈ અને એક બહેન છીએ, ત્યારે સ્વામીજીએ કહ્યું,

કે તારા લાગની જેટલી મિલકત હોય તેટલી અમારી ગાત્રીના ભંડારમાં અર્પણ કરી દે તો તમને અમારા પંથના બ્રહ્મચારી સાધુ યનાવવામાં આવશે.

“ રવાભાઈ સાચા શુદ્ધની શોધમાં ” આ સાંભળીને રવાભાઈ વિચારમાં પડી ગયા કે આ શું ? જે પૈસા અનર્થની ખાણ જેવાં છે, જે પરિચ્છેદની મમતા હવને અપ્રો-ગતિમાં લઈ જનાર છે તેને જે છોડે તે સાચો સાધુ બની શકે છે. પેલા જૈન સાધ્વીજી તો એમ કહેતાં હતાં કે સાધુ કંથન, કમિનીના ત્યાગી હોય, સાધુથી પૈસાને નૃપશ પણ ન થાય ત્યારે આ સાધુઓમાં તો પૈસાનો મોહ અને મમતા ભારેભાર ભરેલી છે. તો એ લક્ષ્મીના મોહરૂપી કીચકમાં ખૂંચેલા માનવી આત્મકલ્યાણ કેવી રીતે કરી શકે ? આ પંથમાં સાધુ થવાથી આત્મકલ્યાણ થઈ શકે નહિ. જ્યાં ત્યાગ છે ત્યાં આત્મકલ્યાણ છે. માટે અહીં દીક્ષા થઈ જીવન કરવી બ્યથા છે. આમ વિચાર કરીને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા, ને આવ્યા વટા-મણ મહાસતીજી પાસે. આપણે અહીં એ વિચારવાનું છે કે તેર વર્ષના બાલકમાં કેવું આત્મમ થત હતું ? કેવી તીવ્ર તેમની યુદ્ધિ ! નહિતર આટલા નાના બાલકમાં આવો વિવેક ક્યાંથી આવે ? તે વટામણ આવીને મહાસતીજીને કહે છે મને તમારો ચેલો બનાવો. મહાસતીજીએ કહ્યું, ભાઈ ! અમે સાધ્વીજી છીએ, અમારી પાસે તમારાથી દીક્ષા ન લેવાય, પણ તમને તીવ્ર જિજ્ઞાસા છે તો અમારા પૂ. શુદ્ધેવ છગનલાલજી મહારાજ સાહેબ ખંભાતમાં બિરાજે છે તો તમે ત્યાં જાઓ. વટામણના એક શ્રાવક ભાઈ તેમને ખંભાત પૂ. શુદ્ધેવ છગનલાલજી મહારાજ સાહેબ પાસે લઈ આવ્યા. પૂ. છગનલાલજી મહારાજ સાહેબ પણ ક્ષત્રિય રાજપૂત હતા. તેઓ પણ તત્ત્વજ્ઞ, યુદ્ધિશાળી અને પ્રતિભાશાળી હતા. તેમનામાં પણ ક્ષાત્ર તેજ ચમકતું હતું. ક્ષત્રિયને ક્ષત્રિય મળ્યો પછી શું બાકી રહે ? રવાભાઈના મુખ ઉપર પણ વૈરાગ્યના તેજ ચમકતા હતા. તેમણે શુદ્ધેવના ચરણમાં પડીને કહ્યું, શુદ્ધેવ શુદ્ધેવ ! મારે જલ્દી આત્મકલ્યાણ કરવું છે. મને જલ્દી આ સંસાર-રૂપમાંથી બહાર કાઢો.

“ રવાભાઈને અભ્યાસની લાગેલી લગની ” શુદ્ધેવે કહ્યું, ભાઈ ! હજી તું થોડા દિવસ અહીં રહે, અભ્યાસ કર, પછી દીક્ષા અપાય, ત્યારે તેમણે નમ્ર ભાવે કહ્યું, મારે દીક્ષા લેવા માટે જે અભ્યાસ કરવો પડશે તે કરવા હું તૈયાર છું. તેની જિજ્ઞાસા બેઠાને શુદ્ધેવે સામાયિકતું સ્વરૂપ સમજાવ્યું એટલે રવાભાઈએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે ત્યાં સુધી હું સામાયિક પૂરી ન શીખું ત્યાં સુધી જમવા સિવાય ભૂમિ ઉપર બેસવું નહિ. રવાભાઈને એવી લગની લાગી કે એક દિવસમાં સામાયિક શીખી ગયા, ને ૧૫ દિવસમાં પ્રતિક્રમણ શીખ્યા. કેવી અજબની લગની હશે ! પ્રતિક્રમણ પછી છકાયના યોદ્ધા, નવતત્ત્વ વિગેરે શીખ્યા. જેમ જેમ બહુતા ગયા તેમ તેમ લગની વધતી ગઈ. છેવટે તેમણે શુદ્ધેવના ચરણ પકડીને કહ્યું, શુદ્ધેવ ! હવે તો મારી એકેક ક્ષણ લાગેલી જાય છે. હવે મારામાં યોગ્યતા લાગે તો મને દીક્ષા આપો. શુદ્ધેવે કહ્યું. તારા કાકા કાકીની આજ્ઞા લઈ આવ. હાથેર કાકા કાકી પાસે આવ્યા ને દીક્ષાની આજ્ઞા માંગી. કાકા કાકીએ તેમની ખૂબ કસોટી

કરી, પણ દેહ વૈરાગી બહલાયો નહિ. તેથી છેવટે આજ્ઞા આપતાં માથે હાથ મૂકીને કહ્યું, ઘેટા ! તારું કલ્યાણ થાઓ. આજ્ઞા મળતાં રવાભાઈને ખૂબ આનંદ થયો. તે પોતાના કુટુંબીજનોને લઈને ખંભાત આવ્યા, ને તેમના સગાંઓની સાનિધ્યમાં તેમની આજ્ઞાથી દીક્ષાનું મુહૂર્ત જોવામાં આવ્યું.

“ ખંભાતના આંગણે ભાગવતી દીક્ષા મહોત્સવ ” સંવત ૧૯૫૬ ના મહા સુદ પાંચમ (વસંતપંચમી) નો દિન દીક્ષા માટે નક્કી થયો. વસંતપંચમીનો દિવસ શ્રેષ્ઠ મનાય છે. વસંતઋતુના આગમનથી પ્રકૃતિનું સૌંદર્ય ચારે તરફ ફૂલ્યું ફાલ્યું અને વિકસીત અને છે તેમ વસંતપંચમીનો દિન નક્કી થતાં બાલ વૈરાગી શ્રી રવાભાઈનું હૈયું વિકસીત થયું. હૃદયની હેલી વરસવા લાગી. રવાભાઈ દીક્ષા માટે ઘડીઓ ગણતો હતાં ખંભાત શહેરમાં આનંદ છવાયો હતો. છેવટે એ દિવસ આવી ગયો અને ખંભાત શહેરમાં પૂ. શ્રી છગનલાલજી મહારાજ સાહેબ પાસે રવાભાઈની ભાગવતી દીક્ષાનો ભવ્ય મહોત્સવ ઉજવાયો. તેમનો ઉચ્ચ વૈરાગ્ય અને તેમના જીવનમાં રહેલ શુભો જોઈને પૂ. ગુરૂદેવ છગનલાલજી મહારાજસાહેબે તેમનું સંયમી નામ બા. બા. પૂ. શ્રી રત્નચંદ્રજી મહારાજસાહેબ આપ્યું. આખરે તે અમૂલ્ય રત્નરૂપે પ્રકાશ્યું.

બંધુઓ ! ક્ષત્રિયના બચ્ચા તો ક્ષત્રિય જ હોય ને ! પૂ. છગનલાલજી મહારાજ સાહેબ ખૂબ તેજસ્વી, જ્ઞાની, શુભીયલ ને ગંભીર હતા. તેમની વાણી સિંહ ગર્જના જેવી ગાજતી હતી. તેઓ પોતે વૈષ્ણવ ધર્મી હતાં ને શિષ્ય સ્વામીનારાયણ ધર્મી હતા. બંનેનું પરિવર્તન એકસરખું હતું ને જ્ઞાતિ પણ સમાન હતી. બંને બળીયા પુરૂષો લેગા થયા પછી કમ શત્રુઓની સામે બાથ લીડવામાં શું બાકી રહે ? કહેવાય છે ને કે “ હરિનો મારણ છે શૂરાનો, નહિ કાયરનું કામ જોને. ” ધર્મ શૂરવીરનો છે, કાયરનો નહિ, તેમ રવાભાઈમાંથી રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ બનેલા શૂરા ક્ષત્રિયે પોતાની શૂરવીરતા ગળકાવવા માંડી.

રવાભાઈનો અજોડ વિનય:-પૂ. ગુરૂદેવની સાનિધ્યમાં રહી તે જ્ઞાનાભ્યાસ કરવા લાગ્યા. તેમનામાં વિનયનો અજોડ શુભ હતો. જેથી સમુદાયમાં સર્વેને પ્રિય બન્યા. ગુરૂદેવની આજ્ઞા, ગુરૂદેવની સેવા અને તેમનો વિનય એ જ તેમના જીવનનો શ્વાસ હતો. તેઓ કદી ગુરૂદેવથી દૂર બેસતાં ન હતાં. જ્યાં ગુરૂદેવની દષ્ટિ પડે ત્યાં જ બેસતા હતાં. વિનયની મહત્તા અને અર્પણતાનો મહિમા અજોડ છે. જીવનમાં સર્વ સિદ્ધિઓ હસ્તગત કરવાની અને ગુરૂ ભગવંતોના હૃદયખજાના ખોલી રત્નત્રય પ્રાપ્ત કરવાની ચાવી હોય તો તે વિનય છે.

વિનય એ સમસ્ત શુભોનો શબ્દગાર છે. સમસ્ત શુભો વિનયને આધીન છે. સરળતા, નમ્રતા, નિરભિમાનતા અને લાક્ષિભાવ વગેરે સર્વ શુભો વિનયમાંથી ઉદ્ભવે છે. આવશ્યક નિયુક્તિમાં શ્રી હરિભદ્ર સૂરીશ્વરજીએ કહ્યું છે કે

“ વિળબો જિણ સાસણે મૂલં, વિળદ્દિઓસંજઞેંધરે ।
વિળયાબો વિપ્પમુક્કસ્સ, કઓ ધમ્મો કઓ તવો ॥ ”

વિનય એ જિનશાસનનું મૂળ છે. વિનયવંત આત્મા સાધુ બની શકે છે. જે વિનય રહિત છે તેના માટે સંયમ શું ને તપ શું ? અર્થાત્ વિનય રહિત આત્મા ગમે તેવો ઉચ્ચ સંયમ પાળે કે અધોર તપ કરે તેને જેટલો લાભ થયો તેટલો લાભ થતો નથી. વિનયથી જ્ઞાન, તપ વિગેરે સિદ્ધિઓ હાંસલ કરી શકાય છે. વિનય જેવો અદ્ભુત બીજો શુભ અર્પણતા છે. હૃદયપૂર્વકની અર્પણતા શુર હૃદયમાં અભેદતાનું અનંત શાસન જમાવે છે. ન્યારે અર્પણતા આવે છે ત્યારે શુર શિષ્યનો ભેદ ભૂલાઈ જાય છે. પૂ. શુરદેવનું જીવન આવી અર્પણતાના અત્તરની સૌરભથી મહેંકતું હતું ને વિનયની અદ્ભુત પ્રભાથી પ્રકાશિત હતું. શુર આજ્ઞામાં સદા અનુરક્ત રહી “ ઈન્દિયામાર સંપન્ન ” એટલે કે શુરની ઇંગિત બેધાથી શુરના મનોગત ભાવને બહીને શુરનું સમસ્ત કાર્ય કરતા હતા. આ રીતે પૂ. શુરદેવના ચરણમાં રહી વિનયમાં તરબોળ રહી અપ્રમત્તપણે શુર આજ્ઞાનું પાલન કરતાં સંયમ ભાવમાં વફાદાર રહેતાં હતાં. શુરદેવના ચરણમાં સમર્પિત થયેલા પૂ. રત્ન શુરદેવ પોતાના સ્વાનુભવથી ઘણીવાર કહેતા કે સાધવીજી ! “ વિનયના આસન વિના જ્ઞાનના બેસણું ન હોય. ” વિનય એ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને તોડવાનું અયોધ શસ્ત્ર છે. માટે તમે પણ શુર આજ્ઞામાં સમાઈ જાઓ ને વિનયની વેલને વિકસાવો. વિનય એટલે મન-વચન-કાયાના થોળે અનંત જ્ઞાની સદ્ગુણોની આજ્ઞામાં સર્વથા અર્પણ થઈ જવું તે. અમારા પૂજ્ય શુરદેવ આવા વિનયવંત હતા. પૂ. શુરદેવની સાન્નિધ્યમાં રહી તેમણે સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, ન્યાય અને શાસ્ત્રોનું અભેદ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. જેમ જેમ શાસ્ત્રજ્ઞાન અને બીજું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરતા ગયા તેમ તેમ તેમનામાં વિનય નમ્રતા આદિ શુભો વધતા ગયા. તેમણે જીવનમાં કદી શુર આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કર્યું નથી.

પૂ. શુરદેવની વ્યાખ્યાન શૈલી એવી હતી કે જેના પ્રભાવે જૈનેતરો પણ તેમના સંસર્ગમાં આવવા લાગ્યા. પૂજ્ય છગનલાલજી મહારાજ સાહેબ અને પૂ. રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબે ઘણા પુરુષાર્થ કરી ઘણાં જૈનેતરોને જૈન બનાવ્યા છે. પૂ. છગનલાલજી મહારાજ સાહેબ અને પૂ. રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબને ભેઈને સૌ એમજ કહેતા કે મહાવીર અને ગૌતમની ભેડલી ભેઈ લો. પૂ. શુરદેવ શ્રી છગનલાલજી મહારાજ સાહેબનું ચાતુર્માસ સં. ૧૯૬૪ માં અમદાવાદ હતું. તે ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયા બાદ પૂ. આચાર્ય શ્રી છગનલાલજી મહારાજ સાહેબની તબિયત ખરાબી તેથી લાંબુ રોકાવું પડ્યું. પૂ. શુરદેવની બિમારીમાં શ્રી રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ ખડે પગે સેવા કરતા હતા. એવી સેવા અત્યારે ભાગ્યે જ કોઈ સંત કરી શકે. મારા શુરદેવ બિમારીમાંથી કેમ મુક્ત થાય તે માટે ઘણાં ઉપાયો કર્યા પણ બધા બ્યથા ગયા અને છેવટે ૧૯૬૫ ના વૈશાખ વદ ૧૦ ના દિવસે પૂ. છગનલાલજી મહારાજ સાહેબ કાળધર્મ પામ્યા. પૂ. શુરદેવનું શિરછત્ર ચાલ્યું જતાં પૂ.

રતનચંદ્રજી મહારાજ સાહેબને તેમનો વિયોગ ખૂબ સાલવા લાગ્યો. ગુરૂના વિયોગ જેવું ખીજું કોઈ લાયકર હુઃખ નથી. ગુરૂદેવ સ્વર્ગે સીધાવ્યા પછી ખંભાત સંઘે પૂ. ગુરૂદેવ શ્રી રતનચંદ્રજી મહારાજ સાહેબને આચાર્ય પદવી પ્રદાન કરી. એટલે ગાદીનો ભાર તેમના શીરે આવ્યો. પૂજ્ય પદવી મળ્યા બાદ તેઓશ્રીએ દેશોદેશમાં વિચરી ખંભાત સંપ્રદાયની ખ્યાતિ ખૂબ વધારી. સંઘમાં એકતા, વિશાળતા અને પ્રેમ વધે તે માટે તેઓ ખૂબ પ્રયાસો કરતા અને પોતાને માથે આવેલી જવાબદારી અદા કરતા.

આ રીતે વિચરતા વિચરતા પૂ. ગુરૂદેવ તેમના શિષ્યો ફૂલચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ, ખીમચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ આદિસંતો સાથે સંવત ૧૯૯૫ માં સાણંદ પધાર્યાં. એ સમયનું પૂ. ગુરૂદેવનું સાણંદમાં થયેલું ચાતુર્માસ-આગમન અમારા માટે ખૂબ લાભદાયી નીવડ્યું. બાલપણથી માતાપિતાએ અમારા જીવનમાં ધર્મના સુંદર સંસ્કારોનું સિંચન કર્યું હતું. તેમાં પૂ. ગુરૂદેવના સદ્ગુણોથી અમારા જીવનમાં વૈરાગ્ય આવ્યો ને અમારા તારણહાર બની અમને સંયમ રત્ન આપ્યું. એટલું જ નહિ પણ સંયમ માર્ગની રીતભાત, સંયમ કેમ પાળવો, જીવન કેમ જીવવું, વગેરે સંયમી જીવનની આખી સાધના સમજાવી. વધુ શું કહું? જેમ એક સદ્ગુણી માતા એના બાળકના જીવનમાં સુસંસ્કારોનું સિંચન કરે છે, તેમ અમારા સંયમી જીવનમાં પૂ. ગુરૂદેવે સુસંસ્કારોનું સિંચન કર્યું છે. સંયમી જીવનની પ્રત્યેક ક્રિયાઓ, પૂ. ગુરૂજી આદિ વડીલોનો કેવો વિનય વૈયાવચ્ચ કરવો વિગેરેની સમજણ આપી છે, આવા તારણહારના ગુણ કેમ ભૂલાય ?

પૂ. ગુરૂદેવ આમાનુશ્રામ વિહાર કરતાં કરતાં અનેક જૈન જૈનેતરોને પ્રતિબોધ આપતાં સુરત તરફ પધારેલા. સં. ૨૦૦૩નું ચાતુર્માસ સુરતમાં કર્યું. ત્યાં નવયુવાન મહાન વૈરાગી શ્રી કુંગરશીભાઈની દીક્ષા થઈ. દીક્ષા પછી તેમનું નામ હર્ષદસુનિ પાડવામાં આવ્યું. એ પણ પૂ. ગુરૂદેવના વિનયવંત શિષ્ય હતા. તેમનું જીવન પણ જાણવા જેવું છે, તે અવસરે કહીશ. પૂ. ગુરૂદેવ સુરતથી વિહાર કરીને ખંભાત ચાતુર્માસ પધારતાં હતાં, વચમાં માણેકલાલ ભગવાનદાસ ઝવેરીએ પૂછ્યું કે ગુરૂદેવ ! આપનું આવતું ચાતુર્માસ કયાં છે ? ત્યારે કહ્યું કે આ છેલ્લું ચાતુર્માસ કરવા ખંભાત તરફ જઈ છું. આવા તો ઘણાં સંકેતો કરેલા છે.

ખંભાત ચાતુર્માસ પ્રવેશના દિવસે ગુરુવાર હતો. શ્રી સંઘ વિનંતી કરી કે ગુરૂદેવ ! ગુરૂવારે સામો કાળ આવે છે. માટે દિવસ બદલો. ત્યારે પૂજ્યશ્રીએ કહ્યું-સામો કાળ આવે, પડખે આવે કે પાછળ આવે તેમાં મને શું ? કાળ તો એક દિવસ આવવાનો જ છે ને ! ગુરૂવારે પ્રવેશ કર્યો. પૂ. ગુરૂદેવ વ્યાખ્યાનમાં કાયમ ભગવતી સૂત્રનો અધિકાર લેતા, પણ એ ચાતુર્માસમાં સકામ મરણ અને અકામ મરણનો અધિકાર લીધો. શ્રાવકોએ કહ્યું- ગુરૂદેવ ! આ વખતે આ અધિકાર કેમ લીધો ? તો કહે ભગવતીનું ઘણી વખત વાંચન

ક્યું. આ વખતે મારે આ અધિકાર વાંચવો છે. વ્યાખ્યાનમાં શ્રાવકોને સકામ-અકામ મરણના લેહ સમગ્રવતાં પોતાની આત્મસમાધિમાં લીન રહેતાં. પૂ. ગુરુ ભગવંતના આતુર્ભાસથી ખંભાત સંઘમાં અનેરો આનંદ ને ઉત્સાહ હતો. ધર્મધોષકાર ધર્મકરણી થતી હતી, પણ કુદરતની કળા ન્યારી છે. જેમ પ્રકાશની પાછળ અંધકાર, હાલ્યની પાછળ રૂદન, સુખ પાછળ દુઃખ અને આનંદ પાછળ શોક સર્જાયેલાં છે, તેમ ખંભાત સંઘમાં છવાયેલો આનંદ ને ઉત્સાહ કુદરતને ન ગમ્યો.

પર્યુષણ પર્વના દિવસો આવતાં પૂ. ગુરુદેવને ખૂબ શરદી થઈ, છતાં આત્મભળે આઠે દિવસ વ્યાખ્યાનધારા ચાલુ રાખી. સંવત્સરીના દિવસે શરદી ખૂબ વધી ગઈ. છતાં એક રૂંવાડું ન ફરકે એવા અચલ ક્ષમાના સાગર હતા. પૂજ્ય ગુરુદેવને કદી નાની મોટી કોઈ બિમારી આવી ન હતી. કદી દવા લીધી ન હતી. પૂજ્ય ગુરુદેવને શરદી થયાના સમાચાર અમદાવાદ પહોંચી ગયેલા. તેથી ઘણાં શ્રાવક શ્રાવિકાઓ દર્શનાર્થે આવેલા. પૂ. ગુરુદેવના શિષ્ય તપસ્વી શ્રી કૃલચંદ્રજી મહારાજસાહેબને ૩૮ ઉપવાસ પૂરા થતાં હતા. તેમણે કહ્યું. સાહેબ ! મને ખૂબ શાતા છે. ત્રણ ઉમેરીને એકતાલીસ ઉપવાસના પર્યખાણુ કરાવો. ગુરુદેવે કહ્યું. હું આજે તમને છેલ્લું પારણું કરાવું છું. હાલ ઉપવાસ નથી વધારવા. આખા સંઘમાં દરેકને ઘેર પગલાં કરી ગૌચરી વહોરીને આવ્યા બાદ શિષ્યને પારણું કરાવ્યું. લાકરવા સુદ ૧૦ ના દિવસે માણેકલાલ લગવાનદાસ ગવેરી સુખર્ષ આવવા માટે સ્ટેશને જતાં ગાડી લઈને ગુરુદેવનાં દર્શન કરવા આવ્યાં. તો કહે છે માણેકલાલ ! આજે રોકાઈ જાઓ. કાલે તમારું કામ પડવાનું છે. એટલે તેઓ રોકાઈ ગયા. પૂ. ગુરુદેવની તબિયત સારી હતી એટલે અમદાવાદના મહેમાનો રવાના થયા હતાં.

પ્રતિક્રમણ પછી પોતાના શિષ્યને માથે હાથ ફેરવીને કહ્યું. હર્ષક ! તું ખૂબ ડાહ્યો થજે ને આગળ વધજે. ઘીજ શિષ્યોને પાસે ગેસાડીને કહ્યું. ભુઓ, આજે તમને પરિષદ આવશે. ખૂબ સમતા રાખજો. તે રીતે બધા સંકેતો ખૂબ કર્યાં, ને કહ્યું કે આજે ગમે તેટલા દર્દનો ઉપસર્ગ આવે પણ તમારે મારા ચારિત્રમાં રહેજ પણ દોષ નહિ લગાડવાનો. તેમ ખૂબ ચેતવણી આપી. રાત્રીના નવ વાગે શરીર ઠંડું પડવા લાગ્યું. શરદીનું ભેર પણ વધી ગયું ને છાતીમાં અસહ્ય દુઃખાવો થવા લાગ્યો. બધા શ્રાવકો હાજર હતાં. ગુરુદેવનું દર્દ ભેદને હિંમત હારી ગયા ને તરત ડોટકચેને બોલાવ્યા પણ કોઈ ઉપચાર કરવા ન હીધો. જેમ રાત્રી વીતતી ગઈ તેમ દર્દ વધતું ગયું. આખા સંઘમાં ખબર પડી ગઈ. શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ પૂ. ગુરુદેવનાં દર્શન માટે ઉમટ્યા. ગુરુદેવની પરિસ્થિતિ ભેદને હાહાકાર છવાઈ ગયો. રાત્રે બાર વાગતાં હાથ જિંચો કરીને ચાર આંગળા બતાવ્યાં પણ કોઈ સમજી શક્યું નહિ. પૂજ્યશ્રી તો પોતાની સમાધિમાં હતાં. પણ શિષ્યોને અને શ્રાવકોને ગંભીર સ્થિતિ ભેદને થયું કે કદી ગુરુદેવ બિમાર થયાં નથી ને આ શું ? ખૂબ આઘાત લાગ્યો. દુઃખિત દિલે સંથારો કરાવીને નમોઃસ્તુતિ, લોગસ્સ અને નવકાર સંભળાવતાં હતાં. સૌ એકીટશે

ગુરુદેવની સમક્ષ જોઈ રહ્યા હતાં, અને ઘડિયાળમાં ચારના ટકોરા પડતાં અમારા તારણુહાર પૂ. ગુરુદેવને કાળ ગોઝારાએ ઝડપી લીધા. જે શહેરમાં સંઘમી જીવનનો સૂર્યોદય થયો હતો ત્યાં જ અસ્ત થયો. ત્યારે સૌને સમજાયું કે ગુરુદેવ આપણને ચાર આંગળા બતાવીને આ ચેતવણી આપતાં હતાં. ખંભાત શહેરમાં હાહાકાર છવાયો. સંઘે બધાને સમાચાર આપ્યા. અમારા હૃદય કંપાવે તેવા કારમા હુઝફ સમાચાર મળતાં બધા મહાસતીજી રડી પડ્યા. અહો ! અમારા તારણુહાર, સમાજના સ્થંભ, શાસનના શિરોમણી અમને ટળવળતા મૂકીને ચાલ્યા ગયા ! (આટલું બોલતાં પૂ. મહાસતીજીનું હૈયું ભરાઈ ગયું અન્ય મહાસતીજીઓ તથા શ્રોતાજનોની આંખમાં આંસુ ઉભરાઈ ગયા હતાં). આ પરમ ઉપકારી પૂ. ગુરુદેવના જેટલાં ગુણો ગાઉં તેટલાં બોધા છે.

જગતને મંત્ર અર્પીને દિવ્ય પંથે ગયા. તારણુહાર બની અમીદષ્ટિ કરી ગયા, પ્રેમ વરસાવીને હૃદય જીતી ગયા, હાકલ કરી અહિંસાની, મૈત્રીભાવ દેતા ગયા.

જન્મી જગે તારક બની માર્ગ બતાવી ગયા, તિમિરનો નાશ કરી પ્રકાશ પ્રગટાવી ગયા.

આવા હતાં પૂજ્ય ગુરુદેવ ! આજના દિવસે પૂ. ગુરુદેવને એક જ પ્રાર્થના કરું છું કે આપના આદર્શોને જીવનમાં અપનાવીને આપની આજ્ઞાનું યથાતથ પાલન કરી આપના ઋણમાંથી મુક્ત બનીએ. એવી ભાવના સહિત શ્રદ્ધાજલી અર્પણુ કરું છું. ખંભાત સંઘના સદ્ગુણાચ્ચ છે કે આવા મહાન સંતો આ સંપ્રદાયમાં થયા છે અને વર્તમાનમાં પણ મહાન વૈરાગી પૂ. કાંતીઋષિજી મહારાજ સાહેબ આદિ ગુનિવરો જૈનશાસનને હીપાવી રહ્યા છે

બ્યાખ્યાન નં. ૭૪

ભાદરવા સુદ ૧૨ ને શનિવાર

તા. ૨૪-૬-૭૭

અનંતજ્ઞાની ભગવંતો ફરમાન કરે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! આત્મા અનંતજ્ઞાનમય અને અનંત જ્યોતિમય છે, પણ આઠ કર્મોના પડદા તમારા આત્મિક તેજને છૂપાવી રહ્યા છે. તેને ફર કરવા માટે પુરુષાર્થ કરો. અનંત તેજ જેનામાં છૂપાયેલું હોય તેને અધકારમાં રહેવું કેમ ગમે ? પાવર હાઉસની બાજુમાં ઝુંપડી હોય પણ જો તેણે પાવર હાઉસમાં કનેક્શન જોડ્યું ન હોય તો ઝુંપડીમાં અંધારું જ રહે ને ? તેમ અજ્ઞાનનાં તિમિર ટાળવા માટે ઉત્તમ માનવજન્મ અને વીતરાગ શાસન મળ્યું છે તો વીતરાગ પ્રભુના શાસન રૂપી પાવરહાઉસમાં વીરવાણીની શ્રદ્ધારૂપી કનેક્શન જોડી દો, તો અંતરમાં અંનેશે પ્રકાશ થશે. અજ્ઞાનનાં તિમિર કયાંય ભાગી જશે ને આત્મા અનંત સુખનો સ્વામી બનશે.

આત્માના અનંત સુખોના સ્વામી બનવા ચકવર્તિઓ પાળુ છ છ ખંડની સમૃદ્ધિ છેડીને દીક્ષા લે છે. ચકવર્તિના સુખ આગળ આજનું સુખ ડાંગરના ફોનના નેટલું પાળુ નથી છતાં છેડવાનું મન થાય છે ? ચકવર્તિઓએ સંસારને એક પિંજર સમજીને ઘાડી દીધો ત્યારે અજ્ઞાની જીવોને પિંજરમાં ફસાવાનું મન થાય છે. એક ન્યાય આખીને સમજાવું. તમને ખબર છે ને કે પાંજરામાં કોણ પૂરાય ? ઉંદર. કદાચ સિંહ પૂરાય પણ ખંડેની પાંજરામાં પૂરાવાની વૃત્તિમાં ફરક છે. કારણ કે ઉંદરને પકડવા માટે પાંજરામાં શેટલીના ટુકડો મૂકો છો તો ઉંદર મતે જ પૂરાવા આવે છે ને શેટલીના ટુકડામાં આનંદ માને છે. જ્યારે સિંહને પકડવા માટે કોઈ પાંજરામાં તેને મનગમતો શિકાર મૂકીને પાંજરું ખુલ્લું મૂકી દે તો પણ પાંજરામાં પ્રવેશ કરવા નહિ જાય. કદાચ કોઈ કપટ કરીને તેને પકડે તો પણ તેને ક્ષણે ક્ષણે એમ થાય છે કે શું હું પાંજરામાં પૂરાઈ ગયો ? તે પાંજરામાંથી સુકત થવાનો ભેરહાર પ્રયત્ન કરશે ને સમય આવે ભાગી છૂટશે.

વિચારો. આ સંસાર પણ એક પાંજરું છે. તેમાં વિષય લોગ સમાન શેટલીના ટુકડા ભેઈને જે જીવો પૂરાઈ જાય તે કેવા કહેવાય ? બોલો તો ખરા. મારે તમને કંઈ નથી કહેવા. સંસારરૂપી પિંજરામાં વિવિધ પ્રકારનાં લોગ અને સુખોની સામગ્રી મળે છે ત્યાં સુધી જીવને વિચાર નથી થતો કે હું શું કરી રહ્યો છું ? પણ ગુણ્ય ખલાસ થયા પછી શું ? તેનો વિચાર કરી લો. અવિરતિના બંધન તોડવાનો અવસર મળ્યો છે તો સિંહ જેવા શૂરવીર બનીને છલાંગ મારીને પાંજરું તોડી નાંખો ને આત્માના અનંત સુખ મેળવવા માટે સર્વવિરતિને અપનાવી લો. સંપૂર્ણ સર્વવિરતિ ન બની શકે ; તો થોડા થોડા વિરતિ-ભાવમાં આવો. જો તમને સંસારનાં બંધન ખટકતાં હોય ને છેડવાનું મન થતું હોય તો સમજી લેજો કે હું સિંહ જેવા શૂરવીર છું.

આપણે બે દિવસથી સુલશાની વાત ચાલે છે. સુલશા ધર્મની અનુરાગી ને દૃઢ શ્રદ્ધાવાન હતી. તેની પ્રશંસા ધન્ત્ર મહારાજાએ કરી, આથી હરિભુગમેષી દેવ સાધુનું રૂપ લઈને તેને ઘેર ગૌચરી કરવા માટે આવ્યા. સાધુને આવતાં ભેઈને સુલશાને ખૂબ હર્ષ થયો. તે ગાંડી થેલી બનીને ઉઠીને સામે ગઈ ને પધારો....પધારો....ભગવંત ! એમ આવકાર આપી વિનંતી કરીને ગૌચરી વિગેરે વહોરાવવા માંડ્યું પણ સંતે લેવાની ના પાડી ત્યારે સુલશા કહે-ભગવાન ! શેની જરૂર છે ? સંતે કહ્યું, બહેન ! અમારા એક સુન્નિને દર્દી થયું છે. તે દર્દી માટે લક્ષપાક તેલની જરૂર છે. તે આપને ત્યાં જો હોય તો મારે એની જરૂર છે. હર્ષ થેલી થઈને સુલશાએ કહ્યું, ચૂરદેવ ! આમાં આટલો બધો સંકોચ શા માટે રાખો છો ? મારે ઘેર લક્ષપાક તેલ તૈયાર છે. મારા ધન્ય ભાગ્ય કે સંતની સેવામાં મારી ચીજનો ઉપયોગ થાય, અને મને લાભ મળે. દેવ એની ભક્તિ અને સુપાત્ર દાન દેવાનો ઉમંગ ભેઈને ચકિત થઈ ગયો. સુલશાએ દાસીને કહ્યું કે ચેલો કખાટ ખુલ્લો છે. તેમાંથી લક્ષપાક તેલનો શીશો લઈ આવ. દાસી તેલનો શીશો લઈને આવે છે ત્યાં દેવે

પરીક્ષા કરવા માટે અદૃશ્યપણે દાસીનો હાથ ધ્રુજવી બાટલો પાડી નાંખ્યો. શીશો ફૂટી ગયો ને બધું તેલ ઢોળાઈ ગયું. કિંમતી તેલ ઢોળાવાથી દાસી રડી પડી. સુલશાએ દાસીને કહ્યું. ચિંતા ન કરીશ. બીજો બાટલો તૈયાર છે. જલ્દી લાવ. દાસી બીજો બાટલો લઈને બે ડગલાં ચાલી ત્યાં પણ દેવે હાથ ધ્રુજવીને પકાવી નાંખ્યો. દાસી તો ખૂબ ધ્રૂજવા લાગી. તે રડતાં રડતાં કહે છે બા ! હું ખૂબ સાવચેતીથી બાટલો પકડું છું, પણ કોઈ મારા હાથમાંથી ખેંચીને બાટલો લોંબ ફેંકી દેતું હોય તેમ થાય છે. શેઠાણીએ કહ્યું. ચિંતા ન કર. હજુ લાગ્યશાળી છું, ત્રીજો બાટલો પડ્યો છે પણ સાચવીને લાવજે. બાટલો ફૂટી ગયો ને તેલ ઢોળાઈ ગયું તેની મને ચિંતા નથી પણ શુદ્ધેવનો અમૂલ્ય લાલ લેવાનું શુભાવી બેસાય તેનો મને અફસોસ છે.

દેવાનુપ્રિયો ! તમને એમ થશે કે બપોળે બાટલા દાસીના હાથે ફૂટી ગયા છતાં શેઠાણીને એમ નથી થતું કે હું જાતે લેવા જઈ. એ લેવા જાય તો શું એના શેઠાણીપણામાં નાનપ આવી જાય ? કે દાસીને જ ત્રીજી વખત લેવા મોકલી. એમ નથી હોં, એને શેઠાણીપણાનું અભિમાન ન હતું, પણ એના મનમાં એ ચિંતા હતી કે પોતાના નિમિત્તે બપોળે કિંમતી તેલના બાટલા ફૂટી ગયા તેથી ખેદ પામીને મહારાજ સાહેબ તેલ વહોર્યા વિના કઠાય પાછા ચાલ્યા જાય તો ? એ કારણે પોતે જતી ન હતી. તે શુદ્ધેવને વિનંતી કરતી કહે છે કે આપ જરાય સંકોચ ના રાખશો. હું હજુ એટલી લાગ્યશાળી છું કે ત્રીજો બાટલો ભરેલો છે. તે હું આપને વહોરાવું છું. દાસીને કહે છે બહેન ! હવે એક જ બાટલો છે માટે તું બરાબર સાચવીને લાવ જેથી આપણને સુખાત્ર દાનનો મહાન લાભ મળે, અને શુદ્ધેવના ઉપયોગમાં આવે. દેવ સુલશાના પરિણામની ધારા જોઈ રહ્યો છે કે એના અંતરના ખૂણામાં પણ દાસી ઉપર શુસ્સો કે કિંમતી તેલ ઢોળાઈ જવાથી ખેદ આવીને ધર્મનો રંગ ભૂંસાઈને કષાયનો રંગ ચઢે છે ? “ના.” એના અંતરના ખૂણામાં ખેદનું નામ કે કષાયનો કણીયો પણ નથી. દેવે કહ્યું, ઠીક, હજુ વધારે ચકાસણી કરું. દેવ પરીક્ષા કરવા આવે એટલે બાકી ના રાખે. બરાબર પરીક્ષા કરે. દાસી ત્રીજો બાટલો લઈને હુષ્બેર આવી. સુલશાની નજીક આવીને સુલશાને આપે તે પહેલાં દાસીના હાથમાંથી બાટલો પકાવી નાંખ્યો. દેવની શક્તિ આગળ બિચારી દાસીનું શું ગળું ! બાટલો ફૂટી જતાં દાસી ધુસ્કે ને ધુસ્કે રડવા લાગી. અરેરે....હું કેવી અભાગણી ! સુખાત્ર દાન દઈ મહાન લાભ લેવાના ત્રણ ત્રણ બાટલા મેં ફેંકી નાંખ્યા ! બા ! આ પાપણીને મારી નાંખો. આમ કહેતી જાય ને કલ્પાંત કરતી જાય.

દાસીનો કલ્પાંત જોઈ ને સુલશાએ કહ્યું. બહેન ! આવી મામૂલી ચીજમાં બાટલું બધું રડવાનું હોય ! છાની રહે. ને મારા લાગ્યમાં દાન દેવાનો લાભ ન હોત તો મારા હાથે પણ ફૂટી જાત. મારા દાનંતરાય કર્મનો ઉદ્ધ છે તેથી આમ બન્યું છે. એમાં તારો કાંઈ વાંક નથી. તું દરરોજ બધું જ કામ સાચવીને કરે છે ને શું આજે અસાવધાની રાખે ખરી ? એ તો મારા કમલાગ્ય છે તેથી આમ બન્યું છે. કર્મ આગળ મારું

મોટા મહારાજાનું કે દેવનું પણ કંઈ આવે નહિ. તેલના શીશા ફૂટી ગયા તેમાં આપણું સર્વસ્વ લૂંટાઈ ગયું નથી. આ પ્રમાણે રહતી ને ઝૂંપો કરતી દારૂને શાંત કરીને મુનિને કહે છે ભગવંત ! મારા કમલાગ્ય છે કે ઘરમાં છતી વસ્તુ નિર્દોષ હોવા છતાં લાભ લઈ શકી નહિ પણ અમારે ત્યાં લક્ષ્યાકતું તેલ અવારનવાર થાય છે. કસાવવા આપ્યું છે. જે ત્રણ દિવસમાં આવશે તો આપ અમને લાભ આપજો. આપ દયાના સાગર છો.

“સુલશાની અડગ શ્રદ્ધા આગળ દેવ નમી પડ્યો” :—સુલશાની ધર્મશ્રદ્ધા જોઈને દેવ વિચાર કરે છે કે આ શ્રાવિકા ગજબની છે. આટલા કિંમતી લક્ષ્યાક તેલના એક ઢાસીના હાથે ત્રણ ત્રણ બાટલા ફૂટી ગયા છતાં તેનામાં કોય નથી. એની ધર્મની શ્રદ્ધામાં ખામી નથી કે તેલ નકામું ગયાનો અફસોસ નથી. માત્ર સુપાત્ર દાન દેવાનો લાભ ગયો તેનો ખેદ થાય છે, એમાં પણ પોતાના દાનાંતરાય કર્મનો દોષ માને છે. ધન્ય છે તેની ધર્મશ્રદ્ધાને ! એના ઉપર દેવ પ્રસન્ન થઈ ગયો ને બધી માયા સંકેલી દેવ રૂપે પ્રગટ થઈ ને કહે છે હે દેવી સુલસા ! ક્ષમા કરજો. ઈન્દ્ર મહારાજાએ દેવસભામાં તારી દંઢ ધર્મશ્રદ્ધાની પ્રશંસા કરી તેથી મને તારી પરીક્ષા કરવાનું મન થયું અને મેં તારી પરીક્ષા કરી. તને કષ્ટ આપ્યું પણ ખરેખર, ઈન્દ્ર મહારાજાએ તારી પ્રશંસા કરી હતી, તેવી જ તું છે. હવે હું તારા ઉપર પ્રસન્ન થયો છું. બોલ, તારે શું જોઈએ છે ? તારી જે ઈચ્છા હોય તે મને કહે. સુલશાને તો ભગવાનના વચનમાં અનન્ય શ્રદ્ધા હતી. એને સંતાનનો મોહ ન હતો પણ એના પતિને સંતાનનો મોહ હતો તેથી તેણે કહ્યું. મારે તો કંઈ જોઈતું નથી. મને તો મારા મહાવીર પ્રભુ મળ્યા એટલે બધું મળી ગયું છે. ભગવાનથી અધિક શ્રેષ્ઠ ચીજ આ દુનિયામાં કોઈ નથી. જેને ભગવાન મળ્યા તેને શી કમીના હોય ?

પતિને સંતોષ પમાડવા ફક્ત પુત્રની માગણી :—મારા પતિને પુત્ર વિના અશાંતિ રહે છે. તે અશાંતિ દૂર થાય તેમ કરો. દેવે જોયું કે સુલશાને કંઈ જ ઇચ્છા નથી. એ તો ભગવાનમાં જ પોતાનું સર્વસ્વ (સુખ) માને છે. એને પુત્ર પરિવારનો મોહ નથી પણ પતિનો અસંતોષ દૂર કરવા ઇચ્છે છે. દેવે તેને બત્રીસ દિવ્ય ગોળીઓ આપીને કહ્યું કે દેવી ! જ્યારે તને પુત્રની ઇચ્છા થાય ત્યારે એક ગોળી ગળી જજો તો એક પુત્ર થશે. એમ કહી ગોળીઓ આપીને દેવ અદૃશ્ય થઈ ગયો.

સુલશા મનમાં વિચાર કરવા લાગી કે મારે બત્રીસ પુત્રની શી જરૂર છે ? જેટલો પુત્ર પરિવાર વધશે તેટલી પળોજણ વધશે, ને મારી ધર્મ સાધનાનો કિંમતી સમય એમાં પૂરો થઈ જશે ને એમાં મારી જિંદગી પણ પૂરી થઈ જશે, તેના કરતાં બત્રીસે બત્રીસ ગોળી સામટી ગળી જઈ તો બત્રીસ ગોળીનાં ગુણ એક પુત્રમાં આવી જશે ને બત્રીસ લક્ષણોથી સુક્ત એવો એક પુત્ર થશે અને મારા પતિની અશાંતિ દૂર થશે, આમ વિચારીને સુલશા બત્રીસે બત્રીસ ગોળીઓ ગળી ગઈ. એનું પરિણામ હું ખદ આપ્યું, બત્રીસ ગોળીઓ

એક સામટી ગળી જવાથી એક સામટા બત્રીસ ગર્ભ રહ્યા. આથી અસહ્ય પીડા ઊભી થઈ. તેની અકળામણનો પાર ન રહ્યો, ત્યારે તેણે ધ્યાન કરીને દેવનું એક ચિતે સ્મરણ કર્યું. તેની અડગ ધર્મશ્રદ્ધાથી આકર્ષિત થયેલો દેવ આવ્યો. દેવે કહ્યું. દેવી ! તમે બહુ મોટી ભૂલ કરી છે. મેં તમને પુત્રની ઇચ્છા થાય ત્યારે એક ગોળી ખાવાનું કહ્યું હતું, એક ગોળીથી એક પુત્ર થશે એમ કહ્યું હતું છતાં આવો લોભ શા માટે કર્યો ? હવે તો તમને બત્રીસ પુત્રો થશે, પણ એક પુત્રનું મૃત્યુ થશે તો બધાનું મૃત્યુ એક સાથે થશે. તારો એક પુત્ર ગમે ત્યાં ગયેલો હશે ને તેનું ત્યાં મૃત્યુ થશે તો ઘરમાં બેઠેલાં બધા પુત્રોનું મૃત્યુ થશે. દેવની વાત સાંભળી સુલશાએ કહ્યું—મને બત્રીસ પુત્રોના લોભ ન હતો પણ બત્રીસ પુત્રોના શુભ એક પુત્રમાં આવી જાય અને મને બત્રીસ લક્ષણો એક જ પુત્ર મળે તે માટે મેં આ કાર્ય કર્યું હતું, પણ લવિતવ્યતા એવી હશે નહિંતર મને આવું કેમ સૂઝે ! મારા ભાવિએ મને ભૂલવાડી. ભાવિ કરતાં મારો પોતાનો દોષ છે. મેં લાંબો વિચાર કર્યા વિના આ કાર્ય કર્યું છે. હવે જો મારું પુણ્ય બળવાન હોય અને તમારામાં મારી પીડા હરવાની શક્તિ હોય તો પીડા મટાડો અને જો મારું પુણ્ય ન હોય તો મારા અશુભ કર્મોના ઉદય છે એમ સમજીને હું સહન કરી લઈશ.

“ સુલશાના જવાબથી પ્રસન્ન થયેલો દેવ ” :—દેવાનું પ્રિયો ! વિચાર કરો. સુલશાની શ્રદ્ધા કેટલી અડગ છે ! બત્રીસ ગર્ભની અસહ્ય પીડા થાય છે. છતાં દેવને એમ નથી કહેતી કે હું તમારા પગમાં પડું. ગમે તેમ કરો પણ મારી પીડા મટાડો, એમ કહીવાલા ન કર્યા પણ એક જ વાત કરી કે મારી ગેરસમજથી ભૂલ થઈ ગઈ છે ને પીડા અસહ્ય છે. જો તમે પીડા મટાડી શકતાં હો તો મટાડો અને જો ન મટાડી શકતાં હો તો હું માનીશ કે મેં અશુભ કર્મો કર્યા છે તે મારે ભોગવવાના છે. એમ સમજીને ભોગવી લઈશ. સુલશાના બોલવામાં કેટલો વિવેક, નિખાલસતા અને અહીંન ભાવ ભરેલો છે. આ એની ધર્મશ્રદ્ધાનો પ્રભાવ હતો. સુલશાની ધર્મપરિણતિમાંથી નીકળતા બોલ સાંભળીને દેવ તેના ઉપર ખુશ થઈ ગયો ને કહ્યું, ચિંતા ન કરીશ, પીડા મટી જશે.

“ સુલશાની પીડા શાંત થવાથી પતિને થયેલો હર્ષ ” :—સુલશાને ગર્ભની પીડા શાંત થવાથી શાંતિ વળી એટલે પોતાના પતિને બધી વાત કરી. નાગરથિક પત્નીની પીડા શાંત થવાથી ખુશ થયો, પણ એક પુત્ર મરશે તો બધા મરણ પામશે, આ વાત સાંભળીને ચિંતાતુર બની ગયો, ત્યારે સુલશાએ કહ્યું—સ્વામીનાથ ! બધી ચિંતાઓ છોડી દઈ એક વીતરાગ વચનમાં શ્રદ્ધા રાખો. આ રીતે ધીરજ આપીને પતિને શાંત કર્યો. આ જિન વચનની શ્રદ્ધાનો પ્રતાપ છે. જુઓ, સુલશાને પુત્ર, પૈસા કે બીજી કોઈ ચીજની આકાંક્ષા ન હતી. એણે તો ધર્મની શ્રદ્ધા અડગ રાખી તો ઈન્દ્ર મહારાજએ દેવ સભામાં તેના વખાણ કર્યા ને દેવ પરીક્ષા કરવા આવ્યો તો પણ અડગ રહી, અને એના પતિની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા માટે પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય તેવું માંગ્યું ને દેવે આપ્યું. તેમાં સ શાની ભૂલ

કારણે મહાન પીડા ભણી થઈ તે પણ દેવે શાંત કરી, આ છે ધર્મનો પ્રભાવ, આવી મહાન સતીઓનાં દૃષ્ટાંત સાંભળીને તમારા જીવનમાં ધર્મને તાણાવાણાની જેમ વણી લો ને સંસાર સુખનો રાગ છોડો તો કર્મબંધનથી મુક્ત બની મહાન સુખના સ્વામી બનશો. વધુ ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર : “ લોકોએ આપેલો દુર્યોધનને ફીટકાર ” :—સતીનો પોકાર શીલના રક્ષક દેવોએ સાંભળ્યો અને ૧૦૮ ચીર પૂર્યા, અને સતીનો જયજયકાર બોલાવ્યો. એટલે દુઃશાસન તો ઝંખવાણો પડી ગયો. સભાજનો ખડખડાટ હસવા લાગ્યા કે હે દુષ્ટ ! તું કહેતો હતો ને કે દ્રૌપદીને નગ્ન બનાવીએ ! લે બનાવને ! કેમ ખેત્રી ગયો ? તારું બળ ક્યાં ગયું ? એમ સૌ તેની મજાક કરવા લાગ્યા. આપણું જૈન ધર્મની માન્યતા પ્રમાણે શીલના રક્ષક દેવોએ ૧૦૮ ચીર પૂરીને તેની લાજ રાખી, પણ વૈષ્ણવ ધર્મની માન્યતા એવી છે કે ૬૬૬ ચીર પૂર્યાં છે. અત્યાર સુધી પાંડવો નીચું જોઈને ખેત્રી રહ્યાં હતાં. પણ જ્યાં દ્રૌપદીના ચીર પૂરાયા અને દેવોએ તેના જયજયકાર બોલાવ્યો ત્યાં પાંડવોમાં બળ આવ્યું, અને એકદમ ક્રોધમાં આવી લીમ પળ પછાડીને કહે છે કે હે સભાજનો ! તમે સાંભળો. આ કૌરવોએ કપટ કરીને સત્યના અવતારી એવા ધર્મરાજને ભુગાર રમાડીને અમને લિખારી બનાવ્યા, ને સતી દ્રૌપદીની લાજ લેવા ઉઠ્યા તેમજ દુર્યોધને ભરી સભામાં જાંઘ બતાવીને કહ્યું—હે ખ્યારી ! અહીં ખેસ. આવું બોલતાં પાપીને શરમ નથી આવી. તે ઉપરાંત પવિત્ર દ્રૌપદીના ચીર ખેંચવાનો આ પાપીઓએ બુદ્ધિ કયો છે. કૂર બનીને સભામાં તેને ચોટલો પકડીને લાવ્યો છે, તેના પાપકર્મોના બદલો તેને તેના કર્મો તો આપશે જ, પણ તે પહેલાં હું તેને તેના કર્મોના બદલો આપી દઈશ.

કૌરવ રાંડા ફિરે ભટકતી, વન વનમાં ય વિદ્યખતી,
તો મેરા હૈ નામ લીમજી, મેરી દેખના શક્તિ હો....ઓતા...

ક્રોધથી ધમધમતા લીમે લાલ આંખ કરીને કહ્યું: અમારી આ દશા કરનારા કૌરવોની સ્ત્રીઓને વિધવા બનાવી વન વનમાં ભટકતી કરીશ. ચાહ રાખજો કે તમે અત્યારે અમને લિખારી બનાવી તમારા દાસ બનાવ્યા છે, પણ વખત આવે મારી શક્તિનો પરચો તમને બતાવી દઈશ. તમે જોઈ લેજો. દ્રૌપદીનો ચોટલો ખેંચીને સભામાં લાવનાર અને તેનાં ચીર ખેંચનાર દુઃશાસનના હાથને શરીરથી બુદ્ધ કરી તેના લોહીથી પૃથ્વીને લાલ બનાવીશ અને જે પાપી દુર્યોધને હાથ વટાવીને દ્રૌપદીને જાંઘ બતાવી છે, તેની જાંઘના મારી ગદાથી ચૂરેચૂરા કરી નાંખીશ. જો આ કાર્ય હું ન કરું તો આ પાંડુપુત્ર લીમ નહિ, તેમજ હું આ બદલો ના લઉં તો મારું ક્ષત્રિયપણું છોડી દઈશ. આવી આ સભા સમક્ષ આજે હું દંઠ પ્રતિજ્ઞા કરું છું.

“લીમની આકરી પ્રતિજ્ઞાથી ધુળ ઉઠેલી સભા” :—જ્યારે લીમે પોતાની પ્રતિજ્ઞાની ઘોષણા કરી ત્યારે આખી સભામાં ખળભળાટ મચી ગયો. લીમના સિંહ ગર્જના જેવા શબ્દોથી ધરતી ધુળ ઉઠી. દરેકના મનમાં થઈ ગયું કે હવે મામલો ખતમ. સત્યવાન પુરૂષે કદી બોલે નહિ અને બોલે તો તે પ્રમાણે કર્યા વિના રહે જ નહિ. અત્યારે દુર્યોધન ભલે સત્તાના મદમાં નાચતો હોય પણ એક દિવસ એવો આવી જશે કે તેમણું નામ-નિશાન નહિ રહે. લીમ અને અર્જુનને દુનિયામાં કોઈ જીતી શકે તેમ નથી. ‘હવે તમારા પાપ કર્મનાં ફળ તમે ભોગવી લેજો.’ બીજા લોકો તો ગમે તેમ બોલવા લાગ્યા. સાથે લીમપિતા, વિદુરજી વિગેરે મહાનપુરૂષો પણ દુર્યોધન પાસે આવીને કહે છે, હે દુર્યોધન ! અમે તો તને પહેલેથી આ કુર્તવ્ય કરવાની ના પાડી હતી. તને ખૂબ સમજાવ્યો પણ કોઈ રીતે તું સમજ્યો નહિ. આ કપટભાજી રમીને તેં શું લીધું કયું ? આપણા કુરૂવંશ કેવો નિર્મળ અને પવિત્ર છે ! તેની ઉન્નવળ કીર્તિને તે કલંકિત બનાવી. તેં સતીને કષ્ટ આપતાં પાછું વાળીને જોયું નહિ. તેનું પરિણામ શું આવશે તેનો કંઈ વિચાર કર્યો નહિ. તારો આપ તો દ્રવ્યથી અંધ છે, પણ તું તો દ્રવ્ય અને ભાવ બંને રીતે આંધળો છે. છતી આંખે તેં ન જોયું કે મારી માતા સમાન દ્રૌપદીને હું શું કરી રહ્યો છું ને તેની કેવી દશા કરું છું ! તને હજારો વાર ધિક્કાર છે. આ રીતે લીમપિતાએ કહ્યું, ત્યાં વિદુરજી ક્રોધથી લાલચોળ થઈને બોલી ઉઠ્યાં કે જ્યારે આ દુર્યોધનનો જન્મ થયો ત્યારે જ મેં તો કહ્યું હતું કે આ પુત્ર કુરૂકુળમાં ધૂમકેતુ થશે. એ એવો અંગારો પાકશે કે એ પિતાના વંશનો ઉચ્છેદ કરશે. કોઈ ચાંડાળ પણ ના કરે તેવા નીચ કાર્યો એ કરશે. દુર્યોધનને ફીટકાર આપ્યા પછી વિદુરજી કહે હે ધૃતરાષ્ટ્ર ! જેમો, આ તમારા લોકવાયાએ કેવું કામ કયું ? હવે અદ્ય સમયમાં તમારું નામનિશાન નહિ રહે. સારો દીકરો કુળ દીધાવે. તમારા પુત્રોએ તો કુળને લજાવ્યું. તમે આપ થઈને દીકરાને રોક્યો નહિ. આવા દીકરા જીવતાં કરતાં મરેલા સારા. ધૃતરાષ્ટ્રે કહ્યું. મેં ઘણું સમજાવ્યું હતો પણ તે સમજ્યો નહિ. લીમપિતાએ કહ્યું. તો તમે તેના ફળ ભોગવી લેજો. હવે ધૃતરાષ્ટ્રને દુર્યોધન ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો છે. તે દુર્યોધનને કેવો ધિક્કારશે તેના ભાવ અવસર.

વ્યાખ્યાન નં-૭૫

ભાદરવા સુદ ૧૩ ને રવિવાર

તા. ૨૫-૯-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! મમતાના મારક, મમતાના સાધક અને સત્યના શોધક એવા જિનેશ્વર ભગવંતોએ ભવ્ય જીવોનાં કલ્યાણને માટે દ્રાહ્યાંગી સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી. તેમાં અંતગત સૂત્રનો ગજસુકુમારનો અધિકાર ચાલે છે. ગજસુકુમાર

માક્ષગામી જીવ છે. જેમ સૂર્યનો ઉદય થતાં અંધકારનો નાશ થાય છે ને પ્રકાશ પથરાય છે તેમ આવા પ્રતાપી જીવોના જન્મ થતાંની સાથે તેમના પ્રકાશનાં કિરણો બહાર પથરાય છે. ગજસુકુમારનો જન્મ થતાં સારી દારિકા નગરીમાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો. ખૂબ આનંદપૂર્વક તેમનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવાયો, અને મોટા થયાં ત્યારે તેમને કલાત્યાર્ય પાસે લાવવા મૂક્યાં. થોડા સમયમાં ગજસુકુમાર ૭૨ કળામાં નિપુણતા બન્યા. બધી કળાઓ લાણીવીને કલાત્યાર્યે તેમના માતાપિતાને સોંપી દીધા. વસુદેવ રાજાઓ તેમનું જિંદગીનું હરિદ્ર ટપી બીજાં તેટલું દ્રવ્ય આપ્યું ને તેમનો સત્કાર સન્માન કરીને વિદાય કર્યા. ગજસુકુમાર લાણીગણીને આવ્યાં છે. કૃષ્ણ વાસુદેવ તેમજ વસુદેવ પિતાજી તેમને તે કલાઓના વિષયમાં જે કંઈ પૂછે છે તેનો ફટાફટ જવાબ આપે છે. આ જોઈને બધાંને ખૂબ આનંદ થાય છે. તમારો દીકરો લાણીગણીને આવે છે તો તમને એવો આનંદ થાય છે ને ? માતા દેવકીના બધા કોડ પૂરા થયા. ગજસુકુમાર મોટા થયા. “મોગસમત્યે જાણ યાવિ હોત્યા” એટલે તે લોગ લોગવવાને સમર્થ યુવાન થયાં. જ્યારે સંતાનો યુવાન થાય ત્યારે માતા પિતાઓ તેમને પરણાવવાની તૈયારી કરે છે. કારણ કે જીવને અનાદિ કાળથી સંસાર-સુખનો બહુ રસ છે. દીકરાની માતા એમ માને છે કે મારા દીકરાને પરણાવું, વહુ લાવું ને હું સાસુ બનું, બહેનોને એવા કોડ હોય છે. કેમ મારી બહેનો, બરાબર છે ને ? સાસુ બનવાના કોડ કરો છો પણ વહુ આવ્યા પછી તે તેને દીકરીની માફક માને અને વહુ સાસુને પોતાની માતા સમાન માને તો માનવી સંસારમાં સ્વર્ગ જેવાં સુખો માણી શકે છે, પણ જો આવી સમદષ્ટિ ન રહે તો સંસાર દાવાનળ જેવો બની જાય છે. કારણ કે વહુ લાવ્યાં પહેલાં સાસુ એમ માનતી હોય છે કે વહુ આવશે એટલે હું આમ કરીશ ને તેમ કરીશ. પરણ્યા માટે ઉત્સુક બનેલો પુત્ર માને છે કે પછી આનંદથી સ્વર્ગ જેવાં સુખો માણીશું, અને કોડ ભરેલી કન્યા પણ અનેકવિધ આશાઓના મિનારા ચણે છે ને કલ્પનાનાં સોહામણાં સ્વપ્નો નજર સમક્ષ નિહાળે છે, ત્યારે જાની પુરૂષો કહે છે કે,

હો સ્વપ્ના કેવા સુંદર ભાસે, સ્વર્ગ બહુ છે જાણે આંખોની પાસે,
ધન્દ્રપુરીમાં સદા રહેશું, લોગ વિદાસો લોગવશું એમ કોઈ માને ભલે,
બાકી બધો જોટો ખેલ છે, એ સ્વપ્ન સૌને સમજાવે છે શું ?

હો માનવ ! આ કલ્પનાનાં રંગીન સોનેરી સોહામણાં સંસાર સુખનાં સ્વપ્નાં તને તારી દષ્ટિ સમક્ષ એવા દેખાય છે કે જાણે મારી સામે આપું સ્વર્ગ નીચે ઉતારું ન હોય ! અમે ધન્દ્રપુરીમાં રહીને શાંતિથી સંસારનાં સુખો લોગવીશું પણ વિચાર કરો કે સ્વપ્નાનું સુખ કહી સાચું હોય ? સ્વપ્નમાં તો ઘણું સુંદર સુંદર જોશું પણ જ્યાં આંખ ખુલે છે ત્યાં સ્વપ્નનું સુખ વિલય થઈ જાય છે, તેમ આ સંસારનો બધો ખેલ જોટો છે. સ્વપ્ન તમને એમ સમજાવે છે કે જેમ આંખ ખુલતાં તારું બધું સુખ ખતમ થઈ ગયું તેમ

આ સંસારનું સુખ સ્વપ્નાના સુખ જેવું છે, પાણીના પરપોટાને વિદાય થતાં વાર લાગતી નથી તેમ સંસારના સુખોને વિદાય થતાં વાર નથી લાગતી. માનવીએ શું ધાયું હોય છે ને ક્ષણમાં શું બની જાય છે? એણે ધાયું હતું કે સ્વર્ગ જેવા સુખો લોગવીશું પણ એવા ગાઢ કર્મનો ઉદય થાય છે કે સ્વર્ગ જેવાં સુખો લોગવવાને બદલે નરક ઘોર જવા દુઃખો લોગવવાનો સમય આવી જાય છે. માટે સંતો તમને કહે છે કે સંસારમાં સુખની આશા છોડીને આત્માનું સુખ મેળવવા માટે ધર્મારાધના કરો, પણ મોહમાં મૂક બનેલો જીવાત્મા ધર્મ કરવા માટે વાયદા કરે છે કે કાલે કરીશ.

કાળની સાથે કર્યો છે વાયદો, ચાલશે ના ત્યાં કરો એ કાયદો,
કામ કરવું છે તો આજે કર, કાલની વાત કરે શો ફાયદો !

તમે કાલનો વાયદો કરો છો પણ કાળરાજ આવશે ત્યારે એને તમે વાયદો કરી શકશો ખરા ? કે ભલો રહે. થોડીવાર રહીને આવીશ. ત્યાં તો એક સેકન્ડનો પણ વાયદો નહિ કરી શકાય, તો ધર્મારાધના કરવામાં શા માટે વાયદા કરો છો ? વાયદામાં ફાયદો નહિ થાય. માટે આરાધના કરવા બાજુત બનો, હું કાલે ધર્મધ્યાન કરીશ એવા વાયદા કેળુ કરી શકે ? આ સંસારમાં સુખે કોણ સૂઈ શકે ? ઉત્તમ સૂત્રના ૧૪ મા અધ્યયનમાં ભગવંતે કહ્યું છે કે—

जरसात्थ मच्चुणा सवखं, जस्स वडत्थि पलायणं ।

જો જાણે ન મરિસ્તામિ, સો હુ કંચે સુણ સિયા ॥૨૭॥

જેણે મૃત્યુ સાથે મિત્રતા પાંધી છે અગર મરણ આવે ત્યારે મરણના સુખમાંથી ભાગી છૂટવાની જેનામાં તાકાત છે અને જે એમ જાણે છે કે હું મરવાનો નથી તે સુખે સૂઈ શકે છે. બાકી બીજા કોઈ સંસારમાં સુખે સૂઈ શકતા નથી. માટે આવું સમજીને મૃગ-જળ જેવાં સંસારના કાલ્પનિક સુખમાં ભરમાશો નહિ પણ આત્માના સુખ મેળવવા તૈયાર બનજો. ધર્મનું કાર્ય કાલે કરવાનો વિચાર કર્યો હોય તો આજે કરી લો ને આજે કરવાનો વિચાર કર્યો હોય તો હમણા જ કરી લો. કારણ કે આયુષ્યનો એક ક્ષણનો વિશ્વાસ કરવા જેવો નથી. કાલે કરીશ....કાલે કરીશ એવું કહેનારા કંઈક જીવોની કાલ આવતાં પહેલાં કાળ આવી ગયો. માટે જ્યારે ભાવ જાગે ત્યારે આરાધના કરી લો. જેમ સિંહને પાંજરાનું બંધન ગમતું નથી. એ પાંજરામાંથી છટકવાનો લાગ શોધે છે, ને લાગ મળતાં પાંજરામાંથી છટકી જાય છે, તેમ તમે સિંહ જેવા બનીને આ સંસારના પાંજરામાંથી છૂટવાનો લાગ શોધો અને લાગ મળે ત્યારે છટકી જાઓ. જે મહાનપુરુષોને પાંજરાનું બંધન સાહ્યુ તે લાગ શોધીને છટકી ગયા અને સંસારથી મુક્ત થઈ ને પાંજરામાં પૂરાયેલા જીવો ઉપર દયા કરીને તેમને મુક્ત થવાનો માર્ગ બતાવ્યો. મહાનપુરુષોનું હૃદય કંઈકથી ભરેલું હોય છે. એટલે જીવોને દુઃખોથી મુક્ત બનાવીને તેને પોતાના જેવા સુખી

બનાવવા માટે પ્રયત્ન કરે છે. પરના દુઃખે તે દુઃખી થાય છે ને પરના સુખમાં તેઓ આનંદ માને છે. મહાનપુરુષોત્ત્વં જીવન આપણને પ્રેરણા આપે છે કે હું જીવાત્મા ! જીન-ધર્મનો દૂકો સાર થું છે !

“ પરના સુખે સુખી થાવું તે આપણો સધદર્મ છે અને પરના દુઃખે દુઃખી થાવું તે આપણો નિજધર્મ છે. ” આટલું સમજે તો પણ જીવનનો ઉદ્ધાર થાય, પણ આજે તો એવો સમય આવ્યો છે કે જીનજીવં સુખ જોઈને માણસ ઇર્ષ્યાથી જળી જાય છે. જીનજીવં સુખ સહન થતું નથી. પોતે સુખી હોય તો પણ પોતે પોતાનું સુખ લોગવી શકતો નથી, અને જીનજીવં પરવા કરતો નથી. પોતે શીખાંડ પુરી ખાઈને આનંદ માન્યો પણ જીન કેટલા દુઃખી છે તેની કદી ચિંતા થાય છે ? જો તમે સાચા માનવ હો તો વિચાર કરજો કે હું તો મારા પુણ્યથી સુખી છું પણ મારા કુટુંબનો એક પણ સભ્ય દુઃખી રહેવો ન જોઈએ. વધુ સુખી હો તો ગામને સભ્ય દુઃખી ન રહે તેની ચિંતા કરજો પણ તમને સુખ મળ્યું છે તેમાં આનંદ માનીને ખેસી ન રહેશો.

આ સંસારમાં એક પ્રકારનું દુઃખ નહિ પણ અનેક પ્રકારના દુઃખોથી ભરેલા આવા સંસારમાં રહેલા જીવોની મને તો દયા આવે છે કે તેઓ કેમ રહી શકે છે ? પાસે ધન હોય તો સુખ નહિ ને ન હોય તો પણ સુખ નહિ. સંસારમાં કોણ સુખે સૂઈ શકે છે એ તો બતાવો ? કહેવત છે ને કે “ સુખે ન સૂવે દીકરીનો બાપ, સુખે ન સૂવે ધનનો નાથ ” માણસ પાસે ધન વધે છે તેમ ચિંતા વધે છે. એક જમાનો એવો હતો કે પ્રજાજનોને સુખી જોઈને રાજાઓ ખુશ થતાં હતાં. એ સમજતાં હતાં કે આપણી પ્રજા સુખી હશે તો આપણને લાભ છે ને ? અને રાજ્યનું ગૌરવ છે પણ આજે સરકારની દૃષ્ટિ દૂકી હોવાથી પ્રજાનું ધન તે પડાવી લે છે. તેથી પ્રજા ચોરી કરતાં શીખી છે. ધન વધ્યું તો ક્યાં સંતાડવું ? તેને માટે શી વ્યવસ્થા કરવી તેની ચિંતામાં માનવી સુખે ઉઘી શકતો નથી. દૂકમાં સંસાર સર્વથા છોડવા જેવો છે. કદાચ અત્યારે તમે સુખી હો અને તમને લાગે કે સંસાર સારો છે, પણ કર્મ ક્યારે દિશા બદલશે તેની ખબર નથી. એક બનેલી કહાની કહું. સાંભળો.

એક કુટુંબમાં યુવાન પતિ-પત્ની હતાં. પતિનું નામ પ્રકાશ હતું. જેનું નામ તેવા તેનામાં શુભ હતાં. અધિકારમાં પણ પ્રકાશ કરે તેવો તે છોકરો હતો. સ્વભાવનો શાંત અને દયાળુ હતો. દુઃખીઓના દુઃખ જોઈને તેનું હૃદય દયાથી પીગળી જતું હતું. તેની પાસે જે કોઈ દુઃખી આવે ને દુઃખની કહાની કહે તો તે પ્રેમથી સાંભળતો અને દુઃખીના દુઃખ દૂર કરતો હતો. મહાન પુરુષો કહે છે કે જો તમને શક્તિ મળી હોય તો આટલું કરજો.

“ દુઃખી જીવોની દાદને સૌ પ્રથમ સ્વીકારજો,
જે થાય તે સેવા કરી બળતા હૃદયને ડારજો. ”

તમારી પાસે કોઈ પણ દુઃખી આવે તો તેની ફરિયાદ પહેલા સાંભળજો. સુખીની વાતો સૌ સાંભળે પણ દુઃખીની દાદ સાંભળનાર આ દુનિયામાં કોઈ નથી. માટે તમે દુઃખીની દાદ પહેલી સાંભળજો, ને તમારી શક્તિ પ્રમાણે તેની સેવા કરજો. આ પ્રકાશ પરોપકારી અને પવિત્ર હૃદયનો માનવી હતો. તેની પત્નીનું નામ અરૂણા હતું. અરૂણા શ્રીમંત ઘરની છોકરી હતી ને રૂપાળી ખૂબ હોવાથી તેને રૂપનો ગર્વ હતો. એ દરરોજ અરિસામાં મુખ ભેંધને હરખાતી ને પોતાની જાતે જ પોતાનાં વખાણ કરતી. અરિસામાં પોતાનું પ્રતિબિંબ જોઈને કહેતી :-અહો ! હું કેવી રૂપાળી છું ! દુનિયામાં મારા જેવું કોઈ રૂપાળું હશે ? એમ કહીને મલકાતી અને દરરોજ ચામડાને સુલાયમ રાખવા પ્રયત્ન કરતી. મહાનપુરુષે કહે છે કે જે આત્માને ભૂલીને ચામડાની (દેહની) સેવા કરે છે તે એક પ્રકારના ચમાર છે.

પ્રકાશની પત્ની અરૂણા પણ ચામડાની પુત્તરી હતી. સમય જતાં રૂપમાં ગર્વિષ્ઠ બનેલી અરૂણાએ એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો. માણસ માત્રને પોતાના સંતાન વહાલા હોય છે. સંતાન માટે માણસો કેટલું કરે છે ! અને ગાંડું થેલું પણ પોતાનું સંતાન વહાલું લાગે છે, પણ અહીં જુદું જ બન્યું. અરૂણાને ખબર પડી કે દીકરી કાળી છે, એણે જોઈ એટલે જોખી ઉપર ઘૂણા છૂટી. હાથ... હાથ....હું આવી રૂપાળી અને મારી જોખી કાળી ! માતાને એના ઉપર જરા પણ પ્રેમ આવતો નથી. જોખી માટે બાઈ રાખવામાં આવી. બાઈ જોખીનું બધું કરે પણ અરૂણા તો તેના સાચું જોતી નથી. ક્યારેક બાઈ કહે-બહેન ! તમે જોખીને રમાડો તો ખરા ! જુઓ, કેવી ખિલખિલાટ હસે છે ! ત્યારે અરૂણા કહે છે તું રમાડ. મારે એને રમાડવી નથી. માતાનું આવું વર્તન જોઈને બાઈ પણ વિચાર કરતી કે અહા ...શું કર્મની વિચિત્રતા છે ! માતાને આ નિર્દોષ ફૂલ ઉપર વહાલ નથી આવતું. છોકરીને જેને ને માતાને ક્રોધ આવે. હાથ....તું કેવી કાળી છે ! આ અભિમાનીને પોતાની દીકરી હોવા છતાં દીકરી કહેતાં શરમ આવે છે. એનો પતિ કહેતો અરૂણા ! તું મા થઈને આવું બાલે છે ! ગમે તેમ તોય તારી જોખી છે. તેનો પ્રેમ ઉત્પન્ન કરાવવા પ્રકાશે અરૂણાના બોળામાં મૂકી. ત્યારે અરૂણાએ શુસ્સો કરીને ફેંકી દીધી, અને કહે છે કે તમને વહાલી હોય તો રમાડો. મારે નથી જોઈતી.

બંધુઓ ! વિચાર કરજો, કર્મનો ખેલ કેવો છે ! આ ફૂલ જેવી બાળકીએ માતાનું શું બગાડ્યું છે ? એક એની ચામડી કાળી છે એટલું જ ને ? પણ એના શુભ થોડા કાળા છે ? કહેવાય છે કે કર્મનો ઉદ્વેગ હોય તો દીકરી સાસરેથી ફેંકાઈ જાય પણ માતાના બોળેથી ફેંકાય નહિ, પણ આ નિર્દોષ બાળકીના એવા ગાઢ કર્મનો ઉદ્વેગ છે કે બાલપણથી જ માતાના બોળેથી ફેંકાઈ ગઈ છે. પ્રકાશ ઘણીવાર કહેતો કે અરૂણા ! રૂપ મળતું તે કંઈ આપણાં હાથની વાત નથી. તું શા માટે આમ કરે છે ? કદાચ આપણે જ કાળા જન્મ્યા હોત તો ! શું માણસની કિંમત ચામડીથી અંકાય છે ? આમ ખૂબ સમજાવતો પણ એનું હૃદય ખિલકુલ પીગળતું નહિ. આજે દુનિયામાં રૂપની કિંમત છે. શુભની કિંમત નથી,

દીકરો રૂડી રૂપાળી વહુ પસંદ કરીને પરણે છે. સાસુ મનમાં હરખાય છે કે મારી વહુ કેવી ગોરી ગોરી છે ! લોકોના મોઢે વખાણ કરતી ફરે છે કે મારા દીકરાની વહુ બહુ રૂપાળી છે, પણ ગોરી ગોરી વહુરાણીને સાસુએ કહ્યું. બેટા ! જરા પાણીનો ગ્લાસ અને દાંતણ આપો ને ! ત્યારે કહે છે તમારા પગ લાંગી ગયા છે ? (હચકડસ) વળગો, આ ગોરીના ગુણ. આણું કહે પછી પ્રેમ રહે ? પણ આ જગ્યાએ કાળી વહુ હોય પણ ખડે પગે સેવા કરતી હોય તો કેટલો પ્રેમ આવે ! આણું જોઈને પણ સમજે કે રૂપ કરતાં ગુણની મહત્તા છે.

“રૂપને જોનારી પણ ગુણને નહિ જોનારી અરૂણા”:-જેથી બાર મહિનાની થઈ પણ એનું નામ પાડ્યું નથી. એનો બાપ કહે છે આણું નામ તો પાડો ! શું કહીને બોલાવવી ? ત્યારે અરૂણાએ કહ્યું. એનું નામ શું પાડવાનું છે ! એનું નામ કાળુડી, ત્યારે પ્રકાશે કહ્યું, એણું નામ ન હોય. આપણે તેનું નામ કલ્યાણી રાખીએ. ત્યારે અરૂણાએ મોં મચકોડીને કહી દીધું કે તમારે જે કહેવું તે કહેજો પણ હું તો કાળુડી જ કહેવાની. બાળકોના એટલાં પુણ્યનો હૃદય હોતો કે બાપ તેને ખૂબ રાખતો. તે દુકાનેથી ઘર આવે એટલે પહેલાં જોખીની સંભાળ લેતો, એને ખૂબ રમાડતો. બાળક તો ખૂબ નિર્દોષ હોય છે. એ પ્રેમનું ભૂખનું હોય છે. એ પિતાનું હૃદય ઓળખી ગઈ તેથી પ્રકાશને જોઈને ખીલખીલાટ હસતી, ને તેને વળગી પડતી. રજાને દિવસે સાંજના ગાડીમાં જોસીને ફરવા જતા ત્યારે પ્રકાશ કહેતો કે આપણે જોખીને સાથે લઈ જઈએ. ત્યારે અરૂણા છલકો કરીને કહી દેતી કે તો મારે નથી આવડું. તમે એને લઈને જાઓ. એટલે પ્રકાશનું કંઈ ચાલતું નહિ ને જોખીને બાઈ પાસે મૂકવી પડતી. કાળુડી ધીમે ધીમે મોટી થવા લાગી. એને જેમ જેમ સમજણ આવતી ગઈ તેમ તેમ લાગવા માંડ્યું કે મારી મમ્મીને હું ગમતી નથી. મમ્મી મને બોળામાં બેસાડતી નથી. મારે માથે હાથ ફેરવીને વહાલ કરતી નથી. મારા સાસુ જોઈને હસતી પણ નથી. છતાં એ તો દોડતી મમ્મી પાસે જતી ને કાલીચેલી ભાષામાં મમ્મી....મમ્મી કહીને વળગી પડતી પણ માતાનું હૃદય પીગળતું ન હતું. નિર્દોષ બાળકને જોઈને ગમે તેવી માતા હોય તો પણ તેના હૃદયમાં પ્રેમના અંકુશ ફેટચા વિના ના રહે, પણ અરૂણા તો અભિમાનનું પૂતળું હતી. તેના હૈયામાં કાળુડીનું સ્થાન નહોતું.

“રૂપના અભિમાનવાળી અરૂણાનો દીકરી પ્રત્યે તિરસ્કાર”:-મમ્મીના બોળામાં બેસવા આશાલેખ આવેલી જોખીને ધક્કો મારીને કહી દેતી કે આઘી બ. મારે હેત નથી કરવું. ક્યારેક પીપરમીટ મળતી, રમકડા માંગતી તો માર મારતી. બાલપણનાં લાડ માતા પાસેથી કાળુડીને મળતાં નથી પણ પ્રકાશ એના માટે રમકડા, પીપરમીટ બધું લાવતો. બાપ એને રમકડું આપે એટલે પાછી દોડતી જઈને કહે-જો....જો....મમ્મી, મારા પપ્પા મારા માટે કેવા સરસ રમકડા લાવ્યા છે. કેટલી બધી પીપરમીટ લાવ્યા છે. તો પણ તેના સાસુ જોતી નહિ પણ એના હાથમાંથી રમકડા લઈને ફેંકી દેતી ને તેને મારીને

કાઠી મૂકતી. માતાનું આવું વર્તન જોઈને કાળુડીને ખૂબ દુઃખ થતું. તે રડી પડતી, ત્યારે પ્રકાશ એને ઉંચકી લેતો ને પ્રેમથી રમાડતો.

કાળુડી અઢી વર્ષની થયા પછી બીજી બેબી આવી. તે ખૂબ રૂપાળી હતી. તેથી તેને ખૂબ વહાલ કરે છે. કાળુડી સમજવા લાગી કે મારી નાની બહેન રૂપાળી છે એટલે મમ્મી એને વહાલ કરે છે ને હું કાળી છું તેથી મને નથી બોલાવતી. નિર્દોષ હૃદયની કાળુડી ગોરી થવા ખૂબ સ્નાન કરે, પછી પાવડર લગાડી મમ્મી સામે આવીને ઉભી રહે, ત્યારે અરૂણા તિરસ્કારથી હસીને કહેતી કાળુડી ! તું ગમે તેટલી મહેનત કરીશ તો પણ કંઈ ગોરી થવાની નથી. કાળુડી તે કાળુડી જ રહેવાની. એમાં કંઈ ફેર પડે નહિ. આવા શબ્દો સાંભળીને તેને ખૂબ આઘાત લાગતો. તેથી ખૂણામાં બેસીને ખૂબ રડતી. જ્યાં સુધી નાની બેબી ન હતી ત્યાં સુધી અનિચ્છાએ પણ એને ખવડાવતી, બોલાવતી પણ હવે તો કાળુડીની જરા પણ ખબર લેતી નથી, પણ બાપ પૂરી કાળજી રાખતો હતો. એને વહાલ કરતો હતો, ત્યારે અરૂણા ગુસ્સે થઈને કહેતી—એ કાળુડીને શું રમાડ્યા કરે છે ? આને રમાડોને ! આ મારી ગોરાંગીની કેવી સુંદર લાગે છે ! રૂપાળી બેબીનું નામ ગોરાંગીની પાડ્યું. ફરવા બંધ તો એને લઈને બંધ પણ કાળુડીને લઈ જતી નથી. કાળુડી કહેતી, મમ્મી ! મને એક દિવસ તો લઈ જા. એવી કાલી બાલી સાંભળીને પ્રકાશ પીગળી જતો ને કહેતો, અરૂણા ! સાથે લઈ લે ને. બિચારી કેટલી ખુશ થશે ! ત્યારે બંને વચ્ચે ઝઘડો થઈ જતો.

“કાળુડીના મનનો વિચાર” :—આ જોઈને કાળુડી સમજી જતી કે મારા માટે મારા પપ્પાને કેટલું સહન કરવું પડે છે ! એટલે પપ્પા એકલા હોય ત્યારે જઈને કહેતી પપ્પા ! હવે હું મમ્મી સાથે ફરવા આવવાનું નહિ કહું હોં, અને તમે પણ મને લઈ જવાનું ના કહેતા. મારા માટે તમે દુઃખી થાવ છો. કાળુના આવા મીઠાં શબ્દો સાંભળીને પ્રકાશની આંખમાં આંસુ આવી જતા. કાળુડી પાંચ વર્ષની થઈ ત્યાં એની મમ્મીએ બાબાને જન્મ આપ્યો. એ પણ ખૂબ રૂપાળો હતો. માત્ર કાળુડી જુદી પડતી હતી.

“જનેતા હોવા છતાં દીકરીના માથે દુઃખના ડુંગરા” :—બાબાના જન્મ પછી એની મમ્મીને કાળુડી તરત વીસરાઈ ગઈ. બધી રીતે પૂરું દુઃખ દેવા લાગી ને કહે કે કાળુડી મારાથી દૂર બંધ તો સારું. પત્નીનું પુત્રી પ્રત્યેનું આવું વર્તન જોઈને પતિ—પત્ની વચ્ચે કલેશ થવા લાગ્યો, પરિણામ એ આવ્યું કે પ્રકાશની ગેરહાજરીમાં અરૂણા એને ખૂબ ધમકાવવા લાગી. માર માત્ર લાગી પણ કાળુ એક શબ્દ બાપને કહેતી નહિ. બાળકને બાળક બહુ ગમતા હોય છે. કોઈક દિવસ એ નાનકડા લાઇને રમાડવા જતી ત્યારે અરૂણા કહે, ખસ આધી. તને અડવાનો હક નથી. આ શબ્દથી કાળુ રડી પડતી. ક્યારેક તે ગોરાંગીનીને કહેતી, આવ બહેન, આપણે રમીએ, ત્યારે તે પણ કહી દેતી કે કાળુડી ! તું તો કાળી છે. તારી સાથે કોણ રમે ? આ શબ્દો સાંભળીને કાળુડી ખૂબ રડતી,

અને એક ખૂણામાં બેસીને પ્રભુને પ્રાર્થના કરતી-પ્રભુ ! મેં કેવા પાપ કર્યા હશે કે હું છતી માએ મા વગરની છું. દુનિયામાં જેની માતા નથી હોતી તેની હીકરીને ચોરતો થાય છે કે મા હોય તો મને આમ કરે, તેમ કરે ને મારી છતી માએ આ દશા ? હવે તો હાથ થઈ ગઈ છે. મમ્મી મને ઘરમાં રાખવા ઇચ્છતી નથી. પપ્પાને મારા પ્રત્યે પ્રેમ છે, પણ મમ્મીને એ પણ સહન થતું નથી. હું ક્યાં જાઉં ? શું કરું ? એમ મૂંઝાતી હતી. એવામાં એવું બન્યું કે પ્રકાશની બીજે ગામ બદલી થઈ, ઘણે દૂર જવાનું થયું. અરુણને જોઈતું મળ્યું. તેથી પ્રકાશને કહે છે આપણે બધાંને જવું પડશે પણ કાળુડીને સાથે લઈ જઈશું તો તેનો અભ્યાસ બગડશે. તેના કરતાં એને આપણે હોસ્ટેલમાં મૂકી કંઈએ. પ્રકાશ સમજી ગયો કે કાળુને દૂર કરવા માટે એણે માર્ગ શોધ્યો છે. પ્રકાશે કહ્યું-ભલે, વર્ષ બગડે પણ એને બિચારીને એકલીને શા માટે વિખૂટી પાડવી જોઈએ ? ત્યારે શરૂ થઈને કહે છે શું લોકોનાં ઓકરા હોસ્ટેલમાં નથી રહેતા ? પણ તમને તો કાળુડીએ શું કામણુ કર્યું છે કે તેને મૂકવી ગમતી જ નથી. બંને વચ્ચે કડેશ થયો. એટલે પ્રકાશ કલેશથી કંટાળીને કાળુડીને હોસ્ટેલમાં મૂકવા સંમત થયો. પછી કાળુ પાસે આવીને તેના માથે વહાલથી હાથ ફેરવીને કહે છે બેટા ! મારી બદલી થઈ છે એટલે હું ને તારી મમ્મી બધાને બહારગામ જવાનું છે. પણ તારો અભ્યાસ બગડે તેથી તને હોસ્ટેલમાં મૂકવાનો નિર્ણય કર્યો છે. તને હોસ્ટેલમાં ગમશે ને ? કાળુડી હોંશિયાર હતી. તે સમજી ગઈ કે આ મારી મમ્મીની મને તેની દૃષ્ટિથી દૂર કરવાની યુક્તિ છે. તેના કોમળ હૈયામાં થકકારો થયો પણ ઉપરથી કંઈ રહીને કહ્યું-પપ્પા, મને ગમશે. હું હોસ્ટેલમાં રહીશ. એના મુખના ભાવ જોઈને પ્રકાશનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. તે એક શબ્દ વધુ બોલી શક્યો નહિ. તરત જ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

“અરુણાએ દૂર કરાવેલી કાળુડી” :- હોસ્ટેલમાં જવાની બધી તૈયારી થઈ ગઈ. થોડી વાર હતી ત્યારે કાળુએ વિચાર કર્યો કે ગમે તેમ તોય મારી મમ્મી છે ને ! અને હવે તો હું તેનાથી છૂટી પડવાની છું. એટલે હું તેને મમ્મી ! આવજો, એમ કહીશ તો એ મારા સાસું જોઈને હસતા ચહેરે મારો હાથ પકડીને કહેશે ને કાળુ આવજો ! એવી આશાના મિનારા ચણીને મમ્મી પાસે ગઈને પગે લાગીને કહ્યું, મમ્મી ! મારી ભૂલ થઈ હોય તો તું મને માફ કરજો. મમ્મી આવજો, હવે ક્યારે મળીશ ? કાળુના શબ્દો સાંભળીને ગમે તેવી કઠોર હૃદયની માતા હોય તો પણ પીગળી જાય. કાળુ તો માનતી હતી કે હંમણાં મમ્મીની આંખમાં આંસુ આવી જશે પણ અહીં તો જુદું જ બન્યું. અરુણાએ તેના સાસું પણ ન જોયું ને નીચું જોઈને કોઈ પરાયા માણસને કહે તેમ “આવજો” આટલું જ કહ્યું. માતાનો પ્રેમ મેળવવા મથતી કાળુડીને ખૂબ લાગી આવ્યું. અરેરે....જતાં જતાં પણ મમ્મીએ મારા સાસું ન જોયું ? મારા માથે વહાલભર્યો હાથ પણ ન ફેરવ્યો ? હું કેવી કમલાગી ! ખૂબ દુઃખ થયું. અંતરમાં રોકી રાખેલા આંસુનો બંધ તૂટી ગયો ને

કાઠી મૂકતી. માતાનું આવું વર્તન જોઈને કાળુડીને ખૂબ દુઃખ થતું. તે રડી પડતી, ત્યારે પ્રકાશ એને ઉચકી લેતો ને પ્રેમથી રમાડતો.

કાળુડી ઓઢી વર્ષની થયા પછી બીજી બેળી આવી. તે ખૂબ રૂપાળી હતી. તેથી તેને ખૂબ વહાલ કરે છે. કાળુડી સમજવા લાગી કે મારી નાની બહેન રૂપાળી છે એટલે મમ્મી એને વહાલ કરે છે ને હું કાળી છું તેથી મને નથી બોલાવતી. નિર્દોષ હૃદયની કાળુડી ગોરી થવા ખૂબ સ્નાન કરે, પછી પાવડર લગાડી મમ્મી સામે આવીને ઉભી રહે, ત્યારે અરૂણા તિસ્કારથી હસીને કહેતી કાળુડી ! તું ગમે તેટલી મહેનત કરીશ તો પણ કંઈ ગોરી થવાની નથી. કાળુડી તે કાળુડી જ રહેવાની. એમાં કંઈ ફેર પડે નહિ. આવા શબ્દો સાંભળીને તેને ખૂબ આઘાત લાગતો. તેથી ખૂણામાં બેસીને ખૂબ રડતી. જ્યાં સુધી નાની બેળી ન હતી ત્યાં સુધી અનિચ્છાએ પણ એને ખવડાવતી, બોલાવતી પણ હવે તો કાળુડીની જગ્યા પણ ખમર લેતી નથી, પણ બાપ પૂરી કાળજી રાખતો હતો. એને વહાલ કરતો હતો, ત્યારે અરૂણા શુરસે થઈને કહેતી—એ કાળુડીને શું રમાડ્યા કરે છે ? આને રમાડોને ! આ મારી ગોરાંગીની કેવી સુંદર લાગે છે ! રૂપાળી બેળીનું નામ ગોરાંગીની પાડ્યું. ફરવા બંધ તો એને લઈને બંધ પણ કાળુડીને લઈ જતી નથી. કાળુડી કહેતી, મમ્મી ! મને એક દિવસ તો લઈ જા. એવી કાલી બોલી સાંભળીને પ્રકાશ પીગળી જતો ને કહેતો, અરૂણા ! સાથે લઈ લે ને. બિચારી કેટલી ખુશ થશે ! ત્યારે બંને વચ્ચે ઝઘડો થઈ જતો.

“કાળુડીના મનનો વિચાર” :—આ જોઈને કાળુડી સમજી જતી કે મારા માટે મારા પપ્પાને કેટલું સહન કરવું પડે છે ! એટલે પપ્પા એકલા હોય ત્યારે જઈને કહેતી પપ્પા ! હવે હું મમ્મી સાથે ફરવા આવવાનું નહિ કહું હોં, અને તમે પણ મને લઈ જવાનું ના કહેતા. મારા માટે તમે દુઃખી થાવ છો. કાળુના આવા મીઠાં શબ્દો સાંભળીને પ્રકાશની આંખમાં આંસુ આવી જતા. કાળુડી પાંચ વર્ષની થઈ ત્યાં એની મમ્મીએ બાબાને જન્મ આપ્યો. એ પણ ખૂબ રૂપાળો હતો. માત્ર કાળુડી જુદી પડતી હતી.

“જનેતા હોવા છતાં દીકરીના માથે દુઃખના હુંગરા” :—બાબાના જન્મ પછી એની મમ્મીને કાળુડી તરત વીસરાઈ ગઈ. બધી રીતે પૂરું દુઃખ દેવા લાગી ને કહે કે કાળુડી મારાથી દૂર બંધ તો સારું. પત્નીનું પુત્રી પ્રત્યેનું આવું વર્તન જોઈને પતિ—પત્ની વચ્ચે કલેશ થવા લાગ્યો, પરિણામ એ આવ્યું કે પ્રકાશની ગેરહાજરીમાં અરૂણા એને ખૂબ ધમકાવવા લાગી. માર મારવા લાગી પણ કાળુ એક શબ્દ બાપને કહેતી નહિ. બાળકને બાળક બહુ ગમતા હોય છે. કેઇક દિવસ એ નાનકડા લાઇને રમાડવા જતી ત્યારે અરૂણા કહે, ખસ આવી. તને અડવાનો હક નથી. આ શબ્દથી કાળુ રડી પડતી. ક્યારેક તે ગોરાંગીનીને કહેતી, આવ બહેન, આપણે રમીએ, ત્યારે તે પણ કહી દેતી કે કાળુડી ! તું તો કાળી છે. તારી સાથે કોણ રમે ? આ શબ્દો સાંભળીને કાળુડી ખૂબ રડતી,

અને એક ખૂણામાં બેસીને પ્રભુને પ્રાર્થના કરતી—પ્રભુ ! મેં કેવા પાપ કર્યા હશે કે હું છતી માએ મા વગરની છું. દુનિયામાં જેની માતા નથી હોતી તેની દીકરીને ઓરતો ઘાય છે કે મા હોય તો મને આમ કરે, તેમ કરે ને મારી છતી માએ આ દશા ? હવે તો હૃદય થઈ ગઈ છે. મમ્મી મને ઘરમાં રાખવા ઇચ્છતી નથી. પપ્પાને મારા પ્રત્યે પ્રેમ છે, પણ મમ્મીને એ પણ સહન થતું નથી. હું ક્યાં બેઠું ? શું કરું ? એમ મૂંઝાતી હતી. એવામાં એવું બન્યું કે પ્રકાશની બીજે ગામ બદલી થઈ, ઘણે દૂર જવાનું થયું. અરુણાને જોઈતું મળ્યું. તેથી પ્રકાશને કહે છે આપણે બધાંને જવું પડશે પણ કાળુડીને સાથે લઈ જઈશું તો તેનો અભ્યાસ બગડશે. તેના કરતાં એને આપણે હોસ્ટેલમાં મૂકી દઈએ. પ્રકાશ સમજી ગયો કે કાળુને દૂર કરવા માટે એણે માર્ગ શોધ્યો છે. પ્રકાશે કહ્યું—ભલે, વર્ષ બગડે પણ એને ગિચારીને એકલીને શા માટે વિખૂટી પાડવી જોઈએ ? ત્યારે ગુસ્સે થઈને કહે છે શું લોકોનાં છેકરા હોસ્ટેલમાં નથી રહેતા ? પણ તમને તો કાળુડીએ શું કામણ કર્યું છે કે તેને મૂકવી ગમતી જ નથી. ખંને વચ્ચે કલેશ થયો. એટલે પ્રકાશ કલેશથી કંટાળીને કાળુડીને હોસ્ટેલમાં મૂકવા સંમત થયો. પછી કાળુ પાસે આવીને તેના માથે વહાલથી હાથ ફેરવીને કહે છે બેટા ! મારી બદલી થઈ છે એટલે હું ને તારી મમ્મી બધાને બહારગામ જવાનું છે. પણ તારો અભ્યાસ બગડે તેથી તને હોસ્ટેલમાં મૂકવાનો નિર્ણય કર્યો છે. તને હોસ્ટેલમાં ગમશે ને ? કાળુડી હોંશિયાર હતી. તે સમજી ગઈ કે આ મારા મમ્મીની મને તેની દૃષ્ટિથી દૂર કરવાની સુક્તિ છે. તેના કોમળ હૈયામાં ચડકારો થયો પણ ઉપરથી કંઈ રહીને કહ્યું—પપ્પા, મને ગમશે. હું હોસ્ટેલમાં રહીશ. એના સુખના ભાવ જોઈને પ્રકાશનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. તે એક શબ્દ વધુ બોલી શક્યો નહિ. તરત જ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

“અરુણાએ દૂર કરાવેલી કાળુડી” :- હોસ્ટેલમાં જવાની બધી તૈયારી થઈ ગઈ. થોડી વાર હતી ત્યારે કાળુએ વિચાર કર્યો કે ગમે તેમ તોય મારી મમ્મી છે ને ! અને હવે તો હું તેનાથી છૂટી પડવાની છું. એટલે હું તેને મમ્મી ! આવજો, એમ કહીશ તો એ મારા સાસુ જોઈને હસતા ચહેરે મારો હાથ પકડીને કહેશે ને કાળુ આવજો ! એવી આશાના મિનારા ચણીને મમ્મી પાસે ગઈને પગે લાગીને કહ્યું. મમ્મી ! મારી ભૂલ થઈ હોય તો તું મને માફ કરજો. મમ્મી આવજો, હવે ક્યારે મળીશ ? કાળુના શબ્દો સાંભળીને ગમે તેવી કઠોર હૃદયની માતા હોય તો પણ પીગળી બન્ય. કાળુ તો માનતી હતી કે હમણાં મમ્મીની આંખમાં આંસુ આવી જશે પણ અહીં તો જુદું જ બન્યું. અરુણાએ તેના સાસુ પણ ન જોયું ને નીચું જોઈને કોઈ પરાયા માણસને કહે તેમ “આવજો” આટલું જ કહ્યું. માતાનો પ્રેમ મેળવવા મથતી કાળુડીને જુબ લાગી આવ્યું. અરેરે...જતાં જતાં પણ મમ્મીએ મારા સાસુ ન જોયું ? મારા માથે વહાલથી હાથ પણ ન ફેરવ્યો ? હું કેવી કમલાગી ! ખૂબ દુઃખ થયું. અંતરમાં રોકી રાખેલા આંસુનો બંધ તૂટી ગયો ને

તેની રૂમમાં જઈ ઢગલો થઈને ઢળી પડી, અને કુસ્કે ને કુસ્કે રડવા લાગી. તેના પિતાએ તેને ખૂબ સમજાવીને શાંત કરી. હોસ્ટેલમાં જવાનો સમય થયો એટલે ગાડીમાં બેસાડીને પ્રકાશ તેને મૂકી આવ્યો. તેણે હોસ્ટેલની શિક્ષિકા બહેનને કહ્યું: બહેન ! નેટલો ખર્ચ થશે તેટલો હું આપીશ પણ આ બેળીને ખૂબ સાચવજો. તેણે પૂરું ધ્યાન રાખજો. બધી ભલામણ કરીને પ્રકાશે દુઃખિત દિલે વહાલી કાળુ પાસેથી વિદાય લીધી.

પ્રકાશ અને અરૂણા તેનાં બે બાળકો લઈને નવા સ્થળે રહેવા ગયાં. અરૂણા કાળુડીને તદ્દન ભૂલી ગઈ. ત્યાં આડોશીપાડોશીની ઝોળખાણ પીછાણ થઈ એટલે કોઈ એને પૂછે કે બહેન ! તમારે કેટલા બાળકો છે ? તો કહેતી કે મારે બે બાળકો છે. એ કાળુડીને ભૂલી પણ પ્રકાશ ભૂલ્યો ન હતો. એને કાળુડી યાદ ખૂબ સત્તાવતી હતી. એટલે એ તેને યાદ કરીને અવારનવાર પત્ર લખતો. પરપાનાં પ્રેમલયાં પત્રો વાંચી કાળુ આનંદ અનુભવતી ને પાષાણ હૃદયી મમ્મીને યાદ કરતી ત્યારે એનો આનંદ વિષાદમાં પલટાઈ જતો, પણ હોસ્ટેલમાં બાળકો સાથે આનંદ કરતી હતી. શિક્ષિકાઓ પણ માતા જેવી મમતાળુ હતી એટલે ઘર કરતાં હોસ્ટેલમાં તેને વધુ શાંતિ હતી, છતાં એને ઘર યાદ આવતું હતું. પરિક્ષા શરૂ થઈ એટલે વેકેશન પડવાના દિવસો નજીક આવવા લાગ્યા. એટલે બાલિકાઓ પોતપોતાના ઘર જવાના ઉત્સાહમાં હતી. કોઈ કહે મને મારી મમ્મી તેડવા આવશે કોઈ કહે પરપા આવશે ને કોઈ કહે છે મારો ભાઈ આવશે. બિચારી કાળુડીને ખબર ન હતી કે મને કોણ તેડવા આવશે ! બીજું તેના મનમાં ડર હતો કે હું ઘર જઈશ તો મમ્મીને ગમશે કે નહિ ? મને રાખશે કે નહિ ? તેમ વિચારેના વમળમાં રૂળી જતી.

“કાળુડી પ્રત્યે શિક્ષિકા બહેનનો પ્રેમ”:-એક દિવસ એણે શિક્ષિકાને પૂછ્યું, બહેન ! રજાના દિવસોમાં મારે અહીં રહેવું હોય તો ન રહેવાય ? તમે બધાં ઘર જતાં રહેશો ? શિક્ષિકા બહેને વહાલથી કહ્યું બેટા ! તને તારી મમ્મી પરપા ભાઈ-બહેન બધાં યાદ નથી આવતાં ? એ બધાં તારી રાહ ભેટા હશે ને ? તને અહીં બહુ ગરી ગયું છે ? રજા પૂરી થાય એટલે વહેલી આવતી રહેજે હાં. એમ કહી વહાલથી ખરડે હાથ ફેરવીને તેને પાછી મોકલી દીધી. આ બાળુ અરૂણાના મનમાં થયું કે હવે રજા પડશે એટલે કાળુડી આવશે. એટલે તેણે પહેલેથી એના પતિને કહી દીધું કે કાળુડીને વેકેશન ગાળવા માટે પિયર મૂકી આવજો, અહીં ના લાવશો. બે લાવશો તો મારી તબિયત બગડી જશે. પ્રકાશને ખૂબ દુઃખ થયું. વળી એ સમજતો હતો કે જો એની ના ઉપરવટ થઈને લઈ આવીશ તો ઘરમાં કલેશ વધી જશે ને અશાંતિનું વાતાવરણ સર્જાશે. છતાં તેણે કહ્યું-અરૂણા ! જરા વિચાર કર. તારી માતાને તું કેટલી વહાલી છું ! અને આ ગોરાંગીની અને ચેતન પણ તને કેટલાં વહાલા છે ! તો એ કાળુએ બિચારીએ ન ?

બગાડયું છે? આટલો વખત એ તારાથી દૂર રહી છતાં તને તેના પ્રત્યે લાગણી થતી નથી? પણ આ અરૂણાતું હૃદય પીગળ્યું નહિ. આ તરફ વેકેશન પડ્યું. બધી બાલિકાઓ પોત-પોતાનો સામાન તૈયાર કરવા લાગી. સૌના મા-બાપ, ભાઈ-બહેનો તેડવા આવ્યાં. કાળુ રાહ જોવા લાગી પણ એને એના પપ્પા સિવાય કોણ તેડવા આવનાર હતું? છતાં એના મનમાં થતું કે પપ્પા આવશે, અને હું આટલો વખત હોસ્ટેલમાં રહીને જાતે છું એટલે જરૂર મમ્મી મને પ્રેમથી જોલાવશે. ત્યાં એના પપ્પા આવી ગયા એટલે તે પપ્પાને વળગી પડી.

“પિતા પુત્રીના મિલનમાં આંસુની ધાર” :—કાળુને જોઈને પિતાની આંખમાં હર્ષના આંસુ આવી ગયા. એની મમ્મીના હૃદયમાં એનું અસ્તિત્વ ભૂલાઈ ગયું છે, પણ આ માતૃપ્રેમની ભૂખી બાળકી કહે છે પપ્પા! તમે તો આવ્યા પણ મારી મમ્મી, ભાઈ-બહેન બધા મઝામાં છે ને? પિતાએ કહ્યું: હા, બેટા. એ બધા મઝામાં છે, પણ તારે વેકેશન ગાળવા તારા મોસાળ જવાનું છે. આટલું બોલતા પ્રકાશ ગળગળો થઈ ગયો. કાળુ એનું કારણ કળી ગઈ, પણ આ વાત કોને કહેવી? કદાચ ચોરમાન માતા હોય તો એમ થાય કે ચોરમાન માતા આવું કરે છે, પણ જ્યાં જનેતા માતા આવું કરે છે ત્યાં હૈયાની વરાગ ક્યાં ઠાલવરી? અંતરમાં આઘાત લાગ્યો. પણ ઉપરથી હસતા ચહેરે કહ્યું, ભલે પપ્પા, હું મોસાળ જઈશ. પ્રકાશ ભારે હૈથે કાળુને મોસાળ મૂકી આવ્યો, અને વેકેશન પૂરું થતાં હોસ્ટેલમાં મૂકી આવ્યો. કાળુ રૂપમાં શ્યામ હતી પણ તેની છુદ્ધી તીવ્ર હતી. દરેક વર્ષે તે સારા નંબરે પાસ થતી હતી. તે વેકેશન ગાળીને પાછી હોસ્ટેલમાં આવતી ત્યારે બધી છોકરીઓ લેગી થઈને વાતો કરતી કે મારી મમ્મી મને સ્ટેશને મૂકવા આવી હતી, ને ખૂબ રડી પડી. કોઈ કહે મારી મમ્મી મને ઘેર આમ રાખતી હતી ને કોઈ કહે છે હું ગઈ ત્યાં મારી મમ્મી મને વળગી પડી. બધાની વાતો સાંભળી કાળુનું હૃદય કકળી ઉઠતું. અરે મારી મમ્મી છે પણ મારે આવું કંઈ હેત-પ્રેમ વિગેરે જોવાનું છે? એવા વિચારે એની આંખમાંથી ઉનાં આંસુ સરી પડતા. હવે તેને શાળાનું છેલ્લું વર્ષ હતું. એટલે બધી છોકરીઓના દિલમાં ઘેર રહેવાનો આનંદ હતો પણ કાળુડીના દિલમાં શોક હતો. એણે નક્કી કરી લીધું કે જ્યાં મમ્મીના પ્રેમ ન હોય અને મારા નિમિત્તે કલેશ થતો હોય તો ત્યાં જઈને મારે શું કરવું છે? જો પપ્પા રજા આપશે તો બીજી હોસ્ટેલમાં દાખલ થઈને કોલેજમાં જોડાઈશ.

“અરૂણાના પાપનો ઉદય” :—આવો વિચાર કરતી હતી ત્યાં એના પિતાનો પત્ર આવ્યો ને મનમાં થયું કે શું મને તેડાવવાનો પત્ર આવ્યો? કવર ફેડીને પ્રેમથી વાંચવા લાગી, તેમાં લખ્યું હતું કે બેટા કાળુ! હવે તારું છેલ્લું વર્ષ પૂર્ણ થયું છે ને

રજા પડવાના દિવસો નહીંક આવ્યા છે. અહીં તારી મમ્મી ખૂબ દાઝી છે એટલે આને હોસ્પિટાલમાં દાખલ કરી છે. તો તું રજા પડે એટલે જલ્દી ઘેર આવજે. મમ્મી દાઝી છે એ સમાચાર સાંભળતાં તે રડી પડી, ને ચિંતા કરવા લાગી કે મારી મમ્મીને કેમ હશે ? મારા ભાઈ-બહેન શું કરતા હશે ? હું જલ્દી જઈ. રજા પડતા સીધી ઘેર આવી અને પપ્પાને કહે કે હું હોસ્પિટાલમાં મમ્મીની ખબર કાઢવા જઈ ? હું જઈ ને એને આવી પીડામાં દુઃખ થશે તો ? પ્રકાશે કહ્યું. તું જઈ આવ. એટલે ડરતી ડરતી હોસ્પિટાલમાં પહોંચી ગઈ. દેવરૂપ જેવી સુંદર મમ્મીનું વિચિત્ર મુખ જોતાં કાળુડીને ખૂબ દુઃખ થયું, અહો ? આવી રૂપાળી મમ્મીનું મુખ કેવું બિહામણું બની ગયું છે ! એની આંખો લાલચોળ થઈ ગઈ હતી. ત્યાં જઈને કાળુએ ધીમે રહીને ડરતાં ડરતાં કહ્યું : ‘ મમ્મી ! હું આવી. એણે કહ્યું : કોણ કાળુડી ? અરેરે....બેટા ! તું જો તો ખરી, મારી દશા કેવી થઈ છે ! માતું સોહામણું રૂપ કેવું બિહામણું બની ગયું છે !

“ અંતિમ શબ્દો બોલતાં કાળુએ છોડેલા પ્રાણ ” :-ખંધુઓ ! બુઓ, આને રૂપનો કેટલો મોહ છે ! દાઝયાની આટલી સખત બળતરા છે છતાં તેની ચિંતા નથી કરતી પણ રૂપ બિહામણું બની ગયું તેની ચિંતા કરે છે. કાળુડીની સામે જોઈને કહે છે તું કાળી છે પણ અત્યારે મારાથી સારી દેખાય છે. આટલું બોલતાં તેની આંખમાંથી હડહડ આંસુ પડવા લાગ્યા. ત્યારે કાળુડી રૂમાલ વડે માતાના આંસુ લૂછવા લાગી ને ધીમે રહીને ભારે હૈયે બોલી. મમ્મી ! તું શા માટે આટલી બધી ચિંતા કરે છે ? તું ગમે તેટલી કદરૂપી બની જઈશ તો પણ તું તારી મમ્મીને તો વહાલી જ લાગવાની ને ! તારે મારા જેવું થોડું છે ? આટલું બોલતાં કાળુનું હૃદય ભરાઈ ગયું. તે બેલાન થઈને પડી ગઈ ને તેનું પ્રાણપંખેરું ઉડી ગયું. હોસ્પિટાલમાં હાહાકાર મચી ગયો. કાળુના દેહની અંતિમ ક્રિયા કરવામાં આવી. કાળુ ગઈ પણ એની મમ્મીને લાન થઈ ગયું. એ કાળી હતી તેથી મેં તિરસ્કાર કર્યો. કદી માતાનો પ્રેમ આપ્યો નહિ. આજ મારા પાપ ફૂટી નીકળ્યા છે. લોકો કહેવા લાગ્યા કે પોતાની છોકરીને દુઃખ દીધું તેના બદલે તેને અહીં ને અહીં મળી ગયો. એક તો દાઝી છે ને ઉપરથી લોકોના વચન રૂપી ડામ પડવા લાગ્યા. હવે તો કાળુ ખૂબ યાદ આવવા લાગી પણ હવે ગમે તેટલું કરે પણ કાળુ થોડી મળે ? જીવતાં કદી જાણી નહિ ને મૂવે રડવા લાગી.

આ સંસાર આવો વિચિત્ર છે ! કર્મ જીવને વિવિધ પ્રકારનાં ખેલ કરાવે છે. કોઈને હસાવે છે તો કોઈને રડાવે છે. માટે આ દૃષ્ટાંતથી એટલું સમજી જેમ અને તેમ પાપ કરતાં પાછા હઠવું. દુઃખીના દુઃખમાં સહકાર આપવો ને સુખમાં કુલાવું નહિ. સમય થઈ ગયો છે. વધુ લાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં.-૭૬

ભાદરવા સુદ ૧૪ ને સોમવાર

તા. ૨૬-૯-૭૭

ચરમ તીર્થંકર ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ પોતાના મુખમાંથી અમોઘ ઉપદેશનો પ્રવાહ વહાવીને આધિ-વ્યાધિ અને ઉપાધિ એ ત્રિતાપના ભૂખામાંથી ભવ્ય છવોને ખડાર કાઢીને અમર સંદેશો આપ્યો છે અને સંસાર રૂપી અઘોર વનમાં ભટકતા માનવીઓના પંથને ઉભળનાર આકાશહીપ સમાન અંતગડ સૂત્રમાં અમૂલ્ય ભાવ રૂપી રત્નો આપણને આપેલાં છે. આમ તો યત્રીસે યત્રીસ આગમમાં રત્નો ભરેલાં છે પણ આપણે અત્યારે અંતગડ સૂત્રનો અધિકાર ચાલે છે એટલે તેની વાત કરીએ છીએ.

અધિકારના નાયક ગજસુકુમાર બહોંતેર કળામાં પ્રવીણ બની ગયા છે. આ સંસારમાં ભૌતિક કળાઓ શીખવાડનાર કલાચાર્યો-કારીગરો ઘણાં મળી આવે છે, પણ આત્માને કર્મની કેદથી મુક્ત કરાવનારા કુશળ કારીગરો બહુ થોડા મળે છે. ગજસુકુમારને કુશળ કલાચાર્યે ભૌતિક કળાઓ શીખવાડી પણ આત્માને કર્મની કેદમાંથી મુક્ત બનાવનારા કુશળ કિમ્બિયાગર હવે મળવાના છે. વસુદેવ પિતા અને દેવકી દેવી માતાના લાડકવાયા નંદ છે અને ત્રિખંડ અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવનો લાડકવાયો લઘુભાઈ છે. એને સૌ ખરમા ખરમા કરે છે. પાણી માંગતા દ્વંધ મળે છે. આવા ગજસુકુમારે ખાળવય વટાવીને યુવાનીના પગથિયે પગ મૂક્યો. માતા પિતાએ બાણ્યુ કે હવે આ ગજસુકુમાર લોગ લોગવવાને યોગ્ય થયો છે માટે હવે તેના લગ્ન કરીએ. દેવકી માતાના એને રમાડવાના, ખેલાવવાના બધા કોડ પૂરા થઈ ગયા. હવે એને પરણાવવાના કોડ બાકી છે. તે પૂરા કરવા છે. હવે ત્યાં શું બને છે તે બોધીએ.

“તત્થળં બારાવર્ણ્ય નયરીપ સોમિલે નામ-માહણે પરિવસહ રિઝવ્વેય જાવ સુપમિદ્ધિપ યાવિ હોત્થા !” તે દ્વારકા નગરીમાં ઋગ્વેદ આદિ ચારેય વેદોમાં અને વેદાંગોમાં પરિ-નિષ્ઠિત તથા ધન ધાન્યાદિથી સમૃદ્ધ સોમિલ નામનો બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તમને એમ થશે કે આપણે તો ગજસુકુમારની વાત ચાલતી હતી ને વચમાં આ બ્રાહ્મણની વાત ક્યાંથી આવી ગઈ? તો સાંભળો. જેનો અધિકાર ચાલતો હોય તે આત્માઓની સાથે સાથે જે જે મનુષ્યો સમંધ ધરાવતાં હોય છે તેમનાં નામ શાસ્ત્રમાં લખાય છે. દ્વારકા નગરીમાં ઘણાં બ્રાહ્મણો વસતાં હતાં, છતાં બીજા કોઈની વાત ન આવી અને સોમિલ બ્રાહ્મણની વાત કેમ આવી? તેનું કારણ એ છે કે ગજસુકુમાર સાથે તેનો સંબંધ રહેલો છે. આ સોમિલ બ્રાહ્મણ એ કોઈ સામાન્ય જેવો તેવો ન હતો પણ વિપુલ સમૃદ્ધિનો સ્વામી હતો. ઋદ્ધિમાં કોઈથી પરાભવ પામે તેવો ન હતો. આટલો સુખી હતો છતાં એના ધર્મનું જ્ઞાન કેટલું હતું? તમને તમારા ધર્મનું જ્ઞાન છે? આજના સંપત્તિશાળી શ્રીમંતોના ઘરમાં ધર્મનું જ્ઞાન

કેટલું? અરે, કોઈ સંત કહે કે પાંચ મિનિટ ઉપાશ્રયે આવજો, ત્યારે કહે છે કે મને સમય નથી પણ જ્ઞાનીપુરુષો કહે છે કે જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં સુખ છે. ધર્મ વિના ત્રણ કાળમાં સુખ મળવાનું નથી. યાદ રાખજો, સંતના બોલાવ્યાં ઉપાશ્રય નહિ આવેો પણ કાળરાત્રના બોલાવ્યા જવું જ પડશે, ત્યારે ટાઈમ મળશે ને? એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

“સંસાર રસમાં ખુએલો જીવડો” :-એક શહેરમાં એક શ્રીમંત શેઠ રહેતાં હતાં. બસ, સંપત્તિ મેળવીને સંસારનું સુખ ભોગવવું એ એમના જીવનનું લક્ષ્ય હતું. એક દિવસ એ શેઠને ઘેર કોઈ અવધૂત યોગી ફરતા ફરતા લિફ્ટા માટે આવ્યા. આ યોગી ખૂબ જ્ઞાની અને આત્માથી હતા. આ સમયે શેઠ ઘરમાં હાજર હતા. એમને સત્સંગ કરવાનો સમય ન હતો પણ પોતાને ઘેર કોઈ સાધુ-સંન્યાસી પધારે તો તેમનો આદર સત્કાર કરતા હતા. શેઠે મહાત્માને આવતાં જોયાં એટલે સામા જઈ વિનયપૂર્વક હાથ જોડીને કહ્યું. આપ મારે ત્યાં ભોજન કરવા માટે પધારો. મને લાલ મળે. આ તો અન્ય ધર્મના સંન્યાસી હતાં એટલે શેઠની વિનંતીનો સ્વીકાર કરીને તેને ઘેર ભોજન કર્યું. સંતપુરુષો કેટલા પરોપકારી હોય છે કે લે થોડું ને આપે જાડું. આ મહાત્માએ વિચાર કર્યો કે મેં આ શેઠને ઘેર ભોજન કર્યું છે તો હવે તેનું કલ્યાણ થાય તેવો માર્ગ ખતાવું. એવો વિચાર કરીને શેઠને કહ્યું. શેઠ! મારે તમારી સાથે થોડી વાતચીત કરવી છે. શેઠ સમજી ગયા કે આ મહાત્માને મારી સાથે બીજી શું વાતચીત કરવાની હોય? કહેશે કે હાન કરો, પુણ્ય કરો, તપ કરો, ભગવાનનું ભજન કરો પણ મને અત્યારે ક્યાં ટાઈમ છે? પણ એ શું કહે છે તે સાંભળી લઉ. પછી જવાબ આપીશ.

શેઠે સંતને કહ્યું: બોલો મહાત્મા! તમારે મને શું કહેવું છે? મહાત્માએ કહ્યું: ભાઈ! મારે તમને બીજું કંઈ કહેવું નથી. માત્ર એટલું જ કહેવું છે કે તમે ગળાબૂડ સંસારમાં ખૂંચેલા છો તેમાંથી તરવા માટે વધુ નહિ માત્ર ૧૫ મિનિટ સત્સંગ કરો. ત્યારે શેઠે કહ્યું, મારો વડેપાર બહુ મોટો છે એટલે મારા માથે કામનો બોલો ખૂબ રહે છે, અત્યારે મને જમવાનો સમય પણ મુશ્કેલીથી મળે છે તો સત્સંગ કરવાનો સમય ક્યાંથી મેળવું? આજે તો મને ટાઈમ નથી. તો આપ પંદર દિવસ પછી આ તરફ પધારો તો હું સત્સંગનો લાભ લઈશ. શેઠની વાત સાંભળીને મહાત્મા ત્યાંથી વિદાય થયા. એ તો એમની પ્રવૃત્તિમાં લીન ગયા. પંદર વીસ દિવસ થયાં એટલે ફરતાં ફરતાં સંત પાછા શેઠને ઘેર આવ્યા. ખરી રીતે તો શેઠે મહાત્માને વાચદો આપ્યો હતો. એટલે શેઠે તેમની તપાસ કરવી જોઈ એ પણ શેઠની ઈચ્છા જ ન હતી. મહાત્માજી શેઠના ઘેર આવ્યા. શેઠે તેમને ભોજન માટે આગ્રહ કર્યો ત્યારે મહાત્માએ કહ્યું, મેં ભોજન તો કર્યું છે પણ તમે મને કહ્યું હતું ને કે પંદર દિવસ પછી પધારજો. એટલે હું આવ્યો છું. તો તમને સત્સંગ કરવાનો ટાઈમ છે? ત્યારે શેઠે કહ્યું આજે તો મારે લગ્નમાં જવાનું છે ને કામ પણ ઘણું છે. માટે ફરીને પધારજો. મહાત્મા પાછા આવ્યા ગયા. ૧૫ દિવસ પછી ૧૫

મહાત્મા પધાર્યા એટલે શેઠે તેમને સામેથી કહી દીધું કે આજે મને ણિલકુલ ટાઈમ નથી. આપ ચાર દિવસ પછી પધારજો.

“શેઠને ધર્મ પમાડવાની સંતની તીવ્ર ભાવના” :- મહાત્મા તો આજ્ઞા ગયા અને ચાર દિવસ પછી પાછા શેઠના ઘેર પહોંચી ગયા. બુચ્ચો, આ કેવી સમજવાની વાત છે કે શેઠને સત્સંગ કરવાનો ટાઈમ નથી અને મહાત્માને તેને ધર્મ પમાડવો છે. મહાત્માને જોઈને શેઠે કહ્યું. બાપજી ! હું શું કરું ? આપ સમયસર પધાર્યા પણ હું કામમાંથી ઉંચો આવતો નથી. આજે બપોરના રાજઢરખાદમાં જવાનું આમંત્રણ આવ્યું છે એટલે ત્યાં જવાનું છે. ઘેર દશ મહેમાન આવ્યાં છે. તેમને મળવાનું છે. પરદેશથી હુંડીઓ આવી છે. તેના નાણાંની વ્યવસ્થા કરવાની છે. રાત્રે એક સામાજિક કાર્ય માટે સભા ભેગી થવાની છે માટે સભામાં જવાનું છે. એક વહેપારી મારા પૈસા દબાવીને બેઝી ગયો છે. ઘણું વખતથી રૂપિયા કે બાજ કંઈ આપતો નથી. તેની સામે ફરિયાદી કરવા કોર્ટમાં જવાનું છે. એટલે આજે તો એટલા બધા કામમાં પરવાયેલો છું કે મને સેકન્ડો સમય નથી. તો આપ કાલે જરૂરી પધારજો. તો હું આપની વાત એક ચિત્તે સાંભળીશ. સંત તો આજ્ઞા ગયા. શેઠે આટલા ધક્કા ખવડાવ્યા છતાં મહાત્માએ ધીરજ છોડી નહિ. એમને વિશ્વાસ હતો કે શેઠ ના પાડતા નથી તો તેમને શ્રદ્ધા તો જરૂર છે. માટે એક દિવસ જરૂર ધર્મ પામશે. આવી શ્રદ્ધાથી શેઠના વાચક પ્રમાણે આવવાનું ચાલુ રાખ્યું. બીજે દિવસે આવ્યા ત્યારે શેઠે કહ્યું-બાપજી ! એક વહેપારીએ હિસાબમાં મોટો ગોટાળો કર્યો છે એ ગોટાળામાં એવો ગૂંચવાઈ ગયો છું કે મારા હવેને ચેન પડતું નથી. હું ચોપડા તપાસીને લેણાં દેણાંના હિસાબ ચૂકતે કરીશ ત્યારે જ મને ચેન પડશે. માટે આપ કાલે આવજો.

કેવાલુમિયો ! વિચાર કરજો. શેઠ પોતાના સ્વાર્થમાં પડીને મહાત્માને કેટલા ધક્કા ખવડાવે છે. મહાત્માને એની પાસેથી રાત્રી પાઈ પણ લેવી નથી. માત્ર એના આત્માનું કલ્યાણ કરાવવું છે. છતાં શેઠને ટાઈમ મળતો નથી. આ રીતે કાલ કાલ કરતાં ઘણો સમય વીતી ગયો પણ શેઠને ટાઈમ મળ્યો નહિ. એક દિવસ મહાત્મા શેઠને ઘેર આવ્યાં ને જોયું તો એક ક્ષણ કામમાંથી નવરા નહિ પડનાર શેઠ પલંગ ઉપર સૂતા છે. ડોક્ટરો અને સીસ્ટરો શેઠના રોગની ચિકિત્સા કરી રહ્યા છે. શેઠનું શરીર અસહ્ય રોગોથી ઘેરાઈ ગયું હતું. તેમને અસહ્ય પીડા થતી હતી. આ જોઈ મહાત્માને ખૂબ અકસોસ થયો. થોડી વાર પછી બધા ડોક્ટરો અને સીસ્ટરો વિદાય થયા, એટલે મહાત્માએ પાસે આવીને કહ્યું. કેમ શેઠ ! આજે તો ટાઈમ છે ને ? હજારો કામ પડતાં મૂંઝીને નિશ્ચિત બનીને તમે પથારીમાં કેમ સૂતાં છો ? આજે તમારા બધા કામ કોણ કરશે ? સંતના ગૂઢ વચનો સાંભળીને લયકર માંદગીના બિછાને પોઢેલા શેઠ ગહગહ સ્વરે બોલ્યા-બાપજી ! મને હબરોવાર ધિક્કાર છે. આપ જેવા પરોપકારી સંતપુરૂષે મારા કલ્યાણ માટે કેટલો પરિશ્રમ કર્યો ? મેં કાલ કાલ

કરીને આપને કેટલા આંટા ખવડાવ્યા ! છતાં આ પાપી જીવે આપનો અમૃતમય ઉપદેશ સાંભળ્યો નહિ. હું શું વાત કરું ? હવે તો આ લયંકર કાળના પંજામાં સપડાઈ ગયો છું, કાલ કાલ કરતાં મારી કાલ પૂરી થઈ નહિ ને આ કાળ આવી પહોંચ્યો. આખી જિંદગી સંસાર સુખોમાં રચ્યો પચ્યો રહ્યો, ક્ષણવાર સંસારનો મોહ છોડ્યો નહિ. મારા જેવો અભાગી કોણ હોય કે ઘેર બેઠા ગંગા આવી તો પણ લાલ લીધો નહિ. હવે મને મારી ભૂલનું ભાન થયું કે સંસારમાં એક પછી એક કામ તૈયાર જ હોય છે. એનામાં ખૂંચેલા રહીએ તો આપણને એક ઘડીનો ટાઈમ મળવાનો નથી.

“ શેઠની કંઠણુ દશા જોઈ સહાત્માએ આપેલો ઉપદેશ :- શેઠ કહે-મહાત્મા ! તમે તો કંઠણના સાગર છો. મારી ભૂલોને ભૂલી જાઓ અને મને સંસાર સાગરથી તરવાનો કોઈ માર્ગ બતાવો. હવે મને એટલું સમજાય છે કે આ સંસાર કેવો સ્વાર્થનો ભરેલો છે !

નાશવંત આ કંચન કાયા, સ્વજન સખંધી સહુ પરાયા
રાગ દ્વેષની સઘળે છાયા, લાગી જીવને તો પણ માયા,
દુઃખ સુખના ચકરાવામાં, હું રજાયો અપરંપાર-ઉગારી.

આટલું બોલતાં શેઠની આંખમાં ચોધાર આંસુ વહેવા લાગ્યા, અને મહાત્માની ક્ષમા માંગતાં કશું હે કૃપાસિન્ધુ ! હું પામર પ્રાણી છું. મહાન મૂર્ખ છું. હવે આપના શરણે છું. તારણહાર ! મને તારો. શેઠનો પશ્ચાતાપ જોઈને સંતને લાગ્યું કે હવે શેઠને ખરાખર સમજાઈ ગયું છે. તે તેની ભૂલનો પશ્ચાતાપ કરી રહ્યા છે. હવે તેમને સંસાર પ્રત્યેનો મોહ ઉતરી ગયો છે. તેથી તક જોઈને મહાત્માએ ખૂબ સુંદર ઉપદેશ આપ્યો. શેઠ મૃત્યુના સુખમાંથી બચી ગયા. હવે તો એમને સંસારનો મોહ નથી. તેથી જરૂરિયાત પૂરતી મૂડી રાખીને બધી મૂડી ધર્માદામાં વાપરી નાંખી. આજ સુધી ધર્મ માટે “No Time” કહેનારો સમજી ગયો કે મારા માનવજીવનની એકેક ક્ષણ લાખેણી જાય છે. વહેપાર ધંધો બંધ કરીને જેટલો બને તેટલો સમય મહાત્મા પાસે જઈને સત્સંગમાં વીતાવવા લાગ્યા. આ રીતે મહાત્માનો પરિશ્રમ સફળ થયો ને શેઠનું જીવન પલટાઈ ગયું.

હેવાનુપ્રિયો ! વીતરાગના સંતો રાજ તમને લગવાનની વાણી સંભળાવે છે. તમને શેઠની માફક સંસારનો મોહ ક્યારે ઉતરશે ? આ સલામાંથી એકાદ સાધુ બની જાય તો પરિશ્રમ સફળ થાય. કેમ ખરાખરને ? (હસાહસ)-દ્વારકા નગરીમાં સોમિલ નામનો મહાન સમૃદ્ધિશાળી પ્રાદાણુ વસતો હતો. એણે સંસારમાં રહીને પણ ચાર વેદનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. દરેક વ્યક્તિએ પોતપોતાના ધર્મનું જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ. જ્ઞાન વિના સત્યાસત્યનો વિવેક થઈ શકતો નથી. આપણા જૈન દર્શનમાં લગવાને દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરિતાનુયોગ, અને ધર્મકથાનુયોગ એ ચાર અનુયોગ બતાવ્યા છે. તેનું જ્ઞાન અવશ્ય મેળવવું જોઈએ.

દ્રવ્યાનુયોગ સમજવો ખૂબ કઠીન છે. જે દ્રવ્યાનુયોગ બાજુ તેને જરૂર અને ચેતનનું ભેદ-જ્ઞાન થાય છે પણ આજે એ જ્ઞાન મેળવવાનો કોને રસ છે? એ સમજ્યા વિના ભેદજ્ઞાન નહિ થાય. ભગવાનનાં દશ દશ શ્રાવકોએ સંસારમાં રહીને પણ તત્ત્વનું બાણપાત્રું કર્યું હતું. આજે તો કંઈક જીવોને જીવ-અજીવનું પણ બાણપાત્રું નથી. ઝોમિલિ ગ્રાહ્યુ ધનમાં ને જ્ઞાનમાં આગળ હતો. હવે તેના વિષે શું વાત ચાલશે તેના ભાવ અવસર.

અરિષ્ટ :—ભીષ્મ પિતામહ, વિદુરજી, દ્રોણાચાર્ય વિગેરેના ક્રીટકારથી ધૃતરાષ્ટ્રને ખૂબ ક્રોધ આવી ગયો. એટલે કહ્યું—હે પાપી! તેં આ શું કર્યું? મેં તને ઘણું સમજાવ્યો છતાં માન્યો નહિ. હે કુલાંગાર! તું તો દુનિયામાં ફટ ફટ થઈ ગયો પણ તારા પાપે મારે કેટલું સાંભળવું પડે છે! હજી પણ તને કહું છું કે તું આ કુર્તવ્યથી અટકી જ, પાંડવોની માફ માંગ અને તેમનું જે કંઈ લીધું છે તે પાછું આપી દે, નહિતર મારી તલવારથી તારું માથું ઉડાવી દઈશ. ભીષ્મપિતા, વિદુરજી અને ધૃતરાષ્ટ્રનો કોપ ભેદને દુર્યોધને કહ્યું કે હું પાંડવોની માફ તો નહિ જ માથું અને એમનું રાજ્ય પાછું નહિ આપું. મેં કંઈ ચોરી કરીને નથી લીધું, જીત મેળવીને લીધું છે. એ પાંડવો તો મારા પાકા વૈરી છે, હું એમનું સુખ કદી ભોઈ શકવાનો નથી. હું તો તેમને બરાબર દુઃખી કરત પણ તમને બધાને બહું દુઃખ થાય છે તેથી એક રસ્તો કાઢું છું.

દાદશ વર્ષ હો પૂર્ણ વહાં તકે, રહ કર કે વનવાસ,
વર્ષ તેરહ મેં પ્રચલ્ન રહે જો, ધરજે રાજ્ય કી આસ હો...શ્રોતા...

પાંડવો જીગારમાં હારી ગયા છે એટલે તે મારા નોકર છે, હું ગમે તે શિક્ષા તેમને કરી શકું છું, પણ તમારા બધાના આગ્રહથી જતાં કરું છું, પણ પાંડવો બાર વર્ષ સુધી વનવાસ ભોગવે ને બાર વર્ષ પૂરા થયા પછી તેરમું વર્ષ શુભ રહે. તેમાં જો પકડાઈ જશે તો ફરીને બધી શિક્ષા ભોગવવી પડશે. વડીલોએ આ વાત માન્ય કરી અને પાંડવોને વનવાસ જવાનું નક્કી કર્યું. એટલે ભીષ્મપિતાએ કહ્યું—દુર્યોધન! તેં પાંડવોનાં કપડાં ઉતારાવીને નગ્ન જેવા બનાવ્યાં છે આ સાચું નથી કર્યું. એમના કપડા તો પાછા આપ, એમ કહીને કપડા પાછા અપાવ્યા, તેમજ ભીમની ગદા, અર્જુનનું ધનુષ્ય વિગેરે શસ્ત્રો પાછા અપાવ્યાં અને દુર્યોધને જે શરત કરી તે પાંડવોએ મંજૂર કરી લીધી. અત્યારે ભીમ અને અર્જુને ધાયું હોત તો દુર્યોધનનાં ફાદા ઉડાવી નાંખત પણ પોતે વચનથી બંધાઈ ગયા હતાં એટલે દુર્યોધને કરેલું અપમાન સહન કરીને વનમાં જવાનું નક્કી કર્યું. સજ્જન પુરૂષો પોતે કદ સહન કરે છે પણ પોતાનું વચન બદલતાં નથી.

પાપી દુર્યોધને વૈરનો બદલો લેવા કેવી શરત કરી! બાર વર્ષ વનમાં રહેવાનું ને તેરમું વર્ષ શુભ રહેવાનું. આવા મહાનપુરૂષોને માટે શુભ રહેવું તે રહેલ વાત નથી,

આવી કપરી શરતનો પાંડવોએ સ્વીકાર કરી લીધો. પાંડવો ઇન્દ્રપ્રસ્થ આવ્યાં ત્યારે હર્ષભેર આવ્યાં હતાં પણ બધો હર્ષ હવામાં ઉડી ગયો. તેમને એક ક્ષણ ત્યાં રહેવું ગમતું નથી. એટલે પાંડવો હસ્તિનાપુર જવા તૈયાર થયા. પાંચ પાંડવોની સાથે દ્રૌપદીને પણ વનમાં જવાની વડીલોએ રજા અપાવી એટલે પાંચ પાંડવો સહિત દ્રૌપદી ઇન્દ્રપ્રસ્થ છોડીને હસ્તિનાપુર જવા નીકળ્યા. પાંડવો અને દ્રૌપદી પગે ચાલીને જાય છે કારણ કે અત્યારે તેમની પાસે કેઈ સાધન રહ્યું નથી, પણ ભીષ્મપિતાજીએ વિચાર કર્યો કે પગપાળા ચાલીને જતાં આ કુમળા કુલ જેવા છોકરાઓ થાકી જશે. આ તો એમના ભાવિએ ભૂલવાડચા, એટલે જુગાર રમ્યા બાકી આ પવિત્ર આત્માઓ જુગાર રમે તેવા નથી. ધર્મરાજ આદિ પાંચે પાંડવો ગુણની ખાણ છે. એમને પગે ચાલતા જવા દેવાય નહિ. દુર્યોધનને તો તેમને એટલું પણ ન કહ્યું કે મારો રથ લઈ જાઓ, પણ ભીષ્મપિતાજી પોતાનો રથ તેમને બેસવા માટે આપ્યો. જ્યારે ઇન્દ્રપ્રસ્થથી પાંડવો નીકળ્યા ત્યારે આખી નગરીના લોકો કાળા પાણીએ રડવા લાગ્યા. અહો ! આપણી નગરીમાં આવ્યાં ત્યારે તેમના સુખ ઉપર કેટલું તેજ હતું ! અને અત્યારે નિરાધાર બનીને ચાલ્યા જાય છે. આખી નગરીનાં લોકો તેમને વળાવવા માટે ગયા.

વનવાસ જતાં પહેલા માતા પિતાને મળવા જતા પાંડવો :—પાંડવો હસ્તિનાપુર પહોંચે તે પહેલા સમાચાર પહોંચી ગયા કે ધર્મરાજ દુર્યોધન સાથે જુગાર રમ્યા અને જુગારમાં રાજપાટ સર્વસ્વ હારી ગયા છે. આ સાંભળીને પાંડુરાજ અને કુંતામાતાને ખૂબ આવાત લાગ્યો. આખો રાજ્ય પરિવાર કંકળી ઉઠ્યો કે આ શું થયું ? પાંડવો અને દ્રૌપદી રાજ્ય લક્ષ્મી હારીને ઉઢાસીને ચહેરે વનવાસ જતાં પહેલાં માતા પિતાને મળવા માટે હસ્તિનાપુર આવી રહ્યા છે.

થોડા દિવસમાં પાંડવો હસ્તિનાપુર પહોંચી ગયા, અને માતા-પિતા આદિ સમસ્ત રાજપરિવારને મળ્યા. પાંડુરાજાએ કહ્યું—બેટા ! તમે કદી જુગાર સમજતાં નહોતા ને ઇન્દ્રપ્રસ્થ જઈને આ શું કયું ? રમ્યા તો રમ્યા પણ કેટલી હદ કરી ! પુત્રોને ખૂબ ઠપકો આપ્યો. ધર્મરાજાએ ભૂલની માફી માંગી, પછી કહ્યું—પિતાજી ! હવે અમને વનવાસ જવાની રજા આપો. પાંડવો કેટલા ધર્મનિષ્ઠ છે ! આપેલા વચનનું પાલન કરવામાં કેવા મુઠક છે કે હસ્તિનાપુરમાં આવીને પાણી સરસું પીધું નહિ, ફક્ત માતા-પિતાને પગે લાગી જવાની તૈયારી કરી. આખા હસ્તિનાપુરમાં હાહાકાર મચી ગયો. કુંતા માતા પણ કાળા પાણીએ રડવા લાગ્યા. નગરજનો કહેવા લાગ્યા કે આપણાં પવિત્ર મહારાજા યુધિષ્ઠિર વિગેરે વનવાસ જશે ને આપણા ઉપર દુર્યોધન રાજ્ય કરશે. આપણે એવા પાપી રાજાના રાજ્યમાં રહેવું નથી. આપણે પણ વનમાં જઈશું. પાંડુરાજા અને કુંતામાતા કહે છે બેટા ! તમે વનવાસ જશો તો અમે પણ તમારી સાથે આવીશું. બેટા ! તારા વગર હું નહિ રહી શકું. બધા પાંડવોની સાથે જવા તૈયાર થયા. પાંડવો વનવાસ જવા શસ્ત્ર આદિ સજ્જને તૈયાર થયા છે હવે કેવી રીતે પ્રયાણ કરશે તેના લાવ અવસરે.

આખ્યાન નં. ૭૭

ભાદરવા સુદ ૧૫ ને મંગળવાર

તા. ૨૭-૯-૭૭

જેમતા હૈયામાંથી દયાના ગરણા છલકાઈ રહ્યા છે, કાળજડામાંથી કંડલુનો ધોધ વહે છે ને આંખમાંથી અમીની ધારાવહે છે તેવા સર્વજ્ઞ ભગવંતે અનંત સંસાર સાગરમાં ડૂબડી ખાઈ રહેલાં જીવોને તરવા માટે જિનવાણી રૂપી નૌકા આપી. આ સંસાર લાયકર ધૂંધવાટા મારતો સાગર છે. જેમાં મોહ, માયા ને મમતાનાં મોજા ઉછળી રહ્યા છે. એવા સાગરને તરવા માટે આપણને જિનેશ્વર ભગવંતે દ્વાદશાંગી સૂત્ર રૂપી નૌકા આપી છે. દ્વાદશાંગી રૂપ જિનવાણીની નૌકા તો મળી પશુ જો તેને ચલાવનાર કુશળ નાવિક ન મળે તો નૌકા સામા કિનારે લઈ જવી મુશ્કેલ છે. ક્ષેમકુશળ ભવસાગર તરવા માટે સારી નૌકા અને કુશળ નાવિકનો સહારો જોઈએ. નૌકા મળી પશુ તેનો નાવિક કોણ તે તમે જાણો છો? આપણને સંસાર સાગરથી તારીને સામે કિનારે લઈ જનાર કુશળ નાવિક સદ્ગુણો છે. એ સદ્ગુણો વીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞાનું પાલન કરે છે ને આપણને તરવાનો માર્ગ બતાવે છે તો એ સદ્ગુણી આજ્ઞાનું પાલન કરી પ્રચંડ પુરુષાર્થ કરી સંસાર સાગરને તરવાની તૈયારી તો કરવી પડશે, જેથી સંતો રૂપી સુકાની જીવન નૈયાને સામે કિનારે પહોંચાડી શકે, પશુ જોતલું ધ્યાન રાખજો કે તમારી જીવનનૈયા કોઈ કુશળના હાથમાં ન જાય. જો કોઈ કુશળના હાથમાં ગઈ તો સમજી લેજો કે આ સંસાર પરિભ્રમણનો અંત આવશે નહિ સંસારનો માર્ગ દૂર કો બનવાને બદલે લાંબો બની જશે. આટલા માટે જ્ઞાની કહે છે કે સંગ કરો તો સાચા સંતનો કરો, પશુ કુસંગ કરશો નહિ. સત્સંગનું પરિણામ સુંદર આવે છે ને કુસંગનું પરિણામ ખરાબ આવે છે. જીવ જેવો સંગ કરે છે તેવો તેને રંગ લાગે છે. જો તમારી ભાવનામાં પવિત્રતા અને કર્તવ્યમાં તેજસ્વિતા હશે તો તેની સૌથી પ્રથમ અસર તમારા જીવન ઉપર પડશે. ત્યાર પછી તમારા સંગમાં રહેનારા અને પાડોશી ઉપર તેનો પ્રભાવ પડશે, અને આગળ વધતા સમાજ અને જગત ઉપર તમારો પ્રભાવ પડશે. આમાં સંગતિ મોટો લાગ ભજવે છે. નદીનું મીઠું પાણી સાગરમાં જઈને ખારું શાથી બની જાય છે? અમૃત જેવું મીઠું દૂધ ખટાશનો સ્પર્શ થતાં કાઠી કેમ જાય છે? તેનો જવાબ આપતાં જ્ઞાનીપુરુષો કહે છે “સંસર્ગજા દોષ ગુણા મવન્તિ” જો સંસર્ગસારો હોય તો દોષથી ભરેલો માનવી શુભવાન બની જાય છે. અને સંસર્ગ ખરાબ હોય તો શુભવાન મનુષ્ય પણ દોષથી ભરેલો બની જાય છે. આ સંગતિનું પરિણામ છે. દુર્જનની સંગતિ ક્યારે પણ સુખ આપતી નથી. દુર્જનની અનુકુળતા અને પ્રતિકુળતા બંને દુઃખપ્રદ હોય છે. જેમ સજગતા કેલસાનો સ્પર્શ હાથને દગડે છે અને બૂગચેલા કેલસાનો સ્પર્શ હાથને કાળો કરે છે. ખરફ પાસે બેસવાથી શીતળતા મળે છે, શાંતિ લાગે છે ત્યારે અગ્નિ પાસે બેસવાથી ઉષ્ણતા મળે છે,

આવી કપરી શરતનો પાંડવોએ સ્વીકાર કરી લીધો. પાંડવો ઇન્દ્રપ્રસ્થ આવ્યાં ત્યારે હર્ષભરે આવ્યાં હતાં પણ ખરો હર્ષ હવામાં ઉડી ગયો. તેમને એક ઘણુ ત્યાં રહેલું ગમતું નથી. એટલે પાંડવો હસ્તિનાપુર જવા તૈયાર થયા. પાંચ પાંડવોની સાથે દ્રૌપદીને પણ વનમાં જવાની વડીલોએ રજા આપવી એટલે પાંચ પાંડવો સહિત દ્રૌપદી ઇન્દ્રપ્રસ્થ છોડીને હસ્તિનાપુર જવા નીકળ્યા. પાંડવો અને દ્રૌપદી પગે ચાલીને જાય છે કારણ કે અત્યારે તેમની પાસે કોઈ સાધન રહ્યું નથી, પણ લીલમપિતાજીએ વિચાર કર્યો કે પગપાળા ચાલીને જતાં આ કુમળા કુલ જેવા છોકરાઓ થાકી જશે. આ તો એમના ભાવિએ ભૂલવાડયા, એટલે જુગાર રમ્યા બાકી આ પવિત્ર આત્માઓ જુગાર રમે તેવા નથી. ધર્મરાજ આદિ પાંચે પાંડવો ગુણની ખાણ છે. એમને પગે ચાલતા જવા દેવાય નહિ. દુર્યોધનને તો તેમને એટલું પણ ન કહ્યું કે મારો રથ લઈ જાઓ, પણ લીલમપિતાજીએ પોતાનો રથ તેમને બેસવા માટે આપ્યો. જ્યારે ઇન્દ્રપ્રસ્થથી પાંડવો નીકળ્યા ત્યારે આખી નગરીના લોકો કાળા પાણીએ રડવા લાગ્યા. અહો! આપણી નગરીમાં આવ્યાં ત્યારે તેમના સુખ ઉપર કેટલું તેજ હતું! અને અત્યારે નિરાધાર ખનીને આડ્યા જાય છે. આખી નગરીનાં લોકો તેમને વળાવવા માટે ગયા.

વનવાસ જતાં પહેલાં માતા પિતાને મળવા જતા પાંડવો :—પાંડવો હસ્તિનાપુર પહોંચે તે પહેલાં સમાચાર પહોંચી ગયા કે ધર્મરાજ દુર્યોધન સાથે જુગાર રમ્યા અને જુગારમાં રાજપાટ સર્વસ્વ હારી ગયા છે. આ સંભળીને પાંડુરાજ અને કુંતામાતાને ખૂબ આઘાત લાગ્યો. આખો રાજ્ય પરિવાર કંકળી ઉઠ્યો કે આ શું થયું? પાંડવો અને દ્રૌપદી રાજ્ય લક્ષ્મી હારીને ઉદાસીન ચહેરે વનવાસ જતાં પહેલાં માતા પિતાને મળવા માટે હસ્તિનાપુર આવી રહ્યા છે.

થોડા દિવસમાં પાંડવો હસ્તિનાપુર પહોંચી ગયા, અને માતા-પિતા આદિ સમસ્ત રાજપરિવારને મળ્યા. પાંડુરાજએ કહ્યું—બેટા! તમે કદી જુગાર સમજતાં નહોતા ને ઇન્દ્રપ્રસ્થ જઈને આ શું કર્યું? રમ્યા તો રમ્યા પણ કેટલી હદ કરી! પુત્રોને ખૂબ ઠપકો આપ્યો. ધર્મરાજએ ભૂલની માફી માંગી, પછી કહ્યું—પિતાજી! હવે અમને વનવાસ જવાની રજા આપો. પાંડવો કેટલા ધર્મનિષ્ઠ છે! આપેલા વચનનું પાલન કરવામાં કેવા નુકસાન છે કે હસ્તિનાપુરમાં આવીને પાણી સરખું પીધું નહિ, ફક્ત માતા-પિતાને પગે લાગી જવાની તૈયારી કરી. આખા હસ્તિનાપુરમાં હાહાકાર મચી ગયો. કુંતા માતા પણ કાળા પાણીએ રડવા લાગ્યા. નગરજનો કહેવા લાગ્યા કે આપણાં પવિત્ર મહારાજ સુધિષ્ઠિર વિગેરે વનવાસ જશે ને આપણા ઉપર દુર્યોધન રાજ્ય કરશે. આપણે એવા પાપી રાજાના રાજ્યમાં રહેવું નથી. આપણે પણ વનમાં જઈશું. પાંડુરાજ અને કુંતામાતા કહે છે બેટા! તમે વનવાસ જશો તો અમે પણ તમારી સાથે આવીશું. બેટા! તારા વગર હું નહિ રહી શકું. બધા પાંડવોની સાથે જવા તૈયાર થયા. પાંડવો વનવાસ જવા શસ્ત્ર આદિ સજ્જને તૈયાર થયા છે હવે કેવી રીતે પ્રયાણ કરશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૭૭

ભાદરવા સુદ ૧૫ ને મંગળવાર

તા. ૨૭-૯-૭૭

જેમના હૈયામાંથી ક્યાના ઝરણા છલકાઈ રહ્યા છે, કાળજીમાંથી કંટાળાના ધોધ વહે છે ને આંખમાંથી અમીની ધારાવહે છે તેવા સર્વજ્ઞ ભગવંતે અનંત સંસાર સાગરમાં ડૂબી પડે રહેલાં જીવોને તરવા માટે જિનવાણી રૂપી નૌકા આપી. આ રાસર નાથકર મુખ્ય ત્રા માર્ગનો સાગર છે. જેમાં ચોહ, માયા ને મમતાનાં મોગ્ન ઉછળી રહ્યા છે. એવા સાગરને તરવા માટે આપણને જિનેશ્વર ભગવંતે દ્વાદશાંગી સૂત્ર રૂપી નૌકા આપી છે. દ્વાદશાંગી રૂપ જિનવાણીની નૌકા તો મળી પશુ જો તેને ચલાવનાર કુશળ નાવિક ન મળે તો નૌકા સામા કિનારે લઈ જતી સુરકેલ છે. હોમકુશળ ભવસાગર તરવા માટે સારી નૌકા અને કુશળ નાવિકનો સહારો જોઈએ. નૌકા મળી પશુ તેનો નાવિક કોણુ તે તમે જાણો છો? આપણને સંસાર સાગરની તારીને સામે કિનારે લઈ જનાર કુશળ નાવિક સદ્ગુણો છે. એ સદ્ગુણો વીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞાનું પાલન કરે છે ને આપણને તરવાનો માર્ગ બતાવે છે તો એ સદ્ગુણની આજ્ઞાનું પાલન કરી પ્રચંડ પુરુષાર્થ કરી સંસાર સાગરને તરવાની તૈયારી તો કરવી પડશે, જેથી સંતો રૂપી મુકાની જીવન નૈયાને સામે કિનારે પહોંચાડી શકે, પણ એટલું ધ્યાન રાખવું કે તમારી જીવનનૈયા કોઈ કુશુરના હાથમાં ન જાય. જો કોઈ કુશુરના હાથમાં ગઈ તો સમજી લેજો કે આ સંસાર પરિણમણનો અંત આવશે નહિ સંસારનો માર્ગ દૂંડો બનવાને બદલે લાંબો બની જશે. આટલા માટે જાની કહે છે કે સંગ કરે તો સાત્યા સંતોને કરે, પણ કુસંગ કરશે નહિ. સત્સંગનું પરિણામ સુદર આવે છે ને કુસંગનું પરિણામ ખરાબ આવે છે. જીવ જેવો સંગ કરે છે તેવો તેને રંગ લાગે છે. જો તમારી લાવનામાં પવિત્રતા અને કર્તવ્યમાં તેજસ્વિતા હશે તો તેની સૌથી પ્રથમ અસર તગારા જીવન ઉપર પડશે. ત્યાર પછી તમારા સંગમાં રહેનારા અને પાડોશી ઉપર તેનો પ્રભાવ પડશે, અને આગળ વધતા સમાજ અને જગત ઉપર તમારો પ્રભાવ પડશે. આમાં સંગતિ મોટો ભાગ ભજવે છે. નદીનું મીઠું પાણી સાગરમાં જઈને ખાતું સાથી બની જાય છે? અમૃત જેવું મીઠું દૂધ ખટાસોને સ્પર્શ થતાં કાટી કેમ જાય છે? તેનો જવાબ આપતાં જ્ઞાનીપુરુષો કહે છે “સંસર્ગજા દોષ ગુણા મવન્તિ” જો સંસર્ગસારો હોય તો દોષથી ભરેલો માનવી ગુણવાન બની જાય છે. અને સંસર્ગ ખરાબ હોય તો ગુણવાન મનુષ્ય પણ દોષથી ભરેલો બની જાય છે. આ સંગતિનું પરિણામ છે. હૃદયની સંગતિ ક્યારે પણ સુખ આપતી નથી. હૃદયની અનુકુળતા અને પ્રતિકુળતા બંને હૃદયપ્રદ હોય છે. જેમ સળગતા કોલસાનો સ્પર્શ હાથને દગાડે છે અને ઘૂંઘાવેલા કોલસાનો સ્પર્શ હાથને કળો કરે છે. બરફ પાસે બેસવાથી શીતળતા મળે છે, શાંતિ લાગે છે ત્યારે અગ્નિ પાસે બેસવાથી ઉષ્ણતા મળે છે,

આ રીતે હજારોનનો સંગ થતાં મન દુઃખી-વ્યથિત બને છે ને સજ્જનનાં દર્શન થતાં મન પ્રકુલિત બને છે. માટે જ્ઞાની કહે છે કે જ્યાં સુધી સત્સંગ નહિ કરો ત્યાં સુધી સાચા ખોટાની પીછાણ નહિ થાય.

જેમને સંસાર સાગરથી તારનારા કુશળ નાવિક મળવાનાં છે તેવા ગજસુકુમારની અને ગજસુકુમારની સાથે નિકટનો સંબંધ ધરાવનાર સોમિલ બ્રાહ્મણની વાત ચાલે છે. સોમિલ બ્રાહ્મણ કેવો ઋદ્ધિવંત હતો તે વાત આપણે કાલે આવી ગઈ છે. તેને સોમશ્રી નામની અતિ સુકુમાલ અને સૌંદર્યવાન પત્ની હતી. ઘણી વખત માણસની આમડી રૂપાળી હોય પણ શરીર બેડોળ હોય છે, અને ઘણાં માણસની આમડી રૂપાળી ન હોય. ઘઉં વણી હોય પણ તેનું શરીર સુડોળ હોય છે. શરીરનો ઘાટ મુખની નમણાશથી શોભી ઉઠે છે. આ સોમશ્રી દરેક રીતે શોભીતી હતી. એનું રૂપ, શરીરનો ઘાટ આ બધું બરાબર જોઈએ તેવું હતું. ઘણી વખત માણસમાં રૂપ હોય છે પણ ગુણ હોતા નથી. આ સોમશ્રીમાં રૂપ અને ગુણનો સુમેળ હતો. સાથે પતિ પત્નીના સ્વભાવમાં પણ સુમેળ હતો, તેમજ સોમશ્રી એના પતિની આજ્ઞા મુજબ કાર્ય કરનારી હતી. “તત્સ ણ સોમિલ્સ માહ્નત્સ ધૂયા સોમસિરીય માહ્નણીય અત્તયા સોમા નામં દારિયા હોત્થા ।” તે સોમિલ બ્રાહ્મણની પત્ની સોમશ્રીની આત્મજ્ઞ સોમા નામે પુત્રી હતી. આગળના માણસોમાં માતા પિતા ઉપરથી સંતાનોના નામ પાડતાં જેમ મૃગાવતી રાણીનો પુત્ર મૃગાયુત્ર. અહીં સોમિલ અને સોમશ્રી નામ ઉપરથી પુત્રીનું નામ સોમા પાડ્યું. આ સોમાપુત્રી પણ રૂપરૂપનો અંબાર હતી. આવી પુત્રીનો જન્મ થતાં હર્ષનો પાર નથી. સંસારી જીવોને અનુકૂળતામાં આનંદ અને પ્રતિકૂળતામાં દ્રેષ થાય છે. આવો ઉપાધિથી ભરેલો સંસાર છે. જો તમારે શાંતિ જોઈતી હોય તો થોડી વાર પણ સત્સંગ કરો, શાસ્ત્રનું વાંચન કરો અને ધર્મસ્થાનકમાં આવીને બેસો તો સાચી શાંતિ મળશે.

એક વખત એક સંત શ્રીતાજનોને ઉપદેશ આપતાં સંસારનું સ્વરૂપ સમજાવતાં કહે છે કે હે સંસારી જીવો ! અનેક આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિઓથી ભરેલો આ સંસાર છે. તેમાં લેપાશો નહિ, અને રહો તો અનાસક્ત ભાવથી રહેજો. જેમ માખી સાકરના ટુકડા ઉપર ને પકવાન્ન ઉપર બેસે છે અને બળખા ઉપર ને ઘી તેલ ઉપર બેસે છે. તેમાં સાકર અને મિષ્ટાન્ન ઉપર બેસનારી માખી સાકરનો, મિષ્ટાન્નનો સ્વાદ ચાખે છે ને જ્યારે તેના ઉપરથી ઉડવું હોય ત્યારે ઉડી પણ શકે છે, અને ઘી, તેલ ઉપર બેસનારી માખીને કાંઈ મળતું નથી અને મરી જાય છે, તેમ તમારે સંસારમાં રહેવું પડે ને રહો પણ આસક્ત ન બનો. અનાસક્ત ભાવથી રહો. કદાચ પુણ્યોદયે મોટા વિશાળ રજવાડી બગલામાં રહો, એમ્પાલા ગાડીમાં ફરો પણ એમાં આસક્ત ન બનો. જો આસક્ત બન્યા તો

ધી, તેલમાં પડેલી માખીની માફક મરી જશે. ભરત ચકવર્તિ છ છ ખાંડના દવાગી હતા પણ અનાસક્ત ભાવે રહેતા હતા. એમને સંસારમાં રહેતાં આવડતું હતું પણ આજે તો જીવોને સંસારમાંથી નીકળતાં તો નથી આવડતું પણ સંસારમાં રહેતાં ય નથી આવડતું.

આ પ્રમાણે મહારાજ ઉપદેશ આપતાં હતાં. એ દિવસે એક ખેડૂત પણ વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવ્યો હતો. મહારાજનું વ્યાખ્યાન સાંભળીને કોઈએ રાત્રી ભોજનનો, કોઈએ કાષ્ઠનો, કોઈએ કંદમૂળનો ત્યાગ વિગેરે બાધાઓ લીધી. આ ખેડૂત તો ખિચારો અન્નપ્રેમી હતો. તેના મનમાં થયું કે હું શું કરું? મહારાજ સમજી ગયાં કે આ કોઈ અન્નપ્રેમી માણસ લાગે છે. એટલે કહ્યું ભાઈ! આ બધા કંઈક ને કંઈક ત્યાગ કરે છે તો તું પણ કંઈક ત્યાગ કર, ત્યારે ખિચારો ભોજો ખેડૂત કહે છે મહારાજ! ત્યાગમાં હું કંઈ સમજતો નથી. ત્યાગ એટલે શું? તે મને સમજાવો. ત્યારે મહારાજે કહ્યું—ભાઈ! એક દિવસ માટે કોઈ એક ચીજ ન ખાવી. એટલે તેનો ત્યાગ કર્યો કહેવાય. એમ કર, આજે તારે કાંદાનું શાક ખાવું નહિ. અહો! એમાં તે શી મોટી વાત છે? આજે કાંદાનું શાક નહિ ખાઉં. એણે બાધા લીધી ને તે ઘેર આવ્યો.

હેવાનુપ્રિયો! જે નિયમ લેતા નથી તેની વાત જીદી છે પણ જે લે છે તેની ક્યારેક કસોટી થાય છે. પટેલે કાંદાનો ત્યાગ કર્યો છે અને ઘેર પટલાણીના મનમાં થયું કે એમને કાંદાનું શાક અને જીવારનો ગરમ ગરમ રોટલો ખહું ભાવે છે તો હું આજે કાંદાનું શાક ખનાવું. એણે તો કાંદાનું શાક અને જીવારનો રોટલો ખનાવ્યો. પટેલ જમવા બેઠાં ને ભાણ્યમાં કાંદાનું શાક અને રોટલો આવ્યો. પટેલે કહ્યું, પટલાણી મને આજે કાંદાનું શાક નહિ ખપે. રોટલામાં જરા મરચું ને ચટણી આપો ને! આ સાંભળીને પટલાણીએ ગરમ થઈને કહ્યું—નહિ ખપે એ શું? મેં તો નહિ ખપે એવો શજ્જ તમારા મોઢે આજે પહેલ-વહેલો સાંભળ્યો. તમને આવું ભૂત ક્યાંથી વળગ્યું? (હસાહસ) પટેલે કહ્યું—ભૂત નથી વળગ્યું પણ આજે જૈન સાધુનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા ગયો હતો ત્યાં મહારાજ પાસે મેં આજે કાંદાનો ત્યાગ કર્યો છે. પટલાણી તો વીસમી સદીની ફોટો મગજવાળી હતી. તે પટેલ ઉપર ખૂબ ગુસ્સે થઈને બોલી. આજે તો તમે કાંદાનો ત્યાગ કર્યો ને કાલે મારો ત્યાગ કરશો. (હસાહસ) ગમે તેમ કરો પણ આજે કાંદાનું શાક તો તમારે ખાવું જ પડશે. પટેલે નિર્ણય કર્યો છે કે ગમે તેમ થાય પણ મારે કાંદાનો ત્યાગ એટલે ત્યાગ, મરી જઈશ પણ કાંદાનું શાક નહિ ખાઉં, ત્યારે પટલાણી કહે છે મને કાંદાનું શાક ખવડાવ્યા વિના નહિ રહું. (હસાહસ) પટેલ—પટલાણી વચ્ચે જામી પડી. બોલો, તમારે આવું થયું હોય તો શું કરો? પટેલ બાધામાં દૂદ રહ્યા.

પટલાણીએ કહ્યું—તમારે કાંદા નથી ખાવા ને? એમ કહી ચુલામાં તાવેથો તપાવી

લાલધૂમ કરીને લઈ આવીને કહ્યું—લો, મોઢું પહોળું કરો. આ જોઈને પટેલ ઘરમાંથી લાગ્યા. એમણે નિર્ણય કર્યો કે આરે મારે ઘરમાં આવવું જ નથી. કારણ કે અત્યારે પટલાણી હઠે ચઢી છે, ને ક્રોધથી ધમધમી ગઈ છે. એની સામે ક્રોધ કરીશ તો મોટી રામાયણ થશે. કહ્યું છે ને કે—

“લડતા સે ટલ નીસરે, જલતા સે જલ હોય,
વિજલી પડે દરિયાવમે, તેની ઝાલ ન હોય.”

સજ્જન પુરૂષો ક્રોધની સામે ક્રોધ કરતા નથી. એ એવો વિચાર કરે કે જેનામાં જે ભયું હોય તે બહાર કાઢે. તેમાં મારું શું જાય છે? એ ભલેને ક્રોધ કરે. કોઈ બે વ્યક્તિ લડતી હોય તો આપણે તેનાથી દૂર ખસી જવું અને આપણી સામે જો ક્રોધ ફૂપી આગના ભડકા ઉઠતા હોય તો આપણે તેની સામે પાણીની જેમ શીતળ બની જવું. વીજળી જ્યારે પડવાની હોય ત્યારે કેટલા કડાકા કરે છે ને ઉત્પાત મચાવે છે, પણ એ દરિયામાં પડે છે તો કોઈને કંઈ નુકશાન કરી શકતી નથી, શીતળીભૂત બની જાય છે, તેમ જે મનુષ્ય પાસે ક્ષમાનું અમોઘ શસ્ત્ર છે, તેને હુજૂન-કોધીમાં કોધી માણસ પણ કંઈ કરી શકતો નથી. પેલી પટલાણીએ વીજળીની માફક ઉત્પાત મચાવ્યો પણ પટેલ ખૂબ શાંત રહ્યાં. કંઈ પણ જોલ્યા વિના ઘરમાંથી નીકળી ગામ બહાર મહાકાળી માતાના મંદિરમાં આવીને બેસી ગયા.

ગ્રાવકને ઘેર કફાય આવો કોઈ બનાવ બન્યો હોય તો સ્થાનકમાં આવીને પૌષ્ઠ લઈને બેસી જશો? પટેલે આખો દિવસ લગવાનનાં લજનમાં વીતાવ્યો ને રાત પડી એટલે માતાજીના મંદિરમાં ભૂખ્યો તરસ્યો ઉઠી ગયો. રાત્રે ખાર લાગ્યા પછી ચોરો ચોરી કરવા માટે જતાં હતાં, તે માતાજીના મંદિરમાં આવી પગે લાગીને કહે છે હે મહાકાળી મા! અમે ગામમાં ચોરી કરવા માટે જઈએ છીએ. અમને જો ઘણું ધન મળશે તો અમે એક નાળીયેર વધેરીશું. આ રીતે માનતા માનીને ચોરો ચોરી કરવા ગયા. તે દિવસે કુદરતે તેમને ચોરીમાં ઘણું ધન મળ્યું એટલે નાળીયેર વધેરવા મંદિરમાં આવ્યા. માતાજીની મૂર્તિ પાસે સૂતેલા પટેલનું માથું પગે અથડાયું. તેને પથ્થર માનીને ચોરોએ તેના ઉપર નાળીયેર વધેર્યું, અંધારામાં શું બળર પડે કે આ પથ્થર છે કે કોઈનું માથું છે? એટલે પટેલ ભયના માર્યા જોલી ઉઠ્યાં કે ખાઉં છું....ખાઉં છું....ખાઉં છું. આ સાંભળીને ચોરો ભડક્યા. તેમના મનમાં થયું કે આપણી કંઈ ભૂલ થઈ લાગે છે, તેથી માતાજી આપણાં ઉપર કોપાયમાન થયા છે. હમણાં આપણને ખાઈ જશે, જલદી લાગો અહીંથી. એમ કહી ચોરો માલની પેટલી મૂકીને લાગી ગયા.

પટેલના માથામાં ધડાકા હઈને નાળીયેર વધેર્યું હતું એટલે ખૂબ લોહી નીકળ્યું. પટેલ ડીને બહાર ગયા પણ પટલાણી દેખાયાં નહિ, અને ચોર લાગી ગયા હતાં. અજવાળું

થયું એટલે પટેલ ઘેર જવા ઉભા થયા ત્યાં પોટલી ભેઠ. અંદર કિંમતી માલ હતો. પોટલી લઈ ને પટેલ ઘેર આવ્યા. પટલાણીને કહે છે પટલાણી ! દરવાજો ખોલો, અંદરથી પટલાણીએ કહ્યું-કાંદાનું શાક ખાતું હોય તો ખોલું. પટેલે કહ્યું-અરે ! તું ને તો ખરી. હું તારા માટે શું લઈને આવ્યો છું ? કાંદાનું શાક, કાંદાનું શાક શું મંડી પડી છું ? તરત પટલાણીએ ખારણાં ખોલ્યા. પટેલે અંદર જઈ પોટલી છોડીને બધી મિઠકત બતાવી દીધી. ફાગીના, કપડા, પૈસા બધું ભેઠ ને પટલાણી તો ખુશ ખુશ થઈ ગયા ને પટેલને કહે છે તમે કાલના ભૂખ્યા છો. ગરમ પાણી કરી આપું. તમે સ્નાન કરી લો ને હું તમારે માટે ગરમાગરમ શીરોપૂરી બનાવી દઉં. પટલાણીએ શીરોપૂરી બનાવીને પટેલને પ્રેમથી જમાડ્યા. પછી પૂછ્યું-સ્વામીનાથ ! આટલું બધું ક્યાંથી લાવ્યા ? ત્યારે પટેલે કહ્યું-આ કાંદાની બાધાનો પ્રતાપ છે. પટલાણી પાસેથી ગયા પછી શું બન્યું તે બધી વાત વિગતવાર પટલાણીને કરી. એટલે પટલાણીએ કહ્યું-આવી બાધા તો બહુ સારી. વાહ વાહ નાથ ! શું વાત કરું ! હવેથી તમે એમ કરજો.

આધુજી કેા બચા કરેા ને નિત નિત બાધા લાયા કરેા,
હેવી મંદિર સૂચા કરેા ને ધનની ગાંસડી લાયા કરેા.

તમે રોજ જૈનના સાધુ પાસે જાને ને કંઈકે બાધા લઈ આવજો. પછી હું તમારી સાથે બધડીશ, એટલે તમે માતાજીના મંદિરે સૂવા જાને ને આવી ધનની ગાંસડી લઈ આવજો. (હસાહસ) મૂળી પટલાણી નથી સમજતી કે આવું રોજે રોજ ક્યાંથી મળે ? દુકામાં આપણે તો આ દુષ્ટાંતથી એ સાર ગ્રહણ કરવો છે કે એક દિવસના સત્સંગમાં પટેલને કેટલો મહાન લાભ મળ્યો ! ને કે પટેલની કસોટી થઈ પણ મહત્તમ રહ્યા તો કામ થઈ ગયું. આવી રીતે કોઈ પણ પ્રતિજ્ઞા કરો તો હઠતાથી પાલન કરજો.

સોમશ્રીને સોમા નામની પુત્રી છે. હવે તે કેવી હતી તે વાત અવસરે.

ચરિત્ર :- પાંડવો, સતી દ્રૌપદી વિગેરે વનમાં જવા માટે તૈયાર થયા છે. તેમણે ખુટલા પગે ને ખાલી હાથે હસ્તિનાપુરના રાજભવનમાંથી પ્રસ્થાન કર્યું. આ સમયે પુત્ર વાત્સલ્યના રનેહમાં રૂબેલા પાંડુરાજ પણ રડતાં રડતાં પુત્રોની પાછળ આવ્યા. લીધમપિતા, ધૃતરાષ્ટ્ર, દ્રોણાચાર્ય વિગેરે પણ પાંડવોને વળાવવા જવા માટે ઈન્દ્રપ્રસ્થથી આવ્યા હતા. તે પણ ઉદાસ ચહેરે તેમની પાછળ આવ્યા. કુંતામાતા, સત્યવતી, વિગેરે રાણીઓ પણ પાછળ ચાલવા લાગી. સતી દ્રૌપદી રડતી રડતી કુંતામાતાની પાછળ ચાલે છે. હસ્તિનાપુરના પ્રજાજનો વહેપાર ધંધા, ખાલું-પીલું બધું છોડીને યુધિષ્ઠિર મહારાજની પાછળ ગયા. દરેક ખોલવા લાગ્યા કે આપણે આપણા મહારાજની સાથે જઈશું. આપણે આ પાપી દુર્યોધનના રાજ્યમાં રહેવું નથી. આ પ્રમાણે દુર્યોધનને ફીટકાર આપતાં અને યુધિષ્ઠિરના શુભ ગાતાં માણસો તેમની પાછળ આવ્યા, દરેકના મુખ ગમગીન બની ગયા છે.

“ પાંડવોને વનની વાટે જતાં જોઈ પ્રજાએ દુર્યોધનને આપેલો ફિટકાર ”

પાંડુરાજ, કુંતામાતા, લીલમપિતા તેમજ સારી પ્રજાની આંખમાંથી દડદડ આંસુ વહે છે. દ્રૌપદીની સખીઓ દ્રૌપદીની સાથે ચાલતાં બોલે છે અરેરે.... બહેન ! આ શું બની ગયું ? ક્યાં તું રાજસવનમાં વસનારી અને ક્યાં આ વનવાસનાં અસહ્ય દુઃખ ! આ તારી કોમળ કાયા કેમ સહન કરશે ? એમ કહીને કલ્પાંત કરવા લાગી. પાંડવોએ રાજ્ય છોડ્યું ને પ્રજાજનોએ ધરખાર છોડ્યા. શોકાગ્નિમાં ટુળેલા નાગરિકો સાથે પૂર્ણિમાના ચંદ્રમા જેવા યુધિષ્ઠિર નગરજનોની સાથે ગામ બહાર નીકળ્યા. હસ્તિનાપુરથી બહાર નીકળતી વખતે વિશાળ રાજમાર્ગ માણસોના ધસારાથી સાંકડો બની ગયો, નગરજનો ચાલતાં ચાલતાં પરસ્પર વાનો કરવા લાગ્યા કે અહો ! આ જુગારને હારે વાર ધિક્કાર છે. નગરરાજાએ તેમના ભાઈ કુબેરની સાથે જુગાર રમીને રાજપાટ બધું શુમાવ્યું હતું, તેવી રીતે ધર્મરાજાએ પણ જુગાર રમીને બધું શુમાવ્યું. કપટી દુર્યોધનને ધિક્કાર છે કે એણે ધર્મરાજા જેવા પવિત્ર યુધિષ્ઠિરને કપટથી જુગાર રમાડીને તેમની આવી કૃણ દશા કરી, પણ ધનુર્ધારી અર્જુન અને ગદાધારી ભીમની હાજરીમાં દુર્યોધન ક્યાં સુધી રાજ્ય ભોગવી શકવાનો છે ? અને સતી દ્રૌપદી સાથે દુર્યોધનને જે અનુચિત આચરણ કર્યું છે તે વાતનું જીભથી ઉચ્ચારણ કરવામાં આવે અગર તો તેનો મનથી વિચાર કરીએ તો પણ આપણને પાપ લાગે. તો એ પાપનું ફળ એ પાપીઓને કેવું ભોગવવું પડશે ! આ પ્રમાણે કૌરવોની નિંદા અને પાંડવોની સૌ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. શુભવાન પુરૂષો પ્રત્યે સૌને પ્રેમ હોય છે. કૌરવોએ ધર્મરાજાને જુગાર રમાડ્યા ને તેઓ રમ્યા તે પાપ-કર્મનું ફળ ભોગવવા માટે તેઓ વનવાસ બંધ છે. સમયને જતાં ક્યાં વાર લાગે છે ! પછી તેમનાં પુણ્ય બગશે ને તેઓ તેર વર્ષ પૂરા કરીને જલ્દી પાછા આવશે ને દુર્યોધન પાસેથી પોતાનું રાજ્ય લઈને ધર્મરાજા પુનઃ રાજ્ય ભોગવશે. શાસનદેવ તેમને વનમાં કુશળ રાખે, તેમને કોઈ ભતની મુશ્કેલી પડે નહિ. સૌનાં શરીર સારા રહે અને સૌ હેમકુશળ પાછા હસ્તિનાપુર પધારે તે માટે બધા પ્રભુને પ્રાર્થના કરવાં લાગ્યાં, અને જ્યાં સુધી પાંડવો પાછા ન આવે ત્યાં સુધી કોઈએ ધીનો, કોઈએ ખેવા, મિથાન્નનો ત્યાગ કર્યો. કોઈએ તપ શરૂ કર્યો. જુઓ, પ્રજાને પાંડવો પ્રત્યે કેટલી બધી લાગણી છે ! આખા નગરની પ્રજા ઘણે દૂર સુધી પાંડવોને વળાવવા ગઈ. કોઈ પાછું વળતું નથી, ત્યારે ધર્મરાજા ઊભા રહ્યાં અને નગરજનોને કહ્યું—હવે તમે બધાં સમજીને પાછા વળો. અમારી સાથે ક્યાં સુધી ચાલશો ? પ્રજાજનો કહે છે અમે તો તમારી સાથે જ આવીશું. કોઈ પાછું વળતું નથી. બધા પાંડવોની પાછળ ચાલ્યાં બંધ છે. હસ્તિનાપુર છોડીને ઘણે દૂર નીકળી ગયા. ત્યાં શું બનાવ બન્યો.

“ કિરમીર રાક્ષસનો ભીમથી થયેલો પરાજય ” :—કાળો મેશ જેવો ભયંકર

અને બિહામણો, એને જોતાં જ માણસ ડરી જાય તેવો કિરમીર નામનો એક રાક્ષસ આકાશમાંથી નીચે ઉતર્યો. તે ભંચો તાડ જેવો હતો. તેના માથાના વાળ પીળા રંગના હતા. આંખો લાલચોળ હતી ને મોઢું વિકરાળ હતું. લાંબા સર્પની માફક તે જીભ બહાર કાઢતો હતો. કોધથી દાંત કચકચાવતો હતો અને ઘડીકમાં તે અટ્ટહાસ્ય કરતો હતો. આ રાક્ષસ સાક્ષાત્ ચમરાજ જેવો દેખાતો હતો. ધર્મરાજ આદિ સર્વે આગળ આલતાં હતાં પણ દ્રૌપદી ખૂબ થાકી ગઈ એટલે તે એક વૃક્ષ નીચે વિસામો લેવા બેઠી હતી. ત્યાં પેલો રાક્ષસ ધમપછાડા કરતો આવીને દ્રૌપદીને ડરાવવા લાગ્યો. આવા મહાકાળ જેવા રાક્ષસને જોઈને દ્રૌપદી થરથર કુજવા લાગી. તેના મુખમાંથી કારમી ચીસ નીકળી ગઈ. આ સાંભળીને ભીમ ત્યાં દોડતો આવ્યો ને રાક્ષસને કહ્યું—દુષ્ટ! તારે આવવું હોય તો અમારી સામે આવ ને! એક સ્ત્રીની પાછળ શા માટે પડ્યો છે? શૂરવીર હોય તે શૂરવીર સામે જાય પણ અળખા સામે ન જાય. આમ કહીને ક્રોધથી ધમધમતા ભીસરોને ગદાનો પ્રહાર કરીને રાક્ષસનો વધ કર્યો. રાક્ષસ મરીને નરકમાં ચાલ્યો ગયો. આ દુષ્ટ રાક્ષસ દુર્યોધનને પક્ષપાતી હતો. એટલે પોતાના રાગીને પશ્ચ લઈને પાંડવોને હિરાન કરવા માટે આવ્યો હતો. પાંડવોનું બધું લૂંટી લઈને વનમાં મોકલ્યાં છતાં હજી એમને હિરાન કરવામાં બાકી રાખતા નથી પણ જેનાં પુણ્ય પ્રબળ છે તેનો કોઈ વાળ વાંકો કરી શકતો નથી.

રાક્ષસ ઉપર વિજય મેળવીને પાંડવો તેમના પરિવારની સાથે આગળ ચાલ્યા, અને કાર્મકું નામના વનમાં આવ્યા. રોજ સતત ચાલવાથી બધા થાકી ગયા તેથી વિચાર્યું કે થોડા દિવસ વિસામો ખાવા રોકાઈએ. એમ વિચારી વનમાં રોકાયા ને થોડો થાક ઉતાર્યો, પણ ભૂખ ખૂબ લાગી હતી તેથી ધર્મરાજ, કુંતામાતા, પાંડુરાજ બધાં અર્જુનને કહે છે લાઈ! ભૂખ બહુ લાગી છે, શું કરીશું? અર્જુનજી પોતાની ભૂલનું પ્રાયશ્ચિત કરવા માટે જ્યારે વનમાં ગયા હતાં ત્યારે તેમણે મણીચૂડ વિદ્યાધર માટે વિદ્યાઓ સાધી હતી તે આજે એમને કામ આવી. અર્જુને વિદ્યાની શક્તિથી ભોજન તૈયાર કર્યું અને દ્રૌપદીએ બધાને પીરસ્યું. જમીને બધાએ ક્ષુધા શાંત કરી.

આ રીતે જ્યારે બધાને ભૂખ લાગે ત્યારે અર્જુનજી પોતાની વિદ્યાના બળથી નવા નવા ભોજન બનાવીને તૈયાર કરે અને દ્રૌપદી બધાને પ્રેમથી ભોજન પીરસતી. આ રીતે જંગલમાં મંગલ માની પ્રેમથી દિવસો વીતાવવા લાગ્યા. પુણ્યશાળીનાં પગલાં થાય છે ત્યાં જંગલમાં મંગલ બની જાય છે.

“દ્રુપદ રાજાએ પાંડવોને તેડવા મોકલેલ ઘૃષ્ઠધુમ્ન” :- દ્રૌપદીના પિતાજી દ્રુપદ રાજાને બંધર પડી કે દુર્યોધન સાથે ધર્મરાજ જીગાર રમ્યાં. તેમાં રાજપાટ બધું હારી ગયાં છે ને આર વર્ષ માટે તેઓ વનમાં ગયા છે. તેઓ હાલ ક્યાં છે તેની તપાસ કરાવીને પોતાના પુત્ર

જન્મનાં વૈરી બનીએ તો જન્મને બંધ કરી શકીએ. આ કાર્ય મનુષ્ય સિવાય બીજા કોઈ કરી શકતું નથી. આમ તો જન્મ લેવો તે ખરાબ છે. જન્મ કોણ લે તે બાબતો દો ને ? જેને કર્મો બાકી હોય તે જન્મ લે છે. જેના આત્મા ઉપર એક પણ કર્મ બાકી નથી તેને કદી જન્મ લેવો પડતો નથી. જો જન્મ ન લેવો હોય તો કર્મ સામે કેસરિયા કરીને કર્મને કાઢો. એ કર્મો કયારે છૂટે ? પાપ કરવાનું બંધ થાય ત્યારે ને ? જો મનુષ્ય મન-વચન અને કાયાથી પાપકર્મ કરે નહિ, કરાવે નહિ ને પાપ કરનારને અનુમોદન આપે નહિ, તો આત્મા ઉપર પાપનો મેલ ચોટે નહિ એટલે કર્મબંધન થતું અટકી જાય, અને જે પુરાણાં કર્મો આત્મા ઉપર લાગેલાં છે તેને દૂર કરવા માટે સંયમની સાથે તપ જોઈશે. તપ અને સંયમ એ અજન્મ દશા પ્રાપ્ત કરવા માટેના અમોઘ સાધનો છે. માનવજન્મ પામીને જો મનુષ્ય તપ અને સંયમની ઉચ્ચ સાધના કરે તો ઓછામાં ઓછા ત્રણ, પાંચ કે પંદર ભવે અવશ્ય અજન્મ દશા પ્રાપ્ત કરી શકે.

“જન્મ જેને ગમે નહિ તેને અબ્રહ્મચર્ય ગમે નહિ.” આપણાં જૈન શાસ્ત્રોમાં અહિંસા, સત્ય, અચોર્ય અને અપરિગ્રહને જેમ ધર્મ કહ્યો છે, તેમ બ્રહ્મચર્યને પયુ ધર્મ કહ્યો છે, અને હિંસા, અસત્ય, ચોર્ય, પરિગ્રહ વિગેરેને અધર્મ કહ્યો છે, તેમ અબ્રહ્મચર્ય એ પણ એક અધર્મ જ છે ને ? કારણ કે અબ્રહ્મચર્ય એ અનેક જીવોના જન્મ-મરણનું કારણ છે. જેને જન્મ-મરણ ગમે નહિ તેને અનેક જીવોના જન્મ-મરણનું કારણ અબ્રહ્મચર્ય ગમે ખરું ? પોતાના જીવનને જેણે સુંદર અને સારભૂત બનાવવું હોય તેણે જન્મના વૈરી બનવું પડશે, પણ જેને જન્મ ખરાબ લાગતો નથી તે જન્મથી ડરતો નથી અને જન્મનો વૈરી બનતો નથી.

બંધુઓ ! માનવ જન્મનો સાર શોધવો હોય તો આ વાત સદા દિલમાં રાખજો ને વિચારજો કે જન્મ એ આત્મા ઉપર રહેલા કર્મોની હયાતીનું ચિહ્ન છે. વિચાર કરો કે આપણે કેમ જન્મ્યા ? આત્મા ઉપર કર્મ હતાં માટે જન્મ્યા. એટલે આપણે કર્મવાળા તો ખરાં ને ? આત્મા કર્મવાળો છે કે નથી તેનું પ્રતિક જન્મ છે. કર્મ બાકી નથી તો જન્મ નથી. આપણે સિદ્ધ ભગવાંતને પ્રાર્થના કરતાં કહીએ છીએ ને કે હે પ્રભુ ! તમે કેવા છો ?

તમે મોક્ષ નગરનાં નિવાસી બની ગયાં છો અને અમે તો હજી સંસારમાં જન્મ મરણ કરતાં એક ગતિમાંથી બીજી ગતિમાં પ્રવાસ કરી રહ્યાં છીએ. પ્રભુ ! તમારું સુખ કેવું મજાનું છે કે જ્યાં જન્મ, જરા, મરણ, રોગ, શોક, ભૂખ, તૃષ્ણા, ટાઢ, તાપ કંઈ નહિ. આ બધી ઉપાધિથી છૂટવું હોય તો પાપકર્મથી અટકો ને સ્વભાવમાં કરો. ક્યાં વિના ઠેકાણું નહિ મળે ને અટક્યા વિના અમરતા નહિ મળે. અમરતા ભોઈએ છે ને ? હા. તો શેનાથી અટકો ? પાપકર્મથી ને આશ્રવથી અટકો ને સંવરના ઘરમાં આવીને સ્વભાવમાં ઠરી જાઓ. નદી કે તળાવના પાણીમાં જો કોઈ વસ્તુ પડી ગઈ હશે તો પાણી કામાડોળ હશે

ધૃષ્ટદ્યુમ્નને ત્યાં મોકલ્યો. જોટલે ધૃષ્ટદ્યુમ્ન તે વનમાં આવ્યો ને પાંડુરાજ અને કુંતામાતાના ચરણમાં નમસ્કાર કરીને પોતાના બહેન બનેલી ને મળ્યો. પોતાની લાડીલી ક્રમગણી જેવી બહેન-બનેલીની આ દશા જોઈને રડી પડ્યોને તેણે કહ્યું. બહેન-બનેલી ! માતા-પિતા બધા આપણા રાજ્યમાં આવો, પિતાજીએ મને તમોને તેડવા મોકલ્યો છે. હું ધારું તો દુશ્મન દુર્યોધનને મારી નાંખું, ત્યારે પાંડવોએ કહ્યું કે અમે પણ તેને જીતી શકીએ તેમ છીએ, પણ અત્યારે અમે વચનથી બંધાઈ ગયેલા છીએ માટે યુદ્ધ કરવું નથી ને તમારા રાજ્યમાં આવવું નથી. જો રાજ્યમાં રહીએ તો વનવાસ ક્યાંથી કહેવાય ? અમને તો હસ્તિનાપુર કરતાં અહીં વધુ આનંદ આવે છે, ત્યારે ધૃષ્ટદ્યુમ્ને કહ્યું મારા પિતાજીએ કહ્યું છે કે બધાને ખૂબ આગ્રહ કરીને તેડી લાવજે, પણ તેઓ વચનથી બંધાઈ ગયા છે તેથી ના આવે તો દ્રૌપદીને લઈ આવજે. તમે વનવાસ ગાળો ત્યાં સુધી મારી બહેન અમારા ઘેર રહેશે. પાંડવોએ કહ્યું, દ્રૌપદીની ઇચ્છા હોય તો ખુશીથી લઈ જાઓ. દ્રૌપદીને પિયર આવવા ખૂબ આગ્રહ કર્યો ત્યારે દ્રૌપદીએ કહ્યું-વીરા ! તને તથા બાપુજીને અમારા ઉપર લાગણી છે તેથી પિતાજીએ તને તેડવા મોકલ્યો છે પણ તું જ વિચાર કર. તારા બનેલી વનવાસ લોગવતાં હોય ત્યારે હું શું રાજમહેલમાં રહું ! જ્યાં વૃક્ષ છે ત્યાં છાયા રહે છે તેમ સતી સ્ત્રીને માટે પતિ વૃક્ષ સમાન છે, અને છાયા સમાન પત્ની પતિ સાથે જ શોભે છે. માટે હું નહિ આવું. મને મારા પતિ અને સાસુ-સસરાની સેવા કરવામાં ખૂબ આનંદ આવે છે. માટે તમે ચિંતા ના કરશો, પણ તને બહુ ઝેમ થાય છે તો તારા ભાણેજને લઈ જા. તે હવે કેવી રીતે જશે તેના લાવ અવસરે.

આજે વીણાબહેનને માસખમણની પૂર્ણાહૂતિનો છેલ્લો દિવસ છે. કાલે તેમનું પારણું છે. આ ચાતુર્માસમાં ૧૫ ભાઈ બહેનોના માસખમણ શાંતિપૂર્વક પૂરા થયા, અને સોળમા સુશીલાબહેન આગળ વધી રહ્યા છે.

વ્યાખ્યાન નં.-૭૮

ભાઈરવા વદ ૨ ને ગુરુવાર

તા. ૨૬-૬-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલા માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની સર્વેશ લોગવતો કરમાવે છે કે માનવજીવનનો સાર ધન લેશું કરવામાં નથી. બંગલા ગાંધવામાં નથી પણ અજન્મ દશા પ્રાપ્ત કરવામાં છે. જે મહાન આત્માઓએ માનવજન્મ પામીને આત્મસાધના કરી અજન્મ દશા પ્રાપ્ત કરી છે તેમના નામ શાસ્ત્રના પાને અંકિત થયા છે. તે મહાનપુરુષો માનવજન્મ પામીને જન્મનાં વૈરી બન્યાં તો અજન્મ દશા પ્રાપ્ત કરી શક્યા. આપણે પણ

સુખ ભોગવવું હોય તેટલું એક વર્ષમાં ભોગવી લો. વર્ષ પૂરું થયા પછી પહેરેલા કપડે અહીંથી વિદાય થવું પડશે. એક મૂઠ્ઠી ચણા પણ નહિ લઈ જવાય. અત્યાર સુધી જેટલા રાજ્યોને મૂકી આવ્યા તેમ આપને પણ વર્ષ પૂરું થતાં મૂકી આવીશું. બાકી એક વર્ષ સુધી તમારે જે કરવું હોય તે કરી શકો છો. તેમાં કોઈ રૂકાવટ નથી. નવા રાજ્યો કહ્યું; ભલે, એમ કહીને રાજ્યની લગામ હાથમાં લીધી.

આ રાજ્ય ઉપર અત્યાર સુધી જે રાજ્યો આવ્યા હતાં તેવા આ રાજ ન હતા. આ તો ખૂબ વિચારશીલ હતા. એણે તો છ મહિના સુધી એવું રાજ્ય કર્યું કે રાજ્યમાં જે જે અગવડો હતો તે દૂર કરી, ડુંગીઓના ડુંગ દૂર કર્યાં. રાજ્યમાંથી અન્યાય, અનીતિ અને અધર્મને દેશવટો આપ્યો. છ મહિનામાં રાજ્યની રાજકીય પદ્ધતી નાંખી. આખા નગરમાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો ને રાજ્યમાં સુખનો સમીર વહેવા લાગ્યો. પ્રજાને તો પ્રભુને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા કે હવે આ રાજ સદા રાજ્ય કરે તેવું કરજો. આ રાજ છ મહિના સુધી સુખે ખેલ નથી. રાજ્ય આખાદ અને તેવા કાર્યો કર્યાં. હવે છ મહિના બાકી રહ્યા. રાજ્યે વિચાર કર્યો કે છ મહિના પછી રાજ્ય છોડીને વનવગડામાં એકલા જવું પડશે. તો પહેલેથી ત્યાં જવાની તૈયારી કરી લઈ. એણે હજારો મનુષ્યોને જંગલમાં મોકલીને જંગલ સાફ કરવાનો હુકમ કર્યો ને જંગલ સાફ કરાવી ઠેર ઠેર ફળ-ફૂલનાં વૃક્ષો રોપાવ્યા, અને ઠેર ઠેર લોકોને વસવા માટે મકાનો બનાવ્યા. પોતાના માટે સુંદર મહેલ બનાવ્યો ને એક સુંદર નગર વસાવી દીધું. પાણી વિગેરેની સગવડ કરી લીધી અને પાંચ મહિનામાં તો ઉજ્જય જંગલ રળીયામણું નગર બની ગયું.

બધી સગવડો તૈયાર થઈ ગયા પછી રાજ્યે ઢંઢેરો પીટાવ્યો કે જે નગર જનોને નવા નગરમાં નિવાસ કરવા જવું હોય તે ખુશીથી જઈ શકે છે. મારી કોઈને મનાઈ નથી. આ રાજના રાજ્યમાં પ્રજા સુખી થઈ તેથી બધા તેમની આશાનુસાર નવા નગરમાં વસવા લાગ્યા. ભેતભેતામાં એક વર્ષ પૂરું થઈ ગયું. એટલે રાજ પોતાની બતે જ રાજ. સિંહાસન ઉપરથી ઉતરી ગયા, અને હસતા હસતા રાજ્ય છોડીને નવા નગર તરફ જવા માટે નદી કિનારે આવીને નૌકામાં બેસી ગયા. રાજ્યવૈભવ, સત્તા, સંપત્તિ, સુખ છોડીને જાય છે છતાં રાજના સુખ ઉપર અનેરો આનંદ છે. આ ભેદને નાવિકોના મનમાં આશ્ચર્ય થયું કે અત્યાર સુધીમાં જે જે રાજ્યો ગયા છે તે બધા રડતા રડતા ગયા છે ને આ રાજ તો હસતા હસતા જાય છે. એમના સુખ ઉપર ઉદાસીનતાનું નામનિશાન નથી અને હસતા સુખડે જાય છે આનું કારણ શું ? એક નાવિકે હિંમત કરીને પૂછ્યું, ત્યારે રાજ્યે કહ્યું, એ બધાએ સુખમાં મોહાંધ બનીને ભવિષ્યનો વિચાર ન કર્યો. છેવટે તેમને પસ્તાવું પડ્યું. જ્યારે મેં એ જંગલને સંગલ બનાવી દીધું છે. તેથી ત્યાં આનંદથી રહીશ.

ત્યાં સુધી નહિ દેખાય પણ પાણી ઠરી જશે એટલે તરત દેખાશે. જોવાયેલી ચીજ જોળવા માટે અને અધૂરી આશાઓ પૂરી કરવા માટે જીવડો તલસે છે પણ સુક્તિ મેળવવાનો તલસાટ હજુ જીવને થતો નથી એટલે આવું ઉત્તમ માનવજીવન પામીને સંસારના સુખમાં રચ્યોપચ્યો રહે છે. જીવનના અંત સુધી લોગ વિષયોની તૃષ્ણા છૂટતી નથી. આવા જીવોને મરણ વખતે પાર વિનાનો પસ્તાવો થાય છે ને આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ છૂટે છે. અને જે જગતમાં જન્મીને કંઈક કરી જાય છે તેને રડવું પડતું નથી. પસ્તાવો થતો નથી. હસતે મુખડે તે આ દુનિયામાંથી વિદાય લે છે. અહીં એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

એક રજવાડાના રાજા મરણ પામ્યાં પછી એ નગરના પ્રજાજનોએ લેગા થઈને નક્કી કયું કે જેને આ નગરના રાજા થવું હોય તે થઈ શકે પણ એક વર્ષ તે રાજગાદી લોગવી શકશે. વર્ષ પૂરું થતાં રાજગાદી છોડી દેવી પડશે, અને એ રાજાને એક હોડીમાં બેસાડી નદીની સામે પાર ફર ફર ગાઢ જંગલ આવેલું છે ત્યાં મૂકી આવવામાં આવશે. એ જંગલમાં વૃક્ષ કે પાણી નથી. કોઈ માણસ પણ ત્યાં જઈ શકતું નથી એવું લયનાંક છે. બે ત્રણ દિવસમાં માનવીની જીવનલીલા ત્યાં સમાપ્ત થઈ જાય તેવું એ ઘોર જંગલ છે. આ શરત જેને મંજુર હોય તે નગરના રાજા બની શકે છે. આવી કડક બહિરાત કરવામાં આવી હતી છતાં જીવને રાજગાદી લોગવવાનો મોહ જાગતો. લલે ને પછી જે થવું હોય તે થાય, પણ એક વર્ષ તો રાજ્યના સુખનો સ્વાદ ચાખી લઈએ ! આ જિંદગીમાં ફરીને રાજા બનવાનું ક્યારે મળશે ? જીવને રાજ્યનાં સુખો લોગવવાનાં કોડ જાગે છે પણ પોતાના આત્માના રાજા બનવાના કોડ જાગે છે ખરાં ? જે પોતાના આત્માનો રાજા બની જાય તેને ભૌતિક રાજ્ય મળે કે ન મળે તેની કદી ચિંતા નથી. આત્માનો રાજા બનનાર રાજાનો પણ રાજા બની જાય છે. રાજસુખ લોગવવાના લોકમાં પડેલાં નગરજનો એક વર્ષ માટે રાજસત્તાની લગભગ હાથમાં લેતાં અને મસ્ત બનીને રાજસુખ લોગવતાં ને એક વર્ષ પૂરું થતાં જંગલમાં જઈને હ.ખ લોગવીને મરી જતાં. આ રીતે ઘણાં નાગરિકોએ એક વર્ષનું રાજ્ય કયું.

ત્યાર પછી રાજગાદી ઉપર એક વિવેકી માણસ આવ્યો. એણે ગાદીએ બેસતાં જ પ્રધાનને પૂછ્યું. પ્રધાનજી ! મારે કેટલાં વર્ષ આ ગાદી ઉપર રાજ્ય કરવાનું છે ? ત્યારે પ્રધાને હસીને કહ્યું : મહારાજા ! એમાં પૂછવાનું શું ? તમે જાણો છો ને કે ઘણાં રાજાઓએ આ ગાદી ઉપર રાજ્ય કયું ને વર્ષ પૂરું થતાં નદીને પાર જંગલમાં તેમને મૂકી આવવામાં આવ્યા છે, તેમ તમારે પણ એક વર્ષ સુધી રાજ્ય કરવાનું. એક વર્ષ સુધી મોજમજા કરો. પછી આ ગાદી ઉપરથી ઉતરી જવાનું. અને નદીને પાર કરીને લયકર જંગલમાં જઈને આરામથી રહેવાનું. ઠીક, તો મારે પણ એક વર્ષ પછી જંગલમાં જવાનું એમ ને ! તો સાથે કંઈ લઈ જવાનું કે એકલા જવાનું ? પ્રધાને ગુસ્સે થઈને કહ્યું, તમારે જેટલું

સુખ ભોગવવું હોય તેટલું એક વર્ષમાં ભોગની લો. વર્ષ પૂરું થયા પછી પહેરેલા કાગડે અહીંથી વિદાય થવું પડશે. એક મૂઠ્ઠી ચણા પણ નહિ લઈ જાય. અત્યાર તુમ્હી જેટલા રાજ્યોને મૂઠી આપ્યા તેમ આપને પણ વર્ષ પૂરું થતાં મૂઠ્ઠી આવીશું. બાકી એક વર્ષ સુધી તમારે જે કરવું હોય તે કરી શકો છો. તેમાં કોઈ રૂકાવટ નથી. નવા રાજ્યો કહ્યું; ભલે, એમ કહીને રાજ્યની લગામ હાથમાં લીધી.

આ રાજ્ય ઉપર અત્યાર સુધી જે રાજ્યો આપ્યા હતાં તેવા આ રાજ્ય ન હતા. આ તો ખૂબ વિચારશીલ હતા. એણે તો છ મહિના સુધી એવું રાજ્ય કર્યું કે રાજ્યમાં જે જે અગવડો હતો તે દૂર કરી, દુઃખીઓના દુઃખ દૂર કર્યાં. રાજ્યમાંથી અન્યાય, અનીતિ અને અધર્મને દેશવટો આપ્યો. છ મહિનામાં રાજ્યની રોનક ખદ્દલી નાંખી. આખા નગરમાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો. ને રાજ્યમાં સુખનો સમીર વહેવા લાગ્યો. પ્રજાજનો તો પ્રભુને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા કે હવે આ રાજા સદા રાજ્ય કરે તેવું કરજો. આ રાજા છ મહિના સુધી સુખે એક નથી, રાજ્ય આખાંદ અને તેવા કાર્યો કર્યાં. હવે છ મહિના બાકી રહ્યા. રાજ્યે વિચાર કર્યો કે છ મહિના પછી રાજ્ય છોડીને વનવણમાં એકલા જવું પડશે. તો પહેલેથી ત્યાં જવાની તૈયારી કરી લઉં. એણે હજારો મનુષ્યોને જંગલમાં એકલીને જંગલ સાફ કરવાનો હુકમ કર્યો ને જંગલ સાફ કરાવી ઠેર ઠેર ફળ-ફૂલનાં વૃક્ષો રોપાવ્યા, અને ઠેર ઠેર લોકોને વસવા માટે મકાનો બનાવ્યા. પોતાના માટે સુંદર મહેલ બનાવ્યો ને એક સુંદર નગર વસાવી દીધું. પાણી વિગેરેની સગવડ કરી લીધી અને પાંચ મહિનામાં તો ઉજાડ જંગલ રળીયામણું નગર બની ગયું.

બધી સગવડો તૈયાર થઈ ગયા પછી રાજ્યે ઢંઢેરો પીટાવ્યો કે જે નગર જોને નવા નગરમાં નિવાસ કરવા જવું હોય તે ખુશીથી જઈ શકે છે. મારી કોઈને મનાઈ નથી. આ રાજાના રાજ્યમાં પ્રજા સુખી થઈ તેથી બધા તેમની આજ્ઞાસાર નવા નગરમાં વસવા લાગ્યા. ભેતભેતામાં એક વર્ષ પૂરું થઈ ગયું. એટલે રાજા પોતાની જાતે જ રાજ. સિંહાસન ઉપરથી ઉતરી ગયા, અને હસતા હસતા રાજ્ય છોડીને નવા નગર તરફ જવા માટે નદી કિનારે આવીને નૌકામાં બેસી ગયા. રાજ્યવૈભવ, સત્તા, સપત્તિ, સુખ છોડીને બીય છે છતાં રાજાના સુખ ઉપર અનેરો આનંદ છે. આ ભેદને નાવિકોના મનમાં આશ્ચર્ય થયું કે અત્યાર સુધીમાં જે જે રાજ્યો ગયા છે તે બધા રડતા રડતા ગયા છે ને આ રાજા તો હસતા હસતા બીય છે. એમના સુખ ઉપર ઉદાસીનતાવું નામનિશાન નથી અને હસતા સુખડે બીય છે આવું કારણ શું? એક નાવિકે હિંમત કરીને પૂછ્યું, ત્યારે રાજ્યે કહ્યું, એ બધાએ સુખમાં મોહાંધ બનીને ભવિષ્યનો વિચાર ન કર્યો. છેવટે તેમને પસ્તાવું પડ્યું. જ્યારે મેં એ જંગલને મંગલ બનાવી દીધું છે. તેથી ત્યાં આનંદથી રહીશ.

ખંધુઓ ! આ દૃષ્ટાંતથી તમને કાંઈ સમજાણું ? જો સમજો તો આમાંથી ઘણો સાર સમજી શકો તેમ છે. બધા રાજાઓને પહેલેથી ખબર હતી કે એક વર્ષ માટે આપણને સત્તા મળી છે. તો સત્તાના સિંહાસન ઉપર બેસીને કંઈ સુકૃત્યો કરી લઈએ, એવો વિચાર ન કર્યો પણ સુખ ભોગવવામાં મસ્ત રહ્યા, તો અંતે રડતા રડતા ગયા ને મરણને શરણ થયા. તેમ આપણને પણ આ માનવભવ રૂપી રાજ્ય મળ્યું છે. તેમાં જાણીએ છીએ કે આપણી જિંદગી બહુ અલ્પ છે. વધુમાં વધુ ૧૦૦ થી ૧૭૫ વર્ષ જીવવું છે. તેમાં કોઈ જન્મતાની સાથે મરી જાય છે. કોઈ ભરથુવાનીમાં મરી જાય છે. ને કોઈ વૃદ્ધ થઈને મરે છે. તેમાં મોટા ભાગના મનુષ્યો મોહાંધ બનીને કોઈ પૈસા, કોઈ પ્રતિષ્ઠા, કોઈ પત્ની અને પુત્ર-પરિવાર માટે હાથ હાથ કરે છે, અને એ બધી સાતુકૂળતાઓ મળી જતાં તેમાં મસ્તાન બની જાય છે પણ પરલોક માટે આત્મસાધના કરતા નથી. તેવા જીવોને માનવ ભવ રૂપી સત્તાના સિંહાસનેથી ઉતરીને વિદાય થવાનો સમય આવે છે ત્યારે ચોધાર આંસુએ રડતા રડતા જાય છે. ને ચતુર્ગતિમાં ભ્રમણ કરે છે. માટે વિચાર કરજો.

જાય ના જોજો બચપણુ લખોટીના ખેલમાં, જાય ના રમવામાં કમાણીનો કાળ રે,
જાય ના જોજો યૌવન સિનેમાના શોખમાં, જાય ના ફરવામાં કમાણીનો કાળ રે;
જાય ના જોજો ઘડપણુ ખોટી ખણુખોદમાં, જાય ના રડવામાં કમાણીનો કાળ રે.

મોંધુ માનવ જીવન નિષ્ફળ તો નથી જતું ને ? સમયને નહિ ઓળખે તો પેલા રાજાઓની માફક રડવાનો વખત આવશે. જેને સમજાણું છે કે માનવભવનું રાજ્ય ફરી ફરીને મળવાનું નથી. અહીં કર્મશત્રુઓને હઠાવવાની સર્વોપરિ સત્તા છે. માટે તે આત્માઓ ભોગવિદ્વાસ, મોજશોખ, એશઆરામ બધું છોડીને જેટલી સાધના થાય તેટલી કરી દે છે, અને જે ભોગવિદ્વાસ અને મોજશોખમાં પ્રમાદ કરીને પડ્યા રહેશે તે મરીને નરક તિર્થંચમાં ચાલ્યા જશે. જેને જન્મની કિંમત સમજાણી છે તે હસતા હસતા વિદાય દે છે કારણ કે અગાઉથી તેમણે પરલોકની બધી તૈયારી કરી લીધી હોય છે. પછી ચિંતા શાની થાય ? આપણે પણ એવી તૈયારી કરીને જવાનું છે. તે વાત જૂલશે નહિ.

આપણે ગજસુકુમારનો અધિકાર ચાલે છે. એ ગજસુકુમાર માનવભવની દૂંડી જિંદગીમાં કેટલી ઠીન સાધના કરી લેશે તે આપ આગળ સાંભળશો. અત્યારે સોમિલ બ્રાહ્મણની વાત ચાલે છે. સોમિલ બ્રાહ્મણ અને સોમશ્રી બ્રાહ્મણી પૂર્વના પ્રબળ પુણ્યથી મહાન સુખ અને સંપત્તિ પામ્યા છે. બંનેના સ્વભાવમાં એકતા હતી. તેમને સંસાર સુખપૂર્વક ચાલતો હતો. એક સંતાનની ખોટ હતી તે પણ પૂરી થઈ અને સોમશ્રી બ્રાહ્મણીએ તેજતેજના અંબાર જેવી એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો. સોમિલ બ્રાહ્મણને દીકરી પણ દીકરા જેવી વહાલી હતી. તેનું નામ સોમા પાડવામાં આવ્યું. હવે તે સોમા કેવી સૌમ્ય હતી તેના ભાવ અવસરે.

અરિન્દ્ર :- દ્રૌપદીનો ભાઈ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન પાંડવો અને દ્રૌપદીને તેડવા માટે આવ્યો હતો. બધાને ખૂબ આચક્ર કર્યો પણ ગયા નહિ પછી લાણેજીને લઈને ધૃષ્ટદ્યુમ્ન પિતાજી પાસે આવ્યો ને બધી વાત કરી. દ્રૌપદીના માતાપિતાને ખૂબ દુઃખ થયું. આપણે રાજગવનમાં બેઠા છીએ ને આપણી કુમળી કુલ જેવી દીકરી અને જમાઈઓ વનવગડાનાં દુઃખો વેઠશે ! પાંચેય લાણેજીને દુષ્ટ રાજાએ હૈયા સાથે આંખી દીધા. તે પાંચેય પુત્રો દાદા પાસે રહેવા લાગ્યાં. આ તરફ ધૃષ્ટદ્યુમ્નના ગયા પછી એક અનુચર સમાચાર લઈને આવ્યો કે કૃષ્ણ તમને મળવા માટે આવે છે. કૃષ્ણજી પધારવાની વધામણી સાંભળીને પાંડવો, કુંતામાતા, દ્રૌપદી સર્વેને ખૂબ આનંદ થયો. અમે જંગલમાં છીએ તે વાત પણ તેઓ બૂઝી ગયા, અને કૃષ્ણના આગમનની રાહ જોવા લાગ્યા.

એટલામાં શ્રીકૃષ્ણ હાથી, ઘોડા, સૈન્ય વિગેરે લઈને આવી પહોંચ્યા. કૃષ્ણજી આવતા દેખાયા એટલે બધા દોડીને તેમના સામે ગયા ને એકબીજા ભેટી પડ્યા. કૃષ્ણને જોઈ ને જેમ બાળકને માતા મળે તેટલો આનંદ પાંડવોને થયો. સૌની આંખમાં હાંસુ આવી ગયા. કૃષ્ણ વાસુદેવે આવીને કુંતાદેઈ અને પાંડુરાજાને પ્રણામ કર્યાં. પાંડવોએ કૃષ્ણને પ્રણામ કર્યાં. અહીં વનવગડામાં શ્રીકૃષ્ણનો સત્કાર કરવા લાયક પાંડવો પાસે કોઈ ચીજ ન હતી. ફક્ત અંતરનો આદર ને પ્રેમ હતો. પ્રેમના પુષ્પોથી વધાયા ને ગેસવા માટે એક આસન આપ્યું. તેના ઉપર કૃષ્ણજી બેઠા એટલે બધા તેમને વીંટળાઈને બેસી ગયા. પાંડવો, દ્રૌપદી વિગેરેની આવી દશા જોઈ ને કૃષ્ણજી હૈયું લારાઈ ગયું. સૌ થોડીવાર મૌન રહ્યા પછી કૃષ્ણે ધર્મરાજાને કહ્યું. તમે દુર્યોધન સાથે જુગાર રમ્યાં અને રાત્રી, ઋદ્ધિ બધું હારી ગયાં ને વનવાસ આવ્યાં. તે વાતની મને જાણ થઈ ત્યારે અત્યંત દુઃખ થયું પણ એ દુર્યોધન તમને જુગાર શા માટે રમાડ્યા ? અને રમવામાં કેવું કપટ કર્યું છે તેની પૂરી માહિતી મને મળી છે.

મિલ ગયે સિદ્ધ અરૂ સાધક કપટી, શકુની કણું ચે દોઈ,

કપટયુક્ત દુર્યોધન ખેલી, લૂંટ લિયા સખ જોઈ, હો....ઓતા....

એ દુષ્ટ દુર્યોધનને ને શકુનિ અને કણું બંને કપટી ઉત્તર સાધકો મળી ગયા. એના સહવાસથી જ તે જીતી ગયો છે. તમે જ્યારે જુગાર રમતા હતા ત્યારે એક બાજુ શકુનિ અને બીજી બાજુ કણું બંને ઉભા રહેતા હતા અને તમે પાસા નાંખતા હતા ત્યારે એની વિધાના બળથી તમારા સવળી પાસા અવળા કરી નાખતા હતા, અને દુર્યોધનના અવળા પાસા સવળા કરી નાંખતા હતા એ બંને જણાએ આણું કામ કર્યું છે. તમે હિંદ્રપ્રસ્થ ગયા ને જુગાર રમ્યા પણ મને આ વાતની જાણ ના કરી. જો તમે મને બળે આપી હોત તો હું ત્યાં આવી જાત અને આ સમયે જો હું તમારી પાસે હોત તો હું જોઈ લેત કે

દુર્યોધન કેવો જીતે છે ! જો બુદ્ધ પાસે હોય તો રાહુની તાકાત નથી કે ચંદ્રને ગ્રહણ કરી શકે ! પણ તમારા એવા પાપકર્મનો ઉદય હશે એટલે કેમને મતિ સુઝી નહિ. એણે કપટ કરીને તમને જુગારમાં હરાવ્યા એટલેથી તેને શાંતિ ન વળી તેથી દ્રૌપદીનો ચોટલો ખેંચીને સભામાં લાવ્યો ને તેની સાડી ખેંચીને નસ કરવા ઉઠ્યો. આ બધું સાંભળીને મને તો ક્રોધ ક્રોધ વ્યાપી ગયો છે. તો એ તમે કેમ જોઈ શક્યા ? આમ તો આ ભીમ અને અર્જુન ક્યાં ગયા રહે તેવા છે ! એ બંને દુર્યોધનને અપદ્વીમાં ચોળી નાંખે તેવા છે, પણ તમે સત્યવાદી અને દૃઢપ્રતિજ્ઞ પુરૂષ છો એટલે તમે તેમને શક્યા હશે ! બાકી તેઓ આવું અપમાન સહન કરી શકે તેમ નથી તમે મને જો રજા આપો તો હું વૈરનો બદલો લેવા બહાર ને દુર્યોધનને બતાવી દઉં.

ત્યારે ધર્મરાજએ કહ્યું, આપના ક્રોધની સામે યુદ્ધ દેવનું પરાક્રમ પણ વ્યર્થ છે. તો પછી દુર્યોધનની શું તાકાત છે કે આપની સામે ટકી શકે ! પણ હું વચનથી બંધાએલો છું ને આપ એની સામે લડવા બન્યો તો લોકોમાં આપણી નિંદા થશે. માટે માટાભાઈ ! આપણે એવું કરવું નથી, અને એનો શું દોષ છે ? દોષ માત્ર મારો છે. હું ત્યાં ગયો ને બધાના આગ્રહથી જુગાર રમવા ગયો તો હાર્યો ને ? જુગાર રમ્યો જ ન હોત તો આવું બનત ? માટે મારી ભૂલ પહેલી છે. મારી ભૂલની શિક્ષા મને લોગવી લેવા દો. આમ કહીને કૃષ્ણનો ક્રોધ શાંત કર્યો.

પછી ધર્મરાજ બધા ભાઈઓને સાથે લઈને ભીષ્મપિતા પાસે આવ્યા ને તેમને વિનયપૂર્વક નમન કરીને કહ્યું. પિતાજી ! આપ તો કુરુવંશના યુગદમણી સમાન છો, અને અમારા વડીલનાં વડીલ છો. અમારા ભાગ્યયોગે અમારે વનવાસ વેઠવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે તો આપ અમને એવી હિત શિખામણ આપો કે અમે આપની કૃપાથી આ વનવાસરૂપી દુઃખનો મહાસાગર પાર કરી શકીએ. અમને વનવાસમાં કોઈ વિઘ્ન ન આવે અને અમે બાર વર્ષ વનવાસ અને તેરમું વર્ષ શુભપણે વીતાવીને હોમકુશળ પાછા આવીએ. યુધિષ્ઠિરને વિનય વિવેક વિગેરે શુભા જોઈને ભીષ્મપિતાએ તેમની પ્રશંસા કરતાં કહ્યું કે મને લાગે છે કે સત્જનન અને દુર્જન બંનેની જગતને પીછાણ કરાવવા માટે તમે જુગાર રમ્યા છો. બાકી ક્યાં તમે આવા શુભવાન અને ક્યાં દુર્ગુણ સમાન જુગાર ! જેના ભાઈઓ જગતને જીતવાની કળાથી યુક્ત છે તેવા યુધિષ્ઠિર કદી જુગાર રમે ખરા ? આ તો ભાવિભાવ. ઘડી પણ એવી ભજવાઈ ગઈ ને ન બનવાનું બન્યું. આ પ્રમાણે પાંડવોની પ્રશંસા કરી.

તબ ગાંગેય કહે તુમારે સંગ, મૈં લી ચલૂં ઇસ કાલ,
ધર્મરાજને રોકા કહકર, ઘર કી કરો પ્રતિપાલ. હો...ઓતા....

પછી ભીષ્મપિતાએ કહ્યું. દીકરાઓ ! તમને છોડીને જવાનું મન થતું નથી. હું તો તમારી સાથે આવીશ. મારે પાછા જવું નથી. ત્યારે યુધિષ્ઠિરે તેમના ચરણમાં મસ્તક નમાવીને કહ્યું, ના, આપને આ ઉંમરે અમારી સાથે લઈ જવા નથી. આપ જેવા વડીલ પુરૂષ રાજ્યમાં હશે તો સંભાળ રાખશે. આપ વિના સાચી સલાહ કેણુ આપશે ? આપ અમને એવી હિત શિખામણુ આપો કે તે અમે સાથે લઈને જઈશું અને માનીશું કે આપ અમારી પાસે છે. ત્યારે ભીષ્મપિતાએ કહ્યું. ધર્મરાજ ! કામ, ક્રોધ, મદ, લોભ, હાંસી, અજ્ઞાન, અસત્ય, હિંસા, અહત્તાહાન વિગેરે દુર્ગુણો અનર્થની ખાણુ જેવા છે. માટે તમે તેનો ત્યાગ કરજો અને જ્ઞાન, જ્ઞાન, સુકૃત્ય અને સન્નિવૃત્તિ સંગ કરજો. દરેક જ ધર્મધ્યાન કરજો, અને ખૂબ સંપીને પ્રેમથી રહેજો ને બાર વર્ષ પૂર્ણ કરી શ્રેષ્ઠશાળ આવીને રાજ્ય સંભાળજો. ભીષ્મપિતાજીની શિખામણુ હૃદયમાં ધારણુ કરીને તેમને નમન કરીને ધર્મરાજ દ્રોણાચાર્ય અને કૃપાચાર્ય પાસે આવ્યા. તેમણે પણ પાંડવો સાથે રહેવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી પણ યુધિષ્ઠિરે તેમને સમજાવીને જવાની રજા આપી.

પછી ધર્મરાજ ધૃતરાષ્ટ્રના ચરણમાં નમ્યા ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્ર પણ કહ્યું. હું તમારી સાથે આવું છું. ત્યારે ધર્મરાજએ કહ્યું, ના કાકા ! તમારે નથી આવવું. હવે આપ બધા પાછા વળો. ખૂબ કહ્યું ત્યારે ધૃતરાષ્ટ્ર પાછા જવા તૈયાર થયા ત્યારે ધર્મરાજએ કહ્યું, કાકા ! દુર્યોધનને મારા તરફથી એટલો સંદેશો કહેજો કે તે હસ્તિનાપુર આદિ દરેક રાજ્યોની પ્રજાનું પુત્રની જેમ પાલન કરે અને એવી રીતે રાજ્ય કરે કે જેનાથી વડીલોની કીર્તિ ઉજ્જવળ બને. જુઓ, આ પવિત્ર પુરુષોની કેટલી પવિત્રતા છે ! પોતે વગડામાં બેઠો બેઠો પણ પ્રજાની કેટલી ચિંતા કરે છે ! ધર્મરાજની વાત સાંભળીને ધૃતરાષ્ટ્ર શરમાઈ ગયા ને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે કયાં આ પાંડવો શુભ શુભના ભંડાર અને કયાં દુર્ગુણોથી ભરેલો મારો દુર્યોધન ! એ મૌન બેસી રહ્યા. પછી ધર્મરાજ વિદુરજી પાસે આવ્યા ને તેમને નમન કરીને પૂછ્યું કે હું વૃદ્ધ માતાપિતાને સાથે લઈને જાઉં કે મૂકીને જાઉં ? ત્યારે વિદુરજીએ કહ્યું કે ભાઈ ! આમ તો તમારા વિયોગથી પાંડુરાજ ખૂબ ગૂંચશે પણ આ ઉંમરે તેમને તમે વગડામાં કયાં ફેરવશો ? તમે પાંડુરાજને પાછા મોકલી દો અને સાથે માદ્રીને મોકલો. એ તેમની સેવા કરશે. તમે પાંચ ભાઈ, કુંતાજી અને દ્રૌપદી આટલા જાઓ. હજી સત્યવતી, વિગેરે તથા પ્રજાજનો પાંડવોની સાથે જવા આવહ કરશે અને પાંડવો બધાને વિદાય આપશે ને કોણુ કોણુ જશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં-૭૬

ભાદરવા વદ ૩ ને શુક્રવાર

તા. ૩૦-૯-૭૭

સુસ્ર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની, અનંતદર્શની અને અનંત-કરુણાના સાગર વીતરાગ પરમાત્મા તૃણાના તાપથી તરફડતા જીવોને તૃપ્તિનો રાહ ચીંધતા કહે છે કે, હે ભવ્યજીવો ! જો તમારે સાચું સુખ પ્રાપ્ત કરવું હોય તો તૃપ્તિના ઘરમાં આવો. ત્યાગ વિના તૃપ્તિ નથી અને તૃપ્તિ વિના આત્મિક સુખ નથી. આજે વૈજ્ઞાનિક યુગમાં ભૌતિક સુખનાં સાધનો ખૂબ વધ્યાં છે. એક જમાનામાં રાજા-મહારાજાઓને જ સુખનાં સાધનો ન હતાં. તે આજના સામાન્ય શ્રીમંતોના ઘરમાં જોવા મળે છે, એવો આ યુગ છે, છતાં કયાંય સંતોષ કે તૃપ્તિ દેખાય છે ? જ્ઞાની કહે છે કે :-

“ જ્યાં છે પરની માંગ, ત્યાં છે તૃણાની આગ,
હે ચેતન ! હવે તો જાગ, એમ કહે છે વીતરાગ. ”

જેમ જેમ ભૌતિક પદાર્થોની ઇચ્છા થતી જશે તેમ તેમ તૃણા વધતી જશે, અને જેમ જેમ લોગનાં સાધનો વધતાં ગયાં, તેમ તેમ તૃપ્તિ ધરતી ગઇને તૃણા વધતી ગઈ. માટે હવે તું જાગ અને તૃણાનો ત્યાગ કરી તૃપ્તિના ઘરમાં આવ. જો તૃપ્તિના ઘરમાં નહિ આવે તો તારી તૃણાની ભૂખ વધતી જશે. ને એ ભૂખમાં તું ભરખાઈ જઈશ. જુઓ, અસહના જમાનામાં માણસો ગાડામાં સુસાફરી કરતાં હતાં. કંઈક પગપાળા સુસાફરી કરતાં હતાં. તેમને આજે ઘોડાગાડી, ટ્રેઇન, બસ વિગેરે ઝડપી વાહનોની સગવડ મળી છતાં તેમની તૃણાની આગ ઓલવાતી નથી. તેમને પરદેશની ગાડી અને વિમાનો જેવા ઝડપી સાધનોની સગવડ જોઈ એ છે. તેનાથી તેઓ ઝડપી સુસાફરી કરવા ઇચ્છે છે, પણ તમને સમજાય છે ને કે જેમ જેમ સગવડો વધી તેમ તેમ અગવડો પણ વધી છે ને જેમ જેમ ભૌતિક સુખનાં સાધનો વધ્યાં તેમ તેમ બંધનો પણ વધ્યાં છે.

પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં સંસારનાં સમગ્ર સુખોની સમાપ્તિ થઈ જાય છે. દરેક ઇન્દ્રિય લોગની ભરતી વચ્ચે રહેવા છતાં તેને કદી સંતોષ થતો નથી. તે સદા અતૃપ્ત રહે છે. જુઓ, સૂવા માટે તમને કનલોપની પોચી મખમલ જેવી ગાદી મળે છતાં ઘણી વખત તેમાં ખરખચડી શિકા જેવી કર્કશતાનો અનુભવ થાય છે. બત્રીસ પકવાન અને તેત્રીસ પ્રકારનાં શાક, અથાણાં, પાપડ, ચટણી અને ફરસાણોથી ભરેલાં ભાણે જમવા બેસનારને કોઈ કોઈ વાર તેમાં સ્વાદ આવતો નથી, તેને બધું ફિક્કું લાગે છે. સેન્ટ અત્તર વિગેરેની સુગંધમાં પણ ક્યારેક દુર્ગંધનો આભાસ થાય છે. સૂરીલા સંગીતનાં મધુર સૂર સાંભળતાં માનવીને ઘણીવાર જાણે ગધેડું ભૂંકતું ન હોય ! કાગડો કા.....કા કરતો ન હોય તેવું લાગે છે. સ્વર્ગનાં દેવ જેવું સુંદર સૌંદર્ય પણ ઘણીવાર ફિક્કું દેખાય છે. યોલો, આમાં એક પણ

ઇન્દ્રિયને તેના વિષયનું સુખ મળ્યાની તૃપ્તિ કે આનંદ છે? જે મળ્યું છે તેનો સંતોષ થતો નથી. અને જે નથી મળ્યું તેને મેળવવા માટે તૃષ્ણાની આગમાં શેકઈ રહ્યો છે.

ખંધુઓ! આ સંસાર સાગરમાં દિનપ્રતિદિન સગવડોનાં પૂર વડી રહ્યાં છે, ને ભોગની ભયંકર ભરતી આવી રહી છે. છતાં માનવના અંતરમાં સંતોષ કે તૃપ્તિ થતી નથી. એના ભૌતિક સુખના સ્વપ્નાની સીમા નથી, એની આશાના પૂરને કોઈ રોકનાર નથી એની કામનાને કિનારો નથી, એની તૃષ્ણાને તલ ભાર જેટલી તાજગી નથી. આ બધું જોનાં મનમાં પ્રશ્ન થાય છે કે ભોગથી તૃપ્તિ નથી તો શેનાથી તૃપ્તિ થાય છે! ત્યારે જાની પુરૂષો તેના જવાબમાં ફરમાવે છે કે “મયં તૃપ્તોઽન્તરાત્મના” હે માનવ! ભોગથી તૃપ્તિ નથી પણ ત્યાગથી છે. અગ્નિમાં ઘી નાંખવાથી તે ઓલાતી નથી પણ વધુ પ્રજ્વલિત બને છે. છતાં કદાચ ઘી નાંખવાથી અગ્નિ શાંત થઈ જાય, સાગરમાં ગમે તેટલી નદીઓ ભળે છતાં સાગર ભરાતો નથી તે પણ કદાચ ભરાઈ જાય પણ માનવીનું મન કદી ભોગથી તૃપ્ત થતું નથી. આ તૃપ્તિ એ એવી કોઈ ચીજ નથી કે જે બાહ્યમાં વેચાતી મળી શકે. તૃપ્તિ તો પોતાના અંતરાત્મામાં રહેલી છે. ત્યાગની કોદાળી લઈને ભોગનો કચરો દૂર કરે એટલે તમને તૃપ્તિનો આનંદ મળશે. આત્મામાંથી જ તૃપ્તિ મળશે, બહારથી નહિ મળે.

જેમણે જીવનમાંથી ભોગનો કચરો દૂર કરી ત્યાગ માર્ગે અપનાવી તૃપ્તિનો અનુભવ કર્યો છે. તેવા આત્માઓનાં નામ સિદ્ધાંતના પાને લખાયા છે, પણ જેઓ ભોગનાં ક્ષિપારી ધનીને સંસારનાં કીચકમાં ખૂંચેલા રહ્યાં છે. તેમનાં નામ લખાતાં નથી, આપણે ગજસુકુમારનો અધિકાર ચાલે છે. તેમાં વચ્ચે સોમિલ બ્રાહ્મણની વાત આવી છે. સોમિલ બ્રાહ્મણ અને સોમશ્રી બ્રાહ્મણીને ત્યાં ઘણી સંપત્તિ હતી. તેમને ત્યાં એક દેહીપ્રમાન સોમા નામની પુત્રીનો જન્મ થયો. પુત્ર-પુત્રીઓનો જન્મ થાય ત્યારે મા-બાપ હરખાય છે, પણ એ મોટા થાય છે ત્યારે કેટલી ચિંતા ઉભી થાય છે? દીકરા-દીકરીઓ લણી ગણીને તૈયાર થાય એટલે તેમને પરણાવવાની ચિંતા. દીકરો પરણાવ્યા પછી વહુ જો સારી આવે તો વાંધો નહિ પણ જો વીસમી સદીની આવે તો ઉપાધિનો પાર નહિ. રોજ ઝઘડા ચાલ્યા કરે, અને દીકરીને પરણાવીને સાસરે મોકલી એટલે પતી જતું નથી. એતું આણું કયું તો પાછળ ઝીયાણાની ચિંતા ઉભી હોય છે. આમ એક પછી એક લક્ષણ સંસારની પાછળ સંકળાયેલાં હોય છે. આવા સંસારમાં તમને શું સુખ દેખાય છે!

સંસાર એક ઉંડા સાગર જેવો છે. કોઈ માણસ સાગરના કિનારે ફરવા માટે ગયો હોય તેને સાગરનાં પાણી જોઈને મનમાં થાય કે લાવને જરા પાણીમાં પગ ઝમોણું. એ પગ ઝમોળવા જાય છે ત્યારે એમ થાય છે કે, લાવને જરા સ્નાન કરી ઉલ્લસ. સ્નાન કરતાં વિચાર થાય છે કે લાવ ત્યારે હું થોડીવાર પાણીમાં તરવા બહોળું. એમ એક પછી એક લાલચ જાગે છે. એ તરવા જતાં ક્યારેક ઉંડા પાણીમાં ટૂંપી પણ જાય. વિચાર કરે કે સંસારનાં સુખ પણ કેવા છે!

આ સંસાર અને સંસારનાં સુખોની પાછળ તમે દોડી રહ્યાં છો. પણ યાદ રાખજો કે અંતે એ તમને પછાડશે અને ગમે તેટલું સુખ મળશે પણ તૃષ્ણાનો અંત આવશે નહિ પણ જેમ જેમ સુખ મળતું જશે તેમ તેમ તૃષ્ણા વધતી જશે અને એક પછી એક ઉપાધિઓ પણ વધતી જશે. આવા સંસારને તમે શું વળગી પડ્યાં છો ! શ્રાવકોને કહીએ કે દેવાનુપ્રિયો ! સંસારનો મોહ છોડો. ત્યારે કહે છે મહાસતીજી ! વ્યાખ્યાન સાંભળીએ ત્યારે મન થાય છે પણ હવે શું કરીએ ? ઉપાધિઓ વળગી પડી છે. તમે એને વળગ્યા છો કે એ તમને વળગી છે તેનો વિચાર કરો. એક ન્યાય આપીને સમજાવું.

એક વખત એક યુવાને કોઈ સ્ત્રીની શુદ્ધનો ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા લીધી. જે સંયમ માગે સ્ત્રીકારે છે તે પહેલેથી સમજીને સ્ત્રીકારે છે કે સંયમમાં મારે બાવીસ પરિષદ વેઠવા પડશે. સૂયગડાયંગ સૂત્રમાં લગવાને બે પ્રકારના પરિષદ બતાવ્યાં છે. એક અનુકૂળ પરિષદ અને બીજો પ્રતિકૂળ પરિષદ. તેમાં ભૂખ-તરસ, વધ-બધન આક્રોશ વચનનો, કોઈ અપમાન કરે, તિરસ્કાર કરે, કોઈ માર મારે, આ બધાં પ્રતિકૂળ પરિષદ છે. સત્કાર-સન્માન વિગેરે અનુકૂળ પરિષદ છે. તે સેવાળના આરાજેવા છે. કોઈ માણસ તમારો હુશ્મન છે તેનાથી તમે સાવધાન રહો છો, પણ જે જીવનન મિત્ર છે તેનાથી તમે સાવધાન રહો ખરા ? ના. કોઈ વાર મિત્ર થઈને ગળા પર છરી ફેરવી દે છે ને ? એવી રીતે પ્રતિકૂળ પરિષદો આવે છે ત્યારે સાધક આત્માઓ સાવધાન રહીને પરિષદ સમભાવથી સહન કરે છે તો તેનાં કર્મો ખૂબી બન્યાં છે, પણ અનુકૂળ પરિષદ આવે ત્યારે જો સાવધાની ન રહે તો સાધક સંયમથી પછાડાઈ બન્યાં છે. જેમ કોઈ સાધુ પાસે આવીને કહે. શું મહારાજ તમારું જ્ઞાન છે ! શું તમારું ચારિત્ર છે ! તમે કેવા મહાન છો ! આ રીતે ખૂબ પ્રશંસા કરે, શુભ ગાય ત્યારે અંદરથી હરખાય પણ ઉપરથી બોલે કે ના બાઈ... ના, મારામાં એવું કંઈ નથી. તમે મારા એવા શુભલા ન ગણો. આ માન અને પ્રશંસામાં તણાવું તે અનુકૂળ પરિષદ છે.

તેલા યુવાને દીક્ષા લીધી, દીક્ષા લઈને ઘણું જ્ઞાન મેળવ્યું. ફરતાં ફરતાં બાર વર્ષે પોતાના ગામમાં પધાર્યાં. લગવાન કહે છે કે મારા શ્રમણો અને શ્રમણીઓ ! જો તમારે જલ્દી કલ્યાણ કરવું હોય તો તમે ગૃહસ્થનો પરિચય ન કરશો. જેટલો વધુ પરિચય કરશો તેટલી તમારી સાધના શુભાવશે. ગૃહસ્થમાં પણ જ્યાં પોતાનાં સગાવહાલા હોય તેમનાથી તો દૂર રહેવું જ સારું કારણ કે સંયમી આત્મા તો સગાવહાલાનો સ્નેહ છોડીને દીક્ષા લે છે, પણ સગાવહાલાઓને તેમના પ્રત્યેનો રાગભાવ હોય છે. એટલે એમને જોઈને કહે-મહારાજ ! તમારું શરીર બહુ સૂકાઈ ગયું છે. જુઓ, તમે દીક્ષા લીધી ત્યારે કેવા હતાં ને કેવા થઈ ગયા ? આ સમયે જો સાધક મદ્દમ હોય તો વાંધો ન આવે પણ જો રહેજ કાચોપોચો કે દેહલક્ષી હોય તો તેની સાધનામાં ખૂબી આવે છે.

પેલા મહારાજ ખાર વર્ષે આવ્યાં છે. એમના સગાવહાલાં, મિત્રો બધા દર્શન કરવા આવવા લાગ્યા. મહારાજ સૌને ધર્મ સમજાવતાં. એક દિવસ મહારાજ ગૌચરી કરતાં કરતાં પોતાનું ઘર હેતું ત્યાં આવ્યા. એટલે એમની માતા રડતી રડતી કહેવા લાગી-બેટા ! તેં તો મને રડતી મૂકીને દીક્ષા લઈ લીધી. તેં કંઈ વિચાર ન કર્યો ? કે જે માતાએ ઘંટીના પૈકા ફેરવી કેટલું દુઃખ વેઠીને ઉછેર્યો, લણાવ્યો, ગણાવ્યો ને પરણાવ્યો, તેમની માટે સેવા કરવી જોઈએ. મા-બાપની સેવા કરવી એ દીકરાનો ધર્મ છે. ત્યાં વૃદ્ધ પિતા આવ્યા ને રડતા રડતા કહે છે દીકરા ! તેં તો દીક્ષા લઈ લીધી પણ માટે આ હંમરે કેટલા વૈતરા કરવા પડે છે ! આ ઘરડા બાપના સામું તો જો. આ હંમરે બાપની સેવા કરવાની હોય કે દીક્ષા લઈને ચાલ્યા જવાય ! બાપ આમ કહેતો હતો ત્યાં ચોરડામાંથી એની પત્ની રડતી રડતી આવીને કહેવા લાગી-સ્વામીનાથ ! તમે તો મને મૂકીને ચાલ્યા ગયા. તમારા ગયા પછી આ ઘરમાં મારી કંઈ કિંમત નથી. તમારા વિના મારી વાત કોણ સાંભળે ? તમારા વિના મને નવી નવી સાડીઓ કોણ લાવી આપે ? તમારા વિના આ સંસારમાં મારું કોણ ? જરા મારા સામું તો જુઓ ? આ વૃદ્ધ માતાપિતા પણ તમારા વિયોગથી કેટલા જૂરે છે ! ત્યાં એના બે છોકરા આવ્યાં ને કહેવાં લાગ્યા. બાપા ! હવે તમને અમે નહિ જવા દઈએ, એમ કહીને વળગી પડ્યા. આ સાધુને અનુકૂળ પરિપક્વ આવ્યો. ચારે બાજુથી બધા ઘેરાઈ વળ્યા, ને કચ્છ રૂદન કરવા લાગ્યા. અહીં એક કવિનું પદ યાદ આવે છે કે દીક્ષા લેનારને શું કરવું જોઈએ ?

સગપણ સંસારીનાં ભૂલવાં પડે, સુક્રિતનો મારગ તો ત્યારે જડે,
બહેની કેવા હશે, મા શું કરતાં હશે, જોજો યાદ આવે ના સંસાર.

જેણે સંસાર છોડ્યો છે તેણે બધું ભૂલવું જોઈએ, પણ યાદ કરવું ના જોઈએ. તેના બદલે અહીં બધાને રડતા જોઈને સાધુનું મન પીગળી ગયું ને ઓલ્યા, કે તમે બહુ રડો છો માટે હું કપડાં ઉતારીને પાતશમાં રજેહરણ અને સુહૃદપતિ બધું બાંધીને ખૂણમાં મૂકી દઉં. સંત તો સેવાળના આરા સમાન સંસારમાં લપસી પડ્યા.

આ તરફ શુર રાહ જોવા લાગ્યાં કે હજી મારો શિષ્ય ગૌચરી કરીને કેમ ન આવ્યો ? ત્રણ ચાર કલાક થયા પણ શિષ્ય ન આવ્યો ત્યારે શુર શોધવા નીકળ્યા. શોધતાં શોધતાં એને ઘેર આવ્યા ને શિષ્યને પૂછ્યું-કેમ લાઈ ! આ શું ? ત્યારે કહે છે શુરદેવ ! હું તો ગૌચરી કરવા આવ્યો ને આ બધા મને વળગી પડ્યાં છે. હવે મારાથી છૂટી શકાય તેમ નથી. શુરએ ઘણું સમજાવ્યું પણ માન્યો નહિ એટલે શુર તો ચાલ્યા ગયા, પણ મનમાં વિચાર કર્યો કે ગમે તેમ કરીને પણ ચેલાને ઠેકાણે લાવવો. બીજે દિવસે એક સૂકાઈ ગયેલા ઝાડના ટૂંકાને બાથ બીડીને ધોમધળતા તડકામાં શુર ઉભા રહ્યા. ત્યાંથી આવતા

આ સંસાર અને સંસારનાં સુખોની પાછળ તમે દોડી રહ્યાં છો. પણ યાદ રાખજો કે અંતે એ તમને પછાડશે અને ગમે તેટલું સુખ મળશે પણ તૃષ્ણાનો અંત આવશે નહિ પણ જેમ જેમ સુખ મળતું જશે તેમ તેમ તૃષ્ણા વધતી જશે અને એક પછી એક ઉપાધિઓ પણ વધતી જશે. આવા સંસારને તમે શું વળગી પડ્યાં છો ! શ્રાવકોને કહીએ કે દેવાનુપ્રિયો ! સંસારને મોહ છેડો. ત્યારે કહે છે મહાસતીય ! વ્યાખ્યાન સાંભળીએ ત્યારે મન થાય છે પણ હવે શું કરીએ ? ઉપાધિઓ વળગી પડી છે. તમે એને વળગ્યા છો કે એ તમને વળગી છે તેનો વિચાર કરો. એક ન્યાય આપીને સમજાવું.

એક વખત એક યુવાને કોઈ જ્ઞાની ગુરૂને ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા લીધી. જે સંયમ માર્ગ સ્વીકારે છે તે પહેલેથી સમજીને સ્વીકારે છે કે સંયમમાં મારે બાવીસ પરિષદ વેઠવા પડશે. સૂચગડાયંગ સૂત્રમાં લગવાને બે પ્રકારના પરિષદ બતાવ્યાં છે. એક અનુકૂળ પરિષદ અને બીજો પ્રતિકૂળ પરિષદ. તેમાં ભૂખ-તરસ, વધ-બંધન આક્રોશ વચનનો, કોઈ અપમાન કરે, તિરસ્કાર કરે, કોઈ માર મારે, આ બધાં પ્રતિકૂળ પરિષદ છે. સત્કાર-સન્માન વિગેરે અનુકૂળ પરિષદ છે. તે સેવાળના આશ જેવા છે. કોઈ માણસ તમારો હુશ્મન છે તેનાથી તમે સાવધાન રહો છો, પણ જે જીવનન મિત્ર છે તેનાથી તમે સાવધાન રહો ખરા ? ના. કોઈ વાર મિત્ર થઈને ગળા પર છરી ફેરવી દે છે ને ? એવી રીતે પ્રતિકૂળ પરિષદો આવે છે ત્યારે સાધક આત્માઓ સાવધાન રહીને પરિષદ સમભાવથી સહન કરે છે તો તેનાં કર્મો ખપી જાય છે, પણ અનુકૂળ પરિષદ આવે ત્યારે જો સાવધાની ન રહે તો સાધક સંયમથી પછડાઈ જાય છે. જેમ કોઈ સાધુ પાસે આવીને કહે. શું મહારાજ તમારું જ્ઞાન છે ! શું તમારું ચારિત્ર છે ! તમે કેવા મહાન છો ! આ રીતે ખૂબ પ્રશંસા કરે, ગુણ ગાય ત્યારે અંદરથી હરખાય પણ ઉપરથી બોલે કે ના બાઈ...ના, મારામાં એવું કંઈ નથી. તમે મારા એવા ગુણલા ન ગણો. આ માન અને પ્રશંસામાં તણાવું તે અનુકૂળ પરિષદ છે.

પેલા યુવાને દીક્ષા લીધી, દીક્ષા લઈને ઘણું જ્ઞાન મેળવ્યું. કરતાં કરતાં બાર વર્ષે પોતાના ગામમાં પધાર્યા. લગવાન કહે છે હે મારા શ્રમણો અને શ્રમણીઓ ! જો તમારે જલ્દી કલ્યાણ કરવું હોય તો તમે ગૃહસ્થનો પરિચય ન કરશો. જેટલો વધુ પરિચય કરશો તેટલી તમારી સાધના ગુમાવશો. ગૃહસ્થમાં પણ જ્યાં પોતાનાં સગાવહાલા હોય તેમનાથી તો દૂર રહેવું જ સારું કારણ કે સંયમી આત્મા તો સગાવહાલાનો સ્નેહ છોડીને દીક્ષા લે છે, પણ સગાવહાલાઓને તેમના પ્રત્યેનો રાગભાવ હોય છે. એટલે એમને જોઈને કહે-મહારાજ ! તમારું શરીર બહુ સૂકાઈ ગયું છે. જુઓ, તમે દીક્ષા લીધી ત્યારે કેવા હતાં ને કેવા થઈ ગયા ? આ સમયે જો સાધક મજ્જમ હોય તો વાંધો ન આવે પણ જો કહેજ કાચોપાચો કે દેહલક્ષી હોય તો તેની સાધનામાં ખપી આવે છે.

પેલા મહારાજ બાર વર્ષે આવ્યાં છે. એમના સગાવહાલાં, મિત્રો બધા દર્શન કરવા આવવા લાગ્યા. મહારાજ સૌને ધર્મ સમજવતાં. એક દિવસ મહારાજ ગૌચરી કરતાં કરતાં પોતાનું ઘર હતું ત્યાં આવ્યા. એટલે એમની માતા રડતી રડતી કહેવા લાગી-બેટા! તેં તો મને રડતી મૂકીને દીક્ષા લઈ લીધી. તેં કંઈ વિચાર ન કર્યો? કે જે માતાએ ઘંટીના પૈસા ફેરવી કેટલું દુઃખ વેઠીને ઉછેર્યો, લણાવ્યો, ગણાવ્યો ને પરણાવ્યો, તેમની મારે સેવા કરવી જોઈએ. મા-બાપની સેવા કરવી એ દીકરાનો ધર્મ છે. ત્યાં વૃદ્ધ પિતા આવ્યા ને રડતા રડતા કહે છે દીકરા! તેં તો દીક્ષા લઈ લીધી પણ મારે આ ઉંમરે કેટલા વૈતરા કરવા પડે છે! આ ઘરડા બાપના સામું તો જો. આ ઉંમરે બાપની સેવા કરવાની હોય કે દીક્ષા લઈને ચાલ્યા જવાય! બાપ આમ કહેતો હતો ત્યાં ચોરસમાંથી એની પત્ની રડતી રડતી આવીને કહેવા લાગી-સ્વામીનાથ! તમે તો મને મૂકીને ચાલ્યા ગયા. તમારા ગયા પછી આ ઘરમાં મારી કંઈ કિંમત નથી. તમારા વિના મારી વાત કોણ સાંભળે? તમારા વિના મને નવી નવી સાડીઓ કોણ લાવી આપે? તમારા વિના આ સંસારમાં મારું કોણ? જરા મારા સામું તો જુઓ? આ વૃદ્ધ માતાપિતા પણ તમારા વિયોગથી કેટલા જૂરે છે! ત્યાં એના બે છોકરા આવ્યાં ને કહેવાં લાગ્યા. બાપા! હવે તમને અમે નહિ જવા દઈએ, એમ કહીને વળગી પડ્યા. આ સાધુને અનુકૂળ પરિપક્વ આવ્યો. ચારે બાજુથી બધા ઘેરાઈ વળ્યા, ને કેરૂણ રૂદન કરવા લાગ્યા. અહીં એક કવિનું પદ યાદ આવે છે કે દીક્ષા લેનારને શું કરવું જોઈએ?

સગપણ સંસારીનાં ભૂલવાં પડે, સુકિતનો મારગ તો ત્યારે જડે,
બહેની કેવા હશે, મા શું કરતાં હશે, જોજો યાદ આવે ના સંસાર.

જેણે સંસાર છોડ્યો છે તેણે બધું ભૂલવું જોઈએ, પણ યાદ કરવું ના જોઈએ. તેના બદલે અહીં બધાને રડતા જોઈને સાધુનું મન પીગળી ગયું ને બોલ્યા, કે તમે બહુ રડો છો માટે હું કપડાં ઉતારીને પાતરામાં રજેહરણ અને સુહપત્તિ બધું બાંધીને ખૂણામાં મૂકી દઉં. સંત તો સેવાળના આરા સમાન સંસારમાં લપસી પડ્યા.

આ તરફ શરૂ રાહ જોવા લાગ્યાં કે હજુ મારો શિષ્ય ગૌચરી કરીને કેમ ન આવ્યો? ત્રણ ચાર કલાક થયા પણ શિષ્ય ન આવ્યો ત્યારે શરૂ શોધવા નીકળ્યા. શોધતાં શોધતાં એને ઘેર આવ્યા ને શિષ્યને પૂછ્યું-કેમ ભાઈ! આ શું? ત્યારે કહે છે શરૂદેવ! હું તો ગૌચરી કરવા આવ્યો ને આ બધા મને વળગી પડ્યાં છે. હવે મારાથી છૂટી શકાય તેમ નથી. શરૂએ ઘણું સમજાવ્યો પણ માન્યો નહિ એટલે શરૂ તો ચાલ્યા ગયા, પણ મનમાં વિચાર કર્યો કે ગમે તેમ કરીને પણ ચેલાને ઠેકાણે લાવવો. બીજે દિવસે એક સૂકાઈ ગયેલા ઝાડના ફૂંદાને બાથ બીડીને ધોમધખતા તડકામાં શરૂ ઉભા રહ્યા. ત્યાંથી આવતા

જતા લોકો પૂછવા લાગ્યા કે મહારાજ ! આ માથું ફાટી જાય તેવા તડકામાં આ ઝાડને આથ બીડીને કેમ ઉભા રહ્યા છે ? ત્યારે શુદ્ધે કહ્યું કે શું કરું ? આ ઝાડ મને વળગી પડ્યું છે તે છૂટતું નથી, ત્યારે લોકો એમને છોડાવવા લાગ્યા પણ મહારાજ છોડતા નથી. લોકો બોલવા લાગ્યા કે મહારાજ જ્ઞાની છે ને આ શું કરે છે ? આમ કરતાં વાત ગામમાં પ્રસરી ગઈ. પેલા એલાના કાને વાત આવી. તેના મનમાં થયું કે મારા શુદ્ધ તો જ્ઞાની, શુદ્ધીયલ ને ગંભીર છે. તે આવું ન કરે ને આમ કેમ કયું ! લાવ, હું તેમની પાસે બાઈ. એ શુદ્ધ પાસે આવ્યો ને કહ્યું— શુદ્ધેવ ! આ શું ? ત્યારે શુદ્ધે સમય ભેળંને કહ્યું. બાઈ ! શું કરું ? આ ઝાડ મને વળગી પડ્યું છે, ત્યારે કહે છે અરે, શુદ્ધેવ ! આપ કેવી વાત કરો છો ? આપ ઝાડને વળગી પડ્યા છો કે ઝાડ આપને વળગ્યું છે ? ત્યારે શુદ્ધે કહ્યું—બાઈ ! મારી વાત રહેવા દે પણ તું સંસારને વળગ્યો છે કે સંસાર તને વળગ્યો છે ? (હસાહસ) એલો ચતુર હતો તે સમજી ગયો કે મારા શુદ્ધે મને ઠેકાણે લાવવા માટે જ આમ કયું છે. શુદ્ધેવ કેવા કઠણાવંત છે ! કે મારું કલ્યાણ કરાવવા માટે આવા ધોમધખતા તડકામાં ઉભા રહ્યા. તરત જ શિષ્ય શુદ્ધના ચરણમાં પડી ગયો ને પોતાની ભૂલની ક્ષમા માંગી પ્રાયશ્ચિત લઈને ફરીને દીક્ષા લીધી ને આત્માનું કલ્યાણ કયું.

દેવાનુમિત્યો ! જરા વિચાર કરો. પેલા મહારાજની મારફત તમે સંસારને વળગેલા છો કે તમને સંસાર વળગેલો છે ? સાચું બોલજો. તમે પોતે સંસારને વળગ્યાં છો. બલે તમે ન બોલો, પણ એટલું યાદ રાખજો કે સંસાર તમને નથી વળગ્યો પણ તમે એને વળગ્યા છો. અનેક ઉપાધિઓથી ભરેલો આ સંસાર છે. તમે તેની મમતા ઝોછી કરો. જેટલી મમતા છે તેટલું બંધન છે. માટે સમજીને સંસારથી સરકી જાઓ તો સાચું સુખ મેળવી શકશો.

સોમિલ બ્રાહ્મણની પત્ની સોમશ્રીએ પુત્રીને જન્મ આપ્યો. એને ઘેર તો પુત્રી પણ પુત્ર જેવી હતી. તેનું નામ સોમા હતું. આ સોમા પુનમના ચંદ્રનું જેવી સૌમ્ય હતી. ઘણાં બાળકો એવા પુણ્યવાન હોય છે કે તેમને ભેળંને માણસને રમાડવાનું મન થાય છે. આ સોમા સૌને વહાલી લાગતી હતી. હવે આગળ શું બનશે તેના લાવ અવસરે.

અરિન્દ્ર : પાંડવોની સાથે ઘણાં માણસો વનમાં આવ્યા છે. શ્રીકૃષ્ણ પણ આવી ગયા છે. લીભપિતા, દ્રોણાચાર્ય, ધૃતરાષ્ટ્ર, વિદુરજી બધા કહે છે કે અમે તમારી સાથે આવીએ, પણ પાંડવોએ કહ્યું—આપ વડીલોની અમારા ઉપર કૃપાદષ્ટિ છે એટલે અમને કંઈ વાંધો નહિ આવે. તેર વર્ષ તો કાલે પસાર થઈ જશે. આપ બધા પાછા વળો. પાંડુરાજને પાછા જવાની ઇચ્છા ન હતી પણ ધર્મરાજ, વિદુરજી, લીભપિતા વિગેરેએ ખૂબ સમજાવ્યા એટલે પાછા વળવાનું નક્કી કર્યું, સાથે માર્દ્રી રાણીને જવાનું કહ્યું, ત્યારે

સત્યવતીએ કહ્યું કે હું તમારી સાથે આવીશ. તેમને પણ યુધિષ્ઠિરે સમજાવીને રત્ન આપી. ઘણાં નગરજનો પણ સાથે આવ્યા હતાં. તેમને પણ ધર્મરાજાએ પાછા વળવા કહ્યું, ત્યારે નગરજનો આંખમાં આંસુ સારીને કહેવા લાગ્યાં કે અમે તો ત્યાં આપના ચરણકમળ હશે ત્યાં જ રહીશું, આપને છોડીને અમે નહિ જઈએ, ત્યારે યુધિષ્ઠિરે કહ્યું-હા મારા ખ્વારા પ્રજાજનો ! તમારી અમારા પ્રત્યે લાગણી છે તેનો અમે અનાદર કરી શકતા નથી પણ જંગલમાં જેટલા ઝાઝા માણસો હોય તેટલાને સાચવવાની ચિંતા રહે, અને ક્યારેક ઉપાધિમાં મૂકાઈ જવાનો પ્રસંગ આવે માટે આપ બધા સમજીને પાછા વળો, અને અમે અમારા ભાગે આગળ પ્રયાણ કરીએ. આ પ્રમાણે કહીને પાંડવો અને દ્રૌપદી બધા લીધપિતા, પાંડુરાજા, ધૃતરાષ્ટ્ર, વિદુરજી, દ્રોણાચાર્ય, સત્યવતી, માદ્રી વિગેરેના ચરણમાં પડ્યા.

રડતી આંખે પાંડવોને આપેલી વિદાય :—સૌએ રડતી આંખે પાંડવોને આશીર્વાદ આપ્યા અને ધર્મરાજાએ માદ્રીને કહ્યું—માતાજી ! તમે પિતાજીની ખૂબ સેવા કરજો, માદ્રીએ પણ નકુળ અને સહદેવને કહ્યું કે તમે તન-મનથી તમારા વડીલ ભાઈઓ તથા કુંતામાતાની ખડે પગે સેવા કરજો, ત્યારે પાંડુરાજાએ કુંતાજીને બલામણુ કરતાં કહ્યું કે હા દેવી ! આ મારા હીકરાઓને નોંધારા મૂકીને જાઉં છું. તમે તેમજુ ધ્યાન રાખજો ને દ્રૌપદીને પણ હીકરીની જેમ સાચવજો. આ રીતે ખૂબ ભલામણ કરીને પાંડુરાજાએ પોતાની આંગળીઓથી એક વિમ્બહર રત્નની વીંટી કાઢીને યુધિષ્ઠિરની આંગળીએ પહેરાવી હીંધી ને કહ્યું—ખેટા ! આ વીંટીમાં ઘણું ગુણ છે. તેના પ્રભાવથી તમને જંગલમાં કોઈ જાતજુ વિમ્બ નહિ આવે. માટે તમે એને બરાબર સાચવજો. આટલું બોલતાં પાંડુરાજાજુ હૈયું ભરાઈ ગયું. રડતાં રડતાં ગદ્ગદ સ્વરે કહેવા લાગ્યાં કે ખેટા ! તમે સાચવીને જાજો. તમારા વિના મને કેમ ગમશે ? તમે જંગલમાં દુઃખ કેવી રીતે સહન કરશો ? તમે કુમળા ફુલ જેવા જંગલમાં બેસશો ને હું મહેલમાં રહું ! અરેરે...હું તો યુધિષ્ઠિરને ગાદીએ બેસાડીને હીક્ષા લેવાનો હતો પણ મને હીક્ષા લેવા ન હીંધી. તમે કહ્યું હતું કે પિતાજી ! અમે તમારી સેવા કરીશું પણ મારી સેવા કરવાને બદલે મને છોડીને વનવાસ આપ્યા અને મારે આ ઉંમરે આવું દુઃખ ભેવાનો વખત આવ્યો. આના કરતાં મેં હીક્ષા લીધી હોત તો આવું દુઃખ ભેવાનો વખત તો ન આવત ને ? જ્યાં મારું માન્યું છે ત્યાં દુઃખ છે ને ? આ પ્રમાણે ખૂબ કલ્પાંત કરતાં કહ્યું—મને જવાની બિલકુલ ઇચ્છા નથી પણ તમે કહો છો તેથી અનિચ્છાએ જવું પડે છે. એમ કહી પાંચેય પુત્રોને પાંડુરાજાએ બાથમાં લઈ લીધા ને સાથે હાથ મૂકીને આશીર્વાદ આપીને કહ્યું. હું જાઉં છું. તમે વનવાસના તેર વર્ષ પૂરા કરીને ક્ષેમકુશળ પાછા આવીને તમારા સુખનાં દર્શન કરાવજો. આ પ્રમાણે કહીને સૌએ પાંડવો પાસેથી વિદાય લીધી. બધાને વિદાય કર્યા

પછી પાંડવોએ કૃષ્ણને પાછા ફરવા કહ્યું, ત્યારે કૃષ્ણજીએ કહ્યું. ના, હું તો થોડો સમય તમારી સાથે રહીશ. એમ કહીને કૃષ્ણ પાંડવોની સાથે ગયા.

વડીલોને, નગરજનોને સૌને વિદાય કરીને પાંડવો, કુંતાજી, દ્રૌપદી અને કૃષ્ણજીએ ત્યાંથી આગળ પ્રયાણ કર્યું. એ સમયે અત્યારની માફક ડામરના રોડના સીધા રસ્તા ન હતાં. ખાડા-ટેકરા, કાંટા ને કાંકરાવાળા વિષમ રસ્તા હતા. ક્યારેક ખીણમાં ઉતરવું પડતું તો ક્યારેક ઉંચા ડુંગરા ઉપર ચઢીને ઉતરતાં હતાં. પગમાં કાંટા લોંકાઈ જતાં ને લોહી નીકળતાં હતાં. આવા કષ્ટ વેઠતાં વેઠતાં વનની કેડીએ આગળ ચાલી રહ્યા છે. ચાલતા ચાલતા કૃષ્ણે યુધિષ્ઠિરની રતનની વીંટી જોઈને આશ્ચર્યથી પૂછ્યું, ભાઈ! આ વીંટી ક્યાંથી લાવ્યા? મારી પાસે પણ આવી વીંટી નથી. આ વીંટીમાં વિદ્ય નિવારણ કરવાનો, ઝેર ઉતારવાનો વિગેરે ઘણાં ગુણો છે, ત્યારે ધર્મરાજએ કહ્યું મારા પિતાજીએ આપી છે. તેમણે વિશાલાક્ષ નામના વિદ્યાધરનું કોઈ કાર્ય કર્યું હશે તેના ઉપકારના ઋણમાંથી મુક્ત થવા માટે વિદ્યાધરે મારા પિતાજીને પ્રેમથી આ વીંટી ભેટ આપેલી છે. તે પિતાજી પહેરતાં હતાં પણ વનવાસમાં રક્ષણ માટે મને આપી છે.

આ પ્રમાણે સત્ય હકીકત સાંભળીને કૃષ્ણજી ખુશ થયા. માર્ગમાં કષ્ટ ઘણું પડે છે પણ કૃષ્ણજી સાથે હતાં એટલે તે સૌને આનંદ કરાવતા હતા. પરસ્પર વાતચીત તેમજ આનંદપ્રભોષ કરતાં ઘણાં દિવસે તેઓ નાસિક શહેરમાં પહોંચી ગયા. હવે તેમને જૈનસુનિનાં દર્શન થશે ને કેવો આનંદ થશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૮૦

ભાદરવા વદ ૪ ને શનિવાર

તા. ૧-૧૦-૭૭

સુરુ બધુંઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો! અનંતજ્ઞાનીઓ ભગ્ય જીવેનાં કલ્યાણ માટે ફરમાવે છે કે.

ચત્તારિ પરમંગાણિ, દુલ્લહાણીહ જંતુણો ।

માણસત્તં સુરે સદ્ધા, સંજમમ્મિય વીરિયં ॥

ઉત્ત. અ. ૩ ગાથા ૧.

આ સંસારમાં જીવને મનુષ્ય જન્મ, શાસ્ત્રની વાણીનું શ્રવણ, વીતરાગ વચનમાં શ્રદ્ધા, અને વીર્યનું સંયમમાં ફેરવવું એટલે સંયમની પ્રવૃત્તિ એ ચાર ઉત્તમ અંગોની તથા આ સિવાય આયક્ષેત્ર, જેન કુળમાં જન્મ, પાંચ ઇન્દ્રિયોની પૂર્ણતા, નિરોગી શરીર, ધર્મ-

શ્રવણ, ધર્મશ્રદ્ધા અને સંયમ આ બધું મળવું મહાન મુશ્કેલ છે. છતાં પુણ્યોદયે મળી ગયું છે પણ અજ્ઞાન દશાને કારણે સ્વ સંપત્તિને જીવ જોગખી શકતો નથી. તેથી પરમાં કાંઈ મારે છે. જ્યાં સુધી સિંહના બચ્ચાને સ્વશક્તિનું જ્ઞાન ન હોય ત્યાં સુધી ઘેટાના ટોળામાં ભળીને ઘેટાના જેવું જીવન જીવે છે. ભિખારીને ચીંથરામાં બાંધેલા પાદસમણીની પીછાણુ ન હોવાથી તે રીન, હીન અને કંગાળ જેવું જીવન જીવે છે. તેવી રીતે આજે હુનિયાના કંઈક માનવીઓને પોતાનામાં છૂપાયેલી શક્તિની ખબર ન હોવાથી દુઃખ ભોગવી રહ્યા છે. આટલા માટે જ્ઞાની ફરમાવે છે કે હે આત્મા સ્વને જાણુ. આચારાંગ સૂત્રમાં પણ કહ્યું છે કે “જે એ જાણે છે સર્વજાણે જે સર્વ જાણે છે એ જાણે ।” જે એક જીવદ્રવ્યને અથવા અજીવ દ્રવ્યને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી તેમજ અતીત, અનાગત અને વર્તમાનકાળ સમગ્રી સમસ્ત પચથિથી યુક્ત જાણે છે તે સમસ્ત પદાર્થોને જાણે છે. સમસ્ત પદાર્થોનું સમ્યગ્જ્ઞાન થયા વિના કોઈ એક વિવક્ષિત પદાર્થનું જ્ઞાન દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી અને અતીત, અનાગત અને વર્તમાન સમસ્ત પચથિથી થઈ શકતું નથી. જે આ લોકના બીતરના સમસ્ત પદાર્થોને જાણે છે તે એક દ્રવ્યને પણ જાણે છે. માટે જ્ઞાની કહે છે કે તું સ્વમાં પુરુષાર્થ કરી એક આત્માને જાણુ. એક આત્માનું જ્ઞાન થવાથી સમસ્ત અજીવ પદાર્થોનું જ્ઞાન પણ થાય છે. ઇસુખ્રિસ્તે પણ કહ્યું છે કે તું તારી જાતને જોખખ.

અમેરિકામાં વીન્સેટ પીલ નામનો એક પાદરી થઈ ગયો. તેને પોતાના આત્મા ઉપર અખૂટ શ્રદ્ધા હતી. એક વખત અમેરિકાના એક ધનવાન વહેપારીએ કેવાળું કાઢ્યું. એની ઈજ્જત આખરૂ ખલાસ થઈ ગઈ એટલે તે આપઘાત કરવા તૈયાર થયો, ત્યારે તેને એક સજ્જન માણસે કહ્યું. બાઈ! તું આ રીતે મૂંઝવણનો માર્ગો આપઘાત ન કરીશ. તું પાદરી પાસે જા. તે તારી બધી મૂંઝવણ મટાડી દેશે. એ ખૂબ પવિત્ર છે. એટલે વહેપારી પાદરી પાસે આવ્યો ને પોતાના દુઃખની બધી વાત કરી, ત્યારે પાદરીએ કહ્યું. હું તારું બધું દુઃખ દૂર કરીશ. તમે જે કંઈ શુભાંચું છે તેના કરતાં પણ હું તમને વધુ અપાવીશ, પણ તમારે મારી એક શરત સ્વીકારવી પડશે. વહેપારીએ કહ્યું, જોલો, તમારી શું શરત છે? ત્યારે પાદરીએ કહ્યું, કે તમારી પાસે જે કંઈ છે તે બધું તમારે મને આપી દેવું પડશે.

પાદરીની વાત સાંભળીને વહેપારીએ કહ્યું સાહેબ! ઉપર આલ અને નીચે ધરતી સિવાય મારી પાસે બીજું કંઈ નથી, છતાં તમારી શરત કબૂલ કરું છું. પાદરીએ તેને એક કોરા કાગળમાં જમા અને ઉધારનું ખાતું પાડીને કહ્યું હો, આમાં જમા બાબત તમારી પાસે જે સંપત્તિ છે. તે લખો અને ઉધાર બાબત તમે જે શુભાંચું છે તેની નોંધ કરો. વહેપારીએ પોતે મીઠા, ગાડી, મોટર, બંગલા, મિલકત વિગેરે જે શુભાંચું હતું તે ઉધાર બાબત લખ્યું અને જમાની બાબત કોરી રાખી, ત્યારે પાદરીએ પૂછ્યું. હવે તમારી પાસે કંઈ જ નથી? ના, સાહેબ. હવે મારી પાસે રાત્રી પાઈ નથી. પાદરીએ કહ્યું, સાચું

બાલને. હું કહું છું કે તમારી પાસે કંઈક છે. વહેપારીએ ગળગળા થઈને કહ્યું, મારી પાસે કંઈ જ નથી. ત્યારે પાદરીએ કહ્યું, હું બતાવું. તમારી પાસે તમારો જીવ છે કે નહિ ? વહેપારીએ કહ્યું, હા, જીવ તો છે. પાદરીએ કહ્યું, તો મને તમારો જીવ આપી દો. વહેપારીએ કહ્યું, જીવ આપી દીધા પછી મારી ગયેલી મિલકત તો શું પણ મને કોઈ દુનિયાભરતું રાજ્ય આપી દે તો પણ શું ? જીવ આપી દીધા પછી ચોડું ભોગવવાનું છે !

પાદરીએ કહ્યું એ કંઈ હું ન જાણું પણ તમે પહેલાં કહ્યું કે મારી પાસે કંઈ જ નથી ને હવે કબૂલ કરો છો કે મારી પાસે જીવ છે છતાં આપતા નથી. માટે શરતનો ભંગ કર્યો. ઠીક છે, હું તમને જતા કરું છું પણ સાથે એ વાત સમજાવું છું કે તમે એમ માનો કે હું જીવતો છું એટલે મહાન ભાગ્યશાળી છું. જે જીવના બદલામાં તમે દુનિયાનું રાજ્ય લેવા પણ તૈયાર નથી. તો વિચાર કરો કે કોની કિંમત વધારે ? સંપત્તિની કે જીવની ? વહેપારીએ કબૂલ કર્યું કે સંપત્તિ કરતાં જીવની કિંમત વધારે છે, ત્યારે પાદરીએ કહ્યું, કે તો તમે જમા બાબતમાં એમ લખો કે જીવ એ મારી સૌથી અમૂલ્ય મિલકત છે. એ રીતે વહેપારીએ લખ્યું. ફરીને પાદરીએ પ્રશ્ન કર્યો કે તમારી પાસે ક્યા પ્રાણીનું શરીર છે ? તો કહે છે કે મારી પાસે માનવનું શરીર છે, ત્યારે પાદરીએ કહ્યું, કે મારી પાસે એક વિદ્યા છે તેનાથી હું ધારું તો યશુ-પક્ષીનું શરીર બનાવી શકું છું. જો તમે કહો તો તમારું શરીર કોઈ પણ યશુ પક્ષીનું બનાવી દઉં, ને તમે કહો તેટલી સંપત્તિ તમને આપું. બાલો કબૂલ છે ? ત્યારે વહેપારીએ કહ્યું, તમે તો કેવી વાત કરો છો ? મનુષ્યનું શરીર શુભાવીને ગમે તેટલી સંપત્તિ મળે તો પણ તેને શું કરવાની ? એનો ઉપયોગ તો માનવનું શરીર હોય તો જ કરી શકાય છે, માટે મારે માનવનું શરીર શુભાવીને સંપત્તિની જરૂર નથી, ત્યારે પાદરીએ કહ્યું, કે બીજી વખત શરતનો ભંગ થયો. હવે તમે જમાના ખાતામાં લખી દો કે, માનવનું શરીર એ મારી બીજા નંબરની અમૂલ્ય મિલકત છે. વહેપારીએ તે પ્રમાણે લખી દીધું.

પાદરીએ ત્રીજી વખત કહ્યું કે તમારું શરીર તો નિરોગી લાગે છે, પણ હું તમને એક એવું ઇન્કેશન આપું, કે જેથી શરીરમાં કોઈ રોગ ઉત્પન્ન થશે. પછી તમને જેટલી સંપત્તિ જોઈશે તેટલી હું આપીશ. ત્યારે વહેપારીએ કહ્યું—હાથે કરીને રોગી બનવું ને મિલકત મેળવવી તે મને પસંદ નથી. રોગી અવસ્થામાં ધનવાન બનવા કરતાં ભલે ગરીબ રહેવું પણ નિરોગી અવસ્થામાં રહેવું કબૂલ છે. મારે રોગી બનીને ધનની જરૂર નથી. રોગગ્રસ્ત શરીરે હું ધન કેવી રીતે લોગવું ? પાદરીએ કહ્યું. ત્રીજી વખત શરતનો ભંગ થયો. ઠીક, હવે જમાના ખાતામાં લખો કે નિરોગી શરીર એ મારી ત્રીજા નંબરની અમૂલ્ય સંપત્તિ છે. પાદરીએ કહ્યું—ઠીક, તો એમ કરો કે તમે આ રજામાં જન

ને અહીં જ રહો છો તો હવે જીવનભર માટે યુરોપમાં રહેવા બચ્ચો તો તમારી ગયેલી સંપત્તિ કરતાં સવાથી સંપત્તિ તમને મળી જશે, ત્યારે વહેપારીએ જવાબ આપ્યો કે સંપત્તિ માટે હું અમેરિકા જેવી મારી જન્મભૂમિનો જીવનભર માટે ત્યાગ કેમ કરી શકું? મારી જન્મભૂમિ એ મારી આણુમોલ સંપત્તિ છે. તેનો જીવનભર ત્યાગ કરવા કરતાં જન્મભૂમિમાં ગરીબ અવસ્થામાં રહેવું મને પસંદ છે, પણ જન્મભૂમિનો ત્યાગ કરવો પસંદ નથી. પાદરીએ કહ્યું કે તો હવે જમા બાજુ લખો કે મારી જન્મભૂમિ એ મારી ચોથા નંબરની મહાન સંપત્તિ છે. તે પ્રમાણે વહેપારીએ લખી દીધું, ત્યારે પાદરીએ કહ્યું કે તમે ભગવાન ઇસુના ઉપાસક છો, જો તમે ઇસુની ઉપાસના છોડીને અન્ય ધર્મનો સ્વીકાર કરવા તૈયાર હો તો ન્યાલ કરી દઈશ, બોલો, ધર્મ બદલવા તૈયાર છો? ત્યારે વહેપારીએ કહી દીધું કે મારો ધર્મ બદલવા કરતાં મોતને ભેટવું હું વધારે પસંદ કરું છું, પણ ધર્મ બદલવા તૈયાર નથી. એટલે પાદરીએ કહ્યું કે તો જમા બાજુ લખો કે દુનિયાની બધી સંપત્તિમાં ધર્મ એ મારી સર્વોત્તમ સંપત્તિ છે. વહેપારીએ કાગળમાં લખી દીધું. લખ્યા પછી પાદરીએ કહ્યું કે હવે તમે એ જમા તરફતું લખાણ ૧૦૮ વખત વાંચી બચ્ચો એટલે તમને યાદ રહી જાય. આ લખાણ વાંચતા વાંચતા ઉદ્યોગપતિની મૂંઝવણ મટી ગઈ અને તેના મુખ ઉપર ચિંતાને બદલે પ્રસન્નતા છવાઈ ગઈ ને વહેપારીએ હસતાં ચહેરે કહ્યું-સાહેબ હવે મારે કંઈ ભેદતું નથી. આજ સુધી મને મારી સાચી મિલકતની ખબર ન હતી. તે આપે આજે મને ખતાવી દીધી હવે મને સમજાણું કે મારી પાસે અદ્યત્ત સંપત્તિ છે. હું ગરીબ નથી, મારી જે સંપત્તિ ગઈ તેના કરતાં અમૂલ્ય સંપત્તિ મારી પાસે છે. હવે તેનો સદુપયોગ કરવો તે જ મારું કર્તવ્ય છે. આપ તો પારસમણિ સમાન છો. આપે મને લોહા જેવાને સોના જેવો બનાવ્યો. આપનો હું જેટલો ઉપકાર મારું તેટલો બોલો છું.

બંધુઓ! વહેપારીને સાચી સંપત્તિનો ખ્યાલ આવતાં પરમાંથી સ્વમાં આવી ગયો, ગરીબ અવસ્થામાં પણ તેને અલૌકિક આનંદનો અનુભવ થવા લાગ્યો. એણે બાકીની જિંદગી ધર્મારાધનામાં વ્યતીત કરી. આજે મોટા ભાગના માનવીઓ પોતાની પાસે શું છે તે જાણતા નથી અને જાણવા માટે પ્રયત્ન પણ કરતાં નથી, અને બાહ્ય સંપત્તિ મેળવવા માટે કાંકાં માર્યા કરે છે. જેમ પાદરીએ વહેપારીને કહ્યું તેમ આપણા ભગવાને શું કહ્યું છે તે યાદ છે ને? ચાર અંગો જીવને મળવા મહાન દુર્લભ છે. આના જેવી બીજી કોઈ ઉત્તમ સંપત્તિ નથી. તો વિચાર કરો, શું તમને આ બધું નથી મળ્યું? બધું જ મળ્યું છે. તો હવે ભૌતિક સુખો કે લક્ષ્મી આવે કે જાય, વધે કે ઘટે તેની શા માટે આટલી બધી ચિંતા કરો છો? તમે જોની ગમે તેટલી ચિંતા કરશો છતાં તે તમારી સાથે નહિ આવે. સાથે તો શુભાશુભ કર્મો જ આવશે. કારણ કે તે બધું આત્માથી પર

છે. આણું બાણીને પોતાની આત્મિક સંપત્તિને પ્રાપ્ત કરવાનો પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. પુરુષાર્થ આગળ કંઈ અશક્ય નથી. પુરુષાર્થ કરનાર નહિ ધારેલાં મહાનમાં મહાન કાર્યો કરી શકે છે. જેમ સૂર્યનો ઉદય થતાં ગાઢ અંધકાર હટી જાય છે તેમ આત્મા ઉપરનાં કર્મો હટી જતાં અનંત જ્ઞાન, દર્શન અને વીર્ય પ્રકાશે છે. પછી બાહ્ય સંપત્તિ તેની ઠાસી બનીને તેના ચરણ ચૂમે છે. આવો આત્મા આત્મા મટીને પરમાત્મા બને છે, અને અતે તે એક દિવસ અજર-અજર, અવિનાશી અને શાશ્વત એવા મોક્ષ સુખનો ભોક્તા બની જાય છે. બાલો, આણું સુખ મેળવવું છે ને ? બધાના સામું જોતાં તો દેખાય છે કે સૌને મોક્ષમાં જવાની ઈચ્છા છે. તો હવે મોક્ષમાં જવું હોય તો પુરુષાર્થ ઉપાડો, અને પરમાર્થી બનીને સ્વમાં વસો.

જે પરનો મોહ છોડીને સ્વમાં રમણતા કરવાના છે તેવા ગજસુકુમારનો અધિકાર ચાલે છે. સોમિલ બ્રાહ્મણને ત્યાં પુત્રીનો જન્મ થયો છે. તેમને તો પુત્ર કે પુત્રી બંને સરખા જ છે. એ પુત્રીનું નામ સોમા પાડવામાં આવ્યું. તે સોમા અતિ રૂપવંતી અને અતિ સુકુમાલ હતી. જેમ વીજળીનો પ્રકાશ શ્વેત હોય છે તેમ સોમાના શરીરનો રંગ વીજળી જેવો શ્વેત હતો. તેણું શરીર મખમલ જેવું કોમળ હતું. તેની વિશેષતા બતાવતા શાસ્ત્રકાર કહે છે કે “રુવેળં જાવ લાવળેણ ઉક્કિદ્ઠા, ઉક્કિદ્ઠ સરીરા ચાવિ હોલ્થા ।” ઉગતા સૂર્યના કિરણો તેના ઉપર પડે તો પણ તે લાલઘૂમ બની જતી હતી. તે સૌને વહાલી લાગતી હતી. આવી સોમા લાડકોડથી ઉછરવા લાગી. છેવટે તે મોટી થતાં તેના માતાપિતાએ તેને શુરૂકુળમાં લાણુવા મૂકી. અત્યારની માફક એ જમાનામાં સ્કૂલો ને કોલેજો ન હતી પણ બાળકોને લાણુવા માટે શુરૂકુળમાં મોકલવામાં આવતા હતા. સવારે જવાનું ને સાંજે પાછા આવવાનું નહિ. ત્યાં તો અધ્યાસ પૂરો થાય ત્યાં સુધી રહેલું પડતું હતું. મોટા મોટા રાજકુમારો પણ શુરૂકુળમાં લાણુવા માટે આવતા હતા. શુરૂઓનું બધું કામકાજ કરતા હતાં. તે એવો વિચાર નહોતા કરતા કે અમે તો રાજના કુમાર છીએ. અહીં લાણુવા આવ્યા છીએ. કંઈ આણું કામ કરવા માટે નથી આવ્યા ! પણ જ્ઞાન મેળવવા માટે શુરૂ જે આજ્ઞા કરે તેનો હસતા સુખે સ્વીકાર કરતા. સંસારનું જ્ઞાન મેળવવા માટે પણ કેટલો વિનય રાખવો પડે છે ! તો આત્માનું જ્ઞાન મેળવવા માટે કેટલો વિનય રાખવો જોઈએ ! આજે આવો વિનય વિરલ વ્યક્તિઓમાં જોવામાં આવે છે.

સોમિલ બ્રાહ્મણ અને સોમશ્રી બ્રાહ્મણીને સોમા અત્યંત વહાલી હતી. તેને એક દિવસ પણ પોતાનાથી દૂર કરવા ઇચ્છતા ન હતા. થોડી વાર તેને ન દેખે તો તેમને અધીરાઈ આવી જતી હતી. તેવી વહાલી પુત્રીને શુરૂકુળમાં લાણુવા માટે મોકલી. હવે તે સોમા લાણુગણીને કેવી હાંશિયાર થશે ને શું બનશે તેના લાવ અવસરે.

ચરિત્ર :-શ્રીકૃષ્ણ, પાંડવો, કુંતાણ, દ્રૌપદી બધા ચાલતાં ચાલતાં ઘણાં દિવસે નાસિક શહેરમાં પહોંચ્યા. નાસિકમાં પ્રવેશ કરતાં તેમને જૈન મુનિઓનાં દર્શન થયા. સાધુના દર્શન થવા તે મહાન પુણ્યની નિશાની છે. સાધુને જોઈને બધાને ખૂબ ખૂબ આનંદ થઈ ગયો. સૌએ ભાવપૂર્વક ઉત્કૃષ્ટ ભાવે વંદન કર્યા. સુખશાતા પૂછી અને સાધુ પાસે બેસી ગયા. સંતે તેમની જિજ્ઞાસા જોઈને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. તે સાંભળીને તેમણે જાણવા જેવું જાણ્યું, છાંડવા જેવું છોડ્યું ને આદરવા જેવું આદર્યું. સાધુનો ઉપદેશ સાંભળીને તેમણે કંઈક જીવનમાં અપનાવ્યો. આપ પણ સાંભળીને જીવનમાં અપનાવો. પાંડવો સંતના દર્શન કરી ઉપદેશ સાંભળી આનંદ પામતા નાસિક શહેરમાં ગયા.

નાસિક શહેરમાં પાંડવો અને કૃષ્ણ ખૂબ આનંદપૂર્વક રહેવા લાગ્યા. ત્રણ ખંડના અધિપતિ કૃષ્ણ વાસુદેવને પાંડવોની સાથે એટલો બધો આનંદ આવતો હતો કે તેમને પોતાની દ્વારકાનગરી પણ યાદ આવતી નથી. કૃષ્ણજી અને પાંડવોને સગા ભાઈઓ જેવો પ્રેમ હતો. કૃષ્ણજીના મનમાં એવા ભાવ છે કે પાંડવોને તેર વર્ષ સુધી વનમાં રહેવાનું છે તો હું જેટલો સમય તેમની સાથે રહું તેટલો સમય તો એમનો પસાર થાય ! પાંડવો તેમને અવારનવાર કહેતાં કે ભાઈ ! અમારા પાપે આપ શા માટે દુઃખ વેઠો છો ? આપ સુખેથી દ્વારકા પધારો, ત્યારે કૃષ્ણજી એમ જ કહેતાં કે મારે મન રાજ્ય કરતાં તમારી કિંમત વધારે છે. તમારા પ્રત્યે મારું દિલ વિશેષ આકર્ષાય છે. તમને વનમાં મૂકીને જતાં મારું મન માનતું નથી, પણ તમે વચનથી બંધાયા છો એટલે શું થાય ? પછી તો જવું જ પડશે પણ થોડા દિવસ રહીને જાઉં. પાંડવોને પણ કૃષ્ણજી સાથે ખૂબ આનંદ આવે છે. સૌ સાથે બેસી આનંદવિનોદ કરતાં તેમનો સમય પસાર કરવા લાગ્યા.

એક દિવસ યુધિષ્ઠિર અને કૃષ્ણજી બંને સાથે બેસીને વાતચીત કરતા હતા તે સમયે પુરોચન નામનો એક પુરોહિત ત્યાં આવ્યો અને યુધિષ્ઠિરના ચરણમાં વંદન કરીને ઉભો રહ્યો. યુધિષ્ઠિરે તેમનો આદર સત્કાર કરીને પૂછ્યું. ભાઈ તમે કોણ છો ને ક્યાંથી આવ્યા છો ? ત્યારે પુરોચને કહ્યું કે હું પુરોચન નામનો પુરોહિત છું ઈન્દ્રપ્રસ્થથી દુર્યોધન રાજાએ આપને સમાચાર આપવા માટે મને મોકલ્યો છે. યુધિષ્ઠિરે આશ્ચર્યપૂર્વક પૂછ્યું કે શું સમાચાર આપ્યા છે ?

માયાવી દુર્યોધનનો સંદેશ : પુરોહિતે કહ્યું-હે ધર્મરાજ ! દુર્યોધન રાજાએ આદરપૂર્વક આપને કહેવડાવ્યું છે કે હે યુધિષ્ઠિર ! આપ તો ખરેખર મહાન પુરૂષ છો, સદ્ગુણના ભંડાર છો; અને હું તો દુર્ગુણનો દરિયો છું. તમે ઉત્તમ પુરૂષ છો ને હું તો અધમ અને વિશ્વાસઘાતી છું. આપ આર્યોમાં શ્રેષ્ઠ છો ને હું અનાર્યોમાં શિરોમણી છું. આપ સજ્જનોમાં મુગટમણી છો, ને હું દુર્જનોમાં અગ્રગણ્ય છું. આપ સુબુદ્ધિ છો ને હું દુર્બુદ્ધિ છું. આપ કૃતશ છો ને હું તો કૃતઘ્ની છું. તો મોટાભાઈ ! મેં આપને પરાણે

ભુગાર રમાડયા ને આપની આવી દશા કરી અનુચિત આચરણ કયું છે. મારી માટી ભૂલ થઈ છે. તો આપ મારી ભૂલોને ભૂલી જઈને મને માફ કરજો. આપ તો પવિત્ર ને ઉદાર છો. એટલે મને આશા છે કે આપ ક્ષમા આપશો. આપ મહાન પુણ્યવાન અને સૂર્ય સમાન તેજસ્વી એના જેવા છો ને હું લોભા જેવો છું. આપ પારસમણી છો ને હું તો પથ્થરા જેવો છું. આપ પુણ્યવાન છો ને હું પાપી છું. આ પાપીએ આપને વનવાસ મોકલ્યા પણ આપના ગયા પછી રાજ્યમાં અંધારું થઈ ગયું. મને મારા પાપનો હવે ખૂબ પશ્ચાતાપ થાય છે. આપને યાદ કરતાં મારું હૈયું ભરાઈ જાય છે.

વીરા ! મારા પાપની શું કહાની કહું ! મેં આપને તો હેરાન કરવામાં ખાકી ન રાખ્યું અને મારી માતા સમાન ભાણીને એટલો પકડીને સભામાં બોલાવી. એટલેથી ના પતાવ્યું પણ એના ચીર ખેંચાવ્યા ! આવા મેં પાપ કર્યા છે. મને તો એવો પશ્ચાતાપ થાય છે કે મારા કરેલા પાપ કર્મો લોગવવા નરકમાં જવું પડશે. ત્યાં મને નરક પણ નહિ સંઘરે. માટે એ ભાઈ ! તમે મને આપનો નાનો ભાઈ ગણીને ક્ષમા આપજો. આપને બધા ખૂબ યાદ કરે છે. કારણ કે સજ્જનોના સહયોગને સૌ યાદ કરે છે. માટે આપ મારી વિનંતીનો સ્વીકાર કરીને પાછા પધારો. હવે વનમાં જવું નથી. મારા કરેલા કરાર હું પાછા ખેંચી લઉં છું.

કરો રાજ્ય હસ્તિનાપુર આ, જનતા સખ હી આવે !

યદિ ઇચ્છા વહાં નહિ તો ફિર, વારણાવતીમાં આવે હો...શ્રોતા૦

હે ધર્મરાજ ! હસ્તિનાપુરની પ્રજા આપના વિના ખાતી-પીતી નથી. ત્યાં મારો સૌ તિરસ્કાર કરે છે ને તમને ચાહે છે. તો આપ જલ્દી હસ્તિનાપુર પધારી સુખેથી રાજ્ય કરો. કદાચ આપના મનમાં એમ થાય કે હસ્તિનાપુર છોડીને આવ્યા ને હવે પાછા ક્યાં જવું ! જો હસ્તિનાપુર આવવા માટે આપનું મન માનતું ન હોય તો આપ વારણાવતી નગરીમાં આવો ને ખુશીથી ત્યાં રાજ્ય કરો. હું આપનો દાસ બનીને રહીશ. આ પ્રમાણે દુર્યોધન રાજાએ ધર્મરાજને સમાચાર કહેવડાવ્યા. આ સાંભળીને સરળ હૃદયના પાંડવોને ખૂબ આનંદ થયો ને બોલ્યાં. દુર્યોધને પાપ તો કયું પણ એના હૃદયમાં તેનો કેટલો પશ્ચાતાપ છે ! એ કેટલો સરળ છે ! જે પોતે સરળ હોય તે બધાને સરળ માને છે, પણ આ દુર્યોધન ઉપરથી મીઠો અને અંદર હળાહળ વિષ ભરેલો છે તે પાંડવોને ખબર નથી. હવે આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૮૧

ભાદરવા વદ ૫ ને રવીવાર

તા. ૨-૧૦-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ જગતના કલ્યાણ માટે સિદ્ધાંત પ્રદર્શ્યા છે. સિદ્ધાંત એટલે ત્રણે કાળે સિદ્ધ થયેલી શાશ્વતીવાણી. સર્વજ્ઞ ભગવંતની વાણી અવિસંવાદી હોય છે. સર્વજ્ઞ ભગવંતો જગતની સમક્ષ વસ્તુઓને નજર સમક્ષ દેખે છે એટલે પોતાના પૂર્ણજ્ઞાનમાં જે વસ્તુનું જેવું સ્વરૂપ તેમને દેખાયું તે પ્રમાણે તેમણે ઉપદેશ કર્યો. સર્વજ્ઞ ભગવંતોના વચનોનો સંગ્રહ તેનું નામ શાસ્ત્ર છે. શાસ્ત્રનું વાંચન આત્માને શુદ્ધ બનાવે છે. માટે શાસ્ત્રના વચન ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખો. શાસ્ત્રના વચનોનો સહારો લઈ, તેના ઉપર શ્રદ્ધા કરી અનેક જીવો સંસાર સાગરને તરી ગયા છે. શાસ્ત્રનો એકેક શબ્દ મંત્ર સ્વરૂપ છે. અજ્ઞાની મનુષ્ય ઇચ્છિત સુખની પ્રાપ્તિ માટે મંત્ર બપ કરે છે. મંત્રવાદીઓ સર્પનું વિષ ઉતારવા માટે બપ કરે છે ને સર્પનું ઝેર ઉતારે છે. જ્યારે સંસારનાં વિષયોના વિષ ઉતારવા માટે શાસ્ત્રના વચનો મહાન મંત્ર છે. જો તમારે આ વિષ ઉતારવું હોય તો સંસારમાં રહેવા છતાં આ એક મંત્રનું રટણ કરો કે “ ઇમો ડ હં નર્થિ મે કોઈ, નાહમન્નસ્સ કસ્સહ । ” આ સંસારમાં હું એકલો છું. માત્ર કોઈ નથી ને હું કોઈનો નથી. આ ધન, ઘરખાર, વૈભવવિલાસ બધું મૂકીને એક દિવસ જવાનું છે. જીવને પરલોકમાં જો કોઈ આધારભૂત હોય તો ધર્મ છે. ખીજું કોઈ પરલોકમાં શરણ થવાનું નથી. આવું ચિંતન કરતાં રહેશે તો સંસારમાં અનાસક્ત ભાવથી રહી શકશો, પણ આવું રટણ હૃદયના ભાવપૂર્વક થવું જોઈએ. ઉપલબ્ધ ભાવથી નહિ. બોલો, તમારા અંતઃકરણથી આવું રટણ થાય છે ? કે સવારથી ઉઠીને આ માત્રુ....આ માત્રુ કરો છો. યાદ રાખજો કે મારાપણી મમતા જીવને અધોગતિમાં લઈ જશે. જ્યાં મમતા છે ત્યાં માર છે. માટે સમજીને મમતા છોડો. જે મહાનપુરૂષોએ સંસારની મમતા છોડી છે તે સુખી થયા છે.

રાજકુમાર મૃગાયુત રાજવૈભવશાળી હોવા છતાં એક વખત સંતના દર્શનથી બળી ગયો. દીક્ષા લીધી. તમારે તો સંસારમાં રહેવું છે, માયા રાખવી છે ને કલ્યાણ કરવું છે તે કેવી રીતે બને ? એક મ્યાનમાં બે તલવાર સમાઈ શકતી નથી તેમ સંસારમાં રહી સંસારનો મોહ રાખીને આત્મકલ્યાણ થઈ શકતું નથી. વૈરાગ્યને પ્રાપ્ત કરી શુદ્ધભાવથી સંયમનું પાલન કરવું એ જ માનવભવ પામ્યાની સાધકતા છે. આવું જાણવા છતાં જો મનુષ્ય સંસારના મોહમાં પડીને સ્વ તરફ પુરૂષાર્થ કરવામાં વિલંબ કરે તો તે પોતાનું જ નુકશાન કરે છે. જેનું ચિત્ત વીતરાગપ્રભુના વચનમાં તરબોળ રહે છે તેને સંસારની અસારતા સમજાય છે અને જેને સંસારની અસારતા સમજાય છે તેને સંસારની ભયંકર જઘમણમાંથી છૂટાવું અવશ્ય મન થાય છે. યાકી સંસારનાં ભૌતિક સુખોમાં અટવાયેલા

અને મોહની વિટંબણમાં ફસાયેલા જીવોને અંતરમાં શાંતિ નથી. કારણ કે મોહમાં પડેલા જીવોને વિષય તૃણા સતાવે છે, ધનનો લોભ મૂંઝવે છે ને અહંભાવ અધોગતિની ઉંડી ખાઈમાં પછાડે છે. આવા કારણોને લઈને મોહમાં પડેલા જીવો કોઈ વખત ઘોર હિંસા કરતાં પણ અચકાતા નથી.

ધનનો, સંતાનનો અને પરિવ્રહનો મોહ ક્યારેક પોતાના સગા સખંધીનાં ખૂન પણ કરાવે છે. પરિણામે જીવ ગાઢ કર્મનું બંધન કરે છે. એ કર્મોનો જ્યારે ઉદય થાય છે ત્યારે સાંકડી સગાઈમાં જન્મીને એક બીજાનું વૈર લે છે. સમરાદિત્ય કેવળીના નવ ભવમાં ભ્રમીએ તો કેવી રીતે વૈર લીધા છે ! નજીકમાં નજીક વહાલભર્યા સગપણમાં જન્મીને વૈર લીધા છે. એ વાંચતા આપણું હૃદય કંપી જાય છે. એ વાંચતા એમ જ થાય કે કોઈ જીવની સાથે વૈર બાંધવું નહિ. માતાને પોતાના પુત્ર પ્રત્યે તો કેટલું વાતસલ્ય હોય છે ! છતાં માતા પોતાના પુત્રને ઝેરના લાડવા ખવડાવે એ પૂર્વના વૈરભાવ હોય તો જ બને ને ? અમરકુમારની માતાએ ધનના લોભ ખાતર યજ્ઞમાં હોમવા માટે પોતાના પુત્રને આપી દીધો ને ? એ કેમ બન્યું ? પૂર્વભવના વૈર હોય તો જ આમ બને છે. નહિતર માતાને પોતાના પુત્રને પોતાનાથી અળગો કરવાનું મન ન થાય તો યજ્ઞમાં હોમવા માટે આપી દેવાનું કેમ મન થાય ? માતાના દિલમાંથી સંતોનો પ્રત્યે સદા વાતસલ્યના વહેણ વહેતાં હોય છે. હું તમને એક દૃષ્ટાંત આપીને સમજાવું.

એક પટેલનું કુટુંબ છે. તેમાં તેના ઘેર એક દીકરીનો જન્મ થાય છે. તે છોકરી ધર્મવર્ણી છે. સંતાન કાળા હોય કે ધોળા હોય પણ સા બાપને તો ખૂબ વહાલા હોય છે. આ છોકરી માતાપિતાને ખૂબ વહાલી છે. મોટી થતાં તેને સ્કુલે લાવવા મૂકી પણ તેના શાનાવરણીય કર્મોનો ઉદય તેથી લાવવામાં થોડી મંદ છે. છેવટે ૧૬ વર્ષની થતાં તેને પરણાવે છે. છોકરી સાસરે જાય છે. ત્યાં ધણી થોડા મોળા સ્વભાવનો છે. ઘરના જેઠાણી, નણુંક, સાસુ, સસરા બધા રૂપાળા છે. તેથી તેમને રૂપનો અભિમાન આવતાં બધા આને કાળી કાળી કરી તિરસ્કાર કરે છે. છોકરી ખૂબ સમજી ને ગંભીર છે. બધું સમભાવે સહન કરે છે. છોકરીનું લાગ્ય એટલું સાડું કે પતિનો પૂરો એમ છે. ઘરનાં બધા તેની પાસે ધાટણ જેવા કામ કરાવે છતાં ક્યારે પણ મનમાં આંધું લાવતી નથી. તેનો પતિ પૂછે તો પણ કોઈનો વાંક કાઢતી નથી. બધું સહન કરીને દિવસો વીતાવે છે, અને એમ જ વિચારે છે કે બધા બિચારા સારા છે કે મને ઘરમાં રાખે છે. ગાળ કે તો એમ વિચારે કે મને મારતા તો નથી ને ? અને મારે તો વિચારે કે મને જીવવા તો કે છે ને ! આ રીતે આ ગંભીર છોકરી સહન કરે છે. ખરેખર, આવું સહન કરવું તે સહેલ નથી. અહીં મને એક વાત યાદ આવે છે. તે કહું છું.

ભારતમાં અનુપચંદ નામનો એક શ્રાવક હતો. તે ખૂબ ધનવાન હતો પણ અભિમનનું નામ નહિ. તે શ્રાવકના ૨૧ શુભથી શુકત હતો. રોજ ધર્મસ્થાનકમાં, ધર્મધ્યાન

કેાઈ તેમને બોલાવે કે ન બોલાવે, કેાઈ માન આપે કે ન આપે પણ તે તો બધાને પ્રેમથી બોલાવતા હતા. એવા શુભીયલ ને ગંભીર હતાં. એક વખત શેઠને સંઘજમણ કરવાની ઇચ્છા થઈ એટલે તેમણે સંઘની આજ્ઞા લીધી, અને નક્કી કર્યું કે આ દિવસે સંઘજમણ થશે. શેઠ શુભીયલ હતા એટલે તેમની ખૂબ પ્રશંસા થતી હતી. તેમાં સંઘ કરવાનું નક્કી થતાં વાત બહાર પડી કે શેઠ સંઘજમણ કરે છે. એટલે વધુ પ્રશંસા થવા લાગી આ ગામમાં એક ઈર્ષ્યાળુ અને અભિમાની શ્રાવક રહેતો હતો. આ શેઠની વાતુલાહ થાય, એમના શુભ ગવાય તે એનાથી સહન થતું ન હતું. એને ઘેર લગ્નનો પ્રસંગ હતો એટલે એને પણ સંઘ જમાડવાની ઇચ્છા હતી, પણ શેઠનું સંઘજમણ બહાર પડ્યું એટલે અભિમાની શ્રાવક શેઠને નીચા પાડવા માટે જેના તેના મોઢે બોલવા લાગ્યો કે શું એ મોઢે શ્રીમંત એટલે એમનો સંઘ પહેલો થાય ! બપૂ, જ્યાં જુઓ ત્યાં એમનું જ માન ! એમનાં જ શુભલા ગવાય ? અમારું તો કંઈ માન નહિ. એમ બોલવા લાગ્યો ને શેઠને જ્યાં ને ત્યાં વગોવવા લાગ્યો.

દેવાનુગ્રિયો ! સાંભળજો. ઈર્ષ્યા અને અભિમાન કેટલી ખૂરી ચીજ છે ! ઈર્ષ્યાળુ માણસને ખીજના શુભની પ્રશંસા સહન થતી નથી એટલે તેમને કેમ કરીને હલકા પાડું તે માટે તે ઉપાયો શોધતા હોય છે, પણ યાદ રાખો. ખીજને હલકા પાડવા જતાં પહેલાં પોતાને હલકા પડવું પડશે. કૃષ્ણ વાસુદેવના શુભાની દેવલોકમાં પ્રશંસા થઈ ત્યારે ઈર્ષ્યાળુ દેવથી સહન ન થયું એટલે કૃષ્ણની પરીક્ષા કરવા માટે સડેલી કૂતરીનું રૂપ લઈને આવ્યો. એમની પરીક્ષા કરતાં કરશે પણ પહેલાં પોતાને દેવનું ઉત્તમ શરીર છોડીને કીડાથી ખહળહટી સડેલી કૂતરીના શરીરમાં પ્રવેશ કરવો પડ્યો ને ? આ રીતે દરેક બાબતમાં વિચાર કરવો કે હું ખીજનું અહિત કરવાનો વિચાર કરું છું. એનું અહિત થતાં થશે પણ મારું અહિત તો પહેલાં થશે. આટલા માટે સાનીયુરૂપો કહે છે કે ખીજનું અહિત કરવાનો મનમાં વિકલ્પ સરખો ન કરો. તમારાથી બને તો કોઈના શુભ ગાળે પણ કોઈના અવશુભ ના બોલશે. બને તો કોઈની પ્રશંસા કરજો પણ નિંદા ન કરશો. કોઈનું સુખ જોઈને ખુશ થજો પણ ઈર્ષ્યાથી બળશે નહિ.

પેલો ઈર્ષ્યાળુ શ્રાવક શેઠને માટે ગમે તેમ બોલવા લાગ્યો, ત્યારે સારા માણસો એને રોકવા લાગ્યાં કે આવા પવિત્ર શેઠનું આટલું બધું વાંકુ શા માટે બોલે છે ? આ વાત શેઠના કાને આવી. તેમના મનમાં થયું કે આ બિચારો મારા નિમિત્તે કેટલા કર્મો ખાંધી રહ્યો છે. લાવ, હું તેના ઘેર જાઉં ! શેઠની કેટલી સરળતા છે ! આવા સજ્જન અને સરળ વ્યક્તિઓના શુભનો પ્રભાવ એવો પડે છે કે હૃદયથી માણસ શુભવાન બની જાય છે. સરળ શેઠ અભિમાની શ્રાવકના ઘેર ગયા. શેઠને પોતાને ઘેર આવતા જોઈને તે ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો ને હૃષ્ણેર શેઠના સામે ગયો, પધારો.... પધારો કહી તેમને આહાર સતકાર

કરીને ઘરમાં લઈ ગયો. ભલે, શેઠ ઉપર ઈર્ષ્યા કરતો હતો, અભિમાની હતો. પણ આવા મોટા શેઠને પોતાને ઘેર આવતાં જોઈને તેની બળતરા શાંત થઈ. તેના મનમાં હર્ષ થયો કે આવા મોટા શેઠ હાલીયાલીને મારે ઘેર આવ્યા ! શેઠને કહે છે આપે મારે ઘેર આવવની તસ્દી શા માટે લીધી ? મને બોલાવવો હતો ને ! હું આપને ઘેર આવત. શેઠે કહ્યું, ભાઈ ! જેને જેનું કામ હોય તેને તેના ઘેર આવવું જોઈએ. મારે તારું કામ હતું એટલે હું તારે ઘેર આવ્યો છું. મારે તને શા માટે તસ્દી આપવી જોઈએ ! શેઠના મીઠા શબ્દો સાંભળીને પેલો તો ઠંડાગાર બની ગયો.

શેઠને 'પૂછ્યું' કે મારું શું કામ પડ્યું ? મારા લાયક જે કામસેવા હોય તે આપ ખુશીથી કરાવો. ત્યારે શેઠે કહ્યું કે મેં સાંભળ્યું છે કે તમારે ત્યાં લગ્નનો પ્રસંગ છે. તેથી તમે સંઘ જમાડવાના છો. તો મેં જે દિવસ નક્કી કર્યો છે તે દિવસે તમે ખુશીથી સંઘ જમાડજો. તમારો દીકરો તે મારો દીકરો છે. મને કંઈ હરકત નથી. તમે ખુશીથી તે દિવસો જમણુવાર કરજો. આ સાંભળીને ઈર્ષ્યાળુ શ્રાવક કહેવા લાગ્યો કે ના શેઠજી, એમ તે કંઈ હોય, આપ જેવા મોટા માણસનું જમણુ મારાથી ઠેલાય ? ના. આપ પહેલાં કરજો. શેઠે કહ્યું-ભાઈ ! તમારે ત્યાં પ્રસંગ છે. પ્રસંગ લેયું તમારું કામ ઉકલી જાયને સારું દેખાય. મારે ઘેર કંઈ પ્રસંગ નથી. મેં તો હોંશથી સંઘ જમણુ કરવાનું નક્કી કર્યું હતું કે મારે ઘેર મારા સગાંવહાલા તો ઘણાં જમવા આવશે પણ મારા સ્વધર્મી બંધુઓ ક્યારે આવશે ? મારે ઘેર મારા સ્વધર્મી બંધુઓનાં પગલાં થાય ને તેમની એક પડે તો મારું આંગણું પાવન થાય. આ દૃષ્ટિથી મેં સંઘ જમણુ કરવાનું નક્કી કર્યું છે. એ તો ચાર દિવસ મોડું થશે તો મને હરકત નથી. તમે ખુશીથી સંઘ જમણુ કરો. આ શેઠનાં અમૃત જેવા મીઠા મધુરા શબ્દો સાંભળીને અભિમાનીનો અહં ઓગળી ગયો ને ઈર્ષ્યાની અગ્નિ શીતળ બની ગઈ. લાયકર આગ લાગી હોય પણ જો તેના ઉપર પાણી પડે તો અગ્નિને ખૂંચાયે જ છૂટકો થાય છે.

આ શેઠની ક્ષમા અને નમ્રતાની ઈર્ષ્યાળુ શ્રાવક ઉપર અસર થઈ. એ શેઠના ચરણમાં પડી ગયો ને કહ્યું, શેઠ ! મને ક્ષમા કરજો. આપ જેટલાં જ્ઞાની છો તેટલો હું અજ્ઞાની છું. આપ જેટલા ગુણવાન છો તેટલો હું અવગુણી છું. આપ ક્ષમાવાન છો ને હું ક્રોધી છું. આપની પ્રશંસા મારાથી સહન ન થઈ એટલે આપને નીચા પાડવા માટે મેં આ કામ કર્યું હતું. આપના જેવા પવિત્ર પુરુષના અવગુણ બોલીને હું ક્યાં જઈશ ? મારું શું થશે ? એમ કહીને ખૂબ રડ્યો ને શેઠની ક્ષમા માંગી. શેઠે તેને સમજાવીને શાંત કર્યો ને તેનું જીવન સુધારી દીધું. દુકમાં જો એક અજ્ઞિત સારી હોય તો ખીજ બરાબ વ્યક્તિ ઉપર તેના જીવનમાં રહેલા ગુણોની અસર થયા વિના રહેતી નથી.

અહીં પુત્રવધૂ કાળી હતી પણ તેના જીવનમાં ગુણો ઘણાં હતા. એનો પાત એને પૂછતો કે બા, બહેન, લાલીઓ બધા તને સાચવે છે ને ? ત્યારે હસીને કહેતી કે મારા ઉપર બધાનો ખૂબ પ્રેમ છે. મને ખૂબ સાચવે છે. એનો પતિ કહેતો કે તું ગમે તેમ કહે પણ હું માનવા તૈયાર નથી. તારા ઉપર બાપુજી સિવાય બધા દ્રેષ કરે છે ને તારી

શારદા દર્શન

પાસે કાળી મજૂરી કરાવે છે. એ મારા ખ્યાલ બહુસાવનથી. એકરી કહેતી સ્વામીનાથ ! આ દેહ પહેલો કે મોટો એક દિવસ તો પડવાનો છે. તો એને સાચવવાની શી જરૂર છે ? જેટલું કામ થાય તેટલું સાડું. આપને મારા પ્રત્યે પ્રેમ છે એટલે મને કાંઈ હુઃખ નથી. મારા એવા કોઈ કર્મનો ઉદય હશે તેથી આમ બને છે. દોષ મારા કર્મનો છે. એમાં કોઈનો દોષ નથી. માટે આપ બા-ભાણી, બહેન કોઈને કાંઈ ન કહેશો. આમ કહીને એના પતિને શાંત કરી દેતી હતી. આમ કરતાં એ વર્ષ વીતી ગયા ને આ બાળને શ્રીમંત રહ્યું. એને પાંચ મહિના થયા ત્યાં એનો પતિ અકસ્માત બિમાર પડ્યો. પત્ની એના પતિની ખડા પગે સેવા કરવા લાગી. મોટા મોટા ડોક્ટરોને બોલાવ્યા પણ કોઈ તેના પતિનું નિદાન કરી શક્યા નહિ. દશ દિવસની દૂંકી બિમારી ભોગવી એનો પતિ ફાની હુનિયામાંથી વિદાય થયો.

“પતિ જતા પડેલાં હુઃખો” :-પતિનાં પ્રેમના સકારે જીવતી પત્નીના માથે હુઃખનાં હુંગરા ઉતરી પડ્યા, એના મનમાં એમ હતું કે કાલે હુઃખના દિવસો વીતી જશે પણ કહેવત છે ને કે, “બાળોતીયાની બળી કયાંય ન ઠરી.” તે અનુસાર પરણીને સાસરે આવી ત્યારથી હુઃખ પડવામાં બાકી ના રહ્યું. છતાં પતિનો પ્રેમ હતો. તે પતિ આલ્યો ગયો એટલે હવે હુઃખ શું બાકી રહ્યું ? માથા પટકાવતી રહે છે ને બોલે છે હે નાથ ! મારી શી દશા થશે ? હવે મરુડું કોણ ? છાતી અને માથા કુટવા લાગી. કાળો કષ્ટપાંત કરવા લાગી પણ સાસુ, નણંદ કે જેઠાણી તેને આશ્વાસન સરખું પણ આપતાં નથી. એક સસરાના દિલમાં તેના પ્રત્યે ક્યા હતી. એ દીકરો જીવતાં પણ વહુની સાસુને કહેતાં કે આ બિચારી વહુને તમે શા માટે આટલું બધું હુઃખ આપો છો ? બીજી વહુઓની જેમ એ પણ તારા દીકરાની વહુ જ છે ને ? તું બધાની જેમ એને સરખી રાખ પણ સાસુ એ વાત સંભળતી ન હતી.

એના રૂમમાં બેઠી બેઠી વહુ કાળા પાણીએ રડતી હતી. એ વખતે સસરા એની પાસે જઈને કહેવા લાગ્યાં કે બેટા ! તું રડીશ નહિ, હિંમત રાખ. અમારા કિસ્મત ફૂટ્યા કે અમારો લાકડવાયો નાની ઉંમરમાં આલ્યો ગયો. મારા નસીબમાં આવા હુઃખ ભોવાનાં લખ્યાં હશે ! હું એના પડેલાં આલ્યો ગયો હોત તો સાડું થાત. તો મારે આવા હુઃખ તો ન ભોવા પડત ને ? એમ કહીને પુત્રને યાદ કરી બાપ પણ ખૂબ રડ્યો. હૈયું હળવું કરીને વહુને આશ્વાસન આપીને કહ્યું-બેટા ! તું મારી દીકરી છે ને હું તારો બાપ છું. જ્યાં સુધી આ દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી હું તને હુઃખ પડવા નહિ દઉં. એમ કહી વહુને શાંત કરતા. આ બિચારી એકરીને વિધવા થયા પછી તો હુઃખ પડવામાં બાકી ના રહ્યું. એક તો ગર્ભવતી, બીજો પતિનો વિયોગ અને ત્રીજું સાસુ, નણંદ અને જેઠાણીના જીલમ. એટલે તેના માથે વીતક વીતવામાં બાકી ન રહી. નવ માસ પૂરા થયા પછી તેણે એક પુત્રને જન્મ આપ્યો.

કરીને ઘરમાં લઈ ગયો. ભલે, શેઠ ઉપર ઇર્ષ્યા કરતો હતો, અભિમાની હતો પણ આવા મોટા શેઠને પોતાને ઘેર આવતાં જોઈને તેની યજ્ઞતરા શાંત થઈ. તેના મનમાં હર્ષ થયો કે આવા મોટા શેઠ હાલીચાલીને મારે ઘેર આવ્યા ! શેઠને કહે છે આપે મારે ઘેર આવવની તસ્દી શા માટે લીધી ? મને જોલાવવો હતો ને ! હું આપને ઘેર આવત. શેઠે કહ્યું, ભાઈ ! જેને જેનું કામ હોય તેને તેના ઘેર આવવું જોઈએ. મારે તારું કામ હતું એટલે હું તારે ઘેર આવ્યો છું. મારે તને શા માટે તસ્દી આપવી જોઈએ ! શેઠના મીઠા શબ્દો સાંભળીને પેલો તો ઠંડાગાર બની ગયો.

શેઠને પૂછ્યું કે મારું શું કામ પડ્યું ? મારા લાયક જે કામસેવા હોય તે આપ ખુશીથી કરમાવો. ત્યારે શેઠે કહ્યું કે મેં સાંભળ્યું છે કે તમારે ત્યાં લગ્નનો પ્રસંગ છે. તેથી તમે સંઘ જમાડવાના છો. તો મેં જે દિવસ નક્કી કર્યો છે તે દિવસે તમે ખુશીથી સંઘ જમાડજો. તમારો દીકરો તે મારો દીકરો છે. મને કંઈ હરકત નથી. તમે ખુશીથી તે દિવસો જમણવાર કરજો. આ સાંભળીને ઇર્ષ્યાળુ શ્રાવક કહેવા લાગ્યો કે ના શેઠજી, એમ તે કંઈ હોય, આપ જેવા મોટા માણસનું જમણ મારાથી ઠેલાય ? ના. આપ પહેલાં કરજો શેઠે કહ્યું-ભાઈ ! તમારે ત્યાં પ્રસંગ છે. પ્રસંગ લેશું તમારું કામ ઉકલી જાયને સારું દેખાય. મારે ઘેર કંઈ પ્રસંગ નથી. મેં તો હોંશથી સંઘજમણ કરવાનું નક્કી કર્યું હતું કે મારે ઘેર મારા સગાંવહાલા તો ઘણાં જમવા આવશે પણ મારા સ્વધર્મી બધુઓ ક્યારે આવશે ? મારે ઘેર મારા સ્વધર્મી બધુઓનાં પગલાં થાય ને તેમની એક પડે તો મારું આંગણું પાવન થાય. આ દૃષ્ટિથી મેં સંઘજમણ કરવાનું નક્કી કર્યું છે. એ તો ચાર દિવસ મોડું થશે તો મને હરકત નથી. તમે ખુશીથી સંઘજમણ કરો. આ શેઠનાં અમૃત જેવા મીઠાં મધુરા શબ્દો સાંભળીને અભિમાનીનો અહં યોગળી ગયો ને ઇર્ષ્યાની અગ્નિ શીતળ બની ગઈ. ભયંકર આગ લાગી હોય પણ જો તેના ઉપર પાણી પડે તો અગ્નિને ખૂંચાયે જ છૂટકો થાય છે.

આ શેઠની ક્ષમા અને નમ્રતાની ઇર્ષ્યાળુ શ્રાવક ઉપર અસર થઈ. એ શેઠના ચરણમાં પડી ગયો ને કહ્યું, શેઠ ! મને ક્ષમા કરજો. આપ જેટલાં જ્ઞાની છો તેટલો હું અજ્ઞાની છું. આપ જેટલા શુણવાન છો તેટલો હું અવશુણી છું. આપ ક્ષમાવાન છો ને હું કોપી છું. આપની પ્રશંસા મારાથી સહન ન થઈ એટલે આપને નીચા પાડવા માટે મેં આ કામ કર્યું હતું. આપના જેવા પવિત્ર પુરુષના અવશુણ જોલીને હું ક્યાં જઈશ ? મારું શું થશે ? એમ કહીને ખૂબ રડ્યો ને શેઠની ક્ષમા માંગી. શેઠે તેને સમજાવીને શાંત કર્યો ને તેનું જીવન સુધારી દીધું. દુકમાં જો એક વ્યક્તિ સારી હોય તો બીજી ખરાબ વ્યક્તિ ઉપર તેના જીવનમાં રહેલા શુભોની અસર થયા વિના રહેતી નથી.

અહીં પુત્રવધૂ કાળી હતી પણ તેના જીવનમાં શુભો ઘણાં હતા. એનો પાત એને પૂછતો કે બા, બહેન, બાબીઓ બધા તને સાચવે છે ને ? ત્યારે હસીને કહેતી કે મારા ઉપર બધાનો ખૂબ પ્રેમ છે. મને ખૂબ સાચવે છે. એનો પતિ કહેતો કે તું ગમે તેમ કહે પણ હું માનવા તૈયાર નથી. તારા ઉપર બાપુજી સિવાય બધા દ્વેષ કરે છે ને તારી

શારદા દર્શન

પાસે કાળી મચ્છરી કરાવે છે. એ મારા અચાલ બહુસાવનથી છેકરી કહેતી સ્વામીનાથ ! આ દેહ વહેલો કે મોડો એક દિવસ તો પડવાનો છે. તો એને સાચવવાની શી જરૂર છે ? જેટલું કામ થાય તેટલું સારું. આપને મારા પ્રત્યે પ્રેમ છે એટલે મને કાંઈ દુઃખ નથી. મારા એવા કેઈ કર્મને ઉદય હશે તેથી આમ બને છે. દોષ મારા કર્મનો છે. એમાં કોઈનો દોષ નથી. માટે આપ બા-લાણી, બહેન કેઈને કાંઈ ન કહેશો. આમ કહીને એના પતિને શાંત કરી દેતી હતી. આમ કરતાં એ વર્ષ વીતી ગયા ને આ બાઈને શ્રીમંત રહ્યું. એને પાંચ મહિના થયા ત્યાં એના પતિ અકસ્માત બિમાર પડ્યો. પત્ની એના પતિની ખડા પળે સેવા કરવા લાગી. મોટા મોટા ડોક્ટરોને બોલાવ્યા પણ કેઈ તેના પતિનું નિકાન કરી શક્યા નહિ. દશ દિવસની દૂંકી બિમારી ભોગવી એના પતિ શરીર હુનિયામાંથી નિકાય થયો.

“પતિ જતા પહેલાં દુઃખો” :-પતિનાં પ્રેમના સકારે જીવતી પત્નીના માથે દુઃખનાં કુંજરા ઉતરી પડ્યા. એના મનમાં એમ હતું કે કાલે દુઃખના દિવસો વીતી જશે પણ કહેવત છે ને કે, “બાળોતીયાની બળી કયાંય ન કરી.” તે અનુસાર પરણીને સાસરે આવી ત્યારથી દુઃખ પડવામાં બાકી ના રહ્યું. છતાં પતિનો પ્રેમ હતો. તે પતિ આલ્યો ગયો એટલે હવે દુઃખ શું બાકી રહ્યું ? માથા પટકાવતી રડે છે ને બોલે છે હે નાથ ! મારી શી કશા થશે ? હવે મારું કેલું ? છાતી અને માથા કુટવા લાગી. કાળો કલ્પાંત કરવા લાગી પણ સાસુ, નણંદ કે જેઠાણી તેને આશ્વાસન સરખું પણ આપતાં નથી. એક સસરાના દિલમાં તેના પ્રત્યે ક્યા હતી. એ દીકરો જીવતાં પણ વહુની સાસુને કહેતાં કે આ બિચારી વહુને તમે શા માટે આટલું બધું દુઃખ આપો છો ? બીજી વહુઓની જેમ એ પણ તારા દીકરાની વહુ જ છે ને ? તું બધાની જેમ એને સરખી રાખ પણ સાસુ એ વાત સંભળતી ન હતી.

એના રૂમમાં બેઠી બેઠી વહુ કાળા પાણીએ રડતી હતી. એ વખતે સસરા એની પાસે જઈને કહેવા લાગ્યાં કે બેટા ! તું રડીશ નહિ, હિંમત રાખ. અમારા હિંમત ફૂટ્યા કે અમારો લાકડવાયો નાની ઉંમરમાં આલ્યો ગયો. મારા નસીબમાં આવા દુઃખ ભેવાનાં લખ્યાં હશે ! હું એના પહેલાં આલ્યો ગયો હોત તો સારું થાત. તો મારે આવા દુઃખ તો ન ભેવા પડત ને ? એમ કહીને પુત્રને યાદ કરી બાપ પણ ખૂબ રડ્યો. હેયું હળવું કરીને વહુને આશ્વાસન આપીને કહ્યું-બેટા ! તું મારી દીકરી છે ને હું તારો બાપ છું. જ્યાં સુધી આ દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી હું તને દુઃખ પડવા નહિ દઉં. એમ કહી વહુને શાંત કરતા. આ બિચારી એકરીને વિધવા થયા પછી તો દુઃખ પડવામાં બાકી ના રહ્યું. એક તો ગર્ભવતી, બીજી પતિનો વિશેષ અને ત્રીજું સાસુ, નણંદ અને જેઠાણીનો જીલ્લમ. એટલે તેના માથે વીતક વીતવામાં બાકી ન રહી. નવ માસ પૂરા થયા પછી તેણે એક પુત્રને જન્મ આપ્યો.

પુત્ર પ્રત્યે માતાનો રનેહ-પુત્ર એના બાપ જેવો રૂપાળો અને ચાલાક હતો. બાઈ પુત્રને જોઈને ધીમે ધીમે પતિના વિચોગતું દુઃખ ભૂલવા લાગી. માનવીની આશા અમર છે. એ પુત્ર ઉપર આશાના મિનારા બાંધીને દુઃખના દિવસો પસાર કરવા લાગી. હવે એની સાસુ-જેઠાણી બધા અંદર અંદર વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે આને આપણે ઘરમાંથી કાઢી મૂકીએ ને દોકરો લઈ લઈએ. આ છોકરો એની માતાને ખૂબ વહાલો હતો. કારણ કે એના ઉપર એના જીવનનો આધાર હતો, કે કાલે મારો લાલ મોટો થશે ને મારા દુઃખના દિવસો પૂરા થશે. છોકરાને પણ એની માતા બહુ વહાલી હતી. માતા એને મૂકીને વાસીહું કાઢવા કે પાણી ભરવા ગઈ હોય તો પણ એનો જીવ દીકરામાં જ હોય અને દીકરો માતાને ન દેખે તો એ ચારે તરફ માતાને શોધવા લાગે. ઘણીવાર માતા આવે એટલે માતાને વળગી પડતો ને કાલુ કાલુ બોલતો કે, હેં મમ્મી ! તું મને મૂકીને ક્યાં ગઈ હતી ? મમ્મી ! હવે તું મને મૂકીને ક્યાંય ન જઈશ. હોં....મને સાથે લઈને જ જા. બાબાની કાલીઘેલી બોલી સાંભળીને માતાનું હૃદય પીગળી જતું ને કહેતી સારું હોં બેટા ! હવે તને મૂકીને નહિ જઈ.

ખીજી બાજુ સાસુ અને જેઠાણીઓએ નક્કી કર્યું કે આપણે તેને કાઢી મૂકવી છે. એ આપણાં ઘરમાં ન જોઈએ પણ એના છોકરાને એની માયા બહુ છે તે છોકરાની હાથએ, આમ વિચાર કરીને બાબાને એની મમ્મીની માયા છોડાવવા માટે બાબાને પ્રેમથી બોલાવતી, અને કહેતી- હવે તારી મમ્મી પાસે નહિ જવાતું હોં. પણ છોકરો મમ્મીને ભૂલે તેમ ન હતો. ઘણીવાર તે આ બાઈના હાથમાંથી બાબાને ઝૂંટવીને લઈ લેતી ને તેને કપડાં ધોવા મોકલી દેતી. આ સમયે બાબા મારી મમ્મી ક્યાં ગઈ....ક્યાં ગઈ કરતો દીનવદને ઓશીયળો બનીને ચારે બાજુ માતાને શોધવા ટગરટગર ભ્રમ કરતો. એની સામે જોનારનું હૃદય પણ પીગળી જાય તેવું તેવું રૂઢન હતું. છોકરો એવો રૂપાળો, આકર્ષક, તેજસ્વી અને અપળ હતો કે સૌ કેઈ એને છાનો રાખવા જતા હતા પણ માતા વિના એને એવી હુંફ મળતી ન હતી. જ્યારે એની માતા કપડાં ધોઈને આવે ત્યારે એની માતાને વળગી પડતો ને કહેતો કે હવે હું તને નહિ જવા દઉં. આ વહુ સમજી ગઈ હતી કે હવે મને કાઢી મૂકવાના છે. આ વિચારે એના મનમાં અનેક પ્રકારનાં વિચારો આવતાં કે મને કાઢી મૂકશે પણ આ મારા કુમળા કુલતું શું થશે ? તે મારા વિના ઘડીવાર રહી શકતો નથી ને આ લોકો મને તેનાથી છુટી પાડવા માંગે છે. અરેરે....પ્રભુ ! મારું શું થશે ? હવે તો સાસુ, જેઠાણી અને નણંદને ત્રાસ એટલો વધી ગયો હતો કે તેના મનમાં થતું કે હું આપઘાત કરીને મરી જઈ ! પણ ગમે તેમ તો ય માતાનું વાત્સલ્ય છે ને ! અંતરમાંથી એવું વાત્સલ્યનું વહેણ ઉભરાતું કે હું તો જઈ પણ મારા લાલતું કેણું ? એ બાબાના સુખ ખાતર આપઘાત કરવાનો વિચાર માંડી વાળતી. તે એક વખત બાબાને રમાડતી હતી ત્યાં એકદમ નણંદે આવીને બાબાને ખેંચી લીધો ને કહ્યું, કાળસુખી ! હવે

તાડું કામ નથી. તું અહીંથી ચાલી જા. એમ કહી બધી ભેગી થઇને તેને ગડદાપાટું મારવા લાગી. છોકરો કહે મારી મમ્મીને કેમ મારો છો ? મને મારી મમ્મી પાસે જવા દો. કાળો કેર મચી ગયો ત્યારે તેના સસરાએ કહ્યું, તમે શા માટે આ બિચારી દુઃખિયારીને આટલું બધું દુઃખ આપો છો ? એ દુઃખિયારીને દુભવીને તમે સુખી નહિ થાઓ. આ બાળો એને સોંપી દો. ખૂબ કહ્યું પણ ધરના બધા એક બાલુ થઇ ગયા છે ને સસરા એકલા પડી ગયા. એટલે એમનું શું થાશે ?

વહુ સસરાના ચરણમાં પડીને કહે છે બાપુજી ! મને ગમે તેમ કરશો પણ હું આ ઘર છોડીને ક્યાંય જવાની નથી. મારા પિયર અગર ખીજે ક્યાંય નહિ જાઉં. મને તમારા ઘરની વહુ ન ગણો તો કાંઈ નહિ, એક નોકરડી તરીકે તો રાખો ! છેવટે સસરાએ એક નાનકડું મકાન તેને લઈ આપ્યું ને સસરા આ મા-દીકરાનું પૂરું ધ્યાન રાખવા લાગ્યા અને મા દીકરા આનંદથી રહેવા લાગ્યા. સમય જતાં દીકરો મોટો થયો ને લણવા લાગ્યો. છોકરો જેમ જેમ લણતો ગયો તેમ તેમ તેને ઘરના વાતાવરણનો બધો ખ્યાલ આવતો ગયો. એક દિવસ તે કોલેજથી ઘેર આવ્યો ત્યારે તેની માતાની આંખમાં આંસુ ભર્યા. માતાને પૂછ્યું કે હે બા ! તું આજે આટલી બધી કેમ રડે છે ? તને શું આછું આંધું ? પણ ધ્રુસ્કે રડતી માતા કાંઈ બોલી શકી નહિ. છોકરો સમજી ગયો કે મારી બાતું જે રૂઢન છે તેનું સુખ્ય કારણ મારા પિતાજી ગુજરી ગયા પછી લયંકર દુઃખો પડ્યા છે તે છે. એમ વિચારી રડતાં રડતાં દીકરાએ કહ્યું, હે બા ! હવે તારા દુઃખના દિવસો ગયા. આ રીતે ખૂબ ખૂબ આશ્વાસન આપ્યું અને પોતાના મનમાં નિર્ણય કર્યો કે મારી બાને હું ક્યારે પણ દુઃખી નહિ થવા દઉં. ખરેખર તે રીતે છોકરો ખૂબ લણ્યો. મોટો એન્જિનિયર બન્યો અને પુણ્યનો સિતારો પ્રગટતાં લક્ષ્મીજી નીરની માફક આવવા લાગ્યા, અને ઘર વૈભવશાળી બની ગયું. સારી એક કન્યા સાથે લગ્ન થયા. પુત્ર અને પુત્રવધુ સાધુની અસ્ખલિત પ્રેમથી સેવા કરવા લાગ્યા. સૌ કુટુંબીજનોની આંખ ઉઘડાવી દીધી. દૂકમાં બહેને સમભાવે દુઃખ વેઠ્યા તો સુખના દિવસો આવ્યા.

આપણે આ દૃષ્ટાંતથી એ સાર અહણુ કરવો છે કે માતાને સંતાન પ્રત્યે કેટલું વાતસલ્ય હોય છે ! માતાને આટલા કષ્ટ પડ્યાં છતાં પુત્રને ખાતર આપવાત ન કર્યો. નાની ઉંમરમાં વિધવા થઈ છતાં નિર્મળ આરિત્ર પાળ્યું. માતાનો સંતાનો ઉપર આવો પ્રેમ હોય છે પણ સંતાનો મોટા થતાં ઘણીતાર માતા-પિતાના ઉપકારને ભૂલી જાય છે. વહાલા લાઈઓ ! ભલે ખીજું બધું ભૂલી જશે પણ મા-બાપને કદી ભૂલશે નહિ. માતાપિતાની સેવા કરવી તે સંતાનોની સુખ્ય ફરજ છે. એ ફરજ અઠા કરશો તો ફરજમાંથી સુકત બની શકશો.

આજે સ્વ. ગચ્છાધિપતિ બા. બ્ર. પૂ. રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબના સુશિષ્ય સ્વ. બા. બ્ર. હર્ષદેવમુનિ મહારાજ સાહેબની પુણ્યતિથિ છે. આ પ્રસંગને અનુરૂપ પૂ. મહાસતીજીએ બા. બ્ર. હર્ષદેવમુનિ મહારાજ સાહેબના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપથી ઝગમગતા સંયમી જીવન ઉપર સુંદર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. જે સાંભળતાં શ્રોતાઓની આંખમાંથી અશ્રુધારા વહી હતી. તેમના આદર્શ જીવનના પ્રસંગો ખૂબ આદરણીય હતા.

ૐ શાંતિ

(૩)

વ્યાખ્યાન નં. ૮૨

ભાદરવા વદ ૬ ને સોમવાર

તા. ૩-૧૦-૭૭

અનંત કણ્ણાનિધિ, શાસ્ત્રકાર ભગવંતોએ અનંતકાળથી ભવસમુદ્રમાં દૂષ્ણતા જીવેને તરવા માટેનો રાહ બતાવવા માટે દ્વાદશાંગી સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી. સૂત્રમાં ભગવંતે દરમાવે છે કે હે જીવાત્મા ! તું પુદ્ગલમાં સુખ શોધી રહ્યો છે. તો સાચું સુખ પુદ્ગલમાં નથી પણ આત્મામાં છે. વસ્તુ ઘરમાં છે ને બહાર શોધે તો ક્યાંથી મળે ? તેમ સુખનો ખજાનો આત્મામાં પડેલો છે તેને છોડીને જીવ બહાર શોધી રહ્યો છે તે ક્યાંથી મળશે ? આત્મા સિવાયની પર વસ્તુમાં સુખ નથી. જ્ઞાનીઓ કહે છે કે—

પુદ્ગલભાવની દૂર થાએ પસ્તી, તો અંતરમાં જામે આત્માની મસ્તી,
અનાદિની પ્રકૃતિ ત્યાંથી ખસતી, પછી તો નથી ત્યાં કોઈ જાતની તસ્તી.

અનંતકાળથી જીવ પુદ્ગલ તે હું, એમ માનીને બૂલવણીમાં પડી ગયો છે. હાથ તે હું, પગ તે હું, ઢેહ તે હું, આલું માનીને તેના હુંજે હુંજી થાય છે, ને તેને સાચવવામાં જિંદગીનો અમૂલ્ય સમય વીતાવે છે, પણ હું તમને પૂછું છું કે તમારે ઘેર વાંચવા માટે પેપર લેા છો. તેને વાંચીને પછી શું કરો છો ? તિજોરીમાં મૂકો છો કે ખૂણામાં મૂકો છો ? પેપર વાંચાઈ ગયા પછી તો તમે તેને પસ્તીમાં જ કાઢી નાંખોને ? એ પસ્તીને તિજોરીમાં મૂકો તો તિજોરી શોભે ખરી ? “ના” તિજોરીમાં તો દાગીના, પૈસા વગેરે કિંમતી ચીજો મૂકાય. એનાથી તિજોરી શોભે પણ પસ્તી ભરવાથી શોભે નહિ. પસ્તી તો ઘરના એક ખૂણામાં મૂકી રખાય. કદાચ કોઈ માણસ તિજોરીમાં પસ્તી ભરે તો તે મૂર્ખો કહેવાય. તિજોરીમાં પસ્તી ભરનારને મૂર્ખો કહેા છે ને તો આત્માની રીતે તમે સમજો કે અહીં માલ કેને કહેવો ને પસ્તી કેને કહેવી ?

અંધુઓ ? આત્મા એ માલ છે ને પુદ્ગલ એ પસ્તી છે, પણ મોક્ષમાં જવા માટેની સાધનામાં એના સહારાની જરૂર છે. તે માટે તેને સાચવેા તેની ના નથી પણ એકાંત

એનો મોહ ના રાખો. પુદ્ગલનો મોહ રાખનાર આત્મા પુદ્ગલાનંદી બની જાય છે. એ પુદ્ગલ ભાવની પસ્તી અંતર તિલેરીમાંથી દૂર થાય તો અંતરમાં આત્માની મસ્તીનો રંગ જામે છે, અને આત્માને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે કે હું કોણ છું? મારું સ્વરૂપ શું છે? મારા શુભ કયા ને મારા લક્ષણ કયા?

નાળં ચ દંસણં ચેવ ચરિત્તં ચ તવો તદ્વા ।

વીરિયં ઉવઓગો ય, એયં જીવસ્સ લક્ષણં ॥ ઉ. સુ. અ. ૨૮ ગાથા ૧૧

ભગવંત કહે છે કે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય અને ઉપયોગ એ છ ઇવનાં લક્ષણ છે. નવતત્ત્વમાં પણ ઇવનું લક્ષણ બતાવતાં કહ્યું છે કે સદા સઉપયોગી, અસંખ્યાત પ્રદેશી, સુખ દુઃખનો જાણ અને સુખ દુઃખનો વેદક હોય તેને ઇવ કહેવાય. છ લક્ષણોમાં ઉપયોગ એ પણ આત્માનું લક્ષણ છે. દરેક કાર્યમાં ઇવે ઉપયોગ રાખવો જોઈએ, બહેનો રસોઈ કરવા એસે ત્યારે ચુલો, સગડી, ચાસ વિગેરે પૂંછને વાપરવા તે પણ એક ઉપયોગ છે. આમ તો રસોઈ કરવામાં છકાય ઇવેનો આરંભ થાય છે એટલે તે પાપનું જ કારણ છે, પણ જો તેમાં ઉપયોગ રાખો તો કંઈક અંશે પાપથી બચી શકાય છે. આવી રીતે શરીરમાં જ્યારે રોગ આવે ત્યારે ઇવ ઉપયોગ રાખે કે રોગ દેહને આબંધો છે. દેહ અને હું બંને ભિન્ન છીએ, પણ પુદ્ગલનો મને રાગ છે એટલે એના દુઃખે દુઃખી થાઉં છું. મેં એવા કર્મો બાંધ્યા છે તેથી મારે પુદ્ગલના પિંજરમાં પૂરાઈને કર્મજનિત સુખ અને દુઃખનો અનુભવ કરવો પડે છે. માટે હવે મારે કર્મ ન બંધાય તેમ ઉપયોગ રાખવો જોઈએ. કર્મ બાંધ્યા છે તો મારે ભોગવવા પડે છે પણ જો ન બાંધ્યા હોત તો દુઃખ આવત ? આમ સમજીને પુદ્ગલ ભાવની પસ્તીનો મોહ ઉતરે તો અંતરમાં આત્મિક ભાવની મસ્તી જામે છે. આવો ઉપયોગ રાખનાર આત્માને પરપુદ્ગલો પ્રત્યેનો મોહ ઉતરી જાય છે. આત્માને સ્વચ્છ રાખવા માટે મોહ, માયા, કષાય વિગેરે પ્રકૃતિઓનાં કચસને ખસેડીને આત્માને સ્વચ્છ બનાવવાનો છે. પ્રકૃતિઓ ખસતાં આત્માની પ્રવૃત્તિ બદલાશે. પ્રવૃત્તિ બદલાશે એટલે આત્મા ક્ષણે ક્ષણે સાવધાન રહેશે. જેટલો આત્મા સાવધાન બનશે તેટલો તે સ્વાનુભવ, આત્માનંદની મસ્તી માણી શકશે. જેટલો આત્મિક ભાવ આવશે તેટલો પાંચ ઇન્દ્રિયો અને છઠ્ઠા મન ઉપર વિજય મેળવશે.

જે આત્માનંદની મસ્તી માણવાના છે એવા ગજસુકુમારનો અધિકાર ચાલે છે. એ ગજસુકુમારે ૭૨ કળાનું જ્ઞાન મેળવ્યું છે, અને ચૌવનને આંગણે આવીને ઉભા છે. એ ગજસુકુમાર પુદ્ગલ ભાવની પસ્તીનો ત્યાગ કરીને આત્માની મસ્તી માણવાના છે. તે કેવી મસ્તી માણશે તે વાત સાંભળશો ત્યારે તમને ખબર પડશે. તે વાત કરતાં પહેલાં શાસ્ત્રકાર ભગવંત બતાવે છે કે તે દ્વારકા નગરીમાં સોમિલ નામના મહર્ષિકે બ્રાહ્મણને રૂપ, ભાવબુદ્ધિ,

આજે સ્વ. ગચ્છાધિપતિ બા. બ્ર. પૂ. રત્નચંદ્રજી મહારાજ સાહેબના સુશિષ્ય સ્વ. બા. બ્ર. હર્ષદ્યુનિ મહારાજ સાહેબની પુણ્યતિથિ છે. આ પ્રસંગને અનુરૂપ પૂ. મહાસતીજીએ બા. બ્ર. હર્ષદ્યુનિ મહારાજ સાહેબના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપથી ઝગમગતા સંયમી જીવન ઉપર સુંદર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. જે સાંભળતાં શ્રોતાઓની આંખમાંથી અશ્રુધારા વહી હતી. તેમના આદર્શ જીવનના પ્રસંગો ખૂબ આદરણીય હતા.

ૐ શાંતિ

ૐ

વ્યાખ્યાન નં. ૮૨

ભાદરવા વદ ૬ ને સોમવાર

તા. ૩-૧૦-૭૭

અનંત કણ્ણાનિધિ, શાસ્ત્રકાર ભગવંતોએ અનંતકાળથી ભવસમુદ્રમાં ડૂબતા જીવોને તરવા માટેનો રાહ બતાવવા માટે દ્વાદશાંગી સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી. સૂત્રમાં ભગવંતે દ્વરમાવે છે કે હે જીવાત્મા ! તું પુદ્ગલમાં સુખ શોધી રહ્યો છે. તો સાચું સુખ પુદ્ગલમાં નથી પણ આત્મામાં છે. વસ્તુ ઘરમાં છે ને બહાર શોધે તો ક્યાંથી મળે ? તેમ સુખનો ખજાનો આત્મામાં પડેલો છે તેને છોડીને જીવ બહાર શોધી રહ્યો છે તે ક્યાંથી મળશે ? આત્મા સિવાયની પર વસ્તુમાં સુખ નથી. જ્ઞાનીઓ કહે છે કે—

પુદ્ગલભાવની દ્વર થાએ પસ્તી, તો અંતરમાં જામે આત્માની મસ્તી,
અનાદિની પ્રકૃતિ ત્યાંથી ખસતી, પછી તો નથી ત્યાં કોઈ જાતની તસ્તી.

અનંતકાળથી જીવ પુદ્ગલ તે હું, એમ માનીને જૂલવણીમાં પડી ગયો છે. હાથ તે હું, પગ તે હું, ફેડ તે હું, આવું માનીને તેના હુઃખે હુઃખી થાય છે, ને તેને સાચવવામાં જિંદગીનો અમૂલ્ય સમય વીતાવે છે, પણ હું તમને પૂછું છું કે તમારે ઘેર વાંચવા માટે પેપર લો છો. તેને વાંચીને પછી શું કરો છો ? તિજેરીમાં મૂકો છો કે ખૂણામાં મૂકો છો ? પેપર વંચાઈ ગયા પછી તો તમે તેને પસ્તીમાં જ કાઢી નાંખોને ? એ પસ્તીને તિજેરીમાં મૂકો તો તિજેરી શેલે ખરી ? “ના” તિજેરીમાં તો કાગીના, પૈસા વગેરે કિંમતી ચીજો મૂકાય. એનાથી તિજેરી શેલે પણ પસ્તી ભરવાથી શેલે નહિ. પસ્તી તો ઘરના એક ખૂણામાં મૂકી રખાય. કદાચ કેઈ માણસ તિજેરીમાં પસ્તી ભરે તો તે મૂર્ખો કહેવાય. તિજેરીમાં પસ્તી ભરનારને મૂર્ખો કહે છે ને તો આત્માની રીતે તમે સમજો કે અહીં માલ કોને કહેવો ને પસ્તી કોને કહેવી ?

ખંધુઓ ? આત્મા એ માલ છે ને પુદ્ગલ એ પસ્તી છે, પણ મોક્ષમાં જવા માટેની સાધનામાં એના સહારાની જરૂર છે. તે માટે તેને સાચવો તેની ના નથી પણ એકાંત

એનો મોહ ના રાખો. પુદ્ગલનો મોહ રાખનાર આત્મા પુદ્ગલોનાંદી બની જાય છે. એ પુદ્ગલ ભાવની પસ્તી અંતર તિબેરીમાંથી દૂર થાય તો અંતરમાં આત્માની મસ્તીનો રંગ જામે છે, અને આત્માને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે કે હું કોણ છું? મારું સ્વરૂપ શું છે? મારા શુભ કયા ને મારા લક્ષણ કયા ?

नाणं च दंसणं चैव चरित्तं च तवो तथा ।

वीरियं उवओगो य, एयं जीवस्स लक्खणं ॥ ઉ. સૂ. અ. ૨૮ ગાથા ૧૧

ભગવંત કહે છે કે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય અને ઉપયોગ એ છ જીવનનાં લક્ષણ છે. નવતત્ત્વમાં પણ જીવનું લક્ષણ બતાવતાં કહ્યું છે કે સદા સઉપયોગી, અસંખ્યાત પ્રદેશી, સુખ દુઃખનો જાણુ અને સુખ દુઃખનો વેદક હોય તેને જીવ કહેવાય. છ લક્ષણોમાં ઉપયોગ એ પણ આત્માનું લક્ષણ છે. દરેક કાર્યમાં જીવે ઉપયોગ રાખવો જોઈએ, બહેનો રસોઈ કરવા બેસે ત્યારે ચુલો, સગડી, બ્યાસ વિગેરે પૂંજીને વાપરવા તે પણ એક ઉપયોગ છે. આમ તો રસોઈ કરવામાં છકાય જીવોનો આરંભ થાય છે એટલે તે પાપનું જ કારણ છે, પણ જો તેમાં ઉપયોગ રાખો તો કંઈક અંશે પાપથી બચી શકાય છે. આવી રીતે શરીરમાં જ્યારે રોગ આવે ત્યારે જીવ ઉપયોગ રાખે કે રોગ દેહને આવે છે. દેહ અને હું બંને ભિન્ન હોયે, પણ પુદ્ગલનો મને રાગ છે એટલે એના દુઃખે દુઃખી થાઉં છું. મેં એવા કર્મો બાંધ્યા છે તેથી મારે પુદ્ગલના પિંજરમાં પૂરાઈને કર્મજનિત સુખ અને દુઃખનો અનુભવ કરવો પડે છે. માટે હવે મારે કર્મ ન બંધાય તેમ ઉપયોગ રાખવો જોઈએ. કર્મ બાંધ્યા છે તો મારે ભોગવવા પડે છે પણ જો ન બાંધ્યા હોત તો દુઃખ આવત ? આમ સમજીને પુદ્ગલ ભાવની પસ્તીનો મોહ ઉતરે તો અંતરમાં આત્મિક ભાવની મસ્તી જામે છે. આવો ઉપયોગ રાખનાર આત્માને પરપુદ્ગલો પ્રત્યેનો મોહ ઉતરી જાય છે. આત્માને સ્વચ્છ રાખવા માટે મોહ, માયા, કપાય વિગેરે પ્રકૃતિઓનાં કચસને ખસેડીને આત્માને સ્વચ્છ બતાવવાનો છે. પ્રકૃતિઓ ખસતાં આત્માની પ્રવૃત્તિ બદલાશે. પ્રવૃત્તિ બદલાશે એટલે આત્મા ક્ષણે ક્ષણે સાવધાન રહેશે. જેટલો આત્મા સાવધાન બનશે તેટલો તે સ્વાનુભવ, આત્માનંદની મસ્તી માણી શકશે. જેટલો આત્મિક ભાવ આવશે તેટલો પાંચ ઇન્દ્રિયો અને છઠ્ઠા મન ઉપર વિજય મેળવશે.

જે આત્માનંદની મસ્તી માણવાના છે એવા ગજસુકુમારનો અધિકાર ચાલે છે. એ ગજસુકુમારે ૭૨ કળાનું જ્ઞાન મેળવ્યું છે, અને યૌવનને આંગણે આવીને ઉભા છે. એ ગજસુકુમાર પુદ્ગલ ભાવની પસ્તીનો ત્યાગ કરીને આત્માની મસ્તી માણવાના છે. તે કેવી મસ્તી માણશે તે વાત સાંભળશે ત્યારે તમને ખબર પડશે. તે વાત કરતાં પહેલાં શાસ્ત્રકાર ભગવંત જીતાવે છે કે તે દ્વારકા નગરીમાં સૌમિક નામના મહર્ષિએ પ્રાણજ્ઞને રૂપ, ભાવજ્ઞથી

યુક્ત સોમા નામની પુત્રી હતી. તે મોટી થતાં તેના માતાપિતાએ તેને શરૂકુળમાં લખવા માટે મોકલી. તે લણ્ણીગણીને સ્ત્રીઓની ચોસઠ કળામાં પ્રવીણ થઈ એટલે તેના શરૂએ તેના માતાપિતાને સોંપી દીધી. તેના માતા પિતાએ વિદ્યા લખાવનાર કલાચાર્યને ઘણું ધન આપીને સંતુષ્ટ કરીને વિદાય કર્યા. માતાપિતાએ પોતાના બાળકોને સંસારનું જ્ઞાન અપાવવા માટે કેટલું કરે છે ! તેને માટે કેટલી ચીવટ રાખે છે ! પણ આત્માનું જ્ઞાન આપવા માટે આટલી ચીવટ રાખે છે ! આઢિ પુરૂષ બહોંતેર કળામાં પ્રવીણ થાય કે સ્ત્રી ચોસઠ કળામાં પ્રવીણ થાય પણ જ્યાં સુધી એક ધર્મકળામાં પ્રવીણ નહિ થાય ત્યાં સુધી કલ્યાણ થવાનું નથી. આજના માતાપિતાએ પોતાના બાળકો સ્કુલ અને કોલેજમાં ફેંદલ ન થાય તે માટે જેટલું ધ્યાન આપે છે તેટલું ધ્યાન જૈનશાળાએ મોકલવાનું રાખતાં નથી. જે દરેક માતાપિતાએ પોતાના સંતાનોને જૈનશાળાએ મોકલવાનું લક્ષ રાખે અને જૈનશાળામાં ગયા પછી શું શીખ્યા, કેટલો અભ્યાસ કર્યો તેનું ધ્યાન રાખે તો બાળકો ધર્મકળામાં અવશ્ય પ્રવીણ થાય.

સોમા સ્ત્રીઓની ચોસઠ કળા શીખીને તૈયાર થઈ. તે યુવાન થતાં જેમ ચંદ્ર સોળે કળાએ ખીલે છે ત્યારે અત્યંત શોભાયમાન લાગે છે, તેમ આ સોમાનું રૂપ અને યૌવન સોળે કળાએ ખીલી ઉઠ્યું છે. એ અંધારામાં ઉભી હોય તો પણ તેના રૂપનો પ્રકાશ પડતો હતો. એ સાદા વસ્ત્રો પહેરીને ઉભી હોય તો પણ જોનારને અત્યંત આકર્ષક અને મનોહર લાગતી હતી, એને લાલી, લીપ્સ્ટીક કે પાવડર ચોપડવાની જરૂર ન હતી. આજે તો રૂપને આકર્ષક અને મનોહર બનાવવા માટે કેટલાં શબ્દગાર સજે છે ! કેટલાં સાધનો વધ્યાં છે ! છોકરીઓને મા-બાપ પરણાવે ત્યારે એને શબ્દગારની એક પેટી ભરીને આપે છે, પણ આ કૃત્રિમ સાધનોથી તમારું રૂપ વધશે નહિ પણ ઉલ્ટું રૂપ બગડશે. હોઠ કાળા હોય તેને લાલ દેખાડવા માટે લાલી લગાવે છે. એટલે હોઠ કાબરચીતરા દેખાય છે. સંજેઠ વાળને કાળા બનાવવા માટે કલપ લગાડવામાં આવે છે, પણ જે વખત માથું ધોવે એટલે વાળ કાબર ચીતરા દેખાવા માંડે છે. કુદરતી જે વાળની કાળાશ હોય છે તેની કાળાશ કલપ લગાડવાથી આવતી નથી. માટે સમજો કે અસલ તે અસલ છે. અને નકલ તે નકલ છે.

સોમાનું રૂપ અસલી હતું. તેને કોઈ સાધનોની જરૂર ન હતી. તેનું રૂપ જોઈને સૌ એમ જ કહેતાં કે જાણે સ્વર્ગમાંથી કોઈ દેવી મૃત્યુલોકમાં ન આવી હોય ! એવી સોમા સાક્ષાત્ દેવી જેવી શોભતી હતી. “તપ્ત્વં સા સોમા દારિયા અણ્ણયાં કયાઈ પેઠ્યા જાવ વિમૂસિયા-વહ્નિહિ” શુજ્જાહિ જાવ પરિવિલ્લતા ।” એક દિવસ આ સોમા બાલિકાએ સુગંધી તેલ માલીશ કરાવી સારા સુગંધીદાર સાબુથી સ્નાન કર્યું. સ્નાન કરીને સારા કિંમતી વસ્ત્રો પહેર્યા. વસ્ત્રો પહેરીને તેના ઘર પ્રમાણે કિંમતી સોનાના અને રત્નોના

દાગીના પહેર્યા. સોમિલ બ્રાહ્મણને ત્યાં ઘણી સંપત્તિ હતી. પુત્ર ગણો કે પુત્રી ગણો સોમા એક જ હતી. એટલે તેને માટે શું કમીના હોય ! આજે સંસારી છવો સંતાન માટે કેટલો સંતાપ કરતાં હોય છે ! પણ સંતાન થયા પછી સાત સાંધે ને તેર તૂટે એવી પરિસ્થિતિ હોય છે. એક ચિંતા ન મટે ત્યાં બીજી ચિંતા ઉત્પન્ન જ હોય છે. દુકાનેથી તમે થાક્યાપાક્યા ઘેર જાઓ એટલે તમારા શ્રીમતીજી કહેશે કે આજે ધીને! ડાંગો ખલાસ થઇ ગયો છે, ધી લાવ્યા એટલે કહેશે કે તેલ ખલાય ઘડી ગયું છે. તો ત્રીજે દિવસે કહેશે કે ચોખ્ખા ને ઘઉં ખલાસ થયા છે. એ પતે એટલે કહેશે કે આ છોકરાઓને સ્કુલની ફી ભરવા પૈસા જોઈએ છે. છે સંસારમાં સુખ ! કેટલી બધી ચિંતાઓથી સંસાર સળગી ઉઠ્યો છે. છતાં છવને સંસારમાં સુખ દેખાય છે. અમને તો તમારી દયા આવે છે કે તમે ક્યાં સુધી આવા દુઃખથી ભરેલા સંસારમાં પડ્યા રહેશો ? પણ જેમ પાણીમાં રહેલાં માછલાંને જોઈને કોઈને વિચાર થાય કે આ બિચારા માછલાં આ ઠંડીમાં ઠરી જશે માટે, લાવ એને કાઢીને બહાર મૂક તો એ માછલાં પાણી વિના તરફડીને મરી જાય છે. તેમ તમારી દયા બાંધને સંતા તમને સંસારથી બહાર કાઢવા ઇચ્છે છે, પણ તમારી દશા કોના જેવી છે તે સમજાણું ને ? (હસાહસ) સંસારમાં ગમે તેટલું દુઃખ ભલે હોય પણ સંસાર છોડવો ગમતો નથી. સંસારનાં દુઃખો હસતાં હસતાં સહન થાય છે પણ આત્મા માટે ધર્મ કરતાં રહેજ દુઃખ વેઠી શકાતું નથી.

સોમિલ બ્રાહ્મણને ઘેર સંસાર સુખની કોઈ કમીના ન હતી. કોઈ જાતની એને ચિંતા ન હતી. ધનના ભંડાર ભરેલા હતાં પણ આજે તો અંદર કંઈ ન હોય ને ઉપરથી ભલકાનો પાર નહિ. કોઈ બાઈ ઘરના આંગણમાં સુંદર રંગોળી પૂરે પણ તેના પાણીના ગોળામાં સેવાળ હોય તો તેને શું કહેશે ? આ તો કુવડ બાઈ છે. એના બહારના ઠકારા છે પણ ઘરમાં તો કંઈ ઠેકાણું નથી, એવી રીતે જેના ઘરમાં કંઈ ન હોય પણ બહારથી વટખંધ ફરતાં હોય તેની દશા પણ એવી જ છે. સોમિલના ઘરમાં ભરપૂર સંપત્તિ હતી તેની સંપત્તિ પ્રમાણે કપડા ને દાગીના પણ હોય ને ! સોમાને માટે એક એકથી ચઢિયાતા વસ્ત્રો અને દાગીના તૈયાર કરાવ્યા હતાં. તે પહેરીને તૈયાર થઈ ત્યાર બાદ તેની સખીઓ અને દાસીઓને બોલાવી. મોટા ઘરની છોકરીઓને દાસ-દાસીઓ અને સખીઓનો પાર ન હોય. સોમા હંમેશા દાસીઓ અને સખીઓથી ઘેરાયેલી રહેતી હતી. એ નાહી ધોઈ સારા વસ્ત્રાલંકારો પહેરી શણગાર સજીને તૈયાર થઈ તે તેની સાહેલીઓને અને દાસીઓની વચ્ચે ચંદ્રમાની જેમ શોભવા લાગી. હવે તે તેની સખીઓને સાથે લઇને ક્યાં જશે ને શું બનશે તેના લાવ અવસર.

ચરિત્ર :-કપટી દુર્યોધનના શીખવાડયા પ્રમાણે પુરોચને ધર્મરાજને સમાચાર આપ્યા કે કદાચ આપને હસ્તિનાપુર ન જવું હોય તો વારણાવતી નગરીમાં પધારો.

આપ ગમે ત્યાં રહેશો પણ હું તો આપની આજ્ઞા શિરોમાન્ય કરીને આપનો દાસ બનીને રહીશ. આપ તો કુરૂવંશના આધારસ્થાન જેવા છો. સૂર્ય સમાન તેજસ્વી છો માટે આપ જે કરશો તે હું નહિ કરી શકું. આપ તો અમારા વડીલ છો, ઉદાર દિલના છો એટલે મારો શુનો માફ કરશો. અહાહા....કપટી માણસો શું નથી કરતા? દુર્યોધનના દિલમાં પાંડવો પ્રત્યે ઝેર ભરેલું છે પણ ઉપરથી મીઠું મીઠું બોલીને આવા સમાચાર કહેવડાવ્યા.

કૃષ્ણ યુધિષ્ઠિર ખાત, સુનીને હૃદય બહુ હર્ષાયા.

સ્વયં સરલ સરલ લખે સખકો, ચાલ ઉસી સંગ આયા. હો-શ્રોતા

પુરોચનની વાત સાંભળીને કૃષ્ણ અને યુધિષ્ઠિરને ખૂબ આનંદ થયો. કારણ કે તેઓ બધા સરળ હતાં. જે સરળ હૃદયનાં માણસો હોય છે તેઓ બધાને પોતાના જેવા સમજે છે, પણ કંઈ બધા સરખા હોતા નથી. પુરોચનને કહ્યું કે અમારે શું કરવું તે વિચાર કરી લઇએ. કૃષ્ણ અને યુધિષ્ઠિરે ચોરડામાં જઈને વિચાર કર્યો કે શું કરવું? કારણ કે પાંડવો જે કંઈ કાર્ય કરતાં હતાં તેમાં સૌથી પહેલાં કૃષ્ણજીની સલાહ લેતાં. કૃષ્ણજીએ કહ્યું. ભાઈ! છદ્મસ્થ માણસ ભૂલને પાત્ર છે. એણે ભૂલ કરી છે પણ હવે તેને આટલો બધો પશ્ચાતાપ છે તો કંઈ નહિ. તમે હસ્તિનાપુર જવાનું રહેવા દો, અને વારણાવતીમાં જાઓ.

“કૃષ્ણજીની સલાહથી પાંડવોનું વારણાવતીમાં આગમન” :-કૃષ્ણજીની વાત માન્ય કરીને સૌ વારણાવતી જવા તૈયાર થયા. પુરોચનને સાથે લઇને બધા વારણાવતી ગયા. વારણાવતી નગરીમાં ખબર આપ્યાં કે પાંડવો અહીં પધારે છે. આવા પવિત્ર પુરૂષો પોતાની નગરીમાં પધારે છે તે જાણીને ત્યાંના પ્રજાજનોને ખૂબ આનંદ થયો. જ્યાં યુષ્કવન પુરૂષોનાં પગલાં થાય છે ત્યાં શોકમય વાતાવરણ હોય તો પણ અનંદમય બની જાય છે. તેમ અહીં સૌને હર્ષ થયો અને આખું નગર શણગાર્યું, અને ખૂબ હર્ષભેર તેમનું સ્વાગત કર્યું.

“લાંબના મહેલમાં ઉતારો” :-વારણાવતીમાં એક નવો લઘુ મહેલ બનાવવામાં આવ્યો હતો. તે મહેલમાં પાંડવોને ઉતાર્યા. પાંડવો પધારતાં નગરમાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો. તેઓ આનંદથી રહેવા લાગ્યા ઇન્દ્રપ્રસ્થથી દુર્યોધન તેમને મળવા માટે વારણાવતી નગરીમાં આવ્યો ને પાંડવો પ્રત્યે ખૂબ પ્રેમ બતાવ્યો. તેણે યુધિષ્ઠિરના ચરણમાં પડીને માફી માંગી અને આંખમાં આંસુ સારીને કહેવા લાગ્યો. મોટાભાઈ આ પાપીને ક્ષમા કરો. યુધિષ્ઠિરે કહ્યું, ભાઈ! એમાં તમારો દોષ નથી. મારા કર્મનો દોષ છે. એમ કહી શાંત કર્યો. થોડા દિવસ દુર્યોધન ત્યાં રોકાયો તે પાંડવોને માટે ઘણી સારી સારી ચીજો લાવ્યો હતો,

અને તેઓ જે કંઈ મંગાવે તેનાથી હખલ ચીજો મોકલતો હતો. થોડા દિવસ પાંડવો સાથે રોકાયો પણ એટલો પ્રેમ બતાવ્યો કે પાંડવો તો બરાબર ભરમાઈ ગયાં. કૃષ્ણને પણ એમ લાગ્યું ખરેખર દુર્યોધનને પચાતાપ થયો છે. દુર્યોધન ઇન્દ્રપ્રસ્થ આવ્યો ગયો ને પાંડવો આનંદથી ત્યાં રહેવા લાગ્યા.

કૃષ્ણ પાંડવોને દુઃખમાં સહાય કરવા માટે આવ્યા હતાં પણ હવે તેમનું દુઃખ આવડ્યું ગયું જાણીને કૃષ્ણે કહ્યું તમને સુખમાં જોડને મને શાંતિ છે, તો હું દારિકા જાઉં. પાંડવો વારણાવતી રહ્યા એટલે હસ્તિનાપુરથી તેમના કુટુંબીજનો ત્યાં આવી ગયા. તેમાં કૃષ્ણની લાડીલી બહેન અને અર્જુનની પત્ની સુભદ્રા અભિમન્યુને લઈને આવી હતી. ઘણા વખતથી સુભદ્રા પિયર ગઈ ન હતી એટલે કૃષ્ણે કહ્યું ઘણાં વખતથી સુભદ્રા આવી નથી. માતા તેને ખૂબ ગંજે છે. તો જો આપ કહો તો સાથે લઈ જાઉં. થોડા દિવસ રહીને મોકલી દઈશ, અર્જુનને રમ આપી એટલે કૃષ્ણ સુભદ્રા અને અભિમન્યુને લઈને દારિકા આવ્યા ને બધાને પાંડવોનાં કુશળ સમાચાર આપ્યા એટલે સૌને ખૂબ આનંદ થયો.

એક વખત સત્યવાદી ધર્મરાજ અને તેમનું કુટુંબ લેશું થઈને બેઠું હતું ત્યારે બધા દુર્યોધનની ખૂબ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા કે દુર્યોધન કેવો પવિત્ર બની ગયો ! એણે આપણું દુઃખ મટાડી દીધું. કહેવાય છે ને કે આજનો ચાપી કાલે પુનિત બની જાય છે. આજનો દાનવ કાલે માનવ બની જાય છે. તે અનુસાર દુર્યોધન આપણા માટે કૂર રાક્ષસ જેવો બની ગયો હતો પણ હવે તેની કૂરતા ચાલી ગઈ. તે આપણા માટે કંઈવાંત બની ગયો. એમ ખૂબ શુભ ગાતાં હતાં તે સમયે શું બન્યું :—

“ધર્મરાજને મળેલ પત્ર :—વિદુરજીએ મોકલેલ પ્રિયવંદ નામનો ફત ફરતો ફરતો વારણાવતી નગરીમાં આવ્યો ને યુધિષ્ઠિરના ચરણમાં નમન કરીને ઉભો રહ્યો. ધર્મરાજએ તેને ઓળખ્યો એટલે વિદુરજીના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા. તેથી ફત યુધિષ્ઠિરને એકાંતમાં લઈ ગયો ને વિદુરજીએ આપેલો પત્ર યુધિષ્ઠિરના હાથમાં આપ્યો. એ કાગળમાં વિદુરજીએ શું લખ્યું છે તે ધર્મરાજ વાંચવા લાગ્યા.

વિદુરજીએ પત્રમાં લખ્યું હતું કે હે મારા વહાલો ધર્મરાજ ! મેં પત્રમાં જે કાંઈ સમાચાર લખ્યા છે તે તમારા એકાંત ફિતને માટે લખ્યો છે. તે તમે બરાબર વાંચીને વિચાર કરજો. હવે ખાસ હકીકત જણાવું છું કે હું કોઈ કારણ પ્રસંગે ઇન્દ્રપ્રસ્થ ધૃતરાષ્ટ્ર પાસે ગયો હતો. ત્યારે અને દુર્યોધન ખાપ-દીકરો બેઠા હતાં. ત્યાં દુઃશાસન અને કણ્ઠુ આવ્યા અને દુર્યોધનને ચઢાવવા લાગ્યા કે તમે પાંડવોને હાલ તેર વર્ષ માટે વનમાં મોકલ્યા છે પણ પછી તો આવશે ને ? કદાચ તેરમે વર્ષ પકડાઈ જાય ને તમે પાછા બીજાં તેર વર્ષ વનવાસ મોકલી દો પણ અંતે તો એ પાછા આવશે જ ને ? જ્યાં સુધી એ તમારા દુશ્મનો

જીવતાં છે ત્યાં સુધી તમે સુખે રાજ્ય ભોગવી શકશો નહિ. માટે હવે એવો ઉપાય કરવો જોઈએ કે તેમનો જડમૂળમાંથી વિનાશ થઈ જાય.

આવો વિચાર કરીને તેમણે પુરોચન નામના પુરોહિતને યોગ્ગાઓ અને તમારો વિનાશ થાય તેવો ઉપાય શોધીને તેને કહ્યું કે તમે વારણાવતી જાણો ને ત્યાં જઈને પાંડવોનો વિનાશ કરો. એમને આ વાતની ગંધ આવે નહિ ને તેમનો નાશ થાય તેવું કામ કરવાનું છે. તે કામ શું કરવાનું છે તે સમાચાર વિદુરજીએ પત્રમાં લખ્યા છે. તે સુધિષ્ઠિર વાંચશે ને શું જનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૮૩

ભાદરવા વદ ૭ ને મંગળવાર

તા. ૪-૧૦-૭૭

અનંતરાની સર્વેશ ભગવંતે જગતનાં જીવો ઉપર કૃષ્ણ કરીને સિદ્ધાંત સમજાવ્યા છે. ભગવંતના સુખમાંથી નીકળેલી વાણી તેનું નામ સિદ્ધાંત. વીતરાગ પ્રભુની વાણી સત્ય અને નિઃશંક છે. આ વાણીનું શ્રવણ કરીને જે જીવો આચરણમાં મૂકે છે તેનું અવશ્ય કલ્યાણ થાય છે. ભગવાન મોહ નિદ્રામાં પોઢેલા જીવોને જાગૃત કરવા માટે કહે છે કે.

સંબુજ્ઞ કિં ન બુજ્ઞહ, સંબોહી ચ્છલ પેચ્ચ દુઃકહા ।

નો હુવળમન્તિ રાહો, નો સુલભં પુણરવિ જીવિયં ॥

સૂ. અ. ૨. ઉ. ૧ ગાથા ૧

હે ભવ્ય જીવો! તમે જાગો, સમજો અને યોગ પામો. સમૃદ્ધિયોગ પ્રાપ્ત કરવાની આ અમૂલ્ય તક છે. જે ચતુર હોય તે હાથમાં આવેલી તકને ચૂકતો નથી. યોગધર્મીની પ્રાપ્તિ કરીને મોક્ષમાં જવાનું જો કોઈ શ્રેષ્ઠ સ્થાન હોય તો મનુષ્યભવ છે. ખીજા કોઈ પણ ભવમાં આવી આરાધના કરી શકાતી નથી, અને જીવનમાંથી જે રાત્રીઓ ને દિવસો આટલા જાય છે તે ફરીફરીને પાછા આવતાં નથી. માટે હાથમાં આવેલા અમૂલ્ય અવસરને ગુમાવશો નહિ. મનુષ્યભવ તો મળ્યો છે પણ સાથે તમારા એટલા સફળાગ્રથ છે કે જ્યાં આરાધના કરવાની જોગવાઈ મળે તેવી ભૂમિમાં જન્મ થયો છે. કંઈક મનુષ્યો અનાયૈ દેશમાં જન્મ્યા છે, તેમને ધર્મ શું ચીજ છે તેની પણ ખબર નથી. કંઈક આર્યદેશમાં જૈન કુળમાં જન્મ્યા છે પણ અમેરિકા, જર્મન, જાપાન વિગેરે વિદેશમાં જઈને વસ્યા છે ત્યાં શું તેમને ધર્મ કરવાનો યોગ મળે છે? ત્યાં સાધુ જઈ શકે છે, કે સુપાત્ર દાન દેવાનો અવસર મળે છે? સત્સંગનો લાભ મળે છે? ત્યાં કંઈ નથી.

ખની શકતું. અહીંથી કદાચ ધર્મના સંસ્કારો લઇને ગયા હશે, તો ઘોડા ધણી સંસ્કાર રહેશે.

ભગવાન કહે છે હે માનવ ! તારી જિંદગી તો કાચી માટીના કુંભ જેવી છે. કાચી માટીના કુંભને જો સાચવીને એક રૂમમાં મૂકી દેવામાં આવે તો તે પશુ ધણી વર્ષો મુધી ટકી શકે છે. પણ એના જેટલો કાચાનો વિશ્વાસ કરવા જેવો નથી. શરીર ગમે તેવું તંદુરસ્ત અને પહેલવાન જેવું હોય છતાં તેનો વિશ્વાસ કરવા જેવો નથી. આપણે ઘણી વાર સાંભળીએ છીએ કે રસ્તામાં પડી ગયાં ને મરી ગયા. રાત્રે સાત્ર સારા સૂતા ને સવારે તે ઉઠ્યા જ નહિ. ખોલો, આ દેહનો વિશ્વાસ કરવા જેવો છે? 'ના.' તો આવા ક્ષણિક જીવનમાં પ્રમાદ કરીને ખેસી રહેવાય ખરું? આટલા માટે રોજ કહેવામાં આવે છે કે જ્યાં સુધી દેહમાં કસ છે, ત્યાં સુધી માલ લઈ લો. માલ લીધો હશે તો મૂલ્ય મળશે. બાકી તો પસ્તાવું પડશે.

અંતગત સૂત્રમાં એવા ધણી જીવોનો અધિકાર છે કે તેમણે માનવમત્ર પામીને આત્મકલ્યાણ કરવાની તકને ઝોળખી છે. એ આત્માઓ સામાન્ય ન હતાં. મોટા રાજાના કુમાર હતાં. રાજાની રાણીઓ હતી. તેમણે કનકાવલી, રતનાવલી વિગેરે તપ કર્યા છે. તમને એવા તપ સામાયિકથી કરાવું તો પશુ થાકી જશે. ત્યારે એમણે ઉપવાસથી એવા તપ કર્યા છે. જેમ અગ્નિમાં સોનાને તપાવીને ગાળવામાં આવે છે તેમ એમણે તપ દ્વારા આત્માને તપાવીને કર્મોને ગાળી નાંખ્યા ને આત્માને સો ટચના સોના જેવો શુદ્ધ અને સ્વચ્છ બનાવ્યો, ને આત્માની સાધના કરવાની તકને ઝોળખી. આવો અવસર ફરીને નહિ મળે. કાલે ધર્મ કરીશ એવો વિશ્વાસ કરીને તમે ખેસી ના રહેશો.

કાલ ઉપર તું રાખી મૂકે ધરમનાં કામ, ઇચ્છા ના રહે અધૂરી જોજો એ. નાદાન સૂતાં સૂતાં અંધારામાં જોજો મૃત્યુ ના થઈ જાય-મનની મનમાં ના રહી જાય,

આવતી કાલે કરશું તેવા ભરોસે ના રહેશો. જ્યારે ઇચ્છા થાય ત્યારે ધર્મના કાર્યો તરત કરી લેજો. નહિતર મનની મનમાં રહી જશે. મેં તો એવા કંઈકને જોયા છે કે એમની મનની મનમાં રહી ગઈ ને તેઓ દુનિયામાંથી વિદાય થયા. માટે ખૂબ સાવધાન બનો.

આપણે ગજસુકુમારનો અધિકાર ચાલે છે. તેમાં સોમિલ બ્રાહ્મણની પુત્રી સોમાએ જ્ઞાન કરીને શરીરે સુગંધીદાર પદાર્થોના વિલેપન કર્યા, સારા વસ્ત્રો અને હાગીના પહેર્યા ને સુંદર શબ્દગાર સજીને તૈયાર થઈ. તેની દાસીઓ અને સગીઓની વચ્ચે તે દેવાંગના જેવી શોભવા લાગી. એક રૂપ જ એવું હાલું કે એણે કંઈ શબ્દગાર ન પહેર્યા હોય તો પશુ શોભી ઉઠતી હતી. તો પછી જ્યારે શબ્દગાર સજે એટલે કેટલી શોભી ઉઠે ! ઉત્ત. સૂત્રના બાવીસમા અધ્યયનમાં રાજેમતીની વાત આવે છે કે તે કેવી સૌંદર્યવાન હતી !

અહ સા રાયવર કન્ના, સુમીલા ચારુપેદિની ।
સન્ન લક્ષણ સંપન્ના, વિજ્ઞસોયામણિપ્પામા ॥

ઉત્ત. અ. ૨૨ ગાથા ૭

રાજેમતી ઉચ્ચસેન રાજાની લાડીલી દીકરી હતી. તે સુશીલ, સુદર્શના એટલે જેતું દર્શન જ એવું સુંદર હતું કે જોનાર ઠરી જાય. તે સર્વ ઉત્તમ લક્ષણોથી યુક્ત હતી અને તેના શરીરની કાતિ વીજળી જેવી હતી વીજળીનું તેજ ઝગારા મારે છે તેમ રાજેમતીનું તેજ ઝગારા મારતું હતું. અંધારામાં પણ તેના તેજનો પ્રકાશ પડતો હતો. એવું રાજેમતીનું રૂપ હતું. એટલે શાસ્ત્રકારે તેના રૂપની પ્રશંસા કરી છે. આવી સૌંદર્યવાન રાજેમતીએ સંસાર છોડીને સંયમ લીધો. દીક્ષા લીધા પછી જ્યારે તેઓ નેમનાથ પ્રભુના દર્શન કરવા માટે ગયા ત્યારે માર્ગમાં ખૂબ વરસાદ પડતાં રાજેમતી એક શુક્રામાં ગયા. વરસાદમાં ભીંજાયેલા વસ્ત્રો કાઢીને અંગોપાંગ સંકેતીને શુક્રામાં ખેઠા, ત્યારે તેમના શરીરનાં તેજથી અંધારી શુક્રામાં પ્રકાશ થયો. એ પ્રકાશમાં રહનેમીએ રાજેમતીને જોઈ તેનું સૌંદર્ય જોઈને રહનેમીનું મન સંયમથી ચલાયમાન થઈ ગયું. રાજેમતીએ તેમને વચન રૂપી અંકુશથી સંયમમાં સ્થિર કર્યાં. મારે તો તમને અહીં એ વાત સમજાવવી છે કે આવી અંધારી ઘેર શુક્રામાં પણ જેનાં શરીરનાં તેજથી પ્રકાશ પથરાયો તે રૂપ કેવું હશે ?

આવી જ ખીલ એક વાત શ્રેણીક રાજાની છે. શ્રેણીક રાજાએ અનાથી મુનિના રૂપની ખૂબ પ્રશંસા કરી કે હે મુનિ ! શું તમારું રૂપ છે ! શું તમારો વર્ણ છે ! શું તમારી સૌન્દર્યતા છે ! જે શ્રેણીક રાજાએ મુનિના રૂપની આટલી પ્રશંસા કરી તે શ્રેણીકનું રૂપ કેવું હતું તે જાણો છો ? જ્યારે શ્રેણીક રાજાને તેમના પિતાજીએ પોતાના રાજ્યની ખંડાર કાઢી મૂક્યા ત્યારે શ્રેણીક વગડાની વાટે ચાલ્યા જતાં હતાં. તે સમયે એક દેવાંગના તેમના રૂપમાં મુગ્ધ બનીને તેમની પાસે આવી અને કહ્યું કે હે શ્રેણીક ! તું મારી સાથે લગ્ન કર તો સારી દુનિયાનું સુખ તારી સામે હાજર કરી દઉં, એવી મારામાં તાકાત છે, પણ શ્રેણીક રાજા હચમચા નહિ ત્યારે દેવી તેમના ઉપર પ્રસન્ન થઈને ચિંતામણી રત્ન આપીને ચરણમાં નમીને ચાલી ગઈ. જેના રૂપમાં દેવાંગના મુગ્ધ બની હતી તેવા શ્રેણીક રાજાને અનાથી મુનિના રૂપમાં વિશેષતા દેખાઈ. તો વિચાર કરો કે એ રૂપ કેવું આશ્ચર્યકારી હશે ! શ્રેણીક રાજાનું રૂપ ઘણું હતું પણ અનાથી મુનિના રૂપમાં એ વિશેષતા હતી કે તેમનું કુદરતી રૂપ તો હતું ને સાથે ચારિત્રનું તેજ હતું. એટલે કેાઈ જાતના સ્નાન, શણગાર વિના પણ મુનિનું રૂપ આકર્ષક અને મનોહર લાગતું હતું. આમહીને લેહીને પ્રકાશ ખંડાર આવતો હતો.

અહીં સોમાનું કુદરતી રૂપ તો હતું. તેમાં શણગાર સજ્યા એટલે તે વિશેષ રૂપે શોભતી હતી. આ વિશેષ રૂપે શોભતી સોમા તેની સખીઓની સાથે અંદ વિનોદ કરતી

“સવાઓ ગિહાઓ પહિનિક્લમમ્ પહિનિક્લમિત્તા જેણેવ ઇચમગ્ગો તેણેવ ઇવાગન્હ” !
 પોતાના ઘેરથી નીકળી અને સખીઓ અને દાસીઓની સાથે રમતી ખેલતી રાજમાર્ગ ઉપર આવી. દ્વારકા નગરી ખાર યોજન લાંબી અને નવ યોજન પહોળી ખૂબ વિશાળ હતી. તેમાં મોટા મોટા રસ્તાઓ હતા. એ રાજમાર્ગો ઉપરથી હવેલો વાહનો પસાર થતાં હતાં. હવેલો નરનારીઓ પણ ત્યાંથી આવતા જતાં હતા. આવા મોટા રાજમાર્ગ ઉપર આવી. “હવાગચ્છિત્તા રાયમગ્ગાંસિ કળગત્તિ-દૂસણં કીલમાણી ૨ ચિટ્ઠુ” !” સોમા એક સોનાનો દડો સાથે લાવી હતી તે કાઢીને રાજમાર્ગ ઉપર સખીઓની સાથે સોનાના દડાથી રમત રમવા લાગી. તમને બધાને બોલ્યો રમવામાં તો ખૂબ રસ આવે છે ને ? જ્યારે મુંઝાઈમાં મેચ રમાતી હોય ત્યારે તમે બધા ખાવાપીવતું પણ ભૂલી જાઓ છો. ને કામધંધો પણ છોડી દે છે. એમાં તમને કંઈ મળવાનું ખરું ? છતાં પૈસા ખર્ચીને એ જોવાનો કેટલો રસ છે ? જે ત્યાં જઈ શકતા નથી તે બધા ટી. વી. ઉપર જોવા બેસી જાય છે. એ જોવામાં આખો દિવસ પસાર થઈ જાય તો પણ ખબર પડતી નથી. જ્યાં એક પાઈ મળવાની નથી, કદ્યાણુ થવાનું નથી તેને માટે કેટલા પૈસાની ખુવારી ? કેટલા કિંમતી સમયની ખુવારી કરો છો. આટલો રસ જો આત્માને માટે ધર્મ કરવામાં આવે તો કદ્યાણુ થઈ જાય.

બોલ્યો રમતાં જે આઉટ થઈ જાય, હારી જાય તે એક બાલુ ઉપર ઉલો રહી જાય છે ને બીજો રમે છે. હું તો તમને બધાને કહું છું કે જો તમે સમજો તો એ બોલ્યો રમત પણ શિખામણુ આપે છે કે હે જીવ ! જો તું અભિમાનથી કુલાઈશ તો મારી માફક ચતુર્ગતિ સંસારમાં ફેંકાવું પડશે, અને મને બેઠથી જેમ આમથી તેમ ઉછાળે છે તેમ તારે પણ ફેંકાનો માર ખાવો પડશે. મારામાં હવા ભરી છે તેથી મારી આ દશા થઈ છે, તેમ તારામાં પણ જો અભિમાનની હવા ભરી હશે તો તારી મારા જેવી દશા થશે. માટે અભિમાનની હવા કાઢીને તું નમ્ર બની જા. જે નમે છે તે સૌને ગમે છે. નમ્ર માણસને ફેંકાઈ જવું પડતું નથી. માટે જ્ઞાની કહે છે કે તમે ગમે તેટલા ધનવાન બનો, જ્ઞાનવાન બનો કે મોટા કલાકાર બનો પણ કદી અભિમાન કરશો નહિ. અભિમાન આવ્યો એટલે વિકાસ થતો અટકી જાય છે.

‘ એક ચિત્રકારનો પુત્ર ખૂબ હોંશિયાર બન્યો. સારા સારા ચિત્રો બનાવીને તે એના પિતાજીને બતાવવા લાગ્યો. એના પિતાજી એને કંઈક ને કંઈક ખોટ બતાવતાં હતાં. બાંપના મનમાં એવા ભાવ હતાં કે મારો પુત્ર કેમ વધુ હોંશિયાર બને. તે બધા ચિત્રકારોમાં પ્રથમ સ્થાન મેળવે એવી તેમની ઇચ્છા હતી. એટલે કંઈક ને કંઈક ખામી હોય તો બતાવ્યાં કરે. જ્યારે બીજા લોકો એના ખૂબ વખાણુ કરતાં કે કેવું સુંદર ચિત્ર દોર્યું છે ! જાણુ જીવતું જાણુ માણસ ન હોય ! લોકોના સુખેથી પ્રશંસા સાંભળીને છોકરાના મનમાં અભિમાન આવ્યો કે હવે મને બધું આવડી ગયું. પોતાના મનમાં થતું કે હવે મારી

કળામાં ખામી નથી, પણ પિતાજીની પાસે જ્ય એટલે તે કંઈક ને કંઈક ખામી બતાવે છે. તેથી તેના મનમાં થયું કે મારા પિતાજી તો મારા કાર્યની કદી પ્રશંસા કરતા નથી. એ તો ખોડખાંપણ કાઢ્યા જ કરે છે. હવે મારે તેમને બતાવવા જવું જ નથી. આજે ઘણું માણસો એવા હોય છે કે તેઓ કામ ઘણું કરે પણ જો તેમનાં ગુણલા ગવાય તો તેમને આનંદ થાય પણ ગુણ ના ગવાય તો મોઢું બગડી જાય છે, પણ ખરેખર જે પ્રશંસાના પિપાસુ બન્યા તેણે સમજી લેવું કે હવે મારો વિકાસ થતો અટકી જવાનો.

ચિત્રકારના આપને ખબર પડી કે હવે મારા પુત્રને અભિમાન આવ્યો છે. એક દિવસ ચિત્રકારે એક સૌંદર્યવાન સ્ત્રીનું ચિત્ર દોર્યું. જાણે આબેદૂળ સ્ત્રી જોઈ લેા. જોનારને લાગે કે જીવતી જાગતી સ્ત્રી છે. હમણાં બોલશે એમ લાગતું. લોકો તેની કલાની ખૂબ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા ત્યારે ચિત્રકાર ખૂબ હરખાવા લાગ્યો. તેના મનમાં થઈ ગયું કે બસ, હવે હું હોંશિયાર બની ગયો. એના પિતાજીએ ફરથી ચિત્ર જોયું. તેમને લાગ્યું કે એક મોટી ખામી છે, પણ હવે તેને બતાવવા જવું નથી કારણ કે તેને અભિમાન આવ્યો છે. આ સમયે બીજો એક ચિત્રકાર ત્યાં આવ્યો. ચિત્ર જોઈને ખામી શું છે તે પકડાઈ ગઈ. ગંભીર માણસો કદી બોલતાં નથી પણ કરી બતાવે છે. પેલા આવનાર ચિત્રકારે એક સળી લઈને ચીતરેલ ચિત્રની આંખમાં બે કાળા ટપકા કરી દીધા. તેથી ચિત્રની શોભા એમ વધી ગઈ. આ સમયે ચિત્રકારને પોતાની ભૂલનું જ્ઞાન થયું. એના મનમાં થયું કે આના કરતાં પિતાજીને બતાવવા ગયો હોત તો મને પ્રેમથી મારી ભૂલ બતાવત. ફરીને ચિત્ર બનાવીને એના પિતાજી પાસે ગયો ને કહ્યું પિતાજી ! મને મારી ભૂલ હોય તો બતાવો, ત્યારે તેના પિતાજીએ કહ્યું બેટા ! હવે એ સમય ગયો. હવે તારો વિકાસ અટકી ગયો.

બંધુઓ ! જીવનમાં વિકાસ સાધવો હોય તો કદી અભિમાન ન કરશો. જ્ઞાન ભણીને અભિમાન કરે કે મારા જેટલું કોઈને જ્ઞાન નથી. પોતાના જ્ઞાનનો કોઈ ને લાભ આપવાને બદલે સામાને પોતાનાથી હલકા પાડવાની વાત કરે તો તેવા જ્ઞાનથી આત્મ કલ્યાણ થતું નથી. અહીં સોમિલ બ્રાહ્મણની પુત્રી સોમા તેની સખીઓની સાથે સોનાના દડે રમત રમે છે. બધી સખીઓ સામાસામી દડો ફેંકે છે. જે હારે તે એક બાજુમાં ઉભી રહે છે ને રમત જીવે છે. આ રીતે રમત રમતાં ખૂબ આનંદ કિલ્લોલ કરે છે. રમત રમવામાં સોમા અને તેની સખીઓ મસ્ત બની ગયા છે. તેની દાસીઓ પણ આજુબાજુ ઉભેલી છે. આ તો મોટો રાજમાર્ગ છે. એટલે આવતાં જતાં માણસો પણ આ રમત જોવા ઉભા રહે છે. અહીં રમત રમાઈ રહી છે. હવે દારકા નગરીમા ત્રિકાળજ્ઞાની નેમનાથ ભગવાન પધારશે. તેના સમાચાર મળતાં કોણ દર્શન કરવા જશે, તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

અરિત્ર :- “વિદુરજીની પાંડવોને એતવણી ” :-પાંડવો સહકુટુંબ વારણાવતીમાં મુખપૂર્વક રહેતાં હતાં અને દુર્યોધનનાં વખાણ કરતાં હતાં. કારણ કે ગુણવાન કદી કોઈનાં

શુભ બૂલતાં નથી ને અવશુભી અવશુભ છોડતાં નથી. તે અનુસાર પાંડવો શુભવાન છે એટલે દુર્યોધનનાં શુભ બુદ્ધિ છે, પણ દુર્યોધન દુર્ગુણી છે એટલે તેણે પાંડવોને ઝુગારમાં બધું હરાવીને જંગલમાં મોકલી દીધાં છતાં તેના અંતરમાંથી અશાંતિની આગ જાલવાતી નથી એટલે હનુ પાંડવોનો વિનાશ કરવાની યુક્તિ ગ્રાધવા લાગ્યો, પણ પાંડવોનો હનુ પુણ્યનો દીપક જલતો છે એટલે કોઈ ને કોઈ રીતે તેમને સમાચાર મળી ગય છે. ધૃતરાષ્ટ્ર, દુર્યોધન, શકુનિ, કૃષ્ણ વિગેરે પાંડવોનો નાશ કરવાની યુક્તિ ગોઠવતાં હતાં. તેમાં પુરોચન નામના પુરોહિતને કહેતા હતાં કે તમે જલદી વારણાવતી જાઓ ને કોઈ પણ રીતે પાંડવોનો વિનાશ થાય તેવું કામ કરો. કેવી રીતે મારવા તે વાત પણ નક્કી કરી અને કહ્યું કે—

લાખ કાબટ કો મહેલ બનાવ્યો, રાત્ર તેલ ચુત ખાસ,
આગ લગાકર ઉન પાંડવકો, ઉસમે કરો વિનાશ હો....શ્રોતા...

હે પુરોચન ! તમે વારણાવતી નગરીમાં જઈને લાખનો સુંદર મહેલ બનાવો. નીચે લાખ અને ઉપરથી એવા રંગરોગાન લગાવી દો કે જેથી કોઈને ગંધ ન આવે કે આ મહેલ શાનો બનાવેલો છે. લાખ અને કાષ્ટનો લગ્ન, મનોહર અને આકર્ષક મહેલ બનાવીને અવસર જોઈને ચૌદસના દિવસે તેમને બાળી મૂકજો. આ બધી રજેરજ વાત વિદુરજીએ જાણી પત્રમાં લખીને એક ગુપ્ત રૂતને વારણાવતી મોકલી દીધો. ધર્મરાજાએ પત્ર વાંચ્યો. તેમાં વિદુરજીએ લખ્યું હતું કે હે પાંડવો ! તમને મારી નાંખવા માટે દુર્યોધને આ કાવત્રુ રચ્યું છે. તમારા પ્રત્યે ખોટો પ્રેમ વ્યક્ત કરી તમને બૂલાવામાં નાંખીને છેતરશે. તમને પુરોચન દ્વારા તે વારણાવતીમાં લાગ્યો છે અને એ નવા બનાવેલા મહેલમાં તમને રાખીને કોઈ પણ કૃષ્ણ ચતુર્દશી એટલે વડ ચૌદસના દિવસે મહેલમાં આગ લગાડી તમને સૂતા બાળી નાંખવા તેમ તેણે નક્કી કર્યું છે. આ વાત મેં કોઈની પાસેથી સાંભળેલી નથી પણ મારા કાનોકાન સાંભળી છે. માટે તમે બધા સાવધાનીથી રહેજો. સ્થેજ પણ પ્રમાદ કરશો નહિ અને દરેક મહિનાની વડ ચૌદસના દિવસે તમે ખૂબ સાવધાન રહેજો. આ પ્રમાણે વિદુરજીએ વિગતવાર સમાચાર પત્રમાં લખ્યા હતાં તે ધર્મરાજાએ ધ્યાનપૂર્વક વાંચ્યા.

પત્ર વાંચીને ધર્મરાજાએ બીમ, અર્જુન, સહદેવ, નકુળ, કુંતાજી, દ્રૌપદી વિગેરેને બોલાવીને વિદુરજીએ લખેલા સમાચાર વંચાવ્યા. આ વાત જાણીને પાંચે ભાઈઓને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો. સૌથી પહેલાં તેમણે મહેલની તપાસ કરી તો ખરેખર લાખનો જ મહેલ હતો. જેમ દુર્યોધને અંદરથી કપટ રાખીને ઉપર પ્રેમ બતાવ્યો તેમ આ મહેલ પણ ઉપરથી રંગરોગાન કરી રંગીલો બનાવ્યો છે પણ અંદર તો લાખ અને લાકડું જ છે, એટલે આગ લગાડે ત્યારે બળતાં વાર ન લાગે. બીમે ક્રોધાચમાન થઈને કહ્યું મોટાભાઈ ! હવે આપ અમને રાત્ર આપો તો શત્રુને મારી ગદાનો સ્વાદ ચખાડીને આવું. અર્જુને પણ બીમને સાથ આપ્યો, પણ ધર્મરાજાએ કહ્યું ભાઈ ! એ દુષ્ટ બન્યો પણ આપણે એના

જેવા હુદ્દ બનવું નથી. હું જુગાર રમ્યો છું તો તેનું ફળ મને લોગવી લેવા દો. તેર વર્ષ પછી તમારે જેમ કરવું હોય તેમ કરજો. હું ના નહિ પાડું. એમ કહીને શાંત થયાં. પછી કહ્યું હાલ બીજી બધી વાત છોડીને અહીંથી બચના. માટે શું કરવું તે નક્કી કરીએ. બધાએ લોગા થઈને નક્કી કર્યું કે આપણે આ મકાનમાંથી ઘણું દૂર નીકળી શકીએ તેવી સુરંગ ખોદાવવી, અને જ્યાં સુધી સુરંગ તૈયાર ન થાય ત્યાં સુધી આપણે બધાએ અહીં સાવધાનીથી રહેવું. બ્યારે આગ લગાડશે ત્યારે સુરંગ દ્વારા બહાર નીકળી જઈશું.

“લાખના મહેલમાંથી નીકળવાનો શોધેલો રસ્તો” : સુરંગ ખોદાવવાનું નક્કી કર્યું પણ સુરંગ ખોદનાર ગુપ્ત માણસ કયાંથી લાવવો તેના વિચારમાં પડ્યા. ત્યારે વિદુરજીએ મોકલેલા પ્રિયવંદ નામના ફતે કહ્યું કે તમે એની ચિંતા ન કરો. તમારા કાકા વિદુરજીએ બધો વિચાર કરીને સુરંગ ખોદનાર માણસને પણ મારી સાથે મોકલ્યો છે. આ સાંભળીને ધર્મરાજને ખૂબ આનંદ થયો. અહો! આપણાં વડીલ વિદુરજીની આપણા ઉપર કેટલી કૃપાદ્રષ્ટિ છે! એમણે દીર્ઘદ્રષ્ટિ વાપરીને માણસ મોકલી આપ્યો છે. અત્યારે તેમણે આપણને આ સમાચાર ન આપ્યા હોત તો આપણો વિનાશ થઈ જાત, પણ આવા હુઃખમાં હજી પુણ્યનો ઉદય છે તેથી આપણને સમાચાર મળી જાય છે. ધર્મરાજએ આવેલા માણસને કહ્યું કે રાત્રીના સમયે કોઈ ન જાણે તેવી રીતે તું સુરંગ ખોદવાનું કામ શરૂ કરજે, અને અહીંથી અમે દ્વૈતવનમાં નીકળીએ તેવી રીતે સુરંગ બનાવ. ક્યાં સુરંગનું દ્વાર બનાવવું વિગેરે સૂચનાઓ આપી તે પ્રમાણે વિદુરજીનો મોકલેલ શુકન નામનો માણસ રાતના સમયે યુધિષ્ઠિરના મકાનમાં ધીમે ધીમે સુરંગ ખોદતો હતો ને દિવસે નગરની બહાર કામ કરતો હતો. સુરંગનું ખોદકામ શરૂ થઈ ગયું.

દુર્યોધન ઉપર કોપાયમાન થયેલ અર્જુન અને ભીમ :- બંધુઓ! જગતમાં પુણ્યની કેવી બક્ષીહારી છે! પુણ્યવાન માણસ શૂળ ઉપર પગ મૂકે તો પણ શૂળ ફૂલ બની જાય છે, અને પુણ્યહીન માણસ ફૂલ ઉપર પગ મૂકે તો ફૂલ પણ શૂળ બની જાય છે. પાંડવો પુણ્યવાન છે એટલે હુઃખમાં પણ બચવાની સામગ્રી મળી જાય છે, પણ પાંડવોને દુર્યોધન ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો કે આપણે તો માન્યું કે તેની મતિ સુધરી ગઈ પણ આ તો હળાહળ ઝેર ભર્યું છે. ભીમને ગુસ્સો આવ્યો તેથી કહે છે મોટાભાઈ! આપ આજ્ઞા આપો તો આપણો વિનાશ કરવા આવેલા પુરોચન બ્રાહ્મણને મારી ગદાના એક ઘાએ પૂરો કરી નાંખુ. પછી આપણે અહીંથી ચાલ્યા જઈએ, ત્યારે ધર્મરાજએ કહ્યું, ભાઈ! મેં તને એક વખત કહ્યું ને કે હમણાં આપણે કાંઈ કરવું નથી. તેર વર્ષ પછી બધું કરજો. હમણાં શાંતિ રાખો.

બીજી વાત એ છે કે આપણે પુરોચનને મારીને ચાલ્યા જઈશું તો કોઈને કોઈ રીતે દુર્યોધનને સમાચાર તો પહોંચી જશે તો ઉદ્વેગ વહેમ પડશે ને આપણને શોધવા

માટે કેડો પકડશે. તે કરતાં આગ લગાડશે ત્યારે જો સુરંગ દ્વારા બહાર નીકળી જઈશું તો એ એમ માનશે કે તે આગમાં બળી ગયા. એટલે એનું કાળજી કરશે ને આપણી શોધ કરાવતો અટકશે. આ રીતે આપણે સુખેથી રહી શકીશું, અને આ બ્રાહ્મણને મારવાથી શું? એ તો ચિઠ્ઠીનો ચાકર છે. શૂરા સૈનિકો કીડી ઉપર ઠટક ન ચલાવે. સિંહ મૃગકાને મારે તેમાં તેની શૂરવીરતા દેખાતી નથી પણ જો હાથીને મારે તો સિંહની શૂરવીરતા દેખાય છે. તેમ તમે આવા શૂરવીર થઈને મૃગલા જેવા બ્રાહ્મણને મારો તેમાં શોભા નથી પણ તેર વર્ષ પૂરા થયા પછી સામી છાતીએ દુર્યોધનને તમારું બળ બતાવજો.

આ પ્રમાણે કિતશિખામણ આપી ધર્મરાજએ ભીમ અને અર્જુનને ઠંડા પાડ્યા. આ તરફ સુરંગ તૈયાર થઈ ગઈ. સુરંગમાં પ્રવેશ કરવાનું દોર હતું તેના ઉપર ભીમનો સૂવાનો પલંગ રાખ્યો હતો. એ દ્વાર એથી રીતે બનાવ્યું હતું કે કાંઈને બળર ન પડે. રાત્રે પાંડવો, કુંતાણ, દ્રૌપદી બધા સુરંગમાં જતાં હતાં. આગ લાગે ત્યારે કેવી રીતે જવું, આ સમયે તકલીફ ન પડે તે માટે સુરંગમાં ઉતરીને ચાલતાં હતાં. ઉપર મહેલ છે અને નીચે ગુપ્ત રીતે સુરંગ તૈયાર થઈ છે તે વાતની પુરોચનને કંઈ જ બળર નથી. એ એના કાર્યને સફળ કરવાના આનંદમાં મગ્ન હતો. તે દરરોજ પાંડવો પાસે આવીને મીઠી મીઠી વાતો કરતો હતો. જ્યાં સુધી એના કપટની બળર ન હતી ત્યાં સુધી સૌ તેની સાથે પ્રેમથી બોલતાં હતાં પણ હવે તેના પ્રત્યે પ્રેમ આવે? હવે તો ઉપરથી પ્રેમ બતાવતાં હતાં, પણ એ માનતો હતો કે મેં પાંડવોને કેવા મારા બનાવી દીધા છે! હવે એમને મારા ઉપર અવિશ્વાસ નથી એટલે મારું કામ જલ્દી કરી લઉં. ક્યારે વહ ચોદશનો દિવસ આવે તેની પુરોચન રાહ જોવા લાગ્યો ને દુર્યોધનને પણ તેણે સમાચાર મોકલાવી દીધાં કે આ દિવસે હું આ કામ કરીશ.

આ તરફ પાંડવો પણ સાવધાન બની ગયા છે. એ વિચાર કરવા લાગ્યા કે ચોદશના દિવસના બદલે કદાચ વહેલો આગ લગાડે તો! માટે સળંગ રહેલું જોઈએ. એટલે ભીમ મહેલના ધાબા ઉપર ચઢતો. અર્જુન અગાશીમાં આંટા મારતો. સહદેવ, નકુળ વિગેરે છૂપી રીતે ધ્યાન રાખવા લાગ્યા, અને કુંતાણ તથા દ્રૌપદી વિગેરે આપત્તિમાંથી સ્તેમક્રુશળ બચી જવાય તે માટે પ્રભુને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. સુપાત્રે દાન આપવા લાગ્યા. હવે પુરોચન કેવી રીતે આગ લગાડશે ને શું બનશે તેના લાવ અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન નં. ૮૪

લાહરવા વહ ૮ ને બુધવાર

તા. ૫-૧૦-૭૭

સુસ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંત ઉપકારી સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ ભવ્ય જીવોના કલ્યાણ માટે આગમવાણી પ્રકાશી છે. એ આગમનાં રહસ્યો આપણને સદ્ગુણો સમજાવે છે. શાસ્ત્રમાં ભગવતે કહ્યું છે કે આ સંસારમાં જીવને સાચો સહારો હોય તો ધર્મ છે. “ ધર્મો તાણં સરણં ” દુર્ગતિમાં પડતાં જીવોને ત્રાણ શરણ જો કોઈ હોય તો જિનેશ્વર પ્રભુનો ધર્મ છે. સાચો ધર્મ કયો છે ? ધર્મ કરવાનું ક્યેય શું છે ? ધર્મનું સ્વરૂપ શું છે ? ધર્મ કેવી રીતે કરાય છે ? આ બધું આપણને સદ્ગુણો વિના કેાણ સમજાવે ? ધર્મ એ ખૂબ સૂક્ષ્મ અને ગંભીર વસ્તુ છે. માટે ધર્મનો મર્મ સદ્ગુણો વિના બીજા કોઈની પાસેથી જાણવા મળતો નથી. જેને ધર્મ કરવાનો રસ હશે તેને સદ્ગુણો પાસે આવવું પડશે. ધર્મનાં પુસ્તકો કે સિદ્ધાંતો ચોતાની જાતે વાંચી લેવાથી ધર્મનું શુદ્ધ સ્વરૂપ સમજી શકાતું નથી. આ દુનિયામાં અનેક પ્રકારના ધર્મો રહેલા છે. તેમાં કયા ધર્મમાં સાચું અને શુદ્ધ ધર્મતત્ત્વ રહેલું છે તેનું સાચું જ્ઞાન સદ્ગુણો પાસેથી પ્રાપ્ત થાય છે. સાચા ધર્મની પરીક્ષા કેવી રીતે કરવી તેના ઉપાયો સદ્ગુણો આપણને શાસ્ત્રના આધારે બતાવે છે.

જેમ તમારે કાપડનો વહેપાર કરવો હોય તો તેનું જ્ઞાન મેળવવા કાપડીયા પાસે જવું પડે છે. હીરાનો વહેપાર શીખવો હોય તો ઝવેરી પાસે તાક્ષીમ લેવી પડે છે. ડોક્ટર બનવું હોય તો ડોક્ટરી લાઇન લેવી પડે છે ને વકીલ બનવું હોય તો તેની લાઇન લઇને અભ્યાસ કરવો પડે છે, ત્યારે તે જ્ઞાન મળે છે, તેમ જો ધર્મનું જ્ઞાન મેળવવું હોય તો ધર્મના નિષ્ણાત સદ્ગુણો પાસે જવું પડશે. જો ધર્મની ભૂખ લાગી હોય ને ભવ-સાગરમાં ડૂબતા આત્માને તારવો હોય તો થોડો સમય કાઢીને પણ સદ્ગુણો પાસે આવીને ધર્મનું શ્રવણ કરો. ધર્મશ્રવણ ભવરોગ નાબૂદ કરવા માટેની અમૂલ્ય ઔષધિ છે. ધર્મથી જીવને અનેક પ્રકારના લાભ થાય છે. ઇચ્છિત સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. એક સંસ્કૃત શ્લોકમાં કહ્યું છે કે—

પ્રાજ્યં રાજ્યં સુમગદયિતા નન્દનાનન્દનાનાં,
રમ્યં રૂપં સરસ કવિતા ચાતુરી સુસ્વરત્વમ્ ।
નિરોગત્વં ગુણપરિચયઃ સજ્જનત્વં સુબુદ્ધિઃ,
ર્કિં નુ બ્રૂમઃ ફલપરિણર્તિ ધર્મકલ્પદ્રુમસ્ય ॥

વિશાળ રાજ્ય, સુશીલ સ્ત્રી, પુત્રોના પુત્રો, સુંદર રૂપ, સરસ કવિતા, નિપુણતા, મીઠો સ્વર, નિરોગીતા, ગુણો પ્રત્યેનો પ્રેમ, (ગુણાપુરામ), સજ્જનતા, સદ્બુદ્ધિ આ બધા

ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષના ફળો છે. અર્થાત્ ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષના ઝોટલા બધા ફળ હોય છે કે તેનું વર્ણન એક જાણથી કરી શકાતું નથી. આવા ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષની પ્રાપ્તિ માટે ભગવાને શાસ્ત્રમાં ઉપદેશોલા ધર્મની આરાધના કરેા.

આપણે ગજસુકુમારનો અધિકાર ચાલે છે. તેમાં સોમિલ બ્રાહ્મણની પુત્રી સોમા સારા શણગાર સજ્જને તેની સરખી સાહેલીઓની સાથે ઘેરથી નીકળીને રાજમાર્ગ ઉપર રમવા માટે આવી. તે સોનાના દડાથી રમી રહી છે. સોનાના દડાથી રમતી સોમા તેની સખીઓ વચ્ચે કેવી દેખાતી હતી? જાણે સોનાની ધ્વજા ફરકતી ન હોય ! જાણે અત્યાદે આકાશમાં વીજળી ચમકતી ન હોય ! જાણે નયન મનોહર કલ્પલતા જ ન હોય ! જાણે રત્નની માળાઓ ભેગી કરી ન હોય ! તેથી તે સોમા તેની સખીઓની વચ્ચે શોભતી હતી. તેનું રૂપ સુવર્ણ ચંપકની કળી જેવું અને નીલકમળની પાંખડીઓ જેવું શોભતું હતું.

સર્વ વિદ્યાઓમાં જાણે શબ્દ વિદ્યા, રસ વૃત્તિઓમાં કૌશિકી વૃત્તિ, છંદોમાં ઉપજાતિ, જ્ઞાતિઓમાં વૈદક્ષી, સૂર લહરીઓમાં પંચમ સૂર, સર્વ વીજ્ઞાઓમાં મહાર્ધ વીજ્ઞા મહાન ગણાય છે, તેમ બધી કન્યાઓમાં આ સોમા કન્યા ચંદ્રમા સમાન શોભતી હતી. તેની કાયા સશક્ત, સુંદર અને નીરાંગી હતી, તેના નયનોમાં તેજસ્વિતા હતી, તેનું લલાટ ભવ્ય દેખાતું હતું. તેનું વક્ષઃસ્થલ સાહસ અને શૌર્યના પ્રતીક સમું દેખાતું હતું. તે સ્ત્રીઓની ચેસાઠ કળામાં, અક્ષરજ્ઞાન, વ્યાકરણ, સંગીત, ચિત્રકલા, રાજનૈતિ, ધનુર્વિદ્યા, શસ્ત્રકળા, ધર્માનુકુલ નીતિશાસ્ત્ર વિગેરે વિદ્યાઓમાં પારંગત હતી. આ સોમા દરેક કાર્યમાં ખૂબ પ્રવીણ અને હૌશિયાર હતી. આ બધું તેની પૂર્વની પુનઃપ્રાપ્તિ ફળ હતું.

સખીઓ અને દાસીઓની વચમાં ચંદ્ર અને સૂર્ય સમાન શોભતી સોમા સોનાના ગેડીદડાથી રમી રહી છે. રમવાની મસ્તી જામી છે. આનંદ-કિલ્લોલ કરી રહી છે. અહીં તેમની રમતનો ખરાબર રંગ જાણ્યો છે. તે સમયે શું અને છે, “તેજં કાલેજં તેજં સમર્ણં અરહા અરિહુનેમી સમોસદે, પરિસા ણિગગચા.” સોમા સોનાના ગેડીદડે રમતી હતી તે કાળને તે સમયે આર યોજન લાંબી અને નવ યોજન પહોળી દ્વારકા નગરીમાં અજ્ઞાનના તિમિરને ટાળી જ્ઞાનની જ્યોતિ જગાવનાર, ભવ્ય જીવોને ભવસાગરથી તારવા નૌકા સમાન, અનાથના નાથ, કષ્ટણાસિન્ધુ નેમનાથ ભગવાન આમાનુષામ વિચરતાં વિચરતાં તેમના શિષ્ય પરિવાર સાથે દ્વારકા નગરીની બહાર આવેલા ઉદ્યાનમાં પધાર્યા.

એ સમયમાં તીર્થંકર ભગવાન અને તેમના સંતો શહેરમાં વસ્તીમાં ઉતરતાં ન હતાં પણ વસ્તીથી દૂર ઉતરતાં હતાં કારણ કે સાધુ-સાધ્વીઓ જેટલાં ગૃહસ્થના નિવાસથી દૂર રહે તેટલી સાધનામાં વધુ શાંતિ રહે છે. જેટલા વધુ ગૃહસ્થના પરિચયમાં રહેવાય

તેટલી સાધનામાં ખોટ પડે છે, આટલા માટે ભગવતે દશવૈકલિક સૂત્રમાં કહ્યું છે કે હે મારા શ્રમણો અને શ્રમણીઓ ! જો તમારે નિર્મળ ચારિત્ર પાળવું હોય તો, “ગિહિ સંયત્તં ન કુજ્જા, કુજ્જા સાહુર્હિ સંયત્તં !” ગૃહસ્થને અતિ સંસર્ગ ન કરો. હા, ગૃહસ્થ તમારી પાસે આવે તો તેને ધર્મ પમાડવાની વાત કરો પણ ખીણ આડી અવળી વાતો કરીને સ્વાધ્યાય-ધ્યાન કરવાનો અમૂલ્ય સમય ખગાડો નહિ. જો તમને સંસર્ગ કરવાનું મન થાય તો સંતોનો સંગ કરો. જેથી તમારા આત્મામાં બગૃતિ આવે, નેમનાથ ભગવાનના અઢાર હજાર (૧૮૦૦૦) સંતો હતાં, આવા મોટા વિશાળ સાધુ સમુદાય સહિત નેમનાથ ભગવાન દ્વારકા નગરીની બહાર ઉદ્યાનમાં પધાર્યા.

ઉદ્યાનમાં વનપાલકો રહેતાં હતાં, નેમનાથ ભગવાન પધાર્યા એટલે તરત વનપાલકોએ ભગવાનને ઉતરવાની આજ્ઞા આપી, અને પાટ-પાટલા વિગેરે પાઢીયારી ભગવાનને કલ્પતી ચીજો આપી. પાઢીયારી વસ્તુ એટલે તમે સમજો છો ? જે વસ્તુ લઈને પાછી આપી શકાય તે પાઢીયારી વસ્તુ કહેવાય. દા. ત. પાટ, પાટલા, બાળેક વિગેરે. આ ચીજો સાધુ સાથે લઈને ફરતાં નથી. એ જે જે ધર્મસ્થાનકમાં જાય ત્યાં શ્રાવકોની આજ્ઞા લઈને વાપરે છે. સોય, કાતર વિગેરે ચીજોની જરૂર પડે ત્યારે ગૃહસ્થને ઘેરથી લઈ આવે ને સૂચાસ્તિ પહેલાં ગૃહસ્થને પાછા સોંપી દે છે. દવા વિગેરે ઔષધિ પણ સાધુથી રાતના ન રખાય. સવારે લઈ આવે ને સાંજે પાછી ગૃહસ્થને સોંપી દે. આ બધી વસ્તુઓ પાઢીયારી છે અને આહાર, વસ્ત્ર વિગેરે ચીજો લીધા પછી ગૃહસ્થને પાછી આપી શકાય નહિ. ઉદ્યાનપાલકે ભગવાનને પાટ-પાટલા વિગેરે ચીજો આપી. ત્યાર પછી તરત કૃષ્ણવાસુદેવને ભગવાન પધાર્યાની વધામણી આપવા માટે ગયો. વનપાલકોને ભગવાન કે ભગવાનના સંતો પધારવાની વધામણી આપવા જવાનો ઉમંગ હોય છે. કારણ કે જેમના આગમનથી રાજા મહારાજાઓના દિલ આનંદિત થઈ જતાં હોય, જેમના ચરણમાં તેઓ શિર ઝૂકાવતા હોય તેમની વધામણી આપવા જવાનો ઉમંગ હોયને ? અને એ મહારાજાઓ ભગવાન પધાર્યાની વધામણી આપવા આવનારને ન્યાલ કરી દેત ! આ તો રાજા મહારાજાની વાત છે પણ એ સમયનાં શ્રાવકો પણ એવા હતાં.

વર્ષો પહેલાં અંભાતમાં બનેલી વાત છે. એક વખત કોઈ મોટા આચાર્ય મહારાજ અંભાત શહેરના નાકે પધાર્યા. આ વાતની ખબર પડતાં એક નોકર દોડતો એના શેઠને મહારાજ પધાર્યાની મંગલ વધામણી આપવા આવ્યો. આચાર્ય ભગવંત પધાર્યાની વધામણી સંભળીને શેઠ ખુશખુશાલ થઈ ગયા, અને વધામણી આપવા આવનાર નોકરને એક ચાવીનો ઝૂડો આપીને કહ્યું કે આ ઝૂડામાંથી તું ગમે તે એક ચાવી કાઢી લે, એ ચાવી જેની હોય અને તેમાં જે માલ ભર્યો હોય તે બધો તને ભેટ આપી દઉં છું. નોકરે ઝૂડામાંથી એક મોટી ચાવી કાઢી. ચાવી જોઈને શેઠના મનમાં થયું કે આ બિચારે

જીવ છે. એને અત્યારે ન્યાય થઈ જવાનો આનંસ છે પણ જે આવી તેજ કાઢી છે તેમાંથી એાણું મળશે એટલે શેઠને તેની દયા આવી તેથી કહ્યું-ભાઈ! આ આવી ક્યાં કાઢી? જરા સારી આવી કાઢ. શેઠે તેના ઉપર દયાલાવથી કહ્યું ત્યારે નોકરના મનમાં થયું કે શેઠે ઉદાર થઈને મને જૂઠા આપી દીધો પણ મેં મોટી આવી કાઢી એટલે તેમનો ઘણો ઉત્તમ માલ જતો રહે તે એમને ખટકે છે. તેથી આમ કહે છે, પણ મારા હાથમાં આવ્યા પછી હું ક્યાં છોડું તેમ છું. એણે શેઠને કહ્યું-શેઠ! મારા જેવા ગરીબ માણસ માટે આ બચાવ છે.

શેઠ સમજી ગયા કે આના ભાગ્યમાં વધુ ધન લાગતું નથી. એટલે શેઠે કહ્યું કે લલ્લે જેવી તારી ઇચ્છા, એમ કહીને શેઠે સુનિમને બોલાવીને કહ્યું કે આ આવીની વખારમાં જે માલ ભર્યો હોય તે આ નોકરને બક્ષિસ કરી દો. સુનિમે આવી લઈને તાણું ખોલ્યું તો દોરડાની વખાર નીકળી એટલે નોકરના મનમાં થયું કે આ તો દોરડાની વખાર નીકળી. હું આ દોરડાની વખારને શું કરું? ત્યારે શેઠે દોરડાના વહેપારીઓને બોલાવીને દોરડાના વખારની કિંમત અંકાવી તો કુલ રૂ. એકત્રીસ હજારનો માલ થયો. બધો માલ ખરીદી લીધો ને રૂ. (૩૧૦૦૦) નોકરના હાથમાં આપી દીધા, શેઠે તો ખુશી થઈને આખ્યા પણ સુનિમે કહે છે શેઠ! આટલા બધા રૂપિયા તે કાંઈ નોકરને આપી દેવાના હોય! આવું દાન કરશે તો બિખારી થઈ જશે. શેઠે કહ્યું સુનિમજી! આ તો મહાન લાભનું કારણ છે. મારા તરણુતારણુ, સફરી જહાજ સમાન શુરહેવની વધામણી લઈને આવનાર માણસ નોકર હોય કે સુનિમ હોય પણ મારે મન તો એ મહાન છે. આવી પવિત્ર વધામણી આગળ મને ધનની કિંમત નથી. આવા દેવાધિદેવ સમાન શુર લગવંત મને ધનની મૂર્છા ઉતરાવવા માટે મળ્યા છે. લક્ષ્મીની મૂર્છા અને ભોગની આસક્તિ તો જીવને ભવમાં ભટકાવનારી છે. આ દેવ શુરની ભક્તિ કરવાનું મને આલંબન મળ્યું. એ નિમિત્ત પામીને લક્ષ્મીને કાંકરા સમાન અને દેવ-શુરને હીરા સમાન લેખવાનો સોનેરી સુઅવસર મળ્યો. આવા અવસરને નહિ બોળખીએ અને શુરની ભક્તિમાં લક્ષ્મીને લોભ નહિ છૂટે તો પછી શું કરી શકવાના છીએ? આવા પૈસા સંસાર સુખ માટે કેટલા ખર્ચાઈ બચ છે. ત્યાં હિસાબ કરવા બેસીએ છીએ! અચાનકે ભયંકર રોગ આવે ને દવામાં વપરાઈ બચ તો તેથી કંઈ લાભ થશે ખરો? અગર સરકાર લઈ જશે તો શું કરવાના છીએ? ચોર ચોરી જશે અગર વહેપારમાં ખોટ આવી ગઈ તો? એ રીતે પણ પૈસા તો જવાના જ છે ને? એથી કંઈ લાભ નહિ થાય પણ મારા દેવ-શુરની ભક્તિમાં જેટલાં નાણાં વપરાશે તે લેખાના છે. એમાં મને મહાન લાભ થશે. શેઠનો સુનિમ શેઠના વચન સાંભળીને હંડોગાર થઈ ગયો ને શેઠની દેવ-શુરની ભક્તિ પ્રત્યે આકર્ષિત થયો. નોકરને રૂ. એકત્રીસ હજાર (૩૧૦૦૦) મળતાં આનંદ થઈ ગયો ને તેના મનમાં શુર પ્રત્યે બહુમાન બળ્યું કે જે શુરહેવ પધાર્થની વધામણી આપવા જતાં મને શેઠે ન્યાય કરી દીધો, તો એ શુરહેવ કેવા હશે!

અંધુઓ ! તમે સાંભળ્યું ને કે શેઠને શુદ્ધેવ પ્રત્યે કેટલી ભક્તિ હશે ! અહીં વનપાલકે કૃષ્ણવાસુદેવને વધામણી આપી કે હે મહારાજ ! જેમના દર્શનથી હું ખૂબ દૂર થાય છે, પાપી પાવન બની જાય છે ને ભવના ફેરા ટળી જાય છે તેવા ત્રિલોકીનાથ શાસનપતિ, નેમનાથ ભગવાન પરિવાર સહિત ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે. આ વધામણી સાંભળીને કૃષ્ણવાસુદેવનાં સાડા ત્રણકોડ રોમરાય ખીલી ઉઠ્યા, ને હૈયામાં અલૌકિક આનંદ થયો. માથે મુગટ રાખીને જેટલાં આભૂષણો અંગ ઉપર પહેરેલા હતાં તે બધા વધામણી આપવા આવનાર વનપાલકને દઈ દીધા, શેઠે શુદ્ધ પધાર્યાની વધામણી આપવા આવનારને રૂ. (૩૧૦૦૦) દઈ દીધા, તો આવા ત્રિખંડ અધિપતિ વાસુદેવ તો કેટલું આપે ! વાસુદેવના અલંકારો કેટલા કિંમતી હોય ! કૃષ્ણવાસુદેવને નેમનાથ ભગવાન ઉપર અખૂટ શ્રદ્ધા હતી. ભગવાન કે ભવગાનના સંતો આગળ ત્રણ ખંડનું રાજ્ય તેમને મન તુચ્છ હતું. વધામણી આપવા આવનાર વનપાલકનું હરિદ્ર ટળી ગયું. હવે હું તમને પૂછું છું કે તમને કોઈ માણસ અગર તમારો નાનો દીકરો ઠોડતો હૃષીકેશ વધામણી આપવા આવે કે બાપુજી ! ઉપાશ્રયમાં મહારાજ સાહેબ પધાર્યા છે, તો તમે તેને શું આપશો ? કોઈ દિવસ આપ્યું છે ખરું ? “ ના, ” પણ જો કોઈ એવી વધામણી આપવા આવે કે તમારા દીકરાની વહુએ બાબાને જન્મ આપ્યો છે તો હૈયું નાચી ઉઠે ને વધામણી આપવા આવનારને કંઈને કંઈ આપી દેશો, પણ વિચાર કરજો કે આ વધામણી તમને તારનાર નથી, સંસારમાં ફાપાડનારી છે. હવે એટલું નક્કી કરજો કે તમને કોઈ સાધુ-સાધ્વી પધાર્યાની વધામણી આપવા માટે આવે તો તમે વધુ ન આપી શકો તો ખેર, પણ તમારા ખિસ્સામાં હોય તે આપી દેવું. (હસાહસ) કેમ બધાં હસ્યા ? (શ્રોતામાંથી) અવાજ :-અરે, અમારા ખિસ્સામાં તો કંઈક વાર ઘણું હોય.

અરે, મારા ભાઈઓ ! દેવ, શુદ્ધ અને ધર્મની ભક્તિમાં તમને ઉત્કૃષ્ટ ભાવ આવશે. તો તમારા કર્મો ખપી જશે, અનંતા કર્મોની નિર્જરા થશે. દેવ-શુદ્ધની ભક્તિમાં ખર્ચેલાં નાણાં એ જ સાચા નાણાં છે. બાકી તો બધા કાંકરા છે, જે તમારા હાથે દાનમાં વાપરશો તે જ તમારું છે. કૃષ્ણ વાસુદેવ દેવ-શુદ્ધ અને ધર્મની ભક્તિમાં નાણાંનો વ્યય કરતાં પાછું વાળીને જોતાં ન હતાં. ભગવાનને જોઈને કૃષ્ણ વાસુદેવ ગાંડાવેલાં થઈ જતા હતા. તેમનું હૈયું નાચી ઉઠતું હતું, કે હે પ્રભુ ! હું તારી શું ભક્તિ કરું ! શું તારા શુભ ગાઉં !

અંખરમાં ચમકે અસંખ્ય સિતારા, પાર કદી પામે નહિ એને ગણુનારા,
શુભ તારા આઝાં ને થોડું મારું જ્ઞાન...કેમ કરી ગાઉં...

પ્રભુ પધાર્યાની વધામણી સાંભળીને કૃષ્ણ વાસુદેવ સિંહાસનેથી ઉભા થઈ ગયા, ને જે દિશામાં ભગવાન બિરાજમાન હતાં તે દિશા તરફ મુખ રાખીને તિકબુત્તોનો પાઠ ભણી

વંદન કર્યા ને પછી પ્રભુના શુભગ્રામ કર્યા કે હે પ્રભુ ! તું કેવો ને હું કેવો ! તારા શુભ અનંતા છે. તારા શુભ ગાવાની મારામાં શક્તિ નથી. હું અદ્યપ્ત તારા શુભ કેવી રીતે ગાઈ શકું ? છતાં મારી શક્તિનો વિચાર કર્યા વિના તારા શુભ ગાવા તૈયાર થયો છું. જેમ ભક્તામર સ્તોત્રમાં માનતું ગાવાર્થ બોલ્યા છે કે,

સોઽહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્ મુનીશ, કર્તું સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્તઃ ।

પ્રીત્વાત્મ વીર્યમવિચાર્ય મૃગો મૃગેન્દ્ર, નાભ્યેતિ કિં નિજ શિશોઃ પરિપાન્નનાર્થમ્ ।

હે મુનિઓના નાથ એવા ઋષભદેવ પ્રભુ ! આપની સ્તુતિ કરવા, આપના શુભ ગાવા માટે હું અસમર્થ છું પણ આપના પ્રત્યેની ભક્તિથી હું આપની સ્તુતિ કરવા તત્પર થયો છું. જેમ મૃગ સિંહ આગળ કંઈ શક્તિમાન નથી છતાં પોતાના બચ્ચાતું રક્ષણ કરવા માટે સિંહનો સામનો કરવા તૈયાર થાય છે, તેનું કારણ એ જ છે કે એ મૃગલાને તેના બચ્ચા પ્રત્યે અથાગ પ્રીતિ છે. તેથી તે પોતાની શક્તિનો વિચાર કરતું નથી. જ્યાં પ્રીતિ અને ભક્તિ હોય છે ત્યાં માણસ પોતાની બુદ્ધિ કે શક્તિનો વિચાર કરતો નથી, તે રીતે કૃષ્ણ વાસુદેવને નેમનાથ ભગવાન પ્રત્યે અપૂર્વ ભક્તિ અને પ્રીતિ હતી તેથી તે પ્રભુના આગમનની વધામણી સાંભળીને હર્ષવેલા બની પ્રભુના શુભગાન કરવા લાગ્યા. આ જોઈને વનપાલક આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો. અહો, મહાશબ્દને ભગવાન પ્રત્યે કેટલી ભક્તિ છે ! તો હું પણ આવા ભગવાનની ભક્તિ કરું, તેમ વિચારી હર્ષ પામતો ભગવાનના શુભગાન કરતો વનપાલક ચાલ્યો ગયો. સારી દ્વારકા નગરીમાં લોકોને ખબર પડી ગઈ કે ભગવાન નેમનાથ ઉદ્યાનમાં પધાર્યા છે. તે સાંભળીને નગરજનોનાં હૈયાં હર્ષનાં હિલોળે ચઢ્યાં, અને માણસોના ટોળેટોળા હર્ષભરે પ્રભુના દર્શને જવા લાગ્યા.

આ તરફ સોમા તેની સખીઓની સાથે સોનાના ઢાંચી રમત રમી રહી છે. એને જોડીઢાં રમવાનો આનંદ છે. કૃષ્ણ વાસુદેવને પ્રભુ પધાર્યાનો આનંદ છે. હવે કૃષ્ણ વાસુદેવ ભગવાનના દર્શન કરવા માટે જશે ત્યારે શું બનશે તેવા ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- પાંડવોને દુર્યોધનના કપટની ખબર પડી ગઈ હતી, તેથી એ કપટ-જાળમાંથી બચવાનો ઉપાય તેમણે શોધી લીધો હતો. એટલે નિશ્ચિતપણે તેઓ આનંદથી મહેલમાં રહેતાં હતાં. પુરોચન તેમની પાસે અવારનવાર આવીને જાણે તેમનો સગો ભાઈ ન હોય તેટલો પ્રેમ બતાવતો હતો, ને મીઠી મધુરી વાતો કરતો હતો, પણ પાંડવો સાવધાન બની મનમાં સમજતા હતા કે તારે મીઠું મીઠું બોલીને અમને જલાવવા જ છે ને ! પણ એ બાહ્ય દેખાવથી તેની સાથે પ્રેમભર્યો વર્તાવ રાખતાં. આ જોઈને દુષ્ટ પુરોચન મનમાં મલકાતો વિચારે છે કે,

ધન્ય હૈ મેરી કલા કુશલતા, મૂરખ દિયા બનાય,
ચતુર્દશી અંધેરી કે દિન, હૂંગા ઉન્હે જલાય હો...ઓતા....

અહો ! હું કેવો હોંશિયાર છું ! મારી બુદ્ધિથી મેં આવા બુદ્ધિશાળી પાંડવોને મૂર્ખા બનાવી દીધા છે. બસ, હવે તો કૃષ્ણ પક્ષની ચૌદશના દિવસે હું જલ્દી એમને જલાવી દઉં. હવે સહેજ પણ વિલંબ કરવો નથી. કારણ કે જો કોઈ વાત ફેડનાર મળી જાય તો બધી બાબત બગડી જાય ને મારી મહેનત બધી ધૂળમાં મળી જાય. આમ કલ્પનાઓ કરતો એના પાપકાર્યની સિદ્ધિ કરવાના મનોરથો સેવતો હતો પણ પાંડવો એનાથી સાવચેત બનીને બધું ધ્યાન રાખતાં હતાં. કુંતામાતા અને દ્રૌપદી તો જેમ બને તેમ વિશેષ ધર્મારાધના કરતાં હતાં. સાધુ-સંતને યોગ મળે તો સુપાત્ર દાન દેતા. કોઈ દીનદુઃખીની સેવા કરતા અને પ્રભુને પ્રાર્થના કરતાં હતાં કે સૌને સદ્બુદ્ધિ મળજે, પણ કહી એમ નથી બોલ્યા કે આ પાપી દુર્યોધને એમને ભિખારી કરીને જંગલમાં કાઢી મૂક્યા અને હજી પણ અમારો વિનાશ કરવા ઉઠ્યો છે તો એના વિનાશ થજે. કુંતામાતા અને દ્રૌપદી બંને સતી સ્ત્રીઓ હતી. તે ધારે તો પલકારામાં એને બતાવી દેત, પણ મહાન આત્માઓ કોઈનું અહિંત થાય તેવું ઇચ્છતા નથી. તે દુસ્મનનું પણ ભલું ઇચ્છે છે.

“અબાણી સાત વ્યક્તિ આવતા કુંતા માતાએ આપેલો આદર :” એક દિવસ એક વૃદ્ધ માતા, તેના પાંચ પુત્રો અને એક પુત્રવધૂ એમ સાત માણસનું કુટુંબ ઘણું લાંબેથી મુસાફરી કરીને થાક્યા પાક્યા મહેલ પાસે આવીને ઉભા રહ્યા. તેમનાં મુખ ઉપર થાક, ભૂખ અને તરસની વ્યથા દેખાતી હતી. તે જોઈને કુંતામાતાને ખૂબ દયા આવી. તેથી તેમને મહેલમાં બોલાવ્યા ને સ્નાનાદિ કરીને પ્રેમથી જમાડ્યા, ત્યારે વૃદ્ધાએ કહ્યું : બા ! અમે અહીંના અબાણ્યા છીએ ને ખૂબ થાકી ગયા છીએ તો આપને હરકત ન હોય તો મહેલના એક ખૂણામાં અમે પડ્યા રહીશું. કુંતામાતાએ કહ્યું : બહેન ! અમને કાંઈ હરકત નથી. મહેલ ઘણું વિશાળ છે. ખુશીથી રહો. તમે પણ અમારા જેટલાં જ છો. મારે પાંચ પુત્રો ને એક વહુ છે તેમ તમારે પણ છે. આપ ખુશીથી રહો. એમ કહીને એક અલગ રૂમ તેમને રહેવા માટે આપી.

સાત માણસનું કુટુંબ ત્યાં સુખપૂર્વક રહેવા લાગ્યું. કુંતામાતા અને દ્રૌપદી પણ સમજતાં હતાં કે દુઃખીની દયા કરી તેમની સેવા કરવી. શાતા ઉપબવવી એ માનવમાત્રનો ધર્મ છે. આપણે કોઈને શાતા ઉપબવવીએ તો આપણને શાતા મળે. કોઈને દુઃખ આપીએ તો દુઃખ મળે, એમ શુભાશુભ કર્મનાં ફળ સમજીને શુદ્ધ હાવથી તેમની સેવા કરવા લાગ્યા. પોતે જે જમે તે તેમને જમાડતા. તેમની સાથે સહેજ પણ લેહલાવ રાખતા નથી. પણ કુંતામાતા એમને વાત કહેવી ભૂલી ગયા કે તમે વહ ચૌદશના દિવસે આ મહેલમાં રહેશો નહિ. ખરેખર, આવનાર જીવના કોઈ ગાઠ કર્મનો ઉદય હશે કે તેથી એ વાત

મગજમાંથી વિસ્મૃત થઈ ગઈ. એકેક દિવસ જતાં વદ ચૌદશનો ગોઝાયે દિન આવી ગયો. તેમને એવી ખબર ન હતી કે કયા મહિનાની વદ ચૌદશે મહેલ જલાવશે પણ જ્યાં આગ લગાડશે ત્યારે વદ ચૌદશના દિવસે લગાડશે, પણ હવે પાંડવો તો એવા સન્નગ બની ગયા હતાં કે તેમને એકેક દિવસ અંધારી ચૌદશ જેવો કારમો લાગતો હતો. તેમાં ભીમસેન તો પુરોચન કયાં જાય છે ને શું કરે છે તેનું પૂરું ધ્યાન રાખતો હતો આ પુરોચન આટલો સમય પવિત્ર પાંડવો સાથે રહ્યો પણ તેની દૃષ્ટ મતિ બદલાઈ નહિ. ચૌદશનો આખો દિવસ પસાર થયો. તે દિવસે ભીમને ભણકાર વાગતાં હતાં કે નહીં આજે આગ લગાડશે અને તેમ જ બન્યું.

વિષ્ણુ ગુપ્ત રહી અર્ધ નિશામે, આગ લગાધ બારી,
તબ પાંડવ ઉસ સુરંગ દ્વારસે, નિકલ ગયે ઉસવારી. હો...શ્રોતા.

પુરોચન મધ્યરાત્રે બધાને ઉઘી ગયેલા માનીને આગ ચાંપવા માટે આવ્યો. પાંડવોને આ દિવસ લયંકર લાગતો હતો. એટલે પાંચે ભાઈ કુંતા માતા અને દ્રૌપદી બધા સન્નગ હતાં. ભીમે નજરોનજર જોયું કે દૃષ્ટ દૈત્ય જેવો પુરોચન આગ લગાડવા આવ્યો, એટલે તેણે તરત જ બધાને સુરંગમાં મોકલી દીધા અને પોતે સુરંગના દ્વાર પાસે ઉભો રહ્યો. લાખના મહેલને બળતાં શી વાર ? સ્ફેજ અગ્નિ મૂકી કે મહેલ ભડકે બળવા લાગ્યો. જેવી આગ ચાંપી ને પુરોચન પાછો વળવા જાય છે ત્યાં ભીમે ઝડપભરે પકડી લીધો. તેની ચોટી પકડીને સુક્રાંથી ખૂબ માર મારીને ભડભડતી અગ્નિમાં તેને ફેંકી દીધો. તે બળીને ભસ્મ થઈ ગયો ને મરીને પાપકર્મો ભોગવવાં નરકમાં ચાલ્યો ગયો. ભીમ ઝડપથી સુરંગમાં ચાલ્યો ગયો.

આગળ ગયેલાં ધર્મરાજ અર્જુન વિગેરેએ ભીમને ન જોયો એટલે ચિંતાતુર થઈ ગયા કે આપણને આગળ મોકલીને ભીમ કયાં ગયો ? આ મહેલ તો ભડકે બળી રહ્યો છે. તેનું શું થયું હશે ? હજી કેમ ન આવ્યો ? આમ ચિંતા કરતાં હતાં ત્યાં ભીમસેન આવી ગયો ત્યારે બધાના હૃવમાં હૃવ આવ્યો. ભીમ આવ્યો તેની પાછળ પાતાળ જેવી સુરંગમાં અગ્નિનો પ્રકાશ જાણે કહેવા ન આવતો હોય કે તમને જલાવનારો પાપી પુરોચન અગ્નિમાં જલી ગયો. હવે તમે ડરશો નહિ. એમ ભણકારા વાગતા. બધા સાચવીને સુરંગમાં ચાલતાં થોડે દૂર ગયા એટલે પ્રકાશ આવતો અંધ ગઈ ગયો ને લયંકર અંધકાર છવાઈ ગયો. તેથી બધા એકબીજાને પકડીને અંધકારમાં ચાલવા લાગ્યા. જ્યાં કોઈ જોઈ શકે નહિ તેવી જગ્યાએ સુરંગમાંથી બહાર નીકળવાનું દ્વાર રાખ્યું હતું એટલે બધા સુરંગમાંથી બહાર નીકળી ગયા. સૂર્યોદય થવા આવ્યો એટલે અજવાળું થયું. પાંચ પાંડવો, કુંતામાતા, દ્રૌપદી બધા ગાઢ જંગલમાં એકલા ચાલ્યા જાય છે. આ તરફ સૂર્યોદય થતાં વારણાવતી નગરીની પ્રજા જગશે ને મહેલને ભસ્મીભૂત બનેલો જોઈને કેવો હાહાકાર મચાવશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં-૮૫

ભાદરવા વદ ૧૦ ને શુક્રવાર

તા. ૭-૧૦-૭૭

અનંત જ્ઞાની સર્વજ્ઞ ભગવંતો ભવ્ય જીવોને ભાવ નિદ્રામાંથી જાગૃત કરવા માટે ઉદ્દ્યોધન કરતાં કહે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! જગતમાં બધું મળશે પણ આત્મસાધના કરવાનો અવસર વારંવાર નહિ મળે. આ જીવે અનંતો કાળ પ્રમાદમાં વીતાવ્યો. પ્રમાદ એ જીવનું પતન કરાવનાર છે. પ્રમાદ કોને કહેવાય તે જાણો છો ને ?

મદ વિસય કષાય, નિદ્રા વિકલ્પ ય પંચમી ભણીયા ।

એએ પંચ પમાયા, જીવા પાડંતિ સંસારે ॥

મદ-અભિમાન, પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયો, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ વિગેરે કષાયો, નિદ્રા અને ચાર વિકલ્પો આ બધામાં રસ લેવો તે પ્રમાદ છે. આ પ્રમાદ જીવને ચતુર્ગતિ સંસારમાં રજાવાનાર છે છતાં તેમાં જીવને કેટલો બધો રસ છે ! પ્રમાદી જીવ સંસારમાં પણ સુખી થઈ શકતો નથી. જો ભવના ફેરા ટાળવા હોય તો પ્રમાદ છોડો ને વીતરાગ વચનામૃતનું પાન કરો. વીતરાગ વચન એ ભવરોગને નાબૂદ કરવાની અમૂલ્ય ઔષધિ છે. જીવના મહાન પુણ્યનો ઉદય હોય ત્યારે વીતરાગનું શાસન મળે. એથી અધિક પુણ્યનો ઉદય હોય તો સંતોના દર્શન થાય, અને એથી અધિક પુણ્યનો ઉદય હોય તો વીતરાગ વાણી સાંભળવા મળે. તમને આ બધું મળ્યું છે તો હવે વિચાર કરો, તમે કેવા પુણ્યવાન છો ! બધી સામગ્રી મળવા છતાં જો તેનો ઉપયોગ ન કરે તો તે પ્રમાદી કહેવાય ને ? શરીરમાં રોગ થાય એટલે ડોક્ટર પાસે જાવો છો. ડોક્ટર ક્વા આપે પણ દર્દી ક્વા ન પીવે તો રોગ મટે ? 'ના.' આપણે પણ ભવના દર્દી છીએ. વીતરાગ ભગવતે આ ભવરોગ નાબૂદ કરવા માટે આપણને અમૂલ્ય ઔષધિઓ આપી છે પણ આપણે તેનું પાન ન કરીએ ભગવાનની આજ્ઞા સુજળ આચરણ ન કરીએ તો ભવરોગ મટશે ખરો ? ના. તો પ્રમાદ છોડી આત્મા તરફ વળો.

એક પ્રમાદી માણસ જાંબુડાના વૃક્ષ નીચે સૂતો હતો. એને કંકડીને ભૂખ લાગી હતી. જાંબુડાના ઝાડ ઉપર લુંગે ને લુંગે જાંબુડા હતા. પવનથી ખરીને ઘણાં જાંબુડા લોંચ પડેલા, પણ પેલો પ્રમાદી બેઠો થઈને જાંબુડા વીણતો નથી, મોઢામાં મૂકતો નથી અને મોઢેથી બોલ્યા કરે છે કે મને બહુ ભૂખ લાગી છે. જે કોઈ ત્યાંથી નીકળે તેને કહેતો કે હું બહુ ભૂખ્યો છું મને કોઈ ખાવાતું આપો. એક માણસ ઉંટ ઉપર બેસીને ત્યાંથી નીકળ્યો. પેલો પ્રમાદી માણસ હાથ લાંબા કરીને સૂતો સૂતો તેને કહે છે અહીં આવો. ત્યારે ઉંટવાળા માણસના મનમાં થયું કે આ બિચારો બિમાર પડ્યો લાગે છે, તેનાથી ઉઠાતું નથી તેથી મને બોલાવે છે. તો લાવ ત્યાં જાઉં. એમ વિચાર કરીને તેની પાસે આવ્યો ને પૂછ્યું. કેમ લાઈ ! શું છે ? ત્યારે કહે

છે લાઈ? મને બહુ ભૂખ લાગી છે. હું ભૂખ્યો મરી જઈ જુ, ત્યારે ઉંટવાળા માણસે કહ્યું લાઈ! તારે ભૂખ વેઠવાની જરૂર જ ક્યાં છે? તારા ફરતાં આટલા બધાં જાંબુડા પડ્યા છે, હઠીને ખાઈ લે ને, ત્યારે પ્રમાદી કહે છે ના લાઈ, તમે મને વીળીને આપોને. ઉંટવાળો કહે-અરે, વીણવાની પણ જરૂર નથી. આ તારી છાતી ઉપર જે ત્રણ જાંબુડા પડ્યા છે. એ તો તારા હાથમાં લઈને મોઢામાં મૂકી શકે ને? તો ય તારી ભૂખ થોડી ઓછી થશે, ત્યારે કહે છે ના, તમે મારા મોઢામાં મૂકોને! ઉંટવાળો કહે, હું તારા મોઢામાં મૂકી ફર્ડે પણ અંદરથી કળીયો તો તારે કાઢવો પડશે. પ્રમાદી કહે, તમે કળીયો કાઢીને મારા મોઢામાં મૂકો. કીક, કળીયો કાઢીને મૂકું તો પણ તારે ચાવીને ઉતારવું પડશે, ત્યારે કહે છે ના, તમે ચાવીને જ મારા મોઢામાં મૂકી દો ને, ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું, મૂર્ખના સરકાર! તારા હાથ લાંબી ગયા છે? આટલો બધો આળસુ કેમ બની ગયો છે? જરા વિચાર તો કર. હું જાંબુ ચાવીને તારા મોઢામાં મૂકું તો રસ કોના પેટમાં ઉતરશે? તને તેનો સ્વાદ આવશે ખરો? જે આવે તેના પેટમાં રસ ઉતરે.

ખંબુઓ! તમે ઘણીવાર કહો છો ને કે, ઘરના બધા ધર્મ કરે છે, પણ યાદ રાખજો કે જે કરે તેનું કલ્યાણ થાય. આવું સમજી અમૂલ્ય અવસર પ્રમાદમાં ગુમાવશો નહિ. જાંબુડાના ઝાડરૂપી ઉત્તમ વીતરાગ શાસન મળ્યું છે. તેના ફળ રૂપે ધર્મસામગ્રી મળી છે. હવે પ્રમાદ કરશો તો હાથે કરીને લાભ ગુમાવશો. માટે સમજીને ધર્મની આરાધના કરો. આવો અમૂલ્ય સમય કોઈની નિંદા કરવામાં કે ગામગપાટા હાંકવામાં વીતાવશો નહિ. હું તો અમારા સાંબીજીઓને પણ કહું છું કે આત્મસાધના કરવાનો સોનેરી સમય ફરીને જલ્દી નહિ મળે. રાજા મહારાજાની પદવી મળશે, દેવકોકના સુખો મળશે પણ આ સાધુની પદવી વારંવાર નહિ મળે, આપણા મહાન પુણ્યે આ માર્ગ મળ્યો છે. આ કાળ એવો ઉત્તમ છે કે થોડી સાધના કરીએ ને મહાન લાભ મળે, આવો અવસર શા માટે ચૂકીએ? નરક ગતિમાં મહાન વેદના ભોગવી, તિર્થંચ ગતિમાં અત્યંત ત્રાસ અને પરાધીનતા સહન કરી છે, હવે ત્યાં ન જવું હોય તો ભગવાનની આરાધના ખીલડે બધાઈ જાઓ.

દ્વારકા નગરીમાં નેમનાથ ભગવાન પધાર્યા છે. આ સમાચાર સાંભળીને દ્વારકાનગરીમાં આનંદ આનંદ છવાયો છે. દ્વારકા નગરીના નગરજનો દર્શન કરવા માટે જઈ રહ્યા છે. કૃષ્ણ વાસુદેવના હૈયામાં હર્ષ સમાતો નથી. ભગવાન પધારવાના શુભ સમાચાર સાંભળીને કૃષ્ણ વાસુદેવ 'હર્ષ-હર્ષ' ખૂબ આનંદ પામ્યા ને ભગવાનના દર્શન કરવા જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. જેમ માતાથી વિષ્ણુ પડેલું બાળક માતાને મળવા તલસે છે, ગાયથી વિષ્ણુ પડેલું વાછરડું માતા વિના તરફડે છે તેમ કૃષ્ણ વાસુદેવનું મન પ્રભુનાં દર્શન માટે તલસે છે. તેથી તેઓ સ્નાન કરી સારા વસ્ત્રાલંકાર પહેરીને તૈયાર થયા. હવે જલ્દી ભગવાનના

વ્યાખ્યાન નં-૮૫

ભાદરવા વદ ૧૦ ને શુક્રવાર

તા. ૭-૧૦-૭૭

અનંત જ્ઞાની સર્વજ્ઞ ભગવંતો ભવ્ય જીવેને ભાવ નિદ્રામાંથી જાગૃત કરવા માટે ઉદ્દ્યોધન કરતાં કહે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! જગતમાં બધું મળશે પણ આત્મસાધના કરવાનો અવસર વારંવાર નહિ મળે. આ જીવે અનંતો કાળ પ્રમાદમાં વીતાવ્યો. પ્રમાદ એ જીવનું પતન કરાવનાર છે. પ્રમાદ કેને કહેવાય તે જાણો છો ને ?

મદ વિસય કષાયો, નિદ્રા વિકેહા ય પંચમી ભણીયા ।

એએ પંચ પમાયા, જીવા પાડંતિ સસારે ॥

મદ-અભિમાન, પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયો, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ વિગેરે કષાયો, નિદ્રા અને ચાર વિકૃતિ આ બધામાં રસ લેવો તે પ્રમાદ છે. આ પ્રમાદ જીવને ચતુર્ગતિ સંસારમાં રજાવાનાર છે છતાં તેમાં જીવને કેટલો બધો રસ છે ! પ્રમાદી જીવ સંસારમાં પણ સુખી થઈ શકતો નથી. જો ભવના ફેરા ટાળવા હોય તો પ્રમાદ છોડો ને વીતરાગ વચનામૃતનું પાન કરો. વીતરાગ વચન એ ભવરોગને નાબૂદ કરવાની અમૂલ્ય ઔષધિ છે. જીવના મહાન પુણ્યનો ઉદય હોય ત્યારે વીતરાગનું શાસન મળે. એથી અધિક પુણ્યનો ઉદય હોય તો સંતોના દર્શન થાય, અને એથી અધિક પુણ્યનો ઉદય હોય તો વીતરાગ વાણી સાંભળવા મળે. તમને આ બધું મળ્યું છે તો હવે વિચાર કરો, તમે કેવા પુણ્યવાન છો ! બધી સામગ્રી મળવા છતાં જો તેનો ઉપયોગ ન કરે તો તે પ્રમાદી કહેવાય ને ? શરીરમાં રોગ થાય એટલે ડોક્ટર પાસે જાયો છો. ડોક્ટર દવા આપે પણ દર્દી દવા ન પીવે તો રોગ મટે ? 'ના.' આપણે પણ ભવના દર્દી છીએ. વીતરાગ ભગવતે આ ભવરોગ નાબૂદ કરવા માટે આપણને અમૂલ્ય ઔષધિઓ આપી છે પણ આપણે તેનું પાન ન કરીએ ભગવાનની આજ્ઞા મુજબ આચરણ ન કરીએ તો ભવરોગ મટશે ખરો ? ના. તો પ્રમાદ છોડી આત્મા તરફ વળો.

એક પ્રમાદી માણસ જાંબુડાના વૃક્ષ નીચે સૂતો હતો. એને કકડીને ભૂખ લાગી હતી. જાંબુના ઝાડ ઉપર જીંબે ને જીંબે જાંબુડા હતા. પવનથી ખરીને ઘણાં જાંબુડા ભોંય પડેલા, પણ પેલો પ્રમાદી બેઠો થઈને જાંબુડા વીણતો નથી, મોઢામાં મૂકતો નથી અને મોઢેથી બોલ્યા કરે છે કે મને બહુ ભૂખ લાગી છે. જે કોઈ ત્યાંથી નીકળે તેને કહેતો કે હું બહુ ભૂખ્યો છું મને કોઈ ખાવાનું આપો. એક માણસ ઉંટ ઉપર બેસીને ત્યાંથી નીકળ્યો. પેલો પ્રમાદી માણસ હાથ લાંબા કરીને સૂતો સૂતો તેને કહે છે અહીં આવો. ત્યારે ઉંટવાળા માણસના મનમાં થયું કે આ બિચારે બિમાર પડ્યો લાગે છે, તેનાથી ઉઠાતું નથી તેથી મને બોલાવે છે. તો લાવ ત્યાં જાઉં. એમ વિચાર કરીને તેની પાસે આવ્યો ને પૂછ્યું. કેમ લાઈ ! શું છે ? ત્યારે કહે

છે ભાઈ? મને બહુ ભૂખ લાગી છે. હું ભૂખ્યો મરી જઈ જુ, ત્યારે ઉંટવાળા માણસે કહ્યું ભાઈ! તારે ભૂખ વેઠવાની જરૂર જ ક્યાં છે? તારા ફરતાં આટલા બધાં જાંબુડા પડ્યા છે, ઉઠીને ખાઈ લે ને, ત્યારે પ્રમાદી કહે છે ના ભાઈ, તમે મને વીળીને આપાને. ઉંટવાળો કહે—અરે, વીણવાની પણ જરૂર નથી. આ તારી છાતી ઉપર બે ત્રણ જાંબુડા પડ્યા છે. એ તો તારા હાથમાં લઈને મોઢામાં મૂકી શકે ને? તો તારી ભૂખ થોડી ઓછી થશે, ત્યારે કહે છે ના, તમે મારા મોઢામાં મૂકોને! ઉંટવાળો કહે, હું તારા મોઢામાં મૂકી દઉં પણ અંદરથી ઠળીયો તો તારે કાઢવો પડશે. પ્રમાદી કહે, તમે ઠળીયો કાઢીને મારા મોઢામાં મૂકો. કીક, ઠળીયો કાઢીને મૂકું તો પણ તારે આવીને ઉતારવું પડશે, ત્યારે કહે છે ના, તમે આવીને જ મારા મોઢામાં મૂકી દો ને, ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું, મૂર્ખના સરકાર! તારા હાથ ભાંગી ગયા છે? આટલો બધો આળસુ કેમ બની ગયો છે? જરા વિચાર તો કર. હું જાંબુ આવીને તારા મોઢામાં મૂકું તો રસ કોના પેટમાં ઉતરશે? તને તેના સ્વાદ આવશે ખરો? જે આવે તેના પેટમાં રસ ઉતરે.

બંધુઓ! તમે ઘણીવાર કહેા છે ને કે, ઘરના બધા ધર્મ કરે છે, પણ યાદ રાખજો કે જે કરે તેવું કલ્યાણ થાય. આવું સમજી અમૂલ્ય અવસર પ્રમાદમાં ગુમાવશો નહિ. જાંબુડાના ઝાડરૂપી ઉત્તમ વીતરાગ શાસન મળ્યું છે. તેના ફળ રૂપે ધર્મસામગ્રી મળી છે. હવે પ્રમાદ કરશો તો હાથે કરીને લાભ ગુમાવશો. માટે સમજીને ધર્મની આરાધના કરો. આવો અમૂલ્ય સમય કોઈની નિંદા કરવામાં કે ગામગપાટા હાંકવામાં વીતાવશો નહિ. હું તો અમારા સાધ્વીજીઓને પણ કહું છું કે આત્મસાધના કરવાનો સોનેરી સમય ફરીને જલ્દી નહિ મળે. રાજ મહારાજાની પદવી મળશે, દેવઝોડના સુખો મળશે પણ આ સાધુની પદવી વારંવાર નહિ મળે, આપણા મહાન પુણ્યે આ માર્ગ મળ્યો છે. આ કાળ એવો ઉત્તમ છે કે થોડી સાધના કરીએ ને મહાન લાભ મળે, આવો અવસર શા માટે ચૂકીએ? નરક ગતિમાં મહાન વેદના ભોગવી, તિર્થંચ ગતિમાં અત્યંત ત્રાસ અને પત્તધીનતા સહન કરી છે. હવે ત્યાં ન જવું હોય તો ભગવાનની આજ્ઞાના ખીલડે બંધાઈ જાઓ.

દ્વારકા નગરીમાં નેમનાથ ભગવાન પધાર્યા છે. આ સમાચાર સાંભળીને દ્વારકાનગરીમાં આનંદ આનંદ છવાયો છે. દ્વારકા નગરીના નગરજનો દર્શન કરવા માટે જઈ રહ્યા છે. કૃષ્ણ વાસુદેવના હૈયામાં હર્ષ સમાતો નથી. ભગવાન પધારવાના શુભ સમાચાર સાંભળીને કૃષ્ણ વાસુદેવ ‘હઠે-ઉઠે’ ખૂબ આનંદ પામ્યા ને ભગવાનના દર્શન કરવા જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. જેમ માતાથી વિજૃંટું પડેલું બાળક માતાને મળવા તલસે છે, ગાયથી વિજૃંટું પડેલું વાછરડું માતા વિના તરફડે છે તેમ કૃષ્ણ વાસુદેવનું મન પ્રભુનાં દર્શન માટે તલસે છે. તેથી તેઓ સ્નાન કરી સારા વસ્ત્રાલંકારો પહેરીને તૈયાર થયા. હવે જલ્દી ભગવાનના દર્શન કરવા

વ્યાખ્યાન નં-૮૫

ભાદરવા વદ ૧૦ ને શુક્રવાર

તા. ૭-૧૦-૭૭

અનંત જ્ઞાની સર્વજ્ઞ ભગવંતો ભવ્ય જીવોને ભાવ નિદ્રામાંથી જાગૃત કરવા માટે ઉદ્દ્યોધન કરતાં કહે છે કે હે ભવ્ય જીવો ! જાગતાં બધું મળશે પણ આત્મસાધના કરવાનો અવસર વારંવાર નહિ મળે. આ જીવે અનંતો કાળ પ્રમાદમાં વીતાવ્યો. પ્રમાદ એ જીવનું પતન કરાવનાર છે. પ્રમાદ કોને કહેવાય તે જાણો છો ને ?

મદ વિસય કષાયો, નિદ્રા વિકલ્પા ય પંચમી ભણીયા ।

એએ પંચ પમાયા, જીવા પાડંતિ સંસારે ॥

મદ-અભિમાન, પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયો, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ વિગેરે કષાયો, નિદ્રા અને ચાર વિકલ્પો આ બધામાં રસ લેવો તે પ્રમાદ છે. આ પ્રમાદ જીવને ચતુર્ગતિ સંસારમાં રજાવનાર છે છતાં તેમાં જીવને કેટલો બધો રસ છે ! પ્રમાદી જીવ સંસારમાં પણ સુખી થઈ શકતો નથી. જો ભવના ફેરા ટાળવા હોય તો પ્રમાદ છોડો ને વીતરાગ વચનામૃતનું પાન કરો. વીતરાગ વચન એ ભવરોગને નાબૂદ કરવાની અમૂલ્ય ઔષધિ છે. જીવના મહાન પુણ્યનો ઉદય હોય ત્યારે વીતરાગનું શાસન મળે. એથી અધિક પુણ્યનો ઉદય હોય તો સંતોના દર્શન થાય, અને એથી અધિક પુણ્યનો ઉદય હોય તો વીતરાગ વાણી સાંભળવા મળે. તમને આ બધું મળ્યું છે તો હવે વિચાર કરો, તમે કેવા પુણ્યવાન છો ! બધી સામગ્રી મળવા છતાં જો તેનો ઉપયોગ ન કરે તો તે પ્રમાદી કહેવાય ને ? શરીરમાં રોગ થાય એટલે ડોક્ટર પાસે જાવો છો. ડોક્ટર દવા આપે પણ દહીં દવા ન પીવે તો રોગ મટે ? 'ના.' આપણે પણ ભવના દહીં છીએ. વીતરાગ ભગવંતે આ ભવરોગ નાબૂદ કરવા માટે આપણને અમૂલ્ય ઔષધિઓ આપી છે પણ આપણે તેનું પાન ન કરીએ ભગવાનની આજ્ઞા મુજબ આચરણુ ન કરીએ તો ભવરોગ મટશે ખરો ? ના. તો પ્રમાદ છોડી આત્મા તરફ વળો.

એક પ્રમાદી માણસ જાંબુડાના વૃક્ષ નીચે સૂતો હતો. એને કકડીને ભૂખ લાગી હતી. જાંબુના ઝાડ ઉપર છુંબે ને છુંબે જાંબુડા હતા. પવનથી ખરીને ઘણાં જાંબુડા ભોંય પડેલાં, પણ પેલો પ્રમાદી એઠો થઈને જાંબુડા વીણતો નથી, મોઢામાં મૂકતો નથી અને મોઢેથી ખાધા કરે છે કે મને બહુ ભૂખ લાગી છે. જે કોઈ ત્યાંથી નીકળે તેને કહેતો કે હું બહુ ભૂખ્યો છું મને કોઈ ખાવાનું આપો. એક માણસ ઉંટ ઉપર બેસીને ત્યાંથી નીકળ્યો. પેલો પ્રમાદી માણસ હાથ લાંબા કરીને સૂતો સૂતો તેને કહે છે અહીં આવો. ત્યારે ઉંટવાળા માણસના મનમાં થયું કે આ ખિચારો ખિમાર પડ્યો લાગે છે, તેનાથી ઉઠાતું નથી તેથી મને ખેલાવે છે. તો લાવ ત્યાં જાઉં. એમ વિચાર કરીને તેની પાસે આવ્યો ને પૂછ્યું. કેમ લાઈ ! શું છે ? ત્યારે

છે લાઈ? મને ખડું ભૂખ લાગી છે. હું ભૂખ્યો મરી જઈ છું, ત્યારે ઉંટવાળા માણસે કહ્યું લાઈ! તારે ભૂખ વેઠવાની જરૂર જ ક્યાં છે? તારા ફરતાં આટલા બધાં જાંબુડા પડ્યા છે, ઉઠીને ખાઈ લે ને, ત્યારે પ્રમાદી કહે છે ના લાઈ, તમે મને વીણીને આપીને. ઉંટવાળો કહે-અરે, વીણવાની પણ જરૂર નથી. આ તારી છાતી ઉપર બે ત્રણ જાંબુડા પડ્યા છે. એ તો તારા હાથમાં લઈને મોઢામાં મૂકી શકે ને? તો ય તારી ભૂખ થોડી ઓછી થશે, ત્યારે કહે છે ના, તમે મારા મોઢામાં મૂકીને! ઉંટવાળો કહે, હું તારા મોઢામાં મૂકી જઈ પણ અંદરથી કળીયો તો તારે કાઢવો પડશે. પ્રમાદી કહે, તમે કળીયો કાઢીને મારા મોઢામાં મૂકો. કીક, કળીયો કાઢીને મૂકું તો પણ તારે ચાવીને ઉતારવું પડશે, ત્યારે કહે છે ના, તમે ચાવીને જ મારા મોઢામાં મૂકી દો ને, ત્યારે પેલા માણસે કહ્યું, મૂળનાં સરહાર! તારા હાથ લાંગી ગયા છે? આટલો બધો આળસુ કેમ બની ગયો છે? જરા વિચાર તો કર. હું જાંબુ ચાવીને તારા મોઢામાં મૂકું તો રસ કોના પેટમાં ઉતરશે? તને તેનો સ્વાદ આવશે ખરો? જે ચાવે તેના પેટમાં રસ ઉતરે.

ખંધુઓ! તમે ઘણીવાર કહો છો ને કે, ઘરના બધા ધર્મ કરે છે, પણ યાદ રાખજો કે જે કરે તેનું કલ્યાણ થાય. આવું સમજી અમૂલ્ય અવસર પ્રમાદમાં શુભાવશો નહિ. જાંબુડાના ઝાડરૂપી ઉત્તમ વીતરાગ શાસન મળ્યું છે. તેના ફળ રૂપે ધર્મસામગ્રી મળી છે. હવે પ્રમાદ કરશો તો હાથે કરીને લાભ શુભાવશો. માટે સમજીને ધર્મની આરાધના કરો. આવો અમૂલ્ય સમય કોઈની નિંદા કરવામાં કે ગામગપાટા હાંકવામાં વીતાવશો નહિ. હું તો અમારા સાંભળીએને પણ કહું છું કે આત્મસાધના કરવાનો સોનેરી સમય ફરોને જલ્દી નહિ મળે. રાજા મહારાજની પદવી મળશે, દેવસેવકના સુખો મળશે પણ આ સાધુની પદવી વારંવાર નહિ મળે, આપણા મહાન પુણ્યે આ માર્ગ મળ્યો છે. આ કાળ એવો ઉત્તમ છે કે થોડી સાધના કરીએ ને મહાન લાભ મળે, આવો અવસર શા માટે ચૂકીએ? નરક ગતિમાં મહાન વેદના લોગવી, તિયંચ ગતિમાં અત્યંત ત્રાસ અને પરાધીનતા સહન કરી છે. હવે ત્યાં ન જવું હોય તો ભગવાનની આજ્ઞાના ખીલડે બધાઈ જાઓ.

દ્વારકા નગરીમાં નેમનાથ ભગવાન પધાર્યા છે. આ સમાચાર સાંભળીને દ્વારકાનગરીમાં આનંદ આનંદ છવાયો છે. દ્વારકા નગરીના નગરજનો દર્શન કરવા માટે જઈ રહ્યા છે. કૃષ્ણ વાસુદેવના હેયામં હવે સમાતો નથી. ભગવાન પધારવાના શુભ સમાચાર સાંભળીને કૃષ્ણ વાસુદેવ 'હકું-ગુકું' ખૂબ આનંદ પામ્યા ને ભગવાનના દર્શન કરવા જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યા. જેમ માતાથી વિખૂટું પડેલું બાળક માતાને મળવા તલસે છે, ગાયથી વિખૂટું પડેલું વાછરડું માતા વિના તરફડે છે તેમ કૃષ્ણ વાસુદેવનું મન પ્રભુનાં દર્શન માટે તલસે છે. તેથી તેઓ સ્નાન કરી સારા વસ્ત્રાલંકારો પહેરીને તૈયાર થયા. હવે જલ્દી ભગવાનના દર્શન કરવા

જાઉં એવો વેગ ઉપડ્યો છે. સમ્યક્દષ્ટિ આત્મા કર્મના ઉદયથી સંસારમાં પડ્યો હોય પણ જ્યાં દેવ-શુરુ અને ધર્મનું નામ સાંભળે ત્યાં એના રૂંવાડા ખડા થઈ જાય. એમને સંસારના સમગ્ર સુખો તુચ્છ દેખાય છે. જેમ કાઠવમાં પડેલું સોનું કટાતું નથી તેમ સમ્યક્દષ્ટિ જ્ઞાની આત્મા સંસાર રૂપી કાઠવથી લેપાયેલો હોવા છતાં તેનાથી અલિપ્ત બનવાની ભાવના રાખે છે. તે માટેનો પુરૂષાર્થ પણ કરતાં રહે છે, પણ જે અજ્ઞાની મિથ્યા દષ્ટિજીવો છે તે સંસારના કાઠવમાં ગળાખૂડ ખૂંચી જાય છે. સમ્યક્દષ્ટિ જીવો પાપકર્મોથી ડરે ત્યારે અજ્ઞાની જીવોને પાપનો ડર લાગતો નથી. એ કર્મબંધન કરતાં પાછા પડતા નથી. પછી કર્મરાજ એના ઉપર એવી સત્તા જમાવે છે કે એને સાચી દિશા સૂઝવા દેતા નથી. પરિણામે તે જીવોને અતુર્ગતિ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવું પડે છે.

કૃષ્ણવાસુદેવ પ્રભુના દર્શને જવા માટે તૈયાર થયાં ત્યારે તેમના લઘુ બંધવ ગજસુકુમારે પૂછ્યું—મોટાભાઈ! આપણી નગરીમાં આટલો બધો ઉત્સાહ શેનો છે? આટલા બધાં માણસો હર્ષભેર ક્યાં જઈ રહ્યા છે? ને તમે પણ તૈયાર થઈને ક્યાં જાઓ છો? તમારા સુખ ઉપર આટલો બધો આનંદ મેં કદી જોયો નથી. આજે અલૌકિક આનંદ કેમ દેખાય છે? ત્યારે કૃષ્ણજીએ કહ્યું—ઓ મારા લઘુ બંધવ! આજે આપણી નગરીમાં સ્વ-પર કલ્યાણકારી ભવ્ય જીવોના નાથ, અધમ ઉદ્ધારણુ, પતિતપાવન, નેમનાથ ભગવાન પધાર્યા છે. તેમન દર્શના કરવા માટે હું જાઉં છું. નગરજનો પણ ત્યાં જઈ રહ્યાં છે. ત્યારે ગજસુકુમારે કહ્યું—મોટાભાઈ! હું પણ તમારી સાથે ભગવાનના દર્શન કરવા આવીશ. આ સાંભળીને કૃષ્ણજીને આનંદ થયો, અહો! હું પૂરો ભાગ્યવાન છું કે મારો લઘુ બંધવો હજી તો ઉગીને ઉલો થાય છે, આવા બાલકને ધર્મ શું કહેવાય તેની ખબર પણ ના હોય તેના બહલો ભગવાનનાં દર્શન કરવા તૈયાર થયો! સમકિતી આત્મા પોતે ધર્મ કરે છે ને બીજાને ધર્મ કરતાં જોઈને ખૂબ આનંદ અનુભવે છે, અને જે ધર્મ નથી સમજતાં તેને ધર્મ પમાડવાની કોશિષ કરે છે. વધુ શું કહું, સમકિતી આત્માનાં હિલમાં એવી ભાવના હોય છે કે મારા ઘરનો એક પણ મેમ્બર ધર્મ પામ્યા વિનાનો રહી જવો ન જોઈએ. એક પણ જીવ જો ધર્મ પામ્યા વિનાનો રહી જાય તો તેના હિલમાં ખૂબ ખેદ થાય છે. ગજસુકુમારે કહ્યું—મોટાભાઈ! મને તમારી સાથે ભગવાનના દર્શન કરવા લઈ જાઓ. તેથી કૃષ્ણવાસુદેવને ખૂબ આનંદ થયો.

“ગયસુકુમાલેણ કુમારેણ સદ્ધિ હથિલંબ વરણ સકોરંટ મહ્યમામેણ છત્તેણ ધરેજ્જ-માણેણ સેયવરચામરા હિં ઝધ્ધુન્વમાણી હિં ર” કૃષ્ણવાસુદેવ સ્નાનાદિ કરી વિશૂષિત થઈને ગજસુકુમારની સાથે હાથી ઉપર બેઠાં, તેમના માથે કોરંટ પુષ્પોની માલાથી સુકત છત્ર ધરવામાં આવ્યું ને શ્વેત કલ્પનાં શ્રેષ્ઠ આમર વીંઝાવા લાગ્યા. ભગવાનના દર્શને જવા

માટે કોઈ હાથી ઉપર બેસે છે, કોઈ ઘોડા ઉપર બેસે છે, કોઈ રથમાં બેસીને જાય છે ને જેને આવી કોઈ સગવડ ન હોય તે બધા પગે ચાલીને જાય છે. કૃષ્ણવાસુદેવ અને દ્વારકા નગરીમાં વસતાં શ્રીમંત શેઠીયાઓ પોતપોતાના હોદ્દા પ્રમાણે હાથી, ઘોડા કે રથમાં બેસીને ભગવાનનાં દર્શન કરવા જાય છે. તેઓને વૈભવનો અભિમાન નથી, કે અમે આવા શ્રીમંત છીએ એવો આડંબર બતાવવા માટે નહિ પણ લોકોને એમ સમજાવે છે કે અમારી પાસે ધન, બંગલા, બગીચા, પુત્ર-પરિવાર વિગેરે ભૌતિક સુખ છે પણ એમાં અમને સાચું સુખ દેખાતું નથી તેથી અમે જેમણે સાચું સુખ પ્રાપ્ત કર્યું છે એવા ભગવાનનાં શરણે જઈએ છીએ. અમારી પાસે આટલો વૈભવ હોવા છતાં જે સુખ અને શાંતિ નથી તે ભગવાન પાસે છે.

દેવાનુગ્રિયો ! તમારી પાસે ગમે તેટલી સંપત્તિ હોય કે સુખનાં સાધનો હોય છતાં શાંતિ કે સંતોષ છે? ધુમાડાના ગોટેગોટા જોઈને કોઈ માણસ એમ વિચાર કરે કે મારે આ ધુમાડાના ગોટાને હાથમાં પકડવા છે તો પકડાય ખરા? તેમ સંસારનાં સુખ ધુમાડાના ગોટાને બાવળા ભરવા જેવું છે. સાચું સુખ ત્યાગમાં છે, “ઈતં સુખી મુણી વીતરાગી” વીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞામાં વફાદાર રહેનાર મુનિ સાચા સુખી છે. ત્યાગી મુનિનાં સુખ આગળ ઈન્દ્રનું સુખ પણ તુચ્છ છે. મોટા મોટા ચક્રવર્તિઓ, રાજા-મહારાજાઓએ પણ સંસારનું સુખ છોડીને ત્યાગમાર્ગ અપનાવ્યો છે. મહાન પુણ્યના ઉદયે આવા વીતરાગી સંતો તમને મળ્યાં છે. તો તમે તેમની પાસે આવીને ધર્મના સ્વરૂપને સમજી લો. ધર્મનું બરાબર આવચરણ કરો. ચાહ રાખજો, બધું મળશે પણ ધર્મ નહિ મળે. ભવસમુદ્રમાં ડુબતા છવોને ધર્મ સહાયક છે.

એક શ્રીમંત શેઠ હતાં. ધન વૈભવનો તૂટો ન હતો. તેમને એક દીકરો હતો. તે ભણીને વહેપારમાં તૈયાર થઈ ગયો હતો. એક વખત તે એના પિતાને કહે છે મારે વહાણ લઈને પરદેશ કમાવા જવું છે. એના પિતાએ કહ્યું-બેટા ! આપણે ઘેર સંપત્તિનો તૂટો નથી. વળી તું એકનો એક પુત્ર છે. માટે પરદેશ કમાવા મારે તને મોકલવો નથી. પણ છેકરો કહે છે કે મારે તો જવું જ છે. હું ચઢ્યો એટલે બાપને રગત આપવી પડી. એણે જવાનો દિવસ નક્કી કર્યો ત્યારે શેઠે કહ્યું-બેટા ! એ દિવસ સારો નથી. તું અઠવાડિયા પછી જા, પણ છેકરાએ કોઈની વાત માની નહિ અને જે દિવસ તેણે નક્કી કર્યો હતો તે દિવસે ઘેરથી નીકળ્યો. ઘરમાંથી નીકળતાં તેને અપશુકન થયા, ત્યારે એના પિતાજીએ કહ્યું-બેટા ! અપશુકન થાય છે, પાછો વળ, પણ અભિમાની છેકરો આપ કમાઈની ઇચ્છાથી વહાણમાં બેસીને સમુદ્રની સફર નીકળ્યો. મધદરિયે વહાણ પહોંચ્યું. અપશુકને લાવ લગવ્યાં. દરિયામાં ખૂબ આંધી આવી. લયંકર તોફાન થયું ને તેનું વહાણ ખડક સાથે અથડાયું. વહાણ ભાંગીને ભૂકડો થઈ ગયું. ધન અને માલ સમુદ્રમાં તણાઈ ગયા.

શ્રેઠ્ઠીપુત્રના મનમાં હતું કે હું પરદેશમાં જઈને ખૂબ ધન કમાઈને દેશમાં આવું ને બધાને બતાવી આપું કે હું કેવો ધન કમાઈને આવ્યો ! હું કેવો હોંશિયાર છું. વહાણ ભાંગી જવાની સાથે એના મનમાં મનોરથોના ભૂક્ષ્ણ થઈ ગયાં. શેઠનો પુત્ર સમુદ્રમાં પડ્યો, પણ એટલા એના સદ્બલાચ્ય કે હાથમાં એક પાટીયું આવી ગયું. ભાઈસાહેબ પાટીયાના સહારે દરિયામાં તરવા લાગ્યા. એના ધોતીયાની ગાંઠ ધીમે ધીમે ઠીલી પડી ગઈ, પણ હવે શું કરવું ? એ ધોતીયાની ગાંઠ પકડવી કે પાટીયું પકડવું ? ચારે બાજુ સાગરના પાણી ઉછાળા મારી રહ્યા છે. હવે જો પાટીયું છોડીને ધોતીયું પકડવા જાય તો મામલો બલાસ થઈ જાય. બધું તો ગયું પણ ભેગો પોતે પણ દરિયામાં ડૂબી જાય. ભાઈસાહેબનું ધોતીયું પણ પાણીમાં તણાઈ ગયું. નગ્ન થઈ ગયો. પણ શું થાય ? બીજે કોઈ ઉપાય ન હતો. તેણે એક જ વિચાર કર્યો કે જીવતો સામે કિનારે પહોંચી જઈશ તો કોઈ ને કોઈ અંગ ઢાંકવા વસ્ત્રનું દાન કરનારો મળી જશે, પણ જો પાટીયું છોડી દઈશ તો ડૂબી મરીશ, તેના કરતાં ભલે મારું ધોતીયું ગયું પણ મારે પાટીયું છોડવું નથી.

શ્રેઠ્ઠીપુત્રે ધોતીયું જતું કર્યું પણ પાટીયું મજબૂત પકડી રાખ્યું, તો ચાર પાંચ દિવસે કિનારે પહોંચ્યો. એને નગ્ન જોઈને કોઈ દયાળુએ વસ્ત્રનો ટુકડો આપ્યો તે પહેરી લીધો. એણે ભગવાનનો ઉપકાર માનતાં કહ્યું મારા હાથમાં પાટીયું આવ્યું તો બચ્યો, પણ ધોતીયું બચાવવા ગયો હોત તો મરી જાત. બધુંચો ! આ દષ્ટાંત ઉપર જો વિચાર કરીએ તો આપણને તેમાંથી ઘણો બોધ મળે તેમ છે. જીવાત્માઓ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પડેલા છે. મહાન પુણ્યયોગે જૈન ધર્મ રૂપી પાટીયું આપણા હાથમાં આવ્યું છે. આ ધન, માલ, અંગલા, વૈભવ, બગીચા, પુત્ર-પરિવાર, બધાં પેલા ધોતીયા જેવા છે. જો ધર્મ રૂપી પાટીયાને છોડી દઈને ધોતીયા સમાન ધન આદિ મેળવવા અને સાચવવામાં પડી જશે તો સમજી લેજો કે ચતુર્ગતિ રૂપી વિકરાળ ભવસાગરમાં ડૂબી જશો. યદી નરકમાં રૌ રૌ વેદના ભોગવવી પડશે. તિર્યંચમાં પણ અને પક્ષીમાં જન્મીને પરાધીનપણે દુઃખો ભોગવવા પડશે. મનુષ્યમાં પણ રોગચરત અવસ્થા, ગરીબાઈ વિગેરે દુઃખો આવશે. આવા દુઃખો ભોગવવા ન હોય તો ધર્મ રૂપી પાટીયું છોડશો નહિ.

હું તમને પૂછું છું કે ભરદ્વાજે શ્રેઠ્ઠીપુત્ર જેવી દશા થાય તો તમે કેને પકડશો ? પાટીયાને કે ધોતીયાને ? ત્યાં તો તમને તમારો જીવ વહાલો છે. ધોતીયું જતું કરીને પણ જીવ બચાવશો. કારણ કે તમે સમજો છો કે “જીવતો નર ભદ્રા પામે.” જીવતા હશું તો બધું મેળવશું. એવી રીતે આત્માને ભવસાગરથી તારવા માટે આવો વિચાર કરો. કહાચ પાપકર્મના ઉદ્ધે ઘરખાર, પૈસા બધું ચાલ્યું જાય પણ કદી ધર્મને છોડશો નહિ, ત્યારે એવો વિચાર કરજો કે ભલે બધું ચાલ્યું ગયું પણ ધર્મ રૂપી સદ્ગુણ પાટીયું મારા હાથમાં આવી ગયું છે તો તેને શા માટે છોડું ? આ તો બધું વહેલું કે મોડું જવાનું છે તો

પછી એ વિનયર સુખને પકડી રાખી અવિનાશી—શાશ્વત સુખ અપાવનાર એવો ધર્મ શા માટે છે? લલે, ઘોટીયા સમાન બધું ચાલ્યું જાય પણ ધર્મ રૂપી પાટીયું મારે છેડવું નથી. જીવનમાં ધર્મ હશે તો બધું મળશે. ધર્મ વિનાનું જીવન પ્રાણ વિનાના કલેવર જેવું છે. જે મનુષ્યો આત્મ સમજીને સંપત્તિ અને વિપત્તિમાં ધર્મ રૂપી પાટીયાને છેડતા નથી તે પરમપદ મોક્ષનગરે પહોંચી જાય છે અને શાશ્વત સુખ મેળવે છે.

કૃષ્ણ વાસુદેવને સમાચાર મળ્યા કે નેમનાથ ભગવાન પધાર્યા છે, એટલે તરત જ સિંહાસનેથી ઉભા થઈ ગયા. સહેજ પણ પ્રમાદ ન કર્યો. એમણે તો એક જ વિચાર કર્યો કે જલ્દી ભગવાનના દર્શન કરીને મારા નેત્ર પવિત્ર કરું અને એમની વાણી સાંભળીને મારા કર્ણ પવિત્ર કરું. ભગવાનના સુખેથી ઝરેલી અમૂલ્ય વાણી સાંભળવાની જશે તો તે ફરીને નહિ મળે. ભગવાનની વાણી રતન કરતાં પણ કિંમતી છે. આમ વિચાર કરીને કૃષ્ણ વાસુદેવ તૈયાર થઈને પોતાના લઘુબંધુ ગજસુકુમારને સાથે લઈને હાથી ઉપર બેઠા હવે દેવી રીતે દર્શન કરવા જશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- હુર્યોધનની પ્રેરણાથી પુરોચન પુરોહિતે પાંડવોને ખાળી મૂકવા માટે મહેલ સળગાવ્યો, પણ જેના પુણ્ય પ્રબળ હોય તેને પાપી શું કરી શકે? તેણે મહેલે સળગાવ્યો, એટલે બધા સુરંગમાં ઉતરી ગયાં અને લીમ પુરોચનને મારી અગ્નિમાં નાંખીને પોતાના બાઈઓનાં લેગો થઈ ગયો ને બધા સુરંગમાંથી બહાર નીકળી ગયા. આ તરફ સવાર પડતાં વારણાવતી નગરીના લોકો જાગ્યા. સૂર્યોદય થતાં બધાએ જોયું તો સુંદર મહેલ બળીને ખાખ થઈ ગયો હતો. એટલે પાંડવો બળીને ભસ્મીભૂત થઈ ગયા હશે તેમ માની આખી નગરીમાં હાહાકાર મચી ગયો કે અરેરે...આપણી નગરીમાં આવા પવિત્ર પુરોહિતો વિનાશ થઈ ગયો? પાંડવોએ કોઈને કહ્યું નથી કે હુર્યોધને અમને ખાળવા માટે આ બધા પ્રપંચ રચ્યો છે ને પુરોચન મારફત મહેલ જલાવવાનું નક્કી કર્યું છે. આમ વાત કોઈને કરી નથી છતાં ફેરવે જનતાના હૃદયમાં એમ થઈ ગયું કે નક્કી હુર્યોધને આ કાળા કામ કર્યા હાજે છે. એણે પાંડવોને વિનાશ કરવા માટે જ આત્મ કાવતું કર્યું છે. નહિતર જેણે જુગારમાં પાંડવોને હરાવીને વનવાસ મોકલ્યા હોય તેને પાછા બોલાવે ખરો? આ તો બધી કપટખાલ છે. એ પાંડવોને દુરભન દેખતો હતો. અંતે એમને વિનાશ કર્યો ત્યારે જાણ્યો. તે દિવસે આખી નગરીના લોકોએ અન્નપાણી લીધા નહિ. સૌ હુર્યોધનને ફિટકાર આપવા લાગ્યા કે આ હુર્યોધને કુરૂવંશનું નામ લજાવ્યું. કુળનો ઉચ્છેદ કરનારો અંગારો પાક્યો. ધિક્કાર છે આ પાપીને! આવા ધર્મ કરીને એ તરકમાં જશે. આ રીતે વારણાવતીમાં હુર્યોધનની ખૂબ નિંદા થવા લાગી અને પાંડવોની ખૂબ પ્રશંસા થવા લાગી.

“સુરંગમાંથી નીકળી વનની વાટે ચાલતા પાંડવો” :-હવે પાંડવો સુરંગમાંથી નીકળ્યા પછી તેમનું શું થયું તે જોઈએ. પાંડવો સુરંગમાંથી બહાર નીકળીને

વનવગડાની વિષમ વાટે ચાલવા લાગ્યા. જંગલનો માર્ગ વાંકોચૂકો, કાંટાકાંકરા અને ખાડાટેકરાવાળો હતો. આવા માર્ગે પાંચ ભાઈઓ, વૃદ્ધ કુંતામાતા અને સતી દ્રૌપદી ચાલવા લાગ્યા. ગાઢ જંગલ છે. પીવા પાણી કે ખાવા માટે કંઈ મળતું નથી. આવા જંગલમાં ચાલતા સૌથી પહેલાં યુધિષ્ઠિર થાકી ગયા. અતિ શ્રમ પડવાથી તેમના પગ સૂઝીને થાંભલા થઈ ગયા. પગે આંટીઓ વળવા લાગી. સહદેવ અને નકુળ પણ ખૂબ થાકી ગયા પણ મોટાભાઈને કેમ કહી શકાય કે અમારાથી નથી ચલાતું. આ પુણ્યવાન જીવો સારા રસ્તે પણ કદી પગે ચાલ્યા ન હતા તો આવા માર્ગે કેવી રીતે ચાલી શકે ? એમના પગની આમડી કોમળ મખમલ જેવી હતી. તેમાં કાંટા વાગે, ડાહની અણીઓ વાગે એટલે પગમાંથી લોહી નીકળવા લાગ્યા, જ્યારે પુરુષ માણસો થાકી ગયા ત્યારે વૃદ્ધ કુંતામાતા, અને કોમળ કળી જેવી સતી દ્રૌપદીની શી દશા ? એ પણ ખૂબ થાકી ગયા. ચાલી શકતાં નથી. પાંચ દશ પગલાં ચાલે ને પાછા બેસી જાય છે. આ રીતે તેઓ ચાલવા લાગ્યા.

પોતાની માતા, પત્ની અને નાના ભાઈઓની આવી કંટાળા સ્થિતિ જોઈને ધર્મરાજ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે, અહો ! કર્મની ગતિ કેવી વિચિત્ર છે ? જેમણે કોઈ દિવસ રાજમહેલની બહાર પગ મૂક્યો નથી, કદી દુઃખ વેઠ્યું નથી એવા મારા માતાજી મારા પાપે કેટલું કષ્ટ સહન કરે છે. જેણે સાસરે કે પીયરમાં કદી દુઃખ જોયું નથી, દુઃખ શું કહેવાય તેની ખબર નથી, તેવી પાંચ પાંડવોની પત્ની દ્રૌપદી એક ગરીબ સ્ત્રીની માફક જંગલમાં ખુલ્લા પગે ચાલી રહી છે. ડાહની તીક્ષ્ણ અણીઓ અને કાંટા વાગવાથી પગમાંથી લોહીની ધાર થાય છે. આ જંગલમાં એક પતિની પત્ની પણ મહાન સુખો લોગવતી હોય છે ત્યારે પાંચ પાંચ પતિની પત્ની હોવા છતાં દ્રૌપદી કેવા દુઃખનો અનુભવ કરી રહી છે ! એના અંગ ઉપર કપડાં ફાટી ગયાં છે. તેમજ બધાના શરીર ઉપર મેલના થર જમી ગયાં છે.

“ ભૂખ અને થાકના માર્યા બેશુદ્ધ બનેલા કુંતાજી અને દ્રૌપદી ” :- પાંડુરાજના બળવાન પુત્રો આજે રંક જેવા બની ગયાં છે. ઈન્દ્રની અસર સમાન શોભતી પાંડવોની પત્ની એક સાધારણ સ્ત્રી જેવી બનીને જંગલમાં રખડે છે. એક તો થાક ખૂબ લાગ્યો હતો, અને યુધિષ્ઠિર મનમાં આવા વિચાર કરવા લાગ્યા, તેથી તેમના મન ઉપર ખૂબ અસર થઈ ગઈ. એટલે આગળ ચાલી શક્યાં નહિ. થાકીને એક વૃક્ષ નીચે બેસી ગયા. કુંતાજી અને દ્રૌપદી પણ ખૂબ થાકી ગયા. ભૂખ અને તરસથી આકુળ વ્યાકુળ થઈ ગયાં છે. તેમનો જીવ ગભરાવા લાગ્યો. આંખો તરવાઈ જવા લાગી. કુંતામાતા અને દ્રૌપદી તો ધરતી પર પડી ગયા. અને વૃક્ષના પાંદડાની કુંપળો કરમાઈ જાય તેમ કુંતાજી અને દ્રૌપદીનાં સુખ કરમાઈ ગયા. ધર્મરાજ, અર્જુન, સહદેવ, નકુળ બધાંને અત્યંત થાક

લાગવાથી જમીન ઉપર બેસી ગયા. હવે આગળ ચાલી શકાય તેવી સ્થિતિ નથી. બધાની આંખમાં યોધાર આંસુ વહેવા લાગ્યા. અરેરે....આપણા કર્મે આપણી કેવી કપરી દશા કરી ? રોજ નવા નવા લોભન જમનારા અને આજે લૂખી સૂકી રોટીના સાંસા પડ્યાં ? અહીં આપણું કોઈ નહિ. બંધુઓ ! દુઃખીયા માણસોની સ્થિતિ દુઃખીયા સમજી શકે છે પણ જે સુખના સરોવરમાં સ્નાન કરતાં હોય તેને શું ખબર પડે કે ભૂખ્યા માણસના પેટમાં કેવી પીડા થાય છે તે ભૂખ્યો જ સમજી શકે પણ જેણે પેટ ભરેલું હોય તેને ક્યાંથી ખબર પડે ?

“ તરસથી તરફડતા લાઇઓ, માતા અને પત્ની માટે પાણીની શોધમાં બીમ ” :-બધાં ખૂબ ભૂખ્યાં ને તરસ્યા થયાં છે. તેમના મુખ સામું જોવાતું નથી. આ જોઈને બીમે કહ્યું બા, મોટાભાઈ ! તમે બધા અહીં શાંતિથી બેસો હું આટલામાં ક્યાંય પાણી મળે તો લઈને જલ્દી આવું છું. બીમ ઘણો દૂર ગયો પણ પાણી ક્યાંય મળતું નથી, નિરાશ થઈને ચારે તરફ દૃષ્ટિ કરવા લાગ્યા, ત્યારે ઘણું દૂર પક્ષીઓ ઉડતા જોયાં. તે ઉપરથી બીમે અનુમાન કર્યું કે ત્યાં સરોવર હશે. એમ માનીને પક્ષી ઉડતા હતાં તે દિશામાં ગયો. ત્યાં એક મોટું સરોવર જુએ એટલે આનંદ થયો, બીમ દોડતો ત્યાં પાણી લેવા માટે ગયો. પાંદડાને મોટો પડો બનાવીને તેમાં પાણી ભર્યું, આ કેવા વિનયવાન આત્માઓ હશે ! બીમે પડામાં પાણી લીધું પણ પોતે ભર્યા સરોવરમાંથી પાણી ન પીધું. આજે તો એમ થઈ જાય કે આટલે આવ્યા છીએ તો પાણી પીતા જઈએ. બીમે એવો વિચાર ન કર્યો, એને પોતાને પણ ખૂબ તરસ લાગી હતી, છતાં એક જ વિચાર કર્યો કે મારી માતા, મારા મોટાભાઈ બધા પાણી વિના તરફડતા હોય ને હું પાણી પીઉં ! ના....ના. તે પડામાં પાણી લઈને જલ્દી પહોંચી ગયો અને બધાને પાણી પીવડાવ્યું. થોડું વધ્યું તે પોતે પીધું. બધાને શાંતિ વળી એટલે બીમે કહ્યું-હવે ધીમે ધીમે આગળ પ્રયાણ કરીએ, પણ કોઈને આલવાની હિંમત નથી. બધાને નરવશ થઈ ગયેલાં જોઈને ધર્મરાજ ચિંતાતુર બની ગયા કે આ જંગલમાં ક્યાં સુધી બેસી રહીશું ને આ બધાને લઈને કેવી રીતે આગળ જવાશે ? બીમ ધર્મરાજનું મુખ જોઈને સમજી ગયા ને કહ્યું મોટાભાઈ ! તમે શા માટે ચિંતા કરો છો ? હું તમને બધાને ઉંચકીને ચાલીશ, ચાલો બધા થાઓ.

દક્ષિણ રસ્તે માત બિઠાઈ, દાએ રસ્તે પર નાર,
લઘુ જાતા દોનોં કે પીઠ પર, દોનોં ભુજ આધાર હો....શ્રોતા.

જમણા ખેલે માતા કુંતાજીને બેસાડ્યા, ડાબા ખેલે દ્રૌપદીને બેસાડી, સહદેવ અને નકુળને બે બાજુ પીઠ ઉપર બેસાડ્યા અને બે ભુજઓ ઉપર ધર્મરાજ અને માર્જનને બેસાડ્યા. આમ છ જણને ઉંચકીને મહાન ગુળવાન બીમ આગળ ચાલ્યો,

વિચાર કરો બંધુઓ ! આપણે ખાલી ચાલવું હોય તો પણ થાક લાગે છે, તો આટલા માણસોને ઉંચકીને લીમ કેવી રીતે ચાલતો હશે ? એની વડીલો પ્રત્યે કેવી ભક્તિ હશે ! ચાલતાં માર્ગમાં જે વૃક્ષો આડા આવે તેને પગની લાત મારીને ઉખાડી નાંખતો. એટલે તેને જવા માટે માર્ગ ચોખ્ખો થઈ જતો. આ રીતે બધાને ઉંચકીને લીમ ચાર પ્રહર અંધારી ઘોર રાત્રીમાં ચાલ્યો. રાત પૂરી થઈ, સૂર્યનાં કિરણો પૃથ્વી ઉપર પથરાયા. માર્ગમાં એક શહેર આવ્યું, પણ ત્યાં રોકાયા નહિ. કારણ કે કદાચ કોઈ જોઈ જાય ને દુર્યોધનને ખબર પડી જાય તો મુશ્કેલી થાય. એટલે ગામ છોડીને ઘણે દૂર એક જંગલમાં જઈને એક ઘટાદાર વડલા નીચે જઈને લીમે બધાને નીચે ઉતાર્યા. ધર્મરાજએ કહ્યું—ભાઈ ! તું ખૂબ થાકી ગયો હશે. હવે સૂઈ જા, એમ કહી લીમને સૂવાડ્યો. અર્જુનજી આસપાસ તપાસ કરીને પાણી લાવ્યા, સૌએ પાણી પીધું પણ ભૂખ કકડીને લાગી છે. ભૂખ્યા રહેવાતું નથી. શું કરવું ? કંઈ વનફળ મળે તો ખાઈએ પણ એટલામાં કયાંય વનફળ ન મળ્યાં, ત્યારે ધર્મરાજએ કહ્યું—અર્જુન ! ભૂખ સહન થતી નથી. તારી વિધાતું સ્મરણ કરીને તું બધાને જમાડ.

દેવાતુમિથો ! અર્જુન પાસે વિદ્યા હતી. એમને ભૂખ તરસ વેઠવી ન પડત, પણ આ મહાનપુરૂષો પોતાની પાસેની શક્તિનો જેમ તેમ કે જલ્દી ઉપયોગ કરતા નથી. પોતાનાથી જેટલું સહન થાય તેટલું કષ્ટ સહન કરે છે. ન છૂટકે તેનો ઉપયોગ કરે છે. આ ગાઠ જંગલમાં બપોળે દિવસ ભૂખ્યા ચાલ્યા ને હજી ઘણું ચાલવાતું છે, તેથી અર્જુને વિદ્યાનો ઉપયોગ કર્યો. એટલે તૈયાર રસોઈના ભાણાં આવી ગયાં. બધાએ પેટ ભરીને ભોજન કર્યું. તેથી બધાના પગમાં ચેતન આવ્યું. જરૂર પાડ થોડીવાર આરામ કરીને ત્યાંથી આગળ ચાલ્યાં. ચાલતાં ચાલતાં સૂર્યાસ્ત થયો.

“પદ્મગમાં પોદનાર કાંકરાની પધારીમાં બધાને સૂતેલાં જોઈ લીમતું પીંગળેલું” હૃદય :-એ વન ખૂબ ભયંકર, ગિહામણું હતું. એ ભૂમિ પણ ભયભીત લાગતી હતી. ત્યાંના વૃક્ષો પણ રોદ્ર આકૃતિવાળા હતા. ત્યારે બાણથી સિંહ, વાઘ વિગેરે જંગલી પ્રાણીઓની ગર્જના સંભળાતી હતી. જેમ જેમ સમય વીતતો ગયો તેમ તેમ ઘોર અંધકાર વ્યપતો ગયો. હવે ચાલી શકાય તેમ ન હતું, એટલે આ વનમાં રાત્રિ વીતાવવાનો નિર્ણય કર્યો. અને એક વૃક્ષ નીચે બેસી પંચ પરમેષ્ઠિતું સ્મરણ કર્યું. ત્યાર પાદ લીમે કહ્યું મોટાભાઈ ! તમે બધા સૂઈ જાઓ. હું બધાની ચોકી કરીશ, ત્યારે અર્જુન અને ધર્મરાજએ કહ્યું, ભાઈ ! તું તો અમને બધાને ઉંચકીને ખૂબ ચાલ્યો છે. તેથી તને ખૂબ થાક લાગ્યો હશે માટે તું સૂઈ જા. લીમે કહ્યું મને થાક નથી લાગ્યો. તમે સૂઈ જાઓ. એમ કહીને બધાને સૂવાડી દીધા ને લીમ ખડે પગે બધાની ચોકી -વા લાગ્યો. અ

થાકેલા હોવાથી બધા સૂઈ ગયા. બધાને ભૂમિ ઉપર સૂતેલા જોઈને ભીમનું વજ્ર જેવું હૃદય પીગળી ગયું. તેના મનમાં કેવા વિચાર આવવા લાગ્યા !

અહો કર્મરાજ ! તેં અમારી કેવી દશા કરી ? તને કંઈ શરમ ન આવી ? જે સુધિધિર છત્રપલંગમાં મળમલની તળાઈમાં સૂતાં હતાં તે આજે આ જંગલની ઉંચી નીચી ને કાંકરાવાળી જમીન પર પથ્થરનું ઓશીકું કરીને સૂતાં છે. જેમની આગળ નિત્ય નવા નાટક થતા હતા અને સંગીતનાં મધુર સૂર સંભળાતા હતાં, તેની પાસે આજે જંગલી પશુઓની કારમી ચીસો સંભળાય છે. જેમના શરીર ઉપર રોજ અંદનનાં વિલેપન થતાં હતાં, તેમના શરીર ઉપર મેલના થર જમ્યા છે. જે રોજ અંગ ઉપર નવા વસ્ત્રો પહેરતા હતાં, તેમના શરીર ઉપર ફાટચાતૂટ્યા કપડાં છે. જે કર્મરાજના અરણ્યમાં મોટા મોટા રાજાઓ નમતા હતાં, તેમની પાસે આજે પોતાના કુટુંબ સિવાય કોઈ નથી. જે અનુર્ન વિમાનમાં બેસીને વિદ્યાધરની માફક આકાશમાં ઉડતો-હડતો તે ગરીબ માણસની માફક જંગલમાં રહે છે. સદા સુખમય જીવન વીતાવનારા સહદેવ અને નકુળ ગરીબ મુસાફરની જેમ સૂઈ રહ્યાં છે. પાંચ પાંચ પાંડવોની માતા અને પાંડુરાજની પત્ની આજે નિરાધાર બનીને જમીન ઉપર સૂતી છે. પાંચ પાંચ પતિની પત્ની પાંચાલી પણ એક ગરીબ ગાય જેવી થઈને કાંકરામાં સૂતી છે. જેના અંગ ઉપર કિંમતી રત્નોના આભૂષણો શોભતા હતા. તેના અંગે એક પણ આભૂષણ નથી. અરેરે....આ લીમ જેવો લકવીર જીવતો ને જાગતો બેઠો હોય છતાં એના કુટુંબની આવી દશા ? આ પ્રમાણે વિચાર કરતાં લીમનું હૃદય ભરાઈ ગયું. તેની આંખમાં આંસુ ઉભરાઈ ગયા ને આંખો લાલચોળ બની ગઈ. આ પ્રમાણે લીમ બધાંને સૂતેલાં જોતો જાય છે ને ચારે તરફ ઓકી કરી રહ્યો છે.

ત્યાં શું બનાવ બન્યો ? ખરાબર મધ્યરાત્રીનો સમય થતાં જાણે પૃથ્વી ધંધધમ થવા લાગી. ચારે તરફ વીજળી જેવા પ્રકાશના ઝળકારા થવા લાગ્યા. થોડીવારમાં એક લયકેર રાક્ષસી ત્યાં આવી પહોંચી. તે તાઠ જેવી ઉંચી હતી તેની આંખો મોટી બિહામણી અને પીળી હતી. છરી જેવા જેના દાંત હતાં. સૂપડાં જેવાં કાન હતાં. બેત્રી ગયેલું અપટું નાક હતું. આવી લથાનક રાક્ષસી લીમની સામે આવીને ઉભી રહી. તે આવી હતી લીમને ડરાવવા પણ તેણે રૂપ જોઈને મુગ્ધ બની ગઈ. તેના પ્રત્યે મોહ જાણે એટલે રાક્ષસીનું બિહામણું રૂપ બદલીને અપ્સરા જેવું સુંદર રૂપ બનાવી દીધું. ક્ષણ પહેલાં રૂપ જોઈને છાતી ફાટી જાય તેવું બિહામણું રૂપ હતું ને એટલી વારમાં આવું મનોહર રૂપ બનાવી દીધું. આ જોઈને લીમને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. કાચોપોચો માણસ હોત તો ડરનો મારો લાગી જાત પણ લીમે તો નીડરનાથી પૂછ્યું કે હે બાઈ ! તું કોણ છે ? અને આવી અધારી રાત્રીમાં આવા ગાઢ જંગલમાં એકલી શા માટે આવી છે ? ત્યારે રાક્ષસીએ કહ્યું, હે નાથ ! તમે મને પ્રેમથી બોલાવો. મારો તિરસ્કાર ન કરો. તમારું રૂપ જોઈને હું

તમારામાં મુગ્ધ બની છું ને મેં મનથી નિર્ણય કર્યો છે કે તમારા સિવાય હું કોઈને પરણીશ નહિ. હું તમને મનથી વરી ચૂકી છું. હવે હું કોણ છું ને શા માટે આવી છું તે વાત રાક્ષસી લીમને કહેશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

આજે મહાન તપસ્વી પૂ. શુક્લાખચંદ્રભ મહારાજ સાહેબની પુણ્યતિથિ છે. તે મહાન પુરુષના જીવનમાંથી આપણા આત્મામાં લેવા જેવા ઘણાં શુભો હતાં. (પૂ. મહાસતીજીએ મહાન ચારિત્રસંપન્ન તપસ્વી પૂ. શુક્લાખચંદ્રભ મહારાજની જીવનઝરમર એવી સુંદર રીતે રજૂ કરી હતી કે સંબળનારના હૈયાં ડોલી ઉઠ્યાં હતાં).

વ્યાખ્યાન નં. ૮૬

ભાઈરવા વઠ ૧૨ ને રવિવાર

તા. ૯-૧૦-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની સર્વજ્ઞ ભગવંતો ભવ્ય જીવોના હિત માટે હાકલ કરીને કહે છે કે હે આત્માઓ ! અત્યાર સુધી કુગતિ રૂપી રાત્રિના ગાઢ અંધકારમાં ઘણું રખડ્યા. હવે મનુષ્યગતિ રૂપી પ્રભાત પ્રગટ્યું. અંધકાર નષ્ટ થયો ને પ્રકાશ પથરાયો. માટે સાચા માર્ગે આવી જાઓ. ક્યાં સુધી ભવમાં ભમશો ? કોઈ માણસ બેરથી કોઈ સ્થળે જવા માટે મોડો નીકળ્યો. તેના મનમાં હતુ' કે ઉતાવળો ચાલીને સમયસર ધારેલા સ્થાને પહોંચી જઈશ, પણ અધવચ રાત્રિ પડી ગઈ. રાત્રિના ગાઢ અંધકારમાં તે ભૂલો પડ્યો. આમ તેમ ધૂમવા લાગ્યો. આમ કરતા રાત્રિ પૂરી થઈ ને પૃથ્વી ઉપર સૂર્યનો પ્રકાશ પથરાયો, અને સામે સીધો માર્ગ દેખાવા લાગ્યો. છતાં તે માણસ સીધા માર્ગે ન ચાલતાં આઠાઅવળા માર્ગે ચાલે તો તમે તેને કેવો કહેશો ? મૂર્ખો ને ? આ જીવની પણ એવી જ દશા છે.

જીવની વીતી છે જ્યોતિ વિકસી છે, વનમાં ન ધૂમતો હો માનવી, કુગતિ મીટી છે ને મનુષ્ય ગતિ પામ્યો છે, તો કુપંથે ના ભમતો હો માનવી.

કુગતિ એટલે રાત્રિ અને મનુષ્યગતિ એટલે પ્રભાતનો પ્રકાશ. જ્ઞાની કહે છે કે નરક, તિર્થંચ, નિગોદ વિગેરે કુગતિ રૂપી જીવની વીતી ગઈ. હવે મનુષ્ય ગતિ રૂપી જ્યોતિ પ્રગટ થઈ છે. તો હે ભવવનમાં ભૂલા પડેલા મુસાફર ! હવે કુમાર્ગે છોડીને સન્માર્ગે આવી જા. આ સંસાર એક ગહન વન છે. તેમાં મોહને વશ થયેલા અજ્ઞાની જીવો ભૂલા પડી જાય છે. તેને સાચો માર્ગ સૂઝતો નથી, ત્યારે મહાનુપુરુષો ત્યાગની ટોચે ચઢીને તેમને પડકાર કરીને કહે છે કે જો તમારે તમારા આત્માની સાચી સંપત્તિ જાળવવી હોય તો અમારા માર્ગે આવી જાઓ, ને વિષય-કષાયથી ભરેલા સંસારનો ત્યાગ કરો.

આ માનવજન્મ પામીને પાપનો ત્યાગ કરી ધર્મનો રાગ કરો. ધર્મનો રાગ કરવા માટે શું કરવું જોઈએ તે જાણો છો ? સંસારના સ્વરૂપનો વિચાર કરી તેની ભયંકરતા અને અસારતાનો ખ્યાલ કરવો કે આ સંસારમાં ઋદ્ધિ, રસ, અને શાતા જીવને ખૂબ ગમે છે પણ શું એ આત્માની પોતાની ચીજ છે ? શું એ સાથે આવનાર છે ? “ના” ઋદ્ધિ એ મારી ચીજ નથી પણ ઋદ્ધિનો ત્યાગ કરવો એ મારી ચીજ છે. શાતાનો રાગ કરવો તે મારી ચીજ નથી પણ શાતાનો ત્યાગ કરવો તે મારી ચીજ છે. રસનો સ્વાદ માણવો એ મારી ચીજ નથી પણ સ્વાદનો ત્યાગ કરવો એ મારી ચીજ છે. આવી રીતે સંસાર સુખની રૂચી અંતરમાં ઉડાણમાં ખૂંચી ગઈ છે તેને ઉઠેડીને ધર્મની રૂચી વાવવી જોઈએ.

આપણો ચાલુ અધિકાર નેમનાથ ભગવાન દ્વારકા નગરીમાં પધાર્યા છે. કૃષ્ણ વાસુદેવ ત્રણત્રણ ખંડતું સ્વામીત્વ સંભાળતા હતાં છતાં ભગવાન પધાર્યાના સમાચાર સાંભળી બધી જાનના છોડી દીધી ને ભગવાનનાં દર્શન કરવા જવા તૈયાર થયા. તેમણે ધર્મને પ્રધાન ગણ્યો ને સંસારને ગૌણ માન્યો. કૃષ્ણવાસુદેવ અને ગજસુકુમાર એક શ્રેષ્ઠ હાથી ઉપર બેઠા. તેમના માથે સેવકોએ કોરંટ પુષ્પોની માળાઓથી શુક્ત શણગારેલ છત્ર ધર્યું અને બીજા સેવકો આમર નીંજવા લાગ્યા. બીજા સેવકો મહારાજનો જયજયકાર બોલાવવા લાગ્યા. આવો જેનો ઠાઠ હતો છતાં કૃષ્ણજીને નામ અભિમાન ન હતો. ભગવાનનાં દર્શન કરવા જતાં એમ વિચાર કરવા લાગ્યા કે હું ગમે તેવો મોટો વાસુદેવ હોઉં પણ ભગવાન પાસે તો નાનો જ છું, એમ નમ્ર બનીને જતાં હતાં. જ્યાં સુધી અહં ઓગળે નહિ, મમતા મરે નહિ ને વાસના વિરમે નહિ ત્યાં સુધી કલ્યાણ થાય નહિ.

બંધુઓ ! જો કલ્યાણ કરવું હોય તો સર્વ પ્રથમ અહંભાવને ઓગાળવો પડશે, જ્યાં સુધી અહં જાય નહિ ત્યાં સુધી અરિહંત થવાય નહિ. અહંભાવ એ પેટમાં જમેલા મળ જેવો જે આપણા પેટમાં મળજામી ગયા હોય તે જ્યાં સુધી નીકળતાં નથી ત્યાં સુધી માથું ડુબે, પિત્ત ઉછળે, વોમીટ થાય, પેટ ભારે લાગે પણ જ્યારે મળ નીકળી જાય છે ત્યારે બધું આપોઆપ મટી જાય છે તેમ જ્યાં સુધી અંતરમાં અભિમાન ભરેલો હોય છે ત્યાં સુધી જીવને એન પડતું નથી, અહંભાવ જીવનમાં ઇર્ષ્યા, નિંદા, દગા-પ્રપંચ વિગેરે અનેક અનર્થો ભલા કરે છે, અને અહંભાવ જીવનમાંથી ચાલ્યો જાય છે ત્યારે જીવનમાં અલૌકિક શાંતિ આવે છે. કૃષ્ણવાસુદેવ આવા મહાન ઋદ્ધિવંત હોવા છતાં અહંભાવનો ત્યાગ કરી નમ્ર બનીને ભગવાનનાં દર્શન કરવા માટે પોતાના ભવનમાંથી બહાર નીકળ્યા અને શ્રેષ્ઠ હાથી ઉપર બેઠા, અને “વારાહર્ષ નયરીષ મજ્ઞાં મજ્ઞેણં ઝરહઝો ઝરિદ્ધ નેમિસ્સ પાયવંદર ગિગગચ્છમાણે સોમં દારિયં પાસહ !” દ્વારકા નગરીના મધ્ય ભાગમાંથી અરિહંત અરિષ્ટ ને મથાન ભગવાનનાં ચરણવંદન કરવા માટે નીકળ્યા, કૃષ્ણ વાસુદેવની સાથે ઘણાં માણસો હતાં તેમજ બીજા ઘણાં મોટાં સૈન્ય હતાં. મોટા પરિવારથી ઘેરાયેલા, હાથી પર બેઠેલા અને છત્ર આમરથી

વીંઝાતાં કૃષ્ણ વાસુદેવ અને ગજસુકુમાર તારાઓની વચમાં ચંદ્ર સમાન શોભવા લાગ્યા. ભગવાનનાં દર્શને જતાં તેમના મુખ ઉપર અલૌકિક ઉલ્લાસ હતો. તેમના મુખ ઉપરના ઉલ્લાસ ને આનંદ જોઈને પણ નગરજનોનાં મનમાં થયું કે અહો ! આપણા મહારાજને પ્રભુના દર્શને જવાનો કેટલો ઉમંગ છે ! તમને ધર્મના કાર્યમાં આટલો આનંદ કે ઉમંગ આવે છે ? તમે ઉપાશ્રયે આવતા હો અને તમારા દીકરાના લગ્નમાં જતા હો એ બંને પ્રસંગના ઉત્સાહમાં ફરક ખરો કે નહિ ? જોલો તો ખરા, કેમ જવાળ આપતાં નથી ? ઠીક, તમે નહિ જોલો પણ સમજો છો તો ખરા કે સંસાર જેટલો વહાલો છે તેટલો ધર્મ વહાલો નથી, જેને ધર્મ વહાલો હોય તેને સંસારના કાર્યમાં આનંદ ન હોય. એ તો સમજો કે આ સંસાર કે સંસારનાં સુખ, પૈસા, પત્ની, પુત્ર-પરિવાર, મને દુર્ગતિમાં જતા અટકાવશે નહિ, પણ મારો ધર્મ મને દુર્ગતિમાં જતાં અટકાવશે. કદાચ ધર્મનું પાલન કરતાં કષ્ટ પડે પણ મક્કમ રહેશે તો મહાન સુખ મળશે. હીરાને સરાણે ચઢવું પડે છે, સોનાને અગ્નિમાં પડવું પડે છે ત્યારે તેનાં મૂલ્ય અંકાય છે. માટે ધર્મમાં મક્કમ રહો. કસોટી આવે ત્યારે ઢીલા ન પડશો. કોઈ વખત જીવ ભૂલ કરે છે પણ જો ધર્મ પામેલો હશે તો કેટલાં આવશે.

એક વખતનો પ્રસંગ છે. એક શ્રાવક કર્મોદયે ભાન ભૂલ્યો ને પરસ્ત્રીના પ્રેમમાં પડ્યો. પ્રેમમાં પડેલો માણસ પાગલ બની જાય છે. તે જે સ્ત્રીના પ્રેમમાં પડ્યો હતો તે સ્ત્રીએ કહ્યું કે મારે રાજની રાણી જે હાર પહેરે છે તે જોઈએ છે, ત્યારે શ્રાવકે કહ્યું એ રાણીનો હાર ક્યાંથી લાવું ? તું કહે તો એવો બીજો હાર ઘડાવી આપું, ત્યારે તે સ્ત્રીએ કહ્યું કે ના, મારે તો રાણીનો જ હાર જોઈએ. હાર ન લાવી આપો તો મારો પાસે ન આવશે. મોહાંધ અને વિષયાસક્ત બનેલો જીવ શું નથી કરતો ? વિષયોની આસક્તિ ભયંકર છે. આટલા માટે જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે કે વિષયોથી વિરક્ત બનેલાં મુનિરાજો ભાગ્યવાન છે. પ્રાતઃસ્મરણીય છે. પેલો શ્રાવક ધર્મની શ્રદ્ધાવાળો હતો પણ એના પાપકર્મના ઉદયે ભાન ભૂલ્યો, ને પરસ્ત્રીમાં આસક્ત બન્યો. તેથી સ્ત્રીની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા માટે રાજમહેલમાં જઈ મહારાણીનો હાર ચોરી લાવવાનો તેણે નિર્ણય કર્યો.

મધરાત્રે મરણને માથે લઈને શ્રાવક રાજમહેલમાં ચોરી કરવા ગયો, ત્યારે રાજ એના મુખ્ય મંત્રી સાથે એક રૂમમાં વાતચીત કરી રહ્યા હતાં કે આ સામેના ગામને રાજ આપણી હકૂમત નીચે હોવા છતાં એના દેવ, ગુરુ અને ધર્મ સિવાય કોઈને નમતો નથી. પ્રધાનાદિ માણસોએ રાજને આ વાત કરી. તે સાંભળીને રાજને ક્રોધ આવ્યો કે એટલો બધો અભિમાની છે ? તો આપણે કાલે સવારે અચાનક જઈને તેના ગામને ફરતો થરો નાંખીને તેની સાથે લડાઈ કરીને તેને નમાવવો. આ વાત નક્કી થઈ ગઈ. બીજી બાજુ ચોરી કરવા ગયેલ શ્રાવક મોહમાં પડ્યો હતો, પણ તેના જીવનમાંથી ધર્મનું ખમીર

ગયું ન હતું. એનાં મનમાં થયું કે સ્ત્રીનું જે થવું હોય તે થાય. મને જોલાવે કે ન જોલાવે તેની મને પરવા નથી પણ મારા સ્વધર્મી બંધુ રાજા જોડી રીતે દંડાય તે મારાથી કેમ સહન થાય? એના ઉપર આ રાજા અચાનક લડાઈ કરે અને હું જાણવા છતાં એને ચેતાવું નહિ તો હું તેના સ્વધર્મી બંધુ શેનો? જેના હૃદયમાં આવું ધર્મનું ચૈતન્ય ધબકતું હોય તે ઉલો રહે ખરો? જેના પ્રેમમાં પાગલ બન્યો હતો તેને કહેવા કે તેની રજા લેવા જાય ખરો? ક્ષણેના વિલંબ ક્યાં વિના શુભ રીતે મહેલમાંથી બહાર નીકળ્યો.

પોતાને ઘેર આવી થોડા પર બેસીને સ્વધર્મી રાજાના દરબારમાં પહોંચ્યો ને મહેલનાં દ્વાર ખખડાવ્યા. દ્વારપાળે પૂછ્યું, લાઈ! તું કોણ છે ને અત્યારે કેમ આવ્યો છે? ત્યારે શ્રાવકે ગંભીરતાથી કહ્યું મારે રાજાનું અગત્યનું કામ છે. જલ્દી જગાડો. તરત દ્વારપાળે રાજાને જગાડ્યા. એટલે શ્રાવક રાજા પાસે જઈને પ્રણામ કરીને ઉલો રહ્યો. રાજાએ પૂછ્યું. તમે કોણ છો? શ્રાવકે કહ્યું, હું તમારો સ્વધર્મી બંધુ છું. આવું સાંભળતાં રાજાએ બે હાથ ભેડી શ્રાવકને નમસ્કાર કર્યા. આ રાજા સમકિતી હતા. તે પોતાના કેવ-શુદ્ધ અને ધર્મ સિવાય કોઈને નમતા ન હતા. જેના તાબામાં રહેતા હતા તે રાજાને પણ નમતા ન હતા. તે રાજા સ્વધર્મીને નમ્યાં. અહીં અભિમાન કે અકડાઈ ન હતાં પણ ધર્મની ટેક હતી. રાજાએ પૂછ્યું કે અત્યારે રાતના એકાએક આપને આવવાનું કેમ બન્યું?

શ્રાવકે કહ્યું, આ મોટા રાજા આપને સમ્યક્ત્વની ટેકમાંથી ચલિત કરવા અને તેમના ચરણમાં તમને નમાવવા સવારે જ તમારા ગામ ઉપર હુલ્લી કરવાના છે. એવી મંત્રણા અત્યારે તેમના મહેલમાં ચાલી રહી છે. તેથી આપને સમાચાર આપવા આવ્યો છું. રાજાએ પૂછ્યું કે તમને આ વાતની ખબર કેવી રીતે પડી? શ્રાવકે કહ્યું, કે આપ મારા ઉચ્ચ કોટીના સ્વધર્મી બંધુ છો એટલે આપની સામે અસત્ય નહિ જોઈ. હું પરસ્પરીમાં મોહાંધ બની તેની ધ્વિષ્ટા પૂર્ણ કરવા રાજમહેલમાં ચોરી કરવા ગયો હતો, ત્યાં મેં આ શુભ વાતચીત સાંભળીને ચોરી કરવી પડતી મૂકીને આપને સમાચાર આપવા માટે આવ્યો છું. આપ જેવા દૃઢ સમ્યક્ત્વધારી સ્વધર્મી બંધુના દર્શન થતા મારો મોહાંધકાર ટળી ગયો. ધન્ય છે પ્રભુના શાસનને! જેમાં આપનાં જેવા પવિત્ર નરરત્નો વસે છે. બસ, હવે આપને જે તૈયારી કરવી હોય તે કરી લો. રાજાએ વાત સાંભળીને તરત પોતાના ગામના દરવાજા બંધ કરાવી દીધા અને તાબડતોબ બધી તૈયારી કરી લીધી. બંધુઓ! સાંભળજો, શ્રાવકની કેવી સાધર્મિક ભક્તિ! સાધર્મિક પ્રત્યે કેવું મમત્વ! મારા સાધર્મિક બંધુ ઉપર આવી આકૃત! પ્રાણથી પણ અધિક વહાલી માનેલી પ્રિયાને માટે હાર લાવવાનું કાર્ય. છેડી રાતોરાત સાધર્મિક રાજા પાસે આવ્યો ને રાજાને મોટી આકૃતમાંથી ઉગારી લીધો. એણે એક જ વિચાર કયો? કે મારા સ્વધર્મી બંધુ માટે મારા જીવનનું સર્વસ્વ દેના કરવાનું ભાગ્ય મને ક્યાંથી મળે?

વીંછતાં કૃષ્ણ વાસુદેવ અને ગજસુકુમાર તારાઓની વચમાં ચંદ્ર સમાન શોભવા લાગ્યા. ભગવાનનાં દર્શને જતાં તેમના સુખ ઉપર અલૌકિક ઉલ્લાસ હતો. તેમના સુખ ઉપરના ઉલ્લાસ ને આનંદ જોઈને પણ નગરજનોનાં મનમાં થયું કે અહો ! આપણા મહારાજને પ્રભુના દર્શને જવાનો કેટલો ઉમંગ છે ! તમને ધર્મના કાર્યમાં આટલો આનંદ કે ઉમંગ આવે છે ? તમે ઉપાશ્રયે આવતા હો અને તમારા દીકરાના લગ્નમાં જતા હો એ બંને પ્રસંગના ઉત્સાહમાં ફરક ખરો કે નહિ ? જોલો તો ખરા, કેમ જવાળ આપતાં નથી ? હીક, તમે નહિ જોલો પણ સમજો છો તો ખરા કે સંસાર જેટલો વહાલો છે તેટલો ધર્મ વહાલો નથી, જેને ધર્મ વહાલો હોય તેને સંસારના કાર્યમાં આનંદ ન હોય. એ તો સમજો કે આ સંસાર કે સંસારનાં સુખ, પૈસા, પત્ની, પુત્ર-પરિવાર, મને દુર્ગતિમાં જતા અટકાવશે નહિ, પણ મારો ધર્મ મને દુર્ગતિમાં જતાં અટકાવશે. કદાચ ધર્મનું પાલન કરતાં કષ્ટ પડે પણ મજ્જમ રહેશે તો મહાન સુખ મળશે. હીરાને સરાણે ચઢવું પડે છે, સોનાને અગ્નિમાં પડવું પડે છે ત્યારે તેનાં ભૂલ્ય અંકાય છે. માટે ધર્મમાં મજ્જમ રહો. કસોટી આવે ત્યારે ઢીલા ન પડશો. કોઈ વખત જીવ ભૂલ કરે છે પણ જો ધર્મ પામેલો હશે તો ઠેકાણે આવશે.

એક વખતનો પ્રસંગ છે. એક શ્રાવક ક્યોદિયે લાન ભૂલ્યો ને પરસ્ત્રીના પ્રેમમાં પડ્યો. પ્રેમમાં પડેલો માણસ પાગલ બની જાય છે. તે જે સ્ત્રીના પ્રેમમાં પડ્યો હતો તે સ્ત્રીએ કહ્યું કે મારે રાજની રાણી જે હાર પહેરે છે તે જોઈએ છે, ત્યારે શ્રાવકે કહ્યું એ રાણીનો હાર કયાંથી લાવું ? તું કહે તો એવો બીજો હાર ઘડાવી આપું, ત્યારે તે સ્ત્રીએ કહ્યું કે ના, મારે તો રાણીનો જ હાર જોઈએ. હાર ન લાવી આપો તો મારો પાસે ન આવશે. મોહાંધ અને વિષયાસક્ત બનેલો જીવ શું નથી કરતો ? વિષયોની આસક્તિ લયંકર છે. આટલા માટે જાની પુરૂષો કહે છે કે વિષયોથી વિરક્ત બનેલાં સુનિશાને ભાગ્યવાન છે. પ્રાતઃસ્મરણીય છે. પેલો શ્રાવક ધર્મની શ્રદ્ધાવાળો હતો પણ એના પાપકર્મના ઉદયે લાન ભૂલ્યો, ને પરસ્ત્રીમાં આસક્ત બન્યો. તેથી સ્ત્રીની ઈર્ષ્યા પૂર્ણ કરવા માટે રાજમહેલમાં જઈ મહારાણીનો હાર ચોરી લાવવાનો તેણે નિર્ણય કર્યો.

મધરાત્રે મરણને માથે લઈને શ્રાવક રાજમહેલમાં ચોરી કરવા ગયો, ત્યારે રાજા એના સુખ્ય મંત્રી સાથે એક રૂમમાં વાતચીત કરી રહ્યા હતાં કે આ સામેના ગામનો રાજા આપણી હકૂમત નીચે હોવા છતાં એના દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ સિવાય કોઈને નમતો નથી. પ્રધાનાદિ માણસોએ રાજાને આ વાત કરી. તે સાંભળીને રાજાને ક્રોધ આવ્યો કે એટલો બધો અભિમાની છે ? તો આપણે કાલે સવારે અચાનક જઈને તેના ગામને ફરતો ચેરો નાંખીને તેની સાથે લડાઈ કરીને તેને નમાવવો. આ વાત નક્કી થઈ ગઈ. બીજી બાજુ ચોરી કરવા ગયેલ શ્રાવક મોહમાં પડ્યો હતો, પણ તેના જીવનમાંથી ધર્મનું ખમીર

ગયું ન હતું. એનાં મનમાં થયું કે સ્ત્રીનું જે થવું હોય તે થાય. મને જોલાવે કે ન જોલાવે તેની મને પરવા નથી પણ મારા સ્વધર્મી બંધુ રાજા જોડી રીતે દંડાય તે મારાથી કેમ સહન થાય ? એના ઉપર આ રાજા અચાનક લડાઈ કરે અને હું જાણવા છતાં એને ચેતાવું નહિ તો હું તેનો સ્વધર્મી બંધુ શેનો ? જેના હૃદયમાં આવું ધર્મનું ચૈતન્ય ધબકતું હોય તે ઉલો રહે ખરો ? જેના પ્રેમમાં પાગલ જાન્યો હતો તેને કહેવા કે તેની રજા લેવા જાય ખરો ? ક્ષણનો વિલંબ ક્યાં વિના શુભ રીતે મહેલમાંથી બહાર નીકળ્યો.

પોતાને ઘેર આવી ઘોડા પર બેસીને સ્વધર્મી રાજાના દરબારમાં પહોંચ્યો ને મહેલનાં દ્વાર ખખડાવ્યા. દ્વારપાળે પૂછ્યું, લાઈ ! તું કોણ છે ને અત્યારે કેમ આવ્યો છે ? ત્યારે શ્રાવકે ગંભીરતાથી કહ્યું મારે રાજાનું અગત્યનું કામ છે. જલ્દી જગાડો. તરત દ્વારપાળે રાજાને જગાડ્યા, એટલે શ્રાવક રાજા પાસે જઈને પ્રણામ કરીને ઉલો રહ્યો. રાજાએ પૂછ્યું, તમે કોણ છો ? શ્રાવકે કહ્યું, હું તમારો સ્વધર્મી બંધુ છું. આવું સાંભળતાં રાજાએ બે હાથ ભેડી શ્રાવકને નમસ્કાર કર્યા. આ રાજા સમકિતી હતા. તે પોતાના દેવ-શુર અને ધર્મ સિવાય કોઈને નમતા ન હતા. જેના તાબામાં રહેતા હતા તે રાજાને પણ નમતા ન હતા. તે રાજા સ્વધર્મીને નમ્યાં. અહીં અભિમાન કે અકડાઈ ન હતી પણ ધર્મની ટેક હતી. રાજાએ પૂછ્યું કે અત્યારે રાતના એકાએક આપને આવવાનું કેમ બન્યું ?

શ્રાવકે કહ્યું, આ મોટા રાજા આપને સમ્યક્ત્વની ટેકમાંથી ચલિત કરવા અને તેમના ચરણમાં તમને નમાવવા સવારે જ તમારા ગામ ઉપર હુલ્લો કરવાના છે. એવી મંત્રણા અત્યારે તેમના મહેલમાં ચાલી રહી છે. તેથી આપને સમાચાર આપવા આવ્યો છું. રાજાએ પૂછ્યું કે તમને આ વાતની ખબર કેવી રીતે પડી ? શ્રાવકે કહ્યું, કે આપ મારા ઉચ્ચ કોટીના સ્વધર્મી બંધુ છો એટલે આપની સામે અસત્ય નહિ જોડું. હું પરસ્પરીમાં મોહાંધ બની તેની ધ્વિષ્ટા પૂર્ણ કરવા રાજમહેલમાં ચોરી કરવા ગયો હતો, ત્યાં મેં આ શુભ વાતચીત સાંભળીને ચોરી કરવી પડતી મૂકીને આપને સમાચાર આપવા માટે આવ્યો છું. આજ જેવા દંઢ સમ્યક્ત્વધારી સ્વધર્મી બંધુના દર્શન થતા મારે મોહાંધકાર ટળી ગયો. ધન્ય છે પ્રભુના શાસનને ! જેમાં આપનાં જેવા પવિત્ર નરરત્નો વસે છે. બસ, હવે આપને જે તૈયારી કરવી હોય તે કરી દો. રાજાએ વાત સાંભળીને તરત પોતાના ગામના દરબાજા બંધ કરાવી હીધા અને તાબડોતોબ બધી તૈયારી કરી લીધી. બંધુઓ ! સાંભળજો, શ્રાવકની કેવી સાધર્મિક લક્ષિત ! સાધર્મિક પ્રત્યે કેવું મમત્વ ! મારા સાધર્મિક બંધુ ઉપર આવી આદત ! પ્રાણથી પણ અધિક વહાલી માનેલી પ્રિયાને માટે હાર લાવવાનું કાર્ય. છોડી રાતોરાત સાધર્મિક રાજા પાસે આવ્યો ને રાજાને મોટી આદતમાંથી ઉગારી લીધો. એણે એક જ વિચાર કર્યો કે મારા સ્વધર્મી બંધુ માટે મારા જીવનનું સર્વસ્વ દેના કરવાનું સાચ્ય મને ક્યાંથી મળે ?

દેવાનુગ્રિયો ! શ્રાવક ભાનભૂદયો હોતો પણ સ્વધર્મી દંઢ સમ્પ્રદાયધારી રાજાની ભક્તિ કરતાં ઠેકાણે આવી ગયો, ને પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો, અને તેનામાં ધર્મનું ઝનૂન જાગ્યું તમે પણ ધર્મનું ઝનૂન પ્રગટાવો. કૃષ્ણ વાસુદેવ દંઢ સમકિતી હતા. દેવ, ગુરુ અને ધર્મ પ્રત્યે તેમની ખૂબ ભક્તિ હતી. સ્વધર્મી બંધુઓની સેવા કરવાનો અવસર મળે તો પ્રેમથી વધાવી લેતા હતાં. આવા કૃષ્ણ મહારાજ હાથીના હોદ્દે બેસીને દેવાધિદેવ નેમનાથ ભગવાનનાં દર્શનને જઈ રહ્યાં છે. તે સમયે દ્વારકા નગરીના રાજમાર્ગમાં સખીઓની સાથે સોનાના દડાથી રમતી સોમિલ બ્રાહ્મણની પુત્રી સોમાને કૃષ્ણ વાસુદેવે જોઈ. “પાસિત્તા સોમાણ દારિયાણ સુવેણ જોવણેણ ચ વિન્હિણ.” સોમા એટલી બધી તેજસ્વી અને રૂપવંતી હતી કે તે સાદા વેશમાં ઉભી હોય તો પણ શોભી ઉઠતી હતી, ત્યારે આજે તો તેણે સુંદર વસ્ત્રો પહેર્યાં છે, હીરાનાં હાળીના પહેર્યાં છે. રૂપ, શણગાર અને તેની યુવાની પણ ધરાબર ખીલી છે એટલે કોઈ ઇન્દ્રની અપ્સરા જ ન હોય તેવી શોભતી હતી. સોમા તેની સખીઓની સાથે રમત રમવામાં મસ્ત હતી. આ રાજમાર્ગ ઉપરથી કોણ ક્યાં જાય છે તેમાં તેનું ધ્યાન ન હતું, પણ હાથી ઉપર બેસીને જતાં કૃષ્ણ વાસુદેવની દૃષ્ટિ તેના ઉપર પડી. સોમાનું રૂપ, લાવણ્ય અને યૌવન જોઈને કૃષ્ણ વાસુદેવને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું કે અહો ! આવી સૌંદર્યવાન પુત્રી કોણ હશે ? આ બાલિકા જો કુંવારી હોય તો મારા લઘુ બાંધવને ચોગ્ય છે. કૃષ્ણજીને આવો વિચાર કેમ આવ્યો ?

ગજસુકુમાર માતાના ગર્ભમાં આવ્યા તે પહેલાં જ હરિભુવનેષી દેવે તેમને કહ્યું હતું કે તમારે નાનો ભાઈ થશે પણ તે યુવાન થતાં દીક્ષા લેશે. તે જાણતાં હતાં પણ ભાઈ પ્રત્યેના મોહ છે એટલે સોમાને જોઈને આવો વિચાર આવ્યો. સોમાનું રૂપ હતું સાથે તેનામાં બુદ્ધિ અને ગુણ પણ હતાં. ચતુર માણસ નેણ અને વેણ ઉપરથી મનુષ્યનું માપ કાઢે છે કે આ માણસ કેવો હશે, કૃષ્ણજી ચતુર હતાં. સોમાની સુખાકૃતિ અને નેણ જોઈને પારખી ગયાં કે આ કન્યા રૂપ અને ગુણથી સુકૃત છે. તે બોલે છે તો સુખમાંથી જાણે અમી ઝરે છે. તેના સુખ ઉપર સૌમ્યતા દેખાય છે. માટે મારા ભાઈને ચોગ્ય છે. આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો. “તણ જં સે કણ્હેવાસુદેવે કોહુંવિય પુરિસે સદાવેહ, સદાવિત્તા ઇયં વયાસી મચ્છહ જં તુવમે દેવાણુપ્પિયા ! સોમિલં જાહિતા સોમં દારિયં ગેણહ ”

કૃષ્ણ :વાસુદેવ ખૂબ પ્રમાણિક હતા. નીતીથી રાજ્ય ચલાવતાં હતાં. એટલે એવો વિચાર ન કર્યો કે કન્યાને પૂછી લઈ કે તું કુંવારી છું ? કુંવારી હોય તો ઉપાડી લઈ જઈએ. એમ નહિ, પણ કૃષ્ણે પોતાના કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવ્યા ને કહ્યું કે હે દેવાનુ ગ્રિયો ! તમે સોમિલ બ્રાહ્મણ પાસે જાઓ અને તેની પાસે આ કન્યાની યાચના કરો. કેટલી બધી પ્રમાણિકતા છે ! અને ત્રણ બહેના અધિપતિ હોવા છતાં તેમની વાણીમાં કેટલો વિવેક છે ! આગળના રાજાઓ કોઈને પણ તુંકારે બોલાવતા ન હતાં

પણ માનથી બોલાવતા હતાં. અહીં બધાએ સમજવું કે મધુરવાણી બોલવાથી બધાનો પ્રેમ સંપાદન કરી શકાય છે. આપ જાણો છો કે જીવથી જગતને દુશ્મન પણ બનાવી શકાય છે ને દોસ્ત પણ બનાવી શકાય છે. મીઠી વાણી સૌને સાકર જેવી લાગે છે, ને કઠ્ઠી વાણી સોમલ જેવી લાગે છે. માખીઓ સાકર ઉપર જઈને ખેંચે છે પણ સોમલ ઉપર ખેંચતી નથી, તેમ જેની વાણીમાં મધુરતા છે તેની પાસે બધા પ્રેમથી જાય છે, તેવું કામ કરી આપે છે પણ જેની ભાષામાં કડવાશ છે તેમની પાસે કોઈને જવાનું મન થતું નથી. એની કઠ્ઠી ભાષાથી માણસો ક્ષુભિત થઈ જાય છે. ઘણાં માણસોનો એવો સ્વભાવ હોય છે કે વિના કારણે શુસ્સો ક્યાં કરતા હોય છે. એ બોલે તો પણ ઘરનાં ફફડી ઉઠે. એનાં બાળકો પણ ફફડતાં હોય છે. સ્કેજ નુકશાન થાય તો પણ બાળક મા-બાપથી જેમ પારેવું બિલાડીને ભેળં ને ફફડે તેમ ફફડે છે. અહીં એક દ્રષ્ટાંત યાદ આવે છે.

✓ એક સુખી કુટુંબમાં નવ વર્ષની છોકરી હતી. આ છોકરીની માતા એવા દૂર સ્વભાવની હતી કે નાની નજીવી ભૂલ કરે તો એની માતા ખૂબ માર મારતી હતી ને શુસ્સે થઈ ગમે તેવા શબ્દો બોલતી એટલે છોકરી સદા એની માતાથી ફફડતી હતી. એક વખત લગ્નની સીઝન આવી એટલે છોકરીની માતાએ નવા નવા કપડા સીવડાવ્યા. છોકરી માટે પણ નવું ફ્રોક સીવડાવ્યું હતું. એક દિવસ લગ્નમાં જવાનું હતું તેથી બેબીને નવું ફ્રોક પહેરાવીને લઈ ગયા. કોઈ જગ્યાએ ખીલીમાં બરાઈ ને બેબીનું ફ્રોક ફાટી ગયું. એટલે છોકરી તો ક્ષુબ્ધ લાગી. કારણ કે પાણીનો ગ્લાસ ઢોળાઈ જાય તો પણ માતા મારતી હતી તો પછી ફ્રોક ફાટે તો તો આવી જ બને ને ! થું બાકી રહે ? રાત્રે લગ્નમાંથી ઘેર આવ્યા. બેબીના મનમાં થયું કે મારી મરમી ફ્રોક ફાટેલું જોશે તો મને મારશે. તેના કરતાં હું કપાટમાંથી સોય લઈને છાનીમાની ફ્રોકને રકું કરીને સાંધી લઉં. આમ વિચાર કરી નીચે જઈને કપાટમાંથી બેબીએ બે સોય કાઢી પણ એ સોય ખરાબર ન હતી એટલે તેણે તે બે સોય મોઢામાં મૂકીને ઘાંત નીચે દબાવીને ખીજી સારી સોય શોધવા લાગી. ઘણાં સમય સીવતા સીવતા સોય મોઢામાં મૂકી દેવાની આદત હોય છે. આ તો નાની બાળકી હતી. એ બે સોયો ઘાંતમાં બરાવીને રકું કરવા માટે સારી સોય શોધતી હતી.

“ માની ધાકમાં ગભરાયેલી બેબી ” :-ત્યાં ઉપરથી એની માતાએ જોઈને ખૂબ પાકી ક્યાં મરી ગઈ પાછી ? ખૂબ એવી હતી કે જાણે વાંસામાં કોઈએ ધબળા માર્યો ન હોય ! બેબી ક્ષુભિત થઈ. બે સોયો ઘાંત નીચે દબાવી છે તે જ્યાંલ ન રહ્યો ને બોલી કે આ રહી બા. આટલું બોલતાં બે સોયો ઘાંતની વચ્ચેથી સીધી ગળામાં ઉતરી ગઈ. મારી બહેનો ! વિચાર કરજો. બાળકો ઉપર ખોટી ધાક રાખવાથી કેવું પરિણામ આવે છે ! હા, બાળકો ખોટા માર્ગે ન ચઢી જાય, રખડેલ ન બને તે માટે પૂરતી કાળજી અને ધાક રાખો, પણ નજીવી બાબતોમાં બાળકોને બહુ સતાવવાથી તે ડરપોક બની જાય છે. માટે શાંતિથી સમજાવો પણ વાતવાતમાં શુસ્સો ના કરો, શુસ્સાભરી ખૂબ પાડવામાં

દેવાનુપ્રિયો ! શ્રાવક ભાનભૂલ્યો હતો. પણ સ્વધર્મી દંઢ સમ્પત્તિધારી રાજની ભક્તિ કરતાં ઠેકાણે આવી ગયો, ને પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો, અને તેનામાં ધર્મનું ઝનૂન જાગ્યું તમે પણ ધર્મનું ઝનૂન પ્રગટાવો. કૃષ્ણ વાસુદેવ દંઢ સમક્રિતી હતા. દેવ, ગુરુ અને ધર્મ પ્રત્યે તેમની ખૂબ ભક્તિ હતી. સ્વધર્મી બંધુઓની સેવા કરવાનો અવસર મળે તો પ્રેમથી વધાવી લેતા હતાં. આવા કૃષ્ણ મહારાજ હાથીના હોદ્દે બેસીને દેવાધિદેવ નેમનાથ ભગવાનનાં દર્શનને જઈ રહ્યાં છે. તે સમયે દ્વારકા નગરીના રાજમાર્ગમાં સખીઓની સાથે સોનાના દડાથી રમતી સોમિલ બ્રાહ્મણની પુત્રી સોમાને કૃષ્ણ વાસુદેવે જોઈ. “પાસિત્તા સોમાણ દારિયાણ રુવેણ જોવણેણ ચ વિન્હિણ” સોમા એટલી બધી તેજસ્વી અને રૂપવંતી હતી કે તે સાદા વેશમાં ઉભી હોય તો પણ શોભી ઉઠતી હતી, ત્યારે આજે તો તેણે સુંદર વસ્ત્રો પહેર્યાં છે, હીરાનાં દાગીના પહેર્યાં છે. રૂપ, શણગાર અને તેની યુવાની પણ ખરાખર ખીલી છે એટલે કોઈ ઇન્દ્રની અપ્સરા જ ન હોય તેવી શોભતી હતી. સોમા તેની સખીઓની સાથે રમત રમવામાં મસ્ત હતી. આ રાજમાર્ગ ઉપરથી કોણ ક્યાં જાય છે તેમાં તેનું ધ્યાન ન હતું, પણ હાથી ઉપર બેસીને જતાં કૃષ્ણ વાસુદેવની દષ્ટિ તેના ઉપર પડી. સોમાનું રૂપ, લાવણ્ય અને યૌવન જોઈને કૃષ્ણ વાસુદેવને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું કે અહો ! આવી સૌંદર્યવાન પુત્રી કોણ હશે ? આ બાલિકા જો કુંવારી હોય તો મારા લઘુ બાંધવને યોગ્ય છે. કૃષ્ણજીને આવો વિચાર કેમ આવ્યો ?

ગજસુકુમાર માતાના ગર્ભમાં આવ્યા તે પહેલાં જ હરિશ્ચન્દ્રમેધી દેવે તેમને કહ્યું હતું કે તમારે નાનો ભાઈ થશે પણ તે યુવાન થતાં દીક્ષા લેશે. તે જાણતાં હતાં પણ ભાઈ પ્રત્યેનો મોહ છે એટલે સોમાને જોઈને આવો વિચાર આવ્યો. સોમાનું રૂપ હતું સાથે તેનામાં યુદ્ધિ અને શુભ પણ હતાં. ચતુર માણસ નેણ અને વેણ ઉપરથી મનુષ્યનું માપ કાઢે છે કે આ માણસ કેવો હશે, કૃષ્ણજી ચતુર હતાં. સોમાની સુખાકૃતિ અને નેણ જોઈને પારખી ગયાં કે આ કન્યા રૂપ અને શુભથી સુક્રત છે. તે જાણે છે તો સુખમાંથી જાણે અમી ઝરે છે. તેના સુખ ઉપર સૌમ્યતા દેખાય છે. માટે મારા ભાઈને યોગ્ય છે. આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો. “તણ જં સે કળ્હેવાસુદેવે કોર્ડુંબિય પુરિસે સદાવેદ્, સદાવિત્તા ઇયં વયાસી ગચ્છહ જં તુવમે દેવાણુપિયા ! સોમિલં જાર્હિતા સોમં દારિયં ગેળ્હહ”

કૃષ્ણ વાસુદેવ ખૂબ પ્રમાણિક હતા. નીતીથી રાજ્ય ચલાવતાં હતાં. એટલે એવો વિચાર ન કર્યો કે કન્યાને પૂછી લઉં કે તું કુંવારી છું ? કુંવારી હોય તો ઉપાડી લઉં જઈએ. એમ નહિ, પણ કૃષ્ણે પોતાના કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવ્યા ને કહ્યું કે હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે સોમિલ બ્રાહ્મણ પાસે જાઓ અને તેની પાસે આ કન્યાની યાચના કરો. કેટલી બધી પ્રમાણિકતા છે ! અને ત્રણ બંડના અધિપતિ હોવા છતાં તેમની વાણીમાં કેટલો વિવેક છે ! આગળના રાજ્યો કોઈને પણ તુંકારે બોલાવતા ન હતાં

પણ માનથી બોલાવતા હતાં. અહીં બધાએ સમજવું કે મધુરવાણી બોલવાથી બધાને પ્રેમ સંપાદન કરી શકાય છે. આપ બહુ છે કે જીવથી જગતને દુઃખન પણ બનાવી શકાય છે ને દોસ્ત પણ બનાવી શકાય છે. મીઠી વાણી સૌને સાકર જેવી લાગે છે, ને કડવી વાણી સોમલ જેવી લાગે છે. માખીઓ સાકર ઉપર જઈને મેસે છે પણ સોમલ ઉપર મેસતી નથી, તેમ જેની વાણીમાં મધુરતા છે તેની પાસે બધા પ્રેમથી જાય છે, તેનું કામ કરી આપે છે પણ જેની ભાષામાં કડવાશ છે તેમની પાસે કોઈને જવાનું મન થતું નથી. એની કડવી ભાષાથી માણસો ધ્રુજી ઉઠે છે. ઘણાં માણસોનો એવો સ્વભાવ હોય છે કે વિના કારણે શુસ્સો ક્યાં કરતા હોય છે. એ બોલે તો પણ ઘરનાં ફફડી ઉઠે. એનાં બાળકો પણ ફફડતાં હોય છે. સ્નેહ તુકશાન થાય તો પણ બાળક મા-બાપથી જેમ પારેવું બિલાડીને બેઈને ફફડે તેમ ફફડે છે. અહીં એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

✓ એક મુખી કુટુંબમાં નવ વર્ષની છોકરી હતી. આ છોકરીની માતા એવા દુર સ્થાવની હતી કે નાની નજીવી ભૂલ કરે તો એની માતા ખૂબ માર મારતી હતી ને શુસ્સે ઘઈ ગમે તેવા શબ્દો બોલતી એટલે છોકરી સહા એની માતાથી ફફડતી હતી. એક વખત લગ્નની સીઝન આવી એટલે છોકરીની માતાએ નવા નવા કપડા સીવડાવ્યા. છોકરી માટે પણ નવું ફ્રોક સીવડાવ્યું હતું. એક દિવસ લગ્નમાં જવાનું હતું તેથી બેબીને નવું ફ્રોક પહેરાવીને લઈ ગયા. કોઈ જગ્યાએ ખીલીમાં બરાઈને બેબીનું ફ્રોક ફાટી ગયું. એટલે છોકરી તો ધ્રુજવા લાગી. કારણ કે પાણીનો વ્હાસ ઢોળાઈ જાય તો પણ માતા મારતી હતી તો પછી ફ્રોક ફાટે તો તો આવી જ બને ને ! શું બાકી રહે ? રાત્રે લગ્નમાંથી ઘેર આવ્યા. બેબીના મનમાં થયું કે મારી મગમી ફ્રોક ફાટેલું બેશે તો મને મારશે. તેના કરતાં હું કબાટમાંથી સોય લઈ ને છાનીમાની ફ્રોકને રફું કરીને સાંધી લઉં. આમ વિચાર કરી નીચે જઈને કબાટમાંથી બેબીએ બે સોય કાઢી પણ એ સોય બરાબર ન હતી એટલે તેણે તે બે સોય મોઢામાં મૂકીને ઘાંત નીચે દબાવીને બીજી સારી સોય શોધવા લાગી. ઘણાં સમય સીવતા સીવતા સોય મોઢામાં મૂકી કેવાની આઘત હોય છે. આ તો નાની બાળકી હતી. એ બે સોયો ઘાંતમાં બસવીને રફું કરવા માટે સારી સોય શોધતી હતી.

“ માની ધાકમાં ગભરાયેલી બેબી ” :-ત્યાં ઉપરથી એની માતાએ બેરથી ખૂમ પાડી ક્યાં મરી ગઈ પાછી ? ખૂમ એવી હતી કે બહુ વાંસામાં કોઈએ ધબ્બો માર્યો ન હોય ! બેબી ધ્રુજી ઉઠી. બે સોયો ઘાંત નીચે દબાવી છે તે ખ્યાલ ન રહ્યો ને બોલી કે આ રહી બા. આટલું બોલતાં બે સોયો ઘાંતની વચ્ચેથી સીધી ગળામાં ઉતરી ગઈ. મારી બહોનો ! વિચાર કરજો. બાળકો ઉપર ખોટી ધાક રાખવાથી કેવું પરિણામ આવે છે ! હા, બાળકો ખોટા મારો ન ચઢી જાય, રખડેલ ન બને તે માટે પૂરતી કાળજી અને ધાક રાખો, પણ નજીવી બાળકોમાં બાળકોને બહુ સત્તાવવાથી તે ડરપોક બની જાય છે. માટે શાંતિથી સમજાવો પણ વાતવાતમાં શુસ્સો ના કરો, શુસ્સાલરી ખૂમ પાડવામાં

ધખ્યા જેટલું જોમ હોય છે. માતાની ખૂમ સાંભળીને છોકરીના ગળામાં બે સોયો ઉતરી ગઈ. એટલે એનો જીવ ગભરાવા લાગ્યો. એના હોશકોશ ઉડવાની તૈયારી હતી પણ એની માતાને ક્યાં ખબર છે? ક્યાં ગઈ? કેમ જવાબ આપતી નથી? આમ બેલતી એની માતા નીચે ઉતરી તો બેળીની આંખમાંથી આંસુ પડતાં હતાં. ગળામાં બખ્ખે સોયો છે છતાં પરાણે પરાણે ધીમે રહીને કહે છે. બા! મને મારીશ નહિ હોં. મારું ક્રોક ફાટી ગયું છે. આમ કરગરવા લાગી. તો પણ એની માતાએ કહ્યું—મૂર્છ! આ શું કર્યું? આમ બેલી ખરી પણ છોકરીની સ્થિતિ ગંભીર જોઈને ગભરાઈ ગઈ. હવે તો ગળામાં ખૂંચી ગયેલી સોયેથી શ્વાસનળીમાં કાણું પડ્યું એટલે ટીપે ટીપે લોહી બહાર આવવા લાગ્યું. એની મા સમજી ગઈ કે છોકરી મારી ખીકે ક્રોક સાંધવા જતાં સોય ગળી ગઈ હાગે છે. ગળામાં જોયું તો ઉડે સોયો દેખાતી હતી.

“બેળીનું શું થશે?”—એની માતાએ ખૂંમ પાડી કે દોડો, દોડો, બેળી સોય ગળી ગઈ છે. એટલે તરત આડોશીપાડોશી દોડી આવ્યા, અને શું થયું? કેવી રીતે સોય ગળી ગઈ? આવા અનેક પ્રશ્નો કરવા લાગ્યા. કોઈ એમ બોલવા લાગ્યાં કે બાળકો ઉપર બહુ ધાક રાખીએ તો આવું પરિણામ આવે ત્યારે કોઈ કહે છે કે પહેલેથી જ મા-બાપે બાળકોનું ધ્યાન રાખવું જોઈએ, પણ હવે એક મિનિટનો વિલંબ કરાય તેમ નથી. કેસ ગંભીર થતો જતો હતો. બેભાન બની ગયેલી બેળીને મોટરમાં નાંખીને તેના મા-બાપ ડોક્ટરને ત્યાં લઈ ગયા. તેમના ફેમીલી ડોક્ટર સારા અનુભવી હતા. તેમણે બેળીને જોઈને કહ્યું, કેસ ગંભીર છે. આમાં મારું કામ નહિ. આને મોટી હોસ્પિટાલમાં લઈ જાઓ. ધીજ ડોક્ટરને ત્યાં ગયા તો તેણે કહ્યું કે હું અત્યારે હોસ્પિટાલમાં નહિ આવું. સવારે આવજો. ત્યાંથી ત્રીજી સારા ડોક્ટરને ત્યાં ગયા. તેણે કેસ જોઈને કહી દીધું કે આવો કેસ મેં કદી જોયો નથી. હું હાથમાં નહિ લઉં. ધીજ મોટા ડોક્ટરને બતાવે. ‘બહી’ વખત આવું બને છે કે મા-બાપનો એકનો એક કલેયા કુંવર જેવો છોકરો બિમાર થઈ ગયો હોય ને એના મા-બાપ ડોક્ટરને જોળા પાથરતાં હોય, કાલાવાલા કરતા હોય કે સ્ક્રાફેબ! જલ્દી આવો. મારા દીકરાની આ સ્થિતિ છે, પણ ડોક્ટરને હિસાબમાં ન હોય. હવેનાં આવું છું, કલાક પછી આવું છું. એ જાય ત્યાં તો પેલાના પ્રાણ અદ્યા જાય. આવું બની જાય છે. જ્યાં પૈસા મળે ત્યાં ડોક્ટરો વહેલાં દોડે છે. તે જ્યારે લણતાં હોય ત્યારે એમ કહે છે કે અમે લાણીગણીને માનવસેવા કરીશું. આ સેવા ક્યાં ગઈ?

આ બેળીના મા-બાપ ઘણાં ડોક્ટરને ત્યાં ફરી વળ્યા પણ કોઈ કેસ હાથમાં લેતું નહીં. ધીજ તરફ સોયો ગળામાં વધુ ખૂંચતી જાય છે. મોઢામાંથી લોહીનાં ટીપા પડે છે ને બેળીને જીવ મૂકાય છે. હવે શું કરવું? અડધી રાત વીતી ગઈ છે. હવે ક્યાં જવું? એક તરફ બેળીની ચીસો સાંભળાય છે ને ધીજ તરફ કોઈ જગ્યાએ લગ્ન હોવાથી

શરણાર્થનાં સુર સંભળાતા હતા. એક યુવાન ડોક્ટરના લગ્ન હતા. લગ્નનું સુહૃત્ અહીં વાગ્યાનું હતું. ડોક્ટરનું નામ વામનરાવ હતું, પણ તેનું દિલ વિરાટ હતું. તેમને ખીડી ચોળી, નવરાળી, સારા સ્વાંગ સળવી તૈયાર કર્યા. વરરાજ તૈયાર થઈ ગયા. એટલે મોઢામાં પાનનું ખીડું આપી હાથમાં શ્રીફળ આપ્યું ને શણગારેલા ઘોડા ઉપર ચઢ્યા માટે બંધ છે. ત્યાં કોઈએ સમાચાર આપ્યાં કે એક નાની છોકરીના ગળામાં સોય લોંઘાઈ ગઈ છે ને કેસ બહુ ગંભીર છે. વરરાજ ઘોડે ચઢતા હતા ને મંગલ વાગ વાગતાં હતાં. આટલા અવાજમાં પણ ડોક્ટરે સાંભળ્યું એટલે પૂછ્યું કે ક્યાં છે એ છોકરી ? વામનરાવ પરણવાનું છોડીને છોકરીને બચાવવા તૈયાર થયા. તેમણે કહ્યું-છોકરીને અહીં લઈ આવો. છોકરીને મોટરમાં લાવવામાં આવી.

લગ્નની ઘડી જતી કરી પ્રાણ બચાવવા ગયેલા ડોક્ટર :—બંધુઓ ! સંભળજો, આ ડોક્ટર કેવા હશે ! ડોક્ટરે હાથમાં રહેલું શ્રીફળ ધીમના હાથમાં આપ્યું ને કોડીને છોકરી પાસે ગયા. જોઈને બાલી ઉઠ્યા. કેસ ગંભીર છે. જલ્દી હોસ્પિટાલમાં લઈ લો. હું આવું છું. એક ઘડી વિલંબ કરાય તેમ નથી. આ સમયે લગ્નની વિધિ કરનાર ગોર મહારાજે કહ્યું કે હાથમાં લીધેલું શ્રીફળ મૂકીને બીજે જવું તે અપશુકન કહેવાય, અને લગ્નનું શુભ સુહૃત્ વીતી જશે. ડોક્ટરે કહ્યું કે છોકરીના પ્રાણ બચી જશે તો એથી સારું બીજું મંગલ સુહૃત્ કયું ? હું હમણાં જ ઓપરેશન કરીને આવું છું. એના માતાપિતાએ પણ કહ્યું. બેટા ! ખીડીભર્યાં ક્યાં બંધ છે ? તારા સિવાય ગ્રામમાં બીજા ઘણાં ડોક્ટરો છે. વામનરાવે માતા પિતાને કહ્યું-તમે બીજાની વાત ન કરો. હું ડોક્ટર બરો કે નહિ ? અને આ કેસ બીજે મોકલાય તેવા નથી, અને મને શ્રદ્ધા છે કે કેસ બચી જશે. એમ કહી ડોક્ટર વરરાજના પોશાકમાં જ હોસ્પિટાલમાં પહોંચ્યા અને સીસ્ટરને કહ્યું-ઓપરેશનની તૈયારી કરો. ડોક્ટરે વરરાજનો પોશાક ઉતારીને કોટ પહેરી લીધો. ઓપરેશન માટે તૈયારી થઈ ગઈ. ઓપરેશન નાનું હતું પણ જોખમી હતું. કારણ કે બંને સોયો જાસ નળીમાં ખૂંચી ગઈ હતી, પણ દેખાતી હતી એટલે ડોક્ટરે ગળાનો ભાગ ખંડેરો કરી શ્રદ્ધાપૂર્વક સ્વચ્છતાથી ઓપરેશન કરીને સોયો બહાર કાઢી. બે કલાક કામ ચાલ્યું. બધું કામ પતાવી ડોક્ટર આનંદભરે ઓપરેશન થીએટરની બહાર આવ્યા અને છોકરીના મા-બાપને કહ્યું. ચિંતા ન કરો. બેળી બચી ગઈ છે. એમ કહી ડોક્ટરે બધાને બે સોયો બતાવી. ડોક્ટર બીજા નાના ડોક્ટરો અને સીસ્ટરોને સૂચના આપીને જલ્દી ઘેર પહોંચ્યા.

માતા-પિતાને પગે લાગી હાથમાં શ્રીફળ લઈ ઘોડે બેસીને પરણવા માટે ગયા. અહીં કલાક પરણવા જવાનું મોડું થયું પણ કેસ બચી ગયો તેથી ડોક્ટરના હૃદયમાં અનેરો દિલ્લો હતો. તેણે બધાને કહ્યું, મોડું થયું ને સુહૃત્ વીતી ગયું તેની ચિંતા ન કરો.

સાચું મુહૂર્ત આ જ છે. કોઈ છોકરીના ગળામાં સોય લોંકાઈ ગઈ હોય, તેના પ્રાણ જતાં હોય ને પરણવા જવું તે ડોક્ટરને શોભે ? ડોક્ટર થઈને જો સેવા ન કરું તો મારા ડોક્ટરપણામાં ધૂળ પડી. આ ડોક્ટર કેવા પરણવું હશે ! પરણવાનું છોડીને ઓપરેશન કરી છોકરીને બચાવી પરણવા ગયા. લોકો તેની જૂઠા પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. આજે આવો સેવા-લાવી ડોક્ટર લાગ્યે જ નોવા મળે છે.

સોય સાંધવાનું કામ કરે છે, રકુ કરે છે, પગમાં કાંટે વાગે તો પણ સોયથી કાઢી શકાય છે. સોય એ માનવને ઘણી ઉપયોગી ચીજ છે પણ જો તે ગળામાં પેસી જાય તો મોટી મુશ્કેલીમાં મૂકી દે છે તેમ, જો માનવીની જીભમાં મીઠાશ હોય તો એ શત્રુને પણ મિત્ર બનાવી શકે છે. કુસંપ હોય ત્યાં સંપ કરાવી દે છે. શોકમય વાતાવરણને આનંદમય બનાવી દે છે. છોકરીની માતાની જીભમાં કડવાશ ને વાણીમાં કૂરતા હતી છોકરી તો ડરની મારી સોય મોંમાં છે તે વાત ભૂલી ગઈ ને જોખમમાં મૂકાઈ ગઈ, માટે વાણીમાં વિવેક રાખો. કોઈ ને તોછડાઈથી બોલાવશો નહિ ને જીભમાં મીઠાશ રાખજો. કૃષ્ણ વાસુદેવ ત્રણ ત્રણ ખંડના અધિપતિ હોવા છતાં પોતાના નોકરોને પણ કેટલા પ્રેમથી હે દેવાનુપ્રિયો ! એમ કહીને બોલાવતા. સોમાનું અદ્ભૂત રૂપ જોઈને આશ્ચર્યચકિત થયેલા કૃષ્ણ વાસુદેવે કહ્યું, હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે સોમિલ બ્રાહ્મણને ત્યાં જાઓ અને જો સોમા કુંવારી હોય તો મારા લાઈ ગજસુકુમાલ માટે તેની માંગણી કરો. હવે તે માણસો સોમિલ બ્રાહ્મણને ત્યાં જશે ને શું બનશે તેના લાવ અવસરે.

ચરિત્ર : ગાઢ જંગલમાં લીમના રૂપ પાછળ પાગલ બનેલી હિડંબા :-
ધર્મરાજ, અર્જુન, સહદેવ, નકુળ, કુંતાજી, દ્રૌપદી બધા ઘોર જંગલમાં ભૂમિ ઉપર હાથનું ઓશીકું કરીને સૂતાં છે ને લીમ ખડે પગે ચોકી કરે છે. આ સમયે એક રાક્ષસી લીમ પાસે ધમપછાડા કરતી આવી પણ લીમનું રૂપ જોઈને મોહ પામી ગઈ અને તેનું રૂપ બદલીને લીમને પોતાની સાથે લગ્ન કરવા માટે વિનંતી કરવા લાગી, ત્યારે લીમે કહ્યું હું તો પરણેલો છું, પણ તું કોણ છે ને અત્યારે રાત્રીના સમયે આવા ગાઢ જંગલમાં એકલી કેમ કરે છે તે મને કહે, ત્યારે તે સુંદર સ્ત્રી કહે છે કે હે પ્રભાવશાળી પુરૂષ ! આ વનમાં એક હિડંબા નામનો રાક્ષસ રહે છે. તેના નામ ઉપરથી આ જંગલનું નામ હિડંબવન પડેલું છે. આ રસ્તેથી કોઈ માણસ જીવતો પાછો જઈ શકતો નથી. મારો લાઈ હિડંબ રાક્ષસ બધાને મારીને ખાઈ જાય છે. હું તે રાક્ષસની બહેન હિડંબા છું. હું ને મારો લાઈ અમે બંને આ વનમાં રહીએ છીએ. આમ તો અમે રાક્ષસ નથી. વિદ્યાધર છીએ પણ મારા લાઈને રાક્ષસી વિદ્યા સાધવાનો કોડ જાગ્યો, અને તેણે રાક્ષસી વિદ્યા સાધી. એટલે લોકો તેને રાક્ષસ કહેવા લાગ્યા, અને એ રાક્ષસવૃત્તિથી જ આ વનમાં રહે છે. હું કુંવારી છું અને અમારા વિદ્યાધરનાં કુળના કંમ પ્રમાણે બધી વિદ્યાઓ પણ જાણું

હું. મારા ભાઈએ મને કહ્યું, બહેન! મને માણસના માંસની ગંધ આવે છે ને મને બહુ ભૂખ લાગી છે તો તું તપાસ કરીને મને કહેવા આવ. જેથી હું મારી લુધા મટાડી શકું. એટલે હું તપાસ કરતી અહીં આવી પહોંચી છું. આ બધાને સૂતેલા જોયા અને તમને ફરતા જોયા પણ કામદેવ જેવા આપને જોઈ મારા ભાઈના આદેશને હું ભૂલી ગઈ છું. હું નહિ જાઉં એટલે મારો ભાઈ ધમપછાડા કરતો અહીં આવી પહોંચ્યો. તો એના આવતાં પહેલાં આપ મારી સાથે લગ્ન કરી મને આપની પ્રિયતમા બનાવો. આમ તો રાક્ષસી બનીને આવી હતી પણ જેના પ્રત્યે પ્રેમ જાગે છે તેને જોઈ રાક્ષસનું દુષ્ટ્ય માનવ જેવું બની જાય છે તેની આજે મને ખાતરી થઈ છે. માટે આપ મારો સ્વીકાર કરો. હિંડબાની વાત સાંભળીને બીમે કહ્યું, હે ભદ્રે! તને મારા પ્રત્યે પ્રેમ છે તેમાં ના નથી અને તારા જેવી પત્ની કોઈ પુણ્યવાન પુરુષને પ્રાપ્ત થાય છે પણ હું તને પરણી શકું તેમ નથી. તેનું કારણ શું છે તે સાંભળ.

ચે સોચે બાંધવ સુઝ પ્યારે, ચે વૃદ્ધા સુઝ માંચ,

ચક પત્ની હૈ મેરી દ્રૌપદી, ઈસ સમ ચોર હૈ નાંચ હો... થોતા...

આ સાથે સૂતાં છે તેમાં એક મારા મોટાભાઈ છે ને ત્રણ ભાઈ મારાથી નાના છે. આ વૃદ્ધા મારી માતા છે ને તેની બાજુમાં જે સૂતી છે તે અમારી (પાંચ ભાઈઓની) પત્ની છે, એનાથી અમે પાંચે ભાઈઓ ખૂબ સુખી છીએ એટલે હવે બીજી પત્નીની મારે જરૂર નથી. કલ્પવૃક્ષ જેવી પવિત્ર પત્ની હોય પછી બીજી પત્નીની શું જરૂર? મારે તારી સાથે લગ્ન કરવા નથી, ત્યારે હિંડબાએ નિરાશ થઈને કહ્યું, તમે મને પરણો યા ન પરણો તે તમારી મરજીની વાત છે. છતાં આ દાસીની એક અરજ સાંભળજો કે મેં આપને મારા મનથી પતિ તરીકે સ્વીકારી લીધા છે, જો આપ મારો સ્વીકાર નહિ કરો તો હું કોઈપણ રીતે મારા પ્રાણનો ત્યાગ કરીશ પણ બીજે નહિ પરણું. બીમે કહ્યું, તું ગમે તેમ કર પણ એ વાત બનવી અશક્ય છે, ત્યારે હિંડબાએ કહ્યું, આપ મારો સ્વીકાર ન કરો તો કંઈ નહિ પણ મારી પાસે ચાકુસી અને ઉઘોતની એ બે વિદ્યાઓ છે તે આપને ઘણી ઉપયોગી થશે, તો હું આપને એ વિદ્યાઓ શીખવાડું. આપ તેનો સ્વીકાર કરો, પછી જ્યારે આપની ઈચ્છા થાય ત્યારે મારો સ્વીકાર કરજો. મારી સાથે લગ્ન કરવામાં આપને લાલ છે. હમણાં મારો ભાઈ આવ્યો સમજો, જો આપે મારી સાથે લગ્ન કર્યા હશે તો આપને કોઈ જાતનો ડર નહિ રહે.

“પ્રલોભનમાં ન લલચાતાં બીમે હિંડબા સામે કરેલો પડકાર”:-બીમે કહ્યું કે તું મને તારા ભાઈથી બચવા માટે તારી સાથે લગ્ન કરવાનું પ્રલોભન આપે છે પણ વીરપુરુષો માટે એવા પ્રલોભનમાં પડવું તે લજ્જાસ્પદ છે. તારી ઇચ્છાથી તું વિદ્યા આપે તો સ્વીકાર કરવા તૈયાર છું પણ તારી સાથે લગ્ન કરવાના કે તારા ભાઈથી બચવાના પ્રલોભનથી મારે વિદ્યા જોઈતી નથી. હિંડબાએ કહ્યું; હું આપને પ્રેમથી વિદ્યા આપું છું.

એમ કહીને તેણે લીમને ચાકુસી અને ઉઘોતની વિદ્યાઓ શીખવાડી. એટલે લીમે તરત તેનો અજમાશ કર્યો તો ઘોર અધકારમાં તેને પ્રકાશ પ્રકાશ દેખાવા લાગ્યો. લીમને વિદ્યા મળવાથી ખૂબ આનંદ થયો.

“ હિડંબાને ઉછળેલ કેાધ ” :-હિડંબાને ગયા ઘણીવાર થઈ પણ પાછી ન આવી એટલે તેનો ભાઈ હિડંબ રાક્ષસ ધરતી ધુળવતો, અદૃહાસ્ય કરતો ત્યાં આવ્યો ને હિડંબાને સુંદર રૂપ ધારણ કરી લીમની સાથે પ્રેમથી વાતો કરતી જોઈને સમજી ગયો કે નક્કી તે આ પુરૂષના પ્રેમમાં પડી ગઈ લાગે છે. માટે પહેલાં તેને મારી નાંખીને પછી એના પ્રેમીને મારી નાખું. કેાધથી તેની આંખો લાલચોળ કરી, બ્રકુટી ચઢાવી, બિહામણું રૂપ ધરીને કહે છે હે પાપણી ! હે કુળખંપણ હિડંબા ! મેં તને શું કરવા મોકલી હતી ને તું શું કરી રહી છે ? હું ત્રણ ત્રણ દિવસથી ભૂખ્યો છું તેથી તને શિકારની યોજ કરવા મોકલી, ત્યારે તું તો એના પ્રેમમાં પડીને મને ખબર આપવા પણ ન આવી. તેના પ્રેમમાં તું ભાઈને ભૂલી ગઈ ! બસ, હવે તને પહેલી મારીને ખાઈ જઈ પછી એ પુરૂષને માડું, એમ કહીને હિડંબાને મારવા માટે તેના ભાઈએ હાથ ઉંચો કર્યો એટલે લીમે કહ્યું. હે નીચ ! તું તારી નિર્દોષ બહેનને શા માટે મારે છે ? એને મારતાં પહેલાં મને તો લાગે છે કે તારું મોત આવ્યું છે. હું મારી સામે જીની હત્યા થતી સહન નહિ કરી શકું, ત્યારે હિડંબે કહ્યું કે જો તારામાં જોમ હોય તો મારી સામે લડવા તૈયાર થઈ જા. લીમે કહ્યું કે તું હાથમાં શસ્ત્ર ધારણ કર. હું પાંડુપુત્ર લીમ છું. પાંડવો કદી શસ્ત્રરહિત માણસો ઉપર પ્રહાર કરતા નથી. અમે ન્યાયથી લડવાવાળા છીએ.

“ લીમ અને હિડંબાનું ભયંકર યુદ્ધ ” :-લીમની વાત સાંભળીને હિડંબે એક વૃક્ષ મૂળમાંથી ઉપાડીને હાથમાં લીધું ત્યારે લીમે પણ એક વૃક્ષ ઉપાડ્યું, અને પોતાના ભાઈઓ, માતા, પત્ની બધા ચાક્યાપાક્યા ઉઘી ગયા છે તે જાણી ન જાય તે માટે મૌન રહીને રાક્ષસ સામે લડવા લાગ્યો. રાક્ષસે લીમ ઉપર જોરથી પ્રહાર કર્યો એટલે લીમ મૂર્છા ખાઈને પડી ગયો, પણ તરત જ જાનમાં આવતાં લીમે જોરથી રાક્ષસ ઉપર પ્રહાર કર્યો. એટલે તે બેલાન થઈને પડ્યો. એમ ત્રણ-ચાર વખત બન્યું. એક વખત લીમે ગુસ્સે થઈને રાક્ષસને ફટકાર્યો એટલે બેલાન થઈને ભૂમિ ઉપર પડ્યો. થોડીવારે જાનમાં આવતાં રાક્ષસે લીમ ઉપર કેાધે ભરાઈને મોટી ગળ્ળના કરીને લીમ ઉપર પ્રહાર કર્યો એટલે લીમ નીચે પડી ગયો ને બેલાન બની ગયો. આ બધો અવાજ સાંભળીને યુધિષ્ઠિર વિગેરે સૂતેલા જાણી ગયા તો લીમને ભૂમિ ઉપર પડેલો જોયો. સામે બિહામણો રાક્ષસ જોયો ને તેની પાસે એક સુંદર સ્ત્રી ઉભેલી જોઈ. તેને પૂછ્યું કે આ બધું શું છે ? એટલે હિડંબાએ બધી વાત કરી. કુંતામાતા, યુધિષ્ઠિર બધા દોડીને લીમ પાસે ગયા. કુંતાજીએ લીમનું માથું ખોળામાં લીધું. યુધિષ્ઠિર, અર્જુનજી બધા પવન નાંખવા લાગ્યા, અને કુંતાજી પુત્રની

આ દશા જોઈ કાળો કદપાંત કરવા લાગ્યા. અરેરે....કેવા ક્રમ ઉદયમાં આવ્યા ! આ વગડામાં પણ અમને સુખે રહેવા દેતા નથી. કંઈને કંઈ વિદ્નો આવે છે. બેટા ભીમ ! તું તો અમારા બધાનું રક્ષણ કરનારો છે. ઉઠ, ઉભો થા. તારા વિના અમારું રક્ષણ કેણુ કર્યો ? એમ જોલીને કુંતામાતા અને દ્રૌપદી જૂથ રડવા લાગ્યા. ધર્મરાજ, અર્જુન બધા ભીમને પવન નાંખવા લાગ્યા, પાણી છાંટવા લાગ્યા, ને કુંતાજી તથા દ્રૌપદીને છાના રાખવા હિંમત આપે છે. હવે ભીમ લાનમાં આવશે ને પછી શું જનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં-૮૭

ભાદરવા વદ અમાસ ને બુધવાર

તા. ૧૨-૧૦-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! રાગ દ્રેષના વિજેતા, મોક્ષ માર્ગના પ્રણેતા, પરમાર્થદર્શી, ત્રૈલોક્ય પ્રકાશક વીતરાજ ભગવંતોએ જગતના જીવોના કલ્યાણને માટે અમૂલ્ય સિદ્ધાંત પ્રદ્યા. આપણે ગજસુકુમારનો અધિકાર ત્યાલે છે. સોમાનું રૂપ, યૌવન, બુદ્ધિ વિગેરે જોઈને કૃષ્ણના મનમાં થયું કે આ કન્યા મારા નાના ભાઈને ચોગ્ય છે. એમ વિચાર કરીને આજ્ઞા કરી કે હે દેવાનુપ્રિય ! તમે સોમિલ બ્રાહ્મણને ત્યાં જાઓ અને તેની પાસે જઈને એમ કહો કે જો આ તમારી પુત્રી કુંવારી હોય તો કૃષ્ણ વાસુદેવ એમના નાના ભાઈ ગજસુકુમાર સાથે તેને પરણાવવા ઇચ્છે છે. આ પ્રમાણે તમે જઈને કહો અને જો તે રાજપુત્રીથી હા પાડે તો “ સોમં દારિયં ગેણ્દહ. ગેણ્દિત્તા કન્નંતેઽરંસિ પવિત્રવદ્, તપ્નં પસા ગયસુકુમાલ્સ ભારિયા ભવિસ્સહ । ” તેની પુત્રી સોમાને લઈને કન્યાઓના અંતઃપુરમાં પહોંચાડો. આ સોમા કન્યા ગજસુકુમારની ભાર્યા થશે. આ પ્રમાણે કહ્યું. કૃષ્ણ વાસુદેવની આજ્ઞા પ્રમાણે તે રાજસેવકો સોમિલ બ્રાહ્મણની પાસે ગયા, અને તેની પાસે તેની પુત્રી સોમાની યાચના કરી, પોતાની પુત્રીનું કૃષ્ણ વાસુદેવ તરફથી ગજસુકુમાર માટે માંશ થવાથી બ્રાહ્મણ પુત્ર થયો, અને પ્રસન્ન થિને તે કન્યાને તે રાજપુત્રોને સોંપી દીધી અને તેમણે તે કન્યાને કૃષ્ણ વાસુદેવના કન્યાના અંતઃપુરમાં રાખી. આમ બનવાથી સોમિલ બ્રાહ્મણને આનંદ થયો. કારણ કે પોતે જૂથ ધનવાન હતો. એકની એક દીકરી હતી, અને પુત્રી પણ જૂથ હોંશિયાર અને ૧૪ કળામાં પ્રવીણ હતી. રૂપમાં પણ અનુપમ હતી. એટલે તેને માટે ચોગ્ય સુરતીઓ તો શોધવાનો હતો. ત્યાં સામેથી માંશ આપ્યું એટલે શા માટે ભૂલે ? આજે તમે પણ દીકરા માટે કેવી કન્યા પસંદ કરશો ? કેટલી વસ્તુઓ જુઓ છે ? A (એ) એઈઝ. ઉંમર કેટલી છે ? મોટી તો નથી ને ? તંદુરસ્ત છે ને ? B (બી) બ્યુટીફુલ કેવી સૌંદર્યવાન છે ? નમણી-દેખાવડી બરાબર છે ને ? C (સી) કેરેક્ટર, ચારિત્રમાં કેવી છે ? તેની ચાલચલગત કેવી છે ? D (ડી)

હયુટી. તેની ફરજે અદા કરવામાં બરાબર છે ને ? E (ઇ) એન્જુકેશન. કેટલું ભણેલી છે ? કઈ સાલમાં કેટલા ટકા માકે પાસ થઈ છે ? F (એફ) ફેમિલી. તે છોકરીનું કુટુંબ કેવું ખાનદાન છે ? આટલું બધું જુઓ ત્યારે કન્યાને પાસ કરો છો. આ બધું જોવા માટે તમે જાતે તપાસ કરો છો ને તમારા સગા સખંધી મારફત તપાસ કરાવો છો. પછી તમારું મન ઠરે તો જ તમે કન્યા પસંદ કરીને દીકરાની સાથે પરણાવો છો. આ કૃષ્ણ વાસુદેવે તો કન્યાની સુખાકૃતિ જોઈ. તેના નેણ, વેણ અને ચાલ ઉપરથી બધું અનુમાન કરી લીધું, ને માણસોને તેને ઘેર મોકલ્યાં પોતે એવું ઘર જોવા પણ ગયા નથી.

સોમિલ બ્રાહ્મણે ખુશ થઈને પોતાની વહાલસોથી પુત્રી સોમાને રાજપુરુષોને સોંપી અને તેમણે તેને કૃષ્ણ મહારાજની આરા પ્રમાણે કન્યાઓના અંત-પુરમાં રાખી. “કળ્હે વાસુદેવે બારાવઈં નયરીં મજ્ઞંમજ્ઞેણં ણિગ્ગચ્છઈ ણિગ્ગચ્છિત્તા જેણેવ સહસ્સંબવણે ઉજ્જાણે જાવ પજ્જુવાસઈ ।” ત્યાર પછી કૃષ્ણ વાસુદેવ દ્વારકા નગરીની વચ્ચેવચ થઈને સહસ્રામ્રવન ઉદ્યાનમાં જ્યાં અહુંત ભગવાન અરિષ્ટનેમિ બિરાજમાન હતા તે તરફ ચાલ્યા. ભગવાનના દર્શન કરવાનો તલસાટ છે કે જલ્દી જાઉં. જેમ જેમ ભગવાનના સમોસરણની નજીક જતા જાય છે તેમ તેમ તેમની ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાનો વેગ વધતો જાય છે. તમને આવો તલસાટ જાણ્યો છે ? તમને શેનો તલસાટ છે ? પૈસા મેળવવાનો. કેમ સારી વાત છે ને ? તમને બબર પડે કે ગામમાં સંત પધાર્યા છે પણ બીજી બાબત દીકરો સમાચાર લઈને આવ્યો કે મોટા વહેપારી આવ્યા છે. બોલો, ક્યાં વહેલા ઉપડશે ? દર્શન કરવા કે વહેપારીને મળવા ? વિચાર કરજો કે વહેપારીને મળવા જવામાં કમાણી ભાગ્યને આધીન છે પણ સાધુના દર્શન કરવાથી તો લાભ જરૂર થશે. કંઈક જીવો ગામમાં સંત બિરાજવા છતાં પણ લાભ લેતા નથી. આવા જીવો ક્યારે જાગશે ? જો નહિ જાગે તો તેની શું દશ થાય છે તે ન્યાય આપીને સમજવું.

એક શેઠના ઘરમાં ચોર ચોરી કરવા આવ્યા. મકાનની પાછળના ભાગમાંથી ભીંતને કાણું પાડવા ખોદવા લાગ્યા. એટલે અવાજ થતાં શેઠાણી જાગી ગયા. એમણે શેઠને જગાડીને કહ્યું. ઉઠો, આપણે ઘેર ચોર આવ્યા લાગે છે. શેઠે કહ્યું—હું જાણું છું તું સૂઈ જા. શેઠાણી બોલ્યા એટલે થોડીવાર અવાજ બંધ થયો પણ પાછો ખખડાટ શરૂ થયો. એટલે શેઠાણીએ કહ્યું—નાથ ! ઉઠો, ખૂબ અવાજ થાય છે. ચોર ઘરમાં પેસી ગયા ત્યારે શેઠે કહ્યું. તું તો કકળાટ મૂકતી નથી ને મને સુણે સવા દેતી નથી. હું જાણું છું. તું શાંતિથી સૂઈ જા. (હસાહસ) થોડી વાર થઈ એટલે શેઠાણીએ કહ્યું—અરે નાથ ! ચોરોએ તિન્નેરી ખોદીને ઘન માલના પોટલા બાંધ્યા અને માથે પોટલા મૂકીને ચાલ્યા. હવે તો જાગો ! તો પણ શેઠે એક જ જવાબ આપ્યો કે હું જાણું છું ને જાણું છું. શેઠાણી કહેતા રહ્યા ને શેઠ સૂતેલા રહ્યા ને ચોરો મિલકત લઈને ચાલતા થઈ ગયા. સવાર પડતાં શેઠ બગ્યાં

ને બધું લૂંટાઈ ગયેલું જોઈ પોક મૂકીને રહ્યા લાગ્યા કે હાય....હાય... મારું બધું લૂંટાઈ ગયું. હવે શું કરું ? ત્યારે શેઠાણીએ કહ્યું કે હવે હાય....હાય શું કરો છો ? મેં તમને કેટલી વાર ઠેઠોળ્યા ને જગાડ્યા પણ તમે કહ્યું કે હું જાણું છું ને જાણું છું પણ ઉઠ્યા નહિ. આવા તમારા જાગવામાં ને જાણવામાં ધૂળ પડી. પહેલેથી સાવધાન બન્યા હોત તો રહવું ન પડત. આ ન્યાય આત્મા ઉપર ઘટાવો છે. સુમતિ રૂપી શેઠાણી ચેતનદેવ રૂપી શેઠને ક્ષણે ક્ષણે જગાડે છે કે હે ચેતનદેવ ! હવે જાગો. પ્રમાદ અને કપાય રૂપી ચોરો ક્ષણે ક્ષણે તમારું આત્મિક ધન લૂંટી રહ્યા છે. હવે જો તમે નહિ જાગો તો લૂંટાઈ જશો ને આયુષ્ય પૂરું થતાં મામલો ખતમ થઈ જશે. માટે સમજીને જલ્દી જાગૃત બનો.

કૃષ્ણ વાસુદેવનો આત્મા જાગૃત થયેલો છે. તેમના મનમાં એક જ લગની છે કે ક્યારે મારા ત્રિલોકીનાથ લગવાનના દર્શન કરું ! એમને લગવાનના દર્શન કરવાની લગની લાગી છે, ત્યારે સંસારનાં રથપથનાં રહેનારાઓને સંસારનાં સુખો મેળવવાની લગની છે અને ત્યાગી આત્માઓને જલ્દી કર્મો ખપાવી મોક્ષમાં જવાની લગની હોય છે. કંઈક જીવોને સંસારમાં રહીને પણ આત્મજ્ઞાનની કેવી લગની લાગે છે. તે પ્રાપ્ત કરવા માટે કેટલું કષ્ટ સહન કરે છે તે એક દ્રષ્ટાંત આપીને સમજાવું.

વૈષ્ણવ ધર્મની માન્યતાવાળા એક રાજા હતા. એક દિવસ સાંજે તે મહેલની અગાશીમાં બેઠા હતા. આકાશમાં સંધ્યા સમયે લાલ, પીળા સેનેરી સુંદર રંગ દેખાવા લાગ્યા. આ જોઈને રાજાના મનમાં થયું કે કેવી સુંદર સંધ્યા ખીલી છે ! કેવું સુંદર દૃશ્ય દેખાય છે ! રાજા તેના સામું જોઈ રહ્યા હતા. જોતજોતામાં તે રંગો વિલીન થઈ ગયા. આ જોઈ રાજાના મનમાં થયું કે મારું જીવન પણ આ સંધ્યાના રંગ જેવું છે. હું મારા રાજ્ય, રાણીઓ, પુત્ર પરિવાર, સત્તા વિગેરેમાં આસક્ત બનીને બેઠો છું પણ આ જીવન સંધ્યાને વિલય થતાં વાર નહિ લાગે. હવે મારે એમાં અસક્ત બનવું નથી. મારે બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવવું છે. બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાથી મોક્ષ મળે છે. ખાકી બધું મિથ્યા છે. આવો વિચાર આવવાથી આ રાજાને રાજ્ય, રાણીઓ, પરિવાર કોઈ પ્રત્યે મમત્વ લાવ ન રહ્યો. અનાસક્ત લાવથી રાજ્યમાં રહેવા લાગ્યો. હવે તેમને લોગવિલાસમાં આનંદ આવતો નથી, બસ હવે એક જ લગની લાગી છે કે મારે બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું છે. કોઈ ત્યાગી મહાત્મા મળે તો તેમની પાસે જઈ બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવું. આથી રાજા મહાત્માની યોજ કરવા લાગ્યા એને ખબર પડે કે કોઈ ત્યાગી મહાત્મા પધાર્યા છે, તો તરત દોડીને તેમની પાસે જતાં.

“રાજા સાચા ગુરૂની શોધમાં” :-દેવાનુગ્રિયો ! રાજાને બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની લગની લાગી છે એટલે ગુરૂની શોધ કરવા કરે છે ત્યારે તમે કેવા ભાગ્યવાન છો કે તમારા ધર્મગુરૂઓ તમને શોધીને બોલાવે છે ને તમારા ઉપર કરૂણા કરીને તમને જગાડીને સાચો રાહ બતાવે છે. આ રાજા બ્રહ્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે યોગ્ય ગુરૂની યોજ

કરવા લાગ્યા. રાજના મનમાં એક જ લગની હતી કે જો મને કોઈ સારા યોગ્ય શુરૂ મળી જાય તો આ રાજપાટ છોડીને તેમના ચરણમાં બેસી જઈ. રાજને ઘણા મહાત્મા મળ્યા પણ તેમાં કોઈ પ્રમાદી હોય, કોઈ માન-સન્માનની ઈચ્છા રાખતા હોય, કોઈ વાતોના ગપાટા મારતા હોય તેથી તેમાં રાજનું મન ઈચ્છું નહિ. તેથી રાજ તેમની પાસેથી નિરાશ થઈને ચાલ્યા જતાં.

“કોઈ મહાન મહાત્મા પધાર્યા છે તેમ જાણુ થતાં રાજની જાગૃતી ભાવના” :-એક વખત રાજને ખબર મળ્યા કે મારા નગરથી બે ત્રણ માઈલ દૂર પર્વત ઉપર કોઈ મહાત્મા પધાર્યા છે. તે કોઈની સાથે વાતચીત કરતાં નથી. કદાચ કોઈ તેમની પાસે જાય તો પણ તેને દૂરથી કહી દે છે કે “ચહાં મત આના” ખસ, એ તો ધ્યાનમાં જ મસ્ત રહે છે. કોઈ તેમને લોજન કરવાનું આમંત્રણ આપે તો પણ સ્વીકારતા નથી. એમને લાગે કે હવે ભૂખ સહન થતી નથી ત્યારે માત્ર શરીર ટકાવવાના હેતુથી ગામમાંથી ભિક્ષા લઈને પાછા ચાલ્યા જાય છે. આ સાંભળીને રાજના મનમાં થયું કે આ મહાત્મા સાચા લાગે છે. જેને લોકરંજન, લોકો સાથે જોડી વાતચીત કે લોકોના વંદન, સન્માન ગમતા નથી, પ્રશંસા સાંભળવાની ઈચ્છા નથી, અને એકાંત ધ્યાનાવસ્થામાં મગ્ન રહે છે. માટે મને લાગે છે કે એમને બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હશે. તો મારા ભાગ્યેઈય જાય. હવે હું જલ્દી તેમની પાસે જઈને તેમના ચરણમાં જૂકીને તેમની પાસેથી બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરું. પણ પાછા મનમાં વિચાર થયો કે એ તો એમની પાસે કોઈને જવા દેતા નથી તો મને કેવી રીતે જવા દેશે ! પણ જો મારે બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવવું જ છે તો હું તેમની સેવાભક્તિ કરીશ, વિનય કરીશ. પછી તે મારી યોગ્યતા જોશે તો જરૂર મને તેમની પાસે રાખશે ને બ્રહ્મજ્ઞાન આપશે.

ખીજે દિવસે રાજ પહાડ ઉપર રહેલા મહાત્મા પાસે જવા તૈયાર થયા ત્યારે પ્રધાન, મંત્રીઓ બધા કહેવા લાગ્યાં કે મહારાજ ! એ મહાત્મા તો બહુ કડક છે. કોઈને તેમની પાસે દર્શન કરવા પણ આવવા દેતા નથી ને આપ કેવી રીતે જશે ? રાજએ કહ્યું, જોયું જશે. મને ત્યાં જવાની ખૂબ ઈચ્છા છે. માટે મને જવા દો, ત્યારે પ્રધાન-રાણીઓ વિગેરે પરિવાર કહે છે, અમે પણ આપની સાથે આવીએ છીએ. રાજએ ઘણી ના પાડી પણ બધા રાજ સાથે ગયા ને બધા પહાડ ઉપર ચઢવા લાગ્યા. પહાડના શિખર ઉપર ચઢીને જોયું તો દૂર એક મહાત્મા ઝાડ નીચે બેઠા હતા. મહાત્માને જોઈને રાજને ખૂબ આનંદ થયો. ખસ, હવે મને મારા સાચા શુરૂ મળી ગયા. હવે જલ્દી જઈને તેમના ચરણે અર્પણ થઈ જઈ, ને બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરું. રાજ હર્ષભરે અડપથી આગળ વધ્યા. પાછળ તેમનો પરિવાર ચાલે છે. આટલા બધા માણસો ચાલે એટલે અવાજ તો થાય ને ? આ મહાત્માએ અવાજ સાંભળ્યો ને નજર કરી તો મોઢું લાવ-લશ્કર આવે છે. રાજ નજીક

આત્મા એટલે મહાત્માએ જોતા અવાજે કહ્યું, “કૌન હૈ ? ચહાં કૃપા કર મત આના ” મહાત્માનો અવાજ સાંભળીને રાજા ક્ષણવાર સ્થંભી ગયા. પ્રધાને કહ્યું, સાહેબ ! જો મહાત્માની પાસે કોઈ આવે તો તેમને ગમતું નથી. માટે આપણે પાછા વળીએ, પણ પ્રધાનને ક્યાં ખબર છે કે રાજાને પતંગીયો રંગ નથી પણ મજીડીયો રંગ છે. એમને બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની કેટલી ધગશ છે. રાજાએ પરિવારને કહ્યું, તમે બધા પાછા વળો. હું એકલો અહીં રહીશ, ત્યારે પ્રધાન, રાણીજી બધા કહેવા લાગ્યા-સાહેબ ! અમે આપને એકલા મૂકીને નહિ જઈએ. અમે આપની સાથે જ રહીશું. રાજાએ કહ્યું, તમારી વાત સાચી છે પણ આટલું મોટું લડકર લઈને મહાત્મા અહીં મને ઉભો રહેવા નહિ દે, ત્યારે રાજાના માણસોએ કહ્યું કે તો આપ એકલા મહાત્માજી પાસે પધારો. આપ હેબાઓ તે રીતે અમે દૂર ઉભા રહીએ છીએ.

“ પરિવારને મોઢ છોડી મહાત્માના ચરણે રાજા ” :-રાજાને એટલું જ બેઠવું હતું, એટલે કહ્યું બલે. બધાને દૂર ઉભા રાખીને રાજા મહાત્માજી પાસે ગયા. એટલે મહાત્મા તો ખૂબ પાડીને બોલી ઉઠ્યા. અરે, ચહાં આનેવાલા તૂ કૌન હૈ ? દૂર ચલે જાઓ, મૈં તુમ્હારે સાથ નહીં બોલુંગા. આ પ્રમાણે બોલ્યા તો પણ રાજા તો મહાત્મા પાસે પહોંચી ગયા ને ઘૂંટણીએ પડી હાથ જોડીને બેસી ગયા. મહાત્માએ કહ્યું-અરે, બાઈ ! ક્યાં તૂ મેરી બાત નહીં સુનતા હૈ ? કૌન હૈ ? જલ્દી ચલે જાઓ. રાજા બે હાથ જોડીને કહે છે-શુદ્ધેવ ! હું આ નગરનો રાજા છું ને આપના કર્શન આભ્યો છું. એટલે મહાત્માએ કહ્યું-તૂ રાજા હૈ ઇસસે હમકો લોભાતા હૈ ક્યા ? હમેં બ્રહ્મલક્ષી લોગોંકો રાજા હી ક્યા પરવાહ ? રાજાએ નમ્રતાથી કહ્યું કે મહારાજ ! હું આપને લોભાવવા નથી આવ્યો પણ આપની પાસે બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવવા આવ્યો છું. અરે ! તૂ વૈભવ વિલાસ કા કીડા, રાનીઓં કા શુલામ ! તુમેં કિસ તરહ બ્રહ્મજ્ઞાન હો સકતા હૈ ? તેરી યોગ્યતા ક્યા ? રાજાએ કહ્યું, શુદ્ધેવ ! આપની વાત સત્ય છે. હું અધમ છું, આપની દૃષ્ટિએ અયોગ્ય છું પણ હું હવે આ સંસારની માયાજાળથી થાકી ગયો છું. મારે એની સાથે સંબંધ રાખવો નથી. બસ, હવે તેનાથી અલગ રહી આપની પાસેથી બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવવા ચાહું છું. માટે આપ કૃપા કરીને મને આપની પાસે રાખો અને બ્રહ્મજ્ઞાન કરાવો. આટલું બોલતાં રાજાની આંખમાં આંસુ આવી ગયા.

“ બ્રહ્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની લગની ” :-મહાત્માને લાગ્યું કે હવે આ રાજા કોઈ રીતે જાય તેમ નથી. આ તો મને ઘરાબરની લપ વળગી, અને મારી સાધનામાં મને લપ રાખવી પડવડે તેમ નથી. કારણ કે એને રાષ્ટ્ર અને જે તેના પર મને મમત્વ આવે, રાગ થાય તો મારી બ્રહ્મજ્ઞાનની સાધનામાં વાંધો આવે. બ્રહ્મજ્ઞાનનો સાક્ષાત્કાર કરનારાઓએ તો પોતાના શરીર ઉપર પણ મમત્વ કરાય નહિ તો પછી બીજાની ક્યાં વાત કરવી ?

કારણ કે શરીર પણ એક પ્રકારની લપ છે. શરીર છે તો ભૂખ તરસ લાગે છે. રોગ આવે છે, એને નવરાવવું પડે છે. વસ્ત્રો પહેરાવવા પડે છે. પણ માનવદેહ એ બ્રહ્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરવામાં સહાયક છે એટલે તેને સાચવવું પડે, બાકી તેની મમતા ન રખાય. આ મહાત્મા આત્મલક્ષી હતાં એટલે તેમને શિષ્યની પણ મમતા ન હતી. એ સંગ પણ ખોટો છે એમ સમજીને દૂર રહેવા ઇચ્છતા હતા એટલે લપ ટાળવા રાખીને કહે છે, દેખો, બ્રહ્મજ્ઞાન તો હમ કો લી અમ તક નહીં હુંઆ હૈ તો આપકો કેસે કરા સકતા હૂં ? ઓર દૂસરી ખાત તો યહ હૈ કે મૈં બ્રહ્મજ્ઞાન છી પ્રાપ્તિ કે લીએ સંગ સે દૂર રહના આહતા હૂં. તો આપ કોઈ દૂસરા મહાત્મા કો ખોજ લેના.

મહાત્મા જેમ જેમ રાખનો ઇન્કાર કરવા લાગ્યા તેમ તેમ રાખને તેના પ્રત્યે આકર્ષણ વધતું ગયું. અહો, કેવા આત્માથી છે ! ખસ, આવા શુદ્ધ તરે અને તારે. હું જેવા શુદ્ધ શોધતો હતો તેવા શુદ્ધ મને મળી ગયા. હવે એમને કેમ છોડાય ? મારી વર્ષોની લાવના ફળીભૂત થઈ. હવે મારી અનંતકાળની માયાબળ તૂટી જશે ને મારું કલ્યાણ થઈ જશે. આજનો દિવસ મારા માટે સોનેરી ઉગ્યો છે. આમ રાખ મનમાં આનંદ માનતાં હરખાય છે, પણ મહાત્મા તો ઘસીને ના પાડે છે. શું કરવું ? ખૂબ વિચાર કરીને રાખએ કહ્યું, ભગવંત ! આપ કલ્પવૃક્ષ સમાન મને મળી ગયા. હવે બીજે ક્યાં બાઉં ? હવે મને તારે કે રૂખાડો, હું તમારા શરણે છું. હું આપને છોડીને ક્યાંય જવાનો નથી. હવે આપ જ મારા શુદ્ધ અને મને આપવું જ શરણુ. ત્યારે મહાત્માજીએ કહ્યું, ભાઈ કયા લપ કરતા હૈ ? મૈંને કહ દિયા ને કે ચલે બાઓ યહાં સે, ચલ ઉઠ યહાં સે ! સૂનતા નહીં હૈ ! કયોં હમકો પરેશાન કર રહા હૈ ? આમ ઘણાં શબ્દો કહ્યાં, પણ રાખએ નિશ્ચય કર્યો છે કે ગમે તેમ થાય તો પણ મારે આ શુદ્ધને છોડવા નથી. એટલે એ તો ઢીચણુબર મહાત્માના ચરણમાં મસ્તક અડાડીને બેસી રહ્યા છે. રાખ જેવા રાખ મહાત્માના ચરણમાં પડીને બ્રહ્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે શિષ્ય બનાવવા કરગરે છે. રાખનો પરિવાર દૂર બેઠા બેઠા બધું જોયા કરે છે કે આપણા મહારાજ આટલું કરગરે છે છતાં મહાત્મા એમના સાચું જોતાં નથી. ધન્ય છે મહારાજની ક્ષમાને !

મહાત્મા મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે આ રાખ હવે બાચ તેમ લાગતું નથી. જો હું આ સ્થાન છોડીને ચાલ્યો જઈશ તો એ મારી પાછળ આવશે માટે હું તેને ચમત્કાર બતાવી દઉં તો અહીંથી બલા ટળે. રાખ મહાત્માનો શિષ્ય બનવા ઇચ્છે છે ત્યારે મહાત્મા તેને બલા સમજે છે. એમને જગતની જાંબળથી અલિપ્ત રહીને આત્મકલ્યાણ કરવાની કેવી લગની હશે ! રાખને કાઢી મૂકવા મહાત્મા કેવા કેવા શબ્દો કહે છે છતાં રાખ તેમના ચરણમાંથી મસ્તક ઉપાડતો નથી, તો એમને બ્રહ્મજ્ઞાન મેળવવાની કેવી લગની હશે ! પંદર દિવસ સુધી રાખ મહાત્માની પાસે ઘૂંટણીયાબેર મસ્તક નમાવીને બેસી રહ્યા પણ તેમનું

હિલ પીગળતું નથી. હવે મહાત્મા કેવો અમત્સર દેખાડશે ને કેવી આકરી કસોટી કરશે છતાં રાજા કેવી ક્ષમા રાખશે તે અવસરે વિચારીશું.

કૃષ્ણવાસુદેવ ભગવાનના દર્શને જઈ રહ્યા છે. તેમણે ભગવાનનું સમોસરણ જોયું, પાવનકારી ભગવાનને જોયા એટલે તરત હાથી ઉપરથી નીચે ઉતર્યા. કેટલો બધો વિનય છે ! હું ગમે તેવો ત્રણ ખંડનો અધિપતિ હોઉં પણ ત્રણ લોકના નાથ પાસે તો કિંકર જેવો છું. ક્યાં એ ને ક્યાં હું ! એમ ભગવાનના શુણેતું સ્મરણ કરતાં સમોસરણ પામે ગયા. સમોસરણમાં પ્રવેશ કરતાં પહેલાં તેમણે સચેત વસ્તુઓનો ત્યાગ કર્યો. ગળામાં કુલના હાર હતાં તે ઉતારી નાંખ્યા અને મોઢા આડું ઉત્તરાસન રાખ્યું, કારણ કે પ્રભુની સામે ઉઘાડે મોઢે બોલાય નહિ. તમારે પણ ઉપાશ્રયમાં સચેત વસ્તુ લઈને અવાય નહિ ને ઉઘાડે મુખે બોલાય નહિ. ઘણી બહેનો માથામાં ફૂલ નાંખીને આવે છે. ફૂલ સચેત છે માટે ફૂલ નાંખીને અવાય નહિ. કૃષ્ણવાસુદેવ, ગજસુકુમાર વિગેરેએ સચેત વસ્તુનો ત્યાગ કરી ભગવાનના સમોસરણમાં પ્રવેશ કર્યો. હવે તે ભગવાનને કેવી રીતે વિધિપૂર્વક વંદન કરશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- “હિડંબનો પરાજય અને ભીમનો વિજય” :- હિડંબ રાક્ષસની સાથે યુદ્ધ કરતાં ભીમ બેલાન થઈને પડી ગયો. થોડી વારે લાનમાં આવતા રાક્ષસ સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થયો, ત્યારે યુધિષ્ઠિરે કહ્યું. ભાઈ ! તું ખૂબ થાકી ગયો છે માટે હવે અર્જુનને તેની સાથે લડવા દે. તું થોડી વાર વિસામો ખા, ત્યારે ભીમે કહ્યું. મોટાભાઈ ! આપની કૃપાદષ્ટિથી મારામાં ઘણું બળ છે. મને થાક લાગ્યો નથી. હું હમણાં રાક્ષસને મારી નાંખીશ. આ પ્રમાણે બોલતો ભીમ રાક્ષસની સામે હોડયો અને એને ગળેથી પકડીને એના માથામાં જોરથી યુધિનો પ્રહાર કર્યો. એણે ભીમના હાથમાંથી છૂટવા ઘણું જોર કયું પણ છૂટી શક્યો નહિ. ભીમના જખ્ખર પ્રહારથી રાક્ષસ મરણ પામ્યો. એટલે પાંડવોને ખૂબ આનંદ થયો. કુંતાએ ભીમને બાથમાં લઈ લીધો. અર્જુન ભીમને પવન નાંખવા લાગ્યો, યુધિષ્ઠિર ભીમના શરીર પરથી ધૂળ ખંજોરવા લાગ્યો. દ્રૌપદીને પણ ખૂબ આનંદ થયો. રાક્ષસ હિડંબાનો સગો ભાઈ હતો પણ તેના મરણથી તેને જરા પણ દુઃખ ન થયું કે તેની આંખમાં આંસુ ન આવ્યા. કારણ કે તેને થયું કે આવા ઉત્તમ પુરૂષો સાથે યુદ્ધ કરવું તે ખોટું હતું તેમજ તેને ભીમ પ્રત્યે અત્યંત પ્રેમ જાગ્યો હતો. તેના મનમાં એવા અરમાન છે કે ક્યારે ભીમ મને આહિ ને મારા તેની સાથે લગ્ન થાય ! અને એણે તો નિર્ણય કર્યો કે ભીમ મને ઇચ્છે કે ન ઇચ્છે પણ મારે તો આ કુંડુંબની સાથે જ રહેવું. હવે મારે ઘેર જવું નથી.

યુધિષ્ઠિરે કહ્યું—હવે રાત પૂરી થવા આવી છે. પણ આ વન બહુ ભયંકર છે માટે આપણે અહીં રોકાવું નથી. ધીમે ધીમે આગળ પ્રયાણ કરીએ. એટલે બધા આલવા લાગ્યા. હિડંબા પણ તેમની સાથે આલવા લાગી. આમ તો એની પાસે દક્ષી વિદ્યાઓ હતી. એ

વિદ્યાના પ્રભાવથી આકાશમાં ઉડી શકત પણ એણે ભીમને પોતાનો પતિ માન્યો હતો એટલે માન્યું કે મારા વડીલ બધા ચાલતા હોય ને હું આકાશ માર્ગે ઉડું તે અવિનય કહેવાય. એટલે તેમની સાથે ચાલવા લાગી. ચાલતાં ચાલતાં મધ્યાનહનો સમય થયો એટલે બધાને ખૂબ ભૂખ તરસ લાગી. પાણી વિના કંઠ સૂકાવા લાગ્યા, આંખે અંધારા આવવા લાગ્યા. બધા પરાણે ચાલતા હતાં. કુંતાણને ખૂબ ચક્કર આવ્યાથી મૂર્છા ખાઈને પડી ગયા. બાણુ પ્રાણુ રહિત કંચેવર જોઈ શો. માતાની આવી દશા જોઈને પાંચેય ભાઈઓ ગભરાઈ ગયા. યુધિષ્ઠિર માતાને પવન નાંખવા લાગ્યા અને અર્જુન વિગેરે ચારેય ભાઈઓ ચારે દિશામાં પાણી લેવા માટે દોડ્યા. યુધિષ્ઠિર ચિંતાતુર બનીને વિચાર કરવા લાગ્યા કે અહો ! કર્મોદયે પાંચ પાંચ પાંડવોની માતા આજે બેહોશ સ્થિતિમાં પડી છે. કેવી કંડુલાજનક સ્થિતિ છે ! બીજી બાણુ ચારે ભાઈઓ પાણી માટે જંગલમાં ભ્રમવા લાગ્યા. ઘણીવાર ભ્રમ્યાં પણ ક્યાંય ટીપું પાણી ન મળ્યું એટલે નિરાશ થઈને પાછા આવ્યા અને આંખમાં આંસુ સારતા બેલાન પડેલી માતા સામું જોઈ રહ્યા. આ જોઈને હિડંબાએ પોતાની વિદ્યાના બળથી આકાશમાર્ગે ઉડીને ઘણું દૂરથી કમલ પત્રમાં પાણી લાવીને આપ્યું. એટલે યુધિષ્ઠિરે માતાના મુખમાં ધીમે ધીમે પાણી નાંખવા માંડ્યું. આમ કરતાં શુદ્ધિ આવી. પછી પાણી પીવડાવ્યું. ત્યાર બાદ વધેલા પાણીમાંથી બધાએ થોડું થોડું પાણી પીધું એટલે સૌને શાંતિ વળી. પછી પાંડવોએ કહ્યું, બા ! આજે તું બેઠી થઈ શકી હોય તો આ હિડંબાનો પ્રતાપ છે. અમે તો પાણી માટે ખૂબ દુઃખ્યા પણ પાણી જ ન મળ્યું પણ આ હિડંબા પાણી લઈ આવી અને આપણને જીવતઠાન આપ્યું.

પાંડવો, અને દ્રૌપદીએ હિડંબાની ખૂબ પ્રશંસા કરીને કહ્યું, બહેન ! તે આજે અમારી માતાને બચાવી. તું પાણી ન લાવી હોત તો અમારું શું થાત ? તને જેટલાં ધન્યવાદ આપીએ તેટલાં ઓછા છે. કુંતાણએ કહ્યું, હિડંબાને આપણા ઉપર ઘણી લાગણી છે. તે આપણાં સ્વજન જેવી બનીને આપણી સાથે રહે છે. માટે હવે તેને આપણી જ માનો. હવે આપણે આઠ છીએ એમ માનો, ત્યારથી સૌ હિડંબાને પોતાનાં સ્વજનની જેમ ગણવા લાગ્યા. તડકો ઓછો થતાં તે આગળ ચાલ્યાં, ચાલતાં વાંકાચૂકો રસ્તો આવ્યો. દ્રૌપદી વનની કુદરતી શોભા જોતી ચાલતી હતી. તે રહેજ લક્ષ ચૂકી જવાથી બીજા રસ્તે ચલી ગઈ. પાંડવો, કુંતાણ અને હિડંબા બધાં બીજા રસ્તે ગયાં. દ્રૌપદી ચાલતી ચાલતી ભયંકર વનમાં ભૂલી પડી. થોડીવારે લક્ષ આવતાં તેણે ઉંચે જોયું તો આગળ પાછળ કોઈ નથી દેખાતું. વિહ્વળ બનીને દ્રૌપદી ચારે તરફ જોવા લાગી. કોઈને ન જોતાં ગભરાઈ ગઈ. ભયભીત થઈને પાંડવોને શોધતી દોડે છે. પરિવારથી વિખૂટી પડતાં પાંડવ પાંડવ પોકાર કરે છે ત્યાં એક બળવાન કેસરીસિંહ છલાંગ મારતો તેની સાથે આવ્યો. આ જોઈને દ્રૌપદી થરથર ધ્રુજવા લાગી, પણ હિંમત કરીને જમીન પર એક લીટી દોરીને કહ્યું કે, જો મારા પતિએ કદી સત્યત્વ ઉલ્લંઘન કર્યું ન હોય તો તું પણ આ

રેખાનું ઉલ્લંઘન કરીશ નહિ. આટલું ખોલી. એટલે સિંહ ત્યાં ને ત્યાં રવાની ગયો અને દ્રૌપદીના ચરણમાં મસ્તક નમાવી ચાલ્યો ગયો. જુઓ, સત્યનો કેવો અદ્ભુત પ્રભાવ છે ! તમે કહો છો ને કે આજે સત્યની દુનિયા નથી, પણ સત્યએ કેવું રક્ષણ કર્યું ! સિંહના પંજામાંથી બચીને દ્રૌપદી થોડે દૂર ચાલી ત્યાં ભયંકર ફ્લૂઇધર સર્પ કુંદાડા મારતો તેની સામે આવ્યો, ત્યારે દ્રૌપદીએ પંચપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરીને લીટી ઢોરીને ઢલું કે હે સર્પ ! મેં આજ મુધીમાં મારા પાંચ પતિ સિવાય સ્વપ્ને પણ પરપુરુષનો વિકલ્પ ન કર્યો હોય ને હું સાચી પતિવ્રતા સતી હોઈ તો તું આ રેખાનું ઉલ્લંઘન કરીશ નહિ. આટલું ખોલી એટલે સર્પ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. જુઓ, શીયળનો અને સત્યનો કેવો અદ્ભુત પ્રભાવ છે ! સિંહ અને સર્પ જેવા ફૂર પ્રાણીઓ પણ ચાલ્યા ગયા.

દ્રૌપદી બળે આક્રોશમાંથી બચી ગઈ પણ પોતાના પરિવારથી તે વિખૂટી પડતાં ટોળામાંથી છૂટી ચડેલી મૃગલીની જેમ નિરાશ બનીને વનમાં ફાંફા મારવા લાગી. સૂર્ય-નાશયણ પણ અસ્તાચલ તરફ ચાલ્યા ગયા. દ્રૌપદી રડવા લાગી કે હું એકલી આ ઘોર વનમાં દિવસો કેવી રીતે પસાર કરીશ. માડું શું થશે ? મારા પતિ, સાસુજી બધા ક્યાં ગયા હશે ? એમ ચિંતા કરતી બૂરવા લાગી. તેણે વિચાર કર્યો કે આ ઝાડ ઉપર ચઢી બાઈ તો વાઘ સિંહથી બચી શકું. એમ વિચારી દ્રૌપદી ઝાડ ઉપર ચઢી ગઈને નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરે છે ને પોકાર કરે છે કે હે શાસનદેવ ! તમે માડું રક્ષણ કરો.

પાંડવોનો કાળો કલ્યાંત અને હિડંબા તરફથી આક્રામન :-ખીલ બાજુ પાંડવો, કુંતાજી અને હિડંબા વિગેરે ચાલતાં હતાં. થેલું ચાલ્યા પછી વાંકેચૂકે રસ્તો આવ્યો એટલે એકબીજાને ભેગા થવા ઊભા રહ્યા. બધાં ભેગાં થયા પણ દ્રૌપદીને ન બેઠું એટલે બધા કહે દ્રૌપદી ક્યાં ગઈ ? સૌના મનમાં એમ હતું કે ખૂબ થાકી ગઈ છે એટલે વચમાં ક્યાંક વિરામો ખાવા બેઠી હશે, તેથી પાછળ રહી ગઈ લાગે છે. લીમ પાછળ જોવા ગયો. દ્રૌપદી મળી નહિ એટલે કુંતાજીને એક વૃક્ષ નીચે બેસાડીને બધા બાઇઓ દ્રૌપદીને આમતેમ શોધવા લાગ્યા, પણ ક્યાંય દ્રૌપદીનો પત્તો ન લાગ્યો. એટલે બધા નિરાશ થઈને પાછા આવ્યા. હિડંબા પણ દ્રૌપદીને શોધવા નીકળી હતી. પણ ક્યાંય દ્રૌપદી ન મળી એટલે બધાની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. અહો ! અમે પાંચ પાંચ બાઇઓ એક દ્રૌપદીને ન સાચવી શક્યા ? એવું શું થયું હશે ? એ પાછળ રહી ગઈ તો કોઈ તેને ઉઠાવી ગયું હશે ! કેઈ સિંહ વાઘ ખાઈ ગયો હશે ! આમ અનેક પ્રકારનાં વિર્તક કરવા લાગ્યા. કુંતાજીની આંખમાંથી ચોધાર આંસુ વહેવા લાગ્યા. રડતા રડતા બે લગા લાગ્યાં કે હે કર્મરાજ ! તેં અમારી કેવી કઠુણ દશા કરી ? અમને રાજ્યમાંથી તો ઠાઠેચા પણ આ ભયાનક જંગલમાં તો સુખે રહેવા કે. અમે પૂર્વજન્મમાં કેવા કર્મો બાંધ્યા હશે ! કે જેથી આ દશા થઈ છે. અરેરે...અમારી દ્રૌપદી ક્યાં ગઈ ? હવે આપણે તેના

વિના જીવતું નથી. બધાએ નિર્ણય કર્યો કે દ્રૌપદી ન મળે ત્યાં સુધી આપણે અન્નપાણીનો ત્યાગ, અને એક મહિનામાં જો દ્રૌપદી ન મળે તો આપણે ચિતા ખડકીને બળી મરવું.

પાંડવો અને કુંતાજી બધાને ચિંતાતુર થયેલાં જોઈને હિડંબાને ખૂબ દુઃખ થયું. તેણે કહ્યું—તમે અહીં બેસો. હું મારી બહેનને શોધવા જઈ છું. હમણાં દ્રૌપદીને લઈને આવીશ. એમ કહીને હિડંબા તેની વિધાના બળથી આકાશ માર્ગે ઉડીને દ્રૌપદીની આરે તરફ શોધ કરવા લાગી. શોધતાં શોધતાં એક વૃક્ષ ઉપર દ્રૌપદીને નવકારમંત્રનું એકાગ્ર ચિત્તે સ્મરણ કરતાં જોઈ. તેના મુખ ઉપર ચિંતા અને શોક તરવરતા હતાં. હિડંબા એકદમ નીચે ઉતરીને દ્રૌપદી પાસે આવીને કહેવા લાગી કે—

તેરે વિરહસે કુંતી પાંડવ, ઐસી પ્રતિજ્ઞા ઠાઈ,
જો નહિ મિલે દ્રૌપદી હમકો, હેંગે પ્રાણ ગમાઈ હો. શ્રોતા.

હો મારી વહાલી બહેન ! તું અમારાથી છૂટી કેવી રીતે પડી ? ને તું અહીં કેવી રીતે આવી ? તને નહિ જોવાથી પાંડવોએ ખૂબ તપાસ કરી પણ તું નહિ મળવાથી બધા નિરાશ થઈને પાછા ફર્યા ને ખૂબ રડ્યા. છેવટે નિર્ણય કર્યો છે કે દ્રૌપદી ન મળે ત્યાં સુધી અન્નપાણીનો ત્યાગ અને એક મહિનામાં તું ન મળે તો અગ્નિમાં બળી મરવું. આવી પ્રતિજ્ઞા લઈને બેઠા છે. કુંતાજીનો વિલાપ તો જોયો જતો નથી. પાંડવો પણ શૂન્ય અને ચિંતાતુર બની ગયાં છે. તે બધાની આ દશા જોઈને હું તમને શોધતી અહીં આવી પહોંચી છું. બહેન ! હવે જલ્દી ચાલો. વિલંબ ન કરો. દ્રૌપદી હિડંબાને જોઈને તેના ગળે વળગી પડી અને ખૂબ રડી, પછી કહ્યું, બહેન ! હું તમારાથી છૂટી પડ્યા પછી મને આવા દુઃખ પડ્યા. પોતાની વીતક કહીને હૈયું હળવું કર્યું, પણ એની ધુનરી મટતી નથી. હિડંબાએ તેને થેડીવાર પંપાળીને શાંત કરીને કહ્યું, બહેન ! તારા વિરહથી બધા કદપાંત કરે છે, માટે આપણે જલ્દી જઈએ. આમ કહીને હિડંબા દ્રૌપદીને લઈને આકાશ માર્ગે ઉડી.

“હિડંબાને આવતા વાર લાગી તેથી પાંડવોની છૂટી ગયેલી હિંમત” :—
હિડંબાને ગયા ઘણી વાર થઈ પણ તે પાછી ન આવી એટલે તે કહેવા લાગ્યા કે હિડંબા પણ પાછી ન આવી, ત્યારે કુંતાજીએ કહ્યું એ બિચારી શું કરે ? દ્રૌપદીને ખૂબ શોધી હશે પણ તેને નહિ મળી હોય એટલું હું શું મોડું બતાવું એમ માનીને ક્યાંક ચાલી ગઈ હશે. આમ વાત કરતા હતાં ત્યાં જોમ આકાશમાંથી પ્લેન ઉતરે તેમ હિડંબા દ્રૌપદીને લઈને આકાશમાંથી નીચે ઉતરી અને હોમકુશળ પાંડવોને સોંપી હવે પાંડવો અને કુંતાજી હિડંબાનો કેવો ઉપકાર માનશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

આસો સુદ ૪ ને રવીવાર

તા. ૧૬-૧૦-૭૭

અનંત ઉપકારી તીર્થંકર પરમાત્માએ લવ્ય જીવોના કલ્યાણ માટે દ્વાદશાંગી સૂત્રની પ્રણય કરી. આપણે ગજસુકુમાલનો અધિકાર ચાલે છે. તેમાં કૃષ્ણવાસુદેવ અને ગજસુકુમાલ બંને ભાઈઓ નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કરવા ગયા છે. ભગવાનના સમોસરણમાં પહોંચીને ભગવાનના દર્શન કર્યા. દર્શન કરતાં હૈયામાં હર્ષ સમાતો નથી. અહો પ્રભુ ! તમે તો સંસાર ત્યાગીને સંયમી બન્યા ને ત્રણ જગતના નાથ બની ગયા. અનેક લવ્ય જીવોના તારણહાર બન્યા ને હું તો સંસારમાં પડ્યો રહ્યો છું. હું તમારા જેવો ક્યારે બનીશ ? આપે ક્રોધ કષાયનો ત્યાગ કર્યો છે ને હું તો કષાયથી ભરેલો છું. આપ રાગનો ત્યાગ કરી વીતરાગી બન્યા ને હું હંજી રાગના રંગે રંગાયેલો છું. આ રીતે પ્રભુની સ્તુતિ કરી તિકબુતોનો પાઠ લાળીને વંદણા કરી. બાર પ્રકારની પર્યાદા ભરાણી છે. નેમનાથ પ્રભુની દિવ્ય દેશનાનો વરસાદ વરસે છે, ને લવ્ય જીવો હૃદયમાં ધારણ કરે છે.

કૃષ્ણવાસુદેવ અને ગજસુકુમાલ બંને પ્રભુની વાણી સાંભળવા માટે ગેકા. ભગવાન શ્રાવક ધર્મ અને સાધુ ધર્મની વાત સમજવતાં હતા. સાધુ ધર્મની વાત આવે એટલે તરત એમ થશે કે સાધુનો માર્ગ બહુ કઠીન છે અને શ્રાવકનો ધર્મ સહેલો છે. જ્ઞાનીપુરુષો કહે છે કે સાધુ ધર્મ ભલે કઠીન છે પણ સલામતી ભરેલો છે, અને શ્રાવકનો ધર્મ સહેલો છે પણ ભ્રમ ભરેલો છે. કેવી રીતે ? સમજાવું પાટીયું અને વહાણના ન્યાયે. જેમ કેાઈ માણસ દરિયામાં પડી ગયો હોય, ફૂંજવાની અણી ઉપર હોય, તે સમયે જો તેના હાથમાં એક પાટીયું આવી જાય તો તેને કેટલો આનંદ થાય છે ? એ માણસ પાટીયાને બાથ લીડીને વળગી પડે છે, ને પાટીયાના સહારે પાણીમાં તરે છે, પણ એ પાટીયાને સદે, સુકાન વિગેરે કંઈ નથી તેથી દરિયાના મોભા એને જેમ જેમ તેમ ખેંચાવું પડે છે. ભર દરિયામાં કેાઈ વખત પાટીયું કિનારા તરફ તણાતું દેખાય છે ને કેાઈ વખત કિનારા તરફથી સમુદ્રના મધ્ય ભાગ તરફ જતું દેખાય છે. એટલે પાટીયાને વળગી રહેલો માણસ નિર્ભય બની શકતો નથી. એને તો જ્યાં સુધી કિનારે ન પહોંચાય ત્યાં સુધી પાટીયાને મજબૂત પકડીને તેને વળગીને રહેવું પડે છે. તેમાં જો રહેજે ઝોક આવ્યું તો દરિયામાં ફૂંચે સમજે, અને જૂઠા થાકે લાગવાથી એમ થાય કે રહેજે હાથ છુટો કરું તો એમ પણ ન ચાલે, કારણ કે તો તે દરિયામાં ફૂંખી જાય. એને જો જીવવું હોય તો એક જ માર્ગ છે કે સમુદ્રની બહાર નીકળતાં ગમે તેટલા દિવસો લાગે તો પણ દિવસોના દિવસો સુધી પાટીયાના સહારે સમુદ્રમાં આકા ને અવળા તણાયા કરવાનું, ત્યારે હવે વિચાર કરો, સમુદ્રમાં માણસને પાટીયું મળ્યું તેના બદલે વહાણ મળી જાય તો ? પાટીયામાં ને વહાણમાં ફેર ખરો ને ? કારણ કે વહાણમાં તો સદે

સુકાન બંને હોય છે. તેથી એ સમુદ્રના મધ્યભાગથી કિનારા તરફ દોરી શકે છે. વહાણમાં એને બીજો સુકાની મળવાથી વહાણમાં છુટથી હરીફરી શકે છે. આરામ પણ લઈ શકે છે. માત્ર એને તો એટલી સાવધાની રાખવી જોઈએ કે વહાણમાંથી બહાર નીકળી જવાય નહિ. અનૂકુળ પવન મળતાં સુકાની ઝડપભેર વહાણને કિનારા તરફ હંકારે છે અને પાટીયાવાળા મુસાફર કરતાં જલ્દી સમુદ્રને પાર કરી જાય છે.

બંધુઓ! આ ન્યાયથી તમે સમજો. શ્રાવક ધર્મ એ પાટીયા જેવો છે. ગૃહવાસરૂપી સંસાર સમુદ્રમાં પડ્યા પછી ધર્મરૂપી પાટીયાને ખૂબ મજબૂત રીતે પકડી રાખવું પડે છે. કારણ કે ધર્મરૂપી પાટીયું હાથમાંથી રહેજ છટકશે તો જીવ સંસાર સમુદ્રમાં ડૂબી જશે. બીજી રીતે ધર્મરૂપી પાટીયું ગમે તેટલું મજબૂત પકડ્યું હશે તો પણ સંસારમાં પડેલો છે એટલે પાપનો પ્રવાહ તો ચાલુ જ છે. સંસાર સમુદ્રમાં બેઠેલા માટે ધર્મરૂપી પાટીયું તો છે પણ તે સઠ અને સુકાન વિનાનું છે. સંસારમાં ગુરૂનો સમાગમ હંમેશા રહેતો નથી એટલે જોખમો પણ ઘણાં છે. તેમાં રાગ, દ્વેષ, મોહ! મત્સર, માન, ક્રોધ વિગેરે જંતુઓનો ભય ઘણો રહે છે, પણ જ્યાં સુધી ધર્મરૂપી પાટીયું હાથમાં હોય ત્યાં સુધી સંસાર સમુદ્રમાં ડૂબી જવાનો ભય ઓછો છે. છતાં પણ તેને પાર કરવા ઘણો લાંબો સમય લાગે છે. સંસારમાં ધર્મરૂપી પાટીયું પકડવા છતાં ક્યારેક આતંક્યાનાદિના મોજા જીવને ક્યાંના ક્યાંય ખેંચી જાય છે, ત્યારે ચારિત્ર એવહાણ જેવું છે. તેમાં સઠ અને સુકાન હોવાથી તે ઘણું કરીને કિનારા તરફ જાય છે. વળી એને સુકાની ગુરૂનો સમાગમ ચોવીસે કલાક મળે છે. જેથી અનેક પ્રકારના અનર્થો અને ઉન્માર્ગથી જીવને બચાવી લે છે. જેમ વહાણમાં બેઠેલા માનવીને સમુદ્ર સાથે સંબંધ નથી તેમ ચારિત્રવાનને સંસાર સાથે કોઈ સંબંધ નથી. માત્ર તેને ચારિત્ર સાથે સંબંધ છે. તેથી રાગાદિ જળચર જંતુઓથી બચી જાય છે માટે પાટીયામાં શાંતિ નથી પણ વહાણમાં શાંતિ છે, તેમ શ્રાવક ધર્મ કરતાં ચારિત્ર ધર્મમાં વધુ શાંતિ છે, પણ ચારિત્રના ભાવમાં રમણતા કરે તો. બાકી ચારિત્રરૂપી વહાણમાં બેસીને પણ જો ગાદ્યભાવમાં રમણતા કરે તો શાંતિનો અનુભવ થતો નથી. ચારિત્રમય જીવનમાં બાહ્ય-આભ્યંતર તપ રૂપી પવનનો એવો અપૂર્વ સહારો મળે છે કે તેનાથી ચારિત્ર રૂપી વહાણ વેગથી સુકિતના કિનારા તરફ આગળ વધતું જાય છે. આ ઉપરથી તમે સમજી શકશો કે માનવજીવનની સફળતા ચારિત્રધર્મને અંગીકાર કરી તેનું પાલન કરવામાં છે પણ જ્યાં સુધી ચારિત્ર માર્ગરૂપી જહાજમાં બેસી ન શકાય ત્યાં સુધી શ્રાવક ધર્મ રૂપી પાટીયું પકડી રાખવા જેવું છે. એ પાટીયું તમને સંસાર તળિયેના ડૂબવા નહિ દે. માટે બેમાંથી એક ધર્મનું આચરણ તો જરૂર કરો. આ પ્રમાણે નેમનાથ ભગવાને શ્રાવક અને સાધુ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. ભગવાનની ચીકી મધુરી અમૃતમય વાણી સમોસરણમાં બેઠેલા દરેક માણસોએ સાંભળી, અને સૌએ સૌની પાત્રતા પ્રમાણે ઝીલી.

ગઈ કાલનું અધૂરું દષ્ટાંત રાજને પ્રહ્લ્લજ્ઞાન મેળવવાની કેટલી લગની છે ! તે પહેલાં ઉપર મહાત્મા પાસે ગયા અને મહાત્માને પોતાનો શિષ્ય બનાવવા ડાલાવાલા કરે છે પણ મહાત્મા તેના સામું જોતાં નથી, ને ઉપરથી ગુસ્સો કરી કડક શબ્દો કહી રાજને ત્યાંથી કાઢવા માટે એવી ભેરથી લાત મારી કે રાજ ગુલાંટ ખાઈને દૂર પડ્યા. રાજનો પરિવાર દૂર બેઠો હતો. તેમને આ દૃશ્ય જોતાં મહાત્મા ઉપર એવો ગુસ્સો આવ્યો કે બસ, આપણા મહારાજનું આવું અપમાન કયું છે તો હવે આને આપણે બતાવી દઈએ. એને પકડીને જેલમાં પૂરી દઈશું. એમ નિર્ણય કરીને બધા “મારો.... મારો....પકડો” કરતાં ત્યાં ફોડીને આવ્યા પણ મહાત્માને ધિલદુલ ગણરાટ ન થયો. કારણ કે પોતે આત્મલક્ષી હતાં. એમણે મનમાં એક જ નિશ્ચય કર્યો કે કદાચ મને આ રાજના માણસો પકડીને જેલમાં પૂરશે, માર મારશે તો દેહથી હું ભિન્ન છું. એ લાવનાનો વિશેષ અનુભવ થશે, અને જેલમાં અનાસક્તભાવેના અભ્યાસ કેળવવાની અમૂલ્ય તક મળશે. આવો વિચાર કરવા લાગ્યા.

ગુરુલક્ષિતથી રાજાએ પરિવાર સાથે કરેલો પહકાર :- હવે રાજાએ જેને પોતાના ગુરુ માન્યા છે તેનું અપમાન કેમ થવા દે ? પોતાના માણસો મહાત્માને કંઈ પણ કરે તે પહેલાં જ રાજાએ ઉભા થઈને બધાને ધમકાવતાં કહ્યું. ખબરદાર ! મારા ગુરુનું તમે અપમાન કર્યું છે તો ! એમને આંગળી પણ ચડાડશે નહિ. એ તો મહાન જ્ઞાની છે. જે તમે એમનો તિરસ્કાર કરશો, તેમને માર મારશો તો મરીને નરકમાં જશો. તમે અહીં શા માટે આવ્યા છો ? તમે બધા નગરમાં ચાલ્યા જાઓ. હવે મેં તો સંસારની મોહ, માયા અને મમતાનો ત્યાગ કર્યો છે. તમે મારા નથી ને હું તમારો નથી. જે તમે સ્કેજ પણ તોફાન કરશો તો હું મારા પ્રાણનો ત્યાગ કરી દઈશ. મને ઘણું સમયથી પ્રહ્લ્લજ્ઞાન મેળવવાની તીવ્ર ઇચ્છા હતી તે અહીં જ પૂરી થશે. માટે હું પાછો આવવાનો નથી. રાજાનો પરિવાર રાજાને ખૂબ કરગરવા લાગ્યો કે આપ તો અમારા નાથ છો. આપના વિના રાજ્ય કોણ ચલાવશે ? આપના વિના અમારું શું થશે ? રાજાએ બધાને કહ્યું. આ જગતમાં કોઈ કોઈનું નથી, અને કોઈના વિના કોઈ કામ અટકતું નથી. માટે તમે બધા જાઓ ને સુખેથી રાજ્ય ચલાવો. રાજાનો અહો નિશ્ચય જોઈ બધા રડતા કંકળતા ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

દેવાનુબ્રિયો ! રાજાને પ્રહ્લ્લજ્ઞાન મેળવવાની લગની લાગી છે તેથી તે કાર્યની સિદ્ધિ કરવા માટે બીજું બધું તેને તુચ્છ દેખાય છે. પછી બધા ચાલ્યા જાય તેનું દુઃખ થાય ખરું ? “ના”. આ રાજાનો વૈરાગ્ય દૃઢ હતો. તેમાં આવા ઉત્તમ મહાત્મા મળી ગયા એટલે પ્રહ્લ્લજ્ઞાનની સિદ્ધિ તેને નજર સમક્ષ દેખાય છે, અને રાજ્ય, પરિવાર બધું તેમને પ્રહ્લ્લજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે આડી દિવાલ રૂપ દેખાય છે. પછી પરિવાર શા.-૮૮

સુકાન બંને હોય છે. તેથી એ સમુદ્રના મધ્યભાગથી કિનારા તરફ દોરી શકે છે. વહાણમાં એને ખીજો સુકાની મળવાથી વહાણમાં છુટથી હરીફરી શકે છે. આરામ પણ લઈ શકે છે. માત્ર એને તો એટલી સાવધાની રાખવી જોઈએ કે વહાણમાંથી બહાર નીકળી જવાય નહિ. અનુકૂળ પવન મળતાં સુકાની ઝડપભેર વહાણને કિનારા તરફ હંકારે છે અને પાટીયાવાળા મુસાફર કરતાં જલ્દી સમુદ્રને પાર કરી જાય છે.

બંધુઓ! આ ન્યાયથી તમે સમજો. શ્રાવક ધર્મ એ પાટીયા જેવો છે. ગૃહવાસરૂપી સંસાર સમુદ્રમાં પડ્યા પછી ધર્મરૂપી પાટીયાને ખૂબ મજબૂત રીતે પકડી રાખવું પડે છે. કારણ કે ધર્મરૂપી પાટીયું હાથમાંથી રહેજ છટકશે તો જીવ સંસાર સમુદ્રમાં ડૂબી જશે. ખીલ રીતે ધર્મરૂપી પાટીયું ગમે તેટલું મજબૂત પકડ્યું હશે તો પણ સંસારમાં પડેલો છે એટલે પાપનો પ્રવાહ તો ચાલુ જ છે. સંસાર સમુદ્રમાં જેઠલા માટે ધર્મરૂપી પાટીયું તો છે પણ તે સઠ અને સુકાન વિનાનું છે. સંસારમાં ગુરૂનો સમાગમ હંમેશા રહેતો નથી એટલે જોખમો પણ ઘણાં છે. તેમાં રાગ, દ્વેષ, મોહ ! મત્સર, માન, ક્રોધ વિગેરે જંતુઓનો ભય ઘણો રહે છે, પણ જ્યાં સુધી ધર્મરૂપી પાટીયું હાથમાં હોય ત્યાં સુધી સંસાર સમુદ્રમાં ડૂબી જવાનો ભય ઓછો છે. છતાં પણ તેને પાર કરવા ઘણાં લાંબા સમય લાગે છે. સંસારમાં ધર્મરૂપી પાટીયું પકડવા છતાં ક્યારેક આર્તઘ્યાનાદિના મોજા જીવને ક્યાંના ક્યાંય ખેંચી જાય છે, ત્યારે ચારિત્ર એવહાણ જેવું છે. તેમાં સઠ અને સુકાન હોવાથી તે ઘણું કરીને કિનારા તરફ જાય છે. વળી એને સુકાની ગુરૂનો સમાગમ ઓવીસે કલાક મળે છે. જેથી અનેક પ્રકારના અનર્થો અને ઉન્માર્ગથી જીવને બચાવી લે છે. જેમ વહાણમાં જેઠલા માનવીને સમુદ્ર સાથે સંબંધ નથી તેમ ચારિત્રવાનને સંસાર સાથે કોઈ સંબંધ નથી. માત્ર તેને ચારિત્ર સાથે સંબંધ છે. તેથી રાગાદિ જળચર જંતુઓથી બચી જાય છે માટે પાટીયામાં શાંતિ નથી પણ વહાણમાં શાંતિ છે, તેમ શ્રાવક ધર્મ કરતાં ચારિત્ર ધર્મમાં વધુ શાંતિ છે, પણ ચારિત્રના ભાવમાં રમણતા કરે તો. બાકી ચારિત્રરૂપી વહાણમાં બેસીને પણ જો ણાદ્યભાવમાં રમણતા કરે તો શાંતિનો અનુભવ થતો નથી. ચારિત્રમય જીવનમાં બાહ્ય-આલેખ તર તપ રૂપી પવનનો એવો અપૂર્વ સહારો મળે છે કે તેનાથી ચારિત્ર રૂપી વહાણ વેગથી સુકિતના કિનારા તરફ આગળ વધતું જાય છે. આ ઉપરથી તમે સમજી શકશો કે માનવજીવનની સફળતા ચારિત્રધર્મને અંગીકાર કરી તેનું પાલન કરવામાં છે પણ જ્યાં સુધી ચારિત્ર માર્ગરૂપી જહાજમાં બેસી ન શકાય ત્યાં સુધી શ્રાવક ધર્મ રૂપી પાટીયું પકડી રાખવા જેવું છે. એ પાટીયું તમને સંસાર તળિયેના ડૂબવા નહિ દે. માટે બેમાંથી એક ધર્મનું આચરણ તો જરૂર કરો. આ પ્રમાણે નેમનાથ ભગવાને શ્રાવક અને સાધુ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. ભગવાનની સીડી મધુરી અમૃતમય વાણી સમોસરણમાં જેઠલા દરેક માણસોએ સાંભળી, અને સૌએ સૌની પાત્રતા પ્રમાણે ઝીલી.

ગમે તેમ કહે છે પણ એમની પાસે તો રાજે છે ને ? એમનો મારા ઉપર કેવો મહાન ઉપકાર છે ! મારી ભૂલો સુધારવાનું કેટલું ધ્યાન રાજે છે ! મોક્ષનો અભિલાષી શિષ્ય પણ સદા ગુરૂના ઉપકાર તરફ દ્રષ્ટિ કરે પણ ગુરૂ શિક્ષા કરે તેના સામું ન જુએ.

“કરોટીના અતે પ્રહસાન” :- રાજા અવારનવાર ગુરૂને વિનંતી કરતાં રહે છે કે ગુરૂદેવ ! મને પ્રહસાન આપો. ત્યારે મહાત્મા તેને ઠોકરે ચઢાવીને કહે છે કે અરે, વિષયકા કીડા ! પ્રહસાન પ્રાપ્ત કરનેકી તુજમે કયા લાયકાત હૈ ? આમ કરતાં બાર વર્ષો વીતી ગયા. રાજાની સહનશીલતા, પ્રસન્નતા, અને પ્રહસાન પ્રાપ્ત કરવાની લગની જોઈને મહાત્મા તેના ઉપર પ્રસન્ન થયા, અને એક દિવસ તેના માથે હાથ મૂકીને મહાત્માએ કહ્યું—“જા બચ્ચા, તેરે કે પ્રહસાન હો ગયા.”

“રાજાનું નાચી ઉઠેલું દિલડું” :- આટલા શબ્દો સાંભળતાં રાજાના આનંદનો પાર ન રહ્યો. એમના રોરોરોએ અપૂર્વ આનંદ થયો. અહો ! આજે મારા ગુરૂએ મારા માથે હાથ મૂક્યો. મારું કલ્યાણ થઈ ગયું. એમણે તો ગુરૂના યોગામાં મથું મૂકી દીધું ને આશ્ચર્યપૂર્વક જોલ્યા—હૈ ગુરૂદેવ ! મને પ્રહસાન થઈ ગયું ? તો પ્રહસાન થયા પછી તરત જ મોક્ષ મળે ને ? ત્યારે મહાત્મા પ્રેમથી રાજાને સમજાવે છે કે દેખ. બચ્ચા ! શુદ્ધ આત્મા કેા છોડકર અન્ય કિસી ચીજ પર અહંત્વ, મમત્વ નહીં હોતા હૈ યહી પ્રહસાન હૈ ઔર યહ સ્થિતિ હૈ. જાને પર આયુષ્યકી પૂર્ણાહૂતિ પર મોક્ષ હી હોતા હૈ. પૂર્વજન્મ કે સંચિત કર્મ યું હી નષ્ટ હો જાતે હૈ ઔર નવીન કર્મકા બંધ રૂક જાતા હૈ. ફિર પુર્નજન્મ નહીં કરના પડતા હૈ. ખસ, અખ યહી વૃત્તિકો આગે બઠાના, દહ રખના, અખ કયા રાજ્ય લેના હૈ ? રાજાએ કહ્યું. નહીં ગુરૂદેવ, હવે મારે રાજ્યની શી જરૂર છે ? પ્રહસાન મળ્યું એટલે મારે તો આનંદ આનંદ છે. આપ મળ્યા એટલે સારી દુનિયાનું રાજ્ય મને મળી ગયું. રાજાને લગની લાગી હતી કે મારે પ્રહસાન મેળવવું છે તો કેટલું કષ્ટ વેઠ્યું ! બાર બાર વર્ષ સુધી સમતા રાખી તો એની ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ, અને સંસાર છોડીને મહાત્માના શિષ્ય બની ગયા.

હવે કૃષ્ણવાસુદેવ ગજસુકુમાલ વિગેરેએ નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળી. ગજસુકુમાલના અંતરમાં આનંદ થયો. અહો પ્રભુ ! શું આપની વાણી છે ! ખરેખર લેવા જેવો હોય તો સંયમ માર્ગ છે. સંયમ રૂપી જહાજ મને સંસાર સાગરના સામા કિનારે મોક્ષમાં લઈ જશે. ખસ, હવે મારે આ સંસારમાં રહેવું નથી. દીક્ષા લેવી છે એમ મનમાં નિશ્ચય કર્યો. રાજાને જેમ પ્રહસાન મેળવવાની લગની લાગી હતી તેમ ગજસુકુમારને સંયમ લઈને મોક્ષમાં જવાની લગની લાગી છે. હવે ગજસુકુમાલ નેમનાથ પ્રભુને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- પાંડવોએ હિંડબાની કરેલી પ્રશંસા :- દ્રૌપદી ગહન વનમાં ભૂલી પડી હતી. પાંડવોએ ઘણી તપાસ કરી છતાં દ્રૌપદીને શોધી શક્યો નહિ, પણ હિંડબા દ્રૌપદીને

રહે, જૂરે તેમાં રાજાને હુઃખ શેતુ થાય ? એ બધા ગયા એટલે રાજાને શાંતિ થઈ. રાજાએ મન સાથે નિષ્ક્રિય કર્યો કે ગમે તેમ થાય પણ હું આ મહાત્માના ચરણ નહિ છોડું. આ જ મારા સાચા તારણહાર છે. એ મને મારે, પીટે, ગમે તેમ કરશે પણ મારે અહીંથી જવું નથી. ને મારે બ્રહ્મજ્ઞાન જોઈએ છે તો અપમાન, ત્રાસ કે તિરસ્કાર કોડીની કિંમતના છે. ખુદ આ કાયાની કંઈ કિંમત નથી, એની મમતા નથી તો એનું અપમાન થાય, એને માર પડે તેમાં મને હુઃખ શું ? મહાત્માજી જે કંઈ મને અણુગમતું કહે કે કરે એ બધું મારી કાયાને છે. મારે ને કાયાને શું લાગે વળગે ? આવા નિઃસંગ મહાત્માનો યોગ ફરી ફરીને ક્યાંથી મળશે ? બસ, રાજા તો એમના ચરણમાં મસ્તક નમાવીને પાછા બેસી ગયા.

મહાત્મા પણ અંદરથી તો સમજી ગયાં કે આ રાજા સાચો મુમુક્ષુ છે પણ એને કે મને કોઈને બ્રહ્મજ્ઞાન મમતા કે સ્નેહ દેખાડીને નહિ થાય. એટલે હું એના પ્રત્યે બિલકુલ સ્નેહ બતાવીશ નહિ, લગ્ન એમ જ બેસી રહેતો. એટલે મહાત્મા એને કંઈ કહેતા નથી કે બે લાવતા નથી. એ તો એમના ધ્યાનમાં બેસી ગયા, ત્યારે રાજા બેઠા બેઠા મહાત્માનાં મુખના દર્શન કરે છે ને મનમાં વિચાર કરે છે કે અહો ! મહાત્મા કેવા પવિત્ર છે. કેવા ગંભીર છે ! કેવા આત્મ સમાધિમાં લીન છે ! કેવા નિરાગી છે ! કોઈ જાતનો ઉપદેશ કે પ્રેરણા વિના રાજા મહાત્માના દર્શનથી પશુ ઘણી પ્રેરણા મેળવે છે.

“મહાત્મા પ્રત્યે રાજાની અપૂર્વ ભક્તિ” :- મહાત્મા પાણી લેવા માટે જાય છે ત્યારે રાજા બે હાથ જોડીને વિનંતી કરે છે કે ગુરુદેવ ! મને આપની સેવાભક્તિને લાભ આપો. લાવો, હું પાણી લઈ આવું ત્યારે મહાત્મા ગુસ્સો કરીને કહે છે કે અરે, બીચરે” સે ફર હંટ, તુજે કિસને બુલાયા ? રાજાએ અપમાનને સન્માન ગણી પ્રેમથી હસતા હસતા મહાત્માના હાથમાંથી પાણીનું કમંડળ લઈ લીધું ને પાણી લઈ આવ્યા. ત્યારે મહાત્મા ગુસ્સો કરીને કહેવા લાગ્યા કે અરે ! ચૂં હી બીના છાન કે (ગાળીને) પાની લે આયા ? આમ બોલતા મહાત્માએ પાણીનું કમંડળ ઢાળી દીધું. તો પણ રાજા હુઃખ લગાડયા વિના કહે છે કે મહારાજ ! મારી ભૂલ થઈ. મને ક્ષમા કરો. હવે હું ગાળીને પાણી લઈ આવીશ. ફરીને ગાળીને પાણી લઈ આવ્યા. આ રીતે બળતણ માટે લાકડા લાવવાં, ગામમાંથી ભિક્ષા લાવવી વિગેરે કાર્યમાં રાજા ખડે પગે ઉભા રહે છે. કામમાં રહેજ ભૂલ થાય તો મહાત્માજી કહેતાં કે અરે કુત્તા ! કિસને તુજે ડહાપણ કરાયા થા ? ક્યોં યહાં બુદ્ધિ ગદ્ધે કી તરફ પડા રહ્યા હૈ ! આવા હલકા શબ્દો કહીને ફટકારે છે. ક્યારેક પગથી લાત મારે છે તો પણ રાજા સદા પ્રસન્ન ચિત્તથી રહે છે.

દેવાનુપ્રિયો ! આ ઇતર ધર્મના રાજા છે છતાં તેમની કેટલી ક્ષમા છે ! રાજા એમ વિચાર કરે છે કે આ તો મારી પરીક્ષા છે ને મહાત્મા માને છે કે હું આમ કરું તો અ. બલો જાય. જ્યારે રાજા વિચાર કરે છે કે મારા ગુરુ કેવા સ્વામી-ધ્યાની છે ! મને

ગમે તેમ કહે છે પણ એમની પાસે તો રાજો છે ને ? એમનો મારા ઉપર કેવો મહાન ઉપકાર છે ! મારી ભૂલો સુધારવાનું કેટલું ધ્યાન રાજો છે ! મોક્ષનો અભિલાષી શિષ્ય પણ સદા ગુરૂના ઉપકાર તરફ દૃષ્ટિ કરે પણ ગુરૂ શિક્ષા કરે તેના સામું ન વળે.

“કુસોટીના અંતે પ્રહ્લ્લજ્ઞાન” :- રાજ્ય અવારનવાર ગુરૂને વિનંતી કરતાં રહે છે કે ગુરૂદેવ ! મને પ્રહ્લ્લજ્ઞાન આપો. ત્યારે મહાત્મા તેને ઠોકરે ચઢાવીને કહે છે કે અરે, વિવચકા કીડા ! પ્રહ્લ્લજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનેકી તુમરે કયા લાયકાત હૈ ? આમ કરતાં બાર વર્ષો વીતી ગયા. રાજાની સહનશીલતા, પ્રસન્નતા, અને પ્રહ્લ્લજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની લગની જોઈને મહાત્મા તેના ઉપર પ્રસન્ન થયા, અને એક દિવસ તેના માથે હાથ મૂકીને મહાત્માએ કહ્યું—“જા બચ્ચા, તેરે કો પ્રહ્લ્લજ્ઞાન હો ગયા.”

“રાજાનું નારી ઉઠેલું દિલડું” :- આટલા શબ્દો સાંભળતાં રાજાના આનંદનો પાર ન રહ્યો. એમના રોમેરોમે અપૂર્વ આનંદ થયો. અહો ! આજે મારા ગુરૂએ મારા માથે હાથ મૂક્યો. મારું કલ્યાણ થઈ ગયું. એમણે તો ગુરૂના જોળામાં મથું મૂકી હીધું ને આશ્ચર્યપૂર્વક બોલ્યા—હો ગુરૂદેવ ! મને પ્રહ્લ્લજ્ઞાન થઈ ગયું ? તો પ્રહ્લ્લજ્ઞાન થયા પછી તરત જ મોક્ષ મળે ને ? ત્યારે મહાત્મા પ્રેમથી રાજાને સમજાવે છે કે દેખ. બચ્ચા ! શુદ્ધ આત્મા કો છોકર અન્ય કિસી ચીજ પર અહંત્વ, મમત્વ નહીં હોતા હૈ યહી પ્રહ્લ્લજ્ઞાન હૈ ઔર યહ સ્થિતિ હૈ. જાને પર આસુબકી પૂર્ણાહુતિ પર મોક્ષ હી હોતા હૈ. પૂર્વજન્મ કે સંચિત કર્મ ચૂં હી નબટ હો. જાતે હૈ ઔર નવીન કર્મકા બંધ રૂક જાતા હૈ. કિર પુર્નજન્મ નહીં કરના પડતા હૈ. બસ, અબ યહી વૃત્તિકો આગે બઢાના, દઢ રખના, અબ કયા રાજ્ય લેના હૈ ? રાજાએ કહ્યું. નહીં ગુરૂદેવ, હવે મારે રાજ્યની શી જરૂર છે ? પ્રહ્લ્લજ્ઞાન મળ્યું એટલે મારે તો આનંદ આનંદ છે. આપ મળ્યા એટલે સારીદુનિયાનું રાજ્ય મને મળી ગયું. રાજાને લગની લાગી હતી કે મારે પ્રહ્લ્લજ્ઞાન મેળવવું છે તો કેટલું કષ્ટ વેઠવું ! બાર બાર વર્ષ સુધી સમતા રાખી તો એની ધ્વિષ્ટા પૂર્ણ થઈ, અને સંસાર છોડીને મહાત્માના શિષ્ય બની ગયા.

હવે કૃષ્ણવાસુદેવ ગજસુકુમાલ વિગેરેએ નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળી. ગજસુકુમાલના અંતરમાં આનંદ થયો. અહો પ્રભુ ! શું આપની વાણી છે ! ખરેખર લેવા જેવો હોય તો સંયમ માર્ગ છે. સંયમ રૂપી જહાજ મને સંસાર સાગરના સામા કિનારે મોક્ષમાં લઈ જશે. બસ, હવે મારે આ સંસારમાં રહેવું નથી. દીક્ષા લેવી છે એમ મનમાં નિશ્ચય કર્યો. રાજાને જેમ પ્રહ્લ્લજ્ઞાન મેળવવાની લગની લાગી હતી તેમ ગજસુકુમારને સંયમ લઈને મોક્ષમાં જવાની લગની લાગી છે. હવે ગજસુકુમાલ નેમનાથ પ્રભુને શું કહેશે તેના બાવ અવસરે.

ચરિત્ર:- પાંડવોએ હિંડંબાની કરેલી પ્રશંસા :- દ્રૌપદી ગહન વનમાં ભૂલી પડી હતી. પાંડવોએ ઘણી તપાસ કરી છતાં દ્રૌપદીને શોધી શક્યા નહિ, પણ હિંડંબા દ્રૌપદીને

શોધી લાવી ને પાંડવોને સોંપી દીધી. દ્રૌપદીને જોઈને સૌના હૈયામાં આનંદ થયો. કુંતાજી તો દ્રૌપદીને બાથમાં લઈને કહેવા લાગ્યા કે બેટા ! તું અમને મૂકીને ક્યાં ગઈ હતી ? તારા વિના અમને એક ઘડી વર્ષ જેવી લાગતી હતી. જેમ હાથમાં શંકોડું લઈને લીખ માંગનાર લિખારીને કોઈ કિંમતી રત્ન આપે ને જેટલો આનંદ થાય તેટલો આનંદ દ્રૌપદી મળતાં કુંતાજીને અને પાંડવોને થયો, અને બધાના મુખમાંથી શબ્દો સરી પડ્યા કે ધન્ય છે હિંડબા તને ! ખરેખર, તેં તો અમને મરણના મુખમાંથી જાગાવી દીધા છે. અમે તારા જેટલા ગુણ ગાઈએ તેટલા જોઈએ છે. જો તું અમને આ વગડામાં ન મળી હોત તો અમારું શું થાત ? તેં અમારા દેહમાં પ્રાણ પૂર્યા, ત્યારે હિંડબાએ કહ્યું—‘મેં એવું કંઈ મોટું કામ કર્યું નથી. મેં જેમને મારા માન્યા તેમને મારાથી બને તેટલી મદદ કરવી જોઈએ. મેં મારી ફરજ અદા કરી છે. વિશેષ કંઈ કર્યું નથી માટે આપ મારા ગુણલા ન ગાઓ. હવે ચાલો આપણે આગળ વધીએ એમ કહીને બધાને ઉભા કર્યા. બધા આગળ ચાલવા લાગ્યાં. આગળ ચાલતાં ઘણો વિષમ માર્ગ આવ્યો. મોટા મોટા પહાડ, મોટા જંગલો વૃક્ષો, ખાડા-ટેકરા, નદીઓ બધું આવે છે. આ સમયે હિંડબા બધાને વારાફરતી ઉચકીને આકાશ માર્ગે ઉડીને જ્યાં સારો માર્ગ હોય ત્યાં મૂકી આવવા લાગી આ રીતે હિંડબાની સહાયતાથી પાંડવો વિષમ માર્ગ જોળી ગયા, અને જ્યાં નિર્ભય, શાંતિનું સ્થાન આવ્યું ત્યાં સુખપૂર્વક રોકાઈને આનંદ કરવા લાગ્યા. એક મનોહર વનમાં તેઓ વિસામો ખાવા થોડા દિવસ રોકાયા. હિંડબા દ્રૌપદીની સાથે બધું કામકાજ કરતી ને કુંતામાતાની ખડે પગે સેવા કરતી હતી. હિંડબાને જોઈને કુંતાજીની આંખડી ફરી ગઈ.

એક દિવસ આખું કુટુંબ જોડું હતું ત્યારે સમય જોઈને કુંતાજીએ કહ્યું. હે હિંડબા ! તેં અમારા ઉપર ઘણાં ઉપકાર કર્યા છે. એવું હું કયા શબ્દોમાં વર્ણન કરું ! મને કોઈ દેવ સો જીવ આપે તો પણ હું તારા ગુણ પૂરા ગાઈ ન શકું. માટે બોલ બેટા ! હું તને શું આપું ? હે હિંડબા ! મેં તારા માટે નક્કી કર્યું છે કે તું જે માંગે તે મારેતને આપવું. માટે તારે જે ઇચ્છા હોય તે મારી પાસે માંગી લે. તો અમે તારા ઉપકારનો બદલો વાળી જાણથી સુકત થઈએ. ત્યારે હિંડબાએ કહ્યું. હે માતા ! હું વિદ્યાધરની પુત્રી છું પણ મારા ભાઈએ રાક્ષસી વિદ્યાનો પ્રયોગ કર્યો તેથી અમે રાક્ષસ બની ગયાં. હવે આપ જ કહો કે ક્યાં હું રાક્ષસી અને ક્યાં આપ પાંડવોની પવિત્ર માતા ? દરિદ્ર માણસ ચક્રવર્તિ ઉપર શું ઉપકાર કરી શકે ? આપની કૃપાથી મારી પાસે બધું છે. મારે કોઈ ચીજની જરૂર નથી, પણ આપ ખૂબ કહો છો તેથી હું મારા મનની વાત કરું છું. જ્યારે આપ બધા હિંડબા વનમાં રાત્રે થાક્યાપાક્યા સૂઈ ગયાં હતાં ને આપના પુત્ર લીમ આપ બધાની ચોકી કરતાં હતાં ત્યારે મારા ભાઈએ મને કહ્યું કે મને માણસની ગંધ આવે છે માટે તું તપાસ કરી આવ કે કોઈ માણસ આટલામાં છે ? હું તપાસ

કરવા આવી તે સમયે મેં આપના પુત્ર ભીમને સ્ત્રીથી પહેલાં જોયાં. ત્યારે તેમનું રૂપ, પવિત્રતા વિગેરે જોઈને મારું મન તેમનામાં ફરી ગયું. પાછળથી મારે ભાઈ આવ્યો ને ક્રોધે ભરાઈ મને મારતો હતો ત્યારે તેમણે તેની સાથે યુદ્ધ કરીને તેને મારી નાંખ્યો ને મને બચાવી. મેં ત્યારથી તેમની સાથે પરણવાનો નિશ્ચય કર્યો છે ને હું આપની સાથે જ રહું છું. તો મારે ધીરુ કંઈ નથી જોઈતું પણ આપના પુત્ર ભીમસેનની સાથે મને પરણાવો. એટલું હું આપની પાસે માંગું છું.

ભીમ સાથે હિડંબાનું લગ્ન:- હિડંબાની વાત સાંભળીને કુંતાજીએ પોતાના પાંચેય પુત્રોના સામે દૃષ્ટિ કરી ત્યારે ભીમ શરમથી નીચું જોઈ ગયો. બાકીના ચારેય પુત્રો એકી અવાજે બોલી ઉઠ્યા બરાબર છે. બરાબર છે. ભીમસેન હિડંબાને માટે ચોગ્ય છે. ચારેય પુત્રોની સંમતિ મળી ગઈ પછી કુંતાજીએ દ્રૌપદી સામે દ્રષ્ટિ કરી કારણ કે દ્રૌપદી પાંચેય પુત્રોની પત્ની છે. સ્ત્રીઓને સ્વપ્નામાં પણ શોકય ગમતી નથી. માટે એની ઈચ્છા છે કે નહિ! સાસુજીની પોતાની સામે દૃષ્ટિ પડતાંની સાથે જ દ્રૌપદી સમજી ગઈ કે મારા સાસુજી મારી સંમતિ માંગે છે. એટલે તેણે કુંતાજીને કહ્યું. બા! હિડંબાનો મારા ઉપર મહાન ઉપકાર છે. એ મને પ્રાણથી અધિક વહાલી છે, હું એને સદા મારી નાની બહેન ગણીશ. મારી આ બાબતમાં સંપૂર્ણ સંમતિ છે. સહદેવ જ્યોતિષ વિદ્યામાં નિપૂણ હતા એટલે તેમણે લગ્નનું શ્રેષ્ઠ સુહૃત્ કાઢ્યું, અને તરત જ તે વનમાં ભીમના હિડંબા સાથે લગ્ન કર્યા. હિડંબાની આશા ફળીભૂત થઈ એટલે તેના આનંદનો પાર ન રહ્યો. ભીમ સાથે લગ્ન કરીને તે કુંતામાતા અને દ્રૌપદીને પગે લાગી. બંનેએ તેને સુખી થાઓ એવા અંતરના આશીર્વાદ આપ્યા. આનંદ વિશેષ બનેલી હિડંબાએ તેની વિદ્યાની શક્તિથી વનમાં ખૂબ સુંદર બગીચો બનાવ્યો. બગીચામાં એક સુંદર મહેલ બનાવ્યો મહેલમાં અનેક પ્રકારની સુખ સામગ્રી વસાવી અને મહેલમાં બધા આનંદથી રહેવા લાગ્યા. હિડંબા ભીમ સાથે આનંદ-કિલ્લોલ કરવા લાગી. સંસારના સુખો લોભવતાં હિડંબા ગર્ભવંતી થઈ. થોડો સમય મહેલમાં રોકાઈને બધા આગળ ચાલ્યાં. ચાલતાં ચાલતાં ઘણા દિવસે તેઓ એકચક્રા નામની નગરીની બહાર ઉદ્યનમાં આવ્યા. એ ઉદ્યનમાં આવતાની સાથે તેમના હૃદયમાં આનંદની ઉર્મિઓ ઉછળવા લાગી. ત્યાં તેમને કેવો મહાન લાભ થશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

આસો સુદ ૫ ને સોમવાર

તા. ૧૭-૧૦-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! મહાનપુરૂષો ફરમાવે છે કે હે આત્માઓ ! મહાન પુણ્યનો ઉદય હોય ત્યારે માનવલવ પ્રાપ્ત થાય છે. માનવલવમાં પણ તમે મહાન પુણ્યશાળી છો કે તમને વીતરાગ સર્વજ્ઞ ભગવાનનું ધર્મશાસન મળ્યું છે. તેથી સમસ્ત કર્મવિંટબણાઓનો અંત લાવવામાં સમર્થ એવો આરાધનાનો અનુપમ માર્ગ મળ્યો છે. આવી કિંમતી તક મળ્યા પછી જીવનલક્ષ કેવું રાખવું જોઈએ ? અતિ દુર્લભ ધર્મઆરાધનાની તકને સફળ કરવાનું લક્ષ કે પછી વિષયો અને કષાયોની આરાધનામાં ગળાબૂક ખૂંચી રહેવાનું ? બોલો, તમારું લક્ષ કઈ તરફ છે ? આવું ઉચ્ચ કેટીનું વીતરાગ ભગવાનનું શાસન મળ્યા પછી એની આરાધના કરવાનું છોડી સંસારની સાધનામાં રચાપચા રહેવું તે જીવનું લયંકર અજ્ઞાન છે, ભૂલ છે.

કોઈ માણસ મદ્રાસ કલકત્તા જેવા શહેરમાં ગયો ત્યારે તેની પાસે મૂડી ન હતી. પણ કોઈની ઝોળખાણ પીછાણ થઈ અને તેને લાખો રૂપિયાની કમાણી થાય તેવી કોઈએ યોચ આપી. છતાં તેવી તકને ગુમાવીને પોતાની પાસે રહેલાં થોડા પૈસાથી નાટક, સિનેમા, કલબ, હોટલ વિગેરે સ્થળોમાં જઈને મોજમગા ઉડાવે, રહેલ કરવામાં પડી જાય અને થોડા સમયમાં લાવેલી થોડી ઘણી મૂડી ખલાસ થઈ જાય ને પેલી વહેપાર કરવાની યોચ પણ ચાલી જાય પછી દરિદ્ર અને બેકાર બનીને પોતાના બેકાર ગામડા ભોગો થવાનો વખત આવે આ મૂખાઈ કે બીજું કંઈ ? આ જીવની પણ આવી જ મૂખાઈ છે કે અનંત નિર્જરા કરાવી આપે એવી જિનશાસનની યોચ મળવા છતાં અર્થ, કામ, ધર, દુકાન, કાયા, કંચન, કુટુંબ અને કામિનીમાં તરબોળ બની પોતાની મૂળગી મૂડી ગુમાવી દે છે. તે વહેપાર કરવાની યોચ ગુમાવવાની મૂખાઈ કરતાં પણ લાખો કરોડો ગણી નહિ પણ અનંત ઘણી મૂખાઈ છે. કારણ કે માનવલવ રૂપી પુણ્યની પુલ ભોગવિદ્યાસમાં ખતમ કરી નાંખ્યા પછી આવતા જન્મમાં નરક તિથિય જેવી હલકી ગતિમાં જીવ ફેંકાઈ જાય છે. આ જીવને એકેન્દ્રિય, બેધન્દ્રિય, તેધન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, અસંજી તિથિય પચેન્દ્રિય, સંજી તિથિય પચેન્દ્રિય, વિગેરેમાં ફરતા ફરતા કદાચ માનવલવ મળે તેમાં પણ આવું જિનશાસન જ મળશે તે નહીં છે ? અહીં ત્રિભુવન હિતકારી, વીતરાગ એવા સર્વજ્ઞ પ્રભુનું અનંત કથાણુસાધક, સુરાસુરેન્દ્રને માન્ય પવિત્ર ધર્મશાસન પામ્યા પછી એમણે અતાવેલી આત્મહિતકર ધર્મઆરાધનાની જો ઉપેક્ષા કરશે! તો આવું ધર્મશાસન મળવું દુર્લભ બનશે.

આટલા માટે જ્ઞાની વારંવાર દાંડી પીટાવીને કહે છે કે જે શાસન મળ્યું છે તેની ઉપેક્ષા ન કરો પણ વીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે અપ્રમત્ત બની. તન કરવું એ

જ આ ઉચ્ચ માનવભવનું કર્તવ્ય છે. તેના બદલે ભોગવિલાસમાં ઉત્તણી ઉડાવવામાં માનવ પોતાની બુદ્ધિનું દેવળું કાઢી રહ્યો છે, ને પોતાની સમજણ, બુદ્ધિને નિરર્થક ગુમાવી રહ્યો છે. માનવજીવન પામીને જીવને ક્ષણે ક્ષણે ધર્મારાધના કરવાનો વિચાર આવવો જોઈએ. વિચાર, વાણી અને વર્તનથી કયાં કંઈ ધર્મ આરાધના કરવાની તક છે તે તરફ લક્ષ હોવું જોઈએ, અને તક મળતાં તેને ઝડપી લઈને ધર્મમય વિચાર, વાણી અને વર્તનથી તેને સફળ કરવી જોઈએ. કદાચ સંયોગવશાત્ આરાધના જોણી થાય પણ આત્મા જાગૃત હોય, આરાધના કરવાની તક ગુમાવ્યા બદલ અંતરમાં દુઃખ થતું હોય તે આરાધના કરવામાં આગળ વધી શકે છે, પણ જેને તક મળી છતાં ધર્મ-આરાધના કરતા નથી, જેના હૈયામાં ખેદ નથી કે અરે! મેં આરાધના કરવાની સોનેરી તક ગુમાવી! એ ક્યાંથી આરાધના કરી શકવાનો છે? એને મન તો ખાવાપીવાની, હરવાફરવાની ને પૈસા કમાવાની તકને ગુમાવી તેનો અફસોસ થાય છે, અને એ માટેની તક શોધતો હોય છે. આવા માણસને જૈન કુળ મળ્યું, બિનશાસન મળ્યું ને દેવ-શુદ્ધ-ધર્મનો યોગ મળ્યો તો પણ તેના આત્માનું કદયાણુ થવાનું છે? એ તો બિચારો મનુષ્ય જન્મ પામી પુણ્યની ઉત્તણી કરી ફરિદ્ર બનીને ચાલ્યો જાય છે. આવું સમજીને જે સાધનસામગ્રી મળી છે તેનો સદુપયોગ કરી કર્મ ખપાવી મોક્ષમાં જવાની ટિકિટ ખરીદી લો.

આપણે ગજસુકુમારનો અધિકાર ચાલે છે. કૃષ્ણવાસુદેવ અને ગજસુકુમાર ઘણાં મોટા પરિવાર સાથે નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કરવા ગયા છે. કૃષ્ણવાસુદેવને વીતરાગ શાસન પ્રત્યે અનકંઠ પ્રેમ હતો. ત્રણ ત્રણ ખંડની સાહ્યળી મળવા છતાં અને બત્રીસ હજાર રાણીઓ હોવા છતાં જ્યારે જ્યારે નેમનાથ ભગવાન પધારે ત્યારે તેમની વાણી સાંભળવાની તક ચૂકતા ન હતા. ભગવાન પધાર્યાના સમાચાર સાંભળે કે તરત ખદા કામ પકડતા મૂકીને ત્યાં પહોંચી જતાં. ભગવાનના દર્શન કરીને તેમની વાણી સાંભળીને અંતરમાં એવો ઉલ્લાસ આવતો કે હે પ્રભુ! શું તારી વાણી છે! તારી વાણીમાં તો એવું અમૃત ભર્યું છે કે જાણે એ ઘૂંટડા પીધા જ કરું! તારી આંખોમાંથી તો એવી અમી ઝરે છે. કે તારા સાચું જોયા જ કરું! કૃષ્ણવાસુદેવ ભગવાનની વાણી સાંભળીને નાચી ઉઠતા હતા પણ વ્રત પચ્ચખાણુ કરી શકતા ન હતા. તેનો તેમના અંતરમાં અફસોસ થતો હતો કે અરેરે હું કંઈ જ કરી શકતો નથી! અરેરે.... આ મારા જોળામાં ખેલેલા, મેં ઉછેરેલા, મારા સંતાનો દીકરા લે અને હું કંઈ ન કરી શકું! એમની આંખમાં આંસુ આવી જતાં હતાં. તેઓ પ્રત્યક્ષ સર્વજ્ઞ ભગવાનની વાણી સાંભળતા હતાં. અત્યારે આપણી પાસે સર્વજ્ઞ ભગવાન બિરાજમાન નથી પણ ભગવાને ખતાવેલા આગમ છે. તેનાં સહારે આપણે તરવાનું છે. આગમ એ અરિસો છે. કાચનો અરિસો તમને દેહનું દર્શન કરાવશે પણ આગમરૂપી અરિસો આત્માનું દર્શન કરાવશે.

પરંતુ આજનો માનવી ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્માનું દર્શન કરવાનું છોડીને નાશવંત દેહના દર્શન કરવામાં પડી ગયો છે. શાશ્વતને છોડીને નાશવંતને મેળવવામાં રચ્યોપચ્યો રહે છે. નાશવંત શરીરના મોહમાં પડીને તેનું પાલનપોષણ કરવામાં આત્માની આરાધના કરવાની અમૂલ્ય તકને ગુમાવી રહ્યો છે.

કૃષ્ણવાસુદેવ, ગજસુકુમાલ ગદ્યાં ભગવાનની વાણી એક ચિરો સાંભળી રહ્યાં છે. કૃષ્ણ-વાસુદેવે તો ઘણીવાર ભગવાનની વાણી સાંભળી હતી પણ ગજસુકુમાલે તો પ્રથમ વખત જ પ્રભુના દર્શન કર્યા ને પ્રભુની વાણી સાંભળી. પ્રભુની વાણી સાંભળીને ગજસુકુમાલનું હૃદય નાચી ઉઠ્યું ને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે નાથ ! ખરેખર તમે જેમ સમજાવ્યું તેમ સંસાર અસાર છે. સંયમ જ સાર છે. હવે મારે દીક્ષા લેવી છે. તમે બધા પણ વીતરાગ વાણી રોજ સાંભળો છો ને ? પણ કેટલાને સંસાર અસાર લાગ્યો ? આગમના શબ્દે શબ્દે સાર ભરેલો છે પણ કોણ ગ્રહણ કરી શકે ? જેને વીતરાગ વાણીમાં શ્રદ્ધા હોય તે. ભગવાનની આપણા ઉપર અનંત કૃપા છે, પણ તેની જીવે કદર કરી નથી. જેમ બાપને દીકરો વહાલો હોય છે તેથી દીકરા માટે કેટલું કરે છે ! પણ ઉન્દાન બનેલા છોકરાને બાપની કદર હોતી નથી. સમય આવ્યે બાપની કૃપાની કદર થાય છે.

એક શેઠને એકનો એક દીકરો હતો. તે મોટો થતાં સાતે વ્યસનમાં પૂરો થઈ ગયો. બાપને ચિંતા થઈ કે આ છોકરાનું શું થશે ? મારા મરણ પછી મિલકત વ્યસનમાં ઉડાવી દેશે. પાસે પૈસા હશે ત્યાં સુધી સૌ કોઈ તેને બોલાવશે પણ પછી એનું શું ? ખૂબ વિચાર કરીને બાપે ચોપડાના પાનામાં લખ્યું કે ‘પાનું ફેર ને સોનું ઝરે’. આયુષ્ય પૂરું થતાં મા-બાપ ચાલ્યા ગયા. છોકરો સ્વતંત્ર થઈ ગયો. પાંચ વર્ષમાં તો બાપની મિલકત ઉડાવીને ખલાસ કરી દીધી. ઘરમાં કાંઈ ન રહ્યું. ભાઈ ને ખાવાના સાંસા પડ્યાં. પ્રેમથી બોલાવનારા મિત્રો, સ્વજનો કોઈ હવે તેના સાસુ જોતા નથી. કોઈને ત્યાં નોકરી કરવા બંધ તો કોઈ નોકરી રાખતું નથી. આજ સુધી અભિમાનમાં અકકડ બનીને ફેરનારો રોટી માટે લોકોના પગમાં નમવા લાગ્યો. જુઓ માણસના કર્મનો ઉદય થાય છે ત્યારે તેની કેવી દશા થાય છે ! શેઠના છોકરાની બેહાલ દશા થઈ ગઈ.

એક દિવસ એના બાપના ચોપડા ઉપર તેની નજર પડી. તેના મનમાં થયું કે લાવ જોઈ તો ખરો કે મારા પિતાજીએ ચોપડામાં શું લખ્યું છે ? એણે તો ચોપડા હાથમાં લીધો ને પાના ફેરવવા લાગ્યો. ચોપડાના પાનામાં લખ્યું હતું કે “પાનું ફેર ને સોનું ઝરે” આ વાંચીને હરખાઈ ગયો. વાહ-વાહ આ તો બહુ સાડું. ચોપડાના પાના ફેરવું એટલે સોનું ઝરવા માંડશે, ને મારું દરિદ્ર ટળી જશે. ભાઈ સાહેબ તો ચોપડાના પાના ફેરવવા લાગ્યો. જેટલા ચોપડા હતા તે બધાના પાના ફેરવી ગયો પણ ક્યાંય સોનું ઝડું નહિ એટલે નિરાશ થઈ ગયો, પણ અજાણે ભાન નથી કે ચોપડાના પાનામાંથી કાંઈ સોનું ઝરતું હશે ! પણ એના મનમાં એમ તો જરૂર થયું કે મારા

બાપુજીએ લખ્યું છે તેથી તેમાં કંઈક હેતુ તો જરૂર સંસ્કૃત-આદર્શ માનવી ભોગને લિખારી બની ગયો છે, ધર્મ કરતો નથી પણ ભગવાનની વાણી સાંભળીને તેના મનમાં એમ થાય કે હાલે, હું કંઈ કરતો નથી પણ ભગવાન જે કહી ગયા છે તે સત્ય છે. એમાં તથ્ય જરૂર છે. તો કંઈક દિવસ પામી જશે, પણ જેને આ વાન સમજતી નથી તે માનવ જીવન હારી જશે.

શેઠને દીકરો તેના પિતાના ખાસ મિત્ર હતા ત્યાં ગયો ને જઈને પૂછ્યું-કાકા ! મારા બાપુજીએ લખ્યું છે કે “પાતું ફેરવે સોતું ઝરે” હું તો ચેપકાના એકેક પાના ફેરવી ગયો પણ સોનાની કણી ઝરી નહિ. ત્યારે એના બાપના મિત્રે કહ્યું. છોકરા ! પાતું ફેરવે સોતું ન મળે, પણ તું અંદર શું વિગત લખી છે તે લખાણ વાંચ. છોકરાએ પ્રથમ ઝીણવટથી વાંચ્યું તો એક જગ્યાએ લખ્યું હતું કે આપણા મકાનમાં ઇશાનખૂણામાં અમુક જગ્યાએ રૂ. પચ્ચીસ હજારની મિલકત દાટી છે. જરૂર પડે ત્યારે જોદાવું. આ વાંચીને છોકરાએ બાપે લખ્યું હતું તે જગ્યાએ જોદાવું તો રૂ.૨૫૦૦૦)ની મિલકત નીકળી. બધાં બાવાના સાંસા હતાં, કંઈ સાચું જોનાર ન હતું ત્યાં આવી સ્થિતિમાં રૂ. ૨૫૦૦૦) ની મિલકત મળી બધાં એટલે કેવો આનંદ થાય ! પહેલા પિતા ઘણી હિત શિખામણ આપતા હતાં ત્યારે ગમતી ન હતી, પણ હુંબના સમયમાં ધન મળતાં બાપને દીકરો કેવો વહાલો હોય છે તેની કદર થઈ,

દેવાનુપ્રિયો ! બાપની કઢણાથી દીકરાતું દરિદ્ર ટળ્યું. આપણા પરમ પિતા પ્રભુએ આપણા ઉપર મહાન કઢણા કરી છે. તેમણે આગમના પાને પાને લખ્યું છે કે “પાતું ફેરવે ને મોક્ષ મળે” પણ આગમમાં દષ્ટિ કરવી જાય છે ! બધાં સુધી મોક્ષમાં જવાની લગની નથી લાગી ત્યાં સુધી આતું રહસ્ય નહિ સમજાય. જ્યારે લગની લાગશે ત્યારે ભગવાને કેવી કઢણા કરી છે તેની કદર થશે ને આગમનાં શબ્દે શબ્દે રત્નો દેખાશે.

નેમનાથ ભગવાને કૃષ્ણવાસુદેવ, ગજસુકુમાલ, તેમજ આખી પર્વદાને ઉપદેશ આપ્યો. તેમાં ગજસુકુમાલે જેમ માછલી સ્વાતિ નક્ષત્રનું પાણી ઉછળીને ઝીલી લે છે તેમ ભગવાનની વાણી ઉછળીને ઝીલી લીધી. સાંભળીને અંતરમાં વૈરાગ્યની જ્યોતિ પ્રગટી. તેનો મોહાંધકાર નષ્ટ થઈ ગયો. ભગવાનની દેશના પૂણું થઈ. પર્વદા ઉઠીને ઘર તરફ જવા લાગી. કળહે પડિગપ કૃષ્ણ વાસુદેવે ભગવાનને વંદન કરીને પોતાના મહેલ તરફ પ્રસ્થાન કર્યું, પણ ગજસુકુમાલ ભગવાનની પાસે ઉભા રહ્યા. “તપ જ સે ગજસુકુમાલે કુમારે અરહઓ અરિહુનેમિસ્ત અંતિયં ધમ્મં સોચ્ચા જિસમ્મ” અને ભગવાનને વંદન કરીને કહ્યું. અહોપ્રભુ ! હે ત્રિલોકીનાથ હે અશરણના શરણ ! આપની વાણી મને અમૃત કરતાં પણ મીઠી લાગી છે. મારા અંતરમાં ઉતરી ગઈ છે. આપની વાણી સાંભળીને મને જડ ચેતનનું લેહજાન સમજાણું છે. હે નાથ ! આજે મારું જીવન ધન્ય બની ગયું. મારું માનવ યા. -૮૬

પરંતુ આજનો માનવી ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્માનું દર્શન કરવાનું છોડીને નાશવંત દેહના દર્શન કરવામાં પડી ગયો છે. શાશ્વતને છોડીને નાશવંતને મેળવવામાં રચ્યોપચ્યો રહે છે. નાશવંત શરીરના મોહમાં પડીને તેનું પાલનપોષણ કરવામાં આત્માની આરાધના કરવાની અમૂલ્ય તકને ગુમાવી રહ્યો છે.

કૃષ્ણવાસુદેવ, ગજસુકુમાલ ગદ્યાં ભગવાનની વાણી એક ચિત્રો સાંભળી રહ્યાં છે. કૃષ્ણ-વાસુદેવે તો ઘણીવાર ભગવાનની વાણી સાંભળી હતી પણ ગજસુકુમાલે તો પ્રથમ વખત જ પ્રભુના દર્શન કર્યા ને પ્રભુની વાણી સાંભળી. પ્રભુની વાણી સાંભળીને ગજસુકુમાલનું હૃદય નાચી ઉઠ્યું ને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે નાથ ! ખરેખર તમે જેમ સમજાવ્યું તેમ સંસાર અસાર છે. સંયમ જ સાર છે. હવે મારે દીક્ષા લેવી છે. તમે બધા પણ વીતરાગ વાણી રોજ સાંભળો છો ને ? પણ કેટલાને સંસાર અસાર લાગ્યો ? આગમના શબ્દે શબ્દે સાર ભરેલો છે પણ કોણ ગ્રહણ કરી શકે ? જેને વીતરાગ વાણીમાં શ્રદ્ધા હોય તે. ભગવાનની આપણા ઉપર અનંત કૃપા છે, પણ તેની જીવે કદર કરી નથી. જેમ બાપને દીકરો વહાલો હોય છે તેથી દીકરા માટે કેટલું કરે છે ! પણ ઉન્દાન બનેલા છોકરાને બાપની કદર હોતી નથી. સમય આવ્યે બાપની કૃપાની કદર થાય છે.

એક શેઠને એકનો એક દીકરો હતો. તે મોટો થતાં સાતે વ્યસનમાં પૂરો થઈ ગયો. બાપને ચિંતા થઈ કે આ છોકરાનું શું થશે ? મારા મરણ પછી મિલકત વ્યસનમાં ઉડાવી દેશે. પાસે પૈસા હશે ત્યાં સુધી સૌ કોઈ તેને બોલાવશે પણ પછી એનું શું ? ખૂબ વિચાર કરીને બાપે ચોપડાના પાનામાં લખ્યું કે ‘પાનું ફેર ને સોનું ઝરે’. આયુષ્ય પૂરું થતાં મા-બાપ ચાલ્યા ગયા. છોકરો સ્વતંત્ર થઈ ગયો. પાંચ વર્ષમાં તો બાપની મિલકત ઉડાવીને ખલાસ કરી દીધી. ઘરમાં કાંઈ ન રહ્યું. ભાઈ ને ખાવાના સાંસા પડ્યાં. પ્રેમથી બોલાવનારા મિત્રો, સ્વજનો કોઈ હવે તેના સાસું બેતા નથી. કોઈને ત્યાં નોકરી કરવા બય તો કોઈ નોકરી રાખતું નથી. આજ સુધી અભિમાનમાં અકકડ બનીને ફરનારો રોટી માટે લોકોના પગમાં નમવા લાગ્યો. જુઓ માણસના કર્મનો ઉદય થાય છે ત્યારે તેની કેવી દશા થાય છે ! શેઠના છોકરાની બેહાલ દશા થઈ ગઈ.

એક દિવસ એના બાપના ચોપડા ઉપર તેની નજર પડી. તેના મનમાં થયું કે લાવ બેઠું તો ખરો કે મારા પતાજીએ ચોપડામાં શું લખ્યું છે ? એણે તો ચોપડા હાથમાં લીધો ને પાના ફેરવવા લાગ્યો. ચોપડાના પાનામાં લખ્યું હતું કે “પાનું ફેર ને સોનું ઝરે” આ વાંચીને હરખાઈ ગયો. વાહ-વાહ આ તો બહુ સાડું. ચોપડાના પાના ફેરવું એટલે સોનું ઝરવા માંડશે, ને મારું દરિદ્ર ટળી જશે. ભાઈ સાહેબ તો ચોપડાના પાના ફેરવવા લાગ્યો. જેટલા ચોપડા હતા તે બધાના પાના ફેરવી ગયો પણ કયાંય સોનું ઝડ્યું નહિ એટલે નિરાશ થઈ ગયો, પણ અજાણને લાન નથી કે ચોપડાના પાનામાંથી કાંઈ સોનું ઝરતું હશે ! પણ એના મનમાં એમ તો જરૂર થયું કે આજ

વાણી સુણી મીઠી લાગી, મન ગોહ્યું જોમાં રે, સંયમ વિના સાર નથી રોમાં રે.... હે પ્રભુ! આપની વાણી સાંભળીને મારો આત્મા ટૌરાગ્ય રંગે રંગાઈ ગયો: છે. હવે મને સમજાઈ ગયું છે કે જગતમાં સંયમ વિના કોઈ વસ્તુ સારભૂત નથી. પણ “દેવાણુન્વિયા । અમ્માપિયરો આપુચ્છામિ” હે દેવાનુપ્રિય! હે ભગવંત! હું મારા માતાપિતાને પૂછીને તેમની આજ્ઞા લઈને આપની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરીશ, ત્યારે ભગવાને ગજસુકુમાલની વાત સાંભળીને કહ્યું: “અહાસુહં દેવાણુન્વિયા મા પહિન્ધં કરે હૈ” હે દેવાનુપ્રિય! જેમ તમને સુખ ઉપજે તેમ કરો. સારા કાર્યમાં વિલંબ કરશો નહિ. ગજસુકુમાલને નેમનાથ ભગવાને આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે ગજસુકુમાલ ભગવાનને વંદન નમસ્કાર કરી હાથી ઉપર બેસીને દ્વારકા નગરીના મધ્યભાગમાં થઈને તેમના માતાપિતા પાસે આવ્યા. આટી શાસ્ત્રકાર કહે છે કે જેમ મેઘકુમારે તેમના માતાપિતા પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માંગી હતી તેમ ગજસુકુમારે તેમના માતાપિતા પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માંગી. હવે ગજસુકુમાલ માતાની પાસે જઈને પહેલાં શું કહેશે ને કેવી રીતે આજ્ઞા માંગશે તેના લાવ અવસરે કહેવાશે.

ચરિત્ર : “પુષ્પયોહયે કેવળી ભગવાનનો ભેટો” :- પાંડવો ભયંકર અટવીને પર કરી ચાલતાં ચાલતાં એકથકા નામની નગરીના ઉદ્યાનમાં આવ્યા. થોડે આશય ગયા તો તેમણે ઘણાં માણસોને પહાડ ઉપર ચઢતાં જોયા. તેમના મનમાં થયું કે પહાડ ઉપર આટલા બધા માણસો કેમ ચઢતાં હશે? કોઈને પૂછતાં ખગર પડી કે કેવળી ભગવંત પધાર્યા છે. આ સાંભળીને પાંડવો, કુંતાભ અને દ્રૌપદીના રે.મેરોમમાં આનંદ થયો. આમ તો તેમને ઉદ્યાનમાં પણ મૂકતાંની સાથે આનંદ ને શાંતિનો અનુભવ થયો હતો. તેમાં સર્વજ્ઞ ભગવાન પધાર્યા છે તેવા શુભ સમાચાર મળતાં વિશેષ આનંદ થયો કે અહો! આપણે ગાઢ કર્મના ઉદયે દુઃખમાં ઘેરાયા છીએ પણ સાથે આપણા મહાન પુણ્યનો ઉદય છે કે આપણને કેવળી ભગવાનનાં દર્શનનો લાભ થશે. એમ હરખાતાં પહાડ ઉપર ચઢવા લાગ્યાં. ખૂબ થાકી ગયા હતા પણ ભગવાનનાં દર્શન કરવા જતા તેમનો થાક ઉતરી ગયો. પહાડ ઉપર ચઢી ગયા. લળીલળીને કેવળી ભગવાનનાં દર્શન કર્યા. આ સમયે ભગવાન પદ્મમાસને બેસી ભવ્ય જીવોને ઉપદેશ આપતા હતા. પાંડવો વિનયપૂર્વક વંદન કરીને ઉપદેશ સાંભળવા બેસી ગયા.

પાંડવોના કપડાં ફાટી ગયા હતા, શરીર પર મેલના થર જામ્યા હતાં. આવા ગરીબ હિખારી જેવા વેશમાં હતા છતાં પુણ્યવાન પુરુષોના તેજ છૂપ રહેતાં નથી. ગરીબ સુસાધરોના વેશમાં રહેલા મનોહર રૂપવંત પાંડવોને જોઈને સભામાં બેઠેલા બધા માણસોને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું કે આ કોણ હશે? કેવા તેજસ્વી છે! પાંડવો એકચિત્તે ભગવાનનું પ્રવચન સાંભળવા લાગ્યા. એ દિવસે કેવળી ભગવાન પ્રવચનમાં દયાધર્મ વિષે સમજાવતા હતા કે હે ભવ્ય જીવો! ધર્મ બધા પુરુષાર્થોમાં ચૂકામણી સમાન છે. તેમાં દયા સુખ્ય ધર્મ છે. દયા ધર્મનું પાલન કરવાથી જીવ લવસાગર તરી બપ છે, દયા સર્વ કદ્દયાણુકારિણી

જીવન સાર્થક થયું. તમે તો મને ન્યાય કરી દીધો. તમે મને જે આપ્યું છે તેવું જગતમાં કોઈ નહિ આપી શકે. તમે મારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. તમારી વાણીનો રણકાર મારા અંતરમાં શું જે છે. હે કૃપાળુનાથ ! દુનિયામાં બધું બતાવનાર મળશે પણ મોક્ષ માર્ગને બતાવનાર આપના સિવાય કોઈ નહિ મળે. આપની વાણી સાંભળ્યા પછી મને તો સંસાર ભડભડતો દાવાનળ દેખાય છે, અને સંયમ શાંતિ અને શીતળતાનું સ્થાન લાગે છે. ચારિત્ર જેવો બીજો કોઈ શ્રેષ્ઠમાર્ગ નથી. સંસાર એ રોગનું ઘર છે ને સંયમ એ આરોગ્ય ભવન છે. જેમ શઢ વિનાની નૌકા, બ્રેક વિનાની ગાડી, અંકુશ વિનાનો હાથી, અને લગામ વિનાના ઘોડાની કાંઈ કિંમત નથી તેમ ચારિત્ર વિનાના જીવનની કાંઈ કિંમત નથી. સંયમ એ સોનું છે ને સંસાર એ કથીર છે. એ વાત મને બરાબર સમજાઈ ગઈ છે.

ભગવાનની વાણી સાંભળીને અત્યંત હર્ષમાં આવીને ગજસુકુમાલ ભગવાનને કેવા મધુર શબ્દો કહી રહ્યા છે ! તમે રોજ વીતરાગ વાણી સાંભળો છો પણ તમને આવા ભાવ આવે છે ? સંસાર અસાર લાગ્યો છે ? ગજસુકુમાલને એક જ વખત નેમનાથ પ્રભુની વાણી સાંભળીને મજાદીરો રંગ લાગી ગયો. ભગવાનના સુખાર્વિંદથી શ્રુત ચારિત્ર રૂપ ધર્મનું વ્યાખ્યાન સાંભળીને અને તેને હૃદયમાં અવધારણુ કરીને વટ્ટુ વટ્ટુ બહુ ખુશ થયા ને સંતુષ્ઠ થયા. ત્યાર પછી ભગવાનને તિક્ષુત્તોનો પાઠ લાણી પ્રદક્ષિણા કહી વંદન નમસ્કાર કરીને પ્રભુના ચરણમાં મસ્તકે મૂકીને કહ્યું. “સદ્ગુહામિણં મન્તે નિગ્મંથ પાવચણં પત્તિયામિણ મન્તે ।” હે ભગવંત ! હું આપના નિગ્મંથ પ્રવચન ઉપર શ્રદ્ધા કરું છું પ્રતીતિ—વિશ્વાસ કરું છું કે હે ભગવંત ! આપે જે રીતે જીવ, અજીવ વિગેરે તત્ત્વોનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે તે રીતે સત્ય છે. તેની મારા હૃદયમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે. અને આ પ્રકારની મારા ચિત્તમાં પૂર્ણપણે પ્રતીતિ પણ થઈ ગઈ છે તે અન્યથા નથી ને અન્યથા થઈ શકે તેમ પણ નથી. “રોયામિ મન્તે” જેમ સંતપ્ત પ્રાણી અમૃતધારાની ઇચ્છા કરે છે તેમ હે નાથ ! સંસાર તાપથી તપ્ત બનેલો હું પણ આપના આ નિગ્મંથ પ્રવચનની ઇચ્છા કરું છું, રૂચી કરું છું. “અઘ્મુર્કુમિણં મન્તે । નિગ્મથ પાવચણં” હે ભગવંત ! આપના નિગ્મંથ પ્રવચનની સારી પેઠે આરાધના કરવા માટે હું ઉદ્યત-તૈયાર થયો છું કારણ કે નિગ્મંથ પ્રવચન એકાંત સત્ય છે, તેમજ પ્રત્યક્ષ વિગેરે પ્રમાણોથી આમાં કોઈ ભ્રમ નો વાંધો આવતો નથી. તેથી આપના નિગ્મંથ પ્રવચનની આરાધના કરવાની મને ઇચ્છા થઈ છે. હવે મારી ઇચ્છાને કોઈ રોકી શકે તેમ નથી. આ આરાધનામાં ગમે તેવા ઘોર પરિષક કે ઉપસર્ગ આવે તો પણ હું તે સહન કરવા તૈયાર છું. આપ જે પ્રમાણે કહો છો તે જ પ્રમાણે છે. એટલે કે જીવ જેમ કર્મોથી બંધાય છે તેમ કર્મથી મુક્ત પણ થાય છે. આ વાત આપે નિગ્મંથ પ્રવચનમાં બતાવી છે તે સત્ય છે. તેથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે હું દીક્ષા ગ્રહણ કરવા ચાહું છું.

ત્યારે તેં પાણી લાવી આપ્યું. તું ન હોત તો માનાજી છી શકન નહિ. વળી જ્યારે દ્રીપદી વનમાં ભૂલી પડી ગઈ ત્યારે અમે તો શોધી શોધીને થાક્યા પાત્ર મળી નહિ ત્યારે તું શોધી લાવી અને અમને જીવાડ્યા. આ વિષમ અટવી પણ તારી સહાયથી જલદી પાર કરી શક્યા છીએ એટલે તારો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો જોએ છે. આવી શુભીચ્છ પત્ની પ્રાપ્ત કરીને મારો લાઘ લાગ્યશાળી બન્યો છે, અને મારા ભાઈ જેવો પતિ મેળવીને તું પણ લાગ્યશાળી બની છે. હવે અમારી ઈચ્છા આ નગરીમાં થોડો સમય રોકાવાની છે, અને તું ગર્ભવતી છે માટે તું તારા પિયર બા. ગર્ભનું બરાબર પાલન કરજે, અને નવકારમંત્રનું સદા દમરણુ કરજે અને જ્યારે અમે તારું દમરણુ કરીએ ત્યારે તું જરૂર પછી આવી જજે.

“ રકતી આંખે હિડંબાને આપેલી વિદાય ” :- યુધિષ્ઠિરની વાનનો સ્વીકાર કરીને હિડંબા પિયર જવા તૈયાર થઈ. તેને આ બધું છોડીને જવું ગમતું નથી, પણ આજ્ઞાનું પાલન કરવું તેમ સમજી જતી વખતે માતા કુંતાજી અને દ્રીપદીના ચરણમાં પડી ગઈ. કુંતાજી અને દ્રીપદીની આંખમાં આંસુ આવી ગયા ને કહ્યું, હિડંબા! અમને તારા વિના નહિ ગમે પણ ન છૂટકે તને જવા દેવી પડે છે. તું આનંદથી રહેજે ને વહેલી પાછી આવજે. એમ કહી તેના માથે હાથ મૂકીને આશીર્વાદ આપ્યા. ત્યાર પછી હિડંબા આકાશ માર્ગે ઉડીને તેના પિયર આલી ગઈ ને ધર્મધ્યાન કરતી ગર્ભનું પાલન કરતી આનંદથી રહેવા લાગી. એના ગયા પછી પાંડવોએ શું કયું ?

તેમણે બ્રાહ્મણનો વેશ લઈ એકચક્રા નગરીમાં પ્રવેશ કર્યો. પાંચ લાઘ, કુંતાજી અને દ્રીપદી બધા નગરીમાં ચાલ્યાં જતા હતા. માણસ ગમે તેવો વેશ બદલે પણ એના તેજ બદલાતા નથી. એમને દેવશર્મા નામનો એક બ્રાહ્મણ સામે મળ્યો. એમને જોઈને તેના મનમાં થયું કે આ કેમ પવિત્ર પુરુષો લાગે છે ! પણ દુઃખના માર્યા આ નગરીમાં આવ્યા લાગે છે. “ પુણ્યવત્તને પગલે પગલે નિધાન ” નહિતર અનુષ્ઠા ગામમાં કેણુ ભાવ પૂછે ? અહીં તો પાંડવોને જોઈને દેવશર્માએ કહ્યું, ભાઈ! તમે મારા ઘેર ચાલો ને મારા ઘરનાં મહેમાન બનો. પાંડવોએ કહ્યું- હે ભૂદેવ! અમે તો રખડતાં માણસો છીએ. નોકરીની શોધ કરીએ છીએ. અમને તમારા ઘેર લઈ જઈને શું કરશો ? બ્રાહ્મણે કહ્યું- તમે ભિખારી નથી. મહાન પુણ્યાત્મા દેખાવ છે માટે મારે ઘેર પધારીને મને લાભ આપો. પાંડવોએ ઘણી ના પાડી પણ દેવશર્મા ખૂબ આગ્રહ કરીને તેને ઘેર લઈ ગયો. ખૂબ થાકેલા હતાં એટલે સ્નાન કરાવીને સારું ભોજન બનાવીને જમાડ્યા. હવે શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

છે. આ રીતે ખૂબ સુંદર ઉપદેશ આપ્યો. આ સાંભળીને હિંડબાએ ભગવાન પાસે પ્રતિજ્ઞા કરી કે મારે નિરપરાધિ બેઈન્દ્રિયાદિ ત્રસ જીવોની કે કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા કરવી નહિ. ઉત્તમ જીવોના સંગમાં આવીને હિંડબા પણ પવિત્ર બની ગઈ. બીજા ઘણા જીવોએ કેવળી ભગવાનને ઉપદેશ સાંભળી પત્રચખાણ કર્યા. પ્રવચન પૂરું થયા બાદ સૌ વંદન કરીને પાછા ગયા ત્યારે પાંડવો, કુંતાજી, દ્રૌપદી, હિંડબા વિગેરે ઉઠીને કેવળી ભગવાન પાસે ગયા. ભગવાનને વંદન કરી સુખશાતા પૂછીને પાસે બેસી ગયા.

“કેવળી ભગવાનને કરેલી પૃચ્છા” :- કુંતાજીએ ભગવાનને પૂછ્યું અહો કરુણાસાગર પ્રભુ! અમારા મહાન પુણ્યોદયે આવા દુઃખમાં અમને આપના દર્શન થયાં. આટલું બોલતા કુંતાજી ગળગળા થઈને કહે છે પ્રભુ! આ મારા પુત્રો આ જંગલમાં મહાન દુઃખ ભોગવી રહ્યા છે. એમના દુઃખ મારાથી જોવાતા નથી. તો આપ ફરમાવો કે મારા પુત્રો આ દુઃખમાંથી ક્યારે મુક્ત થશે? જુઓ, માતાનું હૃદય છે ને! પુત્રોની સાથે તે પણ દુઃખ તો ભોગવે છે ને! છતાં હું દુઃખમાંથી ક્યારે મુક્ત થઈશ? મારા દુઃખનો અંત ક્યારે આવશે? એમ ન પૂછ્યું પણ મારા પુત્રો દુઃખમાંથી મુક્ત થશે? એમ પૂછ્યું, કારણકે માતાને પુત્રો પ્રત્યે અપાર પ્રેમ હોય છે. લલે પોતે દુઃખ વેઠ્યું પણ પુત્રનું દુઃખ માતા જોઈ શકતી નથી. કેવળી ભગવાન પોતાના જ્ઞાનમાં બધું જાણે છે તેથી કહ્યું હે કુંતાજી! તું તો મહાન ભાગ્યવાન છે. તું પાંચ પાંચ પુણ્યવાન પાંડવોની માતા છે. ગભરાઈશ નહિ, રડીશ નહિ. તારા પુત્રોએ બેટલાં દુઃખ ભોગવ્યા તેટલા હવે ભોગવવાના નથી. તારા પુત્રો અદ્ય સમયમાં દુશ્મનોનો સંહાર કરીને પોતાનું રાજ્ય મેળવશે.

રાજ્યથી સુખ ભોગે ભોગવી, લેસી સંયમભાર,

કર્મ ખપાકે કેવલ પાઈ, લેગા મોક્ષ ઉદાર હો...શ્રોતા....

રાજગૌલવનાં મહાન સુખો ભોગવીને સંયમ લેશે. સંયમ લઈને ધર્મની ખૂબ પ્રભાવના કરશે અને ધાતીકર્ષેની ખપાવી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરશે, અને અંતે મોક્ષનું રાજ્ય મેળવશે. આ સાંભળીને પાંડવોના હૈયા હરખાઈ ગયા. અહો ભગવંત! આજે અમારા ભાગ્ય ખુલી ગયા. અમારું રાજ્ય લલે ગયું પણ અમને આત્માનું રાજ્ય મળી ગયું. અમારા સારા માટે જ અમને વનવાસ મળ્યો હશે. અમારા રાજ્યમાં અમને કેવળી ભગવાનનો યોગ મળત કે નહિ પણ અહીં તો આપ અમને મળી ગયા, અને આ ભવમાં જ અમે મોક્ષમાં જઈશું એવું આપના સુખેથી સાંભળીને અમને હવે રાજ્ય પણ યાદ આવતું નથી.

પાંડવોને આ પ્રમાણે કહી કેવળી ભગવાન વિહાર કરી ગયા. ત્યાર બાદ બધાં નીચે ઉતર્યા અને ઉદ્યાનમાં એક વૃક્ષ નીચે આવીને બેઠાં. પછી સુધિઝિરે હિંડબાને કહ્યું, તારી સહાયથી અમે આ ભયંકર અટવીને પાર કરીને આટલે આવી પહોંચ્યા છીએ. તે તો અમને બધાને મરતા બચાવ્યા છે. માતાજી પાણી વિના બેલાન થાને પડી , ,

ગજસુકુમાલે આખો એટલો માતાએ પૂછ્યું-મેં! તું અગ્ને ? તારે ગજસુકુમાલે માતાને નમન કરીને કહ્યું-હે માતા ! હું મોટાભાઈની સાથે નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કરવા ગયો હતો. આટલા શબ્દો સાંભળીને દેવકી દેવીના આનંદનો પાર ન રહ્યો. અહો ! હું ભાગ્યવાન છું કે હજુ કુમળા કુલ જેવા, ગેદી દટે ખેલતાં મારા લાલને ભગવાનના દર્શન કરવા જવાનું મન થયું ! આગળ વધતાં ગજસુકુમાલે કહ્યું-હે માતા ! હું ભગવાનના દર્શન કરવા ગયો. મેં ભગવાનને પહેલી જ વખત જોયા. મને તો ભગવાન બહુ ગમી ગયા. મેં એમની વાણી સાંભળી. એ વાણી સાંભળીને મારા અંતરમાં અલૌકિક આનંદ થયો.

આટલા શબ્દો સાંભળતાં તો દેવકીજીને એર આનંદ થયો ને ખોદ્યા-મેં! તે ભગવાનના દર્શન કર્યા, તને ભગવાન બહુ ગમ્યાં, ભગવાનના મુખાર્વિંદથી તે વાણી સાંભળી તે પણ તને બહુ ગમી તેથી તું તો ભાગ્યવાન છે ને સાથે હું પણ એવી ભાગ્યવાન છું કે મારા સંતાનોને ધર્મ રૂચ્યો છે. મારા છ છ લાડકવાળાએ તો દીક્ષા લીધી છે. અને મારો કૃષ્ણ લહે દીક્ષા લઈ શક્યો નથી પણ ભગવાનનું નામ સાંભળીને ગાંડો-ઘેલો બની બંધ છે, અને તને પણ ભગવાનની વાણી ગમી એ કંઈ આછા પુણ્યની વાત છે ! પુણ્યવાન આત્માઓને ધર્મ રૂચે છે. બાકી કોઈને પરાણે મોકલવામાં આવે તો પણ એને જવું ગમતું નથી. દેવકી માતા કહે છે - “ ધન્નેસિ તુમં જાયા, કયત્યોસિ તુમં જાયા, કય લક્ષ્મણોસિ તુમં જાયા ”। હે પુત્ર ! તું બહુ ભાગ્યશાળી છે. તું સકળ ગુણસંપન્ન છે, તું કૃતાર્થ છે, તે પોતાના શરીરવર્તી બધા શુભ લક્ષણોને સફળ બનાવ્યા છે. કારણ કે તે નેમનાથ ભગવાનના મુખેથી શ્રુત ચારિત્ર રૂપ ધર્મનું શ્રવણ કર્યું છે, અને તેને પોતાના ઇંદ્ર સાધકરૂપે સ્વીકાર્યો છે, આરાધ્યરૂપે તે ધર્મને ભણ્યો છે, તેમજ તે તને ગમી ગયો છે. આ રીતે માતાપિતાને ખૂબ આનંદ થયો.

ગજસુકુમાલે મોગેલી દીક્ષાની આજ્ઞા :- ગજસુકુમાલે જે કંઈ કહ્યું તેથી માતાપિતાને ખૂબ આનંદ થયો. માતા-પિતાનો આનંદ ને ઉદ્ભાસ બેઠને ગજસુકુમાલે વાત આગળ ચલાવતાં કહ્યું - હે માતાપિતા ! મેં નેમનાથ ભગવાનના મુખેથી જે ધર્મ સાંભળ્યો છે તે ધર્મ પ્રત્યે મને શ્રદ્ધા થઈ છે, મને રૂચ્યો છે, વિશેષ પ્રકારે રૂચ્યો છે. એટલે “તં દ્વિજામિણ ડમ્માયાયો ! તુક્લે દ્વિ અમ્મણુણાપ સમ્માણે સમગ્ગસ્સ ભગવઓ અરિદ્ધેનેમિસ્સ અતિપ મુઢે ભવિત્તા અગારઓ અણગારિયં પન્નહત્તણ”। હે માતાપિતા ! હું તમારી પાસેથી આજ્ઞા મેળવીને નેમનાથ ભગવાનની પાસે ઘર છોડીને અણગાર અવસ્થા ધારણ કરવા ઇચ્છું છું. એટલે કે સંસાર છોડીને સંયમી બનવા ઇચ્છું છું. માટે મને દીક્ષાની આજ્ઞા આપો. આ શબ્દો સાંભળીને દેવકી દેવીનું મુખ બાણે કંડવું કવીનાઈન પીધું ન હોય, તેવું થઈ ગયું. પુત્રના શબ્દો તેને હઃપ્રદાયક લાગ્યા. કારણે કે જે માતા પુત્રનો વિયોગ ઘડીક સહન કરી શકતી ન હતી, તે પુત્ર દીક્ષા લે તો

આસો સુદ ૬ ને મંગળવાર

તા. ૧૮-૧૦-૭૭

અનંતજ્ઞાની મહાનપુરૂષોએ લબ્ય જીવોના ઉપકારને અર્થે દ્વાદશાંગી સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી છે. તેમાં ગજસુકુમાલનો અધિકાર ચાલે છે. ગજસુકુમાલને ભગવાનની વાણી સાંભળીને સંસારની અસારતાનું ભાન થયું. અહો ! અજ્ઞાનપણે વાસનાને આધીન બનીને આ જીવે અનંત કાળ જન્મ-મરણ કર્યા. જીવના પરમધેયને ભૂલી જઈને હીરાને બદલે પથ્થરને પકડવની ઘેલછામાં અને તેને સચવવાની પાછળ સમય ખરબાદ કર્યો. હવે મારે એક ક્ષણ નકામી ગુમાવવી નથી કારણ કે ક્ષણ લાખેણી બધ છે. જલ્દી દીક્ષા લેવી છે એવો નિશ્ચય કરીને ભગવાનને વાત જણાવીને જલ્દી પોતાને ઘેર આવ્યા. તમને કદાચ વૈરાગ્ય આવી બધ તો તરત એમ કહેશો કે મારે દીક્ષા લેવી છે ? કેમ બોલતા નથી ? જો તમારો વૈરાગ્ય દૃઢ હશે તો જરૂર કહેશો પણ હડના ઝાડ જેવા હશે તો વિચાર કરશો. નદી કિનારે હડા નામનું વૃક્ષ થાય છે. તે વૃક્ષ ઉપરથી ખૂબ ઘટાઠાર હોય છે. તેની નીચે તાપથી આકુળ વ્યાકુળ થયેલા માણસો આવીને શીતળતા લેવા જોડે છે પણ એ વૃક્ષની શોભા અને ઘટા ક્યાં સુધી રહે છે ? જ્યાં સુધી જોરઠાર પવન અને ભયંકર વરસાદ નથી ત્યાં સુધી. જોરઠાર હડાઉડ પવન ફૂંકાય છે ત્યારે વૃક્ષ મૂળમાંથી ઉખડીને જમીન દોસ્ત બની બધ છે. તેનું કારણ એ છે કે તેના મૂળ હંડા અને મજબૂત હોતાં નથી. જે વૃક્ષના મૂળ હંડા અને મજબૂત હોય છે તે ગમે તેવા ભયંકર વાવાઝોડા થાય તો પણ ઉખડી જતા નથી, તેમ જેનો વૈરાગ્ય મજબૂત હોય તે આત્માઓની ગમે તેટલી આકરી કસોટી થાય કે ગમે તેવા તેને પ્રલોભનો આપવામાં આવે તો પણ એના લાવથી ચલિત થતા નથી.

“ગજસુકુમાલે ભગવાનની દેશના સાંભળી તેથી માતાને થયેલો આનંદ” : જેને આત્મિક સુખો મેળવવાની તલાવેલી લાગી છે તેવા ગજસુકુમાલનો વૈરાગ્ય દૃઢ સો ટચના સેના જેવો હતો, એટલે ભગવાનને કહ્યું કે હે પ્રભુ ! હું માતા પિતાની આરા લઈને “સુહે મવિત્તાજં પવ્વહસ્સામિ” હું આપની પાસે દીક્ષા લઈશ. આ પ્રમાણે કહીને માતા પિતાને મહેલે આવ્યા. માતા દેવકીએ પોતાના પુત્રને આવતો જોયો એટલે હર્ષવેલી બની ગઈ. ગજસુકુમાલ દેવકીના લાડકવારો પુત્ર હતો. આમ તો એ આઠ પુત્રોની માતા છે પણ છ પુત્રોને તો એણે જન્મ આપીને જોયા જ નથી. સાતમા કૃષ્ણને પણ યશોદાએ ઉછેર્યા હતાં એટલે પુત્રને રમાડવાના ખેલાવવાના કોઈ અધૂરા રહી ગયા હતા. એ ગજસુકુમાલે પૂરા કર્યા હતા, અને ગજસુકુમાલ સૌથી નાનો હતો એટલે માતાને ખૂબ વહાલો હતો, થોડી વાર પુત્રને ન દેખે તો તેને ચિંતા થતી હતી કે મારો પ્રત્ર ક્યાં ગયો ? એનું સુખ જાણે પારે એને થાય.

ગજસુકુમાલ આગ્યો એટલે માતાએ પૂછ્યું-મેં! તું અગ્યે? તારે ગજસુકુમાલે માતાને નમન કરીને કહ્યું-હે માતા! હું મોટાભાઈની સાથે નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કરવા ગયો હતો. આટલા શબ્દો સાંભળીને દેવકી દેવીના આનંદનો પાર ન રહ્યો. અહો! હું ભાગ્યવાન છું કે હજી કુમળા કુલ જેવા, જેટી દડે જોડનાં મારા લાડને ભગવાનના દર્શન કરવા જવાતું મન થયું! આગળ વધતાં ગજસુકુમાલે કહ્યું-હે માતા! હું ભગવાનના દર્શન કરવા ગયો. મેં ભગવાનને પહેલી જ વખત જોતાં, મને તો ભગવાન બહુ ગમી ગયા. મેં એમની વાણી સાંભળી. એ વાણી સાંભળીને મારા અંતરમાં અલૌકિક આનંદ થયો.

આટલા શબ્દો સાંભળતાં તો દેવકીજીને ઓર આનંદ થયો ને બોલ્યા-એટા! તે ભગવાનના દર્શન કર્યાં, તને ભગવાન બહુ ગમ્યાં, ભગવાનના મુખાવિંદ્યથી તે વાણી સાંભળી તે પણ તને બહુ ગમી તેથી તું તો ભાગ્યવાન છે ને સાથે હું પણ એવી ભાગ્યવાન છું કે મારા સંતાનોને ધર્મ રૂચ્યો છે. મારા છ છ લાડકવાયાએ તો દીક્ષા લીધી છે. અને મારો કૃષ્ણ લલ્લે દીક્ષા લઈ શક્યો નથી પણ ભગવાનનું નામ સાંભળીને ગાંઠો-ઘેલો બની જાય છે, અને તને પણ ભગવાનની વાણી ગમી એ કંઈ બોધા પુણ્યની વાત છે! પુણ્યવાન આત્માએને ધર્મ રૂચે છે. બાકી કેઈને પરાણે મોકલવામાં આવે તો પણ એને જવું ગમતું નથી. દેવકી માતા કહે છે - “ધન્નેસિ તુમં જાયા, કયથોસિ તુમં જાયા, કય લક્ષ્મણોસિ તુમં જાયા”। હે પુત્ર! તું બહુ ભાગ્યશાળી છે. તું સકળ શુભસંપન્ન છે, તું કૃતાર્થ છે, તે પોતાના શરીરવર્તી બધા શુભ લક્ષણોને સફળ બનાવ્યા છે. કારણ કે તે નેમનાથ ભગવાનના મુખેથી શ્રુત ચારિત્ર રૂપ ધર્મનું શ્રવણ કર્યું છે, અને તેને પોતાના ઇષ્ટ સાધકરૂપે સ્વીકાર્યો છે, આરાધ્યરૂપે તે ધર્મને બાંધ્યો છે, તેમજ તે તને ગમી ગયો છે. આ રીતે માતાપિતાને ખૂબ આનંદ થયો.

ગજસુકુમાલે માંગેલી દીક્ષાની આજ્ઞા :- ગજસુકુમાલે જે કંઈ કહ્યું તેથી માતાપિતાને ખૂબ આનંદ થયો. માતા-પિતાને આનંદ ને ઉદ્દેશાસ જોઈને ગજસુકુમાલે વાત આગળ ચલાવતાં કહ્યું - હે માતાપિતા! મેં નેમનાથ ભગવાનના મુખેથી જે ધર્મ સાંભળ્યો છે તે ધર્મ પ્રત્યે મને શ્રદ્ધા થઈ છે, મને રૂચ્યો છે, વિશેષ પ્રકારે રૂચ્યો છે. એટલે “તં ઇચ્છામિળ ઉચ્ચાયાલો। તુક્લેં હિ અભ્મગુણાપ સમાણે સમગસ્સ મગ્ગવર્જો અરિહંનેમિસ્સ અતિપ મુદ્ધે મવિત્તા અગારઓ અળ્લગારિયં પબ્બહત્તપ્પ।” હે માતાપિતા! હું તમારી પાસેથી આજ્ઞા મેળવીને નેમનાથ ભગવાનની પાસે ઘર છોડીને અણગાર અવસ્થા ધારણ કરવા ઇચ્છું છું. એટલે કે સંસાર છોડીને સંયમી બનવા ઇચ્છું છું. માટે મને દીક્ષાની આજ્ઞા આપો. આ શબ્દો સાંભળીને દેવકી દેવીનું મુખ જાણે કંઈનું કવીનાઈન પીધું ન હોય, તેવું થઈ ગયું. પુત્રના શબ્દો તેને હૃદયદાયક લાગ્યા. કારણ કે જે માતા પુત્રનો વિયોગ ઘડીક સહન કરી શકતી ન હતી, તે પુત્ર દીક્ષા લે તો

કાવપનો વિયોગ પડી જાય ને! એટલે આ શબ્દો તેને કવીનાઈનથી પણ અધિક કડવા ઝેર જેવા લાગ્યા. હૃદયમાં ભયંકર આઘાત લાગ્યો. એ દુઃખને વચન દ્વારા બહાર પ્રગટ કરી શકી નહિ. અંતરમાં દુઃખનો અનુભવ કરવા લાગી. તેનું શરીર પરસેવાથી રેખાંબ થઈ ગયું. અત્યંત શોકના કારણે તેનું શરીર થરથર ધ્રુજવા લાગ્યું. શરીર એકદમ શોષાઈ ગયું. કરમાઈ ગયેલાં કમળની માફક તેના મુખની કાન્તિ એકદમ નિસ્તેજ દેખાવા લાગી.

“બેભાન બનેલા દેવકીમાતા” :- ગજસુકુમાલે કહ્યું—હે મારા માતા પિતા! મારે દીક્ષા લેવી છે. મને દીક્ષાની અજ્ઞા આપો. આ શબ્દો તેની છાતીમાં તીર જેવા ભોંકાઈ ગયા, ત્યારથી તેનું શરીર રોગી માણસની જેમ જ્વાન અને દુબળું પડી ગયું. એના શરીરનું લાવણ્ય કોણ જાણે કયાંય અદૃશ્ય થઈ ગયું. તે નિસ્તેજ થઈને એકદમ શોભા રહિત બની ગઈ. તે શોકથી એટલી બધી દુર્બળ થઈ ગઈ કે તેણે જે આભૂષણો પહેર્યા હતા તેમાંથી કેટલાક ઢીલા પડી ગયા, કેટલાક નીચે સરી પડ્યા, કેટલાક વાંકા વળી ગયા, કેટલાક નીચે પડી જવાથી તેના ટુકડે ટુકડા થઈ ગયા. તેમણે જે સાડી પહેરી હતી તે શરીર ઉપરથી ખસવા લાગી. તેને સાચવવાની પણ તેનામાં તાકાત ન રહી. માથાના સુકોમળ વાળ આમતેમ અસ્તવ્યસ્ત થઈ ગયા, અને તે ઘડીએ ઘડીએ બેભાન થઈ જવા લાગ્યા. કુહાડીથી કપાયેલી ચંપકલત્તાની જેવી તેના શરીરની હાલત થઈ ગઈ. જેમ કોઈ ઉત્સવમાં સ્થંભની પૂજા કરવામાં આવતી હોય અને તે ઉત્સવ પુર્ણ થતાં સ્થંભ શોભા રહિત બની જાય છે, તેમ દેવકી રાણી શોભારહિત દેખાવા લાગ્યા. તેમના આખા શરીરના બધા અંગો ઢીલાં થઈ ગયા, અને મણી રત્નોથી જડેલા મહેલનાં આંગણામાં એકદમ બેભાન થઈને પડી ગયા.

કુંવરની વાણી સુણી મૂર્છાણી માડી રે, કુંવર કુંવર કહેતાં આંખે નથી માતા પાણી રે...

દેવકી દેવીની આવી પરિસ્થિતિ જોઈને દાસીઓ ઢોઢતી સોનાની ઝારીમાં શીતળ જળ ભરીને લાવી, અને તેમના ઉપર પાણી છાંટવા લાગી. કેટલીક દાસીઓ પંખો વીંજવા લાગી. આવા અનેક પ્રકારના શીતોપચારથી દેવકી રાણીની મૂર્છા દૂર થઈ ને ભાનમાં આવ્યા, અને તેઓ કટપાંત કરવા લાગ્યા. તેમની આંખમાંથી મોતીની જેમ આંસુ ટપકવા લાગ્યા. અને રડતાં રડતાં ગજસુકુમાલને કહેવા લાગ્યા કે હે મારા લાલ ! તું મારા હૈયાના હારથી પણ અધિક મને વહાલો છે. તને જોઈને મારી આંખડી ઠરી જાય છે. મેં આઠ આઠ પુત્રોને જન્મ દીધો પણ છ પુત્રો તો મેં જોયા પણ નથી. અને તારા મોટાભાઈ કૃષ્ણવાસુદેવ રાજકાર્યમાંથી નિવૃત્ત થતા નથી. તે છ મહિને એક દિવસ મારી પાસે આવે છે. હવે મારી પાસે રહેવાવાળો તો તું જ છે. તારા જેટલા મેં કોઈને લાડ લડાવ્યા નથી. એટલે તું તો મારા જીવથી પણ અધિક વહાલો છે. તને હું એક ક્ષણ પણ દૂર કરવા ઇચ્છતી નથી. હું એક ક્ષણ પણ તને વિયોગ

સહન કરી શકું તેમ નથી. માટે હે દીકરા! અમે જ્યાં મુખી જીવો છીએ ત્યાં મુખી તું દીક્ષા લેવાની વાત છોડી દે. સંસારમાં રહીને મનુષ્યબલમાં પ્રાપ્ત થયેલા કામભોગ ખુશીથી ભોગવ ને આનંદ કર. હવે તો તને પરણાવ્યો નથી. તને ધામધૂમથી પરણાવવાના મને કોઈ છે તે પૂરા કરી સંસાર સંખંધી સુખ ભોગવી કુળની વૃદ્ધિ કરીને પછી દીક્ષા લેજે, પણ હમણાં હું તને દીક્ષાની આજ્ઞા નહિ આપું. આ પ્રમાણે કહીને માતા દેવકી રડવા ને જૂરવા લાગી.

દેવાનુપ્રિયો! સંસારી જીવોને સંસારના સુખોની પૂર્તિ કરવાનાં કેટલા કોઈ હોય છે! દેવકીરાણીને ગજસુકુમાલને ઘણી રાજકન્યાઓ સાથે પરણાવવાની હોંશ છે. તેથી કહ્યું બેઠા! હું તને પરણાવું. તારે ઘેર સંતાન થાય, તું રાજ્યતું પાલન કર, તારા સંતાન મોટા થાય તેમને તું રાજ્યનો ભાર સોંપીને પછી દીક્ષા લેજે, ત્યારે ગજસુકુમાલે કહ્યું-હે માતા! આ સંસાર અનેક દુઃખોથી ભરેલો છે. ભયંકર ઉંડા અંધારા દ્વારા જેવો છે. તેમાં પડેલો માનવી ઝટ બહાર નીકળી શકતો નથી. વળી આ જીવે અનંતી વખત કોઈની સાથે માતાપણે, પત્નીપણે, પુત્રપણે, પિતાપણે, સખંધો બાંધ્યા ને છોડ્યાં. હવે મારે એવા નશ્વર ને દુઃખદાયી સખંધો બાંધવા નથી, અને હવે તારા જેવી માતાઓને મારે રોવડાવવી નથી. અનંતકાળથી ભવાટવીમાં ભમતાં મારા આત્માએ આજ સુધી કેટલી માતાઓને રોવડાવીને કેટલા માતાના દૂધ પીધા છે. તે સાંભળ.

સાયરના નીરથી ઘણાં ચે, મેં પીધા માયના થાન,
તૃપ્તિ ન પામ્યો આત્માજી, અધિક આરોગ્યા ધાન-હો માડી! ક્ષણ
લાખેણી રે જાય...

હે માતા આ આત્માએ સમુદ્રના પાણી કરતાં માતાના દૂધ વધારે પીધા છે. છતાં જીવને તૃપ્તિ થઈ નહિ. માટે હે માતા! મને જલ્દી દીક્ષાની આજ્ઞા આપો. મારી એકેક ક્ષણ હીરા કરતા પણ કિંમતી જાય છે. આ રીતે ગજસુકુમાલ માતા પાસે આજ્ઞા માંગે છે. ત્યારે પુત્રનો એકેક શબ્દ માતાને મોહકશાથી અંગારા જેવો લાગે છે. તેનું હૈયું ખળી રહ્યું છે. તેને ક્યાંય જોન પડતું નથી. રડે છે, જૂરે છે ને કાળો કલ્પાંત કરે છે. ઘડીએ ઘડીએ જોલાન બનીને પડી જાય છે ને લાનમાં આવે છે ત્યારે પુત્રને હમણાં દીક્ષા નહિ લેવા માટે વિનવે છે. આ વાતની કુબ્જવાસુદેવને ખબર પડી કે મારો લઘુ-બંધવો ગજસુકુમાલ સયંમ લેવા માટે તૈયાર થયો છે ને માતા પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માંગે છે. નાનો કુલ જેવો બંધવો દીક્ષા લેશે એ સાંભળીને કુબ્જવાસુદેવને ખૂબ હર્ષ થયો કે જેને મેં જોળામાં જોલાવ્યો, રમાડ્યો એ મારો લાડીલો લઘુ બંધવો એક જ વખત ભગવાનની વાણી સાંભળીને દીક્ષા લેવા તૈયાર થયો અને હું રહી ગયો! એ સંસારથી

તરી જશે. એ વાતનો કૃષ્ણજીને આનંદ થયો. કારણકે પોતે સયમના પ્રેમી હતાં અને પોતે દીક્ષા લઈ શકતા નથી તે વાતનું દિલમાં અત્યંત દુઃખ હતું. હવે શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર “દેવશર્માએ પાંડવોને આપેલો સહકાર” :- પાંડવોએ એકચક્રા નગરીમાં બ્રાહ્મણનો વેશ લઈને પ્રવેશ કર્યો ત્યાં તેમને દેવશર્મા બ્રાહ્મણ ભેટી ગયો. ખૂબ આગ્રહ કરીને પ્રેમથી તેમને પોતાને ઘર લઈ ગયો ને સારા ભોજન બનાવી જમાડ્યા અને કહ્યું ‘આ ઘર તમારું જ છે એમ માનીને તમે મારા ઘરમાં રહેજો. જરાપણ સંકોચ રાખશો નહિ. પાંડવોએ કહ્યું-ભાઈ ! અમે તો તમને જાણખતા પીછાણતા નથી છતાં તમે અમને તમારે ઘર લાવીને જમાડ્યા તે કંઈ જોણું કયું છે ? અમે સાત સાત માણસ ક્યાં સુધી તમારા ઘર રોકાઈએ ? હવે અમે તો ગમે ત્યાં ચાલ્યા જઈશું, ત્યારે દેવશર્માએ કહ્યું-હું તમને કોઈ હિસાબે નહિ જવા દઉં. ભલે, તમે તમારા મનથી માનો છો કે અમે ગરીબ છીએ પણ મને તો આપ બધાની સુખાકૃતિ જોઈને લાગે છે કે આપ મહાનપુરુષો છો. માટે આ ઘરને પોતાનું ઘર માનીને અહીં રહો, અને અમારા નગરને પવિત્ર બનાવો. એથી આ નગરના લોકોને પણ ખગર પડશે કે આ પૃથ્વી બહુ રત્નોથી ભરપૂર છે. દેવશર્માના ખૂબ આગ્રહથી પાંડવો તેને ઘર રોકાઈ ગયા.

પાંડવો બ્રાહ્મણના વેશમાં રહીને અંતરથી જૈનધર્મની ઉપાસના કરતા આનંદથી રહેવા લાગ્યા. તેમને કોઈ જાણખી શકતું નથી. દેવશર્માને તો જાણે ખાર વર્ષે જમાઈ ન આવ્યો હોય ! તેટલો આનંદ છે, અને દિવસ ક્યાં ચાલ્યો જાય છે તે ખબર પડતી નથી. દેવશર્માની પત્નિ સાવિત્રી ખૂબ સરળ અને પ્રેમાળ હતી. તેણે કુંતાજીને કહ્યું- બા ! તમે મને સાસુજી જેવા વહાલા લાગો છો. વિનયથી સાવિત્રીએ કુંતાજીના મનને વશ કરી લીધું અને કુંતાજી પણ સાવિત્રીને દ્રીપદીની માફક રાખવા લાગ્યા. આમ પરસ્પર પ્રેમથી આનંદપૂર્વક દિવસો વીતાવવા લાગ્યા. દેવશર્મા અને સાવિત્રી બધા કાર્ય કુંતાજીને પૂછીને કરવા લાગ્યા. આ રીતે પાંડવો અને દેવશર્મા વચ્ચે ગાઢ સ્નેહની સાંકળ બંધાઈ ગઈ.

“સાવિત્રીનો કદખાંત અને કુંતાજીનું પૂછવું” :- એક દિવસ સાવિત્રી ઘરના ખૂણામાં બેસીને કંઈ સ્વરે વિલાપ કરવા લાગી. આ જોઈને કુંતાજીએ દેવશર્માને પૂછ્યું. બેટા ! આજે આ મારી વહુ સાવિત્રી કેમ રહે છે ? મેં આ ઘરમાં આવ્યા પછી કદી તેનું મન ઉદાસ જોયું નથી કે તમને બંનેને કદી કંઈ સ્વરે જાણતા જોયા નથી ને આજે આમ કેમ ? આનું કારણ શું ? તે મને કહે. દેવશર્માએ કહ્યું-હે માતા ! એક વખત આ નગરીમાં ભયંકર ઉપદ્રવ થયો હતો. એક વિદ્યાધર આખા નગર જેટલી મોટી શીલા હાથમાં પકડી વિકરાળ રાક્ષસનું રૂપ ધારણ કરીને યમરાજની જેમ આકાશમાં ઉભો રહ્યો આખા નગરને જાણે ઢાંકણું ઢાંકી દીધું હોય તેમ ‘ને ઉભા’ નગ-

અંધકાર છવાઈ ગયો. લયંકર પવન કુંડાવા લાગ્યો, વૃક્ષો ધ્રુજવા લાગ્યા. સોડોના ધર પણુ ધરતીકંપની માફક ધ્રુજવા લાગ્યા. કંઈક જાના ઘર તો પડી ગયાં. અંધો બંધકર ઉત્પાત એકએક મચી ગયો એટલે નગરજનો ત્રાસથી આકુળ વ્યાકુળ બનીને ભયભીન બની ગયા ને દરેક પોતપોતાના ઇશ્વરેવને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. કેઈ મનના માનવા લાગ્યા કે જો અમે ઉપદ્રવમાંથી બચી જઈશું તો આટલું દાન પુણ્ય કરીશું. ઘોડીવારે આકાશમાં મોટી અને ખીળી આંખોવાળા, અડદ જેવા શ્યામ વર્ણના ઉંચા રાદાસને ઉભેલા જોયો ને તે રાક્ષસ ગર્જના કરીને જાણ્યો કે આ શિલા ફેંકીને હું તમને બધાને મારી, નગરી રમશાન જેવી બનાવી દઈશ. હવે સમજી લો. તમારો કાળ નજીક આવી ગયો છે. તમારા ઇશ્વરેવનું સ્મરણ કરીલો.

“રાક્ષસ સામે રાજા અને નગરજનોનો પોકાર” :- બધા નગરજનો રાક્ષસના સામું જોઈને હાથ જોડીને કહેવા લાગ્યા કે આપ ચક્ષુ હો, રાક્ષસ હો, ગમે તે હો પણ અમારી અરજ સાંભળીને અમને બચતુકત કરો. આપ મહાન છે. અમારી કાંઈ ભૂલ થઈ હોય તો ક્ષમા કરો, નગરના રાજા પણ બે હાથ જોડીને વિનંતી કરવા લાગ્યા કે આપ તો મહાન છે. અમે આપના બાળક છીએ. મહાનપુરુષો બાળકના અપરાધને માફ કરે છે, તો શું, આપ અમને માફ નહિ કરો? મારાથી અગર મારા કેઈપણ પ્રજાજનથી આપનો ગુન્હો થઈ ગયો હોય તો માફ કરો. અમારો શું ગુન્હો છે ને શામાટે આપ અમારા ઉપર કોપાયમાન થયા છે તે કહો. આ સમયે આકાશમાં શિલા નીચે ઉભા રહેલા રાક્ષસે કહ્યું.

બક નામા વિદ્યાધર હું મૈ, રત્નશૈલ ગિરિસ્થાન,

રાક્ષસી વિદ્યા સાધી બના હું, નરભક્ષી મોહીબન હો....ઓતા

હું બક નામનો વિદ્યાધર છું, અને રત્નશૈલ પર્વત ઉપર મેં રાક્ષસી વિદ્યાની સાધના કરી છે. તે મારી વિદ્યાની પરીક્ષા કરવા માટે મેં આ નગરીનો સંહાર કરવાનો વિચાર કર્યો છે. માટે તમે કેઈ બચી શકવાના નથી. આ સાંભળીને રાજાએ કહ્યું કે કેઈ રાખ માટે ચંદનને સળગાવી દે ખડું? તેમ આપે વિદ્યાની સાધના કરી છે તેની પરીક્ષા માટે અમારી નગરીનો વિનાશ શા માટે કરો છો? આપ વિદ્યાનો ઉપયોગ જગતના કલ્યાણ માટે કરો, ત્યારે રાક્ષસે કહ્યું-મને માણસોનું માંસ બહુ પ્રિય છે. મને માંસ વિના શાંતિ નહિ વળે. માટે હું તો સંહાર કરવાનો.

રાજા અને પ્રજા ખૂબ કરગર્યા, ત્યારે રાક્ષસે કહ્યું કે જો તમારે બધાને બચવું હોય તો એક ઉપાય છે. તમે આ નગર બહાર વનમાં મારું મંદિર બંધાવી મારી સ્થાપના કરો, અને દરરોજ એક માણસ અને અઢીશેર ચોખ્ખા રાંધીને મારે માટે મોકલવા. આ પ્રમાણે કરવાનું કબૂલ કરો તો હું બધી માયા સંકેતી લઉં, અને જે દિવસે તમે ભૂલી જશો તે દિવસે આખી નગરીનો નાશ કરીશ. આ વાત કબૂલ કરવા

જેવી તો નહોતી પણ આખી નગરીનો નાશ થતો અટકી જાય તે દૃષ્ટિથી રાજાએ અને પ્રજાએ રાક્ષસના વચનનો સ્વીકાર કર્યો. એટલે તેણે બધી માયાબળ સંકેલી લીધી ને રાક્ષસ આહ્વાને ગયો, ત્યાર પછી રાજા અને પ્રજાએ ભેગા થઈને નગર બહાર વનમાં એક મંદિર બંધાવી તેમાં બે રાક્ષસની પ્રતિમા પધરાવી. હે કુંતામાતા ! ત્યારથી અમારા નગરમાંથી દરરોજ એક માણસ અને અઢી શેર ચોખ્ખા રાંધીને દરરોજ બુદ્ધા બુદ્ધા ઘેરથી મોકલવામાં આવે છે.

“રાક્ષસ સામે જવાનો વારો” :- રાજાએ આખા નગરના નાગરિકોની નોંધ કરી છે ને વારાફરતી જેના ઘેરથી માણસને મોકલવાનો વારો હોય તેને ઘેર ચીઠ્ઠી મોકલાવી દે છે. આજે મારા ઘરનો વારો છે એટલે મારે ઘેર ચીઠ્ઠી આવી છે ને મારે રાક્ષસના ભક્ષણ માટે વનમાં જવાનું છે તેથી મારી પત્ની અને બાળકો રડે છે. આ સાંભળીને કુંતાજીને ખૂબ દુઃખ થયું. અહો ! અમે જેના ઘરમાં રહ્યા છીએ તેનું જ આજે રાક્ષસના હાથે મોત થયે ? એ નહિ બન્યા હઉં. હે સાવિત્રી બેટા ! તું છાની રહે, રડીશ નહિ. મારા દીકરાને હું નહિ મરવા દઉં. આ પ્રમાણે કુંતાજી સાવિત્રીને આશ્વાસન આપીને છાની રાખવા પ્રયત્નો કરવા લાગ્યા. હવે આગળ શું બનશે તેના લાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૬૧

આર્યો ભુદ ૮ ને ભુધવાર

તા. ૧૬-૧૦-૭૭

અનંતજ્ઞાની, વિશ્વની વિરલ વિભૂતિ, શાસનપતિ, પ્રભુ મહાવીર સ્વામીએ ભવાટવીમાં ભૂલા પડેલા આત્માઓને સન્માર્ગે વાળવા માટે દ્વાદશાંગી સિદ્ધાંતની પ્રજ્ઞા કરી. મોક્ષ રૂપી સાધનાની સિદ્ધિ કરવા માટે સિદ્ધાંત સાધન છે. આ સાધનના સહારે અનેક સાધકો સાધના કરીને મોક્ષ મંજીલે પહોંચી ગયા છે. જેને મોક્ષમાં જવું હોય તેણે ભગવાને સિદ્ધાંતમાં કહ્યા પ્રમાણે આચરણ કરવું પડશે. વીતરાગ માર્ગને જાણીને જે મોક્ષમાં પહોંચવામાં બાધક હોય તેને છોડવું જોઈએ ને જે અપનાવવા જેવું છે તેને અપનાવવું જોઈએ. જ્યારે વીતરાગ પ્રભુના વચનમાં અનન્ય શ્રદ્ધા થાય છે ત્યારે સાધક આત્મા સાધ્યની સિદ્ધિ કરી શકે છે.

ગજસુકુમાલને નેમનાથ પ્રભુની વાણી સાંભળીને તેના ઉપર અનન્ય શ્રદ્ધા થઈ. તેમણે જેવું સાંભળ્યું તેવું અંતરમાં ઉતારીને તે પ્રમાણે આચરણ કરવા તૈયાર થઈ ગયા. તેમને સમજાઈ ગયું કે છોડવા જેવો હોય તો સંસાર છે, લેવા જેવો હોય તો સંયમ છે ને મેળવવા જેવો હોય તો મોક્ષ છે. માટે હું સંસાર છોડીને સંયમ અંગે માર કડું. તે

માટે તેઓ માતા-પિતાની પાસે આવીને વિનયપૂર્વક દીક્ષાની આજ્ઞા માંગી રહ્યા છે. પુત્રની દીક્ષા લેવાની વાત સાંભળીને માતાના હૃદયમાં ધ્રુસ્કો પડી ગયો. એના દિલમાં ખૂબ દુઃખ થયું. કારણ કે આ દીકરો તેને આંખની કીકી જેવો વહાલો હતો. એટલે કહ્યું—એટા ! તું હજુ નાનો છે. દીક્ષામાં તું શું સમજે ? તું મોટો થાય પછી દીક્ષા લેજે. હંમત નહિ. દેવકી માતા મોહથી ઘેરાયેલી છે એટલે દિલમાં દુઃખ થયું, પણ પ્રભુવંતી છે. એટલે એણે એમ ન કહ્યું કે દીક્ષામાં શું છે ? આપણે કંઈ દીક્ષા લેવી નહીં.

દેવકીજીને પુત્ર પ્રત્યે મોહ હતો એટલે રડતાં રડતાં કહે છે એટા ! જો તો ખરે ? આ તારું શરીર કેટલું સુકોમળ છે ! આવા સુકોમળ શરીરે તું દીક્ષા કેવી રીતે પાળી શકીશ ? ત્યાં તો ધોમધખતા તાપમાં ગૌચરી લેવા જવું પડશે અને કંકડતી ઠંડીમાં વિહાર કરવો પડશે. ત્યાં શરીરનો મોહ નહિ રખાય, અને હજી તારી ઉંમર ક્યાં વીતી ગઈ છે ? એટા ! મારી વાત સાંભળ.

“તું છે એટા નાનો ને એટી રહેને છાનો, નહિ આપું.....નહિ આપું તને દીક્ષાની સિક્ષા”

તું હજુ નાનો બાળક કહેવાય. તને આ વાતમાં કંઈ સમજણ પડે નહિ એક વખત આપણે દીક્ષાની વાત બહાર પાડીએ એટલે પછી સંસારમા રહેવાય નહિ, અને જો કોઈ સંસારમાં રહે તો તેની કોઈ કિંમત પણ નહિ. માટે તું હંમતથી દીક્ષાની વાત કોઈની પાસે બોલીશ નહિ. એટા ! આપણે ઘેર કંઈ ચીજની કમીના છે ! તારા પિતા વસુદેવ રાજા અને તારો મોટો ભાઈ ત્રણ ખંડનો અધિપતિ છે. તું સૌને ખૂબ વહાલો છે. માટે તું માંગે તે હું તને આપી દઉં પણ તું દીક્ષાની વાત છોડી દે. મોહધેલી માતાની વાત સાંભળીને ગજસુકુમાલે કહ્યું—હા માતા ! તું કહે છે કે તું જો માંગીશ તે હું તને આપી દઈશ, તો મને આ સંસારમાં કોઈ ચીજની ઇચ્છા નથી. મને સંસાર અને સંસાર સુખના પદાર્થોની બિલકુલ મમતા નથી. મારે પૈસા, ડાગીન, કપડાં વિગેરે કોઈ ચીજ જોઈતી નથી. બસ, મારે તો સંયમ જ જોઈએ છે. મને સમજાઈ ગયું છે કે સર્વગો વિ મહામન્ત્રજ્ઞાતા સર્વત્ર લેહિલામ પ્રાણીઓની સર્વત્ર રક્ષા કરનાર મહામન્ત્ર એ એક જ સંયમ છે, અને સંયમ જોજ સાચું અને એક જીવન છે સંયમ વિના તું જીવન સુંગધ વિનાના પુષ્પ જેવું છે. માટે આપજો મને કંઈ આપવંતી ઇચ્છા રાખો છો તો જલ્દી સંયમની આજ્ઞા આપી દો. પુત્રની વાત સાંભળીને દેવકીરાણી કહે છે એટા ! મેં તારા માટે કેવા કેવા રનોરથોના મહેલ બાંધ્યા છે. મારે તો તને પરણાવવો છે. હજુ તું પરણ્યો નથી તે પહેલાં દીક્ષા લેવાની ક્યાં વાતો કરે છે ?

ગજસુકુમાલે કહ્યું—માતા ! આ જિંદગીનો શું ભરોસો છે ? કાલની કોને ખબર છે ! માનવીની જિંદગી ટૂંકી છે. અદ્યપસમયમાં મારે ઘણું કાર્ય કરવાનું છે. વીજળીનો ચમકારો ફણવાદમાં નહત થઈ જાય છે. સંધ્યાના સોનેરી રંગો અને આકાશમાં ચંદ્ર

ધનુષ્યના રંગોને વિલિન થતાં વાર લાગતી નથી. કાચા સૂતરને તુ તા વાર લાગશે પણ આયુષ્યના તારને તૂટતાં વાર નહિ લાગે. આવા ક્ષણિક જીવનમાં હે માતા! તું મને કહે છે કે તું લગ્ન કર, સંસારના કામભોગો ભોગવ અને તારે ઘેર દીકરા થાય પછી તું દીક્ષા લેજે. તો શું એ નક્કી છે કે હું એટલો કાળ જીવી શકીશ! વળી તું કહે છે કે આપણે ઘેર કેટલી બધી સંપત્તિ છે તેનો તું ઉપભોગ કર પણ હે માતા! મારો ને તારો આત્મા કેટલી વખત દેવલોકમાં ગયો ને દેવલોકનાં દિવ્ય સુખો ભોગવી આવ્યો ને આયુષ્ય પૂરું થતાં તેને છોડીને આવ્યો. તો દેવલોકના સુખો આગળ મનુષ્યનાં વૈભવવિલાસ કેટલા તુચ્છ, ને અસાર છે. તું મને સંસારમાં રહીને સુખ ભોગવવા માટે આટલો બધો આગ્રહ કરે છે અને તું મોહવેલી બનીને કલ્પાંત કરતી સિંહાસન ઉપરથી પડી જાય છે, બેભાન બની જાય છે તે તેને શોભે છે!

હે માતા! તું કેની માતા છે! આપણું કુળ કેવું ઉત્તમ છે. તેનો તો વિચાર કર. મારા છ છ ભાઈઓએ દીક્ષા લીધી છે. આપણા કુળમાંથી નેમનાથ ભગવાને દીક્ષા લીધી છે. તેઓએ ઘાતી કર્મોનો ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કર્યું છે, અને ત્રણ લોકના નાથ બનીને અનેક જીવોને તરવાનો માર્ગ બતાવે છે. મને પણ તેમણે સાચો માર્ગ બતાવ્યો છે. તે માર્ગને છોડીને સંસારમાં કયાં ફસાઈ! તારા જેવી વીરમાતાને આવી ઘેલછા કરવી શોભે નહિ. ત્યારે માતા કહે છે.

ભોગની વય છે તારી બેટા, ત્યાગની વાત છે ન્યારી રે

કર કન્યાની કુમળી કાયા, કંટક સમ વાત લાગશે તારી,

દિલમાં દુઃખ થાયે અતિ વાતને સુણી...નહિ આપું (૨) દીક્ષાની ભિક્ષા

આ ઉંમરે તો ભોગ ભોગવવાના હોય. બેટા! તારું શરીર સંયમના કળે સહન કરી શકે તેવું નથી. ભાણપાલાની માફક માથાના વાળ ચૂંટાશે. આવા દુઃખો ગુલાબનાં ફૂલ જેવી તારી કોમળ કાયા કેવી રીતે સહન કરી શકશે? માટે હું તને દીક્ષાની આજ્ઞા નહિ આપું. આમ કહેતી દેવકીમાતા જૂરે છે આ વાતની કૃષ્ણવાસુદેવને ખબર પડી.

“તપ જ” સે કળ્હે વાસુદેવે રૂમીસે કહાપ લખેટ્ટે સમાળે ગેજેવ ગયસુકુમાલે કુમારે તેજેવ ઉવાગચ્છિ, ઉવાગચ્છિતા ગયસુકુમાલં કુમાર આલિંગિ આલિન્નિ ત્તા ઉચ્છમે નિવેસેહ” ગજસુકુમાલના ગૌરાંગની વાત સાંભળીને કૃષ્ણવાસુદેવ ગજસુકુમાલની પાસે આવ્યા. તે સ્નેહપૂર્વક નાનાભાઈને લેટી પકડ્યા, ને પછી પોતાના જોળામાં બેસાડ્યા. કૃષ્ણવાસુદેવ સંયમના પ્રેમી હતા એટલે નાનોભાઈ દીક્ષા લેવા તૈયાર થયો છે તે જાણીને આનંદ થયો કે મારા ભાઈએ નેમનાથ પ્રભુની વાણી રૂપી સ્વાતિ નક્ષત્રનું પાણી માછલીની જેમ ઉછળીને ઝીલ્યું અને ચારિત્રનું ચોતી પકળ્યું. અહાહા....મારો ભાઈ કેવો હજીકમીં અને ભાગ્યવાન છે કે આટલી નાની ઉંમરમાં તે નેમનાથ ભગવાનના શરણે જશે ને હું કમભાગી રહી જઈશ. આમ હર્ષ અને ખેદ સાથે તેમણે ગજસુકુમાલને ઉત્તરીને પોતાના જોળામાં

ખેસાડ્યો ને પૂછ્યું—અહો, મારા લઘુ બંધવા ! તારી શું ઇચ્છા છે ? ત્યારે ગજસુકુમારે કહ્યું—મોટાભાઈ ! મારે દીક્ષા લેવી છે. મારું સુખ દહો, આનંદ દહો તો એક આરિત્ર છે. મને બીજે કયાંય સુખ દેખાતું નથી, અને ખરેખર ભગવાને કહ્યું છે કે,

ન વિ સુહી દેવતા દેવલોણ, ન વિ સુહી યુઠવિ પદરાયા ।

ન વિ સુહી સેઠ સેળાવઢ ય, એગંત સુહી મુળી વીતરાગી ॥

મહાન ઐશ્વર્યશાળી દેવલોકના દેવો પણ સુખી નથી કારણકે ત્યાં પરિચલ સંજ્ઞાનું પ્રબળ ભેર છે. એમને કમાવું નથી કે ગુમાવવું નથી. કંઈ ઉપાધિ નથી છતાં પરિચલ વધારવાની કેટલી ચિંતા છે. પૃથ્વીપતિ મોટા મોટા રાજાઓ પણ સુખી નથી. તેઓ એક પૃથ્વીના ટુકડા માટે એકબીજા ઉપર આક્રમણ કરે છે. બીજાને સત્તાના સિંહાસન ઉપરથી ફેંકી દઈ પોતે સર્વોપરિ સત્તા મેળવવા માટે કેટલા ઠાવાઠાવા કરે છે, કેટલી માયાભળ રચે છે. રાજ થવું એટલે કાંટાના મુગટ પહેરી પળે પળે મૃત્યુથી લાડલીત રહેવા જેવું છે. તમે જાણો છો ને કે આજે રાજ્યમાં કેટલી મેલી રમતો રમાય છે. સારો પ્રધાન આવે ને તેની ખ્યાતિ ફેલાય તે બીજાથી સહન થતી નથી એટલે તેને કપટ કરીને મારી નાંખે છે અને તેવું મહાકું કયાંને કયાં નાંખી દે છે તેની ખબર પડતી નથી. જેમ સત્તા વધતી જાય તેમ શત્રુઓ પણ વધતા જાય છે. ખવામાં, પીવામાં, સૂવામાં અને ખહાર નીકળવામાં એને લાય રહે છે. માટે રાજ પણ સુખી નથી. શેઠ, સેનાધિપતિને પણ અજે કયાં સુખ છે. ખરેખર આ સંસારમાં કયાંય સુખ દેખાતું નથી. હે માતા ! સાચું સુખ તો ત્યાગમાં છે. ગજસુકુમારને તેમની માતાએ સંવમની કડીનતા ખૂબ બતાવી પણ તેમનો ગેરાગ્ય દૃઢ હતો, હવે વડીલ બંધુ કુળવાસુદેવ તેની પાસે આવશે ને શું કહેશે તેના લાવ અવસરે.

અરિષ્ટ :- કુંતાણ સાવિત્રીને આશ્વાસન આપે છે. ત્યાં દેવશર્માનો પાંચ વર્ષનો બાળક દોડતો આવીને કહે છે બા ! હું બક રાક્ષસને મારવા જઈશ. હું લાકડી વડે બક રાક્ષસને મારી નાંખીશ.

“બાળકની બહાદુરી આગળ કુંતાણનો બગેલો આત્મા” :- આ દ્રશ્ય જોઈને કુંતાણનું કાળજી કંપી ગયું, અને વિચાર કર્યો કે આટલો નાનો બાળક એમ કહે છે કે હું રાક્ષસને મારી નાંખીશ. માટે હવે જરૂર એ મરી જશે. ફૂલ જેવાં નિર્દોષ બાળકના વચનો શુકન રૂપ માનીને કુંતાણએ કહ્યું—એટા ! તું ચિંતા નહિ કર, મારા પાંચ પુત્રો છે તે પાંચે પાંચ શૂરવીર છે. કોઈનાથી હારે તેવા નથી. માટે હું પાંચમાંથી ગમે તે એકને રાક્ષસ પાસે મોકલી દઈશ, ત્યારે દેવશર્મા કહે છે બા ! તે બક રાક્ષસ બહુ જખરો છે માટે હું જ જઈશ.

“દેવશર્માને લીધે આપેલો જવાબ” :- કુંતાણ અને દેવશર્મા વચ્ચે થતો વાર્તાલાપ બાળના ઔરફામાં બેઠેલા લીધે સાંભળ્યો, અને તરત દોડતો, બહાર આવીને

નથી તો હે વીરપુરુષ! તમે કોણ છો? લીમ્ને કહ્યું એ વાતની તને પછી ખબર પડશે પણ એ પાપી રાક્ષસ ક્યાં રહે છે? તે તું મને કહે.

એટલામાં ધરતી ધ્રુજાવતો રાક્ષસ દ્વરથી દેખાયો, એટલે પૂજારીએ કહ્યું-ભુજો, રાક્ષસ દ્વરથી આવતો દેખાય છે. બસ, હવે હું જાઉં છું એમ કહીને પૂજારી સંતાઈ ગયો અને લીમ્ રાક્ષસ માટે લાવેલા ચોખાતું ઠામ પોતાની સામે રાખીને સુકા ભરીને ખાવા લાગ્યો. દ્વર સંતાયેલા પૂજારીએ આ જોયું એટલે તેને ખૂબ પાડીને કહ્યું કે અરે મૂર્ખ! આ રાક્ષસને માટે લાવેલા ચોખા તું શા માટે ખાય છે? રાક્ષસનું ખાણું આપણાથી ન ખાય, ત્યારે લીમ્ને કહ્યું-ભાઈ ભલે રાક્ષસ માટે બનાવ્યાં તેમાં શું થઈ ગયું? એ તો મનુષ્ય પણ ખાઈ શકે છે. આ કંઈ અલક્ષ ચીજ થોડી છે કે હું ન ખાઉં! એ ખાવાથી કંઈ હું રાક્ષસ નહિ બની જાઉં. તું બેઠકીર રહેજે. એમ કહી રાંધેલા બધા ચોખા ખાઈને વધશિલા ઉપર લાંગો થઈ ચાદર ઓઢીને નિર્મયતાથી સૂઈ ગયો. તેના હૃદયમાં નામ ગભરાટ ન હતો. જાણે ઘસઘસાટ ઉઘી ગયો હોય તેવા નસકોરા બોલાવવા લાગ્યો. હવે બક રાક્ષસ ત્યાં આવશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

ઉંચ તપસ્વી સુશીલાબેનને માસખમણનું પારણું છે. યોરીવલી શ્રીસંઘને આગળે સોળ માસખમણ પૂરા થયા.

વ્યાખ્યાન નં. ૬૨

આસો સુદ ૧૦ શુક્રવાર

તા. ૨૧-૧૦-૭૭

અનંતજ્ઞાની અરિહંત ભગવંતો અનંતકાળથી ભાવનિદ્રામાં સૂતેલા જીવોને ઢંઢાળીને જગાડે છે કે હે ભવ્યજીવો! જાગો, સમજો અને સાધના કરો. તમને થશે કે અમે તો જાગેલા છીએ, ક્યાં ઉઘીએ છીએ! તમે જે જાગ્યા છો તે દ્રવ્ય નિંદ્રામાંથી જાગ્યા છો પણ ભાવનિદ્રા કેને કહેવાય તે જાણો છો? “ભાવનિદ્રાનામ્ જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર શૂન્યતા.” ભાવનિદ્રા એટલે જીવનમાં જ્ઞાન-દર્શન અને ચારિત્રની શૂન્યતા. આ ભાવનિદ્રામાં આપણો આત્મા અનાદિકાળથી સૂતેલો છે. આ નિદ્રામાં પોઢેલા જીવને લાન નથી કે હું કોણ છું? મારું સ્વરૂપ શું છે? અને મારું શું છે? તેથી જે પોતાનું નથી તેને પોતાનું માનીને પકડી બેઠો છે, અને જે પોતાનું છે તેને છોડી દીધું છે. જીવને સ્વમાં સુખ છે ને પરમાં દુઃખ છે. આ જીવ સ્વને છોડીને પરના પ્રેમમાં પડેલો છે તેથી સુખી થવાને બદલે દુઃખી બન્યો છે. માટે સમજો, કે આ જીવનું પોતાનું કંઈપણ હોય તો તે જ્ઞાન-દર્શન છે. તે સિવાયનું બધું પર છે. જ્ઞાન એટલે તત્ત્વને સચોટ ઓળખ. દર્શન એટલે તત્ત્વની સાચી શ્રદ્ધા અને ચારિત્ર એટલે તત્ત્વની રમણતા. આ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રને રત્નત્રયી

કહેવામાં આવે છે. આ રત્નત્રયી આત્માને અત્યંત હિતકારી છે. રત્નત્રયી એ પરમધર્મ છે અને એ જ મોક્ષનો માર્ગ છે. આ રત્નત્રયી જેને મળે તેનું જીવન ધન્ય ધન્ય બની જાય છે. જેને આ રત્નત્રયી નથી મળી તેવા મનુષ્યો ભલે સંસારની દૃષ્ટિએ શ્રીમંતો હોય તોય પશુ આત્મિક દૃષ્ટિએ તદ્દન ગરીબ છે.

'આ માનવભવ રૂપી રત્નદ્વીપમાં આવીને આ હૃદય રત્નો મેળવી લો. આ રત્નો જેની પાસે હોય તે કદી દુઃખી થતાં નથી. રત્નત્રયી વિનઃસુ' જીવન અધિકારમય છે. જીવનનો સાચો આનંદ કહે, પ્રકાશ કહે કે વિકાસ કહે તે રત્નત્રયીની સાધનામાં છે. રત્નત્રયીની સાધનાથી મોક્ષ મળે છે. રત્નત્રયી એ માનવજીવનનો સાર છે, સાચું અને શાશ્વત ધન છે. એ જ આત્માને પરમ શ્રેયકારી છે. માટે ભાવનિદ્રાનો ત્યાગ કરી રત્નત્રયીની આરાધના કરો.

એક જ વખત નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળીને જેમની ભાવનિદ્રા ઉઠી ગઈ છે અને જેમના અંતરમાં વીત રાગવાણીનો રણકાર થયો છે તેવા ગજસુકુમાલ રત્નત્રયીની આરાધના કરવા માટે તૈયાર થાય છે. એ આત્મઓ કેવા પવિત્ર હશે ! એમનું માનવ-જીવન કેવું મધમધતું હશે ! એમનું જીવન ચંદનવૃક્ષ જેવું હતું. ચંદનનું વૃક્ષ સુગંધીદાર અને સુંદર હોય છે પણ તેને ફરના સર્પો વીંટળાયેલા હોય છે. ચંદનનો એક ટુકડો લેવા જવું હોય તો કેટલું કષ્ટ વેઠવું પડે છે. કારણ કે જ્યાં સર્પો વીંટળાયેલા હોય ત્યાં ભય લાગે. હંમેશા સારી ચીજ મેળવતા કષ્ટ પડે છે. ચંદનનો એક નાનકડો ટુકડો પણ કિંમતી હોય છે. સમજીએ તો આપણો આત્મા પણ એક ચંદનવૃક્ષ જેવો જાન દર્શન-આરિત્રથી મધમધતોને સુંદર છે, રમણીય છે પણ એના ઉપર રાગ-દ્વેષ, મોહ, મત્સર વિગેરેના ઝેરી સર્પો વીંટળાઈ ગયા છે એટલે જીવનખાગ ઉજ્જડ બની ગયો છે. પેલા ચંદન વૃક્ષને વીંટળાયેલા સર્પો મોરના એક ટહુકાર સાંભળીને ભાગી જાય છે તેમ આત્મવૃક્ષ ઉપર લાગેલા રાગ-દ્વેષ, મોહ, મત્સર વિગેરે સર્પો વીતરાગ વાણીનો ટહુકાર સાંભળીને પલાયન થઈ જાય છે. સંત સતીજીઓ મોરલા રૂપ બનીને રોજ તમારી સામે વીતરાગ વાણીનો ટહુકાર કરે છે પણ હજી એ ટહુકાર તમારા અંતર સુધી પહોંચતો નથી. સાંભળીને હોડેથી જ સાહેબ....જી સાહેબ કરો છો પણ હૈયેથી કહેતા નથી. જો હૈયેથી કહેતા હો તો ખેડો પાર થઈ જાય. જેમને જલ્દી મોક્ષમાં જવાની લગની લાગી છે તેવા ગજસુકુમાલ માતા પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માંગે છે.

આજ્ઞા આપો ને મોરી મૈયા, મારે તારવી છે જીવનનૈયા

મળ્યા પ્રભુજી જીવન ખવૈયા ભવોદધિના સાચા તરવૈયા,

અંતર આશિષ આપે ! મંગલ ગીતકા ગાવે, ચાલ્યા વૈરાગી ગજસુકુમાલ રે...

હે માતા ! મને નેમનાથ ભગવાન જેવા તારણકાર શુદ્ધ મળ્યા છે. હવે મારી એક ક્ષણ ફૂં નકામી જવા દેવા ઇચ્છતો નથી, મારે જલ્દી જવું છે. મને શા મૂઠે

અરહજો અરિદ્વનેમિસ્સ ત્રતિષ મુંકે જાવ પચ્ચયાદિ." હે ગજસુકુમાલ! તું મારો નાનો ભાઈ છે ને મને તું અત્યંત વહાલો છે તારા ઉપર મને અત્યંત પ્રેમ છે. વીરા! હું ને તું બંને નેમનાથ ભગવનની વાણી સાંભળવા ગયા હતાં. તને એક જ વખત ભગવનની વાણી સાંભળીને વૈરાગ્ય આવ્યો. મને ભગવાનની વાણી ઉપર ઘ્રધ્ધા છે છતાં વૈરાગ્ય ન આવ્યો. આ રાજસવન અને સંપત્તિ તને ભંગાર જેવા લાગ્યા વિપચ્ચલેગ દાલકુટ વિષ જેવા લાગ્યા તેથી તું સંસાર છોડીને સંયમી બનવા ઇચ્છે છે અને માનાજી પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માંગે છે. આ વાતની મને ખબર પડતાં હું તરત આડીં આવ્યો છું.

મારા લઘુ બંધવા! હું દીક્ષાનો પ્રેમી છું. કોઈને દીક્ષા લેતા જોઈ છું તો મને અત્યંત આનંદ થાય છે. હું તને દીક્ષા લેવાની ના નથી પડતો, પણ મારી એક વાત તું સાંભળ, દીક્ષા લેવી તે રમત વાત નથી. માથે મેઝ પર્વતનો ભાર ઉપાડવા જેવું છે. મીણુના ફાંતે લોખંડના ચણા આવવા જેવું છે. માટે વિચાર કરીને વાત કરજે. આ એક, એ કે પાંચ વર્ષની વાતો નથી પણ જીવન સારાના ખેલ છે. ચારિત્ર લીધા પછી જીવનના અંત સુધી અણીશુદ્ધ ચારિત્રવું પાલન કરવું પડશે. કંઈક વખતે આકરા કબૂ આવશે ત્યારે આ તારી કોમળ કાયા કઠોર કંઠોને સહન નહિ કરી શકે, તે સમયે તારા મનમાં ખેદ થશે કે મેં દીક્ષા ક્યાં લીધી! આવો વિચાર પણ નહિ લવાય. માટે તું સમજ. ખૂબ વિચાર કરીને દીક્ષાની વાત કરજે ત્યારે દેવકી માતા કહે છે હે કુબ્જુ! હું પણ એને એમ જ કહું છું કે

હે મારા લાડકવાયા દિકરા! તું આ બધું છોડીને શા માટે દીક્ષા લેવા ઉઠ્યો છે? હે મારા કુબ્જુ! હે મારા ચાહવકુળના દીકરાઓ! આ મારા લાડકવાયાને કોઈ તો સમજાવો.

બંતાવો કોઈ સંયમ શાને ધરે છે, આ સઘળો શાને ત્યાગ કરે છે.

એને શું ઓછુ આવ્યું છે! એને શેની કમીના છે! વાણી માંગના દૂધ મળે છે. આટલા બધા સેવકો ખરમા ખરમા કરે છે ને એ શા માટે દીક્ષા લે છે? એ તો મને કહો. માતાની વાત સાંભળીને વૈરાગ્ય રંગે રંગાયેલા ગજસુકુમાલ કહે છે.

“અનંતા દુઃખો જ્યાં આત્મા જૂએ છે, સુકેત થવાને સંયમ ધરે છે.”

હે માતા! તું બીજને શા માટે પૂછે છે. મને જ પૂછ ને કે બેટા! તું શા માટે દીક્ષા લે છે? તું જ વિચાર કર કે જો સંસારમાં સુખ હોત તો નેમનાથ ભગવાન આટલી સંપત્તિ છોડીને શા માટે દીક્ષા લેત! એ તો આપણા કુટુંબના નાયક હતા. જો તેમણે આ રાજ્ય છોડ્યું તો ત્રણ લોકના સ્વામી બન્યા. ભગ્ય જીવોના તારણકાર બન્યા. મારા છ છ ભાઈઓ સુલશાને ઘેર ઉછર્યા. જેઓ ૩૨ — ૩૨ કન્યાઓ સાથે પરણ્યા હતાં. એકેક કન્યા બત્રીસ બત્રીસ પ્રકારના દાંયજો લાવી હતી. એકેક કન્યા અસરા જેવી હતી. આવું સુખ છોડીને તેમણે શા માટે દીક્ષા લીધી? એ તો તું બધું છે

રોકી રાખે છે ? જુઓ તેમને કેવી લગની છે ! આ ઉપર એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

એક વખત એક મહાત્મા પાસે કેઈ માણસ આવ્યો ને મહાત્માને કહ્યું કે મારે જલદી મોક્ષમાં જવું છે. ૨ ને મોક્ષ આપો. મહાત્મા પુરૂષો મોક્ષમાં જવાનો માર્ગ બતાવે છે પણ મોક્ષ શું આપવાની ચીજ છે તે આપી શકે ? મહાત્માએ તેની જિજ્ઞાસા જોઈને કહ્યું-ભાઈ મોક્ષ કંઈ મારી ઝેળીમાં નથી કે હું તને આપી દઉં, પણ હું કહું તેમ કર. સામે દળર દેખાય છે ત્યાં જઈને તું કબરને આપો દિવસ ગાળો દીધા દરજે. આવનાર માણસ વિચારમાં પડ્યો કે કબરને ગાળો દેવાથી કંઈ મોક્ષ મળે ? હીક, મહાત્મા કહે છે તો જાઉં. આ તો કબર પાસે જઈને ગાળો દેવા લાગ્યો પણ કબર તેની સામે કંઈ થોડી ગાળ આપે ? થાકીને ઘેર ગયો. બીજે દિવસે પાછો આવીને કહે છે મહાત્માજી ! મને મોક્ષ આપો. મહાત્માજીએ કહ્યું ધીરજ રાખો આજે કબર પાસે જઈને તેના ઉપર પથ્થરો માર, લાકડી માર. પેલા વિચાર કરે કે કબર ઉપર પથ્થર અને લાકડી મારવાથી શું લાભ ! પણ મોક્ષની લગની હતી એટલે ગયો. આજો દિવસ પથ્થર અને લાકડી મારીને પાછો આવ્યો. ત્રીજે દિવસે પાછો કહે છે મને મોક્ષ આપો, ત્યારે મહાત્માજીએ કહ્યું કે આજે કબર પાસે જઈને તેને હાર પહેરાવ, તેના સત્કાર સન્માન કર, તેની પ્રશંસા કર એટલે તે માણસ ત્યાં ગયો ને મહાત્માના કહેવા પ્રમાણે કર્યું. પછી આવીને કહ્યું મહાત્માજી ! હવે મને મોક્ષ આપો ત્યારે મહાત્માજીએ કહ્યું ભાઈ ! મેં તને પહેલાં જ કહ્યું ને કે મોક્ષ એ કેઈ આપવાની ચીજ નથી, પણ મેં તને મોક્ષ મેળવવાનો માર્ગ બતાવી દીધો છે. જિજ્ઞાસુએ કહ્યું આપે મને કયાં માર્ગ બતાવ્યો છે ? મહાત્માજીએ હસીને કહ્યું કે જો તે કબર પાસે જઈને ગાળો દીધી, પથરા માર્યા, લાકડી મારી, તેને ફુલકાર પહેરાવીને તેની પ્રશંસા કરી તો પણ તેણે તને કંઈ જવાગ આપ્યો ? “ના” તો તું તેના જેવી તારી પ્રકૃતિ બનાવી દે. કેઈ તારું અપમાન કરે, સન્માન કરે, પથરા કે લાકડીના માર મારે કે તારી પ્રશંસા કરે તેમાં તું સમભાવ રાખ. તું ક્ષણે ક્ષણે એવો વિચાર કર કે કેઈ અપમાન કરે કે સન્માન કરે, કેઈ ગાળ દે કે પ્રશંસા કરે તેમાં મારું શું જાય છે ? મારે અને શરીરને શું લાગેવળગે ? જો તારી પ્રકૃતિ આવી બની જશે તો પછી મોક્ષ દૂર નથી. નજીકમાં છે એમ સમજ લે. દેવાનુપ્રિયો ! જો પેલા માણસને મોક્ષમાં જવની લગની લાગી હતી તો મહાત્માની વાત તેના ગળે ઉતરી ગઈ, અને તેણે તેની પ્રકૃતિનું પરિવર્તન કર્યું.

જેને આત્મકલ્યાણની લગની લાગી છે તેવા ગજસુકુમાલ માતા દેવકીજી પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા મળે છે પણ માતા પુત્રને દીક્ષાની આજ્ઞા આપતા નથી. પછી કૃષ્ણવાસુદેવ તેમની પાસે આવ્યા. તેને પ્રેમથી હોટી પકડ્યા. તેમના ખેળામાં એસાકયા અને વહાલથી માથે કાથ દેરવતાં કહે છે “તુમં મમ સદૌવરે કળીયસે માર્યા, તં માણં દેવાણુપિયા દ્યાણિ

અરહજો અરિદ્વનેમિસ્ત અંતિષ મુંદે જાવ પચ્ચયાહિ !” હે ગજસુકુમાલ ! તું મારો નાનો ભાઈ છે ને મને તું અત્યંત વહાલો છે તારા ઉપર મને અત્યંત પ્રેમ છે. બીરા ! હું ને તું બંને નેમનાથ લગવનની વાણી સાંભળવા ગયા હતાં. તને એક જ વખત લગવનની વાણી સાંભળીને વૈરાગ્ય આવ્યો. મને લગવાનની વાણી ઉપર શ્રદ્ધા છે છતાં વૈરાગ્ય ન આવ્યો. આ રાજસવન અને સંપત્તિ તને લંગાર જેવા લાગ્યા વિષયલેગ કાલકુટ વિષ જેવા લાગ્યા તેથી તું સંસાર છોડીને સંયમી બનવા ઇચ્છે છે અને માતાજી પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માંગે છે. આ વાતની મને ખબર પડતાં હું તરત અહીં આવ્યો છું.

મારા લઘુ બંધવા ! હું દીક્ષાનો પ્રેમી છું. કોઇને દીક્ષા લેતા જોઈ છું તો મને અત્યંત આનંદ થાય છે. હું તને દીક્ષા લેવાની ના નથી પડતો, પણ મારી એક વાત તું સાંભળ, દીક્ષા લેવી તે રમત વાત નથી. માથે મેરૂ પર્વતનો ભાર ઉપાડવા જેવું છે. મીથુના દાંતે લોખંડના ચણા ચાવવા જેવું છે. માટે વિચાર કરીને વાત કરજો. આ એક, બે કે પાંચ વર્ષની વાતો નથી પણ જીવન સાટાના ખેલ છે. ચારિત્ર લીધા પછી જીવનના અંત સુધી અણીશુદ્ધ ચારિત્ર તું પાલન કરવું પડશે. કંઈક વખતે આકરા કબૂત્ર આવશે ત્યારે આ તારી કોમળ કાયા કઠોર કબૂત્રોને સહન નહિ કરી શકે, તે સમયે તારા મનમાં ખેલ થશે કે મેં દીક્ષા ક્યાં લીધી ! આવો વિચાર પણ નહિ લવાય, માટે તું સમજ. ખૂબ વિચાર કરીને દીક્ષાની વાત કરજો ત્યારે દેવગ્રી માતા કહે છે હે કૃષ્ણ ! હું પણ જોને એમ જ કહું છું કે

હે મારા લાઠકવાયા દિકરા ! તું આ બધું છોડીને શા માટે દીક્ષા લેવા ઉઠ્યો છે ? હે મારા કૃષ્ણ ! હે મારા ચાદવકુળના દીકરાઓ ! આ મારા લાઠકવાયાને કોઈ તો સમજાવો :

ખતાવો કોઈ સંયમ શાને ધરે છે, આ સઘળો શાને ત્યાગ કરે છે.

જોને શું જોણુ આવું છે ! જોને શેની કમીના છે ! પાણી માંગના દૂધ મળે છે. આટલા બધા સેવકો ખમ્મા ખમ્મા કરે છે ને જો શા માટે દીક્ષા લે છે ? જો તો મને કહો. માતાની વાત સાંભળીને વૈરાગ્ય રંગે રંગાયેલા ગજસુકુમાલ કહે છે.

“અનંતા દુઃખો જ્યાં આત્મા જૂએ છે, સુકેત થવાને સંયમ ધરે છે.”

હે માતા ! તું બીજને શા માટે પૂછે છે. મને જ પૂછ ને કે બેટા ! તું શા માટે દીક્ષા લે છે ? તું જ વિચાર કર કે જો સંસારમાં સુખ હોત તો નેમનાથ લગવાન આટલી સંપત્તિ છોડીને શા માટે દીક્ષા લેત ! જો તો આપણા કુંડુંબના નાયક હતા. જો તેમણે આ રાજ્ય છોડ્યું તો ત્રણ લોકના સ્વામી બન્યા. લગ્ન જીવેના તારણકાર બન્યા. મારા છ છ ભાઈઓ સુલથાને ઘેર ઉછર્યા, જેઓ ૩૨ — ૩૨ કન્યાઓ સાથે પરણ્યા હતાં. એકેક કન્યા બત્રીસ બત્રીસ પ્રકારનો દાંયજો લાવી હતી એકેક કન્યા અસરા જેવી હતી. આટું સુખ છોડીને તેમણે શા માટે દીક્ષા લીધી ? જો તો તું જાણે છે

ને ? એમને સમજાયું કે નેમનાથ પ્રભુના દરબારમાં જે સુખ છે તેવું સુખ દુનિયામાં બીજે ક્યાંય નથી. તારી દૃષ્ટિએ સંસારમાં ગમે તેટલું સુખ હોય પણ મને તો જ્યાં દૃષ્ટિ કરું છું ત્યાં દુઃખ જોવાય છે. એ દુઃખમાંથી મુક્ત થવા માટે મારું મનડું તલસી રહ્યું છે.

હે માતા ! તું તારા દીકરાને સુખી કરવા ઇચ્છે છે કે દુઃખી ? આ સંસારમાં મેં અનંતો કાળ વીતાવ્યો. આ જીવ નરક, તિર્યચ, દેવ અને મનુષ્યપણે, ત્રસ, સ્થાવર, સુક્ષ્મ અને બાહરપણે ઉત્પન્ન થયો. નરક અને નિગોહમાં કેટલા ત્રાસ વેઠ્યા ! હવે મારે એવા દુઃખો વેઠવા નથી. એમાંથી મુક્ત થવા માટે મારે સંયમ લઈને ઉઘ સાધના કરવી છે. મારી એક પણ નિષ્કળ જવા દેવી નથી. બંધુઓ ! તમારી કેટલી ક્ષણો ને પણો નિષ્કળ ગઈ તેનો વિચાર થાય છે ! અજ્ઞાનપણે આપણા આત્માએ અનંતો કાળ પ્રમાદમાં કાઢ્યો. હવે જો તેનો પસ્તાવો થતો હોય તો સમજીને જાગો. જેટલી જિંદગી ગઈ તેટલી ભલે ગઈ. ભૂતકાળને ભૂલીને ભવિષ્યકાળ સુધારવો હોય તો વર્તમાનકાળ સુધારો. જેનો વર્તમાનકાળ સુધર્યો તેનો ભવિષ્યકાળ અવશ્ય સુધરે છે. માટે હવે મારે શું કરવું છે તે તમે નક્કી કરો. ધર્મનું કાર્ય કરવાના ભાવ આવે તે જ વખતે કરી લો. તેમાં ઢીલ કરશો નહિ. ધર્મના કાર્યમાં આગેકૂચ કરો ને પાપના કાર્યમાં પીછે હઠ કરો.

ગજસુકુમાલ ભગવાનની વાણી સાંભળીને જાગ્યા. તેથી કહે છે મને સંસાર દુઃખરૂપ લાગે છે. મોટાભાઈ ! માતાને સમજાવીને તમે જલ્દી આજ્ઞા અપાવો, ત્યારે કૃષ્ણજી કસોટી કરવા માટે કહે છે ભાઈ ! મારી વાત તો સાંભળ ?

લક્ષ્મી સુખોની દહેરો ઉછળે, નિશઠિન કુલકાં ફેરમ પ્રસારે,

દુઃખ શું નિહાળ્યા આ સંસારે, આ સાહ્યળી ત્યાં કશી સાંપડે છે...

આપણે ત્યાં લક્ષ્મી અને ગૈભવ વિલાસની છાંયો ઉછળે છે. આપણા મહેલમાં તો સુગંધ સુગંધ બહેકે છે. સંગીતના સૂર છુટે છે ને મનોહર નાટકો થાય છે. હીરા, માણિક, મોતી, સોનું, ચાંદી વિગેરેના તો ભંડાર ભર્યા છે. આરું સુખ તો પુણ્યવાનને મળે છે. લોકો આવી સંપત્તિ મેળવવા માટે તપ કરે છે, ત્યારે તને રહેજે મળી ગઈ છે. તું જિંદગીભર બેઠો બેઠો ખાઈશ, તારી ઇચ્છા હોય તેટલું દાન કરીશ તો પણ ખૂટશે નહિ. આટલું બધું સુખ છે છતાં તને શું દુઃખ જોવાય છે કે તું દીક્ષા લેવાની વાતો કરે છે ? હમણાં તું દીક્ષાની વાત કરીશ નહિ. આ સાંભળીને ગજસુકુમાલ જડખાતોડ જવાબ આપે છે ને કહે છે મોટાભાઈ ! તમે મને કહો છો કે આપણે ત્યાં આટલી બધી સંપત્તિ છે તેને તું ભોગવ, પણ એ સંપત્તિનો સ્વભાવ કેવો છે તે સાંભળો.

લક્ષ્મી તાણી તો પ્રીત કગારી, આજે પધારી ને કાલે સીધાવી,
કુલકાંની ફેરમ બે ઘડી ખારી, અંતે બધું નાશ થઈને રહે છે.

તમે કહો છો કે આપણે ત્યાં આટલી બધી લક્ષ્મી છે, ભંડાર ભરેલા છે તો શું તે બધું શાશ્વત છે ? એ બધું ક્યાં સુધી ટકશે ? લક્ષ્મીનો સ્વભાવ તો ચંચળ છે. ક્યારે ચાલી જશે તેની ખબર નથી. જેમ કુલની મુગંધ ઘડી બે ઘડી ટકે છે પછી ઉડી જાય છે તેમ આપણું જીવન પણ નશ્વર છે. તો હવે મારે કેના ભરોસે બેસી રહેવું ? જીવંત જ ક્ષણિક છે ત્યાં તમે કહો છો કે હમણાં દીક્ષાની વાત ન કરીશ તો શું તે વાત ખરાબર છે ? શું તમે મને લખી આપવા સમર્થ છો કે આ બધું કાયમ ટકવાનું છે. તારું આયુષ્ય લાંબુ છે તો હજી કંઈક વિચાર કરું. બોલો, ગેરંટી આપો છો ? શું હવે કૃષ્ણજી કંઈ કહી શકે ખરા ? જ્યાં પોતાના આયુષ્યનો ભરોસો નથી ત્યાં બીજાની વાત ક્યાં કરવી ? ગજસુકુમાલ કહે છે ભાઈ ! તમારી પાસે તો ત્રણ ખંડનું રાજ્ય છે પણ કદાચ ત્રણને બદલે તમને છ ખંડનું રાજ્ય મળી જાય તો પણ જે સુખ ત્રિલોકીનાથ નેમનાથ પ્રભુ પાસે છે તે તમારી પાસે નથી. છ છ ખંડના સ્વામી ચક્રવર્તીઓ પણ દીક્ષા લીધી છે. માટે એક વાત સમજી લો કે સાચું સુખ સંયમમાં છે. ગજસુકુમાલનો જવાબ સાંભળીને કૃષ્ણજી સ્થિર થઈ ગયા. અહો ! આ મારો લઘુ બંધવો કેવા સચોટ જવાબ આપે છે ! એનામાં આવી તાકાત ક્યાંથી આવી ગઈ ? ગજસુકુમાલનો જવાબ સાંભળ્યા પછી વધુ પરીક્ષા કરવા કૃષ્ણ વાસુદેવ કહે છે ભાઈ ! તું દીક્ષા લઈશ પણ પછી સગાવહાલાં કોઈને યાદ નહીં કરાય આખો સંસાર તારે ભૂલવો પડશે. તે ઘણું દુષ્કર છે. ગજસુકુમાલ કહે છે જેને સંયમ હોવો છે તેને માટે કંઈ દુષ્કર નથી. આ સંસારમાં કોણ કેાનું છે ? હું તો સંસારનાં સર્વ સખંધો સ્વાર્થથી ભરેલા દેખું છું પછી યાદ શા માટે કરું ? હજી કૃષ્ણવાસુદેવ તેમની સામે કેવી દલીલો કરશે ને ગજસુકુમાલ શું જવાબ આપશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર : ભીમ તો ઘસઘસાટ ઉઠી ગયો હોય તેવો દેખાવ કરીને સૂઈ ગયો. એટલામાં બકે રાક્ષસ ત્યાં આવ્યો. વધશિલામાં હુબ્હુબ શરીરવાળા ભીમને સૂતેલો જોઈને તેને ખૂબ આનંદ થયો કે અહો ! આજે તો કોઈ તગડા શરીરવાળો લોહી માંસથી પુબ્ત માણસ આવ્યો છે એટલે આપણને ખૂબ મઝા આવશે. રોજ તો સૂકાયેલા હાડપિંજર જેવા માણસો આવે છે એમાં મારું પેટ માંડ ભરાય છે, પણ આજે તો મારા સાથીદારોના પણ પેટ ભરાશે. અહો મારા મિત્રો ! આજે તો એવો માણસ આવ્યો છે કે આ શિલામાં સમાતો નથી, પણ મારા માટે બલિ (રાંધેલા ચોખા) કેમ નથી લાગ્યો ? તેમ બોલતો ગુસ્સે થઈને લાતો મારવા લાગ્યો પણ ભીમનું રૂંવાડું ફરકતું નથી કે હાલતોચાલતો નથી. એકદમ સ્થિર સૂઈ રહ્યો, ત્યારે રાક્ષસના મનમાં થયું કે આ કોઈ જળરો માણસ લાગે છે. બીજા બધા તો બિચારા મારો અવાજ સાંભળીને થરથર ધ્રુજે છે. આને તો કંઈ અસર લાગતી નથી. મડદું તો નથી ને ?

“કોઈ ભરાયેલો રાક્ષસ ભીમને ખટકા ભરવા લાગ્યો” : એમ વિચાર

કરીને રાક્ષસે ભીમે ઝોટલી ચાદર ખસેડીને ભીમના પુષ્ટ શરીર ઉપર નેરથી બટકા ભરવા માંડયા. એના મનમાં કે હું બટકાં ભરીને તાબું માંસ ખાઈ લઉં પણ આ વ્યક્તિ કેાણ છે તેની તેને ક્યાં ખબર છે ! ભીમના શરીરને બટકા ભરતાં એના દાંત યુક્ત થઈ ગયા. એના બધા દાંત પડી ગયા ને લોહી નીકળવા લાગ્યું, ત્યારે એની છાતીમાં એણે તીક્ષ્ણ છરા જેવા નખ માર્યા પણ ભીમને કંઈ ન થયું. ઉલ્ટા રાક્ષસના મજબૂત નખ તૂટી ગયા. ભીમ તો બાણે લોખંડનો પાટકો પડ્યો હોય તેની માફક સ્થિર પડી રહ્યો. આ જોઈને રાક્ષસ ખૂબ આશ્ચર્ય પામ્યો કે આવો વજ્રકાય જેવો માણસ કેાણ હશે ? હું રાક્ષસ છું ને એ માનવ છે છતાં એણે મારા દાંત અને નખ તોડી નાંખ્યા. એનું લોહી પીવાને બદલે મારા મોઢામાંથી લોહી નીકળે છે. એને કંઈ થતું નથી. એણે તો મારી કેવી દુર્દશા કરી ! એ દુષ્ટને બરાબર શિક્ષા કરવી જોઈએ. ભલે ને જમ્મે તેટલો જખરો કેમ ન હોય, પણ હું તેને બરાબર બતાવી દઈશ. એમ કહી ક્રોધે ભરાઈ એના સાથીદારોને કહ્યું. ચાલો, આ તગડાને અહીંથી ઉઠાવીને આપણું સ્થાન પર્વત છે ત્યાં લઈ લો. ત્યાં આપણી રાક્ષસોની સભા ભરીને સભા વચ્ચે બધા ભેગા થઈને તલવારથી એના શરીરના ટુકડે ટુકડા કરીને આપણે બધા ઉભણી કરીશું. ઘણાં રાક્ષસો ભેગા થઈને ભીમને ઉંચકવા આવ્યા પણ કેમ્મે કયો ભીમ ઉંચકાતો નથી. મહાસુશીબતે ઉંચો કયો ત્યાં ભીમે એવું વજન મૂક્યું કે બકે રાક્ષસના અનુચર રાક્ષસો પડી ગયા, કંઈકે ઉંધા પડ્યાને દાંત ભાંગી ગયા, કંઈકના નાક છુંદાઈ ગયા ને કંઈક બેભાન થઈ ગયા ને તેમના મોઢામાંથી લોહી નીકળવા માંડ્યું. તેથી બધાને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો અને જેમ તેમ કરીને માંડ માંડ ભીમને પહાડ ઉપર લઈ ગયા ને નેરથી જમીન પર પછાડ્યો છતાં ભીમને કંઈ ન થયું, સહેજ ઉંકાર પણ ન કર્યો.

“મંદિરે આવેલો દેવશર્મા” : આ તરફ દેવશર્મા પોતાના કુટુંબ સહિત કુળદેવીને પ્રણામ કરીને જલ્દી પોતાને ઘેર આવ્યો, પણ બકે રાક્ષસ પાસે માણસોને ભોગ દેવા માટે જે ગાડી રોજ લેવા આવતી હતી તે ગાડી ન જોઈ એટલે દોડતો જંગલમાં ગયો. ત્યાં તેણે વધશિલા પાસે ભીમની ગદા અને પગલાના ચિન્હો પડેલા જોઈને પૂજારીને પૂછ્યું ભાઈ ! મને આવતાં મોડું થઈ ગયું એટલે મને તેડવા આવેલી ગાડી કેાણ બાણે ક્યાં ચાલી ગઈ તે ખબર ન પડી એટલે હું દોડતો અહીં આવ્યો છું. તો રાક્ષસ આવી ગયો ? તે કેમ દેખાતો નથી ? તે ક્યાં ગયો ? ત્યારે પૂજારીએ બધી વાત કરી અને છેલ્લે કહ્યું કે તમે તો વધપુરુષનો વેશ પહેરીને આવ્યા છો અને એ પુરૂષ વધના વેશમાં આવ્યો ન હતો એટલે મને તો લાગે છે કે તમારા બદલે એ પવિત્ર પુરૂષ રાક્ષસના ભક્ષણ માટે આવ્યો હશે ને નક્કી રાક્ષસો તલવારથી તેના શરીરનાં ટુકડા કરીને તેને ખાઈ ગયા હશે.

માતા કુંતાજી પાસે દેવશર્માનો કલ્પાંત : પૂજારીના સુખેથી વાત સાંભળીને

દેવશર્મા ખૂબ રડવા લાગ્યો, છાતીને માથા ફટવા લાગ્યો. અરેરે....ક્યાં જે પારસમણી જેવો પવિત્ર પુરૂષ અને ક્યાં હું કાચના ટુકડા જેવો ! મારે ઘેર મહેમાન થઈને તમે આવ્યા ને કાચના ટુકડા જેવો મને ખચાવીને તમે રાક્ષસના ભોગ બની ગયા ! અરેરે.... તમે જીવ્યા હોત તો ઘણાં માણસોને ઉદ્ધાર કરત, તમે ઘણાંને દુઃખથી મુક્ત કરત અને હું શું કરી શકવાનો છું ? મને મૂકીને તમે ક્યારે ચાલ્યા ગયા ? આમ રડતો કંકળતો વિલાપ કરતો દેવશર્મા ઘેર આવી કુંતાજીને કહેવા લાગ્યો. માતા ! તમે આપના પુત્રને શા માટે મોકલી દીધા ? મારા બદલે મહેમાનને મોકલવા તે મારી માણસાઈ ન કહેવાય, બેઠાની કહેવાય. આજે તો કાળો ફેર થઇ ગયો. મારા જીવતર માટે આવા પવિત્ર પુરૂષનો ભોગ અપાઇ ગયો ! ધિક્કાર છે મારા જીવતરને ! મારે જીવીને શું કામ છે ? અરેરે....હું કુળદેવીના દર્શન કરવા ન ગયો હોત તો સારું થાત. આવાં પવિત્ર પુરૂષ રાક્ષસનો ભોગ ન બનત ને ? તમે ચાર ભાઈઓ અને આ માતા તમે બધા મારી પત્ની અને જે બાળકોને સંભાળજો. હું ગળે ફાંસો ખાઈને મરી જઈશ. મને હવે એક ક્ષણ જીવવું ગમતું નથી. આમ કહી ખૂબ કલ્પાંત કરવા લાગ્યો. ત્યારે કુંતાજીએ કહ્યું બેટા ! તું ચિંતા ન કરીશ. એ મારો દીકરો કોણથી માર્યો જાય તેવો નથી. એનો કોઈ વાળ વાંકો કરી શકે તેમ નથી. તું જો તો ખરો. હંમણાં રાક્ષસને મારીને હંસતો ને ફૂંકતો આપણી પાસે આવશે, ત્યારે દેવશર્માએ કહ્યું આપને ભલે એમ લાગતું હોય પણ હું તો પૂજારીના સુખેથી વાત સાંભળીને આવ્યો છું. એટલે મને લાગે છે કે મારો ભાઈ રાક્ષસનો ભોગ બની ગયો હશે, ત્યારે કુંતાજી અને દ્રૌપદી કહે કે એ બને જ નહિ,

“ પાંચ પાંડવો પરિવાર સહિત બક રાક્ષસના વનમાં આવ્યા ” : દેવશર્માએ કહ્યું કે જો તમને મારી વાત ઉપર વિશ્વાસ ન હોય તો મારી સાથે ચાલો. પૂજારી તમને બધું કહેશે. એટલે ચારે ભાઈઓ, કુંતાજી અને દ્રૌપદી બધા બક રાક્ષસના વનમાં તેના મંદિર પાસે આવ્યા, ને પૂજારીને લીમ વિષે પૂછ્યું. એટલે તેણે બધી વાત કહી સંભળાવી. પૂજારીના સુખેથી બધી વાત સાંભળીને બધા ઉઠાસ થઇ ગયા. ગમે તેટલી હિંમત રાખે પણ માતાનો જીવ છે ને ! એમના મનમાં થયું કે બક રાક્ષસ એકલો હોય તો જરૂર લીમ એને મારી નાંખે પણ ઘણાં રાક્ષસો ભેગા થઈને કદાચ લીમને મારી નાખે. પહાડ ઉપર એકલો શું કરે ? આપણને એના સમાચાર કોણ આપે ? આમ ચિંતાતુર બની એક ઝાડ નીચે બેસીને બધા રડવા લાગ્યા, ત્યારે સુધિષ્ઠિરે બધાને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું કે તમે બધા રડો નહિ, જૂરો નહિ. મારા ભાઈનું શરીર લોખંડી છે. તેને રાક્ષસ કાંઈ કરી શકે તેમ નથી. ચોખ્ખાના દાણા ભાંગવો કે રાક્ષસ મારવો બંને સમાન છે. હંમણાં જ મારે ભાઈ દોડતો આવશે. આ પ્રમાણે સુધિષ્ઠિરે બધાને કહેતાં હતાં.

આ સમયે આકાશમાંથી લીમનું મસ્તક બધાની વચમાં આવીને પડ્યું. આ જોતાં બધાની ધીરજ ચાલી ગઈ. અરેરે....આ શું થઈ ગયું? કોઈથી નહિ ડરનાર લીમને કોણે મારી નાંખ્યો! અત્યાર સુધી તેઓ માનતા હતા કે મારો લીમ મરે નહિ પણ અત્યારે લીમનું કપાયેલું માથું જોઈને જાણે મોટો જોગ પડ્યો હોય તેવો આઘાત લાગ્યો ને બધા બેભાન થઈને પડી ગયા. થોડીવારે ભાન આવ્યું ત્યારે લીમના શુભોને યાદ કરી કરીને સૌ રડવા લાગ્યા. અરેરે....જેટા! તને શું થયું? તું કેટલો પરોપકારી સાહસિક વીર છે! ભયંકર વનમાં થાકી ગયા ત્યારે તું અમને બધાને ઉચકીને આણ્યો. બધા તરસ્યાં થયા ત્યારે તે પાણી લાવીને પીવડાવ્યું. તારી સહાયથી મોટા મોટા વન જોળંગી ગયા, ને હવે તું અમને મૂકીને ક્યાં આણ્યો ગયો? તારા વિના અમે શું કરીશું? યુધિષ્ઠિર લીમના મસ્તક સામું જોઈને કહે છે કે મારા લાડીલા વીરા! હે વીર રત્ન! મોટા મોટા રાક્ષસોને અપીમાં ચોળી નાંખનાર એવા તને બક રાક્ષસે કેવી રીતે માર્યો? અર્જુન બક રાક્ષસને મારીને નૈરનો બદલો લેશે પણ અમે તારા વિના કેવી રીતે જીવી શકીશું! તું જો તો ખરો, આપણી વૃદ્ધ માતા તારા વિના કેટલી જૂરે છે! દ્રૌપદી અને માતાજી બંને બેભાન બની ગયા છે. કુમળા કૂલ જેવા સહદેવ અને નકુળ કરમણ ગયા છે. અર્જુન પણ જૂરે છે. અરેરે....મારા લાડીલા વીરા! તારી વજ્ર જેવી કાયાને કોઈ અડવા સમર્થ નથી તો તને રાક્ષસે માર્યો કેવી રીતે? કેવળી ભગવંતે ભાંખ્યું છે કે પાંચે ભાઈઓ વનના દુઃખ વેડી રાજ્ય મેળવી સુખ ભોગવીને દીક્ષા લેશે ને કર્મો ખપાવી મોક્ષમાં જશે અને આ શું બન્યું? કેવળી ભગવંતના વચન ત્રણ કાળમાં કદી મિથ્યા ન થાય. સૌના મનમાં નિશ્ચય થઈ ગયો કે લીમ મરણ પામ્યો છે એટલે બધાએ નક્કી કર્યું કે લીમ વિના આપણે જીવવું નથી. આપણે ચિતા ખડકીને બળી મરીશું.

લીમના વિચોગથી મરવા તૈયાર થયેલા પાંડવો તથા દ્રૌપદી : દ્રૌપદીએ જોળામાં લીમનું માથું લીધું, અને ચાર ભાઈઓ અને દ્રૌપદી ચિતા ખડકીને બળી મરવા તૈયાર થયા, ત્યારે કુંતાજી કહે છે મારા પાંચ પાંચ પુત્રો અને વહુ મરી જાય ને હું જીવતી રહું! ધિક્કાર છે મારા જીવનને! મારે પણ જીવવું નથી એટલે કુંતાજી મરવા તૈયાર થયા. આ બધાને મરવા તૈયાર થયેલા જોઈને દેવશર્માને ખૂબ દુઃખ થયું કે અહો! મને એકને બચાવવા જતાં કેટલા જીવોના મોત થશે! હું પણ ગળે ફાંસો ખાઈને મરી જાઉં. હવે ત્યાં શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

આસો સુદ ૧૧ ને શનીવાર

તા. ૨૨-૧૦-૭૭

સુશ ખંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો! અનંતજ્ઞાની, ત્રિકાળદર્શી અરિહંત ભગવંતોએ જગતના જીવોના હિંધાર માટે સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી. અંતગત સૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં ગજસુકુમાલને અધિકાર ચાલે છે. ગજસુકુમાલને સંયમની લગની લાગી છે. એમને સંયમ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાઈ ગયું છે. અહિંસા, સંયમ અને તપ એ ત્રેયમાં શ્રેષ્ઠ ધર્મ છે. તે મંગલ સ્વરૂપ છે. આ ધર્મ જેના જીવનમાં પરિણમે છે તેમને મોટા મોટા દેવતાઓ નમે છે. જેનું જીવન અહિંસામય છે તેની એક પણ પ્રવૃત્તિ એવી ન હોય કે જેનાથી બીજા જીવોને દુઃખ થાય. કયાંય એ હિંસાનું નિમિત્ત ન બને. સંયમીને દુનિયાના દરેક જીવો પ્રત્યે કરૂણા ભાવ હોય છે. તે મનથી કેઈ પણ જીવની લાગણી દુભાય તેવું વર્તન કરે નહિ, અને વાણી પણ મીઠી ને નિર્દોષ બોલે કે જેથી કેઈ જીવને દુઃખ ન થાય.

બીજો ધર્મ છે સંયમ. આપ જાણો છો ને કે પાંચ ઇન્દ્રિયો રેઈસના ઘોડા જેવી છે. એના ઉપર નિયંત્રણ હોય તો જ તે કાબુમાં રહી શકે છે. એ ઇન્દ્રિયો પર સંયમ રાખવો જોઈએ અને સંયમ વડે ઇન્દ્રિયોનો સુંદરમાં સુંદર ઉપયોગ કરવો જોઈએ. આંખ દ્વારા શાસ્ત્રનું વાંચન કરી આત્મામાં ઉત્તમ ભાવો લાવી શકાય. કાન દ્વારા વીતરાગ પ્રભુની વાણી સાંભળવી. આ રીતે પાંચે ઇન્દ્રિયોનો સદુપયોગ થાય તો જીવન નંદનવન જેવું બની જાય. અહિંસા, અને સંયમ પછી ત્રીજો તપનો નંબર છે. તપ દ્વારા અનંતભવનાં કર્મો ખપાવી શકાય છે. અત્યારે આયંબીલની ઝોળીના પવિત્ર દિવસો ચાલે છે. જેમણે ઝોળી કરી છે તેઓ તો મહાન લાલ મેળવે છે, પણ જે ખાવાપીવામાં ને શરીરને સાચવવામાં જ રહી ગયા તેઓનું શું? ભગવાને છ પ્રકારે બાહ્યતપ અને છ પ્રકારે આંતર તપ બતાવ્યો છે. જે તમારાથી બાહ્યતપ ન બને તો આંતર તપ તો જરૂર કરો. માણસને કેઈ પણ ક્ષેત્રમાં આગળ વધવું હશે તો જીવનમાં તપ અવશ્ય જોઈશે. દેવો મનુષ્યને નમસ્કાર કરે છે તેનું કારણ એક જ છે કે અહિંસા, સંયમ અને તપ તેની પાસે નથી. આ ત્રણ વસ્તુ જેની પાસે હોય છે તેના આત્માનો વિકાસ થાય છે અને તે આત્મદર્શન કરી શકે છે. માનવદેહ દ્વારા આ ત્રણની સાધના કરી શકાય છે, અને તેનાથી મોક્ષ મેળવાય છે.

ગજસુકુમાલને મોક્ષમાં જવાની લગની લાગી છે એટલે તે સંયમ લેવા તૈયાર થયા છે. કૃષ્ણવાસુદેવ તેને જોળામાં બેસાડીને કહે છે મારા લાડીલા લઘુ ખંધવા! આ લર યુવાનીમાં ચારિત્ર પાળવું ખૂબ કઠીન છે. “મહાસમુદ્ર ઇવ યુગાદિ કુત્તરે” જ્યારે સમુદ્રમાં યાણીના મોળા ઉછળતાં હોય, વગી મગરમગ્ગો ઉછાળા મારતા હોય અને

સમુદ્ર ખરાખર તોફાને ચઢેલો હોય તેવા સમુદ્રને જે ભુજથી તરવો મુશ્કેલ છે છતાં કોઈ દૈવી સહાયથી એવો ભયંકર સમુદ્ર કોઈ તરીકે પણ આ ભરચુવાનીમાં સંયમ પાળવો તે તેનાથી પણ વધુ કઠીન છે. “ગંગા ઇવ મહાનદી પહિન્નોય ગમણાવ” જેમ પ્રવાહની પ્રતિકૂળ દિશામાં જનાર માણસ ગંગા નદીને પાર થવો મુશ્કેલ છે, તેવી રીતે વિષય કષાયોથી પ્રતિકૂળ થઈને આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનનું પાલન કરવું તે અત્યંત કઠીન કામ છે. કારણ કે સંયમ માર્ગમાં ઘણાં ભયંકર અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ પરિવર્તો તથા ઉપસર્ગો આવવાની સંભાવના છે. તે સમયે જે સમતા ભાવ ન રહે તો ચારિત્રનું પાલન કરવું બહુ કઠીન પડે છે. તું દીક્ષા લઈને ઘરઘરમાં ગૌચરી જઈશ ત્યારે કોઈ તને ગ્રેમથી સત્કાર સન્માન કરીને આહાર પાણી વહેરાવશે અને કોઈ કઠોર વચનો કહેશે, કદાચ કોઈ તારું અપમાન કરશે, કોઈ મારવા આવશે, કોઈ વખત ઝાઝી ભૂખ હશે તો ઝોઝો આહાર મળશે, કોઈ વખત ભાવે નહિ તેવો આહાર મળશે તો પણ તારે હસતે સુખડે ખાઈ જવો પડશે. આ સમયે મનમાં કષાયનો કણીયો નહિ લવાય કારણ કે કષાય આવે તો કર્મબંધન થાય. માટે તું હજી વિચાર કર. હજી તું યુવાનીના પગથિયે પગ મૂકે છે તો સંસારના બધા સુખો લોગવી લે પછી તારા મનમાં એવો વિકલ્પ ન આવે કે મેં આવા સુખો લોગવ્યા નહિ. વળી તારી કાયા સુકુમાલ છે ને સંયમ માર્ગ અતિ કઠોર છે. તું સંયમ કેવી રીતે પાળી શકીશ. મારી વાત તું સાંભળ.

સંયમ માર્ગે તો કાંટા ભરાશે, કોમળ કાયાથી શે સહેવાશે,
કબોટો નિહાળીને મનહું અંજારે, મનની પીડા દેહને સૂકવે છે.....

સંયમ માર્ગમાં ચાલતાં પગમાં કાંટા ને કાંકરા વાગશે ને લોહીની ધાર થશે છતાં વિહાર કરવા પડશે. આ બધું કબટ સહન કરવાનું આવશે ત્યારે તારા મનમાં ગ્લાનિ થશે કે મેં ક્યાં આ દીક્ષા લીધી ! પછી એ ચિંતામાં તારું કોમળ શરીર કરમાઈ જશે. તેના કરતાં તું હમણાં દીક્ષાની વાત છોડી દે. કૃષ્ણ વાંસુદેવ પોતાના ભાઈના ગૌરાગ્રની કસોટી કરવા માટે આ બધું કહે છે પણ જેને અંતરથી સંયમની લાગની લાગી છે તે આવા શબ્દો સાંભળીને સંસારમાં રોકાય ખરો ? એને સંયમ કઠીન લાગે ખરો ? પોતે પોતાની શક્તિનું માપ કાઢી લીધું છે પછી એને શું ચિંતા ?

ગજસુકુમાલ કહે છે મોટાભાઈ ! તમે મને શું કહેો છો ? આ સંસાર તો આશ્રવનું ઘર છે. આશ્રવના ઘરમાં આત્મા નિરંતર પાપકર્મથી લેપાઈ મલીન બનેલો છે. તેને ઉજ્જવળ બનાવવા માટે મારે સંવરના ઘરમાં જવું છે. દરેક જીવોને અલયદાન દેવાનું ઘર સંયમ છે. સંયમ પાળતાં કોઈ પરિવર્ત કે ઉપસર્ગ આવશે તો તે સહન કરતા કદાચ મારી કોમળ કાયા કરમાઈ જશે તો પણ મને મહાન લાલ થશે.

જેમ જેમ કાયા દુષ્ણળી થવાની, આત્માની ઝેણી તો ઉંચે જવાની,
ઉત્તમ પદની પ્રાપ્તિ થવાની, ભવના બ્રમણ દોહડવાં દુઃખ દે છે,....

હે મોટાભાઈ ! તમે કહો છો કે તારી કાયા કામળ છે. સંયમ પાંચે જતાં તારી કાયા કર માર્ધ જશે. તો સાંભળો. આ કાયા તપ અને સંયમ દ્વારા દુબળી થશે પણ મારો આત્મા તો પાપકર્મના ભારથી હળવો બનીને ઉંચે જશે. તપ કર્યા વિના પુરાણા કર્મો નહિ ખપે, જેમ તુંબડાનો સ્વભાવ તરવાનો છે પણ એ જ તુંબડાના ઉપર દોઈ માટીના મજબૂત અને બહા લેપ કરીને પાણીમાં મૂકે તો તે તરવાને બદલે પાણીમાં ડૂબી જાય છે, પણ એ લેપ પલ્લનીને ઉખડી જાય છે ત્યારે તુંબડું ઉપર આવે છે તેમ આ દેહ તપથી ભલે સૂકાઈ જાય પણ મારા કર્મો ખપી જતાં આત્મા હળવો બનીને ઉંચે જશે. અને બધા કર્મોના ક્ષય થતાં શાશ્વત સિદ્ધિપદને પામશે. પછી ત્યાં કોઈ જાતનું દુઃખ નહિ રહે. હે વીરા ! સંસારનાં કષ્ટ વેઠવાથી મારું કલ્યાણ નહિ થાય પણ સંયમ માર્ગમાં સમજણપૂર્વક કષ્ટ સહન કરીશ તો મારું કલ્યાણ થશે. માટે હે મારી માતા ! હે મારા કૃષ્ણજીવી વીરા ! તમે મને, ઉલ્લાસપૂર્વક દીક્ષાની આજ્ઞા આપો, ત્યારે કૃષ્ણજીએ કહ્યું, ભાઈ ! હું તને એમ તો કેવી રીતે આજ્ઞા આપું ! મને તો તને રાજ બનાવવાના કોડ છે. ત્યાર પછી “તર્ણ ગજસુકુમાલે કુમારે કળ્પ વાસુદેવ અસ્મા પિયરો ય દાક્ષપિ તત્ત્વપિ પદ્મવ્યાસી, પદ્મં સ્વલ્લુ દેવાણુપિયા ! માણુસ્સયા કામા અસુદૈ અસાસયા વ્રતાસયા જાવ વિપ્પજહિયન્વા ભવિસ્સતિ !” ગજસુકુમાલે કૃષ્ણવાસુદેવ તથા પોતાના માતાપિતાને બે ત્રણ વખત આ પ્રકારે કહ્યું, હે દેવાનુપિય ! કામભોગના આધારભૂત આ સ્ત્રી પુરૂષ સખાંધી શરીર અશુચીનું સ્થાન છે. અસ્થિર, અનિત્ય અને અશાશ્વત છે. સડવું, યડવું, નબટ થવું એવો જેનો સ્વભાવ છે. તેથી પહેલા કે પછી એક દિવસ તેને છોડવાનું છે. વમન, કફ, પિત્ત, લોહી, પર, શુક્ર, મલ-મૂત્ર વિગેરે દુર્ગંધી પદાર્થોથી ભરેલું છે. ઉપરથી આ ચામડી મઢેલી છે એટલે આ કાયા સુંદર અને સુકુમાલ તમને દેખાય છે પણ અંદર તો અશુચી ગંદા પદાર્થોથી ભરેલી છે. આ તો ગજસુકુમાલ તેમના માતાપિતાને સમજાવવા માટે કહે છે પણ જીવને આ વાત સમજવા જેવી છે. જે દેહની પાછળ આટલી જહેમત ઉઠાવો છો તે શરીર ઉપરથી સાડું દેખાય છે પણ અંદરથી કેવું છે તે જાણો છો ને ! કોઈને એકસીડન્ટ થયો હોય તે વખતે તેના શરીરમાંથી લોહી અને માંસના લોચા નીકળી ગયા હોય તે આપણાથી જોઈ શકાય છે ? આ બધું જોઈને આપણને ચક્કર આવી જાય છે. સૂઝ ચઢે છે. પોતાના શરીરમાંથી બહાર નીકળેલા લોહી, મળ, મૂત્ર વિગેરે અશુચી પદાર્થો પણ જોવા ગમતા નથી તો ખીજાની તો વાત જ ક્યાં કરવી ? આ શરીર અનિત્ય, અશાશ્વત અને અસ્થિર છે. એમાં મેહ પામવા જેવું નથી, માટે હે માતા-પિતા અને મોટાભાઈ ! મને આજ્ઞા આપો.

આજ મને લાગની લાગી, થઈ જવું મારે વીતરાગી,
રાગ હતો મને કાયા પર, માંસ રૂધિરની માયા પર,
મમતા એની મેં ત્યાગી, થઈ જવું મારે વીતરાગી.

હજી દેવકી માતા, વસુદેવ પિતા અને કૃષ્ણવાસુદેવ ગજસુકુમાલને સંયમમાં કેવા કેવા કબોટા આવશે તે સમજાવતાં કહે છે હે બેટા ! જેમ કપડાની થેલીમાં હવા ભરવી કઠીન છે તેમ ચારિત્રનું પાલન કરવું કઠણ છે. “વાલુયાકવલે ચેવ નિરસ્તાપઽ સ્તંજમે” જેમ રેતીના કોળીયા નિરસ છે તેમ સંયમ માર્ગ નિરસ છે, અને સુવાનીમાં સંયમ પાળવો તે તલવારની ધાર પર ચાલવા જેવો દુષ્કર છે. હે પુત્ર ! આ સાધુચર્યામાં જીવનભર તને કયાંય વિશ્રામ નહિ મળે. લોઢાના ભાર જેવો સાધુના ગુણોને ભાર ગુરૂત્તર ભાર છે કે જેને જીવનભર સુધી નભાવવો અત્યંત કઠીન છે. કોઈ માણસ ઈચ્છે કે મારે મેરૂ પર્વતને ત્રાજવે તોળવો છે તો શું તે તોળી શકે ? “ના”. મેરૂ પર્વતને જેમ ત્રાજવે તોળવો મુશ્કેલ છે તે રીતે નિશ્ચલ અને નિઃશંક ભાવે શ્રમણ ધર્મનું પાલન કરવું દુષ્કર છે. અહીં તો તું નાહી ધોઈને સ્વચ્છ ને સુગંધીમય રહે છે પણ સંયમ લીધા પછી જીવજીવ સુધી સ્નાન નહિ કરાય. શરીર ઉપર મેલના થર જમી જશે, વસ્ત્રો મેલામેલા દુર્ગંધ મારશે. આ બધું તારાથી કેમ સહન થશે ? પણ જેને અંતરંગ ગૌરાગ્ય હોય તે કદી પાછો પડે ખરો ? ‘ના’. જેને સંસાર સુખનો રસ ઉડી ગયો છે તેની સામે કોઈ ગમે તેટલા સંસારનાં સુખોનું વર્ણન કરે તો પણ તેને સંસાર ઉપાદેય ન લાગે. તેવા ગજસુકુમાલે એના માતા-પિતાને કહ્યું કે હે માતા-પિતા ! તમે મને ગમે તેમ કહો પણ હવે મને સંસારના સુખો કડવાઝેર જેવા લાગે છે. મને આજ સુધી આ હાડ-માંસ અને લોહીથી ભરેલી કાયા ઉપર મોહ હતો પણ હવે મને તેનો મોહ કે રાગ નથી. જ્યાં રાગ અને રસ ઉડી ગયો ત્યાં દુઃખ કેવું ? સ્નાન કરાવવું, ખવડાવવું, પીવડાવવું, પહેરાવવું, ઝોઢાડવું, સાડું, ખોટું બધું દેહને છે, આત્માને નથી. મને દેહનો કે બીજા કોઈનો રાગ રહ્યો નથી. માટે તમે મને દીક્ષાની આજ્ઞા આપો. હજી ગજસુકુમાલ માતા પિતા તથા કૃષ્ણવાસુદેવને શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર : લીમ માટે છુટી ગયેલી બધી આજ્ઞાઓ : લીમનું મસ્તક પડેલું જોઈને તેને મરેલો માની ચારે ભાઈઓ, કુંતાજી, દ્રૌપદી, દેવશર્મા અને તેનું કુટુંબ બધા મરવા તૈયાર થયા. બધા ચિતામાં બેસીને છેલ્લી વખત પ્રભુને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. એ સમયે પર્વત ઉપર રાક્ષસોનો લયંકર અવાજ સંભળાવો. અવાજ સાંભળીને સૌના મનમાં થયું કે નહીં આ બધે રાક્ષસ લીમને મારીને આપણને બધાને મારવા માટે અહીં આવી રહ્યો છે. બળવાન પાંડવોના મનમાં થયું કે કોઈથી નહિ હારનાર બળવાન લીમને મારનારો રાક્ષસ કેવો છે ! આપણે જોઈએ તો ખરા ! યુધિષ્ઠિરે અર્જુનને કહ્યું ભાઈ ! આપણા ભાઈને મારનારો દુશ્મન આ તરફ આવી રહ્યો છે. તું ધનુષ્યબાણ લઈને તૈયાર રહેજે ને ભાઈના મૃત્યુનો બદલો લે જે. આ સાંભળીને અર્જુનનું લોહી ઉકળી ગયું. એ બોલી ઉઠ્યો કે હું એ બધે રાક્ષસને મારીને મારા ભાઈનો બદલો ન લઉં તો હું કુંતાનો પુત્ર નહિ. એટલામાં રાક્ષસને જોયો એટલે અર્જુન ધનુષ્યબાણ

લઈને રાક્ષસ તરફ ધસ્યો. દ્રૌપદી કુંતાજી બધા વિકરાળ રાક્ષસને જોઈને ધરધર ધ્રુજવા લાગ્યા ને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે જે દુષ્ટ રાક્ષસે બળવાન ભીમને માર્યો તે અર્જુનથી કેવી રીતે મરવાનો છે. હમણાં તે અર્જુનને પણ મારી નાખશે એમ વિચાર કરીને કુંતાજી દ્રૌપદી બધા રડવા લાગ્યા. અરેરે....હમણાં તે બધાને ખાઈ જશે. આમ રડતા હતાં ત્યાં શું બન્યું.

“ભીમના આગમનથી હરખેલા સૌના હૈયા” :- ભીમ હસતો ને કૂદતો ત્યાં યુધિષ્ઠિર આદિ બધા હતા ત્યાં આવી કુંતામાતાને પ્રણામ કરીને ઉભો રહ્યો. ત્યાં માણસની આશા જ ન હોય, તે મરી ગયો છે એમ માનીને તેની પાછળ બધા મરવા તૈયાર થયા હોય ત્યાં તે જ વ્યક્તિ આવી જય તો કેટલો આનંદ થાય ! ક્ષણ પહેલાં બધાં ભીમના શોકથી રડતા હતાં. હવે ભીમને જોઈને બધાની આંખોમાં હર્ષનાં આંસુ આવી ગયા. આ સમયનો આનંદ કેવો અવર્ણનીય હોય કે એ તો જે અતુલવે તે જ સમજી શકે. બધા ભીમને ભેટી પડ્યા. કુંતાજીએ તો ભીમને ખોળામાં ખેસાડી દીધો ને પૂછ્યું એટા ! તું સાચો ભીમ છું ને ? હા. તો આ દ્રૌપદીના ખોળામાં જે મસ્તક છે તે કોણું છે ? દુષ્ટ રાક્ષસ તો ભીમનું રૂપ લઈને અમને બધાને ઠગવા તો નથી આવ્યો ને ? ભીમે કહ્યું—ખા ! હું બનાવટી ભીમ નથી. સાચો ભીમ છું. એમ કહીને હાથમાં ગદા લઈને બનાવટી માથા પાસે ગયો ત્યાં માથું ઉડી ગયું. પછી એક રાક્ષસ આવ્યો તો તેને પણ ભીમે ધામમાં પહોંચાડી દીધો. આથી યુધિષ્ઠિર આદિ ભાઈઓ તથા દેવશર્મા વિગેરેએ ભીમનો જયજયકાર ખેલાવ્યો અને તેને ધન્યવાદ આપ્યા અને ખેલી-ઉઠ્યા કે “પાંચે પાંડવો અજ્ય છે” આવી આકાશવાણી થઈ હતી તે નિષ્કળ કેમ જય ! તે સિવાય કેવળી ભગવંતે કહ્યું હતું કે પાંચે ભાઈઓ દીક્ષા લઈને મોક્ષમાં જવાના છે. તો કેવળી ભગવંતના વચનો ત્રણ કાળમાં અસત્ય ન હોય, અને દેવશર્મા કહે છે કે કેવળી ભગવાને કહ્યું હતું કે આ નગરીમાં પાંડવો આવશે ત્યારે રાક્ષસનો ઉપદ્રવ મટશે તો એ વાત પણ સત્ય છે. કેવળી ભગવંતના વચનો ત્રણે કાળ માટે શાશ્વત છે. કુંતાજી કહે છે એટા ! તને રાક્ષસ કેવી રીતે લઈ ગયો ને તારું શું થયું ? ત્યાં તને કેવા કબ્જ પડ્યા ? દિકરા ! તારું મસ્તક પટેલું જોઈને અમે બધા, દેવશર્મા અને સાવિત્રી બધાં મરવા તૈયાર થયા, અમારા તો હોશકોશ ઉડી થયા હતા પણ તને જીવતો આવેલો જોઈ આજે અમારામાં ચેતન આવ્યું. તું રહેજ મોડો આવ્યો હોત તો અમને મરેલા દેખત. દ્રૌપદીને પતિ મળતાં ખૂબ આનંદ થયો. પછી બધા ભેગા થઈને એકા અને ભીમ બંધનમાં આવ્યા પછી શું શું બન્યું તે બધી વાત કરવા લાગ્યા.

એકચક્રા નગરીમાં પાંડવોનો જયજયકાર :- આ બાબુ એકચક્રા નગરીમાં બખર પડી કે કોઈ પુણ્યવાન પુરુષે બંધ રાક્ષસનો વધ કર્યો છે એટલે સારી નગરીમાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો કારણ કે આ તો બધાને દુઃખ હતું, તે દુઃખ જતાં સૌને આનંદ

આનંદ થયો. પ્રજાજનો નાચતા ને કુદતા હર્ષથી વન તરફ આવવા લાગ્યા. કોઈના હાથમાં મોતીના થાળ છે, કોઈના હાથમાં સોનાં ચાંદીના ફૂલ છે, કોઈના હાથમાં ફૂલના હાર છે, કોઈ શુભાલ લટાડે છે. જેમ કોઈ પવિત્ર દિવસ હોય ત્યારે માણસો લજ્જન મંડળીઓ લઈને નીકળે છે તેમ આ નગરજનો પણ મંડળીઓ લઈને નગર બહાર હર્ષ મનાવવા માટે જવા લાગ્યા. આ વાતની ખબર પડતાં રાજા પણ મોટું લશ્કર લઈને હર્ષ મનાવવા માટે નીકળ્યા. ઢાલ નગરા વિગેરે મંગલ વાજિંત્રો વાગવા લાગ્યા. જાણે કોઈ મોટો ઉત્સવ ન હોય ! રાજા અને પ્રજા બધા જ્યાં પાંડવો હતાં ત્યાં આવ્યા. રાજાને આવતા જોઈને લીમ સુધિઠિરની ખાબુમાં ઘેસી ગયો ને દ્રૌપદી કુંતાણની ખાબુમાં ઘેસી ગઈ. રાજા આવીને સુધિઠિરના ચરણમાં પડી ગયા ને હીરા મોતીથી વધાવ્યા. પ્રજાજનો પણ તેમને હીરા મોતી અને ફૂલથી વધાવવા લાગ્યા. પાંડવોને જોઈને નગરજનો ઘોલવા લાગ્યા કે આ મહેમાનો તો દેવશર્માને ઘેર ઘણું વખતથી આવ્યા છે પણ આપણે આ ઉત્તમ આત્માઓને ઝોળખ્યાં નહિ. દેવશર્મા કહે કે મેં તો આવ્યા ત્યારથી ઝોળખી લીધા હતા કે આ કોઈ પવિત્ર આત્માઓ છે. લોકો દેવશર્માને પણ ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા કે ધન્ય છે તમને ! તમે તેમને ઘરમાં રાખ્યા તો કાચમ માટે નગરીમાંથી ઉપદ્રવ મટી ગયો. આમ પ્રજાજનો ઘોલે છે ત્યારે જેના દીકરા, પતિ, મા, બહેન રાક્ષસનો લોગ બની ગયા છે તેમની આંખમાં આંસુ વહેવા લાગ્યા. હે ભગવાન ! તમે વહેલા આવ્યા હોત તો અમારા દીકરા મરત નહિ ને ! છતાં હવે શાંતિ થશે એ વિચારે આનંદ મનાવવા લાગ્યા. બધા પાંડવોની સામે ઘેસી ગયા. જાણે જંગલમાં મંગલ બની ગયું ન હોય ! અત્યાર સુધી તો જેને રાક્ષસના લોગ બનવાનું હોય તે જ આવતાં હતાં. હવે બધે રાક્ષસ મરી ગયો એટલે બધા નિર્ભય બનીને આવવા લાગ્યા. રાજા એ હાથ જોડીને કહે છે હે પવિત્ર પુરૂષો આપે અમારી નગરીને નિર્ભય કરીને મહાન ઉપકાર કર્યો છે. આપના જેટલા શુભ ગાઈએ તેટલા ઝોછા છે. એક વખત અમારી નગરીમાં કેવળી ભગવંત પધાર્યા હતા, ત્યારે આ વિષે અમે ભગવાનને પૂછ્યા કરેલી, ત્યારે તે સમયે ભગવંતેકહ્યું કે જુગારમાં હારીને પાંડવો વનવાસ માટે નીકળી ફરતા ફરતા અહીં આવશે અને તે બધે રાક્ષસનો વધ કરી નગરીને દુઃખમુકત બનાવશે. અમે પાંડવોની ખૂબ રાહ જોઈ પણ હસ્તિનાપુરના એક મુસાફરે ખબર આપ્યા કે કૌરવોએ કપટ કરીને પાંડવોને ખાળી મૂક્યા છે તેથી અમે નિરાશ બની ગયા હતા પણ આજે આપે બધે રાક્ષસનો વધ કરી નગરજનોને અભયદાન આપ્યું છે તેથી મને તો લાગે છે કે આપ પાંડવો જ છો. કારણ કે કેવળી ભગવંતના વચનો કદી ભિન્ન ન થાય. રાજા સુધિઠિરના સાચું જોઈને કહે છે કે હું આપના કયા શબ્દોમાં શુભ ગાઉં ! આપના શુભ ગાવા મારી પાસે શબ્દો નથી, ત્યારે સુધિઠિરે કહ્યું, મેં બકને માર્યો નથી. આ મારા નાના ભાઈ લીમે બકને માર્યો છે. રાજાએ પુછ્યું હે પરાક્રમી પુરૂષ ! તમે બધે રાક્ષસને

કેવી રીતે માર્યો? આ સમયે લીમ મૌન રહ્યો. કારણ કે મહાનપુરૂષો કદાપિ પોતે પોતાની પ્રશંસા કરતાં નથી. જેમ “હીરા મુખસે ના કહે લાખ હમારા મૂલ” હીરો ગમે તેટલો કિંમતી હોય પણ તે એમ નથી કહેનો કે હું આવો મૂલ્યાવન છું એના મૂલ્ય તો એવેરી જ કરે. એ રીતે લીમ મૌન રહ્યો.

“બક રાક્ષસનો પુત્ર લીમના ચરણમાં” આ સમયે આકાશમાંથી એક વૃધ્ધ અને એક યુવાન બે વિદ્યાધરો નીચે ઉતર્યા ને ભીમની સામે મસ્તક નમાવીને ઉભા રહ્યા. યુધિષ્ઠિરે તેમને પૂછ્યું કે તમે કોણ છો? ત્યારે વૃધ્ધપુરૂષે કહ્યું અમે બંને વિદ્યાધરો છીએ. તેમાં હું બક રાક્ષસનો દુર્યુધિ નામનો મહામત્રી છું, અને આ મહાબલ તેમનો પુત્ર છે. જ્યારે બક રાક્ષસનું મરણ થયું ત્યારે તેઓ લંકા ગયા હતા. લંકાથી આવ્યા ત્યારે તેમણે પિતાનાં મૃત્યુની વાત જાણી અને મને પૂછ્યું કે મારા પિતાજીને મારનાર કોણ બળવાન આ દુનિયામાં પાક્યો? ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે એક સ્થૂલ શરીરવાળો માણસ આવ્યો હતો, તેને બકરાજ બટકા ભરવા ગયો તો તેના હાંત પડી ગયા. નખ માર્યા તો નખ તૂટી ગયા. છેવટે મહાસુશીમતે તેને ઉચ્ચક્રીને પર્વત ઉપર લઈ આવ્યા તેમાં પણ ઘણા પડી ગયા, હાથ પગ લાંગી ગયા ને ખૂબ હેરાન થઈ ગયા. પર્વત ઉપર લાવીને સુવાડ્યો છતાં સ્કેજ ઉઠ્યો નીચો થયો નહિ પણ જ્યાં બકરાક્ષસ સૂર્યહાસ તલવાર ખેંચીને તેને કાપવા માટે ગયા ત્યાં તે છલાંગ મારીને સિંહની માફક ઉઠ્યો ને બંને વચ્ચે લયકર યુધ્ધ થયું. કોણ જીતશે અને કોણ હારશે તેનો નિશ્ચય થઈ શકે તેમ ન હતો. ઘણી વાર યુધ્ધ કર્યા પછી તે બળવાન પુરૂષે અમારા બકરાજને મૂર્છિત કર્યા ને અંતે તેમને મારી નાંખ્યા. આ બધી વાત જાણ્યા પછી મહાબલે લીમને મારીને પિતાનું વૈર લેવાનું નક્કી કર્યું. શસ્ત્ર લઈને રૌન્ય સજ્જ થયું ત્યારે અમારા કુળદેવીએ અવાજ કરીને કહ્યું કે તમે લીમને મારવા જાઓ છો પણ પાંચે ભાઈઓ મહાબળવાન અને મોક્ષગામી જીવો છે. તેમની સાથે લડાઈ કરીને જીતી શકશો નહિ, માટે લડાઈ કરવાનું છોડી લીમની પાસે જઈને તેમનો વિનય કરો, તેમની સેવા કરો અને તેમની કૃપા મેળવો તો તમારું કલ્યાણ થશે. આ પ્રમાણે કુળદેવીના કહેવાથી અમે આપની સેવામાં હાજર થયા છીએ. તો આપ અમને કંઈ સેવા કરમાવો. ત્યારે યુધિષ્ઠિર તથા લીમે કહ્યું કે જો તમે સાચા દિલથી અમારી પાસે આવ્યા હો તો આજથી કોઈ પણ માણસનો વધ કરવો નહિ તેવી પ્રતિજ્ઞા કરો.

યુધિષ્ઠિરના કહેવાથી બકરાક્ષસપુત્રે કરેલો હિંસાનો ત્યાગ : યુધિષ્ઠિરના કહેવાથી તેમણે કોઈ મનુષ્યને નહિ મારવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. પછી યુધિષ્ઠિરે દુર્યુધિષ્ઠને પૂછ્યું કે મારો ભાઈ જીવતો આવ્યો છે. તે પહેલાં તેનું મસ્તક અહીં કોણે નાંખ્યું હતું? ત્યારે દુર્યુધિષ્ઠે કહ્યું કે અમે વિચાર કર્યો કે લીમ મહાબળવાન છે તો તેના ભાઈઓ પણ બળવાન હશે / જો તે જીવતા હશે તો વૈર લેવા આવશે. તેથી

અમે વિદ્યાના બળથી ભીમનું મસ્તક બનાવીને તમારી વચમાં નાંખ્યું. જેથી તમે ભીમ મરી ગયો છે તેમ માનીને બધા મરી જાઓ પણ તમે બધા મહાપુણ્યવાન છો કે ભીમે રાક્ષસનો વધ કર્યો અને તમને બળતાં પહેલાં તો ભીમ અહીં પહોંચી ગયો ને તમે બધા જીવી ગયા. અહીં આવ્યા પછી જે રાક્ષસને ભીમે માર્યો તે અમારો અનુચર હતો. આ રીતે ભીમના પરાક્રમની વાતો સાંભળીને સૌને ખૂબ આનંદ થયો, ને ભીમનો જ્યજ્ઞયકાર બોલાવ્યો. યુધિષ્ઠિરે મહાબલને તેના પિતાનું રાજ્ય પાછું સોંપી દીધું. યુધિષ્ઠિરની ઉદારતા જોઈને મહાબલને તથા ઐક્યકાંતનગરીના રાજાને ખૂબ આનંદ થયો. હવે રાજા પાંડવોને વાજતે ગાજતે નગરમાં પ્રવેશ કરાવશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૬૪

આરો સુદ ૧૨ ને રવિવાર

તા. ૨૩-૧૦-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ જગતના જીવોના કલ્યાણ માટે અમૃતમય વાણી પ્રકાશી. તેમાં ફરમાવે છે કે હે આત્માઓ ! આ જીવન કાચા સૂતરના તાર જેવું ક્ષણિક છે. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ભગવંત બોલ્યા છે કે

અસંખ્યં જીવિયં મા પમાયપ જરોવણીયસ્ત હુ નત્થિ તાણં ।

एवं विद्याणाहिं जणे पमत्ते, किण्णु विहिंसा अजया गहिंस्ति ॥ अ. ४. गा. १

જીવનદોરી તૂટ્યા પછી સંધારો નહિ, માટે પ્રમાદ કરશો નહિ. વૃધ્ધાવસ્થામાં કોઈ હાથ પકડશે નહિ. માટે વિચાર કરો કે પ્રમાદી, હિંસક અને સંયમ વગરના જીવને કોનું શરણ મળશે ? આ ગાથાનો ભાવ તમે સમજી ગયાને ? કપડું ફાટ્યું હોય તો સાંધી શકાય, વાસણ તૂટ્યું હોય તો સાંધી શકાય, ઘર ભાંગ્યું હોય તો ફરીને નવું બનાવી શકાય. તમારો કોઈ ઢાંગીનો તૂટ્યો હોય તો ફરીને સંધાવી શકાશે પણ આયુષ્ય તૂટ્ય પછી ફરીને સાંધી શકાતું નથી. માટે અનંતજ્ઞાની મહાપુરુષો આપણને કહે છે કે આ આયુષ્યનો સૂર્ય અસ્ત પામ્યો નથી ત્યાં સુધી પરલોકની લાંબી મુસાફરી માટે સત્કર્મનું ભાતું ભરી લો. તેમાં રહેજ પણ પ્રમાદ ના કરો.

જેમને જીવનની ક્ષણિકતા સમજાઈ છે તેવા ગજસુકુમાલને તેમના માતા-પિતા અને ભાઈ બધાએ સંયમની દુષ્કરતા સમજાવી કે હે ભાઈ ! સંયમ માર્ગ બહુ દુષ્કર છે. ત્યાં તને આવા કષ્ટો પડશે. તું કેમ સહન કરી શકીશ ? પણ જેનું મન સંયમમાં લાગી ગયું છે. જેના ચિત્તમાં ત્યાગની રમણતા હોય તે આવી વાતો સાંભળીને પાછો ન પડે, પણ જેમ માટીનો ગોળો અગ્નિમાં તપે તેમ વધુ મજબૂત થતો જાય છે તેમ વૈરાગી આત્માની જેમ જેમ કષ્ટોટ્પ થાય છે તેમ તેમ તે વધુ મજબૂત બનતો જાય છે,

વસુદેવ રાજા, દેવકીરાણી અને કૃષ્ણવાસુદેવને લાગ્યું કે હવે અમારો લાડકવાયો કોઇ રીતે સંસારમાં રહે તેમ નથી. તેનો નિર્ણય અફર છે, ત્યારે કહે છે કે

સંયમ સંયમ ઝાંખે તારૂં મન, પણ સંયમ માર્ગ નિરાળો છે,
તને ખચાલ હશે આ મારેગમાં (૨) કંટક વચ્ચે ક્યારો રે...સંયમ

હે દીકરા ! સંયમ લેવા માટે તારું મન તલપાપડ થઈ રહ્યું છે. સંયમમાં તારે કેવા કેવા કષ્ટો સહન કરવા પડશે તે વાત અમે તને ખરાબર સમજાવી છે ને હજી પણ કહીએ છીએ કે સંયમ માર્ગ તદ્દન નિરાળો છે. ત્યાં તારે સંસારીઓના સ્નેહથી અલિખત રહેવું પડશે. સંયમ એ કાંટાળો માર્ગ છે. ગુલાબનું ફૂલ સુંદર દેખાય છે. તેનામાં સીરબ મહેકે છે, સૌ ગુલાબનું ફૂલ લેવા ઇચ્છે છે પણ ગુલાબના છોડને કાંટા હોય છે એટલે ગુલાબનું ફૂલ મેળવવું બહુ મુશ્કેલ છે. તે સિવાય ગુલાબનું ફૂલ કાંટામાં રહેવા છતાં સદા હસતું ને ખીલતું રહે છે, તેમ હે દીકરા ! સંયમ ગુલાબના ફૂલ જેવો છે. તેને ફરતી ઉપસર્ગો અને પરિવહોની કાંટાળીવાડ છે. સંયમનું પાલન કરતાં બૂખ-તરસ કંડી-ગરમી, આહોશવચન, દંશમશ, તાડનમાડન રૂપ ઘણાં કાંટા વાગશે તે વખતે તારે સમભાવ રાખીને હસતા ચહેરે રહેવું પડશે. આ બધું તું સારી રીતે જાણે છે ને ?

ગજસુકુમાલ કહે છે હે મારા વડીલો ! હું બધું સમજીને જાણીને દીક્ષા લઉં છું. જે સૈનિક શત્રુની સામે સામનો કરવા શૂરવીર બનીને નીકળ્યો છે તે ચકચકતી નગ્ન તલવાર જોઈને ઠરી જાય કે મને વાગશે તો મારું માથું કપાઈ જશે. એવા ડરથી જો પીછે હઠ કરે તો એ સૈનિક કહેવાય ? 'ના'. સાચો શૂરવીર સૈનિક હવે નહિ. એ તો મરણીયો થઈને લડે, તેમ જેને કર્મશત્રુની સામે કેશરિયા કરવા હોય તે પરિપક્વ થઈ નહિ એ તો શૂરવીર થઈને ઠઠતાથી બધું સહન કરે, પણ સંયમમાં આવતાં કષ્ટો જોઈને પીછે હઠ ન કરે. જે પીછેહઠ કરે તે કાયર કહેવાય. હું એવો કાયર નથી. માટે હવે તમે મને સંસારમાં વધુ સમય રોકશો નહિ. જલ્દી આજ્ઞા આપો. તપણ ત ગજસુકુમાલ કળે વાસુદેવે અમ્માપિયરો ય જાહે નો સ્ત્રાવપતિ વહુયાર્હિ અણુલોમાહિ જાહ આધવત્તિપ તાહે અકામા સેવ પદ્મ વયાસી તં ઇચ્છામો જંતે જાયા । પગદિવસમપિ રજ્જસિર્નિ પાસિત્તપ ત્યાર પછી કૃષ્ણવાસુદેવ, વસુદેવરાજા અને દેવકી રાણી બન્ધારે ગજસુકુમાલને અનેક પ્રકારનાં અનુકૂળ, પ્રતિકૂળ કથનથી સમજાવી શક્યા નહિ ત્યારે અસમર્થ બનીને તેઓ કહેવા લાગ્યા કે હે પુત્ર ! એક દિવસ માટે પણ તને અમે રાજસિંહાસને બેસાડી તારી રાજ્યશ્રી જોવા ઇચ્છીએ છીએ, એટલે કે અમે તને દ્વારકા નગરીનો રાજા જોવા ઇચ્છીએ છીએ. માટે એક દિવસ તું રાજ્યલક્ષ્મીનો સ્વીકાર કર.

માતાપિતાની વાત સાંભળીને ગજસુકુમાલ મૌન રહ્યા. એમણે મનમાં વિચાર કર્યો કે હવે મારા માતાપિતા અને મોટાભાઈ મને દીક્ષાની આજ્ઞા આપશે. તેઓ એક દિવસ માટે રાજ્યનો સ્વીકાર કરવાનું કહે છે તો ભલે તેમની ઇચ્છા પૂર્ણ કરી લઉં. જેને

મોહ કે રાગ નથી તેને રાજ્યનો રંગ પણ શું કરી શકવાનો છે ! ગજસુકુમાલના માતાપિતા રાજ્ય આપીને ગૌરાગ્યની પરીક્ષા કરી રહ્યા છે. તેઓ એમ માને છે કે તે એક દિવસનું રાજ્ય લે.ગવશે, રાજ તરીકે તેને માન સન્માન મળશે એટલે કદાચ હીલો પડશે પણ એમને ખબર નથી કે આ કેવો દૃઢ ગૌરાગી છે ! ગજસુકુમાલ મૌન રહ્યા. એટલે માતાપિતાને ખૂબ આનંદ થયો. સંસારી જીવો ગૌરાગીના મૌનમાં પણ પોતાની ઈચ્છા પૂરી થઈ એમ માની લે છે. નેમકુમારને પરણવાની ઈચ્છા ન હતી પણ તેમને પરણાવવા માટે કૃષ્ણની પટ્ટરાણીઓ લેગી થઈને નેમકુમારની મજાક કરવા લાગી કે દિયરીયા ! પરણ્યા વિના વાંઢા દિયરનો કોઈ વિધાસ નહિ કરે. તમે બહારથી ઘેર આવશે તો ઘરમાં પત્ની હશે તો તમને માનથી બોલાવશે પણ પત્ની નહિ હોય તો જીવન એકલવાયું લાગશે. પત્ની વિના ઘરની શોભા નથી. પત્ની વિના તમારું હૃદય કેની પાસે બોલશે ? પત્ની વાતનો વિસામો છે. એમ હાંસી મશ્કરીમાં ભાભીઓ ઘણું બોલી ત્યારે નેમકુમારનું મોં રહેજ મલકયું. તેથી કૃષ્ણની પટ્ટરાણીઓએ માની લીધું કે દિયરજી હસ્યા એટલે તેમને પરણવાના ભાવ છે. માન્યા....માન્યા નેમ માન્યા. એમ બોલતી હર્ષધેલી બની કૃષ્ણને સમાચાર આપ્યા. એટલે કૃષ્ણે રાજેમતી સાથે તેમની સગાઈ કરી. અહીં ગજસુકુમાલ મૌન રહ્યા એટલે મા-બાપ સમજ્યા કે હીકરો ગાદીએ બેસવા સંમત છે.

“तप णं से कण्हे वासुदेवे कोडुबिय पुरिसे सहावेइ र ता एव वयासी खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! गजसुकुमालस्त महत्थं जाव रायमिसेहं उवट्ठावेह ॥” ત્યાર પછી કૃષ્ણવાસુદેવે પોતાના કૌટુંબિક પુરૂષોને બોલાવીને કહ્યું કે હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જલ્દીથી રાજ્યા-ભિષેકની તૈયારી કરો. મારો નાનો ભાઈ દીક્ષા લેવાનો છે. તેને મારે ગાદીએ બેસાડી રાજ બનાવવાનો લડાવો લેવડાવવો છે, અને ધામધૂમથી રાજ્યાભિષેક કરવો છે.

બંધુઓ ! પોતાના ભાઈને ગાદીએ બેસાડવાના ત્રિખંડ અધિપતિને કેટલા ઠેક છે ! એને માટે પોતે જાતે કેટલી મહેનત કરે છે ! આ તો અંતરનો રંગ છે. હૈયાના હેત છે. હવે કૃષ્ણજી ગજસુકુમાલનો રાજ્યાભિષેક કેવી રીતે કરશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર : એકચક્રા નગરીમાં પાંડવોનું ભવ્ય સ્વાગત : બીજે બક રાક્ષસને મારીને કાયમ માટેનો ઉપદ્રવ શાંત કર્યો એટલે એકચક્રા નગરની પ્રજાએ બીમનો ખૂબ સત્કાર કર્યો. કંઈક પ્રજાજનોએ તો ભગવાન તુલ્ય માનીને તેની આરતી ઉતારી. રાજાએ પ્રજાજનો સમક્ષ બીમના ખૂબ શુશ્રુણા કર્યા, અને પાંડવોનું ખૂબ સન્માન કર્યું પછી આખી નગરીને ધ્વજપતાકાઓથી ખૂબ શણગારી અને પાંડવોને હાથી ઉપર બેસાડી વાજતે ગાજતે જયજયકાર સાથે આખી નગરીમાં ફેરવીને પોતાના મહેલમાં લાવ્યા. બંધાને ખૂબ પ્રેમથી જમાડ્યા. પછી રાજા કુંતાજીના ચરણમાં પડીને કહે છે હે માતા ! તને ધન્ય છે કે તે આવા વીર પુત્રોને જન્મ આપ્યો ! હું હજારો જીવ લેગી કરું તો પણ તમારે શુભો

પૂરા ગાઈ શકું નહિ. ખરેખર, કેવળી ભગવંતના વચનો સાચા પડ્યા. તમે જ પાંડવો છો. દેવશર્માએ પાંડવોને પોતાને ઘેર રાખ્યા તેથી રાજ્યએ તેને પણ ખૂબ ધન્યવાદ આપ્યા. પાંડવોનો યશ ચારે તરફ ખૂબ ફેલાયો. એક દિવસ યુધિષ્ઠિરે પોતાના ભાઈઓ, કુંતામાતા અને દ્રૌપદીને એકાંતમાં બેસાડીને વાત કરી કે હીમે બક રાક્ષસને માર્યો ત્યારથી આપણો યશ ચારે દિશામાં ફેલાઈ ગયો છે ને દેશોદેશમાં આ વાતની જાણ થઈ ગઈ છે. જ્યારે દુર્યોધનને જાણ થશે કે પાંડવો જીવતા છે ને તે આ રાજ્યમાં છે ત્યારે આપણને સુખે રહેવા નહિ દે, અને આપણે જવાની રજા માંગીશું તો આ લોકો આપણને જવા નહિ દે. તેના કરતા આજે મધરાત્રે આપણે આ નગર છોડીને વનમાં ચાલ્યા જઈએ. બધાએ યુધિષ્ઠિરની વાતનો સ્વીકાર કર્યો ને મધરાત્રે નગર છોડીને જવાનું નક્કી કર્યું.

એકચક્રા નગરી છોડતા પાંડવો : દેવશર્માને કહ્યા વગર મધરાત્રે બધા ઉઠ્યાં અને કોઇને ખબર ન પડે-તે રીતે નગર બહાર નીકળી ગયા. ઘનધોર અંધારી રાત હતી. ક્યાંય રસ્તો સૂઝતો ન હતો એટલે હીમે હિંડખાએ આપેલી ચાક્ષુષી વિદ્યાનો પ્રયોગ કર્યો તેથી હીમની આંખમાંથી સર્વલાઈટની માફક પ્રકાશ નીકળવા લાગ્યો. તેના સહારે સૌ ચાલવા લાગ્યા. ચાલતાં ચાલતાં કુંતાજી અને દ્રૌપદી ખૂબ થાક્યા એટલે હીમે તેમને ખંભે બેસાડી દીધા. જે થાકે તેને હીમ ઉંચકી લેતો. આ રીતે ચાલતાં તેઓ દ્વૈતવનમાં આવ્યા. આ દ્વૈતવન કળકુલના વૃક્ષોથી હરિયાળું અને હિંસક પશુઓથી ભયાનક હતું. આવા વનમાં પાંડવો એક પાંદડાની ઝુંપડી બનાવીને ત્યાં રહેવા લાગ્યા.

જંગલને મંગલ માની આનંદ કરતા પાંડવો : હીમ દરરોજ જાતજાતના ફળો લાવીને બધાને ખવડાવતો. સહદેવ કોમળ વહકલ લાવીને કુટુંબને આપતો, નકુળ ખાખરાના સુંદર પાંદડાથી ઝુંપડી બનાવીને કુટુંબની ભક્તિ કરતો, અર્જુન બધાની રક્ષા માટે રાતદિવસ ધનુષ્ય બાણ લઈને ચોકી કરતો. કુંતાજી વનવાસના દિવસો ક્ષેમકુશળ પસાર થાય તે માટે પ્રભુને પ્રાર્થના કરતા. દ્રૌપદી ઘરકામ કરતી. આ રીતે બધા આનંદથી રહેતા હતા. દ્રૌપદી કુંતાજીની સેવા કરી તેમને પ્રસન્ન રાખતી હતી. ચારે ભાઈઓ ધર્મરાજની ખૂબ સેવાભક્તિ કરતા.

પ્રિયંવદને પૃચ્છા કરતા ધર્મરાજ : એક દિવસ સવારમાં યુધિષ્ઠિર વેત્રાસન પર બેઠા હતાં. હીમ તેમના પગ દબાવતો હતો. કુંતાજી પુત્રો પાસે બેસીને કંઈક વાતચીત કરતા હતા. તે સમયે અર્જુને દૂરથી એક સુસાઈરને આવતો જોયો. એ નજીક આવ્યો એટલે અર્જુને તેને ઓળખ્યો ને ધર્મરાજને તેના આગમનના સમાચાર આપ્યા. એ માણસે આવીને ધર્મરાજને પ્રણામ કર્યા. સહદેવે તેને બેસવા માટે આસન આપ્યું. પછી યુધિષ્ઠિરે તેને પૂછ્યું. પ્રિયંવદ ! તું હસ્તિનાપુરથી આવ્યો છે ને ? તેણે કહ્યું હા. ત્યાં અમારા પૂજ્ય પિતાજી, સત્યવતી, માદ્રી વિગેરે માતાઓ, સહા અમારું હિત

આહનારા કાકા વિદુરજી, પૂજ્ય ઠાઠાજી (લીંગમ પિતામહ), ગુરુ દ્રોણાચાર્ય, પુત્ર પ્રેમી કાકા ધૃતરાષ્ટ્ર બધા આનંદમાં ને સુખમાં છે ને ? પ્રાણપ્રિય અમારી પ્રજા સુખી છે ને ? અમને જંગલમાં મોકલી દુર્યોધનના રાજ્ય કરવાના મનોરથો પૂરા થવાથી ખૂબ ખુશ થયા છે ને ? આ સાંભળીને પ્રિયંવદે કહ્યું હા, બધા આનંદમાં છે. બધાના કુશળ સમાચાર જાણ્યા પછી ધર્મરાજએ કહ્યું કે વારણાવતીમાં લાખનેા મહેલ બધ્યા પછી શું બન્યું અને અમે અહીં છીએ તે તમે કેવી રીતે જાણ્યું તે વાત કહે, ત્યારે પ્રિયંવદે કહે છે કે જ્યારે લાખનેા મહેલ જલાવવામાં આવ્યો ત્યારે હું વારણાવતીમાં હતો. રાત્રે મહેલ બધ્યો ને ભડકે ભડકા નીકળ્યા. એટલે આસપાસના લોકો જાણ્યા પણ જોતજોતામાં મહેલ બળી ગયો. સવાર પડતાં આખી નગરીમાં હાહાકાર મચી ગયો. લોકો પછાડે પછાડો ખાઈને રડતા રડતા બોલવા લાગ્યા કે હે ભગવાન ! અમારી નગરીમાં પવિત્ર પુરૂષોને પાપી દુર્યોધને કપટ કરીને જલાવી દીધા ! પવિત્ર પુરૂષોને આવી રીતે મારીને એ પાપી શું સુખી થવાનો છે ! એમ વિલાપ કરતા સૌ દુર્યોધનને ક્રીટકાર આપવા લાગ્યા. નાના-મોટા દરેકની આંખમાં આંસુ હતા. હું તો બધું જાણતો હતો તેથી મને મહેલ બળવાથી જરા પણ દુઃખ કે ચિંતા ન હતી, પણ નગરજનો તે બૂઝાઈ ગયેલી આગમાંથી અડધા બળેલાં તમારા જેવી આકૃતિવાળા પાંચ પુરૂષો અને બે સ્ત્રીઓને બહાર કાઢી નગરની વચ્ચે લાવ્યા.

“ પાંડવો જ બળી ગયા છે એમ જાણી પ્રજામાં હાહાકાર ” :- લોકોને ખબર પડવાથી બધા ત્યાં જોવા માટે જવા લાગ્યા, અને જોઈને બોલવા લાગ્યા કે આ પૂર્ણિમાના ચંદ્ર જેવી કાંતિવાળા યુધિષ્ઠિર અડધા બળી ગયા છે છતાં કેવા તેજસ્વી દેખાય છે સ્થૂલ શરીરવાળો લીમ છે. લાંબા હાથવાળો ધનુર્ધારી અભૂત છે ને સૌમ્ય આકૃતિવાળો સહદેવ અને નકુળ છે. આ વૃક્ષા કુંતાજી છે ને આ દ્રૌપદી છે. આ પાંડવો જ છે તેમ માનીને લોકો ધુસ્કે ને ધુસ્કે રડવા લાગ્યા. લોકોને રડતા જોયા છતાં હું માનતો હતો કે પાંડવો તો સુરંગ દ્વારા બહાર નીકળી ગયા છે ને આ લોકો જોટો વિલાપ કરે છે. હું કુતુહલ દષ્ટિથી ત્યાં જોવા ગયો, ત્યાં જઈને જોયું તો તે મૃત કલેવરો આપના જેવા જ હતાં. તે જોઈને હું ચિંતાતુર બની ગયો ને ખૂબ રડવા લાગ્યો ને મારા મનમાં થયું કે ધુમાડો ફેલાવાથી મારા વહાલા પાંડવો સુરંગના દ્વારને બૂલી તો નહિ ગયા હોય ને ! અથવા જંગલમાં કેવા કબૂત સહન કરવા પડશે તેના ડરથી દુઃખનું સ્મરણ કરીને પોતે જાતે જ અગ્નિમાં નહિ બળી ગયા હોય ને ! કારણ કે ભવિતવ્યતા અનુસાર માનવની ઊદ્ધિ પણ બદલાઈ જાય છે. એમ નિશ્ચય કરીને આપના મૃતકલેવરને જોઈને મને ખૂબ આઘાત લાગ્યો ને હું પોકે પોકે રડવા લાગ્યો. રડતો ઉદાસ થઈને હસ્તિનાપુર ગયો ને દુઃખિત દિલે આપના મૃત્યુના સમાચાર પિતાજીને આપ્યા. તેથી પાંડુરાજ આદિ સર્વે ખૂબ કલ્યાંત કરવા લાગ્યા. આખી નગરીમાં

સમાચાર પહોંચી જતાં આખી નગરીમાં શોક છવાઈ ગયો. નાના મોટા બધાએ ખાન-પાનનો ત્યાગ કર્યો.

“બ્રજજનો કંઠેણુ વિલાપમાં અને દુર્યોધન, કર્ણ અને શકુનિ આનંદમાં” :- ઇન્દ્રપ્રસ્થમાં પણ આ સમાચાર પહોંચતા દુર્યોધન, શકુની અને કર્ણ સિવાય દરેકના દિલમાં દુઃખ થયું. ક્ષેત્ર ત્રણ વ્યક્તિઓને આનંદ હતો. પાંડુરાજ તથા વિદુરજીએ મને એકાંતમાં બેસાડીને બધા સમાચાર પૂછ્યા ત્યારે મેં નજરે દેખેલી તમામ હકીકત કહી સંભળાવી. મારા મુખેથી બધી વાત સાંભળીને તે તરત બેલાન બની ગયા. એટલે મેં પાણી છાંટ્યું, પવન નાંખ્યો ત્યારે તેઓ બાનમાં આવ્યા ને વિલાપ કરીને બેલવા લાગ્યા કે હે દીકરાઓ! મેં તમને પહેલેથી સૂચના આપીને ચેતાવ્યા હતા. તે શું તમે ભૂલી ગયા? તમને દુષ્ટ અગ્નિએ કેવી રીતે ખાળ્યા? પાંડુરાજ તો ખૂબ વિલાપ કરીને તમોને યાદ કરીને રહતા રહતા બેલવાં લાગ્યા કે હે પુત્રો! તમારા વિના મારા મનોરથો કેાણુ પૂરા કરશે? તમે મને છોડીને ચાલ્યા ગયાં તો હવે મારે જીવીને શું કામ છે? હું આપઘાત કરીને મારા જીવનનો અંત લાવીશ. આ સમયે વિદુરજી તેમને આશ્વાસન આપવા લાગ્યા કે હે પાંડુરાજ! તમે ખૂરશો નહિ, કદપાંત કરશો નહિ. ત્રિયંવદ બલે નજરે ભેદને આવ્યો હોય પણ મને એ વાત ઉપર વિશ્વાસ બેસતો નથી કે તમારા પુત્રો આગમાં બળે.

જ્ઞાની કે હૈ વચન ચે સાચે, જૂઠ ન હોત લગાર,

ઇસ કારણુ વિશ્વાસ કરો તુમ, સંશય દૂર નિવાર હો-ઓતા

કેવળી ભગવંતના વચન છે કે પાંચે પાંડવો મોક્ષગામી છે. રાજ્યસુખો ભોગવીને પછી દીક્ષા લેશે ને મોક્ષમાં જશે. એ વચન કહી મિથ્યા નહિ થાય. માટે શાંતિ રાખો. ભગવાનના વચનમાં સંશય ના રાખો. આ રીતે વિદુરજીના કહેવાથી પાંડુરાજાનું મન કંઈકે શાંત થયું. એ અરસામાં એક નૈમિત્તિક ફરતો ફરતો ત્યાં આવ્યો. તેને પાંડુરાજાએ પુત્ર સખાંધી વાત પૂછી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારા જ્ઞાનમાં ભેતા એમ લાગે છે કે તમારા પાંચેય પુત્રો, પત્ની અને પુત્રવધૂ બધા જીવતા છે ને સુખમાં છે તે તમને થોડા સમયમાં ખબર પડી જશે. બીજી જાણુ તમારા મરણના સમાચારથી ઇન્દ્રપ્રસ્થની બ્રજ શોકાકુલ બની ગઈ પણ દુર્યોધન રાજી રાજી થઈ ગયો. તેના મનમાં થયું કે હાશ હવે મારા દુરમનો મરી ગયા. હું નિરાંતે રાજ્ય ભોગવીશ. તેના સાગરિતો પણ ખુશ થયા. એ પાંડવોના મરણને મંગલ માનતો હતો. હજી ત્રિયંવદ પાંડવોને આગળ શું કહેશે તેના બાવ અવસરે.

આહનારા કાકા વિદુરજી, પૂજા દાદાજી (ભીષ્મ પિતામહ), ગુરુ દ્રોણાચાર્ય, પુત્ર પ્રેમી કાકા ધૃતરાષ્ટ્ર બધા આનંદમાં ને સુખમાં છે ને ? પ્રાણપ્રિય અમારી પ્રજા સુખી છે ને ? અમને જંગલમાં મોકલી દુર્યોધનના રાજ્ય કરવાના મનોરથો પૂરા થવાથી ખૂબ ખુશ થયા છે ને ? આ સાંભળીને પ્રિયંવદે કહ્યું હા, બધા આનંદમાં છે. બધાના કુશળ સમાચાર જાણ્યા પછી ધર્મરાજએ કહ્યું કે વારણાવતીમાં લાખનો મહેલ બન્યા પછી શું બન્યું અને અમે અહીં છીએ તે તમે કેવી રીતે જાણ્યું તે વાત કહે, ત્યારે પ્રિયંવદે કહે છે કે જ્યારે લાખનો મહેલ જલાવવામાં આવ્યો ત્યારે હું વારણાવતીમાં હતો. રાત્રે મહેલ બન્યો ને ભડકે ભડકા નીકળ્યા. એટલે આસપાસના લોકો જાણ્યા પણ જોતજોતામાં મહેલ બળી ગયો. સવાર પડતાં આખી નગરીમાં હાહાકાર મચી ગયો. લોકો પછાડે પછાડે ખાઈને રડતા રડતા બોલવા લાગ્યા કે હે ભગવાન ! અમારી નગરીમાં પવિત્ર પુરૂષોને પાપી દુર્યોધને કપટ કરીને જલાવી દીધા ! પવિત્ર પુરૂષોને આવી રીતે મારીને એ પાપી શું સુખી થવાનો છે ! એમ વિલાપ કરતા સૌ દુર્યોધનને ફીટકાર આપવા લાગ્યા. નાના-મોટા દરેકની આંખમાં આંધુ હતા. હું તો બધું જાણતો હતો તેથી મને મહેલ બળવાથી જરા પણ દુઃખ કે ચિંતા ન હતી, પણ નગરજનો તે ખૂબાઈ ગયેલી આગમાંથી અડધા બળેલાં તમારા જેવી આકૃતિવાળા પાંચ પુરૂષો અને બે સ્ત્રીઓને બહાર કાઢી નગરની વચ્ચે લાવ્યા.

“ પાંડવો જ બળી ગયા છે એમ જાણી પ્રજામાં હાહાકાર ” :- લોકોને ખબર પડવાથી બધા ત્યાં જોવા માટે જવા લાગ્યા, અને જોઈને બોલવા લાગ્યા કે આ પૂર્ણિમાના ચંદ્ર જેવી કાંતિવાળા યુધિષ્ઠિર અડધા બળી ગયા છે છતાં કેવાં તેજસ્વી દેખાય છે સ્થૂલ શરીરવાળો ભીમ છે. લાંબા હાથવાળો ધનુર્ધારી અર્જુન છે ને સૌમ્ય આકૃતિવાળા સહદેવ અને નકુળ છે. આ વૃક્ષા કુંતાજી છે ને આ દ્રૌપદી છે. આ પાંડવો જ છે તેમ માનીને લોકો ધુસ્કે ને ધુસ્કે રડવા લાગ્યા. લોકોને રડતા જોયા છતાં હું માનતો હતો કે પાંડવો તો સુરંગ દ્વારા બહાર નીકળી ગયા છે ને આ લોકો ખોટો વિલાપ કરે છે. હું કુતુહલ દષ્ટિથી ત્યાં જોવા ગયો, ત્યાં જઈને જોયું તો તે મૃત કલેવરો આપના જેવા જ હતાં. તે જોઈને હું ચિંતાતુર બની ગયો ને ખૂબ રડવા લાગ્યો. ને મારા મનમાં થયું કે ધુમાડો ફેલાવાથી મારા વહાલા પાંડવો સુરંગના દ્વારને બૂલી તો નહિ ગયા હોય ને ! અથવા જંગલમાં કેવા કબૂત્ર સહન કરવા પડશે તેના ડરથી દુઃખનું સ્મરણ કરીને પોતે જાતે જ અગ્નિમાં નહિ બળી ગયા હોય ને ! કારણ કે ભવિતવ્યતા અનુસાર માનવની ણુધિ પણ બદલાઈ જાય છે. એમ નિશ્ચય કરીને આપના મૃતકલેવરને જોઈને મને ખૂબ આઘાત લાગ્યો ને હું પોકે પોકે રડવા લાગ્યો. રડતો ઉદાસ થઈને હસ્તિનાપુર ગયો ને દુઃખિત દિલે આપના મૃત્યુના સમાચાર પિતાજીને આપ્યા. તેથી પાંડુરાજ આદિ સર્વે ખૂબ કલ્યાંત કરવા લાગ્યા. આખી નગરીમાં

સમાચાર પહેંચી જતાં આખી નગરીમાં શોક છવાઇ ગયો. નાના મોટા બધાએ ખાન-પાનનો ત્યાગ કર્યો.

“ પ્રભજનો કંઈયુ વિલાપમાં અને દુર્યોધન, કણ્વ અને શકુનિ આનંદમાં ” :- ઇન્દ્રપ્રસ્થમાં પણ આ સમાચાર પહેંચતા દુર્યોધન, શકુની અને કણ્વ સિવાય દરેકના દિલમાં દુઃખ થયું. કેટલે ત્રણ વરિતઓને આનંદ હતો. પાંડુરાજ તથા વિદુરજીએ મને એકાંતમાં બેસાડીને બધા સમાચાર પૂછ્યા ત્યારે મેં નજરે દેખેલી તમામ હકીકત કહી સંભળાવી. મારા સુખેથી બધી વાત સાંભળીને તે તરત બેભાન બની ગયા. એટલે મેં પાછી છાંટયું, પવન નાંખ્યો ત્યારે તેઓ ભાનમાં આવ્યા ને વિલાપ કરીને બોલવા લાગ્યા કે હે હીકરાઓ ! મેં તમને પહેલેથી સૂચના આપીને ચેતાવ્યા હતા. તે શું તમે ભૂલી ગયા ? તમને દુષ્ટ અગ્નિએ કેવી રીતે ખાળ્યા ? પાંડુરાજ તો ખૂબ વિલાપ કરીને તમોને યાદ કરીને રડતા રડતા બોલવાં લાગ્યા કે હે પુત્રો ! તમારા વિના મારા મનોરથો કેાણુ પૂરા કરશે ? તમે મને છોડીને ચાલ્યા ગયાં તો હવે મારે જીવીને શું કામ છે ? હું આપઘાત કરીને મારા જીવનનો અંત લાવીશ. આ સમયે વિદુરજી તેમને આશ્વાસન આપવા લાગ્યા કે હે પાંડુરાજ ! તમે જૂરશો નહિ, કદપાંત કરશો નહિ. પ્રિયંવદ બલે નજરે ભેળેને આવ્યો હોય પણ મને એ વાત ઉપર વિશ્વાસ બેસતો નથી કે તમારા પુત્રો આગમાં બળે.

જ્ઞાની કે હે વચન ચે સાચે, જૂઠ ન હોત લગાર,

ઇસ કારણુ વિશ્વાસ કરો તુમ, સંશય દૂર નિવાર હો-ઓતા

કેવળી ભગવંતના વચન છે કે પાંચે પાંડવો મોક્ષગામી છે. રાજ્યસુખો ભોગવીને પછી દીક્ષા લેશે ને મોક્ષમાં જશે. એ વચન કદી મિથ્યા નહિ થાય. માટે શાંતિ રાખો. ભગવાનના વચનમાં સંશય ના રાખો. આ રીતે વિદુરજીના કહેવાથી પાંડુરાજનું મન કંઈકે શાંત થયું. એ અરસામાં એક નૈમિત્તિક ફરતો ફરતો ત્યાં આવ્યો. તેને પાંડુરાજએ પુત્ર સળંધી વાત પૂછી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારા જ્ઞાનમાં જોતા એમ લાગે છે કે તમારા પાંચેય પુત્રો, પત્ની અને પુત્રવધૂ બધા જીવતા છે ને સુખમાં છે તે તમને થોડા સમયમાં ખબર પડી જશે. બીજી બાજુ તમારા મરણના સમાચારથી ઇન્દ્રપ્રસ્થની પ્રજા શોકાકુલ બની ગઈ પણ દુર્યોધન રાજી રાજી થઈ ગયો. તેના મનમાં થયું કે હાશ હવે મારા દુશ્મનો મરી ગયા. હું નિરાંતે રાજ્ય ભોગવીશ. તેના સાગરિતો પણ ખુશ થયા. એ પાંડવોના મરણને મંગલ માનતો હતો. હજુ પ્રિયંવદ પાંડવોને આગળ શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૯૫

આસો સુદ ૧૩ ને સોમવાર

તા. ૨૪-૧૦-૭૭

અનંતજ્ઞાની મહાનપુરૂષોએ જગતના જીવોના ઉદ્ધાર માટે દ્વાદશાંગીરૂપ વાણીનું (નરૂપણ કથું. તેમાં અંતગત સૂત્રનો અધિકાર ચાલે છે. ગજસુકુમાલને સંસારની અસારતા સમજતા ગૌરાગ્ય આવ્યો છે તેથી તેઓ સંયમ માર્ગે વિચરવા નેમનાથ ભગવાન પાસે જવા તૈયાર થયા છે. ભગવાને મોક્ષમાં જવા માટે સમ્યક્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ ત્રણ માર્ગ બતાવ્યા છે. આ ત્રણ રત્નો મોક્ષમાં જવા માટે સહાયક છે. અને તેનાથી વિપરીત મિથ્યા દર્શન, મિથ્યા જ્ઞાન અને મિથ્યા ચારિત્ર આ ત્રણ સંસારનો માર્ગ છે. જ્યારે કોઈ માણસના શરીરમાં વ્યાધિ થઈ હોય ત્યારે ગૈદ તેને ત્રણ ચીજોની કાઢી બનાવી દે છે. એ ત્રણ ચીજો કઈ છે તે જાણો છો ને ? હરડે, ખડેડાં અને આંખળા. આ ત્રણ ચીજો વાત, પિત્ત અને કફને શાંત કરનાર છે. એટલે એ ત્રણ ઊંચારીને દૂર કરે છે. આત્માને પ્રભુ ત્રણ રોગ લાગુ પડયા છે. મિથ્યાત્વ, મોહ અને અજ્ઞાન. આ ત્રણ રોગોની ઔષધિ ત્રણ રત્નો છે.

મિથ્યાત્વ રોગં હરતિ પ્રકામં, સદર્શન જ્ઞાનમપાકરોતિ ।

અજ્ઞાનકં મોહરૂઝં ચારિત્રં, હન્તીતિ શક્તિ પ્રભુ વીતરાગઃ ॥

સમ્યક્ દર્શન મિથ્યાત્વ રોગને દૂર કરે છે. જ્ઞાન અજ્ઞાનને રોકે છે અને ચારિત્ર એ મોહરૂપી રોગને હણે છે એમ વીતરાગ પ્રભુ કહે છે. જન્મમરણનું મૂળ, સંસાર પરિબ્રમણ કરાવનાર, આત્માને સ્વભાવથી વિપરીત કરનાર અને અનર્થનું મૂળ મિથ્યાત્વ છે. આ મિથ્યાત્વ જીવને એટલું બધું મૂઝવે છે કે તે સત્ય વસ્તુને સમજવા દેતું નથી, અને પોતાના દોષને દોષ તરીકે માનવા દેતું નથી. સમ્યક્દષ્ટિ અને મિથ્યા દષ્ટિ આત્મામાં એટલું અંતર છે કે સમ્યક્દષ્ટિ પોતાના દોષને જોઈ શકે છે અને મિથ્યાદષ્ટિ પોતાના દોષોને દોષ તરીકે જોતો નથી. માટે આ બંને તત્વો પરસ્પર વિરોધી છે. જ્યાં સમ્યક્દર્શન હોય ત્યાં મિથ્યાત્વ ટકી શકે નહિ. સમ્યક્દર્શનના અભાવમાં ગમે તેટલી ઘોર તપશ્ચર્યા કરવામાં આવે તો પણ તે મોક્ષનું કારણ બનતી નથી. (અહીં પૂ. મહાસતીજીએ ભગવતી સૂત્રની તામલિ તાપસની વાત ખૂબ સુંદર રીતે વિસ્તારપૂર્વક રજૂ કરી હતી.)

ગજસુકુમાલને ભગવાનની વાણી સાંભળીને જડ ચેતનની વહેંચણી કરતાં આવડી છે એટલે હવે તેમને એક સેકંડ પણ સંસારમાં રહેવાનું મન નથી. કેવો હળુકર્મી જીવ ! માત્ર એકજ વખત ભગવાનની વાણી સાંભળી તેમનો આત્મા ગૌરાગ્ય રંગે રંગાઈ ગયો. કંઈક હળુકર્મી જીવો રહેજ નિમિત્ત મળતા જાગી જાય છે. અહીં મને એક પ્રસંગ યાદ આવે છે. એક વખત દશરથ રાજા કોઈ મૂલ્યવાન પવિત્ર

ચીજો લાગ્યા હતા, તે તેમણે બધી રાણીઓને મોકલી. ખીજી બધી રાણીઓને વહેલી પહેંચી ગઈ પણ કૌશલ્યાને ન પહોંચી. એટલે તેને રીસ ચઢી કે હું જૂની રાણી છું, એટલે હું કંઈ હિસાબમાં જ નહિ ! દશરથ રાજાને આ વાતની ગળર પડતાં તેઓ કૌશલ્યા રાણીના મહેલે આવ્યા ને પૂછ્યું—તમને શેની રીસ ચઢી છે ? ત્યારે કૌશલ્યાએ કહ્યું કે તમે ખીજી રાણીઓને આ ચીજ મોકલી ને મને નહિ ? હું જૂની એટલે તમારી ગણતરીમાં જ નહિ ! ત્યારે રાજાએ ખુલાસો કરતાં કહ્યું કે મેં તમને પણ મોકલાવી છે. એટલામાં માણસ લઈને આવ્યો. રાજાએ તેને પૂછ્યું કે ભાઈ ! મેં તને તો ક્યારેના મોકલ્યો છે ને આટલી બધી વાર કેમ લાગી ? ત્યારે માણસે કહ્યું કે સાહેબ ! હું હવે વૃદ્ધ થયો છું. તેથી ખીજા જુવાન દાસ-દાસીઓની જેમ હું ઝટપટ ચાલી શકતો નથી. તેથી મને અહીં આવતા મોકલું થયું. નોકરની વાત સાંભળીને કૌશલ્યા રાણીને સંતોષ થયો કે મને પણ રાજાએ મોકલાવી તો હતી પણ નોકરને લઈને આવતાં વાર લાગી. માણસની વાત સાંભળી દશરથ રાજાના હિલમાં ચમકારો થયો ને અંતરમાં ઉઘાડ થઈ ધક્કો લાગ્યો કે વૃદ્ધ થવાથી શરીર અશક્ત બને છે તેથી કામ બરાબર નથી થતું તો આવી વૃદ્ધાવસ્થા તો મને પણ આવશે ને ? હું વૃદ્ધાવસ્થા આવતાં પહેલાં કેમ ચેતતોં નથી ? શરીર અશક્ત બનતાં ચારિત્ર અને તપની સાધના કેવી રીતે થઈ શકે ? માટે હું અત્યારે જ ચારિત્ર લઉં.

દેવાનુપ્રિયો ! જુઓ, દશરથ રાજાએ શું કયું ? એક નોકરની વૃદ્ધાવસ્થા અને શક્તિ ક્ષીણ થવાના પ્રસંગને પોતાનામાં ઘટાવ્યો અને પોતાની જાત ઉપર ઉતાર્યો કે આ માણસ વૃદ્ધ થયો તો એના શરીરમાં શક્તિ ઘટી ગઈ તો હું પણ વૃદ્ધ થઈશ ત્યારે મારા શરીરમાં પણ એવી શક્તિ ક્યાંથી રહેશે ? અને તે વખતે આત્મહિતની સાધના પણ કેવી રીતે થશે ? આવો ચમકારો થતાં એના હૈયામાં એવો ધક્કો લાગ્યો કે તરત ચારિત્ર લેવાનો નિર્ણય કર્યો ને દીક્ષા લીધી. કેવો એક સામાન્ય પ્રસંગ છે ! તમે પણ ઘરડા માણસને જોતા હશે પણ વૈરાગ્ય આવે કે ? દશરથ રાજા એક સામાન્ય નિમિત્ત મળતાં જાગી ગયા.

આપણા ગજસુકુમાર પણ નેમનાથ પ્રભુની વાણી સાંભળીને જાગી ગયા છે. તેમને રાજગાદીએ બેસવાની ઇચ્છા નથી પણ કૃષ્ણ વાસુદેવ, વસુદેવ રાજા અને દેવકી માતાને ખૂબ ઇચ્છા છે એટલે કૃષ્ણવાસુદેવે કૌટુંબિક પુરુષોને આજ્ઞા કરી કે મારા નાના ભાઈના રાજ્યાભિષેક માટે બધી તૈયારી કરો. “તદ્દં જં તે કોટુંબિય પુરિસા જાવ તે વિ તદ્દેવ ઉવદ્ધાવેતિ ।” કૃષ્ણ વાસુદેવની આજ્ઞા થતાંની સાથે કૌટુંબિક પુરુષો ઉભા થઈ ગયા, અને બે હાથ જોડીને કહ્યું કે મહારાજા ! આપની જેમ આજ્ઞા છે તે જ પ્રમાણે અમે કામ કરીશું. આ રીતે રાજાની આજ્ઞા સ્વીકારીને તેમણે મોટા પ્રમાણમાં રાજ્યાભિષેક માટેની સમસ્ત સામગ્રી ભેગી કરી દીધી, ત્યાર પછી શુભ સુહર્તે ગજસુકુમાલને સોના ચાંદીના

કળશોમાં પાણી ભરીને સ્નાન કરાવ્યું. સારા વસ્ત્રાભૂષણો પહેરાવી રાજસિંહાસને બેસાડીને રાજતિલક કંથુ. “તદ્દે જં ગજસુકુમાલ રાયા જાવ વિહરંતિ ।” એટલે ગજસુકુમાલ દ્વારકા નગરીના મહારાજા બન્યા. ગજસુકુમાલના રાજ્યાભિષેકની ખુશાલીમાં કૃષ્ણવાસુદેવે કેદીઓને કેદમાંથી મુક્ત કર્યા. ઘણાં ચાચકેને દાન દીધું. આ રીતે ખૂબ ઉત્સાહ મનાવ્યો. પોતાના ભાઈને ગાદીએ બેઠેલાં બેઠાં તેમનું હૈયું હરખાઈ ગયું. દેવકીમાતા, વસુદેવ પિતા અને કૃષ્ણવાસુદેવ બધા ખુશ થયા. દેવકીજીના આનંદનો પાર નથી. એ ઈચ્છે છે કે આ મારો લાડકવારો દીકરો સદાને માટે રાજ્ય કરે.

“તદ્દે જં સે ગયસુકુમાલં રાયં અમ્માપિયરો ઇત્તં વયાસી મળ જાયા । કિં વા હલયામો ? કિં પયચ્છામો ? કિં વા તે હિયચ્છિણ્ણ ?” ગજસુકુમાલના માતાપિતા બે હાથ જોડીને મીઠા શબ્દો કહેવા લાગ્યા કે હે પુત્ર ! તું કહે. અમે તને શું આપીએ ? તું શું ચાહે છે ? તારી શું ઈચ્છા છે ? તું શું કરવા સમર્થ છે ? આ પ્રમાણે માતાપિતાએ પૂછ્યું. કૃષ્ણવાસુદેવ પણ પાસે આવીને હાથ જોડીને કહે છે. અહો મારા લઘુ બંધવા ! તમે આજે અમારા રાજા છો. કહેા, તમારી શું આશા છે ? તમારી આશા હોય તેમ અમે કરીએ. જુઓ, ત્રણ ખંડના અધિપતિ છતાં કેટલી નમ્રતા બતાવે છે ! એમ નહિ કે હું મોટો વાસુદેવ છું ને આ તો મારો નાનો ભાઈ છે. અહીં તો ન્યાય એટલે ન્યાય. ગજસુકુમાલને માતા-પિતા અને ભાઈ બધા હૈયાના ઉમળકાથી પૂછે કે ‘દીકરા ! તારી જે ઈચ્છા હોય તે અમને કહે. તે પ્રમાણે અમે કરવા તૈયાર છીએ. હવે ગજસુકુમાલ તેમને શું કહેશે તેના ભાવ અવસર.

ચરિત્ર :- “પ્રિયંવદ્ અને પાંડવો વચ્ચે થયેલ વાર્તાલાપ ” પ્રિયંવદ્ પાંડવોને કહે છે કે થોડા સમય બાદ એકચક્રા નગરીનો મુસાફર ફરતો ફરતો હસ્તિનાપુરમાં આવ્યો. તેણે સમાચાર આપ્યાં કે પાંડવો અમારી નગરીમાં પધાર્યા હતા. અમારી નગરીમાં બકે નામના રાક્ષસનો ભયંકર ઉપદ્રવ હતો. બીમે બકરાક્ષસનો વધ કરી અમારી નગરીને ભયમુક્ત કરી. એમણે અમારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. આમ કહી મુસાફરે પાંડવોની ખૂબ પ્રશંસા કરી. આ વાતની પાંડુરાજાને જાણ થઈ તેથી તેમણે મુસાફરને પોતાના મહેલમાં બોલાવીને વાત પૂછી એટલે મુસાફરે બધી વાત વિસ્તારપૂર્વક પાંડુરાજા, વિદુરજી આદિ સર્વેને કહી સંભળાવી. બકરાક્ષસને મારવાથી આપની કીર્તિ દેશાવર સુધી પહોંચી ગઈ. એ સુકીર્તિએ આપના શત્રુઓના મુખ કાળા બનાવી દીધા અને મિત્રોના મુખ પૂર્ણિમાના ચંદ્રની જેમ ખીલી ઉઠ્યા. પાંડુરાજાએ શોકરૂપ કાઢવ દૂર ફેંક્યો અને તે કાઢવ દુર્યોધનના મુખ ઉપર જઈને શોકના રૂપમાં ચોંટી ગયો. પાંડવો જીવતાં છે તે સાંભળીને દુર્યોધનની ઉંઘ ઉડી ગઈ. તેની ભૂખ ભાગી ગઈ અને શું કરવું તેની સૂઝ પડતી નથી એ ઉદાસ ઉદાસ રહેવા લાગ્યો. એક દિવસ શકુનિએ દુર્યોધનને પૂછ્યું, ખેટા ! તને આટલું મોટું રાજ્ય મળ્યું છે, તારી રાજ્યલક્ષ્મી અને તારો પ્રભાવ વધતો જાય છે. સુખમાં કેઈ જાતની કમીના નથી, છતાં તું ઉદાસ શા માટે રહે છે ? તને શું

હુઃખ છે? ત્યારે દુર્યોધને કહ્યું, મામા ! મને સમાચાર મળ્યા છે કે હજુ પાંડવો જીવતા છે. મેં તેમને મારવા માટે જેટલા પ્રયાસો કર્યા તે બધાં નિષ્ફળ ગયા. તે કેવી રીતે જીવતાં રહ્યા એ જ મને નવાઈ લાગે છે. એમણે કિર્મોર, હિડંગ અને બક એ ત્રણ રાક્ષસોને માર્યા તેથી તેમની કીર્તિ ચોમર ફેલાઈ ગઈ છે. ઠેર ઠેર તેમની પ્રશંસા થાય છે. આ વ્યાધિ મને રાત-દિવસ સતાવી રહી છે. તેનો કોઈ ઈલાજ હોય તો બતાવો.

શકુનિએ દુર્યોધનને બતાવેલો ઉપાય :—દુર્યોધનના મનના હુઃખને દૂર કરવા શકુનિએ કહ્યું બેટા ! તું પાંડવોને મારવાની ઈચ્છા રાખે છે તો સમજ લે કે પાંડવો મરી ગયા છે. ક્યાં આગિયા જેવા પાંડવો અને ક્યાં સૂર્ય જેવા તમે ! તમારા જેટલી રાજલક્ષ્મી બીજા કોઈની પાસે નથી. હવે પાંડવોને જીતવાનો એક ઉપાય છે, તે બતાવું. હાલ પાંડવો દ્વૈતવનમાં છે. તો તમે ત્યાં તમારી મોટી વિશાળ સેના અને સંપત્તિ લઈને જાઓ. તમારી સાગર જેવી સેના આગળ પાંચ પાંડવો તો બિન્દુ સમાન કહેવાય. તમે મોટું લશ્કર લઈને ઠાઠમાંથી જશો તો પાંડવો આ જોઈને બળી જશે, ને જીવતાં મૃત કહેવર જેવા બની જશે. માટે હવે તું શોક કરીશ નહિ કે ઝૂરીશ નહિ. એમ કહી શકુનિએ દુર્યોધનને શાંત કર્યો. આ બધી શુભ વાત વિદુરજીના બાણવામાં આવી છે. તેથી વિદુરજીએ સંદેશો આપવા માટે મને મોકલ્યો છે કે તમે બધા હવે બધી રીતે ખૂબ સાવધાન રહેશો.

પ્રિયંવદના સુખેથી વાત સાંભળીને પાંડવો બોલી બેઠ્યા કે વિદુરજી અમારું કેટલું બધું ધ્યાન રાખે છે. ગમે ત્યાંથી દુર્યોધનની શુભ વાત બાણી લાવે છે ને આપણને સન્નગ રહેવા સંદેશો મોકલાવે છે. વારણાવતીમાં લાખના મહેલમાંથી જો ક્ષેમકુશળ બન્યા હોઈએ તો તેમનો જ પ્રતાપ છે, અને અત્યારે પણ આપણા હિત માટે સંદેશો આપવા મોકલ્યો. તેમનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો ઓછો છે. આ પ્રમાણે વિદુરજીનો આભાર માન્યા પછી તેમણે પ્રિયંવદને પૂછ્યું કે પ્રભા તો સુખી છે ને ? દુર્યોધન કેવી રીતે રાજ્યનું પાલન કરે છે ? પ્રિયંવદે કહ્યું તમારા મરણની વાત સાંભળીને પ્રભાજનો ખૂબ રડવા ને ઝૂરવા લાગ્યા, અને કપટી દુર્યોધન પણ ઉપરથી શોક વ્યક્ત કરીને કહેવા લાગ્યો કે જે બનવાનું હતું તે બની ગયું. તેમ આપણો કોઈ ઈલાજ કે ઉપાય નથી. તમે શા માટે રડો છો ? મને તમારો જ પુત્ર માનો. હું તમારી સેવા કરીશ, એમ મીઠું મીઠું બોલતો હતો. તમારી પાછા આવવાની આશા છૂટી જતાં પ્રભાજનો તેની આશાનું પાલન કરે છે, અને દુર્યોધન પણ સારી રીતે રાજ્યનું પાલન કરે છે. આપના મૃત્યુના સમાચારથી નિરાશ બનેલા લીખમપિતામહુ, દ્રોણાચાર્ય વિગેરેને વિનય-વિવેકથી દુર્યોધને પોતાને વશ બનાવી દીધા છે. તે પ્રજાને ખૂબ સંતોષ આપે છે. દુર્યોધન રાજ બન્યા પછી કુરૂ દેશમાં યનીતિ કે ચેરીનું નામનિશાન નથી. છતાં આપને દુર્યોધને મારી નાંખ્યા છે

તેવી જાણ થવાથી પ્રજા તેને નિંદે છે. દુર્યોધન પોતાને છ ખંડનો સ્વામી માને છે પણ આપ જીવતાં છો તેવું જાણવાથી તે ધ્રુજ ઉઠ્યો છે. તેની ભૂખ અને ઉંઘ પણ ઉડી ગઈ છે. બસ, હવે હું હસ્તિનાપુર જઈ છું. આપ હવે ખૂબ સાવધાન બનીને રહેજો.

“ ધર્મરાજાએ વડીલોને આપેલ સંદેશો ” :—ત્યારે યુધિષ્ઠિરે કહ્યું કે હે પ્રિયંવદ ! તું મારા પિતાજી પાંડુરાજ, ભીષ્મ પિતામહ અને અમારા હિતસ્ત્રી વિદુરકાકા દરેકને અમારા બધાના લક્ષિતપૂર્વક પ્રણામ કહેજે. આપની કૃપાથી અમરા શત્રુઓ હંજી સુધી પોતાની દુષ્ટતામાં સફળ બન્યા નથી. અમે આપ સર્વેની આજ્ઞાનું સંપૂર્ણ પાલન કરીએ છીએ ને અમે જંગલમાં મહાસુખી છીએ, પણ આપ બધાની યાદ ખૂબ સત્તાવે છે. આપ અમારી ચિંતા ના કરશો. આ પ્રમાણે પાંડવોએ પ્રિયંવદને કુશળ સમાચાર કહ્યા. આ સાંભળીને પ્રિયંવદે પ્રસન્નવદને કહ્યું—હું જરૂર આપના સમાચાર આપીશ. ત્યાર પછી વનફળ આપીને પાંડવોએ પ્રિયંવદનો સત્કાર કર્યો. પાંડવોને ખૂબ લલામણુ કરીને કુંતાજી તથા દ્રૌપદીની વિદાય લેવા તેમની પાસે આવ્યો.

દુર્યોધન અહીં આવવાનો છે. આ સમાચાર સાંભળીને દ્રૌપદીનું લોહી ઉકળી ગયું. તેણે રૂતને કહ્યું—આમ તો બધા હણહણી રહ્યા હતા પણ ધર્મરાજની ખીકથી કાંઈ બાકતું ન હતું. પણ દ્રૌપદીએ બાલવાની પહેલ કરી. તેણે કહ્યું—ભાઈ ! આ ધર્મરાજ તો ધર્માત્મા છે. તેઓ કાંઈ બાલશે નહિ પણ હું તને કહું છું કે તું દુષ્ટ દુર્યોધનને કહેજે કે એણે કપટ કરીને પાંડવોને જુગાર રમાડ્યા. બધી રાજલક્ષ્મી લૂંટી લીધી. એટલેથી ન પત્યું તે મને પાપી દુઃશાસન એટલો પકડી ઢસેડીને ભરસલામાં લાવ્યો અને ભરસલામાં ઉભી રાખી મારા ચીર જેંચી નગ્ન કરવા ઉઠ્યો અને આટલા બધા વડીલોની વચમાં મને કહ્યું કે હે દ્રૌપદી ! તું મારી જાંઘ ઉપર આવીને બેસ. આવું બાલતાં તેને શરમ ન આવી ! આટલું બધું કરીને અમને વનવગડામાં મોકલ્યા. હજી પણ એ દુરમનને સંતોષ થતો નથી કે પાછા અહીં અમને મારવા આવવું છે ? એણે અમારા ઉપર આવો જીવલેશ કરીને તેની માતાનું રૂદ્ધ લજબળું છે. હે ગાંધારી ! તે આવો પુત્રોને જન્મ આપ્યો તેનાં કરતાં વાંઝણી રહી હોત તો શું જોડું હતું ? વાંઝણી રહેવું સારું પણ આવો પુત્રોની માતા થવું જોડું. દ્રૌપદી ખૂબ ગરમ થઈને આવો શબ્દો બોલી ત્યારે ધર્મરાજાએ કહ્યું—હે દ્રૌપદી ! તારે આવો શબ્દો ન બોલવા જોઈએ.

“ કુંતાજી અને દ્રૌપદીનો ધર્મરાજ સામે પકકાર ” :—દ્રૌપદીએ કહ્યું—સ્વામીનાથ ! તમે તો ઠીક છો. શત્રુએ મને ભરસલામાં જાંઘ બતાવી છતાં તમારું લોહી પણ ગરમ ન થયું, ત્યારે કુંતાજી પણ દ્રૌપદીની વાતનું સમર્થન કરતાં કહે છે હે યુધિષ્ઠિર ! દ્રૌપદીની વાત સાચી છે. આટલો તિરસ્કાર થવા છતાં તું ક્ષમા રાખીને બેસી રહ્યો. ધન્ય છે તારી ક્ષમાને ! તારી ક્ષમા તો ગજબની છે પણ ક્ષત્રિય પુત્રને આવી ક્ષમા રાખવી

પાલવે નહિ. મારા ભીમ અને અર્જુન આ બધું સહન કરે તેવા નથી. તેઓ તારી ખીકે કંઈ બોલતાં નથી પણ હવે દુર્યોધન સામે કડક બનવું પડશે. એની દુબ્ધતાની હદ આવી ગઈ છે, ત્યારે ધર્મરાજનો કહ્યું-આ ! તું પણ દ્રૌપદીની સાથે ક્યાં ભળી ગઈ ! કુંતાજીએ કહ્યું-બેટા ! તને ક્રોધ ન આવતો હોય તો કાંઈ નહિ પણ હવે અમારું લોહી ઉકળી ગયું છે. જરા વિચાર કર, આપણી કેવી દશા કરી છે ! રેશમી મુલાયમ વસ્ત્રો પહેરનારા તારા ભાઈઓ વલ્લકસ પહેરીને ફરે છે. હાથી ઉપર બેસીને ફરનારા ભાઈઓ યગપાળા જંગલમાં ઘૂમે છે. નિત્ય નવાં લોજન જામનારા આજે વનફળો ખાઈને રહે છે. આ જોઈને તને દુઃખ નથી થતું ? આ ઘડપણમાં માતાને દુઃખ સહન કરતી જોઈને શત્રુ ઉપર ક્રોધ નથી આવતો ? અને આ કુમળી કળી જેવી પાંચ પાંચ પતિની એક પત્ની દ્રૌપદી પણ કેટલા દુઃખો સહન કરે છે ! આ જોઈને તમને લજ્જા નથી આવતી ! રાજસભ્યોમાં રહેનારા આપણે આજે એક વન છોડીને ખીજા વનમાં અને ખીજું વન છોડીને ત્રીજા વનમાં ભિક્ષુકની માફક ફરીએ છીએ ને જ્યાં ત્યાં વૃક્ષ નીચે પડ્યા રહીએ છીએ. વનફળ વીણીને ખાઈએ છીએ ને નદી ઝરણાંના પાણી પીએ છીએ. કુંતાજી આ રીતે કહી રહ્યા હતાં ત્યાં દ્રૌપદી કંઈ ભરાઈને ભરથી બોલી ઉઠી.

તાપસવત્ મત ઐક રહો, તુમ લો આયુધ કર માંહી,
જો તુમકો પ્રણુ બાધ્ય કરે તો, હો આજ્ઞા વ્રાત કે તાંઈ, હો...ઓતા.

હે ધર્મરાજ ! તમે તો બરાબર તાપસ જેવા બેસી રહ્યાં છો. આમ બેસી રહેવાનો આ સમય નથી. ઉઠો, ઉભા થાઓ, હાથમાં શસ્ત્ર ધારણ કરો ને શત્રુની સામે યુદ્ધ કરો, અને જો તમને તમારી પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ થશે એવો ડર લાગતો હોય તો આપના બંને ભાઈઓને આજ્ઞા આપી દો. તમે મૌન રહેજો. ત્યાં ભીમ અને અર્જુન ઉરકેરાઈને બોલી ઉઠ્યા-મોટાભાઈ ! અમે તો ભરસભામાં દુઃશાસને દ્રૌપદીના ચીર ખેંચ્યા અને દુર્યોધને જાંઘ ખતાવી ત્યારે જ તેને પૂરો કરી નાંખત, પણ તમે ના પાડી એટલે રૂપ બેસી રહ્યા, પણ હવે જો એ દુબ્ધ દુર્યોધન અહીં આવશે તો અમે તેને છૂતો નહીં છોડીએ, ત્યારે તમે અમને રોકવા ન આવશો. યુધિષ્ઠિરે બધાની વાતો શાંતિથી સાંભળીને કહ્યું કે, તમારી વાત સાચી છે, તમારાં વચનો ક્ષત્રિયોને શોભે તેવા છે પણ મારી એક વાત તમે સાંભળો. આપણે ઘણું સહન કર્યું ને આટલાં વર્ષો વીતાવ્યા. હવે જેટલો ગયો તેટલો સમય કાઢવાનો નથી. તો પછી શ. માટે પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરો છો ! તેર વર્ષો કાલ પૂરા થઈ જશે ને મારી પ્રતિજ્ઞા પણ પૂરી થઈ જશે. પછી મારા બાળવાન ભાઈઓને કોણ રોકનાર છે ? પછી ગદાધારી ભીમ અને ધનુર્ધારી અર્જુન ભરસભામાં દ્રૌપદીના ચીર ખેંચવાનું અને તેના વાળ ખેંચવાનું ફળ દુર્યોધનને બરાબર અપાડશે. એનો બરાબર ખતલો લેશે. પછી હું કંઈને રોકવાનો નથી.

બધાને દુશ્મન પ્રત્યે ક્રોધ હતો પણ યુધિષ્ઠિરની વાત સાંભળી સૌ મૌન થઈ ગયા ને તેમની વાતનો સ્વીકાર કયો ને કહ્યું—ભાઈ ! અમને દુશ્મન ઉપર ઘણો ક્રોધ છે પણ તમને ગમતું નથી માટે અમે કંઈ તોફાન નહિ કરીએ. ત્યારે યુધિષ્ઠિરે કહ્યું કે આપણે દ્વૈતવનમાં છીએ તેની દુર્યોધન આદિને જાણ થઈ ગઈ છે. તે અહીં આવવાનો છે. તો આપણે આ સ્થાન છોડીને સ્વર્ગ સમાન રમણીય, ફળકુલોથી યુક્ત, ગંધમાદન પર્વત પર જઈએ. અહીં કદાચ એ દુશ્મન આવશે તો નાહકની લડાઈ કરવી પડશે ને ઉપાધિમાં ઝુકાઈ જઈશું. આ વાતમાં બધા સંમત થયા. હવે બધા ગંધમાદન પર્વત ઉપર જશે ને શું બનશે તેવા ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં-૯૬

આર્યો મુદ્ ૧૪ ને મંગળવાર

તા. ૨૫-૧૦-૭૭

મહાન પુરૂષો કરમાવે છે કે હે આત્મન્ ! જહ પુદ્ગલોની એકંતો ભોગવટો કરવે તને કેમ ગમે છે ? તું તો સાચા મોતીનો ચારો ચરનારો અને માન સરોવરમાં વસનારો રાજહંસ છે. તો તને ભોગવિષયના ગંદા ખાખોચિયામાં કેમ ગમે છે ? રાજહંસ જેમ માનસરોવરમાં મસ્ત રહે છે તેમ તારે પણ આત્મજ્ઞાનમાં મસ્ત રહેવું જોઈએ. ભોગવિષયના ગંદા ખાખોચિયાને છોડી સંયમ રૂપી માનસરોવરમાં આત્મજ્ઞાનની મસ્તી માણવા તૈયાર થયેલા ગજસુકુમાલ માતા-પિતા અને ભાઈના આગ્રહથી એક દિવસ રાજસિંહાસને બેઠા. તેને રાજસિંહાસને બેસાડીને માતા-પિતાએ પૂછ્યું કે હીકરા ! તું આજે દ્વારકા નગરીને નરેશ છે. તારી જે ઇચ્છા હોય તે ખુશીથી કહી શકે છે. આજે તારી સત્તા છે. માટે તું અમને આજ્ઞા કર કે અમે તને શું આપીએ ? હવે સૂત્રકાર શું કહે છે. “તથ જં સે ગયસુકુમાલસ ગિલ્લમણ જહા મહાવલ્લસ જહા જાવ સંમતિ ।” ભગવતીસૂત્રમાં જેવી રીતે મહાબલકુમારના હીક્ષા મહોત્સવનું વર્ણન કર્યું તેમ ગજસુકુમાલનો હીક્ષા મહોત્સવ ઉજવાયો. મહાબલકુમારે જેવી રીતે હીક્ષા અંગીકાર કરી તેવી રીતે અહીં જાણી લેવું, અને મહાબલકુમારમાં લખ્યું છે કે જમાલિકુમારની હીક્ષાનું વર્ણન કર્યું છે તેમ સમજી લેવું. એટલે જમાલિકુમારની હીક્ષાનું વર્ણન કર્યું છે તેવું મહાબલકુમારનું અને મહાબલકુમારની જેમ ગજસુકુમારની હીક્ષાનું વર્ણન સમજી લેવું.

અહીં ગજસુકુમાલની વાત ચાલે છે. ગજસુકુમાલના માતાપિતાએ કહ્યું કે બેટા ! તારી શું ઇચ્છા છે તે અમને કહે, એટલે અમે તે પ્રમાણે કરીએ, ત્યારે, વૈરાગી ગજસુકુમાલે તેમના માતાપિતાને કહ્યું—હે માતાપિતા ! આપણા ખજાનામાંથી ત્રણ લાખ સૌનૈયા મંગાવો. તેમાંથી એક લાખ રૂપિયા આપીને કુત્રિકાપણથી એક રજોહરણ મંગાવો. એક લાખ

સોનૈયા આપીને પાતરા મંગાવેા અને એક લાખ રૂપિયા મારા વાળ વડા કરવા માટે નાંધને (હજમને) બોલાવીને આપો. વૈરાગીને જે જોઈતું હતું તે માંગી લીધું. આથી માતાપિતાના મનમાં થઈ ગયું કે બસ, મારો દીકરો હવે ચાલ્યો! એ નેમનાથ પ્રભુના ચરણમાં જીવનનૈયા ઝૂકાવશે, અરેરે....મને મારા દીકર નો વિયોગ પડશે, આંખમાં આંસુ વહાવતી દેવકીમાતા કહે છે કે—

વિયોગ રૂપી ગંગા ને આંસુડાની ધારા, બોલો બેટા બોલો તમે રોકાશો કે નહિ. કેટલા દિવસો વીત્યા તને સમજાવવામાં, હૈયે આશા હતી તું રહીશ રાજ-સિંહાસને. એ આશાને ફળીભૂત કરવા રોકાશો કે નહિ....બોલો બેટા....

હે દીકરા! બસ, તું તારી માતાને રડતી મૂકીને ચાલ્યો જઈશ? તું મારા સામું તો જો, તારા માટે મેં કેટલા મનોરથો બાંધ્યા હતા! આટલા દિવસથી હું તને સમજાવું છું પણ તને કંઈ અસર ન થઈ. મને તો આશા હતી કે એક દિવસ તને રાજસિંહાસને બેસાડીશ તો તું કાયમ માટે તારા પિતાજીની ગાદી સંભાળશે. બોલ બેટા! તું મારી એ આશા પૂરી કરવા નહિ રોકાશ? બંધુઓ! વિચાર કરો, જે માતા આટલા દિવસથી સમજાવે છે છતાં સમજતો નથી તે હવે સમજવાનો છે? જેને એક ક્ષણ સંસારમાં રહેવું ગમતું નથી તે કાયમ માટે રહેવાનો હતો? દેવકીજી ધર્મીજી હતાં છતાં મોહનીય કર્મને લાગેલા આવવાથી તે આમ બોલી રહ્યા છે. તેમની આંખમાંથી ગંગાજમના વહી રહ્યા છે. આ આંસુ પરાણે લાવેલા ન હતાં પણ માતાના વાતસલ્યનાં વહેણ હતાં. વસુદેવ રાજાને પણ ખૂબ દુઃખ થયું, અને જે દીક્ષાના પ્રેમી, દીક્ષા માટે કાંડી પીટાવનાર કૃષ્ણ વાસુદેવના દિલમાં પણ દુઃખ થયું કે મારો લાડીલો બંધવો ચાલ્યો જશે. ભાર્ગના વિયોગનું દિલમાં દુઃખ હતું, સાથે પોતાના આત્મા માટે જેદ થયો કે મારો ભાઈ દીક્ષા લેશે ને હું રહી જઈશ! મારા બેરોવલી સંઘના કોઈ કૃષ્ણને આવો. જેદ થાય છે ખરો? ગજસુકુમાલના વિયોગથી બધાની આંખમાંથી આંસુની ધાર વહે છે. દેવકીમાતાનું હૈયું ચીરાઈ જાય છે પણ વૈરાગીને તેની અસર ન થાય. બધાંને રડતાં જોઈને વૈરાગી ન કહે કે હાય....હાય....હું દીક્ષા લેવા જઈ છું ને મારી માતા આટલું બધું રડે છે તો એનું શું થશે? એ તો સિંહ જેવો શરવીર હોય. બધાને મૂકીને છલાંગ મારીને નીકળી જાય. તે પાછું વાળીને ન દેખે. (અહીંયા પૂ. મહાસતીજીએ શાહીબદ્રનો દાખલો આપ્યો હતો કે તેઓ એક ચિનગારી મળતાં જળી ઉડ્યા અને સંસાર છોડી ચાલ્યા ગયા, તેમ તમારે પણ એક વર મેહ અને રાગ છોડવો પડશે. જો સુક્તિ વહાલી લાગી હોય તો સંસારને રાગ છોડો. તે સિવાય સુક્તિ નહિ મળે. રાગ છે ત્યાં સંસાર છે.)

ગજસુકુમાલની માતા કેટલું રડે છે છતાં ગજસુકુમાલ કેવા દૃઢ છે! માતાપિતાને કહી લીધું કે મારા માટે ત્રણ લાખ સોનૈયા ભંડારમાંથી કાઢો. એક લાખ સોનૈયાને

રમેહરણ, એક લાખ સોનૈયાના પાતરા લાવે અને એક લાખ સોનૈયા નાઇને આપો. આટલું બધું નાણું આપવાનું શા માટે કહ્યું ? તેમાં એક જ હેતુ છે કે આવા ચારિત્ર માર્ગમાં વપરાતા પાતરા અને રમેહરણના વહેપારીનું દરિદ્ર ટળી જાય ને તેમને સંયમ પ્રત્યેનું બહુમાન વધે. લાખ સોનૈયા મળતા નાઇનું દરિદ્ર ટળી જાય ને આવા છવે કોઈ ધર્મ પાત્રી જાય ને ધર્મનો મહિમા વધે. ગજસુકુમાલના કહેવાથી તેમના માતા-પિતાએ કૌટુંબિક પુરૂષોને બોલાવીને આજ્ઞા કરી કે “ચિત્ત્વામેવ મો દેવાણુપ્પિયા ! સિરિધરાઓ તિન્નિસય સહરસાઈ ગહાય દોન્નિ સયસહરસેળં કુત્તિયા વણ્ણઓ રયહરણં ચ પહિગ્ગહં ચ આણેહ સયસહરસેળં કાસવર્ગં સહાવેહ ।” હે દેવાનું પ્રિયો ! તમે જલદી જાઓ અને આપણા ભંડારમાંથી ત્રણ લાખ સોનૈયા લઇને એક લાખ સોનૈયા આપીને પાતરા, એક લાખ આપીને રમેહરણ લાવે અને એકલાખ સોનૈયા આપીને નાઇને બોલાવે. આવી આજ્ઞા સાંભળીને કૌટુંબિક પુરૂષોને પણ ખૂબ હર્ષ થયો કે અહો ! આપણા કેવા સદ્ભાગ્ય કે દીક્ષાથીના ઉપકરણો લેવા જવાનું મળ્યું. સંસારનાં કામ કરવાની આજ્ઞા ઘણી વાર મળી પણ આવી આજ્ઞા તો સદ્ભાગ્ય હોય તો જ મળે ને ? આવું સમજી સેવકોએ હર્ષભેર આજ્ઞાનું પાલન કર્યું. પાતરા અને રમેહરણ આવી ગયા અને જમાલિકુમારની માફક દરેક ક્રિયાઓ શરૂ કરી. એટલે પૂર્વ દિશા તરફ મુખ રખાવીને ગજસુકુમાલને સોનાના સિંહાસન ઉપર બેસાડીને ૧૦૮ કળશ સુવર્ણના, ૧૦૮ ચાંદીના, ૧૦૮ રૂપાનાં, ૧૦૮ રત્નજડિત સોનાનાં, આવી રીતે ૧૦૮ જાતિના ૧૦૮-૧૦૮ કળશો વડે ગજસુકુમાલને સ્નાન કરાવ્યું. સારા વસ્ત્રાભૂષણો પહેરાવ્યા અને ઠાંઠામાંથી ગજસુકુમાલની દીક્ષાનો વરઘોડો ચઢાવ્યો.

પોતાના લાડકવાયા વીરાને દીક્ષા મહોત્સવ ઉજવવા માટે કૃષ્ણવાસુદેવે આખી દ્વારકા નગરી શબ્દગારી છે. ઠાંઠામાં પાર નથી. આજે સામાન્ય કે શ્રીમંત ઘરના દીકરા-દીકરીઓ દીક્ષા લેવા નીકળે છે તો પણ તેના દીક્ષા મહોત્સવ કેટલા ઠાંઠામાંથી ઉજવાય છે. ત્યારે આ તો ત્રણ ખંડના અધિપતિ કૃષ્ણવાસુદેવનો લાડકવાયો હીરા જેવો વીરો દીક્ષા લે છે તો તેના દીક્ષા મહોત્સવમાં શું ખામી હોય ! મૂલ્યવાન વસ્ત્રાભૂષણો પહેરાવી-શબ્દગારીને ગજસુકુમાલને તૈયાર કર્યા, પણ વૈરાગીને તો એવો તલસાટ છે કે હવે ઝટ ભગવાનના ચરણમાં પહોંચી જઈ. ગજસુકુમાલને વરઘોડે ચઢતાં જોઈને તેમની માતાનું હૈયું ચીરાઈ જાય છે. કૃષ્ણવાસુદેવ પોતાના વીરાને ભગવાન પાસે જતો જોઈને વિચાર કરે છે કે અહો ! મારી માતાએ આઠ આઠ પુત્રોને જન્મ દીધાં. તેમાં મારા પહેલાના છ ભાઈઓએ દીક્ષા લીધી અને કાલે સવારે મારા પછીનો જન્મેલો પણ દીક્ષા લેવા ચાલ્યો અને હું સંસારમાં રહી ગયો. હું કેવો કમલાગી ! આવા વિચારથી કૃષ્ણવાસુદેવની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. તે ભાઈના સાચું જોઈને વિચાર કરે છે કે એના મુખ ઉપર વૈરાગ્યના તેજ કેવા ઝળકી ઉઠ્યા છે ! ગજસુકુમાલને જોઈને કૃષ્ણના મુખમાંથી શબ્દ સરી પડ્યા કે-

ઓ વીરા તારા વૈરાગ્યને જોધને મારું હૈયું હેલે ચઢ્યું,

ઓ પૂરા વૈભવને છોડીને વિરતિ સ્વીકારતાં.

ઉંઘ્યા આત્માને મારા વંદન હોજો કે આવા ત્યાગી આત્માને મારા વંદન હોજો હે વીરા ! તારો વૈરાગ્ય જોધને મારું હૈયું આજ હેલે ચઢ્યું છે. આવી મહાન સુખની સામગ્રી તને ના ગમી, અમે તને રાજસિંહાસને બેસાડ્યો પણ તને તો એનો સ્પર્શ પણ ન થયો. પાણીથી કમળ નિર્લેપ રહે છે તેમ તું રાજવૈભવથી ન્યારો જ રહ્યો. ધન્ય છે તારા ત્યાગ-વૈરાગ્યને ! તને મારા કોટી કોટી વંદન હો, વરઘોડે ચઢેલા ગજસુકુમાલ દેવકુમાર જેવા શોભતા હતાં. વરઘોડો દ્વારકા નગરીના મુખ્ય મુખ્ય માર્ગે થઈને નેમનાથ ભગવાન જે ઉધાનમાં બિરાજમાન હતાં તે તરફ ચાલ્યો. આખી દ્વારકા નગરીની જનતા હલે ચલી છે. અહો ! આપણા વાસુદેવ મહારાજનો લાડકવાયો દીકરો દીક્ષા લેવા ચાલ્યો. સૌ તેનું સ્વાગત કરવા લાગ્યા. ધારી ધારીને તેના સામું જોવા લાગ્યા. અહો ! ગજસુકુમાલ કેવા સુંદર શોભે છે ! આવી કુમળી વયમાં દીક્ષા લેશે ? ન્યારે વરઘોડો ભગવાનના સમોસરણ પાસે પહોંચ્યો ત્યારે ગજસુકુમાલના હૈયામાં હર્ષ સમાતો નથી. ખસ, હવે મારું કામ થઈ જશે. માતા ગજસુકુમાલને લઈને ભગવાન પાસે આવી અને આંખમાંથી આંસુ સારતી કહે છે હે મારા ભગવાન !

કોઈ વહોરાવે આહાર પાણીરે, કોઈ વહોરાવે પાતરાની જોડ. પ્રભુજી મારા.

હું રે વહોરાવું મારા નંદને, અનુમતિ દીધી માતાએ રોવંતા...

આપને તો ઘણાં ભક્તો છે, કોઈ આપને આહારપાણી વહોરાવશે, કોઈ પાતરાની જોડ વહોરાવશે, કોઈ વસ્ત્ર વહોરાવશે ને કોઈ બહુ સુખી હશે તો કાંઈની વહોરાવશે પણ હું તો આપને મારા હૈયાનો હાર, કાળજડાની કોર, આંખની કીકી જેવો વહાલો મારો દીકરો વહોરાવું છું. આપ તેનું ધરાધર જતન કરજો. આ 'બધુ' કોણ બોલાવે છે ? માતાને મોહ છે ને ? ભગવાનની પાસે હજારો સંતો હતાં. તે બધાં પોતપોતાની માતાને લાડકવાયા જ હોય ને ? પણ ભગવાન તો બધે છે કે પુત્રના મોહના કારણે આ બધું બોલે છે. દેવકીમાતા આંખમાંથી શ્રાવણુ લાદરવો વહાવતી કહે છે હે પ્રભુ ! મારો વહાલો દીકરો હું આપને વહોરાવું છું. આપ તેનો સ્વીકાર કરો, ત્યારે ભગવાને કહ્યું "અહાસુહ" દેવાણુપિયા મા પઢિવંધ કરેહ." હે દેવાણુપિયા ! તમને જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. મારા કાર્યમાં વિલંબ ન કરો. ભગવાનના સુખમાંથી નીકળેલા શબ્દો સાંભળીને ગજસુકુમાલ કુમારને એવો હર્ષ થયો કે જેની સીમા નહિ. ખસ આજે ભગવાને મારો સ્વીકાર કર્યો. તેથી તેને અલૌકિક આનંદ થયો. વૈરાગ્ય ગમે તેટલો ઉત્કૃષ્ટ હોય પણ શુર સ્વીકાર ન કરે તો દીક્ષા ક્યાંથી લઈ શકાય ? એટલે સુપાત્ર શિષ્ય શુરનો મહાન ઉપકાર માને. તે મનમાં એકજ વિચાર કરે કે અહો ! મારા શુરદેવે મને મહાવત રૂપી રત્નો આપીને મારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. એમણે મને ન્યાસ કરી દીધો છે. હું આખી જિંદગીભર

એ શુરની સેવા કરું, અરે, મારું જીવન આપી દઉં તો પણ હું શુરના ઋણમાંથી મુક્ત બની શકું તેમ નથી. એના દિલમાં એક જ ભાવ હોય છે કે શુર મારા શ્વાસ અને શુર મારા પ્રાણ છે. એ કહે તેમજ મારે કરવાનું. મન, વચન અને કાયાથી જેણે શુરના ચરણોમાં જીવન અર્પણ કરી દીધું છે તેવા શિષ્યો શુર આજ્ઞામાં તરબોળ રહે તો તેવા આત્માનું જલ્દી કલ્યાણ થઈ જાય છે.

આ રીતે ગજસુકુમાલનું હૈયું થનગની ઉઠ્યું. બસ, મને જે જોઈતું હતું તે મળી ગયું. હવે મારે બીજું કંઈ જોઈતું નથી. પણ દેવકી માતાનું કાળજી ચીરાઈ જાય છે. તે રડતી રડતી કહે છે ભગવાન ! આ મારો લાડીયો ખાતો સૂવે છે ને ખાતો ઉઠે છે. એ જૂખ્યો રહી શકતો નથી. આપને ત્યાં તો સંતો બહુ તપ કરે છે પણ આ મારા લાલને તમે બહુ તપ કરવા દેશો નહિ.

તપસ્યા કરતાં એને વારજો, ભૂખ્યાની લેજો સંભાળ, હો પ્રભુજી મારા. હું રે વહોરાણું મારા કાળજડાની કોર રે...અનુભતી દીધી દેવકીએ રોવંતા.

આપના સંતોને બહુ તપ કરતાં જશે તો આ મારો નંદ તપ કરવા તૈયાર થઈ જશે પણ આપ તેને સમજાવીને તપ કરતાં રોકજો. શિયાળાની ઠંડી પડે ત્યારે એને ખૂબ સાચવજો.

ઉનાળે તડકા બહુ પડશે, ત્યારે પ્રભુજી ના કરશો વિહાર રે, મારો કોમળ લાલ કરમાઈ જશે, અનુભતી દીધી દેવકીએ રોવંતા.

હે ભગવાન ! ઉનાળામાં ખૂબ તડકા પડશે. તે કદી ખુલ્લા પગે ચાલ્યો નથી માટે આપ ઉનાળામાં બહુ વિહાર ન કરાવશો. આ શુભાબના ગોટા જેવો મારો લાલ તાપમાં કરમાઈ ન જાય તેનું ધ્યાન રાખજો. ચોમાસામાં આહાર પાણીને જોગ ન મળે ત્યારે તમે તેને સમજાવીને સ્થિર રાખજો. મોહવશ માતા બાલે છે ને ભગવાન સાંભળે છે. સર્વે પ્રભુ તો શું બનશે તે બધું જાણે છે. દેવકીજીએ પહેલાં ભગવાનને લક્ષમણ કરી પછી તેના દીકરાને કહે છે બેટા ! મેં તને ઘણું ઘણું સમજાવ્યો, સંસારના પ્રલોભનો આખ્યા ને તારી ઘણી કસોટી કરી છતાં તું પાછો પડ્યો નહિ. તારો વૈરાગ્ય સો ટચના સોના જેવો છે.

સિંહની પેરે સંયમ લીધે છે, સિંહની જેમ તું પાળજો.

પાછો ના પડતો લગીરે રે હો લાલ...મોક્ષમાં વહેલા સિધાવજો.

હે મારા લાલ ! તું સિંહ જેવો શૂરવીર બનીને નીકળે છે. તો જ્યારે કષ્ટ પડે ત્યારે ખૂબ દબ રહેજે. તેમાં પાછી પાની કરીશ નહિ. શિયાળ જેવો ન બનીશ. એ વિષયમાં હું તને ઘણું ઘણું કહી ચૂકી છું અને હજી પણ કહું છું કે બાવીસ પરિષદ સહન કરવા બહુ

કઠીન છે. તું જીવચરી જઈશ ત્યારે કોઈ કઠોર વચનો કહેશે, કોઈ અપમાન કરશે, ત્યારે સમભાવ રાખજે. અરે કોઈ જગ્યાએ અજ્ઞાની મનુષ્યો માર મારશે. તારો વધ કરવા તૈયાર થશે. તે વખતે મનમાં એવો વિક્રંપ નહિ કરાય કે મેં ક્યાં દીક્ષા લીધી ! તે વખતે સિંહની જેમ શૂરવીર અને મેડની જેમ અડોલ રહેજે. હવે તું એવી સાધના કરજે કે ફરી ફરીને મારા જેવો માતાઓને શેવડાવવી ન પડે.

સુજને તજીને જાય, માતા મત કરજે રે,
કર્મે ખપાવી ઇશુ ભવ વહેલો મુક્તિને વરજે રે....

હજી દેવકીમાતા ગજસુકુમાલને શું હિત શિખામણુ દેશે તેના ભાવ અવસરે.
ચરિત્ર:-પાંડવોને ખબર પડી કે દુર્યોધન લશ્કર લઇને આવે છે તેથી તેઓ ગંધમાદન પર્વત ઉપર જવા તૈયાર થયા. સહદેવજીએ શુભ દિવસ આપ્યો. તે પ્રમાણે તેઓ ચાલ્યા. રસ્તામાં સંત મળ્યા તેથી તેમના દર્શન કરી ખૂબ આનંદ પામ્યા ને આગળ ચાલતાં પર્વત ઉપર પહોંચ્યા. ત્યાં જઈને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિમાં લીન બનતાં કુંતાજી અને દ્રૌપદી હસ્તિનાપુરના રાજભવનોને જુદી ગયા અને આનંદથી વનરૂળ ખાઈને ગંધમાદન પર્વત ઉપર રહેતા દિવસો વીતાવવા લાગ્યા. એક દિવસ અર્જુને યુધિષ્ઠિરને કહ્યું-મોટાભાઈ ! અહીં નજીકમાં ઇન્દ્રકીલ નામનો પર્વત છે. ત્યાં ઇન્દ્ર-ઇન્દ્રાણીની સાથે કોડા ડંકરવા માટે આવે છે એટલે એ પર્વતનું નામ ઇન્દ્રકીલ પાડવામાં આવ્યું છે. ચંદ્રકાંત અને સૂર્યકાંત મળીએથી તે પહાડ શીતળતા અને ગરમી પ્રાપ્ત કરે છે. તે પર્વત ઉપર મોટી મોટી શુક્રાઓ છે. તો જો આપની આજ્ઞા હોય તો હું એ પર્વતની શુક્રામાં જઈને મેં પૂર્વે આરાધેલી વિદ્યાઓનું પુનરાવર્તન કરું. અહીં આપણને ઘણી શાંતિ છે ને સમય પણ છે. આવો અવસર પછી નહિ મળે. અર્જુનની ખૂબ ઇચ્છા છે તેમ જાણીને યુધિષ્ઠિરે અર્જુનને આજ્ઞા આપી. જુઓ, આવો મોટો રાજકુમાર છે. અર્જુન જેવો બાણાવળી તે સમયમાં કોઈ ન હતો. આવો શૂરવીર હોવા છતાં મોટાભાઈનો કેટલો બધો વિનય કરે છે ! ધર્મરાજાએ અર્જુનને જવાની આજ્ઞા આપી એટલે માતા કુંતાજી, ધર્મરાજા, લીમ વિગેરેને પળે લાગીને અર્જુન જવા માટે તૈયાર થયા ત્યારે યુધિષ્ઠિરે પાંડુરાજાએ આપેલી વીંટી અર્જુનને કોઈ બતનો ઉપદ્રવ ન થાય તે માટે પહેરાવી દીધી. વીંટી પહેરીને માતા તથા ભાઈઓના આશીર્વાદ લઈને અર્જુન ત્યાંથી ઇન્દ્રકીલ પર્વત ઉપર આવ્યો, ત્યાં જઈ અઠમ તપ કરી અડગ આસન લગાવી એક ચિત્તે ધ્યાન ધરીને ચોતે સાધેલી વિદ્યાઓનું પુનરાવર્તન કરવા માંડ્યું. તેથી વિદ્યાના રક્ષક દેવો પ્રગટ થયાં ને ચરણમાં નમીને કહ્યું હે સ્વામી ! આપ અમને કાષ્ટ ફરમાવો, ત્યારે અર્જુને કહ્યું કે અત્યારે મારે કોઈ કામ નથી પણ શત્રુઓના વિનાશ માટે જરૂર પડે હું આપનું સ્મરણુ કરીશ ત્યારે આપ પ્રગટ થજો. આ પ્રમાણે કહીને દેવોનો સહાર કરીને તેમને વિદાય કર્યા.

એ ગુરૂની સેવા કરું, અરે, મારું જીવન આપી દઉં તો પણ હું ગુરૂના ઝગમગાટી સુક્ત બની શકું તેમ નથી. એના દિલમાં એક જ લાવ હોય છે કે ગુરૂ મારા શ્વાસ અને ગુરૂ મારા પ્રાણ છે. એ કહે તેમજ મારે કરવાનું. મન, વચન અને ક્રિયાથી જેણે ગુરૂના ચરણોમાં જીવન અર્પણ કરી દીધું છે તેવા શિષ્યો ગુરૂ આજ્ઞામાં તરબોળ રહે તો તેવા આત્માનું જલ્દી કલ્યાણ થઈ જાય છે.

આ રીતે ગજસુકુમાલનું હૈયું થનગની ઉઠ્યું. બસ, મને જે જોઈતું હતું તે મળી ગયું. હવે મારે ખીજું કંઈ જોઈતું નથી. પણ દેવકી માતાનું કાળજી ચીરાઈ જાય છે. તે રડતી રડતી કહે છે ભગવાન ! આ મારો લાડીલો ખાતો સૂવે છે ને ખાતો ઉઠે છે. એ જીવે રહી શકતો નથી. આપને ત્યાં તો સંતો બહુ તપ કરે છે પણ આ મારા લાલને તમે બહુ તપ કરવા દેશો નહિ.

તપસ્યા કરતાં એને વારજો, ભૂખ્યાની લેજો સંભાળ, હો પ્રભુજી મારા. હું રે વહોરાણું મારા કાળજડાની કોર રે...અનુમતી દીધી દેવકીએ રોવંતા.

આપના સંતોને બહુ તપ કરતાં જોશે તો આ મારો નંદ તપ કરવા તૈયાર થઈ જશે પણ આપ તેને સમજાવીને તપ કરતાં રોકજો. શિયાળાની ઠંડી પડે ત્યારે એને જીવ સાચવજો.

ઉનાળે તડકા બહુ પડશે, ત્યારે પ્રભુજી ના કરશો વિહાર રે, મારો કોમળ લાલ કરમાઈ જશે, અનુમતી દીધી દેવકીએ રોવંતા.

હે ભગવાન ! ઉનાળામાં જીવ તડકા પડશે. તે કદી ખુલ્લા પગે ચાલે નથી માટે આપ ઉનાળામાં બહુ વિહાર ન કરાવશો. આ ગુલાબના ગોટા જેવો મારો લાલ તાપમાં કરમાઈ ન જાય તેનું ધ્યાન રાખજો. ચોમાસામાં આહાર પાણીને જોગ ન મળે ત્યારે તમે તેને સમજાવીને સ્થિર રાખજો. મોહવશ માતા જોલે છે ને ભગવાન સાંભળે છે. સર્વે પ્રભુ તો શું બનશે તે બધું જાણે છે. દેવકીજીએ પહેલાં ભગવાનને લગ્નામણ કરી પછી તેના દીકરાને કહે છે ખેડા ! મેં તને ઘણું ઘણું સમજાવ્યો, સંસારના પ્રલોભનો આખ્યા ને તારી ઘણી કસોટી કરી છતાં તું પાછો પડ્યો નહિ. તારો વૈરાગ્ય સો ટચના સોના જેવો છે.

સિંહની પેરે સંયમ લીધે છે, સિંહની જેમ તું પાળજો.

પાછો ના પડતો લગીરે રે હો લાલ...મોક્ષમાં વહેલા સિધાવજો.

હે મારા લાલ ! તું સિંહ જેવો શૂરવીર બનીને નીકળે છે. તો જ્યારે કષ્ટ પડે ત્યારે જીવ દેડે રહેજો. તેમાં પાછી પાની કરીશ નહિ. શિયાળ જેવો ન બનીશ. એ વિષયમાં હું તને ઘણું ઘણું કહી ચૂકી છું અને હજી પણ કહું છું કે બાવીસ પરિષદ સંકટ કરવા બહુ

લીન છે. તું જોયરી જઈશ ત્યારે કોઈ કઠોર વચનો કહેશે, કોઈ અપમાન કરશે, ત્યારે પ્રભાવ રાખજે. અરે કોઈ જગ્યાએ અજ્ઞાની મનુષ્યો માર મારશે. તારો વધ કરવા તૈયાર થશે. તે વખતે મનમાં એવો વિકલ્પ નહિ કરાય કે મેં ક્યાં દીક્ષા લીધી ! તે વખતે સિંહની જેમ શૂરવીર અને મેડની જેમ અડોલ રહેજે. હવે તું એવી સાધના કરજે કે ફરી ફરીને મારા જેવી માતાઓને રોવડાવવી ન પડે.

સુજને તજને જાય, માતા મત કરજે રે,
કર્મો અપાવી ઇશુ ભવ વહેલો સુકિતને વરજે રે....

હજી દેવકીમાતા ગજસુકુમાલને શું હિત શિખામણુ દેશે તેના ભાવ અવસરે.
અસ્મિન્ન:-પાંડવોને ખબર પડી કે દુર્યોધન લશ્કર લઇને આવે છે તેથી તેઓ ગંધમાદન પર્વત ઉપર જવા તૈયાર થયા. સહદેવજીએ શુભ દિવસ આપ્યો. તે પ્રમાણે તેઓ ચાલતાં પર્વત ઉપર પહોંચ્યા. ત્યાં જઇને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિમાં લીન ખનતાં કુંતાજી અને દ્રૌપદી હસ્તિનાપુરના રાજાજવનોને ભૂટી ગયા અને આનંદથી વનદ્વજા ખાઈને ગંધમાદન પર્વત ઉપર રહેતા દિવસો વીતાવવા લાગ્યા. એક દિવસ અર્જુનને યુધિષ્ઠિરને કહ્યું-મોટાભાઈ ! અહીં નજીકમાં ઇન્દ્રકીલ નામનો પર્વત છે. ત્યાં ઇન્દ્ર-ઇન્દ્રાણીની સાથે કોડા ડંકરવા માટે આવે છે એટલે એ પર્વતનું નામ ઇન્દ્રકીલ પાડવામાં આવ્યું છે. ચંદ્રકાંત અને સૂર્યકાંત મણીઓથી તે પહાડ શીતળતા અને ગરમી પ્રાપ્ત કરે છે. તે પર્વત ઉપર મોટી મોટી શુદ્ધાઓ છે. તો જો આપની આજ્ઞા હોય તો હું એ પર્વતની શુદ્ધામાં જઇને મેં પૂર્વે આરાધેલી વિદ્યાઓનું પુનરાવર્તન કરું. અહીં આપણને ઘણી શાંતિ છે ને સમય પણ છે. આવો અવસર પછી નહિ મળે. અર્જુનની ખૂબ ઇચ્છા છે તેમ જાણીને યુધિષ્ઠિરે અર્જુનને આજ્ઞા આપી. જીએ, આવો મોટો રાજકુમાર છે. અર્જુન જેવો બાણાવળી તે સમયમાં કોઈ ન હતો આવો શૂરવીર હોવા છતાં મોટાભાઈનો કેટલો બધો વિનય કરે છે ! ધર્મરાજાએ અર્જુનને જવાની આજ્ઞા આપી એટલે માતા કુંતાજી, ધર્મરાજા, લીમ વિગેરેને પગે લાગીને અર્જુન જવા માટે તૈયાર થયા ત્યારે યુધિષ્ઠિરે પાંડુરાજાએ આપેલી વીંટી અર્જુનને કોઈ જાતનો ઉપદ્રવ ન થાય તે માટે પહેરાવી દીધી. વીંટી પહેરીને માતા તથા ભાઈઓના આશીર્વાદ લઈને અર્જુન ત્યાંથી ઇન્દ્રકીલ પર્વત ઉપર આવ્યો, ત્યાં જઈ અઠમ તપ કરી અડગ આસન લગાવી એક ચિત્તે ધ્યાન ધરીને પોતે સાધેલી વિદ્યાઓનું પુનરાવર્તન કરવા માંડ્યું. તેથી વિદ્યાના રક્ષક દેવો પ્રગટ થયાં ને ચરણમાં નમીને કહ્યું હે સ્વામી ! આપ અમને કાર્ત્ત્વ કરમાવો, ત્યારે અર્જુનને કહ્યું કે અત્યારે મારે કોઈ કામ નથી પણ શત્રુઓના વિનાશ માટે જરૂર પડે હું આપનું સ્મરણુ કરીશ ત્યારે આપ પ્રગટ થાજો. આ પ્રમાણે કહીને દેવોનો સત્કાર કરીને તેમને વિદાય કર્યા.

પછી ત્યાં ફરતાં ફરતાં અર્જુનને એક દૃશ્ય ભોળું. એક ગાયને એક સુવર (ભૂંડ) ખેંચી રહ્યું હતું. તેથી ગાયને છોડાવવા અર્જુનને ખાણથી સુવરને વાંધી નાંખ્યું. પછી અર્જુન પોતાનું ખાણ લેવા સુવર પાસે ગયો ત્યારે તેણે દૂરથી એક શિકારીને પોતાના તરફ દોડતો આવતો જોયો. હાથમાં ધનુષ્ય લઈ ને શિકારી સુવર પાસે આવ્યો ને અર્જુન પણ ત્યાં પહોંચ્યો. અર્જુન સોનાના પૂછવાળું પોતાનું ખાણ લેવા ગયો ત્યારે શિકારીએ કહ્યું કે હે સૌમ્ય પુરૂષ ! આપની મૃગાકૃતિ ભેતાં આપ રાજવંશી પુરૂષ લાગો છો. તો આપ મારા ખાણની શા માટે ચોરી કરી રહ્યા છો ? અર્જુનને કહ્યું-ભાઈ ! તું જૂઠું શા માટે ખોલે છે ? હું કેઈનું ખાણ ચોરી કરીને લઈ જતો નથી હું તો મારું ખાણ લેવા આવ્યો છું. જેનામાં શક્તિ હોય તે મને રોકે. મારી શૂરવીરતાની સામે દેવેન્દ્ર, નરેન્દ્ર તથા વિદ્યાધરેન્દ્રને પણ કંઈ વિસાતમાં ગણતો નથી તો પછી તારાથી કેણુ ડરે છે ? અર્જુનના આ શબ્દો સાંભળીને શિકારી ખૂબ ક્રોધે ભરાયો. અર્જુન ઉપર ખાણોનો વરસાદ વરસાવ્યો. અર્જુનને પણ તેની સામે ખાણો ફેંકવા માંડ્યા. બંને વચ્ચે લયંકર લડાઈ જમી. બંનેનું યુદ્ધ ભેવા માટે આકાશમાં વિદ્યાધરે આવ્યા હતા. શિકારી અર્જુનના ખાણો અધવચ્ચથી જ કાપી નાંખતો હતો, ત્યારે અર્જુનને તેની સામે અગ્નેય ખાણનો પ્રયોગ કર્યો એટલે શિકારી બળવા લાગ્યો, ત્યારે શિકારીએ વરૂણાસ્ત્રનો પ્રયોગ કર્યો. છેવટે શિકારીને લાગ્યું કે આની સાથે શસ્ત્રથી જીતવું મુશ્કેલ છે. તેથી અર્જુનને શિકારીએ બાહુયુદ્ધ કરવા કહ્યું. બાહુયુદ્ધ કરતાં અર્જુનને શિકારીનો પગ પકડી લીધો અને આકાશમાં ચારે તરફ ભ્રમવાળીને જ્યાં પથ્થરની શીલા ઉપર પછાડવા જાય છે ત્યાં શિકારી પોતાનું રૂપ બદલી વિદ્યાધરનું રૂપ લઈને અર્જુનની સામે ભેલો રહ્યો. આ ભેઈને અર્જુન આશ્ચર્ય પામ્યો.

અર્જુન ઉપર પ્રમુખ થયેલ વિદ્યાધર :-વિદ્યાધરે કહ્યું, હે વીર પુરૂષ ! તારી જે ઇચ્છા હોય તે માંગ. હું આપવા તૈયાર છું. ત્યારે અર્જુનને આશ્ચર્યથી પૂછ્યું, હે પુરૂષ ! તું કેણુ છે ? તું કેઈ માયાવી ઇન્દ્રજાળીયો છે કે સાચો વિદ્યાધર છે ? તે તું મને કહે. ત્યારે તેણે કહ્યું, મેં તમારી વીરતાની પરીક્ષા કરવા માટે માથા રચી હતી. તમારી વીરતા ભેઈને હું ખુશ થયો છું. માટે તમારે જે ભેઈએ તે માગી લો. તે પહેલાં આપ મને પૂછો છો કે તમે કેણુ છો ? તો હું કહું તે તમે સાંભળો. હું વિશાલાક્ષ નામના વિદ્યાધરનો પુત્ર ચંદ્રશેખર નામે વિદ્યાધર છું. મેં પ્રસન્નિ વિગેરે વિદ્યાઓ સિદ્ધ કરેલી છે, ત્યારે અર્જુનને પૂછ્યું કે તમે શા માટે અહીં આવ્યા છો ? વિદ્યાધરે કહ્યું, આપની સાથે મિત્રતા કરવા માટે આવ્યો છું. મારી સાથે મિત્રતા બંધવાનું તમારે શું પ્રયોજન પડ્યું ? ત્યારે વિદ્યાધરે કહ્યું-

આ વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર રથનુપુર નામે એક નગર છે. ત્યાં વિદ્યુતપ્રભ નામના રાજાને પ્રબળ પરાક્રમી બે પુત્રો હતાં. તેમાં મોટાનું નામ ઇન્દ્ર અને નાનાનું નામ વિદ્યુન્માલી.

વિદ્યુતપ્રલ રાજાએ ઇન્દ્રને રાજા બનાવ્યો. અને વિદ્યુન્માલીને સુવારાજપદે સ્થાપન કરી દીક્ષા લીધી. ઇન્દ્રરાજ નામથી જ ઇન્દ્ર ન હતાં પણ સંપત્તિ અને વૈભવથી પણ ઇન્દ્ર હતાં. અમરાવતી જેવી સુંદર તેમની નગરી હતી પ્રજાનું ખૂબ નીતિથી પાલન કરતાં હતાં. અને ઇન્દ્ર-ઇન્દ્રાણી જેવું સુખ ભોગવતાં હતાં, પણ તેના નાનાભાઈ વિદ્યુન્માલી ખૂબ ઉન્નત બની પ્રજાની સંપત્તિ લૂંટવા લાગ્યો અને કંઈક સ્ત્રીઓનું અપહરણ કરીને તેની લાજ લૂંટવા લાગ્યો. આ રીતે અત્યંત અત્યાચારથી પ્રજા દુઃખી થઈ ગઈ એટલે રાજાને વિનંતી કરી કે કોઈ રીતે આપ સુવરાજને સમજાવો. તેથી ઇન્દ્ર રાજાએ નાના ભાઈને એકાંતમાં બેસાડીને ખૂબ હિતશિખામણ આપી પણ તે દ્વેષમાં પરિણમી. તે કોઈ રીતે ન સમજ્યો ત્યારે પ્રજાના હિત માટે ઇન્દ્રરાજાએ સુવરાજને દેશનિકાલ કર્યો, એટલે તે નગરની બહાર રહીને મોટાભાઈને વિનાશ કરવાનો ઉપાય શોધવા લાગ્યો. ખૂબ વિચાર કરીને તે સુવર્ણપુર આશ્રો. ત્યાં ખરદૂષણને વંશજ તલતાલુ નામનો મહા બળવાન એક રાક્ષસ છે. તે વિદ્યુન્માલીનો મિત્ર છે. બળવાન રાક્ષસનો સાથ લઈને વિદ્યુન્માલી તેના મોટાભાઈને ત્રાસ આપે છે ને પ્રજાને લૂંટે છે. તેના લયથી દુઃખિત બનીને ઇન્દ્ર પોતાના નગરનાં ઠરવાળા બંધ કરીને નગરમાં રહે છે.

નગરમાં આટલો ઉપદ્રવ થતો જોઈને એક દિવસ ઇન્દ્ર રાજાએ એકબંધુ નામના જ્યોતિષીને પૂછ્યું કે આ મારો શત્રુ ક્યારે મરારો? ને નગરી ક્યારે લયચુકત થશે? તે કૃપા કરીને કહ્યો, ત્યારે જ્યોતિષીએ તેના જ્ઞાનમાં જોઈને કહ્યું કે, તમારા શત્રુને પાંડુરાજાનો પુત્ર અર્જુન જ મારી શકે તેમ છે, કારણ કે આ જગતમાં અર્જુન સમન બીજો કોઈ ધનુર્ધારી પરાક્રમી પુરૂષ નથી. માટે તેને તું લઈ આવ, ત્યારે ઇન્દ્ર રાજાએ પૂછ્યું કે અર્જુન અત્યારે કયાં હશે? ત્યારે તેણે કહ્યું, હાલ અર્જુન ઇન્દ્રકીલ પર્વત ઉપર વિદ્યાઓનું પુનરાવર્તન કરી રહેલ છે. તો આપ ત્યાં જઈને તેમને વિનંતી કરો ને અહીં લઈ આવો. જ્યોતિષીની વાત સાંભળીને ઇન્દ્રે મને કહ્યું કે હે મિત્ર! તું ત્યાં જઈને અર્જુનને જલ્દી લઈ આવ. તારા વિના અર્જુનને અહીં કોઈ લાવી શકે તેમ નથી. કારણ કે, તારા પિતાજીની સાથે પાંડવોને શું સંબંધ છે તે સાંભળ.

એક વખત તારા પિતા વિશાલાક્ષને કોઈએ ગાઢ બંધનમાં બાંધ્યા હતાં. તેમને અર્જુનના પિતાજી પાંડુરાજાએ છોડાવ્યા હતાં. એટલે તું જલ્દી ઇન્દ્રકીલ પર્વત ઉપર જઈને અર્જુનને લઈ આવ. માટે હું તમને લેવા માટે આવ્યો છું. આપ જલ્દી પધારીને ઇન્દ્રને લયથી ચુકત કરાવો. આમ વાત કરતાં ચંદ્રશેખરે અર્જુનની આંગળી સાથે જોઈને પૂછ્યું કે ભાઈ! આ વીંટી આપને કોણે આપી છે? અર્જુને કહ્યું, આ વીંટી અમે વનવાસ આવ્યાં ત્યારે મારા પિતાજીએ મારા મોટાભાઈ યુધિષ્ઠિરને પ્રેમથી પકેરાવી હતી અને હું જ્યારે વિદ્યાઓનું પુનરાવર્તન કરવા માટે અહીં આવ્યો ત્યારે મારા મોટાભાઈએ

મને પહેરાવી છે. આ વીંટી મારા પિતાજીને કેઈ વિધાધરે આપેલી છે, તેમ માટાભાઈ કહેતા હતાં, ત્યારે ચંદ્રશેખરે કહ્યું-ભાઈ! મારા પિતાજી વિશાલાક્ષ અને તમારા પિતાજી પાંડુરાજ એ બંનેના પ્રેમની નિશાનીની સાક્ષીરૂપ આ યુદ્ધિકા તારા હાથમાં ચમકી રહી છે. મારા અને તમારા પિતા વચ્ચે પ્રેમ હતો તો સંતાનોમાં પ્રેમ વધે તેમાં શું નવાઈ? આ વીંટીથી વિધાધરોના શસ્ત્રોના ઘા રૂઝાઈ જાય છે. અને તેનાથી ખીજ ઘણાં ઉપદ્રવો શાંત થાય છે. આ વીંટી ખૂબ પ્રભાવશાળી છે. તમે તેને સદા તમારી સાથે રાખજો. આ રીતે કહ્યું એટલે અર્જુને કહ્યું-તમે તો મારા માટાભાઈ થયા. હું યુધિષ્ઠિરની માફક તમારી આજ્ઞા માનું છું. એટલે ચંદ્રશેખરે કહ્યું-તમે મારી સાથે જલ્દી પધારો, જેથી ઇન્દ્રરાજની ચિંતા દૂર થાય. આ પ્રમાણે કહી ચંદ્રશેખરે અર્જુનને વિમાનમાં બેસાડ્યો. હવે તેઓ કયાં જશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૯૭

આસો સુદ ૧૫ ને શુક્રવાર

તા. ૨૬-૧૦-૭૭

સુદ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો! આપણે અંતગડસૂત્રનો ગજસુકુમાલનો અધિકાર ચાલે છે. ગજસુકુમાલકુમારનું હૈયું સંયમ લેવા માટે હિલોળા મારી રહ્યું છે. એના મનનાં મનોરથો પૂરા થયા છે એટલે આનંદનો પાર નથી. ત્યારે દેવકીમાતાને પુત્રનો મોહ છે, એના મનોરથો અધૂરા રહ્યા છે એટલે અનરાધાર રહે છે. છતાં રહતાં રહતાં દીકરાને કહે છે બેટા! તું સંયમ લઈને એવું ચારિત્ર પાળજે કે ફરીને તારે જન્મ મરણના ત્રાસ વેઠવા ન પડે, અને મારા જેવી માતાઓને રડાવવી પડે નહિ. માતાએ આ પ્રમાણે હિતશિખામણ આપી. આ સાંભળીને કૃષ્ણવાસુદેવનું હૃદય પીગળી ગયું. અહો! મારી માતા મારા ભાઈને કેવી હિતશિખામણ આપે છે ને વીરો કેવો સાંભળે છે! ત્યારે હું પણ તેને કંઈક કહું. હવે કૃષ્ણવાસુદેવ તેમના લઘુ બંધવાને શું કહે છે—

વીરા મારા સંસાર છોડી, ચાલ્યા સંયમ વાટ.

જો વીરા...લગવંતની સેવા કદીએ ભૂલીશ ના...વીરા મારા.

હે મારા લાડીલા વીરા! તું અમને બધાને છોડીને સંયમના પંથે જાય છે તો ત્યાં તું આપણાં જીવનઉદ્ધારક નેમનાથ લગવાનની સેવા કરવાનું કદી ભૂલીશ નહિ. તું અમને બધાને રડાવીને જાય છે પણ લગવાનને એવો અર્પણ થઈ જજે તારું કે જલ્દી કલ્યાણ થઈ જાય. હવે આજણ કહે છે કે—

માતાએ તુજને જન્મ આપ્યો, પિતાએ પૂર્યા તારા કોડે (૨)
વીરાએ તને લાડ લડાવ્યા, કુટુંબ આપે વિદાય (૨)

ઓ...વીરા...સંસારના બંધન તોડી નાંખ્યા તેં આજ...વીરા મારા....
ઓ...વીરા (૨) આ પંથે વિચરી પામે ભવનો પાર...વીરા મારા...

હે વીરા ! જે માતાએ તને જન્મ દીધો તે માતા આજે ચોપાદે આંસુએ રડે છે. અમને તારો અત્યંત મોહ છે પણ ખરેખર ! આપણી માતા જેવી કોઈ ભાગ્યવાન માતા નથી. આ માતાની કુખે જન્મેલા સાત સાત રત્નો દીક્ષા લે એ કંઈ સામાન્ય વાત નથી. માતાએ તને જન્મ દીધો અને સારા સંસ્કાર આપ્યા. પિતાજીએ તારી જે જે ઇચ્છાઓ હતી તે બધી પૂર્ણ કરી છે. મેં તને રમાડ્યો, ખેલાવ્યો ને લાડ લડાવવામાં બાકી રાખ્યા નથી, એટલે અમને તારો રાગ રડાવે છે. તારી વિદાય અમને બહુ વસમી લાગશે. તું રાજપાટ, વૈભવ, માતાપિતા, ભાઈ અને સારું યાદવ કુટુંબ છોડીને જાય છે. તેં સંસારના બંધનો, અને મોહ, માયા, મમતા તોડી નાંખ્યા છે છતાં અમને તારો મોહ છે પણ તને અમારો મોહ નથી. તો હે વીરા ! સુખે સુખે સંયમપંથે વિચરીને જલ્દી જલ્દી તમે ભવસાગર તરફ અને અમને તારજો. ત્રણ બંડના અધિપતિ પોતાના ભાઈના માથે હાથ મૂકીને આવા આશીર્વાદ આપે તે વખતે કેવો કેખાવ લાગતો હશે !

આવા વૈરાગ્યની વાતો સાંભળીને તમને કંઈ નથી થતું કે સંસાર છોડવા જેવો છે. એક વાત જરૂર સમજી લેજો કે વહેલા કે મોડા ચારિત્ર અંગીકાર કર્યા વિના ત્રણ કાળમાં કલ્યાણ થવાનું નથી. સંસારને તમે સ્વર્ગ જેવો માને છો અને પુણ્યને ઉદય હોય તો સ્વર્ગ જેવા સુખો મળે પણ ખરા, તેમાં ના નહિ, પણ જ્યાં સુધી ધક્કો નથી લાગ્યો ત્યાં સુધી ગાડી સીધી ચલશે પણ ધક્કો લાગતાં ગાડી યોટવાઈ જશે અને સ્વર્ગ જેવો સંસાર હાવાનળ જેવો વિષમ બની જશે. વિવેકવાન મનુષ્યો એક ધક્કો વાગે તો ચેતી જાય, ને એના આત્માનું સુધારી લે. માટે જીવનમાં એક ધક્કાની જરૂર છે. અહીં એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

નધુષ નામના એક રાજા થઈ ગયા. તેમને અત્યંત સુકોમળ અને પતિવ્રતા એક રાણી હતી. એની પતિ પ્રત્યેની અજબ ભક્તિ હતી. રાજાને પણ રાણી અત્યંત પ્રિય હતી. એક વખત એવો પ્રસંગ આવી ગયો કે કોઈ અગત્યના કામ પ્રસંગે રાજાને બહારગામ જવાનું થયું, ત્યારે તેમના કોઈ દુરમન રાજાને ખબર પડી કે નધુષરાજા બહારગામ ગયા છે. તે તકનો લાભ લઈને દુરમન રાજા તેના નગર ઉપર લડાઈ લઈને આવ્યો. રાજ્યમાં ખબર પડી કે દુરમન લશ્કર લઈને આવ્યો છે, ને રાજા નથી. શું કરવું ? આ સમયે રાણીએ કહ્યું, તમે ચિંતા ન કરો. હું લડાઈ કરવા આવું છું. રાજાનો સ્વાંગ સજી રાણી તૈયાર થઈ, અને લશ્કર લઈને લડવા ચાલી. યુદ્ધમાં મોખરે રહીને દુરમનની સામે શૂરવીરતાથી

હાડી અને શત્રુને હરાવ્યો, ને રાણીએ વિજયકંકા વગાડ્યા. રાણીનું શૌર્ય જોઈ ને સૈન્ય આશ્ચર્ય પામી ગયું કે શું રાણીની શૂરવીરતા છે ! તેઓ કેટલા સુકોમળ છે પણ સમય આવ્યે કેવા શૂરવીર બની ગયા ! સૌ રાણીની ખૂબ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. થોડા દિવસ પછી રાજા બહારગામથી આવ્યા ત્યારે ખબર પડી કે રાજ્ય ઉપર દુશ્મન ચઢી આવ્યો હતો ને રાણીએ તેને હરાવ્યો.

દેવાનુપ્રિયો ! રાજાની ગેરહાજરીમાં રાણીએ શૂરવીરતાથી રાજ્ય રક્ષણ કર્યું. તો હવે રાજાને આનંદ થવો જોઈએ ને ? રાણી પ્રત્યે પ્રેમ વધવો જોઈએ કે ઘટવો જોઈએ ? અહીં પરિણામ વિપરીત આવ્યું. રાજાને રાણી પ્રત્યે પ્રેમ વધવાને બદલે અભાવ થયો. રાજાના મનમાં એમ થઈ ગયું કે જે રાણી કદી પરપુરુષનું સુખ જોતી નથી. ઝોઝવમાં જ રહે છે તે રાણી આટલા બધા પુરુષો વચ્ચે બહાર નીકળી, એણે કેટલા પુરુષોના સુખ જોયા, હવે એના ચારિત્રનો શું વિચાર ! કેને ખબર એ કેવી સતી હશે ! આ વિચાર આવતાં રાજાને રાણી પ્રત્યે અભાવ થયો એટલે રાણીને પોતાના મહેલમાંથી કાઢી મૂકી અને એક દંડિયા મહેલમાં રાખી. જુઓ, માણસનાં કર્મનો ઉદય થાય છે ત્યારે સાડુ' કામ કરે છે છતાં અવળું પડે છે. કેઈ યુગ્મ પાથરે તો કંટક બની જાય છે. રાણી ખૂબ સમજુ અને વિવેકી હતાં. ધર્મના સ્વરૂપને સમજેલા હતાં એટલે એના મનમાં એમ થયું કે સાડુ' કામ કર્યું છતાં મને રાજાએ તરછોડી દીધી ! મોહવશ થોડો આંચકો લાગ્યો પણ બીજી ક્ષણે તેણે મનને વાળી દીધું. એમાં રાજાનો શું દોષ ! મારા કર્મનો ઉદય છે. હે જીવ ! કેઈને વિયોગ પડાવ્યા હશે તો તને વિયોગ પડ્યો છે. આ રીતે મનને સ્થિર કરીને તે રહેવા લાગી.

રાજાને તો એટલો બધો અભાવ થઈ ગયો છે કે રાણી ભૂખી છે કે તરસી તેની ખબર લેવા જતા નથી. પ્રધાનને રાણી પ્રત્યે ખૂબ સદ્ભાવ હતો એટલે તે રાણીને માટે બધી વ્યવસ્થા કરતો હતો, અને અવારનવાર રાણીની ખબર લેવા જતો. રાણી મોટા ભાગે ધ્યાનમાં રહેતી હતી. ધ્યાનમાં બેસી આત્માનું ચિંતન કરતી. ભગવાને ખાર પ્રકારનો તપ બતાવ્યો છે તેમાં ધ્યાન એ આવશ્યક તપ છે. ઉપવાસમાં ખાવાનું બંધ કરીએ છીએ પણ મનથી કેઈનું ક્યારેક ખરાબ ચિંતવાઈ જાય છે. વચનથી કંટુ વચન બેલાઈ જાય છે ને કાયાથી પણ પાપ થવાનો પ્રસંગ આવે છે. બાહ્યતપમાં મન-વચન-કાયા છૂટા રહે છે ત્યારે ધ્યાનમાં તો મન, વચન અને કાયા શેકાઈ જાય છે. એટલે ધ્યાનથી જલદી કર્મો ખરે છે. રાજાએ રાણીનો ત્યાગ કર્યા ને પાંચ પાંચ વર્ષો વીતી ગયા છતાં હજી રાજા સાચું જોતા નથી. એક વખત એવું બન્યું કે રાજાને ખૂબ તાવ આવ્યો ઘણાં ઉપચારો કર્યા પણ કેઈ રીતે રાજાનો તાવ ઉતરતો નથી. મોટા મોટા ડોક્ટરો આવ્યા ને ઘણી ભારે દવાઓ આપી પણ રાજાનો તાવ ન ઉતર્યો.

છેવટે પ્રધાને રાણીને બોલાવ્યા ને કહ્યું કે આપ મહાન પવિત્ર સતી છો. આપ મહારાજાનો તાવ ઉતારો. આ સમયે રાણીએ ગ્લાસમાં પાણી લઈ સર્વ પ્રથમ નવદાર મંત્રનું સ્મરણ કર્યું. પછી બોલી કે હે શાસનદેવ ! જો મેં મન-વચન અને કાયાથી શુદ્ધ શીયળમતનું પાલન કર્યું હોય, મારા પતિ સિવાય દુનિયાના દરેક પુરૂષોને પિતા અને ભાઈ સમાન માન્યા હોય તો મારા પતિદેવનો તાવ ઉતરી જશે, આમ બોલીને રાણીએ ત્રણ વળત પાણી છાંટ્યું એટલે તરત રાજાનો તાવ ઉતરી ગયો. રાણી શું બોલી ને શું કર્યું તે રાજાએ નજરે જોયું. ઘણાં ઉપચાર કરવા છતાં તાવ ન ઉતર્યો તેને રાણીએ પલવારમાં ઉતાર્યો. આ જોઈને રાજાને ખાતરી થઈ ગઈ કે રાણી સતી છે. મેં જોતું કર્યું. તેના શીલ વિષે શંકા કરીને પાંચ પાંચ વર્ષ સુધી તેને તણ દીધી. તરત ઉભા થઈને રાણીના ચરણમાં પડીને માફી માંગીને કહ્યું-ધન્ય છે સતી ! મેં તારી કદર ન કરી. મને પાપીને ધિક્કાર છે.

રાણીએ કહ્યું-નાથ ! આપનો દોષ નથી. દોષ મારા કર્મનો છે. રાજા કહે છે, હવે હું તને પટ્ટરાણી બનાવું, પણ રાણીને આ બનાવ બનતાં જખખર ધક્કો લાગ્યો હતો. ક્ષણમાં સુખ અને ક્ષણમાં દુઃખ આપે એવા સુખનો શો ભરોસો ? ધિક્કાર છે આ સંસારને ! નાથ ! હવે મારે સંસારમાં રહેવું નથી. મારા આત્માનું કલ્યાણ કરવા દીક્ષા લેવી છે. રાજાએ ઘણું સમજાવી પણ રાણીનું મન પીગળ્યું નહિ. એણે તો દીક્ષા લીધી.

કોઈને વીતરાગ પ્રભુની વાણી સાંભળીને સંસારની અસારતા સમજાય છે ને વૈરાગ્ય આવે છે, તો કોઈના જીવનમાં આવો પ્રસંગ બનતાં ધક્કો લાગીને વૈરાગ્ય આવે છે ને દીક્ષા લે છે. તમને કોઈ આવો ધક્કો લાગ્યો છે કે નહિ ? સંસારમાં ધક્કા તો ઘણા લાગતા હશે પણ વૈરાગ્ય આવતો નથી, અને વીતરાગવાણી અંતરમાં ઉતરતી નથી. આપણા અધિકારના નાથક ગજસુકુમાલને કોઈ દુઃખનો ધક્કો લાગ્યો ન હતો પણ ભગવાનની વાણી સાંભળીને વૈરાગ્ય આવ્યો હતો. એમને સંસારમાં રોકવા માટે ઘણાં પ્રલોભનો આપ્યા પણ દૃઢ વૈરાગી રોકાયો નહિ. સાચો વૈરાગી પોતે સંસારમાં રોકાતો નથી પણ તેના સંગમાં આવનારને પણ વૈરાગી બનાવી દે છે.

એક રાજકુમાર બાલપણથી ધર્મની ભાવનાવાળો હતો. એને સંસારનો બિલકુલ મોહ ન હતો. તે ઉદાસીનભાવથી સંસારમાં રહેતો હતો. યુવાન થતાં તેના માતાપિતાએ લગ્ન કરવાનું કહ્યું, ત્યારે કુમારે કહ્યું-માતાપિતા ! મારે લગ્ન કરવું નથી. મારે આત્મકલ્યાણ કરવા દીક્ષા લેવી છે, પણ માતાપિતા માન્યા નહિ ને પરાણે બે રાજકન્યાઓ સાથે તેને પરણાવ્યો. કોડ ભરેલી બે રાજકન્યાઓ પરણીને આવી. તેના હૈયામાં હર્ષ સમાતો નથી. આ મોહલેલી કન્યાઓએ સુંદર મસાલા નાંખી બે પાનના બીજ તૈયાર કરી પોતાની

સખીઓને રાજકુમારને આપવા મોકલી. પરણ્યાની પ્રથમ રાત છે. સખીઓ પાનના બીડા આપતા કહે છે કુમારસાહેબ ! અમારી સખીઓએ કિંમતી મસાલા નાંખી પોતાની બતે પ્રેમથી પાનના બીડા બનાવીને મોકલ્યા છે. તો આપ સ્વીકાર કરીને એને ધન્ય બનાવો, ત્યારે કુમારે દાવ બેઈને સોગથી મારી. કન્યાઓની સખીઓને કહ્યું કે તમારી સખીઓને મારા પ્રત્યે પ્રેમ છે ? સખીઓ કહે-કુમારસાહેબ ! આપના પ્રેમની તો વાત જ શું પૂછવી ! ન્યારથી આપના ગુણોનું વર્ણન સાંભળ્યું છે ત્યારથી આપની પાછળ પાગલ બની છે, અને આપને મળવા તલસી રહી છે. સખીઓની વાત સાંભળીને કુમારે કહ્યું કે તમારી સખીઓને એટલું પૂછી જુઓ કે તેમને જેના પ્રત્યે પ્રેમ છે તેનું રક્ષણ થાય તેનું કરાય કે તેમનું નિકંદન નીકળે તેમ કરાય ? આ ગૂઢ પ્રશ્નનો એવો ભાવ છે કે જો કન્યાઓને પોતાના પ્રત્યે પ્રેમ હોય તો તેનું કલ્યાણ થાય તેમ કરાય કે તેનું ભવભ્રમણ વધે તેમ કરાય ? સખીઓએ પોતાની રાજકુમારીઓ પાસે આવીને રાજકુમારે પૂછેલો પ્રશ્ન કહ્યો.

બંને રાજકુમારીઓ ખૂબ સંસ્કારી અને ચતુર હતી. તે પતિના પ્રશ્નનો ગૂઢાર્થ સમજી ગઈ, અને વિચાર કરવા લાગી કે ખરેખર, આપણે તો પતિ પાસે સંસાર સુખના રંગરાગની રંગોળી ખેલાવા માટે આવ્યા છીએ અને સંસાર સુખનો ભોગવટો કરવાથી ભવભ્રમણ અટકે નહિ પણ વધે છે, તો આપણે તેમના પ્રત્યે સાચો પ્રેમ તો ન જ કહેવાય ને ! તરત બંને રાજકન્યાઓ કુમારના પગમાં પડીને કહે છે કે સ્વામીનથ ! અમે તો સંસારના રંગરાગમાં રમનારી છીએ પણ આપનું અહિત થાય, આપનું નિકંદન નીકળે તેમ અમારે કરવું નથી. આપની સાથે સાચો પ્રેમ કરવો છે ને આપનું બહુ થાય તેમ અમારે કરવું છે. તેથી આપ જેમ કહેશો તેમ અમે કરવા તૈયાર છીએ, ત્યારે રાજકુમારે કહ્યું કે જો મારું ને તમારું બંનેનું હિત કરવું હોય તો આજીવન બ્રહ્મચર્ય વ્રત અંગીકાર કરી દો. તેમાં મારું ને તમારું મહાન કલ્યાણ છે. બંને કુમારીઓ સમજી ગઈ કે સ્વામીએ જીવનનો જીવો જ રાહ પકડેલો છે અને આપણને એ રાહ ચાલવાનું કહે છે. તો હવે એમનો જે રાહ તે જ આપણો રાહ. એમને જે ગમે તે જ આપણને ગમવું બેઈએ. એમ નક્કી કરીને તરત પતિના ચરણમાં નમી પડી અને પરણ્યાની પ્રથમ રાત્રે હર્ષભેર પતિ પાસે જીવનભર બ્રહ્મચર્ય વ્રત અંગીકાર કર્યું ને યોગી ઉડી કે નાથ ! આપે અમારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. આપના જેવા સૌભાગી કલ્યાણકારી પતિ અમને કોઈ ભવમાં નહિ મળ્યા હોય જેથી અમે ભવમાં ભટકી રહ્યા છીએ, નહિતર ભમવાનું શેનું હોય ? પતિ પર સાચો પ્રેમ કરવા બ્રહ્મચર્ય વ્રત સ્વીકારી લીધું અને સમય આવતાં બધાએ ચારિત્ર સ્વીકાર્યું.

દૂંકમાં આ દૃષ્ટાંતથી મારો કહેવાનો આશય એ છે કે, સાચો વૈરાગી પોતાના સંગમાં આવનારને પણ વૈરાગ્યના રંગે રંગી દે છે, પણ તેની પાછળ તણાવો નથી. વૈરાગી

ગજસુકુમાલ ભગવાનની સામે ઉભા છે. માતા દેવકી, પિતા વસુદેવ અને વીરા કૃષ્ણવાસુદેવ બધા ગજસુકુમાલને અંતરથી આશીર્વાદ આપે છે કે, તમે જે ભાવથી ચારિત્ર સ્વીકારો છો તે ભાવ સદાને માટે ટકાવીને જલ્દી સંસાર સાગરને તરી બાજો. હવે ગજસુકુમાલને તેમની માતા શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે.

ચારિત્ર :-અર્જુનજી ચંદ્રશેખર વિદ્યાધરની સાથે ગડપલેર તેઓ વૈતાલ્ય પર્વતની દક્ષિણ શ્રેણીમાં પહોંચ્યા. એટલે ચંદ્રશેખરે કહ્યું-અર્જુનજી ! મારો મિત્ર ઈન્દ્ર આપના દર્શન માટે ઉત્સુક બનીને ઉભો છે તે રથતુપુર તરફ આ રસ્તો જાય છે. અને આ માંગુ જ્યાં તલતાલુ રાક્ષસ લડવા માટે તૈયાર થઈને ઉભો છે તે સુવર્ણપુર તરફ જાય છે, પણ આપણે તો હમણાં રથતુપુર જઈએ. તમે ઈન્દ્રને મળો પછી ત્યાંથી સૈન્ય લઈને સુવર્ણપુર જઈશું, ત્યારે અર્જુનને કહ્યું, પહેલાં શત્રુનગર સુવર્ણપુર જઈએ. હું જે કામ માટે આવ્યો છું તે કામ પહેલાં કરીશ. શત્રુને માર્યા સિવાય ઈન્દ્રનું મુખ નહિ જોઉં. માટે શત્રુ છે તે તરફ તમે રથ ચલાવો. ચંદ્રશેખર કહે કે રાક્ષસ બહુ બળવાન છે. ત્યાં એકલાનું કામ નથી માટે સૈન્ય લઈને જઈએ. અર્જુન કહે મારે સૈન્યની જરૂર નથી. અર્જુનનો કહેવાથી રથ સુવર્ણપુર તરફ વાળ્યો અને થોડીવારમાં રથ સુવર્ણપુરના પાદરમાં પહોંચી ગયો.

“ તલતાલુ રાક્ષસને બાણ થતાં યુદ્ધની વગાડેલી ભેરી ” :-રાક્ષસો સેનાને સજ્જ કરીને કહ્યું કે આ પાંડુપુત્ર અર્જુન ઈન્દ્રની સહાયમાં આવ્યો છે. તે ખૂબ બળવાન છે પણ એકલો છે. તેની પાસે સૈન્ય નથી. માટે બધા એના ઉપર તૂટી પડો કે જેથી તે પલવારમાં મરી જાય. પછી આપણે ઈન્દ્રને બતાવી દઈએ કે દેખ, તારા મિત્રને અમે મારી નાંખ્યો. આમ વિચારી રાક્ષસનું સૈન્ય રણમેદાનમાં આવ્યું. જેમ ગરૂડ ઉપર સર્પો તૂટી પડે તેમ રાક્ષસો અર્જુન ઉપર તૂટી પડ્યા. ચારે તરફ યુદ્ધતા રણશીંગા કુંકાવા લાગ્યા. રાક્ષસોએ અર્જુન ઉપર બાણોનો વરસાદ વરસાવ્યો, પણ અર્જુનને કુશળતાથી રાક્ષસોના બાણોને કાપી નાંખ્યા. રાક્ષસોએ ભુદી ભુદી જાતનાં શસ્ત્રોથી યુદ્ધ કર્યું પણ કોઈ રીતે અર્જુનને હરાવી શક્યા નહિ. અર્જુનની કુશળતા જોઈને ચંદ્રશેખર આશ્ચર્ય પામી ગયો કે શું અર્જુનનું પરાક્રમ છે ! આકાશમાંથી વિદ્યાધરો પણ યુદ્ધ જોતાં હતાં. અર્જુનનું બળ જોઈને વિદ્યાધરો પણ હોભ પામી ગયા. ઘણીવાર સુધી યુદ્ધ ચાલ્યું પણ બંને પક્ષમાંથી કોઈની હાર કે જીત થતી નથી. છેવટે અર્જુનને દ્રોણાચાર્ય યુદ્ધે આપેલા મંત્રનું સ્મરણ કરીને પ્રાણ લેનાર બાણો છોડ્યા. વજ્રથી જેમ પર્વત તૂટી પડે તેમ અર્જુનના બાણોથી બધા રાક્ષસો એક સાથે મરી ગયા.

“ શત્રુનાશથી દેવોએ અર્જુનનો યોદ્ધાવેલો જયજયકાર ” :-જ્યાં શત્રુઓનો વિનાશ થયો ત્યાં આકાશમાંથી દેવોએ અર્જુન ઉપર પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી અને અર્જુનનો જયજયકાર યોદ્ધાવેલો. રથતુપુરમાં પણ દેવોનો દિવ્ય ધ્વનિ સંભળાયો એટલે

ઈન્દ્રને ખબર પડી કે અર્જુનજી ત્યાં પહોંચી ગયા અને શત્રુનો પરાજય કર્યો, અને હું તો રાહ ભેઠું છું. તરત જ વિમાનમાં બેસીને પૂરવેગે ઈન્દ્રરાજ સુવર્ણપુર આવ્યા. ચંદ્રશેખરે અર્જુનને ઈન્દ્રરાજની ઓળખાણ આપી. ઈન્દ્રરાજ અર્જુનના ચરણમાં પડી ગયાં ને સ્નેહથી ભેટી પડ્યા. ઈન્દ્રરાજએ અર્જુનજીને હાથ ભેડીને કહ્યું, હે વીરપુરૂષ ! હું આપનો જેટલો ઉપકાર માનું ને જેટલા શુભ ગાકં તેટલા ઓછા છે. તમારા પ્રભાવથી આજે હું નિર્ભય બન્યો છું. આજથી મારું રાજ્ય અને મારા પ્રાણ આપના ચરણમાં ધરું છું. હવે આપ મારી સાથે રથનુપુર પધારીને મારી નગરીને અને પ્રજાને પાવન કરો. અર્જુને ઘણી ના પાડી પણ ઈન્દ્રરાજના ખૂબ આગ્રહથી રથનુપુર જવું પડ્યું. આખા નગરમાં ખબર આપ્યા કે આપણાં શત્રુને હણનાર અર્જુનજી પધાર્યા છે. રાક્ષસ અને વિદ્યુન્માલીના ત્રાસથી લોકો ખૂબ ત્રાસી ગયા હતા, અને તેનો નાશ થવાથી પ્રજામાં આનંદ આનંદ થઈ ગયો.

“અર્જુનજીનું ભવ્ય સ્વાગત” :-ખૂબ આડંબરપૂર્વક અર્જુનજીને રથનુપુરમાં લાવ્યા. લોકો અર્જુનને મોતીથી વધાવવા લાગ્યા ને લળીલળીને ચરણમાં પડવા લાગ્યા. ખૂબ માન-સન્માન સહિત અર્જુનજી ઈન્દ્રરાજના મહેલમાં આવ્યા, ત્યારે ઈન્દ્રરાજની રાણી ઈન્દ્રારાણીએ રત્નોથી અર્જુનજીને વધાવીને સ્વાગત કર્યું અને ખૂબ પ્રેમથી જમાડ્યા. ત્યાર બાદ ઈન્દ્રરાજએ કહ્યું, આ મારી પુત્રીને આપની સાથે પરણાવવા ઇચ્છું છું, પણ અર્જુને કંહું કે અમે તો વનમાં રહીએ છીએ. વનવાસમાં લગ્ન કરીને શું કરું ? હું કેાંઈ ઉપકારના બદલાની આશા રાખતો નથી. હવે મને જવાની આજ્ઞા આપો. પણ ઈન્દ્રરાજના અતિ આગ્રહથી થોડા દિવસ રોકાઈ ગયા.

ચિત્રાંગદાદિ સો રાજપુત્રોએ અર્જુનજીના ચરણમાં પડીને ધનુર્વિદ્યા શીખવાડવા માટે વિનંતી કરી એટલે અર્જુનજીએ થોડા સમયમાં ધનુર્વિદ્યા શીખવાડી. બધા ખૂબ રાજી થઈ ગયા ને તેમનો ઉપકાર માનવા લાગ્યા, અને હાથી, ઘોડા, રત્નો વિગેરે મૂલ્યવાન ચીજો અર્જુનજીને ભેટ આપવા આવ્યા ત્યારે અર્જુનજીએ કહ્યું, મારે ભેટની જરૂર નથી, પણ મને તમારી જરૂર પડે ને યાદ કરું ત્યારે જલ્દી આવજો. તે સમયે રાજપુત્રોએ કહ્યું, અમે આવીશું પણ અમારી ભેટ સ્વીકારો, પણ અર્જુને કંઈ લીધું નહિ. અર્જુને રથનુપુરમાં રાજનો અને પ્રજાનો ખૂબ પ્રેમ સંપાદન કર્યો, અને થોડા દિવસ રોકાઈ ને ઈન્દ્રરાજ તથા બધા ભાઈઓ પાસે જવાની રજા માંગી. બધાએ અશ્રુભીની આંખે અર્જુનજીને વિદાય વિદાય તેમને આપી. આપવા માટે ઈન્દ્રરાજ સહિત આખી નગરીનાં પ્રજાજનો ઘણે દૂર સુધી ગયા. ઈન્દ્રે અર્જુનને માટે એક દિવ્ય વિમાન તૈયાર કર્યું હતું. તેમાં અર્જુનજી, ચંદ્રશેખર અને ચિત્રાંગદ આદિ રાજકુમારો બેસી ગયા. ઈન્દ્રરાજએ કહ્યું, હું આપની સાથે આવું, પણ અર્જુને ના પાડી એટલે ઘણે દૂર સુધી સાથે આવીને પાછા ફર્યા. આ તો વિમાન મારે

જવાનું એટલે થોડીવારમાં અર્જુનજી ગંધમાદન પર્વત ઉપર પહોંચી ગયા અને વિમાનમાંથી નીચે ઉતર્યા.

અર્જુને વિમાનમાંથી નીચે ઉતરી માતાને પગે લાગી ચરણરજ માથે ચઢાવી. એટલે કુંતાજીએ અર્જુનને બાથમાં લઈ લીધો ને તેને માથે હાથ મૂકી આશીર્વાદ આપ્યા કે હે પુત્ર ! તું ઘણું જીવ. તું ઘણું દિવસે પાછો આવ્યો. તું ક્ષેમકુશળ છે ને ? પછી અર્જુનજીએ યુધિષ્ઠિર અને ભીમને નમસ્કાર કર્યા. સહદેવ અને નકુલે અર્જુનજીને પ્રણામ કર્યા. પાંડવોનો વિનય જોઈને સાથે આવેલા વિદ્યાધરે પણ આશ્ચર્યમાં પડી ગયા કે શું આ લોકોનો વિનય છે ! ને કેવો પ્રેમ છે ! અર્જુનજી પાસે કેટલી વિદ્યાઓ હતી, કેટલા વિદ્યાધરો તેના ચરણ ચૂમતા હતા છતાં તેમનામાં કેટલો વિનય છે ! યુધિષ્ઠિરે સાથે આવેલા વિદ્યાધરોનો આદર સત્કાર કર્યો, પછી અર્જુને યુધિષ્ઠિર આદી ચારે ભાઈઓનો પરિચય કરાવ્યો. વિદ્યાધરોએ પણ કુંતાજી તથા યુધિષ્ઠિરને પ્રણામ કર્યા. પછી ધર્મરાજ, કુંતાજી, ભીમ વિગેરેએ પૂછ્યું— ભાઈ ! વિદ્યાની આવૃત્તિ કરવામાં આટલો બધો સમય કેમ લાગ્યો ? ત્યારે અર્જુન મૌન રહ્યા.

“વિદ્યાધરે કરેલી અર્જુનની પ્રશંસા” :—ચંદ્રશેખર વિદ્યાધરે બધી વાત કહી સંભળાવી અને અર્જુનની ખૂબ પ્રશંસા કરી. આ સાંભળીને કુંતામાતા તથા ચારે બાઈઓ અને દ્રૌપદીને ખૂબ આનંદ થયો. ધન્ય છે દીકરા ! તેં પરોપકારનું કાર્ય કરી મહાન પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. દ્રૌપદીને વિશેષ આનંદ થયો કે આવા પુણ્યવાન અને પ્રતાપી પતિની પત્ની બનવાનું મને સૌભાગ્ય સાંપડ્યું. એક બે દિવસ વિદ્યાધરે ત્યાં રોકાયા. પાંડવો સાથે ખૂબ આનંદ કરીને પછી જવાની રજા માંગી. પાંડવોએ તેમનો આદર સત્કાર કરીને વિદાય આપી, અને પોતે આનંદપૂર્વક રહેવા લાગ્યા. ત્યાં શું બનાવ બન્યો.

એક દિવસ દ્રૌપદી બેઠી હતી. ત્યાં કોણ જાણે ક્યાંથી એક સુંદર હજાર પાંખડીવાળું કમળ તેના ખોળામાં આવીને પડ્યું. તે સોનેરી રંગનું હતું. એમાંથી સુંદર સુગંધ નીકળતી હતી. આવું સુંદર અને સુગંધિત કમળ જોઈને દ્રૌપદી ખુશ થઈ ગઈ. એટલામાં ભીમ દ્રૌપદી પાસે આવ્યો. દ્રૌપદીએ ભીમને કમળ બતાવીને કહ્યું. સ્વામીનાથ ! આ કમળ મને બહુ ગમે છે. મેં આવું સુંદર કમળ કદી જોયું નથી. મને આવું બીજું કમળ લાવી આપો. જ્યારે માણસના કર્મનો ઉદય થવાનો હોય છે ત્યારે કોઈ ને કોઈ નિમિત્ત મળી જાય છે, એટલે દ્રૌપદીને બીજું કમળ મંગાવવાનું મન થયું. ભીમે વિચાર કર્યો કે દ્રૌપદીએ જંગલમાં કોઈ ચીજની માંગણી કરી નથી અને જો આજે તેણે કમળની માંગણી કરી છે તો હું તેને લાવી આપું. એમ વિચારી મોટાભાઈ તથા કુંતામાતાની આજ્ઞા લઈને કમળ લેવા માટે ગયો. હવે કમળ લેવા જતાં કેવી સુરક્ષેલીમાં સુકાશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં-૯૮

આસો વદ ૪ ને રવિવાર

તા. ૩૦-૧૦-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! સ્યાદવાદના સર્જક, ભવોભવનાં ભેદક, પરમ પંથના પ્રકાશક એવા અનંત કૃપાળુ વીર ભગવંતો જગતના જીવોને આત્મકલ્યાણનો માર્ગ બતાવતાં કહે છે કે હે આત્માઓ ! આત્મકલ્યાણની વિદ્યા શીખવા માટે માનવજીવન એક મહાન સુંદર શાળા છે. આ શાળામાં કઈ વિદ્યા ભણવાની છે ? ભૌતિક વિદ્યા નહિ પણ આધ્યાત્મિક મહાન વિદ્યા ભણવાની છે. તમારા સંતાનો નાના હોય ત્યારે એને લીટા દોરતા તો આવડે છે પણ સ્કુલમાં બેસાડ્યા પછી પણ બે લીટા જ દોરે અને એકડો ન ઘૂંટે તો નિશાળે બેસાડ્યો શું કામનો ? એ તો એકડો, બગડો, ક, ખ આદિ વારંવાર ઘૂંટે અને એ એને સારી રીતે આવડી જાય તો નિશાળે બેઠો કામનો. બસ, આ જ ન્યાય આપણા ઉપર ઘટાવવો છે. અનંતકાળથી આત્માએ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, અસંયમ, મોહ, મમતા આદિના લીસોટા તો ક્યાં છે પણ હવે આ મનુષ્ય જીવન રૂપી મહાશાળામાં આવ્યા પછી તે શીખવા મહેનત કરવાની છે કે જે વૈરાગ્ય, ક્ષમા, સંતોષ, નિર્લોભતા આદિની વિદ્યા આવડી નથી તેના એકડા ઘૂંટવા બેઠ્યો. જેમ બાળકો સ્કૂલમાં વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે જાય છે તેમ આ માનવજીવનની શાળામાં આપણે લઘુતા, નમ્રતા, ઇન્દ્રિય સંયમ, ઉદારતા, વૈરાગ્ય, ક્ષમા, સમ્યક્જ્ઞાન આદિનો અભ્યાસ કરવાનો છે. આ વિદ્યા મેળવવાની પ્રેક્ષીસ કરવાની છે. જેમ બાળક એકડો ઘૂંટવાનો પુરુષાર્થ કરે છે તો તેને એકડો અને તેનાથી આગળ વધીને ઘણાં આંક, અક્ષરો બધું આવડી જાય છે તેમ આપણે પણ આ શાળામાં આવીને ક્ષમા આદિ સદ્ગુણોના એકડા ઘૂંટ્યા કરશું, તેનો અભ્યાસ આણું રાખશું તો જરૂર એ વિદ્યા મેળવવામાં સફળ બની શકીશું.

જ્ઞાની કહે છે કે ક્રોધાદિ કષાય, જડ પુદ્ગલોની રૂચી, રાગ, દ્વેષ વિગેરે કરવાની આવડત એ પાપવિદ્યાની આવડત છે, શુણ્ણાનુરાગ, ક્ષમા, સરળતા, નમ્રતા વિગેરેની આવડત એ ધર્મવિદ્યાની આવડત છે. આજ સુધી આત્માએ હજી એ વિદ્યા મેળવી નથી તેથી ભવચક્રમાં ભટકતો રહ્યો છે. માટે દરેક આત્માએ આવું સુંદર માનવજીવન પામીને એ લક્ષમાં રાખવાનું છે કે આ માનવજીવન રૂપી મહાન શાળામાં આવીને ધર્મવિદ્યાનો જે અભ્યાસ મને નથી આવડતો તે મારે શીખવાનો છે. તે વિદ્યાના એકડા ઘૂંટવાના છે. જેને આ વિદ્યા ભણવાની તાલાવેલી જાગે છે તે કષાયોના પ્રસંગો ઉપસ્થિત થશે તો એ વિચાર કરશે કે અરે ! ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા સંતોષના અવસરને ચૂકીને અનાદિની કમની મેલી વિદ્યાનો ભોગ ક્યાં બનું ! આ પાપના એકડા ક્યાં ઘૂંટું !

વ્યાખ્યાન નં-૯૮

આસો વદ ૪ ને રવિવાર

તા. ૩૦-૧૦-૭૭

સુર ખંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! સ્વાદવાદના સર્જક, ભવોભવનાં ભેદક, પરમ પંથના પ્રકાશક એવા અનંત કૃપાળુ વીર ભગવંતો જગતના જીવોને આત્મકલ્યાણનો માર્ગ બતાવતાં કહે છે કે હે આત્માઓ ! આત્મકલ્યાણની વિદ્યા શીખવા માટે માનવજીવન એક મહાન સુંદર શાળા છે. આ શાળામાં કઈ વિદ્યા ભણવાની છે ? ભૌતિક વિદ્યા નહિ પણ આધ્યાત્મિક મહાન વિદ્યા ભણવાની છે. તમારા સંતાનો નાના હોય ત્યારે એને લીટા દોરતા તો આવડે છે પણ સ્કુલમાં બેસાડ્યા પછી પણ જો લીટા જ દોરે અને એકડો ન ઘૂટે તો નિશાળે બેસાડ્યો શું કામનો ? એ તો એકડો, બગડો, ક, ખ આદિ વારંવાર ઘૂટે અને એ એને સારી રીતે આવડી જાય તો નિશાળે બેઠો કામનો. બસ, આ જ ન્યાય આપણા ઉપર ઘટાવેલો છે. અનંતકાળથી આત્માએ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, અસંયમ, મોહ, મમતા આદિના લીસોટા તો કર્યા છે પણ હવે આ મનુષ્ય જીવન રૂપી મહાશાળામાં આવ્યા પછી તે શીખવા મહેનત કરવાની છે કે જે વૈરાગ્ય, ક્ષમા, સંતોષ, નિર્લોભતા આદિની વિદ્યા આવડી નથી તેના એકડા ઘૂટવા જોઈએ. જેમ બાળકો સ્કુલમાં વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે જાય છે તેમ આ માનવજીવનની શાળામાં આપણે લઘુતા, નમ્રતા, ધર્મદ્રવ્ય સંયમ, ઉદારતા, વૈરાગ્ય, ક્ષમા, સમ્યક્જ્ઞાન આદિનો અભ્યાસ કરવાનો છે. આ વિદ્યા મેળવવાની પ્રેક્ષીસ કરવાની છે. જેમ બાળક એકડો ઘૂટવાનો પુરૂષાર્થ કરે છે તો તેને એકડો અને તેનાથી આગળ વધીને ઘણાં આંક, અક્ષરો બધું આવડી જાય છે તેમ આપણે પણ આ શાળામાં આવીને ક્ષમા આદિ સદ્ગુણોના એકડા ઘૂટ્યા કરશું, તેનો અભ્યાસ આજ રાખશું તો જરૂર એ વિદ્યા મેળવવામાં સફળ બની શકીશું.

જ્ઞાની કહે છે કે ક્રોધાદિ કષાય, જડ પુદ્ગલોની રૂચી, રાગ, દ્વેષ વિગેરે કરવાની આવડત એ પાપવિદ્યાની આવડત છે, શુણ્ણનુરાગ, ક્ષમા, સરળતા, નમ્રતા વિગેરેની આવડત એ ધર્મવિદ્યાની આવડત છે. આજ સુધી આત્માએ હજી એ વિદ્યા મેળવી નથી તેથી ભવચક્રમાં ભટકતો રહ્યો છે. માટે દરેક આત્માએ આવું સુંદર માનવજીવન પામીને એ લક્ષમાં રાખવાનું છે કે આ માનવજીવન રૂપી મહાન શાળામાં આવીને ધર્મવિદ્યાનો જે અભ્યાસ મને નથી આવડતો તે મારે શીખવાનો છે. તે વિદ્યાના એકડા ઘૂટવાના છે. જેને આ વિદ્યા ભણવાની તાલાવેલી જાગે છે તે કષાયોના પ્રસંગો ઉપસ્થિત થશે તો એ વિચાર કરશે કે અરે ! ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા સંતોષના અવસરને ચૂકીને અનાદિની કમની મેલી વિદ્યાનો ભોગ કયાં બનું ! આ પાપના એકડા કયાં ઘૂટું !

માનવજીવનની મહાન શાળામાં આવી જેણે ત્યાગ, વૈરાગ્ય આદિની આધ્યાત્મિક વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી છે તેવા ગજસુકુમાલ સંયમ લેવા માટે પ્રભુના સમોસરણમાં આવ્યા. પછી પ્રભુને વંદન નમસ્કાર કરીને તે વેશપરિવર્તન કરવા માટે ગયા. ગજસુકુમાલ સ્વયં એક પછી એક અલંકાર ઉતારી રહ્યા છે ને માતા તેના ખોળામાં હંસલક્ષણયુક્ત શ્રેષ્ઠ વસ્ત્રમાં ઝીલી રહી છે. એ ઝીલતાં આંખોમાંથી અશ્રુની ધારા વહી રહી છે. ખસ, હવે મારે દીકરો ચાલ્યો ! હવે મારે એને દીકરો કહીને ખોલાવવાનો નહિ ને એ હવે મને માતા કહેશે નહિ. આજથી અમારો સંબંધ છૂટી જાય છે. રડતાં રડતાં પણ માતા કહે છે કે, લાડીલા દીકરા ! જાજ સદ્ગુણ નિક્ષ્વન્તો, પરિચય ઠાણમુક્તમ્ । તું જે શ્રદ્ધાથી નીકળે છે, તે શ્રદ્ધા પૂર્વક શ્રેષ્ઠ એવા સંયમ માર્ગ તું પાલન કરજે. તું જેવી ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાથી સિંહની જેમ શૂરવીર બનીને દીક્ષા ગ્રહણ કરે છે, એવી ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાથી સંયમ તું પાલન કરજે. વળી હે પુત્ર ! “ ધૃડિયત્વં જાયા । જદ્વિયત્વં જાયા । પરક્કમિયત્વત્ત્વ જાયા, અસ્સિ ચ નં અદ્દે નો પમાદે । ” તું સંયમને વિષે પ્રયત્ન કરજે ને પરાક્રમ કરજે. સંયમ લઈને જરા પણ પ્રમાદ કરીશ નહિ. ખૂબ જાગૃત રહેજે. પરની પંચાતમાં પડીશ નહિ, માન-પ્રશંસામાં તણાઈશ નહિ, ખસ જ્ઞાન, ધ્યાન અને શુદ્ધિ સેવામાં મસ્ત રહેજે. આ રીતે માતા પોતાના લાડીલા દીકરાને અભિનંદન આપી રહી છે. હવે ગજસુકુમાલે પોતાની જાતે પંચમુષ્ટિ લોચ કર્યો, પછી વેશપરિવર્તન કરી ભગવાનને વંદન કરીને કહે છે. અહો મારા ત્રિલોકીનાથ પ્રભુ ! મારા ઉપર કૃપા કરીને આપ મને ચાર મહાવ્રત રૂપી રત્નો આપો. અહીં ચાર મહાવ્રત કેમ કહ્યા ? સૌથી પ્રથમ અને છેલ્લા ચોવીસમા તીર્થંકરના સમયમાં પાંચ મહાવ્રત છે, અને વચ્ચે ૨૨ તીર્થંકરના સમયમાં ચાર મહાવ્રત છે. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૨૩ મા અધ્યયનમાં કેશીસ્વામી અને ગૌતમસ્વામીનો સંવાદ ચાલ્યો છે, ત્યારે કેશીસ્વામીએ ગૌતમસ્વામીને પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવંત, શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાને ચાર મહાવ્રત રૂપ સુનિધર્મ અને શ્રી મહાવીર સ્વામીએ પાંચ મહાવ્રતરૂપી સુનિધર્મ કહ્યો છે, તો આ બંનેના કહેવાના ભેદ તું કારણ શું ? મહાવીરસ્વામી તથા પાર્શ્વનાથ પ્રભુ ભોક્ષ રૂપ કાર્યમાં સમાન રૂપથી પ્રવૃત્ત છે તો પછી ધર્મ તું આચરણ કરવાની વ્યવસ્થામાં આવા ભેદ શું કારણ છે ? ત્યારે ગૌતમ સ્વામીએ કેશીસ્વામીને કહ્યું-હે ભદ્રન્ત ! સુનિધર્મને બે પ્રકારથી કહેવાતું કારણ એ છે કે.

પુરિમાણં દુવ્વિસોજ્જ્ઞો ઉ, ચરિમાણં દુરણુપાલઓ ।

કપ્પો મઙ્ગિમ્મગાણં તુ, સુવિસોજ્જ્ઞો સુપાલઓ ॥ ૨૭ ॥

પ્રથમ ઋષભદેવ ભગવાનનો પરિવાર ઋણુ અને જડ હતો. તેમનો સાધુ આચાર્ય દુર્વિશોદ્ધ હતો, એટલે ઘણી કઠીનતાથી નિર્ભજ બનાવવામાં આવતો હતો, કેમ કે તેઓ ઋણુ અને જડ હતા. તેથી શુદ્ધેવ જેવું શિક્ષણ આપતા હતા તેવું તેઓ સરણ

સ્વભાવવાળા હોવાથી માની લેતા, પરંતુ તેમને સમજાવવું ધણું મુશ્કેલ હતું. અંતિમ તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામીનો પરિવાર વાંકો અને જડ છે. એમનો સાધુ આચાર દુરનુપાલ્ય છે, કારણ કે એમના શિષ્યો ગુરૂના વાક્યને જાણતાં ને સમજતાં હોવા છતાં પણ વક્ર અને જડ હોવાના કારણે યથાતથ્ય પાળવામાં શક્તિશાળી બનતા નથી. વચ્ચેના બાવીસ તીર્થંકરોનો પરિવાર સરળ અને પ્રજ્ઞાવંત હતો. તેમનો સાધુ આચાર સુવિશેષ્ય અને સુપાલ્ય કહ્યો છે. કારણ કે એમના શિષ્યો સરળ અને પ્રજ્ઞાવંત હોવાથી સાધુ સંબંધી આચાર વિચારને સારી રીતે જાણે છે ને એનું સારી રીતે પાલન પણ કરે છે. તેથી વચલા તીર્થંકરના શિષ્યો ભગવાને બતાવેલા ચાતુર્યામ રૂપ ધર્મમાં મૈથુન વિરમણ વ્રતને સારી રીતે જાણે છે ને સારી રીતે તેને પાળે પણ છે. પાંચમાં પરિવ્રજવ્રતમાં સ્ત્રીના પણ સમાવેશ થઈ જાય છે. ક્ષેત્ર, મકાન, ધન, ધાન્ય, હીરા, માણેક, સોનું, ચાંદી એ અચેત પરિવ્રજ છે અને ઢાસ, ઢાસી, પશુ, સ્ત્રી આદિ સચેત પરિવ્રજ છે. આથી ચોથા મહાવ્રતનો પાંચમા મહાવ્રતમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. તેથી વચલા ૨૨ તીર્થંકરના પરિવારમાં ચાર મહાવ્રત રૂપ ધર્મ છે અને પહેલા ને છેલ્લા તીર્થંકરના પરિવારમાં પાંચ મહાવ્રત રૂપ ધર્મ કહ્યો છે. તેથી ગજસુકુમાલે ભગવાનને કહ્યું કે મને ચાર મહાવ્રત આપો.

ગજસુકુમાલને જલદી સંયમ લેવાની તાલાવેલી જાગી છે તેથી ભગવાન પાસે વિનંતી કરી રહ્યા છે. તેમને સંસારનો મોહ છૂટી ગયો છે પણ હજુ દેવકી માતાને પુત્રનો મોહ છૂટ્યો નથી. તેમણે પોતાના વહાલસોયાને સંયમ લેવાની અનુમતિ આપી. ખૂબ ઠાઠમાઠથી વરઘોડો ચઢાવીને ભગવાન નેમનાથ પાસે લઈ આવ્યાં છતાં હજુ પુત્ર પ્રત્યેનો મોહ તેને મૂંઝવી રહ્યો છે. તેથી શું બાલે છે ?

“કીધું સુખથી જવા માટે, છતાં દિલ બેઠું રડવાને,
મૂંઝાવી મૂકશે અમને, અરે મમતા તણી આંધી,
બુટ્યાં છે નીર નયનોથી, વધુ કહેવું નથી મારે.”

અહો ! હે, અમારા લાડીલા વહાલસોયા દીકરા ! તારો જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય અને સંયમની દૃઢતા જોઈને તને દીક્ષાની આજ્ઞા આપી કે જા બેટા જા, કલ્યાણ કર. તારો સંયમ પંથ ઉજમાળ અને નિષ્કંટક બને. હું પણ સમજું છું કે સંયમમાં જે સુખ છે તે ચક્રવર્તિને કે મોટા ઇન્દ્રને પણ નથી. સંયમ વિના ત્રણ કાળમાં સિદ્ધિ નથી. છતાં મોહ-દશા મને મૂંઝવી રહી છે. મેં તને દીક્ષાની આજ્ઞા આપી અને ભગવાનને સોંપવા સમોસરણ સુધી લઈ આવી છતાં માત્ર દિલ રડી રહ્યું છે. મારા દિલમાં મમતાની આંધી ઉઠી છે. તારા પ્રત્યેની મમતા મને રડાવી રહી છે. તે પ્રેમાળ પિતા, મમતાળુ માતા અને વહાલ-સોયા વીરાતા રનેહના તાંતબુને તોડી નાંખ્યા પણ હજુ અમારી મમતા છૂટતી નથી.

ખંધુઓ! જ્યારે ભયંકર આંધી ચઢે ત્યારે કોઈ દિશા સૂઝતી નથી. આંધીમાં તો કદાચ દિશા સૂઝે પણ મોહનીય કર્મની આંધી ચઢે છે ત્યારે ભલભલા ડાહ્યા અને બુદ્ધિશાળી આત્માઓ પણ ભાન ભૂલી જાય છે. આઠ કર્મોમાં મોહનીય કર્મ પ્રધાન છે. તેની સ્થિતિ ૭૦ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. જ્યાં સુધી મોહનીય કર્મ હટતું નથી ત્યાં સુધી મોક્ષ મળતો નથી. જેટલું મોહનીય કર્મ મંદ પડે તેટલો આત્મા હળવો બને. મોહના કારણે દેવકીમાતા બોલી રહ્યા છે કે હે દીકરા! રડીરડીને મારી આખોનાં નીર ખૂટી ગયા. આંસુ સૂકાઈ ગયા. હવે તું સંસારના સર્વ સંગોને છોડીને જલ્દી મહાનત અંગીકાર કરવા તત્પર બન્યો છે તેથી હવે મારે તને વધુ કહેવાનું નથી. તને છેલ્લે એટલું કહું છું કે હે દીકરા! તું ભગવાન નેમનાથના માર્ગે જાય છે, એમના ચરણકમળમાં તારી નૈયા જૂકાવે છે ને પ્રભુત્વ શરણું અંગીકાર કરી તેમની આજ્ઞામાં અર્પાઈ જવા જે મહાન માર્ગે જાય છે તે માર્ગે જતાં તને અમારા અંતરના આશીર્વાદ છે કે—

વિનયે વધજો, વૈયાવચ્ચે વધજો, ક્ષમામાં વધજો, જ્ઞાનમાં વધજો.

હાં રે તમે વીતરાગ ભાવને પામે...વધાવીએ રે ગજસુકુમાલને.

બેટા! તને અમારા કોટી કોટી ધન્યવાદ છે. તું સાવ છોટી વયમાં સંયમના મહાન વિકટ માર્ગે જાય છે. આ માર્ગ કાંટાળો છે. આ માર્ગમાં કદાચ ઉપસર્ગોના ઉલ્કાપાત મચે અને પરિષ્કાંડના પહાડ તૂટી પડે તે સમયે સમભાવ રાખવો એ સહજ કામ નથી. દીકરા! સંયમ લઈને તું વિનયમાં વધજો એટલે વડીલોનો વિનય ક્યારે ચૂકીશ નહિ. વિનય શુભ એ મહાન શુભ છે. વિનયથી વૈરી વહાલા બને છે ને શત્રુ મિત્ર બને છે. માટે વિનયમાં આગળ વધજો, બધાની વૈયાવચ્ચે એટલે સેવા કરજો. સેવા કરવાથી જીવનમાં લઘુતા અને નમ્રતા આવે છે, માટે શુદ્ધ ભાવે સેવા કરજો. સેવા કરવાથી મોક્ષના મેવા મળે છે. વળી તું જ્ઞાન-ધ્યાનમાં ને ક્ષમામાં આગળ વધજો. કદાચ કોઈવાર એવો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે ક્રોધ ન કરતાં ક્ષમાને ધારણ કરજો. સાધુના દશ પ્રકારના ધર્મોમાં “અંતિ” એટલે ક્ષમાને પ્રથમ સ્થાન આપ્યું છે. ક્ષમા એ મોક્ષનો દરવાજો છે ને વીર પુરૂષોનું ભૂષણ છે. સદાય ભગવાનની આજ્ઞામાં રહીને સંયમ માર્ગમાં પ્રગતિ કરજો ને ફરીને જન્મ લેવો ન પડે તેવી સાધના કરજો.

બુધ્ધો, માતા કેવા સુંદર આશીર્વાદ આપી રહી છે! માતાનો પ્રેમ અલૌકિક છે. સંતાનોના લોહીના અણુઅણુમાં માતાનો ઉપકાર રહેલો છે, પણ આજે સંતાનો માતા થતાં માતાના ઉપકારને ભૂલી જાય છે. દેવકી માતા કહે છે બેટા! આ સંસાર રૂપી સંગ્રામમાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આદિ દુશ્મનોને જીતવા તને મોક્ષનું છું અને ઇચ્છું છું કે ભવોભવના એ દુશ્મનોને જીતી મોક્ષ રૂપી વિજ્યમાળને પહેરજો. પરિષદ આવે તો લડવીર થઈને તેનો સામનો કરજો પણ પાછી પાની કરીશ નહિ. હું તારી આ ભવની જન્મ દેનારી માતા છું જ્યારે શુદ્ધ તારા ભવોભવને સુધારનાર શુદ્ધમાતા છે. તેમની

આજ્ઞાનું પ્રાણીતે પણ પાલન કરજે. કોઈ કાર્યશાસન વિરૂદ્ધ કરીશ નહિ. પણે પણે જિનાજ્ઞાનો વિચાર અને પ્રત્યેક ક્રિયામાં જિનાજ્ઞાનો ભાવ તારામાં ઠસોઠસ ભરાયેલો રહેશે તો મુક્તિના સુખ તારી હથેળીમાં રમતા થઈ જશે. આ રીતે દેવકીમાતાએ ગજસુકુમાલને આશીર્વાદ આપ્યા. આટલું જોલતાં તેમની આંખોમાંથી શ્રાવણ-ભાદરવો વહેવા લાગ્યો. હવે દેવકી માતા ગજસુકુમાલને દીક્ષા દેવાની ભગવાનને કેવી રીતે અનુમતી આપશે તેના ભાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- દ્રૌપદીના કહેવાથી ભીમ બધાની આજ્ઞા લઈને કમળ લેવા માટે ગયો. તેણે નદી, પર્વત વિગેરે લયંકર રસ્તાઓ પાર કર્યા છતાં તે કમળવાળું સરોવર મળ્યું નહિ. ભીમના ગયા પછી આ યુધિષ્ઠિર વિગેરેને અનિષ્ટસૂચક અપશુકન થતા લાગ્યા. તેથી તે બધા પરસ્પર વિચાર કરે છે કે, શું આપણા ઉપર કોઈ વિઘ્ન આવવાનું હશે ! ઘણું સમય થયો છતાં ભીમ ન આવ્યો એટલે દ્રૌપદી કહે, આપ જલ્દી જઈને આપના ભાઈની તપાસ કરો. તે હજુ સુધી કેમ આવ્યા નથી ? ભીમને શોધવા માટે યુધિષ્ઠિર પોતાના કુટુંબને સાથે લઈને ત્યાંથી ચાલ્યા, પહાડ, નદી ઝોળંગતા ચાલ્યા બાથ છે, ત્યાં રસ્તામાં એક મોટી ખૂબ વિશાળ નદી આવી. યુધિષ્ઠિરે કહ્યું, ભીમ સિવાય આ નદી આપણને કોણ પાર કરાવશે ? બધા ચિંતાતુર બની ગયા, ત્યારે અર્જુનજી કહે છે ભાઈ ! આમ ચિંતા ન કરો. મારી પાસે વિદ્યા છે તે વિદ્યાના પ્રભાવથી નદીના બે ભાગ થઈ જશે ને બધા આ નદીને પાર કરી શકેશું. ધર્મરાજ કહે-ભાઈ આવા સામાન્ય કામ માટે વિદ્યાઓનો ઉપયોગ કરવો તે યોગ્ય નથી. નદી ઝોળંગવા માટે વિદ્યાનું સ્મરણ કરવાની જરૂર નથી. આપણે હિંડબાને યાદ કરો. યુધિષ્ઠિરે હિંડબાનું સ્મરણ કર્યું કે તરત હિંડબા આવી ગઈ. હિંડબા પિયર ગઈ હતી ત્યારે કહીને ગઈ હતી કે આપને બ્યારે મારી જરૂર પડે ત્યારે મારું સ્મરણ કરજો. હું તરત આવીશ અને આપનું જે કાર્ય હશે તે અવશ્ય કરીશ. હિંડબા તેના પુત્રને સાથે લઈને આવી, હિંડબાને જોઈને બધા હરખાઈ ગયા.

હિંડબા આવીને કુંતામાતાના ચરણમાં પડી. કુંતાજી અને દ્રૌપદી સાથે પ્રેમથી વાતો કરી. હિંડબાની સાથે ભીમ જેવા બાળકને જોઈને ધર્મરાજએ પૂછ્યું. આ કોણ છે ? તમારો દીકરો છે. હું ગર્ભવતી હતી ત્યારે એકચક્રા નગરીથી આપે મને કહ્યું હતું ને કે અમારો વનવાસ હજુ બાકી છે માટે આપ ખુશીથી પિયરમાં રહો. આપની આજ્ઞાનુસાર હું પિયર ગઈ હતી. ત્યાં ગયા પછી આ પુત્રનો જન્મ થયો. આ પુત્રના જન્મ પછી બ્યોતિષીઓએ તેનું લવિષ્ય લાખ્યું કે, આ પુત્ર એવો બળવાન બનશે કે, તે તેના પિતાના શત્રુઓનો ઉચ્છેદ કરશે. તેનું નામ ઘટોત્કચ રાખ્યું છે. હું તેને લણાવું છું. તેને થોડી કેળવણી આપી છે, ને થોડી હજુ બાકી છે, ધર્મરાજ ઘટોત્કચને જોળામાં

લઈને રમાડવા લાગ્યા. તેને નિરખી નિરખીને જોવા લાગ્યા. અહો ! આ તો ભીમ જેવો સૌભાગી ને શૂરવીર દેખાય છે. પાંડવો ઘટોત્કચને ખૂબ ગ્રેમથી રમાડે છે. તેને રમાડવામાં ભીમને પણ ભૂલી ગયા.

ધર્મરાજ કહે છે, હે હિડંબા ! આ નદીના સામે કિનારે પહોંચ્યાડવા માટે અમે તારું સ્મરણ કર્યું હતું. હવે તું અમને આ નદી ઉતરાવ. હિડંબાએ વિદ્યાના બળથી બધાને ઉત્તરીને નદીના સામે કિનારે જ્યાં કમળનું સરોવર હતું ત્યાં મૂક્યા, એટલામાં ભીમ કમળ લઈને આવ્યો. તેને જોઈને બધા ભાઈઓ, કુંતામાતા, દ્રૌપદી, હિડંબા બધા ખુશ થઈ ગયા. ભીમે કમળ લાવીને દ્રૌપદીને આપ્યું, પણ તેને સતોષ ન થયો, તેથી તે ફરીવાર કમળ લેવા સરોવરમાં ગયા. બધા સરોવરના કિનારે આનંદથી રહે છે. હિડંબા કહે, હવે હું આપની સાથે રહું ? ધર્મરાજ કહે-ના, તું તો હમણું પિયરમાં રહે, જરૂર પડે ત્યારે બોલાવીશું. હિડંબા પોતાના પુત્રને લઈ પીયર ગઈ. ભીમને કમળ લેવા ગયા ઘણા સમય થયો છતાં ભીમ બહાર ન આવ્યો એટલે કુંતામાતા ચિંતાતુર બની ગયા. તેમણે પાંડવોને કહ્યું-તમે જલ્દી સરોવર કિનારે જઈને ભીમને શોધી લાવો. આપ જલ્દી જાવ, દ્રૌપદી ખૂબ રડવા લાગી, કુંતામાતાએ જોરથી કહ્યું-અર્જુન....અર્જુન ! કોઈ ગાહે ભીમને પકડ્યો લાગે છે. માતાના વચન સાંભળી અર્જુન પાણીમાં ડૂબી પડ્યો, તે પણ ડૂબી ગયો. પછી સહદેવ અને નકુળ ગયા તે પણ ડૂબી ગયા. એક ધર્મરાજ બાકી રહ્યા. તે વિચાર કરે છે કે અરે વિદ્યાતા ! તેં આ શું કર્યું ? મારા ચાર ચાર ભાઈઓને પાણીમાં ડૂબાડ્યા ? આમ વિચાર કરી માતા પાસે આવીને કહ્યું-હે માતા ! મારા ભાઈઓ તો સમુદ્રને તરી શકે છે ને એકાએક કેમ પાણીમાં ડૂબી ગયા ? મને તો લાગે છે કે કોઈ શત્રુએ તેમને રોકી રાખ્યા હશે. હવે હું મારા ભાઈઓનો પત્તો મેળવવા જાઉં છું. આપ અહીંયા બેસજો. ધર્મરાજ નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરી સરોવરમાં ગયા. તે પણ પાણીમાં રહી ગયા. સૂર્યાસ્ત થઈ ગયો છતાં પાંડવો ન આવ્યા તેથી કુંતાજી અને દ્રૌપદી બંને મૂર્છા ખાઈને પડી ગયા. મૂર્છા વળ્યા પછી દ્રૌપદી ખૂબ રડવા લાગી. અહો ! મારા પતિનું શું થશે ? પાંચે ગયા તેમાંથી એક પણ પાછા ન આવ્યા ? હવે અમારો આધાર કોણ ? તેમ ખૂબ વિલાપ કરવા લાગી ત્યારે કુંતામાતા કહે છે.

“ દ્રૌપદીના વિલાપમાં કુંતાજીનું આશ્વાસન :- હે દ્રૌપદી ! તું રડીશ નહિ. કેવળી ભગવાનના વચન ત્રણ કાળમાં મિથ્યા ન થાય. મારા પુત્રો સુદમાં ઘણાં બળવાન છે. તેમને ક્યારે પણ આંચ આવવાની નથી. તે જામે ત્યાં જશે તો પણ વિજય મેળવીને આવશે. ભગવાને કહ્યું છે કે તેર વર્ષો પૂરા થયા પછી તારા પુત્રો ફરીને રાજસિંહાસને બેસશે અને છેવટે તો રાજ્યનો ત્યાગ કરી સંયમ લઈને મોક્ષમાં જશે. માટે તું ચિંતા કરીશ નહિ. અત્યારે તેઓ કોઈ સંકટમાં આવી ગયા લાગે છે તેથી તેમના રક્ષણ માટે

આપણે પ્રભુનું સ્મરણ કરીએ ને ધ્યાનમાં બેસી જઈએ. એમ વિચારી તે બંને ધ્યાનમાં બેસી ગયા. દ્રૌપદી વનના દેવ-દેવીઓને વિનંતી કરતાં કહે છે હે દેવ ! જો મન, વચન, કાયાથી મેં મારા પતિ સિવાય કોઈની સામે દષ્ટિ કરી ન હોય ને શીયળનું બરાબર પાલન કર્યું હોય તો મારા પતિદેવોનું રક્ષણ કરજો. તેમને કોઈ આંચ આવવી ન જોઈએ. કુંતાણ કહે છે જો દેવ-ગુરૂ અને ધર્મ પ્રત્યેની મારી શ્રદ્ધા સાચી હોય તો મારા પુત્રોના વિધો ફર થજો. એમ કહીને બંને ધ્યાનમાં બેસી ગયા. તેમનું ધ્યાન જોઈને પશુઓ પણ સ્થિર થઈ ગયા. તેમના ધ્યાન અને શીયળના પ્રભાવથી રાક્ષસોએ પ્રાણીઓનો સંહાર છોડી દીધો. એમ કરતાં રાત્રી પૂર્ણ થઈ ને સૂર્ય ઉદયમાન થયો. ત્યાં શું બન્યું.

“માતાના ચરણમાં વંદન કરતા પાંડવો” :-એક પ્રહર દિવસ વ્યતીત થયા પછી આકાશમાંથી એક સુંદર વિમાન ઉતર્યું. તેમાંથી પાંડવોએ ઉતરીને માતાના ચરણમાં વંદન કર્યા, ત્યાં દિવ્ય રૂપધારી હરિભુવનેષી નામનો દેવ આવ્યો ને કુંતાણને વંદન કરીને બોલ્યો, હે કુંતાણ ! આપનો ધર્મ આપને ફળ્યો છે, આપ ધ્યાન પાળો. આપના લાડીલા પાંડવો આપની પાસે આવીને ઉભા છે. આ સાંભળી કુંતાણ અને દ્રૌપદીએ ધ્યાન પાળ્યું. કુંતાણ પોતાના પુત્રોને અને દ્રૌપદી પોતાના પતિઓને જોઈને ખૂબ આનંદ પામ્યા. પછી કુંતાણ તે દેવને પૂછે છે, આ બધું શું બન્યું ? આપ પાંડવોને કેવી રીતે ને ક્યાંથી લાવ્યા ? ત્યારે દેવ કહે, માતા ! આપ એક ચિત્તથી સાંભળો. હું બધી વાત આપને કહું છું.

હમણાં ઊર્ધ્વ યુનિને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ છે તે મહોત્સવ ઉજવવા ઇન્દ્ર આ સ્તેથી જતાં હતાં. વિમાન અહીં આવતાં સ્થંભી ગયું. વિમાન સ્થંભવાનું કારણ જોતાં આપ બંનેને ધ્યાનમાં જોયા. અવધિજ્ઞાનથી જાણ્યું કે પાંડવોના વિરહથી તેમની માતા અને પત્ની બંને દુઃખી થઈ રહ્યાં છે. તેથી આપનું દુઃખ મટાડવા ઇન્દ્રે મને કહ્યું કે તમે જઈને પાંડવોને છોડાવો અને આ માતા તથા પત્નીનું દુઃખ મટાડો. ભીમ જે સરોવરમાં કમળ લેવા ગયા છે તે સરોવર નાગદેવનું છે. નાગદેવ તેનો રખેવાળ છે, ભીમે સરોવરમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં નાગે તેને પકડી લીધો. પછી ભીમની શોધમાં ચારે બાઈઓ સરોવરમાં ગયા. તો ચારે બાઈઓને નાગપાશથી બાંધીને નાગદેવની સામે હાજર કર્યા છે. તો તમે જઈને પાંડવોને છોડાવો. ત્યારે નાગદેવ જાણ્યો કે આ પાંચ પાંડવો છે, ત્યારે પાંડવોનું નામ સાંભળીને જ તે તેમને છોડી મૂકશે અને પોતે કરેલા આ કાર્ય બદલ ક્ષમા માગશે.

ઇન્દ્રની આજ્ઞા થવાથી હું નાગદેવ પાસે ગયો ને મેં કહ્યું-તમે જેને નાગપાશથી બાંધ્યા છે તે પાંડવો છે. તેમના વિરહથી તેમની માતા અને પત્ની ખૂબ રડે છે. પાંડવોનું નામ સાંભળતાં જ નાગદેવે તેને નાગપાશમાંથી છોડી નાંખ્યા. તેમણે પોતાના આસન પર આપના પુત્રોને બેસાડીને તેમની પાસે ક્ષમા માંગી. પાંડવો કહે છે તમારે ક્ષમા

માંગવાની ન હોય. આ સરોવરમાં કોઈ પ્રવેશ કરતું નથી ને અમે ક્યો તે અમારો શુન્દો છે. માટે આપને ક્ષમા માંગવાની ન હોય. નાગદેવે પાંડવો ઉપર પ્રસન્ન થઈને એક વિષનાશક માળા આપી કે જે માળાના પ્રભાવે કોઈને સર્પ કરડે નહિ અને કદાચ સર્પ જેવા ઝેરી પ્રાણી કરડે તો તેતું ઝેર ચઢે નહિ. આ માળા કુંતામાતાને કે દ્રૌપદીને ગમે તેને આપો પણ તમારા પરિવારમાં રાખજો, અને દ્રૌપદી માટે ધીજ બે લીલા કમળ આપ્યા. પછી તમારા પુત્રોની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને નાગદેવે પોતાની પાસે રાખવા ખૂબ આગ્રહ કર્યો પણ પાંડવોએ આપની તથા પત્નીની ચિંતાને કારણે તેનો સ્વીકાર કર્યો નહિ. પછી ત્યાંથી નીકળીને આપના તપ-ધ્યાનથી પ્રસન્ન થયેલા ઇન્દ્રની આજ્ઞાથી મેં આપના પાંચે પુત્રો આપને સોંપ્યા છે. હવે હું કેવળી ભગવાનના દર્શન કરવા જાઉં છું. મારા લાયક કોઈ કાર્ય હોય તો આપ મને બતાવો. તેથી કુંતાજી કહે છે ભાઈ! તેં તો અમારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. હવે આપ અમને બધાને દ્વૈતવનમાં મૂકી જાઓ. હવે આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન નં. ૬૬

આસો વદ ૮ ને ગુરુવાર

તા. ૩-૧૧-૭૭

સુર બંધુઓ ! જ્ઞાની કહે છે કે, અજ્ઞાન દશામાં પડેલો આત્મા સંસારના મનગમતા પદાર્થો, મનગમતા મેળા અને મનગમતા માન-સન્માન આ ત્રણની અંદર અટવાઈ ગયો છે. મનગમતા પદાર્થોમાં તમારા સંસાર સુખની ધન, વૈભવ, બગલા, મોટર, ગારી આદિ તમામ વસ્તુઓ આવી જાય. મનગમતા મેળામાં માતા-પિતા, ભાઈ-બહેન, પુત્ર-પત્ની, પરિવાર, કનેહી કુટુંબીજનો આદિ બધાનો સમાવેશ થઈ જાય, અને મનગમતા માન-સન્માન. આ ત્રણે ઉપર રાગ રાખીને અજ્ઞાની જીવ પોતાનો મહામોંઘો કિંમતી સમય તેને મેળવવામાં ને સાચવવામાં શુભાવી રહ્યો છે. આ ત્રણ વસ્તુ પરની ઠોટ આજ્ઞાલની નથી. તેને મેળવવામાં એક, બે, પાંચ, પચાસ નહિ, પણ અનંત જીવન શુભાળ્યા. છતાં જીવને હજી ક્યારે પણ એવો વિચાર આવ્યો છે ખરો કે આ ત્રણ ચીજો ખાતર કેટલા જીવન આપી દીધા પણ વીતરાગ પ્રભુત્વ શાસન પામીને ઉત્તમ કોટિના સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર રૂપી રત્નત્રયીની ખાતર શું એક જીવન પણ નહિ ! વિચાર તો કરો, આત્મા અનંત સુખનો અધિપતિ, અનંતજ્ઞાનનો પુજ્ય અને અનંત શુણનો ધણી છે. તે સુખ મેળવવાનો પુરુષાર્થ ન કરતાં અનંત ભવ આ સંસારની ત્રિપુટીને આપ્યા. છતાં તેમાં સંતોષ નહિ. તેની માંગ તો ચાલુ ને ચાલુ છે. મનગમતા મેળામાં કુટુંબીજનો કહેશે કે, આ લાવો, તે લાવો, આ ભેજશે, તે ભેજશે. મનગમતી ચીજો કહે છે આમ મેળવો. જ્યાં નવીન ને નેજે ત્યાં વસાવવાનું મન થઈ જાય. મનગમતા માન-સન્માન કહે છે કે આમ

આપણે પ્રભુનું સ્મરણ કરીએ ને ધ્યાનમાં બેસી જઈએ. એમ વિચારી તે બંને ધ્યાનમાં બેસી ગયા. દ્રૌપદી વનના દેવ-દેવીઓને વિનંતી કરતાં કહે છે હે દેવ ! જો મન, વચન, કાયાથી મેં મારા પતિ સિવાય કોઈની સામે દષ્ટિ કરી ન હોય ને શીયળનું બરાબર પાલન કર્યું હોય તો મારા પતિદેવોનું રક્ષણ કરજો. તેમને કોઈ આંચ આવવી ન જોઈએ. કુંતાણ કહે છે જો દેવ-ગુરૂ અને ધર્મ પ્રત્યેની મારી શ્રદ્ધા સાચી હોય તો મારા પુત્રોના વિધ્નો દૂર થજો. એમ કહીને બંને ધ્યાનમાં બેસી ગયા. તેમનું ધ્યાન જોઈને પશુઓ પણ સ્થિર થઈ ગયા. તેમના ધ્યાન અને શીયળના પ્રભાવથી રાક્ષસોએ પ્રાણીઓનો સંહાર છોડી દીધો. એમ કરતાં રાત્રી પૂર્ણ થઈ ને સૂર્ય ઉદયમાન થયો. ત્યાં શું બન્યું.

“ માતાના ચરણમાં વંદન કરતા પાંડવો ” :-એક પ્રહર દિવસ વ્યતીત થયા પછી આકાશમાંથી એક સુંદર વિમાન ઉતર્યું. તેમાંથી પાંડવોએ ઉતરીને માતાના ચરણમાં વંદન કર્યા, ત્યાં દિવ્ય રૂપધારી હરિભુગમેષી નામનો દેવ આવ્યો ને કુંતાણને વંદન કરીને બોલ્યો, હે કુંતાણ ! આપનો ધર્મ આપને ફળ્યો છે, આપ ધ્યાન પાળો. આપના લાડીલા પાંડવો આપની પાસે આવીને ઉભા છે. આ સાંભળી કુંતાણ અને દ્રૌપદીએ ધ્યાન પાળ્યું. કુંતાણ પોતાના પુત્રોને અને દ્રૌપદી પોતાના પતિઓને જોઈને ખૂબ આનંદ પામ્યા. પછી કુંતાણ તે દેવને પૂછે છે, આ બધું શું બન્યું ? આપ પાંડવોને કેવી રીતે ને ક્યાંથી લાવ્યા ? ત્યારે દેવ કહે, માતા ! આપ એક ચિત્તથી સાંભળો. હું બધી વાત આપને કહું છું.

હમણાં કોઈ સુનિને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ છે તે મહોત્સવ ઉજવવા ઇન્દ્ર આ, રસ્તેથી જતાં હતાં. વિમાન અહીં આવતાં સ્થંભી ગયું. વિમાન સ્થંભવાનું કારણ જોતાં આપ બંનેને ધ્યાનમાં જોયા. અવધિજ્ઞાનથી જાણ્યું કે પાંડવોના વિરહથી તેમની માતા અને પત્ની બંને દુઃખી થઈ રહ્યાં છે. તેથી આપનું દુઃખ મટાડવા ઇન્દ્રે મને કહ્યું કે તમે જઈને પાંડવોને છોડાવો અને આ માતા તથા પત્નીનું દુઃખ મટાડો. ભીમ જે, સરોવરમાં કમળ લેવા ગયા છે તે સરોવર નાગદેવનું છે. નાગદેવ તેનો રખેવાળ છે. ભીમે સરોવરમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યાં નાગે તેને પકડી લીધો. પછી ભીમની શોધમાં ચારે ભાઈઓ સરોવરમાં ગયા. તો ચારે ભાઈઓને નાગપાશથી બાંધીને નાગદેવની સામે હાજર કર્યા છે. તો તમે જઈને પાંડવોને છોડાવો. ન્યારે નાગદેવ જાણ્યો કે આ પાંચ પાંડવો છે, ત્યારે પાંડવોનું નામ સાંભળીને જ તે તેમને છોડી મૂકશે અને પોતે કરેલા આ કાર્ય બદલ ક્ષમા માગશે.

ઇન્દ્રની આજ્ઞા થવાથી હું નાગદેવ પાસે ગયો ને મેં કહ્યું-તમે જેને નાગપાશથી બાંધ્યા છે તે પાંડવો છે. તેમના વિરહથી તેમની માતા અને પત્ની ખૂબ રડે છે. પાંડવોનું નામ સાંભળતાં જ નાગદેવે તેને નાગપાશમાંથી છોડી નાંખ્યા. તેમણે પોતાના આસન ઉપર આપના પુત્રોને બેસાડીને તેમની પાસે ક્ષમા માંગી. પાંડવો કહે છે તમારે ક્ષમા

માંગવાની ન હોય. આ સરોવરમાં કોઈ પ્રવેશ કરતું નથી ને અમે ક્યો તે અમારો શું હો. માટે આપને ક્ષમા માંગવાની ન હોય. નાગદેવે પાંડવો ઉપર પ્રસન્ન થઈને એક વિષનાશક માળા આપી કે જે માળાના પ્રભાવે કોઈને સર્પ કરડે નહિ અને કદાચ સર્પ જેવા ઝેરી પ્રાણી કરડે તો તેતું ઝેર ચઢે નહિ. આ માળા કુંતામાતાને કે દ્રૌપદીને ગમે તેને આપો પણ તમારા પરિવારમાં રાખજો, અને દ્રૌપદી માટે ખીજા બે લીલા કમળ આપ્યા. પછી તમારા પુત્રોની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને નાગદેવે પોતાની પાસે રાખવા ખૂબ આશ્ચર્ય ક્યો પણ પાંડવોએ આપની તથા પત્નીની ચિંતાને કારણે તેનો સ્વીકાર ક્યો નહિ. પછી ત્યાંથી નીકળીને આપના તપ-ધ્યાનથી પ્રસન્ન થયેલા ઇન્દ્રની આજ્ઞાથી મેં આપના પાંચ પુત્રો આપને સોંપ્યા છે. હવે હું કેવળી ભગવાનના દર્શન કરવા જઈ છું. મારા હાથક કોઈ કાચ હોય તો આપ મને બતાવો. તેથી કુંતાજી કહે છે ભાઈ! તે તો અમારા ઉપર મહાન ઉપકાર ક્યો છે. હવે આપ અમને બધાને દ્વૈતવનમાં મૂકી જાઓ. હવે આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

વ્યાખ્યાન નં. ૯૯

આસો વદ ૮ ને શુક્રવાર

તા. ૩-૧૧-૭૭

સુર બંધુઓ ! જ્ઞાની કહે છે કે, અજ્ઞાન દશામાં પડેલો આત્મા સંસારના મનગમતા પદાર્થો, મનગમતા મેળા અને મનગમતા માન-સન્માન આ ત્રણની અંદર અટવાઈ ગયો છે. મનગમતા પદાર્થોમાં તમારા સંસાર સુખની ધન, વૈભવ, બંગલા, મોટર, ગાડી આદિ તમામ વસ્તુઓ આવી જાય. મનગમતા મેળામાં માતા-પિતા, ભાઈ-બહેન, પુત્ર-પત્ની, પરિવાર, સ્નેહી કુટુંબીજનો આદિ બધાનો સમાવેશ થઈ જાય, અને મનગમતા માન-સન્માન. આ ત્રણે ઉપર રાગ રાખીને અજ્ઞાની જીવ પોતાનો મહામોંઘો કિંમતી સમય તેને મેળવવામાં ને સાચવવામાં ગુમાવી રહ્યો છે. આ ત્રણ વસ્તુ પરની ઠોટ આજકાલની નથી. તેને મેળવવામાં એક, બે, પાંચ, પચાસ નહિ, પણ અનંત જીવન ગુમાવ્યા. છતાં જીવને હજી ક્યારે પણ એવો વિચાર આવ્યો છે ખરો કે આ ત્રણ ચીજો ખાતર કેટલા જીવન આપી દીધા પણ વીતરાગ પ્રભુનું શાસન પામીને ઉત્તમ કોટિના સમ્યક્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર રૂપી રત્નત્રયીની ખાતર શું એક જીવન પણ નહિ ! વિચાર તો કરો, આત્મા અનંત સુખનો અધિપતિ, અનંતજ્ઞાનનો પુંજ અને અનંત શુણનો ધણી છે. તે સુખ મેળવવાનો પુરૂષાર્થ ન કરતાં અનંત ભવ આ સંસારની ત્રિપુટીને આપ્યા. છતાં તેમાં સંતોષ નહિ. તેની માંગ તો ચાહુ ને ચાહુ છે. મનગમતા મેળામાં કુટુંબીજનો કહેશે કે, આ લાવો, તે લાવો, આ બેઠશે, તે બેઠશે. મનગમતી ચીજો કહે છે આમ મેળવો. જ્યાં નવીન વસ્તુ દેખે ત્યાં વસાવવાનું મન થઈ જાય. મનગમતા માન-સન્માન કહે છે કે આમ

વર્તીને, આમ ચાલતો, આમ કરતો. આ ત્રિપુટી ખાતર ઘણું જીવન વેકરી નાંખ્યા ને પરિણામે દુઃખ ઉભા કર્યા. આવા સંસારની વેક કરવા કરતાં પ્રભુએ બતાવેલ રત્નત્રયીની આરાધના કરો કે જેથી ભવિષ્યકાળમાં પણ સુખ મળે.

આ ત્રિરત્નની આરાધના કરવા માટે માનવજન્મ એ સોનેરી અવસર છે એ જોળખીને તું ધર્મ સાધનામાં લાગી જા. આચારાંગ સૂત્રમાં લગવાન બોલ્યા છે કે, “સંધિ લોગસ્ત જાગિત્તા ।” આ લોકમાં ધર્મ કરવાના અવસરને તું જાણ. અહીં સંધિ શબ્દનાં બે અર્થ થાય છે. એક તો સંધિ એટલે અવસર અને બીજો અર્થ સંધિ એટલે સામાન્ય રીતથી જોડવું. સંધિ બે પ્રકારની છે. દ્રવ્યસંધિ અને ભાવસંધિ. દિવાલ આદિમાં છિદ્ર પડે ને તે સાંધવું તે દ્રવ્યસંધિ અને ઈર્મમાં છિદ્ર પડે ને તેને પૂરવું તે ભાવસંધિ છે. ભાવસંધિ ત્રણ પ્રકારની છે. સમ્યગ્દર્શન, સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રની પ્રાપ્તિ. ઉદ્યમમાં આવેલા દર્શન મોહનીય કર્મનો ક્ષય અથવા ક્ષયોપશમ અને ઉદ્યમમાં નહિ આવેલાનો ઉપશમ કરી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ કરવી એ ભાવસંધિ છે. એનાથી મિથ્યાત્વનું છિદ્ર પૂરાર્થ જાય છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય કે ક્ષયોપશમ કરવાથી સમ્યક્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. તેથી અજ્ઞાનનું છિદ્ર પૂરાય છે. ચારિત્ર મોહનીય કર્મનો દેશથી અથવા સર્વથી ક્ષયોપશમ કરવાથી આત્માને દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિ ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. એનાથી અમતનું દ્વાર બંધ થઈ જાય છે. સંધિનો બીજો અર્થ અવસર થાય છે. દિવસની સમાપ્તિ અને રાતનો પ્રારંભ એટલે સંધ્યાકાળ તથા રાત્રિની સમાપ્તિ અને દિવસનો ઉદય એટલે ઉષાકાળને સંધિકાળ કહેવાય છે. આ રીતે અજ્ઞાન, અધર્મરૂપ નિશાનું અવસાન અને સદ્જ્ઞાન, ધર્મ તથા આત્મવિકાસના ઉદયકાલને પણ ભાવસંધિ કહેવાય છે. મહાપુરુષો કહે છે કે, આત્મવિકાસના આ સમયને જોળખીને કર્મ તોડવાનો પુરુષાર્થ કર.

જેણે આત્મવિકાસના સમયને જોળખ્યો છે. તેવા ગજસુકુમાલ સંસાર છોડીને નેમનાથ ભગવાનના શરણે ગયા. તે ભગવાનને કહે છે, અહો મારા અનંત ઉપકારી પ્રભુ ! આપ કૃપા કરીને મને મહાવ્રત આપ્યો. અનંત સંસારને અટકાવવા માટે મારે મહાવ્રતરૂપી ગુટીકા લેવી છે. સંયમ પંથે જતાં ગજસુકુમાલને માતાએ આશીર્વાદ આપ્યા કે જા બેટા જા. ભગવાનના શરણે જઈ કલ્યાણ કર.

સંસાર ત્યાગી સંયમ પંથે, ગજસુકુમાલ જાય,
ભવબ્રમણા મીટાવવાને, વીતરાગી બનવાને કાજ ...
સંસાર ભાવ વિહારવા વળી, જન્મ-મરણ નિવારવા,
નેમપ્રભુના પંથે વિચરવા, પ્રભુ આજ્ઞા ઉર અવધારવા,
એ....પ્રગટાવવા આત્મજ્યોતિ, સજી સંયમનો શણગાર. સંસાર.

જેનું શરીર હાથીના તાળવા જેવું કોમળ હતું. એવી કોમળ કાયાવાળા ગજસુકુમાલ સંસાર ત્યાગીને સંયમના માર્ગે જઈ રહ્યા છે. શરીર કોમળ હોવા છતાં સંયમ માર્ગે

શરદા દશન

કાંટાળો ન લાગ્યો, કારણ કે હવે લગની લાગી છે. મારે મોટો દેવો છે. તેથી શૂરવીર બનીને ચાલી નીકળ્યા. તેમને લગવાનની વાણી દ્વારા સમજાવ્યું છે કે નો મારે જન્મ-મરણના ફેરા અટકાવીને વીતરાગી બનવું છે, ભવબ્રમણ મિટાવવું છે ને આત્મત્યોત્તિ પ્રગટાવવી છે તો સંયમનો શણગાર સજવો પડશે. તેથી તે નેમનાથ લગવાનને કહે છે, અહો પ્રભુ ! હું સંયમનો પિપાસુ છું. મને ચારિત્રની લગની લાગી છે મારે પ્રભુ ! હવે મને આપ જલ્દી દીક્ષા આપો. દેવકીમાતાએ રડતા રડતા પ્રભુને દીક્ષા દેવાની આજ્ઞા આપી. પ્રભુ ! મારા કાળજડાની કોર, હૈયાનો હાર, મારો શ્વાસ કહું કે રત્નોનો ડાહલો કહું એવો મારો લાડીલો વહાલસોયો દીકરો હવે હું તમને સોપું છું. હવે અમારો તેના પર હક્ક રહેતો નથી. છેલ્લે ગજસુકુમાલને કહે છે બેટા ! નીરમાં નીર સમાઈ જાય તેમ તું શુર-આજ્ઞામાં સમાઈ જશે. આત્મકલ્યાણ માટે મોટામાં મોટું તપ શુર આજ્ઞામાં સમાઈ જવું તે છે. આટલું બોલતાં તેની આંખમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યા. પછી લગવાન નેમનાથે ગજસુકુમાલને કરેમિલ-તેનો પાઠ લણાવ્યો. ગજસુકુમાલમથી હવે ગજસુકુમાલ અણગાર બન્યા. “સે ગયસુકુમાલે ફરિયાસમિષ જાવ ગુત્તવંમચારી । તે પાંચ સમિતિ અને ત્રણ શુદ્ધિ એ અષ્ટ પ્રવચન-માતાના પાલક બન્યા, તથા શબ્દાદિ વિષયોથી નિવૃત્ત બની સર્વ ઇદ્રિયોને પોતાના વશમાં રાખી શુદ્ધિ પ્રદાયારી બન્યા. પાંચ સમિતિમાં પ્રથમ ધર્માસમિતિ. સંયમ લીધા પછી સાધકે રસ્તામાં ચાલે તો પુરજો જુગમાયાષ ધૂંસરા પ્રમાણે જોઈને ચાલવું. જેથી સામું કોઈ અથડાઈ ન જાય ને જીવોની જતના થાય. સાધક બહુ ઉતાવળો ઉતાવળો કે હસતા હસતા ન ચાલે, પણ ધર્માસમિતિ સાચવીને ચાલે. બીજી ભાષાસમિતિ. સાધકે ખૂબ જોઈ વિચારીને બોલવું. કઈ શકારી, છેદકારી, નિશ્ચયકારી, આદિ સોળ પ્રકારની ભાષા સાધુ ન બોલે, તેમની ભાષામાં ઉપયોગ હોવો જોઈ એ. તે એવી ભાષા ન બોલે કે જેથી સામા જીવોને દુઃખ થાય, પણ તેમની ભાષા નિર્વંધ અને મીઠી મધુરી હોવી જોઈ એ, તેમજ નિશ્ચયકારી ભાષા પણ ન બોલે. તે એમ ન કહે કે અમે આ દિવસે આમ કરવાના છીએ. હા. ત. વિહાર કરવો હોય તો એમ ન કહે કે અમે આ દિવસે વિહાર કરવાના છીએ, પણ એમ કહે કે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ અનુકૂળ હશે તો વિહારના ભાવ છે.

એણા સમિતિ એટલે ગૌચરી-પાણીમાં ખૂબ ઉપયોગ રાખવો. સોળ ઉદ્દગમનના, સોળ ઉત્પાતના અને દશ એણાના દોષ ટાળીને ગૌચરી પાણી કરવા. ચોથી આયાણ ભંડ મત્ત નિખેવણા સમિતિ એટલે ભંડ ઉપગરણ, વસ્ત્ર, પાત્ર આદિ જતનાએ લે ને જતનાએ મૂકે. અજતનાએ લેવા મૂકવાથી જીવોની હિંસા થાય છે. પાંચમી ઉચ્ચાર પાસવણબેલ જલસંધાણ પારિકાવણીયા સમિતિ એટલે પરઠવવા યોગ્ય વસ્તુઓ જોઈને પરઠવવી. આ પાંચ સમિતિ, ત્રણ શુદ્ધિ અને દશવિધ યતિધર્મને અંગીકાર કર્યા. આ અષ્ટ પ્રવચન માતાનું યથોત્થ પાલન કરનારને કેવો મહાન લાભ થાય છે ?

एए पवयणमाया, जे सम्मं आयरे मुणी,

सो खिप्पं सच्चसंसारा, विप्पमुच्चइ पंडिण ॥ उत्त. अ. २४ गाथा २७

જે મુનિ અષ્ટ પ્રવચન માતાનું અવિપરીતતાથી, દંભ આદિથી રહિત બનીને સમ્યક્ રીતે પાલન કરે છે તે તત્વાતત્વના વિવેકવાળા પંડિત મુનિ શીઘ્ર ચાર ગતિ રૂપ સમગ્ર સંસારથી સર્વથા મુક્ત બની જાય છે.

આ રીતે ગજસુકુમાલ મુનિએ અષ્ટપ્રવચન માતાને અને દશવિધ સાધુ ધર્મને બસબર સમજીને ધારણ કર્યો. આ નવદીક્ષિત મુનિને મોક્ષ જવાનો તલસાટ ઉપડ્યો છે. એક વાર જો જીવનમાં આવે તલસાટ જાગે તો તો કલ્યાણ થઈ જાય. જેમ રેતીનો મોટો ઢગલો પડ્યો હોય તેને તબડકાથી ઉપાડે તો વાર લાગે પણ જો પ્રલયકાળનો પવન આવે તો એ રેતીનો ઢગલો ઘડીકમાં સાફ થઈ જાય. તેમ આ ગજસુકુમાલ મુનિના દિલમાં એવો તલસાટ ઉપડ્યો છે કે જે તલસાટ કર્મોના ઢગલાને સાફ કરી નાંખે. ગજસુકુમાલ મુનિ દીક્ષા લઈને ભગવાનના શિષ્ય પરિવારમાં બેસી ગયા. દેવકી માતા, વસુદેવ પિતા, અને કૃષ્ણવાસુદેવ બધા રડતી આંખે દીલા પળે ઘેર ગયા. નવદીક્ષિત ગજસુકુમાલ મુનિ ભગવાન નેમનાથના ચરણમાં અર્પણ થઈ ગયા. જેને સંસાર સાગર તારનાર કુશળ નાવિક મળ્યા તેને બીજા કોઈ યાદ ન આવે. એ તો એમ જ માને છે કે—

ત્વમેવ માતા ચ પિતા ત્વમેવ, ત્વમેવ બંધુ સખા ત્વમેવ ।

ત્વમેવ સ્વામી શરણાગતાનાં, ત્વમેવ સંસાર નિવારકોડસિ ॥

હૈ પ્રભુ ! તમે જ મારું સર્વસ્વ છો. હું મન-વચન અને કાયાથી આપને અર્પણ થયો છું. આપની આજ્ઞા એ જ મારો શ્વાસ અને પ્રાણ છે. હવે મારે જલ્દી મારું કલ્યાણ કરવું છે તે માટે આપ જે કહેશો તે કરવા હું તૈયાર છું. દ્વિજ એક મારી આંખની કીડી કેટલી વખત હાલે છે અને મેં કેટલા શ્વાસ લીધા ને કેટલાં મૂક્યા તે આપને કહી શકતો નથી. તે સિવાય આપનાથી મારે કંઈ ગુપ્ત નથી. આ કાયા આપની આજ્ઞાનું પાલન કરવા માટે કુરબાન કરું છું. જે શિષ્યમાં આટલી બધી અર્પણતા હોય તેનું કલ્યાણ થતાં વાર ન લાગે. ગજસુકુમાલ મુનિએ ચાર મહાવ્રત સ્વીકાર્યા અને રાત્રી ભોજનનો ત્યાગ કર્યો. રાત્રી ભોજનમાં અસણું, પાણું, ખાઈમં, સાઈમં એ ચારેય આહારનો ત્યાગ આવી જાય છે. ચારિત્રવાન સંતોને રાત્રે આ ચાર પ્રકારના આહારમાંથી એક પણ આહાર કલ્પતો નથી, તેમજ બિમાર પડે તો રાત્રે કોઈ પણ પ્રકારનું ઔષધ લેવું કલ્પે નહિ. એક બામ જેવી ચીજ લગાડી શકાય નહિ તો પછી ઈન્જેક્શન લેવાની તો વાત જ ક્યાં ! સાધુને ગમે તેવો રોગ આવે, કદાચ મોતની ઘડી આવી જાય તો પણ ચારિત્રવાન સાધુ રાત્રે કોઈ દવાની વાંછા કરે નહિ. એ તો એક જ વિચાર કરે કે જ્યાં સુધી મારા દેહમાં

પ્રાણ છે ત્યાં સુધી મારા ચારિત્રનો નાશ થવા નહિ દઉં. ચારિત્રવાન સંતો પોતાના પ્રાણ બચ
તો કુરબાન પણ પોતાના ચારિત્રના નિયમોનો કદી ભંગ કરતા નથી. આવી રીતે ગજસુકુમાલે
ચાર મહાવ્રત અને પાંચસું રાત્રીભોજન વ્રત અંગીકાર કર્યું, અને પાંચ સમિતિ અને ત્રણ
શુભિવ્રત પાલન કરવા લાગ્યા. ગજસુકુમાલની જે ભાવના હતી તે પૂર્ણ થઈ. હવે તેમના
આનંદનો પાર નથી. જેને જેમાં રસ હોય તે કાર્યની સિદ્ધિ થતાં તેને આનંદ જ હોય
ને ! તમને પૈસા કમાવાનો રસ છે તો વધુ કમાણી થાય તો આનંદ થાય ને ! તેમ
ગજસુકુમાલને સંયમ લેવાનો તલસાટ હતો તે કાર્ય સમાપ્ત થયું પછી તો આનંદ જ હોય
ને ? હવે દીક્ષા લઈને એવી લગની લાગી કે મારું જલદી કલ્યાણ કેમ થાય ! તે માટે ગજસુકુમાલ
અણગારે શું કર્યું ?

“ તદ્દા જ્ઞં સે ગયસુકુમાલે અણગારે જં ચૈવ દિવસં પન્નરૂપ તત્સેવ દિવસસ્સ પુન્ના-
વરૂણ કાલ સમયંસિ જેણેષ અરહા અરિદ્ધનેમિ તેણેવ ડવાગચ્છઙ્ક, ડવાગચ્છિત્તા અરહં
અરિદ્ધનેમિ તિક્ખુત્તો આચાહિણં પચાહિણં કરેદ્ધ ” ત્યાર-પછી તે ગજસુકુમાલ અણગારે
જે દિવસે પ્રવળ્યા અંગીકાર કરી તે જ દિવસે ચોથા પ્રહરમાં અહત અરિદ્ધનેમિ ભગવાન
પાસે ગયા અને ત્રણ વખત વંદન નમસ્કાર કર્યા. ગજસુકુમાલ ભગવાનને કંઈક વિનંતી કરવા
આવ્યા છે. એ ભગવાનને શું વિનંતી કરવા આવ્યા છે તે ભગવાન તો બાણુતા હતા.
કારણ કે સર્વજ્ઞ ભગવાનના જ્ઞાનમાં શું અબોધ્ય રહે ! જ્યાં સૂર્યનો પ્રકાશ હોય ત્યાં
અંધકાર ટકી શકતો નથી, તેમ ભગવાનના જ્ઞાનમાં કંઈ બાણુવાનું બાકી રહેતું નથી.
ભગવાન તો પહેલેથી બાણુતા હતા કે આ કોમળ ફૂલ જેવો બાણુડો કેવી રીતે કલ્યાણ
કરશે. ગજસુકુમાલ અણગાર ભગવાન જ્યાં ધિરાજતા હતા ત્યાં આવ્યા. આવીને વંદણા
કરી, વંદણા કરીને હવે ભગવાનને શું પૂછશે તેના ભાવ અવસર.

ચરિત્ર : હરિણુગમેષી દેવ પાંડવોને, કુટુંબમાતાને તથા દ્રૌપદીને દ્વૈતવનમાં મૂકી
આંખો ને કંઈ આપને જ્યારે કદ પડે ત્યારે યાદ કરજો. હું તરત આપના ચરણમાં
આવીને ઉભો રહીશ. વિચાર કરો કે દેવ માનવની સહાયમાં ક્યારે આવીને ઉભા રહે ? જેના
જીવનમાં સરળતા, પવિત્રતા અને ચારિત્ર નિર્મળ હોય ત્યારે ને ? પાંડવોના, વનવાસનાં
પાંચ વર્ષ પૂરા થયા. હવે બધા દ્વૈતવનમાં વનને મહેલ માનીને આનંદથી રહે છે. આ
બાણુ હર્યોધનને બગર પડી કે પાંડવો દ્વૈતવનમાં આનંદથી રહે છે. જો તે જીવતા હશે
તો તેર વર્ષ પણ રાજ્ય લેવા આવશે. માટે માયાબળ રચીને તેમનો મૂળમાંથી નાશ કરું.
તેમની પાસે શસ્ત્રો કે સૈન્ય કંઈ નથી તેથી મારી સામે લડાઈમાં તેઓ હારી જશે.

“ પાંડવોના નાશ માટે હર્યોધનની માયાબળ : ” આમ વિચારી હર્યોધન
સૈન્ય લઈને પાંડવોને મારવા દ્વૈતવનમાં જઈ રહ્યો છે. રસ્તામાં ચિત્રાંગદ નામનો વિદ્યાધરનો
સુંદર બગીચો આવ્યો. તે બગીચાની અંદર દેવબુવન જેવો મહેલ છે. હર્યોધનનું સૈન્ય

બગીચાની અંદર પેસવા જાય છે ત્યાં ચિત્રાંગદના બાગરક્ષકોએ તેમને રોક્યા ને કહ્યું તમે ચિત્રાંગદ વિદ્યાધરની પરવાનગી વિના આગળ જઈ શકશો નહિ, અને જો કદાચ બગબગરીથી આગળ જશો તો મરી જશો. આ સાંભળીને દુર્યોધન ચમક્યો. તેના મનમાં અભિમાન છે કે અરે....અમને રોકનાર કોણ છે ? તેથી તેણે સૈનિકોને કહ્યું કે જે કોઈ તમને રોકે તેને મારી નાંખો. દુર્યોધન અને સૈનિકોએ તે બગીચાના રક્ષકોને પકડીને જમીન ઉપર પછાડી દુર્યોધન મહેલમાં જઈને બેસી ગયો ને બગીચાનો કબજો લઈ લીધો. વનરક્ષકોએ પોતાના માલિક ચિત્રાંગદને ખબર આપી અને બધી વાત કરી. આ સાંભળી ચિત્રાંગદને ભેશ આવ્યો કે શું તે મને બણતો નથી ? કે તે મારી રજા વિના મહેલમાં આવીને બેસી ગયો. હવે તેને બરાબર સ્વાદ ચખાડી દઉં કે મહેલમાં કેમ બેસાય છે ? ચિત્રાંગદ પોતાની સેના લઈને ત્યાં આવ્યો. ચિત્રાંગદ અને દુર્યોધન વચ્ચે બચકર લડાઈ થઈ. તેમાં દુર્યોધનનું સૈન્ય સાફ થઈ ગયું, પછી કણુ સાથે તીર, તલવાર, તોપથી બચકર યુદ્ધ થયું. તેમાં કણુ ઘાયલ થયો ને ત્યાંથી ભાગ્યો. પછી દુર્યોધન સહિત સો ભાઈઓ યુદ્ધમાં ઉતર્યા. વિદ્યાધરે કણુ કે દુર્યોધન ! તારામાં અભિમાન બહુ છે જેથી તે મારા બગીચા અને મહેલ ઉપર તારો અધિકાર જમાવ્યો છે. મારા બાણોથી હમણાં તારું અભિમાન ઉતારું છું.

આ સાંભળીને દુર્યોધન કહે કે-હે નીચ વિદ્યાધર ! આ પ્રમાણે બોલવાથી શું લાભ ? જેનામાં શક્તિ છે તેનું રાજ્ય છે તે તું શું નથી બણતો ? હમણાં તો મેં તારા મહેલ અને ઉદ્યાન છુટી લીધા છે પણ હવે અહીં ઊભા રહેશો તો તમારું જીવન પણ લઈ લઈશ. આ પ્રમાણે કહીને તેણે વિદ્યાધર ઉપર બાણોનો પ્રહાર શરૂ કર્યો. વિદ્યાધર પણ તેની સામે શસ્ત્રોથી લડવા લાગ્યો. દુર્યોધનના બાણોના પ્રહારથી વિદ્યાધરની સેના બચભીત બનીને ભાગી ગઈ, પછી ચિત્રાંગદ એકલો રહ્યો ત્યારે તેણે દુર્યોધન સહિત સો ભાઈઓ ઉપર આક્રમણ કર્યું. એટલામાં વિદ્યાધરની બીજી સેના આવી ગઈ અને દુર્યોધન આદિ બધા ભાઈઓને એક સાકળે બાંધીને તડકામાં ઉભા રાખ્યા, અને ચિત્રાંગદ પોતાના મહેલમાં આનંદથી રહેવા લાગ્યો. દુર્યોધન પાંડવોને મારવા જઈ રહ્યો હતો તો પોતે મરાયો. “ખાડો ખોદે તે પડે.” બીજાનું ખરાબ કરવા જતાં પોતાનું અહિંત થઈ ગયું. દુર્યોધનને દુઃખમાં બેઠાને તેની પત્ની બાનુમતી યુગ્મ રડે છે.

બાનુમતીને રડતી બેઠાને લીંગમ પિતામહ કહે છે કે દુર્યોધનને બંધનમાંથી છોડાવવો એ અમારું કામ નથી. જો તેને છોડાવવો હોય તો એક રસ્તો છે. પાંડવો આ વનમાં રહે છે. ભલે, દુર્યોધને તેમને આવા કષ્ટમાં નાંખ્યા છતાં તે સનજન પુરુષો અપકાર પર પણ ઉપકાર કરે તેવા છે. તું પાંડવો પાસે જા. તો પાંડવો દુર્યોધનના બંધન છોડાવશે. તેથી બાનુમતી પાંડવો પાસે ગઈ. દ્રૌપદી દ્વરથી તેને આવતી બેઠાને બોળખી ગઈ કે આ

દુર્યોધનની પટ્ટરાણી ભાનુમતી છે, એટલે તે દ્રૌપદી પાસે જઈને પૂછે છે, બહેન ! આવા વનમાં તું એકત્રી કેમ છે ? તારું સુખ ઉદાસ કેમ છે ? ત્યારે ભાનુમતી એકદમ રડવા લાગી તેથી દ્રૌપદી તેને આશ્રમમાં લઈ ગઈ. કુતાજીએ તેનો આદર સત્કાર કરી પૂછ્યું, તારું સુખ કેમ કરમાયેલું છે ? તું એકત્રી આ દ્વૈતવનમાં ક્યાંથી ? આ સાંભળી ભાનુમતી કુતામાતાના ખોળામાં માથું મૂકી ખૂબ રડવા લાગી. આ જોઈને ધર્મરાજ પૂછે છે, ભાણી ! અમારા બધા ભાઈઓ તો આનંદમાં છે ને ? જો જો, હવે ભાનુમતી કેટલી બનાવટી વાત કરે છે ! દુર્યોધન આપને મારવા આવ્યો છે એમ તો કહે કેવી રીતે ? તેથી કહે છે તમારા ભાઈઓને ફરવાનો બહુ શોખ છે અને તેમાં બળર પકી કે દ્વૈતવનમાં ગાયોને કસાઈ મારી નાંખે છે. તેથી ગાયોની રક્ષા કરવા માટે અહીં આવતાં હતાં, તેમાં વચમાં ચિત્રાંગદ વિદ્યાધરે તે સો ભાઈઓને એક સાંકળે બાંધી દીધા છે. સૈન્ય બધું ભાગી ગયું છે. આવું બનવાથી હું ખૂબ રડવા લાગી. તેથી લીખ પિતામહે કહ્યું તું રડીશ નહિ. આવું બનવાતું હશે, નહિતર મેં ના પાડી છતાં પણ દુર્યોધન અહીં શા માટે આવે ? તારા પતિને કોઈ છોડવી શકે તેમ નથી. આ વનમાં પાંડવો છે. તું તેમની પાસે જા. તે તમારા (દુર્યોધનના) અપકારને ભૂલી જઈ અવશ્ય ઉપકાર કરશે. તેમની વાત સાંભળીને હું અહીં આવી છું. આપની પાસે વિનયપૂર્વક ભિક્ષા માંશું છું કે આપ મારા પતિ આદિ-સો ભાઈઓને અંધનમાંથી છોડાવો ને અમારી લાજ રાખો. તેથી ધર્મરાજને ખૂબ દયા આવી અને રડતી જૂરતી ભાનુમતીને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું હે-ભદ્રે ! તું રડીશ નહિ. બધું સારું થશે. એમ કહી ભાનુમતીને શાંત કરી અને પોતાના ભાઈઓને એકાંતમાં લઈ જઈને ધર્મરાજએ કહ્યું ભાઈઓ ! કૌરવોની આવી કઠણ દશા થઈ છે તો આપણે તેમને છોડાવવા જવું જોઈએ. તો જોલો, તમારામાંથી કેણુ જશે ? આ સમયે લીમ રાડો પાડીને કહેવા લાગ્યો કે સપને ગમે તેટલું દૂધ પીવડાવીએ તો પણ તે ઝેર રૂપે જ પરિણમે છે, તેમ આ દુષ્ટ દુર્યોધનનું આપણે ગમે તેટલું હિત ઇચ્છીશું તો પણ તે આપણી કદર કરવાનો નથી. વળી : એણે આપણા ઉપર કેટલો બુલ્લમ કર્યો છે ? દ્રૌપદીનો ચોટલો ખેંચીને ભરસલામાં લાવ્યો. આપણા દેખતા તેના ચીર ખેંચી નસ કરવા ઉઠ્યો ને બાંધ બતાવીને બાંધ પર બેસવાતું કહ્યું. આ બધા કરેલા પાપનું ફળ તેને મળી ગયું છે. જેવું કરે તેવું પામે. એના કર્મોએ લોગવશે. આપણે શું ? તમે એમના અપકારને કેમ ભૂલી જાઓ છો ને ભલા યર્ધને છોડાવવા જવાની વાતો કરો છો ?

ધર્મરાજએ કહ્યું-હે મારા ભાઈઓ ! તમારી વાત સાચી છે, પણ હનિયામાં ઉપકાર ઉપર તો સૌ ઉપકાર કરે પણ અપકાર ઉપર ઉપકાર કરે તો જ ભલાઈ કહેવાય. આ તો આપણા ભાઈઓ છે. ભાઈઓને આપણે સમયે બચાવવા તે આપણું કર્તવ્ય છે. તેમજ આપણે માનીએ છીએ કે એ સો ભાઈઓ છે ને આપણે પાંચ છીએ અને શત્રુઓ સામે

આ પણે એકસો ને પાંચ લાઈ ચો છીએ એમ જણાવવાનું છે. માટે હે અર્જુન ! આ કાર્ય તું કરી શકીશ, મને ખાતરી છે માટે તું જઈ ને કૌરવોને જલદી બંધનથી મુક્ત કર, અને આપણાં કુળની શોભા વધાર. અર્જુનની જવાની બિલકુલ ઇચ્છા ન હતી, પણ મોટાભાઈની આજ્ઞા થઈ એટલે ના પાડી શક્યા નહિ.

સુધિઠિરની આજ્ઞા થવાથી અર્જુને તેના મિત્ર ધન્ન વિદ્યાધરનું સ્મરણ કર્યું એટલે ધન્ને તરત મોટી સેના લઈને ચંદ્રશેખરને મોકલ્યો. તરત મોટું સૈન્ય ખડું થયું. ધન્નના સૈન્યમાં અર્જુનજી મોખરે ઉભા રહ્યા. દુર્યોધનના વિરોધી પક્ષમાં ચિત્રાંગદ વિદ્યાધર હતા તે પણ મોટું સૈન્ય લઈને સામે આવ્યો. બંને વચ્ચે લયંકર યુદ્ધ થયું. થોડીવારે ચિત્રાંગદે ઉચું જોયું તો અર્જુનજીને લડતાં જોયા. એટલે વૈરભાવ છોડી દઈ, લડાઈ બંધ કરીને પરિતાર સહિત આવીને અર્જુનજીના ચરણમાં પડ્યો ને પ્રેમથી અર્જુનને પોતાના મહેલમાં લાવ્યો. એ મહેલમાં જ દુર્યોધન આદિ કૌરવોને કેદ કર્યા હતા. એમને જોઈને અર્જુને ચિત્રાંગદને કહ્યું કે હે ચિત્રાંગદ ! તેં આ કેને પકડ્યા છે ? આ તો મારા ભાઈઓ છે. એમને શું શું હો છે તે હું પછી સાંભળું છું. પણ અત્યારે ગઈ વાતને ભૂલીને તું એમને બંધાને, બંધનમુક્ત કરી દે. અર્જુનના કહેવાથી ચિત્રાંગદે દુર્યોધન વિગેરે કૌરવોને છોડી મૂક્યા. અને ચિત્રાંગદ અર્જુનના ચરણમાં પડ્યો ને પછી ભેટી પડ્યો. આ બધું જોઈ ને દુષ્ટ દુર્યોધન પ્રજાની ઉઠ્યો કે આ અર્જુનનું આટલું બધું માન ! વિદ્યાધરે પણ તેના ચરણમાં નેસે છે ને જંગલમાં પણ તેઓ આટલું સુખ લોગવે છે ! એ તો મારો કહો શત્રુ છે. એની શરમે મારો છૂટકારો થયો એમાં મારી શોભા શી ! દુશ્મનના હાથે છૂટવા કરતાં મરી જવું સારું છે. જુઓ, એને સજ્જનની સજ્જનતા દેખાતી નથી. એનું ભલું કરવા છતાં તેમના ઉપરથી ઈર્ષ્યા જતી નથી. કેવી વિચિત્રતા છે ! હવે અર્જુને દુર્યોધનની સામે ચિત્રાંગદને મોટેથી પૂછ્યું—ભાઈ ! તમારે અને મારાં ભાઈ વચ્ચે આ તોફાન થવાનું કારણ શું ? ત્યારે વિદ્યાધરે કહ્યું—સાંભળો.

વિદ્યાધર કહે સુનો વીરનર, એક દિવસ કે માંઈ.

નારદઋષી આનકે બોલા, બાત કહું તુઝ તાઈ હો....ઓતા

હે વીરનર ! એક દિવસ નારદઋષિએ મારી પાસે આવીને કહ્યું કે હે ચિત્રાંગદ ! દુર્યોધન આદિ કૌરવો પાંડવો ઉપર ખૂબ દ્વેષ રાખે છે. એટલે વનમાં તેમને દુઃખી કરવા માટે દુર્યોધન તેની ઋદ્ધિ બતાવવા માટે મોટું સૈન્ય લઈને દ્વૈતવનમાં આવ્યો છે, ને તારા રતનજડિત મહેલમાં પેસી ગયો છે. તારા માણસોએ ખૂબ રોક્યો છતાં માન્યો નહિ અને નર્દનવન જેવાં તારા બગીચાને તેણે ખેદાનખેદાન કરી નાંખ્યો છે. આટલું કહીને નારદઋષિ તો આક્રોશ મોગે ચાલ્યા ગયા. આપને બધાને હેરાન કરવા દુર્યોધન આવ્યો છે અને મારી રણ સિવાય મારાં બંગલામાં પેસી જઈ બગીચો ઉજાડ બનાવી દીધો. તે સાંભળ્યું તેથી

તેના ઉપર મને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો. ને મેં ઝાઢી આવીને જોયું તો બધું નારદળનાં કંદેવો પ્રમાણે બનેલું હતું. તેથી મેં તેમની સાથે યુદ્ધ કર્યું અને તેમને હરાવીને બાંધનથી બાંધી દીધા હતા. મને તો એમના ઉપર ઘણો દ્રેષ છે પણ આપ મારા ગુરુ છો. આપની આજ્ઞાથી મેં તેમને છોડ્યા છે. દુર્યોધનની સામે વિદ્યાધર આવા શબ્દો કહે પછી કંઈ બાકી રહે ખરું? હાજ્યા ઉપર કોઈ મીઠું મરચું લભારાવે ને જે કાળી બળતરા થાય તેવી બળતરા દુર્યોધનને થવા લાગી. ચિત્રાંગદ કહે-બોલો, આમાં કોનો વાંક છે! અભ્યુને કહ્યું-ભાઈ! હવે તે વાત છોડી દો. પછી ચિત્રાંગદ, દુર્યોધન વિગેરેને લઈને અભ્યુને યુધિષ્ઠિર પાસે આવ્યા.

“યુધિષ્ઠિરના ચરણમાં વિદ્યાધર તથા અભ્યુન” :-વિમાનમાંથી ઉતરીને ચિત્રાંગદ, અભ્યુન વિગેરે યુધિષ્ઠિરના ચરણમાં પડ્યા પણ અભિમાની દુર્યોધન થાંભલાની માફક અચ્છડ ઉભો રહ્યો. શુભીના શુભ જોવાને બદલે ધર્મ્યાથી સળગવા લાગ્યો. ચિત્રાંગદ તેનો હાથ પકડી ખેંચીને યુધિષ્ઠિર પાસે લાવીને કહે છે આ પિતા તુલ્ય પવિત્ર તમારા ભાઈને પગે પડો તો તમારું કંથ્યાણ થશે. એમના પ્રતાપે તમે બાંધનમાંથી મુક્ત બન્યા છો. એટલે કચવાતા હૈયે પગે લાગ્યો. પછી બધા કૌરવો પગે લાગ્યા. ધર્મરાજાએ ખૂબ સત્કાર કરીને કૌરવોને વિદાય કર્યા. પછી શુ બનશે તેના ભાવ અવસર.

વ્યાખ્યાન નં. ૧૦૦

આસો વદ ૧૧ ને રવીવાર

તા. ૬-૧૧-૭૬

અનંતજ્ઞાની સર્વજ્ઞ ભગવંતો શાસ્ત્રમાં ફરમાવે છે કે આ સંસારમાં તો, ક્ષણિક સુખની પાછળ અનંતકાળનું દુઃખ રહેલું છે. કામલોગો લોગવતા ક્ષણવાર સુખનો અનંત માણ્યા પછી કેટલાયે કાળની દુઃખની પરંપરા ઉભી થાય છે. જેમ કોઈ માણસ પ્રાંચ હાજર રૂપિયા ઉછીના લઈને ધામધૂમ કરીને દીકરાને પરણાવે, જલસા કરે, પણ મનમાં તો એ એમ સમજતો હોય છે કે આ જલસાની પાછળ મારા માથે કરજ થયું છે, તેમ આ સંસારના રંગરાગમાં પડીને અજ્ઞાની જીવો જલસા ઉડાવે છે. ક્ષણિક સુખ લેવામાં કેટલા વધી રહ્યા છે! ન્યારે સંયમ માર્ગે પરિવહ કે ઉપસર્ગ સંહન કરતા, કર્મના કરજ ચૂકવાઈ જાય છે. તમે સંસારના સુખો મેળવતા કંઈ એછા કષ્ટ નથી વેઠતા. માતા-પિતા, પત્ની, પુત્રો વિગેરેને છોડીને ધન કમાવા માટે પરદેશની સફરે ઉપડો છો. ત્યાં કેટલું કષ્ટ વેઠો છો? તમારો વહાલસોયો એકનો એક દીકરો ધન કમાવા માટે પરદેશ

જાય છે. બાર વર્ષે તે પાછો આવે છે. ત્યાં સુધી એ માતા-પિતા, પત્ની વિગેરેનો મોહ છોડે છે ને ? ત્યાં બ્રહ્મચર્યાશ્રમ પાલન પણ કરે છે. એક આ રીતે છોડે છે ને બીજો સમજીને છોડે છે. ત્યાગ તો બંનેનો છે પણ એકને કર્મની નિર્જરા થાય છે જ્યારે બીજાને કર્મની નિર્જરા થતી નથી. કારણ કે તમારા છોડવામાં મોહનું પોષણ છે. સંસાર સુખનો રાગ છે અને જે સમજીને છોડે છે તેના છોડવામાં રાગ હોતો નથી. એ તો મોહ, માયા, મમતાના બંધન તોડવા માટે અને કર્મના કરજથી મુક્ત થવાના હેતુથી દીક્ષા લે છે. માટે આ બંનેમાં આસમાન-જમીન જેટલું અંતર છે.

આપણે ગજસુકુમાલનો અધિકાર ચાલે છે. ગજસુકુમાલે દીક્ષા લઈને એક જ વિચાર કર્યો કે મહાન પુણ્યે ગમે આવે. ઉત્તમ માનવભવ મળ્યો. તેમાં આવા પરમતારક નેમનાથ ભગવાન જેવા જીવનનૈયાના સુકાની મળ્યા. તેમણે મારા ઉપર મહાન ઉપકાર કરીને ઉત્તમ ચારિત્ર રત્ન આપ્યું તો હવે મારે શા માટે ક્ષણ માત્રનો પ્રમાદ કરવો જોઈએ ! તેમનું એક જ ક્ષેત્ર છે કે મારું કંઠ્યાણ કેમ જલ્દી થાય ? એમને કર્મો અપાવવાની રહ લાગી છે. તેથી, જે દિવસે દીક્ષા લીધી તે દિવસે ચોથા પ્રહરે પોતે જે આસને બેઠા હતા ત્યાંથી ઉભા થયા, અને ચતુર્પૂર્વક ચાલતા જ્યાં અરિહંત નેમનાથ ભગવાન ભિરાજમાન હતા ત્યાં આવ્યા. આવીને ત્રણ વખત તિક્તપુત્તોનો, પાઠ લાણી પ્રદક્ષિણા કરીને ભગવાનને વંદણા કરી. વંદણા કરીને પછી ભગવાનને ગજસુકુમાલ અણગાર શું કહે છે ? એ શું કહેવા આવ્યા છે તે ભગવાન તો જાણતા હતા પણ બીજા સંતો જાણતા ન હતાં. “इच्छामि णं भन्ते ! तुवमेहिं अवभणुणाए समाणे” વંદન કરીને ગજસુકુમાલ અણગાર ભગવંતને કહે છે હે મારા તરણતારણ નાથ ! અશરણના શરણ ! અધમ ઉદ્ધારક, અને મારા પરમ ઉપકારી ભગવંત ! જો આપની આજ્ઞા હોય તો મારી આ પ્રમાણે ધ્વંષા છે. બોલવામાં કેટલી કૌમળતા ને ત્રીક્ષણ છે ! તમારો દીકરો કે દીકરી વિનયપૂર્વક એમ પૂછે કે પિતાજી ! આપની જો આજ્ઞા હોય તો મારી આ પ્રમાણે કરવાની ધ્વંષા છે. તો તમને કેટલો બધો આનંદ થાય ! અને જો તે સીધા એમ જ કહે કે હું આમ કરીશ તો તમને ખેદ થાય ને કે મારા સંતાનો મારી સલાહ પણ નથી લેતાં ! અંતરમાંથી અભિમાન જાય તો કૌમળતા આવે. આજે ઘણાં એમ કહે છે કે મને રાહુ, શનિ અને પનોતી નડે છે પણ જ્ઞાની પુરુષો તો એમ કહે છે કે અંતરમાં બેઠેલો અહંકાર જ રાહુ, શનિ અને પનોતી છે. એ નીકળી જાય તો માનવનું જીવન દિવ્ય બની જાય. ગજસુકુમાલ અણગાર એક રાજકુમાર હતાં છતાં કેટલા પવિત્ર છે ! એમની વાણીમાં પણ કેટલી બધી મીઠાશ છે એ બોલે તો જાણે સાંભળ્યા જ કરીએ.

દેવાનુગ્રિયો ! વાણી એક પ્રકારનું વશીકરણ છે. વાણીમાં અજબ ગજબની શક્તિ રહેલી છે. વાણી તૃટેલા અંતરના તારને જોડવાનું અને જોડાયેલા અંતરના તારને તોડવાનું

એમ બંને કામ કરે છે. જેમ કાતર એકના બે દુકડા કરવાનું અને સોય બે દુકડાને સાંધવાનું કામ કરે છે, તેમ વાણી પણ સોય અને કાતર જેવું કામ કરે છે. વાણી તલવારથી પણ તેજદાર અને માખણથી પણ કેમળ હોય છે. વાણી ધારે તો વેરઝેરની આગ વચ્ચે સ્નેહની સરવાણી પ્રગટાવી શકે છે, અને ધારે તો નંદનવન જેવા હરિયાળા જીવનભાગને ઉજાડ પણ બનાવી શકે છે. વાણીનો અસંયમ જીવનમાં ભારે ઉથલપથલ મચાવી દે છે જ્યારે વાણીના સંયમની સુવાસ ફરશ્મનોને પણ દોસ્ત બનાવી દે છે. વાણી એ અંતરની ભાવનાનો પરચો છે. અંતર ઉજળું તો વિચાર અને ભાવ શુદ્ધ. વિચાર અને ભાવ શુદ્ધ તો વાણી શુદ્ધ. વિચાર અને વાણી બંને જેના શુદ્ધ બને છે તેનું વર્તન પણ શુદ્ધ બને છે. પવિત્ર વર્તન જીવનમાં પરિવર્તન લાવે છે. આટલા માટે વાણીને વરીકરણની ઉપમા આપી છે. આ જીભ માત્ર ત્રણ ઈંચની છે પણ ધારે તો છ ફૂટ ઊંચા માનવીને મારી શકે છે. માટે જીભ દ્વારા એણું બોલેો પણ એવું બોલેો કે બોલનારને પ્રિયકારી લાગે.

ગજસુકુમાલ અણુગાર કેવી પ્રિયકારી વાણી બોલ્યાં કે હે મારા ત્રિલોકીનાથ પ્રભુ ! આપની આજ્ઞા હોય તો હું આમ કરવા ઇચ્છું છું. હવે તેઓ શું કરવા ઇચ્છે છે તે વાત કહે છે. “મહાકાંહસિ સુસાણંસિ યગરાદયં મહાપદ્મિમં ઉવસંપજ્જિત્તાણં વિહરિત્તણં ।” બે આપની આજ્ઞા હોય તો હું મહાકાલ નામના રમશાનમાં જઈને એક રાત્રીની મહાપ્રતિમાની આરાધના કરું. સાધુની ખાર પડિમા હોય છે. તેમાં ગજસુકુમાલ અણુગાર ખારમી પડિમા વહેન કરવાની ભગવાન પાસે આજ્ઞા માંગે છે. ખારમી પડિમા વહેન કરવી તે કંઈ સામાન્ય કામ નથી, અને આ ગજસુકુમાલ તો માખણના પિંડ જેવા કેમળ છે. અત્યારે બધા હીક્ષા લે છે પણ તે બધા કસાયેલા હોય છે. તે પોતાના શુદ્ધ-શુદ્ધ સાથે ત્રણ ચાર વર્ષ રહે છે, અભ્યાસ કરે છે. વિહાર કરે છે. આ રીતે બધા અનુભવ કરીને પછી હીક્ષા લે છે ત્યારે આ તો દેવકી માતા અને વસુદેવ પિતાનો લાડકવાયો અને ત્રિભંડ અધિપતિ કૃષ્ણવાસુદેવનો વહાલસોયો વીરો કદી ખુલ્લા પગે ચાલ્યો નથી, કદી તપશ્ચર્યા કરી નથી, તડકા વેઠ્યા નથી એવા કેમળ ગજસુકુમાલ અણુગાર મહાકાલ નામના રમશાનમાં જઈને એક રાત્રીની મહાપ્રતિમા વહેન કરવા જવા તૈયાર થયાં છે.

ગજસુકુમાલ અણુગાર નવહીક્ષિત સાધુ છે. નવહીક્ષિત સાધુની છ મહિનાં વૈશાવધ્ય કરવી બેઠાં. તેને આવી કઠીન પડિમા વહેન કરવાની આજ્ઞા અમારા જેવા સામાન્ય સાધુ આપી શકે નહિ પણ આ તો સર્વજ્ઞ ભગવાન છે એટલે પોતાના જ્ઞાન દ્વારા બોલી શકે છે કે આ પડિમા વહેન કરવાથી શું લાભ થશે ? અને પોતાના શિષ્યમાં કેટલી ચોરસતા છે ? તેનામાં કેટલી ધૈર્યતા છે ? પડિમા વહેન કરવા જતાં ઉપસર્ગના પહોંડ તૂટી પડશે તો પણ તે અડગ વહી શકે તેવી તેનામાં લાયકાત છે ? એવું આત્મબળ કેળવ્યું છે ? આ બધું જ્ઞાનમાં બોલીને ભગવાન આજ્ઞા આપે, તે સિવાય ન આપે. નેમનાથ ભગવાન

સર્વસંહતાં. ઘટઘટની ને મનમનની વાતો જાણનારા હતાં. એટલે જાણી ગયાં કે આ તો નિકટ મોક્ષગામી જીવ છે. તેને કેવો ઉપસર્ગ આવવાનો છે ને તે નિમિત્તે કમની સામે કેશરીયા કરીને મોક્ષ મહેમાન બનવાનો છે. એટલે ભગવંતે કહ્યું: અહાસુહં દેવાણુપ્પિયા । હે મારા લઘુશિષ્ય ! તમને જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. આ પ્રમાણે કહીને ભગવાને એક રાત્રિની મહાપ્રતિમાની આરાધના કરવાની આજ્ઞા આપી, ભગવાનના આ શબ્દોમાં એવો ભાવાર્થ સમાયેલો છે કે હે દેવાનુપ્રિય ગજસુકુમાલ ! એક રાત્રીની મહાપ્રતિમા ધારણ કરવી તે સામાન્ય કામ નથી. એ બહુ કઠીન વ્રત છે. એનું પાલન કરવા માટે ઘણી દૃઢતા ને સ્થિરતા હોવી જોઈએ. એવી કઠોર સાધનામાં પશુકૃત દેવકૃત અને મનુષ્યકૃત ઉપસર્ગો આવે છે. તે વખતે ભયંકર દુઃખો સમતા ભાવે સહન કરવા પડે છે. તમે ભરાખર સમજી વિચારીને કાર્ય કરો કે આવા ઉપસર્ગો આવશે ત્યારે મનને બિલકુલ ડામાડોળ થવા દેવાશે નહિ. આત્મધ્યાન-સૌંદર્યાન કરાશે નહિ અને મેરૂ પર્વતની માફક અટોલ રહેવું પડશે. પ્રતિકૂળ વાતાવરણમાં પણ જો આત્મિક શાંતિને સુરક્ષિત રાખવાની તમારામાં શક્તિ હોય તો મારી તમને ખુશીથી આજ્ઞા છે. તમે સુખેથી મહાપ્રતિમાની આરાધના કરવા જાઓ ને જલ્દી મોક્ષ લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરો.

આ પ્રમાણે ભગવાને ગજસુકુમાલ સુનિને કહ્યું. ભગવાનની આજ્ઞા મળતાં તેમના અંતરમાં અવજીનીય આનંદ થયો. અહો ! મારા પ્રભુએ મારી માંગણીનો સ્વીકાર કર્યો અને મને પ્રેમથી આજ્ઞા આપીને સાથે અંતરના આશીર્વાદ આપ્યાં કે તમે જલ્દી મોક્ષલક્ષ્મીને વરો. બસ, હવે મારું જલ્દી કલ્યાણ થઈ જશે. જ્યાં સર્વસંહતાં ભગવંતે મેલ્યા ત્યાં શું બાકી રહે ? હવે ગજસુકુમાલને ખારમી પ્રતિમા વહન કરવાની આજ્ઞા મળી. ભગવાનની આજ્ઞા મળતાં ગજસુકુમાલ અણગારે શું કહ્યું ? “તત્તેણં સે ગજસુકુમાલે, અણંગારે અરહતા અરિહિનેમિણા અઠમ્મણ્ણાણ અરહં અરિહિનેમિ વેદતિ નમંસતિ વંદિતા નમંસિત્તા, અરહંઓ અરિહિનેમિસ્સ અંતિયાઓ સહસ્સંબવણાઓ સજ્જાણાઓ પહિણિવ્વમહ્મ ।”

તે ગજસુકુમાલ અણગારે ભગવાનની આજ્ઞા મળતાં ભગવાનને વંદન નમસ્કાર કર્યા. ત્રણ વખત વંદણા કરીને ભગવાનની પાસેથી મહાકાલ રમશાનમાં જવા માટે સહસ્રાશ્રવન ઉદ્યાનની બહાર નીકળ્યા. જુઓ, કેટલો બધો વિનય છે ! ભગવાન પાસે આજ્ઞા લેવા મોટે આબ્યા ત્યારે વંદણા કરી ને આજ્ઞા મળી પછી પણ વંદન કર્યા. વંદન કરીને ભગવાન પાસેથી નીકળ્યા. ભગવાન તો જાણે છે કે આ મારો લઘુ નવદીક્ષિત શિષ્ય મારી પાસેથી છેલ્લી આજ્ઞા લઈને જાય છે. હવે તે પાછો આવેવાનો નથી, પણ ભગવાન તો વીતરંગ છે. એટલે તે કોઈને કંઈ કહે નહિ. કોઈ પૂછે તો કહે પણ પૂછ્યા વિના ન કહે. ગજસુકુમાલ અણગાર સહસ્રાશ્રવન ઉદ્યાનમાંથી, “વહિણિવ્વમિત્તા જેણેવ” મહાકાલે ‘સસાણે ત્તેણેવ’

‘ઉવાગચ્છદ્, ઉવાગચ્છિત્તા ચંદિલ્લં પહિલેહતિ ।’ બહાર નીકળીને જ્યાં મહાકાલ નામનું શ્મશાન હતું ત્યાં આવ્યા. આવીને વડીનીતિ અને લઘુનીતિ આદિ પરઠવવાની જગ્યાનું પડિલેહણ કર્યું. પડિલેહણ કરીને પોતાને ઉભા રહેવાની અને પરઠવવાની ભૂમિનું પડિલેહણ કરીને શરીરને થોડું જૂઠાવીને ખાંને પગ સંકોચીને એક રાત્રિની મહાપ્રતિભાની આરાધના કરવાનો પ્રારંભ કર્યો.

એક વખતના સાવ સુકોમળ છત્રપલંગમાં પોઢનારા રાજકુમારે આજે સવારે દીક્ષા લીધી ને સાંજે જેનું નામ જ મહાકાલ એવા શ્મશાનમાં ખારમી પડિમા વહન કરવા માટે આવીને એકલા ઉભા રહ્યાં છે, અને દૃષ્ટિને સ્થિર કરીને એક ચિત્તે અડગ ધ્યાન ધરીને ઉભા રહ્યાં. ખારમી પ્રતિમા એક રાત્રિની છે, પણ મહા કડિન છે. કારણ કે જ્યાં દિવસે જતાં આપણી છાતી ફાટી જાય તેવા ભયંકર શ્મશાનમાં આવીને રહેવાનું. મોટા ભાગે શ્મશાન ગામથી દૂર હોય છે. સુખમાં બહુ ગામમાં ને ગામમાં પણ દેશમાં તો ગામની બહાર હોય છે. એટલે તે ભૂમિ ભેંકાર લાગે છે. શ્મશાનમાં વ્યંતર દેવો દેવતા હોય છે. તેઓ આવા ધ્યાનસ્થ મુનિઓને ડગાવવા માટે ઉપસર્ગ આપે છે. તે સિવાય વાદ-સિંહ આદિ જંગલી પશુઓનો ઘણો ત્રાસ હોય છે. તે વખતે અડગ રહેવું પડે છે. આવી ભયંકર મહાકાલ શ્મશાનની ભૂમિમાં કદી એકલા બહાર નહિ નીકળેલા ગજસુકુમાલ અણુગાર ખારમી પ્રતિમા ધારણ કરીને ઉભા છે. હવે ત્યાં શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિષ્ટ : ચિત્રાંગદના બંધનથી અર્જુને દુર્યોધનને છોડાવ્યો, છતાં દુર્યોધનના દિલમાં પાંડવો પ્રત્યે સદ્ભાવ જાગવાને બદલે એક થયો કે અરેરે....મારે દુશ્મનના હાથે છૂટવું પડ્યું ? એમ અફસોસ કરતો, ઇર્ષ્યાની આગમાં જલતો દુર્યોધન ચાલ્યો ગયો. પછી પાંડવો દ્વૈતવનમાં આનંદપૂર્વક રહેતા હતાં. એક દિવસ દ્વરથી મોટું લશ્કર આવતું જોયું એટલે પાંડવોના મનમાં વિચર થયો કે આ વનમાં કોણું સૈન્ય આવી રહ્યું છે ? આપણા શત્રુનું સૈન્ય તો નથી ને ? કારણ કે આપણને હેરાન કરવા માટે દુર્યોધન એક પછી એક કપટ બાળ રચ્યા કરે છે. માટે તપાસ કરીએ કે કોણું સૈન્ય છે ? તપાસ કરતાં બપોર પડી કે આ જયદ્રથ રાજાનું સૈન્ય છે. જયદ્રથ એટલે દુર્યોધનનો બહેન. દુર્યોધનની બહેન હંશદ્યાને જયદ્રથ સાથે પરણાવી છે ને સાથે તે પણ આવી છે. દુર્યોધનનો બહેની એટલે પાંડવોનો પણ બહેની થાય ને ? તેથી પાંડવોએ તેમનો ખૂબ આદર સત્કાર કર્યો. પોતે વનદેવ બાઈને રહેતા હતા પણ બહેન-બહેનીને વનદેવ કેમ અપાય ? એમ સમજી અર્જુને વિદ્યાના બળથી તેમને રસવંતા ભોજન જમાડ્યાં. પછી બધા ભોગા થઈને બેઠા ત્યારે પાંડવોએ કહ્યું કે હે જયદ્રથ ! તમારા આવવાનો સમાચાર મોકલ્યા હોત તો અમે સામા આવતા. જયદ્રથે કહ્યું, હું તો ઇન્દ્રપ્રસ્થ ગયો.

હતો. ત્યાં હુર્યોધને તેમની બહેનને મારી સાથે પરણાવી. ત્યાં થોડા દિવસ રોકાયા પછી આપના સમાચાર મળ્યા તેથી હું આવ્યો છું. આમ કહી જ્યદ્રથ ધર્મરાજના ચરણમાં નમ્યા ને દુશાસના કુંતાણના પગમાં પડી. એટલે કુંતાણએ આશીર્વાદ આપ્યા.

જ્યદ્રથ પાંડવો સાથે ને દુશાસના દ્રૌપદી સાથે પ્રેમથી રહે છે પણ અંદર કપટ છે. તે તો પાંડવોનું નિકંદન કાઢવાનો રસ્તો શોધે છે. એક દિવસ એવો પ્રસંગ બન્યો કે પાંચે પાંડવો કોઈ કાર્ય પ્રસંગે જંગલમાં ગયા. કુંતાણ પણ બહાર ગયા. દ્રૌપદી એકલી જ હતી. આ લાગે જોઈને જ્યદ્રથે હોશિયારીથી સતી દ્રૌપદીને ઉઠાવીને સ્થમાં બેસાડી દીધી. જ્યદ્રથે જેવી દ્રૌપદીને ઉચકીને સ્થમાં નાંખી તેવી દ્રૌપદી પાંચે પાંડવોના નામ લઈને ભેરથી રડતી બોલવા લાગી કે હે પાંડવો ! દોડો... દોડો. પાપી જ્યદ્રથ મને હરણ કરીને લઈ જાય છે.

દ્રૌપદીનો અવાજ સાંભળીને ભીમ અને અર્જુન દોડતા આવ્યા અને જ્યદ્રથને દ્રૌપદીને લઈ જતો જોઈને ક્રોધે ભરાઈ ભીમ અને અર્જુન બંને શસ્ત્ર લઈને દોડ્યા. ત્યારે કુંતાણ કહે છે હીકરાઓ ! ધ્યાન રાખજો કે આપણી દીકરી દુશાસના વિધવા ન થાય. જુઓ, સજ્જનમાં કેટલી સજ્જનતા છે. માતાનું વચન શિરોધાર્ય કરીને ભીમ અને અર્જુન દોડ્યા ને જ્યદ્રથની સેનાને આડા ફેરી વળ્યા. ભીમે ગદાથી સેનાને ચક્રવૂર કરી નાંખી, અને અર્જુને એક કપડાથી ચોરને બાંધે તેમ જ્યદ્રથને બાંધી દીધો, ત્યારે ભીમે લાલ્લાથી જ્યદ્રથના માથે પાંચ ઠેકણે પાંચ ચોટી જેટલાં વાળ રાખીને તેનું માથું સુડી નાંખ્યું ને તેને બેડેળ બનાવી દીધો.

“ ભીમે કરેલી જ્યદ્રથની મરફતી ” :- પછી ભીમે તેની મજાક ઉડાવતાં કહ્યું કે કેમ જમાઈરાજ ! મજામાં છો ને ? હવે કરિયાવરમાં કંઈ ચોખ્ખું પડ્યું હોય તો કહી દેજો. તો હું પૂરો કરી આપીશ, ત્યારે દ્રેષથી બળતાં જ્યદ્રથે કહ્યું કે તમે મારા માથે પાંચ શિખરો રાખી છે. તે તમારા પાંચેનો વિનાશ કરનાર ધૂમકેતુ બનશે. આવા શખ્તો સાંભળીને ભીમને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો ને તેને ગદાથી મારવા લાગ્યો, પણ કુંતામાતાનું વચન છે કે બંહેન વિધવા ન થવી જોઈએ એટલે સુધિષ્ઠિરે તેને મારતાં રોક્યો. આ સમયે અપમાનિત બનેલો જ્યદ્રથ જેમ સર્પ કાંચળી છોડીને લાગે તેમ લાગ્યો, અને પાંડવો આનંદથી જંગલમાં રહેવા લાગ્યા.

એક દિવસ બધા લોગા થઈને બેઠા હતાં ત્યારે સુધિષ્ઠિર અર્જુન અને ભીમની પ્રશંસા કરતાં કહે છે કે હે મારા પરકેમી વીરો ! તમારી સહાયથી વનવૃગ્ધાના દુઃખો આનંદપૂર્વક પસાર થાય છે. તમે બંને લલલલા દુશ્મનોને પણ હઠાવી શકો છો. મારા કોરણે કેટલા દુઃખો વેઠો છો. હું જીગાર રમ્યો ત્યારે તમારે બધાને આવડું પડ્યું ને ? ત્યારે ભીમ અને અર્જુન કહે છે, મોટાભાઈ ! આપને એવો અફસોસ કરવાની જરૂર નથી. એમાં તમારો દોષ નથી. બધાનાં કર્મોનો ઉદય છે તેથી આમ બન્યું છે.

“ દ્વૈતવનમાં નારદઋષિનું આગમન ”:-એટલામાં નારદઋષિ આકાશગમન કરતાં ત્યાં આવ્યા. એકાએક નારદજીને ત્યાં આવતાં જોઈને પાંડવો ઉભા થઈ ગયા ને ખૂબ આદરપૂર્વક ભક્તિભાવથી આસન ઉપર બેસાડ્યા ને કુશળ સમાચાર પૂછતાં કહ્યું-આપ ક્યાંથી પધારો છો ? ત્યારે નારદજીએ કહ્યું કે દુર્યોધને અહીંથી ગયા પછી શું કયું છે તે વાત જાણીને હું તમને કહેવા માટે આવ્યો છું પણ હે ભીમ-અર્જુન ! આ ધર્મરાજ તો ધર્મ જેવા છે પણ તમે એના જેવા કેમ બન્યા ને દુર્યોધનને શા માટે વિદ્યાધરના પંજમાંથી છોડાવ્યો ? તમે એને છોડાવ્યો ત્યારે એ તમારું નિકંદન કાઢવા ઉઠ્યો છે. ભીમે પૂછ્યું કે શું બન્યું છે ? નારદજીએ કહ્યું કે તમારી પાસેથી દુર્યોધન વિદાય થયા પછી થોડે દૂર જઈને ખૂબ થાકી ગયો. કારણ કે તેના પગમાં મજબૂત બેડીઓ નાંખી હતી. તેથી તેના પગ સૂઝીને થાંભલા જેવા બની ગયા હતા. તે દુઃશાસનના હાથ પકડીને ચાલતો હતો છતાં તેના પગ ધ્રુજતા હતાં. તેથી દુઃશાસને તેને એક વૃક્ષ નીચે બેસાડી દીધો. તે વખતે કણ્વ તેમજ બીજા કૌરવો આવી પહોંચ્યા ને દુર્યોધનને પૂછ્યું કે તમને શું થાય છે ? શા માટે કુબે છે ? ત્યારે કહે છે કે બસ, મને તો પાંડવો શત્રુની જેમ ખૂબ છે. તેમનો જલ્દી કેમ વિનાશ થાય તેમ ઇચ્છું છું.

કણ્વ આમ તો દુર્યોધનના પક્ષનો હતો પણ તેણે દુર્યોધનને કહ્યું-ચિત્રાંગદના પાશમાંથી છૂટવું મહાસુરકેલ હતું છતાં પાંડવોએ આપને છોડાવ્યા તો એમનો ઉપકાર માનો. ત્યારે દુર્યોધને શુરસે થઈને કણ્વને કહ્યું-હે સુતપુત્ર ! તને અપમાન સહન કરવાની દેવ પડી ગઈ છે તેથી તને દુઃખ લાગતું નથી પણ મારે માટે તો આવી રીતે અપમાનિત થવાનો પહેલો જ પ્રસંગ છે, અને ચિત્રાંગદના બંધન કરતાં પણ પાંડવો દ્વારા મારો છૂટકારો થયો તેનું વધારે દુઃખ છે, ત્યારે કણ્વે કહ્યું-આપ તો મોટા રાજા છો ને પાંડવો તમારા સેવકો છે. સ્વામીનું રક્ષણ કરવું તે સેવકની દુરજ છે. માટે આપ એ દુઃખને ભૂલી જાઓ. એમ આશ્વાસન આપી નગરમાં લઈ ગયા પણ તેને એક જ ચિંતા છે કે કેમ કરીને પાંડવોનો વિનાશ કરું. એ દુશ્મનોનો બન્યારે વિનાશ થશે ત્યારે મારા હૈયામાં ઠંડક વળશે. દુર્યોધનના વચન સાંભળીને તેના પિતા ધૃતરાષ્ટ્ર તથા કણ્વ વિગેરેએ કહ્યું કે હે દુર્યોધન ! તું શું વિચાર કરી રહ્યો છે ? વિચાર કર. અર્જુન ન આવ્યો હોત તો ચિત્રાંગદ વિદ્યાધરના બંધનમાંથી સોમાંથી એક પણ છૂટવાનાં ન હતાં. જેણે તમને જીવતદાન આપ્યું તેનો ઉપકાર માનવાને બદલે તેનું જ તમે મોત ઇચ્છો છો ? ધિષ્ઠાર છે તારા અવતારને ! ધૃતરાષ્ટ્ર કહે છે હે દુર્યોધન ! મારો પુત્ર બનીને તે માડું નામ લખવું છે. તારા જેવો પાપી પુત્ર ન જન્મ્યો હોત તો શું ખોટું હતું ! આ રીતે તેના વાલેશ્રીઓએ પણ તેને ખૂબ ફીટકાર આપ્યો. તો પણ તેની દુષ્ટ મતિ સુધરી નહિ. તેણે નગરમાં ઢાંડી પિટાવી કે હે મારા પ્રજાજર્નો ! સાંત

દિવસમાં જે શૂરવીર પુરૂષ મારા શત્રુ પાંડવોને સશસ્ત્રી કે મંત્રતંત્રથી મારશે તેને દુર્યોધન રાજા હાથી, ઘોડા, રથ, પાલખી અને અડધું રાજ્ય આપશે. આ પ્રમાણે નગરમાં દાંડી પીટાવા લાગી. આ સાંભળીને પુરોચનના નાનાભાઈ સુરોચનના મનમાં થયું કે મારા મોટા ભાઈને પાંડવોએ મારી નાંખ્યા છે તો હું પાંડવોને મારીને મારા ભાઈના વૈરનો ખદ્દલો લઉં. એમ વિચાર કરીને સુરોચન દુર્યોધન પાસે આવ્યો ને કહ્યું, હે મહારાજા ! હું સાત દિવસમાં પાંડવોને મારી નાંખીશ, ત્યારે દુર્યોધને કહ્યું, મારી તાકાત નથી ત્યાં તારું શું ગળ્યું ! પાંડવોને મારવા તે કોઈ સ્હેલ કામ નથી, ત્યારે સુરોચને કહ્યું, મહારાજા ! મેં કૃત્યા નામની રાક્ષસી વિદ્યાની સાધના કરેલી છે. તે કૃત્યા રાક્ષસીમાં આખી પૃથ્વીને ખાઈ જવાની તાકાત છે. તો હું વિદ્યાને યાદ કરીશ એટલે કૃત્યા રાક્ષસી આવશે ને પાંડવોને મારી નાંખશે. મારે મન તો માખી મારવા કરતાં પણ પાંડવોને મારવા સ્હેલ છે. માટે આપ ચિંતા કરશો નહિ. આ વાતથી ખુશ થઈને દુર્યોધને સુરોચનને શાખાશી આપીને કહ્યું, વીરા ! ધન્ય છે તને, જો તું ન હોત તો પાંડવોનો વિનાશ કરવાનું કામ કોણ કરત ? મને દુઃખમાં સહારો કોણ આપત ? દુર્યોધને તેનો ખૂબ આદર સત્કાર કર્યો. પછી સુરોચને ઘેર જઈને યજ્ઞ, જપ વિગેરે વિધિ કરીને તેની આસુરી વિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું. તે કૃત્યા રાક્ષસી બહુ ભયંકર છે. આ વાતની મને ખબર પડી, એટલે હું તમને સાવચેત કરવા માટે અહીં આવ્યો છું. હવે આ સાત દિવસમાં કૃત્યા રાક્ષસી આવશે. માટે તમે સજાગ રહેજો. આમ કહીને નારદજી આકાશમાર્ગે ચાલ્યા ગયાં.

બંધુઓ ! પાંડવો પવિત્ર છે તો તેમને કોઈને કોઈ સમાચાર આપનાર મળી જાય છે. કહેવત છે કે જોને રામ રાખે તેને કોણ ચાખે ? તે અનુસાર અહીં પાંડવોને સમાચાર મળી ગયા. નારદજી ગયા પછી બધા ભાઈઓ ભેગા થઈને વિચાર કરવા લાગ્યા કે હવે આપણે શું કરવું ? આ દુષ્ટ આપણને વનમાં પણ સુખે રહેવા દેતો નથી. આપણે તેનું કંઈ અહિંત કરતા નથી છતાં એને કેટલો દ્રેષ છે ! ઠીક, એને ગંધ્યું તે ખરું પણ આપણે હવે સજાગ બની જાઓ. ભીમે યુધિષ્ઠિરને કહ્યું, મોટાભાઈ ! એ કૃત્યા આવશે એટલે હું આ મારી ગદાથી તેના ચૂરેચૂરા કરી નાંખીશ. તમે બધા યેદિકર રહેજો, ત્યારે યુધિષ્ઠિરે કહ્યું—ભાઈ ! તારી હિંમત અને બળ અજબ ગજબનું છે, પણ એ રાક્ષસની જાત બહુ દૂર હોય છે. તું એકને મારીશ ત્યાં બીજા સો રાક્ષસો સામે આવીને ઉભા રહેશે. માટે રાક્ષસો સાથે વૈર બાંધવું નહિ. આપણે સાત દિવસ ધર્મધ્યાનમાં લાગી જઈએ. ધર્મના પ્રતાપે બધું દુઃખ દૂર થશે. ધર્મરાજની વાત બધાને ગળે ઉતરી કે મોટાભાઈની વાત સાચી છે. આપણે એક પછી એક દુઃખમાં ઘેરાતા જઈએ છીએ. ધર્મથી કર્મનો ક્ષય થાય છે. આવો વિચાર કરીને પાંચે ભાઈઓ, દ્રૌપદી અને કુંતામાતાએ સાતે ચ પવિત્ર આત્માઓએ (સોગ ભક્ત) સાત દિવસના યૌવિકારા ઉપવન

પાલન કરતાં અલગ અલગ આસને બેસીને એક ચિત્તથી નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યા. બધાનું ચિત્ત નવકાર મંત્રમાં છે. આ રીતે ધર્મારાધના કરતાં છ દિવસ અને છ રાત્રિ વ્યતીત થયા. સાતમા દિવસે પાંડવો શસ્ત્ર લઈને સજ્જ થયા. હવે નારદઋષિની ચેતવણી પ્રમાણે શું નવાબૂની થશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં-૧૦૧ ધનતેરસ

આસોવદ ૧૪ ને બુધવાર

તા. ૯-૧૧-૭૭

સુર અંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો! અનંતજાની, રાગદ્વેષના વિજેતા, મોક્ષ-માર્ગના પ્રણેતા અરિહંત ભગવંતોએ ભવ્ય જીવોનાં કંઠ્યાણુ માટે દ્વાદશાંગી સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી. ભગવંત કહે છે છે આત્મા ! તારી જિંદગીની એકેક ક્ષણ હીરા કરતાં પણ કિંમતી છે. આ કિંમતી સમયમાં પ્રમાદ છોડીને ધર્મારાધના કરી લે. શાસ્ત્રકાર કહે છે-

સુતેષુ યાવી પહિબુદ્ધ જીવી, ન વીસસે પંડિય આસુપન્ને ।

ધોરા મુહુત્તા અવલં સંરીરં, મારંડપક્ષી વ ચરે ડ પ્પમત્તો ॥ ઉત્ત. અ. ૪ ગાથા ૬

આશુપ્રજ પંડિત પુરૂષોએ મોહનિદ્રામાં સૂતેલા પ્રાણીઓની વચમાં રહીને પણ સદા ભગૃત રહેવું જોઈએ. એક ક્ષણનો પણ પ્રમાદ ન કરવો અને ભારંડ પક્ષીની જેમ સદા અપ્રમત્ત બનીને વિચરવું જોઈએ. સાચા સાધક આત્માઓ ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે અપ્રમત્તપણે વીતરાગ પ્રભુની આજ્ઞાનુસાર સાધના કરે છે.

આપણે ગજસુકુમાલનો અધિકાર ચાલે છે. ગજસુકુમાલ અણુગાર ભગવાનની આજ્ઞા મેળવીને એક રાત્રિની પ્રતિમા ધારણ કરીને મહાકાલ નામના રમશાનમાં એકલા કાઉસગ્ગ લગાવીને ઉભા છે. હવે ત્યાં શું બને છે? હમં ચ જં સોમિલે માહણે સમિધેયસ્સ અઢાપ્પ બારાવઈઓ નયરીઓ બહિયા પુવ્વ ણિમ્મતે સમિહાતોય દઢ્ઢે ય કુસે ય પત્તામોહં ચ મેઘહૃદ્ધ મેઘિહૃત્તા તત્તો પહિનિયત્તઈ । ગજસુકુમાલ અણુગારનાં રમશાનમાં જવા પહેલાં જ સોમિલ પ્રાદ્ધણ હવન માટે સમિધ એટલે હવન કરવા માટેની સામગ્રી-લાકડા વિગેરે લેવા માટે દારકાનગરીની બહાર નીકળ્યા હતા. (કોઈ જગ્યાએ એમ પણ લખ્યું છે કે ગજસુકુમાલની દીક્ષા થતાં પહેલાં તે દારકા નગરીની બહાર હવનની સામગ્રી લેવા માટે ગયો હતો.)

સોમિલ પ્રાદ્ધણ હવનને માટે સમિધ, લાકડીઓ, ડાળ, કુશ, પાંદડા વિગેરે લઈને પાછો ફર્યો. પહિનિયત્તિત્તા મહાકાલસ્સ સુસાણસ્સ અદૂરસામંતેજં વીરવ્યમાણે ર સંજ્ઞાકાલ સમયસિ । અને પોતાને ઘેર જતો હતો ત્યારે સંધ્યાકાળનો સમય થઈ ગયો હતો.

દોડોની અવરજવર ઝોછી થઈ ગઈ હતી. તે વખતે મહાકાલ રમશાન પાસેથી જતાં તેણે ગયસુકુમાલં અળગારં પાસે જઈ ગજસુકુમાલ અળગારને ધ્યાનમાં ઉલેલા જોયાં. જોતાની સાથે જ “પાસિત્તા તં વેરં સરદ્ધ, સરિત્તા આસુરુત્તે” સોમિલ ગ્રાહ્યણના હૃદયમાં વૈરભાવ જાગૃત થયો. તેથી તેને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો. ક્રોધ એ આત્માનો મોટામાં મોટો-શત્રુ છે. જ્યારે માનવીના અંતરમાં ક્રોધનો પ્રવેશ થાય છે ત્યારે માનવી રાક્ષસથી ભયંકર કર બની જાય છે. જેમ પાગલ માણસને સત્યાસત્યનો, હિતાહિતનો વિવેક રહેતો નથી તેમ ક્રોધી માણસને કોઈ જાતનું ભાન રહેતું નથી. જેમ નદીમાં પૂર આવે છે ત્યારે મોટા મોટા લોકડા, તૃણ, ઘરનાં ઘર અને ગામનાં ગામ જેવી જાય છે તેમ જ્યારે માનવીના અંતરમાં ક્રોધનું પ્રબળ પૂર આવે છે ત્યારે મનુષ્યનાં સદ્વિચારો, વિવેક, જ્ઞાન આદિ તમામ ગુણ રૂપી સંપત્તિ તેમાં તણાઈ જાય છે. તેથી તેને પોતાના કર્તવ્ય-અકર્તવ્ય, લાભ-નુકશાન વિગેરેનું ભાન રહેતું નથી. ક્રોધ માનવીને વિવેકરહિત બનાવી દે છે. ક્રોધ એ મનુષ્યની આધ્યાત્મિક ઉન્નતિમાં રૂકાવટ કરનાર છે. ક્રોધ કસાઈ જેવો છે. કસાઈના દિલમાં દયા નથી હોતી તેમ જેના દિલમાં ક્રોધાગ્નિ પ્રગટ થાય છે તેના દિલમાંથી દયા નષ્ટ થઈ જાય છે. સોમિલ જ્ઞાતિનો ગ્રાહ્યણ હતો પણ દિલમાં ક્રોધનો પ્રવેશ થતાં કસાઈ જેવો બની ગયો ને દાંત કચકચાવતો ક્રોધે ભરાઈને આ પ્રમાણે બોલ્યો - “एस णं भो से गयसुकुमाले कुमारे अप्पथिय जाव परिवज्जए जे णं मम धूर्यं सोमसिरीए भारियाए अत्तयं सोमं दारियं अदिट्ठदोसंपइयं कालवत्तिणिं विप्पजहेता मुंडे जाव पव्वइए।” અહિં! આ તો તે જ મૃત્યુની ઈચ્છા કરવાવાળો નિર્લજ્જ, દુર્લક્ષણવાળો, લજ્જારહિત, લક્ષ્મીરહિત, બુદ્ધિરહિત અને પુણ્ય રહિત ગજસુકુમાલ છે કે જેણે મારી પત્ની સોમશ્રીની અંગજાત દીકરી સોમા કે જે અમને પ્રાણથી પણ ખ્યારી છે, તે કોઈ પણ જાતના દોષ કે ખોડ ખાંપણ રહિત છે, અત્યારે તે વિવાહ કરવા યોગ્ય છે, એવી મારી પુત્રીને છોડીને આ ગજસુકુમાલ સાધુ બની ગયો છે.

તે ગજસુકુમાલ અળગારની પાસે આવીને કહે છે હે ગજસુકુમાલ! તારા ભાઈ કૃષ્ણ વાસુદેવે તારી સાથે લગ્ન કરવા માટે મારી વહાલી દીકરી સોમાને અંતેઉરમાં લઈ જઈને રાખી છે. જો તારે દીક્ષા લેવી હતી તો પહેલેથી બોલવું હતું ને? તો મારી દીકરીનો ભવ બગડત નહિ ને? અમારી જાતિ ઉંચી છે. મારી પુત્રી રૂપ-ગુણમાં પણ શ્રેષ્ઠ છે. પવિત્ર છે. તે હવે પરણાવવા યોગ્ય યુવાન થઈ છે. હું કંઈ સામેથી આપવા નહોતો આવ્યો, કૃષ્ણ મહારાજાએ સામેથી માંગણી કરી ત્યારે મેં આપી છે. કદાચ મારી દીકરીમાં દોષ હોત તો એમ માનત કે મારી દીકરીમાં આ દોષ છે તેથી ત્યાગ કર્યો પણ એવું તો કંઈ જ નથી. મારી દીકરીનાં લગ્ન ગજસુકુમાલ સાથે થશે તે વાત જગજહોર થઈ ગઈ છે. મારી દીકરીને ખૂબ ધામધૂમથી પરણાવવાના મને કેંદલા કોડ હતા. મારા બધા મનોરથો

માટીમાં મળી ગયા. હવે એ મારી યુવાન દીકરીનું શું થશે ? અને હું મારા જ્ઞાતિજનોને શું કહીશ ? કોઈ પણ કારણ વિના મારી દીકરીને છોડીને તે દીક્ષા લીધી છે તેથી તે મારું ઘોર અપમાન કર્યું છે. અરેરે....તને લગ્ન ન આવી ! આટલું બોલતાં સોમિલની આંખો ક્રોધથી લાલચોળ થઈ ગઈને તેની આંખોમાંથી અંગારા વરસવા લાગ્યા. ક્રોધથી દાંત પીસવા લાગ્યો ને મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે આ પાપી ગજસુકુમારે મારી એકની એક લાડકવાળી નિર્દોષ અને સોના જેવી નિષ્કલંક મારી દીકરી સોપાનો ત્યાગ કરીને મારી સાથે વૈર બાંધ્યું છે, દુશ્મનાવટ કરી છે, તો “તં સેયં સ્વલુ મમં ગયમુકુમાલસ્ય કુમારસ્ય વૈર નિજ્જાયમં કરેત્તણ !” માંશ માટે ઉચિત છે કે હું આ વૈરનો બદલો લઉં. જ્યાં સુધી આ વૈરનો બદલો નહિ લઉં ત્યાં સુધી અન્ન-પાણી લઉંશ નહિ. સોમિલ બ્રાહ્મણે આવો નિશ્ચય કર્યો.

ખંધુઓ ! આ જૂળ વિચારવા જેવી વાત છે પૂર્વભવમાં બાંધેલા કર્મો જીવને કયારે ઉદયમાં આવશે તેની ખબર નથી, માટે કર્મ બાંધતી વખતે જૂળ ઉપયોગ રાખવાની જરૂર છે. જુઓ, અહીં ગજસુકુમારે સોમિલ બ્રાહ્મણનું કંઈ બગાડ્યું હતું ? એને પૂર્વજીવે વૈર ન હોત તો એમ થાત કે અહો ! ત્રણ ત્રણ ખંડના અધિપતિ કૃષ્ણવાસુદેવના લાડકવાળા ભાઈએ આટલી સુખ-સમૃદ્ધિ છોડીને સોવ છોટી વયમાં દીક્ષા લીધી. ધન્ય છે એ આત્માને ! એના ચરણમાં શીર જૂકી પડત, પણ પૂર્વજીવે વૈર હતું. તેમાં પુત્રીનું નિમિત્ત મળતાં અંતરમાં બેઠેલો વૈરાગિ પ્રજ્વલિત થયો. હનિયામાં વૈર વિના ઝેર આવતું નથી. (અહીં પૂ. મહાસતીજીએ વૈર ઉપર જૂળ સુંદર કૃષ્ણરસથી ભરપૂર બંધકસુનિનું દંષ્ટાંત આપ્યું હતું. જે સાંભળતાં બધા રડી પડ્યા હતા.)

ગજસુકુમાલ સુનિને જોતાં સોમિલ બ્રાહ્મણના દિલમાં પૂર્વજીવે વૈર જાગૃત થતાં ક્રોધ આવ્યો ને તેના મનમાં થયું કે બસ, હવે તેને બતાવી દઉં. એમ વિચાર કરીને દિસા પહિલેહણ કરેહ ! બ્રાહ્મણે દિશાઓનું પડિલેહણ કર્યું. પડિલેહણ કરવું એટલે જોવું. સોમિલ બ્રાહ્મણને ગજસુકુમાલ અભુગારનો વિનાશ કરવો છે. એટલે તેણે ચારે તરફ દંષ્ટિ કરી કે કોઈ આવતું નથી ને ? કોઈ મને જોઈ નહિ જાય ને ? જે માણસ હિંસાદિ પાપ કરે છે તેનું હૈયું થડકે છે. ભલે તે ઉપરથી દૂર બની જાય પણ અંદરથી તેનો આત્મા કંપી ઉઠે છે, ને કહે છે કે હે જીવ ! આવું ઘોર પાપ તારાથી કરાય નહિ. કદાચ કોઈ ન દેખે તે રીતે તું છાને જૂણે ઘેસીને પાપ કરે ને માને કે એ કેવી હોશિયારી વાપરી, કે એ કર્યું છતાં કોઈ જાણતું નથી. ભલે, ખીનું કોઈ ન જાણે કે ન દેખે પણ અનંતા સિદ્ધ ભગવંતો અને કેવળી ભગવંતો તે જાણે છે ને ? એમના જ્ઞાનમાં કંઈ અજાણ્યું નથી, પણ કર્મથી ઘેરાયેલો આત્મા અંતરનો અવાજ સાંભળતો નથી. તે એવું ધાર્યું કરે છે. આવા

કૂર કમ કરતી વખતે એને ખબર નથી પડતી કે હું આ કરી રહ્યો છું ને કમો લોગવવા ક્યાં ચાલ્યો જઈશ ?

સોમિલ પૂર્વના વૈરના કારણે ભાન ભૂલ્યો. એણે ચારે તરફ નજર કરીને જોયા પછી સરસ મદ્વિયં ગેબ્હદ્, ગેપિહત્તા જેણેવ ગયસુકુમાલ અગારે તેણેવ ઉવાગચ્છદ્ શ્મશાન બૂમિમાં એક તળાવ હતું. તે તળાવમાંથી લીની ચીકણી માટી લઈને જ્યાં ગજસુકુમાલ અણુગાર પોતાની કાયાને નમાવી, બધી ઇન્દ્રિયોને વશ રાખી, પોતાના અંગોપાંગને સ્થિર રાખી; પોતાના બંને પગને ચાર અંગુલને આંતરે સંકેચીને, પોતાના હાથોને ઘૂંટણ સુધી લટકાવીને એક પુદ્ગલ પર અનિમેષ દૃષ્ટિ રાખી ઉર્ધ્વકાયથી ધ્યાનાસ્થિત હતા ત્યાં આવ્યો. “ ઉવાગચ્છિત્તા ગયસુકુમાલસસ અગારસસ મત્યે મદ્વિયાણ પાલિ વન્ધદ્ । ” આવીને તેણે ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે માટીની પાળ બાંધી અને બરાબર વૈર લેવાની તૈયારી કરી. ગજસુકુમાલે જાણ્યું કે સોમિલ આ પ્રમાણે કરે છે પણ તેઓ પોતાના ભાવમાં સ્થિર રહ્યા. ભગવાન જાણતાં હતાં કે મારા શિષ્યને સોમિલ ગ્રાહણ સાથે પૂર્વજીવે વૈર છે એટલે એ વૈરનો બહલો લેવાનો છે, અને મારા નવદીક્ષિત શિષ્ય ગજસુકુમાલ અણુગાર તે નિમિત્તે ક્રોધોના ક્ષય કરી મોક્ષમાં જવાના છે. તેથી રોક્યા નહિ. સોમિલ ગ્રાહણે તળાવમાંથી લીંબાયેલી ચીકણી માટી લાવીને ગજસુકુમાલ અણુગારના મસ્તકે પાળ બાંધી. હવે વૈરનો બહલો લેવા તે શું કરશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- પાંચ પાંડવો, કુંતા માતા, દ્રૌપદી બધા જ્યાં સજ્જ થઈને બેઠા છે ત્યાં ભયંકર ગેળી અવાજ સાંભળવામાં આવ્યો, અને ધૂળથી આકાશ છવાઈ ગયું. જોતજોતામાં મોટું સૈન્ય આવ્યું ને એક ભયંકર આકૃતિવાળો માણસ કાનના પડદા તૂટી જાય તેવા ગેળી અવાજથી કહે છે કે જે અહીં વસ્યા હોય તે બધા ચાલ્યા જાવ. અમારો ધર્મ વસંતક નામનો રાજા અહીં રહેવાનો છે. આ સાંભળીને તે માણસ ઉપર લીમને અત્યંત ક્રોધ આવ્યો ને હાથમાં ગદા લઈને સિંહ જેવી ગર્જના કરીને બોલ્યો—અમને અહીંથી ચાલ્યા જવાનું કહેનાર તું કોણ છે ? આમ કહીને લીમે આવનાર માણસની બોચી પકડીને તેને ઉછાળીને દૂર ફેંકી દીધો. એટલામાં મોટી સેના ત્યાં આવી ગઈ ને પાંડવોને ચારે તરફથી ઘેરી લીધા; પણ આ પાંડવો તેનાથી ડરી જાય તેવા ન હતા. ખૂબ શૂરવીરતાથી સૈન્યનો સામનો કર્યો. આવેલી સેનાના કેટલાક સૈનિકોને લીમે ગદાથી પ્રહાર કર્યા. કેટલાકને અંતુરોને બાણથી વીંધી નાંખ્યા. આમ સૈન્યને હિંન—ભિન્ન કરીને ભગાડી રહ્યા છે.

બીજી બાજુ કુંતાજી અને દ્રૌપદી બંને સાસુ વહુ પોતાની કુટીરમાં બેસીને પ્રભુને પ્રાર્થના કરતા હતા. તે વખતે એક દિવ્ય આકૃતિવાળો અને રાજચિન્હોથી યુક્ત તેજસ્વી યુવાન પુરુષ કુંપડીમાં પેસી ગયો. આથી કુંતાજી અને દ્રૌપદી બંને ગભરાઇ ગયા ને ખૂમ પાડીને કહ્યું—હે પુરુષ ! તું કોણ છે ? અને અમારી પાસે શા માટે આવ્યો છે ? ત્યાં તો દ્રૌપદીને ઇચ્છીને ઘોડા પર બેસાડીને લાગ્યો. આ સમયે કુંતાજી અને દ્રૌપદીએ કાળી ચીસો પાડી કે હે પાંડવો ! દોડો....દોડો, કોઇ દુષ્ટ પુરુષ દ્રૌપદીને હરણ કરીને લઇ જાય છે. માતા અને પત્નીની ચીસો અને કંઈકેટલું સાંભળીને પાંડવો સેના સાથે લડવાનું પડતું મૂકીને લીમ ગઢા લઈને દોડ્યો. એ દુષ્ટ શું સમજે છે ? પરાયી સ્ત્રીને અપહરણ કરીને લઇ જતાં શરમાતો નથી ? આ ગદાથી તારા ચૂરેચૂરા કરી નાંખીશ. ત્યાં તો પાછી મોટી સેના ભેગી થઈને પાંડવોની પાછળ પડી. એટલે પાંડવો સેનાની સામે લડવા માટે રોડાઇ ગયા. તલવાર-લાલા વિગેરેથી સામારતી ભયંકર યુદ્ધ થયું. અર્જુન અને લીમ ખૂબ કુશળતાપૂર્વક ઝઝૂમ્યા ને સૈન્યને પાછું હઠાવ્યું. પછી દ્રૌપદીને છોડાવવા દોડ્યા. તો તે માણસ દ્રૌપદીને ચાબૂકના માર મારતો હતો. આ બેઠને લીમ અને અર્જુનનું લોહી ઉકળી ગયું ને તેને મરવા દોડ્યા. ત્યાં પેલા માણસ સૈન્યમાં ભળી ગયો એટલે અર્જુનને તેના ઉપર ઘાણ છોડ્યા.

એક બાજુ લડાઈ, અને બીજી બાજુ સાત સાત દિવસના ઔવિહારા ઉપવાસ હોવાથી ધર્મરાજની આંખે અંધારા આવ્યા. તેથી સહદેવ અને નકુળને પાણી લેવા મોકલ્યા ને કહ્યું કે જલ્દી પાણી લાવો. તે બંને પાણી લેવા ગયા ને ધર્મરાજ બેભાન બની ગયા. ચારે તરફથી પાંડવો મુશ્કેલીમાં મૂકાઈ ગયા. સહદેવ અને નકુલ સરોવર પહોંચ્યા, પાણી પીધું ને પડામાં પાણી લઈને પાછા ફરે છે ત્યાં રસ્તામાં બેભાન થઈને પડી ગયા. ઘણીવાર થઈ છતાં સહદેવ અને નકુલ ન આવ્યા ત્યારે અર્જુન અને લીમ ચિંતાતુર બની ગયા તેથી લીમને કુધિબિર પાસે બેસાડી અર્જુનજી પાણી લેવા ગયાં તો રસ્તામાં બે ભાઈઓને પડેલા જોયા. મૃત કલેવર જેવા ભાઈઓને પડેલા જોઈને ખૂબ દુઃખ થયું. અરે...મારા ભાઈઓને આ શું થઈ ગયું ? ખૂબ રડ્યાં પછી અર્જુનજીને વિચાર થયો કે મારા મોટાભાઈ પાણી વિના પ્રાણ છોડી દેશે. માટે જલ્દી પાણી લઈને જાઉં. એમ વિચાર કરી તે પાણી લેવા ગયા. તેમને પણ ખૂબ તરસ લાગી હતી એટલે પાણી પીધું ને કમલપત્રમાં ભાઈને માટે પાણી લીધું. લઈને પાછા ફર્યા. ત્યાં જ્યાં બે ભાઈ પડ્યા છે ત્યાં તે પણ બેભાન થઈને પડ્યા. હવે અર્જુનજી ન આવ્યા તેથી લીમ ગયા. તેને પણ બધાની માફક થયું. આ બાજુ પવન આવવાથી કુધિબિર લાનમાં આવ્યા ને જોયું કે બધા ક્યાં ગયા ? સહદેવ અને નકુલ પાણી લેવા ગયા છે. તે પાણી લઈને કેમ ન આવ્યા ? હું તપાસ કરું. એમ વિચારી હિંમત કરીને કુધિબિર ઉભા થયા ને

પોતાના ભાઈઓના પગલા ઓળખીને તે તરફ ચાલ્યા.

ચાલતાં ચાલતાં ચારે ભાઈઓને રસ્તામાં મૃત કલેવરની માફક પડેલા જોયાં. આ દૃશ્ય જોઈને ધર્મરાજનું હૈયું ચીરાઈ ગયું. અરેરે....મારા બંધવા ! તમને મારનાર કોઈ અહીં દેખાતો નથી. જો દેખાય તો હમણાં હું તેને મારી નાંખું. મારા વીરો ! તમે બધા મને ઓકલો મૂકીને કેમ સૂઈ ગયા છો ? તમે મારા સામું તો જુઓ. એક વાર તો આંખડી ખોલો. આ રીતે જૂરાપો કરતા કહે છે કે હે વિધાતા ! અમે પાંચ ભાઈઓ, માતા અને પત્ની આનંદથી રહેતા હતા તે તારાથી સહન ન થયું કે અમારી આવી દશા કરી ? હે ધર્મરાજ ! તારી લીલા ન્યારી છે. તમે સત્તાધીશ છો ને ધારો તે કરી શકો છો. તેથી તમે અમારું કુટુંબ છિન્ન ભિન્ન કરી નાંખ્યું.

ધર્મરાજનો કાળો કંઈપાંત :- મારી વૃદ્ધ કુંતામાતા ત્યાં બેઠા જુરતા હશે. મારી પત્નીને દુશ્મન હરણ કરીને લઈ ગયો છે તેની કેવી દશા હશે ? અને આ મારા ચાર ચાર ભાઈઓ બેલાનથઈને પડ્યા છે. હું તો કેનેભેલે ને કેને રોલે ? મારા દુઃખની કોઈ સીમા નથી હું ક્યાં જઈ શું કરું ને મારા દુઃખનીવાત કેને કહું ? મને કંઈ સૂઝતું નથી. બસ હવે મારું આ દુનિયામાં કોઈ નથી. મારે જીવીને શું કામ છે ? હું અગ્નિમાં બળી મરીશ, પણ હે મારા વીરો ! સાંભળો.

હે ગદાધારી ભડવીર લીમસેન ! તું આમ શું સૂઈ રહ્યો છે ! ઉભો થા. દુર્યોધન અને દુઃશાસને આપણા ઉપર જે અન્યાય કર્યો છે, જીલમ કર્યો છે તેનો બદલો લેવાનો હજી બાકી છે. તે તારા પરાક્રમથી કિરમિર, હિડંબ અને બક જેવા ભયંકર રાક્ષસોને મારી નાંખ્યા છે. આવો શૂરવીર લીમ આમ જંગલમાં સૂઈ જાય ? તું આમ સૂઈ જઈશ તો પછી દ્રૌપદીનો ચોટલો પકડી સભામાં લાવનાર અને ચીર ખેંચનાર દુઃશાસન અને ભરસભામાં બંધ બતાવનાર દુર્યોધનનું વૈર લેવાની તે ભરસભામાં પ્રતિજ્ઞા કરી છે તે કોણ પૂરી કરશે ? જો મારા ધનુર્ધારી અર્જુન ! તે તો ઘણી વિદ્યાઓ સાધી છે ને ઘણા વિદ્યાધરોને તારા મિત્ર બનાવી દીધા છે. તે તારી ધનુર્વિદ્યાથી ઘણાં શત્રુઓને હરાવ્યા છે. આવો શૂરવીરો તમે આજે સોઠ તાણીને કેમ સૂઈ રહ્યાં છો ? તમે મારા પડતા બોલ ઝીલનારા છો. મારી આજ્ઞાનું પાલન કરતાં આજ સુધી રહેજ પણ થાક્યા નથી. મારી જીભ ફરે ને તમારા પગ ફરતાં હતાં પણ આજે હું આટલું બોલું છું છતાં તમે મને જવાબ દેતા નથી. હવે આપણી દ્રૌપદીને લેવા કોણ જશે ? તમે જલ્દી ઉઠો ને દ્રૌપદીને લઈ આવો. હું તમારા વિના માતાને શું ચોડું બનાવું ! મારા જીવનને ધિક્કાર છે. ધર્મરાજનું રૂદન જોઈને આડે પક્ષીઓ પણ રડવા લાગ્યા. વનચર હિંસક પશુઓ પણ મુજી ઉઠ્યા.

એક વનચર લીલે આવીને યુધિષ્ઠિરને કહ્યું-હે પવિત્ર પુરુષ ! તમારી સુખાકૃતિ જોતાં તમે કોઈ શૂરવીર પુરુષ દેખાઓ છો ને આમ કાચરની જેમ શું વિલાપ કરો છો ?

ને આમ ઢીલા થઇને શું બેઠા છે? પાંચપાંચ પુરૂષની પત્નીને દુશ્મન ઉઠાવી જાય ને ચાબૂકનો માર મારે તે તમારાથી કેમ સહન થાય છે? આ ચાર તો બેજાન થઇને પડ્યાં છે. તેમને તો કંઈ કહેવાનું નથી પણ તમે તો બાહોશ છો છતાં તમારી પત્નીને છોડાવવા જતા નથી? તમે જુઓ તો ખરા! પેલો તમારો દુશ્મન તમારી પત્નીને ઘેરે બેસાડીને લઈ જાય છે ને તે રહે છે એટલે પાપી ગ્રંથુકથી માર મારે છે. તેથી તારી પત્ની પોકાર કરે છે કે હે મારા પાંચ પાંચ પતિદેવ! પાંચમાંથી એક તો મને છોડાવવા આવો. ગદાધારી ભીમ અને ધનુર્ધારી અર્જુન પણ ક્યાં ગયા? કેમ કોઈ આવતા નથી. એમ કહીને રહે છે. માટે તમે જલ્દી જાઓ. તમારા ભાઈઓ તો હમણાં ભાનમાં આવી જશે. તેની ચિંતા ના કરશો, પણ દુશ્મનના હાથમાંથી તમારી પત્નીને પરાક્રમથી છોડાવો. સ્ત્રીનું રક્ષણ નહિ કરનાર પતિને કાયરનું કલંક લાગે છે. ભીલના વચન સાંભળીને યુધિષ્ઠિરમાં ભેમ આન્યું. ઉભા થઇને કહે છે શત્રુને મારીને હમણાં જ મારી દ્રૌપદીને છોડાવી લાવું છું પણ તરસ ઘણી લાગી હતી તેથી એમ થયું કે પાણી પીને દોડું. એમ વિચાર કરી પાણી પીધું ને જ્યારે દોડવા જાય છે ત્યાં ચાર ભાઈની પાસે આવતા તે પણ બેજાન થઈને પડ્યા. હવે શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૧૦૨

આસો વહ અમાસને ગુરૂવાર દિવાળી

તા. ૧૦-૧૧-૭૭

સુર અંધુઓ, સુશીલ માતાઓને બહેનો! અનંતજ્ઞાની, ત્રૈલોક્ય પ્રકાશક, સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ અનંતકાળથી સંસાર અટવીમાં અથડાતા જીવોના કલ્યાણ માટે દ્વાદશાંગી સૂત્રની રચના કરી. જ્ઞાનીપુરૂષો કહે છે કે હે જીવાત્માઓ! જો તમારે દુઃખ ટાળીને સુખ ભોજનું હોય તો ધર્મની આરાધના કરો. કારણકે “ધર્મેણ શાશ્વત સુખમ્” ધર્મથી જીવને શાશ્વત સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. કારણ કે ધર્મ શાશ્વત છે. માટે શાશ્વત એવા ધર્મ દ્વારા શાશ્વત સુખ મળે છે. બાકી કોઈ વસ્તુમાં એવી શક્તિ નથી કે જે તમને અવિનાશી સુખ આપી શકે. આ સંસારમાં દરેક વસ્તુઓ નાશવંત છે. એક ધર્મ જ શાશ્વત છે, માટે શાશ્વત સુખ મેળવવા માટે મળેલો આ મોંઘેરો માનવભવ નાશવંત સુખની પ્રાપ્તિ માટે વેરફી નાંખશો નહિ. ધર્મથી ઉત્તમકૃણમાં જન્મ, સુંદર રૂપ, આરોગ્ય, ગળ, બુદ્ધિ, સારો કુટુંબ પરિવાર, ધનસંપત્તિ, સત્તા, માન-સન્માન બધું મળે છે અને અહીંથી આયુષ્ય પૂરું થયા પછી ધર્મથી સ્વર્ગના અને મોક્ષના સુખો મળે છે. સર્વ સુખોનું મૂળ ધર્મ છે. ધર્મ વિના એક પણ સુખ મળતું નથી.

આપણે ગજસુકુમાલ અણ્ણગારની વાત ચાલે છે. તેઓએ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજીને

દીક્ષા લીધી. દીક્ષા લઇને શ્મશાન ભૂમિમાં જઈને ખારમી પડિમા અંગીકાર કરીને ઉભા હતા. ત્યાં સોમિલ બ્રાહ્મણે ગજસુકુમાલ અણુગારના માથા ઉપર પાળ ખાંધ્યા પછી શુ' કયુ' ? જલંતીએ વિચાર્યાઓ ફુલ્લિયકિંસુચ સમાળે રવચરંગારે કદલેણ ગિળદ્દ, ગિળિહતા ગયસુકુમાલસ્સ અળગારસ્સ મત્થપ પવિલ્લવ્વહ । શ્મશાનમાં ચિતા બળતી હતી તેમાંથી કેશુડાના ફૂલ જેવા લાલચોળ ધગધગતા અંગારા એક ફૂટેલા માટીના વાસણના ઢીકરામાં ભરીને લાવ્યો અને ગજસુકુમાલ અણુગારના માથા ઉપર નાંખી દીધા.

“ સોમિલ બ્રાહ્મણે કેવા વૈરનો પદ્ધતો લીધો ! હજુ તો આજે જ દીક્ષા લીધી છે. કેમળ ફૂલ જેવું શરીર છે. માથે તાજે લોચ કરેલો છે અને ધ્યાનમાં લીન બન્યા છે. આવા સંતને ભેઈને હૈયું હરખાઇ જવું ભેઈએ. તેના પદલે સોમિલને ક્રોધ આવ્યો. એટલે માટીથી મુનિના માથે પાળ ખાંધી અને શ્મશાનમાં મડકું બળતું હતું તેમાંથી લાલધૂમ જેવા ધગધગતા અંગારા લાવીને ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે મૂક્યા. એટલે કેમળ ખોપરી ખંદખંદવા લાગી. રસ્તામાં ચાલતાં પગ નીચે રહેજ પીડી અડી નયતો કેવી પીડા થાય છે ! ત્યારે આ તો માથાનો કેમળ લાગ છે. ત્યાં અંગારા મૂક્યા કેવી વેદના થઈ હશે !

તે સમયે ગજસુકુમાલ શુ' વિચાર કરે છે. ? હે ચેનનદેવ ! અત્યારે તારી કસોટીના સમય છે. કસોટીમાં મધ્ધમ રહેજે. વિદ્યાર્થી ખાર મહિના અભ્યાસ કરે છે ત્યાર પછી તેની પરીક્ષા થાય છે. અભ્યાસ કરવા માટે આખું વર્ષ હોય છે અને પેપર લખવાના માત્ર ચાર પાંચ દિવસ હોય છે. વિદ્યાર્થી વર્ષભર અભ્યાસ કરે પણ જો તે પરીક્ષાના પેપર લખવા સમયે ગભરાઈ જાય તો વર્ષ નકામું જાય છે, તેમ હે ચેતન ! તે સંયમ માર્ગના અભ્યાસ કર્યો છે ને ? સંયમ લીધો ત્યારે ભગવંતે કહ્યું હતું કે દશવિધ ચતિધર્મનું તારે ખરાબર પાલન કરવું પડશે. તેમાં સૌથી પ્રથમ ધર્મ છે ખંતિ, ખંતિ એટલે ક્ષમા ધર્મ. સંયમ લીધો પછી કોઈ વખત મારણાંતિક ઉપસર્ગ આવશે ત્યારે ઉપસર્ગ દેનાર પ્રત્યે ક્રોધ કે દ્વેષ નહિ કરાય, પણ ક્ષમા રાખવી પડશે તો હે ચેતન ! આજે તને ઉપસર્ગ આવ્યો છે. કોણે ઉપસર્ગ આપ્યો છે તે વાત ગજસુકુમાલ અણુગારે જાણી છતાં તેના પ્રત્યે નામ ક્રોધ ન આવ્યો. બસ એ તો પોતાના આત્મસ્વરૂપમાં વધુ લીન બન્યા. મનમાં ચિંતન કરવા લાગ્યા કે હે ચેતન ! જે બળે છે તે તારું નથી. તું અજર અમર છે. તારે ને એને કંઈ લેવા દેવા નથી. તું પાડોશી બનીને ભેંચા કર, અને એમ વિચાર કર કે એણે તને ઉપસર્ગ નથી આપ્યો પણ મને જલંતી આત્મિક સુખ પ્રાપ્ત કરવામાં સકાય કરવા માટે આવ્યો છે.

મુનિના કેટલા સરસ ભાવ છે ! જ્યારે સોમિલ આ મુનિની ખોપરી ખંદખંદતી ભેઈને બાંહેધો હાથ... હવે મારું કાળજી કયું અને તેની વૈરાગ્યિ, પુત્રાવાથી તેને આનંદ થયો. “ પવિલ્લવિતા મીય તલ્લો સિલ્પામેવ અવલ્લમ્મહ બલ્લમિના જામેવ દિસ પાડબ્બપ તામેવ દિસ પલ્લિગપ । ” પણ ખીલ ખાજુ, ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે અંગારા મૂક્યા

પછી તેના મનમાં ભય લાગ્યો કે અત્યારે તો અહીં કોઈ નથી, પણ કદાચ કોઈ આવશે ને મને જોઈ જશે તો? કારણકે મેં જેના માથે અંગારા મૂક્યા છે તે સામાન્ય વ્યક્તિ નથી. આ તો કૃષ્ણવાસુદેવનો લાડીલો લાઈ છે. જેની એક હાકે ધરતી ધ્રુવે છે. તો કોઈ મને અહીં જોઈ જશે તો કૃષ્ણવાસુદેવને કહી દેશે ને કૃષ્ણવાસુદેવ મને મારી નાંખશે. આવો ઠર લાગવાથી તે અંગારા મૂકીને આમતેમ આરે બાજુએ ભેટો જલ્દી ત્યાંથી લાગી ગયો ને જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે દિશામાં ચાલ્યો ગયો. માણસને જેટલો પોતાના મરણનો ઠર લાગે છે તેટલો પાપનો ઠર નથી લાગતો. તેણે આવેશમાં આંખોને પાપ તો ક્યું પણ પછી જો તેને પાપનો પશ્ચાતાપ થયો હોત કે મેં પાપીએ આ શું કયું? આવા પવિત્ર સંતને આવું કબ્ત આપ્યું? મારું શું થશે? આવો પશ્ચાતાપ થયો હોત તો કંઈક હળવો બનત, પણ પોતાને કોઈ જોઈ જશે તો કૃષ્ણ મહારાજ મારી નાંખશે તેવો ભય લાગ્યો પણ પાપનો ભય ન લાગ્યો. સોમિલ બ્રાહ્મણ તો તેનું કામ કરીને ગયો. આ તરફ ગજસુકુમાલની ખોપરી ખીચડી ખદખદે તેમ ખદખદવા લાગી. અસહ્ય વેદના થવા લાગી છતાં સોમિલ ઉપર નામ માત્ર ક્રોધ ન કર્યો પણ શું વિચાર કરવા લાગ્યા.

“કેઈના સસરાં બંધાવે ઝરીની પાઘડી, મારા સસરાએ બંધાવી મોક્ષની પાઘડી.”
અહો! આ મારા સસરા મારા ઉપર કેવો મહાન ઉપકાર કરી રહ્યાં છે! મારા કર્મોના દુર્ગમ દુર્ગને તોડવામાં મને સહાય કરી રહ્યા છે. એમણે મારા માથે માટીની પાળ નથી બાંધી પણ ઝરીની મૂલ્યવાન પાઘડી કરતાં પણ અધિક મૂલ્યવાન મોક્ષની પાઘડી બાંધી છે. એમણે મારા માથા ઉપર સળગતા ખેરના અંગારા નથી લાંચ્યા પણ અનંત સુખાનંદ આપે અને અનંતા જન્મમરણના દાહ શાંત થાય તે માટે ગોશીર્ષ ચંદનનું વિલેપન કર્યું છે. ધન્ય છે! મારા સસરાને કે હું પરણીને સાસરે ગયો હોત તો મને તેઓ પાંચ પચ્ચીસ, સો કે બસો રૂપિયાની પાઘડી બંધાવત પણ આ તો આ લોકમાં ને પરલોકમાં કયાંય ન મળે તેવી મોક્ષની પાઘડી બંધાવી. આવા સસરા જગતમાં મળવા દુર્લભ છે. આવો વિચાર કરતાં પોતાના ચેતનદેવને કહે છે હે ચેતન! આજે તારે માટે સોનાનો દિવસ ઉગ્યો છે. એક તો આજે સવારે મેં દીક્ષા લીધી ને સાંજે રમંશાનભૂમિમાં આવ્યો. ખારમી પડિમા અંગીકાર કરીને ઉસો રહ્યો. હજુ થોડીવાર થઈ ત્યાં મારા સસરા મને જલ્દી મોક્ષમાં જવા માટે સહાય કરવા આવ્યા. મારા જમાઈને લાંબો વખત સર્ચમનાં કબ્ત સહેન કરવા ન પડે તે માટે મને મદદ કરી. હું કેવો લાજ્યવાન છું કે અલ્પ સમયમાં મારા કર્મોના ગંજ બળી જશે. માથે અંગારા મૂકવાથી દેહ બળવાની સાથે મારા કર્મો બળીને બાખ થઈ રહ્યા છે. “બળ બળ કાયા બળ, તું બળે એમ મારા કર્મો બળે.” કેવી સુંદર અને ભવ્ય વિચારણા! હજુ આગળ શું વિચારે છે? જે બળે છે તે મારું નથી અને જે મારું છે તે બળતું નથી. આત્માની કાચગી સ્વભાવભૂત વસ્તુ જ્ઞાનદર્શન

છે તે કંઈ અગ્નિથી બળતા નથી, પણ બળે છે કાયા કે જેને અગ્નિ છોડીને જવાની છે. તો જે નથી બળી શકતા જ્ઞાન, દર્શન તે મારી પાસે છે તો પછી સંતોષ શા માટે ન અનુભવવો ?

દેવાનુશ્રિયો ! જુઓ ગજસુકુમાલ અણુગારે ધર્મના સ્વરૂપને સમજીને દીક્ષા લીધી હતી તો દુઃખમાં પણ સુખ શોધવા લાગ્યા ને ? સોમિલે તો મુનિના માથે અંગારા મુક્યા હતાં પણ પોતે કેવી ખતવણી કરી ? એમના મનમાં શું ભાવ આવ્યા ? મારા સસરાએ મને મોક્ષની પાઘડી ખંધાવી. સમ્યગદષ્ટિ આત્મા પોતાના દોષ દેખે છે ને મિથ્યાદષ્ટિ જીવો પરના દોષો દેખે છે. ગજસુકુમાલ અણુગારે પોતાના કર્મનો દોષ જોઈને સવળો વિચાર કર્યો કે મારા સસરાએ મને મોક્ષમાં જવાની પાઘડી ખંધાવી. સાથે નેમનાથ ભગવાનને યાદ કરી વિચાર કરવા લાગ્યા કે હે મારા નાથ ! જો આપ મને મળ્યા ન હોત તો હું આ સંસારને છોડી શકત નહિ. હું તો સંસારના ખાડામાં ડૂબી જવાનો હતો પણ આપે મને તાર્યો. આપની પાસે આવતા પહેલાં મને વિવેક કે ભાન ન હતું કે ત્યાગ કેને કહેવાય ? ત્યાગમાં શું સુખ છે, પણ હે પ્રભુ ! આપે મને સંસાર અને ત્યાગનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું ને મારા ઉપર અસીમ કૃપા કરીને સંસાર રૂપી મહાસમુદ્રમાં ડૂબતો બચાવી દીધો. કોઈ માણસ તળાવમાં ડૂબવાની અણી ઉપર હોય તે વખતે તેને કોઈ બચાવી લે તો તેનો કેટલો ઉપકાર માને છે ? તો તમે તો મને ભવસાગરમાં ડૂબતો બચાવ્યો છે તો આપે મારા ઉપર કેવો મહાન ઉપકાર કર્યો છે ! તમારા ઉપકારનો બહલો હું વાળી શકું તેમ નથી.

અહો હે પ્રભુ ! આપે મારો સ્વીકાર કરીને મને દીક્ષા આપીને મારા ઉપર કૃપા કરી એટલું જ નહિ પણ મારી માંગણીનો પણ તમે સ્વીકાર કર્યો અને મને સહર્ષ ખારમી પડિમા વહન કરવાની આજ્ઞા આપી. જેમ ભૂખ્યાને લોજન અને આંધળાને આંખ મળતા જે આનંદ થાય તેથી પણ અધિક આનંદ આપની આજ્ઞા મળતાં મારા દિલમાં થયો છે. પ્રભુ ! આપે મને આજ્ઞા આપી તો હું ખારમી પડિમા વહન કરવા આવી શક્યો. આવા શુભ વિચાર કર્યા. જોપરી બળવા લાગી છતાં સોમિલ ઉપર રહેજ પણ રોષ કે દ્વેષ ન કર્યો, પણ આત્મમંથન કરતાં કહે છે હે ચેતન ! તારે બે ઘડી ઉપસર્ગ વેઠવાનો છે. તેમા તું તારું આત્મભાન ભૂલતો નહિ. આ ઉપસર્ગ નથી પણ મોક્ષમાં વહેલા પહોંચવાની સાધના છે. માટે તું તારા ક્ષમાભાવમાં રહેજે. દેહાધ્યાસ છોડી દેજે. આજે બળી રહ્યું છે તે તારું નથી અને જે તારું છે તે બળવાનું નથી. માટે તું તારી સાધનામાં મસ્ત રહેજે તો તારું કામ થઈ જશે. આ રીતે મુનિ વિચારણા કરી રહ્યા છે. હવે આગળ શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

અરિત્ર :- પાંચે પાંડવો બેભાન અવસ્થામાં પડ્યા છે. બાણે મરી ગયા ન હોય ! એવા દેખાય છે. આ બનાવથી પક્ષીઓએ ચણ ચણવાનું છોડી દીધું. પણ પંખી પણ કદમાંત કરે છે. આવું કંઈ પણ વાતાવરણ સર્જાઈ ગયું છે. તમને થશે કે આ બધું શું

બની ગયું ? પણ હવે આશ્ચર્યકારી શું બંને વચ્ચે છે તે વાત સાંભળો.

થોડીવારે પાંચે ભાઈઓની આંખ ખુલી ગઈ, અને સૌ શુદ્ધિમાં આવ્યા. જુઓ છે તો દ્રૌપદી કમળપત્રનાં પડામાં પાણી લઈ મણીની માળાથી પવિત્ર બનાવીને તેમના ઉપર છાંટી રહી હતી. અને કુંતામાતા આંખમાં આંસુ સારતા વચ્ચના છેડાથી હવા નાંખે છે. આ બધું જોઈને પાંડવોએ આશ્ચર્ય પામીને દ્રૌપદીને પૂછ્યું કે હે દેવી ! આ બધું શું થઈ ગયું ? હમણાં ઘણું મોટું કૌન્ય આવ્યું હતું ને તને શત્રુ ઉગ્રચંદ્રને ઘોડા ઉપર બેસાડીને લઈ ગયો હતો. આ બધું ક્યાં ગયું ? દ્રૌપદીએ પાંડવોને કહ્યું કે આપને તરસ લાગી ને પાણી પીવા માટે સરોવર કિનારે ગયા. પછી તે રાત્ર અને તેની સેના બધું ક્યાં અદૃશ્ય થઈ ગયું તે ખબર નથી. મને પણ એમ થાય છે કે આ શું બન્યું ? આ શું સ્વપ્ન હતું ? કંઈ સમજાતું નથી. પાંડવોએ આશ્ચર્ય પામીને દ્રૌપદીને પૂછ્યું કે તું દુશ્મન પાસેથી છૂટીને અહીં કેવી રીતે આવી ? ત્યારે દ્રૌપદીએ કહ્યું—સાંભળો.

એ દિવ્યપુરૂષ મને હરણ કરીને ઘોર જંગલમાં લઈ ગયો પછી તેણે મને ક્યાં છોડી દીધી તે મને ખબર નથી, પણ હું રડતી બૂરતી મૃગલાના ટોળામાંથી વિખૂટી પડેલી મૃગલીની માફક ભયભીત બનીને ભ્રમતી હતી. ત્યાં હાથમાં ધનુષ્ય અને ખાણુ ધારણ કરીને એક બીલ મારી પાસે આવ્યો અને મને કહ્યું—હે સતી ! તું આ નિર્જન વનમાં એકલી કેમ ફરે છે ? તું પતિ પતિ કરીને રહે છે તો એ દિવ્ય આકૃતિવાળા તારા પાંચ પતિ અહીં નજીકમાં છે તું મારી સાથે ચાલ. હું તને ત્યાં લઈ જઈ. એમ કહીને તે મને આપની પાસે લાવ્યો અને માતાજીને પણ તેણે અહીં લાવીને મૂક્યા. આપ પાંચે ભાઈઓને મૂર્છિત થયેલા જોઈને અમે બંને સાસુ વહુ ખૂબ વિલાપ કરવા લાગ્યા.

પાંડવો પાસે વીતેલી કહાની કહેતી દ્રૌપદી : દ્રૌપદી કહે છે કે અમે બંને વિલાપ કરીને રડતાં હતાં ત્યાં આકાશમાંથી ભયંકર ગેળી અવાજ સંભળાયો ને ધરતી ધ્રુજવા લાગી. અમે ઉંચે જોયું તો આકાશમાર્ગેથી ભયંકર રાક્ષસી આવતી જોઈ. તેના શરીરને વર્ણુ તો અડક કરતાં પણ વિશેષ કાળો ને બીલત્સ હતો. તેની આંખોમાંથી અંગારા ઝરતા હોય તેવી લાલદ્રૂમ હતી. તેના વાળ પીળા રંગના હતાં. તેના દાંત છરી જેવા તીક્ષ્ણ હતાં. નાક ચપટું અને બેસી ગયેલું હતું. તેના વાળ વિખરાયેલા હતાં ને તેના હાથમાં ચક્રચક્રતી તીક્ષ્ણ તલવાર હતી. આવી ભયાનક વિચિત્ર રૂપવાળી રાક્ષસીને જોઈને અમે બંને જણા તો થરથર ધ્રુજ ઉઠ્યા. અમને થયું કે તે હમણાં અમને ખાધ જશે. એમ માનીને અમે તો એક વૃક્ષની પાછળ સંતાઈ ગયા. એટલે પેલી રાક્ષસી હાથમાં તલવાર લઈને ખાઉં ખાઉં કરતી લપ-લપ જીભ બહાર કાઢતી તમારી પાસે આવીને ઉભી રહી. એની સાથે બીજી ઘણી રાક્ષસીઓ હતી. પેલો બીલ પણ એક જગ્યાએ સંતાઈ ગયો ને રાક્ષસી શું કરે છે તે જોવા લાગ્યો. રાક્ષસી તમારી સામે ધારી ધારીને

જેના લાગી, અને મૃતકલેવર જેવા તમને પડેલા જોઈને કૃત્યા રાક્ષસીએ તેની દાસીને કહ્યું, બહેન ! દુષ્ટ બ્રાહ્મણે મને મરેલા પાંડવોને મારવા માટે અહીં મોકલી છે તો તું જઈને બરાબર જોઈ લે કે આ લોકો સાચા મરેલા છે કે પછી કપટથી મરી ગયેલા દેખાય છે ? કૃત્યાની વાત સાંભળીને તેની દાસીએ આપ બધાને ઉલ્ટાસુલ્ટા કરીને જોયા, બટકા ભર્યા, નખ માર્યા પણ તમારામાં જીવન જેવું દેખાયું નહિ એટલે કૃત્યા રાક્ષસીને સુરોચન બ્રાહ્મણ ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો.

કૃત્યા રાક્ષસીને બ્રાહ્મણ ઉપર જાગેલો પ્રકોપ : એ પાપી સુરોચને મને આ મરેલા પાંડવોને ખાઈ જવા મોકલીને મારું હકહકતું અપમાન કર્યું છે. આ મહદાને તો કાગડા અને કુતરા ખાય. હું તો જીવતા માણસોને જ ખાઉં. તો આ બ્રાહ્મણે મને શા માટે મોકલી ? બસ, હવે તેને જ મારી નાંખું. રાક્ષસીને કેાપાયમાન થયેલી જોઈને પેલા ભીલે તેની પાસે જઈને કહ્યું, બહેન ! તમારી વાત સાચી છે. એ દુષ્ટ બ્રાહ્મણે તમારી મળક કરવા ઠગીને મોકલ્યા છે. આ તો બિચારા આ સરોવરનું ઝેરી પાણી પીને મરી ગયાં છે. ખરેખર તો એ ઠગનાર બ્રાહ્મણને મારી નાંખવા જેવો છે. આ સાંભળીને કૃત્યા રાક્ષસી તેના પરિવાર સાથે આકાશમાર્ગે ઉડી ગઈ અને બ્રાહ્મણની ચોટી પકડીને ખૂબ ધમકી આપીને તેને ખાઈ ગઈ.

ધર્મના પ્રભાવથી થયેલો ચમત્કાર : બંધુઓ ! હુનિયામાં માણસ વિચાર કરે કે હું આનું બૂરું કરું પણ ખીજનું બૂરું તો થવાનું હોય તો થાય પણ પોતાનું બૂરું તો પહેલાં થાય છે. લલા ખૂરાનો બદલો મળ્યા વિના રહેતો નથી. 'સુરોચને' પાંડવોને મારવા માટે કૃત્યા રાક્ષસીને મોકલી પણ પાંડવોને બદલે તેનું જ મોત થઈ ગયું. કૃત્યા રાક્ષસીના ગયા પછી હું અને બા બંને તમારી પાસે આવ્યા. તમને મૂર્છિત જોઈને રહવા લાગ્યા. ત્યાં મારી પાસે પેલું કમળ હતું તે જોઈને મને નાજદેવે કહેલી વાત યાદ આવી કે નાગદેવે કમળ આપ્યું ત્યારે કહ્યું હતું કે જ્યાં સુધી આ કમળ વિકસેલું રહેશે ત્યાં સુધી પાંડવોને કોઈ મારી શકશે નહિ એ વાત યાદ આવતા મને આનંદ થયો ને મેં માતાજીને કહ્યું કે,

દેખો કમલ હૈ, વિકસિત સાસુલ, યા વિધિ કહી મૈં બાત,

તા કારણ પાંડવ સચેત હૈ, નહીં હોગા બાધાત હોશ્રીતા....

હો માતાજી ! જુઓ, આ કમળ હજું ખીલેલું છે તેથી આપના પુત્રો જીવતા જ છે. તમે રડો નહિ. ત્યાં પેલો ભીલ બોલ્યો કે હો દ્રૌપદી ! હો કુંતાજી ! તમે બંને શા માટે રડો છો ? સાંભળો. યુધિષ્ઠિર રાજના ગળામાં જે મણીમાળા છે તે કાઢીને તું પાણીમાં નાખીને પછી તે પાણી તેમના ઉપર છાંટતો હમણાં મૂર્છા ઉતરી જશે. તેના કહેવાથી હું તે પ્રમાણે કરીને આપના ઉપર પાણી છાંટવા લાગી. એટલે આપ લાનમાં આવી ગયા. યુધિષ્ઠિરે પૂછ્યું કે તે આપણા ઉપકારી ભીલ કયાં ગયો ? દ્રૌપદી

કે અહીં જ હશે. તેને ચારે તરફ શોધ્યો પણ ભીડ, સરોવર કે વડલાનું ઝાડ કંઈ નથી પણ પોતાની ઝુંપડી આગળ જે રીતે તેઓ તપશ્ચર્યા કરીને બેઠેલા હતાં, ટ્રીપટી અને કુંતાણ ઝુંપડીમાં બેસીને ધ્યાન કરતાં હતાં તે રીતે બધાને જોયા તેથી તેને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું ને વિચારે છે કે આ શું ?

ત્યાં એક દિવ્યપુરુષ ચારે દિશાઓમાં પ્રકાશ કરતો આવ્યો ને પાંડવોના ચરણમાં પડીને કહેવા લાગ્યો કે હે પાંડવો ! તમે આવા દુઃખમાં સાત દિવસના ઔવિહાર ઉપવાસ કરીને એક ચિત્તે નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કર્યું છે તેના પ્રતાપે તમે બધા મોટા વિધ્નમાંથી બચી ગયા છો. જે કંઈ તોફાન થયું તે બધું કોણે કર્યું ને શા માટે કર્યું તે તમે શાંત ચિત્તે સાંભળો. હવે આવેલો દિવ્યપુરુષ પોતે કોણ છે અને તે બધી વાત પાંડવોને કેવી રીતે કરશે તેના ભાવ અવસરે.

(પૂ. મહાસતીજીએ કાળીચૌદશ અને દિવાળી એ બંને દિવસે ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણ મહોત્સવ ઉપર મનનીય અને સુંદર પ્રવચન આપ્યું હતું.)

વ્યાખ્યાન નં. ૧૦૩

કારતક સુદ ૩ ને રવિવાર

તા. ૧૩-૧૧-૭૭

સુદ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! પરમજ્ઞાની, વીતરાગી ભગવંતો ભવ્ય જીવોના કલ્યાણ માટે ફરમાવે છે કે જગતમાં માનવજીવન મળ્યા પછી જેને જીવન જીવતાં આવડતું નથી તેનું જીવન એ સાચું જીવન નથી હોયતી સાધન સામગ્રીમાં ચેતન એવો આત્મા પણ જડના સંયોગે જડ જેવો બની ગયો છે. જડની દુનિયામાં વિચરતા અને જડની સાથે આકાશમાં ઉડતી કરતાં એ આત્માને જીવન જીવનાની કળા ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય ? પરમજ્ઞાની મહાન પુરુષોએ આર્ષદેશ, ઉત્તમકુળ અને ધર્મસામગ્રી મળવી અત્યંત દુષ્કર બતાવી છે. એ મેળવવા કેટલી મહેનત ઉઠાવવી પડી છે ? એનું અજ્ઞાની આત્માને ક્યાંથી લાન હોય ? ખરેખર, જ્ઞાની પુરુષો કહે છે કે “કુર્લમં માનુષ્યમ્” કોઈ લક્ષ્યાધિપતિને ત્યાં જન્મેલા સોનાના હિંડોળા ખાંટે જૂલતા અને પાણી માંગતાની સાથે જેને દૂધ મળતું હોય એવા પુત્રને પોતાના પિતાએ કેટલી મહેનત કરીને પૈસા લેગા કર્યા છે એનું જ્ઞાન ક્યાંથી હોય ? આવો છોકરો બાપની કમાણીને જેમ તેમ વેડફી નાંખે તો એને તમે કેવો કહેશો ? મૂર્ખો જ કહેશો ને ?

આવી રીતે પૂર્વભવમાં અનેક કષ્ટો સહન કરી અકામ અથવા સકામ નિર્જરા કરી મહાન પુણ્યના યોગે આ મનુષ્ય ભવ મળ્યો છે. તેનું તમને લાગે છે ખરું ?

શા.-૧૦૧

ને ના લાગતું હોય તો સમજી લેજો કે આપની કમાણી ઉઠાવનાર છોકરાને તમે જલ્દી મૂર્ખો કહી દીધો તો પછી તમને કેવા કહેવા ? જ્ઞાનીનો માર્ગ સમજવા ધર્મકળા શીખો. કહ્યું છે કે “ સત્ત્વાકલા ધમ્મકલા જિણાહ । ” વીતરાગ પ્રભુના વિરાટ શાસનમાં સર્વકલા કરતાં ધર્મકલાને શ્રેષ્ઠ સ્થાન આપેલું છે. દુન્યવી બધી કળામાં પારંગન થયેલા માનવીને પણ જો ધર્મકળા ન આવડે તો સમજી લેજો કે તેને જે કળા મળી છે તેનો પણ તે દુરુપયોગ કરશે. જેને જીવન જીવતાં શીખવું છે, જીવન જીવવાની કળા પામવી છે તેને તો એક ક્ષણ પણ ધર્મ કર્યા વિના ચેન નહિ પડે. ધર્મ એટલે શું ? તે જાણો છો ? દુર્ગતિમાં પડતાં જીવોનો જે ઉધાર કરે તે જ સાચો ધર્મ છે. આ ધર્મની કળા જેને નથી આવડતી તેની પાસે જગતની ગમે તેટલી સામગ્રી હશે છતાં તેને ચેન નહિ પડે. પાસે લાખો ને કરોડોની મિલકત હોય, રહેવા માટે સાત માળની ઈમારત હોય, આવો સુખી દેખાતો માનવી અંતરથી દુઃખી હોય છે. જેના હૃદયમાં ધર્મ વસી ગયો હોય, જેને ધર્મકળા આવડી ગઈ તે માણસ સુખી કે દુઃખી ગમે તેવી પરિસ્થિતિમાં હશે તો પણ તે શુભાશુભ કર્મનું ક્ષણ શાંતિથી ભોગવી શકે છે.

આપણે અંતગઠ સૂત્રમાં ગજસુકુમાલ અણુગારની વાત ચાલે છે. સોમિલ બ્રાહ્મણે ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે અંગારા મૂક્યા. પછી તેને લય લઈ ગયો કે મને કોઈ ભેદ જશે ને કૃષ્ણવાસુદેવને કહી દેશે તો મારું મોત થઈ જશે. અત્યારે અહીં કોઈ દેખાતું નથી માટે જલ્દી ભાગી જાઉં. આવો વિચાર કરીને એ તો ચાલ્યો ગયો. પછી શું બન્યું ? તપ ણ તસ્સ ગયસુકુમાલસ્ત અણગારસ્ત સરીરયંતિ વેયણા પાઠ્ઠમ્મયા ઉજ્જલા જાવ હુરહિયાસા । સોમિલ બ્રાહ્મણ અંગારા મૂકીને ગયા પછી તે ગજસુકુમાલ અણુગારના મસ્તકમાં (શરીરમાં) મહાવેદના ઉત્પન્ન થઈ. જે વેદના અત્યંત દુઃખમય હતી. જાનવદ્યમન હતી. કલ્પનાતીત હતી અને બહુ જ અસહ્ય હતી. કોઈ માણસ ખૂબ દાઝ્યો હોય તેની વેદના ભેદને આપણને કંઈક થઈ જાય છે. તો વિચાર કરો કે આ તો શરીરનો કેમળ ભાગ છે તેના ઉપર લાલચોળ અંગારા મૂક્યાં ને ખીચડી ખદખદે તેમ ખોપરી ખદખદવા લાગી. એ કેવી પીડા થઈ હશે ! આટલી પીડા થવા છતાં કેટલો બધો સમભાવ રાખ્યો ? “ તપ ણ સે ગયસુકુમાલે અણગારે સોમિલસ્ત માહણસ્ત મણસાત્તિ અપ્પદુસ્સમાણે ત ઉજ્જલે જાવ અહિયાસેહ । ” અસહ્ય પીડા થવા છતાં ગજસુકુમાલ અણુગાર સોમિલ બ્રાહ્મણ ઉપર લેશ માત્ર દ્વેષ ન કરતાં સમભાવે અસહ્ય વેદના સહન કરવા લાગ્યા, અને મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે મારા સસરાએ મારા ઉપર કેવી અસીમ કૃપા કરીને મને જલ્દી મોક્ષમાં જવા માટે સહાય કરી.

બંધુઓ ! તમે તમારા સાસરે જાઓ ત્યારે કદાચ તમારા સાસુ, સસરા અને સાળા કેમ તમને માન ન આપે, કદાચ તમને ઓછા સાચવી શકે, તો આવો સમભાવ રહે ખરો ? સાચું જોલજો, હું તો મારું છું કે તમે ઘેર જઈને પત્નીને કહેશો.

તારો બાપના ઘેર શું જવા જેવું છે ? અહાહા....ગજસુકુમાલ કૃષ્ણવાસુદેવનો ભાઈ છે. છતાં મનમાં માનનો અંકુરો નથી. માથે અંગારા મૂકનારનો પાળ કેવો ઉપકાર માને છે ! પવિત્ર આત્માઓમાં અજબગજબની શક્તિ હોય છે.

મહાન પુરૂષોએ એ પ્રકારની શક્તિ બતાવી છે. એક સુક્ષ્મ શક્તિ અને બીજી સ્થૂલ શક્તિ. કોઈ વેશધારી સાધુ આત્માની શુદ્ધિ રૂપી સુક્ષ્મ શક્તિ વિના મુંદર પ્રવચનો કરીને લોકોને રંજન કરી દેતો હોય પણ તેની અસર નહિ થાય. સાનુ સાહિત્ય વાંચીને કે મીઠું મધુરું બોલીને કરાતું પ્રવચન અધર્મીજીવોને ધર્મ પમાડી શકશે નહિ. સાહિત્ય અને મીઠા ભાષણો એ તો જડ છે. સ્થૂલ છે. સ્થૂલ વસ્તુની શક્તિ સ્થૂલ હોય છે. સ્થૂલ શક્તિ કરતાં આત્મશુદ્ધિની સુક્ષ્મ શક્તિ અનેક ગણી ચઢીયાતી છે. આ સુક્ષ્મ શક્તિ વિના કદ્યાણુ થઈ શકશે નહિ. સુક્ષ્મ બળ વિનાનું સ્થૂલ બળ સ્વ પર કદ્યાણુ માટે નકામું છે. સુક્ષ્મબળમાં કેટલો પ્રભાવ હોય છે તે એક દાખલો આપીને સમજાવું.

એક વખત એક જાહેર સભા ભરાણી હતી. એ સભામાં ત્રણ વક્તાઓ ભાષણ કરવાના હતા. સભામાં દશ હજાર માણસો બેઠા હતાં. તેમાં સૌથી પહેલો વક્તા ભાષણ કરવા માટે ઉભો થયો. સભામાં ખૂબ કોલાહલ મચેલો છે. એને શાંત કરવા માટે વક્તા મોટેથી ખૂસો પાડીને કહે છે કે શાંત થાઓ....શાંત થાઓ. ઘણીવાર ખૂસો પાડી ત્યારે સભા માંડ શાંત થઈ, અને તે પાંચ દશ મિનિટ બોલ્યો ત્યાં તો પાછો હતો તેવો કોલાહલ શરૂ થઈ ગયો. એટલે બીજો વક્તા આવ્યો. બીજો વક્તા સ્ટેઈજ ઉપર આવીને ઉભો રહ્યો અને ઘોંઘાટ કરતી સભાને શાંત કરવા માટે માત્ર પોતાનો હાથ ઉઠાવ્યો ક્યો ત્યાં સભા એકદમ શાંત થઈ ગઈ. એનું ભાષણ પૂરું થયા પછી કોલાહલ શરૂ થયો. પછી ત્રીજો વક્તા આવ્યો. એ ત્રીજો વક્તા આવીને જેવો સ્ટેઈજ ઉપર ભાષણ કરવા ઉભો થયો કે તરત તેને ભેંતાની સાથે જ સભામાં એકદમ શાંતિ છવાઈ ગઈ.

ખંધુઓ ! બોલો, આ ત્રણ વક્તાઓમાં સૌથી વધારે ચઢીયાતો વક્તા કોણ ? ત્રીજો વક્તા. હવે સમજો, સૌથી પ્રથમ આવનાર વક્તામાં રાડો પાડવાનું સ્થૂલ બળ હતું પણ સૂક્ષ્મબળ જે આત્મિક શુદ્ધિ ભેઈંએ તે ન હતી. એકદમ સ્થૂલ બળથી લોકો ઉપર પ્રભાવ પડતો નથી. એના કરતાં બીજા નંબરનો વક્તા ચઢીયાતો છે કે માત્ર હાથ ઉઠાવે કરવાથી સભા શાંત થઈ ગઈ. એટલું એની પાસે સૂક્ષ્મબળ છે, અને ત્રીજા નંબરના વક્તા પાસે સૌથી વધુ સૂક્ષ્મબળ છે જેથી તેને ભેઈંને જ સભા શાંત બની ગઈ. આ તો વક્તા હતો છતાં તેનામાં આવી સૂક્ષ્મ શક્તિ પ્રગટ થઈ હતી, ત્યારે જેણે સંસારનો ત્યાગ કરી ભૌતિક વાસનાઓને બાળી નાંખી હોય તેનો કેવો પ્રભાવ હોય ! આવા નિર્મોહી અને નિર્વિકારી વીતરાગપ્રભુની આજ્ઞામાં વિચરતાં સંતો મૌન હોય છતાં પાપી વ્યક્તિઓ ઉપર તેમની જાદુઈ અસર થાય છે. ત્યાગી સંતોના દર્શન માત્રથી લોગી ચોગી બને છે, પાપી યુનીત બને છે ને વિષયી વિરક્ત બની જાય છે. માટે સંગ કરો તો આવા ત્યાગી પુરૂષોને.

સંગ કરો. ઉત્તમ જનોનો સંગ આત્માને પવિત્ર બનાવે છે ને અધમજનોનો સંગ આત્માને મલીન બનાવે છે. અહીં એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

મેવાડ દેશમાં ઉંચા પર્વતની શ્રેણી પર વસતા પરમાર વંશના એક રાજાને જયતાક નામે રાજકુમાર હતો. મોટો થતાં એ કુમારને કુમિત્રોનો સંગ થયો. એ મિત્રો ચોરી, જુગાર વિગેરે સાતેય વ્યસનોમાં પૂરા હતા. આવા મિત્રોની સંગતિના પ્રભાવથી રાજકુમાર ચોરી કરતાં શીખ્યો. કહેવાય છે ને કે “સસંગર્જાઃ દોષ ગુણાઃ ભવન્તિ” સજ્જન આત્માઓની સંગતથી દોષ પણ ગુણ રૂપે બની જાય છે, અને દુર્જનની સંગતથી સદ્ગુણ પણ દુર્ગુણના રૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે. બપોરમાં પણ બોલાય છે ને કે “સંગ તેવો રંગ અને સોબત તેવી અસર.” જેના વિચારો મજબૂત ન હોય, હૃદય સિંહાસન ડગમગતું હોય એ પાણીની જેમ ફર્યા કરે છે. પાણીમાં ગમે તે રંગ નાંખો તો પાણી તેમાં તન્મય બની જાય છે, તેમ આજે સંસારમાં એવું બની રહ્યું છે કે જ્યારે માણસ ધર્મસ્થાનકમાં આવે ત્યારે ધર્મી બેઠા દેખાય છે ને ઘેર જાય ત્યારે ઘર જેવા બની જાય છે. સંતનો સંગ બહુ ઓછો સમય રહે છે ને સંસારનો સંગ રાત દિવસ રહે છે એટલે એ સંગની અસર બહુ જાંડી થાય છે. આ જયતાક રાજપુત્રમાંથી ધીમે ધીમે મોટો પદ્મીપતિ બની ગયો. ચોરી કરવી, લૂંટફાટ કરવી એક બીજાને હેરાન કરવા એ જ એનું કામ બની ગયું. એના જુદમથી આખું ગામ ત્રાસ પોકારી ગયું અને એનો ફિટકાર કરવા લાગ્યા, પણ જયતાક તો તેના કાર્યમાં મગતી સફળતાથી આનંદ માણવા લાગ્યો.

એક વખત ધનદત્ત નામનો સાર્થવાહ ત્યાંથી પસાર થઈ રહ્યો છે. જયતાકને આ વાતની ખબર મળતાં પોતાની ચોરોની મંડળી સાથે ત્યાં આવીને સાર્થને લૂંટી લીધો. સાર્થવાહ ધૂંઆપૂઆ થઈ ગયો પણ ત્યાં એનું શું ચાલે ? બળવાન પદ્મીપતિ આગળ વાણીયો શું કરે ? વાણીયો દુકાનમાં બેઠો હોય ત્યારે સિંહની જેમ ગાજતો હોય. ઘરાક પાસે જો પૈસા માંગતો હોય તો ગાદીએ બેઠો બેઠો ગર્જના કરીને કહેશે કે તારા કાકાના પૈસા ક્યારે આપીશ ? ત્યારે પેલો કહે-શેઠ ? ધીરજ રાખો. પાસે પૈસા આવશે એટલે આપી દઈશ. આમ નમ્રતાથી કહે પછી શેઠ ગામડામાં ઉઘરાણી કરવા માટે જાય ત્યારે પેલો ઘરાક શેઠને આદરમાન આપીને કહે કે શેઠ આવ્યા ? આવો—આવો એમ કહીને આંગણમાં ખાટલો ઢાળીને બેસાડે, આ—પાણી પીવડાવે પછી ધીમે રહીને ધારીયું હાથમાં લઈને કહે કે કેમ શેઠ ! કાકાના રૂપિયા બેઠા છે ને ? તો હો આ ધારીયું ગળે ફેરવી દઉં. આ સમયે વાણીયો શું કરે ? બકરી જેવો થઈ જાય. (હસાહસ) એ વખતે કહી દે કે મારે રૂપિયા નથી બેઠતા. જીવતો જવા દે તો સાડું. અત્યારે પદ્મીપતિ આગળ વાણીયાનું ચાલે તેમ ન હતું પણ ધનદત્તે મનમાં ગાંઠ વાળી કે હું પદ્મીપતિને હરાવીને માડું ધન વ્યાજ સહિત પાછું મેળવું નહિ તો હું સાચો વાણીયો નહિ.

સાર્થવાહને પદ્મીપતિ પ્રત્યે ખૂબ ઈર્ષ્યા બળી. જ્યાં સુધી . . . ઈર્ષ્યાની

જલતી હોય ત્યાં સુધી જીવને શાંતિ ક્યાંથી વળે? ઈર્ષ્યાની આગ પોતાને ખાળે ને ખીજીને પણ ખાળે. સમતાનો સેતુ એ ઈર્ષ્યાની આગમાં ખળીને ખાખ થઈ જાય. ધનદત્ત સાર્થવાહને માળવાના રાજા સાથે સારો સંબંધ હતો એટલે કિંમતી ભેટ ધરીને મોટું સૈન્ય માર્યું, ત્યારે રાજાએ ધનદત્તને પૂછ્યું તમારે સૈન્યની શી જરૂર છે? ત્યારે વણીકે બધી વાત કરી. પછી રાજાએ કહ્યું ભાઈ! હું તને સૈન્ય આપું પણ એક વાત જરૂર સમજ લેજે કે સુદ્ધ કરવું તે વાણીયાનું કામ નથી. એમાં તો ક્ષત્રિયનું બળ લેઈએ. તમારે ધન જોઈએ છે ને? એ પાછું આવશે. તમે ઘેર જઈને નિરાંતે સુઈ જાઓ, ત્યારે વણીકે કહ્યું—હે મહારાજા! મેં દૃઢપ્રતિજ્ઞા કરી છે કે હું જ એ પદ્મીપતિને જીતીને મારું ધન ચક્રવર્તિ વ્યાજ સહિત પાછું મેળવીશ ત્યારે જ જ'પીશ. મારે આપ મને સૈન્ય આપો. હું જ એનું નિકંદન કાઢીશ. આવી વૈરવૃત્તિ જ્યાં સુધી હૃદયમાં બેઠી હોય ત્યાં સુધી ધર્મકળાને સ્થાન ક્યાંથી મળે? રાજાએ તેને ઘણું સમજાવ્યો પણ ન માન્યો એટલે તેને મોટું સૈન્ય આપ્યું ને સેનાપતિને સાથે મોકલ્યો.

ધનદત્ત ધરતી ધ્રુમવતો પદ્મીપતિ સાથે લડવા આવ્યો. જ્યતાકે મોટું સૈન્ય જોઈને વિચાર્યું કે હું આ સૈન્ય સામે ટકી શકીશ નહિ. એટલે જ્યતાક છૂપી રીતે ત્યાંથી ભાગી છૂટ્યો. ધનદત્ત પણ તેની પાછળ દોડ્યો. સૈન્ય પણ તેની પાછળ દોડ્યું. વચમાં જ્યતાકની ગર્ભવંતી પત્નીને જોઈને વણીકનું લોહી ઉઠ્યું. એટલે હાથમાં રહેલી તલવારથી એનું પેટ ચીરી નાખ્યું. એટલે આઠ માસનો ગર્ભ તરફડતો બહાર પડ્યો. તેને પથ્થર સાથે પછાડીને મારી નાખ્યો ને મનમાં આનંદ માનવા લાગ્યો કે હાશ....મેં કેવું કાર્ય કરી બતાવ્યું! મહા હત્યારો ચોર કે દુંદારો જે કાર્ય ન કરે તે એક વણીકે કયું. આ જોઈને સૈન્ય પણ ક'પી ઉઠ્યું કે આ વાણીયો તો મહાપાપી છે. આની સાથે ક્યાં આવ્યા? જ્યતાક મરણના ડરથી ભાગી ગયો. એટલે વાણીયો પદ્મીમાંથી અઢળક ધન લઈને માલવધીશ પાસે ગયો ને રાજાને બધી વાત કરી. આ વાત સાંભળીને રાજાને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો ને હાથમાં તલવાર લઈને કહ્યું કે હે પાપી! ત્હી હત્યા અને ગર્ભની હત્યા કરતાં તને દયા ન આવી? આ તારું પાપ તને નરકમાં લઈ જશે. એ પહેલાં હું તને તારી પાપની શિક્ષા આપી દઉં. પણ વણીક ખૂબ કરગર્યો એટલે રાજાએ તેનું બધું ધન લઈ લીધું ને તેને દેશનિકાલ કર્યો.

આ તરફ સૈન્ય ગયા પછી જ્યતાક પોતાની પદ્મીમાં આવ્યો. ત્યારે તેણે પોતાની પત્ની અને બાળકને મરેલા જોયા. તેથી તેનું હૃદય ક'પી ઉઠ્યું. આંખમાંથી આંસુની ધાર છૂટી અને તેના મનમાં થઈ ગયું કે મેં પાપીએ આવા પાપના કામ કર્યા ત્યારે મારી પત્નીની આ દશા થઈને? આજ સુધી પોતાનાં કરેલા કુર્તવ્યો ઉપર તેને નફરત છૂટી અને સમગ્ર સંસાર એને દુઃખમય દેખાવા લાગ્યો. તે પોતાના પાપનો પશ્ચાતાપ કરતો આવ્યો જાય છે ત્યાં તેના પરમ સદ્ગુણોએ યશોભદ્ર નામના એક મહાન આચાર્ય

તેને સામા મળ્યા. સંતને જોઈને તેનું હૈયું હરખાઈ ગયું ને ભાવથી તેમના ચરણમાં પડીને વંદન કર્યાં.

ખંધુઓ ! જોણે જીવનભર પાપ કર્યું છે તેવો જયતાકે હવે સંસારના દુઃખથી ઉદ્ધિગ્ન બન્યો છે તેથી તેના હૈયામાં ત્યાગી પ્રત્યે બહુમાન જાયું. પલ્લીપતિ સંતને વંદન કરીને બેસી ગયો. સંતે તેનું મુખ જોઈને અનુમાન કરી લીધું કે આ કોઈ યોગ્ય જીવ છે પણ કોઈ મહાન દુઃખમાં સપડાયો હોય તેમ લાગે છે. એટલે સંતે તેને પૂછ્યું કે ભાઈ ! તારું ચિત્ત ચિંતાની ચિંતામાં ચેનના વિહીન બની ગયું લાગે છે. તો આનું કારણ શું ? ત્યારે જયતાકે પોતાની બધી પરિસ્થિતિ જણાવી. જયતાકની કહાની સાંભળીને આચાર્ય મહારાજે તેને ધર્મોપદેશ આપતાં કહ્યું કે હે જયતાક ! ચોરીના મહાપાપે આ ભવમાં તને રૌદ્ર દુઃખોનો અનુભવ થયો છે અને પરભવમાં પણ દુઃખનો રાશિ સામે આવે છે. ઉભયલોકમાં નિંદ્ય ચોરીનો ત્યાગ કરવાથી જ સુખી થવાશે. માટે આજથી પ્રતિજ્ઞા કરી લે કે હવે હું ચોરી નહિ કરું. જયતાકને પાપનું પૂરું જ્ઞાન થયું હતું, એના ક્ષણનો સ્વાદ મળ્યો હતો માટે પોતાના દુષ્ટ કૃત્ય પ્રત્યે એને પૂરેપૂરી નફરત છૂટી હતી. એટલે તેણે ચોરી-લૂંટકાટ ન કરવી તેવી પ્રતિજ્ઞા કરી. મહારાજશ્રીની સાથે ઘણાં માણસો વિહારમાં હતાં. તેમણે ત્રણ દિવસના ભૂખ્યા જયતાકને ખાવા માટે ભાતું આપ્યું. જયતાકે ભૂખને શમાવી મહારાજને ખૂબ ભાવથી વંદન કરી એકશિલા નગરીમાં ગયો. આજ સુધીના ચોર જવનાકને સદ્ગુરૂ મળતાં તેનું જીવન પલટાઈ ગયું. એને જીવન જીવવાની કળા આવડી ગઈ. એકશિલા નગરીમાં જઈ એાઢર નામના એક ગૃહસ્થને ત્યાં રહેવા લાગ્યો. ખાઈપીને ઘરનું કામકાજ કરવા લાગ્યો. માંસ મંદિરા વિગેરે ચીજનો ત્યાગ કર્યો. એનું કૂર જીવન દિવસે દિવસે સૌમ્ય બનવા લાગ્યું.

દેવાનુપ્રિયો ! એક વખત થયેલો સદ્ગુરૂનો સંયોગ કેટલો જીવનપલટો કરાવી શકે છે ! તમે તો વારંવાર સદ્ગુરૂનો સમાગમ, ધર્મક્રિયાઓ કરો છો છતાં તમારા વર્તનમાં પરિવર્તન દેખાય છે ખરું ? એકેક અનુષ્ઠાનની પાછળ એના હાર્દનું ચિંતન કરતો આરાધક જો તન્મયતાપૂર્વક તે અનુષ્ઠાનોનું આચરણ કરે તો તે પરમ શાંતિને પામી શકે. એક વખત યશોભદ્ર આચાર્ય વિચરતાં વિચરતાં એકશિલા નગરીમાં પધાર્યા. જયતાકને ખબર પડી એટલે તે તો ગુરૂની પાસે જઈ તેમના સમાગમનો લાલ લેવા લાગ્યો. એક વખત એાઢર એહીએ પૂછ્યું-ભાઈ ! તું હમણાં દરરોજ ક્યાં જાય છે ? ત્યારે જયતાકે કહ્યું કે-તપ ત્યાગની મૂર્તિ સમા મારા મહાન ઉપકારી ગુરૂદેવ યશોભદ્ર નામના આચાર્ય પધાર્યા છે. તેમની પાસે સત્સંગનો લાલ લેવા જઈ છું. જયતાકની વાન સાંભળીને એાઢર એહીના મનમાં થયું કે જો આવા મહાન ત્યાગી ગુરૂ હોય તો મારે એમના દર્શન કરવા જવું જોઈએ. જયતાકની સાથે એાઢર એહી ગઈને વંદન કરી.

માટે ગયા. ગુરૂદેવની પ્રશાંત અને પવિત્ર મુખમુદ્રા જોઈને જોહરની મિથ્યાત્વની નિખિડ ગાંઠ ઝોગળી ગઈ, અને ગુરૂદેવની પાસે ધર્મશ્રવણ કરીને તરત તેણે ધ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો અને દાન, શીયળ, તપ, લાવનામાં આગળ વધ્યો. પર્યુષણ આવતા જયતાક પટ્ટી-પતિએ ઉપવાસ કર્યો. અને તળિયત બગડી. તરત ચાર શરણાં અંગીકાર કરી સમાધિ મરણે મરી જયતાક એક રાજકુમાર બન્યા. તે કોણ હતો ? અઢાર દેશના અધિપતિ કુમારપાલ રાજા. વધુ લાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- પાંડવોને ઝોળખાણ આવતો દિવ્ય પુરુષ :- હું સૌધર્મ દેવલોકના ઈન્દ્રનો પ્રિય ધર્મવત્સક નામનો દેવ છું. તમે સાત ઉપવાસ કરીને નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરવામાં સ્થિર બન્યા ત્યારે મારો ઉપયોગ અહીં આવ્યો. તેથી મેં મારા અવધિ-જ્ઞાન દ્વારા જાણ્યું કે આપના ઉપર કૃત્યા રાક્ષસીનો ઉપસર્ગ આવવાનો છે. તે ઉપસર્ગ દૂર કરી આપને કંઠમાંથી સુકેત કરવા માટે હું અહીં આવ્યો. મેં જ દૈન્ય બનાવ્યું અને દ્રૌપદીને લઈને હું જ ભાગી ગયો. સરોવરનું પાણી મેં ઝેરમય બનાવી દીધું. અને તમને બધાને ખૂબ તૃણાતુર બનાવ્યા. તમારા ભાઈઓ તમારા માટે પાણી લેવા ગયા ને તેઓ ખૂબ તરસ્યા હોવાથી સરોવરનું ઝેરમય પાણી પીને બેભાન થઈ ગયા. પછી જે લીલ આવ્યો અને દ્રૌપદી તથા કુંતાજીને અહીં લાવ્યો તે પણ હું જ હતો. આ બધી મારી માયા છે. કૃત્યા રાક્ષસી તમને મારવા માટે આવી હતી. તેને પણ મેં કહ્યું કે આ મરેલાને શું ખાય છે ? તને હુટ સુરોચને દગો કરીને અહીં મોકલી છે. એટલે તે સુરોચન બ્રાહ્મણ ઉપર ગુસ્સે થઈને ત્યાં ગઈને તેને મારીને યમપુરીમાં પહોંચાડી દીધો.

હો પાંડવો ! તમે જંગલમાં બાર બાર વર્ષ સુધી ખૂબ કંટો વેઠ્યાં પણ ધર્મ ન છોડ્યો. તમારા ધર્મની શ્રદ્ધાના પ્રભાવથી પ્રસન્ન થઈને હું તમને સહાય કરવા માટે આવ્યો ને તમારું હૃઃખ દૂર કર્યું. હવે તમારા પાપકર્મો પૂરા થવા આવ્યા છે. થોડા બાકી છે પણ ગભરાવાની જરૂર નથી. તમે નિર્ભયપણે આનંદથી રહેજો અને જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે મને યાદ કરજો. તો હું અદૃશ્ય રહીને તમને સહાય કરીશ. પાંડવો પણ પોતાના સહાયક દેવના ચરણમાં પડ્યા ને દેવ તેમને આશીર્વાદ આપીને ચાલ્યો ગયો. સૂર્યનારાયણ પણ અસ્તચલ ઉપર ચાલ્યા ગયા. પછી પાંડવો વિચાર કરવા લાગ્યા કે અહો ! દુર્યોધનને આપણે બચાવ્યો છતાં તેણે હુબતા ન છોડી, પણ આપણને ધર્મ બચાવી લે છે. અનેક પ્રકારની ધર્મની વાતો કરીને રાત્રી પસાર કરી.

સવાર પડતાં પારણું કરતાં બધાએ લાવના લાવી કે કોઈ સંત સતીજી મળી નય તો તેમને વહોરાવીને પારણું કરીએ. ત્યાં માસખમણના તપસ્વી પધાર્યા. ખૂબ હર્ષથી આનંદભેર ગૌચરી વહોરાવી અને બોલ્યા-ગુરૂદેવ ! આજે અમારું જીવન ધન્ય બન્યું છે. તે વખતે દેવોએ આકાશમાં હાહા-હાહા નાદ ગળાવ્યાં ને પાંડવોનો જય હો....વિજય હો એમ વિજયનાદ બોલાવી પંચ દિવ્યની વૃદ્ધિ કરી.

બહુ દુઃખી સ્વર્ણ વસ્ત્રકા, પુરુષગંધ જલધાર,
 ધર્મધોષ મુનિ આહાર વહરને, વર્ષા હુધ ઉદાર હો....ચોતા...
 આકાશમાં દેવદુઃખી વાગી, સૈનૈયાની વૃષ્ટિ થઈ. પંચવર્ણી અચેત સુગંધિત
 પુષ્પો, સુગંધિત જળ અને દિવ્ય વસ્ત્રોની વૃષ્ટિ થઈ. મુનિ વહોરીને પોતાના સ્થાને
 ગયા. મુનિને વહોરાવીને આનંદપૂર્વક બધાએ પારણું કર્યું. ત્યાર પછી આકાશમાંથી કોઈ
 દેવે દિવ્ય વાણીથી કહ્યું કે હે પાંડવો! આપના દાનના પ્રભાવે આપની પાસે ધનની
 વૃષ્ટિ થઈ છે. હવે તમારા અશુભ કર્મો પૂરા થયા છે ને શુભ કર્મનો ઉદય થાય છે.
 તમારા વનવાસના બાર વર્ષ પૂરા થયા છે. હવે તમારે એક વર્ષ શુભપણે રહેવાનું છે
 તો તમે અહીંથી નીકળીને વિરાટ નગરીમાં જાઓ ને ત્યાં તેરમું વર્ષ શુભપણે મુખેથી
 પસાર કરજો.

દેવવાણી સાંભળીને પાંડવો ખૂબ પ્રસન્ન થયા, અને દ્વૈતવન છોડીને વિરાટ નગર
 તરફ ચાલ્યા. રસ્તામાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે આપણે વિરાટ નગરીમાં જઈને મધ્ય રાજની
 ખૂબ સેવા કરીશું, અને આનંદપૂર્વક શુભ વર્ષ પસાર કરીશું. આમ વિચાર કરતાં અનેક
 ગામ-નગર, પહાડ, જંગલ, નદી વિગેરે જોળંગતા વિરાટ નગરના ઉદ્યાનમાં આવ્યા. ત્યાં
 ઉદ્યાન, સરોવર, અને વાવની રમણીયતાને જોતાં પાંડવો, દ્રૌપદી અને કુંતાણી હાથ, પગ
 ઘોષ પાણી પીને એક વૃક્ષ નીચે વિશ્રામ કરવા બેસ્યા. હવે તે નગરીમાં તેઓ કેવા રૂપમાં
 જશે. તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૧૦૪

કારતક સુદ ૫ ને મંગળવાર

જ્ઞાનપંચમી

તા. ૧૫-૧૧-૭૧

સુદ ગંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો! અનંતજ્ઞાની, વિશ્વની વિરલ વિભૂતિ
 શાસનપતિ ભગવંતે ભવ્ય જીવોના ઉદ્ધાર માટે દ્વાદશાંગી સૂત્રમાં શાશ્વત સિદ્ધિનો
 માર્ગ બતાવ્યો. જે આ માર્ગે ચાલે છે તેનું અવશ્ય કલ્યાણ થાય છે. અંતગત સૂત્રમાં
 ગજસુકુમાલનો અધિકાર ચાલે છે. ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે ખેરના અંગારા મૂકવામાં
 આવ્યા ને ભયંકર વેદના થવા લાગી છતાં અંતરમાં સોમિલ બ્રાહ્મણ પ્રત્યે કષાયનો
 કણીઓ આવવા દીધા નહિ. આવી ભયંકર વેદનામાં મનને સ્વસ્થ રાખવું તે જેવું તેવું
 કામ નથી. આપણા હાથ કે પગ ઉપર ગરમ પાણી પડે તો પણ કેટલા ઉંચા નીચા થઈ
 જવાય છે. અરે! કોઈ કટુ વચન કહે તો પણ સહન થતું નથી. આંખમાં જેમ કણુ ખૂંચે
 તેમ એ વચન ખૂંચ્યા કરે છે કે આણે મને આમ કહ્યું. ગજસુકુમાલ અણુગારને અસહ્ય
 પીડા થવા લાગી ત્યારે આત્માને કહે છે કે હે ચેતનદેવ! તમને કંઈ થતું નથી. એ

તો તમારા જડ દેહને થાય છે. તમે ઝોનાથી પર છો. દેહ પિંજર છે ને તું તેમાં રહેનાર પોપટ છે. દેહમ્યાન છે ને તું મ્યાનમાં રહેનાર તલવાર છે. દેહ બારદાન છે ને તું બારદાનમાં રહેલો માલ છે. માટે તું તારા લાવમાં રહેજે. આ પ્રમાણે અસદ્ય વેદના વખતે નિર્મળ શુક્લધ્યાન ધ્યાવવા લાગ્યા. તપ નં તસ્ત ગયસુકુમાલસ્મ અણગાગસ્મ તં ડજ્જન્ઝ જાવ અઠિયાસેમાણસ્ત સુમેળં પરિણામેળં પસન્થજ્જવસ, જેળં તયાવગ્ગણિજ્જ કમ્માણ ચ્વળ્લં કમ્મગચ્ચ વિકિરણં કર અપુચ્ચકરણં અગુપ્પવિટ્ઠસ્સ ણ તં અણુત્તરે જાવ કેવલવરનાબદસિણા મણુવળ્લે.”

ભયંકર દુઃખરૂપ અને બળવદ્યમન વેદનાને સહન કરતાં ગજસુકુમાલ અણુગારે શુભ પરિણામ તથા પ્રશસ્ત અધ્યવસાયથી તથા આત્માના ગુણોનાં આચ્છાદક કર્મોનાં નાશથી જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મોનાં નિવારક આત્માના અપૂર્વકરણમાં પ્રવેશ કર્યો.

અપૂર્વકરણ એટલે શું? આત્માના અભૂતપૂર્વ એટલે પૂર્વે કદી પણ નહિ આવેલા પરિણામને અપૂર્વકરણ કહેવામાં આવે છે. અપૂર્વકરણ આઠમા નિવૃત્તિબાદર ગુણુસ્થાનકે આવે છે. જે જીવના અનંતાનુભંધી, અપ્રત્યાજ્યાની અને પ્રત્યાજ્યાની ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ એ ચારે કષાય નિવૃત્ત થઈ ગયા હોય તેના સ્વરૂપ વિશેષને નિવૃત્તિબાદર ગુણુસ્થાનક કહે છે. એ ગુણુ સ્થાનકે જીવ ઉપશમ શ્રેણી અને ક્ષપક શ્રેણી માંડે છે. તેમાં ઉપશમ શ્રેણીવાળો જીવ મોહનીય કર્મની પ્રકૃત્તિનો ઉપશમ કરતો થકે. અગિયારમા ગુણુસ્થાનકે જઈને રોકાઈ જાય છે, અને ક્ષપક શ્રેણીવાળો જીવ દશમે ગુણુસ્થાનકથી સીધો બારમે ગુણુસ્થાનકે જઈને અપ્રતિપાતી બની જાય છે. આઠમા ગુણુ સ્થાનકમાં આરૂઢ થયેલો જીવ ક્ષપક શ્રેણીએ આરૂઢ થઈને જ્યારે બારમે ગુણુસ્થાનકે પહોંચે છે તે દશાને અપૂર્વકરણ કહેવાય છે. એ અવસ્થામાં જઈને જીવ સમસ્ત ધાતી કર્મોના ક્ષય કરીને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને અંતે પરમ કલ્યાણરૂપ મોક્ષપદને પ્રાપ્ત કરી લે છે.

આ રીતે ગજસુકુમાલ અણુગારે પણ આત્માના અપૂર્વકરણમાં પ્રવેશ કર્યો. જેથી તેમને અંત રહિત-અનંત, અનુત્તર-પ્રધાન, નિર્વ્યાધાત એટલે રૂકાવટ વગર, નિરાવરણુ એટલે આવરણુ રહિત, કૃત્સ્ન-સંપૂર્ણ, પ્રતિપૂર્ણ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન ઉત્પન્ન થયા. જુઓ, આત્માની શક્તિ કેટલી અનંત છે! આ શક્તિની પીછાણુ થાય ત્યારે જ આત્મા આટલો મજ્જમ રહીને આગળ વધી શકે છે. આત્મબળ વિનાનો માનવી આબુ નિર્મળ જ્ઞાન પામી શકતો નથી. ગજસુકુમાલ અણુગારે માખણના પિંડ જેવા સુકુમાલ હતા પણ જ્યારે સમય આવ્યો ત્યારે કેવું આત્મબળ કેળવ્યું તો આવી પ્રચંડ વેદનામાં પણ બિલકુલ કષાય ન કરી અને શુભ અધ્યવસાયમાં મગ્ન રહ્યા તો કામ કાઢી ગયા. આપણે પણ આપણા જીવનમાં આવો કોઈ પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે આત્મબળ કેળવીને દૃઢ સંકલ્પ કરવો જોઈએ કે મારે આમ કરવું છે. દૃઢ સંકલ્પ કરીને

શુદ્ધિપૂર્વક કાર્ય કરનારને તેના કાર્યની સિદ્ધિ અવશ્ય થાય છે. તેમાં શંકાને સ્થાન નથી. રાણા પ્રતાપના જીવનનો ઐતિહાસિક પ્રસંગ છે.

હિન્દુસ્તાનના પશ્ચિમ કિનારા ઉપર ત્રીજા ખલીફાએ આક્રમણ કર્યું ત્યારે આ દેશમાં સુસ્લીમાનું પ્રથમ આગમન થયું. પછી ચારસો વર્ષે દિલ્હીની ગાદી ઉપર અકબર આવ્યો. એ જ વખતે રાણા પ્રતાપ થયા હતા. સુસ્લીમ રાજાએ હિન્દુઓને વટલાવીને સુસલમાન બનાવવા લાગ્યા ને હિન્દુ રાજાઓ ઉપર આક્રમણ કરવા લાગ્યા. એટલે ખૂનખાર શુદ્ધિ થયા. છેવટે અકબર બાદશાહે અનેક હિન્દુ રાજાઓને જીતી લીધા પણ મેવાડનો સિસોદિયો કેસરી રાણા પ્રતાપ જીતાયો નહિ. અનેક સગાવહાલાઓમાં માનસિંહ અને પૃથ્વીરાજ જેવા પણ વટલાઈ ગયા હતાં છતાં ઉદેપુરનો એ સિસોદીયો કેસરી કદી નમ્યો નહિ. આ એના ખમીરના કારણે જ રાણા પ્રતાપને આખું મેવાડ દેવની જેમ પૂજતું હતું.

અકબર બાદશાહે રાણા પ્રતાપને જીતવા માટે ખૂબ મહેનત કરી પણ કોઈ રીતે તે જીતાયો નહિ. એટલે એક વખત અકબર બાદશાહે લરસલામાં પોટી બહેરાત કરી કે બધા રાજાઓ મારે આધીન થઈ ગયા. માત્ર એક રાણા પ્રતાપ બાકી રહ્યો છે. એટલે તેના મનમાં થયું કે હવે હું એકલો પડી જઈશ. તેથી તેણે બને જ મારી આણુ સ્વીકારી લીધી છે. એવો એનો પત્ર આવ્યો છે. માનસિંહ વિગેરે ઘણા રાજપૂત રાજાઓની દીકરીઓને અકબર પરણી ચૂક્યો હતો. એ કારણથી અનેક રાજપૂત રાજાઓએ અકબરની શરણાગતિ સ્વીકારી લીધી હતી પણ પ્રતાપની બહેરાત રાજસલામાં બેઠેલા રાજપૂત રાજાઓએ સાંભળી પણ કોઈના ગળે વાત ઉતરી નહિ તેમણે બાદશાહને કહી દીધું કે આ વાત બનવી અશક્ય છે, અસંભવિત છે.

અકબર બાદશાહને ત્યાં પૃથ્વીરાજ નામનો એક વટલાયેલો રાજપૂત નોકરી કરતો હતો. ભલે પરાધીનતાને કારણે સુસલમાન બાદશાહને ઘેર નોકરી કરતો હતો, પણ તેનામાં પોતાની રાજપૂત બલિતું અને દેશનું ગૌરવ હતું, ખમીર હતું. એટલે બાદશાહે બહેરાત કરી કે પ્રતાપે મારી શરણાગતિનો સ્વીકાર કર્યો છે એ સાંભળીને ખૂબ દુઃખ થયું. એની ઉંઘ ઉડી ગઈ ને ભૂખ લાગી ગઈ. એના દિલમાં ભયંકર આઘાત લાગ્યો. તેથી તેણે બીજે દિવસે પ્રતાપને પત્ર લખીને સમાચાર મોકલ્યા કે હે મહારાણાજી ! અકબર બાદશાહે લરસલામાં બહેરાત કરી છે કે રાણા પ્રતાપે મારી શરણાગતિનો પોતાની બલે જ સ્વીકાર કર્યો છે. આ વાત સાચી હોય તેમ મારા માનવામાં આવતું નથી. મને શ્રદ્ધા છે કે પૂર્વમાં ઉદયમાન થનાર સૂર્ય કદાચ પશ્ચિમમાં ઉદયમાન થાય પણ મહારાણા પ્રતાપ કોઈને નમે નહિ. છતાં જો આ બહેરાત સાચી હોય તો મને ભયંકર આઘાત લાગ્યો છે. અમે તો વટલાયા છીએ પણ જો આપ જેવા

મહારાજ અકબરની શરણાગતિ સ્વીકારીને વટલાઈ જશે તો હિન્દુ સંસ્કૃતિનો સ્વર્થ આપતી જશે.

મહારાણા પ્રતાપને પૃથ્વીરાજની ચિઠ્ઠી મળી ને સમાચાર જાણ્યાં. એટલે તેમણે સાચો પ્રત્યુત્તર આપ્યો. તેમાં માત્ર જે જ લીટી લખી. મહાનપુરો બહુ લાંબુ લખાણ ન લખે. જે જ લીટી લખે પણ એમની જે લીટીમાં તથ્ય ઘણું હોય છે. જે લીટી સામાના દિલમાં અસર કરી જાય ને ઘણાં પાનાના પાના ભરીને પત્ર લખે પણ એના લખાણમાં કંઈ સાર ન હોય. વાંચતા પણ કંટાળો આવે. આ મહારાણા પ્રતાપે લખ્યું કે આ વાત હડહડતી જૂઠી છે. પાયા વિનાની લીંત ચણી છે. બાકી તમે તમારા હૈયામાં કોતરી દેજો કે “આ સિસોદીઓ સિંહ કદી અકબરના પિંજરે નહિ પૂરાય. પ્રતાપ કદી તેના શરણે નહિ જાય અને હિન્દુ સંસ્કૃતિનો સ્વર્થ સદાને માટે ઉદયમાન રાખશે જ.” આટલું લખાણ લખીને ચિઠ્ઠી મોકલાવી. આ વાંચીને પૃથ્વીરાજનું હૈયું થનથન નાચવા લાગ્યું ને બોલી ઉઠ્યો કે શાખાશ મહારાણા પ્રતાપ શાખાશ ! અને ખરેખર મહારાણા પ્રતાપે મરતાં સુધી એની પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કર્યું. એકલા હાથે અદ્ભૂત પરાક્રમથી મોગલ બાદશાહોની સામે ઝઝૂમ્યો. વનવગડમાં ભૂખ તરસ વેક્યા. પહાડોમાં છૂપાઈને રહ્યો પણ મોગલ બાદશાહને ન નમ્યો તે ન જ નમ્યો, અને મરતી વખતે પોતાના સાથીદારોને પ્રતિજ્ઞા આપી કે જ્યાં સુધી મોગલોનું શાસન નહિ ઉખડે ત્યાં સુધી તમે જખીને બેસશો નહિ ને દેશના દુશ્મનો સામે સદા ઝઝૂમજો.

બંધુઓ ! વિચાર કરો. મહારાણા પ્રતાપમાં કેટલું આત્મબળ હતું ! એણે જે શુદ્ધ અને દઢ સંકલ્પ કર્યો તેમાં તેને સફળતા મળી. આ ન્યાય આપીને હું તમને એ કહેવા માંશું છું કે આજે આપણા હિન્દુ સમાજમાં છે કોઈ આવો કેસરી પ્રતાપ ? કે આર્ય સંસ્કૃતિનો નાશ થતો હોય ત્યાં આવી ઝુંબેશ ઉઠાવી શકે ? ચંદનના વનમાં હજારો સર્પ હોય પણ તેને ભગાડવા માટે મોરનો એક જ ટહુકાર બસ છે, તેમ જ્યારે આત્મામાં ખમીર જાગશે ત્યારે આવી તાકાત આવશે. ગજસુકુમાલ અણગાર પાસે આત્મિક બળ હતું. તેથી તેમણે એવો દઢ સંકલ્પ કર્યો હતો કે ગમે તેવી વેદના થાય પણ મારે મારા સ્વભાવમાં સ્થિર રહેવું. સોમિલને દોષ આપવો નહિ કે તેના ઉપર ક્રોધ કે દ્વેષ કરવો નહિ. એ રીતે તેઓ પોતાના સ્વભાવમાં સ્થિર રહ્યા ને બે ઘડીનો ઘોર ઉપસર્ગ સહન કરીને ઘાતી કર્મનો ક્ષય કરીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા અને “તતો પચ્છા સિધ્ધે જાવ પહીજે” તે જ અમથે બધા કર્મોના ક્ષય કરીને ગજસુકુમાલ અણગાર કૃતકૃત્ય થઈ ગયા. જેમના સમસ્ત કર્મો સિધ્ધ થયાં, તેઓ લોકલોકના સર્વ પદાર્થોના જ્ઞાનથી યુક્ત થઈ ગયા, બધા કર્મોના ક્ષય થવાથી સુકૃત થઈ ગયા, સર્વે પ્રકારના કર્મોથી ઉત્પન્ન થતાં વિકારોને દૂર કરવાથી “પરિનિર્વાત” એટલે શીતળી ભૂત થઈ ગયા, તેમજ શારીરિક દુઃખ અને માનસિક દુઃખથી રહિત હોવાના કારણે

“ સર્વ દુઃખ પ્રહીણ ” થઈ ગયા ઝોટલે કે ગજસુકુમાલ અણુગાર પરમપદને પ્રાપ્ત થયાં ઝોટલે મોક્ષમાં ગયા.

૧. બધુઓ ! ગજસુકુમાલ મહામુનિ કેટલા બધા સુકોમળ શરીરવાળા ! એમના પર દીક્ષા લઈને હજુ બીજા પરિવહ વિગેરે સહન કરી શરીરને કસવાનેા અભ્યાસ પણ નથી થયો ત્યાં માથે ધગધગતા અંગારા મૂકાયા અને ઉભા ઉભા બળવાની ઘોર પીડા આવી. અહીં અંગારા મૂકનાર પ્રત્યે ક્રોધાદિ કષાય, એને મારવાની અશુભ લેશ્યા તથા અસહ્ય પીડાના કારણે આત્મધ્યાન રૂપી ઘા લાગવાની પૂરી શક્યતા ગણાય, પણ તે ઘા લાગ્યા ખરા ? “ ના ”. શાથી ? બળે છે તે મારું નથી અને મારું છે તે બળતું નથી. એવા તાત્વિક વિચારે બખતરતું કામ કયું, પછી કષાયાદિના ઘા વાગે ખરા ? “ ના ”. ઉદ્વેગ તત્વ વિચારે શુભ ભાવનાની વૃદ્ધિ કરી, ધર્મધ્યાનનેા વેગ વધાર્યો, શુકલધ્યાનને સુલભ કરી દીધું અને અસંખ્ય કાળના કર્મ ચોપડે પડેલા દેવાના હિસાબ ક્ષણવારમાં ચૂકતે કરી દીધા. નરકમાં અસંખ્ય વર્ષોની આથી પણ અનંત ગણી વેદનાઓ સહેવા છતાં પામવું અશક્ય એવું કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરીલીધા. એ તો એમનું કાર્ય સાધીને ગયા ત્યાર પછી શું બન્યું :-

“ તત્થળં અદ્વાસ નિહિપદિં દેવેદિં સમ્મં આરાદિયનિકકુદ્ધુ દિવ્વે સુરભિગંધોદપ્પ કુદ્ધે વસધ્ધવન્નેકુસુમે નિવાદ્પ ચેલુકલ્લેવે કપ્પ દિવ્વેયે ગીયગંધવ્વ નિનાપ કપ્પ વાવિ હોત્થા । ”

ગજસુકુમાલ અણુગાર ઘોર ઉપસર્ગ સહન કરી આઠે કર્મેના ક્ષય કરીને મોક્ષમાં ગયા. એમની સાધના જોઈને લલભલા દેવોના મસ્તકે તેમના ચરણમાં ઝૂકી ગયા. અહો ! શું આ સંતની સાધના છે ! હજુ સવારે તો દીક્ષા લીધી ને સાંજે પડિમા વહન કરવા શ્મશાનમાં આવ્યા, અને રાત્રે તો મોક્ષમાં પહોંચી ગયા. તેથી સમીપવર્તિ નજીકમાં વસનારા દેવોએ ગજસુકુમાલ અણુગારે ચારિત્રનું સમ્યક આરાધન કયું છે એમ વિચાર કરીને પોતાની વૈકિય શક્તિ દ્વારા દિવ્ય સુગંધિત અચેત જળની અને પાંચ વર્ણોનાં અચેત પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી, તથા દિવ્ય વસ્ત્રોની વૃષ્ટિ કરી અને તે દેવતાઓએ દિવ્ય સુમધુર ગીતથી અને મૃદંગાદિ વાદ્યોના ધ્વનિથી આકાશને ગુંજાવી દીધું. આ રીતે દેવોએ ગજસુકુમાલ અણુગારનેા નિર્વાણ મહોત્સવ ઉજવ્યો. ગજસુકુમાલ જે લક્ષથી સંસારની મોહમાયા છોડીને સાધુ બન્યા હતા તે રીતે શૂરવીર રૈનિકની માર્કક કર્મ મેદાનમાં જંગ જેલ્યો ને વિજય મેળવ્યો. તેની ખુશાલીમાં દેવોએ નિર્વાણ મહોત્સવ ઉજવ્યો.

આ તરફ ગજસુકુમાલ કુમારને દીક્ષા આપી ભગવાનને સોંપીને કૃષ્ણવાસુદેવ, દેવકી રાણી, વસુદેવ રાજા વિગેરે ઘેર આવ્યા પણ દેવકી માતાને કર્યાંય ચેન પડતું નથી. પોતાના લાડીલા પુત્રના વિરહથી રાજભવન શ્મશાન જેવા શૂન્ય દેખાવા લાગ્યા. ખાલું પીલું પણ ભાવતું નથી. જેમ તેમ કરીને દિવસ પસાર કર્યો. રાત્રી પડી પણ દેવકીજીને ઉંઘ આવતી નથી. મનમાં એક જ રમણતા છે કે ક્યારે રાત્રી પૂરી થાય ને મારા

વહાલસોયા દીકરાનું શુભ જોઈ. છત્રપલંગમાં માતા સુતી છે પણ ઝળકી ઝળકીને જાગી જતા લાગી ને બોલવા લાગી કે હે મારા બેટા કૃષ્ણ! તું જન્મી ઉઠ ને રથ તૈયાર કરાવ. ગજસુકુમાલ મુનિના દર્શન કરવા જવું છે. આ રીતે માતાને પુત્રના વિથોગમાં રાત છ મહિના જેવી લાંબી લાગી.

દેવકી માતાને ગજસુકુમાલ અણુગારના દર્શન કરવાનો તલસાટ જાગ્યો છે. જેમ તેમ કરીને રાત્રી વીતાવી અને સવાર પડી. કૃષ્ણવાસુદેવને પણ ભગવાનના દર્શનને જવાનો તલસાટ હતો. ગજસુકુમાલની દીક્ષાના બીજે દિવસે સુર્યોદય થયા પછી કૃષ્ણ વાસુદેવે સ્નાન કર્યું. સ્નાન કરીને વસ્ત્રાલંકારોથી વિભૂષિત થઈને હાથી ઉપર બેઠા. કોરંક પુષ્પની માળાથી યુક્ત છત્રને શિર ઉપર ધરાવતા તથા હાથી જમણી બંને ખાનુએ શ્વેત આમર ઢાળાવતા અનેક સુલટોના સમુદ્ધથી યુક્ત “વારાચક” ગયરિ” મઙ્ગ” મઙ્ગેણ” જેણેવ અરહા અરિહંતેભિ તેણેવ પહારેત્ય ગમણા” તે કૃષ્ણવાસુદેવે દ્વારકા નગરીના મધ્ય ભાગમાંથી મોટા મોટા રાજમાર્ગ ઉપરથી પસાર થઈને અહંત અરિહંત-નેમિ પાસે જવા પ્રસ્થાન કર્યું.

ખંધુઓ! આ ત્રણ ખંડના અધિપતિ છે પણ ભગવાનના દર્શન કરવા જવાની કેટલી લાગણી છે! કેટલા ઉત્કૃષ્ટ ભાવ છે! ઉત્કૃષ્ટ ભાવે વંદન કરતાં જીવ નીચગોત્ર કર્મનો ક્ષય કરીને ઉચ્ચ ગોત્ર કર્મ ખાંધે છે. સંતના દર્શન કરવામાં પણ કેટલો ખર્ચ લાલ છે! પણ આજનો માનવી હાય પૈસા-હાય પૈસા કરીને ધન મેળવવા દોડાદોડ કરે છે. ગામમાં સંત બિરાજતા હોય તો દર્શન કરવા આવવાનો પણ એને ટાઈમ નથી, પણ એક દિવસ આ જીવન ફરર....કું થઈ જશે, ત્યારે કોને કહેશે કે ટાઈમ નથી. કૃષ્ણવાસુદેવ રાજશાહી પોશાક પહેરીને હાથી ઉપર બેઠા છે. માથે રાજસેવકોએ છત્ર ધર્યું છે. આમર વીંઝાય છે ને ઘણા સુલટો તેમને ઘેરી વળ્યા છે. આવા ઠાઠમાઠથી દ્વારકા નગરીના મુખ્ય મુખ્ય રાજમાર્ગે થઈને જઈ રહ્યાં છે. તમને એમ થશે કે દર્શન કરવા જવું તેમાં આટલા ઠાઠમાઠની શી જરૂર? આવા મોટા મહારાજાઓ દર્શન કરવા નીકળે ત્યારે તેમની સવારી બેઈને લોકો ધર્મ પાત્રી બાળ છે, ને શાસનની પ્રભાવના થાય છે.

આજે જ્ઞાનપંચમીનો પવિત્ર દિવસ છે. એટલે જ્ઞાનની આરાધના કરવાની જરૂર છે. જ્ઞાન વિનાનું જીવન વેરાન વન જેવું છે. અજ્ઞાન અધિકાર સ્વરૂપ છે જ્યારે જ્ઞાન પ્રકાશ સ્વરૂપ છે. તમે ઘરમાં પ્રકાશ કરવા માટે ફાનસ સજાગાવો છો. તો તેમાં ફાનસ, વાટ, કેરોસીન, દિવાસળી બધું જોઈએ છે અને લાઈટ કરવા માટે ગ્લોબ, બટન, પાવર વિગેરેની જરૂર પડે છે, ત્યારે તમને પ્રકાશ મળે છે. જ્યારે જ્ઞાન એવો પ્રકાશ છે કે તેને તેલની કે વાટની આવશ્યકતા નથી. જ્ઞાન સ્વતઃ પ્રકાશમાન છે. એને અન્ય પ્રકાશની જરૂર નથી. જ્ઞાનનો પ્રકાશ તો સૂર્યના પ્રકાશ કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ છે. કારણ કે સૂર્ય તો દિવસે જ પ્રકાશ આપે છે જ્યારે જ્ઞાન તો દિવસે ને રાત્રે સરખો પ્રકાશ આપે છે.

સૂર્ય તો આંખવાળાને જ પ્રકાશ આપે છે જ્યારે જ્ઞાન તો માત્ર આંખવાળા ને જ નહિ પણ આંખ વગરનાને પણ પ્રકાશ આપે છે. સમ્યક્જ્ઞાનના અભાવે આત્મા અનંતકાળથી દુઃખમય સંસારમાં ભગી રહ્યો છે. એને સ્વપ્નમાં પણ સુખના દર્શન થતાં નથી. ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં ભગવંત કહે છે કે.

જાવન્તિ વિજ્ઞા પુરિસા, સર્વે તે દુઃસ્વસંભવા ।

લુપ્પન્તિ બહુસો મુદ્ધા, સંસારમ્મિ અણન્તણ ॥ અ. ૬ ગાથા ૧

અજ્ઞાન એ સર્વ દુઃખોતું મૂળ છે. અજ્ઞાની માણસને સત્ અસતનો વિવેક હોતો નથી એટલે તે જન્મ મરણથી નિવૃત્ત થઈ શકતો નથી, તેથી તે દુઃખ પામે છે, અને અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં કહો કે વ્યવહારિક ક્ષેત્રમાં કહો પણ જ્ઞાન તો અવશ્ય જોઈશે. તમે કોઈ પણ જાતનો વહેપાર ધંધો કરો છો તો તેના વિષયનું જ્ઞાન મેળવવું પડે છે ને ? ઝવેરાતનો વહેપાર કરવો હોય તો ઝવેરાતના વિષયને લગતું જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ ને કાપડ કે કરીયાણાનો વહેપાર કરવો હોય તો તેનું જ્ઞાન મેળવવું જરૂરી છે તેમ જ્યાં સુધી દેહના ધર્મનું અને આત્માના ધર્મનું જ્ઞાન નહિ હોય ત્યાં સુધી આત્મસાધનાનો અનોખો સ્વાદિષ્ટ રસ ક્યાંથી આપી શકશો ? આ આત્માએ અજ્ઞાનમાં અનંત જન્મો વીતાવ્યા. અધિકારમાં કાળી રસ્સી સર્પ જેવી દેખાશે પણ જ્યાં પ્રકાશ કરીને જોશે ત્યાં રસ્સી દેખાશે, તેમ અજ્ઞાનથી આત્મા વસ્તુને વિપરીત રૂપે દેખે છે પણ જ્યાં એના જીવનમાં જ્ઞાનનો દિપક પ્રગટશે ત્યાં એ જ વસ્તુ એને સવળી દેખાશે. અજ્ઞાન અને મોહને દૂર કરવા માટે જ્ઞાનના પ્રકાશની જરૂર છે. માટે જ્ઞાનની આરાધના કરો.

જ્ઞાનની આરાધના કરવી એટલે પુસ્તક કે પાનાની પૂજા કરવાની નથી પણ જ્ઞાનનું ખડુમાન કરવું. જ્ઞાન ભણવું ને ભણાવવું અને જ્ઞાન ભણ્યા પછી વિનય, વૈયાવચ્ચ કરવા, કષાયોનો ત્યાગ કરવો, જ્ઞાની પુરૂષોના શુભગાન કરવા. આપણને જ્ઞાન ન મળતું હોય તો જે જ્ઞાન ભણે તેને સહાયક બનવું, જ્ઞાન કે જ્ઞાનીની અશાતના કરવી નહિ. જે જ્ઞાનની અશાતના કરે, જ્ઞાની સાથે ખોટા ઝઘડા વિખવાદ કરે, જ્ઞાનીના અવજવાદ બોલે, જ્ઞાની ઉપર દ્રેષ કરે, જ્ઞાન ભણનારને અંતરાય પડાવે તેને જ્ઞાનાવરણીય કર્મ બંધાય છે. જે જ્ઞાન ભણનારને સહાય કરે છે તેનું જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ખપે છે, અને તે જ્ઞાનવાન આત્મા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને અનેક જીવોને સવળા મર્જે વાળે છે. તે ચોતે તરે છે ને જીભને તારે છે. (જ્ઞાનપંથમી ઉપર પૂ. મહાસતીજીએ એ સંતોનું દર્શન આપ્યું હતું. એક સંતે કેવી રીતે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ખપાવ્યા અને જીભએ ખાંધ્યા તેના ઉપર ખૂબ સુંદર રજુઆત કરી હતી ને જ્ઞાન ઉપર ખૂબ ભાર આપ્યો હતો.)

ચરિત્ર :- “વિરાટ નગરમાં જુદા જુદા રૂપે પાંડવોનો પ્રવેશ :-”
પાંડવો વિરાટ નગરીના ઉદ્યાનમાં પહોંચી ગયા, અને એક વૃક્ષ નીચે વિસામો ખાવા બેઠા, ત્યારે યુધિષ્ઠિરે કહ્યું, હે મારા વહાલા વીરો ! મારી ભૂલના કારણે તમારે બધાને

કેટલું કબૂત્ર સહન કરવું પડ્યું ? અત્યાર સુધી તો આપણે સ્વનંત્ર રહીને દુઃખ વેડ્યા પણ હવે તો ગુપ્ત રીતે વિરાટ રાજની સેવામાં રહીને એક વર્ષ વીતાવવું પડશે. રાજની સેવા તલવારની ધાર જેવી હોય છે, અને સત્યવાદી સેવક રાજને બાંધુ પ્રિય હોય છે તે વાત આપણા માટે અનુભવ સિદ્ધ છે. માટે તમને મારે વધુ કહેવાની જરૂર નથી. હવે આપણામાંથી જેને જે કાર્ય બરાબર આવડતું હોય તે કાર્ય કરવા માટે રાજ પાસે જઈએ. રાજ પાસે આપણાં નામ જીદા રાખીશું પણ આપણે ખાસ જરૂરિયાત હોય ત્યારે ગુપ્ત રીતે એકબીજાને યોદ્ધાવવા માટે જીદા નામ રાખીએ. એમ નિર્ણય કર્યો. અને

જય જયવંત વિજય સજસેરૂ, જયવલ્લભ અભિરામ,

યો સંકેતિક નામ ધરાયા, કીના રક્ષા હિત કામ હો....શ્રોતા

ધર્મરાજનું નામ જય, ભીમનું નામ જયવંત, અર્જુનનું નામ વિજય, નકુળનું નામ સજસેરૂ, અને સહદેવનું નામ જયવલ્લભ પાડ્યું. ગુપ્ત રીતે યોદ્ધાવવા હોય ત્યારે આ નામથી યોદ્ધાવવા. આમ નક્કી કરીને આગળ ચાલતાં વિરાટ નગરના શ્મશાન પાસે આવ્યા. ત્યાં એક સમડાના વૃક્ષ નીચે એક મણીધર સર્પનો રાક્ષડો હતો. ત્યાં તે સદા ક્રેણુ માંડીને ખેસતો હતો. જો કોઈ તેને છ'છેડે તો તેને ડંશ દેતો હતો. તેના ડરથી કોઈ ત્યાં આવતું નહિ. રાક્ષડાની બાબુમાં એક પર્વત હતો. તેની તળેટીમાં એક સુંદર શુક્ર હતી. પાંડવોએ જોયું કે આ ગુપ્ત સ્થાન સારું છે. અહીં આ મણીધરનો વાસ છે તેથી કોઈ આવશે નહિ. માટે આપણાં શસ્ત્રો આ શુક્રમાં મૂકી દઈએ. કારણ કે રાજની સેવામાં જવું છે એટલે શસ્ત્રો લઈને જવાય નહિ. તેથી ભીમની ગદા, અર્જુનના ધનુષ્યબાણ એ રીતે જેનાં જે શસ્ત્રો હતાં તે તેમજ બીજાં જે મૂલ્યવાન ચીજો હતી તે બધું શુક્રમાં મૂકીને બધાએ વિરાટ રાજના નગરમાં પ્રવેશ કર્યો ને કોઈ સારું મકાન શોધી તેમાં કુંતાણને રાખ્યાં ને કહ્યું, માતા ! અમે અવારનવાર તારી બબર લઈશું. તું સુખેથી રહેજે. બધાએ એક સાથે રાજદરબારમાં જવું નહિ પણ નંબર પ્રમાણે વારાફરતી જવું તેમ નક્કી કર્યું.

યુધિષ્ઠિરે બારે અંગે ટીલા ટપકા કર્યા, લાંબુ ધોતીયું પહેર્યું, જનોઈ પહેરી અને કાનમાં મોતીના સુંદર કુંડળ પહેર્યા. હાથમાં ટીપણું અને બ્રાહ્મણનો વેશ પહેરીને નગરની વચ્ચે થઈને ચાલ્યા. આવા તેજસ્વી બ્રાહ્મણને જોઈને લોકો યોદ્ધા લાગ્યા કે આ કોઈ પવિત્ર પુરૂષ છે. એ કોણ હશે ? સૌ આશ્ચર્યપૂર્વક તેને જોવા લાગ્યા ને તેમને પગે લાગવા લાગ્યા, ત્યારે ધર્મરાજ તેમને આશિષ આપતાં આગળ ચાલ્યા, અને મચ્છ રાજની સભાના દ્વારે આવ્યા ને દ્વારપાળને કહ્યું કે મહારાજને કહે કે એક બ્રાહ્મણ આપનાં દર્શન કરવા દ્વરથી આવ્યો છે. દ્વારપાળે રાજને કહ્યું એટલે રાજએ સભામાં આવવાની આજ્ઞા આપી. તેથી ધર્મરાજએ સભામાં પ્રવેશ કર્યો. બ્રાહ્મણને જોઈને મચ્છ રાજએ ઉભા થઈને તેમનો સત્કાર કર્યો ને ઉંચા આસને બેસાડ્યા.

“યુધિષ્ઠિરને જોતાં સૌને થયેલું આશ્ચર્ય” :- યુધિષ્ઠિર જાણે દેવોના ગુરુ યજ્ઞરૂપિતે જ ન હોય! તેવા શોભવા લાગ્યા. રાજા પણ વિચાર કરવા લાગ્યા કે આજ સુધી મેં આવી પવિત્ર અને સૌમ્ય આકૃતિવાળો પ્રાહ્મણુ જોયો નથી. આ ખૂબ જ્ઞાની દેખાય છે. આવા પુરૂષના પગલા થવાથી મારી સભા પવિત્ર બની ગઈ. એમ આનંદ પામતા રાજાએ તે પ્રાહ્મણુના ચરણમાં મસ્તક નમાવીને પ્રણામ કર્યા. પ્રાહ્મણુ પણ તેમના માથે હાથ મૂકીને આશીર્વાદ આપ્યા. પછી આખી સભાના માણસોએ નમસ્કાર કર્યા ને આશીર્વાદ લીધા. પછી રાજાએ પૂછ્યું—આપ ક્યાંથી પધાર્યા ને કેણુ છો? ત્યારે યુધિષ્ઠિરે કહ્યું—હું કંઈ નામને. પ્રાહ્મણુ છું. યુધિષ્ઠિરને મિત્ર અને તેમને મિત્ર પુરોહિત છું. તે સિવાય જુગાર રમવામાં પણ પ્રવીણ છું. હું ક્યારે પણ તેમાં હારું નહિ. ખીજી ઘણી કળાઓમાં પ્રવીણ છું, ત્યારે મગ્ધ રાજાએ કહ્યું—તમે જુગાર રમવામાં ચતુર હતા તો ધર્મરાજ શામાટે હારી ગયા? પ્રાહ્મણુ કહ્યું—મહારાજા! હું તે વખતે બહારગામ ગયો હતો, અને ધર્મરાજ કદી જુગાર રમે તેવા નહોતા પણ દુર્યોધન અને શકુનિએ કપટ કરીને જુગાર રમાડ્યા, અને તેઓ હારી ગયા પણ જોહું હોત તો હાર થવા દેત નહિ. તેઓ રાજપાટ હારી ગયા તેથી દુર્યોધને તેમને વનવાસ આપ્યો. દુર્યોધન બહુ કપટી છે તેથી હું તેની પાસે ગયો નહિ પણ મારા પાંડવોની શોધ કરવા નીકળ્યો. તેમની શોધ કરતાં બાર બાર વર્ષ પૂરા થયા પણ તેમનો પત્તો લાગ્યો નહિ. મને બખર પડી કે વિરાટ નગરીના મગ્ધ રાજા ઉદાર, ન્યાયી, સહાયારી અને પવિત્ર છે. તેથી ઉદર પૂર્તિ માટે હું ફરતો ફરતો અહીં આવ્યો છું. રાજાએ કહ્યું—આજથી તમે મારા માનનીય પુરોહિત છો. આપના જેવા જ્ઞાની પુરોહિત સદ્ભાગ્યે જ મળે છે. તમે યુધિષ્ઠિરના મિત્ર છો ને મારે ત્યાં પધાર્યા તેથી મને ખૂબ આનંદ થયો. આમ કહી સુવર્ણથી પ્રાહ્મણુને સત્કાર કર્યો.

“રસોઈયાના રૂપમાં ભીમનું આગમન” :- હવે બીજો દિવસ પહોંચે જેવી પડછંદ કાયાવાળો, સૌંદર્યવાન એક માણસ હાથમાં કડછો ને ચમચો લઈને રાજભવન પાસેથી જતો હતો. રાજાએ દૂરથી તેને જતો જોયો. એટલે દ્વારપાળ દ્વારા રાજાએ તેને બોલાવ્યો ને પૂછ્યું કે હું લાઈ! તું કેણુ છે ને ક્યાંથી આવ્યો છે? ત્યારે ભીમે કહ્યું હું મહારાજા યુધિષ્ઠિરનો રસોઈઓ છું. હું દરેક જાતની મીઠાઈ તેમજ બધી વસ્તુ બનાવું છું. મારું નામ વદલ છે. હું રસોઈ બનાવવામાં પ્રવીણ છું એટલું જ નહિ પણ મને મદલચુધ કરતા પણ આવડે છે. હસ્તિનાપુરના બધા મદલોમાં હું શ્રેષ્ઠ હતો પણ તેઓ રાજપાટ હારીને વનવાસ ગયા. પછી મેં તેમની ખૂબ શોધ કરી પણ અત્યાર સુધી નહિ મળવાથી હુઃખી થઈને આમતેમ ફરતો આપના આશ્રયે આવ્યો છું. રાજાએ ખુશ થઈને પોતાના રસોડાનો અધ્યક્ષ બનાવ્યો, ને તેને પણ સુવર્ણથી સત્કાર કર્યો. હવે અર્જુનજી કોનું રૂપ લઈને આવશે તેના લાવ અવસરે કહેવાશે.

સુદ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની, ચરમ તીર્થંકર મહાવીર પ્રભુએ જગતના જીવોના ઉદ્ધાર માટે દ્વાદશાંગી સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી. દ્વાદશાંગી સૂત્રમાં આઠમું અંગ અંતગઠ સૂત્રના આઠમા અધ્યયનમાં ગજસુકુમાલને અધિકાર ચાલે છે.

કૃષ્ણવાસુદેવને પોતાના લઘુ બંધવાના દર્શન કરવાનો ઉમંગ છે. તેઓ પોતે હાથી ઉપર બેઠા છે. માથે છત્ર ધર્યું છે ચામર વીંઝાય છે અને ઘણી મોટી સંખ્યામાં સેવકો સાથે ચાલે છે. આ સમયનું દશ્ય બહુ સુંદર દેખાતું હતું. કૃષ્ણવાસુદેવ ઉત્સાહપૂર્વક રાજશાહી ઠાઠમાઠથી દ્વારકા નગરીના મધ્ય ભાગમાંથી જઈ રહ્યા હતા. ત્યારે શું બને છે ! 'તપ જ' સે કળહે વાસુદેવે વારાવર્ષય મજ્જાં મજ્જેણ' ણિગચ્છમાણે પક્કં પુગિસ' પાસદ, જુણં જરા જજ્જરિયં દેહં જાવ કિલંતં મહદ્ મહાલયાઓ હટ્ટગરાણીઓ પગમિગ હટ્ટગં વહિયા રત્થાપહાઓ અંતોગિહં અણુપ્પવેસમાણં પાસદ્ ।" કૃષ્ણવાસુદેવે દ્વારકા નગરીના મધ્યભાગમાં થઈને જતાં એક વૃદ્ધ પુરૂષને જોયો. તે વૃદ્ધ પુરૂષનું શરીર વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે ખૂબ જીર્ણ થઈ ગયું હતું. પગ લથડીયા ખાતાં હતાં. તેની દશા ખૂબ દુઃખી અને દયામણી હતી. એના મુખ ઉપર પૂર્ણ વૃદ્ધાવસ્થાની રેખાઓ દેખાતી હતી. વૃદ્ધાવસ્થા આવે છે ત્યારે શરીરનું બળ ક્ષીણ થઈ જાય છે. એ રીતે આ વૃદ્ધ પુરૂષનું શરીર વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે જર્જરિત થઈ ગયું હોવાથી શરીરમાં તાકાત ન હતી. તેથી તે અશક્ત વૃદ્ધ પુરૂષ એક મોટા ઇંટના ઢગલામાંથી એકેક ઇંટ ઉપાડીને બહારના રાજમાર્ગ ઉપરથી પોતાના ઘરમાં મૂકતો હતો. આ જોઈને કૃષ્ણવાસુદેવને ખૂબ દયા આવી.

કૃષ્ણવાસુદેવ સમ્યક્દષ્ટિ આત્મા હતા. સમ-સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને આસ્થા. આ પાંચ સમકિતના લક્ષણો છે. તેમાં અનુકંપા એ પણ સમકિતનું લક્ષણ છે. કૃષ્ણ વાસુદેવનું હૃદય ખૂબ દયાળુ હતું. તેઓ કોઈનું દુઃખ જોઈ શકતાં ન હતાં. કોઈ દુઃખીને જોયે તો તેમનું હૃદય પીગળી જતું હતું. પેલા વૃદ્ધ માણસને ઇંટના મોટા ઢગલામાંથી એકેક ઇંટ ઉપાડીને પોતાના ઘરમાં મૂકતો જોઈને કૃષ્ણવાસુદેવ વિચાર કરવા લાગ્યા કે આ બિચારો જીર્ણ શરીરવાળો પુરૂષ આટલા મોટા ઢગલામાંથી એકેક ઇંટ ઉપાડીને ઘરમાં મૂકશે તો આ મોટો ઢગલો ક્યારે પૂરો થશે ? એનું શરીર થરથર ધ્રુજે છે. એકેક ઇંટ ઉપાડીને મૂકવા જતાં તે થાકી જાય છે. આ ઢગલો ઉપાડતાં પહેલાં એ ઉપડીજશે. આવા પુરૂષને મારે સહાય કરવી જોઈએ અને તેને દુઃખમાંથી મુક્ત કરવો જોઈએ.

ત્રણ ખંડના અધિપતિ છે છતાં તેમના દિલમાં દુઃખી પ્રત્યે કેટલી દયા છે ! પુણ્યના ઉદયથી જો સુખી હો તો દુઃખીને જોઈને દિલ દ્રવી જવું જોઈએ. અને સહાય કરવી શા.-૧૦૩

જોઈએ. દયા એ ધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષનું મૂળ છે. જ્યાં દયા નથી ત્યાં ધર્મ નથી. દયા રૂપી નદીનાકિનારે ધર્મના અંકુરા ઉગે છે, પણ જ્યાં દયા રૂપી નદી સૂકાઈ ગઈ છે ત્યાં ધર્મના અંકુરા કેવી રીતે ઉગવાનાં છે ? દીન દુઃખી જીવોને જોઈને જેને મદદ કરવાનું, તેના પ્રત્યે સહાનુભૂતિ વ્યક્ત કરવાનું મન થતું નથી તેનો અવતાર પશુ જેવો છે. પૂર્વે કરેલા પાપકર્મના ઉદયથી જે જીવો દુઃખી છે તેનું દુઃખ દૂર કરવા માટે યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ સંસારમાં સંપત્તિ સ્થિર નથી, વિજળીના ઝબકારા જેવી અચળ છે. આજનો રાજા કાલે રાંક બની જાય છે ને આજનો ભિખારી કાલે શ્રીમંત બની જાય છે. કેને ખબર છે કે કાલ કેવી ઉગશે ? માટે જ્યાં સુધી તમારા પુણ્યનો દ્વિપક જલે છે ત્યાં સુધી બને તેટલા સુકૃત્યો કરી દો. પુણ્યનો દ્વિપક ખુઝાઈ જશે ત્યારે જીવનમાં ઘેર અંધકાર છવાઈ જશે. પુણ્યનો કાંઈ ભરોસો રાખવા જેવો નથી. ક્યારે પાપનો ઉદય થશે તે ખબર નથી. અહીં એક દૃષ્ટાંત યાદ આવે છે.

એક મોટા શ્રીમંત શેઠને પુણ્યોદયે બધું સુખ હતું. તે ખૂબ હોંશિયાર ડાહ્યા ને ગંભીર હતા, પણ સાથે પાપોદયે પત્ની તરફથી એને બિલકુલ સુખ કે શાંતિ ન હતી. દેખાવમાં તો રૂપાળી ને રંગીલી હતી પણ એવી આઝાદ હતી કે પતિનું કહ્યું કદી કરતી ન હતી. એના પતિને ધડાકે ઉઠાડે ને ધડાકે બેસાડે. આથી શેઠ ખૂબ કંટાળી ગયા પણ આ સંસારના ચોકઠામાંથી બહાર નીકળી શકે તેમ ન હતું. એક દિવસ શેઠે શેઠાણીને નમ્રતાથી કહ્યું કે તું કહીશ તેમ હું બધું કરીશ પણ મારી આખર તો રાખવી પડશે. ત્યાં એકદમ ધુંધરાટો કરીને કહે છે તમારે શી માંડવી છે ? શું હું કંઈ તમારી નોકરડી છું ? તમારે જે કહેવું હોય તે ચોખ્ખું કહો. પછી હું તમને જવાબ આપીશ. શેઠ કહે મારા રપ મિત્રો છે. તે મને ઘણી વાર જમવાનું કહે છે પણ હું જતો નથી. જમું તો જમાડવા પડે ને ! પણ ગઈ કાલે રપ મિત્રો ભોગા થઈને મારી પાછળ પડ્યા કે તમે ન. આવો તો કાંઈ નહિ પણ અમે બધા તમારે ઘેર જમવા આવવાના છે. મેં ઘણા બહાના કાઢ્યા પણ તેઓ માન્યા નહિ. છેવટે ના છૂટકે મેં હા પાડી. તો તું સમજીને આટલું કર. ત્યાં શેઠાણીએ ધડાકો કર્યો કે હું તમારી નોકરડી નથી. મારાથી નહિ બને. તે ઘણું બોલી, પણ શેઠે નમ્ર બનીને તેને સમજાવી. ત્યારે કહ્યું કે ભલે, હું તમારી ૫૦ આજ્ઞા માનીશ, પણ એકાવનમી આજ્ઞા કરશે તો હું નહિ માનું. શેઠ કહે ભલે.

ખીજે દિવસે શેઠાણીએ રસોઈ બનાવી. બપોર થતાં શેઠનાં મિત્રો જમવા આવ્યાં. એટલે શેઠે કહ્યું—બધા મહેમાન આવી ગયા છે તો પાટલા ઢાળો, ત્યારે શેઠાણીએ ફક્ત પાટલા ઢાળ્યા પણ ખીજું કાંઈ ન કર્યું. તેથી શેઠને બધું વારાફરતી કહેવું પડ્યું. હા. ત. થાળી લાવી ને વાટકો ન લાવી. તે રીતે દરેકમાં કયું. જમવામાં પણ એમ જ કયું. આમ કરતાં ૫૦ વખત કહ્યું. જ્યાં એકાવનમી વાર કહ્યું કે રાઇતું લાવો.

ત્યાં શેઠાણી ધડુકયા કે શું હું તમારા ઘરની ઘાટણ છું ? કે વારેવારે આ લાવ ...આલાવ કર્યા કરો છો. તમે નવરા અને તમારા મિત્રો નવરા. બધા ખાઉધરા ભેગા થયા છે તો શરમ આવે છે કે નહિ ? આવા શબ્દો સાંભળતાં મિત્રો વિચારમાં પડી ગયા કે અકાહા આ તો વાઘણ જેવી છે. આ ઘરમાં કેમ રહેવાય ? મિત્રો બધા જ જમતા જમતા ઉઠીને આદ્યા ગયા. શેઠ આ બનાવથી એકદમ ચિંતાતુર બનીને પલંગમાં પડીને રડતા રડતા બોલ્યા કે શેઠાણી ! તેં આજે મારી આબરૂ લીધી છે, ત્યારે તે કહે કે મેં તો પહેલેથી કહ્યું હતું કે હું પચાસ આજ્ઞા માનીશ, એકાવનમી નહિ માનું. શા માટે એકાવનમી આજ્ઞા કરી ? આ બનાવથી શેઠને સંસાર પ્રત્યે નફરત છૂટી ને વૈરાગ્ય આવી ગયો. શેઠના પાપોદયે શેઠાણી આવા મળ્યા હતાં પણ શેઠ નિમિત્ત મળતાં જાગી ગયા.

હવે મૂળ વાત વિચારીએ, ત્રિખંડ અધિપતિ કૃષ્ણવાસુદેવને વૃધ્ધ માણસની દયા આવી. તેથી વિચાર્યું કે હું ઇંટ ઉપાડું. તેથી તેમના હાથીને ઇંટોના ઢગલા પાસે લાવ્યા. “ તમે જાં સે કળેજાં વાસુદેવે જાં બેગાપ દ્વિગાપ ગહિયાએ સમાળીએ અળેગેહિ ” પુરિસસભોહ ” સે મહાલજા દ્વિગસ્ત રાસી ગહિયા વહિયા રત્યાપહાએ અંતોધર ” સિ અળપ્પવેસિએ । કૃષ્ણવાસુદેવે હાથી ઉપર બેઠા બેઠા પોતાના હાથે એક ઇંટ ઉપાડીને તેના ઘરમાં મૂકી દીધી, એટલે કૃષ્ણવાસુદેવની સાથે રહેલાં બધા માણસો તેમના મનનો અભિપ્રાય સમજી ગયાં કે આપણાં મહારાજા પોતે ઇંટ ઉપાડીને આ વૃધ્ધ પુરૂષને સહાય કરવાની આપણએ સૂચના કરે છે, એટલે સાથે રહેલાં બધા માણસોએ એકેક ઇંટ ઉપાડીને વૃધ્ધના ઘરમાં મૂકી દીધી.

આમ તો તે વૃધ્ધ પુરૂષને કોઈ મદદ કરવા જાત નહિ પણ જ્યારે કોઈ મોટા પુરૂષ જેને સહાય કરે તેને સૌ સહાય કરવા જાય છે. મહાજનો ચેનગત : સ પન્થા : । ઘરમાં કોઈ માણસ બિમાર હોય અને તેના ઘરનો મુખ્ય માણસ સંભાળ લે તો ઘરના બધા ખડા પગે તેની આકરી કરે છે, તેમ અહીં કૃષ્ણવાસુદેવે વૃધ્ધ પુરૂષની એક ઇંટ ઉપાડી તો બધા માણસોએ એકેક ઇંટ ઉપાડી. તેથી તેનું કામ ક્ષણવારમાં પતી ગયું. આથી વૃધ્ધ માણસને ખૂબ આનંદ થયો ને તેની આંખો હર્ષનાં આંસુથી છલકાઈ ગઈ. તે કૃષ્ણવાસુદેવના ચરણમાં પડીને તેમનો ઉપકાર માનતો કૃતજ્ઞતા પ્રગટ કરતો કૃષ્ણજનો જયજયકાર બોલાવવા લાગ્યો. કૃષ્ણવાસુદેવે વૃધ્ધને સહાય કરીને મોટા રાજાઓ તથા શ્રીમંતોને ગરીબો પ્રત્યે વાત્સલ્યતા, કર્તવ્યપારાયણતા અને પરોપકાર કરવાનો બોધ આપ્યો છે. હવે કૃષ્ણવાસુદેવ નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કરવા જશે ને ત્યાં શું બનશે તેના લાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- “ વિરાટ નગરીમાં નટીના રૂપમાં અભ્યુત્થાનો પ્રવેશ ” :- કંચુકી પહેરી, સુંદર રીતે માંથુ ઝોળી, બંને કાનમાં કુંડળ પહેરી, આંખમાં અંજન આંજી, સુંદર નટીનો વેશ ધારણ કરીને અભ્યુત્થાનો રાજમહેલમાં પ્રવેશ કર્યો ને ઝરૂખા પાસે જઈને ઉભા રહ્યા. તેનું રૂપ ખૂબ સુંદર હતું પણ તેનામાં કંઈક વિચિત્રતા દેખાતી હતી એટલે લોકો તેને ધારી ધારીને જોવા લાગ્યા. રાજાએ તેને આશ્ચર્યપૂર્વક પૂછ્યું-તું કોણ છે ?

તારી આકૃતિ સ્ત્રી પુરૂષ કરતાં જુની દેખાય છે. તો તું સ્ત્રી છે કે પુરુષ ? જો પુરૂષ હોય તો તે સ્ત્રીનો વેશ શા માટે પહેર્યો છે ? ત્યારે અર્જુને કહ્યું - હે મહારાજ ! હું સ્ત્રી પણ નથી ને પુરૂષ પણ નથી. હું નપુંસક છું ને આ પૃથ્વી ઉપર સ્ત્રીના વેશમાં ફરું છું રાજ કહે ઠીક, તો તમે ક્યાંથી આવો છો ? ત્યારે અર્જુને કહ્યું કે હું યુધિષ્ઠિર મહારાજના રાજ્યમાં રાજ્યભૂષણ નાટયાચાર્ય હતો. હું સંગીતકળામાં પ્રવીણ છું ને જૃહન્નટ મારું નામ છે, ત્યારે રાજ્યે પ્રસન્ન થઈને સુવર્ણથી તેનો સત્કાર કરીને કહ્યું કે તમે મારા રાજ્યમાં રહી જાઓ ને મારી પુત્રી ઉત્તરાને નાટ્યકળા અને સંગીતકળા શીખવાડજો. રાજ્યે પોતાની પુત્રીને શિક્ષણ આપવા માટે અર્જુનને રાખ્યો. કુંવરીને અભ્યાસ કરાવવા માટે નવી નાટ્યશાળા બનાવી.

એક દિવસે એક તેજસ્વી પુરૂષ (નકુળ) હાથમાં ચાબૂક અને રસ્સી લઈ કમર બાંધીને રાજમહેલ પાસેથી નીકળ્યો. રાજાની દ્રષ્ટિ તેના ઉપર પડી એટલે નોકર દ્વારા તેને બોલાવીને કહ્યું - બાધ ! તું કોણ છે ? એટલે નકુળે કહ્યું - સાહેબ ! હું ઘણે દૂરથી આવું છું. મારું નામ તંત્રીપાલ છે. હું યુધિષ્ઠિર મહારાજના રાજ્યમાં અશ્વસેનાધીશ હતો. હું અશ્વશાસ્ત્રનો જ્ઞાતા છું. એટલે અશ્વના લક્ષણ, ચિકિત્સા તથા અશ્વને ઢોડાવવાનું દરેક કાર્ય જાણું છું. નકુલની વાત સાંભળીને રાજ્યે કહ્યું કે તમારી આકૃતિથી તમારું જ્ઞાન દેખાઈ આવે છે. છતાં તમે મને ઘોડા ઉપર બેસીને સ્વારી કરી બતાવો. નકુલે ઘોડા ઉપર બેસીને સ્વારી કરી. ઘોડાના લક્ષણ બતાવ્યા. રાજ્યે પરીક્ષા કરીને સુવર્ણથી તેનો સત્કાર કરીને નકુલને અશ્વશાળાનો મુખ્ય સંરક્ષક બનાવ્યો.

હવે પાંચમા ભાષ સહદેવનો વારો આવ્યો. એક દિવસ માથે કપડાનો ટુકડો બાંધીને હાથમાં એક લાંબી લાઠી લઈને ગોવાળના રૂપમાં જતાં રાજ્યે તેને જોયો. પછી તેને બોલાવીને પૂછ્યું કે તમે કોણ છો ને ક્યાંથી આવ્યા છો ? સહદેવે કહ્યું કે હું પાંડવોને ત્યાં ગોકુળનો અધિકારી હતો. હું ગાયોના લક્ષણ તથા ગાયોની ચિકિત્સા વિગેરે કરવાનું કામ જાણું છું, અને ઔધિક મારું નામ છે, પણ અમારા પાંડવો વનવાસ ગયાં એટલે અમને હૃયોધનની હકૂમત નીચે રહેવાનું ના ગમ્યું તેથી હું પાંડવોને શોધતો શોધતો અહીં આવ્યો છું. મઘ્ય રાજ્યે તેનો પણ સત્કાર કરીને તેને રાખી લીધો. પાંચેય ભાષાઓને જે કાર્યમાં નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા તે બરાબર કરતા. આથી રાજ પ્રશ થયા.

“રાજમહેલમાં દાસીના રૂપમાં દ્રૌપદી” :- બંધુઓ ! વિચાર કરો. પાંડવો મહાબળવાન છે, રાજસત્તાનું સિંહાસન લોગવેલું છે પણ કર્મ કેવા ખેલ ખેલાવે છે ! એક રાજાની સત્તા નીચે રહીને પુરોહિત, રસોઈચો, નાટ્યકાર, અશ્વપાલ અને ગોવાળનું કામ કરવું તે આ રાજકુમારો માટે જેવી તેવી વાત નથી, પણ મોટાભાઈનું વચન પાળવા માટે આટલું બધું કંઈ વેઠી રહ્યા છે. પાંચ ભાઈતો ઠેકાણે પડી ગયા. ત્યાર બાદ સંકેત

પ્રમાણે એક દિવસ અત્યંત સૌંદર્યવાન અને સુંદર શણગાર સજ્જનારી સતી દ્રૌપદી દાસીને વેશ લઈને મચ્છ રાજની મહારાણી સુદેષ્ણાના મહેલમાં આવી. આવી અત્યંત સુંદર સ્ત્રીને મહેલમાં આવેલી જોઈને સુદેષ્ણા રાણીની દાસીઓ આશ્ચર્યપૂર્વક તેને જોવા લાગી, અને દોડતી રાણી પાસે જઈને કહેવા લાગી કે બા સાહેબ ! આપણા મહેલમાં કોઈ રૂપાળી રંભા જેવી સ્ત્રી આવી છે, એટલે રાણીએ દાસીઓ દ્વારા તે સ્ત્રીને પોતાની પાસે બોલાવીને આદરપૂર્વક આસન આપીને બેસાડી. તેણે રૂપ જોઈને રાણી મુગ્ધ બની ગઈ, અને પૂછ્યું કે હે બહેન ! તારું રૂપ જોતાં લાગે છે કે તું કોઈ રાજકુટુંબમાં જન્મેલી છું ને કોઈ મહારાજની મહારાણી હોય તેવી દેખાય છે. તો તું કયા રાજની રાણી છે ને ? પછે ચાલીને અહીં શા માટે આવી છે ? ત્યારે દ્રૌપદીએ કહ્યું કે મહારાણી ! હું કોઈ રાજની રાણી નથી પણ પાંડવોની રાણી દ્રૌપદીની દાસી છું, અને કૃષ્ણ મહારાજની પટ્ટરાણી સત્યભામા પાસે પણ ઘણો વખત રહેલી છું. હું તેમને તેલ માલીશ કરીને સ્નાન કરાવતી હતી ને તેમનું દરેક કામ કરતી. એટલે સત્યભામા અને દ્રૌપદીને હું ખૂબ વહાલી હતી. બંનેનો મારા ઉપર ઘણો પ્રેમ હતો. હું નાનપણથી જ રાજની રાણીઓ સાથે રાજમહેલમાં રહેલી છું, બાકી હું રાણી નથી પણ રાણીની દાસી છું. પાંડવો અને દ્રૌપદી વનમાં ગયા. દ્રૌપદી વગર મને ચેન ના પડ્યું, તેથી ફરતી ફરતી અહીં આવી છું. હું જાતિની માલણ છું. મારું નામ સૌરેન્દ્રી છે પણ તે લોકો મને માલિની માલિની કહીને બોલાવતા હતાં.

વિરાટ રાજની મહારાણીએ કહ્યું બહેન ! મને પણ તારા પ્રત્યે ખૂબ પ્રેમ આવે છે. તું ખુશીથી મારી પાસે રહે. મને ખૂબ આનંદ થશે પણ મારી એક વાત સાંભળ. તું ખૂબ રૂપાળી છે, એટલે ભૂલેચૂકે મહારાજ તને જોઈ જશે તો મને મનથી પણ ધ્રુવશે નહિ ને મારું સુખ લૂંટાઈ જશે. ત્યારે દાસીના રૂપમાં આવેલી દ્રૌપદીએ કહ્યું—હે મહારાણી ! તમે તે ચિંતા ના કરો. હું શીયળવંતી છું. કદાચ કોઈ મારા ઉપર બળાત્કાર કરે તો મારા પતિ મહાન શક્તિશાળી ગાંધર્વ છે. તે તેને મારી જ નાંખે. માટે તમે ચિંતા ન કરો. આથી રાણીને સંતોષ થયો, અને તેને સારી રીતે દાગીના કપડા વિગેરે આપીને ખૂબ પ્રેમથી રાખે છે. બંનેને ખૂબ પ્રેમ થઈ ગયો છે. હવે આગળ શું બનશે તેના લાવ અવસરે.

કારતક સુદ ૭ ને ગુરુવાર

તા. ૧૭-૧૧-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને ગહેનો ! આપણે અંતગઠ સૂત્રના આઠમા અધ્યયનનો અધિકાર ચાલે છે. ગજસુકુમાલ અણુગારને આત્મસ્વરૂપની પીછાણુ થઈ તેથી સંયમ ભાગે અપનાવીને આત્મસાધના સાધી ગયા. આત્માને પોતાના સ્વરૂપની પીછાણુ થયા પછી બીજી કોઈ પણ પ્રવૃત્તિમાં આનંદ આવતો નથી.

“નિજ સ્વરૂપને જાણ્યા પછી, કંઈ જાણવાનું ના રહે,
આત્મસુખ માણ્યા પછી, કંઈ માણવાનું ના રહે.”

હુનિયામાં માનવીને ઘણું જાણવાનું ને માણવાનું મન થાય છે પણ જ્ઞાનીપુરુષો અનુભવ કરીને કહે છે કે પોતાના સ્વરૂપને એક વખત જાણ્યા પછી અને આત્માનું અલૌકિક સુખ માણ્યા પછી તેને હુનિયામાં કોઈ ચીજ જાણવાનું કે માણવાનું મન થતું નથી. આત્મસ્વરૂપને પામેલો સમ્યક્દષ્ટિ જીવ ભલે કર્મના ઉદયથી સંસારમાં ખૂંચેલો હોય, સંસારના અનેક કાર્યો કરતો હોય પણ અંતરથી તેને રસ આવતો નથી. માત્ર શરીરથી તે સંસારમાં રહ્યો હોય છે પણ એનો અંતરાત્મા તો પરમાર્થને ઝંખતો હોય છે, ચાહે તે ઉંઘતો હોય, જાગતો હોય, વહેપાર આદિ ગમે તે કાર્ય કરતો હોય પણ એનું મન તો નિરંતર પરમાર્થને ઝંખતું હોય છે. લીલો ચારો ઈચરવા માટે ગાયો વનવગડામાં ફરતી હોય છે પણ તેનું ચિત્ત તેના વાછરડામાં હોય છે તેમ સમકિતી આત્મા સંસારની દરેક પ્રવૃત્તિ કરતો હોય છતાં તેનું ચિત્ત સદા આત્મકદયાણુ તરફ હોય છે, આ રીતે ગજસુકુમાલ યુનિના દર્શન કરવા માટે જેનું ચિત્ત તલસી રહ્યું છે તેવા કૃષ્ણવાસુદેવે ભગવાનના દર્શને જતાં વૃદ્ધ માણસને સહાય કરી તો તેને કેટલો આનંદ થયો ! આ રીતે આપ બધા જીવનમાં સરળતા, નમ્રતા, દયા, પરોપકાર વિગેરે ગુણો કેળવો તો તમારું જીવન પવિત્ર બની જશે. માતાપિતાઓનું દિલ પણ આવા ગુણવાન, વિનયવાંત, આજ્ઞાકિત સંતાનોને જોઈને કરી જાય છે. અહીં મને રામાયણનો એક પ્રસંગ યાદ આવે છે.

જ્યારે રામચંદ્રજીને રાજતિલક કરવાનું હતું ત્યારે દશરથ રાજા કૈકેયીની પાસે ગયા હતા. રામને ગાદીએ બેસાડીને દશરથ રાજાને દીક્ષા લેવી હતી. કૈકેયીએ અવસર જોઈને દશરથ રાજાને કહ્યું-નાથ ! તમે તો સંસાર છોડીને જાઓ છો પણ મારા લગ્ન પછી મેં આપને સહાય કરી હતી તે વખતે આપે ખુશ થઈને મને વચન માંગવા કહેલું પણ મેં આપની પાસે વચન માંગવાનું બાકી રાખ્યું છે તે આપને યાદ છે ને ? દશરથ રાજાએ કહ્યું-હા, કૈકેયી, મને ધરાબર યાદ છે. મારે સંસાર છોડીને જવું છે તો શા માટે તારા વચનનું ઋણ માથે રાખીને જવું ? તારે જે જોઈએ તે ખુશીથી

માંગી લે, પણ મારી દીક્ષામાં અંતરાય પડે તેવું ન માંગતી. દશરથ રાજના મનમાં એમ હતું કે એ માંગી માંગીને શું માંગશે ? હીરા, માણેક, માતી, ધન, મહેલ, બહુ તો રાજ્ય માંગશે. એથી અધિક શું માંગશે ? તો મારે તો હવે બધું છોડીને જવું છે તો ભલે, તેની જે ઇચ્છા હોય તે માંગી લે, પણ મારી દીક્ષા અટકે તેવું ન માંગે તો સારું. ત્યાં તો કૈકેયી બોલી નાથ ! જો આપને દીક્ષા લેવી છે તો અયોધ્યાનું રાજસિંહાસન મારા ભરતને આપો ને રામને ચૌદ વર્ષ વનવાસ આપો.

કૈકેયીના શબ્દો સાંભળીને દશરથ રાજની સાથે ગયેલા માણસોના મનમાં પણ એમ થઈ ગયું કે આ શું ? પાટવીપુત્ર રામ રાજ્યનો વારસદાર ખેઠો હોય છતાં ભરતને રાજગાદી મળે ? પુત્રના મોહ ખાતર કેટલો ભયંકર અન્યાય ! પણ દશરથ રાજએ સ્હેજ પણ સંકેત રાખ્યા વિના કહી દીધું કે હે કૈકેયી ! આખું અયોધ્યાનું રાજ્ય હું તારા ભરતને આપી દઉં છું. રાજ્ય ભરતને આપી દીધા પછી દશરથ રાજના મનમાં વિચાર થયો કે રાજ્યનો વારસ રામ હોવા છતાં ભરતને રાજ્ય આપી દીધું, તો મારે એને એમ પૂછવું તો જોઈએ ને કે હું ભરતને રાજ્ય આપું ? એટલે તરત દશરથ રાજએ રામ લક્ષ્મણને બોલાવ્યા. પિતાજીની બૂમસાંભળીને વિનયવંત પુત્રોએ કહ્યું, ઇ પિતાજી ! એમ બોલના દોડીને પિતાજીની પાસે આવી નમન કરીને ઉભા રહ્યા.

“ રામ લક્ષ્મણની પવિત્રતા ઉપર દશરથ રાજનો આત્મવિશ્વાસ :- ”
વિનયવંત શિષ્યો કે પુત્રો પોતાના ગુરુ કે માતા-પિતા બોલાવે ત્યારે તેમનો અવાજ સાંભળીને તરત જ કંઈ પણ મૌન ન રહે, અને બીજું ગમે તે કાર્ય કરતાં હોય તે પકડતું મૂકીને તરત હાજર થઈ જાય. આ વિનયવંતના લક્ષણ છે. રામ-લક્ષ્મણ ખૂબ વિનયવંત હતા. દશરથ રાજને શ્રદ્ધા હતી કે ભલે મેં રામને પૂછ્યા વિના ભરતને રાજ્ય આપી દીધું પણ મારો રામ બિલકુલ આનાકાની નહિ કરે. દશરથ રાજએ કહ્યું- હે મારા વહાલા દીકરાઓ ! મેં તમને અહીં બોલાવ્યા તેનું કારણ એ છે કે જ્યારે કૈકેયી સાથે મારું લગ્ન થયું ત્યારે મેં તેને એક વચન આપ્યું હતું. તેણે તેને થાપણ તરીકે રખાવ્યું હતું તે આજે માંગ્યું. તેમાં તેણે એ માંગણી કરી કે ભરતને અયોધ્યાનું રાજ્ય આપો ને રામને ચૌદ વર્ષ વનવાસ મોકલો. એટલે મેં ભરતને રાજ્ય આપી દીધું છે. તો બેટા ! રાજ્યનો સાચો હક્કદાર તો તું છે પણ મેં દીક્ષા લેતી વખતે ઋણમાંથી મુક્ત થવા માટે ભરતને રાજ્ય આપી દીધું છે તો તેમાં તું સંમત છે ને ? આ પ્રમાણે દશરથ રાજ રામના મુખ સામે જોઈને બોલ્યા, ત્યારે રામનું મુખ સ્હેજ ઉદાસ થઈ ગયું.

“ દશરથ રાજની શંકા ” :- આ જોઈને દશરથ રાજના મનમાં થયું કે મેં ભરતને રાજ્ય આપ્યું તે રામને ગમ્યું નથી. તેથી તેના દિલમાં ખેદ થયો છે. એટલે તૂટતા હૈયે બોલ્યા-બેટા રામ ! તું હુબ્બી ન થઈશ. તું ખોટું ન લગાડીશ. રાજ્યનો સાચો

હકદાર તો તું જ છે, પણ મારે કૈકેયીને આપેલું વચન પાળવા ખાતર તારો હક્ક જતો કરવો પડ્યો છે. આ શબ્દો સાંભળી રામ વધુ ઉદાસ થઈને બોલ્યા— પિતાજી ! આપ મને ઉદાસ નોંધને એમ માનો છો કે મને રાજ્ય નથી મળ્યું તેનું મારા દિલમાં દુઃખ થયું છે ! ના, એમ નહિ માનતા. મારી ઉદાસીનતાનું કારણ એ છે કે હું હજુ સાચો પિતૃભક્ત નથી બની શક્યો. એ આજે મને સમજાયું. આપને મને પૂછવું પડ્યું તે હજુ મારામાં ખામી છે. જો હું સાચો પિતૃભક્ત હોઉં તો આપને મને આ રીતે કહેવું પડે ખરું ? પિતાજી ! આપ મને રાજ્ય આપો કે ભરતને આપો, સરખું જ છે ને ? અમે ક્યાં જુદા છીએ. આ તો આપે ભરતને રાજ્ય આપ્યું પણ કદાચ આ મહેલના પહેરેગીરને રાજ્ય આપી દો તો પણ શું ? આપ રાજ્યના માલિક છો. આપની મુશ્કેલી હેઠળ તેને આપી શકો છો. જુઓ કેવા વિનયવંત દીકરા છે !

રામે કહ્યું—પિતાજી ! આપ જે કરો તે અમને મંજુર છે. આપ ભરતને અયોધ્યાના મહારાજ બનાવશો તો હું અયોધ્યાપતિ ભરતનો છડીદાર બનીશ. તે જ વખતે લક્ષ્મણ પણ કહ્યું—પિતાજી ! જો મોટાભાઈ અયોધ્યાપતિ ભરત મહારાજનો છડીદાર બનશે તો આ લક્ષ્મણ અયોધ્યાપતિ ભરતેશ્વરનો આમરધર બનશે. પુત્રોની વાત સાંભળતાં કશરથ રાજની આંખમાં હર્ષનાં આંસુ આવી ગયા, ત્યારે ભરત સામે જ બેઠો હતો. વૈષ્ણવ રામાયણમાં એમ કહ્યું છે કે આ વખતે ભરત મોસાળ ગયા હતા પણ જૈન રામાયણમાં એવું નથી કહ્યું. આ બનાવ ભરતથી સહન ન થયો. તેને મન રાજગાદી અંગારા સમાન લાગી. અરેરે....મારી માતાએ આવી માંગણી કરી ! ભરતનું અંતર રડી રહ્યું હતું. રામચંદ્રજી તો પિતાજીનું વચન પાળવા વનવાસ ગયા. સાથે લક્ષ્મણ અને સીતા પણ ગયા. પછી ત્યારે તરફથી લોકો કૈકેયીને દ્રીટકાર આપવા લાગ્યા કે પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપવા માટે કૈકેયીએ કેવો અન્યાય કર્યો ! લોકોના વચનો કૈકેયીને તીરની જેમ ખૂંચતા હતા. બીજી બાજુ ભરત પણ માતાને કંપકો આપવા લાગ્યો કે હે માતા ! તેં આ શું કહ્યું ? તારા જ પાપે મારા મોટાભાઈને વનવાસ જવું પડ્યું ને ? ધિક્કાર છે મને કે એક પુત્રની પાછળ મોહાંધ બનીને આવું અકાર્ય કરનારી માતાની કુંખે મારો જન્મ થયો !

“રામ પાછળ આંસુ સારતાં દોડેલા ભરત” :- રામચંદ્ર અને ભરત વચ્ચે અજબ ભાતુશ્નેહ હતો. રામના ગયા પછી ભરતને રાજ્ય રમશાન જેવું દેખાવા લાગ્યું. ક્યાંય ચેન પડ્યું નહિ, ત્યારે તેના મનમાં થયું કે હજુ મારો રાજ્યાભિષેક ક્યાં થયો છે ? હું ગમે તેમ કરીને મારા મોટાભાઈને બોલાવી લાવું. ભાઈને પાછા અયોધ્યામાં લઈ આવવા ભરત વનમાં ચાલ્યો. ચાલતાં રાત પડી ગઈ. વચમાં ભારદ્વાજ ઋષિનો આશ્રમ આવ્યો. ભરત ત્યાં રાત રોકાયો પણ ઉંઘ આવતી નથી. આખી રાત વારંવાર તેના મુખમાંથી નિસાસાના ઢંકારા નીકળતા હતા. ભારત ઋષિ તેની બા

સૂતા હતા. તેમણે પૂછ્યું-ખેટા! તું શા માટે આટલા બધા નિસાસા નાંખે છે? તને કેમ ઉંઘ આવતી નથી? તને શું દુઃખ છે? ભરતે કહ્યું-મહારાજ! આ દુનિયામાં મારા જેવો કોઈ દુઃખી નહિ હોય. મારા દુઃખની શી વાત કરું? મને એક જ વિચાર આવે છે કે હવે મારા વડીલ બંધુ રામના અંતરમાં મારું સ્થાન હશે ખરું? કારણ કે મારા પ્રત્યેના મોહના કારણે મારી માતાએ રાજ્ય માંગ્યું ને મોટાભાઈને વનવાસ આપ્યો. તેઓ વનમાં ચાલ્યા ગયા પણ તેમના મનમાં તો એમ જ થશે કે માતાને આ પ્રમાણે શીખવાડીને ભરતે રાજ્ય લઇ લીધું છે. એટલે હવે તેમના દિલમાં મારું સ્થાન ક્યાંથી હોય? ભગવાન તુલ્ય પવિત્ર મોટાભાઈના દિલમાં જો મારું તલ જોટલું પણ સ્થાન ન હોય તો મારું જીવતર ધૂળ થઈ ગયું. રહતા ભરતે નિઃસાસો નાંખતા પૂછ્યું કે હે ઋષિશ્વર! મારા મોટાભાઈ વનવાસ જતાં ચાહીં રાતવાસો રહ્યા હતા? ઋષિ કહે હા. તો શું મારા ભાઈના હૃદયમાં મારું સ્થાન છે?

ઋષિએ કહ્યું-ભરત! તમે શોક ન કરો. રામના હૃદયમાં અણુઅણુમાં તમારું સ્થાન છે. આ સાંભળી ભરતના અંતરમાં આનંદ થયો ને ખૂબ આતુરતાથી પૂછ્યું-મારા મોટાભાઈ શું કહેતાં હતા? ઋષિએ કહ્યું-ભરતજી! સાંભળો. સવારે હું અને રામચંદ્રજી સામેના તળાવે સ્નાન કરવા માટે ગયા હતા. સ્નાન કર્યા પછી રામ પૂર્વ દિશા તરફ સુખ રાખીને ઉભા રહીને બોલવા લાગ્યા. જંબુદ્વીપે ભરત....આટલું બોલીને અટકી ગયા, ને તેમની આંખોમાંથી દડદડ આંસુ વહેવા લાગ્યા. થોડીવારે સ્વસ્થ થઈને પાછા બોલ્યા-જંબુદ્વીપે ભ....ર....ત, માંડ માંડ ભરત બોલ્યા ને અટકી ગયા ને તેમનું હૈયું ભરાઈ ગયું. હે ભરત! આ ઉપરથી હું અનુમાન કરીને કહું છું કે રામચંદ્રજીના હૃદયમાં તમારું સ્થાન સહેજ પણ ઓછું નથી થયું. હવે તેનું જ સ્થાન છે. જો તમારા પ્રત્યે પ્રેમ ન હોય તો તમારું નામ બોલતાં એમની આંખમાં આંસુ શા માટે આવે? માટે તમે ચિંતા ના કરો. બેઠકે બનીને રામચંદ્રજી પાસે જાઓ, એટલે ભરત હર્ષભેર રામચંદ્રજી પાસે ચાલ્યા.

આપણે પણ એવી જ વાત ચાલે છે. જેવો રામચંદ્રજીને લક્ષમણ અને ભરત ઉપર પ્રેમ હતો તેવો જ પ્રેમ કૃષ્ણવાસુદેવને તેમના લઘુભાઈ ગજસુકુમાલ પ્રત્યે છે. તેથી હર્ષભેર દર્શન કરવા માટે જઈ રહ્યા છે. “તપ્તળં સે કળ્પે વાસુદેવે બારાવર્ષે નયરીષ મઙ્ગલં મઙ્ગલેણ ળિગચ્છદ્, ળિગચ્છિત્તા જેનેવ અગ્રહા અરિટ્ટનેમિ તેનેવ ઉવાગચ્છદ્, ઉવાગચ્છિત્તા જાવ વંદ્વિ નમંસદ્.” વૃધ્ધપુરુષને સહાય કર્યા પછી કૃષ્ણવાસુદેવ દ્વારકા નગરીના મધ્યભાગમાં થઈને નીકળ્યા અને જ્યાં અરિહંત અરિષ્ટનેમિ ભગવાન ધિરાજતા હતા ત્યાં જઈને ભગવાનને તિક્ષુત્તોનો પાક ભણી વંદન નમસ્કાર કર્યા. ભગવાનના દર્શન કરીને એક પછી એક સંતોને વંદન કરવા લાગ્યા. વંદન કરતા કરતા ક્યાંય નવદીક્ષિત ગજસુકુમાલ અણુગાર ન દેખાયા. શા.-૧૦૪

એટલે કૃષ્ણ વાસુદેવ નેમનાથ લગવાન પાસે આવ્યા અને લગવાનને વંદન નમસ્કાર કરીને પૂછ્યું “કહિ જા' મન્તે ! સે મમ સહોયરે માયા ગયસુકુમાલે અજગારે ? જણ્ણં અહં વંદામિ નમંસામિ ।” જુઓ. કૃષ્ણવાસુદેવમાં કેટલો વિનય અને સભ્યતા છે ! તેમણે ખીજા કોઈ નાના સંતોને ન પૂછ્યું કે મારો લાઈ ક્યાં છે ? એ તો સ્ત્રીધા લગવાન પાસે આવ્યા ને પૂછ્યું—હે મારા ત્રિલોકીનાથ લગવંત ? હે કૃષ્ણના સાગર ! મારા સહોદર લઘુ બાંધવ ગજસુકુમાલ અણુગાર ક્યાં છે ? હું તેમને વંદન નમસ્કાર કરવા ચાહું છું. લાઈ પ્રત્યે પ્રેમનો કેટલો ઉભરો છે ! કેટલું વાતસલ્ય છે ! કૃષ્ણને પોતાના લાઈ નવદીક્ષિત ગજસુકુમાલ અણુગારના દર્શન કરવાની અધીરાઈ આવી છે. હવે નેમનાથ લગવાન શું જવાબ આપશે તેના લાવ અવસરે.

ચરિત્ર :- પાંચ પાંડવો અને દ્રૌપદી છ એ જણા વિરાટ રાજાના રાજ્યમાં ખૂબ પ્રમાણિક રીતે રહે છે. આથી મન્થ રાજાને ખૂબ સંતોષ થયો. દરેક પોતાનું કાર્ય બરાબર કરે છે. રાજાની કુવંરી ઉત્તરાને જૃહન્નટે સંગીનકળા બરાબર શીખવાડી. આથી તેની ખૂબ પ્રશંસા થઈ. બધા મોડી રાત્રે ખાનગીમાં એકબીજાને મળતા તેમજ કુતામાતાની બરાબર બબર રાખતા હતા. આ રીતે દિવસો પસાર કરી રહ્યા છે. દ્રૌપદી રાણીની ખૂબ સેવા કરતી, તેથી તે રાણીને ખૂબ પ્રિય થઈ પડી. રાજા તરફથી પાંચ પાંડવોને અને રાણી તરફથી દ્રૌપદીને ઘણું ઇનામ આપવામાં આવતું હતું. આ રીતે આનંદથી રહેતા હતા.

એક દિવસ રાણીનો લાઈ કીચક રાણીના મહેલે આવ્યો અને દ્રૌપદીને જોતાં મોહાંધ બન્યો ને વિચાર કરવા લાગ્યો કે મારી બહેનની દાસીને મારી રાણી બનાવું. આથી કીચકે પોતાની દાસીને સૌરેન્દ્રી પાસે મોકલી. સૌરેન્દ્રીને ઘણા માલિની કહીને બોલાવતા. દાસીએ માલિનીને કહ્યું કે હે માલિની ! હું તને તારા હિત માટે એક ગુપ્ત વાત કહેવા આવી છું. મન્થ રાજાનો સાળો કીચક નવયુવાન છે. તેનું રૂપ તો જાણે કામદેવ જોઈ લેા. એ કીચકે તને એક દિવસ જોઈ છે, તેથી તે તારા રૂપમાં આસક્ત બનેલો છે. એટલે તારી સાથે પરણવા ઇચ્છે છે. તારા વિરહની વેદનાથી એના અંગમાં દાક જવર જેવી લયંકર બળતરા ઉપડી છે. તે તારા સ્પર્શરૂપી ઔષધિ મળતાં શાંત થશે. હે દાસી ! તારા તો ભાગ્ય જુલો ગયા. કીચક રૂપમાં કામદેવ જેવો છે, તે ખૂબ હોંચિયાર છે વળી મહારાજાનો સાળો છે. એ તને દિલથી ચાહતો હોય ત્યાં શું બાકી રહે ! માટે હે માલિની ! તું આ વાતનો સ્વીકાર કરીને મારી સાથે ચાલ. આ સાંભળીને માલિનીને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો. ક્રોધથી લાલચોળ થઈને કહ્યું—હે દાસી ! તું આ શું બોલી રહી છે ? તને શરમ નથી આવતી ? તારા નાક અને કાન કાપી લઈ તો પણ પપ ન લાગે. ચાલી જા અહીંથી. મને તો લાગે છે કે કીચક મરવા માટે જ મારા હાથનો સ્પર્શ ઇચ્છી રહ્યો છે ? શું સિંહજીનાં સ્પર્શથી શિયાળ જીવતું રહી શકે ખરું ? મારા પતિને કીચકના કાળા કામની બબર પડી જશે તો જીવનો રહી શકશે નહિ. આ મગાણું કહીને દ્રૌપદીએ દાસીને ધક્કો મારીને બહાર ફેંકી.

દાસી રડતા મુખે ઘેર ગઈ. તેથી ક્રીચકે તેને ખૂબ હિંમત આપી અને ફરીને હીરા, માણેક, મોતીના દાગીના તથા કિંમતી વસ્ત્રો વિગેરે ખૂબ લઈને મોકલી. ફરીને દાસી ક્રુજતા ક્રુજતા બેઠી કે હે માલિની ! તને ક્રીચક ખૂબ ચાહે છે. તારા વગર તે જૂરી રહ્યો છે. તું જો તો ખરી. તારા માટે ક્રીચકે કેટલું મોકલાવ્યું છે ! હવે તું દાસીપણના કામ મૂકીને મહારાણી બન. તારા માટે ક્રીચક બધી રીતે તૈયાર છે. આ વાત સાંભળીને દ્રૌપદીએ દાસીને લાત મારીને કાઢી મૂકી. હવે દ્રૌપદી એક દિવસ રાણીના કામે ક્યાંક જતી હતી ત્યારે ક્રીચક પણ બહાર નીકળ્યો. એકાંત સ્થાન બેઠને ક્રીચકે તેનો હાથ પકડ્યો, ત્યારે દ્રૌપદીએ ક્રોધમાં આવીને કહ્યું—હે પાપી ! હવે તારું મોત નજીક આવ્યું લાગે છે. તેથી તને આવી હુમ્મતિ સૂઝી છે. આમ કહીને પોતાનો હાથ ખેંચીને લાગી ગઈ. એટલે ક્રીચકે પાછળથી તેને લાત મારીને પાડી નાંખી અને પોતે લાગી ગયો, ત્યારે દ્રૌપદીએ રડતી રડતી રાજસભામાં જઈને કહ્યું—હે મહારાજ ! અમારા ગરીબનો પોકાર સાંભળો. આપનો સાળો થઈને એક સ્ત્રી સામે કુદૃષ્ટિ કરે ને લાત મારીને કોઈ સ્ત્રીને ફેંકી દે તે શું તેની રીત છે ? આપના સ્નેહીજનો જ્યારે આવેા અન્યાય કરશે તો પછી બીજા લોકો શું નહિ કરે ? હવે હું કેના ચરણે જઈ ? મારો પતિ મહા બળવાન છે પણ અત્યારે અહીં હાજર નથી. જો એ અહીં હોત તો ક્રીચકને ક્યારનો કચરી નાંખ્યો હોત. એમ કહીને રડવા લાગી.

“સભામાં બેઠેલા બીમને જાગેલો ક્રોધ” :- આ વખતે બીમ પણ સભામાં બેઠો હતો. ધર્મરાજ પુરોહિત બનીને બેઠો હતો. બીમથી આ સહન થયું નહિ. તે ધર્મરાજ સામે દૃષ્ટિ કરીને ઉઠવા ગયો પણ ધર્મરાજએ ઇશારાથી ના પાડી એટલે તે પાછો બેસી ગયો. મચ્છરાજ પોતાના સાળાની વાત હતી એટલે મૌન બેસી રહ્યા. માલિનીની વાત ઉપર કંઈ ધ્યાન આપ્યું નહિ ને સભા બરખાસ્ત કરી. માલિનીને ખૂબ દુઃખ થયું કે હું પાંચ પાંચ પતિની પત્ની અને મારી આ દશા થાય છતાં કોઈ કંઈ ન બોલે ! દુષ્ટ દુર્યોધન ભરસભામાં નગ્ન કરવા ઉઠ્યો છતાં કંઈ ન બોલ્યા ને અહીં પણ રાજાનો સાળો આવું કરે છે છતાં પાંડવો બેસી રહ્યા છે. તેમના પુરૂષપણમાં ધૂળ પડી. દ્રૌપદીને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો. હવે તે રાત્રે છાનીમાની બીમના આવાસે જશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

કારતક સુદ ૮ ને શુક્રવાર

તા. ૧૮-૧૧-૭૭

સુર અધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને ગહેનો ! અનંતજ્ઞાની, કરુણાના સાગર, ત્રિલોકીનાથ, શાસ્ત્રકાર ભગવંતે કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પ્રાપ્ત થયા પછી જગતના જીવોને અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાંથી બહાર કાઢવા અને જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશના પંથે લઈ જવા માટે સિધ્ધાંત રૂપ વાણીની પ્રરૂપણા કરી.

જ્ઞાની કહે છે જ્યાં સુધી ચેતન નિજ ઘરમાં પ્રવેશ નહિ કરે ત્યાં સુધી ચારિત્ર માર્ગ શું છે, ચારિત્રમાં કેવો આનંદ છે તેનું જ્ઞાન નહિ થાય, અને જ્યાં સુધી જ્ઞાન નહિ થાય ત્યાં સુધી ચારિત્ર માર્ગ અંગીકાર નહિ કરી શકે. તમે ચારિત્ર માર્ગમાં આવી શકતા ન હો તો ગૃહસ્થપણમાં પણ અનાસક્ત ભાવે રહો. આજે તો મોહમાયામાં મૂઢ બનેલા સંસારી જીવો માયાજાળમાં ફસાઈને રાગ વધારતા જાય છે. માની લો કે ચાર ડીઝી તાવ આવ્યો હોય પણ ધંધામાં ફૂલ સીંચન છે તો ચાર ડીઝી તાવને ગરુકારો છો કે દુકાને જઈને કામમાં લાગી જાઓ છો ? તો શું તે વળતે તાવ ઉતરી ગયો ? 'ના'. અશાતાનો ઉદય ચાલુ છે ને વેદન પણ છે, પણ ઉપયોગ તાવમાંથી ધંધ માં જોડાઈ ગયો એટલે વેદન હોવા છતાં તેને જ્યાંલ આવતો નથી. આવી રીતે જો ઉપયોગ આત્મ ભાવમાં જોડાઈ જાય તો કર્મબંધન થતું ઓછું થઈ જાય. જો ક્ષણે ક્ષણે આત્મામાં ઉપયોગ હશે તો કર્મ ભોગવવાના સમયે વેદન હોવા છતાં વેદનમાં રાગ-દ્રેષ નહિ થાય.

જ્યારે દુઃખ આવશે ત્યારે આત્મલક્ષી જીવ એવો વિચાર કરશે કે શરીર છે તો ઘડપણ છે, રોગ છે. આ શરીર ક્ષણે ક્ષણે પલટાવાવાળું છે, નાશ થવાવાળું છે. અશુચિનું ભરેલું છે. આવા શરીરમાં જીવ મમત્વ કરીને બેસી ગયો છે, પણ તેણે વિચાર કરવાની જરૂર છે કે હું કર્મના સંયોગથી શરીરમાં રહેવાવાળો આત્મા છું પણ શરીર તે હું નથી, હું શરીરથી પર એવો આત્મા છું. શરીર રોગી છે પણ આત્મા નિરોગી છે. આ રીતે શરીર પરથી ઉપયોગ છૂટી જશે તો અસહ્ય વેદનમાં પણ સમાધિ રહી શકશે. વેદન વેદવા સમયે જીવ એવો વિચાર કરશે કે મારા કરેલાં કર્મો મને ઉદયમાં આવ્યા છે. તેથી અસહ્ય વેદના હોવા છતાં આત્મામાં સ્થિરતા રહી શકશે. આપણે જેનો અધિકાર ચાલે છે તે ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે અંગારા મૂક્યા છતાં આત્મામાં કેટલા સ્થિર રહી શક્યા ! અંગારા મૂકનાર ઉપર સ્કેજ પણ કોંઈ કર્યો ? 'ના', એને મોક્ષમાં જવા માટે સહાયક માનીને કેટલી અજાણ ક્ષમા રાખી ! કેવી એ અત્મમસ્તી હશે !

ગજસુકુમાલ અણુગાર તો દીક્ષા લીધી તે જ દિવસે મોક્ષમાં સીધાવ્યા પણ કૃષ્ણ વાસુદેવ તો દોડતા દર્શન કરવા માટે આવ્યા. તમને પણ સાધુના દર્શન કરવાની ચાહના હોય છે ને ? જલે, ગમે તે સાધુ હોય, તમારા સગવડોનાં ન હોય છતાં સાધુને જોઈને તમે

ગાંડાઘેલા થઈ જાયો છો ને ? કૃષ્ણવાસુદેવ કોઈપણ સાધુને જોતાં તો તેમનું હૈયું હરખાઈ જતું હતું તો પછી પોતાના સગાભાઈએ દીક્ષા લીધી હોય તો કેટલા ગાંડા ઘેલા થઈ જાય ! એક રાત્રી છ મહિના જેવી લયંકર પસાર કરીને હૃપંભેર સવારમાં દર્શન કરવા આવ્યા. ભગવાનને વંદન કરીને ખીજ બધા સંતોના દર્શન કર્યા. બધા સંતોને જોયા પણ કયાંય પોતાના લઘુભાઈ નવદીક્ષિત ગજસુકુમાલ અણુગારને જોયા નહિ, એટલે પાછા ભગવાન પાસે આવીને ભગવાનને વંદન કરીને પૂછે છે કે હે ત્રિલોકીનાથ ! આપ મનમનની અને ઘટઘટની વાત જાણનારાં સર્વજ્ઞ છો. એટલે આપને હું શું પૂછવા આવ્યો છું તે આપે જાણી લીધું છે પણ મારા અંતરનો ઉભરો શમાવી શકતો નથી તેથી લાગણીવશ થઈને પૂછું છું કે એક માતાના ઉદરમાં આળોટેલા ને એક જ માતાનું દૂધ પીધેલા એવો મારો સહોદર નાનોભાઈ અને આપના નવદીક્ષિત શિષ્ય ગજસુકુમાલ અણુગાર કેમ દેખાતા નથી ? મારે તેમને વંદન નમસ્કાર કરવા છે.

બંધુઓ ! જેમ આતક મેઘની રાહ જુઓ છે તેમ ભગવાન શું કહેશે તે સાંભળવા માટે કૃષ્ણવાસુદેવ ભગવાનના સામું જોઈ રહ્યા છે, ત્યારે સર્વજ્ઞ પ્રભુ શું કહે છે. તપ જં અરહા અરિદુનેમિ કળ્હ વાસુદેવ પર્વવયાસી સાહિય જ કળ્હા । ગયસુકુમાલે જં અળગારેજં અપ્પણે અદ્દે । હે કૃષ્ણ ! તમારા ભાઈ ગજસુકુમાલ અણુગારે જે અર્થની સિદ્ધિ કરવા સંયમ લીધો હતો તે અર્થ તેમણે સિદ્ધ કરી લીધો છે. જુઓ, ભગવાન કેવી મર્મકારી ભાષા બોલ્યા ! તમે તો જ્યાં અર્થની વાત આવે ત્યાં શું સમજશો ? તમે તો અર્થ એટલે ધન જ સમજો ને ? પણ વિચાર કરજો, જેણે સંસારની સમગ્ર ઋદ્ધિ તણખલા તુલ્ય સમજીને દીક્ષા લીધી હોય, પૈસાને પથ્થર સમજીને પરિગ્રહની મમતા છોડી હોય તેને શું અનર્થની ખાણ જેવા અર્થનો મોહ હોય ખરો ? જેને મોક્ષનું સ્વરૂપ સમજઈ ગયું હોય તેને તો ઇન્દ્રની સમૃદ્ધિ પણ તણખલા તુલ્ય લાગે ને સંસારના સુખો અંગારાની ચાકર ઝોડી હોય તેવા લાગે. મોક્ષનાં સુખ આગળ સંસારના સુખો તુચ્છ છે. અત્યાર સુધી જીવે સંસારનું બધું સુખ ભોગવ્યું છે ને હુઃખ પણ ભોગવ્યું છે. તેમાં કંઈ સીમા રાખી નથી. માત્ર નથી મેળવ્યું મોક્ષનું સુખ. મોક્ષનું સુખ નિરૂપમ અને અદ્વિતીય છે. આચારાંગ સૂત્રમાં ભગવંત કહે છે કે ઉવમા જસ્સ ન વિજ્જણ મોક્ષના સુખને ઉપમા આપવા લાયક આ સંસારમાં કોઈ ચીજ નથી. ઉપમા કેની આપી શકાય ? જેની આપણે ઉપમા આપીએ તેના જેવી દુનિયામાં ખીલ કોઈ વસ્તુ હોવી જોઈએ. તમે ઘણીવાર છાશ પીતાં કહો છો ને કે આ છાશ દૂધ જેવી મીઠી છે. છાશ સામે દૂધ છે તો છાશને દૂધની ઉપમા આપી શકાય, પણ જેના જેવી ખીલ કોઈ ચીજ ન હોય તેને શેની ઉપમા અપાય ? તેમ મોક્ષના સુખને ઉપમા આપવા લાયક આ સંસારમાં એક પણ સુખ નથી, એટલે મોક્ષનું સુખ નિરૂપમ છે.

આજે ઘણાં તર્કવાદીઓ એમ કહે છે કે મોક્ષમાં તો કંઈ જ પ્રવૃત્તિ કરવાની

નહિ. નાટક સિનેમા કંઈ જોવાનું નહિ તો ત્યાં જઈને શું કરવાનું ? ધુણવાનું ? (હસાહસ) અજ્ઞાની જીવોને લાન નથી હોતું. તેથી તે આમ જોલે છે. બાકી તમારે નાટક સિનેમા જોવા માટે લાઈનમાં ઉભા રહીને પૈસા ખર્ચીને ટિકિટ લેવી પડે છે ત્યારે નાટક સિનેમા જોવા મળે છે, પણ સિદ્ધ ભગવંતો તો કોઈ જાતની ટિકિટ વિના એમના અનંત જ્ઞાનમાં ત્રણે લોકનું નાટક જોયા કરે છે. સિદ્ધ ભગવંતના સુખ આગળ સંસારના સુખો તુચ્છ છે. આવું જેને સમજાઈ જાય છે તેને એમ થાય છે કે હું ક્યારે આવું સુખ પ્રાપ્ત કરું ? એ માટે તે સંયમ લઈને સાધના કરે છે.

નેમનાથ ભગવાને કૃષ્ણવાસુદેવને કહ્યું કે ગજસુકુમાલ અણગારે જે અર્થ સાધવા સંયમ લીધો હતો તે અર્થ સાધી લીધો, ત્યારે કૃષ્ણવાસુદેવે ફરીને ભગવંતને પૂછ્યું કે “કળ્હણ મન્તે ! ગજસુકુમાલેણ અણગારેણ સાહિતે અપ્પણો અટ્ટુ ?” હે ભગવંત ! ગજસુકુમાલ અણગારે કેવી રીતે પોતાનો અર્થ સિદ્ધ કરી લીધો ? “તપ્પણં અરહ્મ અરિહુનેમી કળ્હણં વાસુદેવં વયાસી.” ત્યારે ધીર વીર અને ગંભીર એવા અરિહંત નેમનાથ ભગવંત કૃષ્ણવાસુદેવને કહે છે ઇવં સ્વલ્લુ કળ્હણા ! ગજસુકુમાલેણ અણગારે મમ કલ્લં પુવ્વા વરણ્હં કાલ સમયસિ વંદ્દહ નમંસદ્ ! હે કૃષ્ણ ! કાલે દીક્ષા લીધા પછી ચોથા પ્રહરે ગજસુકુમાલ અણગાર મારી પાસે આવ્યા હતા ને મને વંદન નમસ્કાર કરીને “ઈચ્છામિણં જાવ ઉવસંપજ્જિતાણં જાવ વિહરદ્ !” તેમણે મારી સમક્ષ આ પ્રકારની ઈચ્છા પ્રગટ કરી હતી કે હે ભગવંત ! જો આપની આજ્ઞા હોય તો હું મહાકાલ રમશાનમાં જઈને એક રાત્રીની ભિક્ષુ પ્રતિમાનું આરાધન કરવા ઇચ્છું છું.

ગજસુકુમાલ અણગારની વાણીમાં ખૂબ નમ્રતા હતી. ભારોભાર વિનય ભર્યો હતો. એટલે તેમણે કહ્યું—હે ભગવંત ! આપની આજ્ઞા હોય, આપને મારામાં યોગ્યતા દેખાતી હોય તો મને આજ્ઞા આપો. આપની આજ્ઞા એ જ મારી ઈચ્છા છે. આપની આજ્ઞા એ જ મારા શ્વાસ અને પ્રાણ છે. આપની આજ્ઞા સિવાય મારે એક કદમ પણ આગળ જવું નથી. આ પ્રમાણે તેમણે મારી પાસે નમ્ર વિનંતી કરી. મને તેમનામાં પાત્રતા દેખાવાથી તેમની વિનંતીને સ્વીકાર કર્યો ને કહ્યું—તમને જેમ સુખ ઉપજે તેમ કરો. એટલે મારી આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરીને તે ગજસુકુમાલ અણગાર મહાકાલ નામના રમશાનમાં જઈને ધ્યાનારૂઢ થઈને ઉભા રહ્યા.

ભગવાનના મુખેથી આ શબ્દો સાંભળીને કૃષ્ણવાસુદેવ તો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયાં કે અહો ! મારો લઘુ બંધવો કેટલો સુકોમળ છે ! તેની કાયા મખમલ જેવી કોમળ છે. તે કદી એકલો બહાર ગયો નથી ને અત્યારે એકલો રાત્રીના સમયે મહાકાળ રમશાનમાં ગયો ? મહાકાળ રમશાનનું નામ લેતા કંપારી છૂટે છે તેવી તે ભયાનક ભૂમિ છે. ત્યાં જઈને આખી રાત્રી ધ્યાનાવસ્થામાં કેવી રીતે પસાર કરી હશે ! એનામાં આટલું બધું સામર્થ્ય ક્યાંથી આવ્યું ? હજી કૃષ્ણજી શું વિચારશે તેના ભાવ અવ-

અર્થ :- “ દ્રૌપદીને ભીમ પાસે પોકાર :- ” દ્રૌપદી કે જેનું નામ અત્યારે માલિની છે તે છાનીમાની રાત્રે ભીમના રસોડે ગઈ અને ભીમના પગને અંગુઠો દબાવીને જગાડ્યો ને ત્યાં બેસી ઉંડા નિઃસાસા નાંખીને રડવા લાગી. એટલે ભીમે કહ્યું—દેવી ! તું શા માટે રડે છે ? ને ગભરાય છે ? શા માટે ઉંડા નિઃસાસા નાંખે છે ? ત્યારે માલિનીએ કહ્યું—નાથ ! રાજના સાળા ક્રીચકે મારા માથે કેવો ખરાબ વર્તાવ કર્યો છે ? એ શું તમે નથી જાણનાં કે હજી બેસી રહ્યા છો ? તમારા જેવા શૂરવીર ક્ષત્રિયો પોતાની પત્નીનું અપમાન કેમ સહન કરી શકે ? દ્રૌપદીના આવેશયુક્ત વચનો સાંભળીને ભીમે કહ્યું— હે દેવી ! તું ચાંત થા. જ્યારે તું સભામાં રડતી આવી અને તે જે વાત કરી તે સાંભળીને હું એવો ગુસ્સામાં આવ્યો હતો કે ક્રીચકને ત્યાં જ મારી નાંખત પણ મોટાભાઈએ ઈશારો કરીને મને બેસાડી દીધો, પણ હવે તું રડીશ નહિ. દ્રૌપદી કહે કે હું બધું સહન કરીશ પણ ચારિત્ર ઉપર થતો પ્રહાર સહન નહિ કરું.

દ્રૌપદીની વાત સાંભળીને ભીમ ગુસ્સાથી બોલ્યો કે હું તેને આવતી કાલે યમરાજના મહેમાન બનાવીશ અને તેમ ન કરું તો હું કુંતાનો જાણી નહિ ! પણ એ તારી પાછળ પાગલ બન્યો છે એટલે તે કાલે તારી પાસે આવશે ત્યારે તું તેને અર્જુનની નાટ્યશાળામાં રાત્રે આવવાનું કહેજે. હું તારો વેશ પહેરીને ત્યાં હાજર રહીશ. એ માલિની સમજીને મારી સાથે પ્રેમ કરવા આવશે ત્યારે આલીંગન કરવાના બહાને હું તેને ખરાબ પ્રેમનો સ્વાદ ચખાડી દઈશ. પછી યમરાજને ઘેર જઈને જેટલો પ્રેમ કરવો હશે તેટલો કરશે. (હસાહસ) આ પ્રમાણે બહામણ કરીને દ્રૌપદીને મોકલી દીધી. બીજે દિવસે માલિની સારા શણગાર સજીને બહાર નીકળી ત્યારે ક્રીચક ત્યાં આવ્યો ને માલિનીના હાથ પકડીને કહે છે હું તને નહિ છોડું.

હે સૌરન્ધ્રી ! આવું સુંદર શરીર ઢાંસીપણનાં કામ કરવાને યોગ્ય નથી. માટે હું તારું ઢાંસીપણ છોડાવીને તને મારી રાણી બનાવીશ. કેટલા ઢાંસ ઢાંસીઓ તારી સેવામાં હાજર રહેશે ને ખૂબ આનંદ આવશે. માટે મારી વાત માની લે, ત્યારે માલિનીએ મોહું મલકાવીને કહ્યું—તમારી વાત સાચી છે. તમને મારા પ્રત્યે ખૂબ પ્રેમ છે તે હું સમજું છું, પણ હું તમારું પાણી જોતી હતી. હવે તમે મધરાત્રે નાટ્યશાળામાં આવજો. ત્યાં આપણે બે મળીશું. આ સાંભળીને ક્રીચક ખુશ ખુશ થઈ ગયો. બસ, હવે માલિની મારી રાણી બનશે ને હું તેની સાથે સુખ ભોગવીશ. બંધુઓ ! મોહદશા કેવી લયંકર છે ! મોહમાં અંધ બનેલો માનવી કંઈ સમજી શકતો નથી. ક્રીચકને માલિની પ્રત્યે મોહ છે એટલે જોમ વિચાર ન કર્યો કે કાલે તો મારો કેટલો તિરસ્કાર કરતી હતી. મને ન કહેવાના શબ્દો કહેતી હતી ને આજે મારા ઉપર આટલો બધો પ્રેમ ક્યાંથી આવ્યો ? એ સમજી શક્યો નહિ.

રાત પડી એટલે ક્રીચકે નાહી ધોઈને સારા વસ્ત્રાભૂષણો પહેર્યા. શરીરે સેન્ટ છાંટ્યા, જાણે વરરાજ થઈને પરણવા જવાનું ન હોય ! તેમ વરરાજ જેવો બનીઠનીને તૈયાર થયો, અને મેવા-મીઠાઈ, કુટ, વસ્ત્રાભૂષણો વિગેરે ઘણી ચીજો સાથે લઈને મધરાત્રે ક્રીચક હાઈવેર નાટ્યશાળામાં પહોંચી ગયો. બીમ માલિનીનો વેશ પહેરીને અઘણી તરહથી નાટ્યશાળામાં જઈને સૂઈ ગયો હતો. નાટ્યશાળામાં દીવો કર્યો ન હતો. ઘેર અંધકાર હતો. ત્યાં આવીને ક્રીચકે નાટ્યશાળાના દ્વાર ખખડાવ્યા. એટલે બીમે સ્ત્રી જેવા સ્વરે કહ્યું, 'પધારો.... પધારો. ક્રીચક પ્રેમ વ્યક્ત કરતાં બોલ્યો-હો મારી પ્રાણપ્રિયા ! આ તારા પ્રેમમાં પાગલ બનેલો તારો દાસ તારી સામે આવીને ઉભો છે. આવ, આપણે બંને પ્રેમ કરીએ. તારા હિમ જેવા શીતળ બાહુથી મને આલીંગન કરીને મારા તપી ગયેલા અંગને શીતળ બનાવ, ત્યારે માલિનીના રૂપમાં ઉભેલા બીમે મધુર સ્વરે પ્રેમથી કહ્યું 'હા, નાથ. હું' પણ ક્યારની તમારી રાહ જોઈ રહી છું' આવો આપણે મળીએ. આમ કહ્યું એટલે ક્રીચકે માલિનીને આલીંગન કરવા હાથ લાંબાવ્યો ને બીમે પણ હાથ લાંબાવ્યો. પરસ્પર એક બીજાના બાહુપાશમાં જકડાયા. ત્યાં ક્રીચકના મનમાં થયું કે આ સ્ત્રી નથી. સ્ત્રીના વેશમાં કોઈ પુરૂષ છે, પણ હવે શું થાય ? બીમે હાસ્ય કરીને કહ્યું-મારા પ્રાણ નાથ ! તમને આવતા ખૂબ વાર લાગી. તમે તો મને ખૂબ વહાલાં છો. એમ પ્રેમભર્યા શબ્દો બોલતાં બોલતાં એવો ભેરથી હાથ દબાવ્યો કે ક્રીચકના મુખમાંથી ઉં....ઉં....કું....કું.... થઈ ગયું. અને ભડાકે કરતો લોંબ પડ્યો. (હસાહસ).

ક્રીચકના મુખમાંથી ચીસ નીકળી ગઈ, પણ રાત્રે કોણ સાંભળે ? બીમે તેને કહ્યું દુબટ ! સાંભળી લેજો. હું માલિની નથી પણ તેનો પતિ છું. પરસ્ત્રી સામે કુદગિટ કરી છે તો તેનો સ્વાદ ચાખી લે. ક્રીચક મહામુસીબતે બોલ્યો કે મને જીવતો છોડીદો. હવે હું કદી આવું કાર્ય નહિ કરું. તમારી પાસે ક્ષમા માંગું છું. બીમે કહ્યું કે તને ભગવાન ક્ષમા આપશે. હું નહિ આપું. એમ કહીને તેને લાત મારી કે તે ઉં....ઉં.... કરતાં કું થઈ ગયો. બીમે મઠકાને ઉપાડીને રસ્તા વચ્ચે ફેંકી દીધું. સવાર પડતાં સૌ બોલવા લાગ્યા કે હાથ....હાથ આ તો રાજાનો સાળો છે. કોણે માર્યો ? વાત બહાર પડતાં તેના સો ભાઈ દોડીને આવ્યા. કોણે માર્યો છે તે તપાસ ઘણી કરી પણ પરો ના પડ્યો, ત્યારે કોઈએ કહ્યું કે તમારો ભાઈ માલિની પાછળ પડ્યો હતો ને માલિની તેને કઠોર વચન કહેતી હતી. માટે માલિનીએ માર્યો લાગે છે. આથી સો ભાઈ વેર લેવા તૈયાર થયા, અને વિચાર્યું કે માલિનીને જીવતી ક્રીચક લેગી જાણી નાંખવી. હવે શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

સુશ બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! વિલાવને ટાળી સ્વભાવમાં રમણુતા કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા પછી તીર્થી કર લગવતોએ દ્વાદશાંગી સૂત્રની પ્રરૂપણા કરી. તેમાં ગજસુકુમાલનો અધિકાર ચાલે છે. નેમનાથ લગવાન પાસેથી બાણુવાને અધીરા બનેલા કૃષ્ણુ પૂછે છે કે હે લગવાન ! આપની આજ્ઞા પ્રમાણે મારા લઘુબંધવાએ મહાકાલ શ્મશાનમાં જઈને ખારમી પડિમા વહન કરી હતી. ત્યાં તેમણે અર્થસિધ્ધિ કેવી રીતે કરી ? ત્યારે લગવાન બોલ્યા—હે કૃષ્ણ ! તથ જં તં ગચસુકુમાલં અણગારં પદ્મે પુરિસે પાસદે, પાસિત્તા આસુરતે જાવ સિધ્ધે ! તારો સહોદર નાનો ભાઈ અને મારા નવહીક્ષિત લઘુ શિષ્ય ગજસુકુમાલ અણુગાર મહાકાળ શ્મશાનમાં ધ્યાન ધરીને ઉભા હતા. તેમને કોઈ એક પુરૂષે જોયા. જુઓ લગવંતની વાણીમાં કેટલો બધો ઉપયોગ છે ! પહેલાં એમ ન કહ્યું કે ગજસુકુમાલ અણુગાર મોક્ષમાં ગયા પણ એમ કહ્યું કે પોતાનો અર્થ સાધ્યો અને અહીં પણ એમ કહ્યું કે ધ્યાનમાં ઉભેલા ગજસુકુમાલ અણુગારને એક પુરૂષે જોયા. મહાનપુરૂષોની ભાષામાં કેવા અદ્ભૂત ભાવ હોય છે ! લગવાને એમ ન કહ્યું કે સોમિલ બ્રાહ્મણે જોયા. જ્ઞાની, ધીર અને ગંભીર પુરૂષો સારી વ્યક્તિને એકદમ આઘાત લાગે તેવી ભાષા ન બોલે. લગવંતે અમને પણ કહ્યું છે કે હે સાધક ! ભાષા સત્ય હોય પણ તેમાં પાપત્વ આવાગમન થતું હોય તો તેવી ભાષા તું બોલીશ નહિ.

તદેવ ફરુસા માસા, ગુરુ ભૂઓવધાઈની ।

સત્ત્વા વિ સા ન વત્ત્ત્વા, જડો પાવસ્સ આગડો ॥ ૬૨. સૂ. અ-૭ ગાથા ૧૧
આ રીતે કહેર અને જીવેનો ઉપઘાત કરનારી સત્ય ભાષા હોય તો પણ ન બોલવી કારણ કે તેવી ભાષા બોલવાથી પાપ લાગે છે. હા. ત. પંચમહાવ્રતધારી સાધુ વિહાર કરીને જતાં હોય, તે જંગલમાં કોઈ વૃક્ષ નીચે વિસામો ખાવા બેઠા છે. તે વખતે એક સર્પ ત્યાંથી પસાર થયો. સાધુએ જોયું છે કે સર્પ આ તરફ ગયો છે. પાછળ વાહી દોડતો આવ્યો ને પૂછ્યું કે અહીંથી સર્પને જતાં જોયો છે ? આ સમયે શું કહે ? સર્પને જતાં જોયો છે પણ સત્ય બોલે તો વાહી સર્પને પકડીને મારી નાંખે તો જીવની હિંસા થાય છે, અને કહે છે કે મેં સર્પ જતાં જોયો નથી તો જીવનું મહાવ્રત ભંગે છે. આવો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે સાધુ મૌન રહે પણ પાપકારી ભાષા બોલે નહિ. સાધુની ભાષા ઉપયોગવાળી હોય.

લગવાન કહે કે કૃષ્ણવાસુદેવ ! તારા ભાઈને એક પુરૂષે જોયો. જોને જોઈને એ પુરૂષ કોધથી ધમધમી ઉઠ્યો. હાંત કંચકચાવવા લાગ્યો ને પગ પછાકવા લાગ્યો. તેના શા.-૧૦૫

અંતરમાં ક્રોધની જ્વાળાઓ ફાટી નીકળી. ભગવાને આટલું જ કહ્યું ત્યાં કૃષ્ણનું લોહી ગરમ થયું કે હે ભગવાન ! મારી નગરીમાં કેણુ એવો અયોગ્ય અને દુષ્ટ પુરુષ છે કે જેને આવા કૂલ જેવા કેમળ નાના ગજસુકુમાલ અણુગારને જોઈને પ્રિય આવવો જોઈએ ને તેના ત્યાગ આગળ તેનું મસ્તક ઝૂકી જવું જોઈએ તેના ખદલે આટલો બધો ક્રોધ કર્યો ? મારા ભાઈએ તેનું શું બગાડયું હતું કે તેના ઉપર આટલો બધો ક્રોધ કર્યો ? ભગવંત કહે છે હે કૃષ્ણ ! તું અધીરો ન થા. સાંભળ. ગજસુકુમાલ અણુગારને જોતાં જ તેને પૂર્વના ઔરભાવ ભગત થયો. તેથી ક્રોધાવેશમાં આવીને તે પુરુષ તળાવમાંથી લીની ચીકણી માટી લઈ આવ્યો અને તેના માથે ફરતી માટીથી ગોળ ખાળ ખાંધી, અને શ્મશાનમાં મહદું બળતું હતું તેની ચિતામાંથી ખેરના બળતા લાલચોળ અંગારા એક માટીના ફૂટેલા વાસણમાં લઈ આવી ગજસુકુમાલ અણુગારના શિર ઉપર નાંખ્યા ને પછી તે પુરુષ ડરનેા માર્યો ત્યાંથી ભાગી ગયો.

ધગધગતા અંગારા માથે નાંખવાથી ગજસુકુમાલ અણુગારને અસહ્ય વેદના થવા લાગી. ખીચડી ખદખદે તેમ ખોપરી ખદખદવા લાગી. આવી અસહ્ય વેદના ખૂબ સમતા ભાવથી શાંતિપૂર્વક સહન કરી, અજબ ક્ષમા રાખી. માથે અંગારા મૂકનાર પ્રત્યે લેશ માત્ર ક્રોધ ન કર્યો પણ એમણે એવો વિચાર કર્યો કે મારો દેહ બળે છે. આત્મા બળતો નથી. આત્મા અજર, અમર છે. શુદ્ધ, ધુન્દને ચૈતન્ય ધન છે. આવી શુભ ભાવનાના બુદ્ધે બુદ્ધતા આત્મશુદ્ધીની ધાત કરનારા કર્મેના ક્ષય કરીને કેવળજ્ઞાન અને કેવળ-દર્શન પ્રાપ્ત કર્યું. કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પ્રાપ્ત કરીને શેષ રહેલાં કર્મેના ક્ષય કરીને મોક્ષમાં ગયા, “તં યવં જલુ કળ્હા । ગયસુકુમાલેણ અણગારેણ” સાહિતે અપ્પણો અદ્ધે । હે કૃષ્ણ ! તેથી જ મેં કહ્યું કે ગજસુકુમાલ અણુગારે પોતાનો અર્થ સિદ્ધ કરી લીધો. પોતાનું કાર્ય સાધી લીધું.

આ શબ્દો સાંભળીને કૃષ્ણવાસુદેવની આંખમાંથી દડદડ આંસુ સરી પડ્યા. અરેરે.... ભગવાન ! આ શું થઈ ગયું ? હજી તો કાલે સવારે દીક્ષા આપીને અરે ગયા. જોના વિયોગમાં રાત દિવસ ઝુરીઝુરીને વીતાવ્યો. એ તો સાધના કરવા મહાકાલ શ્મશાનમાં ગયા પણ અમને તેના વિયોગથી રાત્રી મહાકાળ જેવી લાગી મારી માતાએ તો કેટલો જૂરાયો કર્યો કે મારો બાહુડો શું કરતો હશે ? એને ઉઘ આવી હશે કે નહિ ? હું કેટલી હોંશબેર દર્શન કરવા આવ્યો. અમને પણ દર્શન થયા નહિ. આમ કહીને કૃષ્ણ રડવા લાગ્યાં. તેમના દિલમાં ખૂબ દુઃખ થયું. સાથે ગજસુકુમાલને આવો ઘોર ઉપસર્ગ આપનાર ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો. ત તેણે સે કળ્હેવાસુદેવે અરદે અરિદ્દનેમિં યવં વયાસી કેસળં મન્તે સે પુરિસં અપત્થિત જાય પરિવ્રજિતે જેણં મમ સદોચરે કળીચસં માયરં ગજસુકુમાલં અણગારં અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિતે ।

એટલે કૃષ્ણવાસુદેવે નેમનાથ ભગવાનને પૂછ્યું કે હે ભગવાન ! ચતુરો ઇન્દ્રક, લક્ષ્મણ રહિત એવો કેણુ પુરુષ છે કે જેણે મારા સહોદર ભાઈને અકાળે જ છવનથી રહિત કર્યો ? આ રીતે રોષે ભરાઈને ભગવાનને પૂછ્યું.

કૃષ્ણવાસુદેવ સંતોના પ્રેમી હતાં. કોઈ પણ સંતની કોઈ પણ માણસ સ્કેજ અશાતના કરે, કોઈ સંતના અવલુંવાદ બોલે તો તેમનું કાળજું ચીરાઈ જતું હતું, ને સંતની અશાતના કરનારને શિક્ષા કરતા હતાં, ત્યારે જે ત્રણ ત્રણ ખંડના સ્વામી હોય, જેની એક હાકે માણસો ફફડતા હોય, ધરતી ધ્રજતી હોય એવા સત્તાધીશ પુરૂષના સગા ભાઈએ દીક્ષા લીધી હોય અને એને માથે આવો ગુદમ ગુજરે તો તેને શિક્ષા કરવામાં બાકી રાખે ? કૃષ્ણવાસુદેવનું લોહી ઉઠળી ગયું. ક્રોધથી ધમધમી ઉઠ્યા. હા, મારો ભાઈ ખારમી પડિમા વહન કરવા ગયો ને કુદરતે કોઈ ઉપસર્ગ આપ્યો હોત તો જુદી વાત હતી. આ તો મારી નગરીમાં રહેનાર મારો પ્રબળજન થઈને એણે મારા ભાઈના માથે અંગારા મૂક્યા ? એ વાત સાંભળતા મને કંપારી છટે છે તો એના કામળ શરીરે કેમ સહન થયું હશે ? ભગવાન ! આપ મને જલ્દી કહો ને એ પુરૂષ કોણ છે ?

કૃષ્ણવાસુદેવ ધર્મનાં પ્રેમી હતાં. સમ્યક્દષ્ટિ હતા. એ કોઈ સામાન્ય ન હતાં, પણ જ્યારે નેમનાથ ભગવાનનાં સુખેથી ગજસુકુમાલ અણુગારના દેહાંતના દુઃખદ સમાચાર સાંભળ્યા ત્યારે મનમાં ભાઈને મારનાર વ્યક્તિને વૈરનો ખદલો લેવા તૈયાર થઈ ગયા. એટલે બોલ્યા હે ભગવંત ! એ લજ્જારહિત, અકાલ મરણનો ઇચ્છુક, નિષ્કુર, ક્યારહિત અધમ કોણ પુરૂષ છે કે જેણે આવી કઠણ રીતે મારા ભાઈની જીવનલીલા સમાપ્ત કરી દીધી ! એ દુષ્ટ માણસે આવું નીચ કાર્ય કરીને સામેથી મૃત્યુને આમંત્રણ આપ્યું છે. હવે એ મારા પંજમાંથી બચી શકે તેમ નથી. હું તેને મરણની શિક્ષા કરીશ.

કૃષ્ણવાસુદેવને ક્રોધ લરાયેલા બેધને નેમનાથ ભગવાને કહ્યું— “મા ણં, કણ્ઠા ! તુમં તસ્સ પુરિસસ્સ પદોસમાવજ્ઞાહિ ” હે કૃષ્ણ ! તારે તે પુરૂષ ઉપર દ્રેષ રાખવો ન બેઈએ. કારણ કે તારા ભાઈના માથે એણે ધગધગતા અંગારા મૂક્યાં. માથાની ખોપરી ખદખદવા લાગી અને શરીરમાં અતુલ પીકા થવા લાગી છતાં ગજસુકુમાલ અણુગારે તેના ઉપર અંશમાત્ર દ્રેષ કર્યો નથી પણ એમણે એવો વિચાર કર્યો છે કે હે ચેતન ! તારે ને દેહને શું લાગેવળગે છે ! આ તો ખારદાન બળે છે, અંદરનો માલ તો સુરક્ષિત છે. આ પુરૂષનો મારા ઉપર કેવો મહાન ઉપકાર છે ! એણે મારા કર્મો અપાવવામાં મને સહાય કરી છે. એણે એનો આવો મહાન ઉપકાર માન્યો છે ને તમે શા માટે તેના ઉપર ક્રોધ કરો છો ? તમે તેના ઉપર રોષ ન કરો. પણ “પર્વં જલુ કણ્ઠ” તેજં પુરિસેણં ગયસુકુમાલસ્સ અણગારસ્સ સાહિજ્જે દિણ્ણે । હે કૃષ્ણ ! તમે એમ માનો કે તે પુરૂષે ગજસુકુમાલ અણુગારને સહાય કરી છે. ભગવાને તો આ પ્રમાણે કહ્યું પણ છદ્મસ્થ જીવોમાં રાગ દ્રેષ હોય છે એટલે આવું સાંભળીને સ્કેજે ક્રોધ આવી જાય તે સ્વાભાવિક છે. તેમાં પણ આવો સમર્થ પુરૂષ પોતાના ભાઈની આવી દશા કરનારનો અપરાધ કેમ સહન કરી શકે ?

કૃષ્ણવાસુદેવને ક્રોધ આવવાના બે કારણ છે. એક તો પોતાનો વહાલો ભાઈ અને પાછા તે સાધુ બનેલા તેમની તે ધાત કરનાર હતો, અને પોતે ન્યાયી રાજા હતા.

પોતાનો ભાઈ ન હોત, કદાચ સાધુ પશુ ન હોત અને કોઈ સંસારી માણસની આવી દશા કરી હોત તો પણ કૃષ્ણવાસુદેવ આવે. અન્યાય સહી શકત નહિ. અપરાધીને તેના ગુનાની શિક્ષા તો અવશ્ય મળવી જ જોઈએ. જો તેને શિક્ષા કરવામાં ન આવે તો તેને પ્રોત્સાહન મળે ને આવા ગુન્હા વધુ કરે, પણ જો તેને ધરાધર શિક્ષા કરવામાં આવે તો તેને જોઈને ખીજ પણ આર્ત પાપ ન કરે.

કૃષ્ણવાસુદેવને ગજસુકુમાલ અણગારની ઘાત કરનાર ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો છે. ભગવાન કહે છે કે હે કૃષ્ણ ! તમે તેને ગજસુકુમાલ અણગારનો સહાયક માનો. તેના ઉપર બિલકુલ દ્વેષ ન કરો, પણ હંચુ કૃષ્ણવાસુદેવનો ક્રોધ શમતો નથી. તે ભગવાનને હંચુ પૂછશે ને ભગવાન તેનો શું જવાબ આપશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

ચરિત્ર :- ક્રીચકના મરણના સમાચાર જાણી તેના સો ભાઈઓ દોડીને આવ્યા. 'ક્રીચકના મૃત દેહને જોઈને જોરજોરથી વિલાપ કરવા લાગ્યા. અમારા ભાઈને આ રીતે મારનાર કોણ દુષ્ટ છે ? ખૂબ તપાસ કરતાં ખબર પડી કે સુદેહ્યા રાણીની ઢાસી માલિની પાછળ ક્રીચક પાગલ બન્યો હતો. તેથી માલિની જ ક્રીચકને મારનારી છે. આથી તેના ભાઈઓએ નકકી કચ્છું કે આપણા ભાઈ ભોળી તેને પણ ચિતામાં સળગાવી દેવી ને ભાઈના ગૈરનો ખદલો લેવો. ક્યાં ગધ જો પાપણી ! જલ્દી જોને લાવો.

ક્રીચકના ભાઈઓ રાણીના મહેલે આવીને કહે છે કે મારા ભાઈના પ્રાણ લેનારી હે પાપણી ! તું હવે બહાર નીકળ. હવે તને તારા દુષ્ટ કર્મનો સ્વાદ ચખાડીએ. જોમ કહીને તેમણે માલિનીનો હાથ પકડીને ખેંચવા માંડી. કોઈ તેના કપડા ખેંચવા લાગ્યા, અને બળાતકારે તેને ક્રીચકની ચિતામાં બાળવા લાઇ બચ છે. માલિની પોકાર કરવા લાગી અને....મને કોઈ બચાવો. આ દુષ્ટોને રોકો, પણ જ્યાં મહારાજના સાળાઓ તું જોર હોય ત્યાં એક ઢાસી તું શું ચાલે ? નગરજનો બારીઓથી દેખે છે કે આ ઢાસી નિર્દોષ છે. ક્રીચક ખરાબ છે, પણ કોઈ માલિનીનો પક્ષ લેનાર બળીયો ન નીકળ્યો. ત્યારે માલિનીએ રકતા રકતા પોકાર કર્યો કે હે જય-વિજય-જય-ત-સજસેડ-જયવલ્લભ ! તમે જ્યાં હો ત્યાંથી આવીને માડું રક્ષણ કરો. આ તો શુભ નામ હતાં એટલે કેને બોલાવે છે તે કોઈ સમજી શક્યું નહિ. બીમ તેના રસોડામાં હતો. તે સમજતો હતો કે રાતની ઘટનાના પક્ષા પડશે. એટલે તે બધું ધ્યાન રાખતો, ત્યાં દ્રીપદીનો અવાજ સાંભળ્યો. એટલે ઢોકતો ત્યાં આવ્યો, અને ક્રીચકના ભાઈઓને કહ્યું કે આ પવિત્ર સ્ત્રીને તમે ખેંચીને ક્યાં લઇ બચો છો ? શું એતું રક્ષણ કરનાર કોઈ નથી ?

ક્રીચકના ભાઈઓએ કહ્યું-હે વલ્લભ ! આ માલિની આ મારા ભાઈને મારનારી છે. માટે એ વ્યભિચારિણીને અમારા ભાઈની ચિતામાં નાંખીને બાળી મૂકીશું. આ રીતે અમારા ભાઈનો ગૈરનો ખદલો લઇને અમારા ક્રોધની આગ બૂઝાવીશું. ક્રીચકના ભાઈઓ જોમ સમજે છે કે આ આપણો માણસ છે પણ એ ને ખબર ન

કેણુ છે ? ભીમે કહ્યું— આ સ્ત્રી વ્યભિચારિણી નથી. જો તો પવિત્ર સતી છે. પરંતુ ક્રીચકે પરસ્ત્રી સાથે રમણતા કરવાની ઈચ્છા કરી તેથી તેણે કરેલા અન્યાયનું ફળ તેને મળી ગયું છે. તમે આ સ્ત્રીની આવી દશા કરો છો. પણ તમને ખબર નથી કે જોનો પતિ કેવો સમર્થ શક્તિશાળી છે ! જો અત્યારે અહીં હાજર નહિ હોય પણ જો જોને ખબર પડશે તો દોડતો આવશે. જોને ચિતામાં ખાળવા જતાં પહેલાં જો તમને બધાને ચિતામાં જલાવી દેશે. માટે તમે જોને છોડી દો, ત્યારે તે લોકોએ કહ્યું— વલ્લભ ! તારે આ બાબતમાં પડવાની જરૂર નથી. તું અહીંથી ચાલ્યો જ. ભીમે કહ્યું—હું મારી નજર સમક્ષ સ્ત્રી હત્યા નહિ થવા દઉં. તમે સ્ત્રી હત્યાનું પાપ અને અન્યાયથી કરતા નથી પણ ચાહ રાખજો કે તમારે જોનું ફળ કેવી રીતે લોગવવું પડશે ! ભીમના વચન સાંભળીને તે લોકોએ ક્રોધાવેશમાં આવીને કહ્યું કે અમે જોને જીવંતીને ચિતામાં ફેંકીએ છીએ. તો જેની ભુજામાં બળ હોય તે જોને બચાવે. ભીમે કહ્યું—તમારામાં બળ હોય તો આવો મારી સામે. જોટલે ક્રીચકના બાઇઓ ભીમ સામે ધસ્યા.

ભીમ કોપ કે વૃક્ષ ઉપાડે, સળકો માર લગાયા,

વાયુચોગ આકતૂલ ઉડે જયોં, ઉન સળ તાંઈ ઉડાયા હો...શ્રોતા

તરત ભીમે જોકે જાડ ઉપાડ્યું ને સો બાઇઓ સામે ધસ્યો. જોકે ઘાએ સામટા વીસ પચ્ચીસને મારી નાંખ્યા. ત્રણ ચાર ઘાએ ક્રીચકના સોએ બાઇઓને ખતમ કરી નાંખ્યા. લોકો તો ભીમના સાચું જોઈ જ રક્ષાં કે વલ્લભમાં કેટલું પરાક્રમ છે ! જોણે જોકેલાએ કેટલાને હવામાં ઉડાવી દીધા અને માલિનીને તેના સ્થાનમાં મોકલી ભીમ નિર્ભય બનીને તેના રસોડામાં ચાલ્યો ગયો. વલ્લભે રાણીના બધા બાઇઓને મારી નાંખ્યા તે વાત આખા ગામમાં ફેલાઈ ગઈ. રાણીને આ વાતની બહુ થતાં તેને ખૂબ ક્રોધ ચઢ્યો ને કાળો કલ્પાંત કરવા લાગી ને ઘાલવા લાગી કે નકકી ક્રીચકને પણ આ વલ્લભે જ માર્યા હશે ! થોડી વારે રાજા રાણીના મહેલે આબ્યા જોટલે રાણીએ કહ્યું—સ્વામીનાથ ! તમારા રાજપણમાં ધૂળ પડી. જ્યાં તમારી આજુ વતી હોય ત્યાં મારા બાઇઓનું નામ લેનાર કેણુ છે ? તેના બદલે જોકે રસોડયો મારા બાઇઓને મારી નાંજો ! બસ, આપ ગમે તેમ કરો પણ વલ્લભને મારી નાંજો. જોને નહિ મારી નાંજો ત્યાં સુધી હું અન્ન પણ લઈશ નહિ. અરેરે....હું આટલા બધા બાઇની બહેન આજે બાઇ વિનાની થઈ ગઈ ! જો આપ તેને મારી નહિ નાંજો તો હું ગળે ફાંસો ખાઈને મરીશ. આ રીતે રાણી ખૂબ જૂરે છે. રાજા કહે છે કે રાણી ! મને ઘણું દુઃખ થયું છે. તારા સો સો બાઇઓ મરાયા તે હું સહન કરી શકતો નથી પણ આની સામે થવું જોટલે મોતને ભેટવા જવાનું છે તેના બળ આગળ આપણું રોન્ય પણ ટકી શકે તેમ નથી. છતાં તેના ગૌરવેવાનો ઉપાય શોધું છું. તું ધીરજ રાખ.

મેં સાંભળ્યું છે કે હસ્તિનાપુરમાં દુર્યોધન રાજાની પાસે વૃષકેપ નામનો જોકે

બળવાન મદલ છે. તે મદલયુધ્ધમાં લલલલા બળવાન મદલોનું પાણી ઉતારી નાંખે તેવો છે. તે મદલ અહીં આવેલો છે. તો હું તેને આપણી સભામાં બોલાવીને વલ્લભને તેની સાથે યુધ્ધ કરાવીશ. એટલે આપણે તેની સાથે કડવાશ થાય નહિ ને ટાઢા પાણીએ ખસ જાય. મને શ્રદ્ધા છે કે તે બળવાન વૃષકર્પર મહામદલ તેને ચપટીમાં ચોળી નાંખશે. આ રીતે ગૈર લક્ષ્ય. આ પ્રમાણે રાજાએ રાણીને કહ્યું એટલે રાણીને શાંતિ થઈ. પછી બધા સાળાની અંતિમ ક્રિયા કરાવી, ત્યારબાદ વૃષકર્પરની તપાસ કરાવી. તો તે વિરાટ નગરમાં જ હતો. તેને પોતાની સભામાં આવવાનું આમંત્રણ આપ્યું. એટલે તે વિરાટ રાજાની સભામાં હાજર થયો, ને રાજાને નમન કરીને ઉભો રહ્યો. વૃષકર્પર દુર્યોધનનો મદલ છે એટલે તેના જેવો જ અભિમાની હોય ને ? તે વિરાટ રાજાની સભા સામે જોઈને કહેવા લાગ્યો કે આ સભામાં કોઈ બળવાન મદલ છે ? કોઈ મદલની પદવી ધરાવે છે ખરા ? તો હું તેનું અભિમાન ઉતારી નાંખું. આ પ્રમાણે વૃષકર્પર અભિમાન યુક્ત શબ્દો બોલવા લાગ્યો, ત્યારે રાજાએ માણસને મોકલીને વલ્લભને બોલાવ્યો. વલ્લભ સભામાં આવીને રાજાને પ્રણામ કરીને ઉભો રહ્યો, ને કહ્યું— મહારાજા ! કરમાવો શું હુકમ છે ? ત્યારે રાજાએ કહ્યું વલ્લભ ! તું અહીં આવ્યો ત્યારે કહેનો હતો ને કે હું મદલયુધ્ધ કરવામાં પ્રવીણ છું. તો આ મદલ આવ્યો છે. તેની સાથે તારે યુદ્ધ કરવાનું છે. વલ્લભે કહ્યું ભલે, સાહેબ.

હવે બંનેના યુધ્ધ માટે એક મોટો વિશાળ અખાડો તૈયાર કરાવ્યો, અને તેની ચારે તરફ દેવવિમાન જેવા ઉંચા મંચ બંધાવ્યા, વચમાં એક મણી જડેલો સુંદર મંચ બનાવ્યો. તેના ઉપર મદલ રાજા બેઠો અને રાજાના આદેશથી બીજા મોટા સેનાપતિ, સામંત વિગેરે અધિકારીઓ બીજા મંચ ઉપર આવીને બેઠા. તે સિવાય બધાં લોકો મદલયુધ્ધ જોવા આવીને ગોઠવાઈ ગયા. ધર્મરાજા, અર્જુન વિગેરેને તો શ્રદ્ધા છે કે અમરા ભાઈની કદી હાર થવાની નથી. લીમનો જ વિજય થવાનો હવે બને વચ્ચે કેવી રીતે મદલયુધ્ધ થશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૧૦૬

કારતક સુદ ૧૦ ને રવીવાર

તા. ૨૦-૧૧-૭૭

અનંત ઉપકારી તીર્થ કર ભગવંતોએ જગતના જીવોને આત્મકલ્યાણનો રાહ બતાવતાં કહ્યું છે કે આ સંસારમાં અજ્ઞાન જેવું બીજું કોઈ દુઃખ નથી. અજ્ઞાની અને અંધ મનુષ્ય બંને સમાન છે. અંધ મનુષ્ય પ્રકાશને નિહાળી શકતો નથી તેમ અજ્ઞાની આત્મા પ્રભુની વાણીને પ્રકાશ પાંચી શકતો નથી, અને આત્માના ઉત્થાનને આનંદ લૂંટી શકતો નથી. અંધ મનુષ્ય પોતાનું બગાડે છે જ્યારે અજ્ઞાની પોતાનું અંધ બની જાય છે.

બંનેનું બગાડે છે. અજ્ઞાનના કારણે જીવ પરિણામનો વિચાર કર્યા વિના તે ભવસાગરની લાંબી સુસાફરીમાં ભટકે છે. અજ્ઞાનને દૂર કરવા માટે અને અંતરમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ પાથરવા માટે વીતરાગ ભગવાનની પ્રેરણાદાયી વાણી આપણને મળી છે.

બંધુઓ ! તમારા જીવનમાં તમે કેટલા અરમાનોના મિનારા ચડ્યા હશે અને તે જમીનદોસ્ત પણ થઈ ગયા હશે ! જીવનમાં ક્યારેક શીતળ ચાંદનીની જેમ શીતળતાને અનુભવ થતો હશે તો ક્યારેક ઉષ્ણતાની જ્વાળા પણ લરખતી હશે ! ઘડીકમાં સુખ અને ઘડીકમાં દુઃખ એવા જીવનમાં પણ તમને કેાનું શરણુ ગમે છે ? કેાને શરણુ માને છે ? તમને કેાઈ માર મારતું હોય તો અનુકંપા આવે પણ સ્વદુઃખાએ આનંદપૂર્વક તમે સંસારસુખની મઝા માણી કર્મને માર ખાતા હોય તો ક્યાંથી દયા આવે ? આજે અજ્ઞાનતાએ તો હદ વટાવી છે. સંસારી જીવો ભૌતિક પદાર્થોને શરણુ માને છે. પેટનું શરણુ ધાન્ય માને છે. જીભનું શરણુ સ્વાદિષ્ટ પીણું અને શરીરનું શરણુ ક્રીઆટ (મીટર) માને છે. હવે હું તમને પૂછું કે તમે ક્રીઆટ લઈને બહાર ફરવા ગયા હો ને અચાનક સામેથી ગાડી આવીને અથડાઈ અને અકસ્માત સર્જાયો બોલો હવે તમારું માનેલું શરણુ રક્ષણરૂપ બન્યું કે ભક્ષણરૂપ ?

આત્માની આજ અજ્ઞાન દશા છે. જેને તમે શરણુ માને છે તે તમારું રક્ષણ નહિ કરે. પુત્રો માતા-પિતાને શરણરૂપ માને છે, અને માતા-પિતા પોતાના લાડીલા સંતાનોને સંસારનું સર્વસ્વ સુખ તેમાં કેળવતાં હોવાથી તેમને શરણરૂપ માને છે. અરે ! માત્ર શરણરૂપ માને છે એટલું જ નહિ પણ અંતરથી કેવા ઉદ્ગારો બોલે છે ? હે વહાલા પુત્ર ! તું અમારા આંધળાની લાકડી છું, અમારા જીવનનો આધાર અને જીવનનું સર્વસ્વ તું છે. તું દીર્ઘાયુષ થજો. જ્યાં સુધી અમારા દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં સુધી તું અમને છોડીને આદ્યો જમ્મશ નહિ. અમોને તારું જ શરણુ છે. આવા વચનો સાંભળીને પુત્રો શું કહે તે તમને ખબર છે ને ? અરે ! મારા પરોપકારી માતા-પિતા ! હું આપનો એકનો એક પુત્ર છું શું આપને છોડીને બીજો ખરો ? આપ જ મારા શરણુ અને રક્ષણરૂપ છો. જુઓ, મોઢ દશામાં મૂઢ બનેલો આત્મા શું નથી બણતો કે પરલોકમાં પ્રયાણ કરતા સમયે કોઈ કોઈને શરણુભૂત કે રક્ષણુભૂત બનતું નથી. આચારાંગ સૂત્રમાં ભગવાન બોલ્યા છે કે જેહિં વા સઘિં સંવસતિ તે વા જ પગયા ગિયગા તં પુલિં પોસેતિ, સો વા તે નિયમે પજઠા પોસિલ્લજા નાલ તે તથ તાળાપ વા સરળાપ વા, તુમ પિ તેલિં જાલં તાળાપ વા સરળાપ વા ।” જેની સાથે તું વસે છે તે માતપિતાદિ સ્વજન વૃક્ષધાવસ્થામાં મરું રક્ષણુ કરશે એમ માનીને પહેલાં તારું પોષણુ કરે છે અને તું પણ પછી તેમનું પોષણુ કરે છે પરંતુ યાદ રાખવું જોઈએ કે જેને માટે તું કર્મબંધ કરે છે તે તારું રક્ષણુ કરવા કે આશ્રય આપવા સમર્થ થતા નથી તેમજ તું પણ તેમનું રક્ષણુ કરવા કે શરણુમાં રાખવા સમર્થ નથી.

ખંધુઓ ! શેરડીનો રસ ગમે તેટલો મધુર હોય છતાં તેના ફૂચા તો ફેંકી દેવા જ પડે ને ? તેમ સંસાર ગમે તેટલો રૂઝો રૂપાળો અને મધુર લાગતો હોય છતાં મોઢ રૂપી ફૂચા જો ફેંકી દેવામાં ન આવે તો આત્મા દુઃખની ઉંડી ખાણમાં ફેંકાઈ જાય છે. આ સંસાર કેવો છે ? જ્ઞાનીપુરુષોએ સંસારને મેઘધનુષ્ય સાથે સરખાવ્યો છે. મેઘ ધનુષ્યના રંગો ક્ષણિક છે. તેમ સંસારના સુંદર દેખાતાં રંગો પણ ક્ષણિક છે. આ સંસારની સંપત્તિની પ્રીત કેવી છે ? તે તમે જાણો છો ? જોલો તો ખરા ! આ સંપત્તિની પ્રીત નદીના પ્રવાહમાં તણાતાં કાંકરા અને કચરા જેવી છે. પાણીમાં તરંગો ઉઠે છે તે કિનારે ક્યાં વિલિન થઈ જાય છે તેની ખબર પડતી નથી તેમ સંસારની બધી આશાને પાત્ર નાનુકે કામળ સુંદર શરીર જ્યારે મૃત્યુને કિનારે ફેંકાઈ જાય છે ત્યારે શરણભૂત માનેલાં બધા સગા વહાલાંએ મૃત દેહને જલ્દી ત્યાંથી દૂર કરવા દોડે છે. ખરેખર શું આવે જ સંસાર છે ! છતાં અજ્ઞાનના કારણે ભૌતિક સુખમાં ગળાડૂબ ખૂંચેલો માનવી સંપત્તિને અને સ્વજનોને શરણ માની પ્રીત કરી રહ્યો છે પછી સાચું શરણું કયું છે તે તેને ક્યાંથી સમજાય ?

હું તમને પૂછું કે સંસાર કેવો છે ? તો તમે શું કહેશો ? (શ્રોતામાંથી અવાજ—સંસાર ખારો છે.) શું તમને સાચે જ ખારો લાગે છે ? ના....ના. હૈયામાં તો સાકર જેવો મીઠો લાગે છે, પણ ઉપરથી ખારો જોલો છો. સંસાર કેવો ખારો લાગ્યો કહેવાય ? જે અસાર સંસારમાંથી સાર શોધીને સંસારના સર્વ સુખો, ઘરખાર, માલમિલકત તથા માતા—પિતા અને કુટુંબીજનોનો ત્યાગ કરી ભગવાને ભતાવેલા ચારિત્ર માર્ગને અંગીકાર કરે તેને. જોલો, હવે તમને સંસાર ખારો લાગ્યો કહેવાય ? જેને ખારો લાગે તે સંસારમાં બેસી રહે ખરો ? છાશનું વલોણું કરનાર બહેન માખણ કાઢી લે તેમ જેને સાર શોધતાં આવડતો હોય તે આત્મા અસાર સંસારમાંથી સાર શોધી શકે છે. છાશમાંથી માખણ કાઢતાં ન આવડે તો તે બહેનને કુવડ કહેશે. તો મારે તમને શું કહેવા ? ખરેખર સંસાર અસાર છે, ખારો છે, દાવાનળ જેવો છે, આ દાવાનળમાંથી બચવા માટે જ્ઞાની ભગવંતોની આજ્ઞા સારભૂત છે. જ્યારે જિનાસા સારભૂત લાગશે ત્યારે આત્મા એ જ વિચાર કરશે કે ચારિત્રને મહાન પંથ મને ક્યારે મળે ? જે આત્માએ અસાર સંસારમાંથી સાર શોધીને મહાન આદર્શરૂપ બની ગયા તે આપણા માર્ગદર્શક બની ગયા.

તમારા સંસારના બધા બ્યવહારમાં સારાસાર શોધી શકાય છે. દા. ત. ઝોક શેર ઘઉંનો લોટ છે. છતાં જો બેન હોંશિયાર હોય તો તે શેર લોટમાંથી પણ અનેક વાનગી બનાવી શકે છે. સંસારની પ્રવૃત્તિઓમાં વર્ષોના વર્ષો અને દિવસોના દિવસો પસાર થઈ ગયા પણ તેમાં આત્માનો સાર શું શોધ્યો ? ધનને સારરૂપ માનનારા માનવી લક્ષ્મી મેળવી લઈ, તેને મેળવવાની તમન્નામાં રાતદિવસ રચ્યાપચ્યા રહે છે, ત્યારે તેને નથી લાગતી ભૂખ કે નથી લાગતી તરસ. નથી લાગતી ઠંડી કે નથી લાગતી ગરમી. બસ, તેના મનમાં એક જ ધૂન છે કે જીવન ફેના થાય તો લાલે પણ હું ક્યારે લાગ્યોપતિ અને કરોડપતિ થાઉં ?

દેવાનુપ્રિયો ! વિચાર કરો. આમાં આત્માનો સાર શું કાઢ્યો ? છવને હંજુ સમયની કિંમત સમજાણી નથી. જો દુકાન ખોલતાં જરા મોડું થાય તો આકુળ બ્યાકુળ થઈ જાય. અરે, ઘરમાં બધા પર ગુસ્સો આવી જાય પણજો ઉપાશ્રયે વીતરાગવાણી સાંભળવા આવતાં મોડું થાય તો કંઈ થાય ખરું ? ના. તમારે બહારગામ જવું છે, ટિકિટ રીઝર્વડ કરાવી છે છતાં ત્યાં ગાડી ઉપડવાના ટાઈમ પહેલાં પહોંચી જાય છે ને ? શા માટે ? જો મોઠા પડીએ ને ગાડી ઉપડી જાય તો ટિકિટ રીઝર્વડ કરાવેલી હોય તો પણ નકામી થઈ જાય. ત્યાં સમયની કેટલી કિંમત છે ! અહીં બ્યાખ્યાન સાંભળવા આવતાં મોડું થાય તો પણ હૈયામાં શાંતિ હોય. જરા પણ ઉઘાટ ન હોય. સંભળાયું એટલું ઠીક પણ ન સંભળાયું....આદ્યું ગયું તેનો દિલમાં જરા પણ અફસોસ થાય ખરો ? “ ના ”. અહીં આવવામાં છવને જોઈએ તેટલો રસ નથી. તેથી સમય પ્રમાદમાં વીતાવી દે છે. ભગવાન મહાવીરસ્વામી ગૌતમસ્વામીને વારંવાર કહેતાં હતાં. સમયં નોયમ મા પમાયપ । હે ગૌતમ ! એક સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કર. ભગવાને શું ગૌતમસ્વામીને જ કહ્યું છે ? આપણને નથી કહ્યું ? ગૌતમસ્વામી તો પ્રમાદ કરતા ન હતા છતાં ભગવાને તેમને કહ્યું તો આપણા પ્રમાદનું માપ જ ક્યાં છે !

અજ્ઞાનના કારણે છવ પ્રમાદનું સેવન કરે છે. જેમ જેમ આત્મામાંથી અજ્ઞાનનું આવરણ ઓછું થતું જશે તેમ તેમ છવને સમજાશે કે ધન, પુત્ર, પરિવાર, પત્ની આદિને મારા માનીને તેમના સુખ માટે મારો અમૂલ્ય સમય શુભાવી હાથે છું પણ આ છવને સંસારમાં કેઈ શરણૂત નથી. નહિ સંપત્તિ, નહિ પરિવાર, નહિ ખંડલા, નહિ કામિની કે નહિ કોઈ પણ ચીજ. કંઈ જ શરણ નથી. સાચું શરણ છે વીતરાગનો માર્ગ, પણ આત્મા અનાદિકાળથી અજ્ઞાનના કારણે અશરણને શરણ રૂપ માને છે. તેનું કારણ એ છે કે દષ્ટિમાં અજ્ઞાનનું આવરણ છે. જેવી રીતે આંખે ચરમા પહેર્યા છે પણ તે ચરમાના ગ્લાસ જેવા કલરના હશે તેવું સામે દેખાશે. હા. ત. કાળો કલર હશે તો કાળું દેખાશે, પ્રવેત હશે તો પ્રવેત દેખાશે. આમ દેખાવામાં ચરમાનો દોષ નથી પણ ગ્લાસનો દોષ છે, તેમ આપણી દષ્ટિને સુંદર બનાવવાની જરૂર છે. જો દષ્ટિ સુંદર બની જશે તો છવન આપમેળે સુંદર બની જશે. દષ્ટિ શુભ્રાહી હશે તો હજારો અવશુભોમાંથી પણ તે શુભને ગ્રહણ કરશે અને જો દષ્ટિ દોષગ્રાહી હશે તો હજારો શુભો હોવા છતાં તે અવશુભને ગ્રહણ કરશે. અહીં મને એક કહ્યાંત યાદ આવે છે.

એક શેક-શેકાણી હતા. તેમને એક દીકરો હતો. તેનું નામ રમેશ હતું. રમેશ ૧૮ વર્ષના થયા બાદ શેકાણીને બીજો દીકરો થયો. તેનું નામ મનીષ રાખ્યું. ચારે જણા એક વાર બહારગામ ગયા. રસ્તામાં રેલ્વે અકસ્માત થતા શેક શેકાણી મરી ગયા. કુદરતને કરવું કે રમેશ અને બાર મહિનાનો મનીષ છવને છવતા રહી ગયા, શા.-૧૦૬

કહેવત છે ને કે “ રામ રાખે તેને કાણુ ચાખે. ” તદ્દનુસાર આ બાળકો જીવતાં રહી ગયા. આશુભ્ય બળવાન હોય તો વાળ વાંકો ન થાય, માતા પિતા બંને સાથે ચાલ્યા જતાં રમેશને ખૂબ આઘાત લાગ્યો. અરે....ભગવાન ! હવે હું શું કરીશ ? અરે, કાળ ગોઝારા ! તેં રહેજ પણુ વિચાર ન કર્યો ! આ બાર મહિનાના મનીષને માતા વિના કાણુ ઉછેરશે ? તેમ કરીને મોટો ભાઈ ખૂબ કંટણુ સ્વરે રડે છે. ઘણાં દોડો ત્યાં લેગા થઈ ગયા. સૌએ તેને આશ્વાસન આપ્યું ને તેને ઘેર મૂકવા માટે આગ્યા. ઘરે આવીને મા-બાપ વિનાનો અદ્રવ્ય રમેશ પોકે આંસુએ રડે છે. હવે હું શું કરીશ ? એ મારા દીનાનાથ ! અરે....મારો નાનો ભાઈ માતા વિના કેવી રીતે રહી શકશે ? તેનું રૂદન અને વિલાપ જોઈ આખા ગામની અંદર કંટણુ વાતાવરણુ સર્જાઈ ગયું. કૌ એકી અવાજે બોલવા લાગ્યા કે કેવા પાપનો ઉદય કે મા-બાપ બંને સાથે ગયા !

આ ઓકરાઓને નથી કાકા કાકી કે નથી સગા મામા મામી. પિતરાઈઓએ લેગા થઈને બધી ક્રિયા પતાવી. નજીકના સગાવહાલાઓ એને સાથ આપવા એને ઘેર રહેવા લાગ્યા. બધાએ નિર્ણય કર્યો કે રમેશને પરણાવી દેવો. આથી ૧૮ વર્ષની ઉંમરમાં રમેશના લગ્ન થયા. સારી સંસ્કારી, ડાહી અને સદ્ગુણથી ભરેલી રમા ઘરમાં આવી. રમેશ કહે છે મારા નાના ભાઈ માટે ભાભી કહું કે માતા કહું તો તું જ છે. માટે તું એને માનું હેત જરૂર આપજે. સદ્ગુણી રમા કહે—તમે રહેજ પણુ ચિંતા કરશો નહિ. બપ, રમા તો એમ જ સમજે છે કે આ કુલને ક્યાં બળર છે કે મારી માતાને શું થયું ! હવે એને માતાનું હેત ક્યાં મળવાનું છે ? બસ, આજથી હું તેની માતા છું એમ સમજીને આ બાળકને વહાલ—હેત આપીશ. આમ સમજીને રમા વહાલથી દિયરને મોટો કરે છે.

“ માતાના હેત આપતી મમ્મી :- ” મનીષ દિવસે દિવસે મોટો થાય છે. તે બાલતાં શીખ્યો ને ભાભીને મમ્મી કહેવા લાગ્યો. જ્યાં મનીષ મમ્મી કહીને બૂમ પાડે ત્યાં ભાભી દોડી જાય ને શું છે એટા ? કહીને ખોળામાં લે, રમાડે, ખેલાવે, ભગવાનનું નામ બોલાવે ને બગીચામાં ફરવા લાઇ જાય. આમ કરતાં કરતાં મનીષ પાંચ વર્ષનો થયો. તેને સ્કુલે ભણવા મૂક્યો. ક્યારે ભાભીને એમ નથી થયું કે આ મારો દિયર છે ને દિયરને ક્યારે પણુ બળર નથી પડી કે આ મારા ભાભી છે. આવા હેતથી મનીષ દિવસે દિવસે મોટો થાય છે. બીજી બાલુ ભાભીને એક દીકરો થાય છે. કાકા અને ભત્રીજા વચ્ચે દશ વર્ષનું અંતર છે. મનીષ એમ જ સમજે છે કે આ મારો ભાઈ છે. આવા રનેહ અને પ્રેમમય વાતાવરણમાં મનીષ ભણીગણીને તૈયાર થયો. ચૌવનને આંગણે આવતાં ભાભીના દિલમાં થયું કે હવે મારા દિયરને પરણાવું. આથી સારા સારા ઘરની કન્યાઓનાં કહેણુ આવતાં ભાભી દિયરને યોગ્ય ઓકરીની પરીક્ષા કરવા લાગ્યા. તેમાં મનીષને યોગ્ય મનીષા નામની બહુ સારી, સંસ્કારી અને ભાર્યા કુટુંબની ઓકરી ભાણીએ પાસ ફરી અને દિયરના ધામધૂમથી લગ્ન લેવાણા.

આ સમયે દૂરના મોસાળીયાએ લાલ્લુજીને પોતાના ઘેર આવવાનું આગ્રહભર્યું આમંત્રણ આપ્યું. જ્યારે મનીષ નાનો હતો ત્યારે કોઇ સગાદેખાણું ન હતું, પણ મનીષ મોટો થયો, હોંશિયાર થયો, તેનું સગપણ થયું ત્યારે સગા દેખાવા લાગ્યા. મોસાળનો ઘણો આગ્રહ હોવાથી રમાએ મનીષને કહ્યું—જા, તારા મામાને ત્યાં અઠવાડિયું જઈ આવ. આથી મનીષની ઈચ્છા ન હોવા છતાં માતા સમન ગણનાં એવા લાલીની આજ્ઞાથી મનીષ મોસાળ ગયો. જૂળ લાડકોડથી મામઃ મામી ખમ્મા...ખમ્મા કરવા લાગ્યા. બે ચાર દિવસો ગયા બાદ મામી એકદમ રહે છે.

“મામીએ કરેલો પ્રપંચ” :- મનીષ પૂછે છે મામી! તમે આટલું ણધું કેમ રહો છો? દીકરા! મારા નણુંદ તો નાનપણમાં શુજરી ગયા ને તું મા વિનંતે થઈ ગયો. અરે. બર્યાં ઘરમાં લાણુલાઈનું શું? મ.મી! તમે આ શું બેલ્યા? હું ક્યાં મા વિનાનો છું. મારી મમ્મી રમા વિના તો હું ઘડીપણ રહી શકતો નથી. મામી! ક્યારે પણ આવું બોલતાં નહિ. અરે લાણુલાઈ! એ તમારી મમ્મી નથી પણ બાલી છે. એ હેત નથી પણ માયાની જળ છે. અરેરે....મામી! તમે આ શું બોલો છો? હું ક્યાં ભૂલો પડ્યો કે તમારા ઘેર આવ્યો! તમે મારા અને મમ્મીના હેત તોડાવવા ઉઠ્યા છો. તમે ક્યારે પણ આવા શબ્દો બોલતાં નહિ. મને ખબર નહોતી કે મારી મમ્મી મરી ગઈ છે. મને સમજણમાં આવ્યા પછી જ્યાંલ આવ્યો કે મારા બાલી છે પણ લાલીના હેત મમ્મી જેવા છે. મામીએ જણ્યું કે હવે અહીં સોગડી વાગે તેમ નથી તેથી બે દિવસ જવા દીધા. પછી ત્રીજે દિવસે મામીએ પછી માયાજળ ચાલુ કરી દીધી, અને એવી રીતે ગોઠવીને વાતો કરી કે મનીષના મગજમાં સોગડી ખેસી જાય. જુઓ, લાણુલાઈ! અમારે કંઈ સ્વાર્થ નથી. અમે તો જે જણ્યું છે તે તમને કહીએ. બાલો મામી! શું જણ્યું છે? હમણાં તારા મામા તમારા ગામમાં આવ્યા હતા ત્યારે પાકા પાયે વાત જણી છે કે રમાનો મનીષ પ્રત્યેનો પ્રેમ માયાવી છે. જેવો મનીષ પરણશે તેવો છ મહિનામાં તેને હાથે પગે જુદો કરવાનો છે અને બધી મિલકત રમાએ એના દીકરા સતીશના નામે કરી દીધી છે. આ વાત અમે પાકા પાયે સાંભળી છે, ને સજ્જન માણસે કરી છે તેથી તને કહીએ છીએ. વાત એવી ગોઠવીને કરી કે મનીષ ક્યારે બદલાય તેવો ન હતો છતાં તે બદલાઈ ગયો. મનમાં એક જ ધૂન લાગી કે ખસ, હવે હું રમાના સાસુ ન જોઈ. રમા શું સમજે છે એના મનમાં? આવો રોષ હૃદયમાં ભરીને પોતાને ઘેર આવ્યો.

“હૈયાના હેતથી મનીષને આવકાર આપતી રમા” :- બેટા! આટલા બધા દિવસ રહ્યો! તારા લગ્ન કેટલા નજીક આવી ગયા! તારા કપડા સીવડાવવા છે. તારા માટે બધી તૈયારી કરવી છે અને તું આટલો બધો મોડો કેમ આવ્યો? શું તને મામીને ઘેર બહુ ગમી ગયું! રમા ઘણું ઘણું બોલાવે છે છતાં મનીષ બોલતો નથી. આથી રમાના મનમાં કંઈક વિચારોનો ઉત્પાન થવા માંડ્યો. છતાં તે તો પ્રેમથી બોલાવે

છે, ને એના લગ્નની તૈયારીઓ કરે છે. આમ કરતાં રમાઓ મનીષના લગ્ન ખૂબ ઉત્સાહ-પૂર્વક ઉજવ્યા. મનીષ પરણીને ઘરે આવ્યો. મનીષ અને મનીષા મા-બાપ સમાન લાઇ બાબીને પગે લાગે છે, ત્યારે રમા અંતરના આશીર્વાદ આપે છે, પણ મનીષના મનમાં એક જ શંકા છે કે બાબીએ મને દગો દીધો. એટલે દરેક કાર્યમાં અળગો રહે છે. મનીષા વિચાર કરે છે કે આટલા સરસ સાસુ સમાન રમા બાબી હેત આપે છે છતાં મારા પતિ આમ કેમ કરે છે? મનીષા એના પતિને પૂછે છે દુનિયામાં માતાના હેત ન હોય તેવા બાબીના હેત છે છતાં તમે આમ કેમ કરો છો? તમને એમના પ્રત્યે કેમ અભાવ છે?

મનીષ રોડ કરીને કહે છે તું ન જાણે. મનીષા કહે-હે નાથ! તમે મારા પતિ છો. હું તમને કહેવાને લાયક નથી પણ તમે તમારી જિંદગીને વિચાર કરો. તમારી માતાએ તમને બાર મહિનાના મૂક્યા હતા. આ બાબી હોય નહિ ને તમે મોટા થાવ નહિ. તમારી કબિટ કેમ બદલાઈ ગઈ છે? હું તમારા સ્વભાવમાં ને વ્યવહારમાં પરિવર્તન જોઈ છું ને મારું દિલ કંપી જાય છે. વધુ શું કહું! હું અને તમે બંને જણા બાબીના ચરણોમાં જીવન સોંપી દઈએ તો પણ બાબીના ઝણુમાંથી આપણે સુકત થવાના નથી. એવા પવિત્ર બાબીના ઉપકારને તમે કેમ વીસરી ગયા? ઉઠો....ઉઠો....નાથ! બાબીના ચરણોમાં જઈને તમારી કરેલી ભૂલની માફી માંગો. મનીષાએ ઘણું ઘણું સમજવું પણ તેના મગજમાં ઝેરી હવા બારાઈ ગઈ છે તેથી તે સમજતો નથી. મનીષનો આવો વર્તવ જોઈને રમા રાત દિવસ રડે છે. અરે, મારો લાડકવાયો દિયર આમ કેમ કરે છે?

આમ કરતાં મનીષનો જન્મદિન આવ્યો. મનીષા મનીષને કહે છે ચાલો, આજે બાપ બાબીને પગે લાગીએ. મારે નથી આવવું. અરેરે....તમે આ શું બોલો છો? જો તમે બાઈ બાબીને પગે લાગવા નહિ આવો તો હું ઉપવાસ ઉપર ઉતરીશ. યાદ રાખજો, હે નાથ! બાબીના ઝણુમાંથી આપણે ક્યારે પણ છૂટવાના નથી. ઘણું ઘણું કહેવાથી મનીષ ઉઠ્યો. બંને માણસો માપ સમાન લાઇને પગે લાગ્યા પછી બાબીના ચરણોમાં નમસ્કાર કરવા જાય છે. તરત જ હેતથી અને હૈયાના વહાલથી બાબી એવી રમાએ મનીષ અને મનીષાને હૃદયના પ્રેમથી વધાવી લીધા, અને આશીર્વાદ આપતાં એક કવર આપ્યું, પછી બંને રૂમમાં ગયા. મનીષે કવર મનીષાના સાસુ કેંકયું-લે, તને બહુ હેત છે ને! જો, શું આપ્યું છે? નહીં. નાથ! તમે કવર ખોલો. બાબી એવા બાપુ આપેલું કવર ખોલીને તમે જ વાંચો. પત્નીના કહેવાથી ન છૂટકે કવર ખોલીને જોયું. અંદર રહેલો કાગળ વાંચતાં ધડાકે દઈને લોંબ પડ્યો. અરર....રમા બાબી! ક્યાં તમારા વિચારો અને ક્યાં મારા વિચારો! ક્યાં હું મોસાળમાં જઈને જીવનમાં દુબટ વિચારોની બદળુ બારીને આવ્યો ને ક્યાં તમારા મધમધતા શુભાષના કુલ જેવા શુદ્ધ વિચારો! પોતાના પતિને રક્ત જોઈને મનીષા પૂછે છે નાથ! શું છે?

અરેરે....હું તો જૂથો. ક્યાં પવિત્ર મારી માતા સંમાન સાચી અને ક્યાં હું દંકા વિચારવાળો ! જો તો ખરી શું લખ્યું છે ? રમાલાખીએ પોતાની સંપૂર્ણ મિલકતનું વીલ બનાવી આજે મારા જન્મદિવસે મને બક્ષીસ કર્યું છે. અહાહા....હું આવો દુષ્ટ બની ગયો છતાં લાભી તો પવિત્ર જ રહ્યાં. એમણે પોતાના દીકરા સામું પણ જોયું નહિ ને બધું જ મારું વીલ કરી નાંખ્યું.

આ વીલ વાંચતાં મનીષના હૃદયનો પલટો થઈ ગયો. એની શાન ઠેકાણે આવી અને ફરીને રમાના ચરણોમાં પહોંચી ગયો ને બોલ્યો. ઓ મારી વહાલી માતા ! તેં આ શું કર્યું ? તેં તો મને સર્વસ્વ આપી દીધેલું જ છે. તારા હૈયાના હેતુનું મૂલ્ય ચૂકવવા હું મારું જીવન અર્પણ કરું તો પણ ઋણમાંથી મુક્ત થઈ શકું તેમ નથી. એમ કહેતો લાભીને માતા સમાન દેખતો તે રમાના ચરણોમાં પડી ગયો. પોતાની જૂલની માફી માંગી અને વીલને ફાડી નાંખ્યું. રમા કહે....અરર ! તેં આ શું કર્યું ? બસ બા બસ. મને વીલ ન જોઈએ. મને તું બસ છે. દષ્ટિનો પલટો થતાં મનીષ બદલાયો હતો અને દષ્ટિ મુધરતાં મનીષના હૃદયનો પલટો થયો. નદીના નીર નદીમાં ભળે તેમ તે એકમેક થઈ ગયો. જ્ઞાની કહે છે કે કર્મયોગે તમે સંસારમાં રહ્યા છો તો શુભ્રાહી બનજો પણ દોષગ્રાહી ન બનશો.

આપણા આજીવન અધિકારમાં ગજસુકુમાલ મુનિએ માથે અંગારા મૂકનાર સોમિલના દોષ ન જોયા પણ શુભ્ર જોયા ને તેને મોક્ષે જવામાં સહાયક માન્યો. કૃષ્ણવાસુદેવને ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે અંગારા મૂકનાર પુરૂષ ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો, ત્યારે ભગવંતે તેમને શાંત કરતાં કહ્યું કે હે કૃષ્ણ ! તું જો પુરૂષ ઉપર ગુસ્સો ન કરીશ, કારણ કે તારા ભાઈએ તો તેને મહાન ઉપકારી માન્યો છે. જલ્દી મોક્ષે જવામાં સહાયક માન્યો છે અને ખરેખર તેણે ગજસુકુમાલ અણુગારને સહાય કરી છે, ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું, અરેરે.... ભગવાન ! મારા ભાઈને માથે અંગારા મૂકીને મારી નાંખ્યો એને તમે સહાયક કહો છો ? એને સહાયક કેવી રીતે કહેવો ? જો તો મોટો શુનેગાર છે. હું આવો મોટો રાજા અને મારી નગરીમાં સાધુની આવી રીતે હત્યા થઈ ગઈ ? અને તે પણ મારા ભાઈને માર્યો ? એને હું જીવતો કેમ છોડું ? આમ વિચાર કરીને કૃષ્ણવાસુદેવ નેમનાથ ભગવંતને પૂછે છે કે કહણ્ણં મન્તે ! તેણ પુરિલેખ ગજસુકુમાલસ્ત જ સાહિવજે દિન્તે ? હે પ્રભુ ! આપ આવા દુષ્ટ હત્યારા પુરૂષને ગજસુકુમાલ અણુગારનો સહાયક છે તેમ કહો છો તો હે ભગવંત ! આપ કહો તો ખરા કે જો પુરૂષે ગજસુકુમાલ અણુગારને કેવી રીતે સહાય કરી ? ત્યારે અરિહંત અરિષ્ટનેમિ ભગવાને કૃષ્ણવાસુદેવને આ પ્રશ્નો કહ્યું હે કૃષ્ણ !

તું હમણાં મારા ચરણવંદન કરવા માટે તારા મહેલમાંથી નીકળીને આવતો હતો ત્યારે દ્વારકા નગરીની મધ્યમાં તેં એક વૃક્ષ પુરૂષને ઈંટો ઉપાડતો જોયો. એની દશા જોઈને તને ખબર થયા આવી. તારું હૃદય કંટકાળી બલકાઈ ગયું. તારા મનમાં થયું કે આવો

વૃદ્ધ પુરૂષ એકેક ઇંટ ઉપાડીને ઘરમાં મૂકે છે તેા આટલો મોટો ઢગલો કયારે પૂરો થયો ? ઢગલો ઉપાડતાં પહેલાં એ ઉપડી જશે એવું એનું શરીર જીર્ણ છે. એમ વિચાર કરીને તેં એક ઇંટ ઉડાવીને તેના ઘરમાં મૂકી દીધી, તેા તારા સેવકોએ પણ એકેક ઇંટ ઉડાવીને તેના ઘરમાં મૂકી દીધી. નહિતર એને ઘણાં આંટા ખાવા પડન. તેના બદલે તેં એક જ આંટામાં તેનું કામ કરી આપ્યું. તેા તે તારા ઉપર ખુશ થયો ને તારો મહાન ઉપકાર માનવા લાગ્યો. હવે સમજ, તેં વૃદ્ધ પુરૂષને સહાય કરી હતી ને ? તારી સહાયતાથી તે વૃદ્ધ પુરૂષનું કાર્ય જલ્દી સિધ્ધ થઈ ગયું ને ? “પવમેવ ઋણા । તેજં પુરિસેજ ગજ-સુકુમાલસ્ય અજગારસ્સ અજેગ મન્ન સય-સહસ્સ સંચિયં કમ્મ” ઉદીરમાણેણં વહુકમ્મ ણિવજ્જરત્થ સાર્હિજ્જિ દિન્ને ।” એવી જ રીતે હે કૃષ્ણ ! તે પુરૂષે પણ ગજસુકુમાલ અણુગારને લાખો જન્મોમાં સંચિત કરેલાં કર્મોને ઉદીરણા દ્વારા કર્મોની નિર્જરા કરવામાં સહાયતા કરી છે.

ભગવાનનો કહેવાનો આશય એ છે કે હે કૃષ્ણ ! જો તેં વૃદ્ધ પુરૂષને સહાય ન કરી હોત તેા ઇંટનો ઢગલો ઉપાડતાં ઘણો સમય લાગત પણ તમારી સહાયતાથી તે વૃદ્ધ પુરૂષનું કાર્ય જલ્દી સિધ્ધ થઈ ગયું, તેવી રીતે તારા ભાઈ ગજસુકુમાલ અણુગારનાં અનેક ભવોમાં ઉપાર્જન કરેલા કર્મોનો ઢગલો ઘણો મોટો હતો. એ કર્મોના ઢગલાને વિખેરતાં ગજસુકુમાલને ઘણો સમય લાગત. એ કર્મોના ઢગલાને વિખેરવા માટે તારા ભાઈને ઘણાં લાંબા સમય સુધી પરિશ્રમ કરવો પડત પણ એ પુરૂષે તેના માથા ઉપર માટીની પાળ બાંધીને ધગધગતા અંગારા મૂક્યા. તેમને અસહ્ય વેદના થઈ. તેમાં સમભાવ રાખવાથી ગજસુકુમાલ અણુગારનાં અનેક ભવનાં બાંધેલા સત્તામાં પડેલા કર્મો જે ઉદયમાં આવેલા ન હતાં તેને ઉદીરણા કરાવી ઉદયમાં લાવીને સમાપ્ત કરાવી દીધા છે. ઘણી ઉશ સાધના કરી ઘણાં સમય પછી ગજસુકુમાલ અણુગારને પરમપદની પ્રાપ્તિ થવાની હતી તે અદ્ય સમયમાં તેની સહાયતાથી થઈ. માટે હે કૃષ્ણ ! તમારે તે પુરૂષ ઉપર દ્રેષ ન કરવો જોઈએ, પણ તમારા ભાઈને સહાય કરનાર છે તેથી તે ક્ષમા ને પાત્ર છે. હવે કૃષ્ણજી ભગવાનને પૂછો કે હે ભગવાન ! એ મારા ભાઈને સહાય કરનારેા પુરૂષ કોણ છે ? હવે ભગવાન શું કહેશે તેના ભાવ અવસરે,

અરિન્ન :- વૃષકર્પર અને બીમ બંને જન્મ પૂરું તૈ માર થઈને અખાડામાં આવ્યા. પડખંદ કાયાવાળા બંને મદત મોટા પકાડે છે. દેખાતા અખાડામાં આવ્યા ત્યારે કંઈક લોકો બોલવા લાગ્યા કે આપણું રાખજો કીચકના વૈરનો બંડલો લેવા માટે બહુ જીતીને બંનેને લડાવ્યા છે. બાકી વૃષકર્પર તો મદત છે ને આ તો રસોઈઓ છે, ત્યારે કોઈએ કહ્યું કે વદતભ તો મદતથી પણ વધુ બળવાન છે. કીચકના સો ભાઈઓને તેણે એકલાએ માર્યા. તેા તેનામાં કેટલું શૂરાતન હશે ! આમ જુદી જુદી વાતો થવા લાગી. એટલામાં મદતયુધ્ધ શરૂ થયું. બીમે વિચાર કર્યો કે જો હં ધારું તેા

દાવમાં આ મદલને મારી નાંખું તેમ છું, પણ જો તરત મારી નાંખું તો અટલા બંધા. માણસો અહીંયા જોવા આવ્યા છે તેમને મગા ન આવે. જોટલે જાણીને પોતે ફાર છાના દાવ થવા દીધા. વલ્લભની છત થાય ત્યાં લોકો તાળીઓ વગાડતા અને વલ્લભને જયજયકાર બોલાવતાં. લોકોને જોવાનો ખરાબર રંગ જામ્યો જોટલે લીમો લાગ જોઇને વૃષકર્પરને ઉંચકીને જમીન ઉપર પછડ્યો ને છાતી ઉપર ચઢી બેઠો. તરત જ મદલના પ્રાણ ઉડી ગયા.

સલામાં લીમનો જયજયકાર બોલાયો. એનો વિજય થવાથી આખી નગરીના લોકોને આનંદ થયો. સૌ એકી અવાજે બોલવા લાગ્યા કે આ વલ્લભ જેવો માણસ આપણી નગરીમાં હશે તો નગરીનું રક્ષણ થશે. સૌ તેને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા પણ રાજાનું મુખ પડી ગયું. ત્યાં રાણીને ખબર પડી કે વલ્લભની છત થઇ જોટલે તે રાજાની પાસે આવીને કહેવા લાગી કે નાથ ! આ વલ્લભ તો જીવતો રહ્યો. રાણી આગળ બોલવા જાય ત્યાં રાજાએ મોઢે હાથ દઈને કહ્યું કે હે રાણી ! હમણાં મૌન રહો. તમારી વાત જો આ વલ્લભ સાંભળી જશે તો આપણાં ખાર વાગી જશે. અત્યારે આપણું નગર બે મોઢે વલ્લભનાં વખાણ કરે છે, અને આપણે તેની વિરુદ્ધ બોલીએ તો આપણને પ્રજા ક્યાંય ઉઠાડી મૂકે.

આ તરફ લીમનો વિજય થવાથી મુધિઠિર, અર્જુન હરેકને ખૂબ આનંદ થયો, અને દ્રૌપદીનું હૈયું તો થનથન નાચવા લાગ્યું. મારા પતિનો વિજય થયો. સત્યનો જય થયો. રાણી રહે છે ત્યારે રાજા સમજાવે છે કે વલ્લભ કોઈ દૈવિક પવિત્ર પુરુષ છે અને તારા ભાઈઓ ગુનેગાર હતા. માટે તેના સાચું થવું તે માત્રને કોટવા ખરાબર છે. રાજાની વાત સાંભળી રાણી શાંત થઈ. બીજી તરફ દુર્યોધનને ખબર પડી કે મારા મહામદલ વૃષકર્પરને વિરાટ નગરના મજા રાજાના રસોડામાં મારી નાંખ્યો. આ વૃષકર્પર મદલને દુર્યોધને પાંડવોની તપાસ કરવા મોકલ્યો હતો. કારણ કે પાંડવોને ખાર વર્ષ પૂરા થયા છે અને તેરમું વર્ષ શુભપણે રહેવાનું છે તો તેઓ જીવતા છે કે નહિ ? દુર્યોધન તે તપાસ કરાવતો હતો. તેમાં ખબર પડી કે વૃષકર્પરને મારી નાંખ્યો છે જોટલે તેણે કહ્યું, કુશાસન શકુનિ, દ્રોણ, બીભમચિતા વિગેરેને બોલાવીને કહ્યું કે પાંડવોનો વિનાશ કરવા માટે મેં કેટલા પ્રયત્નો કર્યા પણ તે મર્યા નહિ. જુઓ, મેં તેમને મારવા માટે લાખનો મહેલ બનાવ્યો તો તે બળ્યા નહિ પણ પુરોચન બળી ગયો. જંગલમાં તેમને મારવા ગયો ત્યાં હું સફળ ન થયો. ત્રીજી વખત પાંડવોને મારવા કૃત્યા રાક્ષસીને મોકલી ત્યારે કૃત્યાએ તો પુરોચનને મારી નાંખ્યો, અને આ તેરમા વર્ષે શુભ વેશે રહેતાં તેમની શોધ કરવા વૃષકર્પરને મોકલ્યો ત્યારે તે પણ મરણને શરણ થયો. માટે મને તો લાગે છે કે વૃષકર્પરને લીમ સિવાય બીજો કોઈ મારી શકે નહિ. નક્કી વૃષકર્પરને મારવાવાળો લીમ છે માટે નક્કી પાંડવો શુભ રીતે વિરાટ નગરીમાં રહેતા હોવા જોઈએ.

હવે આપણે સૈન્ય લઈને વિરાટ નગરમાં જઈએ. આપણે પૂર્વ અને ઉત્તર જે દિશા તરફથી ઘસારો કરીને વિરાટ રાજાના ગોધનને લૂંટી લેવું. એક તરફ આક્રમણ કરીશું એટલે વિરાટ રાજા સેના લઈને લડવા માટે આવશે અને તે જ વખતે બીજી તરફ આક્રમણ કરીશું એટલે પાંડવો જો ત્યાં હશે તો ગાયોને ખચાવવા આવશે અને લડવા આવશે ત્યારે મારું સૈન્ય તેને મારી નાખશે. આ રીતે દુર્યોધને તેનો વિચાર તેના સાગરિતોને દર્શાવ્યો અને બધા લેગાં થઈને મોટું સૈન્ય લઈને વિરાટ નગર પાસે પહોંચી ગયા, અને પૂર્વ-ઉત્તર બંને દિશામાં પડાવ નાંખ્યો ને જંગલમાં ચરતી ગાયોને નસાડવા લાગ્યા એટલે ગાયોનું રક્ષણ કરનાર ગોવાળીયા ગભરાયા. તેથી વિરાટ રાજા પાસે આવીને પોકાર કરવા લાગ્યા કે હે મહારાજા ! દુર્યોધનનો સહાયક સુશર્મા રાજા મોટું સૈન્ય લઈને આવ્યો છે અને આપણી ગાયોનું હરણ કરીને દક્ષિણ દિશા તરફ લઈ જાય છે. તમે જલ્દી ઉઠો, ગાયોનું રક્ષણ કરવું તે ક્ષત્રિયોનો ધર્મ છે. વિરાટ રાજાએ કહ્યું, હે ગોવાળો ! તમે ગભરાશો નહિ. મને ગાયો મારા પ્રાણથી અધિક વહાલી છે. એમ કહીને તરત ઉભા થયા અને પોતાનું સૈન્ય લઈને શત્રુ સામે યુધ્ધ કરવા આવ્યા.

લડાઈના મેદાનમાં પાંડવો :- વિરાટ રાજાની સાથે અર્જુન સિવાય ચારેય પાંડવો આવ્યા. અર્જુને સ્ત્રીનો વેશ પહેર્યો હતો તેથી તે ન આવ્યો. કારણ કે એવા વેશે યુધ્ધમાં જવું તે યોગ્ય નથી, તેમ માનીને તે ન ગયો. પાંડવો વિરાટ નગરમાં આવ્યા ત્યારે ધનુષ્ય ગદા વિગેરે શસ્ત્રો એક શુક્રમાં મૂક્યા હતા તે સહદેવ છાનોમાનો લઈ આવ્યો અને સૌને સૌના શસ્ત્રો આપ્યા. ત્યાં જઈને વિરાટ રાજાએ સુશર્માને પડકાર કર્યો એટલે સુશર્મા યુધ્ધ કરવા તૈયાર થયો. બંનેની સેના સામાસામી લડવા લાગી પરિણામે વિરાટ રાજાની સેનાએ પીછે હઠ કરી ત્યારે વિરાટ રાજા પોતે સુશર્મા સાથે લડવા લાગ્યા. તેઓ બંને વચ્ચે લયંકર યુધ્ધ થયું. બંનેના શસ્ત્રો ખૂટી ગયા એટલે મહાયુધ્ધ કરવા લાગ્યા. મહાયુધ્ધમાં વિરાટ રાજાની હાર થઈ એટલે સુશર્માએ વિરાટ રાજાને જીતકીને રથમાં બેસાડી દીધા. હવે પાંડવો વિરાટ રાજાને કેવી રીતે છોડાવશે ને શુંબનશે તેના ભાવ અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૧૧૦

કારતક સુદ ૧૧ને સોમવાર

તા. ૨૧-૧૧-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતરાત્રી શાસ્ત્રકાર ભગવંતોએ જગતના જીવોના ઉદ્ધાર માટે સિદ્ધાંત રૂપ વાણીનું પ્રકાશન કર્યું. કૃષ્ણવાસુદેવ ગજસુકમાલ અણુગારને વંદન કરવા માટે આવ્યા. ત્રણ બંડના અધિપતિ પણ સમજતા હતા કે જે

સુખ-શાંતિ અને આનંદ ત્યાગી મહાનપુરૂષો પાસે છે તે સંસારમાં નથી. કારણકે ત્યાગી પુરૂષો પાસે આત્મબળ છે. આત્માના બળ આગળ રાજ્યનું, વૈભવનું, શરીરનું અને સત્તાનું બળ નકાસું છે.

કૃષ્ણવાસુદેવ ગજસુકુમાલ અણુગારનાં દર્શન કરવા આવ્યા પશુ ભાઈના દર્શન થયાં નહિ. ભગવાનના સુખેથી તેમના સમાચાર સાંભળીને દિલમાં ખૂબ દુઃખ થયું, અને ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે અંગારા મૂકનાર વ્યક્તિ ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો, ને જોશ્યાં કે હે ભગવાન! મારી જ નગરીમાં મારા જ ભાઈની ઘાત કરનાર કૌણ દુષ્ટ પુરૂષ પાક્યો? ભગવંતે કહ્યું—હે કૃષ્ણ! તમે જોના ઉપર ક્રોધ ન કરો. તમે જેમ પેલા વૃક્ષ પુરૂષને ઇંટોના ઢગલો ઉપાડવામાં સહાય કરી છે તેમ જોણે તમારા ભાઈને કમોના ઢગલો વિખેરવામાં સહાય કરી છે. ગજસુકુમાલે અસહ્ય વેદનામાં ક્ષમા રાખી અને અનંતભવના સંચિત કરેલાં કમોને ઉઢીરણ કરીને ક્ષય કર્યાં. ઘણા લાંબા સમયે જો કમોના ઢગલો વિખેરવાનો હતો તે ક્ષત બે ઘડીમાં વિખરાઈ ગયો ને તેઓ મોક્ષમાં ગયા. અહીં આપણે ખૂબ વિચાર કરવાની જરૂર છે કે જો જીવે કેવા કમો પાંખ્યા હશે કે આ રીતે ભોગવવાનો વખત આવ્યો.

તે વાત અંધકાર જોમ કહે છે કે જોકે શેઠને બે પત્ની હતી. તેમાં મોટીને કાંઈ સંતાન ન હતું ને નાનીને જોકે દીકરો હતો. તેથી જૂનીને ઘણી ઈર્ષ્યા આવતી ને રાત દિવસ વિચાર કરતી હતી કે જોના પુત્રને કોઈ ઉપાયે મારી નાખાવું ને તેને પુત્ર વગરની બનાવું. આથી તે પુત્રને મારવાના ખૂબ ઉપાયો શોધવા લાગી. જૂની ઈર્ષ્યાળુ અને ચતુર હતી પણ નવી જોણી હતીતે થી ઘરનું બધું કામકાજ કરતી અને શોક્યને મોટીબહેન, મોટી બહેન કરતી પણ મોટીને તો તેની કંઈ કિંમત ન હતી. જો તો પેલા છોકરાને મારવા માટે તકથી રહી હતી. તેમાં કુદરતે એવું બન્યું કે છોકરો બાર મહિનાનો થતાં તેના માથામાં ફોલ્લીઓ અને ગુમડાં નીકળ્યા, ઘણાં ઇલાજો કર્યા, ગૈદ કઢીમોની ખૂબ દવા કરી પણ કોઈ રીતે છોકરાના માથામાં ગુમડા મટતા નથી. ખૂબ પીડા થવાને કારણે બાળો ખૂબ રહવા લાગ્યો. કોઈ રીતે છાનો રહેતો નથી. કોઈ દવા તેને અસર કરતી નથી. જોટલે બાળાની માતા નિરાશ થઈ ગઈ. હવે શું કરવું? કેવી રીતે દર્દ મટશે?

છેવટે તેના મનમાં થયું કે હવે મારી મોટી બહેનને પૂછું. જો ખૂબ હોશિયાર ને અનુભવી છે, જોમ સમજીને ભદ્રિકે ભાવથી શોક્ય પાસે આવીને કહેવા લાગી મોટી બહેન! આ બાળાને ખૂબ પીડા થાય છે. રહેતો છાનો રહેતો નથી. આપને જ્યાંલે હોય તો કોઈ ઇલાજ બતાવો. નવીની વાત સાંભળીને જૂની ખૂબ હરખાઈ ગઈ. તેણે પ્રસન્ન થઈને કહ્યું—બહેન! આ દર્દ મટાડવું તેમાં શી મોટી વાત છે? બાળાનું દર્દ જોઈને મને રોજ થતું હતું કે હું દર્દ તરત મટાડી દઉં પણ તું અને કાંઈ પૂછતી નથી શા.—૧૦૭

એટલે મને થયું કે ગમે કે ન ગમે એટલે હું ગોઠવી ન હતી નહીં એ ઇતેજરીથી પૂછ્યું કે બહેન ! કહેને શું કરું ? ત્યારે કહે છે એ તો એક મામૂલી કામ છે. જો એક જાડો ફળદાર ગરમ ગરમ રોટલો બનાવીને બાબાના માથે બાંધી દેવાનો. તો બધા શુભકા મટી જશે. જો તારી રબ હોય તો હું ઇલાજ કરું. નવીના દિલમાં કંઈ ફૂક કપટ ન હતું એટલે તેણે કહ્યું—બહેન ! બાબાને સાડું યાચ તેમ કરો. જૂની ખૂબ હરખાઈ ગઈ. બસ, આજે મારી ઇચ્છા સફળ કરવાનો સોનેરી સમય આવ્યો છે. તો ખરાબર લાલ ઉઠાવી લઉં. આવો વિચાર કરીને હર્ષથી નાચી રહી છે,

અહાહા....અસાની જીવ પાપકર્મ બાંધતાં કેટલો હરખાય છે પણ તે સમયે એને ખબર નથી પડતી કે આવા કર્મ કરીને હું ક્યાં જઈશ ? મારે તેનાં ફળ કેવી રીતે લોગવવા પડશે ? બાબાની માતા કંઈક કામ કરવા ગઇ એ તકનો લાભ લઈને જૂનીએ જાડો ફળદાર રોટલો બનાવીને એકદમ ગરમ ગરમ છોકરાના માથા ઉપર મૂકીને તેના ઉપર એક કપડું બાંધી દીધું એટલે રોટલો ખસી ન જાય. છોકરાના માથામાં શુભકાની અસહ્ય પીઠા થતી હતી તેમાં ગરમ ફફડકતો જાડો રોટલો બાંધ્યો. પછી શું બાકી રહે ? બાબાને ખૂબ વેદના થવાથી રડવા લાગ્યો, ચીસાચીસ કરી પણ એ નિર્દય આરમાન માતાને તેની હયા ન આવી. કુમળું કુલ જેવું બાબાને કેટલું સહન કરી શકે ! અસહ્ય ગરમીથી છોકરાની ખોપરી બકાઈ ગઇ અને બાબાને જીવન સમાપ્ત થઈ ગયું. બાબાને મરી જવાથી જૂનીના રોમેરોમમાં આનંદ થયો. જાણે એને હુનિયાતું રાજ્ય મળી ગયું ! પોતાની શોકયને પોતાના જેવી પુત્ર રહિત બનાવીને સુખેથી રહેવા લાગી.

આ વાત સિધ્ધાંતમાં નથી, અંધકારની વાત છે. અંધકાર લાગે છે કે બાબાને માથે ગરમ રોટલો બાંધી તેને મારીને સ્ત્રીએ અત્યંત આનંદ માન્યો હતો. તેથી તેણે ત્યાં નિકાચીત કર્મ બાંધ્યું, અને હજારો-જન્મ-જન્મોતરની ધાર્મિકતાને પાર કરતી તે સ્ત્રી દેવકી માતાની કુક્ષીમાં ગજસુકુમાલપણે ઉત્પન્ન થઈ અને જે બાબાને માથે ગરમ ગરમ રોટલો બાંધ્યો હતો તે પણ જન્મોતર કરતાં તેજ નગરીમાં સોમિલપ્રાદ્યપણે ઉત્પન્ન થયો. રાજકુમાર ગજસુકુમાલ સંયમ લઈને મહાકાલ રમચાનમાં ધ્યાન લગાવીને ઉભા રહ્યા હતાં ત્યારે ત્યાંથી જતાં સોમિલ પ્રાદ્યે આ સુનિને જોયાં, એટલે પૂર્વલવનું વૈર જાગૃત થતાં સુનિને જોઈને તે ક્રોધથી ધમધમી ઉઠ્યો. આંખો લાલચોળ થઈ ગઈ ને તેના રોમેરોમમાં દેવાનલ પ્રજ્વળી ઉઠ્યો. એવડે વૈરનો બહલો લેવા માટે તેણે ગજસુકુમાલ અણગારના માથે માટીની પાળ બનાવી તેમાં ધગધગતા લાલચોળ અંગારા મૂકીને આલ્યો ગયો.

દૂંકમાં અંધકાર લાગે છે કે નવાણું લાખ લવ પહેલાં ગજસુકુમાલના જીવે સોમિલ પ્રાદ્યજીના જીવના માથા ઉપર ગરમ ગરમ રોટલો બાંધીને મારી નાંખ્યો હતો. તે બાંધેલા વૈરના કારણે ગજસુકુમાલ સુનિના માથે અંગારા મૂકાયા ને અસહ્ય વેદના

સહન કરવી પડી. વેદના સહન કરનાં ગજસુકુમાલ અણુગારે જૂન રૂપા રાખી. એ મિત્ર બ્રાહ્મણ તેમના કર્મોની ઉદીરણા કરાવવામાં સહાયક બન્યો. તમને થશે કે ઉદીરણા એટલે શું ? આપણાં જૈન શાસ્ત્રોમાં કર્મોની ચાર અવસ્થાઓ બતાવવામાં આવી છે. ખંધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા.

મિથ્યાત્વાદિના નિમિત્તથી જ્ઞાનાવરણીય આદિના રૂપમાં પરિણત થઈને કર્મ પુદ્ગલોનું આત્માની સાથે દ્વંધ પાણીની જેમ મળી જવું તે ખંધ છે. તે ખંધેલા કર્મોની અબાધાકાળ પૂરો થતાં વિપાકોદયે કર્મ લોગવાય તેનું નામ ઉદય છે. સત્તામાં પડેલા કર્મોને તપશ્ચર્યા આદિ દ્વારા જેથીને ઉદયાવલિકામાં લાવવા તેનું નામ ઉદીરણા છે. જ્યાં સુધી ખંધેલા કર્મોની ઉદય કે ઉદીરણા ન થાય ત્યાં સુધી તે કર્મોની સત્તા કહેવામાં આવે છે. અહીં ગજસુકુમાલ અણુગારે જે કર્મો લોગવ્યા તે કાંઈ સ્વાભાવિક રીતે ઉદયમાં આવેલાં ન હતા પણ સોમિલ બ્રાહ્મણે તેમના માથે અંગારા મૂકીને કર્મોની ઉદીરણા કરાવી અને તે કર્મો સમતાભાવે સહન કરીને તે મોક્ષમાં ગયા. સોમિલ બ્રાહ્મણે કર્મોની ઉદીરણા કરાવી તેથી ગજસુકુમાલ અણુગાર જલ્દી મોક્ષમાં ગયા. તે કારણથી નેમનાથ ભગવંતે કૃષ્ણવાસુદેવને કહ્યું કે તમે તે પુરૂષ ઉપર દ્રેષ ન કરો.

ભગવાનના આ વચનથી આપણને સૂચના મળે છે કે આપણને મારનાર, આપણ ઉપર અપકાર કરનાર પ્રત્યે પણ સ્વભાવ રાખવો, પણ તેનું અહિંત થાય તેવી ચિંતવણા કરવી નહિ પણ તેનું શુભ અને હિત થાય તેવી ચિંતવણા કરવી તે વીતરાગતા પ્રાપ્ત કરવાનું લક્ષણ છે. જ્યાં સુધી વીતરાગ દશા પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી આધ્યાત્મિક સાધના અધૂરી રહે છે. સાધક આત્માઓને વીતરાગતા પ્રાપ્ત કરવા માટે ચાર ભાવનામાં રમણતા કરવાની છે.

સત્ત્વેષુ મૈત્રી ગુણિષુ પ્રમોદ, વિલષ્ટેષુ જીવેષુ કૃપાપરત્વમ્ ।

માધ્યસ્થ માવ વિપરીતવૃત્તૈ, સદામમાત્મા વિદધાતુ દેવ ॥

હે જિનેશ્વર પ્રભુ! હું ઈચ્છું છું કે મારો આત્મા સદા પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યે મિત્રતા રાખે, શુણીજનો પ્રત્યે પ્રમોદભાવ રાખે, કુઞ્જીજનો પ્રત્યે કંટણીભાવ રાખે, અને ધર્મથી વિપરીત આચરણ કરનારા અધર્મી તથા વિરોધી જીવો પ્રત્યે રાગ-દ્રેષથી રહિત ઉદાસીનતા ભાવ રાખે. જીવો, વીતરાગ દશા પ્રાપ્ત કરવા માટે ભગવાને કેવો સુંદર માર્ગ બતાવ્યો છે !

કૃષ્ણવાસુદેવને ગજસુકુમાલ અણુગરના માથે અંગારા મૂકનાર પ્રત્યે જૂન ક્રોધ આવ્યો, ત્યારે ભગવંતે કહ્યું—તમે તેના પ્રત્યે દ્રેષ ન કરો. ક્ષમા રાખો. એ તમારા ભાઈનો સહાયક છે. માટે તેનું હિત ઇચ્છો. તત્તેજ સે કળહ વાણુદેવ અરહં અહિંતેસિ ધર્મ વયાસી, સેજ મન્તે । પુરિસે મય કહે જાયગિવે ? ત્યારે વાસુદેવે નેમનાથ ભગવાનને કહ્યું કે હે ભગવાન ! હું એ પુરૂષને કેવી રીતે બળી શકું ? ભલે હું તેને કંઈ કંઈ નહિ કરું પણ તે પુરૂષ કોણ છે તે બળી શકું તો ખરો ને ! આપ મને કહો. કૃષ્ણવાસુદેવના પ્રશ્નનું સમાધાન કરતાં ભગવાને કહ્યું—“જે જ કળહા તુમ વારાવતીય નયરીય અણુપવિસમાણ પાસંમા ડિનર ચેવ ।” હે કૃષ્ણ ! તમે અહીંથી જ્યો અને જ્યારે દ્વારકા નગરીમાં પ્રવેશ

કરશે. ત્યારે તમને જોઈને ઐક પુરૂષ લયલીત બનશે. લયથી થરથર ધ્રુજવા લાગશે. ઐટલે કે ભગવાનનો કહેવાનો આશય એ છે કે તમે દ્વારકા નગરીમાં પ્રવેશ કરશો ત્યારે તે પુરૂષને જોશો, અને તમને જોઈને તે લયલીત બની જશે. પછી શું બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

ચરિત્ર :- સુશર્મા રાજાએ વિરાટરાજાને હરાવીને ઉચ્ચક્રીને રથમાં બેસાડી દીધા. આ જોઈને ધર્મરાજાએ લીમને કહ્યું કે તું જલ્દી મઝા રાજાને છોડાવ. તેમનો આપણા ઉપર મહાન ઉપકાર છે. મોટાભાઈની આજ્ઞા થવાથી લીમે ગદા ઉપાડીને સુશર્માના રથના ચૂરેચૂરા કરી નાંખ્યા. આથી સુશર્મા ગભરાયો અને મુખમાં તરણાં લીધા. તરણું લેવાથી તે શરણે આબે કહેવાય. લીમે સુશર્માને પડકાર કરીને કહ્યું કે તું તારી જાતે હાર કબૂલ કરે છે માટે હું તને જીવતો છોડી દઉં છું. નહિતર તારા ભૂકડા ઉઠાવી દેત. સુશર્મા તો જીવ લઈને ન ઠો. ઐટલે લીમે મઝા રાજાને પોતાના રથમાં બેસાડ્યા. લીમતું પરાક્રમ જોઈને મઝા રાજાના મનમાં થયું કે આ કોઈ દેવી પુરૂષ છે. રાજાએ વલ્લભની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને કહ્યું કે વલ્લભ ! આજે તું ન હોત તો આ કૂર સુશર્મા મારું નામનિશાન રહેવા દેત નહિ. તે મને બચાવ્યો છે. માટે હવે મારું રાજ્ય તને આપું છું આ રીતે વિરાટ રાજાએ ખૂબ પ્રશંસા કરી ત્યારે વલ્લભે કહ્યું મહારાજા ! આપની કૃપાથી મેં આ શત્રુ ઉપર વિજય મેળવ્યો છે. આ પ્રમાણે ઠહી ગાયોને લઈ પાંડવો વિરાટરાજા સાથે નગરમાં આવ્યા.

પાંડવો પોતાના સ્થાને ગયા ને રાજા તેમની રાણી પાસે ગયા. રાજાને વિજય મેળવીને આવેલા જોઈને રાણીને અનંદ થયો. રાજા કહે છે રાણી ! આજે વલ્લભ ના હોત તો હું જીવત નહિ. પછી રાજાએ બધી વાત કરી. ત્યાં રાજાને વિચાર આવ્યો કે ઉત્તરકુમાર કેમ હેખાતો નથી ? રાણી કહે નાથ ! આપના ગયા પછી બીજા ગોવાળો આવ્યા ને કહ્યું કે દુર્યોધન રાજા મોટું કૌન્ય લઈને આવ્યા છે. તે આપણી ગાયોને લઈ બધ છે ને તેણે ઘણાં ગોવાળોને મારી નાંખ્યા છે. કંઈકને ધાયલ ક્યાં છે. આ સાંભળીને ઉત્તરકુમારતું લોહી ઉકળી ગયું. તેને ખૂબ ક્રોધ ચઢ્યો. તે ક્રોધે ભરાઈને કહેવા લાગ્યો કે મારી સામે દુર્યોધન શું હિંસાબમાં છે ? હું તેને હમણાં મારી નાંખું છું. એમ કહીને વગર કૌન્યે લડાઈ કરવા જવા તૈયાર થયો, પણ રથ ચલાવવા માટે કુશળ સારથી ન હતો. તેથી કુમાર ઝુંઝાવા લાગ્યો, ત્યારે માલિનીએ કહ્યું કુમાર ! તમારે ઝુંઝાવાની જરૂર નથી. નાટ્યશાળામાં જે આપની બહેનને સંગીતકળા શીખવાડે છે તે બૃહન્નટ નપુંસક હોવા છતાં તે રથ ચલાવવામાં કુશળ છે. તે જોનો સારથી થાય તેનો વિજય થાય છે. માલિનીના કહેવાથી આપણે કુમાર બૃહન્નટને સારથી બનાવીને દુર્યોધન સામે યુદ્ધ કરવા ગયો છે. આમ સાંભળતાં રાજા મૂંઝાયા. તે એકલો દુર્યોધનને કેવી રીતે જીતશે ? ક્યાં મારો દીકરો ને ક્યાં દુર્યોધનતું વિરાટ કૌન્ય ! રાજાએ માલિનીને કહ્યું તે શા માટે આમ કહ્યું ? હવે મારા કુવરતું શું થશે ? માલિની કહે-

ખ, હન્નટ રૂ. થે છે એટલે કુમારને કાંઈ વાંધો નહિ આવે. હમણું વિજય મેળવીને આવશે. આપ ચિંતા ન કરો.

કુમાર સૈન્ય વગર લડાઈ કરવા ગયો છે તેથી રાજા ખૂબ ચિંતાતુર બની ગયા ને બોલવા લાગ્યાં કે ગમે તેમ તોય બૃહન્નટ તો નપુંસક છે. તેનામાં શું દૈવત હોય ! ત્યારે માલિનીએ કહ્યું કે હે મહારાજા ! આપ ચિંતા ન કરો. જેની પાસે ગરૂડ છે તેને સર્પની ખીક ન હોય. તે રીતે આપના કુંવરની સાથે બૃહન્નટ છે. વધુ શું કહું ! જેની સહાયમાં બૃહન્નટ હોય તેનો અવશ્ય વિજય થાય છે. હમણું જ કુંવરજી આવશે. માલિનીએ બૃહન્નટના ખૂબ વખાણ કર્યાં તેથી રાજા ક્રોધમાં આવી ગયા. ત્યાં કંઈ પુરોહિત બોલ્યો— મહારાજા ! ઉત્તરકુમાર અને બૃહન્નટ બંને આવ્યા. રાજા હર્ષસેર સામા ગયા. બૃહન્નટ કુંવરને મૂકીને પોતાની નાટ્યશાળામાં ચાલ્યો ગયો, અને કુંવર રથમાંથી ઉતરીને પિતાજીના ચરણમાં પડ્યો. રાજાએ કહ્યું બેટા ! તેં એકલાએ યુધ્ધમાં વિજય મેળવ્યો ? તેં ઘણું સાહસ કર્યું. ત્યારે કુમારે કહ્યું—પિતાજી ! આ વિજયનો યશ બૃહન્નટને આભારી છે, રાજાએ કહ્યું—કેવી રીતે ? તું વિસ્તારથી કહે. પિતાજી ! હું કેવા સંયોગમાં ગયો ને બૃહન્નટ મને કેવી રીતે સાથ આપ્યો તે આપે મારી માતા પાસેથી જાણ્યું છે. હવે યુધ્ધમાં ગયા પછી બૃહન્નટે ભેરથી રથ ચલાવ્યો અને જ્યાં દુર્યોધનનું સૈન્ય હતું ત્યાં આવ્યા, ત્યાં બૃહન્નટે મને દુર્યોધન આદિની ઝોળખાણ કરાવી. પિતાજી ! હું તો તેમની વિરાટ સેના ભેદને બરાબર ગયો કે હું એકલો આટલી મોટી સેનાને કેવી રીતે જીતી શકીશ ? એટલે મેં કહ્યું બૃહન્નટ ! રથ પાછો વાળ. હું આમને જીતી શકું તેમ નથી.

“અભ્યુત્થાન કરેલો પડકાર” :— ત્યારે બૃહન્નટે મને પડકાર કરીને કહ્યું—હે વિરાટ રાજાના પુત્ર ! આમ કાયર શું બને છે ? ક્ષત્રિયના બચ્ચો યુધ્ધમાં ખપી જાય પણ પીછે હઠ ન કરે. અહીં આવીને શત્રુનું સૈન્ય ભેદને કરના માર્યા ભાગી જવું તે વીર ક્ષત્રિયને શોભતું નથી. જે શત્રુથી કરીને ભાગી જાય છે તે લોકોમાં કલંકિત બને છે. આ રીતે ભાગી જવું તેના કરતાં મરવું વધુ શ્રેષ્ઠ છે. છેવટમાં કહ્યું કે હે ઉત્તરકુમાર ! તારી હિમંત ના હોય તો હું દુર્યોધન સાથે યુધ્ધ કરીશ, પણ પીછે હઠ નથી કરવી. આ પ્રમાણે તેના કહેવાથી હું સારથી બન્યો ને બૃહન્નટ સ્ત્રીનો વેશ ઉતારી હાથમાં ધનુષ્ય લઈ શત્રુ સામે યુધ્ધ કરવા તૈયાર થયો.

ઉત્તરકુમાર કહે છે પિતાજી ! શું વાત કરું ? બૃહન્નટ સ્ત્રી વેશનો ત્યાગ કરીને પુરૂષનો વેશ પહેરી હાથમાં ધનુષ્ય લઈ કણું વિગેરેની સામે લડતો હતો તે વખતે તેના મુખ ઉપર દિવ્ય પ્રતિભા દેખાતી હતી. મને યશું કે શું આ કોઈ વિદ્યાધર છે કે સાક્ષાત્ ધનુર્વેદ છે ! હું તો તેના સામું ભેદ જ રહ્યો. એણે બાણોનો વરસાદ વરસાવી કણું જેવા મહારથીને હંકાવી દીધા, અને એવી વિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું કે એકના અનેક બૃહન્નટ બનીને દુર્યોધનની સેના સામે લડવા લાગ્યા. એકલા બૃહન્નટે કોઈ સૈનિકનો હાથ

તો કોઈના પગ છેદી નાંખ્યા. તો કોઈ યમસદન પહોંચી ગયા, ને લોહીની નદી વહેવા લાગી. શત્રુના સૈન્યમાં હાહાકાર છવાઈ ગયો. બધી સેનાને ધાર લ કરાને રથ આગળ દોડાવ્યો. તો દુર્યોધનને ગાયો લઈને ભાગતો ભેગો. એટલે બૃહન્નટે કહ્યું મારી નજર સમક્ષ દુષ્ટ દુર્યોધન ગાયો લઈને કયાં જાય છે? એમ કહી અમે તેનો પીછો કર્યો.

બૃહન્નટની વીરતા જોઈને હું પણ નિર્ભય બનીને રથ દોડાવવા લાગ્યો. દીપક સમાન જ્યાં જ્યાં તેનો રથ દોડતો હતો ત્યાંથી અંધકારની જેમ દુરનૌ ભાગી છૂટતાં હતાં. ચંદ્રની સામે તારાની કાંઈ કિંમત નથી તેમ બૃહન્નટની સામે શત્રુઓ તારાની જેમ નિસ્તેજ દેખાવા લાગ્યા. છેવટે બધાને હરાવતાં અમે દુર્યોધન પાસે પહોંચી ગયા. બૃહન્નટને જોઈને શત્રુની સેના ભાગવા લાગી. દુર્યોધન ગાયોને છોડી દઈ લડવા લાગ્યો. બૃહન્નટ તો દયાળુ છે. તેણે પહેલાં દુર્યોધન સામે સામાન્ય બાણો ફેંક્યા પણ દુર્યોધને તો મારી નાંખવા બાણો ફેંક્યા, પણ બૃહન્નટને કાંઈ થયું નહિ પણ દુર્યોધન ઉપર તેને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો.

“અર્જુનના પરાક્રમ આગળ દુર્યોધનની હાર” : - બૃહન્નટે એક તીરથી દુર્યોધનનો મુગટ નીચે ફેંકી દીધો. બીજા તીરથી તેણે બળતરતોડી નાંખ્યું ને ત્રીજાથી તેણે ધનુષ્ય કાપીને તેના રથની ધ્વજ કાપી નાંખી. આ સમયે દુર્યોધનના સેનાપતિઓ બોલવા લાગ્યા કે નકકી આ અર્જુન છે. અર્જુન સિવાય કોઈનામાં આતું સામર્થ્ય બળ નથી. બધાના મુખેથી સાંભળ્યું કે આ અર્જુન છે તેથી મને વિચાર થયો કે પાંડવોને બાર વર્ષ વનવાસના પૂરા થયા છે ને તેરમું વર્ષ શુભપણે રહે છે. તો શું આ સ્ત્રીના વેશમાં અર્જુન શુભપણે નહિ હોય ને? તેણે પરાક્રમ જોઈને મેં નિશ્ચય કર્યો કે આ અર્જુન જ છે. આટલું થવા છતાં દુર્યોધનણે અભિમાન ઝાણું ન થયું. તેથી બૃહન્નટે વિદ્યાતું સ્મરણ કરીને દુર્યોધન સહિત તેના સૈન્યને મૂર્છિત કરી મડદા જેવા બનાવી દીધા. પછી મને કહ્યું કે આ બધાના શસ્ત્રો લઈ લો અને તેમના વસ્ત્રો ઉતારી લો. મેં તે પ્રમાણે કયું. થોડીવારે બધા ભાનમાં આવતાં લજ્જા પામ્યા. પોતાની આ દશા જોઈને દુર્યોધન, કણ્, શકુનિ વિગેરે ગાયોને છોડીને ભાગ્યા. (હસાહસ)

ઉત્તરકુમાર કહે-પિતાજી! જો બૃહન્નટની શું વાત કરું! એટલો તે બળવાન છે તેટલો દયાળુ છે. દુર્યોધને તેને મારી નાંખવા બાણ છોડ્યા છતાં તેણે દુર્યોધને નગ્ન બનાવ્યો પણ માર્યો નહિ. બાકી દુર્યોધનને મારવો તે એને દમત છે. આ રીતે ખૂબ પરાક્રમથી યુધ્ધ કરી વિજય મેળવી ગાયોને લઈને નગરમાં આવ્યા અને ગોવાળોને તેમની ગાયો સોંપી દીધી. પછી મને બૃહન્નટે કહ્યું કે તમે તમારા પિતાજીને મારી કોઈ વાત ના કરશો, પણ મેં તો આપને જે બન્યું તે સત્ય કહ્યું છે. તે બૃહન્નટ સ્ત્રી વેશ નાટ્યશાળામાં ગયો છે. ઉત્તરકુમારના મુખેથી બૃહન્નટની વીરતાના વખાણ સાંભળીને રાબળે ખૂબ આનંદ થયો. હવે રાજ બૃહન્નટનો કેવી રીતે ક્રાંદાર ક્રાંદાર દરે દેવ પ્રકરે,

વ્યાખ્યાન નં. ૧૧૧

કારતકે સુદ ૧૩ ને બુધવાર

તા. ૨૩-૧૧-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંત કરુણાનીધિ, આગમના આજ્યાતા, શાસનપતિ પ્રભુ મહાવીર સ્વામીએ જગતના જીવો ઉપર મહાન અનુકંપા કરી દાદશાંગીની પ્રરૂપણા કરી. ગજસુકુમાલના અધિકારમાં કૃષ્ણવાસુદેવને પોતાના ભાઈના માથે અંગારા મૂકનાર વ્યક્તિ ઉપર ખૂબ ક્રોધ આવ્યો, ત્યારે ભગવંતે કહ્યું, હે કૃષ્ણ ! તું જોના ઉપર ક્રોધ ન કરીશ. જીવે જેવા કર્મો બાંધ્યા હોય તેવા સૌને ભોગવવા પડે છે. આત્મા જ કર્મોનો કર્તા છે ને આત્મા જ કર્મોનો ભોક્તા છે. તમારા ભાઈને કર્મ ઉદયમાં આવ્યું ને સમતાભાવે ભોગવ્યું છે. કર્મ ભોગવતી વળતે આત્મા તરફ ઉપયોગ રાખો. જ્યાં કષાય છે ત્યાં સંસાર છે.

“કષાયની ઉપશાંતતા માત્ર મોક્ષ અભિલાષ, ભવે ખેદ અંતર દયા, તે કહીએ જિજ્ઞાસ.”

ગજસુકુમાલ અણુગારને દીક્ષા લઈને એક જ ભાવના હતી કે મારે જલ્દી મોક્ષમાં જવું છે પણ તેમની ભાવના ક્યારે પૂરી થઈ ? કષાય ઉપર વિજય મેળવ્યો ત્યારે ને ? માટે કષાયનો ઉપશમ કરો. આપણો આત્મા રાગ-દ્વેષ અને કષાયોથી મલીન બની ગયો છે તેથી સત્ય વસ્તુનું દર્શન કરી શકાતું નથી. જ્યારે કષાયોનો ઉપશમ થશે, રાગ-દ્વેષ મંદ પડશે ત્યારે સત્ય વસ્તુનું દર્શન થશે. પછી ગજસુકુમાલ અણુગારની માફક માથે ધગધગના અંગારા મૂકાશે તો પણ ક્રોધ નહિ. આવે. યસ, પછી તો એમ થશે કે અત્યાર સુધી મને આત્મસ્વરૂપની પીડાણ થઈ ન હતી તેથી કાચના ટુકડા જેવા નકલી સુખોને મેં સાચા સુખ માન્યા પણ હવે મને સમજાયું છે કે સાચું સુખ તો મોક્ષમાં છે. મોક્ષનાં સુખ જેવું દુનિયામાં બીજું કોઈ સુખ નથી. આવું સમજેલા ગજસુકુમાલ અણુગારે છોટી વયમાં ભયંકર ઉપસર્ગ સમભાવે સહન કર્યો.

હવે દર્શન કરવા ગયેલા કૃષ્ણવાસુદેવે ભગવાનને પૂછ્યું કે હે ભગવંત ! એ પુરૂષ કોણ છે ? એ હું કેવી રીતે જાણી શકું ? ત્યારે ભગવંતે કહ્યું કે હે કૃષ્ણ ! તમે મારી પાસેથી નીકળીને તમારે ઘેર જશો ને દ્વારકા નગરીના મુખ્ય દરવાજે પ્રવેશ કરશો ત્યારે એ પુરૂષ તમને સામે મળશે, અને તમને જોતાંની સાથે તે ભયભીત બની જશે. “ઠિતિ મેરજ કાર્લ કરેસસિ, તગં હમ નાળેજ્જાસિ एसं णं से पुरिसे ।” ભયભીત થયેલો તે માણસ ધડકા દઈ ને જમીન ઉપર પડી જશે અને આયુષ્ય સ્થિતિ પૂરી થતાં મરણ પામશે ત્યારે તમે સમજી લેજો કે આ પુરૂષ ગજસુકુમાલનો સહાયક છે. (પ્રાણ લેનારો છે)

ભગવાનના મુખેથી બધા સમાચાર સાંભળીને કૃષ્ણવાસુદેવને ખૂબ આઘાત લાગ્યો. એમનું હૃદય ચીરાવા લાગ્યું ને મનમાં ગોલી ઉડ્યા-ઝડે ! મારા લઘુ બંધવા ! તેં આ

શું કયું ? હજી કાલે તો દીક્ષા લીધી. તારા દર્શન કરવા આત્મ તલસી રહ્યો હતો. માતા દેવકી પણ કેટલી જૂરે છે ! અને તમે તો મોક્ષમાં પધારી ગયા ! એમ કહી ખૂબ રડ્યા, અને દીલા હૃદયે પોતાને ઘેર જવા તૈયાર થયા. કૃષ્ણ ઘેરથી નીકળ્યા ત્યારે તેમના દિલમાં આનંદ હતો કે હું મારા ભાઈના દર્શન કરીશ ને તેમને સુખશાતા પૂછીશ. એ આનંદ ઓસરી ગયો. હવે તેઓ ઘેર જવા માટે ઉભા થયાં, અને અરિહંત અરિષ્ટનેમિ ભગવાનને વંદન નમસ્કાર કરી કૃષ્ણવાસુદેવ જ્યાં પોતાનો પ્રધાન હાથી રત્ન એટલે તેમને બેસવાનો જે શ્રેષ્ઠ હાથી હતો ત્યાં આવ્યા, અને પોતાના હસ્તિરત્ન ઉપર બેઠાં, પણ આવ્યા ત્યારે સુખ ઉપર જે આનંદ હતો તે પાછા વળતાં ન રહ્યો. પોતાના માડી જ્યાં ભાઈનું આવી રીતે મૃત્યુ થાય તો કેને દુઃખ ન લાગે ? કૃષ્ણવાસુદેવ ઉદાસ બનીને દ્વારકા તરફ જવા રવાના થયા, ત્યારે આ તરફ શું બન્યું તે વાત શાસ્ત્રકાર ભગવંત રજુ કરતાં કહે છે.

“ તથા જં તસ્સ સોમિલસ્ય માહ્નસ્ય કલ્લં જાવ જહંતે અયમેયારુવે અજ્ઞતિપ સમુપન્ને । સવાર થતાં સોમિલ પ્રાદ્ધણના મનમાં વિચાર થયો કે “ एवं ચલુ કળ્હેવાસુદેવે અરહં અરિહંતેમિ પાયવન્દપ નિગમ ” નિશ્ચિયથી સૂર્યોદય થતાં કૃષ્ણવાસુદેવ નેમનાથ ભગવંતના ચરણમાં વંદન નમસ્કાર કરવા માટે ગયા છે. તં ણાયમેયં અરહ્યા, વિજ્ઞાયમેયં અરહ્યા, સુયમેયં અરહ્યા, સિદ્ધમેયં અરહ્યા મવિસ્સહ કાળહરસવાસુદેવસ । ભગવાન તો સર્વજ્ઞ છે, સર્વદર્શી છે, તેથી તેમના જ્ઞાનમાં કોઈ વાત અજાણી નથી. મેં ગજસુકુમાલ સુનિના માથે અંગારા મૂકીને તેમને મારી નાંખ્યા છે તે વાત તેઓ સારી રીતે જાણે છે. તેથી તેઓ કૃષ્ણવાસુદેવને કહી દેશે ને ગજસુકુમાલને મારનાર હું છું એમ જાણી જશે. “ તં ન જજ્ઞહ કળ્હેવાસુદેવે મમ કેણ વિ કુમારેણ મારિસહ નિકટુમીપ । ” ત્યારે કેણ જાણે કૃષ્ણવાસુદેવ મને કેવા ક્રોધે મારી નાંખશે !

સોમિલ પ્રાદ્ધણે કુકર્મ કયું છે તેથી તે વિચારે છે કે નેમનાથ ભગવાન તો અંતર્યામી છે. ઘટઘટની અને મનમનની વાત જાણી દેખી રહ્યાં છે. આ સંસારની કોઈ પણ ચીજ તેમનાથી અજાણી નથી. એટલે તેઓ જાણી ગયા છે કે ગજસુકુમાલ અણુગારને મારનારો હું છું. તેમના જ્ઞાનપ્રકાશમાં સ્પષ્ટ દેખાય છે કે ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે માટીની પાળ બાંધી તેના ઉપર ધગધગતા અંગારા નાંખીને તેમની જીવનલીલા સમાપ્ત કરનાર સોમિલ પ્રાદ્ધણ છે. હવે કૃષ્ણવાસુદેવ ભગવાનનાં દર્શન કરવા ગયા છે. તેઓ ભગવાન નેમનાથના દર્શન કરશે તેમજ બધા સંતોનાં દર્શન કરશે, પણ પોતાના ભાઈ ગજસુકુમાલ અણુગારને નહિ દેખે એટલે ભગવાનને પૂછશે કે મારા ભાઈ જે ગઈ કાલે આપની પાસે દીક્ષિત થયાં છે તે ક્યાં ગયા ? તે વખતે સર્વજ્ઞ એવા નેમનાથ ભગવાન કૃષ્ણ વાસુદેવને કહી દેશે કે તારા ભાઈ ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે સોમિલ પ્રાદ્ધણે અંગારા મૂકીને નિહંચ રીતે મારી નાંખ્યા છે, આ વાત નેમનાથ ભગવાન કૃષ્ણવાસુદેવને

કહેશે તે વાત નિશ્ચિત છે, અને કૃષ્ણવાસુદેવ જીવેલી કાળ વાત જાણીને મારા નાના ભાઈ ગજસુકુમાલ અણગારને સોમિલ છાદ્યણે માથે અંજારા મૂકી ફર રીતે મારી નાખ્યા છે ત્યારે તેમના ક્રોધનો પાર નહિ રહે, અને મને મારા શુનાની શિક્ષા કરશે. તેમાં એક ક્ષણનો વિલંબ નહિ કરે. મને લાગે છે કે મેં તેમના ભાઈને મારી નાંખ્યો છે તેથી તે મને કોણ જાણે કેવી રીતે મારી નાંખાવશે ! મને કૂતરા કરડાવીને મારી નાંખાવશે ? ઉચ્ચેથી ધરતી ઉપર પછાડીને મારી નાંખશે, ભડભડતા અગ્નિના કુડમાં ફેંકીને મારી નાંખાવશે કે શાકલાલની માફક મારા શરીરના રાઈ રાઈ જેટલા ટુકડા કરીને મારી નાંખાવશે ? આવો વિચાર આવતાં સોમિલ છાદ્યણુ લયલીત બની ગયો. લયનો માર્યો તે ચરચર કુજવા લાગ્યો. આંખે અધારા આવી ગયા અને મનમાં વિચાર ક્યો કે હમણાં જ કૃષ્ણવાસુદેવ નેમનાથ ભગવાનનાં દર્શન કરીને પાછા આવશે ને મને પકડવા માણસો મોકલશે તો હું પકડાઈ જઈશ. તેના કરતાં હું અહીંથી લાગી જઈ તો કદાચ બચી જાઉં. આમ વિચાર કરીને લયનો માર્યો સોમિલ બચવા માટે ઘેરથી નીકળી ને જશે ત્યારે વચમાં કૃષ્ણનો લેટો થઈ જશે ને શું બનશે તેના ભાવ અવસરે કહેવાશે.

અરિષ્ટ : ઉત્તરકુમારના સુખેથી બૃહન્નટના પરાક્રમની પ્રશંસા સાંભળીને વિરાટ રાજાને ખૂબ આનંદ થયો. તરત દ્વારપાળને મોકલીને રાજાએ બૃહન્નટને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. બૃહન્નટને સલામમાં આવતો જોઈ રાજા તેના સામે ગયાં ને પ્રેમથી ખૂબ સત્કાર કરીને લેટી પડ્યા, અને તરત તેનો સીનો વેશ ઉતારવી રેશમી વસ્ત્રો પહેરાવ્યા અને કિંમતી રત્નોના આભૂષણોથી વિભૂષિત કરી રાજાએ તેને પોતાના સિંહાસન ઉપર બેસાડ્યો, પછી હાથ જોડીને કહે છે કે હે બૃહન્નટ ! તો મારા કુવરને અને કંક તથા વલ્લભે મને બેચાવ્યો છે. આપ ત્રણે જણાએ અમારી આબરૂ અને રાજ્ય બચાવ્યું છે ને અમને જીવડાવ્યા છે. તો આજથી આ રાજ્ય તમને આપીને અમે તમારા ચરણોમાં છીએ. અભુતન કહે હે મહારાજા ! પાંડુપુત્રોનો સ્વભાવ જ એવો છે કે તેઓ કોઈનું દુઃખ જોઈ શકતાં નથી. જેનું દુઃખ હોય તેનું દુઃખ ફર કરે જ છૂટકો કરે છે. પાંડુપુત્ર સાંભળીને મચ્છરાજના કાન ચમક્યા. તેમણે કરીને પૂછ્યું. હે તમે કોણ છો ?

પાંડવોને શુપ્તવાસ સહિત આજે તેર વર્ષ પૂરા થયાં હતાં એટલે શુપ્ત વાતને પ્રગટ કરતાં અભુતનજીએ કહ્યું, હે રાજન ! અમે પાંડુરાજના પાંચ પુત્રો છીએ. તેમાં હાલ જે તમારા કંક પુરોહિત છે તે યુધિષ્ઠિર રાજા છે. વલ્લભ રસોઈઓ તે બીમ છે, અન્ધશાળાનો અધ્યક્ષ તંત્રીપાલ તે નકુલ છે અને ગોકુળનો અધ્યક્ષ અંધિક તે સહદેવ છે. મહારાણીની દાસી સૈરન્ધ્રિ જેને તમે બધા માલિની કહીને બોલાવો છે તે ક્રૌંપરી છે, અને વૃદ્ધ કુતામાતાને અમે અહીં નજીકમાં એક ઘરમાં શુપ્ત રાખ્યા છે. અભુતનના સુખેથી વાત સાંભળીને વિરાટ રાજાના આનંદનો પાર ન રહ્યો. શું વાત કરો છો ? આપ કુદ્વંશના,

કુલદિપકે સમાન પવિત્ર પાંડવો મારે ત્યાં પધાર્યાં પણ હું કેવો કમલાગી કે મેં આપને ઓળખ્યાં નહિ ને આપ બધાની પાસે કામ કરાવ્યું. આપે મારી નગરીને પાવન કરી છે. એમ કહીને મન્થ રાજા શુધિષ્ઠિરના ચરણમાં પડી ગયા. સૌને રનાનાદિ કરાવીને સારા વસ્ત્રાભૂષણો પહેરાવ્યા. દ્રૌપદી તથા કુંતાભાત્રીના જૂના વસ્ત્રો ઉતારાવી નવા વસ્ત્રો તેમને પહેરાવ્યા, અને ધર્મરાજાને ઉંચા આસને બેસાડીને કહ્યું, હે મહારાજા ! હવે આપ રાજ્ય કરો. આ હાસ આપની આજ્ઞાનું બરાબર પાલન કરશે. ધર્મરાજાએ કહ્યું, અમે આપના ઉપર કંઈ ઉપકાર કર્યો નથી પણ અમને શુભવાસ કરવામાં આપે જે સહાય કરી છે તેનો બદલો અમે વાળી શકીએ તેમ નથી.

પાંચે પાંડવોએ વિરાટ રાજાનો મહાન ઉપકાર માન્યો, ત્યારે મન્થ રાજા કહે છે કે હે પુણ્યાત્માઓ ! આપને મારે ઘેર ઘણું કષ્ટ પડ્યું. દ્રૌપદીને બાળવા માટે મારો સાળો તૈયાર થયો. બીજે તેનો સામનો કર્યો. આપ બધાએ ઘણું કષ્ટ વેઠ્યું. આવા પવિત્ર આત્માઓને કેટલા દુઃખ પડ્યા ! હું આપના ચરણમાં પડી માફી માગું છું, તેમજ હું આપનું ત્રણ વાળી શકું તેમ નથી, પણ મારી આ એકની એક પુત્રી ઉત્તરાને અણુને સંગીતકળા શીખવાડી છે તો તેમની સાથે હું ઉત્તરાને પરણાવી ત્રણમાંથી મુક્ત થાઉં. વિરાટ રાજાની વાત સાંભળીને ધર્મરાજાએ અણુને સામે દંષ્ટિ કરી.

અણુને કહ્યું મેં ઉત્તરાને દીકરી માનીને ભણાવી છે; તેથી હું તેની સાથે લગ્ન નહિ કરું પણ વિરાટ રાજાની ખૂબ ઈચ્છા છે તેમજ આપણો સંબંધ કાયમ ચાલુ રહે એ હિચ્છાથી આપની ઈચ્છા હોય તો અભિમન્યુ સાથે લગ્ન કરો. આથી રાજાને ખૂબ આનંદ થયો. પછી કૃષ્ણજી પાસે ફ્રત મોકલ્યો અને કહેવરાવ્યું કે આપ પરિવાર સહિત સુભદ્રા અને અભિમન્યુને લઈને વિરાટ નગરમાં પધારો. અમારા મહારાજાનું આપને આમંત્રણ છે. પાંડવોના તેર વર્ષ પૂરા થયા છે. અમારી નગરીમાં આનંદ આનંદ વતી રહ્યો છે. મન્થ રાજા પોતાની પુત્રીને અભિમન્યુ સાથે પરણાવવા તૈયાર થયા છે. ફ્રત મારફત આ સમાચાર જાણી કૃષ્ણજીને આનંદ આનંદ થયો ને પરિવાર લઈ લશ્કર સાથે વિરાટ નગરના ઉદ્યાનમાં આવ્યા. રાજા, પાંડવો બધા જ હર્ષભેર કૃષ્ણજીનું સામૈયું કરવા આવ્યા. ખૂબ ધામધૂમથી સ્વાગત કરીને વિરાટ નગરમાં લાવ્યા.

કૃષ્ણજી, સુભદ્રા, અભિમન્યુ બધા કુંતામાતાને પગે લાગ્યા. ઘણાં વર્ષે મળ્યાં એટલે એકમીજાને વળગી પડ્યા ને સૌની આંખમાં હૃષના આંસુ આવી ગયા. સૌ પ્રેમથી મળ્યા. પછી વિરાટ રાજાએ હૃષ વ્યક્ત કર્યો અને અત્યાર સુધીના દુઃખ સુખની વાત જણાવી. જે સાંભળતાં બધાની આંખમાં આંસુની ધાર વહેવા લાગી. પછી વિરાટ રાજાએ ઉત્તરાના લગ્નની તૈયારી કરી. આખું વિરાટ નગર શબ્દગાથું. જાને પક્ષની સીંચો મંગલ ગીતો

ગાવા લાગી. અભિમન્યુને સારા વસ્ત્રાભૂષણોથી સજ્જીને હાથી ઉપર બેસાડ્યો ને મોટી જાન લઈને વિરાટ રાજ્યે તૈયાર કરેલા લગ્નમંડપમાં આવ્યા, અને ખૂબ ધામધૂમથી અભિમન્યુ સાથે ઉત્તરાના લગ્ન કર્યા. અભિમન્યુ અને ઉત્તરા માયરામાં બંને સાક્ષાત્ ઇન્દ્ર-ઈન્દ્રાણી ન હોય, તેવા શોભતાં હતાં. નગરના લોકો વરવધૂને જોઈને કહેવા લાગ્યા કે અહાહા.... શું જોડી છે ! હસ્તમેળાય વખતે વિરાટ રાજ્યે અભિમન્યુને હાથી, ઘોડા, રથ અને ઘણાં ગામ આપ્યા, અને પોતાની પુત્રીને ઘણાં વસ્ત્રાભૂષણ, દાસ-દાસીઓ વિગેરે ઘણા કરિયાવડ કર્યા. યાચકોને ખૂબ દ્રવ્ય દાનમાં આપ્યું અને આખું ગામ જમાડ્યું.

ત્યાર બાદ બધા રાજ્યે જવાની રજા માંગી. વિરાટ રાજા રજા આપતા નથી, પણ છેવટે રહતી આંખે ખૂબ સત્કાર કરીને રજા આપી. સૌ સૌના સ્થાને ગયા. કૃષ્ણજીના આગ્રહથી પાંડવો દ્વારકા જાય છે. દ્વારકા નગરીના પ્રજાજનો પાંડવોનું ભવ્ય સ્વાગત કરે છે. ત્યાં આનંદપૂર્વક બધા સાથે રહે છે. અર્જુનજી સિવાયના ચાર પાંડવોને લક્ષ્મી, વેંગવતી, વિજયી અને રતિદુલારી આ ચાર કન્યાઓ પરણાવી. હવે દિવસો જવા છતાં દુર્યોધને પાંડવોને રાજ્ય ન આપ્યું. આથી કૃષ્ણજીને ક્રોધ આવ્યો. તેર વધુ પૂરાં થવા છતાં અને આટલા કષ્ટ આપ્યા છતાં હજી દુર્યોધનને પાંડવોને રાજ્ય આપવાનું મન થતું નથી. તેથી દુષ્ટ રાજાના હોશિયાર દૂતને બોલાવી કૃષ્ણે એક પત્ર લખીને આપ્યો ને કહ્યું, કે આ પત્ર હસ્તિનાપુર જઈને દુર્યોધનને આપજે. આ પત્ર વાંચીને દુર્યોધન જો કંઈ જાણે તો તેનો જડખાતોડ જવાબ આપી દેજે, બિલકુલ શરમ રાખીશ નહિ. આ પ્રમાણે ભલામણ કરીને કૃષ્ણજીએ દૂતને હસ્તિનાપુર મોકલ્યો. હવે દૂત પત્ર લઈને દુર્યોધન પાસે પહોંચશે. પત્ર વાંચીને દુર્યોધન દૂતને કેવો જવાબ આપશે ને દૂત પણ દુર્યોધન સામે કેવી ટક્કર બીજશે ને શું બનશે તેના લાવ અવસર.

વ્યાખ્યાન નં. ૧૧૨

કારતક સુદ ૧૪ ને શુક્રવાર

તા. ૨૪-૧૧-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! સ્વાહવાદના સર્જક, વિસંવાદના વિસર્જક, ભવોભવના લેહક, જોવા અનંત ઉપકારી પ્રભુ જગતના જીવોને આત્મકલ્યાણનો માર્ગ બતાવતાં કહે છે કે હે આત્મા ! આવો સુંદર મનુષ્ય જન્મ પામીને તું તારા ભવનો છેદ કર. આ ભવમાં જો તું ભવના છેદનો ઉપાય નહિ કરે તો ક્યાં જઈને કરીશ ? ચાર ગતિના ભવનો અભાવ કરવા માટે અને ભવધમણ મિટાવવા માટે આ જન્મ છે. પરંતુ આનંદની પ્રાપ્તિનો પિપાસુ થઈને તું ભવછેદનો ઉપાય કર. વીતરણ ભગવતોએ ભવ.

જીવોના હિતને માટે અને આત્માના ભવછેદ કરવા માટે સિદ્ધાંતની પ્રરૂપણા કરી છે. ભગવાનની વાણી ભવભેદક છે. મોક્ષાર્થીજીવ તે વાણી ઝીલી, આત્મા તરફ વળી, ભવનો છેદ કરીને પરમ અવ્યાખાધ શાશ્વત સુખને પામે છે.

જ્ઞાની કહે છે કે મનુષ્યભવ એ મોક્ષમાં જવાનું ટાણું છે. આવો રૂડો પવિત્ર જૈન ધર્મ, અપૂર્વ મોક્ષમાર્ગ તેનું આરાધન કરીને તે ટાણુને વધાવી લેવાનું છે. આવા સુંદર સમયમાં પ્રમાદ કરીને કેમ બેસી રહેવાય ? પ્રમાદથી અને પ્રવૃત્તિથી ભરેલા ચોવીસ કલાકમાં એકાદ કલાક તો બધા પરભાવોથી જુદો પડીને સ્વભાવને અનુભવવાનો પ્રયાસ કર. આવો સુંદર મનુષ્ય જન્મ પામીને આત્માએ એ વિચાર કરવો જોઈએ કે મારો આ જન્મ આત્મહિત સાધવા માટે છે. વિષય-કષાયોમાં તો અનંતા જન્મો વીતાવ્યા પણ એમાં કયાંય આ જીવને શાંતિ ન મળી. માટે આ જન્મમાં એવું કાંઈ કરું કે જેથી આત્મશાંતિ મળે ને ભવદુઃખ ટળે. આત્મશાંતિના ચાહક યુગુક્ષ આત્માએ સર્વ પ્રથમ કષાયોનો ત્યાગ કરવો પડશે. કષાયો આત્માને કલંકિત કરે છે ને મલીન બનાવે છે. માની લો કે તમે કિંમતી સુંદર કપડાં પહેરીને કોઈ પ્રસંગમાં જતાં હો અને કોઈ તમારા કપડાં પર કાદવ કે ગંદા પદાર્થ નાંખે તો તમને કેવું થાય છે ? તમે એની સાથે લડો, ઝઘડો અને એથી આગળ વધીને ચમ્પડ પણ મારો. જો બસો, પાંચસો રૂપિયાના વસ્ત્રો માટે આટલી કાળજી રાખો છો તો આત્મા માટે કેટલી કાળજી હોવી જોઈએ ?

જો ખરેખર આત્મા માટે લાગણી અને કાળજી હશે તો ક્રોધ કષાય જ્યારે તમારા પર હુમલો કરવા આવશે ત્યારે ક્રોધને કહી દેશો કે તું શું સમજીને મારી પાસે આવ્યો છે ? જો મારી પાસે આવીશ તો ક્ષમારૂપી તલવાર વડે તારો નાશ કરી નાંખીશ. માન આવે ત્યારે કહેશો કે હું તો તારો પડછાયો હોવા પણ ઇચ્છતો નથી. તું મારાથી દૂર રહેજે. નહિ તો મૃદુતા રૂપી ભાલાથી તારું માથું ફોડી નાંખીશ. એ રીતે માયા આવે ત્યારે કહી દેશો કે જો દુતારી ! તેં મને અનેક વાર છેતર્યો છે, પણ હવે હું તારાથી છેતરાઈ એમ નથી. જો તું મારી પાસે આવીશ તો આ સરળતા રૂપી છરી વડે તને ખતમ કરી નાંખીશ, અને લોભને તો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહી દેશો કે તારા જેવો અધમ મેં કોઈને જોયો નથી. જો તું મારા આંગણમાં પગ મૂકીશ તો સંતોષરૂપી લાકડીનો છુટો ધા કરીશ ને તારો પગ ભાંગી નાખીશ. ભગવાન કહે છે કે લકડું હોય તો કષાયો સાથે લડો અને તેનો નાશ કરો. એમાં જ સાચી હોંશિયારી ને બહાદુરી છે.

કષાયોનો સર્વથા નાશ થશે એટલે આત્મશાંતિ મળવાની છે. શાંતિ-શાંતિના પોકારો કરે શાંતિ નહિ મળે. શાંતિ બાહ્ય પદાર્થોમાં નથી પણ આત્મામાં અખૂટ શાંતિ ભરેલી છે. એક વાર આત્માના બળના તરફ દૃષ્ટિ કરો. દરબીનથી માણસ દરની વસ્તુ જોઈ શકે છે,

પણ અહીં વીતરાગ ભગવંતો અને સંતો તમને આગમની વાણી રૂપી દ્વરખીન બતાવીને કહે છે કે આત્માનો ખબનો દેખો. આત્માની શક્તિને નિહાળો. એક વાર તો આત્માના ખબના તરફ દ્રષ્ટિ કરો કે આત્મામાં શું છે? ચાર ગતિના દુઃખોથી છૂટવાનો ને પરમ આનંદરૂપ સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિનો આ સુઅવસર છે. માટે દેવાધિદેવ એવા ચૈતન્યદેવની ચૈતનાને નિહાળો. સમ્યક્જ્ઞાન રૂપી અક્ષુ ખોલીને આત્માનો દરખાર બુઝો. આત્માના આ દરખારમાં અનંતશુભો ખિરાલ રહ્યા છે. ત્યાં આનંદ છે. પ્રભુતા છે. જ્ઞાન દર્શનના દીવડા ઝગમગી રહ્યા છે. જેમાં પરલાવ પ્રવેશી શકે નહિ, એવી નિર્મળ શ્રદ્ધાના મજબૂત દરવાજા છે. જે દરખારમાં પ્રવેશતાં પરમ શાંતિ અને આનંદ મળે.

પરમ શાંતિ અને પરમ આનંદ જેણે પ્રાપ્ત કર્યા છે એવા ગજકુસુમાલ્લનો અધિકાર ચાલે છે. ગજકુસુમાલ્લની દીક્ષાના ખીજે દિવસે કૃષ્ણવાસુદેવ નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કરવા માટે ગયા. તે વાતની સોમિલ બ્રાહ્મણને ખબર પડતાં તે લયલીત ખની ગયો. તેણે હૃદય કુજવા લાગ્યું. જે માણસે શું-હો કર્યો હોય તેને લય લાગે છે. તેણે હૃદય કુજે છે કે મેં આ માણસનો શું-હો કર્યો છે. તો એ મને લડશે, શિક્ષા કરશે, પણ જેણે કોઈનો શું-હો કર્યો નથી તેને કોઈનો કર લાગતો નથી. જે નિર્દોષ છે તે નિર્ભય છે અને જે શુનેગાર છે તે લયલીત હોય છે.

એક રાત્રીને બે કુમાર હતા. બંને રાજકુમાર ખૂબ વિનયવંત હતા. તેમની માતા નાનપણમાં મૂકીને શુજરી ગઈ હતી. આથી નવી રાણીને પોતાની માતા ગણી તે દરરોજ દર્શન કરવા લાયક છે. બંને પુત્રોની યુવાની ખીલતાં મોટા પુત્ર પ્રત્યે માતાની કષ્ટિ બગડે છે. છેવટમાં એક વાર એકાંતમાં મળવાનું થવાથી રાણીએ પોતાની વાતની રબુઆત કરી. આથી કુમારને ખૂબ લાગી આવ્યું. તેણે માતાને ખૂબ સમજાવી છતાં માતા ન સમજી ત્યારે કુંવર તેના પંજમાંથી છટકીને ચાલ્યો ગયો. પાછળથી રાણી પોતાની ભત્રે કપડાં ફાડી, શરીરે બટકા ભરી લોહી કાઢીને ખૂંચા પાડી કે દોડો....દોડો. આથી રાજા અને પ્રધાન દોડ્યા. રાણી બનાવટી વાત ઉઘી કરીને કુંવરને બહાનામ કરે છે. તેથી રાજા ખૂબ ગુસ્સે થાય છે, અને બંને કુમારને દેશનિકાલ કરે છે. બંને કુમાર જંગલમાં આવે છે. ઝાઝ નીચે સૂવે છે. ત્યાં નાના કુંવરે મણીધર નાગનો મણી જોયો ને મણી લીધો. પછી તે સૂઈ ગયો.

નાગ મણી શોધતો બંને કુમારો વૃક્ષ નીચે સૂતા હતા ત્યાં આવ્યો. મોટાભાઈ-લસલસાટ ઉઘતો હતો પણ નાનાએ મણી લીધી હતી એટલે તેની છાતીમાં થકકારો થતો હતો. નાગ મોટાની છાતી ઉપર ચઢ્યો પણ એ તો કંડા કલેજે ઉઘતો હતો એટલે નાનાની છાતી ઉપર ચઢ્યો તો તેણે હૃદય ધક્કતું હતું. એટલે નાગના મનમાં થયું કે નહીં આ

જીવોના હિતને માટે અને આત્માના ભવભેદ કરવા માટે સિદ્ધાંતની પ્રરૂપણા કરી છે. ભગવાનની વાણી ભવભેદક છે. મોક્ષાર્થીજીવ તે વાણી ઝીલી, આત્મા તરફ વળી, ભવનો છેદ કરીને પરમ અવ્યાખ્યાય શાશ્વત સુખને પામે છે.

જ્ઞાની કહે છે કે મનુષ્યભવ એ મોક્ષમાં જવાનું ટાણું છે. આવો રૂડો પવિત્ર જૈન ધર્મ, અપૂર્વ મોક્ષમાર્ગ તેનું આરાધન કરીને તે ટાણુને વધાવી લેવાનું છે. આવા સુંદર સમયમાં પ્રમાદ કરીને કેમ બેસી રહેવાય ? પ્રમાદથી અને પ્રવૃત્તિથી ભરેલા ચોવીસ કલાકમાં એકાદ કલાક તો બધા પરભાવોથી જીદો પડીને સ્વભાવને અનુભવવાનો પ્રયાસ કર. આવો સુંદર મનુષ્ય જન્મ પામીને આત્માએ એ વિચાર કરવો જોઈએ કે મારો આ જન્મ આત્મહિત સાધવા માટે છે. વિષય-કષાયોમાં તો અનંતા જન્મો વીતાવ્યા પણ એમાં કયાંય આ જીવને શાંતિ ન મળી. માટે આ જન્મમાં એવું કાંઈ કરું કે જેથી આત્મશાંતિ મળે ને ભવદુઃખ ટળે. આત્મશાંતિના ચાહક સુમુક્ષુ આત્માએ સર્વ પ્રથમ કષાયોનો ત્યાગ કરવો પડશે. કષાયો આત્માને કલંકિત કરે છે ને મલીન બનાવે છે. માની લો કે તમે કિંમતી સુંદર કપડાં પહેરીને કોઈ પ્રસંગમાં જતાં હો અને કોઈ તમારા કપડાં પર કાદવ કે ગંદા પદાર્થ નાંખે તો તમને કેવું થાય છે ? તમે એની સાથે લડો, ઝઘડો અને એથી આગળ વધીને ચપ્પડ પણ મારો. જો બસો, પાંચસો રૂપિયાના વસ્ત્રો માટે આટલી કાળજી રાખો છો તો આત્મા માટે કેટલી કાળજી હોવી જોઈએ ?

જો ખરેખર આત્મા માટે લાગણી અને કાળજી હશે તો ક્રોધ કષાય જ્યારે તમારા પર હુમલો કરવા આવશે ત્યારે ક્રોધને કહી દેશો કે તું શું સમજીને મારી પાસે આવ્યો છે ? જો મારી પાસે આવીશ તો ક્ષમારૂપી તલવાર વડે તારો નાશ કરી નાંખીશ. માન આવે ત્યારે કહેશો કે હું તો તારો પડછાયો લેવા પણ ઇચ્છતો નથી. તું મારાથી દૂર રહેજે. નહિ તો મૃદુતા રૂપી ભાલાથી તારું માથું ફોડી નાંખીશ. એ રીતે માયા આવે ત્યારે કહી દેશો કે જો ધુતારી ! તેં મને અનેક વાર છેતર્યો છે, પણ હવે હું તારાથી છેતરાઉં એમ નથી. જો તું મારી પાસે આવીશ તો આ સરળતા રૂપી છરી વડે તને ખતમ કરી નાંખીશ, અને લોકને તો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહી દેશો કે તારા જેવો અધમ મેં કોઈને જોયો નથી. જો તું મારા આંગણમાં પગ મૂકીશ તો સંતોષરૂપી લાકડીનો છૂટો ઘા કરીશ ને તારો પગ ભાંગી નાખીશ. ભગવાન કહે છે કે લોકડું હોય તો કષાયો સાથે લડો અને તેનો નાશ કરો. એમાં જ સાચી હોશિયારી ને બહાદુરી છે.

કષાયોનો સર્વથા નાશ થશે એટલે આત્મશાંતિ મળવાની છે. શાંતિ-શાંતિના પોકારો કરે શાંતિ નહિ મળે. શાંતિ બાહ્ય પદાર્થોમાં નથી પણ આત્મામાં અખૂટ શાંતિ ભરેલી છે. એક વાર આત્માના બળના તરફ દૃષ્ટિ કરો. દૂરથી નથી માણસ દૂરની વસ્તુ જોઈ શકે છે,

પણ અહીં વીતરાગ ભગવંતો અને સંતો તમને આગમની વાણી રૂપી દરબીન બતાવીને કહે છે કે આત્માનો ખબરો દેખો. આત્માની શક્તિને નિહાળો. એક વાર તો આત્માના ખબરો તરફ દૃષ્ટિ કરો કે આત્મામાં શું છે? ચાર ગતિના દુઃખોથી છૂટવાનો ને પરમ આનંદરૂપ સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિનો આ સુઅવસર છે. માટે દેવાધિદેવ એવા ચૈતન્યદેવની ચેતનાને નિહાળો. સમ્યક્જ્ઞાન રૂપી ચક્રુ ખોલીને આત્માનો દરબાર બુઝો. આત્માના આ દરબારમાં અનંતશુભો બિરાજ રહ્યા છે. ત્યાં આનંદ છે. પ્રભુતા છે. જ્ઞાન દર્શનના દીવડા બગમળી રહ્યા છે. જેમાં પરભાવ પ્રવેશી શકે નહિ, એવી નિર્મળ શ્રદ્ધાના મજબૂત દરવાજા છે. જે દરબારમાં પ્રવેશતાં પરમ શાંતિ અને આનંદ મળે.

પરમ શાંતિ અને પરમ આનંદ જેણે પ્રાપ્ત કર્યા છે એવા ગજકુસુમાલનો અધિકાર ચાલે છે. ગજકુસુમાલની દીક્ષાના ખીજે દિવસે કૃષ્ણવાસુદેવ નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કરવા માટે ગયા. તે વાતની સોમિલ બ્રાહ્મણને ખબર પડતાં તે લયભીત બની ગયો. તેનું હૃદય ધ્રુજવા લાગ્યું. જે માણસે શુંકો કર્યો હોય તેને લય લાગે છે. તેનું હૃદય ધ્રુજે છે કે મેં આ માણસનો શુંકો કર્યો છે. તો એ મને લડશે, શિક્ષા કરશે, પણ જેણે કોઈનો શુંકો કર્યો નથી તેને કોઈનો હર લાગતો નથી. જે નિર્દોષ છે તે નિર્ભય છે અને જે શુનેગાર છે તે લયભીત હોય છે.

એક રાજાને બે કુમાર હતા. બંને રાજકુમાર ખૂબ વિનયવંત હતા. તેમની માતા નાનપણમાં મૂકીને શુભરી ગઈ હતી. આથી નવી રાણીને પોતાની માતા ગણી તે દરરોજ દર્શન કરવા જાય છે. બંને પુત્રોની કુવાની ખીલતાં મોટા પુત્ર પ્રત્યે માતાની દૃષ્ટિ બગડે છે. છેવટમાં એક વાર એકાંતમાં મળવાનું થવાથી રાણીએ પોતાની વાતની રબુઆત કરી. આથી કુમારને ખૂબ લાગી આવ્યું. તેણે માતાને ખૂબ સમજાવી છતાં માતા ન સમજી ત્યારે કુંવર તેના પંજમાંથી છટકીને આવ્યો ગયો. પાછળથી રાણી પોતાની બતે કપડાં ફાડી, શરીરે બટકા ભરી લોહી કાઢીને ખૂંચો પાડી કે દોડો....દોડો. આથી રાજા અને પ્રધાન ઠોડયા. રાણી બનાવટી વાત ઉભી કરીને કુંવરને બદનામ કરે છે. તેથી રાજા ખૂબ શરસે થાય છે, અને બંને કુમારને દેશનિકાલ કરે છે. બંને કુમાર જંગલમાં આવે છે. ઝાડ નીચે સૂવે છે. ત્યાં નાના કુંવરે મણીધર નાગનો મણી જોયો ને મણી લીધો. પછી તે સૂઈ ગયો.

નાગ મણી શોધતો બંને કુમારો વૃક્ષ નીચે સૂતા હતા ત્યાં આવ્યો. મોટોભાઈ ઘસઘસાટ ઉઠતો હતો પણ નાનાએ મણી લીધો હતો એટલે તેની છાતીમાં થડકારો થતો હતો. નાગ મોટાની છાતી ઉપર ચઢ્યો પણ એ તો ઠંડા કલેજે ઉઠતો હતો એટલે નાનાની છાતી ઉપર ચઢ્યો તો તેનું હૃદય ધડકતું હતું. એટલે નાગના મનમાં થયું કે નહીં આ

માણસે જ મારો મણી લીધો છે. ગુનેગાર જાણીને તેને ડંખ લીધો. પછી પોતાનો મણી નહિ મળવાથી કાંટાળી વાડ સાથે માથા પટકીને નાગ મરી ગયો. નાનાને નાગનું ઝેર ચઢ્યું, તેથી શરીર લીધું કાચ જેવું થઈ ગયું. સવાર પડતાં મોટાભાઈએ જાગીને જોયું તો નાનોભાઈ બેહોશ પડ્યો છે. તેનું ઝેર ઉતારવા ખૂબ ઉપચારો કર્યા પણ કોઈ હિસાબે ઝેર ન ઉતર્યું. અંતે મોટાભાઈ નાનાભાઈને એક કપડામાં ગાંસડીની જેમ બાંધી ઝાડની મજબૂત ડાળીએ લટકાવી ગામમાં કોઈ ઝેર ઉતારનારને શોધવા ગયો. ત્યાં તે પણ મુશ્કેલીમાં મૂકાઈ ગયો. આ વાત તો ઘણી લાંબી છે પણ આપણે તેનો સાર શું છે તે સમજવું છે.

છેવટે નાનાભાઈને ઝેર ઉતારનાર કોઈ મળી ગયો. તેનું ઝેર ઉતર્યું એટલે તે મોટાભાઈને શોધવા લાગ્યો. મોટાભાઈ ઝેર ઉતારનારને લઈને આવ્યો ત્યારે નાનોભાઈ ત્યાં ન હતો. અંતે એકબીજાને શોધતાં બાર વર્ષે બંને ભાઈઓ ભેગા થયાં. નાનાભાઈએ મણી લીધો હતો તેથી તેનું કાળજી ધક્કતું હતું. એટલે નાગ તેને કરડ્યો. બાકી આમ બંને ભાઈ નિર્દોષ અને ચારિત્રવાન હતાં. સમય જતાં રાજાને સત્ય વાત સમજાણી કે રાણી જ ખરાબ છે ને મારા પુત્રો નિર્દોષ છે. આ વાતની ખબર પડતાં રાજાએ કુવરોની તપાસ કરાવીને પોતાના રાજ્યમાં બાહ્ય લીધા ને રાણીને તેના ગુનાની શિક્ષા કરવા ફાંસીએ ચઢાવવાનો હુકમ કર્યો, પણ બંને રાજકુમારોએ માતાને બચાવી લીધી. દૂકમાં ન્યાયી અને સત્યવાદી પુરુષોને કદ તો પડે છે પણ અંતે સત્યનો વિજય થાય છે, ને પાપીનો વિનાશ થાય છે. આપણી મુખ્ય વાત તો એ હતી કે જેના પેટમાં દગો હોય છે તેને જ ભય લાગે છે. પેલા રાજકુમારે નાગનો મણી લીધો હતો તો તેના કાળજામાં થડકારો થતો હતો ને સર્પ પણ આ કુમાર મણીનો ચોરનાર છે તેમ જાણીને કરડ્યો.

આપણા આદ્ય અધિકારમાં પણ એ જ વાત છે કે સોમિલ બ્રાહ્મણે ગજસુકુમાલ અણગારના માથે અંગારા મૂક્યા હતા. તેથી તેને ભય લાગ્યો કે કૃષ્ણવાસુદેવ નેમનાથ ભગવાનના દર્શન કરવા ગયા છે. નેમનાથ ભગવાન તો સર્વજ્ઞ છે. સોમિલ બ્રાહ્મણ જૈન ન હતો પણ એટલું તો જાણતો હતો કે તીર્થંકર ભગવંત, કેવળી ભગવાન ત્રણે કાળની વાત જાણે છે ને દેખે છે. એમના જ્ઞાનમાં કંઈ અભ્રમ્યું નથી. એટલે મેં ગજસુકુમાલ અણગારના માથે અંગારા મૂક્યા અને તેઓ અસહ્ય પીડા સહન કરીને મરી ગયા તે વાત નેમનાથ ભગવાન જાણી ગયા છે. તેઓ કૃષ્ણવાસુદેવને બધી વાત કહી દેશે કે હે કૃષ્ણ ! તારા ભાઈને સોમિલ બ્રાહ્મણે માર્યો છે. એટલે કૃષ્ણ વાસુદેવને મારા ઉપર ક્રોધ આવશે અને મને તેઓ માણસો મોકલીને પકડાવી દેશે અને કાણ જાણે મને કેવા કષ્ટ કષ્ટોતે મારશે ! મને લાલાની અણીથી વીંધીને મારશે કે લડલડતી અગ્નિમાં ફેંકીને મારશે ? કે ઝેર આપીને મારશે કે ગળે ફાંસી દઈને મારશે ? કારણ કે કૃષ્ણવાસુદેવ તો ત્રણ ખંડના

અધિપતિ છે. સત્તાધીશ છે. એ ધારે તે કરી શકે છે, એટલે સોમિલને મરણનો ડર લાગ્યો કે મને કેવી રીતે મારશે. મરણના ડરથી તે થરથર ધ્રુજવા લાગ્યો, પણ એને એવો વિચાર ન થયો કે મેં નાનકડા ફૂલ જેવા પંચમહાવ્રતધારી સાધુની ઘાત કરી ! આવું ભયંકર પાપ કયું તેના કટુ ક્ષણ યોગવવા હું ક્યાં જઈશ ? કૃષ્ણજી પોતાને કેવી રીતે મારશે એનો ડર લાગ્યો પણ પાપનો ડર ન લાગ્યો.

બંધુઓ ! જેટલો સોમિલને મરણનો ડર લાગ્યો તેટલો જ એને પાપનો ડર લાગ્યો હોત તો તેણે જીવન સુધરી જાત. ગોશાલકે કોઈમાં આવીને ભગવાનના બે સાધુઓને તેજીવેશ્યા મૂકીને બાળી નાંખ્યા પણ જ્યારે તેના મરણની બે ઘડી બાકી રહી ત્યારે તેને પોતાના પાપનો ખૂબ પશ્ચાતાપ થયો કે અહો ! મેં આ શું કયું ? પોતાના મુખ્ય શ્રાવકોને પાસે બોલાવીને કહ્યું કે ભગવાન સાચા છે ને હું જોટો છું. ભગવાન કોહીનૂર છે ને હું તો કાચનો કટકો છું. ભગવાન અરિહંત છે, સર્વજ્ઞ છે. હું સર્વજ્ઞ નથી. મેં પાપીએ સર્વજ્ઞ નહિ હોવા છતાં સર્વજ્ઞ હોવાનો જોટો પ્રચાર કર્યો છે. ભગવાનના બે પવિત્ર સતોને મેં બાળી મૂક્યા. આવા પાપ કરીને હું ક્યાં જઈશ ? એમ કહીને ચોધાર આંસુઓ રડ્યા. પાપનો ખૂબ પશ્ચાતાપ કર્યો અને કહ્યું કે મારા મૃતદેહને પળે દોરડી બાંધીને જેમ મરેલા ફૂલોને હસેડે તેમ હસેડજો, અને આ ગોશાલકે આવા પાપ ક્યાં છે એવી બહેરાત કરજો. હનિયામાં પાપ કરનાર તો બધાં છે પણ પાપ કરીને પાપને પ્રકાશિત કરનાર બહુ જોછા છે. એક વખત પાપ થઈ ગયા પછી તેનો સાચા દિલથી પશ્ચાતાપ થાય તો પણ જીવન સુધરી જાય છે. ગોશાલકને પોતાના ભયંકર પાપનો ખૂબ પશ્ચાતાપ થયો તો મરીને બારમા દેવલોકે ગયા. પછી પોતાના પાપકર્મના ક્ષણ યોગવવા નરકે જવું પડશે પણ વહેલો કે મોડો એના ભવનો અંત આવશે.

સોમિલ બ્રાહ્મણને પાપનો પશ્ચાતાપ ન થયો પણ મરણનો ડર લાગ્યો. એટલે તેણે વિચાર કર્યો કે કૃષ્ણવાસુદેવ નેમનાથના દર્શન કરીને પાછા ફરે તે પહેલાં જ હું ક્ષારકા નગરીની બહાર લાગી જઈશ. આવો વિચાર કરીને સોમિલ બ્રાહ્મણ, “સયાઓ ગિદાઓ પહિનિવલ્લમક, પહિનિવલ્લમિન્તા કણ્હસ્સ વાસુદેવસ્સ વારાવતિ નયરિ અણુપવિસ્સમાણસ્સ પુરઓ સપવિલ્લ સપહિદિસિ હન્વાસાગણ.” ભય અને ત્રાસથી બ્લાકુળ બનેલો મરણના ડરથી બચવા માટે પોતાને ચેરથી નીકળ્યો પણ કર્મ કોઈને ક્યાં છોડે તેમ છે ? સોમિલ કૃષ્ણના ભયથી બચવા માટે ઘર છોડીને જઈ રહ્યો હતો. તેણે વિચાર્યું કે કૃષ્ણવાસુદેવ રાજમાર્ગે થઈને જ આવશે. માટે મને એ ઉચિત છે કે હું ગલીના રસ્તેથી ક્ષારકા નગરીમાંથી લાગી જઈશ. એમ વિચાર કરી તે પોતાના ચેરથી નીકળીને ગલીના રસ્તેથી બાગતો થકે જવા લાગ્યો. આ બાજુ કૃષ્ણવાસુદેવ પણ પોતાના નાનાભાઈ ગજસુકુમાલ અણુગારના

મરણજન્ય શોકથી વ્યાકુળ હોવાના કારણે રાજમાર્ગ છોડીને ગલીના રસ્તે થઈ ને આવતા હતા. જેથી સંયોગવશ તે સોમિલે કૃષ્ણવાસુદેવને જોયાં અને કૃષ્ણવાસુદેવે સોમિલને જોયો. બંનેની નજર એકમેક થઈ ગઈ.

આપણે કોઈ માણસનો મોટો અપરાધ ક્યો હોય તેથી આપણે તેનાથી છૂપાતા ફરતા હોઈએ પણ અત્યાનક તેનો ભોટો થઈ જાય તો તેનો ડર લાગે છે ને ? તેમ આ સોમિલ બ્રાહ્મણ કૃષ્ણથી દૂર ભાગી છૂટવા ઇચ્છતો હતો પણ અત્યાનક તેને કૃષ્ણજી સામા મળી ગયાં. બંનેની દષ્ટિ એક થઈ. “તત્તેજ” સે સોમિલે કળહંવાસુદેવ’ સહસા પાસિત્તા મીતે ઇ ઠિતે ચ ચેવ ઠિત્તિમેય’ કાલં કરેહ. સોમિલ બ્રાહ્મણ શ્રીકૃષ્ણને અત્યાનક પોતાની સામે આવતાં જોઈને ભયનો માર્ગો ગભરાઈ ગયો. તેનું હૃદય થકકવા લાગ્યું, અને ઉભો ઉભો જ આયુષ્ય સ્થિતિ પૂરી થવાથી તે મૃત્યુ પામ્યો. તેનું આયુષ્ય પૂરું થવાથી થકક હઈને જમીન ઉપર પડી ગયો. એટલે કૃષ્ણવાસુદેવે શું કયું ? જમીન ઉપર પડેલા સોમિલ બ્રાહ્મણને જોઈને કૃષ્ણવાસુદેવે તેમના સાથીઓને કહ્યું કે “પસ ણં દેવાણુપ્પિયા ! સે સોમિલ માહુણે અપત્થિય-પત્થિય જાવ પરિવજ્જિય, ચેવ મમ સહોદરે કનીયસે માયરે ગયસુકુમાલે અગગારે અકાલે ચેવ જીવિયાઓ વવરોવિય. હે દેવાનુમિયો ! આ તે અપ્રાર્થિત પ્રાર્થિત-મૃત્યુને ચાહવાવાળો, નિર્લજ્જ સોમિલ બ્રાહ્મણ છે કે જેણે મારા માડી જાયા-સહોદર નાના ભાઈ ગજસુકુમાલ અણુગારને અકાલે મૃત્યુને શરણે પહોંચાડી દીધા છે.

કૃષ્ણવાસુદેવને પહેલાં ખબર ન હતી કે ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે અંગારા મૂકનાર કોણ દૂર પુરૂષ છે ? છતાં એના ઉપર ખૂબ ક્રોધ હતો. નેમનાથ ભગવાને તેમને ખૂબ સમજાવ્યા હતાં કે હે કૃષ્ણ ! તું તે પુરૂષ ઉપર ક્રોધ ન કરીશ. એ તારા ભાઈને સહાય કરનાર છે. અંતે કૃષ્ણે પૂછ્યું કે હું તે પુરૂષને કેવી રીતે જાણી શકું ? ત્યારે ભગવતે કહ્યું હવે તે તમે દ્વારકા નગરીમાં પ્રવેશ કરશે ત્યારે જે પુરૂષ તમને દેખાતાં જ આયુષ્ય અને સ્થિતિ ક્ષયથી ત્યાં જ મરણ પામે તે પુરૂષને તમે ગજસુકુમાલ અણુગારનો ઘાતક જાણજો. ભગવાનના વચન પ્રમાણે સોમિલ બ્રાહ્મણે કૃષ્ણવાસુદેવને જોયા અને જોતાંની સાથે જ અત્યંત ભયના કારણે તેની જીવનલીલા સમાપ્ત થઈ ગઈ, તેથી કૃષ્ણવાસુદેવે જાણ્યું કે આ તો સોમિલ બ્રાહ્મણ છે. આણે જ મારા લઘુભાઈના માથે અંગારા મૂક્યા. એને જોઈને કૃષ્ણવાસુદેવના અંગેઅંગમાં ક્રોધાગ્નિ વ્યાપી ગયો ને તેના મૃતકલેવર સાચું જોઈને યોદ્ધા લાગ્યાં કે હે દુષ્ટ ! હે અકાલે મરણના ઇચ્છક ! હે નિર્લજ્જ ! હે નિર્દય ! આણું દૂર કાઢ્ય કરતાં તારા હાથ કેમ અટક્યા નહિ ! તને જરા પણ વિચાર ન થયો કે હું કોની ઘાત કરી રહ્યો છું ! તારા પાપકર્મનાં ફળ લોગવવા તારે નરકમાં જવું પડશે. હું તો તને શિક્ષા કરી શક્યો નહિ પણ તારા કર્મો તને ભયંકર સજા કરશે. આ પ્રમાણે કૃષ્ણવાસુદેવ યોદ્ધા રહ્યાં છે. હવે તેના મૃતકલેવની કેવી કરશે તેના સરે વતી કાલે

ચાતુર્માસની પૂર્ણાહૂતિનો દિવસ છે, અને આપણે અધિકાર પણ પૂરો થયો. હવે થોડી વાર પાંડવ ચરિત્ર લઈએ.

ચરિત્ર :- શ્રીકૃષ્ણે દ્રુપદ રાજના એક ચતુર દૂતને યોદ્ધાવીને પત્ર લખી આપી તેને દુર્યોધન પાસે મોકલ્યો. આ દૂત ચાલતો ચાલતો હસ્તિનાપુરમાં આવ્યો. અભિમન્યુના જન્મ મહોત્સવ વખતે મણીચૂડ વિધાધરે જે સભા યજ્ઞાવી હતી તે સભામાં દુર્યોધન રાજા રતન-જડિત સિંહાસન ઉપર બેઠા હતા. સભામાં બીજાઓ, દ્રોણાચાર્ય, કૃષ્ણ, વિક્રણ, ભગદત્ત, સુશર્મા, શકુની, શિશુપાલ, ભુરિશ્રવા, દુઃશાસન, વિગેરે ભાઈઓ તથા લક્ષ્મણ વગેરે પુત્રોથી સભા ઠંઠ ભરાઈ હતી. આ સભા ઈન્દ્રની જેમ ચોભાવી હતી. નાટક, સંગીત વિગેરે કાર્યક્રમ ચાલતો હતો. આ સમયે પુરોહિત દૂતે સભામાં પ્રવેશ કર્યો. આવીને દુર્યોધન રાજાને નમન કરીને દુર્યોધન સહિત સર્વ સભાજનોને આશીર્વાદ આપ્યા. ત્યાર પછી કૃષ્ણને પત્ર આપ્યો. પત્ર વાંચીને દુર્યોધન ત્રુટી પડ્યો. કારણ કે આપું રાજ્ય પત્યાવીને બેઠો છે. હવે ભાગ આપવો ગમતો નથી. દૂતે કહ્યું-હું દુર્યોધન રાજા ! શ્રીકૃષ્ણનો સંદેશ છે કે પાંડવોએ તમારા કલ્યાણ સુખ ભાર વર્ષ વનમાં પ્રગટપણે અને એક વર્ષ શ્રમપણે પસાર કર્યા. તેમણે તેમણું વચન ભરાખર પાળ્યું છે તો તમે પણ તમારું વચન ભરાખર પાળો. હવે તમે પાંડવોને યોદ્ધાવીને તેમણું રાજ્ય પાછું આપી દો. જો તમે તમારા ભાઈઓને રાજ્ય આપશો તો પરસ્પર પ્રેમ વધશે અને નહિ આપો તો ભાઈભાઈ વચ્ચે ભયંકર યુદ્ધ થશે. ભાઈ ભાઈ વચ્ચે યુદ્ધ-કલેશ કરવો તે સારું નથી. લોકો પણ તમારી હાંસી કરશે. બીજી વાત એ છે કે પાંડવો મહાબળવાન છે. તમે એમની સામે ટકી શકશો નહિ. તમને તે જકમૂળથી ઉખેડીને ફેંકી દેશે. તેના કરતાં સમજીને તમે સુધિષ્ઠિરને રાજ્ય આપો.

જો તમે રાજ્ય નહિ આપો તો સુધિષ્ઠિર યુદ્ધ કરશે ને તમારું રાજ્ય છતીને લઈ લેશે. તે વખતે તમે કાં તો યુદ્ધમાં મરી જશો અથવા કાં તો તેમની મારફત વનવાસ જવું પડશે. તેમને શ્રીકૃષ્ણ જેવા સમર્થ સહાયક છે. તે સિવાય બીજા કોઈ રાજાઓ તેમની સહાયમાં છે. તમે એમ ન માનશો કે પાંડવો એકલા છે. તેમણું કંઈ નથી. આ શબ્દો દુર્યોધનને હાથોહાથ લાગી ગયા. એ કોધથી પ્રજળી ઉઠ્યો ને તાડકીને બોલ્યો. હું દૂત ! પાંડવો કૃષ્ણના બળ ઉપર કૂદી રહ્યા છે પણ એ કૃષ્ણ મારી આગળ શું વિચારમાં ! કૃષ્ણ તો ગોવાળીયાને ઘેર મોટો થયો છે ને મટકી ફેંકીને ઠણી ચોરી ચોરીને ખાતો હતો એ કે બીજા ? એને ગયોના પૂંછકા આમળતાં આવડે છે કે બીજા કંઈ ? એ ગોવાળીયો બોળી ગોવાલણીને ધમકાવી દૂધ, દહીં અને માખણ ખાઈ જતો હતો, એ ગોવાળીયો રાજકાર્યમાં શું સમજે ? ગોવાળીયાને ઘેર ઉછરીને કંસને વિના વાંકે મારી નાંખીને અભિમાનથી કુલાઈને ફરે છે પણ મારી સામે આવે તો એણું મથું ફેંકી નાંખું, અને પાંડવોની પણ મારી સામે શું તાકાત છે ? મારા બાહુબળના આધારે રહેલી પૃથ્વીને ફેણ ઉપાડી શકનાર

છે ? સિંહના મુખમાં ગયેલો શિકાર કોઈ પાછો લઈ શકે છે ? સૂર્યના તેજ સામે ચંદ્ર અને તારાના તેજની શું કિંમત છે ? કૃષ્ણ અને પાંડવો લેગા થઈને મારી સામે યુદ્ધ કરવા આવશે તો પાણીમાં મીઠાની પોઠો ઓગળી જાય તેમ ઓગળી જશે. વનરાજની સામે શિયાળીયા ટકી શકતા નથી. સિંહની એક ગર્જના થતાં શિયાળીયા અને મૃગલા ઉલી પૂંછડીએ લાગી જાય તેમ એ લોકો યુદ્ધમાં મારા ખાણેથી ઘાયલ થઈને શિયાળીયાની જેમ ખૂંસે પાડતા લાગી જશે, ત્યારે એ ગોવાળીયા કૃષ્ણને અને શિયાળીયા જેવા પાંડવોને સમજાશે કે દુર્યોધનમાં કેટલી તાકાત છે ! કૃષ્ણે આગળ પાછળનો વિચાર ક્યાં વિના સૂતેલા સિંહને જગાડ્યો છે. હે દ્વત ! તું તારા કૃષ્ણને અને પાંડવોને જઈને કહેજે કે આ રાજ્ય મેં મારા ખાહુખળથી મેળવ્યું છે તેમાં પાંડવોનો બિલકુલ હક્ક નથી.

દ્વતે આપેલો જવાબ : દુર્યોધનના અભિમાનયુક્ત કઠોર વચનો સાંભળીને દ્વતે ખૂબ ક્રોધ ચઢ્યો. તે લાલ પીળો થઈને બોલ્યો કે હે દુર્યોધન રાજા ! જરા ઓછો અભિમાન કરો. સૂર્યની સામે પતંગિયું ટકી શકતું નથી તેમ તમે કૃષ્ણની સામે એક પતંગિયા જેવા છો. કૃષ્ણજીના પરાક્રમને કોણ નથી જાણતું ? અરે, કૃષ્ણની વાત છોડી દો પણ યુદ્ધમાં પાંડવોને જીતવા કોણ સમર્થ છે ? યુધિષ્ઠિર શાંત છે ત્યાં સુધી વાંધો નથી પણ બ્યારે એ તમારા ઉપર ક્રોધે ભરાશે ત્યારે તેમનો પ્રચંડ ક્રોધાગ્નિ શત્રુઓની સ્ત્રીઓના આંસુથી ખૂંઝવાનો નથી, અને ગદાધારી ભીમ કેવો બળવાન છે. એણે એકલાએ કિર્મીર, હિંડબ અને બક રાક્ષસને માર્યા છે. કીચક અને તેના સો ભાઈઓને ચપટીમાં ચોળી નાંખ્યા છે. તમારા મહાબળવાન ગણાતાં વૃષકર્પર મલ્લને વિરાટ રાજાના રાજ્યમાં મલ્લ-યુદ્ધમાં મારી નાંખ્યો. આવા બળવાન ભીમની સામે કોણ ટકી તેમ છે ? વિરાટ નગરમાં તમે ગાયોનું હરણ કરવા ગયા ત્યારે ભીમે મુશમાંની કેવી દશા કરી હતી તેનો ખ્યાલ છે કે નહિ ? અને અર્જુનનું પરાક્રમ પણ ક્યાં ઓછું છે ? તમે દ્વૈતવનમાં ગયા ત્યારે ચિત્રાંગદ વિદ્યાધરની રજા વિના તેના મહેલમાં પેસી ગયા ને તેનો બગીચો ખેડાન મેડાન કરી નાંખ્યો. વિદ્યાધરને બંધર પડતાં દોડતો ત્યાં આવ્યો અને તમને ખૂબ માર મારીને નાગપાશથી બાંધી દીધા, ત્યારે તમારી રાણી ભાનુમતી યુધિષ્ઠિર પાસે જઈને ખૂબ રડવા લાગી એટલે યુધિષ્ઠિરની આજ્ઞાથી અર્જુને તમને છોડાવ્યાં હતાં. તે શું તમે ભૂલી ગયા ? અને હમણાં વિરાટ નગરમાં મન્થ રાજાનું ગૌધન હરણ કરવા ગયા ત્યારે અર્જુને તમારા રથના ભાંગી તોડીને લુલ્લા દડાવી દીધા હતાં ને તમને બધાને નગ્ન બનાવીને જીવતાં છોડી મૂક્યા હતાં. જો તમારામાં બળ હતું તો આ દશા કેમ થઈ ? સહકેવ અને નકુળ પણ શત્રુઓને જીતવામાં પરાક્રમી છે. એ વાત ભૂલશો નહિ. તમારા માથે આટલી વીતી છે છતાં સમજતાં નથી તેથી મને તો લાગે છે કે કૂતરાની પૂંછડી છ મહિના સુધી જંમીનમાં દાટી રાજે તો કે વાંકી ને વાંકી જ રહે છે તેમ તમારી અવગાઈ જવાની નથી.

પ્રાણ અને પ્રકૃતિ સાથે જ જશે. જો સીધી રીતે નહિ સમજો તો પાંડવો તમારા પ્રાણ લઇને પણ રાજ્ય હેશે.

દુર્યોધને કરેલો પ્રકોપ : દ્રુપદના વચનો સાંભળીને દુર્યોધન ક્રોધથી સમસમી ઉઠ્યો ને ગર્જના કરીને બોલ્યો-હો પાપી દ્રુપદ ! તું બ્રાહ્મણ છે ને પાછો દ્રુપદ છે એટલે તને હું મારી નાંખતો નથી. આ સ્થાને બીજો કોઈ હોત તો ક્યારેના ચ ચમસદન પહોંચાડી દીધો હોત. દુર્યોધનની આખી સલામાં બળભળાટ થયો કે આપણા રાજ્યનું આખું અપમાન કયું છે માટે તેની જીભ કાપી લેવી જોઈએ. કોઈ કહેવા લાગ્યા કે શા માટે મારવો જોઈએ. એ દ્રુપદ છે, તે કહેવે તેમ બોલી શકે છે. દુર્યોધને દ્રુપદને કહ્યું કે જો તારી જીભમાં આટલી બધી તાકાત છે તો તું ત્યાં જઈને કહેજે કે કૃષ્ણ અને પાંડવો કુરુક્ષેત્રના મેદાનમાં આવે. આ પ્રમાણે કહી દ્રુપદને ધક્કા મારીને અપમાન કરી કાઢી મૂક્યો. આ જોઈને વિદુરજી વિગેરેના મનમાં થયું કે નક્કી હવે ભયંકર યુદ્ધ થશે, અને લીમ તેની પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કર્યા વિના નહિ રહે.

દ્રુપદનો સ્વદેશો સાંભળ્યા પછી યુદ્ધની કરેલી તૈયારી : દ્રુપદ કૌરવો પાસેથી અપમાનિત થઈને દ્વારકા નગરીમાં આવ્યો, અને કૃષ્ણ તથા પાંડવોને બધી વાત કહી સંભળાવી અને કહ્યું, દુર્યોધન એટલો બધો ગર્વિષ્ઠ બની ગયો છે કે તેની ચતુરંગી સેનાના બળથી સુદ્ધ ધન્વને પણ જીતી લેવાની ઇચ્છા રાખે છે. તે માટે તેની સેના રાત દિવસ તૈયારી કરી રહી છે, અને તેના સૈનિકો બોલે છે કે અમે કૃષ્ણ તથા પાંડવોને મારીશું : કૃષ્ણજીએ કહ્યું કે હું તો જાણતો જ હતો કે દુર્યોધન માને તેમ નથી પણ લોકાપવાદથી બચવા માટે મેં દ્રુપદ મોકલ્યો હતો. કહાવ્યું દુર્યોધને તમને રાજ્ય આપ્યું હોત તો તે લેવામાં પણ તમારી મશ્કરી થવાની હતી, ત્યારે લીમ, અર્જુન, સહદેવ અને નકુળે કહ્યું કે દુર્યોધને અમને રાજ્ય આપ્યું ન આપ્યું તે જ સારું થયું. જો તેણે રાજ્યપ્રીતથી રાજ્ય આપ્યું હોત તો પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થાત નહિ, ત્યારે યુધિષ્ઠિરે કહ્યું કે ભાઈઓનો વધ કરવા માટે મારું મન ના પાડે છે પણ હવે યુદ્ધ કર્યા વિના છુટકો નથી. માટે તમે બધા યુદ્ધની તૈયારી કરો. કૃષ્ણ અને યુધિષ્ઠિરની આજ્ઞા થતાં પાંડવોએ પોતાના પક્ષમાં રહેલા રાજાઓને તેમની સેનાઓ તૈયાર કરવાનો આદેશ કર્યો. પાંડવ પક્ષમાં યુદ્ધની તૈયારી ચાલી રહી છે.

ધૃતરાષ્ટ્રનો સ્વદેશો લઈને આવેલો સંજય : આ સમયે ધૃતરાષ્ટ્રનો સંજય નામનો સારથી દ્રુપદ બનીને દ્વારકા આવ્યો અને ધર્મરાજને નમન કરીને કહ્યું કે મને હરિતાપુરથી ધૃતરાષ્ટ્રે એક સ્વદેશો લઈને અહીં મોકલ્યો છે તે સાંભળો. હો ધર્મરાજ ! તમે જુષ વિવેકી, ન્યાય અને વિવેક વિગેરે શુભના ભંડાર છો. મેં દુર્યોધનને યુદ્ધ ન કરવા

માટે ખૂબ સમજાવ્યો. પણ કોઈ રીતે સમજતો નથી. એ મારા કુળમાં અંગારો પાક્યો છે, પણ તમે યુદ્ધ ન કરો અને ભાઈ ભાઈમાં વિગ્રહ ન થાય તેવું કાર્ય કરો. સંજય દ્વિતી વાત સાંભળીને યુધિષ્ઠિરે હસીને કહ્યું—સંજય ! મારા કાકાની વાત ન્યાયથી ભરેલી છે. મને પણ ભાઈઓ ભાઈઓમાં કલેશ કરવાની ઇલકુલ ઇચ્છા નથી, અને રાજ્ય છોડવા પણ તૈયાર નથી. હજી કદાચ હું રાજ્ય જતું કરું પણ મારા ચાર ભાઈઓ રાજ્ય છોડવા તૈયાર નથી. ત્યાં ભીમે કહ્યું કે હવે તો દુર્યોધન અમારું રાજ્ય પાછું આપવા તૈયાર થાય તો પણ અમે લેવા તૈયાર નથી. યુદ્ધ કરીને જ રાજ્ય લઈશું. તેમાં હું તો મારી ગદાથી દુર્યોધનની જાંઘ ચીરી નાંખીશ અને દુઃશાસનની લુગતને કાપી નાંખીને મારી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરીશ. અર્જુન, નકુલ અને સહદેવે પણ કહ્યું કે હવે અમે ચોક્કસ યુદ્ધ કરવાના જ છીએ. આ પ્રમાણે કહીને પાંડવોએ સંજયને વિદાય કર્યો. સંજયે હસ્તિનાપુર આવીને ધૃતરાષ્ટ્રને બધી વાત કહી સંભળાવી, એટલે ધૃતરાષ્ટ્રે દુર્યોધનને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું—હે દુર્યોધન ! તું કંઈક સમજ. પાંડવો સાથે લડાઈ કરવામાં સાર નહિ નીકળે. તારા હિત માટે કહું છું કે તું હજી સમજી જા. પાંડવોને તેમનું રાજ્ય આપીને પરસ્પર પ્રેમથી રહે. યુદ્ધ કરવાથી મોટો અનર્થ સર્જશે.

દુર્યોધને અભિમાનયુક્ત આપેલો જવાબ : દુર્યોધને કહ્યું, શું, તમે મને નિર્બળ સમજો છો ? હાથમાં તલવાર લઈને બોલવા લાગ્યો કે જુઓ, આ મારી તેજસ્વી તલવાર પાંચે પાંડવના માથા કાપી નાંખશે ને કૃષ્ણનો પણ વિનાશ કરશે, અને હું મોટો સત્તાધીશ બનીશ. કોની તાકાત છે કે મારી પાસેથી રાજ્યલક્ષ્મી પડાવી શકે ? બધાં રાજાઓ મારી સહાયમાં છે. પાંડવોના પક્ષમાં તો માત્ર કૃષ્ણ, દ્રુપદ અને વિરાટ રાજા આ ત્રણ જ રાજાઓ છે. એમની મારી પાસે શું ગણતરી ? વિદુરજી વિગેરેને લાગ્યું કે હવે જલ્દી કુળનો વિનાશ થશે. હવે બેમાંથી એક પણ પક્ષ સમજે તેમ નથી. ધૃતરાષ્ટ્રે વિદુરજીને કહ્યું, કે દુર્યોધન કોઈ રીતે સમજતો નથી, હવે હું શું કરું ? તમે તેને સમજાવો. ત્યારે વિદુરજીએ કહ્યું કે મેં તો તમને પહેલેથી કહ્યું હતું કે દુર્યોધન તમારા કુળનો નાશ કરનાર થશે, પણ તમને મારી વાત રૂચી નહિ. જે પોતાના આંગણમાં ઉત્પન્ન થયેલ વિષવૃક્ષને પહેલેથી કાપી નાંખતા નથી, ત્યારે તે વૃક્ષ મોટું થતાં અનેકના પ્રાણ હરે છે. છતાં એક વાર તેને સમજાવવાનો પ્રયાસ કરું તો કદાચ ભયંકર યુદ્ધ થતું અટકી જાય. કુરૂવંશનું કલ્યાણ થાય.

વિદુરજી અને ધૃતરાષ્ટ્રનું આગમન : વિદુરજી અને ધૃતરાષ્ટ્ર દુર્યોધન પાસે આવ્યા, અને ખૂબ પ્રેમથી દુર્યોધનને સમજાવતાં કહેવા લાગ્યા કે હે વત્સ ! જે માણસ ન્યાયમાર્ગને ચૂકી જાય છે તે જીવતો છતાં મરેલો સમાન ગણાય છે. પછી તેના સ્વર્ગનો તેને છેડીને આવ્યા જાય છે, ત્યારે તે તુચ્છ બની જાય છે. લોકોનો અનુરાગ જેના ઉપર હોય છે તેની પાસે લક્ષ્મી જાય છે. માટે હે દુર્યોધન ! તું હજી પણ સમજીને ન્યાય માર્ગને નહિ સ્વીકારે તો તારી લક્ષ્મી તને છેડીને યુધિષ્ઠિર પાસે ચાલી જશે. તં પાંડવોના

પ્રભાવને કયાં નથી જાણતો ? માટે દેવ છોડીને પાંડવોને તેમનું રાજ્ય આપી કુરૂવંશનું રક્ષણ કર, ત્યારે દુર્યોધન ઉછળીને બોલ્યો કે પિતાજી ! કે વિદુરકાકા ! તમે ક્ષત્રિય ધર્મને જાણતા નથી. હાથમાં આવેલું રાજ્ય કોણ ક્ષત્રિય છોડવા તૈયાર થાય ! છોડી દેવાથી દોડોમાં અપકીર્તિ થાય છે. કીર્તિને લાંછન લાગે છે. તમે ચિંતા નહિ કરો. પાંડવો તો હમણાં જ મારા પ્રતાપાગ્નિમાં બળીને લક્ષ્મીભૂત થવાનાં છે. વિદુરજી સમજી ગયા કે આ કોઈ રીતે સમજે તેવો નથી. હવે લયંકર યુદ્ધ થશે. ભાઈ ભાઈ સામાસામી લડશે ને લાખો માણસો મરાશે. મારાથી આ બધું જોવાશે નહિ. આ સંસાર કેવો કડ્ડુ છે ! આ બધા કારણો ઉપસ્થિત થતાં વિદુરજીનું મન સંસારથી વિરક્ત બની ગયું.

વિશ્વકીર્તિ નામા આચાર્ય, આચે અબ યોજાની,

ચારિત્ર લીધા ઉનકે પાસ, સુન વીતરાગ કી બાની હો....શ્રોતા૦

ત્યાં સમાચાર મળ્યા કે ઉદ્યાનમાં વિશ્વકીર્તિ નામના મનઃપર્થવજ્ઞાની સંત પધાર્યા છે. એટલે વિદુરજી ત્યાં આવ્યા અને સંતની વાણી સાંભળીને તેમની પાસે દીક્ષા લીધી. દીક્ષા લઈને બીજે દિવસે ગુરૂની સાથે વિહાર કરી ગયા. દોડોએ વિદુરજીની ખૂબ પ્રશંસા કરી. થયું છે આ પવિત્ર આત્માને કે એમને આ દુઃખમય લડાઈ જોવી મટી ગઈ. પાંડવ અને કૌરવ બંને પક્ષમાં યુદ્ધની તૈયારીઓ થઈ રહી છે. બીજી તરફ કૃષ્ણજીને વિચાર થયો કે દુર્યોધન ગમે તેવો પાપી છે, તેણે મને ગમે તેવા ચળદો કહ્યો, મારે તેના સાસુ જોવું નથી પણ નાહકની લડાઈ થશે ને લાખો માણસો મરાશે. તેના કરતાં હું એક વખત જાને જઈને તેને સમજાવું. જો એ સમજી જશે તો પાંડવોને સમજાવવા તે મારા હઃથની વાત છે. આમ વિચાર કરી કૃષ્ણજી હસ્તિનાપુર આવ્યા. દુર્યોધનની સલામમાં આવી બીજમપિતા આદિને કહ્યું કે પાંડવોને તેમનું રાજ્ય અપાવો તમારા બધાની સમક્ષમાં દુર્યોધને વચન આપેલું છે તેનું પાલન કરો, ત્યારે તેમણે કહ્યું કે અમે તો તૈયાર છીએ પણ દુર્યોધન સમજતો નથી. તો આપ તેને સમજાવો.

દુર્યોધનને સમજાવવા કૃષ્ણજીનો પ્રયત્ન :-શ્રી કૃષ્ણે દુર્યોધન પાસે આવીને કહ્યું કે તમે પાંડવોને રાજ્યનો ટુકડો આપવા પણ તૈયાર નથી. તેથી તેઓ યુદ્ધમાં તમને મારીને રાજ્ય દેવાની ઈચ્છા રાખે છે, જગર તમે પાંડવોને મારીને આપું રાજ્ય પચાવી દેવાની ઈચ્છા રાખો છો પણ વિચાર કરજો કે સ્વજનો વિના કયાંય સુખ મળવાનું નથી. યુધિષ્ઠિર તેમના ચાર ચાર ભાઈઓની સહાયથી બધી રીતે સમર્થ છે પણ હું તમને કહું છું કે વધુ નહિ તો દેવતા પાંચ ગામ તમે પાંડવોને આપો. તે કુશસ્થળ, વૃષસ્થળ, માકંદી, વાસુપતી અને હસ્તિનાપુર. આ પાંચ ગામ જો તમે પાંડવોને આપશો તો હું ગમે તેમ કરીને તેમને સમજાવીશ અને સંધી થઈ જશે. કુળનો નાશ થતો બચાવવા માટે સંજ્ઞન પુરૂષો થોડામાં પણ શાંતિ માને છે. જો તમે પાંચ ગામ નહિ આપો તો લયંકર યુદ્ધ થવાનું છે તે વાત નિશ્ચિત છે. હવે દુર્યોધન કૃષ્ણજીને થું કહેશે તેનો ભાર અવસરે.

વ્યાખ્યાન નં. ૧૧૩

કારતકે સુદ પુનમ ને શુક્રવાર

તા. ૨૫-૧૧-૭૭

સુર બંધુઓ, સુશીલ માતાઓ ને બહેનો ! અનંતજ્ઞાની, અનંત દર્શની એવા વીતરાગ ભગવંતોએ પોતાના સમ્યક પુરૂષાર્થ દ્વારા આંતર શત્રુઓ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કર્યો છે. તેમનો વિજય એ વિશિષ્ટ પ્રકારનો વિજય છે. દરેક વ્યક્તિ વિજયને ઇચ્છે છે. જગતમાં કોઈ એવો આત્મા નહિ હોય કે જે વિજયને ચાહતો ન હોય ! દરેક આત્મા પોતાના ક્ષેત્રમાં વિજય ઇચ્છે છે, અને વિજય પ્રાપ્ત કર્યા બાદ દિલમાં ગૌરવ અને આનંદ અનુભવે છે. રાજા મહારાજાઓ ળીજા રાજ્યો પર વિજય પ્રાપ્ત કરવાની ભાવનાથી મોટા મોટા યુદ્ધો એલે છે, અને તેમાં મહાન પુરૂષાર્થ કર્યો તેમ માને છે. કેટલાક ધનવાનો પોતાની પાસે ખૂબ ધન હોવા છતાં ધનવાન આલમમાં વિજય પ્રાપ્ત કરી સૌથી પ્રથમ સ્થાન મેળવવા ઇચ્છે છે.

“આત્મ વિજય તે સાચો વિજય” :-જ્ઞાનીપુરૂષો કહે છે કે આ બાહ્ય વિજય મેળવતાં પહેલાં મહાન પુરૂષોના જીવન સામે દષ્ટિ કરવાની જરૂર છે. જેમણે જ્ઞાન અને પુરૂષાર્થ દ્વારા આંતરંગ શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવ્યો છે, તેમણે આ આંતરંગ શત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવવા શા માટે પ્રયત્નો કર્યા ? જે ક્ષેત્રમાં ભૌતિક વિજય મેળવવા દુનિયાનો મોટો ભાગ પ્રવૃત્તિ કરે છે, તે ક્ષેત્રે તે મહાન પુરૂષોને કેમ આકર્ષ્યા નહિ ? તે સમજતા હતા કે તે વિજય સાચો છે કે જે વિજયની પાછળ પરાજય થવાની સંભાવના ન હોય. સિકંદર આખા વિશ્વનો સમ્રાટ બનવાની ભાવનાથી નીકળ્યો. કેટલાય દેશો ઉપર વિજય મેળવ્યો અને ઘણાં દેશો બાકી રહ્યા ત્યાં તો તે મૃત્યુથી પરાજય પામ્યો અને તેની વિજય મેળવવાની કામના અધૂરી રહી ગઈ. નેપોલિયન બોનાપાર્ટ દુનિયાનો વિજય કરતો કરતો આફ્રિકા પહોંચ્યો પણ જંગબારના એક પરાજયે તેના અનેક વિજયોનો વિનાશ કર્યો. મહાન યોદ્ધો હીટલર વિશ્વયુદ્ધમાં એક વાર હાર્યો તેના કારણે તેના બધા વિજયો નિષ્ફળ ગયા. પોતાની સત્તાથી કે ધનથી કોઈને હથાવવા તે કંઈ સાચો વિજય નથી. આજે ઘણી જગ્યાએ એવામાં આવે છે કે કોઈ સાસુ વહુને હથાવે તો કોઈ વહુ સાસુ સસરાને હથાવે, પુત્ર પિતાને હથાવે અને તેમાં પોતાનો વિજય માને પણ આ બધા વિજયોને પરાજયમાં પહોંચતા વાર ન લાગે પણ તીર્થંકરોએ અને કેવળી ભગવંતોએ કરેલા આત્મવિજયને કોઈ પરાજયમાં પહોંચવી શકે નહિ, પરંતુ આજે જગતના માનવીની હોટ અવળી છે. તે જડ પદાર્થો ઉપર વિજય મેળવી મહાન બનવા માગે છે પણ જ્ઞાની કહે છે કે જડ વસ્તુ કદી કોઈની ચર્ષ નથી, વર્તમાનમાં થતી નથી ને ભવિષ્યમાં પણ થશે નહિ. જડ વસ્તુ કોઈ સહારો આપી શકે નહિ. સંપત્તિ, ધનવૈ મહેલ-મહેલાતો

જીવને કોઈ પણ પ્રસંગમાં સહાય રૂપ બની શકતા નથી. આત્મા પર વિજય પ્રાપ્ત કરાય તો જ સાચો વિજય પ્રાપ્ત થયો ગણી શકાય. તે વિજય માટે આંતર શત્રુઓનો નાશ કરવો પડે છે. બહારના શત્રુ જેટલું નુકશાન કરે તેના કરતાં અનેક ગણું નુકશાન અંતર શત્રુ કરે છે. જ્યાં સુધી અંતરંગ શત્રુઓને દૂર કરવાનો પયલ ન થાય ત્યાં સુધી સઘો વિજય પ્રાપ્ત નહિ થાય.

બંધુઓ ! આત્મવિજય પ્રાપ્ત કરવા માટે જીવનમાં સતત જાગૃતિ રાખવી પડશે. જ્ઞાની ભગવંત કહે છે કે હે આત્મા ! તું પળે પળે જાગૃત રહેજે. આપણા ભારત દેશમાં ખ્રિસ્તીશાસન સામ્રાજ્ય જે ટક્યું તેવું સુખ્ય કારણ અંગ્રેજોની જાગૃતિ અને ભારતવાસીઓની અજાગૃતિ. જ્યારે ભારતવાસીઓ જાગૃત બન્યા ત્યારે ખ્રિસ્તીશાને ભારતમાંથી ભાગવું પડ્યું. જાગૃત આત્મા વિકાસ સાધે છે. જાગૃત રહેનારનો વિકાસ ખૂબ ઝડપી થાય છે. જે માનવીની દૃષ્ટિ બીજાના હોષો તરફ નથી પણ બીજાના શુભો જોઈને રાહ થાય છે અને તે શુભોને પોતાના જીવનમાં અપનાવવા કૌશલ્ય કરે છે તેનો વિકાસ પ્રતિપળે વ્યાપ્ત ને વ્યાપ્ત રહે છે.

રામચંદ્રજી જ્યારે અયોધ્યાની રાજગાદી પર આવ્યા અને ઘણે શાંતિનું સામ્રાજ્ય સ્થપાઈ ગયું ત્યારે તેમણે પોતાના એક દૂતને બોલાવીને કહ્યું, તું આખી અયોધ્યામાં ઘૂમી વળ અને બરાબર નિરીક્ષણ કરજે કે જનતાને કયું દુઃખ છે, કયો આઘાત છે તથા રાજ્ય માટે જનતા શું વિચારી રહી છે ? તે તપાસ કરીને પછી મને બધી વાત સંભળાવજે. આખી નગરીના ખૂણે ખૂણે ફરતા મહિના જેટલો સમય ગયો. પછી દૂત આવીને રામચંદ્રજીને કહે છે કે મહારાજા ! આપે તો પ્રજાના હૃદયસિંહાસન પર સ્થાન જમાવ્યું છે. બેર બેર આપના નામનો શુભરવ સંભળાય છે. પ્રજા તો આપની ખૂબ પ્રશંસા કરે છે ને કહે છે કે અહો ! મહારાજા હશરથને પણ બૂલાવી જે તેવું રામચંદ્રજી રાજતંત્ર ચલાવે છે.

બંધુઓ ! હું તમને પૂછું કે તમારા માટે કોઈ આવી વાત કરે તો તમને શું થાય ? તમારું હૈયું આનંદથી ચનગની ઉઠેને ? પણ અહીં તો જુદું જ બન્યું. દૂતની વાત સાંભળી રામચંદ્રજી શસ્ત્રે ચઢ્યા અને કહ્યું, હે દૂત ! મેં તને શું આવી વાતો સંભળવા મોકલ્યા હતા ? મને પણ ખબર છે કે મારું રાજતંત્ર સારું ચાલે છે. જનતાનો મારા ઉપર પ્રેમ અને ખૂબ લાગણી છે. આ બધામાં પણ કયાંય, ક્યારેક અન્યાય કે અનીતિની વાત રહી જતી હોય તો તે મારે તારી પાસેથી સાંભળવી હતી. પ્રેમ, સહિષ્ણુતા, પ્રશંસાના મૂળધાર વરસાદમાં કદાચ કયાંય અન્યાય થતો હોય તો પ્રજા સંકેત કરી લે છે, પરંતુ રાજા તરીકેની મારી ફરજ છે કે એવું જરા પણ રહેવા

ન હેવું. મેં તને આ બધું શોધવા મોકલ્યો હતો અને તે શોધીને, સાંભળીને મારી પાસે રજુ કરવાનું કહ્યું હતું. સાચો દ્વંત તો રાત્રને તેમની ખામી અને ભૂલ બતાવે છે. આ હતી રામચંદ્રજીની રાજ્યમાં રહેવા છતાં સાચી જાગૃતિ. જે આત્માઓ જાગૃત રહે છે તે પોતાના જીવનને પ્રગતિના પથે લઈ જાય છે. તેમ ગમે તે સ્થળમાં હો. પણ જાગૃતિ તમારું લક્ષ્ય હોવું જોઈએ. જાગૃતિ માટે જીવે પુરૂષાર્થ કરવો પડશે. જાગૃતિ તમને ભૌતિક ક્ષેત્રમાં અને આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં બધે વિજય અપાવશે. માટે જ્ઞાની કહે છે કે જાગૃતિ એ જ સાચું જીવન છે.

આપણે અંતગત સૂરના આઠમા અધ્યયનમાં ગજસુકુમાલ અણુગારનો અધિકાર આપે છે. આજે આતુર્ભાસિની પૂર્ણાહૂતિનો પવિત્ર દિન છે. સાથે અધિકારની પણ સમાપ્તિ થશે. ગજસુકુમાલ અણુગારનો અધિકાર નાનો છે પણ જો આપણે સમજીએ તો તેમાં ભાવ ઘણાં ભરેલા છે. જેમ દોરણી દડી દેખાવમાં નાનકડી લાગે છે, પણ અંદરનો દોર લાંબો હોય છે, તેમ ગજસુકુમાલ અણુગારનો અધિકાર નાનો છે પણ તેમાં ભાવ ઘણાં મોટા ભરેલા છે. આ અધિકાર સાંભળીને આપણે એ સમજવાનું છે કે ગજસુકુમાલ કુમારે એક વખત નેમનાથ ભગવાનની વાણી સાંભળીને રાજ્યનો મોહ છોડીને દીક્ષા લીધી, દીક્ષા લઈને અઘોર પરિવહને સહન કર્યો પણ ઉપસર્ગ આપનાર પ્રત્યે રહેજ ક્રોધ ન કર્યો. કેટલી ક્ષમા રાખી ! આવા મહાન પુરૂષોની જીવન કહાની સાંભળીને આપણે પણ ક્ષમાશીલ બનવું જોઈએ. દુઃખમાં ધીરજ રાખવી જોઈએ. આવા દુઃખમાં જે ક્ષમા રાખે છે તેમના નામ સિદ્ધાંતના પાને સુવર્ણાક્ષરે લખાઈ જાય છે. ગજસુકુમાલ અણુગારની વાત સાંભળીને તમારા મનમાં થશે કે આ તો ચોથા આરાની વાત કરી, આવા દુષ્કર્મ પાંચમા આરાના જીવોમાં આવી ક્ષમા ક્યાંથી રહે ? હું તમને આ પંચમકાળની વાત કરું. સાંભળો.

ચીમનલાલ નામના એક શેઠ હતા. તેમના ભાગ્યોદયે તેમને શાન્તાદેવી નામનું આદર્શ સ્ત્રીરત્ન પ્રાપ્ત થયું હતું. ચીમનલાલનો સ્વભાવ ખૂબ ક્રોધી અને વિચિત્ર પ્રકારનો હતો, જ્યારે તેમની પત્ની સુશીલ અને સદ્ગુણી હતી. સદ્ગુણી સ્ત્રીના સંસર્ગથી શેઠના જીવનમાં ઘણું પડ્યું. આખો અને બંને પોતપોતાના કર્તવ્યોમાં કુશળ રહેતા રીખ્યા. શાન્તાદેવી ધાર્મિક ક્ષેત્રમાં પણ ખૂબ આગળ વધ્યા હતા. તેનામાં એટલા બધા ગુણો હતા કે સારા કુટુંબને આત્મ સમાન બનાવી દીધા. આજે ઘણીવાર જોઈએ છીએ કે ઘણી બહેનો ધર્મસ્થાનકમાં ઘણી ક્રિયાકાંડ કરતી હોય છે પણ પોતાના સ્વભાવનો પડો કરી શકતી નથી. જ્યારે આ બહેન તો જેમ જેમ ધર્મમાં આગળ વધતી ગઈ તેમ તેમ તેના જીવનનો શરૂ બદલાતો ગયો. બધું સાક્ષાત્ ક્રોધ દેવી ન હોય ! બ્રહ્મચર્ય તરફ તો તેને ખૂબ આકર્ષ હતો. જીવનમાં વ્રત-નિયમમાં બધી રીતે તે ચોખ્ખરે હતી. તેને એક પુત્ર હતો. તેનું નામ ઇન્દ્રકુમાર હતું. તેણે જીવન પણ સુંદર ઘડતરથી ઘડ્યું હતું. તે પુત્ર

પાંચ વર્ષનો થયો અને શાન્તાદેવીનું શરીર લથડવા લાગ્યું ને બિમારી દિવસે દિવસે વધવા લાગી. આથી બહેનના મનમાં વિચાર થવા લાગ્યો કે મને તો જીવન અને મૃત્યુ વચ્ચે કોઈ અફસોસ નથી. જેનો જન્મ છે તેનું મરણ છે. કાળના પંખમાંથી કોઈ છટકી શકતું નથી. મને મરણનો ડર નથી, ડર હોય તો જન્મ લેવો પડે તેનો છે. ક્યારે મારો લાગ્યોદય બગે ને હું જન્મ મરણની સાંકળમાંથી છૂટું !

આવા વિચારો કરે છે ત્યાં તેનો બાળો સ્કુલેથી આવ્યો. તેના સામે દૃષ્ટિ જતાં તેનાં મનમાં થયું કે બાળાના જીવનમાં મેં પાયા રૂપ ચલુતર ક્યું છે પણ મજલા રૂપ હંથુ સમજવવાનું બાકી રહ્યું છે. હવે હું આ બિમારીમાંથી બચી શકું તેમ લાગતું નથી. કાળ ગોઝારો મારો અવશ્ય શિકાર કરશે. પછી મારા બાળાનું શું ? આમ વિચાર કરતાં આંખમાંથી આંસુ આવી ગયા. બાળો પૂછે છે મમ્મી ! તું કેમ રડે છે ? આ શબ્દોથી વહાલબચાં હેતથી માતાએ તેના શરીર પર હાથ ફેરવ્યો ને કહ્યું, બેટા ! તું હાથો થજે. આમ કહે છે ત્યાં તેનો પતિ આવી ચઢ્યો. પોતાના પતિ સામું દૃષ્ટિ કરતાં પતિ તેના સામું જોવા લાગ્યો. પત્ની કહે છે નાથ ! હવે આ ડેહમંદિરમાંથી આત્મા વિદાય લેવાની તૈયારી કરી રહ્યો છે. આ શબ્દોથી પતિની આંખમાં આંસુ આવી ગયા, અને કહ્યું કે તું શું બોલે છે ? પ્રાણનાથ ! હવે તો હું બઈ છું. આપનો ફરીને મેળાપ તો હવે કુદરતને આધીન છે. મેં આપનો કાંઈ પણ અપરાધ કર્યો હોય તો મને માફ કરજો. મારા ગયા પછી આપ બીજી સ્ત્રી પરણ્યો તે બનવા બોગ છે. તે વિષે હું કંઈ કહેતી નથી. હું આપને માત્ર જોટલું જ કહું છું કે મારા પુત્રની તમે સંભાળ લેજો :

આટલું સંભળતાં પતિની આંખમાં આંસુ પડી ગયા ને બોલ્યા, શું તને મારો વિશ્વાસ નથી ? નાથ ! મને તમારો પૂરો વિશ્વાસ છે. ફક્ત હું તો તમને બે શબ્દો જ કહેવા માંગું છું. કારણ કે ભલભલા પણ આંખ મીંચાયા પછી ભૂતકાળના વચનો ભૂલી જાય છે. આપ જોડું ન લગાડ્યો. પુત્ર પરતું મીઠું વાત્સલ્ય અને આ શબ્દો બોલાવે છે. મારા અતિમ શબ્દોને યાદ રાખજો. મારા બાળકને આપના હાથમાં સોંપું છું. હજી તમને કહું છું કે પુનર્જનની ઇચ્છા થાય તો ભલે કરજો પણ નવી લાગ્યા પછી પુત્ર પ્રત્યે કયા દૃષ્ટિ રાખતા રહેજો. તેથી નવી માતા પણ પુત્ર પ્રત્યે વફાદાર રહે. જુઓ, આપણી સામે ચકલીનો માળો છે. જોમાં ચકલી બે બચ્ચાને જન્મ આપીને મરી ગઈ. પછી ચકલી બીજી ચકલી લાગ્યો. ત્યાં શું બનાવ બન્યો તે તમે જાણો છો ?

ચકલી-ચકલી ચીંચી કરવા લાગ્યા. તે સમયે આપણને અવાજથી કંટાળો આવ્યો, આપણે બહાર જોવા ગયા. ચકલી ચકલીને માળામાં બોલાવે છે પણ ચકલી માળામાં

હાખલ થતી નથી. તે ઝોની ભાષામાં ચકલાને કહી રહી છે. બે બચ્ચાને બહાર કાઢો પછી હું અંદર આવું. છેવટના પરિણામે ચકલાએ બંને બચ્ચાને બહાર ફેંકી દીધા, ત્યારે ચકલી અંદર હાખલ થઈ. બસ, નાથ ! મારે આપને એ જ કહેવું છે કે જોને હોં, મારા બાળકની આ દશા ન થાય ! આટલું કહેતાં તેની આંખમાંથી દરદર આંસુ પડ્યા. તેમજ પતિ પણ ચોધારે આંસુએ રડતા બોલ્યો. તને સારું જ થઈ જશે. તું શા માટે આમ બોલે છે ? પત્ની પોતાના બાળા તરફ દૃષ્ટિ કરીને બોલી-બાબા ! હું હવે જઈ છું. તારા પપ્પાની આજ્ઞાનું પાલન કરજે, કદાચ તારા પપ્પા મારા ગયા પછી બીજી પરણે તો તું તેના પ્રત્યે મમ્મીનો પ્રેમ રાખજે અને ક્યારે પણ તારા પપ્પા ભાન ભૂલે ત્યારે ચકલા-ચકલીનું દંદાંત આપજે. આ સમયે ઝોની સખી પણ ત્યાં બેઠેલી હતી. એ પણ અંતિમના ઉદ્ગારો સાંભળી રહી પડી. છેલ્લે આવળે નાથ, કહેતા શાન્તાદેવીના આત્માએ દેહમંદિરમાંથી વિદાય લીધી.

સમય પલટાતા ભાન ભૂલેલા શેઠ : પત્નીના જવાથી ચીમનલાલ શેઠને ખૂબ આઘાત લાગ્યો. બાળો પણ ખૂબ રડે છે. સૌ આશ્વાસન આપે છે. બે વર્ષો વીતી ગયા. પછી સૌના કહેવાથી શેઠ ફરીને લગ્ન કરે છે. તે કન્યાનું નામ સ્નેહલ હતું. તે ખૂબ રૂપાળી અને હેખાવડી હતી પણ જેટલી બહારથી રૂપવંતી હતી તેટલી સ્વભાવથી રૂપવંતી નહોતી. બસ, તેના જીવનમાં તો પક્ષ, પાવડર અને શણગાર સજવા એ જ જીવનનું ધ્યેય હતું. તેમાં જ પોતાનો સમય પસાર કરતી હતી. આ બધું જોતાં ચીમનલાલ શેઠને ક્યારે પણ વિચાર ન થયો કે નવી બાળાની બગર લે છે કે નહિ ? નવીના ન્યારથી પગલા થયા ત્યારથી શેઠ સ્વચ્છતા, સાદાઈ, બધું પરવારી ગયા હતા, અને પત્નીના રૂપ પાછળ પાગલ બની પેઢીનું કામ સંભાળવામાં પણ મંદતા આવી. સ્કૂલેથી ઇન્ડ્રકુમાર ચેર આવે ત્યારે તેના પિતા ક્યારે ક્યારે પાસે બેસાડે ને બોલાવે. આથી નવીના મનમાં થયું કે આ છોકરો આવે ત્યારે મારા રંગમાં ભંગ પડે છે, ત્યારથી તે તેની આંખમાં ખૂંચવા લાગ્યો. વગર વાંકે તે પુત્રને મારે, ખાવાપીવા ન આપે અને પાછી પતિ પાસે ખોટી ખોટી ફરિયાદો કરે. તેના હૈયામાં પડેલા દેવના તણખાએ એ ભાન પણ ભૂલાવી દીધું કે પતિનો પુત્ર તે મારો જ પુત્ર છે. સ્વાર્થમાં પડેલીએ પુત્રને હુંબ દેવાનું પૂરેપૂરું શરૂ કરી દીધું.

ખરેખર, નમાયા બાળકની કેવી દશા હોય છે ! પતિને આટલું ચંદાવ્યાથી પત્નિ નહિ એટલે કહેવા લાગી કે બધે તમારો પુત્ર રાજકુમાર ન હોય ! તમે કોઈ દિવસ જોને કંઈ કહેો છો ખરા ? મોઢે ચઢાવવામાં બાકી રાખ્યું નથી. હું તો કહી કહીને ચાકી પણ તમારો શાહબંદો મારું કંઈ સાંભળતો નથી. રોજ ને રોજ કાન બલેસ્વાથી કહેવત અનુસાર “ફેરવ્યા પચ્ચર ફેર” તે રીતે શેઠના મન ઉપર પણ શેઠાણીની વાતની અસર થઈ. તેના પરિણામે પ્રેમ અને વાતસલ્યના બચાવ સુકાઈ ગયા, અને દોષની જવાબાઓ વરસવા

“ ઈન્દ્રકુમાર ઉપર ઉતરી પડેલા હુઃખના પહાડ ” એક દિવસ દુકાનેથી ચાકીને આવેલા શેઠ જ્યાં પલંગ ઉપર બેસવા બંધ છે ત્યાં શેઠાણીએ લાયકર કકળાટ શરૂ કર્યો, અને એક જ અઢધો માંડ્યો કે તમારા છેકરાને હું જ આટલા દિવસ નભાવી શકું. હવે મારાથી આ હુઃખ સહન થતું નથી. કાં તો એને સળો, કાં તો મને સળો. આથી શેઠને ખૂબ ક્રોધ આવી ગયો ને છેકરાને ઘોલાવ્યો ઈન્દ્ર! અહીં આવ. મૂળતા હૃદયે આંખમાં આંસુ સારતો શું કહો છો બાપુજી ! તેમ કહીને ચરણમાં પડ્યો. ત્યાં એના પિતાએ એવી ભરથી લાત મારી કે છેકરો ત્રણ ગલ્લોટીયા ખાઈ ગયો. હજી તો ઉંધે માથે પડ્યો છે ત્યાં પાછા શેઠે બધું પેટમાં લાતો મારી અને કહે છે હરામખોર ! હવે મને તારું મોઢું બતાવીશ નહિ. એમ કહી બાવડું ગાલીને મારથી છેકરો કેડમાંથી વાંકો વળી ગયો છે છતાં ઠસેડીને બહાર કાઢી મૂક્યો ને બારણા ખંધ કરી દીધા. આ વખતે કુભાર્યાં એવી નવી મા હાથ કરીને સંતોષ અનુભવવા લાગી. છેકરો બિચારો બહાર બેઠો બેઠો દૂર બંધને રહે છે, એમાસાના દિવસો હોવાથી ઉપરથી ખૂબ વરસાદ પડે છે, આ સમયે તેની માતાને સંભારીને મા...મા કહેતો ધૂસકે ને ધૂસકે રડવા લાગ્યો. એણે એવું હૃદયપ્રાવક રૂઢન કયું. કે લોકોના મુખમાંથી શબ્દો સરી પડ્યા. લાખોના પાળનાર પિતા બંધ તો બલે બંધ પણ દળણાંની દળનાર મા ન જરો. આ સમયે એની માતાની બહેનપણીને ખબર પડી. તે લોકોને આવી. છેકરાને છાતી સરો ચાંચો ને ઘોલી ભેટા ! રહીશ નહિ. એમ કહીને આંસુ લછ્છા ને માથે હાથ ફેરવ્યો. અહા હા ...હાહ સૌને ફગાડે છે પણ માતાનું હૃદય બળતા દિલને ઠારે છે. ક્યાં નવી માની દષ્ટિ અને ક્યાં પાડોશણ બહેનપણીની દષ્ટિ !

“માતાની સખીને ઘેર ઇન્દ્રકુમારનું આગમન”-સખી પોતાને ઘેર લઈ ગઈને, કથુ-બેટા! ખાઈ લે. છેકરો કહે-માસી! મારે નથી ખાવું. એમ કહી મુસ્કે રડતો જોખામાં પડ્યો. તેના મનમાં થયું કે મારી સખી મા સ્વર્ગમાંથી આવી લાગે છે, તે રીતે પોતાનું હૃદય ખાલી કરું. માસીએ ખૂબ હિંમત આપી. બેટા! રડીશ નહિ. તારું કંઠ્ય મટી જશે. તું જમી લે, માસી! માસ પપ્પાએ મને કાઢી મૂક્યો છે. હવે હું કેયાં જઈશ? બેટા! રડીશ નહિ, જો તને તારી બાએ એક વાત કરી હતી તે તને યાદ છે ને? હા.....હા.....માસી. જો તારા પપ્પા દિવાનખાનામાં બેઠા છે. ત્યાં બારી ખુલ્લી છે. ત્યાં જઈને તું તારી મમ્મીએ કહેલી વાત કરજો. છેકરો હિંમત કરીને બારી પાસે આવે છે. હવે શેઠને કોઇ કંડો પડ્યો હતો, ને હૃદયના બારણા ખુલ્લા થયા હતા. છેકરો બારી પાસે ઉભો રહીને કહેવા લાગ્યો, પપ્પા.....પપ્પા! આવે મને ઘરમાં આવવાની ના પાડી છે તો હું નહિ આવું. ભગવાન મને બ્યાં માગે જતાવશે ત્યાં જઈશ, પણ મારે તમને

એક નાનકડી વાત કહેવી છે તે સાંભળશો! શેઠ કહે-ગ્રાહ, શું કહેવું છે? પપ્પા! તમને પેલા ચકલા-ચકલીની વાત યાદ છે ને? આ શબ્દોથી શેઠના કાન ચમક્યા, અને સદ્ગુણી, નિર્દોષ અને ધર્મનિષ્ઠ પત્નીની મરતા સમયે કહેલી લલામણુ યાદ આવી. જાણે શેઠાણી સામા ન ઉભા હોય તેમ શેઠાણીના ગુણો એમની આંખ સામે તરવરવા લાગ્યા. અહાહા....ક્યાં સ્નેહ, સૌજન્ય, નિખાલસતા અને ક્યાં નવીના સ્વભાવમાં કંકાસ, નિંદા-કુચલી, ઝઘડા અને ઇર્ષ્યા! હું ક્યાં ભૂલ્યો! હું શેમાં મોહી ગયો? અરર....મેં એને શું વચન આપ્યું હતું ને આજે આ બાળક ઉપર શું જુલમ કર્યો?

આમ વિચારતાં શેઠને હીવાની જેમ પોતાની ભૂલો દેખાવા લાગી. હૃદય ભરાઈ ગયું. આંસુની ધારા વહેવા લાગી. તરત જ શેઠ પદાંગમાંથી ઉભા થયા. પરતાવો કરતા પુત્ર ઉપર સ્નેહની ઉમીં વરસાવતા બાળકની પાસે જવા તૈયાર થયા. ભયનો માર્યો એકરો તરત જ ત્યાંથી વિદાય થવા લાગ્યો. બાળકને ક્યાં ખબર છે કે મારા પિતા હવે પિશાચ મટીને સાચા પિતા બન્યા છે. એટલે એ તો રડતો રડતો દોડવા લાગ્યો. ત્યાં શેઠ એને દોડીને પકડી લીધો. અરે બેટા....ક્યાં જાય છે? ક્યાં જાય છે? એમ કહીને ઉચ્ચક્રીને ઘર બહારી ચાલ્યા ને ઘેર આવીને પત્નીને કહે છે સાંભળ, આ મારો દીકરો ગમે તેટલું નુકશાન કરે છતાં તારે આજથી એને એક શબ્દ પણ કહેવાનો નથી. તારો ચલાવ્યો ચલ્યો છું. મારા દીકરાને મારી જૂડીને કાઢી મૂક્યો. પણ આજ એણે મારી સામે ચકલા ચકલીની વાતનું જે દૃશ્ય ખડું કર્યું છે તે દૃશ્ય એવું હતું કે મારા હૃદયના પડકા ખુલી ગયા છે. આ બાળકને સારી રીતે રાખવા માટે જો તું તૈયાર હો તો રહે, નહિ તો તારા પિયર રાહી જા.

પતિના હૃદયનો એકાએક પલ્ટો ભેંધને તેમજ પોતાના તરફ વિક્ષેપેલી આંખ ભેંધને પત્ની સમજી ગઈ કે હવે મારું કંઈ ચાલવાનું નથી. શેઠ તો કહીને બાળકને લઈને ઉપર ચાલ્યા ગયા. ઉપર જઈને પોતાની ભૂલનો પશ્ચાત્તાપ કરતાં ખૂબ રડે છે. આ સમયે એમની અગાથી નીચે એક દુઃખી યુગલ બેઠું છે ને તે પોતાના દુઃખની વાતો કરે છે. પત્ની પ્રતિને આશ્વાસન અને હિંમત આપે છે. આ બધું સાંભળતા ચીમનલાલ શેઠનું હૃદય વધુ ને વધુ પલ્ટાતું ગયું, ને પત્નીના ગુણો યાદ આવવા લાગ્યા. છેવટે યુગલને ઉપર બોલાવી તેમની પાસેથી બધી વાત જાણી લે છે ને તેમના દુઃખના લાગીદાર બને છે.

પતિના હૃદયનો પલ્ટો થતાં પત્નીને પણ લાન થઈ ગયું કે બાળો નિર્દોષ છે. મેં તેને ઘણી વખત ધમકી આપી હતી, વિના વાંકે માર પણ માર્યો હતો પણ ક્યારે એ બાળકે તમારી પાસે ફરિયાદ કરી નથી. એની ક્ષમા અને ધીરજ અદ્વીતિક છે. બ્યારે બ્યારે મેં એને કદ આપ્યું ત્યારે પણ એ બાળક એમ જ કહેતો કે હવે હું એમ નહિ

કુતું. એની ક્ષમા અને ધીરજ આજ મારી આંખ સામે તરવરે છે. ધન્ય છે એની ક્ષમાને ! હવે મારી ભૂલોતું મને લાન થયું. આજે મને ખ્યાલ આવે છે કે આ બાળકને જન્મ આપનારી એની માતા કેટલી ખાનદાન, સજ્જન, અમીર અને સંસ્કારી હશે કે જેથી આ બાળકનું ઘડતર આવું સુંદર આદરણીય બન્યું છે. માતાપિતાને વાતો કરતાં તેમજ અરસપરસ પોતાની ભૂલોનો પશ્ચાત્તાપ કરતા જોઈને ઇન્દ્ર દોડીને તરત તેની માતાના ચરણમાં પડી ગયો. ઓ મારી મા ! તું રહીય નહિ. તું નિર્દોષ છું. તારો કે મારા પિતાનો એક પણ દોષ નથી, જે ઘડી પણ લજવાઈ ગયા તે મારા કમે જલવાયા છે, માટે આપ રહેજ પણ કદપાંત કરશો નહિ. એમ કહીને ઇન્દ્ર જ્યારે માતાપિતાના ચરણમાં પડ્યો ત્યારે માળાપે હયાના હેતથી તેને છાતી સમે આંખી લીધા. બસ બેટા બસ....

અહીં જોકેલા મારા ભાઈઓ ને બહેનો ! આજે ક્ષમાપનાના દિવસે મારે તમને એટલું જ કહેવું છે કે જ્યાં સુધી આપણા જીવનમાં ક્ષમા, અને ધૈર્યતા નહિ આવે ત્યાં સુધી શાન્તિ આનંદ પ્રાપ્ત નહિ કરી શકીએ. માટે આજના દિવસે જરૂર એટલું વિચારજો કે ગમે તેવા પ્રસંગમાં ક્ષમાના હથિયાર હું ઊડીશ નહિ. બાળકે ક્ષમા, ધીરજ અને હિંમત રાખી તો એનો જય થયો, વિજય થયો. આવી જ આપણી પાંચ પાંચ મહિનાથી ગજસુકુમાલ અણુગારના અધિકારની વાત ચાલે છે. કેટલી એમની ક્ષમા ! ગજસુકુમાલ અણુગારના માથે સોમિલે જલતા અંગારા મૂક્યા, છતાં કેટલી ક્ષમા રાખી ! પોતાના ભાઈ ગજસુકુમાલ મુનિ તો મોઢે ગયા પણ સોમિલ બ્રાહ્મણે આવી રીતે પ્રાણ લીધા તેથી કૃષ્ણજીને ખૂબ દુઃખ થયું.

લગવાનના વચન પ્રમાણે કૃષ્ણજીને જોઈને સોમિલ બ્રાહ્મણ ભયભીત થઈને પડી ગયો ને પડતાંની સાથે તેના પ્રાણ ચાલ્યા ગયા. તેના મહાને જોઈને કૃષ્ણવાસુદેવને ખૂબ ક્રોધ આવ્યો ને તેમના સાથીદારોને કહ્યું કે હે દેવાનુમિત્રો ! મારા ભાઈનું અકાળ મરણ કરાવનાર આ નિર્લજ્જ, અકાળે મૃત્યુને આહવાર આ સોમિલ બ્રાહ્મણ છે. એના મહાને પગે દોરડી બાંધીને ફૂતરાને ઢસેડે તેમ તમે તેને ઢસેડીને નગરની બહાર ફેંકાવી દો. તેનું શરીર અપવિત્ર છે આવા પવિત્ર સાધુની ઘાત કરનારો માણસ ક્રોધ કપાયથી સુક્ત અપવિત્ર હોય. એના શરીરથી સ્પર્શાયેલી ધરતી ઉપર એના પરમાણુ રહી જાય તો મારી નગરી અપવિત્ર બની જાય. માટે તમે આખી નગરી પાણીથી ધોવરાવીને સાફ કરો. આ પ્રમાણે હુકમ કર્યો એટલે ચંડાળોએ સોમિલ બ્રાહ્મણના મૃતદેહને પગે દોરડી બાંધીને ઢસેડીને નગરની બહાર ફેંકી દીધો, અને ઊભા માણસોએ નગરી ધોઈને સાફ કરી. આ બધું કાર્ય પતાવીને કૃષ્ણવાસુદેવ પોતાના મહેલમાં ચાલ્યા ગયા. ગજસુકુમાલના આ રીતે કાળધર્મ પામ્યાના સામાન્યાર બાણીને દેવકીમાતાને કેટલું દુઃખ થયું હશે તે વાત અણુભાવે તેને બબર પડે.

ગજસુકુમાલ અણુગારનો અધિકાર સાંભળીને અમારે ને તમારે એક જ વાત સમજવાની છે કે કરેલા કર્મો જીવને અવશ્ય લોગવવાના છે. લોગવ્યા વિના છૂટકો નથી. એમ સમજીને કર્મના ઉદય વખતે આર્તધ્યાન-રૌદ્રધ્યાન નહિ કરતાં સમભાવથી લોગવી લેા. કર્મ તો જ્ઞાની કે અજ્ઞાની દરેકને ઉદયમાં આવે છે પણ ખંનેના લોગવવામાં ફેર છે.

ભલે હોય જ્ઞાની કે અજ્ઞાની જન, સુખ દુઃખ રહિત ન કોઈ,
જ્ઞાની વેદે ધ્યેયથી, અજ્ઞાની વેદે રોઈ.

જ્ઞાની આત્મા શુભાશુભ કર્મનો ઉદય સમજીને સમભાવથી ઉદયમાં આવેલા કર્મોને લોગવી લે છે, અને અજ્ઞાની જીવ કર્મનો ઉદય થતાં હાયવોય કરે છે, આર્તધ્યાન કરે છે. એટલે ઉદયમાં આવેલાં કર્મો લોગવતાં પાછા નવા કર્મો ખાંધે છે. એટલે ચતુર્ગતિ સંસારમાં જન્મજીવન કરવાનું વધે છે. અને જ્ઞાની સમતાપૂર્વક કર્મો લોગવી લે છે, એટલે તેનું ભવજન્મજીવન ઘટે છે, ને તેનો જલ્દી મોક્ષ થાય છે. ગજસુકુમાલ અણુગારે ક્ષમા રાખી તો બધા કર્મોને ખપાવીને બે ઘડીમાં મોક્ષે આલ્યા ગયા, અને ઉપસર્ગ આપનાર સોમિલ બ્રાહ્મણ એના કર્મો લોગવવા દુર્ગતિમાં ગયો. ચાર ચાર વેદના જાણકાર એવા બ્રાહ્મણની સાધુને માથે અંગારા મૂકવાની બુદ્ધિ કહી ન થાય, પણ એની દુષ્ટબુદ્ધિ થઈ તેમાં નવ્વાણું લાખ ભવ પૂર્વે ખાંધેલું કર્મ કારણભૂત હતું. એ વાત અગાઉ સમજાવી છે. આ અધિકાર સાંભળીને આપણે ગજસુકુમાલ જેવા ક્ષમાવાન બનીએ તો સાંભળ્યું લેખે ગણાશે.

આજે સમય થયો છે, પણ ચાતુર્માસની પૂર્ણાહૂતિનો પવિત્ર દિન છે. આપણે અધિકાર પૂરે થયો પણ હવે પાંડવ ચરિત્ર બાકી છે તો થોડીવાર ચરિત્ર કહું છું.

ચરિત્ર :-કૃષ્ણજીએ દુર્યોધનને પાંચ ગામ પાંડવોને આપવા માટે સમજાવ્યો પણ દુર્યોધન સમજ્યો નહિ ને એકદમ ગુસ્સે થઈને કહેવા લાગ્યો કે, હે કૃષ્ણ ! સાંભળો. હું પાંડવોને એક તસુ જમ્યા આપવાનો નથી. મેં એમને જીવતા રાખ્યા છે તે ઘણું છે. હવે જો રાજ્ય માંગવાની વાત કરશે તો મારી નાંખીશ. અગર જો તેમને તેમના પરાક્રમનો ગર્વ હોય તો કુરૂક્ષેત્રના મેદાનમાં આવે. મારું સૈન્ય તેમનું સ્વાગત કરશે. દુર્યોધનનો ઉદ્ધત જવાબ સાંભળી કૃષ્ણે કહ્યું-હું તો તારા હિત ખાતર કહેવા આવ્યો હતો પણ તને મારી વાત ગળે ઉતરતી નથી તો હવે પાંડવોનું પરાક્રમ જોઈ લેજો. વીરપુરૂષો યુદ્ધથી ડરતા નથી. વીરપુરૂષો માટે યુદ્ધ ઉત્સવ સમાન છે. આ પ્રમાણે કહી કૃષ્ણ સભાની બહાર નીકળી ગયા. ધૃતરાષ્ટ્ર, ભીષ્મપિતા વિગેરે સમજી ગયાં કે કૃષ્ણ ગુસ્સે થયા છે, એટલે તેમને શાંત પાડવા તેમની પાછળ ગયા ને કૃષ્ણને કહ્યું કે મહાનપુરૂષો દુર્જનોના વચનો સાંભળી કદી ગુસ્સે થતા નથી માટે આપ દુર્યોધન ઉપર ક્રોધ કરશો નહિ. તમે મહાન શક્તિશાળી છો. તમારી-

સામે યુદ્ધમાં કોઈ જીતી શકે તેમ નથી. પાંડવો પણ ખૂબ પરાક્રમી છે, પણ દુર્યોધનની મતિ બગડી ગઈ છે. એ કોઈ રીતે સમજતો નથી.

“ભીષ્મપિતાએ કહેલી ચરણ”:- આપ તો દયાના સાગર છે. તો આપ અમારા ઉપર દયા કરીને પાંડવોને પણ લઈને યુદ્ધમાં ઉતરશો નહિ. એટલું અમારું કહ્યું માનજો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે ભીષ્મપિતાને કહ્યું કે પાંડવો પોતે શૂરવીર ને ધીર છે. તેથી હું યુદ્ધમાં શસ્ત્ર લઈને લડીશ નહિ પણ અર્જુનને સારથી બનીને તેણે બધું કામ પાર પાડીશ. કૃષ્ણની વાત સાંભળીને ભીષ્મપિતા અને ધૃતરાષ્ટ્ર પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા ગયા. એટલે કૃષ્ણજી કહ્યું પાસે આવ્યા. દેવાનુપ્રિયો ! કૃષ્ણજી કેટલા દયાળુ છે. દુર્યોધને તેમને માટે કેવા શબ્દો કહ્યા હતાં, છતાં એ ભૂલી જઈને યુદ્ધ ચટકાવવા માટે કેટલું કરે છે ! કૃષ્ણજીએ કહ્યુંને એકાંતમાં લઈ જઈને કહ્યું કે ભાઈ ! તું કુંતા દેઈને પુત્ર છે, પણ અમુક કારણસર જન્મતાંની સાથે તને પેટીમાં પૂરીને નદીના પ્રવાહમાં વહેતો મૂકી દીધો હતો. નદીમાં તણાતો તું જીવતો રહ્યો ને રાધાને મળ્યો તેથી તું રાધાનો પુત્ર કહેવાય છે. બાકી તો તું કુંતાદેઈનો જાણે અને પાંડવોનો સહોદર ભાઈ છે. આ વાત મને કુંતાદેઈએ કરી ને કહેવડાવ્યું છે કે તારે પાંડવોના પક્ષમાં રહીને યુદ્ધ કરવું જોઈએ.

“કૃષ્ણજીને કહ્યું આપેલો જવાબ” કહ્યું કહ્યું, મોટાભાઈ ! તમારી વાત સાચી છે પણ દુર્યોધને મને ખૂબ સાથ આપ્યો છે. છત્ર, ચામર બધું આપીને મને ચંપાનગરીનો રાજા બનાવ્યો છે. તે મને પોતાનો સગોભાઈ જ માને છે. મારા ઉપર તેના ચારેય હાથ છે. હું દુર્યોધનનો પક્ષ નહિ છોડું. દુર્યોધનને માટે પ્રાણ આપવા પડશે તો આપવા હું તૈયાર છું, માટે મને યુધિષ્ઠિરના પક્ષમાં આવવાનો આગ્રહ ન કરશો. અર્જુન સિવાય ચાર ભાઈઓ મને ખૂબ વહાલા છે માટે માતાને કહેજો કે હું અર્જુન સિવાય કોઈને નહિ માડું. આ યુદ્ધમાં હું મરીશ અથવા અર્જુનને મારીશ. બેમાંથી એકના મૃત્યુ બાદ પાંચ પુત્રો તો રહેવાના જ છે. માટે ત્રિંતા ન કરે આ પ્રમાણે કહીને કહ્યું તેને ઘેર ચાલ્યો ગયો. એટલે શ્રીકૃષ્ણ પાંડુરાજ પાસે આવ્યા ને બધી વાત કરી કે દુર્યોધન પાંડવોને એક તણુ જગ્યા આપવાની યોજાઈ ના પાડે છે તો પછી અહ્યં રાજ્ય કે પાંચ ગામ આપવાની તો વાત જ ક્યાં ? પણ તમારા પુત્રોની ખૂબ ક્ષમા છે, ત્યારે પાંડુરાજાએ શુસ્સે થઈને કહ્યું કે હવે ક્ષમા રાખીને બેસી રહેવા જેવું નથી.

રાજ્ય મેળવવા પાંડુ રાજાએ કહેલી હાકલ:- હે કૃષ્ણ ! તમે તો યાદવકુળના શણગાર છો ને મહાબળવાન છો. તો પાંડવોને સહાય કરો. પાંડવો અને યાદવો ભોગા થઈ દુષ્ટ દુર્યોધનને મારીને હસ્તિનાપુરનું રાજ્ય પાછું મેળવે. તમારી સહાયથી પાંડવોનો અવસ્ય વિજય થશે, ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું કે પાંડવો, કુંતા દેઈ બધા આપના વિયોગથી

હુઃખી થાય છે ને આપને મળવા ખૂબ ઝંખે છે. માટે મારી સાથે આપ દ્વારકા ચાલો, ત્યારે પાંડુ રાજાએ કહ્યું કે જ્યારે પાંડવો યુદ્ધમાં વિજય પ્રાપ્ત કરશે ત્યારે જ હું તેમનું સુખ જોઈશ. તે સિવાય હું પુત્રોને સુખ નહિ જતાવું. માટે આપ દ્વારકા જઈને મારો આ સંદેશો પાંડવોને કહેજો. આ પ્રમાણે પાંડુ રાજાનો સંદેશો લઈને કૃષ્ણજી દ્વારકા આવ્યા ને પાંડવોને બધી વાત કહી. એટલે પાંડવોને પાણી ચઢ્યું કે પિતાજીની આજ્ઞા થઈ છે માટે હવે આપણે યુદ્ધ કરવું જ જોઈએ.

પિતાજીનો હુકમ થતાં પાંડવોએ હાથી, ઘોડા, રથ, પાયદળ વિગેરે ચતુરંગી સેના તૈયાર કરી. છત્રીસ પ્રકારના શસ્ત્રોથી મોટા મોટા ઘણાં રથ ભરી દીધા. હાથી, ઘોડા, રથ શણગાર્યાં. આ રીતે મોટું સૈન્ય સજી પાંડવો યુદ્ધમાં જવા તૈયાર થયા. કૃષ્ણની સેના પણ સાથે છે. દ્રુપદ રાજા, વિરાટ રાજા પાંડવોની સહાયમાં મોટું સૈન્ય લઈને આવ્યા છે. તેમજ કૃષ્ણના પક્ષમાં રહેલા ઠંઠા ઠંઠાઓ તથા નેમિ, સત્યનેમિ, મહાનેમિ આદિ કુમારો સૈન્ય સજીને તૈયાર થયા. કૃષ્ણજી અને બલભદ્ર પણ રથમાં બેઠા. યુદ્ધના રણરંગીના ફૂંકાવા લાગ્યા. એક યુદ્ધતંત્ર જોઈને પાંડવો યુદ્ધમાં જવા માટે રથમાં બેસે છે ત્યારે કુંતામાતાએ પિતાના પાંચે પુત્રોના કપાળમાં તિલક કરીને માથે હાથ મૂકીને અંતરના આશીર્વાદ આપ્યા કે હે દીકરાઓ ! શત્રુઓને હરાવી વિજયની વરમાળા પહેરીને વહેલા આવજો. માતાના આશીર્વાદ લઈને રથ હાંક્યા. ત્યાં ગયોતું ધણુ, સ્ફૂલેથી ભણીને આવતા બાળકો, પાણી ભરીને આવતી પનીહારીઓ વિગેરે ઘણાં જ શુભ શુકનો થયા, અને દ્વારકા નગરીની બહાર પ્રહોંચ્યા ત્યાં તેમને નિર્મળ સુનિઓના દર્શન થયા. રથમાંથી ઉતરીને સૌએ સુનિરાજોના દર્શન કર્યાં. તેમના સુખેથી માંગલિક સાંભળીને ચરણરજ મસ્તકે ચઢાવીને રથમાં બેઠા ત્યારે પાંડવોએ શ્રી કૃષ્ણને કહ્યું, મોટાભાઈ ! કેવા સરસ શુકન થયા ! આપણે તો દ્રવ્ય રાજ્ય લેવા જઈએ છીએ પણ મને તો લાગે છે કે કર્મશત્રુઓ ઉપર વિજય મેળવીને શિવપુરતું રાજ્ય લઈશું. આ પ્રમાણે વાતો કરતાં આનંદપૂર્વક આગળ પ્રસ્થાન કર્યું. તે વખતે પવન અતુકુંજ હતો. હાથીઓ ગર્જના કરતા હતા, ઘોડાઓ હર્ષમાં આવી હણહણતા હતા. તે સમયે કૃષ્ણ તથા યુધિષ્ઠિરની સેના ગંગા જમનાની જેમ લેગી થઈને યુદ્ધસાગરને મળવા જઈ રહી હતી.

(પૂ. મહાસતીજીએ યુદ્ધરત્ન વર્ણન દ્વંકમાં કર્યું હતું. જે યુદ્ધરત્ન વર્ણન સાંભળતા શ્રોતાઓના હૃદય કંપી ગયા હતા અને છેવટમાં સમજાવ્યું હતું કે પરિશદ એ પાંચમું પાપ છે. તેને મેળવવો તે પાપ છે અને મેળવીને લોગવવું તે પણ પાપ છે અને છોડતી વખતે પણ જો આત્માનું લક્ષ નહિ હોય ને હાથવશળ હશે તો છોડતી વખતે પણ પાપ છે. કૌરવો અને પાંડવો વચ્ચે જે ભયંકર યુદ્ધ થયું અને તેમાં સેંકડો માણસો મરાયા કે જેમાં કંઈક કુટુંબ અને પરિવાર પણ ચેળાઈ ગયા. આ જમણું જો કારણ હોય તો પરિશદની મમતા છે.)

ધૃતરાષ્ટ્રના બધા દીકરા યુદ્ધમાં મર્યા હતા. છેવટે એક દુર્યોધન ગાદી હતો તે પણ લડાઈના મેદાનમાં હોમાતાં છેલ્લો શ્વાસ લઈ રહ્યો હતો. તે વખતે કૃપાચાર્ય, કૃતવર્મા અને અશ્વત્થામા ત્રણે જણાએ કહ્યું. હે મહારાજ ! મહાન માનવીઓમાં અગ્રગણ્ય આપ છે. જેથી આપે શત્રુની સામે રહેજ પણ દીનતા બતાવી નથી પણ અમે કૃતદન નીકળ્યા કે જેથી આપની આ દશા થઈ, પણ અમારી લાવના છે કે રાત્રીના યુદ્ધ કરીને પાંચે પાંડવોના મસ્તક કાપીને આપની સામે મૂકીને આપના ઋણમાંથી મુક્ત થઈએ. અહાહા....વૈરભાવ શું નથી કરાવતો ? દુર્યોધન છેલ્લો શ્વાસ લઈ રહ્યો છે છતાં આ વાતથી હર્ષિત થયો ને આલીંગન આપીને, કહે છે, જાવ જલ્દી પાંડવોના મસ્તક કાપીને મને બતાવો કેમ કે મારો પ્રાણ હવે વધારે સમય ટકી શકે તેમ નથી. આ કાર્ય એકલો અશ્વત્થામા કરી શકે તેમ છે. એના બદલે તમે ત્રણ જણા છો તેથી અવસ્થ આ કામ કરી શકવાના છે.

તે ત્રણ જણાએ પાંડવોની છાવણીમાં આવીને યુદ્ધ માટે પડકાર કર્યો. પડકાર સાંભળતાં ધૃષ્ટદ્યુમ્ન અને શિખંડી બહાર નીકળ્યા અને તરત જ યુદ્ધ શરૂ થયું. જયંકર યુદ્ધ થતાં અશ્વત્થામાએ અમોઘ શસ્ત્રોથી તે બંનેના મસ્તક કાપી નાંખ્યા. આથી પાંડવોની સેના ભાગી છૂટી. આ બનાવ બનવાથી પાંચ પાંડવોએ ક્રોધાવેશમાં આવીને યુદ્ધના મેદાનમાં ભયંકર યુદ્ધ શરૂ કર્યું અને અશ્વત્થામાએ પાંચ બાણોથી પાંચ પાંચાલોના શિરચ્છેદ કર્યો, અને પુરુષ થઈને પાંચ પાંચાલોના મસ્તક લઈને દુર્યોધન પાસે આવ્યો ને તેની સામે અગ્નિથી સળગાવ્યા. દુર્યોધન પાંચાલોના મસ્તક ભેટાં ઘોલી ઉઠ્યો. અરેરે....તમે આ શું કર્યું ? મારે તો પાંચ પાંડવોના મસ્તક ભેઈંતા હતા. તેના બદલે તમે પાંચાલોની હત્યા કરી. આમ ઘોલી નિસારો મૂકતો મરણને શરણ થયો.

બીજા બાણ ધૃતરાષ્ટ્રને યુદ્ધની બધી વાતની જાણ થતાં મૂર્છિત થઈને લોંબ પડ્યા ને કદપાંત કરવા લાગ્યા. આ બાણ પાંડવોને બળર પડી કે મારા પાંચે પુત્રો મરી ગયા છે તેથી તે પણ કદપાંત કરવા લાગ્યા. આથી કૃષ્ણમહારાજએ તેમને સંસારની અસારતા સમજાવી. પછી પાંડવો કૃષ્ણની સાથે ધૃતરાષ્ટ્રને સાંત્વન આપવા ગયા. ત્યાં જઈને ગાંધારી તથા ધૃતરાષ્ટ્રને પ્રણામ કરી ચોકાતુર થઈને બેઠા. કૃષ્ણજીએ કહ્યું. ફક્ત પાંચ ગામ તમારા દીકરાને આપવાના કહ્યા હતા. તે પણ દુર્યોધન આપી શક્યો નહિ. તેણે આ વિનાશ નોતર્યો. આ બધી ભૂલો દુર્યોધને કરી છે. હવે આપ શાંત થાવ. આ પાંડવો તમને કુતામાતા અને પાંડુરાજ કરતાં અધિક સાચવશે. એમ કહીને જૂઠા જૂઠા આશ્વાસન આપ્યું.

ગાંધારીએ કહ્યું કે મને યુદ્ધ ક્ષેત્રમાં લઈ જાવ અને મારા દીકરાઓના મને અંતિમ દર્શન કરાવો. આથી પાંડવો હાથપુડં અવલંબન આપીને ગાંધારીને યુદ્ધક્ષેત્રમાં લઈ આવ્યા. તેની સાથે ચોધારે આંસુઓ રહતી ભાવુભતી તેમજ તેની બધી ફેરાણીઓ યુદ્ધભૂમિના

ક્ષેત્રે આવી. દુર્યોધન, દુઃશાસન વિગેરેના શબને જોઈને ગાંધારી, ભાનુમતી વિગેરે બધી ક્ષત્રિયાણીઓ કાળા પાણીએ વિલાપ કરતી ચોધારે આંસુએ રડતી શબને વળગી પડી. એ રૂદન એવું હતું કે આખું જંગલ જાણે રડતું દેખાવા લાગ્યું. આ સમયે ગાંધારીની દીકરી દુશલ્યા પણ ત્યાં આવી પહોંચી અને પોતાના પ્રાણપ્રિય પતિ જયદ્રથને મરેલો જોઈને અત્યંત વિલાપ કરવા લાગી. આ પ્રમાણે બધી ક્ષત્રિયાણીઓ પોતપોતાના પતિની પાછળ વનના ઝાડ રડે તેવું કરૂણ રૂદન કરવા લાગી. છેવટે યુધિષ્ઠિરે બધાને અમૃત સમાન મધુર વચનોથી સાંત્વન આપ્યું અને યુધિષ્ઠિરની આજ્ઞાથી અર્જુને અગ્નાસ્ત્ર વડે બધા રાજાઓનો અગ્નિસંસ્કાર કર્યો. બધી ક્રિયાઓ પતાવ્યા પછી બધાને હસ્તિનાપુર મોકલ્યા.

ત્યાર બાદ જરાસંધે કૃષ્ણ સાથે યુદ્ધ કર્યું અને તેમાં કૃષ્ણજીનો જયજયકાર થયો. પછી હસ્તિનાપુરની પ્રજાના ને અનેક રાજાઓના ખૂબ આગ્રહથી પાંચે પાંડવો હસ્તિનાપુર તરફ પ્રયાણ કરે છે. આ સમયે ઘણા દેશના રાજાઓ તેમના સ્વાગતમાં આવ્યા. યુદ્ધ કૃષ્ણ મહારાજ પણ તેમાં જોડાયા. લોકોએ સાચા મોતીથી તેમને વધાવ્યા. મહેલમાં પ્રવેશ કરતા કુંતા માતાએ હઠી, ગોળ, ચોળા, કંકુથી વધાવીને પ્રવેશ કરાવ્યો. આ સમયે સેંકડો રાજાઓની સમક્ષમાં યુધિષ્ઠિરને રાજસિંહાસને બેસાડી રાજતિલક કરવામાં આવ્યું. આથી પ્રજા તેમજ કૃષ્ણ મહારાજાએ યુધિષ્ઠિર જેવા પુત્રને જન્મ આપનારી કુંતામાતાની ખૂબ પ્રશંસા કરી અને યુધિષ્ઠિરે પણ કૃષ્ણજીના ચરણમાં પડીને કહ્યું કે આ સ્થાન ઉપર જો અમે આવ્યા હોઈએ તો બધા આપનો જ પ્રતાપ છે, પછી બધા ભીષ્મ પિતામહ એવા શુરૂદેવને વંદન કરવા ગયા. ત્યાં તેમણે ખૂબ ઉપદેશ આપ્યો. પિતામહને ચારિત્ર અવસ્થામાં જોઈને પાંડવોની આખો આનંદ અને શોકથી પાણીથી ભરાઈ ગઈ, અને તેમના ચરણમાં વંદન કરતાં ગાંધેય સુનિના ચરણ તેમની આંખોના આંસુથી ભીના બની ગયા. ત્યાર બાદ પાંડવોએ શુરૂદેવને ખૂબ ખૂબ વિનંતી કરી કે શુરૂદેવ ! અમને કંઈક સમજાવો, ત્યારે સુનિએ મોક્ષ માર્ગનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. એ સાંભળતા પાંડવોના દિલ ખીગળી ગયા ને ધર્મને પામી ગયા. આથી તેઓ રાજ્ય ચલાવવા છતાં તેમનું રાજ્ય ધાર્મિક ગણાવા લાગ્યું. પાંડવો ધર્મની પ્રભાવના ખૂબ કરતાં આનંદથી રાજ્ય ચલાવવા લાગ્યા.

“ દ્રૌપદીનું અપહરણ ” :-એક વખત નારદઋષિ આવતા દ્રૌપદીએ તેમનો સત્કાર-સન્માન ન કર્યો, તેથી તે ઋષિના મનમાં ગાંઠ રહી ગઈ, અને તેના પરિણામે ઘાતકી ખંડના પદ્મનાભ રાજાએ દેવની સહાયથી દ્રૌપદીનું અપહરણ કરાવ્યું, ત્યાં દ્રૌપદીની ઘણી કસોટી થઈ પણ તે ચારિત્રથી ચલાયમાન ન થઈ. આ બાબુ પાંડવોએ ન્યાયે દ્રૌપદીને ન જોઈ ત્યારે ચારે બાબુ તપાસ કરી. શોધ કરતાં દ્રૌપદીનો પત્તો ન પડતાં કુંતામાતાએ કૃષ્ણજી પાસે સહાય માંગી. કૃષ્ણજીએ વચન આપ્યું—કંઈના—ચલારાણી

નહિ. હું દ્રૌપદીને શોધી લાવીશ. કૃષ્ણજીએ ત્રણે ખંડમાં દ્રૌપદીની શોધ કરી પણ પત્નો પડ્યો નહિ તેથી કૃષ્ણજી નિરાશ થઈને બેઠા.

તે સમયે નારદજી ત્યાં આવ્યા. પૂછપરછ કરતાં ખબર મળી કે દ્રૌપદી ઘાનદ્રીખંડમાં છે. આથી બધા ઘાતકીખંડમાં પહોંચ્યા. ત્યાં કૃષ્ણવાસુદેવે પદ્મનાભ રાજાને હરાવી વિજય મેળવ્યો ને દ્રૌપદીને લઈને બધા પાછા ફર્યા. કૃષ્ણજીએ પાંચ પાંડવો અને દ્રૌપદીને પહેલા હોડીમાં બેસાડીને મોકલી આપ્યા. તેઓ ક્ષેમકુશળ કિનારે પહોંચી ગયા અને પછી હોડી પાણીમાં ડૂબાડી દીધી પણ કૃષ્ણજીને લેવા મોકલી નહિ. ઘણે સમય થતા છતાં હોડી નહિ આવતા કૃષ્ણજી ચિંતાતુર બન્યા. પાંડવોની ચિંતા કરતા પોતાના ભુવનબાળી દરિયો તરીને કિનારે આવ્યા. પાંડવોને જીવતા બેઠાને કૃષ્ણજીને ખૂબ આનંદ થયો. પછી રથમાં પાંચ પાંડવોને ને દ્રૌપદીને બેસાડ્યા. ત્યાં કૃષ્ણજીએ કહ્યું-હો પાંડવો ! મને તમારી ખૂબ ચિંતા થતી હતી પણ તમે તો ક્ષેમકુશળ દરિયો તરીને પહોંચી ગયા. તો શું હોડી રસ્તામાં ભાંગી ગઈ હતી ? ના...ના. અમે તો હોડીમાં આવ્યા છીએ. તો મને હોડી પાછી કેમ ન મોકલી ? પાંડવોએ કહ્યું-તમારું બળ બેવા અમે હોડી પાણીમાં ડૂબાડી દીધી. આ સંભળીને કૃષ્ણજીને ખૂબ ગુસ્સો આવ્યો ને ગદા ઉપાડી પણ દ્રૌપદીની આંતરજીવી પાંચ પાંડવોને જીવતલાન આપ્યું પણ ત્યાં તેમને કહી દીધું કે હવે તમે મારી હંઠમાં આવશો નહિ. આથી રથ ભ્રમ્યા ભાંગ્યો ત્યાં પાંડવોએ વસવાટ કર્યો અને તે નગરીનું નામ પાંડુ મથુરા પડ્યું. ધર્મરાજ પાંડુમથુરામાં આનંદથી રાત્રી ચલાવે છે. સારી પ્રજા સ્વર્ગના જેવા સુખો ભોગવે છે.

“ પાંડુરાજાનો વૈરાગ્ય ” :-એક દિવસ મેઘ દેવે પાંડુરાજા પાસે આવીને કહ્યું- હે રાજા ! નેમનાથ ભગવાને ભાંગ્યું છે કે સારી દારકા નગરીનો અગ્નિથી નાશ થશે. આ સંભળીને પાંડુરાજાના મનમાં ખૂબ દુઃખ થયું. ખરેખર, ભગવાનના વચન ત્રણ કાળમાં પણ અસત્ય ન થાય. અહો ! આ સંસારમાં કયાંય સાર નથી. બે નેમનાથ ભગવાન અહીં પધારે તો હું તેમની પાસે સ્થાયી થઈ. નેમનાથ ભગવાન તો કેવળજ્ઞાની હતા. તેમણે પાંડુરાજાના મનનો વિચાર બાણી દીધો અને ગામ, નગર, પુર, પાટણ વિચરતા વિચરતા ભગવાન ત્યાં પધાર્યા. ભગવાને સંસારની અસારતા સમજાવી અને પાંડુરાજાએ ત્યાં પોતાના પુત્રોની આરા લઈને નેમનાથ ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી. પછી ભગવાનની આજ્ઞાનુસાર સંયમનું સુદર રીતે પાલન કરતાં પ્રભુની સાથે વિચરવા લાગ્યા.

પાંડવો અને દ્રૌપદી બધા વિષયસુખ ભોગવતાં આનંદથી રહે છે. ત્યાં દ્રૌપદીએ ગર્ભ ધારણ કર્યો અને પૂર્ણ સમય થતાં દ્રૌપદીએ અત્યંત તેજસ્વી પુત્રને જન્મ આપ્યો. પુત્ર જન્મની ખુશાલીમાં પાંડવોએ માવકોને ખૂબ દાન આપ્યું. કેદીઓને બંધનમાંથી મુક્ત

કર્તા. પુત્રત્વં નામ પાંડુસેનકુમાર રાજ્યું. પાંડુસેનકુમારે ૧૮ વર્ષની ઉંમરમાં બધી વિદ્યાઓ શીખી લીધી. પછી પાંડવોએ તેના લગ્ન કર્યા અને યુધિષ્ઠિર મહારાજાએ તેમને યુવરાજપદ આપ્યું.

“ દ્વારકાના નાશની વાત સાંભળતાં કુંતામાતાનો કદપાંત ” :—એક દિવસ જરાસકુમાર ત્યાં આવ્યો ને કહે છે મહારાજા ! સાંભળો. સારી દ્વારકા નગરીનો નાશ થઈ ગયો છે ને ત્રિષંક અધિપતિ કૃષ્ણવાસુદેવ પણ મૃત્યુ પામ્યા છે. કૃષ્ણવાસુદેવે પોતાના કંઠનો હાર આપીને કહ્યું છે કે કુંતા ફાઈને આ આપણે ને કહેજો કે આ તમારા પિયરની છેલ્લી હોટ છે. હવે તમારું પિયર મરી પરવાર્યું છે. આ સાંભળીને કુંતાજી મૂંઝેલ થઈને લોંબ પડી ગયા ને જોવો કાળો કદપાંત કરવા લાગ્યા કે તેમણે ફેન જોઈને બધા રડવા લાગ્યા. કુંતાજી જાનમાં આવતા બોલવા લાગ્યા કે આ તો ગળજ થઈ ગયો. અહો ! મારા ભત્રીજા સમાન દુનિયામાં કેઈ લાઈ નથી. જે પરોપકાર કરવામાં શિરોમણી હતો. તેનાથી દ્વારકા નગરી ઈન્દ્રપુરી સમાન શોભી રહી હતી. જોવો મારા ભત્રીજા હવે મને ક્યાં મળશે ? આમ ખૂબ કદપાંત કરવા લાગ્યા. ધર્મરાજાએ તેમને સમજાવીને ખૂબ શાંત કર્યા. પછી કુંતામાતા પોતાનો સમય ધર્મધ્યાનમાં વીતાવવા લાગ્યા.

જરાસકુમારના સુખેથી દ્વારકા નગરી બળ્યાની અને કૃષ્ણજીના મૃત્યુની વાત સાંભળીને પાંડવોના હિલમાં ખૂબ દુઃખ થયું. તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા કે નેમનાથ ભગવાનને ધન્ય છે કે જેમણે આવા દુઃખમય સંસારનો ત્યાગ કર્યો ને આપણે તો મોહના કીચડમાં ફસાયા છીએ. આપણું કલ્યાણ કેવી રીતે થાય ? આપણે અત્યારે સંસારના સુખો ભોગવ્યા. તે પહેલાં યુદ્ધમાં અનેક માણસોનો સંહાર કરી કર્મો બાંધ્યા. હવે તો આ કર્મબંધનમાંથી છૂટવા માટે આ સંસારનો ત્યાગ કરી સંયમ માર્ગ અપનાવવો જોઈએ. મોહરાજાનો મોટો પુત્ર રાગ કે જેણે અમને અસાર વસ્તુઓમાં સાર રૂપ મનાવીને તેમાં ગૂંથાવી રાખ્યા, અને દ્રેષે અમને બંધુઓના પ્રાણ વિચોગ કરાવવા માટે પ્રવૃત્તિમય બનાવ્યા હવે તો મોહનો તિરસ્કાર કરીને જગત ઉદ્ધારક નેમનાથ ભગવાનના શરણે જઈ આત્માને ઉજ્જવળ બનાવીએ, પરંતુ ખબર નથી કે ભગવાન અત્યારે કઈ ભૂમિને પોતાની દેશનાથી પાવન કરી રહ્યા છે.

નેમનાથ ભગવાને પાંડવોની વૈરાગ્યભાવના બાળીને પોતાના ધર્મબોધ સુનિને પાંડુ-મથુરા મોકલ્યા. વનપાલકે સુનિ પધાર્યાની વધામણી આપી તેથી પાંડવોને ખૂબ આનંદ થયો. પાંચ પાંડવો પોતાના પરિવાર સહિત સુનિના વંદન કરવા માટે ગયા. ભક્તિભાવપૂર્વક સુનિને વંદન કરી પાંડવો ત્યાં બેઠા. પછી ધર્મબોધ સુનિએ વૈરાગ્યરસથી ભરપૂર દેશનાનો પ્રારંભ કર્યો. સુનિએ સંસારની અસારતા અને માનવભવની દુર્લભતા ખૂબ સુંદર રીતે સમજાવી. સુનિનો ઉપદેશ સાંભળીને પાંડવોને ખૂબ હર્ષ થયો. પછી પાંડવોએ વિનયપૂર્વક

વંદન કરીને મુનિને પૂછ્યું—હે ભગવંત! અમે પૂર્વભવમાં ડોણ હતા અને કેવી રીતે આ સંસારના વિપુલ મુખો મેળવ્યા છે? તે આપ કૃપા કરીને અમને કહે.

મુનિએ કહેલો. પાંડવોનો પૂર્વભવ :-મુનિ કહે છે હે પાંડવો ! તમે પૂર્વભવમાં પાંચ ભાઈઓ હતા. સુરતિ, શાન્તનુ, દેવ, સુમતિ અને શુભભદ્ર એ તમારા નામ હતા. પૂર્વના પાપના ઉદયથી લક્ષ્મી ચાલી જતા તમે નિર્ધન બની ગયા. આઝીકા માટે તમે રાત દિવસ દેરતા હતા. એટલામાં એક યશોધર નામના મુનિનો તમને સગ થયો. મુનિએ તમને ધર્મનું અને કર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. મુનિનો ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય આવતા તમે બધાએ દીક્ષા લીધી. શુરૂ આજ્ઞામાં રહીને સંયમની સુંદર સાધના કરીને ઉગ્ર તપ કરવા લાગ્યા. સુરતિ મુનિએ કનકાવલી તપ કર્યો, શાન્તનુ મુનિએ રત્નાવલી તપ, દેવમુનિએ સુકતાવલી તપ, સુમતિમુનિએ સિંહનિષ્કિડિત તપ કર્યો અને શુભભદ્ર મુનિએ આમલ વર્ધમાન તપ કર્યો. આ રીતે અઘોર તપશ્ચર્યા કરી અપ્રમત્તપણે સંયમ પાલન કરી અતિમ સમયે અણુશન કરી આયુષ્ય સ્થિતિ પૂર્ણ કરી સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યાં ઠડ સાગરોપમનું આયુષ્ય ભોગવી ત્યાંથી ચવીને હસ્તિનાપુરમાં પાંડુરાજાને ઘેર પુત્રપણે જન્મ્યા. ધર્મના પ્રભાવે આપ મહાન સુખસમૃદ્ધિ પામ્યા.

“ પાંડવોને વૈરાગ્યભાવ ભગતાં લીધેલી દીક્ષા ” :-ધર્મઘોષ મુનિની વાણી સાંભળીને પાંડવોને વૈરાગ્ય આવ્યો અને સારા દિવસે પાંડુસેનકુમારનો રાજ્યાભિષેક કરી પાંડવોએ ધર્મઘોષ મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી. પાંડવોની સાથે દ્રૌપદીએ તથા કુંતામાતાએ દીક્ષા લીધી. પાંડુસેનકુમારે દીક્ષામહોત્સવ ખૂબ ઠાઠમાઠથી ઉજવ્યો. પાંડવોએ અપ્રમત્તભાવે વિચરતા કાદશાંગીનો અભ્યાસ કર્યો અને દ્રૌપદીએ ૧૧ અંગનો અભ્યાસ કર્યો. બીમ મુનિએ બીમણુ અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે ઉચ્છવૃત્તિથી છ મહિના સુધી માત્રુ લવન ચલાવવું. તેમનો તે અભિગ્રહ છ મહિને પૂર્ણ થયો.

ત્યાર બાદ તે પાંડવમુનિઓ બહારના જનપદોમાં વિહાર કરવા લાગ્યા. તે સમયે તેમણે લોકોના મુખેથી વાત સાંભળી કે અહંત અસ્થિનેમિ પ્રભુ વિહાર કરતા સૌરાષ્ટ્ર જનપદમાં પધાર્યા છે. માટે આપણે સ્થવિર મુનિઓની આજ્ઞા મેળવીને ભગવાનના દર્શન કરવા જવું જોઈએ. આ પ્રમાણે વિચાર કરી સ્થવિર ભગવંતોની આજ્ઞા લઈને અભિગ્રહ કર્યો કે ભગવાનના દર્શન ન થાય ત્યાં સુધી માસખમણના પારણે માસખમણ કરવા. આ રીતે અભિગ્રહ લઈને મુનિઓ વિહાર કરતા હસ્તિકદંપ નગરમાં આવ્યા. ત્યાં સમાચાર મળ્યા કે નેમનાથ ભગવાન ગિરનાર પર્વત ઉપર ૫૩૬ અણુગારોની સાથે મોક્ષે પધાર્યા. આ સમાચાર સાંભળતા તેમનો અભિગ્રહ પૂર્ણ ન થવાથી તેમણે પણ શત્રુજય પર્વત ઉપર જઈને સથારો કર્યો. એ માસનો સંચાર પાળી તે પાંડવ મુનિઓ મોક્ષે પધાર્યા. દ્રૌપદી પણ ઘણાં વર્ષો સંયમ

પાળી પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાં ગયા. ત્યાંથી સ્થિતિ પૂર્ણ કરી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઈ મોક્ષે જશે. વીતરાગની આરા પ્રમાણે હવે વિહાર કરવાનો છે તેથી પાંડવ ચરિત્ર ખૂબ દ્રુપદાવીને આપને સમજાવ્યું છે.

બાઈઓ ને બહેનો ! સમય તો ઘણો થઈ ગયો છે પણ આજનો દિવસ ચાતુર્માસની પૂર્ણાહુતિનો છે. આ પ્રસંગે એટલું જ કહેવા માંગું છું કે પાંચ પાંચ મહિના સુધી આપ શ્રી સંઘે સતત વીતરાગ વાણી શ્રવણ કરવાનો લાભ લીધો છે. જેમાં ગજસુકુમાલનો અધિકાર અને પાંડવ ચરિત્ર રજુ કરવામાં આવ્યા. ગજસુકુમાલનો ઉત્કૃષ્ટ વૈરાગ્ય, સંયમ સાધનાના દિવસે જ ખારમી પડિમા વહેન કરવાની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના, ભગવાન નેમનાથની આરા મળતા મોક્ષગામી જીવને મળેલી સંમતિ, અને તદ્દનુસાર તે જ રાત્રે ખારમી પડિમા વહેન કરવા સ્મશાન ભૂમિમાં ગજસુકુમાલસુનિયું ગમન, પૂર્વના કર્મોદયે સોમિક્ષને આવેલો આવેશ અને ધ્યાનાવસ્થામાં ઉલોલો સુનિને માથે પાળ ખાંધી મૂકેલા ધગધગતા અંગારા, ખીચડી ખદખદે તેમ જોપરી ખદખદવા છતાં સુનિની અપૂર્વ ક્ષમા, પરિણામે અંતર્ધ્યાનમાં સ્થિર થતાં કેવળ જ્ઞાનની જ્યોત પ્રગટાવી મોક્ષમાં ગમન. આ બધું વર્ણન પાંચ મહિના સુધી આપ બધાએ સુંદર રીતે શ્રવણ કર્યું છે. આશા રાખું છું કે આપ બધા શાન્તનું શ્રવણ કરીને જીવનમાં સાચી શ્રદ્ધા અને અપૂર્વ ભાવ પ્રગટાવશે.

આ રીતે પાંડવચરિત્રમાં પણ ઘણું ઘણું જાણવા ને સમજવા મળ્યું છે. ધર્મરાજ જીગાર રમ્યા તેનું કેટલું ભયંકર પરિણામ આવ્યું તે તમારી સામે રજુ કર્યું તેથી ઘણા બાઈ-બહેનોએ જીગાર નહિ રમવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. પાંડવોએ પોતાના જીવનમાં કેટકેટલા કષ્ટો વેઠ્યા તે બધું આપે સંભળ્યું. અહાહા....ક્યાં પાંચાલી પાંચ પાંડવોની મહારાણી અને ક્યાં કર્મોએ તેને વિરાટ રાજાની રાણીની દાસી બનાવી ! ક્યાં સમય શક્તિવાળો ભીમ અને ક્યાં કર્મ તેને રસોઈયો બનાવ્યો ! ક્યાં ધનુર્ધારી અજુન અને ક્યાં એ સંગીતકાર બન્યો ! આ રીતે પાંચે પાંડવો, દ્રૌપદી અને કુંતામાતાએ વનવાસના કેવા કેવા કષ્ટો વેઠ્યા અને ચારિત્રનું રક્ષણ કરતા કષ્ટોના પહાડો તૂટી પડ્યા છતાં ક્યાં નહિ. અહાહા....શું બ્રહ્મચર્ય પાલનમાં તેમની શૂરવીરતા !

આવું અનેક રીતે પ્રથમ ભૂમિકા વળતનું પાંડવોનું પવિત્ર જીવન તેમજ ખાર ખાર વર્ષ વનવાસ અને તેરમું વર્ષ શુભ. ત્યાં શું શું બનાવ બન્યા તે આપની પાસે રજુ કરવામાં આવ્યા. છેવટમાં વનવાસના ૧૩ વર્ષ પૂરા કરી રાજ્યમાં આવ્યા છતાં દુર્યોધનની દુષ્ટાંદિ સુધરી નહિ અને પાંડવોને ક્રૂર પાંચ ગામ પણ આપવા તૈયાર ન થયો, ત્યારે ન છૂટકે લડાઈના મેદાનમાં પાંડવો અને કૌરવોનું ભયંકર યુદ્ધ થયું. તેનું સંપૂર્ણ વર્ણન આપણે કરીએ એટલો સમય આપણી પાસે ન રહ્યો તેથી સંક્ષિપ્તમાં એટલું કહી દેવામાં આવ્યું કે ભયંકર યુદ્ધ થયું. છેવટમાં કહેવત અનુસાર સત્યનો જય થયો એટલે પાંડવોનો વિજય અને કૌરવોનો પરાજય થયો. પછી રાજસત્તા ઉપર ધર્મરાજ આવ્યા. પાંચ પાંડવો પરિવાર સહિત સંસારી સુખમાં આનંદ કિલ્લોલ કરતા રહેવા લાગ્યા. મહાપુરુષ સંસારમાં રહેવા છતાં અલિપ્ત રહે છે. પાંચ પાંડવો અને દ્રૌપદીને મહાન સંતનો લોટો થાય છે. સંતનો ઉપદેશ

સાંભળે છે ક્રમની કિલોસોફી જાણવાના જિજ્ઞાસુ બની શુરૂ ભગવંતને પ્રશ્ન પૂછે છે. ભગવાન ! અમે પૂર્વભવમાં શું કાર્યો કર્યા કે સંસારમાં મહાન સુખને મેળવ્યા ? શુરૂ ભગવતે પૂર્વભવ સમજાવ્યો અને શુરૂ ઉપદેશ સાંભળવાથી ચારિત્ર માર્ગની શ્રદ્ધા થઈ, અને બધાએ ચારિત્ર શક્ય કર્યું. પાંડવો બધા સંસારમાં રહ્યા પણ ખરા ને સંસાર છોડ્યો પણ ખરો. છેવટમાં સંતોષ કરી પાંચે પાંડવો મોક્ષમાં ગયા ને દ્રૌપદી એકાવતારી બન્યા. આ બધું વર્તુન સમજાવવામાં આવી ગયું છે. આ બધા આત્માઓએ જેમ સંસારના મુખને જાણીને છોડ્યો તેમ તમે બધા પણ આ માર્ગ ઉપર આવો.

આ બધી વાતનો સાર જીવોને ઉન્માર્ગથી પાછા વાળી સન્માર્ગે લાવવાનો છે. ખરેખર સંતોની ઇચ્છા તો એ જ હોય છે કે તમને સાધુ બનાવવા, પણ જો તમે સાધુ ન બની શકતા હો તો શ્રાવક તો બનવું છે ને ? અરે, શ્રાવક ન બની શકો તો સમક્રિતી બનો. આ પણ અશક્ય હોય તો છેવટે માર્ગાલુસારી તો બનવું જ જોઈએ. કોઈ પણ રીતે જીવ આવા શુભોને પ્રાપ્ત કરે એ ભાવનાથી ઉપદેશ આપવામાં આવે છે. તમે હૃદયમાં કેતરી રાખજો કે મારે કરવા જેવો હોય તો ધર્મ છે, છોડવા જેવો સંસાર છે, લેવા જેવો સંયમ છે અને મેળવવા જેવો મોક્ષ છે. સમય ઘણો થઈ ગયો છે. વધુ નહિ કહેતાં અહીંથી વિરમું છું. ॐ શાંતિ.

આતુર્માસની પૂર્ણાહુતિના દિવસે રસીકબાઈ શાહે રજુ કરેલ વક્તવ્ય :

પરમપૂજ્ય, જૈનશાસનની વિરલ વિભૂતિ, મહાન વિદ્વાંસ, વીતરાગ વાણીના નાદે મોહનિદ્રામાં યોગ્ય જીવોને જાગૃત કરનાર, પ્રખર વ્યાખ્યાતા બા. પ્ર. પૂ. શ્રી શારદાબાઈ મહાસતીજી તેમજ અન્ય મહાસતીજીઓ !

પૂ. મહાસતીજી આપણી પંદર પંદર વર્ષની. વિનંતીને માન આપી શ્રી સંઘને બાંજી મંગલ આતુર્માસ પધાર્યા ત્યારથી આપણો સંઘ તપ અને ત્યાગથી તેજસ્વી બન્યો છે; જે ક્ષેત્રના મહાન પ્રુષ્ઠોદય હોય છે તે ક્ષેત્રમાં આવા મહાન પવિત્ર મહાસતીજીના પુનિત પગલા થાય છે. પૂ. મહાસતીજીના મંગલ આતુર્માસથી આપણું યોરીવલી ક્ષેત્ર પાવન બન્યું છે. પૂ. મહાસતીજીએ પાંચ પાંચ મહિના સુધી વીતરાગવાણીનો એકધારો લાભ આપ્યો છે. તેમની વાણીમાં જોવી અદ્ભૂત આકર્ષક શક્તિ છે કે અખૂણ, અસાન જીવો પણ બોધ પામી જાય છે. ઉપાશ્રયમાં પર્યુષણ સિવાય નહિ આવનારા પણ દરરોજ ઉપાશ્રયે આવે છે ને કંઈ ને કંઈ ધર્માશયના કરે છે. પૂ. મહાસતીજીની એક જ ભાવના છે કે વીતરાગ શાસનનો બગીચો દાન, શીયળ, તપ અને ભાવનાના ફૂલડા ખીલાવીને મધમધતો બનાવું. સર્વ જીવો શાસનરસી બને. એ રીતે અથાગ પરિશ્રમ કરીને આપણા સંઘને મધમધતો બનાવ્યો છે. આપણા સંઘમાં કદી નહિ થયેલ એવા સોળ સોળ માસખમણ, એકવીસ, વીસ, સોળબાથ્યા આદિ તપશ્ચર્યા ઘણી થઈ. અહાર્ષ, નવાઈ ને

છકાઈનો તો પાર જ ન હતો. હું જરૂર કહીશ કે આવી તપશ્ચર્યા યોરીવલીના ઇતિહાસમાં કદી થઈ નથી. તેમજ આપણે ત્યાં બા. પ્ર. પૂ. શોભનાબાઈ મહાસતીજીએ ઉપવાસનો સિદ્ધિતપ કર્યો. બા. પ્ર. પૂ. ચંદનબાઈ મહાસતીજી અને બા. પ્ર. પૂ. હર્ષિદાબાઈ મહાસતીજીએ માસખમણની ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા કરી. એ આપણા સંઘના અહોભાગ્ય છે.

પૂ. મહાસતીજીના પુનિત પગલા આપણે ત્યાં થયા ત્યારથી જ માસખમણની ઉચ્ચ તપશ્ચર્યાની શરૂઆત થઈ તે આસો મહિના સુધી એકધારે પ્રવાહ ચાલુ રહ્યો. દાન, શીયળ, તપ અને ભાવનાના પૂર ઉમટ્યા. આ ચાતુર્માસનો યશ પૂ. મહાસતીજીના કાળે જાય છે. આ ચાતુર્માસ યોરીવલીના ઇતિહાસમાં સુવર્ણાક્ષરે અંકિત થયે. આવો લાભ વારંવાર મળવો અશકેલ છે. સંઘના બાઈબહેનોએ ખૂબ લાભ લીધો છે. અનેકવિધ વ્રત-નિયમો ઘણી મોટી સંખ્યામાં થયા છે. પૂ. મહાસતીજીએ આપણા નાના સંઘને જુદા જુદા મુખમાં મોટી કર્યો છે. આવા જ્ઞાની, ગંભીર અને શુભીયલ શુરૂણી રવિવારે આપણે ત્યાંથી વિદાય લેશે. તેમને વિદાય આપતા આપણું હૈયું ભરાઈ જાય છે. પૂ. મહાસતીજીનો આપણા ઉપર મહાન ઉપકાર છે.

પૂ. મહાસતીજીએ આપણી પાસે ક્ષમા માંગી, તો પૂ. મહાસતીજીને તો ક્ષમાપના માંગવાની ન હોય. આપણે બધા ભૂલને પાત્ર છીએ. આ ચાતુર્માસના પાંચ મહિનામાં આપણા સંઘના કોઈ પણ બાઈ-બહેનથી પૂ. મહાસતીજીના ઠાણા-૮ ની કોઈ પણ અવિનય, અશાતના અભક્તિ થઈ હોય અગર આપણે પૂ. મહાસતીજીની સેવા ન કરી શક્યા હોઈએ તો હું આપણા સકળ સંઘ વતી, કમિટીના સભ્યો વતી પૂ. મહાસતીજી પાસે ક્ષમા માંગુ છું. પૂ. મહાસતીજી વિશાળ દિલના છે. તે આપણને ક્ષમા આપશે તેવી આશા રાખું છું. પૂ. મહાસતીજી વિદાય લેશે. આટલું બાલતા હૃદય ભરાઈ જાય છે. હું બેઈ શકું છું કે દરેક બાઈ-બહેનોની આંખો વિયોગના આંસુથી છલકાઈ ગઈ છે. આ ખતાવી આપે છે કે આપણને પૂ. મહાસતીજી પ્રત્યે કેટલો પ્રેમ છે ! અંતમાં પૂ. મહાસતીજી પાસે હું કરી કરીને ક્ષમા માંગું છું અને વિનંતી કરું છું કે પૂ. મહાસતીજી ! આપ આ ક્ષેત્રમાં ધર્મભાવનાનું જે બીજ વાવીને બચો છો તેને સિંચન કરવા વહેલા વહેલા યોરીવલીમાં પધારશો. આ નાનકડા સંઘને ભૂલી ન જશો ને કરીને ચાતુર્માસને લાભ આપશો. એટલું કહી વક્તવ્ય બંધ કરું છું. (જય જિનેન્દ્ર)

રસીકેલાઈ પારેખ :-પરમ પૂજ્ય, પંચમહાવ્રતધારી, પ્રખર વ્યાખ્યાતા, મહાન વિદુષિ બા. પ્ર. પૂ. શારદાબાઈ મહાસતીજી તથા અન્ય સતીજીઓ ! માતાઓ, બહેનો, વડીલો અને ભાઈઓ !

આજ રોજ પૂ. મહાસતીજીઓને વિદાય આપવા માટે આપણે બધા એકત્ર થયા છીએ. ઘણા વર્ષોની આપણી વિનંતીનો સ્વીકાર કરી પૂ. મહાસતીજી યોરીવલીમાં ચાતુર્માસ પધાર્યા. પૂ. મહાસતીજીના ચાવિત્રના પ્રભાવે ચાતુર્માસમાં અનેક ઉત્સાહ ને આનંદ વર્ત્યો છે. દાન, શીયળ, તપ-ભાવનાની ભરતી આવી છે. આપણા સદ્ભાગ્યે આપણને એક અધિક માસનો લાભ મળ્યો છે. આ પાંચ માસમાં આપણા સંઘમાં કદી નહિ થયેલ એવી અદ્ભુત તપશ્ચર્યાઓ

થઈ છે. જેમાં ઘણાં ભાઈ બહેનોએ આજીવન બ્રહ્મચર્યવ્રતની પ્રતિજ્ઞાઓ કરી. સોળ સોળ માસખમણ, ઉપવાસનો એક સિદ્ધિતપ તથા ૨૧, ૨૦, ૧૬, ૧૦, ૬, ૮ અને છકાઈની નાની મોટી મળી બસો (૨૦૦) ઉપરાંત તપશ્ચર્યાઓ થઈ. મારા મત મુજબ પૂરા વિભાગમાં આપણે ધોરીવલી સંઘ જેન વસ્તીના પ્રમાણના હિસાબે તપશ્ચર્યામાં પહેલો આવે છે. પાંચ માસ આપણા સંઘમાં યજુર્વેદ જેવા જ રહ્યા અને સંઘ ધર્મશાધનાથી ગાજતો ને શુજતો રહ્યો છે. આ બધા પ્રભાવ પૂ. મહાસતીજનો છે. તેમની વ્યાખ્યાન આપવાની શૈલી એવા પ્રકારની છે કે નાના મોટા દરેક વર્ગને એક વખત વ્યાખ્યાન સાંભળ્યા પછી બીજે દિવસે તેના અનુસંધાનરૂં વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે અચૂક આવવું જ પડે એટલે શ્રોતાગણને પકડી અને જકડી રાખવાની શક્તિ પૂ. મહાસતીજમાં છે. તેમની વણીમાં એવું અમૃત ભર્યું છે કે તે દરેકના હૃદયમાં આરપાર ઉતરી જાય છે. આવી છે તેમની તેજસ્વી વ્યાખ્યાન શૈલી. આ ચાતુર્માસ ધોરીવલી સંઘના ઇતિહાસમાં સુવર્ણાક્ષરે લખાયે અને હંમેશને માટે ચાહ રહેશે તેવું અભૂતપૂર્વ અનુભવ છે.

પૂ. મહાસતીજ ધોરીવલી પધારવાથી ધર્મભાવનાની જ્યોત પ્રગટી છે. ધોરીવલી સંઘને જાગૃત કરવા મહાસતીજએ પાંચ પાંચ મહિના સુધી સતત વીતરાગવાણીનો ધોધ વહાળ્યો છે. તે બદલ આપણે તેમના ઋણી છીએ. પૂ. મહાસતીજ કરીને ધોરીવલી પધારી અમને લાભ આપ્યો એવી હું ધોરીવલી સંઘ વતી આપને નમ્ર વિનંતી કરું છું. પૂ. મહાસતીજએ આપણી પાસે ક્ષમા માંગી તે તેમની સરળતા, નમ્રતા ને ઉદારતા છે. પૂ. મહાસતીજએ આપણી પાસે ક્ષમા માંગવાની હોય જ નહિ. આપણે તેમનો ઘણી વાર અપરાધ કર્યો હશે અને જાણતા અજાણતા આપણાથી નાનીમોટી ઘણી ભૂલો થઈ હશે તે માટે આપણે નમ્રતાપૂર્વક ક્ષમા માંગવી જોઈએ. પૂ. મહાસતીજ આદિ ઠાણા ૮ રૂં આપણાથી મન દુભાયું હોય, તેમની સેવાભક્તિ ન કરી શક્યા હોય અગર સેવાભક્તિ કરવામાં કચાશ રહી હોય તો મન-વચન-કાયાથી મારાથી તેમજ મેનેજીંગ કમીટી વતી તથા શ્રી સંઘ વતી પૂ. મહાસતીજ પાસે ક્ષમા માંગું છું.

પૂ. મહાસતીજ ! આપને વિદાય આપતા અમારા અંતરમાં ખૂબ દુઃખ થાય છે. અમારી આંખો અશ્રુથી ભરાઈ જાય છે. અંતમાં વિદાયમાં આપને ખૂબ શાંતા રહે અને આપ દિનપ્રતિદિન વીતરાગ શાસનને વધુ ઉજ્જત બનાવો, તે માટે પ્રભુ આપને શક્તિ પ્રદાન કરે એ જ મારા અંતરની પ્રાર્થના સહિત વિરમું છું. જય જિનેન્દ્ર.

ધનસુખભાઈ પાઠશાહ :-પરમપૂજ્ય, પ્રતિભાશાળી, વંદનીય, મહાન જ્ઞાની, મહાન વિદ્વાંસી બા. બ્ર. પૂ. શારદાભાઈ મહાસતીજ તથા અન્ય મહાસતીજઓ ! માતાઓ, ભાઈઓ, ને બહેનો !

જે ચાતુર્માસની આપણે ચાતક પક્ષીની જેમ રાહ જોતા હતા તે ચાતુર્માસનો પંદર વર્ષે આપણને લાભ મળ્યો. પાવનકારી ચાતુર્માસના પાંચ પાંચ મહિના પલકારામાં પસાર થઈ ગયા, તે આપણને ખબર પડી નહિ. પૂ. મહાસતીજએ તા. ૨૨ જુનના દિવસે ધોરીવલીમાં ચાતુર્માસ મંગલ પ્રવેશ કર્યો હતો અને તા. ૨૫ નવેમ્બરના દિવસે ચાતુર્માસ

પૂજી કરી. તા. ૨૭ મીને રવીવારે પૂ. મહાસતીજી વિહાર કરશે. પૂ. મહાસતીજી પધાર્યા ત્યારે સૌના દિલમાં ખૂબ આનંદની ઉર્મિઓ ઉછળતી હતી. અને આજે આપણા સૌના દિલમાં ખૂબ હુઃખ થાય છે.

પૂ. મહાસતીજીએ પાંચ મહિના સુધી વીતરાગ વાણીને અરખલિત પ્રવાહ વહાવ્યો છે અને આપણને અમૂલ્ય વાનગી પીરસી છે. તેમજ અથાગ પરિશ્રમ કરી આપણા ક્ષેત્રમાં જથ્થાબંધ વહેપાર કર્યો છે. તેઓ હોલસેલ વહેપારી છે. વહેપારીને કમાણી થતી હોય ત્યારે ગમે તેટલું કામ કરે તો પણ થાક લાગે નહિ તેમ આપણા પૂ. મહાસતીજીને વહેપાર ધમધોકાર ચાલતો હતો એટલે તેમને થાક લાગ્યો નથી. પૂ. મહાસતીજીની તળિયત ઘણીવાર ખરાબર ન હોય છતાં તેને નહિ ગણકારતા આપણને વીતરાગ વાણીને લાભ આપ્યો છે.

પૂ. મહાસતીજીનું આત્મભળ અદ્ભૂત છે. પરોપકારી આત્માઓ બીજાના હિત માટે પોતાના દેહની દરકાર કરતા નથી, તે જ રીતે પૂ. મહાસતીજીએ પોતાના શરીરની પરવા કર્યા વિના આપણને ધર્મ પમાડવા માટે અથાગ પરિશ્રમ કર્યો છે. જૈનેતરોએ પણ પૂ. મહાસતીજીને ખૂબ લાલ લીધો છે. પર્યુવણ પછી પણ ઉપાશ્રય માનવમેહનીથી ભરચક રહ્યો છે, તે પૂ. મહાસતીજીની વાણીનો પ્રભાવ છે. પૂ. મહાસતીજીની વાણીમાં અલૌકિક બળ છે. તેમના વ્યાખ્યાનના પુસ્તકો પરદેશમાં પણ ખૂબ પ્રસિદ્ધિ પામ્યા છે, અને જૈન-જૈનેતરો સહુ તે જ્ઞાનનો લાભ લે છે. આવા સૌનો નૌકા સમાન છે. તે પોતે તરે છે બીજાને તારે છે.

આ ચાતુર્માસમાં તપશ્ચર્યાઓ ખૂબ થઈ છે. નવા નવા મત નિયંત્ર થયા છે. પ્રભાવનાઓ પણ ખૂબ સારી થઈ છે જે આટલા વર્ષોમાં રેકેડ તોડ્યો છે. આવું ચાતુર્માસ આપણા સદ્ગમાગ્યે જ સાંપડ્યું છે. સમય ઘણો થઈ ગયો છે. મારા પહેલા બંને રસીકમાઈ ઘણું કહી ગયા છે, એટલે હું મહાસતીજીની ક્ષમા માંગી ફરીને યોરીવલી ક્ષેત્રને પાવન કરવા વહેલા વહેલા પધારશો અને ચાતુર્માસનો લાભ આપશો. શાસનદેવ આપને ખૂબ શક્તિ આપે, આપ વિહારમાં ખૂબ શાતા પામે. એવી પ્રાર્થના સહિત વિરમું છું.

શારદા દર્શન ભા ૧-૨-૩ સમાપ્ત

તા. ૬. પૂ. મહાસતીજીએ વ્યાખ્યાન પાંચે મહિના દરરોજ દરમ.વ્યા છે પણ પુસ્તક ઘણું મોટું થઈ જવાથી કાંઈક બપોળે વ્યાખ્યાનનો સાર-લેગો કરી એકેક વ્યાખ્યાનમાં લખ્યો છે. શારદા દર્શન પુસ્તકમાં કોઈ પણ પ્રકારની ભૂલ રહી હોય તો વ્યાખ્યાનકારકની કે લખનારની નથી પણ સુદ્રવ્ય હોય છે. તો આ માટે વાંચકોને વિનંતી કરવામાં આવે છે કે આપને વ્યાખ્યાન છાપવામાં પ્રેસની કોઈ ભૂલ દેખાય તો શુદ્ધિપત્રકમાં જણાવો, છતાં કોઈ ભૂલ દેખાય તો વાંચકોને સુધારીને વાંચવા નમ્ર વિનંતી છે.

ખંભાત સંપ્રદાયના સ્વ. આચાર્ય ગચ્છાધિપતિ પૂજ્ય ગુરૂદેવ બા. ૫૫

શ્રી રત્નચંદ્ર ભહારાજ સાહેબના

શ્લોકો

નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરી, વર્ધમાન સ્વામીને ચરણે પડી.
સાર વિનાના સંસારથી તરવા, ગુરૂગુણગુંજને સુક્રિતને વરવા
સરસ્વતીદેવી જીભ પર બેસજો, શુદ્ધ અમારી મતિ રે કરજો
સ્વીકારું શરણું તમારું આજ, અકથ્ય ગુણોને કહેવાને કાજ.
દેજો અક્ષરજ્ઞાન અનંતુ, ગુરૂદેવનું ચારિત્ર હંતું બળવંતુ
દિવ્ય પ્રસાદી આપજો સુજને, વંદન કરું છું ભાવથી તુજને.
રત્નગુરૂજીનો કહું છું શ્લોકો, એક ચિત્તે તમે સાંભળજો લોકો
બુદ્ધિવંત પાસે મારી શી બુદ્ધિ, ઇન્દુ પાસે જેવી તારાની રિદ્ધિ.
કોઠીનૂર પાસે શું કાચની શક્તિ, આપની હું શું કરું ભક્તિ
ભક્તિની શક્તિ આપજો અતિ, મારામાં છે રે અદ્ય બુદ્ધિ.
સાબરકાંઠે ગલિયાણા ગામે, જન્મ્યા ગુરૂજી એક જ ગામે
સંવત ૧૯૪૨ સાલે, કારતક સુદ અગિયારસ દિને.
ક્ષત્રિય કુળમાં કોઠીનૂર પ્રગટ્યો, જેતાભાઈને ઘેર ચમક્યો.
માતા જ્યાંબેનનો હીરો, સંયમ લેવામાં બન્યો છે શૂરો.
સૂર્યના કિરણો ફેલાતા બધ, તેમ તેમ ગુરૂદેવ મોટો થાય
પુત્રના આવા લક્ષણો જોયા, તેથી સ્વાભાઈ નામ દેવાય.
ફના કાલા વીણાવા કાળે, વટામણુ મામમાં ગુરૂજી જાવે
સતીજીનું સ્તવન સુણી, અંતરમાં ગૌરાગ્યની વીણા વાગી.
ગુરૂજી સ્વામીનારાયણ પંથના ગઢડા શહેરમાં આવીને રહ્યા
તે પંથના મહંતે એમ રે કીધું, તમારો ભાગ લઈને આવો.
લક્ષ્મી હોય ત્યાં સંયમ કેમ કહેવાય, ગુરૂજીના મનમાં વિચાર થાય.
પરમ પ્રતાપી વિરહ વિભૂતિ, છગન ગુરૂજી ક્ષત્રીય ભતિ.
ગુરૂજી પાસે આવીને મહ્યા, સંયમના તેજ સવાયા થયા,
કુટુંબીજનોની આજ્ઞા લઈને, આબ્યા ગુરૂજી ખંભાત ગામે.
મહંસુદી પાંચમ દિને, ખંભાત શહેરે જોગ્યવ થાયે.
ગુરૂજીએ પાઠ્યું ઉત્તમ નામ, રત્નચંદ્ર ભહારાજ નામ.
કયા સરલતા ગુરૂજીને વર્ણ, અભ્યાસ કરીને પંડિત બન્યા,

અર્પણતાનો અજબ નમૂનો, જેથી મેળવ્યો જ્ઞાન ખળનો.
 ક્ષમાની અભેદ મૂર્તિ ગુરુજી, દેશે દેશમાં પામ્યા રે ખ્યાતિ.
 શાસ્ત્રોત્તુ અનુપમ જ્ઞાન મેળવી, લખ્યા સિદ્ધાંત આપે બહુભારી.
 અજમેર સાધુ સંમેલન થયું, જઇને ગુરુજીએ પદ શોભાવ્યું,
 શાસનમાં આવા કોહીનૂર હીરા, જેના ન મળે, જગમાં ભેટા.
 વૃદ્ધપ વૈશાખ વદ દશમે, છગન ગુરુજી સ્વર્ગે સિધાવે,
 આચાર્ય પદવીએ ગુરુજી આવે, સાણુંદ શહેરમાં ગુરુજી પધારે.
 અમીરસ વાણી ગુરુજી વરસાવે, મને દીક્ષાના ભાવ રે જાગે
 રત્ન જેવા રત્નગુરુજી મહત્તા, જીવન ભાગના માળી બન્યા,
 આપ્યું છે મને સંયમ રત્ન, ગુરુજીને કરું કોટી વંદન.
 આપના શિષ્ય ખોડાજી સ્વામી, કૃલચંદ્રજી સ્વામીને હર્ષહસુનિ,
 પાર્વતીબાહુ સ્વામી, પરસુનબાહુ સ્વામી, જસુબાઈ સ્વામીની શોભતી ભેડી.
 ક્યાન ગુરુજી અનેરું ધરતાં, ધરતી ઉપર અદ્ધર થાતા.
 ચારિત્રતું તુર અનેરું હેતું, મૃત્યુને આપે ભાખી રે હીધું.
 ચાતુર્માસ ગુરુજી આવતા પહેલાં, આપને કોઈ પૂછવા આવતા,
 છેલ્લું ચાતુર્માસ ખંભાત ગામે, પધાર્યા ગુરુજી ખંભાત ગામે,
 સકામ અકામ મરણના ભાવો, બતાવે ગુરુજી વ્યાખ્યાન માંહે.
 ભાદરવા સુદ પાંચમ દિને, શરદીતું ભેર ખૂબ જ થાયે,
 તપસ્વી કૃલચંદ્રજી સ્વામીને આપે, ભાદરવા સુદ દશમ દિને,
 સંઘમાં ગુરુજીએ લાલ અપીને, સુખરૂપ તેમતું પારણું કરાવે
 ભાદરવા સુદ દશમ દિને, મૃત્યુની તમે તૈયારી કરી.
 બારવાગે શરદીતું ભેર થયું, ચાર આંગળા બતાવી કહી રે હીધું,
 ૪૮ વર્ષ સંયમ પાળી, આચાર્ય પદવી નવ વર્ષ દીપાવી.
 શાસન સેવા બળવી આપે, જૈન ધર્મના ગૌરવ કાળે,
 અંતિમ સમાધિ અનેરી ઝળકે, પરમ શાંતિના શબ્દ ઉચ્ચરે,
 સ્વરૂપ દશાની મોજને લૂંટે, સમાધિભાવે દેહ જ છૂટે.
 સંવત બે હજારને ચારની સાલે, ભાદરવા સુદ ૧૧ ને સોમવારે.
 શૂન્ય દિશાઓ ખંભાતની દિશે, દીપક જુગાએ ચાર જ વાગે.
 મૃત્યુ જીવન મહોત્સવતાની, પંહિત મરણને ગયા છે પામી,
 સુખની કાંતિ અનેરી ચમકે, આશ્ચર્ય સાથે આંસુઓ વરસે.
 ખંભાત સંઘમાં હાહાકાર ધવાયો, આઘાત સૌના દિલમાં વ્યાપ્યો,
 મૈત્રી મિત્રારો મૃત્યુએ ઠગ્યો, સંમહાયનો મોજ તો પડ્યો,

સૈમાજનો જ્ઞાન સ્તંભ હગમગ્યો, સંધનો સૂર્ય આજ આધગ્યો.
 ગુજરાતનો સાચો સિંહ જ સૂતો, શિખાઓને તો આજ જ તૂટ્યો.
 શાસનનું ઉત્તમ જવાહીર ભતા, અંતિમ દર્શને લોકો ઉભરાતા,
 અળહળતું રત્ન આજે રોળાયું, ગુરૂદેવ ભતાં તિમિર છવાયું.
 ગુરૂદેવની ખોટ હૃદયમાં ખટકે, નાવિક વિનાની નૈયા અટકે.
 જૈન શાસનનું સાચું કોહિનૂર, પાપ ઉદયથી થયું છે ફર.
 ગુરૂદેવ મારા આદ્યા રે ગયા, શોધું હવે ક્યાં રત્નગુરૂ મારા
 સ્વર્ગમાં ગુરૂ આપ બિરાળો, આશીષ અમને ઉરની દેળો
 મહેશ્વરા મનની પૂરી રે કરળે વહેલા વહેલા દર્શન દેળો
 સતી શારદા, ગુરૂ ગુણ ગાયે, અશ્રુ લીની આંખે અંજલિ અર્પે

શારદા દર્શન પુસ્તકના અગાઉથી ગ્રાહક ચનારની નામાવલી

પુસ્તકની સંખ્યા

૧૦૦૦ શ્રી વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ કાંદાવાડી
૭૫૦ શ્રી વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ ઘાટકોપર
(ઈસ્ટ)

૫૦૦ „ વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ મદાડનામાઈઓ
૨૦૦ „ વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ વાલકેશ્વર
૨૦૧ „ ખંભાત સ્થા. જૈન સંઘ.

હ. મૂળચંદ્રભાઈ પૂજારીવાળા.
ખંભાત

૨૦૦ „ મણીલાલ શામળભાઈ વીરાણી. મુંબઈ

૧૫૧ „ વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ કાંદીવલી.

૧૨૫ „ સુનીલાલ મૂળભાઈ મોટાણી મુંબઈ.

૧૦૧ „ અંતીલાલ ચંદુલાલ મહેતા વાલકેશ્વર

૧૦૧ „ સૌરાષ્ટ્ર સ્થા. જૈન સંઘ અમદાવાદ.

૧૦૦ „ જગનલાલ શામળભાઈ વીરાણી. મુંબઈ

૧૦૦ „ ગીરજાશંકર ખીમચંદ શેઠ મુંબઈ.

૧૦૦ „ વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ અધેરી વેસ્કે

૧૦૦ „ વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ મુલુન્ડ

૭૫ અ. સૌ. નીલાબેન વિનયચંદ દેસાઈ
ચીચપોકલી.

૫૧ „ મતાપ બધસં ચાંદીવાલા. વાલકેશ્વર

૫૧ કૃષ્ણકર્ત મદતલાલ ઝવેરી ખંભાતવાળા.
વાલકેશ્વર

૫૧ અ. સૌ. સુભદ્રાબેન રસીકલાલ ઝવેરી
પાલનપુરવાળા મુંબઈ

૫૧ અ. સૌ. સુભદ્રાબેન દલાપતભાઈ ઝવેરી
પાલનપુરવાળા. મુંબઈ

૫૧ રમેશચંદ્ર વાડીલાલ શાહ વલિપાઈ

૫૧ રવીચંદ સુખલાલ શાહ દાદર

૫૧ „ વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ દાદર.

૫૧ „ વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ વલિપાઈ

૫૧ „ જૈન શ્વેતાંબર સ્થા. જૈન સંઘ ઝરીયા

૩૬ „ નાનચંદ શાંતિદાસ સ્થા. જૈન સંઘના
ભાઈઓ. સાચુંદ

પુસ્તકની સંખ્યા

૩૧ „ સ્થાનકવાસી જૈન સંઘ એડા.

૩૧ „ આદીનાથ પ્રાર્થના મંડળ યોરીવલી. હ
મવીણુભાઈ

૨૫ „ ઠાકોરલાલ અંબાલાલ શાહ મુંબઈ

૨૫ „ ચીમનલાલ છાટાલાલ કાપડીયા ખંભાત
વાળા. વાલકેશ્વર

૨૫ પટેલ વાડીલાલ ફૂલચંદ ખંભાતવાળા.
વાલકેશ્વર.

૨૫ જોડાલાલ નેમચંદ શાહ ખંભાતવાળા
મુંબઈ.

૨૫ શ્રીમતી કાકીલાબેન પ્રજ્ઞદાસ સહ રાજ
ભમનગર.

૨૫ હીરાબેન ટાકરશી પ્રેમજી ગાલા ઘાટકોપર

૨૫ એસ. લવચંદ એન્ડ કું. યોરીવલી

૨૫ „ વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ આણી

૨૫ „ હરખચંદ માડન કોટ

૨૫ „ નગીનદાસ ગોવિંદજી લાડીયા મલાડ.

૨૫ „ પ્રેમચંદ ઉજ્જવશી શાહ

૨૫ કચ્છી વીશા ઓશવાળ જૈન સેવા
સમાજ. કુર્લા.

૨૫ શાહ વાડીલાલ જગનલાલ સાચુંદ

હ. નટવરભાઈ તથા પ્રાણુલાલભાઈ

૨૫ „ નાથાલાલ હરખચંદ વાધાણી

૨૫ હીમતલાલ લીલાધર બાટનીયા ઉપલેટા

૨૫ „ મફુલચંદ નાથાલાલ વાધાણી

૨૧ અંતીલાલ તારાચંદ શાહ ઘાટકોપર

૨૧ વિપ્રુભાઈ હરજીવનદાસ સાયન.

૨૧ અ. સૌ. પ્રુષ્પાબેન તારાચંદ અવલાણી
મહુંગા

૨૧ „ શાન્તીલાલ વર્ધમાનભાઈ બેનાણી
અમદાવાદ

પુસ્તકની સંખ્યા

- ૨૧ „ વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ શાન્તાકુંજ
૧૬ „ પાનાચંદ મગનલાલ શેઠ મુંબઈ
૧૫ „ કાકુભાઈ વીજપાર માહુંગા
૧૫ „ દીલ્હી યુજરાતી સ્થા જૈન સંઘ
હ. લલ્લુભાઈ ગોહેલ
૧૫ „ મેઘજી વેલજી માહુંગા
૧૩ „ સ્થા. જૈન સંઘ વસો
૧૩ „ લીલાબેન વિનોદરાય શાહ અંબેરી
૧૨ „ શ્રીમતી હીરાબેન રસીકલાલ પારેખ બેરીવલી
૧૨ એક સદ્ગૃહસ્થ
૧૧ શ્રી ધીરજલાલ તલકચંદ શાહ મલાડ,
૧૧ ઉધના મિત્ર મંડળ હ. શ્રી ચંદુભાઈ
૧૧ „ નટવરલાલ હરખચંદ શાહ માહુંગા
૧૧ કીરિટ વીભા વસર
૧૧ જ્યંતીલાલ સી. શાહ વીલેપાલાં
૧૧ નમદાબેન મગનલાલ ગોસળીયા બેરીવલી
૧૧ કુસુમબેન રાયચંદ ભીમાણી બેરીવલી
૧૧ „ અમુલખ હીમજી ગાંધી મલાડ
૧૧ „ શાંતિલાલ યુનીલાલ ઝવેરી અંભાત
વાળા વાલકેશ્વર
૧૧ ડોક્ટર જી. એમ. ઝાડવા બેરીવલી
૧૧ કલ્યાણજી કપુરચંદ શાહ મુંબઈ.
૧૧ મણીબેન મગનલાલ છેડા.
૧૧ નિર્મળા બેન જલ્દવજી દેવજી દેડીયા.
૧૧ શ્રી વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ કલ્યાણ
૧૧ „ વર્ધમાન પ્રજ્ઞાસ તુરખીયા
૧૧ „ જીવેન્દ્ર રતીલાલ શાહ બેરીવલી
૧૧ „ દલપતલાલ માણેકચંદ મહેતા સુરત
૧૧ „ સ્થા જૈનસંઘ કઠોર
૧૧ „ સાવલા કેશવજી રવજીમાઈ
૧૧ શ્રીમતી શાન્તાબેન જેસંગમાઈ દડીયા
જનનગરવાળા. મુંબઈ.
૧૧ શ્રી નાગરદાસ માણેકચંદ લખતરવાળા
૧૧ „ કિશોરચંદ્ર સી. પરીખ. ઘાટકોપર
૧૧ „ હીરજી સેજવાલ

પુસ્તકની સંખ્યા

- ૧૧ કાંતિલાલ નેચંદ સંઘવી વિરમગામ
૧૧ „ રમેશચંદ્ર કસ્તુરચંદ શાહ બેરીવલી
૧૧ „ કાન્તિલાલ લીલાધરમાઈ બેરીવલી
૧૧ „ પ્રીતમલાલ મોદનલાલ દકતરી મુંબઈ
૧૧ „ કીશોરચંદ્ર મગનલાલ ગાંધી બેરીવલી
૧૧ „ ચીમનલાલ હીરાચંદ શાહ સાયુદ
૧૧ અ. સી. તારાબેન ચીમનલાલ શાહ સાયુદ
૧૧ અ. સી. કુમુદબેન શાંતિલાલ મહેતા સાયન
૧૧ શ્રી નેમચંદ નાનચંદ શાહ મુંબઈ
૧૧ „ બાવળા સ્થા. જૈન સંઘ.
૧૦ „ કુંવરજી મોણસી ગાંધી બેરીવલી,
૧૦ „ રાધવજી સામજી ગાંધી
૧૦ „ કેશવલાલ હીમજીમાઈ ગાંધી લી બડી
૧૦ „ અમીચંદ ઝોઘડમાઈ સંઘવી
૧૦ „ કાન્તીલાલ મોહનલાલ મહેતા બેરીવલી
૧૦ ભાનુબેન ખેતશી રતનશી ગડા.
૧૨ ભોગીલાલ નારણજી મુંબઈ
૧૦ શ્રી રાયચંદ્ર કીશનલાલજી જૈન. ન હરખાર
૭ સકરીબેન રાયપુરવાળા
૭ શ્રી દામજી તેજસી વોરા બેરીવલી
૭ „ પ્રફુલ્લ હરખચંદ સંઘવી કાંદીવલી
૭ લલીતાબેન રમણીકલાલ શાહ બેરીવલી
૭ શ્રી લાલચંદ લખમીચંદમાઈ સાયુદ
૬ „ મનસુખલાલ ગીરધરલાલ લાડીયાબેરીવલી
૫ નાયાલાલ દોશી બેરીવલી
૫ સ્નેહલતા હસમુખલાલ ગાંધી બેરીવલી
૫ રતીચંદ કીરચંદ શેઠ મલાડ
૫ મળલાલ સૌમાગ્યચંદ સાવકીયા કાંદીવલી
૫ વીરચંદ વનમાળીદાસ વોરા બેરીવલી
૫ ગ્રેમચંદ ખોડીદાસ મળીયા બેરીવલી
૫ લલીતાબેન જીવતમાઈ પારેખ માહુંગા
૫ ચંચળબેન ઝોબાળીયા માહુંગા
૫ કાન્તાબેન એન પોપટાણી માહુંગા
૫ શાન્તાબેન વેલજી માલદે
૫ યુવવંતીબેન તારાચંદ કોઠારી બેરીવલી
૫ વિનોદચંદ્ર રતીલાલ બારમાયા મુલુન્ડ

પુસ્તકની સંખ્યા

- ૫ પ્રવીણ્યંદ્ર દલપતરામ મહેતા બેરીવલી
 ૫ શાંતિલાલ હરીલાલ સોમાણી બેરીવલી
 ૫ જ્યંતીલાલ પ્રભુદાસ શાહ વીલેપાર્લા
 ૫ ધીરજીલાલ માધવજી દોશી બેરીવલી
 ૫ મનુભાઈ ભાલાણી. હ. ચ પાળેન બેરીવલી
 ૫ વીરેન્દ્ર ચંદુલાલ સંઘવી બેરીવલી
 ૫ કાન્તીલાલ મગનલાલ તલસાણીયા બેરીવલી
 ૫ લક્ષ્મીચંદ જીવીદાસ સંઘવી બેરીવલી
 ૫ કુંવરજી દેવરાજ શેઠીયા બેરીવલી
 ૫ શાંતિલાલ રવજીભાઈ બેરીવલી
 ૫ ચંદ્રકાન્ત મનસુખલાલ ગોપાણી બેરીવલી
 ૫ નાનચંદભાઈ મગનલાલ સંઘાણી બેરીવલી
 ૫ ડોસાભાઈ અભેચંદ મોદી બેરીવલી
 ૫ સવાઇલાલ ખેતશીભાઈ સંઘવી વીલેપાર્લા
 ૫ મનસુખલાલ ભાઈચંદ ટીબડીયા બેરીવલી
 ૫ ચંદ્રકાંત તારાચંદ ગાંધી બેરીવલી
 ૫ ચંદુલાલ કુંગરશી દોશી બેરીવલી
 ૫ ચંપકલાલ ભાઈચંદ ટીબડીયા બેરીવલી
 ૫ માનકુંવરખેન તારાચંદ મહેતા બેરીવલી
 ૫ વૃંદાવન હરજીવન શેઠ મલાડ
 ૫ બાવીશી શાંતિલાલ ભવાનભાઈ
 ૫ ભવાનજી રામસી સંગોષ
 ૫ પ્રવીણ્યંદ્ર કાનજીભાઈ દોશી બેરીવલી
 ૫ તારામતી કનુભાઈ ગાંધી બેરીવલી
 ૫ મનસુખભાઈ કાનજીભાઈ કાંઠીવલી
 ૫ અ. સો. હસમતી વિનયચંદ્ર સંઘવી
 મદ્રાસ

પુસ્તકની સંખ્યા

- ૫ પરસોત્તમદાસ અંબાલાલ શાહ,
 હ. મહેશ (ખંભાતવાળા) મુંબઈ
 ૫ જગદીશભાઈ કામદાર મુંબઈ
 ૫ પાંચજીભાઈ ભીમશીભાઈ મુંબઈ
 ૫ હીમતલાલ લીલાધર બાટવીયા, ઉપલેટા
 ૫ મીઠુભાઈ ચોપાટી મુંબઈ
 ૫ ગાંધીનગર સ્થા. જૈન સંઘ
 ૫ મગનલાલ વેલજીભાઈ સાવલા મુંબઈ.
 ૫ જયવંતભાઈ શાંતિલાલ શાહ
 ૫ હરીલાલ જગનભાઈ બેરીવલી
 ૫ ધનજી હીરજી કેનિયા મુંબઈ
 ૫ ઔપકા હીરાલાલ શાહ જૈન.
 ૫ પટેલ હોટાલાલ આશારામ સાણુંદ
 ૫ ગાંધી જીવજીલાલ રાણિકચંદ સાણુંદ
 ૫ ભોગીલાલ રાજપાળ સાણુંદ
 ૫ પટેલ મહાસુખભાઈ ડોસાભાઈ સાણુંદ
 ૫ ન્યાયચંદ હીરાચંદભાઈ શાહ સાણુંદ
 ૫ શાહ પોપટલાલ રાયચંદભાઈ સાણુંદ
 ૫ ભવનલાલ રોશનલાલ સાણુંદ
 ૫ શાહ જેઠાલાલ ત્રિભોવનદાસ સાણુંદ
 ૫ કોઠારી વાડીલાલ મોહનલાલ સાણુંદ
 ૫ પટેલ પરસોત્તમદાસ હરજીવનદાસ સાણુંદ
 ૫ પટેલ ઠાણાભાઈ દેવીદાસ સાણુંદ
 ૫ પટેલ ખીમચંદ નરસીદાસ સાણુંદ
 ૫ પટેલ કુલાભાઈ આશાભાઈ સાણુંદ
 ૫ ભીખાલાલ નાગરદાસ સાણુંદ
 ૫ હીરાલાલ પૂનમચંદ ભાવસાર સુરત

શ્રી વધ્માન સ્થાનકવાસી જૈન સંઘ ઝોરીવલી.

લોકમાન્ય તિલક રોડ, ઝોરીવલી (પશ્ચિમ) મુંબઈ ૪૦૦૦૬૨
શ્રી સંઘની પ્રવૃત્તિઓ શ્રી સંઘ હસ્તક ચાલતા ખાતાઓ

શ્રી વધ્માન તપ આચંબીલ ખાતું

„ ધર્મસંસ્કાર કેન્દ્ર જૈન શાળા

(ઝોરીવલીમાં ત્રણ સ્થળે ચાલે છે.)

„ કેળવણી ખાતું

„ સર્વોદય ઉદ્યોગ મંદિર

„ સાર્વજનિક ઉદ્યોગ મંદિર

„ જીવદંયા ખાતું

„ માનવ રાહત ખાતું

„ સંઘ સંચાલિત વધ્માન કલીનીક.

શ્રીમતી નંદકુંવર બહેન રસીકલાલ પ્રભાશંકર શેઠ

સાર્વજનિક હોસ્પિટાલ

એકસ ૨ વિભાગ, પેથોલોજી વિભાગ

બે ઓપરેશન થીયેટર, સાથેના સુસજ્જ

આશરે ૪૫ બિછાનાની હોસ્પિટાલ.

શ્રી સંઘ સંચાલિત સ્વધર્મી સ્ટોર

જેમાંથી રાહતથી સ્વધર્મી બંધુઓને અનાજનું

વિતરણ થાય છે.

શ્રી વર્ધમાન સ્થાનકવાસી જૈન સંઘ બોરીવલી

લોકમાન્ય તિલક રોડ બોરીવલી (પશ્ચિમ) મુંબઈ-૪૦૦૦૬૨ સ્થાપના ઈ. સ. ૧૯૫૨, ઉપાશ્રય ઉદ્ધાટન ઈ. સ. ૧૯૫૮ શ્રીસંઘની સ્થાપના ૩૯૫૨થી થઈ ૧૯૫૨ થી ૧૯૫૭ સુધી સુશ્રાવકોને વ્યાખ્યાન માટે નિમંત્રણ આપી પચુંબણ પર્વ બહાર જગ્યા લઈ ઉજવવામાં આવતા હતા. ૧૯૫૮માં ઉપાશ્રયના મંકાનનો કબજો મળ્યો અને ઉપાશ્રયનું ઉદ્ધાટન થયું જોટલે ૧૯૫૮માં પ્રથમ આતુર્માસ થયું. ૧૯૫૮થી ૧૯૭૭ સુધીના ૨૦ આતુર્માસોની અમે સહર્ષ નોંધ લેતા ગૌરવ અને આનંદ અનુભવીએ છીએ.

સંવત ઈ. સ.

- (૧) ૨૦૧૪ ૧૯૫૮ લીંબડી સંપ્રદાયના પંડિત કવિવર્ષ મુનિ શ્રી નાનચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ આદિ ઠાણુ-૨
- (૨) ૨૦૧૫ ૧૯૫૯ લીંબડી સંપ્રદાયના પંડિત કવિવર્ષ મુનિ શ્રી નાનચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ આદિ ઠાણુ ૨ (તબિયતના કારણે બોરીવલી કૃષ્ણકુંજમાં, પચુંબણ દરમ્યાન ઉપાશ્રયમાં પધારેલા)
- (૩) ૨૦૧૬ ૧૯૬૦ લીંબડી સંપ્રદાયના તપસ્વી પૂ. ડુગરશી મહારાજ સાહેબ આદિ ઠાણુ-૨
- (૪) ૨૦૧૭ ૧૯૬૧ શ્રમણ સંઘીય વિદુષી પૂ. અણ્ણત કુંવરબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણુ-૩
- (૫) ૨૦૧૮ ૧૯૬૨ લીંબડી સંપ્રદાયના તપસ્વી પૂ. ડુગરશી મહારાજ સાહેબના સુશિષ્ય પૂ. નરસિંહમુનિ પૂર્વે તથા પચુંબણ દરમ્યાન કાંદીવલીથી પધારતા.
- (૬) ૨૦૧૯ ૧૯૬૩ પૂજ્ય સોધુ સાદવીજીની ઉપસ્થિતિ નહિ, કાંલાવાડથી સુશ્રાવક શ્રી હગનલાલ અદવજીભાઈ દોશી પચુંબણ પર્વ દરમ્યાન વ્યાખ્યાન આપવા પધાર્યા હતા.
- (૭) ૨૦૨૦ ૧૯૬૪ ભરવાળા સંપ્રદાયના મહાવિદુષી, પ્રખર વ્યાખ્યાતા પૂ. શ્રીધીભાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણુ-૨
- (૮) ૨૦૨૧ ૧૯૬૫ શ્રમણસંઘીય શાસ્ત્રજ્ઞ પૂ. માણેકકુંવરજી મહાસતીજી આદિ ઠાણુ-૩
- (૯) ૨૦૨૨ ૧૯૬૬ શ્રમણસંઘીય પ્રિયવક્તા પૂ. વિનયમુનિ મહારાજ સાહેબ આદિ ઠાણુ-૩

- (૧૦) ૨૦૨૩ ૧૬૬૭ અમલુસંઘીય પંડિત રત્ન પૂ. રાજેન્દ્રસુનિ મહારાજ સાહેબ
આદિ ઠાણા-૨
- (૧૧) ૨૦૨૪ ૧૬૬૮ અમલુસંઘીય શાસ્ત્રજ્ઞ પૂ. માણેકકુંવરજી મહાસતીજી
આદિ ઠાણા-૬
- (૧૨) ૨૦૨૫ ૧૬૬૯ બરવાળા સંપ્રદાયના મહાવિદુષી પ્રખર વક્તા પૂ. મોંઘી-
બાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૨.
- (૧૩) ૨૦૨૬ ૧૬૭૦ લીંબડી સંઘવી સંપ્રદાયના મહાવિદુષી, પ્રખર વક્તા બા.
જી. પૂ. લીલાવતીબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૬
- (૧૪) ૨૦૨૭ ૧૬૧૭ લીંબડી સંપ્રદાયના મહાવિદુષી, પ્રખર વ્યાખ્યાતા પૂ. હમ-
યંતીબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૫
- (૧૫) ૨૦૨૮ ૧૬૭૨ લીંબડી સંઘવી સંપ્રદાયના શાસ્ત્રપ્રેમી, વિદુષી બા. જી.
સુકેતાબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૪
- (૧૬) ૨૦૨૯ ૧૬૭૩ હમ્મ આઠ કેટી મોટી પક્ષના વિદુષી પૂ. મણીબાઈ મહા-
સતીજી આદિ ઠાણા-૧૦
- (૧૭) ૨૦૩૦ ૧૬૭૪ અમલુસંઘીય તત્ત્વચિંતક પૂ. મગનસુનિજી આદિ ઠાણા-૨
- (૧૮) ૨૦૩૧ ૧૬૭૫ ગોંડલ સંપ્રદાયના મહાવિદુષી, પ્રખર વ્યાખ્યાતા બા. જી.
પુષ્પાબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૩
- (૧૯) ૨૦૩૨ ૧૬૭૬ ગોંડલ સંપ્રદાયના મહા વિદુષી, પ્રખર વ્યાખ્યાતા બા. જી.
પૂ. લલિતાબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૮
- (૨૦) ૨૦૩૩ ૧૬૭૭ ખંભાત સંપ્રદાયના અધ્યાત્મવેત્તા, મહા વિદુષી, પ્રખર
વ્યાખ્યાતા બા. જી. પૂ. ચારદાબાઈ મહાસતીજી આદિ ઠાણા-૮
(જેઝોશ્રીનો વ્યાખ્યાન સંગ્રહ 'શારદા દર્શન' પ્રકાશિત.
યઈ રહ્યો છે.

શુદ્ધિ પત્રકે

વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ	વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૨	૧૨	૧૬	આચરો છે	આચરો છે	૧૧	૯૦	૨૯	થયું	થયું ને
૨	૧૩	૩૦	સંપત્તિમાંથી	સંપત્તિમાંથી	૧૧	૯૧	૭	રાખ્યો	રાખ્યો
૪	૨૬	૨૭	સદ્ગુહામિ	સદ્ગુહામિ	૧૧	૯૨	૨૦	એવો	એવો
૪	૨૬	૨૬	સ્પષ્ટો	સ્પષ્ટો	૧૧	૯૪	૩૨	આખરડેલ	આ રખડેલ
૪	૩૦	૧૦	કહે માણે કહે	કહે માણે કહે	૧૨	૯૭	૩૨	કપિલપુર ગયા	કપિલપુર ગયા
૪	૩૦	૨૫	સાળળી	સાળળી	૧૨	૯૮	૧૬	લુપ્ત પુત્તા	લુપ્ત પુત્તા
૪	૩૨	૧	કંકળુ	કંકળુ	૧૩	૧૦૫	૧	વરાળીની	વરાળીની
૪	૩૨	૧૫	કરી	કરી	૧૪	૧૦૮	૮	રથા છે,	રથા છે,
૪	૩૨	૨૮	દેશની	દેશની	૧૫	૧૧૬	૨૪	આરા	આરા
૪	૩૨	૩૨	ધર	ધર	૧૫	૧૧૭	૩૧	લેતા	લેવા
૫	૩૬	૫	આપણને	આપણને	૧૫	૧૧૮	૨૨	પચ્છમજ્જ	પચ્છમજ્જ
૫	૩૭	૨	ખાલ	ખાલ	૧૫	૧૧૮	૩૨	મર્ચિમાળા	મર્ચિમાળા
૫	૩૯	૬	ક્યારેય	ક્યારેય	૧૬	૧૨૭	૧૮	માલિમાળા	માલિમાળા
૫	૪૦	૧૦	વધામની	વધામની	૧૬	૧૨૮	૧	દોરત	દોરત
૬	૪૩	૨૩	જ તે ?	જ તે ?	૧૭	૧૩૧	૨૦	કેઈને	કેઈને
૬	૪૪	૩૨	પ્રધાન	પ્રધાન	૧૭	૧૩૨	૨૧	તેના	તેના
૬	૪૬	૬	સંધ	સંધ	૧૭	૧૩૪	૨૪	હજીમાળે	હજીમાળે
૬	૪૬	૨૦	અખ્યા	અખ્યા	૧૭	૧૩૪	૨૪	નહોતો	નહોતો
૬	૪૮	૧૮	નેવ	નેવ	૧૮	૧૪૨	૨	તે	તે
૬	૪૮	૨૧	વચ	વચ	૧૮	૧૪૩	૧૧	દેવાને	દેવાને
૬	૪૮	૨૨	નાવચેકસદ	નાવચેકસદ	૧૮	૧૪૪	૧૫	તયાર	તયાર
૬	૭૩	૧૦	ઝવ	ઝવ	૧૮	૧૪૫	૨૬	સહસ્ત	સહસ્ત
૧૦	૮૪	૨૯	હોટલના	હોટલના	૧૯	૧૪૬	૮	તમે	તમારે
૧૦	૮૬	૩	નશક	નશક	૧૯	૧૪૬	૨૩	સમજી	સમજી
૧૦	૮૬	૨૮	કેટલી	કેટલી	૧૯	૧૪૬	૨૪	જેને	જેને
૧૧	૮૯	૩૧	જેણી	જેણી	૧૯	૧૪૭	૨૬	અચાવાનાર	અચાવાનાર
૧૧	૯૦	૭	પરલોમાં	પરલોમાં				પ્રત્યે તેને	પ્રત્યે તેને

વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ	વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૨૧	૧૬૩	૬	શેઠ	શેઠે	૩૭	૨૬૧	૧૮	આપને	આપનો
૨૨	૧૬૪	૨૩	પુષ્કેસુ	પુષ્કેસુ	૩૮	૨૬૫	૬	સેનુણદેવઈ	સેનુણદેવઈ
૨૨	૧૬૫	૧૦	અપ્પાણ	અપ્પાણ				દેવિ કટ્ટ	દેવિ ! મટ્ટ
૨૨	૧૬૫	૧૫	દિવસે	બીબા પ્રહારે				સે નુણ'દેવઈ	દેવિ ! મટ્ટ
૨૨	૧૬૬	૩૨	કુદિજ્ઞનયતિ	કુદિજ્ઞનયતિ	૩૮	૨૬૫	૭	અરિય	અરિય
			કુદિજ્ઞનયતિ	કુદિજ્ઞનયતિ				અરિય	અરિય
૨૨	૧૭૦	૧૨	લાગ્યા	લાગ્યા	૩૯	૩૦૨	૧૬	પુશી	પુશી
૨૩	૧૭૬	૧૧	મુસાફરીને	મુસાફરીને	૩૯	૩૦૫	૯	ભઉ' છે	ભવુ' છે.
૨૩	૧૭૮	૧૮	બ્યારે	ત્યારે	૩૯	૩૧૦	૩૨	શ્રીમંતાઈના	શ્રીમંતાઈના
૨૬	૨૦૦	૩	શેઠ	શેઠ				શ્રીમંતાઈના	શ્રીમંતાઈના
૨૭	૨૦૫	૩	સ્વાપી	સ્વાપી	૪૦	૩૧૨	૨૬	બ્રહ્મકાર	બ્રહ્મકાર
૨૭	૨૦૫	૨૭	તેમને	તેમના				બ્રહ્મકાર	બ્રહ્મકાર
૨૮	૨૧૩	૭	ત્રલોક્ય	ત્રલોક્ય	૪૦	૩૨૧	૨૬	કયા	કયા
			ત્રલોક્ય	ત્રલોક્ય	૪૧	૩૨૩	૧૧	પાથેય	પાથેય-
૨૮	૨૧૫	૪	માહાવજ્ઞસ્ત	માહાવજ્ઞસ્ત	૪૧	૩૨૫	૧૭	કાપક	કાપક
			માહાવજ્ઞસ્ત	માહાવજ્ઞસ્ત	૪૧	૩૨૬	૨૫	તમને	તને
૨૮	૨૧૫ ૧૮-૨૦		નળકુંવર	નળકુંબેર	૪૧	૩૨૮	૨૨	મનડું	મનડું
			નળકુંવર	નળકુંબેર	૪૧	૩૩૩	૨૦	મહામાનને	મહામાનને
૩૦	૨૩૪	૬	દ્રવ્ય	દ્રવ્ય				મહામાનને	મહામાનને
૩૦	૨૩૪	૨૪	સનાકિતી	સનાકિતી	૪૩	૩૪૫	૨૭	પ્રાણી	પ્રાણી
			સનાકિતી	સનાકિતી	૪૩	૩૪૫	૨૮	શાંતિપ્રદાયક	શાંતિપ્રદાયક
૩૦	૨૩૭	૯	હિરણ્યપુરના	હિરણ્યપુરના				શાંતિપ્રદાયક	શાંતિપ્રદાયક
			હિરણ્યપુરના	હિરણ્યપુરના	૪૩	૩૪૫	૩૦	મગમે	મગમે
૩૧	૨૪૦	૩૦	ભટકે	ભટકે	૪૩	૩૪૬	૨૬	વરાગ્ય	વેરાગ્ય
૩૨	૨૫૦	૩૦	શે	શેઠ	૪૫	૩૬૦	૨૭	સ્થિત્ય	સ્થિત્ય
૩૪	૨૬૫	૩	શાંતિ	શાંતિ,	૪૫	૩૬૬	૧૭	ક્ષમાપનાના	ક્ષમાપનાના
૩૫	૨૭૪	૪	મૂળવા	મૂળવા				ક્ષમાપનાના	ક્ષમાપનાના
૩૬	૨૮૧	૧૫	ઓપેડીસડું	ઓપેડીસડું	૪૬	૩૭૧	૨૧	સુમા	સુમા
			ઓપેડીસડું	ઓપેડીસડું	૪૬	૩૭૨	૨૦	હતા	હતા
૩૬	૨૮૧	૧૬	અહંત	અહંત	૪૬	૩૭૨	૨૬	હત્યા	હત્યા
૩૬	૨૮૨	૨૨	મને	તને	૪૭	૩૭૬	૩૦	મણસડું	માણસડું
૩૭	૨૮૮	૪	તયાર	તયાર	૪૭	૩૮૧	૧૩	આબૂધણી	આબૂધણી
૩૭	૨૯૦	૧૩	ભળળી	ભળળી				આબૂધણી	આબૂધણી
૩૭	૨૯૦	૨૩	હે દીકરી !	હે દીકરી !	૪૭	૩૮૧	૨૬	મમતનો	મમતનો
			હે દીકરી !	હે દીકરી !				મમતનો	મમતનો

શુદ્ધિ પત્રકે

વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ	વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૨	૧૨	૧૬	આયરો છે	આયરો છે	૧૧	૯૦	૨૯	થયું	થયું ને
૨	૧૩	૩૦	સંપત્તિમાંથી	સંપત્તિમાંથી	૧૧	૯૧	૭	રાખએ	રાખને
૪	૨૬	૨૭	સદ્ગુહામિ	સદ્ગુહામિ	૧૧	૯૨	૨૦	એવો	એવો
૪	૨૬	૨૯	રૂપશ્યો રૂપશ્યો	રૂપશ્યો રૂપશ્યો	૧૧	૯૪	૩૨	આખરડેલ	આ રખડેલ
૪	૩૦	૧૦	કહે માણે કહે	કહે માણે કહે	૧૨	૯૭	૧૬	કપિલપુર ગયા	કપિલપુર ગયા
૪	૩૦	૨૫	સાળળી સાળળી	સાળળી સાળળી	૧૨	૯૯	૧	તુમ પુતા સામણા	તુમ પુતા સામણ
૪	૩૨	૧	કંકળુ કંકળુ	કંકળુ કંકળુ	૧૩	૧૦૫	૮	વરાગીની ગેરાગીની	વરાગીની ગેરાગીની
૪	૩૨	૧૫	કરી કરી	કરી કરી	૧૪	૧૦૮	૨૪	રણાં છે, રણાં છે,	રણાં છે, રણાં છે,
૪	૩૨	૨૮	દેશની દેશના	દેશની દેશના	૧૫	૧૧૬	૩૧	આરા આરા	આરા આરા
૪	૩૨	૩૨	ધર ધર	ધર ધર	૧૫	૧૧૭	૨૨	લેતા લેતા	લેતા લેતા
૫	૩૬	૫	આપણને આપણે	આપણને આપણે	૧૫	૧૧૭	૨૨	પચલકમનઠ	પચલકમનઠ
૫	૩૭	૨	ખાલ ખાલ	ખાલ ખાલ	૧૫	૧૧૮	૩૨	મવલકમનઠ	મવલકમનઠ
૫	૩૯	૯	ક્યારેય ક્યારે	ક્યારેય ક્યારે	૧૫	૧૧૮	૩૨	મવિમાણા	મવિમાણા
૫	૪૦	૧૦	વધામની વધામણી	વધામની વધામણી	૧૬	૧૨૭	૧૮	માવેમાણા	માવેમાણા
૬	૪૩	૨૩	જ તે ? જ ને ?	જ તે ? જ ને ?	૧૬	૧૨૮	૧	દોરત દોરત	દોરત દોરત
૬	૪૪	૩૨	મધાન મધાને	મધાન મધાને	૧૭	૧૩૧	૨૦	કેઈને કેઈને	કેઈને કેઈને
૬	૪૬	૬	સંઘ સંઘ	સંઘ સંઘ	૧૭	૧૩૨	૨૧	તેના તેના	તેના તેના
૬	૪૬	૨૦	મળ્યા મળ્યા	મળ્યા મળ્યા	૧૭	૧૩૨	૨૧	ઈચ્છામેળ	ઈચ્છામેળ
૬	૪૮	૧૮	જોવ જોવ	જોવ જોવ	૧૭	૧૩૪	૨૪	ઈચ્છામી જી	ઈચ્છામી જી
૬	૪૮	૨૧	વચ વચ	વચ વચ	૧૭	૧૩૪	૨૪	નહોતો નહોતો	નહોતો નહોતો
૬	૪૮	૨૨	નાવયેકસહ	નાવયેકસહ	૧૮	૧૪૩	૧૧	તે તે	તે તે
૬	૭૩	૧૦	ઢાલ ઢાલ	ઢાલ ઢાલ	૧૮	૧૪૩	૧૧	દેવાને દેવાને	દેવાને દેવાને
૧૦	૮૪	૨૯	હાટલના હાટલના	હાટલના હાટલના	૧૮	૧૪૪	૧૫	તયાર તયાર	તયાર તયાર
૧૦	૮૬	૩	નજીક નજીક	નજીક નજીક	૧૮	૧૪૪	૧૫	સહસ્ત સંઘનાઓ	સહસ્ત સંઘનાઓ
૧૦	૮૬	૨૮	કેટલી કેટલી	કેટલી કેટલી	૧૮	૧૪૫	૨૯	સહસ્ત સંઘનાઓ	સહસ્ત સંઘનાઓ
૧૧	૮૯	૩૧	જેણી જેણી	જેણી જેણી	૧૮	૧૪૬	૮	તમે તમે	તમે તમે
૧૧	૯૦	૭	પરલોમાં પરલોમાં	પરલોમાં પરલોમાં	૧૮	૧૪૬	૨૩	સમજ સમજ	સમજ સમજ
					૧૮	૧૪૬	૨૪	જેને જેને	જેને જેને
					૧૮	૧૪૭	૨૬	પચાવનાર પચાવનાર	પચાવનાર પચાવનાર

વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ	વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૨૧	૧૬૩	૬	શેઠ	શેઠે	૩૭	૨૬૧	૧૮	આપને	આપનો
૨૨	૧૬૪	૨૩	પુષ્કેસુ	પુષ્કેસુ	૩૮	૨૬૫	૬	સેનુનદેવદા	
૨૨	૧૬૫	૧૦	અવ્ગણિ	અવ્ગણ				દેવિ કદુ	
૨૨	૧૬૫	૧૫	દિવસે	બીજા પ્રહારે				સે નુન'દેવદા' દેવિ ! અદુ	
૨૨	૧૬૬	૩૨	કુદિજનયતિ		૩૮	૨૬૫	૭	અરિય'	
			દિજનયતિ					અરિય	
			સ્વરંદશુભલમ્ સ્ફુરંદશુભલમ્		૩૯	૩૦૨	૧૬	પુરથી	પુરથી
૨૨	૧૭૦	૧૨	લાઝા	લાઝો	૩૯	૩૦૫	૯	નહિ' છે	
૨૩	૧૭૬	૧૧	મુસાફરીને	મુસાફરીને				નહુ' છે.	
૨૩	૧૭૮	૧૮	બ્યારે	ત્યારે	૩૯	૩૧૦	૩૨	શ્રીમં'તાઈના	
૨૬	૨૦૦	૩	શેઠ	શેઠ				શ્રીમં'તાઈના	
૨૭	૨૦૫	૩	સ્વામી	સ્વામી	૪૦	૩૧૨	૨૬	બૂતકાર	
૨૭	૨૦૫	૨૭	તેમનો	તેમના				બૂતકાળ	
૨૮	૨૧૩	૭	ત્રલોક્ય		૪૦	૩૨૧	૨૬	કયા	કયા
			ત્રેલોક્ય		૪૧	૩૨૩	૧૧	પાયેય,	પાયેય-
૨૮	૨૧૫	૪	માહાવદ્સ		૪૧	૩૨૫	૧૭	કાપક	કાપક
			માહાવદ્સ		૪૧	૩૨૬	૨૫	તમને	તને
૨૮	૨૧૫	૧૮-૨૦	નળકુંવર		૪૧	૩૨૮	૨૨	મનનું	મનનું
			નળકુંબેર		૪૧	૩૩૩	૨૦	મહમાનને	
૩૦	૨૩૪	૬	દ્રવ્ય	દ્રવ્ય				મહેમાનને	
૩૦	૨૩૪	૨૪	સનકિતી		૪૩	૩૪૫	૨૭	પ્રાણી	પ્રાણી
			સમકિતી		૪૩	૩૪૫	૨૮	શાંતિપ્રદાયક	
૩૦	૨૩૭	૯	હિરણ્યપુરના					શાંતિપ્રદાયક	
			હિરણ્યપુરના		૪૩	૩૪૫	૩૦	મગમે	મગમે
૩૧	૨૪૦	૩૦	લટકે	ભટકે	૪૩	૩૪૬	૨૬	વરાગ્ય	વેરાગ્ય
૩૨	૨૫૦	૩૦	શે	શેઠ	૪૫	૩૬૦	૨૭	લિપ્ય'	લિપ્ય'
૩૪	૨૬૫	૩	શાંતિ	શાંતિ,	૪૫	૩૬૬	૧૭	ક્ષમાપનાના	
૩૫	૨૭૪	૪	મૂળવા	મૂળવા				ક્ષમાપના	
૩૬	૨૮૧	૧૫	ઓપેડીસનું		૪૬	૩૭૧	૨૧	મુમા	મુમો
			ઓપે-ડીસનું		૪૬	૩૭૨	૨૦	હતા	હંતા
૩૬	૨૮૧	૧૬	અહંત	અહંત	૪૬	૩૭૨	૨૬	હત્યા	હોત્યા
૩૬	૨૮૨	૨૨	મને	તને	૪૭	૩૭૬	૩૦	માણસનું	માણસનું
૩૭	૨૮૮	૪	તયાર	તેયાર	૪૭	૩૮૧	૧૩	આબુધલ્યાની	
૩૭	૨૯૦	૧૩	ઉજળા	ઉજળા				આબુધલ્યાની	
૩૭	૨૯૦	૨૩	હે ઠીકરી		૪૭	૩૮૧	૨૬	મમતનો	
			હે ઠીકરા					મમતાનો	

વ્યાન.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ	વ્યાન.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૬૯	૫૪૩	૨૨	મોનનો	મોનાનો	૮૭	૬૮૭	૧	લંટપ	લંટાઈ
૬૯	૫૪૩	૨૪	ઘેડા	ઘોડા	૮૭	૬૮૭	૧૬	મોનેરી	મોનરી
૬૯	૫૪૪	૧૩	રમવો,	રમવો	૮૭	૬૮૭	૨૦	વિગેરેમ	વિગેરેમાં
૬૯	૫૫૧	૪	બાપીના	બાપીના	૮૭	૬૮૭	૨૧	અસહત	આસહત
૭૦	૫૫૬	૧૭	ઢોપદીનો	ઢોપદીના	૮૭	૬૯૨	૫	આવાથી	આવાથી
૭૧	૫૬૬	૩	લૂટારી	લૂટારા					આવાથી
૭૩	૫૭૪	૭	કમ	કર્મ	૮૭	૬૯૩	૨૯	બે લવા	બોલવા
૭૩	૫૭૬	૩	જેત.	ભાષ	૮૮	૬૯૫	૮	છનોનો	છનોના
			જેતાભાષ						છનોના
૭૩	૫૭૬	૧૮	રન	રતન	૮૮	૬૯૬	૧૨	મોહ	મોહ,
૭૩	૫૮૧	૨	તવા	તવો	૮૮	૬૯૬	૧૬	એવડાથુ	એવડાથુ
૭૫	૫૯૨	૪	નરક ઘોર	જવા					એવડાથુ
			ઘોર નરક	જવા	૮૮	૬૯૬	૨૯	સંસાર તળિયેના	સંસારના તળિયે
૭૫	૫૯૨	૧૬	જસ્તાત્થ		૮૮	૭૦૦	૩૨	સંસારના તળિયે	સંસારના તળિયે
			જસ્સન્થિ		૮૯	૭૦૬	૧૬	તપસા	તપાસ
૭૫	૫૯૩	૪	સદ્ધર્મ	સદ્ધર્મ	૮૯	૭૦૬	૧૭	કરી	કરી
૭૭	૬૦૮	૧૪	માહળીય		૮૯	૭૦૬	૧૭	સદ્ગદામિણ	સદ્ગદામિણ
			માહળિય		૮૯	૭૦૬	૧૮	પાતિયાલિણ	પાતિયામિણ
૭૭	૬૧૩	૧૩	પક્ષપાતી		૮૯	૭૦૬	૨૪	પતિયામિણ	અચ્ચુલિણ
			પક્ષવાળો		૮૯	૭૦૭	૬	અચ્ચુલિણ	અચ્ચુલિમિણ
૭૯	૬૨૨	૧૧	ધરતી	ધરતી	૮૯	૭૦૭	૧૬	કરે હે	કરેહ
૭૯	૬૨૩	૨૯	ઉધ	સઉ	૮૯	૭૦૭	૧૪	પાર	પાર
૮૦	૬૩૭	૨૮	તેન	તેના	૮૯	૭૦૭	૧૩	શ્યા	શ્યા
૮૦	૬૪૦	૧૬	બાબને	બાબાને	૮૯	૭૦૮	૧૩	કુઃપ્રમાથી	કુઃપ્રમાથી
૮૨	૬૪૭	૨૮	અને દુર્યોધન		૮૯	૭૧૦	૪	કુઃપ્રમાથી	કુઃપ્રમાથી
			ધૃતરાષ્ટ્ર અને દુર્યોધન		૯૦	૭૧૦	૫	ભગવાનની	ભગવાનની
૮૪	૬૫૬	૧૫	હેય	હોય	૯૦	૭૧૦	૨૬	પકડવાની	પકડવાની
૮૪	૬૫૭	૨૨	અરિહમનેમિ		૯૦	૭૧૧	૨૬	અમ્માયાલો	અમ્માયાલો
			અરિહનેમિ		૯૦	૭૧૧	૨૬	લુપ્ત	લુપ્ત
૮૫	૬૬૯	૨૭	મક્કયામેળ		૯૦	૭૧૨	૨૮	પુત્ર	પુત્ર
			મહ્લદામેળ		૯૧	૭૧૭	૨૪	સંલો	સંલો
૮૫	૬૬૯	૧૫	મહેલે	મહેલ					
૮૬	૬૭૫	૩૦	નેમથાન						
			નેમનાથ						
૮૬	૬૮૨	૧૧	વાણીમાં	વાણીમાં					
૮૭	૬૮૬	૧૬	ભાગ્યને	ભાગ્યને					

વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ	વ્યા.નં.	પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ
૯૧	૭૧૯	૪	ચુઠવિ	પુઠવિ	૧૦૦	૭૮૩	૬	અ. તરની	અંતરની
૯૧	૭૧૯	૧૭	અ. જે આને		૧૦૦	૭૮૫	૨૧	વિચર	વિચાર
૯૧	૭૧૯	૧૯	તેની પાસે આવશેને	તેને	૧૦૩	૮૦૯	૧૧	સાંભળાને	સાંભળાને
૯૧	૭૨૦	૨૩	ન.શ નાશ		૧૦૪	૮૧૨	૨૩	દિ ૦	દિવ્ય
૯૨	૭૨૨	૨૩	જાન જાન		૧૦૫	૮૧૭	૧૦	લઘજ્ઞ	મહજ્ઞ
૯૨	૭૨૨	૨૮	સચો સાચો		૧૦૫	૮૧૯	૧૬	આપણુ	એ
૯૨	૭૨૩	૧૨	વીત રાગવાણીનો					આપણને	
૯૨	૭૨૩	૧૩	વીતરાગ વાણીનો		૧૦૭	૮૨૮	૧૪	ધંધમાં	ધંધામાં
૯૨	૭૨૩	૧૫	થાય છે. થયા છે,		૧૦૭	૮૨૮	૨૮	આત્મસ્તી	
૯૨	૭૨૪	૨૫	દુકડે દુકડે					આત્મ મસ્તી	
૯૨	૭૨૪	૨૬	મેક્ષ મેક્ષ		૧૦૮	૮૩૩	૪	તીર્થકર	તીર્થકર
૯૨	૭૨૪	૨૬	જવની જવની		૧૦૮	૮૩૫	૪	ધૂજતી	ધૂજતી
૯૨	૭૨૫	૫	લાગ્યા લાગ્યા,		૧૦૮	૮૩૫	૩૨	ધાત	ધાત
૯૨	૭૨૫	૯	પડતો પાડતો		૧૦૯	૮૪૨	૧૩	પરણવી	પરણવી
૯૩	૭૩૬	૨૧	પવિત્ર પ્રણે		૧૦૯	૮૪૩	૧૮	પછી	પાછી
			પવિત્ર પ્રણે ।						
૯૪	૭૪૦	૧૭	ર	ર	૧૦૯	૮૪૪	૨૫	લીધ	લીધા
૯૫	૭૪૬	૩૨	પ્રભારે પ્રભાવ		૧૧૦	૮૫૦	૨૨	જે	જેણે
૯૬	૭૫૧	૪	હીકરનો હીકરનો		૧૧૦	૮૫૧	૨૫	અણુગરના	
૯૬	૭૫૧	૪	આસું આસું					અણુગારના	
૯૬	૭૫૫	૪	સાધના સાધના		૧૧૦	૮૫૨	૧૧	નઠે	નાઠે,
૯૬	૭૫૮	૭	માઠક માઠક		૧૧૦	૮૫૪	૨૮	લઈને	લઈને
૯૭	૭૫૮	૨૬	તાડું કે કે તાડું		૧૧૦	૮૫૪	૨૯	મરી	મારી
૯૭	૭૬૪	૨૮	વિદાય તેમને આપી		૧૧૧	૮૫૫	૧૧	બ્યા	દ્યા
			આપી તેમને વિદાય		૧૧૨	૮૬૯	૨૦	અપાવો	અપાવો.
૯૮	૭૬૯	૨૬	મતાનો માતાનો		૧૧૨	૮૬૯	૩૨	ભાથ	ભાવ
૯૯	૭૭૪	૨૭	ભવ કમણી		---	૮૮૪	૨૨	તા	તો

